

CASUS CONSCIENTIAE.

31240

CASUS CONSCIENŦIAE

AD USUM CONFESSARIORUM COMPOSITI ET SOLUTI

AB

AUGUSTINO LEHMKUHL,
SOCIETATIS IESU SACERDOTE.

I.

CASUS DE THEOLOGIAE MORALIS PRINCIPIIS
ET DE PRAECEPTIS ATQUE OFFICIIS CHRISTIANIS
SPECIATIM SUMPTIS.

CUM APPROBATIONE REVMI ARCHIEP. FRIBURG. ET SUPER. ORDINIS.

Property of
COSA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

FRIBURGI BRISGOVIAE.

SUMPTIBUS HERDER,
TYPOGRAPHI EDITORIS PONTIFICII.

MCMIII.

VINDOBONAE, ARGENTORATI, MONACHII, S. LUDOVICI AMERICAЕ.

Cum opus, cui titulus est **Casus conscientiae** Tom. I, a P. *Augustino Lehmkuhl*, sacerdote Societatis Iesu, compositum aliqui eiusdem Societatis revisores, quibus id commissum fuit, recognoverint et in lucem edi posse probaverint, facultatem concedimus, ut typis mandetur, sit ita iis, ad quos pertinet, videbitur.

In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas et sigillo muneris nostri munitas dedimus.

Valkenberg, 17 Aprilis 1902.

(L. S.)

P. **Carolus Schaeffer S. J.**

Imprimatur.

Friburgi Brisgoviae, die 27 Novembris 1902.

† **Thomas**, Archiep̃ps.

Omnia iura reservantur.

Lectori salutem.

Cum in praefatione ad alterum tomum, qui ante medium annum in lucem prodiiit, de fine et modo tractandi quem tenui pauca dixerim: id unum lectorem hoc loco moneo me eundem plane modum nunc tenuisse, etiam saepius autem, ut natura rerum pertractandarum secum tulit, ad condiciones nostrae aetatis et ad ea me attendisse, quae propter mutata tempora in explicandis officiis atque conscientiis moderandis difficultates possint creare.

Equidem scio casuisticam rerum moralium tractationem fere non posse non patere malevolorum adversariorum obtreptionibus. Idque inter alia ex eo oritur, quod adversarii acatholici, si in certis actionibus una negatur malitia, eam sententiam sic interpretentur, quasi omnis malitia sit negata atque actio ista proclamata pro honesta. Sed quisquis vel primas logicae regulas percepit, facile videt eum, qui infitietur v. g. aliquam actionem impingere contra iustitiam, non ideo fateri eam esse undequaque honestam, cum esse possit contra alias virtutes gravissime peccaminosa. Verum haec si semper monuissem in singulis quae dedi responsis, timere debebam, ne quasi ignaro loquens lectorem iniuriosius viderer tractare.

Restat, ut publicas gratias agam omnibus illis viris, qui adeo benevole, ut complura folia periodica testantur, alterum tomum commendarunt. Faxit Deus, ut hoc opus non solum placeat, sed etiam prosit ad augendam Ipsius gloriam et salutem animarum aeternam.

Scribebam *Valkenbergi* in collegio S. Ignatii, die festo Praesentationis B. M. V. die 21 Nov. 1902.

AUCTOR.

INDEX SYNOPTICUS.

I. DE PRINCIPIIS THEOLOGIAE MORALIS SEU DE ACTIBUS HUMANIS EORUMQUE REGULA.

	Pag.
De voluntario eiusque obstaculis	1
De moralitate actuum humanorum	23
De conscientia seu regula actuum humanorum proxima	26
De probabilitate et probabilismo	33
De lege seu regula actuum humanorum remota	39
De peccatis	67

II. DE VIRTUTIBUS ET OFFICIIS VITAE CHRISTIANAE EORUMQUE LAESIONE.

<i>De virtutibus et officiis erga Deum</i>	90
De virtutibus theologicis	90
De virtute religionis et cultu Dei	102
De cultu Dei necessario deque diversis contra religionem peccatis	102
De iuramento	118
De voto et de statu religioso	127
De cultu Dei publico	173
<i>De virtutibus et officiis erga homines</i>	187
De officiis hominis erga se ipsum	187
De caritate erga proximum eiusque laesione per inimicitiam, scandalum, peccati cooperationem	193
De virtutibus moralibus generalia quaedam	228
De officio pietatis et similibus, quae <i>quarto</i> decalogi praecepto continentur	236
De bono individuali vitae eiusque iniusta laesione seu de <i>quinto</i> decalogi praecepto	259
De bono coniugali et de peccatis luxuriae seu de <i>sexto</i> et <i>nono</i> decalogi praecepto	273
De iure et iustitia, maxime in res fortunae, seu de <i>septimo</i> et <i>decimo</i> decalogi praecepto	282
De dominio eiusque acquisitione et de iniustitiae peccato	282
De restitutione ex iure laeso oriunda eiusque variis causis et circumstantiis	325
De contractibus	395
De testamentis et hereditate	471
De bono famae et honoris atque de secreto, seu de <i>octavo</i> decalogi praecepto	482
<i>De legibus Ecclesiae</i>	496
De praeceptis Ecclesiae communibus	496
De poenis ecclesiasticis seu de censuris	502
Index alphabeticus	549

DE PRINCIPIIS THEOLOGIAE MORALIS SEU DE ACTIBUS HUMANIS EORUMQUE REGULA.

DE VOLUNTARIO.

VOLUNTARIUM ET INVOLUNTARIUM (I).

Casus. (1)

Bertha confitetur se ad gravem iram provocasse dominam suam, quod pretiosum vas fregerit; aliquoties se inhonestos tactus passam esse, bis se omisisse sacram Missam diebus dominicis, cum in seram noctem vigilare debuerit expectando reditum dominae ex choreis, et propterea non satis mature surrexerit pro prima missa, huic autem soli assistendi sibi fieri facultatem.

QUAERITUR 1° quid sit voluntarium, quid involuntarium.

2° res singulae de quibus Bertha se accusat fuerintne ei voluntariae an involuntariae.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Voluntarium* generatim definitur id „quod est a principio intrinseco cum cognitione“. S. Thom., *Summa theol.* 1, 2, q. 6, a. 1; Suarez, *De act. hum.* d. 1, s. 1, n. 1 sq.

Quodsi illa cognitio est sensitiva tantum, habes *spontaneum*, quod in voluntario late intellecto comprehenditur. Si est cognitio rationalis, habes voluntarium sensu vero et stricto sumptum. — Ut igitur aliquid nobis ita sit voluntarium, debet a nobis, quatenus rationales sumus, affective et effective procedere: scil. *affective*, ut utcumque ad voluntatem, non ad alias potentias pertineat; *effective*, ut distinguatur a solo voluntatis obiecto quod *volitum* esse potest, sed non voluntarium. Cf. Frins, *De actibus humanis* n. 72; Walsh, *De act. hum.* n. 35 sq. — Debet autem a voluntate formaliter, qua rationalis facultas est, procedere, seu procedere ab ea ut operante cum vel ex advertentia rationis sive cum vel ex cognitione boni seu finis.

Cognitio illa rationalis tum tantum voluntarium *necessarium* efficit, quando nimirum menti obversatur bonum in genere, aut quando

homo, huius vitae mortalitate deposita, finem ultimum consecutus summum bonum intuitive videbit. Circa alia autem bona cum voluntas indifferens seu ex se indeterminata sit, homo electione indiget, ut uni obiecto prae alio inhaereat, seu *libere* illis inhaeret. In his igitur voluntarium cum *libero* convertitur, atque voluntarium id esse recte dicitur, quod ex *deliberata* voluntate procedit.

R. 2. *Procedere* a voluntate potest aliquid vario modo: 1) *elictive*: sic procedit ipse actus internus voluntatis; 2) *imperative*, quo modo omnes alii effectus, qui homini voluntarii sunt, a voluntate procedunt.

Soli voluntatis actus ipsi, qui eliciuntur, voluntarii sunt *formaliter et intrinsecus tales*; alii effectus, qui ab homine volente fiunt, sunt voluntarii *denominative*. Cf. Frins l. c. sect. 2, §§ 1. 2.

2 R. 3. *Non-voluntarium* illud dicitur quod, etsi ex aliqua mea actione sequatur, tamen sequitur *me non volente ipsum*. Quod fit aut ex eo quod non cognoverim illud ex mea actione esse secuturum, aut, quamquam cognovi, tamen propter alios effectus actionem illam posuerim et ponere licite potuerim. — Quod autem, etsi ex mea actione sequatur, non solum sine mea deliberata voluntate, sed *contra eam* sequitur, dicitur *involuntarium*. Cf. Frins l. c. n. 244. — *Non-voluntarium* et *involuntarium* de solo *effectu* dici possunt, non de ipso actu voluntatis. Qui semper est *voluntarius*, potest tamen etiam ipse esse *indeliberatus*, si videlicet advertentiam rationis anteverit.

3 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Sumi nequit Bertham ex proposito vas illud fregisse vel iram dominae praevidisse: quapropter illa „provocatio ad iram“ procedit quidem aliquo modo ex actione Berthae, sed non ab eius voluntate deliberata, immo contra illam. Proinde illa provocatio est Berthae involuntaria. (Num autem et quando propter culpabilem neglegentiam illa provocatio ad iram Berthae possit esse *indirecte* voluntaria, discite ex sequentibus.)

R. 2. Quoad inhonestos tactus, quos se passam esse Bertha dicit, videri debet utrum libenter eos admiserit, an repellere potuerit idque conata sit. Quodsi eos libenter admiserit vel, cum posset, non repulerit, non plane recte dicitur tactus *passa* esse; sed potius dicere debebit se tactus *admisisse*, iique vere Berthae erant voluntarii quatenus *libere admissi*. Si vero eos repulerit vel, si hoc non potuit, repugnans passa sit, tactus illi Berthae erant involuntarii — atque pleno sensu dici debet Bertham eos esse tantummodo passam.

R. 3. Quod ad omissum Sacrum pertinet, suppono nunc non adfuisse eas circumstantias, quae ex se sufficiant ad Bertham a Missa excusandam. In quo casu quaeritur num propositum habuerit satis mature surgendi et ad evigilandum media, si poterat, adhibuerit ea quae convenire putabat. Quod si fecit, somnus diuturnior ei fuit omnino involuntarius, atque etiam quae inde secuta est Sacri omissio: siquidem, postquam serius evigilaverit, alteri Missae assistere non amplius erat in eius potestate.

VOLUNTARIUM ET INVOLUNTARIUM (II).

Casus. (2)

Amandus ex catechismo retinuit peccatum esse voluntariam et liberam transgressionem legis divinae. Nuper repugnans a suis sodalibus inductus est ad potum excessivum et ebrietatem, tractus ad lasciva theatra, compulsus ut in eligendis deputatis viro impio votum daret: sed sese consolatur, quod haec omnia non fecerit voluntarie.

QUAERITUR 1° quid sit voluntarium simpliciter et involuntarium secundum quid.

2° quale voluntarium requiratur et sufficiat ad peccatum.

3° quid de singulis casibus dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1° R. 1. Voluntarium, de quo supra, simpliciter⁴ dicitur id quod utcumque a deliberata voluntate procedit, ita ut ratio non habeatur utrum sollicitata fuerit voluntas a contrariis etiam appetitionibus necne. Ab hoc distinguitur voluntarium (non simpliciter sed) secundum quid tantum. Videlicet sic vocatur mihi id quod non volo efficaci modo, ita ut revera ad effectum deducatur, sed quod inefficaci affectu seu velleitate prosequor; in effectum igitur voluntas mea aliquo modo fertur, non tamen efficio ut effectus ille a me procedat. Generatim tamen non de voluntario secundum quid, sed de *involuntario secundum quid* loquimur.

R. 2. Est igitur involuntarium *secundum quid*, non simpliciter et re vera involuntarium, quasi a me meaque deliberata voluntate demum re ipsa non procedat — procedit enim re vera atque est *simpliciter voluntarium* —, sed in ipso illo effectu, qui a mea deliberata voluntate procedit, invenitur aliquid, a quo voluntas mea repugnat et quod *vellet* non adesse. Ergo voluntarium simpliciter et involuntarium secundum quid sibi invicem non opponuntur, sed circa eandem rem eundemque effectum versari potest *utrumque*. — Cave igitur ne „voluntarium simpliciter“ idem habeas atque „voluntarium cum pleno voluntatis nisu“. Cf. Frins l. c. n. 282.

AD QUAESITUM 2° R. 1. Ad peccatum non requiritur, ut effectus⁵ peccaminosus non habeat quidquam involuntarii secundum quid; aliis verbis: ut peccatum absit, non sufficit, ut res, de qua agitur, mihi sit involuntaria secundum quid, sed debet esse involuntaria simpliciter.

R. 2. Ut peccatum adsit, idque in re gravi mortale, requiritur et sufficit, ut res seu effectus sit voluntarius simpliciter, etsi secum habeat involuntarium secundum quid; aliis verbis: sufficit, ut cum plena deliberatione a voluntate procedat, etsi forte cum magna repugnantia.

AD QUAESITUM 3° R. 1. Si Amandus ita inductus est ad potum⁶ excessivum et ebrietatem, ut eius periculum non satis adverteret; recte iudicavit se coram Deo excusari, eo quod nesciverit virtutem vini.

R. 2. Si autem periculum ebrietatis satis advertit, debuit antea rem melius considerare, neque ex eo desiit ebrietas esse simpliciter voluntaria, quod a sodalibus inductus sit; repugnantia, quam habuit, non fuit seria, sed reddidit ebrietatem tantummodo involuntariam secundum quid seu inefficaci velleitate involuntariam.

R. 3. Similiter quod tractus sit ad lasciva theatra, intellegi tantum potest de morali quadam coactione, quae reliquit eorum aspectum simpliciter voluntarium. — Hinc non ex ratione involuntarii peti potest causa excusans a peccato eoque vel gravi. Num alia causa, quae eum a gravi peccato excuset, adsit (quod fortasse neque scandalum aliis dederit neque pro se grave labendi periculum incurrerit), alibi docetur.

R. 4. Etiam in posteriore casu, in quo agitur de eligendo deputato, causa quae excusaret a *voluntario* non adest. Amandus enim libere demum viro isti suffragium dedit. Excusatio igitur a peccato neque in hoc casu ab involuntario peti potest. Num vero ex aliqua causa gravi licuerit huic candidato, etsi sit impius, prae alio voluntarie votum dare, etiam hoc postea discutiendum est.

VOLUNTARIUM ET VOLITUM.

Casus. (3)

Caius nuper reliquit noctu ianuam apertam, quae ducit ad aedificia sua rustica, sed simul aditum praebet, unum ex pluribus, ad aedes sui vicini. Hunc viderat incuriosum in claudenda domo, ac propterea desideravit, ut per insigne furtum poenas incuriae reciperet: quod illa nocte re vera factum est.

Idem adverterat tectum domus suae aliquod detrimentum passum esse; reparationem tamquam non ita urgentem distulit. Interea exorto turbine tegula e tecto soluta graviter laesit praetereuntem inimicum: quem nuntium Caius laetus audit.

Dein in agro suo dissito, per quem transeundi nemo ius habebat, ponit duas capsulas cum materia explosiva, cupiens, ut inimicus transiret et casu occideretur. Accidit re ipsa, ut non solus Caii inimicus, sed etiam alius vir publice nocivus necaretur, quem ita a se e vivis sublatum esse Caius sibi gratulatur.

QUAERITUR 1° quid sit volitum et quomodo a voluntario distinguatur.

2° sintne singula facta Caio voluntaria eique imputabilia.

Solutio.

7 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Volitum est voluntatis obiectum. Ex quo sequitur, quodlibet voluntarium esse etiam volitum. Quodcumque enim a voluntate cum cognitione finis procedit, in id necessario voluntas ut in obiectum suum tendit, adeoque est volitum.

R. 2. Verum non e converso omne volitum est etiam voluntarium. Nam multa esse possunt voluntatis obiecta, quae procedere a voluntate non possint neque ut effectus voluntatis ullo modo intendantur. Sic post diuturnam siccitatem pluvia exorta agricolae est volita, non voluntaria. Frins l. c. n. 71; *Th. m.* l. 3.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Furtum illud, quod vicinus passus est, certe erat a Caio *volitum*; utrum autem dici possit voluntarium necne, pendet ab alia quaestione, utrum Caii actio dici debeat furti illius causa, an ansa tantum. Re ipsa fuit causa per accidens tantum seu ansa potius quam causa: nam actionem suam Caius rationabiliter non potuit ad effectum illius furti *ordinare*, sed cum ea solummodo velleitatem quandam illius furti habere potuit. Hinc furtum illud *ut re secutum* Caio non est imputabile; *affectu suo* peccare quidem potuit, idque vel contra caritatem, si sibi placuit in damno ut in malo sui vicini, vel etiam affectu iniustitiae, si ipsum furis furtum approbavit: sed hoc non sufficit, ut furti illius realis exsecutio illi possit imputari.

R. 2. In *secundo* casu dilatio quidem reparandae domus voluntaria erat; sed voluntaria non erat laesio illa inimici per tegulam effecta, siquidem hanc in differenda reparatione non praevidit ullo modo, neque haec a deliberata Caii voluntate *processit*. Quod autem huius inimici laesi nuntium Caius laetus audit, *volitam* quidem facit eam laesionem, sed non voluntariam neque imputabilem quoad sequelas.

R. 3. In *tertio* casu distingui potest interitus inimici Caii ab interitu alterius hominis noxii. Huius interitus neque volitus neque praevisus est; ergo non est Caio voluntarius neque imputabilis, ut *ut consequenter* fuit *volitus*.

Quoad interitum inimici illé certe est *volitus ab initio*; dubitari autem potest, num dici debeat Caio *voluntarius*, siquidem in ponenda illa causa fortuita non tam voluntatem quam velleitatem tantum videtur potuisse habere.

Atque ita quoad imputabilitatem circa damna eorumque restitutionem omnino dicendum est. — Nihilominus, re mere psychologica considerata, voluntas illa inferendi damni potuit plane esse affective efficax, quamquam exsecutio volita est solummodo per causam occasionalem seu causam per accidens; quapropter aliquo sensu dici potest *damnum* illud Caio voluntarium, cum eius actio per accidens evaserit *causa* illius damni.

Verum in hac re potest esse lis de verbo. Et si realis damni *illatio* sumitur, quae secum ferat obligationem restitutionis, dici debet hanc *illationem* non fuisse vere voluntariam, sed volitam per quandam velleitatem, siquidem noluerit ponere causam *per se efficacem*, sed solum per accidens efficacem seu occasionalem. — *Affectu* Caium peccasse patet.

VOLUNTARIUM INDIRECTUM.

Casus. (4)

Cneius religiosus omittit consuetas paenitentias, ut fruatur pravis motibus orituris; legit res curiosas sciens se inde passurum esse pravam commotionem, cui tamen studuit resistere; quo se in utili scientia perficiat, etiam rebus magis inhonestis legendis inhaeret, idque compluries ita ut nesciat distinguere, utrum consensum pravae concupiscentiae dederit annon.

Marsilius belli dux hostilem urbem omni vi expugnare conatur, atque tormenta bellica ita dirigit ut copiosa multitudo etiam innocentium civium neci devoveantur. Captam urbem militibus dat in praedam, quamquam et caedes et stupra complura praevidet.

QUAERITUR 1° quae sit distinctio inter voluntarium directum et indirectum, voluntarium in se et in causa tantum, voluntarium positivum et negativum.

2° quomodo haec voluntaria imputentur.

3° quid ad propositos casus dicendum sit.

Solutio.

10 AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Negative voluntarium* id dicitur, quod praevideo *secuturum* ex *omissione* alicuius actionis, quam ponere possum et debeo; *positive voluntarium* id, quod me sciente et volente ex mea actione oritur.

R. 2. *Voluntarium in se* illud mihi est, quod ita a me procedit, ut illud secundum se et immediate appetam seu velim, etsi fortasse alia complura ad illud obtinendum velle et adhibere debeam (quae in hoc casu etiam omnia tamquam media voluntaria sunt in se). Huic opponitur *voluntarium in causa tantum*: sic enim dicitur effectus, quem praeter alium effectum ex mea actione vel omissione tamquam ex causa *secuturum* quidem esse praevideo; at quem ego non volo (cum velim solum illum alium effectum, qui etiam ex mea actione vel omissione sequatur).

Verum, ut mox explicaturus sum, si solam alicuius effectus causam volo, non effectum in se, voluntarius ille mihi recte non dicitur, nisi propter illum effectum *secuturum*, cum malus sit, *debeam* a ponenda ista causa abstinere.

11 R. 3. *Voluntarium directum* et *indirectum* non omnes eodem modo distinguunt Aliis haec distinctio eadem est atque distinctio inter positivum et negativum, ita ut indirecte mihi voluntarium id omne et id solum dicatur, cuius ex mea omissione causa sim: directe voluntarium, quod a *positiva* mea voluntate procedit. Alii potius id *directe* mihi *voluntarium* vocant, quod in se sumptum (seu directe) volo atque a mea sive positiva actione sive mea omissione tamquam causa dependet; *indirecte*, quod non volo in se, sed solum in alio tamquam in causa sive positiva sive negativa, quam intendo et ex qua illud *secuturum* praevideo. Cf. Frins l. c. n. 180 sqq.; Walsh l. c. n. 88 sqq.

R. 4. Vocantur autem illi effectus, etiam a me non proprie intenti vel a me proprie non causati (si videlicet solummodo a me non-agente pendent), mihi nihilominus *voluntarii*, quia *aliquo modo* seu in morali aestimatione mihi tamquam causae attribui possunt et debent.

Videlicet, si nihil ago, non sum causa proprie dicta; sed si sciens et volens abstineo ab agendo, cum debeam agere, idque propterea

debeam, ne sequatur certus ille effectus, effectus ille *moraliter* mihi ut causae adscribitur.

Similiter si pono actionem, ex qua certus aliquis effectus secuturus praevidetur, quem non proprie intendam; ille effectus mihi ut causae adscribitur, sed tum tantum adscribitur; quando debui ab actione propterea abstinere, ne effectus ille oriatur; alias mihi ne *moraliter* quidem voluntarius est.

AD QUAESITUM 2^m responsum dandum 1. ad id tendit, ut explicetur, quandonam propter praevisum effectum aliquem oriturum debeam vel omittere actionem ne ex ea oriatur, vel actionem ponere atque ita impedire ne effectus ille oriatur aliunde; quandonam ad id non teneam.

Ad quod ut rite intellegatur, notandum est posse effectum aliquem diversimode ex certa quadam actione oriri, seu eam actionem cum isto effectu diversam habere posse connexionem atque eius causam magis minusque propinquam et certam esse.

Pro diversa ista conexione diversaue causalitate distinguitur: causa *physica* et *moralis*; prior physice agendo effectum attingit, posterior iussione, suasionem etc. alios ad physice agendum determinat.

Causa *immediata* et *mediata*: prior ipsum effectum in se attingit, altera eum non attingit nisi mediante alia causa. *Moralis* igitur causa semper mediata est, quia accedere debet causa exsequens, quae immediate effectum tangat.

Causa *proxima* et *remota*: posterior requirit plures causas intermedias, quibus effectus attingatur, fitque eo remotior, quo plures intermedias causas requirat; causa proxima non ita requirit, sed ipsa in suo genere arcte cum effectum coniungitur.

Causa *per se* et *per accidens*: posterior aliquid quidem *confert*, ut effectus ille re ipsa producat, attamen de se non tendit in ipsum determinate, neque effectum attingit, nisi accedant circumstantiae singulares, quae communiter soleant abesse; prior natura sua in effectum tendit atque eum effectum sub adiunctis communiter existentibus seu contingentibus producit, si sumitur *causa per se* simpliciter dicta. Verum

Causa *per se* potest esse *graviter* vel *leviter* influens: prior vehementem influxum exercet in ordine ad effectum de quo agitur atque ipsum effectum ultimum natura sua secum fert; altera non ita, sed quamquam *tendit* in ipsum illud effectum, solam tamen dispositionem minorem maioremve de se *producit*. Cf. *Th. m.* I, 11; Frins l. c. n. 187 sqq.

Fere idem intellegitur, si distinguitur causa *efficax* et *inefficax*; inefficax enim de se non sufficit ad effectum, sed necessario haeret in aliqua eius dispositione producenda.

R. 2. Sunt igitur regulae quaedam de voluntario *indirecto* et in *causa tantum*.

Reg. 1^a. Si agitur de voluntario negativo seu de effectum, qui non ex mea actione, sed ex aliena actione secuturus est, quem ego

tamen agendo impedire possum: eam impedire debeo ex iustitia, si ad hoc in munere meo constitutus sum; impedire debeo ex caritate, si effectus malum aliis causat, quod ego sine incommodo relative magno impedire possum; vel ex religione, si effectus malus est contra honorem divinum. Si vero incommodum relative magnum pro me cum impedienda illa actione coniunctum est, caritas ad id generatim me non obligat, ac proin ille effectus malus mihi non est voluntarius neque imputabilis.

Immo plene imputabilis, ita ut etiam damnum reparare tenear, ille effectus malus non est, nisi tenear ex stricta iustitia eum impedire.

- 14 Reg. 2^a est: Si agitur de positiva mea actione, ex qua plures effectus oriuntur, bonus et malus, agere mihi licet atque negligere seu permittere effectum malum, si hae exsistant condiciones: 1) ut id quod ago ex se sit bonum vel saltem indifferens seu *non malum*; 2) ut effectus malus ne intendatur (alioquin esset voluntarius *non in causa tantum*, sed volitus ac proin etiam voluntarius *in se*); 3) ut effectus bonus saltem aequae immediate sequatur atque effectus malus (alioquin facerem malum, ut evenirent bona!); 4) ut adsit causa relative gravis ad effectum malum permittendum. Cf. Walsh l. c. n. 155 sqq.; Marc, *Institutiones Alph.* I n. 314 sq.; Aertnijos, *Th. m.* l. 1 n. 8.

R. 3. Condicio illa quarta, „ut adsit causa relative gravis“, ita intellegitur, ut eo gravior requiratur causa, 1) quo *gravior* est effectus malus, 2) quo *propinquior* est eius nexus cum mea actione, quae propinquitas nexus inter alia pendet etiam a) a maiore necessitate *eiusmodi* actionis, quo effectus ille oriri possit, b) a maiore necessitate *meae* actionis, eo quod alii fortasse ad similem actionem praestandam parati non sint.

- 15 R. 4. Si agitur de effectu, quem in se non intendo, sed in aliqua mea actione verisimiliter praevideo, ille mihi plene imputatur tamquam voluntarius in causa, quando secundum modo dicta rationem permitendi non habeo, et actio illa est causa in illum effectum per se et *graviter influens*. Si vero est causa per se leviter vel saltem non graviter vel si est per accidens influens, ille effectus (nisi ex alia peculiari ratione tenear ad effectum praevisum *impediendum*) mihi saltem non plene imputatur, eo quod re vera non *contineatur* in illa actione simpliciter tamquam in causa. Unde fit: 1) ut, quo levior illa actio influat in effectum pravum, ex eo leviori ratione mihi agere liceat, etsi illum effectum malum praevideam; 2) ut, deficiente omni *rationabili* causa, ille effectus propter eius causam leviter influentem voluntarie positam mihi non imputetur in peccatum mortale sed veniale tantum, etiam si illum effectum in se velle fuerit peccatum mortale; 3) ut, etiam si illa actio leviter influens in effectum pravum est *in se* peccatum, immo mortale peccatum, nihilominus *effectus ille* non in se volitus, sed in causa leviter influente tantum praevisus non imputetur nisi in peccatum veniale.

- 16 AD QAESITUM 3^m R. 1. Si regulae vel consuetudines in ordine non obligant sub peccato, omissio paenitentiarum ex se non erat

peccatum; neque praevisio pravorum motuum Cneium obligavit, ut eos per opera paenitentiae praeveniret seu cohiberet, si aliter consensus in eos excludi poterat et excluderetur.

Sed eo fine opera etiam poenalia alias consueta omittere certo ostendit Cneium volentem illos motus passum esse atque in voluptatem consensisse, ideoque graviter peccasse. Erant igitur illi motus pravi Cneio saltem *voliti*; neque tamen putem eos iam posse vero et rigoroso sensu dici voluntarios, quod a Cneio tamquam causa non processerint: non tamquam a causa positiva, quia nihil egit; neque tamquam a *causa* negativa, quia ad actionem illam positivam, qua impediti fuissent, Cneius non erat vero sensu obligatus.

Videri potest esse aliud dicendum: nimirum motus illos Cneio fuisse vero et pleno sensu voluntarios, Cneiumque vero sensu *causam* fuisse negativam, si superior Cneio illas paenitentias eo fine persolvendas praecepto imposuisset. ut ab illis effectibus pravis efficacius praeservaretur. Sed ne hoc quidem certum est, eo quod omissio illarum paenitentiarum nullatenus certo vel necessario coniungatur cum pravis motibus neque cum earum exercitio necessario vel certo motuum istorum extinctio.

R. 2. Res curiosas legere dicit res quidem leves et ludicras, 17 etiam fortasse minus honestas et castas, non tamen res vere obscenas; quapropter eiusmodi lectio non censetur esse causa graviter influens sed leviter tantum in motus prave orituros. Unde ex iis quae ad 2^m R. 3 dicta sunt, Cneius propter illos motus praevisos, quos in se neque intendit neque, cum orientur, consensu approbavit, non peccavit graviter, sed summum venialiter.

R. 3. In scientia statui convenienti vel muneri gerendo necessaria seu utili sese perficere est ratio omnino gravis et proportionata, ut propterea liceat prave motus etiam graviore permittere, si modo consensus in eos non detur. Cneius igitur debuit aptis mediis se praemunire, ne exorta tentatione caderet. Quod si fecerit et orta tentatione eam repellere seu contemnere studuerit atque ad Deum oraverit, anxius esse non debet de dato consensu, saltem non de dato consensu pleno. De peccato mortali non commissio securus reddi debet.

Quoad alterum casum R. 1. Supposito bello ex parte Marsilii 18 iusto, caedes innocentium, quae praevidetur quidem sed non intenditur, Marsilio non est voluntaria neque ei imputatur, si ad urbem expugnandam tormenta bellica ita dirigere erat necessarium. Nam adsunt omnes condiciones supra ad 2^m R. 2 enumeratae in regula *secunda*, videlicet: 1) tormenta bellica contra urbem hostilem dirigere est actio *in se non mala*; 2) effectus malus, caedes innocentium non intenditur, ut supponi debet et re ipsa supponimus; 3) effectus bonus, expugnatio urbis hostilis, aequae immediate sequitur ex actione militari quam innocentium caedes: immo si hi omnes in tuto collocati essent et soli pugnantes hostes superarentur, effectus intentus haberetur; 4) adest causa relative gravis, siquidem in bello magni momenti est

atque totus finis proximus in id dirigitur, ut vires hostiles perimantur, occupentur hostilia loca.

- 19 R. 2. Difficilius est respondere ad alteram partem, quod Marsilius dederit urbem in praedam, non obstante praevisione excessuum. — Ad quod noto: 1. videri plane debet, num spectato iure belli hodierno urbs capta in praedam dari possit. Nam si hoc vel *vigente iure* vel voluntate altioris ducis declarata prohibetur, non tantum ipsa depraedatio voluntaria est, sed etiam omnes excessus praevisi Marsilio imputantur tamquam voluntarii in causa. — 2. Excessus illi, in se mala gravissima, videlicet stupra, illiciti sunt semper, caedes post captam urbem tum solum ex eorum numero eximuntur, si fiunt in noxios eos, quos, spectato iure belli, etiam captos caedere liceat — quod nostro tempore vix umquam permittitur. Quapropter belli dux omnes istos excessus severe omnino debet *prohibere*. — 3. Si belli circumstantiae et Marsilii condicio sunt eiusmodi, ut praedam urbis in se permittere possit, nihilominus requiritur gravis omnino causa, ut re ipsa urbem militibus in praedam dare liceat, quando praevidet non obstante severa sua prohibitione futuros esse graves istos excessus. Eiusmodi causa erit v. g., si alias milites ex diuturnis laboribus et pugnibus valde defatigati vel excitati contineri non possint, vel grave sit tumultus periculum. Olim haec facilius acciderunt, quando belli ius vigens militibus urbem captam in praedam dare *solebat*.

VOLUNTARII OBSTACULA.

IGNORANTIA (I).

Casus. (5)

Albertus, homo ferox, odio flagrans contra sacerdotes, saepe auditus est dicere se paratum esse quemlibet sacerdotem interficere. In itinere obviam habet virum sibi ignotum, in quem propter putatam offensam exarsit, graviter eum vulnerans. Cum postea cognoscatur eum esse sub habitu laicali re ipsa sacerdotem, Albertus dolet, quod eum non gravius laeserit.

QUAERITUR 1° quae sit ignorantiae diversa distinctio.

2° quomodo ignorantia influat in voluntarium.

3° sitne Albertus reus sacrilegii et laesi privilegii canonis.

Solutio.

- 20 Ad quaesitum 1^m R. 1. Est ignorantia *iuris* et ignorantia *facti*. Prior est, qua quis ignorat existere hanc illamve legem, hoc vel illud esse peccatum seu prohibitum, v. g. quando ignoratur prava desideria esse peccata, vel certis ieiunii diebus esse abstinendum a carnibus. Posterior, ignorantia *facti*, est ea, qua quis ignorat realem quandam circumstantiam, quam tamen in genere scit esse necessariam, ut in certo casu lex applicetur, v. g. si nescitur hodie esse feriam VI, vel si ignoratur hunc hominem esse clericum. Frins l. c. n. 322.

R. 2. Ignorantia *antecedens*, *consequens*, *concomitans*. Haec a theologis moralistis, quando adhibentur, intelleguntur pro iis casibus, in quibus facta est quaedam legis violatio: *antecedens* dicitur, quae antecedit omnem voluntariam neglegentiam inquirendi de lege seu obligatione; *consequens*, quae hanc inquisitionem cum advertentia omissam sequitur (utraque tamen sic intellegitur, ut cum ea legis violatio cohaereat); *concomitans* dicitur, quae sine ullo influxu erat in actionem illam, de qua agitur vel qua lex seu praeceptum violatum est, ita ut, etsi ignorantia non exstitisset, actio ista nihilominus secuta esset.

R. 3. Ignorantia *invincibilis* et *vincibilis*, *inculpabilis* et *culpabilis*,²¹ coincidit cum definitione modo data ignorantiae antecedentis et consequentis. Ignorantia enim, quae antecedit omnem voluntariam neglegentiam, est sine ulla advertentia ad obligationem inquirendi seseque instruendi, quare *inculpabilis* est nec potest vinci (prima enim advertentia seu cogitatio non est in libera hominis potestate) seu est *invincibilis*; ignorantia autem consequens includit neglectam obligationem *cognitam*, hinc culpabilis dici debet et *vincibilis*. Cf. Frins l. c. 319; *Th. m. I*, 16.

Quoniam autem in rebus gravibus advertentia ad gravem obligationem requiritur, ut inquisitio ignorantiaeque depulsio neglecta dici possit *simpliciter culpabilis*; ignorantia cum levi neglegentia coniuncta aequiparatur potius inculpabili et invincibili quam vincibili et culpabili.

Ignorantia ipsa graviter culpabilis distinguitur ulterius in *simpliciter talem*, in ignorantiam *crassam* seu *supinam*, et ignorantiam *affectatam*. *Crassam* seu *supinam* aliqui non distinguunt ab ignorantia simpliciter graviter culpabili seu quae oriatur ex neglegentia graviter culpabili non deposita. alii requirunt neglegentiam *valde gravem*. Affectata autem est ignorantia *directe volita*, cum alia ignorantia consequens, etiam crassa, solum indirecte seu in omissa diligentia tamquam in causa sit volita; affectata enim ignorantia quaeritur seu ex industria sustinetur, ne legis cognitio liberiori transgressioni legum impedimento sit. *Th. m. I*, 16.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ignorantia sive iuris sive facti antecedens seu invincibilis facit subsequentem actionem, quatenus eam afficit, involuntariam vel saltem non-voluntariam atque a culpa (saltem gravi), quoad hanc partem ignoratam, immunem. Cf. Suarez, *De voluntario* d. 4, s. 2, n. 8—10.

Dixi: facit involuntariam vel saltem non-voluntariam. Involuntariam enim facit, si agens legis violationem positive noluit; non-voluntariam, si de legis violatione nihil apud se statuit. Cf. Frins l. c. n. 324.

R. 2. Ignorantia consequens facit actionem ex ea secuturam, voluntariam et culpabilem, quamquam plerumque voluntarium et culpam minuit. *Minuit* generatim culpam, quia actio est indirecte tantum et in causa voluntaria; minuit plerumque, *non semper*, quia

ignorantia affectata, cum directe feratur in rem vetitam, culpam per se non minuit, sed ostendit affectum valde culpabilem.

R. 3. Ignorantia concomitans actionem non facit involuntariam neque voluntariam, sed quoad partem ignoratam solummodo non-voluntariam, etsi fortasse volitam. Cum enim re ipsa non influat in actionem, ab ea neque involuntaria neque voluntaria denominari potest. Frins l. c. n. 324 dicit: „Quando ignorantia . . . mere concomitans est, solum privative involuntarium causat.“ Cf. etiam Suarez l. c. n. 11.

23 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Internae malitiae sacrilegii Albertus sine dubio reus est; idque tum desiderio tum approbatione facti.

R. 2. Sacrilegii opere completi reus non est neque laesi privilegii canonis, quia ignorantia concomitans fecit vulnerationem *qua sacrilegam non-voluntariam*, etsi ex habituali dispositione et subsequenti approbatione fuerit *ipsi volita*. Cf. Suarez l. c. n. 14.

R. 3. Reus tamen est hominis vulnerati, quia circa actionem suam, qua simpliciter vulneratio est, non exstitit ulla ignorantia. Cf. *Th. m.* I, 19; S. Alph. l. c. n. 168.

IGNORANTIA (II).

Casus. (6)

Amalricus plane ignorans iam esse mediam noctem, qua incipit feria VI, carnes comedit, quamquam non est is qui propter feriam VI a carnibus absterneat, ubi incognitus edere potest. — Alia vice cum die dominico Sacro non interfuerit, suspicatur quidem annuntiata esse, ut re vera erant, ieiunia IV temporum; vicinus interrogatus nescit, haec se non curare dicens, cum carnes edendas non habeat, ieiunare non teneatur; quare etiam Amalricus legis ignarus non ieiunat. — Alias incidit in librum impie quidem sed lepide scriptum, evitat inquirere sitne liber ille ex specialiter prohibitis, ne lege ecclesiastica a lectione impediatur.

QUAERITUR num et quibusnam in casibus Amalricus ex ignorantia peccaverit seu culpam contraxerit.

Solutio.

24 AD QUAESITUM R. Quenam sint diversae ignorantiae species, in casu priore explicatum est; similiter qualem in genere exerceant influxum in subsequentem actionem eiusve culpam. Ex iis deduci debet:

1° In *primo* casu Amalricus non commisit peccatum per esum carnis, quia circa factum feriae VI iam inchoatae erat in ignorantia omnino invincibili; hinc esus carnis quoad hanc circumstantiam temporis, quod videlicet fieret in die prohibito, fuit non-voluntarius, ergo non culpabilis. — Quod autem ita sit dispositus habitualiter, ut legem prohibentem esum carnis non curet, facit quidem, ut sit habitualiter in statu graviter peccaminoso atque facile in nova peccata actualia transeat; verum ex supposito hanc suam pravam voluntatem

ad praesentem actionem nullatenus applicavit, quia ne cogitavit quidem legem prohibentem locum habere. Sed si, suspicione exorta, dispositionem pravam renovasset, legis etiam *re* laesae reus existeret.

2° In *secundo* casu habemus ignorantiam non antecedentem. Novit 25 Amalricus bene obligationem inquirendi; de facto etiam inquisivit, sed debuit sane ulterius inquirere. Quare ob neglectam debitam inquisitionem reus dicendus erit legis laesae ex ignorantia consequenti et culpabili. Si autem Amalricus homo rudis erat, et ab uno alterove homine fido positive audisset parochum nihil annuntiasse, potuit, quando calendario carebat, bona conscientia procedere: tunc enim laesio legis fuisset per accidens ex ignorantia non culpabili, siquidem moralem diligentiam inquirendae veritatis adhibuisset. *Debita* scilicet diligentia alia et alia esse potest pro qualitate personae, alia etiam est pro rei gravitate; pro praeceptis Ecclesiae frequenter recurrentibus sufficit adhibuisse diligentiam mediocrem.

3° In *tertio* casu clare adest ignorantia affectata, quae a peccato 26 nullatenus excusat. Quare non solum contra legem naturalem et divinam Amalricus peccavit, qua prohibetur omnis periculosa lectio, sed etiam peccavit contra legem ecclesiasticam, cuius notitiam studiose declinavit; immo contra hanc legem affectu peccavit, etiamsi liber ille re ipsa non fuit inter specialiter prohibitos. Cf. Noldin, *Summa theol. mor.* I, 41^s et 42 not.

Num vero inciderit in censuram *contra scienter legentes* eiusmodi libros, non est huius loci disputare, sed ad tractatum de censuris pertinet. Cf. *Th. m.* II, 924.

IGNORANTIA SEU DEFECTUS SCIENTIAE DEBITAE.

Casus. (7)

Abundius sacerdos, approbatus pro dioecesi, experitur se debita scientia carere, pergit tamen audire confessiones, in quibus complures committit errores circa confessionis integritatem, circa debitam absolutionem vel eius dilationem, circa obligationem restitutionis. Cum a *suo* confessario aliquoties ad restitutionem obligaretur loco paenitentis, statuit serio in studia theologica incumbere et interim a confessionibus audiendis abstinere. Sed ex inopinato ad moribundum vocatur, quem fama ferebat multis iniustitiis obnoxium esse; implicatam eius conscientiam extricare re vera non poterat, attamen absolvit.

QUAERITUR 1° sintne errores Abundio imputandi.

2° peccaveritne graviter.

3° sitne restitutioni obnoxius.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. In dubio quidem Abundius fidere potuit 27 approbationi suae, saltem si rite examinatus sit et quoad doctrinam ordinario eiusve consiliariis notus. Si vero satis cognoverit se perperam esse approbatum et re ipsa nondum idoneum, eo quod non possit non plures committere errores: illi errores, quos ex ignorantia

committit, sane ei sunt imputandi, quia libere et indebite se immiscet negotio, cui impar est.

R. 2. Si quem autem errorem in confessione moribundi, quam ex defectu alterius sacerdotis detrectare non potuit, fortasse commiserit, ille non est imputandus, quia necessario confessionem exceperit optimo, quo nunc potuit, modo.

AD QUAESITUM 2^m R. Post certam suae imperitiae cognitionem per se graviter peccavit, quoties libere se ingessit in excipiendas confessiones, nisi forte agebatur de iis personis, quas poterat omnino supponere aut gravia non habere, aut eius esse peritiae, ut ipse per eos iuvare posset. Cf. Aertnijs, *Theol. mor.* l. 1, tr. 1, n. 27, 5°.

AD QUAESITUM 3^m R. Abundius restitutioni est obnoxius, excepta confessione moribundi: nam si in ea *insciis* errores aliquos commiserit contra tertium, quos iam emendare nequeat; ad restitutionem damni causati propterea non est obligandus, quia damnum causavit per actionem, quae in hoc casu erat omnino inculpabilis.

IGNORANTIA DEI — INFLUXUS IN MORALITATEM ACTUUM.

Casus. (8)

Claudius, vir atheus, irridet infernum atque contra aliorum monita se defendit hoc modo: Poenae gravissimae non incurruntur ab ignaris; atqui ego ignoro infernum, quia ignoro Deum; ergo infernum non incurram.

QUAERITUR 1° quanam sit haec Claudii ignorantia de Deo et de poena aeterna.

2° num eius ratiocinium ipsum iuvet.

Solutio.

28 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Est veritas tum philosophica tum theologica hominem excultae rationis non posse, saltem non diu, inculpabilem Dei ignorantiam habere. S. Paulus (*Rom.* 1, 20) de iis qui non cognoscunt vel agnoscunt „sempiternam eius virtutem et divinitatem“, dicit: „ita ut sint inexcusabiles“. Idem iam dictum erat in *Ps.* 13, 1 „Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus“; et *Sap.* 13, 1 sq. de iis, „in quibus non subest scientia Dei“ pronuntiatur: „nec his debet ignosci“.

R. 2. Quare certum est Claudium aut vincibiliter et culpabiliter errare seu ignorare Deum, aut eum non ignorare, sed contra conscientiam suam impudenter Deum negare. Hinc gravissimi criminis reus est, quod omnium legum divinarum violationem implicate in se contineat.

R. 3. Et quamquam in singulis actibus, quae particularem aliquam violationem legis divino-naturalis continent, propter infirmiores advertentiam subiectiva Claudii malitia saepius minui possit: tamen generatim aderit ea malitiae cognitio et advertentia, quae sufficiat ad peccatum mortale, eaque in ingens augetur per habitualement animi

oppositionem, quam contra Deum, quippe quem agnoscere nolit, continuo gerit. Quae oppositio et inimicitia est *ex genere suo* gravissimum quod cogitari possit peccatum.

Ad Claudium eiusque animi statum applica, quod habes ex thesi 2 ab Alexandro VIII damnatum de peccato philosophico, quasi esset quidem „*in illo qui Deum vel ignorat vel de Deo actu non cogitat grave peccatum, sed non offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum*“.

Hinc iam AD QUAESITUM 2^m R. 1. Peccata Claudii sunt certissime 29 aeterna poena digna, et secundum dogma christianum, nisi resipuerit, aeterna poena re vera luenda; nam ex Marc. 16, 16 „*qui vero non crediderit, condemnabitur*“ et ex Io. 3, 18 „*iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei*“. Peccat igitur inodo vere imputabili peccato infidelitatis, blasphemiae aliisque peccatis quae contra dictamen rationis commiserit.

R. 2. Quod Claudius ludit impius cum axiomate iuris humani, eum non iuvat apud Deum. Quoad leges humanas probabile est poenam, quae iudicis sententiam ut applicetur non requirat, non incurri ab eo, qui legem quidem scit, nescit poenam, quando poena est „gravissima“ vel alias „extraordinaria“ (S. Alph. I, 169 et VII, 351). Verum haec ad transgressionem contra legem divino-naturalem trahere impium et absurdum est, praecipue cum in nostro casu agatur de ignorantia maxime culpabili, immo crassa et affectata.

CONCUPISCENTIA (I).

Casus. (9)

Bertramus, indolis valde iracundae, cum obviam haberet inimicum, a quo graviter offensus erat, districto pugione in illum irruit; mox gravis sceleris sibi conscius ab eo veniam petit.

Idem, qui diu luxuriae deditus fuerat, nunc quidem emendationem serio proposuit, sed impuris phantasiis saepe in delectationem pravaque desideria abreptus satis diu illis inhaeret, cum tandem divinae offensae et gehennae memor ad orationem confugit.

Minimis etiam rebus iisque indifferentibus et piis turpiter excitatur; quare iam anxie quaerit, num his omnibus abstinere debeat, ne peccatum committat eiusve periculo se exponat.

QUAERITUR 1° quid de concupiscentia atque eius influxu in actiones earumque imputabilitatem.

2° quid de singulis Bertrami casibus dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Concupiscentia est appetitus boni sensibilis, non rationalis, i. e. qui non in *cognitione* rei, sed in imaginatione boni et mali fundatur; latiore sensu non solum de boni sensibilis appetitu dicitur, sed etiam de appetentia bonorum quasi-spiritualium secundi ordinis, ut honoris, famae, naturae commodi, ante et praeter

iudicium rationis exorta. Quae concupiscentia in ipsam rationalem voluntatem magnum exercet influxum: eam sollicitat atque non raro secum trahit ad consensum.

R. 2. Concupiscentia distinguitur *antecedens* et *consequens*. Antecedens est, quae voluntatis actum praecedat ac proinde ab eo omnino non pendet; consequens, quae voluntatis actum sequitur ab eoque dependet. Dependet autem concupiscentia a voluntatis actu vario modo: a) vel tamquam a causa naturali eo quod vehemens voluntas naturaliter secum trahit appetitus inferioris commotionem (concupiscentia est *indirecte voluntaria*); b) vel tamquam ab imperante, si nimirum voluntas volens excitat appetitum inferiorem (concupiscentia est *directe voluntaria*); c) vel tamquam a consentiente (concupiscentia est *saltem volita*, eiusque perseverantia vel continuatio etiam facile *voluntaria*).

R. 3. Concupiscentia *antecedens*, quatenus manet antecedens, et ipsa non est voluntaria, neque perfecte voluntarium est quod ex ea sequitur. — Si vero per consensum fit volita, iam abhinc transit in concupiscentiam consequentem, atque reddit illa quae ex ea sequuntur voluntaria et imputabilia; at, quo vehementior erat antecedens concupiscentia atque consensus imperfectior, eo magis libertas et imputabilitas minuitur. Cf. Suarez, *De voluntario* d. 3, s. 3, n. 7. 8.

Magis etiam concupiscentia alio modo consequens, maxime quae directe voluntaria est, sed etiam suo modo ea quae indirecte est voluntaria, voluntarium auget atque plenam inducit imputabilitatem: nisi fortasse eo progrediatur, ut mentem seu rationem perturbet neque ea, quae ex illo statu mentis oriantur, fuerint praevisa. Cf. *Th. m.* I, 20 sqq.; Frins l. c. n. 307 sqq.; Suarez l. c. n. 9; Bucceroni, *Instit. theol. mor.* I, 51; Noldin l. c. 45 et 46.

31 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ira, subito exorta, in primo suo motu culpa caruit. Si ergo ex hoc motu primo-primo ante advertentiam rationis Bertramus pugionem extulit, nondum peccavit. — Si aliquo quidem modo advertit, sed non plene, actio subsequens, quam absolute cohibere potuit, imperfecte et semiplene erat voluntaria, non tamen plene et perfecte: neque imputabilis erat ut culpa mortalis, sed solum ut venialis. — Si vero plene advertit ad irae motum et ad obligationem excessus istius cohibendi neque cohibere conatus est: in eo aderat plenus consensus. Hinc ira eiusque effectus evaserunt simpliciter voluntaria, et pugionem in inimicum confodiendum dirigere erat peccatum mortale. Sed subitanea illa veniae petitio videtur satis indicare Bertramus non egisse cum plena advertentia neque plene voluntarie; tanta enim mentis mutatio *subitanea* possibilis quidem est, at ita insolita, ut aliunde constare debeat Bertramus plene advertisse; alias confessarius in favorem Bertrami iudicare debet abfuisse mortale peccatum.

R. 2. Similiter dic de impuris phantasiis, quibus Bertramus usque ad delectationem et desiderium abripitur. Nam satis diu mens istis rebus occupari potest, quin plena sit advertentia plenusque consensus,

qui tamen ad peccatum mortale requiritur. Quod enim Bertramus, plenius advertens, timore percussus ad orationem confugit, satis ostendit eum antea non plene consensisse, neque mortalis peccati reum esse. Cf. *Th. m.* I, n. 237; Reuter, *Neo-confess.* n. 267, 8.

R. 3. Res indifferentes et piae non sunt per se causae motus³² inhonesti neque, si utcumque influunt, ullatenus sunt graviter influentes. Quare Bertramus, quando eas vult seu agit, non censetur in iis tamquam in causa velle motus turpes, etsi nullam habeat specialem rationem ita agendi. Multo minus censetur in causa *velle* istos motus, si habet iustam agendi rationem; eamque re ipsa habet iustissimam et gravissimam, ne videlicet anxietatem hac in re augeat et continuo perplexus fiat liceatne sibi agere necne. Quapropter id unum cavere debet, ne istis motibus consentiat; de cetero eos contemnat, neque solum non tenetur ab illis rebus indifferentibus et piis abstinere, sed potius *debet* audacter agere, nulla habita ratione effectuum istorum qui sibi non sunt voluntarii.

CONCUPISCENTIA (II).

Casus. (10)

Bernardus curiosis delectatur lectionibus, etsi sciat pravos non raro inde orituros in se motus; spectacula et choreas frequentat liberiorque conversatur non solum cum suis sodalibus, sed etiam cum feminis: concupiscentiae sic exortae saepe quidem restitit, aliquoties tamen consensit, alias se plane neutralem se habuisse dicit.

QUAERITUR 1° num concupiscentiae motus imputentur Bernardo in culpam.

2° quid de Bernardi peccatis in singulis casibus.

Solutio.

AD QUAESITUM 1° R. 1. Quando Bernardus in concupiscentiae³³ motus *consentit*, eorum delectatio ab eo iam est in se et directe volita, atque pravi motus ei directe sunt voluntarii, etsi non ut oriundi, sed ut iam exorti et retenti. De culpa igitur, eaque gravi, in hoc casu dubitari nequit.

R. 2. Restat ut quaeramus, num etiam tum motus illi Bernardo pro culpa imputentur, quando iis, cum exorti fuerint, resistit. Sumo nunc eos esse — ut re vera sunt — effectus obiective malos, quos ne indirecte quidem *velle* liceat, neque tum liceat, quando postea, cum oriuntur, eorum delectatio non approbetur. Quapropter applicari debent regulae de voluntario indirecto; nimirum videri debet: 1) quomodo variae illae Bernardi actiones sint *causae* pravorum motuum, 2) quasnam habeat rationes, cur ponat actiones illas, ex quibus motus pravos secuturos esse praevideat.

Omnes istas actiones, quas Bernardus posuit, aliquatenus in pravos motus excitandos influere natura sua facile patet. Verum non illico dici potest eos *graviter* influere.

Si ergo lectiones illae leviter tangunt res sexuales vel lascivas, censentur leviter influere; idem dic, si legens res istas leviter transilit. Similiter de spectaculis et choreis dicendum est, si graviter lasciva non aguntur: nihilominus haec quo vividius tangunt animum et phantasiam, eo periculosiora sunt. — Idem dic de conversatione cum feminis honesta, vel etiam de leviori, si omnino brevis est allocutio.

Si vero leguntur res graviter obscenae, magis etiam si eae repraesentantur vel in choreis aguntur, censentur *graviter influere* in motus pravos. Demum si sunt eiusmodi res, quae dici nequeant omnino graviter obscenae, attamen eae, quae natura sua non ita leviter lascivae sunt: haec haberi debent ut causae graviter influentes pro iis, qui *soleant* ex iis commoveri turpiter, pro aliis non ita. Quod etiam observa de diuturna conversatione vana cum feminis, si vel liberior fit conversatio de rebus etiam non graviter lascivis, vel si inordinatus amor in feminam etiam naturaliter tantum fertur.

Quando autem agitur de causis graviter influentibus in motus turpes, eas ponere non licet nisi ex *gravi* ratione; alioquin graviter peccatur, et motus illi censentur plene in causa voluntarii, etsi postea, cum exorti fuerint, consensus in eos non detur.

Quando vero agitur de causis non graviter influentibus, eas sine ratione excusante ponere, veniale peccatum tantum est, si modo periculum secuturi consensus absit; excusans ratio eo facilius adest, quo levior est influxus. Videlicet, si nulla adest causa excusans, motus pravi praevisi non plene quidem censentur in causis illis levibus voluntarii, attamen aliquatenus seu imperfecte: hinc imputabilitas etiam est imperfecta. Cf. Bucceroni l. c. 34.

Inde habetur:

- 34 AD QUAESITUM 2^m responsum. Scilicet: R. 1. Cum Bernardus omnibus istis rebus multum videatur commoveri, graviter peccat, si res istae, sive lectiones sive spectacula vel choreae, sunt notabiliter lascivae, nisi forte aliquando ab aliis quasi moraliter cogatur rebus istis interesse et difficulter tantum possit declinare. At etiam tum cautelis se communire debet, firmo scilicet proposito non consentiendi, fervida oratione pro auxilio divino obtinendo, moderatione in agendo ita ut, si qua lasciviora occursura sint, oculos demittat attentionemque avertat. — Si agitur de rebus plane leviter influentibus, urgendus quidem etiam tum Bernardus est, ut eas actiones omittat, nisi ratio excusans accedat; verum non graviter sed summum leviter peccat, quando rationabiliter sibi persuadet se consensum in pravos motus non esse daturum.

R. 2. Quoad conversationem, maxime quoad conversationem cum feminis, si est notabiliter liberior, debet Bernardus sub gravi ab ea abstinere, vel saltem cum honestioribus limitibus circumscribere, si alias communiter graves patitur motus inordinatos.

- 35 R. 3. Quod autem aliquoties plane neutralem se habuisse dicit, in hoc timendum est, ne latuerit verus consensus, ac proin ne graviter peccaverit. Utut enim theoretice distingui possit positivus consensus

ab habitudine quadam neutrali, qua quis neque dissentiat neque consentiat: practice tamen ille, qui in eiusmodi tentationibus impuris non saltem per positivum displicentiae actum resistat, generatim censeri debet consensisse atque graviter peccasse.

In hominibus tamen anxiis vel valde timoratis, si constat consensum non esse positive datum, dici debet peccatum saltem mortale exulare, utut videantur positive non restitisse vel non dissensisse, sed neutralem quendam animum gessisse.

Cf. Lacroix l. 5, n. 109—111; S. Alph. V, 7—9; Laymann l. 1, t. 3, c. 6; Noldin l. c. 47.

DE METU ET VIOLENTIA.

Casus. (11)

Arnulphus, puer 11 annorum patris catholici et matris acatholicae, hucusque catholice educatus, defuncto patre, a matre iubetur feriis VI carnes edere et acatholicam scholam frequentare atque lutheranam fidem professus eorum cenam sumere. In quibus Arnulphus, cum metuat malam tractationem immo vim a politia inferendam, morem gessit.

Esther puella 18 annorum in agro impetitur a iuvene, qui mortem minatur, nisi usum corporis concedat. Quare respondet: „In manu tua sum; fac quod vis, sed parce vitae meae“; internum tamen consensum studet cohibere.

QUAERITUR 1° quomodo metus et violentia influant in voluntarium.

2° num excusent a peccato.

3° quid ad propositos casus sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Metus atque vis aliquando possunt ratio-36 nem perturbare, ita ut perfecta deliberatio evadat impossibilis. Quo in casu de voluntario seu de actione hominis vere atque perfecte voluntaria sermo esse nequit.

R. 2. Quando autem rationis usus manet intactus, metus quantumvis gravis non impedit, quin voluntas libere eligat, utcumque sollicitatur ad eligendum id quo malum impendens avertatur. — Ideoque actio ex metu posita *simpliciter voluntaria* et libera est, etsi non voluntaria vel involuntaria secundum quid. Frins l. c. n. 283 sqq. 290 sqq. — Violentia autem voluntarium efficere nequit, sed actio externa, ex vi simpliciter orta, plane involuntaria est vel saltem non voluntaria: voluntaria existere potest ex eo quod vis illata etiam dicatur pro metu mali futuri illico impendentis; qui si re vera voluntatem frangat, voluntas libere eligit id, ad quod extorquendum hucusque externa solummodo coactio quaedam exstiterat.

R. 3. Verum quoad effectus iuridicos actus ille non raro pro infecto habetur, qui ex gravi metu iniuste incusso ortus est; idque vel ex ipso iure naturae aliquando, vel saltem ex iure positivo sive Ecclesiae sive civilis auctoritatis.

37 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si agitur de re intrinsecus mala, nullus metus a peccato excusat, quamdiu ex metu libere actum sit. Et quamquam malitiam minuit, quippe quae cum repugnantia quadam assumatur, non voluntate plena: tamen non ita diminuit peccatum, ut, quod per se sit peccatum mortale, evadat propter metum veniale. Frins l. c. n. 288.

R. 2. Si agitur de rebus sola positiva lege prohibitis, gravis metus potest efficere, ut prohibitio vel iussio cesset, maxime si agitur de legibus humanis, modo ne metus incutiatur in odium auctoritatis vel religionis. Quapropter pro diversis adiunctis gravis metus excusat a peccato seu facit, ut propter grave malum evitandum liceat id agere vel omittere, quod agere vel omittere alioquin sit legis laesio seu peccatum.

38 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quoad esum carnis, ad quem Arnulphus adigitur, res pendet a modo quo mater agat. Si mater acatholica, cum se putet a legibus Ecclesiae immunem, ipsa carnes edere velit, at simul grave et incommodum ducat duplicem mensam instruere atque pro filio parare esuriales cibos: Arnulphus facile erit in necessitate, ut vel edat carnes vel incenatus manere debeat; ideoque, quia incommodum grave ieiunandi ferre non teneatur, a lege positiva Ecclesiae vetante esum carniū excusetur.

Si vero mater in odium fidei catholicae agat atque id intendat, ut cogat filium ad violandas leges Ecclesiae vel quodammodo ad profitendum protestantismum: nulla ratione Arnulphus potest acquiescere neque carnes edere, etsi debeat ieiunus manere vel male tractetur.

R. 2. Hinc apparet plane illicitum esse Arnulpho, cenam protestanticam sumere atque lutheranam fidem profiteri. Neque in hac re puer undennis subiective excusari potest, si paululum instructus fuerit in religione catholica.

39 R. 3. Scholam acatholicam frequentare vix non etiam illicitum dici debet, si rem obiective in circumstantiis datis consideramus. Nam etsi id intrinsecus malum dici non possit, si quando removeantur pericula perversionis et fidei defectionis: in nostro casu tamen haec pericula nullis mediis praecaventur; siquidem puer ex se ea remove nequit, mater autem ea nedum removeat, potius augere parata est. Nihilominus puer in eiusmodi re subiective vix rationem peccati apprehenderit, sed solam necessitatem obtemperandi. Quapropter nisi simul praesto sit efficax remedium puerum a schola illa retrahendi, vix aliud supererit, quam ut excitetur ad catholicam fidem retinendam atque assensum denegandum dictis magistri acatholici, et interim in bona fide circa scholae frequentationem relinquatur.

40 R. 4. Quoad casum Estherae in re illa lubrica praestat quidem clamare atque alienam opem accersere ad evadendum. Verum si id periculosum sit vel nimis arduum, peccatum sane non est, vim pati, adeoque passive se habere, cum resistantia positiva inutilis sit vel mortis periculum inducat. In quo casu bene egit Esther atque agere debebat, cum ita se gereret, ut consensum internum cohiberet.

R. 5. Attamen timendum est, ne Esther plus fecerit, quam ut passive se habuerit. Sane si verba sumuntur secundum sensum obivium, non passivam tantum permissionem, sed positivam in metu concessionem turpiter agendi innuunt. Quam dare certe non licuit Estherae, etsi ipsa solam externam actionem spectaverit neque internum in turpitudinem consensum dare voluerit.

Verum convenienda est conscientia et intentio Estherae; in eiusmodi enim angustiis verba non ad summos apices sumi possunt, sed imprimis quae fuerit sincera mens puellae videri debet.

METUS QUI A QUA LEGE EXCUSET.

Casus. (12)

Medardus per regionem haereticam iter faciens, ne agnoscatur ut catholicus, diebus etiam abstinentiae carnes edit, orando signum crucis omittit, quamquam sacris ordinibus initiatus veste laica utitur neque recitat brevium. Aliquando vero nihilominus suspicionem religionis catholicae et clericalis characteris concipiunt et aperte ab eo, quo hanc suspicionem diluat, postulant, ut fer. VI carnes edat: ille graves iniurias et vulnera timens non vult fidem et statum negare sed tegere; quare suaviter adversarios suos irridens dicit: „Vos stulte a me quaeritis esum carnis, non attendentes, etiam catholicos hoc facere posse, neque inde eos ab acatholicis dignosci, potius videte, num pedes equinos habeam, si me suspicamini esse catholicum; verum quod ad esum carnis attinet, videbitis me id praestare posse.“

QUAERITUR 1° num et quando metus faciat actum involuntarium et inculpabilem.

2° quid de singulis in casu.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Reolenda sunt, quae dixi ad *priorem* 41 casum. Proprie reducitur solutio ad eam quaestionem, num et quando metus gravis excuset ab observanda lege. Circa quam quaestionem dici debet a lege naturali vel divina negativa numquam quempiam metum excusare, eo quod hae leges prohibeant intrinsecus mala; intrinsecus mala autem numquam et nullibi licita possunt evadere.

R. 2. Leges positivae humanae non solent obligare cum incommodo relative valde gravi; eo tamen difficilius excusatio admittitur, quo gravior est res praecepta; idem dici potest, servata proportionem, de lege positiva divina. Dico: servata proportionem, quia ceteris paribus lex divina diligentius servari debet quam lex humana.

R. 3. Quando igitur in proposita quaestione interrogatur circa inculpabilitatem, inculpabilis certe esse potest legis non-observantia propter metum; non autem illa non-observantia involuntaria simpliciter est, sed *simpliciter voluntaria*, ita tamen ut sit simul involuntaria secundum quid. Cf. Bucceroni l. c. 56 et 59; Marc, *Instit. Alphons.* I, 223. 286.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si modo seponimus circumstantias, in 42 quas postea Medardus incidit, primo occurrit fidei et characteris cleri-

calis *occultatio* seu *non palam facta professio*. Sed fidem palam profiteri non est praeceptum quod semper obliget; minus etiam propalatio status clericalis. Neque illae circumstantiae, quod iter instituat in regione acatholicorum, pro illo tempore ex se imponunt illam obligationem. Quare in hac occultatione *in se* spectata nulla est legis laesio, nisi forte sit *in modo* occultandi et in mediis adhibitis.

R. 2. Media adhibita sunt: esus carnis diebus abstinentiae, vestis laicalis, omissio breviarii. Haec omnia obligant ex lege humana positiva. Ideoque, si vere *grave* periculum Medardo, ut postea accidit, immineat ex eo quod agnoscatur catholicus vel sacerdos, leges illae non obligant. Solae autem irrisiones leves similesque vexationes non excusant.

Difficultas sola est, num forte ex eo quod carnes edat, se profiteatur acatholicum. Id enim numquam licet, cum sit externa fidei negatio. Sed re vera multae possunt esse causae, cur aliquis etiam diebus abstinentiae carnes edat et carnes edere ei liceat. Quapropter non adest ulla fidei negatio; atque quod alii, qui Medardum carnes edentem vident, rationabiliter iudicare possunt, illud est non constare Medardum esse catholicum.

43 R. 3. Verum cum nihilominus alicubi Medardus in suspicionem veniat et iubeatur feria sexta carnes edere, ut probet se non esse catholicum: id sane iubetur in odium fidei, et iussis obtemperare erit externa fidei negatio seu gravissimum peccatum quod, quolibet metu posthabito, cavere debet.

Certissimum igitur est, Medardum, si nihil dicens obtemperasset, graviter peccaturum fuisse. Sed nunc requiri debet, num forte arte sua et interrogantes illuserit et peccatum declinaverit. — Ex casu enarrato videtur patere fuisse homines privatos fidei osores, quibus Medardus de religione sua rationem reddere eamque palam profiteri non tenebatur; neque locum hic habere thesim illam 18^{am} ab Innoc. XI damnatam: „Si a potestate publica quis interrogaretur, fidem ingenue confiteri, ut Deo et fidei gloriosum, consulo; tacere, ut peccaminosum per se, non damno“. Medardus autem arte sua facit, ut esus carnis ab illis procacibus viris iam non possit haberi pro signo professionis acatholicae, et aperte declarat se per eum esum acatholicismum non profiteri. Quare puto eum hoc agendi modo non peccasse.

DE MORALITATE ACTUUM HUMANORUM.

ACTUS HUMANI INDIFFERENTES.

Casus. (13)

Iulius studiosus audit non dari actus indifferentes in individuo, omnes esse aut bonos, si in Deum ut ultimum finem tendant, aut malos, si hac relatione careant; neque opinionem contrariam quidquam iuvare, ut quis ex conscientia sua subiective indifferenter agere possit. Quare de innumeris actionibus et omissionibus tamquam de peccatis angitur, quod scilicet ad ignem accesserit, vel refrigerium quaesierit, cum voluptate ederit, pro recreatione ambulaverit et luserit, divinas inspirationes ad perfectiora neglexerit, dispensatione quadragesimali usus sit, cum bene potuerit ea non uti, quod noluerit diebus feriatis sacro interesse neque diebus festis longiori sermoni: omnia enim haec non eiusmodi esse, ut in honorem Dei tendant.

QUAERITUR 1° sintne actus in individuo indifferentes.

2° possintne saltem propter subiectivam persuasionem ita esse.

3° quid de Iulii angoribus dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. Quaestio haec restringi debet ad solos⁴⁴ actus vere humanos seu deliberatos; nam actus hominis tantum seu indeliberatos, etsi ex specie sua mali sint, in individuo malos esse desinere evidens est, quia ad subiectivam moralitatem vel malitiam necessario requiritur voluntas deliberata.

Deliberatos actus subiective numquam esse ita indifferentes, ut nec boni nec mali sint, et auctoritas et ratio suadet. Negant hanc actuum humanorum indifferentiam S. Thomas Aquin. (*S. th.* 1, 2, q. 18, a. 9) cum tota eius schola, recentiores quam plurimi (S. Alph. II, 44), etsi gravissimi auctores contrarium teneant, ut Scotus cum suis, Elbel, Vasquez etc. Ratio, cur neganda sit, breviter est haec: Actus deliberatus ex notione sua fit cum cognitione finis. Verum finis ille qui intenditur, aut rationi congruit atque adeo cum ultimo fine qui Deus est connectitur, aut rationali naturae non congruit. In priore casu moraliter bonus est (ea enim est bonitatis moralis definitio, ut conveniat cum natura rationali qua tali et ad Deum reducatur), in posteriore casu moraliter malus. *Th. m.* I, 38 sq.

AD QUAESITUM 2^m R. Quamquam sunt qui per se quidem in⁴⁵ differentiam actuum humanorum negent, per accidens autem, i. e. propter conscientiam secundum aliam opinionem formatam eam existere posse fateantur, alii tamen, idque rectius, id ipsum negant: nam actio aliqua, eo ipso quod cognoscatur ut non-conveniens rationali

naturae, implicate deprehenditur ut aliquo modo mala; proin qui nihilominus eam exerceat, moraliter male agere convincitur. *Th. m. l. c.*

46 AD QUAESITUM 3^m R. Iulius confundit malitiam cum minore bonitate morali. Fide enim certum est ex actionibus contradictoriis unam posse esse altera meliorem, utramque autem bonam. Ita S. Paul. (1 Cor. 7, 25 sq.; cf. vers. 38) dicit: „Qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, et qui non iungit, melius facit.“ Sic quae pertinent ad moderatam curam corporis, rationali naturae conveniunt atque imprimis in eo homine, qui se vitamque suam in Deum ut finem ultimum ordinavit, positivam in Deum relationem, implicitam saltem, habent: quamquam fortasse cura restrictior corporisque afflictio ex altiore motivo assumpta etiam meliorem bonitatem continet. Immo in ipso peccatore et infideli hanc bonitatem naturalem atque in Deum ut auctorem naturae relationem non excludunt, suntque ex se vere in Deum referibilia; quam bonitatem naturalem non exuunt, nisi agens, ductu rationis neglecto, pravum motivum assumat. — Quam distinctionem et considerationem si Iulius adhibeat, angoribus suis liberabitur. Vix enim non omnes actiones illae enumeratae, si cum moderamine exercentur, bonitatem istam continent inferioris quidem notae, sed non moralem malitiam. Soli illi actus, quibus meliora non tantum omisit, sed positive noluit, videntur difficultatem creare.

At, quamquam fateor non raro illis nolationibus subesse affectum immoderatum venialiter malum ad res inferiores, tamen id non est absolute necessarium; potest subesse affectus inferioris quidem bonitatis, bonus tamen moraliter; ad illum autem affectum, qui subest, reducuntur nolationes, *non nolle* enim in homine supponit aliquod *velle*.

Tantum igitur abest, ut doctrina negans actuum indifferentiam in individuo multiplicet peccata, ut potius ostendat quam plurimis actibus subesse, etsi non supremam, tamen aliquam bonitatem moralem. — Qui vero immoderate inhaeret rebus sensibilibus, in omnium sententia non omne peccatum effugit. Cf. *Th. m. I*, 40.

„BONUM EX INTEGRA CAUSA.“

Casus. (14)

Calpurnius, ut largius habeat, quae in pias causas impendat, in venditionibus fraude utitur, praedicatur tamen ubique ut homo honestus et beneficus. — Ut innocentem ab imminente poena liberet, periurium committit in iudicio. — Famulum, ut sibi devinciat et adiutorem habeat in fraudibus, muneribus donat.

QUAERITUR 1° unde moralitas actuum humanorum desumatur.

2° quid ad bonitatem moralem requiratur, quid sufficiat ad malitiam.

3° quid ad casus propositos sit dicendum.

Solutio.

47 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Moralitas actuum humanorum est eorum relatio ad regulam morum, ad rationalem ordinem recti conformitas

vel difformitas ab eo, atque relatio vel referibilitas ad finem ultimum. Quae obiectiva moralitas ut subiectiva fiat, debet a voluntate assumi.

R. 2. Diversa actuum humanorum moralitas pendet 1) ab ipso obiecto circa quod actus versatur, 2) a circumstantiis, 3) a fine.

Primo ipsum *obiectum* specificat actum, et quatenus bonum vel malum est, huius vel illius bonitatis vel malitiae est, ipsi actui voluntatis circa obiectum illud versanti diversam vel bonitatem vel malitiam tribuit.

Dein variae occurrunt *circumstantiae*, sive condiciones variae agentis vel obiecti, sive modus agendi, sive circumstantiae loci et temporis: quae moralitatem actus modificare possunt, non quod semper eam modificent.

Demum *finis*, ad quem agens suam actionem dirigit seu ex quo ad agendum movetur, maxime specificat actum moralem. Nam finis est maxime id, in quod voluntatis actus tendit, atque finis etiam omnibus iis actibus, quos dirigit, novam formam imprimit.

AD QUAESITUM 2^m R. Longe facilius obiectum, circumstantiae, 48 finis, si mala sunt, suam malitiam in actum transfundunt, quam, si bona sunt, bonitatem actui communicant. Nam „bonum ex integra causa, malum ex quovis defectu“. Videlicet, ut actio bona sit, et obiectum et circumstantiae et finis debent singula esse bona vel saltem non mala. Insuper ut actui hominis bonitas communicetur, debet *eam ipsam velle* seu intendere; alias actus bonitatem materialiter tantum habet, non formaliter seu subiective. Ut autem actio mala sit, sufficit quodlibet malum occurrere sive in obiecto vel circumstantiis sive in fine; neque necesse est, ut malum qua tale intendatur, sed satis est, ut cognoscatur et ut voluntas illud indirecte vel negative velit seu non impediat. Cf. Suarez, *De bonitate et malitia actuum* d. 7, s. 8, n. 3 sqq. et d. 8, s. 1.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In primo exemplo Calpurnii actio mora- 49 liter mala est. Finis quidem conferendi in pias causas in se est bonus, sed ipsa actio fraudulenta ex obiecto suo mala est, ac proin tota actio est mala. Quod igitur vir honestus et beneficus praedicatur, speciem externam spectat, neque eum coram conscientia et coram Deo honestum reddere potest.

R. 2. Similiter innocentem per periurium a poena liberare non potest esse actio bona, sed est moraliter mala. Finis quidem etiam in eo casu bonus est, sed actio ipsa ex obiecto suo pessima; neque licet facere mala, ut eveniant bona.

R. 3. In tertio casu e contrario actio ex proximo suo obiecto bona est, scilicet famulum indigentem muneribus donari; verum finis est malus, ac proin tota actio mala. Neque illam munerum largitionem Calpurnius sub ratione boni vult sed sub ratione mali, quatenus medium est ad finem malum persequendum; quapropter omnis bonitas ab illa actione exsulat.

DE CONSCIENTIA.

CONSCIENTIAE DICTAMEN QUALE.

Casus. (15)

1. Cleon. cum ageretur de eligendis deputatis, malum esse putabat non uti iure suo: verum res desperata erat, ita ut vincere non posset nisi aut vir liberalismo irreligioso deditus aut socialista. Quare Cleon huic posteriori votum suum dedit, sibi dicens, quanto peius consuleretur rebus publicis, eo melius esse, eo quod citius omnium rerum perturbatio fieret, ex qua sola spes posset concipi; neque tamen erat sine conscientiae scrupulo, cum bene nosset a fractione catholica proclamatum esse normam, ut socialistis numquam suffragia darentur, sed potius ab omni suffragatione abstineretur.

2. Cum in iudicio ageretur de excutiendo a se debito, quod erga Titum habebat, sed quod compensatione quadam legaliter non agnita pro extincto habere statuerat, iuratus asseruit se hanc et illam rem a Tito numquam emisisse, neque quidquam se illi debere — conscientia quidem reclamante, ne forte periurus fieret.

3. Cum ageret officium custodis agrorum, aliquem damnificatorem ex misericordia non denunciavit, bene tamen memor iuramenti sui officii, quod sibi contrarium suasit.

4. Testis evocatus contra sacerdotem, qui accusabatur legis religiosopoliticae laesae ex contione habita, contra mentem suam dixit se talium verborum prolatorum notitiam non habere.

QUAERITUR 1° qualis certitudo conscientiae dictaminis requiratur ad licite agendum.

2° quale sit peccatum agere cum conscientia dubia.

3° quid de singulis Cleontis actionibus iudicandum.

Solutio.

30 AD QUAESITUM 1^m R. Dictamen conscientiae ultimum seu practicum, quo homo iudicat sibi ita et ita agere licere, necessario debet esse certum: alioquin homo agens se legis violandae periculo exponit, violationem legis atque peccatum parvi facit ac proin peccat. „Omne quod non est ex fide“ (i. e. certa persuasione liceitatis), peccatum est. Rom. 14, 23. Cf. *Th. m.* I, 48, 49.

Verum haec certitudo sufficit ut sit latiore sensu moralis, siquidem in rebus practicis vix non semper tali certitudine homines contenti esse debent: aliter fere semper ab agendo impedirentur. Quare certitudo necessaria non destruitur superveniente aliquo dubio nega-

tivo; tale enim dubium gratis conceptum gratis deponitur. Neque destruitur levi aliqua ratione positiva exorta, quam agens pro leviori et futili habet.

AD QUÆSITUM 2^m R. Si autem dictamen conscientiae serio dubium 51 evadit, cum ea nihilominus in favorem libertatis agere, in re gravi ex se mortale peccatum est. — Nihilominus si quis alioquin satis timoratus cum dubio de liceitate agit, atque periculi quidem peccandi sibi conscius fit, at de periculo *graviter* peccandi non cogitavit, censeri debet non graviter peccasse, nisi res adeo gravis est, ut malitia moralis animum sponte percellat neque possit latere. Cf. *Th. m.* I, 51 et *S. Alph.* I, 23 „satis probabiliter docent eum tantum venialiter peccare, si homo ille minime advertit, nec etiam in confuso, ad periculum graviter peccandi neque ad obligationem rem examinandi“.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. In *primo* casu, quidquid est de Cleontis 52 ratiocinatione, quae approbari universim nequit, non videtur subiective graviter peccasse. Nam ex eius agendi ratione et argumentatione id videtur satis colligi, ipsum non agnovisse in norma illa a catholicis proclamata veram legem seu normam in conscientia obligantem, neque conscientiae suae scrupulum eum habuisse pro *gravi* ratione.

R. 2. In *secundo* casu sane dubitatio de periurio est ex se de re gravissima, quae hominem etiam rudiores graviter percellat; quare Cleon, nisi sibi cum morali aliqua certitudine persuaserit se non mentiri, sed posse tuta conscientia ista cum restrictione non pure mentali dicere, graviter peccavit. De his igitur examinandus est.

Si re vera ius habebat ad compensationem, etsi forte ius suum non potuerit in iudicio probare, obiective licitum erat dicere: se Tito nihil debere: re ipsa enim debitum erat extinctum: recte autem non dixit se nihil umquam emisisse. Verum homines non semper ita ad apicem rem considerant vel loquuntur: potuit igitur etiam prima locutio subiective mendax esse, at etiam posterior a subiectivo mendacio esse immunis.

R. 3. In *tertio* casu non videtur Cleon peccasse, si agebatur de 53 homine paupere, qui non ex consuetudine, sed casu leve aliquod damnum intulerat. Fieri quidem potuit, ut Cleon recordatione iuramenti muneris sui, maxime si est vir timoratus, nonnihil impeditum se sentiret et titubaret, num omittere posset denuntiationem; verum etsi sibi claram rationem dare non potuerit, satis tamen iudicavit non posse esse peccatum vel grave peccatum cum homine paupere misericordiam exercere, neque sic iuramentum suum debere intellegi.

R. 4. In *quarto* casu etiam magis videtur satis certe iudicasse, fas non esse sacerdotem innoxium propter iniquas leges poena affici, neque se debere ad hoc concurrere, cum non interrogaretur legitime, proin illegitime interroganti se recte cum quadam restrictione dici posse, se notitiam talis rei, scilicet tamquam criminis legitime accusati, non habere. Oppositam rationem, quae menti occurrebat, videtur Cleon omnino ut scrupulum contempsisse. — Quodsi non possis hoc ita affirmare, habes Cleontem cum perplexa conscientia, cum ex utraque

parte putaret adesse peccatum. Sed etiam tum re vera non peccavit. quia in conscientia perplexa utrumlibet sine peccato eligitur, nisi id eligatur, quod *certo* maius malum esse quis putet. Sed si tempus suppetebat, debuit antea consilio prudentis conscientiam suam certam et rectam reddere. *Th. m. I, 52.*

CONSCIENTIA RECTA ET ERRONEA.

Casus. (16)

Ausonius in confessione se accusat de sequentibus: Potuit levi mendacio aliquem eripere a persequentibus latronibus neque fecit; die Dominica Sacrum neglexit, aegritudine enim correptus in lecto decubuit; feria VI semel carnes comedit, cum distractus putaret esse feriam V; preces ex lege confraternitatis recitandas compluries voluntarie omisit.

QUAERITUR 1° possitne erronea conscientia esse regula morum.

2° peccaveritne Ausonius in casibus praedictis.

Solutio.

54 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Regula morum sola conscientia *antecedens* esse potest, non consequens. *Th. m. I, 41.*

R. 2. *Per se* sola conscientia recta est regula morum; *per accidens* autem etiam erronea conscientia regula morum evadere potest. Scilicet conscientiam invincibiliter (sine formidine) erroneam sequi tenemur. quando praecipit seu vetat; sine culpa sequimur, si quid permittit.

R. 3. Vincibiliter erroneam adeoque cum formidine coniunctam conscientiam deponere debemus; ei non licet adversari praecipienti; neque licet eam sequi permittentem, immo neque praecipientem. si quando dubium est num hoc modo aliquod peccatum committatur. *Th. m. I, 43 sq.*

55 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In *primo* casu videtur Ausonius invincibiliter putasse se debere mentiri: quod si revera putavit, peccavit non mentiendō. *Th. m. I, 46.*

R. 2. In *secundo* casu sane erronea conscientia Ausonius laborabat, putans se aegrotum peccaturum omissione Sacri. Sed nihilominus non videtur culpam contraxisse, etsi contra conscientiam egerit, siquidem Sacro interesse ei impossibile erat. Impossibile aliquid omittere vel facere non est in nostra libera facultate; sed quod liberum non est, peccatum esse nequit.

R. 3. In *tertio* casu, quando Ausonius distractus carnes edit feria VI, non habemus conscientiam antecedentem, quae Ausonium peccati arguerit, sed consequentem tantum atque in hac re erroneam: verum conscientia consequens morum regula esse nequit neque efficere potest peccatum.

R. 4. In *quarto* casu videndum est, num re ipsa Ausonius putaverit se vere sub peccato adstringi ad preces confraternitatis. Si ita

putavit, eas voluntarie omittens subiective peccavit, sed pro futuro dedocendus est. Neque praesumendum est, hoc pro gravi peccato ab Ausonio habitum esse.

CONSCIENTIA SCRUPULOSA.

Casus. (17)

Flavia iam saepius confessionem generalem instituit, sed conscientiae pacem non potuit consequi, multorum peccatorum sibi videtur esse oblita; quare totum libellum conscripsit, ex quo nunc denuo generalem confessionem facere vult, gravia cum levibus, certa cum incertis permiscens.

Tentationibus contra castitatem, contra fidem et caritatem multum agitur, atque non raro se consensisse putat, cum non sine gaudio animique satisfactione sive turpia, sive irreligiosa et Deo contraria mente volveret.

Etiam saepissime cum agere vel loqui vult, subito occurrit timor vel iudicium peccati, neque tamen omisit agere et loqui, quod prohibitum censebat; quando videt vel audit aliorum acta, sentit se obligatam ad correctionem fraternam, at non audet aliquid dicere.

QUAERITUR 1° quid sit scrupulus et conscientia scrupulosa.

2° quanam regulae sint pro scrupulosis.

3° quid de Flavia iudicandum quidve ei iniungendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Scrupulus est apprehensio peccati ex inani et futili ratione. Conscientia scrupulosa proprie dicta est ea habitualis animi condicio, qua dictamen practicum eiusmodi apprehensionibus involvitur vel impeditur; dicitur ergo de conscientia propria et antecedente; afficit vero non semper universam conscientiam, sed saepe certam tantum materiam comprehendit, v. g. confessionem, certas quasdam tentationes, officia quaedam vel obligationes non obvias. Pessime scrupulosa ea est conscientia, quae in quibuscumque et obviis actionibus futilibus eiusmodi apprehensionibus detinetur. — Latius sumpta scrupulosa conscientia vel scrupulus dicitur etiam de conscientia consequente, quae ex levi ratione non fundata putat peccatum vel gravius peccatum re ipsa commissum esse.

R. 2. Scrupuli conscientiae consequentis molesti esse possunt, sed, ut patet, nequeunt peccatum efficere; a consequenti dictamine enim peccatum non pendet. Neque scrupuli antecedentis conscientiae, quamdiu manent meri scrupuli, causant peccatum; possunt peccati causa vel ansa evadere, si transeunt hae falsae apprehensiones in iudicia. Hoc ergo omnino cavendum est.

R. 3. Hinc est quod scrupuli transitorii neque diu duraturi⁵⁷ animum purgare possint a leviori etiam peccato eiusque horrorem augere: in quem finem non raro permittuntur a Deo. Per se tamen homo ipse eos impugnare debet, cum per se mali sint erroremque contineant, directe pro auctore habeant vitiosam humanam naturam et diabolum, Deum pro auctore summum indirecto. Magis etiam ea

scrupulositas ab homine ipso impugnari debet, quae in habitualement et diuturnam animi condicionem transivit. Haec numquam non est mala ex se, cum animi et corporis vires corrodant, spem diminuunt, ad strenuos et utiles labores ineptiorem reddant. Per accidens autem, si homo contra eam dimicat, Deus eam in bonum vertere potest, per auctam humilitatem et continuum studium minima etiam peccata declinandi.

58 R. 4. Dignoscitur scrupulosus

1) ex iudicio de rebus practicis frequenter et ex levi ratione mutabili;

2) ex proprii iudicii pertinacia, qua fit, ut varios consulat, nullius iudicio acquiescat neque confessarii dictis pareat;

3) ex anxietate peccandi in rebus et circumstantiis, in quibus alii etiam timorati homines nullum peccatum peccative periculum deprehendant, vel etiam ex anxietate de novo semper repetendi confessiones;

4) ex reflexione ad eas, ac si adfuerint, circumstantias actionum, quae moraliter loquendo non accidunt, et ad quas homo sanae mentis non soleat attendere. Cf. S. Alph. I, 11; *Th. m.* I, 57 sq.; Marc n. 1836; Lacroix l. 1 n. 519 sqq.; Reuter, *Neo-confess.* n. 266.

59 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Reg. 1^a est summa et constans oboedientia erga spiritualem directorem, atque proprii iudicii quam perfectissima abnegatio. Nisi enim paenitens scrupulosus hanc confidentiam in confessarium vel directorem conceperit oboedientiamque promiserit vel sibi proposuerit, confessarius illum ne admittere quidem debet, sed ad alium, cui ille magis fidat, remittere.

Haec summa et caeca quaedam erga prudentem directorem oboedientia ab omnibus magistris spiritualibus ita inculcatur, ut eam pro medio plane necessario habeant, quod coram Deo plane excuset, etsi fortasse aliquando obiective erretur: sed scrupuloso ne suspicio quidem possibilitatis errandi inici debet.

60 R. 2. Reg. 2^a est, ut scrupulosus ipse intellegat et credat se esse scrupulosum, atque sibi, in quantum scrupulosus est, licere uti regulis, quas vocant *privilegia* scrupulorum. Hac enim persuasione impeditur, quominus apprehensiones scrupulosae occurrentes transeant in iudicia vera et certa. Scrupuloso autem non oritur obligatio ex ullo dubio, sed solum eam habet obligationem, quam *certissime* percipit.

R. 3. Reg. 3^a est, ut contra scrupulos agat, i. e. ne id eligat seu faciat, quod scrupulus ut securius suadet, neque propter incidentem scrupulum desistat ab ea actione, quam alios homines timoratos etiam agere videt quamque primo statim intuitu certissime peccatum esse non cernat. Plane enim sibi persuadere debet, in tali agendi ratione dubium, quod sibi maneat, non sufficere, ut dici possit cum conscientia practice dubia egisse atque ita peccasse; immo se bene et meritorie agere, si ex oboedientia formidines illas spernat. Neque requiritur ad excludendum peccatum, ut reflexe cogitaverit scrupulosus se posse vel debere spernere dubia. Si enim habitualiter scit

dubia sua non esse habenda pro veris dubiis, et contra illa scrupulosa dubia serio agere statuerit: eo ipso quod dubius nec plane certus de peccato agat, satis attendit, etsi indirecte tantum, se dubia posse et debere spernere. Postea securus esse debet de peccato non commisso; formaliter enim vel reflexe recordari illius regulae seu privilegii scrupulorum in qualibet actione occurrente, est impossibile aliquid exigere.

R. 4. Hinc quoad specialem scrupulum de confessionibus sive iterandis sive complendis iam sequitur scrupulosum nullatenus obligari ad peccata praeteritae vitae accusanda, nisi certissimus sit se mortaliter peccasse, neque umquam hoc peccatum rite esse confessum. Quod Gobat, *Theol. experim. sacram.* tr. VII, n. 494 sq., ita explicat, ut scrupulosus hac in re audiendus non sit, nisi a confessario interpellatus statim promptum se exhibeat ad *iuratum affirmationem* de utraque illa certitudine.

R. 5. Confessarius autem vel director spiritualis strenuus et fortis esse debet, ut exigat oboedientiam, neve ipse cedat dubiis vel precibus et importunitatibus scrupulosi; alioquin benigne eum tractare debet, omnia eius dubia in benigniorem partem interpretari, ad fiduciam eum animare.

Habet scrupulosus quidem suas obiectiones; plerasque tamen confessarius suaviter irridere potest, idque iure, cum scrupuloso etiam rudi facile ostendere possit sibi eam legem, quae aliis fortasse posita sit, a Deo non poni. Captiosissima obiectio est, si scrupulosus praetendat periculum manendi in statu peccati et anxius haereat, quid de se fiat, si mox moriatur, pro tota aeternitate iudicandus. Sed ne huic quidem obiectioni cedendum est. Coniciat se scrupulosus securus in sinum divinae misericordiae. Oboedientia praestita et fiducia firmiter retenta eum non confundet. Deus salutis aeternae ipsius curam habebit; immo talis fiducia et oboedientia potest non raro vere heroica esse atque summum caritatis actum erga Deum in se continere, quae ex ipso statu peccati, si forte adsit, hominem in amicitiam cum Deo restituat.

R. 6. Cautela necessaria est in aliquo casu, quando nimirum homo scrupulosus quidem in una re est, laxus autem et frequenter peccans in aliis rebus. Eum indiscriminatim regulis scrupulorum regere velle esset perniciosissimum. Ergo ille exstinuendus est, ut occasiones peccatorum vitet, atque voluntatem non peccandi firmam saepe renovet, ceteroquin in materia scrupulosa, quando dubia occurrant, libere et fidenter procedat.

Cf. auctores supra laudatos; insuper Laymann l. 1, tr. 1, c. 6.

AD QUAESITUM 3° R. 1. Flavia iuberi debet omittere examinationem semper de novo instituendam de vita praeterita; si diu vitam pravam duxit, post confessionem generalem institutam, ei una alterave vice permitti potest, ut suppleat ea quae putet se non satis integre accusasse; postea sileat omnino, nisi certa plane sit, immo cum iuramento affirmare possit se hoc vel illud peccatum mortale

non rite confessam esse. Neque confessarius ei amplius quid permittat. Quod autem integrum libellum scripserit circa peccata sua, confessarius potius, quam ex eo omnia sibi legere sinat, iubeat Flaviam scripturam delere, atque oretenus ea, quorum recordetur, confiteri, iuvetque aptis interrogationibus: quibus peractis, ne sinat Flaviam amplius aspicere quae scripserat, sed iubeat eam esse securam. Deus enim sacramentum paenitentiae sic instituit, ut sufficiat moralis diligentia in procuranda integritate confessionis, non ut sit conscientiae carnificina.

63 R. 2. In *secundo* casu Flaviae dici debet eam, si habitualiter sit in eo statu, ut potius mori quam Deum offendere velit, nullatenus angere debere variis istis tentationibus, neque iis, quae usque ad sensum alienius gaudii et satisfactionis progressae sint. Haec enim affectio illeque sensus nondum est voluntarius consensus, in quo solo peccatum consistit. Fieri quidem potest, ut aliquando quaedam negligentia venialis se ingerat: sed haec est miseria humana, quae continuam humilitatem et vigilantiam doceat, non timorem et anxietatem. Cf. *Th. m. I.*, 236 sq.

R. 3. Circa correctionem fraternam rarissime homo non scrupulosus, qui non sit superior delinquentis, sub gravi tenetur ilico aliquid facere: multo minus scrupulosus. Nisi evidentissime Flaviae constet se monitione sua posse efficaciter grave damnum proximi avertere, eius scrupulositas ratio sufficiens est, quae eam ab officio, quod alii haberent, excuset. — In reliquis conformet se aliorum piorum hominum agendi rationi: quod hi pro licito habent, etiam sibi licere iudicet; immo nisi primo intuitu certo omnino videat, hoc vel illud illicitum esse, audacter agat, non peccatura, etsi forte aliquando materialiter erret. Neve propterea se peccasse putet, quod in singulis occasionibus timide processerit nec recordata sit regulae, quod cum formidine sibi agere liceat.

64 R. 4. Quodsi ceteroquin est persona pia et timorata atque etiam conatum contra scrupulos adhibeat, neque satis proficiat, confessarius eam consoletur: esse aliquando occultam quandam superbiam, qua homo in suae conscientiae pace vitaeque integritate sibi potius quam Deo placere velit: hanc superbiam Deum velle destruere; si Deus ita voluerit, ipsi melius et magis meritorium esse, in tenebris manere, quam mentis pace atque luce integra frui. Quod tamen raro admodum ita omnino obtinet.

DE PROBABILITATE.

PROBABILITAS RECTE AN FALSO APPLICATA (I).

Casus. (18)

1. Leander parochus, qui diu apud aegrotum occupatus erat, sero vespere domum rediit, cum horologium publicum in eo esset, ut mediam noctem sonaret. Breviarium currentis diei usque ad horam sextam tantum recitaverat, sed audito pulsu horologii, pensum diei utpote elapsi abrumpit et omittit. Attamen cum secundum tempus verum locale non sit ultra $11\frac{1}{2}$ horam, statuit adhuc cenare, quamquam postea Sacrum facere debet.

2. Similiter cum esset in regione, ubi horologia publica tempus dimidia hora tardius indicant, circa horam $11\frac{1}{2}$ fer. V temporis publici, quod reliquum erat breviiarii, aliquoties omisit, tum quando inculpabiliter recitationem distulerat, tum quando fretus horologio publico diutius lusui indulserat; sed privilegio utendi publico tempore fretus carne adhuc vescitur.

3. Saepius etiam noctu via ferrea iter facit. Quando igitur secundum publica horologia Bruxellis est hora $11\frac{3}{4}$, Coloniae $12\frac{3}{4}$, Bruxellis cenam sumit, sequenti tempore matutino Coloniae celebraturus; Bruxellis celebraturus, Coloniae $12\frac{1}{4}$ vel etiam $12\frac{3}{4}$ cenam sumit.

4. Idem ex testamento informi hereditatem acceptat, ad quam alias ius vel ius exclusivum non haberet; sed legata in testamento scripta, ex eo quod informe sit, solvere non vult.

QUAERITUR 1° liceatne ex opinionibus probabilibus sibi contrariis non solum alterutra, sed utraque uti, vel mox una, mox altera.

2° quid de Leandro in singulis casibus.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum ex supposito omnes opiniones, quae 65 in quaestionem veniant, sint vere probabiles, singulis utique licebit uti, atque etiam mox una, mox altera, cum per nullam legis consequenter obligantis laesio fiat.

R. 2. Verum in una eademque causa non licebit duas probabilitates sibi invicem contrarias adhibere, si per hanc coniunctionem vel opinionis mutationem fit, ut certa aliqua obligatio eludatur, vel onus favori annexum excutiat, seu alterutrum ex iuribus vel legibus certe violetur, etsi nescitur quodnam. Cf. *Th. m.* I, 114 et 115.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In primo casu potuit fortasse Leander, 66 si viribus fessus erat, ob *impossibilitatem* et cenandi et etiam breviam-

rium absolvendi excusari, cum in munere officii sui impedimentum habuerit maturius horas recitandi: sed *ratiocinatio* Leandri mala est, neque licuit ob hanc causam et breviarium omittere et cenam adhuc sumere, quod utrumque fuerit probabile diem civilem tum iam elapsum esse, tum non esse elapsum. Immo re vera elapsus nondum erat; quare, si abstrahimus a Leandri fatigatione, videtur omnino exstitisse obligatio adhuc absolvendi divinum officium diei, eo quod absolvi debeat, quamdiu adest tempus ex se aptum: aptum autem tempus sine dubio adhuc erat. Recte autem iudicavit cenam tum temporis sumptam non obstare ieiunio naturali, quod servandum sit ob Missam sequenti tempore matutino celebrandam; nam illud tempus publicum, quod a vero discrepat, pro media nocte sumere, non erat obligationis, sed privilegii seu indulgentiae. — Ceteroqui in hoc casu non agitur proprie de usu probabilitatis, hoc sensu, ac si probabile tantum esset, *posse* aliquem pro recitando officio divino sequi vel tempus publicum vel tempus naturale. Nam id licet certo, prout libuerit.

R. 2. Agendi autem ratio Leandri, quo et divinum officium restans neglegeret et cenam sumeret, magis etiam tum reprehendenda esset, cum propter discrepantiam duorum horologiorum, quorum, quodnam recte tempus indicaret, nesciret, utrumlibet sequi licuisset. In quo casu sane non licebit utrumque simul sequi, quia *ex hac* utriusque probabilitatis *coniunctione* sequitur certe alterutrius legis ecclesiasticae laesio. Cf. Lugo, *De euchar.* disp. 15, n. 46—54.

67 R. 3. In *secundo* casu certe peccavit Leander, quando primum ob privilegium sequendi temporis publici, etiam a tempore vero differentis, distulit officium divinum, et dein mutato consilio tempus verum sequi voluit, quo propter elapsum diem naturalem officium divinum omitteret. Quamquam enim utrumlibet tempus sive verum sive publicum seiunctim probabilis et licita norma est: tamen voluntaria normae iam assumptae mutatio causa est violandae legis certae, ac proin voluntaria legis certae violatio seu peccatum.

R. 4. Quando autem inculpabiliter recitationem officii omiserat, videlicet coactus propter negotia magis necessaria, videtur obligationem suam pro exstincta habere potuisse, quam primum secundum tempus verum media nox advenerat, quia ad sustinendam obligationem non tenebatur id sequi, quod ex sola indulgentia sequi licet: laudabilius tamen erat, etiam tum recitare, quamdiu tempus *publicum* id permittebat.

Sed etsi tempus officii divini iam pro exstincto sumpsit, nihilominus potuit cenam adhuc sumere, quia id erat *indulgentiae*, ut posset sequi tempus publicum, qua uti sane licebit in rebus favorabilibus. Neque dicas hic eodem modo, ut antea, haberi ex coniunctione utriusque normae aliquam certae legis violationem. Id enim nego. Lex recitandi officii re vera non amplius adest, quoniam *secundum rei veritatem* dies est elapsus; sed neque lex ante Missam servandi ieiunii laeditur, quia, cum haec lex tota sit ecclesiastica, eius interpretatio

pendet ab Ecclesia; haec autem indulgit, ut terminus, a quo inciperet ieiunium naturale, esset media nox sive vera, sive horologii publici. Insuper Leander in hac nostra suppositione circumstantias non libere induxit, sed passus est.

R. 5. In *tertio* casu Leander potuit Bruxellis comedere, quia⁶⁸ utitur iure et privilegio loci; nihilominus potuit sequenti die Coloniae celebrare. Ieiunium non laesit; laesisset, si tum temporis Coloniae edisset: verum Bruxellis, non Coloniae comedit. — Potuit etiam Coloniae comedere, quando ibi tempus publicum erat hora 12¹/₄, et nihilominus postea celebrare, idque sive Coloniae sive Bruxellis; quia hoc idem tempus secundum tempus verum (vel secundum tempus medium locale) non erat nisi 11³/₄; atqui Leander non tenebatur uti tempore publico, sed potuit uti tempore vero vel medio secundum meridianum loci. — Attamen hora 12³/₄ non potuit amplius edere et postea Bruxellis celebrare. Laesit enim sine dubio ieiunium naturale, quia non solum secundum tempus publicum, sed etiam secundum tempus verum media nox elapsa erat. Neque obstat Bruxellis, quo statuit celebrare, adhuc esse tempus ad comedendum aptum; nam ibi non comedit, neque Coloniae potest uti privilegio seu indulgentia, qua uti posset Bruxellis, si Bruxellis esset.

R. 6. In *quarto* casu iniuste egit. Esto, probabile esse utrumque,⁶⁹ tum testamentum informe esse validum, tum illud esse invalidum, atque propterea aliquem modo unam, modo alteram opinionem eligere posse: tamen unum idemque testamentum re ipsa validum et invalidum esse impossibile est. Quare *alterutrum tantum* in quolibet casu eligi potest. Quodsi igitur Leander eligat opinionem sibi faventem de talis testamenti valore, non potest simul excutere onus adiunctum solvendi legatum. Ad hanc enim hereditatis partem sibi retinendam *nullum iustum titulum* habet: non testamentum, quia hoc eam partem alteri tribuit; non legale ius hereditarium, quia, ut supponitur, ex hoc titulo Leandro vel nihil vel saltem minus debetur, ille autem solus est titulus, si testamentum sumatur pro invalido atque *ex eo* Leandro nihil capere liceat.

PROBABILITAS RECTE AN FALSO APPLICATA (II).

Casus. (19)

Lucianus sacerdos, distractionibus obnoxius confessione audita graviter dubitat, num paenitentem absolverit; similiter in officio divino recitando cum pervenisset ad finem Nonae, graviter dubitat, num Sextam recitaverit, de qua recitata ne verbuli quidem recordatur. In utroque casu ex communiter contingentibus et ex praesumptione concludit ad valorem actus neque quidquam repetit.

QUAERITUR 1° quae sit vis concludendi ex praesumptione et ex communiter contingentibus.

2° rectene egerit Lucianus.

Solutio.

70 AD QUÆSITUM 1^m R. Conclusio ex praesumptione et ex communiter contingentibus, nisi accedat ratio positiva contraria, est saltem probabilis, in minore maioreve gradu. Immo si rationes aliae positivae accedunt, evadere potest moraliter certa. Hinc ubicumque probabilitas facti sufficit, communiter contingentibus et praesumptioni tam diu standum est, dum contrarium probetur vel vehementer suadeatur; neque convenit securiora velle quaerere, cum hoc agendi modo anxietati et scrupulis via paretur.

Ubi vero certitudo requiritur: ut praesumptioni vel communiter contingentibus stetur, accedant oportet aliae rationes suadentes, quae rationabile dubium contrarii excludant.

71 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. In *posteriore* casu saltem Lucianus recte egit, immo male egisset, si repetivisset quidquam. In officio divino sufficit omnino persolutio vere probabilis. Verum in casu allato habemus vix non plus quam probabilem pensi solutionem. Si enim attenditur circumstantia, quod Lucianus usque ad finem Nonae pervenerit, haec moralem quandam certitudinem praebet recitatae Sextae, nisi forte Lucianus saepius deprehensus fuerit in omissa aliqua hora intermedia. At etiamsi aliquoties, tamen raro sese ita deprehendit, nisi nunc specialis ratio dubii accedat, etiam nunc manet *probabile* Sextam esse recitatam. Cf. Aertnijs l. 5, n. 40, Q. 6; S. Alph. IV, 150; Lacroix l. 4, n. 1235 sq.

72 R. 2. In *priore* casu ex se absolutio data non est certa, quamquam probabilis. Quoniam vero paenitens ius habet ad certam absolutionem, eaque fortasse necessario indiget, per se sub condicione repetenda erat absolutio. Sed accedere possunt aliae circumstantiae, v. g. quod Lucianus recordetur verborum: „in nomine Patris etc.“ Quodsi consueverit verba absolutionis rite pronuntiare, et solum ultimorum verborum recordatur: nihilominus moraliter certus est de verbis prioribus seu essentialibus „ego te absolvo a peccatis tuis“ etiam pronuntiatis, nec quidquam repetere debet. Si forte agatur de absolvendo moribundo, in hoc casu extremo ea, quae alias ut leviora nec fundata dubia spernenda sunt, ad cautelam aliquam considerationem merentur; propterea, si re ipsa levis adfuerit ratio putandi fortasse aliud quam *absolvendi* verbum praemissum, Lucianus totam formam repetat.

PROBABILITAS RECTE AN FALSO APPLICATA (III).

„STANDUM PRO VALORE ACTUS.“

Casus. (20)

1. Fabianus protestans ad fidem catholicam reversus in sinum Ecclesiae recipitur; rebaptizatur sub condicione. Verum eius uxor noluit converti. De eius autem baptismi valore non magis constat quam de baptismo Fabiani constiterat; quare nunc dubio circa valorem sui matrimonii agitur.

2. Fabiolus, novennis parentibus orbatus, post aliquot annos American proficiscitur. Ubi cum 25 annos natus matrimonium inire velit, de eius baptismo sciscitantur. Testes nulli adsunt, archivum parochiale prioris domicilii flammis absumptum est; Fabiolus ipse nihil audivit umquam, sitne baptizatus necne, gessit se tamen semper, ut alii pueri catholici.

QUAERITUR rectene dubitetur de baptismo.

Solutio.

R. ad *priorem* casum 1. Si agitur de ipisus baptismi valore⁷³ aeternaque hominis salute in tuto ponenda, sane, quando *aliquod*, etiam leve dubium de baptismo valide collato post inquisitionem remanserit, baptismus denuo sub condicione est conferendus.

Sed non ita, quando agitur de matrimonio, sitne propter defectum baptismi validum necne. Certitudo haberi vel procurari non potest (procuraretur quidem per condicionatum etiam uxoris baptismum consensusque matrimonialis tacitam renovationem; verum quamdiu uxor fidem catholicam amplecti non vult, neque ipsa parata erit ad baptismi repetitionem, neque catholicus quispiam poterit licite eam rebaptizare); minus etiam matrimonii nullitas coniugumque separatio declarari potest. Sed standum omnino est pro valore actus, seu *in ordine ad valorem matrimonii* baptismus uxoris plane praesumi debet validus.

Ergo quando agitur de valore baptismi *in se*, validus *non praesumitur*. Quando agitur de eius valore *in ordine ad valorem matrimonii*, validus *praesumitur*. De utroque habes decreta S. Officii.

I. D. d. 20 Nov. 1878 circa baptismi ab haereticis collati repetitionem: „si, pro temporum et locorum ratione investigatione peracta, nihil sive pro validitate sive pro invaliditate detegatur, aut adhuc probabile dubium de baptismi validitate supersit, tum sub condicione secreto baptizentur.“ (V. *casus* II, 7.)

II. d. 17 Nov. 1830 et 20 Iul. 1840 circa baptismum in ordine ad matrimonii valorem haec sunt decreta:

„1. Quoad haereticos, quorum Ritualia praescribunt collationem⁷⁴ baptismi, absque necessario usu materiae et formae essentialis, debet examinari casus particularis.

„2. Quoad alios, qui iuxta sua Ritualia baptizant valide, validum censendum et baptisma. Quodsi dubium persistat etiam in primo casu, censendum est validum baptisma in ordine ad validitatem matrimonii.

„3. Si autem certo cognoscatur nullum baptisma ex consuetudine actuali illius sectae, nullum est matrimonium.“

Dein d. 9 Sept. 1868: „proposito dubio, utrum, si dubium de valore baptismi remaneat, et non visum sit opportunum solvere dubium de his, qui sic dubie baptizati sunt, in rebus, quae ad matrimonium spectant, habendi sint, ac si vere et valide baptizati fuerint“, *Resp.*: „Censendum validum baptisma in ordine ad validitatem matrimonii.“

75 Ad *posteriores* casum R. 1. Si Fabiolus ortus est a parentibus vere piis et catholicis, applica decretum Innoc. III, quod habetur cap. 3 X 3, 43: „Et certe de illo, qui natus de christianis parentibus et inter Christianos est fideliter conversatus, tam violenter praesumitur, quod fuerit baptizatus, ut haec praesumptio pro certitudine sit habenda, donec evidentissimis forsitan argumentis contrarium probetur.“

R. 2. Nihilominus, si parentes erant acatholici vel catholici quidem sed religionem parum curantes, nostris temporibus *certitudo* ex praesumptione non habetur: quare tum sub condicione baptismus conferendus esset.

DE LEGE.

LEGIS ATQUE PRAECEPTI OBIECTA LEGISQUE PROMULGATIO.

Casus. (21)

1. Angelica, superiorissima monialium, cum per Concilium Vaticanum infallibilitas Rom. Pontificis dogma declaratum esset, noluit se submittere, donec episcopus, quem se pro superiore habere dixit, promulgationem fecisset.

2. Similiter editum decretum de aperitione conscientiae, quod bene noverat, per menses plurimos omnino neglexit, cum episcopus intimationem differret; immo etiam ut ulterius differretur eius publicatio in suis domibus, omnem lapidem movit, permovens episcopum, ut Romam pro suspensione decreti recurreret.

3. Cum in consilio domestico soror quaedam sese opponeret dilatae executioni apostolicarum legum, Angelica ei ex parte sanctae oboedientiae silentium imposuit; quae cum nihilominus in pleno conventu non posset omnino linguam muliebrem continere, sed conqueri pergeret, iussa est, tamquam gravis peccati eiusque reservati rea, per mensem a sacramentis et a communicatione cum reliquis sororibus abstinere, pro casu autem relapsus vel istius praecepti violati iniunctum est, ut e statu choristarum ad statum sororum laicarum descenderet.

QUAERITUR 1° quae sit lex eiusque necessaria promulgatio.

2° quod sit legis vel praecepti obiectum, seu quid et qualiter praecipere possit.

3° quid dicendum sit de singulis Angelicae agendi rationibus.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Lex* a S. Thoma Aq. (*S. th.* 1, 2, 76 q. 90, a. 4) definitur: „Ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata“, pro communitate modo stabili fertur; *praeceptum* non stabili modo neque per se ad communitatem sed ad singulos dirigitur. Quare lex communitati promulgata esse debet, antequam singulos obliget; praeceptum sufficit, ut intimetur ei, cui datur. Cf. *Th. m.* I, 72.

R. 2. Promulgatio legis positivae ex natura sua ea esse debet, ut lex moraliter loquendo in notitiam communitatis venire possit; determinatus modus a superiore eiusque voluntate pendet. Promulgatione illa facta eiusque condicionibus a superiore forte additis impletis, lex omnia communitatis membra ligat; si quis eam etiam tum

invincibiliter ignorat, violat quidem obiective legem, sed a peccato excusatur.

77 R. 3. In legibus generalibus Ecclesiae non raro praeter promulgationem Romae factam certum temporis spatium vel promulgatio in singulis dioecesibus per ordinarios facienda praescribitur: antea igitur non obligat. Immo si in re disciplinari episcopo videtur lex nova pro loci condicionibus non convenire, potest, etiam quando clausula dilationis non adest, ad S. Sedem recurrere eiusque responsum expectare, atque interim legem pro suspensa habere. Cf. *Th. m.* 1, 126 et scriptores ibi laudatos Laymann, Suarez, Bened. XIV.

R. 4. Verum in rebus fidei si quae lex editur, quamprimum promulgatio facta est, omnes, qui rei notitiam utcumque habent, statim in conscientia ligantur — idque non solum propter legem ecclesiasticam, sed propter legem divinam et naturalem. *Th. m.* ibid.

78 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Praecepti possunt ea, quae conferre possunt ad illum finem, ob quem existit potestas ferendae legis vel praecepti seu auctoritas. Finis legiferae potestatis est bonum commune; finis potestatis dandi praecepta diversus est: sic in paterna potestate finis est bonum educationis filii ordinisque domestici, in potestate religiosa bonum spirituale religiosi et bonum instituti religiosi; limitatur igitur haec potestas speciali fine singulorum ordinum. — Abstracte loquendo omnes actus boni et indifferentes aliquando conferre possunt ad bonum commune vel ad finem auctoritatis; quare dicitur etiam abstracte loquendo omnes actus bonos vel indifferentes *divisim* praecipi posse; in concreto autem solum ea, quae hic et nunc utilia sunt.

Uberius enumerantur condiciones legis essentielles sic: debet esse *possibilis, honesta, iusta, utilis*.

Nam 1) ad impossibilia nemo tenetur; immo lex debet esse etiam humano modo possibilis seu non nimis difficilis.

2) ad inhonesta seu divinae legi contraria nulla voluntas humana obligare potest, quia omnis potestas a Deo est, Deus autem ipse sibi contrarius esse nequit.

3) iniusta si quis praecipere vellet, aut inhonesta praeciperet aut in iure suo excederet: sed neutrum validum est, quia ad neutrum Deus potestatem dedit;

4) inutilia non sunt ad finem; sed quae a Deo data sunt, ut auctoritas seu praeciipiendi potestas, *fine suo* demetiuntur.

Cf. *Th. m.* I, 69. 70; S. Alph. I, 92. 100.

79 R. 2. Utrum autem aliquis actus sub gravi an sub levi tantum praecipi possit, pendet ab eo, utrum graviter an leviter ad finem conferat; quodsi graviter conferat, et quaeris, num *re ipsa* sub gravi obliget, videri debet, num de superioris voluntate graviter seu plene obligandi satis constet. Generatim censetur superior praecipere pro ipsius rei et finis obiectiva gravitate. *Th. m.* I, 146 sq.

R. 3. Lex positiva humana vel praeceptum generatim non obligat ad actus heroicis seu nimis difficiles: quia iam non esset in

bonum, sed in laqueum conscientiarum. Aliquando tamen, quando est *necessarium*, aut quando eiusmodi obligandi facultas libere assumpta est a subdito, etiam actus heroici possunt iuberi.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. In *primo* casu Angelica turpiter erravit.⁸⁰ Agitur hic de re fidei. Sola definitione in Concilio Vaticano solemniter facta, res pro quolibet homine catholico confecta erat. Nisi igitur eius stultitia pro excusatione fuerit, qua putabat nondum satis constare definitionem a concilio oecumenico esse factam, graviter omnino peccavit contra fidem.

R. 2. In *secundo* casu facilius excusatur. Agitur enim de re mere disciplinari, eaque a Summo Pontifice ita praescripta, ut ad omnes ordinarios legem mitteret, ulteriorem communicationem et executionem curaturos. Potuit igitur paululum exspectare, etsi privatam novae legis notitiam habuerit. -- Immo, quod etiam episcopum promulgare volentem rogavit, ut differret et Sanctae Sedi rationes quasdam contrarias proponeret, peccatum nondum est. Si ergo episcopus revera putavit rationes Angelicae esse graves, quae recursum ad S. Sedem suaderent, poterat, statim recurrens, interim legis executionem suspendere. Attamen Angelica parata esse debebat, se responso Sanctae Sedis submittere.

Neque videtur ab omni culpa immunis esse. Nam sincere introspicere debebat mentem suam et perpendere, utrum zelus purus religiosae disciplinae an potius zelus propriae auctoritatis et imperandi voluntatis ipsam moveret. Re ipsa sperare non potuit legi adeo universaliter latae in sui favorem derogatum iri.

R. 3. In *tertio* casu oppositio illa ex parte alicuius sororis facta⁸¹ non erat irrationabilis, si modo modeste facta sit. Sorores subditae ex ipso decreto quodammodo ius habebant, ne res diutius differretur. Si superiorissa ius habere putavit ob graves rationes pro suspensione novae legis recurrere, subditae e contrario ius habebant apud S. Sedem exponere rationes, quae sibi videbantur adesse pro legis executione. Quare superiorissa sororem conquerentem non dure repellere debuit, sed publice monere rem ob peculiare rationes adhuc pendere, quantum eam decisum iri.

Praeceptum igitur silentii saltem erat imprudenter impositum; immo si Angelica plus voluit praecipere, quam ut solum pro hoc consensu de ea re sileatur, iussio erat invalida, utpote ius sororum ultra limites restringens et laedens. Verum, etsi validum praeeptum sumimus, quod soror illa continuo paululum oblocuta sit, non debet res gravis putari, quasi de peccato mortali constaret. Quare novam et insignem imprudentiam commisit Angelica, cum tam gravi poenam imponeret. Soror illa quidem scandali vitandi causa debebat interim acquiescere; sed confessarius, cum primum monasterium accederet, debuit omnino curare, ut soror ilico sacramentis recipiendis restitueretur et pax cum superiorissa componeretur.

Iussio vero descendendi e statu choristarum ad statum sororum laicarum ex defectu aptae materiae est invalida. Superiorissa enim

non potest nisi *intra* regulas et institutum praecipere, i. e. *secundum* illud institutum religiosum, quod subditae per vota assumpserunt. Quae autem in numerum choristarum assumuntur, non voverunt vitam agere in numero laicarum, neque vice versa.

LEGES VITIO AFFECTAE.

Casus. (22)

Remigius sacerdos relegatus e patria per leges religioso-politicas nihilominus saepe fines regni, mutata veste, ingreditur, etiam animi relaxandi causa, ibique incognitus sacras functiones exercet, atque gaudet quod impune potuerit leges neglegere. Quod Paulus, vir catholicus timoratus, in officio publico constitutus, cum cognoscat, dissimulat quidem, sed scandalizatus miratur, quod Remigius leges a legitima auctoritate latas, quas licite possit, non observet; eumque per amicum rogat, ut in posterum abstineat, ne, si apud se denuntietur, ipse poenam pro officio suo et conscientia infligere debeat. Cui Remigius iocando respondet se neque leges neque poenas timere: nam si muleta imponatur, sibi clavem praesto esse, quae pro hac solvenda Pauli aerarium aperiatur; si carcer, se brachia et arma habere, quae se defendant.

QUAERITUR 1° quid iudicandum sit de istis legibus et poenis.

2° rectene Remigius egerit, an Paulus recte scandalizetur.

3° possitne Remigius, quae iocando minatur, serio exsequi.

Solutio.

82 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Leges illas veras leges esse nondum sequitur ex eo quod a potestate alioquin legifera exortae sint. Secus etiam edicta Diocletiana contra christianos verae leges fuisse dicendae essent. Iam supra dictum est ex S. Thoma legem quoad definitionem et essentialiam suam continere haec elementa, ut sit „1) ordinatio rationis, 2) ab eo qui curam communitatis habet, 3) promulgata“. Ut sit ordinatio *rationis*, debet esse a) honesta, b) iusta, c) utilis. Quorum elementorum si unum *aperte* deest, ea quae pro lege venditur, nullatenus est lex; in solo *dubio* praesumptio stat pro legitimo superiore.

At ex elementis hic enumeratis in legibus, de quibus sermo est, pleraque, non unum tantum, aperte desunt. 1) Non sunt vere et recte ordinatio *rationis*; nam multiplices capite *non* sunt *iustae*: laedunt ius superius Ecclesiae, ius sacerdotis, ius populi catholici — immo fortasse sacerdotem ad inhonesta et illicita adstringere tentant; hinc *neque honestae neque utiles* sunt. 2) Non proficiscuntur ab eo qui curam communitatis habet, seu ab auctoritate legitima. Nam curam rerum religiosarum atque curam communitatis religiosae non habet auctoritas civilis. Hinc minus adest legitima auctoritas, quam si gubernium gallicum leges condere vellet pro imperio Germaniae.

R. 2. Quodsi leges ipsae qua prohibentes invalidae seu nullae sunt, etiam poena transgressoribus constituta non iure infligitur, sed est iniusta, seu leges istae etiam qua poenales invalidae et nullae sunt.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Remigius reus legis violatae non est: 83
nam lex invalida non est lex. Sive ergo relaxandi animi causa, sive propter spirituale aliorum auxilium in patriam rediit, nulla aderat in conscientia legis transgressio. Gaudium igitur de poena a se non repetita est plane innoxium idque eo magis, quod ne gaudium quidem de laesis illis legibus inanibus sit ullatenus ex se malum. Neque enim verum est indiscriminatim in omnibus licitis superiori iubenti vel prohibenti oboediendum esse ex obligatione: id solum obtinet, si in hac re vere superior est et iuste praecipit. Alias obligatio, si qua est, est per accidens, ne maiora fiant mala vel scandala. — Immo si Remigius est sacerdos in cura animarum, v. g. ut parochus constitutus, potius debuit, quantum potuit, sacris functionibus incognitus vacare.

R. 2. Scandalum igitur Pauli non est fundatum. Neque generationi hominibus catholicis talis agendi ratio scandalo, sed aedificationi est. Si Paulus id, quod homines etiam inculti capiunt, propter falsam animi culturam non capit, instrui debet, ut scandalum pusillorum deponat; quod si nolit deponere, erit iam scandalum pharisaeum, propter quod evitandum ne convenit quidem, ut actiones bonae omittantur.

R. 3. Poenas igitur Paulus iniuste minatur. Recte egit hucusque dissimulando, quia legum iniustarum executorem se facere non tantum non est obligatio, sed per se ne licet quidem. Potuit tamen monere et rogare Remigium, ut vel, si posset, abstinere vel caute ageret, ne ipse Paulus in difficultates coniceretur.

AD QUAESITUM 3^m. Quaestio proposita potius sic reformetur: 84
a) Estne Paulus, si Remigio mulctam imponat, propter laesam iustitiam restitutioni obnoxius? b) Potestne Remigius, si quaeratur ad capiendum, positive resistere? Quare

R. 1. Ad a) *affirmative* respondendum est, si actio Pauli est 1) iniusta obiective, 2) idque cum reali effectu, 3) atque theologicè graviter culpabilis. At *est* re ipsa 1) obiective iniusta, 2) cum reali effectu, quam primum Remigius solvere coactus est, 3) de culpa theologica *ex se* quidem dubitari nequit (cf. *Th. m.* I, 962). Potuit autem Paulus propter *subiectivam* ignorantiam excusari. In quo casu ipse per se quidem restitutionem facere non obligaretur; verum Remigius in habendo recursu ad Paulum non videtur supponere debere hanc bonam fidem. Quamquam enim convenientius ad principales suos damnificatores, ad auctores iniustae legis dico, recursum sumit, licebit tamen quaslibet causas maxime primarias iniusti sui damni, si ad alios difficile est recurrere, pro compensatione convenire.

R. 2. Ad b) respondi debet *cum distinctione*. Cum causa puniendi Remigii sit aperte iniusta, idque omnibus prudentibus pateat, resistentia etiam positiva, sine proprie dicta laesione ministrorum, non est illicita, si fieri potest efficax. Si vero inefficax esse praevidetur, aut si scandalum excitaretur, potius omitti deberet. Cruenta autem defensio vel ministrorum vera laesio ex eo maxime generatim illicita evadet, quod

maiora mala causet atque publicos tumultus excitet. Quare si Remigius brachiis et armis uteretur non ad inferenda mala, sed ad solas minas incutiendas, facile excusaretur ab omni peccato. Cf. *Th. m. I*, 818.

ACTUS INTERNI UT LEGIS MATERIA.

Casus. (23)

In concilio provinciali statutum est, ut singuli sacerdotes quovis mense Missam celebrent pro necessitatibus dioecesis atque eadem intentione rosarii recitandi indulgentias pro defunctis offerant, alternis saltem annis sacrum secessum peragant. Ausonius approbens opinionem, secundum quam Ecclesia non possit praecipere actus internos, Missam non applicat, in rosario recitando mysteriorum meditationem omittit, secessum, meditationibus praecipue peragendum, non facit. Alfredus episcopus ex eo, quod ipse sit inter legislatores, se praeceptis illis non habet obstrictum.

QUAERITUR 1° num Ecclesia possit praecipere actus internos.

2° excusetur ne agendi ratio Ausonii.

3° quid de Alfredi ratiocinatione sit tenendum.

Solutio.

85 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Si agitur de actibus mere internis simpliciter praecipendis per auctoritatem ecclesiasticam ut humanam, sunt duae sententiae, alia negans, alia affirmans. Posterior meliore videtur niti ratione: auctoritate gravi neutra caret. Cf. *Th. m. I*, 131 sq.

R. 2. Verum extra controversiam est Ecclesiam posse praecipere eos actus internos, qui cum externo faciant actum mixtum, vel qui sint complementum actus externi rite et convenienter perficiendi.

R. 3. Simul extra controversiam est posse praecipui actus etiam mere internos *condicionate*, v. g. sub conditione quod aliquis favore indebito frui velit.

R. 4. Etiam extra controversiam est Ecclesiam, *quatenus sit instrumentum divinae potestatis vel interpretis legis divinae*, actus mere internos imponere vel eorum obligationem declarare posse, v. g. actum fidei in dogma revelatum.

86 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quoad *Missae celebrationem et applicationem* omnino dici debet Ecclesiam hanc posse praecipere: nam etiam applicatio est ipsius externi operis, celebrationis, complementum. De facto etiam imposuit parochis applicationem Missae diebus dominicis et festis, sive eam legem dicis ecclesiasticam sive divinae legis determinantem. Quare Ausonius recte non egit. — Verum episcopus sobrie omnino procedere debebit in iniungendis eiusmodi oneribus, maxime si sacerdotes tenui salario annuo fruuntur, ne eos privet facultate pro sustentatione sua ex stipendiis Missarum complementum quaerendi. Atque revera ipse S. Pontifex, cum in gravissima causa occasione Vaticani Concilii speciales Missas de Spiritu Sancto iniungeret, applicationem tamen Missae liberam reliquit.

R. 2. Quoad *rosarium* videtur quidem Ausonius satisfacisse episcopali legi, cum recitaverit *rosarium*, neque indulgentias censetur episcopus voluisse offerri pro defunctis nisi condionate, si quas per suam quisque recitationem lucretur. At de ipsis indulgentiis, quasi Ecclesia pro earum acquisitione non posset internum actum meditandi praescribere, male argumentatus est Ausonius; nam agitur de favore, quem Ecclesia nemini debet; quo qui frui vult, condiciones impositas omnino implere tenetur.

R. 3. Neque rectius sentit Ausonius de *secessu* alternis annis⁸⁷ praescripto. Praeterquam quod ex praxi Ecclesiae satis ostenditur Ecclesiam posse hunc iniungere (cf. praeter *Bullam Apostolicae Sedis* ser. V seu de suspensionibus, art. 7; S. C. C. 20. Sept. 1878 in *Act. S. Sedis* XII, 609 sqq.; Wernz, *Ius decretal.* II, n. 182), ipsa natura rei id docet. Sacer ille *secessus* non est aliquid mere internum. Quamquam ut rite fiat, internis actibus, meditatione, conscientiae discussione etc. compleri debet: eiusmodi complementa ab Ecclesia *simul exigi* posse nullus est dubitandi locus.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Alfredus lege quidem non tenetur; verum⁸⁸ id oritur ex alia causa quam ipse putat. Concilium provinciale altior est auctoritas, singulis episcopis superior: quare ipsis episcopis legem imponere potest, neque ipsi sunt quoad hanc ut legislatores in lege sua. At concilium provinciale ex casu enumerato legem illam imposuit *sacerdotibus*, qua voce in favorabilibus episcopi comprehenduntur, non in odiosis.

R. 2. Ceterum legislator sua quidem lege formaliter non ligatur; verum *materialiter* ea tenetur nihilominus, quamquam per se non sub gravi; immo, existente rationabili causa, tenetur nullatenus. Communiter scilicet dedecet caput discrepare a membris, immo boni exempli aedificatio postulat, ut non sine causa superior se eximat ab iis, quae pro subditis constituit. Hae rationes etiam in nostro casu similiter *commendant* observationem illarum legum etiam pro episcopis.

PEREGRINI QUOAD LEGES OBSERVANDAS.

Casus. (24)

Drusus, cum esset ex itinere in vicina dioecesi, non celebravit die 13 Augusti festum S. Cassiani, patroni loci, neque die 14 ieiunium neque die 15 festum Assumptionis, quod in sua patria sequenti dominica celebratur: cum peregrini legibus loci non teneantur. Neque ieiunavit sequenti sabbato, quod extra patriam patria lege non ligetur. In Quadragesima autem, cuius ieiunia in patria eius severius observantur, ex industria se in vicinam dioecesim confert atque carnibus vescitur.

QUAERITUR 1° quomodo peregrini teneantur legibus loci et patriis legibus, vel utriusvis privilegiis fruuntur.

2° quid iudicandum sit de praxi Drusi.

Solutio.

89 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Communiter censentur leges esse territoriales hoc sensu, ut afficiant *incolas* loci, i. e. qui in loco domicilium vel quasi-domicilium habent. S. Alph. I, 156. Quare probabiliter non tenentur legibus localibus peregrini, cum non sint loci incolae vel subditi, nisi forte aut speciales leges pro ipsis peregrinis latae sint aut agatur de rebus, in quibus iustitia hanc legum observantiam postulet. S. Alph. ib. dub. 2.

R. 2. Sed neque tenentur probabiliter peregrini legibus patriis particularibus, siquidem legibus tenentur mediante territorio. Potest autem exceptio statui; et revera quaedam facta est exceptio in poenali lege reservationis casuum seu criminum; et, specietenus saltem, in lege contra clandestina matrimonia. S. Alph. I, 157.

90 R. 3. Verum aliud est de legibus particularibus, aliud de legibus universalibus. Lege universali tenentur peregrini, etsi ab ea dispensatum sit pro territorio patrio, nisi simul dispensatum sit pro loco, ubi actu versantur. Nam possunt uti iis privilegiis et dispensationibus, quae existunt in loco ubi versantur, cum aequiparari incolis non teneantur quidem, sed possint; uti non possunt iis dispensationibus vel iis dispensandi modis, quae vigent in sua patria.

R. 4. *Personalis* dispensatio, quae alicui facta est, eum ubique comitatur. Atque etiam personale praeceptum eum ubique stringit.

91 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Drusus non observando festum S. Casiani per se non peccavit; potuit peccare per accidens propter scandalum, si publice requiem festivam violaverit.

R. 2. Debuit die 14° ieiunium, die 15° festum Assumptionis peragere: quia lege universali hisce diebus ieiunium et festum observandum est; quod autem transferantur ad sabbatum et dominicam sequentem in eius patria, id fit per dispensationem, qua Drusus uti nequit extra patriam. Quodsi die 14° ieiunium observasset et sequenti sabbato redux esset in patria, ibi a ieiunio — secluso scandalo — excusaretur, quia non tenetur bis idem praeceptum implere.

R. 3. Quod in Quadragesima transire solet in locum, ubi benignior est dispensatio, ut ibi carnes edat: per se quidem laudabile non est; attamen, cum utatur iure suo, peccatum non committit.

QUI LEGIBUS SUBIECTI (I).

Casus. (25)

Cudbertus famulus delectatur in provocando puero quadrimulo ad iram et blasphemias, ad contumeliosa et turpia verba; feriis VI ei et fratri sexenni rationis plene compoti carnes edendas praebet, a Sacro diebus festis eos arcet, ne tam diu impurum aera haurire debeant.

QUAERITUR 1° quinam sint subiecti legis sive naturalis sive positivae.

2° quomodo Cudbertus peccaverit pueros ad violationem legum inducens.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Legi *naturali* subiectus quisque est, eo 92 ipso quod naturam humanam habet. Habent autem naturam humanam etiam infantes, amentes. Et quamquam ipsi naturalem legem violare nequeunt, *in iis* nihilominus ab aliis potest violari: quod facere nefas est.

R. 2. Legi *positivæ* subiacent ii, qui, habitualiter ratione compotes, ad eam communitatem pertinent, pro qua lex lata est. Positiva enim lex non dirigit naturam, sed membra communitatis, quæ ad bonum commune conferre possunt. Conferre autem non possunt, qui habitualiter non aut nondum humano modo agere possunt. Hinc ei subiacent quidem dormientes, ebrii, ad tempus seu intercalatim mente turbati; non subiacent perpetuo amentes, infantes ante usum rationis. Immo quoniam lex humana ea respicit, quæ communiter contingunt, pueri non censentur subiacere legi humanæ (ecclesiasticæ) ante septennium completum; post completum septennium subiacent, nisi *certe* constet eos usum rationis nondum habere, vel Ecclesiam positive nolle eos ante maiorem ætatem sua lege obligare. Ita satis probabiliter. *Th. m.* I, 138; *Marc* n. 195.

R. 3. Lege humana favorabili, quæ nihil imponit agendum, sed confert donum vel aliquid acquirere concedit, etiam ii, qui ratione nondum vel habitualiter non utuntur, nihilominus frui possunt.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Cudbertus male egit provocans pue-93 rulum ad iras et blasphemias: hæc enim, utpote intrinsecus mala, lege naturali prohibita sunt; neque ex eo, quod puer iste sensum nesciat, desinunt esse contra honorem divinum. Cudbertus igitur in puero legem naturalem laedit. *S. Alph.* I, 153; *Lacroix* l. 3, p. 1, n. 255.

R. 2. Quoad verba in homines contumeliosa, si iocando Cudbertus ea puerum docet et proferre facit, veram contumeliam non continent, atque hac ratione a gravi peccato Cudbertus excusatur; prohibendus tamen est, cum non deceat puerulum istis assuescere. — Quoad turpia verba, hæc *in Cudberto* illicita sunt, et si graviter turpia sunt atque audientibus scandalum vel turpem delectationem secum ferunt, *mortaliter* illicita. Cum eorum intrinseca malitia autem ex intentione dependeat, *in puero*, qui intentionem habere nequit, proprie dicta legis violatio non habetur, nisi alii audientes ad turpia excitentur.

R. 3. Pueri isti ad legem abstinentiæ et audiendi Sacri nondum tenentur, in rigore ne puer quidem sexennis, etsi plenum usum rationis habeat. Nihilominus Cudbertus vituperandus est, quod maxime sexennem illum puerum non paulatim assuefaciat ad leges ecclesiasticas; immo si ille, qui usu rationis iam plene utitur, solet generatim leges non observare, periculum est, ne etiam postea, septennio completo, eas parvi pendeat.

QUI LEGIBUS SUBIECTI (II). — ACATHOLICI.

Casus. (26)

Carolus, homo dives, multos habet sub se operarios pro fabricis et pro colendis agris conductos, catholicos et protestantes, graeco-schismaticos et iudaeos. Cum suo quisque ritu vivere neque lucro diurno carere velit, diebus festis iis consuetos labores mandat, exceptis catholicis et schismaticis pro suis respectivis festis, quae diverso tempore celebrant; iudaeos autem, qui sabbatis vacant, etiam diebus dominicis laboribus in fabricis et agris occupat: quod sibi eo gratius est, quia hoc modo sine interruptione machinae moveri possunt.

QUAERITUR 1° acatholicine subiaceant legibus Ecclesiae.

2° liceatne iis diebus vetitis labores iniungere vel carnes dare.

3° quid de Carolo eiusque agendi ratione dicendum.

Solutio.

94 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Acatolici non-baptizati seu non-christiani legibus Ecclesiae non subiacent, quamdiu fidem non susceperunt; subiacent tamen legi divinae fidem amplectendi atque Ecclesiae Dei se aggregandi. *Th. m. I, 137.*

R. 2. Acatolici baptizati per baptismum Ecclesiae ita aggregati sunt, ut eius iurisdictioni et legi subiaceant, etiam si quando per excommunicationem ab intimo cum Ecclesia nexu seiuncti sint. *Th. m. I, 136.*

R. 3. Quamquam obiective hi legibus Ecclesiae subiecti sunt, subiective per harum legum transgressionem plerumque non peccant, quia hanc subiectionem solent plane ignorare. Immo sunt theologi, qui censeant praesumi posse, Ecclesiam nolle haereticos iis legibus ligare, quae directe ad individuaalem sanctificationem tendant, ut sunt leges ieiunii, festorum, similium. Cf. Marc n. 198.

95 AD QUAESITUM 2^m R. Ii qui legi ecclesiasticae non subiacent, sicut ipsi non peccant aliquid legi contrarium agendo, ita etiam ab aliis ad hoc induci per se possunt sine peccato. Eos vero, qui obiective legibus subiacent, inducere non licet ad eiusmodi actionem: nam ne obiectivum quidem peccatum sciens suadere ulli homini possum. *Th. m. ib.*

96 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Per se non potuit Carolus sua sponte protestantibus labores serviles imponere diebus per Ecclesiam festivis. Nam etsi praesumi possit Ecclesiam nolle ipsos protestantes lege illa ligare, ne ansam peccandi augeat: sumi nequit Ecclesiam id etiam fidelibus catholicis concedere, ut protestantibus labores imponant, eo quod requiei festivae turbatio in tali casu non a solis haereticis, sed etiam a domino catholico proficiscatur. Si vero haereticis ipsis persuasum est se legibus catholicis non ligari, atque ipsi ex sua parte suo nomine labores in diebus festivis peragere volunt: Carolus eo facilius acquiescere poterit, quo magis sumi potest Ecclesiam ipsos

illos haereticos in se sumptos ligare non velle. Attamen, ut postea dicam, videri debet, num forte ratio scandali dandi postulet severiorem iudicandi modum, vel labores ut a domino profecti appareant.

R. 2. Quod autem graeco-schismaticos sinat graeco ritu dies festivos eligere, laboratorios in diebus pro Latinis festivis, ex se non est legis laesio. Subiecti utique sunt legibus Ecclesiae, sed non alio modo, quam ipsi Graeci seu Orientales uniti: qui disciplinaribus Latinorum legibus non tenentur, sed suas proprias leges, sua festa, suum calendarium nondum reformatum sequuntur.

R. 3. Iudaei vero non ecclesiastica lege sed naturali obligantur; quare diem dominicum pro requie eligere non tenentur, et si *aliquem* diem pro cultu divino — id quod naturalis lex suadere videtur — observant, diebus dominicis et christianis festis labores iis possunt imponi.

R. 4. In omnibus tamen Carolus videre debet, ne sua agendi ratione *publicam* requiem festivam turbet, *neve aliis scandalo sit*. Quod si ex loci temporisque circumstantiis timendum est neque opportuna declaratione valet auferri, potius ipse abstinere debet ab iis, quae sibi per se licent.

CAUSAE A LEGE EXCUSANTES.

Casus. (27)

Cuno feria VI vespere cum amicis suis ita laute bibit, ut timeret, ne per plures dies inde aegrotaret. Quod accidit, ita ut die dominica et sequenti festo Sacrum audire non potuerit. Nuper iter romanum suscepturus, quo citius et commodius proficisceretur, sabbato vespere Coloniae currum vaporeum ascendit et via recta sine interruptione iter prosequens feria II circa meridiem illud finivit; nullibi opportuno tempore tam diu curus stetit, ut die dominica Sacrum audiri potuerit.

Cum ieiunium valde abhorreat, tempore ieiunii solet se gravibus laboribus addicere, ut a ieiunio excusetur: eadem intentione nuper in Quadregesima se laboriosae curae aegrotorum in hospitali sponte addixit, quo et laudem piissimi viri et libertatem a ieiunio sibi comparavit.

QUAERITUR 1° quae sint causae a legibus observandis excusantes.

2° liceatne eiusmodi causas excusantes ponere atque ita se a lege observanda liberare.

3° quid de Cunone dicendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. A lege negativa naturali numquam datur 97 excusatio, cum haec versetur circa intrinsecus mala.

R. 2. A lege affirmativa, maxime humana, generatim excusat incommodum seu damnum relative magnum per accidens in casu particulari cum observatione legis coniunctum, i. e. magis aut minus grave, quo gravioris vel levioris momenti sit ipsa res praecepta. Elbel p. I, n. 298: „Potestas humana regulariter non potest obligare

ad id, quod est moraliter impossibile; atqui observantia legis cum vitae periculo vel etiam famae integrae, immo cum notabili iactura bonorum est moraliter loquendo impossibiliſ; ergo."

R. 3. Nihilominus haec excusatio non valet, si non-observatio legis in odium religionis seu virtutis vergeret. Elbel p. I, n. 299.

98 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. *Existente* physica vel morali impossibilitate observandae legis, obligatio iam non existit. Sed videndum est, num liceat sese in eiusmodi impossibilitatem seu gravem difficultatem conicere, aliis verbis legi implendae obstaculum ponere.

R. 2. Non licebit ita agere ex intentione legis violandae, quod alii dicunt *directe* impedimenta ponere.

R. 3. Licebit indirecte seu sine illa intentione *ex iusta causa*.

R. 4. Causa iusta eo gravior esse debet, quo gravioris momenti est ipsa lex, et quo propinquius iam instat legis obligatio. Semper tamen iusta causa erit damnum seu incommodum tale, quod per se iam pro iusto obstaculo consideretur.

99 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Si Cuno feria VI etiam solius recreationis causa abiisset in locum, ubi praevidebat se opportunitatem audiendi Sacri non esse habiturum, facile a culpa excusaretur. Leges enim, quarum observantia frequenter occurrit, non censentur obligare ad praecavenda obstacula, nisi iam proxime urgent. Suarez, *De peccatis* disp. 4, s. 4, n. 10. Inde pronum est concludere etiam propter contractam infirmitatem Cunonem peccasse quidem omnino excessivo potu; sed ex eo, quod praeviderit post duos vel tres dies sibi impossibile fore audire Sacrum, eum novum peccatum grave laesae legis ecclesiasticae non contraxisse. Ita vera auctores graves censent. Cf. praeter Suarez l. c. n. 9. 10; Gobat, *Theol. experimentalis* tr. 5, n. 447 et *Quinarius* tr. 5, cap. 27.

R. 2. Aliud est de itinere romano. Vespere vel nocte sabbati sane proxime instat praeceptum Missae dominicalis. Quare sine gravi causa Cuno neque eam omittere neque se in impossibilitatem eam audiendi conicere potuit. Nisi igitur iter vere urgebat, debuit potius paululum differre vel interrompere quam Missam neglegere. Si autem per hanc dilationem vel interruptionem damnum incurrisset mediocriter grave, excusari potest.

100 R. 3. Hac intentione graves labores alias inconsuetos assumere, ut a ieiunio liberetur, Cunoni non licet; *consuetos* tamen et *utiles* non tenetur omittere, etsi propter eos ieiunium omittendum est.

Paulo aliter tamen de suscipiendo illo opere misericordiae inserviendi aegrotis dixerim. Si hoc ex pietate suscipitur, habetur opus bonum ieiunio praestantius. Neque puto Ecclesiam prohibere, quominus ieiunium in tale opus commutetur; ergo non tam obstaculum legis implendae Cuno posuit quam commutationem in opus melius, idque tale, quod ab aliquo certe praestari debeat. Quare non est cur hac in re Cuno reprehendatur: nisi forte vanitati ex laude humana capiendae indulserit atque ita *veniale* peccatum commiserit.

CAUSA A LEGE EXIMENS.

Casus. (28)

Celerinus in festo particulari sui loci statuit ultimae Missae hora duodecima assistere; sed circa horam decimam consilium cepit maioris ambulationis faciendae, in qua ante horam duodecimam extra territorium sui loci fuit, sed Missam non audivit. Alia vice, cum hora nona ultima esset Missa, eam neglexit, quia iam statuerat hora decima proficisci, ita ut diu ante meridiem, quousque Missae auditionem protrahere solet, extra territorium fuerit.

QUAERITUR 1° num liceat causas eximentes a lege ponere.

2° rectene egerit Celerinus.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^a R. 1. Exemptio proprie dicta habetur, quando quis desinit esse subiectum legis. Si igitur de legibus Ecclesiae sermo est, exemptio presse dicta locum habere nequit nisi in particularibus legibus, i. e. particularem locum, provinciam, coetum spectantibus, non in legibus universalibus, quia, qui semel per baptismum Ecclesiae membrum factum est, membrum seu subiectum universalis Ecclesiae esse desinere non potest, potest desinere membrum esse vel subiectum particularis ecclesiae, dioecesis, coetus. — Nihilominus exemptioni aequiparari potest participatio dispensationis, quae in certo loco relate ad universalem legem Ecclesiae exsistere potest. Haec communiter adest, non solum quando quis habitualiter, sed etiam quando transeunter tantum in loco, ubi dispensatio facta est, versatur.

R. 2. Qui sui iuris est, non tenetur addictus manere certo loco, sed pro lubitu et arbitrio potest locum mutare, sive habitualiter sive transeunter. Neque ullum peccatum committit eo, quod hoc modo a particulari lege eximatur vel dispensatione alicuius universalis legis fruatur. Quoniam autem lex eum in tali casu non afficit, certe non peccat omittendo id quod alias lex praecipit. Cf. S. Alph. I, 157.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In *priore* casu Celerinus sine peccato impletionem legis in loco patrio differre potuit usque ad duodecimam horam, quia totum illud tempus ad implendam legem aptum erat. Sed neque impediabatur hora decima extra locum patrium exire; quodsi ante duodecimam horam extra suum territorium erat, illius territorialis legis violandae reus non erat, utpote ei non amplius subiectus.

R. 2. In *posteriore* casu tempus implendae legis aptum finitum erat post horam nonam; ergo Celerinus in patria existens ad ulteriorem horam legis impletionem differre non potuit, sed Missam sic negligendo peccavit. Quod autem circa meridiem erat extra patriam, nihil facit ad rem, quia obligatio iam antea *urgebat* et impleri debuit. Id solum concedi potest Celerinum potuisse ab initio ante horam nonam secum statuere se velle postea circa meridiem in loco per-

egrino Missam audire. Quod si voluit et facere potuit, satis adhuc legem implevit. *Debuit* autem in *hoc* casu extra patriam Missam audire. Nam etsi *ibi* per se lex non existeret, tamen Celerinus obligationem secum tulit ex patria, quam excutere non amplius potuit, siquidem ex sola hac ratione, quod alibi Sacro interesse statuerat, poterat vitare peccatum, quod non assistens ante profectionem Missae in patria alias erat commissurus.

LEX CIVILIS — POENALIS.

Casus. (29)

Aiax in infringendis legibus civilibus non tantum scrupulum non habet, sed studium suum in iis praetergrediendis, cum lucro sibi sit, collocat. Excusationem affert dicens omnes istas esse leges poenales, poenam autem se nosse eludere utpote officialibus amicum et beneficium. — Hinc merces vetitas invehit, vectigales abscondit, declarationem praeceptam bonorum suorum et reddituum annuorum non facit, contra legem armatus incedit et, cum aliquando deprehenderetur, policistae statim obtulit quadruplam multam, ut in posterum manere posset impunis. Id enim in utriusque commodum esse dicit, eo quod sumi non possit se plus quam quater deprehensum iri, ac propterea semel pro semper et se et policistam molestiae esse subductum.

QUAERITUR 1° leges civiles obligentne in conscientia.

2° exsistantne leges mere poenales, et unde dignoscantur.

3° quid de singulis Aiaceis factis dicendum.

Solutio.

103 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Certum omnino est etiam auctoritatem civilem in rebus, quae ad suam iurisdictionem spectant, *in conscientia* obligare posse. Hoc sensu S. Paulus *ad Rom.* 13, 2. 5 dicit: „Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. . . . Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, *sed etiam propter conscientiam.*“ — Neque necesse est, ut auctoritas civilis expresse cogitet et intendat hanc obligationem in conscientia et coram Deo: sicut revera gubernia illa ethnica, de quibus S. Paulus loquitur, de ea vix cogitarunt. Sufficit, ut velint legem ita, ut transgressioni inuratur macula quaedam moralis, probrum vel vituperium tamquam ex facinore inhonesto et cordato civi non convenienti. Quod ipsi athei velle possunt. Cf. *Th. m.* I, 200. 211.

R. 2. Nihilominus, si quando gubernium vel qui potestate legifera potiuntur sunt athei, facilius licebit sumere certas leges intendi ut solas poenales. Videlicet, si homines athei nullam agnoscunt pro se sanctionem et obligationem nisi poenas a civitate inflictas seu infligendas, atque liceitatem cum impunitate legali plane convertunt: iure merito in hac sola obligatione ad poenam sistere possumus, quando natura rei praeceptae talis non est, quae exigit ulteriorem in conscientia obligationem, sed eiusmodi, ut bono communi per solam poenam transgressoribus infligendam satis sit provisum. Cf. mox dicenda ad Q. 2^m R. 2 in fine.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Potest vero ex communi theologorum¹⁰⁴ sententia auctoritas, si velit, legem mere poenalem statuere. Quae tamen hoc vinculum conscientiae secum fert, ut ille, qui in transgressione deprehensus ad poenam damnetur, eam in conscientia etiam teneatur solvere, si modo alioquin lex iusta est. Cf. S. Alph. I, 145 sqq.; Aertnijns l. 1, n. 143 sqq.; Suarez, *De leg.* l. 5, c. 3 sqq.; Reiffenstuel, *Theol. mor.* tr. 2, dist. 2, q. 4; Baller.-Palm. I, tr. 3, n. 107 sqq.

Neque ea, quae cl. Koch (Tüb. theol. Quartalschr. 82, 204 sqq.) obicit contra legum mere poenaliū existentiam atque existendi possibilitatem, aliud quid probant, nisi eiusmodi leges non esse leges *sensu perfecto*. Quod nemo infitias ibit. Quod autem dicit, constituere utrum legis alicuius transgressio peccatum sit necne, numquam esse auctoritatis humanae sed solius divinae auctoritatis: regula sane ambigua est. Quando enim agitur de iis rebus, quae *natura sua* sunt praeceptae vel vetitae, utpote intrinsecus bonae et necessariae vel intrinsecus malae, certissime humana auctoritas nulla potest eas facere non necessarias vel non malas; sed quando agitur de rebus, quae ex sese indifferentes sunt et solummodo bonae, quia ab humano legislatore praeceptae, vel malae, quia ab eo vetitae sunt, regula illa fallit.

R. 2. Lex mere poenalis, quae non primo et per se sub culpa¹⁰⁵ contrahenda obligat, maxime dignoscitur a) ex consuetudine communi, etiam timoratorum. Consuetudo enim optima legum interpret. Adminiculum tamen praebere potest b) extraordinaria poenae magnitudo, quae proportionem cum transgressione legis excedere videtur. Nam, ut theologi dicunt, aequum non est bis poenam adeo gravem sustinendam esse, tum hic a civili auctoritate infligendam, tum in altera vita in inferno sustinendam: v. *Th. m.* I, 211; S. Alph. I, 147 et III, 616. c) Accedere potest *praesumptio* de intentione legislatoris: de qua *Instructio S. Congr. de Propag. Fide* 23 Iunii 1830 ita habet: „Hoc alterum (certam aliquam legem esse mere poenalem) potius existimandum esse videri potest ex eo, quod illa lata sit a principe infideli, qui, cum putari iure possit nihil facere eam, quam Christiani appellant obligationem in conscientia et theologicam culpam, poena quidem eiusque severitate cogere videri potest voluisse subditos suos ad illius legis observantiam, minime vero metu laesionis conscientiae et theologiae culpaē.“ *Collect. S. Congr. de Prop. Fide* n. 1186.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Principium generale Aiakis adprobari¹⁰⁶ minime potest; practice tamen saepe leges civiles proxime pro mere poenalibus habere licet. Ita 1) lex, quae certas merces invehere prohibet, solet mere poenalis esse, nisi forte agatur de iis rebus, quae re vera periculum vel damnum commune secum ferunt. 2) Similiter primo et per se pro mere poenali sumitur communiter lex vectigalium: verum fraude et mendacio uti non licet ad evadenda illa vectigalia. 3) Declaratio possessionum et reddituum, quo proportionata solvantur tributa, nequit dici lex poenalis tantum, si modo iustitiam tributorum

supponis; nam necesse omnino est et obligatio conscientiae, ut cives tributo concurrant ad expensas communi bono necessarias. 4) Lex, quae vetat armatis publice incedere, si lata est propter commune periculum caedium ex circumstantiis loci et temporis graviter imminens, sumi debet lex in conscientia obligans, nisi aliquando propter singularem necessitatem epikiae sit locus; alias poenalibus legibus potest adnumerari.

R. 2. Ajax male facit, in amicitia sua et beneficentia erga officiales confidens, se poenas evasurum. Nam hoc sapit corruptionem officialium, quae est illicita. Eorum enim est officium in conscientia, ut legum iustarum observationi invigilent, transgressores, si deprehendant, ad poenam vel mulctam trahant.

R. 3. Quod autem semel pro semper solvere vult mulctam, praeter corruptionis speciem circa ministros etiam continet expressam voluntatem continuo violandae legis: quae, nisi ex modo dictis lex haberi possit mere poenalis, sane in se peccaminosa est.

LEX AB IGNARO VEL INVITO IMPLETA.

Casus. (30)

Eligius, nesciens esse festum de praecepto, casu interfuit Missae; initio temporis paschalis pro devotione S. Communionem sumit, paschalem Communionem postea peracturus. Cum nuper pro paenitentia sacramentali iussus esset his Sacro interesse, semel rosarium recitare, ipsa die dominica hoc cum praecepto dominicali ita dextre absolvit, ut eodem tempore duabus Missis attenderet simulque rosarium recitaret.

QUAERITUR 1° quo modo leges impleri debeant.

2° num simul pluribus legibus seu obligationibus possit satisfieri.

3° quid in singulis casibus de Eligio sit dicendum.

Solutio.

107 AD QUAESITUM 1^m R. 1. In lege affirmativa sufficit et requiritur, ut humano modo res ponatur, quae praescripta est, in lege negativa sufficit nihil egisse. Quare 1. necessarius non est status gratiae, nisi ille pertineat ad substantiam operis. Cf. *Th. m.* I, 153; cf. Busemb. et S. Alph. I, 162.

R. 2. In lege quidem naturali et divina etiam internus modus virtutis sub praecepto est, siquidem etiam circa ipsos internos actus hae leges versantur. Leges autem humanae aut non possunt aut non solent actus internos *per se* respicere; neque iubent, ut subditi finem legis intendant. Nam legislator finem intendit eumque attingit per ipsos actus subditorum, quos praescribit. Hinc optimum quidem est, etiam motivum et finem legis intendi a subdito, praeceptum tamen id non est, neque praecepti est, ut agatur ex speciali motivo virtutis, nisi quatenus ad substantiam operis necessarium fuerit. Cf. *Th. m.* I, 152.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Aliud est quaerere, num eodem tem-108
pore diversis actibus pluribus legibus possit satisfieri, aliud, num
uno eodemque actu.

R. 2. Posterius fieri potest et fit, quando diversae leges unum
eundemque actum in individuo determinatum exigunt, aut ex eodem
motivo eundem actum specificum. Sic eodem ieiunio satisfit legi
quattuor temporum et vigiliae, si in eundem diem incidunt; atque
etiam unica Missa satisfit praecepto, quod diei dominicae et quod
festo inhaeret, quando festum cadit in dominicam: quamquam enim
in hoc casu possibile est, bis Missae assistere, id non exigitur, quia
idem motivum cultus divini publici utrique legi subest. Alias unico
actu satis fieri non potest: i. e. si eadem res specifica duabus legibus
praecipitur ob diversa motiva proxima et formalia, actus praeceptus
repeti debet.

R. 3. Possitne diversis actibus eodem tempore diversis legibus
satisfieri annon, pendet 1) ab eo, utrum actus illi diversi sint com-
possibiles annon; 2) utrum legislator intenderit actus etiam tempore
distinctos annon.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Eligius in *primo* casu satisfecit neque 109
tenetur denuo Sacro interesse; nam, etsi nesciens legem, praestitit
humano modo sciens et volens praeceptam rem. Cf. S. Alph. I, 163
et Busemb. ibid.

R. 2. Idem dic de *secundo* casu, de Communione, quam ob legem
paschalem non tenetur repetere. Sicut ipse non posuit legem, ita
neque facere potest, ut S. Communio tempore paschali sumpta non
sit res illa praecepta. Cf. Th. m. I, 152.

R. 3. Quoad *reliquos* casus: a) potuit quidem in Missa ex lege 110
diei dominicae audienda Eligius simul rosarium pro paenitentia re-
citare: coniungi enim hi actus possunt; neque est contraria intentio
sive Ecclesiae sive confessarii. S. Alph. I, 166 et Busemb. ibid.
b) Verum eodem Sacro satisfacere legi dominicali et paenitentiae
sacramentali *non potuit*, nisi confessarius expresse indulserit: nam
diversa sunt motiva, ex quibus utrumque praeceptum fertur. c) Neque
eodem tempore attendens ad duas Missas videtur tum legi domini-
cali tum sacramentali paenitentiae satisfecisse; communiter enim
paenitentia sacramentalis aliter intellegi solet a confessario. —
d) Minus etiam satisfecisse censendus est sacramentali paenitentiae
bis audiendi Missam, cum Missas audiret eodem tempore; nam con-
fessarius, nisi aliud dicit, intendit secundum communem sensum, ut
paenitens duas Missas audiat tempore distinctas. Cf. Th. m. I, 154.

SS. CONGREGATIONUM ROM. DECRETA — OBLIGATIO.

Casus. (31)

Leander neo-sacerdos, rebus ritualibus imprimis attentus, videt a parocho
seniore complura ex antiqua consuetudine servari, quae decretis S^{ae} Rituum

Congr. parum respondent, etsi S. C. ea „*servari mandavit*“ contrariumque usum „abusum eliminandum“ dixit, ita in colore paramentorum, in ritu exponendi SS^{mi} et benedictionibus aliisque rebus similibus. Quare anxius haeret, cum contradicens parocho discordiam excitet populiue perturbationem, convivens legem Ecclesiae severe praecipientem graviter laedere vereatur.

QUAERITUR 1° quomodo decreta Sacrarum Congregationum obligent.

2° num decreta S. C. contrarias consuetudines abrogent, admittive possit consuetudo contra illa decreta.

3° unde dignoscatur gravis levisve legis obligatio et quid de Leandri perplexitate.

Solutio.

111 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Decreta universalis cuiuslibet Congr. Rom. a Summo Pontifice confirmata et promulgata omnes obligant; decreta vero particularia, quae confirmari non solent, eos obligant, ad quos diriguntur: possunt autem omnibus doctrinalem normam omnino probabilem subministrare.

R. 2. Decreta S. Rituum Congr. sive particularia sive universalis confirmatione Summi Pontificis non indigent, sed sine ea obligant, ac si S. Pontifex ipse ea edidisset. Ita Summi Pontifices ipsi statuerunt. Cf. *S. R. C. decr. auth.* n. 2916, quod constat esse expresse a S. Pontifice confirmatum ex *Collect. Gardell.*³ n. 5051 ad 7.

R. 3. Decreta S. Congregationum, quae non sunt nova lex, sed solum declaratio legis iam satis clarae, promulgatione non indigent, sed obligant post acceptam notitiam omnes eodem modo, sicut lex obligat, cuius est interpretatio. Distinguitur enim interpretatio *extensiva*, quae legem extendit ultra sensum clarum verbis iam contentum, et interpretatio *comprehensiva*, quae solum authenticè declarat, quod iam consueto verborum sensu satis expressum continebatur.

112 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Consuetudinem specialem legitime praescriptam nova decreta non abrogant, nisi hoc in decreto addatur. S. Alph. I, 109 universim dicit: „Per legem generalem non derogatur consuetudini speciali alicuius loci, nisi in lege mentio fiat illius consuetudinis, vel in ea revocetur quaecumque consuetudo.“

R. 2. Immo si est legitima consuetudo immemorialis, haec non abrogatur, nisi eius fit mentio *specialis*. S. Alph. ibid.

R. 3. Contra legem ritualement in missali aliisque liturgicis libris iam existentem difficilior quidem est oriri consuetudinem legitimam, in aliis tamen rebus iisque minoribus facilius id fieri potest, cum in ritibus diversa et contraria in se possint esse honesta et rationabilia.

113 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Sitne praeceptum grave an leve, reputandum est maxime ex ipsa re praecepta. Verba legislatoris, etsi innuunt *serium* praeceptum, nondum evincunt praeceptum grave; communiter quidem tum indicant praeceptum *pro subiectae materiae gravitate* grave aut leve.

R. 2. Quare, supposita etiam obligatoria vi decretorum S. Congr., Leander male infert se *graviter* laedere legem ecclesiasticam, si se

parochi accommodet. Verba „mandamus“ ex se quidem praeceptum dicunt; sed utrum sit grave an leve, desumi debet ex materia. Communiter autem agnitus est legem ritalem de *colore* paramentorum non esse rem gravem. S. Alph. VI, 378, dub. 5; similiter dic de aliis rebus. Neque verba „esse abusum eliminandum“ de sola re gravi adhibentur.

R. 3. Universaliter autem agnoscitur res lege positiva Ecclesiae 114 leviter prohibitas posse ex graviore aliqua ratione omnino licitas evadere. Eiusmodi causa sane est perturbatio pacis cum parochi et cum parochianis evitanda. Ergo ex hac sola ratione Leander secure et sine scrupulo se in his rebus levioribus parochi potest accommodare. Multo magis igitur, si forte accedit diuturna consuetudo; quam ne ipsa quidem Congregatio auferre intendit. Imprudenter potius Leander ageret, si omnia ad amussim verbis decretorum S. Congr. reformare vellet. Praestat lex naturalis servandae pacis et concordiae. Cf. *Decr. S. R. C. in Salisburg. (Collect. Gardell.*³ n. 5531) d. d. 15 Febr. 1873, quo S. C. servari mandavit consuetudinem *ante et post* expositionem SS^{mi} et post distributam S. Communionem dandae cum SS. Sacramento benedictionis, quamquam utrumque est contra leges rituales universales.

DISPENSATIO A LEGE.

Casus. (32)

Laelius, cum aegre ferat ieiunium, adit parochum dispensandi causa. Parochus videt quidem aliam causam non subesse, nisi quod Laelius ipsum ieiunii incommodum aegre ferat. Ne vero eum contristet, dispensationem concedit. — Alias initio Quadragesimae febris correptus dispensationem tum a ieiunio tum ab abstinentia obtinuit. Mox a morbo recreatus dispensatione tamen per totum quadragesimale tempus utitur. — Dein ad legitimandam prolem sibi ex Anna natam obtinuit dispensationem ab affinitate secundi gradus et a voto castitatis in ordine ad ineundum matrimonium cum Anna: verum ante matrimonium contractum, inmo, ut postea patet, ante dispensationem a confessario applicatam, proles moritur; matrimonium vero initur.

QUAERITUR 1° quis possit in lege dispensare.

2° quid requiratur, ut licite et valide dispensetur.

3° quid de singulis dispensationibus Laelio datis dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Per se ille superior solus potest dis-115 pensare, qui legem tulit, vel eius in munere successor: in legibus Ecclesiae universalibus solus R. Pontifex. Attamen ex concessione seu delegata potestate ii superiores immediate dispensare possunt, quibus expresse vel tacite commissum est.

R. 2. Hinc episcopi etiam sine speciali privilegio. accepto in legibus communibus frequenter occurrentibus *cum singulis* dispensare possunt, atque praelati regulares cum suis subditis sic in ieiunio,

abstinentia, in Missa diebus festivis audienda etc. — Immo in *his* ex consuetudine ipsi parochi solent dispensare posse. Singuli confessarii autem non possunt dispensare, nisi iis specialiter haec potestas commissa fuerit; possunt tamen declarare, si deprehenderint adesse *causam excusantem*.

R. 3. In rebus gravioribus, ut in impedimentis matrimonii, maxime dirimentibus, recursus ad S. Pontificem per se requiritur: ex privilegio tamen episcopi pro diversis regionibus diversas accipere solent facultates.

- 116 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Ut licite fiat dispensatio, semper requiritur aliqua rationabilis causa; in ipso legislatore haec generatim non sub gravi requiritur; in aliis, quando de lege gravi agitur, sub gravi. *Th. m.* I, 162; *S. Alph.* I, 178 et *Homo apost.* II, 46.

R. 2. Quoad valorem dispensationis legislator seu supremus superior, *si ita vult*, potest valide sine causa dispensare; inferiores non possunt valide sine causa, quia facultas non censetur iis data ad merum libitum sed ad utilitatem.

R. 3. Causa autem, quae sufficiat ad validam dispensationem, non tanta debet esse, quae per se excuset; sed *minor* sufficit, atque etiam in dubio de sufficientia causae dispensatio peti potest et accipi. *S. Alph. ibid.* n. 186. 192.

- 117 R. 4. Legislator seu supremus superior, etsi valide possit, tamen non solet dispensare sine causa; quare in petitione dispensationis *causa* adesse et exponi debet: quodsi fuerit falsa causa motiva, i. e. ea in qua nititur dispensatio, dispensatio est nulla.

R. 5. Aliud dicendum est de causa impulsiva, in qua non nititur dispensatio, sed quae solummodo movit dispensatorem, ut facilius dispensaret vel perpenderet causam motivam expositam. Si haec impulsiva causa falsa esse deprehenditur, dispensatio *data* non evasit nulla; at antequam revera data est, ille, qui commissionem acceperat dispensationis *dandae*, si factum cognoverit, debet iterum pro facultate licite danda recurrere. Exactiona in singulis casibus.

- 118 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. In *primo* casu non adest iusta causa dispensandi: quare, re in se obiective spectata, et Laelius petens parochum et parochus obsecundans graviter peccavit, neque re ipsa Laelius dispensatus est. — Facile tamen esse potest, ut bona fide sit actum. Immo si Laelius in bona fide erat et difficilius visum sit eum ad integram legis observantiam adducere, parochus potuit non dispensando sed dissimulando rem transmittere, Laelium monendo, ut saltem pro viribus atque, si nequiret quolibet die, saltem aliquoties ieiunium servaret. Cf. Laymann l. 4, tr. 8, c. 3, n. 6, qui ait: „Tametsi nulla ex dictis causis excusantibus re ipsa adsit, si tamen bona fide *ac probabili ratione* adesse existimetur, atque idcirco aliquis non ieiunet vel in nocturna coenula consuetam quantitatem excedat; non potest culpa saltem condemnari... Quamobrem monet Caetan-
tanus, ut confessarii paenitentes suos non nimis urgeant, si rationem

aliquam, quae ipsis probabilis et iusta apparet, afferunt, cur in Quadragesima tantum bis vel ter in hebdomada ieiunent; ne forte si ipsis denique contradicant, vel numquam ieiunent, vel ob conscientiam gravius peccent, qui alioquin sine omni culpa vel saltem sine mortali fuissent.“

R. 2. In *secundo* casu dispensatio corrumpitur, si Laelius plane et 119 ex integro convaluerat. Quamdiu vero causa dispensationis, i. e. morbus vel infirmitas ex morbo contracta, non totaliter cessavit, sed ex parte remansit, dispensatio sustinetur.

R. 3. In *tertio* casu, cum causa motiva totaliter cessaverit, antequam commissarius (confessarius) dispensationem Laelio impertitus sit, confessarii facultas eo ipso evanuit; quare dispensatio tum affinitatis, tum voti castitatis erat invalida, atque matrimonium subsequens nullum. Quodsi post dispensationem cum Laelio communicatam proles mortua esset, dispensatio ab affinitate effectum suum habuisset, siquidem impedimentum affinitatis esset ablatum, neque subsequens matrimonium invalidum. Dispensatio a voto castitatis, cum data sit non absolute, sed tantum ad hoc ut per matrimonium cum Anna ineundum proles legitimaretur, cessante fine cessavit, neque *licuit* amplius matrimonium illud inire, sed revixit castitatis votum. Cf. *Th. m.* I, 173.

DISPENSATIONIS ET DISPENSANDI FACULTATIS AMBITUS ET LIMES.

Casus. (33)

Licinius missionarius acceperat tempore missionum facultatem cum fidelibus „ex causa dispensandi in lege ieiunii, maxime quadragesimalis“. Dispensat cum incolis loci et cum peregrinis idque etiam pro tempore, quo illi alibi versantur, tum a ieiunio, tum ab abstinence carniū: immo Iulius, per ipsum a ieiunio dispensatus, eo ipso se immunem existimat a lege abstinentiae; etiam ipse Licinius in itinere ad missionem alterius dioecesis dispensat cum socio et secum ipso.

QUAERITUR 1° quomodo intellegenda sit dispensatio et facultas dispensandi; rectene intellecta sit a Licinio et Iulio.

2° possitne fieri dispensatio cum peregrinis.

3° potueritne Licinius cum socio et ipse secum dispensare.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Potestas dispensandi, utpote favor et 120 gratia, late interpretanda est.

R. 2. Ipsa etiam dispensatio, quae cum tota communitate facta est, latam interpretationem patitur, cum sit quaedam legis ablatio et ad instar privilegii favorabilis.

R. 3. Dispensatio particularis, saltem ad instantiam partis facta, strictam habet interpretationem; censetur enim odiosum quid esse et

legis vulneratio; quare extendenda nullo modo est ultra id, quod verbis dispensationis necessario comprehendatur.

Cf. de his omnibus *Th. m.* I, 170 sq.; *S. Alph.* I, 194; Mazzotta, *De legibus* disp. 4, q. 1.

Hinc recte iudicavit *Licinius* se cum facultate dispensandi a ieiunio habere etiam facultatem dispensandi in abstinencia: quae ab abstinencia dispensatio, si sola fit, est partialis tantum ieiunii legis relaxatio; si fit cum relaxatione ieiunii, est ipsa dispensatio a ieiunio pleno sensu intellecta. Immo censeo *Licinii* potestatem etiam extendi ad relaxandam legem abstinentiae iis diebus, qui non sint ieiunii sed solius abstinentiae.

R. 4. Verum *Iulius* male iudicavit. Si enim stricte sumimus ieiunium, illud ab abstinencia distinguitur, atque unum sine altero potest observari observaturque hodie saepe in Ecclesia: quare debuit *Iulius* dispensationem *acceptam* de solo ieiunio intellegere, abstinentiam autem observare, quia *Licinius* de abstinentiae dispensatione nihil dixit.

- 121 AD QUAESITUM 2^m R. 1. *Licinius* bene potuit uti facultate dispensandi relate ad peregrinos. Nam facultatem habuit aut a Summo Pontifice aut ab episcopo. Si a Summo Pontifice, huic nulli fideles sunt peregrini, quippe in quos omnes habeat iurisdictionem ordinariam et immediatam; neque delegato suo censetur restringere facultatem ad personas certas, nisi exprimat: restrictio vero, quae in nostro casu sola in quaestionem venire potest, ea est, quae facta est pro iure absolutionis sacramentalis, videlicet ut adsit approbatio episcopi loci; quam adfuisse sane sumimus.

R. 2. Si *Licinius* facultatem habuit ab episcopo, etiam tum cum peregrinis dispensare potuit. Episcopus enim censetur *suam* facultatem communicare, quam late ipse eam habeat. Sed practice tuta est hodie sententia, episcopum posse, imprimis in casu necessitatis, etiam cum peregrinis in legibus ecclesiasticis communibus dispensare *dispensatione personali*, cuius causa non ex alieni loci circumstantia, sed ex circumstantia personae ducitur. Quam facultatem episcopis inesse potius ex consensu, saltem legali, supremi Ecclesiae pastoris, quam ex consensu episcopi peregrinorum repetierim. Ceterum extra casum necessitatis, quando peregrinus ad suam patriam redierit, consultum esse potest quaerere dispensationem a *proprio* episcopo eiusve delegato. Cf. *Th. m.* I, 164; *S. Alph.* I, 158; Mazzotta l. c.; Marc n. 235.

- 122 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Difficilius solvitur quaestio de dispensatione, quam dedit *Licinius* socio et sibi ipsi. Nam: 1) si ab episcopo ortum duxit facultas, haec finita missione cessavit, neque iam ab altero episcopo facultas aderat seu vim exercuerat. — Immo eo ipso, quod *Licinius* finita missione pedem ex dioecesi priore extulerit, iurisdictio cessavit.

Sed facultas dispensandi si ei qua confessario data est, exerceri non potest nisi in eos, in quos iurisdictionem interni fori habet: quamquam confessio sacramentalis re ipsa facta non requiritur, nisi restringatur usus facultatis ad *forum sacramentale*.

R. 2. Si a Summo Pontifice habebatur facultas — ut contingere potest in missionario religioso, qui per suum superiorem facultatem a Summo Pontifice datam accipit — illud tempus missionum censetur intellegi de toto tempore, quod missionibus dandis destinatur, non excluso tempore itineris, quo ab una ad aliam missionem proficiscuntur; ergo ratione temporis facultas finita non erat. Sed neque finita erat ratione iurisdictionis, si socius fuit socius ordinis religiosi: nam etsi in non-religiosos ex defectu approbationis episcopi loci iurdictio fuerit sopita, expedita tamen erat et mansit in socium ordinis. Quare cum eo ex iusta causa potuit dispensare.

R. 3. Verum nondum fit, ut secum ipse dispensare potuerit. Immo id negari debet, si qua confessarius dispensandi facultatem acceperit; nam ex eo in se ipsum eam non potuit exercere, quod in se ipse iurisdictionem confessarii non habet. Sed dispensandi facultas saepe latius intellegitur. Atque re vera, nisi restricta sit ad officium confessarii, dici debet facultatem universaliter datam aliquem etiam in se ipsum exercere posse, eo quod sit iurisdictionis voluntariae et gratiosae. Maxime quidem id valet pro iis, qui facultatem habent, quatenus in aliquo munere externo et publico sunt constituti, v. g. parochus, vice-parochus, rector, vice-rector; attamen ad eos non restringitur. Cf. S. Thom. Aq., *S. th.* 2, 2, q. 185, a. 8; S. Alph. III, 249. 258; Marc n. 235.

DISPENSATIO VITIOSA.

Casus. (34)

Aurelius, qui irregularitatem ex crimine et excommunicationem contraxerat, ficto nomine pro Titio petit apud S. Paenitentiarium dispensationem et facultatem „discreto viro confessario eligendo“ committendam. Obtento instrumento, ea pro se utitur. — Alias cum dispensatione indigeret, primo tulit repulsam; sed post mensem mutato nomine denuo facit experimentum, exponens quidem fideliter causam, sed reticens repulsam; re vera facultatem obtinet. — Alias apud Paenitentiarium repulsam ita passus, ut omni spe excideret, periculum facit apud ordinarium, quem comperit ex privilegio apostolico eandem facultatem dare posse: quod, cum nihil dixerit de tentamine antea frustra facto, feliciter succedit.

QUAERITUR 1° quae sit dispensatio obreptitia et subreptitia.

2° valeatne agendi modus Aurelii.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. Obreptitia dicitur dispensatio, quae niti-
tur in ratione seu causa motiva non existente seu falso enarrata. Subreptitia, quae habita est, cum silentio praetermissum sit in petitione aliquid, quod necessario exprimi debeat. Verum non raro utraque vox obreptitia et subreptitia promiscue adhibetur. Talis dispensatio invalida est. — Quaenam autem praeter veram causam motivam

necessario exprimi debeant, suis locis in diversis dispensationibus dicitur. Cf. *Th. m.* I, 173.

- 124 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Apud Paenitentiarium semper ficto seu *tecto* nomine petitur dispensatio seu facultas: ergo in hoc non consistit ulla obreptio vel subreptio. Petitur enim et datur dispensatio pro homine ignoto.

R. 2. Si igitur causa recte exponitur, ne id quidem officere videtur, quod ipse Aurelius sit, qui sub nomine Titii pro se voluerit habere dispensationem seu facultatem. Verum si non ipsa dispensatio et absolutio datur, sed *facultas* tantum dispensandi vel absolvendi confessario committitur, qui excepta confessione facultatem exerceat, Aurelius vi instrumenti recepti eligere quidem sibi confessarium talem potest, sibi ipse dispensationem vel absolutionem dare non potest. Quod observa quoad primum casum.

Aliud iudicium aliquando ferendum est, si agatur de Titio homine religioso, qui a suo superiore petit pro certo quodam facultatem, v. g. ut absolvatur a reservatis, cum ipse sit, qui velit absolvi. In hoc enim casu fieri omnino potest, ut concessio superioris nitatur in eo, quod fidat Titio in officio quod ut confessarius gerit: haec autem ratio nulla esset, si Titius ipse indigeret absolutione, cum suus ipse confessarius esse nequeat.

- 125 R. 3. Neque id, quod semel tulerit repulsam, sequentem dispensationem facit subreptitiam: quilibet enim superior dispensat, si dispensat, propter causam existentem: quae si vera fuit, valet dispensatio; neque tamen tenetur semper, existente causa sufficiente, dispensare. Quare impossibile non est, ut in una eademque causa modo superior se sinat exorare, modo non.

R. 4. In rigore ne in ultimo quidem casu dispensatio tamquam subreptitia et invalida considerari debet. Nam si ipsa causa fideliter exponitur, facultas delegata non est propterea restricta vel sublata, quod ipse superior vel causam pro non sufficiente habuerit, vel ex quacumque ratione noluerit petitioni acquiescere. Delegans enim delegato committit iudicium de causae sufficientia: quam si sincere putaverit exsistere, dispensandi potestate licite et valide uti potest.

Quodsi dicis in nostro casu ordinarium certe daturum non fuisse facultatem seu dispensationem, si scivisset repulsam datum a Paenitentiarium: id rem non mutat. Summum enim haec fuisset causa impulsiva, cur non daret; causa motiva, cur daret et dederit facultatem, est ipsa ea, quam ab Aurelio sincere expositam sumimus. Sed error in causa impulsiva secundum theologorum doctrinam non facit dispensationem seu favorem invalidum. Ut licite quidem procedatur, debet, animadverso errore in causa impulsiva, saepe novus fieri recursus; sed repulsa quam quis apud alium superiorem passus fuerit declaranda quidem dicitur aliquando in iure regularium, quando ipsi ab aliquo superiore facultatem quandam petant vel relaxationem regularis disciplinae; non in iure universali Ecclesiae. Cf. Suárez,

De legibus l. 6, c. 22. Similiter quid reperies apud D'Annibale, *Summula*³ I, 77, not. 63; Gasparri, *De matrim.* n. 410.

Aliter omnino dicendum est, si quam causam certam et determinatam tribunal superius sive S. Sedes ad se traxit, eam subtrahens cuilibet tribunali inferiori; cuius potestas in tali casu plane est suspensa. Neque causa reiecta ab una S. Congr. Rom. *alteri* S. Congr. proponi potest ex decr. Innoc. XII „*Ut occurratur*“ 4 Iun. 1692: cf. Wernz, *Ius decret.* I, n. 154.

DISPENSATIO ET EXCUSATIO.

Casus. (35)

Africanus, mala utens valetudine, ex ieiunio et abstinence timet gravius aliquod incommodum; atque etiam ex recitatione breviarii febris maiorem vim et repetitionem. Dubitat autem, num revera tanta sit causa, quae ipsum sine dispensatione excuset, sed ad superiorem, qui dispensare possit, nunc non patet tam cito recursus.

QUAERITUR 1° quanam causa sufficiat ad dispensationem.

2° quid de Africano dicendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1um R. 1. Ad dispensationem tanta causa certe 126 non requiritur, quanta ad excusationem a lege: alioquin inutiliter dispensatur. Excusat vero per se timor alicuius mali relative gravis, si quod cum observatione legis per accidens coniungitur; ad dispensandum igitur eiusmodi incommodum non potest requiri, sed sufficit incommodum longe minus atque omnis rationabilis causa alicuius boni non levis momenti consequendi.

R. 2. Quare etiam communiter docent, in dubio, num causa, quae alioquin certo existit, sit sufficiens, posse superiorem dispensare, ne nimis odiosa sit potestas et scrupulosa inquisitio. S. Alph. I, 192.

R. 3. Si adest quidem causa, sed, quae num per se excuset, iure dubitatur, quaerenda est dispensatio. Verum si probabiliter iudicatur, etsi non omnino certo, eam causam per se excusare neque indigere dispensatione: in rigore dispensatio necessaria non est. S. Alph. l. c. ait: „In dubio, *an casus indigeat dispensatione*, sive dubium sit negativum sive positivum, potest subditus uti sua libertate.“ Quod eo magis verum est, quando per legis observantiam malum aliquod timetur.

AD QUAESITUM 2um R. Si Africani timor est fundatus, potest tuto 127 se pro excusato habere, sive ex proprio iudicio sive ex iudicio alius viri prudentis, tum in lege ieiunii et abstinentiae, tum in lege recitandi breviarii. Si superior facile adiri possit, in eiusmodi dubiis convenit quidem eum adire eiusque iudicio vel dispensationi se submittere.

Certe in rationabili timore non est scrupulose procedendum; nam timor nocumenti aliquando adeo fundatus esse potest, ut imprudentiae esset, sese illi periculo committere.

PRIVILEGIUM EIUSQUE USUS.

Casus. (36)

1. Dorotheus sacerdos, aetate et infirmitate fractus, privilegium accipit habendi oratorii privati, in quo possit celebrare. Verum per annos nullum extruxit atque ita plerumque etiam diebus dominicis et festis tum dicendae tum audiendae Missae defuit; tandem sacellum quidem construxit, sed cum leviter aegrotat ita ut domo exire nequeat, Sacrum celebrare etiam in sacello renuit, quod privilegio utendi non sit obligatio.

2. Similiter Claudius religiosus ratiocinatur se audiendo Missam in sacello domestico conventus non satisfacere praecepto Ecclesiae nisi per privilegium. Quo uti non vult; domo exire superior rogatus, qui causam nescit, minime permittit: quare Claudius Missae non assistit. Postea, sacerdos factus et confessionibus excipiendis addictus, duellantes et francomurarios paenitentes non absolvit, quamquam potestate eos absolvendi legitime instructus est.

QUAERITUR 1° possitne aliquis pro libitu privilegio uti sive renuntiare.

2° quid de casibus propositis dicendum sit.

Solutio.

128 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Per se loquendo generatim nemo tenetur uti privilegio suo, quia privilegium favor est, non onus. Ita quidem, si est personale privilegium; nam si non personae privatae, sed communitati, ordini, statui aliquod privilegium datum est, singulis liberum non est ei renuntiare; proin fieri potest, ut eo uti *debeant*.

R. 2. Per accidens etiam fieri potest, ut obligatio aliqua utendi privilegio oriatur, scilicet si, occurrente causa, caritas erga proximum, honor divinus etc. usum exigant.

129 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In rigore Dorotheus non tenebatur erigere oratorium seu instruere aptum locum divino tantum cultui destinatum; quare si quando legitime impeditus erat foras exire, ab obligatione Missae diebus festis seu dominicis excusatus erat. — Verum si diu, per annum vel ultra, sic erat impeditus, domi tamen celebrare poterat, non plane ad libitum licuit abstinere. Ecclesiastica quidem lex eum revera non affecit, sed urgebat lex divina, qua *aliquoties* celebrare vel saltem Missae assistere debuit. Quoniam igitur privilegio suo hanc divinam legem potuit implere, idque sine adeo magna difficultate, id saltem faciendum erat.

130 R. 2. Extructo sacello, facilius quidem tenebatur diebus praeceptis celebrare, si potuit, ita ut saltem non posset frequentius abstinere. Videlicet dissident quidem hac in re gravissimi Doctores. Est communis omnino sententia, necesse non esse expensas alicuius momenti facere vel gravius incommodum subire, ut per usum privilegii lex ecclesiastica, alias observatu impossibilis, re ipsa impleatur. Verum si sine incommodo vel cum levi incommodo levibusque expensis fieri possit, ut per usum privilegii, quo fruar, legem ecclesiasticam possim implere, secus non possim: S. Alph. (III, 324) cum Lacroix

(l. 3, p. 1, n. 676,) Lugo, Tambur., Gobat (auctoribus alioquin satis benignis) censent me teneri, eo quod non habeam causam a lege excusantem; alii, ut Suarez, auctor gravissimus, Filliucci, Castropal., Salmanticenses etc. putant etiamtum me non teneri lege, quatenus ecclesiastica seu humana est, si alias quam per privilegium legem implere non possim, siquidem privilegium detur ut favor, non ut onus. En verba S. Alphonsi: „Recte autem docet hic Busenbaum, et est commune . . . , quod habens privilegium oratorii non tenetur sacerdotem conducere, ut Missam ipse audiat. Sed quid, si Missa iam dicatur gratis vel facile gratis haberi possit? Suarez, Merol., Escob., Pelliz. etc., Salmanticenses cum Filliuc., Pal., Trull. putant adhuc non teneri Missam audire, si alias erat excusatus, quia privilegium datur ut favor, non ut onus; et ideo nemo tenetur uti privilegio suo; nam aliter privilegium redderetur gravosum. Probabilius tamen eum teneri dicunt Contin. Tournely et Lacroix cum Lugo, Tambur., et communiori, ut asserit. Ratio est. quia, licet non teneatur quisque uti privilegio suo, tenetur tamen satisfacere praecepto, dum potest sine notabili incommodo. Et idem dicendum puto cum Contin. Tournely, si modico stipendio possis conducere sacerdotem, quia quisque tenetur leve pati incommodum, ut praecepto satisfaciatur.“

Quibus consideratis, si in frequentiore omissione Sacri non iam sola lex ecclesiastica, sed aliquantum etiam ipsa lex divina in quaestionem venit, vix eum ab omni culpa excusarem, qui, si sine novo incommodo possit, privilegio sacelli iam exstructi non uteretur. Nolim tamen dicere *singulis vicibus* eum re vera obligatum esse, ut uteretur sacello domestico, si in ecclesia celebrare eamque adire impossibile erat. Laudabile sane non erat umquam Sacrum omittere; immo agendi ratio Dorothei eum videtur arguere satis magnae neglegentiae et tepiditatis in cultu divino.

R. 3. Quoad *alterum* casum Claudius sine dubio peccavit; immo ¹³¹ difficile est etiam subiectivam ignorantiam admittere, qua excusetur. Per acceptionem enim et usum privilegii a superiore seu ipso ordine factam pro singulis religiosis oratorium iam factum est legitimus locus, quo possint vel debeant praecepta divina et ecclesiastica implere. Immo ne liceret quidem generatim superiori, privilegii usum suspendere atque omnes suos subditos mittere in urbem, quo impleant ecclesiastica praecepta; siquidem id foret contra quietem et disciplinam religiosam, quam SS. Pontifices concedendo illud privilegium fovere voluerunt. Quare, etsi in particulari casu superior alicui subdito permittere potest, ut domo exeat et in ecclesia urbis Missam audiat; tamen negando licentiam exeundi tacite imponit ipse obligationem praecepto ecclesiastico in sacello domestico satisfaciendi. Procurare enim, ut subditi praecepto illi satisfacere possint, ipsius obligatio est gravis.

R. 4. Circa usum privilegii, vi cuius Claudius habuit facultatem ¹³² duellantes et francomurarios absolvendi a censura: generatim quidem

caritas eum usum postulat vel suadet, si modo paenitentes vere dispositi sunt. — Attamen sitne consilium an obligatio, eaque gravis an levis, pendet imprimis a necessitate, in qua paenitens existit. Si enim *gravis est* paenitentis *necessitas* spiritualis, a qua per alium nunc non possit satis bene eripi, Claudius obligatur per caritatem, ut succurrat, cum re ipsa facile possit; alias obligatio non est. Immo si Claudius iudicat per dilationem absolutionis et necessitatem recurrendi ad superiorem paenitentem efficacius deterreri a relapsu, laudabiliter omnino ab usu privilegii abstinuit. Sed in praxi saepe dubitari potest, num tale remedium iuvet, cum possit e contrario nocere.

DE PECCATO.

ADVERTENTIA AD PECCATUM NECESSARIA.

Casus. (37)

Didymus sic ratiocinatur: Peccatum proprie dictum est voluntaria transgressio legis divinae; at infideles Deum Deique legem ignorant; ergo peccatum proprie dictum non committunt, quia nihil est volitum, nisi prae-cognitum.

De fidelibus autem omnino severius iudicat: sufficit habitualis legis divinae prohibentis cognitio. Hinc in omnibus hisce casibus sine ulteriore disquisitione damnat Carpum, qui a) antea libidinosae vitae deditus, etiam-nunc diutius pravae cogitationi et delectationi inhaesit; b) affectus irae et invidiae mente volvit, c) nuper subitanea ira exardescens in ludo alterum percussit, d) inconsiderate iurare consuevit, idque aliquoties etiam sine veritate; e) semel die dominica ex negligentia distulit Sacrum audire usque ad horam duodecimam, cum subito audit istam seram Missam iam a medio fere anno cessasse, ultimam Missam nunc esse hora undecima.

QUAERITUR 1° quanam cognitio et advertentia requiratur ad peccatum, speciatim ad peccatum mortale.

2° quid dicendum sit de iudicio Didymi.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ad quodlibet peccatum aliqua cognitio 133 et advertentia actualis requiritur: attamen sufficit imperfecta et confusa. Quod ita verum est, ut in rigore recte non dicatur sufficere ad constituendum peccatum, ut agens — id quod aliqui volunt — potuerit et debuerit attendere; nisi hoc modo exprimatur vere adfuisse actualem aliquam advertentiam ad obligationem maioris cautelae adhibendae: quod sane sufficit. *Th. m. I, 232.*

R. 2. Ad peccatum veniale sufficit quaelibet etiam imperfecta attentio ad malitiam utcumque deprehensam.

R. 3. Ad peccatum mortale non solum obiectum in se grave requiritur, sed etiam tum plena et perfecta attentio ad rei illicitatem, tum eiusmodi attentio ad rem ut *graviter* malam seu ad gravem deordinationem. Adeo ut, si quis rem ut malam quidem cognoverit, sed nullo modo, ne dubitando quidem, eam ut *graviter* malam attenderit: ille non mortaliter sed venialiter tantum peccaverit. *Th. m. I, 238.* Quod tamen de peccatis aperte et evidenter gravibus sumi non debet.

- 134 R. 4. Explicita autem vel reflexa cogitatio *de Deo ut prohibente* necessaria non est, ut peccatum, etiam mortale, committatur. In homine quidem christiano ceteroquin timorato solet quidem simul excitari cogitatio de ira Dei incurrenda, de reatu poenae aeternae, vel de similibus: attamen in rigore sufficit perfecte percepisse dictamen conscientiae, quod pronuntiaverit rem ut graviter malam seu ut gravem deordinationem contra rationalem ordinem. Hoc brevissimo iudicio fieri potest, neque requiritur diuturnior reflexio. Immo si quis serio dubitat de gravi rei malitia, eamque dubio non deposito nihilominus peragit, peccat graviter. *Th. m. I, 235.*
- 135 R. 5. Plena seu perfecta advertentia ab imperfecta comparisonibus quibusdam discerni potest. Sic *imperfecta* advertentia censetur adfuisse: 1) si quis semidormiens vel semiebrius fuit; 2) si *quasi* semidormiens leviter tantum apprehendit vel quasi per distractionem tantum rem cogitavit; 3) si vehementi passione vel distractione perturbatus non plene sui compos fuit; 4) si quis post factum, rem melius considerans, statim iudicat se omnino non fuisse facturum, si rem antea ita considerasset; si post plenioram advertentiam ad tentationem statim eam repulit vel statim angitur. *Th. m. I, 236; Elbel I, 578.*
- 136 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Male iudicavit Didymus, i. e. iusto benignius, de peccatis infidelium. Accidere quidem potest, ut in quibusdam actionibus, quas per fidem et rectam rationem novimus certo esse peccata mortalia, ipsi gravem malitiam non deprehendant: atque ita in quibusdam peccatis, etiam contra sextum praeceptum, excusari possunt a subiectiva malitia mortali. Verum sunt etiam permultae actiones, quas non possunt non apprehendere ut graviter contrarias rationi et conscientiae; quas si nihilominus agunt, graviter peccant. De quo cf., quae egregie S. Paulus scribit *ad Rom. 2, 15*: „Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.“ Immo haec conscientiae vox factum est quoddam irrecusabile, quocum vel leviter cogitanti quasi sponte idea Dei coniungitur: quae, si usque ad ipsam Dei cognitionem certam non evolvitur, culpa est ipsius hominis, quippe qui, evoluta ratione utens, in ignorantia Dei inculpabili diu esse nequeat. Cf. quae hac de re iam dicta sunt supra casu 8, ubi etiam habes argumentum desumptum ex thesi ab Alex. VIII die 24 Aug. 1690 proscripta: „Peccatum philosophicum seu *morale* est actus humanus disconveniens naturae rationali et rectae rationi; theologicum seu *mortale* est transgressio libera divinae legis: philosophicum, quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum.“ Unde sequitur hanc distinctionem inter philosophicum et theologicum peccatum practice esse fictitiam, atque etiam infideles re ipsa committere peccata contra Deum aeterna poena digna. Cf. *Th. m. I, 235.*

R. 2. Severius autem Didymus iudicavit de Carpo. Nam quoad ¹³⁷*primum* casum, si serio se ex prava vita convertit, fieri omnino potest, ut *satis diu* inhaereat cogitationi et delectationi pravae, antequam re vera plena adfuerit mortalis malitiae advertentia: de quo vide supra n. 31.

Quoad *secundum* casum dic idem, nimirum num revera *post* plenam advertentiam gravi invidiae vel desiderio mali proximis oriundi inhaeserit, indagari debet.

Similiter quoad *tertium* casum, si actio ita subitanea erat, ut de ea vix peracta, statim doluerit, certe non commissurus, si rem considerasset: censendum est abfuisse plenam advertentiam ac proin grave peccatum non fuisse.

Quoad *iuramenta* certe adest gravis obligatio adlaborandi ad huius consuetudinis exstirpationem, praecipue cum Carpus in periculo sit aliquoties peierandi. Quodsi serio ad vincendam consuetudinem laboraverit, atque in singulis casibus, quando contra veritatem iuramentum protulit, id fecit, antequam satis adverterit: excusandus erit a peccato gravi. Aliter autem, si videlicet consuetudinis vincendae conatum non fecit, vel si ad periurium satis advertit, mortalis peccati reus est.

Quoad *quintum* casum, si res est, sicut narratur, a peccato proprie dicto Carpus excusandus est. Nam non dubitavit, quin hora duodecima adhuc Sacro interesse posset; neque in mentem ei venerat se hac dilatione sese exponere periculo Sacro omnino carenti.

PECCATUM CUM ADVERTENTIA VEL EX PRAECIPITANTIA.

Casus. (38)

Anna vehementem pudorem sentit manifestandi aliquod peccatum. Post confessionem diu dilatam demum statuit naeta opportunitate apud extraneum confessarium totam rem exponere. In ipsa confessione gravius etiam pudore agitata cunctatur rem dicere; in fine interrogata, num quid aliud habeat, dicit: „nihil, puto, singulare“ optans intra se, ut animum concipiat clare et sincere loquendi. Ilico confessarius Annam anxiam et agitatam absolvit; sed vix absolutionis verba finiverat, cum Anna dicit: „sed volui addere, nihil singulare, nisi hoc et hoc peccatum, quod manifestare me diu pudebat“.

QUAERITUR 1° quid in hoc casu agendum sit.

2° peccaveritne Anna graviter defectu sinceritatis.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Responsum facile est, sed potius spectat ¹³⁸ad ea, quae in tractando sacramento paenitentiae dicenda sunt. Videlicet sine dubio absolutio denuo danda est, neque confessarius contentus esse potest absolutione iam data, sive haec invalida sive valida fuit. Certo enim aliquod peccatum nondum clavibus subiectum, scilicet cuius antea Annam pudebat, nunc clavibus subicitur.

R. 2. Fortasse etiam aliud peccatum nunc patratum, sacrilega peccati reticentia, absolutione delendum est, si modo nunc sincerus dolor renovatur vel concipitur. Quodsi revera Anna sic peccaverit, longe magis urget necessitas, ut absolutio detur denuo.

139 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Obiective peccatum grave adesse certissimum est, cum sit mendacium grave sacrilegum, si quis peccatum aliquod mortale, cuius conscientia adest, sine iusta causa in confessione reticeat; neque iustam causam adfuisse clarissime patet.

R. 2. Subiective re considerata, peccasse Annam nunc mortaliter non plane certum est. Si solum ex perturbatione et praecipitantia dixerit nihil sibi restare singulare dicendum, volueritque statim addere: „*nisi certum hoc peccatum, quod proferre vereretur*“, atque ab actione sacerdotis ilico succedente impedita fuerit, quominus id in sua perplexitate tam cito faceret; censeo Annam a gravi peccato immunem mansisse propter defectum plenae advertentiae plenique consensus.

Si vero Anna, cum diceret nihil singulare sibi dicendum restare, absolute decreverat peccatum illud probrosum silentio premere, peccatum mortale sacrilegii commisit, etsi statim post finitam absolutionem animum mutaverit. In praxi de peccato sacrilegii commisso in tali casu saepe timeri saltem debet; ac propterea ne dubia maneat subsequens absolutio, a paenitente novus dolor de peccatis concipiendus est novumque propositum non peccandi de cetero, imprimis non peccandi umquam sacrilega peccati in confessione reticentia.

SPECIFICA PECCATORUM DISTINCTIO.

Casus. (39)

Dunstanus in confessione ita se accusat: „Bis omisi ieiunium praescriptum; quinquies mense Octobri omisi rosarium recitandum; semel decem marcas furatus sum.“ Res nimirum ita se habuit: Fer. VI et sabbato confessarius imposuerat Dunstano ieiunium pro paenitentia sacramentali, sabbato illo autem erat simul vigiliae ieiunium, quod etiam vi voti in honorem B. M. V. se perpetuo servaturum Dunstanus promiserat; rosarium mense Octobri recitare etiam confessarius iusserat; furtum istud Dunstanus fecerat effringendo capsam in ecclesia eo fine, ut sese inebriaret: quod, amissa pecunia, executioni datum non est.

QUAERITUR 1° quae sit norma specifica peccatorum distinctionis.

2° num Dunstanus species satis declaraverit.

Solutio.

140 AD QUAESITUM 1^m R. Regula distinguendae malitiae specifica una est haec: „Exsistunt malitiae specificae diversae, quando leges formaliter diversae vel ex diverso motivo et fine vel ex diversa potestate latae violantur“; alia regula est: „Malitia specificae diversa habetur, quando diversae virtutes vel eadem virtus modo moraliter diverso violantur.“ Modo una, modo altera regula applicatu facilius est.

Hinc fieri omnino potest, ut in una eademque actione complures reperiantur malitiae distinctim in confessione explicandae, quia tum res ipsa contra diversas leges diversasque virtutes potest impingere, tum circumstantiae personae, loci, temporis etc. novam specificam malitiam secum trahere possunt.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Dunstanus minime satisfacit legi con-141
fitendi integre seu peccata commissa accusandi secundum species suas infimas.

In *primo casu* omittens ieiunium die sabbati plura commisit peccata omnino distincta. Diversa enim est lex ecclesiastica, diversa lex confessarii, diversa lex voti; violatur enim propter legem Ecclesiae virtus temperantiae, propter legem confessarii virtus paenitentiae, propter voti legem virtus religionis: hinc una hac ieiunii omissione tria peccata mortalia committuntur. *Th. m.* I, 240; Aertnijs l. 1, n. 223, Q. 1.

R. 2. In *altero casu* debuit Dunstanus omnino addere agi de omisso rosario pro paenitentia sibi iniuncto: alioquin nemo intellegit fuisse omissionem rei sub peccato debitae.

R. 3. In *tertio casu* tum circumstantia loci, tum circumstantia finis omnino addit novas malitias easque per se mortales ultra malitiam simplicis furti. Neque refert finem intentum casu executioni datum non esse; nam in ipso furto malitia finis iam contracta est animo.

DISTINCTIO SPECIFICA IN PECCATIS INTERNIS.

Casus. (40)

Darius in conferentia sacerdotum circa distinctionem malitiae diversae in peccatis internis exprimendae vel a confessario interrogandae ita contendit: in meris cogitationibus et delectationibus sufficit supremam speciem obiecti explicasse, videlicet utrum luxuriae, an invidiae, an odii etc. fuerint; reliqua superfluum esse indagare. Lysias e contrario contendit et obiectum infimae speciei et quaslibet circumstantias in ipso opere, si fieret, speciem mutaturas, etiam in hisce internis peccatis, accusari debere.

QUAERITUR quis iudicaverit recte.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Darius sane laxius rem considerat. Quis 142
enim est qui negare possit aliud esse gaudium sumere de cogitata mera fornicatione, aliud de sodomia, vel immo de bestialitate. Et quamquam in aliis peccatis *fere* sufficit expressisse grave odium, gravem invidiam, nisi forte adfuerit voluntas et desiderium malum aliquod *inferendi*: in materia luxuriae tamen ex multiplici capite species infimae mutantur vel augentur. Ceterum etiam in odio, si erga proxime cognatos versatur, nova malitiae species contrahitur.

R. 2. Lysias, utut theoretice rationes non spernendas pro sua opinione adducere potest, eam tamen non evincit et practice severius iudicat, onus saepe intolerabile imponens et paenitenti et confessario.

Si enim agitur de gaudio certi peccati patrati vel de desiderio peccati certi externi: sane omnes circumstantias huius *externi* peccati, quae speciem mutant, etiam in isto gaudio et desiderio declarari debent; quia peccatum illud totum approbatur, prout est in rerum natura.

Verum si de luxurioso desiderio inefficaci peccandi in genere agitur, certa persona menti non obversante, vel de libidinosa delectatione ex obiecto turpi cogitato libere capta: sane non constat omnes circumstantias externi peccati vel obiecti commovisse vel auxisse delectationem pravam; quodsi non apprehensae fuerint ut delectabiles, non videtur harum circumstantiarum malitia contracta. Magis etiam theologi satis graves dicunt: in simplicibus delectationibus delectationem ferri solere in communem delectationem libidinosam vel in eam, in quam res cogitata naturaliter compleatur; nisi igitur specialis complacentia capta sit ex aliqua circumstantia, sufficere ut sciatur, utrum cogitatio tenderit in peccatum naturale an in immaturale; quodsi posterius, in quale tenderit. Ita fere Reuter, *Theol. mor.* p. 2, n. 209; Arriaga, *De peccatis* d. 47, sect. 4, alique: quos vide in *Th. m.* I, 256. Accuratus haec postea dicentur in explicando decalogi praecepto *sexto*.

DESIDERIA CONDICIONATA.

Casus. (41)

Evergistus multa fovit inutilia *desideria*: *vindictae*, si eam sumere liceret; *fornicationis*, si Deus concederet; *vitae coniugalis*, si matrimonio iunctus neque voto ligatus esset; *ebrietatis*, si inadvertenter tantam copiam liquoris sumere posset.

Item *gaudet*, quod nuper ieiunii legis inscius bene pransus et cenatus sit, quod frater maior morbo correptus et defunctus atque ipse nunc heres principalis bonorum paternorum evaserit; quod nuper ebrius fecerit incendium atque ita per societatem assecurationis novas aedes pro veteribus recipiat et vicinum pauperem ad condicionem longe meliorem evexerit.

QUAERITUR 1° liceatne aliquid peccaminosum desiderare sub condicione quod liceat.

2° liceatne gaudere de actione mala ut causa effectus boni.

3° quid de variis desideriis et gaudiis Evergisti dici debeat.

Solutio.

143 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Generatim dici debet *condicionatum* desiderium rei alioquin malae malum non esse, si condicio apposita malitiam a re aufert. Ita desiderare ea, quae sola lege positiva prohibita sunt, sub condicione legis non existentis, ex sese malum non est.

R. 2. Attamen ea, quae intrinsicus mala sunt neque licita evadere possunt unquam, per appositam condicionem „si liceret“ non evadunt re ipsa honesta, cum condicio sit plane impossibilis. Desiderium igitur huius rei utcumque condicionatum continet affectum rei malae, atque peccaminosum est. Hinc est, quod eiusmodi affectus odii Dei, blasphemiae voluntarie conceptus sit et maneat *mortale* peccatum. Aliter tamen dicendum de desideriis, quae non includunt deliberatum affectum in rem graviter malam, sed solum indicant *propensionem naturalem*, qua facile soleat oriri prava concupiscentia. Sic qui dicens „ultionem sumerem de inimico, fornicarer etc., si peccatum non esset“ nollet quidem haec non esse peccata, sed manifestaret se tam vehementem harum rerum appetitionem sentire, ut eam non superaret nisi consideratione peccati et aeternae poenae reatus, qui incurreretur: — sane non peccaret graviter, immo ex se neque leviter. Cf. S. Alph. V, 13; Marc n. 349.

R. 3. Etsi obiectum, *quod* desideratur, per appositam condicionem evadat licitum; fieri tamen potest, ut praesens desiderium ut affectus sensibilis peccaminosum dici debeat. Ita desiderium actus carnalis sub condicione quod mulier sit ipsius uxor, non ex obiecto condicionato malum est, sed ex praesenti affectu libidinis ob eiusque periculum.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Certo licet gaudere de effectu bono in 144 se spectato; nam quod causam habuerit malam, effectui non inhaeret neque facit eum malum vel non appetibilem.

R. 2. Certo non licet de causa illa mala, ut est in se, gaudere; nam quod effectum bonum produxerit, non est ratio, cur aliquod in se malum appeti possit. Sicut enim non licet facere mala, ut eveniant bona, ita neque licet mala cupere.

R. 3. Si sumitur actio seu causa illa mala, non ut est in se, sed sub formali conceptu causae alicuius boni: etiam illicitum est tum saltem de ea gaudere, quando proportio non est inter effectum et causam. Nam si praeferam illum effectum bonum, seu si illum effectum bonum potius velim, quam nolim causam malam, eo ipso fit, ut ordinem caritatis vel etiam iustitiae aliusve virtutis laedam.

R. 4. In aliis casibus alii aliter loquuntur. Verum multum videtur lis de verbo esse; nam detestans actionem malam possum nihilominus omnino honeste gaudere, quod haec ipsa actio mala produxerit aliquod bonum, seu gaudere de hac quae actioni ceteroquin malae insit condicione, causandi scilicet boni. Quod magis valet de actione materialiter quidem contra legem, sed ab agente inculpabiliter posita, eaque tali, ut obiectivam malitiam intrinsicam non retinuerit. Cf. Bucceroni, *Institutiones* I, de pecc. I, 8; *Th. m.* I, 24; Marc n. 353.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In desideriis *vindictae* et *fornicationis* 145 Evergistus sane recte non egit. Verum si re ipsa non coxit odium vel libidinem, sed inclinationem suam involuntariam tantum prodere voluit, non peccavit mortaliter neque proprie loquendo desideravit. Busenb. apud S. Alph. l. V (al. II), 13.

In desiderio condicionato vitae coniugalis, si fuerit deliberatum desiderium appetitus sensitivi, Evergistus aperte periculum praesentis libidinis incurrit, vel ipsam libidinem fovit; hinc mortaliter peccavit. — Immo solius voluntatis desiderium non mere transitorie concipere, sed deliberate cum mora fovere grave inducit periculum, ideoque Evergisto erit per se graviter illicitum.

Desiderium ebrietatis est graviter peccaminosum; nec iuvat condicio apposita, si eam inadvertenter in se posset producere. Nam, utut disputatur, liceatne aliquando ob gravem causam alterum inebriare, id omnes fatentur sine gravi causa hoc graviter peccaminosum esse, etiamsi alter inebriandus non peccet subiective. A pari ratione eiusmodi *factum* propriae ebrietatis graviter peccaminosum est, quando *intenditur*; aliis verbis, eius desiderium per se grave peccatum dici debet.

- 146 R. 2. Ad varia gaudia Evergisti quod attinet: *primum* gaudium, cum non sit de laesa lege, sed de bono prandio, a culpa excusatur. *Alterum* gaudium de morte fratris clare violat ordinem caritatis, cum infima bona fortunae praeferantur summo bono temporali fratris: (licebit tamen, abstrahendo a fratris morte, de propria hereditate gaudere). De *tertio* gaudio creati a se incendii difficilior erit certi aliquid statuere. Si de incendio casu, v. g. fulmine, exorto ageretur, nemo culpae verteret Evergisto gaudium de proprio levamine et de levamine vicini sui; neque in eo laesionem caritatis quis videret, quod horum levamen damnum sit societatis assecurationis. Verum essenziale discrimen adesse non videtur, sive naturali casu sive humana inadvertentia creatur incendium. Quare de *incendio isto* obiective sumpto propter bonos effectus gaudere peccatum non videtur esse; de actione autem sua subiectiva materialiter mala gaudere non licet. — De ipso autem incendio etiam gaudere non liceret Evergisto, si ante ebrietatem praevidisset se in ebrietate incendium excitaturum. Nam in hoc casu ipse ille effectus pro culpa Evergisto imputandus esset; de eoque gaudere esset gaudere de peccato commisso.

VITIA CAPITALIA.

SUPERBIA.

Casus. (42)

Rufa omnem fastum muliebrem amat; se aliis pulchriorem esse vehementer gaudet; famulas et pauperes satis aspere et superbe alloquitur; devotionem tamen — quippe quod ad consuetudines moresque pertineat — frequentia Sacramentorum colit, ne in hac etiam re aliis sit inferior.

Rufinus, se alios talentis et prudentia praecedere ratus, altiora officia quaerit et ambit, atque ingenium suum et dexteritatem quavis occasione data prae se fert; gloriatur etiam, falso quidem, quod decies duellum habuerit, quod per quinque annos pedem in ecclesiam non intulerit, neque etiam in periculo mortis se velle, ut sacerdos vocetur; indignum enim esse hominem rationalem, ipsum sui iuris, caecae auctoritati se submittere. Hoc loquendi et gloriandi modo sibi viam parare putat ad honores.

- QUAERITUR 1° quae sit superbia.
 2° quando superbia sit peccatum mortale, quando veniale tantum; quando iactantia.
 3° quomodo peccaverint Rufa et Rufinus.
 4° quae remedia contra superbiam sint iis praebenda.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Superbia in genere est inordinatus pro-147
 priae excellentiae appetitus. Qui multis quidem modis committitur et
 manifestatur.

R. 2. Distinguitur imprimis superbia completa et superbia incompleta: completa dicitur, qua quis subiectionem omnino abicit; incompleta, qua quis, salva subiectione necessaria, plus appetit excellere, quam sibi convenit, ideoque plura possidere cupit, quibus prae aliis excellat, vel in iis, quae habet, nimis sibi complacet eaque pluris aestimat magisque *sibi* vindicat, quam par est.

R. 3. Superbia non collocatur proprie inter peccata capitalia sed supra illa, quasi fons et origo omnium.

Oriuntur autem ex superbia imprimis haec:

a) directe utpote peccata cognata: *ambitio* (inordinatus appetitus honorum et dignitatum); *praesumptio* (appetitus aggrediendi ea, quae vires superant); *vana gloria* (inordinatus appetitus humanae aestimationis et laudis, maxime ex rebus inanibus);

b) indirecte: *pertinacia* (inordinata adhaesio proprii iudicii); *discordia et contentio*; *contumelia* (iniusta laesio honoris); *temerarium iudicium* et *detractio* (iniusta bonae famae laesio).

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Superbia potest peccatum mortale esse 148
 ratione sui: potest praeterea, etiamsi ratione sui peccatum mortale nondum sit, ad mortalia peccata ducere.

R. 2. Ratione sui superbia peccatum mortale est, si fuerit superbia *completa*, videlicet si quis nolit Deo divinisque mandatis subiacere, id indignum iudicans, ac si laedat propriam dignitatem. — Idem dic de eo, qui ex illo motivo recuset subiacere legibus humanis, utpote quae in Deo legislatore fundentur. Cf. *Th. m.* I, 735; Reuter, *Theol. mor.* II, n. 154, et *Neo-conf.* n. 56 sqq.

R. 3. Alii affectus in propriam excellentiam eiusque aestimatio non sunt ex natura sua peccatum superbiae mortale, eo quod essentialem erga Deum subiectionem non excludant: sunt tamen fertiles segetes peccatorum, etiam mortalium, imprimis iniuriarum, quae aliis inferantur.

R. 4. Iactantia, quantum dicit nude gloriolam capere ex re sive vera sive falsa, ex se veniale peccatum est, etsi ex gravioribus. Verum novum peccatum accedere potest ex re, de qua aliquis gloriatur. Nam de re peccaminosa, puta mortaliter peccaminosa, gloriari, peccatum mortale est, sive sit verum sive fictum peccatum, de quo gloriatur. Immo facillime in tali iactantia tres malitiae mortales

specificè distinctae adsunt: 1) gloriatio de offensa Dei; 2) scandalum aliorum seu pertractio vel stimulatio ad peccatum: 3) gaudium et approbatio peccati praeteriti, si narratio vera nec mendax est; desiderium peccati, si mendax est narratio. *Th. m.* I, 251; cf. *S. Alph., Homo apost.* IX, 9.

149 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Rufa vana sua gloria innumera committit peccata, etsi ex se venialia.

R. 2. Si autem pulchritudine abutatur, ut in se commoveat aliorum libidinem, mortali scandalo peccat. In aspero et superbo aliorum alloquio videndum est, num gravem contumeliam vel convicia in eos intulerit: quodsi fecit, graviter peccavit; alias ex se venialiter.

R. 3. Quod vero ex frequentia sacramentorum vanam gloriam quaerit et nutrit, sane peccaminosa deordinatio est; eaque, si non solum affectus concomitanter occurrens atque admissus, sed ex industria accitus et principaliter impellens est, per se ex venialibus satis gravis. Immo in tali casu videndum est, utrum Rufa accedens ad sacramenta etiam necessaria saltem dispositione praedita sit, vero scilicet dolore de peccatis mortalibus, si quae accusat; an necessario dolore destituta Sacramentis plane abutatur. Quod si sciens committit, gravi sacrilegio peccat. Idque in eiusmodi femina timendum est, si nihil nisi cotidiana peccata venialia accusat, de quibus hanc feminam adeo vanam serium dolorem concipere valde improbabile est. Cf. vol. II, n. 287. 316.

150 R. 4. Quoad Rufinum committi potest ambitione illa grave peccatum, si ea officia cupit et quaerit, quibus gerendis se imparem esse sciat: quod in casu narrato non videtur obtinere. Immoderata tamen illa appetentia, numquam non periculosa, in se iam venialiter mala est.

R. 5. Verum in illa malitia immoderati excellentiae et honoris appetitus Rufinus non sistit; nam affectus ille eum impulit ad alia peccata omnino mortalia. Nam gloriatio illa superba de duello, de neglecto cultu divino, de infidelitate, de finalis impaenitentiae proposito certe continet in se peccata mortalia, cum ipsae illae res, de quibus fiat gloriatio, sint mortaliter malae. Nam in eo casu habes peccatum, idque grave: 1) ex eo quod gloria quaeratur ex re mala; 2) quod committatur complacentia et approbatio peccatorum perpetratorem, quorum malitiae omnes denuo contrahuntur. Accedere potest scandalum aliorum et similia. *Th. m.* I, 251; *S. Alph., Homo apost.* IX, 9.

R. 6. Nihilominus hic non est abs re advertere aliter nonnumquam per accidens iudicandum esse de eo, qui *nunc* quidem ad meliores mores se composuerit, quoad praeteritum autem gloriando narrat gravia sua peccata sive vera sive fictitia. — Quod *in se* quidem graves continet malitias, ut dictum est; sed fieri potest, ut iactator ille neque ad scandalum neque ad alias malitias attendat, neque vere in peccatis illis complacentiam habeat, sed solum vanam gloriam quaerat de sua quasi audacia et de ingenio ad res extraordinarias proclivi et parato. In tali casu subiective excusari potest a peccato gravi. Cf. Elbel

p. I, n. 613 cum Sporer, Lacroix l. 5, n. 289. In nostro casu eiusmodi excusatio plane exclusa est.

R. 7. In eo demum, quod Rufinus indignum homini iudicat rationem suam auctoritati subicere, habes per se superbiam completam, peccatum mortale gravissimum, quo parum obscure ipsi legi divinae subiacere recusat.

AD QUAESITUM 4^m R. 1. Ad vincendam superbiam imprimis necessaria est seria cogitatio propriae vilitatis, quae facile elucet tum ex natura hominis in se spectata, eius ortu et interitu, tum ex natura peccato vitiata, tum ex peccatis personalibus atque poena illis iure merito debita.

R. 2. Augetur haec cogitatio per seriam considerationem effectuum superbiae, siquidem Deus superbis resistit, iis gratiarum divitias claudit, cum humilibus se suaque dona large solet communicare.

R. 3. A consideratione transiri debet ad voluntatis affectus et actuum externorum exercitia, ut nimius splendor in usu rerum abiciatur, laus propria vitetur, cum aliis hominibus etiam inferioribus condescensio et affabilitas exerceatur, vel ipsa iniuria patienter tolleretur. Ad humilitatem non pervenitur nisi per humiliationem.

R. 4. Ad vilem sui ipsius aestimationem atque humiliationis exercitium promovendum multum iuvat Christi Domini exempli meditatio, qui, „cum in forma Dei esset . . . , formam servi suscipiens . . . , humiliavit semet ipsum“ (*Phil.* 2, 6—8), atque nos ad sui imitationem provocans imprimis humilitatem commendavit.

INVIDIA (I).

Casus. (43)

Arnulfus maestitia consumitur, cum videat sodales in publico examine pro habendo officio adeo supra se excellentes, ut ipse ignobilem revera debeat sustinere personam.

Valde tristatur etiam de inimico suo nuper promoti, timet enim non parum ab eo; atque etiam magnam concipit indignationem, quod in distribuendis officiis publicis putet non merita sed favores personales praevalere, ita ut promotos libenter a suis muneribus deiceret.

Dein in arte et industria, quam spe publici muneris excisus exercendam suscepit, graviter fert multo plures ad suos aemulos confluere; et quamquam ipse satis habet, unde commode vivat, tamen ob lucrum sibi ereptum vehementi ira accensus, aemulos suos atque emptores dira imprecatione persequitur.

QUAERITUR 1° quid sit invidia, et quale sit peccatum.

2° qui sint varii affectus cognati, ab invidia tamen distinguendi.

3° quid de Arnulfo dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum S. Thoma Aq. *S. th.* 2, 2, q. 36, 152 a. 1 „Invidia est tristitia de alienis bonis, quando . . . bonum alterius

aestimatur ut malum proprium, in quantum est diminutivum propriae gloriae vel excellentiae“ et art. 2 „Quarto modo aliquis tristatur de bonis alicuius, in quantum alter excedit ipsum in bonis; et hoc proprie est invidia“.

R. 2. Si quaeritur, *quale* sit peccatum invidia, resp. cum eodem S. D. ib. a. 3 „Invidia ex genere suo est peccatum mortale. Genus enim peccati ex obiecto consideratur; invidia autem secundum rationem sui obiecti contrariatur caritati, per quam est vita animae spiritualis“. — Notandum tamen est tum ex imperfectione actus, tum ex parvitate materiae invidiam saepe evadere peccatum veniale.

- 153 AD QUAESITUM 2^m R. S. Thom. l. c. a. 2 complures exhibet modos tristani de bonis alienis, qui invidia non sunt: 1) „dolere de bono alicuius, in quantum ex eo timetur nocumentum vel sibi ipsi vel aliis: talis tristitia invidia non est, et potest esse sine peccato.“ 2) „Potest aliquis tritari de bono alterius, non ex eo quod ipse habeat bonum, sed ex eo quod nobis deest bonum illud, quod ipse habet; et hoc proprie est *zelus*. Et si iste *zelus* sit circa bona honesta, laudabilis est. Si autem sit de bonis temporalibus, potest esse cum peccato et sine peccato.“ 3) „Tertio modo aliquis tristatur de bono alterius, in quantum ille, cui accidit bonum, est eo indignus, . . . et haec tristitia vocatur *nemesis*“ (quem affectum S. D. pro malo iure merito habet, si tristitia seu indignatio feratur in ipsam dispositionem divinam, quae occulto providentiae iudicio in bonos et malos bona terrena distribuit).

Alii addunt vel potius enucleatius eadem enumerant, quae S. Thomas allatis verbis concluderat: 4) dolere de bonis alicuius, in quantum praevidetur eum bonis illis utrumque male usurum esse (quod in primo modo a S. Thoma enumerato quasi continetur); 5) si alterius promotione ego revera malum patiar, atque in tantum de alieno bono doleo, non proprie invidia est neque peccatum, nisi forte propter malum meum relative non magnum *ordo* caritatis laedatur (revocari hic modus potest ad 2^m a S. Thoma allatum). Cf. Reuter, *Neo-conf.* n. 75 sq.; *Th. m.* I, 619.

- 154 AD QUAESITUM 3^m R. 1. In *primo* casu videtur tristitia Arnulfi de propria inferioritate fuisse: quae non est invidia. Fatendum tamen est facile fieri posse, ut gressus fiat ad dolorem de bono successu aliorum, adeoque ad veram invidiam: quare sibi cavere debet Arnulfus.

R. 2. In *altero* casu minus etiam habetur invidia, eo quod Arnulfus sibi re vera timet: neque indignatio de iniqua officiorum distributione invidia est. Quod vero addit Arnulfus desiderium alios deiciendi a suis officiis, illud periculosum est. Si solum optat, ut, qui indigni sint, removeantur, nihil statuens de iniusto modo eos removendi, nullum adest peccatum. Si vero vel optat, ut etiam illi removeantur, qui digni sunt, vel ipse cupit aliquid agere sive quoad rem sive quoad modum iniustum, quo alios deiciat: sane peccat, idque ex genere suo mortaliter.

R. 3. In *tertio* casu, si solum desiderasset, ut ad se etiam multi confluerent, peccati accusari non deberet. Verum illa irae signa et imprecationes prolatae ostendunt plane Arnulfum transiisse ad dolorem gravem et iniustum de bono aliorum, eumque veram invidiam concepisse. — Immo examinandus est, num praeter seriam imprecationem etiam blasphemiam commiserit: quam „dira imprecatio“ non raro continet.

INVIDIA (II).

Casus. (44)

Maro inter cetera confitetur se invidum fuisse. Interrogatus a confessario, *quomodo* invidia peccaverit: *primo* aegre tuli, inquit, quando alii laudabantur, eorum laudem vel imminui vel tacens excepi, mei aestimationem inde minui ratus; *secundo* indignatus sum, quando vidi aliis suas res magis prospere procedere quam mihi meas; *tertio* dolui, quod ad aliorum officinas multi, pauciores ad meam officinam emptores accederent; *quarto* optavi, ne fratres mei diligentiores vel magis devoti essent quam ego, ne ego vilipendar; *quinto* graviter tuli, quod vicinus noster ad munus magistratus sit evectus, quia nobis adversatur nobisque nunc efficaciter potest nocere (Reuter, *Casus ad Neo-conf.* c. 12).

QUAERITUR 1° quibus in casibus Maro invidia peccaverit, quibus graviter et quibus leviter.

2° quae media contra invidiam adhibenda sint.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quod alii laudabantur, id sane Maronis 155 laudes non minuit; proin Maro laudes alienas aegre ferens necessario debuit eas aestimare ut malum proprium atque sic ex iis tristari — quod proprie est invidiae. Dubium igitur non est, quin hoc modo Maro peccaverit, idque ex se graviter, nisi agebatur de rebus nullius momenti atque de laude, quae nullius aestimetur.

R. 2. In *altero* casu distinguendum est. Si Maro tristitiam ex eo cepit, quod res *sibi male* succederent, atque consideratio successus boni aliorum huius de malis propriis tristitiae tantum occasionem dederit, non peccavit invidia; si vero bonus aliorum successus erat, de quo tristabatur, quasi ipse ex eo deprimeretur, peccavit re vera invidia.

R. 3. In *tertio* casu non videtur vera invidia Maro laborasse, 156 similiter ut in priore casu dictum est de Arnulfo. Videtur enim potius tristatus esse, quod ad se pauci tantum emptores confluerent atque ipse sperato lucro careret, quod alii faciebant abundantius. Si autem non ita suum detrimentum sive lucrum cessans considerasset, unde conciperet tristitiam, sed potius ipsum aliorum lucrum, quo eos carere cuperet, utpote quo ipse fieret deterior — etiam in hoc casu peccasset invidia.

R. 4. In *quarto* casu re ipsa pura et putida invidia Maro tabescebat. Nam non ipse sibi bonum aliquod optabat, maiorem dili-

gentiam atque maiorem sanctitatem, sed optabat aliorum in hisce detrimentum, ne ipse ignavior et inferior appareret. Immo quatenus ita de aliorum maiore sanctitate coram Deo tristabatur, commisit invidiae speciem pessimam, quae inter peccata contra Spiritum Sanctum enumeratur.

R. 5. *Quintus* ille affectus invidia non fuit, ut patet ex dictis ad priorem casum ad Quaesitum secundum.

157 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ad invidiam expellendam conducit imprimis petere a Deo gratiam sinceræ caritatis erga proximum atque etiam considerare alios homines vere esse fratres nostros vocatos heredes nobiscum regni caelestis, ubi summa est bonorum communicatio et mutuum de bonis gaudium.

R. 2. Considerare convenit, quomodo invidia infelices faciat, felices caritas et benevolum gaudium de bono alieno. Caritas enim illa facit, ut aliena quodammodo mea evadant atque ego iis vere fruar, ut fruor propriis.

R. 3. Considerandum est etiam invidiam et his in terris diabolo similem reddere invidum et eum cum diabolo aeternis poenis addicere; cum e contrario caritas et hic laetitiam generet et pro altera vita merita augeat infinita.

AVARITIA.

Casus. (45)

Crusius, vir industrialis, divitias satis magnas congegit, at earum etiam omnino tenax est. Cum se satis superque solvere debere dicat ratione tributorum pro causis communibus et causis pauperum, pauperes ostiatim eleemosynam petentes dure solet repellere; ab iis, quibus locaverat agros vel domos, pretia annua severe exigit, nulla ratione habita fortuitorum damnum, quae occurrerint; diebus dominicis et festis, quando a laboribus vacat, per horas solet se includere in cubiculum ibique cum magna affectione perlustrare titulos pecuniarios: ex quibus cum animadvertit certum aliquem valore destitutum esse ob tempus conversionis elapsam, nihilominus fraudulenter illum cum aliis pro solutione debitorum expendit atque ita a se 1000 marcarum damnum avertit.

Arcadius congerendarum divitiarum desiderio captus erga uxorem et familiam existit parcus, ita ut illi querelas excitent, quod non possint more aliorum liberales se exhibere neque publicis interesse spectaculis; aliquoties etiam amore notabilis lucri diebus festis Sacrum omisit, quamquam lucro nullatenus indiget, sed vano tantum timore timet, ne diversis infortunii casibus bona deficiant.

QUAERITUR 1° quae sit avaritia quodve peccatum.

2° quomodo Crusius et Arcadius in singulis casibus peccaverint.

3° quae sint remedia contra avaritiam indicanda.

Solutio.

158 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Avaritia secundum S. Thom. 2, 2, q. 118, a. 1: „est immoderatus amor habendi seu divitiarum“, vel ibid. a. 3:

„Avaritia importat immoderantiam quandam circa divitias . . . uno modo immediate circa ipsam acceptionem et conservationem divitiarum, in quantum scil. aliquis acquirit pecuniam ultra debitum, aliena surripiendo vel retinendo: *et sic opponitur iustitiae*. Alio modo importat immoderantiam circa interiores affectus divitiarum, puta cum quis nimis amat vel desiderat divitias, aut nimis delectatur in iis, etiam si nolit rapere aliena: et hoc modo avaritia opponitur *liberalitati*.“

R. 2. Cum eodem S. Thom. ibid. a. 4: „Avaritia . . . secundum quod *opponitur iustitiae*, ex genere suo est peccatum mortale. Avaritia, secundum quod *opponitur liberalitati*, . . . est peccatum veniale (nisi in tantum amor divitiarum crescat, quod praeferatur caritati, ut scilicet propter amorem divitiarum aliquis non vereatur facere contra amorem Dei et proximi).“

R. 3. Etsi avaritia ut sic per se peccatum tantum veniale sit, nihilominus vitium est capitale quam pessimum, facillime in multa et maxima peccata mortalia inducens, cum divitiae sint medium ad reliquas cupiditates humanas facile implendas. Hoc sensu S. Scriptura dicit: „Avaro autem nihil est scelestius. . . Nihil est iniquius, quam amare pecuniam; hic enim et animam suam venalem habet“ Eccl. 10, 9. 10; et: „Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli et desideria multa inutilia et nociva, quae mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas“ 1 Tim. 6, 9. 10.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quod *Crusium* attinet, non tam divitiarum affectus in se spectari debet, sed huius cupiditatis effectus, ut iudicetur de singularum actionum peccaminositate. In quibus primo occurrit, quod pauperes *soleat repellere* eosque repellat *dure*.

Quod igitur *dure* agat, si id intellegitur de contumelia gravi seu conviciis, quibus pauperes afficiat, hoc sane grave peccatum est.

Si a duro agendi modo abstrahitur ac solummodo id spectatur, *Crusium* solere eleemosynas petentibus non dare: hoc in singulis casibus saltem grave peccatum non est, nisi occurrat necessitas quasi extrema. Attamen semper sic agere *Crusio diviti*, nedum in *gravi* petentium necessitate, sed etiam in *ordinaria*, fuerit peccatum etiam grave, *nisi verum sit*, quod dicat a se per publicam auctoritatem iam exigere contributionem amplam ad pauperum necessitates sublevandas. Cf. Marc n. 488. Sed ne id quidem eum excusat, in quo casu ei occurrerit necessitas quasi extrema. Cf. *Th. m.* 1, 606; Laymann, *Theol. mor. de carit.* c. 6, n. 4. 5; Suarez, *De carit.* d. 7, s. 3.

R. 2. Quod severus sit in exigendis pretiis conductorum agrorum 160 et domorum fere similiter diiudicandum est, ut antea dictum est de eleemosyna. Verum non requiritur, ut illi pauperes homines iam constituti sint in tanta necessitate; sed sufficit, ut per duram exactionem in necessitatem extremam vel etiam omnino gravem coniciantur: quo in casu, nisi *Crusius* saltem dilationem concedat, graviter peccat.

Num remittere aliquid debeat ex iustitia propter infortunia aliquius anni, pendet a contractu vel eius interpretatione, sive lege facta

sive consuetudine recepta. Quodsi igitur in hac re iniuste opprimat pauperes, sane longe facilius mortale peccatum, idque ex gravioribus, committit, scilicet quam primum iniusta exactio attingat materiam relative ad pauperes gravem.

- 161 R. 3. Certis diebus Crusium se includere, ut cum satisfactione solus possit thesauros suos contemplari et tangere, sane peccaminosum est, at *per se* limites venialis peccati non excedit. Verum omnino retrahendus est Crusius ab ista affectione inordinata, ne altiores radices agat et ad gravia peccata eum pelliceat.

R. 4. Quod vero Crusius avaritia ductus fraudem illam commiserit atque titulum valore destitutum pro valido expenderit, certe peccavit peccato iniustitiae eoque mortali, cum agatur de summa limites gravis materiae longe excedente. Neque excusatur ex eo, quod sic a se damnum avertat. Nam hac ratione causam non habet inferendi damni nisi contra eum, qui hoc damnum sibi iniuste intulerit: intulit autem ipse sibi sive socordia sive oblivione.

- 162 R. 5. Quod ad *Arcadium* attinet, parcitas erga familiam videtur aliquantulum vitiosa fuisse, quod ne uxor quidem adultique filii more consueto pia opera exercere potuerint. Ex eo autem, quod publicis spectaculis interesse non possint, Arcadii illiberalitas vix est vitiosa, sed potius laudanda, quando, ut saepe fit, eiusmodi spectacula bonis moribus non apprime consonant.

R. 6. Difficilius solvitur quaestio de neglecto ab Arcadio Sacro propter magnum lucrum alioquin amittendum. Communius quidem concedunt ei, qui sibi suorumque necessitatibus per labores suos providere debeat, licere propter extraordinarium lucrum una alterave vice Sacrum omittere. At, cum Arcadius habere videatur, unde vivat, estne benigna illa legis ecclesiasticae interpretatio ei applicanda? Puto ita dici posse, 1) quia Arcadius, etsi re vera non indigeat, tamen reapse suis bonis timet; 2) quia complures theologi *universim* dicunt lucrum *pro statu extraordinarium* esse causam excusantem, quia talis lucri amissio *universim* gravi damno aequiparatur; ergo, si lucrum pro statu Arcadii vere extraordinarium erat, peccati argui nequit, modo tamen ipse ex honesto fine agat; hortandus etiam est, ne facilius et frequentius ob talem causam Sacrum omittat. Cf. S. Alph. III, 332; Elbel p. III, n. 368; *Th. m.* I, 554.

- 163 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Ad supprimendam affectionem avaritiae imprimis conducit meditatio mortis fortasse brevi secuturæ, quæ hominem privet omnibus rebus terrenis idque eo crudelius, quo fortior erat ad res ista affectio, et quæ hominem avarum, qui misericordiam non exercuit, sistet ante tribunal iudicis severi, misericordiam præstituri iis, qui fecerunt misericordiam, condemnationem iis, qui viscera sua clausierint miseriis alienis.

R. 2. Similiter conducet ad deponendam avaritiam, si dives perpendat, quam facile sibi sit peccata sua redimere misericordii pauperum (Dan. 4, 24); quantopere deplorandum, sed in aeternum frustra, medium adeo facile neglexisse.

R. 3. Demum homo christianus in omni re oculos conicere debet in exemplum Christi ducis nostri atque per eius merita auxilium gratiae implorare ad quaslibet tentationes superandas. Neve omittat homo avarus dives sibi constituere certam summam pecuniae et certas occasiones ad misericordiae opera re ipsa exercenda. Pauper vero, qui avaritia tangitur, multo magis ad Christum pauperem respiciat atque cum gaudio et gratiarum actione perpendat verba Christi: „Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.“ Matth. 5, 3.

IRA.

Casus. (46)

Fabricius, homo bilosus, ad res vix ullius momenti ita exardescit ira, ut toto corpore contremiscat; quo compluries factum est, ut in morbum inciderit, quo ab officio suo obeundo impediabatur. Atque in tali ira solet verbis contumeliosis proximum impetere, liberis atque uxori omne genus malorum imprecari. Hucusque incassum monebatur, ut affectionibus suis moderaretur. — Nuper graviter irascens filio adolescenti vasa in terram proiciens confregit, filii pileolum novum arripiens in ignem coniecit. (Reuter l. c. cas. 14.)

QUAERITUR 1° quomodo per iram soleat peccari.

2° quomodo in casu nostro Fabricium peccasse iudicari debeat.

3° quid exigi debeat a Fabricio, ut confessus absolvatur, et quae remedia ei indicanda.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ira duobus modis peccari potest: *primo*, 164 ut dicitur, *ex parte obiecti*, si quis vindictam sumere optat vel ab eo qui non meretur, vel maiorem quam meretur, vel infligendam ab eo qui infligere nequit legitime; *secundo ex parte modi*, si indignatio et excandescencia causam vel mensuram excedit.

R. 2. In priore modo irae peccatur ex se mortaliter, si grave fuerit malum, quod alteri inferendum desideratur.

In posteriore modo peccatur ex se venialiter tantum; per accidens tamen grave peccatum committi potest *ex ira*, videlicet ratione blasphemiarum vel contumeliarum, ratione scandali, vel ratione mali gravis, quod ex ira causari iracundus praevidet.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Morbus quidem in se non videtur fuisse 165 gravis; at neglectus officii gravis fieri potuit, si Fabricio praesto non erat, qui pro se suppleret atque bene suppleret. Quare fieri potuit, ut Fabricius ex gravi officii neglectu (vel ex gravi contracto morbo) graviter peccaret. Quod quidem prima vice homines non solent satis suspicari et praevidere, ac proin prima vice, qua eiusmodi effectus acciderit, Fabricius videtur subiective excusandus esse a *gravi* peccato, non a veniali. Sed postquam iteratis vicibus id acciderit, Fabricius potuit et debuit praevidere, immo satis praevidit se adeo

irae indulgendo simile malum sibi causaturum esse; neque ex defectu praevisionis a gravi peccato excusatur.

R. 2. Quoad contumeliosa verba, quae in alios profert, probe videndum est, quae in quos proferat. Nam a condicione personarum multum pendet, atque si quis ira valde abreptus et vix sui compos eiusmodi verba profert, contumelia multum minuitur. Nihilominus plane rationis expertus Fabricius etiam in ira non erat (quod si fuisset, haec ipsa condicio, si esset praevisa, argueret iram peccati gravis: cf. Reuter, *Neo-conf.* n. 89), ac proin videri debuit, num spectatis omnibus adiunctis contumelia fuerit gravis. Quod si fuerit, Fabricius ex hac parte peccavit graviter.

R. 3. Similiter iudicandum est de imprecationibus, num fuerint serio prolatae seu ex animo. Quodsi non ex animo — et re vera plerumque hae imprecationes ex animo non fiunt — non peccavit graviter, quatenus imprecationes qua tales spectantur.

Verum R. 4. Quatenus hisce excessibus pravo suo exemplo Fabricius scandalo fuit, atque imprimis liberos ipsos docuit eiusmodi imprecationes atque excessus imitari, graviter peccavit. Et revera eiusmodi scandalum generatim est timendum; ac proin Fabricius ad evitandum scandalum sub gravi tenetur sibi moderari. Adde quod alias se filiis despicabilem faciat.

R. 5. Quod res suas iratus destruxerit, in hoc non fecit damnum iniustum, cum ipse volens non possit esse invitus de damno quod patitur, verum fecit damnum irrationabile: quod ut ratione sui ad peccatum mortale ascendat, debet esse valde excessivum. Quapropter ex hoc titulo damni causati Fabricius non peccavit letaliter. — Attamen si eiusmodi res saepius accidunt, etiam hae signum esse possunt, sicut alia quae acciderunt, Fabricium ad tantum excessum in ira esse proclivem, ut sub gravi teneatur incumbere in sui moderationem.

166 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quoniam Fabricius in compluribus graviter peccaverit et peccare soleat in ira, certo a confessario absolvi nequit, nisi denum serius conatum adhibeat atque serio vim sibi inferat, ut irae moderetur. Quod si fecerit, relapsus saepe excusabitur a peccato mortali, eo quod excessus illi non semper fiant cum plena advertentia *actuali*.

R. 2. Imprimis igitur petat humiliter a Deo gratiam ad vincendam iram, atque quam primum sentiat se incipere excandescere, ex toto corde auxilium gratiae imploret et resistat.

R. 3. Sed etiam antequam negotia aggrediatur, imprimis ea, in quibus expertus sit se facile ira abripi, serio proponat mansuete et considerate agere cum aliis, atque sibi persuadeat contradictiones aliquas a quolibet esse patienter et pacate ferendas.

R. 4. In quem finem studeat humilitatem fovere tum seria consideratione tum exercitio atque Christi Domini exemplum sibi proponere, qui fuit *humilis et mitis* corde. Humilitas enim docet mansuetudinem, iram et indignationem saepe creat superbia.

ACEDIA.

Casus. (47)

Firmundus, nobilis adulescens, dum scholas frequentaret, a singulari morum ingenuitate, modestia, pietate commendabatur, in frequentandis sacramentis bono exemplo aliis praeibat. Sed cum altioribus studiis incumberet, liberiores vitam edoctus malisque sociis seductus mores omnino in peius mutavit, indulgere coepit potationibus et immunditiis. Orationem iam nauseat, ad sacramenta vix tempore paschali accedit, atque demum eo devenit, ut doletur caelum abnegatione et pugna esse comparandum, feliciora aestimat bruta, quae sine periculo cruciatuum inferni voluptatibus possint indulgere. Tandem gravi morbo correptus, cum ad vitae exitum properaret, post multos conatus sacerdotis in reconciliationem cum Deo ineundam consentit, paratus ad confessionem necessariam. (Cf. Reuter l. c. cas. 15.)

QUAERITUR 1° quae sit acedia, quae varia eius peccata.

2° quomodo Firmundus acedia graviter peccaverit.

3° quae sint contra acediam remedia commendanda.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Acedia in genere sumpta est taedium¹⁶⁷ seu tristitia de bonis spiritualibus, quatenus cum labore et difficultate comparari debeant, adeoque taedium et remissio in exercitiis religionis et pietatis.

R. 2. Quatenus sic generatim sumitur, per eam peccatur, quando et quatenus exercitia religionis vel diversarum virtutum, cum *praecepta* sunt, negleguntur; atque iis peccatis gravitate et specie distinctis peccatur, quae inveniuntur in horum praeceptorum omissione.

R. 3. At speciale aliquod peccatum acediae committitur, si tristitia haec voluntarie concipitur circa bonum divinum divinamque amicitiam cum labore comparandam: quod est peccatum omnino mortale neque admittit, ut per se patet, materiae parvitatem.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quod dicitur Firmundus in vitia de-¹⁶⁸ lapsus orationem nauseare et ad sacramenta vix tempore paschali accedere: ex hoc solo *mortale* peccatum constituere potest, quod orationem adeo neglegat, ut ne graviter quidem praeceptas preces persolvat vel ne in tentationibus quidem gravibus ad orationem confugiat: in quo posteriore casu peccat eo peccato, quod succumbens tentationi committit. — Neglegenti susceptione sacramentorum novo aliquo peccato mortali non peccat, si re vera paschali tempore dignus accedat; alias peccat iis peccatis, quibus succumbit et contra quae vel in aliis piis exercitiis vel in frequentiore sacramentorum susceptione remedium invenisset.

R. 2. Quod vero tristitiam libere sustinuit de caelo per labores comparando, id denotat tristitiam de bono divino, divina amicitia et fruitione beata; etsi haec tristitia de bonis illis capiatur non propter se sed propter labores adiunctos, tamen verum est et gravissimum peccatum acediae proprie et presse dictae.

R. 3. Similiter quoties Firmundus voluntarie aestimavit feliciora bruta quam se ipsum, cui finis constitutus sit *aeternus* in Deo possidendo sed per labores huius vitae comparando: toties graviter peccavit illo peccato verae et propriae acediae.

169 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ad acediam excutiendam per se sufficere deberet vel levis cogitatio de immensis illis bonis, quae in fruitione Dei aeterna et imperturbabili habentur, et de summa infelicitate atque horrendis malis, quibus involuti iacebunt per totam aeternitatem quicumque beatitudinem aeternam pessumdederint.

Quodsi humana infirmitas hisce cogitationibus non ita facile percellitur, adhibenda est seria de iis meditatio cum humili oratione, ut Deus mentem illustrare, voluntatem excitare dignetur.

R. 2. Praeterea expedit oculos conicere in ea, quae Christus Dominus, Dei Filius, fecerit atque pertulerit, ut aeterna bona nobis compararet; et in ea, quae tot sancti pertulerint, ne iis bonis exciderent.

R. 3. Demum augenda est spes et fiducia, eo quod Deus paratus sit nos iuvare atque impense cupiat nos suorum bonorum participes reddere.

GULA.

Casus. (48)

Calinus, cum et proprio labore atque ingenio et insperata hereditate magnas divitias acquisiverit, statuit labori valedicere et genio suo vivere. Quare magnificis exstructis aedibus cotidie epulatur splendide, non raro parat magna convivium atque exquisitis cibis et vinis hospites recreat; ipse dolet, quod non saepius possit comedere; cum stomachus id non ferat, medicamenta quaerit, quae acuant appetitum vel etiam, quando nimis lente effectum producant, quae vomitum provocent, quo denuo possit epulis frui.

QUAERITUR 1° quae sit gula eiusque malitia.

2° quomodo Calinus peccaverit, quidve ei iniungendum.

Solutio.

170 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Gula est inordinatus appetitus cibi et potus, qui ex se, quando aliud non accedat, peccati venialis malitiam non superat.

R. 2. Peccatum autem *aliquod* committitur quolibet excessu in cibo et potu. Quinam sit excessus, ex fine cibi et potus patet. Sunt enim hi ad sustentandas et reficiendas vires. Quare excessus fit, si vel a) usus alimentorum extenditur ultra id, quod ad convenientem sustentationem virium pertinet; b) si quaeritur non sustentatio sed sola voluptas: voluptas enim non finis est sed medium, quo facilius et melius sustentatio quaeratur.

Varii igitur modi peccandi per gulam enumerantur generatim (ex S. Gregorio „*Quinque modis*“ 22, dist. 5 de consecr.) 1) comedere praepropere, 2) pretiosiora, quam par est, 3) exquisitius praeparata eligere, 4) mensuram excedere, 5) avidius vel ex mera voluptate comedere.

R. 3. Peccatum mortale ex gula committi potest: 1) si excessus fit modo vere scandaloso et indigno; 2) si quis excessu vel excessibus frequentibus grave valetudinis damnum sibi infert; si 3) adeo vili voluptati indulget, ut in ea quasi *finem* vivendi constituat.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. In omnibus iis, quae de Calino narrantur, 171 deprehenduntur certe inordinationes peccaminosae. Sed quoniam maximi refert scire, num vel quando Calinus peccet *mortaliter*, censeo: 1) peccatum mortale ex se non est splendide epulari; minus etiam hospites splendido convivio recreare, cum hoc sine omni peccato fieri possit. Videtur tamen Calinus etiam sub hospitalitatis specie excessum committere. 2) Dolere Calinum, quod non saepius possit comedere, denotat turpem quidem gulam; nondum tamen dicit ex se grave peccatum, etsi huius peccati possit esse causa vel index. 3) Idem dicendum est de eo, quod medicamenta sumantur ad acuum appetitum, si hoc fit, ut casus innuit, ad sumendos cibos copiosiores, quam convenit; aliter sane, si quis, propter stomachi debilitatem ferendorum ciborum eorumve copiae convenientis commode concoquendae impar, sumat medicamenta ad stomachum confortandum.

R. 2. Quod autem Calinus, ad eum finem ut denuo edere possit 172 et gulae servire, vomitum provocat, generatim censetur inordinatio gravis, eamque Reuter, *Neo-confess.* n. 84, sine haesitatione *mortale* dicit peccatum: alii tamen id in dubio relinquunt vel mortale peccatum *ex se* esse negant. Cf. S. Alph. V, 73; Ballerini-Palm. tr. 4, n. 374.

Hinc est, cur ex tota agendi ratione Calini timor non levis concipiatur, ne in gula quasi *finem* vivendi constituat atque ita continenter in gravi peccato vivat. — Ceterum Calinus etiam in plena otiositate videtur vivere, quae certo certius eum in multas tentationes atque in ipsa peccata gravia coniciet.

R. 3. Imprimis Calino iniungendum est, ut illum ultimum excessum omnino omittat atque in genere a sumendis mediis, quibus ultra modum acuat ciborum appetitum, abstineat. — Dein serio perpendat hominis vitam longe altiorem finem habere, quam infimis istis voluptatibus cum brutis nobis communibus inhaerere; recogitet, quae et quanta Christus Dominus pro hominum, etiam singulorum, salute perpessus sit, et quomodo hominis christiani sit per crucem et pravaram cupiditatem abnegationem Christo similem fieri et aeternae beatitudinis ius sibi comparare; in mentem reducat miseriam tot aliorum hominum, fratrum suorum, qui fame premantur vel pereant, quos eleemosynis ex superfluo erogatis sibi apud Deum advocatos et propitiatores constituere potest, sed quos accusatores habiturus est, si pergat profusa sua luxuria eos quasi suo victu privare.

EBRIETAS.

Casus. (49)

Ansgarius magnam copiam vini adusti bibit contra venenum morsu serpentis haustum, ita quidem, ut non solum per diem et noctem gravissima

ebrietate sopitus iaceret, sed etiam periculo se exponeret in isto statu ebrietatis decedendi; alias ad convivium invitatus, cum nausea quidem, sed propter importunas invitationes ad ebrietatem usque aliquoties bibit; induxit etiam alios ad ebrietatem 1) ut se liberaret a custode carceris, 2) ut ab hospite expiscaretur aliquod secretum, 3) ut latrones, qui notabilem pecuniae summam a se abstulerant, deciperet et vinctos policistis tradere posset.

QUAERITUR 1° quid sit ebrietas et quale peccatum.

2° liceatne alios ad ebrietatem inducere.

3° quid in singulis casibus Ansgarius peccaverit.

Solutio.

173 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Ebrietas est immoderantia in potu usque ad privationem usus rationis. Quod aliqui addunt „voluptatis causa“, eatenus ad ebrietatis peccatum pertinet, quatenus internus talis potationis finis ex sese tendit ad voluptatem; necesse tamen non est, ut potitans ipse etiam subiective voluptatem experiatur vel intendat.

R. 2. Ebrietas imperfecta, quae solum nonnihil perturbat rationem, non penitus eius usu privat, *ex se* peccatum non mortale, sed veniale est: perfecta, quae pro notabili tempore ratione privat seu usum rationis impossibilem facit, *ex se* iam est mortale peccatum: (neque impeditur peccatum mortale ex eo, quod quis post potum, antequam privatio usus reapse adfuerit, somno se committat, si modo ille status sequatur, in quo ad usum rationis revocari non amplius possit.) *Th. m. I, 742.*

R. 3. Ebrietas etiam imperfecta *aliunde* non raro peccatum mortale evadere potest, videlicet propter effectus vel actus ex ebrietate praevisos. *Th. m. I, 15 et 741.*

174 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Alios inducere ad ebrietatem ita fieri potest, aut ut alii scientes ebrii fiant vel bibentes ad periculum ebrietatis advertant, aut ut nescientes ebrietatem patiantur. In priore casu infertur quidem damnum spirituale, i. e. peccatum mortale, sed ei, qui non est invitatus; in posteriore casu infertur damnum temporale, sed ei, qui invitatus est. — Insuper adverti debet aliud esse proprie inducere, aliud solam occasionem praebere.

R. 2. Aliquem proprie inducere ad ebrietatem, eumque scientem seu advertentem, est inducere ad peccatum: quod licere non potest, nisi agatur de eo, qui secus gravius peccatum commissurus sit, ad id iam determinatus. In quo casu eius peccatum non promovetur, sed diminuitur; quodsi eo fine ago, ego nihil mali intendo, neque quidquam mali committo sed solam efficio mali diminutionem. *Th. m. I, 744; S. Alph. V, 77.* Alias committitur peccatum non quidem contra iustitiam, sed contra caritatem, grave scilicet scandalum, et contra temperantiam. Cf. *Th. m. I, 630.*

175 R. 3. Occasionem ponere, qua alter abusurus esse praevideatur ad committendam ebrietatem, non eodem quidem modo peccaminosum est, atque proprie ad ebrietatem inducere; tamen, si de singulari homine agitur, qui certo praevidetur excessum commissurus, gravis

omnino causa necessaria est, ut hoc peccatum alienum non-praecavendo permittere liceat; secus peccatur contra caritatem.

R. 4. Inducere vel fraudulenter occasionem ponere ad ebrietatem materiale, adeoque aliquem invitum inebriare licebit aliquando, sed ex solis illis causis gravibus, ex quibus possim ad graviora mala avertenda alicui malum temporale inferre: alias peccatur contra iustitiam et, ut supra notatum est, contra temperantiam.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In *primo* casu Ansgarius peccatum ebrietatis non commisit; potus enim necessarius, quo vita in periculo posita probabiliter servari possit, non est potus immoderatus. — Neque obstat, quod periculo sese exponit, in tali statu decedendi e vita. Nam cum alioquin de vita desperatum sit, licebit adhibere remedium, quod fortasse etiam periculum augeat vel accelerat. Verum debuit antea conscientiam suam cum Deo componere et, si potuit, sacramenta recipere, ne imparatus ex hac vita decederet. Cf. Laymann l. 3, s. 4, n. 5; S. Alph. V, 76.

R. 2. In *altero* casu, cum in convivio, etsi cum nausea, se inebriaret, graviter peccavit Ansgarius, si re vera perfecta fuit ebrietas.

R. 3. In *tertio* casu distinguendum est. Si custodi carceris damnum relative grave non est oriturum ex eo, quod reus elabatur, Ansgario in iis casibus, in quibus ex carcere fugere reo licet, custodem *inscium* inebriare licet; ad ebrietatem inducere, quae custodi peccaminosa est, tum solum licebit, si incarcerationio ita certo iniusta est, ut etiam custos eius iniustitiam intellegat, adeoque detinendo reum peccet gravius quam potu immoderato, — quod erit rarissimum. Rationem habes ex Quaes. 2 R. 2.

R. 4. *Quarto* in secreto eliciendo eodem modo procedere licuit, si hospes ille secretum graviter damnosum iniuste retinuit. — Alias, si ille secreti retinendi ius habuit, Ansgarius multipliciter peccavit: a) iniuste invadens secretum alienum, b) iniuriam faciens hospiti, si eum fraude inebriavit, aut grave scandalum contra caritatem committens, si eum advertentem ad ebrietatem sollicitavit et induxit.

R. 5. In *ultimo* casu Ansgarius sane ius habuit, latrones inscios circumvenire et inebriare; immo videtur aliquibus etiam cum periculo ebrietatis formalis ex parte latronum potuisse largum potum apponere, quia revera homines isti capti et poenae traditi eo ipso a multis malis inferendis impediuntur. Nihilominus et conscientia et prudentia seu spes securioris successus movere debet, ut potius arte inscios inebriet, adeoque materialiter tantum quam formaliter. Cf. Laymann l. c. n. 6, qui solam materiale ebrietatem inducere permittit; Lessius, *De iust. et iure etc.* l. 4. c. 3, dub. 4, n. 33, qui ex gravissima causa plus concedit.

VIRTUTES ET OFFICIA VITAE CHRISTIANAE EORUMQUE LAESIO.

DE VIRTUTIBUS ET OFFICIIS ERGA DEUM.

VIRTUTES THEOLOGICAE.

DE FIDE. QUAЕ CREDI EXPLICITЕ DEBEANT.

Casus. (50)

Serapion vir rudis, catechismi vix non plene oblitus, sibi satis esse dictitat credere, quod credat Ecclesia, singula se capere non amplius posse, atque ita a confessario absolvitur. — Sapricius e contrario angitur, quod non elicerit praeter alios supernaturales actus etiam actum fidei ante sacramenta paenitentiae et eucharistiae suscipienda.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio sciendi et credendi explicitē fidei obiecta.

2° quae obligatio actus fidei eliciendi.

3° quid Serapioni et Sapricio dicendum vel iniungendum.

Solutio.

178 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Verum quidem est non omnia obiecta revelata ab omnibus sciri et explicitē credi necessario debere; sed pro multis sufficere, ut quam plurima obiecta assumant in fide Ecclesiae, parati etiam explicitē assentiri seu credere, quam primum sibi ab Ecclesia aliquid ut credendum proponatur.

R. 2. Nihilominus quaedam obiecta sunt, quae ab omnibus etiam explicitē sciri et credi debeant, alia quidem ex necessitate medii, alia ex necessitate praecepti tantum.

R. 3. Necessitate medii credi debent, ita ut alias ne sacramenta quidem baptismi vel paenitentiae fructuose recipi possint, saltem 1) existentia unius Dei, supremi omnium domini, 2) aeterna retributio pro bonis et malis; immo probabiliter 3) etiam Trinitas personarum in una Deitate, 4) Incarnatio et redemptio hominis per Christi mortem et gloriam (in quo includitur notitia necessitatis gratiae).

R. 4. Necessitate autem praecepti praeterea multa alia explicite cognosci et credi debent, videlicet quoad substantiam saltem, si memoria deficit, 1) oratio dominica, 2) symbolum apostolicum eiusque elementaris cognitio, 3) septem sacramenta, saltem ea et eatenus, quorum usus ab homine de quo agitur fieri debet, 4) communia Ecclesiae praecepta, 5) sub veniali postulatur communiter etiam salutatio angelica. *Th. m. I, 277 sqq.*

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Obligatio eliciendi actus fidei sive per se et propter se, sive per accidens et propter alia adest praecepue: 1) aliquoties in vita: 2) quando primum certa notitia revelationis divinae factae habita fuerit, vel aliquod dogma ab Ecclesia sollemniter proponitur; 3) si quis, in haeresim lapsus, fidem amisit; 4) si tentationes aliter quam ope fidei vinci nequeant; 5) quando obligationes vel actus supernaturales agendi instant, quae rite impleri nequeant nisi ope fidei.

R. 2. In ultimo casu sub 5) indicato sufficit omnino fidem eo modo elicere, quem multi dicunt actum fidei *implicitum*. Quod etsi in se parum recte dicitur, tamen indicat sufficere eum fidei actum, qui in exercendis aliis actibus supernaturalibus necessario et natura sua exercetur, etsi de elicienda fide formalis et reflexa cogitatio minime occurrat. Alii melius dicunt sufficere fidem *virtualem*, quae nimirum eo ipso ab hominibus habetur quod in actibus suis motivo ex fide seu revelatione divina sibi noto ducantur. Cf. *Th. m. I, 271; Wilmers, De fide n. 323 sqq.*

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Dictum Serapionis, si sumitur, ut sonat, laxius esse patet. Si enim re vera dogmata creditu summe necessaria, i. e. Dei unius existentiam et summum dominium, aeternamque boni malive retributionem, SS. Trinitatem, redemptionem per Filium Dei incarnatum, nesciverit, absolvi nequit: ne certo quidem absolvetur valide, quantumvis in bona fide versetur: Si tamen casum summae necessitatis sumas, sane cum sola notitia priorum duorum dogmatum condionate absolvendus ille est, qui ulterius instrui nequeat. Cf. thesin 64^{am} ab Innoc. XI damnatam: „Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium SS^{mae} Trinitatis et Incarnationis Domini nostri Iesu Christi.“ Bene etiam notat Noldin II, n. 12 in fine: „Si essent homines adeo rudes, et nec mysteria SS^{mae} Trinitatis et Incarnationis *concupere* et explicite credere possent, de eorum salute non esset desperandum. Etsi enim fides horum mysteriorum adultis necessitate medii necessaria dicatur, eiusmodi rudes quoad hoc non sunt accensendi adultis sed infantibus, qui circa haec mysteria fidem elicere non possunt.“ Patet autem instructorem omnem conatum adhibere debere, ut, quantum possit, has veritates modo captui baptizandi vel absolvendi accommodato proponat.

Immo Serapion sub gravi tenetur etiam ampliorem instructionem veritatum christianarum sibi acquirere: quam si nollet sibi procurare, etiam ex hoc capite absolutione indignus et incapax esset.

181 R. 2. Verum videtur Serapion re ipsa plura explicitè scire et credere, quam ipse praetendit. Si homo rudis est, accidere potest, ut memoria hominis senis fallat, neque amplius ea recitare possit, quae alias quilibet homo catholicus memoria retinere debeat. At si, interrogatus de necessariis articulis, eos intellegere et olim melius scivisse deprehenditur, iam explicitam fidem de iis saepius elicit, et praeunte confessario etiam nunc facile iterum eliciet. Quod in tali homine ceteroquin bonae voluntatis sufficit. Admoneatur tamen, ut pro posse se amplius instruendum curet neve omittat, doctrinae christianae et contionibus diebus dominicis et festis interesse.

R. 3. Sapricius omnem timorem tuto deponere potest et debet. Nisi enim in haeresim lapsus fidem amiserat, necesse non est, ut explicitè praecipua christianae fidei dogmata in memoriam reducat iisque propter Dei loquentis auctoritatem sub Ecclesiae magisterio super omnia firmiter assentiatur. Id enim fecit saepe, facitque habitualiter, immo innumeris vicibus id facit exercite vel virtualiter, etsi de eo non reflectat. Tali modo satis superque praeceptum fidei eliciendae implet.

FIDEI CONFESSIO ET DISSIMULATIO.

Casus. (51)

Caprasius, minister acatholicus, graviter decumbens ad se vocandum curat sacerdotem catholicum in habitu laicali seque catholicum fieri velle declarat, sub sequentibus condicionibus: 1) ut, si moriatur, res tota tegatur ac sinantur cognati curam agere de corpore, prout placuerit; 2) ut, si reconvalescat, liceat sibi ad tempus conversionem suam dissimulare, donec negotia temporalia composuerit, sibi suaeque familiae potuerit providere.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio fidem profitendi.

2° possitne aliquando fides dissimulari.

3° num Caprasio ea, quae proponit, indulgeri possint.

Solutio.

182 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Alia est obligatio fidem non negandi, alia eam positive profitendi. Prior, cum sit lex negativa, urget semper et pro semper; posterior, utpote positiva, non urget semper. Quod etiam patet ex agendi ratione Christianorum primis persecutionum saeculis: quibus multi erant, qui occulte Christum colebant, minime publice ab omnibus ut christiani dignoscebantur, neque propterea ab Ecclesia reprehendebantur.

R. 2. Aliquando tamen adest lex positive fidem profitendi, idque non solum ex lege ecclesiastica, quando Ecclesia certam fidei professionem certamque formam praescribit (ut in assumendis certis muneribus ecclesiasticis, in assumendo docendi munere in scholis etc.), sed etiam aliquando ex lege divino-naturali, videlicet: 1) quando taciturnitas ex circumstantiis negationi vel erubescitiae fidei aequi-

valeat; 2) quando honor Dei promovendus vel in periculum vocatus defendendus sit positiva fidei professione: id quod maxime tum obtinebit, quando 3) taciturnitas aliis gravi scandalo fuerit, unde sumant occasionem in fide titubandi vel in infidelitate firmius persistendi.

Propositionem circa hanc rem proscriptam habes 18^{am} Innocentii XI „Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo et fidei gloriosum consulo: tacere, ut peccaminosum per se non damno.“

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Ex eo, quod necesse non sit semper 183 fidem positive profiteri, sed liceat aliquando tacere, sequitur aliquando licere fidem dissimulare: quamquam numquam licet falsam fidem seu religionem simulare. — Tacere enim est quaedam veri dissimulatio. Cui taciturnitati si accedit actio quaedam, quae aliis tegat meum characterem catholicum, i. e. ita ut eum neque negem neque profitear, id moralitatem non mutat.

R. 2. Ex gravi igitur saltem causa licebit, quando obligatio fidem positive profitendi non urget, eas actiones exercere, quae catholicis et acatholicis sunt vel esse possunt communes, ex quibus nemo quidem concludere debeat me esse acatholicum, sed neque concludere possit catholicum me esse. Quodsi inter acatholicos versans ego inde ab iis habeor etiam pro acatholico, id eorum temerario iudicio, non meae actioni adscribendum est; qui enim recte concluderit, id tantum iudicare potest: non constare, utrum sim catholicus neque.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Si Caprasius esset homo gregarius, cuius 184 exemplum religiosaque professio a nemine attendatur neque ulli scandalo sit vel confirmationi in haeresi: facilius posset ex gravi causa sufficere, ut ipse privatim veram fidem profiteretur atque pro casu mortis omnia silentio premerentur. Elbel p. II, n. 69.

Attamen etiam tum, ut liceat coram cognatis rem celare, debet spes eos convertendi exclusa esse; alioquin lex caritatis postulabit, eos exemplo et verbo ad conversionem etiam exhortari.

Neque tamen absolute necessarium esset, rem in foro externo tractare; quod differri posset ad tempus futurum, si forte aegrotus fuerit mortis periculo ereptus; quare aegrotus in foro interno a quolibet sacerdote ecclesiae reconciliari posset.

Ex condicione Caprasii res fit difficilior. Ipse enim ut minister sectae haereticae multos, etsi fortasse bona fide, in haeresi confirmavit atque retinuit. Si igitur nunc statim mala, quae causavit, non possit reparare, saltem possibilitatem reparandorum malorum sibi praescindere non licet: quod faceret, si tota res sacramentali sigillo clausa maneret atque pro casu mortis Caprasii secuturae perpetuo silentio opprimi *deberet*.

Non constat quidem conversionem umquam publicam fieri *debere*; nam si haec publicata bonos effectus in defuncti parochianos vix productura, mala vero et privata et publica propter iniqua tempora ex-

citatura praevideatur: potius a publicatione abstinendum est; facilius etiam abstinere *licebit*. Sed poterit etiam fieri, ut in posterum iudicetur opportunum vel necessarium esse publicationem fieri. Quare haec possibilitas nunc dari debet a Caprasio; aliis verbis: curandum est, ut reconciliatio fiat aliquo modo pro *foro externo*. Hanc autem *generatim* fieri posse sine strepitu, multo magis in articulo mortis, habes ex decreto S. Officii d. d. 28 Martii 1900 (v. *Annal. eccl.* VIII, p. 191):

„Abiuratio fieri potest coram *quopiam*, ab episcopo delegato ut notario, et *aliquibus testibus* [saltem *duobus*]; et detur instructio 8 Apr. 1786 ad episcopum Limeric.: „Non est necesse, ut, qui a catholica fide defecerunt ad eamque postmodum reverti cupiunt, *publicam* abiurationem praemittant, sed satis est, ut *privatim coram paucis* abiurent, dummodo tamen promissa servant ac revera abstineant communicare cum haereticis in spiritualibus aut quidquam facere, quod haeresis protestativum sit. *Idem sentiendum de iis, qui haeresim, in qua usque ab initio educati fuere, privatim* abiurent.“

Sequenti feria VI die 30 eiusd. mensis et anni . . . Leo XIII . . . approbavit.“

Cum actus publicatio non commemoretur, concludere licet, ex variis circumstantiis desumendum esse, num et quando eam faciendi existat obligatio.

- 185 R. 2. Si Caprasius ita agere paratus est, quaeri potest, num liceat pro casu recuperandae valetudinis ad tempus fidem dissimulare. Id non est absolute negandum. Elbel p. II, n. 70. Notari tamen debet: 1) Caprasium nihil umquam facere posse, quo falsam sectam profiteatur; adeoque in munere suo eum manere non posse neque eo umquam fungi; hinc ne praedicandi quidem munere amplius fungi licet, etsi nihil dicat haereticum; 2) si evitans omnem falsae sectae professionem brevi res ita componere possit, ut sibi suaeque familiae provideat, haec brevis dilatio non fuerit illicita. Cavendum tamen est, ne diutius publica fidei professio protrahatur, tum quia secus periculum deficiendi crescit, tum quia scandalum aliis datum et reparandum diu protrahi non potest.

- 186 R. 3. Si Caprasius iam in extremis versaretur, sine dubio sub conditione saltem absolvendus esset, si ipse privatim fidem veram agnosceret neque constaret eum ulteriorem gravem obligationem apprehendere, at ex altera parte timendum esset, ne ulteriore obligatione negotii in foro externo tractandi deterreretur. — Loco apertae declarationis coram testibus faciendae Elbel leviolem modum proponit, videlicet si amplius quid a Caprasio vix obtineri possit, absolute id sufficere posse, „ut, si tempus vel status infirmitatis id permittant, coram duobus vel tribus testibus protestetur se huic homini (sacerdoti scilicet catholico) aliquid religionem et animarum salutem concernens concredidisse, quod post obitum suum ipsis velit serio inculcatum; moxque in praesentia testium roget sacerdotem catholicum, quatenus post suum obitum velit reliquis suo nomine proponere et inculcare. Hoc enim modo probabiliter satisfaceret suae obligationi“ (l. c. n. 69).

DISSIMULATIO FIDEI ET STATUS SACERDOTALIS.

Casus. (52)

Cerinthus sacerdos, ne in acatholicorum regione eorum ludibriis et iniuriis exponatur, studiosè occultat suam condicionem; immo aliquando aperte interrogatus de sua religione „Num quid est“, ait, „quod vobis in me displiceat? Honesti viri de religione neminem inquirunt; est haec res privata inter me et Deum.“

Alias, cum contra catholicos ageretur persecutio, in iudicio de fide catholica et statu sacerdotali interrogatus, ut poena sibi decerneretur, ita loquitur: Cum pro crimine mihi vertatur fides catholica et status sacerdotalis, de quibus inquiror, postulo plane, ut iudicialis ordo ubique praescriptus retineatur, ut videlicet probatio accusationis proferatur; inauditum enim est reum sine ulla probatione fateri debere. Quo dimitti debebat, cum indicia, quae proferebantur, tam levia essent, ut Cerintho arguente neque statum sacerdotalem neque fidem catholicam probarent.

QUAERITUR 1° sitne status sacerdotalis et fidei catholicae profitendae eadem obligatio, dissimulandae eadem licentia.

2° quid de variis Cerinthi factis dicendum.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. Sicut singulis per se obligatio non incumbit assumendi statum sacerdotalem, ita etiam eum statum positive profitendi per se non incumbit, sed summum per accidens. Quare numquam *eadem* obligatio quoad profitendum hunc sacerdotalem statum adest, quae aliquando adest profitendi fidem. Dissimulandi ratio igitur longe facilius adesse potest, adeoque etiam eum cum restrictione late mentali negandi; immo si cum mendacio negatur, non erit per se grave peccatum sicuti in fidei denegatione, sed *per se* peccatum veniale tantum. *Th. m. I, 292.*

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quando positive profitendae fidei obligatio non est, licebit per se fidem occultare, si modo id fiat mediis in se licitis, neque quidquam committatur, quo fidei falsae professio exprimatur. Eiusmodi res non illicitae enumeratae iam antea sunt (casu 12, n. 41 sqq.), scil.: omissio precum ad mensam vel omissio signi crucis ante preces fundendas; si vero ratio gravis metus accedat, licita etiam fit omissio rei alioquin lege positiva Ecclesiae praeceptae, v. g. abstinentiae feriis VI etc.

R. 2. Quod ad responsum attinet eius, qui de sua religione interrogetur, dici debet privatam de fide interrogationem nondum imponere obligationem fidei positive profitendae. Quod igitur Cerinthus arrogantiam inquisitorum retundens responsum declinet, nondum dici potest peccaminosum. Circumstantiae tamen perpandendae sunt. Si enim circumstantiae eiusmodi sint, ut aliquis ex auditoribus inde scandalum sumat et in errore suo confirmetur vel in errorem inducatur, gravis oritur obligatio ingenue catholicam fidem profitendi. *Th. m. I, 293.*

Immo in responso dato *per se* Cerinthus limites praetergressus est; sapiunt enim quendam indifferentismum et publici numinis cultus negationem: in quo Cerinthus subiective quidem facile excusabitur, obiective non satis recte locutus est.

- 189 R. 3. Si publica auctoritas de solo statu sacerdotali inquisivisset, Cerinthus per se potuit utique eo modo, quo fecit, sese liberare: nam sacerdotalem statum dissimulare non est illicitum; ceteroquin nihil falsi dixit.

Verum cum ageretur etiam de inquisitione circa catholicam fidem, in his circumstantiis eam dissimulandi ratio non erat, sed potius obligatio palam profitendi, ut habes supra ex thesi ab Innoc. XI proscripta. Quare in hoc casu Cerinthus, nisi subiectiva conscientia excusetur, a gravi peccato contra fidei professionem immunis non est.

DUBIA CIRCA FIDEM ET HAERESIS.

Casus. (53)

Caius tempore Vaticani Concilii multum contra infallibilitatem Pontificis dixit et scripsit neque nunc se hanc doctrinam admittere posse dixit, nisi sibi solvantur historicae difficultates, quae sibi videantur errores a RR. Pontificibus commissos comprobare.

Proin neque Concilii Vaticani legitimitatem vult admittere neque certitudinem immaculae B. M. V. conceptionis, utpote a solo Pontifice definitae, idque antequam infallibilis declaratus sit.

QUAERITUR 1° quid sit fides eiusque motivum, quid e contrario haeresis.

2° dubia et difficultates excusentne Caium a peccato haeresis.

Solutio.

- 190 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Fides est virtus theologica, qua veritatibus a Deo revelatis firmiter supra omnia assentimur non propter perspicentiam et intelligentiam rerum propositarum, sed propter summam Dei veritatem seu auctoritatem Dei revelantis. — Quare praerequiritur quidem sufficiens certitudo de revelatione seu locutione Dei facta, quae pro homine, qui Ecclesiam semel agnovit, per ipsam propositionem ab Ecclesia factam habetur; sed hac certitudine habita, omnes rationes apparentes contrariae necessario pro falsis habendae sunt, etsi earum falsitas ex internis rationibus non perspiciatur, atque firmissimus assensus dari debet non propriae rationi intelligenti, sed Deo loquenti.

- 191 R. 2. Haeresis quidem *coram Deo ab eo, qui fidem aliquando suscepit, voluntario errore in fide* committitur, atque ita *fidei assensum* denegando cuicumque veritati quam a Deo propositam seu nobis communicatam esse certo constiterit. — Ut autem *haeresis coram Ecclesia* habeatur, requiritur, ut haec veritas quae ut a Deo dicta per Ecclesiam fuerit proposita ab isto negetur.

Illud haeresis peccatum non sola articuli fidei seu rei revelatae negatione, sed etiam voluntaria dubitatione committitur; immo etiam ab eo, qui rem quidem pro vera habeat, at ob Dei loquentis auctoritatem eam pro vera assumere *omnino noluerit*: vel saltem committitur hoc modo peccatum haeresi aequivalens.

Qui enim in una aliqua re, etsi minima, auctoritatem Dei loquentis spernit neque eam dignam ducit, cui assentiatur, eam simpliciter reicit; neque reliqua, quae tenet, tenet propter Dei auctoritatem. Fidei igitur obiectum formale seu motivum abicit, atque fidem in se ipse exstinguit eiusque habitum amittit. Cf. Lugo, *De fide* d. 17, n. 102 sqq.; Suarez, *De fide* d. 16, s. 1, n. 2 sqq.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In aestu contentionum tempore ipsius 192 Concilii Vaticani excusatio aliqua pro Caio facilius admitti potest; attamen etiam tum intima mente paratus esse debebat sese subicere pro casu, quod concilium aliquid definierit. Verum post definitionem latam eamque ut veri oecumenici concilii definitionem indubie probatam Caius nullam amplius habet excusationem. Nam si ullum umquam concilium fuit manifeste oecumenicum eiusque definitio oecumenici concilii definitio: id quoad Vaticanum Concilium verum esse tota Ecclesia approbans manifestat testimonio suo irrefragabili.

R. 2. Rationes et difficultates historicae, quas Caius versat, nihil possunt valere contra infallibilem Dei veritatem. Caius ne primum quidem conceptum de fide fideique actu videtur habere; secus illis ineptis rationibus detineri non posset.

R. 3. Neque quod contra dogma immaculatae conceptionis dicit, 193 eum quidquam iuvat, neque quidquam iuvit ne ante definitionem quidem Vaticani Concilii. Nimirum post Vaticanum Concilium eiusmodi effugium nullum esse patet, etsi in proclamatione immaculati conceptus B. M. V. habeamus nude definitionem solius Rⁱ Pontificis ex cathedra. — Immo hoc factum, videlicet S^{mm} Pontificem fuisse qui dogma B. Mariae V. immaculate conceptae *definierit* — quod mihi quidem in animo non est negare — potius ostendit practice multo ante Concilium Vaticanum Rⁱ Pontificis sollemnem definitionem ab universa Ecclesia pro infallibili norma fidei et irrefragabili lege habitam esse; nam nemo ex ingenti serie episcoporum Romae congregatorum quidquam contradixit. Verum tamen est definitionem latam non esse nisi post rogata episcoporum suffragia et post eorum in immaculati conceptus doctrinam fere unanimem consensum.

Hinc postremo quoad dogma immaculatae conceptionis illo totius episcopatus consensu etiam is, qui antea noluerit infallibilitatem solius Rⁱ Pontificis agnoscere, penitus convincitur; nam si putaverit se certum de dogmate non fuisse ex sola Pontificis definitione, certus esse debuit ex consensu totius episcopatus. Nullus enim umquam catholicus in dubium vocavit episcopatum in unione cum R^o Pontifice, sive in concilio adunatum sive non congregatum sed in orbe dispersum, infallibilem esse in docendis fidei dogmatis.

SPES EIUSQUE VIOLATIO.

Casus. (54)

Melania scrupulis multis agitata, nuper cum diuturna tentatione fatigata esset, tandem cessit, rata se tot peccatis iam onustam esse, ut parum intersit semel amplius peccasse; ea omnia, si deleantur, unica confessione deleri. — Verum postea de vita aeterna assequenda plane desperavit, cum nullus sit dies, quo non pluries grave peccatum contrahat, quidquid antea proposuerit; sibi deesse vires immunem se servandi, neque tam copiosas gratias sibi praesto esse, quibus a gravi lapsu praeservetur. — Speciatim vero quoad sextum praeceptum suam infirmitatem et imbecillitatem experta est, neque audet in confessione promittere se amplius non peccaturam, quia certa sum, inquit, id esse impossibile; ante quindecim dies elapsos sine dubio iterum peccavero, etsi nunc nolo.

QUAERITUR 1° quid sit spes.

2° quid desperatio et praesumptio.

3° quomodo Melania peccaverit.

Solutio.

194 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Spes est virtus theologica, qua homo in Deum ut futuram suam beatitudinem tendit, nixus in ipsius Dei potenti auxilio, benignitate, fideli promissione.

R. 2. Spes igitur et fiducia aeternae beatitudinis assequendae non in nostris viribus nititur, sed in Dei gratia, quamquam propria nostra cooperatio nedum excludatur, potius firma voluntate includi debet.

R. 3. Spes, quatenus in Dei auxilio et gratia nititur, firmissima esse debet, iniuria enim esset Deo diffidere; sed quatenus propriam cooperationem includit, timorem sane admittit, immo moderatus timor christianam spem per se comitari debet.

195 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Desperatio est aversio voluntatis a prosecutione aeternae beatitudinis et a Deo auxiliante, ex eo quod quis beatitudinis assecutionem sibi iudicet impossibilem: sive quod propriam infirmitatem nimis timens gratiam divinam non consideret eique diffidat, sive quod proprias vires atque cooperationem nolit adhibere, sive quod aversionem foveat erga Deum finem suum ultimum. Qui postremus modus omnium pessimus est. *Th. m.* I, 310. Cf. etiam Noldin II, 50.

R. 2. A desperatione tamen distingui debet delectio quaedam et timor salutis immoderatus, quem aliquando homines omnino probi et pii patiuntur, vel etiam non sine omni culpa sustinent. Qui nascitur ex imprudenti consideratione occultorum Dei iudiciorum et ex cogitatione solius humanae infirmitatis, quando haec non moderatur consideratione divinae benignitatis et misericordiae. *Th. m.* I, 311; Noldin I. c.

R. 3. Peccatum omnino contrarium est *praesumptio*, qua homo aut nimis fidit propriis viribus, neglecto Dei auxilio; aut nimis vel potius inordinate fidit in Dei gratia et misericordia, nolens ex sua

parte Dei mandata servare, vel ex Dei misericordia motivum sumens peccata augendi vel in iis perseverandi. *Th. m.* I, 310 et 312; Noldin n. 52.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Melania in primo casu peccato praesumptionis peccavit, si praecise ex eo, quod Deus adeo facile veniam praebet, rationem sumpsit peccandi. Si vero haec non fuit ratio, sed solum concomitans cogitatio, etsi nonnihil impediverit, quominus magis strenua contra tentationem pugnaret, distinctum peccatum grave praesumptionis non aderat.

R. 2. In altero casu adest peccatum desperationis, si Melania re vera ita firmiter iudicat. — Attamen practice id non facile sumendum est. Deiectioni et tentantibus cogitationibus utique non sine omni culpa nimis inhaesit. Propter scrupulos sine dubio etiam ultra veritatem exaggeravit suos graves lapsus. Quare hac in re dedocenda est, dein et infinitae Dei misericordiae consideratione recreanda et simul excitanda ad concipiendum animum et firmam voluntatem contra quodlibet grave peccatum. Si igitur hanc voluntatem non omnino abiecit, etsi lapsum multum timuerit, at neque tendentiam in salvandam animam omnino deposuit: Melania non est iudicanda peccasse desperatione, sed immoderata deiectione.

R. 3. Simile quid de tertio casu dici debet. Ex eo, quod Melania re ipsa nunc noluit peccare, videtur in eius favorem iudicandum esse, scil. desperationis eam ream non esse, at eam animandam esse ad maiorem fiduciam et frequentem ad confessionem recursum, dein absolvendam. — Nihilominus si non solum magnum timorem relapsus haberet, sed etiam post omnem exhortationem maneret tam debilis voluntatis, ut ne absolutum quidem propositum cum Dei gratia non peccandi in posterum conciperet, absolutionis capax non esset.

CARITAS IN DEUM.

Casus. (55)

Philothea, de amore erga Deum anxia, se accusat: 1) quod Deum non super omnia amet, fortius enim se prolem suam amare; 2) dein saepe se dixisse, idque verum esse: nisi infernus existeret, innumera fecissem et facerem peccata; 3) quod per plures annos actum amoris erga Deum non fecerit, se enim mendacium grave timere ex recitatione formulae, in qua dicatur: „unice propterea te super omnia diligo, quia in te summe perfectus es“, atque 4) etiam se propterea non posse actum caritatis et contritionis recitare, quia re vera non omnia peccata ex amore Dei detestetur: aliquibus venialibus peccatis se non posse valedicere.

QUAERITUR 1° quid sit caritas seu amor in Deum.

2° quae sit obligatio actus caritatis.

3° quid de timoribus Philotheae dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Amorem Dei distinguunt theologi duplicem: amorem *concupiscentiae*, qui Deum amat ut bonum nostrum;

amorem *benèvolentiae*, qui amat Deum ut bonum in se et propter se: prior vocatur amor imperfectus, posterior perfectus seu caritas.

R. 2. Uterque amor, si recte et perfecto modo concipitur, est suo modo super omnia; tamen solus amor caritatis est super omnia simpliciter et absolute.

R. 3. Illud *super omnia* non necessario intellegitur de intensitate et fervore, sed de praeferentia voluntatis. Caritatis amor amicitia est; debet ergo Dei voluntatem divinamque amicitiam omnibus praeferre. — Hoc ad essentiam caritatis pertinet. Quidquid igitur Dei amicitiam destruit, cum caritate simul consistere nequit: id valet de peccato quolibet mortali. Quod autem cum Dei amicitia simul consistere potest, non necessario per caritatem excluditur: quare peccatum veniale consistere potest simul cum caritate erga Deum; etsi in tali casu caritas adsit in *gradu* inferiore, quoad *speciem* tamen amor perfectus est. *Th. m. I.*, 316. 320.

R. 4. Actus caritatis non necessario supprimit alios actus supernaturales inferioris speciei, sed diversos actus vel supponit vel secum patitur, eosque vel imperare vel ab iis potest imperari. *Th. m. I.*, 317.

198 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Certe existit obligatio Deum aliquando etiam interno actu caritatis amandi; alioquin non intellegerentur verba Christi, quibus dilectionem Dei ex toto corde vocat maximum et primum mandatum.

R. 2. *Quoties* vero speciatim ratione sui hoc mandatum sub gravi obliget, definiri vix potest. Longe saepius videtur ex eo obligatio existere, ut homo re vera efficax adhibeat remedium contra graves tentationes et contra periculum peccandi sese muniat.

Negative huius mandati limites quosdam habemus per propositiones damnatas ab Innoc. XI scil. prop. 5. „An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.“ 6. „Probabile est ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare praeceptum caritatis erga Deum.“ 7. „Tunc solum obligat, quando tenemur iustificari, et non habemus aliam viam, qua iustificari possimus.“ — *Positivos* limites assignatos non habemus.

199 AD QUAESITUM 3^m R. 1. *Prima* ratio timendi videtur merus scrupulus Philotheae esse. Potest enim, salvo amore Dei super omnia, fieri, ut alia intensius et ferventius amentur. Si Philothea interrogata, num propter prolem velit Deum graviter offendere, sincere respondere potest „Minime“: segura sit neve angatur de teneriore amore erga prolem.

R. 2. *Alter*a ratio non magis probat timorem Philotheae esse iustum. Non obstante veritate ipsius asserti, optime consistere potest verus amor caritatis erga Deum. Immo ipse timor inferni potest hominem excitare ad actum perfectae caritatis, atque ipse sibi ex timore inferni actum caritatis imperare potest: ita omnes theologi.

R. 3. *Tertia* ratio, quod per annos formulam actus caritatis non recitaverit, minime ostendit Philotheam actum caritatis non eliciisse.

Si attente et devote orationem dominicam recitaverit, exercuit et elicuit actum caritatis; atque ita in quam plurimis occasionibus. *Th. m. I, 324.*

Nihilominus optimum est magis ex professo aliquoties actum 200 caritatis elicere; sed in nostro casu formula, quam reperit Philothea, videtur magis accusanda esse quam Philothea ipsa. Illud enim motivum diligendi Dei unice propterea, quod in se summe perfectus sit, secundum conceptum legentium minime clarum, sed errori obnoxium est.

Primo illud „unice“ necesse non est ut addatur; immo ne falso intellegatur, explicandum est. Nam etsi actus caritatis qua talis unice inhaereat suo motivo, tamen compatitur alios actus et alia motiva. Si enim amo Deum simul propter sua beneficia et propter amorem in me et propter suas infinitas perfectiones: quis me poterit culpae! Neque propterea destruo ultimum motivum neque amorem caritatis, si modo motivum caritatis tandem me vere movet ad amandum Deum super omnia.

Dein illud „in se summe perfectus“ facile sic concipitur, quasi solae perfectiones Dei absolutae me movere deberent. Quod falsissimum est. Numquid misericordia Dei, benignitas, benevolentia, amor paternus in nos desierunt esse perfectiones divinae? Si ergo non creata dona, sed ipsa Dei beneficentia etc. me movent ad amandum Deum amore benevolentiae et ad firmam voluntatem eius amicitiae conservandae: sane facio actum internum, qui sit amor caritatis erga Deum. Id ipsum expressum habes in pervulgata oratiuncula S. Francisci Xaverii, quae purissimi amoris actum exhibet. Licet enim in solo Deo inhaereat, seposita omni spe praemiorum vel poenarum timore, nihilominus ad amorem Dei erga homines ac stupendam eius per tolerantiam crucis supplicium manifestationem appellat: „tu, mi Iesu, totum me amplexus es in cruce . . . tulisti mortem propter me“, et sic demum concludit: „Cur igitur non amem te . . . sicut tu amasti me, sic amo et amabo te, solum quia rex meus es et solum quia Deus es.“ *Cf. Th. m. I, 318. 319; Noldin l. c. n. 56.*

R. 4. *Quarta* seu ultima ratio timendi iam ex supra dictis futilis apparet. Quamquam enim quilibet conari debet, ut etiam minima peccata vitet eaque propter Deum detestetur: nihilominus de substantia caritatis minime dubitandum est, etsi sola peccata mortalia excludat.

VIRTUS RELIGIONIS ET CULTUS DEI ESSENTIALIS, EIUSQUE LAESIO.

ORATIO EIUSQUE NEGLECTUS.

Casus. (56)

Symmachus per annos sacramenta non recepit; sacris interfuit, quando aliter timere debebat, ne parentes offenderet, sed solum *pro forma*; non orabat, sed prae taedio alios adstantes lustrabat vel imagines et statuas contemplabatur; minus etiam domi orabat. „Orationes enim“, ait, „etiam cum adhuc orabam, me nihil iuverunt. Negotium magni momenti, ex quo vitae meae cursus pendeat, cum instanter Deo commendassem, nihilominus male cessit, atque etiam cum orarem, ut Deus me a lapsu in peccatum praeservaret, vix per unam alteramve hebdomadam servabar. Quare iam diu orationi valedixi.“

QUAERITUR 1° quae sit obligatio et necessitas orandi.

2° quae sit orationis efficacia.

3° quomodo Symmachus per neglectum orationis peccaverit.

Solutio.

201 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Esse *ex praecepto divino* obligationem orandi, idque praecipue orandi per modum petitionis, innumeris locis S. Scriptura docet. Cf. *Th. m.* I, 340. — Ex iisdem locis patet hanc obligationem *frequenter* urgere, cum iubeamur *numquam deficere* in orando. Luc. 18, 1.

R. 2. Ratio huius obligationis est 1) cultus divinus, quo tene-mur, et quem exercemus cum quolibet orandi genere, sive laudis sive gratiarum actionis, tum speciatim Deum exorando; 2) indigentia, imprimis propria, dein etiam aliena. Quare haec orandi necessitas non est solius praecepti, sed est *necessitas medii*, ut theologi loquuntur. Est enim oratio seu petitio medium ordinarium, quocum coniunxit Deus auxilia gratiae, quibus efficaciter vincamus difficultates et tentationes et securam reddamus aeternae salutis assecutionem: de quo cf. Ephes. 6, 13. 18; *Concil. Trid.* sess. 6, c. 11.

202 R. 3. Obligatio orandi gravis, quae oritur ex obligatione *colendi Dei*, quoties urgeat, aequè difficulter determinatur, sicut dictum est supra de obligatione eliciendi actus virtutum theologicarum. Verum haec impletur abundanter ab eo, qui orat, quoties eum *indigentia* propria ad orandum obligat: *haec* enim obligatio urget, quoties gravis

tentatio nos sollicitaverit, quam ut vincamus, a Deo efficacia gratiae auxilia petere et instanter petere debemus.

Accedere potest *aliqualis* obligatio orandi ex necessitate aliena, maxime communi; sed ut ex hac ratione *gravis* exsistat obligatio, circumstantiae accidentales et extraordinariae addi debent. *Th. m. I, 347.*

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Orationem habere quandam infallibilem 203 efficaciam, si modo debitis condicionibus munita sit, theologis omnino exploratum est, ita ut non vereantur dicere eam infallibilem efficaciam esse *fide* certam, eamque a Christi fidelibus ut rem summi momenti explicite credi debere. *Th. m. I, 341* cum Suarez, *De oratione* cap. 27.

R. 2. Condiciones vero sunt: 1) ut res petita sit honesta et utilis ad aeternam salutem secundum Dei providentiam et ordinationem: de quo in re temporali per se numquam certi sumus; 2) ut oretur ex fide et cum fiducia, idque in nomine Christi; 3) ut oretur *cum perseverantia*: adeoque ut recurrente tentatione etiam denuo recurratur ad orandum, siquidem Deus non vult nos semel pro semper securos et certos reddere; 4) ut oretur cum voluntate, ex parte nostra *cooperandi cum divina gratia*. *Th. m. I, 342.*

R. 3. Oratio pro aliis, ut ex enumeratis condicionibus patet, non habet eandem infallibilem efficaciam, atque oratio quam fundimus ipsi pro nobis. Nihilominus oratio, maxime quae ab homine iusto et sancto fit, etiam pro aliis habet summam utilitatem; neque raro aliena salus aeterna ferventibus precibus exorari potest: cf. *Th. m. I, 343.*

AD QUÆSITUM 3^m. Symmachus per annos vere neglexit debitam 204 orationem ad Deum, quam ne tum quidem exercebat, quando ss^o Missae sacrificio intererat. Quare sine dubio propter neglectas preces ex pluribus capitibus graviter peccavit, videlicet:

R. 1. Graviter peccavit propter neglectum cultum divinum: sufficit tamen in confessione tempus indicare, per quod adeo neglegenter vixit, siquidem eo ipso confessarius peccatum seu peccata *huius speciei* intellegit.

R. 2. Graviter peccavit propter neglectam propriam salutem: nam hac ratione toties peccavit non-orando, quoties in gravi tentatione positus erat; neque tamen haec distinctim accusare debet, saltem communiter loquendo, si modo alia sua peccata confitetur, siquidem in tentatione non orare sed tentationi cedere est unum idemque peccatum, quod tentationi et periculo temere se committendo vel tentationi succumbendo committitur. Et re vera, extraordinarium plane est aliquem in gravi tentatione positum non orare et omitendo orationem peccare, sed nihilominus quasi per miraculum ex ipsa tentatione victorem evadere.

R. 3. Symmachus etiam peccavit male sentiens de oratione: 205 quod in se et secundum rem haeresis peccatum contra fidem est.

Potuit hoc quidem Symmachi attentionem effugere; nihilominus tota eius mentis condicio ea erat, ut catholicam religionem et fidem parum curaret; neque mirandum erit, si — quod indagandum est — in aliis quoque rebus contra fidei articulos peccaverit.

R. 4. Sane Symmachus et orationis efficaciam *male intellexit*, et ipse *male oravit*. Nam 1) de re temporali non habetur absoluta et infallibilis promissio. 2) Videtur aliquando ante tempus tentationis orasse, sed ipso tentationis tempore orationem neglexisse: haec agendi ratio seu orationis intermissio non est secundum Dei ordinationem. 3) Videtur opinari Deum propter preces semel fusas debere quasi per miraculum peccandi periculum avertere atque hominem ignavum sine labore immunem servare: cum e contrario Deus nolit ignaviam coronare, sed velit, ut homo exserat vires, pugnet contra tentationes; quod si fecerit et christiano modo oraverit, augebit Deus vires et faciet victoriam.

LAESIO CULTUS DIVINI — SUPERSTITIO (I).

Casus. (57)

Anselmus, ex Iudaeo Christianus, ceteroquin se palam Christianum profitetur, ritum vero agni paschalis cum contribulibus suis observat, religioni sibi ducendum esse dicens, si ritum Christi Domini exemplo consecratum sperneret; feria quinta in Cena Domini et per octavam festi Corporis Christi in honorem S. Eucharistiae pane azymo tantum vescitur; in honorem S. Ioannis B. decollati numquam edit ex capite animalis occisi; lotiones iudaicas plerumque observat, quia iis adeo assuetus est, ut conscientiam quietam non habeat, nisi iis peractis. Quoniam autem in suburbio habitat, distans bona leuca a proxima ecclesia, a tribus annis Sacro non iam interfuit, excepta feria quinta in Cena Dom., qua quotannis S. Communionem sumere solet.

QUAERITUR 1° quae sit superstitio et quam peccaminosa.

2° quomodo Anselmus superstitione peccaverit.

3° sitne legitime excusatus ab audiendo Sacro.

Solutio.

206 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Superstitio dicitur peccatum contra debitum Dei cultum *per excessum*, i. e. exercendo aliquem cultum religiosum, qui *debet potius omitti*, seu exercendo actum, qui cultus quidem sit, sed *cultus vitiosus*; cum *per defectum* peccetur omittendo actus debitos vel ponendo actus, qui nullam cultus religiosi speciem sed *irreligiositatis* continent.

R. 2. Vitiosus esse potest cultus sive *ratione rei quae* colitur, sive *ratione modi quo* colitur. Ratione rei quae colitur vitiosus est cultus religiosus quilibet, qui neque immediate neque mediate tendit in verum Deum (mediate enim in Deum tendit cultus Sanctorum divino cultu inferior): quare semper vel *est* idololatria vel aliquid idololatriae habet.

Ratione solius modi cultus vitiosus est, quando Deus colitur seu eius cultus intenditur eo modo, quo ipse non vult seu quem ipse reprobatur; quod fit aut per cultum *falsum* aut per cultum *superfluum*.

R. 3. Idololatria formalis seu explicita semper est peccatum 207 grave, sive est idololatria simulata, sive vera et perfecta, sive vera et imperfecta. Si autem agitur de actibus, qui implicite et reductive tantum ad idololatriam pertinent, fieri *potest*, ut peccatum evadat veniale propter defectum advertentiae et hominum simplicitatem et ruditatem.

Etiam cultus falsus, quomodocumque falsus est, generatim erit peccatum mortale; cultus tantum superfluus saepe ob parvitatem materiae est veniale tantum. *Th. m. I, 352 sqq.*

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Cum Iudaeis esum agni paschalis cele- 208 brare est sine dubio cultus *falsus* et graviter peccaminosus, etiamsi non iudaica mente celebretur. Nec quidquam valet exemplum Christi, quia usque ad ultimam cenam Domini inclusive ille ritus erat cultus *verus*, postea aliquo tempore mansit indifferens, sed stabilita et diffusa christiana religione, evasit cultus falsus et mortiferus. Anselmus igitur nisi ignorantia excusatur, graviter peccavit. Immo si ante festum Paschatis christiani ita egit, certissime graviter peccavit contra legem abstinentiae.

R. 2. Abstinere in honorem SS. Eucharistiae ab esu panis fermentati est cultus inutilis, neque tamen res gravis. — Similiter dic de vana abstinentia in honorem S. Ioannis B. assumpta: talibus enim ineptiis Sanctus non colitur. Neque tamen rem pro gravi habeo, quamquam pro maiore stultitia et indecentia quam abstinentiam priorem.

R. 3. Lotiones iudaicas observare ut ritum religiosum et a Deo praescriptum — ut Anselmus sua agendi ratione videtur facere — est utique cultus falsus et mortiferus. Examinandus tamen est Anselmus, antequam re ipsa peccati subiective gravis damnetur. Si munditiae causa, cui assuetus est, has lotiones agat, et inquietudinem conscientiae involuntarie tantum sentit eamque spernit, peccati saltem gravis non videtur arguendus esse; venialis autem propter trepidationem illam non satis spretam.

Immo hortandus omnino vel potius iubendus esset, ut ex industria aliquas lotiones omittat, easve *aliter* peragat, quam ritus iudaicus praescribit, quo periculum removeatur, ne eas pro religiosis caerimoniis habeat.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. De praecepto audiendi Sacrum fusius 209 postea sermo erit, cum tertium decalogi praeceptum tractabitur. Debeamus autem in ea re primo spectare legem Ecclesiae. Sub hac ratione distantia bonae leucae a compluribus, atque etiam a S. Alph. III, 329. habetur simpliciter pro causa excusante. Quare sub peccato per se urgendus non est Anselmus, laudandus tamen, si saepius nihilominus accedat. Verum si adfuerit occasio pro exiguo pretio vehendi, idque Anselmus etiam pro aliis rebus et negotiis levibus facere solet; etiam facilius sub peccato urgendus erit, saltem ne *frequentem* a Sacro absit.

R. 2. Sed adest etiam lex divina, ex qua Christiani aliquoties saltem sacrificii N. L. participes esse debent. Haec non singulis dominicis diebus et festivis, sed aliquoties in anno urget, at requirit causam sane graviolem pro excusatione. Hinc ex hac sola ratione illa distantia bonae leucae non obstaret, quin aliquoties in anno Anselmus Sacro assistere sub gravi deberet.

SUPERSTITIO (II).

Casus. (58)

Heribertus, quando tertiusdecimus est ad mensam, sub aliquo praetextu solet recedere; quando in primo egressu e domo pedem contra lapidem offendit, diem pro infausto habet et a negotiis tractandis abstinet; vulnus aliquando incantatione et invocatione sanctorum nominum certa forma certoque numero facienda sibi sanandum curavit; nuper tum ex curiositate et cupiditate sciendi futuram suam sortem, tum ex ioco adit mulierem, quae ex chartis miscendis et ex sortibus iactis praedicit futura: quare a confessario, in cuius dioecesi „sortilegium“ inter casus reservatos refertur, quod facultate donatus non sit, sine absolutione dimittitur.

QUAERITUR 1° quid de variis superstitionis observantiis dicendum sit.

2° quomodo Heribertus peccaverit, rectene excludatur ab absolutione.

Solutio.

210 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Superstitiones diversae, quae occurrere possunt, sunt 1) *vana observantia*, ad quam inter alia spectat observatio eventuum, quasi hi sint quaedam futurorum praemonitio, et ars sanandi incongruis et vanis mediis; 2) *divinatio* seu ars futuram sortem humanam occultis mediis cognoscendi; 3) *magia* seu ars mira, i. e. humanis viribus superiora perpetrandi, cui accedit 4) *maleficium* seu ars aliis hac via nocendi. Quae sunt per se peccata mortalia.

R. 2. *In se* quidem variae illae species morali malitia non distinguuntur (excepto maleficio, quod addit grave peccatum contra proximum), siquidem in eo ultimum conveniunt, quod ope daemonis utantur vel uti conentur ad effectus suprahumanos obtinendos. *Per accidens* tamen ea, quae restricto sensu dicitur *vana observantia*, saepe omnino aliter diiudicari debet, quia illud cum diabolo commercium eiusque auxilii imploratio in ea frequenter multum latet atque ab homine isti superstitioni inhaerente vix apprehenditur. Quare facile fit, ut in ea subiectiva excusatio a *gravi* peccato existat. In reliquis superstitionibus, quae serio aguntur, longe apertius patet effectum, mediis adhibitis ex se minime adaptatum, a solo diabolo posse exspectari: quod si menti occurrerit, peccatum non potest non esse mortale.

R. 3. Quando usus mediorum eiusmodi est, ut effectus naturalibus viribus adhuc videatur posse adscribi, non committitur superstitio, sed licet iis mediis uti, si modo, quando subest ratio *susplicandi* diabolicum interventum, fiat contra illum protestatio.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In *primo* et *secundo* casu per se habemus vanam et stultam observantiam: quasi hospes tertiusdecimus vel fortuita pedis offensio illos tristes effectus causare vel indicare possint. Attamen cum videatur potius vagus timor irrationalis esse quam ulla vel suspicio diabolici interventus: Heribertus, si hinc inde stultitias illas sequitur, censetur venialiter tantum peccare. Cf. Gobat, *Theol. experim.* tr. XI, n. 915. 924 sqq., speciatim 999. Aliud esset, si totam quasi vitam illis superstitiosis observantiis regeret, adeoque non timiditate sed *certa persuasione* istis rebus inhaereret: quod non fieret sine gravi peccato.

R. 2. *Tertia* ista agendi ratio seu sanatio vulneris, si in certa formula certoque numero vis reponitur, ex hac certa forma et certo numero invocationum, quasi necessaria sint, se prodit omnino superstitiosam, et fortasse etiam ex tenore ipsarum precum iam superstitionis arguitur: in se igitur seu obiective graviter peccaminosa est; neque subiectiva excusatio erit, nisi forte ex simplicitate et ignorantia.

R. 3. *Ultima* illa superstitio, cum Heribertus adiret mulierem fatidicam, difficilius a gravi peccato excusatur. Per se enim graviter peccat ratione scandalii qui adit eiusmodi personam, quae serio illam superstitionem agat vel profiteatur, etsi ipse ioci causa agat. Magis etiam Heribertus peccavit, si ipse mulieris artibus nonnihil fidebat — id quod curiositas et sciendi cupiditas, qua movetur, videntur innuere. Nihilominus, si sola tenebatur curiositate audiendi quid sibi mulier dicat, non fidens eius dictis, et ceteroquin ex ioco egit, facile fieri potuit, ut ad scandalum, quod daret mulierem illicita rogando, minime attenderet atque sic subiectivum peccatum grave effugeret.

Quod si constiterit vel probabile etsi dubium fuerit, confessarius sane male egit non absolvens, siquidem ne de mortali quidem peccato, proin neque de reservato certus erat.

Immo etsi peccatum fuit certo mortale, confessarius male intellexit reservationem. Etsi enim illa mulieris divinatio sortilegium vocari possit, tamen 1) consulere illam non *est* sortilegium sed sola cooperatio; 2) dein sortilegium presso sensu ex usu loquendi ecclesiastico non dicit quamlibet per sortes divinationem, sed *maleficium proprie dictum*. Quoniam vero in reservatione peccatorum utpote re odiosa sensum restrictiorem sumere debemus, patet confessarium in suo iudicio excessisse.

HYPNOTISMUS — SPIRITISMUS.

Casus. (59)

Amalia variis nervorum morbis affecta adiit hypnotizatorem, qui repetitis experimentis levamen sat magnum ei attulit; fatetur tamen suggestionibus eius fieri etiam, ut sequentibus diebus certa hora insuperabili vi adigeretur ad actiones, quae hypnotizatori placuerint; seque non raro prava erga eum inclinatione moveri.

Nuper etiam interfuit conventui, in quo aliquis artem suam legendi cogitationes alienas produxit, idque, sicut Amalia miratur, stupenda dexteritate et exactitudine.

Etiam aliquoties adiit conventum spiritisticum ibique vidit et audivit spiritus defunctorum etiam sibi notorum, atque percepit res solatio et terrore plenas de purgatorio et de inferno, in quo gravissimo labore spiritus dicebantur contendere debere, ut emergerent ad lucem et feliciorum sortem ceteroquin condicione sua contentos et hominibus amicos.

QUAERITUR 1° quid de hypnotismo sit censendum.

2° quid sit iudicandum de arte illa intus legendi in mentibus aliorum.

3° quid de spiritismo tenendum sit et quid Amaliae iniungendum.

Solutio.

213 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Aliud fortasse de hypnotismo in se, aliud de eius adiunctis dici debet.

Si in se consideratur hypnotismus, quo quis sive manipulationibus sive fixo rei intuitu diutius producto sopitur seu in somnum inducitur, id malum non est; neque videtur viribus naturalibus contradicere hoc modo quosdam morbos curari vel iis saltem levamen afferri posse. Quare si re vera tali modo aeger sublevatur, neque peccaminosae circumstantiae accedunt; cautela quidem aegro inculcanda est, curandi tamen ratio non absolute interdicenda.

R. 2. Attamen, si verum est ab hypnotizatore suggestiones imprimi posse, quae postea mentem occupent, sollicitent, quodammodo pertrahant ad ea, quae hypnotizator voluerit: haec nova ratio est, cur summa cautela sit necessaria. Verum quidem est istas suggestiones, si in rebus indifferentibus sistitur, per se sine peccato produci vel sustineri. Attamen persona hypnotizata evidenti se exponit periculo, ne pertrahatur ad illicita, nisi medicus hypnotizator sit notus ut homo fidissimus et maxime timoratae conscientiae; atque ex hac ratione meo iudicio facile res evadet illicita.

R. 3. Magis etiam res illicita evadet, quam primum constiterit inclinationem pravam oriri inter infirmam et medicum, vel hunc utcumque suo influxu in damnum infirmae abuti.

214 AD QUAESITUM 2^m R. Praetensa illa ars in mentibus aliorum intus legendi nihil videtur esse nisi iactantia quaedam, re ipsa sensibilitas quaedam magna, quae ex minimis signis sese prodentibus sciat coniectare, in quodnam obiectum mentis intuitus et voluntatis affectus tendant. — Ad animum usque ipsum penetrare ne diabolus quidem potest, multo minus homo in corpore existens, sed ex se solus Deus.

215 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Dubitari nequit, quin Amalia assistens conventui spiritistico gravissime peccaverit. Est enim res superstitione et diabolica illusionem plena. Quam plurima quidem explicari possunt et accidunt putida fraude praestigiatorum: alia tamen solo diabolico interventu fieri posse manifestum est. Quod indubitanter dici debet de apparitione defunctorum, si re vera non praestigiator eos apparere

figit, sed — ut aliquando fit — ipsi in sua specie videntur apparere, et de eorum narratione circa sortem alterius vitae.

R. 2. Effata ista spiritistica mendaciis haereticis sunt plena; pleraque in id tendunt, ut fides aeternarum poenarum labefactetur atque ita vitiis omnibus habenae laxentur.

R. 3. Amaliae igitur 1) omnis communicatio cum spiritistis severe interdicens est; 2) etiam hypnotismus saltem in iis adiunctis, quae in casu Amaliae occurrunt; 3) cum in fide naufragium videatur fecisse, sine dubio circa fidem instruenda et interroganda est, atque si se ad meliorem frugem receperit, absolutio quidem danda est, nisi forte ob *externatam* haeresim recursus ad altiore superiorem fuerit necessarius.

Decreta S. Officii circa eiusmodi superstitiones praecipua continentur litteris encyclicis d. d. 4 Aug. 1856:

„Comperitum est novum quoddam superstitionis genus inveni ex phaenomenis magneticis, quibus haud scientiis physicis enucleandis, ut par esset, sed decipiendis ac seducendis hominibus student neoterici plures, rati *posse occulta, remota ac futura detegi* magnetismi arte vel praestigio, praesertim ope muliercularum, quae unice a magnetizatoris nutu pendent.

Nonnullae iam hac de re a S. Sede datae sunt responsiones ad peculiare casus, quibus reprobantur tamquam illicita illa experimenta, quae *ad finem non naturalem, non honestum, non debitis mediis adhibitis* assequendum ordinantur. . . . Verum quia praeter particulares casus de usu magnetismi generatim agendum erat, hinc per modum regulae sic statutum fuit Fer. IV 28 Iulii 1847: „Remoto omni errore, sortilegio, explicita aut implicita daemonis invocatione, usus magnetismi, nempe merus actus adhibendi media physica aliunde licita, non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum aut quomodolibet pravam. Applicatio autem principiorum et mediiorum pure physicorum ad res et effectus vere supernaturales, ut physice explicentur, non est nisi deceptio omnino illicita et haereticalis.“

Quamquam generali hoc decreto satis explicetur licitudo aut illicitudo in usu aut abusu magnetismi, tamen adeo crevit hominum malitia, ut neglecto licito studio scientiae, potius curiosa sectantes magna cum animarum iactura ipsiusque civilis societatis detrimento ariolandi divinandive principium quoddam se nactus glorientur. Hinc somnambulismi et clarae intuitionis, ut vocant, praestigiis mulierculae illae, gesticulationibus non semper verecundis abreptae, *se invisibilia quaeque conspiciere* effutunt, ac *de ipsa religione sermones instituere, animas mortuorum evocare, responsa accipere, ignota ac longinqua delegere*, aliaque id genus superstitiosa exercere ausu temerario praesumunt, magnum quaestum sibi ac dominis suis divinando certo consecuturæ. In hisce omnibus quacumque demum utuntur arte vel illusionem, cum ordinantur media physica ad effectus non naturales, reperitur deceptio omnino illicita et scandalum contra honestatem morum . . .“

Quae certe ad spiritismum etiam hodiernum applicantur suo modo.

BLASPHEMIA.

Casus. (60)

Traianus, homo iracundus, quibusvis occasionibus in maledicta prorumpit, dicens: „Sancta crux et mille sacramenta te perdant“, „Deus me damnet“,

„diabolus me rapiat“, „si Deus iustus esset in caelo, equidem tot infortuniis non possem vexari.“

QUAERITUR 1° quid sit blasphemia et quotuplex distinguatur.

2° quid de dictis Traiani iudicandum.

3° blasphemi quomodo a confessario tractandi sint.

Solutio.

217 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Blasphemia communiter definitur „locutio Deo contumeliosa“. Quod ut melius intellegas, attende: 1) externa illa per verba manifestatione peccatum demum *completur*, malitia essentialiter propria iam sola mente concipitur. 2) Locutioni aequalis esse potest manifestatio per alias actiones seu signa, quae mentem blasphemam exprimant. Nihilominus quando „in odiosis“ de blasphemia sermo est, v. g. in reservatione peccatorum, verbo „blasphemiae“ sola *locutio* intellegitur. 3) Blasphemia verba non desinunt esse vera blasphemata eo, quod loquens non directe intenderit Dei contumeliam: sufficit enim sensum contumeliosum scire ac nihilominus verba ista actu proferre ut locutionem, non ut meram relationem locutionis alienae. Cf. S. Alph. III, 121 sqq.; Suarez, *De relig.* tr. 3, l. 1, c. 4—6; Ballerini-Palm. tr. 6, sect. 2, cap. 1. n. 1 sqq.

R. 2. Distinguitur: 1) blasphemia *mere contumeliosa*, quae praeter contumeliam in Deum aliam malitiam non addat; 2) blasphemia *exsecratoria*, quae simul cum contumeliosis verbis Deum (vel homines) malis affici optat — continet igitur praeter malitiam blasphemiae communem etiam odium vel contra Deum vel contra homines; 3) blasphemia *haereticalis*, quae praeter contumeliam in Deum simul errorem contra fidem exprimit.

218 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Traianus in ira verba sacra solum nominasset cum quadam emphasi, non tamen cum ira erga Deum, esset sola irreverentia erga res sacras, peccatum grave inter venialia, non mortale. Sed cum optet, ut res sanctissimae in summum hominis bonum institutae vergant in damnum et perditionem, vere rebus divinis et consequenter Deo probrum infert; idque verum est, si modo satis attenderit ad sensum verborum, etsi serio non optavit aliorum interitum.

R. 2. In *secunda* locutione secundum consuetum sensum habemus potius iuramentum exsecratorium quam blasphemiam, cum ab iis hominibus addi soleat assertis ad plenioram faciendam fidem. Iuramentum est tamen mortaliter peccaminosum, si vel falsum affirmando profertur, vel si indiscriminatum adhibetur non attendendo ad veritatem vel falsitatem affirmationis. — Si vero illa locutio adhibetur non in sensu iuratorio, sed in sensu optativo, quo ostendatur, quam parum curet loquens vitam aeternam, blasphemiam habemus.

R. 3. In *tertia* locutione minus etiam blasphemia habetur; potest tamen similiter esse iuramentum exsecratorium: in quo casu num

mortale peccatum sit, pendet a ratione sive *periurii* sive *temere* prolatae execrationis, si quam contineat.

R. 4. Quoad *quartam* locutionem patet eam plane blasphemam esse, cum derogat divinis attributis seu perfectionibus, atque insuper, si serio verba sumuntur, apertam continent *haeresim*. In qua locutione, etsi Traianus forte haeticum assensum intus non dederit, tamen propter iniuriam in Deum adeo manifestam difficillimum est loquentem propter imperfectionem actus subiective a mortali peccato excusari.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Primo, sicut in quibuslibet peccatis, 219 videri omnino debet, ut adsit verus dolor verumque propositum.

R. 2. Si paenitens blasphemis verbis assuetus est, absolutione non est donandus, nisi velit in exstirpandam hanc consuetudinem serio incumbere; idque non solum, si consueverit ea verba cum animo et cum attentione proferre, sed etiam si ea ex quadam inadvertentia nec serio ex ore elabi sinere solet. Nam cum verba illa obiective contumeliam Dei contineant, consuetudinarius graviter obligatur, hanc locutionem cavere. Quodsi conatum adhibeat sese emendandi, docendus est, si praeter intentionem atque sine sufficienti advertentia ex inveterata consuetudine hinc inde sibi ista verba ex ore excidant, sibi id in grave peccatum non imputari.

R. 3. Conatus practicus aderit, si statim post verba ex inadvertentia prolata doleat firmiusque maiorem attentionem proponat, maxime si quandam paenitentiam parvam sibi statim persolvendam proponat. — Insuper homini acrioribus exclamationibus assueto suaderi potest, ut corrumpat verba, ita tamen ut etiam audientes *corruptionem* verborum percipiant, vel utatur verbis acriter quidem sonantibus sed quae sensum vel nullum vel innocentem habeant.

TENTATIO DEI.

Casus. (61)

Constantia, cum variis morbis decumberet, opem medici semper recusavit, S. Agatham imitari volens, quae carnalem medicinam corpori numquam adhibuit; sed eo instantius orat ad recenter beatificatos, quo per miracula canonizationem suam promoveant, et quo ipsa experiatur, nun Deus curam specialem erga electos suos gerere pergat.

Amicam, quae in serio morbo medicum consuluit, arguit propter defectum fidei et fiduciae in Deum eique persuadet, ut remedia data respuat, interposito voto, se tam diu ab omni cibo et potu abstinere velle, dum amica sit extra periculum: quod cum audiat confessarius votumque annullet, vituperatur a Constantia, quod miraculum impediverit, atque medico curam amicae aegrotae fidentius committat quam Deo et Sanctis.

Confessarius autem ordinatam fiduciam se sua experientia didicisse respondet; nam quoties imparatus ad conticnandum accesserit fretus Dei ope, cuius causam apud populum demum egerit, rem non bene sibi successisse.

QUAERITUR 1° tentatio Dei quid sit et quale peccatum.

2° quid de casibus propositis dici debeat.

Solutio.

220 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Tentatio Dei est dictum vel factum, quo quis aliquam Dei perfectionem, scilicet num Deus ea praeditus sit, explorat, ac propterea alicuius divinae perfectionis manifestationem exigit.

Quod si explicite intenditur, habes tentationem Dei *formalem*; si non in se intenditur, sed solummodo aliquid fit, quod ex natura sua reducatur ad istam explorationem, habes tentationem Dei *interpretativam*. *Th. m.* I, 374; *S. Thom. Aq.* 2, 2, q. 97, a. 1.

R. 2. Tentatio *formalis* semper est grave peccatum; maxime illa, quae ex dubitatione alicuius divinae perfectionis oritur atque haeresis peccatum supponit.

Tentatio Dei *interpretativa*, etsi ex genere suo etiam peccatum grave est, tamen parvitatem materiae, ex qua fiat veniale peccatum, admittit. *Th. m.* I, 375; *S. Alph.* III, 30 sqq.

221 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Si in morbo gravi et periculoso medici auxilium respuitur, per se peccatur graviter: venialiter tamen, si solummodo medicina differtur, etsi propter auxilium Dei naturale aliquantum temere speratum; multo minus peccatur, si agitur de morbis et infirmitatibus levibus, immo haec sine remedio tolerare, pro circumstantiis esse potest actus insignis patientiae meritis plenus. Ex quo Constantiae agendi rationem quoad hanc partem diiudica. Cf. *S. Alph.* I. c. n. 30 et 32; *Laymann* I. 4, tr. 10, c. 5, n. 8.

R. 2. Quod Constantia *secundo* petiit miraculum ad intercessionem Beatorum, videndus est *finis* petitionis et *modus*. Si cum resignatione in divinam providentiam, licet cum desiderio per miraculum promovendi cultum alicuius Beati: res est innoxia et bona; cf. *S. Alph.* n. 31. Si vero, ut Constantia fecit, hoc modo explorare velit, num revera Deus specialem curam suorum gerat, habes *formalem* Dei tentationem atque mortale peccatum, nisi Constantia, id quod sumi facile licebit, ex sua stultitia excusetur.

222 R. 3. Suasio illa *tertio* loco commemorata, cum ageretur de periculosa amicae aegritudine, erat similiter obiective graviter peccaminosa.

R. 4. *Quarto* votum illud additum sine dubio temerarium est et de re temeraria, proin votum nullum, quod, ut vi sua destitueretur, positiva annullatione opus non habebat. Confessarius igitur recte fecit illud annullans vel potius nullum esse declarans, neque curans vituperium feminae imprudentis.

R. 5. Quod demum *quinto* ipsius confessarii experientiam attinet, in illa temeritate, qua labore proprio spreto speciale Dei auxilium expectabat in operibus piis, quandam tentationem Dei interpretativam commisit: verum in eiusmodi temeritatibus *grave* peccatum non censetur committi, nisi grave damnum causetur vel periculum subeatur sive proprium sive alienum. Quod in nostro casu adesse absolute poterat, si nimirum sacerdos ille munus contionandi *graviter*

laesit seu neglexit; aliter erat peccatum veniale, quia non miraculum, sed solum speciale Dei auxilium, quod ordinariam providentiam non excedat, sibi expectandum proposuit.

SACRILEGIUM.

Casus. (62)

Gelasius, homo procax, in ecclesia tempore Missae cogitationibus et aspectibus lubricis indulget, atque in monialem, quam ibi observat, libidinem fovet usque ad pollutionem; ex angulo ecclesiae pretiosam umbrellam non custoditam exiens sibi arripit; et cum videat pretiosum reliquarium expositum, observat occasionem, qua clam aliquot gemmas possit ex eo excutere.

QUAERITUR 1° quid sit sacrilegium.

2° quae sint sacrilegii species.

3° quomodo Gelasius peccaverit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Sicut blasphemia et tentatio Dei ipsum Deum iniuriose seu indigne tractat, ita sacrilegium *rem sacram* seu Deo dicatam male tractat, et breviter definitur „*violatio rei sacrae*“, *rem* sumendo latissimo sensu seu pro quolibet obiecto Deo dicato. Ut autem habeas sacrilegium proprie dictum, res quae violatur debet *publico ritu aut institutione* Deo esse dicata seu ad Dei cultum deputata; cf. Laymann I. 4, tr. 10, c. 7, n. 2.

R. 2. Est peccatum ex genere suo mortale. Attamen adesse potest in quibusdam sacrilegiis, saltem realibus atque etiam localibus, parvitas materiae. In personali sacrilegio: iniuriosam tractationem nemo vocabit sacrilegam, quando fuerit iniuria levis; si hoc sacrilegium luxuria committitur, non potest esse leve, nisi luxuriae *indirecte tantum* respicitur: in quo casu sicut ratione luxuriae ita etiam ratione sacrilegii fieri potest, ut veniale tantum peccatum committatur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Distinguuntur tres species principales, prout violatur res pressius sumpta, persona, locus Deo dicatus, eaeque vocantur: sacrilegium *reale, personale, locale*. Verum horum violatio, saltem si *reale* sacrilegium sumis, non habet semper eandem sacrilegii malitiam infimam, sed saepe omnino diversam; sume v. g. indignam administrationem vel susceptionem sacramenti, et iniuriosam SS^{ae} Eucharistiae conculcationem: quamquam in quolibet horum peccatorum habes sacrilegium reale.

R. 2. In sacrilegio personali et locali probabiliter dici potest ratione sacrilegii haberi hac distinctione species infimas. Dico ratione sacrilegii, nam ratione peccati adiuncti sine dubio diversae habentur malitiae.

Committitur enim sacrilegium personale a) luxuriosa tractatione personae ad servandam castitatem Deo dicatae (quod fit etiam ab

hac ipsa persona propriis luxuriae peccatis, etiam internis), b) violatione privilegii clericalis „*canonis*“, idque tam late quam illud privilegium patet, c) violatione immunitatis clericalis seu privilegii „*fori*“. *Th. m. I.*, 378. 385.

R. 3. Sacrilegium *locale* committitur 1) violatione immunitatis ecclesiae seu loci sacri, 2) exercitio actionum profanarum earum, quae sanctitatem loci maxime dedecent, 3) quolibet peccato, quo ecclesia locusve sacer *polluitur*, 4) furto rei, quae custodiae ecclesiae tradita est. *Th. m. I.*, 378. 384.

225 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Peccatis luxuriae *locale* sacrilegium grave committitur iis actionibus, quae manifeste habent externam malitiam gravem, etsi occultae manent. Quare Gelasius locale sacrilegium mortale commisit pollutione: de qua si publice constaret, ecclesia existeret polluta, ita ut ante reconciliationem in ea Sacra peragi non amplius possent:

R. 2. Cogitationibus aliisque internis peccatis Gelasius graviter quidem contra castitatem peccavit, sed malitiam sacrilegii localis, saltem gravis, non addidit.

R. 3. Verum quod libidinem fovit in monialem: si desiderium eam violandi vel cum ea peccandi voluntarie concepit, sane *mente* commisit sacrilegium *personale*. Quod sacrilegium utrum sit tale sensu strictissimo an minus stricto, pendet a statu monialis, prout monialis stricto sensu canonico est aut non.

226 R. 4. Ex eo quod umbrellam abstulit ex ecclesia, ad furtum adiunxit quidem circumstantiam aggravantem; sed quia umbrella illa non erat in bonis ecclesiae neque eius custodiae commissa — ut ex casu videtur patere — speciem mortalis sacrilegii localis satis probabiliter non adiunxit.

R. 5. Aliter se habet furtum gemmarum reliquiarii. Nam eo quod sit res ad bona ecclesiae pertinens et Deo dicata, hoc furto commisit Gelasius sacrilegium *reale*, sane mortale; atque insuper sacrilegium *locale*, cum rem ecclesiasticam et sacram *ex* ecclesia abstulerit. *Th. m. I.*, 383.

SACRILEGIUM ET SIMONIA.

Casus. (63)

Gerardus sacrista incurius est in tractandis rebus ecclesiae: altaria et imagines sinit satis sordescere, sacra utensilia raro mundantur, paramenta reficienda non curat, nisi notabiliter sint lacera, hostias pro sacrificio Missae et Communionem populi sinit per menses veterascere; hostiae consecratae aliquoties per tres menses non renovantur, licet parochus Gerardo mandaverit, ut suam ipsius oblivionem monitione excitet. — Cum de institutione in munere sacristae ageretur, instanter rogavit parochi familiarem, ut se apud parochum commendaret, pollicitus se pro bono successu summam pecuniae largitum et in commendatione suo tempore vicem redditurum esse.

QUAERITUR 1° incuria in rebus sacris sitne sacrilegium, et qualiter Gerardus in hac re peccaverit.

2° an Gerardus simonia peccaverit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ea incuria et irreverentia erga sacra 227 utensilia et similia, quae gravem erga cultum divinum continet iniuriam, sane inter sacrilegia eaque mortalia recensenda est; si vero eo usque non progreditur, communiter dicitur mera irreverentia, non sacrilegium, vel si sacrilegio quoad speciem accenseri vis, tamen non est sacrilegium sensu perfecto seu mortale. Cf. Laymann l. c. n. 14.

R. 2. In negligenda munditie altaribus imaginibusque debita communiter non committitur adeo gravis irreverentia, quae mortale peccatum sit. — In neglecta munditia quoad sacra utensilia dicendum quidem est censi peccatum mortale, si illae res sacrae enormiter sint immundae — quod raro accidit. — Magis etiam patere videtur irreverentiam non fuisse mortalem relate ad paramenta sacra; nam ut hoc peccatum statui possit, immunda vel lacera debent omnino esse notabiliter; quod ex casu enarrato Gerardus studuit cavere.

R. 3. Relate ad hostias consecrandas, magis etiam quoad consecratas non dubito dicere fuisse incuriam magnam ex se mortalem, quoniam re vera non solum actum sit contra leges ecclesiae, sed etiam Ss. Sacramentum expositum fuerit periculo nullitatis. Verum hac in re primo loco gravissime peccavit parochus; Gerardus sacrista, in quantum illius gravis irreverentiae conscius sibi fuerit, cooperatur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Simonia dicitur studiosa voluntas emendi 228 aut vendendi aliquid spirituale aut spirituali annexum pro pretio temporali. Pretium illud temporale potest esse: 1) munus a manu (pecunia vel res aequivalens), 2) munus a lingua (commendatio, laudatio), 3) munus ab obsequio (famulatus vel humilis subiectio).

Res spiritualis, quam ita emi vel vendi non licet, intellegitur ea res spiritualis, quae cum supernaturali ordine concetitur, est autem vel res spiritualis *in se* (v. g. sacramenta, spiritualis potestas etc.) vel labor essentialiter cum functione spirituali connexus, vel beneficium ecclesiasticum spirituali officio annexum. Cf. Leinz, *Die Simonie* p. 40.

R. 2. Aliud est gerere mentem simoniacam, aliud simoniam committere: quod requirit, ut mens simoniaca aliquo modo executioni sit data: (quamquam sola mens simoniaca malitiam coram Deo continet).

R. 3. Simonia quae *committi* potest, est vel mentalis, vel conventionalis, vel realis. *Mentalis*, si permutatio rei spiritualis pro pretio temporali facta est, ita tamen ut haec *permutationis* intentio manifestata nullatenus sit; *conventionalis*, si inter ambos conventum quidem est, ut permutatio rei spiritualis pro pretio temporali fiat, executio autem nondum est facta; *realis*, si pactio simoniaca ex utraque parte saltem coepit impleri; si ex alterutra, *mixta*.

Cf. Laymann l. c. c. 8, n. 2 sqq.; Reuter, *Theol. mor.* II, 452 sqq.; Ballerini-Palm. tr. 6, s. 1, n. 219 sqq. 246 sqq.; Leinz l. c. p. 58 sqq.

230 R. 4 ad casum propositum. Officium sacristae, cum sit omnino munus ecclesiasticum et sacrum, obiectum simoniae esse potest. Habemus ex parte Gerardi et alterius veram pactionem seu conventionem; habemus pretium temporale tum in summa pecuniae promissa, tum in promissa commendatione. Commendatio, ut videtur, re ipsa nondum est facta; hinc ante pecuniae solutionem simonia fuit conventionalis vel mixta, post inceptam saltem solutionem simonia realis.

Neque refert, quod non ipsa officii *collatio*, sed solum commendatio ad officium empti sit; nam sive ipsa res spiritualis sive via ad eam emitur, simonia est et ab omnibus simonia habetur.

Ita res *in se* est diiudicanda. Si Gerardus id prae simplicitate nescivit, coram Deo excusari potest; coram Ecclesia autem sequelae simoniae sustinendae sunt, praecipue nullitas collationis. Neque trienniali possessione ea sanari potest, quia in simonia ab ipso possessore officii commissi bonae fidei praescriptio locum numquam habet.

SIMONIA.

Casus. (64)

Titius sacerdos 1) praeter dies dominicos et festos non celebrat, nisi habeat stipendium, dicens se nolle gratis laborare; 2) quando offertur stipendium secundum taxam dioecesanam 1½ marc., solet dicere se non acceptare nisi stipendia 3 marcarum; 3) nuper cum bis offerretur stipendium pinguius pro Missa ipso illo die celebranda, utrumque acceptat, conveniens cum alio sacerdote, ut hic hodie ad intentionem Titii, Titius cras ad intentionem illius celebret; 4) in ludo consuevit pro pecunia Missam celebrandam exponere; 5) cum habeat facultatem quadruplicis scapularis imponendi, scit inde lucrum facere, vendens scapularia satis care, videlicet expensis, quas ipse facere debuit, addit pretium sui laboris, quem subire debet in admittendis et describendis fidelibus.

QUAERITUR num et quando Titius commiserit simoniam.

Solutio.

231 R. 1. Agendi ratio Titii in *primo* casu sapit quidem spiritum parum sacerdotalem, et si verba addita: „se nolle gratis laborare“ sensu suo stricto sumuntur, simonia est, cum stipendium habeatur pro mercede laboris intrinsecus cum re sacra seu sacra functione conexas. Si vero verba illa serio non intellegebantur pro mercede Missae celebratae, simonia non est stipendio oblato socordiam excutere, eo non oblato socordia et pigritia vinci nec Sacrum offerre.

R. 2. In *secundo* casu iterum habes agendi modum indignum, qui fidei populo possit gravi scandalo esse. Simonia autem non erit, nisi forte in eo, qui certas Missas ex officio celebrare debet, contentus honorario per superiorem statuto. Timendum enim est, ne

ille, si *exigat* plus, ratione huius excessus simoniam committat, v. g. parochus, qui pro exsequiis consueto plus exigat. *Th. m.* I, 390. Quod cum in Titio non obtineat, sed agatur de Missis, quae pro libitu celebrare potest vel omittere, simonia non adest. Immo alii universim negant per stipendium iusto maius exactum *simoniae* peccatum committi (cf. Noldin II, n. 198), eo quod titulus sustentationis, *qui maneat*, hanc malitiam excludat.

R. 3. In *tertio* casu adest permutatio intentionum: quae cum ex diversis et iustis causis fieri possit, communiter non habetur pro simonia, etsi per accidens haec permutatio sit causa vel occasio lucri. Palmieri-Ballerini tr. 10, s. 4, n. 258.

R. 4. In *quarto* casu non proprie exponitur Missa pro pecunia, sed pro pecunia ex una parte exposita fit ex altera parte renuntiatio stipendii Missae, ita ut pro victore promittat celebrare Missam, cum alias eam pro stipendio dicturus sit: in quo non est simonia. Nihilominus rem sacratissimam ingerere in ludos et inter res profanas indecentia est, atque aliis, maxime si fit coram laicis, scandalo esse potest.

R. 5. In *quinto* casu ante omnia notandum est res minimas²³² benedictas post datam benedictionem ne pro pretio quidem, quod solutum est, denuo posse vendi, sed gratis tantum donari. Idque ita constitutum est, ut, si rebus illis benedictis indulgentiae sint annexae, per venditionem indulgentiae pereant. *Th. m.* I, 392.

Nihil tamen obstat, quo minus *ante* benedictionem pretio vendantur. Quod autem Titius carius ea vendit, videtur negotiationem continere clericis prohibitam: nam si putet se alium titulum amplius aliquid exigendi habere, utatur hoc titulo, non titulo pretii pro scapularibus solvendi. Verum pro receptione seu admissione ad scapulare non potest sine peccato simoniae quidquam postulare, neque labor illi functioni intrinsece annexus titulus pretii temporalis esse potest. Summum, pro expensis et laboribus, si subeunda sunt ad transmittenda nomina et similia, aliquid poterit accipere: quod sane minimum erit, si expensae illae distribuantur in singulos, qui ad recipienda scapularia admittuntur.

CULTUS DEI PER IURAMENTUM EIUSQUE LAESIO.

IURAMENTI NATURA.

Casus. (65)

Caius solet assertis suis addere: „per animam meam, per fidem meam, quam vere Deus existit; Deus me puniat, diabolus me rapiat, nisi verum sit“, eaque aliquando etiam in dubiis, immo aliquoties in falsis ex levitate adhibuit. Nuper etiam amicis suis grave crimen tertii ita narravit, quod putavit quidem verum, at non sine omni formidine.

QUAERITUR 1° quid sit iuramentum et quid ad illud requiratur.

2° quae sint condiciones iuramenti, quibus licitum evadat.

3° quid de singulis casibus Caii sit iudicandum.

Solutio.

233 AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Iuramentum* est invocatio Dei in testem veritatis; si insuper invocatur ut vindex periurii, dicitur iuramentum *exsecratorium*. — Invocatio autem Dei fieri potest explicite, vel implicite quando scilicet explicite nominantur creaturae in quibus speciali modo Dei attributa relucet.

R. 2. Distinguitur iuramentum *assertorium* et *promissorium*. Prius habetur, si Deus invocatur ut testis veritatis rei narratae; posterius, si ut testis verae et sincerae voluntatis praestandi promissum et quasi ut fideiussor impletionis futurae.

R. 3. Ad verum igitur iuramentum requiruntur non solum verba ad iurandum apta, sed etiam voluntas seu intentio iurandi: quam qui sciens et volens excludit, facit *iuramentum fictum* — quod ex se est vana nominis divini usurpatio, per accidens et propter aliorum deceptionem easdem gignere potest obligationes, quas secum fert iuramentum verum.

Si quis vero verba ad iuramentum non apta adhibet volens iurare et putans se iurare: in asserendo falso eandem apud Deum malitiam contrahit atque in periurio proprie dicto. Laymann l. 4, tr. 3, c. 1, n. 3.

234 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Condiciones ad honestatem iuramenti requisitae communiter exprimuntur verbis S. Script. Ier. 4, 2: „Iurabis: Vivit Dominus in *veritate*, et in *iudicio*, et in *iustitia*“, ut

nimirum 1) res asserta sit *vera* seu habeatur certo pro vera; 2) ut iuramentum fiat cum iudicio maturo non leviter et inconsiderate, adeoque *ex causa satis gravi*; 3) ut fiat *in re iusta et honesta*, neve sit confirmatio vel vinculum iniquitatis seu peccati.

R. 2. Defectus *veritatis*, quem quis sciens committit, semper est peccatum mortale, quia Deo valde iniuriosum est tamquam testem mendacii etiam levissimi induci.

Defectus *iudicii* seu iurare in re levioze, quam par est, ex se mortale peccatum non est, nisi adiungatur periculum peierandi; est autem peccatum veniale, quia continet inutilem et vanum usum sanctissimi nominis et auctoritatis divinae.

Defectus *iustitiae*, si veritas non deficit, generatim in assertorio iuramento peccatum mortale aut veniale est, prout causa peccaminosa, in qua adhibetur, mortaliter aut venialiter peccaminosa est.

Sic secreti laesio iuramento confirmata continet praeter *iustitiae* laesionem malitiam ratione iuramenti (laesionem *religionis*) gravem aut levem, prout iustitiae laesio in hoc casu gravis aut levis est. — De cetero circa hanc rem nonnihil controversam cf. Suarez, *De rel.* tr. 5, l. 3, c. 12, n. 728, et ea, quae in proximo casu dicuntur de iuramento promissorio.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Verba illa „per animam meam“ sunt 235 verba iuratoria, quia in anima ad fruendum Deo creata opera divini consilii eiusque attributa imprimis relucunt. — Idem dicendum est de verbis „per fidem meam“, si intellegit Caius fidem veram, catholicam, quae est fundamentum omnis iustificationis; si vero exprimere velit „fidem quam ipse mereatur“ seu „fidelitatem“, nihil inest iuratorii in ista assertione.

Verba illa „quam vere Deus existit“ sunt exaggeratio quidem in se illicita, iuramentum non sunt, quia invocationem nullam, ne implicite quidem, continent. Esse in se illicitam exaggerationem ex eo patet, quod Deus eiusque existentia sit veritas necessaria et essentialis, cum res illae, quas Caius asserit — id quod hic iure sumere possumus — sint veritates contingentes. Attamen ad hanc aequalitatem vel inaequalitatem homines, si haec proferunt, non solent attendere: ita ut peccaminositas fere reducat ad levitatem causae, ex qua Deus inducatur, seu ad vanam nominis Dei invocationem, si modo res asserta vera est. Nam si mendacium aliquod hoc modo confirmatur: id homines communiter pro periurio habent, et *subiective hanc* malitiam committunt, vel etiam blasphemiam, si qui suam locutionem mendacem cum veritate revelata seu divina locutione et existentia component: *Th. m.* I, 408. Verum in hac re dedocendi sunt.

Verba illa „Deus me puniat, nisi verum sit“ directe et explicitè 236 invocant Deum in vindicem mendacii; communiter tamen dicuntur ea intentione, ut Deus indirecte prius invocetur ut testis veritatis et consequenter ut vindex periurii, ita ut habeatur iuramentum exsecratorium.

„Diabolus me rapiat“ ex se non est iuramentum, sed sola execratio. Nihilominus ex intentione loquentis verba illa sensum iuratorium assumere apte possunt, si nimirum intellegitur providentia divina, quae per causas secundas, etiam per malos angelos, poenas peccatis infligat. *Th. m. ibid.*; *S. Alph. III, 143.*

237 R. 2. Locutiones illae, quae iuratoriae sunt, sive ex se sive ex intentione loquentis, quando adhibentur in rebus sive dubiis sive aperte falsis, periurium sunt ac mortale peccatum, nisi inconsideratio excuset. Quod in rebus aperte falsis evidens est. Sed etiam in rebus dubiis idem omnino dici debet, quia, qui sic iurat, sciens et volens sese exponit *periculo inducendi* Deum ut testem mendacem: quae eadem est iniuria atque eum pro mendacio testem *inducere*.

R. 3. In re mendaci verba illa execratoria, etiam quae iuramentum non continent, serio proferre, i. e. seria *attestatione*, non serio desiderio — quod nemo sanae mentis conceperit — a gravi peccato immune non est; neque, si proferuntur cum gravi dubio de veritate rei assertae.

R. 4. Quod autem Caius dicitur *ex levitate* ita egisse, nondum signum est eum a gravi peccato excusari. Nam 1) si consuevit verba iuratoria vel execratoria proferre non attendens ad veritatem vel falsitatem suae assertionis, saltem sub gravi tenetur adlaborare ad hanc consuetudinem extirpandam, etsi singulis vicibus advertentia plena ad peccatum mortale non adfuerit; 2) in eiusmodi consuetudinariis potest facilius adesse illa advertentia, quamquam ob memoriam facti non vivacem postea putant abfuisse advertentiam: sed, si vere abfuit, sane *singulis* vicibus Caius non peccavit graviter.

R. 5. Etsi Caius solum in rebus veris has loquendi formulas adhibeat, peccat ex defectu *iudicii*; at venialiter tantum.

238 R. 6. In ultimo casu peccavit Caius defectu *iustitiae*; idque ex eo iam graviter, si agebatur de crimine non publico, graviter diffamante, alioquin venialiter. Immo quod dicitur Caius illud crimen pro vero quidem habuisse, sed *non sine formidine*, timendum est sane, ne *defectu veritatis eiusque satis certi* mortalem malitiam periurii adiunxerit, asserens rem dubiam pro certa et explorata. Verum quidem est sufficere ad excludendum defectum veritatis in iuramento certitudinem moralem; attamen fundatum dubium debet saltem exsulare. Quare circa hanc rem Caius examinandus esset, num forte illam formidinem pro non-fundata, sed inani leviterque concepta habuerit: quodsi affirmet, a *periurii* malitia per se excusandus est; facilius etiam, si solum dixerit se rem audivisse, etsi addat „a persona fide satis digna“.

IURAMENTI OBLIGATIO.

Casus. (66)

Titius indigne ferens inoboedientiam filii sui duodennis, iuravit se eum pro prima inoboedientia, quam denuo committere ausus fuerit, severe puni-

turum, nec fecit. — Iuravit etiam se quovis sabbato duas marcas in pauperes distributurum esse, sed non raro unam tantum dedit. — Contra iuratum promissionem furi observato datam se ipsum non esse denunciaturum, cum postea a policista, qui iam plura indicia hauserat, inquireretur nominatim, nihilominus furem prodidit. — Cum testis evocatus esset et iuramento obstrictus ad dicendam solam et plenam veritatem, nihilominus aliquod factum contra reum non narravit, immo interrogatus se scire negavit, quia factum illud contra reum suspicionem auxisset, quam Titius scivit esse falsam. — Nuper cum inter amicos acatholicos de religiosis ordinibus iocaretur, ipse coram illis iuravit se numquam concepturum animum ingrediendi ordinem religiosum, se hoc promittere, etsi uxore et liberis omnibus orbatus exstiterit.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio iuramenti promissorii.

2° quid de singulis Titii iuramentis dicendum sit deque eorum laesione.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Obligatio, quae ex iuramento promissorio oritur quatenus iuramentum est, est *ad Deum*, seu obligatio religionis, voti obligationi similis, at paullo inferior. Haec unica est obligatio in iis iuramentis promissoriis, quae strictam obligationem erga alterum non supponunt.

R. 2. Verum saepe alia obligatio supponitur, eaque non raro ex iustitia. Quo in casu obligatio iuramenti, etsi gravior et nobilior, tamen non principalis, sed *accessoria* est.

R. 3. Immo ad explicandam extensionem obligationis iuramenti valet generale principium: Iuramentum sequitur naturam actus, i. e. eius actus cui additur; ita ut, si actus ille occurrentibus certis causis vel condicionibus corruat, etiam iuramenti obligatio corrui censeatur. Sic v. g. error, qui nudam promissionem vel contractum reddat invalidum, invalidam facit etiam iuratum promissionem.

Neque tamen id extendi debet indiscriminatim ad *rescindibilitatem* actuum seu contractuum, quae in privatum favorem contrahentis existit: siquidem huic favori per iuramentum renunciari potest et renunciari generatim sumitur. De qua re recurrit sermo infra *de contractibus*.

R. 4. Ad rem malam vel etiam plane inutilem obligatio iuramenti contrahi non potest; nam sicut eius exsecutio in Dei honorem fieri nequit, ita neque fieri potest eius promissio, neque eius exsequendae obligatio potest existere. Cf. Laymann l. c. c. 6, n. 3. — Immo rem malam iuramento velle promittere est gravis iniuria contra Deum, quasi Deus re mala honorari seu opus malum ad honorem et reverentiam Dei possit pertinere. Idque, re rigorose sumpta, verum est, etsi promittatur res leviter mala; verum practice homines id vix ita considerant, ita ut pro regula practica sumi possit: peccari graviter per iuratum promissionem rei graviter malae, leviter per promissionem rei certo et clare leviter tantum malae. *Th. m.* I, 416; *S. Alph.* III, 146; Suarez, *De relig.* tr. 5, l. 2, c. 14 et 15, et l. 3, c. 19.

241 R. 5. Si in iuramento promissorio voluntas quidem iurandi est, sed positive abest voluntas implendi, graviter peccatur periurio ex defectu veritatis. Nam promissorium iuramentum quoad hanc sinceram voluntatem suo modo praestandi quod ore promittitur, est implicite assertorium iuramentum, in quo defectus veritatis mortale peccatum est.

R. 6. Si vero voluntas suo modo implendi iuramenti aderit, defectus veritatis subsequens seu omissio in praestanda re promissa gravis aut levis est pro subiecta materia. Ita cum S. Antonino, Suarez, S. Alph. l. c. n. 173, aliisque omnino dicendum est contra alios severiores. *Th. m. I, 415.*

242 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In *primo* casu Titius ex pluribus causis non peccavit saltem graviter. Nam etsi sumamus correctionem filii pervicacis esse — ut re vera esse *potest* — obligationem gravem; tamen unica correctio in casu singulari non est materia gravis in obligatione parentum. — Dein si forte in hoc singulari casu ratio suberat differendae correctionis, nihil peccavit Titius, iuramento non obstante, quia non potuit rationabiliter sic iuramentum intellegere, ut vellet etiam irrationabili modo punire. — Insuper dubitari in eiusmodi iuramentis saepe merito potest, num vere adfuerit animus sese iuramento obstringendi: qui si defuerit, neque iuramentum neque iuramenti obligatio ulla exstitit; sed *fuit* in ipso actu veniale peccatum inutile et vanae invocationis nominis divini. Cf. etiam Laymann l. c. c. 6, n. 3 et 5.

243 R. 2. In *secundo* casu peccavit quidem Titius contra iuramentum promissorium; de gravi peccato autem non constat. Videlicet, si voluit ita se adstringere, ut cum die extincta sit obligatio, peccatum grave nullum commisit, cum semper fuerit materia levis. Si vero voluerit se obligare ad graviorem summam pauperibus elargiendam, dies autem certos distributos elegerit, quo minus sentiret onus: sane obligationis materia coalescit, et quam primum summa contra promissionem ommissa *gravis* evaserit, erat gravis laesio iuramenti, si Titio in animo fuit, nihil supplere ex omissis; si vero semper animum habuit postea supplendi, ne in hoc quidem casu graviter peccavit contra iuramentum.

244 R. 3. In *tertio* casu promissio etiam iurata Titium non impedivit, quin, interrogatus a persona publica ad detegenda crimina constituta, furem indicaret. Suppono quidem furem non esse hominem adeo noxium et bono communi periculosum, ut ex se exsistat denuntiandi obligatio: quae si adfuerit, iuramentum Titii ab initio fuit invalidum, immo si Titius has circumstantias satis consideraverit, plane illicitum. Sed suppono rem ita esse, ut Titius bona conscientia potuerit factum silentio premere. Nihilominus nulla promissio valet contra legitimum superioris mandatum; ergo neque iurata promissio extenditur ad silentium pro eo casu, quo superior legitime interrogaverit. Interrogatio vero fuit legitima, ita ut Titius eam pro obligatoria habere potuerit, etsi fortasse non debuerit. Iuramentum igitur quod laedere Titio non licuerit intellegendum est de *spontanea* delatione.

R. 4. In *quarto* casu videndum est, quid de iis quae Titius²⁴⁵ omisit, quid de iis quae negavit dici debeat. Nam in iis quae, non obstante iuramento, omisit dicere, quaeri potest de *non implenda* iurata promissione; in iis quae negavit quaeri debet, quousque restrictione non pure mentali in certis casibus uti possimus etiam in iuramento.

Iuramentum, quod a Titio exigebatur, eum non obligat nisi ad ea, quae superior legitime possit exigere. Iudici enim legitime interroganti sincere quidem respondendum est, sed ad sensum interrogantis. Sensus autem seu intentio legitima iudicis interrogantis erat de crimine poena digno. Legitime enim exigere testimonium contra reum non potest, nisi in quantum reus poena dignus est. Quare non solum licite siluit Titius de facto, quod *iniustam* suspicionem in reum concicere potuit, sed, iuramento non obstante, silere per se *debu*it: siquidem non pertinebat ad „plenam *illam* veritatem“, ad quam dicendam vi iuramenti superior obligare poterat et obligavit. — Immo etiam recte negavit se de illa re quidquam scire; nihil enim scivit in ordine ad manifestandum, quia manifestare neque debuit neque licite potuit. — Si autem Titius innocentiam rei non scivit, contra quem gravia suspicandi momenta exsistebant, sane per se ea manifestare debuit, quae ad suspicionem sive augendam sive minuendam conferebant.

Dixi supra *per se* fuisse pro Titio obligationem silendi vel negandi facti plane innoxii, quod, si narratum esset, contra reum iniustam suspicionem excitasset. Obligatio autem haec cessare potest per accidens, quando nimirum Titius hac agendi ratione sese exponat gravi periculo incidendi in poenam quasi perpetrati periurii. Si enim ita est, rei veritatem sincere licebit edicere manifestatis tamen simul rationibus, quae suspicionem istam emolliant vel falsam esse ostendant; neque ulterius tenetur cum gravissimo *suo* damno damnum alienum fortasse oriturum avertere.

R. 5. In *quinto* casu sine dubio Titius iuramento isto non ob-²⁴⁶ligatur; nam ad omittendam perfectionem evangelicam seu bonum melius vi religionis seu in honorem Dei obligari nemo potest. Immo promissione omittendae rei bonae Deus inhonoratur similiter ac promissione committendae rei malae. Quare ipso isto iuramento Titius peccavit, si se ita *obligare* voluit; aliter, si, seclusa omni consilii evangelii despicientia, solum *asserere* voluit se ita animo comparatum esse, ut de amplectenda vita religiosa serio non sit cogitaturus.

IURAMENTUM PROMISSORIUM.

Casus. (67)

Sempronia, honestae condicionis puella, saepe convenerat cum Tito, paris condicionis iuvene, pluriesque cum eo peccavit. Exortis dictiteriis, praecipue ex parte parentum ipsius iuvenis, contra Semproniam, haec iurat se numquam amplius cum Tito conventuram neque pedem amplius in eius domum paternam illaturam esse. Verum paulo post ab utriusque parentibus serio

tractatur negotium matrimonii inter Semproniam et Titum. Quare a Semproniam

QUAERITUR liceatne sibi cum parentibus Titi in eorum domo agere atque etiam cum Tito conversari ad celebranda sponsalia.

Solutio.

247 AD QUAESITUM R. 1. Obiectum iuramenti, quod Semproniam emisit, eatenus honestum et bonum est, quatenus Semproniam a peccandi periculo removet; atque hac intentione et hoc fine illud emisit. Ubi igitur ille finis cessat, cessare censetur iuramenti obligatio.

R. 2. In domum paternam Titi non amplius pedem inferre eatenus obiectum honestum et bonum est, quatenus Semproniam a periculoso cum Tito consortio arcet, non quatenus aversionem sapit a Titi parentibus: immo *hoc* sensu malum est neque ad id existit obligatio. Quapropter Semproniam per iuramentum non impeditur, quo minus adeat Titi parentes, si modo nullum peccaminosi cum Tito conventus periculum est.

R. 3. Immo si propter mutatas circumstantias relatio cum Tito honesta et optanda speratur, secluso omni peccandi periculo, Semproniam etiam cum Tito conversari potest. Matrimonii cum eo ineundi si fundata spes est, sane est ratio gravis, atque in nostro casu Semproniam, non obstante iuramento, de ea re cum Tito potest tractare. Verum cum primum in conversatione cum Tito aliquid peccaminosi vel periculosi subsit, Semproniam etiam vi iuramenti obligatur, ut conversationem abruptat atque evitet. Cf. Elbel p. 3, n. 77 sqq.; *Th. m.* I, 418.

IURAMENTI INTERPRETATIO ET RELAXATIO.

Casus. (68)

Quadratus, studiorum causa in convictum admissus, iurare debuit se statuta domus velle observare, at in multis rebis contra ea deliquit; postea munus civile suscipiens iuramento promittere debuit fidelitatem erga leges regni, verum etiam contra eas saepe aliqua commisit. — Nuper coram amico iureiurando promisit se cum ipso peregrinationem Hierosolymitanam facturum esse, sed postea, cum ex morbo in quem inciderat convalesceret, timuit sibi propter valetudinem nonnihil debilitatam atque amicum rogat, ut iuramentum sibi remittat.

QUAERITUR 1° quomodo iuramenta fidelitatis et similia iuramenta intellegenda sint.

2° quis iuramenti obligationem possit relaxare.

3° quid de Quadrati casibus dicendum.

Solutio.

248 AD QUAESITUM 1^m R. Eiusmodi iuramenta non mutant substantiam illius obligationis, quae iam ante iuramentum existit, sed addunt tantum aliam obligationis speciem, scilicet religionis. Quare: 1) ea

quae per se sub levi tantum obligant, vel sub sola poena vel ex mera decentia observanda constituunt: etiam post iuramentum solum sub levi peccato vel sub sola poena vel ex decentia sunt observanda;

2) ea quae desuetudine vim suam amiserunt, per iuramentum non recipiunt pristinam obligandi vim;

3) ea quae ex quacumque ratione illicita sunt vel evaserunt, sane non possunt secum ferre obligationem: immo ea a iurante pro circumstantiis explicite, semper saltem implicite debent repudiari.
Th. m. I, 420. 421.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Iuramenta, quae sive unice sive principi-249 paliter in honorem Dei fiunt, statim sortiuntur effectum suum, i. e. obligationem ad praestanda, quae quis se facturum iuravit, inducunt; relaxari autem possunt ex iusta causa ab auctoritate ecclesiastica, sicut vota in Dei honorem emissa.

R. 2. Iuramenta, quae principaliter in favorem alterius emittuntur, obligationem non inducunt nisi secuta acceptatione, atque postea ab ipso illo relaxari possunt, siquidem is favori sibi dato et iure acquisito potest renuntiare. Iuramenti enim obligatio, quatenus est religiosa, accessoria est et dependet ab obligatione iustitiae, quae erga alterum est contracta.

R. 3. Publica auctoritas vel ecclesiastica vel civilis iuramenta relaxare potest circa eas res versantia, quae subsunt iurisdictioni vel dominio huius publicae potestatis.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Iuramentum *primum* consilia non mutavit 250 in strictas leges, leges poenales non in leges per se obligantes, praecepta levia non mutavit in gravia. Ergo timor propter transgressiones statutorum non debet esse nimius.

R. 2. Iuramentum *alterum* sic intellegitur, ut iurans velit legibus subiaccere neque contra legitimam auctoritatem quidquam moliri, vel in munere suo secundum leges indicare. Sed non intenditur, ut quodlibet legis praeceptum nunc etiam vi iuramenti impleri debeat.

Sed neque in publica legum observantia seu in munere publico iuxta leges gerendo quasi caece sine prudentia procedendum est. Non raro enim nostra aetate exsistunt leges civiles, quae sibi maiorem potestatem arrogant, superiora iura neglegentes vel laedentes, vel utcumque ultra limites excurrentes. Quas ipsas neglegendas esse patet, etiam iuramento non obstante. Iuramentum enim ad ea se numquam extendit neque extendere potuit.

Si igitur „*Constitutio regni*“ quaedam continet quae sint contra iura civium aut contra iura divina vel ecclesiastica, non licet absolute et illimitate in constitutionem iurare, sed solum cum clausula: „salvis legibus Dei et Ecclesiae“ vel simili; sufficit tamen, si vel publica auctoritas, quae iuramentum exigit, semel declaraverit se ita intellegere iuramenti exactionem, vel si viri catholici semel declaraverint se hoc tantum sensu iuramentum praestandum intellegere eaque declaratio ab auctoritate publica fuerit acceptata; alioqui singuli in iuramento emittendo clausulam addere debent. Cf. *declarationes S. Sedis de iuru-*

mento Gallico et Belgico anno 1817, de iuramento Austriaco 1869, etc. apud Roškovany, *Independentia potest. eccles.*; Bouquillon, *De virtute religionis* n. 683 sqq.; Vering, *Kirchenrecht*⁵ § 61, n. VI.

- 251 R. 3. Iuramentum *tertium* de peregrinatione Hierosolymitana cum amico instituenda penitus dispiciendum est, si Quadratus cupit ab eo liberari. Nam si solum comitatum amici respexit, ut hic haberet socium, non autem propriam devotionem vel cultum divinum: sane obligatio iuramenti principaliter est in favorem amici, atque amicus hanc obligationem totam relaxare potest, idque pro libitu sine ulla alia ratione. — Si vero Quadratus peregrinationem potius consideravit ut actionem piam in cultum Dei exercendam atque *accessorie* tantum ut amici consolationem, amicus iuramentum relaxare non potest, at neque Quadratus amici veniam opus habet sed *ex iusta causa* ab ecclesiastica auctoritate potest dispensationem accipere. — Quodsi Quadratus *utrumque per se* intendit, et Dei cultum et solatium amici, debet et veniam amici et dispensationem ecclesiasticam habere. Nihilominus eiusmodi iuramentum aliquando etiam sine ulla veniam vel dispensatione cessare potest propter circumstantias notabiliter mutatas.
-

CULTUS DEI PER VOTUM ET PER STATUM PERFECTIONIS IN VITA RELIGIOSA.

VOVENDI ACTUS EIUSQUE VITIA (I).

Casus. (69)

Liberius, in via ferrea cum subito infortunium accideret, statim concepit hoc votum: „Si salvus evadam, promitto me fore Trappistam“; quo voto vix concepto, currus, in quo ipse est, separatus ab aliis, qui in profundum ruunt, subsistit incolumis. Quod cum videt Liberius, promissi ipsum paenitet.

Nihilominus votum exsequitur; sed post annos experientia gravius facit sentire difficultates, quam eas sensit, quando theoretice eas animoolvebat et quando initio votis religiosis se obstringebat. Hinc ex causa, quod erraverit in difficultatibus vitae religiosae, quaerit dimissionem.

QUAERITUR 1° quid sit votum.

2° quinam error et voluntatis defectus voti valori obstat.

3° quid de votis Liberii sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1 cum S. Thoma Aq. 2, 2, q. 88, a. 1 252 votum esse promissionem Deo factam.

Intellegitur promissio seria, quae obligationem praestandi promissi secum ferat. Quoniam autem promissio *Deo* facta est, ad implendum promissum obligat *fidelitas erga Deum*, adeoque virtus religionis. Distinguitur votum a mero proposito, quod de se nullam implendi obligationem proprie dictam involvit.

R. 2. Obligatio voti est gravis aut levis pro subiecta materia. Ad rem igitur omnino levem gravis obligatio etiam voti induci nequit; verum potest e contrario in voto privato res gravis sub levi voveri, quia, sicut vovens nullatenus tenetur vovere neque ullam obligationem religionis sibi imponere, ita potest etiam imperfecte tantum vovere atque etiam in re gravi imperfectam et levem obligationem contrahere velle.

In publicis autem votis seu in iis, in quibus certus status ecclesiasticus assumitur, illa imperfecta tantum obligatio non potest admitti, quia obligationis determinatio in iis non fit privato arbitrio sed lege publicae auctoritatis.

R. 3. Votum, cum sit promissio *Deo* facta, a Deo debet acceptari posse et acceptari; aliis verbis, debet res esse Deo grata. Hinc non

solum debet esse honesta, sed etiam maiora bona debet non impedire — quod communiter sic exprimitur: „debet esse de bono meliore.“

- 253 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Omnia quae impediunt, quominus existat *libera erga Deum promissio* circa rem, de qua agitur, impediunt voti valorem.

Imprimis huc pertinet *error de ipsa voti natura*. Habitualmente enim saltem sciri debet, quid sit vovere seu quamnam id inducat obligationem. Quodsi habitualiter scitur per votum specialem erga Deum obligationem contrahi, etsi id actu non obversetur menti expresse, sufficit haec habitualis cognitio, ut verum votum fieri possit.

R. 2. *Error circa rem promissam*, ex quo votum fiat nullum, imprimis error est *circa rei substantiam* vel circa rem, *quae in substantiam redundat*. Et hic solus error est, qui reddit invalida ea vota, quibus vitae status assumitur: — in quo habes eandem condicionem atque in matrimonio.

Alias autem, in votis scilicet privatis, nullitatem inducit etiam error circa tales rei circumstantias, quas si vovens cognovisset, votum non fecisset. *Th. m. I, 431.*

- 254 R. 3. Praeter errorem *defectus advertentiae* votum potest reddere nullum. Scilicet re vera votum fit nullum, si inadvertentia vel inconsideratio erat talis, ut actus non esset perfecte humanus. Nam sicut inter homines perfecta et gravis obligatio non oritur ex actu imperfecto, ita neque censetur ea oriri apud Deum.

R. 4. Demum *gravis metus* valori voti obstat. Attamen ut votum sit ex se nullum, metus non solum debuit esse a) *gravis*, sed etiam b) *iniuste incussus*, idque c) *ad votum extorquendum*. *Th. m. I, 432.* Nihilominus vota aliter ex metu emissa, etsi non sint nulla, facilius tamen sunt solubilia.

- 255 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Neque ipsum infortunium subitaneum neque subsequens paenitudo probant Liberii actum vovendi non fuisse satis deliberatum; potuit enim etiam subito et in ipso quasi momento infortunii sibi plene et perfecte conscius esse de voto eiusque obiecto. Quodsi ob perturbationem sibi perfecte conscius non fuisset, votum esset invalidum.

Verum eventus ipse tam inexpectatae salutis innuere videtur Deo rem placuisse, atque propter verum votum auxilium caeleste adfuisse. Attamen etiam in hanc partem certam probationem non habemus. Interrogandus igitur esset ipse Liberius, si de eius a voto liberatione ageretur; qui nisi defectum advertentiae possit affirmare, voto ligatus dici debet, accedente tamen causa facilius potest dispensari, neque in hoc condicionato voto habetur reservatio papalis, quae alias voto ingrediendae religionis inhaeret.

- 256 R. 2. Liberius igitur voto illi re ipsa stetit, atque iam ipsa religiosa professione, non solo voto religionis amplectendae ligatus est. Quae professio non est invalida propter difficultates, quas religiosus postea experientia magis cognoscat vel potius sentiat, quam antea. In novitiatu ordinem eiusque difficultates satis superque expertus est.

neque error substantialis — qui solus professionem reddit nullam — potest excogitari. Quare dimitti, ut invalide professus, Liberius nequit; summum ex gravi omnino causa adiri potest S. Sedes et videri, num et qualem relaxationem concedat: totalis votorum solutio in nostro casu frustra expectatur.

VOVENDI ACTUS EIUSQUE VITIA (II).

Casus. (70)

Getulius recidivus in luxuriam a confessario graviter obiurgatus ei cum magno animi dolore promittit se abhinc numquam peccatum illud commissurum; quodsi infelicitur succubuerit, se postero die ieiunaturum esse. Post mensem reversus se accusat de voto non amplius peccandi quater laeso, neque tamen se umquam ieiunasse.

QUAERITUR 1° violaveritne Getulius votum tum relabendo, tum non-ieiunando.
2° quid in dubio fieri debeat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Solutio huius quaestionis duo puncta ²⁵⁷ continet: 1) num Getulius subjective violati voti malitiam contraxerit; 2) num in promissione illa quam fecerat obiective ea praestiterit, quae ad emittendum votum atque ad contrahendam voti obligationem requiruntur.

Interrogari ergo debet, num omittendo ieiunium se graviter peccare putaverit. Quod si affirmet, eum voti de servando ieiunio laesi reatum contraxisse sumas.

R. 2. Inde autem nondum constat, eum relabendo in luxuriam voti laesi reum exstitisse. Ad hoc enim necessarium est, ut ante peccatum iudicaverit se propter promissionem coram confessario factam novo titulo erga Deum teneri ad praecavendum relapsum. Neque si dixerit se utique scivisse, quod propter fidem datam gravius deliquerit, id iam demonstrat eum veri voti laedendi conscientiam habuisse. Nam contra quamlibet promissionem vel serium propositum agere communiter pro re deteriore habetur, quam si nullum speciale propositum vel promissum adfuerit. Elbel p. 3, n. 187 sq.

R. 3. Si obiective res spectatur, votum non satis erui potest ex iis, quae Getulius cum confessario egit. Nam non Deo, sed confessario, etsi coram Deo, promisit seriam curam contra relapsum. Haec autem promissio obligationem novam eamque gravem secum ferre non censetur. Neque natura huius promissionis ex eo mutatur, quod Getulius postea putavit se ex voto teneri ad ieiunium. Non enim *postea* votum fecit, sed aut promissione in confessione facta, aut nullum.

Nisi ergo certo dicere possit se in illa confessione voluisse omnino Deo sub novo aliquo titulo promittere, iudicari debet *de voto saltem non constare* ac proin Getulium vi voti ad nihil teneri.

- 258 AD QUAESITUM 2^m R. Sive certo constat Getulium non fecisse verum votum, sive hoc dubium mansit: in utroque casu confessarius Getulium dedocere debet declarans ipsum vi voti ad nihil teneri, ne videlicet novo relapsu etiam gravius peccet. Renovet, si consultum videatur, propositum, quo statuatur se relapsum, si forte acciderit, ieiunio statim in se castigaturum esse; verum voti obligationem ne addat.

VOVENDI ACTUS ET OBIECTUM.

Casus. (71)

Amalia, puella octennis, cum in instructione christiana bonorum operum meritum audisset extolli, vovet cotidie se pauperi daturam esse eleemosynam, nullum amplius peccatum commissuram, et — id quod aliquando monialem e longinquo facientem viderat — cotidie Sacro inservituram.

QUAERITUR quid sit dicendum de valore horum votorum.

Solutio.

- 259 AD QUAESITUM R. 1. Utrum Amalia sufficientem voti notitiam habuerit, ita ut sciret quid sit votum et quamnam secum ferat obligationem, necne, non potest absolute dici, nisi inspecto eius ingenio et indole. Quodsi cognitionem sufficientem habitualiter non habuerit, ex hac ratione omnia eius vota irrita sunt.

R. 2. Supposita sufficienti voti cognitione, votum dandae cotidie eleemosynae non est ex se nullum; quantitatis autem determinatio est in arbitrio voventis; proin obligatio gravis non adest, quia in arbitrio voventis est, per materiam levem, gravis obligationis incapacem, plene satisfacere.

Verum, ut in hac suppositione votum utcumque inducat iam pro nunc obligationem, Amalia debet habere aliqua bona, de quibus possit libere disponere; nam ex bonis paternis eleemosynam dare valide vovere non potuit, neque ex iis bonis propriis, quorum liberam nondum habet dispositionem. Deficientibus igitur bonis liberis votum Amaliae suspenditur, donec habeat, de quo disponat.

Insuper parentes Amaliae possunt votum hoc, sicut alia omnia puellae vota, pro semper directe irritare, utpote vota filiae impuberis. De quo cf. infra n. 269.

- 260 R. 3. Votum, quo Amalia promisit se nullum amplius commissuram esse peccatum, non valet, siquidem versatur circa peccata etiam minima venialia, quae vitare homini moraliter est impossibile: verum impossibilia, etiam moraliter impossibilia, voveri valide non possunt.

Aliud est votum vitandi peccata mortalia: quod cum Dei gratia ordinaria impossibile non est. Similiter valet votum non committendi peccata venialia plene deliberata, saltem certi alicuius generis, vel in homine satis perfecto etiam votum vitandi simpliciter quaelibet peccata plene deliberata. *Th. m.* I, 439.

Sed quoniam Amalia peccata mortalia et venialia, semideliberata et plenedeliberata, non distinxit, sed per modum unius quaelibet peccata complexa est, propterea votum probabiliter ratione obiecti impossibilis *simpliciter* est *nullum*. S. Alph. III, 203; *Th. m.* l. c.

R. 4. Votum inserviendi Sacro, etsi intellegat sola responsa ex longinquo danda, non potest haberi pro valido. Nam puellam sic ministrare est rubricis contrarium, atque solum ex aliqua necessitate id licebit et ex indulgentia, si modo ad altare non accedat. Quae necessitas nequit esse cotidiana. Res igitur promissa non est plene licita seu honesta, ac proinde huius rei votum in se nullum.

VOTI OBIECTUM ET CIRCUMSTANTIAE.

Casus. (72)

Claudia, exorta rixa et aversione a sodalibus, vovet se numquam amplius visitaturam hanc domum vicinam, in qua scilicet inutili lusu non paucas horas triverat; propterea religioni sibi ducit postea visitare aegrotam ibi decubentem.

Cum audiret patrem suum periculoso morbo aegrotare, vovit se per annum singulis sabbatis ieiunaturam, si pater evadat incolumis; qui incolumis evasit, cum levi febris tantum aegrotasset: postea, taedio vitae saecularis atque odio novercae affecta, ut huic rem valde ingratam faceret, vovit amplecti institutum sororum misericordiae.

Quo melius se ad statum religiosum praeparet et vincat vitium luxuriae, ad quod proclivem se sentit, promittit se bis ieiunaturam in pane et aqua, si per sex menses per Dei gratiam ab omni peccato contra castitatem servata fuerit immunis; verum ne isto voto teneatur, ultimo die sexti mensis ex industria peccat.

QUAERITUR 1° quid de obiecto voti notandum sit.

2° quomodo obliget votum condicionatum.

3° sintne valida vota Claudiae.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. Iam supra dictum est votum debere esse de bono meliore. Accuratius tamen condiciones rei hae enumerantur, quae faciant votum nullum:

1) res impossibilis, idque non solum physice, sed etiam moraliter impossibilis, spectatis viribus humanis. Solum notari debet, quando agitur de statu per vota assumpto, si quando postea alicui videatur oriri moralis impossibilitas, eum propterea non solvi a statu suo vel votis, sed obligari ad adhibenda media, quibus cum Dei gratia illa impossibilitas moralis auferatur seu vincatur.

2) res obiective plene indifferens vel inutilis: — quibus Deus honorari nequit.

3) multo magis res sive ex se sive ex circumstantiis mala. — Sed fac attendas vel rem quae promittatur praestanda, vel circumstantiam sive finem quae in ea praestanda occurrant, debere esse mala,

ut votum fiat invalidum; nam si res bona est atque finis obtinendus bonus, etsi *motivum*, quod ad vovendum *impulit*, vitio afficitur, votum ut validum subsistit.

262 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Votum condicionatum ad implendam rem promissam obligat post verificatam condicionem.

R. 2. Si condicio ab alio tertio pendet, non licet fraudulenter impedire, quominus condicio impleatur. Quodsi fraus fuerit commissa, haec removeri debet, atque, si post remotam fraudem condicio verificatur, votum implendum est. — Verum contra votum non agit qui tertium illum *rogat tantum*, ne condicionem impleat, maxime si rogans votum suum manifestat. *Th. m. I*, 452.

R. 3. Votum quod fit ex alicuius facti suppositione, si factum illud falso suppositum esse constiterit, veram obligationem non inducit.

263 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Votum *primum* vitandi domum vicinam, quatenus praecludat occasionem inutilis ludi, validum est, etsi aversio contra alios concepta *ansam* voto dederit. Cf. Laymann l. 4, tr. 4, c. 2, n. 7; Noldin II, n. 216; Ballerini-Palm. tr. 6, sect. 2, c. 3, n. 34 sq. — Verum *ille* accessus ad vicinam domum, cuius omissio esset aversionis confirmatio vel signum, numquam includi poterat ut voti obiectum, quippe quod peccaminosum fuisset. Quare Claudia voto suo minime impeditur, quominus domum vicinam adeat ad visitandam aegrotam.

R. 2. Votum *secundum* validum esset, si pater vere graviter decubisset et ex gravi morbo convalesceret. Verum quoniam suppositio gravis patris periculi falsa erat, votum corrui, sicut corrueret, si periculum exstisset atque pater in eo defunctus esset.

264 R. 3. Votum *tertium*, si rigorose sic sumitur, uti describitur, non est validum, siquidem finis in praestanda re promissa esset malus, videlicet contristatio novercae. Attamen practice videtur aliter dicendum esse.

Nimirum si sistimus in primis verbis, quod Claudia, taedio vitae saecularis vel potius suae in vita saeculari condicionis usque ad odium novercae affecta, voverit vitam religiosam: eiusmodi verbis communiter ostenditur sola occasio et ansa, ex qua vovens ad deliberandum de vitae statu melioris eumque eligendum inductus fuerit; internum motivum et verus finis electionis factae nihilominus solet esse vitam meliorem atque securiorem ducere.

Quo in casu votum invalidum non fuerit. — Immo etiam si concomitanter ortum sit quoddam desiderium, quod voluerit novercae per suum in religionem ingressum inferre tristitiam: hic vix umquam erit finis principalis, sed solum finis peccaminosus concomitans, qui postea quidem excludendus sit, sed qui relinquat finem principalem et ipsam rem omnino honestam. — Si autem principalis finis fuerit novercae contristatio, votum, ut dixi, est nullum.

R. 4. Ad *quartum* votum re ipsa implendum Claudia non tenetur; verum respectu voti emissi graviter peccavit, cum malitioso illo modo

impediverit conditionis verificationem. Quare ut iniuriam illam Deo illatam luat, suadendum est, ut ratione paenitentiae opus voto promissum nihilominus praestet; verum haec non est stricta obligatio. S. Alph. III, 218.

OBLIGATIO EX VOTO ALIENO.

Casus. (73)

Arcadia, matrona pia, vovit se filium primum quem Deus sibi dederit altaris servitio consecraturam.

Lucius abbas, cum exorto incendio periculum immineret, ne totum monasterium flammis absumeretur, vovit totam communitatem quotannis in die vigiliae S^{ae} Agathae ieunaturam esse, si monasterium immune servaretur. Quo voto emisso, fere ilico flamma est exstincta.

Similiter magistratus alicuius urbis voto se adstrinxerunt ad festum SS. Cordis ut festum obligationis pro populo agendum, si morbus contagiosus cesset.

QUAERITUR 1° num filius Arcadiae ex voto matris statum clericalem assumere debeat.

2° num monasterii incolae eorumque successores vi voti ad ieiunium teneantur.

3° num populus teneatur vi voti ad festum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Factum alienum per se non potest²⁶⁵ voveri; quare filius Arcadiae non potest ex voto Arcadiae vi voti obligari, nisi forte postea consentiens votumque approbans hoc facto implicite ipse voverit. — Neque in hac re, status scilicet vitae electione, mater vel pater filios iubere potest; quare neque ex oboedientia ad statum clericalem assumendum valet obligari.

R. 2. Tenetur tamen mater, si ipse filius clericalem statum eligere voluerit, vi voti abstinere a ponendo impedimento; actionem enim alienam implere quidem nemo potest, non-impedire potest. Quare hoc saltem sensu votum Arcadium obligat. Immo etiam tenetur filio vocationem clericalem proponere atque viam praeparare ad sortem Domini eligendam, si quam inclinationem ad hoc Dei gratia in filio excitaverit. *Th. m. I, 441.*

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Singuli religiosi, nisi ante votum inter-²⁶⁶ rogati consenserint, vi voti non tenentur ad ieiunium.

Verum hic habetur obiectum, quod superior iubere potest; ac proin, ut Lucius eo quo possit modo faciat, ut quod vovit executioni detur, tenetur pro communitate hoc ieiunium *inducere*. Quod si utcumque induxit, illudque communiter observatur, videtur voto suo satisfecisse, etsi singuli religiosi non sub rigoroso praecepto teneantur. At si observatio remitteretur, Lucius utique teneretur ad eam melius inculcandam vel etiam plene iubendam.

R. 2. Posterius etiam minus *tenentur* ad ieiunium nisi vi legis impositae; neque successor Lucii *vi voti* teneretur ad legem sustinen-

dam. Sine causa autem eam abrogare esset indirecte aliquo modo contra religionem.

267 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Magistratus populum adstringere nequeunt vi voti ad festum peragendum; neque auctoritatem habent utcumque festa religiosa iubendi. Id solum est, ad quod vi voti teneantur, ut petant a superiore ecclesiastico, ut illud festum pro urbis populo inducatur. Quod si factum fuerit, tenetur populus vi legis ecclesiasticae, idque tam diu, quamdiu lex vim suam retineat.

Sane motivo religionis et gratitudinis erga Deum *debet* populum instigari, ut volens servet festum, etiam sine propria obligatione. Sed, nisi lege ecclesiastica inducatur, ne ipsi quidem magistratus vi voti tenentur pro se personaliter quotannis illud festum celebrare, siquidem privatum exercitium non voverunt.

R. 2. Si autem magistratus cum parte populi vovissent illud festum peragere, ipsi voventes, etiam ecclesiastica lege non existente, tenerentur vi voti ad festum, quamdiu vixerint; reliqui non.

Ita constanter respondit S. Rit. C. approbantibus SS. Pontificibus. Cf. Gardellini ed. 3, Rom. n. 1444. 1621. 1871. 1963. 2019. 4152. *Th. m.* I, 441.

VOTI RELAXATIO. — IRRITATIO.

Casus. (74)

Alexius, puer duodennis, devotione incensus, cum se praeparat ad primam communionem, vovit pro prima inoboedientia, qua parentes denuo contristatus sit, numquam se amplius velle in lecto decumbere; dein vovit cotidie recitare rosarium et Sacro interesse, quintodecimo quoque die S. Communionem sumere et semel in hebdomada ieiunare.

Verum quoad primum mirantur et contradicunt parentes; quoad reliqua Alexius postero tempore, cum extra paternam domum sui iuris non sit, difficultatem patitur ea praestandi.

QUAERITUR 1° quid sit voti irritatio.

2° quinam possint vota irritare.

3° quid de Alexii votis dici debeat.

Solutio.

268 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Irritatio voti est potestas aliena exercita in *actum* vovendi vel in voti *obiectum*, quo actus ille sua efficacia privatur. — Dispensatio vero exercetur in *effectum* voti, annullando vel potius nomine Dei condonando eius obligationem.

R. 2. Irritatio alia est directa, alia indirecta. Directa est, qua in ipsum actum voventis in se spectatum potestas exercetur, isque *iuridice nullus* redditur; indirecta, qua potestas exercetur in *obiectum* voti et subtractione obiecti votum sua efficacia destituitur.

R. 3. Unde patet *directe* aliquod votum irritare non posse nisi eum solum, qui in personam voventis seu eius actus potestatem

habeat; indirecte etiam eum, qui potestatem seu ius habeat in obiectum, quod alter vovit. Cf. Ballerini-Palm. tr. 6, sect. 2, c. 3, n. 87 sqq.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Potestatem directe irritandi vota habent superiores religiosi relate ad vota suorum subditorum religiosorum post professionem religiosam emissa. Quibus communiter additur S. Pontifex ut supremus omnium religiosorum praelatus. Horum enim voluntas vi voti oboedientiae ita in omnibus subiecta est superioribus, ut ab iis dependeat. Cf. Ballerini-Palm. l. c. n. 102. 104 sqq.

R. 2. Eadem potestas conceditur parentibus vel iis, ad quos paterna potestas transiit, relate ad vota filiorum ante pubertatem emissa neque postea confirmata; immo probabiliter marito relate ad vota uxoris in matrimonio emissa. *Th. m.* I, 458; Ballerini-Palm. l. c. n. 98. 111.

R. 3. Directa irritatio extenditur ad vota omnia, quodcumque est eorum obiectum; indirecta irritatio ad ea vota sola porrigitur, quorum obiectum ius tertii tangit. Ita uxor irritare indirecte potest votum mariti, quod iuri matrimoniali praeiudicaret, herus vota famuli, quibus servitium hero debitum impeditur, et ita similiter. — Praeterea quicumque habet potestatem alterum aliquid iubendi, si iuste iubet aliquid, quod voto alterius est contrarium, illud votum eo ipso indirecte irritatum existit, quatenus cum voto iussio impleri non potest. — Directa irritatio etiam perpetua vota plane exstinguit; indirecta pro solo statu subiectionis, ita ut mutata voventis condicione vota reviviscant.

R. 4. Iussio, quae non respicit *debitum servitium*, ut votum irritet, debet ex rationabili causa procedere, i. e. debet esse iussio valida. Alia autem irritatio sive indirecta sive, idque a fortiori, directa non indiget speciali causa, ut valide exerceatur; indiget aliquo modo, ut fieri liceat ab irritante.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Omnia vota Alexii parentes irritare possunt, cum Alexius ante pubertatem ea emisit; idque etiam postquam aetatem 14 annorum supergressus fuerit, nisi sciens hanc rescindibilitatem post annum 14um completum confirmaverit.

R. 2. Ut illa directa irritatio fiat, parentes scire debent Alexium vota emisisse. Ut post notitiam primum illud votum licite solvant, habebunt iustam rationem ex solo voti obiecto, quod, spectata communi hominum condicione, excessivum est. Alia vota per se bona sunt, nisi forte excipias in tenera illa aetate ieiunium hebdomadarium. Quare pro tempore, quo Alexius est in domo paterna neque necessariis laboribus aliis detinetur, pii parentes scrupulo sibi ducant ea vota irritare, nisi tamen Alexius in iis implendis difficultatem habet vel scrupulis exponitur. Ex quacumque autem causa ea irritaverint, si irritaverint, Alexius ad nihil amplius *obligatur*. — Pro subsequenti vitae tempore, si Alexius sui iuris non fuerit, haec ratio sola sufficit, ut parentes vota irritent, addita monitione, ut filius, quantum potuerit, eadem sine voti obligatione observet.

272 R. 3. Etsi parentes, cum nihil sciant, vota non irritaverint, primum illud votum *indirecte* irritaretur pro singulis vicibus, si parentes iuberent Alexium in lecto decumbere; atque ita etiam ad reliqua vota toties Alexius non teneretur, quoties parentes iuberent aliquid, quocum voti impletio consistere non posset.

R. 4. Quando Alexius versatur extra domum paternam sub iure et servitio alieno, ab implendis votis eo ipso excusatur propter indirectam irritationem, quoties, ut supra, iussa votis contraria implere debeat. Verum ut non solum singulis vicibus, sed toto servitii tempore simpliciter excusaretur, deberet vota sua hero manifestare illeque rationabiliter iudicare, haec componi non posse cum servitio, quod Alexius praestare debeat. — Postea autem vota reviviscent. *Th. m. I.*, 464.

VOTI RELAXATIO. — DISPENSATIO.

Casus. (75)

Arcadius multis se oneravit votis, varias promisit peregrinationes, modo huic, modo illi ecclesiae 20 marcarum eleemosynam, feriis IV ab continentiam observare, sabbatis recitare integrum rosarium, aliis diebus certas litanias, a potu inebriante penitus abstinere. — Sed nunc laboribus et negotiis obrutus et infirmiore utens valetudine, incipit valde graviter ferre haec vota cupitque, ut ab iis liberetur. Obstat autem, quod vovit etiam non petere dispensationem.

QUAERITUR 1° quid sit dispensatio in votis.

2° qui possint dispensare.

3° quid Arcadio suaderi vel imponi debeat.

Solutio.

273 AD QUAESITUM 1^m R. Dispensatio in votis est condonatio rei promissae nomine Dei facta. Hanc facultatem esse in Ecclesia ratio suadet, sacrae litterae indicant, traditio perpetuaeque praxis certissime confirmat.

Videlicet 1) expedit adesse aliquem qui occurrentibus causis ex auctoritate decernere possit, Deo iam non esse ingratum, si quis a praestandis certis rebus promissis cesset. 2) In absoluta et amplissima potestate ligandi atque solvendi Ecclesiae data (*Matth.* 16, 19; 18, 18) haec facultas voti ligaminis solvendi atque nomine Dei condonandi includitur. 3) Atque Ecclesia ipsa sibi semper eam potestatem exercendo attribuit. Cf. *Noldin II*, n. 233.

274 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Summus Pontifex potest pro tota Ecclesia dispensare cum omnibus fidelibus undecumque venientibus, idque a quibuslibet votis; non quod ab omnibus votis pro libitu possit solvere, sed, si iusta causa occurrat, nullum votum ex se eius potestati subtractum est.

R. 2. Episcopi dispensare possunt in sua dioecesi a votis privatis non reservatis, idque vi ordinariae potestatis. Reservata autem

sunt vota: ingrediendae religionis, perpetuae castitatis, peregrinationum trium: Hierosolymitanae ad sepulcrum Dnⁱ, Romanae ad limina Apost., Compostellanae ad S. Iacobum. Quae vota, si *perfecte* fuerint emissa, ab episcopis sine speciali privilegio remitti nequeunt, nisi forte periculum sit in mora neque aditus ad S. Pontificem pateat.

R. 3. Praelati religiosorum aliive quasi-episcopalem iurisdictionem habentes erga suos, i. e. suae iurisdictioni subiectos et ab episcopali iurisdictione exemptos, eadem possunt atque episcopi; erga extraneos solum possunt dispensationem dare ex delegatione; quam regulares communiter habent. Cf. *Th. m.* I, 473; Noldin II, n. 237; Piat, *Praelectiones iuris regul.* II, p. 504.

R. 4. Ut valide dispensetur, requiritur causa: nam in iure alieno seu superioris nemo valide dispensare potest sine causa. At in votis etiam ipse S. Pontifex agit circa ius superius, circa ius divinum.

Verum sufficit prudens iudicium de sufficientia causae ex parte superioris, et sincera expositio ex parte subditi qui cupit dispensationem. Vota, in quorum solutione agitur de praeiudicando iuri tertii, solvi non possunt, nisi superior in ipsum illud ius tertii potestatem habeat, vel nisi ille tertius suo iuri sponte cedat; quapropter communiter requiritur in votis religiosis vel quasi religiosis recursus ad S. Sedem. *Th. m.* I, 474.

R. 5. In votis privatis iis, in quibus de iure tertii non agitur, causae dispensationis ex S. Alphonso III, 252 et 253 sunt fere hae: 1) periculum transgressionis seu maioris ruinae spiritualis, cum per se votum debeat esse in maiorem animae perfectionem; 2) magna difficultas in executione; 3) scrupuli a voto eiusque obligatione oriundi; 4) immatura voti emissio; 5) bonum commune: ex quibus causis, prout gravius vel minus graviter urgent, relaxatio plus minusve plena concedi potest, non adiuncta vel adiuncta aliqua commutatione. Nimirum, quando aliquod votum semel cum plena deliberatione et maturo consilio emissum est, raro expedit ex causa privata illud sine ulla boni operis subrogatione relaxare. Cf. etiam Laymann l. c. c. 8, n. 5.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Votum postremum non petendae dispensationis non obstat, quin Arcadius vota sua manifestet atque superior non rogatus dispenset. Quod sane convenit, si *gravis* causa existit. Immo possunt tantae existere causae, quae hoc votum non petendae dispensationis vi sua destituant, utpote quae ostendant id esse irrationabile neque Dei honorem promovens.

R. 2. Quoad peregrinationes suppono non intellegi peregrinationes illas *reservatas* (v. supra n. 274). Si negotia longiorem absentiam non permittunt, haec ratio esse potest, cur huic voto aliquod opus pium subrogetur, vel etiam elargitio tantae eleemosynae, quanti Arcadio itinera illa constiterint.

R. 3. Quoad promissiones subveniendi certis ecclesiis, primo videri debet, sintne illae promissiones rectoribus illarum ecclesiarum notificatae atque ab iis acceptatae. Quodsi acceptatae nondum sint, potest dispensatio fieri: cuius ratio esset vel immatura minusque de-

liberata promissio, vel damna in bonis fortunae ab Arcadio tolerata etsi non tanta quae votum redderent invalidum, vel necessitates maiores in familia Arcadii exortae. — Si vero acceptatae fuerint, debet videri, utrum Arcadius imprimis intenderit huic et illi ecclesiae subvenire, an de tali subventionem minus cogitans potius in genere intenderit facere aliquod opus Deo gratum. Si hoc posterius intenderit, etiam tum potestas dispensandi subsistit (S. Alph. III, 255): si prius illud, dispensationi locus non est; sed inspicere debet, num propter *mutatas circumstantias* Arcadius *excusetur*.

277 R. 4. Reliquorum votorum, abstinentioniae feriis quartis observandae, certarum precum recitandarum etc., dispensatio dari potest; cuius causa sane erit multitudo negotiorum et valetudo infirmior. Nihilominus videndum est, num subrogari possint exercitia pia leviora quidem, sed pro condicione Arcadii utiliora: frequentatio sacramentorum, cotidianum conscientiae examen, similia.

Insuper quoad abstinentioniam a potu inebriante videri debet, fueritne ratio huius voti periculum committendae ebrietatis, ad quam Arcadius inclinet. Quod si est, relaxandum votum non esset cum ebrietatis periculo sed solum quoad modum a medico praescribendum: nam aliter ratio non est, cur remedium peccati praeservativum adeo efficax auferatur.

VOTI RELAXATIO. — COMMUTATIO.

Casus. (76)

Getulia tredecim annos nata vovit perpetuam castitatem, ieiunium in pane et aqua singulis hebdomadis. Sed postea tentationes experta, cum opportunitas nubendi offerretur, quaerit commutationem voti castitatis: quae fit in cotidiani rosarii recitationem, in ieiunium et eleemosynam hebdomadaria.

Postea matrimonio iuncta iterum postulat onerum, quae ex votis restant, commutationem a confessario; qui cum se difficilem praebeat, a marito accipit interdictionem eleemosynae aliorumque votorum irritationem; verum cum de valore irritationis cotidiani rosarii valde dubitet, eam sibi ipsa in Missam cotidie audiendam commutat, quam mutato domicilio propter impossibilitatem postea omittit.

QUAERITUR 1° quid sit commutatio votorum et a quo facienda.

2° rectene in singulis casibus Getulia relaxationem obtinuerit.

Solutio.

278 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Commutatio est vel in minus, vel in aequale, vel in melius. Commutatio in melius fieri potest ab ipso vovente, si modo illud opus melius re ipsa praestatur. Commutatio in aequale, si fit etiam propria seu privata auctoritate, saltem non graviter reputatur illicita. S. Alph. l. c. n. 244. Sed quoniam auctores hac in re loqui soleant de opere *evidenter* aequali, quaestio vix est practica, nisi opus subrogatum tale sit, ut probabiliter sit

etiam *melius*: quo in casu omnes concedunt commutationem propria auctoritate sine ullo peccato fieri posse. Commutatio in minus nequit fieri sine ratione, neque ab ipso vovente sua propria auctoritate, sed potestate tantum ecclesiastici superioris.

R. 2. Commutatione per legitimam auctoritatem facta, *obligatio* ad opus primo promissum *prorsus* exstinguitur, ita ut, si res subrogata fiat impossibilis, ad nihil existat obligatio; non ita in commutatione proprio marte facta. S. Alph. l. c. n. 249.

R. 3. Verum quacumque commutatione sive propria auctoritate sive ecclesiastica potestate facta, etiam in melius, *licebit* semper ad opus primitus promissum redire: nisi post commutationem in melius novum votum accesserit. S. Alph. l. c. n. 248.

R. 4. Vota reservata excipiuntur etiam in commutatione, sicuti 279 excipiuntur in dispensatione: ita ut neque propria auctoritate neque *ordinaria* potestate superiorum ecclesiasticorum commutari possint, nisi quis ea commutare velit in professionem religiosam.

R. 5. Qui accepit delegatam potestatem *commutandi* vota, non habet potestatem *dispensandi*: vice versa habet. Quare qui commutandi tantum facultate potitur, non potest opus *notabiliter* minus substituere, tamen aliquantulum minus, quia alias esset res scrupulis obnoxia. S. Alph. l. c. n. 247.

Facultas „dispensando commutare“ admittit aliquid amplius, tamen excessus non debet esse nimius, cum principaliter debeat esse commutatio.

Maior etiam est facultas „commutando dispensare“: quae est principaliter dispensatio, ita tamen ut aliqua commutatio seu subrogatio adiungi debeat, eaque non relative minima.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Ut a voto castitatis rite obtineret Ge-280 tulia dispensationem vel commutationem, debuit ad confessarium privilegiatum accedere seu ad aliquem, qui a S. Sede facultatem delegatam dispensandi in votis reservatis habet. Nuptiae quidem oblatae causa dispensandi non sunt, est tentatio gravis frequenter recurrens.

Ut acceptam relaxationem Getulia bene intellegat, attendere debet, utrum solutio a voto castitatis sit absolute data annon. Communiter enim non datur nisi in ordine ad *hoc* matrimonium eiusque *legitimum usum*. Quare 1) si Getulia contra coniugalem castitatem peccaret, simul contra votum peccaret, siquidem quoad hoc relaxatio voti facta non sit; 2) si forte maritus ante ipsam moreretur, votum castitatis revivisceret et cum eius reviviscentia exstingueretur obligatio ad subrogata opera.

R. 2. Commutatione legitime facta, opus subrogatum sub voti religione quidem obligat, non tamen votum est reservatum; quare exorta nova causa circa illud nova commutatio vel dispensatio fieri potest per eum, qui ordinariam potestatem in vota habet; per simplicem vero confessarium id fieri nequit, sed opus est speciali per episcopum vel S. Sedem obtenta facultate.

281 R. 3. Erravit maritus, quasi *omnia* vota Getuliae uxoris irritare possit. Ista enim irritandi potestas eaque directa dirigitur ad ea vota tantum, quae uxor post initum matrimonium emisit: ad vota ante matrimonium emissa indirecta tantum est marito irritandi potestas, in quantum iuri mariti praeiudicant. — Moderata devotionis exercitia, quae gubernationem domesticam non impediunt, impedire nequit, neque ea vota irritare: potest immoderata ieiunia, si uxor per ea ad vitam coniugalem impos redderetur; immo quando gravida est uxor, facile votum ieiunandi eo ipso cessare vel suspendi potest, si videlicet proli inde timeri debet nocumentum. — Eleemosynae elargitionem ordinariam impedire maritus ita quidem nequit, ut uxori non liceat, at videtur posse ita ut uxor elargiri non teneatur, si uxor non habet bona propria, ex quibus faciat; si haec habet, eleemosynam ex illis nullatenus potest impedire neque voti obligationem irritare.

282 R. 4. Recte Getulia dubitavit de valore irritationis voti quod per subrogationem sibi incumberebat, recitandi cotidie rosarii; solum in singularibus casibus, si quando negotia domestica tantopere urgeant, ut ne necessarium quidem tempus uxor iis subtrahere possit, licebit ei voti obligationem suspendere: quod sane rarissimum erit.

Non illicite tamen fecit Getulia illam voti obligationem commutans in Missam cotidie audiendam, si devote assistit; nam est opus evidenter melius. — Sed haec commutatio non fuit absoluta, utpote neque profecta neque confirmata ab auctoritate. Quare quam primum opus subrogatum evasis impossibile, obligatio ad recitandum rosarium revixit.

VOTORUM INTERPRETATIO. — VOTA POENALIA.

Casus. (77)

Ausonius, cum incidisset in peccatum luxuriae cum puella, a confessario correptus et dolore percussus vovet se, si etiam semel relabatur, aut nunquam matrimonium initurum ideoque castitati caelibatus servandae se obnoxium fore, aut bis quavis hebdomada ieiunaturum. Re vera iterum labitur atque gravidam reddit puellam. Quare ad honorem puellae tegendum matrimonium nequit declinare. Attamen ieiunium promissum servare ei magis displicet.

Voverat etiam ter in hebdomada abstinentiam servare: quam tamen, quando ieiunia quattuor temporum incidunt, usque ad sex dies extendi ipsi molestius est. — Per annum cotidie Sacro interesse voverat, sed diebus dominicis saepe soli legi ecclesiasticae satisfecit, non voto; aliquoties etiam, putans esse festum obligationis, Sacro interfuit et pro voto secum statuit alteri Missae interesse, sed postea audiens non esse festum obligationis Missam alteram omisit.

QUAERITUR 1° quomodo Ausonius teneatur ad vota illa poenalia et a quo sint dispensabilia.

2° quomodo reliqua vota sint intellegenda, et num Ausonius iis satisfecerit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Hic primo quaeri potest, num votum, 283
quo Ausonius caelibem vitam promiserat, sit votum castitatis reser-
vatum. Quod ex compluribus rationibus negandum est. Nam:

1) non promisit formaliter castitatem, sed caelibatum. Et quam-
quam ex caelibatu *sequitur* Ausonium ad castitatem perfectam ser-
vandam teneri, non tamen tenetur ex motivo religionis, nisi indirecte
tantum, neque singulis peccatis, quae contra castitatem fortasse com-
mittat, committit sacrilegium seu peccatum *contra religionem*, sed
contra castitatem tantum; contra religionem esset solum peccatum
quod committeret, si iniret matrimonium.

2) Etsi vovisset formaliter perpetuam castitatem, tamen reser-
vatum votum non esset, quia non vovit castitatem absolute neque
perfecte ex amore huius virtutis, sed condicionate ut poenam.

3) Votum, quod emisit, disiunctivum est: ex quo fit, ut, nisi
utrumque obiectum sit reservati voti, votum ex nulla parte sit reser-
vatum. Quod cum in casu Ausonii non obtineat, relaxatio voti, si
opus est, obtineri potest ab eo qui a votis ordinariis potest dispensare.

R. 2. Si Ausonius in puellam stuprum violentum commisit, ipsi
liberum non est matrimonium inire aut non inire; sed si puella vult,
ducere eam debet; similiter, si puellae voti insciae matrimonium pro-
misit. Neque sic iniens matrimonium peccat contra votum; verum in
utroque casu tenetur ad alteram partem voti disiunctivi, quia volun-
tarie contrahens obligationem ineundi matrimonii hanc partem voti
quae caelibatum spectabat, reliquit, alteram autem partem voti im-
plendam implicite elegit. Hanc igitur nunc absolute tenetur implere.

R. 3. Maior difficultas exoritur, si sumimus Ausonium sine pro- 284
missione matrimonii cum puella, eaque libere consentiente, peccasse,
atque eum nunc ratione voti ex sua parte velle eligere non ieiunia
hebdomadaria, sed vitam caelibem. Ratione voti libertatem habet
eligendi alterutrum ex promissis. Sed quando nunc, cum ex sua
parte caelibem vitam praelegerit, propter puellae graviditatem ab
ipsa eiusque parentibus urgetur, ut matrimonium cum puella ineat,
teneturne vi voti ad ieiunia? Vix audeo eum stricte obligare; nam
peccando cum puella sibi *obligationem* matrimonii non imposuit, adeo-
que libertatem eligendi inter utrumque voti obiectum sibi non ademit;
potest igitur, quantum est ex se, praeeligere vitam caelibem, atque, si
nolit ieiunare, ad eam omnino obligatus existeret, saltem si puella
moreretur. Quando haec autem, vita comite, ad tegendum honorem
matrimonium cum Ausonio postulat, puto pro illo rem Deo gratiorem
esse matrimonium inire quam manere caelibem. Neque in rigore
loquendo opus est dispensatione. Aliter, si vovisset perpetuam casti-
tatem; nam in eo casu opus dispensatione esset, ut liceret in matri-
monio debitum coniugale petere.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Primum votum observandae ter in heb- 285
domada abstinentiae explicatione indiget quoad sensum seu ambitum

suum. Si Ausonius expresse intellexit tres dies extra dies abstinentiae ab Ecclesia praescriptos, sane, quando occurrunt ieiunia quattuor temporum in iisque abstinentia in loco actuali observatur, sexies abstinentiam servare debet. Argumentum, unde concludere possis, quae fuerit Ausonii intentio, ex eo habebis quod inquiras, utrum Ausonius voluerit communi anni tempore *praeter feriam sextam* ter abstinentiam servare, necne. Si hoc voluit expresse, etiam in proposito casu voluit sexies servare; si prius noluit, sed feriam sextam inter tres dies abstinentiae numeravit, etiam in hebdomadis quattuor temporum non tenetur ultra hos ipsos dies ieiunii alios dies pro abstinentia eligere. Immo si dubium manet de Ausonii intentione, etsi postea putaverit se ad plus teneri, tamen non tenetur, nisi ut cum diebus abstinentiae ab Ecclesia iam praescriptis *tres dies compleat*. Verum si *illis* diebus, in quibus iam aliunde obligatio existit, abstinentiae legem violaverit, *duplicis* malitiae reatum contrahit. *Th. m. I, 447.*

R. 2. Simile quid dici debet de voto cotidianae Missae. Nam si Ausonius de dominicis festisque diebus nihil statuit, neque de eo cogitaverit: illis diebus non tenetur ad duo Sacra, sed ad unum Sacrum *duplici titulo et duplici obligatione*. Obiective igitur satisfaciendo legi ecclesiasticae satisfecit etiam voto; num subjective peccaverit, pendet ab eius conscientia.

286 R. 3. Magis etiam in eo casu voto Ausonius satisfecit, cum Missam audiret die, quem falso putaverat esse festum obligationis et quem postea talem non esse cognovit. Immo in hoc casu, etsi voto se obstrinxisset, ut Sacro aliunde non obligatorio interesset seu diebus festis bis Missae assisteret, nihilominus satisfecisset. Neque voluntas expressa, qua Ausonius non pro voto sed pro lege ecclesiastica implenda Missam audire ex errore proposuerat, in nostro casu voto impleto obstat. Quamquam enim formalis et absoluta voluntas, per actum alioquin promissum non implendi obligationem ex voto ortam, re vera impedit, quominus votum possit haberi pro impleto, cum novam quandam obligationem vovens ipse sibi per istam voluntatem imponat: in nostro casu ipsa haec voluntas, si ita loqui fas est, erat involuntaria, utpote *ex errore* profecta *et causata*. Praevaluit igitur voluntas generalis et habitualis, quam etiam Ausonius retinuit, ut per Missam impleatur obligatio, si qua adsit, atque ea ipsa impleatur, quae adsit; adfuit autem re ipsa sola obligatio voti. Cf. *Th. m. I, 450.*

VOTI RESERVATI DISPENSATIO.

Casus. (78)

Felicula, non obstante voto castitatis ex peccato gravida facta, cogitat matrimonium inire et, quoniam diuturniorem esse moram putat, si Romam recurri debeat, sine dispensatione a voto matrimonium init.

QUAERITUR quali dispensatione Felicula indigeat et a quo illa sit petenda.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Felicula non recte iudicavit ante suum²⁸⁷ matrimonium necessarium esse recursum Romam faciendum.

Nam etsi sumatur non esse qui ex privilegio possint a votis *reservatis* absolvere: in casu necessitatis, ubi periculum est in mora, illud votum castitatis non iam ita censetur reservatum, ut episcopus ordinaria facultate non possit dispensare in ordine ad hoc matrimonium ineundum.

Immo aliqui etiam confessariis regularibus ordinum mendicantium id ex privilegiis vindicant. S. Alph. VI, 987. 1128; III, 258.

Est autem gravis et necessaria causa, cur Feliculae dispensatio concedatur.

R. 2. Post initum matrimonium votum non totaliter quidem sed²⁸⁸ ex parte cessat. Nam reddere debitum petenti coniugi coniux alter debet; petere tamen ei qui voto castitatis tenetur non licet, immo prioribus duobus mensibus ne reddere quidem licet, quia alter ius perfectum nondum habet. Quare quo melius difficultates removeantur, dispensatio petenda est. Quoniam autem votum non iam perfectam castitatis observantiam pro obiecto habet, per ordinariam facultatem episcopus dispensare potest, atque etiam confessarii regularium mendicantium facultatibus sui ordinis instructi. S. Alph. l. c.

R. 3. Verum dispensatio, sive ante matrimonium datur sive post initum matrimonium, non est absoluta, sed datur solum 1) pro tempore huius matrimonii 2) eiusque legitimo usu (cf. supra n. 280).

VOTUM ASSUMENDI ORDINES SACROS ET VOTUM INGREDIENDAE RELIGIONIS.

Casus. (79)

Dagobertus perfectionis christianae cupidus vovit ingredi religionem; quod cum aperiat confessario, interrogatur, voveritne in religione assumere statum sacerdotalem. Cui cum respondisset se ad illum aspirare quidem sed voto hoc non comprehendisse, confessarius suadet, ut votum suum commutet in votum status sacerdotalis et curae animarum in ipsa dioecesi exercendae, quae sacerdotibus sit valde destituta; id enim opus melius et perfectius esse. — E contrario Adolphus, qui votum sacerdotii et servitii erga ecclesiam dioecesanam fecerat, atque ob hanc causam in collegio diocesano gratis studia absolvit, a confessario interrogato responsum accipit se non impediri ab ingredienda religione, utpote in quam aliis omnibus votis praestantiorum quaecumque vota commutare quilibet possit.

QUAERITUR 1° quid sit status perfectionis; sitne perfectior status sacerdotalis an religiosus.

2° rectene iudicaverit Dagoberti confessarius an Adolphi.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Status perfectionis christianae commu-²⁸⁹niter intellegitur status, quo ad perfectionem tenditur, non quo iam

obtenta sit, atque distinguitur ab ipsa perfectione. Siquidem in ipso perfectionis statu potest aliquis esse satis imperfectus, et extra statum perfectionis satis perfectus. Ipsa enim *perfectio christiana* consistit in caritate Dei et proximi eiusque frequenti et perfecto exercitio; *status perfectionis* in stabili vitae genere per modum obligationis assumpto, quo illud exercitium caritatis promoveatur et facilitetur. S. Thom., *S. th.* 2, 2, q. 184.

R. 2. Status perfectionis simpliciter et presse dictus ille est, in quo per vota assumitur perpetua obligatio ad consilia evangelica observanda, paupertatem, castitatem, oboedientiam sub certa regula certoque instituto: siquidem tali vitae genere et obstacula exercendae caritatis humanae naturae communia auferuntur, adiumenta et occasiones continuo praebentur; immo ab ipso Christo Domino pro conditione perfectionis necessaria statuitur: „Si vis perfectus esse, vade, vende quae habes . . . et veni, sequere me“ (Matth. 19, 21). Qui status vocatur *status religiosus*, isque presse sumptus, si institutum supremam approbationem ab Ecclesia tulit eiusque sectatores ecclesiastica auctoritate divino servitio consecrantur.

R. 3. Si status perfectionis latius sumitur, extendi debet ad quodvis stabile vitae genus, per quod obligatio ad perfectiores actiones assumitur; atque ita status clericalis ordinum maiorum sine dubio status quidam perfectionis est, cum ex se perpetuo et irrevocabiliter clericos saltem ad consilium evangelicum perpetuae castitatis (in occidentali Ecclesia) obliget atque a saeculari cura et quaestu avocans ad servitium Dei transferat.

Magis etiam status episcopalis statui perfectionis accensetur, qui ad nobilissimum caritatis exercitium, zelum animarum perpetuo adstringit, et non tam acquirendae, quam *acquisitae perfectionis status* dicitur, cum ex abundantia dilectionis divinae in proximorum dilectionem et curam debeat intendere. Cf. S. Thom. l. c. art. 7.

290 R. 4. Cum status religiosus sit status perfectionis simpliciter et presse dictus, iure ecclesiastico expresse statutum est professione religiosa alia vota particularia exstingui. Sic 4 X 3, 39 titulum fert: „*Omne votum mutabile est in votum religionis*“, atque ita statuitur: „*Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur religionis observantiam commutare.*“ Atque iure merito id statuitur, cum ex natura rei videatur quodammodo fluere.

Quod S. Thom. 2, 2, q. 88, a. 12 pulcherrime explicat: „Omnia alia vota sunt quorundam particularium operum: sed per religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat. Particulare autem in universali includitur. . . . Nec tamen religionem ingrediens tenetur implere vota ieiuniorum, vel orationum, vel aliorum huiusmodi, quae exsistens in saeculo fecit, quia religionem ingrediens moritur priori vitae; et etiam singulares observantiae religioni non competunt; et religionis onus satis hominem onerat, ut alia superaddere non oporteat.“

R. 5. Inde sponte efficitur, ut status religiosus in se spectatus (adeoque seposito sacerdotio quod multi religiosi suscipiunt) quoad perfectionis christianae professionem sacerdotio sit altior et efficacior, dignitate et caractere sane inferior.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Confessarius Dagoberti sine dubio erravit. 291

Nam 1) Dato, non concesso, in adiunctis loci et temporis fortasse praestare, ut Dagobertus cum sacerdotali dignitate curam animarum assumat: votum ingrediendae religionis, si religio sensu stricto sumitur, votum reservatum est, quod privatam commutationem non admittit. Quae de omnibus quidem reservatis votis regula est, at pro reliquis ea admittitur exceptio, ut liceat ea commutare in professionem religiosam; ergo debuit saltem iudicium Ecclesiae (S^{ae} Sedis) expectari. 2) Dagobertus in ipsa religione sacerdos fieri potuit, neque propter religiosum statum assumptum ad curam animarum exercendam ineptior evadit. Potuit igitur confessarius suadere, ut Dagobertus aliquem ex religiosis ordinibus eligeret, qui curam animarum ex suo instituto admittit vel exercet. Quoniam enim ex voto suo Dagobertus non videtur certum ordinem religiosum determinasse, libere inter diversos potest eligere. 3) Soli episcopi propter officium suum prohibentur, quominus possint inconsulta S. Sede deposito munere religiosum ordinem ingredi; aliis clericis et sacerdotibus, etiam curatis, licebit *sine venia* sui Episcopi, solo dato ei nuntio, relicto officio, religiosam vitam assumere; et quamquam episcopus, si re vera clerico illo necessario indigeat, apud S. Sedem agere potest pro eius revocatione, teste Benedicto XIV, difficillimum semper erit in hoc negotio episcopum esse victurum, quod late ipse S. Pontifex prosequitur in litteris „Ex quo dilectus“ 14 Ian. 1747.

Multo igitur minus potuit Dagobertus pro statu religioso, quem voverat, tuto eligere statum sacerdotii saecularem curam animarum exercentis.

R. 2. Neque Adolphi confessarius omnino recte iudicavit. Recte 292 quidem dixit, si in casu Adolphi solummodo votum qua tale spectandum esset: hoc enim ex modo dictis patet. Verum Adolphus contraxit praeter votum obligationem fidelitatis et quasi-iustitiae erga episcopum: adeoque res cum eo antea componenda est. Cum enim bonum sit, in statu sacerdotis saeculari sub episcopo Ecclesiae servire, Adolphus potuit se ad hoc etiam erga episcopum *adstringere* atque episcopo ius concedere. Atque ita aliquando fit, ut alumni certorum collegiorum promittere debeant se post susceptos ordines sacros nolle ingredi ordinem religiosum sine episcopi vel S^{ae} Sedis venia.

Attamen etiam in hoc casu 1) videri debet, quo iure episcopus alumnis talem obligationem imponat; 2) non expedit se difficiliorem praebere in concedenda venia assumendae vitae religiosae, cum ipse etiam S. Pontifex quoad suorum collegiorum alumnos difficilis esse non soleat in tali venia danda. Alioquin Adolpho recursus ad S. Sedem manet, quae communiter pro regula sumit ea, quae in simili causa S. Gregor. M. alicui episcopo conquerenti scripsit: „Hortamur igitur,

ut tam promptae devotioni eius, quam in sancto studet habere proposito, minime Vestra sit impedimento Fraternitas; magis autem, quibus valetis adhortationibus, pastoralis admonitione succendite, ut fervor huius desiderii in eo non tepescat; ut qui a turbulento curarum saecularium tumultu se segregans, quietis desiderio portum monasterii appetiit, rursum in ecclesiasticarum curarum non debeat perturbationibus implicari, sed in Dei laudibus permittatur secure ab his omnibus, ut postulat, remanere.“

VOTUM INGREDIENDAE RELIGIONIS.

Casus. (80)

Caius et Caia eius soror vovent haec se fieri monialem, ille se religiosum fieri velle. Verum cum Caius iam admissus esset, expelluntur e patria ordines clericales, monachalem autem ordinem ingredi non amat. Caia in mente quidem habuit sorores misericordiae, at cum candidaturam per hebdomadam egit, hanc vitam sibi graviorem fore putans, cogitat potius congregationem eligere quae scholarum curam gerit: institutum autem quod ei praeplacet exsulat in America, proin quaerit, utrum votum suum per annos differre possit, donec moniales illae redeant, maxime cum per experimentum apud sorores misericordiae iam videatur voto satisfecisse.

QUAERITUR 1° ad quid teneatur quoad ingressum, qui vovit religionem.

2° sitne a voto suo liber, qui postea egreditur.

3° quid de Caio et Caia in casu dici debeat.

Solutio.

293 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quamquam *religiosus* vel *monialis* sensu stricto canonico intellegitur membrum alicuius instituti, quod pleno sensu ut *ordo religiosus* a S. Sede approbatus sit: tamen voventes, nisi hunc sensum strictum intellexerunt, possunt etiam eligere congregationes religiosas, in quibus vota religionis substantialia etsi simplicia tantum emittuntur. Quod de feminis etiam certius valet quam de viris, cum „moniales“ plerumque non stricti ordinis, sed religiosae congregationis sint, neque iam moniales, si dicuntur, intellegi solent solae claustratae papali clausura et cum votis sollemnibus.

Unde etiam sequitur eum, qui vovit ingredi religionem, nisi satis constet eum in mente habuisse ordinem religiosum sensu stricto canonico, non obligari *quasi ex voto reservato*. Cf. Vermeersch, *De religiosis institutis et personis* n. 161. 162.

R. 2. Qui vovit religionem, non diu potest ingressum differre. Verum dilatio quatenus gravis sit, multum a mente voventis eiusque aetate pendet. Qui in aetate matura vel provectiore vovet, per dilationem ultra sex menses post mox quaesitam et obtentam admissionem sine causa productam graviter potest peccare; non ita qui in iuvenili aetate est. *Th. m. I.*, 451.

294 R. 3. Vovens tenetur mediocrem diligentiam adhibere, ut admittatur: quare si repulsam patitur in uno monasterio vel uno ordine

(neque hunc determinatum ordinem tantum vovens intellexit), una alterave vice amplius experiri debet, num in alio ordine recipiatur: nisi forte de ineptitudine ad statum religiosum in genere iam antea constiterit.

R. 4. Attamen extra patriam et nationem propriam receptionem quaerere non censetur obligationis esse, nisi vovens id expresse intenderit. Immo feminae minor etiam obligatio est, ut admissionem quaerat in loco remotiore. Quod autem antiquitus dixerunt eam non teneri extra *provinciam* patriam receptionem quaerere, pro nostri temporis circumstantiis non universim admiserim, nisi peculiares exstiterint difficultates.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Qui vovet se velle religiosum fieri, 295 generatim non solum experimentum intellegit, sed professionem et vitam perpetuo in religione ducendam. Quare generatim pro libitu seu ex levi causa postea, si sibi religiosa vita minus placuerit, non potest recedere sine laesione voti. Ut hoc ita leviter fieri possit, positiva ratio adesse debet, ex qua iudicetur probabiliter votum intellectum esse de solo experimento sumendo, atque voventem sibi voluisse libertatem servare dein decernendi, utrum vita religiosa sibi conveniat necne. Quodsi haec positiva adest ratio, obligatio ulterior non est urgenda. Cf. Vermeersch l. c. n. 157.

Alias autem, si votum de professione religiosa erat, non quaelibet difficultas seu molestia novitium reddit liberum, sed solum magna et prorsus inexpectata. S. Alph. IV, 72; *Th. m.* I, 454; Vermeersch n. 158.

R. 2. Similis distinctio fieri debet pro casu, quo quis admissus postea ab ordine dimittatur. Scilicet liber manet, si voverat solum tentamen religiosae vitae; non ita, si vovit seu vovendo intellexit futuram professionem vitae religiosae: in posteriore casu pro spe, quam habet admissionis iteratae vel admissionis in alio ordine, ad novum tentamen faciendum tenetur. Idque maxime valet, si ex culpa sua novitius (vel professus votorum simplicium) dimissus fuerit; verum etiam suo modo et pro spe aptitudinis suae ad alium ordinem idem valet in eo, qui sine sua culpa dimittitur. *Th. m.* ibid.

Facilius tamen sumi potest eum, qui sine sua culpa dimittitur, posse acquiescere, cum facilius iudicari possit spem admissionis in alio ordine tantam non esse, ut sit obligatio faciendi tentaminis.

AD QUÆSITUM 3^m. A. *Quoad Caium* R. 1. Caius non tenetur 296 ordinem monachalem ingredi, cum eos ordines vovens nullatenus videatur in mente habuisse. Quamquam enim per talis ordinis electionem votum impleret — siquidem vovit in genere fieri religiosum, non in specie religiosum ordinis clericorum regularium —, tamen non tenetur sic implere.

R. 2. Si extra patriam exsulem exsistere pro Caio res gravior videtur, vi voti sui ad id obligari stricto sensu nequit; debet tamen aliquamdiu exspectare, et si postea sibi in patria occasio fuerit ingrediendae religionis, voti obligatio reviviscit.

R. 3. Attamen si post aliquot annos possibilitas implendi voti non exstiterit, non putem Caium peccaturum esse, si statum vitae eligat cum futura vita religiosa impossibilem.

297 B. *Quoad Caiam* R. 1. Etsi voventi imprimis obversabatur congregatio sororum misericordiae, se ad amplectendum *hoc* institutum non obligavit, sed in genere ad amplectendum institutum religiosum; quare voto suo satisfaciet amplectendo congregationem, quae scholarum curam agit.

R. 2. Si institutum sororum misericordiae sibi minus convenire videtur, per aliquot annos voti executionem differre putaverim culpa vacare, dummodo interim Caia aptam se servet pro religiosa vita. Neque ad iter americanum obliganda erit absolute.

R. 3. Verum si opportunitas sese sororibus scholarum aggregandi non erit, suscipiendi itineris americani obligatio est condicionata: videlicet aut iter americanum suscipere debet, aut serium tentamen facere in congregatione sororum misericordiae. Nam cum hoc institutum imprimis ante oculos haberet, cum votum faceret, non quaelibet difficultas, quam experiatur in *hoc* instituto, ratio esse potest, cur liceat. ab omni obligatione voti se immunem considerare. Neque leve illud experimentum, quod fecit, pro voto impleto sumere licebit.

R. 4. Attamen si post serium tentamen apud sorores misericordiae factum Caia difficultatem prorsus inexpectatam experiatur, ad iter americanum iam nequit obligari. Quare si in alio instituto religioso experimentum facere impossibile est nisi in America: post aliquod tempus — *ut supra de Caio dixi* — Caia a voti obligatione se liberam censere poterit, *vel etiam prius*, si ablata est spes moniales intra paucos annos in patriam redituras esse.

STATUS RELIGIOSUS.

VOCATIO AD VITAM RELIGIOSAM. — OBSTACULA.

Casus. (81)

Reinerus juvenis sentit se per Dei gratiam attrahi ad vitam religiosam; verum parentes, cum hoc audiunt, sese omnino opponunt, eo quod filii ope indigeant atque, nisi eius auxilio in propecta aetate iuventur, vitam miseram degere debeant; se semper id sperasse fore, ut senilem aetatem apud filium suum sacerdotem in pace ducere et finire possint.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio sequendi vocationem vitae religiosae.

2° quae sint rationes, quae ingressum impediant, ac imprimis quae cognatorum necessitas.

3° quid Reinero consulendum.

4° quomodo peccent qui aliquem a religione retrahant.

Solutio.

298 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Religiosae vitae electio non *ex se* cadit *absolute* sub praeceptum, cum versetur circa consilia evangelica, non

circa mandata. — Nihilominus sub praeceptum cadere potest per accidens, ut medium propriae salutis, si videlicet aliquis cognoverit statum religiosum unicum sibi esse medium, quo abstineat a peccatis gravibus et securam reddat aeternam suam salutem. Quod absolute quidem necessarium medium non est, cum media alia non desint, at relative et disiunctive necessarium aliquando evadere potest. Fieri enim potest, ut aliquis se ita debilem experiatur, ut ad conservandum statum gratiae alterutro indigeat: aut segregatione a saeculo per ingressum in religionem aut usu mediorum longe difficiliorum. Quae si se adhibiturum esse ipse desperat, iam est in iis circumstantiis, in quibus vitae religiosae electio sit medium moraliter necessarium, quod sine gravi temeritate omitti non possit. — Immo quilibet, qui magnum habet gratiae divinae impulsus, temeritatem magnam committit vocationem neglegendo, eo quod se ipsum speciali Dei protectione destituat. *Th. m. I, 510.*

R. 2. Verum cum ille, qui vocationem non sequitur, sibi persuadere soleat sibi vitam religiosam necessarium medium non esse, idque pro superandis singulis peccandi periculis verum sit: non facile alicui hunc vocationis neglectum in grave peccatum vertere possumus, etsi timendum sit, ne neglectus ille multorum peccatorum gravium ansa postea fuerit. *Th. m. ibid.*

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quoniam Christus Dominus tam aperte 299 ad perfectionem evangelicam invitavit, omnes Christiani religionem ingredi possunt, qui apti inveniuntur vitamque religiosam ducere seu vota servare parati sunt neque aliis obligationibus detinentur.

R. 2. Excluduntur iure sive naturali sive canonico:

1) *defectu libertatis*: servi proprie dicti; matrimonio iuncti post matrimonium consummatum, nisi altera pars consentiat vel ius amiserit; episcopi sine consensu S. Pontificis;

2) *ratione iustitiae*: ii qui debitis multis ex culpa sua gravati sunt, nisi sint in periculo salutis; ii qui rationibus reddendis ex gesto aliquo munere sunt obnoxii, quamdiu rationes non reddiderint;

3) *ratione pietatis* filii, qui parentes suos in gravi necessitate positos aliter iuvare nequeunt, vel qui alios propinquos ex extrema necessitate eripere debent neque in religione possunt; magis etiam parentes ratione curae filiorum. *Th. m. I, 513. 514; Vermeersch l. c. n. 146—153.*

S. Thomas, *Summa theol.* 2, 2, q. 189, art. 6 „Parentes“, ait, „habent rationem principii, in quantum huiusmodi: et ideo per se eis convenit, ut filiorum curam habeant. Et propter hoc non licet alicui filios habenti religionem ingredi, omnino praetermissa cura filiorum, i. e. non proviso qualiter educari possint. . . . Per accidens tamen parentibus convenit, ut a filiis adiuventur, in quantum scilicet sunt in necessitate aliqua constituti. Et ideo dicendum est, quod parentibus in necessitate existentibus, ita quod iis commode aliter quam per obsequium filiorum subveniri non possit, non licet filiis, praetermisso parentum obsequio, religionem intrare. Si vero non sint in tali neces-

sitate, ut filiorum obsequio *multum* indigeant, possunt, praetermisso parentum obsequio, filii religionem intrare etiam contra parentum praeceptum.“

300 AD QUAESITUM 3^m R. Si parentes habent, unde secundum statum suum vivere possint, etsi parce tantum, vel si iis aliter quoad necessaria provideatur: Reinerus non tenetur curare aliquam molestiam, quam ex absentia filii parentes sentiant. Nam eos sine isto solatio esse, gravem necessitatem non constituit. — Si vero parentes re ipsa in gravi necessitate versantur, ex qua filius in saeculo manens eos possit brevi eripere, debet ingressum in religionem differre, dum parentibus provisum sit.

Quando igitur provisum fuerit, non solum non habet amplius obligationem differendi vel omittendi ingressum in religionem; sed consulendum ei plane est, si modo alioquin est aptus, ut spretis parentum consiliis et querelis sequatur Deum. Nam hac in re carnem et sanguinem sequi vix non idem est ac vocationi divinae multisque Dei gratiis valedicere.

301 AD QUAESITUM 4^m R. 1. Parentes, si habent aliquid iustae causae ad filium retardandum, facile causam exaggerant, sed in hoc subjective excusari possunt. Aliud est, si nihil iustae causae adfuerit, seu si ipsi in necessitate non versantur.

Quare dicendum est: si vi, minis vel importunis precibus filium retrahunt, eos graviter peccare, cum *invitum* detineant ab assecutione boni spiritualis adeo magni. — Idem est per se dicendum, si exaggerantes difficultates religiosae vitae vel aliter decipientes et fucatis rationibus in errorem inducentes eum avertunt.

R. 2. Quod non de solis parentibus, sed de quibusvis, qui alium ab amplectenda vita religiosa avertunt, per se utique dicendum est. Immo plane puto facilius graviter peccare eum qui alium inanibus rationibus et consiliis decipiens a religione retrahat, quam eum qui vocatus vocationem sequi nolit atque se ipsum futili ratione decipit. Gravius enim obligor, ne alium fraudulenter deiciam e possessione vel e certa spe assecutionis magni boni, quam obligor, ut ipse bonum non debitum apprehendam. Cf. S. Alph. IV, 77.

R. 3. Quomodo ille, qui alterum ab ordine religioso avertit vel ingressum retrahit, tum huic tum aliquando ordini religioso ad reparanda damna et iniuriam teneri possit, non huc pertinet, sed ad quaestiones de iustitia atque de obligatione reparandae iustitiae laesae et secundum principia de restitutione ex damno illato solvendum est.

A STATU RELIGIOSO RECESSUS.

Casus. (82)

Heliodorus contra voluntatem parentum in ordinem religiosum ingressus vota emisit. Verum paulo post exorto aliquo infortunio parentes incipiunt valde egere. Quibus Heliodorus primum inscio suo superiore per ea, quae

extra domum collegerat, subvenit; sed cum haec pauciora esse putet neque in ordine adeo abundanter subvenire possit, petit dimissionem. Quam superiores, cum causam non satis iustam esse dicant, volunt negare; tandem propter importunas preces Heliodorum religiosae subiectioni minus aptum iudicantes secundum potestatem a Sede Apostolica acceptam a religione dimittunt.

QUAERITUR 1° quid de ingressu et de votis Heliodori censendum sit.

2° num debuerit vel potuerit parentibus sive pecunias colligendo sive ordinem derelinquendo subvenire.

3° quid de dimissione Heliodori sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex iis, quae in priore casu iam disputata sunt, patet Heliodorum potuisse, etiam invitis parentibus, ordinem religiosum ingredi: nam in gravi necessitate parentes nondum existerunt, utpote quae postea demum infortunio inducta sit.

R. 2. Aliter, si ante votorum emissionem propter circumstantias ruinam bonorum iam proxime impendere novisset: in quo casu, si poterat, antea curare debuit, ut *gravis* necessitas parentum avertetur, etsi propterea egredi vel vota differre necessarium fuerit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Post vota emissa, etsi simplicia tantum, Heliodorus se non potest oboedientiae superioris subducere, ut parentibus subveniat, nisi forte — qui casus vix non chimaericus est — agatur de extrema necessitate, cui e monasterio et cum licentia superioris subvenire nequeat. Neque tamen propterea vota religiosa per se solvuntur, sed extincta necessitate extrema ad ordinem suum reverti Heliodorus tenetur.

R. 2. In *gravi* tantum necessitate cum superioris licentia potest quidem extra monasterium parentum curam agere, sed non tenetur cum iactura decentiae sui status id agere, etiamsi superior permitteret.

R. 3. Sine licentia sive petita et data sive praesumpta nihil agere potest. Quare recte non egit Heliodorus inscio superiore extra domum pro parentibus pecuniam colligendo: immo, nisi hac mente donatores pecuniam contulerint, ipseque ita acceptaverit, ut haec pro necessitatibus parentum intellexeretur data, contra *paupertatem* peccavit: aliter contra debitam subiectionem tantum. Multo minus ratio erat, cur cum iactura *status sui* parentibus succurreret.

S. Alph. l. c. n. 67; *Th. m.* I, 515.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Recte iudicaverunt superiores causam non esse sufficientem petendae et dandae dimissionis: immo sine dubio superiores concedere parati erant, ut etiam ultra obligationem filii parentibus sive per monasterium sive per benefactores rogatos auxilium ferretur. Abundantiorem autem curam, etsi filius a votis solutus agere potuerit, debuit divinae providentiae committere.

R. 2. Heliodorus, si causam suam, obiective quidem non sufficientem, solummodo exposuit, paratus, si necessarium fuerit, statum religiosum relinquere, sed etiam paratus superiorum iudicio acquiescere,

a peccato excusari poterit, quoniam naturalis amor erga parentes facile sobrium iudicium de gravitate causae impedire potest.

R. 3. Quod Heliodorus importunas preces adhibuit atque ita se superioribus ineptiorem pro vita religiosa exhibuit, a peccato certe non erat immunis; num *mortaliter* peccaverit, multum pendet a gradu improbitatis, qua urgebat suam dimissionem. Nam si alias erat omnino aptus, et solum propter importunam agendi rationem dimissionem quasi extorsit, censeo plane eum mortaliter peccasse contra vota religiosa, eumque teneri per se, saltem post sublatam gravem necessitatem parentum, iterum se aptum reddere et admissionem iterum rogare. Cf. *Th. m.* I, 517.

R. 4. Pro superiore ordinis non necessitas parentum Heliodori ratio esse potuit concedendae dimissionis, potuit esse huius obstinatus animus, quo se ordini parum aptum ostendit. Verum hac in re inspicienda est facultas a S. Sede data, ut iudicetur, ob quasnam causas in instituto religioso superiores vota simplicia per dimissionem solvere possint, alumno sive invito sive consentiente. Neque una regula pro omnibus ordinibus statui potest. Ceterum dimissio, etsi culpa Heliodori facta, valida censenda est, cum error non intervenerit.

RELIGIOSUS PAULATIM TEPESCENS — DIMISSIO EX ORDINE RELIGIOSO (I).

Casus. (83)

Herbertus, postquam cum fervore spiritus novitiatum peregit et votis se Deo perpetuo dicavit, mox incipit tepescere, regulas ut res leves et minutas spernere; aliquoties etiam contra vota graviter peccat; demum cum valetudinis non sit adeo robustae, ex eo quod onera ordinis ferre non possit, dimissionem ex defectu sanitatis petit.

Res Romam defertur, et S. Congregatio petitioni annuens superiori ordinis dat potestatem Herberti dimittendi. Superior instrumentum dimissionis conficit atque ad Herbertum mittendum curat: qui interea direxerat litteras sed a superiore nondum receptas, quibus se fatetur a daemone elusum et instanter petit, ne dimittatur.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio religiosorum tendendi ad perfectionem et observandi regulas.

2° sitne infirma valetudo ratio dimittendi religiosi.

3° quid de Herberto eiusque dimissione iudicandum.

Solutio.

305 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Distincta ab obligatione servandi vota seu non laedendi vota in singulis casibus occurrentibus adest obligatio generalis pro religioso, quo teneatur *non abicere* tendentiam ad perfectionem.

R. 2. Abicere tendentiam ad perfectionem censetur ille religiosus, qui regulas nihil curat vel vota frequentius graviter laedit. Quare praeter peccatum, quod contra vota singulis vicibus committit, eius-

modi religiosus speciale peccatum contra obligationem aspirandi ad perfectionem committit a) frequenti violatione votorum in re gravi; b) regularum neglectu tali, qui eum coniciat in grave periculum, ne dimittatur ex ordine: quod qui advertit, sub gravi tenetur curam adhibere ad diminuendos hos defectus, etsi in se non graviter malos; c) cui accedit transgressio regularum ex formali contemptu auctoritatis (quod tamen ad inoboedientiam trahi licet). - *Th. m.* I, 517.

R. 3. Alias in plerisque ordinibus regulae *ex se* non obligant sub peccato, obligant tamen ad sustinendam poenam, quae propter violatas regulas forte imponatur, atque etiam plerumque in ipsa earum violatione suberit affectus venialiter peccaminosus, qui ad transgressionem moverit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Infirmia valetudo *novitii* raro ratio est 306 cur debeat, facile cur possit quaerere egressum ex ordine. Pro superioribus ordinis etiam ratio est, cur vel invitum dimittant. Immo, nisi forte aliis Dei donis ille defectus compensetur, iis obligatio incumbere potest dimittendi, ne cum dispendio religiosae disciplinae multas exemptiones et dispensationes a regula facere postea cogantur atque relaxationi ordinis viam sternant.

R. 2. Post emissa vota, nedum sollemnia, sed etiam simplicia tantum, quae post decreta Pii IX data d. 19 Martii 1857 ante sollemnem professionem pro triennio emitti debent, et quae per dimissionem ex ordine plene solvuntur: infirma valetudo, quae post professionem votorum simplicium supervenerit, non agnoscitur pro causa, cur a superioribus illorum ordinum, quos decreta illa spectant, professus votorum simplicium possit dimitti. *S. Cong. Epp. et Reg.* 12 Iun. et 17 Iul. 1858.

R. 3. Nihilominus occurrente casu recursus fieri potest ad S. Sedem seu S. Congregationem Epp. et Regul., quae ex hac causa professo votorum simplicium *petenti* dispensationem et solutionem a vinculo status religiosi et votorum potest concedere. Cf. de his omnibus *Th. m.* I, 504. 505; Vermeersch l. c. n. 326.

Immo pro natura infirmitatis fieri potest, maxime si aliae rationes accedant, ut haec habeatur pro causa gravissima, cur ab ipsa sollemnii professione S. Sedes concedat solutionem. Ita, ut in libellis periodicis *Linzer Quartalschrift* anni 1902 p. 110 sq. refertur, *S. Officium* ex speciali facultate a S. Pontifice accepta alicui fratri laico ordinis religiosi sollemniter professo, qui et scrupulis laborabat et iudicio medicorum periculum patiebatur in dementia, a qua modo sanatus fuerat, relabendi, si resumeret religiosam vitam, concessit dispensationem a votis cum potestate ineundi matrimonii, certis tamen clausulis et paenitentiiis adiunctis.

AD QUAESITUM 3^m. A. *Quoad Herberti teporem.* R. 1. Ex eo 307 quod Herbertus *aliquoties* contra vota graviter peccavit, inferri nondum potest, eum praeter mortalia peccata contra ipsum illud votum quod violavit commissa, insuper novum mortale peccatum commisisse abiciendo curam perfectionis: nam ad id requiritur, ut *frequenter* illud

acciderit. Qui enim aliquoties, sed raro cadit, resurgendo pristinam tendentiam ad perfectionem reassumere censetur.

R. 2. In singulis regulae violationibus *per se* quidem, ut supra dixi, ne leve quidem peccatum consistit, si — ut hic supponimus — regulae sub peccato non obligant; verum cum *per accidens* raro violetur ulla regula sine peccato aliquo veniali, multo minus habitualis seu frequens transgressio a peccato immunis est. Grave autem seu mortale peccatum non ex eo Herbertus commisit, quod regulas pro re levi et minuta habuit. Aliud esset, si *auctoritatem* regulas statuentem *contemneret* eive subiacere nollet; sed eiusmodi contemptus ex agendi ratione non apparet. Ille contemptus adesset v. g., si Herbertus ita comparatus esset, ut non solum ipsarum regularum observationem parvi penderet, sed poenam, si a superiore infligeretur, obstinatus vellet detrectare; quare tali agendi ratione etiam ostenderet se curam perfectionis vere abiecisse.

R. 3. Facilius autem in peccatum mortale impingere potuit Herbertus, si laxiore sua vita sibi grave periculum creari adverterit, ne dimitteretur. Similiter iudicandum est, si solutiore vita et malo suo exemplo Herbertus se causam esse timere debuit, ne religiosa vita in monasterio notabiliter relaxaretur. Verum haec cum priore consideratione, periculi scilicet dimissionis, fere confunditur, siquidem propter periculum relaxandae vitae religiosae dimissio potissimum locum habebit. — Atque, ut verum fatear, posterior illa ratio relaxandae disciplinae religiosae longe facilius facit peccatum grave in superiore impune permittente, quam in subdito committente frequentem regularum transgressionem.

308 B. *Quoad Herberti dimissionem.* R. 1. Quod ad petitionem dimissionis attinet, videri debet, num causa sit vera. Nam si vera non est, ipsa petitione facta Herbertus graviter peccavit contra vota sua. — Si causa quidem aliquatenus vera est, i. e. si Herbertus utitur re vera infirma valetudine, quae molestiorem faciat vitam religiosam, quamquam nullatenus intolerabilem, a gravi peccato contra vota excusari potest sub duabus condicionibus: 1) quod statum suum infirmum non exaggeret sciens ultra veritatem; 2) quod paratus sit ad vitam religiosam continuandam, si repulsam tulerit. Alias etiam tum graviter peccat; nam quod molestior reddatur vita religiosa, non est ratio, cur absolute possit statui suo valedicere. — Nihilominus S^{ae} Sedi *potest* illa rerum condicio atque etiam timor, ne res peior fiat, ratio esse, cur solutionem a votis concedat.

309 R. 2. Dispensatio ex speciali facultate a superiore confecta atque Herberto transmissa ex diversis rationibus potest esse nulla. 1) Si reapse Herberti ratio *factitia* erat: preces non nitebantur in veritate. Supponi autem debet S. Sedem dedisse potestatem Herberti dimittendi ex causa in petitione allata. Causa igitur hac deficiente, deficit valor facultatis superiori concessa ac proin ipse valor dimissionis.

Aliter dicendum, si superior acceperit absolutam facultatem, ex causa quae sibi videatur iusta dimittendi. Quodsi in tali suppositione

superior cognoverit rationem Herberti non esse veram vel non plene veram, sed tentationem, at propter Herberti ignaviam spem non esse fore ut tentationem vincat, eum et sibi et ordini fore oneri: habuit ipse causam iustam dimissionis faciendae, etsi petendae Herbertus causam non habuit iustam. Quare ex hoc capite dimissio esset valida; attamen Herbertus in conscientia securus non esset, sed coram Deo teneretur peccatum expiare. Quod in tali casu optime fit eo modo, ut dimissus se denuo ad religiosam vitam ducendam Deo offerat atque tentamen faciat, num alicubi denuo admittatur.

Sed 2) in eiusmodi casibus frequenter accidit, ut causa non possit dici aperte falsa, neque tamen sine diabolica deceptione. Est infirmitas quaedam, quae a viro strenuo et bonae voluntatis spernitur, sed a viro disciplinae religiosae pertaeso cum oneribus religiosae vitae intolerabilis habetur. Neque id a S. Sede vel superioribus ignoratur. Quare si ratio *aliquatenus* vera erat, putaverim facultatem dimittendi adfuisse validam, etsi postea orator videat seu fateatur se fuisse a diabolo circumventum et deceptum. Quapropter ex defectu veritatis causae eiusmodi dimissio raro ut invalida cognosci poterit: quamquam quoad conscientiae tranquillitatem pro dimisso valebit, quod modo dixi supra.

Verum in casu Herberti aliud intervenerat. Cessavit nimirum a petitione sua, immo eam retractavit, antequam dimissio fuit perfecta. Cum autem dimissio daretur solum *ad petitionem*, valida non erat, quoniam ad petitionem eam fieri erat impossibile.

R. 3. Difficilior res erit, si sumimus Herbertum voluntatem suam retractasse, postquam superior quidem instrumentum dimissionis confecerat, sed antequam ipse illud recepit. In quo casu tenor et modus instrumenti vel litterarum adiectarum considerandus est. Potuit enim superior statim dimissionem perficere, potuit etiam non obstante instrumento nihilominus dimissionem arbitrio oratoris committere, ita ut ipse dimissionem non perficeret, sed oratori offerret. In posteriore sumptione dimissio perfecta non erat nisi post acceptationem ex parte Herberti; in priore perfecta erat, cum primum instrumentum confectum et e manibus superioris dimissum fuit, ut cum Herberto communicaretur, quamquam hic se a votis liberum gerere non potuit nisi post acceptas litteras. Quare si nihilominus dolore facti motus religiosus manere velit, quando litteras accipit: id fieri nequit, nisi denuo rite recipiatur votaque iterum libere emittat.

Hinc puto plane expedire, ut eiusmodi dimissio, quae fiat ad petitionem religiosi, posteriore illo modo executioni detur, nimirum ita ut vel oretenus vel per litteras, post facultatem habitam, dimissio demum *offeratur* atque usque ad acceptationem apud oratorem religiosum sit petitionem vel sustinere vel revocare.

Cf. *Acta S. Sedis* XXVI, 320, ubi similis casus S. Congregationi super discipl. Regul. propositus est:

Fr. N. postulavit dispensationem super votis simplicibus . . . , asserens se ob infirmam valetudinem non posse in ordine remanere.

Die 4 Sept. 1888 S. Congr. benigne annuit Patri Ministro Generali ad effectum de quo in precibus; qui die 8 Sept. 1888 rescriptum executioni mandavit his verbis: „Dispensamus et ab omni vinculo et obligatione dictorum votorum liberum vitae saeculari restituimus.“ Interim vero die 4 Sept. 1888 Fr. N. ad Provincialem scripserat se a daemone deceptum falsam exposuisse causam, quapropter velle se in ordine mori, et rogabat, ne dispensatio a votis simplicibus sibi intimaretur. Provincialis preces exaudivit etc. Hinc quaeritur num Fr. N. reapse dispensatus exstiterit.

S. Congr. . . . proposito dubio mature perpenso, reposuit: „Negative“.

DIMISSIO EX ORDINE RELIGIOSO (II).

Casus. (84)

Eustachia instanter petierat admissionem in congregationem religiosam votorum simplicium. Cum faceret spem aptitudinis ad diversa ordinis munera, ad vota primum temporanea, dein ad perpetua admissa est. Sed brevi post ostendit indolem non tractabilem, ingenii etiam aptitudinem longe minorem, quam exspectabatur.

Quare ad curandas res infimas adhibita ipsa religionis pertaesa episcopum sollicitat pro solutione votorum, sed frustra; postea ipsa superiorissa eius dimissionem cogitat atque confessarium rogat, ut post dimissionem a se factam a voti vinculo Eustachiam solvat.

QUAERITUR 1° quis possit a votis quae in religiosa communitate emissa sunt dispensare.

2° quae et qualis causa sit, cur post vota sive temporanea sive perpetua monialis dimittatur.

3° quid de dimittenda Eustachia sive ob ipsius preces sive ipsa invita ex parte ordinis.

Solutio.

311 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Post vota *sollemnia* rite emissa dimissio proprie dicta generatim non datur. Ordo ipse eiusve superiores summum propter graves culpas possunt eum qui incorrigibilis inventus fuerit *eicere*, votis non solutis. Relaxatio vero votorum ad solam S. Sedem pertinet; quae generatim non consuevit dispensationem simpliciter dictam concedere, sed solum professi vel professae saecularisationem, ita ut substantia votorum remaneat, at nexus cum ipso ordine solvatur et pro subiectione oboedientiae ordini debita oboedientia erga episcopum substituat. Cf. tamen supra n. 306. — Dimissio post vota simplicia eodem modo fieri *potest*, votis manentibus.

R. 2. Verum vota religiosa simplicia ita etiam relaxari possunt, ut, nexu cum ipso ordine soluto, etiam votorum obligatio simpliciter extinguatur. Quae solutio fit aut *dispensatione* S. Sedis petenti religioso vel moniali concessa, aut *dimissione* ex parte ordinis facultate generali vel speciali ad id accepta.

R. 3. Dimissio ex parte ordinis ex certis causis fieri potest in ordinibus religiosorum per solos superiores, retenta tamen forma et modo in instituto vel a S. Sede praescriptis.

R. 4. In institutis religiosis votorum simplicium distinctio adhibenda est. Si agitur de institutis dioecesanis, quae Sedis Apostolicae approbationem vel commendationem nondum assecuta sunt, episcopus dimittere atque vota solvere potest; ad solvendum tamen votum castitatis perpetuae indiget privilegio a S. Sede accepto; cavendum tamen est, ne eiusmodi dimissione ius tertii laedatur, seu ne fiat insciis moderatoribus iusteque dissentientibus. Cf. Constit. „*Conditae*“ d. d. 8 Dec. 1900.

Si agitur de institutis a S. Sede approbatis vel commendatis: *dimissio* quidem est penes moderatores vel moderatrices, servatis legibus instituti atque pontificiis decretis; condonare autem vota est unius S. Sedis. Ita saltem in institutis mulierum et virorum laicorum. Immo etiam pro institutis virorum non mere laicorum haec *regula* est; videri tamen debet, num institutum ampliorem receperit facultatem. Ibid. Const. „*Conditae*“.

In institutis feminarum constitutiones a S. Sede approbatae plerumque id cavent, ut, quando de sorore dimittenda agatur, recursus ad S. Sedem fiat cum consilio ordinarii loci: de quo cf. Schuppe, *Die Frauengenossenschaften* cap. 4, § 2.

R. 5. Dimissi ab eiusmodi congregationibus, si vota soluta nondum sunt, tenentur, ut ex dictis patet, votis simplicibus et privatis S. Pontifici reservatis. Verum oboedientiae votum fere destituitur suo obiecto; paupertatis votum, cum sit simplex neque dominii habilitatem neque testandi facultatem auferat, solum imponit moderatam in usu rerum dispositionem. Nihilominus quo liberius et tutius ii qui dimissi fuerint possint agere, curandum est, ut per S. Sedem plenam accipiant solutionem. Quae non raro sic datur, ut intactum maneat votum castitatis. Sed etiamsi hoc Sedi Apostolicae reservatum esse in instrumento dispensationis expresse declaratum fuerit, id non impedit, quin exorta causa ab eo, qui ex privilegio in votis reservatis castitatis etc. dispensare possit, dispensatio vel commutatio concedatur: nisi litterae dispensatoriae *speciali* clausula etiam hoc excluserint.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Pro votorum simplicium institutis virorum decretum Leonis XIII d. d. 4 Nov. 1892 causas dimittendi valde restrinxit: verum haec instituta mulierum non tangunt. Attamen, nisi amplior facultas in ipsis constitutionibus ordinis sive congregationis expressa et approbata est, post vota perpetua emissa ratio dimittendi non erit nisi ex culpa gravi, quae aut incorrigibilitatem quandam ostendat vel scandalum grave etiam extraneis generet.

R. 2. Post vota temporanea, si tempus elapsum fuerit: monialis per se recedere potest; ordo seu congregatio libera erit hoc sensu, ut, si monialis ex culpa sua non satisfecerit, possit dimitti seu ad nova vota non admitti. Si summum ius respicimus, idem fieri potest propter ineptitudinem ad munera religiosa; quamquam rarissime id

debet accidere, nisi post ipsum novitiatum condicionata solum admissio facta atque moniali declarata est. Unde patet elapso votorum tempore maiorem esse libertatem singularum monialium in relinquendo ordine, quam sit libertas religiosi instituti eiusque superiorum in membris dimittendis. Non enim licebit pro arbitrio aliquam excludere. Ceterum quae sint accuratiora iura sive congregationis sive sororis votorum temporaneorum, ex singulorum institutorum constitutionibus sumi debet. — Si tempus votorum nondum est elapsum, similis at non ita gravis causa requiritur, sicut post vota perpetua; sed ut patet, difficultas pro ipsa persona dimissa, etsi vota non fuerint soluta, longe facilius evanescet. Cf. Vermeersch l. c. n. 324 sq.

315 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ex parte Eustachiae sine dubio iusta causa non erat petendae dimissionis. Et revera, nisi solummodo significaverit voluntatem suam, se consentire, quando ex parte ordinis iusta putetur adesse ratio dimissionis, interim ex sua parte parata Deo perpetuo reddere quod vovit: graviter peccavit contra vota sua.

Recte igitur episcopus petitionem repulit. Verum si est institutum solum episcopale, episcopus inde ansam sumere potuit videndi, sintne ex parte instituti rationes, quae sufficiant, etsi non ad dimittendam invitam, tamen ad volentem dimittendam. — Quando de instituto a S. Sede approbato agitur, praestat generatim hanc rem ne incipere quidem tractare apud S. Sedem, nisi superiorissa id *rogaverit*: excipio tamen, si quando ea adfuerit causa, quae ad dimittendam invitam quasi cogat, aut de ea sorore agatur, quae in alio statu re ipsa plus ad Dei gloriam videatur posse peragere. In quo priore casu superiorissa (consulto episcopo) statim potest vel etiam debet dimittere, in posteriore episcopus inscia vel etiam repugnante superiorissa rem cum S. Sede tractare.

316 R. 2. Quod ad dimittendam Eustachiam ex parte instituti attinet, ex se non videtur esse satis gravis causa, cur ad dimissionem veniatur, nisi consueto amplior facultas dimittendi huic instituto concessa sit: nam quod minus apta sit Eustachia ad diversa munera, id debuit antea perpendi, quam ad perpetua vota admitteretur; quod indolis non tractabilis sit, notare non videtur graves culpas contra caritatem vel oboedientiam: quae si re ipsa graves et frequentes occurrerent, sane dimissionis causam praebent.

R. 3. Nihilominus si Eustachia videat se ordini notabiliter oneri esse atque ipsa difficulter ferat religiosam disciplinam: ratio esse potest, cur supplices litteras, cum resignatione tamen, pro dispensatione Romam dirigat, eaeque a superiorissa ex consilio episcopi apud S. Sedem commendentur, quo facilius S. Sedes dispensationem concedat.

DIMISSIO EX ORDINE RELIGIOSO (III).

Casus. (85)

Guentherus neo-sacerdos ordini Franciscanorum se adiunxit atque vota simplicia emisit; sed transacto fervore novitio onera ordinis fert gravius,

neque sollemnem vult professionem facere, sed cupit dimissionem. Qua obtenta a suo episcopo non potest impetrare admissionem inter clericum dioecesanum: hinc necessitate pressus quaerit et obtinet admissionem apud congregationem Lazaristarum. Attamen aliquot annis elapsis neque hoc institutum Guenthero placet, eique valedicens proficiscitur in Americam, sperans fore ut ibi parochia sibi concedatur.

QUAERITUR 1° potueritne Guentherus a superioribus ordinis dimitti.

2° episcopus potueritne admissionem Guentheri recusare.

3° quid de admissione et de egressu quoad institutum Lazaristarum dicendum sit et de spe americani itineris.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. In antiquis illis ordinibus, qui antea post 317 exactum annum novitatus statim sollemnem exegerunt professionem et novo iure per triennium vota tantum simplicia habent, alumni ex sua parte perpetuo Dei servitio se addixerunt: quare sola animi mutatio ratio esse nequit, cur dimissionem accipiant¹. Et re vera *S. C. Epp. et Reg.* d. 19 Nov. 1886 in tali casu necessariam dixit esse dispensationem S. Sedis: „Si simpliciter professus dimissionem petat, asserens se non habere vel amisisse animum vocationemque ad vitam religiosam, haec causa sola non est sufficiens et iusta, ut simpliciter professus ex ordine dimitti queat, sed necessaria est dispensatio Rom. Pontificis.“ Aichner, *Comp. iur. eccl.*⁷ p. 478.

AD QUAESITUM 2^m R. Ex priore iure sacerdos eo ipso, quod 318 rite ex ordine dimissus esset post vota simplicia tantum, subiectus evadebat iurisdictioni episcopi, qui erat proprius illius episcopus, antequam ordinem ingrederetur, vel qui sacros ordines contulerat: neque sine gravi causa poterat eum excludere e sacro ministerio vel titulo sustentationis, quo ordinatus erat, privare.

¹ Quae constituta erant a Pio IX d. 19 Martii 1857 et 7 Febr. 1862 (cf. *Th. m.* I, 504) pro ordinibus religiosorum qui sollemnia vota emittere solent, ex auctoritate Leonis XIII per *S. C. Epp. et Reg.* d. d. 3 Maii 1902 extensa sunt ad ordines monialium quae similiter emittunt vota sollemnia, videlicet:

ut post exactum novitatum et legitimam aetatem expletam emittant vota *simplicia tantum*, quae perpetua quidem esse debent ex parte voventis atque iisdem indulgentiis, privilegiis et favoribus spiritualibus moniales donant atque sollemnis professio, sed quae per dispensationem R^{mo} Pontifici reservatam facilius dissolvuntur: (ius vocis activae et passivae, et eligibilitas ad munia religiosa nonnihil restringitur);

ut expleto triennio votorum simplicium ad professionem sollemnem admittatur, nisi dispensatio ad ulteriorem dilationem sit accepta vel ipsum institutum id indultum a S. Sede habeat, ut simplicia vota ad longius tempus emittantur;

ut moniales choristae quae votis simplicibus tantum ligantur, ad chorum quidem teneantur ut reliquae, a choro autem legitime impeditae ad privatam officii divini recitationem non teneantur;

ut tempore votorum simplicium retineant radicale dominium bonorum suorum, de quo definitive disponere nequeant nisi intra duos menses ante sollemnem professionem ad normam *S. C. Trid. sess. 25, c. 16 de ref. reg. et mon.* V. *Anal. eccl.* X, p. 204 sq.

Verum ex decreto 4 Nov. 1892 res aliter constituta est. Videlicet aliter de iis, qui expulsi sunt vel dimissi, i. e. ex gravi culpa dimissi, aliter de iis, qui *sponte* dimissionem vel dispensationem sive ab ipsa Apostolica Sede sive vi facultatis ab Apostolica Sede data obtinuerunt.

„Qui in sacris ordinibus constituti et votis simplicibus obstricti, sive perpetuis sive temporalibus, sponte dimissionem ab Apostolica Sede petierint et obtinuerint, vel aliter ex apostolico privilegio a votis simplicibus dispensati fuerint, e claustrum ne exeant, donec episcopum benevolum receptorem invenerint et de ecclesiastico patrimonio sibi providerint, secus suspensi maneant ab exercitio susceptorum ordinum.“

Ex quo patet nullum episcopum summo iure teneri, ut eiusmodi dimissum recipiat, sed dimissi esse, aliquem qui suo ministerio uti velit quaerere. Quare in arbitrio episcopi, qui Guentherum ordinaverat, erat, illum recipere aut recusare, postquam dimissionem a S. Sede obtinuerat. Videri autem debet instrumentum dimissionis, num forte ipsa dimissio eiusque valor a condicione dependeat, quod iam exstiterit ordinarius qui dimitendum recipiat.

319 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Bonum quidem est Guentherum loco ordinis a se derelicti cogitare ingressum in aliam congregationem, quae similem vitam ducat; melius tamen faceret, haec sponte sibi proponere, quam necessitate pressus. Nam etsi — ut nunc sumo — rite dimissus et ab omni votorum obligatione solutus sit, coram Deo hac solutione, quam importunitate quadam quasi extorsit, non cum omni conscientiae securitate frui potest, nisi culpam commissam repararet. Spontanea igitur sui oblatio erga institutum aliquod religiosum optima erit reparatio.

R. 2. Verum eo, quod se congregationi Lazaristarum offerat eamque paratam inveniat ad se suscipiendum, non plane satisfacit condicionibus a S. Sede decreto laudato praescriptis, nisi episcopus loci vel alius episcopus consentiat atque pro casu, quod e novitiatu Guentherus egrediatur, eum tamquam in clerum suum receptum declaraverit. Aliter enim Guentherus a sacris ordinibus manet suspensus, eo ipso quod, antequam haberet episcopum benevolum receptorem, e monasterio sui prioris ordinis egressus est. Quo melius res expediatur, denuo recursus ad S. Sedem faciendus est; quae sine dubio facile ingressum in aliud institutum ei concedet, cui restitutionem in statum saecularem concedere parata erat, prohibebit tamen egressum e novitiatu sine novo ad S. Sedem recurso.

320 R. 3. Ex casu patet Guentherum non in novitiatu institutum novum reliquisse. Nam si ita fecisset, ex dimissione sua priore, ut in R. 2 notavi, aut adhuc haberet episcopum superiorem, cui eo ipso subiectus esset et cuius dimissoriis litteris indigeret, ut alio transmigrare posset, aut debuisset denuo Romam recurrere ut sibi provideretur. — Quodsi S. Sedes — id quod re ipsa locum vix habebit — liberius Guenthero concesserat solutionem ab ordine Franciscanorum et experimentum in instituto Lazaristarum, non esset propter novitatum

derelictum poenis decreti 4 Nov. 1892 subiectus, sed iis, quas S. Sedes forte addidisset instrumento, quo solutionem a votis Franciscanorum concesserat.

R. 4. Nunc autem, cum re ipsa *post vota* relinquat institutum, *antequam* ordinarium benevolum susceptorem invenerit, a sacris ordinibus suspensus est, etiam in casu, quo a novis votis dispensationem rite obtinuerit.

Nam institutum Lazaristarum, quamquam non est congregatio proprie regularis, sed saecularis (quia vota, quae emittuntur, non accipiuntur auctoritate Ecclesiae), tamen vere est aliquod ex „institutis votorum simplicium“, de quibus decretum „*Auctis admodum*“ constanter loquitur: proin qui ab illo instituto dimissus ex claustro exeat, antequam „episcopum benevolum receptorem invenerit et de ecclesiastico patrimonio sibi providerit“, suspensus manet ab exercitio sacrorum ordinum.

PAUPERTAS RELIGIOSA (I).

Casus. (86)

Lupus, religiosus votorum simplicium, cum nuper in patriam proficisci deberet et inveniret cognatos necessitate pressos, bonorum suorum, quorum dominium retinuit, dimidiam partem cognatis partim donat, partim donandam promittit, interim re deposita apud amicum, reliquam partem convertit in titulos obligationum ac secum sumit, ut apud procuratorem monasterii deponat. Superior queritur de laesa paupertate atque dispositionem factam se dicit annullare.

QUAERITUR 1° in quo consistat votum paupertatis religiosae, et quid discriminis sit inter votum paupertatis sollemne et simplex.

2° peccaveritne Lupus contra votum paupertatis.

3° rectene superior eius dispositiones annullaverit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Votum religiosae paupertatis essentialiter versatur circa independentem usum seu dispositionem rerum temporalium pretio aestimabilium: ita ut religiosus vi voti paupertatis nulla re uti de cave disponere possit sine licentia superioris.

R. 2. Haec licentia potest esse *expressa, tacita, praesumpta*. Ad declinandum peccatum contra votum paupertatis sane sufficit licentia expressa et etiam tacita (ad quam adnumerare licet *consuetudinem legitimam*); in rebus minoris momenti sufficit saepe licentia praesumpta, saltem si commode superior adiri nequit et rationabiliter putetur, eum fore contentum. In rebus gravioribus ut ex licentia praesumpta agere liceat, debet accedere necessitas, quae moram non patiatur, neque potest esse definitiva dispositio, quando sufficit condicionata seu revocabilis.

322 R. 3. Votum sollemne hanc habet sequelam conaturalem, ut religiosum reddat incapacem dominii privati: quae sequela nihilominus in casu singulari suspendi a S. Pontifice potest. Simplex autem votum paupertatis privatum dominium *directum* eiusque *capacitatem* non aufert, aufert *indirectum* eiusque *licitum exercitium*. — Hinc etiam in religioso votorum simplicium valet principium: „Quod monachus acquirit, acquirit monasterium.“ Nam quod ita accipit, non sibi potest accipere, sed debet monasterio sive ordini accipere: nisi forte agatur de bonis patrimonialibus sibi nunc primum obvenientibus; de quibus iudicandum est secundum variorum ordinum statuta.

323 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Lupus fecit sine dubio dispositionem circa bona temporalia: quam facere non licuit sine consensu seu licentia superioris; nam etsi bona sunt Lupi quoad directum dominium, independens dispositio circa ea votum paupertatis laedit, etsi non laedat iustitiam. Neque in nostro casu locum habere potuit licentia praesumpta, siquidem res gravis omnino momenti erat nec urgens, cum non de sola summa consuetae eleemosynae ageretur ad sublevandam actualem necessitatem. Hinc Lupus graviter peccasse dicendus est donatione et promissione dimidiaae partis suorum bonorum.

R. 2. Per se idem dicendum est, quod reliquam partem bonorum converterit in certos titulos; nam hanc venditionem et permutationem facere sane disponere est de re. Verum cum valor seu pretium rei integrum servetur et de re quoad directum dominium Lupo propria agatur, peccatum minus grave est; immo si urgeat necessitas sitque opportunitas cum evidenti utilitate commutationis faciendae, praesumpta licentia culpam poterit auferre.

324 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si primo consideramus eam partem, circa quam promissio versatur: propter subiectionem religiosas promissio Lupi firma non est, sed revocabilis ex parte superioris, adeoque Lupus contradicente superiore ea promissione non tenetur neque eam implere potest. Nihilominus inde nondum sequitur superiorem plane recte agere. Videri enim debet, ad quid ipsum peculiare institutum religiosum, cui Lupus se addixit, in negotio paupertatis suos obliget, quid permittat. Si enim permittit vel etiam iubet, ut post certum tempus alumni omni possessione se exuant: hi non solent ad id teneri, ut monasterio vel ordini bona sua donent, sed ut cuilibet causae piae ea applicent, ita quidem ut superioris quidem sit prohibere profanum illorum bonorum usum et distributionem, sed non eligere et determinare causam, cui cessio bonorum fiat. Quare in hoc casu videndum fuerit, sintne cognati in eiusmodi necessitate, ut eorum sublevatio eaque tanta inter causas pias computanda sit. Quodsi ita fuerit, superior male aget prohibens, ne iis pars bonorum Lupi donetur.

R. 2. Si vero consideramus donationem iam factam, hanc, etsi illicite, valide tamen Lupus fecit. Cum igitur dominium translatum sit, sine iniustitia retractari res non potest, cognatis illis invitis. Aliud esset, si donasset Lupus ex bonis monasterii; haec enim donatio vel invalida vel imperfecta saltem et suspensa usque ad consensum su-

perioris mansisset. Non ita donatio ex bonis propriis, nisi Lupus conditionem superioris consentientis adiecerit.

Neque puto cognatos teneri donum reddere ulla vera obligatione. Sola ratio, quae excogitetur, potest esse, ne se complices reddant laesae virtutis religionis, quam Lupus transgressione voti paupertatis commisit. Sed in simili causa S. Alphons. III, 492 Q. VIII excusat etiam eos, qui, ipsi non pauperes, dona vel hereditatem acceperint a clerico obligato quidem, sed non obligato ex iustitia, ad bona pauperibus vel causis piis conferenda. Cf. *Th. m.* I, 902.

PAUPERTAS RELIGIOSA (II).

Casus. (87)

Amalia monialis saepe contra regulas prandit apud familiam amicam extra monasterium; pro alumnis scholarum ut habeat quod distribuatur, colligit sibi copiam imaginum dono acceptarum, inscia superiorissa; a suis bonis, quorum dominium servat, nuper sibi novam vestem emendam curavit, ut monasterio parceret, atque ex iisdem bonis etiam sibi assumpsit summam aliquam pecuniae, qua sibi refectiunculas procuraret, quando apud aegrotos vigiliam agere debet, et qua compensare posset aliquod damnum monasterio illatum, eo quod in curandis aegrotis ultra voluntatem superiorissae expensas fecerat.

QUAERITUR 1° quae sit materia gravis in laesione paupertatis religiosae.

2° quomodo Amalia in singulis peccaverit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Pro generali regula statui solet, ut ea 325 quantitas, quae sit in laesione iustitiae gravis contra iustitiam, etiam gravem addat malitiam sacrilegii seu laesi voti, quando contra religiosam paupertatem agitur, ita tamen ut norma paulo elevatior, quam pro homine privato mediocris fortunae sumi possit.

R. 2. In rebus minutis coalescere quidem potest materia gravis, sicut in iustitia, ita etiam in laesione voti, quando, ut plerumque fit, simul iustitia violatur: alias non videtur coalescere materia, nisi cum animo proprietarii retineatur. Ceterum quoad esculenta, si non servantur, sed statim consumuntur, gravis materia non censetur fieri, nisi sumantur res vere extraordinariae. Nam cum sustentatio communis a monasterio debeat praeberi religioso, censent non tanti interesse, sumaturne aliquid clam an in communi mensa, ut haec inversio materiam mortalis peccati constituat. *Th. m.* I, 529.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Sumendo cibum contra voluntatem superiorissae, immo sine eius licentia saltem praesumpta, Amalia videtur peccasse contra paupertatem. Item in quacumque suppositione paupertatem laesit, si superiorissa a regula non potuit dispensare, nam, etsi consensisset, licentia fuisset invalida; aliter, si contra regulam quidem est, sed fit consentiente superiore qui dispensare possit. Sunt

tamen qui a laesa *paupertate* eum excusent qui apud alterum cibos sumit, non secum portans et reservans: cf. Lugo, *De iust. et iure* d. 2, n. 50 sq. Verum etiam in alia illa communiore sententia, nisi valde extraordinarios sumptus amica pro Amalia volente in prandio fecisset, non esset peccatum grave sed veniale contra paupertatem.

R. 2. Quoad collectionem imaginum id quod additur „inscia superiorissa“, indicare videtur non adesse generalem aliquam licentiam vel consuetudinem superioribus probatam, in hunc finem scholarem colligendi imagines. Quare etiam in hac re Amalia commisit peccatum contra votum paupertatis: atque obiective saltem peccatum mortale erit, quando copia simul collecta et retenta ad pretium decem circiter marcarum vel ultra pervenerit. Nam Amalia in hac re plane proprietariam agit idque circa rem, quae eo quod ipsa eam acceperit, res monasterii facta est. Quodsi munuscula non servata sunt, sed mox distributa, neque ex consulto modica accepta sint cum animo progrediendi ad plura: Vermeersch, *De religiosis institutis* etc. I. n. 267, alique censent sacrilegia illa ex se parva, etsi saepe repetantur, non coalescere ad materiam seu culpam gravem.

327 R. 3. Emendo sibi vestem Amalia omnino posuit actum proprietatis, ideoque peccavit contra votum paupertatis venialiter aut mortaliter pro pretio expenso. Nec quidquam refert, quod expensae factae sunt ex bonis quorum Amalia dominium servat; nam ne de iis quidem bonis liberam habet dispositionem: quamquam fortasse in hoc casu materia, quae *mortale* peccatum constituat, paulo latius sumi potest. — Si autem ex redditibus dotis suae sumpsit, plane furtum contra monasterium commisit, quia redditus dotis ad conventum spectant. Neque refert quidquam, quod forte pepercerit sumptibus, quos aliter monasterium facere debuisset; nam Amalia non vovit parsimoniam quoad sumptus a monasterio faciendos, sed paupertatem personalem servandam.

Verum si Amalia diutius aberat a monasterio, atque indigentia novae vestis urgens erat: fieri potuit, ut ex licentia *praesumpta* novam vestem sibi procurare liceret sive dono aliorum, sive modo illo, quem ipsa adhibuit. Quodsi ita est, paupertatis voti laesionem non commisit.

328 R. 4. Quoad refectiunculas, quas extra tempus sumit, si hoc facit inscia vel invita superiorissa, peccat quidem contra paupertatem, verum si solas consideramus refectiunculas, per se non mortaliter. At sumendo et reservando summam pecuniae in hunc finem peccavit sane mortaliter, si summa, quam reservat vel quam reservare intendit, fuerit materia gravis.

R. 5. Rigorose re considerata peccavit etiam contra paupertatem, applicando ex bonis suis certam summam quasi pro compensatione, si haec egit inscia superiorissa; nam eo ipso de suis bonis liberam dispositionem sibi arrogavit, quam propter votum paupertatis non habuit. Aliter, si summam pro monasterio mendicasset eamque clam monasterio eiusve arcae attulisset.

Quoad expensas in cura aegrotorum ultra voluntatem superiorissae factas peccavit quidem etiam pro rata materia contra paupertatem, quia *libera* dispositio sive in causas inutiles sive in quaslibet etiam pias causas paupertati repugnat. Verum ut inde oriatur obligatio restituendi, debent non solum expensae notabiles fuisse, sed debet etiam monialis vel religiosus, qui ita egit, adhuc habere — sicut in casu nostro Amalia habet — dominium honorum, de quibus nondum disposuit et de quibus annuente superiore nunc in favorem monasterii disponat; nam alias adest impossibilitas restituendi.

OBOEDIENTIA RELIGIOSA (I).

Casus. (88)

Melania monialis in publico conventu cum superiorissa acrius contendit, et quamquam ab illa iussa est silere, nihilominus se non potuit continere, sed etiam aliquoties contradixit, immo postea erga aliam sororem iussum superiorissae suggillavit atque se talem rem nihil plane curare dixit; cum vero pro poena ei denuntiaretur, ut per integrum diem absolutum silentium servaret, eidem sorori dixit se poenam hanc pro iusta non agnoscere neque impleturam esse.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio oboedientiae religiosae et voti.

2° quomodo Melania contra oboedientiam peccaverit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Oboedientia religiosa in voto nititur, 329 quamquam, si accurate loqui volumus, ultra votum se extendit. Nam praeter potestatem dominativam, quam superiores nomine ordinis et Dei stricte vi voti exercent, iis inest potestas iurisdictionis ecclesiasticae (hanc tamen mulieres seu superiorissae non habent) et potestas domestici regiminis. Huic domesticae potestati et iurisdictionis potestati, si adest, subiacent etiam novitii et familiares, qui in monasterio vivunt. Cf. Ballerini-Palm. tr. 9, c. 1, n. 164.

Verum religiosi si quid iubentur, nisi aliud *constet*, censentur iuberi per potestatem dominativam seu vi voti.

R. 2. Ut iussio vero et stricto sensu vi voti exsistat, generatim non sufficit, ut superior utatur verbis *mandare, iubere*, sed addere debet: *ex sancta oboedientia, nomine Christi, vi voti*, seu similia, vel ex ipsa materia seu ex circumstantiis severum praeceptum elucere debet. Ita usus communis in religione. *Th. m. I*, 534.

R. 3. Si iussio stricta adest, eius laesio malitiam laesi voti et sacrilegii contracti habet, eamque gravem, si res gravis est, levem, si res praecepta undequaque est levis. Praesumptio est agi de re, saltem si tota sumitur, gravi.

R. 4. Attamen iussio debet esse *secundum regulas*. Quod sic 330 intellege: superiorem non posse 1) *supra* regulam aliquid iubere, scilicet non ea, quae finem et constitutiones ordinis superant; 2) non

infra, i. e. non ea, quae plane sunt inutilia ad finem generalem religiosae vitae vel specialem huius instituti; 3) non *contra*, i. e. non ea, quae finem illum vitae religiosae vel specialem finem singularis ordinis violant: posse tamen in quibusdam regulis superiorem dispensare ac proin etiam iubere, quae iis sint contraria, si ad finem instituti faciant.

R. 5. Praeter peccatum inoboedientiae sacrilegae particularis, quod committit religiosus transgrediens mandata specialia superioris, potest committi peccatum sacrilegae inoboedientiae *generalis*: 1) quando quis se subiectioni subtrahit per *fugam* vel *apostasiam* ab ordine; vel 2) quando quis *formalem inoboedientiam* committit, asserens se nolle oboedire vel superiori subiacere, *auctoritatem contemnens*: quae sunt sane graves voti laesiones.

Cf. S. Alph. IV, 38 sqq.; Ballerini-Palm. l. c. n. 173.

- 331 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quod Melania cum superiorissa acrius contenderit, videndum est, qua *occasione* et quo *modo* id fecerit. Si ita egit in conventu, ubi singulae in consilium vocatae erant, contradicendo non peccavit, si revera in re proposita contrariae erat opinionis; potuit peccare *modo immoderato*, attamen id raro evadet peccatum mortale.

Si vero agebatur de iis circumstantiis et rebus, circa quas solius superiorissae erat statuere, sola contradictio continet peccatum laesae observantiae erga auctoritatem, atque facilius quam in priore sump-tione, maxime ex scandalo dato, evadere potest peccatum mortale, attamen ne tum quidem ita facile.

R. 2. Ex eo quod superiorissa iussit Melaniam silere, nondum colligitur id fuisse mandatum veri nominis, cuius violatio *ex se* sit violatio voti oboedientiae: immo si superiorissa nihil addidit, dici debet *non fuisse*. Nihilominus haec circumstantia peccaminositatem contradictionis, quam Melania ostendit, certe auxit faciliusque scandalum generavit.

R. 3. Sed ne tum quidem, quando superiorissa re vera ex sancta oboedientia silentium iniunxit, iam constat Melaniam contradicendo *graviter* peccasse; nam si animo excitato unum alterumve verbum, etiam iterato, oggesserit, id ex parvitate materiae pro peccato veniali contra votum habendum est; si autem serio et diutius coram aliis oppositionem fecit, materia adest non levis, ac proin, si superiorissa severe auctoritate sua usa fuerit, Melania graviter contra oboedientiam eiusque votum deliquit.

Supponitur autem superiorissam *iure* potuisse exigere silentium.

- 332 R. 4. Quod Melania postea apud aliam sororem mandatum superiorissae contempsit: verba ipsa, si coram superiorissa vel coram alia, quae id superiorissae nuntiet, prolata fuerint, grave peccatum formalis inoboedientiae denotant et continent. Si coram alia sorore privatim eadem prolata sunt, gravitas peccati desumi debet maxime ex *animo*, quo sint prolata. Nam si eo animo, quod ipsam rem mandatam Melania putaverit esse levioris momenti, quae serio sumi non

mereatur, excusari poterit a gravi peccato, saltem si re vera superiorissa imprudenter causam adeo levem valde exaggeraverit; si vero dictum illud oriebatur ex animo, qui nolit superiorissae auctoritati subiacere, peccatum fuit etiam tum grave.

R. 5. Quod detrectationem poenae spectat, idem dic, quod antea dictum est ad R. 4. Nam non-impletio poenae, cum non ex parte sanctae oboedientiae sit imposita, culpa quidem est, sed nondum mortalis. Attamen formalis recusatio per se dicenda est formalis inoboedientia. Solummodo si Melania primo silens accepisset nuntium poenae, postea tamen non implesset, atque etiam apud amicam privatim quasi de nimia severitate conquesta dixisset, sibi in animo non esse eam implere, nullatenus vero hanc poenae recusationem ad superiorissam cui nota fieret direxisset: nondum constaret de peccato mortali. Quilibet autem videt hanc esse pessimam animi dispositionem, et, si nondum gravem voti laesionem, tamen gravis laesionis periculum et viam. Quare Melania a confessario etiam tum graviter est obiurganda.

OBOEDIENTIA RELIGIOSA (II).

Casus. (89)

Severinus superior religiosus, cuius instituti usus non fert, ut facile verum voti oboedientiae praeceptum imponatur, timet, ne sine graviore vinculo morali observantiae religiosa relaxetur; quapropter ordinem domesticum regulasque servandas se urgere dicit non voti quidem praecepto, ne sacri-legia augeantur, sed vi plenae suae potestatis iurisdictionis, proindeque transgressores etiam tum gravis peccati reos fore, nisi rerum parvitas excuset, sicut essent, si oboedientiae voto adstringerentur.

Quirinus autem religiosus, cum legat in act. et decr. concilii plenarii Americae latinae hab. 1899 (n. 331), religiosos vi voti oboedientiae teneri oboedire etiam R^{mo} Pontifici atque S. Congregationibus Romanis, praecipue S. C. epp. et regul., de laeso voto angitur propter frequentes laesiones eorum, quae a Clemente VIII statuta sunt circa disciplinam regularem decr. „*Sanc-tissimus*“ d. d. 20 Martii 1601, atque multarum gravium culparum se reum existimat.

QUAERITUR 1° quinam vi voti oboedientiae, qui vi iurisdictionis religiosis praecipere possint.

2° quod obligationis discrimen intercedat inter praecepta vi voti et vi iurisdictionis imposita.

3° Severinus et Quirinus num recte senserint.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iurisdictionis potestatem in religiosos 333 habent:

1) Romanus Pontifex tum communi titulo pastoris supremi omnium fidelium, tum ex ratione peculiaris instituti ecclesiastici, cuius characterem religiosus ordo induit et ob quem a supremo Ecclesiae capite dirigendus est.

2) S. Congregationes Romanae, quibus specialis cura ordinum religiosorum demandata est, secundum ambitum, quem R. Pontifex iis assignavit.

3) Superiores religiosorum ordinum clericales; iique tum generales, tum provinciales, tum locales.

Neque refert, utrum agatur de ordinibus stricte dictis an de congregationibus religiosis. — Verum si agitur de institutis mere laicalibus, horum superiores religiosi vel superiorissae potestatem non habent iurisdictionis.

4) Episcopi in religiosos ordinum vel congregationum exemptarum in quibusdam tantum rebus tamquam delegati apostolici iurisdictione atque potestate praeciendi utuntur; in non-exemptos plena sua potestate ordinaria. Nihilominus in ipsas congregationes feminarum eas, quae in compluribus dioecesibus sedem fixerint atque ab una moderatrice generali gubernantur, ea quae internas res ordinis seu congregationis spectant, episcopi dioecesani potestati subtracta sunt. Cf. *Const. Leonis XIII* „Conditae“ d. 8 Dec. 1900.

334 R. 2. Potestatem dominativam vi voti praeciendi habent:

1) primarie et certo superiores religiosi sive generales sive provinciales sive locales, i. e. horum singuli, ita tamen ut inferiores superiores nihil possint contra voluntatem altioris.

In numero horum superiorum sine dubio collocantur etiam superiores laicales atque superiorissae institutorum femineorum.

2) communius etiam dicunt R^{num} Pontificem hac potestate esse instructum in quoslibet religiosos sive stricte dictos sive late sumptos eorum institutorum, quae a S. Sede approbata sunt.

Hoc certissimum est quoad eos ordines, qui specialem oboedientiam Romano Pontifici voverunt.

Videtur etiam valere quoad reliquos religiosos omnes seu consectorium esse ipsius religiosae professionis. Nam religiosus ipsa sua religiosa professione *instituto* se tradit et ad fines instituti oboedientiam vovit; sed institutum religiosum essentialiter est institutum ecclesiasticum, quod *ut tale* non existit nisi per voluntatem Summi Pontificis et ut tale Pontifici ut supremo superiori subicitur. Quare qui in religioso instituto oboedientiam vovet, ille sicuti vi huius voti immediato superiori ordinis oboedire tenetur, ita etiam R^o Pontifici, qui in ordinem ut talem supremam habet potestatem. Cf. hac de re Suarez, *De relig.* tr. 7, l. 10, c. 11, n. 9 sqq.

335 Sunt tamen qui *hanc* Romani Pontificis potestatem in dubium vocent, putantes per se satis provisum esse potestate suprema iurisdictionis, qua R^{mus} Pontifex religiosos propter statum ipsorum plura iubere possit quam reliquis fidelibus. Cf. Ballerini-Palm. tr. 9, c. 1, n. 180. *Fundari* quidem hanc ampliorem iurisdictionis potestatem in voluntaria sui ipsorum traditione et subiectione a religiosis factam erga ordinem suum, *non esse* tamen *formaliter* traditionem R^{no} Pontifici factam, neque huic inesse formaliter potestatem dominativam.

Res non est tanti momenti. Nam, sive sumas potestatem dominativam sive ampliorem illam iurisdictionis potestatem in R^{no} Pontifice, nota imprimis verba Suarezii l. c. n. 11: „Certum existimo habere Pontificem *potestatem* praecipendi religionis in quacumque materia capaci praecepti respectu illorum, atque adeo in omni materia, in qua omnes praelati religionis possunt eis praecipere; unde fit, ut ipsi teneantur ei oboedire etiam circa dispositionem vitae regularis. Ita docet expresse D. Thomas in 2 dist. 48 dub. ult., et consentiunt Caietanus, Soto, Navarrus. . . . Unde D. Thomas non reducit hanc potestatem ad voluntariam subiectionem, sed ad supremam Pontificis iurisdictionem; . . . aperte sentit non pendere hoc *ex intentione religiosorum voventium*, quia oritur ex potestate a Christo concessa. Unde etiam fit, non posse religionem in Ecclesia institui, quin in ea habeat Summus Pontifex maiorem potestatem quam quilibet alius praelatus eiusdem religionis ad praecipendum in omni materia sine distinctione, ut dicit S. Thomas, i. e. tam pertinente ad statum ecclesiasticum quam ad statum regularem.“

Infra tamen idem Suarez n. 13 addit de sententia affirmante etiam potestatem *dominativam* Rⁱ Pontificis: „Nihilominus veram existimo praedictam sententiam. Fundari autem potest primo *in intentione* religiosorum voventium. Intendunt enim promittere oboedientiam omnibus praelatis, a quibus iuxta regularem disciplinam regi possunt; inter quos primum locum tenet S. Pontifex. . . . Secundo fundari potest *in voluntate ipsius Summi Pontificis*, qui ita approbat unamquamque religionem, ut eam sub cura sua et patrocinio specialiter suscipiat; unde *ipse est, qui traditionem et vota religiosorum principaliter acceptat* etc.“

Quod ultimum habeo pro ratione potissima et vera. Immo puto *aliter fieri non posse* professionem in ordine religioso, qui essentialiter sit status ecclesiasticus, in quo religiosus ut talis se tradit servitio divino secundum normam, quae per ecclesiasticam approbationem demum norma ordinis religiosi evadit. Quapropter recurrere necesse non est ad intentionem voventium formalem. Eo ipso enim quod velint vovere in ordine religioso, vovere volunt subiectionem *debitam*: quae debita imprimis est R^{no} Pontifici.

3) Longe plures negant hanc potestatem vi voti praecipendi³³⁶ competere S. Congregationibus Romanis, etiam speciali iurisdictione in religiosos instructis. Nam certum est eas congregationes non habere nisi eam potestatem, quam S. Pontifex iis communicaverit. Quodsi igitur ne S^o Pontifici quidem ea dominativa potestas competat, de communicatione cum Congregationibus Romanis sermo esse nequit; verum etsi, ut equidem censeo, R^{no} Pontifici competat, de *huius* potestatis communicatione non constat, cum Congregationes R^{nae} munere suo plenissime fungi possint et fungantur per solam potestatem iurisdictionis. — Sunt tamen qui illam potestatem vi voti praecipendi etiam R^{nis} Congregationibus vindicent. Cf. Wernz, *Ius decretalium* III, n. 652.

R. 3. Quod autem concilium plenarium Americae latinae hanc opinionem elegerit et ab hac opinione profisciscatur, quando explicat munera religiosorum, neque vim legis habet, neque authenticae legis interpretationis, sed limites sententiae controversae non excedit.

- 337 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Praecepta, quae vi voti religiosi stricte sunt imposita, cum violantur, efficiunt, ut malitia adsit in specie *sacrilégii*, sed non efficiunt, ut malitiae specificae sint distinctae, etsi res praeceptae moralitatem specificae diversam habent ex se. Praecepta vero vi iurisdictionis imposita, quae violantur, sumunt peccatorum specificam malitiam ex ipsis obiectis praeceptis in se spectatis, adeoque illae transgressiones constituunt peccata specie diversa, prout res praeceptae ad diversas virtutes vel diversa virtutum exercitia pertinent, neque aliam malitiam sacrilegii per se addunt.

Hinc est, ut iidem actus, si vi voti imperati non ponuntur vel prohibiti ponuntur, aliquando leviores, aliquando fere aequalem, saepe graviores malitiam constituent, quam ea est, quae propter praeceptum iurisdictionis laesum contraheretur.

- 338 R. 2. Etiam ex diversa utriusque potestatis natura diversoque eius fine sequitur, esse obiecta, quae vi voti, non vi iurisdictionis praecipere possint; etiam ea, quae vi iurisdictionis, non vi voti possint imponi.

In superioribus religionis ipsis potestas vi voti iubendi communiter longe latius patet quam potestas iurisdictionis nude ex se spectata. Nam potestas vi voti iubendi ad omnia extenditur, quae regulis et constitutionibus religionis conformia sunt: haec autem excedunt multum ea, ad quae respectu boni communis (id enim iurdictio respicit) christiani, etiam ratione diversorum statuum habita, obligentur vel communiter obligari possint. Non tamen negaverim *post praeceptum vi voti impositum* illud urgere posse superiorem etiam per suam iurisdictionis potestatem. Quod quandoque in rebus gravioribus fieri solet per auctoritatem in ordine supremam, quando scil. praeceptum oboedientiae imponitur et simul statuitur poena ecclesiastica in transgressuros.

In Summo Pontifice vero potestas iurisdictionis, si severe rem sumimus, latius patet in religiosos quam potestas illa dominativa vi voti immediate existens, etiamsi in ipsis votis religiosorum semel assumptorum haec iurisdictionis *amplitudo* ex maxima parte radicetur. Nihilominus rarioris usus haec iurisdictionis potestas esse debet, cum fundetur in quadam necessitate boni communis sive pro Ecclesia, sive pro ordine religioso. Quapropter R. Pontifex vi iurisdictionis, non vi voti iubere religiosos potest v. g. suscipere episcopatum, vel reformationem ordinis pati.

Breviter: Potestas iurisdictionis, etiam quando ad plura obiecta extenditur quam potestas vi voti iubendi, graviores causas postulat, ut exerceatur; quae vi voti iniungi possunt, ex causa longe minore iniungi possunt, immo sufficit sola rationabilis voluntas superioris atque spiritualis subditorum profectus.

R. 3. Sunt qui putent, quando ipsi superiores religiosi subditum³³⁹ aliquod iubent, ex quacumque id fiat potestate, subditum non posse non teneri vi voti, cum voverit simpliciter oboedientiam. Ita Lugo, *De paenit.* disp. 16, n. 172.

Alii tamen id negant: ita videtur sentire Suarez l. c. cap. 6, n. 6, clare sentit Sanchez, *In decal.* l. 4, c. 11, n. 25. Et mea sententia recte quidem. Nam religiosus vovit quidem oboedire, sed tum demum, quando superior *potestate sibi per hoc votum tributa uti velit*. Ratio non est cur aliter intellegamus vel interpretemur votum. Iuste quidem concluditur superiorem religiosum, si quid vere iubere velit, imprimis hac dominativa potestate uti velle; at si vel ipsius praecepti verba vel circumstantiae *hanc* voluntatem excludunt, superior evidenter *non exigit* illud, quod vi voti exigere potest. Quod si non exigit, subditus non tenetur vi voti id solvere. Aliis verbis: superior religiosus potest agere 1) *formaliter ut religiosus superior*, potest agere 2) *simul ut superior ecclesiasticus*, potest etiam agere 3) *formaliter ut merus ecclesiasticus superior*. In tertio casu subditus non tenetur vi voti, in aliis tenetur; immo in altero casu transgressione praecepti specifica malitiae multiplicantur. Verum superior, quandocumque vere praecipit, *sumitur* agere primo modo; secundus vel tertius modus *probari debent*. Si quae vero praecepta dantur *per modum legis* vel cum addita *ecclesiastica poena*, sumi fere debet secundus modus atque ille semper sumitur, nisi certa probatione de tertio constet.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Timendum est, ne Severinus potestatem³⁴⁰ iurisdictionis, qua potitur, ultra limites verae potestatis extenderit. Nam fortasse summo iure iubere quidem potest regularum singularum observationem vi voti; at vi solius iurisdictionis omnes et singulas ita urgere certe non potest. Quis enim dixerit v. g. episcopum posse haec omnia suis fidelibus vel etiam clericis vere praecipere? At potestas merae iurisdictionis, quam habet superior religiosus in suos subditos, episcopalem potestatem imitatur; est potestas gubernandi et praecipendi ad bonum commune, i. e. in quantum commune bonum id exigit vel suadet: quod certe non exigit nec suadet, ut haec omnia stricte praecipiantur.

Suarez *eodem loco mox laudato* dicit: „materia, circa quam versantur (praecepta praelatorum religiosorum), ordinarie talis non est, ut ex vi solius iurisdictionis ecclesiasticae praecipere possit, quia est materia supererogationis vel consilii, et ita solum praecipere potest, quatenus ex vi professionis facta est necessaria. Saepe ergo per iurisdictionem solam non posset per se et directe praecipere; sed summum praecipere poterit, ut obligatio facta impleatur. . . . Praelati religionum sunt etiam ordinarii pastores subditorum suorum iuxta Ecclesiae usum, ideo *in materia proportionata* imponere possunt leges seu praecepta (scil. vi iurisdictionis).“

R. 2. Quirinus minus recte ratiocinatur. Nam dato sententiam³⁴¹ a laudato concilio propositam esse veram et certam: nihilominus certissimum est neque S. Congregationes neque R. Pontificem, nisi forte

ex vi voti specialiter exigant oboedientiam, solere uti hac dominativa potestate, sed potestate iurisdictionis. Nisi autem dominativa potestate uti velint idque clare ostendant, religiosi non tenentur vi voti seu sub poena incurrendi sacrilegii oboedire. Quapropter gravitas et levitas materiae non aestimatur ex eo, quod in ea re votum oboedientiae graviter aut leviter obliget, sed ex eo, quod lex ecclesiastica qua talis, spectatis re et fine et circumstantiis, obliget graviter aut leviter. Re vera autem quam plurima ex statutis Clem. VIII non continent praeceptum graviter obligans in conscientia.

Magis etiam practice non contrahitur reatus sacrilegii a transgredientibus eiusmodi praecepta, quia sententia illa concilii Americae latinae nullatenus est ita certa, ut contraria non sit saltem probabilis.

CULTUS DEI PUBLICUS.

REQUIES DOMINICALIS.

Casus. (90)

Macarius sartor diebus sabbati non raro cum famulis et sociis suis labores ultra mediam noctem protrahit. Reprehensus a parochio reponit se putare sibi idem indulgendum esse, quod faciant impune pistores, typographi, immo etiam moniales, quas viderit apud aegrotos vigilantes simul occupatas in perficiendis sacris vestibus.

QUAERITUR 1° qui sint labores ratione requiei festivae diebus dominicis et festis interdicti.

2° quantum tempus requiratur, ut committatur peccatum mortale.

3° quid de Macario dicendum sit et de eius excusationibus.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Lex quidem vetus divina, quae septimum quemque diem in honorem Dei quieti destinabat atque omnia opera externa severe prohibebat, utpote caerimonialis, constituta Lege Nova, cessavit; verum *ecclesiastica* lex a primis temporibus pro diebus dominicis aliisque festis non ita quidem strictam, similem tamen prohibitionem fecit, quae c. 3 et 5 X 2, 9 (*de Feriis*) potius supponitur, quam de novo fertur.

Vetantur igitur: 1) opera *servilia*; 2) iudicialis strepitus; 3) nundinae publicae, at cum modificatione. Cf. Bened. XIV Const. *Ab eo tempore*. *Th. m.* I, 544.

R. 2. Opera servilia vetita ea sunt, quae praecipue corpus exercent, ut agros colere, artes mechanicas exercere: atque opponuntur 1) operibus *communibus* seu iis, quae ad necessariam corporis culturam pertinent, 2) operibus *mentalibus*, quae, ut artes liberales, vel unice vel principaliter animo peraguntur, ut legere, scribere, cantare, musicis organis ludere, pingere etc.

R. 3. Sive opera praestantur gratuito sive pro mercede: haec non est ratio, unde distinguantur opera non servilia et licita ab operibus illicitis et servilibus; nisi forte ex gratuito labore pro pauperibus desumatur ratio quae dicitur *excusans*, ob quam scilicet liceat opera ceteroquin prohibita facere. Alias enim v. g. agrum colere amico etiam gratuito non licet, licet e contrario etiam pro mercede conscribere vel sermonem habere.

R. 4. Alia sunt opera, quae adeo servilia sunt, ut nulla consuetudine fieri possit, ut inter opera licita recenseantur, v. g. fodere, arare, fabri ferrarii vel lignarii artem exercere et similia; alia sunt, quae, cum pro commoditate vitae publicae seu communis necessaria sint, per se quidem servilia haberi debeant, consuetudine tamen possint licita evadere, v. g. barbitonsoris artem exercere, panes coquere, currus agere. In his igitur consuetudo considerari debet. Quod similiter locum habere potest in operibus valde levibus, quae ad terendum tempus exerceantur.

344 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Lex illa opera servilia prohibens sub gravi quidem obligat, at parvitatem materiae admittit. Communi iam sententia theologorum habetur, mortale peccatum per se non committi, nisi quis notabiliter ultra duas horas servilia opera producat; quodsi de operibus leviter servilibus agatur, labores infra tres horas per se pro gravi materia non haberi: S. Alph. III, 305; *Th. m.* I, 550.

R. 2. Si quis aliis labores serviles mandat, sine dubio eo quod mandatarii etiam legi ecclesiasticae subiciantur, peccatum committit. Probabile tamen est labores compluribus ita impositos non coalescere, ita ut ne mandanti quidem gravi peccato sit, nisi singuli vel aliquis eorum iubeatur labores usque ad mensuram gravis materiae producere. *Th. m. ibid.*

R. 3. Nihilominus attendi debet ad rationem scandali, quod aliis detur qui advertant requiem festivam non servari. Quapropter fieri potest, ut hoc modo per labores contra ecclesiasticam legem nondum gravem materiam attingentes graviter peccetur. Quod scandalum facilius habetur: 1) si plures laborant a domino iussi, quam si unus tantum; 2) si complures successive per multum temporis vel moraliter tota die in labores incumbunt, etsi singuli brevi tantum tempore, quam si unus alterve laborat etiam tempore paulo diuturniore; 3) si labor est graviter servilis et cum strepitu coniunctus, quam si exercetur labor leviter servilis et quietus. Facilius etiam contra ipsam legem ecclesiasticam peccatur, si 4) publice quies festiva turbatur, quam si labor clam et privatim exercetur.

R. 4. Relate ad actiones iudiciales non tam tempus impensum quam qualitas actionis consideranda est. Ceterum si quando eiusmodi actio instituatur — id quod in diebus praeter dominicos festivis facilius accidere potest — privati homines, si qui in iudiciali actione partem habeant, fere coguntur atque ita propter necessitatem vel damnum excusantur. *Th. m.* I, 548.

345 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Macarius, si saepe agit, ut in casu narratur, idque ita ut vicini multum turbentur atque conquerantur, ratione scandali graviter peccare potest.

R. 2. Alias graviter non censetur peccare, nisi labores producat usque ad horam secundam cum dimidio circiter. Immo addere licet: Si versatur in regione, ubi horologia publica tempus solare medium per semihoram anteverunt, graviter non peccat, nisi usque ad horam

tertiam matutinam circiter producat labores. Nam etsi *liecat* computare mediam noctem adeoque initium diei festivi secundum publica horologia, id tamen necesse non est, sed pro arbitrio computatio fieri potest secundum tempus verum vel medium loci. — Verum veniale peccatum toties committit, quoties sine causa re ipsa excusante ultra mediam noctem laborat.

R. 3. Exempla, quae affert, eum non excusant. Nam 1) pistores³⁴⁶ non ubique excusantur; ubi vero consuetudo legem quoad eos mitigavit, rationabilis causa publicae quasi necessitatis eos quidem iuvat, iuvare Macarium nequit, quia pro sartoria arte neque rationabilis causa neque publica adest necessitas vel consuetudo generatim, potest esse causa excusans in casu particulari. 2) Quoad artem typographicam sunt qui eos, qui collocant characteres, excusent hac ratione, quod ille labor mentalibus potius quam corporalibus sit accensendus atque scriptioni similis: quare qui ex hac opinione, quam equidem non probo, tamquam probabili agit, non peccat. Evidenter autem haec ratio ad sartoriam artem applicari nequit. Alii autem operarii, qui in arte typographica et impressoria occupantur, prelum versant aliaque opera mere mechanica agunt, sine dubio serviliter laborant; ideoque non ratione speciei laboris sed ratione alicuius causae excusantis, si quae adest, a peccato immures possunt exsistere. 3) Moniales, quae sint in sacris vestibus conficiendis occupatae, si artificioso opere occupantur, v. g. subtili arte acu pingendi imagines artificiosasque figuras, non servilem, sed liberalem atque licitum laborem exercent; si vero rudiori modo vel mechanice laborarent, sane non ex se seu ratione ipsius laboris licite agerent, sed solum ratione causae extrinsecus accedentis et excusantis, v. g. si pauperi ecclesiae ita gratis providere vellent. Cf. S. Alph. III, 293; *Th. m.* I, 553.

EXCUSATIO A LEGE REQUIEI FESTIVAE (I).

Casus. (91)

Marcella famulatu se addixit familiae acatholicae. Festis, quae sunt catholicis propria seu cum protestantibus non communia, laborare debet, atque etiam diebus dominicis tempore pomeridiano saepe laborat pro se in conficiendis, reficiendis, lavandis suis vestibus.

Admonita a confessorio dicit se antea in fabrica laborasse, sed sibi multo magis ibi defuisse tempus, nam alternis tantum dominicis sibi datam esse facultatem quiescendi ab hora sexta matutina ad horam sextam vespertinam, alternis dominicis vice versa; quare libenter se arripuisse opportunitatem illius famulatus, qui sibi saltem dominicos dies quoad maximam partem liberam servet; in vestibus sibi conficiendis vel reficiendis se eo magis sine scrupulo tempus aliquod impendisse, quod alias etiam pias feminas viderit non indigas certis laboribus femineis occupatas.

QUAERITUR 1° quae sint causae excusantes a lege operum servilium prohibente.

2° quid dici debeat de Marcella in actuali condicione et de eius condicione praeterita rationibusque prolati.

Solutio.

347 AD QUAESITUM 1^m R. 1. In locis iuris can. supra n. 342 laudatis pro causis excusantibus affertur *necessitas* et *pietas*: quae si manifesta est, excusat per se; si non ita manifesta vel non ita sufficiens, dispensatio superioris consulenda vel etiam necessaria est.

R. 2. *Pietas*, ut a necessitate distinguitur, refertur ad labores, qui necessarii sunt ad ipsum cultum divinum hic et nunc exercendum.

R. 3. *Necessitas* potest esse sive propria sive aliena. Propria necessitas adest, si quis sine labore diei dominicae non habeat unde vivat; vel si per labores grave damnum a se possit avertere.

Necessitas aliena est vel incommodum actu proximum affligens, quod per me possit auferri, vel indigentia pauperis, quem per meos labores iuvare possim; magis etiam necessitas communis, cui possim occurrere, ratio est, cur id etiam cum labore facere mihi liceat.

348 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Per se Marcella debet quaerere alium famulatum, in quo suscipiendo pro condicione ponere possit libertatem plenam observandi leges Dei et Ecclesiae. Quamquam enim id praetermitti posset, si solum una alterave vice occurrente festo vel dominica laborare cogeretur — hoc enim occurrere potest sive ex causis plene iustis sive ex causa etiam minus iusta apud catholicos quoque dominos —: verum id ab initio pro principio statuere, ut non concedatur requies diebus pro catholica tantum religione festivis, ita odiosum est, ut catholico non liceat id silentio premere vel sese huic conditioni submittere.

Attamen ipsa Marcella, quae ex famulatu victum quaerere debeat, interim excusatur, donec invenerit alium famulatum, ex quo habeat, unde vivat, si — excepto casu odii fidei — ad labores cogitur; siquidem non tenetur dimittere victum necessarium.

349 R. 2. Dominus vel domina debent quidem, si sine nimio gravamine possint, Marcellae diebus feriatis tempus necessarium concedere, quo possit proprias vestes reficere; attamen si hoc facere non possunt vel non faciunt, Marcella facile excusatur, si post cultum Dei publicum vespere aliquod tempus in labores pro suis rebus impendat. Nam generatim excusabit tum necessitas quaedam, tum materiae parvitas, cum singulis dominicis raro necesse sit impendere ultra duas horas.

R. 3. Quaeri autem etiam debet a Marcella, quinam sint labores, quos facere debeat diebus festis. Si enim tantum ii sunt, qui ad domesticas necessitates cotidianas pertinent, eos praestare potest sine scrupulo, etsi fortasse possibile fuerit, ut domina curet potius eos anticipandos. Neque propterea tenetur alium famulatum quaerere, si modo facultas assistendi Missae praebeatur. Si vero labores omnino non necessarii et solis diebus feriatis convenientes exiguntur, hi ex se illiciti sunt et causa erunt, cur alius famulatus sit *quaerendus*.

350 R. 4. Quoad labores in fabrica praestandos imprimis videri debet, num fabrica eiusmodi sit, quae sine magno damno domini non sinat

labores interrompi, ita ut ex hoc oriatur causa excusans pro domino. Si ita est, sane operariis conductis etiam operari licet. Verum in casu proposito, etsi sumamus hanc subesse causam excusantem relate ad labores serviles: facta non est iusta laborum distributio. Nam ordines operariorum etiam in tali casu ita distribui debent — quantum possibile est —, ut singuli singulis diebus dominicis et festis Sacro saltem possint interesse.

Si igitur in fabrica iusto modo rationem non habent legis Ecclesiae sive quoad labores serviles sive quoad Missam audiendam: Marcella, si optionem non habet nisi inter fabricam istam et suum famulatum actualem, *hunc* sane ut minus malum potest praeferre. — Si vero in fabrica serviles labores etiam frequentiores exiguntur, at nonnisi *cum causa excusante*, in famulatu vero isto *sine causa excusante* labores vel rariores: nihilominus labor in fabrica praeferendus sub hoc respectu erit. Dico „sub hoc respectu“; nam si alias in fabrica *bonis moribus periculum* creetur, non autem in familia ista acatholica, Marcella tuto praeferat suum famulatum. Quod idem valet de puella, cui *pro condicione sua gravius* erit, in fabrica laborare.

R. 5. Quod postremo additur, alias feminas etiam pias solere quaedam opera feminea diebus dominicis facere: non haec est ratio, cur Marcellae liceat proprias vestes reficere, sed ratio esse potest sola propria necessitas. Nam neque aliis licebit similia facere, nisi *propria vel aliena necessitas* accedat, vel nisi in operibus levissimis consuetudo legem nonnihil elevaverit. Sumere ergo decet Marcellam, pias illas feminas, quas viderit nonnihil laborare diebus dominicis, id fecisse pro pauperibus vel pro paupere aliqua ecclesia ex motivo pietatis.

EXCUSATIO A LEGE REQUIEI FESTIVAE (II).

Casus. (92)

Benno agricola, suis frugibus timens, tempore messis solet primo tempore opportuno, ratione non habita dierum festorum vel dominicorum, fruges et foenum colligere. Atque cum calleat arte ferraria, ipsis illis diebus pro aliis agricolis reficere solet vomeres et alia instrumenta neque parvum inde lucrum captat.

QUAERITUR num possit salva lege ecclesiastica industriam suam continuare.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Fruges iam messas et foenum in agro iacens ³⁵¹ colligere diebus dominicis licebit, quando imminet tempestas vel diuturnum tempus pluviosum, ita ut verum adsit periculum incurrendi damni, nisi agricolae bona temporis opportunitate data utantur. Verum periculo non imminente colligere fruges non licebit, minus etiam metere, siquidem morale periculum damni avertendi non adest.

In dubio saltem consultum est adire parochum, qui in tali re cum singulis dispensare potest vel, si causa satis sufficiens adfuerit, etiam

publice declarare, finita Missa licere agricolis curam frugum agere. Quae consuetudo consulendi parochum, ubi servatur, sedulo fovenda est, ne abusus fiant vel ad frequentiores labores fideles assuescant.

Quare dubium non est Bennonem timore suo et laboribus excessisse eumque frequenter etiam graviter contra ecclesiasticam legem deliquisse.

- 352 R. 2. Quod ad reparanda instrumenta attinet, ille labor, si agricolae postero die instrumentis indigent, propter necessitatem assumi potest; cavere tamen debet Benno etiam in his rebus, ne tum etiam diebus dominicis et festis ea peragat, quando commode differri possunt. Immo quod *Bennoni* forte magis incommodum sit, differre laborem ad diem sequentem, ratio laborandi die dominica esse non potest; potest, quod ipsis agricolis, qui suis instrumentis indigent, sit graviori incommodo.

Exsistente igitur causa legitima Benno, quando licite laborat, licite etiam laboris sui mercedem accipit. Lucrum, quod refert, sane ratio non est, cur labores ipsi vertantur peccato; nam ne ille quidem qui illicite laboravit pro labore praestito mercedem sumens de novo peccat seu mercedem sumit illicite.

EXCUSATIO A LEGE REQUIEI FESTIVAE (III).

Casus. (93)

Blanda netrix instante aliquo festo assumpsit cum adiutricibus suis multos labores et vestes conficiendas, quas pro die festo paratas fore promisit. Verum iam antea timet, ut possit stare promissis. Quare cum suis famulis iam per aliquot dies festos praecedentes labori incumbit, et ipso illo die assignato per totam noctem usque in serum diem laborat: aliquae enim sunt vestes nuptiales quas pro ipso illo die paratas habere debet, alias pro visitandis choreis et spectaculis, quas statuto tempore non habere mulieres istae graviter ferent.

QUAERITUR num revera Blanda cum suis famulis excusanda sit.

Solutio.

- 353 AD QUAESITUM R. 1. Famulae sane excusantur, si pro Blanda adest legitima excusatio. Verum illae etiam facilius excusari possunt, etiamsi Blanda non habuerit iustam causam; nam illis tum iusta causa esse potest timor fundatus, ne dimittantur neve interim non habeant unde vivant.

R. 2. Blanda nonnihil examinanda est, ut constet, fueritne causa iusta necne. Interim supponitur ratione ipsarum vestium et modi eas conficiendi non esse aliquid, cur Blandae earum confectio, v. g. propter lasciviam cui sic faveatur, censeri debeat prohibita. Accidere igitur potest, ut extraordinaria aliqua occasione tot labores offerantur, qui perfici nequeant, nisi etiam diebus dominicis labor assumatur. Quodsi in tali occasione plures adiutrices pro tempore conducere non possint, ne-

que ob defectum laboris continui habitualiter plures conducere Blanda valeat: 1) ipsa excusari potest quoad vestes nuptiales, quia hae ipsae nupturis necessariae sunt; 2) quoad vestes pro choreas et spectacula frequentantibus *ipsa res* causam necessitatis excusantis non praebet, cum eorum frequentatio potius mala quam necessaria sit; attamen pro Blanda nihilominus quaedam necessitatis causa adesse potest. Nam si relegando vel fallendo feminas istas, quae Blandam adierant, timere debet, ne a se avertantur ipsaeque in posterum labore et lucro notabiliter destituatur: habetur necessitas quaedam, quae pro una alterave vice ab observatione quietis festivae excuset. Immo si labore suo victum quaerere debet, etiam ipsum lucrum *extraordinarium*, si quod offertur, iuste acquirendum ratio esse potest, cur pro aliqua vice Blanda habeatur excusata.

MISSA DOMINICALIS. — INTENTIO ET ATTENTIO REQUISITA.

Casus. (94)

Eduardus nuper expresse statuerat, Missam, cui assistebat, ex sola devotione audire non ad implendam legem ecclesiasticam, postea suppleturus; verum postea impediabatur, levioze quidem causa, a secunda Missa.

Alia vice in itinere, nihil cogitans de cultu divino, ex curiositate intravit ecclesiam: ubi cum videret inceptam modo Missam, rosarium quidem sumit, ut sese nonnihil componat ad orandum; verum inter recitationem voluntarie aliis rebus profanis mentem occupat, et vix aliter ad Missam attentus reditur quam per signum campanulae pro Consecratione et Communionem.

Alia etiam vice cum ecclesia esset iam satis plena hominibus, commodi causa manet extra eam non procul distans a ianua, quo per motum fidelium in ecclesia adstantium partes Missae melius posset distinguere. Verum distractionibus facile abripi solet, etiam involuntarie; cum igitur casu converteret oculos in turbam prope ecclesiam transeuntem, involuntarie diu eorum aspectu occupatus, Missae plane oblitus, vix ad Consecrationem et Communionem leviter attendit.

QUAERITUR 1° quanam requiratur intentio et attentio ad satisfaciendum praecepto Ecclesiae audiendae Missae diebus festivis.

2° quid de singulis casibus Eduardi iudicari debeat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Requiritur et sufficit intentio utcum-
que habita colendi Dei, eaque sufficit etiam virtualis et implicita. Quare nisi quis ex profana causa et prorsus extranea intentione ad templum accedit, ipse accessus ad ecclesiam satis demonstrat intentionem sufficientem. — Neque requiritur, ut quis expresse velit satisfacere legi ecclesiasticae; sufficit velle praestare re ipsa id, quod iubet Ecclesia.

R. 2. Quoad attentionem probabiliter sufficit, ut cum intentione modo explicata adfuerit attentio quam vocant externam, i. e. abstinentia ab iis actionibus externis, quibuscum vera et interna attentio

coniungi non possit, si modo de partibus principalibus Missae assistens sibi rationem aliquo modo dare potuerit. *Th. m.* I, 558; *S. Alph.* III, 313.

355 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In *primo* casu nulla est ratio dubitandi vel timendi. Eduardus nullatenus obligabatur ad alteram Missam, sed praecepto plene satisfecerat.

R. 2. In *altero* casu quoad substantiam Eduardus satisfecit, quoniam et intentionem sufficientem habuit et retinuit, et attentionem saltem externam habuit cum aliquali recordatione et attentione maiore ad principales partes. Nihilominus propter *voluntarias* distractiones peccatum veniale non effugit.

356 R. 3. In *tertio* res est difficilior. Per se quidem non procul a ianua ecclesiae consistens moraliter unitus manere potuit cum reliquis fidelibus. Sed cum, licet casu abreptus, diu aspectum figeret in homines transeuntes: videndum est, num id per partem omnino notabilem Missae fecerit. Si ita, notabili parti Missae moraliter non interfuit, quia posuit actionem externam, quae impendebat formalem praesentiam cum fidelibus in ecclesia Missae assistentibus. Nam tali actione externa, etiam involuntaria, longe facilius impeditur formalis praesentia et unio cum reliquis, si homo ita agens extra ecclesiam versatur, quam si fuerit intra ecclesiam. Adeoque causa Eduardi vix non eadem erit, ac si parti illi, inter quam accidit illa externa distractio, omnino non interfuisset. Quae si secundum infra dicenda n. 357 gravem materiam constituat, Eduardus ad supplendum vel ad novam Missam audiendam obligandus per se erit; si materiam omnino levem constituat, de stricta obligatione aliquid supplendi, etiam sub veniali tantum, non constat. *Th. m.* I, 561.

MISSA DOMINICALIS — INTEGRA AUDIENDA.

Casus. (95)

Eulalia materfamilias fere numquam satis mature componere potest res domesticas: quare fere semper serius venit ad Missam audiendam, modo cum *Gloria* dicitur, modo inter Epistolam, Evangelium vel etiam serius; immo cum per aliquod tempus, quo proprius sacerdos aegrotaret, fere leuca distaret vicinior ecclesia, venit ibi aliquoties immediate ante vel etiam post Consecrationem: quo in casu eam pudebat ecclesiam ingredi atque statim reversa est.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio integrae Missae audiendae, seu quae pars omissa sit gravis, quae levis.

2° quomodo Eulalia peccaverit.

Solutio.

357 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Est obligatio quidem assistendi integrae Missae; verum non quaelibet pars omissa facit peccatum grave. Quae-nam sit in omissione materia gravis, pendet tum a diuturnitate temporis, tum a nobilitate partis omissae.

Ratione prior *certe gravis* est omissio, a) si quis demum post Offertorium venerit, b) item, si quis omiserit omnia usque ad Evangelium inclusive et simul ea, quae Communionem utriusque speciei sequuntur; *probabiliter levis* est omissio a) omnium, quae Offertorium praecedunt, b) omnium, quae Epistolam praecedunt et simul eorum, quae summptionem S. Sanguinis sequuntur.

Ratione *nobilitatis* partis omissae *certo gravis* est a) omissio partis Missae a Consecratione usque ad *Pater noster*; b) etiam solius Consecrationis et Communionis, etiamsi omnia intermedia audiuntur; c) valde probabiliter etiam solius Consecrationis utriusque.

Cf. S. Alph. III, 310.

R. 2. Si modo ex una eademque Missa aliquis interfuerit Consecrationi utrique cum reliquis usque ad utramque Communionem inclusive, non tenetur denuo aliam Missam integram audire; si vero neglexerit ex reliquis materiam certo gravem, tenebitur ad aliquam partem ex altera Missa supplendam, si sine gravi incommodo potest.

R. 3. Satisfieri nequit legi Ecclesiae per hoc, quod aliquis adstet pluribus Missis *simul*, ita ut ex una interfuerit priori parti et simul ex alia posteriori: quod expresse proscriptum est, v. thes. 53 Innoc. XI „Satisfacit praecepto Ecclesiae de audiendo Sacro, qui duas eius partes, immo quatuor, simul diversis celebrantibus, audit.“

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Obiective sane gravis laesio legis Ec- 358
clesiae erat, quod in posterioribus casibus pars adeo magna ab Eulalia neglecta esset. ut nonnisi paulo ante vel etiam post Consecrationem adveniret neque facultatem haberet alteri Missae assistendi. Attamen cum ante Consecrationem veniret, gravis erat obligatio reliquam partem Missae nihilominus audiendi: non erat, cum veniret post Consecrationem, eo quod essentiae sacrificii assistere iam non posset. — In prioribus omissionibus Eulalia non videtur umquam usque ad gravem laesionem praecepti ecclesiastici processisse. — Praeterea propter distantiam unius fere leucae, quae ex se quidem non plene sufficit ad excusandum a lege, fieri tamen potuit, ut, accedente aliqua alia ratione, causa excusans adesset.

R. 2. Si quaeritur de *subiectivo* peccato, omnino videri debet, 359
qua conscientia Eulalia egerit, num se habuerit pro excusata; quodsi non obtinuit, num praeviderit vel dubitaverit de periculo neglegendi *notabilem* Missae partem. Quodsi re vera praeviderit vel timuerit tale periculum, neque tamen citius sese expediverit, graviter peccavit singulis vicibus, etiam quando re ipsa non *tum* sero venerit. Valde autem probabile est Eulalam id satis praevidisse vel timuisse singulis vicibus, postquam aliquoties experientia cognoverit se serius venire *solere*; nam eo ipso quod post Epistolam vel etiam post Evangelium consueverat venire, prudenter timere debuit ne facillime etiam accidere posset, ut demum post Offertorium veniret.

Attamen si moraliter sibi persuadebat fore, ut non ultra *Gloria* serius veniret, a gravi peccato erat excusanda. Cf. Noldin II, n. 265, 2, c; Génicot I, n. 339.

A MISSA DOMINICIS VEL FESTIS AUDIENDA EXCUSATIO (I).

Casus. (96)

Dalila puella honesta sed ad paupertatem redacta compluries omisit Sacrum diebus praeceptis. Tempore hiemali humido et nivoso timuit laceris calceis iter per semileucam conficere et in frigido pavimento consistere; alias eam pudebat veste trita et pannosa et cotidiano usu sordida coram aliis apparere, cum aliam non haberet. Nuper petebatur ad matrimonium a iuvene, qui postea tamen eam dereliquit; cum iam proclamationes matrimonii fierent, domi mansit, neglecto Sacro; item, cum aliquoties timeret insultus a lascivo iuvene atque eius scandalum, cum de turpi eius amore vix dubitaret.

QUAERITUR 1° quae sit ratio excusans a lege audiendae Missae.

2° quid de Dalilae rationibus in singulis casibus dicendum.

Solutio.

360 AD QUÆSITUM 1^m R. Ratio excusans a lege positiva humana secundum ea, quae supra dicta sunt n. 97 sqq., quando de legibus *frequentèr* occurrentibus agitur, censetur quodlibet incommodum seu damnum vel periculum *mediocriter* notabile, sive in valetudine, sive in fama et pudore, sive in rebus externis et fortunae aliisve rebus personalibus.

Similiter necessitas aliena, quae aliter sublevari nequeat et quam auferri caritas iubet vel suadet. *Th. m. I.* 563—566.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Causae a Dalila allatae utrum sint sufficientes ad excusandum necne, pendet multum a condicione personali eius, de quo agitur. Nam res eadem uni gravis, non gravis alteri esse potest; homo rusticus et rudis eadem incommoda non ita aestimat nec sentit, sicut persona delicata et ingenua. Etiam attendi debet, utrum paenitens, qui eiusmodi causas affert, sit veri amans, an videatur res exaggerare et praetextus quaerere.

361 R. 2. Si Dalila deprehenditur ceteroquin timoratae conscientiae esse, vix ulla ex causis allatis est, quae ad excusationem non possit sufficere, ut ei liceat aliquoties, non tamen semper, Missam omittere.

Nam *prima* ratio, timor valetudinis male afficiendae, sane fundata est.

Secunda ratio pudoris non potest simpliciter repelli. Attamen videri debet, num fortasse possibilitas adsit, ut summo mane, quando vestitus a nemine conspicitur, Sacro intersit; neque nimis facile huic pudori condescendendum est, maxime si extrema paupertas ceteroqui non potest celari. In nostro autem casu Dalilam re vera habeo pro excusata.

Tertia ratio num sufficiens sit, pendet a peculiaribus circumstantiis et a *consuetudine*, immo in nostro casu, ut puto, a sola consuetudine; nam peculiaris circumstantia personalis fere reducitur ad magnam disproportionem condicionis sponsi et sponsae, quae hic nullatenus videtur adesse.

Quarta ratio timor erat insultus a lascivo iuvene. Si re vera Dalila in itinere insultus seu aggressionem in pudicitiam timet, neque comitatu tuto ea potest praecavere, propriae securitatis causa potius domi manere debet quam exire. Si tamen haec frequenter acciderent, cogitandum utique esset, ut hoc impedimentum per parochum et per policistas auferendum curaretur.

Demum *quinta* ratio ita accipienda est, ut Dalila sciens, determinatum iuvenem, ipsius amore captum, si ipsa se conferat in ecclesiam, vehementer sollicitari pravis affectibus, propterea recte *aliquoties*, non tamen frequentius, domi se contineat, etiam Missa non audita. *Th. m.* I, 635; Reuter, *Theol. mor.* p. II, n. 132.

Confessarius igitur in casibus nostro similibus paenitenti dicat, ut ³⁶² studeat illa obstacula remove, vel etiam si nimis grave non videatur, corporalia vel temporalia incommoda ex Dei amore vincere; addat autem omnino, si quando illa incommoda maiora videantur vel gravius ferantur, legem ecclesiasticam in singulis casibus non urgere; quodsi habitualiter obstacula videantur adesse, incommodum sane gravius debere esse, quam si agatur de Missa una alterave vice omittenda.

A MISSA DOMINICIS ET FESTIS AUDIENDI EXCUSATIO (II).

Casus. (97)

Eutropius, occupatus in munere viae ferreae, per totum annum vix umquam Missae assistere potest. Alternis quidem dominicis liber est, sed tum vespere sabbati se domum confert in pagum leuca cum dimidia ab ecclesia distantem, ne perpetuo conversatione cum familia sua carere debeat; insuper tali tantum modo uxor facultatem habet adeundae ecclesiae, cum alteruter domi manere debeat; mavult autem uxori solatium illud concedere. — Diebus ferialibus aliquando contingit, ut consistere debeat diu in certa aliqua statione sibi relictus; sed cum ecclesia catholica non adsit, debet pro Sacro audiendo ad aliam stationem vehi, quod, cum suis impensis facere sibi gravius sit, gratis facere non audet, quia hoc sibi non licet nisi in rebus ad servitium spectantibus.

QUAERITUR 1° sitne Eutropius excusatus ab audienda Missa diebus praeceptis.

2° debeatne diebus ferialibus omissam Missam supplere.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Debent quidem administratores viae ³⁶³ ferreae curare, quantum possibile est, etiam aucto numero officialium vel ministrorum, ut cuilibet praebetur opportunitas audiendi Sacrum, si plura Sacra in loco celebrantur; vel facultatem dare ministris, ut pro brevi illo tempore vicarios sibi possint constituere. — Si autem ex hac parte officium neglegitur, officiales illi et ministri gregarii, cum vix possint alibi invenire unde se suosque sustentent, generatim excusantur, quando ministerio suo impediuntur, ne quavis die dominica Missam audiant.

R. 2^a Ex parte administratorum viae ferreae conceditur quidem alternatim facultas satisfaciendi legi ecclesiasticae: sed illis diebus occurrit ratio personalis Eutropii. Estne haec sufficiens?

Si nequit familiam suam alio secum ducere, certe ratio satis gravis est, cur velit saltem diebus istis liberis, qui rari sunt, cum uxore et familia conversari, et per se est sufficiens causa, ut se conferat in locum, ubi deest occasio assistendi Missae. Ita quantum spectatur praecise lex ecclesiastica.

R. 3. Constitutus in suo pago, propter distantiam censetur ipse etiam cum uxore excusatus, saltem quominus *singulis* diebus dominicis et festis teneantur Sacro interesse. Quoniam autem causa haec habitualis est, recte facit uxor, immo censeo esse aliquam obligationem, ut studeat *aliquoties* Sacro interesse. Neque tamen recte agitur, quod semper uxor, Eutropius numquam Sacro intersit. Deberet igitur potius ita res componi, ut modo uxor, modo Eutropius Sacrum adiret. Quoniam autem *singulis* diebus adest ratio a praecepto Ecclesiae excusans, necesse non est, ut stricta fiat alternatio, sed potest uxor frequentius interesse Sacro, ita tamen, ut Eutropius etiam intersit *aliquoties*.

364 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si res ita componi potest et ita componitur, ut modo ad 1^m R. 3 dixi, nulla erit Eutropio *obligatio* supplendi omissas Missas diebus ferialibus, etiamsi potest: facit tamen laudabiliter. Immo *supplendi* obligatio proprie nulla est; nam onus illud est diebus affixum; quare qui inculpabiliter sive culpabiliter diebus praeceptis Sacrum omisit, supplere non tenetur.

R. 2. Si autem Eutropio re vera impossibile fuerit, diebus dominicis vel festivis aliquoties saltem per annum Sacro interesse, vel etiam si culpabiliter neglexerit rem ita componere: remanet *lex divina*, quae christianis imponit obligationem aliquando seu *aliquoties per annum* Sacro assistere sine dierum certorum determinatione. Quodsi haec obligatio diebus ab Ecclesia statutis impleta non est, relinquitur, ut impleatur etiam diebus ferialibus.

Quodsi quaeris, quoties haec ratio urgeat, id in praxi potius singulorum conscientiae relinquendum quam determinandum est. Sufficit ter quaterve interesse; consultum certe est, ut pro facultate multo saepius fiat.

365 R. 3. Expensas pecuniarias facere, ut legi ecclesiasticae audiendi Sacri satisfiat, imponi iis nequit, qui alias pro itineribus unius leuae non solent facere expensas. Si autem agitur de lege divina, cum haec raro urgeat, puto expensas relative modicas faciendas esse, si alias nequeat lex impleri.

R. 4. In nostro autem casu non videtur illicitum fuisse Eutropio, eiusmodi iter etiam inter negotia ad suum servitium spectantia computare, cum occupatio in via ferrea causa sit cur *hoc modo* officiis religiosi satisfacere cogatur, atque administratores demum possibilitatem dare debeant aliquo modo haec officia implendi. Et revera Eutropius solvendo debitum suum erga Deum Dei protectionem sibi

et negotiis suis conciliat, atque etiam hoc sensu negotia ad servitium viae ferreae spectantia agit. Recto igitur, etsi non obvio sensu dicere Eutropius potest se esse in rebus et negotiis ad servitium suum spectantibus. Quare licere ipsi puto, iter ad hoc necessarium *gratis* conficere.

A MISSA DIEBUS DOMINICIS ET FESTIS AUDIENDA EXCUSATIO (III).

Casus. (98)

Caesarius, studiosus, cum compluribus sociis tum catholicis tum acatholicis tempore vacationis iter facit aliquot hebdomadarum, atque per loca invia et devia discurrent. Aliqua dominica, somno deditus, primum Sacrum, cui plerique socii catholici intererant, neglexit; cum se irrisioni aliorum nollet exponere, quae certo ipsum mansisset, si solus postea se aliis iterum iunxisset, iter, omisso Sacro, cum sociis prosecutus est. Altera vice, quando reliqui statuerant summo mane ante Sacrum instituere excursionem, quam alias eo die non poterant finire, timuit, ne incurreret indignationem amici divitis, qui omnes itineris expensas pro ipso faciebat, quique putabat legem ecclesiasticam adeo severe non esse sumendam.

Pater, de omnibus certior factus, haec aegre fert, reducem filium iratus excipit eumque sequenti die festo domi recludit, ne post Missam socios solutioni vitae deditos sibi denuo adiungat.

QUAERITUR 1° Caesarius quomodo peccaverit Sacrum neglegendo.

2° liceatne patri Caesarium includendo a Missa audienda impedire.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex casu elucet Caesarium in *prima* 366 occasione potuisse solum post auditum Sacrum iter proseguire et postea se sociis adiungere sine alio incommodo gravi, nisi quod irrisiones timebat. Haec ratio excusans non erat. Nam si solae fuerint irrisiones de diuturniore somno et perplexitate inde orta, hae leves erant et ioci tantum, quae graviter ferre rationabiliter non poterat iuvenis studiosus; si fuerint de religionis exercitio legeque ecclesiastica servata, irrisiones minus etiam attendendae erant, cum ille respectus humanus omnino sit vincendus, neque ratio esse possit, cur lex divina vel ecclesiastica neglegatur. In hoc igitur casu Caesarius graviter peccavit et damnabilem commisit erubescientiam.

R. 2. In altera occasione per se vix non idem dicendum est, videlicet excursionem illam non fuisse causam a lege ecclesiastica excusantem. Verum cum Caesarius ibi ostenderet voluntatem audiendae Missae et solum cederet timori, ne amicus, a quo totum eius iter, non singularis tantum illa excursio, pendebat, offenderetur, ipsi non-nihil indulgendum est. Communiter enim agnoscunt pro ratione excusante, si quis socium itineris sibi valde utilem debeat amittere: quod licebit ad nostrum casum, cum iter iam inceptum sit, applicare. Cf. S. Alphons. III, 328, qui ait: „Excusatur etiam viator, si alias

perderet expensas itineris, quas faceret socius; vel si graviores expensas subire deberet, si relinqueret occasionem illam ob Sacrum audiendum; vel si non esset securus in itinere sine comite; vel si societas illius multum eum sublevaret.“

367 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Pater ex potestate paterna ius habet filium minorem puniendi, etiam per detentionem seu inclusionem. Quodsi talis poenae iusta causa sit, fere non magis pater tenetur rationem habere impossibilitatis, in qua filius versetur, audiendae Missae, quam publica auctoritas in incarcerandis criminosis. Nihilominus filius teneretur, si commode posset, tentamen facere, ut sincera emendatione promissa moveret patrem ad custodiam relaxandam.

Tamburini, *In decal.* l. IV, c. 2, § 2, n. 4 haec habet: „Pater vel quivis dominus filium vel servum ob correctionem domi vel in cubiculo quasi in carcere inclusum retinet vel negat iis indumenta ipsorum statui convenientia, unde non possint exire ad Sacrum audiendum. An sicut excusatur ipse filius vel servus ob impotentiam, ut certum est, sic excusetur pater vel dominus? . . . Respondeo: Huic scrupulo quoad filium his verbis obviam it Fagundez, *Eccl. praec.* l. 4, c. 5, n. 2 „Aliquando possunt patres, si non omnino negare, saltem restringere et moderari filiis alimenta circa victum et vestitum ad tempus in poenam criminis, ut in posterum resipiscant, sine gravi eorum damno aut valetudine. Quod intellegendum est, etiam si filii ob vestitus negationem Sacrum non audiant diebus festis: quia parentes solum intendunt filiorum emendationem, non omissionem Missae: per accidens enim est, quod illam omittant: emendatio enim a parentibus intenta rationabiliter causa est ad utrosque, tam filios quam parentes, excusandos.“ Haec merito Fagundez, quae sunt etiam propter paritatem rationis applicanda ad servum, subditum.“ Monet tamen postea idem scriptor similem rem prudenti examine a superiore esse ponderandam.

R. 2. Magis etiam pater potest propter iustum timorem, ne filius malis sociis adiungatur, eum domi retinere, etsi propterea impediatur ab audienda Missa. Attamen si ipse eum sibi comitem iungere potest vel alii viro fido, quo removeatur periculum, quod bonis moribus filii tinetur: nulla amplius existit causa, cur non admittatur ad ecclesiam Missamque audiendam.

DE VIRTUTIBUS ET OFFICIIS ERGA HOMINES.

OFFICIA HOMINIS ERGA SE IPSUM.

PROPRIAE VITAE CONSERVATIO VEL NEGLECTUS (I).

Casus. (99)

Mauritius periculoso tumore laborans chirurgicae operationi subicitur, in qua, cum manus medici fallat, ei vulnus infligitur post aliquas horas letale, nisi hoc, at post horas cum novo dolore, curetur; ceteroquin eius condicio talis est, ut, nisi brevi moriatur, non ita multo post sub magnis cruciatibus vitam finire debeat.

QUAERITUR num possit, neglecto illo vulnere, nunc mortem eligere.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Practice in tali operatione aegrotus solet 368 sensibus destitui, ut securius incisio fieri possit, ac propterea quaestio principalis est, quid possit debeatve facere medicus, si casu erravit, cum aegroti voluntas inquiri eiusque consensus exspectari non possit. Censeo igitur medicum omnino debere quam primum id quod erravit corrigere et reparare, atque aegrotum in tali statu, quantum possit, constituere, ac si non erraverit. Non enim obligavit se ad committendum errorem, sed e contrario sese obligavit ad faciendam incisionem secundum artem medicam. Quod praestiterit, et tum tantum praestiterit, si vulnus ex errore inflictum curaverit vel innoxium reddiderit.

Confirmantur haec etiam magis, si, quae ipsi aegroto licerent, quae non licerent, inquisiverimus.

R. 2. Malum casu exortum, quod hic et nunc mihi mortem 369 illaturum est, non repellere, est mediis ad conservandam vitam non uti: quod licet, si mediis extraordinariis opus est; non licet, si de ordinariis mediis agitur. Verum vulnus inflictum curare etiam cum aliquo dolore medium est ordinarium; si extraordinarii et ingentes dolores perferendi essent, non negarem posse id extraordinariis mediis aequiparari. — Quod autem postea Mauritius magnos cruciatus passurus esse praevидetur, non est ratio, cur hic et nunc liceat vitam finire. Debet enim divinam gratiam implorare, ut patienter dolores ferat; sic enim occasio magni erunt meriti; ceterum vita futura Mauriti semper est in manu Dei, et quis scit num eum terminum attingat, in quo ex iudicio medici magnos cruciatus incursum sit.

Quapropter timor cruciatuum futurorum ratio quidem esse potest Mauritio id eligendi, quod alias etiam eligere *possit*; non autem id, quod per se illicitum est. Si igitur vulnus nunc errore inflictum extraordinariis tantum mediis et cruciatibus curari potest, licebit mea opinione mortem praeeligere; alias non licebit.

PROPRIAE VITAE CONSERVATIO VEL NEGLECTUS (II).

Casus. (100)

Anastasia monialis, cum peccati gravis falso accusaretur, pudore et summo vitae taedio afficitur. Ex quo taedio et desiderio vitae brevi finiendae ieiuniis studet se debilitare, austeritates omnes exercet, quascumque sibi a superiorissa permittendas arte quadam impetrare potest, gaudetque quod vires paulatim sentiat deficere; periculoso ulcere laborans, cum medicus ad salvandam vitam cruris amputationem necessariam iudicet, eam constanter, contra voluntatem superiorissae, reicit.

A morbo isto praeter expectationem restituta et post detectam erroneam accusationem ad longioris vitae desiderium revocata, e contrario omnia media ad vires reficiendas sibi deberi putat, fatigatque superiorissam, ut mutationem aëris, balnea, lautiores cibos concedat, suicidii ream se habens, nisi omnem lapidem ad haec obtinenda moveat.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio curae habendae pro propria vita et persona.

2° peccaveritne Anastasia desiderio et cura finiendae vitae.

3° quid dicendum de cura valetudinis, quam postea gerat.

Solutio.

370 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Non licet directe vitam propriam abbreviare, seu ex motivo abbreviandae vitae quidquam facere; licet tamen ex iusta causa vitam indirecte abbreviare, videlicet ex motivo assequendi notabilis boni aliquid agere, quocum coniungatur aliquod periculum propriae vitae, illudque periculum mortis inducendae vel accelerandae licet spernere.

R. 2. Tenemur vitam nostram mediis ordinariis conservare, non vero tenemur, generatim saltem, ad media extraordinaria. Priora enim neglegere aequivalet directae occisioni, posteriora non adhibere potius indirectae vitae abbreviationi aequiparatur.

Quare nec tenemur incommoda adeo magna subire eo consilio, ut vitam nostram servemus; sed in tali casu generatim licebit se divinae providentiae committere. *Th. m. I.*, 571 sqq.

371 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Aliud est ex desiderio mortis aliquid facere vel omittere, quo mors adducatur, aliud nihil quidem tale committere, at inefficaciter mortem desiderare. Prius, ut ad 1^m dictum est, non licet: posterius, si ex causa non-iusta fit, etiam est illicitum; si fit ex causa iusta seu proportionata, licitum vel etiam positive honestum est.

R. 2. Si in assumendis ieiuniis aliisque paenitentiis motiva causa pro Anastasia est, *ut* vitam abbreviet, peccatur, idque graviter, siquidem notabilis vitae abbreviatio in eo casu non potest non intendi. Si vero causa motiva alia honesta subest, atque probabilis abbreviatio vitae inde oritura parvipenditur, immo concomitanter desideratur, peccatum non erit: nam in tali casu summum habetur indirecta mortis acceleratio, quam ex causa mortificationis permittere, maxime cum sit satis dubia, non est illicitum.

R. 3. Verum etiamsi Anastasia solum concomitanter foveret desiderium mortis maturioris, peccaret nihilominus pergens in indiscretis austeritatibus, postquam animadvertisset austeritatibus assumptis vires ita consumi, ut earum extinctio brevi esset timenda. Quamquam si sincere sub ductu oboedientiae etiam graviores exercet austeritates, non facile aliquid timendum est.

R. 4. Ad amputationem cruris hominem religiosum oboedientia³⁷² quidem videtur facilius, non tamen universim posse obligare; alias, nisi quis bono publico vel aliorum, quorum curam habet, levamini necessarius sit, ad eiusmodi operationem subeundam minus etiam stricte obligatur. Quamquam enim talis operatio chirurgica nostris temporibus non amplius adeo extraordinaria est et ab aliis fortasse inter ordinaria media collocatur, puto tamen horrorem illum, quem incutit, et deformitatem, quam secum fert, rationem esse, cur liceat aegrotam repudiare et vitam suam divinae providentiae naturalique rerum cursui committere. — Nisi igitur superiorissa vi voti oboedientiae obligaverit — quod certe non est in casu, neque communiter fieri potest vel expedit (cf. Noldin II, 320, qui cum Lugo, *De iust. et iure* d. 10, n. 21, sentit ne superiorem quidem operationem *valde acerbam* praecipere posse, nisi aegrotus sit aliorum bono necessarius atque operationis successus moraliter certus) — Anastasia nolens amputationem graviter non peccavit. Num concomitanti desiderio mortis peccaverit, pendet a modo et a resignatione erga divinam voluntatem: iniusta illa diffamatio, quam passa est, mortis desiderandae iusta quidem causa non est, verum non ita videtur esse disproportionata, ut desiderium illud constituat peccatum *mortale*.

AD QUAESITUM 3^m R. Cura valetudinis, quam postea Anastasia³⁷³ ostendit, est sane excessiva. Ad omnia illa media adhibenda vix homines divites capaces sunt, ipsos illos raro obligat affecta valetudo ad tam extraordinaria media; multo minus pauperes religiosos. Optime igitur ab Anastasia actum fuerit, immo ad id per se tenetur, ut se committat sanctae oboedientiae et curae superiorum. Quae ab illis putantur superflua vel nimia, Anastasia tuto relinquere potest et debet, etsi forte paulo citius vitam propterea finitura sit.

Absurdae sequelae, quae fluunt ex admissa ista obligatione ad extraordinaria media, evidenter ostendunt Deum homines ordinarios non obligare ad ista omnia, quae Anastasia praetendit. Videlicet alioquin pauperes infirmi possent tuta conscientia ab aliis etiam invitis tantum sibi surripere, quantum sufficiat ad expensas illas faciendas;

quando enim agitur de cura vitae necessaria et obligatoria, bona externa huius mundi, ut theologi dicunt, fiunt communia. At quis est, qui sequelas illas non irrideat!

PERICULA MORTIS SUBIRE.

Casus. (101)

Nemesius miles vitae pertaesus in se ipsum manus inicere non audet, verum in re militari quaerit occasionem cum honore decedendi. Quare petit facultatem incendendi et explodendi navem hostilem. Praeter expectationem servatus, cum a sodalibus lascivis puella impeteretur, eam cruento defendit. et cum a sodalibus ipse invaderetur, ne eos cogeretur occidere, cum summo periculo ex alta fenestra prosilit, at crus quidem, sed cervicem non fregit. Sanitati restitutus pericula maritima subit, in quibus mox naufragium passus tabulam iam arreptam socio cedit, atque undis se committens optatum vitae finem invenit.

QUAERITUR 1° licueritne Nemesio illa pericula subire.

2° num peccaverit, quod taedio vitae ad ea pericula subeunda permotus sit.

Solutio.

374 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Abstractione interim facta a motivo, quo Nemesius ducitur, licebit militi etiam cum certo mortis periculo aliquid facere, quod ad victoriam causae iustae et ad frangendas vires hostiles multum confert. Ergo Nemesius, etsi praeviderit propriae vitae interitum, potuit navem hostilem incendio et explosioni dare. *Th. m.* I, 580, 6; *S. Alph.* III, 367.

R. 2. In *secundo* casu Nemesius primum bene egit defendens puellam innocentem a lascivis iuvenibus, idque etiam, si necesse fuerit, cruento modo: licet enim pudicitiam sive propriam sive alienam cruento defendere. Neque illicitum erat, propter alienam defensionem propriam vitam periculo subicere.

Dein agebatur de propriae vitae defensione contra iniustos aggressores. Quam suscipere licet quidem, sed obligatio generatim non est. Possum enim parcere vitae aggressoris, maxime cum valde probabile sit eum cum morte temporali simul incursum esse, utut ex sua culpa, mortem aeternam. Hinc Nemesius culpandus non est, cum noluerit prosequi cruentam defensionem, sed potius ipse occumbere. At, si hoc licuit, licuit a fortiori pro *certa* morte ab aggressoribus inferenda eligere periculosum saltum e fenestra, qui ex se non necessario mortem inferret, sed probabiliter tantum.

R. 3. In *tertio* casu secundum sententiam practice omnino probabilem Nemesius licite cessit alteri tabulam, vitam alienam praefereus propriae. *Th. m.* I, 580.

375 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Practice loquendo Nemesius dici nequit reus gravis peccati. Nam actiones illae, quas assumpsit, habebant ex circumstantiis rationabilem causam et finem, ob quem prosequen-

dum suscipi poterant, et quem sine dubio Nemesius proxime re vera prosecutus est. Attingere seu procurare bonum publicum magni momenti vel bonum magnum privatum hominis innocentis erat finis actionum Nemesii. Hic finis est natura sua et erat Nemesio *causa motiva*, cur periculosas actiones susciperet; desiderium finiendae vitae erat ansa et *occasio* vel *causa impellens*, non *motiva*, cur se ad actiones periculosas ex causa licita suscipiendas accingeret.

R. 2. Neque hoc desiderium moriendi gravem deordinationem continet; nam secundum ea, quae in casu enarrato apparent, illud gessit cum subordinatione erga divinam voluntatem. Adfuisse autem hanc erga Deum subordinationem ex eo videtur patere, quod ausus non sit contra legem divinam desiderium illud implere, sed studioso quaesierit eos modos implendi, qui cum divina lege possint componi.

R. 3. Utrum desiderium illud moriendi seu vitae propriae taedium fuerit veniale peccatum an nullum, pendet a motivo, cur taedium illud foverit. Si enim in causa erat desiderium vitae aeternae et cognitio periculorum huius vitae, quibus fortasse experientia doctus difficulter se se expedire posse putabat, cum nunc cum conscientiae pace se decessurum esse speraret: tale motivum nullatenus peccaminosum erat, sed bonum et honestum. Si vero mala terrena levia taedium illud gignebant et sustinebant: ab aliquo veniali peccato ignaviae immunis non erat Nemesius. *Th. m. I.*, 582.

„AMOR INCIPIT AB EGO“.

Casus. (102)

Dismas, medicus solus in loco suo, in suo munere multa animae pericula subit et non obstante usu mediorum contra relapsum non raro in peccatum labitur; similiter Didacus confessarius. Neuter officium suum dimittere potest sine gravi corporali vel spirituali detrimento aliorum.

QUAERITUR quid caritas eos iubeat, quid iis permittat.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Ordo caritatis postulat, ut Deus divinaque 376 amicitia omnibus praeferatur: quare nihil umquam est, ne universi quidem mundi aeterna salus, propter quam liceat — si esset possibile, nam re ipsa impossibile est — Deum offendere ne leviter quidem, multo minus mortaliter.

R. 2. Post Deum homo se ipsum ceteris magis diligere debet quoad bona spiritualia necessaria. Quare etiam hominem lex caritatis erga se ipsum prohibet, quominus possit Deum offendere vel gravi peccato eius amicitiam amittere seu huius amissionis occasione formaliter proximae sese exponere eo fine, ut aliis in bonis quamvis necessariis subveniatur.

R. 3. Nihilominus cum periculum peccandi de se nondum sit peccatum, fieri potest, ut propter necessitatem proximi periculo pec-

candi etiam gravi debeam me exponere, adhibitis tamen mediis, quae periculum illud ex proximo faciunt remotum.

R. 4. Quare dicendum est ad casum: Si revera Dismas et Didacus non obstantibus remediis semper relabuntur — quod cum fidei usu remediorum vix possibile est —, cum per se non exsistat tanta, eaque extrema, necessitas aliorum, potius munere abdicare quam in proximo peccandi periculo manere debent. Nihilominus si quando in singularibus casibus occurreret extrema alicuius necessitas, saltem si esset necessitas spiritualis, cui aliter non subveniretur, deberent huic auxilium ferre, concepta firmiore spe protectionis divinae et adhibito sufficienti remedio contra periculum, quod evitare in tali casu impossibile non erit.

Cf. *Th. m.* I, 585; *S. Alph.* II, 26.

CARITAS ERGA PROXIMUM.

OFFICIUM CARITATIS EIUSQUE LAESIO GENERATIM SUMPTA.

ACTUS INTERNUS CARITATIS IN PROXIMOS.

Casus. (103)

Medardus neo-confessarius incidit in thesin 10 ab Innoc. XI proscriptam: „Non tenemur diligere proximum actu interno et formali“. Quare timet ne contra officium procurandae integritatis confessionum deliquerit, quoniam de neglecto actu formali diligendi proximi numquam interrogavit. Nunc autem, cum omnes de hac re examinet, alii respondent se propinquos et amicos dilexisse, extraneos se non curasse, alii turbantur de laesa lege divina: quibus Medardus pro implenda divina lege iniungit, ut frequenter fundant preces illas liturgicas, quas Ecclesia in die Parasceves pro diversis hominum generibus eorumque necessitatibus Deo offert.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio internae et formalis dilectionis proximorum.

2° sitne recta et iusta illa Medardi ratio agendi.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ille actus internus et formalis, qui sit 377 necessarius, non intellegitur actus, qui *formaliter in singulos* homines feratur. Impossibile sane est nos omnes homines singillatim diligere. Sed actus dilectionis praeceptus intellegitur ita, ut aliquando *formaliter* adesse debeat actus erga proximum *internus*, non sufficiat actus mēre externus opitulationis, qui nulla interna benevolentia feratur. In quosnam autem homines internus amoris actus ferri singillatim debeat, non ex illa thesi, sed aliunde desumendum est.

R. 2. Nisi *specialis* ratio occurrat, sufficit omnes homines universim sumptos interno amore prosequi. Qui vero attente et ex animo recitat v. g. *Pater noster* neque proximum quempiam excludit, ipsis his verbis formaliter diligit actu interno omnes homines.

R. 3. Qui autem propter specialem necessitudinem cum certis personis vel propter eorum indigentiam certos homines singulariter honorat vel iuvat, si ordinate procedit neque violenter internum affectum intercludit, non potest non, aliquando saltem, interna et formali dilectione etiam in ipsos eos singillatim ferri.

Hoc igitur modo abundanter satisfit praecepto, quod ex proscripta illa thesi constat exsistere. Cf. Ballerini-Palm. tr. 5, sect. 3, n. 36.

378 AD QUAESITUM 2^m R. Valde imprudenter egit Medardus ita conscientias vexando. Nam qui alioquin paullulum christiane vivunt neque positiva odia gerunt, sine ullo dubio praecepto illi satisfecerunt: neque enim tempus, quoties praeceptum illud urgeat, accuratam habet determinationem.

Qui vero adeo irreligiose vixerit, ut numquam oraverit Deumve amaverit, *primo* ad peculiare praeceptum interne proximum amandi sane vix attenderit, et *si* hac in re peccaverit, prudens confessarius illa peccata satis colliget ex reliqua paenitentis accusatione, praesertim ex diuturna omnis devotionis exercitii omissione. — Quare preces illas liturgicas orare frequenter, pium quidem exercitium erit, attamen obligatio non erit.

ELEEMOSYNAE OBLIGATIO.

Casus. (104)

Eulalia, vidua ditissima, pauperes mendicantes ad ianuam eleemosynam petentes relegat, publica tabella affixa, quod se adiunxerit associationi benefactrici; neque, si alias colligantur pecuniae pro certis necessitatibus, vult contribuere, siquidem tributa excessiva solvere debeat, quorum pars cedat administrationi pro pauperibus communitatis.

Alia femina, eius amica minus quidem dives, in tributis quidem solvendis non sistit, sed aliquando etiam in arcam in ecclesia expositam pro pauperibus aliquam eleemosynam coniecit; ceteroquin nihil vult contribuere.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio dandae eleemosynae seu subveniendi necessitatibus alienis.

2° quid de dictis agendi modis dicendum.

Solutio.

379 AD QUAESITUM 1^m R. 1. In genere haec obligatio alienis necessitatibus succurrendi gravis est, ita ut ii, qui possint nec faciant, mortaliter peccent, ut patet ex sententia iudiciali quam Dominus Noster se pronuntiaturum esse minatus est. Matth. 25, 41 sqq.

R. 2. Haec gravis obligatio imprimis existit, quando quis occurrit in extrema seu quasi-extrema necessitate positus: cui quilibet, qui sine incommodo relative gravi potest, tenetur succurrere, nisi adsit qui melius possit et re ipsa succurrat.

R. 3. Extra hanc necessitatem gravis obligatio non aderit, nisi pro iis, qui vere superflua habent: pro quibus utique obligatio gravis statui debet non quidem relate ad singulos vel certos pauperes, tamen in genere, ita ut aliquando saltem occurrentibus necessitatibus pauperum, sive gravibus sive ordinariis, succurrant. Quantitas autem, quae in causas pias vel pauperum erogari debeat, difficulter determinatur; sunt qui putent saltem 2°/₁₀ ex annuis redditibus esse elargiendas; sed hoc est incertum.

R. 4. Manet tamen in aliis etiam frequentioribus causis obligatio aliqua venialis. Haec enim adest etiam in singulis necessitatibus non extreme quidem sed ordinarie gravibus pro iis, qui commode possunt; praeterea ut non in singulis quidem casibus occurrentibus sed aliquando eleemosyna detur, obligatio venialis est, etsi solas communes necessitates spectas atque quoad largitionem eos respicis, qui non superflua quidem, sed sibi suisque sufficientia possident.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Eulalia parum pie et christiane agit. 380 Quamquam enim quoad eos, qui ostiatim mendicant, quandoque opus est discretionem, ne otiositas et vitium foveatur; tamen indiscriminatim omnes repellere duritiem sapit; neque haec omnino aufertur eo, quod in commune aliquid pro necessitatibus pauperum conferatur. Gravis autem peccati Eulalia obnoxia non erit, nisi in raro aliquo casu extremae necessitati occurrenti nolit succurrere.

R. 2. Tributa excessiva, quae solvere debeat, ratio non sunt, cur omnino excusetur a succursu aliter praestando. Verum si notabilis pars tributorum publica auctoritate indictorum pro pauperibus applicatur, haec utique ratio est, cur *gravis* peccati eum non possimus damnare, qui, seclusa necessitate quasi-extrema, amplius aliquid vix vult impendere.

R. 3. Simile quid dic de Eulaliae amica. Potius igitur quam severiore conscientiae exstimulatione aliis motivis christianis eiusmodi homines inducendi sunt, ut largius indigentibus succurrant, proposito merito et praemio, quod Christus D. misericordibus promittit, et exposita propria indigentia spiritali, cui melius et efficacius provideri non possit nisi misericordia larga et effusa; nam „beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur“ (Matth. 5, 7), et „eleemosyna a morte liberat, et ipsa est quae purgat peccata et facit invenire misericordiam et vitam aeternam“ (Tob. 12, 9).

ORDO CARITATIS.

Casus. (105)

Quadratus, qui sat magnas divitias sibi collegerat, divina gratia tactus saeculo renuntiare ordinemque religiosum intrare vult. Antea autem vult disponere de bonis suis. Habet quidem fratres atque remotiores cognatos gravi necessitate pressos, sed timet, ne isti postea ingrati existant; quare, iis praetermissis, partem amicis suis non indigentibus titulo gratitudinis tribuit, reliqua piis institutis missionum inter infideles relinquit.

QUAERITUR 1° qui ordo caritatis servandus sit in sublevatione aliorum.

2° rectene Quadratus egerit.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. In extrema necessitate, saltem spiri- 381 tuali, haec ipsa *maior necessitas* est, quae prae aliis sit considerata: alioquin si plures fuerint in extrema necessitate. neque omnibus suc-

curri possit, *maior coniunctio* attendi debet. — Idem fere valet in extrema necessitate corporali.

R. 2. In *gravi* necessitate gravis obligatio erit proxime cognatis, filiis, parentibus et fratribus, prae aliis subvenire.

R. 3. In necessitate *ordinaria et levi* aliae coniunctiones seu relationes, ut spiritualis coniunctionis, amicitiae etc., sine peccato praeferuntur. Cf. *Th. m.* I, 603 sqq.; S. Thom. II, II, q. 26, a. 8.

382 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Non omnino recte egit Quadratus. Si fratres habet *gravi* necessitate pressos, iis prae aliis in tantum subvenire debuit, ut gravis non amplius esset necessitas. Quod, quando de bonis testamento relinquendis agitur, *gravem* esse obligationem habes ex S. Alphons. III, 946; unde concludi debet etiam in nostro casu, quo Quadratus bonis suis se exuere vult, hanc esse obligationem gravem. — Fundatus timor, si exsistat, ne sint ingrati, ratio quidem esse potest, cur ultra necessaria Quadratus nihil det, sed in alias causas pias impendat, non autem ratio, cur nihil conferat.

R. 2. Reliquis cognatis non tenebatur sub *gravi* aliquid dare: immo sine peccato ullo potuit alias causas necessitatis eligere, ut fecit, conferens bona sua missionibus exteris, quo sublevari possit necessitas tum missionariorum temporalis, tum spirituali necessitati infidelium satis *gravi* succurratur.

R. 3. Neque culpandus est Quadratus, quod titulo gratitudinis aliquam partem amicis contulerit. Attamen si erat summa valde notabilis, non egit secundum evangelica consilia, quae profiteri intendit; haec enim pauperibus seu indigentibus bona distribuenda suadent. Immo quod amicos, etiamsi titulo gratitudinis, *praecontulerit* cognatis remotioribus *gravi* necessitate pressis, ita ut *his nihil* daret, a peccato veniali non erat immune. Cf. S. Alph. l. c.

CORRECTIO FRATERNA.

Casus. (106)

Caius in publico hospitio videt complures viros ex itinere eo congregatos mensae assidere, quos ex signo crucis quod faciunt pro catholicis agnoscit, at quos ex inscitia legem abstinentiae non servare iudicare debet: monere ex respectu humano non audet; sicut neque contradicere audet, sed cum signo complacentiae acceptat, cum hi viri in conversatione, quam cum iis habet, res difflamatorias narrant et contra religionem et bonos mores loquuntur. Etiam silentio premit, cum ex conversatione cognoscat aliquem ex hospitibus in eo esse, ut filiam suam locet in magnae urbis nobili hospitio ipsi commendato, quod Caius certo novit esse lupanar. Postea Caius, cum confitetur, se accusat de correctione fraterna aliquoties neglecta.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio correctionis fraternae.

2° quamnam in singulis casibus Caius habuerit obligationem.

3° num satisfecerit illa accusatione in confessionali.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Obligatio correctionis fraternae gravis³⁸³ quidem evadere potest, eaque in superioribus relate ad subditos suos gravis est, etsiamsi cum notabili incommodo sit coniuncta, si tamen cetera requisita adsunt.

R. 2. Si officium non habeo, ut mihi privatim monere gravis sit obligatio, debet 1) constare de proximi gravi peccato commisso vel peccati committendi periculo, 2) adesse necessitas quaedam meae admonitionis, ita ut improbabile sit sine me reum se esse emendaturum, 3) adesse spes probabilis fructus, 4) abesse pro me incommodum relative magnum, saltem quando agitur de peccato plene voluntario alterius impediendo. S. Alphons. II, 38; *Th. m.* I, 611.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In *primo* casu agitur non de peccato³⁸⁴ formali, sed de materiali tantum, illudque contra legem tantum humanam: in quo casu homini privato vix incumbit obligatio monendi alios etiam sibi notos (*Th. m.* I, 14); multo minus homines ignotos, eosque fortasse dispensatos, sine certa spe fructus et fortasse cum maiore scandalo. Accedit, grave onus fore, si quis homo privatus omnes alios de transgressione eiusmodi legum monere vellet. Omnino igitur excusatus erat Caius ab obligatione correctionis fraternae.

R. 2. In *secundo* casu non solum agitur de fraterna correctione,³⁸⁵ sed etiam de vitandis scandalo et conniventia cum peccato aliorum. Imprimis igitur videri debet, num Caius silentio suo annuere visus sit impiis sermonibus contra fidem vel graviter contra bonos mores offendentibus, atque etiam num alii interfuerint, quos pervertendi adfuerit periculum, quos Caius autem ab illo periculo auctoritate vel doctrina potuerit eripere. Si ita est, Caius silentio graviter peccavit atque respectum humanum debuit vincere.

Si vero hae rationes abfuerunt, atque ipse silentio suo non solum non approbavit, sed potius displicentiam ostendit, non peccavit silendo. Neque convenit obvius quosque monere.

Immo etiamsi — non in sermonibus contra fidem, sed — in sermonibus lascivis non ex complacentia, sed ex quodam pudore subrisit, non censetur graviter peccasse, nisi sit homo magnae auctoritatis atque hoc agendi modo sermones graviter lascivos promoverit.

Simile quid dicendum est de sermonibus diffamatoriis: in quibus graviter non peccavit, nisi sua agendi ratione causa fuerit, cur gravis diffamatio fieret vel protraheretur. Immo in hac re positive contradicere, maxime coram hominibus ignotis, raro erit prudentiae; negative se habere plerumque sufficit omnino, ut omne peccatum proprium evitetur. Ceterum saepe difficile est iudicare, num illicita diffamatio adsit.

R. 3. In *tertio* casu agitur de peccatis futuris praecavendis³⁸⁶ gravique periculo propulsando ab iis, qui videntur ex inscitia in gravissimum periculum inviti irruere. Quos monere seu instruere sane gravis obligatio est, etiam cum incommodo eius qui monet. Aliter

res fuerit, si supponi debeat pericula ista et peccata non ab invitis, sed a volentibus quaeri. Nam monitio in priore illo casu valde probabiliter innocentes a gravi necessitate spirituali ereptura est; in altero non ita.

387 AD QUAESITUM 3^m R. Caius non bene confessus est; sed debuit particulares circumstantias neglectae correctionis fraternae manifestare; videlicet se *admisisse* sermones contra fidem et bonos mores (vel etiam diffamatorios), atque se omisisse monere eum, qui ignarus filiam suam locaturus fuerit in lupanari.

Aliter enim confessarius iudicaturus est illum neglectum esse peccatum vel nullum vel veniale, cum sola correctio fraterna raro graviter obliget. Verum in nostro casu ultima causa intulit vix non certe gravem obligationem, ita ut Caius graviter peccaverit; penultima pro circumstantiis grave Caii peccatum continebat non solius neglectae fraternae correctionis, sed cooperationis positivae ad aliena peccata et scandali tertiis fortasse dati.

CORRECTIO VEL DENUNTIATIO.

Casus. (107)

Melania ancilla animadvertit Annam filiorum gubernatricem noctu iuvenem quendam in cubiculum admittere atque cum parvis filiis familiae aliquando inhoneste agere. Cum Melania sedulo claudendo ianuam iuvenem illum impedire velit, Anna, quae in domus gubernatione maximam partem habet, ei gravia mala minatur, si denuo ianuam obseret vel si quidquam mali de se loquatur.

QUAERITUR num Melania propter metum Annae crimina silentio premere possit.

Solutio.

388 AD QUAESITUM R. 1. Quod ad peccatum cum iuvene illo attinet, tenetur quidem illi obsistere claudendo ianuam suo tempore, si ei haec cura a domina vel domino commissae est: nam officii neglectus hac in re esset positiva cum Annae peccato conniventia.

Si vero haec cura Melaniae non est commissae, tenetur etiam, si potest sine suo damno vere gravi, peccata illa impedire; si autem praevidet se efficaciter rem non posse impedire vel se damnum vere grave non evasuram, cum tanto incommodo ad correctionem non tenetur.

Attamen, si dominus et domina sunt homines catholici timoratae conscientiae, adeo difficile vix videtur esse, hos ita monere, ut vel Anna ne scire quidem possit, quisnam rem indicaverit, vel eius minae erga Melaniam inefficaces reddantur.

389 R. 2. Multo minus Melaniae silentio premere licet, quod pueri vel puellae familiae ab Anna seducantur ad turpia. Agitur enim de gravissimo damno spirituali ab innocentibus et simplicibus avertendo. Timor igitur incommodi vel damni etiam non levis silentium excusare

nequit. Ceterum qui erunt parentes, qui haec denuntiantem contra tantam corruptricem non defensuri sint?

Si autem propter singulares circumstantias Melania praevideret sibi efficacem delationem fore impossibilem, seque nihil effecturam esse nisi odium et persecutionem contra se: nihil relinqueretur, nisi ut moneret pro posse ipsos pueros vel puellas, atque aptam occasionem expectaret, quo sive per se sive per alios efficacius posset monere, v. g. per parochum vel per personam vicinam dominae amicam.

SIGNA DILECTIONIS INIMICO DEBITA.

Casus. (108)

Titius, a Caio graviter offensus, brevi omnino post ab obvio salutatus non resalutat; in cotidiana recitatione orationis dominicae eum a communibus precibus vult positive esse exclusum, eo quod non teneatur cotidie pro inimico orare, proponit tamen fer. VI in Parasceve eum includere; aliquando etiam orat, ut Deus Caium infortuniis et morbis vexet, quo facilius perveniat ad agnoscendam iniuriam a se factam.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio diligendi inimicos.

2° quomodo Titius sua agendi ratione peccet.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ante omnia excludi debet affectus odii seu desiderium, ut inimico accidat malum, prout ipsi malum et molestum est. Qui affectus voluntarius, nisi parvitas mali desiderati excuset, *mortale* peccatum est. A quo distinguitur: desiderare inimico malum 1) quo emendetur, 2) ut desinat nocere aliis vel mihi, 3) ut secundum publicae iustitiae ordinem puniatur, 4) ut pro poena ei imponatur aliqua proportionata satisfactio mihi praestanda. Qui omnes affectus ex se quidem mali non sunt; nihilominus affectus sub 3 et 4 periculosi sunt atque facile vel oriuntur ex affectu odii initio Responsi notato, vel in eum desinunt, sicque facile evadunt mortalia peccata.

R. 2. Offensori petenti positive veniam etiam dari debet; quamquam necesse non est remittatur reparatio damni illati vel iniuriae quaedam satisfactio. Sed si hanc offensor praestare vel paratus est vel non potest dare, elargienda est venia, ut exstincta appareat personalis offensa.

R. 3. Etiam positive debetur inimico dilectio, i. e. tum internus affectus, saltem quatenus includitur in communi affectu dilectionis erga omnes homines vel erga omnes, qui sint in eadem condicione acsi inimicus non fuerit; tum externa signa *communia* secundum offendentis erga offensum relationem. Quare excludi nequit inimicus ab iis caritatis actibus, qui sive omnibus in simili condicione versantibus hominibus debentur sive libere erga eos exercentur.

R. 4. Signa illa, quae spectata condicione inimici sunt singularia et familiaria, ei non debentur; sed haec vel continuare vel incipere virtutis est ultra debitum.

392 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Resalutatio generatim quidem debetur, quia *commune* signum caritatis est, eiusque omissio erga graviter infensum regulariter pro peccato mortali haberi debet. Tamb., *In decal.* lib. 5, cap. 1, n. 14. — Nihilominus resalutatio omissa, *non repetitis vicibus, sed immediate post* acceptam gravem iniuriam, nisi offensus *interne* coquat odium grave et vindictam, mortalis peccati nondum incusari potest. In tali enim circumstantia prudenter pro signo iusti doloris, non necessario pro signo odii habetur. Ex hoc igitur capite Titius excusari potest.

R. 2. Minus etiam omissio salutationis (i. e. non praeire salutando) statim pro gravi peccato habenda est. Videri enim debet usus regionis et ipsa quae inter offensum et offensorem intercedat relatio. Si salutare alterum est signum ordinarium, *diu* ab eo abstineri nequit; aliter iure haec omissio habetur pro signo odii. Et quamquam offensoris est, *primo* salutare, saepe tamen in inimicitiiis mutua fuit offensio neque satis discerni potest inter offensorem et offensum, cum uterque putet sibi iniuriam esse factam: quare in tali casu post aliquod saltem tempus unus *et* alter urgendus est, ut quaerat occasionem salutandi vel alloquendi, vel etiam per intermedium reconciliationis tentandae. Cf. Noldin II, n. 76—78.

393 R. 3. Excludere Caium positive a communicatione precationis per se grave est peccatum. Verum quidem est non exsistere obligationem strictam cotidie pro inimico orandi; at exsistit obligatio, ne eum, *si oro*, a communi oratione excludam. Similiter non exsistit determinata obligatio omnibus civibus indigentibus certam portionem annonae distribuendi, sed, si, cum distribuas omnibus, inimicum excludas, peccas. Cf. Tamb., *In decal.* lib. 5, cap. 1, § 3, n. 17: „Licet orare, stipem elargiri, legata distribuere non tenearis; tamen posito quod ea exhibes, perspicuum esset indicium odii, si nolles aliquem ex illis admittere. Quodsi beneficium pro omnibus non sufficit, tunc profecto amicos praeferes sine culpa: ita S. Thom. II, II, q. 25, art. 9. Id enim non est signum clarae inimicitiae, sed ad summum non-amicitiae; at signa positivae amicitiae ostendere ex consilio quidem, non vero ex obligatione tenemur. Unde etiam fit, ut positive orare ex praeecepto pro inimicis non obli geris: hoc enim solum est de consilio, cum ad vitandum mortale sit satis in communi oratione illum non excludere; nam *sic virtualiter includitur.*“

Titius igitur proponendo postea quidem actum dilectionis erga inimicum bene agit, immo fortasse plus quam strictae obligationis est proponit facere; nunc vero eum excludens a recto deviat. — Immo agendi ratio Titii certe pro gravi peccato habenda esset, si propositum postea pro inimico orandi non positive conciperet. Quia vero iam nunc id facere proponit, inimicum revera a communionem orationis non excludit, utut non *nunc* vult pro eo orare, sed potius eum ad communionem spiritualium bonorum affectu admittit: quo ostendit odii affectum abesse. Hinc *graviter* peccasse dicendus non est.

R. 4. Quod dein Titius orat, ut Deus Caium malis immissis ad 394 cognitionem et emendationem peccati permoveat: in se quidem et theoretice re spectata peccaminosum non est, immo, si sincere concipitur desiderium conversionis inimici, est actus virtutis. Nihilominus oratio illa Titii practice est valde suspecta, maxime cum in facinore Caii Titius non tam Dei offensam quam suam iniuriam videatur respicere. Ne igitur illa oratio transeat in desiderium malorum erga Caium, quatenus Caio mala sunt, excitandus est Titius, ut in orationibus illis omittat cupere mala Caio immittenda, sed, Deo relinquens modum, oret *simpliciter* pro Caii conversione.

INIMICITIA AUT LEVIS INDIGNATIO.

Casus. (109)

In monasterio quodam monialium duae ex illis post rixam aliquam, omnibus advertentibus, per multos annos numquam invicem se allocutae sunt. Dubitat earum confessarius, an in peccato mortali versentur, et obstinate in animo concepto persistentibus deneganda sit absolutio et S. Communio? — Ita fere Tam b., *In decal.* l. 5, c. 1, § 3, n. 28.

QUAERITUR quid de tali aversione sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM R. ipsis verbis eiusdem auctoris: „Equidem, si 395 per aliquam hebdomadam post rixam a colloquendo abstinuissent, non condemnassem de mortali; quia praesumi tunc potuisset expectari interim, ut ira defervesceret, utque captaretur loquendi prudentior occasio, vel quid simile. Unde non statim cessatio locutionis iudicari potuisset odii signum. Eodem recidisset, si per aliquod non valde longum tempus rarissimae se obtulissent sermocinandi occasiones.

Nunc vero, cum haec non supponas, puto esse distinguendum. Et si quidem causa rixae fuit de re levi, ipsaque rixa fuit levis, erit, quantum ex hoc capite odii vel scandali, haec omissio loquendi a mortali excusanda: (esto sit venialis, et ex alio capite, v. g. ex gravi contemptu vel simili, possit esse peccatum mortale). Ratio est, quia tunc, maxime in timoratis, non praesumitur id oriri ex odio gravi. — At si causa rixae fuit gravis vel gravis rixa, certe cessatio loquendi de mortali erit condemnanda, quia in his casibus cessatio loquendi per tot annos merito praesumitur ab odio non levi proficisci.“

Immo equidem concludo, *studiose* declinare alloquium mutuum, cum frequenter habetur cum aliis, per tempus satis notabile, etsi non per annos vel annum, praesumendum esse semper mortale peccatum, nisi *constet* gravem aversionem abesse, atque potius quam aversionem pro causa subesse muliebrem stultitiam vel timorem quandam rixae renovandae. Cf. etiam Noldin II, n. 76 et Ballerini-Palm. l. c. n. 179.

AVERSIO ET INIMICITIA.

Casus. (110)

Olympia cum Iulia propter eius indolem turbulentam et superbam pacem tenere non potest; vix non semper quando cum ea conversatur oriuntur discordiae et clamores. Quare nunc statuit Iuliam omnino vitare, in viis et plateis eam studiose quaerit declinare, si nihilominus obviam habet, eam numquam prima salutatur, vix resalutat, non sine aversione eam videt vel cogitat atque hanc suam aversionem coram aliis aperte fatetur.

QUAERITUR 1° quae sit aversio peccaminosa.

2° qualiter Olympia aversione vel inimicitia erga Iuliam peccet.

Solutio.

396 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Alia est aversio ab ipsa persona, qua quis tristatur de eius bonis, gaudet de eius malis, quatenus huic personae mala sunt, eave optat. Haec vocatur aversio *inimicitiae* estque peccaminosa, idque graviter, nisi sistatur in gaudio vel desiderio mali omnino parvi.

Alia est aversio, qua quis aversatur seu aegre fert. cum displicentia, alicuius qualitates vel aliquid in ipso seu ad ipsum pertinens: atque personam ipsam tantum eatenus, quatenus illa condicione affecta est. Haec vocatur aversio seu odium *abominationis*.

R. 2. Odium seu aversio abominationis peccatum non est, si versatur circa aliquod *vere malum* in persona neque iustam proportionem illius mali excedit; peccatum est, si versatur circa aliquod, quod pro malo considerari non meretur, vel si modum iustum excedit: atque ita pro iustae causae defectu atque abominationis excessu esse potest peccatum veniale aut mortale. Cf. Laymann l. 2, tr. 3, c. 8, n. 1 et 5; S. Alph. ex Busenb. II, 30.

397 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex iis, quae in casu dicuntur, non apparet esse in Olympia odium inimicitiae erga Iuliam: interrogare eam tamen convenit, num gaudio afficiatur, si Iulia se male habeat.

R. 2. Si igitur interna inimicitia non laborat, graviter non peccat, Iuliae consortium evitans, quia subest aliqua rationabilis causa, etsi fortasse excessus quidem in hac agendi ratione insit.

Quod eam non prima salutet, per se peccati notari nequit. Verum considerari debent circumstantiae loci et consuetudines. Nam si consuetudo est in loco exiguo quoslibet utpote notos salutandi, *semper* expectare salutationem, ut resalutetur tantum, nisi sit superior nobiliorque condicio, superbiam denotat vel aversionem et contemptum: hinc peccatum est; si vero amice resalutatur, non facile peccatum grave.

At quod Olympia vix resalutat, timendum est, ne graviter peccet. Nam etsi internum odium non gerat, evitare debet etiam signa, quae ab aliis prudenter pro signis odii vel gravis contemptus habentur: quae re vera non solet evitare. S. Alph. II, 28.

R. 3. Dein quoad aversionem, quam habet Olympia erga Iuliam, 398 videndum est, utrum eam patiatur an ex industria foveat. Videtur utique eam nimis sustinere et alere. Si propter intractabilem Iuliae indolem aliqualem aversionem, quam sentiat, non positivo conatu repellat, immo ei aliquantulum indulgeat, peccati gravis id argui nondum potest. Si autem propter hos defectus, qui tandem ex parte tantum morales sunt, eam graviter contemnit, atque ex gravi contemptu magnam aversionem voluntarie et studiose sustinet, a gravi peccato vix erit immunis. Quod eo magis timendum est, cum aversionem suam coram aliis aperte prae se ferat.

Serio igitur puto Olympiam monendam esse, ut aversioni isti studeat omnino moderari, neve eam externe sive ipsi Iuliae sive aliis ullo modo manifestet, aliter ipsam periculum graviter delinquendi incurrere; de cetero quoad praeteritum confessarius ne citius peccati gravis eam ream dicat, sed, nisi res clare pateat, Deo iudicium certum relinquat.

LAESIO CARITATIS PER SCANDALUM.

SCANDALI NOTIO.

Casus. (111)

Eulalia, femina ditissima, hortum suum ad publicam viam situm statuis 399 exornat, transeuntium conspectui obiectis, inter quas non paucae sunt impudicae, dictitans eum, qui iis offendatur, debere oculos avertere, sibi in suo horto ius esse agendi pro libitu.

Se ipsam luxuriose ornat, vestibus non satis decore tegitur, atque ita frequenter in publicis viis et in ecclesia apparet, etsi sciat ibi simul convenire iuvenem, qui lascivo amore in ipsam fertur; excusat se, quodsi haec attendere velit, se per annum vix una alterave vice ecclesiam adire posse, atque domi se reclusam consistere debere, sicut monialem strictae observantiae.

QUAERITUR 1° quid sit scandalum.

2° quae sit obligatio abstinendi a rebus, quibus alii scandalum sumant.

3° quid de actionibus Eulaliae dici debeat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1um R. 1. Scandalum cum S. Thoma II, II, q. 43, a. 1 definiri solet: „Opus minus rectum, praebens proximo occasionem spiritualis ruinae.“ Dicitur autem illud opus seu illa actio, quae aliis occasionem ruinae spiritualis praebet, scandalum *activum* seu *datum*, quando nimirum propter hanc circumstantiam, quod aliis occasio ruinae spiritualis praebetur, vitanda est; ansa peccandi sumpta dicitur scandalum *passivum* seu *sumptum*.

Illud opus activi scandali potest esse in se peccaminosum, potest esse in se quidem indifferens vel bonum, at ex circumstantiis coniunctum

cum aliorum ruina. Quapropter etiam haec actio in se bona, si propter illam connexionem omitti debeat, dicitur iure *minus recta*.

R. 2. Potest esse ut aliqua actio ex natura sua sit non solum utcumque peccaminosa, sed etiam aliorum ad peccatum incentiva: quae rationem scandali habet, eo ipso quod ponatur, etsi forte per accidens nemo ansam ruinae indeumat. — Actiones vero ex se non malae sed bonae rationem scandali non habent, nisi ex singularibus circumstantiis praevideatur ab aliis inde sumi ansam spiritualis ruinae.

R. 3. Scandalum activum distinguitur *directum* et *indirectum*. Prius adest, si quis actione sua *intendit* alterum ad id quod peccatum est provocare; estque *diabolicum*, quando peccatum alienum *quod peccatum* intenditur; *simpliciter directum*, quando sub alia ratione, v. g. propriae utilitatis, intenditur. — Scandalum *indirectum* adest, quando non intenditur in se alienum peccatum, attamen praevидetur neque praecavetur, proin agens illud vult in causa seu indirecte.

400 R. 4. Scandalum *passivum* distinguitur: simpliciter tale, pusillorum, pharisaicum.

Scandalum *simpliciter tale* illud est, quod ex natura actionis scandali activi per se sequitur atque communiter, spectata hominum natura, locum habet: quare huic scandalo passivo maxime correlativum est scandalum activum.

Scandalum *pusillorum* dicitur, si ansa ruinae spiritualis quoddam fundamentum quidem habet in aliena actione, attamen non tam est in illa quaerenda quam in speciali infirmitate vel ignorantia eorum, qui scandalizantur: hi sunt pusilli in spiritu.

Scandalum *pharisaicum* illud est, quod proprium fundamentum in aliena actione non habet, sed ex malitia eorum, qui scandalizantur, ortum ducit, sicut scandalum pharisaeorum, qui ex sanctissimis Domini Nostri operibus ansam sumpserunt blasphemandi et sese in infidelitate obstinandi.

401 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Scandalum directum semper peccatum est contra caritatem et contra eam virtutem, contra quam peccatum intentum versatur; diabolicum scandalum caritatem laedit specifica malitia et gravitate distincta.

R. 2. Scandalum indirectum etiam peccatum est saltem contra caritatem proximi in omnibus casibus, quibus actio mea rationem scandali retinet, seu quando propter passivum aliorum scandalum teneor ab ea actione abstinere. Haec ratio in actione aliunde mala novam malitiam addit, in actione alias non mala unica est malitia; eaque in actione aliunde leviter mala potest esse superaddita malitia mortalis, sed etiam vice versa. Nam sitne ratio scandali mortaliter mala, pendet ab eo, utrum alii excitentur ad peccata mortalia sitque mea actio iis ansa propinqua annon, vel etiam ab eo, utrum peccati alieni sit levis suspicio an certior praevisio.

Cf. Alphons. II, 45; Lugo, *De paenit.* d. 16, n. 158 sqq.; Ballerini-Palm. l. c. n. 199.

R. 3. Ab actione, etiam ex se non mala, propter quam alii 402
difficulter à lapsu in peccatum grave abstinere, teneor abstinere, nisi
habeam rationem proportionate gravem, cur aliorum tentationem et
probabilem lapsum possim permittere.

R. 4. Si alii ob ignorantiam ex mea actione scandalum sumunt,
instruendi sunt; quod si non possint, valet idem quod modo in R. 3
dictum est: post instructionem autem datam, si nihilominus scandalum
sumant, erit scandalum pharisaicum.

R. 5. Scandalum pharisaicum vix umquam tenemur vitare sub
gravi; immo si subest aliqua rationabilis causa agendi, raro sub
veniali, ab actione autem bona et multum utili nullatenus convenit
abstinere propter pharisaicum scandalum. Cf. *Th. m.* I, 634 sqq.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. In *primo* casu Eulalia abutitur iure suo 403
in proprio horto agendi pro libitu. Deo enim saltem rationem reddere
debet de laesa caritate et de ruina aliorum causata; atque sane auc-
toritas publica facultatem habet et officium, istum iuris abusum
auferendi et puniendi. Quod publico conspectui exponitur, longe faci-
lius ratione scandali gravem reatum constituit, quam si quid occulte
et privatim habetur, siquidem inter totum civitatis populum semper
multi sunt, qui fragilitate et levitate facilius tentationibus succum-
bant. Quando igitur statuæ notabiliter sunt obscenae, etsi non
extremam obscenitatis gradum attingunt, eas ita publice exponere
a peccato gravis scandali excusari nequit. — Paulo mitius iudicandum
erit, si artis causa statuæ non plane obscenae privatim reservantur
neque cuivis patent, sed maturis tantum personis et arti deditis:
quamquam ne hoc quidem laudabile est.

R. 2. Quod *ornatum* spectat (si seponas nunc quaestionem de 404
vestibus, quae non satis honeste tegant partes corporis alioqui tegan-
das), graviter non peccatur ex se, nisi intendatur provocatio ad pec-
catum. Nam naturalis pulchritudo etiam magis movet, quam ornatus
additus, neque tamen naturalem pulchritudinem aliquis tenetur de-
turpare.

R. 3. Quoad *vestes*, quae relinquunt corpus aliquatenus denudatum,
habenda est multum ratio consuetudinis. Si denudatio pro more re-
gionis non est notabiliter inhonesta (ut inhonesta sit, sane accidere
potest praecipue in choreis): non censetur ex se grave peccatum
scandali, etsi in genere timeri debeat, ne sint inter multos aliqui qui
scandalum patiantur, siquidem censetur potius scandalum sumptum
quam datum. Nihilominus persona vere pia et caritati in Deum et
in proximum intenta etiam eiusmodi res, immo leviores causas ruinae
proximi, vitatura est. Cf. *Th. m.* I, 637.

R. 4. Quando non in genere tantum, sed in specie determinati
alicuius hominis ruina praevидetur, longe maior est obligatio, ut huius
ruinae ansam devitemus. Quare *vehementer consulendum* est, ut Eulalia
luxui in ornatu corporis moderetur; verum quia non tam ornatus
quam ipsa Eulalia obiectum est, quod certum iuvenem movet, ornatum
deponere *sub gravi* non tenetur. Tenetur quidem, si de una alterave

vice ageretur, potius domi se continere; sed quia de occasione frequenter et habitualiter occurrente agitur, *non potest* Missam praeceptam neglegere, *non tenetur* liberos exitus omittere. *Th. m. I.*, 635. 636.

SCANDALI EVITANDI OBLIGATIO.

Casus. (112)

Felix diaconus, qui in seminario studiis et ascési immoderate incubuit, pro feriis ad patrium parochum dimittitur, ut vires restauret. Qui, cum parochus ex improvisa necessitate abesse cogitur, ex eius commissione compluries baptizat, sed consueta „iura stolae“ remittit, quia in uno casu expertus est inde sumi ansam incusandi parochum aliosque sacerdotes avaritiae et cupiditatis; cum curru vehi debet, ut blasphemias aurigae impediatur, duplo plus solvit; in curru viae ferreae breviarium recitare non audet, ne homines qui simul adsunt irreligiosi ansam sumant blasphemandi et religionis irridendae; neque in caupona audet dispensatione a lege abstinentiae uti, ne catholici forte praesentes scandalizentur.

QUAERITUR rectene intellexerit Felix doctrinam de scandalo, iudicans se ad . praedicta facienda seu omittenda obligari.

Solutio.

405 AD QUAESITUM R. 1. Quoad *primum*, nisi adfuerit peculiaris ratio, Felix recte non egit, cum parochum suum fraudaret iure, quod habuit per „iura stolae“, videlicet iure tali modo accipiendae honestae sustentationis. Nam fideles hoc modo secundum consuetudinem loci ad ministros Ecclesiae sustentandos tenentur atque, si ex ignorantia scandalum sumant, dedocendi sunt. — Aliud est, si in peculiari casu propter parochiani paupertatem sive caritas sive ipsa lex ecclesiastica iubeat remittere, quae alias iure accipiuntur. Omnino enim vult Ecclesia, ne eiusmodi contributiones ita exigantur, ut ab earum solutione dependeat sacramentorum administratio.

R. 2. Neque quoad *secundum* obligatio ulla Felici erat, ut prodiga solutione aurigae malitiam vinceret; nam si haec esset, grave omnino fieret onus hominum piorum, et aliorum insolentia in dies magis augeretur, cum scirent se hoc modo pecuniam posse extorquere. — Si tamen Felix propter penuriam aurigae ei aliquam eleemosynam ultra taxam consuetam dare vult, exercebit opus misericordiae.

406 R. 3. Quoad *tertium* casum, si Felix praevidet aliquos specialiter religioni infensos prorupturos esse in blasphemias, et ipse commode differre potest breviarii recitationem, bene facit differendo; alias autem istorum impiorum hominum ratio habenda non est, neque propterea recitatio praescripta est omittenda, quod aliqui impii id aegre ferant et ansam sumant ad peccata odii augenda.

R. 4. Quoad *ultimum*, quod videlicet Felix nolit coram aliis dispensatione a lege abstinentiae uti: optime quidem agit, si aliis cibis non adeo indiget, et si etiam cum aliquo suo incommodo ad aliorum aedificationem attendit, quia pro personis et locis aliisve circumstan-

tiis verum esse potest, a multis non intellegi, quod clerici etiam tali dispensatione indigere possint.

Verum, quando Felix causam rationabilem habet, maxime si alias saepius accideret, ut cum non levi detrimento intentae restorationis virium congruis cibis egeret: non est cur non possit tuta conscientia etiam coram aliis dispensatione uti. Si quod scandalum timet, illud publica declaratione dispensationis habitae et infirmae valetudinis studeat auferre; post quam qui nihilominus scandalum sumpserint, in suo vix non pharisaico scandalo relinqui possunt.

SCANDALUM ET FIDELITAS EXPLORANDA.

Casus. (113)

Braulio, vir industrialis, multis negotiis implicatus, cum fidelissimi famuli sibi pernecessarii sint, eorum fidelitatem explorat variis modis: 1) relinquit clavem in scrinio. in quo putari potest contineri res pretiosas, quarum ablatio notatu difficilis apparet, sibi tamen est cognitu facilis; 2) famulum iam probatum exornat, ut aliis fecte proponat communem fraudem contra dominum committendum. Quos sic invenerit non fidos, dimittit.

QUAERITUR 1° num ita fidelitatem explorare licuerit.

2° num possit famulum sic deceptum dimittere.

Solutio.

AD QUAESITUM 1° R. 1. Quod in priore modo Braulio egit, de 407 hoc communiter sic instituitur quaestio, num liceat occasionem peccandi non auferre, vel etiam ponere. Supponi debet agi hic de actione in se non mala, sicuti revera in se malum non est, clavem in scrinio relinquere vel apponere. Quando igitur ita est, atque ex alia parte gravis causa existit, nimirum ut aliquis sese efficacius a damnis defendat: illicitum non est occasionem aliquam peccandi alicui praebere, quae ex sese nullatenus sollicitat, sed solum ex alterius illius culpa ad peccatum fortasse ducit. Cupere autem, ut peccatum re ipsa fiat, non licet.

R. 2. Aliud dicendum est quoad posteriorem modum. Si famulus ille, quo Braulio utitur, proponeret rem ambiguam, i. e. quae in bonam partem sumi posset, sed etiam in malam, ut videret, num forte alii quos explorare vult, in malam partem accipiant: id ex gravi causa, quam Braulio habet, complures auctores pro licito habent; at proponere et incitare ad aliquid, quod necessario in malam partem sumatur, est, formaliter peccatum suadere (etsi fallaciter id fiat) ac proin, cum de gravi peccato agatur, graviter est illicitum. Cf. Tamb. l. c. n. 4 et 5; S. Alph. II, 58; Th. m. I, 639.

AD QUAESITUM 2° R. Nulla est difficultas in eo, quod Braulio 408 dimittat eos, quos non fidos deprehenderit. Nam etsi fraude inducti sunt ad manifestandum suum animum, defectus fidelitatis, quem manifestaverunt, ratio sufficiens est, ut in famulatu non retineantur. Neque

haec dimissio punitio est peccati nunc per fraudem commissi, sed iusta sequela indolis, quam habitualiter gerunt, seu infirmitas voluntatis, qua ostendunt se facile ab officio suo deficere posse.

PROVOCATIO AD MALUM EXPLORANDI CAUSA.

Casus. (114)

Faustus, vir policista, ut superioribus placeret, explorare statuit amicos eorum, qui sibi suspecti videbantur de socialismo et infensi gubernio. Quare ipse scommata contra gubernium profert atque querelas de operariorum oppressione, quo audientes audaciores reddat et ad similia excitet. Quos autem sic cognoverit perturbationis publicae amantes esse et ad conspirationem proclives, sibi adnotat et gubernio denuntiat, atque postea in iudicio contra eos testimonium dicit, ut puniantur.

QUAERITUR utrum Fausto ita licuerit agere, an scandalo peccaverit.

Solutio.

409 AD QUAESITUM R. 1. Si Faustus alios, etsi specietenus tantum. instigavit ad conspiracyem aliquam illicitam, sine dubio peccavit: nam invitare, formaliter provocare ad aliquod malum, scandalum directum est, idque graviter malum, cum hic de re graviter et intrinsecus illicita agatur.

Similiter dic, si Faustus ad graves contumelias vel calumnias alios excitavit: quamquam dicteria quae fiunt contra absentes non ita facile gravia habentur.

410 R. 2. Si Faustus directe non provocavit ad eiusmodi res, neque suis fallacibus dicteriis hominibus ordinariae condicionis ansam prae-biturus erat contumeliarum etc. proferendarum, sed solum iis qui pessimi animi erant occasionem dedit animum suum manifestandi: venialiter quidem peccavit compluribus rationibus, tum mendaci sua agendi ratione, tum facile aliqua etiam ratione scandali; at cum haberet causam non spernendam dignoscendi homines suspectos, non puto eum graviter peccasse, nisi — id quod facile accadat — *desideraverit* aliorum peccaminosas contumelias eorumque punctionem.

Applica huc, quod Tamburini, *In decal.* lib. 5, cap. 1, § 4, n. 3 dicit de custode qui se abscondit, *ut* in defraudatione vel damnificatione deprehensos *puniat*, scilicet eum peccare, „quia poena illa non potest intendi, nisi intendatur peccatum, ad quod poena illa consequitur“; eum non peccare, „si non intendat poenam, sed rerum sibi concreditarum conservationem atque rariores damnificationes, cum homines timere incipiant, ne a latente deprehendantur“. Ergo neque ille peccat, qui intendit securitatem publicam vel qui cupit, ut eos, qui certo delictum perpetraturi sint, *ipse* comprehendat.

R. 3. Si Faustus aliquos provocavit ad ea, ad quae illi ex sese nondum erant determinati et parati, etiam peccati reus est propter poenas, quas illis intentat, cum ipse sit, qui fraude sua in illas poenas eos induxerit.

CHOREAE.

Casus. (115)

Desiderius caupo, cum magnum locationis pretium solvere debeat, opportuna lucra studiose quaerit. Quare saepe instituit publicas choreas in seram noctem producendas, propositis quibus valet incitamentis. Parochus, qui experitur non raro occasione chorearum fieri excessus sexuales et ebrietates, urget Desiderium, ut choreas omittat, sed frustra; immo cum sodalitatibus instituendis omnes illos ludos abolere nititur, Desiderium primum adversarium habet, qui cum magna iuventutis parte querelis et oblocutionibus parochi conatum eludere nititur.

Quare parochus aliud cogitat medium. Publice e suggestu vehementer in choreas tamquam diabolicos ludos invehit atque cum aliis confessariis studet convenire, ut neque qui choreas ducunt, neque parentes qui filios suos eas frequentare permittunt, neque caupones qui instituunt, absolvantur vel ad S. Communionem admittantur. Quo fit, ut complures a Sacramentis alienentur; alii in vicinos pagos chorearum causa se conferunt atque vel ibidem ad sacramenta accedunt, vel in suo loco quando confitentur silent de choreis frequentatis, interrogati se in ea re nihil habere, quod sibi obicere debeant, respondent.

QUAERITUR 1° sintne choreae licitae an illicitae.

2° quid de parochi et de Desiderii cauponis agendi ratione sit dicendum.

3° possintne paenitentes ita agere ut in ultimo casu.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Agitur in tota hac quaestione sane de saltationibus et choreis, in quibus diversi sexus homines, iuvenes et puellae, conveniunt.

Quae ex se non sunt sine periculo, tamen nondum necessario graviter periculosae; quare pro circumstantiis licitae possunt evadere, siquidem pericula levia, existente causa, vitare non tenemur, atque ea omnia vitare impossibile est.

R. 2. Nihilominus si quae fiunt in choreis graviter inhonesta, sive in vestibis ratione nuditatis, sive ratione tactuum vel musicae lascivae, ea instituere vel promovere graviter illicitum est: iis interesse *regulariter* etiam est graviter illicitum: excipe, si quis ceteroquin nullam exercens auctoritatem ipse abstineat a rebus graviter ad luxuriam provocativis neque ea approbet iisve applaudat, neque ipse grave periculum incurrat; quod sane exceptio erit a regula.

R. 3. Etsi graviter inhonesta in choreis non aguntur, tamen pro iis chorearum frequentatio graviter illicita est, quibus haec est proxima peccandi occasio, sive inter ipsas choreas, sive in aditu redituve lapsus accidere soleat: nisi forte aliquando, existente causa non levi, adhibitis cautelis periculum diminui possit et re ipsa diminuatur.

Cf. S. Alph. III, 429 cum Busenb. *ibid.*; Baller.-Palm. tr. 6, s. 6, n. 59 sq.

412 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Parochus bene quidem egit coercendo choreas intra certos limites, ne earum frequentia et frequentatio nimis crescat: nam in tanta multitudine eorum qui eas frequentent, vix non certo sunt qui labantur. Haec a fortiore valent, si, ut casus narrat, tristicis experientia multorum peccatorum accedit.

R. 2. Bene etiam per se parochus agit instituens sodalitates iuvenum et puellarum, qui, fide data, nolunt chorearum ullam partem habere. Nam etiam in iis casibus, in quibus illicitae choreae non sunt neque subiective periculosae, eas sibi interdicare opus bonum et meritorium est tum in se tum ratione caritatis et aedificationis proximi. Cavendum tamen est, ne haec indiscreto zelo urgeantur.

R. 3. In eo, quod istum pium conatum Desiderius aliqui non solum apud se minus probaverunt, sed etiam agendo interturbaverunt atque impedire conati sunt, sane peccaverunt, neque a gravi peccato eos excusare ausus sim, quia operi bono tanti momenti tam grave obstaculum posuerint.

413 R. 4. Attamen quod parochus nunc indiscriminatim omnes choreas damnavit omnesque, qui aliquam partem in iis haberent, gravis peccati reos absolutionisque sacramentalis incapaces dixit, in hoc limites et prudentiae et veritatis transgressus est.

Prudentius fuisset exponere pericula chorearum; eos colligere qui inter se conveniant, ut numquam iis intersint; eos sine absolutione dimittere quibus, cum sint choreae occasio proxima, persuadere non possit, ut abstineant vel raro tantum et existente gravi causa atque adhibitis efficacibus cautelis accedant; imprimis autem urgere, ut in ipsis choreis omnia externa honeste peragantur, ut maturius finiantur, ut puellae non sint sine comitatu gravium personarum, ne in via in peccata labantur, quae in ipsis choreis innocentes se servaverunt.

De cetero falso putat parochus res optime esse compositas, si quaelibet choreae penitus e medio tollantur. Iis enim sublatis, non sublatae sunt aliae peccandi occasiones, immo fortasse etiam peiores occasiones eo avidius ab adolescentibus quaerentur.

R. 5. Quamquam sive extra confessionem sive in confessione pro diversis adiunctis et pro diversa spe fructus circa choreas agendi rationem vel paulo severiorem vel paulo benigniorem habere licet: tamen numquam a sacramentis excludere fas est, qui peccata mortalia proximasque occasiones vitare serio vult, paucis, qui omnia ea vult implere, ad quae *pro circumstantiis* sub gravi obligatur. — Cur autem, hac generali regula non obstante, aliquando paulo severius, alias paulo mitius agi possit, haec est ratio: 1) pro adiunctis potest esse gravis obligatio ea *non impedire*, quae sunt maius bonum, ut supra dictum est; 2) pro spe fructus remedia contra relapsum aliquando acriora et efficaciora possunt praescribi, aliquando prudentius erit ea suadere tantum.

414 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si revera ita, ut in casu dictum est, a multis agitur, timendum est, ne committantur sacrilegia non pauca:

videlicet, ne complures absolutionem quasi furentur et fraudulenter obtineant, quibus choreae sint proxima occasio.

R. 2. Si qui vero sunt qui raro et ex aliqua causa necessitatis accesserint ad choreas aliorum pagorum neque periculum inde sumpserint, hi recte siluerunt, quia non commiserunt peccatum hac in re; atque etiam interrogati recte responderunt se hac in re nihil habere, quod sibi obicere debeant.

Immo, si revera fuerint homines, qui recte conscientiam suam formare atque de occasionibus peccati iudicare possint: ii poterant sane respondere quoad choreas se sibi nihil conscios esse, scilicet peccati commissi. Videri alicui poterit licuisse iis, si confessarius institerit, cum restrictione, si necesse fuerit, respondere se choreis non interfuisse, subintellegendo: „choreis sibi illicitis“, quia de iis solis interrogandi confessario ius, paenitenti est obligatio respondendi. Verum generatim id paenitentibus practice non potest licere, cum ipsi nesciant recte de periculo proximaque peccandi occasione iudicare. Quare circa res, quae periculum secum ferre possunt, ut sane sunt choreae, si interrogantur, ordinarie sincere et clare debent respondere. Nihilominus si qui putent rationabiliter confessarium secum severius agere, ius habet alium confessarium, etiam alibi, adeundi eiusque sacramentali iudicio se suaque peccata subiciendi.

SPECTACULA — SPECTATOR EX OFFICIO.

Casus. (116)

Drusus ex officio, ut ordini servando invigilet, interest spectaculis iisque satis lascivis. Fatetur se non raro eiusmodi res cum risu exceperisse, atque etiam stimulis carnis se saepe agitari, tum quando actu spectat, tum postea ex recordatione eorum quae acta sunt; atque aliquoties se etiam consensisse.

QUAERITUR 1° sitne ratio officii ex se causa excusans, cur liceat eiusmodi spectaculis interesse.

2° debeatne Drusus ratione periculi cum dimissione officii sui ea vitare.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Praestat referre quae S. Alphons. 415 III, 427 habet de iis, qui nullo modo influunt in spectacula illa exhibenda vel promovenda seu approbando, sed spectatores tantum sunt, sine quibus spectacula illa nihilominus exhiberentur: „Si in comoedia repraesententur res notabiliter turpes vel turpi modo, mortale quidem esset, illam spectare ob delectationem exurgentem ex ipsis rebus turpibus; veniale autem ob curiositatem tantum aut ob vanum solatium, secluso periculo consensus in delectationem“; et porro: „Non damnarem vero de mortali simplices spectatores, praeciso periculo turpis delectationis, . . . sine quibus comoedia etiam fieret . . . Nullo autem modo a mortali excusarem adulescentem, qui absque necessi-

tate vellet curiositatis causa huiusmodi comoediis interesse, nisi esset valde timoratus etc."

R. 2. Unde concludi debet: solum spectare, si rationabilis vel notabilis causa adest, ex se nullatenus esse peccaminosum, sed peccaminosum evadere posse ex eo, quod adsit vel maneat grave peccandi periculum. Ergo Drusus ratione officii sui sine dubio habet causam, cur spectaculis illis interesse possit, si modo curet praecavendum lapsus periculum. Causa haec non solum utcumque rationabilis est sed gravissima, ne forte propter denegatum munus vigilandi dimittatur victuque fiat destitutus.

416 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Difficultatem facit personale periculum, quod Drusus subire videtur. Quod, si adhibitis cautelis diminui non posset, sed maneret *proximum*, sane, etiam relicto officio, deberet auferri. Verum tentari possunt remedia.

R. 2. Quod enim dicit se non raro cum risu excepisse turpes repraesentationes: non ilico quidem propterea mortalis peccati reus dici debet; nam si abfuit turpis delectatio atque turpium repraesentationum promotio, Drusus, utpote speciali auctoritate non fruens, per se venialiter tantum peccavit, vel etiam nullum peccatum commisit, quando solus ridiculus modus eius risum excitavit.

Verum hac agendi ratione ostendit se magna attentione inhaesisse istis rebus, quod sane necessarium ipsi nullo modo fuit ratione officii. Atque haec attentio imagines rerum inhonestarum menti alte infigebat atque postea movebat tentationes. Abstineat igitur in posterum ab illa morosa contemplatione, a risu, studeatque leviter tantum percipere et audire, et si oculos non omnino avertere vel demittere potest, obiter tantum aspiat eosque apertos teneat pro rebus officii sui, invigilans in ipsos auditores seu spectatores. — Immo quoties spectacula adeunda sunt, prius firmiter renovet propositum nulli cedendi tentationi, seque ferventi prece Deo divinaeque Matri commendet. Quod si serio facit, sine dubio grave labendi periculum poterit praecavere. Sed si promissioni serio adhibendorum remediorum non steterit vel semper relapsus fuerit, urgenda est obligatio, ut aut sincerius agat, aut demum quacumque difficultate posthabita munus dimittat, vel alterum cui minus fuerit periculum pro se substituat.

SPECTACULA — ACTORES.

Casus. (117)

In oppidum aliquod, quod non habet continua spectacula, suo tempore advenerant actores. Magna pars civium instanter flagitat, ut repetatur aliquod spectaculum, quo res quidem in se graviter et nude obscenae non repraesentantur, sed quod sensualitatem summopere excitat et, teste experientia, plurimis peccatis dat ansam. Aliquae ex actricibus et cantatricibus, quae necessitate coactae his rebus se addixerant, nolebant graviter contra conscientiam delinquere; quare consulunt parochum, et

QUAERITUR quid ipsis agere liceat.

Solutio.

AD QUÆSITUM R. 1. Huc puto revocandum esse, quod S. Alphons. 417 III, 427 et 428 habet de iis, qui ad comoedias seu repræsentationes, etsi non plane graviter obscenas sed *notabiliter* turpes efficaciter concurrant; nimirum eos, qui sine necessitate id faciant, graviter peccare. Inter quos sane numerandi sunt tum qui eiusmodi repræsentationes instanter flagitant, tum actores qui libere eas repræsentant, magis etiam director qui eas repræsentandas curat.

Sumo tamen repræsentationes esse re vera ad lasciviam incentivas, ita ut homines in virtute non firmiter fundati facile subvertantur iisque *difficile* sit a peccato abstinere. Talem difficultatem aliis creare seu eos in illam conicere, causa gravi quæ excuset non existente, grave peccatum haberi debet: de quo cf. *Th. m.* I, 633. Cum autem in re ipsa periculi, quod creatur, tam multi sint gradus, in praxi difficillimum erit dicere, quousque sine *mortali* peccato agere liceat, quam primum constet periculum oriundum non esse simpliciter leve.

R. 2. Qui vero necessitate ducti ad eiusmodi res concurrunt, si 418 res absolute graviter turpes non sunt, ipsique conferentes vel actores periculum grave non subeunt, ad breve tempus excusari possunt, si modo pro posse lasciviae periculum pro aliis temperent. Si qui enim ex assistantibus periculum subeunt atque labuntur, sibi potius, qui libere assistant, id culpae vertere debent, quam iis, qui ob rationem omnino gravem istud alienum periculum evitabile causent. Quare patet parochum interrogantes monere debere, ut, quam primum liceat, alium victum sibi quaerant, si saepius eiusmodi res repræsentare cogantur; interim, si, quantum possint, rem temperent atque ipsi sibi a consensu caveant, ipsos a peccato, maxime a gravi, excusari. *Th. m.* I, 644. 667.

DE COOPERATIONE AD PECCATUM PRESSE SUMPTA.

EPHEMERIDUM MALARUM EXPOSITIO.

Casus. (118)

Lucius caupo hospitium tenet in loco balneorum. Expertus est complures hospites postulare ephemerides pravae indolis, ex quibus quaerant sua placita politica et res novas annuntiatas. Quare et catholica et acatholica atque anticatholica scripta publice exponit. Quod nisi faciat, successum non habebit, et certo certius hospitium brevi deveniet in manus aliorum, qui rem catholicam plane despiciant.

QUÆRITUR 1° quid sit cooperatio ad alienum peccatum.

2° sitne cooperatio ista licita.

3° quid de Lucio dicendum.

Solutio.

419 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cooperatio non raro cum scandalo confunditur. Et revera quod ad peccaminositatem attinet, ita fieri potest. Est enim similiter peccatum, quod cooperatione committitur, peccatum *contra caritatem proximi*, atque non raro malitia propria et distincta eius peccati accedit, ad quod cooperatio exhibetur: sicut in scandali peccato semper caritas proximi, non raro insuper laeditur specialis illa virtus, contra quam peccandi ansa proximo datur.

R. 2. Nihilominus, re accurate sumpta, scandalum et cooperatio plene confundi non debent. Nam scandalum quidem, *si efficax fuerit*, seu si scandalum activum cum passivo re ipsa fuerit coniunctum, semper vocari potest cooperatio; at scandali peccatum, ut efficax sit, non est necesse. Praeterea ex altera parte cooperatio latius patet quam scandalum, neque quaelibet cooperatio scandali rationem habet. Quare iam usuvenit cooperationem sensu pressiore potius sumere pro ea, quae scandalum non sit. Attamen usus plane constans non est; quare etiam hic nomen cooperationis adhibetur, sive ratio scandali inest, sive non inest.

R. 3. Cooperatio igitur est concursus cum peccato alieno: ergo supponit alterum agentem, eumque per se ut principalem seu *ut iam determinatum* ad agendum. Nam si ego per actionem meam alterum determino vel induco ad actum peccaminosum, committo proprie dictum scandalum, v. g. iussione, suasionem: quamquam etiam talis iussio vel suasio inter *cooperationes* numeratur, easque *formales*, ut statim dicetur.

420 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Cooperatio formalis numquam est licita; cooperatio materialis tantum modo illicita, modo licita est. — Quod ut melius intellegatur, explicari debet, quae sit formalis, quae cooperatio materialis tantum. *Formalis cooperatio* ea est, quae *ex se* participat malitiam alienae actionis. Id obtinet non solum in iussione, suasionem, sed etiam in laude, approbatione, participatione eiusdem actionis intrinsecus malae, in quavis promotione pravi animi ab altero iam concepti. — Materialis cooperatio est actio seu praestatio alicuius rei ex se non-malae, qua alter abutitur vel abusus praevidetur, ut suum peccatum exsequatur vel commodius exsequatur.

421 R. 2. Cooperatio materialis tantum, cum ex conceptu suo non sit ex sese mala, mala evadit solum *ex effectu*, scilicet quod per abusum alterius conferat ad malum effectum (alienum peccatum eiusque sequelas) producendum. Quare applicanda sunt principia de voluntario indirecto; nimirum licere ponere causam ex se non-malam, ex qua effectus malus secuturus sit, si habeatur ratio relative gravis; sine eiusmodi ratione non licere. Recole supra n. 13 sqq. et *Th. m. I*, 12 sqq.

R. 3. Sequitur requiri, ut cooperatio materialis ad peccatum alienum licita evadat, aliquando gravissimam rationem, aliquando sufficere minus gravem, aliquando utcumque rationabilem. Nam quo

remotior fuerit mea cooperatio, quo minus necessaria ad peccati alieni executionem, quo minus grave fuerit illud peccatum et quo minus habeat iniustam aliquam sequelam contra tertium, quo minus probabiliter me non cooperante peccatum alienum possit impediri: eo facilius aderit pro me ratio sufficiens, ex qua liceat cooperationem praestare.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si Lucius sua sponte prava folia exponeret, favens pravae eorum tendentiae, formalem praestaret cooperationem, numquam licitam. Idem dic, si operam daret, ut faciliorem redderet hospitibus suis lectionem pravorum foliorum, bonorum lectionem difficiliorem.

R. 2. Si quodammodo coactus possibilitatem tantum legendi praestat, nullo modo ad legenda prava allicit, cooperatur quidem materialiter tantum. Sed si hanc cooperationem utut materialem tantum praestat sine gravi causa, dubium non est, quin peccet, quoniam agitur de peccatis alienis valde gravibus et periculosis, quibus viam quasi sternit. Nam fidem catholicam impugnare eamque labefactare eive detrahare est gravissima res, crassioribus peccatis longe peior.

R. 3. Nihilominus, si causam Lucii inspicimus, cum curet ut non minus facile hospites ephemerides bonas eligere legendas possint quam malas, has etiam exponendo alienis peccatis cooperatur materialiter tantum: siquidem ne lectio quidem horum foliorum, minus etiam expositio, *necessario* fidem bonosve mores laedat. Dein ad pravam effectum Lucius efficaciter non multum confert ne materialiter quidem. Nam notabiliter peior non fit condicio catholicae religionis, sive Lucius ista folia exponit sive non. Qui enim ea legere obstinato animo volunt, sine dubio ea sibi comparaturi sunt. Immo ex altera parte res catholica peior fiet, si exclusis catholicis cauponibus omnia ad manus acatholicorum devenient.

Quare, nisi agatur de illis scriptis, quae propter ipsam legem positivam ecclesiasticam ne retinere quidem licet, putaverim Lucio adesse rationem sufficientem, cur folia etiam acatholica admittat: nihilominus curare debet: 1) ne plura neve peiora admittat quam necesse sit; 2) ne ullam ostendat erga illa folia praeferentiam; 3) ut potius, si possit, ab iis legendis avertat, praebens meliora catholica, atque ut pro posse studeat, ne mala folia veniant in manus eorum qui alioquin ea lecturi non essent.

TYPOGRAPHUS IN EDENDIS LIBRIS PRAVIS OCCUPATUS.

Casus. (119)

Iulius in officina typographica operam suam locavit; sed, ut mox advertit, libri cuiuslibet generis imprimuntur. Per mensem iam fuerat sine labore et mediis, unde viveret. Nunc se locavit ad tres menses, qui per se semper ad tres alios menses prolongabuntur, nisi 14 dies ante elapsum terminum contractus ab alterutro contrahente solvatur.

QUAERITUR quid Iulio sit faciendum.

Solutio.

423 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Condicio non est plane absimilis a conditione casus antecedentis, scil. cas. 118, hoc tamen discrimine, quod in praesenti casu ex denegata cooperatione efficax impedimentum effectui malo orituro minus etiam ponatur. Quare dicendum est gravi causam licitam reddere posse illam Iulii cooperationem: requiri tamen etiam causam omnino gravem, ut re ipsa evadat licita. Nam etsi, deficiente uno, certo certius alii sint, qui operam praestent, cooperatio tamen ad effectum producendum valde propinqua est, neque ex leviori causa potest excusari.

R. 2. Re ipsa adest hic et nunc causa omnino gravis pro Iulio, eo quod secus debeat victu cotidiano carere. Sed ne ipse in ea re culpam contrahat, curare debet, ut haec causa brevi finiatur. Quaerat igitur aliam officinam bonam et catholicam, in qua operas suas locare possit. Quam si invenerit, discedere debet ex prior officina, quam primum sine gravi damno possit, i. e. saltem ante proximum terminum locationis elapsum contractum solvere debet; si *potest* antea solvere sine gravi damno, debet etiam antea, contractus termino non exspectato, discedere. Vix quidem possibile erit, ut invito domino ante tempus contractus elapsum discedat, eo quod aliter grave damnum subire cogatur; alioquin in conscientia certe non tenetur stare terminis contractus. Cum enim contractus ex parte domini, qui postulat praestationem, detorqueatur ad rem obiective malam, Iulius nullo umquam tempore ad eam praestandam obligatur; summum *excusatur* ut pro aliquo tempore ea materialiter praestare possit, *non obligatur* ut debeat.

AUXILIUM SCRIPTIS PRAVIS DIFFUNDENDIS LATUM.

Casus. (120)

Claudius studiosus, qui avunculi ope indiget, eius litteras et scripta saepe secum fert et expedienda curat, quae res pravas contra Ecclesiam continere probe scit: quod nuper, cum avunculus aegrotaret neque ipse suas res curare posset, nepos ex iis cognovit, quibus legendis et scribendis tum auxilio esse debuit.

QUAERITUR quid de Claudii agendi ratione dicendum.

Solutio.

424 AD QUAESITUM R. 1. Eiusmodi impia scripta secum ferre atque alio mittere in se quidem materialis tantum est cooperatio, si animus pravus abfuerit: verum effectus pessimus est contra fidem causamque catholicam. Qua ratione aliis in fide debilioribus verum praebetur scandalum seu ansa contra fidem et religionem peccandi. Quare si cooperatione ista effectus ille efficaciter promovetur — alioquin non ita oriturus —, existimo cooperationem nullatenus esse licitam; si vero non promovetur efficaciter, vel per cooperationem illam omissam

seu denegatam mali vix quidquam impeditur, licebit ex graviore causa eam praestare.

R. 2. In adiunctis communibus res ita erit, ut, si Claudius abnueret, vel ipse avunculus vel alii ab eo missi litteras et scripta expedienda curarent; quare Claudius efficax causa non est, ut *magis* promoveatur effectus malus, neque in ea condicione est, ut eum possit impedire. Rationem igitur excusantem habet, ne videlicet avunculi auxilio privetur. Quod magis valet pro tempore, quo Claudius suspicatus quidem est, sed certam notitiam non habuit de malis, quae scripta contineant. — Aliud est, si in morbo avunculus re vera non haberet neque facile habere posset, qui loco nuntii eiusmodi res expediendas curaret. Nam in iis adiunctis res scandalo pro aliis plenas Claudius efficaciter magis diffunderet atque propagaret; quare vix aliter tum dicendum esset, ac mox dicitur de scriptione in R. 3.

R. 3. Gravior omnino res est, legendis et scribendis rebus impiis⁴²⁵ avunculum iuvare. In *legendis* seu praelegendis praeter leges ecclesiasticas obstantes habes periculum pro Claudio ipso, cui, quominus se exponat, lex prohibet naturalis. Et quamquam lex ecclesiastica, quatenus positiva humana est, in casu gravis omnino damni haberi potest pro non-obligante: auferri nequit lex naturalis, quae vetat, ne temere quis periculum subeat. Abesse omne grave periculum res rara est.

Conscribere mala et impia, etsi dictante altero, magis etiam habeo pro actione intrinsecus mala. Sumo nunc Claudium in scribendo instrumentum esse avunculi, sed est instrumentum vivum, sicut mandatarius instrumentum est mandantis. Quare ne ut mandatarius quidem mala conscribere potest, quae destinatione sua diriguntur ad alios. Eos enim hoc modo admonet et excitat ad impietatem, saltem si *praeter scriptionem etiam divulgationem* procurat. Nam parum interest, sive scriptis sive ore alios ad peccata excitem et invitem. Verum ex alieno mandato tertio cuidam peccatum suadere eumve ad hoc excitare nemo umquam pro licito habebit.

Si autem Claudius in sola scriptione sisteret, fateor non constare de intrinseca malitia ita, ut excusari non posset propter *urgentissimam* rationem, v. g. metum mortis; attamen etiam tum ut excusatio adsit, meo iudicio requiritur, ut absit ratio gravis scandali, imprimis ne res conscriptae divulgandae praevideantur neve natura sua tales sint, ut non possint non causare gravem aliorum ruinam, eorum scilicet, qui alias ad peccatum parati nondum sint. Cf. *Th. m.* I, 669.

RITUS ACATHOLICI COOPERATIO IN NOSOCOMIO.

Casus. (121)

Cornelius est famulus in nosocomio publico, cuius cura et administratio sororibus a misericordia dictis concredita est; in quo recipiuntur aegroti cuiuslibet religionis et cultus. Quando aegroti in gravi periculo constituuntur, mos est, ut Cornelius a sororibus moneatur, ut ministrum religionis respectivae advocet, qui sui cultus solatia aegroto procuret. Ministro rogante,

sorores, sicut sacerdoti catholico opem ferunt in parandis rebus pro administratione ultimorum sacramentorum, ita etiam acatholicis ministris afferunt panem et vinum aliaque ad acatholicos ritus necessaria.

QUAERITUR 1° liceatne advocare ministrum ad acatholicos ritus peragendos.
2° liceatne acatholicum ministrum sponte vel eius rogatu iuvare in suis ritibus.

Solutio.

426 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Hoc ante omnia patet: cooperationem, sive sit formalis, sive materialis tantum, esse propinquam omnino ad rem obiective graviter malam; ideoque cooperationem, etsi fuerit materialis tantum, licitam non esse, nisi ex causa gravi.

R. 2. Potest autem pro sororibus existere causa gravissima, nimirum non privata sed communis, ne videlicet ex denegata cooperatione causa catholicorum peior fiat atque ipsis sororibus facultas adimatur utcumque nosocomii curam suscipiendi suumque ministerium adeo utile exercendi. Quae si existit, dicendum est remoto scandalo licere iis illa praestare, a quibus ratio *formalis* cooperationis abfuerit. Quodsi sororibus id licet, licebit etiam earum famulo, etsi fortasse non propter ipsius bonum proprium et privatum, tamen propter causam sororum.

427 Quibus praenotatis R. 3. Proprie advocare ministrum acatholicum, ut ritum suum exerceat erga aegrotos suae sectae, non licet: haec enim esset *invitatio* ad rem certo obiective peccaminosam, adeoque cooperatio formalis. Verum *indicare* esse aliquem ipsius sectae aegrotum, qui cupiat illius alloquium et visitationem, est res *ex se* indifferens, cum sit tantum nuntium dare alicuius facti; atque ad exercitium falsi ritus, quod futurum esse praevидetur et cuius datur ansa, habetur cooperatio mere materialis.

R. 4. Nihilominus etiam damnum vel bonum spirituale ipsius aegroti considerari debet, ne videlicet per interventum ministri acatholici coniciatur in periculum, a quo alias mansisset immunis. Si igitur ipse aegrotus in bona fide non est circa suam religionem, vel ipse non postulaverit praesentiam et opem sui ministri, raro fas erit, huic istum nuntium dare; sed si sacerdotem catholicum vocare vel impossibile est vel non expedit, ipsarum sororum cura esse debet, ut aegrotus iuvetur in actibus virtutum necessariis eliciendis, maxime in elicienda post actus fidei necessarios caritate et contritione perfecta. Cf. vol. II, n. 515. 518 sqq.

428 De formali evocatione ministri acatholici habes responsa S. Officii in *Annal. eccl.* VII, 98:

Videlicet d. 14 Dec. 1898, interrogatum de hac re, liceatne advocare ministrum acatholicum, respondit: „Detur *decretum* in Coloniensi fer. IV, 14 Martii 1848, una cum *declaratione* ad Vicar. Apost. Aegypti fer. IV, 5 Febr. 1872.“

Decretum d. d. 14 Martii 1848 est hoc:

„N. N. Sanctitati Vestrae humiliter exponit, quod in civitate N. existat hospitium, cuius ipse rector et capellanus est, ac in quo infirmorum curam

gerunt moniales dictae M. N. Cum autem in hoc hospitio subinde recipiantur acatholicae religionis sectatores, ac iidem ministrum haereticum, a quo religionis auxilia et solatia recipiant, identidem petant; quaeritur, utrum praefatis monialibus falsae religionis ministrum advocare licitum sit? Quaeritur insuper, utrum danda sit eadem solutio, ubi haereticus infirmus in domo privata cuiusdam catholici degit; utrum scilicet tunc catholicus ministrum haereticum advocare licite possit?

Fer. IV, die 14 Martii 1848. In congregatione gen. S. Rom. et univers. Inquisitionis habita in conventu S. Mariae super Minervam coram E^{mis} et R^{mis} S. R. E. cardinalibus in tota republica christiana contra haereticam pravitatem gener. Inquisitoribus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis audita relatione suprascripti supplicis libelli, una cum voto DD. Consultorum, iidem E^{mi} et R^{mi} DD. dixerunt: „Iuxta exposita *non licere*; et ad mentem. — Mens est, ut passive se habeant.“

Declaratio subsequens ex idiomate italico versa est haec:

„Fer. IV, die 31 Ian. 1872, proposita fuit E^{mis} Inq. gener. petitio R^{mi} Vicarii et Delegati Apost. Aegypti ad hoc tradita, ut instrueretur, quomodo agendum esset in hospitalibus mixtis, in quibus catholicae moniales servitium praestant, quoties aliquis schismaticus vel protestans infirmus inibi decumbens postulat assistentiam proprii ministri.

S. Ordo petitionem cum suis adiunctis matura consideratione ventilavit et opportunum duxit mittere sequens decretum: „R. P. D. Vicar. Ap. se conformet decreto fer. IV 14 Martii 1848, et opportune eidem explicetur sensus verborum *passive se habeant*. Ipse enim in epistulis datis sese difficultatibus premi dixit in interpretandis illis verbis et in iis applicandis in praxi. Et ideo praedictis E^{mis} Patribus mens est, ut notificetur Praelato Oratori, monialibus vel aliis personis catholicis addictis directioni vel servitio hospitalis, non licere directe obsecundare postulationibus infirmorum acatholicorum, quod attinet ad advocandum eorum ministrum; et bonum esse, exorta occasione id iis declarare; sed addunt adhiberi posse ab iis pro advocando ministro aliquam personam, quae ad respectivam sectam eorum qui postulant pertineat. Hac agendi ratione salva manet lex, quae vetat *communicationem in Sacris*.“

„Sequenti vero feria VI die 26 Dec. eiusdem mensis et anni (scil. 1898) in solita audientia a SS^{mo} D. N. Leone div. prov. PP. XIII R^o P. D. Adessori impertita, SS^{mm} D. N. resolutionem EE. et RR. Patrum adprobavit.“

Revera propter hanc ipsam communicationem in sacris, quae adest in advocando ministro, ut ritum suum religiosum erga infirmum exerceat, fit ut nequeat dici exclusa formalis cooperatio ad aliquod in se illicitum. Quae formalis cooperatio non videtur adesse, si solum illi ministro dicitur esse infirmum, qui cupiat ipsum videre. Quod autem S. Officium addit bonum esse, infirmis id dici a catholicis sororibus, se non posse *directe* eiusmodi postulationibus obsecundare: ratio in promptu est. Alioquin enim erga infirmum externe se gererent, ac si directe obsecundarent — id quod aliquo modo rationem scandali habere *potest*, quae, quantum possibile est, debet evitari.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Iuvare ministrum acatholicum in exercitio sui ritus videtur propinquior cooperatio esse quam eundem

advocare. Quodsi igitur hoc non licet, non licebit, ut videtur, a fortiore illud.

Nihilominus non satis recte id concluditur. Fateor plane hic ades proproquorem cooperationem, quam si agitur de solo nuntio ministris acatholicis dando; verum peior est cooperatio, quando agitur de advocando formaliter ministro, ut ritum suum peragat. Quae est formalis et hoc sensu quam proxima cooperatio eaque semper illicita; opem autem ferre in instruenda mensa, procurandis pane et vino, cooperatio quidem est perquam propinqua, sed non necessario formalis. Si, qui haec ministeria seu auxilia exhibet, satis ostendit se rem habere pro nihilo seque non spontanee sed quasi coacte ea facere: cooperatio erit materialis tantum, ita ut ex causa valde gravi, si declinari nequeat, videatur evadere licita, sicuti ad 1^m Quaes. responsum est.

Ad hanc rem confert, quod Laymann, *De carit.* (lib. 2, tr. 3) cap. 13, n. 5 dixit pro circumstantiis sui temporis, cum frequens erat integrarum communitatum a fide defectio et religionis commutatio: „Si aedituus, qui hactenus in ecclesia ab haereticis occupata servivit, ad fidem catholicam convertatur, sed gravi necessitate pressus servitio suo statim abscedere non possit: puto cogendum non esse, sed absolvendum, si promittat, quod servitium deseret, cum primum rerum statu immutato potuerit: modo absit scandalum atque virtualis falsae religionis professio, si nimirum vel ex aperta aeditui coram populo protestatione vel aliis rationibus manifestum sit, quod ab illo ministeria pulsandi, ecclesiam aperiendi, claudendi, panem et vinum afferendi etc. solum fiant materialiter et ut actus secundum se indifferentes sunt, et nequaquam fiant, quatenus ordinantur ad exercitia haeretica, quippe quae hominem detestari plane constet.“

430 R. 2. Sponte tamen ea ministeria exhibere semper continet ipsius religiosi ritus approbationem quandam. Quare ita agere non licet. Neque solum illicitum est, non rogatum sese offerre ad ea ministeria praestanda, sed etiam, rogatum se promptum ad id ostendere, quasi libenti et religioso animo ea praestentur; debet enim *positive patere* haec minime praestari ut officia religiosa, atque praeterea gravis ratio sic materialiter cooperandi adesse debet.

Quae magis etiam attendantur oportet, si forte acatholicus minister agendi sua ratione ostendat se a monialibus ea ministeria exigere vel expectare eo fine, ut paritatem iuris vel potius indifferentismum inter diversas religiones illae agnoscant. *Haec* enim paritas eiusque agnitio impia est, neque eo se extendit ea quae dicitur publica et iuridica paritas inter diversos cultus. Illa scilicet paritas politica tantum est; publici religiosi exercitii libertatem dicit, non doctrinae veritatem vel bonitatem.

431 R. 3. Si quando igitur propter publicas rationes diversorum cultuum ministris accessus ad aegrotos sui cultus concedi debet atque impossibile est omne plane auxilium denegare: curent moniales ea certo in loco ad manus habere et conservare, quae ministri illi religiosi exigere soleant, iisque indicent, ubinam ea reperiantur, quo

ipsi, si voluerint, sibi ea sumere possint, non moniales debeant porrigere. Nam id neminem potest offendere, si moniales dicant se ad aegrotorum curam corporalem esse constitutas, non ad munus aeditui agendum; et si quid amplius pro catholicis faciant et pro sacerdotibus, se id facere ex cultu propriae suae religionis, religionem vero alienam se *colere vel exercere* non posse. Cf. *Th. m.* I, 653.

PAROCHI CATHOLICI CUM ACATHOLICO MINISTRO COOPERATIO.

Casus. (122)

1. Rufus, minister lutheranus, adit parochum catholicum eique proponit, ut diebus dominicis et festis, quae ab utrisque celebrentur, uno eodemque tempore pulsantur campanae ad convocandos homines seu indicandum tempus servitii divini: in ampla enim urbe impossibile est, ut omnes sive catholici sive lutherani pulsum campanarum sui ritus audiant, alterutras possunt audire, maxime si coniunctim pulsantur.

2. Idem simul quaerit a catholico „confratre“, num, occurrente necessitate, cedere sibi velit vinum et panes orbiculares (hostias) ad peragendam sacram cenam; se ita magno incommodo liberari, cum nescire possit singulis vicibus, quanta vini et panis materia sibi sit necessaria, domus autem parochialis catholica ab ecclesia lutherana non longe distet.

3. Rogat etiam parochum, ut pro aliquo die sibi commodare velit sacra paramenta et vestes, quo mensuram sumere possit ad ea sibi conficienda; suis enim parochianis placere cultum externum sollemniorem.

Parochus catholicus, partim ne offensum sibi reddat ministrum acatholicum, partim ut maiore commodo suorum consulat, precibus annuit.

QUAERITUR 1° potueritne tuta conscientia parochus id concedere.

2° quid eius successor agere possit vel debeat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Practice loquendo parochus debuit singula 432 denegare.

Nam 1. Dato, non concesso omnia ista esse cooperationem materiale tantum ad falsum cultum: est tamen cooperatio satis propinqua, quae saltem maiorem necessitatis causam, ex qua liceat, requirit, quam quae hic adest. 2. Insuper cum actiones illae vel per se publicae sint vel earum notitia publica sine dubio fiat, verum orietur scandalum, cum homines fideles eas fere non possint non habere pro conniventia cum secta falsa.

R. 2. Sed iam accuratius iudicandum est de singulis actionibus atque videndum sintne cooperatio materialis tantum an formalis.

Quamquam actiones illae in se nude spectatae pro materiali tantum cooperatione haberi possunt, ex circumstantiis videntur evadere formalis cooperatio.

Ex conventionem enim, non coacte pulsare campanas, quo melius possint et catholici et acatholici ad suos quique ritus celebrandos

accedere, natura sua nihil est nisi etiam *ad acatholicum ritum* homines convocare seu *invitare*: quod est formalis ad falsum ritum cooperatio atque malum intrinsecus.

- 433 R. 3. Simile quid dixerim de concessionem vini et hostiarum *ad cenam acatholicam*. Ei quidem, qui non ad hunc finem postulat, quamquam ad hunc finem adhibiturus est, res communes concedere vel vendere, materialis est cooperatio eaque ex graviore causa licet; sed si quis ad hunc finem postulat neque a concedente corrigitur, ille, qui concedit, ipsum istum finem assumit et iuvat: quod illicitum est. Debet nimirum ille finis pravus sive formaliter sive aequivalenter, non interne solum, sed etiam externe repudiari, prout etiam Laymann loco supra citato n. 429 exposuit.

Immo quoniam panes orbiculares seu hostiae hac sua forma iam usum communem non habent, sed vix non unice usum habent religiosum, admodum difficile est, earum concessionem umquam ab approbatione finis religiosi seiungere. Nihilominus quia alius usus (v. g. pro glutine) non est impossibilis, si intentio mali finis sufficienter excluditur, ex *gravissima* causa putaverim earum concessionem licere, non vero parochi in nostro casu.

- 434 R. 4. Commodare vestes sacras, quo sumatur mensura ad similes faciendas, ex se quidem non est nisi materialis cooperatio. Nihilominus ex circumstantiis nostri casus ea commodatio evadit finis obiective mali *externa approbatio* — quae est intrinsecus mala. — Adde profanationem quandam rerum sacrarum benedictarum. Minimum enim, quod in hac commodatione continetur necessario, est *profanus usus*, ad quem res sacrae traduntur: sed profano usui res sacras servire peccatum est.

AD QUÆSITUM 2^m breviter respondere licet. Videlicet R. 1. Per se patet vinum et hostias a successore concedi amplius non posse. Sufficit quidem, ut denegentur, quando petuntur; potest autem consultius esse ad maiora odia evidanda id antea ministro acatholico nuntiare.

R. 2. Quoad pulsum campanarum sufficit, ut parochus nuntiet acatholico ministro se sibi servare ius pro *suo* arbitrato pulsandi campanas tempore sibi bene viso: etsi dein re vera idem tempus observare solet.

CONTRIBUTIO AD FINES ACATHOLICOS.

Casus. (123)

Occasione festi alicuius nationalis consilium fit, ut in honorem viri herois de patria bene meriti pretiosa statua erigatur in celebri templo acatholico, in oppido natali novum templum acatholicum pro numero incolarum necessarium construat, atque in loco ubi defunctus est instituat hospitium protestanticum, quo educantur atque instruantur orphani. Alfredus, catholicus, in munere publico honorifico constitutus, ut gubernio placeat sibi que viam pandat ad gradus altiores, cupit pecuniam in finem istum conferre

atque pecuniae colligendae munus suscipere. Verum cum dubitet, num haec cum officiis viri catholici cohaereant, confessarium consulit. Hinc

QUAERITUR 1° liceatne catholicis, quo probent suum erga patriam amorem, in istos fines pecuniam conferre.

2° liceatne Alfredo partem habere in pecuniis pro hoc fine colligendis.

3° sintne, qui ita agunt, inter fautores haereticorum computandi.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Non omnia opera, quae intenduntur, 435 eodem modo cum finibus acatholicis promovendis cohaerent. Nam erigere statuam viro etiam acatholico non propter causam haereticam, sed propter causam civilem atque illius viri virtutes civiles, nihil continet religiosi ac proin nihil falsi cultus religiosi, neque cooperatio *formalis* est ad aliquod illicitum. Neque quod haec statua in templo acatholico erigatur, rem per se facit religiosam.

Verum quidem est hoc modo templum istud acatholicum posse fieri celebrius atque magis frequentatum, ita ut hoc modo frequentior fiat cultus acatholicus; immo fortasse hoc ipsum a civibus acatholicis simul intenditur. Quod si obtinet, revera etiam catholici, quotquot conferunt pecuniam, remote et *materialiter* cooperantur ad promovendum falsum cultum. Quare sine causa excusante id quidem iis facere non licebit. Attamen quoniam intentio illa non est finis rei internus, sed extrinsecus illatus, neque publice indictus, et quoniam alias haec qualiscunque cultus acatholici promotio sequitur per accidens: sufficere debet ratio illa non spernenda, qua velint catholici amorem erga patriam probare, ut ad statuam illam erigendam pecuniam conferre iis liceat.

R. 2. Gravior sane res est quoad templum acatholicum con- 436 struendum. Ibi agitur de aedificio, quod ex sese finem religiosum habet, et, quoniam religio vera excluditur, finem cultus falsi habet. Insuper ille ipse finis palam annuntiatur a pecuniam petentibus.

In instructione Vicarii Urbis ad parochos *Urbis* data d. 12 Iulii 1878 et a Leone XIII sancita haec inter alia habentur: „Neque eximuntur a peccato mortali architecti, conductores, opificum domini, qui curam et operam suscipiant ad exstruendum et ornandum aliquod templum protestantium. Quod ad ipsos vero murarios aliosque opifices subalternos pertinet, ii possunt a peccato excusari, modo desit scandalum, neve, quae facere iubentur, fiant in contemptum religionis.“

Si haec applicare conamur, sane qui pecuniam conferunt, non possunt subalternis operariis comparari, sed debent potius architecto. Et quamquam pro diversa locorum condicione extra Urbem fortasse paulo mitius iudicare licet de architecto conducto, non qui sponte se offerat: tamen qui pecuniam conferunt, et ipsa re et secundum hominum existimationem magis ipsum finem rei aedificandae *suum* faciunt, quam architectus conductus. Quare non puto

catholico necere, in hunc finem a petentibus indicatum pecunias suas contribuere.

- 437 R. 3. Quoad orphanotrophium non plane idem est. Aedes illae ex sua natura seu fine interno omnino praescindunt a fine sive acatholico sive catholico. Hinc eas exstruere illicitum evadet fere ex eo tantum, quod finem illum externum, quem sibi constituunt iubentes seu mandantes, is qui construat suum facere censeatur. Quod architectus conductus facere non censeatur.

Aliter tamen qui *conferunt pecuniam*; illi enim eo ipso, quod petentibus annuunt, *petentium finem suum faciunt* — nisi forte aperta declaratione hunc respuant, aliumque substituere possint et substituant.

Quodsi igitur aliquis declaret se pro acatholica quidem educatione conferre nihil posse, attamen se libenter contribuere velle concivibus suis, etiam acatholicis, ut habeant quo orphani sustententur: iam bonum finem intendit et manifestat. Praevidetur quidem facile fore, ut ab aliis adiungatur finis malus educationis acatholicae; verum id, cum impediri nequeat, potest negative permitti. Ita igitur agere, ex gravi causa, sed ex gravi tantum causa, videtur licere. Quae gravis causa habetur, si catholicorum interest probare se amore patriae vero et legitimo a nemine vinci. *Th. m. I.* 660. Caveri tamen debet, ne, qui ita contribuat, in publicis tabellis annuntietur, quasi contribuisset ad illud institutum acatholicum, neve eius nomen publicatum incitamentum sit, quo facilius vel largius alii in illum finem acatholicum conferant.

- 438 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Pro illis finibus, in quos catholicis non licet pecuniam conferre, minus etiam licebit Alfredo collectorem agere. Quare ad exstruendum templum acatholicum certe colligere pecunias non potest.

R. 2. Si vero fines illi tres a collectoribus seiunguntur, licebit Alfredo colligere pecunias ad erigendam istam statuum. — Et si quid pravi per accidens cum eius erectione coniungitur, causam habet ex condicione sua satis gravem, cur hoc negative permittere possit.

R. 3. Pro orphanotrophio illo practice Alfredo non licebit collectorem pecuniae agere. Longe enim difficilius ipsi est quam singulis donatoribus, finem illum externum acatholicae educationis excludere alterumque finem licitum substituere; immo id eum facere posse apud omnes, quos pecuniam petiturus adiret, videtur mihi moraliter impossibile esse. Adde scandalum, quod aliis catholicis eiusmodi agendi ratione oriturum est.

- 439 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Favor quem quominus praestemus haereticis graviter prohibemur, intellegitur utique in causa haeresis. Quem favorem praestat, qui ex animo promovendi haereticam doctrinam vel haereticum cultum quidquam agit; vel etiam ille, qui directe quidem hanc haeretici cultus propagationem non intendit, sciens tamen et volens aliquid facit, ex quo notabilis successus causae haereticae sequitur.

R. 2. Sed quoniam ex actionibus illis, de quibus in casu, pro diversis circumstantiis et locis plus minusve causa haeresis augetur: seclusa prava mente, ex *locorum circumstantiis* praecipue pendet, utrum favor mortaliter malus haereticae causae praestari dicendus sit necne. — Ceterum collectorem agere longe facilius in 2° et 3° casu favere est causae haereticae, quam singulas facere contributiones; nisi tamen in hac contributione condicio contribuentis vel summa collata vel modus conferendi eiusmodi fuerit, quae complures alios ad dandum alliciat atque permoveat.

VIR CATHOLICUS CONSCRIBENS PRO LIBELLIS ACATHOLICIS.

Casus. (124)

Robertus, homo literatus, conscribit multa pro foliis diurnis vel periodicis, etiam iis, quae religionem catholicam insectantur; ipse tamen nihil graviter contra fidem vel bonos mores scribit, sed scriptionem hanc non vult deserere, quia meliora quam alibi accepit honoraria, facilius sibi nomen acquirit et spem maioris successus; nec quidquam iuvaret, si ipse nollet amplius conscribere, peiora enim scripta substituerentur.

QUAERITUR 1° liceatne scribendo aliquid conferre atque ita iuvare folia ex magna parte prava.

2° quid de Roberto dicendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Sane illicitum est mala conscribere. 440 Sed etiam indifferentia, immo ex se bona conscribere pro foliis alioquin pravis, ex hac ratione illicitum evadere potest, quod hoc modo eiusmodi folium magis succedat, maiorem numerum legentium acquirat, prava in eo contenta securius ac maiore cum damno legantur. Quod imprimis obtinet longe facilius, 1) si quis conscribere *soleat* atque ex condicto scribat, quam si una alterave vice tantum; 2) si quis vir magni nominis et auctoritatis palam scribit, quam si sit homo obscurus qui scribat vel si tecto nomine scribat. — Adde, pro condicione scribentis etiam scandalum ex ipsa eius rei notitia publica adesse potest.

R. 2. Facile igitur licebit una alterave vice aliquid inserere; vel pro gravitate causae opus bonum esse potest, bona quaedam et vera eorum legentium oculis subicere, qui alias falsa et prava pro veris legissent, maxime si quis scribat tecto nomine.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Robertus, qui neget tantum se graviter 441 contra fidem vel bonos mores scripsisse, videtur utique fines licitos non servasse. Monendus igitur saltem est, ut *nihil omnino* contra fidem vel bonos mores dicat: ceteroquin si quid contra fidem scripsit, vix intellegi potest, quomodo id possit esse non grave.

R. 2. Examinandus omnino est, num sua auctoritate notabiliter augeat folii istius aestimationem atque legentium numerum. — Si ita, ei interdicens est, ne porro conscribat.

R. 3. Si re ipsa, ut asserit, influxum hunc non exerceat, sed potius peiora impediat (quod ne facilius credas cave) neque grave scandalum ipse praebeat: non audeo eum peccati eiusque gravis damnare. De cetero Robertus attendat praeceptum constitutionis *Officiorum ac munerum* n. 22: „Nemo e catholicis, praesertim e viris ecclesiasticis, in eiusmodi diariis vel foliis vel libellis periodicis quidquam, nisi suadente iusta et rationabili causa, publicet.“

Cf. etiam Noldin II, n. 124.

PUERI CATHOLICI IN CANTU ACATHOLICO OCCUPATI.

Casus. (125)

In schola aliqua mixta ex maxima parte acatholica pro exercendo cantu adhibetur libellus, qui praeter alia etiam continet carmina religiosa lutherana. Quibus exercentur etiam discipuli catholici et, cum bene sint exercitati, invitantur ad ea carmina in publica aliqua festivitate in ecclesia lutherana canenda.

QUAERITUR 1° quae sit communicatio in sacris, quam cum haereticis catholico habere non licet.

2° liceatne catholicis exercitii causa haec canere.

3° liceatne eadem in ecclesia lutheranorum cum iis canere.

Solutio.

442 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Pristinis temporibus, cum omnes excommunicati essent vitandi, omnis cum haereticis communicatio, ideoque in quibuslibet etiam actionibus sacris, interdicta erat, exceptis quibusdam necessitatis casibus.

R. 2. Attamen hac generali communicationis prohibitione per Martinum V („*Ad evitanda*“) sublata, fidelibus non amplius interdictum est, quominus in rebus in se licitis cum haereticis communicent. Quare in ritu catholico catholice celebrato nihil prohibet, quominus catholicus simul cum haeretico adsit. Neque est cur catholicus nequeat haeticum invitare, ut secum in finem certum bonum et pium preces fundat privatim, si omnis species indifferentismi et commixtionis cultuum excludatur.

443 R. 3. Prohibitum tamen manet, quominus catholicus partem habeat cum protestantibus in eorum ritu protestantico; id enim esset falsum ritum et cultum profiteri. Immo addo: etiamsi ritus vel cultus exercitus nihil falsi vel haeretici in se continet, si tamen ab acatholicis ut talibus, i. e. quatenus sectam a catholica Ecclesia separatam constituunt, cultus divinus exercetur, ille eo ipso evadit illegitimus, neque in tali publico actu catholicus partem habere potest. Partem autem habet ille, qui in tali actu simul cum acatholicis horum preces fundit, vel qui utcumque ita assistit, ut cum illis agere videatur.

R. 4. Qui eiusmodi actui religioso acatholicorum materialiter tantum interest, nihil religiosi agens neque agere apparens, non

proprie committit communicationem in sacris prohibitam; nihilominus alio titulo eiusmodi assistentia potest esse illicita. Cf. *Th. m.* I, 658 nota 2; II, 72.

Simile quid dici debet de aliquo actu publico, qui religiosus quidem est, sed simul actus civilis vel politicus. Quod si fieri potest et ita fieri apparet, ut assistentia sit mere civilis et politica; haec non est prohibita titulo communicationis in sacris.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Si liber, quo schola illa utitur, sit liber 444 acatholicorum religiosus seu collectio carminum, qua utantur in suis coetibus religiosis: libro illo uti catholicis non licet, eo quod hi libri prohibiti sunt regula constitutionis „*Officiorum ac munerum*“ n. 3: „Item prohibentur libri, qui ex professo de religione tractant, nisi constet nihil in iis contra fidem catholicam contineri.“ Immo etsi constaret nihil contra fidem catholicam contineri — id quod vix unquam constabit — prohibiti essent vi n. 20 eiusdem constitutionis de libris liturgicis et precatoriis, utpote „publicati praeter legitimæ auctoritatis licentiam“.

R. 2. Si carmina ista utcumque continent sententias haereticas, haec neque legere neque canere licebit.

R. 3. Si vero liber religiosus non est, neque carmina quidquam haeretici continent, sed ea quae christiani communiter de Deo rebusque sacris sentiunt: dedecet quidem plane hac sola ratione, quod sint res religiosae ab acatholicis compositae, catholicum ea canere; verum cum in nostro casu sit gravis quaedam ratio atque moralis quasi coactio, id illis discipulis culpae verti nequit, si in exercitio cantus ista canere iussi obtemperant. Nam actus religiosus vel liturgicus non est, neque communicatio in sacris.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Si agitur de festivitate religiosa, clarum 445 est catholicos non posse cantu ad eam concurrere eamque hoc modo quasi celebriorem reddere: est enim haec formalis communicatio in sacris.

R. 2. Immo si est festivitas profana vel civilis, cuius actus sollemnis in ecclesia haeretica celebratur, facile cantus cantici religiosi haberi potest pro religiosa parte istius festivitatis: quodsi ut talis re ipsa habetur, similiter catholicis non licet formaliter partem habere. Quare in omni casu ab eiusmodi cantu catholici avertendi sunt.

R. 3. Si vero sollemnitas tota retinet characterem suum profanum, locus ipse, scilicet quod celebretur in templo haeretico, vel tenor cantici, quod contineat rem religiosam, non facit, ut cantus sit actus cultus divini eiusque acatholici: cani enim potest — et saepe fit — res religiosa ad demulciendas aures et ad fruendum arte musica. Quo in casu, si abest scandalum, cooperatio catholicorum illicita non erit.

VIRTUTES MORALES QUAE ALTERUM IMPERFECTE RESPICIUNT.

PRAEAMBULA DE VIRTUTIBUS MORALIBUS INFUSIS.

Casus. (126)

Ferrerius in conventu sacerdotali disputat contra virtutes infusas: se non admittere nisi theologicas infusas; has ad vitam christianam supernaturalem ducendam sufficere; reliquas virtutes esse acquisitas neque amitti cum gratia sanctificanti; id etiam experientia probari, cum peccatores non raro in aliqua virtute, v. g. iustitia, sobrietate, excellant. Quid de hoc opinandi modo dicendum, vel enucleatius:

QUAERITUR 1° sintne re ipsa praeter virtutes theologicas aliae virtutes per se infusae.

2° quid earum virtutum sit munus, et quae a virtutibus acquisitis distinctio.

3° quid de experientia, quam Ferrerius obicit, sit dicendum.

Solutio.

446 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Non fide quidem certum est, sed longe communior theologorum est sententia, duce S. Thoma Aq., esse praeter tres theologicas alias virtutes seu habitus supernaturales per se infusas. Id S. Doctor imprimis docet 1, 2, q. 63, a. 3, videlicet: Sicut in homine sint naturalia principia, i. e. intellegendi et cognoscendi facultas et naturalis appetitus boni, ita inesse homini iusto per infusionem supernaturales habitus virtutum theologicarum, quibus tamquam principiis et fundamentis ordinemur ad Deum ut finem supernaturalem. At sicut ex naturalibus illis principiis cognoscendi et appetendi per proprios actus acquiramus nobis diversas virtutes morales naturales, quibus tendentiam ad naturalem finem executioni demus: ita consequenter ad infusionem supernaturalium principiorum, virtutum theologicarum, Deum nobis infundere habitus operativos supernaturales, quibus in diversis humanae vitae officiis et operibus tendentiam in finem supernaturalem exsequamur: has esse virtutes morales infusas.

R. 2. Si vero de numero harum virtutum quaeritur, longe minus certe dici potest, quot sint, quam num sint. Facile quidem conveniunt ad similitudinem virtutum acquisitarum admittendas esse quattuor supernaturales cardinales: prudentiam, iustitiam, fortitudinem,

temperantiam; quot vero statui debeant harum virtutum cardinalium cognatae virtutes, dictu difficile est, maxime cum in rebus cognatis supernaturalis habitus unus idemque officio fungi longe facilius possit quam habitus naturalis.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Responsum circa munus virtutum mora- 447
lium infusarum iam patet ex modo dictis. Praesident enim moribus humanis, quo possimus convenienter in diversis officiis atque relationibus humanis supernaturaliter agere. Supernaturales actiones hoc modo conaturaliter ab homine procedunt.

R. 2. Illud autem discrimen inter virtutes morales infusas et morales acquisitas est, quod hae dent homini naturalem *facilitatem* exercendi virtutis actus; supernaturales minus facilitatem quam *facultatem* dant supernaturalem.

R. 3. Quocum cohaeret aliud discrimen: Naturales virtutes non unico actu acquiruntur neque unico actu destruuntur; sed paulatim repetitis actibus enascuntur et augentur, atque diuturna otiositate vel actibus contrariis repetitis decrescunt et emoriuntur. Supernaturales virtutes instantanee cum gratia sanctificanti et caritate infunduntur, et quamquam suis actibus augentur, id non fit effective sed meritorie; similiter instantanee per quodlibet peccatum mortale, non per solum actum sibi oppositum, cum caritate et gratia sanctificanti demeritorie destruuntur, decrescunt numquam.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Verum dicit Ferrerius, non per quodlibet 448
peccatum mortale destrui quamlibet virtutem acquisitam, atque etiam v. g. molles posse manere iustos et sobrios; verum haec iustitia vel sobrietas in homine peccatore non est iustitia vel sobrietas supernaturalis neque ad meritum vitae aeternae quidquam confert.

R. 2. Etiam e contrario vitia acquisita per virtutes infusas non statim exstinguuntur, etsi suo modo diminuantur. Quare homo post longam vitam peccaminosam conversus et iustificatus inclinationes ad malum naturaliter insitas et acquisitas adhuc retinet, atque pugna opus est, ut eas paulatim evellat.

R. 3. Notari meretur homines iustos, qui sunt in gratia sancti- 449
ficanti, et homines peccatores, i. e. eos qui gratia sanctificanti privati existunt, longe aliter se habere, quando exercent actus virtutum. — Posteriores enim acquirunt quidem vel augent naturalem habitum seu facilitatem similes actus deinceps exercendi; sed nihil proprie apud Deum merentur. Idque etiam verum est, si forte excitati gratia actuali huic excitationi consentiant atque gratia porro iuvante supernaturaliter agunt: in quo casu de congruo quidem ulteriora Dei auxilia sibi mereri possunt, nihil possunt mereri de condigno. Iusti autem supernaturaliter agendo sane eodem modo naturalem facilitatem secundum exigentiam virtutis, quam modo exercent, deinceps agendi sibi augent; sed insuper crescunt per modum meriti condigni in virtute supernaturali infusa, neque in sola illa quam exercent, sed etiam in reliquis virtutibus infusis atque in ipsa sanctificanti gratia et cari-

tate. Quòd si forte postea peccato mortali excidant e gratia sanctificanti, supernaturales virtutes ilico amittunt, non amittunt facilitatem naturalem.

VERACITAS ET MENDACIUM.

Casus. (127)

Gaudentius magister, quo melius pueros confitentes a mendaciis et a contemptu parentum deterreat, solet iis acclamare: „Os quod mentitur, ait Scriptura, occidit animam“ (Sap. 1, 11) et: „Oculum, qui subsannat patrem, ... effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilae“ (Prov. 30, 17). Quos pueros cum Arcadii missionarius postea cognovisset mendacia omnemque parentum despectum pro mortalibus peccatis habuisse neque ab iis cavisse, publice convocatos dedocet et Gaudentium graviter obiurgat.

QUAERITUR 1° quid sit mendacium et quale peccatum.

2° quomodo parentum despectu a filiis peccetur.

3° quid iudicandum sit tum de Gaudentii, tum de Arcadii agendi ratione.

Solutio.

450 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Mendacium dicitur *locutio contra mentem*, cui multi addunt: *cum intentione fallendi*; quod sensu proprio et pleno ad mendacium non requiritur, causative et reductive quidem id aliquo modo omni mendacio inesse concedi potest.

Hinc mendacium non committitur ab eo, qui falsum dicit putans esse verum; at committitur ab eo, qui verum dicit putans esse falsum. Neque committitur ab eo, qui falsum ore quidem profert, tamen sensum falsum ad alios non dirigit seu iis falsum non loquitur. Hinc qui aperte falsa dicit, sciens et volens ut audientes ea ut falsa sumant, v. g. iocando, non mentitur.

Plerumque adest intentio fallendi, i. e. voluntas, ut ii, ad quos locutio dirigitur, ista falsa pro veris habeant: verum haec voluntas propria et formalis non requiritur, ut patet in eo, qui coram testibus a visu negat se aliquid fecisse, ne convinci possit ex propria confessione. In quo casu, cum fallendi impossibilitas adsit, adesse voluntas fallendi nequit. Nihilominus *aliquo* sensu etiamtum de intentione fallendi loqui fas est, quia loquens vult, ut, quantum est ex ipsa locutione, audiens sciri nequeat nisi falsum: haec fallendi intentio omni mendacio essentialis est.

Cf. de omnibus *Th. m. I, 771. 772*; Noldin II. n. 624 sqq.

R. 2. Mendacium distinguitur damnosum, officiosum, iocosum: *damnosum*, quod praeter errorem mere intellectualem aliud damnum causat;

officiosum, quòd profertur ab aliquo, ut se alterumve ex aliqua difficultate expediat vel utilitatem aliquam percipiat — quod igitur alicui officio seu utilitati est;

iocosum, quo deceptio alterius in iocum et recreationem adhibetur. *Th. m. I, 772.*

R. 3. Mendacium quia tale seu sola mendacii malitia non est⁴⁵¹ mortale sed veniale peccatum (cf. *Th. m. l. c.*): malitia mortalis, si adest, extrinsecus infertur; eaque adesse potest in solo mendacio damnoso; si enim grave damnum causatur, peccatur mortaliter; venialiter, si leve.

R. 4. Nihilominus consuetudo mentiendi periculum graviter peccandi facile inducit; siquidem periculum est ne, qui solet mentiri, a mendacio non absteineat, etsi advertat grave damnum secuturum esse, vel ne forte etiam cum mendacio iuret vel ad alia peccata gravia viam sibi planam faciat. Quo sensu S. Scriptura dicit: „Os, quod mentitur, occidit animam“, non quod formaliter animi mortem inducat, sed quia ad eam disponit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Despectus serius et gravis erga parentes,⁴⁵² etsi intus tantum concipitur, grave peccatum est.

R. 2. Signa illa externa, quae eiusmodi despectum gravem denotant, cum advertentia coram parentibus edere etiam grave peccatum est, etsi forte intus despicientia gravis absit; ex natura enim sua haec supponuntur ex eiusmodi gravi despicientia oriri atque parentes graviter offendant necesse est. Magis etiam peccata gravia sunt, si revera internus despectus ea comitatur.

R. 3. Hoc igitur imprimis valet de filiis adultis vel adulescentibus. Nam si de pueris sermo est, eorum inadvertentia et malitiae defectus ratio est, cur et absit interna despicientia gravis, et cur signa, quae alias pro gravi despectu haberentur, aestimentur minoris. Immo si res est inter homines rudes et incultos, non ilico ea pro gravibus habenda sunt, quae gravia sunt inter homines ingenuos et excultos. Cf. S. Alph. III, 334, qui ait: „in his et similibus (scil. in conviciis erga parentes) saepe excusantur filii a mortali propter indeliberationem actus, ut notant Bonacina et Elbel.“

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Male omnino egit Gaudentius, falso⁴⁵³ applicans verba S. Scripturae ad quaelibet mendacia vel in parentes convicia. Debuit certissime explicationem dare, si hac ratione pueris voluerit metum incutere. Potuit pericula indicare atque sanctum Dei timorem excitare, qui horrere doceat etiam levissima peccata; sed pessimum est falsas conscientias facere in ruinam animarum et ea pro mortali peccato proponere, quae veniale non excedunt. Neque iuvat intentio vel ipsa spes frequentiae peccatorum, licet venialium, minuendae. Qui ita cogitat, nescit quid faciat, non aestimans longe praestare, sexcenta venialia peccata fieri, quam unicum peccatum mortale.

R. 2. Arcadius zelum quidem habuit, sed non secundum scientiam⁴⁵⁴. Optime egisset, si in confessionali ipsos illos pueros, quos falsa conscientia laborare cognoverit, deducisset: immo potuit etiam uni alterive puero perspicaciori dicere, si putet alios pueros esse in eadem persuasionem, bonum esse eos melius instruere et quae ipse audierit in confessione cum aliis communicare. — Publice autem ad hoc pueros convocare, ut eos instrueret, erat manifestatio eorum, quae

habuit ex auditis confessionibus, atque contra sigillum confessionis. Summum potuit in ea instructione, quae consuevit haberi pro pueris, *etiam haec* tangere, ita tamen, ut non appareret ullo modo se ex notitia confessionis procedere. Sane potuit optime id perficere, si v. g. ex ordine docuerit pueros, quae sint peccata et quam gravia, quae a pueris facilius possint committi. — Similiter Gaudentium reprehendere, nisi licentiam habuerit a confitentibus, erat ex parte Arcadii contra sigillum confessionis; in genere autem dicere magistros et instructores cavere omnino debere, ne falsas faciant conscientias neve aedificent pro gehenna, nihil indicans ex confessionibus auditis, missionario utique licuit. — Ceterum de his confer, quae dicta sunt in vol. II huius operis a n. 530 et deinceps.

DE RESTRICTIONE MENTALI.

Casus. (128)

Proclus, qui inimicum occidit, interrogatus de vicino, contra quem suspicio orta erat, num vidisset illum tali et tali hora armatum domo exeuntem, id secundum rei veritatem affirmat ac propterea ut testis vocatus idem ex odio iuratus confirmat: quo fit, ut vicinus, homicidii vix non plene convictus, ad perpetuum carcerem condemnetur.

Alia vice similiter interrogatus de Iasone amico, qui furti suspectus erat et furtum re ipsa quidem commiserat, at non hoc furtum de quo quaerebatur, sed longe insignius in alio loco patratum. Iurat igitur Proclus se Iasonem exeuntem non vidisse, cum re vera viderit; immo se circa illud tempus in loco plane dissito observasse hominem, quem non recognoverit quidem, sed hominem Iasoni plane similem: cogitat nimirum intra se omnes homines sibi esse similes.

QUAERITUR 1° quid sit restrictio mentalis, quae et quando licita.

2° quid iudicari debeat de variis Procli testimoniis.

Solutio.

455 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Restrictio mentalis est suppressio cuius circumstantiae seu rei addendae eiusque *in mente* retentio, vi cuius rei addendae tantum verba prolata determinatam et completam veritatem habent. Sine illa additione verba prolata vel non habent verum sensum vel habent sensum vagum, non satis determinatum, seu ambiguum.

Circumstantia seu additamentum illud suppressum aut ex aliis circumstantiis suppleri potest, v. g. ex condicione loquentis vel audientis, ex loco, tempore etc.; aut humano modo suppleri seu intellegi nequit. In posteriore casu est restrictio *pure mentalis*, in priore *late mentalis*.

R. 2. Restrictio *pure mentalis*, in qua sensus verus *nullo modo* exprimitur, sed vel insita verborum vi vel ex aliis adiunctis sensus falsus necessario colligitur: idem est atque mendacium; hinc peccaminosum.

R. 3. Restrictio late mentalis non est proprie dictum mendacium; ⁴⁵⁶ nihilominus mendacio aequivalet, quando interrogans ius habet ad plenam et apertam veritatem; alias licet ea uti ex iusta causa, immo pro circumstantiis adhiberi debet. Ratio est, quia locutio cum restrictione late mentali non est determinate falsa, siquidem sensus locutionis a quovis rationabiliter sumi debet et sumitur simul ex adiunctis; sed tantum non continet totam veritatem, cum pars quaedam, circumstantia, silentio prematur. Sic v. g. qui circa meridiem interrogatus num ederet respondet: „Non“, certe non vult significare se numquam edisse, sed se prandium hodiernum nondum sumpsisse; neque mentitur, etsi ante horam ientaculum sumpsisset.

In hoc casu additamentum quidem, quod loquens mente retinet, sed quod necessarium est ad plenam veritatem, facile a quovis suppletur. Neque tamen id *adeo facile* suppleri necessarium est, ut locutio sit a mendacio immunis. Immo quando is, ad quem locutio dirigitur, ius non habet ad plenam veritatem, sed indebite vel iniuste interrogat, fieri potest, ut loquens *studiose* celare possit vel reticere aliquid, quo demum addito determinata et plena veritas habeatur. Atque pro circumstantiis licebit loquenti positive intendere, ne audiens plenam et determinatam veritatem percipiat vel etiam suspicetur, permittens interim, ut is sua propria praecipitantia in positivum errorem incurrat. Haec necessaria esse possunt, ut secreta gravissima sarta tecta serventur. Exempli habemus in dictis ipsius Christi Domini (cf. Ioan. 7, 8; Marc. 13, 32): quibus evidens fit, non posse omnem restrictionem mentalem esse peccaminosam. *Th. m.* I, 773; *S. Alph.* III, 152; *Noldin* II, n. 627 sqq.

R. 4. Quando iure meo possum (videlicet ex causa rationabiliter gravi vel proportionata) celare veritatem, non tamen ad id obligor: *licebit* mihi uti restrictione late mentali. Quando ex aliqua causa propalatio veritatis ex parte mea peccatum fuerit, interrogatus de ea re, restrictione late mentali uti *per se debeo*.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In *priore* casu debebat Proclus celare ⁴⁵⁷ factum illud verum, illud scilicet cum restrictione negans¹, eo quod non licuit vicinum in capitis poenam iniustam conicere. Plane enim scit Proclus vicinum domo non exiisse ex intentione istius homicidii; interrogatio autem de solo illo exitu intellegi potest et debet, *qui*

¹ *Negare* aliquam rem non haberi pro mendacio, si putetur adesse gravioris necessitatis causam, cur veritas celetur, communi persuasionem hominibus insitum est. Sollemne exemplum habes ex iis, quae Friedjung in libro qui inscribitur „*Kampf um die Vorkherrschaft in Deutschland (Pugna de hegemonia in Germania)*“ I, 326 narrat. Refert enim, cum gravissimum dissidium existeret anno 1866 inter Borussia et Austriam atque bellum iam immineret, Guilielmum I regem Borussiae ab Elisabetha regina vidua, fratria sua et matertera imperatoris Austriae, interrogatum esse, num revera iniisset foedus contra Austriam cum Italia; regem autem, cum noluisset secretum ad rem publicam spectans cognatae imperatoris Austriae prodere, factum illud, quod re ipsa locum habebat, incunctanter *negasse*. Quo autem sensu eiusmodi locutio haberi possit pro restrictione non pure mentali, quam ex causa proportionate gravi liceat adhibere, explicatur fusius in *Th. m.* I, 773.

fortasse fuerit via ad homicidium: de illo enim solo exitu ius inquirendi et respondendi est. — Quamquam igitur Proclus non commisit mendacium proprie dictum, tamen graviter peccavit, etiam secluso suo odio, per solam illam affirmationem, idque saltem contra caritatem; inmo puto confirmationem illam iudicalem fuisse contra iustitiam, nisi addiderit sibi tamen persuasum esse vicinum suum non ex intentione homicidii exiisse, idque — quantum possit sine suo gravissimo periculo — credibile fecerit. Sed haec huc non pertinent; neque huius loci est disputare de obligatione damni reparandi.

458 R. 2. In *posteriore* casu licuit Proclo restrictione illa uti, qua negavit se vidisse Iasonem exeuntem, quia re vera in ordine ad illud furtum, de quo quaerebatur, non exivit; quod autem exierit ad aliud furtum perpetrandum, hic nondum venerat in quaestionem. Attamen generatim in eiusmodi casu, sicut noster est, licebit etiam fateri, tum ut fiat pro securitate publica quaedam inquisitio contra illud furtum a Iasone re vera patratum, si ille furtis assuetus est, tum ne is, qui interrogatus a magistratu restrictione responsum declinat, postea ipse difficultatibus involvatur vel etiam periurii accusetur.

R. 3. Quod autem Proclus in posteriore casu addit, quo securius Iasonem ab omni suspicione defendat, a malitia mendacii non potest excusari. Nam 1) sine ulla iusta causa ad restrictionem hanc recurrit; 2) tali utitur restrictione, quae sit pure mentalis. Qui enim de similitudine inter homines loquitur, loqui rationabiliter nequit de illa similitudine, quam omnes homines ratione naturae humanae habent inter se, sed de aliqua similitudine speciali, i. e. in exterioribus, necessario loqui et intellegi debet.

GRATITUDO ET INGRATITUDO.

Casus. (129)

Nicander, puer egenus a Paulo susceptus et educatus omnibusque litteris instructus, postea huic aemulus exstitit in candidatura publici officii. Atque ita fit, ut contra Paulum aversionem concipiat, male de eo loquatur, atque demum in iudicio falsi criminis testis existat, quod se a Paulo patratum audivisse dicit — ut vere audivit, sed quod ab altero patratum esse scit.

QUAERITUR 1° quae sit gratitudinis officium, malitia ingratitudinis.

2° quomodo Nicander in Paulum peccaverit.

Solutio.

459 AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Positiva* gratitudinis officia revocari fere possunt ad beneficii aestimationem, recordationem, retributionem, gratiarum actionem. Quorum officiorum neglectus vix umquam grave peccatum evadit, nisi negativi officii laesionem gravem, i. e. gravem ingratitudinem simul, implicate saltem vel aequivalenter, contineat.

R. 2. Si benefactor forte inciderit in gravem necessitatem, atque ille, qui antea beneficiis ab illo auctus fuerit, possit opem ferre, certe

facilius erit obligatio *ei* succurrendi, quam cuilibet extraneo, atque ordo caritatis postulat omnino, ut praeferatur.

R. 3. Ingratitudo imprimis adest eaque formalis in contemptu beneficii et benefactoris, quem quis eo animo fovet, ne videatur esse obnoxius. Ut autem mortale adsit peccatum *ingratitude*, supponitur magnum beneficium et requiritur contemptus *gravis*. — Dein ingratitude committitur malum pro bono reddendo; quodsi igitur grave malum inferatur vel ratione modi gravi iniuria benefactor afficiatur, certe peccatur mortaliter; verum ut praeter communis caritatis vel iustitiae laesionem *accedat nova species ingratitude mortalis*, magnus excessus in malo quod infertur, vel in modo quo infertur, committi debet. Cf. *Th. m.* I, 768. 769.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Nicander sane graviter peccavit contra⁴⁶⁰ Paulum ratione laesae caritatis et iustitiae. Immo in tam atroci iniuria, qua sciens et volens eum gravis criminis commissi false arguit, videtur reus esse etiam specialis ingratitude mortalis: hanc tamen *novam* malitiam *gravem* non contrahit qualibet diffamatione, ne ea quidem, quae ratione diffamationis gravis fuerit.

R. 2. Nicandrum autem non excusari a peccato falsi testimonii propterea, quod re ipsa audierit alios in Paulum calumniam proferentes, ex iis, quae postea de testibus dicenda sunt, apparebit.

PIETATIS OFFICIA ET SIMILIA, QUAE QUARTO DECALOGI PRAECEPTO RECENSENTUR.

PIETAS FILIALIS — OFFICIUM PARENTUM (I).

Casus. (130)

Severus, curis et clamoribus, quos sustinere debet a pueris suis, pertaesus, iis saepe precatur: „utinam Deus morte vos auferat“; nuper contra filium adultiorem, qui manum contra ipsum attollere ausus erat, Deum iustum iudicem appellat, qui infortunio et matura morte indignum filium puniat; alios etiam filios prioris sui matrimonii, a noverca instigatus, ut spurios fere tractat, iam nunc testamento cavet, ne quid ultra legalem portionem accipiant, quo abundantius filiis secundi matrimonii provideat; hos studiis applicat litterarum et scientiarum, illos artibus opificum addiscendis addicit.

QUAERITUR 1° quae sint officia parentum erga filios.

2° quomodo Severus peccaverit in singulis casibus.

Solutio.

461 AD QAESITUM 1^m R. 1. Parentes debent filiis internum affectum et externam opem: amorem et necessariam bonorum procuracionem eamque tum corporalium tum spiritualium bonorum.

R. 2. Peccant igitur parentes speciali peccato contra pietatem:

1) si filios odio habent malaque optant;

2) si mala iis inferunt;

3) si neglegunt quae ad vitam victumve prolis necessaria sunt, sive ante prolis nativitatem sive postea;

4) si neglegunt vel diu differunt baptismum prolis, cum aeternae salutis periculo;

5) si educationi instructionique non provident vel scholis pravis filios committunt;

6) si correctionem omittunt, pravo exemplo et scandalo sunt;

7) si vitae statui pro condicione sua vel filiorum ad eum aptitudini procurandae non provident; si convenientem vocationis electionem impediunt vel invitos ad certum vitae statum cogunt.

Cf. Noldin II, n. 286—292; Aertnijs l. 3, n. 154 sqq.

462 AD QAESITUM 2^m R. 1. Parentes, si ex impatientia quadam filii mortem exoptant, ut in *priore* casu Severus fecit, id generatim non faciunt ex animo — quare ex hoc capite a gravi peccato excusantur.

Caveant nihilominus, ne eiusmodi imprecationibus filiis scandalo sint. exemplo suo maledicendi consuetudinem eos edocentes. — Magis etiam a gravi vel ab omni peccato excusantur, qui id solum optant, ut Deus innocentes filios auferat atque a periculis huius mundi aeternaeque mortis praeservet.

R. 2. In *altero* casu, quo Severus Dei vindictam serio invocavit, ⁴⁶³ certe graviter peccavit. Quamquam enim filius gravissime peccavit, atque Deus hoc filii peccatum, nisi resipuerit, gravissime castigaturus est: nihilominus Dei, non hominis est, hanc vindictam decernere. Nunc autem ipse Deus vult hanc filii resipiscentiam, non poenam, vel, si vult poenam, hanc vult in filii bonum, non in eius interitum; multo minus vult hominem alterum alterius desiderare interitum. Severus autem ostendit se ipsum filii malum seu infortunium ut tale desiderare, quod odii et vindictae illicitae est.

R. 3. Male tractans filios prioris uxoris eosque notabiliter aliis postponens etiam graviter peccat Severus: immo non solum externa actione, sed etiam defectu interni amoris, quem videtur vix retinuisse ullum, graviter peccavit.

R. 4. Parentes quidem, si iustam causam habent, non peccant, ⁴⁶⁴ si filiorum hereditatem ad legitimam portionem restringunt, dummodo filii hac ratione non relinquantur graviter indigentes. Verum alios filios restringere ad partem legitimam, alios eo magis ditare sine iusta gravique causa a parte rei, sed ex solo inordinato affectu, id aequum amorem nimis laedit atque ex sese ansam praebet discordiarum inter fratres; quare communiter hoc parentibus grave peccatum est, idque censeo in casu Severi re ipsa obtinuisse.

R. 5. Si condicio Severi inferior est, certe ex se non peccat, si curat filios arte aliqua opificum instruendos, neque consulendum est, ut omnes filios suos ad altiore statum evehat. Neque peccat per se unum prae aliis studiis litterarum applicando, si modo id facit in eo qui maioris videatur ingenii et qui ex intentione non prava studiorum sit amans, dum alii fortasse artes inferiores addiscere praeferunt. Verum ex sola iniqua praedilectione hoc modo filios alios aliis praeferre, vel potius alios aliis postponere, in nostro casu Severo crimini verti debet, ita ut etiam hac ratione a gravi peccato non videatur immunis.

PIETAS FILIALIS — OFFICIUM PARENTUM (II).

Casus. (131)

Theodoricus ex Lea filium suscepit, quem ambo famae tuendae causa curant in orphanotrophio educandum. Post annos fortuna notabiliter aucta, matrimonium ineunt, complures suscipiunt filios, quos more divitum et nobilium educant, priore filio in inferiore condicione et ignorantia sui ortus relicto. Conscientiae autem stimulis agitantur, ex una parte timentes, ne tam dissimili tractandi modo in primogenitum suum peccent, ex altera parte timentes diffamationem et scandalum ex tam sera agnitione filii sui secuturum.

QUAERITUR 1° quid educatio et providentia debita, si obligationem parentum spectas, comprehendat iure naturali et iure positivo.

2° quid dicendum sit de Theodorico et Lea quoad primogenitum eorum filium.

Solutio.

465 AD QAESITUM 1^m R. 1. Ante omnia parentes curam habere debent vitae spiritualis omnis suae prolis. Quare, sive de legitimis filiis agitur sive de illegitimis, curari debet baptismus, dein curari debet bona atque catholica educatio.

R. 2. Dicendum est cum Busenbaum et S. Alphonso (ibid. III, 336): „Pater tenetur proli non tantum legitimae, sed etiam — in quo ius civile a canonico correctum est — spuriae curare alimenta, hoc est cibum, potum, vestitum et honestas artes, *iuxta suum statum*, nisi tamen aliunde se alere possit et non indigeat.“

R. 3. Illud „iuxta statum suum“ communiter quidem de statu parentum vel patris intellegitur, qui statum suum filiis communicat. Verum si quando statum suum filiis non communicare iis liceat, sufficit providere filio secundum *eius* statum in quo collocatus est.

466 R. 4. Communiter igitur tenentur parentes cum filiis suum statum suamque condicionem communicare, *eos pro filiis agnoscentes*. Quod Busenb. et S. Alph. l. c. ita exprimunt: „Graviter peccant parentes, qui sine iusta causa prolem in hospitali vel locis publicis exponunt. Iusta autem causa est, si proles sit illegitima.“

R. 5. Filii illegitimi ex parentibus ad matrimonium inter se aptis progeniti subsequenti quidem matrimonio legitimantur ipsa re, idque tum canonica tum civili lege statuitur: verum civilis lex, ut eos legitimis accenseat, requirit legalem ex parte parentum agnitionem vel formalem et iudicialem, vel implicitam per non-contradictionem.

467 AD QAESITUM 2^m R. 1. Fuit quidem Theodorico et Leae, cum ipsis filius illegitimus nasceretur, servanda fama gravis ratio, cur crimen suum tegerent filiumque orphanotrophio committerent, si modo cautum est bonae catholicaeque educationi. Si igitur pro sua condicione quam habebant de apta educatione pacti sunt, *hac re* non peccaverunt.

R. 2. Si post auctam fortunam matrimonium inter se inierunt — atque etiam tempore concepti vel saltem nati filii ad id apti erant — eo ipso filius evasit canonice legitimus. Verum si causa diffamationis timendae perseverat, non tenentur cum tanto suo incommodo filium illum ad se advocare: ad quod eo minus tenentur, si lapsu temporis aucta est familia et pro eo tempore mala ex agnitione filii subsequenti timenda etiam sunt aucta.

R. 3. Cum filius ille primogenitus re ipsa canonice evaserit legitimus, videtur ratione hereditatis quoddam ius habere accipiendae partis legitimae omnium bonorum, quae parentes ob auctam fortunam possident: quae sane per intermediam personam ad filium transmit-tenda foret. Verum obligationem strictam, si difficilis fuerit impletu,

non ausus sim imponere, quia bonorum temporalium iura lege civili reguntur eaque filio non legaliter agnito ius civile non tribuit. Omnino autem curari debet, ut, quae secundum supra dicta ius naturale postulat, exsistant impleta.

R. 4. Sitne consulendum, ut post auctam parentum fortunam educatio illius filii nobilior fiat eiusque status altior, an in prima sua condicione filius retinendus, ex compluribus causis dependet. Imprimis igitur videri debet, num educatio iam sit finita statusque vitae certus iam susceptus vel inchoatus; num eiusmodi mutatio filium re vera feliciorum reddat; maxime utrum eius bono spirituali aeternaeque salutis melius vel aequè bene consulatur, an potius pericula creentur. Secundum has rationes prudenter perpensas statuendum est, quid nunc facere expediat.

PIETAS FILIALIS — OFFICIUM FILIORUM.

Casus. (132)

Rudolfus puer confitetur se parentibus saepius inoboedientem fuisse, eos irrisisse, ad iram et lacrimas provocasse; cum mater punire vellet, se ei restituisse eique malum optasse.

QUAERITUR 1° quae sint officia filiorum erga parentes.

2° quomodo Rudolfus peccaverit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Officium filiorum, quod communi nomine 468 *pietatis* dicitur, continet specialem *reverentiam, amorem, oboedientiam.*

Ratione *reverentiae* praecipitur, praeter internam aestimationem, pro tempore et more etiam externum honoris signum; prohibetur internus contemptus, externa contumelia.

Ratione *amoris* praecipitur internus affectus benevolentiae et externa in necessitatis casu opitulatio tum corporalis tum spiritualis, prohibetur speciali modo odium similisve aversionis affectus atque mali illatio.

Ratione *oboedientiae* filii ligantur non in perpetuum, sed tempore subiectionis, idque ad praestanda ea quae parentes serio praecipunt in ordine ad bonos mores ordinemque domesticum.

R. 2. Si quando haec officia notabiliter seu deliberate et in re gravi laeduntur, peccatur mortaliter; si vel in re levi vel ex inconsideratione et levitate, venialiter peccatur.

Th. m. I, 790 sqq.; *Aertnijs* l. 3, n. 148 sqq.; *Noldin* II, n. 281 sqq.; *Baller.-Palm.* tr. 6, sect. 4, n. 1—20.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In pueris laesio pietatis, nisi excessum 469 committant, communiter est venialis; communiter enim in oboedientia res levis est, atque in toto pietatis ambitu laesio fit ex quadam puerili inconsideratione; aliter accidere potest in filiis maioribus, qui iam adolescent.

R. 2. *Rudolfus inoboedientia*, si fuerunt res quotidianae, censetur venialiter tantum peccasse; *irrisione*, si fuit post tergum parentum, etiam venialiter, immo etsi coram parentibus, non facile mortaliter, quia supponitur abfuisse gravis contemptus internus et plena advertentia.

R. 3. *Provocando ad lacrimas* dici nequit Rudolfus mortaliter peccasse, si ipse egit ex levitate, et quaestio est de matre quae ad lacrimas prona est. — Aliud plane dici debet de filiis vel filiabus maioribus, qui superba et amara tractatione parentes ad lacrimas usque contristant.

R. 4. *Optare malum* ex se mortale peccatum est. si modo de gravi malo agitur, non de re plane levi, sicut accidere potest in puero qui solum optat effugere poenam et cupit, ut mater in incessu fallat, ut ipse possit effugere.

R. 5. Demum *resistere* positive manus iniciendo vel minando ex se grave erit peccatum, atque etiam in Rudolfo puero id fuerit, nisi re ipsa sine sufficienti consideratione egerit: quod confessarius indagare debet.

PIETAS FILIALIS A FILIO LAESA.

Casus. (133)

Rogerus, filius 19 annorum, male morigeratus, rationem in vino sopit, domum reversus contra matrem insolescit, conviciis eam onerat, vix a verberibus abstinet. Quod cum iam saepius egisset, demum pater ei praecipit, ut, si sibi manere velit filius, in cauponam ne amplius pedem inferat et sequenti dominica die cum Deo reconciliationem in Sacramento paenitentiae quaerat. Haec quidem Rogerus neglegit, sed cavet ne ebrius *domum revertatur*, sed potius apud amicum devertitur.

QUAERITUR quomodo Rogerus peccaverit.

Solutio.

470 AD QUAESITUM R. 1. Convicia quidem ab ebrio prolata non ita aestimantur, neque *hac ratione* censetur ab ebrioso ebrietate graviter peccari. Verum Rogerii convicia videntur atrocia fuisse, atque saltem comminatio verberum, a quibus infligendis vix abfuit, est gravis contra matrem iniuria et irreverentia, quam sub gravi filius debebat evitare. Prima igitur vice, si forte nescivit se in statu ebrietatis ad illos excessus proclivem esse, potuit ratione istarum iniuriarum a mortali peccato excusari, etsi ebrietate ipsa mortaliter peccaverit: verum, cum iam ex consuetudine nosset excessus suos, eo ipso quod se inebriaverit, graviter peccavit contra pietatem, satis probabiliter praevidens se matrem iniuriose tractaturum esse. Idque verum est, etsi ebrietas ratione sui non fuerit plena nec mortalis.

R. 2. Pater, ut in casu est, filio imposuit serium praeceptum, idque plane intra limites paternae potestatis. Quare hoc violando Rogerus denuo graviter peccavit, tum frequentans cauponam, tum

neglegens reconciliationem cum Deo. Existimo tamen non fuisse gravem inoboedientiam: 1) si Rogerius per paucos dies vellet differre confessionem; 2) si post longum tempus et mutatos mores, periculo recidendi in ebrietatem re vera cessante, ad honestum haustum cautionem denuo ingressus esset.

PIETAS FILIALIS A FILIO LAESA (II).

Casus. (134)

Lucinae, filiae 16 annorum, mater leviter aegrotans mandat, ut sibi resarciat et componat vestes dominicales pro crastino. Quod Lucina aegre ferens respondet se non facturam, nisi supersit tempus ex praeparatione ad choreas, quibus hoc vespere interesse debeat; amicae adstanti submitte addit vetulam illam ipsam sibi suas res curare posse: quod mater subaudiens amare flet ob tantam filiae superbiam et petulantiam, quae loco adiutorii matri praestandi choreas cogitat, ubi habere possit conventum cum iuvene a patre ob gravem causam serio interdictum.

QUAERITUR quid de agendi ratione et peccatis Lucinae iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Ratione *solius inoboedientiae* erga matrem multum pendet ab adiunctis, utrum Lucina graviter peccaverit necne. Si responso suo eiusque modo significare voluerit se exsecuturam quidem esse rem impositam, sed velle nonnihil differre, graviter non peccavit. Si potius voluit simpliciter indicare sibi in animo non esse illam rem exsequi, et ipsa res matri gravis erat, eo quod v. g. alias vestes dominicales quibus pro condicione sua appareret non habebat, Lucina ratione solius inoboedientiae peccavit graviter. Quodsi pro matre perinde erat, sive haberet has vestes refectas sive alias, quae erant integrae neque id multum aestimabat; inoboedientia, utpote gravi carens materia, erat venialis.

R. 2. Verba illa addita, superbia et irreverentia plena, si dicta sunt ita, ut Lucina vellet ea a matre audiri, vel praevideret ea de facto a matre audienda esse: denotat peccatum *grave* contra reverentiam. Si vero contra intentionem et expectationem Lucinae a matre audita sunt, non censentur peccatum *grave*, nisi forte internus contemptus gravis adfuerit. Cf. S. Alph. l. c. n. 334.

R. 3. Quod ad conventum cum iuvene spectat, videtur agi de mutuis amoribus atque periculo bonorum morum. Quare non solum ex ipsa re, sed etiam ex patris praecepto res est Lucinae prohibita; quapropter eo quod cogitavit seu paravit hanc conventionem, graviter contra oboedientiam peccavit.

OFFICIA ERGA PARENTES ET STATUS VITAE ELECTIO.

Casus. (135)

Celerinus, iuvenis 17 annorum, cum fervidis precibus peractis se sentiat impelli ad vitam religiosam, parentibus non valedicens se ad monasterium

confert: quē discessum pater aegerrime ferens graviter praecipit filio, ut domum revertatur et patris examini consilium suum subiciat.

Anna, illius soror maior, cum iuvene suae condicionis quidem non divite sponsalia init, inconsultis parentibus, quos scit velle ut ditiori nubat: re cognita pater vult ut sponsalia solvat.

QUAERITUR 1° quae sit filiorum obligatio oboedientiae erga parentes, parentum ius in electione status.

2° quid de agendi ratione filiorum eorumque obligatione in casu.

Solutio.

473 AD QAESITUM 1^m R. 1. S. Thomas Aq. loquens de oboedientia hominibus debita etiam de oboedientia filiorum erga parentes in 2, 2, q. 104, a. 5 dicit: „Tenetur autem homo homini oboedire in his, quae exterius per corpus sunt agenda; in quibus tamen secundum ea, quae ad naturam corporis pertinent, homo homini oboedire non tenetur, sed solum Deo, quia omnes homines natura sunt pares, puta in his quae pertinent ad corporis sustentationem et prolis generationem. Unde non tenentur nec servi dominis nec filii parentibus oboedire de matrimonio contrahendo vel de virginitate servanda aut aliquo alio huiusmodi.“

R. 2. Quando agitur de capessendo statu perfectionis seu religioso, communiter non convenit admodum, circa hanc rem consilium capere a parentibus, quia naturalis amor et rei de qua agitur ignorantia facilius eos reddit malos consiliarios. Si autem, re cum confessario vel spirituali directore communicata, firmum propositum fuerit conceptum, saepe impossibile vel etiam minus prudens est id cognatos celare; immo si nimia resistentia non timetur, expedit propositum parentibus pandere, ut cum eorum benedictione negotium peragatur. Si vero gravem eorum resistentiam vel conatum rem impediendi, licet causae iustae non adsint, filius praevideat, melius per se est, etiam invitis et insciis parentibus rem exsequi. Attamen considerandae sunt circumstantiae loci, temporis etc.

474 R. 3. Quamquam etiam in ineundo matrimonio filii voluntati parentum non subiacent, neque parentes eos impedire per se possunt sive a matrimonio in genere sumpto sive a matrimonio cum certa persona alioquin apta et convenienti: attamen si iustam causam habent certo cuidam matrimonio contradicendi, filius seu filia peccant matrimonium illud contra parentum voluntatem ineundo. Immo generatim peccant, si matrimonium promittunt vel ineunt inconsultis parentibus. Qui si iniuste contradicunt, filiis nihilominus licet matrimonium inire; idque etiam civili lege conceditur ipsis filiis minorennibus, postquam parentum causa iniusta agnita fuerit iudicialiter.

475 AD QAESITUM 2^m R. 1. Celerinus per se non peccavit; immo si graves difficultates sibi exoriturus esse praeviderit contra vocationem, per se bene fecit ne indicando quidem rem et locum: aliquo tamen modo pietas postulabit, ut post factum parentibus nuntiandum curet, quid de se factum sit.

R. 2. Spectatis autem circumstantiis, imprudenter actum est, quod ita ex abrupto totum negotium perficeretur. Celerinus enim, cum minoris sit aetatis, per leges civiles cogi potest, ut patri restitatur. Quodsi timendum est, ne intercedat iudicialis coactio, certe spontaneus discessus vel spontanea dimissio ex parte monasterii potius eligatur ad tempus, quam violenta abductio, quae etiam patris animum magis exacerbatum est. Attamen iussis patris non oboedire verum inoboedientiae vel pietatis laesae peccatum non est, eo quod pater ad ea iubenda coram Deo ius non habet.

R. 3. Anna sponsalia inire non debuit nisi sub condicione „nisi parentes ex iusta causa contradixerint“. Verum sola maiorum divitiarum absentia non est iusta causa. Quapropter per se Anna sponsalia iam facta solvere non tenetur, immo ne ei licet quidem solvere; attamen si pater adeo restitit, ut ex matrimonio, si iniretur, graves et diuturnae inimicitiae orirentur: haec ratio Annae ius tribuit solvendi sponsalia. Confer, quae dicta sunt vol. II, n. 852 sqq.

PIETAS FILIALIS ET OBSERVANTIA ERGA MARITUM.

Casus. (136)

Sempronia uxor senem patrem pauperem cogitur sustentare in eiusque cura et servitio multum temporis impendere, nisi graves eius querelas et indignationem de filiae ingratitudine et duritie excitare velit. Ex altera parte maritus austerus et iracundus eam conviciis onerat propter commoda sua et res familiares neglecta. Quare Sempronia ex utraque parte pressa modo patri modo marito mortem exoptat orans Deum, ut se ab alterutro liberet.

QUAERITUR 1° quam obligationem curandi patris senis Sempronia habeat.

2° num et quomodo peccaverit.

Solutio.

AD QAESITUM 1^m R. 1. Necessitatibus patris senis providere 476 Sempronia omnino debet. Hoc enim est officium pietatis, quod etiam invito marito debet implere, immo etiam expensis mariti, saltem si propria bona Sempronia non habet. Nam maritus uxorem quae bona propria non habet sustentare debet; ad sustentationem autem requiritur, ut uxor secundum condicionem suam vivere possit, quae condicio in Sempronia ea est, ut onerata sit patris senis cura. *Ius novum German. in omni casu* eiusmodi expensis onerat *bona coniugum communia*, antequam bona separata alterutrius obligentur. Cf. ibid. § 1534.

R. 2. Nihilominus in definiendis necessitatibus attendi debet reliqua Semproniae eiusque mariti condicio et status. Si quae igitur ultra statum suum et statum filiae pater exigit, vel tempus nimium inutiles et excessivo servitio vult ut sibi impendatur: ad haec Sempronia non tenetur, neque maritus tenetur ea uxori concedere vel permittere. Verum, nisi *necessitas* familiae aliud exigat, convenit, ut Sempronia erga patrem imprimis indulgentior quam severior sit, neque de hoc maritus rationabiliter potest irasci.

477 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Sempronia rea non est, ut casus omnino suadere videtur, neglectae curae patris; verum neque rea videtur esse neglectae curae mariti et rei familiaris: nam etsi commoda mariti non ita attendit, si modo *necessaria* praestat, excusari debet, cum impossibile ei sit et patri et marito plene satisfacere.

R. 2. Si *serio* optavit mortem sive patri sive marito — eam ita fecisse additae preces videntur innuere — graviter peccavit contra *pietatem*, atque impia prece contra *religionem*; neque mala seu amarae querelae, quas ipsa pati debeat, ratio sunt, cur extremum malum temporale aliis optet. Si vero Deum solummodo oravit, ut se a miseria liberet modo providentiae divinae probato, nihil statuens de morte patris vel mariti, hac re non peccavit.

R. 3. Animari igitur debet ad patientiam neque querelis sive mariti sive patris ita commoveri. Cum, ut patet, ne alterutri quidem satisfacere plene possit, studeat pro posse utrumque observare, cetera Deo commendare, gratiam patientiae ab eo petere. Elbel, *Conferentiae* P. III, n. 549.

OFFICIA FAMULORUM.

Casus. (137)

Hilda famula, cuius servitio domina pro futuro anno renuntiavit, cupit nunc ante tempus dimitti. Quare qualibet data occasione agit contra dominam, mandata neglegit, superbe respondet, vicinis narrat iurgia domestica, quae inter dominam eiusque maritum oriuntur, et quae a filiis ipsa pati debeat. Quare demum, tempore conductionis nondum elapso, domina eam dimittit, integra soluta mercede, ita ut per mensem mercenariae opera potius utatur.

QUAERITUR 1° quae sint officia famulorum seu famularum.

2° quomodo Hilda peccaverit.

3° num ius habeat ad integram mercedem.

Solutio.

478 AD QUAESITUM 1^m R. Famuli tenentur erga dominos suos 1) ad fidelitatem, ne quae suae curae sunt commissa neglegant, neve secreta familiae propalent; 2) ad obsequium et oboedientiam in rebus sui servitii; 3) ad reverentiam. *Th. m.* I, 828; Gury, *Comp.* I, 383; S. Alph. III, 343 sqq.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Cum saepius et de industria Hilda mandata neglegat, dubitari vix potest, quin graviter contra debitum obsequium peccet; utrum *singulis* vicibus in se sumptis graviter peccaverit annon, pendet ex rebus quae iuebantur.

R. 2. Superba responsione sine dubio etiam peccavit contra debitam reverentiam. Verum gravis irreverentia non adeo facile committitur, nisi verba contumeliosa coram proferantur.

R. 3. Res intra familiam gestas exteris communicare ex se est contra debitam fidelitatem. Quare si de rebus gravibus agitur,

i. e. sive de rebus graviter diffamantibus sive de aliis quas secretas teneri membrorum familiae multum interest, ista communicatione et divulgatione graviter peccatur. Alias, si videlicet sermo est de rebus iam notis vel non secretis vel non multum nocivis, peccatur leviter: quod videtur apud Hildam locum habuisse.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ius ad integram mēcedem Hilda non 479 habuit, eo quod ipsa proterva sua agendi ratione causa erat, cur ante tempus dimitteretur. — Si autem leviores essent defectus, quos domina irrationabiliter ferret gravius, invita famula non posset dimitti; atque si dimitteretur, ius ad integram mercedem haberet, immo etiam ad aliorum damnorum, si quae fuerint, compensationem.

R. 2. Si Hildae propterea solvitur merces integra, quia domina timet dicteria vel litem, alias non solutura: Hilda eam ne retinere quidem posset. Si vero neque directe neque indirecte postulat, sed potius declarat se ius non habere, at a domina nihilominus merces integra solvitur, retinendi habet facultatem, non quia ius habuit, sed quia excessum ultra partem sibi debitam habere potest pro liberali dominae donatione.

Ceterum si manifeste adest causa iusta, ex qua etiam secundum leges positivas regionis famula ante tempus dimitti possit, neque famula quidquam contra dominam efficaciter in iudicio possit agere: solutio mercedis integrae, si fit, satis certo pro libera donatione haberi debet, quae secum non fert ullum onus restitutionis pro famula dimissa.

OBLIGATIO HERORUM — FAMULORUM IURA.

Casus. (138)

Getulia famula conqueritur apud confessarium, quod ad labores ultra contractum in seram noctem adigatur, quod impediatur saepius a celebratione dominicae et festorum, quod ab hero iam compluries sollicitationem passa sit et non parum vexetur ab aliis famulis malis: quodsi hanc condicionem praevidisset, se ne pro mercede quidem duplo maiore sese locavisse; sibi in animo esse compensationem occultam usque ad mercedem duplam sumere, vel, accepta mercede pro futuro bimestri per anticipationem, mox servitium relinquere.

QUAERITUR 1° quae sint obligationes dominorum erga famulos.

2° quomodo contra Getuliam ab hero vel domina peccetur.

3° quid in casu Getuliae liceat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Domini famulos debent non dure sed 480 benigne tractare; quare non ultra vires eos onerare possunt; si quid vero ultra contractum aliquando postulent, pro hoc specialem debent remunerationem. Si qui autem labores contractu definiti non sunt, quid exigere possint, quid non, consuetudine rationabili loci determinandum est.

R. 2.º Debent solvere mercedem iustam, ideoque eam, de qua conventum est; si vero conventum non esset, saltem localem minimam. Quod posterius applica ad eos labores, qui ultra contractum a famulis non libere suscipiuntur, sed a iussis praestantur.

R. 3. Debent curam habere circa bonos mores famulorum; hinc:

1) opportunitatem praebere famulis, ut officia religionis implere possint;

2) invigilare, ne famulis sociis dent scandalum, neve ab iis patiantur;

3) magis tenentur abstinere ipsi a scandalo dando vel inferenda sollicitatione: verum cum hoc contra neminem liceat, attende: ut *specialis malitia nova* sollicitatione vel scandalo ab hero facto contrahatur, requiritur, ut famulus seu famula speciali heri curae, quasi loco parentum, commissi fuerint. *Th. m.* I, 827; *S. Alph.* III, 342; *Gury* l. c.

481 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Iniustitia contra Getuliam committitur eam ad excessivos labores adigendo. Verum si quando per exceptionem qb raras necessitates plus laboris ab ea petitur, non debet ita difficilem se praebere; id enim ubique potest accidere, idque solet a dominis etiam aliquo modo retribui vel compensari.

R. 2. Similiter dicendum est de opportuna requie festiva non data; ab ea enim impediri famuli non possunt, nisi forte occurrat ea necessitatis causa, quae sufficiat ad excusandum a lege illa ecclesiastica.

R. 3. Si mali adsunt famuli socii vel famulae, quae scandalo sint vel seducere tentent, hi, nisi admonitione resipiscant, relegandi seu dimittendi sunt. Immo si quando ob magnam utilitatem vel necessitatem herus eiusmodi famulos non eiciens excusari possit. nihilominus periculum saltem remove debet, quod aliis ex istorum consortio creatur, ne scilicet periculum seductionis maneat grave. — Quod ad seductionem ab hero attentatam attinet, satis est dictum in responso ad Quaes. 1^m; plerumque ancilla adigenda est, ut eiusmodi servitium deserat. De quo vide vol. II, quando tractatur occasio proxima eiusque deserendae obligatio.

482 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Ex eo quod Getulia dicat se ne pro dupla quidem mercede paratam futuram fuisse suscipere tale servitium, concludi nequit eam duplam mercedem iure exigere, idque etiam per occultam compensationem. Mala illa spiritualia, quae invita patitur, tentationes dico ab hero et a famulis suscitatas atque exclusionem a festiva requie, non sunt ex sese pecunia aestimabilia neque ius dant ad compensationem pecuniariam, etsi propter diversa incommoda qua personalia incommoda, quae certum servitium circumstant, *ex conventionne* merces maior exigi possit. Solum illud, quod Getulia invita cogatur ad labores contractu maiores, ius dat ad quandam compensationem ultra mercedem stipulatam; sed ad duplam mercedem vix fieri potest ut ius conferant. Ideoque ad *aliquam* compensationem occultam ex aestimatione laborum indebitorum sumendam facile admitti potest Getulia, non ad *tantam*.

R. 2. Quod ad servitium heri sui derelinquendum post acceptam mercedem per anticipationem attinet, id ratione compensationis sane non licet, nisi ius ad compensationem tanti valoris adfuerit, quantus sit valor mercedis per anticipationem acceptae.

R. 3. Si vero ex contractu conductionis solutio per anticipationem facienda erat et facta est, postea vero famula iniusta tractatione, imprimis sollicitatione ad peccatum, ad deserendum servitium *cogitur*, ut suis erga Deum officiis satisfaciat: sane cum tota culpa apud herum sit, Getulia non tenetur per se ex recepta mercede aliquid reddere, si modo parata sit redire pro tempore contractus, quam primum secura reddatur de ablatiis illis periculis atque iniuriis.

ELECTIO AD COMITIA.

Casus. (139)

In eligendis deputatis ad comitia publica, cum generatim inter diversas partes cum magno fervore decertaretur, Braulio, nolens malum eligere, sed timens ne, si viro bono catholico faveat, ex suffragio suo forte manifestato incommodum habeat, neque volens tempus et labores in rem fere inutilem impendere, ab electione abstinet. Leander vero, ut favorem domini sui sibi retineat, qui acatholicus est et „liberalis“, huic suffragium dat.

Cum non pauci fuerint, qui simili modo cogitarent et agerent, factum est, ut catholicus candidatus ab aemulo superaretur.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio partem habendi in eligendis publicis deputatis.

2° num et quomodo peccaverint Braulio et Leander.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Postquam ex forma regiminis, quam ⁴⁸³ *constitutionalismum* vocant, populus particeps factus est rerum publicarum per deputatos gerendarum, horum electio evasit pro populo officium atque obligatio, quae sicut omnis rei publicae gubernatio pertinet ad iustitiam legalem. Cf. Leon. XIII Const. *Immortale Dei*.

Singulorum autem obligatio concurrendi ad electionem, quae et quanta sit, ex diversis capitibus peti debet. Si enim spectamus *obligationem intrinsecus seu ex natura rei* oriunda, haec non est nisi ut iis deputatis eligendis provideatur, qui re vera bono communi consulant. Quare si praevidetur, id aut alioquin etiam futurum esse, aut id efficaciter curari non posse, singulorum obligatio ex se vel nulla vel levissima est.

R. 2. Aliquando lege statuitur, ut, qui eligendi iure fruuntur, eo etiam uti debeant, nisi sint legitime impediti, idque poena addita sancitur. Quod ubi obtinet, *positiva obligatio* ex oboedientia accedit, ea tamen communiter non gravis sed levis est.

R. 3. Demum adesse potest obligatio naturalis ex causis accidentalibus oriunda, quae gravior sit neque infrequens nostris tem-

poribus. Videlicet obligatio conferendi ad electionem ex eo exsistere potest, quod, nisi confluant viri probi ad eligendos deputatos bonos, hi deficient vel mali eligantur atque praevaleant.

- 484 R. 4. Sitne *haec* obligatio in singulis electoribus gravis an levis, pendet ab eo, num morale sit periculum, ne quis suffragationem omit-tens causa sit, *cur malus eligatur isque efficaciter influere possit in mala facienda* vel non abroganda vel bona omittenda; maxime haec causa esse possit, cur fractio malorum praevaleat in comitiis.

Quodsi tale periculum non est, neque aliquis exemplo suo id procreet, existimo non-usum iuris esse vel nullum vel non grave peccatum, neque legis, si quae iubeat omnes uti iure suo, violationem esse gravem.

- 485 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quid de Braulii agendi ratione iudicari debeat, ex modo dictis patet. Cum magna dicatur adfuisse concer-tatio, iam facile sibi persuadere potuit rem catholicam non esse sine periculo. In his circumstantiis, quamquam ab uno suffragio raro res pendet, tamen considerari debet semper complures exsistere qui sive legitime sive illegitime non compareant; quapropter in tali dubio gravis erit obligatio pro singulis *in iis casibus*, in quibus factum illud, quod unus ille bonus candidatus succumbat, causa est alterutrius rei malae, videlicet causa cur vir malus qui efficaciter malus evasurus sit eligatur, aut cur saltem ipsa factio malorum *maior* numerum seu *pluralitatem* deputatorum acquirat.

- 486 R. 2. Agendi ratio Leandri *in se* etiam peior erat, maxime si hoc modo contulerit, ut catholici potestate sua destituerentur. Quodsi hoc non obtineret, videnda est penitius et animus condicioque Leandri et effectus suffragii, ut iudicetur, peccaveritne graviter.

Nam 1) dare suffragium viro malo ea mente, *ut ille vincat*, semper grave peccatum est: hoc est, suffragium formaliter pravo viro dare;

2) dare suffragium eiusmodi, ut excludatur etiam peior, non est peccatum, sed potest esse bonum, si modo nihil mali in ipso viro pravo approbetur: hoc erit, suffragium materialiter viro pravo dare;

3) dare suffragium viro pravo non ex animo sed quasi coacte, ne videlicet, qui fert suffragium, grave malum incurrat, potest a pec-cato gravi excusari, si hae condiciones simul occurrant, ut a) nulla *appareat* pravi viri eiusve tentaminum approbatio, b) efficax influxus in rem malam omnino absit: quae condiciones tum imprimis verificari possunt, si electio istius candidati aut nihilominus desperata aut iam aliunde certa est.

LAESIO AUCTORITATIS PUBLICAE.

Casus. (140)

Blasius, cum vino incalesceret, coram sociis in caupona invehit in mi-nistros et reges: gubernia et principes iam esse abolendos, tributis dene-gandis eorumque solutione eludenda cives bene mereri; postea in publica ex

adventu regis laetitiae significatione ipse ab omnibus abstinet, immo imagini principis domi illudit atque famulo mandat, ut talem imaginem publice expositam clam luto illiniat.

QUAERITUR 1° quae sint obligationes erga principes et magistratus.

2° quomodo Blasius peccaverit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Subditi tenentur erga eos qui publica auctoritate funguntur ad *subiectionem et reverentiam*.

R. 2. Ratione subiectionis prohibentur a rebellione, obligantur ad iustarum legum observantiam et ad iustorum tributorum, quae exiguntur, solutionem; ratione reverentiae tenentur ad honorem pro maiore minoreve superioritate exhibendum, prohibentur a contemptu interno et externe a contumelia. Quod ipsa S. Scriptura exhibet ep. ad Rom. 13, 1—7.

R. 3. Peccaminosus semper est *auctoritatis* contemptus; contemptus *personae* peccaminosus est, si et quatenus fit sine iusta ratione.

Cf. *Th. m.* I, 797 et 798; Aertnijs l. 3, n. 177 sqq.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Re obiective spectata verba Blasii gravia continent peccata contra debitam subiectionem, redolent enim rebellionis et tributorum denegandorum suasionem seu ad gravia peccata instigationem. Subiective a peccato mortali excusari potest, si locutus est non ex animo neque cum periculo eiusmodi res aliis persuadendi, sed ex sola vana quadam gloriatione.

R. 2. Quod ab omnibus honoris signis Blasius abstinerit, videri debet, ex qua ratione ita egerit. Si ex auctoritatis contemptu ita egit, graviter peccavit. Si vero iustam causam habuit, sicut haberi potest e. g. ad significandam tristitiam et indignationem, si quid mali et iniusti populus vel religio a principe perpressus fuerit, non peccavit, immo potuit obligatio sic agendi adesse, ne laetitiae significatio sumeretur pro approbatione legum iniquarum reique catholicae oppressae.

R. 3. Imaginem principis publice expositam dehonore certe gravis est contumelia, quae principi in eius imagine infertur, ideoque ex se grave peccatum. Possitne extrinsecus causa accidere, cur subiective grave peccatum non committeretur, non est huius loci inquirere.

Domi vero seu privatim, non coram aliis simile quid facere mortale esse potest ratione *contemptus interni*, si ille est mortaliter peccaminosus; ratione *contumeliae* non adest grave peccatum, eo quod contumelia, ut exsistat, exhiberi debet vel coram persona vel ita ut ad ipsam notitia rei perventura esse vel ex rei natura pervenire posse praevideatur. Cf. S. Alph. III, 334.

R. 4. Personae ministrorum, qui nomine principis rem publicam gubernant, sane non debetur eadem ac principi reverentia; quare

eorum res publice gestae discuti et pro re nata reprehendi liberius possunt. Nihilominus debetur iis pro munere suo honor, atque plane caveri debet, ne liberiore loquendi et carpendi modo communis caritas vel iustitia laedatur, vel ipsa auctoritas labefactetur. Potest etiam caritas, quam quisque sibi debet, obligare, ut ab huiusmodi vituperiis plerumque plane inutilibus caveat.

INSTITUTIO VIRORUM IN OFFICIIS PUBLICIS.

Casus. (141)

Narcissus, qui rebus publicis gerendis praesidet, catholicus, cum nuper e manibus adversariorum in suas gubernatio transierit, non audet illorum morem imitari, secundum quem omnes fere magistratus et officiales mutare consueverunt; sed ex maxima parte retinet viros erga religionem catholicam indifferentes et hostiles, atque ne partium studium prae se ferat neve adversariis ansam det mutata sorte vices reddendi, non raro ad officia vacantia acatholicos eosque non satis bonos evehit iisque prae aliis favet.

QUAERITUR utrum Narcissus recte agat an peccet.

Solutio.

490 AD QUAESITUM R. 1. Obligatio eorum, qui rebus publicis praesunt, imprimis ea est, ut muneribus publicis praeficiant viros bonos et aptos; alioquin non solum peccant, sed etiam damno rei publicae civisque illato reparando obnoxii sunt.

R. 2. Eadem obligatio est removendorum virorum malorum, qui damno publico sint, atque instituendorum aptorum, qui bono publico re ipsa prospiciant; ea tamen differentia, ut de eorum, qui iam instituti sunt ab antecessore, ineptitudine debeat suo modo constare, antequam obligatio sit eos removendi, cum e contra de aptitudine eorum, qui instituendi sunt, debeat humano modo antea constare.

R. 3. Partium igitur studium sane excludi debet: attamen si qui sunt viri mala doctrina imbuti, videri utique debet, num forte in munere suo propter ipsam suam malam doctrinam malosve mores officio suo male fungantur: quod non raro fit. Quare tum spreto timore remove eos Narcissus *debebit*.

R. 4. Magis etiam mores et doctrinam spectare debet Narcissus, si agitur de iis, qui nunc in officium publicum instituuntur; nam ex sese *praesumi* debet hanc malam dispositionem effectus suos malos producere in muneris administratione. In singulis igitur casibus provide inquiri debet, num forte praesumptio illa fallat; alias Narcissus graviter peccat. Maxime igitur *ea* munera, quorum recta administratio a recta doctrina morumque integritate pendet, viris pravae doctrinae pravorumque morum credi nullatenus debet. — Quod autem, quo magis a se ipsam etiam speciem studii partium removeret, malos bonis praetulerit, et peccatum et stultitia est.

IUDEX CRIMINIS REUS EIUSDEM CRIMINIS ALTERUM DAMNAT REUM.

Casus. (142)

Meinradus iudex grave crimen commiserat, cuius apud se accusatum videt Philippum. Quem Meinradus interrogationibus astutis et repetitis adeo in angustias conicit, ut *iurati* eius responsa pro confessione male declinata habeant, atque accedentibus aliis indiciis eum reum pronuntiant. Quo fit, ut Meinradus gravem carceris poenam decernat.

QUAERITUR 1° quae sint in genere obligationes iudicis et iuratorum.

2° num possit reus innocens, sed iuridice convictus, condemnari.

3° quid de Meinrado in casu sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iudex tenetur habere sufficientem doc-⁴⁹¹
trinam et prudentiam qua casus occurrentes discernere possit.

R. 2. Tenetur se continere intra limites suae potestatis, seu:

1) solas eas res tractare in quas iurisdictionem habet,

2) eas secundum leges, si modo non sunt iniustae seu illicitae, tractare, cum ipse non supra legem sed sub lege sit.

R. 3. Tenetur imprimis abstinere ab omni studio partium et corruptione. Neque licet ei pro expediendis causis ad quas ex officio suo tenetur munera accipere, nisi sint esculenta et poculenta minoris momenti. *Th. m. I*, 808—810.

R. 4. In dubio, quando agitur de re criminali, reo favendum est, in re civili ei qui ius suum melius probat. *Th. m. I*, 801. 808.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Tenetur iudex pro rei gravitate ea⁴⁹²
tentare, quibus veritas possit patere. Quapropter ubi iudici licet causam repellere et se ipsum testem innocentiae eius qui accusatur exhibere, id facere debet, nisi ipse gravi periculo se exponat.

R. 2. Tenetur etiam, postquam innocens condemnatus fuerit, pro posse ea tentare quibus ille eripiatur vel etiam clam educatur, nisi ipse iudex hoc modo sibi gravia damna timere debeat.

R. 3. Si vero ex una parte iudex causam tractandam suscipere debet, ex altera parte conatus ad eripiendum reum fuerit frustraneus, iudex non peccat, si secundum ea quae iuridice allegata et probata sunt sententiam ferat. *Th. m. I*, 806.

R. 4. Si vero agitur de iuratis, hi numquam eum reum dicere possunt, quem *sciunt*, etsi privata scientia tantum, innocentem esse; sed neque eum, quem privata quidem scientia re ipsa reum cognoverunt, quem tamen iuridice allegata reum esse non demonstrant. In utroque enim casu condemnatio fuerit iniusta (cf. *Th. m. I*, 807), quidquid quoad posteriorem casum alii iique pauci contradicunt. Cf. Noldin II, n. 717.

493 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Habetur hic quidem casus, quo reus scitur a iudice innocens privata tantum scientia. Si igitur sine interrogatione et inquisitione Meinradi Philippus apparuisset ita convictus, ut leges eum iuberent puniri, Meinradus sententiam condemnatoriam declinare non poterat, nisi se ipsum proderet. Ad quod generatim lex caritatis non obligat. Quare si ita esset, Meinradus reum condemnando ex sententia satis probabili non peccasset.

R. 2. Nihilominus debuit etiamtum Meinradus, si possit, occasionem offerre vel adducere, ut e carcere Philippus posset elabi.

494 R. 3. Verum in casu enarrato Meinradus amplius aliquid fecit. Criminis convictus Philippus non erat; sed ut eum falso convinceret, Meinradus astutis interrogationibus effecit. Id erat plane illicitum, cum debuerit potius interrogationes ita instituere, ut Philippus responsum aptum quo se purgaret posset invenire. Immo puto iudicis agendi rationem fuisse contra rigorosam iustitiam, ita ut Meinradus de malis Philippi tamquam de damno iniuste illato teneatur.

R. 4. Hinc igitur consequens est, ut etiam cum pari *suo* damno, vel etiam maiore, etiamnunc debeat vinctum eripere. Quare si eius libertatem famamque reparare nequeat nisi se ipsum accusando, ad id in conscientia tenetur. Raro admodum et per magnam exceptionem evenire poterit, ut tanta sit censenda *disproportio* inter condicionem Meinradi et Philippi ac inter utriusque famam et libertatem, ob quam liceat Meinrado tentare, num forte alia ratione, v. g. magna pecuniæ summa oblata, iniuriam illatam possit compensare atque eiusmodi compensatione condonationem eius qui iniuriam passus est obtinere.

IUDEx IN PARI CAUSA LITIGANTIUM.

Casus. (143)

Lysias iudex diiudicandam habet litem de proprietate permagna satis intricatam et ex utraque parte probabilem. Condicione litis percepta, alter litigantium pondere aureo viginti milium marcarum iudici oblatarum lancem in suum favorem deflectere conatur: quod ei succedit. Sed et ipsum et Lysiam scrupulus torquet laesae iustitiae.

QUAERITUR 1° possitne iudex in pari causa alterutri litigantium pro libitu favere.

2° possitne pro tali sententia munera accipere.

3° quid in casu Lysiae sit faciendum.

Solutio.

495 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Generatim a legibus id non admittitur, ut iudex duorum litigantium causas pares esse pronuntiet, sed scrutari debet, cuinam lex faveat. — In facti autem probabilitate pari, quando neuter est in possessione, nihil aequius est, nisi ut res dividatur.

R. 2. Etiam in probabilitatibus iuris optimum *consilium* est, ut fiat divisio vel mutua compositio.

R. 3. Nisi vero lex territorialis obstat, iniustitiae reum eum dicere non possumus, qui in iuris aequalitate — maxime si exempla non desunt causarum diverso modo decisarum — pro arbitrio rem uni prae altero adiudicet. Cf. *Th. m.* I, 808.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Plane illicitum est pro sententia ex libitu 496 iudicis proferenda vel prolata in favorem unius prae aliis pecuniam aliave dona alicuius momenti accipere. Exstat thesis 62 ab Alex. VII damnata: „Quando litigantes pro se habent opiniones aequae probabiles, potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.“

R. 2. Immo dicendum est agendi rationem ita prohibitam esse contra iustitiam commutativam, nisi donum quod accipiat sit donum omnino liberaliter oblatum. Nihil enim iudex praestat laboris ex sua parte ultra id, ad quod praestandum ex officio suo iam tenebatur.

AD QUAESITUM 3^m R. Lysias contra clientis sui aemulum iniustitiam non videtur commisisse. Verum ad summam illam a cliente suo acceptam ex se ius non habet, atque ad eam restituendam, si haec causa in iudicium vocaretur, iuste damnari posset. Sed si summam illam cliens sponte dederit, Lysias ante iudicalem sententiam contra se latam satis probabiliter ad restitutionem non tenetur. Cf. *Th. m.* I, 816; S. Alphons. IV, 216.

ADVOCATUS IN RE CIVILI INDUSTRIUS.

Casus. (144)

Camillus advocatus defendendam suscipit litem valde dubiam parumque probabilem, clienti suo periculum quidem excidendi indicans, spem tamen vincendi non infitians. In progressu studii perspicit rem esse desperatam, neque iuste se vincere posse; nihilominus litem semel susceptam prosequitur: dum quodam die advocatus adversae partis cum eo tractat, ut litis prosecutio dimittatur. Camillus ex expositione alterius animadvertit hunc certa adiuncta vel nescire vel non attendere, ex quibus victoria causae multum pendet: ne vero iterata causae perscrutatione sibi spes omnis praecidatur, suadet compositionem et parem rerum divisionem: quod cum etiam suo clienti persuaserit, bono successu negotium absolvit.

QUAERITUR 1° quae sint generatim advocati obligationes.

2° possitne causas dubias vel desperatas suscipere et prosequi.

3° quid de Camilli agendi ratione.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Advocatus imprimis curare debet, ne 497 umquam rem iniustam suscipiat defendendam neve eam sustineat prosequendam.

R. 2. Clienti suo sincere debet condicionem causae aperire, atque etiam in decursu litis, si eam deteriore esse detexerit, id sincere explicare: alioquin eum in spe vana et fallaci detinet atque causa damnorum existit.

R. 3. Clienti suo fidelitatem servare debet et secretum; immo, eius causa derelicta, generatim ne tum quidem partem adversam iuvare debet, nisi forte cliens a se derelictus *et admonitus* nolit ab iniustitia contra aemulum desistere. Cf. *Th. m. I*, 822.

498 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Causam dubiam suscipere et sine fraude defendere licebit, si modo condicio causae omnino clienti exposita sit neque falsa spes in illo foveatur.

R. 2. Si de causa *desperata* agitur, practice haec defendi vix potest nisi fraude et mendaciis: quae adhibere nefas est. Si vero eiusmodi media advocatus non adhibet atque clienti statum causae desperatum indicavit, ille vero rem inceptam ad finem perducere mavult, advocatus pergere potest, donec causam videat plane iniustam. Quodsi perspexerit eam plane iniustam esse, eius defensionem nullo modo sequi potest; id enim esset iudices sollicitare ad sententiam iniustam.

499 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Camillus suscipiendo litem non peccavit, si periculum excidendi *totum* clienti suo manifestavit: alioquin peccavit.

R. 2. Cum videret se iuste rem porro tractare non posse, peccavit, *saltem affectu*, contra iustitiam, eam nihilominus proseguendo; utrum committat iniustitiam *effective* necne, pendet a litis successu.

R. 3. Eo ipso quod viderat Camillus causam non posse nisi per iniustitiam esse victricem, sed debere ex omni spe excidere, non amplius suadere poterat compositionem et rerum divisionem. Hac re iniuste egit erga partem clienti suo adversam, eique de damno illato tenetur; immo clientem *suum* monere debuit causam ex iustitia esse derelinquendam. Quodsi, ea monitione facta causaque derelicta, nihilominus cliens ipse rem prosequeretur atque ob inicitiam advocati adversarii vinceret, ille cliens atque adversae partis advocatus restitutioni obnoxii essent, non Camillus. Parti iniuste victae defectus detegere Camillo non est obligatio iustitiae, potest aliqua esse caritatis obligatio.

ADVOCATUS IN RE CRIMINALI.

Casus. (145)

Zeno advocatus ab Eugenio aditur homicidii accusato et vere reo. Patrocinium Zeno libenter suscipit atque dexteritatem suam ita probat, ut indiciorum ceteroquin gravium et testificationum vim callide eludat iurisque persuadeat, non sine fraude et mendacio, clientem suum reum non esse. Hinc fit, ut Eugenius evadat immunis, familia occisi egens indemnitate recipiendae iure privetur.

QUAERITUR 1° quid liceat advocato in re criminali.

2° peccaveritne Zeno contra ordinem publicum et contra occisi familiam.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum advocatus cum reo quodammodo 500 unam personam constituat, in re criminali fere idem ei licet, quod licet clienti reo.

R. 2. Cum igitur reus ad poenam non teneatur nisi convictus, convictus autem non sit, quamdiu rationes contra se militantes possit infringere: etiam advocato licebit omnes defectus detegere, qui in accusatione atque testimoniis contra clientem suum occurrerint, atque probationis vim, quantum fieri possit, enervare.

R. 3. Nihilominus fraudibus et mendaciis uti ne in gravissima quidem causa licet; immo si agatur de reo communitati graviter noxio, eius defensionem summum ita suscipere et gerere potest, ut poena mitigetur, non ut plene liber redditus nova damna societati inferre possit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Certe peccavit Zeno mendaciis. Si autem 501 mendacia et fraudes non contra tertium aliquem insontem directa sunt, per se pertinent ad genus mendaciorum officiosorum neque venialia peccata excedunt. Dixi *per se*: quia aliquando damnum commune adesse potest, de quo mox in sequenti responso.

R. 2. Sumo igitur reum non esse grassatorem vel latronem eumque incorrigibilem, ex cuius liberatione periculum commune oriatur. Nam si talis esset, mendacia fierent damnosa, neque utcumque liceret hominem istum efficaciter defendere, nisi serio promitteret emendationem et spem ostenderet emendationis re vera secuturæ. Cf. Baller.-Palm. tr. 9, c. 3, p. 73.

R. 3. Si solum damnum privatum familiae eius qui occisus est in quaestionem venit, hoc ab advocato qui reum efficaciter defendit, non censetur causari sed permitti, vel censetur eius *ocasio* tantum poni, cum defensio directe tendat in clientis longe maius bonum altioris ordinis. Attamen advocatus debebat monere vel etiam minis urgere clientem suum, ut etiam post secuturam sententiam absolutoriam temporalia damna familiae illata resarciret.

Quodsi hominem reipublicae perniciosum advocatus *mendaciis* liberasset, puto advocatum etiam egisse *iniuste* erga familiam laesam, si praevideret fore, ut cliens ne illa quidem damna repararet; ac proin etiam advocatum secundarie restitutioni esse obnoxium.

REUS CRIMEN NEGANS.

Casus. (146)

Maurus, coniugicidii accusatus, indicis adeo multis et gravibus convincitur, ut iurati uno ore eum reum esse pronuntient iudicesque capitis sententiam ferant: ipse nihilominus in infitiando persistit atque iudices iniustitiae ineusat, cum non semel factum sit, ut contra innocentem gravissima sed falsa indicia exstiterint atque innocens poenam sustinere coactus sit: duorum

autem testium testimonii vim infringere conatur gravissima partim vera sed occulta propalans, partim falsa imponens.

QUAERITUR quid liceat reo circa negandum crimen et speciatim quid Mauro licuerit in casu.

Solutio.

502 AD QUAESITUM R. 1. Secundum antiqua iura, et etiam nunc in iure ecclesiastico statuitur principium, reum fateri debere generatim post semiplenam probationem; in criminibus quae atrociore poena puniuntur, tum demum, cum negatio evaserit inutilis neque amplius reum a poena eximere possit.

R. 2. In recentioribus iuribus rei confessio non exigitur, ut condemnari possit tamquam de crimine convictus. Quare existimo nunquam adesse obligationem *gravem* confitendi; esse tamen veniale peccatum mendacii persistere in negando crimine, quando nulla amplius restrictio late mentalis concipi possit.

R. 3. Maurus igitur, postquam plene convictus sit, committit mendacium, cum pergat contestari suam innocentiam. Immo quod iudices iniustitiae incuset, ex se obiective grave peccatum est; at practice, cum Maurus satis sciat neminem esse qui sibi credat, vel qui illam accusationem sumat seriam, non puto peccatum hoc in casu fuisse grave.

503 R. 4. Quoad vim testimoniorum eludendam dici debet Maurum graviter peccasse imponendo falsa testibus crimina. Sed quoad revelationem verorum defectuum, non publicorum, aliter dicendum est pro spe quae Mauro inerat tali modo evadendi sententiam sibi contrariam. Si haec spes erat nulla, sine sufficiente ratione Maurus testibus maculam gravem inussit revelans crimina vera, proin graviter peccavit per se contra iustitiam: si spes fundata aderat, diffamatione non peccavit vera crimina manifestando. Cf. *Th. m.* I, 816.

Et quoniam reus eiusmodi spem facile retinet, etiam quando alii rem iam pro desperata habent: Maurus quoad revelationem criminum verorum subiective facile etiam tum excusabitur, quando obiective perperam egerit.

REUS PRO SUA LIBERTATE DIMICANS.

Casus. (147)

Iasonius, qui in transvehendis mercibus et vectigalibus defraudandis ex industria incumbit, custodem, qui eum capere volebat, graviter percutiens prostermit; nihilominus captus cum duceretur, in via custodem in flumen detrudit et in silvam vicinam aufugiens se abscondit. Postea cum detineretur et instaret dies quo producendus esset in iudicium, decepto carceris custode, qui accepta pecunia libertatem maiorem concesserat, aufugit; reductus et ad arctiorem carcerem condemnatus, complurium dierum labore scivit murum perfodere et periculoso saltu libertatem sibi denuo vindicare.

QUAERITUR 1° quid liceat reo circa fugam et circa poenam declinandam.

2° quid de Iasonio eiusque violentiis.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Circa fugam alia reo licet agere ante 504 sententiam iudicis, alia postea. Antea licet fuga condemnationem reddere inefficacem, si modo iniusta vis non inferatur.

R. 2. Post iustam condemnationem etiam aliquando fugere licebit, quando scilicet poena nimis gravis est, servata tamen regula, ne cuiuspiam innocentis damnum nimis grave inferatur: alioquin ad fugam, si eam arripere licet, revera capessendam carcerem infringere et similia facere reo communiter non vertitur peccato.

R. 3. Si vero condemnatio iniusta fuerit, plus etiam reo innocentis permittitur, excluduntur sola illa, quibus ordo publicus perturbaretur vel quae sine ulla utilitate aliis mala inferrent.

Cf. *Th. m.* I, 818. *Baller.-Palm.* tr. 9, c. 3, n. 119. 120.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Iasonius, cum egisset contra legem saltem 505 poenalem, cum deprehenderetur, non poterat custodem prosternere; sed solummodo fugam arripere, in quantum sine alterius violatione erat possibile.

R. 2. Similiter, cum captus duceretur, non potuit custodem in flumen detrudere, si hoc modo custodi periculum creabatur; quodsi periculum nullum afferre poterat, non videtur mortale peccatum fuisse.

R. 3. Illicitum erat custodem carceris corrumpere, eo quod ille seductus officio suo deerat; sed quod demum carcerem infregerit, a peccato facile excusatur; quod vero cum periculo vitae aufugerit, excusari nequit, si periculum vere grave adfuit neque poena mortis vel morte acerbior imminabat.

PROCURATOR REGIUS MALE VINDICANS CRIMINA.**Casus. (148)**

Marinus, in officio publico constitutus (regius procurator), amicum quidem cuius deprehenderit fraudes, dimittit, at aliorum fraudes ad se delatas publice persequitur; similiter persequitur convicia contra regem et contra haeresiarchas prolata; scommata vero in Ecclesiam catholicam eiusque praelatos publice facta quae audit, nedum ipse accuset, ne accusanda quidem suscipere vult, cum denuntientur, nisi produci possint antea tres testes probatissimi; aliquem qui denuntiare conatur sacerdotem violatae legis politico-religiosae, propter amicitiam cum illo sacerdote inhumane repellit, contra alterum tamen sacerdotem denuntiationem suscipit, ne munere suo videatur deesse ascensumque sibi praecludat.

QUAERITUR 1° quid generatim facere debeat homo in publico officio constitutus ad crimina vindicanda.

2° quid in singulis casibus de Marino sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Generatim, supposita lege iusta, eius-506 modi vir debet sine acceptione personarum denuntiare eos qui de-

prehensi fuèrint in crimine, quod ex officio persequi debet, aut ad instantiam partis in aliis casibus debet accusare vel a reis poenam poscere: quia id requirit bonum publicum et fidelitas in munere suscepto.

R. 2. Nihilominus si qui deprehendantur, qui ex levitate vel sine vero damno rei publicae orituro peccaverint, potest sane mitius agere, ne summum ius fiat summa iniuria. Debet igitur prudenter aliquando epikia uti atque mentem legislatoris potius attendere quam legis verba.

R. 3. Si quando autem lex iniuste in aliquos poenam decerneret, eos non solum non teneretur deprehensos denuntiare, sed deberet eos impunes dimittere.

507 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Marinus sane videtur cum acceptione personarum egisse. Si amicus fraudem leviolem commiserat, poterat quidem aliqua vice mitius cum eo agere, sed debuit etiam idem in aliis observare; nihilominus si dubius erat de gravitate causae, iniustitiae reus non videtur esse, cum erga ignotos severiorem se exhiberet.

R. 2. Similiter severius egit, quaelibet convicia contra regem vel haeresiarcham severe prosequens, cum in ipsis conviciis contra regem prolatis distinguere deberet malitiam a sola levitate. Immo Marinum non recto zelo egisse ex eo palam fit, quod graviora crimina contra Ecclesiam eiusque ministros facta leviter transmittit: nam in ea re severitate maiore sane opus erat.

R. 3. Quod denuntiatiorem sacerdotis, qui reus dicebatur violatae legis politicae-religiosae, noluit admittere. recte egit, quia lex illa sumitur iniusta. Quod vero id ex sola particulari amicitia fecerit atque alterum sacerdotem in simili causa puniendum curaverit, egit *male*; neque ratio hauriendae spei ad altiora munera hanc agendi rationem ex sese malam poterat excusare.

BONUM INDIVIDUALE VITAE EIUSQUE INIUSTA LAESIO

(PRAECEPTUM DECAL. QUINTUM).

MILES BELLICOS MORES SERVANS NON IN BELLO.

Casus. (149)

Evagrius miles in statione positus, cum viro accedenti acclamasset nec responsum recepisset, directo sclopeto in eum globulo ita feriit, ut vulneratus mox decederet.

Similiter egit nuper in hominem, qui cum mercibus vectigali obnoxiis terminos transierat neque iussus voluerat consistere, sed celeri cursu aufugere tentabat; atque etiam in virum, qui ob criminis suspicionem ad custodiam ducebatur, sed fugam arripiebat.

QUAERITUR 1° liceatne aliquando et ob quas causas homines occidere.

2° quid de gestis Evagrii sit dicendum.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1° R. 1. Causae, ob quas homini hominem occidere 508 licet, saltem si de directa occisione agitur, summum duae sunt 1) crimen puniendum, 2) defensio contra aggressorem. Ad alterutrum revocatur etiam occisio in bello.

R. 2. Nihilominus gravissimi auctores defensionem contra aggressorem non tamquam directam occisionem permittunt, sed quatenus maneat occisio indirecta.

R. 3. Ad occisionem, quae in poenam infligitur, necessaria est potestas publica eaque suprema, vel potestas a suprema auctoritate commissa.

R. 4. Indirecta occisio ex variis circumstantiis licita potest evadere, occurrente scilicet ratione adeo gravi, quae sufficiat ad spernendum periculum vitae privatae oriundum.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1 ad priorem casum. Si Evagrius proprio 509 marte, iussione vel instructione superioris sui non accepta, ita egit, ut in casu, graviter peccavit, excepto casu, quo sibi aggressio ex parte alicuius imminabat qui accederet.

R. 2. Immo si pro simili casu instructio militaris aderat, nihilominus occisio erat illicita, nisi fuerit necessaria ad avertendam aggressionem. Alias enim debuit esse poena iuste pro crimine inflicta.

Sed crimen capitis poena dignum non est commissum. Crimen, quod commissum sit, cogitari nequit, nisi quod acclamanti responsum non sit, vel quod inoboedientia quaedam commissa sit progrediendo ultra terminos lege assignatos. At haec leviora sunt, quae mortem non merentur.

510 R. 3. Nihilominus publicae securitatis et vigilantiae militaris ratio causa tanta esse potest, ut iubeatur miles, postquam acclamaverit et monuerit, „ne accedens ultra progrediatur, alioqui se globulum explosurum“, si alter noluerit parere, contra inoboedientem re ipsa explodere, ita tamen ut vulnerandi quidem periculum existat, absit per se periculum occidendi.

Nam qui tale monitum spernit iustaeque iussioni est inoboediens, propter hanc inoboedientiam, ratione boni communis graviter quidem, non tamen nece, puniri a suprema auctoritate potest.

R. 4. Ad *alterum* et *tertium* casum plane idem dicendum est. Nam ex una parte crimen tantum non committitur ab alterutro, quod poenam mortis mereatur; ex altera parte ab utroque contra legem peccatur, et ideo, postquam monitus fuerit non solum de praeccepto consistendi sed etiam de poena secutura, iuste subit periculum vulnerationis. — In uno casu miles custos facultatem vel mandatum occidendi iuste accipere, adeoque fugientem sistere nolentem, post monitum re ipsa occidere potest, si videlicet agitur de ducendo vel capiendo reo *criminis capitalis convicto*.

CRUENTA DEFENSIO.

Casus. (150)

Hugo, vir militaris, impetitur ab homine vino ebrio et in furorem acto. Adversarium imperturbatus districto ense exspectat, eumque, cum nolle desistere, confodit.

Eulalia virgo a nebulone sollicitatur: qui cum in eo esset, ut vim inferret contra castitatem, a fratre virginis ad eius clamorem accurrente statim globulo necatur.

Donatus noctu evigilans audit non procul a se strepitum extrinsecus excitatum. Surgit, arripit arma, dirigit sclopetum in eum locum, unde audit strepitum, ferit; accenso lumine invenit furem pauperem cum aliquot panibus fugituum, letaliter vulneratum et vix spirantem.

QUAERITUR 1° contra quennam aggressorem liceat cruenta defensio.

2° quid sit moderamen inculpatae tutelae.

3° quae ad singulos casus sint dicenda.

Solutio.

511 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Contra eum, qui in eo est, ut vitam meam iniuste aggrediatur, licere mihi generatim etiam cruenta, si opus sit, me defendere, et naturalis ratio et positivae leges edicunt, eaeque tum canonicae, tum civiles (*Th. m.* I, 832), sive vocare vis occisionem aggressoris, quae accadat, directam sive indirectam.

R. 2. Vix non eadem certitudine certum est licere unicuique non solam vitam sed etiam integritatem suam, adeoque etiam castitatem suam, cruento defendere; atque generatim licebit iniurias personales efficaciter propulsare; quodsi culpa aggressoris secum ferat huius occisionem, in hoc aggressor, non defensor culpandus est.

R. 3. Communiter etiam conceditur similem defensionem seu iniuriae propulsionem licite fieri posse contra iniustum aggressorem bonorum fortunae *magni momenti*: quae vero sint magni momenti, ex condicione eius qui iniuriam patitur desumi debet; certe ea sunt momenti relative magni, quibuscum vita commode sustentetur, sine quibus misere ducatur. *Th. m. ibid. n. 835.*

R. 4. Quod mihi licet ad mei defensionem, etiam ad alterius defensionem mihi licebit; nam eum qui iniuriam patitur mihi assumere possum amicum et, quae amicus patitur, aestimare, ac si ipse patiar.

Sed quamquam haec agere mihi licet, raro obligatio erit alterum cruento defendere, nisi forte mihi specialiter coniunctus sit vel eius conservationem commune bonum postulet. *Th. m. I, 836.*

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Moderamen inculpatae tutelae dicitur⁵¹² ea in cruenta defensione moderatio, ut non suscipiatur, nisi *necessaria* sit ad defensionem, neque plus nocummenti inferatur aggressori, quam sit necessarium ad tutam et securam periculi evasionem. Quare 1) non licet cruenta defensio, nisi iam instet moraliter loquendo aggressio; 2) neque licebit illa cruenta defensio, si aliter sine graviore incommodo aggressionem possim evadere: 3) neque licebit occisio, si sufficit atque *satis secure est vulneratio*.

R. 2. Attamen, cum in eiusmodi adiunctis tempus non fuerit multum reflectendi, atque periculosum esse possit, quominus nimis parcendo aggressoribus defensio evadat non-secura: moderamen inculpatae tutelae non censendum est laesum, nisi de hoc manifeste vel clare constet.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quoad *primum* casum dicendum est:⁵¹³ Qui sine magno probro fugere *satis secure* potest, tenetur potius fugere quam cum periculo letalis laesionis aggressori cruento resistere. Hinc ad fugam, si possibilis et secure est, religiosi, clerici, communes cives tenentur. Quibus vero fuga magno vertitur probro, ii fugere non tenentur, sed adversarium possunt exspectare.

R. 2. Si homo sui compos militem, saltem superioris ordinis, impetit, hic censetur communiter ad fugam non teneri. — Verum si agitur de ebrio et amente, vulneratio, saltem letalis, illicita erit; nam 1) indecorum nemini est, ebrium vel amentem evitare, 2) ebrius vel amens videtur vix non semper reddi posse innoxius sola vulneratione, eaque non letifera.

Quapropter hac in re censeo Hugonem moderamen inculpatae tutelae non servasse.

R. 3. Quoad *secundum* casum practice dubium esse nequit, quin⁵¹⁴ Eulalia se contra nebulonem istum cruento modo defendere potuerit.

Idem igitur licuit etiam loco Eulaliae eius fratri. — Id solum notari debet rectum ordinem postulasse, ut frater Eulaliae prius moneret nebulonem, ut a facinore abstineret, nisi vellet occidi. Quodsi ilico non destiterit, frater iure suo utebatur sclopetum explodendo.

R. 4. Verum intendi non poterat istius nebulonis occisio, neque dirigi ita sclopetum debuit, cum haec occisio non videatur fuisse necessaria, sed videatur vulneratio suffecisse. Quodsi per accidens letaliter feriat aggressor iste, id non defendenti culpae vertitur, sed nebuloni aggredienti.

R. 5. Quoad casum *tertium* si Donatus vidit vel sine timore periculi facile videre potuit, quid rei fuerit: sane non licuit propter istam rem minoris momenti hominem occidere vel cum periculo occisionis in eum explodere. *Th. m. I, 835.*

R. 6. Fieri tamen potuit, ut propter circumstantias noctis atque fortasse propter timorem Donati, ne ipse a fure praeveniretur ac probabiliter occideretur, crimini Donato vertendum non fuerit, quod securiorem sibi viam elegerit. Hominem igitur, fortasse ob extremam necessitatem ad facinus illud adactum, occisum esse, in eo casu infortunium est, non crimen.

CRUENTA DEFENSIO MARTYRIS.

Casus. (151)

Ut in actis martyrii Sⁱ Andreae Apostoli legitur, populus, contra iudicem tumultu excitato, s. martyrem eripere voluit atque solis ipsius Sancti precibus a vi abstinuit.

QUAERITUR 1° num licuerit etiam cruento modo Sanctum liberare et e morte eripere.

2° num id licuerit ipso etiam Sancto invito.

Solutio.

515 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Re *in se sola* spectata, licuit etiam cruenta defensio. Auctore enim S^o Thoma 2, 2, q. 69, a. 4 in condemnatione iniusta „tale iudicium simile est violentiae latronum; et ideo sicut licet resistere latronibus, ita licet resistere in tali casu malis principibus; nisi forte propter scandalum vitandum, cum ex hoc aliqua gravis turbatio timeretur“.

Neque obstat proscriptio thesis 18 per Alex. VII facta: „Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam iudicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via innocens non potest damnum vitare.“ Nam thesis illa merito damnatur, 1) quia id *indistincte* licere dicit, cum in nostro responso solum dicatur, quid liceat *per se*, non quid illicitum fiat per accidens; 2) quia loquitur de sententia *utcumque* iniusta, sive formaliter, sive materialiter tantum, cum *responsum* nostrum versetur de *aperta* iniustitia tum materiali tum etiam formali; 3) quia loquitur de sententia *futura*, responsum nostrum de *praesenti* sententiae iniquae *exsecutione* impedienda.

R. 2. Per accidens tamen videtur non licuisse, sicut re vera plerumque eiusmodi violenta et cruenta resistentia illicita est. Illicita enim fit 1) si fuerit inutilis; 2) si graviora publica mala inde secutura sint; 3) si bonum religionis postulat potius heroicam martyrii per-pessionem.

AD QUAESITUM 2^m R. Negative. Nam in defensione alterius possum 516 huius tantum personam sustinere. Quare si ille invitus est atque — id quod accedere debet — licite praeeligere sui necem potest: mihi non amplius ius est cruentae defensionis. Verum in nostro casu omnino licuit Sancto praeeligere necem suam et martyrium. — Attamen ut in tali casu defensio dicatur fieri invito eo, qui patitur iniuriam, non solum precibus exorare debet, ne se defendant, sed sui defensionem *prohibere*.

INSIDIATOR PRAEVENTUS.

Casus. (152)

Hesychius uxori suae struit insidias. Quas cum uxor detexisset, statuit virum praevenire et veneno eum e medio tollit.

QUAERITUR num liceat aggressorem ita praevenire et occidere.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Non pauci erant auctores iique gravis-517 simi, qui putabant in eiusmodi adiunctis, quando facultas evadendi insidias plane interclusa sit, licere insidiantem praevenire, eo quod moraliter iam sit aggressor, contra quem vita propria defendi possit, antequam defensio evadat impossibilis. Cf. Lugo, *De iust. et iure* d. 10, n. 155 sqq.

R. 2. Verum post thesin 18 ab Alexandro VII proscriptam (v. supra n. 515) vix sunt, qui audeant defensionem nostri casus propugnare. Et merito ab ea recedunt. Nam qui ita praevenit, *directe* intendit alterius necem, quod in propulsanda actuali aggressionem necessarium non est, quodque secundum S. Thomam 2, 2, q. 64, a. 7 non licet: „Illicitum est, quod homo intendat occidere hominem, ut se ipsum defendat, nisi ei qui habet publicam auctoritatem.“ Immo — id quod magis etiam efferendum est — ille qui meditatur insidias necdum vitam meam impetit, proprie aggressor dici non potest. Et re vera, si semel liceret notionem aggressoris, contra quem possem etiam occidendo procedere, ita extendere latius, hallucinationibus aperiretur latissima via, pax publica in gravissimum periculum adduceretur, caedibus omnia redundarent. Quare ipsa lex naturalis id debuit prohibere. Cf. S. Alph. III, 387; *Th. m.* I, 834.

DUELLUM, PERICULO REMOTO VEL DIMINUTO.

Casus. (153)

Romelius secundum mores militares duellare cogitur. Cum nollet, minabatur ei eiectionem. Quare cum reliquum nihil esset, nisi vel duellare vel

e statu suo et e re familiari prorsus excidere, elegit duellum; monet tamen patrilos, ut, etiamsi opus sit fraude, periculum removeant.

Similiter Raymundus studiosus, ne a suis commilitonibus ludibrio habeatur sibi pro futuro tempore favores utiles praescindat, duellum acceptat cum ense committendum, ita tamen ut omnes cautelas studiosorum more licitas observet.

QUAERITUR 1° quid sit duellum et qua lege prohibitum.

2° liceatne aliquando ex gravi causa illud acceptare.

3° quid ad utrumque casum sit dicendum.

Solutio.

518 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Duellum est pugna singularis ex condicto, armis ad letaliter laedendum aptis. Fit condictio de tempore, loco, armis. Distinguitur duellum privatum et publicum: hoc auctoritate publica constituitur vel imponitur in causa publica, v. g. ad finiendum bellum, atque licitum est, si fit ex gravi et proportionata causa, alias est illicitum. Privatum duellum est, quod in causa privata vel proprio dimicantium nomine indictum suscipitur.

R. 2. Duellum privatum tum lege naturali tum lege positiva canonica prohibitum est. Lege naturali vetatur, utpote suicidii et homicidii malitia affectum; nam sine iusta causa et sine auctoritate iusta tum propria vita tum vita aliena a duellante gravi periculo obicitur. — Lege canonica saepius pro illicito declaratum est et ecclesiasticis poenis affectum, praecipue: a Concilio Trid. sess. 25, c. 19 *de ref.*, a Gregor. XIII Const. *Ad tollendum* d. d. 5 Dec. 1582, a Clem. VIII Const. *Illius vices* d. d. 17 Aug. 1592, a Bened. XIV Const. *Detestabilem* d. d. 10 Nov. 1752, a Pio IX Const. *Apostolicae Sedis* d. d. 12 Oct. 1869. (Cf. etiam ep. Leonis XIII *Pastoralis officii* d. d. 12 Sept. 1891.)

Poenae imprimis sunt: 1) excommunicatio S. Pontifici reservata (*Apostolicae Sedis* ser. II, § 3), 2) irregularitas ex infamia iuris ex Trid. l. c.

519 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Privatum duellum, utpote illicitum intrinsecus, *nunquam* suscipere licet, quamdiu non exuit characterem duelli. Id habes inter alia ex thesibus a Bened. XIV in Constit. laud. proscriptis, quibus efficitur, ut ne ad evadendam quidem „amissionem famae, vel officii, vel bonorum fortunae“ duellum liceat sive offerre sive acceptare.

R. 2. Duelli vero characterem exuit pugna, quae fit ilico sine condicto per actualem aggressionem: quam sane, qui patitur, potest vi repellere.

520 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ex dictis in *primo* casu periculum amittendae famae, officii cum bonis fortunae seu sustentationis mediis causa esse nequit, cur Romelio liceat duellum suscipere. Debit igitur ex officio christiano potius iacturam bonorum temporalium fortis subire, quam ignavus duello consentire.

R. 2. Si patrilios ita instruxit, ut revera arma ipsa non amplius essent ad graviter laedendum apta, v. g. globulis ex sclopetis excussis, non amplius erat duellum; nihilominus saltem ratione scandali Romelius graviter peccavit.

R. 3. Poenas ecclesiasticas evasit, si in ipsa provocatione vel acceptatione hanc falsam speciem tantum duelli in animo habuit; si vero post oblatum vel acceptum verum duellum tandem istam cautelam excogitavit, *excommunicationem* ex provocatione vel acceptatione iam incurrerat; *irregularitatem* in foro conscientiae non contraxit, quippe quae lata sit in *duellantes eorumque patrilios* adeoque verum duellum supponat.

R. 4. Raymundum etiam magis illicite egisse patet. Neque ob consuetas cautelas studiosorum ratio duelli abest, ut expresse declaravit, re mature perpensa, S. C. C. die 9 Aug. 1890 in *causa Wratislaviensi*. (Cf. *Acta S. Sedis* XXIII, 242.)

PRO DUELLO CONTUMELIA.

Casus. (154)

Gisbertus sacerdos propter levem aliquam inadvertentiam contra nobilem quendam militem commissam ab hoc iniuriis lacessitur et ad duellum provocatur. Gisbertus, arte dimicandi apprime peritus, non ut adversarium vulneret, sed ut eius impudentiam retundat, annuit, ut statim congrediantur in vicino cubiculo. Primo ictu omnes globulos vestis adversarii sui abscondit, secundo totam vestem a summo ad imum scindit, tertio ense ex eius manu excutit et eum ludibrio omnium adstantium relinquit.

QUAERITUR utrum Gisberto ita agere licuerit an duelli reatum et poenam incurrerit.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Omnia quae in definitione duelli ponuntur, 521 videntur hic adesse: 1) singularis pugna, 2) condictum, cui non repugnat, quominus ilico sequatur executio, 3) arma letalia. Nihilominus veram rationem pugnae eius, quae ad duellum requiritur, censeo abfuisse tum in re, tum ex mente Gisberti. Duelli enim pugna talis est, quae tendat re vera *ad feriendum* adversarium, idque, si res ita ferat, etiam graviter. Sed species pugnae Gisberti non tendebat ad feriendum adversarium, sed ad ei illudendum. Quare non puto eum poenas duelli incurrisse, idque neque in foro interno, neque in solo externo, quippe quod ex modo agendi Gisberti eius a vero duello alienus animus cognosci plane potuerit.

R. 2. Nihilominus a culpa immunis per se non est Gisberti agendi ratio. Specietenus enim acceptavit duellum, quod miles obtulit verum; ideoque ratio scandali tum militi ipsi tum aliis praesentibus dati non videtur potuisse ab eo abesse, idque grave peccatum fuisse timendum est. Attamen quia ilico verus eius animus omnibus apparuit, probabile mihi videtur Gisbertum potuisse sibi persuadere rem gravem non esse.

R. 3. Ex parte militis grave peccatum atque excommunicationem papalem contracta esse dubitari nequit. Provocatio enim duelli, quae ad incurrendam excommunicationem sufficit, ex eius parte erat perfecta.

ABORTUS INDIRECTE AUT DIRECTE INDUCTUS.

Casus. (155)

Elpidia gravida continuo laborat vomitu; remedium a medico consultum periculum non parvum foetui afferet: quod Elpidia eo libentius et copiosius admittit, quia per abortum liberabitur ab angustiis, quas alias subitura est, si inferat prolem adulterinam in familiam mariti.

QUAERITUR 1° quid sit abortus eiusve procuratio.

2° liceatne aliquando procurare abortum seu directe causare; an saltem indirecte.

3° quid ad casum propositum sit dicendum.

Solutio.

522 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Abortus est immaturi foetus eiectio, i. e. in ea condicione existentis, in qua extra uterum vivere nondum possit. Sic distinguitur a partu praemature, in quo foetus quidem editur, antequam ad plenam maturitatem pervenerit, sed in ea exsistat condicione, ut ei extra uterum vivere non sit impossibile.

Censetur foetus immaturus, antequam 7 menses seu 28 hebdomadae ab eius conceptione elapsi sint; immo ut vita foetus in tuto sit posita, requirunt medici periti 32 hebdomades elapsas vel ultra.

Attamen, si omnia praesto sunt ad artificialem foetus conservationem, fertur contigisse, ut foetus post elapsos 6 menses editus potuerit conservari et educari.

R. 2. Procurare seu causare directe abortum dicitur, qui media adhibet ad hunc finem, ut accidat abortus, seu qui abortum in se intendit mediis adhibitis. Qui vero non intendit abortum neque eo fine adhibet media, sed adhibitis mediis propter alium finem, matris sanitatem, simul praevidet periculum secuturi abortus: is, si abortus acciderit, dicitur indirecte causasse abortum.

523 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Indirecte causare abortum, i. e. propter alias rationes et effectus alios producendos adhibere remedia, quae probabiliter etiam secum trahant abortum, licet ex causa proportionate gravi. Hinc si de curando gravi et periculoso morbo matris agitur neque adsit remedium, nisi quod foetui est periculosum, licebit ad salvandam matrem periculum abortus permittere, saltem si spes recipiendi baptismi pro foetu non evadat deterior. Nam si foetus coniceretur in grave periculum sine baptismo emoriendi — *alias illo periculo absente* —: mater potius temporalis vitae quam foetus aeternae vitae amittendae periculum debet subire.

R. 2. Causare abortum, ne foetus servetur vivus, adeoque non solum abortum, sed ipsam foetus mortem directe et in se velle semper grave peccatum est. Hinc puellam ex crimine gravidam abortum velle, ut crimen tegatur, fama servetur, ne ab iratis parentibus vel sponso occidatur, gravissimum peccatum est: siquidem in tali casu puella non potest non velle prolis mortem; nisi enim foetus e medio tollatur, effectus intentus obtineri nequit.

R. 3. Restat quaestio, num liceat abortum arte inducere, si 524 foetus immaturi eiectio solum medium est, quo vita matris servari possit. In quibus circumstantiis 1) spes servandae vitae foetus etiam sine abortu non adest; 2) spes autem salvandae matris notabiliter augetur; aliis verbis: si abortus non fit, duae vitae, et matris et foetus, interibunt; si fit abortus, vita foetus quidem peribit, salvabitur vita matris valde probabiliter. In quo casu medica ars communiter dicit abortum postulari. Cui ex ratione theologica aliquis addere possit provideri insuper probabiliter per baptismum salutem aeternam infantis, de cuius et temporali et aeterna vita alioquin actum sit.

Nihilominus haec bona oriuntur ex actione, quae est *primo et per se* violenta et letalis aggressio foetus, cum violenter eradicetur ex materno utero, quocum natura eum coniunxit tamquam elemento vitali, seu est quasi quaedam mortalis vulneratio adeoque *occisio*. Verum haec est intrinsecus mala. Quapropter cum non liceat facere malum, ut eveniat bonum, etiam ne ad salvandam quidem matrem vel ad habendam possibilitatem foetus securius baptizandi licebit abortum inducere. — Ceterum cum partus etiam praemature institerit, curandum omnino est, ut, si fieri possit, foetus, licet adhuc in utero matris, condicinate baptizetur.

Controversiam hac in re practice sustulit responsum S. Officii. 525 Videlicet S. Officium 1. decrevit, tuto doceri non posse licitam esse ad salvandam matrem operationem chirurgicam craniotomiae vel *quamcumque operationem directe foetus occisivam*, etsi alias et mater et foetus sint perituri. Ita d. 28 Maii 1884 et 19 Aug. 1889.

2. respondit his decretis comprehendere etiam *eam operationem, qua procuratur abortus*, ut mater graviter aegrotans salvetur. Verba decretorum sunt haec:

1) Ad Quaesitum „an tuto doceri possit in scholis catholicis licitam esse operationem chirurgicam, quam craniotomiam appellant, quando scilicet ea omissa mater et filius perituri sint, ea e contra admissa salvanda sit mater, infante pereunte?“ . . . omnibus diu et mature perpensis . . . respondendum duxerunt: „*Tuto doceri non posse*“: d. d. 28/31 Maii 1884.

2) idem dici debere quoad „*quamcumque chirurgicam operationem directe occisivam foetus vel matris gestantis*“: d. d. 19 Aug. 1889.

3) Ad Quaesitum: „Lectis quae d. 19 Aug. 1889 S. Sedis recripsit . . . dubius haeret Titius circa licitatem operationum chirurgicarum, quibus non raro ipse abortum hucusque procurabat, ut praegnantes graviter aegrotantes salvaret. Quare . . . supplex Titius petit,

utrum enūtiatas operationes in repetitis dictis circumstantiis *instaurare tuto possit*", S. Off. d. 24 Iulii 1895 respondendum decrevit: „*Negative iuxta alia decreta, diei scilicet 28 Maii 1884 et 19 Aug. 1889*".

526 AD QUAESITUM 3^m R. 1. *Sicut casus enarratur*, practice loquendo medico licuit remedium illud dare, Elpidiae illud sumere: siquidem directe tendit in elevandum morbum, non in producendum abortum. Qui si sequatur, ne condicio quidem foetus peior evadet. Nam si remedio non adhibito mater morietur, etiam actum erit de vita foetus; immo valde probabiliter moriturus est ante matrem, cum temporali vita simul aeterna vita privandus. Si vero remedio adhibito fortasse foetus prius eiciatur, sane prius emorietur, neque certum est eum vivum eiectum iri; attamen spes eum vivum eiciendi atque baptizandi non minor sed maior potius est.

R. 2. Nihilominus plus remedii periculosi adhibere, quam necessarium fuerit pro matre, graviter illicitum est; id enim solum tendit in abortum efficaciter procurandum. — Quare in hac re Elpidia graviter peccavit.

R. 3. Post abortum, quem Elpidia sine culpa passa sit, ei licet quidem gaudere de hoc eius effectu, quod ex angustiis sit erepta; sed ipsum abortum, antequam fiat, non solum non directe causare vel promovere, sed ne desiderare quidem licet, cum haec sit perversio ordinis caritatis. Summum licebit ei, paenitentia commissi criminis ductae, Deum orare, ut, quo melius ipsi placeat, angustias avertat, nihil apud se de mediis statuendo.

R. 4. Si vero ad sedandum vomitum matris medicus tentet etiam directe foetum eicere, id ex supra dictis minime licet. Neque abest ratio hac de re inquirendi. si de sedando vomitu matris gravidae agitur. Non raro enim haec matris condicio cum graviditate uterique expansione cohaeret: ac proin medici facile pro remedio statuunt utrum per foetum expulsum ad minus volumen redigere.

BELLI IUSTITIA.

Casus. (156)

Caius, exorto bello, cogitur contra hostes pugnare; sed valde dubitat, num sibi pugnare liceat, eo quod de iustitia belli sibi nullatenus constat. Immo, cum sit homo exultus, sibi videtur ex eo illicitum esse belligerare, quod ipse sit ex parte eorum qui bellum indixerunt, neque tamen iuris certitudo sed sola probabilitas videatur adesse, iniquum autem esse, cum sola probabilitate iuris bellum *offensivum* suscipere. Esse autem non certitudinem iuris, sed probabilitatem tantum ex eo deducit, quod alioquin adversarii non possent habere ullam iuris speciem, neque eorum milites gregarii salva conscientia possent dimicare; id tamen neminem dicere ausum esse.

QUAERITUR 1° quanam causa requiratur, ut bellum geri atque practice iustum dici possit.

2° quanam huius iustitiae certitudo requiratur in milite.

3° quid Caio sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Bellum aliquando licite suscipi posse 527 patet ex necessitate, cum alias in societate perfecta et independenti non satis provisum esset securitati et bono communi. Requiritur autem etiam auctoritas suprema et societas perfecta seu independens; nam in aliis causa ad iudices deferenda atque componenda est; nisi enim bellum sit necessarium atque medium unicum, illud non licet suscipere, quippe quod cum ingentibus malis coniungatur.

R. 2. Requiritur autem causa gravis et publica, quae proportionem habet cum tot malis permittendis. Requiritur etiam, ut antea ineatur via ad rem pacifice componendam. Et quoniam quaecumque bellandi causa iusta referatur ad iniuriam ulciscendam aut ad iniustitiam repellendam: praemittenda est monitio partis adversae; quae, si desistat ab iniustitia et paratam se exhibet ad satisfactionem praestandam, bello infestari nequit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si agitur de bello defensivo, quo repel- 528 latur aggressio partis adversae, sufficit plane, ut *non constet* de iniustitia, seu ut non constet de iure certo aggressoris. Nam tam diu licebit aggressorem repellere: idque, sive sermo est de milite gregario sive de summo duce et principe, apud quem sit ius pacis et belli.

R. 2. Si agitur de bello offensivo, videtur requiri certitudo iuris seu certitudo de iniustitia seu iniuria ab adversa parte illata, ut summo duci seu principi liceat bellum indicere. Verum non desunt qui putent sufficere, ut cum magna probabilitate de iustitia causae constet. Quod post factum observandum est, ne facilius damnentur qui bellum gesserint.

R. 3. Quod de summo duce vel principe dicitur, valet etiam de iis militibus gregariis, qui *sponte* se copiis adiungunt; sed quoad eos milites qui coguntur, i. e. qui iam conducti sunt vel iussi conscribuntur, valet sententia: in dubio parendum esse superiori, adeoque tam diu licebit illis belligerare, quamdiu de belli iniustitia non constet, seu quamdiu iis non constet suum superiorem ne satis quidem probabilem causam habere.

R. 4. Hinc *generatim* licebit illis ilico sine disquisitione, quando iubentur, in bellum proficisci, nisi magna suspicio *iniustae* causae *appareat*. Quodsi ratio graviter suspicandi palpabilis sit, atque simul spes exsistat fore, ut moderata inquisitione dubium solvatur, haec facienda est: neque, si certo constiterit de iniustitia, obtemperare mandato amplius licet, saltem non ita, ut hostibus grave damnum efficaciter inferatur: quare aëra verberare potius quam hostem ferire debet ille, cui de iniustitia causae certo persuasum est. Si vero spes solvendi dubii non appareat, disquirendi obligatio non est, et dubio manente licebit belligerare — quod sane pro gregario milite communissimum est.

AD QUAESITUM 3^m R. Caius potest facilius conscientiam sedare, 529 quam sibi videtur. Nam 1) certum non est cum sola iuris certitudine bellum indici posse: 2) ipse non potest omnes causas, quae subsint,

cognoscerè: nam si quae in publicum sparguntur ex parte adversariorum, haec illis quidem videri possunt iusta et vera, neque tamen sequitur ita etiam reipsa esse, neque intimae rationes semper possunt sciri ab iis, qui non sunt in consilio summi principis de bello gerendo.

Quare saepe evenire *potest*, ut ex utraque parte a militibus bona conscientia et bona fide bellum geratur; immo id etiam in summis ducibus fieri, difficilius quidem est, sed non impossibile, eo quod etiam ipsi decipiuntur.

Cf. etiam Noldin II, n. 344.

BELLI GERENDI MODUS.

Casus. (157)

Barbatus dux cohortis in bello hostes captos, cum difficilius esset secum ducere, iubet occidi; vicum, ex quo globulus letalis in militem coniectus erat, cum reus non posset comprehendi, flammis devovet; castellum nobilis viri praedivitis suis dat spoliandum; large ex bonis hostium providet suis quoad victum; unum tamen ex militibus, qui hostem occisum aureo horologio et bursa plena spoliaverat et viduae pauperi suam abstulerat, capitis damnat; poenam tamen condonat, cum audiat militem illum ex documento in bursa invento sumpsisse occasionem hostes insigniter decipiendi, cum mutata veste cum veste occisi hostis afferret falsificatum nuntium in vicinam urbem hostilem, quo factum est, ut haec sine pugna caperetur.

QUAERITUR 1° quid sit iuris bellici in tractandis hostibus atque bonis terrae hostilis, sive ex parte ducis sive ex parte singulorum militum.

2° quid in bello liceat circa fraudes et hostium deceptionem.

3° quid de rebus in casu allatis sit iudicandum.

Solutio.

530 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex antiquo iure belli hostes, qui ex parte sua iniuste bellaverant et ipsi singuli gravis culpa participes exstiterant, summo iure poterant occidi, nisi forte sub condicione servandae vitae a pugna desistentes ditionem fecerunt.

Qui vero gravis culpa rei non sunt, adeoque maxime quando de iniustitia belli non manifeste omnino constat, captos occidere nunquam licet.

Quoniam nostris temporibus vix umquam constare potest hostiles milites re ipsa subiective reos esse, sed contrarium sumi debet: ab hodierno iure plane abhorret hostes captos postea occidere.

R. 2. Facilius quidem damnum inferre licet in bonis fortunae; supposita enim ipsius belli iustitia, eiusmodi damnorum inferendorum causa facile esse potest vel proprii exercitus maior securitas vel debilitatio exercitus hostilis. Nihilominus, quando *specialis* ratio non subest, alienum est a more nostri temporis, privatis bonis damnum inferre.

R. 3. Quae vero ad victum necessarium pertinent, haec etiam⁵³¹ in casu belli minus iusti aliquando militibus, qui coacti bellare debebant, sumi licebit cum obligatione reddendi vel indemnitatis procurandae, ex eo quod necessitas ad id cogat.

R. 4. Seclusa actuali necessitate quoad victum, damna sive erga homines sive erga bona exerceri non possunt a singulis militibus nisi ex iussione vel permissione ducis: quare qui contra ducis voluntatem damna infert (si modo ille invitatus est quoad substantiam et quoad ipsum damnum hostili regioni illatum, non quoad solum modum et propter militarem disciplinam laesam), iniustitiam committit estque restitutioni obnoxius.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Illicita sunt sine dubio omnia, quae sunt⁵³² certo mendacia atque certam falsitatem continent.

R. 2. Licitae habentur dissimulationes et fraudes seu potius artes, quae ambiguitatem et restrictionem redolent atque ipsos hostes sua culpa vel socordia in deceptionem inducunt.

R. 3. Neque tamen quaelibet mendacia et falsitates, utut illicita, censentur erga hostes graviter iniusta: sed eae fraudes tantum, quae, etiam adhibita vigili diligentia, caveri humano modo nequeant.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quoad hostium captorum occisionem dux⁵³³ *saltem* asperius egit; immo nisi eorum bellandi rationem ex parte ipsorum constiterit fuisse formaliter iniustam, ipse ex hac sola iam ratione graviter iniuste egit, id quod hodie, ut dixi, praesumendum est. Insuper dux cohortis supremam hanc vitae et mortis potestatem in bello non habet, nisi ex delegatione supremi ducis vel principis. Haec altera ratio est, cur Barbatius gravissimi peccati videtur reus esse.

R. 2. Quoad *secundum*, scilicet vicum comburendum, dico: Si incolae illi hostilitati exercitae favorem praestiterint, illa gravis punitio, supposito bello indubie iusto, severa quidem erat, sed non iniusta. Immo etsi incolae in reo occultando seu non-explorando theologicam culpam non commiserint: adest secundum ius bellicum culpa quaedam iuridica, et bono communi dimicantium valde consulitur, si tali facinore severe castigato omnes ad cautelam observandam moneantur.

R. 3. Ex hodierna consuetudine ius depraedandi bona viri privati⁵³⁴ non censetur adesse, nisi vir ille singulares hostilitates exercuerit. Quod si fecerit, dux exercitus pro potestate sibi a supremo duce vel principe communicata hanc poterat poenam in eum decernere. — Ceteroquin si consuetudo vim legis internationalis habens non obstat, re rigorose sumpta, bona privata regionis hostilis ex gravi causa in praedam dari possunt. Nam ex una parte cives terrae hostilis censentur aliquatenus involuti culpa belli eiusque ex eorum parte iniusti; ex altera parte si quod damnum improporcionatum passi fuerint, postea, pace composita, potestatis publicae est, hunc damni excessum sumptibus publicis resarcire.

R. 4. Ut ex casu patet, Barbatius seriam et rigorosam statuerat prohibitionem, quominus singuli milites sibi privatim quidquam arri-

perent praedae, sive ex exuviis hostium caesorum sive ex aliis bonis privatis. Quare miles ille graviter peccavit, atque videtur omnino contra iustitiam peccasse, cum Barbatius videatur omnino ex eo fine illa prohibuisse, ut bonis hostilibus privatis parceretur atque ipse sibi incolarum animos conciliaret.

Nihilominus quae in praedam militibus suis dare *potuit*, eorum restitutionem etiam post praedam illicite et iniuste factam potest condonare.

- 535 R. 5. Quod miles ille mutaverit vestem, non est fraus imperceptibilis. Quod falsum sparserit nuntium, erat, nisi per restrictionem sensus verus suberat, mendacium ideoque illicitum; magis etiam, si fortasse falsificavit documentum. Nihilominus, fueritne iniustitia proprie dicta erga hostes, nondum ilico constat. Nam si falsificatio diligenti inspectione detegi poterat, censetur in bello esse fraus quoad rem non iniusta atque solius mendacii malitiam retinere.

De cetero cf. Laymann l. 2, tr. 3, c. 12, n. 9—11.

DE LUXURIA

(PRAECEPTUM DECAL. SEXTUM).

Voluptatem veneream capere in solo legitimo usu matrimonii 536 licet. Extra matrimonium quaelibet voluntaria eiusmodi voluptas peccatum mortale est. In matrimonio mortaliter quidem peccari etiam potest a coniugibus, saepe tamen peccatur venialiter tantum. Quodsi ab iis extra ipsorum matrimonium vel contra eius fines haec voluptas capiatur, eo gravius committitur peccatum quam a solutis; nam ad luxuriae peccatum et laesio iurium matrimonialium et laesio sacramenti apud christianos accedit.

Verum cum ea, quibus in hac re lubrica peccetur, in *Theologia morali* ita explicata sint, ut casuum occurrentium moralitas facile intellegatur: hoc loco paucissimos casus propositurus sum, pro accuratiori capienda notitia lectore remisso ad ipsam meam Theologiam moralem I, 860—883; II, 833—859.

LUXURIA INCOMPLETA (I).

Casus. (158)

Cuno iuvenis 25 annorum animi relaxandi et excolendi causa iter instituit, diversas urbes perlustrat ibique pinacothecas atque musea studiose invisit, statuas atque picturas etiam valde obscenas attente contemplatur cum magno gustu atque vivida satisfactione, de cetero nihil mali intendens. Verum ab eo tempore saepissime phantasiae obversantur imagines rerum, quas vidit, iisque graviter ipse tentatur neque raro trahitur ad consensum in morosas delectationes et in pollutionem ex istis phantasiis exortam.

QUAERITUR 1° quid iudicandum sit de peccaminositate aspectuum obscenorum.

2° quomodo Cuno peccaverit, et quid facere debeat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Aspectus rerum utcumque turpium, etsi 537 non ex se graviter turpium, habiti ex prava intentione, qua quis velit veneream delectationem in se excitare eave frui, sunt mortaliter peccaminosi.

R. 2. Aspectus, a quibus talis intentio prava abest, si feruntur in res graviter obscenas atque protrahuntur neque ex gravi causa fiunt, sunt mortaliter mali utpote proxima causa pravae commotionis atque consensus periculi; aliter, si ex gravi causa fiunt et simul cum adhibitis remediis contra consensum in delectationem forte orituram.

R. 3. Aspectus sine prava intentione in res leviter obscenas per se a culpa gravi sunt immunes.

R. 4. Aspectus, qui feruntur in res neque absolute graviter neque omnino leviter obscenas, si habentur sine causa, eo facilius evadere possunt gravia peccata, quo proclivior est aspiciens ad venereum, et quo diutius protrahuntur praesertim post commotionem iam inchoatam et animadversum periculum.

R. 5. Quae censeantur graviter obscena, quae non. vide in *Th. m.* I, 868. Adverte hac in re gravius quidem movere per se aspectum hominis vivi quam picturae vel statuae; gravius aspectum in personam alterius sexus quam sexus eiusdem, atque aspiciens est: verum etiam imaginem valde obscenam attente vel cum mora aspicere a peccato mortali generatim non est immune. Cf. S. Alphons. III, 424.

538 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Re in se spectata, videlicet picturas et statuas graviter obscenas, praesertim arte magna elaboratas, attente aspicere seu contemplari graviter illicitum dici debet, cum eiusmodi aspectus protrahere causa per se sit, quae graviter excitet ad libidinem, neque minus graviter excitare soleant imagines inde a phantasia haustae atque saepius sponte exoriturae.

R. 2. Ut haec malitia gravis seu mortalis contrahatur, necesse non est adfuerit prava intentio, sed sufficit eiusmodi gravis libidinis periculum animadvertisse.

R. 3. Interrogetur igitur Cuno, 1) num tempore, quo istas res viderit, senserit motus prave et nihilominus aspectus istos produxerit; 2) num adverterit periculum tentationum sive mox sive postea oriturarum. Si utrumque sincere negare possit, subiective eum excuses a peccato gravi tum commissio: secus peccati gravis eum arguere debes.

R. 4. Quod nunc vero saepe propter phantasiam impuris imaginibus refertam graves tentationes patitur: certe obligandus est, ut eo diligentius remedia adhibeat, quo magis culpabiliter phantasiam ipse ita efformavit. Studeat igitur serio rebus piis mentem occupare atque vivide sibi repraesentare vel poenas peccatorum aeternas vel cruciatus Christi pro nobis passi, atque fervidas adiungat preces, quibus Dei atque Virginis Matris auxilium imploret. Nam quoties consenserit in venercam delectationem qualemcumque, graviter peccavit. Cf. Elbel, *Conferent. p. IV decal.* n. 195 sqq.

LUXURIA INCOMPLETA (II).

Casus. (159)

Amalia famula saepius admittit juvenem ad familiarem conversationem. eum speret se illi nubere posse. Accidit autem non raro, ut juvenis liberius cum Amalia iocetur, eam tangat, amplexetur, osculetur. Quod Amalia, quamquam aliquoties graviter excitetur, tacita permittit, ne juvenis animum a se avertat.

QUAERITUR 1° quomodo tactibus inhonestis peccetur.

2° quid Amalia facere vel tolerare possit, quid debeat repellere.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si qui tactus fiant ex intentione libi-539 dinis, idem dic, quod antea de aspectibus dictum est n. 537.

R. 2. Tactus certe gravius movent quam aspectus; quapropter tactus in alienum corpus vere obsceni ex se censentur gravia peccata, nisi ex sola petulantia inter eiusdem sexus personas aliquis tactus omnino transitorie et obiter committatur; immo etiam tactus obsceni in proprium corpus, si sine causa excusante fiunt cum mora vel repetitis vicibus, ex se graviter illiciti censeri debent utpote efficax causa libidinis excitandae.

R. 3. Oscula, quae fiunt obiter, ex causa honesta salutandi amicos, cognatos, etiam inter homines diversi sexus, culpa carent, si modo inhonestus motus, quando oritur sit, ne approbetur. Si qua autem fiant cum mora et ardore, ut libidinosa graviter prohibita dicenda sunt.

Quod idem dic de amplexibus.

R. 4. Quare etiam tactus non plene obsceni sine causa habiti idque cum mora vel ardore, inter diversi sexus homines ut graviter peccaminosi prohibendi sunt. Cf. *Th. m.* I, 869; S. Alphons. l. c. 416—420.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si ageretur de solis osculis, salutandi 540 causa obiter datis inter sponsores vel iunctione manuum simili modo obiter facta: Amalia angenda non esset, etsi forte aliquoties turpes motus pateretur sine consensu in eos.

R. 2. Sed in casu proposito circumstantiae narratae indicant potius agi de tactibus saltem ex se iam minus honestis, ne dicam plane inhonestis. Quod si ita est, non sola Amalia, sed etiam sine dubio iuvenis ille experiebatur libidinosam excitationem; immo fortasse ex actione clam et cum ardore facta ipsa mens seu intentio libidinosa erat manifesta. Ex quo illud etiam efficitur, ut Amalia non solum non agere, sed ne permittere quidem possit eiusmodi tactus: sunt enim causa efficax libidinis propriae et rationem scandali habent erga alterum.

Neque spes matrimonii sibi favorabilis Amaliae ius dat agendi aliquid, quod in se peccaminosum est.

R. 3. Amalia igitur graviter obligatur, ut eiusmodi tactuum conatum repellat. Immo cum ipsa illa conversatio fiat sine teste, satis diu protrahatur, modo nimis familiari instituatur, omnino monenda est Amalia, ne iuvenem amplius ad conversationem admittat, nisi raro et breviter, neve admittatur nisi palam vel coram testibus. Hae cautelae si adhibentur, grave periculum exsulabit, si modo re ipsa spes matrimonii inter Amalam et iuvenem exsistit, non merus amor vanus vel turpis. Cf. Elbel l. c. n. 198 sqq.

PECCATA LUXURIAE INTERNA.

Casus. (160)

Lysias iuvenis lascivis cogitationibus et desideriis saepe indulget. Cum videt puellas vel etiam formosos pueros, in turpes delectationes incidit, similiter in conversatione cum aliis, si quando verbum paulo liberius proferatur. In confessione se accusat, quod quotidie circiter sexies pravis cogitationibus inhaeserit.

QUAERITUR 1° quomodo distinguantur numero et specie peccata interna luxuriae.

2° num Lysias peccata sua sufficienter declaraverit.

Solutio.

541 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quod spectat ad numerum, certe peccata numero distincta sunt ex distincto numero *obietorum*, videl. quando ab uno peccaminoso obiecto ad aliud obiectum plane diversum cogitandum et ut tale approbandum mens transierit, licet eiusdem omnino sit speciei. Aliter, si, qui peccaminose se delectat de compluribus quidem obiectis, ea non apprehendit ut obiecta distincta, sed abstrahens solum id, quod commune omnibus est, apprehendit in eoque sibi complacet: in quo casu sufficit confiteri delectationem captam de compluribus sine accuratiore numero.

R. 2. Numerus distinguitur etiam ex repetitis *actibus peccaminosis*, etsi obiectum idem manserit. Ex quo capite peccatum novum numero distinctum certe committitur, quando quis a peccaminoso affectu retractans cessavit et dein denuo illum approbens assumit: sed etiam quando utcumque voluntarie a peccaminoso affectu cessavit atque postea eum renovat.

Qui vero virtualiter mansit in eadem peccaminosa dispositione, vix accuratius peccata mere interna eiusdem rei declarare potest, quam indicando tempus, scil. dies, hebdomadas etc., quo quasi continue pravis affectibus inhaeserit. Ex quo confessarius iudicabit non ultra duas vel tres horas unum idemque peccatum moraliter sumptum potuisse perdurare. Cf. *Th. m. I*, 241.

542 R. 3. Quoad specificam distinctionem desideria a solis cogitationibus cum prava delectatione distingui debent. Nam desideria certe specie distinguuntur, non solum prout diversi actus, completi aut incompleti, desiderantur, sed etiam induunt specificam malitiam omnium circumstantiarum obiecti, si quod obiectum individuale in concreto atque circumstantiae illae utcumque menti obversabantur.

R. 4. Si de meris cogitationibus cum turpi delectatione agitur, sane illae circumstantiae in specificam malitiam influunt, de quibus ipsis delectatio capitur. Sed si sistitur in ea delectatione, quae est communis eiusmodi cogitationibus et repraesentationibus, sufficit probabiliter communem illam malitiam specificam in confessione declarare, quae illis obiectis cogitatis inhaeret. Unde Reuter *Th. m. II*, n. 209, 4

dicit: „Videtur saltem satisfacere confessarius, si paenitentem interrogat, circa qualem personam vel suppositum fuerit delectatio, an circa hominem, marem, feminam, seipsum etc.: sic enim intellegitur actus ultimus, videlicet, utrum fuerint cogitationes fornicariae an sodomiticae etc.“ Immo insuper addit „non esse anxie indagandum, cum minus malum sit, confessionem non esse exactam, quam paenitentem scandalizari“. Quod verissimum est. Quare etiam adverte saepe aliunde, maxime ex peccatis opere patratis, colligi posse vel brevissima interrogatione sciri, circa quasnam personas pravae cogitationes versatae sint. Cf. *Th. m.* I, 255. 256.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si respicitur ad distinctionem numericam, 543 quatenus ex repetitione actuum oritur, Lysias sane numerum satis declaravit, si ita est, ut dixit, etiamsi modo paulo saepius, modo rarius peccaverit. Sed de obiectis eorumque specifica distinctione accusatio nimis generica est atque suppleri debet.

R. 2. Imprimis igitur interrogandus est (non solum num etiam opere peccaverit: nam non ita raro eiusmodi homines putant sufficere, ut accusantes cogitationes dent confessario ansam interrogandi ulterius; sed etiamsi opere nihil peccavit), num quid turpe facere desideraverit vel saltem comprobaverit: quod si annuat, accuratius declarare debet, quid hoc fuerit, cum sane copula distinguatur specie a meris tactibus, mera fornicatio ab incestu, adulterio etc., naturalis coniunctio ab innaturali et a peccato solitario, idque non solum si haec peccata re perpetrantur, sed etiam si desiderantur vel comprobantur.

R. 3. Si Lysias negaverit se proprie mali quid facere desiderasse neque speciale aliquod malum comprobasse, sumi potest eum in solis cogitationibus atque delectatione ex iis capta et secuta haevisse: quae probabiliter eiusdem speciei sunt, scilicet merae delectationis venereae.

LUXURIAE SPECIES EX CIRCUMSTANTIIS PERSONAE.

Casus. (161)

Lucullus Annae viduae iuveni locat aedes suas pretio minore, sed sibi reservat ius ad eam accedendi: quod, quando uxor se difficilem praebet, singulis fere hebdomadis facit, alias una alterave vice in mense. Non semper tamen naturali modo ea utitur neque in peccatis cum Anna sistit; sed etiam in Annae sororem amore captus, cum haec nolit ipsi consentire, eam in somno opprimit atque eius filium, quem innocentissimis moribus educatum religionem et castitatem vovisse scit, seducit eumque in stabulo ad turpia cum animalibus agenda exemplo suo provocat.

In confessione paschali accusat se, circiter ter in mense se cum femina soluta peccasse, semel se puerum seduxisse: alias non addit circumstantias, neque quod matrimonio iunctus sit; id enim, neque cum peccaret neque cum confiteretur, consideravit.

QUAERITUR 1° quomodo species luxuriae distinguantur.

2° in quibus accusandis Lucullus defuerit.

Solutio.

544 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ratione *luxuriae* distinguitur peccatum naturale seu *naturalis copula* viri cum femina a peccatis innaturalibus, scilicet

- a) *pollutione* seu peccato solitario, quod etiam mollities vocatur,
- b) *onanismo* seu copula inchoata non perfecta sed effuso semine extra vas legitimum,
- c) *sodomia* eaque perfecta seu concubitu cum eodem sexu, imperfecta seu concubitu cum altero sexu extra vas legitimum,
- d) *bestialitate* seu concubitu cum animali irrationali. Cf. *Th. m. I*, 870 sqq.

545 R. 2. Ratione *personae* vel peccantis vel quacum peccatur distinguitur

- a) simplex *fornicatio* seu copula hominis soluti cum soluta,
- b) *adulterium* seu peccatum luxuriae hominis matrimonio iuncti vel cum altero ita iuncto extra usum matrimonialem: quodsi uterque peccantium matrimonio iunctus est, committitur adulterium duplex,
- c) *incestus* seu peccatum luxuriae inter cognatos vel affines,
- d) *sacrilegium* seu peccatum luxuriae hominis Deo sacri vel cum homine Deo sacro: unde patet posse etiam committi duplex sacrilegium,
- e) addendum est *stuprum*, quod in peccato cum persona invita committitur. Aliqui tamen stuprum vocant peccatum cum virgine; atque, si haec violenter debilitatur, stuprum violentum.

Nota autem circumstantias illas aggravantes atque speciem malitiae addentes esse non in solis peccatis consummatis, sed etiam in imperfectis; atque rationem adulterinae et sacrilegae malitiae inveniri in ipsis etiam peccatis solitariis. Cf. *Th. m. I*, 880 sqq.

546 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In peccatis cum Anna perpetratis Lucullus ex hoc non est confessus integre, quod peccata contra naturam siluit. Debet igitur dicere, quoties ita egerit, atque declarare, fueritne onanismus an sodomia speciei imperfectae.

R. 2. Peccatum cum sorore Annae, etiamsi haec non fuerit matrimonio iuncta, inclusum certe non est in peccatis illis accusatis; nam adsunt circumstantiae, quae novam peccati speciem efficiunt. Accusare enim debuit omnino *violentam oppressionem* et conceptionem, si ex ea secuta sit vel sequi potuerit, eo quod gravissimam intulerit iniuriam, atque etiam si proles nascatur, de ea providere debeat.

Dein invenitur in eo peccato ratio *incestus*. Nam cum antea saepius peccaverit cum Anna, cum eius sorore factus est affinis, ac proin cum affine peccando commisit incestum. Immo ex peccato cum Annae sorore commisso factus est Lucullus etiam affinis cum Anna; quare quoties post stuprum illud peccet cum Anna, peccato suo malitiam addit incestus. Quae omnia debent in confessione declarari.

547 R. 3. Neque in accusando peccato circa puerum commissum integre est confessus. Nam si Lucullus puerum ita seduxit, ut ipse cum puero turpiter egerit, non solum clarius dicere debet, *quid* egerit;

sed etiam, ne ratione sacrilegii vel quasi-sacrilegii peccaverit, timendum est. Nam etsi puer illo voto privato nondum fuerit persona sacra, tamen, quia Lucullus *seduxit* seu scandalum *directum* puero dedit, peccato suo contraxit specificas malitias illas, quae in pueri peccato insunt, i. e. non solum luxuriae, sed etiam laesi voti castitatis seu *quasi-sacrilegii* malitiam. Cf. Lugo, *De paenit.* d. 16, n. 159; Ballerini-Palm. tr. 5, sect. 3, n. 198.

Praeterea quod dicitur Lucullus provocasse suo exemplo ad turpia cum animalibus agenda, duplici titulo Lucullus accuratius confiteri debet, quid fuerit. Nam si fuerint soli tactus sine affectu ad animal, habes solam communem libidinem; si vero graviora erant, quae tendant ad concubitum, tum in Luculli exemplo, tum in peccato pueri atque in peccato scandali a Lucullo dati habes malitiam *bestialitatis*. In quam plurimis igitur Luculli confessio erat supplenda.

PECCATA CONIUGUM — VIR INSOLESCENS.

Casus. (162)

Fulvius, vir corruptis moribus, ab uxore usum corporis petit, at aperte se nolle dicit actum ad generationem perfectum, sed suam solam satisfactionem. Mulier eiusmodi petitionibus saepe gravatur, renuere sine periculo rixarum non potest. Quaerit igitur a confessario, num vel quomodo liceat viro obsecundare.

QUAERITUR 1° quae coniugibus mutuo inter se agere liceat, quae graviter sint illicita.

2° quid uxori in casu dicendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1um R. 1. Sola ea sunt graviter illicita, quae sunt *contra finem* matrimonii, videlicet effusio seminis vel venerea voluptas completa extra legitimum congressum conjugalem, aut eae actiones quae huius effusionis vel plenae satisfactionis periculum grave natura sua inducunt, quando coniuges vel nolint vel nequeant illud praevenire.

R. 2. Si ex mutuis actionibus levioribus per accidens et contra intentionem pollutio sequatur, id non efficit, ut eiusmodi leviores actus coniugibus sint graviter peccaminosi, etiamsi eiusmodi inter solutos essent.

R. 3. Quae igitur non comprehenduntur inter ea, quae in R. 1 dicta sunt graviter illicita, haec

1) plane licita sunt (vel etiam debita), si ad finem matrimonii conferunt, sive ad finem primum sive ad secundarium vel ad fovendum amorem mutuum; magis etiam id valet quoad eum coniugem, qui alterius petitioni obsecundat, non sua sponte ab altero petit;

2) veniale sunt peccatum, si intemperate praeter matrimonii finem exercentur sola voluptatis causa: at ne veniale quidem peccatum

sunt, ut iam dixi, si coniux ea permittat vel agat, ut alteri petenti satisfaciatur seu oboediat.

Cf. *Th. m.* II, 833 sqq., ubi fusius haec explicantur.

549 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si vir solummodo usum corporis petit, de abusu nihil dicens, atque legitimum usum incipere quidem solet, sed post inceptum actum, i. e. coniunctionem corporum, eum abruptit atque semen profundit: uxor, etsi haec praevideat, si modo ea ne approbet neve ad ea virum permoverit, sed potius monuerit ut legitime agat, ex causa graviore sive rixarum sive propriae incontinentiae periculi similive ratione, usum corporis viro praestare potest, cum ipsa ex sua parte nihil illiciti agat, sed culpa tota apud virum sit. Cf. *Th. m.* II, 858. 859.

R. 2. Si vero vir aperte petat abusum matrimonii, uxor obsecundare non potest. Potest autem ex sua parte a viro petere usum legitimum atque dein viro tacenti se tradere, etsi forte ille ad legitimum usum utcumque perficiendum rem non perducatur.

R. 3. Similiter si vir petit actum incompletum gravissime turpem, qui evidenter vel pollutionem extra legitimum congressum vel eius grave periculum inducat, uxori non licebit obsecundare; nam ipsa res quae petitur est illicita in se.

R. 4. Idem dic, si onanismus exercetur non sola retractione seu abruptione ex parte viri, sed aliis modis seu instrumentis, qui actum ad generationem aptum faciant impossibilem. Haec enim omnia utpote in se mala tum in principaliter agente tum in cooperante omnino sunt graviter illicita.

PECCATA CONIUGUM — UXOR QUERULA.

Casus. (163)

Plautilla uxor, numerosa prole pertaesa, etiam apud virum has querelas saepe repetit. Quapropter vir non audet nisi raro ad uxorem accedere neque actum perficere. Ipse autem ex actibus incompletis plerumque incurrit in pollutionem; uxor vero saepe tactibus in corpus indulget, ut libidine fruatur.

QUAERITUR 1° coniuges quatenus agere possint, quae non possint actibus solitariis citra culpam mortalem.

2° quomodo uxores peccent de prole ulteriore querentes.

3° quid ad casum sit dicendum.

Solutio.

550 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Coniuges non in suum proprium corpus, sed alter in alterius corpus potestatem habet: quapropter solitariis tactibus peccant, nisi fiant in relationem ad actum conjugalem mox habendum.

R. 2. Sed quoniam voluptas venerea coniugibus non sit interdicta, nisi fiat vel mente adulterina, vel fiat pollutio seu plena satis-

factio extra actum conjugalem legitimum: tactus solitarii in se sumpti mortalia peccata coniugibus non sunt, nisi inducant grave pollutionis periculum, quod legitimo actu coniugali praevenire nequeant vel nolint.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Uxor eiusmodi querelis virum conatur 551 a petendo debito legitimo avertere. Quodsi coniciat virum in incontinentiae peccatum atque ipsa animadvertat, virum, eo periculo proximo existente, tamen non audere uxori molestum esse seu debitum petere, uxor graviter peccat, nisi querelas deponat; aliter, si vir rem graviter non ferat atque sine peccandi periculo a petitione debiti conjugalis desistat.

R. 2. Graviter uxorem peccare etiam magis evidens est, si suis querelis in causa est, cur vir usum matrimonii onanisticum exerceat.

R. 3. Si coniuges sine gravi periculo incontinentiae mutuo consensu continentiam servare volunt, ab hoc consilio non prohibentur, etsi eos imprimis timor numerosioris prolis ad id moveat.

In quo casu, si nolint perfectam continentiam servare, illiciti quidem iis ex se non sunt actus imperfecti, qui periculum pollutionis non inducant; verum longe cautiores et restrictiores in iis esse debent, eo quod periculum hoc ipsis facilius oriatur.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ut ex casu apparet, querelae Plautillae 552 causa viro sunt frequentium peccatorum. Quapropter sub gravi obliganda est Plautilla, ut viro se paratam exhibeat ad legitimum congressum conjugalem.

R. 2. Immo ipsi illi actus mutui imperfecti videntur ita esse turpes, ut per se proximum pollutionis periculum secum ferant; ideoque illi ex se ut graviter illiciti haberi debent, atque tum viro tum uxori peccato gravi sunt.

R. 3. Quod Plautilla vero solitariis tactibus libidine fruatur, si hoc de completa satisfactione intellegitur, etiam hoc Plautillae est peccato gravi; si non eo usque perveniat neque grave eius rei periculum sibi creet, non graviter quidem, sed leviter peccat.

DE IURE ET IUSTITIA

(PRAECIPUE DE DECAL. PRAEC. SEPTIMO).

DOMINIUM ET IUS.

DE DOMINIO IN GENERE.

Casus. (164)

Suidas, nixus iure dominii pleni, quod in res suas habeat et quod complectatur ius utendi et abutendi, incendit aedes suas, comburit titulos participationis alicuius instituti industrialis, atque levi manu se exponit gravissimae suspicioni atrocis criminis, quo et sibi et familiae suae infamiam inurit.

QUAERITUR 1° quid sit et in quae se extendat ius dominii humani.

2° quomodo Suidas peccaverit.

Solutio.

553 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Dominium plenum est ius habendi seu possidendi rem atque de ea disponendi vel ea utendi *ut propria*. Illud autem *proprium*, seu: *meum, tuum, suum* dicit talem connexionem rei cum eo qui eius vocatur dominus, ut in re illa habenda atque in dispositione de ea facienda ipse omnibus aliis debeat praeferri. Cf. Lugo, *De iust. et iure* d. 1, n. 5.

R. 2. Quia igitur dominus in usu et dispositione circa rem suam omnibus aliis praefertur, sequitur eum nulli homini rationem reddere debere de usu rei et dispositione; relinqui tamen rationem Deo reddendam. Possunt tamen leges etiam humanae propter bonum commune certos quosdam usus prohibere.

554 R. 3. Quod dicitur adesse ius utendi et *abutendi*, non intellegitur proprius abusus qui sit malus usus, sed usus qui sit rei per usum absumptio seu consumptio. Neque ad malum usum quispiam habet proprium ius, quamquam mali usus ratio reddenda non est alteri homini; neque propter malum usum res desinit esse domino propria, nisi forte in quibusdam causis lex publica id propter bonum commune statuerit.

R. 4. Dominium plenum habere potest homo in bona externa seu fortunae quae vocant. Habet etiam dominium in suam famam; non habet dominium sed usum tantum sui corporis suarumque facultatum: quamquam enim corpus et vires et facultates maxime sunt meae, tamen non possum de iis seu de earum substantia disponere, neque mei ipsius esse possum superior vel dominus — qui solus Deus est. *Th. m.* I, 575. 758 sq.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Destruens res suas Suidas iniustitiam⁵⁵⁵ quidem non commisit; nemo enim praeter ipsum ius in eas habet. Attamen peccavit non solum contra Deum male utens creaturis, sed etiam laesione caritatis proximis debitae contra hominum communitatem, siquidem res huius vitae adsunt ad utilitatem hominum universim sumptorum; neque ex eo, quod per rerum divisionem transierunt in dominium privatum dominique privati utilitatī imprimis servire debent, priorem suam destinationem amiserunt. Qui igitur res suas nolit amplius habere ad suam utilitatem, eas non destruere sed aliis eorumque utilitati committere debet, si modo res sunt vere utiles. Attamen malitia qua mortalis non aestimatur ad normam iustitiae, sed ex longe maiore excessu vel ex motivo vere maligno.

R. 2. Quod Suidas titulos istos combussit, re vera non destruxit ullam rem utilem, sed se tantum dominio abdicavit; nam eo ipso aliis, qui industrialis instituti partem habent, lucrum accrescit.

Id igitur per se peccato caret. Verum practice facile accidit, ut ista translatio in hos dominos et translationis modus fuerit plane imprudens, cum exstiterint alii gravi necessitate pressi, quibus potius sit succurrendum; quare hoc modo peccatur prodigalitate, potest peccari contra caritatem, immo contra iustitiam si Suidas hoc modo debitis solvendis se imparem constituat.

R. 3. Quod famam suam adeo leviter exposuit eamque proiecit,⁵⁵⁶ si solum Suidam respicimus, non fuit peccatum iniustitiae seu iniuriae; nam nemo erga se potest esse iniustus, quia nemo a se invitatus pati potest quidquam. Nihilominus: 1) si fecit sine causa honesta, peccavit imprudentia et cuiusdam prodigalitatis specie; immo, si propter infamiam ineptum se reddidit gravibus officiis implendis, peccavit graviter. 2) Si ipsius diffamatio famam laesit suorum graviter, vel ita ut cum alio gravi nocumento coniungeretur, graviter laesit iustitiam et pietatem erga suos.

DE DOMINIO IN ALIOS HOMINES. — DE SERVITUTE.

Casus. (165)

Suetonius, capellanus, zelosus propagator associationis pro Africa iuvanda, in contionibus miserrimum statum servitutis depingit eumque plane contra legem naturalem esse dicit, neque posse quemquam sine gravi peccato servum proprie dictum tenere. Eius parochus habet haec pro immodicis exaggerationibus, id solum laborandum esse, ut servorum sors reddatur tolerabilior, de cetero nigritas natura ad servitutem destinatos esse. Hinc disputationes dissensusque inter eos oriuntur.

QUAERITUR 1° num Suetonius iudicaverit recte.

2° quid de parochi sententia.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Servitus ita intellecta, quod dominus⁵⁵⁷ de ipsa servi persona deque eius vita disponere pro libitu possit, cer-

tissime est contra ius divinum et naturale: sunt enim *cuiuslibet* homini iura quaedam innata et inalienabilia.

R. 2. Servitus vero, quae, servatis quidem iuribus illis cuicumque homini necessariis, labores omnes laborumque fructus alicuius hominis (servi) addicat alteri (domino), atque huic imponat obligationem servi alendi: non ita repugnat naturae naturalique iuri, ut non possit causa cogitari vel exsistere, ex qua licita evadat.

Sic non solum in poenam imponi potest servitus; sed etiam libera conventionem aliquis se ipsum servum perpetuum alterius facere potest.

R. 3. Ex quo patet Suetonium re ipsa ultra verum rem exaggerasse. Quodsi ita esset, ut ille dixit, cogeremur dicere Ecclesiam tum indirecte tum directe statum illicitum approbasse, immo ipsam S. Scripturam iura et officia commendasse, quae essent legi naturali contraria: quod est impium et blasphemum. Conditionem enim servorum legitimam esse posse omnes fere paginae Veteris Testamenti sumunt et confirmant, neque pauci Novi Testamenti loci idem praestant.

558 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Nihilominus status servitutis iuri naturali, quamquam non omnino repugnat, minus tamen convenit: hinc est etiam, quod Ecclesia semper inter opera bona et maxime commendanda servorum manumissionem numeravit. Cuius recentissimum exemplum habemus ex litteris encyclicis Leonis XIII ad episcopos Brasiliae „*In plurimis*“ d. d. 5 Maii 1888 et aliis litteris ad catholicos orbis episcopos „*Catholicae Ecclesiae*“ d. d. 20 Nov. 1890.

Fieri quidem potest, ut pro certis hominibus seu individuis melius sit, ad tempus, servata conditione servili, sortem mitiorem reddere, quam eos plena libertate, qua uti non possint, donare cum periculo et temporaliter et pro aeternitate pereundi. Attamen universim praestat singulos exsistere liberos suique dominos, vel ex libera tantum conventionem ab aliis dependere.

R. 2. Gravissimum utique crimen est, homines insontes invitos facere servos: quare detestandi criminis rei sunt omnes, qui eiusmodi capturae vel commercio servorum cooperantur vel favent.

559 R. 3. Quomodocumque demum servitus existit: servis (nisi forte quoad quaedam excipias eos, qui criminis causa loco iustae necis captivitatem vel servitutem patiantur), manet non solum ius ad vitam, sed etiam ad matrimonium, ad famam, ad spiritualia et supernaturalia bona pro omnibus instituta: quare his iuribus laedendis vel impediendis iniustitia eaque ex se gravis committitur. *Th. m.* I, 760.

R. 4. Concludendum igitur est etiam parochum limites iusti et veri omnino excessisse; atque id solum ei concedendum est, in liberandis servis abolendaque servitute non omnia fieri uno impetu posse, sed prudentia opus esse atque moderatione et praeparatione, maxime autem id etiam providendum esse, ne multitudo, subito libertate donata, mediis ad victum destituta sit, neve omnibus stimulis carens in vicio et inscitia et pigritia tabescat.

DE DOMINIO FILIORUM FAMILIAS (I).

Casus. (166)

Agilulphus adulescens 17 annorum, operarii filius, ipse etiam in fabrica laborat; ex salario hebdomadario accepto parentibus solvit pro victu et habitatione, reliqua insumit pro se, pro lusu et potatione.

Gundolphus, paris condicionis adulescens, videtur quidem totum salarium parentibus tradere, et dein ab illis parvam aliquam partem recipere, qua pro arbitrio suo utatur; re ipsa tamen multo plus ex salario sibi solet retinere.

QUAERITUR 1° quae sint iura filiorum familias in bona fortunae.

2° quid iuris sit in casu proposito duobus illis iuvenibus.

3° quid confessario agendum cum eiusmodi filiis.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Missa distinctione iuris Romani in bona filiorum castrensia, quasi-castrensia, adventitia, profectitia, iura recentiora generatim *duo genera* bonorum statuunt: 1) bona filiorum *libera*, quae scilicet pleno usu et administratione ad filium pertinent; 2) reliqua non-libera, quorum administratio et ususfructus non ad filium, sed ad patrem pertinet. Priora sunt ea quae filius proprio labore vel separata industria acquirit, vel quae ei sive inter vivos sive per ultimam voluntatem *ita* data sunt, ut donator omne ius paternum excluserit.

R. 2. De bonis non-liberis sermo esse potest, quamdiu filii manent sub paterna potestate seu emancipati non fuerint.

Emancipatio fieri debet, filio volente, vel secundum alia iura eo ipso fit, quando filius aetatem maiorennitatis (nunc fere ubique pro filiis et filiabus est aetas 21 annorum completorum) attigerit. Emancipatio fieri *potest* a patre (cum consensu senatus curatorii), quando filius compleverit aetatem annorum 18 (vel etiam 15). Cf. *Th. m. I.* 887 sqq.

R. 3. Quamquam bona filiorum libera usufructui parentum non subiacent, parentes tamen administrationem habent, nisi forte donator etiam *hanc* exclusit (C. Germ. § 1638), atque postulare possunt, ut ex iis, quae filius labore acquirat et saltem ex redditibus bonorum quae possidet, sustentatio et educatio fiat, antequam ipsi parentes ex suis ad has expensas ferendas teneantur (C. G. § 1602. 1603). Cf. C. C. (Gall.) a. 385. 387. 389.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Agilulphus aetate minor est neque aliud quidquam videtur in bonis habere, nisi quod labore suo lucratur.

Labor in fabrica est sane labor proprius, ac proin filius ea quae ex illo acquirit libere quidem possidet in suum usum et fructum secundum leges, nisi forte parentes ipsi sustentatione filii indigeant: in quo casu leges ipsae illud sustentandi onus, in quantum possunt, filiis imponunt. Semper autem administrari debent ea bona a parentibus. — Immo si leges positivae nihil disponunt, videtur ex solo iure

naturali parentibus ius inesse, ut ipsi filium minorem *locent* atque mercedem totam sibi tradendam postulent, quamdiu ipsum filium sustentant atque instituunt.

R. 2. Peccat igitur Agilulphus, si partem salarii parentibus in-
sciis et invitis eorum administrationi subtrahat et male insumat;
immo non immunis est omnino ab iniustitia, si simulat se plus non
accipere, quo inducat parentes, ut minore retributione sint contenti,
quam ipsi pro filio expendant. — Si vero parentes id sciunt et silent,
iniuste non agit, sed, si quid peccat, peccat sola prodigalitate ex ex-
cessu in expensis.

R. 3. Clarius etiam est Gundolphum peccare pecuniae notabilis,
quam parentibus administrandam dare debuit, subtractione. Verum
parentes videntur vel ex ea parte, quam filius tradit, eius sustenta-
tioni providere posse, vel libentes reliquam partem condonare. —
Quare si partem retentam plane utiliter impendit vel parcendo con-
servat, non dixerim eum peccare graviter.

562 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Generatim insistendum est, ut filii minores
totam mercedem parentibus referant atque tradant.

R. 2. Si vero filius viderit id sibi damno fore, eo quod parentes,
etsi non indigeant, ex salario filii pro sua condicione lautius vivant,
non reservantes lucrum superfluum pro filio: filius non peccat, si sibi
praecavet et ipse salarii excessum retinet, postquam satis solverit
pro sua sustentatione.

R. 3. Immo si filius satis lucratur atque modici quid expen-
dere vult recreationibus honestis, parentes vero nimis parci sunt in
concedendo, peccato verti non potest filio, si modici quid retinet.
Verum haec confessario norma sit potius post factum, quam antea:
expedit enim hac in re potius severiorem quam laxiorem esse, ne iu-
venili levitati habenae laxentur.

DE DOMINIO FILIORUM FAMILIAS (II).

Casus. (167)

Patre senescente, Carolus filius per complures annos nomine patris ne-
gotio praeerat atque diligentia et industria bona familiae non parum auxit.
Mortuo patre sine testamento, Carolus praetendit sibi plus deberi quam
fratribus et sororibus minoribus, qui, nedum auxerint, sed sumptibus et ex-
pensis suis diminuerint bona paterna. Illis nolentibus Carolus, cum publice
et coram lege non possit, clam aliquot milia marcarum sibi retinet.

QUAERITUR 1° debeaturne filiis pro labore in domo et negotio paterno retributio.
2° quid de-agendi ratione Caroli post patris mortem.

Solutio.

563 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quamdiu filius minor est et sub paterna
potestate, debet secundum parentum voluntatem et statum pro viribus

rebus domesticis auxilium praestare; neque pro hoc labore quidquam retributionis iure suo postulare potest. Satis enim ei esse debet a parentibus educari et sustentari.

Ita ius Germ. § 1609 expresse statuit, idque omnino conformiter naturali legi pietatis filialis erga parentes.

R. 2. Hac in re sane non potest discrimen illud attendi, quod, si plures adsint filii, alii aliis plus fortasse laborent et in communem utilitatem conferant. Quod si re ipsa notabiliter obtinuit, parentum est, ex aequitate quadam providere, ut donis vel praelegatis quadam aequalitatem inducant. Stricta tamen atque iustitiae obligatio haec non est.

R. 3. Si quid impensum est in educationem unius filii prae aliis, idque notabiliter excedat communem condicionem parentum: leges positivae generatim praescribunt, ut ille excessus computetur, quando, defunctis parentibus, facienda sit bonorum divisio, nisi parentes id vetuerint adeoque liberaliter uni filio plus quam aliis voluerint favere.

R. 4. Si quando filius *maior* pergit laborare in domo et negotio paterno, ille certe mercede dignus est, nisi volens resignaverit. Qua in re fieri potest, ut leges *praesumant* resignationem et liberalem donationem ex parte filii etiam in iis casibus, in quibus id nequaquam voluit, sed solum ex respectu erga parentes expresse non postulavit, de cetero exspectans fore, ut sibi compensatio a parentibus fiat.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Videndum ante omnia est, num Carolus 564 labores suos impenderit qua filius maiorennis — id quod videtur omnino ex casu elucere. Nam pro laboribus, quos praestitit in aetate minore, si proprio Marte sibi sumat compensationem, agit iniuste.

R. 2. Dein videri debet. num pater Carolo maiorenni spem fecerit certae alicuius summae, quam prae aliis filiis ei pro compensatione dare voluerit, sed a qua efficaciter danda, morte praeventus, impeditus sit. Si ita est, haec promissio potest considerari ut onerosa et quasi ex iustitia vel ut conventio quaedam filium inter et patrem, quo determinabatur compensatio, quam Carolus postulare iure poterat.

Quo in casu, etsi leges positivae Carolo non ita faverent, ipse nihilominus in foro conscientiae posset, etiam occulta compensatione, ex bonis paternis tantum sumere, quantum pater iudicaverit.

R. 3. Quodsi nihil positivi actum sit inter Carolum et patrem, neque tamen pater positivam voluntatem ostendit aliis filiis prae Carolo plus favere, vel Carolum satis superque remuneratum iri dixit aequali cum aliis hereditatis portione: Carolus iniuste agere non videtur, si ante aequalem bonorum paternorum divisionem tantumumat, quanti sit rationabiliter et moderate aestimandus labor et industria, quam ipse prae aliis in communem utilitatem contulerit: quae aestimatio facile ad aliquot milia marcarum potest pertinere. Nemo sane extraneus v. g. annuo salario aliquot centenarum marcarum videtur contentus fuisse; filius autem familias non est extraneo deterior.

DE DOMINIO FILIORUM FAMILIAS (III).

Casus. (168)

Fridolinus, filius familias, in paterno negotio mercatorio agit ut unus ex commissariis munusque suum generatim secundum mandata patris fideliter exsequitur. At ei displicet tanta patris cautio. Quare cum nuper videret occasionem negotii nonnihil quidem periculosi, sed ex quo sperari poterat magnum lucrum, sumpsit, inscio patre, ex eius pecunia, quae aliquin lucrum duarum centesimarum tantum fecisset, 5 milia marcarum, et brevi facit coemptione mercium lucrum expectatione maius aliorum 10 milium marcarum. Quod cum noverit, silet sibi quae lucrum illud vult occupare; quapropter in consuetis itineribus etiam suas merces vendere studet.

QUAERITUR 1° licueritne Fridolino ita agere.

2° cuinam iure lucrum illud addici debeat.

3° quae sit post factum Fridolini obligatio.

Solutio.

565 AD QUAESITUM 1^m R. Sunt plures modi possibiles, quibus Fridolinus egerit. Aut enim voluit pecuniam illam sibi propriam facere; aut pecuniam ut pecuniam patris in negotio paterno impendere, patre invito; aut, cum patrem non posset commode interrogare, consensum eius in hoc particulari casu praesumpsit.

Si *primo* modo egit, certo graviter peccavit, etsi habuerit voluntatem restituendi, si posset; fecit enim furtum cum voluntate postea fortasse rem restituendi. Attamen haec voluntas rationem furti minuit quidem, sed non aufert.

Si *altero* modo egit, etiam egit graviter illicite; nam talem administrationem invito domino sibi arrogare in tanta summa est gravis alieni iuris laesio.

Si *tertio* modo egit, non peccavit, si modo rationabiliter et probabiliter consensum praesumpsit.

566 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Fridolinus *primo* modo egit, commisit quidem furtum et restituendi obligationem contraxit pro casu, quod forte in negotio isto falleret; sed lucrum totum sibi acquisivit, sive est filius maior sive minor aetate.

R. 2. Si *secundo* vel *tertio* modo egit Fridolinus, lucrum per se debebatur patri, quia et pecunia patris erat, et mercatoria negotiatio *nomine patris* agebatur: praeter duo illa momenta autem nihil est, quod in lucrum influxit. — Verum si filius interea munus suum ordinarium fideliter ut alias exercuit nihilque in eo neglexit, sed aucto suo labore et industria illud extraordinarium lucrum fecit, aequum est, maxime si est filius aetate maior, ut largam remunerationem accipiat.

567 R. 3. In *secundo* modo agendi etiam distinctione opus est, si accurate determinare volumus, quid summo iure Fridolinus possit *sibi* accipere seu retinere. Potuit enim, ut in R. 1 dixi, totum negotium agere nomine patris: tunc valet, quod ibi dictum est. Potuit autem

pecuniam quidem considerare ut pecuniam patris, in eius dominio manentem, negotium vero seu labores etiam *suo nomine* facere, quasi agens contractum societatis cum patre, ita ut unius sit pecunia, alterius labor et industria. In quo casu peccavit quidem, ut dixi, contra patris consensum eius pecuniam periculo exponens; lucri tamen facti dimidiam partem sibi retinere posset.

AD QUÆSITUM 3^m Responsio patet ex modo dictis ad Quæsitum 2^m pro diversa agendi ratione, qua Fridolinus negotium illud tractare voluerit et re ipsa tractaverit.

IURA UXORIS (I). — UXOR INDUSTRIA.

Casus. (169)

Uxor praedivitis viri, quae dotem non attulerat neque communionem bonorum acquirendorum fecerat, cum videret matrimonium manere sterile, cogitavit sibi pro tempore viduitatis providere. Hinc partim ex bonis viri clam surreptis, partim ex eleemosynis et donationibus, quas secundum statum suum facere poterat, sed non fecit sibi quae ipsa applicuit, partim ex iis, quae parcius vivendo sibi subtraxit et reservavit, partim ex labore proprio quem ultra debitum fecit, collegit sibi summam 3000 marcarum; quas committens familiari fideli per eum occulte particeps erat negotiationis, quo felici successu intra decem annos bona sua auxit usque ad summam 30 000 marcarum.

QUÆRITUR utrum bona illa sibi retinere possit an heredibus viri sui cedere debeat.

Solutio.

AD QUÆSITUM R. 1. Casus ille fundamento seu motivo caret 568 in iis locis ubi, sicut in iure Germ., uxori superstiti satis ampla *pars legitima* hereditatis defuncti mariti ascribitur. — In iis locis, ubi viduae non satis providetur per leges, eiusmodi casus facilius accidere potest. Ceterum solutio inde non pendet.

R. 2. Casus ille proponitur et solvitur a Th. Tamburini, *In decalog.* l. 8, tr. 1, c. 2, § 3, n. 15 et 16 hoc modo:

1. Neque totum tenetur restituere, neque totum potest retinere; nam bona illa, ex quibus collectis lucrum fecit, partim erant et manserant furtiva, partim considerari ab uxore poterant ut sua.

2. Bona, quae manserant furtiva, restituenda sunt viri heredibus, idque simul cum damno vel lucro cessante, quod propter carentiam illorum bonorum vir eiusve heredes incurrerint.

3. Lucrum autem, quod factum est, sive ex bonis furtivis sive ex iis quae uxor facere poterat sua, cum non sit fructus pecuniae sed industriae, retinere uxor poterit.

4. Ut igitur ad singula descendatur: restitui debent secundum 569 auctorem laudatum:

1) pecuniae clam surreptae [addiderim has restituendas esse heredibus, nisi de maiore damno constet, cum fenere hodieum consueto].

2) eleemosynae, quas uxor non faciens pauperibus sibi applicuerat, eo quod ipsa inter pauperes non potuerit computari: hanc summam, dicit Tamburini, utpote quae manserit in dominio viri, restituendam esse heredibus viri vel ex probabili viri voluntate pauperibus distribuendam. [Neque hic de fenere annuo computando constet, cum vir illud nullatenus percepturus fuisset. Alias de restitutione cum Tamburini sentiendum est in iis locis saltem, ubi uxori superstiti ex bonis mariti solet provideri. Ubi vero ita non fit, uxor, si sit aetate iam provecta atque spe habendi unde vivat careat, mihi videtur inter pauperes reputari posse: quapropter circa illam summam in eo casu restitutio non videtur esse urgenda.]

3) Pecunias, quas loco donationum liberalium uxor sibi seposuit, Tamburini putat saltem non omnes heredibus viri esse restituendas, cum uxor non fuerit extraneis deterior atque ita aliqua saltem etiam sibi videatur potuisse donare [idque eo magis sustineri posse censeo, quo minus ex hereditate viri uxori fuerit praevisum — Quapropter si nimia sunt, quae uxor ita sibi retinuit, partem restituat, reliquam partem retineat: facile dimidia pars vel etiam ultra uxori concedi poterit].

4) Quae parcius vivendo sibi reservavit, uxori secundum Tamburini cedunt. [Circa quae observo: si uxor a marito certam summam consueverat accipere, quam posset pro se suisque sumptibus expendere, dubium non est uxorem bona illa residua tamquam parsimoniaalia retinere posse. Si autem certam summam non accepit, vir nihilominus contentus erat de eo quod uxor tantum pro se insumeret: maius quidem dubium est, num uxor ea, quibus placebat, sua poterat facere. Verum si vir liberalis fuit, praesumi potest eum non contradixisse vel non contradicturum fuisse: ac proin obligatio haec restituendi non est urgenda; minus etiam obligatio fenus illius summae computandi.]

5) Quae ex proprio labore uxor lucrata est, sane plene sua fecit eaque omnia retinere potest.

Hinc concludendum est uxorem longe maiorem partem sane sibi posse retinere; computationem vero eorum, quae viri heredibus, quae pauperibus restitui debeant, ipsa facile instituere potest.

IURA UXORIS (II).

Casus. (170)

Eulalia uxor viri nimis parci eo inscio et invito largiores facit expensas in proprium usum usumque familiae; interdum etiam ad pias causas confert, ad quas maritum collaturum non fuisse scit.

Melania e contrario habet virum prodigum, qui quod superest ex lucro sui laboris solet luxu consumere: quare uxor timens, ne postea ipsa cum familia penuriam passa sit, paullatim viro aliqua subducit et seponit, ita ut decursu annorum collegerit notabilem summam, ex qua clam potuerit sibi parvum censum vitalitum emere. parentes egentes etiam nunc possit sublevare aliasque eleemosynas facere. Mox defuncto marito re vera censu suo indiget magis, siquidem maritus non solum nihil reliquit, sed ne omnia

quidem debita apud caupones contracta ex bonis relictis solvi possunt: quae uxor occultatis rebus suis solvere renuit, siquidem maritus multo amplius expenderit pro se, quam ipsa seposuerit.

QUAERITUR 1° quae sint vel esse possint bona uxoris.

2° quale ius uxori competat in bona mariti vel familiae.

3° quid dicendum de agendi ratione Eulaliae et Melaniae.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. Diversa iura hac in re statuunt diversa. 570
Generatim tamen tria genera bonorum coniugis existere possunt:

1) bona reservata, quorum administrationem et usumfructum vel saltem usumfructum coniux sibi reservat; 2) ea bona, quorum administrationem et usumfructum habet maritus, quo iuvetur in matrimonii oneribus, sed quorum dominium retinetur a coniuge — quae bona modo vocantur dotalia, modo alio nomine; 3) bona communia, quae in utriusque utilitatem, immo in totius familiae commodum cedunt, administrantur quidem a marito, dividuntur vero quoad dominium, soluto matrimonio, in duas partes. Ut communia possunt statui omnia utriusque coniugis bona, vel quaedam tantum; possunt statui ea quae inferuntur in matrimonium, vel ea tantum quae stante matrimonio acquiruntur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si bona *communialia* adsunt, quae bona 571
familiae vocari licet, ex iis, in quantum sufficiunt, uxor ius habet ut sumantur quae necessaria sunt ad suam suaeque familiae sustentationem aliasque *obligationes* quascumque implendas. Ita saltem ex iure Germ. (cf. § 1604).

R. 2. Quare secundum hoc ius, antequam bona sua separata expendat, ex bonis communibus sustentare potest parentes indigentes atque filios ex priore forte matrimonio genitos. — Alibi mediam partem harum expensarum potius ex bonis reservatis sumere vel, cum forte ventum fuerit ad dotarium bonorum restitutionem, in ea computare debebit, nisi maritus volens plus concesserit.

R. 3. Si uxor nihil intulit neque possidet bona reservata neque adsint bona communia: maritus ex se suisque bonis et laboribus uxorem sustentare eiusque obligationes exoriturus implere debet, cum uxor eum iuvet in gerendis rebus domesticis: hoc enim officium iniens matrimonium in se volens assumpsit.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Eulaliae agendi ratio nonnihil inquiri 572
debet. Ad eas expensas faciendas ius habet, quae necessariae sunt ad servandum convenientem familiae statum atque condicionem. Si igitur maritus, nimis parvus, ne ea quidem vult concedere, non peccat clam ea assumendo; excedere autem familiae statum, invito marito, non licet. Immo in dubio standum est voluntati mariti, si eam seriam expresserit atque in ea insistit; atque semper curandum est, ne clan- culum agens uxor pacem cum viro perturbet.

R. 2. Si Eulalia notabiliter excesserit familiae statum convenientem contra certam et seriam mariti voluntatem, per se id restituere debet

ex bonis propriis, si quae habet, nisi sumi possit maritum post factum condonaturum esse: alioquin studeat maiore diligentia et labore domestico id compensare.

R. 3. Quoad eleemosynas fere idem dic. Potest enim Eulalia, etiam inscio vel fortasse etiam invito viro, eleemosynas secundum statum familiae ordinarias et consuetas facere. De *notabili* excessu dicendum est, ut antea.

573 R. 4. Quoad *Melanium*. Si revera maritus prodigalitate sua familiam in indigentiam coniecturus sit, uxor utitur iure suo id praecavens et clam quaedam seponens. Hoc enim modo gerit providam curam eam, quam maritus gerere debet sed neglegit.

R. 5. Neque quod ex pecunia sic collecta parentes indigos sustentaverit, atque paucas eleemosynas secundum condicionem et statum suum fecerit, id uxori culpae erit. — Immo quod sibi modesto aliquo censu vitalitio providerit, si iuste timere debuit maritum sibi forte superstiti nullatenus provisurum esse, puto *Melanium* non peccasse. Viri enim est non solum uxorem alere, dum ipse in vivis est, sed etiam superstiti viduae, quae totam vitam in curam domesticam impenderit, ita providere, ut modeste possit vivere. Cf. supra cas. 169.

574 R. 6. Gravior difficultas oritur ex eo, quod defuncto marito non solum non relinquuntur bona communia, sed *debita*. Cum enim uxor, ut ex casu sumi debet, non habuerit bona propria, sed omnia fuerint vel mariti vel communia, videtur etiam valor census illius vitalitii pertinere ad bona viri defuncti vel ad bona communia: quod si est, ille imprimis impendendus est in debita extinguenda.

Mitior tamen quaestionis solutio non videtur absolute excludenda, sed in favorem *Melaniae* circumstantiae accuratius inspiciendae sunt.

Si neque maritus ille nunc defunctus neque creditores illi caupones quidquam scierunt de summa a *Melania* collecta, et maritus levius contraxit, caupones admiserunt debita illa, quibus probabiliter maritus impar evasurus esset solvendis. Illi igitur sibi ascribant damnum. Quamquam autem haec sola consideratio rem non evinceat, videri debet, num uxor potuerit ab initio matrimonii „acquaestum“, i. e. ea quae stante matrimonio acquirebantur, pro bonis communibus considerare. Quod si ita est, et maritus, postquam acquisiverat, demum in prodigalitatem prolapsus omnia dissipavit: uxor proprio Marte id exsecuta est, quod a marito postulare poterat, ut sibi quavis hebdomada vel quovis mense daretur certa summa, marito plane subtracta, pro cura sui et familiae. Quae parcius vivendo seposuit, haec *sua* fecit neque obligata erat, ut ea relinqueret communia. Sic igitur absolvi potest ab obligatione solvendi debita viri.

BONA CLERICORUM.

Casus. (171)

Celerino paracho sine testamento defuncto heredes legales eius bona residua accipiunt: similiter Raymundi canonici bona accipit nepos in testa-

mento heres scriptus, cum obligatione parva quaedam legata in pias causas solvendi.

- QUAERITUR 1° quae sint diversi generis bona clericorum eorumque in ea iura.
 2° quid de agendi ratione Celerini et Raymundi.
 3° num heredes tuta conscientia bona illa possint accipere.

Solutio.

AD QUAESITUM 1um R. 1. Distinguuntur 1) bona *patrimonialia*, quae clericus possidet ex paterna hereditate, sed extenditur illud nomen ad omnia ea bona, quae ex qualibet donatione aut causa profana clericus possidet.

2) *casualia*, quae clericus occasione functionum sacrarum percepit, v. g. ex stipendiis Missarum, iuribus stolae etc.;

3) *parsimoniaia*, quae parcius vivendo, quam licite vivere potuit, ex bonis ecclesiasticis seposuit;

4) *ecclesiastica*, quae percipit ex fructibus beneficii ecclesiastici vel ex eo fonte, qui loco ecclesiastici beneficii subrogatus est (sume pensionem, quam respublica vel fiscus solvit pro compensatione fundorum ecclesiasticorum saecularizatorum).

R. 2. Ex ecclesiasticis bonis licebit clerico ea omnia sumere, quae ad honestam sustentationem pertinent: quae comprehendit omnes expensas secundum statum ipsius clerici necessarios.

R. 3. Quae post honestam sustentationem (ad quam sane pertinent non solum hospitalitas erga consanguineos et amicos, sed etiam quaedam remunerationes gratitudinis, atque etiam convenientes animi relaxationes) supersunt, pro pauperibus vel causis piis expendi omnino debent, idque saltem ex lege ecclesiastica et oboedientia, si minus ex iustitia, ita tamen ut in laesione huius obligationis materia parva longe latius extendi debeat, quam in strictae iustitiae laesione.

R. 4. In bona patrimonialia, casualia, parsimoniaia clericus liberum omnino dominium habet, sicut reliqui homines.

R. 5. Nihilominus non decet de iis ita disponere, ut cognati non indigentes omnia capiant; id enim populo fidei parum est aedificationi.

Cf. de omnibus *Th. m.* I, 898—900.

AD QUAESITUM 2um R. 1. Supponi debet quoad *Celerinum* eum voluntarie omisisse testamenti confectionem, ut heredes legales in bona superstitia possent intrare, vel saltem eum haec futura esse praevidisse: alioquin de eius „agendi ratione“, cum culpa careat, quaeri iam non potest, cum humano modo nihil egerit vel agere omiserit.

R. 2. Si igitur Celerinus ex industria vel culpabiliter omisit testamentum, de eius agendi ratione vix aliter dicendum est ac de agendi ratione Raymundi. In utroque videndum est, num beneficium fuerit adeo pingue, ut ea, quae honestae sustentationi conveniant, superaret. Quod nostris temporibus raro obtinet. Si autem re vera

obtinuit, et Celerinus et Raymundus male egerunt, cum contra praescriptum Ecclesiae bona ecclesiastica expenderint, excepto casu. quo cognati illi pauperes existant; nam in eo casu pietas postulat, ut cognati ante alios subleventur.

R. 3. Verum, etiamsi Celerinus et Raymundus poterant omnes fructus ecclesiastici beneficii in honestam sustentationem impendere atque reliquis bonis parcere: nihilominus, si utcumque summam notabilem collegerant, populo fidei vix non scandalo est parochum vel sacerdotem neglectis causis piis solis cognatis providere.

578 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Facilius responderi potest quoad heredem testamentarium, Raymundi nepotem. Nam sententia probabilis a S^o Alphonso agnita (III, 492, Q. VIII) dicit: etiam si testator graviter peccaverit contra leges de bonis seu fructibus ecclesiasticis disponendo, tamen heres vel donatarius accipere potest, cum ex parte clerici malitia actus oblatione completa est; neque heres ad eam concurrit.

R. 2. Aliter quoad Celerinum, si ex inopinato defunctus est, ita ut testamentum condere non posset. Nam si ita, praesumendum est eum voluisse praecepto Ecclesiae et obligationi suae satisfacere. Quare heredes *ea bona*, quae *ex ecclesiasticis* fuerint residua, ex iustitia erga defunctum in pios usus expendere debebunt.

R. 3. Si autem Celerinus ex industria testamentum omisit, *iustitia* quidem non obligat heredes, ut ex residuis bonis in pios usus impendant; verum ea bona, quae constiterit esse ex ecclesiasticis, transeunt ad heredes cum eadem obligatione *religionis*, quae iis inhaeserat, cum essent in proprietate clerici defuncti.

Expediatne heredes id monere, an praestet eos in bona fide relinquare, prudentiae confessarii seu consilarii est discernere.

IUS AUCTORUM.

Casus. (172)

Emericus composuit sibi sermones et conferentias scientificas quas amico commodavit. Ille, cum has elucubrationes valde probaret, eas transcripsit atque ad promovendum bonum publicum eas typis imprimendas vulgandasque curavit.

Quod idem fecit, cum interfuisset longiori seriei sermonum, quos celebrator in templo suae urbis habuit.

Demum cum in vicino regno apparuisset utilissimum opus apologeticum, illud translatum in linguam suam vernaculam atque etiam in sua patria vulgavit.

QUAERITUR 1° quae sint iura auctorum.

2° num vel quomodo Emericus peccaverit auctorumve iura laeserit.

Solutio.

579 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si quis aliquod ingenii sui opus perfecit necdum publici iuris fecit, ius naturale prohibet, quominus alter, auc-

tore invito, illud publici iuris faciat. Nam vix quidquam est, quod adeo sit sub dominio hominis quam foetus sui ingenii; quare ipse, exclusis aliis, de eo eiusque usu debet posse disponere.

R. 2. Plane puto idem dicendum esse de sermonibus lectionibusve etiam publice habitis iis, quos orator vel lector solet coram diverso auditore repetere: nimirum prohibitum esse iure naturae, ne quis auctore invito eos excipiat atque *divulget*. Nam si id fieret, auctor ipse multum impediretur, quominus rebus suis libere ut antea uteretur.

R. 3. Probabile est ipsum ius naturae prohibere, quominus liber editus, invito auctore vel editore, recudatur vel etiam — si modo probabile damnum auctori vel editori inde oriri possit — quominus in aliam linguam translatus denuo edatur. Nimirum hoc modo auctor editorve operis impeditur a lucro convenienti, quod naturaliter sequitur ipsum opus eiusque divulgationem, atque ipsum opus ultra intentionem auctoris divulgatur. Utrumque invadit ius auctoris et eius, quocum ius illud communicavit, videlicet editoris vel impressoris libri. *Th. m. I.*, 904 sqq.

R. 4. Quoniam vero aliqui hoc naturale ius in dubium vocant, atque re vera saltem id dubium est, quamdiu etiam post mortem auctoris hoc illius ius in heredibus protegendum sit, convenientissime per leges positivas certa iura certique limites definiti sunt, immo per conventiones internationales iis robur est adiectum. Haec secundum positivas determinaciones locorum etiam in conscientia obligant.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In *primo* casu Emericus certe peccavit, 580 nisi ignorantia magna excusetur. Neque solum ratione damni, quod auctori probabiliter intulit, egit omnino contra iustitiam; sed ratione solius publicationis iniustitiam contra auctorem commisit, cuius fortasse multo magis interest res suas occultas tenere quam lucro carere.

R. 2. Censeo etiam in *secundo* casu Emericum commisisse iniustitiam: quod tamen practice solummodo eatenus urgendum est, in quantum leges positivae, auctori faventes, laesae sunt: ex lege laesa auctor tamquam de iniustitia contra se commissa merito potest conquiri satisfactionemque postulare. — Si autem agitur de iis sermonibus, qui, ut quam latissime divulgentur, orator ipse desiderat, vel quos consuetudo fert ab ephemeridibus publicari: *haec* divulgatio sive lege sive consuetudine permissa ab iniustitia immunis est.

R. 3. In quantum limites legum positivarum et conventionum Emericus etiam in *tertio* casu transgressus est, in hoc quoque casu iniustitiam commisit; ad restitutionem eam tenetur, quam definiverit iudex, si in ius vocatur. Si auctor rem in iudicio prosequi nolit neque tamen restitutioni renuntiat, id restituendum est auctori et editori, in quo secundum aequam aestimationem damnum passi seu lucro fraudati sint. Quodsi eiusmodi damnum non est probabile, Emericus ad compensationem pecuniariam non tenetur. Practice generatim videndum est, num soleat vendi in eiusmodi libris et quanti vendi soleat ius vertendi in alienam linguam.

BONORUM PRIVATORUM ACQUISITIO.

PRIVATA BONORUM POSSESSIO.

Casus. (173)

Polydorus inter operariorum coetus multas audivit obiectiones contra possessionem privatam: terram esse pro omnibus, eamque pro omnibus fructus ferre; hinc iniustum esse, eam ab aliquibus occupari aliosque excludi atque miseriae famique devoveri; saltem universali populi voluntate privatam proprietatem aboleri et in communem possessionem commutari posse, idque ut fiat expedire. Ipse, quid efficaciter respondeat, non plane perspicit; quare

QUAERITUR 1° quo iure nitatur privata possessio.

2° possitne communi suffragio vel positiva lege communitas bonorum induci.

3° quid ad rationes allatas respondendum sit.

Solutio.

581 AD QAESITUM 1^m R. 1. Divisio bonorum et privata possessio certo aliquo sensu iuris gentium, certo aliquo sensu iuris naturalis est. Iuris gentium et positivum est eatenus, quatenus non ipsa natura bona iam divisit, sed per ipsos homines, ubique tamen, demum divisio facta est. Iuris naturalis dicitur esse, quia ipsa ratio naturalis dictat non solum homini inesse facultatem quaedam sibi exclusive assumendi, sed etiam ad humanam vitam esse necessariam certam quandam divisionem rerum, quibus quisque particulatim utatur, sive relictis sive non relictis aliis in possessione plus minusve communi. (Cf. S. Thom. 2, 2, q. 66, a. 2.)

R. 2. Iuris naturalis simpliciter loquendo est facultas singulis hominibus insita, qua possint occupare sibiue propria facere ea, quae nondum a quopiam, i. e. neque a privatis individuisque hominibus neque a quacumque communitate, occupata sunt.

R. 3. Ius illud privatim possidendi lege divina omnino sancitum habemus, cum iubente Deo terram promissionis Moyses et Iosua dividerent, atque Deus in decalogo laesionem alienarum possessionum severe prohibuerit.

582 AD QAESITUM 2^m R. 1. Singuli quidem, qui volunt, res suas in commune conferre possunt: nolentes vero bonis suis privatis iureque acquirendi privari non possunt, neque per populum neque per legem, quia iure acquisito aliquem privare iniustum est, nisi bonum commune id postulaverit; lex autem iniusta vere non est lex. Tantum vero abest, ut bonum commune postulet privatarum possessionum abolitionem, ut potius eas summo opere suadeat vel morali quadam necessitate exigat.

R. 2. Potest tamen fieri propter exigentiam boni communis, ut certa quaedam genera bonorum subducantur commercio et possessioni privatae ac rei publicae vel communitati reserventur, idque etiam

per expropriationem eorum qui iam possident, facta tamen iusta compensatione.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Terram esse pro omnibus, id aliquo 583 sensu verum, alio sensu falsum est. Videlicet falsum est eam ita esse pro omnibus, ut omnes in omnia ius et aequum ius habeant, aut ita, ut omnia in communi esse *debeant*; sed verum est eam ita esse pro omnibus, ut omnibus facultas competat aliquo saltem modo participandi rerum ad vitam necessariarum, vel immediate eas colligendi, vel mediate ab aliis per contractum, laborem etc. eas acquirendi.

R. 2. Iniustum est terram ab aliquibus occupari ita, ut reliqui omnino excludantur, quominus partem habere possint eorum, quae terra progignit et quae ad vitam necessaria sunt: *concedo*; iniustum est, si aliqui a sola immediata possessione excludantur manente possibilitate res necessarias ab aliis acquirendi: *nego*.

R. 3. Quare etiam necesse non est aliquos fame perire. Immo in extrema necessitate ius divinum et naturale cuilibet facultatem tribuit sibi ea sumendi, etiam vi, si necesse fuerit, quae ad eam necessitatem sublevandam requiruntur. Hoc sensu sunt et manent omnia communia.

R. 4. Si supponatur — id quod numquam accidet — omnes 584 omnino, qui res privatas possident, consentire in id, ut haec omnia in commune conferantur, *valide* facta esset possessio in communi; si vero aliqui, etiamsi numero pauciores fuerint, dissentiant, eorum bona ne valide quidem communia fieri possunt; ceterum ne omnium quidem consensio istam innovationem *licite* poterit perficere, cum sit contra exigentiam boni communis naturae humanae sicut re ipsa nunc existit, imperfectionibus scilicet et cupiditatibus variis circumdatae.

VENATIO ILLEGITIMA.

Casus. (174)

Silvester, contra leges venatus, secum fert praedam aliquot animalium occisorum. Occurrit Titus, qui venandi ius a communitate conduxerat et sibi iure suo praedam postulat. Quod Silvester iustum esse negat; sed ne in iudicium trahatur, praedam quam secum fert cedit Tito, retenta tamen alia, quam in silvam absconderat, noctu asportaturus, at simul secum statuit contra Titum tamquam ex iniusta damnificatione occultam compensationem facere.

QUAERITUR 1° quomodo et a quo acquiratur dominium ferae occisae vel praedae captae.

2° Titusne an Silvester iniuste egerit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. In exercenda venatione videri debet, 585 num exerceatur contra animalia iam certo modo capta et occupata, sicuti occupantur, quando includuntur in arcto loco, unde evadere non possint, possintque facili negotio singula pro arbitrio attingi.

Quodsi in tali loco et contra eiusmodi animalia venatio fit, in singulis animalibus capiendis laeditur dominus, siquidem singula sunt iam ab illo occupata.

R. 2. Si vero fit venatio in loco aperto et pervio, animalia ibi existentia adhuc habent naturalem suam libertatem, nondum sunt occupata, ac proin per se fiunt primi occupantis, i. e. venatoris qui ea occidit vel capit. Ita saltem ex solo iure naturali abstrahendo a legibus positivis.

R. 3. Nihilominus quando iuste ius venandi quibusdam tantum competit, alii venatione immoderatiore illis inferunt damnum; ideoque secundum aequam aestimationem iustamque spem restitutioni fiunt obnoxii. Verum eiusmodi damnum non censetur illatum, nisi saepius vel plura animalia fuerint capta vel occisa. De reliquo leges etiam positivae, si quando singulorum etiam animalium venationem vetent et puniant, plerumque pro legibus ex se pure poenalibus habentur. Sed in quantum domino fundi vel ei qui ius venandi conduxit per leges datur facultas postulandi, ut sibi praeda capta tradatur, hoc ius in conscientia valet, et, postulatione facta, alter in conscientia praedam tradere debet.

586 R. 4. Accuratus aliquid et severius statuit novum ius Germaniae, quo fit, ut leges illae, si omnes spectantur, non pure poenales sint. Quatenus *vetant* venationem, existimo leges etiam illas posse sumi pro pure poenalibus. Sed in codice § 958 obstat, quominus venator, qui contra leges venatur, occupando praedam eius dominium acquirat. Unde fit, ut praeda maneat *nullius*; nam domini fundi vel *legitimi* venatoris non est. Hucusque enim fera etiam secundum leges erat *nullius*; quapropter ut alicuius fiat, debet occupari; praeter venatorem autem illegitimum, qui efficaciter occupare non potest, non est qui occupaverit.

Attamen si venator ille illegitimus nihilominus praedam secum sumpsit, inscio venatore legitimo, eamque vel consumpsit vel vendidit, cum in neminem peccaverit proprie contra iustitiam commutativam, restitutioni obnoxius non est, antequam legitimus ille venator sive dominus fundi rem cognoverit atque, quae sibi a lege conceduntur, serio postulaverit.

587 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Per se Silvester acquisivit dominium praedae; atque solum si immodice venatus est, ad aliquam compensationem per se tenetur: sed, ut antea dictum est, leges positivae obstare possunt, quominus dominium acquiratur, sicut re vera lex Germaniae obstat.

R. 2. Nisi leges positivae id Tito concedant, ut postulet sibi praedam dandam, non potuit iuste eam postulare ut rem suam. Verum pro renuntiatione iuris quod habuit denuntiandi Silvestri potuit etiamtum cum hoc pacisci de praeda sibi tradenda.

R. 3. Quod si ita actum est, Silvestro non licuit postea occultam compensationem facere; nam coactus est non iniuste ad feram tradendam, saltem sub condicione, quod Titus ipsum non denuntiaverit.

R. 4. Nihilominus praedam in silva absconditam Silvester potuit sine proprie dicta iniustitia retinere. Id 1) certum est, si ex sola pactione de non facienda iudiciali denuntiatione praeda transivit in dominium Titi: nam pactio erat de sola praeda praesenti, non de alia ignota. 2) Vix non idem dici debet etiam in eo casu, quo leges positivae dederint Tito ius sibi postulandi praedam a Silvestro captam. Postulavit enim solam eam a se occupandam, quam captam vidit, neque aliam occupare cogitavit, cum nesciret neque probare posset maiorem praedam esse factam, neque ante probatam venationem ulteriorem culpabilem ius postulandae praedae aderat. Id eo magis teneri potest, cum sinus quodammodo in lege poenali positiva, quae ius naturale venatoris ob culpam contra leges positivas commissam diminuat: quae poena num pleni iuris sit, antequam de culpa in foro externo agatur, potest dubitari. Summum igitur Silvester, si lege positiva prohibetur, quominus proprietatem huius praedae capiat, rem nullius retinet, vendit vel consumit, neque propter utilitatem vel pretium ex ea perceptum atque retentum committit iniustitiam, antequam re detecta a legitimo venditore ad cedendum sibi pretium cogatur.

FRAUDULENTA OCCUPATIO.

Casus. (175)

Venantius exquisitum cibum spargit columbis suis: quo saepe etiam columbae vicinorum attrahuntur. Quas cum videt in suo columbario, ne sibi postea aufugiant, impiger capere et occidere solet.

Similiter per canes suos sibi alios adiunxit: quos per aliquod tempus nutrit ac deinde vendit.

QUAERITUR num in illis casibus Venantio ita agere licuerit.

Solutio.

R. ad 1^m casum: Columbae quidem inter ea animalia referuntur quae dicuntur *mansuefacta*, non per se mansueta seu domestica, et proin. si revertendi consuetudinem ad proprium dominum amiserint, fiunt primi occupantis seu eius, in cuius columbarium se contulerint. — Verum Venantius videtur ex duabus rationibus plus aequo occupatione usus esse. Nam 1) quod aliquando columbae alienae in suum columbarium se contulerint, nondum probat eas amisisse consuetudinem ad priorem dominum revertendi; ergo adhuc sunt alterius: aliter, si iam constanter in columbarium Venantii veniunt. 2) Timendum est, ne *fraude* Venantius alienas columbas ad se attraxerit: fraude vero agere nemini licet; sed hoc reparandi damni obligationem secum fert.

Nihilominus quoad hanc rationem videndum est, quid consuetudo permittat, siquidem non omnia media, quae aliquo modo apta sunt ad alienas columbas attrahendas, ilico pro illicita fraude habentur, nisi fiant extraordinaria. *Th. m. I.* 912.

590 *Ad 2^m casum*: Canes sine dubio censentur inter animalia mansueta et domestica. Ideoque eo, quod aliquo tempore alieni canes Venantio adhaeserint, non fit, ut in eius dominium transierint vel ab eo occupari possint. Quare eos vendere non potuit.

Nihilominus si ipse curam in iis excolendis adhibuit eorumque valor inde crevit: sane pro expensis factis et labore vel industria exercita compensationem quandam, si minus ex summo iure, saltem ex aequitate postulare potest. Quominus ex summo iure postulare possit, ratio ea obest, quod inscio et fortasse invito domino in re aliena sumptus laboresque collocaverit. — Verum Venantius, postquam venditionem fecerit, in conscientiae foro, si ad externum forum res non deducitur nec diiudicatur, satisfacit restituendo damnum quod domini canum passi sunt, alioquin valorem canum pristinum.

OCCUPATIO.

Casus. (176)

Chrysanthus integrum gregem habet equorum, ut data occasione ex iis accipere possit; alioquin in prato publico sub nullius dominio constituto aluntur et vagantur. Vicinus quidam, cum iter facere debeat, inscio domino, aliquem equum sibi sumit illumque in itinere ita exercet et domat, ut facile eum pro 1000 marcis vendere possit. Quod re ipsa facit, pretium sibi retinens, cum numerum equorum Chrysanthus nesciat neque scire possit ex ea causa quod non raro ex iis pereant.

QUAERITUR utrum vicino illi ita agere licuerit, an pretium illud debeat Chrysantho restituere.

Solutio.

591 *AD QUAESITUM R. 1.* Solutio casus pendet multum a modo, quo Chrysanthus omnes illos equos occupaverit suosve fecerit. Si solum gregem in genere, non singula individua fecerit sua, ita scilicet, ut ipse prae aliis solum ius habere intendat ex iis, quando et quos voluerit, occupandi et suos faciendi: vicinus accipiendo aliquem ex equis, etiam cum intentione eum faciendi suum, iustitiam graviter saltem non laesit. Rem ita se habere conici aliquatenus potest ex eo, quod in casu narrato condicio equorum ita videtur immutata, ut non amplius plene sint inter animalia mansueta et domestica numerandi, sed accesserint quodammodo ad animalia efferata.

R. 2. Si vero Chrysanthus singulos equos iam fecerat suos, vicinus assumendo equum ut proprium, iustitiam laesit, idque graviter, si valor equi in tali condicione positi tantus erat, ut gravem materiam in furto attingeret; si tanti non valebat secundum communem aestimationem, leviter. — Facilius etiam excusari poterat, si intentionem tantum commodandi equi habuit atque vicini sui consensum praesumpsit: id enim pro diversis adiunctis rationabiliter fieri posse non nego.

R. 3. In suppositione solutionis in R. 1 vicinus ille equum fecerat suum eumque postea a se excultum vendere pretiumque re-

tinere potuit. Si quid Chrysantho restituendum est, nullatenus est valor equi, ne pristinus quidem valor; sed aestimatio iuris diminuti, quatenus per equum istum ablatum facultas capiendi equos pro arbitrio Chrysantho diminuta sit: quod ius re vera vix quidquam est diminutum.

R. 4. In suppositione solutionis R. 2 equus ille mansit in dominio Chrysanthi, sive vicinus ille intentionem furandi sive commodandi habuit. Attamen cum valor ex industria vicini accitus longe superet valorem nativum: in conscientiae foro sufficit, si vicinus valorem nativum restituat.

THESAURUS (I).

Casus. (177)

Ferrarius aliquot operarios conducit ad fodiendum et experiendum agrum, num venae metallicae detegantur. In quo labore duo operarii detegunt vas aureis nummis plenum: Titus illud reclamatur, quod ipse lingone suo illud patefecerit ideoque detexerit. Caius, quod ipse primus illud acceperit et occupaverit, cum Titus rem pretiosam esse ne advertisset quidem. Sed demum, ne alter alterum apud Ferrarium accuset isque sibi ut domino fundi et principali auctori fundi pervestigandi totum assumat, inter se dividunt, re alto silentio tecta.

QUAERITUR 1° quid sit thesaurus.

2° quis thesauri dominium acquirat.

3° quid de casu nostro dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1° R. 1. Imprimis respicienda est notio thesauri⁵⁹² in iuribus contenta. Qui definitur

1) ex iure Romano et communi: pecunia (aliave res pretiosa vel pretio aestimabilis), quae est *abscondita*, cuius memoria non exstat;

2) ex iure Gallico: res quaecumque *abscondita vel infossa*, quam nemo probare potest esse suam, et quae casu invenitur;

3) ex iure Germanico: res, quae tam diu iacuit abscondita, ut eius dominus erui nequeat.

R. 2. Quamquam igitur diversa iura in definitione thesauri non plane iisdem utuntur verbis, in hoc tamen conveniunt, ut hae duae sint condiciones essentielles: 1) debet agi de re *abscondita*, quae nunc demum appareat seu detegatur; 2) impossibilitas inveniendi dominum orta ex probabili diuturnitate temporis, quo res erat abscondita; vel aliis verbis, ut 3) non sit res *palam abiecta* vel inventa; 4) non sit res *nuper amissa*, sed ab immemorabili tempore sine possessore.

AD QUAESITUM 2° R. 1. Si solum ius naturale spectare licet,⁵⁹³ thesaurus totus est inventoris seu eius qui primo eum occupat, vel potius qui eum detegit cum animo occupandi. Detegendo enim ius occupandi potius habet, a quo ab altero physice praeveniente non potest

excludi invitus. Nam cum nemo sit qui illius rei dominium possideat vel ius suum probare possit, res est *nullius*; res autem quae *sunt* nullius, fiunt *primi occupantis*.

R. 2. Potuit tamen iustis ex causis lex positiva seu suprema civitatis auctoritas certi aliquid circa occupationem et dominium thesauri determinare. Atque revera quaedam vix non ubique determinata sunt, ita ut partim cedat thesaurus inventori, partim domino fundi in quo inveniatur, partim fisco.

R. 3. Communi opinione theologorum inventor eas leges eatenus etiam in conscientia servare debet, ut 1) post sententiam iudicis debeat acquiescere, 2) etiam antea *partem* domino fundi dare debeat quam lex assignat, sive sit dominus persona singularis sive moralis et iuridica tantum.

R. 4. Quatenus vero thesaurus in fundo privato inventus sive totus sive ex parte fisco addicatur, vel in poenam in certis casibus inventor sua parte privetur *totumque* thesaurum sive domino fundi sive fisco cedere debeat: eatenus leges illae considerantur ut poenales, quae ante iudicis sententiam in conscientia non obligent. Cf. *Th. m. I.* 913 et 914.

594 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ferrarius non potest totum thesaurum reclamare. Id enim tum tantum posset, si ad detegendum in suo fundo thesaurum operarios conduxisset; in quo casu sane non operarii sed mandans ius habet ad occupandum thesaurum, siquidem ex conventionem fructus laboris tum cedit domino mandanti, merces debetur operariis, etsi fructus nullus apparuerit. Sed agrum fodiendum curare ad inveniendas venas metallicas non est mandare inquisitionem thesauri. Quare solam mediam partem, secundum positivas leges, postulare potest.

R. 2. Difficultas est igitur, quisnam alterius mediae partis sit dominus, Titus an Caius? Practice puto in compluribus regionibus utrique ex aequo ius in illam partem competere, ita ut dimidia illa pars inter utrumque dividenda sit: nam *ut thesaurus* videtur vas illud ab utroque simul agnitum et occupatum esse. Scilicet, Titus sine dubio primo patefecit et agnovit rem ut occupabilem, neque videtur omnis intentio occupandi ab eo abfuisse: nam certe non dixit Caio, ut ille sibi rem arriperet, sed ipse Titus quodammodo *inchoavit* occupationem. At tamen Titus non re ipsa *complevit* occupationem; in ea complenda praeventus esse videtur a Caio. Cum igitur uterque ex parte primas partes habuerit in occupatione, neuter tamen absolute et integre, nihil restat, nisi ut inter utrumque fiat divisio. Aliis verbis: neuter probare potest plenum ius et exclusivum; uterque pro se rationem probabilem et partialem habet; quare aequitas vel etiam ius postulat, ut fiat divisio: nisi velint rem ad iudicem deferre, qui sententiam feret secundum eam legis interpretationem, quae sibi probabilior videtur.

595 R. 3. Ex cod. autem Germ. § 984 res videtur satis clara in favorem Titi, ita ut ei integra pars dimidia debeatur. Dimidia pars addicatur nimirum *detectori*, si quando consequenter ad detectionem

factam thesaurus fuerit occupatus. Lex igitur requirit quidem, ut thesaurus occupetur, sed non requirit, ut ab ipso detectore occupetur; nihilominus detectori addicit dimidiam partem thesauri. Utut igitur in occupatione Titus a Caio praeventus est, sine ullo dubio Titus, non Caius, thesaurum detexit. Ita etiam commentatores. Cf. Kühlenbeck ad § 984 not. 2.

R. 4. Quod vero totum thesaurum inter se dividant, excluso Ferrario, in plerisque regionibus tolerari nequit, sed media pars ei danda est. Ubi vero positivae leges nihil statuunt, vel ubi consuetudo inventori totum cedit, Titus et Caius non sunt inquietandi.

THESAURUS (II).

Casus. (178)

Catulus in suo horto Cneium mercenarium iubet fodere et imam terram eruere pro ponendo fundamento novarum aedium. Cneius inter labores suos detegit in ima terra complures nummos aureos antiquos non multum inter se distantes, atque ex sono, quem sibi percipere videtur, cum fodere pergat, suspicatur prope esse vas maius metallicum, quo aliae res pretiosae contineantur.

Dominus, quocum fideliter dividit nummos, eum sistere iubet atque removet a fodiendo; atque ipse Catulus pergit fodere et re vera reperit vas amplum nummis aureis rebus mirae artis plenum. Quod cum totum sibi occupasset, Cneius queritur de iniustitia sibi facta, quod ipse in causa sit totius istius thesauri inventi ipseque detegere eum iam coeperit.

QUAERITUR utrum Catulus recte egerit an Cneio debeat totius thesauri dimidiam partem.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Quoad nummos illos aureos, quos Cneius 596 detexerat et assumpserat, recte actum est, eo quod dividerentur inter Cneium et Catulum: ita enim fere ubique leges positivae praescribunt faciendum. — Reliqua detecta nondum erant, sed proxima aderat spes fore, ut detegerentur.

R. 2. Catulus, horti dominus, suo iure egit, sistens labores Cnei, cum esset dominus rerum suarum, etiam immobilium. Etiam iure suo usus est, cum ipse susciperet labores fodiendi.

R. 3. Res illae, quae per laborem Catuli apertae exstiterunt, detectae demum sunt a Catulo, non a Cneio. Cum spes esset ea detegendi, Cneius a Catulo impeditus est, ne posset detegere; sed hac in re Catulus non egit iniuste. Ergo Cneius harum rerum divisionem cum Catulo postulare *iure* non potest. Aequum quidem est, ut Cneius accipiat largam aliquam remunerationem, maxime cum tam fideliter nummos iam detectos cum Catulo divisisset atque propter rem *ilico* cum Catulo communicatam huic opportunitatem dederit sibi reliquum thesaurum totum occupandi. Nam Cneius *poterat* de nummis detectis *interim silere*, donec porro fodiens plus invenerit: in quo casu sibi vindicasset ius ad totius thesauri partem mediam.

Ad rem dicit Kuhlenbeck in comment. ad cod. iuris Germ. § 984: *Detector* ille est, qui rem reperit, i. e. qui sive fortuito sive ex inquisitione de industria facta cognoverit certam illam rem adesse. — Quare si operarius conductus certam rem invenit, at dominus superveniens eum vetat, ne porro fodiat, sed ipse porro inquirat et plura inveniat: ex his quae postea reperta fuerint operario nihil debetur, quia *horum* cognitionem non ipse prior acquisivit sed ipse dominus.

THESAURUS VEL REI AMISSAE INVENTIO (I).

Casus. (179)

Fridolinus in coemeterio ad oram tumuli recenter effossi invenit anulum pretiosum humo leviter tectum; quem pro thesauro retinet atque sedulo abscondit, ne qui sint qui eum praetendant nuper a se amissum, cum sibi probabile videatur anulum in ipso tumulo effodiendo esse cum humo eiectum.

QUAERITUR 1° possitne haberi anulus ille pro thesauro.

2° habeatne Fridolinus ius eum sibi retinendi.

Solutio.

597 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Recole ex praecedenti casu, thesaurum id secum ferri, 1) ut res sit *abscondita*, 2) ut propter diuturnum temporis lapsum eius rei dominium nemo probare possit.

R. 2. Probabile non est pretiosum anulum in coemeterio inventum ibi exstitisse e prisco tempore. Si igitur anulus est ex illa aetate, ex qua coepit locus esse coemeterium, iure pro thesauro invento haberi nequit. Nam in hoc casu aut est ex cadavere, quo resoluta in cineres anulus relictus est et postea erutus; aut est anulus nuper ab aliquo qui coemeterium visitaverat, amissus. In neutro casu pro thesauro haberi potest.

R. 3. Si vero anulus ille est ex prisca omnino aetate *confectus*, haberi facilius potest pro thesauro, qui videlicet antea sit erutus, sed non detectus, nunc primum detegatur et occupetur. Sed ne tum quidem id *constat*, adeoque aliae circumstantiae accedere debent, quibus probetur, utrum agatur de thesauro an de re nuper amissa.

598 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si adiuncta ea sunt. ut liceat anulum pro thesauro considerare, Fridolinus non peccat ex eo, quod rem palam non facit; verum eo ipso quod licentia utitur anulum pro thesauro habendi, secundum plerasque leges tenetur, idque in conscientia, medium pretium domino fundi cedere, quod in casu coemeterii est aut civitas aut ecclesia; in eius igitur utilitatem saltem impendere debet dimidium pretii. Alias debuit rem tractare ut nuper amissam atque agere, ut mox dicturus sum in R. 2.

R. 2. Si vero pro thesauro haberi non potest vel fas est rem pro thesauro non habere, est res nuper amissa, quam *abscondi* non licet, sed inquiri dominus et res cognito domino reddi debet, demum post spem cognoscendi domini extinctam potest occupari.

THESAURUS VEL INVENTIO (II).

Casus. (180)

Gaudentia famula a Caio emit magnum piscem pro epulis a domino instituendis. Quem cum exenteraret, spectante domino, invenitur anulus aureus gemmis ornatus, in quo incisum erat emblema nobilis familiae notae.

QUAERITUR 1° cui anulus addicendus, Caio an Gaudentiae, an domino, an familiae nobili.

2° quid, si familia illa nobilis eum agnoverit pro anulo filii natu maioris, qui ante decem annos in naufragio perierat, vel: si decem annis post inventum anulum id familiae constiterit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Caius, venditor piscis, nullum habet ius 599 in anulum. Numquam enim eum occupaverat neque umquam erat in eius dominio. Si retinisset piscem et ipse invenisset anulum, ipse *primo* ius habuisset, si quod utcumque ius erat, occupandi. Verum hoc non fecit, sed vendidit piscem, qui propter ignoratum anulum latentem et propter solam possibilitatem aliquando in eius intestinis inveniendi rem pretiosam maioris pretii non erat.

R. 2. Si nunc sumimus anulum re ipsa non fuisse in ullius dominio, dominus, pro quo Gaudentia piscem emerat, ne ipse quidem per piscis emptionem ius in anulum acquisivit; neque ius habuit Gaudentiam invitam in occupando praevenire. Nam si Gaudentia vidit anulum eumque sibi sumere voluit, eo ipso quod piscem cum anulo in manibus retinuit cum animo sibi anulum acquirendi satis eum occupavit. Verum si ipsa rem non adverterat vel animum occupandi non habuit, dominus, si eam praevenit, anulum occupatione acquisivit, nisi anulus habendus sit pro *thesauro*. In quo casu 1) dimidium pretii hero Gaudentiae debetur, etsi Gaudentia eum occupando praevenierit; 2) etiam Gaudentiae servatur ius ad dimidium pretium, etsi herus eam occupando praevenierit, ex *iure Germaniae* indubie, ex aliis iuribus non ubique ita certo.

R. 3. Ut thesaurus autem considerandus est, si apparet anulum esse *vetustum*, nec quempiam probare posse, eum a se esse amissum. Nam quod in re mobili, pisce, sit inventus, notionem thesauri non aufert. Cf. Kühlenbeck, *Comm. in cod. Germ.* ad § 984.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Huius quaestionis suppositio efficit, anulum 600 non computandum esse thesaurum; quare de obligatione *dividendi* pretii non potest esse sermo. — Neque tamen illa res, quod nobilis familiae emblema reperiatur in eo incisum, iam per se videtur probare dominium familiae, nisi constiterit, eiusmodi rem ab illa familia numquam in alios transiisse.

R. 2. In *prima* secundi Quaesiti suppositione anulus reddendus est; est enim res inventa, cuius dominus mox apparet. Qui cum se probaverit dominum, ius habet recipiendi possessionem rei, cuius domi-

nium numquam certo amiserat. — Debetur tamen inventori, in nostro casu Gaudentiae, praemium inventionis ex aequitate, secundum *ius Germ.* ex iustitia.

R. 3. In *secunda* suppositione huius Quaesiti res est paullo alia. Generatim enim, nisi rei, quae ex mari casu ad litus deicitur, dominus mox detegatur, spes eum cognoscendi brevi habetur pro extincta. Quo in casu occupari potest res ab inventore. Quodsi postea praeter expectationem dominus appareat — saltem post elapsum tempus ordinariae praescriptionis —, non est obligatio rei priori domino reddendae, nisi constet leges positivas loci domino ampliora iura absolute et ante iudicis sententiam concedere. Nam alioquin per legitimam occupationem alter factus est dominus, prioris domini iure extincto. Ita in foro conscientiae; paullo aliter, si res ad iudicem deferatur, qui secundum leges loci iudicare debet: quo facto, sententia ligat in conscientia.

RES INVENTA.

Casus. (181)

Cuno agricola in nundinis inter confertam multitudinem videt ex sacculo alicuius viri chartam decidentem; quam accurrens levat et videt esse chirographum 1000 marcarum. Quasi per instinctum secum deliberat, utrum secum sumat tamquam rem inventam, an reddat; brevi post circumspiciens dominum non amplius invenire potest; quare gaudens rem domum asportat.

Alteri contigerat, ut e terra levaret titulum sortis, quem venditor publicus sortium lotteriae amiserat. Cum tam facili negotio possessor evaserit, sortem studiose servat, cui ecce accidit lucrum 30 000 marcarum. Sed oriuntur scrupuli, cui iure competat illud lucrum, inventori, an sortium venditori, an societati lotteriae eo, quod sors illa non sit ullo modo vendita.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio inventoris circa rem inventam.

2° possitne inventor eam sibi occupare.

3° quid ad casus propositos dicendum.

Solutio.

601 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Inventor tenetur generatim ex caritate rem inventam secum ferre seu in tuto collocare, non vero ex iustitia.

R. 2. Rem secum sumptam tenetur ex iustitia non peioris conditionis facere, quam fuisset, si in loco pristino esset relicta. Atque generatim debet eam 1) diligenter custodire, 2) pro rei gravitate maiorem minoremve curam adhibere ad inveniendum dominum.

R. 3. Si ante adhibitam debitam diligentiam vel ante tempus, quo spes inveniendi domini rationabiliter censeatur extincta, de re inventa disposuerit, tenetur domino postea apparenti de damno.

Cf. *Th. m.* I, 915.

602 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si leges regionis certum aliquid decernant de rebus inventis: ille, qui secundum leges inventam rem eiusve nuntium ad magistratus detulerit, publicam annuntiationem fecerit, et,

domino non apparente, per iudicem rem sibi adiudicatam receperit, in conscientia etiam factus est dominus, rem in suos usus potest impendere neque quidquam domino postea fortasse apparenti debebit.

R. 2. Qui *legales* modos inveniendi domini non adhibuit, habuit tamen *moralem diligentiam*, in conscientia quidem post longius tempus potest de re ut de sua disponere; verum raro ante tempus ordinariae praescriptionis: atque etiam postea, si ex inopinato dominus appareat et leges ei etiamtum ius rem suam sibi vindicandi tribuant, rem adhuc exstantem vel in quo inventor ditior evaserit, reddere tenetur. Ad maiorem autem indemnitatem non tenetur, nisi forte ob iuridicam culpam a iudice ad id condemnatur.

R. 3. Sunt quidem qui putent rem inventam, si dominus in-603 veniri nequeat, pauperibus esse distribuendam. Verum id laudabile quidem est, obligatio non est. Nam illa opinio supponit 1) hanc esse domini voluntatem implicitam, 2) rem mansisse etiamtum in dominio prioris possessoris. Quorum neutrum potest evinci. Utut homines pii generatim id *cupiunt*, ut res illae deserviant pauperibus; eos hanc absolutam voluntatem habere idque *excluso inventore*, difficulter probatur. Vel immo si id probaretur, deest ratio, cur haec voluntas inventorem ligare debeat. Nam eo ipso quod spes recuperandae rei extincta sit, videtur *naturaliter* exstingui ipsum ius seu dominium, siquidem nullius amplius utilitatis est. Cf. *Th. m.* I, 916.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Deliberatio illa, sitne reddenda res an 604 occultanda, ex se erat peccaminosa; et re vera mora tracta in investigando domino in his circumstantiis ex natura sua apta erat ad inducendum domino grave damnum, impossibilitatem scilicet recuperandae rei suae. — Verum haec deliberatio potuit esse quasi instinctiva neque plene libera vel culpabilis: quod videtur sumendum esse in nostro casu, cum Cuno brevi post re ipsa circumspexerit ad cognoscendum dominum.

R. 2. Debuit nihilominus etiam postea facere inquisitionem, atque etiam publicam annuntiationem (quae tamen, si fuisset summa aliquot tantum marcarum inventa, praetermitti potuit). Inquisitione frustra facta, pecuniam poterat retinere et expendere, remanente tamen per aliquod tempus onere reddendi summam, si forte dominus appareat.

R. 3. Quoad *secundum casum*. 1) Si Cuno, cum acciperet vel 605 cum servaret sortem, habuit intentionem solvendi pretium sortis, potest sortem illam *ut suam* considerare et lucrum retinere: siquidem venditor habuit voluntatem potius vendendi omnes sortes quam retinendi. Solvere tamen etiamnunc debet pretium sortis. — 2) Si Cuno venditorem non cognovit adeoque adire non potuit, videtur etiam potuisse retinere sortem et proin lucrum secutum, detracto tamen nunc pretio sortis. — 3) Si vero Cuno, cognito venditore, quasi per furtum sortem retinuit, dicendum est, eum dominium sortis numquam acquisivisse neque lucrum eum posse retinere. Reddere illud debet. Sed quaeritur, *cui*. Puto debere reddi venditori sortium, qui libenter quidem sortem vendidisset, sed nunc bona fortuna sua nec vendidit nec ven-

dere potuit, sed cavere debuit societati lotteriae pro pretio sortis amissae. Cum incurrerit primo hoc damnum culpa Cunonis, habeat etiam nunc in bona pace lucrum suum.

Neque recte redderetur domino lotteriae, qui in nostro casu est *fiscus*. Nam venditor sortium singulas sortes antea quidem non facit suas, sed solum nomine fisci eas curat vendendas, et quas vendere non possit, eas non soluturus est ipse, sed redditurus fisco; verum sortem illam, quae omnino ex possessione venditoris disparuit et cuius pretium *debuit* solvere, ipsa solutione sane condicionate suam facere in animo habuit potius quam et sortem et omnem spem lucri abicere, atque re ipsa suam fecit.

Qui vero fisco ut domino restituere debet, aliquando poterit loco fisci causam publicae et communis utilitatis eligere, cui summa illa pro restitutione addicatur, eo quod harum causarum, etiam piarum, fiscus curam agere debet.

ALLUVIO — COMMIXTIO.

Casus. (182)

Dum nuper mulieres alicuius pagi linum recens erutum per prata hinc inde dispersissent, accidit, ut exorta terribili tempestate partim ventorum turbine, partim impetu vicini torrentis omnia lina inter se commiscerentur, et tandem tum ad certam sepem, tum ad prata Titii deponerentur. Vix sedata tempestate, ecce alia oritur gravissima tempestas inter mulieres istius pagi, quarum unaquaeque quantum possit capere rapere nititur, ita ut causa fiat rixarum et verberum. Interim Titius, quantum potest, colligit sibi quae titulo alluvionis vindicat (ex Elbel p. V, n. 232).

QUAERITUR 1° potueritne Titius aliquid ex lino sibi proprium facere.

2° habuerintne mulieres illae ius ex communi massa, quantum quaeque poterat, occupandi.

Solutio.

606 AD QUAESITUM 1^m R. Titius nequaquam titulo alluvionis aliquid sibi potuit vindicare. Alluvio enim, vi cuius dominium augetur, intellegitur solum incrementum agri seu soli ab alluente flumine paulatim effectum. Ergo nedum intellegatur res mobilis, quam fluminis impetus rapiat et ferat ad oras adversas, ne illud soli quidem augmentum intellegitur, quod repentino casu fiat, scilicet quando aquarum vi notabilis soli pars ab uno agro scinditur et ad alterum feratur. Ex quibus patet, mulieribus totum linum reddendum esse.

607 AD QUAESITUM 2^m R. Impossibile quidem evasit, ut unaquaeque mulier linum illud in specie recipiat, quod ex suo agro collegerat. Verum secundum mensuram lini a se collecti etiam tunc ex communi massa recipere debet, neque amplius. Immo cum sine dubio non parva copia plane dissipata et deperdita sit, ne totam quidem illam copiam antea possessam recipere potest, sed secundum proportionem tantum, ne videlicet, quae ita impigrae esse non possint in rapiendo, plane maneant re sua destitutae.

Quando igitur non accurate scitur, quantum linum unaquaeque ex agro suo habuerit, id bono et aequo iudicio prudentis arbitri relinquendum est, ut pro magnitudine et fertilitate agrorum decernat, quid quaeque sumat. Quare si quae hanc mensuram excesserit, aliis reddere debet.

RES FURTIVA EMPTA. -

Casus. (183)

Mamachius lanio duas oves emit et mactat, quas venditor e grege Domni furtim abstulerat, earumque carnes venales exponit. Quod cum Domnus advertit, statim accurrit, vultque carnes istas ut suas secum auferre.

QUAERITUR utrum carnes illae transierint in dominium Mamachii, an in dominio Domni manserint. (Cf. Elbel l. c.)

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Iure naturali et e plerisque iuribus positivis emptio a fure, etsi bona fide facta, dominium ovium non trans- 608 tulit in Mamachium. Emptio enim rei alienae vel generatim per eius traditionem non perficitur, sed dominium manet apud priorem dominum, vel a translatione domini excluduntur res furto sublatae sive amissae (cf. cod. Germ. § 935). — Immo si quae leges excipiunt res publicas in nundinis seu in foro emptas, id non putarim dominum ita obligare, ut debeat in conscientia abstinere a vindicatione et cap- tione suae rei, si eam forte alicubi repererit.

R. 2. Sed iam quaeri potest, num dominium in Mamachium sit 609 translatum ex actione subsequenti peracta. Nam revera qui actione sua rem transformat in eamque aliam speciem seu specificationem inducit, huius novae rei dominium acquirit; pro bona vero vel mala fide, quacum actum est, priori domino plus minusve actionis in eum, qui rei alienae novam dederit specificationem, conceditur.

R. 3. In nostro igitur casu praecipua quaestio est, habeaturne mactatio vel in frustra concisio pro nova specificatione. Occisio non censetur eiusmodi specificatio. Nam nova forma non inducitur, sed res forma sua privatur; dein animal ad mactandum destinatum moraliter manet *idem* animal, sive sit vivum sive mactatum, utut physice speciem mutaverit. — Aliud est de concisione in frustra: quam Elbel habet pro specificatione (p. V, n. 238), quae dominium transferat. Nihilominus datur Domino actio in Mamachium de damno resarciendo.

Ceterum in diversis regionibus videri debet, quid leges de domino et dominio in tali casu statuunt; nam diversae diversa habent, idque in conscientia servari debet, nisi certam contineat iniustitiam.

USUCAPIO ET PRAESCRIPTIO (I).

Casus. (184)

Paulus ab Andrea pro legato acceperat agrum aliquem et omnia utensilia domestica; reliqua bona accipit Petrus ut heres.

Verum post decem annos ager ostenditur esse Iacobi, similiter ex utensilibus aliqua pocula gemmis ornata. Petro vere exhibentur complura debita ab Andrea nondum soluta, alterumque agrum non esse ab Andrea acquisitum, sed conductum.

QUAERITUR 1° quid sit praescriptio, et quid ad eam requiratur.

2° debeantne Paulus et Petrus bona illa possessa domino reclamanti reddere atque creditori debita solvere.

Solutio.

610 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Praescriptio vocatur modus ille, quo per ipsum temporis lapsum ius certum aliquod constituitur: quod non tam ex natura rei fit, sed lege positiva propter bonum commune et possessionum securitatem inductum est. Dicitur praescriptio *liberativa*, si ipso temporis lapsu unius ius aliquid exigendi vel habendi exstinguitur, alterius onus solvendi vel aliquid patiendi sublevatur; *acquisitiva*, quatenus lapsu temporis legitimum dominium vel ius aliquod acquiritur.

Quamquam a iuristis liberativa illa praescriptio simpliciter vocatur praescriptio (germanice: *Verjährung*), acquisitiva autem usucapio (germanice: *Ersitzung*).

611 R. 2. Condiciones ad praescriptionem necessariae exhibentur hoc versiculo: „Res habilis, fides, titulus, possessio, tempus.“ Nimirum

1) *Res habilis* intellegitur ea, quae privatae possessionis commerciique privati capax est: alias enim nequit ullo modo ab homine privato acquiri, proin neque per praescriptionem. Excluduntur igitur ut inhabiles: a) *res vel iura sacra*, quae vendi non liceat vel quae et quatenus non sint in privato dominio: si quae vero sacra utensilia in dominio privato existunt v. g. pro oratorio privato, haec etiam praescriptione acquiri possunt; b) *res natura sua publicae* v. g. publica via; c) *res positiva lege inalienabiles*.

612 2) *Fides bona*, quae excludat conscientiam culpa perfectae seu gravis, adeoque persuasio adesse debet, qua quis putat, se iure suo agere seu se suam rem propriam tenere. — Dicitur bona fides *positiva* ipsa haec proprii iuris persuasio; bona fides *negativa* absentia persuasionis de iure alieno, vel absentia actionis fraudulentae. Hinc dubium fundatum destruit bonam fidem positivam, non negativam. Ad actionem positivam ponendam, ex qua ortum ducere possit praescriptio, requiritur bona fides positiva; ad actionem omittendam sufficit bona fides negativa: verum si agitur de continuanda actione positiva, quae bona fide positiva incepta est, sufficit, ut exorto dubio et inquisitione facta bona fides negativa perseveret seu dubium non solvatur in partem contrariam; quo in casu censetur bona fides positiva non destructa. Ceterum requiritur bona fides continuata per totum tempus ad praescriptionem requisitum, ita ut desinente bona fide seu exorta mala fide eo ipso praescribendi facultas in conscientia corruat. Ita expresse ius canonicum statuit: „Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit“, i. e. ille, qui ullo tempore est vel erat malae fidei possessor, praescriptione uti nequit. — Venialis autem negligentia

non constituit malam fidem theologicè sumptam, sed potius bona fides censetur cum illa consistere. *Th. m.* I, 920.

3) *Titulus* dicitur causa illa seu factum, in quo nitatur possessio 613 et persuasio, cur quis putet se rem suam possidere seu suo iure agere. Sane non requiritur, ut illa ratio sit recta et vera; nam si ita esset, haberemus hoc ipso acquisitionem rei vel iuris validam, neque praescriptione opus esset.

Distinguitur autem praeter titulum *verum*, titulus *coloratus*, titulus *existimatus* vel *praesumptus*, titulus *vitiosus*.

Titulus *coloratus* est positivum factum, quod habet speciem tituli veri, ita ut error sit excusabilis neque patens.

Titulus *praesumptus* et *existimatus* saepe pro eodem sumuntur, videlicet dicuntur adesse, quando factum quidem iuris specietenus translativum ostendi nequit, ex prudenti tamen ratione censetur obtinuisse. — Existimatus aliquando nonnihil distinguitur ita, ut adsit, quando mediatum factum, ex quo ius meum oriundum sit, certum quidem est, defectus autem isque occultus ortum ducit ex immediato facto alieno: v. g. mandavi famulo, ut rem emat, ille me inscio commodavit.

Titulus *vitiosus* dicitur, quando defectus iuris transferendi apertus est, vel oritur ex ignorantia (etsi non culpabili) iuris aperti et facile cognoscibilis: v. g. si quis habet instrumentum contractus commodati, quem sumpsit erronee pro donatione.

Requiritur pro praescriptione temporis ordinarii titulus *coloratus*; *praesumptus* (adeoque nullus positivus) sufficit pro praescriptione temporis extraordinarii; *vitiosus* numquam, ita ut valeat sententia: „Titulus nullus vitioso praestat.“

4) *Possessio*. Requiritur possessio vel quasi-possessio civilis seu 614 legalis eaque continua tempore legis completa. — (Quasi-possessio dicitur, quando adest exercitium iuris agiturque de acquirenda re incorporea). Si quando igitur desinit legalis possessio, desinit currere praescriptio, neque denuo incipit nisi alio titulo. Reuter, *Th. m.* p. 3, n. 103.

Neque aliud rei ius praescriptione acquiri potest, nisi circa quod possessio versatur: v. g. qui rem possidet ut mandatarius, eam praescriptione acquirere sibi ut propriam nequit; qui possidet rem ut emphyteuta, i. e. ut locatarius perpetuus seu hereditarius, eam non potest praescriptione acquirere ut dominus.

5) *Tempus* lege statutum: quod quidem *ordinarium* in plerisque iuribus est decennium (annis absentis domini duplicatis) quoad immobilia, triennium pro mobilibus; *extraordinarium* spatium triginta annorum, vel si de rebus privilegiatis agitur 40, 60, 100 annorum. Verum iura alia aliter disponunt; atque pro certis personis vel certis temporibus praescriptio *dormit* seu *non currit*, quando nimirum certum illud tempus non computatur neque praescriptio potest compleri; vel etiam post tempus legale completum intra certum tempus datur ius *restitutionis in integrum*.

Imprimis ius *Angliae* longe aliter statuit tempora praescriptionis. Atque ius *Germ.* pro acquisitione *mobiliu* requirit praescriptionem

decennalem, pro immobilibus *trecennalem* cum titulo i. e. inscriptione in libris publicis fundorum. Cf. *Th. m.* I, 917—927.

- 615 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Supponitur Paulus bona fide accepisse legatum et tenuisse. Legatum autem ubique agnoscitur pro legali titulo transferendi vel acquirendi dominii. Completo igitur decennio, si Iacobus extra provinciam absens non fuerit, ager re vera factus est Pauli, etsi eousque titulus non verus sed coloratus erat: ita in iis locis, ubi decennalis praescriptio immobilium viget. Similiter dic de utensilibus; immo haec elapso triennio in plerisque locis Paulus iam acquisivit ut sua. Quare nihil tenetur reddere Iacobo. — Neque fructus ultimarum annorum reddere tenetur. Quamquam enim hi sunt bona mobilia nondum per legitimum tempus possessa, atque si sola sine agro praescriptione acquirenda essent, deberent saltem a triennio fuisse a Paulo percepta, nunc vero simul cum agro acquiruntur secundum axioma: „Accessorium sequitur principale.“
- 616 R. 2. Aliud est de Petro herede. Hereditas enim titulus quidem est acquirendi; sed heres cum herede vel iuridice unam personam unumque possessorem facit, vel saltem sustinere debet personam antecessoris eiusque obligationes. Si ergo mala fides fuit testatoris, Petrus propter bonam suam fidem non liberabitur, quin indemnem faciat Iacobum, *nisi forte* per triginta annos in bona fide fuerit. Utrum debeat ager ipse reddi, an sufficiat alia indemnitas, pendet ab eo, utrum leges cum iure Romano heredem cum testatore pro una persona morali considerent, ita ut mala fides aliique defectus testatoris transeant in heredem, an cum aliis iuribus id quidem negent, at obnoxium heredem faciant solvendis omnibus testatoris debitis. Re vera pro Andrea testatore non solum non aderat titulus coloratus, sed titulus erat *vitiosus*; quapropter, si Petrus cum Andrea facit unam personam iuridicam, illud vitium tituli etiam contra Petrum vertitur (*Th. m.* I, 925).
- 617 R. 3. De aliis debitis item quaeri debet, utrum testator mala fide non solverit. Si ita, Petrus etiam post decem annos et ultra tenetur solvere. Verum mala fides hic difficulter adest. Quare Petrus, cum fuerit per legitimum tempus in ignorantia debitorum neque creditores unquam solutionem petierint, facile negare potest obligationem solvendi. Quamquam enim in praescriptione liberativa triennio minore liberatio in foro conscientiae difficulter admittitur atque etiam ab ipsis legibus potius pro deneganda actione iuridica quam pro iuris extinctione habetur, potest tamen admitti in praescriptione longiore, quae hic locum habet.
- R. 4. In omni casu probabile est, Petri obligationem solvendorum debitorum vel indemnem faciendi eum qui damnum passus sit, extinguui praescriptione extraordinarii temporis, scilicet 30 annorum, vel, si de privilegiatis agitur, 40, 60 etc. annorum. *Th. m.* I, 925.
- 618 R. 5. Si nunc sumimus, casum nostrum agi in Germania, aliter solvendus est quoad agri usucapionem; immo vix possibile est, ut res ita acciderit. Debuit enim mox fieri mutatio in tabulis publicis quoad

proprietaryum agri illius; atque error facile detegebatur. Sed etsi post decem annos error demum esset detectus, deesset tempus necessarium 30 annorum, vel etiam inscriptio Pauli vel Andreae tamquam domini agri in publicis tabulis. Quapropter Paulum non iuvat titulus coloratus, quod ex legato Andreae agrum possederit bona fide per decennium. In aliis rebus mobilibus decennalis illa possessio eum fecit dominum.

PRAESCRIPTIO (II).

Casus. (185)

Iuniperus, in solvendis debitis valde neglegens, compluribus operariis, famulis, mercatoribus pro rebus ordinariis et victu debet. Aliqui monuerant, dilationem tamen patienter tulerunt; alii non monuerant, immo oblivioni dederant, sicut ipse Iuniperus. Post aliquot annos cum copiam litterarum accipiat, quibus rationes instituunt creditores et solutionem urgent, Iuniperus obicit praescriptionem, quae secundum leges semestri vel anno vel summum biennio perfecta sit.

QUAERITUR 1° valeantne praescriptiones illae civiles ad extinguenda debita in conscientia.

2° quid de Iunipero eiusque praetensa praescriptione.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Videndum in his rebus omnino est 619
1) quid lex civilis intendat, 2) num, si intendat plenam extinctionem, eam re ipsa in foro conscientiae et quibus sub condicionibus efficiat. Si enim lex civilis post elapsum certum tempus dicit tantum, praescriptione extinctam esse actionem civilem contra debitorem, hunc sine dubio non intendit in conscientia liberare, sed ad diminuendas lites causam istam non amplius admittit in tribunali neque iudicialiter cogit debitorem. Atque ita communiter statuitur in praescriptionibus illis brevissimis, quae ne ad triennium quidem extenduntur. Quare ex hac sola ratione Iuniperus male se liberum censet.

R. 2. Verum etsi vellet lex civilis non solum actionem civilem 620
eiusve facultatem extinguere, sed ipsum debitum; id tam brevi temporis spatio non videtur fieri posse. Nam *primo* serium excitatur dubium, utrum talis iuris dispositio proficua bono communi fuerit, an potius summe nociva, eo quod occasio detur imprimis homines debiliores et egentiores bonis suis fraudandi. Quare non sine ratione aliquis forte dixerit, praescriptione triennio minore propter solum iam defectum congrui temporis elapsi in conscientiae foro debita non extinguui. — Sed si hoc non ita certum est, accedit aliud.

Nimirum ad facultatem denegandae solutionis debiti certi in conscientia opus est bona fide, i. e. persuasionem debiti vel soluti vel non existentis; eaque persuasio debet adfuisse toto tempore praescriptionis assignato. Verum id in eiusmodi brevissimis praescriptionibus vix non impossibile est in ipso primo debitore. Aliud dixerim de herede, qui ipse per legitimum tempus conscientiam habuit, se nihil debere: alio-

quin etiam in praescriptionibus triennio maioribus non ilico licet inferre, debitorem esse in conscientia liberum, sed constare debet, abfuisse certam eius scientiam debiti contracti vel nondum soluti.

621 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In omnibus illis debitis, in quibus creditores hinc inde monuerant, clarum est, Iuniperum praescriptionem non posse praetendere, quo nunc neget solutionem.

R. 2. Neque videtur in quibuscumque aliis debitis iure posse solutionem negare. Nihilominus si quae sunt antiquitus contracta, quorum memoria diu aberat, seu quae iam diu probabiliter putabantur extincta, post triginta saltem annos elapsos re vera haberi possunt pro extinctis etiam in conscientia; immo etiam iam antea, si lex regionis vel consuetudo satis clare non negationem tantum actionis iudicialis, sed ipsam debiti cessationem intellegit.

PRAESCRIPTIO (III).

Casus. (186)

Cunibertus ab Anselmo summam pecuniae, chirographo dato, pro mutuo accepit aliaque debita contraxit. Pro aliquibus fenus annum diligenter solvit, pro aliis non solvit differens in aliud tempus melioris fortunae, neque a creditore, utpote viro divite, monitus est. Lex regionis est, ut eiusmodi chirographa debitorum valore destituantur spatio 20 annorum, nisi renoverentur.

Cunibertus circa illud tempus Anselmum non monet, putans non esse suas partes invigilandi, sibi feliciter cessurum, si hac ratione liberetur a debito suo; ceteroquin se paratum esse ad agnoscendum et renovandum chirographum, quam primum intra tempus legale Anselmus id postulaverit. Re ipsa Anselmus omittit renovationem, et post tres menses demum instat pro renovando chirographo.

QUAERITUR num Cunibertus possit tuta conscientia et solutionem et chirographi renovationem negare.

Solutio.

622 AD QUAESITUM R. 1. Auctoritas publica non potest sine gravissima ratione de bonis privatis disponere dominiaque mutare. Et quamquam ad certam praescriptionem sive acquisitivam sive liberativam statuendam gravis ratio publicae quietis impulit, nihilominus Ecclesia in foro conscientiae eam reprobavit, *deficiente bona fide*. Tota igitur quaestio in nostro casu est, utrum ad bonam fidem sufficiat bona fides negativa i. e. absentia positivae fraudis, an requiratur bona fides positiva seu subiectiva persuasio aeris alieni non existentis. Quod posterius communiter a theologis tenetur. Inde fit, ut Cunibertus etiam post elapsos annos 20 solutionem negare non possit. *Th. m. I, 923.*

R. 2. Puto nihilominus, sufficere posse bonam fidem negativam, si quando consuetudo ita legem regionis interpretata sit in iis casibus, in quibus usura satis ampla quotannis solvatur. Nam hac annua

solutione fieri potest, ut absolute diminuatur et exstinguatur debitum; magis igitur, ut exstinguatur condicionate, scilicet sub condicione, quod creditor debitam curam non adhibuerit.

PRAESCRIPTIO (IV).

Casus. (187)

Gelasii aedes hanc patiuntur servitutem, ut vicino liceat per eius atrium iter sumere etiam cum curru onusto. Gelasius hac re molesta pertaesus tempore, quo alias vicinus viam hanc sumere solet, eam variis obstaculis obstruit: quo fit, ut vicinus, ne querelas excitet, alia via utatur, praescriptionis contra suum ius forte complendae plane immemor. Sed cum termino praescriptionis elapso denuo vetere iure suo uti vult, a Gelasio prohibetur.

QUAERITUR num Gelasio ita agere liceat.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. In eiusmodi servitutibus exstinguendis prohibita theologorum sententia est, sufficere cum tempore praescriptionis bonam fidem *negativam*, quae consistit in non-negando vel non-impediendo iure eius, in cuius favorem servitus existit. Quare si Gelasius solum siluisset, neque obstaculum creasset: postea elapso tempore praescriptionis tuto prohibere posset vicinum ab usu veteris iuris, utpote eius incuria exstincti.

R. 2. Sed quia positive obstacula posuit, ne vicinus ille commode posset iure uti, fraudulenter eum ab exercitio iuris impedivit, fraudeque praescriptionem extorsit. Quare hac praescriptione, etsi per legem uti licet, in conscientia uti nequit, sed vicinum in suo iure vetere denuo constituere debet.

R. 3. Immo etsi ex adiunctis satis certo colligatur, vicinum illum neglecturum fuisse usum iuris sui, etiamsi Gelasius obstacula illa non creasset, adeoque legitima praescriptione in eo casu vicinum ex iure suo excisurum fuisse: revera nunc non excidit, sed a Gelasio in eo restituendus est. Nam nunc non debet attendi, quid fortasse facturum fuisset, sed quid re ipsa locum habuit. Re vera locum habuit fraus Gelasii, qua impeditur, quominus valida fiat praescriptio, quae sine fraude valida fuisset.

R. 4. Aliter dicendum esset, si via ista communiter soleret esse obstaculis impedita atque tantummodo petente altero libera et pervia redderetur. Quo in casu vicinus ille, si per tempus praescriptionis omisisset petere, ut sibi transitus patefieret, iure antiquo iam existeret destitutus.

IUSTITIA LAESA.

MATERIA GRAVIS IN FURTO VEL INIUSTITIA.

Casus. (188)

Reimarus operarius, cum salarium sit satis parvum, ut sibi accumulet aliquam summam, qua familiam condere possit, saepe minuta quaedam aufert, quae a domino non sentiuntur, maxime cum potuisset minus laborare ideoque minus domino lucrari. Ab octo fere annis ita egit, atque retinet nunc summam, quam partim surripuit et partim usuris auxit, usque ad 1000 marcas.

QUAERITUR 1° quae sit materia gravis in iniustitia et speciatim in furto.

2° num furta minuta coalescant graveque peccatum constituent.

3° quid ad casum.

Solutio.

624 AD QAESITUM 1^m R. 1. Communiter distinguunt materiam *absolute gravem*, videlicet quae si *cuiumque* furto auferatur sufficiat ad constituendum peccatum mortale; et *relative gravem*, quae aestimatur pro diverso statu eius cui res aufertur. Haec igitur non est una, sed diversa, minor quidem quam materia absolute gravis, plus minusve autem amplior, quo perveniat ad materiam peccati mortalis, prout homini ditiori vel egentiori auferatur.

R. 2. Infima determinatio limitis materiae levis et gravis pecunia expressae pendet a valore pecuniae; est igitur diversa pro diversis temporibus et regionibus. Haec fixa determinatio magis attendenda est, quando agitur de imponenda obligatione restitutionis, quam pro discernendo peccato mortali vel veniali a paenitente subiective commisso. Utrum enim paenitens graviter an leviter tantum peccaverit, pendet a subiectiva eius apprehensione et aestimatione, num videlicet furans rem habuerit pro re satis magni momenti i. e. pro re gravi. Supponendum tamen est, id locum habuisse, si materia erat *circiter* ea, quam theologi pro gravi assignant; non fuisse, si moraliter eam non attigit i. e. notabiliter infra eam haesit.

625 R. 3. Materia *absolute gravis* attenditur in furto apud homines ditissimos vel contra aliquam communitatem satis locupletem facto; estque pro nostris temporibus et plerisque orbis culti regionibus summa 20—30 marcarum.

Materia *relative gravis* attendi debet in aliis furtis contra homines in ordinaria condicione positos commissis. Statuitur satis recte res

tanti valoris, quae requiritur pro diversa status condicione ad cotidianam patrisfamilias cum suis sustentationem, vel summam cotidiani lucri quod solent facere eiusdem condicionis homines. Cf. S. Alph. l. c. n. 383, q. 2; Aertnijs lib. 3, n. 287. Aliter sume pro operariis ordinariis circiter 3 marcas, pro hominibus fortunae tenuis circiter 5 mc., pro mediocriter divitibus 8—10 mc., pro vere divitibus 15 mc. vel ultra. Si quod furtum fit contra hominem vere pauperem, valor 1 marcae vel minus sufficere omnino potest ad peccatum mortale. *Th. m.* I, 931.

Alii auctores recentes idem fere statuunt. Palmieri in Balzerini, *Opus theol. mor.* tr. 8, p. 2, n. 67 notat relate ad divites praestantes non tamen opulentissimos sufficere 3—4 aureos (1 aur. circ. 5 fr.), pro divitibus ordinariis 2—3 aureos, pro hominibus mediae fortunae 1 aur., et sic porro.

D'Annibale, *Summula* II, 220 n. 13 ita statuit: Materia absolute gravis 30 fr., relate ad operarios vel opifices 2—2½ fr., ad mercatores pro diversa condicione 2½, 4, 8 fr., ad divites 7—10 fr.; quoad communitates seu personas morales 10—20 fr.

Buccerone, *Institutiones theol. mor.* I, praec. 7°, n. 448 et 450: Materia absolute gravis circ. 30 fr.; relate ad operarios seu opifices 2—3 fr.: relate ad homines melioris fortunae 5—6 fr.; relate ad ordinarios divites 9—10, quoad opulentiores 10—15; relate ad ditissimos materia absolute gravis.

Attende tamen, pro variis regionibus variam esse pecuniae raritatem et aestimationem. Quare normam ab auctoribus modo allatam forsitan recte tenueris pro regionibus minus divitibus; normam a me statutam pro regionibus satis divitibus, ut Germania, Gallia, Belgio; pro regionibus, quae divitiis excedunt, v. g. Anglia, America septentrionali, etiam normam ampliorem.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Furta minuta seu singula in materia 626 levi coalescunt 1) ex intentione furis, qui intendit totalem summam gravem auferre vel post intervalla furta repetere, licet singulis vicibus sumat parum; 2) sine illa intentione ex eo, quod fur demum materiam gravem advertens detineat, vel etsi non detineat tamen sine magno intervallo advertens compleat.

R. 2. Qui priore modo ab initio intentionem habet perveniendi ad gravem materiam, statim primo furto et singulis vicibus graviter peccat; neque ad grave peccatum amplior requiritur summa, quam quae sufficit in singulari furto. In ordine ad confessionem autem dici potest adesse peccatum *numero unum* diu continuatum. — Qui vero hanc intentionem minime habet, sed ut in R. 1 dixi demum complet gravem materiam, censetur non tam facile ad peccatum grave pervenire, quam si una vice furaretur, sed tum, quando *dimidio plus* sumpserit, si uno eodemque domino res suas aufert; *duplo plus*, si pluribus iisque diversis, nemini rem simpliciter gravem auferat. Neque tamen umquam ultra 30 mc. ascendi posse puto sine peccato gravi.

627 Si quis tandem neque intentionem habet perveniendi ad materiam gravem, neque furta servat in se vel aequivalenti, atque post longius tantum intervallum in furti peccatum recidat; in hoc casu furta minuta non censentur in materiam gravis peccati coalescere. Intervallum autem, si furta minuta non multum infra materiam gravem haeserunt, debet esse duorum circiter mensium; si valde multum infra haeret materia, saltem post mensem non censentur amplius eiusmodi furtula coalescere; *valde minuta*, quae consumuntur, ne post hebdomadam quidem censentur coalescere.

In his scilicet furtulis valde minutis rem ex variis adiunctis dimetiendam esse, bene notat Ballerini ad Gury I, n. 610: „Ita v. gr. reprehenduntur quidem, qui per agros uvas, ficus, fabas, poma etc. leviusculis furtis saepe surripientes vorant: at vix reperies, qui notam laxitatis timeat, si etiam post plures huius consuetudinis annos scrupulum ipsis gravis furti ob materiam coalescentem non iniiciat.“ Quod magis etiam observa, quando agitur de esculentis et poculentis a membris familiae domesticae furtive consumptis, si modo sint communia non extraordinaria: nam in illis domini non censentur ita esse inviti, ut facile evadant furtula illa peccatum mortale.

628 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Clarum est, furtula Reimari coaluisse. Et quamquam primo aspectu alicui videri potest, id valere de sola summa *sublata*, non de usuris inde perceptis: tamen practice si quae furta fiunt contra negotiatorem suis rebus intendentem, hodie sumi debet, eum percepturum fuisse etiam usuras ex summa illa, quam seposuisset, si furtula commissa non essent.

R. 2. Si vero Reimarus post commissa furtula laborem pro rata *ultra debitum* praestitit, sane restitutionem iam peregit, atque summam cum usuris retinere potest.

R. 3. Item retinere posset, si Reimarus re ipsa reciperet salarium iusto minus; sed practice de tali iustitiae defectu raro omnino constabit, quando recipitur salarium consuetum. Nam in tali casu fieri potest, ut pro Reimaro quidem, qui se suosque alere debeat, sit salarium minus, non sit iusto minus pro domino solvente propter peculiares eius rationes vel generales societatis condiciones anormales. Nisi autem de iniustitia constat, occulta compensatio nequit permitti. Cf. infra cas. 192 et cas. 193.

NB. Quod dictum est de furto, applica ad alias etiam iniustitias sive fraude et dolo sive damnificatione qualibet commissas.

FURTULA.

Casus. (189)

Lia, apud sororem famula. huic solet iam per complures annos quovis mense circiter 6–8 marcas diversis vicibus auferre, non intendens maioris summae furtum, sed data occasione utitur atque summam surreptam pro suis usibus expendit.

QUAERITUR quomodo Lia peccaverit, et an ita possit absolvi.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Ex iis, quae in praecedenti casu n. 626 et 627 dicta sunt, patet, Liam saltem graviter peccasse et deinceps peccare, postquam, furtis aliquoties iteratis, animadvertit, furta indubitanter crevisse usque ad materiam gravem. Nam, utut in singulis furtis pro se sumptis fortasse dubium mansit, saltem singula furta eam constituunt materiam, quae non multum absit a materia gravi; verum in iis intervallum unius mensis non sufficit, ut censeri possint non amplius coalescere. — Quare post aliquot furta peracta Lia iam dicenda est singulis vicibus graviter peccare, nisi forte sincerum quidem habeat propositum priora furta restituendi, sed nihilominus ex peculiari quadam ratione novum furtulum separatim committat.

R. 2. Num statim ab initio per furtum 6—8 marcarum Lia graviter peccaverit, idem est ac quaerere, num haec summa sit in se materia gravis. Ex se est fere in limite gravis materiae, etiamsi soror illa sit mediocriter dives; verum si ita est, ratio cognationis reddit sororem paullo minus invitam, quam si extranei furtum committerent; propterea in hoc casu Liam non auderem certo damnari gravis peccati. — Attamen quando soror sorori famulatur, raro supponi potest, adesse re vera divitias; quare si Liae fortuna non est nisi tenuiter bona, sistendum est in minore summa 5—6 marcarum, quae sufficiant pro materia gravi: quam cum Lia non parum *superet*, censeo, eam, licet furata sit suae sorori, in singulis furtis statim ab initio graviter peccasse.

R. 3. Si vero, ut casus videtur innuere, non quovis mense uno furto, sed *frequentibus* furtulis levioribus tantum sumit, ut quovis mense summa evadat 6—8 marcas: tamen idem dici debet, ut in R. 1.

Nam etsi singula furtula in se certe levia sint, tamen, cum vix videatur hebdomadae intervallum inter singula intercedere, dubium nullum est, quin etiamtum coaluerint atque grave peccatum iam diu constituerint.

FURTUM AN INIUSTITIA.**Casus. (190)**

Rosalia, in publico hospitio serviens, ex iis quae hospites post refectio-
nes suas intacta relinquunt, saepe consuevit partim consumere partim col-
ligere, ut exquisitiore cibo et vino matrem suam vetulam recrearet. Furtim
tamen egit et dubitabat de liceitate, maxime cum valor totalis rerum sic
sumptarum facile 100 marcas superet.

QUAERITUR num et quomodo Rosalia peccaverit.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Si dici debet Rosalia iniuste sibi res illas accepisse, valor totalis tantus est, ut intercessisse intervallum nota-
bile, quod coalitionem materiae impediat, inter singula furta impro-
babile omnino sit.

Ergo propter repetitionem post brevius tempus et propter summae totalis magnitudinem res dicenda est gravis, graveque peccatum.

R. 2. Sed dubitari ab aliquo poterit, fueritne iniusta sublatio, scilicet domino rationabiliter invito.

Ad quod ut iuste respondeatur, videndum est, qui fuerit dominus, utrum hospites, an hospitii dominus. Si sunt hospites, facile suppones, eos non curare, sive famula, sive hospitii dominus reliquias colligat, adeoque eos non fuisse invitos quoad Rosaliae actionem. Si hospitii dominus, ille per se rationabiliter invitus censetur, cum plus impendere debuerit, adeoque damnum tulerit vel minus sit lucratus. Fuisse autem hospites dominos rerum quae appositae erant, ex eo suaderi potest, quod pro omnibus illis debuerint solvere omniaque consumendi ius habuerint.

632 Nihilominus puto, rem sic non esse considerandam, saltem non, quando hospitibus in mensa communi (table d'hôte) cena paratur. Dominus hospitii large debet in convivio res apponere. Et quamquam hospites pro libitu possint consumere, consueverunt domini hospitii computum suum ita facere, ut supponant, non omnia esse consumenda. Neque ullibi mos est, ut hospites ex epulis apposis distribuant. Id quidem de esculentis. Quamquam si famuli ex his etiam sibi sumunt et comedunt, id difficulter evadere gravem materiam, in priore casu iam dictum est.

De vinis vero atque etiam de cibis, quae singulis in certis portionibus ministrantur, aliter iudicandum est. Si — ut communiter fit — vinum non in cumulo subministratur, sed pro singulis lagenis separatim solvi debet, clarum est, illud transire in dominium hospitum, et si quid relinquunt, non fit domini hospitii, sed est res derelicta, quam herus quidem iure sibi occupare potest, sed a qua occupanda etiam famuli non excluduntur.

Quare si praecipue eiusmodi reliquiae fuerint, quas Rosalia matri attulerit, ex aliis esculentis non adeo multum, a peccato saltem mortali excusanda est, etsi putet ex diuturnitate temporis valorem ascendisse ad 100 circiter marcas. Minus etiam propter esculenta *a se* consumpta videtur gravis peccati condemnanda esse. Cf. *Th. m.* I, 934; Lessius, *De iust. et iure* l. 2, c. 12, n. 48.

NECESSITAS NUM A FURTO EXCuset.

Casus. (191)

Meletius operarius a domino dimmissus, iam per aliquot hebdomades frustra quaesivit, cui labores suos addiceret: interim ipse cum familia fame premitur. Denum cum aliquo die iterum frustra locationem quaesierat, intrat officinam pistoriam atque subito sublatis aliquot panibus aufugit.

Andronicus rusticus, cura numerosae familiae pressus, tempore hiemis ad angustias redigitur: quas ut paullulum levaret, noctu cum amico in vicina silva aliquot arbores caedit atque domum asportat, ut saltem habeat, quo se calefaciat.

Plautus, cum nuper propter criminis suspicionem quaereretur ad capiendum, non procul conspicit equum in prato, quem conscendit et feliciter terminos territorii attingit persecutoremque evadit. Equus autem, ceteroquin rarae speciei, qui supra vires coactus erat ad currendum, mox concidit et moritur.

QUAERITUR 1° quae sit necessitas, quae auferentem res alienas a furto excuset.

2° quid ad casus propositos dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Necessitas alia est extrema, alia quasi-633 extrema seu valde gravis, alia simpliciter gravis, alia ordinaria vel etiam levis. *Extrema* adest, quando ipsa vita periclitatur sive statim sive post tempus non ita longum; *quasi-extrema*, quae vel periculum incidendi in necessitatem extremam secum fert, vel *grave* damnum *perpetuum* sive *diuturnum* inferat: *gravis simpliciter*, quae incommodum quidem grave sed transitorium non perpetuum, vel incommodum nimis diuturnum affert: *ordinaria*, quae cum ordinaria paupertate non nimis misera coniuncta sit: *levis*, si incommodum ne tantum quidem sit.

R. 2. Necessitas levis vel ordinaria non dat facultatem rem 634 alienam auferendi, nisi forte agatur de re minima ad subitanam necessitatem sublevandam, v. g. si quis ex agro sibi sumat aliqua poma ad famem sitimve sedandam. Sed ne simpliciter gravis quidem necessitas ius illud confert: quod, praetermissis rationibus, sequitur ex thesi 36 inter proscriptas ab Innoc. XI: „Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.“

R. 3. Certissimum est, licere cuilibet ea sibi sumere ex rebus, quas natura procreat, quantum necesse est ad depellendam necessitatem *extremam*; atque etiam, ex communi theologorum sententia, id licet in necessitate *quasi-extrema*. Non tamen licebit res enormis valoris destruere. *Th. m. I.* 936.

R. 4. Si autem sufficit rem commodare, non licet eam occupare et propriam facere; si sufficit eam in mutuum accipere, non licet eam absolute et gratis sumere. Quare qui habet propria in re vel in spe, sed non actu praesentia, in necessitate etiam extrema non potest aliena sibi assumere nisi cum onere rem aequivalentem reddendi.

Aliter qui nihil habet, neque in spe probabili, sed postea praeter spem aliquid acquireret; ille enim pro iis, quae in necessitate consumpta sunt, restituere nihil tenetur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Meletius, si minus in necessitate vere 635 extrema, tamen in quasi-extrema versatur. Si enim ipse cum familia diu fame torquetur, vel incidet in ipsam extremam necessitatem, vel saltem causabit sibi suisve languorem morbumque incurabilem. Debuit quidem, si nimis grave ipsi non fuerit, antea aliquid pro eleemosyna petere; ceterum in eo quod hoc omisit, non peccavit saltem graviter, neque ita tum peccasset, si — quod re ipsa non obtinuit — res sublata fuisset materia gravis.

R. 2. In *secundo* casu non eadem quidem necessitas adfuit. Sed si Andronicus non habuit, unde in hieme teneros filios calefaceret: saltem hi erant in necessitate quasi-extrema, cum periculum esset, ne propter frigus tabescerent graveque valetudinis damnum incurrerent. Fere idem igitur valet, quod in priore casu, dummodo tamen Andronicus ea tantum ligna sumpserit, quae sufficiebant ad ignem faciendum, non ea quae ad alios usus apta maioris valoris erant.

636 R. 3. In *tertio* casu, si Plautus in periculo erat incidendi in longam captivitatem seu carcerem diuturnum, haec necessitas habetur pro *quasi-extrema* (Lugo, *De iust. et iure* disp. 16, n. 154). Quare potuit sumere equum, quem primum invenit aptum ad fugam, idque in omnibus casibus, in quibus ei fugere liceat, sive innocens fuerit sive reus. Si autem ex fuga propter securitatem acceleranda equus viribus exhaustus corrui, Plautus, si habet bona fortunae, pretium domino reddere debet; si nihil habet, excusabitur. Item excusabitur, si equus non propter nimiam defatigationem et malam tractationem, sed casu interierit; tum enim perit domino.

COMPENSATIO OCCULTA (I).

Casus. (192)

Lentulus debitorem habet Medardum, qui ipsi debet 300 marcas pro variis rebus emptis. Cum pluries monitus non solvisset, a Lentulo per aliquot annos dimittitur, dum demum severius monitus praescriptionem obicit. Quare Lentulus sub promissione 20 mc. convenit cum Medardi familiari, ut ille sibi ex bonis Medardi clam summam istam afferat.

QUAERITUR 1° quid requiratur, ut compensatio occulta sit licita.

2° quid de Lentuli agendi ratione.

Solutio.

637 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ut compensatio occulta licite adhiberi possit, 1) debitum debet esse non dubium, 2) debet removeri periculum, ne debitor ad bis solvendum cogatur, 3) debet occulta compensatio *necessarium* medium esse, 4) debet compensatio quantum possibile est, in eadem specie fieri, in qua facienda esset solutio seu restitutio. *Th. m. I.*, 938.

R. 2. Nihilominus ultima condicio non nimis urgenda est, neque obligat sub gravi. — Tertia condicio similiter non obligat sub gravi, atque notabilis difficultas vel repugnantia trahendi rem ad iudicem creditorem simpliciter excusabit. — Secunda condicio ex se quidem gravis est; attamen sic intellegenda, ut si debitor in culpa est, ut creditor nihil relinquatur nisi via occultae compensationis, ipse sibi adscribere debeat, si forte creditor praeter voluntatem bis recipiat solutionem.

638 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si ius Lentuli certum est, occulta compensatio est medium unicum, quo ius suum possit recuperare. Nam

ex supposito tempus praescriptionis elapsum id facit, ut iuridica actio non amplius possit institui. — Sola difficultas est, utrum ius Lentuli re vera per praescriptionem sit extinctum. Quod satis certo est negandum. Nam non solum sive ipsa lege sive consuetudine hae praescriptiones brevioris spatii non extinguunt ius ad rem in foro conscientiae, sed solum ius *agendi in foro externo*; dein etsi ius ad rem lex velit extinguere, id in nostro casu in conscientia locum non habet propter defectum bonae fidei in Medardo. Cf. supra n. 619 sqq.

R. 2. Si Lentulus autem ius habet — sicut habet re vera — faciendae occultae compensationis, id etiam facere ei licet per alterum; ideoque nihil obstat, quin et Lentulo et Medardi familiari ita agere liceat, posteriori etiam contra suum herum, quippe qui culpabilis sit.

R. 3. Pro actione autem Lentulo utili, sibi incommoda, vir ille familiaris licite accepturus est remunerationem.

COMPENSATIO OCCULTA (II).

Casus. (193)

Almachius cum aliis operariis in reductionem salarii consentire debuit, nisi vellet plene dimitti, cum tanta sit operariorum copia, qui pro minore illa mercede labores suos collocent. Secum igitur reputat, operarios penuria premi et ipsis ad victum necessariis destitui, dominos autem ad luxum usque omnibus abundare sibiue ea vindicare, quae operarii producant et sudore suo lucentur: unde concludit, partem tantum iustae mercedis se sibi compensaturum, si data occasione domino quaedam surripiat; quod etiam facit.

QUAERITUR 1° num copia maior operariorum, qui se offerant ad laborandum pro minore mercede, ratio iusta sit diminuendae mercedis.

2° num lucrum domini seu patroni impropportionate maius sit signum mercedis iusta minoris solutae.

3° quid ad casum et compensationem ab Almachio tentatam.

Solutio.

AD QUAESITUM 1° R. 1. Maior operariorum numerus, qui minorem mercedem praeferant otio et carentiae cuiuslibet mercedis, ratio esse nequit deprimenti salarii infra limites mercedis naturaliter iustae; et quamquam ille, qui sumit eam rationem deprimenti usque ad limites infimos pretii naturaliter iusti, sane non peccat contra iustitiam, tamen etiamtum contra aequitatem omnino peccare potest.

R. 2. Merces naturaliter iusta in condicionibus societatis bene compositis tantum exigit, ut operarii communiter loquendo se suosque honeste alere possint. Quare (nisi propter commercii statum depressum lucrum tantum non habetur — cf. n. 628) merces minor iustitiam laedit, quia ne infimos quidem eius limites attingit.

R. 3. Si vero status commercii depressior est neque tantum lucrum acquiritur, ut merces illa solvi possit, iniustum non est minus solvere: siquidem operarii re vera malunt aliquid lucrari quam nihil.

Verum haec rerum condicio potest quidem esse transitoria et brevis temporis, ex se non diuturna vel habitualis. Fieri tamen potest, ut, si reliqui patroni *nolint* altioremer mercedem solvere, unus seu singularis patronus impos sit plus solvendo, nisi velit cum suo damno agere.

640 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex lucro patroni satis magno per se concludi non potest, mercedem esse iusta minorem. Nam operarii non necessario per modum societatis cum patrono coniuncti supponuntur; sed sufficit, ut contractus, qualis cum mercenariis, ineatur, quo fit ut eorum labores cedant in lucrum damnumve patroni variabile, ipsis manente salario fixo. Si patronus igitur propter singularem industriam vel scientiam et dexteritatem, vel propter singularem fortunam plus ceteris suae condicionis mercatoribus lucratur, id potest, salva iustitia, sibi retinere, si modo mercedem naturaliter iustam solverit. Sed si tempore magni lucri prosperique successus mercedem vix elevat supra limites infimos iustitiae, non licebit ei tempore minoris lucri vel etiam transitorii damni propter damnum, quod pro tempore passurus sit, mercedem infra limites alias iustos deprimere.

R. 2. Si patronus lucrum magnum pro se colligit, loci et temporis consuetudinem, si re ipsa merces infra iustum manet, sibi saltem pro ratione sumere non potest, ut hanc mercedem minorem tantum solvat, etsi alii fortasse propter lucri defectum excusentur. Utut hi contra iustitiam non peccant, ipse peccabit contra iustitiam commutativam.

641 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si merces pro loco et tempore consueta solvitur atque alii adsunt operarii, qui illa mercedis mensura plane contenti sunt: difficile admodum et rarum erit, ut *constet* de iustitia ex parte patroni laesa. Quare in hoc casu practice Almachio concedendum non est, ut proprio Marte titulo compensationis sibi ultra mercedem stipulatam aliquidumat. — Aliud, si ceteri etiam operarii ex sola necessitate coacti demum in mercedem consentirent, quam constaret esse iniustam et quam patroni sine suo damno augere possent. Cf. *Th. m.* I, 940; *S. Alph.* III, 522 sq.

R. 2. Similiter, si accideret -- ut aliquando fit --, ut praeter stipulationem propter rationes non aequas aliquid de mercede detraheretur, ad id occulte sibi compensandum operario ius est.

IUS LAESUM REPARANDUM SEU RESTITUTIO.

RESTITUTIO QUAM PRIMUM FACIENDA.

Casus. (194)

Getulius ex furto et damnificatione restitutionem debet 50 marcarum. Cum sit pecuniae tenax, restitutionem hanc, quamquam aliquoties a confessario monitus, per 4 annos distulit.

QUAERITUR quomodo et quoties Getulius peccaverit.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Restitutio facienda est quam primum, quia 642 detentio rei alienae continuat semper iniustitiam semel illatam; neque tamen eam continuare licet, sicut neque licuit eam inferre. *Th. m. I.*, 763 et 941.

R. 2. Si vero restitutio statim i. e. brevissimo tempore facienda cum nimio damno vel difficultate coniungitur, domino autem per hanc dilationem novum damnum non oritur vel nonnisi relative parvum, aliqua dilatio non est illicita, si modo damnum novum pro domino oriturum etiam postea compensetur. Ratio, cur in hoc casu aliquam dilationem adhibere liceat, est, quia dominus rationabiliter non est invitus. Iniustitia vero committitur tantum contra eum qui rationabiliter invitus est.

R. 3. Qui igitur sine ratione legitime excusante restitutionem notabiliter differt, peccat graviter; attamen si ceteroquin seriam voluntatem restituendi habet, sola dilatione tum tantum graviter peccat, quando aut novum damnum grave domino creatur aut periculum omnino non restituendi inducitur. Verum restitutio diu dilata frequenter arguit defectum seriae voluntatis utcumque restituendi — quod sane peccatum grave est, quam primum furti vel damnificationis materia est gravis.

R. 4. Qui gerit animum non restituendi, si diu in hac animi 643 dispositione haeret, unum idemque peccatum furti vel damnificationis *protrahit*, adeoque auget peccati gravitatem, numerum peccatorum non auget. Qui vero modo proponit restituere, modo hoc propositum retractat, *toties* grave peccatum numero distinctum committit, quoties a proposito restituendi denuo recedit. Quod ad Getulium applica.

Verum, etiamsi in singulis confessionibus serio proposuit restituere, confessarius imprudenter omnino egit semper denuo impertiendo ab-

solutionem; nam saltem postquam una alterave vice Getulius fregit fidem, debuit ante absolutionem restitutionem re effectam exigere; immo id iam in prima confessione postulavit prudentia, si modo reditus ad confessarium non erat adeo difficilis et molestus.

DILATIO RESTITUTIONIS (I).

Casus. (195)

Vulpinus, mercator, cum, si omnia sincere tractat, lucrum conveniens, unde vivat, habere non possit, inceptit modo res adulterare, modo mensuram et pondus diminuere, atque hisce artibus demum summam aliquot centenarum marcarum collegit, quae esset filiae suae pro dote, ut convenienter posset nubere. — Confitetur quidem peccata sua et dolet; sed a restitutione se putat excusari posse, et cum confessarius eum obligare velit, ut statim se exuat summa illa, quasi desperandus dicit, si ita res se habeat, sibi nihil reliquum esse, nisi ut filiam prostituat.

QUAERITUR utrum recte confessarius praeceperit restitutionem quam primum faciendam, an Vulpinus excusetur a restitutione.

Solutio.

644 AD QUAESITUM R. 1. Non potuit Vulpinus his artibus uti, nisi pretium rerum alias manserit infra pretium iustum infimum currens. Et si ipse fortasse non tam parvo pretio res vendere potest, ut alii venditores, haec non est ratio, cur alii emptores debeant plus solvere.

R. 2. Facilius concedunt aliquam adulterationem innoxiam rerum venalium, quando emptor videt et gustare vel experiri potest rem, neque quidquam contra rem obicit sed eam probat. Si enim sine aliqua adulteratione seu mixtione rerum qualitatis inferioris pretium iustum obtineri nequit, ista ars censetur vel licita vel, si adhibetur mendacium, tamen *non graviter* peccaminosa, neque contra iustitiam commutativam.

645 R. 3. Sed etiam ex suppositione, quod Vulpinus graviter peccavit contra iustitiam, confessarius severius iniunxit restitutionem *mor* peragendam. Quamquam enim verum est generatim, retinendo rem alienam peccari *eodem peccato* atque auferendo, id tamen verum tum tantum est, quando ex una parte res ablata retinetur simpliciter, et ex altera parte restitutio moraliter fieri potest. Hic vero Vulpinus versatur in valde gravi necessitate, cum in eo sit, ut filiam prostituat, quam S. Alph. III, 520 non universim quidem, aliquando tamen, gravioribus adiunctis circumstantiis, *extremae* necessitati aequiparat. Hinc concludere licet, admodum raro quidem evenire, ut propter hanc causam et necessitatem aliquis possit aliena invadere, facilius tamen restitutionem alioquin debitam omittere vel, usque dum venerit ad meliorem sortem, differre.

R. 4. De modo autem restituendi propter similes iniustitias commissas, infra sermo erit; ex quo denuo patebit, legitimum restituendi modum *in tali casu* non requirere ilico totalem summae abdicationem.

DILATIO RESTITUTIONIS (II).

Casus. (196)

Medardus, cum Hermogenis mobilia transmittenda curaret, retinuit mala fide arcam, quae in se circiter 50 marcis valet, sed quam Hermogenes tum quia a progenitoribus hereditate eam acceperat, tum quia artificiose confecta est, longe pluris aestimat neque pretio comparabilem habet. Nunc in regionem dissitam transmarinam se contulit. Medardus furti paenitens quaerit, quomodo restituere debeat, cum transmissio arcae plus 100 marcis constituta sit.

Dein nuper creavit incendium: quodsi nunc indemnem faciet societatem assecurationis, timet, ne sicut incendiarius agnoscat.

QUAERITUR 1° quae sit causa differendae restitutionis.

2° num Medardus Hermogeni rem sublatam transmittere debeat, atque societatem assecurationis statim indemnem reddere.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ut restitutio brevi omnino differatur, 646 sufficit rationabilis causa vel quod commodius restitutio possit effici, si modo interim domino laeso novum damnum inde non oriatur.

R. 2. Ut diutius differatur restitutio, non solum requiritur, ut absit periculum oblivionis vel restituendi impossibilitatis ex hoc ori-turum, sed etiam ut incommodum, quod ex accelerata restitutione debitor incurrat, longe maius sit quam illud, quod ex dilata restitu-tione domino oriatur. Aestimari hoc potest ex iis, quae de faciendis expensis theologi communiter docent.

Nam ut *omitti* possit ipsius domini laesi indemnitas et pro eo pauperes, quibus res donetur, eligi possint, volunt, ut expensae alias necessariae *plus quam duplo* superent valorem rei: i. e. si damnum iniqui debitoris duplo plus superet damnum domini laesi, ad hoc dam-num debitor non censetur teneri.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In *primo* casu Medardus differre quidem 647 nonnihil potest restitutionem, si sperat fore ut postea rem domino facilius possit transmittere; excusari autem ita, ut liceat valorem rei pauperibus dare, non potest, siquidem damnum domini in casu nostro non est aestimandum ex solo materiali rei valore, sed ex pretio affec-tionis, quod fortasse 100 marcas aequat vel superat: damnum igitur 100 marcarum Medardus potius quam Hermogenes subire debet.

R. 2. Damnum grave in fama sane superioris ordinis est, quam damnum in bonis fortunae. Quare in *secundo* casu, si certae personae vel societati restitutio facienda est, quamdiu grave periculum famae subsistit, tamdiu differri potest restitutio. Verum curari debet, ut brevi ineatur modus — id enim possibile est —, quo per intermediam personam et sine periculo restitutio fiat. Sitne autem re vera resti-tutio facienda societati assecurationis, an alia restitutio eligi possit, de hoc infra sermo recurret.

POSSESSOR BONAE FIDEI (I).

Casus. (197)

Getulius in fundo ex hereditate accepto construxit ingentes aedes et machinas, magnamque operariorum copiam attraxit: quo factum est, ut brevi tempore locus ille eousque incultus colatur atque agri qui circum sunt siti aedibus exstruendis apti decuplo pretio atque etiam maiore veniant. Sed mox testamentum in favorem Getulii factum impugnatur atque iuridice irritatur in favorem Evagrii.

QUAERITUR 1° debeatne Getulius fundum cum aedificiis Evagrio cedere, vel saltem partem fundi aedibus vacuam; an quomodo indemnitas fieri debet sive Evagrius, sive Getulius.

2° debeatne Getulius restituere pretium locationis a novem annis acceptum pro parte agrorum, quos locaverat.

Solutio.

648 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Casus ille supponit, Getulium egisse bona fide. Agitur in hoc Quaesito de restitutione circa substantiam rei, in sequenti Quaesito de restitutione fructuum.

Substantia rei, quando pro aliena cognoscitur, vero domino tradenda est, nisi *ipse* mavult pretio rei a priore possessore oblato contentus esse. Hic vero deducere potest expensas *utiles*, quae valorem rei auxerunt; atque secum ferre potest ea quae adiecit et separari possunt. *Th. m. I.*, 953.

R. 2. Si stricto sensu ius *Romanum* sumimus, Getulius deberet cum fundo omnia cedere quae in eo construxit et aedificavit, accepta compensatione expensarum. Recentiora autem iura non omnia eodem modo litem componunt, imprimis tamen id attendunt, ut neutra pars, quantum fieri possit, damnum ferat. Hinc aequitati consentaneum videtur, ut Getulio ea relinquatur, quae ipse multis expensis aedificavit et construxit, ut non exturbetur e statu suo et vitae suae condicione.

649 R. 3. Plane autem Evagrius postulare potest eam fundi seu agrorum partem, quae commercio et artibus seu opificiis exercendis pro Getulio necessaria non est, etsi valor decuplo maior est quam antea: res enim, sicut perit, ita etiam crescit domino. Atque etiam eam fundi partem, quae cum aedibus exstructis Getulio ceditur, iure secundum valorem actualem licet aestimari, quando pretium compensationis decernitur.

Verum si non Evagrius, sed solus Getulius posset continuare exercitium officinarum et commercii quod instituit, atque proin ipsi quidem sed non Evagrio fundus aedesque tanti valerent, aequum non videtur Getulium cogere ad solvendum totum fundi pretium. Immo si solus Getulius est, qui suo labore suaeque industria valorem fundi auxerit augereque possit, excessus valoris *ipsi* debetur.

R. 4. Quoniam autem in aestimandis sive expensis sive pretio fundi in eiusmodi casu summa difficultas est, suadenda est amica com-

positio ex aequo et bono; fortasse etiam res optime solvi potest per societatem inter Getulium et Evagrium ineundam.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Pretium locationis sunt fructus non 650 naturales sed civiles, sed locum tenent pro fructibus naturalibus, cum censeantur respondere valori fructuum, quos natura procreat, deducta proportionata parte pro laboribus impensis. Naturalis autem iuris est, ut fructus rei cedant rei domino. — Hinc secundum ius naturale Getulius eos fructus restituere debet, quos per praescriptionem nondum acquisivit (plerumque *triennio* censetur praescriptione acquiri), et sive in se sive in aequivalenti detinet.

In aequivalenti dicitur retinere, si propter fructus perceptos aliis sumptibus pepercit; aut si vendidit, pretiumque venditionis etiamnunc possidet.

R. 2. Recentiora quaedam iura possessori *bonae fidei* etiam plus concedunt quoad fructus. Quae etsi non omnia ilico pro foro conscientiae ita valida dixerim, ut impediunt verum dominum, quominus ipse sibi ex iis vindicare possit, tamen id efficiunt, ut prior possessor non certo adigi possit, ut sponte omnia reddat. *Th. m. I.* 948.

POSSESSOR BONAE FIDEI (II).

Casus. (198)

Caesarius consuevit quotannis cuidam monasterio insigne donum donare; nuper dedit vas aureum, quod ipse dono acceperat. Postquam illud a monasterio venditum et fustum est, illud vas fuisse furto sublatum constat.

QUAERITUR quis quid domino illius vasis restituere debeat.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Si vas illud fustum non esset, sed integrum 651 exsisteret, dubium non esset, quin restitui deberet a monasterio; quia res clamat domino.

Nunc autem vas qua vas periit, et videri possit alicui applicabile aliud axioma: „Res perit domino.“ — Verum quominus ita dicatur, obstat, quod vas illud exsistat etiamnunc aliquatenus in aequivalenti, nimirum in metallo fuso vel eius valore.“

R. 2. Ille igitur restituere debet, qui ex aliena re cum damno veri domini ditior factus est. Videtur hoc primo intuitu monasterium esse. Et ita re vera obtinet, si Caesarius possessione vasis aurei motus erat, ut monasterio donum conferret, alioquin nihil donaturus: in hoc casu monasterium sine dubio aurum illud fustum seu potius pretium acceptum restituere debet. — Quodsi autem Caesarius absolute et in quibusvis circumstantiis donum monasterio daturus erat, ipse ditior evasit, cum non suis expensis — id quod alias fecisset — donum contulerit. Quare potius ipsius esset loco monasterii restituere: ad quod tamen *obligari* quidem nequit, cum voluntatem erga monasterium beneficam, quam hucusque gessit, possit deponere et illum

donandi actum, qui efficax nondum fuerit, suspendere vel revocare. Cf. *Th. m.* I, 949.

R. 3. Dominus quidem vasis, si Caesarius sive monasterium restituet, plene indemnis non fiet, cum valor auri qua auri massa non tanti valeat, quanti vas arte elaboratum, neque monasterium vel Caesarius plus teneatur restituere, quam pretium pro vendita auri materia acceptum, i. e. in quo ditiores evaserint. — Damnum, quod superest, titulo damnificationis fur restituere tenetur. Quodsi ille non comparet vel non restituit, damnum illud a domino ferendum est.

POSSESSOR MALAE FIDEI.

Casus. (199)

Iulius puer arbusculas furatus in suo horto plantavit: senex, cum per annos mala et pira multa ex iis collegisset et in eo esset, ut tres insignes abietes quae creverant, caederet, furtum suum confitetur. Neo-confessarius, qui alte retinuit axioma „Res fructificat domino“, pronuntiat in Iulium sententiam, ut domino eiusve heredibus reddat pretium fructuum collectorum et tres illas abietes caesas.

Similiter aliquando furto abstulit vicino suo aliquot ova, quae supposuit gallinae, et ita paullatim sibi procreandam fecit magnam copiam gallinarum, ex qua nunc non parvum lucrum capit.

Etiam vaccam gravidam abstulit, quam, nato vitulo, domino reddendam curat. Vitulum, quem dominus non servasset, servat et nutrit, isque in grandem bovem crevit. Putat autem se bovem pro fructu industriali habere et sibi retinere posse; pretium autem vituli compensari expensis illis quas fecerat pro alenda vacca gravis.

QUAERITUR 1° quid restituere debeat possessor malae fidei.

2° possitne ille fructus retinere et sibi compensare expensas.

3° quid in casibus propositis Iulius restituere debeat.

Solutio.

652 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Possessor malae fidei restituere debet 1) titulo possessionis ipsam rem alienam, in se vel in aequivalenti existentem; idque facere debet, etiamsi haec restitutio cedat ita in emolumentum domini, ut hic, si in possessione rei suae mansisset, rem perdidisset vel deteriore fecisset.

R. 2. Debet, si dominus rei ex ipsius rei carentia maius damnum vel lucri defectum subit, 2) totum illud damnum insuper restituere titulo iniustae damnificationis, si modo illa damna in confuso praevideri poterant.

Haec quidem ex iure naturali. Si quid amplius imponunt leges civiles, ad id possessor malae fidei tenetur demum in conscientia post iudicis sententiam, antea ad id non tenetur.

653 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex R. ad Quaesitum 1^m sequitur, possessorem malae fidei non teneri ex se ad amplius; ergo postquam indemnis factus est dominus, deducere potest expensas necessarias et

utiles, in quantum valorem pro utilitate domini auxerunt; vel ea quae possessor *malae fidei* addidit quacumque ratione, haec auferre ei licet, si quidem *re intacta* separari possunt.

R. 2. Iure positivo saepe aliud non conceditur possessori *malae fidei*, nisi compensatio pro solis expensis necessariis, non pro utilibus. Quare ubi ius regionis id statuit, ipse quidem possessor *malae fidei* ante iudicis sententiam tentare potest compensationem pro expensis utilibus, non tamen occultam. Ratio, cur occulte eam compensationem facere non liceat, est quod dominus sine iniustitia omnem compensationem potest prohibere neque fraudulenter licet eum ab huius iuris sui usu impedire. Si igitur dominus hoc iure utitur, ille *malae fidei* possessor acquiescere debet, saltem si dominus paratus sit rem ad iudicem deferre. Quodsi ad iudicem recurrere non vult, possessor *malae fidei* non videtur iuri suo naturali cedere debere.

R. 3. Fructus omnes restituere debet, in quantum ipsi rei respondent; nam in quantum respondent labori et industriae *malae fidei* possessoris, ab hoc possunt retineri. Sententia iudicis secuta, de his idem dic quod in R. 2 de expensis.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In *primo* casu neo-confessarius male applicat principium illud: „Res fructificat domino.“ Plantae enim et arbores non fructificant, nisi radices egerint in terra adeoque cum suo fundo unum quid constituent, ut possint fructificare. Generatim autem quoad dominium fundus trahit secum ea, quae in eo aedificata et plantata sunt. Ergo Iulius factus est dominus arborum, quae creverunt earumque fructuum, etiamsi arbusculas furto abstulit. Debet tamen dominum vel dominos arbuscularum indemnes facere. Quod generatim fit, si aliquid amplius quam valor arbuscularum tempore furti solvitur (ius *Romanum* statuit duplex pretium). Dico „aliquid amplius“; nam si dominus eas arbusculas evulsisset, sufficeret ipsum pretium; sed si hoc non fecisset — neque id sumi potest — pretium similium arbuscularum, quas de novo plantare potuit, non sufficit ad plenam indemnitate, quia arbores de novo plantatae minus bene crescunt, quam quae in solo suo manserunt. Duplex pretium ordinarie sufficit, nisi in extraordinariis adiunctis constet de damno maiore.

R. 2. In *secundo* casu censeo etiam, procreationem gallinarum ex ovis esse fructum industrialem; non necessario eam debere spectari fructum naturalem ex ovis ortum. Ergo manent gallinae in dominio Iulii. Restituere tamen debet pretium ovorum furto ablatorum. Ceterum, si dominus cui ablata sunt ova, voluisset ipse ex iis gallinas procreari, sine difficultate potestatem habuit id efficiendi ex aliis ovis.

R. 3. In *tertio* casu vitulus natus certo est fructus vaccae iam gravidae; ac proin vitulus ille iure est eius, cuius Iulius abstulit vaccam.

Hinc est, quod summo iure vitulus etiam bos factus illi debeat restitui, etiamsi ille dominus vitulum non servasset neque enutrisset. Attamen deducere potest Iulius expensas ad nutriendum vitulum necessarias. Practice hae expensae cum impenso labore circiter aequant incrementum vituli. Quare, si dominus vitulum non servasset, Iulius

valorem quidem quem debet solvendo satis restitutus est. Debitum igitur saltem exstinguet, si solvat pretium *vituli* cum ordinario eius fenore annuo. Nam ut loco ipsis rei sublatae solvat eius pretium seu valorem ratio sufficiens est, ne se prodat furtumque debeat fateri.

Unde patet, Iulium, si *nihil* voluerit pro vitulo restituere, malam fecisse computationem sibi quae nimis indulgisse. — Immo si furtum factum esset contra pauperem agricolam, qui volebat vitulum enutrire, sed qui post furtum similem vitulum sibi emere non potuit, restitutio longe maior fieri deberet; siquidem agricola ille damnum longe maius tulit. Illi enim homines sine multis expensis novis animal enutrient, et labores suos libenter impendunt, quos aliter cum lucro impendendi occasionem non habent.

POSSESSOR DUBIAE FIDEI.

Casus. (200)

1. Fulvius aurifaber emit ab homine quem habuit pro non suspecto vasa aurea et argentea; postea cum audiret de furto eiusmodi rerum commisso suspicatur et timet ne emerit furtiva. Sed ut se subtrahat incommodis et damni incurrendi periculis, vasa illa conflatur, nec amplius constare potest, utrum hae res fuerint furtivae necne.

2. Amalia, oecionoma apud divitem familiam, sibi res quasdam assumit tum titulo compensationis propter mercedem iusto minorem tum titulo parsimoniae, eo quod ipsa cum sua familia plus consumere potuerit vi contractus, quam re ipsa factum sit. — Res sic sibi assumptas offert Anastasiae in officina mercatoria famulae emendas. Quae ab interrogata domina officinae responsum accipit, de veritate rei responsabilitatem habere Amaliam; quare nihil obstande, quin res illae modesto pretio emantur. Quod ita fit.

QUAERITUR 1° quae sint obligationes possessoris dubiae fidei.

2° quid ad casus sit dicendum; qui quo loco seu ordine restituere debeant.

Solutio.

656 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Qui antequam possideat, dubius est, utrum res quam alter possidet, huius sit an sua, eam sibi non potest assumere possidendam, altero invito; alioquin esset possessor *malae* fidei. Neque si dubius est, utrum sit res illa propria possidentis, an tertii alicuius inviti, eam potest a possidente acquirere, nisi forte cum animo rem bene gerendi pro vero domino dubio.

R. 2. Si eiusmodi dubium ante inceptam possessionem adest circa rem, quae in nullius reali possessione invenitur, utrum scilicet mea sit an aliena, eius quidem possessionem incipere possum, attamen non cum absoluta intentione dominii exercendi, sed cum animo inquirendi et rem certo domino tradendi.

R. 3. Qui post inceptam possessionem dubitat, utrum res sua sit an aliena, aut qui secundum modo dicta dubio existente *legitime* possessionem inceptit, *tenetur inquirere*. Quodsi inquisitione seria facta dubium non solvitur, possessor de re tamquam de sua disponere

potest, *utiliter tamen*, simul paratus ad utilitatem perceptam alteri cedendam, si quis fortasse postea certum ius suum probaverit. Verum si dubium inceptam possessionem praecesserit, ceteris paribus diutius, si fieri potest, differri debet ea circa rem dispositio, quae eius valorem vel utilitatem diminuat. Cf. *Th. m.* I, 957 sqq.; Lugo, *De iust. et iure* d. 17, n. 89 sqq.

R. 4. Qui inquisitionem secundum dicta in R. 3 necessariam 657 cum gravi culpa neglegit, tenetur 1) damnum resarcire, si postea certus dominus apparuerit; 2) si dominus certus non apparet et ex omissa inquisitione impossibile fit dubium solvere, pro rata dubii *aliqua* restitutio debetur ei, qui etiam ius dubium seu probabile habuit: quodsi nemo determinatus sit, consulendum quidem est, ut pro rata dubii aliquid in pauperes vel causas pias conferatur, obligatio stricta non est. Vide *Th. m.* l. c.

R. 5. Qui vero *illegitime* cum dubio possessionem acquisivit, domino certo postea apparenti rem reddere et damnum reparare debet, quod illi ex hac illegitima possessione ortum fuerit. Similiter dubio manente vel effecto insolubili, restitutio ex parte fieri debet, idque certis personis, si quibus probabile aliquod ius circa rem erat, alioquin pauperibus vel causis piis. Ratio, cur in hoc casu paullo severius res sumenda sit quam in R. 4, ea est quod in nostro casu *ab initio* fuerit dubia seu *mala fides*, in priore fides *bona*, cui dubium tantum supervenerit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Fulvius — ut enarratio casus nos sumere 658 iubet — bona fide inceptit possessionem; verum brevi post oritur et oriri debuit dubium certe rationabile eo quod fama spargeretur de furto talium rerum perpetrato. Quare Fulvius debuit inquirere (nisi forte potuerit ei, a quo emerat, res reddere et ab eo recipere pretium solutum), neque licuit, manente dubio, conflando de rebus disponere.

R. 2. Si igitur postea certum fieret, esse ipsas illas res furtivas, quas Fulvius emerat et conflaverat, domino postulanti deberet totum damnum seu valorem rerum restituere, neque sufficeret reddere massam auream et argenteam: de pretio a se soluto recursum tamen haberet ad eum, a quo ipse emit. — Si vero res certa reddi amplius non posset, domino, cui furto similes res sublatae dicuntur, pro rata restituere deberet, atque vix sufficeret, ut restitueret excessum veri pretii massae super id quod ipse solverat: is enim adeo magnus esse nequit, nisi in ipsa emptione habuerit Fulvius venditorem suum pro suspecto: in quo casu ipse propter malae fidei cooperationem gravis iniustitiae reus esset atque maiorem etiam contraxisset restituendi obligationem.

R. 3. Quoad *alterum* casum primo videri debet, num rationa- 659 biliter sumi potuerit, Amaliam ex rationibus allatis res illas quas offert, fecisse suas. Quod relate ad bona parsimonialia facilius sumi potest; quoad ea, quae occulta compensatione quasi propter minorem mercedem sibi assumpsit, practice sumi non potest, nisi in casu ex-

ceptionali veritas huius rei ab Amalia assertae emptrici perspecta fuerit. — In posterum igitur neque Anastasiae neque eius dominae emptio illa permittenda est.

R. 4. Post factum hae emptrices difficulter plenam habere possunt rei certitudinem. Sed quia res ab initio erat valde suspecta, pro rata dubii aliqua restitutio (circiter medii valoris) iis incumbit erga illam familiam divitem, quae damnum passa est; domina tamen ante Anastasiam tenetur, tum quia in eius arcam totum lucrum confluit, tum quia mandans erat. Verum ante ambas illas emptrices tenetur Amalia saltem quantum attinet ad pretium receptum; emptrices ad excessum valoris rerum supra pretium solutum primarie tenentur, Amalia secundarie. De cetero Amalia illi familiae, apud quam oeconomam agit, tenetur de *toto* damno illato, etsi circa partem aliquam regressum habeat ad emptrices; eaque non manebit in dubio, sed certa est vel facile evadere potest de iniustitia, eiusque magnitudine, quam erga familiam commiserit.

RESTITUTIO EX CULPA IURIDICA (I).

Casus. (201)

Aiax, adulescens 20 annorum, patri in angustiis constituto dicit: „Pater, sine me incendere domunculam, quo recipere possimus pretium assecurationis.“ Cui pater respondit: „Ne me de ista re interrogas; nec quidquam de ea re scire vel audire volo.“ Quod Ajax accipiens pro approbatione consilium exsequitur.

QUAERITUR 1° quae sint iura et obligationes ex paterna potestate oriundae.
2° debeatne Ajax eiusve pater restituere.
3° quid dicendum esset, si ageretur de incendio domus alienae.

Solutio.

660 AD QAESITUM 1^m R. 1. Cum in nostro casu de damno illato agatur, quaestio prima de paterna potestate videtur ad ea restringi, quae versantur circa damna inferenda vel impedienda. — In genere tamen ii, qui paternam potestatem habent, debent curam agere et personae et bonorum eius, in quem eam potestatem habent. Cura personae ex *cod. Germ.* § 1631 complectitur et educationem et invigilantiam.

R. 2. Potestas illa paterna exercetur toto tempore minorennitatis, i. e. usque ad annum 21um completum, nisi forte prius facta sit (iuridica) emancipatio: verum pro aetate diversa diverso modo potestas paterna est exercenda.

R. 3. Cavetur legibus civilibus etiam expresse, ut, qui in alterum tenetur secundum legem invigilare, damnum resarcire debeat, quod ille alter forte intulerit: a qua obligatione ut eximatur, diversae leges statuunt diversa: *cod. Germ.* satis aequè dicit, obligationem cessare, si quis diligentiam lege praescriptam adhibuerit, vel non obstante

qualicumque invigilantia, damnum nihilominus exortum esset; secundum C. Gall. a. 1384 ille qui alterius curam habet, debet probare se non potuisse factum damnificativum impedire.

R. 4. Quae quidem damni reparandi obligatio perfecta fit in conscientia post sententiam iudicis; antea utrum adsit necne, pendet ab eo, utrum adfuerit culpa gravis theologica contra iustitiam, an culpa *iuridica tantum*.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Adulescentem 20 annorum nemo dixerit 661 subici debere continuae parentum invigilantiae actuali, sicut subiacere debet infans usu rationis carens. Pertinet tamen ad invigilantiam debitam, ut parentes si viderint filium adulescentem meditari mala, haec ei prohibeant eumque, quantum possit, a malo arceant.

R. 2. Inutile videri poterit alicui quaerere, utrum pater an filius restituere debeat, in eo saltem casu, quo, ut in nostro, filius *propria* bona, ex quibus restituere possit, non habet, sed solum ea quae a patre se accepturum sperat. Nihilominus patrem et filium discernere, non est inutile. Nam si patri per se obligatio reparandi damni incumbit, ipse sibi imponere debet expensarum moderationem, quo habere possit ut totam summam solvat; si filius obligatur, pater illud incommodum ferre non tenetur, sed summum ea pars bonorum paternorum ad reparandum damnum impendi debet, quae constituat partem hereditatis pro filio legitimam, neque haec quidem pars vivente patre; nam tota obligatio curandae reparationis damni filio inhaeret, qui labore suo videat, quid possit colligere.

R. 3. Sed in nostro casu solutio danda non est secundum com- 662 munes regulas reparandi damni a filiis minoribus illati. Repetenda enim est imprimis ex contractu assecurationis, qui communiter sic concipitur, ut societas assecurationis cavere quidem debeat pro damnis assecratae rei illatis, exceptis iis damnis, quae orta fuerit ex culpa vel assecurati, vel eius uxoris, vel eius filiorum. Quapropter vi contractus pater Aiacis excluditur ab omni iure recipiendi pretium domunculae incensae, quando constiterit, Aiacem re vera incendium excitasse; ideoque pretium acceptum restituere debet.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. In alia illa sumptione *Quaesiti 3ⁱⁱ* re- 663 vera Aiacis pater reparare damnum debet, si consilium Aiacis tacite approbaverit. Attamen verba, quibus usus est, eiusmodi approbationem non exprimunt.

R. 2. Quodsi pater consilium Aiacis non intellexit, neque de tentamine quidquam animadvertit, ne legalem quidem culpam commisit ex defectu invigilantiae, neque ex iure Germ. ad quidquam obligari posset reparandum; si vero aliae leges cautionem patris latius extendunt (et sane leges Gall. difficilius patrem a cautione solvent), id non inducit reparandi damni obligationem in conscientia, nisi post sententiam iudicis.

R. 3. Si pater animadverterit, filium incendium moliri vel iam tentamen facere, neque impediverit, cum potuerit: secundum omnes

leges civiles positivas, etiam cod. Germ., ipse pater damna reparare tenetur; idque sine dubio post condemnationem a iudice factam etiam in conscientia facere debet. Antea vero, quamquam culpam theologicam gravem commisit, eum ad reparationem condemnare non ausus sim, quia neglectus gravis in cura paterna debita peccatum contra pietatem est, non videtur esse contra iustitiam; neque pater iustitiae obligationem habuit, sed caritatis, avertendi damnum a bonis proximi, quod a filio plenum usum rationis habente inferrebat. Aliter, si filius usum plenum rationis vel deliberandi facultatem nondum habens damnum tertio causat, parente conscio.

RESTITUTIO EX CULPA IURIDICA (II).

Casus. (202)

Proteus, ludi magister, alumnos suos comitatur ad faciendam aliquam excursionem. Verum horum aliqui procacis ingenii, agricolae grave damnum inferunt, segetes conculcando. Qui cum ab his, utpote pueris, non possit damni restitutionem recipere, neque eos in ius vocare, insistit, ut Proteus sibi damnum restituat, quippe qui illud impedire debuerit.

QUAERITUR 1° teneaturne Proteus in foro conscientiae statim illud damnum resarcire.

2° debeatne id facere post sententiam iudicis hoc restituendi onus illi imponentis.

Solutio.

664 AD QUAESITUM 1^m R. Proteus sine dubio alumnis et pueris invigilare tenetur, quamdiu sunt sub eius tutela. Quare si inter pueros sunt, qui sufficientem discretionem nondum habent, hosque Proteus animadvertens sinit damnum agris inferre: hoc damnum ante omnem iudicis sententiam ipse reparare tenetur. Alia damna non tenetur resarcire ilico ex se.

AD QUAESITUM 2^m R. Verum etsi pueri plenam discretionem adepti erant, nihilominus ex lege positiva Proteus cavere debet pro damno ab iis illato post iudicis sententiam. Iudicis etiam est videre, quae sint causae, quae secundum leges Proteum a reparandi obligatione liberent. Post legitimam sententiam latam etiam in conscientia damni reparatio debetur. Quodsi ille qui laesus est, iudicem adire sit paratus, isque secundum leges Proteum certo condemnaturus: sane convenit, ut, iudiciali sententia non exspectata, Proteus pro damno ab alumnis causato solvat — regressum sibi servans in ipsos alumnos, si scientes et volentes damnum intulerint.

RESTITUTIO EX CULPA IURIDICA (III).

Casus. (203)

Isocrates, vir industrialis, omisit in sua officina quasdam cautelas ad impedienda infortunia aptas, quas lex quidem praescribit, praxis tamen etiam

aliorum raro observat, eo quod periculum sit modicum, quod mediocri operariorum diligentia facile caveatur. Nihilominus re vera infortunium accidit, ita ut tres patres familias misere perierint, qui numerosam familiam indigentem reliquerunt.

QUAERITUR 1° debeatne Isocrates damnum ferre, an societas assecurationis.

2° quid, si damnum, quod familiae illae patiuntur, superat summam, quam assecuratio solvat.

Solutio.

AD QAESITUM 1^m R. 1. Quod ipsos operarios vel potius eorum 665 familias superstites attinet, eae sine dubio iuste recipient a societate assecurationis id, quod lege vel conventionem statutum est, siquidem infortunium illud comprehendatur illis casibus, in quibus lex pro operariis eorumque familia subsidium dare intendit.

R. 2. Si Isocrates gravem neglegentiam culpabilem non commisit — id quod non videtur esse factum in casu nostro —, non tenetur ipse ex sese pandere defectus minimos qui occurrerant in cautelis illis praescriptis adhibendis. Verum si ex parte societatis assecurationis vel aliter a deputatis fit inquisitio de infortunii adiunctis, non potest Isocrates *falsis assertis* rem tegere neque falsis testibus instructis inquisitores decipere; et si inquisitione facta *iuridica* culpa Isocratis deprehenditur, ob quam ipse societatem assecurationis indemnem reddere debeat, id societati postulanti debet in conscientia. — At si societas assecurationis adeo rigorose non inquit, cum sciat leges cautelarum adhibendarum difficulter ad amissim servari, Isocrates indemnitatem praestare non tenetur.

AD QAESITUM 2^m R. 1. Si leges positivae latae non essent de 666 certis cautelis adhibendis, spectato solo iure naturali, Isocrates, cum *moralem* diligentiam adhibuerit, absolute loquendo ex rigorosa iustitia non teneretur damnum familiis superstitibus resarcire, eo quod tum infortunium casu, non gravi Isocratis culpa evaserit, tum contractus desit, vi cuius Isocrates de infortuniis caverit. Nihilominus, ut familiarum indigentium curam suscipiat et, quantum possit, sublevet, sane summae aequitatis est.

R. 2. Cum leges ad maius tutamen operariorum cautelas etiam maiores praescripserint, operarii ius habent postulandi, ut omnes illae ad amissim adhibeantur: quodsi herus operariis invitis eas omittit, obnoxius fit damnis praevisis reparandis. Si vero operarii vel expresse vel tacite consenserunt atque contenti erant cautelis illis, quas re ipsa Isocrates adhibuerat, neque plures postulabant: ille ex se obnoxius non est supplendae indemnitati familiarum, quae interitu patrum-familias damnum incurrerunt.

R. 3. Nihilominus *familiae illae* ius habent accusandi Isocratem violatarum legum atque recipiendi omnem indemnitem, si quam leges ipsis attribuunt. Immo possunt cum Isocrate agere et pro

summa pecuniae sibi danda iuri accusandi renuntiare: quod eo libentius Isocrates videtur praestiturus esse, quia facta accusatione certe damnum longe maius subibit.

DAMNIFICATIO REI QUAE PUTATUR PROPRIA.

Casus. (204)

Licinius canem suum amiserat. Canis, post aliquot hebdomadas accurrens, cum idem esse videatur, a Licinio irato arripitur et occiditur. Occisum canem cum accuratius inspiciat, videt se errasse; esse canem alienum, cuius pretium dominus mox superveniens saltem centum marcas aestimat: quod sibi a Licinio postulat solvendum.

QUAERITUR 1° quae requiratur actio ex qua imponi debeat obligatio restitutionis.

2° quid ad casum sit dicendum.

Solutio.

667 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ut actio damnificans obligationem secum ferat indemnitis praestandae, per se, abstractione facta a lege positiva, requiritur, 1) ut actio sit plene voluntaria et *culpabilis*, ut 2) actio sit non utcumque illicita, sed illicita quia contra ius alienum strictum (seu contra iustitiam commutativam), ut 3) actio sit efficaciter damnificans, non affectu tantum, ut 4) actio sit damni causa, non occasio tantum.

R. 2. Nihilominus lex positiva hanc obligationem praestandae indemnitis acuire potest, ut non solum eam imponat etiam pro certis casibus, in quibus per se ius strictum laesum non fuerit, sed etiam propter culpam non theologicam, scil. propter omissam diligentiam lege praescriptam, sive ex culpa omissam sive sine culpa. Quae omissio praescriptae diligentiae vocatur culpa iuridica; quodsi haec omissio facta fuerit sine culpa theologica seu coram Deo et propria conscientia contracta, dicitur *culpa mere iuridica*.

R. 3. Ex culpa *mere iuridica* obligatio praestandae indemnitis tum demum adest, quando res ad iudicem lata atque ab eo decisa fuerit: antea non est obligatio in conscientia, si quidem leges eiusmodi severius intellegi non tam bono communi utile esset quam potius nocivum; multiplicarentur enim peccata atque durius aliquid hominibus imponeretur, quam quod ferret communis hominum condicio. Cf. *Th. m.* I, 965.

668 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Licinio, antequam canem occideret, ne serio quidem cogitatio vel dubitatio de errore forte occurrente in mentem venerit, subjective non egit iniuste, cum de re tamquam sua disponderet; adeoque non ad reparandum domino damnum sed ad tradendum ei canem occisum obligandus est.

R. 2. Si vero serio dubitans, num re vera sit canis suus, egerit, sane egit temerarie, praevidens in confuso probabile damnum: in quo casu ad reparandum damnum tenetur.

R. 3. Si subiective quidem excusatur, externum autem discrimen inter duos istos canes facile erat agnitu, atque iudex secundum leges regionis Licinium ad praestandam indemnitatem obligaverit: haec obligatio etiam in conscientia sustineri debet.

DAMNIFICATIO PER ACCIDENS:

Casus. (205)

Lupus, insigni perpetrato furto erga peregrinos, quos reperit somno deditos in solitario loco quiescentes, mox post se audit clamores et minas. Pro vita sua timens, ilico ascendit equum, quem eques pro momento reliquerat, et cursu celerrimo fugam arripit, dum equus quidem viribus exhaustis concidat, ipse autem in tuto sit positus. Post annos confitetur: ubi

QUAERITUR num Lupus debeat valorem equi domino quem bene novit restituere.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Si Lupus pro vita sua timere debuit, certe 669 iure suo usus est ascendens equum, quo fugam arriperet; neque per se de damno equo illato teneretur, si per accidens equus periret. Sed si ipse habebat, unde commodè viveret, cum solum commodandi equi ius habuerit, et pro commodato equo usus ille quem fecit, potius abusus quam usus fuerit, valorem equi domino debet reddere. Alias igitur sufficit, ut restituat furta ablata et reparet damna ex furto exorta.

R. 2. Verum lege positiva, saltem in cod. Germ. § 228, obligatur ad reparationem damni, quod alienae rei in propria defensione vel in propulsando periculo infert, si ipse in causa est, cur in periculo ipse vel sua res versetur. Quod sane aequissimum est. Quare in omni casu dominus equi ibi, ubi eiusmodi leges existunt, etiam in conscientia ius habet postulandi a Lupo indemnitatem; Lupus, saltem post iudicis sententiam, in conscientia ad praestandam indemnitatem tenetur.

DAMNI CAUSA VEL OCCASIO CONTRA IUSTITIAM ET CARITATEM TANTUM.

Casus. (206)

Fabius in agro suo, per quem frequenter transire scit inimicum, altam fodit foveam eamque ramis leviter contegit. Expresse quidem monet inimicum ipsi ius non esse transeundi per suum agrum, neque se cavere posse de quocumque accidenti. Verum hac generali motione nullatenus perterritus, inimicus pergit vespere consuetam viam sumere; atque infeliciter incidit in foveam, ita ut crus et brachium frangat: de quo malo inimici Fabius valde gaudet illudque praeviderat atque intenderat. Sed

QUAERITUR debeatne Fabius inimico damna resarcire.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Actio Fabii est sine dubio graviter culpabilis, est damni gravis efficax, est etiam damni concausa, non oc-

casio tantum. Unica condicio est dubia, sitne illa actio *contra ius illius viri inimici*.

R. 2. Quodsi ageretur de via publica, per quam, etsi raro homines transeant, tamen transeundi ius habent, omnino laesum esset ius inimici, si clam eruta esset fossa, in quam incidendi viatori erat periculum.

R. 3. Idem dic, si Fabius per suum agrum homines transire passus esset: in quo casu iustitia prohibet, quominus beneficium, quod specietenus praebet, vertat in alicuius hominis perniciem; atque si Fabius postea transitum velit prohibere, serio *de periculo* monere debet, si quod periculum transeuntibus creaverit.

671 R. 4. Nunc vero inimicus ius non habuit transeundi, insuper monitus est aliquatenus de periculo, quamquam parum graviter. Hinc non audeo, Fabium commissae iniustitiae condemnare, quae secum ferat obligationem damni reparandi, at gravissime laesae caritatis.

R. 5. Ex codice Germ. § 226 videtur gravior ratio contra Fabium urgere. Paragraphus illa denegat cuilibet exercitium iuris, quod solum finem habeat alteri damnum inferendi, atque in tali casu secundum § 826 indemnitatem praestandam imponit. Quapropter si Fabius in ius vocatus ad indemnitatem inimico dandam condemnatus fuerit, hanc certo in conscientia debet. Immo censeo in iis locis, ubi leges dominum tali iure privant, Fabium etiam ante iudicis sententiam ad damnum reparandum teneri. Nam ratio, cur actio fodendi fossam, quam scit transeunti nec quicquam suspicanti fore in ruinam, ex sese non sit contra iustitiam, ea est, quod Fabius in re sua agens deque ea disponens usus sit iure suo; verum lex, ut sumo, eum hoc usu tamquam iure privat; ergo non iam utitur *iure suo* ac proin laedens alterum contra hunc agit *iniuste*.

USUS IURIS AN ABUSUS.

Casus. (207)

Lipsius possessorem agri vicini odio prosequitur. Quare utens iure suo avertendi torrentem aquae a suo agro superiore, qui ceteroquin incultus iacet, rivulum ita dirigit, ut in agrum vicini inferiorem magna vi defluat atque segetes modo caesas secum rapiat et perdat.

QUAERITUR utrum Lipsius revera iure suo usus sit, an vicino damnum illatum resarcire debeat.

Solutio.

672 AD QUAESITUM R. 1. Secundum *cod. Germ.* in superiore casu laud. certum est Lipsium contra vicinum suum iniuste egisse eique ad reparanda damna teneri. Atque ita in universim dicendum puto, quia actio Lipsii longe magis quam actio Fabii in superiore casu *causa* est damni alieni. In superiore enim casu propinquior causa damni erat ipsa inimici illicita actio transeundi per agrum alienum:

hic autem causa immediata et efficax alieni damni una est Lipsii actio qua dirigit torrentem aquae in agrum vicinum. Est igitur haec actio *causa* damni, *causa efficax*, *causa plene voluntaria* atque *culpabilis*; est etiam *iniusta*, nam iniusta esse ex hac sola ratione desineret, necessaria esset quod ad proprium damnum avertendum; de proprio autem damno Lipsii avertendo plane non agitur in casu.

R. 2. Si quando haec aquae aversio utcumque utilis fuisset agro 673 Lipsii, etiamtum damnum longe maius a vicino incurrendum potius evitare debuisset, iure tamen ipse a vicino indemnitatem postulasset. — Si vero utriusque damnum fere fuisset aequale, vicinus, quantum fieri potuit, monendus quidem fuisset, ut pro posse sibi caveret, sed postea Lipsius iniuste non egisset, suae utilitati vel suo avertendo damno intendens; immo ne tum quidem iniuste egisset, restitutioni obnoxius, si ad suum damnum avertendum impulsus esset sola praevisione et intentione damni vicini sui: quamquam tum graviter peccasset contra caritatem.

INTENTIO REDDENS ACTIONEM INIUSTAM.

Casus. (208)

Petrus et Paulus adeunt cubiculum communis amici, qui abest. Petrus horologium quod ibi reperit clam in saccum mittit. In quo cum a Paulo deprehendatur, speciem induit faciendi ioci atque Paulum etiam excitat ad secum sumendos aliquot libros, „quos“, ait, „mihi crastino die affer, ut post hebdomadam res quasi inventas amico reddere possim“. Verum ipse intendit ea nullatenus reddere, sed sibi omnia retinere. At ipsa hac nocte, antequam Paulus Petro libros afferre posset, et huic horologium et Paulo libri furto auferuntur.

QUAERITUR 1° num *intentio* damni facere possit, ut modo adsit, modo absit obligatio restituendi.

2° in nostro casu teneaturne Petrus vel Paulus ad restitutionem amico faciendam.

3° num quidquam intersit, utrum Paulus ipse sibi libros assumptis an a Petro iam assumptos acceperit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Intentio damni facere potest, ut actio 674 sive in se sive qua damnificans sit voluntaria, cum alias esset propter inadvertentiam vel damni secuturi ignorantiam *non-voluntaria*. In quo casu certe potest fieri ut propter intentionem damni adsit restituendi obligatio, absit intentione deficiente.

R. 2. Intentio damni aliquando demonstrare potest actionem esse non solum obiective damnificativam, sed etiam formaliter iniustam. Scilicet si sola ratio defendendi rem propriam causa est, cur actio alteri damnosa non sit iniusta, intentio damni alieni demonstrare potest hanc defendendi rationem abesse ab actione, eamque proinde esse iniustam. — Si tamen utraque ratio, et rei propriae defendendae

et damnificandae alienae, simul concurrat, actio non arguitur esse iniusta ex posteriore illa prava intentione.

R. 3. Intentio inferendi damni etiam alio modo interdum non quidem efficere potest, ut actio aliqua sit *causa* damni, tamen ostendere eam esse in hisce circumstantiis seu propter specialia adiuncta eius, qui damnum patitur, huius damni concausam, cum alias esse possit sola occasio vel summum causa per accidens, quae cum damno coniungi possit sed non soleat.

R. 4. Intentio aliquando directe efficere potest, ut eadem actio materialiter spectata modo sit iniusta, modo non iniusta. Sic v. g. qui aufert rem alienam ea intentione, ut eam tamquam suam usurpet, iniuste agit furando; qui eam aufert, ut eam domino melius servet, non agit iniuste; neque iniuste agit, qui aufert eam ex praesumpta domini licentia, ut ea pro commodata utatur.

R. 5. Alias, si actio externa *formaliter* non mutatur per intentionem, sola intentio damni alieni non facit, ut actio voluntaria, aliquin non iniusta, fiat iniusta.

675 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Petrus re vera furtum commisit neque unquam hanc furandi mentem deposuit. Actio autem furtiva est ex sese damnosa, et fur de omni damno quod aliquo modo provideri poterat domino tenetur. Quare dubium non est, quin teneatur amico horologium eiusve valorem restituere, etsi sibi novo furto sublatum sit; nam actione sua furtiva onus restitutionis in se suscepit, quidquid postea evenierit.

R. 2. Paulus non habuit animum furandi. In se quidem contra voluntatem domini rem alienam assumpsit — quod est contra iustitiam. Verum ioci causa ita agere cum intentione mox reddendi non est pleno sensu seu perfecte iniustum neque censetur actio *damnosa*. Quare Paulus non tenetur restituere, si fortuito illae res sibi a fure auferantur: debuit tamen res alienas ita caute custodire, sicut homines communiter res suas custodiunt; secus de damno tenetur. Alias autem neque eius intentio, qua voluerit non amico sed Petro libros tradere, rem mutat pro Paulo, siquidem furtivum Petri animum ignoravit atque omnia iocandi causa peregit. Quodsi Petro libros tradidisset, atque ille eos animo furtivo accepisset, ab eo momento Petrus omnino pro libris cavere debuisset.

676 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Plane res mutata esset. Nam si a Petro accepisset, in eo casu Paulus retinisset libros nomine Petri; i. e. retinisset libros *furtivos*, etsi ipse bona fide eos retinuerit. Quapropter in eo casu non Paulus quidem, sed Petrus etiam librorum valorem amico omnino restituere deberet.

R. 2. Si vero Petrus, cum a Paulo deprehenderetur, animum mutasset, atque re vera non iam furando sed ioci causa ea mente, ut paulo post res amico redderet, eas secum tulisset, neque Petrus ad quidquam teneretur; sed amicus damnum tamquam fortuitum pati deberet: nisi forte, re ad iudicem delata, positiva sententia onus restitutionis imposita esset. Quod non est iniustum.

CAUSA ET OCCASIO.

Casus. (209)

Cunibertus chemicus in praeparandis variis mixtionibus occupatus ad adstantes hospites iocando dicit: in his et illis lagenis praeparavi pretiosissimum et delicatum potum; re vera tamen omnes illae mixtiones graviter nocivae sunt. Publius, homo simplex, serio sumens verba Cuniberti experiri vult illum potum, sed infelici haustu in vitae periculum adducitur, expensas medicas multas incurrit atque per plures menses potestate providendi suis victum privatur.

Dagobertus confingit litteras, quibus falsum rumorem exprimat optimae conditionis alicuius instituti novi industrialis: quas laceratas abicit in publico loco. Iulius curiositate ductus partes colligit atque legit; et nuntio illo permotus studet collatis pecuniis partem habere illius instituti; re vera autem insigniter decipitur atque magnum subit damnum.

QUAERITUR 1° sintne Cunibertus et Dagobertus obnoxii ferendis illis damnis.

2° quid, si videntes hominum illorum stultam curiositatem eam non impediverint; vel si intenderint illa damna.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Per se neque mixtio illa chimica ne- 677 que iocosa illa locutio, neque ex parte Dagoberti illa litterarum fictio et abiectio *causa* est damnorum; sed potius occasiones sunt, quibus aliorum curiositas, levitas atque stultitia usa est ad sibi inferendum damnum. Nemo enim prudenter agens poterat sine meliore inquisitione illis manifestis iocis fidere, vel saltem de mala arte gravissime debuit dubitare. — Quapropter si insciis Cuniberto et Dagoberto aliquis damnum passus est, id illi reparare non tenentur.

R. 2. Sed si aliae fraudes essent adiunctae, quibus vel Cunibertus certo homini *persuasisset* esse potum innoxium; vel quibus Dagobertus certo viro credibilem fecisset rumorem illum; sane poterant istae fraudes causae esse alieni damni atque ita obligationem faciendae indemnitis secum trahere. *Th. m. I.* 980.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Si *Cunibertus* viderit virum ex simpli- 678 citate arripientem potum nocivum a se praeparatum, certe tenetur sub gravi eum impedire. — Quilibet qui id animadverterit, tenetur *ex caritate* saltem; idemque de Cuniberto dicendum esset, si Publius esset homo qui sciret qui esset potus, sed ex temeritate vellet eius vim in se experiri. At cum agatur de homine, qui ex simplicitate quidem, re ipsa tamen actione Cuniberti (videlicet nocivi potus praeparatione nec reclusionem, magis etiam commendationem quam non ipse quidem sed alter seriam sumpsit) *inductus* est ad illud experimentum nocivum, tenetur Cunibertus *ex iustitia* eum impedire. Quod nisi facit, obnoxius fit restitutioni faciendae propter damna, quae homo ille simplex patiatur. Et re vera illa actio Cuniberti, quae ex se non est nisi remota occasio possibilis damni, in hisce concretis adiunctis a Cuniberto cognitis fit vera damni causa.

R. 2. Idem dic, etsi Cunibertus fatalem errorem non viderit, sed eum in homine simplici, quem *facile decipi posse* praeviderit, *intenderit*. Nam haec intentio ostendit in isto certo viro propter eius simplicitatem et ignorantiam actiones Cuniberti habere rationem *causae*, non occasionis tantum.

R. 3. Caritatis quidem laesae, non tamen laesae strictae iustitiae cum obligatione restituendi reum dixerim Cunibertum, si solum eiusmodi res praeparasset atque in genere malevolum illum animum fovisset, utinam aliquis illicite potum sibi assumeret. Nam haec *vaga* intentio (vel rectius velleitas, non voluntas, seu desiderium non efficax sed inefficax), quae neminem determinatum hominem respicit neque allicit, fere solam possibilitatem spectat, neque facit, ut actio Cuniberti, quae ex se sola est mera occasio, evadat damni *causa*.

679 R. 4. Quoad *Dagobertum* illa circumstantia, quod viderit hominem aliquam litterarum partes componere et legere, nondum fecit, ut esset causa damni; nam eiusmodi simplicitas et imprudentia, qua quis frustis istis serio utatur, ne in legente quidem supponi potest, sed debet probari. Quodsi cognovisset lectorem lectione illa moveri ad actiones sibi damnosas, debuit monere vel dubium excitare, ita ut temeritatem suam *posset* animadvertere: alioquin puto eum iniustitiae reum et restitutioni damnorum obnoxium evadere sicut Cunibertum in priore casu, si hominem simplicitate deceptum vidisset potum illum venenatum pro potu innoxio sumere atque haurire.

DAMNUM EX ERRORE CAUSATUM (I).

Casus. (210)

Claudius temere iocans cum Paulo eius anulum e manu arripit. Qui cum diceret: „Cave ne perdas; pretiosus est“, id irridens neque credens, anulum in vicinum flumen proicit, cum revera audit anulum quingentis marcis constitisse.

QUAERITUR, ad quid teneatur Claudius in conscientia.

Solutio.

680 AD QUAESITUM R. 1. In foro externo dubium non est, quin Claudius, cum temeritatis suae argui potuerit, ad pretium anuli integrum solvendum obligetur. Quo facto, etiam in conscientia ad id tenetur, quomodocumque demum erraverit.

R. 2. Si Claudius satis, etsi dubitando, animadvertit Paulum serio efferre magnum anuli pretium, etsi non accurate valorem noverit, in confuso tamen verum valorem satis coniectabat atque plene voluntarie damnum tale, quale respondet integro anuli valori, Paulo intulit. Hinc statim in foro interno, iudiciali actione non exspectata, totum damnum debet reparare.

681 R. 3. Quodsi Claudius sincere protestetur se plane ne cogitasse quidem de tanto rei valore, sibi persuasum fuisse Paulum ioci causa

in immensum exaggerasse, se summum existimasse anulum 10 marcis valere: antequam res iudicialiter agatur, Claudius in conscientia ad 10 marcarum quidem restitutionem tenetur, ad amplius nondum tenetur. Excessus igitur damni tamquam ex infortunio exorti interim in domino anuli residebit. Sed ne in hac quidem sumptione Paulus prohibetur, quominus iudiciali actione Claudium cogat ad integri valoris restitutionem. Cf. *Th. m.* I, 968, 970.

R. 4. Quodsi Pauli condicio sit hominis ditissimi, Claudii vero viri fortunae tenuis, ne illa quidem 10 marcarum restitutio ante iudicalem actionem obligabit sub gravi, quia in ditissimo homine damnum 10 marc. non censetur grave, neque Claudius graviter peccasse censendus est.

DAMNUM EX ERRORE CAUSATUM (II).

Casus. (211)

Rutgerus bona fide narrat amico certarum mercium pretium brevi auctum iri; quapropter monet, ut sibi de iis provideat. Mox audit e contrario valorem iri minutum. Cuius rei apud amicum non amplius mentionem facit; quo fit, ut ille satis magnum damnum incurrat.

QUAERITUR 1° num ex actione inculpabili aliquis teneri possit ad damni reparationem.

2° quid de Rutgero eiusque obligatione.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex actione inculpabili qua tali nemo 682 ad reparandum damnum tenetur. Potest tamen esse, ut actio inculpabilis sit fundamentum, in quo ob circumstantias nitantur aliae obligationes ex iustitia damni reparationem inducentes.

R. 2. Eiusmodi adiuncta seu circumstantiae exsistere possunt inter alia: 1) si fit contractus, et unus contrahens de damno orituro cavere debeat; 2) si lex positiva aliquid praestandum imposuit, quo non praestito, reparandi damni obligatio imponatur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Narratio illa bona fide facta non induxit 683 obligationem reparandi damni, quod forte ex illa narratione oriturum sit: sed aliter iudicandum de omissa illa retractatione. Videlicet:

R. 2. Cum primum Rutgerus cognoverit se falsum narrasse et suasisse, debuit, quantum potuit, amicum monere, ne falsa illa narratio et suasio pergeret damnum producere. Quod si plena advertentia culpabiliter neglexit, ex eo iam fit reus laesae iustitiae et damni causati. Quare damnum, quod ab eo tempore oritur, ipse causavit causa efficaci iniusta plene voluntaria: atque ad illud reparandum in conscientia tenetur.

R. 3. Quodsi Rutgerus obligationem retractandi gravem non intellexerit, subiective excusatur neque in conscientia reparando damno est obnoxius.

LUCRUM TERTII ALICUIUS IMPEDIENS (I).

Casus. (212)

Rufinus, cum duorum competitorum, qui petebant concursu parochiam vacantem, scripta examinaret, magna partialitate ductus inferiorem superiori praetulit atque ita hunc ab obtinendo beneficio excludit.

Rufus nuper dissuasit amico peregrinationem, quam quotannis facere hic soleat, consuetus sanctuario trecentas marcas offerre. Odio egit erga custodes sanctuarii, praetendens ex munere suo tamquam medici peregrinationem illam amici sanitati esse periculosam; ceteroquin custodes illos sanctuarii atque ipsum sanctuarium satis superque possidere.

QUAERITUR 1° ex quanam ratione avertens a beneficio obnoxius sit indemnitati praestandae propter lucrum non secutum.

2° quid ad casus sit dicendum.

Solutio.

684 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Videri debet, num ille qui beneficio sperato destituatur, ex aliquo titulo strictum *ius* habuerit ad beneficium illud accipiendum, consideratis omnibus circumstantiis. Nam si ita est, ille, qui eum a iure tali recipiendo quomodocumque impedit, eum *iure* stricto privat adeoque iniustitiam committit cum onere restituendi.

R. 2. Si verum ius ad certam rem non adest, restat, ne *iniustis mediis* impediatur in generali illo iure acquirendi, sive donatione sive aliis contractibus dominii translativis. Quae media iniusta esse possunt directe contra eum, qui bona quaedam sperat, v. g. vi, minis, fraude eum detinendo, ne possit cum tertio a quo sperat agere; vel immediate erga tertium a quo bona sperantur, eum circumveniendo vel detinendo, ita ut invitus ab actione aliquin alteri benefica abstineat; vel erga utrumque, i. e. et eum qui bona sperat et a quo sperat, v. g. diffamatione mediisve mendacibus animum tertii beneficium diminuendo seu extinguendo. Omnibus istis modis iniustitia potest committi, quae inducat secundum spem habendorum bonorum obligationem pro rata reparandi damni, quod quis incurrerit. Nam etiamsi iniusta media tangunt directe solum benefactorem, indirecte tangunt etiam qua iniusta eum, cui ille voluerit existere benefactor.

R. 3. Attamen prout iniustitia directe in benefactorem vel solum vel primarie et efficaciter commissa est, aut in eum qui bona speravit, discrimen illud observandum est, ut in priore casu, si res est adhuc integra, sufficiat iniustitiam deceptionemque tollere a benefactore, ut reparatio iniustitiae censeatur esse facta; non ita in altero casu. In hoc ultimo casu damnum ex lucro non capto semper reparari debet, neque umquam dici potest rem mansisse integram, quando vis et deceptio completa erat atque plenum suum effectum produxerat.

685 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. In priore casu ille, qui vincit competitor, ius strictum ad ecclesiasticum beneficium habet, a quo ne immediatus quidem superior ecclesiasticus, multo minus examinatus,

eum excludere potest. Lex enim ecclesiastica, quae victori iubet beneficium conferre, illi post factum periculum et condicionem impletam ex quasi contractu rigorosum ius confert non in re quidem, sed ad rem.

Quare dubium non videtur, quin Rufinus teneatur ei, qui damnum passus sit, damnum reparare; immo si iniustitia patet, retractanda est beneficii collatio, atque actio iudicialis de laesa iustitia instrui potest. Cf. *Th. m.* I, 972.

Modus autem reparandi damni aliquando non ita difficilis est. Nam si Rufinus curare potest, ut ille, quem iniuste postposuit, beneficium alterum aequae bonum recipiat, damnum reparatum existit.

R. 2. In posteriore casu custodes sanctuarii ad eleemosynam 686 illam annuam ius strictum habebunt nullum. Quapropter si Rufus propter impeditam illam eleemosynam ad restitutionem tenetur, tenetur ex solis iniustis adhibitis mediis: quae singillatim discuti debent.

R. 3. Quod egerit ex odio, peccavit quidem, sed nondum contra iustitiam, nisi media sint *re* iniusta. Occurrit primo praetextus valetudinis periculo non exponendae, quo dissuasit amico iter illud et consequenter effecit, ne occasione itineris daretur eleemosyna. Haec fraus quidem est, sed imprimis fraus erat erga amicum, qua averteretur *ab itinere*, non detinebatur ab eleemosyna: hanc enim, si voluit, etiam potuit mittere. Quodsi non misit, id satis ostendit eum non invitum cessasse ab eleemosyna, atque illud damnum sanctuarii ex persuasione Rufi secutum esse per accidens et quasi ex occasione, non tamquam ex causa. Existimo igitur hoc titulo Rufum non teneri ad resarciendam sanctuario speratam illam eleemosynam. Lugo tamen *De iust. et iure* d. 18, n. 100 severius iudicat.

R. 4. Accedit quod Rufus directe dixerit sanctuarium illud 687 satis superque possidere, atque aperte suaserit amico, ne eleemosynam conferret. Quoad hanc suasionem videri debet, num ratio *vera* sit. Suasio enim non erronea neque fraudulenta contra caritatem quidem est, si ex odio oritur, contra iustitiam non est, quia neque contra donatorem neque contra donatarium iniustitiam continet. Cf. Lugo l. c. n. 98. Sed si ratio addita *falsa* est, eaque Rufi amicum determinavit, ne eleemosynam alias daturus daret, Rufus tenetur iniustitiam reparare. Multi sunt qui eum obligant ad conferendam eleemosynam illam ex suis, si quando amicus noluerit amplius dare, etsi falsitatem rationis allatae edoctus sit. Alii putant sufficere, ut Rufus amicum sincere veritatem doceat eumque roget, ut solitam eleemosynam donet: ita, si amicus in condicione plane eadem manserit neque ullum maius incommodum senserit in eleemosyna nunc conferenda; quodsi autem mutata voluntate nolit amplius eleemosynam dare, id non esse contra sanctuarium iniustum, neque proin committi a Rufo aliquid contra sanctuarium efficaciter iniusti; iniustum enim solummodo esse, si *invito amico* sanctuarium lucro illo privetur, neque amicus amplius sit in ea condicione ut commode possit dare.

LUCRUM TERTII ALICUIUS IMPEDIENS (II).

Casus. (213)

Cassius obviam habet amicum, quem videt properantem ad theatrum, ubi insignis cantatrix prodibit, quam amicus ille amore abreptus dono 1000 marc. honorare statuit. Cassius hanc vesaniam esse secum reputans atque simul invidens „omnibus istis minimis et cantatricibus“, quod tam facili negotio ingentes divitias colligant, amicum falso timore incusso, ne in insidias sibi structas irruat, detinet, atque ita gaudet, quod directorem theatri et cantatricem illa summa pecuniae defraudaverit. Sed cum postea fraudem suam in confessione narrat, confessarius eum obligat ad reparandum illud damnum iis, qui passi sint.

Cassianus, homo satis dives, oeconomus suo dixit, ut circa festa natalitia Domini ab iis omnibus, qui ostiatim res suas venales offerant, large emat ad ornamenta festiva, etsi fiat ad magnam abundantiam; pauperes enim illos aliquid libenter lucrari velle. Oeconomus vero emit ad sufficientiam, non amplius.

QUAERITUR 1° num fraus illa obliget Cassium ad reparandum damnum.

2° quid de Cassiani oeconomus dicendum quoad venditores illos pauperes.

Solutio.

688 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Paulisper seponamus animum illum invidum, quem Cassius gerat, et gaudium de deceptione contra theatri directorem et cantatricem istam effectum sortita. Si enim solum effectum *in se* spectamus, videlicet prodigalitatem *sane aliquo modo* peccaminosam impeditam, nemo dixerit peccatum esse contra iustitiam atque contractam esse obligationem reparandi damni seu lucri cessantis. Impedire peccatum bonum est; quod si factum fuerit modo non plane probando, id tamen non facit, ut actio illa sit graviter peccaminosa vel graviter iniusta; immo quoad ultimum effectum amicus ille Cassii ne rationabiliter quidem erat neque esse poterat invitus. Quodsi ipse non fuit invitus, fraus illa ab iniustitia erga Cassii amicum hac sola ratione iam purgabitur; verum iniustitia contra theatri directorem et cantatricem saltem non adest, nisi mediante iniustitia directa contra Cassii amicum; aliis verbis: iniustitia, si fuerit commissa, quando relate ad hunc amicum aufertur, aufertur etiam iniustitia contra illos.

R. 2. Sola illa invidia mente concepta vel gaudium illud de lucro a scenicis non habito actionem Cassii non facit iniustam, nisi ex se externam et efficacem iniustitiam iam contineat: quapropter ex eo capite non tenetur ad restitutionem.

689 R. 3. Aliter quidem res esset, si diffamando vel falso deprimendo artem scenicam sive directoris sive cantatricis Cassius in causa fuisset, cur lucrum eorum diminueretur: id enim per se esset directe iniustitia committere contra scenicos.

Sed ne tum quidem constaret lucri perditionem Cassio imputari. Videlicet ei non imputaretur illa lucri amissio neque iustitiae laesio-

nem contineret, 1) si actio scenica fuisset impudica, cui neque director et cantatrix sine peccato cooperari, neque alii, ut Cassii amicus, sine peccato assistere potuissent: nam in hoc casu, utut *diffamatio artis* fuerit iniusta, *effectus* huius diffamationis, i. e. lucri cessatio, non esset iniusta. 2) Atque ex simili ratione, etiam quomodocumque sit donatio impedita, si et *quatenus* erat *prodiga*, i. e. *illicita* tum ex parte donantis tum ex parte accipientis, obligatio restituendi non est, etsi spectaculum secundum se fuit honestissimum.

Unde patet confessarium citius, quam par erat, Cassio obligationem reparandi damni imposuisse. Cf. Tamburini, *In decal.* l. 8, tr. 3, c. 4, § 2, n. 7 sqq.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Cassianus, ut patet, intendebat lucrum 606 istorum venditorum, magis quam propriam utilitatem. Quare oeconomus male egit, contra voluntatem domini sui parcius emendo.

R. 2. Nihilominus iniustitia contra neminem eorum commissa est; neque quisquam ius certi lucri iam habuit, nisi emptione peracta; neque cuiquam determinato ex mente Cassiani spes lucri collata erat, sed solummodo venditoribus in genere hanc spem fecerat. Quare oeconomus ad restitutionem aliquam non tenetur; mentem tamen domini sui sane exsequetur, si pro potestate sibi a domino facta satis largus exsistat in elemosynis dandis.

LUCRUM TERTII ALICUIUS IMPEDIENS (III).

Casus. (214)

Lambertus graviter decumbens volebat nepotem suum facere heredem: quapropter famulo mandat, ut notarium vocet; qui rogatus ab aliis cognatis differt et iterum a Lamberto monitus eum domi non esse dicit. Quo demum fit, ut Lambertus decedat intestatus, atque nepos partem quidem hereditatis capiat, sed longe minorem, quam accepisset ex testamento confecto.

QUAERITUR sintne famulus atque cognati obnoxii indemnitati nepoti defuncti procurandae secundum spem integrae hereditatis.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Si indemnitas praestanda est, haec incumbit 691 non famulo solum, sed etiam cognatis, immo illis imprimis, quia famulus ille vel nomine vel saltem in favorem cognatorum ex eorum voluntate egit. Idque ita verum est, ut, si famulus — id quod improbabile est — potuerit facere et fecerit reparationem, nihilominus pro parte, quam cognatorum quisque acceperit, ad eum vel eos habeat recursum.

R. 2. Sitne nepoti defuncti indemnitas procuranda necne, pendet ab eo utrum actio famuli fuerit fraudulenta Lamberti circumventio, ita ut invitus a condendo testamento impeditus sit, annon. Si igitur Lambertus retinuit voluntatem seriam condendi testamenti, ipse autem scribere non iam potuit aut nonnisi difficulter potuit, fortiorem autem

iussionem non repetiit ex eo quod mortem non adeo propinquam habebat: censeo actionem famuli et cognatorum esse fraudulentam Lamberti inviti circumventionem.

R. 3. Si vero Lambertus facile tulit dilationem, animadvertens cognatos sese opponere; seu si facile potuit alterum advocare vel etiam facile ipse conficere testamentum validum: haec omissio voluntaria pro signo sumi potest voluntatis aliquatenus mutatae vel pro approbatione hereditatis ab intestato. Quodsi ita morali quadam certitudine iudicari potest, famulus atque cognati excusari possunt a lucro cessante nepoti restituendo.

DAMNUM INCONSIDERATE FACTUM.

Casus. (215)

Tullius in iudicio contra Caium leviter testimonium dixit, rem parum aestimans; quo factum est, ut Caius per complures menses ad poenam carceris condemnaretur et per annum honore civili privatus decerneretur. Sed mox Tullius cognovit se inconsiderate falsum dixisse; nunc vero, si retractet, se periurii accusatum et ad 5 annos carceris condemnatum iri.

QUAERITUR 1° ad quid Tullius teneatur, si errorem suum adverterit, sive antequam Caius poenam solverit sive postea.

2° quid, si Caii familia propter eius absentiam penuriam patiatur.

3° quid dicendum esset, si Caius esset sacerdos, qui ob solas leges civili-ecclesiasticas iniustas in sui muneris exercitio violatas accusaretur.

Solutio.

692 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Per se ille, qui causam posuit alterius damni iniusti, tenetur, quantum potest, effectum, si productus nondum est, impedire vel impedire ulteriorem effectum; idque non solum, si culpabiliter causam posuit, sed etiam, si id fecerit inculpabiliter, cum eo tamen discrimine, ut in posteriore casu ad id non teneatur cum incommodo relative magno, sed damnum quod nihilominus oriturum sit tum adscribatur casui fortuito, non causae liberae et voluntariae. Cf. *Th. m.* I, 969.

R. 2. Hinc Tullius, quam primum cognovit se falsum contra Caium dixisse, per se debebat retractare, quo Caius in honore restitueretur et praeservaretur vel liberaretur e carcere. Quodsi nihil aliud timendum erat nisi quaedam nota inconsiderationis, quae Tullio aspergeretur, haec tanta non erat, ut propterea excusaretur a retractatione, etsi in testimonio dicendo graviter non peccaverit. — Et revera plerumque id effici potest, ut testis appareat non ex consulto dixisse falsum sed humano modo errasse.

R. 3. Si vero Tullius re ipsa incurrat periculum poenae periurii, id tantum malum est et damnum proprium, ut ad id subeundum non teneatur, si inculpabiliter falsum dixit. Immo idem dicendum est, si a veniali quidem temeritate non fuerit liber, graviter

tamen non peccaverit; nam levis culpa potius inculpabili actioni comparatur quam plenae culpae.

R. 4. At quid, si re vera graviter peccaverit vel etiam ex con- 693
sulto falsum contra Caium dixit? Si sola poena carceris, maxime si ea ex parte iam fuerit soluta, spectari liceret: facile fieri posset, ut damnum Tullio impendens nimis superaret damnum a Caio adhuc ferendum, neque illud Tullius subire cogendus esset. Verum si insuper agitur de *fama* Caii, quae generatim eo ipso graviter laeditur, quod quis ad poenam carceris et privationem honoris civilis umquam fuerit condemnatus: existimo Tullium debere ferre incommodum illud longe maius ex sua retractatione secuturum, nisi forte condicio Tullii sit *longe superior* condicione Caii. Verum tentandi sunt alii modi ad famam Caii restituendam. Eiusmodi medium fortasse adest, si Tullius fugam arripiat et e loco securo publice Caii innocentiam testetur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Tullius in dicendo testimonio graviter 694
peccaverit, in omni casu tenetur familiae Caii damnum resarcire, idque, sive habet causam retractationis formalis non faciendae, sive non habet.

R. 2. Si graviter non peccavit, tenetur tum solum ex iustitia ad damnum illud familiae resarciendum, si, cum posset et deberet sine magno suo incommodo retractare vel impedire falsi testimonii effectum, id non fecerit. Tum enim ex hac culpabili omissione tenetur de damno ex ea secuturo: v. *Th. m.* l. c.

R. 3. Attamen si Tullius dives est et commode potest, certe in *omni* casu decet quam maxime eum inopi familiae subsidium erogare.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In hac nova suppositione Tullius, sive 695
verum sive falsum dixit, graviter peccavit atque iniuste egit. Quapropter damna omnia, quae Caius passurus vel passus est, Tullius, in quantum possunt reparari, reparare tenetur. Honoris autem et famae Caius in tali casu detrimentum apud bonos passus non esset; poena carceris iam tolerata resarciri nequit; restat igitur damnum temporale, si quod ortum sit.

R. 2. Sed si res est adhuc integra vel poena nondum finita, Tullius, quando *falsum* dixit, efficaciter impedire potest poenam ejusve continuationem; atque id per se etiam cum suo gravi periculo facere deberet. Quando *verum* dixit, atque iniusta Caii condemnatio ex legum iniquitate facta est: efficax retractatio ex parte Tullii erit impossibilis; nec quidquam restabit, nisi ut de crimine commissio seriam agat paenitentiam et temporalia forte damna studeat reparare.

TRIBUTORUM ELUSIO.

Casus. (216)

Iugurtha artes quaerit evadendi solutionem tributorum et vectigalium, cum nimia ea esse dicat atque in multas res inutiles immo nocivas impensum iri. Redituum annuorum vix mediam partem indicat, neque periculum est

ne fraus detegatur, cum maximam partem bonorum habeat in titulis innominatis. Insuper quo diminueret reditus tributo obnoxios, filiis suis adscripsit singulis tot bona, ut eorum reditus non excedant taxam a tributo liberam; quae tamen donatio legali formalitate non accurate instructa coram lege valida non est. In transvehendis mercibus saepe magna fraude utitur; quodsi custodes in eo sunt ut detegant, eos liberali donatione a perscrutandis rebus avertit, quandam summam solvit secundum suam indicationem, ut decuplum plus non solutis vestigalibus transmittere possit.

QUAERITUR 1° quid in genere dici debeat de tributis eorumque solutione, atque in specie de tributis indirectis seu vectigalibus.

2° quid de variis Iugurthae artibus iudicandum sit.

Solutio.

696 AD QUAESITUM 1^m R. 1. In genere a subditis tributa solvi debere, et naturale ius et fides divina docet (cf. Rom. 13, 6. 7). Nisi enim singuli conferant ad necessitates communes, impossibile est, ab auctoritate publica bonum commune curari. Ius autem exigendi ex parte publicae auctoritatis et obligatio solvendi ex parte subditorum non est nisi relate ad fines necessarios et utiles.

R. 2. In qua causa tributorum sententia satis communis in dubio de iustitia tributorum mitius sentit quam in aliis causis dubiis, in quibus supremum principium statuitur: in dubio praesumendum esse pro superiore iubente. Rationes, quas pro hoc discrimine afferunt, sunt plures: 1) quia praesumptio de iustitia omnium tributorum factis contrariis nimis sit labefactata; 2) quia in dubio praecepti iusti, si nimis difficile quid praecipitur, non sit obligatio oboediendi; esse autem tributorum solutionem nimis difficilem; 3) quia lex tributorum non solum actionem aliquam iubeat, sed etiam civibus damnum inferat; quod quando fiat, favendum in dubio esse possessori, in hoc casu civibus, ne solvendo possessiones suas minuere debeant. Cf. S. Alph. III, n. 617, et Lugo, *De iust. et iure* d. 36, n. 90.

R. 3. Singuli non tenentur ad tributa nisi secundum quod exigantur a superioribus eorumque deputatis; idque proxime ex iustitia legali seu ex oboedientia legibus iustis debita, non ex iustitia commutativa. Nam distributio onerum communium pertinet ad superiores, neque inferiores ante distributionem factam ad certum et determinatum onus praestandum tenentur. Post distributionem factam potest esse, ut tributa postulata ex iustitia commutativa debeantur; potest esse, ut etiamtum ex sola legali iustitia postulentur. Cf. Marc, *Inst. Alph.* n. 967.

697 R. 4. Indirecta tributa seu vectigalia communi legum interpretatione proxime lege mere poenali debentur, videlicet ita ut transiens vel solvat tributa, vel deprehensus solvere debeat etiam in conscientia longe plus pro poena. Et revera, cum hoc modo finis legis satis obtineatur, non est cur severius lex debeat urgeri, praecipue quando lex ista maxime afficit peregrinos, in quos decet quam minimum exerceri iurisdictionem et potestatem. — Sunt quidem qui

velint idem statuere de tributis directis. Verum non video rationem, quae hoc convincat, cum in genere certissime constet subditos non posse obligationem solvendi tributa in certa quadam mensura e conscientia sua excutere. Id facilius dari potest, legem qua quis iubeatur ipse ad amussim proprios suos redditus declarare, quo determinari possint tributa, esse legem ex se mere-poenalem, cum et illa lex rem statuatur hominibus valde difficilem et odiosam, et sinceritatis defectus, quando deprehendatur, gravissima mulcta compensetur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ratio Iugurthae, quod non raro tributa 698 impendantur in res inutiles et nocivas, sane non potest ubique reprobari penitus. Facile igitur potuit satis magnam probabilitatem concipere de *partis* tributorum iniustitia. Quapropter si in deprimentis suis redditibus annuis intra modestos limites se continuisset, post factum obligari non posset ad aliquid restituendum. Quod autem vix mediam partem reddituum suorum indicat, videtur nimia fuisse veri suppressio. Nihilominus si sibi persuadeat se sive tributis sive aliis donationibus et eleemosynis ad *communes* necessitates et *fines sociales* proportionate satis conferre atque defectum commissum se tali modo satis consuevisse supplere, urgeri nequit in conscientia ad plus solvendum. Ita maxime iudicabis, si, etiam dato quod Iugurtha peccaverit, tenes tributa non ex iustitia commutativa sed ex legali iustitia esse solvenda.

R. 2. Quod filiis suis partem bonorum suorum donet atque tantum quantum sufficiat, ut eorum redditus maneant a tributis immunes: in hoc utitur iure suo. — Quodsi aliquis defectus legalis formalitatis occurrerit, ille censetur nimis per accidens esse, quam ut donationem in conscientia faciat irritam, bonaque illa relinquat in conscientia tributis obnoxia, si modo pater seriam perfecerit donationem. Nihilominus si Iugurtha in hac re deprehenditur, debet solvere iuxta leges, etsi hae gravem forte poenam imposuerint.

R. 3. In defraudandis vectigalibus ex probabili legum inter- 699 pretatione non peccat, si sine mendacio solis artibus se a solvendis vectigalibus liberat; at corrumpere custodes, ita ut illi contra officium suum delinquentes Iugurtham scientes dimittant, non licebit. Nam etsi custodum advertentiam fallere non sit contra iustitiam, non licet eorum peccatis subiectivis cooperari; peccant autem ipsi, idque contra iustitiam, si in munere suo, quamdiu de tributorum iniustitia non constat in specie, fidelitatem non servant; ergo etiam ii contra iustitiam peccant, qui eorum peccatis *cooperantur*.

Hinc non quaelibet quidem munerum largitio statim dici debet corruptio: at videri debent adiuncta et custodum animus, et revera in *notabili* donatione donatoris animus corrumpendi per se supponitur. Quare si custodes pecunia accepta moventur, ut neglegenter agant cum Iugurtha eiusque merces recognoscere dissimulent, satis constat rem non agi sine custodum corruptione efficaci, atque ex ea restituendi obligationem enasci. Quae restitutio ita facienda est, ut

Iugurtha pro facta defraudatione in communes necessitates seu utilitates conferat, si se proportionate satis iam ad eas contulisse iudicare nequeat.

MILITIAM EVADENS.

Casus. (217)

Manlius iuvenis militiam abhorrens atque alendis parentibus fere necessarius conscriptionem effugere studet fingens morbum et defectus corporales atque medico ex officio constituto, quem dubitantem animadvertit, notabili munere de veritate morbi persuadere studet. Itaque incapax declaratur. Confessarius, cui rem narrat, eum laesae non solum iustitiae legalis arguit, sed etiam commutativae iustitiae erga eum iuvenem, qui ultimo loco militari manui adscriptus sit, qui, ait, sine dubio liber evasisset, si Manlius a fraudibus abstinuisset: quapropter ei reparandum esse damnum temporale quod hoc modo incurrerit.

QUAERITUR 1° quaenam sit obligatio ad militiam.

2° rectene iudicaverit Manlii confessarius.

Solutio.

700 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si lege inducta est conscriptio universalis, lex illa pro circumstantiis dici nequit per se et absolute iniusta; quapropter generatim iustitia *legali* iuvenes tenentur illi legi oboedire.

R. 2. Possunt tamen esse rationes, cur in singulari casu lex evadat iniusta. Ut enim taceam eum casum, quo culpa gubernii causae religiosae militum non provideatur, vel quo in proximam peccati occasionem coniciantur: possunt esse in certis hominibus externa adiuncta, ob quae eos milites conscribere iniquum fuerit. Ita v. g. ii, qui se volunt dicare statui religioso vel clericali eique iam aliquo modo adiuncti sunt, eximuntur omnino hac in re a civili potestate: quod non solum positiva lege ecclesiastica cautum est, sed etiam naturali aequitati consonat, siquidem hi munere suo longe eminentius ad bonum commune conferunt. Ceterum in variis regnis hi lege etiam civili eximuntur vel se eximendos curare possunt. — Sic etiam ii, qui familiae alendae necessarii sunt, abripi nequeunt, cum aliunde iuvenes numero sufficientes adsint.

701 R. 3. Generatim quidem ex aptis iuvenibus complures sorte liberantur, ne militiam sequi debeant, sed postquam de aptitudine constiterit. Medici quidem, qui ex officio de aptitudine corporali examinant, debent sincere procedere neque uni plus favere quam alteri: neque eorum est, de aliis causis exemptionis iudicare. Nihilominus crimini verti non potest, si aliquem, qui lege quidem non certo eximatur, propter iustam causam tamen eximi debeat, facilius declaraverunt *ineptum*, diligentius inquirentes ut defectum lege agnitum inveniant. Nam aptitudo non est sita in puncto indivisibili; nec raro fit, ut tuta conscientia de eodem homine aptitudo vel affirmari vel negari possit.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Manlius videtur peculiarem causam habuisse, cur prae aliis eximeretur. Nam etsi horror militiae ea causa non sit, tamen specialis necessitas alendae familiae est causa iusta. Quodsi ita est, fictio illa morbi mendacium quidem quoddam est, sed non est mendacium per se nocivum, atque effectu obtentae libertatis sane sine novo peccato frui potest.

R. 2. Quodsi medicus hanc causam scivit, potuit, si *probabilem* defectum repererit, sine laesa conscientia eum „ineptum“ declarare, ut modo dictum est. Quod pro hoc bono officio munus acceperit, laudandum sane non est, immo ex se est contra iustitiam, si, cum in favorem Manlii ageret, inter limites officii sui manserit. Solum si causa Manlii non ita clara esset atque munus datum non notabile, illud haberi posset pro *liberali* dono ex parte Manlii. — Si vero medicus hanc causam iustam Manlii nescivit, vel causa non aderat: et Manlius corripuit medicum, medicus munus suum prodidit; uterque igitur peccavit. Neque tamen medicus restituere tenetur donum acceptum; nam prodens officium suum periculum subiit in favorem Manlii, quod dono illo quodammodo compensatur.

R. 3. Sed etiamsi Manlius prae aliis iustam causam non habuit, 703 cur liberaretur, non videtur neque Manlius neque medicus contra aliquem alium iuvenem laesisse iustitiam commutativam. Nam 1) non constat quidem *ullum* iuvenem assumptum esse loco Manlii; nam Manlius etiam, postquam fuisset aptus declaratus, potuisset *sorte* liberari. 2) Minus etiam constat, *quinam iuvenis* revera assumptus sit pro Manlio, nam si in toto negotio examinandi iuvenes omnia ad strictissimas leges peracta essent, sortes, quibus aliqui liberati sunt, longe aliter forte cecidissent. 3) Alii iuvenes ex iustitia quidem commutativa ius habent, ne *contra se* fraudes fiant quibus militiae addicantur; verum non habent ex iustitia commutativa ius, ut prae aliis sibi faaveatur. Si qui igitur alii quocumque modo militiam effugiant, iustitia quidem legalis, non vero commutativa videtur esse laesa; neque hunc favorem uni prae altero ex commutativa iustitia lex videtur concedere. Cf. *Th. m.* I, 988.

Ex quibus constat confessarium Manlii saltem citius protulisse suam sententiam. Cf. etiam Marc n. 973, qui restituendi onus theoretice quidem imponit, sed solum in casu corruptionis medici; practice etiamtum suadet magnam prudentiam.

RESTITUTIO EX HOMICIDIO.

Casus. (218)

Brutus, homo ferox, cum audisset Claudium in ira Caio minitantem mortem, hac occasione uti statuit, ut impunius Caium iam diu sibi inimicum occideret. Atque ita fecit. Quo et familia Caii egestate premitur, Caii creditores spe recipiendi sua destituuntur, ipse Claudius necis illatae graviter suspectus tribus annis carcere detinetur.

- QUAERITUR 1° quae sint obligationes ex homicidio vel vulneratione oriturae.
 2° Brutusne omnia damna in casu narrato exorta, quae probabiliter praevidit, immo intendit, debeat reparare.

Solutio.

704 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Homicida certe ergo eum, quem vulneravit, si statim non occubuit, ferre tenetur omnia damna seu expensas ex curandis vulneribus exortas atque resarcire illud lucrum, quod illo tempore, quo aegrotat, fecisset. Quae quidem debita vulneratus remittere valide potest, non tamen licite ita, ut sui non habeant unde sustententur.

R. 2. Homicida debet proxime cognatis et *necessariis* heredibus ea, quae defunctus iis probabiliter lucraturus erat, i. e. non secundum eam summam, quam probabiliter tantum lucratus esset, sed secundum probabilem huius spei aestimationem; imprimis autem debet *sustentationem* iis, quibus defunctus eam debebat et praestiturus erat secundum leges, siquidem secundum eas hi in *iure* suo laesi sunt.

R. 3. Quando iis, quos dixi, defunctus fuisset inutilis, vel si propter defuncti mortem iis aliter providetur: in hoc casu damnum efficax hi non incurrerunt, neque de damno reparando sermo est. Quod imprimis observari potest in uxore, si haec ad secundas nuptias transierit. Cf. *Th. m. I*, 990.

R. 4. Idem complures probabiliter dicunt, si defunctus ante mortem haec omnia homicidae remiserit. Cf. Aertnijs n. 369. Q. 4.

705 R. 5. Gravior difficultas atque controversia est quoad creditores defuncti, utrum homicida iis aliquid debeat necne.

Theoretice videtur haec obligatio adesse, si satis certo debitor ille occisus creditoribus satisfactorius fuisset; *practice* autem saltem restringi potest illa obligatio ad casum, quo homicida per necem debitori illatam creditoribus damnum inferre *intendit*: alias enim solet sufficiens praevisio istius damni abesse, atque insuper illud damnum censetur sequi *per accidens* (cf. Marc n. 954; Aertnijs l. c. Q. 2). Immo ob ultimam rationem non desunt qui simpliciter negent obligationem creditoribus aliquid restituendi. (Cfr. Vogler, *Iuriscultor* n. 399 sqq.)

706 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quoad familiam Caii superstitem dubium non est, quin Brutus ex se obligetur ad sustentationem ei procurandam secundum eum modum, quem ab ipso Caio poterat expectare. Quodsi forsitan Claudius ad eiusmodi expensas ferendas condemnatus fuerit, Brutus Claudio haec resarcire debet.

R. 2. Quod creditores Caii damnum subeant, ex eo quod hereditas a Caio relicta non sufficiat ad eius debita solvenda, ipse vero, si in vivis mansisset, labore acquisivisset unde solveret: Brutus videtur excusari ab onere illis indemnitate praestandi, maxime cum hoc damnum non fuerit intentum atque per accidens sequatur.

R. 3. Restat ut videamus, quid rei sit circa damna, quae Claudio incurrerit propter suspicionem contra se excitatam. Si Brutus dici debet huius suspicionis causa iniusta et efficax, Claudio damna illa reparare tenetur; immo cum maiore etiam damno proprio tenetur efficere, ut liberetur, non tamen cum eo damno proprio, quod sine comparatione maius sit.

Si igitur Brutus aliquid fecerit, quo post patratam caedem in Claudium suspicionem coniceret: censeo eum causam iniustam et efficacem huius suspicionis esse; immo cum ex sese illud dictum Claudii iam aliquam suspicionem facinoris facti in ipsum coniceret, puto talem actionem contra Claudium directam, quae ex se sola non excitaret suspicionem gravem, nunc sufficere, ut dici deberet suspicionem gravem ex actione Bruti esse efficaciter contra Claudium completam, v. g. si posuerit corpus prope domum Claudii, vel si Claudii pugione usus sit.

Verum si Brutus nihil fecerit contra Claudium, ipse causa efficax suspicionis non est. Si nihilominus Claudius ad carcerem damnatus est, id effecit aut iudicum levitas in iudicando aut ipsius Claudii temeraria comminatio. Brutus huius suspicionis non posuit causam, sed occasionem tantum: quod non sufficit ad inducendam obligationem faciendae indemnitis. Aliter, si, re in iudicio agitata, Brutus etiam quoad hanc indemnitem praestandam condemnetur.

RESTITUTIO EX DUELLO.

Casus. (219)

Lucius Lupum provocat ad duellum. Qui quasi coactus invitus demum acceptat et in duello prosternitur. Quo fit, ut pauper mater vidua omni subsidio, quod alioquin Lupus large praestiturus erat, exsistat privata.

Alia vice provocat Cneium, quem putat religionis causa duellum non accepturum. Quod est quod intendit; scit enim eiusmodi rem non mansuram esse occultam sed delatum iri ad tribunal privatum honoribus servandis intentum; quod cum primum fiat, Cneium, si in abnuendo duello persistat, ex officio suo cum magno suo damno esse dimitendum. Ita re vera actum est.

QUAERITUR 1° debeatne ex duello fieri reparatio damni, sive ei qui laeditur sive illius familiae.

2° quid de obligatione Lucii ex commisso duello, quid de eius obligatione ex duello non commisso, ad quod provocaverat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Sunt qui provocantem obligent, si provocatum occiderit vel laeserit, ad praestandam necessariam et statui convenientem sustentationem superstitibus heredibus necessariis, qui morte defuncti eam amiserint; sunt qui hoc negent. Cf. Marc. n. 955, Q. 2; S. Alph. III, 630. 638.

R. 2. Si *unicersim* haec obligatio exstiterit in provocante, idque ex eo quod illi superstites laesi sint iniuste in iure, quod occisus

extinguerè non potuerit: idem dici debebit de libere acceptante, nisi eius acceptatio et ipse conflictus non iam sit proprie loquendo duellum sed nihil aliud ac contra iniustum aggressorem defensio. Nam alioquin etiam qui provocatus duellum acceptat, iniuste agit feriendo provocantem, tum contra huius ius vitae inalienabile, cui consentiendo renuntiare nequit, tum contra ius cognatorum indigentium. Verum provocatum, qui occiderit provocantem, ad indemnitate praestandam superstitibus nemo ausus est obligare.

709 R. 3. Quare dicendum puto ex solo iure naturali non constare de illa obligatione, eo quod probabile sit secundum dicta n. 704, pro familia occisi facultatem habendae sustentationis ab occisore esse solum eatenus, quatenus occisor hac in re substituendus sit pro occiso. Verum facultas habendae sustentationis ex bonis occisi sive acquisitis sive acquirendis non adest ex titulo rigorosae iustitiae, qua occisus obligetur, sed ex titulo *pietatis*, quam laedere non licet quidem, at cuius laesio non violat ius rigorosum. Hinc etiam *tertius*, qui officium illud pietatis impedit (in nostro casu occisor), in eos, qui hac ratione tanguntur, veri nominis iniustitiam eatenus solum committit, quatenus, *invito sustentatore* familiae, familiam bonis, quae alias sperare poterant, privat. (Cf. S. Alph. III, 630 cum Busenb., Lessio, aliis contra Lugo, *De iust. et iure* d. 11, n. 63.) Verum in duello hoc non fit illo sustentatore invito, eo quod ille ipse volens duellum suscipit seque vitae periculo exponit. Nihilominus positiva lege occisori, sive extra duellum sive in duello, obligatio eaque ex iustitia imponi potest, ut familiae superstitis sustentationi providere debeat. Immo ex legibus cod. Germ. §§ 823. 826 illa obligatio *consequenter* deducitur, sive provocans sive provocatus adversarium occiderit. At num praxis iudiciaria leges ita interpretatura sit, dubitari potest.

710 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In primo casu, si paulisper abstrahimus ab illa morali coactione, quam Lucius Lupo intulit, dici debet Lucium ex lege positiva iuste damnari ad matrem Lupi indemnem faciendam, ex se tamen sola naturali lege spectata de ea obligatione non constare, eo quod Lupus acceptans duellum in omnes sequelas omniaque damna forte oritura consenserit.

R. 2. Si moralis coactio eiusmodi erat, ut Lupus coniceretur in necessitatem aut acceptandi duelli aut excidendi e sua condicione, ita ut non amplius posset matris sustentationi providere, idque Lucius satis praevidebat: puto, etiam sola lege naturali spectata, Lucium teneri ad matrem indemnem faciendam, eo quod eiusmodi damnum Lupo iniusta vi coacto adeoque *invito* inevitabiliter a Lucio illatum est.

711 R. 3. Ad *alterum* casum ex principiis a S. Alph. III, 632 probabiliter concluditur propter pravam intentionem nocendi actionem Lucii contra Cneium esse iniustam atque reparandis damnis obnoxiam.

R. 4. Nihilominus ex aliorum opinione probabile est intentionem non reddere actionem efficaciter iniustam, quae non sit iniusta efficaciter sine illa intentione; atque ipsa S. Alphonsi sententia supponit actionem, quae sit causa damni, sed quae deficiente intentione haberi

possit causa per accidens. Verum actionem Lucii ex natura sua esse istius iniusti damni *causam* non ita certum est. Dici sane potest illam provocationem ad duellum fuisse causam, cur Cneius acceptationem debuerit reicere et reiecerit; sed illius ex officio dimissionis causam non esse nisi iniquam illam privati tribunalis sententiam, quam Lucius desideravit, sed non provocavit, cuius occasionem quidem iniqua sua ad duellum provocatione dedit, non posuit veram causam.

R. 5. Attamen si Lucius non solum praevidit fore, ut causa repudiati duelli ita ab isto tribunali tractaretur, sed si ipse ad illud tribunal provocavit vel ut provocaretur curavit seu sententiam illam sollicitavit, sane cum illo tribunali restitutioni erga Lupum erit obnoxius, idque, ut opinor, primarie seu ante istos iudices, si ipse iudices quodammodo ad ita iudicandum coegit neque hi ex sese ad tractandam causam parati erant.

OPERATIO CHIRURGICA TEMERE FACTA.

Casus. (220)

Albitius medicus Caium querulum de incommodis ex faucibus et naribus male affectis subicit operationi chirurgicae. Scit quidem ex ista operatione oriri periculum alias affectiones morbidas facile contrahendi; sed illud periculum, quod non semper in damnum re secutum transit, Caio non pandit. Qui gavisus de bono successu libenter solvit magnam taxam, quam Albitius maximam sibi permissam postulat. Non ita multo post Caius re vera in alia mala incurrit, quorum causam ipse nescit, et ex quibus mox vita fungitur.

QUAERITUR 1° licueritne Albitio in Caio operationem chirurgicam perficere.

2° teneaturne fortasse ad aliquam restitutionem.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Albitius omnino iniuste egit in Caium. 712
Revera eum sciens periculo affecit. Nam periculum ut adsit, non requiritur, ut transeat in certum damnum. Ita saltem non solum, quando coniectare debuit Caium interrogatum non fuisse consensurum, sed etiam, quando, utrum consensurus fuisset necne, plane nesciebat.

R. 2. Solum quaeri potest, num potuerit cum consensu Caii illam operationem perficere. Quod nihil aliud est nisi quaerere, num Caio liceat tali periculo se exponere. Ad quod ut recte respondeatur, videri debet, quale sit illud periculum cui exponatur, et quales sint molestiae quibus liberetur. Nam si molestiae sunt nullo modo periculosae neque intolerabiles, ad eas evitandas non licet subire grave sive propinquum vitae periculum. Quodsi periculum vitae est valde remotum vel solum per accidens cum aliis istis infirmitatibus quae contrahi possunt est coniunctum, tale periculum saltem sine peccato gravi subitur, immo omnino licite, si infirmitates, quae forte exoriturae timentur, rationabili iudicio officia humana vel singularis status munia minus impediunt, quam eae quae tali modo tolluntur.

713 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Nisi fallor, quilibet prudens iudex fori externi, ad quem causa similis sive ab aegroto sive a familia defuncti deferatur iudicanda, medicum plectere neque solum ad accepti salarii restitutionem, sed etiam ad indemnitatem familiae superstiti praestandam, si quod damnum passi fuerint, condemnare debebit.

R. 2. Idem censeo in foro interno dici debere, nisi excipias casum, in quo medicus prudenter (etsi non plane certe, tamen satis probabiliter) iudicaverit: vel 1) Caium ante operationem, si periculum sincere explicatum esset, fuisse consensurum; vel 2) saltem post factum etiam post explicatum periculum tamen libentius laturum fuisse illud periculum quam molestias istas, a quibus non felici successu liberatus sit.

In hoc probabili et prudenti iudicio, quod *secundo* notavi, necesse non est Caium ante operationem hanc praelecturum fuisse; neque sane subsequens Caii condicio vel consilium, cum iam in vitae periculum revera exstiterit, necessario attendi debet: sed quaeri debet, num periculum illud, cum *remotum* esset, fuisset libentius laturus. Si enim agitur de periculo remoto, quod reale fieri potest, sed non ut probabile praevidetur, illud multi quidem prae aliis malis praeeligunt; tamen, in ipso damno per accidens secuto positi, illud non praelegissent, si damnum illud re secuturum praevidissent. Hae igitur considerationes de futuro contingenti non debent necessario iudicium de obligatione vel non-obligatione medici determinare.

RESTITUTIO EX FORNICATIONE VEL ADULTERIO COMMISSO (I).

Casus. (221)

Afra puella Titum et Titium amatores admittit, ab utroque receperat matrimonii promissionem atque cum utroque peccat. Cum concepisset neque sciret, utrum a Tito an a Titio, Titum ditiozem patrem esse dicit eumque ad matrimonium ineundum, quo fama tegeretur, valde urget. Re post proclamationes iam factas confessario declarata, hic Afram obligat, ut vel rem Tito sincere narret vel a matrimonio desistat. Quod cum nolit promittere, non absoluta ad s. communionem et matrimonium celebrandum accedit atque post mensem rem alii confessario denuo pandit.

QUAERITUR 1° quae sint obligationes ex fornicatione oriundae.

2° rectene iudicaverit confessarius.

3° quid post matrimonium alter confessarius facere debeat.

4° quid dicendum, si Afra non puella esset sed coniux alii viro legitime iuncta.

Solutio.

714 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Qui utcumque cum puella peccat, si ex hoc peccato constat prolem esse natam, ad huius prolis sustentationem et educationem tenetur sive solus sive cum matre.

R. 2. Qui vi vel fraude ita egit, tenetur ad reparanda omnia damna inde oritura; hinc, qui vi feminam violavit, praeter alia damna solus ferre debet partus et educandae prolis expensas.

R. 3. Qui promissione matrimonii puellam induxit ad peccatum, sive vere sive fecte promiserit, per se tenetur ad eam ducendam, maxime si puella concepit, sed etiam alias: nisi forte puella fictionem promissionis intellexerit vel intellegere facile potuerit, aut ex aliis causis infelix praevideatur matrimonii exitus. Quo in casu damna aliter debent reparari.

R. 4. Si puella libere consensit in peccatum, ad partus quidem 715 expensas pater per se non videtur teneri, si puella eas ferre potest; expensae autem pro educanda prole per se tum a matre tum a patre ferendae sunt, utut ex modo seducendae puellae patri ampliores obligationes reparandi damni ortae fuerint. Leges tamen positivae earumque determinationes hac in re semper possunt invocari, etsi patri maius onus imponatur.

R. 5. Si puella in causa est, cur de paternitate non constet, per se vir non tenetur ad ullas expensas ferendas. Si vero leges positivae nihilominus ei has ferendas imponunt, id iniustum non est, atque puella iure suo utitur, si, quae leges statuunt, a viro postulat. — Cf. *Th. m. n.* 996 sq.; *Marc n.* 956 sq.; *Aertnijs n.* 370 sq.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Promissiones illae matrimonii, sive a 716 Tito et Titio sincere sive fecte factae sunt, certo neutrum obligant, nisi forte posterior condicionem puellae plene noverit atque promissionem suam dederit hypothetice, pro casu quod prior iuvenis matrimonium repudiaverit. Alias enim praesumitur promissionem non spectasse puellam ab altero corruptam et flagitiosam sed honestam et fidam.

R. 2. Minus etiam poterat Afra alterutrum iuvenem secundum libitum pro patre prolis traducere, cum certa non esset atque ipsa, cur certa fieri non posset, esset in causa: nisi forte in poenam delicti leges regionis permiserint, in tali casu cuilibet onera paternitatis imponere, sicut revera lex Austriaca permittit.

In cod. *iuris Germ.* § 1717 pro patre habetur, i. e. cum obligatione ferendi eius onera, „qui intra tempus aptum (a die 180^{simo} ad 302^{ium} ante prolis nativitatem) cum matre coierit, nisi intra hoc tempus coierit etiam alter. Coitus vero, ex quo conceptionem sequi non potuisse manifestum est, nullatenus respicitur.“

In codice *iur. Austr.* § 163 *ratione non habita complurium qui cum muliere peccaverint*, ille pater praesumitur, qui vel iudicialiter convincitur, vel fatetur, etiam extrajudicialiter, se intra tempus pro conceptione aptum cum matre coisse.

R. 3. Ex legum igitur diversitate patet confessarium citius 717 condemnasse Afram. Nam haec si sub lege Austriacae simili vixerit, iuvenem utrumlibet paternitatis accusare poterat. Quodsi ille, quem primo paternitatis arguebat, maluerit per matrimonium rem tegere, quam publice traduci, Afra non ita iniuste egit, ut teneatur a matrimonio iam parato desistere.

Immo etiam ubi leges puellae hanc optionem nullo modo dant, sed pro casu admissorum plurium fornicatorum eam omni iure quem-

quam accusandi privant, confessarius videre debet, num imperata illa sui manifestatio vel matrimonii abiectio probabiliter successum habitura sit. Alioquin si ex una parte puella in bona fide erat, ex altera parte de successu monitionis vix non erat desperandum: sine causa, immo valde imprudenter confessarius ea imposuit, quae providebat ad exitum productum non iri, atque sua imprudentia Afram in sacri-legia detrudit.

718 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quaecumque fuerint obligationes Afrae ante matrimonium, post matrimonium contractum res plane mutata est. Cum enim matrimonium semel valide contractum non possit solvi, imprimis curari debet, ne pax inter coniuges perturbetur. Quapropter Afra, nedum obligetur ad manifestanda marito peccata cum altero viro commissa, ea generatim ne licet quidem manifestare, quia pax coniugalitatis in grave induceretur periculum.

R. 2. Post initum matrimonium, cum non constet in matrimonio illatam esse prolem adulterinam, haec nequit ut adulterina tractari neque excludi a iure hereditatis paternae. Quare propter eius dubiam legitimitatem non in sola Austria, sed in aliis quoque regionibus obligatio reparandi damni, quasi marito illati, videtur ab Afra abesse.

Ergo Afra, si modo de peccatis commissis nunc sincerum ostendit dolorem, a confessario absolvenda est.

719 AD QUAESITUM 4^m R. 1. In tali casu, cum adulteria sint commissa, iniuria illata est Afrae marito; atque hanc iniuriam non Afra solum sed etiam Titus et Titius ei intulerunt et damnis forte orituris reparandis se obnoxios fecerunt. Attamen in nostro casu, quando agitur de damno propter prolem adulterinam familiae illatam reparando, res difficultate non caret. Damnum marito illatum praeter expensas partus sunt expensae educationis; damnum genuinis filiis illatum vel certo impendens est hereditatis diminutio ex consortio illegitimae prolis secutura. Quapropter

R. 2. Si *certo* constiterit prolem non posse esse ex matrimonio, mater ex sua parte certo tenetur pro posse damna reparare ex bonis propriis, si habet, vel alio quo possit modo; quodsi insuper constiterit certo, uter ex adulteris sit pater, ille cum matre in solidum de istis damnis tenetur (imprimis quoad partus et educationis expensas, dein etiam quoad hereditatem), nisi forte, quod raro tantum locum habebit, mater prolis adulterinae suppositionem (per partum occultum in brephotrophio) facile evitare potuerit neque fecerit.

720 R. 3. Nisi tamen probetur *impossibilem* esse ortum prolis ex ipso matrimonio, omnino standum est pro prolis legitimitate, neque ex eo quod probabiliter, immo valde probabiliter orta sit ex adulterio, sive adulteris viris sive matri imponenda est obligatio reparandorum damnorum, idque ne pro rata dubii quidem, cum praesumptio iuris sit omnino, id quod nascatur *in* matrimonio, natum esse *ex* matrimonio, nisi contrarium probetur certo.

R. 4. Quando constat quidem prolem ex matrimonio non esse seu esse non posse, sed ex cuius adulteri consortio sit non constat: mater sane manet obligata ad reparanda damna; contra adulteros maritus etiam iure suo utitur, si quando ei leges actionem civilem de damno concedunt, atque iure quemlibet de integro damno convenire potest; alioquin viri adulteri summum tenentur singuli pro rata, idque *post* mulierem (nisi forte ei vim intulerint), et solum quando sciverint mulierem plures adulteros admisisse, ita ut ipsi quoque efficacem causam eam posuerint scienter, ex qua paternitas manere debeat *dubia*.

Cf. *Th. m.* I, 998; *S. Alph.* l. c. n. 659; *Marc* n. 961 sqq.; *Marres, De iust.* n. 305.

RESTITUTIO EX FORNICATIONE COMMISSA (II).

Casus. (222)

Claudia, puella quattuordecim annorum, a divite nebulone inducitur ad peccatum cum ipso committendum, datis aliquot marcis pro mercede. Claudiae pater, operarius, cum haec audiat, ira gravi incensus nebulonem illum in ius vocat et seductionis eum accusat, utque causam obtineat, minis cogit filiam, ut iurata dicat se nullam a viro isto mercedem accepisse. Quo fit, ut vir ille ad aliquot centenas marcas solvendas condemnatur, cum, si constitisset peccatum pro mercede esse admissum, liber evasisset.

QUAERITUR utrum pecunia illa possit retineri an restitui debeat.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Iure naturae vir ille *Claudiae* nihil debet 721 praeter mercedem ex conventionem solutam, siquidem puella libere in peccatum consenserit.

R. 2. Verum quidem est legem positivam et, ea existente, iudicem secundum legem posse eiusmodi peccata *punire*, adeoque post iudicis sententiam legibus vigentibus conformiter latam et virum illum debere in conscientia solvere, et Claudiam vel eius patrem mulctam legaliter solutam retinere posse.

R. 3. Attamen ad mulctam solvendam ut adsit obligatio, ad eam recipiendam ut facultas adsit, requiritur sententia iusta, seu quae non ex iniustitia ortum suum habet: nam nulla poena privativa legibus humanis indicta obligat ante sententiam iudicis neque ultra legem obligat. Sed in nostro casu sententia contra defforatorem nititur plane in iniustitia contra eum, cum per solum mendacium et perjurium iudices in istam sententiam flecterentur.

R. 4. Explosio igitur titulis vel naturalis obligationis erga Clau- 722 diam vel positivae legis poenalis, solus restat titulus obligationis erga Claudiae parentes, qui per filiae violationem videntur passi esse iniuriam et potestatem accepisse exigendae reparationis. Quae ratio afferri quidem potest, quando parentes revera damnum temporale passi

sunt, v. g. eo quod augere debeant dotem, ut honeste secundum statum suum filiam in matrimonio collocent — quamquam etiam in tali casu ius et obligatio probabilitatis limites non excedunt (cf. Azor tom. 3, l. 5, cap. 5, diff. 9). — Sed pro sola iniuria, quam parentes in filia minorenni deflorata videantur pati, aliquid parentibus reddendum esse ante legem positivam eiusque per sententiam iudicis applicationem, sententia est singularis Cordubensis, quae communissime reicitur (v. Azor l. c.; Lugo, *De iust. et iure* disp. 12, n. 8). Nam ut ex peccato illo cum filia nascatur vera iniuria erga parentes, debuit esse iniuria erga filiam. At haec non adest in consentiente. Nisi igitur aut damnum illud augendae dotis causatum sit, aut puella sit minis vel erroneis verbis seu fictis promissionibus seducta (haec esset iniuria contra puellam, quae redundet ex puella minorenni in parentes vel in eos qui eorum locum tenent): mulcta illa iniuste accepta, proin viro isti reddenda est.

Si vero secundum explicationem datam pater damnum augendae dotis ferre debet, illum ipsum excessum hoc titulo exigere a divite isto viro potest, non amplius. — Si demum propter minas vel fraudes primum Claudiae et per eam parentibus iniuria est facta: haec aestimationem certam et definitam non habet; at facile aliquot centenis marcis aestimari potest compensanda. Etsi igitur ex iniusto titulo mulcta illa sit imposita, fieri potest, ut ex alio iusto titulo retinere liceat summam eandem, ac proin restitutionis ex obligatione faciendae locus non sit.

IUSSIO ET MANDATUM UT TITULUS RESTITUTIONIS.

Casus. (223)

Rictius famulum iubet noctu incendere aedes Caii inimici, viri nobilis et divitis. Quod famulus ita prompte exsequitur, ut non solum Caii aedes in quibus ille habitat, sed etiam eius villam leuca distantem eadem nocte incendio destrueret. Laudatur a Rictio, quod tam large suam voluntatem interpretatus sit.

Idem cum alia vice simile quid mandasset sed postea litteras revocatorias misisset, famulus suspicans talem retractationem litteras clausas servat, donec rem mandatam executioni dederit.

Rictius, in missione instituens confessionem, ad omnia illa damna reparanda obligatur.

QUAERITUR 1° mandans et iubens ad quae damna reparanda teneantur, et quo ordine.

2° rectene iudicaverit confessarius.

3° quid, si in posteriore casu litterae ex negligentia officialis postalis serius famulo traditae sint.

Solutio.

723 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iubens ille est, qui quasi auctoritate agit et subditum habet; mandans non necessario hanc superioris erga

subditum relationem supponit. In eo autem iubens et mandans conveniunt, quod uterque alterum assumat pro instrumento, ipse vero primarie actionem ut suam seu suo nomine positam consideret et considerare debeat.

R. 2. Unde sequitur mandantem et iubentem obnoxios esse reparandis omnibus damnis, quae inferenda mandaverunt et quae vi mandati illata sunt, sicut etiam ea, quae in exsequendo mandato ulterius illata sunt, quando a mandatario difficulter tantum poterant vitari. Haec omnia *ex* mandato ortum habent, atque haec reparare mandans debet etiam ante mandatarium.

R. 3. In eo autem iubens a mere mandante distinguitur, ut iubens semper teneatur etiam ei, quem iussit, damna reparare, quae in exsequendo mandato passus est et quae probabiliter poterant praevideri: mandans autem ei mandatario, qui libere mandatum accepit, in rigore nihil debeat, nisi de mercede et de cautione *pactum* sit: nam alias mandatarius ipse respondere debet de damnis, quae sibi accidunt. Communitur tamen mandans ex formali vel tacita pactione in se sumit periculum damnorum, quae mandatario ex mandato probabiliter imminet.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Rictius certe debet reparare aedes, quas incendio destruendas mandaverat. Villam incendi non iusserat; sed famulus proprio Marte hanc incendit; neque ratihibitio facit, ut ipse Rictius vere fuerit auctor principalis. Quare censeo: 1) famulum quoad hoc damnum primarie teneri, immo Rictium quoad hoc damnum ad restitutionem nullatenus teneri, nisi forte — quod vix possibile est — subsequenti approbatione famulum impediverit, quominus restitueret, *alioquin restituturus*. Nam cum famulus non videatur fuisse in hac condicione, ut mox restitueret, laus illa et approbatio quoad damnum illatum fuit inefficax. Aliter dicendum quoad damna fortasse futura, ad quae inferenda famulus laude heri sui moveatur. Si enim revera famulus ad ita agendum determinatur, ad haec damna reparanda ipse herus, secundarie tamen seu deficiente famulo, tenetur.

R. 2. In altero casu famulus fraudulenter litteras clausas tenuit; quapropter re vera mandatum pro revocato habere debebat, vel saltem, cum suspicaretur, non poterat amplius nomine heri sui absolute agere, sed in se sumpsit omne periculum, nomine proprio agens. Quapropter non Rictius, sed famulus ad reparanda damna tenetur. Quodsi forte, re manifesta facta et ad iudicium delata, Rictius nihilominus ad reparanda damna cogeretur, haec poena esset positiva, quam lex vel iudex statuere potest, sed quam nemo incurrit nisi sententia lata.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In sumptione tertii Quaesiti famulus mansit Rictii mandatarius. Mandatum enim manet, donec efficaciter sit retractatum: adeoque famuli actio actio fuit heri, atque is de omnibus sequelis debet respondere. *Th. m. I, 1001.*

R. 2. Solummodo quaeri potest, num Rictius habeat regressum ad officialem illum postalem, qui negligentia sua in causa fuit, cur mandati retractatio non evaderet efficax, et cur damnum re ipsa inferretur. Dico, num habeat recursum; nam Rictium primo loco obligari viro cui a famulo damnum illatum est, est extra dubium.

Eiusmodi recursus ex eo tantum iuste potest haberi, quod negligentia illius officialis fuerit 1) graviter culpabilis, idque 2) in ordine ad effectum damnosum. Verum 1) raro eiusmodi dilatio constituit gravem negligentiam obiectivam, multo minus subiectivam; 2) suspicio autem *talis vel similis damni* ex dilatione forte orituri vix est possibilis, neque haec sumi potest, sed debet probari. Quare ille recursus Rictio denegandus est; seu officialis ille in conscientia ex se non obligatur ad Rictium faciendum indemnem.

Quodsi lex vel iudicis sententia ob culpam viri officialis iuridicam severius contra eum iudicat, id post sententiam iudicialem demum in conscientia obligat; at iudicem Rictius sane non appellabit.

CONSILIUM DANS RESTITUTIONI OBNOXIUS.

Casus. (224)

Rembertus famulus Titum amicum docet secretas vias et artes, quibus invadi possit arca domini, eumque stimulat, ut data occasione furti faciat experimentum, inita pactione, ut praeda dividatur. Verum postea conscientiae stimulus actus urget Titum, ut desistat utque sibi promittat se artibus illis numquam usurum esse; si demum velit furari, ut res aliquas furetur a Iudaeo ditissimo et noto potius, quam ab hero suo, qui longe gravius ferre debeat eiusmodi furtum. Titus quidem promittit, sed accurate instruit socium, qui post paucos dies insigne furtum 5000 mc. contra Remberti herum exsequitur; neque vero Titus ipse furtum contra Iudaeum omittit.

QUAERITUR 1° quaenam sint obligationes consilium dantis quoad restitutionem damnorum.

2° teneaturne Rembertus ad damna illa reparanda.

Solutio.

726 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Consilium inferendi mali aliud vocatur *nudum*, aliud *vestitum*, videlicet *motiris additis*; ab utroque distingui debet subministratio mediorum, quibus iuvetur executio.

R. 2. Consilium est causa moralis tantum damnorum, ac supponit aliam causam physicam et immediatam, executorem. In hoc quidem convenit cum iussione et mandato; at ab iis distinguitur ita, ut iubens vel mandans sit primarie agens, cum *eius nomine* fiat executio; consiliarius vero non ita, sed quia, qui consilium capit vel sequitur, proprio nomine agit, is primarius agens est et primarie ad reparanda damna tenetur, consiliarius secundarie seu in defectu prioris.

R. 3. Verum fieri potest, ut consilium non solum iniuriam contra tertium contineat, sed etiam iniuriam contra eum cui consilium datur, si videlicet consilium sit erroneum et fraudulentum. In quo casu fraus illa primaria actio est iniusta contra eum cui consilium datur, et si ex illa fraude sequitur per consilii executionem damnum tertii, quod exsecutor ex errore seu non-voluntarie intulit, actio consiliarii quoad hunc effectum damnosum iniusta etiam erat contra illum tertium. Quapropter in eo casu consilium dans primarie tenetur ad restitutionem, si modo hoc damnum fieri posse saltem in confuso praeviderit.

R. 4. Consilium cum non immediate influat in effectum; sed ad effectum damnosum exsequendum postulet aliam causam, potest ante effectum efficacitate sua destitui, ita ut non amplius inducat restitutionis obligationem. Quod fit *retractatione*.

Si igitur consilium *nudum* datum sit, sufficit simplex retractatio. Si consilium erat *motivis vestitum*, per se requiritur, ut motiva subministrata vi sua destituantur; alioquin pergunt influere in voluntatem eius cui consilium datum est et consequenter in damnum tertii, ad quod motiva data eum incendunt. Ideoque consiliarius motiva efficaciora colligere et proponere debet, quae contrarium suadeant: S. Alphonsus (III, 559) motiva *aeterna* seu *supernaturalia* dissuadentia pro taliter efficacioribus habet; quod propter s. Doctoris auctoritatem in praxi probabile haberi licet.

Si praeter motiva subministrata sunt subsidia, haec insuper auferri vel obstaculis apposis reddi debent inefficacia: alioquin in damnum, quod perpetrabitur, influere atque obligationem restitutionis secum ferre pergunt.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Rembertus, quatenus *consilium* dederat, videtur sufficienter retraxisse; sed quatenus subministravit media, ea non sufficienter fecit inefficacia. Si enim facilem accessum ad cubiculum et arcam domini ostendit vel modum quo arca aperiatur: debebat omnino curare, ut aditus ille obstrueretur vel diligenter custodiretur, atque ut modus aperiendae arcae mutaretur. Quod cum non fecerit, a secundaria obligatione restituendi domino damni non potest liberari, in quantum id sibi possibile est.

R. 2. Accedit nunc consilium seu suasio furti committendi contra Iudaeum, quod Titus non quidem loco prioris furti commisit, sed simul cum illo commisit vel committendum curavit. Quaeritur videlicet, num hoc furtum Remberto imputetur.

Quodsi in genere tantum suasisset, ut potius a ditiori homine Titus summam auferret quam a suo domino minus divite, haec suasio ut causa damni non imputaretur, eo quod non damni sed minoris damni et peccati suasio et causa fuisset. Verum cum animum furti in specie direxerit in certum quendam hominem divitem, ille generatim rationabiliter invitatus est et de iniustitia contra se commissa potest apud Rembertum conqueri. Quare Rembertum ab obligatione restituendi non habeo immunem. *Th. m. I, 1004.*

RESTITUTIO EX SUFFRAGIO NON DATO.

Casus. (225)

Iulius, unus ex deputatis consiliariis municipalibus, invitatur ad sessionem, in qua decidatur litis contestatio inter municipium et ecclesiam, quae a municipio iniuste movetur et quae, si ad tribunal civile deferatur, certo ob leges iniustas contra ecclesiam finietur. Iulius abest. Quo fit, ut una voce supra medietatem lis contra ecclesiam decidatur, cum, si Iulius adfuisset atque pro parte ecclesiae stetisset, haec in paritate votorum incolumis mansisset. — Similiter egit in alia causa, in qua municipium contra aliquod institutum iniustum damnum est passum.

QUAERITUR 1° qui quo ordine teneantur ad restitutionem.

2° quid, si plures abfuissent, quorum singuli suffecissent ad impedienda illa damna.

Solutio.

729 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iulius, si tenetur ad restitutionem, non tenetur nisi in defectu eorum, qui sessioni interfuerunt et suo suffragio damnum causerunt. Hi enim *positiva* actione damnum prodixerunt, Iulius sola negativa causa est; at qui negative influunt, *post eos* tenentur qui in eundem effectum positive influxerunt. *Th. m.* I. 1016.

R. 2. Utrum Iulius utcumque teneatur ad restitutionem necne, pendet ab altera quaestione, debueritne ex officio damnum illud impedire an ex caritate tantum.

Ex officio debebat impedire, 1) si aut ipse ex officio erga damnificatos sessioni cuilibet debebat interesse, nisi ex iusta causa fuerit excusatus; aut 2) si consilium illud ex officio curam agere debebat damnificati, videlicet si ei haec habitualis cura incumbat.

In hoc casu Iulius, etsi negative tantum, tamen *iniuste* causavit damnum. Nam eum re ipsa damnum *causasse* seu *efficaciter* in illud influxisse patet ex eo quod solum Iulii suffragium requireretur et sufficeret ad damnum illud efficaciter impediendum.

R. 3. Neque consilium illud municipale, neque proin Iulius ex munere suo re ipsa erat constitutus ad protegenda iura ecclesiae: ergo in ecclesiam iniuste non egit ab omni actione *abstinendo*, etsi graviter deliquerit contra caritatem. Neque ipse propter suam absentiam, sed reliqui qui *positivum* suffragium nocivum tulerunt, ad reparandum damnum iniuste illatum tenentur.

Immo ut Iulius debeat utcumque ex officio *cuilibet* sessioni interesse, non videtur moris esse nec congruere cum modo, quo obligationes singulorum membrorum corporis moralis intellegantur et observentur.

730 R. 4. Alia res est in secundo casu, quo municipium damnum iniustum sit passum. Nam consilarii ad hoc eliguntur, ut curam boni communis habeant: ideoque muneri suo desunt, si hoc commune bonum neglegunt vel laedi sinunt. Existimo igitur in hoc posteriore casu Iulium etiam damno resarciendo obnoxium esse, si re vera et

eius absentia in causa fuerit, cur damnum efficaciter sit exortum, et ipse culpabiliter atque cum praevisione illius damni eiusve periculi abfuerit. Nam si vel iustam causam habuit cur abesset, vel istud damnum eiusve periculum praevidere nullo modo potuerit: neque formaliter iniuste egit neque reparando damno est obnoxius.

R. 5. At etiam quando ad resarciendum damnum tenetur, ad id non tenetur nisi *post* eos, qui *positive* damnum causaverunt; immo, si resarcivit, ad eos regressum habet et compensationem facere potest.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si agitur de damno, quod ecclesia passa sit, res diiudicanda est ex iis quae ad Quaest. 1^m R. 3 dicta sunt. Cum nemo ex iis qui abfuerunt *ex iustitia* teneretur ad damnum illud impediendum: nemo ad restitutionem faciendam potest stricte obligari.

R. 2. Si agitur de damno municipii casus posterioris: illi complures, si culpabiliter abfuerunt atque praeviderunt ab uno suffragio deficienti illud damnum pendere posse: omnes illi in solidum tenentur, at post eos qui agerunt positive. Videlicet 1) si illi positive agentes damnum reparaverint, ii qui abfuerunt tenentur ad nihil; 2) si vero illi damnum nec repararunt nec reparaturi sunt, ii qui abfuerunt ad resarciendum damnum tenentur cum facultate habendi regressus ad priores: atque singuli absentes tenentur saltem pro rata, hypothetice vero ad totum, videlicet si reliqui restituere vel non possint vel nolint.

RESTITUTIO EX PARTICIPATIONE.

Casus. (226)

Varus, cum videat tres fures trabem deportantes, se illis in labore sociat; similiter cum videat alios duos viros ignes aedibus supponere, ipse tertius se adiungit atque ignem supponit, aedes vero usque ad fundamenta exuruntur.

QUAERITUR 1° ad quid *participans* teneatur.

2° quid ad casum sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Participatio esse potest in re aliena detinenda aut in actione damnificativa exercenda. Si fit in re aliena detinenda: ea pars quae detinetur sine dubio ab eo qui detinet primarie est restituenda; reliqua restituenda sunt, si actio participantis in detentionem aliorum vel in eorum furtum efficaciter influxerit, at etiamtum in defectu tantum eorum qui re ipsa detinent.

R. 2. Propter participationem in actione damnificativa restituendi obligatio erit imprimis relate ad illud damnum quod immediate a participante effectum fuerit; relate ad reliquum damnum eatenus aderit reparandi obligatio, quatenus illa participatio in reliquum illud

damnum efficaciter influxerit. Nam si nullum damnum produxerit, nisi cuius causa efficax iam erat posita, non est cur ad quidquam reparandum teneatur, nisi alterius causae efficientiam *praevenerit*.

R. 3. Si quis vero vi vel gravibus minis cogatur ad participationem in actione aliqua damnificativa, haec pro eo qui sic cogitur licita evadere potest, quando scilicet agitur de conservando bono alterius ordinis, pro quo alter damnum suum merito debeat parvipendere. In quo casu certo non potest statui obligatio reparandi damni. Haec devolvitur in eum, qui metum intulit. Verum si causa tanta non est, ut liceat alienum damnum pro meo parvipendere, licebit mihi nihilominus ad alienum damnum concurrere, si paratus fuero damnum a me causatum resarcire. Cf. *Th. m.* I, 1011; *S. Alph.* III, 571.

733 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Varus cum tribus aliis trabem occupasset, ita tamen ut alias etiam illi tres trabem abstulissent, pro rata (i. e. quartam valoris partem) deberet restituere domino trabis. At cum trabes iam occupata sit, et tres illi fures sufficiant omnino, ut videtur, ad trabem illam in tuto collocandam, Varus nullius damni causa efficax est, nisi forte eius cooperatio id effecerit, ut furtum celerius et securius executioni sit datum: quod num damnum domini *auxerit* atque hoc titulo aliquam restitutionem imponat, ex circumstantiis diiudicandum est.

R. 2. Si vero tres illi fures viribus defecerint atque indiguerint alterius ope, ne a furto deberent desistere: Vari cooperatio seu participatio efficacem influxum exercuit in totum damnum, utpote efficaciter non ponendum sine Vari cooperatione. In quo casu saltem in defectu aliorum totius damni reparationem Varus facere per se tenetur.

734 R. 3. In altero casu si ignis ab aliis excitatus in tantas flammās excreverat, ut omnes aedes iam essent in condicione desperata, atque eas vel partes earum servandi spes non amplius superesset, ignis a Varo excitatus efficacem damni influxum non exercuit, vel si quid reapse physice destruxit, destruxit rem nullius in hisce circumstantiis valoris. *Th. m.* I, 1017.

R. 4. Sed si in illo casu periculum tantum nondum excreverat: ignis a Varo excitatus re vera partem aliquam alienarum aedium consumpsit, etsi, si ab illo igni consumptae non essent, aliorum ignis eas etiam fortasse consumpsisset. Immo si ignis igni coniungitur, difficile est dicere, quas et quantas partes singulorum ignis consumpserit, cum singulorum ignis sufficiens fuerit ad totum damnum efficiendum. In quo casu singuli quidem ad partem, pro rata, restituendam obligandi sunt: in solidum ex solo iure naturali obligari nequeunt, nisi egerint ex conducto.

R. 5. Hinc Varum obligaverim ad ferendam tertiam partem damnorum, neque ad amplius, etiamsi forte reliqui ad suam partem restituendam sint impares; ad plus restituendum sane obligabitur, si, re ad iudicem delata, is maiorem poenam imposuerit.

COOPERATIO NEGATIVA ET POSITIVA IN DAMNO (I).

Casus. (227)

Scipio, oeconomus nobilis viri, videt puerum excitare incendium, ex quo magnae parti silvae impendet interitus. Cum velit accurrere, ut illi damno praeveniat, obvium habet Cornelium, qui ipsum divertit et detinet, ita ut revera magna silvae pars flammis consumatur.

QUAERITUR 1° quae sit eorum, qui positive, et eorum, qui negative damno alieno cooperantur, restituendi obligatio et ordo.

2° quid, si Cornelius Scipionem hac damni inferendi intentione vel vi ac fraude retinisset.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Qui positive ad alienum damnum co-735
operantur, ad damnum reparandum tenentur, sive principaliter sive
secundarie, idque quoad integrum vel parziale damnum, prout prin-
cipaliter egerint aut non, prout in totum damnum efficaciter influxe-
rint aut in partem tantum: excusantur in solo hoc casu, quo propter
gravissima mala propria evitanda illa cooperatio evaserit licita.
Cf. supra n. 732.

R. 2. Qui negative cooperatus est non impediendo, si restituere
tenetur, tenetur *post eum*, cuius actionem non impedivit, nisi forte
hic sive naturaliter sive legaliter non sit sui iuris, ita ut eius actio
cum sequelis potius ei, qui eius curam agit, imputetur, quam ipsi
damni auctori positivo.

R. 3. Ut autem is utcumque ad restitutionem ob damnum ab 736
altero illatum teneatur, debuit obligatus esse ad impediendum illud
damnum non ex caritate tantum, sed ex iustitia, sive propter rela-
tionem officii quam habet erga damnificatum, sive propter eam quam
habet erga damnificatorem: in quo posteriore casu, ut dixi, fieri
potest, ut teneatur reparare damnum principaliter seu ante damni-
ficatorem.

Ratio autem, cur solum ille, qui ex iustitia teneatur, restituere
debeat, ea est, quod propter solam *laesam iustitiam*, non propter
laesam caritatem ad restitutionem quisquam obligetur. In applicatione
tamen caute circumstantiae considerandae sunt, quia fieri potest, ut
ille, qui ad damnum illud impediendum immediate quidem ex sola
caritate teneatur, laedat tamen mediate iustitiam.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Scipio, si oeconomus fuit, qui in genere 737
bonorum domini sui curam habebat, ex officio suo seu ex iustitia ob-
ligatus erat invigilare et damna impendemia avertere. Quando igitur
animadvertibat incendium excitari, quo rebus domini sui et con-
sequenter domino suo damnum inferretur, debebat ex iustitia accur-
rere ut impediret; et si *gravem* neglegentiam commisit, ut cooperator
negativus ad reparanda damna obligatur.

Solum difficultas excitari potest ex eo quod dominus non ne-
cessario damnum patiatur, sed vel arca assecurationis, si res assecu-

rata sit, vel incendiarius, si oeconomus eum novit eumque sceleris accusare potest; erga neutrum autem videatur obligationem ex officio seu ex iustitia habere, ut debeat *eorum* damna avertere. Quod verum est quoad damnificatorem. Si igitur eum revera comprehendere eumque, cum damni reparandi capax sit, etiam ad reparandum cogere possit: fateor oeconomum non laesisse iustitiam, utut fortasse etiam tum laeserit caritatem. Sed si agitur de societate assecurationis, res paulo aliter diiudicari debet. Dominus ipse assecuratus sane debet moderatam diligentiam adhibere ad praecavenda damna a rebus suis, idque ex contractu seu ex iustitia, ne facilius societas assecurationis solvere cogatur; quae domini obligatio in oeconomum, qui quoad curam bonorum fortunae dominum repraesentat, ex ipso officio transit. Ergo theoretice loquendo revera ut cooperator negativus tenetur erga societatem assecurationis vel eos quibus societatis loco restitutio facienda est. Practice autem, cum pro societate assecurationis pauperes aliaeve causae communes facile sumi possint, res facilius componetur. Nam non solum eleemosynae quas ipse oeconomus ex *suis* bonis facit pro restitutione computari possunt, sed consentiente domino etiam ea quae ex bonis domini in pias causas post exortum damnum conferentur,

R. 2. Si vero oeconomus haec cura generalis non erat demandata neque specialis cura silvae: non tenebatur ex iustitia a domino suo neque a societate assecurationis damnum avertere. Hinc ad restitutionem nullo modo teneretur, utut ex gravi neglegentia vel ex consilio damnum non averterit.

738 R. 3. Non plane idem dicendum de Cornelio, qui Scipionem damnum avertere volentem detinuit. Quodsi eum detinuit sine vi et fraude, ita ut Scipio sciens et volens se detineri passus sit, Cornelius restituere non tenetur nisi *post* Scipionem; ergo summum, si Scipio ex officio debebat ignem extinguere, neque tum, nisi Cornelio de Scipionis officio aliquo modo constiterit, et Cornelius illi efficaciter consuluit vel suasit eumve permovit ne exstingueret.

Si autem vi vel fraude Cornelius Scipionem detinuit, praevidens fore ut ita aliquis damnum pateretur a quo Scipio damnum avertere voluit, Cornelius ad reparandum damnum tenetur, non Scipio, idque sive Scipio ex iustitia tenebatur damnum impedire sive non. Neque necessarium est, ut Cornelius ex ipsa hac intentione Scipionem detinuerit; sufficit ut hoc fecerit cum damni praevisione.

739 R. 4. Quae restitutionis obligatio ex parte Cornelii, si vi vel fraude usus est, communiter aderit, quando damno afficitur ipse dominus vel societas assecurationis; non ita, quando incendiarius comprehenditur et ad damnum reparandum cogitur. Nam ille semper ex crimine commisso censetur ante Cornelium obligatus esse ad damna a se causata reparanda.

Verum in nostro casu haec ratio non plene valet. Si enim puer fuit, qui rationis quidem compos erat, plenam deliberationem tamen non adhibuit: optime intellegitur Scipionem voluisse impedire, ne ille

puer — etsi propria bona habeat, ex quibus possit et debeat damna reparare — in illud discrimen coniceretur, atque ab hac sua voluntate exsequenda per Cornelium iniuste esse impeditum. Magis etiam, si secundum leges pueri parentes ex suis bonis ad damnum a filio causatum cogerentur reparandum, bene intellexeretur, quomodo Scipio intenderet suo interventu hoc damnum a parentibus vel etiam a puero levi ex caritate avertere. In quo casu Cornelius, qui vi vel fraude Scipionem detinisset invitum, parentibus (vel etiam puero, si constaret eum ex levitate vel sine peccato gravi vel sine sufficienti cognitione damni eiusve magnitudinis egisse) damnum, quod paterentur, deberet reparare.

COOPERATIO POSITIVA ET NEGATIVA IN DAMNO (II).

Casus. (228)

Sumo in casu praecedenti silvam non fuisse assecuratam et dominum damnum tulisse. Oeconomus negligentiae suae sibi conscius rem domino narrat et veniam impetrat his verbis: „Tibi quidem totam rem condono, non vero Cornelio viro isti nequissimo, qui iam saepe mihi nocere studuit.“

QUAERITUR 1° quid iuris sit, si ex pluribus cooperantibus unus condonationem acceperit.

2° ad quid Cornelius loco Scipionis teneatur.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si complures sunt qui diverso ordine 740 ad restitutionem teneantur: condonatio uni facta secum non ducit condonationem pro iis qui *ante eum* seu potiore iure tenentur; sed condonatio ei facta qui *potiore iure restituere debet*, secum ducit condonationem pro omnibus iis. qui tantummodo *post eum* seu eo deficiente tenentur. Condonatio enim est loco restitutionis factae. Verum si, qui potiore iure restituere debet, restituit, reliqui qui post eum tenentur, ab omni onere existunt immunes. At si ille, qui secundarie tenebatur restituere, re vera restituit, is recursum habet ad principalem actorem.

R. 2. Si ex iis qui aequali ordine tenentur unus acceperit condonationem, reliqui, qui sive hypothetice sive absolute tenentur, non liberantur ab obligatione restituendae suae partis. Si vero obligantur in solidum, non possunt amplius obligari ad totum nisi detracta illa parte, quae in distributione aequali recideret in eum qui acceperit condonationem.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Cornelius Scipionem sola suasionem 741 sine vi vel fraude detinuit, condonatio Scipioni facta non potest non extendi ad Cornelium, etiamsi ex odio erga dominum egerit. Nam consiliarius ex se non tenetur nisi deficiente eo qui consilium acceperit et libere executus est; immo si restituisset, ad eum recursum pro indemnitate haberet.

R. 2. Si vero Cornelius erga Scipionem oeconomum vi vel fraude usus sit, sane non Scipio sed Cornelius tenetur ad restitutionem; vel, si qua etiam Scipionis culpa intervenerit, Cornelius ante Scipionem tenetur. Quare condonatio huic data per se ad illum non extenditur. Hinc cum dominus expresse hanc extensionem excludat, Cornelius obligatus manet, sicut obligatus erat ante omnem condonationem a domino factam.

DAMNUM EX CONVENTIONE ILLATUM.

Casus. (229)

Operarii complures cum Cantio praeposito, eo suadente, conveniunt, ut singulis mensibus quantitatem maiorem carbonum notent se transvexisse, quam re vera attulerunt et qua in fabrica usi sunt. Lucrum, quod hoc modo praepositus sibi acquirit, ex condicto inter eum et operarios dividitur. Curtius operarius post aliquot annos, per quos ita actum est, concepto scrupulo, rem cum confessario communicat; verum se nunc rem mutare non posse, nisi se et alios operarios et praepositum prodat, cum intellegi nequeat, cur nunc ilico minor quantitas carbonum a se adnotetur, nisi antea fraus fuerit commissa.

QUAERITUR 1° ad quantam restitutionem Curtius obligatus vel obligandus sit.

2° possitne Curtius ob allatas rationes ita pergere, si excessum pro sua parte restituat.

Solutio.

742 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Certo Curtius tenetur quoad ea, quae ipse ultra veritatem se fabricae tradidisse asseveravit, et quae fabricae dominus pro acceptis habuit seu pro quibus pretium solvit: quamquam quoad eam partem eorum, quam praepositus sibi retinuit, ad eum habet recursum; idque, si necesse sit, etiam per occultam compensationem.

R. 2. Si agendi modum rigorose inspicimus, singulorum operariorum cooperatio seu conspiratio ita necessaria erat, ut, si vel unus cooperationem ad fraudem istam denegasset, nemo eam committere ausus esset vel audere potuisset, eo quod ilico superioribus praepositis fraus illa patuisset. In quo casu adest obligatio singulorum in solidum; etsi ad complices, i. e. ad quemque pro sua parte, ille qui totum reparaverit habeat recursum.

R. 3. Nihilominus illa obligatio in solidum adeo difficilis est atque adeo vix intellegitur ab hominibus, ut practice melius sit, in tali casu eam non formaliter imponere, sed reos monere, ut et pro sua saltem parte satisfaciant et reliquos complices movere studeant quemque ad suam partem reparandam. Cf. circa hanc rem S. Alph. III, 579: „Rudes, etsi teneantur in solidum, raro expedit obligare ad totum, cum difficulter isti sibi persuadeant se teneri ad restituendam partem a sociis ablatam. Quinimmo satis praesumi valet, quod ipsi domini, quibus debetur restitutio, consentiant. ut illi restituant

tantum partem ab iis ablatam, cum aliter valde sit timendum, ut [ne] nihil restituant, si obligentur ad totum."

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Per se Curtius non solum quoad suam 743
lucris partem tenetur domino vel dominis fabricae indemnitate procurare, sed quoad totum valorem seu pretium quod falso libris inscriptum est. Ita primo loco quoad praeteritum. Verum quoniam vix possibile erit operario ordinario totum hoc pretium restituere, aliud fere non relinquitur nisi ut moneatur de restituenda parte sua et de urgendis aliis, etiam metu iniecto, ut suam quisque partem restituat.

R. 2. Sed cum iam quoad praeterita damna per se sit obligatio restituendi in solidum seu integre, quoad futura multo minus permitti potest damni inferendi continuatio eaque cum periculo, quominus dominus exigam tantum partem per restitutionem recipiat.

R. 3. Quod vero ad fraudem praeteritam solum occultandam pertinet, permitti potest, ut interim per verba ambigua haec occultetur. Immo, etiamsi haec occultatio aperto mendacio aliisve mediis *illicitis* fieret, vel etiamnunc falsa notarentur in libris rationum, statim vero excessus pretii fraudulenter notatus in cassam domini refundetur: nova *iniustitia*, quae restitutionis obligationem secum traheret, non committeretur. Ad *eum* modum commissae iniustitiae reparandae sane non tenentur quo simul grave famae detrimentum, vel immo etiam dimissionem paterentur vel horum grave subirent periculum.

MODUS RESTITUENDI RES FRAUDATAS.

Casus. (230)

Fulvius in nundinis publicis tempore patrociniis diversa loca percurando varias res venales habet; sed in illis occasionibus, cum soleant homines plus expendere, facile potest artibus et fraudibus uti, quibus, si lucra ita per annos hausta colligat, saltem 2000 mc. male acquisivit. Verum retinuit nihil; quo plus enim lucrabatur, eo plus solebat expendere, alias restrictius vivebat.

Similiter Antimus mercator per decem annos in vicino oppido, nunc per tres annos in actuali domicilio modo falso pondere, modo rerum adulteratione continuas parvas fraudes commisit; bonis fortunae nunc gaudet satis amplis, cum satis moderate vixerit atque annua lucra superflua non otiosa reliquerit sed ex iis, emptis „actionibus“ quas vocant, uberes usuras percepit. Quae sic ex defraudationibus collegit, circa 5000 mc. aestimat; verum si usuras quas percepit addat, saltem habebit 10 000—12 000 mc. Pro restitutione vult in testamento legatum facere 5000 mc. in favorem hospitalis municipalis.

QUAERITUR 1° quae restitutio facienda sit in casu multarum fraudum commissarum.

2° debeantne usurae restitui sive perceptae sive non perceptae.

3° quid de casibus propositis et de modo restitutionis ab Antimo cogitato.

Solutio.

744 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si multae fraudes commissae sunt, quarum nulla est ex se gravis, omnes simul sumptae certo gravem constituunt materiam: quando gravis materia adhuc retinetur in se vel in aequivalenti, restitutio debetur saltem ex rei alienae detentione; si non amplius retinetur, titulus restitutionis desunni debet ex *culpabili* actione damnificativa.

R. 2. In posteriore igitur casu, ut gravis obligatio adsit, debet constare de gravi peccato commisso. Quare si quis intentionem saepius iterandi fraudes usque ad materiam gravem non habuisset atque post longiora tantum intervalla, quae coalitionem iniustitiarum excludant, fraudes iterasset lucrumque consumpsisset: restitutio sub gravi urgenda non esset, etsi cursu temporis summa totalis satis magna evasisset.

Attamen in casu proposito, etiam priore, id sumi non potest. Nam non aderat inter singulas fraudes tantum intervallum: immo si adfuisset, non abfuit ab initio intentio saepe fraudes repetendi atque perveniendi ad summam gravem. Quapropter etiam in Fulvio obligatio restituendi ex titulo actionis iniuste damnificativae et graviter culpabilis statui debet; in Antimo autem insuper ex rei alienae detentione.

745 R. 3. Si vero quaeritur, *cui* facienda sit restitutio et quomodo, respondendum est: In genere quidem ei, qui laesus est, debetur restitutio; verum sub gravi tum tantum, quando is ipse graviter laesus est. Hinc si universim laesio facta est gravis, sed solum propter laesionem multorum, nemo tamen singillatim sumptus graviter est laesus: obligatio quidem utcumque restituendi est gravis; ut restitutio fiat ipsis illis qui laesi sint, est levis tantum obligatio, eaque desinit simpliciter, si causa rationabilis vel nimia ita restituendi difficultas accedat.

R. 4. In casu iniustitiae propter multas fraudes in pondere et mensura commissas, si fere iidem emptores accedere pergant, modus commodior et rectior est, ut eodem modo nunc augeatur pondus et mensura, dum ad iustam restitutionem perventum sit.

746 Verum obligatio gravis vel utcumque stricte dicta *sic* agendi non est, tum ex ratione mox allata, tum quia efficax restitutio etiam tali modo non est extra dubium: nam emptores, cum rem nesciant, propter fraudes quas passi sunt, fortasse plus expendere sunt coacti, at num propter auctam mensuram ipsis ignorantibus nunc expensis parcant, dubium est.

Quare censeo sine ullo scrupulo statim fieri posse restitutionem in pauperes vel in publicos fines pios et utiles ipsius loci, ubi fraudes commissae sunt; fieri etiam posse in *quoslibet* pauperes vel causas pias saltem sine peccato gravi, vel, si adsit rationabilis causa, sine omni peccato. Cf. *Th. m.* I, 1019 et auctores ibi laudatos.

Accedit autem nostra aetate facile alia ratio, cur non necessario sistere debeamus in pauperibus vel causis piis ipsius loci, quod nimi-

rum hodie incolae loci longe saepius mutantur quam anterioribus temporibus. Etsi igitur idem locus servatur pro facienda restitutione, in quo factae erant iniustitiae: tamen, si de iniustitiis per multos annos protractis agitur, incertum valde est, num restitutio redundet in favorem eorum qui laesi sunt. Quod olim longe probabilius erat. Nam per restitutionem pauperibus vel piis causis loci factam loci cives levabantur, qui alias eiusmodi causis suo modo providissent vel etiam providere debuissent.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si ipsi illi qui fraudes commiserunt, 747 usuris non fruebantur, uti revera Fulvius in priore casu non fecit, titulus ad restituendas usuras esse nequit nisi ex eo quod, qui fraudes passi sint, etiam damnum usurarum habuerint, quas alias fuerint percepturi. Sed eos re vera eiusmodi damnum habuisse, valde dubium, immo in plerisque hominibus valde improbabile est. Ad id enim necessarium esset, ut homines non solum lucra annua residua ad usuras darent, sed etiam ut in usu rerum cotidianarum culinam et victum spectantium ad apices sequerentur praestitutam mensuram, eamque in casu nostro per se ipsos rectificatam. Quod sane rara exceptio est, et, si fit, fraus brevi detegitur neque postea incurretur!

Ergo, nisi per exceptionem in casu raro domini laesi re vera usurarum damnum pertulerint, usurae non perceptae a fraudatore non necessario debent in restitutione computari.

R. 2. Inde fere idem deducere licebit quoad usuras a fraudatore perceptas. Cum enim summae illae minimae, in quibus singuli damnum passi sunt, usuras non fecissent; usurae quas fraudator colligendo et administrando summulas istas percepit, non tam fructibus naturalibus quam industrialibus accenseri possunt. Hinc etiam in posteriore casu Antimus quoad hunc usurarum valorem non videtur ad restitutionem obligandus.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Fulvii restitutio fieri potest in pias vel 748 utiles causas publicas vel in pauperes quoslibet. Id ex antea dictis sequitur, eo magis, quod fraudes commissae sunt in diversissimis locis, ita ut certi loci cives, qui damnum passi sint, vix dignosci possint.

R. 2. Ex eo vero, quod quilibet pauperes eligi possint, sequitur Fulvium, si re vera pauper sit, in nostro casu inter istos pauperes computari posse. Quodsi ita est, de restitutione eiusque quantitate pecuniaria, qua Fulvius se abdicare debeat, non iam multum erit disputandum. Potest enim ipse magnam partem retinere. Quominus ei integram summam retinere a confessario permittatur, obstat pastoralis prudentia atque ipsum bonum commune, ne videlicet Fulvius peccatum suum levius sumat neve nullam sentiat poenam satisfactoriam convenientem; verum pro rerum adiunctis sufficit ei iniungere, ut aliquid sive statim sive paullatim aliis pauperibus tribuat.

R. 3. Supponitur tamen semper non constare de ullius emptoris laesione in materia gravi a Fulvio peracta. Nam si qui singuli cognoscuntur vel cognosci possunt, qui singuli in gravi materia defraudationem passi sunt, hi singuli certo indemnes reddi debent.

Quod idem observa ad casum Antimi. — Immo si ita fuerit, sumi facilius debet etiam quoad usuras eos indemnes esse faciendos.

749 R. 4. Si Antimus iam est moribundus, haec per testamentum restitutio admitti potest, attamen cum cautione, de qua mox dici debet. Alias non est ille modus admittendus. Cum Antimus restituere possit nunc, non potest hoc usque ad tempus post mortem differre. Restituere igitur potest per donationem manualet statim perficiendam. Alioquin illum finem, hospitale dico, eligere pro subiecto cui restitutio applicetur licebit.

Verum adhibenda est cautio, maxime si res devenerit ad restitutionem per ultimam voluntatem, ut summa illa re ipsa pio illi fini applicetur. In Germania quidem nunc donatio usque ad 5000 mc. inefficax fieri nequit per denegatam approbationem gubernii. Si quando in aliis locis eiusmodi donationes ab approbatione gubernii dependent, atque timor est habendae repulsae, alia via restitutionis quaeri omnino debet.

RESTITUTIO IN PAUPERES ALIASVE CAUSAS PIAS.

Casus. (231)

Sigfridus insignem fraudem commisit contra aliquam associationem. Quam ut cum honore repareret, vult non associationi sed piis causis restituere, videlicet duo milia marcarum hospitio pauperum et tot etiam ecclesiae pauperi sui oppidi. Utitur ea ratione, quod actionarii illius associationis, utpote ditissimi, damnum non sentiant, immo ut francomurarii summam in malum usum sint impensuri.

QUAERITUR possitne in casu et ex causis propositis Sigfridus restitutionem pauperibus vel causis piis applicare.

Solutio.

750 AD QUAESITUM R. 1. Generalis regula est, ut restitutio fieri debeat domino laeso; eaque, si fieri potest, obligat sub gravi, si uni eidemque domino materia gravis sublata fuerit vel ipse in re gravi sit damnificatus. Cf. supra n. 745 sqq.

R. 2. Haec regula valet etiam in laesa persona iuridica seu morali tantum, quando *certus aliquis finis* licitus in materia gravi damnificatur. Quodsi vero non certus ille finis sed singuli illi domini, qui ad certum finem prosequendum societatem inierunt, damnum re ipsa patiantur, *gravis obligatio ipsam hanc personam iuridicam* indemnem faciendi non adest, nisi in quantum singula illius societatis membra vel aliquod eorum in materia gravi damnum patiantur quod *hoc modo* eoque solo reparetur.

R. 3. Pauperes vel causae piae loco dominorum laesorum eligi possunt: 1) si ipsis dominis laesis restitutio fieri nequit, 2) si nulla singularis persona in gravi materia laesa est, et insuper non impossibilitas quidem sed gravior quaedam difficultas est, ipsos laesos

indemnes faciendi; quodsi in posteriore casu illa difficultas vel gravior quaedam causa non adest, *venialiter* peccatur, si restitutio quidem fiat sed loco dominorum laesorum alii egentes eligantur.

R. 4. Sigfridus in hoc errat, quod putet ideo se posse ipsos⁷⁵¹ dominos laesos transmittere, quod ipsi damnum illatum *graviter non sentiant*; nam si revera singuli *in materia gravi* sunt laesi, nequaquam possunt ipsi praetermitti. *Th. m. I.* 942. Neque illa est ratio excusans, quod illi domini laesi rebus suis male utantur. Nam ex eo id solum sequitur, ut, si ad certum aliquem finem malum conveniant et pecunias conferant, ille finis non possit esse re ipsa persona iuridica distincta, sed dominium pecuniarum maneat apud ipsos dominos qui contulerunt.

R. 5. Id tantum Sigfrido concedi potest: in hoc casu considerari posse laesionem, non quae societati qua tali, sed quae singulis membris facta sit. Nam etsi pro certo fine prosequendo convenerint, ille finis intermedius est, non est is, cui lucrum serviat; sed tota associatio in id demum tendit, ut commune lucrum vel damnum in singulos dividatur. Si igitur Sigfridus sciret tot esse actionarios, ut, damno 4000 marcarum distributo, in neminem caderet damnum materiae gravis (quae, cum sint homines ditissimi, ut sumitur, ascendere debet ad 20—30 marcas): in hoc casu sine peccato gravi eligere posset pro restitutionis subiecto pauperes vel causas pias, et occurrente graviore causa sine ullo peccato. -- Verum id scitu est difficillimum. Facile enim constabit quidem actiones seu titulos illius societatis esse numero plures quam 200; sed non facile constabit non esse inter actionarios qui possideant tot titulos simul, ut ex damno totali 4000 marcarum ipsis non respondeat damnum saltem 20—30 marcarum. Quod si non constiterit, Sigfrido nequit permitti, ut modum restitutionis, quem optat, exsequatur.

ORDO RESTITUTIONIS. — CESSIO BONORUM.

Casus. (232)

Terentius, status fortunarum labilis sibi conscius, adit amicum creditorem eique, confidentialiter conditionem suam aperiens, simul offert integri debiti solutionem circiter 50 000 mc., non sine spe fore, ut ille amicus postea notabilem summam sibi cedat. Quo fit, ut mox facta cessione bonorum reliqui creditores non ultra decimam partem recipiant, inter quos aliqui etiam sunt indigentiores et duo pia instituta, quae Terentio mutuam dederant pecuniam.

QUAERITUR 1° sitne aliquis ordo in solvendis debitis necessarius et qui.

2° quid de agendi ratione Terentii dicendum sit.

3° num cessione bonorum exstinguatur obligatio solvendi simpliciter.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ordo, de quo quaeritur, attendendus⁷⁵² tum tantum est, quando non omnibus plena solutio dari potest. Hinc

quod quaeritur perinde est ac si quaeratur, sintne aliqui creditores quibus satisfieri debeat etiam cum praevisto damno aliorum. Quod, si ita generatim et indeterminate quaeritur, sane affirmari debet.

R. 2. Imprimis ius naturale postulat, ut, si quae res existunt apud debitorem alienae, seu quarum dominium in debitorem nondum transierat, eae veris dominis restituantur. — In reliquis si quae prae aliis iura potiora habent, haec fere ex contractu vel ex lege positiva derivantur; verum in quibusdam, deficiente lege positiva contraria, ius naturale, etsi non exigat, permittit tamen aliquorum praelationem.

753 R. 3. Secundum positivas leges, in diversis quidem diversimode, privilegiata debita, quae prae aliis solvenda sint, recensentur:

1) Merces famulorum et operariorum ex certo tempore restans sicuti debita recentia pro rebus victui necessariis, vel similia.

2) Debita *realia*, scilicet pro quibus hypotheca vel pignus datum est: haec enim *primo* solvenda sunt ex pretio rerum sive immobilium sive mobilium, quae pro certo debito oppignoratae sunt, idque, si plura debita in iis rebus fundantur, singula integre secundum ordinem *inscriptionis*, ita ut *prima* hypotheca praeferatur aliis, secunda tertiae et sic porro. — Quibus debitis privilegiatis aliquando (non ubique) bona uxoris dotalia accensentur.

3) Debita *personalia*: in quibus, si cessio bonorum iam declarata est, nullus ordo praelationis legaliter agnoscitur (nisi forte creditor tempore debito non apparuerit): sed si bona debitoris ad omnia debita exstinguenda non sufficiunt, singulis pro rata solvetur. Immo non raro solutiones brevi spatio ante cessionem, quod lege determinatur, forte factae pro irritis habentur, ita ut hae in communem massam conferri debeant: quod etiam in conscientia observari debet.

754 R. 4. Si quando debitor ante illud tempus a lege determinatum statum suum labilem praevidens certis debitoribus prae aliis favere et integre solvere velit, ius naturale haec *permittit*:

1) ut pauper praeferatur diviti;

2) ut, qui prior tempore creditor exstitit, prius solutionem integram accipiat: cf. reg. iur. 54 in 6ta; Lugo, *De iust. et iure* d. 20, n. 146 sqq.; S. Alph. III, 690.

3) ut, qui prior tempore solutionem petat seu urgeat, eam recipere possit. Unde fit ut, si debitor aliquem ex creditoribus, in quo *iusta causa est cur praeferatur*, amice moneat isque solutionem petat, ei satisfieri possit: Lugo l. c. n. 174.

Cum enim in omnibus istis casibus creditores non habeant ius in certas res debitoris, sed illae in dominio debitoris maneant, iis, qui postea minus recepturi sunt, non proprie fit iniuria, eo quod ex prioribus nemo plus receperit quam quod suum erat, posteriores autem creditores solum in ea bona quae cessione facta restant ius possint exercere.

Th. m. I, 1025 sqq.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Terentius homini illi pauperi vel 755 etiam piis institutis tempore lege adhuc permissio integre solvisset, nullo modo reprehendendus esset. Cf. Marc n. 1005 et 1006.

R. 2. Quod vero virum ditiozem monuit: si hoc fecit tacita quadam conventionem, ut vir ille specietenus tantum evaderet bonorum illorum dominus, ipse Terentius re vera ea retineret, ita tamen ut invadi a reliquis creditoribus lege non iam possent, egit iniuste neque absolvitur ab obligatione reliquis creditoribus pro posse satisfaciendi.

Si vero sincere actum est neque stipulatio ulla intercessit, sed sola spes habendi postea auxilii per amicum istum: iniustitiae incurrari Terentius nequit: atque ab omni peccato immunis fuerit, si hoc modo solum ea se postea recepturum esse intendit, quae sibi sint *necessaria*. — Verum eo facilius ei incumbet obligatio, etiam postea, si quando ad meliorem fortunam venerit, debita integra solvendi.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In casu proposito Terentius, cum arte 756 quadam complures creditores excluserit ab recipienda proportionata solutione, tacita condonatio debitorum absoluta praesumi nequit.

R. 2. In aliis autem circumstantiis, quando ex infortunio cessio bonorum inculpabiliter fieri debuit, atque debitores non integram quidem solutionem, magnam tamen partem receperunt: aliquando ex modo agendi concludi potest eos velle hoc modo debita habere *pro extinctis*. Quodsi hoc cum quadam morali certitudine colligitur, debitor, etsi postea possit, antiqua debita solvere non amplius tenetur.

R. 3. Quodsi de eiusmodi condonatione non constat, atque debitor omnia *legaliter* egit, i. e. nihil ultra leges sibi retinuit neque uni prae altero solvit: saltem non tenetur reliqua solvere, nisi postea commode potuerit. Si vero ultra ea quae leges permittunt, in suum vel amici commodum quaedam retinuit vel solvit: *commodam* solvendi facultatem exspectare in conscientia ei non licet, sed debet etiam cum quadam status et victus diminutione ea comparare unde solvat, non tamen cum incommodo nimio.

R. 4. Difficilior res est, si quaeritur, num in debitore qui 757 omnia legaliter cesserat, si postea forte commode potuerit, obligatio integre solvendi reviviscat. De qua re ita dico: Si quando in certis regionibus communis persuasio fuerit in bonorum cessione, quae sine culpa evaserit necessaria, omnia debita haberi pro extinctis non solum coram lege sed simpliciter etiam in conscientia, eam interpretationem ii, qui sine omni fraude et cum plena conformitate legum egerunt, sequi possunt. Id imprimis valet, si pro pecuniis mutuo acceptis ad negotiationem usurae amplae solutae fuerint: non enim iniustum est, ut in tali casu pecuniae etiam partem habeant *periculi*, cum alias pecunia sine omni labore et periculo nimium lucrum colligat atque pedetentim omnes possessiones sibi rapiat. — Et quoniam mercatores et negotiatores ita solent mercium pretium determinare, ut damnorum ex cessionibus sibi emergentium rationem iam habeant: quoad hos

creditores restitutionem ab eo, qui postea ad meliorem fortunam devenit, puto *generatim* non amplius ita esse urgendam. Quoad alios creditores non audeo universim restitutionis obligationem negare, nisi consuetudo id permittit. Cf. fusius de hac re n. 773 sqq.

MODI RESTITUENDI OCCULTE (I).

Casus. (233)

Getulius ante aliquot annos amico inscio fraudulenter intulit damnum 1000 mc. Quod ut sine sui manifestatione reparet, statuit facere donationem, idque, ut periculum *inefficacis* reparationis ex reciproco dono timendae excludat, exsequi vult per testamentum, filium amici primogenitum scribendo legatarium 1000 mc. Quod confessario non probatur.

QUAERITUR 1° quibus modis restitutio possit fieri, num etiam donatione.

2° sitne modus a Getulio electus approbandus et admittendus.

Solutio.

758 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Dummodo restitutio ita fiat, ut revera dominus laesus id recipiat, quod suum est, hoc sufficit; atque perinde est, utrum fiat palam an secreto, scienti domino an inscio, per ipsum debitorem etiam dissimulato vero titulo an per intermediam personam.

R. 2. Hinc per se nihil obstat, quin restitutio fiat per modum donationis. Attamen, ut in ipso casu effertur, saepe fieri potest, ut donatio moveat donatarium ad donum reciprocum, quod certe non dedisset, si veram donationis receptae naturam cognovisset. Quapropter eiusmodi donum accipi vel retineri non potest, sed saltem eius valor est restituendus.

R. 3. In donatione, quae locum restitutionis teneat, id etiam observari debet, ut re vera donum sit donatario, i. e. domino laeso, *utile*; nam nisi re ipsa pro domino tantum valorem habet, quantum res illa quae ipsi debetur, donatio manca est neque integram perfecit restitutionem.

759 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Dispositio testamentaria, quae effectum demum habebit in morte Getulii, certo non sufficit, cum restitutio non possit per annos amplius differri, sed quam primum fieri debeat. Solum si agitur de moribundo restitutioni obnoxio, ille modus eligi potest, si alioquin satis secunda videatur efficacia istius dispositionis testamentariae.

R. 2. Quod consequens est, Getulius non solvit debitum integrum. Nam cum per dilationem diuturnam amico inferat novum damnum seu damni augmentum, illud damni augmentum non studet resarcire.

R. 3. Quod legatarium facere vult amici laesi filium, damnum illatum non reparat; amicus enim ipse laesus est, non eius filius. — Immo si sumas amicum iam esse defunctum, ne tum quidem hunc restituendi modum Getulius eligere potuit. Nam in eo casu *heredibus*, non uni ex heredibus restitutio esset facienda. Quare tum tantum

restitutio primogenito filio facta debitum exstinxerit, si ille filius primogenitus fuerit solus heres ex asse, qui aliis fratribus vel sororibus certam tantum ac determinatam summam pro legatis ex testamento reddere debeat: quod communiter non solet evenire. Si igitur aliter alii etiam filii ac filiae quotam partem hereditatis acceperint vel accepturi sint, in singulos pro rata acceptae hereditatis mille marcae et amplius distribui debent.

MODI RESTITUENDI OCCULTE (II).

Casus. (234)

Getulius igitur, prioris casus debitor, cum confessarii approbationem quoad suum restituendi modum non accipiat, confessario summam tradit, ut meliore quo possit modo quasi ex longinquo summam illam domino transmittat. Qui chirographum mille marcarum litteris inclusum in dissito loco per officium postale expedit; verum, ut postea comperit, litterae illae furto sublatae sunt, neque, cum assecuratae non fuerint, ipse ab officio postali recepturus est indemnitem.

QUAERITUR 1°, si restitutio fit per intermedias personas, quandonam debitor censeatur suae obligationi satisfecisse.

2° possitne Getulius de solutione ut absoluta securus esse an debeat denuo restituere.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si solutio vel restitutio fit per alterum, 760 regula per se valens haec est, ut respiciatur, cuius nomine ille alter restitutionis summam receperit: utrum nomine debitoris an nomine creditoris. Si nomine creditoris potuerit summam recipere et receperit re ipsa, per illam receptionem liberabitur debitor a suo debito; si vero ille intermedius nomine debitoris debet creditori rem vel pecuniam transferre, debitor tum demum liberabitur, quando intermedius creditori res tradiderit.

R. 2. Quapropter si res restituenda tempore intermedio, antequam ad dominum seu creditorem pervenerit, perit, amittitur, furto aufertur: in posteriore hypothesis Responsi 1^{mi} periculum et rei interitus ferenda sunt a debitore, in priore hypothesis a creditore; pro circumstantiis diversis et diversa viri intermedii culpa sive debitor sive creditor ad eum quidem recursum habent.

R. 3. Generatim igitur dici debet, si quando solutio per quemlibet fieri potest, debitor vero pro suo arbitrio et sua sponte aliquem elegerit, debitorem periculum ferre, donec solutio per intermedium domino facta fuerit. Si vero creditor aliquem elegerit vel debitori aliquem eligendum mandaverit, post rem illi intermedio viro traditam periculum a debitore in creditorem transfertur. Difficultas solummodo oritur, quando solutio fieri nequit manifeste, atque quasi natura duce aliquis designatus est cui soli munus intermedii tuto committi posse solet. De quo in quaesito secundo.

761 AD QUAESITUM 2^m igitur R. 1. Si respicimus medium illud, per officium postale transmittendi summam, haec transmissio manca erat. Nam via satis consueta atque omnino tuta ea est, ut ipsa *solutio* committatur officio postali; quo fit, ut solutione facta in loco A apud officium postale, officium postale in B solutionem tuto et certissime perficiat apud eum, ad quem missio dirigitur. Neque hoc quasi-cambium magnas secum fert expensas, sed minimas tantum, quas debitor ex delicto pro securitate facere debet.

Si igitur debitor mancum illum modum solvendi mandavit sive confessario sive cuilibet alii, certo dici debet periculum fortuitum mansisse apud debitorem, eumque denuo in nostro casu solvere debere.

762 R. 2. Sed re ipsa Getulius confessario summam dedit neque modum aliquem praescripsit. Quare videndum est, num per traditionem confessario factam censi possit ab omni obligatione liberatus.

Quod aliis verbis est quaerere, utrum confessarius necessario debeat considerari ut mandatarius debitoris, an considerari possit non ut mandatarius quidem stricte sumptus, sed ut negotiorum gestor creditoris seu domini laesi. Longe communius eum considerant ut mandatarium debitoris; eaque re vera est magis obvia muneris confessarii interpretatio.

Verum alia interpretatio non videtur improbabilis, secundum quam confessarius non solum habeatur pro mandatario debitoris paenitentis, sed electio confessarii etiam pro negotiorum gestore creditoris approbetur voluntate interpretativa ab omnibus, quibus acciderit pati damnum per culpam alienam, ad quod reparandum confessarius demum paenitentes reos permoverit. Quod si ita est, assignatio summae restitutionis confessario facta debitoris obligationem exstinguit. Neque necesse est ut confessarius expresse cogitet se nomine creditoris agere velle; sufficit, ut creditor hoc modo exstinguendi debiti habitualiter sit contentus. Quodsi dein sive ex culpa confessarii sive ex infortunio res tempore intermedio perierit, damnum vel a confessario vel a creditore est ferendum. Cf. *Th. m.* I, 1030.

Inmo, etsi haec solutio alicui videatur non satis probabilis, nihilominus in praxi prudentia plerumque prohibebit, quominus moveatur debitor de iterata solutione, si quando inculpabili negligentia intermediarii prima solutio ad effectum non fuerit deducta. Nam si intermedius ex gravi culpa solutionem seu restitutionem non fecit, hic sine dubio damnum ferre debet: quamquam ne tum quidem prior ille damnificator ab obligatione erga suum creditorem liber evasit, sed ipse creditori tenetur, sibi intermedius.

RESTITUTIO PAUPERIBUS PRAEPROPERE FACTA.

Casus. (235)

Diogenes ex procacitate in turba hominum viro vicino inscio sibi ignoto eripuit horologium pretio circiter 50 mc. illudque in flumen proiecit. Alia vice in via valde frequentata reperit bursam 500 mc. continentem;

cuius dominum aliqua inquisitione privata facta non invenit. Confessarius, cui brevi post res suas pandit, pro utroque casu iubet summas illas pauperibus dare. Quod Diogenes facit, notabili tamen parte sibi retenta, ex eo quod iam nuper largam eleemosynam ex suis dedisset. — Restitutione ita peracta, et dominus bursae apparet, in publicis foliis inquirens de inventore, et virum illum, cui horologium eripuerat, moraliter certo Diogenes agnovit ex iis, quae eum narrantem audit de infortunio et facinore quod in se gestum sit.

QUAERITUR 1° largitione in pauperes facta utrum obligatio restituendi extinguatur simpliciter an condicionate tantum.

2° debeatne Diogenes iterum solvere.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Pauperes vel causae piae in causa re-⁷⁶³stitutionis tum demum evadunt subiectum, cui iure restitutio fieri possit, quando laesa est communitas vel tanta hominum multitudo, ut totalis quidem laesio gravis sit, non autem gravis contra singulos; aut quando singularis quidem homo laesus est, sed qui detegi nullatenus possit. Ita saltem, si agitur de restitutione ex gravi culpa orta. Cf. supra n. 745 sq.

R. 2. In priore casu, quando videlicet nullus singularis homo graviter laesus est, restitutione erga pauperes facta, obligatio absolute extincta est. Quod idem dici debet, si loco restitutionis compositio seu condonatio maximae partis facta fuerit a S. Sede, utpote quae de bonis causarum piarum vel ecclesiasticarum, quarum supremus administrator sit, ex iusta causa possit disponere.

Verum in tali condonatione cavetur semper, ut, dum forte dominus *certus* postea apparuerit, pro iis quae huic debeantur, debitor restitutioni obnoxius maneat.

R. 3. Tenendum est etiam, quando confessarius citius imposuerit,⁷⁶⁴ ut restitutio fiat erga pauperes, propterea dominum laesum, qui postea comparuerit, ius suum non amisisse, sed contra damnificatorem retinere. — *Th. m.* I, 1031; *S. Alph.* I. 3, n. 703.

Verum pro diversis adiunctis, pro maiore minoreve damno illato, pro maiore domini laesi liberalitate et similibus aliquando iudicari potest, dominum laesum non esse graviter invitum neque eum restitutionem bis faciendam exacturum esse. — Saepius etiam paenitens in bona fide circa iteratam restitutionem relinqui potest vel etiam debet.

R. 4. Aliter iudicandum est, si agitur de re inventa. Haec enim⁷⁶⁵ non necessario danda est pauperibus; sed extincta spe inveniendi domini ab inventore potest occupari. Qui igitur *imprudenter* ilico pauperibus res inventas distribuerit, domino postea comparente tenetur pro gradu culpae ex imprudentia. Qui vero *prudenti iudicio* nixus ita egit, neque ex re aliena detenta neque ex gravi culpa ad restitutionem in foro conscientiae tenetur (cf. Aertniji III, 346, Q. 1); sed si leges positivas non servavit, post iudicis sententiam huic parere debet.

766 AD QUAESITUM 2^m R. 1. A restitutione iterata valoris horologii Diogenes per se non excusatur; habet tamen ad *temerarium* confessarium regressum. Num praestet eum ab alio confessario in bona fide relinqui, huius prudentiae est iudicare.

R. 2. Quoad pecuniam illam inventam et in pauperes distributam cum Diogenes sine scrupulo consilium confessarii secutus sit, ipse quidem prudenter egit, etsi forte confessarius egerit imprudenter; quare ad eam iterum restituendam non tenetur, nisi forte cogatur per iudicem.

R. 3. Quod autem a summa illa in pauperes distribuenda detraxerit notabilem partem sibi reservavit pro compensatione elemosynae prius datae: id eum non iuvat ita, ut ab ea summa retenta nunc domino comparenti restituenda excusetur. Habet enim adhuc hanc partem rei alienae, quam suam facere obiective nondum potuit. Excusaretur tum tantum, quando circumstantiae eiusmodi fuissent, ut summam inventam potuisset sibi retinere.

Verum domino apparenti palam restituere seu sese ut inventorem prodere pro Diogene periculosum est, cum se exponat periculo subeundi coactionem ad restituendam summam totam. Quare eligere potest restitutionem occulte faciendam.

NECESSITAS A RESTITUTIONE EXCUSANS.

Casus. (236)

Diomedes, vir nobilis et mediocriter dives, ad augendam fortunam negotiationes apud bursam agit. Consensit quidem, ut compluribus aliis fraudulenta operatione damnum, sibi lucrum, aliquot milium marcarum, fieret; verum cum satis astutus non sit, in decursu negotiationum res feliciter non cessit, sed ruinam fere fortunarum suarum incurrit. Retinere quidem ei permissum est, quae ad parcam sustentationem necessaria sunt; sed cum in confessione audiret de restitutione propter commissas fraudes sibi incumbente, quasi in desperationem actus deliberare coepit de duabus filiabus suis prostituendis; ex eiusmodi enim restitutione se in summas angustias coniciendum esse videt.

QUAERITUR 1° quae necessitas excuset a restitutione.

2° confessarius quid Diomedem imponere debeat.

Solutio.

767 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum extrema vel quasi-extrema necessitas permittat ex alienis *sumere*, facilius permitti debet aliena non reddere vel restitutionem *differre*. Requiritur tamen omnino gravis necessitas, in qua debitor versetur vel per restitutionem coniciendus sit, ut dilatio diuturnior concedatur; nam levis seu brevis dilatio restitutionis ex minore causa permittitur, quando creditori ex ea novum damnum grave non infertur.

R. 2. Necessitas illa nimis gravis, quae excuset a restitutione nunc peragenda, sumi debet secundum condicionem debitoris. Qui non

tenetur status sui iuste acquisiti deiectionem pati, diminutionem tamen sustinere debet. Quare virum nobilem ad omnem famulatum abiciendum theologi non obligant, obligant tamen, ut eiusmodi expensas diminuatur, quo colligere possit quae restituatur. Cf. S. Alphons. III, 698, 5. 7.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ut ex narratis patet, Diomedes statum suum et expensas consuetas iam necessario multum diminuit; quare si nunc urgeretur ad restitutionem faciendam, in egestatem redigeretur. Confessarius igitur debet ei dicere obligationem illam reparandi fraudes non quidem extinguere, at in hisce circumstantiis suspendi, dum melius restituere possit.

R. 2. Ad rem nostram habes ex Busembaum, quem S. Alph. tacite approbat III. 698, 9: „Item excusaris a restitutione, si fieri nequit absque periculo animae tuae vel tuorum; ut v. g., si non possis absque peccato, ut, si sit periculum, ne uxor aut filiae se prostituunt, ne filii se dent latrociniiis, ne ipse per impatientiam incidas in desperationem. Bonac., Less., Molina, Filliucc.“

Quod comprobatur alio loco S. Alphonsi, vid. III, 520, ubi S. Doctor quaerit, ob quamnam necessitatem liceat alicui ex alienis bonis necessaria assumere. Dicit igitur: „Sed dubitatur, an putetur eadem necessitate laborare pater, qui ob inopiam est in periculo prostituendi filiam. Affermat Bonacina, et consentit Mazzotta cum Caetano, Suarez etc. Sed probabilius contradicunt Salmantic., quia nulla necessitas potest cogere aliquem ad peccandum, cum possit alia via, saltem mendicando, suae necessitati subvenire. Sed quid, si aliquem virum honoratum valde puderet mendicare. . . . Negant Salmantic. etc. . . . Affermant vero . . . *Hocque probabilius mihi ridetur, si pudor mendicandi esset tantus, ut potius ille mortem subire vellet quam mendicare.*“

Unde concludere facilius sane posse permitti dilationem restitutionis quam alienorum bonorum invasionem.

INDUSTRIA AD DECLINANDAM SOLUTIONEM DEBITORUM.

Casus. (237)

Gaudentius negotiator, audax in negotiis suscipiendis, multas congegit divitias; nunc vero implicatur aliquo negotio, ex quo sibi impendet damnum 500 000 marc. Ex lucro antea facto coëmit praedia et villas et agros valoris circiter vices centenum milium marc. Quae ut salvet, tempore opportuno transfert in uxorem. Post annum nondum elapsus cogitur cedere creditoribus bona sua, quae 400 000 marc. haerent infra debita adhuc solvenda.

QUAERITUR 1° num Gaudentius tuta conscientia ita agere potuerit.

2° quid dicendum, si ante suscepta negotia, quae vix non semper cum spe lucri etiam periculum damni secum ferunt, maximam bonorum partem vel lucra annua in uxorem transtulerit, sibi retenta sola sorte, qua negotiari pergit.

3° debeatne uxor ex bonis acceptis restituere seu integra debita solvere.

Solutio.

769 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Attendendum est imprimis principium ab omnibus statutum, non licere contrahere debita cum proximo periculo non habendi unde solvantur, neque licere res alienas gravi vel proximo periculo capiendi detrimenti exponere; ita enim agere ab omnibus pro iniustitia habetur. Haec tractantur late apud Lugo, *De iust. et iur.* disp. 20, sect. 6.

R. 2. Similiter tenendum est, quod Lugo l. c. n. 116 tradit: „Communis et verior sententia ponit obligationem restituendi in foro conscientiae, quoties, qui rem accipit (vid. a debitore impotente ad solvendum) sive titulo lucrativo sive oneroso, conscius fuit impotentiae debitoris ad solvendum suis creditoribus, sive ad id inducat sive non inducat, sed solum acceptet rem gratis vel cum onere oblatam.“

Quod magis explicatur ex iis, quae n. 113 dixerat, videlicet eum, qui mala fide acceperit a debitore impotente, teneri ad restitutionem creditoribus faciendam; quibus addit: „nam qui bona fide accipit ignorans damnum creditorum, non peccat contra iustitiam nec tenetur ad restitutionem, nisi rem alienam vel hypothecatam acceperit, vel si titulo lucrativo acceperit, quo casu tenetur ad id, in quo factus est locupletior“, videlicet quamdiu non praescripserit.

770 R. 3. Inde deduci debet negotium aliquod suscipi non licere, si quando grave periculum est, ne damnum oriturum excedat facultates negotiatoris; neque tali periculo *gravi* obici posse pecunias mutuo acceptas, nisi forte consentientibus mutuatoribus.

Communi tamen seu ordinario periculo quod cum negotiatione vel industria, quae spem lucri faciat, coniungi solet, etiam mutuam pecuniam obicere licebit, idque eo magis, quo maiores usurae annuae solvuntur. Nam hoc ipsum aliquale sortis periculum cum facultate lucri faciendi ex pecuniis inseparabiliter coniungitur atque ita una ex potissimis rationibus est, cur ex pecuniis sine proprio labore annum lucrum percipere liceat.

R. 4. Ex dictis patet Gaudentium iniuste egisse, cum periculum ex negotiatione oriundum advertens debita quidem contraxerit, sed facultatem solvendi per donationem uxori factam sibi adinere conatus sit. Atque etiamsi secundum leges omnia rite peregerit, eo quod donatio illa uxori facta subsequentem bonorum cessionem et solvendi impotentiam *declaratam* per legale tempus praecesserit, nihilominus in conscientia reus est commissae iniustitiae.

771 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In secundi Quaesiti suppositione Gaudentius ex suis bonis nunquam amplius quid committit periculo damni nisi certam aliquam pecuniae summam, cum, quae lucra ultra acquirat, eo ipso acquirantur uxori. Quod per se iniustitiae accusari nequit: alioquin quaelibet societates, quae vocantur societates *actionum* seu anonymae, iniustitiae essentialiter reae essent.

R. 2. Attamen ut in tali agendi modo Gaudentius rite et iuste procedat: 1) hanc bonorum suorum dispositionem iis, quibuscum nego-

tiatur et quorum interest, notam reddere debet (saltem per publicam inscriptionem in tabulis, quae inspicere a singulis possint); 2) Gaudentio non licet negotiationes adeo periculosas inire, quae *grave* inducant periculum se reddendi impotentem: nam eo ipso iniuste agit contra eos, erga quos contrahit debita, quae solvere verisimiliter non possit.

R. 3. Quando negotiator ab initio haec agit, ut bonorum maxi-772 mam partem in uxorem transferat, quo securius negotiari possit: timendum est, ne audacior pericula etiam gravia damni spernat, si simul adsit spes aliqua, etsi minor, magni lucri, atque ita peccet contra eos, erga quos debita verisimiliter non solubilia contrahat. Sed si revera a tali audacia cavet et solummodo pericula communia et ordinaria subit, non peccat, etsi ex mero infortunio interdum accidat, ut talis negotiator solvendo impar evadat.

AD QUÆSITUM 3^m R. In proposito casu translatio bonorum facta est, cum iam existeret periculum damni. Hinc et Gaudentius iniustitiam commisit, et uxor in ea cooperata est. Quapropter indubie uxor tenetur in conscientia solvere debita mariti ex bonis ab eo acceptis, etsi lege regionis cogi non possit.

CESSIO BONORUM.

Casus. (238)

Castor, in suis speculationibus infortunio tactus, solvendo impar declaratus de novo incipit cum uxore sua aliquod negotium, quod satis prospere succedit. Castore brevi post defuncto, uxor negotium illud porro gerit, atque tum ex lucris negotii tum ex aliis donis et redditibus bona multum auxit, ita ut iam sine ullo condicionis suae detrimento antiqua illa debita, quae maritus non soluta reliquit, possit extinguere. Quaerit autem ex confessario, num bona collecta in hunc finem expendere teneatur.

In quaestione proposita, ut iustum sit responsum, inquiri debet, seu:

QUÆRITUR 1° num maritus, si viveret, deberet debita illa etiam nunc solvere.

2° quatenam sit uxoris, nunc viduae, condicio et obligatio solvendi debita.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Si quis solvendo impar declaratur atque,773 cessione bonorum sive sponte sive iudicialiter facta, cum creditoribus paciscatur de quota debitorum parte solvenda: haec pactio non communiter sic intellecta est, quasi contineat reliqui debiti condonationem, sed obligationis solvendi suspensionem seu dilationem, ita ut solvendi obligatio, quam primum commode fieri possit, reviviscat. Ita S. Alphons. III, 699, ubi approbat et confirmat doctrinam Busembaum: „Quodsi tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc restituere.“ Marc, *Instit. Alphons.* n. 1022: „Per cessionem bonorum . . . suspenditur quidem sed non tollitur restituendi obligatio: quia, nisi de opposito alicubi constet, nec lex (saltem in plerisque Europae statibus) nec creditores intendunt remittere debitori illam partem, quam nondum solvere potuit.“ Aertnys l. 3,

n. 365, postquam retulit sententiam negantem obligationem postea solvendi et sententiam affirmantem communioem, concludit: „Usus hodie est inter negotiatores, saltem apud nationes mercatrices, ut post cessionem admissam infortunatus debitor in posterum amplius non conveniatur; quod sane prodest bono communi commercii; quia, cum precaria semper sit negotiatorum fortuna, par est pro quolibet spes lucri et periculum damni. Utrum autem ex usu isto inferri possit vera condonatio, decidere non audeo. *Unde in praxi, donec de condonatione satis constet, debitorem solutioni obnoxium esse concludendum est.*“

R. 2. Fieri igitur potest, ut propter specialia adiuncta creditores satis clare manifestent voluntatem suam numquam amplius quidquam a debitore repetendi. Quod si vel aperte seu explicite declaraverint, vel si prudenti iudicio id ex modo agendi creditorum colligitur: debita habeto pro extinctis.

774 R. 3. Fieri etiam potest, ut in aliqua regione evaserit communis, etiam piorum virorum, interpretatio cessionis bonorum, ut, qui eam fraudulenter non induxerit, per eam obtineat debitorum integram extinctionem. Quae interpretatio, scientibus omnibus, aliquod periculum imponit imprimis pecuniis mutuo datis: quod ex se non est iniustum, sed potius hodiernae quasi-fertilitatis condicioni pecuniarum consentaneum. Quare ubi de tali interpretatione usuali *constiterit*, existimo eum, qui inculpabiliter rerum suarum ruinam passus sit, posse hac consuetudine sibi favorabili uti universim. Immo quoad debita erga negotiatores et mercatores contracta hodieum — ut supra notavi cas. 232 — generatim iam ubique ille usus videtur convaluisse.

Utrum vero et ubinam de tali consuetudine quoad *quaelibet* debita *quoslibetque* creditores in decoctione bonorum constet, diiudicandum est secundum leges locorum earumque consuetas interpretationes. Croll, auctor Hibernus, in opere, quod inscribitur „*Disputationes theologicae de iustitia et iure*“, tom. III, n. 1232 leges Anglicas sic interpretatur, ut iudicialis sententia, qua post cessionem bonorum debitor ab obligatione solvendi liberetur, „eum, si bona fide condiciones legis impleverit, ab *omni* obligatione praeterita debita iuste contracta solvendi liberare“ censeatur, idque *etiam in foro conscientiae*. Nam post rationes allatas sic concludit: „Itaque sententiam, quam propugnativimus, quod ad usum attinet, certam esse censemus, quia stante tali dubio nemo cogi debet neque in conscientia obligari ad restitutionem faciendam.“

R. 4. Quapropter, si Castor in omnibus sincere et candide egit, nullaque fraus intercessit, nec quidquam quod leges non permittant occultando retinuit: pro ipso Castore obligationem strictam postea solvendi, quando ad meliorem fortunam rediturus fuerit, facile dixeris dubiam vel nullam. — Quatenus vero in aliis regionibus talis lex vel consuetudo legitima non plene viget (cf. Sabetti, *Compend. theol. mor.* n. 463), eatenus obligatio extincta haberi nequit nisi ex condonatione creditorum sive expresse declarata sive prudenter sumpta.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Si communis fuerit mariti et uxoris 775 negotiatio, ita ut per modum societatis essent uniti, atque eadem nunc mansit „Firma“, quae debita contraxerat: id quod dictum est de Castore, etiam ad eius uxorem applica. Si vero ipsa suo nomine, dum Cato viveret, negotii socia non erat neque eandem „Firmam“ continuat, circa debita a Castore contracta, etiam quando Castor teneatur, ipsa non tenetur, nisi *in quantum* a marito bona residua post eius mortem acceperit.

R. 2. Magis etiam, si uxor seu vidua post mariti mortem proprio nomine negotiata est vel alio modo bona acquisivit, ex iis non tenetur mariti debita solvere; idque ne tum quidem, si maritus in culpa fuisset, modo ipsa culpam non commiserit. Nam exsulante culpa, uxor non potest teneri nisi ex *bonis acceptis*; verum, ut supponitur, ipsa nihil a marito accepit neque a mariti creditoribus ipsa acceperat.

R. 3. Si vero fraus intercessit, etsi coram lege civili fraus non 776 possit probari vel pro fraude non habeatur, v. g. si, post cognitum labilem statum fortunae, pars bonorum translata fuerit in uxorem atque ideo creditoribus subtracta: uxor etiam post mariti mortem tenetur de omnibus damnis, quae hac agendi ratione creditores passi sunt. Si igitur, quando fraus non exstisset, creditores integram solutionem acceperissent sive statim sive postea, eo quod maritus consuetis industria et labore verisimiliter ea lucraturus fuisset quae ad integram solutionem suffecissent: uxor vidua omnia solvere debet eaque cum usuris, si creditores etiam hac in re damnum incurrerunt. Si vero Castoris condicio ea erat, ut, etiamsi fraudes non essent commissae, integram solutionem facere non potuisset, etiam eius vidua postea non tenetur totum solvere, sed eam partem, in qua ad efficax damnum creditorum cooperata est.

R. 4. Ad honorem mariti plenius servandum convenire quidem potest, ut uxor, maxime si *idem* est negotium quod sub suo quidem nunc nomine continuat, postea integre solvat; verum *obligatione* veri nominis non tenetur, nisi *contractu* se ad hoc obligaverit. Nam etsi forte post maritum defunctum eius negotium „*cum omnibus bonis et debitis*“ assumpsit: haec per se intelleguntur de negotio secundum praesentem suam condicionem, non secundum condicionem praeteritam.

RESTITUTIONIS ELUSIO IUSTA AN INIUSTA.

Casus. (239)

Irminus equum apud Albertum collocaverat, pro expensis soluturus et mox eum repetiturus. Re vera postridie iratus in domum Alberti irruit, equum suum postulans, quem, ut Albertus intellexit, conscendere vult ad inimicum persequendum eumque interimendum. Quo intellecto, Albertus ilico mittit famulum, ut Irmini equum educat in agros, atque apud Irminum conqueritur, fatali casu equum cum aliis eductum esse in agros. Quod Irminum quidem in furorem excitat, cum videat se fraudatum spe inimici interimendi; hinc minatur se contra Albertum acturum esse de damno sibi illato.

Cum dein infelicitate accadat, ut equus sequenti nocte furto auferatur, Irminus ab Alberto petit pretium equi, eo quod in mora fuerit, quominus equus traditus sit, atque ita causa damni existat. — Albertus autem id graviter ferens cum se a solvendo pretio liberare non posset, occulta compensatione ab Irmino illud repetere studet.

QUAERITUR 1° rectene Albertus Irmino equum subduxerit an reddere debuerit.

2° quaenam fuerit Alberto obligatio restituendi pretium equi.

3° potueritne uti occulta compensatione.

Solutio.

777 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Pro causa a restitutione rei alienae excusante communiter afferunt damnum creditoris vel alicuius extranei. (Cf. *Th. m.* I, 1036.) Quod in nostro casu obtinet. Nam si Albertus Irmino equum restituisset petenti, Irminus gravissimum incurrisset damnum patratum sceleris, eius inimicus vitae periculum incurrisset.

R. 2. Quapropter Albertus non solum licite potuit equum celare, sed, quando sine suo damno valde gravi celandi facultatem habuit, celare debuit atque restitutionem differre.

778 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex responsis ad Quaes. 1^m patet Albertum in mora culpabili, quominus equus redderetur, non fuisse neque ex hoc titulo Irminum posse repetere pretium equi casu sublato.

R. 2. Videndum est, quo titulo Albertus equi custodiam assumpsit, num fortasse ex hoc restituendi pretii obligatio colligatur.

Si solum ex amicitia vel humanitate equum custodiendum sumpsit, certe non tenetur de damnis equo illatis, nisi gravem commiserit negligentiam. Hanc autem non commisit.

R. 3. Si quasi ex munere suo equum custodiendum assumpsit, eo quod publici receptaculi sive pro hominibus sive pro solis animalibus curam gerit, videri debet consuetudo et lex regionis, ut sciatur, ad quamnam diligentiam et quamnam periculi cautionem Albertus teneatur. Sic secundum ius Germ. § 701 caupo cavere debet de damno illis rebus illato, quae eius custodiae ab hospitibus traditae sunt, nisi vi elementari aut ab ipso hospite eiusve sociis periculum et damnum fuerit inductum.

779 R. 4. Attamen in nostro casu ne hunc quidem titulum videmur applicare debere. Nam quicumque contractus vel quasi-contractus circa custodiam equi Irmini intercesserit, illum contractum licet Alberto pro rescisso habere, eo ipso quod Irminus tanta vehementia tantaque ira commotus suum equum sibi reddendum postulaverit. Ab hoc momento Albertus, rescisso contractu circa equi custodiam, agere potuit et egisse censendus est ex iure suo, quod habuit, propulsandi gravissimi damni tum ab Irmino ipso tum ab eius inimico. In hunc finem equum Irmini abduxit alio, atque in hac abductione equus sine culpa Alberti damnum passus est. Quod damnum ferre debet dominus, non Albertus.

780 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si re ipsa causa iudicialis instructa est de mora culpabili Alberti, quam abfuisse Albertus probare non po-

tuerit, quia non potuit probare Irmini intentionem pravam interimendi inimici: accusatio erat iniusta et sententia obiective iniusta nixa in falsitate facti. Hinc Irmino ex illa sententia nullum ius ortum est, neque iure retinere potest pretium acceptum. Quod si ita est, Alberto in foro conscientiae competit ius occultae compensationis.

R. 2. Ex iis autem, quae dicta sunt, elucet alium titulum, ex quo Albertus iuste condemnari possit ad pretium equi solvendum, non solum non allegatum esse, sed ne potuisse quidem iuste allegari. Manet igitur Alberto occultae compensationis ius in conscientia.

RESTITUTIO EX BONIS ECCLESIASTICIS DETENTIS.

Casus. (240)

Conradus complura possidet praedia, quae sunt ex bonis ecclesiasticis saecularizatis. Nescit, num causa illa sit composita cum S. Sede, cum ab antecessoribus suis hereditate ea acquisiverit; neque impleta fuerunt umquam onera pia, quae illis possessionibus antiquitus inhaeserunt, immo ne sciri quidem amplius accurate illa onera possunt.

QUAERITUR 1° quod ius in bona ecclesiastica saecularizata nunc exsistat.

2° onera antiquitus bonis illis inhaerentia num adhuc debeant impleri.

3° quid in casu nostro faciendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Elapso saeculo a SS. Pontificibus ampla facta est condonatio bonorum ecclesiasticorum a guberniis occupatorum; facta non est communis condonatio eorum, quae forte a privatis hominibus primum *occupata* fuerint; attamen eorum, quae a gubernio occupata dein ad privatos homines legaliter pervenerunt.

R. 2. Longum est omnes eiusmodi publicas condonationes enumerare. Praecipuae sunt hae:

1. Pro Gallia, i. e. pro regno Galliae, prout tum temporis exsistebat die 15 Iulii 1801, condonatio facta est eorum bonorum ecclesiasticorum, quae ad illud usque tempus a gubernio occupata erant. Illa quidem condonatio primitus facta restringebatur ad ea bona, quae a gubernio occupata *et alienata* erant: verum postea per resp. S. Paenit. 1818 et per Breve Pii VII d. d. 20 Oct. 1821 extensio facta est ad omnia bona, quae die 15 Iulii 1801 *occupata erant a gubernio*, sive alienata sive non alienata.

2. Similis condonatio pro regno utriusque Siciliae habetur 7 Mart. 1819.

3. Pro tota Sardinia habetur condonatio d. 14 Maii 1828.

4. Pro Belgio condonatio facta est d. 16 Sept. 1833.

5. Pro regno Borussiae d. 27 Nov. 1891 condonatio diei 15 Iulii 1801 quoad dioeceses Colon., Trevir., Monast. ita extensa est. ut idem valeat relate ad occupationes a gubernio Gallico usque ad finem anni

1814 in sinistra Rhēni ripa continuatas; ultima condonatio die 7 Febr. 1894 extensa est „ad bona ecclesiastica, quae in toto regno Borussiae usque ad finem anni 1824 saecularizata sunt et de praesenti a privatis tamquam propria possidentur vel in posterum possidebuntur“ (*Anal. eccl.* III, 211).

732 AD QUAESITUM 2^m R. De oneribus S. Sedes satis clare disposuit, ut hortaretur quidem possessores bonorum antea ecclesiasticorum ad onera pia iis antiquitus inhaerentia adimplenda, strictam et veram obligationem non imponeret.

Quod eo magis S. Sedes facere potuit, quod ob gravem causam possit defectum illorum piorum operum atque auxilii, quod alias ex iis secundum intentionem fundatorum oriundum sperabatur, ex thesauro Ecclesiae supplere.

733 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si Conradi possessiones sunt intra fines Borussiae et quidem ex illis saecularizatis: dubium serium exsistere amplius non potest, ut patet ex responso d. d. 7 Febr. 1894. Si extra regnum Borussiae quidem possessiones sitae sunt, at ex iis, quae sub perturbatione Gallica a gubernio occupatae sint, imprimis videri debet, num fuerint usque ad 15 Iulii 1801 iam occupatae; alias condonatio non existit, nisi forte per condonationem in concordato cum respectivo regno a S. Sede inito amplior condonatio continetur, cuius tenor respici debet.

R. 2. Si per generalem condonationem res pro finita haberi debet, de persolvendis piis oneribus ex supra dictis scrupulus sublatus est.

R. 3. Si vero bona a Conrado possessa ea sint, ad quae condonatio non extenditur, recursus haberi debet ad S. Sedem (si res agitur in confessionali, recursus fieri potest per confessarium ad S. Paenitentiarium, quae reliqua providebit), et accurate ea observanda erunt, quae Roma scribentur.

Atque imprimis eiusmodi recursus necessarius erit, quando agitur de recenti rerum ecclesiasticarum occupatione vel acquisitione, ut de ea, quae in Italia ultimis decenniis facta fuerit. Neque ita absolute et sine omni cautione haec condonatio atque a censuris absolutio dari solet, ne usurpatorum audacia nimis crescat.

DE CONTRACTIBUS.

CONTRACTUS DE RE TURPI.

Casus. (241)

Tiberius, homo ferox, tempore dissidiorum publicorum conducitur ab aliquo virorum consortio ad occidendum adversarium ipsis valde exosum. Data arrha 20 mc. promittunt pro patrato facinore duo milia marcarum et opportunitatem fugiendi in Americam.

Cui Tiberius, cum gravetur cura, quam agere debet matris vetulae, libenter assentit. Patrato crimine, isti viri nihil solvunt, Tiberium relinquunt, qui capitur, convincitur, morte multatur: mater superstes, in summas angustias redacta, vix extremae necessitati potest providere.

QUAERITUR 1° valeatne contractus turpis vel pretii eius aestimatio.

2° sitne iniuste actum contra Tiberium eiusve matrem.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Contractus de re turpi seu illicita qua-784 cumque praestanda sane invalidus est, cum nemo obligari possit ad ea praestanda, ad quae omittenda obligatus est. — Attamen ex hoc nondum sequitur post rem turpem praestitam non esse obligationem reddendi ea, quae pro re ista turpi fuerint promissa. Nam haec promissi solutio seu impletio aliquid turpe per se non continet.

R. 2. Non pauci quidem scriptores censent contractus quoslibet de re turpi seu illicita ita esse invalidos, ut etiam post rem illicitam praestitam non sit promissam mercedem solvendi iustitiae obligatio. Verum id universim tenere ducit ad absurda, v. g. labores die Dom. praestitos non esse solvendos; ducendae puellae sub promissione matrimonii seductae nullam esse obligationem, etc. Proin practice teneri debet contrarium, nisi forte in quibusdam rebus lex positiva in poenam criminis vel communis boni protectionem ius exigendae mercedis sustulerit — id quod publicae auctoritatis facultatem non excedit. Cf. *Th. m.* I, 1052 sqq.

R. 3. Antecedens igitur contractus turpis continet in se laboris et periculi, quod cum re turpi praestanda coniungitur, vel similium appretiatio ex conventionem. Cui per se postea standum est, nisi clare appareat esse promissionem excessivam. In quo casu prudenti iudicio merces promissa reduci potest.

785 AD QUAESITUM 2° R. 1. Erga matrem superstitem obligatio iustitiae *immediate* contracta non est, sed eatenus tantum, quatenus commissa est iniuria seu iniustitia contra Tiberium, eum impediendo quominus matrem quam voluerit sustentare potuerit. Aliter ex aequitate quidem urgeri potest, ut illi subveniatur, postulari ex iustitia non potest.

R. 2. Sed quatenus mater superstes heres est Tiberii defuncti, intrat in eius iura realia. Quare quaestio manet circa obligationem solvendae summae promissae. Quae obligatio videtur sustinenda esse tum ex iis quae supra dicta sunt de appretiatione rei, tum ex eo quod actio illa gravissimas habeat sequelas, videlicet damnum et periculum summum praevisum, ad quod subeundum Tiberius, nisi sibi solvatur, fraude et circumventionem inductus est, adeoque iniuria; verum damnum, fraude causatum, ab iis ferri debet qui fraudem intulerunt.

786 R. 3. Nihilominus quod ad priorem rationem, rei praestitae appretiationem, attinet, in nostro casu dici probabiliter potest eam lege positiva eludi, eo quod actionem homicidii, quod libere demum Tiberius patravit, lex positiva summa poena puniat, quae mercedis cuiuslibet accipiendae ius secum auferat.

Verum remanet saltem altera ratio fraudis commissae eiusque damnosae. Quapropter existimo ex hac ratione non exsistere quidem formaliter ius ad *mercedem* promissam, sed ad indemnitatem praestandam pro damno causato: quae indemnitas Tiberio quidem, postquam capite plexus est, praestari amplius nequit, praestari tamen potest matri, tum quod heres sit filii eiusque iurium realium, tum quod ipsa per se damnum passa sit per impossibilitatem, in quam Tiberium fraus illa induxit, matri subveniendi. Quae damna saltem aequivalent summae promissae.

Hinc sentio ex iustitia Tiberii matri subveniendum esse ab iis, qui Tiberium fraudulenta promissione ad crimen capitale instigaverunt.

DE OBIECTO CONTRACTUUM.

Casus. (242)

Claudius gravissimum habet negotium urgens in aliquo vico tractandum, ex quo pendent ingentes divitiae aliquot millionum marcarum.

Aberrat a via, devertit fessus in primam quam reperit domunculam. Exponit summam necessitatem, in qua sit, quam celerrime perveniendi in istum vicum. Petit igitur, ut sibi pro mercede quantalibet paretur qua indigeat cena, ut sibi commodetur equus, suo interim ibi relicto, et ostendatur via recta ad vicum. — Herus causatur has esse res sibi non consuetas; at cum Claudius pro quantolibet pretio ea postulet, pro parca cena herus computat 20 mc., pro commodando equo per diem 100 mc., posita condicione ut, si detrimentum capiat, sibi pro eo 2000 mc. solvantur; item pro servitio 5 minutorum, quo rectam viam et tutam indicet, 80 mc., quamquam idem iter ipse facere debebat ad propria agenda negotia. Quae omnia Claudius nullis querelis obiectis solvit.

QUAERITUR 1° quae sint generatim condiciones rei, de qua contrahatur.

2° fuerintne illi contractus iusti et validi in casu.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Praecipuae condiciones rerum, de quibus 787
 paciscuntur, sunt hae: 1) ut sit res possibilis idque tum etiam moraliter
 secundum vires physicas, tum secundum leges morales, neque in genere
 tantum, sed etiam ipsi paciscenti; 2) ut res sit satis determinata, quo
 sciatur, de qua re agatur; 3) ut res suo modo sit pretio aestimabilis.
 Ratio, cur hae condiciones necessariae sint, per se facile intellegitur.

R. 2. Imprimis in contractibus permutationum attendi debet ad
 aequalitatem rei ad rem: alioquin committitur iniustitia. Iustitia enim
 in permutationibus exigit, ut tantum recipiam ab altero, quanto me
 privem in huius favorem, et ut tantum contrahenti cedam, quantum
 ab eo recipiam.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In proposito casu totum pendet ab eo, 788
 utrum secundum necessitatem alienam, cui succurro, et a quo liberari
 alterius multum interest, vel secundum utilitatem quam res sive actio
 mea alteri affert, pretium, quod exigam, augere possim. — Hoc com-
 plures quidem, imprimis recentiores, eatenus admittunt, quatenus
 propter eiusmodi utilitatem (non propter necessitatem) pretium ultra
 id, quod aliter sit pretium iustum summum, augeri liceat; idque ex
 praxi communi, etiam hominum piorum, putant posse confirmari:
 quos vide infra in casu subseq. n. 792.

R. 2. Verum, si in venditione sistimus, tali agendi modo omnis
 conceptus iustae venditionis evertitur. Nam utilitas aliena, quae in
 eius persona, arte, industria vel labore, vel in singularibus circum-
 stantiis in quibus versetur plane nititur, non proprie rei, quam vendo,
 inest neque umquam inerat. Haec utilitas numquam erat neque crit
 mea: quodsi mea non fuit, eam vendere non possum; et re vera non
 hanc sed rem vendo. Quare ex tali causa pretium ultra pretium ex
 se summum iustum augere habeo pro strictae iustitiae laesione.

R. 3. Attamen cum ego alteri occasionem praebeam magnae
 utilitatis vel lucri, aequum est, ut emptor ex liberalitate vel gratitu-
 dine mihi ultra pretium iustum sponte sua donum liberale offerat. Licet
 igitur pro *pretio* ultra summum pretium iustum postulare nihil possim
 titulo venditionis, licet tamen titulo gratitudinis seu doni liberalis ali-
 quem excessum accipere. Sed tale donum debet esse gratuitum, neque
 postulare neque stipulare illud possum. Cf. *Th. m.* I, 1050.

R. 4. Percurrentes singulas res in casu proposito, haec habemus 789
 notanda:

1) Quoad cenam praeparatam facile permitti potest, ut pretium
 maius postuletur, quam quod caupo pro ea postulasset. Qui enim ex
 improvviso aditur, longe maiores habet labores minoremque facilitatem:
 verum ad 20 marcas ascendere modum plane excedit.

2) Quod equum commodatum spectat, pretium diurnum pro com-
 modato equo ad 100 mc. attollere impudentia est, maxime cum peri-
 culum damni, quod timeri possit ex viribus equi ultra modum ex-
 hauriendis, stipulatione ingentis pretii remotum sit.

3) De stipulatione pretii pro equo, si forte detrimentum sumpserit, idem dici debet, scilicet esse pretium maxime iniustum, si equus est ordinarius ruralibus laboribus destinatus; aliter, si esset exquisitae speciei.

4) Demum quod ille homo utilitatem Claudio praestiterit sine ullo labore ostendens viam breviorē et tutam, id quidem ex parte Claudii est pretio aestimabile, sed non ex parte rustici, qui ostendit; mercedem autem postulare nequit nisi pro eo quod ex parte *sua* fecit. Iniustum igitur est pro hac re 80 marcas postulare; sed iniustum non est, eam summam, si ex liberalitate et gratitudine a Claudio offertur, *pro dono accipere*.

Quapropter agricola ille, qui Claudium adeo pressit, ut tantam summam ab eo extorqueret, securus in conscientia esse nequit, nisi Claudio fateatur excessum commissum ab eoque rogans illum excessum pro dono acceperit. Hoc demum modo eoque solo vitium purgatur, et pro titulo commutationis, qui iniustus est, iustus titulus donationis substituetur.

PRETIUM QUADRUPLUM.

Casus. (243)

Alaricus agricola agros villae viri nobilis et divitis vicinos possidet. Omnino prope villam erigit stabulum animalium: quo fit, ut strepitu, sordibus et foetoribus viro illi nobili magnum creetur incommodum. Quapropter hic conatur emere agrum. Id quidem Alaricus intenderat, sed se invitum gerit neque in vendendum illum agrum se consentire posse dicit, nisi accepto pretio affectionis: quod re vera quadruplo maius statuit, quam quo communiter ager ille aestimatur.

QUAERITUR rectene egerit Alaricus.

Solutio.

790 AD QUAESITUM R. 1. Plane recte Alaricum egisse quis dixerit? Nam ignobile saltem est et aequitati contrarium eiusmodi artibus uti, ut pretium venditionis augeatur. Verum hoc loco illud potissimum spectandum est, utrum iustitia commutativa sit laesa necne.

R. 2. In eligendo stabulo animalium et in eligendo loco videtur Alaricus iure suo usus esse: alicubi enim illud erigere sibi necessarium erat, in quonam determinato loco id facturus esset, erat in suo arbitrio positum. Dubitare aliquis potuerit solummodo ob § 226 iuris Germaniae, si ibi res acta est. Paragraphus illa negat vel aufert domino ius utendi re sua seu de ea disponendi eo solo fine, ut alter damnum patiatur. Sed ne haec quidem iuris positivi dispositio, ceteroquin valde iusta, huc applicari potest. Finis enim internus illius stabuli construendi seu *finis operis* est sane finis oeconomicus ad procreanda et alenda animalia: esto finem externum seu *operantis*, quem Alaricus simul mente conceperit et alat, esse incommodum creare viro vicino eumque movere ad offerendum pretium magnum pro agro.

Unde deduco, si vicinus ille dives ob situm stabuli sibi valde in-791 grati Alarico obtulisset pretium, quo hic cederet iure suo, et ille pacisceretur, infra certam distantiam a villa quidquam simile numquam aedificandum atque stabula quae adsint transferenda esse: haec summa oblata, etsi satis magna, sine iniustitia accipi potuisset. Verum pretium illud debebat notabiliter haerere infra pretium ipsius agri, cum non de agri dominio cedendo, sed de restringendo usu agri ageretur. Alioquin non esset pretium contractus, sed donum viri divitis, quod hic non videtur voluisse omnino liberaliter conferre.

R. 3. Alaricus potuit in hisce circumstantiis pretium agri *alias summum* iuste exigere: immo si revera ex suae possessionis diminutione incommodum aliquod sensit, etiam pro hoc incommodo insuper rationabilem potuit compensationem accipere. Sed pretium „affectio- nis“, quod pretium rei in se spectatae arbitrarie excedat, postulare mea sententia non potuit, nisi re ipsa ex certa quadam ratione singularem affectionem ad agrum habuit, v. g. quod sit res per longas generationes hereditate accepta, vel simile aliquid. Attamen eiusmodi affectionem eum habuisse casus non solum non innuit, sed innuit potius eam non adfuisse sed ab Alarico solummodo esse praetensam.

R. 4. Timendum igitur est, ne Alaricus re vera propter ex-792 cessivum pretium iniustitiam erga divitem vicinum commiserit. Si consilium quaerit, sane suadendum ei est, ut saltem mediam summam acceptam restituat. Esse tamen theologos qui putent pretium augeri posse non propter necessitatem quidem, sed propter affectionem vel singularem utilitatem emptoris ex re hauriendam, supra in casu praecedenti notavi. Quod mihi quidem non probatur, nisi propter eiusmodi utilitatem aliaque adiuncta rei valor *communi aestimatione* creverit: at si quis putet se illorum theologorum auctoritate nixum rem pluris vendere posse, eius conscientiam non perturbabo. Verum qui pretium *augeri* dicunt, nondum ilico pretium quadruplum pro iusto statuunt.

Sententiam secundum quam non liceat propter utilitatem soli emptori orituram pretium augere, tenet S. Thom. Aqu., *S. th.* 2, 2, q. 77, a. 1 c.; S. Alph. III, 806; Palmieri in Ball., *Opus theol. mor.* t. 8, p. 3, n. 395; Bucceroni, *Inst. theol. mor.* I de 7° praec. n. 294; Marc n. 1130, Q. 4°; Aertnijs I. 3, n. 474.

Marc autem addit: „Contradicunt tamen plures moderni ob receptam consuetudinem adaugendi pretium rei quae emptori speciale allatura est commodum“, nominatque Scavini II. 393 adnot. ad 3; Gousset I, 840. — Aertnijs ita dicit: „Verumtamen, si emptor non ex necessitate, sed solius commodi vel oblectamenti causa rem aliquam exoptet et propterea non publicum venditorem sed hominem privatum roget, ut ei rem illam vendat, tunc hodieum usus et aestimatio communis habet, ut pretium crescat. Ita moderni theologi Konings n. 967 ^{4o}, Berardi, *Praxis conf.* n. 491 C^o. Quibus addi possunt Waffelaert, *De iustitia* I, n. 615; Marres, *De iustitia*

lib. 4, n. 188; similiter Génicot I, n. 633 et Noldin II, 588, qui alteram quidem sententiam *communem* vocant, huic tamen benigniori non negant omnem probabilitatem.

EMPTIO FILIORUM MINORUM.

Casus. (244)

Guido et Felix, pueri 14 annorum studiosi, prior filius divitis mercatoris, alter egeni opificis, sibi emunt singula horologia pretii 60 mc., quod Guido ex iis solvit, quae genii gratia a patre et avo conceduntur, Felix ex summa, quam pro patre acceperat a debitore domum transferendam. Patres vero Guidonis et Felicis indignabundi de levitate filiorum et de pretio horologiorum, quod pro excessivo habent, cum pro 50 mc. possint alia eiusdem qualitatis comparari, adeunt artificem postulantes rescissionem contractus, quam artifex denegat, eo quod levitate et stultitia emptorum horologia iam detrimentum ceperint.

Fulvius caupo studiosis iuvenibus 16—20 annorum copiosum subministrat potum pecunia non soluta, sed solutione dilata, immo non raro dat iis pro mutuo pecuniam accepto chirographo, quo se debitores agnoscunt. — Verum tum parentes tum complures ex istis iuvenibus maiores facti denegant solutionem.

QUAERITUR 1° filii familias minores num possint valide contrahere.

2° rescissio contractus iustene postuletur an denegetur.

3° quid censendum sit de debitis illis ex potatione similibusque rebus contractis.

Solutio.

793 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Vix non ubique leges positivae facultatem contrahendi minoribus restrinxerunt, ita quidem ut non possint firmiter contrahere, si agatur de re adhuc praestanda. vel si res acta cedat in filii minoris detrimentum seu incommodum. Ad firmiter contrahendum indigent consensu curatoris, qui quoad filios familias est ipse pater. Rescissio igitur contractus non iis quidem, qui scientes cum minore contraxerunt, sed ipsi minori eiusve curatori conceditur, secundum complura iura simpliciter, secundum *Gallicum* (art. 1125) et *Anglicum*, si se laesum esse probaverit. Cf. Marc, *Inst. Alph.* n. 1039; D'Allègre, *Le code civil commenté* ad l. c.

R. 2. Nihilominus si agitur de rebus minoribus, in quibus contractus perficitur traditione rei et solutione pretii, generatim valet contractus, quando sumi potest adesse consensum parentum vel curatorum. Accuratius videndae sunt leges regionis. Ius Germ. dicit § 110 contractum *valere*, „si minor *praestiterit* ex iis, quae sibi vel *ad hoc* vel *ad liberam dispositionem* sive a legitimo curatore sive eo consentiente a tertio data sint“.

R. 3. In aliis rebus, si minor *fraude* usus est, rescindendi contractus ius sane non amittit *curator*: verum filius ille minor tenetur ex fraude sua, ideoque saltem postquam maior factus fuerit, ad praestandam indemnitate.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Guido solvit horologium ex iis pecuniis, 794 quae ad liberam dispositionem a patre vel eo consentiente acceperat. Quare in Germania saltem venditio a patre Guidonis rescindi nequit; neque ibi Guido in casu allato *laesionem* praetendere potest, cum tantus non sit, si vere est, pretii excessus. — In aliis locis videri debet, num forte admittatur actio contra artificem in favorem Guidonis *ut laesi*: quae si conceditur, eam etiam in foro conscientiae licet instruere.

R. 2. Felix emit non sua pecunia sed patris: quare praestatio facta non est ex iis, de quibus vel ad hunc finem vel alias libere potuerit disponere. Quare contractus a patre Felicis sane potest rescindi; neque videtur ei difficile esse *probare* emptionem factam esse a filio non legitime.

R. 3. Quod nunc artifex causatur horologiis iam damnum illatum esse culpa emptorum: id illum iuvare quidem potest contra Guidonem eiusque patrem, non vero contra patrem Felicis; neque, si verum est, a Felice indemnitate potest recipere. Neque postea Felicem, postquam maior factus fuerit, puto in conscientia ad quidquam teneri, eo quod supponi nequeat gravem ab eo culpam esse commissam.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quae iuvenes illi soluta pecunia emerunt 795 et consumpserunt, de his contractus non rescinditur; sed caupo ea iure suo retinet, utut forte peccaverit illis iuvenibus connivendo in excessibus.

R. 2. Quae vero debita facta sunt apud cauponem sive bibendo sive pecunias in mutuum acceptas dilapidando: haec solvi a parentibus certe non debent, neque ex suis bonis neque ex bonis filiorum, si quae propria habent sub administratione parentum.

R. 3. Si quam pecuniam in mutuum acceptam iuvenes illi etiam nunc retinet, hanc certe reddere debent cauponi; immo etiam pro expensis *utiliter factis* debent solvere, sive parentes sive filii ipsi, idque, si parentes non fecerint, filii etiam postea maiores facti. Ad quas expensas utiliter factas etiam referenda ea esse puto, quae ad *honestam* recreationem secundum uniuscuiusque statum et condicionem pertinent.

R. 4. Circa alia vero debita inhoneste contracta, in quibus fraus vel dolus a iuvenibus commissus non sit, ne postea quidem, cum maiores facti fuerint, iuvenes illi stricte tenentur ex iure Romano; quam dispositionem ubique in conscientia valere posse puto, nisi lex regionis *clare* contradixerit. Cf. *Th. m.* I, 1055; Marc I. c. n. 1040.

CONTRACTUS AB UXORE FACTI RESCISSIO.

Casus. (245)

Celerinus agens cum Anna uxore Bernardi, quam putabat habere liberam rerum suarum administrationem, ei vendidit villam. Qua stipulatione peracta, illi offeruntur pro eadem villa 1000 mc. amplius; quam oblationem dimittit

pacto suo ligatus. Verum Anna, quae revera administrationem liberam non habebat, viro suo suadet ne consentiat, atque ita contractum rescindere vult, nisi Celerinus 500 mc. pretii stipulati remittat. — Cum vero alia vice Anna esset in condicione rem vendendi, atque post factam venditionem maius pretium ei offerretur, ipsa alteri emptori rem ilico vendidit, priore relicto.

QUAERITUR 1^a quoniam possint contractum initum cum eo, qui non sit plene sui iuris, rescindere.

2° quid in casu proposito notandum.

Solutio.

796 AD QUAESITUM 1^a R. 1. Haec contractuum rescindibilitas non est in favorem eorum, qui cum iure diminutis contraxerunt (hi enim non possunt rescissionem invocare), sed in favorem ipsorum qui pleni iuris non sunt, atque eorum qui cum illis cohaerent, ideoque eorum curatorum, heredum seu iuris successorum. Ita ex iure Gall., Germ. etc.

R. 2. Curator, qui confirmare potest eiusmodi contractus, postquam confirmavit, rescindere eos nequit, neque post eius confirmationem ab ullo possunt rescindi; alii autem, qui confirmare nequeunt, etiam post consensum scienter datum illam possunt revocare.

797 AD QUAESITUM 2^a R. 1. Videri debet, num Anna Celerinum in errorem induxerit vel in eo confirmaverit. Si ita est, ipsa tenetur ex dolo vel fraude commissa Celerino damnum quod passus est resarcire. Alias Celerinus scire debuit vel inquirere in condicionem uxoris, quacum contrahere intendit: regimen enim bonorum inter coniuges solet in publicis libris esse inscriptum.

R. 2. Si igitur dolus vel fraus ex parte Annae abfuerit, Anna non impeditur, quin contractum rescindat secundum leges loci, vel etiam marito suadeat, ne consentiendo contractum confirmet.

R. 3. Quod Celerinus se ligatum putavit et impeditum, quominus oblationem sibi favorem acciperet, videtur ipse esse in culpa. Alioquin debuit statim urgere Annae maritum, ut declararet, velletne stare stipulationi cum uxore factae an ab ea recedere. Quodsi ille abnuerit stare contractui, Celerinus liber erat.

R. 4. Quando Anna ipsa vendidit, si aberat fraus, iure suo usa est, arripiens occasionem sibi magis favorem et rescindens contractum cum priore. Verum aequitas vel pro circumstantiis ipsa iustitia postulabat, ut priori emptori res intimaretur, antequam contractu hoc rescisso alter iniretur: atque ut prior emptor, si etiam ipse pretium similiter augere vellet, prae altero ius accipiendi villam haberet.

INTIMATIO ET ACCEPTATIO IN CONTRACTU.

Casus. (246)

Lysias litteris datis Roberto offert praedium statuto pretio. Cum responsum intra triduum expectari possit, post elapsos 5 dies Lysias quaerit

alterum emptorem, quocum negotium venditionis statim perfecit. Quo vix peracto accipit litteras Roberti, quas ilico scripserat, sed quae casu aliis litteris iunctae alio missae erant et tardius ad Lysiam venerunt.

QUAERITUR 1° quatenus in contractibus requiratur acceptatio et factae acceptationis intimatio.

2° quatenus contractus Lysiae valeat.

3° quid, si Lysias secundum emptorem nondum invenisset atque, cum Robertus responsum distulisset, demum post hebdomadam sese liberum declararet ab omni obligatione.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex natura rei requiritur, ut unus offerat, 798 alter acceptet; utrumque externo modo fieri debet, ut de consensu constet.

R. 2. Si quando inter praesentes contractus fit, nullum dubium moveri potest de *mutuo* consensus manifestatione: quae nisi *ilico* fit, neuter ligatur, atque etiam offerens libere potest recedere, nisi certum tempus deliberationis ipse concesserit.

R. 3. Si vero contractus fit inter absentes, non convenit inter doctores, utrum sufficiat post notitiam oblationis habitam acceptatio facta, an requiratur huius acceptationis erga offerentem intimatio. — Leges positivae generatim hac in re certi aliquid praescribunt, quod etiam in conscientia sit observandum. Nimirum generatim volunt, ut offerens post missas litteras non possit ilico revocare, sed stare debeat, nisi differatur acceptatio ultra tempus, quo soleat recipi posse responso. Neque tamen offerens impeditur, quin retractationem mittat adeo celerem, ut retractationis nuntius veniat ante nuntium oblationis vel simul cum eo. (Ita etiam ius Germ. § 130.)

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Lysias quarto vel quinto die revera liber 799 erat secundum ius Germ. § 146 sqq., ac proin secundus contractus valebit, maxime cum non iam stipulatio, sed ipsa traditio videatur esse perfecta.

R. 2. Si cuius culpa probari potest, ex qua factum sit ut litterae a Roberto missae retardarentur: Robertus agere potest de indemnitate sibi praestanda, quatenus aliquod damnum ex emptione sibi utili impedita passus sit; alioquin illud infortunium ipse ferre debet.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Videntur leges positivae id offerenti (in 800 nostro casu Lysiae) concedere, ut post elapsum terminum, quomodo-cumque ad se intimatio acceptationis non pervenerit, liber sit ab obligatione, seu oblationem factam pro suo arbitrio vel sustinere vel retractare possit. Ita saltem ius Germ. l. c. Ergo etsi Lysias secundum emptorem nondum invenerit, liber tamen est ad mutandas condiciones vel etiam ad retinendum praedium.

R. 2. Verum secundum idem ius Germ., quando vidit Lysias litteras Roberti ex parte eius legitimo tempore esse datas, ilico ei respondere debet se propter responsum non mature acceptum sese non amplius habere pro obligato; alioquin obligatur denuo.

Hinc Lysias in nostro casu debuit multo ante hebdomadam Roberto nuntium dare; et quia non fecit, stare debet priori oblationi, utpote quae in suppositione *Quaesiti tertii* per novum contractum nondum facta sit impossibilis. Si vero praedium alteri iam vendidisset atque similiter responsum Roberto mittendum tam diu distulisset: Robertus, si forte ex hoc damnum haberet, de damno illato posset agere.

ERROR IN CONTRACTU (I).

Casus. (247)

Arcadius sacerdos sibi quaerit pannum pro vestibus. Cum plures diversos inspexisset, sibi certum pannum eligit atque determinatam quantitatem separandam curat sibi „ad creditum“ emit. Domum reversus pannum cum clariore luce inspicit, non nigri coloris sed viridis esse sibi inutilem videt. Quare eum remittit neque vult solvere. Mercator non vult recipere atque solutionem pretii exigit.

QUAERITUR 1° quid faciat error in contractibus.

2° quid de contentione inter Arcadium et mercatorem iudicandum.

Solutio.

801 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Error substantialis ex natura sua facit contractum *irritum* seu *nullum*. Substantialis autem error ille est, qui versatur vel circa ipsam obligationem (v. g. commutatio venditionis cum locatione) vel circa ipsum contractus obiectum, v. g. qui intendens emere farinam accipit arenam.

R. 2. Ad errorem substantialem pertinet etiam error circa qualitatem rei quae redundat in substantiam; aliquando etiam error in persona, quacum contrahitur. Verum non ita facile est distinguere, quandonam hi errores revera sint substantiales; et speciatim error in persona in contractibus bilateralibus onerosis non censetur substantialis; facilius in contractibus gratuitis.

802 R. 3. Error circa rei qualitatem, quae in substantiam non redundat, contractum ex se non facit nullum; facit tamen rescindibilem, si et dedit ansam contractui, i. e. si cognita qualitate contractus initus non esset, et error ille culpa alterius contrahentis in altero contrahente exstiterit. Alias rescindi nequit contractus onerosus simpliciter, sed id debet vel fieri ex mutuo consensu vel coniungi cum compensatione damni exoritur.

R. 4. Aliquando leges positivae accuratius determinant nullitatem vel rescindibilitatem: quae, quando erranti ampliora iura concedunt, tuta conscientia possunt invocari: naturale autem ius modo expositum in conscientia iis, quorum interest, licet interim observare, etiamsi a lege positiva non plene agnoscatur.

R. 5. Ius Germ. etiam in errore substantiali dicit contractus rescindibiles tantum (cf. § 119): quod practicae tamen vix non perinde

est ac eos statuere nullos; atque eos quidem sic rescindibiles pronuntiat, in quibus error occurrerit, *qui in commercio humano habeatur pro essentiali*, quando sumi debeat illius erroris cognitionem impedituram fuisse contrahentem a contractu.

Ius Gallicum rectius *nullos* pronuntiat contractus initos ex errore vel de *natura* contractus vel de eius *obiecto*; si error fuerat de qualitate substantiali obiecti (vel de persona contrahentis, quando in contractibus persona ipsa, quacum quis contrahere putabat, fuit causa contrahendi principalis) declarat eos *rescindibiles* (l. c. art. 1108, 1110, 1117).

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Arcadius venditori *indicavit* se quaerere 803 pannum *nigrum*, venditoris erat vitium illud Arcadio indicare, cum hic postularet certam huius panni mensuram. Novit enim vel potuit et debuit nosse errorem hac in re pro Arcadio esse essentialem. Atque in hoc casu etiam ius Germ., etsi solam rescindibilitatem in casu erroris substantialis statuatur, dicit per rescissionem non imponi rescidenti obligationem reparandi alteri contrahenti damnum oriturum.

R. 2. Si Arcadius hanc suam intentionem habendi panni *nigri* non indicavit: error quidem manet pro sacerdote, qui panno alterius coloris non utitur, error substantialis atque facit iure naturae contractum quidem irritum. Et si *inculpabiliter* neglexerit id venditori indicare et inculpabiliter erraverit, ex se seu abstrahendo a lege positiva vix tenetur ad damni reparationem. — Verum leges positivae *iuste imponunt reparationem damni* vel propter solam culpam iuridicam, quae habetur eo ipso quod Arcadius neglexerit colorem a se quaesitum indicare, vel propter externam speciem contractus validi.

R. 3. Quapropter mercator si nolit acquiescere, *postulare potest* 804 *iuridice* damni sibi orituri compensationem. Quae compensatio facienda in iure Germ. secundum § 122, p. 2 imponitur rescidenti, nisi alter errorem vel cognoverit vel ex sua neglegentia non cognoverit. Atque haec iuris dispositio cum iura mutua ordinet ex contractu secundum apparentiam externam valido, sane esse observanda, idque communiter etiam ante *iuridicam* actionem, quippe qua inutiliter res protrahatur atque expensae augeantur.

Verum emptor si videatur sibi habere rationem, cur putet mercatorem ex ipsa condicione sacerdotis ementis scire debuisse solum pannum nigrum a se peti, sane experiri potest actionem iuridicam atque iudicis sententiam expectare.

R. 4. In eo tamen mercator omnino excedit, quod contractum venditionis simpliciter vult sustineri. Cum enim naturaliter sit nullus, saltem rescindibilis ex iuribus positivis, ipse nequit eius omnimodam firmitatem sustinere. Sufficit igitur saltem, ut Arcadius id solvat, in quo per dissectionem panni certae mensurae mercator damnum patiatur, siquidem aequae bene non anplius eum possit vendere.

ERROR IN CONTRACTU (II).

Casus. (248)

Paulus a Fabio emit aliquot dolia vini, quod gustatum sibi placuit. Postea cum uti eo inciperet, ex affectione stomachi de vini bonitate dubium hausit et inquisitione facta comperit vinum esse plane artificiosum maximam partem ex alienis materiis compositum.

Alias emerat dolium vini expresse „pro Missa“, intenderat tamen eo magis etiam uti ad mensam. Quod vinum non plene quidem arte confectum esse postea cognovit, sed maximam partem verum vinum de vite, non modicam tamen quantitatem alienae materiae habere admixtam. Paulus statuit illud cum lucro vendere, cum gustui valde placeat neque noceat quidquam; attamen a Fabio postulat amplam pretii reductionem, nisi velit, ut sibi remittatur vinum suo periculo suisque expensis.

QUAERITUR 1° sintne illae emptiones irritae vel rescindibiles.

2° quid dicendum sit de posteriore illa Pauli oblatione.

Solutio.

805 AD QAESITUM 1^m R. 1. Vinum artificiosum, i. e. quoad maximam partem ex alinea materia factum, nemo dixerit *vinum* simpliciter. Quapropter Paulus, cum vinum vellet et postularet, erravit *quoad obiectum*.

Hinc secundum omnia iura contractus est saltem rescindibilis. idque etiam cum damno Fabii, utpote qui errorem seu defectum essentialem noverit, vel, si ipse aliunde illa „vina“ coemerat, ex sua negligentia atque culpa saltem iuridica non cognoverit. Secundum alia iura et ipsum ius naturae dixerim contractum ex se nullum.

R. 2. Quodsi Paulus verum vinum non curaverit, et ex circumstantiis patebat Fabium non cavere de vini veritate: aliter dicendum est. In eo casu non habetur error obiecti neque qualitatis essentialis, nisi constet de mixtione *nociva*, adeoque neque irritus neque rescindibilis est contractus. Etsi forte subsit error dans causam contractus, nihilominus Paulus, qui rem gustavit et probavit, eum errorem *sibi* debet imputare.

Sed si agitur de mixtione nociva, etiam gravius contra Fabium agi potest; quare saltem Paulus ab eo postulare potest contractus rescissionem.

806 R. 3. Quoad posteriorem vini emptionem non habemus errorem de ipso obiecto, tamen de obiecti qualitate.

Ex se parva admixtio alienae materiae, quae aliquando adhibetur ad meliorem gustum efficiendum vel etiam ut melius possit vinum conservari, non censetur in humano commercio defectus essentialis. Aliter tamen, si agitur de vino pro ss. Missae sacrificio, dummodo non agatur de ea sola admixtione alcoolica, quae ad conservandum et transvehendum vinum etiam pro Missa ab auctoritate ecclesiastica permissa est. Nam si alia facta est admixtio, vinum pro Missa est,

etsi forte non invalidum, tamen utpote illicitum *certe ineptum*. Qui defectus et error *est* certe essentialis, isque, si expresse vinum pro Missa postulatum sit, venditori imputandus. Quapropter, etiamsi talis error neque a venditore neque a iudice agnosceretur pro essentiali, nihilominus in conscientia ab emptore plane haberi potest pro essentiali, neque is tenetur in conscientia stare contractui, si quidem „vinum pro Missa“ *postulaverat*.

Si nunc autem haec applicare volumus ad casum Pauli et Fabii, difficultas est ex eo quod Paulus vino illo magis etiam uti voluerit pro se ad mensam. De quo nunc dicturus sum in Quaesito secundo.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Si Paulus *postulavit* vinum „pro Missa“, 807 certe intendit *vinum pro Missa habere*, eamque intentionem venditori expressit, etsi non intenderit omni illo vino *uti pro Missa*. In contractu autem imprimis attendi debet, quod exprimitur, non quod latet in mente. Ergo censeo omnino Paulum posse defectum et errorem habere pro essentiali.

R. 2. Cum igitur contractus primo initus aut sit nullus aut ad nutum Pauli saltem rescindibilis iure habeatur, Paulus sine iniustitia novum contractum cum Fabio circa illud vinum inire potest, modo ne infra pretium iustum velit descendere. Neque iniustum est circumstantiis illis, ex quibus Fabius alias patiatur damnum expensarum vecturae, ad hoc uti, ut ille consentiat in pretium iustum *infimum*. Immo id ne contra caritatem quidem est, nisi forte Fabius paupertate prematur et re vera vinum pro Paulo sit maioris quam infimi pretii.

R. 3. Quod vero Paulus opportunitate utatur vinum illud carius vendendi, si modo non transgrediatur pretium iustum summum (inter quod et pretium infimum quoad vina aliquando esse potest magna differentia), ne id quidem novum contractum cum Fabio reddit iniustum.

R. 4. Verum si Paulus *hac intentione* novum contractum cum Fabio init. cum sacerdos sit, committit *negotiationem* lege canonica sibi interdictam. Aliud, si in gratiam Fabii, etiam cum aliqua pretii diminutione, vinum retineret et dein *per accidens* cum lucro illud venderet.

ERROR ET FRAUS IN CONTRACTU (I).

Casus. (249)

Benignus vendiderat Dafroso asinum sibi non amplius satis utilem utpote iam nonnihil annosum. Dafrosus eum, bene comptum, vino usto quod gustandum dedit fecit agiliorem et quasi penitus immutatum, ita ut nemo annosum asinum agnosceret. Sic illum vendendum producit in forum, quo Benigni procurator venerat ad asinum iuniorem emendum. Dafrosus eum videns offert asinum suum atque re vera accepto pretio cum lucro non parvo vendit. Domum ductus asinus sponte protinus prosilit in stabulum suum: quo Benignus eiusque procurator melius inspicientes carum animal, cum aegro animo et cum risu simul fraudem agnoscunt.

QUAERITUR 1° sitne ille contractus validus et firmus.

2° quid de pretio a Dafroso recepto huiusque obligatione iudicandum.

Solutio.

808 AD QUAESITUM 1^m R. 1. In hoc casu non solum habetur error, sed fraus, quae errorem induxit.

Ratione *erroris* non habetur ullus error substantialis, quamquam error erat de qualitate qui dedit causam contractui. At ex hoc solo secundum iura positiva contractus emptionis vix umquam est rescindibilis.

R. 2. Sed propter *fraudem*, erroris causam, tum naturae ius, tum iura positiva faciunt contractus ita initos *rescindibiles*. Ius Gallicum id statuit quidem solummodo, quando alter contrahens fraudem commiserit: ius Germanicum, cum iure naturali in hac re plane conveniens, quando fraus vel ab altero contrahente commissa, vel a tertio quodam commissa quidem, sed alteri contrahenti *cognita* fuerit sive cognosci debuerit (§ 123 cf. C. C. art. 1116).

Re vera positiva iura, etiamsi *ratione erroris* contractus dicant rescindibiles tum tantum, quando error habeatur pro *essentiali*: *ratione fraudis* rescindibilitatem statuunt, quando contrahens ex fraude contra se commissa ad contrahendum permotus fuerit; quod idem est ac *error dans causam contractui*. Cf. II. cc.

R. 3. Quapropter non dubito, quin in conscientia contractus ille post cognitam fraudem rescindi possit: utut fortasse aliquando propter leges speciales in iudicio ille, qui deceptus est, ius suum non possit vindicare.

809 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quoniam contractus non est ex se iam invalidus seu nullus, Dafrosus non tenetur ex sese contractum rescindere seu pro rescisso habere. Immo ex se ne ius quidem habebit. asinum clam subducendi et reddendi Benigno pretium venditionis. Si enim ille ex quacumque causa, etiam in memoriam fraudis, velit contractui stare, ab hoc per Dafrosus impediri nequit.

R. 2. Nihilominus non ab omni obligatione Dafrosus immunis existit. Nam certo ex sese debet reddere excessum pretii, non necessario quidem differentiam inter pretium a se antea solutum et postea a se acceptum; sed illum excessum, quem ultra pretium iustum accepit. Cum enim Dafrosus fraude sua fecit, ut animal magis iuvenile et validius appareret, quam re ipsa erat, sumi debet eum etiam pretium sumpsisse animalis validi et iuvenilis.

Immo si Benignus insistit in contractu rescindendo, Dafrosus debet, recepto animali, pretium reddere integrum: atque si Dafrosus in causa est, ut emptor sit damnum passus, debet hoc resarcire.

R. 3. Ab omni obligatione immunis evadere potest Dafrosus ea tantum ratione, quod ex circumstantiis satis certo concludere possit Benignum excessum pretii condonare. Quod *per se* sumi nequit; aliquando tamen ex adiunctis potest constare.

ERROR ET FRAUS IN CONTRACTU (II).

Casus. (250)

Frontonus voluit a Firmano agrum emere, qui sibi vicinior erat et magis commodus quam proprius ager; sed propter quadruplex pretium a Firmano postulatum desistit. Quod cum aegro animo amico narrasset, hic „sine me agere“ ait. Occasionem quasi fortuitam nactus narrat Firmano se in suo agro, quod contiguum sit agro Frontoni, invenisse venas metalli, quae ultra huius limites etiam producantur; Frontonum nondum quidquam scire; sibi in animo esse mox construere machinas ad sumendum experimentum, sed se praeferre prae Frontono alterum socium, cum deveniendum sit ad magnum lucrum ex fodinis hauriendum, de quo faciendo se non amplius dubitare. „Pro dolor“, inquit, „quod te socium non possim habere.“ „Oh“, respondet Firmanus, „fortasse rem componere possum, sed sile, quaeso. interim erga Frontonum.“ Firmanus igitur Frontonum adit quaerens num etiam nunc cogitaret de emendo agro. Quodsi pretium a se postulatum nimium esse putet, se cogitasse de alio modo.

Se ideo tantum postulasse, quia sibi durum esset omni agro carere; sed nunc sibi in mentem venisse, fieri posse commutationem inter agrum suum et agrum Frontoni, facta utriusque iusta appretiatione. Cui assentit Frontonus, facta tamen agri sui aestimatione, quae excessiva erat etiam prae aestimatione quam Firmanus quoad suum agrum fecerat.

Post contractum conclusum et inscriptionem in tabulas publicas factam, cum Firmanus vellet experimentum sumere et inquirere de venis metalli, Frontoni amicus dicit se specie metalli delusum esse et omni spe excidisse. QUAERITUR quid dicendum sit de valore istius contractus atque de damni exorti reparatione.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Ex iis, quae dicta sunt ad casum prae-810 cedentem, iam patet positiva iura inter se non omnino convenire. Nam secundum ius Gallic. contractum *rescindere* Firmanus nequit: quod tamen ius vel obligationem non facit in foro conscientiae.

R. 2. Secundum ius naturae et secundum positivum ius Germ. distingui debet. Si Frontonus actionum fraudulentarum conscius erat vel de fraudibus dubitabat atque ita inquirere et fraudem cognoscere debebat, fraus illa ab amico adhibita facit, ut Frontonus rescissionem contractus pati debeat, ac si ipse fraudem commisisset. Atque revera ex casu allato praesumptio ea est, quod Frontonus fraudis satis fuerit conscius.

Quare etiamsi in foro externo haec Frontoni complicitas vel fraudis cognitio probari non possit, in conscientia tamen obligaretur ad rescindendum contractum. Si tamen, imprimis in territoriis iuris Gall., loco rescissionis plenam indemnitatem Firmano praestaret, iniustitia quoad substantiam esset sublata, vel saltem generatim inordinatio non esset gravis.

R. 3. Nihilominus fieri potest, ut Frontonus nihil sciret neque 811 suspicaretur de fraudibus ab amico adhibitis. Quo in casu nullibi obligatus erit, ne in conscientia quidem sola, ad contractum rescinden-

dum; adeoque agro desiderato et nunc acquisito frui potest, si modo res componatur quoad pretium forte excessivum, quod Fronto postulat. Verum Firmano etiam damni, si quod ulterius passus sit, reparatio ab aliquo debetur; proxime quidem a Frontoni amico, sed cum ille in commodum Frontoni egerit, practice Fronto illam indemnitate praestare debet, nisi praeferat contractum rescindere.

R. 4. Quod autem Firmanus spe lucri ex fodinis metalli hauriendi fraudatus sit: hoc lucrum cessans nemo illi tenetur compensare. Ad hoc enim per se ius non habuit, et quod inaniter illud speraverit, suae credulitati et levitati imputet.

METUS IN CONTRACTU (I).

Casus. (251)

Numidius adulescens, qui studiorum et educationis causa apud avunculum habitat, cum a cognatis ex linea materna fecisset magnam hereditatem, ab avunculo aditur, ut secum ineat ad 10 annos societatem in negotio satis periculoso; si ipse annuat, se curaturum consensum patris; si renuat, se posse curare, ut pater ipsum retrahat a studiis. Quibus Numidius perterritus, utut invitatus, annuit. Cum post aliquot annos maior factus sit, obicit metum sibi illatum, et quoniam loco lucri detrimentum adsit, totum societatis contractum pro invalido ab initio tractari vult, detrimentum in solius avunculi fortunas coniciens.

QUAERITUR 1° quid efficiat metus in contractu.

2° rectene censeat Numidius in casu.

Solutio.

812 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iure naturae metus gravis, etiam iniuste incussus, contractus non facit nullos sed rescindibiles, nisi forte excipias matrimonium, quod, si semel validum fuerit, rescindibile esse non possit. — Verum ex solo iure naturae rescindibiles facit solos eos contractus, in quibus alter contrahens metum causans vel metus conscius fuerit.

R. 2. Iure positivo ecclesiastico complures actiones ex gravi metu ortae ipso facto irritae seu invalidae redditae sunt: quas vide *Th. m. I.*, 1066.

R. 3. Iure civili tum Gallico (a. 1109—1117), tum Germanico (§ 123) non irriti, sed rescindibiles sunt contractus, „ad quos aliquis iniusto metu seu iniuste per minas adactus“ est: ita ex iure Germ., alia iura de *gravi* metu loquuntur, quod practice non adeo magni discriminis est, eo quod levis metus non soleat esse *causa adigens* alicuius actionis. Nihilominus in iure Germ. longe facilius, quando metus *obiective gravis* non fuit, iudici relinquitur perpendere, num nihilominus *subiective* ille metus contrahentem determinaverit.

R. 4. Secundum iura positiva nominata non tantum, quando alter contrahens ad extorquendum contractum iniuste metum incussit,

rescindibilitas sustinetur, sed etiam quando *metus* in alium finem est incussus, vel a tertio incussus est, vel si dirigebatur non contra contrahentem ipsum, sed contra alios, si modo propter illum *metum* iniuste incussum contrahens ad contrahendum est permotus.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Numidium metu permotum esse ad⁸¹³ contractum societatis ineundum clarum est; id ex casu allato sumitur. Tota quaestio est, sitne *metus iniuste* incussus; et secundum quaedam iura, num censeatur *metus gravis*.

R. 2. Si Numidius timere potuit, ne avunculi actiones effectum haberent apud patrem, *metus* ille, ne retraheretur a studiis atque a statu vitae sibi iam forte praestituto, sane in adolescente *gravis* *metus* est. Ceterum ne id quidem in iure Germanico oportet inquirere.

R. 3. Minae quidem parentum retrahendi filium a studiis non⁸¹⁴ necessario sunt iniustae. Si studiis incumbere est supra condicionem parentum, id nihilominus alicui filio concedere favor est indebitus; quem retrahere iniustum non est, etiam si quando fuerit contra caritatem. Si vero studiis vacare est secundum condicionem parentum, sine causa proportionata filium invitum ab iis retrahere est suo modo contra educationem, ad quam leges filiis *ius* concedunt.

Longe autem saepius *iniustum* erit, instigari a tertio quodam parentes, ut filium retrahant. Quod si fraudulenta sive mendaci modo fit, semper fit iniuste contra filium; idque etiam, quando post factam mendacem enarrationem res precibus tantum similibusque modis apud parentes vel eum agitur, qui procurandae educationis ius et officium habet.

Hinc in nostro casu vix dubium est, quin Numidius ex metu iniuste incusso adactus sit ad illum contractum societatis, adeoque recte petere possit, ut ille contractus declararetur tanquam ab initio invalidus.

R. 4. Etiam in dubio rem suam coram iudice ei agere licet, ut ille pro sua persuasione decernat. Quodsi favorem sententiam tulerit, ea potest uti atque totum damnum ferendum in avunculum conicere.

METUS IN CONTRACTU (II).

Casus. (252)

Ausonius, nobilis iuvenis, ex levitate contraxit multa debita, quorum solvendorum terminus instat. Quodsi parentibus statum suum manifestat, vix non certum est patrem non soluturum sed filium exheredaturum esse. Quod infortunium ut evadat, adit Iudaeum qui paratus est dare 3000 mc. ea lege, ut Ausonius, postquam adierit paternam hereditatem, sibi debeat 30 000 mc. Ausonius necessitate pressus Iudaeo dat syngrapham postulatam. Sed paulo post noctu opprimit Iudaeum, obstruit eius os et stricto ense postulat, ut sibi reddat syngrapham, immo ut insuper declaret scripto omnia debita ante hanc diem contracta exstincta esse. Metu adactus Iudaeus ita facit.

QUALRITUR I' quoniam actus et contractus in casu enarrato fuerint ex metu irriti vel rescindibiles.

2° quae iura inter Ausonium et Iudaeum etiamnunc subsistant.

Solutio.

815 AD QUAESITUM 1um R. 1. Difficile est aliquid invenire, quo constet metum iniustum incussum esse vel minas iniuste esse adhibitae, quibus Ausonius adactus sit ad contractum cum Iudaeo ineundum et ad tradendam illam syngrapham.

Nam metus, qui occurrit, est et metus exheredationis ex parte patris faciendae, et metus non accipiendae pecuniae a Iudaeo. Sed prior metus fortasse non iniuste incutiebatur: si autem re vera iniuste pater id minabatur, metus non potuit esse efficax, siquidem sine iusta causa exheredatio non valet neque habet effectum. Posterior ille metus non continebat iniustas minas, quia Iudaeus sane non tenebatur Ausonio in illis angustiis subvenire. Ergo ex gravi metu neque nullitas neque rescindibilitas peti potest.

R. 2. Verum exactio illa in se est ex parte Iudaei plane iniusta. Quis enim sanae mentis pro mutuo dato unquam decuplum reddendum petere potest! Etsi enim fortasse aliquod periculum pro sorte adsit ultra commune, tamen 10°/₁₀₀ usurarum vix non iam excederent iustae perceptionis limites.

816 R. 3. Quod autem ad vim postea Iudaeo illatam attinet, Iudaeus sine dubio vi seu minis adactus est ad reddendam syngrapham Ausonio et ad extinctionem omnium illius debitorum. - Neque dubium existere potest de minarum illarum iniustitia. Erant enim iniustae quoad modum quem Ausonius adhibuit, et iniustae quoad finem in quem dirigebantur seu quoad rem quam voluit extorquere. Actiones igitur Iudaei sic extortae non sunt iuridice efficaces.

Si Ausonius solummodo extorsisset redditionem suae syngraphae, non negans debitum mutui, id iniustum non fuisset quoad rem; et moderata vis adhibita excusari posset ab iniustitia in eo casu, quo cum magna tantum difficultate vel suo magno incommodo iuridice reductionem debiti sui obtinere potuisset.

817 AD QUAESITUM 2um R. 1. Ex resignatione Iudaei, ut dictum est, ius aliquod repeti nequit. Ergo si Ausonio incumbabant alia debita exceptis illis debitis ex syngrapha, haec manent eadem, sicut antea subsistebant.

R. 2. Quoad debitum ex mutuo ortum dici debet conventionem illam de decuplo utpote manifeste iniustam esse *nullam*. Quare habemus mutuum sine determinatione usurarum. Ex quo primum fuerit concludere, eo quod usurarum stipulatio, i. e. stipulatio valida, non adsit, obligationem ad usuras plane abesse, cum haec debeant stipulari. Verum ex adiunctis existentibus aestimo secundum hodiernam rerum condicionem moderatas usuras esse ex ipso illo mutuo dato subintelligendas; attamen satisfactorius est Ausonius, si ad consuetas usuras annuas

se restringat, v. g. 4⁰/₀ pro tempore quo debita nondum possit solvere: quam primum autem possit, sibi licere *mutuo reddito* ab omni onere sese eximere, etiamsi futurum sit, ut Iudaeo summa illa iaceat otiosa. Haec quidem, si Ausonius est maiorennis seu ad contrahendum sui iuris.

R. 3. Si vero sumatur Ausonium esse nondum sui iuris sed in aetate minore, contractus mutui in se spectatus nondum factus est efficax. Pater Ausonii interpellatus potest consensum suum dare, potest denegare. Denegato consensu contractus fit invalidus, et Iudaeus ius habet repetendi quod ex mutuo superfuerit. Quodsi pater non interpellatur, valor manet in suspenso, dum Ausonius fiat sui iuris: ex quo tempore ipse potest contractum confirmare vel rescindere. Resciso contractu sane reddere debet mutuum acceptum, quantum habet; sed si nihil habeat bonorum propriorum, solutio evasit impossibilis neque obligat parentes. Cf. supra n. 795.

MODUS IN CONTRACTU.

Casus. (253)

Iulius, cum plures dies transigeret apud avunculum, se ostendit amatorem equorum. Quod cum animadvertat avunculus dives, domum redeunti dat 1000 mc. „pro emendo equo“. Iulius obstupefactus in via recogitans statuit equo valedicere, sed mediam summam pro se collocare in arca parsimoniarum, mediam partem dare pro eleemosyna missionibus indigentibus.

Seminarium puerorum cum nobili hospiti hospitium dedisset, ille abiens oeconomus dat 100 mc. ad sollemnius prandium parandum alumnis in die vacationis. Oeconomus melius ducens consuetum ordinem retinere statuit pecuniam in alium finem adhibere ad emendam piam statuam, quam alias expensis seminarii comparasset. Alumni interrogati, ut, si quis talem commutationem aegre ferret, surgeret, omnes a dissensus signo abstinerunt. Nihilominus complures inter se querebantur oeconomum melius egisse, si ex suo penu statuam emisset, quam si alumnos iure suo ad extraordinarium prandium privaret.

QUAERITUR 1° quid sit *modus* in contractu et quomodo obliget.

2° quid de dispositionibus in casibus propositis factis.

Solutio.

AD QUAESITUM 1um R. 1. Contractus „*sub modo*“ dicit ad con- 318 tractum addi aliquam certam obligationem ad rem, quam alter contrahens (offerens) vult effici, et ad quam efficiendam acceptans per acceptationem se obligat.

R. 2. Quamquam valor contractus ab impleto vel implendo modo non pendet, ille tamen, cui rem implere incumbit, per se ex iustitia ad implendum tenetur, atque ab altero contrahente vel aliis, quorum interest, ad implendum etiam iuridice potest cogi, alioquin tantum reddere debet, quantum impletio illa sit aestimanda, non tamen ultra id, quod ipse per contractum lucratus est vel lucrari poterat. (Cf. *Ius Germ.* § 527).

R. 3. Si vero impositus modus sit inhonestus vel lege prohibitus seu utcumque impossibilis ille modus haberi debet *pro non adiecto*, ita ut contractus valeat, ac si nulla fuerit res ultra imposita. In iure (Germ. tamen aliter disponitur: videlicet impossibilitatem implendi secum trahere nullitatem vel rescissionem donationis (per ultimam voluntatem), at *tum tantum*, quando sumi debeat testatorem facturum non fuisse illam dispositionem independentem ab ista obligatione imposita. (C. G. § 2195). Quod applica suo modo ad contractus inter vivos. Si autem res in se possibilis sit, at ipse obligatus sit in causa cur *sibi* evaserit impossibilis, is de damno seu compensatione tenetur. Cf. *Ius Germ.* § 2196.

- 819 R. 4. Certus modus est „*sub causa*“, quando videlicet alteri contrahenti aliquid offertur seu praestatur ad certam aliquam causam seu in certum aliquem finem. Quodsi offerenti certus ille finis attingendus cordi est, habetur sane modus obligatorius, atque donator totum donum revocare potest, donatarius debet restituere, si in finem indicatum donum non impenditur.

Verum saepe ex adiunctis patet benefactorem voluisse tantum in donatarii gratiam huic facultatem facere in certum aliquem finem aliquid expendendi, neque tamen eum curasse illum finem in se spectatum. Quodsi ita est, nulla acceptanti imponitur obligatio. Quae intentio offerentis in dubio praesumenda est, quando finis seu causa totalis est in favorem acceptantis; non ita, si sit in favorem tertii. Cf. *Th. m.* I, 1076; Lugo, *De iust. et iure* d. 23 n. 111.

- 820 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. In *priore* casu sumi nequit Iulii avunculum voluisse nepotem suum obligare ad emendum equum, sed solummodo illi ad hoc facultatem facere. Ergo si Iulius in finem utiliorem et pium donum acceptum expendit, egit laudabiliter neque ad quidquam tenetur. Summum si avunculus postea conquereretur et sibi pecuniam restituendam postularet, id quod reliquum esset, esset reddendum.

R. 2. In *posteriore* casu oeconomus seminarii non accepit donum illud in suam solam utilitatem, sed in utilitatem alumnorum eamque determinatam. Quapropter ex se finem mutare non potuit. Poterant tamen ipsi alumni.

- 821 R. 3. Verum ille tacitus consensus ex metu reverentiali datus non fuit verus consensus, ut facta sequentia monstraverunt. Quapropter oeconomus non potest iure uti consensu sic accepto.

Immo videri alicui poterit subesse alteram aliquam fraudem, quod videlicet summam *pro alumniis* acceptam in alumnorum favorem nullatenus impendat, sed in favorem fabricae seminarii, parcens expensis, quas alias facturus fuisset in commodum quidem alumnorum, at ex seminarii bonis.

Attamen ex hac parte nondum constat oeconomum iniuste egisse. Si enim voluerit quidem statum emere, sed nondum fecerit neque id facere debuerit, sed ex liberalitate erga alumnos ita sibi proposuerit: ins non laesit cum mutaret suam voluntatem atque illam sta-

tuam emeret potius ex pecunia illa, quae in gratiam alumnorum data erat. Verum, ut dixi, ad hoc necessarium erat, ut alumni libere omnino consentirent; nam ipsorum tantum erat mutare finem, quem in ipsorum commodum donator constituerat.

Retinent igitur alumni ius ad extraordinarium prandium, nisi donator finem mutaverit; aut huic donatori summa accepta reddenda est.

CONDICIO IN CONTRACTU.

Casus. (254)

Rufus, francomurarius, nepoti suo instrumento scripto donat 2 milia marcarum quattuor distinctis temporibus solvendarum a nummulario, ea tamen condicione, ut post annum se francomurariis adscribendum curet et Amaliam, suam ex alio fratre neptem, ducat.

Alterum nepotem duodennem eodem modo securum facit de recipiendis 500 mc. annuatim, etiam post suam mortem forte secuturam, toto tempore studiorum, sed ea condicione, ne sacerdos fiat vel religiosus.

QUAERITUR 1° quae sit condicio contractui apposita; quid efficiat condicio suspensiva, quid resolutoria.

2° quid in casibus propositis, si prior francomurariis se non adiungat, Amalia nubere recuset; alter nepos sacerdos fieri velit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. A *condicione*, aliter ac de *modo* dictum 822 est, contractus valor vel effectus pendet. Neque in hac re difficultas est, quando agitur de condicione vel praesentis rei vel praeteritae, sed solum quando agitur de condicione rei futurae.

Nam si condicio est de re praeterita vel praesenti, statim contractus aut validus est aut invalidus, prout condicio, quaecumque est, fuerit verificata vel non verificata.

R. 2. Si condicio est de re futura, discrimen magni momenti attendendum est inter *condicionem suspensivam* et *resolutoriam*. — Condicio *suspensiva* suspendit effectum contractus usque ad tempus, quo condicio fuerit impleta; condicio *resolutoria* contractum ab initio validum rescindit seu efficacia et effectu suo privat, cum primum condicio quae ut non verificanda apposita est verificetur, vel quae apposita est ut verificanda suo tempore fuerit non impleta. Haec quidem, si condiciones sunt honestae et possibiles. Aliter, si de condicionibus inhonestis vel impossibilibus rei futurae quaeritur, idque sive lege naturali sive lege positiva.

R. 3. Generatim quidem 1) *suspensiva* condicio de re impossi- 823 bili vel de re turpi futura contractum facit nullum; atque etiam post impletam condicionem turpem valor non iam ex priore consensu sed aliunde petendus est.

2) *resolutoria* condicio de re impossibili vel turpi censenda est pro non adiecta: i. e. si res turpis vel impossibilis postuletur, ne

rescissioni seu resolutioni obnoxius habeatur contractus, vel si aliquid ne fiat postuletur, cuius omissionis postulatio sit turpis. Scilicet non solum rem illicitam postulare turpe est, sed etiam est turpe postulare, ne actio aliqua bona, sive ea praecepta atque necessaria est, sive est de bono meliore, exerceatur.

R. 4. Attamen ne res in concreto sumpta dubia maneat, videntum est quid statuunt leges positivae. Nam si solum ius naturae spectas, quando contrahens cum altero primarie turpis rei impletionem intenderit, vel turpiter aliquid boni impedire voluerit, contractum ipsum potius dixeris effectum ab initio carere. Idem dicendum magis etiam est, si contrahens consensum suum dependere fecerit ab actuali voluntate alterius contrahentis exsequendi rem turpem, isque eam voluntatem non habuerit. Si vero habuerit, tenetur quovis tempore hanc pravam voluntatem retractare contractumque rescindere.

Verum leges positivae alteri illi contrahenti favorem, quem ex contractu accepturus sit, addicere possunt, ac si alter contrahens sine ulla condicione contraxerit.

824 R. 5. Re ipsa complures leges positivae ita statuunt de donationibus inter vivos et de dispositionibus testamentariis.

C. C. Gall. quoad *donationes liberales et dispositiones testamentarias* art. 900 declarat „omnem condicionem impossibilem aut illicitam (legibus vel bonis moribus contrariam) haberi pro nulla.“ Verum praxis iudicialis hanc legem in multis causis reddit illusoriam, cum, quando iudicant condicionem lege prohibitam fuisse causam donationis determinantem, eam non pro donatione sed pro contractu oneroso commutativo tractent. (Cf. Allègre, *Code civ. com.*⁵ I, 595).

Quoad alios *contractus* art. 1172 dicit condicionem impossibilem aut illicitam esse nullam et *reddere nullum contractum, qui a tali condicione pendeat*.

Ius Aust. imprimis statuit circa *dispositiones testamentarias*: condiciones suspensivas impossibiles vel illicitas reddere dispositionem nullam; condiciones impossibiles vel illicitas resolutorias haberi *pro non adiectis*. C. C. § 698. Dein § 897 *idem* statuitur quoad condiciones *contractibus appositas*.

Ius Roman. seu commune in ultimis voluntatibus condiciones impossibiles et turpes habet pro non adiectis; contractus vero eiusmodi condiciones reddunt *nullos*: de qua re late disputat Lugo, *Di iust. et iure* d. 22, sect. 13.

Ius Germ. de condicionibus apposis nihil speciale statuit, sed solum de rebus seu actionibus, circa quas praestandas contractus versatur quive contractus sunt fines, et de *oneribus* alicui contrahenti vel legatario impositis. Atque de iis statuit haec: 1) ut, si de praestanda re impossibili vel prohibita agatur, contractus sit invalidus (§§ 307—309 et 2171); 2) ut, si onus rei impossibilis vel prohibita solum supperaddatur (v. g. legatario), dispositio illa tota, i. e. in casu allato legatum, tum tantum sit invalida sive irrita, quando sumi debeat, illud onus impositum fuisse ex intentione testatoris *condicionem sine qua non* (§ 2195).

AD QUAESITUM 2um R. 1. Quod ad illam adiunctionem ad franco-825 murarios attinet, haec condicio, utpote turpis et de re prohibita, in locis ubi ius Rom. vel Austriacum vel Gallic. simileve ius positivum servatur, pro non adiecta habenda est. Neque propter eam neglectam nepos Rufi privabitur iure suo recipiendi doni stipulati.

At ubi eiusmodi leges positivae non vigent, sed ex solo iure naturae res decidi debet, atque etiam intra fines iuris Germ., tota illa donatio pro irrita habenda est, si re vera Rufus istam rem ut condicionem sine qua non habuit. — Quamquam in imperio Germaniae, ubi lex francomurarios prohibens non observatur, vix hanc condicionem ut turpem considerant. At in hoc casu propter *condicionem non impletam* donatio sane irritabitur.

Si demum Rufi nepos re vera condicionem peccando impleverit, existimo eum etiam ibi, ubi condicio ista pro turpi atque contractum irritanti habetur, in acquisitione et possessione doni manere posse, donec iuridice non deturbetur. Nam etsi donatio non valeat vi primitivi contractus, valere tamen *naturaliter* potest post impletam condicionem alia ratione.

Nihilominus nepos ille semper tenetur francomurariis renuntiare, etsi simul renuntiare debeat isti dono. Immo etiam ubi ob leges positivas condicionem illam neglegens donum accipere et retinere potest: considerari debet, num propter scandalum forte oriturum accipere liceat. Quodsi nepoti non liceat, ab eo tamen accipiat, peccat quidem, sed *non contra iustitiam commutativam*.

R. 2. Quod attinet ad matrimonium cum Amalia, haec res est 826 per se quidem impossibilis, quae tamen per dispensationem, existente causa, possibilis fieri possit. Quodsi nepos dispensationem petierit eaque denegata fuerit, condicio evasit simpliciter impossibilis et de re illicita. Quapropter defectus condicionis impletae pro diversis regionibus diversum operabitur effectum.

Verum nunc ex alia ratione condicio illa mansit inefficax, eo quod Amalia nepoti nubere nolit. Condicionis implendae onus impositum est Rufi nepoti. Quodsi igitur per ipsum non stet, quominus eam impleat, sed aliunde ab ea impediatur: haberi solet condicio pro impleta, nisi constet Rufum non tam in favorem nepotis quam ex intentione absoluta illius matrimonii donationem fecisse. (Cf. in iure Germ. §§ 2195, 2196.)

R. 3. Quoad alterum nepotem duodennem condicio apposita sane 827 in se iniqua est, cum iuvenem abducere velit ab eligendo vitae statu meliore, ad quem fortasse Deus vocabit. Quapropter donum accipere iuveni silenti de ista condicione per se habeo *pro illicito*, quia eo ipso accipiens annuit iniquae intentioni donatoris atque eius malitiae fit particeps. Licebit tamen iuveni sincere dicere, si ita est, se nondum habere animum suscipiendi statum clericalem vel religiosum, se tamen pro futuro tempore sibi servare ius eligendi. Atque ita tuto accipi potest summa annua.

Quodsi postea consilium capiat ille nepos Rufi, i. e. *certam et determinatam voluntatem* sequendi statum clericalem vel religiosum, ex

solo iure naturae atque etiam in locis, ubi leges contrariae donatarium non iuvant, existimo nepotem non amplius posse summam annuam recipere, nisi declarato donatori suo consilio.

Verum ubi condiciones turpes (resolutoriae) ex positiva lege habentur pro non adiectis, existimo plane nepotem pergere posse in recipienda summa annua etsi consilium suum donatorem celet, neque interesse quidquam, si publica legum illarum, ubi tamen exsistunt, interpretatio Rufi condicionem pro turpi forte non consideret. Certo enim turpis est; atque in foro conscientiae quivis legem sequi potest secundum interpretationem obiective certo veram, etsi haec interpretatio non sit usualis vel consueta in iudicio. Interpretatio enim etiam usualis legem non facit neque aufert, quando aperte est falsa, sed solum quando est dubia.

IURAMENTUM CONTRACTUI ADIECTUM.

Casus. (255)

Iodocus cum Almario convenit oretenus de rei venditione, ad quam per leges conventio *scripta* requiritur; attamen alter alteri iurat se velle stare iis, de quibus inter se convenerint. Paulo post Iodocus opportunitatem habet longe carius eandem rem vendendi. Quapropter quaerit, num teneatur stare contractui illi lege invalido, idque ex iustitia, et num solvi possit a suo iuramento.

Similiter Iodocus contraxit de re emenda cum Adalberto, qui post paucas hebdomadas annos maiorennitatis completurus erat, et quem Iodocus iurare fecit se curatori suo interim nihil esse dicturum atque etiam post annos maiorennitatis se contractui staturum esse. Post expletam aetatem maiorennitatis eum facti paenitet; monitus confirmationem et executionem contractus differt a mense ad mensem et quaerit ex confessario, num in conscientia contractu et iuramento teneatur.

QUAERITUR 1° quid sit iuramentum contractui adiectum et quid efficiat.

2° quando iuramentum sit inefficax vel solubile.

3° quid responderi debeat ad casus.

Solutio.

828 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iuramentum existere potest ita, ut ex se solo obligationem producat; potest etiam ita esse, ut actum aliquem atque obligationem exinde ortam iam praesupponat eique novum robur novamque obligationem addat.

Si sermo est de iuramento contractui adiecto, contractus praesupponitur vel omnino perfectus et firmus vel saltem existens infirmo et labili modo, ita ut ad eius consistentiam et firmitatem aliud quid, v. g. consensus tertii, per se accedere debeat. — Quapropter contractui invalido seu nulli iuramentum adici nequit; sed si quod iuramentum in tali casu emittitur, tota obligatio ex hoc iuramento est petenda.

R. 2. Aliquando leges positivae statuunt, ut in certis casibus contractus alioquin labilis et infirmus *iuramento firmetur*, ita ut propter

emissum iuramentum revocari seu rescindi amplius non possit, cum, iuramento non adiecto, id contrahenti in tali contractu permittatur. Ita *ius Rom.* in reverentiam iuramenti aliquot contractus, alias rescindibiles, adiecto iuramento ita firmos esse voluit, ut rescindibilitati esset renuntiatum, contractusque eo ipso firmus existeret etiam coram lege et in iudicio.

Recentiora iura haec solent omittere atque iuramenti additi obligationem soli conscientiae relinquere.

R. 3. Ex natura igitur rei iuramentum certo facere potest, ut 829 conventio aliqua, in qua secundum leges vel consuetudinem libertas recedendi pro certo tempore relinquitur, statim libertati alterutrius contrahentis subtrahatur, atque solo consensu *mutuo* liceat eam dissolvere. (Nam ne iuramentum quidem obstat, quin mutuo consensu contractus solvatur, siquidem in solum alterius contrahentis favorem alter iuramentum praestiterit.)

Dixi *non licere* conventionem sine mutuo consensu dissolvere; nam in rigore si ex lege sit solubilis atque re ipsa contra iuramentum dissolvatur, iuramentum quidem violatur, at dissolvitur conventio. Nihilominus obligatio conscientiae est vel reintegrare contractum, si possibile sit, vel damnum alteri exortum resarcire: alioquin contra alterum committitur iniustitia, qui per promissionem sibi iuratam ius acquisivit.

R. 4. Si contractus nullus seu invalidus est vel natura vel positiva lege, idque ita, ut alteri contrahentium ius obligandi alterum sublatum sit: iuramentum, si licite et valide fieri possit, nequit obligationem producere nisi solius religionis, non iustitiae erga alterum.

AD QUAESITUM 2um R. 1. Ex iis, quae ultimo loco dicta sunt, 830 patet hoc: Quando vel natura rei vel lex positiva obstat, quominus ille, quocum contrahitur, ius illius rei, de quo in contractu convenitur, possit acquirere: obligatio iuramenti per potestatem ecclesiasticam ex iusta causa remitti potest. Videlicet possunt generatim in foro conscientiae iuramenta remittere, qui possunt in votis dispensare.

R. 2. Si quando autem ille quocum contrahitur *ius acquisivit*, solummodo ex graviore causa, ex qua possit auctoritas publica ius privatum extinguere, licebit S. Pontifici cum unius iure illo acquisito alterius etiam iuramenti obligationem extinguere. — Quodsi agatur de re, quae pertineat ad potestatem civilem: duo modi, quibus iuramenti obligatio solvatur, possibiles sunt. Videlicet aut 1) civilis auctoritas cum unius iuris acquisiti extinctione similiter simul extinguere potest alterius iuramenti obligationem utpote accessoriam (fere sicut ille contrahens qui libere renuntiat iuri per contractum acquisito); aut 2) extincta iustitiae obligatione per potestatem civilem, quilibet iudex ecclesiasticus vel confessarius ille, qui a votis possit dispensare, potest religionis obligationem remittere.

R. 3. Iuramentum manet inefficax a principio, quando contractus non solum invalidus, sed etiam *prohibitus* est, aut quando iuramentum ex errore procedit: (quod fieri potest, si quis inducitur ad adden-

dum iuramentum ignorans potestatem, quae sibi per legem facta sit a contractu recedendi). Nimirum in iis circumstantiis iuramentum ipsum non obligat.

- 831 AD QAESITUM 3^m R. 1. Forma scripta a lege requisita, ut contractus valeat, ea quidem est, ut contractus sine ea non valeat in tribunali fori externi; atque hinc fieri potest, ut contrahentes communiter ne antea quidem intendant firmiter sese ligare, etsi oretenus de objecto contractus convenerint.

Attamen libertas naturaliter se oretenus obligandi manet: quam ob rem qui scientes et volentes veram iustitiae obligationem inire voluerunt, et contractu et adiecto iuramento *tenentur in conscientia*, ut stent contractui.

R. 2. Quapropter Iodoco dicendum est ipsum obligari ex iustitia ad contractum adimplendum; neque locum esse dispensationi a iuramento, eo quod ratio dispensandi absit, manente omnino obligatione iustitiae.

- 832 R. 3. Minores *firmiter* non posse contrahere sine consensu patris vel curatoris ideo statuitur, ut ipsi minores contra levitatem animi et contra astutiam eorum, quibuscum contrahant, defendantur. Atque propterea leges illas sic plane intellego, ut censeam iis, qui cum minoribus contrahant, adimi facultatem acquirendi ius firmum contra minores; et — id quod inde sequitur — minori, qui iuravit a stipulatis non recedere, non incumbere obligationem iustitiae, sed summum incumbere obligationem religionis, quae ex iusta causa per ecclesiasticam potestatem solvi possit.

R. 4. Hinc fit, ut Adalbertus ne post expletam quidem aetatem maiorem teneatur ex iustitia ad implendum contractum, sed ut hoc dependeat ab eius libera voluntate, qua iam *sciens* condicionem iuris sui contractum confirmaverit.

Immo, si casus in Germania agitur, valor contractus, qui a curatore neque probari neque reprobari poterat, pendet ita a confirmatione Adalberti maioris natu facti, ut, si monitus per quindecim dies sileat, eo ipso hoc silentium habeatur pro dissensu seu contractus rescissione: cf. Ius G. § 108.

Summum igitur restat in tali eventu, ut obligatio religionis per iuramentum ut tale inducta, dispensatione, si opus fuerit, tollatur. Causa vero dispensandi est ipsa levitas et inconsideratio aetatis minoris. Nec quidquam mutari debet ex eo, quod Adalbertus maiorimitati proximus fuerit. Favore enim legis ei frui licet usque ad ultimum terminum.

PROMISSIO (I).

Casus. (256)

Benignus, cum audiat penuriam amici sui, coram compluribus protestatur se quam primum dono 1000 mc. eius penuriae subventurum esse, si modo ille amicus velit procurare, ut toto tempore eius eiusque filii vitae

post suam (Benigni) mortem pro sua anima quotannis Missa anniversaria dicatur. Quod unus ex audientibus amico illi afflicto refert, qui ilico se cum grato animo id acceptare declarat. Sed rei paenitens Benignus dare renuit atque 100 tantum marcas dono largitur.

QUAERITUR 1° quae promissio qualem secum trahat obligationem.

2° quid de Benigni eiusque amici obligatione sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Promissio omnino gratuita per se obligat *ex sola fidelitate*, neque sub gravi sed sub veniali tantum, nisi speciales circumstantiae accedant.

R. 2. Fieri tamen potest, ut obligatio exsistat ex iustitia, si nimirum talis obligatio expresse suscipitur, vel si promittens praevidet fore, ut promissarius confusus in promissione committat aliqua, ex quibus in defectu impletae promissionis sibi damnum grave oriatur.

R. 3. Obligatio autem sive iustitiae sive merae fidelitatis non oritur nisi post promissionem *acceptatam*. Immo ante acceptationem locus etiam est retractationi, ita ut post eam factam nulla oriatur obligatio.

Quae quidem retractatio, si modo fiat ante acceptationem, etsi nota nondum fiat vel fieri potuerit promissario, ex solo iure naturae impedit, quominus valide acceptari promissio possit. — Verum positiva iura aliquando statuunt, ut retractatio in quocumque contractu non valeat, nisi alteri (promissario) vel ante nuntium de facta promissione vel simul cum ea notificetur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Benignus re vera amico nondum quam ex sua parte promisit: nam promissio, ut ex parte promittentis valeat, debet a promittente coram promissario eiusve vices gerente fieri, vel ex mandato promittentis sive per nuntium sive per litteras alterutri scil. vel promissario vel eius vicem gerenti fieri. Cf. Lugo, *De iust. et iure* d. 23, sect. 5.

R. 2. Si igitur Benignus illum, qui rem narravit, re ipsa misisset, ut suam voluntatem amico manifestaret, valeret promissio, cum primum amicus ille eam acceptavisset: nisi forte interim Benignus voluntatem suam mutasset.

R. 3. In casu validae promissionis amicus ille, postquam accepisset pecuniam promissam, certe ex iustitia obligaretur, ut quotannis curaret Missam dicendam pro anima Benigni post eius mortem secutam, atque etiam curare deberet, ut haec condicio a filio toto vitae ipsius decursu adimpleretur.

R. 4. Nihilominus ne post acceptatam quidem promissionem, si Benignus eam amico manifestandam curasset, Benignus sub gravi teneretur ad promissionem implendam, eo quod solius fidelitatis obligatio exsisteret. Neque ob stare potest, quod promissio illa fuerit aliquo modo onerosa, cum amico onus annuum imponeretur. Nam haec certissime non transfert contractum promissionis in contractum bila-

teralem onerosum commutativum, neque illud onus impositum obligare incipit, nisi postquam promissio per pecuniam datam fuerit impleta.

Quapropter, Benigno a sua promissione recedente, amicus ille onus numquam subibit, vi cuius curare debeat Missam quotannis celebrandam.

PROMISSIO (II).

Casus. (257)

Bertramo promittit eius avunculus se 2000 mc. daturum esse. Qua promissione gaudenter accepta confisus Bertramus cum altero init societatem negotiationis, vi cuius post annum debeat 2000 mc. conferre. Avunculus nihil solvit neque monitus quicquam largitur. Ex quo fit, ut Bertramus eiusque socius in negotiatione magnum subeant damnum. — Bertramus conqueritur atque avunculum obnoxium dicit damno reparando. Cui ille respondet sibi in animo numquam fuisse vaga illa promissione ullatenus se obligare, neque posse se agnoscere cuiusdam debito solvendo se esse obnoxium.

QUAERITUR 1° num obliget, et quando, promissio ex iustitia.

2° rectene sentiat Bertramus, an eius avunculus.

Solutio.

835 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ut in priore casu dictum est, promissio *potest* ex iustitia obligare, idque re vera fit: 1) si expresse obligatio iustitiae suscipitur; 2) si tacite suscipitur, videlicet scienter permittendo periculum, ne promissarius ex non implenda promissione damnum subeat. In quo casu obligatio iustitiae est aut implere promissionem aut damnum exortum resarcire. Alioquin haberetur deceptio damni-
ficativa.

R. 2. In foro externo quidem promissio, nisi facta sit authentico scripto legitima, secundum recentiora iura pro valida non agnoscitur (cf. ius Germ. § 518). Atque id in dubio, utrum promittens voluerit vere se obligare an solummodo propositum suum declarare, etiam in foro conscientiae tenendum est. Verum si constat de contraria voluntate vel de fraudulenta et damnificativa promissione, in foro conscientiae obligatio reparandi damni vel implendae promissionis non excutitur.

836 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si avunculus Bertrami re ipse ignorabat vel levitatem, qua hic statim iniit societatem cum altero, vel Bertramus ex se solvendo imparem esse: credi debet dicenti se nullatenus voluisse veram subire obligationem; vel saltem sumi debet cum ex iustitia se obligare noluisse. Quare etiamsi Bertramus damnum passus sit, id sibi suaeque levitati adscribere debet, neque avunculus est damno reparando obnoxius. Debebat enim Bertramus expectare, dum haberet illius promissionis legitimum documentum.

R. 2. Si vero Bertramus, audita illa promissione, avunculo dixerit se hac promissione fretum ausurum esse negotiationem inire, quae

cum periculo quidem coniungatur, sed magni etiam lucri spem faciat, neque avunculus quicquam opposuit; vel si serio interpellatus, num in negotio aliquo suscepto vel suscipiendo fidi possit promissis, avunculus responderit se certo promissis staturum esse: certe in conscientia obligatur ad reparandum damnum, quod Bertramus passus sit, usque ad ipsam summam promissam, idque, etiamsi iudicialiter sustineri non potest promissio facta.

R. 3. In omni casu, quo promissio donationis per legale instrumentum factum fuerit, praesumendum est promittentem *ex iustitia* sese obligasse; atque promissarius iure suo utitur, si negligentem etiam iudiciali actione ad solvendum compellat. — De cetero, quando ob circumstantias ex improvviso orituras donatio promissa effectum careat, ipsae leges positivae communiter definiunt (cf. ius Germ. § 519); immo condiciones mutatae promittentis vel etiam promissarii, quae, si praevisae essent, *certo* effecissent, ut promissio non fieret, promissionem solent in conscientia vi sua destituere.

PROMISSIO (III).

Casus. (258)

Aulius, qui cum numerosa familia propter bonorum suorum decoctionem ad egestatem redactus est, accipit ab Aurelio, divite amico, 500 marcas cum promissione se post mensem ipsi donaturum esse alia 3000 marcarum. Qua promissione accepta, omnes coeperunt respirare. Sed mense nondum elapso primum Aurelius, dein etiam Aulius morte abripiuntur. Aurelii heredes, cum tenaciores sint, difficultatem movent neque Aulii familiae superstiti summam istam solvere volunt.

QUAERITUR 1° debeatne, defuncto promissore vel promissario, promissio impleri.

2° quid iuris esset, si Aurelius misso nuntio promississet, sed ante nuntii adventum Aulius vel etiam Aurelius mortuus esset.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si de solvenda pecunia agitur, ii, quorum interest, sequi possunt leges positivas sui loci, nisi constet eas in singulari casu iniustas esse. Si vero agitur de pecunia accipienda, ii, quorum interest, sequi possunt etiam legem naturalem eiusque probabilem interpretationem, quamdiu ab altera parte non urgentur ad sequendas leges positivas.

R. 2. Promissio legitime facta etiam ab herede impleri debet. Utrum autem, defuncto promissario, ad *eius* heredes transeat ius postulandi quae promissa fuerint, pendet ab intentione promittentis, videlicet utrum solum personalem promissarii favorem intenderit, an utilitatem etiam familiae promissarii. Quod quidem, si promittens supervixerit, ipse prae aliis scire et declarare potest; ipso defuncto, heredes in dubio rem praestandam restringere possunt ad solum promissarium ipsum. Cf. de hac re Lugo l. c. n. 75 sqq.

R. 3. In proposito casu praesumendum est Aurelium voluisse non solum Aulium, sed eius familiam relevare. Quare, si legitima forma facta fuerit promissio, non dubito quin Aurelii heredes et in foro conscientiae et in foro externo civili solvere debeant superstiti Aulii familiae summam ab Aurelio promissam.

Si vero legitima forma servata non sit, neque Aurelius per ultimam voluntatem suam promissioni implendae providerit: in foro conscientiae consulendum quidem valde, immo aliquatenus urgendum est, ut heredes loco Aurelii huius promissa etiam erga Aulii heredes impleant. Verum obligatio eaque gravis statui demum nequit.

838 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quodsi Aulius, promissarius, mortuus esset ante acceptationem, superstite Aurelio promittente, res per se solvenda est secundum ea quae dicta sunt ad Quaes. 1^m. Generatim igitur promittentis est declarare, num voluerit non defuncto solum, sed etiam eius familiae favere; sed antequam hanc declarationem fecerit, vix stricta obligatione potest teneri.

R. 2. Difficilior est quaestio, quid iuris sit, quando Aurelius mortuus fuerit, antequam Aulius (quem sumamus superstitem) acceptare potuerit.

Si merus fuit nuntius, per quem fieret promissionis communicatio, ex se videtur non posse acceptationem fieri, sed expectandam esse renovatam promissionem heredum Aurelii: idque sive mors Aurelii nuntio, dum demum Aulio rem communicaret, nota fuerit sive ignota.

Si vero nuntius ille vere fuit Aurelii *mandatarius* constitutus: videri debent positivae regionis leges. Codex Germ. statuit § 672: mandatum in dubio non exstingui morte mandantis, exstingui morte mandatarii. Quapropter in nostro casu acceptatio valeret etiam post mortem Aurelii, eiusque heredes promissioni stare deberent; idque *primo*, si modo facta fuerit legitima forma per nuntium; verum *secundo*, si facta ab eo non fuerit legitima forma, ipse nuntius ad id faciendum obligatur, neque ab hoc impediri ab Aurelii heredibus potest.

DONATIO (I).

Casus. (259)

Agritius quinquagenarius, qui lucusque ex uxore prolem non habuit, Iulio consobrino suo, quem prae aliis diligit, donat villam cum praediis, legitimo documento confecto, praeter alia pretiosa dona manualia, atque ita dimidia fere parte bonorum suorum se abdicavit. Post duos annos res inopinata contingit, ut uxor Agritio pariat filium. Contendit igitur, ut Iulius villam sibi reddat atque pretiosa dona manualia restituat.

QUAERITUR 1° quid sit donatio et quomodo perficiatur.

2° possitne donatio facta revocari et quando.

3° quid in casu nostro sit dicendum.

Solutio.

839 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Alia quidem est donationis promissio, alia ipsa donatio. Verum quando promissio donationis publico instru-

mento firmata est, practice parum differt ab ipsa donatione, cum promittenti liberum amplius non sit donationem negare.

R. 2. Donatio ipsa in rebus mobilibus traditione ipsa perficitur etiam coram lege, eo quod per utriusque consensum simul cum rei traditione dominium etiam legaliter seu civiliter ab uno in alterum transeat. In rebus immobilibus autem requiruntur communiter aliae formalitates, imprimis nova inscriptio in tabulis publicis.

R. 3. Iure tamen naturae eiusmodi formae ad valorem donationis non requiruntur. Sed sufficit utriusque, et donatoris et donatarii, consensus manifestatus, quo prior exprimat se in favorem alterius iuri suo in certam rem nunc cedere, posterior, se ius illud sibi oblatum nunc accipere. Atque eiusmodi informes donationes posse etiam in conscientia, nisi peculiaris ratio obstat, ius et obligationem parere, plane tenendum est, idque etiam aliquando contra leges positivas, si quae iniquo modo facultatem disponendi vel acquirendi certis personis, imprimis personis moralibus seu iuridicis tantum, auferant vel aetioribus limitibus circumscribant.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Donatio non tantum, si solummodo promissa est, sed etiamsi sit executioni data, aliquando potest revocari: ex iure quidem naturali facilius, si solummodo fuerit promissa, executioni nondum data, videlicet quando mutatio condicionum ea fuerit, ut, si fuisset provisa, promissio nullatenus esset facta; si executioni iam fuerit data, vix aliter revocari potest nisi ex dispositionibus iuris positivi, vel propter appositam condicionem resolutoriam. Ceterum iuris positivi dispositiones donationem instrumento publico promissam fere aequiparant donationi *factae*.

R. 2. Causae sive totalis sive partialis revocationis communiter lege civili admittuntur hae: ingratitude enormis donatarii; proles donatori postea nata: onus vel condicio non impleta, si donatio fuerit onerosa. Saepe etiam per breve aliquod tempus revocandi ius donatori reservatur sine ulla causa. Ceterum unusquisque hac in re leges suae regionis respicere debet, cum in variis regionibus varia statuuntur. Cf. *Th. m.* I, 1085.

R. 3. Leges iuris Germ. ex duabus causis statuunt revocationem *partialem*: 1) si quod onus donatario impositum fuerit, ab eo autem non impletum: ea donationis pars repeti potest, quae expensis pro implendo onere aequivalent; 2) si donator donatione illa incapax redditur ad suae suorumque sustentationi secundum condicionem sui status congrue providendum, donatio revocatur eatenus, quatenus congruae illius sustentationis sumptus supplendi sunt.

Propter solam *gravem ingratitudinem*, i. e. grave delictum contra donatorem eiusve proxime cognatos commissum permittunt simpliciter revocationem *totalem* (§ 530).

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Cum *villae donatio* per publicum instrumentum perfecta sit, videri debet, num proles postea nata Agritio in loco competentis ius det revocandae donationis per leges positivas; alias revocare eam non potest. — Si vero donatio perfecta nondum

esset, ius naturale ei permitteret, ut donationem non exsequeretur, quia causa sine dubio gravis est, quae, si fuisset praevisa, Agritium a donatione promittenda detinuisset.

R. 2. Quod ad *dona manualia* pertinet, haec donatio perfecta erat donorum traditione. Quapropter ius naturale non postulat, ut Iulius dona illa reddat, neque Agritio ius tribuit ea a Iulio invito repetendi.

Si vero omnino magni momenti sunt, etiam in iis revocandis Agritius sequi potest leges suae regionis. Immo si tanta essent, ut ipse propterea coniceretur in impotentiam congrue providendi sibi suaeque proli nuper natae, etiam *naturalis* aequitas postularet, ut Iulius, si ipse iis non indigeret, catenus ea redderet, quatenus Agritii penuria esset sublevanda.

DONATIO. = REVOCATIO (II).

Casus. (260)

Drusillus iuvenis. ab avo praedilectus, ab illo saepius accipit liberalia dona; nuper studiorum causa 5000 mc., quae tamen interim manent deposita, ita ut nunc quidem annuos redditus, post finita studia sortem accepturus sit. Praeterea cum scripsit in testamento legatarium 10 000 mc. Verum Drusillus incipit moribus dissolutis uti, cum puella inhonesta publice vivere atque compluries avum insigniter deceptit, ut ampliores haberet pecunias. Quibus fit, ut demum avus eum domo interdicat utque palam fateatur Drusillum nihil amplius a se sive vivo sive defuncto exspectare posse.

Paulo post moritur. In testamento Drusillum non expunxit. Alii heredes censent revocandum esse illud legatum Drusillo factum, immo ipsam illam donationem 5000 mc. postulant revocandam, eo quod Drusillus propter ingratitudinem dono accepto, propter indignitatem legato vel hereditate privandus sit.

QUAERITUR 1° possintne heredes donatoris donationem revocare vel legatum.
2° quid iuris sit in nostro casu.

Solutio.

842 AD QUAESITUM 1um R. 1. Gravis ingratitudo, seu ea delicta contra donatorem commissa quae ingratitudinem gravem denotent. causa quidem sunt, cur donator donationem revocare possit. Ita et ius *commune* et ius Gall. (art. 955 sqq.) et ius nov. Germ. (§ 530). Verum dubitari potest, num illae deceptiones considerentur ut *gravia delicta contra donatorem*; minus etiam vita dissoluta ita considerabitur. Nam imprimis spectantur *personales iniuriae* vel damna fortunae omnino magna ex industria illata (cf. Plank, *Comment.*, not. 1 ad C. G. § 530). Consonant dispositiones iuris *communis* et C. Gall.

Ius Germ. in hoc extendit causam ingratitudinis, quod eam admittat, etiamsi „grave delictum“ committatur non contra ipsum donatores, sed contra *proxime cognatos*: quod alia iura non addunt expresse; videntur tamen aliquatenus admittere, scil. quando iniuria

gravis proxime cognatis illata redundet — id quod saepe fit — ut iniuria gravis in donatorem: cf. Carrière, *De contr.* n. 609.

R. 2. Heredes donatoris ius revocandi donum inter vivos se-⁸⁴³ cundum ius *commune* vel *Gallicum* non habent, nisi donator actionem iudicalem iam inceperit, vel (cf. Carrière l. c.) infra annum a die delicti decesserit; secundum ius Germ. habent, sed in *eo tantum casu*, quando donatarius *donatorem voluntarie occidit* vel eum voluntarie et iniuste *a revocatione impedit* (l. c.).

R. 3. Quoad testamentarias dispositiones eas proprie *revocare* potest solus testator; atque privatio etiam *ipsius partis legitimae* testatori conceditur non solum propter rationes ingratitudinis, ob quas donatio revocari possit, sed etiam propter vitam inhonestam contra voluntatem testatoris ductam (ius Germ. § 2333); ius Gallic. revocationem dispositionis hereditariae admittit, etiam ex parte heredum testatoris, ex iisdem causis iniuriae vel delicti gravis contra testatorem facti, sicut statuit revocationem donationis inter vivos, nisi haec delicta censi possint a testatore condonata: cf. art. 1046, 1047 et Carrière l. c. n. 618.

R. 4. At *ubique* quaedam admittitur *indignitas*, vi cuius etiam⁸⁴⁴ heres excludi possit ab omni hereditate, idque post mortem testatoris possit postulari ab iis, quorum interest testamentum rescindi.

Rationes indignitatis diversae a diversis iuribus assignantur.

C. Gall. imprimis pro rationibus habet machinationes vel graves calumnias contra testatorem, vel horum facinorum cooperationem etiam negativam; C. Germ. dolosum vel violentum impedimentum posuisse, quominus testator libere testaretur. (Cf. C. Gall. art. 727; C. Germ. § 2339, 2345.)

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Testator quidem habuit rationem excludendi Drusillum ab hereditate; sed revocandae donationis iam factae rationem fortasse ne ipse quidem habuit.

R. 2. Cum testator Drusillum eiusve legatum non expunxit, alii heredes potestatem impugnandae dispositionis testamentariae non habent, nisi constet de *legitima indignitate* Drusilli. Quae cum neque secundum ius Gallicum neque secundum ius German. vel ius commune adsit: heredes illi ius non habent impugnandi legati Drusillo relict, minus etiam impugnandae donationis iam factae.

COMMODATUM. — PERICULUM REI.

Casus. (261)

Agricola commodat Ausonio duos equos in hebdomadam ad colligendas fruges agrorum, quas ipse e suis agris iam collegerat, Ausonius colligere nondum potuit. — Sed eo tempore Ausonius patitur insigne furtum nocturnum; quod mox animadvertens, conatur fures persequi ascendens equum commodatum: qui incitato cursu corruit et inutilis redditur. Postridie exorto incendio in pago, et Agricola et Ausonii aedes conflagrarunt, atque alter

equus apud Ausonium igni periit. Agricola utriusque equi pretium sibi solvi ab Ausonio debere contendit.

QUAERITUR 1° quae sint obligationes et iura in contractu commodati.

2° quis in casu damnum ferre debeat.

Solutio.

845 AD QUAESTUM 1^m R. 1. Commodatum per se *gratuitus* est contractus, quo alicui res aliena ad usum traditur (ad tempus); nam si pro pretio usus conceditur, habes pro commodato *locationem*. Tendit igitur commodatum in utilitatem commodatarii.

R. 2. Ex his sequitur commodatarium teneri ad *diligentem* rei custodiam et tractationem, eumque teneri in conscientia ad reparanda damna, quae ex neglecta diligentia res passa fuerit. Et quamquam, si in solo conscientiae foro res agitur, commodatarius obligandus ad reparanda damna non est, nisi culpam theologicam commiserit: tamen voluntarius neglectus diligentiae ei est theologicè culpabilis, et postquam iuridice probata fuerit culpa etiam mere iuridica, etiam in conscientia compensationem sibi impositam facere tenetur.

R. 3. Commodatarius non potest alium rei usum facere, nisi quem concessit commodans. Quapropter si alium usum facit, periculum rei in se sumit; atque si in illo usu non-concesso res damnum patitur, hoc damnum etiam sine ulla culpa theologica commissa commodanti compensare debet. In quo videntur cum iure naturali positiva iura consentire. Cf. ius Germ. § 603 atque auctoris ad eam notas; Gall. art. 1881.

846 R. 4. Damnum autem illud, quod ex usu rei concesso natura sua sequitur, *certo* non tenetur commodatarius compensare. Fortuita damna, quae in usu concesso oriuntur, secundum ius Germ. non tenetur ferre commodatarius, sed rei dominus: idque in foro conscientiae plane dicendum est: quapropter si quae leges positivae aliter statuunt, hae in conscientia non videntur obligare nisi post iuridicam condemnationem. Obligare possunt antea, si consuetudo loci legem aliter interpretata sit, vel ex consuetudine ipse contractus sic intelligatur, ut commodatarius omne in seumat periculum fortuitum. Verum id iustum vix erit, nisi *longior* usus rei concedatur.

Ius Gallic. damnum ferendum dicit a commodatario, 1) quando ipse *parcens rebus suis* alienam permiserit perire; 2) quando in contractu commodati res tradita *certi pretii aestimata* fuerit, nisi in hoc casu contrahentes periculi cautionem a commodatario excluserint (art. 1882 sq.).

847 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ausonius certe adhibet equum alterum ad usum non concessum. Nam etsi forte Agricola interrogatus illum usum etiam concessisset, re ipsa eum non concesserat. Quapropter ex hac ratione censeo omnino Ausonium per se esse reparationi damni obnoxium.

R. 2. Quod ad alterum equum pertinet, cuius fecit usum solummodo concessum, casum fortuitum ferre Ausonius non tenetur. Idque non solum non tenetur, si equus apud Agricolam eodem modo periisset, sed ne tum quidem tenetur, quando apud Agricolam in tuto collocatus fuisset. — Verum si Ausonius, exorto incendio, graviter neglexit curam habere equi eumque salvare potuit: sane tenetur ad pretium Agricolae solvendum; ex iure Gall., saltem post iudicis sententiam, iam ex hoc solo, quod forte res suas potius salvaverit quam equum commodatum (cf. supra n. 846).

R. 3. Ex eo, quod fortasse ambo equi apud Agricolam periissent 848 incendio, si Ausonio commodati non fuissent, aliquis concluderet, quando de hoc constet, ne priorem quidem equum, i. e. eius pretium, ab Ausonio Agricolae reddendum esse, eo quod ex commodato nullum passus sit damnum, illud solum damnum passus, quod alias fuisset passurus. — Haec, ut fateor, quandam ostendunt aequitatis rationem, cur Agricola Ausonio indulgeat. Verum in rigore censeo Agricolam prioris equi pretium ab Ausonio postulare posse, cum re ipsa non perierit ex incendio, sed ex usu, qui commodatario non erat concessus. Hinc, statim atque equus ille inutilis evaserit atque periit, ius acquisivit Agricola ad pretium sibi ab Ausonio solvendum, neque ius illud periit propter subsequens incendium. Insuper saepissime incerta res est, num incendium subsequens tam certo equum illum apud Agricolam perdidisset, quam apud Ausonium perdidit alterum.

COMMODATUM VEL DEPOSITUM.

Casus. (262)

Fulvius ruri degens in loco a via ferrea dissito ad gravissimum negotium peragendum cito in urbem longe distantem proficisci debet. Ascenso equo valido pergit usque ad locum viciniorem, quo via ferrea uti possit; ibique tradit Albino equum, permittens eius rationabilem usum, dum post quindecim dies revertatur. Albinus gaudet, cum pluribus quam habet equis indigeat. Verum post aliquot dies omnes equi morbo pessimo inficiuntur et occidi debent. Ex quo Albinus concludit equum Fulvii suos infecisse atque ab hoc damni reparationem postulat, cum e contrario Fulvius suum equum apud Albinum infectum esse contendit atque huius pretium ab Albino petit. QUÆRITUR 1° quomodo depositum eiusque obligationes distinguantur a commodato.

2° quis damnum ferre debeat in casu.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Depositum fit in favorem deponentis, 849 neque per se confert facultatem utendi re depositario.

R. 2. Unde fit, ut depositarius per se ad minorem diligentiam teneatur circa rem quam commodatarius. Atque leges positivæ in deposito *gratuito* non ad maiorem diligentiam depositarium obligant, quam sit ea, quam de rebus suis quis habere soleat. (C. Germ.

§ 690, Gall. art. 1927 sqq.): aliter, si depositarius servat res pro mercede. — Si in solo foro conscientiae de damno ferendo agitur, etiam hic requiritur et sufficit culpa theologica gravis, ut obligatio adsit damni reparandi.

R. 3. Accidere etiam potest, ut sive deponens sive commodans per rem, quam alteri tradit, huic damnum creet: quod fit imprimis, quando res sive commodata sive deposita vitiosa est atque proprias res commodatarii vel depositarii inficiens corrumpit. In quo casu *ius Germ.* inter commodantem et deponentem sic distinguit, ut commodans damno reparando obnoxius fiat tantum ex directa deliberatione et ex *gravi* neglegentia (§ 529 *Vorsatz und grobe Fahrlässigkeit*), deponens obnoxius sit reparationi damni ex re deposita oriundi, nisi a) vitium rei depositario notum fecerit vel illud ei notum fuerit, aut nisi b) constet deponentem vitium rei neque novisse neque nosse debuisse (§ 694). Ius Gall. (art. 1933) ea damna supponit reparanda esse per depositarium, quae *per eum* („*par son fait*“) orta sint; deponentem obnoxium facit reparandis omnibus damnis, quae depositum depositario causaverit (art. 1947). In utroque casu in foro conscientiae videndum est, utrum adfuerit culpa gravis theologica, quae ex voluntaria neglegentia in deponente facilius adest quam in commodante. Alias autem positivae leges regionum diversarum, postquam res ad forum publicum delata fuerit, observandae sunt.

850 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Casus propositus ad normam *depositi* diiudicandus est, non ad normam commodati. Nam initus est contractus rogatu Fulvii, ut hic rem suam, equum, ad tempus in tuto collocaret, non rogatu Albinus, usum equi sibi utilis postulantis. Quod vero etiam Albino utilitas quaedam offerebatur, hoc in contractu secundarium est et per accidens.

R. 2. Unde fit, ut coram lege Fulvius facilius cavere debeat etiam sine culpa theologica de damno, si quod ex vitio sui equi causatum fuerit; et ut Albinus facilius a damno reparando excusetur, si quod sine sua culpa gravi theologica ex condizione stabuli vel consortio equorum morbidorum equo Fulvii causatum fuerit.

R. 3. Antequam res iuridice componatur, in solo foro conscientiae neuter ad reparandum alteri damnum obligari potest, eo quod de neutrius theologica culpa gravi constet.

Sed, re per iudicem definita, nisi in facto iudex erraverit, eius iudicio, saltem si fuerit sententia iudicialis suprema, etiam standum est in conscientia.

CUSTOS PECUNIARUM PUBLICARUM INDUSTRIUS SED PARUM FIDELIS.

Casus. (268)

Elpidius, in munere publico constitutus, publicas pecunias cotidie affluentes habet custodiendas. Cum fieri possit, ut per tres vel etiam sex menses pecuniae relinquantur otiosae, post rationes modo redditae sumit pecuniae sum-

nam, ut suo nomine cum ea negotietur. Quod saepius optime cessit in lucrum satis magnum, quod Elpidius sibi retinet. Sed demum infelici casu damnum 10 000 mc. patitur. Quod, cum reparare nunc non possit, ne detegatur, rationes librorum sic mutat, ut accepta et expensa appareant aequalia, neque defectus „cassae“ animadvertatur.

QUAERITUR 1° ad quem pertineant lucra et damna, quae Elpidius fecerit.

2° potueritne Elpidius arte illa uti.

Solutio.

AD QUAESITUM 1um R. 1. Generatim superiores auctoritates publicae, nedum consensum dent ad usus pecuniarum, quae collectae fuerint et custodiendae sint, dissentiunt et prohibent talem usum. Quare ne implicate quidem vel etiam interpretative ea voluntas aderat, vi cuius Elpidius potuisset conari nomine fisci agere. Ergo cum pecuniam sumeret et cum ea negotiaretur, sumpsit rem alienam atque cum re aliena negotium suo nomine exercens lucrum fecit. Quod lucrum Elpidii industriae, non pecuniae qua tali adscribi debet. Unde dubium non est, quin Elpidius lucrum, quod fecit, percipere et sibi retinere possit, utut iniuste egerit erga fiscum, de eius pecuniis contra voluntatem supremi administratoris disponendo. ;

R. 2. Verum sicut lucrum facere potuit, ita etiam damnum ferre debet. Quapropter certissime debitor est et manet illorum 10 milium mc. Nam si iam commodatarius propter usum rei, quem ultra concessionem sibi usurpat, de damno fortuito cavere debet, a pari vel a fortiore depositarius, cuius nullus rei custodiendae usus est concessus.

AD QUAESITUM 2um R. 1. Elpidius certo illicite egit alienas pecunias usurpando, magis etiam in periculum inducendo. Quod generatim a peccato gravi nequit excusari. Solummodo in extraordinariis circumstantiis, si esset in momentanea aliqua necessitate et simul plane *certus esset* se brevi omnino tempore reponere pecuniam posse neque interea periculum esse, quin tamquam de fraude commissa deprehenderetur: non auderem Elpidium *gravis* peccati arguere, si summam aliquam usurparet, mox, uti dixi, restitutus. Nam in hoc casu neque damnum neque damni periculum fisco infert.

R. 2. Sed Elpidius, postquam iniuste usurpaverit pecunias fisci idque infelici eventu, iam in gravissimo discrimine est, nisi factum suum tegat.

Nihilominus mendacio sive verbali sive reali uti non licet. Quare si libros rationum *falsificat*, etiamsi habet intentionem damni quam primum reparandi, semper peccatum committit mendacii.

Insuper autem animadvertere debet se tali falsificatione sese gravissimae poenae periculo exponere atque hac etiam ratione committi posse peccatum.

Certo autem graviter peccat, si in quacumque falsificatione, etiam alicuius rei ex se levis, damni reparandi voluntatem non habet.

MANDATUM. — NEGOTIORUM GESTIO.

Casus. (264)

Avelinus principalis adiutor Braulii, viri industrialis et potentis, ab hoc, cum ad breve tempus peregre proficisci deberet, accipit mandata in certis rebus negotia pertractandi. Sed cum ex inopinato absentia Braulii longior fiat, occurrunt negotia gravissima, de quibus Avelinus nullum habet mandatum, sed quae urgent, nisi magni omnino lucri occasio praetermittatur, neque tamen sine periculo damni sunt. Avelinus ea tractanda assumit nomine Braulii atque de re feliciter gesta laudem sibi meruit atque liberalem remunerationem. — Alias, simili occasione recurrente, Avelinus damnum fecit 2000 mc.; quod Braulius postulat, ut ex media parte ab ipso Avelino feratur.

QUAERITUR 1° quid sit mandatum, quid negotiorum gestio eorumque condiciones.

2° quid iuris sit in casu proposito inter Avelinum et Braulium.

Solutio.

853 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Mandatum contractus est, quo unus alteri negotium gerendum sive in specie sive in genere committit, alter hoc negotium vel haec negotia alieno nomine gerenda suscipit: quod vel gratuito vel pro mercede fieri potest. — Generatim id scripto committitur, quo mandatarius fidem facere possit.

R. 2. Mandans tenetur rata habere, quae mandatarius vi mandati egit. — Ipsi mandatario, si cum mandati executione periculum coniunctum est, mandans compensare debet damnum forte exortum, saltem si mandatum erat gratuitum: nam si pro mercede, res pendet a conventionione. Ius Gall. etiam in hoc casu per se obligat mandantem ad praestandam indemnitatem (cf. art. 1999 et 2000).

R. 3. Mandatarius debet se continere intra limites mandati. Quae in exsequendo mandato culpabiliter causavit damna in mandato non contenta, haec ipse resarcire debet sive mandanti sive aliis. Quae extra limites mandati agit, per se proprio agit nomine atque pro iis cavere debet, non mandans, nisi forte eius voluntatem praesumpserit atque propter mutata adiuncta iure praesumere potuerit, vel is acta rata habeat. (Cf. Ius Germ. § 665.) Ius Gall. postulat, ut ad praesumptionem ex parte mandatarii accedat mandantis ratihabitio saltem tacita (art. 1998).

R. 4. Mandatum semper revocari potest ex parte mandantis, renuntiari ex parte mandatarii, ita tamen, ut non *causetur* aliquod damnum.

854 R. 5. Negotiorum gestio eo differt a mandato, quod negotium alienum tractandum *non commissum sit*, sed ex praesumpta domini voluntate *suscipiatur*: quod etiam positiva lege in compluribus casibus permittitur, imprimis ad avertenda gravia damna a domino impedito, et ad tractandum negotium, cuius tractandi domino impedito incumbit obligatio.

In quo casu, quando negotiorum gestor prava voluntate vel gravi negligentia peccat, domino damna causata reparare debet; alias non debet, immo dominus ea, quae ex ipsius voluntate rationabiliter praesumpta ille egit, rata habere debet.

R. 6. Ex naturali aequitate vel ex positivis regionis legibus pro labore assumpto negotiorum gestori debetur merces; quare, ubi leges positivae id statuunt, iure suo eam postulare potest; semper tamen postulare potest damni et expensarum compensationem.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Avelinus, si cognoverit domini sui in-⁸⁵⁵ dolem, in priore casu recte potuit negotia tractanda suscipere.

R. 2. In posteriore casu eo magis rationabiliter praesumpsit domini voluntatem; neque propter infelicem eventum non praevisum agendi ratio Avelini irrationabilis evadit, si modo Avelinus a gravi negligentia immunem se servaverit.

Quapropter, ut ex supra dictis colligitur, ubi ius Germanico simile viget, iniquum est Braulium petere, ut Avelinus mediam partem damni ferat seu compenset. Qui potius si diligenter egit atque ultra officii labores extraordinarios labores subiit, non pro expensis solum, sed etiam pro labore suo iuste postulat aliquam mercedem, si eiusmodi labores pro mercede fieri solent. (Cf. etiam Plank, *Comment. ad ius Germ.* ad § 683 not. 1.)

Ubi vero ius Gallicum vel simile viget, non aequum quidem est, damna in mandatarium conicere, at contra rigorosam iustitiam non est, cum mandatarius sciverit vel scire debuerit se extra limites mandati agentem pericula omnia in se sumere.

DISPOSITIO CIRCA REM ALIENAM SINE MANDATO.

Casus. (265)

Caius, civis Trevirensis, extra urbem emit frumenta eaque apud Titium in pago deposuit, suo tempore Treviros vehenda. Titius frumentum saltem aequè bonum possidet Treviris. Ut igitur Caius expensis parcere possit, statuit Titius ex suo frumento eandem copiam tradere, atque Caii frumentum apud se depositum vendit, alioquin suum frumentum Treviris conditum venditurus. Sed antequam Caio frumentum traderetur, Titii horreum Treviris existens cum omni frumento incendio perit. (Ex Reuter, *Theol. mor.* III, 176.)

QUAERITUR, utrum Titius possit pecuniam pro vendito pretio retinere, ita ut Caius damnum ferat, an Caio reddere debeat, totum damnum solus passurus.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Si Titius Caio voluntatem suam indicasset,⁸⁵⁶ isque consensisset, considerari potuerit permutatio frumenti perfecta, ita saltem ut Titius Caii frumentum pro suo possit considerare et ut suum vendere, cum obligatione ei ex suo frumento Treviris existente illud compensandi. — In quo casu Titius posset pecuniam acceptam

retinere, et Caius damnum ferre deberet. Id facilius colligi potest ex similitudine contractus emptionis et venditionis, si hunc secundum ius Romanum consideramus; secundum quod consensu facto periculum rei etiam ante traditionem transit in novum dominum, i. e. emptorem; similiter igitur hic post consensum a Caio datum periculum frumenti Trevis exsistentis transiisse censi potest in Caium. — Difficilius res expediatur secundum ius Germaniae, ex quo rei venditae periculum in emptorem non transit nisi post traditionem. Nihilominus, cum veram venditionem et emptionem non habeamus, sed depositum atque dispositionem circa rem depositam, hanc dispositionem seu permutationem depositarius etiam nomine deponentis facere potuit, adeoque rem suam *suo* nomine tradere atque idem ipse nomine *deponentis* accipere seu permutationem perfectam reddere poterat: in quo casu sane periculum transire debet in eum, qui rei dominus factus fuerit, seu in Caium deponentem.

857 R. 2. Nunc vero permutatio frumentorum facta nondum est, sed solum proposita. Titius quidem vendens egit ex praesumpta Caii voluntate; sed vendidit frumentum etiam tum alienum, atque pretium receptum *iure* pertinet ad Caium, etsi pro nunc in ea condicione sit, ut mox transire possit in dominium Titii.

R. 3. Quapropter cum, post exortum incendium, Caius sine dubio non amplius consentiat in permutationem, nihil restat, nisi ut dicamus omne frumentum periisse Titio; Caio servari ius ad accipiendum pretium frumenti venditi. Atque ita in foro externo fore ut causa decidatur videtur omnino certum esse.

R. 4. Reuter l. c. huic solutioni plane assentitur dicens: „Probabilius damnum ferendum est a Titio depositario; nam Caius, deponens apud eum, non censetur consentire in commutationem, nisi cum obligatione, ut Titius depositarius sua frumenta tradat, sicut deponentis Caii frumenta occupavit et vendidit. Si dicas: ‚si res deposita inciperet deteriorari, et depositarius ex praesumpto domini consensu eam venderet, quando dominus moneri non potuit, pretium autem sine culpa depositarii auferretur, damnum ad deponentem pertineret; ergo a pari in nostro casu‘ — resp.: Non est paritas; nam *frumenta* Titii nunc combusta remanserant semper sub dominio Titii, cum Caius non praesumatur consensisse in permutationem, nisi sub condicione, ut traderentur sibi Titii frumenta; sed *pretium* proveniens ex re deposita vendita erat sub dominio deponentis, *cuius nomine* [in suppositione casus obiecti] depositarius rem, quae incipiebat deteriorari, vendidit. In altero casu, i. e. nostro, Titius egit *nomine suo*, cum Caius deponens non censeatur absolute consensisse.“

COMMODATUM ET MUTUUM — DISCRIMEN.

Casus. (266)

Asturius Celsus adiens: Commoda mihi, inquit, mille marcarum; subito debeo solvere debitum; post hebdomadam ipse solutionem eorum, quae mihi

debita sint, recipiam atque tibi reddere potero. — Similiter Benno facit ex alia prorsus ratione, et expresse petit mille mc. in moneta aurea. Scis, inquit, patrem sponsae meae esse hominem singularem; me hodie visitaturus est; nisi apud me actu inveniatur summam auri, periculum est, ne filiam suam mihi deneget. Cognovisti tamen statum meae fortunae, quod satis magnam partem habeam *obligationum et actionum*. Post unum alterumve diem tibi reddam.

Utrique Celsus morem gerit. Sed uterque infortunio tangitur: Asturio, antequam domum sit reversus, clam sublata est summa, quam in sacculum absconderat; Bennoni postero die, cum sub vesperam restituere cogitaret, furto pecunia ex arca auferitur. Concludunt pecuniam utpote Celso debitam ei ut domino periisse, seque a restitutione esse immunes. Celsus autem cum per tres menses expectasset frustra pecuniam sibi reddendam, serio monet, ut sibi cum usuris consuetis pecunia redderetur.

QUAERITUR 1° quid discriminis sit inter commodatum et mutuum.

2° debeatne Celso pecunia illa reddi.

3° quid de usuris, quas postulat, solvendis sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Mutuum pro obiecto habet res fungibiles ⁸⁵⁸ seu eas, quae primo usu consumuntur; commodatum autem non eas res, quae primo usu consumuntur, vel saltem non *ut* eas res pro obiecto habet, sed eas, quae utilitatem seu usum habeant salva eorum substantia.

R. 2. Unde sequitur in mutuo transire ipsas res individuales, cum primum traditae sint, in dominium mutuatarii, sed cum obligatione easdem res in suo genere, seu similes res eiusdem qualitatis, numeri et mensurae reddendi postea. In commodato autem res ipsa individua manet in dominio commodantis; commodatarius obligationem eam diligenter custodiendi et ipsam rem individua postea reddendi habet.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Totum responsum pendet ab eo, utrum ⁸⁵⁹ habeatur in propositis casibus commodatum an mutuum. Si commodatum, Celsus mansit dominus, eique res furto sublata periit. Si adfuit mutuum, non Celsus, sed mutuatarii evaserunt domini pecuniae, adeoque illis periit, neque propterea a solutione erga Celsum liberantur.

Quod autem verbo „Commoda mihi“ usi sunt, quaestionem non solvit. Nam verbo commodandi etiam utuntur non raro pro mutuo; cuius exemplum habes in S. Scripturae parabola illa amici, a quo amicus petiit tres panes commodatos, qui sine dubio erant mutuo dandi, utpote ad consumptionem ipso illo vespere destinati.

Pecunia autem recensetur inter res fungibiles seu primo usu consumptibiles, cum destinetur ad expendendum: quae est consumptio moraliter intellecta.

R. 2. Quibus dictis patet Asturium voluisse habere et accepisse pecunias ad eas expendendas — voluit enim eas expendere in solvendum debitum — adeoque eas per traditionem ipsam transiisse in Asturii dominium. Quapropter cum furto auferrentur, *ipsi* aufere-

bantur et perierunt, non Celso. Celsus igitur recte postulat restitutionem.

860 R. 3. Casus Bennonis non ita certo pro mutuo habendus est. Nam revera non intendit pecuniae usum ut rei primo usu consumptibilis. Voluit et petiit has ipsas pecuniae species ad ostentationem, atque ipsos nummos individuos, quos accepit, videtur reddere voluisse. Quod si ita est, potius commodatum habemus quam mutuum; neque Benno tenetur ad reparandum damnum, quod furto pecuniae illatum est, nisi neglegentiam culpabilem admiserit. — Verum, si hunc suum animum Celso non satis clare manifestaverit, in foro externo videtur Celso ius manere exigendi, ut contractus consideretur et tractetur ut contractus mutui. Attamen in solo conscientiae foro censeo satis constare atque pro expressa habendam esse Bennonis intentionem solummodo nummos commodandi.

861 AD QAESITUM 3^m R. 1. Contractus mutui ex natura sua est gratuitus. Sed quia hodiedum pecunia instrumentum est, quo, adiuncto labore vel arte et industria, lucrum facile percipiatur: temporanea cessio pecuniae alteri facta pretio aestimabilis habetur, neque amplius iniustitiae reus haberi ille debet, qui pro pecunia mutuo data moderatum fenus exigit.

R. 2. Si de fenore eiusque mensura nihil conventum est in contractu mutui, ex se mutuarius non tenetur fenus solvere. Ita dici debet, si secundum solum ius naturale causa decidenda est: ita etiam in iure positivo Germ. (cf. § 608 et 609). Si quae alia iura positiva aliter disponunt, hae leges in suis locis respiciendae sunt, vel etiam consuetudo vim legis obtinens.

R. 3. In nostro igitur casu de obligatione solvendi fenus certo non constat; neque Celsus ius exigendi habet, nisi lege sui loci iuvetur.

MUTUUM ET FENUS.

Casus. (267)

Achatius, qui in nosocomio decumbit et alioquin vir bonus videtur esse, sacerdoti tamen, qui curam aegrotorum gerit, ab aliis describitur ut vir tenax, qui ad augendos redditus suos diversas pecuniae summas mutuo dare soleat, sed fenus annum satis magnum, modo 6%, modo 8%, modo 10% et ultra percipiat: propter quod apud multos non bene audit. Sacerdos secum reputat, quid sibi agendum sit in excipienda Achatii confessione, tum si se accusaverit excessus in percipiendo fenore commissi, tum si de ea re omnino sileat.

QAERITUR 1° quae sint causae fenoris percipiendi et quanti percipiendi.

2° quodnam consilium in causa Achatii confessario capiendum sit.

Solutio.

862 AD QAESITUM 1^m R. 1. Causa generalis, quae communiter adest neque in singulis casibus probetur oportet, sed in ipsa pecunia in

coniunctione circumstantiarum nostrorum temporum et condicionis oeconomicae nititur, pendet quoad determinandam quantitatem ab aestimatione communi, vel, si leges hac in re exsistunt, a determinatione legali.

R. 2. Ut autem taxam legalem vel consuetudine determinatam excedere liceat, requiruntur causae speciales, quae ostendant *pluris* interesse pecunia ad tempus privari. Quae causae sunt *antiqui tituli*, ob quos theologi licere dixerant aliquam usuram ex mutuo percipere, iique *consueto graviores*; videlicet:

1) damnum emergens, si maius damnum ob carentiam suae pecuniae mutuatori re vera immineat: quod integrum a mutuatario ut sibi compensetur mutuator petere potest; nemini enim officium, quod alteri praestat, debet nocere. Cf. S. Alph. III, 769 sq.; Aertnijs l. 3 n. 456.

2) lucrum cessans, si nimirum re ipsa pecuniae carentia causa sit, cur mutuator lucrum non faciat, quod alias facturus esset. Verum si praeter pecuniam laborem impendere deberet, saltem lucri pars labori tribuenda, neque hanc partem sibi compensandam postulare potest a mutuatario: minus etiam lucrum probabile pro lucro certo ponere potest. S. Alph. *ibid*.

3) periculum sortis: ex quo fit, ut, si consueto periculosior sit negotiatio, in qua pecunia adhibeatur, vel mutuatarius personaliter parum fidus, propter hoc solum periculum annum lucrum maius stipulari iuste possit: neque propterea mutuator impeditur, quin possit, si periculum non evaserit factum reale, postea totam sortem etiam recipere. In quo casu sane lucrum habebit magnum; verum si periculum transierit in reale damnum, loco lucri detrimentum satis magnum incurret. Quantum autem hoc titulo recipere sine iniustitia possit, id diverse determinandum est ex periculi magnitudine. Est enim illud auctuarium pretium quoddam assecurationis, quod mutuator solvere deberet, si cum tertio quodam de assecuratione suae sortis contraheret. Quae res cum aleae subiaceat, suam habet latitudinem.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In ordinariis circumstantiis lucrum annuum censetur 4—5%, ita ut iam ad iustificandum lucrum 6% aliquid speciale accedere debeat, v. g. occasio insolita feliciter negotiandi vel minor rei mutuo traditae securitas. Imprimis quoad ultimam rationem, defectus securitatis seu periculum rei mutuo traditae non commune adesse debet, idque maius, ut permitti possit perceptio 8% vel 10%. Nihilominus eiusmodi circumstantiae, raro quidem, adesse possunt, ex quibus non 10 tantum, sed longe plures, 20 centesimae et amplius evadant iustae.

R. 2. Unde patet non praepropere Achatium esse damnandum, sed esse examinandum. Ita etiam „spectatis circumstantiis temporum et raritatis pecuniae“ a S. Officio dimissa est seu tolerata praxis alicubi invecta percipiendi 8%: 18 Dec. 1872; cf. *Theol. m.* I, 1108 notam.

R. 3. In casu Achatii consuetudo non videtur afferri posse, alioquin Achatius apud alios non male audiret: sed circumstantiae particulares possunt adesse. Quodsi adfuerint, detractores dedocendi sunt. Si vero non adfuerint, Achatius autem in bona fide versatus nihil circa hanc rem confitetur, tota res pendet a prudentia confessarii, utrum videlicet certo sperandus sit monitionis fructus, an peiora sint timenda. In posteriore casu conandum est, ut alio modo scandalo, si quod sit, medeatur, atque res ipsa silentio praetereunda, imprimis si Achatius sit moribundus.

FENUS IN MUTUO QUOMODO AB ECCLESIA PERMISSUM.

Casus. (268)

Veranus confessarius, si incidit in paenitentes religionis exercitii neglegentes atque augendis divitiis plus aequo intentos, eos accurate examinat, etiam de percepto fenore ex mutuo, iisque speciatim inculcat Ecclesiam tolerare quidem nostra aetate hanc praxim, sed definitivo iudicio non approbasse, atque paenitentem sibi promittere debere se, cum primum Ecclesia eam praxim reprobaverit, ilico a percipiendo fenore velle desistere perceptumque reddere. Sic multos offendit atque non-absolutos dimittit.

QUAERITUR 1° quid sibi velit clausula a S. Sede addita: „*dummodo parati sint stare mandatis Ecclesiae*“.

2° quid de agendi modo Verani sit dicendum.

Solutio.

864 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum praeterito sacculo S. Sedes, de lucro annuo ex mutuata pecunia percipiendi interrogata, saepius responderet fideles, qui moderatum lucrum percipiant, non esse inquietandos, atque severiores confessarios redargueret: consuevit re vera hanc restrictionem addere: „*dummodo sint parati stare mandatis Ecclesiae*“, atque adeo viam apertam reliquit aliquando retractandi permissionem nunc datam.

R. 2. Haec autem, si umquam futura sit, retractatio sane non fiet sine causa. Atque cum, nisi mutatis *penitus* condicionibus hodiernae oeconomiae, ratio retractandi vix appareat, illa autem oeconomica mutatio fortasse numquam, saltem non proxime, sit futura: non est cur paenitentes in speciales timores vel conscientiae angustias conciantur. Sufficit, ut generaliter parati reperiantur fideles ad obsecundandum praeceptis Ecclesiae.

865 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Veranus imprudenter agit quemlibet paenitentem de percepta usura examinando. Immo etsi agatur de re illicita, ne tum quidem semper expedit interrogando perturbare bonam fidem. Quando enim paenitens rem obiective malam fecisse deprehenditur nihil suspicatus de malo, ratio autem sit putandi eum de rei veritate edoctum in gravem casurum esse tentationem, cui fortasse succumbat, interrogatio et monitio omittenda est. Magis etiam

omittenda est in eiusmodi paenitentis condicione, si agitur de re non prohibita sed quae ut in posterum prohibeatur, possibile est. Ergo saepissime praestabit contentum esse, si paenitens in genere voluntatem manifestet abstinendi ab omni gravi peccato seu ab omni re, quae sive lege naturali-divina sive lege positiva sub gravi fuerit prohibita.

R. 2. Peius etiam Veranus addit interrogationem, num paenitens paratus sit fenus perceptum reddere, si forte Ecclesia permissionem suam retractaverit. Nam Ecclesia sane hanc restitutionem impositura non est. Cum hucusque titulus legitimus, saltem probabilis, adfuerit, lucra percepta restituendi nulla est ratio, etiamsi in posterum titulus legitimus defecturus sit. Nam Ecclesia non permisit, ut iniusta perciperentur et ad tempus retinerentur; sed iudicavit ex circumstantiis hodiernis saltem probabile esse titulum exsistere iustum, ideoque nunc lucrum percipi et retineri posse; quando vero in futuro per iudicium Ecclesiae constiterit ex mutatis circumstantiis lucrum percipiendum evasisse denuo iniustum, lucrum *ab eo tempore* non amplius percipi posse.

VENDITIO (I).

Casus. (269)

Evagrius equum emendum quaerit. Cum in foro publico ex multis eum elegerit, qui sibi videbatur aptus esse, de pretio tractat. Venditor, qui animadvertit Evagrium equi specie captum esse, pretium boni equi summum postulat atque facile obtinet, quamquam equus altero oculo caecus erat; quem defectum venditor non aperuit, sed potius equum ita constituit, ut defectus ille in oculos non incurrat. Vix e foro egressus, Evagrius videt, qualem equum habeat; quare contendit se utpote deceptum contractum rescindere posse.

QUAERITUR 1° ad quid teneatur venditor quoad manifestandos defectus.

2° quodnam ius competat emptori propter rei emptae defectus.

3° quid ad casum sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Defectus substantiales dicuntur qui rem emptori reddunt nocivam vel notabiliter inutilem; alii dicuntur accidentales. Possunt autem aliquando defectus in se non substantiales tales fieri relate ad certum finem manifestatum, quem emptor intendit.

R. 2. Quando quaeritur de manifestando defectu, supponitur defectum non esse ex sese manifestum. Verum illud, „manifestum vel non manifestum esse“ complures habet gradus. Manifestum enim saepe sumitur esse non solum illud, quod statim in oculos incurrat, sed etiam id, quod facile potest cognosci. At hac in re homines periti facile quaedam cognoscunt, quae non ita facile cognoscunt alii; immo homines valde imperiti ne id quidem facile cognoscunt, quod

communiter cognitu facile est. Hinc sequitur etiam in contractu venditionis defectus manifestos vel non manifestos sumi debere relative secundum condicionem ementis.

R. 3. Defectus igitur substantiales, qui ex se manifesti non sunt, semper manifestari debent; si ex se manifesti sunt, plenius manifestentur oportet iis tantum, quos apparet sive ex interrogatione sive alia ratione ita rudes vel imperitos esse, ut etiam manifesta non advertant.

R. 4. Defectus, qui parvi momenti sunt et in se et relate ad finem emptoris, manifestandi obligatio est, si venditor interrogatur; alias stricta obligatio non est, si modo pretium ratione defectus minuitur neque *dolose* defectus occultetur.

867 R. 5. Ius Germanicum (§§ 459 sqq.) fere eadem exprimit, quae ex modo dictis iure naturali venditori imponuntur. Videlicet venditor respondere debet pro omnibus defectibus, qui usum rei venditae consuetum vel a contrahente postulatum illusorium reddant vel minuant, non tamen de levioribus, neque de iis, quos emptor, dum emeret, novit. Si vero emptor nosse quidem poterat defectus, sed ex gravi negligentia re ipsa non noverat, venditor respondere de iis non tenetur, nisi vel eos dolose occultaverit vel interrogatus eos adesse negaverit. — Ius Gall. breviter dicit venditorem teneri quoad defectus occultos qui rem reddant inutilem vel viliores, non teneri quoad defectus manifestos (art. 1641, 1642). Quae in foro conscientiae diversimode applicanda sunt. — In emptione et venditione animalium obligationem venditoris leges restringunt ad *certos* defectus eosque principales intra *certum* tempus detegendos. (Ius Germ. § 481 sqq.; ius Gall. lex 2 Apr. 1884.)

868 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si agitur de defectibus substantialibus vel maioribus, venditor ex iure naturali emptorem plane indemnem facere debet; ex iure naturae sufficit *contractum rescindere*, neque ad amplius emptor ius habebit, nisi forte per accidens grave damnum passus sit, quod venditor poterat praevidere.

R. 2. Si quid amplius ex iure positivo conceditur, emptor eo uti poterit. — In iure Germanico emptori optio datur postulandi vel contractus rescissionem vel pretii diminutionem vel indemnitatem *ex contractu non impleto* (§ 462, 463); in quibusdam *animalibus* venditis sola rescissio contractus postulari potest (§ 487).

869 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quidquid statuitur legibus positivis regionis, venditor iure naturali saltem tenetur ad diminuendum pretium. Quare si Evagrius tantum solvit, quantum solvi solet pro equo omni defectu carenti, certe ius habet in conscientia, ut partem pretii recipiat.

R. 2. Ad aliud autem stricto iure non videtur venditor obligatus esse, siquidem agitur a) de defectu ex se non-occulto, b) neque de defectu, quem abesse venditor affirmaverit, vel quem emptor ordinaria diligentia cognoscere non potuerit, c) neque, ut videtur, de defectu dolose occultato.

R. 3. Nam si ita egerit venditor, ut *dolose* occultaret defectum vel interrogatus responderet equum omni defectu esse immunem, Evagrius ius habet ad rescindendum contractum aut ad plenam indemnitatem.

VENDITIO (II).

Casus. (270)

Dioscorus, mercaturam agens in victualibus, lac aqua miscet, farinae triticeae aliam ex fabis factam addit, oleum ex nucibus expressum pro oleo olivarum vendit, atque ita alias res adulterare solet vel nomine ementito vendit. Increpatus a confessario dicit se ita agere debere, ut modicum lucrum habeat, neque alios venditores a similibus artibus abstinere.

QUAERITUR 1° quae qualisque iniustitia committatur per rerum venalium adulterationem.

2° possitne Dioscori agendi ratio excusari et permitti.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Imprimis graviter contra iustitiam peccatur *nociva* adulteratione rerum, quae ad victum pertinent; vel etiam ea, quae finem rei notum pessumdat. Immo in tali agendi ratione aliae malitiae possunt accedere, v. g. sacrilegii malitia, si agatur de adulteratione vini ad usum Missae destinati, qua sacra actio liturgica fiat vel invalida vel dubia vel etiam utcumque graviter illicita.

R. 2. Neque ab iniustitia pro rerum diversitate graviore vel leviori excusari potest adulteratio, etsi non proprie nociva, tamen eius rei, quae expresse pura postulatur et pro pura expresse venditur. In quibus casibus per se contractum licebit rescindere.

R. 3. In aliis casibus res fere reducit ad *pretii iustitiam*. Iniustum videlicet est exigere vel recipere tantum pro re adulterata et viliori, quanti valeat res pura. Si igitur pretium proportionate diminuitur, vix aliud restat, quam ut videatur num emptoribus gravis creetur displicentia vel mendacium veri nominis committatur. Quod non necessario adest; nam communi usu ordinarium rei nomen imponitur etiam rei cum altera aliquantum mixtae. Quapropter si mixtio non est notabilis neque pretium, etiam habita ratione mixtionis, ultra mensuram iustam: in hisce casibus extra suppositionem in R. 1 et R. 2 factam res facilius transmitti potest.

Cf. S. Antonin. p. 2, tit. 1, c. 17, § 4; S. Alph. III, 820; Noldin II, n. 579; *Th. m.* I, 1112.

R. 4. Lege quidem positiva adulterationes in rebus cotidiano usui omnium destinatis aliquando severius prohibentur atque poena gravi puniuntur. Quod tamen non impedit, quin pro conscientiae foro regulae modo datae adhiberi possint, antequam eiusmodi adulterandi ars ad forum externum deducatur.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quod ad lac attinet, id communiter habet pretium in foro fixum: quod sane statuitur pro lacte puro. Qua-

propter facillime per aquae mixtionem iniustitia ratione pretii committitur. Nihilominus considerandae sunt peculiare circumstantiae. Nam v. g. si Dioscorus habet lac communi specie pinguius et aquae mixtione exigua reducit id ad qualitatem communem; existimo Dioscorum excusari, maxime si vera sint, quae praetendat: alioquin potius cogeretur *infra* commune pretium vendere, siquidem commune pretium sit pro rebus qualitatis communiter occurrentis.

R. 2. Similiter dic de adulteratione farinae. Generatim enim haec prohiberi debet; attamen in peculiaribus adiunctis ista prohibitio non est nimis urgenda. — Graviter tamen interdicenda erit, si agatur de farina, ex qua coquantur panes orbiculares pro Missae sacrificio adhibendi.

R. 3. Ex se gravius videri potest, quod res plene altera pro altera vendatur. Verum etiam in hoc videndus est usus et consuetudo. Nam si communis usus fert, ut certae res vocentur nomine emendicato e re simili meliore, ne id quidem pro iniustitia vel mendacio haberi debet: si modo iustitia in pretio servetur, neque expresse res proprie isto nomine intellecta postuletur vel ea sola ad usum declaratum apta sit. Examinandus igitur nonnihil est Dioscorus quoad olei venditionem.

R. 4. Haec quidem imprimis referuntur ad mercatores, qui vendunt res ad immediatum usum victus et consumptionis. Nam si agitur de maiore rerum quantitate, quae in negotiatione venduntur et ab ipsis mercatoribus emuntur, longe facilius iniustitia committitur, cum vix fieri possit, ut non fiat deceptio in pretio et in rei specie expresse postulata.

VENDITIO EIUSDEM REI BIS FACTA.

Casus. (271)

A Gellio Petrus emit anulum pretiosum; at eum nondum secum sumit, sed sequenti die se missurum dicit qui anulum secum ferat et pretium solvat. Interea Paulus, cui idem ille anulus placet, Gellio pro pretio 100 marcas amplius offert. Gellius igitur Paulo eum vendit atque accepta pecunia tradit. Quid iuris sit, definiendum est, cum Petrus anulum ut suum reclamet neque Gellius alterum habeat.

QUAERITUR 1° venditio quando valeat et quid iuris constituat.

2° quid iudicandum sit de venditione posteriore.

3° quis quando in casu dominus anuli factus sit et quaenam iuris laesi reparatio sit necessaria.

Solutio.

872 Ad QUAESITUM 1^m R. 1. Emptio et venditio perficitur mutuo consensu de re et rei pretio; ex se sufficit consensus verbalis; ex conventionem vel ex lege in quibusdam rebus requiri potest consensus scripto documento expressus.

R. 2. Secundum pleraque iura emptione perfecta nondum acquiritur ipsius rei dominium seu ius in re, sed ius ad rem, qua venditor obligatur ad rem emptori tradendam. — Dominium rei traditione sive reali sive aequivalenti (etiam symbolica) in emptorem demum transit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex parte Gellii sine dubio venditio 873 posterior erat illicita. Debuit enim necessario alterutrum decipere et iniuria afficere, cum impossibile esset utrique id praestare, ad quod praestandum conventionem sese obligavit.

R. 2. Difficile dictu est, quid iuris acquirat Paulus, secundus emptor, spectato solo iure naturae, si ille nescivit rem Petro iam esse venditam, utrum videlicet venditio posterior sit illicita solum an etiam invalida, ita ut etiam rem sibi traditam reddere debeat Petro. Nam quamdiu Paulo anulus nondum sit traditus, Petrus sine dubio prior et potior est in iure, ut sibi anulus tradatur.

R. 3. Iura positiva id, quod naturali magis convenit, etiam constituunt, ut traditio rei, quae communiter faciat ius in re, etiam in eiusmodi venditione posteriore vincat iura priora primi emptoris, qui eo usque solummodo ius *ad rem* habebat: nisi tamen emptor posterior iura prioris emptoris noverat.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ex dictis colligitur Paulum per anuli 874 traditionem dominium acquisivisse atque Gellium pecuniam a Paulo sibi datam posse retinere, si Paulus rerum condicionum inscius erat, cum anulum emeret. Quodsi sciverit anulum iam esse Petro venditum, debet eum Petro dare atque pretium solutum a Gellio potest repetere. Petrus vero Gellio solvere debet pretium, circa quod ipse cum eo convenerat.

R. 2. Si igitur Paulus anulum iure retinet, Gellius aliter tenetur erga Petrum. Communiter quidem eiusmodi res transmittuntur, eo quod emptor teneat etiam pecuniam suam atque facili negotio alibi similem rem sibi possit comparare. Sed si id fieri nequit et si summo iure casum decidere volumus: Petro ius inest postulandi a Gellio plenam indemnitate. Quare si forte similem anulum non nisi maiore pretio sibi comparare possit, Gellius ad solvendum excessum pretii tenetur; vel etiam ad solvendum tantum, quanto intersit Petri anulum ilico habere, cum nunc similem habere non possit nisi post aliquod tempus; vel si Petrus intenderit anulum iterum vendere idque Gellius suspicari potuerit, atque Petrus opportunitatem nactus sit cum lucro vendendi, illud lucrum cessans potest a Gellio petere, si tamen lucrum illud mansurum erat inter limites pretii *iuste* aucti.

R. 3. Quae quidem etiam iuridice postulandi Petro facultas aderit, si probare possit et emptionem a se factam et damnum a se incursum. Verum etsi probare non possit, in conscientia ius idem retinet, Gellioque eadem incumbit obligatio.

VENDITIO PER INTERMEDIUM (PROXENETAM SEU „MÄKLER“).

Casus. (272)

Arsenius artifex per Drusum mandatarium studet picturas vendere. In quadam occasione pro certa pictura Druso offeruntur 3000 mc. Drusus se consensum domini sui petiturum esse dicit; sed cum pretium ducat pro consueto maiorem, quaerit per telegraphum ab Arsenio, num pictura illa venalis sit pro 2500 mc. Cui cum Arsenius annuisset, picturam vendit pro pretio *oblato*, sibi 500 mc. retinens.

QUAERITUR 1° quae mandatarius in emptione et venditione universim observare debeat.

2° potueritne Drusus, cum 3000 mc. pro pretio nimio haberet, nihilominus illud accipere.

3° ars illa, qua sibi lucrum comparaverit, fueritne iusta, an iniusta seu cum restitutionis obligatione coniuncta.

Solutio.

875 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Mandatarius, sive gratis sive pro honorario munus suum suscipit, ex contractu illud fideliter implere debet. Munus autem in eo est, ut negotium sibi demandatum nomine mandantis atque pro eo diligenter tractet, non minus quam si proprio nomine ageret.

R. 2. Imprimis igitur voluntatem mandantis sibi manifestatam exsequi debet vel pro regula habere; alioquin pro maiore minoreve facultate sibi a mandante concessa sequi debet eius voluntatem interpretativam seu rationabiliter praesumptam vel eam ante negotii tractationem explorare.

Per se autem patet eum numquam ita commodum et utilitatem mandantis prosequi posse, ut iniustus fiat erga alios. Neque enim ita propria negotia curare cuiquam licet.

876 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si ageretur de pretio iusto maiore oblato ab homine imperito, qui putaret rei venali aliquod inesse quod non inest: ille certe edocendus esset; alioquin committeretur iniustitia. Verum id in nostro casu accidisse nullatenus innuitur.

R. 2. Cum agatur de re, cuius pretium inter limites valde latas includitur, Drusus sane dicere vix potest excessum vel defectum 500—800 marcarum efficere pretium *iniustum*. Quando igitur pretium reputat *nimum*, videtur solummodo id dicere velle et posse, *sibi* rem illam non tanti valere neque se tantum pro ea umquam soluturum esse. Quod non impedit, quominus pretium conventionale cum altero emptore conventionione determinandum tantum esse possit. Quapropter si emptor, homo non imperitus, eam summam offert, scrupulum de iniustitia sibi facere non debet.

877 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Videri potest Drusus voluntatem Arsenii mandantis satis explorasse et ei satisfacisse, si 2500 marcas Arsenio solvat. Attamen in se id falsum esse existimo, nisi Drusus

Arsenio rem totam sincerus exponat, hicque Druso 500 illas marcas addicat.

Nimirum R. 2. Consensus ille Arsenii obtentus est fraude. Putavit enim non plus esse oblatum pro pictura. Nisi enim de contraria voluntate constet, sumi debet Arsenium voluisse res suas vendere quam pluris iuste posset.

R. 3. Drusus non vendidit rem suam sed rem alienam, neque suo nomine sed nomine alieno. Ergo et res illa aliena non sibi sed domino crevit seu aestimationem maiorem habuit; et Drusus non suo nomine sed nomine Arsenii contractum venditionis perfecit, hinc etiam pretium determinavit et recepit. Quapropter totum pretium receptum utiliter pro domino, i. e. Arsenio, acceptum est.

R. 4. Aliter quidem, si Drusus sibi picturam post exploratam Arsenii voluntatem emisset et postea aucto pretio illud carius vendidisset. In quo casu pretii excessum sibi comparasset. At etiam tum infideliter egisset munus suum, saltem si tum demum voluntatem sibi emendi picturam concepisset, cum iam spem haberet fundatam eam carius vendendi.

Facilius tamen ab iniustitia proprie dicta et restituendi obligatione excusaretur in posteriore sumptione, si demum utcumque periculum aliquod in se sumpsisset non solum lucri sed etiam damni faciendi.

LICITATIO SEU VENDITIO SUB HASTA (I).

Casus. (273)

Arminius in licitatione cum multa suppellectili etiam crucem vestutate foedatam, sed in se pretiosam et arte longe pretiosiore, emerat pretio vilissimo. Cum eius valor Arminio sit ignotus, Crusius, rerum vetustarum artificialium colligendarum cupidissimus, offert 500 mc.; pro quibus Arminius eam libenter cedit: verum Crusio ne pro 2000 marcarum quidem venalis est.

QUAERITUR 1° unde petatur pretii iustitia.

2° possitne eiusdem rei emptio et venditio, ut in casu, fieri pretio vilissimo, pretio 500 mc., 2000 marcarum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Pretium distinguitur vulgare, legale, 878 conventionale. Conventionale, quatenus omnino abstrahit a vulgari pretio, raro admodum adhiberi potest. Legale, si quod existit, pro certis rebus tantum existit, idque per se, omnino fixum, non admittit ullam a fixa illa mensura deviationem. Vulgare illud est, quod in communi aestimatione rei consistit, habet autem aliquam variationem seu latitudinem inter pretium infimum et summum atque determinatur accurate ipsa conventionione inter emptorem et venditorem facta. Cf. Noldin II, n. 584—589; *Th. m.* I, 1116 sqq.

R. 2. Quamquam vulgare pretium immediate per communem aestimationem determinatur, haec determinatio non est arbitraria, sed

fundatur in utilitate, quam res afferre solet, in raritate et difficultate eam comparandi; neque sine laesione iustitiae ab illo pretio vulgari recedere licet, nisi occurrant *speciales* rationes, quae in particulari casu pretium vel deprimant vel augeant. Licebit tamen citra iniustitiam infimo pretio emere vel summo pretio vendere, modo ne ad haec admittenda alter contrahens inducatur extorsione iniqua vel dolo.

879 R. 3. Peculiaris utilitas, quam venditor ex re habere potest, ius quidem dat ad pretium augendum; non ita utilitas specialis, quam emptor ex re sperat. Si vero emptor propter speratam illam utilitatem pretium ultra summum *libere* offert, id sane venditor accipere et retinere potest. Cf. quae supra dicta sunt nn. 788 et 792.

R. 4. Pretium *omnino conventionale* attenditur in rebus, quae communem aestimationem non habent, sed ex solo affectu aestimantur: quod 1) in rebus merae artis quadantenus quidem, non tamen plene obtinet; nam latitudinem quidem magnam pretium istarum rerum habet ex diverso eminentium affectu; certi tamen limites etiamtum observari solent; 2) obtinet in licitatione; ibi enim contentione offerentium demum pretium determinatur, ita ut ei, qui plus offerat, res sit addicenda, etsi valor rei longe maior sit, neque tamen ille recedere a pretio oblato possit, etsi valorem rei longe superet. Attamen etiam ibi supponitur non esse fraude effectum pretium maius, neque fraude pretium esse depressum. Cf. S. Alph. III, 808.

880 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Crux illa pretiosa in licitatione empta est, ut ex casu elucet, sine omni dolo vel fraude. Quare nihil obstat, quominus pretio etiam vilissimo acquiri potuerit, cum deessent alii, qui plus offerrent. Neque ignorantia valoris quidquam valet in *licitatione*; in qua periculum minus habendi vel accipiendi, sed etiam plus solvendi fere semper adest.

R. 2. Post licitationem Arminius erat in iusto crucis illius pretiosae dominio. Quae sine dubio, etsi aestimationem valde fluctuantem habeat, habet tamen aliquam aestimationem certam, infra quam salva iustitia descendi nequeat. Quae imprimis materiae pretium saltem debet superare: quanto autem superare debeat, difficulter determinatur; iudicium relinquendum est peritis, ut illi pretium saltem infimum statuunt. Quodsi illud infimum pretium 500 mc. non superet, Crusius iniuste non egit, crucem illam pro hac summa emendo; alias iniuste pretium depressit et Arminio ulteriorem summam debet.

881 R. 3. Num in sumptione, pretium 500 mc. non esse iniustum, liceat nihilominus 2000 mc., si offeruntur, accipere, pendet ab altera quaestione, quaenam sit latitudo diversae aestimationis in rebus, quae pro artificiis habentur, vel in pretio affectionis. In pretio affectionis rei pretium in se spectatum est fundamentum valde infirmum; neque mirum esse debet, si quando affectionem peculiarem aliquis habeat, ut quadruplex pretium commune libenter solvat. Verum haec circumstantia peculiaris affectus, quem habeat emptor, venditori iustum titulum non dat augendi pretii ultra id, quod alias est summum; dat

iustum titulum affectio illa, qua ipse venditor erga rem tenetur, si nihilominus emptor insistat, ut sibi res vendatur.

Adeo magna igitur differentia inter diversa pretia in rebus artificialibus ex sola affectione explicari et iusta declarari vix potest. Attamen in iis rebus ars et affectio peculiaris saepe miscentur; atque ita fit, ut haec aestimatio afficiat *ipsam rem vendendam* seu venditori facultatem tribuat pluris rem vendendi, quam ipse eam aestimaverit.

Quibus consideratis, agendi ratio Crusii non potest certo dici iniusta, neque confessarius ei imponere potest restitutionem erga Arminium, dummodo fraudem contra illum non commiserit.

Immo alia insuper ratio considerari debet, quae magis etiam Crusium potest excusare. Res artificiales vetustae in collectione positae maiorem saepe valorem habent, quam si singulae considerantur. Quapropter si id in nostro casu obtinet, mirum non est Crusio ne pro 2000 mc. quidem crucem illam venalem esse, etsi 500 mc. tantum pro ea solverit.

VENDITIO SUB HASTA (II).

Casus. (274)

Callepodius statuit copiam rerum venalium sub hasta vendere. Cum observasset aliquos emptores oculos in certas res coniecisse, subornat amicos, qui studeant harum rerum pretium augere; se cavere velle, si forte venditio haereat in pretio ultimum ab ipsis oblato; in quo casu se postea illas res denuo aleae submissurum esse. Res bene succedit, atque Callepodius res istas pretio duplo maiore vendit, lucro 500 marcarum.

QUAERITUR 1° possitne et quando committi iniustitia in augendo vel depri-mendo pretio in licitatione.

2° ad quid in casu nostro Callepodius teneatur.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iniustitia committi potest erga emptores.⁸⁸² Quod fit, si *in errorem inducuntur* circa res venales earumque bonitatem et valorem; vel fieri potest, si impediuntur, quominus ille ex emptoribus, qui plus obtulit, rem re vera accipiat.

R. 2. Subducere aliquam rem ex iis, quae iam venales expositae erant, si ex antiquo iure res diiudicatur, videtur iniustum esse: attamen consuetudo contractum licitationis liberae sic interpretari potest, ut id liceat; atque revera hodie id ita agi solet, ut dominus, si minus quam certa taxa offeratur, rem retrahat atque curet, ne adiudicetur offerenti pretium nimis parvum. Facilius etiam id agere licebit, quando solummodo res in genere indicatae et propositae fuerint, v. g. aliquod emporium, aliqua bibliotheca; nam dominis illarum rerum licebit sane, antequam incipiat licitatio, aliquas res ex collectione sibi reservare, eas a cumulo subtrahere. Cf. Aertnijs lib. 3 n. 490 et 491.

883 R. 3. Iniustitia committi potest etiam contra venditorem vel dominum rerum; maxime si dominus non sponte vendit, sed ad vendendum cogitur. Ita enim iniuste aliquis agit, quando alios emptores sive fraude sive minis detinet, ne ipsi quoque concurrant. Hoc modo pretium manet infra id, quod venditor iuste poterat expectare et quod accepturus esset.

AD QUAESITUM 2^m R. Non est dubium, quin Callepodius contra iustitiam peccaverit. Nam fictos emptores submitit, qui suis oblationibus opinionem suscitarent res illas venales re ipsa aestimari longe pluris, quam aestimabantur. Hinc per se singulis emptoribus restituere debet: quos si nesciat, pauperibus vel causis piis restitutio debetur.

VENTITIO SUB HASTA (III).

Casus. (275)

In coacta licitatione exponuntur res domesticae Amaliae viduae ex nobili familia omnino pauperis factae. Spes non erat res pluris vendendi, quam quod sufficebat ad solvendum pretium locationis, ob quod non solum dominus aedium durus publicam venditionem postulaverat. Cuius rei misertus Alfredus, vir satis dives, qui habebatur pro peritissimo in aestimandis vetustis manuscriptis, accedit, lustrat res omnes; dein convenit cum praecone, ut primum libri atque manuscripta vendantur, atque ut in iis vendendis, quam lente possit, procedat. Oblato vetusto manuscripto ipse incipit offerre 20 marcas. Quod attentionem movet aliorum, etiam istius duri locatoris, qui ceteroquin ipse quoque vetustorum manuscriptorum amantissimus erat neque ferre poterat, quod sibi ab altero eriperetur aliquod antiquum documentum, quod adesse suspicabatur. Fit concertatio, etiam a tertio quodam, quamquam hunc quidem Alfredus monuerat se de valore rei nullatenus posse cavere, donec demum dominus ille locator 1000 marcarum offert — et obtinet rationes culinarias ab ultimis 50 annis.

Quo facto, Amalia videns sibi post solum pretium locationis tantum superesse pecuniae, ipsa sibi conatur res suas domesticas redimere, damnum illud libri cum risu ferens.

QUAERITUR 1° num Alfredus iniusto modo pretium auxisse dicendus sit, vel ad quid teneatur.

2° licueritne ipsi Amaliae sibi per se sive per suppositas personas suas res redimere.

Solutio.

884 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si ea, quae in priore casu dicta sunt, huc applicamus, videri potest Alfredus decepisse alios emptores seu induxisse in errorem circa manuscripti illius, quod vendebatur, valorem. Quod si ita sit, neque Amalia pretium utpote iniustum retinere poterit, et Alfredus, saltem in defectu Amaliae, emptorem indemnem facere debet.

R. 2. Sed re intimius inspecta, discrimen observari debet inter hunc et priorem casum. Alfredus, ut in casu narratur, sincere procedit, in animo habens solvere, si ultimus fuerit offerens, in favorem

Amaliae. Locator ille dives sane deceptus est; sed quaeritur, utrum deceptus sit ab Alfredo an potius a se ipso. Ipse animum Alfredi ita interpretatus est, quod ageret ex cupidine habendi manuscripti pretiosi, cum in hisce circumstantiis eum interpretari sane posset, quasi gereret animum beneficentiae et misericordiae. Quam intentionem si, sicut ipse respuit, abesse etiam ab Alfredo putavit, ipsius culpa est et cordis duritia. — Insuper levitas erat magna et imprudens aemulatio, non antea inspicere, de quo manuscripto emendo ageretur: quae etiam in ipsum emptorem recidit.

Fortasse nonnihil deceptus est concursu etiam tertii emptoris. Sed eius agendi ratio eo minus Alfredo culpaе verti potest, quod Alfredus eum monuit. Quodsi noluit ille credere, ipse sua culpa deceptus est; et inscius decepit alterum emptorem neque actione iniusta theologice culpabili erga illum.

In hoc igitur casu nullam censeo esse iniustitiam ab Alfredo commissam; sed divitem illum et durum locatorem debere plane ex iustitia pretium oblatum solvere.

R. 3. Quaeri potest, num forte Alfredus ex caritate obligatus fuerit deceptionem istam impedire. Nam generatim si video ex mea actione inculpabili alterum ansam sumere deceptionis et actionis sibi damnosae ponendae, ex caritate obligor, ut eum moneam, si sine incommodo relative magno possum.

Et revera recte egit Alfredus positive monendo tertium emptorem. Apertius monendi obligationem non adfuisse censeo, si ille etiam valde dives erat, ita ut damnum, si forte incurreret, leviter ferret; sed Alfredum potuisse tum permittere etiam tertii illius deceptionem et probabile damnum, eo quod illud vergeret in longe maius bonum pauperis viduae.

Minus etiam habuit Alfredus obligationem monendi divitem illum locatorem, qui ipse culpa sua et duritie pauperem viduam in angustias coniecerat atque vix non gravissime peccaverat. Immo poterat Alfredus gaudere, quod homo iste etiam invitus sua ipsius deceptione et levitate coactus miseriam viduae, quam creaverat, deberet suis impensis levare. Obligatio illa caritatis erga eum in hoc casu plane erat nulla.

AD QUAESITUM 2^m responsio difficultatem non habet. Cum enim non Amalia sit proprie quae vendat, sed durus ille locator: ratio non est, cur ipsa excludatur a concursu et emptione. Re ipsa generatim in simili casu id est impossibile, quia dominus rerum in coacta venditione non solet habere, unde solvat. Sed ab his angustiiis Amalia liberata est per ius acquisitum ad illas mille marcas. Ergo in conscientia potest esse tuta.

VENDITIO SUB HASTA (IV).

Casus. (276)

Possidius, pauperculus rusticus, in angustiiis positus propter debita mox solvenda, statuit per licitationem ligna aliasque res vendere. Emptores, qui

pauci sunt, inter se res emendas distribuunt atque conveniunt mutuo, ne unus, maius pretium offerens, alterum impediat, quominus cum lucro possit emere.

Possidius, cum aliquot res iam viderit vilissimo pretio divenditas, lacrimabundus accurrit ad vicinum, eum deprecans, ne sinat reliqua tam vili pretio divendi, sed ut saltem triplo maius pretium offerat; se velle postea curare, ut pretio etiam multo maiore res vendantur, atque ut lucrum ex venditione ultra medium pretium commune reportandum inter se et vicinum dividatur. Quod ita fit.

QUAERITUR 1° num peccaverint isti emptores ita inter se convenientes.

2° potuerint Possidius, qui sponte res suas obtulerat vendendas, nihilominus per suppositum vicinum res suas sibi redimere.

Solutio.

887 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Satis naturale est hominibus, ut studeant quam minimo pretio emere, quam maximo vendere. Communiter id damnari non potest, nisi media, quae adhibeantur, sint illicita. Illicita autem esse possunt tum ex laesione iustitiae, tum ex laesione solius caritatis.

R. 2. Rogare alios emptores concurrentes, ne offerant seu concurrendo pretium augeant, nemo habet pro actione iniusta, cum venditor ius nondum habeat, ut aliquis emat vel certam summam solvat. — Contra caritatem id ipsum *aliquando* esse potest, non tamen communiter; videlicet in iis casibus, quando dominus rerum in tanta sit penuria, ut eam levare renuntiatione lucri et commodi sperati obligatio sit pro emptore; ac proin id non a sola penuria eius, qui res proprias vendendas offert, sed etiam a conditione emptoris pendet.

888 R. 3. *Convenire* cum aliis, ut a concursu desistant, adeoque eos adstringere certe plus est, quam rogare. Quare si *rogare* potest esse contra caritatem, magis ita esse potest *stipulatio* cum aliis inita.

R. 4. Sunt qui eiusmodi stipulationem *iniustam* esse dicant, nisi forte agatur de conventionem inter amicos, quorum negotia aliquis ut sua propria consideret. Verum id difficulter sustinetur, etsi antiquum ius licitationis spectatur: multo minus, si hodiernam praxim respicimus.

Neque in iis licitationibus, quae omnino sponte a domino rerum instituuntur, talis conventio dici potest esse contra caritatem. Liberum enim erit domino res suas servare et a venditione retrahere, si iudicet pretium oblatum sibi non convenire. Quodsi plena libertas res retrahendi penes dominum est, liberum esse debet emptoribus, quocumque modo non iniusto sibi cavere, ne plus aequo solvere debeant. Cf. Aertnijs l. c. n. 490 et 491.

889 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex hodierno conceptu licitationis difficultas hac in re esse nequit. Qui enim potest res retrahere, etiam res per virum intermedium emere potest, si modo sincere procedatur; videlicet si non ita agatur, ut per fictum concursum et fictam emendi voluntatem pretium iniuste augeatur.

R. 2. Immo ne necessarium quidem est, ad mutatam conditionem hodiernae licitationis confugere; nam Possidius in casu specietenus tantum *sponte sua* licitationem instituit; re ipsa potius cogitur ad eam instituendam; quare optimo iure etiam ipse emere potest.

R. 3. Neque ulla fraudulenta ars adhibetur. Nam vicinus sincere rogatur, ut res illas venales *sibi emat*; alias enim Possidius nullam haberet utilitatem: indiget enim sine dubio pecunia hoc ipso tempore, quam recepturus non est, nisi vicinus vere emat et pro emptis rebus solvat. Quod dein Possidius promittit se curaturum esse, ut ipsa illa res postea multo carius vendatur, hic novus contractus est, qui potest addi, sed qui licitationem nullo modo afficit neque inficit vitio.

MONOPOLIUM.

Casus. (277)

Aurifax alique, qui petroleo dominantur, inter se conveniunt; conventionem enim facta ipsorum est pretium determinare. Quo fit, ut, aucto pretio tertia parte, lucrum annum ultra consuetum Aurifax percipiat vicies centena milia marcarum.

QUAERITUR 1° quaenam species monopolii sint iniustitia affectae.

2° peccentne Aurifax eiusque socii contra iustitiam vel contra caritatem.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Communiter iniustum esse dicitur 1) dolo 890 et fraude vel coactione alios impedire, quominus merces advehant vel minoris vendant; 2) omnes certi generis merces coemere atque dein ultra pretium, quod alias summum esset, vendere; 3) conspirare cum aliis, ut ultra pretium summum, quod in naturali rerum cursu communi aestimationi respondeat, certae merces vendantur.

Cf. Aertnijs l. 3, n. 486 sqq.

R. 2. Haec per se valent de rebus, quas natura pro hominum usu producit, vel de aliis mercibus iam confectis et exstantibus, si quas aliquis singularis homo vel pauci conspirantes coemerint.

R. 3. Difficilius iniustitia probatur, si in quaestionem veniunt 891 res, quae multorum laboribus et industria demum producuntur. Nam compensatio artis, laboris humani etc. longe maiorem latitudinem aestimationis patitur. Nihilominus etiam in iis rebus demum regula quaedam pretii iusti eiusque summi statui potest. Videlicet quatenus natura res producit, eae fiunt eius qui dominus est fundi; sed aestimatio ipsius rei ut a natura datae pendet tum ex eius utilitate, tum ex eius raritate. Dein sume labores hominum fortasse conductorum, qui, si impendendi sunt, facile computantur. Si facta computatione omnium horum momentorum non modica annua usura, sed lucrum enorme nascitur ei vel iis, qui sine ullo labore vel periculo pecuniam praestant, qua fabricae machinaeque ad res perficiendas necessariae construuntur vel merces transvehuntur, seu iis, qui partes habent non

in possessione soli sed in industrialibus constructionibus: id iustos limites transcendit; atque ita re vera per monopolium vel quasi-monopolium pretium iusto maius, i. e. iniustum, effici potest.

892 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si pretium petrolei in se sumimus, id pro longiore tempore vix elevari potest ad normam iniuste magnam. Cum enim complura alia sint media, quibus lucem sibi necessariam vel calorem (si ad eum producendum petroleum adhibeatur) procurare homines possint: pretium unius ex multis mediis diu excedere nequit aestimationem communem illius utilitatis, quam sibi homines quae-runt; alioquin prae petroleo alia media adhiberent. Aestimatio autem communis circa rei alicuius utilitatem pretium determinat. Ideoque ex hac parte Aurifax, etsi annuos redditus nunc longe maiores quam antea percipiat, cum eos percipiat ex re sua frugifera, iniustitiae accusari vix potest.

R. 2. Nihilominus fieri potest, ut contra iustitiam delinquant Aurifax aliique domini fontium petrolei erga operarios suos. Nam ut petroleum condicionem usibus humanis proxime convenientem induat, opera multorum opus est, qui, si adeo magnum est lucrum dominorum, etiam ius habent ad mercedem tantam, qua *commode* se suosque alere et sustinere possint. Quae merces nisi in huiusmodi circumstantiis solvatur, erga operarios committitur iniustitia.

R. 3. Insuper fieri potest, ut aucto pretio ex sola ea ratione, ut augeantur immodice annui redditus, committatur laesio caritatis erga emptores. Aliquod enim medium, quo necessaria lux comparetur, ad humanos usus etiam pauperibus plane necessarios pertinet. Quodsi igitur alia media nequeunt nisi etiam cariore pretio comparari, augmentatio pretii ultra illud quod et dominis et operariis conveniens lucrum praestat atque eo usque in usu erat, potest caritatem graviter laedere (S. Alph. III, 817), atque reapse ita laedit, si, conventionem illa non facta, res vilius venderetur. Difficilius constat de laesione, quando agitur de rebus ad luxum vitae spectantibus.

OPERARII EORUMQUE CONDUCTIO (I).

Casus. (278)

Catilina, socialistarum ideis abreptus, inter operarios sodales agitator existit eosque ad conventionem excitat, ut a laborando desistant, nisi domini mercedem, quae vix sufficiat ad alendam familiam, augeant. Quod cum domini nolint, Marius fere invitus cogitur, ut feriantibus se adiungat et cooperetur in excludendis iis operariis, quos domini aliunde invitaverant. Diuturna feriatione ex operariis illis desideribus complures ad varios excessus committendos perducuntur, atque mercium necessariarum iam sentitur publica penuria cum communi damno satis magno: quo tandem efficitur, ut domini coacti mercedem sexta parte augeant.

QUAERITUR 1° liceatne sic desistere a labore ex conducto.

2° quandonam tali agendi modo committatur iniustitia, quando non.

3° quid confessarius iudicare debeat, si Marius vel Catilina paenitentiae tribunali se sistant.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quies a labore turmatim ex conducto 893 facta fere natura sua tanta secum trahit mala, ut vix umquam consulenda sit. Nam ut alia taceam, pessimos habet effectus in mores operariorum, qui otiositate facile feruntur in ebrietatem, luxuriam, violentias, atque insuper proni redduntur ad id, ut, etiam per iniuriam, eos ad deponendum laborem cogant, qui ex sese laborare optant.

R. 2. Nihilominus non in omni casu quaelibet quasi-coactio in alios operarios exercita est iniusta, minus etiam semper iniusta est denegatio laboris a volentibus etiam ex conventionione facta.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Tempore contractus, etiam iusti et aequi, 894 elapso, qui volunt, sine iniuria erga dominum desistere possunt, idque etiam ex conventionione, quae tamen conventio raro parit obligationem. Alios autem non volentes ad hoc incitare, nisi gravis causa necessitatis existat, contra caritatem tum operariorum tum dominorum est; si fit mediis iniustis, etiam est contra iustitiam sive illis operariis, sive dominis, sive utrisque pro diversa rerum condicione debitam.

R. 2. Tempore contractus nondum elapso sine iniustitia labor deponi nequit, nisi et contractus sit vel evaserit iniustus contra operarium, et dominus nolit ab iniustitia recedere. — Quae iniustitia 1) aperta est ex parte domini, si condiciones stipulae non servantur; 2) non ita clara et aperta est, si agitur de mercede stipulata, quam contendunt operarii infra iustitiam esse depressam: complures enim possunt esse causae, cur mercedem aliquantum deprimi liceat, atque conventio facta praesumptionem pro se habet iustitiae non laesae.

Nihilominus quoniam operarii non raro moraliter coacti sunt, ut 895 consentiant in mercedem a domino statutam etsi iusto inferiorem, morali certitudine et peritorum iudicio aliquando constare potest in certis casibus mercedem infra iustitiae limites haerere; quapropter tum, si dominus, cum possit, eam augere usque ad infimos iustitiae limites nolit, per se licebit, sine iniustitia, laborem ex contractu assumptum deponere.

R. 3. Quodsi iniustitia dominorum clara est et in commune damnum operariorum grave redundat, iniustum non erit etiam eos operarios, qui vellent pergere pro illa mercede inferiore laborare, *moraliter cogere*, ne faciant: modo ne fiant contra eos violentiae, neque ii, labore deposito, in damnum coniciantur. Aliter enim impedimento erunt, quominus operariorum communitas ad iustam mercedem possit pervenire.

R. 4. Tempore contractus legitime finito, operarii, ex libera 896 conventionione atque seclusa omni coactione contra operarios dissidentes, statuere possunt labores non resumere seu contractum non renovare, nisi domini promittant mercedem etiam maiorem. Videlicet iniuste non agunt, quamquam fortasse imprudenter, si mercedem intra limites iustitiae *summam* postulent.

Eos hæc in re *iniustitiam* committere, elevando mercedem ultra summam, quam iustitia permittat, ex hodiernis condicionibus, quibus domini longe prae potentes esse solent, raro possibile est. *Potest* tamen id accidere in aliqua subitanea domini penuria et necessitate transitoria, si forte ex contractu debeat brevi multas merces confectas transmittere neque praesto sint alii operarii, quos possit arcescere.

897 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Postulatum illud, ut merces sufficiat ad alendam familiam, si sobrie sumitur atque intellegitur de ordinariae familiae personis iis, quae et quamdiu sunt laborando impotes, neque excluditur supplementum ex laboribus eorum sumendum, qui communiter in familia adiumentum praestare possunt: iustitiae *per se* congruit. Quare nisi condiciones anormales vel singulares dominum conciant in impossibilitatem eam mercedem solvendi: huius mercedis denegatio ex parte domini facta Catilinam excusat ab iniustitia, si omnem lapidem movit persuadendo et monendo, ut alii etiam secum conventionem in hunc finem ineant, ut ad tantam mercedem solvendam dominum impellant. Neque in Marium graviorem videtur exercuisse influxum, nisi eum quem iuste exercere licuerit.

898 R. 2. Tam Catilina quam Marius implicati sunt in conatu eoque, ut videtur, efficaci, ut excluderent vel impedirent adventum aliorum operariorum, qui pro viliori mercede conduci potuerant.

Qui conatus sane gravissimas habuit sequelas. Si igitur a) operarii desides ius non habuerint extorquendi maiorem mercedem: ista agendi ratio iniusta erat tum contra alienos operarios, tum contra dominum, immo etiam in damnum publicum iniustitia redundabat: quibus omnibus damnis Catilina et Marius cum aliis sociis in ea sumptione erunt obnoxii.

b) Sed si sumimus apertam fuisse iniustitiam ex parte dominorum, ut innumus in Resp. 1, iniustitia non est commissa a Catilina et Mario cum sodalibus in eo, quod domini coacti sint plusolvere neque potuerint alienos operarios adducere, pro viliori mercede laboratorios.

c) Neque contra illos operarios in posteriore illa sumptione censeo iniustitiam esse commissam, si solum suasionibus et admonitionibus detinebantur, vel etiam quibusdam deterrebantur minis, sed iis solum, quibus excluderentur ex parte aliorum operariorum ab eorum bonorum communicatione, quae illis non absolute debebatur. Erat enim quaedam proprii iuris defensio, qua utebantur ad obtinendum ius suum, i. e. mercedem iustam.

d) Si violentiae atque pugnae exercebantur, in hoc quidem commissus est excessus, sed in necessitate vindicandi proprii iuris ne sic quidem puto iustitiam ita laesam esse, ut iniustitia consistat in exclusione operariorum istorum alienorum ab ineundo contractu operario, *quasi de lucro amisso queri possint*.

899 R. 3. Quod alios excessus attinet, qui a turba operariorum desidum commissi sunt, ii quidem rei sunt sive peccati in genere sive iniustitiae, qui eos excessus commiserunt; Catilina et secundarie Marius

rei erunt coram Deo laesae caritatis atque dati scandali, si *sine gravi omnino causa* eorum excessuum, quos moraliter certo praevidebant, per excitationem ad deponendos labores, ansam dederunt. Si vero gravis causa erat depellendae a multitudine operariorum gravis iniustitiae, mitiora autem media ad hanc iniustitiam auferendam frustra fuerant adhibita vel omni spe successus erant destituta; ipsi activi scandali rei non sunt, sed passivum scandalum ex causa sufficienti permiserunt.

Cf. circa hanc quaestionem *de operistitiis* Vermeersch, *Quaestiones de iustitia* n. 473—475; Lehmkuhl, opusc. cui titulus „Arbeitsvertrag und Strike“ (seu gallic. vers. „Le contrat entre patrons et ouvriers et les grèves“).

R. 4. Quod ad publicam penuriam atque commune damnum spectat, Catilina et Marius aliive sodales ex hac parte rei sunt aut non rei, prout iustitia causae iis defuit aut adfuit.

Ex dictis facile colligitur, quid confessarius iudicare debeat, si Catilina vel Marius tribunali paenitentiae se sistant. — Verum investigare etiam debet, quomodo sentiant circa falsas et reprobandas socialistarum doctrinas. Sed haec huius loci non est monere.

OPERARII EORUMQUE CONDUCTIO (II).

Casus. (279)

Sulla, director societatis anonymae, imprimis in id incumbit, ut per redditus annuos amplios societatis aestimationem suumque lucrum augeat. Quod cum mercium deterioratione atque pretii elevatione constanter efficere nequeat, in id animum intendit, ut quo minore possit mercede operarios conducatur. Ita fit, ut, cum operariorum adsit copia, iique misera mercede *aliquid* lucrari malint quam postulata mercede maiore penitus excludi, Sulla operariorum habeat abundantiam atque facile habere possit, qui contenti sunt eo lucro diurno, quod sibi solis ad misere vivendum sufficiat. Neque de hac sua agendi ratione Sulla stimulos conscientiae sentit, neque in annua confessione quidquam dicit.

QUAERITUR 1° merces operariorum quaenam sit iusta.

2° possitne Sulla tutus esse in conscientia.

3° ad quid teneatur quoad praeteritum, ad quid pro futuro.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. De mercede operariorum eiusque iustitia 900 in priore casu iam complura dicta sunt: quae, quae, benignus lector recolat.

R. 2. In Encyclica „*Rerum novarum*“ d. d. 15 Maii 1891 de *condicione opificum* Leo XIII de hac re loquens ita dicit: „Esto igitur, ut opifex atque herus libere in idem placitum, ac nominatim in salarii modum consenserint: subest tamen semper aliquid ex iustitia naturali, idque libera paciscentium voluntate maius et antiquius, scilicet alendo opifici, frugi quidem et bene morato, haud imparem esse mercedem oportere. Quodsi necessitate opifex coactus aut mali peioris metu

permotus duriores condiciones accipiat, quae, etiamsi nolit, accipienda sit, quod a domino vel a redemptore operum imponitur, istud quidem est subire vim, cui iustitia reclamatur.

Difficultas est, quid comprehendatur verbis illis „alendo opifici haud imparem“, comprehendaturne victum solius singuli opificis, an etiam suo modo victum familiae quae aliunde victum habere non possit. — Ad quod quid dicendum sit, innuitur alio loco eiusdem encyclicae: „Ius coniugii naturale ac primigenum homini adimere . . . lex hominum nulla potest. . . Sanctissima naturae lex est, ut victu omnique cultu paterfamilias tueatur quos procreavit: idemque illuc a natura deducitur, ut velit liberis suis, quippe qui paternam referunt et quodam modo producant personam, anquirere et parare, unde se honeste possint in incipiti vitae cursu a misera fortuna defendere.“

Cf. de mercede quam vocant *familialem* Vermeersch l. c. n. 437 sqq., ubi pro thesi statuitur: „*Limes inferior mercedis quae commutanda est opera opificis validi atque adulti est stipendium quod per se congruit paterfamilias.*“

901 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Sulla minime tutus esse potest in conscientia. Quod enim, quantum fieri possit, prosperam conditionem societatis anonymae, cui praeest, procuret, vituperandum non est, si modo servet iustitiam erga alios. Nam per iniustitiam divitias augere etiam alienas non est officii fidelitas, sed criminis impietas.

R. 2. Vana est excusatio, quam solam praetendere potest, quasi propter consensum operariorum iniustitia exsulet. Consensus enim ille nec liber est nec rationabilis. Non est liber, videlicet physica quidem libertate praeditus est, sed non morali, cum ex metu nihil plane habendi consentiant in mercedem viliorum. Consensus non est rationabilis. Nam obligantur operarii non solum ad alendos se ipsos, sed etiam ad alendam familiam suam. Renuntiare igitur parti mercedis, quae ad sublevandam suorum penuriam necessaria est, eamque in divites possessores „actionum“ transferre irrationabile est atque iniquum contra officium pietatis, quo etiam operarius erga suos tenetur.

R. 3. Haec excusatio locum habere potest tempore alicuius crisis, quando dominus officinae potius suo damno quam lucro pergit in mercibus conficiendis, atque misericordia potius in pauperes operarios movetur ad continuandos labores, quam utilitate lucri, quod fortasse plene aberit. Sed cum in nostro casu expresse agatur de augendis magis magisque divitiis, summus plane in ea condicione, ut *ante eas* spectari debeat merces, quam vocant familialem, secundum explicationem supra datam.

902 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Pro futuro Sulla omnino id efficere debet, ut merces infimos saltem limites iustitiae attingat, etiamsi reditus annui seu „dividendae“ diminuendae sunt.

R. 2. Quoad praeterita Sulla quidem iniustitiam fecit, principaliter tamen in favorem aliorum. Quare si iidem etiam nunc manent actionarii, qui lucrum obiective iniustum acceperunt, licebit Sullae cum dispendio „dividendarum“ actualium operariis damnum illatum

resarcire, ex suis bonis addita ea parte honorarii, quam acceperat maiorem propter dividendas iniuste auctas.

Quodsi tali modo fieri nequeat restitutio, videndum est, num revera in Sulla abfuerit conscientia mortaliter mala. Quae si satis probabiliter abfuit, ipse nequit stricte obligari, ut ex suis omne damnum operariis obiective iniuste illatum compenset, sed solum ea, quae ipse ex aucto honorario iniuste perceperit. — Ceterum integram restitutionem ex suis facere, si operariorum est magnus numerus, Sullae facile erit impossibile: quamquam haec ratio in se sola non excusabit totaliter, sed solum secundum partem quae sit impossibilis et quamdiu sit impossibilis.

ARCHITECTUS ERRANS.

Casus. (280)

Publica evocatione facta, Geruntio, utpote minus postulanti, aedium amplarum constructio suscipienda a Gallo, divite domino, addicitur. Opere ex magna parte perfecto, Geruntius, cum denuo computos faciat, reperit se damno suo laborare debere, nisi condiciones mutentur. Quare deprimere incipit mercedem operariorum, qui, cum tum temporis alios labores facile invenire nequeant, inviti demum consentiunt; materiam adhibet viliores, quam de qua contraxerat; sed cum ne sic quidem quicquam lucri habeat, a Gallo postulat compensationem. Quam ille negat.

Quod cum Geruntio alia vice idem accideret in aedibus publicis quas construendas susceperat, silet quidem de re; sed bona nactus occasione, ipse compensationem amplam exsequitur, cum copiam magnam marcarum postulium, imminente mutatione flammis destinatum, incendio eriperet atque, antequam valore destituerentur, suo lucro venderet.

QUAERITUR 1° quid iuris competat architecto, qui in computis faciendis in suum damnum erraverit.

2° possitne suo marte in tali casu diminuer mercedem operariorum vel materiae qualitatem.

3° quid de Geruntio eiusque agendi ratione in priore et posteriore casu iudicandum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. In foro externo non videtur ullibi ei, 903 qui statuto pretio certum opus perficiendum suscepit, ius dari habendi maioris pretii propter errorem a se in computandis expensis commissum. Insuper etiam in foro conscientiae certo ius non habet exigendi compensationem neque alter contrahens obligationem solvendi, nisi certo constet de errore atque damno architecti, neque ullo modo ultra eam summam, pro qua alii opus praestitissent, etiamsi in hoc casu architectus, qui re ipsa opus suscepit, ob singulares circumstantias damnum habeat.

R. 2. Si vero certo constat de errore commisso atque certum sit opus, de quo agatur, a nemine tam vili pretio potuisse vel posse perfici, aequitas vel etiam iustitia naturalis postulat, ut detur saltem

pretium iustum infimum. Et quamquam, quando pretium concursu determinatur, generatim id iustum esse dici possit, de quo sit conventum: id tamen intellegi debet de libera conventionione; sed error libertatem ex ea parte, qua erratur, aufert.

Si vero leges positivae id non considerant, ratio est, quia nolunt legislatores lites augeri; immo diligentiam et considerantiam in contractibus faciendis iuste ita velle possunt acuere, ut etiam iis, qui inculpabiliter in iis defecerit, iuridicam actionem negent, atque negotium componendum contrahentium conscientia relinquant.

904 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Materiam, de qua conventum est, in viliozem mutare per se non licet, praecipue id non licet, si hoc modo opus construendum minus evadat durabile vel periculo damni facilius exponatur. — Id vero practice in quaestionem venire vix potest nisi agatur de defectibus materiae occultis, siquidem in rebus manifestis architectus id vix audebit, ne detegatur neve loco lucri damnum habeat.

R. 2. Si post factum architectus se ita egisse confiteatur, idque ita, ut opus aequae durabile sit neque ullum incuratur damni periculum, atque ex ea causa, quod alias ne pretium quidem infimum attigisset sed — id quod ex errore non praeviderit — suo damno debuisse laborare, ut in casu nostro propositum est: existimo eum non esse obligandum ad compensationem domino faciendam. Debebat enim ille, si rationabiliter agere voluerit, aut pretium solvendum augere aut vilioze materia contentus esse. Verum quidem est electionem per se debuisse esse apud dominum, utrum scilicet magis velit pretium augeri an viliozem materiam adhiberi; at si hanc electionem illi proponere architectus prudenter iudicavit sibi esse periculosum, huic indulgendum est, si id omiserit.

R. 3. Quod pertinet ad mercedem operariorum, primo distingue inter mercedem iam ex conventionione determinatam et mercedem nondum determinatam.

905 Si primum obtinet, iniustum est operarios moraliter cogere ad consensum in mercedem diminutam, etsi merces antea statuta sit infimo iusto maior. Neque quod architectus in suum damnum erraverit, causa esse potest, cur contra operarios committat iniustitiam.

Etsi merces nondum sit determinata, non licebit angustiis operariorum abuti, ut iis offeratur merces, quae haereat infra infimos limites iusti et quam iustam recipere potuissent, si opportuno tempore alteri labores suos locassent. Nam infra limites alias iustos deprimere non licet, nisi re ipsa labores praestiti tanti non valeant atque ex misericordia erga laborantes aliquid saltem solvatur. — Verum labores, de quibus praestandis nunc demum fiat conventio, liceat architecto, si operarii consentiunt, conducere pro pretio intra limites iustos *infimo*.

906 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ex modo dictis *prioris* solutionem facile colliges.

R. 2. In *altero* casu modus agendi est ars quaedam fraudulenta: sed quaeri demum debet, num Geruntius quoad rem seu effectum in-

iuste egerit hac compensatione, quae est compensatio quaedam occulta proprio Marte facta. Si ius habuerit ad rem, i. e. ad maiorem summam tantam, quanti valet copia illa marcarum, condicio primaria, quae ad compensationis occultae liceitatem requiritur, est verificata; alia condicio secundaria, difficultas aliter habendi quod suum sit, dubium non est quin adsit: nam praeposito aerarii publici persuadere ius suum res desperata et impossibilis est.

Habuitne Geruntius re vera ius, ut summa maior, quam de qua conventum est, sibi solveretur? Ut antea dictum est, ex naturali aequitate vel etiam ex iustitia id ei competebat, si ea erat non singularis Geruntii condicio, sed condicio *communis*, ut pro pretio illo, de quo convenerat, revera opus susceptum construi nullatenus potuerit, adeoque Geruntius in faciendo computo inculpabiliter erraverit. Quodsi ita est, Geruntius in posteriore casu relinquatur in pace, modo ne maior sit valor marcarum, quam summa illa, per quam additam Geruntius perveniat ad pretium constructi operis *infimum*.

LOCATIO-CONDUCTIO (FAMULATUS).

Casus. (281)

Thecla famulatum susceperat apud Annam matronam, quam sumpserat esse piam et religiosam, sed quam nunc reperit esse valde singularem et intractabilem: quo fit, ut saepe ex levissima causa famula detineatur, ne possit diebus dominicis et festis Sacro interesse. Quod Thecla cum ferre non posset, post tres hebdomadas ex abrupto matronae valedicit, secum sumens res suas atque salarium pro trimestri iam receptum, quo vivere possit, dum alium quaerat famulatum. Sed Anna protestata Theclam cogit iudicialiter, ut redeat et ut damnum ex recessu sibi causatum compenset.

Ambrosia, in simili condicione posita, monet quidem dominam suam, sed frustra. Quapropter melius sibi providere statuit. Cum salarium hucusque nullum acceperit, ex rebus dominae suae sibi sumit, quantum salario trimestris aequivalet, atque clam in alium locum aufugit, ubi omnes politiae conatus facile eludit.

QUAERITUR 1° quae sint iura et obligationes dominorum et famulorum in dissolvendo famulatu.

2° quid ad propositos casus dicendum in foro externo, quid in foro conscientiae.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Per se tum ab heris tum a famulis servari debet tempus contractus, vel dissolvendi contractus notitia praevis danda est tempore vel lege vel speciali conventionione statuto. Alias qui solvit contractum seu *violat*, alteri tenetur de damno quod patitur.

R. 2. Nihilominus exsistere vel accidere possunt causae graves, ob quas alterutri liceat, alterius consensu non exspectato ante tempus statutum a contractu recedere.

Eiusmodi causas, quatenus iure naturali exsistant neque positiva lege impediri possunt, habes 1) eo quod alter contrahens iniuste agat erga alterum in rebus contractus neque monitus velit desistere; 2) eo quod ex ratione improvisa contractus evadat nimis gravis neque sumi possit ad eiusmodi eventus obligationem susceptam extendi.

R. 3. Non raro positivae leges accuratius definiunt causas, ob quas licet statim a contractu recedere, et alias causas ob quas solus conceditur recursus ad iudicem. Atque quoad famulatum domesticum plerumque speciales exsistunt leges, quibus difficilius fit hisce famulis recedere quam aliis mercenariis vel alieno servitio addictis. Quae quidem practice saltem ad maiora evadenda mala observari debent; verum si recursus ad iudicem est vel impossibilis vel praevidetur inefficax vel propter dilationem rei periculosus seu damnosus, hunc legalem ordinem servandi non est in se obligatio conscientiae.

- 908 R. 4. In iure novo *Germ.* generatim quidem dicitur (§ 626) a contractu inter dominum et eum, qui ei operam suam addixit (*Dienstverhältnis*), posse ab alterutro contrahentium recedi ilico *ex gravi causa*; neque quae sint eiusmodi graves causae accurate describitur. Sed statuitur dominum teneri iis mediis uti, quibus a labore imposito periculum vitae vel sanitatis, quantum laboris natura patiatur, satis avertatur; et ut, si alter in familiam seu domesticam receptus sit communionem, ea praestentur, quae respectu valetudinis, bonorum morum, religionis exercendae sint necessaria. Quare si dominus, etsi monitus, haec negligere pergat, alter, qui se ei addixit, ilico potest recedere.

Verum quoad famulos domesticos proprie dictos (*Gesinde*) exceptio facta est secundum leges singularum regionum, atque accuratius recenseri solent causae, ex quibus liceat recedere, tempore contractus non exspectato. Re ipsa in paucissimis locis causa religionis exercendae, quae a domino impediatur, agnoscitur pro ratione, cur *hisce* famulis liceat ilico recedere. Agnoscitur tamen in *Bavaria* et in paucis parvis territoriis.

- 909 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In utroque casu habemus causam, quae naturaliter dat ius recedendi, si re vera sine iusta causa famulae saepius detinentur ab exercitio religionis praescripto: si vero domina iustam causam habet, quae excuset a lege audiendae Missae, propterea quod detineantur, famulis non erit ius recedendi ante tempus contractu constitutum.

Quamquam autem in priore casu Thecla per se dominam antea monere debuit: tamen, si haec monitio videbatur fieri frustra, eius omissio non tanti momenti est, ut Thecla ius dominae notabiliter laeserit, idque eo minus, quando lex territorialis eiusmodi religionis exercendae impedimentum pro causa, cur recedere liceat, agnovit.

R. 2. Cum liceat alicui ex gravi causa recedere, sine dubio, si quis huius causae culpabilis auctor exsistit, ille damnum ferre, immo etiam alteri recedenti damnum, quod hic patitur, resarcire tenetur. Quapropter in propositis casibus neque Thecla neque Ambrosia, saltem

non per se, tenetur dominae damnum reparare, quod illa ex famulatu praepropere finito patiatur; utraque vero ius habet, ut a domina sua tantum recipiat, quantum unaquaeque damnum incurrat ex carentia famulatus vel salarii, quo victum sibi comparet. Si igitur neutra plus secum sumpsit, in conscientia nec Thecla neque Ambrosia inquietanda est: nam etiam posterior non fecit-nisi compensationem occultam non iniustam. Si vero Thecla vel Ambrosia plus secum tulerit, ad id ius non habuit, nisi leges positivae plus iuris iis concedunt qui ex iusta causa contractum ante tempus solverint.

R. 3. Haec ultima sumptio, quod leges positivae plus iuris con-⁹¹⁰ cesserint, in nostro casu videtur esse exclusae: alioqui dominae derelictae actionem iudicalem non possent efficaciter instruere. Potius videtur secundum leges territoriales in utroque casu recessus illegitimus. Ex quo fit, ut etiam dici debeat, quid Theclae incumbat post iudicis sententiam. Nam de Ambrosia sub hoc respectu nihil dicendum occurrit, utpote quae hanc sententiam fecerit impossibilem.

Thecla in eo iuridicam culpam commisit, quod dominam non antea monuit. Si igitur ex hac monitionis omissione qua tali dominae aliquod damnum ortum fuerit, id Thecla post sententiam etiam in conscientia resarcire debet. Sed si sententia, quamquam secundum legem, damnum resarciendum imponit ex recessu praepropero qua tali, id censeo esse iniustum, eo quod in tali casu sententia cogeret ad illicita, ad violationem legis ecclesiasticae sine causa sufficienti.

Dixi sententiam iudicis continere coactionem ad illicitam legis ecclesiasticae violationem. Etsi enim in tali casu Thecla subiective seu personaliter excusetur a Missa audienda ex eo, quod se praevideat coactum iri ad subeundum grave damnum: tamen ommissio Missae manet obiective contra legem, eaque legis violatio imputatur iis, qui sine iusta causa ad omittendum cogunt.

LOCATIO-CONDUCTIO.

Casus. (282)

Clodius cum familia sua conduxerat pretio reducto domum, quam in-spexerat quidem, et cuius condicionem non salubrem adverterat. Sed vix coeperat ibi habitare, cum timet pro uxore et filiis, ne notabile detrimentum valetudinis capiant. Quapropter inquit statim in aliam domum conducendam; qua reperta, illam priorem domum, locatore non praemonito relinquit, nec quidquam pro locatione solvere vult. Locator autem Clodium in ius vocat, quo saltem pro toto tempore semestri, ad quod de locatione contractum erat, locationis pretium recipiat, negata etiam facultate, qua Clodius domum derelictam pro illo tempore aliis sublocaret. Et cum paulo post, exorto in vicinia incendio, etiam domus ista damnum pateretur, huius damni reparationem a Clodio postulat.

QUAERITUR 1° quae sint consuetae condiciones locationis.

2° quid Clodio faciendum sit, cum in ius vocatur.

3° quomodo in foro conscientiae lis inter Clodium et eius locatorem componenda sit, si externum forum abhorreant.

Solutio.

911 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Libera conventionē licet generatim certas condiciones constituere: quae si honestae sunt, debent servari. Particularibus condicionibus ex libera conventionē oriundis deficientibus, standum est legibus regionis vel consuetudini loci. — Leges autem, quae onus imponunt ultra naturalem aequitatem atque in praesumptā culpa fundantur, absente culpa theologia non obligant in conscientia nisi post actionem in foro externo factam.

R. 2. Locator rem tradere debet talem, sicut conventum est; propter defectum non notabilem contractus non fit rescindibilis, etsi pretium pro rata possit reduci (C. Germ. § 542); locatarius finita locatione rem reddere debet qualem recepit, ita ut de detrimentis rei teneatur, exceptis iis, quae res ex usu communiter patitur. Casus autem fortuitos sine culpa exortos non locatarius sed locator fert: in qua re diversae leges diversae statuunt quoad probationem culpa vel immunitatis a culpa; sed si culpa theologia abfuit, locatarius iis legibus non tenetur nisi post iudicis sententiam iuste latam. (Cf. C. Gall. art. 1734; C. Germ. § 547 sqq.)

R. 3. Rescindere contractum ante tempus ex gravi tantum causa licet; alioquin locatarius pro toto tempore quo contractus obligat, i. e. usque ad proximum terminum quo liceat eum finire, censum solvere debet.

R. 4. Quoad usum rei locatarius non potest facere usum abusivum; quoad sublocationem rei locatae eiusve partis standum est legibus loci, quae modo eam permittunt, nisi in contractu specialiter sit interdicta (C. Gall. a. 1717), modo eam excludunt, nisi in contractu fuerit permissa (C. Germ. § 549).

912 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quoad subitam contractus rescissionem iure Germ. § 544 cautum est, ut propter condicionem domus valetudini notabiliter adversam locatio rescindi statim possit, *etiamsi condicio domus locatario nota fuerit, immo ab eo renuntiatum sit iuri locationis rescindendae*. Quae lex sane iusta est; neque tamen iniusta esset alia, quae in tali casu eum, qui sciens et volens contraxisset, cogeret ad solvendum pretium locationis integrum.

R. 2. Pro tempore, quo re ipsa Clodius domo conducta usus est, iustitia exigit, ut census stipulatus solvatur, i. e. pro rata temporis. Immo si lex regionis eum, qui cum plena rei cognitione sic contraxerit, ad plus solvendum obligat, censeo, legem illam etiam ante sententiam iudicis ibi obligare, modo pretium sit moderatum; non obligare, ne post iudicis sententiam quidem, si condicio illa mala ignota plane locatario erat ex culpa seu fraude locatoris; obligari quidem sed post sententiam iudicis tantum, si ignota locatario erat ex eius negligentia seu culpa iuridica.

913 R. 3. De iure sublocandi domum desertam sermo esse nequit nisi relate ad id tempus, pro quo Clodius etiam post mutatam habitationem censum locatae domus debeat. Quod si pro aliquo tempore

obtinet, per se lex regionis respici debet, sicut supra ad Q. 1^m R. 4 dictum est. Verum cum in nostro casu agatur de habitatione valetudini incolarum notabiliter nociva, potius quaelibet sublocatio debet dici interdicta, nisi forte condicio eiusmodi sit, ut non sit nociva omnibus, sed solum Clodio eiusve familiae membris propter eorum valetudinem iam debilitatam et male affectam. ✓

R. 4. Circa damnum ex incendio ortum standum est iudicis sententiae, nisi haec aut contra Clodium lata sit ex facto falso supposito vel sine ulla eius culpa etiam mere iuridica, aut contra dominum propter culpam Clodii theologicam commissam quidem sed *non probatam*.

AD QUAESITUM 3^m R. Responsum iam habes ex iis, quae ad Q. 2^m dicta sunt, videlicet: 1) generatim aliquid solvendum est pro tempore illo, quo Clodius re ipsa domo utebatur; 2) si domus non est insalubris omnibus, sublocandi facultatem concedere convenit pro casu, quod Clodius solvat censum pro toto tempore initi contractus; immo concedi debet, si Clodio condicio domus locatae non erat antea omnino nota; 3) quoad damna ex incendio orta haec Clodius, si res in solo foro conscientiae agitur, reparare non tenetur, nisi culpam theologicam gravem commiserit.

DE PINORE.

Casus. (283)

Onesimus pro debito, quod erga Philocratem contraxerat, ei in pignus dedit copiam vini, quam suo tempore, soluto debito, sibi afferendum curaturus sit. Philocrates post aliquod tempus experimentum sumens de vinis, comperit aliquot dolia in periculo esse, ne corrumpantur. Scribit quidem ad Onesimum, sed responso nondum accepto opportunitatem nactus vendendi illud vendit dimidio pretio eius quod alias habuit, atque sibi ipsi eodem illo pretio dimidiato applicat doliolum, quo statim utitur in instructa aliqua festivitate. — Onesimus postea conqueritur atque saltem usque ad $\frac{3}{4}$ partes consueti pretii compensationem a Philocrate postulat; quod si nolit, minatur litem intendere de *toto* damno utpote ex incuria Philocratis causato.

QUAERITUR 1° quae sint generatim officia debitoris seu rei domini, quae creditoris seu pignoris possessoris.

2° quid in specie liceat circa rem pignoratam vendendam.

3° quid ad propositum casum fuit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Creditor, qui pignus possidet, debet ut 914 bonus administrator curam rei agere, ne ex sua culpa rem pessumdet vel in periculum inducat; alioqui rei domino, i. e. debitori, tenetur damnum resarcire.

R. 2. Quodsi ad rem conservandam expensas facere debuit, has ut debitor resarciat, ius habet.

R. 3. Rei fructiferae fructus per se non possessoris pignoris sunt, sed domini. Nihilominus si pignus datum est in plenam creditoris possessionem, praesumitur eum posse fructus sibi facere, ita tamen ut in partem factae solutionis debiti computentur; alioquin de fructibus in ipso contractu stipulandum est. Cf. Cod. iuris Germ. § 1212 sqq. C. Gall. a. 2081.

915 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex modo dictis sequitur, ut, si res in pignus data periculum corruptionis subeat, id tempestive nuntiandum esse debitori seu pignoris domino, ut sibi providere possit. Ceterum de his aliisve casibus occurrentibus cod. Germ. accuratius iura definivit.

R. 2. Quodsi periculum sit in mora, ita ut dominus moneri nequeat, aut si monitione facta, sub comminatione rem alioquin venditum iri, dominus hanc monitionem neglexerit; possessor pignus vendere potest atque ex pretio accepto solutionem debiti computare. Ita ex iure Germ. § 1219 sqq.

R. 3. Si tempus solvendi debiti advenerit, pro quo creditor pignus acceperat, atque debitor est in mora solvendi: creditor post monitionem frustra factam elapso mense pignus etiam vendere potest (ius Germ. §§ 1228 sqq.). Verum monitio debet accurate fieri secundum leges; alioquin creditor domino pignoris tenetur de damno ex praepropria venditione secuto. — Venditio autem fieri debet vel pro pretio currenti (Marktpreis) vel venditione publicae licitationis.

916 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Philocrates per se debuit responsum Onesimi exspectare, antequam vinum venderet: nisi forte extraordinariam nactus opportunitatem illud melius vendendi, quam alias sperari licuit, consensum Onesimi rationabiliter praesumpsit. Sed talem opportunitatem revera nactus vel ea usus non est, ut ex casu patet.

R. 2. Cum de pretio currenti sermo esse nequeat, maxime quia agitur de vino, quod vilius factum est: per se Philocrates, etiamsi habuisset facultatem vendendi, debuisset illud vendere in publica licitatione. Quare Onesimus non tenetur contentus esse pretio illo dimidiato, sive agitur de vino quod Philocrates consumpsit, sive de eo quod vendidit.

R. 3. Quare si Onesimus insistit in petendo pretio maiore aut in intendenda lite, ad haec ius habet, atque post latam iudicis sententiam huic Philocrates etiam in conscientia stare debet; antea si ad eam evitandam rem cum Onesimo composuit, stare debet huic conventioni.

R. 4. Verum si Onesimus non urget, Philocrates non tenetur ex sese aliquid resarcire, nisi fraudulenter egerit. Si igitur putaverit se in licitatione maius pretium non esse consecuturum, potest in venditione privatim facta acquiescere atque etiam sistere in computando eodem pretio pro vino a se consumpto. Quoad maiorem damni compensationem exspectare potest petitionem vel iudicalem actionem Onesimi. — Sed si fraudulenter egit, a compensatione damni non excusabitur nisi per condonationem ab Onesimo sciente et volente factam.

ASSECURATIO (I).

Casus. (284)

Marcus maritus assecurandam curat vitam suam, quo post suam mortem uxor aliive heredes notabilem summam recipiant. Procurator assecurationis Marco tradit interrogatorium seu schedam typis impressam, qua enumerantur condiciones quam plurimae et minutae circa statum et valetudinem assecurandi, quarum si qua falso negata vel non manifestata fuerit, iure quicquam recipiendi assecuratus privatur: ceterum procuratori sufficit testimonium medici a se assignati. Quod Marcus quidem attulit, non tamen manifestat se ante annos inflammationem pulmonum passum esse atque sanguinis copiam evomuisse. — Post alios annos mala illa affectio recrudit, atque Marcus adeo graviter aegrotat, ut de eius vita sit desperatum. Conscientiae stimulis agitatus in confessione quaerit a confessario, quid propter rem istam in assecuratione celatam facere et num uxorem omni ope destitutam relinquere debeat.

QUAERITUR 1° quid de assecuratione eiusque iustitia notandum sit.

2° condiciones istae oppositae quid efficiant.

3° quid de casu Marci sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. In se eiusmodi assecurationes licitae sunt 917 tum ex parte eorum qui eas quaerunt, tum ex parte eorum qui pro soluta annua taxa eas praestant, servata tamen iusta proportione inter annuam taxam et summam, de qua post mortem vel elapsam terminum solvenda conveniatur.

R. 2. Quae proportio prioribus quidem temporibus maximam censebatur habere latitudinem, quin laederetur iustitia, cum assecurationis contractus contractibus mere aleatoriis accenseretur. Sed cum ex hodierna praxi hunc characterem ex magna parte exuerit et ad providam curam pro familia superstite soleat pertinere: iustitia taxae fundamentum habet ex statistica, quae praebet probabilitatem, secundum quam mortes in similibus casibus accidere soleant. Multo minus tamen accurate determinari poterunt limites iusti, quam in mercium emptione et venditione; ita ut conventioni libere initae generatim standum sit.

R. 3. In contractu exsulare debet omnis fraus: quae ex parte eorum qui assecurationem quaerunt committitur, quando pericula maturioris mortis celantur; ex parte eorum qui assecurationem praestant, non solum quando non habent unde postea solvant, sed etiam quando contractum eiusve valorem eiusmodi clausulis sapiunt, ut communiter homines eas capere nequeant atque ita inscii incurrant periculum amittendi iura sua.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Contractus initur vix non semper cum 918 *societate* assecurationis. Diversae illae societates diversimode clausulas statuunt atque interpretantur. Agitur videlicet de veritate vel falsitate in iis quae postuluntur *declarationes*.

Aliae, ut societates Americanae, clare distinguunt inter falsitates vel errores, qui reddant contractum nullum, et alios errores: in posterioribus societas solum ex fraude, quam passa sit, vel ex errore notabili, in quem sit inducta, indemnitate petere potest pro damno quod incurrerit.

Aliae statuunt, ut propter falsas declarationes (sive a scientibus sive a nescientibus factas) notabiles contractus sit nullus.

Aliae statuunt nullitatem propter falsas declarationes notabiles scienter factas; quae si factae sint in scio contrahente, non nullitatem, sed solum *reductionem* summae stipulatae inducant.

Aliae statuunt, ut propter solos errores ex gravi negligentia vel scienter commissos contractus possit impugnari.

Aliae statuunt, ut propter errores quomodocumque commissos, qui ex iudicio prudentum in contractum influere potuerint, societas ad nihil teneatur.

R. 2. Hanc nullitatem contractus vel obligationis societatis aliquae societates expresse ita intellegendam esse statuunt, ut nihilominus praemia annua soluta societati maneant addicta: nisi assecuratus probet errorem factum esse sine sua culpa; in quo casu praemia soluta, subtracta tamen certa parte, reddentur.

R. 3. Non paucae societates declarant contractum propter falsas declarationes invalidum vel rescindibilem, postquam per *quinque* annos duraverit, haberi pro sanato et valido.

Cf. his de rebus Huppert, *Der Lebensversicherungsvertrag* p. 23 sqq.

919 R. 4. Potissima igitur quaestio est, quousque obligationes in conscientia extendantur. Ad quod breviter haec dicenda esse censeo:

1) Quamquam fraudulenter aliquid reticere vel falsum affirmare nunquam non sit peccatum: nihilominus, quando lapsu temporis contractus sanatur, post tempus elapsum si eo usque damnum nullum fuerit exortum, fraus non amplius secum fert obligationem restitutionis. Quod certe magis valet de errore inculpabiliter admissio vel causato.

2) Quamdiu contractus manet in foro externo impugnabilis, si re vera impugnatur, standum est clausulis contractus et iudicis sententiae etiam in conscientia, nisi societas assecurationis iusto duriores clausulas (cf. R. 2 ad Q. 1^m) statuerit vel per suos procuratores eum, qui contraxit, fraudulenter circumvenierit.

3) In aliis casibus, atque imprimis tempore illo intermedio lability contractuum, probabile puto esse, contractum non pro plene nullo in conscientia haberi debere, sed tum demum quando nullitas eius a societate invocetur. Quod nisi fiat, obligationem ex declaratione falsa vel erronea oriundam hanc esse, ut *damnum efficaciter illatum* societati resarciatur.

920 Rationes, quae me movent ad ita sentiendum, sunt hae: Si in conscientia contractus eo ipso plene nullus esset, non liceret assecurato demum summam a societate oblatam accipere. Id autem universim statuere durissimum est. Porro: a) aliquae societates di-

cunt in casu erroneae declarationis se *non esse obligatas*. Quod recte intellegitur, etiamsi ille, qui assecuratus est, non sit obligatus solutionem a societate oblatam respuere. b) Etiamsi aliquae societates dicant contractum *nullum*; iam usu receptum est atque ex iurisperitorum sententia fit, ut *leges*, quae certos quosdam contractus statuunt nullos, intellegantur ita, ut contractus illi tum demum *plene* nulli sint, quando eorum nullitas ab alterutro contrahente *invocetur*. Cf. Van Gestel, *De iustitia et lege civili*² n. LXXXIII. c) Si nullitatem plenam ilico in conscientia statuas, eiusdem iuris haberi debet amissio omnium praemiorum annuorum iam solutorum: sed eam *poenam* deberi sine ulla sententia, vix cuipiam suadebis, immo id iustitiae consonare merito dubitabis. d) Complures societates nullitatem aequè statuunt propter errorem inculpabilem (si quando immunitas a culpa non potest probari) atque propter errorem culpabilem. Sed in priore casu ante sententiam iudicis aliquem ad tantum damnum tantamque poenam teneri, est contra omnem analogiam, immo contra iustitiam. Ergo ratio est, cur illam *nullitatem* sumamus pro nullitate non plena seu pro rescindibilitate.

R. 5. In omni autem casu damnum *efficaciter* societati causa-⁹²¹ tum resciriri debet 1) ex titulo actionis culpabilis, 2) etiam damnum ex inculpabili errore ortum, quatenus error ille causa fuit, ut propter annum praemium iusto minus acceptum societas verum damnum incurrerit. Quae obligatio, cum realis sit, transit etiam ad heredes saltem secundum vires hereditatis.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si societas, quacum Marcus assecurationis contractum iniit, post quinquennium non amplius contractus impugnat, atque quinque anni ab inscriptione in societatem elapsi sunt: Marcus ab omni obligatione ex reticentia sua forte oritura est liber atque consequenter in casu mortis eius heredes summam stipulatam accipere possunt integram.

R. 2. Si vero eiusmodi sanatio contractus locum non habet,⁹²² distingui debet: 1) si societas assecurationis contractum impugnatura sit post Marci mortem, heredes Marci nihil accipient neque ad quidpiam ius habent, minus etiam occulta uti possunt compensatione. 2) Si res ad notitiam societatis non pervenerit, heredes summam oblatam accipere possunt: verum si Marcus re ipsa decesserit ex illa inflammatione paulo *post* inscriptionem suam recrudescente, saltem occulta restitutione augere debent praemia annua hucusque soluta. Videlicet propter affectam valetudinem Marci ab initio augebatur periculum citius decedendi, quam si bona valetudine usus esset, adeoque etiam periculum pro societate assecurationis, ne citius, i. e. post pauca praemia annua accepta, totam summam cum suo damno solvere debeat: verum secundum hoc periculum praemia annua sunt aestimanda, seu aucto hoc periculo praemium annuatim solvendum ab initio statuitur et debetur *maius*. Ergo praemia reapse soluta manserunt iusto minora, atque etiam nunc ab heredibus defectus ille supplendus est. Quare si res ita est, Marcus per se heredes monere debet de illa

obligatione. 3) Quodsi Marcus tam diu vixit, quamdiu victurus esse praevidetur, seu non citius mortuus est, quam probabiliter moriturus est etiam alius vir similis in bona valetudine constitutus, obligatio nulla in conscientia imponenda est, etiamsi societas non soleat per lapsum temporis contractus habere pro sanatis et firmis, cum de damno *efficaciter* illato non satis constet. Et hac in re, si solum legis naturalis exigentiam secundum normam iustitiae spectamus, probabilis ista vitae et mortis aestimatio magnam omnino habet latitudinem, cum homines etiam eximiae valetudinis sexcentis infortuniis subiacere et exstingui possint.

ASSECURATIO (II).

Casus. (285)

Lenaeus, cum vitam suam vult assecurare, interrogatus, num pravos habeat habitus, num aegrotaverit, chirurgicam subierit operationem, haec accidisse negat. Re vera caste non vixerat, atque etiam ante annum quidem ulcere in pede laboraverat, quod chirurgus debuerat excidere; sed huius rei tamquam minoris momenti mentionem non fecit. Verum tribus annis postea in eodem loco ulcus reerudescit atque Lenaei mortem adducit.

QUAERITUR 1° possintne Lenaei heredes, illius rei conscii, eam silentio premere et pecuniam ab assecuratoribus accipere.

2° assecutores, si rem cognoverint, possintne iure omnem solutionem negare.

Solutio.

923 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum modus, quo in foro conscientiae diiudicari contractus assecurationis possit, in casu antecedenti explicatus sit, statim ad practicam solutionem transire licet. Solutio pendet ab eo, utrum agendi ratio Lenaei dici debeat fraudulenta, necne; dein utrum circumstantiae silentio pressae eiusmodi sint, quae a prudentibus habeantur pro adeo notabilibus, ut propterea praemium annuum assecurationis augeri soleat. Ut igitur de hac re dicam, quid pro casu proposito sentiam:

R. 2. Inquisitio de intimis moribus est adeo exorbitans, ut non videantur homines teneri ad occulta vitia eaque probrosa manifestanda; sed societas assecurationis, si in differentia morum notabile discrimen ponit pro aestimando pretio assecurationis vitae, sistere videtur in iis, quae iudicium prudentis medici circa statum valetudinis ex hac parte male affectae notabiliter mutare possint. Quae si aberant, responsum Lenaei circa hanc rem neque mendacium erat sed restrictio non pure mentalis, neque iniusta fraus erga societatem.

924 R. 3. Quod pertinet ad ulcus illud, quo Lenaeus in pede laboraverat, sane non erat tanti momenti, ut praeteritio huius rei dici possit mala fraus vel culpa gravis a Lenaeo commissa. Nam haec res censetur iure parvi momenti, neque ulla esset societas assecurationis, quae propterea aliquem a contractu secum ineundo reiceret

vel annum praemium auget, nisi forte medicus aliunde de valetudine male iudicaret. Sed si ita esset, iam casus transfertur et mutatur in alias circumstantias. Alias autem si dein revera eiusmodi ulcus postea in eodem loco recrudescat, id censetur per accidens fieri, et si mors inde sequitur, id collocandam est inter accidentia, quae societas assecurationis ferat.

Censeo igitur heredes Lenaei accipere et retinere posse summam, quam pro assecuranda vita Lenaei sponponderant.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ad hanc quaestionem non potest dari ⁹²⁵ unum atque generale responsum. Nam multum pendet a tenore contractus. Ex eo enim quod heredes Lenaei possint a societate summam oblatam accipere neque teneantur ipsi omnium circumstantiarum accuratam notitiam ei communicare, nondum sequitur societatem ex sua parte non posse licite aliter rem tractare.

Si igitur ex tenore contractus huius nullitas invocari possit atque revera invocetur vel etiam iudicialiter pronuntietur: nolim negare societatem iure suo uti, si negat solutionem. Verum in hoc casu praemia annua soluta, *modica* facta deductione expensarum, heredibus Lenaei restituenda sunt, siquidem culpa vel fraus nulla adest neque poena confiscationis omnium praemiorum annuorum iusta fuerit.

R. 2. Quodsi in tali casu tenor contractus eiusmodi esset, ut societas et nihil solveret et integra praemia annua sibi soluta retinere posset: talem contractus dispositionem pro satis iusta habere nequeo, immo merito dubitari potest, num in iudiciali actione haec contractus dispositio pro iusta sustineatur. Quare heredes Lenaei iure suo agunt, si societati assecurationis litem intendunt.

ASSECURATIO (III).

Casus. (286)

Marcion mercator in favorem familiae ante decem annos vitam suam assecuravit pro 20 000 marcarum. Non indicavit patrem et fratrem maiorem in Americam profectos phthisi esse mortuos, neque indicavit se domi in officina sua res periculo explosionis obnoxias venales habere: quas vidit esse circumstantias, ob quas societas assecurationis contractus declaret nullos. Nunc vero ex infortunio viae ferreae laesus morti proximus existit, atque angitur, utrum possit uxori cum tribus filiis alioquin indigentibus assecurationis summam relinquere an debeant omni iure ad illam renuntiare.

QUAERITUR 1° quid iuris sit ex parte societatis assecurationis.

2° quid Marcioni eiusve heredibus in conscientia liceat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Circumstantiae non declaratae sane eius- ⁹²⁶ modi sunt, ut, si notae fuissent, in contractum eiusque mutationem multum influxissent. Quare iure suo utitur societas, si contractus invocet nullitatem, immo si neget — quando per contractum hoc ius habuerit — omnem praemiorum annuorum qualemcumque restitutionem,

cum in *hoc* casu, aliter atque in *prior*e (n. 923 et 924), sane culpabilis adfuerit reticentia.

R. 2. Iure igitur societas instituet inquisitionem ad detegendas omnes circumstantias. Verum societatis est haec inquirere, non Marcionis vel eius heredum haec ex sese manifestare.

927 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si non ex infortunio viae ferreae sed naturali rerum cursu ex afflicta valetudine Marcion mortem subiturus esset, respondendum esset ut supra casu penultimo ad Q. 3 R. 2 n. 922.

R. 2. Nunc vero puto, responderi posse magis in favorem Marcionis. Ex reticentis circumstantiis mors Marcionis praematura non est inducta, cum re ipsa inducta sit per infortunium viae ferreae, quod Marcionem, etsi robustissimus fuisset, aequè prostravisset. Quare ex reticentia illa, utut in se culpabili, *efficax* damnum societati nullum infertur. Ex iniusta igitur damnificatione obligatio restituendi non existit. Quare cum contractus assecurationis probabiliter in foro conscientiae solum sit rescindibilis, illi stari potest seu summa assecurationis accipi, donec societas re vera nullitatem invocaverit.

DE ULTIMIS VOLUNTATIBUS.

TESTAMENTUM INFORME.

Casus. (287)

Colon paulo ante maiorennitatem conscribit testamentum propria manu, omisso in indicando loco et tempore ipso die mensis, quem post maiorennitatem supplere intendit. Id clare dicit amico heredi scripto, quo is supplere possit, urgente necessitate, defectum per diem pro libitu addendum, si modo testamentum non mutatum ad eum pervenerit; hanc enim dicit esse suam voluntatem. — Colon re vera, testamento non mutato, paulo post aetatem maiorennitatis completam obiit; ab eius ancilla, cui moribundus tradiderat testamentum scriptum, amicus illud recipit, in quo inscriptus est heres universalis cum obligatione mediam partem in causas pias conferendi. Amicus igitur pro die confecti testamenti addit diem tertium ante Colonis obitum; atque ita hereditatem capit contra heredes legales, qui viso testamento scripto se exclusos esse neque iuridice agere posse vident.

QUAERITUR 1° quid requiratur ad testamentum validum.

2° quid iuris sit ex testamento informi.

3° licueritne heredi sic agere, ut in casu, vel quae sit eius obligatio.

4° quid, si (nulla heredis scripti mutatione) testamenti defectus manserit occultus neque a legalibus heredibus animadversus sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex quocumque iure ad validum testa-928
mentum requiritur: 1) ut testator iure possit de bonis disponere,
2) ut actus, quo disposuit, sit valide factus, 3) ut ille actus usque ad
mortem non sit efficaciter revocatus seu inefficax factus.

R. 2. Si solum ius naturale spectatur, abstractione facta ab
omni lege positiva diversorum regnorum, sufficit, ut de voluntate
defuncti ultima declarata certo constet. Verum leges positivae natu-
ralem facultatem sic testandi certis limitibus ac formis circumscribere
possunt, ita ut ultima voluntas aliter declarata non valeat, i. e. sive
omnino non valeat, sive non valeat post invocatum iudicium fori
externi.

R. 3. Ordinaria forma testamenti plerumque ita est, ut requi-929
ratur certus numerus testium eorumque qualificatorum, vel etiam
interventio personae publicae, iudicis vel notarii: coram quibus ultima
voluntas vel oretenus declaretur vel scripta tradatur seu a testatore

pro sua declaretur. Ceterum hae leges tam diversae sunt, ut suae quisque regionis leges consulere debeat, immo ut consultum sit, coram notario negotium illud conficere, qui leges omnes vigentes noverit et observandas curet.

R. 4. Extraordinaria forma seu facilior conceditur communiter pro militibus tempore belli, vel tempore contagionis pro locis illi subiectis: quae testamenta generatim pro certo tempore tantum post pericula exstincta sustinentur.

R. 5. Complura iura, ut Gallicum, Austriacum, Germanicum, testamentum quod vocant *holographum* admittunt, quod videlicet propria manu testatoris scriptum sit cum integri nominis subscriptione atque indicatione (loci et) temporis, seu diei et mensis et anni. Minorum potestas testandi limitari solet, etiam quoad formam; imprimis ius Germanicum eos excludit a testamento holographo (§ 2247).

930 AD QUAESITUM 2^m R. 1. *Theoretice* quidem de valore testamenti informis, quod alioquin certo exprimat ultimam defuncti voluntatem, alii aliter sentiunt. Alii enim eius valorem naturalem ita sustinent, ut nullitas civilis tantummodo sit ex sumptione fraudis vel dubiae voluntatis liberae defuncti, atque ut, certo cessante fraude vel dubio, in conscientia eiusmodi testamentum norma dispensandorum bonorum relictorum esse debeat. Alii e contrario censent eiusmodi testamentum ita esse a limine nullum, ut norma nemini possit esse in conscientia. Alii demum censent, leges illas civiles facere testamenta informia tum demum pleno iure invalida, cum in foro externo leges invocentur.

R. 2. *Practice* ultima sententia sola sequenda est. Nam ex una parte propter alias sententias diversas neque ei, cuius interest testamentum valere, neque ei, cuius interest illud non valere, imponi potest obligatio sequendi ex sese sententiam sibi contrariam: ex altera parte certissimum est legislatores demum *posse*, si necessarium iudicaverint pro bono communi seu publico, ita actus praescripta forma carentes invalidos facere, ut ne in conscientia quidem valeant, idque eos fecisse quoad actus in lege descriptos, quando in foro publico de iis agatur, sumi debet, ne eos irrationabiliter fecisse dicamus: eosque nullitatem istam etiam ad eos casus restrinxisse probabiliter tenetur, eo quod id ipsum etiam in aliis rebus quam plurimis valeat, in nostra re autem bonum publicum non solum plus non requirat, sed illos limites suadeat, ne conscientias laqueus ponatur. Cf. *Th. m.* I, 1147; *Marres, De iust. et iure* n. 370; *Van Gestel, De iustitia et lege civili*² n. LXXXV sqq.; *S. Alph.* III, 927.

R. 3. Aliter tamen communiter iudicandum est de iis dispositionibus testamentariis, quae non propter defectum formae lege praescriptae invalidae declarantur, sed quae laedunt sine ratione portionem heredibus necessariis lege statutam: illa enim portio iis etiam ante recursum ad forum publicum regulariter censetur esse *debita*.

931 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ex iis, quae ad *Quaes.* 2^m dicta sunt, sequitur heredem scriptum potuisse ex testamento Colonis, quod erat

informe, accipere quidem hereditatem, sed non potuisse eum heredes legales impedire, quominus illi sibi reddendam hereditatem postularent, atque eorum postulatis cedere debuisset. Quare eius actio, qua supplevit diem certum et testamentum tamquam ex integro a Colone iam maiorenni facto conscriptum exhibuit, iniusta fuit contra heredes legales atque restitutioni eum obnoxium fecit.

R. 2. Circa dispositiones pro causis piis non valent leges civiles, sed ecclesiasticae, quae nihil postulant nisi ut per certam probationem constet de ultima voluntate defuncti (ut testimonium duorum testium, vel unius testis, si alia adminicula adiunguntur). Cum igitur in nostro casu voluntas defuncti clara et certa sit, hae dispositiones etiam ab heredibus legalibus, si ad eos hereditas devenerit, implendae sunt. Cf. *Th. m.* I, 1148; *Ballerini-Palm. tr.* 8, p. 3, n. 703.

Num et quando illi heredes in bona fide relinqui possint, quaestio est pastoralis prudentiae.

R. 3. Amicus Colonis iniustitiam non committit, si ipse mediam partem acceptae hereditatis causis piis applicet secundum defuncti voluntatem; atque reliquam mediam partem heredibus Colonis legalibus etiam clam restituat. Immo si videt ita tutius causis piis provisum iri, ita laudabiliter aget. Verum propter difficultates vel pericula, quae sibi timere potest, ad id raro obligatur, si modo hanc defuncti voluntatem cum iis communicet. Hinc communiter ita agere potest, ut cum testamento informi totam hereditatem legalibus heredibus tradat.

AD QUAESITUM 4^m R. 1. Testamentum, quod Colon conscripsit ⁹³² tale quale ab ipso confectum est, amicus ille heres scriptus legalibus heredibus ostendere potest; neque tenetur ipse eos attentos reddere ad testamenti defectum vel ad iura, quae illi prosequi possint. Quodsi heredes illi nihil inquirunt vel agunt ultra, ipse hereditatem occupare et tenere potest.

R. 2. Immo si ipse ante mortem Colonis, ab hoc iussus, inscriptione diei testamentum supplevisset, *exhibere* illud, sicuti in priore Resp^o, potuisset, non tamen asserere se exhibere testamentum ex integro a Colone conscriptum.

Ratio, cur ante mortem a Colone iussus id facere possit, post mortem eius non amplius, ea est, quod in posteriore casu actio tendat ex natura sua in fraudem et deceptionem eorum, qui ius iam habent; in priore non. Nam in priore casu id ipsum testamentum ab amico suppletum *potuit* evadere testamentum *legale* per actionem Colonis valde obviam; videlicet nihil requirebatur, nisi ut Colon id legaliter (coram notario et testibus) declararet seu traderet ut testamentum suum.

TESTAMENTUM INFORME EIUSQUE IMPUGNATIO.

Casus. (288)

Cassander condidit testamentum, in quo filio maiori maximam bonorum partem reliquit, pro agris et aedibus pretio satis vili assignato. Inadver-

tentia notarii pro teste functus est unus qui lege reprobatur. Quod cum ceteri filii videant, testamento impugnato, obtinent a iudice aequalem bonorum divisionem.

QUAERITUR 1° potuerintne Cassander illam divisionem bonorum tuta conscientia facere.

2° potuerintne filii dispositionem testamentariam impugnare, idque etiam in casu, quo patri viventi consensum suum declaraverint.

3° quid iuris competat filio maiori a spe maioris hereditatis deiecto.

Solutio.

933 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iure naturali parentes tenentur, si possunt, filiis ita providere, ut secundum statum suum valeant vivere; neque sine sufficienti ratione eos plane ab hereditate excludere.

R. 2. Intra limites eius quae indicata est providentiae ex se quidem libera est facultas bona dividendi vel de iis disponendi; nihilominus in bonum familiarum earumque stabilitatis lex positiva potest filiis in certam partem bonorum parentum ius conferre; quod si factum est neque parentibus nimis restringitur libera disponendi facultas, in conscientia secundum eam legem agi debet.

R. 3. Filio natu maiori, utpote familiae capiti et primario patris successor, ut plus relinquatur quam reliquis, et naturalis ratio suadet, et positivae leges complures expresse statuunt. Immo ut facultas adsit uni ex filiis prae aliis pro arbitrio favendi, in omnibus iuribus positivis certa pars bonorum liberae possessoris dispositioni relinquitur. Quod diversa quidem iura diversimode statuunt: ius Gallicum fere solam quartam partem liberae dispositioni relinquit — quod parum videtur; ius Austriacum, Germanicum novum, Romanum satis aequè semper dimidiam partem, immo ius Romanum saepe duas tertias partes.

R. 4. Censeo igitur Cassandrum ita tuto agere potuisse, saltem si portionem lege praescriptam filiis etiam natu minoribus attribuerit, neque aestimatio agrorum et aedium infra minimum pretium iustum in huius portionis computatione adhibeatur.

934 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si filii patri, cum divisionem, quam voluit, proponeret, promiserint serio se eam servaturos seu exsecuturos esse, ex hac ipsa promissione vi fidelitatis et pietatis erga patrem tenentur, nullo respectu habito testamenti conscripti.

R. 2. Si vero non promiserint, sed solum non repugnaverint, ne patrem contristarentur, vel etiam dixerint se contentos esse: ex hoc non contraxerunt propriam obligationem; sed obligationem restringere possunt ad id, quod testamento ipsis imponatur. Quare si testamentum non subsistit, propria obligatione non tenentur, quamquam pie non agunt, si voluntatem parentis notam posthabent. Peccati igitur proprie dicti ex se eos non accusaverim, si testamentum defectu laborans impugnent.

R. 3. Etiam si patri se servaturos esse eius dispositionem pro-935 miserint et nihilominus testamentum ut invalidum ex ratione in casu narrata impugnant, contra fratrem natu maiorem iniustitiam non committunt, siquidem ei nihil promiserint ex iustitia neque proprie ei quidquam promiserint.

Solum si ille frater natu maior, promissione patri ab aliis facta fisus, expensas fecisset intuitu proprietatis mox adeundae, alique fratres id tacite permisissent, hi, si postea testamentum impugnant et fratrem maiorem eiciunt e spe maioris proprietatis, ratione huius damni causati ad *hoc* resarciendum teneri possunt ex iustitia.

AD QUAESITUM 3^m. R. Cum ex antea dictis post testamentum tamquam informe reiectum filius Cassandri natu maior non possit restitutionem petere a fratribus, qui aequalem cum ipso hereditatis divisionem perfecerunt: nihil restat, nisi ut pro damno causato recurrat ad notarium, ex cuius inadvertentia testamentum vitio, ipse damno affectus est. Qui certe, cum iuridicam culpam commiserit, a iudice ad reparandum damnum cogendus est.

TESTAMENTI PRO CAUSIS PIIS FACTI IMPUGNATIO.

Casus. (289)

Chrysantha, femina dives innupta, nepti satis indigenti, quae servitia non pauca praestiterat, dicit: „En tibi relinquam 4000 mc., quae iam ut tua considerare potes“; assignatque titulos chirographos, quos relinquit quidem suo proprio nomini inscriptos, quorum reditus tamen annuos neptis percipit, exhibito mandato quotannis a matertera sibi dato; iniungitur autem nepti, ut summam illam, quantum possit, intactam servet eamque per ultimae voluntatis declarationem certae causae piae addicat.

Verum post annos Chrysantha videtur huius rei actae fuisse oblita; nam in testamento, nulla neptis facta mentione, omnia bona sua, etiam titulos illos nepti promissos, relinquit certo instituto pio ecclesiastico. A cuius administratore cum neptis post obitum Chrysanthae titulos illos vel saltem annuos reditus ut sibi debitos petat, ille dare renuit, eo quod sibi non liceat piam causam defraudare.

QUAERITUR 1° num neptis Chrysanthae iure postulet, et administrator causae piae possit vel debeat obsecundari.

2° possitne puella coram iudice agere, ut ita summam istam obtineat, etiam cum periculo, ne omnis illa dispositio in favorem instituti pii facta, negato assensu gubernii, effectum careat.

3° quid sit iuris, si, nepte illa non agente, nihilominus, gubernii assensu negato, tota hereditas nepti cum aliis cognatis ut legalibus heredibus addicatur.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quaestionis huius solutio pendet ab eo, 936 num Chrysantha nepti titulos illos vel iam donaverit vel saltem ex

iustitia quadam promiserit. Hae solae rationes sunt, ob quas ius neptis num adfuerit, possit quaeri; nam ex testamento illi ius nullum ortum esse patet.

Chrysantham, cum summam illam nepti assignaret, de donatione cogitasse atque nepti consuluisse, ac si esset vera donatio, ex agendi ratione et circumstantiis patet; perfectam autem non fuisse donationem etiam patet, eo quod alias tituli illi pecuniarii transcripti esse debuissent atque nomini neptis adscripti. — Verum eo quod accedant servitia a nepte praestita, si sistimus in promissione, quae certissime adest atque iam impleri coepit, haec non ex mera liberalitate processit, sed ex quodam debito recompensationis. Quapropter non est vero absimile, adesse promissionem cum quadam iustitiae obligatione suscepta. Neptis illa iure suo ita negotium consideret atque petat tuto titulos ut sibi debitos.

- 937 R. 2. Verum alia quaestio oritur, num administrator causae piae obligationi probabili, si certa non est, possit satisfacere in detrimentum ipsius causae piae, cuius bona sperata eo ipso diminuuntur. Principium enim ex iure canonico et Romano hoc habetur, ut, quando dubium existit, in *paritate* iuris vincat causa pia.

R. 3. Nihilominus censeo hoc principium valere non posse in favorem testamenti Chrysanthae. Nam praeterquam quod auxilium puellae indigenti praestandum *sit etiam causa pia* (in iure enim, ubi causae piae favor ille potioris iuris tribuitur, enumerantur praeter alias causas pias causae: matrimonii, dotis, viduarum, pupillorum — cf. *Th. m.* I, 808), negandum est adesse ex sese iuris *paritatem*. Causa neptis illius ex sese est potioris iuris, cum non in mera liberalitate sed in quadam retributione rei receptae nitatur. in mera liberalitate autem donatio erga institutum illud pium facta. Quare, etsi causa litis ad iudicem ecclesiasticum deferri possit, puto summam, de qua sermo est, esse nepti Chrysanthae addicendam, vel saltem annuos redditus ei esse solvendos.

- 938 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Propter solum periculum imminens, ne institutum pium ecclesiasticum tota hereditate Chrysanthae privetur, illicitum erit adire iudicem civilem, antequam fiat conatus rem componendi cum administratore instituti vel ecclesiastico superiore, manifestato proposito, si adfuerit, secus adeundi civile tribunal.

R. 2. Conatu incassum facto, si alioquin causae ecclesiasticae civiles coram iudice laico agi solent — quod alicubi per conventiones inter gubernia et S. Sedem, alicubi per consuetudinem toleratam fit — puella ad suam causam evincendam iudicem adire potest, eo quod omnino grave sit ei illa summa carere, si modo fundatam omnino spem habeat, ut vincat. Nam hac spe magna deficiente sine causa pium institutum periculo gravis damni exponeret: quod illicitum est. — Ceteroquin patet recursus Romam faciendus.

- 939 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Consensum illum requiri, ut dispositio Chrysanthae in favorem causae piae valeat, contra ius naturale et contra ius ecclesiasticum est; est inanis usurpatio auctoritatis civilis,

effectu vere iuridico atque conscientiae obligatione carens. Consensu igitur guberni sive non rogato sive etiam expresse negato, valor testamenti in favorem causae piaë subsistit.

R. 2. Cuicumque igitur hereditas illa addicatur, ille ius verum vel dominium verum in eam non acquirit, sed tenetur in conscientia eam instituto pio tradere, summam autem nepti testatricis debitam huic potius tradere debet.

Hinc est, ut, si inter plures Chrysanthae cognatos cum nepte hereditas divisa fuerit, neptis partem suam detracta summa sibi olim assignata, alii integram suam partem pio instituto reddere in conscientia teneantur.

De cetero nota, quae in casu 287 ad Quaes. 3^m R. 2 seu n. 931 in fine dicta sunt.

HEREDUM SCRIPTIO ET EXCLUSIO.

Casus. (290)

Philiberta uxor cum marito secundi sui matrimonii communionem bonorum inierat. Testamento facto, heredes scribit filios prioris matrimonii, secundi matrimonii filiis, quibus per patrem paternosque cognatos satis provisum est, relicto legato *millenarum* marcarum, quod ne dimidiam quidem partem portionis legitimae attingit.

Clausula testatrix notavit, ut, si qui conentur hanc dispositionem impugnare, illi eo ipso ab omni hereditate excluderentur ut indigni propter gravem inoboedientiam non semel commissam, quam alias tantum vellet habere pro condonata.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio testatorum relinquendi certis heredibus partem legitimam.

2° quae sit facultas ab hereditate excludendi.

3° quid in casu de testamento Philibertae et de facultate illud impugnandi iudicandum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si non est nimis parva portio, quae 940 liberae dispositioni testatoris relinquatur, leges positivae iuste statuunt proxime cognatis certam portionem necessariam: hinc sequitur, ut laesa illa portione ius eorum seu iustitia laedatur. Quibus quanta portio debeatur in singulis regionibus, leges vigentes definiunt. Ubique certa portio debetur descendantibus, aliquando etiam ascendentibus, vel etiam fratribus et sororibus; vix non ubique certo modo providetur uxori superstiti, non tamen ubique portione hereditatis lege praescripta (in novo iure Germ. quilibet coniux superstes inter heredes necessarios computatur).

R. 2. Verum, ut de iniustitia, quam parentes privando aliquem ex filiis portione legitima committant, sileam, facilius etiam laedunt pietatem filiis debitam. Nam etsi partem lege necessariam cuilibet filiorum relinquunt, si sine iusta causa uni prae altero notabiliter faveant, ansam dant discordiarum et animorum alienationis. Qua de

re nimia gratia uni prae aliis collata graviter possunt peccare. — Aliter, si iusta causa est, sive excedentis meriti sive conservandae familiae vel similis. Cf. supra casum 288.

941 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex gravi causa aliquis filiorum ab hereditate excludi potest; quae vix alia erit quam filii *indignitas*. Quae etiam legibus positivis solet determinari atque certis limitibus circumscribi, idque iuste, ne ex vehementi passione duriora statuuntur.

Exclusis igitur ius competit postulandi, ut omnia ad normam legis reducantur.

R. 2. Nihilominus semper manet parentibus officium et obligatio pietatis, si potuerint, etiam filio indigno aliquo modo ita providere, ut vitae necessaria habeat vel sibi providere de iis possit. Si quando igitur secundum leges parentibus inesset facultas etiam maior excludendi filii, hac uti in conscientia iis non liceret.

R. 3. Generatim legibus positivis cautum est, ut, si quis velit aliquem filium ab hereditate excludere, id in testamento facere debeat indicata ratione, quae, nisi probetur, non admittitur.

Ex iure Germ. causae, cur filius ab omni hereditate possit excludi, sunt sequentia crimina *non condonata*:

grave crimen deliberate contra testatorem eiusve coniugem commissum;

corporalis tractatio iniuriosa deliberate commissa in testatorem, vel in eius coniugem, si heres ex ea descendit;

machinatio mortis in testatorem, vel eius coniugem, vel aliquem ex testatoris descendens;

malitiosa denegatio sustentationis, quae lege debeatur;

vita inhonesta vel turpis contra voluntatem testatoris acta neque emendata. (§§ 2333—2337.)

Similiter fere, attamen non eodem plane modo, alia iura loquuntur. C. Gall. (art. 727 *indignitatem* ad successionem tractat, cf. art. 955 et art. 1046 de revocatione vel rescissione dispositionum hereditatis propter ingratitudinem) longe arctius restringit facultatem excludendi ab hereditate.

942 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Utut, si solum ius naturae spectari liceret, Philiberta, si vera sunt quae dicat, ita agere posset: indignitas *legalis* non videtur adesse, saltem nullatenus eius apparet probatio. Quapropter, nisi graviora possint filiis obici, consiliarius, si quem forte ante factum Philiberta adhibuerit, conetur omnino, ab illa agendi ratione Philibertam avertere atque plenam reconciliationem inducere, ne testamentum illud fiat seminarium discordiarum atque peccatorum.

R. 2. Testamentum ita repertum filii, quorum interest, impugnare possunt; neque hac ratione censeo laedi pietatem debitam. — Iure autem, qui impugnant, id accipere possunt, quod leges statuunt, sive totum testamentum pro nullo habent atque legalem successionem in tali casu statuunt, sive filiis laesis solummodo portionem legalem usque ad integram eius taxam concedunt.

IURA FILIORUM IN BONA PARENTUM.

Casus. (291)

Iustinus et Clara coniuges ante matrimonium Paulum filium genuerunt; quod ut occultum maneret, filius clam in orphanotrophio collocatus atque parentum impensis secundum condicionem honesti opificis educatus et excultus est, sui ortus plane ignarus. Post matrimonium initum coniuges bona sua multum auxerunt, quattuor alios filios genuerunt, quos scribunt heredes, excepto uno ex iis. cui, utpote religioso facto, dimidium portionis legitimæ pro legato assignant.

QUÆRITUR 1° quid iuris et obligationis sit quoad filium illum antematrimoniale, sive ignarus manserit sui ortus, sive rei veritatem postea comperiat.

2° quid dicendum sit quoad filium illum religiosum factum.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Filius ille ante matrimonium parentum natus, cum sit ex parentibus ineundi matrimonii capacibus, iure ecclesiastico re vera evasit legitimus, attamen in iure civili non habetur talis, nisi postquam legaliter sit a parentibus agnitus. Quod cum hic non obtineat, ius eius ad successionem in hereditatem parentum iis limitibus interim circumscribitur, quibus lex naturæ filiis dat ius repetendi bona a parentibus, parentibus imponat officium filiis providendi. — Verum, ut antea dictum est, hæc obligatio, si stricta sumitur, per se non est alia, nisi ut filius tantum accipiat, ut adhibita convenienti industria secundum statum vivere possit.

R. 2. Restat autem, ut videatur, num *pietatis* obligatio parentibus ea sit, ut filium illum legaliter agnoscant atque ita in iure aequali cum reliquis filiis constituent. Quæ obligatio sane generatim adest, verum non adest cum ipsorum parentum damno valde gravi. Si ergo ante matrimonium iustam causam habebant velandi suam infamiam, interim vero ad splendidiorem fortunæ statum evecti sunt atque complures filios procreaverunt, ignoto prorsus manente facto priore: nunc gravissimum est rem pandere; proin iustam causam habent relinquendi priorem filium in statu suo atque in ignorantia sui ortus. Procurare tamen debent, ut in libris parochialibus legitimatio filii canonica notetur secreto utque de illa possit constare. Et quamquam filius ille, si notatus est ut expositus, in rigore ecclesiastici iuris pro legitimo iam habeatur: praxis tamen expositos illegitimis æquiparat, ac proin præstat, ut de legitimitate *positive* constare possit.

R. 3. Si filius ille relinquendus est in condicione inferiore, maxime cavendum est, ne postea rei veritatem comperiat. Nam si id fieret, causa facillima esset aversionis et odii. Immo si hoc est timendum, parentibus consulendum est quam maxime, ut quam largissime huic filio provideant atque etiam per motiva supernaturalia eius animum pacandum curent, quo minus graviter sortem suam ferat. Neque nego eiusmodi esse *posse* circumstantias, ob quas parentibus

oriatur obligatio conscientiae filium legaliter agnoscendi. Sed haec erunt per accidens.

945 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Filium religiosum factum esse non est ratio, cur parentes eum successionem privent, si religio, quam filius assumpsit, talis non est, ut religiosum faciat successionis incapacem. Immo filius, qui dominii radicalis mansit capax, iure postulare potest, ut saltem portio legitima sibi obveniat integra, idque contra testamentum et contra alios heredes.

Parentes vero non solum peccant contra filii huius iura, si legitimam partem laedunt, sed etiam partialitate peccant plus minusve graviter, si sine graviore causa filio religioso facto solam legitimam portionem, aliis longe ampliorem relinquunt.

R. 2. Si propter religionem assumptam filius evaserit dominii incapax, iura eius generatim lege canonica transeunt in religionem; atque in conscientia eius iura servanda sunt a parentibus aliisque cognatis. Et re vera, si civilis lex haec non agnoverit, id in conscientiae foro nihil mutat; idque eo minus, quod in hoc casu filius religiosus civiliter non sit incapax possidendi.

Si vero non filius tantum dominii incapax evasit, sed etiam ipsa religio iure ecclesiastico non est loco religiosi successionis hereditariae capax: neque filii neque religionis iura laeduntur per tale testamentum, quale in casu nostro proponitur. — *Aequitas* quidem postulat, ut loco filii religioni id legati vel eleemosynae nomine attribuatur, quod alias filio fuisset relinquendum; *obligatio* autem sensu vero peti non potest nisi ex indigentia illius religionis seu monasterii et ex pietatis officio erga filium in egestate illa sui ordinis comprehensum.

COLLATIO PRIORUM EXPENSORUM IN DIVISIONE HEREDITATIS.

Casus. (292)

Theodosius relinquit post se tres filios et duas filias. Quibus bona sua sic dividit per testamentum, ut, detractis legatis 2000 mc. pro famulis causisque piis, filio minori praelegatum 3000 mc. assignet, eo quod in priores filios studiorum causa etiam plus (circiter 4000 vel 5000 pro singulis) sit impensum; reliqua bona inter filios et filias aequa lance distribuit. Ita fit, ut haec portio singulis addicenda sit summa 2000 mc. Quapropter filiae de laeso iure suo queruntur.

QUAERITUR 1° quomodo bona antea data vel impensa, hereditate aperta, conferenda vel computanda sint.

2° utrum Theodosius iuste egerit an filiae iure conquerantur.

Solutio.

946 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum parentes eorum quae acquirunt domini sint, possunt per se ea in utilitatem unius filii prae aliis impendere neque cuiusquam iura laedunt.

R. 2. Nihilominus sumi debet parentes filios suos, quantum fieri possit, aequa lance velle tractare, seu eos nolle uni prae aliis notabiliter plus conferre, nisi eam praeferendi voluntatem vel edicant vel factis ostendant, vel eam rationabiliter non possint non gerere. In dubio attendi debent legis positivae dispositiones singularum regionum.

R. 3. Satis aequa est dispositio iuris Germ. (§ 2050), ut, nisi parentes contrarium constituerint, conferenda et pro parte hereditatis habenda sint:

a) quae pro dote vel ad apparatus status separati filiorum singulis collata sunt;

b) quae alicui ex filiis data sunt ad augendos vel supplendos redditus annuos;

c) quae ultra vires alicui ex filiis data sunt educationis vel praeparandi status vitae causa: censentur autem ultra vires collata, quae sine debitis contrahendis seu diminuendis bonis stabilibus parentes non possunt impendere omnibus.

Conferenda autem non sunt ea, quae clare data sunt liberali donatione ex favore praecipuo, nisi forte tali donatione ceterorum portio legitima laederetur.

Ex C. Gall. art. 843 et 852 conferenda sunt 1) dona et legata, nisi testator ea positive exemerit: non sunt conferendae expensae educationis, institutionis, *ordinariae* collocationis seu dotis.

AD QUAESITUM 2° R. 1. Filii maiores certe non poterunt con-947
queri de praelegato filio minori facto. Ita enim aliquo modo, sed ne ex integro quidem, compensantur ea, quae ipsi prae reliquis acceperunt.

Sed neque filius minor conqueri iure potest; nam id, quo dona in filios maiores collata donum sibi datum superant, tanti non est, ut excedat bona in *libera patris dispositione* posita.

R. 2. Solum videndum est, num filiae iuste conquerantur. Aequa lance non tractantur. Verum considerari debet filios, ut acquirant iustum vitae statum, pluribus indigere quam filias, si his per matrimonium conveniens provisum sit. Praesertim id valet, si, quae Theodosius in filios prae filiabus impendit, non desumpta sunt ex bonis stabilibus sed ex annuo lucro, quod Theodosius labore vel industria fecit vel ex annuis redditibus habuit: ea enim pro arbitrio poterat expendere, et, si pro educatione bona filiorum expendit, fecit bene. Neque videtur plane neglexisse filias, etsi minus pro iis expenderit.

Solum si propter filios bona stabilia vendidit atque notabiliter diminuit, fieri potuit, ut filiarum pars hereditaria ne portionem quidem lege debitam attingeret; in quo casu filiis pro rata aliquid detrahendum esset, atque imprimis filiis maioribus, ut legalis pars filiarum suppleretur.

IUS CIRCA FAMAM ET HONOREM.

FAMAE PROPRIAE NEGLECTUS.

Casus. (298)

Gorgonius pessimi criminis suspicionem gravem contra se excitavit, ita ut in communi aestimatione diffamatus existat. Qua re fit, ut eius filii, cum ubique repellantur, status sui convenientia officia non possint obtinere atque longe infra condicionem suam vitam degere debeant. Spem quidem fundatam Gorgonius habet dispellendi suspensiones, si tamquam de calumnia sibi illata coram iudice agat; sed cum et pecuniae sit tenax et otii amans, timet tum labores et sollicitudines, tum expensas, quas ex maxima parte se ipsum ferre debere praevidet. Statuit igitur aspernari homines hominumque dicta atque famam sive bonam sive malam flocci pendere.

QUAERITUR 1° sitne homo dominus famae suae.

2° liceatne citra peccatum famam propriam perdere vel non tueri.

3° quid de Gorgonii agendi ratione indicandum sit, prout suspicio vero consonet aut sit falsa.

Solutio.

948 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Fama consistit quidem in aestimatione aliorum, quam de aliquo concipiunt et foveant, fundamentum autem habet per se in ipsius hominis actionibus, quas alii observabunt, estque harum effectus vel sequela naturalis. Quare sicut homo dominus est actionum suarum, etiam famae suae dominus est. *Th. m. I, 759. 1172.*

R. 2. Unde sequitur quidem iniustitiam non committi ab eo, qui suam propriam famam destruit, si modo in hac fama propria laedenda eius actio sistat vel sistere possit; sed minime sequitur *licere* cuilibet suam propriam famam laedere. Nam usus vel abusus rerum propriarum legibus moralibus sane subiacet. Ceterum se ipsum fama privare non est peccatum mortale, nisi tamen aliae circumstantiae accedunt.

949 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Fama generatim bonum hominis est, idque bonis fortunae maius, immo in genere bonum necessarium est, ut homo convenienter vivat atque officia sua implere possit. Unde patet non licere famam perdere vel etiam eam non tueri, quando fama necessaria est ad officia debita implenda. — Id enim in eo casu non solum est quaedam prodigalitas sed etiam laesio caritatis, quam homo sibi debet, et laesio officiorum, quae diffamatus implere non amplius possit.

R. 2. Cum fama propria conexa erit non raro fama aliorum, maxime propinquorum: unde ex hoc solo capite iniustum erit contra propinquos cum propria fama famam eorum laedere; vel erit saltem contra pietatem propinquis debitam, famam, si ab aliis impetitur, non defendere.

In reliquis circumstantiis, quando fama propria neque cum aliena fama conecitur neque ullas obligationes implendas vel non implendas tangit: propriam famam non defendere malum aut bonum est pro motivo diverso, ex quo fit; propriam famam positive laedere praeterea vitiosum esse potest ex modo et medio, quo quis id efficit.

Nam si nullum habetur motivum rationabile, famae irrationabilis dissipatio peior est quam bonorum fortunae prodigalitas; peius etiam, si motivum subest inhonestum. Si vero est motivum honestum, exercendi virtutem humilitatis, mansuetudinis, desiderium sese Christo opprobriis affecto conformandi, res bona et optima est. — Verum haec potissimum exercentur in *ferendis* iniuriis famae vel honori illatis, non in agendis iis. quae famae iacturam causent; nam ea agere fere non est aliud nisi agere inhonesta — quod non licet. .

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ratio, quae Gorgonium movet, ut a 950 defendenda fama abstineat, rectae rationi non consonat, proin honesta non est. Nam si solius propriae famae bonum respicitur, in se maius bonum est quam quies illa et desidium, quod Gorgonius amat, et quam pecuniae summa, quam impendere debet. Verum ipsius Gorgonii fama, si nihil aliud cum ea conecteretur, cum sit res indifferens, non necessario aliis rebus indifferentibus praeferrī debet; quare, si Gorgonius pecuniam, cui hoc modo parceret, in bonos piosque fines statueret impendere, propter litem non motam accusari male agendi rationis non posset. — Immo, si praeferreret malum diffamationis pati, quam calumniatorem in mala fortasse gravia conicere, insignis esse potest actus caritatis christianae.

R. 2. Re vera fama Gorgonii cum bona fama totius familiae cohaeret; caritas autem seu pietas eum *obligat*, ut suorum curam habeat, adeoque mala gravia ab iis, quantum possit, depellat. Existimo igitur Gorgonium officio pietatis deesse, nisi calumniam etiam lite instructa depellat. Atque maiorem tenetur rationem habere suorum filiorum innocentium quam calumniatoris, qui, criminis commissi convictus, gravem poenam luiturus sit.

R. 3. Insuper videndum est, num forte Gorgonius etsi non ipso 951 crimine patrato, tamen *actione minus recta*, iustam ansam aliis dederit suspicandi. Quod si fecit, non solum negativa, sed etiam positiva causa est diffamationis suorum; atque gravius tenetur hanc suspicionem auferre. Immo si actione illa minus recta scandalo fuit atque fortasse scandalo esse pergit: haec sola iam ratio est, cur Gorgonius scandalum auferre atque suspicionem contra se ortam diluere *debeat*. Videndum tamen est, num Gorgonius falsum crimen cum effectu abstergere possit; secus enim timeri debet, ne conatu defensionis sibi suaeque familiae magis etiam noceat.

R. 4. Quod demum in casu notatur, Gorgonium hominum dicta atque ipsos homines *aspernari* atque ita suam apud eos famam flocci pendere; id per se non honestum sed peccaminosum motivum manifestat; non enim humilitatem, sed superbiam fovet, quod est vitium inter alia primum.

DIFFAMATIO (I).

Casus. (294)

Aetolia puella garrula quaslibet res novas cum amicis communicare gestit. Acciderat, ut Aeneas, cui parentes Afram sponsam destinaverant, propter eam ab Aiace mortem minitante cogeretur statim quasi duellando cum illo egredi; similiter acciderat, ut Bertha, pia puella, quo avocaretur a suis pietatis exercitiis, a parentibus coacta ad choreas adeundas ibi insecia a iuvene inebriaretur.

Quae sic ab Aetolia narrantur: Scitis Aeneam iam diu cogitare claustrum; sed puellis non renuntiavit, studuit potius spem illarum porro fovere. immo heri propter sponsam se duellavit. At cum laesus sit, post recuperatam sanitatem certe diffamationem suam in claustro sepeliet. Et nostis Bertham, quae videbatur sanctitatem non posse exhaustire neque hebdomadaria Communionem contenta erat; en eam ipsam vidi temulentam redeuntem a choreis, nisi cognati eam repressissent, scandalosiora etiam vidissemus: ceterum mendacii eam iam aliquoties arguere potui.

QUAERITUR 1° quae sit proprie detractio famae alienae.

2° unde sumatur hac in re peccaminositas mortalis.

3° quid de propositis casibus iudicandum sit.

Solutio.

952 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Detractio est iniusta defectus alieni manifestatio, quae alterius famam seu apud alios aestimationem diminuit. Qui defectus imprimis sumitur moralis; attamen sunt etiam defectus non morales, qui alicuius aestimationem minuunt vel delent.

R. 2. Distinguitur haec detractio generice sumpta in detractioem simplicem et in calumniam, prout defectus ille iniuste manifestatus sit verus sed occultus, aut falso impositus.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ratio, ex qua gravitas peccati detractiois sumitur, est ipsa famae diminutio minor vel maior, quae ex manifestato defectu oriri solet. Quod pendet non ex solo defectu in se spectato, sed etiam idque multum ex condicione personae, de qua defectus narratur, et de certitudine iudicii, quod ex defectus narratione in audientibus excitatur.^m

953 R. 2. Cum fama consistat in communi aestimatione, probabile est grave peccatum non esse, uni alterive viro prudenti et taciturno rem alias otiam graviter diffamantem narrare, nisi 1) specialiter intersit hominis laesi, apud illos ipsos retinere aestimationem, vel aliud grave damnum adiungatur, vel nisi 2) narretur crimen falsum. Ratio autem, cur in calumnia aestimationis detractio longe severius diudi-

canda atque ea etiam, si apud unum fiat in re gravi, pro mortali peccato habenda sit, est potissimum haec, quod in detractioe circa crimen verum fundamentum famae ab ipso peccante iam sit eversum adeoque fama ipsa iam evaserit *labilis*, utut a detrahente *formalis* fama auferatur; sed in calumnia fama omnino inconcussa, seu formalis fama cum eius fundamento, a solo calumniatore destruitur. Cf. Lugo, *De iust. et iure* d. 14 n. 12. 51; S. Alph. III, 973 cum Lessio, Caietano, *aliis*.

R. 3. Si quod narratur ita, ut audientes non certum iudicium, sed solam suspicionem leviozem de altero concipiant, non censetur fama *graviter* laesa neque grave peccatum a narrante commissum. Excipe, si suspicio ingeratur rei pessimae idque contra virum integerrimum, cuius fama plus patiatzr suspicionem quam aliorum fama certa narratione; etiam excipiendus est casus rarus, quando ex sola suspitione alicui grave damnum oriturum esse praevidetur.

Quapropter si quis narrat rem „ex rumore non satis firmo“, communiter non peccat graviter; neque ille, cui propter suam levitatem plena fides non solet adhiberi.

R. 4. Defectus manifestatus seu res ipsa diffamans in se non 954 gravis potest graviter diffamare atque talis diffamatio peccatum grave involvere, si ille, qui laeditur, integerrimae famae est vel in singularis perfectionis aestimatione, vel si ipsius narrati defectus immunitas pro eo, v. g. propter vitae statum, magni momenti est: ita aliquem pro mendace traducere *potest* esse peccatum mortale; similiter aliquem imperitum dicere in suo munere. — Saepius vero e contrario defectus etiam mortalis in genere morum manifestatio peccatum mortale non est, quando videlicet eiusmodi defectus in similis condicionis hominibus parum aestimatur, vel quando persona, de qua res narratur, in re simili iam est diffamata.

R. 5. De eo igitur qui in certa aliqua re famam iam amisit, rem similem ex se diffamantem narrare non est nova laesio gravis ideoque non est ex se peccatum mortale; aliter: 1) si res plane ab-similis narratur, cum, qui in una re famam amisit, eam nondum amisit in reliquis; vel 2) si narratio criminis repetiti famam plene evertit, quae ex priore crimine ob fragilitatem commissio sed probabiliter retractato nonnihil tantum erat concussa. S. Alph. l. c. n. 976; Lugo l. c. n. 55—58.

R. 6. Si quis publice crimen commisit, vel si crimen publicum 955 evasit, illud narrare etiam ignorantibus non amplius censetur detractio famae esse; nam peccans in priore casu famam in hac re abiectit, in posteriore saltem amisit. S. Alph. l. c. n. 974. 975; Lugo l. c. n. 59; *Th. m.* I, 1181.

R. 7. Si vero diffamatio fit vel in loco alieno, ubi res nota non est, vel si tempore posteriore res antea gesta et plenae oblivioni data denuo resuscitatur: distingui debet publicitas iuris et publicitas meri facti. Si adest publicitas iuris ex condemnatione in iusto iudicio, satis probabile est iustitiam non laedi, utcumque res gesta alio loco

vel alio tempore narratur. Si est solius facti publicitas, in alio loco id narrare etiam probabiliter non est contra iustitiam (cf. Lugo l. c. d. 14, n. 80; S. Alph. III, 974); alio tempore, quo res plane erat oblitterata, id denuo narrasse censetur contra iustitiam.

Verum etiam quando non laeditur iustitia, laedi potest caritas per divulgationem in alio loco factam, si alias fama ibi mansisset illaesa, maxime si praeter famae detrimentum alia damna gravia oritura sint. Cf. S. Alph. l. c.

- 956 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si rem ab Aetolia narratam in se sumimus, id quod Aeneae obicitur, sane est graviter diffamans, cum non agatur de iuvene, qui tamquam levis moribus atque depravatus notus sit; atque eo gravius eius fama laeditur, quod fiat per calumniam: facti enim species plane pervertitur, siquidem Aeneas non tam duellum quam sui defensionem contra aggressorem iniustum commisit. — Similiter iudica per se de iis, quae de Berthae ebrietate narrantur.

R. 2. Quod Aetolia Bertham mendacii commissi accusat, ad id notandum est aliquem etiam saepius mendacii reum deprehensum esse dicere plerumque non denotare gravem famae iacturam: minus etiam id de particulari aliquo mendacio dicere. Si quis autem singularem vitae sanctitatem prae se fert, vel praeprimis veracitatis famam integerrimam habere eius summopere interest: eum pro mendaci traducere non raro gravem famae laesionem atque mortale peccatum continebit.

- 957 R. 3. Res, ut dixi, ab Aetolia narratae gravissimae sunt, atque etiam narrationis modus ille est, quo audientes ad certum iudicium de macula aliorum moveantur. Quapropter ex levitate et garrulitate Aetoliae directe et per se ratio vix sumi potest, quae eam a *gravi* peccato excuset: fortasse indirecte ex eo, quod debita advertentia ad grave peccatum abfuerit.

Si vero res ipsae narratae mediocriter quidem graves fuissent, neque tamen expresse quasi ex visu cum aliis communicatae: facile dixerim propter Aetoliae garrulitatem plenam fidem eiusmodi illius narrationibus non consuevisse adhiberi, atque propterea non gravem diffamationem neque peccatum obiective grave esse commissum. Poterat nihilominus Aetolia etiamtum graviter peccare ex odio vel ex propriae conscientiae dictamine.

R. 4. Alia tamen excusatio a *gravi* peccato in enarratis casibus existere potest ex eo, quod Aetolia inculpabiliter putaverit Aeneam verum commisisse duellum, Bertham commisisse re ipsa ebrietatis peccatum idque publice actum esse. In ea suppositione Aetolia narravit res publicas vel mox publicandas, neque famae adhuc integrae graviter detraxit, sed famam iam detractam ulterius publicam fecit. Debeat tamen in ea suppositione post errorem suum detectum eum corrigere.

DIFFAMATIO (II).

Casus. (295)

Alcimus, filius spurius, in dissita regione, ubi ortus eius erat ignotus, ingenio et optimis moribus excellens omnium animos sibi conciliavit, atque in eo est, ut filiam syndici urbis ducat cum summa spe in locum syndici senescentis mox succedendi: cum ex inopinato Brutus illuc advenit, cui Alcimus eiusque ortus optime notus est et qui mox totam rem publice narrat. Quo fit, ut sponsalia ilico solvantur atque Alcimus a spe sua deiectus non leviter diffamatus existat.

QUAERITUR 1° possitne esse diffamatio mortaliter mala ex defectu non culpabili, eaque contra iustitiam.

2° quid de Bruti narratione atque obligatione inde exorta.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Cum fama consistat in aestimatione, 958 quam alii homines gerant, eaque re ipsa non ex solis personalibus alicuius moribus sed etiam ex condicione familiae et generis pendeat: fieri sane potest, ut alicuius fama laedatur ex manifestato defectu vel macula eius non culpabili. Sitne illa laesio gravis an levis, contra iustitiam an contra solam caritatem, pendet ex communi regula de diffamatione, videlicet utrum inferat damnum grave an leve, utrum privet re ad quam retinendam is qui diffamatur titulum iustitiae teneat an amiserit.

R. 2. S. Alphons. l. c. 967 referens verba Busenb. „Regulariter non est mortale (etsi per accidens ratione damni sequentis [scil. in aliis obiectis] tale esse possit) revelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non sunt morales, nec infamia apud prudentes reputatur, quod quis v. g. sit stupidus, spurius, luscus“, ipse addit: „Si vero dicuntur in civem, aliquando possunt esse mortalia. Idem dicunt de defectus natalium propagatione, quae aliquando etiam esse potest mortalis, ut dicere de viro honorabili, exercuisse vilissimum officium vel fuisse mancipium: *sed omnia haec pendent a circumstantiis.*“

Atque deinceps approbando affert sequentia verba Busenbaum: „Fieri tamen potest, ut narrando etiam defectus naturales, spectata condicione et statu illius, graviter noceas et sic graviter pecces: ut si gravem et optimi nominis praelatum aut religiosum *mendaciis assuetum*, virum gravem ac consularem *illegitime natum* vel *Iudaeum* etc. dicas.“

R. 3. Manifestatio eiusmodi defectuum vel macularum graviter nociva est *iniusta*, si defectus ille est re ipsa occultus; non iniusta sed contra caritatem, si defectus occultus quidem absolute non est vel saltem iure non est, in certo autem loco est et mansurus est occultus; neque contra iustitiam neque contra caritatem talis manifestatio est, si agitur de destruenda fama quam quis fraude acquisivit atque in aliorum deceptionem falsa fama utitur.

959 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si in Alcimi patria eius ortus erat publice notus, Brutus narrando rem alibi non peccavit contra iustitiam. Immo in hoc casu nostra aetate raro fit, ut alibi, i. e. in Alcimi domicilio res possit manere occulta. Quodsi igitur praevideri satis potuerit rem brevi manifestam fore atque syndicum eiusque filiam se deceptos esse dicturos; Brutus non palam quidem, sed cum syndico privatim rei veritatem sine ullo peccato communicare potuit. Atque ita optime faciet; nam si res postea, matrimonio inito, propagatur, timendae sunt gravissimae sequelae.

R. 2. Quodsi revera condiciones erant tales, ut in actuali Alcimi domicilio res praevideretur mansura ignota: Brutus contra caritatem graviter peccavit, sine iusta causa Alcimum in ignominiam et in grave damnum temporale inducens. Cf. *Th. m.* I, 1181; Lugo l. c. d. 14 n. 80.

R. 3. Immo si illegitimus Alcimi ortus etiam in eius patria erat *occultus*, i. e. paucis omnino notus, rem manifestare contra iustitiam erat; atque Brutus obnoxius evasit reparandis damnis temporalibus, quae loquacitate sua causavit, si modo haec praevидit atque culpae committendae sibi satis conscius fuit.

DIFFAMATIO (III).

Casus. (296)

Artaphanes, scribendis historiis intentus, cum diversa archiva perlustraret, reperit assignatum factum certi viri illustris, quod, cum vitam eius privatam macula gravi aspergeret, ipse, dum viveret, ita novit occultare, ut pauci admodum in rei notitiam venirent, neque hucusque evasit publicum; alterius etiam celeberrimi viri poenam diffamantem a iudice impositam reperit notatam, cuius rei notitia a saeculo et ultra oblivioni omnino data erat. Artaphanes, ut veritati serviat, utrumque facit publici iuris, atque ita non leviter offendit utriusque viri posteros, qui etiamnunc vitam degunt.

QUAERITUR 1° quid liceat historiographis circa rerum narrationem in archivis delitescentium.

2° num vel quomodo Artaphanes in casibus narratis peccaverit.

Solutio.

960 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Imprimis teneri debet etiam defunctos retinere ius ad famam, et quamvis minus graviter peccetur diffamatione mortuorum quam in vivis degentium, tamen detractio in re gravi etiam relate ad defunctos a peccato mortali non est immune; idque censendum est, etiam quando diffamatio in vivos superstitibus nullatenus redundat. Hoc vero sentiri potest, cum alicuius lapsu referre simul eius sinceram conversionem et paenitentiam gravem alicuius defuncti detractioem regulariter non esse.

R. 2. Quod attinet ad res praesenti tempore publicas recte notat S. Alph. *H. apost.* tr. 11 n. 13: „Non prohibetur, quin historici delicta publica describant *ex solo facto*“ atque ita eorum oblitterationem

impediant. — Verum id non tangit propriam quaestionem de rebus praeteritis. In quibus tamen ea, quae olim *publica erant publicitate iuris*, etiam alio tempore narrari posse sine gravi culpa S. Alph. ibidem approbans notat ex doctrina Lessii, Lugonis, Lacroix etc.

R. 3. Cum de publicitate iuris sensu stricto accepta saepe non constet, addenda videntur haec: Homines in summa potestate constituti iudicis iudicio non subiacent; verum *quae agunt in publico munere*, aequivalenter iuris publicitate publica sunt. Quapropter quae *in rebus publicis gerendis acta* sunt, haec, etsi nunc oblivioni sunt data, e pulvere eruere et iterum publicare, etsi certos viros macula aspergant, prohibitum non est.

Sic intellego, quod Marc n. 1200 Q. 2° dicit, mortaliter non peccare eum, qui referat delictum olim publicum nunc occultum, *si ad historiam pertineat*. Nam ad historiam pertinent publice gesta seu ea, quae ad publica officia et res publicas gerendas spectant, non quae ad privatam hominum vitam attinent.

R. 4. Si quando agitur de actionibus non ad res publicas pu-961 blicaque officia pertinentibus; ut liceat delicta nunc occulta denuo publica facere, requiritur causa maioris boni, quae esse potest praecipue 1) auctoritas viri pessimi, quae etiam nunc graviter noceat, cum eius crimina nesciantur, per vitae eius verae enarrationem destruenda; 2) defensio viri innocentis, cuius fama falso maculis aspersa est, sed per manifestationem criminis aliorum potest restitui.

R. 5. Immo nostris temporibus etiam facilius adesse potest plena excusatio pro historiographis ceteroquin timoratis, si ea publicent, quae alias ab aliis brevi post publicatum iri iuste sumere possint. Cum enim nostris temporibus a quibusvis hominibus doctis archiva perlustrentur, ea, quae iis continentur, etsi nunc videantur occulta, perfacile post tempus magis minusve longum ad lucem trahentur. Quare non raro esset in damnum honorum et causae bonae, si historiographi boni et timorati ea occultarent, quae minus timorati vel malemorigerati suo modo mox divulgaturi essent, maxime cum illi res pravas, quas narrant, non exaggerent neque eo modo enarrant, qui ad maiorem invidiam excitandam sit comparatus, neque etiam emendationem et paenitentiam, quae acta sit, reticeant.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In priore casu, quo agebatur de re ad 962 privatam vitam pertinente, ex se res gravis est seu gravis iniustitiae culpa, eiusmodi rem, quae numquam fuit publica, publicam reddere. Solum videri debet, num Artaphanes praeviderit rem nequaquam diu mansuram esse occultam, vel etiam, num forte subsit aliqua ex causis supra ad Quaes. 1^m in R. 5 notatis.

R. 2. In posteriore casu habebatur criminis et poenae, de quibus sermo est, olim publicitas iuris. Quare ex sententia S. Alphonsi l. c. Artaphanes excusatur tum a laesa iustitia tum a laesa caritate quoad defunctum, cf. etiam Lugo, *De iust. et iure* d. 14 n. 77; *Th. m.* I, 1183. Verum, si sperari poterat rem mansuram etiam nunc fuisse occultam, nisi Artaphanes eam in publicum protulisset:

ratio habenda erat *posterorum* et officii caritatis erga eos: cui graviter deerat Artaphanes, si praevidit eos graviter tristandos esse vel offensum iri. Sic puto assentiendum esse opinioni Lessii, *De iust. et iure* l. 2 c. 11 dub. 13 n. 87, qui ob narrata re, quae sit alibi vel quae olim fuerit publica publicitate iuris, *caritatem* laedi posse affirmat.

DIFFAMATIO — SECRETI OBLIGATIO.

Casus. (297)

Alfanus, qui post iuventutem dissolutis moribus peractam ad meliorem frugem conversus extra patriam optima fama fruebatur, cogitabat divitis viri filiam ducere: cum Drusus medicus cum puellae patre secreto communicat se Alfanum ante annos a lue venerea in lupanari contracta curare debuisse. Quo audito pater consensum ad matrimonium denegat atque severissime vetat filiam umquam de hoc matrimonio cogitare.

QUAERITUR 1° sitne in hoc casu officii secretum iniuste laesum.

2° habeaturne iniusta Alfani diffamatio atque restitutionis obligatio.

Solutio.

963 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Diversa distinguuntur secreta: secretum *naturale*, secretum *promissum*, secretum *commissum*. *Naturale* secretum dicitur, quod cum rei natura cohaeret sine speciali promissione vel speciali officio; *promissum* illud, post cuius scientiam facta est promissio huius secreti servandi seu non manifestandi aliis; *commissum* secretum, ante cuius notitiam antecessit promissio sive formalis sive tacita servandi secreti, cuius igitur communicatio sub hac servandi secreti condicione facta est. Eiusmodi tacita promissio antedens habetur ex suscepto munere, cum cuius exercitio secretorum communicatio cohaeret.

Ex qua explicatione apparet secretum commissum ex se reliquis esse gravius atque strictius esse servandum. Ex parte tamen secretum promissum severius ligare potest promittentem, quatenus propter proprium damnum avertendum non liceat illud violare, si illud damnum se potius subiturum esse promiserit, modo ne agatur de damno excessivo vel tali, quod subire non liceat.

R. 2. Alias igitur secretum naturale tantum et secretum promissum non obligant seu non excusant ab officio manifestandi secreti, si legitima fit superioris interrogatio; obligat regulariter secretum *commissum*.

964 R. 3. Nihilominus secretum etiam commissum, magis etiam alia secreta, generatim communicari possunt (excipe semper secretum sacramentale et fere etiam quasi-sacramentale) 1) propter damnum sive proprium sive alienum avertendum, quod ille, de cuius secreto agitur, iniuste illaturus est neque monitus vult desistere; 2) propter aliud damnum sive proprium sive alienum avertendum ita grave, ut secundum regulas caritatis damnum illud, quod ex secreto communicando sequitur, postponi possit: quod tamen in secreto commisso

tantum esse debere censeo, ut ille, de cuius secreto agitur, probabiliter *obligetur* damnum secreti laesi potius pati quam alia damna non avertere.

Cf. S. Alph. III, 971; Noldin II, n. 659; Marc n. 1187; Th. m. I, 1197 sqq.

R. 4. In casu nostro agitur de secreto alicui, qui in officio publico constitutus est, commissio. Quae autem aliquis, sume hic medicum, in officii sui exercitio comperit, ea etiam *ex officio* secreta tenere debet. Quaeri igitur potest, num forte Alfani, cum peteret filiam divitis illius viri, iniuriam illaturus sit, ob quam propulsandam medicus secretum patri puellae possit prodere. Quod tum solum recte dicitur, si Alfani a morbo non curatus periculum infectionis uxori sit creaturus. Verum etiam medicus prius Alfani debebat monere, ut a petenda sponsa desisteret: solummodo post monitionem frustra factam ius ei erat, vix umquam obligatio, nisi uteretur rei notitia aliunde hausta, monendi patrem vel puellam, ut sibi ab infectione caveret.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex modo dictis si Alfani iuste poterat 965 puellam petere, medicus non solum officii sui obligationi deerat, sed etiam graviter deliquit diffamando Alfani. Et quamvis satis probabiliter diffamatio apud unum alterumve virum non habeatur pro diffamatione ex se gravi, si tamen alia damna adduntur, a gravi peccato res excusari nequit.

R. 2. Aliter tamen dici potest, si quaeritur, utrum diffamatio illa grave peccatum fuerit contra iustitiam an contra caritatem tantum. Nam si priores illi dissoluti Alfani mores in patria publice erant noti, cum Alfani ibi viveret, medicus eos etiam aliunde novit quam ex muneris sui exercitio. In quo casu, ut de caritate graviter laesa conqueri possit, de iustitia graviter laesa ratione diffamationis non constat. Quod si ratione famae non constat de iustitia graviter laesa, sequelae impediti matrimonii per accidens sunt. Probabiliter igitur sola caritas graviter laesa est, utcumque sumis Alfani fuisse perfecte sanatum. Cf. supra n. 955.

R. 3. Quandocumque vero laesae iustitiae medicus accusari non 966 potest, addi debet, posse esse circumstantias, ob quas a laesae caritatis peccato excusetur. Sume enim virum illum divitem esse singularem medici amicum neque de perfecta morbi sanatione constare. Medicum ille scientia illa sane uti potuisset, ut, si de hac re actum fuisset, propriae filiae matrimonium prohiberet. Quod autem pro se suae filiae agere ei licuit, id videtur ei licuisse pro amico, quem ut alterum Ego consideret, quando de sola caritate vel erga Alfani vel erga amicum exercenda agebatur.

R. 4. Si vero Alfani fuisset iuvenis etiam in sua patria semper integerrimae famae, qui occulte aliquando deliquisset atque morbum diffamantem contraxisset, a quo nunc perfecte esset sanatus, *si perfecta* sanatio sit possibilis, nulla manente periculo infectionis ex matrimonii usu secuturæ: manifestatio, quam medicus fecit, fuisset omnino diffamatio *iniusta*, atque detrimenti temporalis propter impe-

ditum matrimonium in certa spe futurum causa efficax iniusta. Quapropter in eo casu medico damni temporalis illati reparatio seu restitutio incumberet.

CALUMNIA EIUSQUE REPARATIO.

Casus. (298)

Amulius, vir nobilis, falsum testimonium dixit contra Onesimum pauperem furti accusatum, ita ut hic poenam 2 annorum carceris retulerit. Amulius peccati commissi dolet, sed, si retractat suum testimonium, ipse per iurii convictus ad longos annos carceris condemnabitur, neque multum levabit Onesimum, qui sex tantum menses poenae ultiores ferendos habet et qui insuper in carcere melius vivit, quam extra carcerem pauper vivere potest.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio retractandae calumniae eiusque damni resarciendi.

2° quae sint causae excusantes; num revera in Amulio exstiterint.

Solutio.

967 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Fama *iniuste* laesa resarciri debet, quantum fieri potest; aliter tamen ab eo, qui simpliciter detraxit famae narrans vera, aliter qui haec egit per calumniam.

Prior enim, cum mentiri non possit, revocare dicta sua non potest nisi per restrictionem quandam, si haec sit consulenda (cf. *Th. m. I.*, 1191—1193;) aliter reparare debet famam dextre laudando, saepe, si sumi possit rem oblivioni probabiliter datam esse, nihil agendo sed Deo causam commendando.

Posterior, nisi satis certo restauratio famae aliter fieri possit, etiam aperte retractare atque palam se errasse debet fateri.

R. 2. Damna alia cum famae damno coniuncta ab utrolibet reparari debent. Idque valet longe facilius de calumniatore, cum in rei verae iniusta manifestatione facile haec esse possit partialis damni reparandi causa excusans, quod res illa etiam alia via iam evaserit publica, atque prior manifestatio desierit esse damni causa efficax.

968 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In detractioe per manifestationem rei verae complures, ut iam innui, existunt causae a reparatione famae excusantes: 1) si laesio non fuit realiter gravis; 2) si laesio subiective non fuit graviter culpabilis, neque nunc reparatio sine gravi incommodo fieri possit: (nam si fieri possit sine incommodo relative gravi, etiam ille, qui ex errore vel inadvertentia graviter laesit, ad id ex iustitia tenetur, ac proin ex ommissa hac retractatione sibi facile possibili iam ut ex iniusta damnificatione tenetur); 3) si detractio probabiliter oblivioni data est atque melius esse iudicetur rem sepultam relinquere quam periculo reficiendae memoriae sese exponere; 4) si res olim occulta nunc independenter a priore manifestatione per aliam viam publica evaserit; 5) si, qui famae detrimentum passus sit, detractori condonavit (si modo condonare plene possit, eo quod nemo praeter ipsum detrimentum quodpiam sumpserit); 6) si damnum re-

tractanti oriturum longe maius sit, quam damnum alterius famae illatum, alia vero fortunae damna vel non adsint vel reparentur.

R. 2. In calumnia ut quis a reparanda fama excusetur, debet 969
1) constare de iusta condonatione, aut 2) de calumniae oblivione integra, aut 3) de damno *longe* maiore calumniatoris; verum notari debet et damnum calumniatori per retractationem oriundum debere spectatis omnibus circumstantiis insigniter maius esse quam damnum quod per calumniam innocenti causat, neque propter omissam forte retractationem calumniatorem etiam excusari a restitutione aliorum damnorum pretio aestimabilem.

R. 3. Per se quidem et fama Amulii et eius poenae minoris aestimandae sunt quam poena et fama Onesimi, etsi hic pauper, nobilis ille exsistat, eo quod pauper sit innocens, nobilis ille vir culpa et malitia sua sibi pericula contraxerit.

Verum negari nequit, poenam quae Amulium maneat, si periurii convincatur, longe diuturniorem ipsique graviorem esse quam poenam Onesimi residuum; atque etiam diffamatione Amulium longe durius affectum iri quam Onesimum propter falsam illam furti opinionem. Quapropter si fieri possit, ut Onesimo offeratur per virum intermedium notabilis pecuniae summa, qua compositio quaedam fiat, isque consentiat, Amulius ab aperta retractatione illico facienda excusabitur, si modo curet, ut indirecte Onesimi fama reparetur, v. g. eius bonam indolem laudando, vel etiam manifestando in eius causa criminali erratum esse. Haec imprimis tum observanda sunt, si cum causa Amulii privata publica causa boni communis cohaeret, ita ut per eius condemnationem causa publica grave damnum passura sit.

R. 4. Nihilominus, si necessitas boni publici Onesimum non cogat iure per se sibi debito cedere, neque is cedere velit, Amulius etiam cum periculo suo non levi tentare debet, ut Onesimi famam restituat. Cum restrictione quidem non pure mentali praetendere potest se ex *errore* inductum esse ad testimonium contra Onesimum dicendum, quo crimen periurii voluntarii a se avertat, etsi falsi iuramenti ex levitate et inconsiderantia praestiti poenas luere debeat.

QUERELAE — TEMERARIUM IUDICIUM — SUSPICIO.

Casus. (299)

Barbarius ab itinere redux apud amicum conqueritur de aspero modo, quo a superiore receptus sit, atque de iniuria sibi illata, cum superior aures praebuerit suspicionibus contra se falso excitatis; graviter in superiorem invehit quasi virum partium studio addictum et ad gubernandum ineptum, quasi versatile instrumentum in manibus Claudii, in cuius arbitrio totius dioecesis gubernatio sit posita.

QUAERITUR 1° num et quomodo detractio peccetur querulis in sinum amici effusis.

2° quale peccatum sit sinistrum de altero iudicium vel mala suspicio eaque declarata.

3° quid ad casus Barbarii sit dicendum.

Solutio.

970 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Etiam ii, qui negant a gravitate detractio-
 tionis excusare eam circumstantiam, quod fiat apud unum alterumve
 virum prudentem tantum, causam tamen solatii capiendi vel leniendi
 doloris per communicationem acceptae iniuriæ cum amico habent pro
 ratione, quæ excuset a gravi peccato detractio-
 nis.

Cf. S. Alph. l. c. n. 973; Lugo l. c. n. 53. 54, qui refert multos
 dicere, id „absque ullo vel saltem absque gravi peccato detractio-
 nis fieri posse“, idque additis rationibus defendit.

R. 2. Monent tamen (v. Lessius l. c. c. 11, dub. 12), „ne id
 pluribus dicatur, quam ad consilium vel solatium requiratur, neve
 nominetur persona, nisi ad eos fines valde expediat“.

971 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Iudicium temerarium, quo quis sine
 causa alterum habet pro malo, quando de defectu aestimationem gra-
 viter diminuente agitur, calumniae assimilatur atque, si perfecte
 temerarium est, theoretice loquendo grave peccatum constituit. In
 quo *conveniunt* theologi, ut videre est apud Lugo l. c. n. 11 sqq.;
 S. Alph. l. c. n. 962 ex Busemb.

R. 2. Notant tamen communiter theologi etiam rationes multas,
 ob quas practice rem sumendo malitia saltem mortalis re ipsa ple-
 rumque absit: quæ sunt ex Busemb. apud S. Alph. l. c.:

1) si non sit grave malum, quod temere proximo imponatur;

2) si iudicium non fit cum plena advertentia;

3) si advertas quidem satis te grave malum de proximo cogi-
 tare, sed non plene advertas *ad insufficientiam rationum*;

4) si non sit verum iudicium, i. e. assensus *certus*, sed solum
 assensus opinativus vel dubitatio: ita saltem plerumque;

5) si adsint rationes multum probabiles male de altero sentiendi:
 in quo si certo iudicas, excedis quidem sed non graviter, adeoque
 peccas quidem, sed non mortaliter, at venialiter;

6) si male iudices de aliquo indeterminato: complures addunt
 etiam „de homine ignoto“, qui tibi sit pro homine quasi indetermin-
 nato: nisi ex gravi malitia ita facias.

R. 3. Si quis iudicium temerarium non apud se ipsum retinet,
 sed cum aliis communicat, accedit ex se læsio famæ quasi per cal-
 umniam; eaque gravis seu mortalis est, si loquens ad gravem ini-
 URIAM advertat atque in aliis certam persuasionem de alterius gravi
 defectu gignat.

Quodsi eiusmodi sunt circumstantiæ, ut audientes satis percipiant
 loquentem ab irato narrare neque dictis plenam fidem adhiberi posse:
 aderit obiectiva excusatio a mortali peccato, quatenus diffamatio apud
 alios causata spectatur.

972 R. 4. *Suspicio* temeraria, cum sit assensus *infirmus* cum dubi-
 tatione num contrarium sit verum, famam alienam non aufert simpli-
 citer; atque propterea saltem in rebus ordinarie gravibus eam non

pertingere ad peccatum mortale, communis est theologorum sententia. — Quod a fortiore valet de mera dubitatione.

Solummodo si suspicio vel dubitatio fuerit de re extraordinarie gravi (seu de re relate ad eum, de quo est suspicio, enormiter gravi), cuius vel suspicionem contra se concipi aliquis gravius ferat, quam si in aliis rebus etiam graviter malis firmum iudicium contra se concipiatur: talis suspicio cum plena deliberatione plenaque advertentia et ad iudicii malitiam et ad rationum defectum concepta vel sustentata pro peccato gravi habenda est. S. Alph. l. c. n. 964.

Cum vero eiusmodi crimina enormia aliquis de altero suspicari vix possit, nisi sit contra eum male affectus, alii dicunt suspicionem non esse peccatum mortale, *nisi ex malevolentia procedat*. Ita Lessius, *De iust. et iure* l. 2, c. 29, dub. 3, n. 23; Thom. Tambur., *In decalogum* l. 9, c. 1, n. 16. Cf. *Th. m.* I, 1187.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Barbarius, si solummodo narrasset amico, 973 quae sibi acciderunt, a peccato posset excusari. Nunc vero ipse ad dicteria contra superiorem atque accusationes processit; quod a peccato non est immune.

R. 2. In ipso modo, quo conqueritur, quod superior levius aures praebuerit suspicionibus, immoderatus affectus apparet; neque tamen hac in re querelas dixerim excessisse peccati venialis malitiam.

R. 3. Quod Barbarius superiorem traducit ut virum ad gubernandum ineptum et studio partium adeo deditum, videndum est, num hoc sit vitium *cerum et manifestum*. Si ita est, in Barbarii locutione non deprehenditur peccatum mortale. Si autem ita non est, maxime si Barbarius falsa dixit vel multum exaggeravit: videri debet, utrum rationabiliter putetur Barbarii amicum ex illius narratione haec pro compertis habere an solummodo de superioris aptitudine aliquod dubium concipere, cum videat dictis Barbarii quasi ab irato narrantis plenam fidem non posse adhiberi. Quodsi hoc, non illud, obtinet, gravis laesio vel grave peccatum non adest.

R. 4. Quod ad aestimationem *peccati commissi* pertinet, praeterea debet considerari, ea, quae in aestu passionis ex animo irritato dicuntur, saepe dici sine plena deliberatione seu plena advertentia ad rei gravitatem, adeoque subjective facilius etiam exstituram esse causam, quae a mortali peccato excusaverit. Quid autem *ex parte rei* fuerit, propterea considerari debet, quod, si laesio famae *in re* fuit gravis, gravis etiam obligatio est corrigendi, quae dicta sint, famamque reparandi.

LEGES ECCLESIAE.

PRAECEPTA ECCLESIAE COMMUNIA.

LEX IEIUNII ECCLESIASTICI.

Casus. (300)

Usuardus mercator, a confessario interrogatus de servato ieiunio ecclesiastico, respondet se ieiunare non posse, cum debeat toto tempore matutino praesto esse, ut emptoribus satisfaciat iisque invigilet, se nimis fatigatum iri, nisi bonum sumpserit ientaculum, vespere se etiam carnes edere solere, feriis tamen VI^{ti}s se consuevisse a carnibus abstinere.

QUAERITUR 1° in quo consistat ieiunii ecclesiastici obligatio.

2° quae sint causae ad excusandum, quae ad dispensandum.

3° quid de Usuardo iudicandum sit.

Solutio.

974 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Imprimis praeter unam plenam refectionem aliae excluduntur; permittitur tamen praeter eam parva cenula, $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ plenae refectionis constans, et ad potum matutinum frustulum.

R. 2. Cenula, ut dixi, esse potest $\frac{1}{4}$ vel summum $\frac{1}{3}$ plenae refectionis; absolute autem conceduntur circiter 250 gramm. ciborum, etiam ei, cui haec sufficiant ad saturitatem; potus autem, i. e. ea genera liquidorum, quae solius potus rationem habent, nutrimenti vero nullam vel valde modicam, non censentur prohibita. Hinc axioma illud: „Liquidum non frangit ieiunium.“ -- Frustulum matutinum ex usu nunc recepto conceditur eiusmodi, ut panis cum iis, quae in potu rationem nutrimenti habent, non excedant pondus circiter 60 grammatum.

R. 3. Excessus ciborum praeter quantitatem assignatam certo materia parva est, si non excedat quantitatem alterius frustuli; certo gravis materia est, si attingat quantitatem alterius cenulae, immo graviter violasse ieiunium censendus est, qui praeter plenam refectionem et cenulam in decursu dici sumpserit quantitatem alteri cenulae aequivalentem. *Th. m.* I, 1213.

975 R. 4. Ad ieiunium ecclesiasticum per se etiam pertinet abstinentia a carnibus; immo pro tempore saltem Quadragesimae etiam

abstinentia ab ovis et lacticiniis; attamen hodie dum solet ex potestate ab Apostolica Sede accepta quotannis dispensatio fieri, ut certis diebus assignatis usus carnum sit licitus, magis etiam ovorum et lacticiniorum, prohibitus tamen maneat promiscuus usus carnum et piscium in eadem refectioe, exceptis iis, qui non vi indulti, sed vi necessitatis ob morbum carnibus vescuntur.

R. 5. Pro cenula per se leviores cibi tantum admittuntur, ita ut non solum esus carnum sed etiam ovorum etc. excludatur, etiamsi iis uti liceat ad unicam refectionem. — Verum pro consuetudine diversarum regionum, si excipis carnes, reliqui cibi facilius permittuntur, ita ut non tota quidem cenula, pars tamen ex solidioribus cibis constare possit.

R. 6. Plena refectio differenda est usque ad tempus meridianum 976 vel infra horam ante illud; non tamen constat hoc sub gravi esse observandum; ex rationabili autem causa permittitur, ut tempora pro cenula et pro plena refectioe permutentur, videlicet ut circa meridiem vel etiam antea sumatur cenula, plena refectio vespere. — Tempus autem, quo protrahere liceat illam plenam refectionem, assignant *usque ad duas horas* (S. Alph. III, 1020, Q. 5), immo cibos *leviores* notabiliter ultra id tempus afferri posse, maxime si dein omitatur cenula, S. Alph. non probat quidem, sed neque reprobatur.

R. 7. Hoc praecepto per se ligantur christiani (catholici) ab anno aetatis 21mo completo, probabiliter non amplius post annum 60^{num} saltem inchoatum (S. Alph. n. 1035. 1036); verum ad abstinentiam tenentur omnes in aetate usus rationis existentes.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Causae a ieiunio excusantes revocantur 977 ad aetatem, ad male affectam valetudinem, ad labores graves.

Videlicet 1. quoad *aetatem* excusantur ii, qui a) annum aetatis 21um nondum compleverunt; vel b) *sexagesimum* attigerunt seu inceperunt.

2. Ratione *male affectae valetudinis* excusantur, a) qui morbo decumbunt vel etiam post morbum in statu reconvalescentiae versantur; b) viribus ita debiles, ut una refectioe tantum cibum capere non possint, quantum ad sustentandas vires requiritur; c) ex simili ratione *pauperes* excusari possunt, eo quod non habeant unica vice iustum prandium vel solum panem et legumina; d) qui ex ieiunio *notabilem* capitis vel stomachi dolorem patiuntur; e) mulieres praegnantēs vel lactantes, quae, si ieiunarent, sibi vel proli damnum inferrent. Cf. S. Alph. III, 1033 sqq.

3. Ratione *laboris* excusantur, a) qui per diem (non solum per unam vel alteram horam) labores graves, i. e. corpus graviter exercentes seu defatigantes, exercere solent, v. g. fabri ferrarii, lignarii, murarii, fossores, fullones, lapicidae, multi pistores, baiuli, famuli qui huc illuc multum currere debent etc.; b) iter pedestre 4—5 leucarum facientes; c) contionatores, qui cotidie fere in hebdomada cum magna corporis agitatione per horam circiter contionantur; d) quibus accenseri possunt lectores scientiarum, si magna indigent praeparatione et

labore spirituali; atque etiam magistri inferiorum artium, si per plures horas docere debent atque per multam locutionem vel per multum studium nimis fatigantur. Cf. *Th. m.* I, 1216 sqq.

R. 2. Qui ex munere suo vel ex statu suo condicioneve vivendi hisce laboribus addictus est, non tenetur labores intermittere, ut ieiunare possit, etsi eum non urgeat laborandi necessitas; immo facile excusatur a ieiunio in ipso aliquo die festo intermedio, quo labor intermittitur, si videlicet ampliore cibo ad refocillandas vires indiget. At ei, qui laborare non solet, diebus ieiunii labores cum ieiunio incompatibiles suscipere non licet nisi ex gravi causa.

978 R. 3. Causae ad dispensandum sufficientes censentur eae esse, quae similitudinem quidem habent cum causis excusantibus, attamen earum gravitatem non attingunt. Quod maxime valet, si quando ad illam causam ratio quaedam peculiaris ob alias circumstantias accedat.

R. 4. Si causa adest, de qua tamen dubitatur graviter, num sufficiat ad excusandum a ieiunio, certe dispensatio et peti potest a subdito, a superiore potest dari; sed etiam communiter habenda in eo casu est dispensatio, ut quis a ieiunio se possit immunem habere.

R. 5. Si dubitatur, num causa sufficiat ad dispensandum, cum certo non sufficiat ad excusandum, rem sincere exponere simul cum desiderio habendae dispensationis licet, atque etiam superiori licebit dispensationem concedere, quamquam, ut concedat, non tenetur.

R. 6. Si causa est, quam ad excusandum sufficere non certo quidem constat, at satis probabiliter, convenit quidem quaerere dispensationem; in rigore tamen sufficit, indicio prudenter probabili se conformare. Quod notari convenit pro confessario, si dispensandi facultate destitutus est; nam in eiusmodi *probabili* causa excusante *declarare* potest legem ieiunii non obligare.

979 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Usuardus ex se non videtur a ieiunio esse excusatus. Fieri tamen potest, ut bona fide se excusatum putet, atque confessarius prudenter melius esse iudicet, eum in bona fide relinquere, adhortans, ut saltem, quantum putaverit ipse se convenienter ferre posse, *aliquid* saltem sibi subtrahat, vel iis diebus, quibus possit, ieiunet. Cf. Laymann l. 4, tr. 8, c. 3, n. 6 (ex Sylvester, Cai., Navar, Tol.), supra hoc vol. n. 118.

R. 2. Si autem Usuardus re ipsa infirmioris est valetudinis, causam, quae ex parte adest, cur lex ieiunii ei temperetur, confessarius, si dispensandi facultate pollet, dispensatione potest complere, quo securius Usuardo liceat agere.

R. 3. De esu carniū, quem in vespertina cenula vel cena adhibere solet exceptis feriis sextis, difficultas non est, si 1) Usuardus ad ieiunium re ipsa non tenetur, atque 2) simul esus carniū omnibus diebus praeter ferias VI per indultum quadragesimale permissum est, neque 3) illa concessio etiam quoad non ieiunantes expresse ad unicam comestionem fuit restricta.

Alias speciali dispensatione indiget, quae causam personalem requirat; aut tanta infirmitate laborare debet, quae eum non sinat ferre cibos esuriales, etiam vespere. Sed quoniam Usuardus solet qualibet feria VI cibis esurialibus contentus esse, tanta infirmitas non est verisimilis; at impossibilis non est, cum forte feriis VI ferat Usuardus onus et incommodum, quod ferre non teneatur, atque insuper longe gravius possit evadere incommodum, si cotidie etiam tantummodo vespere convenienti cibo uti non possit, quam si semel per integrum diem.

Ex his ergo videat confessarius, utrum Usuardum corrigere debeat, an eum etiam quoad abstinentiam pro excusato declarare, an dispensationem ei concedere vel per superiorem procurare conveniat.

LEX ABSTINENTIAE EXTRA IEIUNIUM.

Casus. (301)

Belletius iuvenis pauper studiosus diversarum familiarum utitur hospitalitate per vices, etiam acatholicarum. Ita accidit, ut aliquoties feriis sextis prandium sumat apud acatholicos, utique ciborum non esurialium. Nuper vero, cum secundum ordinem pransurus esset apud catholicum, invitabatur a professore acatholico aliqua feria sexta ad sollemnius prandium; quem cum offendere timeret, accessit atque cum aliis assidentibus carnes comedit.

QUAERITUR 1° quae sit lex abstinentiae a carnibus et quanam causae ab ea excusantes.

2° quid de agendi ratione Belletii iudicandum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Universali lege et observantia *feriis sextis* 980 extra tempora ieiunii per annum, nisi inciderit in aliquam ex iis festum nativitatis Domini, abstinentia a carnibus, non a lacticiis, servatur. — Sabbatis eadem lex non est ubique in usu; sed in hac re sequenda est lex loci, in quo quis versetur. Ita enim circa abstinentiam sabbatorum iam habes ab Innocentio III responsum c. 2, X 3, 46: „super hoc consuetudinem loci facias observari“.

R. 2. Quoad indulgentiam festo nativitatis Domini attributam adverte ea indulgentia non posse uti illos, qui *voto vel regulari observantia* ad abstinentiam adstringuntur. Ita enim habes c. 3, X 3, 46: „Respondemus, quod illi, qui nec voto nec regulari observantia sunt adstricti, in sexta feria, si festum Nativitatis dominicae die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt, secundum consuetudinem Ecclesiae universalis. Nec tamen hi reprehendendi sunt, qui ob devotionem voluerint abstinere.“

Recenti tempore pro quibuslibet festivitibus catholicis data est facultas perpetua, qua episcopi ob gravissimas causas, imprimis propter periculum legis transgrediendae generale, dispensare possint cum dioecesi a lege abstinentiae. Cf. *Th. m.* I, 652 not.

981 R. 3. Si extra tempus quadragesimale vel alios dies ieiunii ab *abstinentiae* lege dispensatum fuerit, sive generaliter sive personaliter, non adest lex, quae prohibeat *promiscuum esum* carnum et piscium, sicut prohibet tempore supra indicato.

R. 4. Dispensandi facultate cum dioecesi vel communitate, si excipias facultatem modo nominatam, episcopi non potiuntur nisi ex privilegio apostolico suis temporibus renovando. Possunt tamen *ordinaria sua* facultate dispensare ex iusta causa cum *singulis*.

Quam dispensandi facultatem etiam habent ex consuetudine parrochi; confessarii tantum, quando iis per ordinarios (in annuo indulto quadragesimali) concessum fuerit, idque eo modo iisque limitibus, quibus est concessum.

R. 5. Causa dispensandi, ut habitualiter dispensetur, est notabilis difficultas, quam aliquis habet vel a) in digerendis seu ferendis cibis esurialibus, vel in habenda utcumque sufficienti nutritione ex esurialibus cibis, vel b) in habendis esurialibus cibis. — Dispensatio transitoria pro certa aliqua vice sane etiam propter alias rationes fieri potest, si utcumque ex observanda lege abstinentiae insolita oritur difficultas.

Si cui vero abstinentia a carnibus fuerit nociva vel impossibilis, is dispensatione non indiget, sed ex se est excusatus.

982 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Si in potestate Belletii positum est, ut possit prae aliis alios dies eligere, quibus certarum familiarum hospitalitate utatur, vel ab initio ita disponere, ut diebus esurialibus non sumat prandium nisi apud catholicos: ita per se rem disponere debet.

R. 2. Si autem in eius arbitrio non est res ita disponere, excusatur ex eo, quod non habeat cibos esuriales, neque tenetur ieiunare. Si vero praeter carnes licitos cibos habet, iis utique debet se restringere. — Sumo interim eum non in odium fidei urgeri ad edendas carnes. Quodsi re vera ex odio fidei invitaretur, deberet sane omnino abstinere.

Si quando in regione Belletii generale indultum est, ut iis carne vesci liceat, qui, cum sui iuris non sint, apud acatholicos cibum sumant: minus etiam urgendum est, ut Belletius industria utatur, qua possit ipsis illis diebus apud catholicos cibos sumere. In eo casu enim ex industria quidem acatholicos, apud quos pranderet, eligere ei non liceret; sed sine multa diligentia adhibita neglegere delectum benefactorum et dierum, peccatum non dicerem, consilium utique darem, ut, quantum commodè posset, pro diebus esurialibus catholicos benefactores sibi eligeret.

983 R. 3. In singularibus illis circumstantiis, quando invitabatur Belletius ab aliquo professore, inveniri potest ratio gravis, siquidem eius abalienatio animi Belletio valde grave esse potest. In hoc igitur casu reicere invitationem facile habetur ab invitante pro iniuria. Quapropter censeo Belletium non debere reicere invitationem ad prandium, et si ibi cibos non esuriales ministrari praevidetur, causam iustam esse, cur Belletius petat atque potenti detur dispensatio.

Neque tamen existimo sine dispensatione iam adesse causam excusantem, eo quod grave incommodum non tam ex lege ecclesiastica, sed ex praeconceptis falsisque opinionibus viri acatholici oriatur.

Id tantum dici potest: si dispensatio fuerit impossibilis, carnes autem, quae ministrentur, renuere nimis molestum, Belletium loco dispensationis per epikiam posse excusari.

R. 4. In omnibus casibus, in quibus consortium cum acatholicis ratio est, cur catholicus a lege abstinentiae excusetur vel dispensetur: videri debet, num ratio scandali postulet, ut publice declaret catholicus se in hisce circumstantiis lege suae Ecclesiae non adstringi. Quod si timendum est, declaratio fiat oportet: alioquin eam facere plerumque saltem consultum est. Nam acatholici, qui leges catholicas sciunt, non raro tentant catholici amici animum atque male sentiunt de eo, qui, cum ligatus sit, eas leges parvipendat.

LEGES ECCLESIAE POENALES SEU CENSURAE ECCLESIASTICAE.

CENSURARUM NOTIO.

Casus. (302)

1. Casimirus animo concepit voluntarium dubium de immaculata B. Mariae V. conceptione eamque falsam habuit: quapropter a confessario pro haeretico ab Ecclesia excluso atque excommunicatione speciali modo R^{mo} Pontifici reservata habetur affecto, a qua se absolvere non posse dicit nisi speciali facultate accepta, nixus imprimis verbis bullae „Ineffabilis“, quibus dicitur „eos, qui ita praesumpserint corde sentire, proprio iudicio condemnatos naufragium circa fidem passos esse et ab unitate Ecclesiae defecisse“, aliisque verbis bullae „Apostolicae Sedis“, qua excommunicati dicuntur omnes haeretici „quocumque nomine censeantur“.

2. Andronicus sacerdos in eadem re gravius etiam erravit, cum publice in sacerdotum conventu contra illam doctrinam locutus sit. Re autem ordinario denunciata, monetur, ut infra triduum sincere suam ad illam doctrinam adhaesionem declaret, alias sibi timendum esse, ne ab officio removeatur. Quo nuntio accepto, ilico retractat, ac proin se, utpote non contumacem, a poenis ecclesiasticis immunem existimat.

3. Iulianus, provinciae praefectus, timens, ne favore gubernii destituatur, ut huic se gratum praebeat, litteris datis mandat praefecto urbis, ut certum sacerdotem propter laesas leges ecclesiastico-politicas in ius vocet atque puniendum curet. Scit quidem eiusmodi res ab Ecclesia sub gravi poena esse vetitas; sed ab iis eximi se posse putat tum quod metu egerit, tum quod, antequam litterae advenerint ad urbis praefectum, confessionem peragat, in qua, interrogatus, num iussio effectum habuerit, putavit se recte id negare posse, cum effectus nondum apparuerit.

QUAERITUR 1° quid et quotuplex sit censura ecclesiastica.

2° quae necessaria sint ad eam incurrendam, vel quae sint rationes ab ea excusantes.

3° quid ad casus propositos dicendum.

Solutio.

984 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Censura in genere dicitur poena ecclesiastica medicinalis, qua homo christianus seu baptizatus contumax bonis quibusdam spiritualibus privatur.

Voce *ecclesiastica* notatur origo seu iurisdictio, vi cuius poena infligitur. — *Medicinalis* designatur finis, ob quem poena infligitur:

intenditur delinquentis emendatio, qua secuta reus quodam iure suo petit, ut a poena solvatur. Dicitur *christianus* seu *baptizatus*, quo efferatur Ecclesiam in eos solos suam iurisdictionem vindicativam exercere. — Dicitur *contumax*, quo exprimitur eum solum puniri, qui non contra legem utcumque peccet, sed qui sciens et volens contra legem ut ecclesiasticam peccet. — *Bonis quibusdam spiritualibus privat*: quibus exhibetur character ipsius poenae, est enim spiritualis; privat diversis bonis pro poenae diversitate, neque omnibus spiritualibus bonis, sed quibusdam tantum.

R. 2. Sunt tria censurarum genera: excommunicatio, suspensio, 985 interdictum; ex quibus suspensio solos clericos spectat, eos aliqua facultate ipsis propria privans.

Interdictum prohibet sive certis personis sive in certis locis exercitium quorundam sacramentorum aliarumque sacrarum functionum.

Distinguuntur censurae *latae sententiae* et *ferendae sententiae*. Priores, in quibus sententia iam lata est contra eos, qui certum crimen perpetraverint: poena incurritur eo ipso, quod crimen sit patratum. Posteriores imponendae sunt iis, qui certa crimina perpetraverint, ac proin non incuruntur, nisi re ipsa superior ecclesiasticus sententiam legitime tulerit.

Excommunicatio est omnium censurarum gravissima, eaque privat *communione fidelium* atque participatione bonorum spiritualium communium, quatenus Ecclesiae potestati subduntur. Quod tamen, ut recte intellegatur, explicatione aliqua indiget. Dicitur etiam excommunicatio *maior* in distinctione ab excommunicatione *minore*. Quae distinctio hodie est minoris momenti, eo quod excommunicatio minor latae sententiae non amplius exsistit. Antea haec excludebat a receptione sacramentorum, facile tamen solvebatur; incurrebatur imprimis propter illicitam cum excommunicato communicationem, neque semper graviter illicitam.

Cf. Laurentius, *Instit. iuris eccl.* n. 359 sqq.

R. 3. Excommunicati, et suo modo etiam suspensi et interdicti, distinguuntur in *toleratos* et *vitandos*. In solis posterioribus censura totam suam vim ex natura sua sibi insitam exercet; in toleratis efficaciam multum moderaverunt pontifices (a tempore Martini V) directe in favorem fidelium, qui ex prohibita cum censuratis communicatione non parum incommodi sentiebant.

Immo moderamen, quod in vetita illa cum vitandis communicatione ex causis excusantibus semper adhibebatur, nostris temporibus etiam longe latius est intellegendum.

R. 4. Nativa sua vi privat excommunicatio:

986

1) *suffragiis communibus*. Ex communione sanctorum et ex conceptu Ecclesiae ut unius corporis mystici, cuius membra et cum Christo et inter se mutuo spiritualiter sint coniuncta, sequitur orationes et bona opera unius etiam in aliorum spiritualem utilitatem redundare. Quae mutua bonorum spiritualium communicatio fit tum privata voluntate fidelium mutuo pro invicem orandi et satisfaciendi;

tum voluntate capitis Ecclesiae, cui dispensatio spiritualis thesauri est concredita, atque publicis nomine Ecclesiae factis orationibus et functionibus. Huic igitur spirituali auxilio posteriore excommunicatus per se privatur.

Privata tamen suffragia a fidelibus fieri possunt pro excommunicato; immo etiam publicus Ecclesiae minister, certis quidem limitibus, pro toleratis id praestare potest; pro vitandis autem Ecclesiae minister qua talis neque licite neque valide agit.

2) Privat excommunicatio *sacramentis recipiendis*: ex quo fit, ut per se excommunicato, manente excommunicatione, sit *graviter illicita* sacramenti alicuius susceptio, non tamen ex se irrita, nisi sacramentum paenitentiae fiat irritum ex defectu dispositionis. *Th. m.* II, 887.

Ex gravi autem causa fieri potest, ut excommunicatio ne licitae quidem susceptioni obstet; quod sane evenire potest longe facilius in eo, qui occulte excommunicationem incurrit, quam in eo, qui publice; vix potest evenire in vitando.

3) Privat excommunicatio *sacramentis administrandis*, idque eodem modo ut sacramentis recipiendis. In occulte excommunicato saepissime est causa excusans, in vitandis vixumquam, nisi tamen solus sit, qui moribundo succurrat. — Etiam excommunicatum debere et posse antea in statum gratiae sese restituere, non est, quod notem, cum sit res evidens.

4) Excommunicatio privat *officiis divinis*, non contione, videlicet ne peragat excommunicatus liturgicas actiones neve iis assistat. — *Vitandus* igitur ab iis omnino arceri debet: quod si fieri nequeat, sacrae functiones atque ipsa Missa omittenda est; tolerati admitti possunt, non tamen debent; rogati a fidelibus et admissi licite assistunt; immo in heterodoxis, qui in foro externo pro excommunicatis habentur, illa prohibitio, ne sacris functionibus assistant, potius cessit desiderio Ecclesiae, ut assistant et in sacra nostra religione instruantur.

5) Excommunicatio privat *sepultura ecclesiastica*: quod ut re ipsa fiat, requiritur, ut excommunicatio sit notoria, et excommunicatus sine signis paenitentiae e vita cesserit. — Quodsi *vitandus* in sacro loco sepultus esset, esset eruendus, locus sacer reconciliandus; non ita in *tolerato*.

6) Excommunicatio privat *iurisdictione ecclesiastica*; videlicet toleratum licito eius usu, cum restrictionibus antea datis ad n. 3); vitandum privat ipsa potestate, ita ut actus nihilominus positi evadant irriti.

7) Excommunicatio privat *beneficiis ecclesiasticis obtinendis*; sed beneficio obtento ne vitandus quidem eo ipso exuitur, attamen eo quod functionibus annexis satisfacere non possit, ex parte saltem a fructibus beneficii percipiendis prohibetur.

8) Excommunicatio privat *communicatione forensi*, ita ut in iudicio ecclesiastico non solum non iudex, sed neque advocatus neque actor vel testis esse possit; licebit tamen iniuriam, quam passus sit, repellere.

9) Excommunicatio demum privat communicatione civili, seu arcet reliquos fideles ab iis actionibus, quae familiaritatem quandam et intimam consuetudinem redoleant. — Sed haec, nisi specialis causa criminis in reo vel periculum perversionis in altero adsit, gravis prohibitio non est; immo nunc saepissime omnis prohibitio censetur abesse. Plura v. *Th. m.* II, 897. 898; Laurentius l. c. n. 375 sqq.

R. 5. S suspensio dicitur *ab officio, ab ordine, a iurisdictione*, a 987 *beneficio*.

Suspensio *ab officio* interdicat usum tum ordinis tum iurisdictionis; suspensio *ab ordine* solum exercitium sacri ordinis interdicat, intacta iurisdictione (aliquando est tantum *a Pontificalibus*, quae suspensio integrum relinquit exercitium ordinum inferiorum; suspensio *a confessionibus excipiendis* privat hac sola facultate); suspensio *a beneficio* privat perceptione fructuum beneficii eiusque administratione, relinquit tamen beneficii titulum. Cf. Laurentius l. c. n. 379 sqq.; *Th. m.* II, 900 sqq.

Unde intellegitur suspensionem nullatenus excludere perceptionem sacramentorum laicalem, neque impedire, quin suspensus, manente suspensione, si modo rite dispositus sit, a peccatis absolvatur.

Ceterum eum, qui occulte suspensionem incurrerit, habere posse rationes a servanda censura excusantes, similiter ut excommunicatum, facile patet legenti.

R. 6. Interdictum prohibet vel certis personis quadam functione 988 num sacrarum participationem (interdictum personale), vel in certis locis earum exercitium (interdictum locale). Verum in locali interdicto ii, qui interdicti causam dederunt, *personaliter* ea poena afficiuntur; reliqui vero ea non afficiuntur nisi ratione loci, ita ut iis liceat extra eum locum omnium functionum sacrarum partem habere.

Prohibentur autem (nisi sit interdictum parziale tantum) 1. quaedam sacramenta (videlicet: SS. Eucharistiae usus nisi sit per modum viatici, extrema unctio nisi evaserit sacramentum moribundo *necessarium*, collatio ordinum, nuptiarum benedictio, non vero solum matrimonium sine benedictione); 2. officia divina seu S. Missae sacrificium aliaque liturgicae functiones; 3. sepultura ecclesiastica.

Quaedam autem ex his rebus prohibitis sive in favorem innocentium generatim sive aliquorum privilegiatorum permittuntur sub certis limitibus, de quo fusius *Th. m.* II, 908 sqq.; Laurentius l. c. n. 382 sqq.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Practice requiritur ad incurrendam cen- 989 suram, ut 1) peccatum fuerit grave seu mortale; 2) ut fuerit externe completum, videlicet *pleno sensu* illud peccatum, quod sub censura prohibebatur, neque sufficiat conatus, si ipsum factum in lege poenali exprimitur; 3) ut adfuerit contumacia seu ut peccatum fuerit libere commissum contra legem ut ecclesiasticam.

Dixi, practice requiri, ut fuerit peccatum mortale. Quamquam enim ex natura rei non quaelibet partialis suspensio vel parziale aliquod interdictum personale arguat, esse peccatum mortale, propter

quod eiusmodi partialis poena infligatur: tamen excommunicatio atque etiam graviora interdicta et suspensiones, maxime si totaliter feruntur, ex natura sua, utpote poenae omnino graves, postulant peccata gravia, ob quae possint imponi; atque de facto quaelibet censura latae sententiae in bulla „Apostolicae Sedis“ contenta mortale peccatum supponit.

R. 2. Quidquid igitur peccantem a gravi peccato forte excusaverit, v. g. falsa conscientia, defectus plenae advertentiae, parvitas materiae, si detur, etiam ab incurrenda censura excusat saltem coram Deo et coram conscientia.

990 R. 3. Ex defectu contumaciae in sensu supra exposito communiter censent excusari a censura: 1) qui legem nescierit, immo 2) qui necsciverit poenam: id saltem, si ignorantia non fuerit crassa seu supina, quod designat graviter culpabilem et magnam neglegentiam commissam esse in depellenda ignorantia; verum si in lege poenali ita tantum puniuntur, qui *scienter* vel *ausu temerario* aliquid fecerint, etiam *crassa* ignorantia a censura excusat, immo probabiliter *ea affectata* ignorantia, quam delinquens studiose quidem non deposuit, sed ideo non deposuit, quod cum scientia legis et poenae transgredi legem ausus non esset; 3) qui ex gravi metu egit in iis casibus, in quibus metus gravis a lege *ut humana* excusaret, etsi ab ipsa lege, utpote simul naturali vel divina, revera non excusaverit.

991 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Ad *primum casum*. Confessarius Casimiri rem severius diiudicavit. Verum quidem est solo interno dubio voluntario vel interna fidei negatione peccatum haeresis coram Deo committi, atque eum, qui ita peccaverit, fidei habitum amittere naufragiumque circa fidem passum esse, atque interne defecisse ab unitate Ecclesiae (cf. bulla „*Ineffabilis*“ d. d. 8 Dec. 1854); attamen coram Ecclesia nondum defecit, neque coram Ecclesia ut haereticus tractatur. Ceterum de peccato haeresis cf. postea casum 306.

Quapropter verba „*Apostolicae Sedis*“ illa „haereticos omnes, quocumque nomine censeantur“ communi omnino interpretatione intelligentur de haeresi *utrumque externata*, non de sola interna. Quod eo magis tenendum est, quod eousque vix non unanimis fuerit theologorum sententia, ad incurrendam excommunicationem haeresi inflictam requiri, ut error internus externe manifestetur idque manifestatione certa et moraliter mala (non v. g. consilii petendi causa), neque intentio bullae „*Apostolicae Sedis*“ fuerit hanc excommunicationem ulterius extendendi.

992 R. 2. Ad *secundum casum*. Andronicus certe haeresim internam externe manifestavit, siquidem internam haeresim commiserit. In sacerdote autem sumi debet eum cognovisse Ecclesiae definitionem atque poenas ecclesiasticas in haeresim latas. Quodsi cognovit, at nihilominus haereticam opinionem professus est, eo ipso adfuit pertinacia illa, quae sufficiat, ut excommunicatio incurratur, nec requiritur nova monitio.

Absentia pertinaciae haberi potest in homine quoad religionem rudi et male instructo. Si eiusmodi homo ignoraret illud fidei dogma,

postea vero admonitus se submitteret, sane excommunicationem non incurreret, idque ne tum quidem, quando ignorantia fuisset graviter culpabilis vel etiam affectata, eo quod ne tum quidem pertinax in errore contra fidem fuisset, neque formalem haeresim commisisset. Cf. S. Alph. l. 7 n. 301. Hallucinatur igitur Andronicus, quando se a censura liberum reputat.

R. 3. *Ad tertium casum.* Suppono interim agi de re sub ex-993 communicatione Romano Pontifici speciali modo reservata secundum bullam *Apost. Sedis* ser. 1 art. 7, quaeri autem de sola excusatione, num haec in casu existat, sive propter metum sive propter actionem nondum completam.

Generalis illa ratio placendi gubernio vel etiam generalis quidam metus, ne gubernium iis, qui catholice sentiant et agant, non faveat, aequiparari nequit gravi metui neque excusare potest a gravissimae legis observantia, ne sub ratione quidem legis humanae. Quapropter hoc modo Iulianus non texit nisi excusationes in peccatis. Ceterum illum favorem gubernii detrahi catholicis, acatholicis et Ecclesiae inimicis praestari, atque gubernium tali agendi modo velle officiales instigare et urgere ad actus catholico viro illicitos et ab Ecclesia graviter prohibitos, aperte vergit in odium Ecclesiae; quod si ita est, ne gravis quidem metus a lege Ecclesiae ut tali excusat.

Difficilius est dicere, utrum Iulianus iam nunc incurrerit excom-994 municationem, an demum postea incursum sit, quando litterae pervenerint ad praefectum, isque illas executioni dederit. — Quod posterius non videtur esse necessarium: *Th. m.* II, 929. Verum satis probabile est excommunicationem non contrahi, nisi postquam praefectus re vera litteras acceperit.

Inde concluditur ex sententia probabili Iulianum, si *interim* sincere doleat atque confiteatur peccatum suum, absolvi posse ab eo, qui alioquin in censuras Papales potestatem delegatam non habet: *Th. m.* II, 868. Verum ad sincerum dolorem requiritur in casu nostro, ut Iulianus novis litteris datis efficaciter retractet suum mandatum, imo ut id, si necessarium fuerit, faciat telegraphice. Nisi enim id facere velit, absolutione incapax est; nisi re ipsa faciat, culpabiliter pergit mandare praefecto urbis ea quae antea scripsit, atque sine dubio postea in excommunicationem incidet. Solum, si post sinceram confessionem retractatio evaderet impossibilis atque eius omissio inculpabilis, Iulianus ab incurrenda censura excusaretur.

Prout casus ipse narratur, Iulianus potius subdole quam sincere videtur esse confessus, ac proinde incursum censuram.

PEREGRINI QUOAD CENSURAS.

Casus. (303)

Iucundus sacerdos Coloniensis, recreationis causa in Angliam profectus Londini interest scaenicis spectaculis; qua re audita, archiepiscopus Westmonasteriensis Iucundo litteris mandat: cum lege dioecesana suspensio lata

sit in sacerdotes scaenica spectacula adituros, Iucundo abhinc abstinendum esse ab excipiendis confessionibus (ad quas aliter retinuerat facultatem) et functionibus sacerdotalibus, maxime SS. Missa sacrificio.

QUAERITUR 1° qui in quos possint ferre censuras.

2° peregrini quibus censuris subiaceant.

3° quid de casu nostro iudicandum.

Solutio.

995 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum censura sit poena, illa ferri non potest nisi a superiore in suos subditos vel eius nomine. Qui, cum superior delinquentis non sit, nomine superioris censuram fert, id facit potestate delegata, potestate propria ipse superior.

R. 2. Hinc Summus Pontifex vel concilium generale censuras statuere possunt pro toto orbe contra quoslibet Christifideles; concilium provinciale pro tota provincia, episcopus pro sua dioecesi, superiores regulares iuxta proprii ordinis constitutiones in suos subditos, delegati secundum ambitum suae delegationis.

R. 3. Quapropter censurae papales, nisi in ipsa poena restrictio facta sit, incurruntur a quibuslibet fidelibus ubilibet existentibus. Censurae episcopales contrahuntur a subditis in dioecesi commorantibus, quoniam per se leges episcopales censeantur esse territoriales extra territorium non ligantes; verum sicut personale praeceptum, ita etiam personalis poena statui potest in subditum ita, ut eum etiam peregre existentem comitetur, saltem quando res propriam dioecesim spectat (*Th. m.* II, 871). — Censurae a provinciali concilio statutae omnes *provinciae* incolas ligant, ita ut peregrinatio in aliam eiusdem provinciae dioecesim a censura eum non eximat, qui ibi delinquat. — Censurae a superioribus regularium latae censentur subditos ubique comitari; ita ut non pro territorialibus sed pro personalibus habendae sint, nisi in casu particulari constet de contrario: cf. Ballerini-Palmieri tr. 11, n. 103; S. Alph. VII, 20; Lacroix lib. 7, n. 28.

R. 4. Regulares, si *non* fuerint *exempti*, sane subiacent censuris episcopalibus, si modo secundum communem legum interpretationem *lex* etiam eos comprehendat. Regulares autem *exempti* — exempti autem sunt vix non omnes — censuris affici ab episcopo non possunt, nisi ipse ita agere possit et agat ut delegatus Sedis Apostolicae. In certis enim casibus haec potestas cum facultate etiam per censuras mandata sua urgendi episcopis a S. Sede data est. Cf. Laurentius l. c. n. 366; Baller.-Palm. l. c. n. 64 sqq.

996 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Peregrini, cum probabiliter neque sui territorii neque territorii actualis legibus teneantur, censuras *dioecesanæ* non incurrunt. Sunt qui censeant incurri a peregrinis censuram, si quid sub censura peregrinis specialiter prohibitum sit; sed S. Alph. VII, 17 tenet probabilius episcopum non posse „ferre censuras in peregrinos ad cavenda crimina“.

R. 2. Nihilominus propter crimen in alieno territorio commissum peregrini possunt ab ordinariis loci in ius vocari atque etiam propter crimen pendens censuris puniri. Id enim iurisdictio fori externi secum fert, ut iudex ordinarius ea, quae in suo territorio utcumque fiunt, vindicare possit, atque delictum sortitur forum loci, in quo committitur. S. Alphons. VII, n. 26.

R. 3. Qua extensione ipse ordinarius in suum subditum peregre existentem ius per censuras puniendi retineat, non est extra omnem controversiam. Videlicet 1) certe potest episcopus in suum subditum absentem censuram ferre per modum sententiae propter delictum in dioecesi propria commissum, 2) idem propter delictum, quod ipsam dioecesim propriam spectet, v. g. iubendo sub poena censurae incurrendae reditum in dioecesim. Controvertitur autem, utrum clericus peregre existens incurrat censuram propter laesum quodlibet mandatum personale, quod proprius episcopus ei in dioecesi existenti iniunxerat. *Th. m.* II, 871. ¹/₂

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Iucundus suspensionem illam pro Anglia⁹⁹⁷ latam non incurrit, quia, utpote peregrinus, legibus territorialibus Angliae non tenetur.

R. 2. At ordinarius proprius videtur posse sub eadem poena Iucundo frequentationem spectaculorum prohibere. Sed hoc factum non esse ex casu enarrato satis apparet. Verum prohibitio functionum sacrarum atque subtractio iurisdictionis fori paenitentialis non est necessario censura. Ex iusta causa haec sacerdoti peregrino interdicti possunt, cum ordinarii sit, incumbere in evitandam omnem a sacris functionibus irreverentiam omnemque decorem observandum. Quapropter Iucundus in his, quae ordinarius loci statuit, obsecundari tenetur. Quoniam autem ex verbis ordinarii non satis constet *iurisdictionem* pro excipiendis confessionibus esse Iuliano *subtractam*, hic, si nihilominus paenitentium confessiones exciperet eosque absolveret, illicite quidem ageret, sed non invalide.

IMPUBERES.

Casus. (304)

Tiburtius, sedecim annorum, e patre acatholico et matre catholica oriundus, cum hucusque acatholicorum scholas frequentaverit, neque tamen eorum religionem professus sit, nunc catholicam adit et urgente matre catholicam fidem vult profiteri. Ante tres annos libros haereticos, quos graviter prohibitos esse a matre audierat, legit opinionesque haereticas pro veris habuit, atque sacerdotem, quem propter laesas leges religioso-politicas gubernium persequabatur, verbis contumeliosis affecit atque luto conspurcavit. Confessarius, qui eius confessionem audit, cum facultate in reservata destitutus sit, haeret, quid sit sibi faciendum, maxime cum usus sit, pueros eiusmodi, qui nondum per sic dictam „confirmationem“ acatholicam religionem professi sint, non ad fidei catholicae publicam professionem atque cum Ec-

clesia reconciliationem, sed sine ambagibus post debitam instructionem ad confessionem et S. Communionem admittere.

- QUAERITUR 1° sitne Tiburtius tractandus secundum legem impuberum.
 2° quatenam sint leges pro impuberibus quoad censuras.
 3° quid in casu fieri debeat.

Solutio.

998 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quae Tiburtius ante tres annos fecit, certe sunt peccata impuberis. Si quando igitur peccata impuberum non reservantur vel impuberes poena seu censura non afficiuntur, Tiburtius quoad haec peccata certe ut impubes tractandus est; neque propterea, quod postea aduleverit, in poenam vel graviolem poenam incurrit.

R. 2. Si quando autem Tiburtius eadem peccata post annos aetatis 14 completos de novo commisit, *haec* peccata de novo commissi non amplius secundum mitiorem legem impuberum diiudicantur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quamquam impuberes doli capaces censura puniri *possunt*, tamen, docente S. Alph. VII, 14. „advertendum est, quod censurae generaliter latae a iure vel ab homine non incurrantur ab impuberibus, nisi hoc expressum sit in lege. Atque id satis innuitur c. 1 et 2 X V, 23“ (tit. „de delictis puerorum“).

999 R. 2. Exprimuntur in lege duo casus excommunicationis. *Prior* casus est ex bulla „Apost. Sedis“ ser. II, art. 2 contra „violentas manus, suadente diabolo, incientes in clericos etc.“, in quo quoad reservationem et absolutionem ad antiquum ius expresse remittimur. Verum in iure canonico c. 60 X 5, 39 clare supponitur etiam pueros hanc censuram incurrere: „Pueris, qui in canonem inciderint sententiae promulgatae, sive ante sive post pubertatem postulent se absolvi, potest dioecesanus absolutionis beneficium impertiri: cum propter defectum aetatis, in qua commissus fuit excessus, rigor sit mansuetudine temperandus“, et ib. c. 1 et c. 6: „Respondemus, quod, si clerici infra puberes annos se ad invicem, aut unus alterum percusserit, non sunt ad Apostolicam Sedem mittendi, quia eos aetas excusat...“ „Mulieres vel aliae personae, quae sui iuris non sunt, ab episcopo dioecesano absolvi possunt, si manus in clericum iniecerint violentas“.

Quoad hunc *priorem* casum non desunt quidem, qui putent, *impuberes* non amplius incurrere excommunicationem: ita D'Annibale, *In const. „Apost. Sedis“ comment.* n. 101; Del Vecchio I, 596. Censeo tamen, *per se* contrarium esse tenendum.

Alter casus est ex eadem bulla „Apost. Sedis“ ser. II art. 6: „Violantes clausuram monialium, cuiuscunque generis aut condicionis, sexus vel aetatis fuerint“: quibus verbis expresse etiam impuberes comprehenduntur. Quod antiquiori iuri omnino consonat. Neque in hoc casu ordinariis simpliciter committitur absolutio; committitur tamen ex cap. *Liceat* Trid. sess. 24 c. 6 de ref. et laud. Const. *Apostolicae Sedis* in casibus occultis.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quoad haeresim et lectionem librorum 1000 haereticorum haeresim propugnantium, si Tiburtius audierat haec *ab Ecclesia* graviter prohiberi, censi debet adfuisse sufficiens legis et poenae cognitio, ita ut excusatio a censura repeti nequeat ex ignorantia. Necessaria enim non est intima naturae ipsius poenae cognitio, sed sufficit, ut sciatur gravi poena Ecclesiam illa crimina prohibere. Verum cum haeresis haeticorumve librorum lectio non sit inter casus, in quibus etiam impuberes poenali lege comprehendantur, Tiburtius per se absolvi ab his peccatis potest a confessario specialibus facultatibus non instructo. In admittendo igitur Tiburtio observari licet consuetum modum, dummodo tamen, si coram Deo haeresis crimine infectus erat, sincere coram Deo fidem catholicam teneat eamque aliquo modo externe profiteatur.

R. 2. Quoad aliud crimen, iniuriosam illam sacerdotis tractationem, re vera adest casus ille violentae manuum iniectionis: semper enim et ab omnibus canon ille non de sola percussione, sed de qualibet externa seu corporali laesione graviter iniuriosa intellegebatur. Neque in hoc casu impuberes eximi puto a censura. In foro igitur externo, cum ignorantia non attendatur, absolutio a competente superiore vel per specialem facultatem datam requiritur: ita, si res est publica, est in externo foro tractanda. Si vero de solo interno foro agitur, indagari debet, num circa hunc casum Tiburtius iam habuerit legis ecclesiasticae eiusque poenae notitiam. Quae in puero impubere raro aderit. Quodsi igitur abfuerit, in foro interno Tiburtius censuram non incurrit atque a quolibet confessario cum Deo potest reconciliari. Immo propter controversiam de huius censurae extensione modo n. 999 notatam, etiam eum puerum, qui censuram sciverit, quilibet confessarius facilius absolutionem poterit impertire.

ABSOLUTIO A CENSURIS.

Casus. (305)

Trasimundus circa finem temporis paschalis incidit in paenitentes diversis censuris ligatos, socialistas, francomurarios, duelli patratores et fautores, magistratus liberales, qui, gubernio faventes, Ecclesiae iura convellere eiusque iurisdictionem impedire ausi sint etc. Confessarius extraordinariis facultatibus quidem destitutus est; sed, si dimiserit paenitentes non absolutos, aliquos afficeret magno rubore coram parentibus, cum declarare debeant se non posse S. Communionem recipere; alios valde probabiliter retraheret penitus a sacramentis, cum iis gravius sit, post aliquot hebdomadas iterum ad confessarium redire. Quare se gravem rationem habere putat, omnes absolvendi sub onere infra mensem recurrenti vel recursum possibilem reddendi ad S. Paenitentiarium eiusque mandata humiliter suscipiendi, sub poena reincidenti in censuras.

QUAERITUR 1° quis possit ordinarie absolvere a censuris.

2° quomodo agendum, si paenitens nequeat legitimum superiorem adire.

3° quid ad casum et agendi rationem Trasimundi sit dicendum.

Solutio.

1001 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Per se absolvere non potest a censuris nisi superior qui tulit eiusve superior, si quem habet, atque eorum delegatus. Quod tamen sic intellege, ut a casibus vel censuris episcopalibus absolvere possit etiam vicarius generalis et paenitentarius cathedralis, a papalibus S. Paenitentaria vel S. Officium.

R. 2. Generali tamen regula statutum est a concilio Trid. cap. *Liceat* (6, sess. 24 de ref.) et per constit. *Apostolicae Sedis*, ut episcopi possint in casibus occultis suos subditos absolvere sive per se sive per alium specialiter deputatum, nisi agatur de casibus *specialiter* Romano Pontifici reservatis. Quod ita interpretantur, ut non in singulis casibus necessaria sit deputatio seu delegatio, sed sufficiat specialis delegatio etiam compluribus confessariis communicata, qua possint in hoc vel illo genere causarum absolvere. — Non raro tamen vi privilegiorum facultas amplior datur.

R. 3. Regulares privilegiati a papalibus casibus absolvere amplius non possunt nisi secundum limites privilegiorum ad tempus concessorum; possunt ab iis, qui *iure* communi episcopis reservantur, non ab iis, quos episcopi sibi reservant et qui casus reservati dioecesani vocantur. S. Alph. VII, n. 99; *Th. m.* II, 968.

R. 4. In articulo vel periculo mortis, cum cesset omnis reservatio, quilibet sacerdos absolvere potest a quibuslibet censuris et peccatis, imposito tamen — nisi alioqui absolvendi facultatem habet — onere in casu reconvalescentiae recurrendi denuo ad superiorem legitimum eiusque mandatis parendi, idque sub poena reincidendi in easdem censuras, quando agitur: 1) de casibus Romano Pontifici *specialiter* reservatis, vel 2) de censuris *publice inflictis*, vel 3) de censuris ab episcopo in aliquem nominatim latis sibi que reservatis, seu de censuris *ab homine*. Cf. *Th. m.* II, 879.

1002 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. In casibus episcopalibus videndum est, num episcopus pro impeditis speciale aliquid statuerit. Aliter norma antiqua valet, secundum quam iis, qui longissimo tempore (per 5 annos et ultra) videatur impeditus manere, quominus episcopum adeat, nunc statim absolvi possit a confessario sine ullo onere, nisi forte res ipsa natura sua alium modum postulet; 2) is, qui non longissimo, sed longo tempore (a 6 mensibus usque ad quinquennium) ita impeditus videatur, absolvi quidem possit, sed cum onere, ut cessante impedimento, superiori se sistat; 3) qui brevi tempore, i. e. infra 6 menses, impeditus videatur, non possit solvi a *censuris* neque directe a *peccatis* reservatis, possit tamen, urgente aliqua necessitate, cum maneat censura, a peccatis non reservatis directe absolvi atque ita indirecte ab omnibus peccatis, ita tamen, ut remaneat obligatio horum directam absolutionem atque absolutionem a censuris sibi procurandi. Cf. *Th. m.* II, 410. 415.

1003 R. 2. In casibus papalibus, si paenitens personaliter Romam adire nequeat, causa per litteras componenda est, verum, urgente

necessitate seu existente periculo scandali vel gravis infamiae, quilibet confessarius absolvere potest, imposito onere, infra mensem, saltem per medium confessarii, Romam per litteras recurrenti atque S. Paenitentiariae mandata suscipiendi, idque sub poena reincidendi in easdem censuras. Ita decr. S. Offic. d. 30 Iunii 1886.

R. 3. Quod idem facere licet, etsi non instet periculum scandali sel infamiae, paenitenti tamen valde durum est, tam diu in gravi peccato remanere, dum recursus effectum habeat. Ita S. Offic. d. d. 18 Iunii 1897, S. Pontifice approbante.

R. 4. Immo si paenitens neque per se neque per confessarium litteris Romam possit habere recursum, atque durum est paenitenti alium confessarium adire, *absolutio dari potest sine onere recurrenti*. Ita eodem modo S. Offic. d. d. 9 Nov. 1898, a Leone XIII d. 12 Nov. approb. Quem agendi modum *adhiberi non posse*, ut sic absolvetur sacerdos, qui incurrerit excommunicationem propter absolutionem complicitis, decretum est, approbante Leone XIII d. 7 Iunii 1899. Cf. *Analecta eccles.* vol. VII, p. 6 et p. 339.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Supponitur in casu paenitentes, quos 1004 Trasimundus nactus est, novisse poenam excommunicationis criminibus, quae commiserunt, impositam: alioquin propter ignorantiam ab incurrenda censura excusati essent, neque in foro conscientiae ullum onus Romam recurrenti adesset. Quoad iuvenes illos, quos videntur parentes secum duxisse, ut cum ipsis praecepta annuae confessionis et paschalis Communionis implerent, sane gravis rubor est fateri se non esse absolutos, neque diffamationis gravis periculum videtur abesse: quapropter ex hac causa vi decreti 30. Iunii 1886 absolutio dari potest cum onere recurrenti ad S. Paenitentiariam.

R. 2. Quoad reliquos, qui plane sui iuris sunt neque ab aliis ita observantur, res difficultate non caret. Quod propter dilatam absolutionem penitus retrahantur a sacramentis, haec ratio *qua talis* neque in decreto anni 1886 neque in decreto anni 1897 affertur, cur liceat statim absolvere. Nam neque periculum infamiae neque periculum scandali infertur, saltem non scandali aliorum, quod solum decretum illud videtur intellegere, scandalum ipsos quidem paenitentes sumere ex dilata absolutione, non negaverim, at sumunt plane voluntarie scandalum seu ansam amplius peccandi, idque pharisaicum scandalum. Neque formaliter illa causa subesse videtur, quam decretum anni 1897 pro sufficienti admittit, quod valde durum sit paenitenti diutius manere in gravi peccato; id enim eiusmodi paenitentibus, qui per annum in peccatis tabuerunt, non videtur valde durum esse.

Verum hortatu confessarii eo perducì possunt, ut nunc, serio 1005 peccatorum paenitentes, id pro re dura habeant, quod non possint statim cum Deo reconciliari. Quodsi ad id re vera adducuntur, decretum anni 1897 licebit applicare. — Immo *generatim* timori illi a confessario prudenter concepto, ne per denegatam seu dilatam absolutionem in peius ruat paenitens, videtur subesse talis causa, ex qua

nimis durum videatur paenitenti, se diu etiam expectare debere neque intra tempus paschale sacram Communionem posse sumere. Repelli enim a S. Communione intra tempus paschale sumenda *re* coincidit cum ea condicione, quod debeat manere diu in statu peccati, maxime in homine alioquin satis tepido: nam ille, quamquam possit per contritionem perfectam cum Deo reconciliari, non facile ita re ipsa conciliabitur neque huius reconciliationis securitatem habebit. Repelli autem a S. Communione ipso illo tempore hominibus etiam non fervide christianis durissimum esse solet, cum denuum conatum fecerint et repugnantiam naturalem peragendae confessionis vicerint. Si igitur promittunt se contentos esse recursu Romam faciendo atque post mensem reversuros, ut mandata S. Paenitentiariae recipiant, puto Trasimundum non male egisse eos statim absolvendo.

EXCOMMUNICATIO PROPTER HAERESIM.

Casus. (306)

Lambertus serio dubitans de legitimitate concilii Vaticani eiusque decretis, infallibilitatem S. Pontificis pro probabili quidem habet, sed non pro articulo fidei: quas difficultates sacerdoti amico exponit. A quo edoctus, „quae abs te dicta sunt“, inquit, „perpendam“; postero die eidem obvius factus dicit: „Res heri tractatas mihi non persuasisti.“

Alia vice, cum legeret historiam Tobiae, atque in ea Tobiae canem caudam laetum movisse, „has minutissimas res“, ait. „non *credo*; sunt enim non revelatae, sed ornamenta causa adiectae. — Similiter cum legeret in epistula S. Petri (1 Petr. 3, 19) Christum spiritibus hominum antidiluvianorum praedicasse, „video quidem“, inquit, „haec dici in Scriptura, sed non *credo*, cum Ecclesia haec nullibi definiverit“.

QUAERITUR 1° quid sit haeresis et qua poena puniatur.

2° quid ad casum dicendum.

Solutio.

1006 AD QUAESITUM 1^m R. 1. „Haeresis est error voluntarius Christiani circa aliquam veritatem fidei catholicae“ (ita optime D'Annibale. *in Const. Ap. S.* n. 30), sive veritas illa negetur seu pro falsa habeatur, sive positive dubitetur. Nam etiam in solo dubio *assensus fidei* reicitur seu negatur. Cf. Theol. mor. I, 301.

R. 2. Ut autem poena ecclesiastica incurratur, non sufficit quaelibet haeresis coram Deo commissae, sed debet esse 1) error circa veritatem ab Ecclesia ut de fide propositam (D'Annib. l. c., Ball.-Palm. tr. 5 n. 117, Marc n. 1314); 2) error *manifestatus*, sive verbis sive facto, actione externa graviter mala (D'Annib. l. c., Ball.-Palm. tr. 11 n. 422, Bucceroni, *Comment. in Const. Ap. S.* n. 8, Marc l. c.).

R. 3. Quamprimum talis actio externa exstiterit, adest crimen, quod excommunicatione speciali modo Romano Pontifici reservata punitur. Si vero crimen ad forum iudiciale externum ordinarii de-

ductum est, delegatione papali non est opus, sed iure ordinario episcopus per se vel per delegatum in *utroque* foro potest absolvere; alias etiam episcopi indigent facultate speciali Romani Pontificis.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Lambertus in multiplices errores haere-1007
ticos incurrit. Atqui primo quidem haereticus videtur esse dubitans de *legitimitate* concilii Vaticani. Eo ipso enim, quod sub anathematis poena in multis rebus praecepta fidei tulerit atque subiectionem exegerit, legitimitatem suam manifeste omnibus Christianis tenendam atque se ipsum ut fidei regulam proponit. Quod idem expresse fit in „professione fidei“ a Pio IX praescripta: in qua cum concilium Vaticanum ut „*oecumenicum*“ profiteri iubeamur, certissime dicitur legitimum. Quodsi dixeris haec indirecte tantum declarari, atque supponi potius quam definiri: saltem haereticus evadit Lambertus dubitans de iis, quae concilium Vaticanum definivit. Nam

R. 2. Habens infallibilitatem Summi Pontificis pro probabili tantum Lambertus eo ipso indicat se de eius veritate *dubitare*; quod sufficit, ut sit haereticus. Idem apparet, quod probabilem quidem assensum circa infallibilitatem ponat, sed simul neget *fidei assensum*; nam positive fidei assensum circa eam veritatem negare, quam Ecclesia catholica *ut fide tenendam* proponit, nihil aliud et quam haeresis crimen committere.

R. 3. Verum, utut de haeresis peccato constet, nondum ita con-1008
stat Lambertum eam *externam* haeresis manifestantem actionem posuisse, quae ad incurrendas ecclesiasticas poenas necessaria est. Nam 1) istas difficultates vel etiam haeresim commissam amico exponere animo discendi non est actio externe graviter mala, immo potest esse bona; ergo exponens suas difficultates Lambertus excommunicationem nondum incurrit. 2) Quod addat: „quae a te dicta sunt, expendam“, manifestat quidem Lambertum nondum positivum fidei assensum posuisse, sed nondum *manifestat* novum *dissensum positivum*, seu haeresim non satis exprimit. Restant 3) verba, quae sequenti die, non novi consilii causa, ut videtur, amico obviam venienti dicit. Verba illa haereticam mentem satis exprimunt, si ratio habetur praecedentis disputationis, ad quam Lambertus ipse verba sua refert. Quare existimo haec verba plane sufficere, ut Lambertus dicendus sit haeresim externam commisisse, nisi illa verba protulerit, ut peteret novas explanationes, paratus se subiciendi.

R. 4. Verba illa, quibus Lambertus dixit se non credere minu-1009
tissimas illas res, quas S. Scriptura narrat, in se quidem sunt haeretica atque sufficient ad haeresim externam. Nam etsi Ecclesia non de istis rebus minutissimis in se spectatis canones condidit atque eas pro fidei articulis declaravit, tamen totam S. Scripturam pro verbo Dei habendam esse fide catholica definivit. Quod sufficit, ut quis negans positive assensum etiam circa res minutas quae in S. Scriptura ut a Deo dictae narrantur vere committat haeresim.

Sed subiective Lambertus fortasse excusatur, eo quod erronee quidem sed errorem nesciens putaverit revelationem Dei seu Dei

locutionem ad ea sese non extendere. Etiam haereticus non esset, si propter eam positivum assensum in narrationem rerum minutarum negasset, quod putaret, sibi certum non esse, eas in *versione* recte exprimi. — Immo ipsum exemplum allatum de cane Tobiae agit de levissimo inciso, quod deest in exemplaribus Graecis, de cuius igitur authenticitate dubium movere nefas non est. Nam ista verba pertinere ad illas *partes* editionis Vulgatae, quas concilium Tridentinum definivit sacras et canonicas esse, dici nequit. Quare ex hac ratione Lambertus in illa re non est haereticus. Atque in genere dici debet accidere posse, ut in rebus per se ad fidem et mores non pertinentibus mendum aliquod in exemplaria S. Scripturae transcripta vel in aliam linguam versa irrepserit: quapropter dubium circa eiusmodi res facilius potest concipi impune.

- 1010 R. 5. Gravius est, quod ultimo loco de Lamberto narratur. Agitur enim de sollemni facto a S. Petro in epistula canonica narrato, quod etiam per se ad fidem pertinet; quod si quis in Scriptura legens negat, negat eo ipso canonizatem et divinam inspirationem huius epistulae eiusve partem: quam inspirationem fide tenendam esse Ecclesia catholica definivit. Turpiter igitur errat Lambertus, si ex eo quaerat excusationem, quod ipsam hanc particularem veritatem Ecclesia non canone aliquo singulari definivit vel in symbolum fidei inserendam curavit. Sufficit me negare quaecumque veritatem, quam clare intellexerim in libro inspirato doceri, ut committam haeresim. Quapropter, etsi Lambertus forte propter stultitiam suam excusetur, ne statim incurrerit haeresis poenam, si tamen edoctus permanserit in fide dictis S. Petri externe deneganda, externam haeresim ita complet, ut excommunicationem Romano Pontifici specialiter reservatam non effugiat.

LECTIO LIBRORUM PROHIBITORUM.

Casus. (307)

Leodegarius, legendi curiositate captus, ut varios hominum errores discat, legit libros Tertulliani, Calvinii, Kantii philosophi Regiomontani, Hermesii recentioraque polemica scripta Hasei contra Ecclesiam catholicam, atque, nomine dato, sibi mittendas curat et legit ephemerides liberales et diaria socialistica.

QUAERITUR 1° quae scripta qua lege prohibeantur.

2° quid de lectione Leodegarii dicendum sit.

Solutio.

- 1011 AD QAESITUM 1^m R. 1. Prohibitio librorum aliorumve scriptorum alia est ex lege divino-naturali, alia ex lege positiva Ecclesiae. Lex divino-naturalis non raro ultra legem positivam extenditur. Verum etiam e converso lex positiva subsistit etiam pro iis, quos lex naturalis, utpote quae in periculo ex lectione oriundo nitatur, non liga-

verit, eaque ordinarie non tollitur nisi dispensatione a competente superiore facta.

R. 2. Lex positiva prohibens nunc sola est constitutio „*Officiorum ac munerum*“ d. d. 25 Ian. 1897, quam videre licet *Th. m.* II, append. I in fine. Verum poenae statutae sunt secundum normam constitutionis *Apostolicae Sedis*, quae intactae manserunt, videlicet excommunicatio speciali modo Romano Pontifici reservata (ser. I, n. 2) contra eos, qui legunt, retinent, imprimunt, quomodolibet defendunt: 1) libros apostatarum vel haeticorum haeresim propugnantes, 2) libros per apostolicas litteras nominatim prohibitas; dein excommunicatio nemini reservata (ser. IV, post n. 4 ex Trid. sess. 4 de edit. et usu sacr. librorum) contra eos, qui imprimunt vel imprimi faciunt libros S. Scripturae eorumve commentarios vel adnotationes sine approbatione ordinarii.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quod ad libros Tertulliani attinet, etiam 1012 eos, quos iam Montanista factus scripsit contra catholicam doctrinam, probabilis est interpretatio (D'Annib. l. c. n. 35 not. 4; Pennacchi, *Comment. in const. „Apost. Sed.“* app. III, 132; Lugo, *De fide* disp. 21, n. 29) veterum haeticorum libros, qui consueverunt inter opera Patrum edi, non haberi pro prohibitis, cum errores obsoletos contineant, historica documenta utilia. Quapropter ex horum lectione Leodegarius non censetur excommunicationem incurrisse; neque peccatum incurrit, nisi cognoverit vel putaverit sibi ex eorum lectione imminere periculum.

R. 2. Libros Calvinii inter eos esse, qui in bulla *Apost. Sed.*, ut supra, recensentur, certissimum est; sunt enim in eo. ut haereses defendant, convellant catholicam doctrinam; quapropter ex eorum lectione Leodegarius excommunicatione tenetur.

R. 3. Neque dubitandum est libros Kantii Regiomontani in eodem ordine esse ponendos. Nam sunt 1) libri hominis haetici; qui enim a nativitate ad sectam haeticam pertinuerunt, in foro Ecclesiae pro haeticis habentur, neque ad solam internam mentem res deduci potest; 2) libri illi sine dubio inter errores philosophicos, quos propugnant, etiam eos continent, qui errant in rebus fidei et contra articulos fidei catholicae. Quapropter eorum lectio sub excommunicatione 2^a ser. II^{ae} const. *Apost. Sedis* prohibita est, atque Leodegarius hanc incurrit etiam ex horum lectione, nisi ignorantia, etsi forte culpabili, hac in re laboraverit.

R. 4. Opera Hermesii sine dubio haereses continent atque pro-1013 pugnant. Neque tamen ipse censi debet haeticus, cum defunctus esset eo tempore, quo opera a S. Sede proscriberentur, minimeque constet eum pertinaciter errasse. Verum quidem est eius operum partem post eius mortem ab aliis esse editam; sed ne hos quidem editores, licet minus ingenue egerint in tenendis et propagandis suis erroribus, inter haeticos recensere licet. Quapropter non verificantur omnes condiciones, quae in const. *Apost. Sed.* enumerantur, ut lectio libri alicuius sub excommunicatione prohibeatur ex titulo: legentes libros *haeticorum* haeresim propugnantes.

Verum additur alterum membrum: „necnon libros cuiusvis auctoris per apostolicas litteras nominatim prohibitos“. Notum autem est Gregorium XVI per breve „Dum acerbissimas“ d. d. 26 Sept. 1835 opera G. Hermes nominatim damnavisse et prohibuisse atque in indicem librorum prohibitorum referri iussisse. Videri igitur potest Leodegarius ex hoc titulo nihilominus excommunicationem incurrisse. Verum attendi debet Gregorium XVI prohibuisse quidem illos libros, non tamen ita, ut adderet poenam excommunicationis; constitutionem autem *Apost. Sed.* censuras contraxisse, non extendisse. Quare probabilis est interpretatio libros quidem abhinc per litteras apostolicas nominatim prohibitos esse eo ipso sub poena excommunicationis speciali modo reservatae prohibitos (quamquam re non videtur mos esse in ipso decreto prohibitionis istam poenae specialem reservationem omittere), sed libros antea nominatim ita prohibitos tum demum *hac* excommunicatione tangi, si, cum prohiberentur, prohibitioni addita sit excommunicatio eaque Romano Pontifici reservata; alias prohibiti sunt nunc sine ulla poena ecclesiastica. Ita D'Annib. n. 40 not. 34; Pennacchi, *Comment.* app. III, 127; cf. *Th. m.* II, 923.

Concludi debet: Leodegarius legens opera Hermesii sine licentia peccavit quidem et contra legem naturalem, cum sumere debeamus eum a periculo hauriendi errores circa fidem non esse immunem, et contra legem ecclesiasticam; excommunicationem autem ex hoc titulo non incurrit.

R. 5. Opera polemica, quae Hase nostris temporibus contra catholicas doctrinas scripsit, sine ullo dubio sunt libri viri haeretici haeresim propugnantes; ideoque ex hoc capite Leodegarius excommunicationem 2^{am} ser. I bullae *Apost. Sed.* incurrit, neque id ignorare potuit, si quidquam de censuris cognovit, atque eo gravius hac lectione peccavit, quo periculosior est lectio horum librorum, quos auctor stilo eleganti conscripsit atque artibus et curiosis fabulosisque narrationibus auxit, res catholicas non raro vertens in risum.

1014 R. 6. Diaria excommunicationi bullae *Apost. Sed.* non subiacent; subici possunt censuris ab ordinario ferendis — quod de diariis nominatis ullibi factum esse non puto —; prohibentur quidem bulla *Officiorum ac munerum* lege ecclesiastica sine censura latae sententiae „diaria, quae religionem aut bonos mores data opera impetunt“ in quorum numero ephemerides, quas „liberales“ vocant, non ilico collocari posse puto. Complures enim non ita raro quidem, occasionem nactae, catholicos catholicamque doctrinam aliquam exagitant, neque tamen ex industria seu data opera in hunc finem tendunt; quapropter singulae sunt examinandae. Aliter de ephemeridibus socialisticis dicendum esse censeo: hac enim *data opera* socialisticas ideas, quae non possunt non collidere cum sana et catholica doctrina de fide et moribus, propugnare et propagare conantur. Harum igitur lectione Leodegarius deliquit contra legem etiam ecclesiasticam; verum etiam, qui legere soleat ephemerides *liberales*, generatim peccare contra legem divino-naturalem, non est quod multis probem; facillime enim et sen-

sim sine sensu falsis doctrinis imbuitur, in religione et fide catholica tepescet atque pseudo-liberalibus ideis et indifferentismo mox infectus evadet.

POENA SCHISMATICORUM.

Casus. (308)

Leopoldus, assecla ecclesiae Graeco-Russicae non unitae, matrimonio iunctus puellae catholicae, in regione catholica peregre exsistens, inopinato morbo correptus moritur. Cum sacerdos Graecus neque adsit neque vocari possit, sepulturae causa aditur parochus catholicus, cui uxor vidua exponit maritum pie suam religionem exercuisse, eum ante mensem etiam sumpsisse S. Communionem, atque optime semper etiam de catholica Ecclesia sensisse. Parochus concludens virum in bona fide fuisse, precibus annuit, imposito tamen viduae silentio de religione defuncti, quae in eo loco hucusque ignota sit, atque catholico ritu defunctum sepulturae mandat.

QUAERITUR 1° incurreritne Leopoldus censuras in schismaticos latas.

2° quid de parochi agendi ratione atque censura ab eo forsitan incursa.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex bulla *Apost. Sed.* scr. I, n. 3 ex-1015 communicantur „*schismatici*“. Neque ratio dubitandi esse potest, num forte solum ii comprehendantur, qui, postquam catholicam fidem atque oboedientiam erga R. Pontificem professi fuerint, ab ea recedant. Nam etiam ii, qui educati sunt inter schismaticos, cum baptizati sint, ecclesiasticis legibus per se subiacent, ac proin, cum primum noverint Romanae Ecclesiae veritatem sed nihilominus in separatione manifeste persistent, censura in schismaticos lata afficiuntur.

R. 2. In foro externo Leopoldus censetur fuisse schismaticus et censuram incurrisse. Verum in foro interno quid rei sit, divino iudicio relinquere debemus. Immo sperare licet eum in bona fide de sua secta mansisse, ex sacramentis sacramentalem fructum hausisse atque pia morte defunctum esse.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Cum Leopoldus acatholicae sectae assecla 1016 fuerit, ritu catholico sepeliri non potuit, nisi ante mortem saltem probabili aliquo signo ostendit se velle ad religionem Romano-catholicam transire. Alias enim valent gravissima illa verba, quae Ecclesia semper pro norma habuit, „quibuscum in vita non communicavimus, cum iis neque post mortem nos communicare posse“. Quod Leopoldus de Ecclesia catholica semper optime sensit, positivum signum nullatenus praebet eum hanc velle amplecti. Haec ratio fortasse esse poterat, cur parochus eum adhuc viventem sed desiderii sui explicandi iam impotem pro circumstantiis clam sub condicione absolveret; sed publicum actum liturgicum circa eum exercere sane non licuit.

Hinc parochus per se graviter peccavit. Neque sola ratio scandalii est, quae obstat et quam parochus se declinare posse per impositum silentium putavit, sed etiam ipsa lex Ecclesiae prohibens et rei natura.

R. 2. Parochus igitur gravi reprehensione ex parte ordinarii sui dignus est; attamen censuram aliquam non incurrit. Exstat quidem aliqua censura in bulla *Apost. Sed.* ser. VI, videlicet *interdictum ab ingressu ecclesiae* in eos, qui ad ecclesiasticam sepulturam admittunt excommunicatos, sed *nominatim* excommunicatos tantum. Inter quos cum Leopoldus certo non recenseatur, poenam latae sententiae parochus non incurrit.

SCRIPTOR MALE PROVOCANS AD CONCILIUM UNIVERSALE.

Casus. (309)

Leander theologicum opus scripsit illudque sine venia ordinarii publicandum curavit, novis doctrinis refertum. Quod cum Romam delatum esset, ex mandato S. Pontificis S. Officium iussit tum propter indebitum modum publicandi, tum propter errorum suspicionem ex mandato S. Pontificis illud opus in indicem referri et specialiter prohiberi. Quod indigne ferens Leander omnem lapidem movet, ut ictus illius vim declinet; publice in ephemeridibus protestatur et secure dicit se subicere suam doctrinam universali concilio, non vero Papae iudicio, qui, male consultus, damnaverit opus, quod certi erroris incusare ne ausus quidem sit.

QUAERITUR quid de agendi ratione Leandri et poenis propterea contrahendis.

Solutio.

- 1017 AD QUAESITUM R. 1. Leander certo graviter peccavit contra bullam „Officiorum ac munerum“. Nam clare praescribitur ibid. n. 41, omnes fideles teneri praeviae censurae ecclesiasticae subicere eos saltem libros, qui . . . sacram theologiam . . . aliasve religiosas aut morales disciplinas respiciant.

Quae lex genere suo gravis est, eamque Leander eo gravius violavit, quod suspicatus videatur esse difficultatem, quam ex novis doctrinis tradendis timere potuit orituram, ne forte ordinarius publicationem interdiceret.

R. 2. Graviter etiam peccat Leander publice reprehendens damnationem sui libri a S. Sede et S. Officio factam; huic enim sincere se submittere debebat. — Dubium moveri potest, num excommunicationem hac sui libri defensione et reprehensione iudicii Romani incurrerit. Quod *hoc solo titulo* non apparet.

- 1018 In quaestionem trahi potest n. 2 ser. I^{ae}: defendentes libros 1) haereticorum haeresim propugnantes; 2) nominatim per litteras apost. prohibitos. Sed 1) nondum constat Leandrum esse haereticum, neque librum *haereses* propugnare; etsi enim liber propter errorum suspicionem damnatus sit, nondum dicitur eum *haereses* continere vel propugnare, ac, etsi re vera ita fiat, saltem id ita esse nondum constat. Quapropter illa libri defensio certissime non est „*scienter* defendere librum haeretici haeresim propugnantem“. Quod vero 2) attinet libros nominatim per litteras ap. prohibitos, in horum numero (de quibus n. 2 ser. I^{ae} constit. *Apost. Sedis*) liber Leandri reponi nequit. Nam

praeterquam quod ex aliquorum interpretatione (cf. supra n. 1013) intelleguntur libri *sub poena excommunicationis* prohibiti, neque de hac circumstantia prohibitionis casus noster quidquam narret, non habemus prohibitionem *per litteras apostolicas*. Nam etsi prohibitio *ex mandato S. Pontificis* facta est, facta tamen esse refertur per Congr. S. Officii, non per litteras apostolicas.

In quaestionem trahi potest etiam n. 8 ser. I^{ae} constit. *Ap. Sedis*. Videlicet audax conatus Leandri eiusmodi est, ut non videatur abhorre, si sibi facultas fuerit, recurrendi ad laicani⁹ potestatem. Verum hac de re nihil hucusque dicitur in casu. Si enim id Leander auderet, eo fine ut impediret executionem decreti Romani: ipso hoc recurso incideret in excommunicationem supra dictam speciali modo R^o Pontifici reservatam. Et quamquam aliqui dubitant, num solus recursus sufficiat inefficax, saltem nemo dubitat excommunicationem adesse, si utcumque eiusmodi recursus efficax evaserit. Cf. *Th. m.* II, 932.

R. 3. Restat, ut videamus, quid sit de stulta illa provocazione 1019 ad universale concilium. Quod speciem alicuius causae habere poterat in iis, qui, propter doctrinam condemnati, infallibilitatem Romani Pontificis non agnoscentes, a solo universali concilio doctrinae iudicium definitivum expectarent. Hoc autem iam nemo audere potest, nisi se prodat apertum haeticum. — Sed de infallibili iudicio doctrinali in nostro casu non agitur; nihilominus Leander, sicut reliqui Christifideles, etiam aliis mandatis et iudiciis Romani Pontificis subiciuntur iisque oboedientiam debent. Et revera iam diu ante infallibilitatem Rom. Pontificis definitam, a tempore Pii II, exstabat excommunicatio Papae reservata, quam Pius IX rettulit in ser. I constit. *Ap. Sedis* n. 4 contra „omnes et singulos, cuiusque status, gradus seu condicionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum concilium appellantes etc.“ Cum autem in nostro casu mandatum Romani Pontificis adsit, etsi decretum secutum a S. Congr. univ. Inquis. latum sit, et cum Leander in sua protestatione ipsum S. Pontificem eiusque mandatum respiciat, Pontificis iudicium reiciat atque universalis concilii tantum iudicio se paritum esse dicat: dubium non est, quin Leander haberi debeat excommunicatus excommunicatione speciali modo Romano Pontifici reservata.

ECCLESIAE PERSECUTOR.

Casus. (310)

Licinius tempore iubilaei ad tribunal paenitentiae se sistit, senex septuagenarius, qui a longissimo tempore non est ausus confiteri. Tempore persecutionis Ecclesiae in Germania ipse exsequendum curavit mandatum gubernii, ut episcopus incarceretur, eumque in custodiam deduxit; sacerdotes autem, qui, contra leges Maias instituti officiis sacerdotalibus functuri erant, iussit exturbari et eici, alios, qui leges violaverant, denunciavit et in ius vocari fecit, ut poenam a lege statutam subirent. Dein cum comperisset

non raro litteras Romam mitti, quibus in istis circumstantiis ad levamen catholicorum extraordinariae facultates peterentur, eiusmodi litteras Roma venientes, quae videbantur esse litterae curiae Romanae, intercipiendas et destruendas curavit. Semel etiam supplices litteras nobilis viri, qui petierat gratiam sacelli privati cum facultate asservandae SS. Eucharistiae, cum subscriptae essent „ex speciali mandato SS. Domini N. . . . *conceditur*“, ipse ex odio erga illum virum mutavit in „ . . . *non conceditur*“ et ita litteras iterum bene clausas expedit.

QUAERITUR 1° num et ex quot capitibus Licinius excommunicationem incurrit.

2° potuerintne anno sancto absolvi, a quo, quibus condicionibus.

Solutio.

1020 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Primum facinus, quod occurrit, est episcopi incarceration, quam Licinius exsecutus est vel physica vel morali actione. Quapropter certissime adest actio, in quam constit. *Ap. Sedis* ser. I, n. 5 statuit excommunicationem R^{mo} Pontifici specialiter reservatam, cum et „inarcerantes, detinentes . . .“ et „mandantes . . ., auxilium praestantes“ nominentur. Solum superest videre, num forte gravis metus Licinium excusaverit. Adfuisse alicuius metus causam negari non potest, cum supremum gubernium certo contra eos egisset, qui mandata exsequi renuissent. Licinius vero talis ingenii videtur fuisse, ut non metu pulsus sed libens haec exsequeretur. Quapropter metus excusationem non videtur posse afferre; quam in nostro casu afferri non posse eo magis censeo, quod agatur de re adeo immani, ut metus abdicandi officio non sit causa, quae a peccato contra legem excuset, ne contra eam quidem ut humanam. Hinc Licinius, si novit poenam, eam incurrit ex hoc titulo.

1021 R. 2. Quod Licinius sacerdotes, qui munere suo fungi volebant, curavit eiciendos et exturbandos, haec actio, si effectum habuit, sane impedivit exercitium iurisdictionis ecclesiasticae, maxime interni fori excipiendi nimirum confessiones, vel etiam administrandi alia sacramenta: D'Annibale n. 58, not. 12. Incurrit igitur Licinius excommunicationem constit. *Apost. Sedis* ser. I, n. 6. Cf. *Theol. mor.* II, 928.

R. 3. Quod alios sacerdotes denunciavit et in ius vocari iussit, impingit in n. 7 eiusdem constitutionis ser. I, saltem si ipse non coactus alios ad id adegit, ut sacerdotes ad tribunal civile vocarent. Ut declaratum est d. 23 Ian. 1886 (v. *Theol. mor.* II, 930), hac censura feriuntur solum „legislatores *aliaeque auctoritates*, qui iudices cogant sive directe sive indirecte“: quod iure interpretatur D'Annibale l. c. n. 66 „*quoslibet magistratus*“. Censeo igitur omnino Licinium propter hanc actionem etiam incurrisse excommunicationem.

R. 4. Quod litteras Roma missas intercipiendas curavit, quibus singulares facultates contineri putabat, sumi debet Licinium re ipsa eiusmodi facultates aliquoties inutiles seu earum executionem

impossibilem reddidisse: quod sine dubio est impedire iurisdictionem ecclesiasticam, quam tribunalia Romana exercuerunt, et eam, quam facultate donati sacerdotes ex delegatione exercere voluerant et debuerant. Quare occurrit idem responsum, quod datum est ad R. 2.

R. 5. In ultimo facinore habemus falsificationem insignem litterarum 1022 supplicum seu earum concessionis. Videndum est, num ista falsificatio comprehendatur n. 9 ser. I bullae *Apost. Sedis*, ubi excommunicatio fertur in „omnes falsarios litterarum apostolicarum, etiam in forma brevis, ac *supplicationum gratiam* vel iustitiam *concernentium*, per R. Pontificem vel S. E. R. Vice-Cancellarios, seu gerentes vices eorum, aut de mandato eiusdem R. Pontificis signatarum . . .“ Quae verba si conferimus cum narratione casus nostri, habemus evidenter *litteras supplices gratiam concernentes ex mandato R. Pontificis signatas*, easque a Licinio gravissime falsificatas. Nullum ergo dubium est, quin in Licinii ultimum facinus statuta sit poena excommunicationis speciali modo Romano Pontifici reservatae.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Leo XIII, per bullam *Aeterni Pastoris* 1023 concessit, ut senes septuagenarii, i. e. qui 70 annos compleverint, anno sancto indulgentiam iubilaei bis in patria lucrari possint, atque prima vice ad hunc effectum sibi eligere possint quemvis confessarium ex approbatis ab ordinario loci, a quo absolvi valeant „a quibusvis peccatis etiam Apostolicae Sedi speciali forma reservatis, excepto casu haeresis formalis et externae“. Cum dicatur „absolvere a peccatis“, intellegitur etiam absolutio a censuris, si quae latae sunt in peccata a paenitente commissa. Quare cum Licinius casum exceptum haeresis formalis et externae non commiserit, nihil obstat, quin ubique absolvi potuerit a quocunque confessario.

R. 2. Condicio prima necessaria, ut Licinius absolvi posset, erat, ut serio vellet lucrari indulgentiam iubilaei adeoque implere opera ad id praescripta. Quae, ut ex bulla „Aeterni Pastoris“ patet, erant praeter dignam sacramentorum *paenitentiae et S. Eucharistiae* susceptionem *preces fundere ad consuetam intentionem S. Pontificis*, et loco visitationis basilicarum Urbis implere opera ab ordinario loci sive per se sive per confessarium praescripta.

Condicionem alteram S. Pontifex in bulla laudata commemorat, dicens „imposita paenitentia salutaris aliisque iuxta canonicas sanctiones rectaeque disciplinae regulas iniungendis“. Videri igitur debet, num forte propter publica illa peccata publicumque scandalum Leandro quaedam iniungenda fuerint, eave ante absolutionem. Casus, sicut narratur, nihil indicat de publica Licinii denuntiatione vel excommunicatione nominatim facta. Ex quo satis patet totam rem ad forum publicum non deductam esse neque deductum iri. Ergo Licinius negotium suum componere poterat in foro interno, atque proin absolutione confessarii contentus esse.

Verum ipsa peccata patrata eiusmodi sunt, ut publicum scandalum 1024 dederint atque damna intulerint. Quapropter certe publico

aliquo modo retractationem facere debebat, quo intellexerent fideles eum priorum factorum paenitere. Quod directe, saepe etiam indirecte fieri potest, v. g. nunc palam defendendo iura Ecclesiae atque reprobando persecutionem illam, quam leges illae ab exordio novi regni Germaniae latae inaugurarunt. — Damna autem illata ex se quidem etiam a Licinio reparanda sunt; verum videri debet, num ex parte gubernii haec damnorum reparatio sit perfecta atque sacerdotes damnum passi id quod forte restet condonaverint.

Quodsi haec omnia in tali casu non possint statim elucidari, inspicere debet, quae sit mens, qui animus paenitentis, num fortis sit ingenii animique virilis, ita ut, quae serio promiserit, etsi graves difficultates occurrant, soleat implere, an ingenii debilis et inconstantis. Posterius si obtinet, absolutio, quantum fieri potest, differenda est, dum obligationes suas impleverit: si prius, dilatio absolutionis non est necessaria, quando paenitenti haec dilatio grave incommodum attulerit, muniendus tamen est, ne difficultatibus inopinatis frangatur et, si fieri potest, inducendus vel etiam obligandus, ut brevi post denuo ad sacramenta accedat, expositurus statum suum atque difficultates forte exortas.

Non raro loquuntur de iuramento a paenitente praestando circa satisfactionem laesos praestandam, circa promissionem non amplius patrandi crimina illa. Verum haec iurata promissio viget in foro externo, in solo interno foro non est stricta obligatio, ius tamen est praelati vel confessarii, illud postulandi. Cf. *Th. m.* II, 878.

ABSOLUTIO COMPLICIS.

Casus. (311)

Linus compluries misere lapsus est impuris tactibus cum ancilla; semel etiam adit domum meretriciam atque mutatis vestibus peccavit. Mulier nihilominus sacerdotem cognoverat et paulo post, peracta apud ipsum confessione, dicit se eo fidentius apud ipsum deposuisse peccata, quod sciret ipsum eadem fragilitate laborare. Quo obstupefactus Linus et iratus ac timens, ne sit agnitus, se absolvere non posse dicit, nisi hanc calumniam et iniuriam sibi factam retractet. Mulier igitur dicit se dolere, si quid falsi de ipso suspicata sit nec quicquam se foris proditurum esse: atque ita absolvitur a Lino. — Ancillam autem absolvit pluries, tum quia ipse ei persuaserat eiusmodi res non facile esse gravia peccata, atque ancilla in confessione compluries de iis rebus siluit, tum quia alias se de iis ut dubiis peccatis accusavit vel etiam generali modo „accuso me de omnibus peccatis contra castitatem in tota vita commissis“, in qua accusatione Linus putavit non contineri specialem eorum peccatorum expressionem, a quibus absolvere non posset.

QUAERITUR 1° quod est peccatum complicis, a quo sub poena excommunicationis confessarius ne absolvat prohibetur.

2° quae sint circumstantiae, quae excusent, et quae non excusent ab excommunicatione.

3° quid de casibus Lini.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Constitutio Bened. XIV, ad quam etiam 1025 nunc leges Ecclesiae constanter provocant, loquitur de „peccato turpi contra sextum decalogi praeceptum commissio“: quod aliqui de peccato *opere* patrato intellegere volebant, neque tamen recte ad id solum restringitur. Neque interest, complex sit mulier an vir.

R. 2. S. Officium d. 28 Maii 1873 expresse respondit non sola peccata actu completa, sed etiam tactus, sermones etc. comprehendendi.

R. 3. Requiritur autem ad constituendum obiectum huius excommunicationis peccatum certo grave seu mortale ex utraque parte, idque non ex sola prava mente, sed etiam secundum externam apparentiam: alioquin complicitas sensu stricto non verificatur. Unde patet in sermonibus seu colloquiis facilius fieri posse, ut rationabiliter de gravitate rei prudenter dubitetur, maxime quia sermones isti debebant se externe ut graviter peccaminosos manifestare. — Requiritur etiam, ut sacerdos seu absolvens et confitens sint sibi invicem formaliter complicēs, ita ut uterque se cum altero peccasse cognoscat vel cognoverit.

R. 4. Ex sententia practice tenenda comprehenditur peccatum etiam ante susceptum sacerdotium commissum, ita ut, qui ita peccavit, postea personam complicem ab eo peccato absolvere non possit. Ita S. Paenit. d. 22 Ian. 1879. Cf. *Th. m.* II, 935, notam.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Excusant ab incurrenda excommuni- 1026 catione ex natura rei omnes illae circumstantiae, quae probabile red-dant obiectum a constitutione Bened. XIV descriptum non adesse, ut in R. 3 ad 1^m dictum est.

R. 2. Excusat ex ipsa dispositione legis „extrema necessitas, nimirum in ipsius mortis articulo, et deficiente tunc quocumque alio sacerdote, qui confessarii munus obire possit“. — „Porro, si casus urgentis qualitas et concurrentes circumstantiae, quae vitari non possint, eiusmodi fuerint, ut alius sacerdos ad audiendam constitutae in dicto articulo personae confessionem vocari aut accedere sine gravi aliqua exortura infamia vel scandalo nequeat; tunc alium sacerdotem perinde haberi censerique posse, ac si revera abesset atque deficeret.“

R. 3. Excusant ex theologorum interpretatione circumstantiae, quae gravissimae necessitati modo descriptae aequivaleant, scil. a) gravis timor, ne paenitens in articulo mortis alii sacerdoti sacrilege confiteatur; b) extraordinariae circumstantiae, ex quibus etiam extra mortis articulum quisvis alius sacerdos *diu* abest neque adiri possit, ex dilato autem accessu ad sacramenta periculum sine sacramentis moriendi vel grave scandalum oriturum sit, maxime si non satis tuto persona complex videatur sibi posse actum contritionis elicere. Cf. *Th. m.* II, 937.

R. 4. Quamquam in articulo mortis personae complicis abso- 1027 lutio a sacerdote complice etiam illicite data, si modo paenitens dis-

positionem necessariam habet, valida est: tamen sacerdos complex, qui absolvit, non effugit excommunicationem, si „infamiae aut scandali pericula sibi ultro ipse confingat, ubi non sunt“, vel non studeat, „quantum in se est, huiusmodi pericula ante avertere vel remove“: ita constit. Bened. XIV *Apostolici muneris*.

R. 5. In hac re non excusat ignorantia crassa vel supina. Nam S. Officium d. d. 13 Ian. 1892 ad III, approbante S. Pontifice, edixit: „absolventes complicem in re turpi cum ignorantia crassa et supina hanc excommunicationem incurrere“.

R. 6. In constit. „*Apost. Sed.*“ dicitur „absolventes complicem in peccato turpi“. Unde videri poterat aliquibus excommunicationem non incurrere eum confessarium, qui vel *figat* absolutionem, vel eam complicem absolvat, quae taceat illud peccatum, in quo confessarius complex erat.

Re vera, quando persona confitens nullatenus a confessario complice inducta est ad reticentiam et bona fide silet id peccatum, adhuc probabile est confessarium absolventem non incurrere excommunicationem. Sed confessarius, 1) qui audito illo peccato absolvere tantum *figit*, 2) qui paenitentem sive directe sive indirecte induxit ad peccatum hoc reticendum, atque ita paenitentem complicem ab alio confessario nondum absolutam absolvit vel absolvere fingit: excommunicationem nihilominus incurrit, ut S. Officium d. 5 Dec. 1883, et fusius atque clarius S. Paenitentiaria d. 19 Febr. 1896, *approbante Leone XIII*, declaravit. Cf. *Th. m.* II, 936.

1028 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quod ancillam attinet, nonnihil videri debet, num haec revera *ante* peccata peracta sibi persuasum habuerit eiusmodi res non esse gravia peccata. Quod, si tactus non erant adeo turpes, impossibile quidem non est, sed neque sumi potest, nisi graves omnino rationes id satis certo suadeant. Nam si demum post peracta peccata ipse Linus id ancillae persuasit, atque ancilla propterea sibi illudens peccata in confessione tacuit: habetur in casu Lini id ipsum, quod S. Paenitentiaria approbante S. Pontifice expresse declaravit non impedire excommunicationem, videlicet indirecta habetur inductio ancillae ad peccata illa silentio premenda.

Et revera saltem non in omnibus peccatis cum Lino patratis ancillam bona fide processisse, sed eam cum dubio saltem mortalis peccati egisse ac proin graviter peccasse et formaliter complicem cum Lino in peccato turpi esse: moraliter constat ex subsequentibus confessionibus. Quapropter ex hoc capite Linus excusandus non est.

R. 2. Si respicimus illam confessionem generali modo factam, qua ancilla se accusavit de omnibus peccatis contra sextum praeceptum commissis: haec accusatio — nisi ancillam antea iam alteri confessam esse Linus putare potuerit — sufficere debuit, ut ancilla censeretur ipsa illa peccata cum Lino patrata clavibus subicere, et Linus ab iis conaretur absolvere. Quod satis est, ut Linus dicendus sit incurrisse excommunicationem in const. *Apost. Sed.* ser. I, n. 10 latam.

R. 3. Cum Linus dicat se non putasse casum suum contineri in illa lege excommunicationis, videri debet, num excusari possit propter ignorantiam. Verum, generatim loquendo, dixerim eiusmodi opiniones et dubia oriri ex ignorantia crassa, ac proin ea non excusari absolventes complicem a censura. Nihilominus, si Linus sincere dixerit se certo ausurum non fuisse absolvere, si vel suspicionem concepisset de excommunicatione forte etiam pro suo casu vigente: admiserim excusationem neque iudicaverim eum in foro conscientiae censura esse constrictum.

R. 4. Alter casus, quod Linus absolverit meretricem illam, qua-1029 cum aliquo modo larvatus peccaverat, certe etiam difficultate non caret. Debebat, meo iudicio, mulierem, cum satis clare innueret se Linum pro illo habere, qui secum peccasset, a se reicere, etiamsi eam quasi temeritatis commissae argueret. Nam illa relegatione nullo modo eius mentem confirmasset in concepta illa opinione, si *sola* fuit *opinio*. Si vero mulier illa certa erat, illa relegatio potius aedificationi fuisset; neque effugium, quo re ipsa usus est Linus, eam in illa sumptione e certa persuasione exturbavit.

Sed si subiectivum statum mentis et perturbationis, in quo Linus erat, perpendam, probabile est Linum putasse se suo agendi modo omnem suspicionem a se excussisse, e contrario autem si non absolvisset mulierem, se eam certam reddidisse de suo crimine, cum antea dubia tantum esset. Quare si Linus ita sincere putavit, certus non erat de complicitate formali, eaque cognita, inter se et paenitentem, neque censeo eum censuram incurrisse absolvendo. Revera non absolvit eam, quam novit ut formaliter sacerdotis vel ipsius complicem, neque tenebatur sese apud mulierem nunc diffamare. Si vero animadverterat, se a muliere illa certo cognitum esse, neque dissimulatione se revera quidquam profecturum esse, rationes modo allatae non valent, proin absolutionis tentamine graviter peccavit neque excommunicationem effugit.

SOLLICITATIO.

Casus. (312)

Rutilius ex confessione Petrinam novit sensualem, immo suspicatur eam sensuali amore erga ipsum affici. Quare absolutione data eam invitat, ut domum suam veniat tractandi negotii causa de ornamentis ecclesiae, quorum curam Petrina cum aliis puellis gerit. Re ipsa pravam mentem habuit, atque de rebus ecclesiae breviter locutus Petrinam sollicitat atque oculis amplexibusque cum ea habitis diutius indulget. — Rutilii ancilla hunc liberiorum agendi modum animadvertit. Petrina et ancilla, cum apud sacerdotem peregrinum confitentur, obligantur ad denuntiandum Rutilium apud ordinariatum; aliter eas non vult absolvere.

QUAERITUR 1° quae sit sollicitatio, quae denuntianda est.

2° quibus et qua sanctione haec denuntiatio praecipitur.

3° quid de casu iudicandum sit.

Solutio.

1030 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Constitutiones Greg. XV *Universi* et Benedicti XIV *Sacramentum paenitentiae*, ad quas Pius IX in bulla *Apost. Sedis* provocat, iubent denunciare:

quoslibet sacerdotes, etiam quomodolibet exemptos, cuiuscumque dignitatis et praeeminentiae, qui quampiam personam ad turpia, quomodocumque id fiat, sollicitaverint vel inhonestos sermones vel tractatum inhonestum cum ea habuerint 1) in actu sacramentalis confessionis, 2) immediate ante, 3) vel immediate post eam, 4) vel occasione confessionis, 5) vel praetextu confessionis, 6) vel in confessionali aliove loco ad confessionem audiendam destinato vel electo, si ibidem confessionem audire simulaverint.

R. 2. Quaedam accuratius explicanda sunt, nimirum: 1) *immediate* ante vel post intellegitur, si fit nullo interiecto negotio; 2) *occasione* confessionis, si paenitens vult confiteri vel sacerdotem confitendi causa expectat, ille vero non excipiat confessionem sed incipiat sollicitare; 3) *praetextu* confessionis, si sacerdos praetendat se velle excipere confessionem atque ita paenitentem fallit, non excipiens re vera confessionem, sed sollicitans.

1031 R. 3. Ut denuntiatio fieri debeat, nullatenus requiritur, ut persona sollicitata consensum dederit: immo ne id quidem requiritur, ut rem intellexerit: in quo casu cum postea res intellegatur, oritur denunciandi obligatio. Neque requiritur, ut agatur de persona alterius sexus; idem est, si sollicitatus fuerit mas.

Sufficit autem ad denunciandi obligationem, ut fiat *mutua* sollicitatio: immo sufficit *consensus* confessarii externus in sollicitationem, quam paenitens perpetret vel incipiat, etsi statim postea ambo desistant. In omnibus enim istis casibus verificatur sacerdotem cum altera persona habuisse vel tractatum vel sermonem inhonestum.

1032 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Obligatio denunciandi incumbit omnibus, qui de facta sollicitatione *certam* habeant notitiam: ergo et qui *passi sint* sollicitationem et qui huius criminis *testes* sunt, hoc tamen discrimine, ut, qui testes sint *immediati*, eo quod perceperint oculis vel auribus peccantem, omnes, quotquot existant, denunciare debeant, ii vero, qui ex sola relatione aliena rem noverint, non teneantur, si persona ipsa, ex qua audierint, rem denuntiet, neque umquam teneantur, nisi relationi plene fidere possint.

R. 2. Soli autem ii, qui passi sunt, propter omissam denuntiationem excommunicationi (*nemini reservatae*) subiacent, secundum bullam *Apost. Sedis* ser. IV, art. 4: „Neglegentes seu culpabiliter omittentes denunciare infra mensem confessarios seu sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibilibet casibus expressis a praedec. Nostris Greg. XV const. *Universi* 20 Aug. 1622 et Bened. XIV const. *Sacramentum paenitentiae* 1 Iunii 1741.“

R. 3. Obligatio autem illa cessare vel suspendi potest 1) propter malum omnino grave, quod ex denuntiatione denuntianti impendat;

2) propter impossibilitatem totalem attingendi finis denuntiationis, videlicet si quando nullum est ecclesiasticum tribunal, quod contra reum cum effectu quidquam possit agere.

Verum, cessante obstaculo, denuntiandi obligatio, etiam diu sopita, reviviscit, atque propter solam mortem delinquentis expirat.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quod Rutilius ex iis, quae ex confessione 1033 Petrinae audivit, ansam sumat eam sollicitandi, compluribus videtur ratio, cur ex titulo „occasione confessionis“ Rutilius sit denuntiandus.

Verum id aliis non probatur, cum sollicitatio in tali casu potius occasione notitiae ex confessione haustae quam occasione confessionis fieri dicenda sit. Insuper quomodo haec denuntiatio fieri *possit* sine propria denuntiantis diffamatione, difficulter intellegitur. Practice ergo *ex hoc titulo* denuntiandi obligatio non adest. Cf. *Th. m.* II, 976.

R. 2. Invitatio in domum facta est certo *immediate post* confessionem. Quaeri igitur debet, num haec *invitatio* sit inchoatio sollicitationis certa. Quodsi ita est, denuntiationem fieri debere etiam certum est.

Nam quod res ipsas attinet, quae intercesserunt inter Rutilium et Petrinam, tractatum inhonestum indubie prae se ferunt. Quamquam enim sollicitatio intellegitur ad res turpes graviter peccaminosas: oscula et amplexus diuturniores et saepe repetita a peccato gravi externe manifestato excusari nequeunt.

Invitatio illa *est* inchoatio sollicitationis, si ex iis, quae postea secuta sunt, *manifestum fit* invitationem eo fine factam esse, ut sollicitatio vel peccatum committi possit. Quem finem *adfuisse*, casus noster *clare narrat*, sed unde id ita esse concludatur vel concludi debeat, non narrat. Suspicionem quidem ex iis, quae externe gesta sunt, concipere primum est; nam non adeo temere aliquis suspicetur tractationem de ornamentis ecclesiae Rutilium tantummodo praetendisse. Verum, si re ipsa Rutilius primo, cum Petrina advenerit, locutus est serio de istis negotiis, *non constat* neque *externe manifestatur* finem invitationis fuisse pravus res agere; sed fieri omnino potuit, ut nunc in Petrinam praesentem, tentatione exorta, conciperet turpem amorem et ex eo ad actus inhonestos progressus sit.

Hinc existimo non constare de ea sollicitatione, quae legi denuntiationis subiacet; neque confessarium potuisse sub minis deneandae absolutionis ad hanc denuntiationem Petrinam cogere.

R. 3. Multo minus igitur potuit cogere ancillam. Nam etsi illa 1034 perceperit turpem tractatum cum Petrina, certe non percepit has turpes actiones cohaerere cum confessione Petrinae. Id enim, si verum esset atque indubie manifestum, ancilla non cognosceret nisi per ipsam Petrinae relationem. Quod si ita factum esse sumeremus (re vera tamen ita non est), ne tum quidem ancillae illa denuntiatio incumberet, nisi deficiente Petrina, neque ullatenus sub poena excommunicationis ancilla teneretur.

Haec vi legis pontificiae; fieri potest, ut ulterius urgeat lex naturalis praecavendi scandala a sacerdote timenda.

APOSTASIA A STATU RELIGIOSO.

Casus. (313)

Misenas confessarius excipit confessionem Lucullae, quae post 10 annos in religiosa congregatione peractos religiosae vitae pertaesa aufugerat. Cuius amore captus Misenas cum ea proficiscitur in Angliam ibique civile ineunt matrimonium.

Anno vix elapso, Misenas morbo correptus quaerit reconciliationem cum Deo et Ecclesia.

QUAERITUR 1° num ex qua causa excommunicatio sit incursa.

2° quomodo Misenas et Luculla sint tractandi.

Solutio.

1035 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Prima excommunicatio a S. Pontifice *ordinariis reservata* est (ex const. *Apost. Sedis* ser. III, art. 1) contra „clericos in sacris constitutos vel regulares aut moniales post votum sollemne castitatis matrimonium contrahere praesumentes, necnon omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes.“

R. 2. Utut Luculla peccavit et fortasse excommunicationem incurrit propter *fugam* seu apostasiam a religioso statu: nihilominus ex hac sua apostasia titulus non habetur, cur ex laudato articulo constitutionis *Apost. Sedis* excommunicatio incurratur, siquidem *sollemne* votum non emisit.

R. 3. Quod autem, non obstante sacro presbyteratus ordine Misenatis, Misenas cum Luculla matrimonium attentaverit, haec ratio est, cur et Misenas et Luculla excommunicatione sint obstricti.

1036 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Misenas, *letali* morbo correptus, sacrum *presbyteratus* ordinem non haberet, via facilior difficultates omnes solvendi fortasse esset facultas illa, quam in eiusmodi circumstantiis ordinarii habent et aliis sacerdotibus committere possunt, dispensandi a quibusvis fere matrimonii impedimentis iure ecclesiastico dirimentibus: e quibus videlicet excipitur sacer ordo presbyteratus et affinitas lineae rectae ex legitimo matrimonio oriunda.

R. 2. Dixi „fortasse“ in tali casu hanc esse viam evadendi difficultates. Nam restare possunt difficultates ex parte Lucullae. Haec enim, per se loquendo, quovis tempore tenetur redire ad suam congregationem, cuius ius laesit et laedit continuo. Nihilominus congregatio, de iis quae acciderunt edocta, vix iure suo uti in animo habebit; atque etiam potest fieri, ut actualis vitae condicio hunc redditum faciat impossibilem atque ius congregationis exstinguat. Quod sane eveniret, si Luculla, prole concepta, matris officia nunc haberet imposita, quibus aliae obligationes deberent cedere.

Verum etiamtum saltem votum castitatis obstaret, quominus simpliciter matrimonio cum Misenate iungi posset. Nihilominus si confessarius privilegium dispensandi a voto castitatis habeat, cum causa dispensandi non desit, dispensatione danda haec difficultas poterit au-

ferri. Immo si a voto dispensandi facultas desit, nihilominus matrimonium inire, cum mutuo proposito firmo vel mutua promissione abstinendi interim a matrimonii usu, illicitum non fuerit, si quando necessitas legitimandae prolis urgeat et haec sit matrimonii ineundi causa. Sed ille modus ineundi matrimonii, cuius iuribus coniuges frui non possint, nihil iuvabit, si ratio, cur matrimonium sit validum reddendum, nitatur in periculo peccandi, in quo putativi coniuges versentur.

R. 3. Attamen, ut dixi, in casu nostro alia etiam obstant. Nam 1037 propter Misenatis conditionem sacerdotalem possibilitas sanandi matrimonii abest. Quare nihil restat, nisi ut Misenas et Luculla omnino *separentur*. Pro Luculla oclusa non est via habendae dimissionis e religiosa congregatione et dispensationis a votis. Haec via tentanda est, atque ipsa concessio dispensationis a voto castitatis tentanda est, si expedire videatur, ut Luculla cum alio honesto viro matrimonium ineat.

R. 4. Quoad Misenatem nihil relinquitur, nisi ut *reducatur* ad meliorem frugem et ad firmum propositum vitam sacerdotalem dignam in posterum ducendi. Quaerenda est via eum solvendi non solum ab excommunicatione (quam, si periculum mortis adfuerit, quilibet confessarius potest concedere), sed etiam ab irregularitate ex bigamia similitudinaria contracta. Dein curari debet, ut, melioris vitae data cautione, in aliam regionem se conferat, ubi sine scandalo sacerdotalem vitam ducere muniaque sacerdotalia agere possit.

ABORTUS.

Casus. (314)

Curtius cum Lucia peccavit, eaque ex hoc consortio prolem concepit. Quare Curtius gravidam a duobus mensibus urget quam primum ad eiciendum foetum. eique in hunc finem potum curat praeparandum, statimque proficiscitur. Sed conscientiae stimulis agitatus mox se proicit ad pedes confessarii crimenque confitetur. Qui cum facultate ab excommunicationibus episcopalibus absolvendi destituatur, interrogans, num effectus sit secutus, responsum habet: Nescio. Quo audito absolvit Curtium sub condicione, si casus episcopalis non adfuerit, atque monet, ut, si postea compererit effectum secutum esse, hunc casum denuo in confessione accuset.

Curtius autem peregre existens maturiora capit consilia cupitque studiis theologis vacare et sacros ordines suscipere.

QUAERITUR 1° quae sit excommunicatio in abortum lata.

2° rectene egerit confessarius Curtii.

3° impediaturne Curtius propter crimen suum a sacris ordinibus atque officiis.

Solutio.

AD QUAESITUM 1um R. 1. Tenor legis poenalis, quae infligit in 1038 hoc quoque peccatum excommunicationem *ordinariis reservatam* (bulla *Apost. Sed.* sec. 3 art. 2) est: „procurantes abortum, effectu secuto.“

Procurare autem dicuntur ii, qui studiose aliquid quaerunt seu opere intendunt; hi autem in bulla Sixti V *Effraenatam* describuntur „foetus immaturi eiectionem procurantes percussionibus, venenis, medicamentis etc.“ atque distinguuntur tamquam principaliter agentes ab iis, qui opem tantum ferunt. Qui posteriores non amplius excommunicationi subiacent. Subiacent igitur censurae, qui aliquid *susciipiunt* ad expellendum foetum aptum ea intentione, ut expellatur; non qui illud opus susceptum iuvant.

R. 2. Probabile est matres ipsas, quae foetum suum eiciendum curant, hac excommunicatione non comprehendi. Cf. *Th. m.* II, 970; Baller.-Palm. l. c. n. 474; D'Annibale in Comment. n. 153 not. 13 et 15; ibid. Del Vecchio I, § 621 etc. Videlicet haec exceptio non ex verbis constitutionis *Apost. Sed.* per se sumptis sequitur, sequitur tamen ex collatione cum antiqua bulla *Effraenatam* Sixti V; in qua distinctione facta inter matrem ipsam, quae foetum eiciat, et „procurantes abortum“, in priorem *alia* poena statuitur; unde iam vox „procurantes abortum“ sensu *usuali* reliquos praeter matrem comprehendat. Quem sensum eo magis in bulla *Apost. Sed.* retinere licet, quod Pius IX generatim noluerit censuras extendere, sed mitigare.

R. 3. Nihilominus quandam extensionem constitutio Pii IX fecit: cum enim omissa sit vox „foetus *animati*“: antiqua distinctio inter foetum animatum et inanimatum, quem ex iure vigente sumi licebat usque ad 80um diem post conceptionem, sublata est, ac proin procurantes abortum incidunt in censuram, quaecumque tempus post conceptum foetum fuerit elapsum. Cf. *Th. m.* l. c.: Baller.-Palm. l. c., Avanzini et Pennachi, *Comment.* I, 30 not. 1 et II, app. 32. Ita nunc sententia indubia.

1039

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Curtius, si solis verbis, suasionem vel consilio Luciam urssisset, collocandus esset inter cooperantes, qui a censura per R. Pontificem lata eximantur. Verum ulterius progressus est, potum iussit praeparari pro Lucia. Quae actio sine dubio principalis est, vix aliter, ac si medicus in exercitio suae artis eiusmodi potum ad eiciendum foetum praescriberet: quare plane habeo Curtium pro excommunicato, si modo effectus secutus fuerit.

R. 2. Tempore ipsius confessionis dubium *facti* aderat, utrum effectus fuerit secutus necne; quod dubium facti certe non sustulit censuram; sed haec ex parte rei aderat vel aberat, prout ex parte rei abortus iam erat secutus aut non secutus.

Hoc itaque sensu confessarius, si facultatem absolvendi ab ea censura non habuit, recte monuit Curtium, ut, si postea, facta inquisitione, compererit effectum fuisse secutum, denuo hoc peccatum, idque apud *competentem* iudicem, accusaret. Neque tamen totam absolutionem debuit condicionate ferre; sed a reliquis peccatis absolute absolvere, quo fiebat, ut, manente quidem forte censura, Curtius a peccatis solutus existeret, indirecte scilicet etiam a peccato procurati abortus: sic enim agendi in hisce adiunctis videtur adfuisse ratio.

R. 3. Verum, ut de valore et extensione absolutionis recte iudicetur, etiam alia distinctione opus est. Nam si Curtius vero dolore tactus confessus est eo tempore, quo potus Luciae datus effectum nondum produxerat, excommunicatione non tenebatur atque a confessario absolvi plane poterat directe a peccato abortus, neque, si ab eo peccato iam erat legitime absolutus, ob idem peccatum eiusque effectum postea secutum, incurrit censuram postea. Cf. supra n. 994. Proin si ita res se habuerit, Curtius postea non tenetur denuo alteri confessario crimen fateri. Aliter, si tempore confessionis abortus iam acciderat, Curtio autem res nondum erat explorata.

AD QUAESITUM 3^m R. Praeter excommunicationem in crimen 1040 abortus statutae sunt etiam aliae poena: 1) irregularitas S. Pontifici specialiter reservata; 2) inhabilitas ad beneficia eccles. recipienda, quae condonari potest ab episcopo; 3) privatio omnis privilegii clericalis, dignitatis, beneficii eccles. (quae efficaciter incurritur post sententiam criminis declaratoriam). Cf. *Th. m.* II, 1012 not.

Quapropter, si Curtius concepit animum clericandi, sine dubio crimen suum etiam denuo manifestare debet saltem confessario, ut eius ope, si necessarium fuerit, per recursum ad S. Paenitentiarium vel ad ordinariatum remissionem illarum poenarum accipiat.

PRIVILEGIUM CANONIS.

Casus. (315)

Calpurnio, custodi carceris, sacerdos traditur, ob gravem suspicionem luxuriae cum puella commissae detinendus. Quem Calpurnius, odio in clericos concepto, male tractat, conviciis onerat, pugnis tundit, ultra statuta carcere recludit; cum fugam molitur, famulos ad insequendum mittit, qui eum funibus constrictum ad carcerem reducunt atque propterea a Calpurnio laudantur.

In seminario episcopali, ubi iuvenes, qui spem faciunt suscipiendi presbyteratus, in studia liberalia incumbunt, tonsura initiati, exoritur rixa, quae exit in graviolem pugnam, ita ut complures lividis oculis aliisve pugnae vestigiis in schola appareant; nemo tamen alterum accusare audet, cum finita pugna omnes invicem promiserint se neminem prodere, sed sequenti die pugnam prosequi velle: in qua audacior quidem iuvenis, qui antea aliis praevaluerat, nunc a compluribus iratis ita vapulat, ut per tres dies graviter debeat claudicare.

QUAERITUR 1° quae sit excommunicatio ex privilegio canonis clericorum.

2° quae sit eius reservatio.

3° quomodo Calpurnius tractandus et quae ei obligationes incumbant; quid de pugna seminaristarum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Canon ille refertur in *Decr. Grat.* caus. 1041 17 q. 4 c. 29 ex lege Innoc. II in *concil. Later.*: „Si quis suadente diabolo huius sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum vel mona-

chum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, et nullus episcopus illum praesumat absolvere (nisi mortis urgente periculo), donec apostolico conspectui praesentetur et eius mandatum suscipiat.“

Quae excommunicatio c. (*Quantae*) 47 X, 5, 39 extenditur ad cooperantes non solum positive, sed etiam negative cooperantes: „Ne autem solos violentiae huiusmodi auctores aliquorum praesumptio existimet puniendos, facientes et consentientes pari poena plectendos, catholica condemnat auctoritas. Eos delinquentibus favere interpretamur, qui, cum possint, manifesto facinori desinunt obviare.“

Immo c. 23 X 5, 11 in 6° illa eadem poena in ratihabentes statuitur: „Cum quis absque tuo mandato manus inicit in clericum *tuo nomine* violentas, *si hoc ratum habueris*, excommunicationem latam a canone incunctanter incurris, cum ratihabitis retrotrahatur et mandato comparetur.“

1042 R. 2. Quem canonem resumpsit constitutio „*Apost. Sed.*“ ser. 2 art. 2 his verbis: „Violentas manus, suadente diabolo, inicientes in clericos vel utriusque sexus monachos, exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus iure vel privilegio permittitur, ut episcopus aut alius absolvat.“

Unde oritur quaestio, utrum hisce verbis Pii IX antiquus canon moderationem acceperit, necne; speciatim, utrum etiamnunc *cooperantes* et *ratihabentes* comprehendantur, an ipsi tantum, qui *re* manus inician.

R. 3. Qua in re non dubito asserere cooperatores et ratihabentes excommunicationi subiaccere, sicut antea. Nam ne tum quidem S. Pontifices iudicarunt novum requiri canonem, ut omnes isti poena eadem affecti existerent; sed eos revera eadem poena affici, sequi ex natura canonis prioris; ac proin c. *Quantae* et *Cum quis* esse solam interpretationem comprehensivam antiqui canonis Innocenti II *Si quis suadente*. Quod si ita est, etiam articulus 2us ser. 2^{ae} constitutionis *Apostolicae Sedis* eadem ratione intellegendus est, cum nullo modo moderatius loquatur quam canon antiquus.

Neque obstat generalis illa ratio, quod Pius IX laudata illa constitutione censuras voluerit restringere. Nam eas sane restrinxit, sed non omnes sustulit, immo multas in pleno rigore sustinere voluit et sustinuit atque in hac ipsa censura quoad reservationem et absolutionem plene remittit ad ius antiquum. Neque obstat regula interpretationis, *odiosa esse restringenda*. Nam canon ille non solum utpote poena pro re odiosa habetur, sed praeprimis ab omnibus refertur inter *privilegia* clericorum, atque eum eiusmodi privilegium esse ab omnibus docetur, quod rigorosissime custodiatur atque difficillime amittatur. Ille privilegii character etiam ratio erat, cur canon antiquus praeter communem poenarum interpretationem interpretationem latam *tamquam per se ita claram* sortitus sit, ut S. Pontifex strictiorem interpretationem *temerariam* seu „praesumptionem“ vocare non dubitaverit.

Consentiunt Avanzini, *Comment. in bullam „Apost. Sed.“*; Comment. Patavinus, *Nouvelle revue théol.*

Contradicunt Pennacchi, *Comment.*, Baller.-Palm. tr. 9 c. 2 n. 343: D'Annibale. Sed non video, quomodo sibi constant, in solo hoc puncto strictam interpretationem sequentes, cum in ipso eodem articulo verba illa „*Violentas manus incipientes*“ vel „*utriusque sexus monachos*“ late interpretentur. Scilicet *ea* stricte intellegere nemo umquam ausus est. Consequens est, ut *tota* huius articuli interpretatio retineat sensum suum latum, quem privilegii natura postulat.

Fateor tamen propter has controversias rem ita evasisse dubiam, ut „cooperantes“ non amplius dici possint *reservationi* subiacere, sed ut censura, quam alii adesse negant, affirmant alii, utpote dubia absolvi possit a confessario quolibet.

R. 4. „*Violentas manus inicere*“ intelligitur ab omnibus de qua-1043
libet iniuria gravi reali seu corporali; actiones recensentur: percutere (baculo, pede, lapide etc.), conspuere, sordes in eum conicere, capere, detinere, (etiam id *conari*), in equum, cui insidet clericus, vim adhibere eumque retinere, clericum persequi, ita ut fugiens corruat seu labatur; paucis clericum reali actione ita laedere, ut corpori vel libertati vel dignitati clerici nocumentum afferatur. Cf. Baller.-Palm. l. c. n. 340.

R. 5. Clericus intellegitur quicumque tonsura initiatus est, si modo alicuius ecclesiae servitio est adscriptus neque propter enormia crimina privilegio privatus. — Monachi intelleguntur quicumque religiosi sive viri sive feminae, etiam sensu lato, vel tertiarii in communitatibus viventes, etiam fratres vel sorores *laici*, atque etiam *novitii*; etiam eremitae, qui vel sub certa regula et oboedientia vel in servitio ecclesiae vivunt. *Th. m.* II, 944.

R. 6. Neque puto rationem sufficientem sumi posse ex articulo bullae *Apost. Sed.*, cur abolita sit dispositio iuris veteris, secundum quam hanc censuram etiam *impuberes* possint incurrere: cf. supra n. 999 sq.

Similiter qui hoc crimine rei et censurae obnoxii sunt, ut *vitari* debeant, non requiritur denuntiatio excommunicationis nominatim facta, sed sufficit rei notorietas, ita ut notorie et indubie constet eum propter tale sacrilegium in excommunicationem incidisse: id quod nunc, si de reis impuberibus, vel de solis cooperatoribus sermo est, non amplius verificabitur, eo quod aliqui theologi de eorum excommunicatione dubitent.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quoad reservationem huius excommuni-1044
cationis distinctio fit in percussione *levem*, *gravem*, *enormem*: ita tamen, ut in qualibet causa iniuria gravis et peccatum mortale intellegatur.

Levis dicitur, quae damnum non intulit grave vel non reliquit sui vestigium; *enormis*, quae coniuncta est cum *mutilatione* vel simili gravi damno vel etiam cum valde atroci iniuria ratione personae laesae; aliter dicitur simpliciter *gravis*.

R. 2. Ex iure communi *Episcopus* absolvere potest: 1) a quavis percussione *levi*; 2) a percussione *gravi* eos, qui in communitate vi-

vunt; 3) a percussione *enormi*, a) si crimen mansit occultum, b) si *ab impubere* crimen commissum sit (a quo nunc quilibet confessarius poterit absolvere: cf. supra n. 1000).

Alii casus reservantur *ex iure communi* R^{mo} Pontifici; absolventi facultas nihilominus dari potest *ex privilegio*.

1045 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Suspicio criminis istius non facit, ut sacerdos civili iudici subiciatur, nisi id ab ecclesiastico superiore concessum fuerit, vel nisi reus, in foro ecclesiastico convictus, saeculari foro a suo superiore sit traditus. Nihilominus si quae actiones contra clericum commissae contineantur intra limites legis civilis, officiales, maxime subalterni, sive propter coactionem sive propter bonam fidem subiectivam, generatim a peccato atque magis etiam a censura excusantur.

R. 2. Per se re considerata, Calpurnius in omnibus fere actionibus enarratis excusatur solum, si agat ex timore gravis omnino damni aliter incurrendi: id quod certe occurrere potest in solis illis actionibus, quae ipsi ab altioribus superioribus iniunguntur.

Excluso enim metu gravi, incurrit excommunicationem 1) propter detentionem; etiam, mea sententia, 2) propter captionem fugientis, quam famulis mandaverat et 3) propter laudem modi crudelioris et imitioris, quem famuli in capiendo sacerdote adhibuerunt et quem Calpurnius laudans ratihabet, *si famuli haec nomine Calpurnii egerunt*.

1046 R. 3. Quod Calpurnius sacerdotem a) conviciis onerat, haec non est causa in lege excommunicationis comprehensa. — Quod b) ultra statuta eum carcere recludit, excusationem gravis metus non admittit, adeoque, nisi Calpurnium *ignorantia* excusat, propter hanc actionem excommunicationem papalem incurrit. — Quod Calpurnius c) pugnis tunderit, magis etiam ex sola ignorantia ab excommunicatione immunis existere potest.

R. 4. Si quando sola illa tunsio et ille excessus in reclusionione causa est, cur Calpurnius excommunicationem incurrerit, illaeque tunsiones non fuerint graves: existimo absolutionem dari posse ab episcopo vel ab eo, cui episcopus facultatem delegaverit. Nam si reclusio in se propter gravem metum non veniat in quaestionem, sed sola reclusionis *protractio* spectatur: haec *levi* violentiae aequiparanda est ideoque episcopo absolvenda ex iure communi committitur.

R. 5. Demum quaeri potest, num Calpurnius factus sit *vitandus*. Quod existimo non obtinuisse. Nam etsi publice notum fuerit eum sacerdotem propter criminis suspicionem detinuisse: tamen quaedam excusationes aut re ipsa aut specietenus praesto sunt, ita ut dici nequeat sine ulla tergiversatione constare de excommunicatione a Calpurnio ex sacrilega sacerdotis tractatione incursa.

1047 R. 6. Quoad seminaristas dici debet rixas illas mansisse intra limites peccati venialis, nisi forte excipias ultimam causam, quod aliquis adeo graviter vapularet. Verum ne in hoc quidem casu constat ex narrato de peccato gravi, cum ira illa, quae accesserat, totam rem non extraxerit e genere puerilis ludi neque eam plane seriam

rixam reddiderit; quamquam propter talem excessum agentes seriam merentur correptionem.

Si autem confessario, re explorata, videatur nihilominus gravis peccati excessus adfuisse atque excommunicationis cognitio: cautelae gratia ab episcopo facultatem absolvendi petat et dein absolutionem largiatur.

CLAUSURA.

Casus. (316)

Amalia, monialis stricte dicta, cum invisatur in allocutorio ad cancellos a sorore eiusque filiola, sex menses nata, iubet puellulam ponere in rota: quam subito vertit, puellulam osculatur et dulcariis donat, et rotae circulum perficiens matri filiulam reddit.

Lupinus, prior monasterii, cum altero religioso in horto ambulans animadvertit per occultam portam, quae fortuito manserat aperta, intrasse duas feminas sibi bene notas, easque iam bonam horti partem permeasse. Accedens uni ex illis comitem se adiunxit eamque reducit eadem via, qua venerat, neque utitur porta viciniore, quo diutius cum ea possit colloqui; alter religiosus feminam alteram monet, sed cum via per domum ipsam nedum longior, potius brevior sit quam iter, quo feminae venerant, eam ducit per monasterii atrium, ubi obviam habet plures religiosos, volens eam gratiam illi concedere, ut, cum semel intra clausuram exsistat, etiam ipsius monasterii loca videre possit.

QUAERITUR 1° quae sint leges clausurae monialium et religiosorum.

2° locumne habuerit in uno vel altero casu excommunicatio papalis.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quoad moniales lex excommunicationis 1048 comprehendit et ingressum exteriorum in earum monasterium et egressum monialium: quoad virorum religiosorum domus solus ingressus aliorum, idque mulierum tantum, sub illa censura prohibetur.

R. 2. Quoad monialium igitur monasteria fertur excommunicatio (bulla *Apost. Sedis* ser. II, art. 6) in: 1) ingredientes seu „violantes clausuram monialium, cuiuscumque generis aut condicionis, sexus vel aetatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia *ingrediendo*“; 2) „pariter eos introducentes vel *admittentes*“; 3) itemque moniales ab illa *exeuntes* extra casus ac formam a S. Pio V in const. *Decori* praescriptam“.

Unde patet ingressum non virorum tantum, sed etiam feminarum, atque etiam impuberum et infantium sub censura prohiberi.

Egressus autem monialium a S. Pio V permittitur ob a) magnum incendium, b) infirmitatem leprae, vel c) epidemiae: quos casus „communis“ doctrina secundum S. Alphons., *De leg.* n. 200 in fine, ita interpretatur, ut comprehendant etiam causas *similes*. — Attamen forma illa praescribitur, ut in casu morbi adsit recognitio causae et licentia in scriptis data ab ordinario loci, et, si monasterium est exemptum, *insuper* a praelato regulari, cui subicitur.

- 1049 R. 3. Quoad monasteria virorum excommunicatio papalis non fertur nisi propter illegitimum ingressum exterorum, idque solarum feminarum (bulla *Apost. Sedis* ser. II, art. 7), videlicet in 1) „mulieres violantes regularium virorum clausuram“; 2) „et superiores aliosve eas admittentes“.

Nota praeterea esse quaedam loca horum monasteriorum, quae clausurae non subiacent, nimirum praeter allocutorium etiam 1) ecclesiam, 2) sacristiam, si per ecclesiam aditus in eam patet: ibi igitur feminae non prohibentur, quin simul cum viris religiosis existant atque cum iis, si opus sit, loquantur.

Egressus furtivus et nocturnus solet gravi poena et reservatione vetari; magis etiam egressus apostatandi causa.

R. 4. Occurrit in utraque clausura tum monialium tum virorum religiosorum violanda vox „admittentes“. Qua voce sine dubio intelleguntur *introducetes*; intelleguntur etiam qui ingressos detinent. alioquin egressuros; immo superiores omnesque ii, qui ex officio disciplinam religiosam curandam habent, *admittentes* sunt, eo ipso quod aliquid *ingredi sinunt* vel ingressum *non repellunt*.

- 1050 AD QUAESITUM 2^m R. 1 ad *priorem* casum. Amalia certe puellulam in locum clausurae subiectum *introduxit*.

Sed quaeritur, quinam sint, quos ne introducant vel admittant. moniales aliive prohibenter sub excommunicatione. Complures interpretes illud „eos introducetes“ intellegunt de personis, „cuiuscumque generis aut condicionis, sexus aut aetatis fuerint“. Hi consequenter dicunt Amalam excommunicationem incurrisse, nisi tamen per inadvertentiam excusetur. Alii vero illud „eos“ referunt ad „violantes clausuram ingrediendo“ atque non comprehendi censent eos, qui nondum possunt ingrediendo clausuram *violare*, eo quod legis violandae seu peccandi capaces nondum sint. Cf. Laurentius, *Instit. iuris eccl.* n. 418. Quod eo magis teneri potest, quia verba ex Trid. sess. 25, c. 5 *de ref. reg.* desumpta aperte loquantur de solis iis, qui usum rationis adepti leges Ecclesiae infringere possunt.

Practice igitur per admissionem infantium usum rationis nondum habentium Amalia tractari nequit ut excommunicatione affecta: utut alioqui potest peccare.

- 1051 R. 2 ad casum *alterum*. 1) Abstrahendo a negligentia, quae a religiosis commissae sit non satis observando portas monasterii, feminae illae, si *sciverint* legem ecclesiasticam, excommunicationem certo incurrerunt.

2) Si de monasterii priore quaeritur, num ille excommunicationem subeat, idem est atque quaerere, num eo ipso dici debeat *admittere* feminam, quam repellit quidem, sed non breviori qua possit via. Si quis ita per *longius* tempus feminam illam ad colloquendum retineret, non dubito, quin censuram incurreret; verum cum tota prioris actio sit emittere feminam e loco clausurae, in mora illa non plane necessaria trahenda videtur admittenda esse materiae parvitas: quare censeo, nisi via illa sit revera *longa* et *longe* diuturnior quam alia

via, censuram non incurri, maxime cum reducere per eandem viam, qua quis venerit, nullam habeat apparentiam eum retinendi. Immo si prior feminam non comitatus esset, sed eam solummodo iussisset exire, etsi eadem via, qua venisset, in nullo casu causa esset incurrendae censurae, etsi via longe brevior exire potuisset.

3) Paulo aliter iudicandum est de eo, qui alia via, qua quis venerat, eum reducit. Id enim hac sola ratione excusari potest, quod ingressus citius seu brevior via exire iubeatur. Nam si per loca deducitur, in quibus visendis nova et specialis ratio clausurae obstat, in hac ipsa deductione per nova loca habetur quaedam admissio; admittitur enim revera ad haec *nova* loca, cum is, qui eadem qua venerat via egreditur, ad nova loca non admittatur. Atque ita re vera alter ille religiosus videtur mihi plane legem clausurae violasse et, re obiective considerata, excommunicationem papalem incurrisse. Utrum *subiective* peccaverit, an propter conscientiae dictamen a peccato et consequenter a censura immunis manserit, ab ipso examinando sumi debet.

MERCATURA CUM STIPENDIIS MISSARUM.

Casus. (317)

Isigardus, parochus magnae urbis, oblata recipit multa missarum stipendia, quas ipse nequit persolvere aliisque committere debet. Ita collegit 1000 mc. pro 300 missis, quarum stipendia erant modo 5, modo 3, modo $1\frac{1}{2}$ mc. Cum pro singulis missis stipendii magnitudinem non accurate notaverit, committit tum suis vicariis, tum extraneis sacerdotibus missas illas solvens pro singulis 2 mc.: quae stipendia libenter accipiuntur, cum consueta taxa dioecesana sit $1\frac{1}{2}$ mc., immo in quibusdam locis, quo mittit, 1 mc.

Alias, cum ipse moderator sit libellorum periodicorum eosque vendat, compluribus sacerdotibus, qui id optant, dat libellos et committit missas celebrandas, retentis stipendiis pro pretio librorum. In computis faciendis nihil quidem detrahit a stipendiis acceptis, verum, si quando dat maiora stipendia, non facit pretii librorum reductionem eam, quam alioquin plerumque facit; neque tamen id apparet in rationibus scriptis, cum ibi non ita accurate omnia adnotet, sed solum scribat 1) librorum pretium vulgare, 2) pretium reductum, 3) numerum missarum.

QUAERITUR 1° quae sint statuta circa mercimonium cum stipendiis missarum.

2° incurreritne Isigardus sua agendi ratione ecclesiasticam poenam.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ante omnia attendi debet bullae *Apost.* 1052 *Sedis* ser. II, art. 12: „Colligentes eleemosynas maioris pretii pro missis et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis, ubi missarum stipendia minoris pretii esse solent.“ Quod non necessario involvit transmissionem in alias regiones. Nam si ibi, ubi stipendium acceptum est, *consuetum* stipendium sit minoris taxae, sufficit sane ad incurrendam censuram, ut eodem illo loco missa celebranda alteri

committatur pro stipendio ordinario, retento excessu. Ita expresse declaravit S. Offic., approbante S. Pontifice, d. 13 Ian. 1892: cf. *Th. m.* II, 960; Laurentius l. c. n. 422.

R. 2. Aliud mercimonium cum stipendiis missarum prohibetur decreto *Vigilanti* d. d. 25 Mai 1893 (v. *Analecta eccl.* I, 270), videlicet: „bibliopolarum vel mercatorum agendi ratio qui . . . *missarum eleemosynas colligunt et sacerdotibus, quibus eas committunt, non pecuniam, sed libros aliasve merces rependunt*; similiter eorum agendi ratio, qui acceptas a fidelibus vel piis locis eleemosynas missarum eiusmodi mercatoribus seu collectoribus tradant. *Pro poena* autem statuitur, ut, „si quis ex sacerdotali ordine contra enuntiata decreta deliquerit, suspensioni a divinis S. Sedi reservatae et ipso facto incurrendae obnoxius sit; clericus autem sacerdotio nondum initiatus eidem suspensioni quoad susceptos ordines similiter subiaceat et inhabilis praeterea fiat ad superiores ordines recipiendos; laici demum excommunicatione latae sententiae episcopis reservata obstringantur.“

1053 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In priore casu habemus certo 1) non unam alteramve missam, sed *collectionem* stipendiorum; 2) habemus *lucrum captum*, cum Isigardus re vera universim plus recipit, quam iis, quibus missae celebrandae committuntur, retribuat; 3) celebratio missarum etiam semper facta est in locis, ubi *consuetum* stipendium minus est, quam quod Isigardus accepit, sive missae commissae sunt aliis in ipso eodem loco, quo Isigardus stipendia acceperat, sive in aliis locis. Ergo omnia momenta adsunt, quae requiruntur et sufficient, ut constet de casu excommunicationis per bullam *Apost. Sedis* statuto.

R. 2. In *altero* casu habetur etiam 1) stipendiorum collectio eadem, quae in priore casu supponatur; habetur 2) etiam celebratio missarum iis in locis, ubi stipendium missarum minus esse solet quam taxa stipendii ab Isigardo accepta; alioquin Isigardo impossibile esset praxim suam tegere. — Verum non satis constat de *lucro* capto ex ipsis stipendiis. Lucrum quidem capitur ex venditione librorum, immo etiam ex eo, quod propter commutationem cum stipendiis dissimulare Isigardus possit denegationem reductionis pretii. Attamen, quoniam etiam sine illa commutatione cum stipendiis missarum Isigardus *non teneretur* pretium librorum reducere, *non constat* de lucro facto ex stipendiis seu ex parte eorum retenta.

R. 3. Aliud est, num Isigardus deliquerit contra decretum *Vigilanti* et poenas ibi statutas incurrerit. In qua quaestione distinguendum debet, utrum Isigardus stipendia colligenda curaverit vel oblata assumpserit maiore numero, ut haberet stipendia distribuenda et cum libris commutanda, an eam tantum copiam assumpserit, cui probabiliter ipse se satisfacturum esse putaverit, et in qua re nunc se fefelisse reperiatur. Nam si prius illud obtinuit, adest delictum contra decretum *Vigilanti*; si posterius, nihil obstat, quominus stipendia aliis sacerdotibus possit conferre cum onere dicendi missas, et stipendia

solvenda cum libris commutare. Nihilominus turpem quaestum *sapit*, etsi non clare contineat, si Isigardus alias quidem soleat diminuto pretio contentus esse, at quando commutationem cum stipendiis facit, a diminutione pretii consueta absteineat.

SECTAE MASSONICAE (I).

Casus. (318)

Odium, quod Calpurnius, ut in casu 315 dictum est, contra sacerdotes habuit, conceperat ex consortio cum francomurariis, quorum conventibus per annos erat famulatus, et quorum numero nuper se adiunxit, solvens quotannis parvam pecuniae summam, hac imprimis intentione, ut auxilium habeat et promoveatur in sua condicione vitae socialis. Contione fortuito audita nunc quaerit cum Deo reconciliationem.

QUAERITUR 1° quae sit prohibitio, sub qua poena partem habendi cum francomurariis.

2° quomodo francomurarius, si se sistat in confessionali, sit tractandus.

3° quid de hac Calpurnii causa dicendum, quid ei sit imponendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quam pluribus constitutionibus SS. Ponti-1054 ficum eiusmodi sectae omnisque favor, qui iis praestetur, severe prohibentur.

Ita constit. Clementis XII *In eminenti* d. d. 28 Apr. 1738, Bened. XIV *Providas* d. d. 18 Maii 1751, Pii VII *Ecclesiam* d. d. 13 Sept. 1821, Leon. XII *Quo graviora* d. d. 13 Martii 1825, Pii IX *encycl. Qui pluribus* d. d. 9 Nov. 1846, Leon. XIII *Humanum genus* d. d. 20 Apr. 1884.

R. 2. Francomurarii notorii ex instructione S. Off. d. 5. Iulii 1878 ad epp. Brasiliae (cf. *Collect. S. C. de Prop. F.* n. 1863) prohibendi sunt a munere *patrini* in baptismo vel confirmatione;

neque notoriis francomurariis defunctis concedi potest sepultura ecclesiastica, nisi ante mortem retractaverint vel saltem signa deriderint paenitentiae (ibid.).

R. 3. Quoad censuram ipso facto incurrendam nunc attenditur sola dispositio bullae *Apostolicae Sedis*, secundum quam excommunicationem ordinario modo Romano Pontifici reservatum incurrunt:

1) nomen dantes;

2) favorem qualemcumque praestantes;

3) eorumque occultos coryphaeos ac duces non denuntiantes, donec non denuntiaverint.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Qui in confessione deprehenditur ut 1055 francomurarius notitiam habens legis Ecclesiae, absolvi non potest nisi ab eo, qui habet facultatem absolvendi a papalibus; in qua facultate si certae condiciones praescriptae sunt antea implendae, hae ser-

vari debent, ut absolutio dari valide possit, nisi forte agatur de mortis articulo.

R. 2. Sed etiamsi certae condiciones praescriptae non sunt, ex rei natura sequitur, ut — quod etiam instructio S. Officii supra laudata effert — sacramentalis absolutio non sit impertienda, priusquam ipsi absolute et positive damnatam societatem in perpetuum relinquunt, vel saltem serio promittant se id quantocius effecturos.

Nihilominus illud „*quantocius relinquunt*“, si re ipsa *gravia mala* ex nominis sui expunctione timere debent, de secta per nominis expunctionem relinquenda non ilico sumitur, si modo alia ratione scandalum caveatur. Ita enim S. Offic. d. 7 Martii 1883 respondit: „Iuxta exposita catholicos, de quibus agitur, admitti ad sacramenta, praevia absolutione a censuris, quatenus opus sit, dummodo: 1) re ipsa sese omnino separaverint a societatibus praedictis; 2) promittant nunquam amplius fore, ut sese immisceant alicui actui societatum ipsarum tum secreto, tum publico, et praesertim numquam amplius se solutos requisitam contributionem; 3) removeatur scandalum eo meliore modo, quo fieri potest; 4) animo sint dispositi ad suum nomen revocandum, si et quando id facere absque gravi damno poterunt: — Sanctissimus approbavit.“ (*Collect. S. C. de Prop. F.* n. 1864.)

1056 R. 3. Si quis deprehendatur in confessione ut assecla quidem sectae, sed ignarus legis prohibentis — id quod nunc accidere vix potest nisi rarissime — atque in bona fide constitutus, nihil mali in secta deprehendens et solam mutuam opitulationem atque honestam conversationem quaerens: — impossibile quidem non est, ut ex adiunctis monito praevideatur plane nociva neque ullius utilitatis, et ut propter condicionem personae et rerum scandalum aliorum non existat; quo in casu confessarium interim rem silentio praetermittere posse non negaverim. Verum etiam tale silentium erit casus maxime exceptionalis. Generatim tum ad scandalum aliorum removendum, tum ad pericula, quae ipsis asseclis imminet, edocenda monitio necessaria est, ut etiam S. Officium relate ad ignorantem pravitatem huius sectae particularibus decretis (cf. *Collect.* n. 1857 et 1858) 1 Aug. 1855 et 2 Iulii 1845 docuit: „*episcopi . . . nomine S. Sedis confessariis praecipiant, ut serio moneant suos paenitentes, ne societati liberorum muratorum aliisque huius generis clandestinis aggregationibus nomen dare vel earum conventicula adire aut fovere praesumant: ac pertinacibus sacramentalem absolutionem negent.*“

R. 4. Qui igitur antea in bona fide existens sectae nomen dedit, sed nunc edoctus sectam deserere renuit, non ilico quidem, sed tum excommunicationem incurrit, cum primum actum aliquem novum ponit, quo se *probet* sectae asseclam vel fautorem. *Th. m. II.* n. 950.

1057 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si Calpurnius francomurariis *ut talibus* se famulum addixit, quo iis in eorum conventibus famulatum gereret,

haec actio sine dubio numeratur inter eas, quae sub excommunicatione sunt prohibitae; manifeste enim favorem iis praebuit.

R. 2. Magis etiam excommunicationem incurrit, eo quod sectae nomen dederit, immo ex hoc solo, quod contributionem solverit, etiamsi nomen non dedisset: illa enim contributio semper favor est praestitutus.

R. 3. Calpurnius nunc omnino sectae eiusque conventiculis valedicere debet, solutionem contributionis omnino non facere; immo non videtur ratio adesse, cur non formaliter nomen suum expungendum curare debeat. Sola enim communis illa spes mutuae protectionis et promotionis ex secta habendae non est ratio, cur haec expunctio nominis differatur. Quodsi revera *gravia* damna timere debet, confessarius circa hanc rem nonnihil potest indulgere; alioquin Calpurnius vix non, *antequam absolvatur*, adigendus est, ut mandet nominis sui expunctionem. Hoc enim, nisi cum nimia difficultate coniungatur, semper est praefendum, quo certius res executioni detur, sed imprimis in viro talis indolis, qualis Calpurnius appareat, qui videtur homo non satis independens, sed ex una parte potentiorum favorem multum quaerere, ex altera parte ex eorum consortio moribus facile corrumpi.

SECTAE MASSONICAE (II).

Casus. (319)

Aristophanes, operarius, curis domesticis agitatus, cum videat socialistas promittere se opem laturus, adit eorum contiones; nomen dat coetui, cui aliquis dux socialistarum praesidet, et cui finis praestitutus dicitur opem ferre operariis sodalibus labore carentibus et penuria; compluries stipem contulit, cum collecta fieret ad fines socialisticos et bonum commune assecularum. Cum tempore paschali confessionem instituit, audit a confessario, se excommunicationem papalem incurrisse neque absolvi posse, nisi postquam omni illi communicationi cum socialistis renuntiaverit et dein per confessarium recurrat ad ordinarium.

QUAERITUR 1° quousque extendatur excommunicatio contra sectam massonicam *similesque* sectas.

2° rectane fuerit agendi ratio confessarii cum Aristophane.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. In bulla *Apostolicae Sedis* nominantur: 1058 secta *massonica*, secta *carbonaria*, aliae *eiusdem generis sectae*, quae *contra Ecclesiam vel legitimas potestates seu palam seu clandestine machinantur*.

Iam quaeritur, num illa descriptio „quae machinantur . . .“ explicet vocem priorem „eiusdem generis“. Quodsi ita est, patet sectas non paucas comprehendere, videlicet quoscumque coetus seu societates, quarum finis est vel perturbare rempublicam vel ecclesiasticam auctoritatem evertere. Atque revera hac interpretatione nixi, D'Anni-

bale, B  llerini-Palm. alique non pauci enumerant inter sectas hoc articulo percussas: societates *biblicas*, societates *clerico-liberales*, sectam *neo-protestanticam* (s. veterum catholicorum), societates quae *communismum*, *socialismum*, *internationalismum*, *nihilismum* profitentur. (Cf. Ball.-Palm. tr. 11, n. 451.)

R. 2. Alii aliter sentiunt, nimirum, ut articulus constitutionis *Apost. Sedis* verificetur, requiri *primo* similitudinem cum secta massonica in organisatione et directione, *secundo* similitudinem in fine, quem prosequatur, et in modo, quo finem suum prosequatur. Imprimis ergo requiri, ut directio sectae pendeat ab occultis ducibus; dein ut finis sit eversio auctoritatis sive ecclesiasticae sive civilis, quem subdolis viis et artibus prosequantur. Quodsi haec momenta adsint, perinde esse, utrum prosecutio finis palam fiat an occulte. Quapropter hi auctores nihilistas quidem et anarchistas cum muratoribus coniungunt, communium vero socialistarum societates ab hoc articulo bullae *Apost. Sedis* eximunt. Quae interpretatio, cum probabilis sit, practice potest teneri. — Ita Vermeersch, *De prohibitione et censura librorum* p. 64 sqq.; Laurentius l. c. n. 416.

R. 3. Nihilominus vix non omnes, qui uni ex *praedictis* sectis adhaerent eiusque fines scientes prosequantur, severiore etiam excommunicatione ligantur propter haereses, quas in eo casu non possunt non profiteri vel saltem iuvare. (Cf. constit. *Apostolicae Sedis* ser. I, art. 1.)

Verum si finis sectae seu societatis formaliter non est haeresis propugnatio et defensio, sed temporale auxilium mutuum aliisque finis in se honestus, etsi haeresis profitendae vel iuvandae periculum adsit, facile ii immunes sunt a censura, qui, haeresim atque impietatem sectarum detestantes, cum secta illa communicationem sustinent eamque promovent ex sola causa emolumenti mutui procurandi atque sumendi.

1059 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex dictis patet confessarium Aristophanis severius iudicasse, cum non constet eum incurrisse excommunicationem propter participationem cum societatibus damnatis.

Neque ex haeresi vel haeresis favore Aristophanes contraxisse videtur excommunicationem speciali modo Romano Pontifici reservatam. Nam cum respiceret solos fines temporales ex se honestos, ne cogitasse quidem videtur de finibus irreligiosis socialistarum, quorum promovendorum periculo se exponat per pecuniae collationem.

R. 2. Attamen gravis obligatio nihilominus Aristophani incumbit. omni communicationi cum socialistis valedicendi. Nam illa communicatio tum periculum creat non leve Aristophanis fidei et bonis moribus, tum propter conferendam pecuniam re ipsa prave fines positive iuvat: quae sane sunt prorsus illicita. Recte igitur postulavit confessarius, ut, si absolvi vellet, socialistis renunciaret; immo, nisi gravis ratio obstet, antequam absolveretur, urgendus erat, ut re ipsa nomen suum e numero socialistarum et eius coetus, qui a socialistis dirigitur, curaret expungendum.

DUELLUM.

Casus. (320)

Antonius Petrum vindicandi honoris causa provocat ad duellum, quod Petrus acceptat ea condicione, ut ad 20 passus bis globulis ignitis sese excipiant. Invitatus Adolphus medicus recusat, sed clam accedit et in domo vicina se abscondit, quo possit rem observare et, infelici casu accidente, graviter vulnerato opem ferre; Bertramus medicus Antonio et Petro comitem se adiungit, sed studet rem cum patrinis ita componere, ut, nisi ante pugnam adversarios possit reconciliare, arma sine globulis parent atque ita solam speciem pugnae innocuam efficiant.

QUAERITUR 1° quid sit duellum ecclesiastica lege prohibitum.

2° quae sit poena eiusque extensio contra duellum facta.

3° quid ad propositum casum dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Duellum communiter definitur certamen 1060 singulare ex condicto de loco, tempore, armis initum cum armis ad occidendum seu graviter vulnerandum aptis.

Quapropter distinguitur 1) a pugna, quae sine armis letalibus initur; 2) a pugna, etiam cum armis letalibus, quae initur in subita ira in loco, ubi adversarii consistunt.

R. 2. Lege ecclesiastica feritur duellum *privatum*, quod adversarii sua sponte ineunt, et communiter causam habet in iniuria illata, quam tali pugna vindicandam esse putent, nisi haberi velint honore destituti. — A quo dissidet singularis pugna, quam ineant auctoritate publica seu ex publica causa, si qui v. g. deputentur singuli ex utroque exercitu hostili, ut eo modo bellum finiretur. Quod utrum et quando licitum esse possit, vide in tractando praecepto quinto decalogi; hodie tamen omni usu caret.

R. 3. Positiva lege ecclesiastica cautum est, ut leges et poenae contra duellum comprehendant etiam ea certamina singularia, quae a studiosis ostentationis causa iniri solent armis quidem letalibus, iis tamen cautelis, ut tecto maximam partem corpore periculum letalis exitus remotius evadat. Ita S. Congr. Conc. 9 Aug. 1890 in *Wratislav.* (cf. *Acta S. Sedis* XXIII, 242). Existimo tamen poenam non incurri, si omne periculum cuiusvis gravioris laesionis moraliter loquendo exsulat, eo quod in tali casu notio duelli omnino non adsit, sed evadat merus ludus vel artis pugnatoriae exercitium.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Bulla *Apost. Sedis* ser. II, art. 3 ex-1061 communicatione ordinario modo Romano Pontifici reservata ferit: „duellum perpetrantes aut simpliciter ad illud provocantes vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices vel qualemcumque operam aut favorem praebentes, necnon de industria spectantes, illudque permittentes, vel, quantum in illis est, non prohibentes, cuiuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis.“

R. 2. Ut principaliter agentes vi legis allatae censuram incurrunt non solum 1) duellum *re perpetrantes*, sed 2) eo ipso quod serio ad duellum *provocant*, antequam acceptetur vel arma aliaeque condiciones constitutae fuerint; 3) ii, qui *acceptant* serio provocationem, eo ipso quod acceptaverint. Neque hi propterea a censura excusantur, quod postea duellum fortasse non sequatur. — Alii vero, ut in *duello complices*, censuram incurrerunt tum demum, quando duellum re vera commissum sit; a censura immunes sunt, si utcumque duellum impediatur. Cf. *Th. m.* II, 949; Pennacchi, *Comment. in bullam Apost. Sedis*.

R. 3. „*De industria spectantes*“ ii sunt, qui ex industria se ad locum conflictus conferunt, consciis pugnantibus, quo iis animus et conflictus splendor addatur; non ii, qui casu vel curiositatis causa aspiciunt, cum nullo modo ad *comitatum* pugnantium pertineant.

„*Permittentes*“ vel „*non prohibentes*“ ii sunt, qui vel auctoritatem in pugnares potiti debent resistere, vel qui positiva permissione, v. g. concessione loci apti, duello faveant.

1062 R. 4. Praeter excommunicationem ex bulla *Apostolicae Sedis* in vigore persistentem exstat etiam ex Trid. sess. 25, c. 19 *de ref. poena irregularitatis* in duellantes et patrilinos. Reliquae poenae concilii Trid. non amplius sunt in usu; sed per se etiam nunc viget alia poena, videlicet privantur eccles. sepultura *morientes in duello, etiamsi ante obitum dederint signa paenitentiae*: Rit. Rom. tit. VI, cap. 2, n. 4.

1063 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Dubium non est, quin et Antonius et Petrus excommunicationem incurrerint, etsi postea pugna nullatenus vel simulando tantum secuta sit. Eo tantum casu illi vel alteruter eorum immunis esset, si provocando vel acceptando serium animum duellandi non habuisset, sed iam tum secum statuisset pugnam simulandi.

R. 2. Si, quod Bertramus in mente habuit, re vera effectum est, nemo, nisi Antonius et Petrus secundum modo dicta, censuram incurrit. Immo Bertramus ex eo, quod vero duello noluerit interesse, si forte, cum conatum impediendi duelli frustratum videret, e loco recessisset, etiam duello secuto censuram non incurrisset.

R. 3. Si duellum re ipsa secutum sit, patrini censura tenentur, nisi egerint ut Bertramus in suppositione Responsi secundi. Videlicet etsi solummodo ex suasionem Bertrami conati sint duellum impedire, si tamen post conatum frustaneum munere patrinatorum renuntiaverint atque e loco recesserint, duellum re ipsa secutum eos excommunicatione non implicat.

1061 R. 4. Adolphus recte egit recusans comitatum. Nam etiamsi in animo solum habuisset citius opem ferre, si quis vulneratus fuerit, ex deer. S. Officii d. d. 28 Maii 1884 excommunicationi subiaceret post duellum secutum.

Verum, si duellum sit secutum, ex ipsa agendi ratione, quam Adolphus tenuit, nondum clare apparet, utrum censuram incurrerit necne. Si enim clam se contulit in vicinam domum, *consciis duellantibus*, excommunicationem non effugit, sicuti ne confessarius quidem effugeret, si similiter ageret. Ita S. Offic. l. c. Et revera talis agendi ratio duello praestat favorem, cum duellantes spe recipiendi auxilii, sive corporalis sive spiritualis, si forte infelix fuerit pugnae exitus, maiores animos sumunt ad duellum committendum.

Si vero sive medicus sive confessarius, insciis duellantibus, se in vicinia recondit, ut, quando forte opus sit, auxilium graviter periclitantibus ferre possit, censuram non incurrit, eo quod in pugnam nullatenus influxerit, sed solam opportunitatem exercendae misericordiae sibi studuerit procurare.

Corrigenda.

Pag. 319 in titulo casus 190 loco „iniustitia“ lege: *industria*.

Index alphabeticus.

(Indicantur numeri marginales.)

A.

Abbreviare vitam propriam num liceat 370 sq.

Ablatio rei alienae quando furtum 675; — iocosa *ibid.*

Abominatio distinguitur ab odio inimicitiae 396 sqq.

Abortus quid sit 522; — distinguitur a partu *praemature ibid.*; — directus et indirectus 523, 526; — directus numquam permitti potest 524, 525; — obiectum gaudii num esse possit 526; — procurantes excommunicantur 1038, num ante effectum secutum 1039; fiant irregulares qua extensione 1040.

Abrogatio legis per legem posteriorem 112; — per consuetudinem contrariam *ibid.*

Absolutio a censuris 1001 sqq.; — in casibus occultis 1001; — in casu impedimenti 1002, 1003; — in articulo mortis 1001. — Cautelae adhibendae 1023 sq.; — complicitas v. **Complex.**

Abstinencia ab esu carniarum. Lex eccles. 975 sqq.; — in ieiunio 975; — observanda etiam a non ieiunantibus 120, 975; — quae observanda ab excusatis a ieiunio vel dispensatis 979; — extra tempora ieiunii 980 sq. — Facultas dispensandi generalis 120, 975, 980, particularis 979.

Abusus iuris 671, 672. — Ius abutendi quid significet 554.

Acatholici quomodo teneantur legibus Ecclesiae 94; — num teneantur ad ieiunia et festa catholica 94; — dubie baptizati quando conditionate rebaptizandi 73, in ordine ad matrimonium habentur pro baptizatis 74; — moribundi quomodo iuvandi 427.

— Communicatio cum iis: liceatne ministrum eorum sectae ad moribundum

vocare 426 sqq. — Fines acatholicos pecunia promovere 435 sqq.; eorum templa 436, orphanotrophia 437, statum viri celebris 435; — eorum scholam frequentare 39; — in eorum ritu religioso communicare 443 sqq., in eorum cantibus 444, 445; — eorum scripta scriptione promovere 440 sqq.

Acceptatio in contractu qualis requiratur 798, idque ex lege positiva 798 sqq.; — non mature nuntiata quas habeat sequelas 800.

Acedia generatim sumpta quid sit 167 sqq.; — ut peccatum *speciale* 167, 168; — quibus remediis curanda 169.

Actus humani et hominis 1 sqq.; — boni et mali 45, 46; — deliberati et indeliberati 1 sqq.; — indifferentes 44 sqq.; — necessarij et liberi 1 sqq.

Administratio bonorum filii-familias 560; — bonorum uxoris 570; — societatis anonymae 771.

Adulteratio rerum venalium quo sensu peccatum 805 sqq., 870 sq.; — vini pro Missa 806, 807, 871.

Adulterium. **Adulteri** 545; — duplex *ibid.*; — ut causa restitutionis 719 sq., in dubia paternitate 720; — prolem non facit adulterinam, nisi *certo* constet 720.

Adventitia bona quae vocentur 560.

Advertentia perfecta et imperfecta 133, quibus signis dignoscatur 135; — perfecta diu abesse potest in tentationibus 137; — reflexa de Deo num necessaria sit ad peccatum 134; — qualis reddat ignorantiam vincibilem et culpabilem 21, 25, concupiscentiam sive semivoluntariam sive plene voluntariam 31.

Advocatus. Eius obligationes 497 sqq.; — causam iniustam defendens 498 sq.; — criminis reum defendens 500 sq., debeatne parti adversae damnum causae civilis reparare 501.

Aegritudo, si iuste timetur, a Missa audienda excusat 360, 361.

Aemulatio affectio distincta ab invidia 154, 156.

Aetas, qua adstringantur christiani ad legem ieiunii 976, 977, ad legem abstinentiae 976.

Aggressor possitne cruento modo repelli 511; — futurus possitne praeveniendū occidi 517.

Alloquium cum offensore vitare quale sit peccatum 395.

Alluvio quid sit et quid iuris faciat 606.

Ambitio. Eius malitia 150.

Amor benevolentiae in Deum 197 sq.; — concupiscentiae in Deum est vera virtus 197; — filiorum in parentes 468, quam exigit curam 476, quomodo laedatur 468 sq.; — parentum in filios 461, quando laedatur 461 sqq., 477. Cf. **Caritas**.

Amplexus liciti et illiciti 539, 540.

Amputatio debeatne et quando subiri 372.

Ancilla pueros seducens denūtianda 389; — famulatum deserens v. **Famulatus**.

Ansa ut distincta a causa 8 sq.

Apostasia a statu religioso vel clericali quando excommunicationem secum ferat 1035 sqq.; — obligat per se ad reditum 1036, quando excusatio *ibid.*; — absolvenda et sananda per recursum ad R. P. 1037.

Apostolicae litterae prohibentes certos libros sub poena excommunicationis 1011, 1013, 1018. — Apostolicas litteras impediētes quomodo puniantur 1018, 1021; — litteras falsificantes 1022.

Approbatio consilii damnificantis quamnam secum trahat obligationem 663.

Architectus errans in computo 903, 906; — vilioribus rebus utens in aedibus construendis 904; — deprimens mercedem operariorum 905; — cooperans ad cultum acatholicorum 436.

Artificiales res pretium habent inter *latos* limites fluctuans 876, 879, 881; — pretium *infimum* iustum quale habeant 880; — in collectione pretio crescunt 881.

Aspectus turpes quomodo peccaminosi 537.

Assecuratio. Contra infortunia societas in casu damni exorti quae habeat iura et obligationes 662; — quando indemnitas faciēda 665.

— vitae 917; — non plane sincere facta per assecuratum 918, 919, 923 sq., 926; — quam inducat obligationem restitutionis 921 sq., 925: at saepe et assecurati possunt solutionem accipere, et assecutores eam negare 919, 922,

925, 927; — contractus quando iniustus ex parte societatis assecurationis 917, 925; — invalidus aut labilis tantum 919 sq., 925, 926; — sanatus lapsu temporis 918, 919.

Atheus num levius peccet 28 sq.

Attentio interna et externa 354; — quae requiratur ad implendum praeceptum audiendae Missae 354 sqq.; — ad peccatum necessaria v. **Advertentia**.

Auctor libri. Eius iura 579 sq., eaque in conscientia servanda *ibid.*

Auctoritas publica. Officia erga eam 487 sqq.; — eius officia 490.

Austeritates exercere cum periculo vitae abbreviandae 371.

Avaritia quae sit et quale peccatum 158; — causa multorum peccatorum *ibid.* sqq.; — quibus mediis curanda 163.

B.

Baptismus. Eius dilatio quale peccatum pro parentibus 461; — acatholicorum iudiceturne validus 73 sq.; — hominis a catholicis parentibus orti 75.

Barbitonesores quomodo excusati a requie dominicali 343.

Bellum 527 sqq.; — in causa probabilis 528; — dubie iustum num liceat suscipere 528 sq.; — possitne esse iustum ex utraque parte 529; — quoad indictionem 527; — quoad gerendi modum 530 sqq.; — quando sine culpa inferat innocentibus damna 18 sq.

Benedictae res quae vendi nequeant 232.

Bestialitas quid sit 544.

Blasphemia quid sit et quomodo distinguatur 217; — exemplis declaratur 218; — quomodo a confessario tractanda 219.

Bona ecclesiastica usurpata et condonata 781, 783; — cum oneribus annexis 782.

— hereditaria liberae dispositioni relicta 946, 947.

— filiorum, uxorum etc. quaere sub voce **Filii** etc.

— hostilia invasa propter victimum quaerendum 531 (aliocuin v. **Hostis**).

Bonum quomodo obiectum voluntatis necessarium et obi. liberum 1; — quid requiratur, ut actio sit bona 48 sq.

C.

Caelibatus. Voti obligatio et laesio 283; — corruiatne post laesam virginem 284.

Calumnia 952; — facilius constituit peccatum mortale quam simplex detractio 953; — quomodo reparanda 967 sqq.

Campanas pulsare liceatne simul cum heterodoxis ad populos convocandos 432, 434.

Captivitas longa et dura aequiparatur necessitati quasi-extremae 636.

Caritas erga Deum amor benevolentiae 197; — quomodo actus eius rite fiat 197, 200; — quoties elicienda 198; — non excludit actus inferiores timoris, spei 199; — excludit necessario quaelibet peccata mortalia, non ita venialia 199, 200; — Deum omnibus praeferre debet 376.

— hominis erga se ipsum 368 sqq.; — quo ordine fieri debeat 376.

— erga proximos debet esse formalis 377 sq.; — quando ergo aliquem in particulari *ibid.*, 391; — qualem postulet opitulationem, quo ordine 381sq.; — quomodo obliget ad repellendum damnum impendens 885; — ferri debet etiam erga inimicos 390 sqq. (cf. **Inimicitia**).

Carnes. Carnium esus quando lege eccles. interdictus 975 sqq., 980; — quando permittitur lege non obstante 38, 42 sq.; — quid, si dispensatus scandalum timeat 406. Cf. **Abstinencia**.

Castitas. Votum distinguitur a voto caelibatus 283; — in voti dispensatione quid observandum 287 sq. Cf. **Votum**.

Castrensia bona quae vocentur 560; — quasi-castr. *ibid.*

Casualia bona quae vocentur 575.

Caupo quoad cooperationem et scandalum in choreis 411 sq., in malis ephemeredibus 422; — filiis familias praebens occasionem dilapidandi bona 795.

Causa. Multiplex distinctio 12; — per accidens quae sit 9, eaque in damnis oriundis 670 sq., 677 sqq., eam tollendi obligatio 678, 679; — levis et gravis 12, 33; — quae sufficiat, ut effectus imputetur 13 sqq.; — per se et graviter influens in luxuriam 537—539; — leviter in motum pravum influens 540; — levis vel gravis, ob quam liceat vel non liceat pravum effectum permittere 537; — damnorum alienorum inculpabilis 682, eamque auferendi quae sit obligatio 683.

— iudicialis. Criminalis quamdiu in favorem rei finienda 491, 492; — civilis in cuius favorem decidenda 495; — pro pecunia in favorem donatoris decisa 496; — quamdiu ab advocato defendi possit 497 sqq., 500.

Celari veritatem, quando fieri possit et debeat 456. Cf. **Mendacium**. **Restrictio**. **Secretum**.

Censura eccles. Notio et divisio 934 sqq.; — requirit generatim peccatum mortale 989; — quas admittat excusationes 989, 990; — a quibus in quos ferri possit 995 sq.; — a quibus et quomodo absolvatur 1001 sqq. Cf. **Absolutio**.

Cessio bonorum quam imponat obligationem servandi ordinis in debitis solvendis 752 sqq., 770; — quomodo suspendat obligationem solvendi 756, 757; — num eam exstinguat 757, 773, 774; — non plene ad normam legum facta 755, 756, 774; — cum fraude facta 770, 776.

Chirurgica operatio debeatne subiri ad servandam vitam 368 sq., 372; — licita vel illicita 712; — possitne fieri periculo aegrotanti non exposito 712, 713.

Choreae quando illicitae instituantur, quando non 411, 413; — iis interesse quibus sit peccatum grave, quibus non 33 sq., 411, 414; — quibus cautelis aliquando adiri possint 413.

Circumstantiae influunt in bonitatem et malitiam actuum 47 sq.

Civilis lex v. **Lex**.

Clausura monialium quam severe servanda 1048; — violata per introductam puellulam 1050; — laeditur per ingressum sive virorum sive mulierum 1048.

— religiosorum qua censura defendatur 1048, 1049; — non violatur ingressu virorum 1049; — quando violetur per *admissionem* mulierum 1051.

Clericus quoad bona et iura 575 sqq.; — quae iura habeat in bona ecclesiast. 576; — sine testamento defunctus 577 sq.; — quas obligationes transmittat in heredes 577, 578; — iniuste assumitur ad militiam 700; — si reali iniuria personaliter laeditur, fit sacrilegium 23, 224, incurritur gravissima poena eccles. 1041sqq. (cf. **Privilegium canonis**); — quam lato sensu in *privil. canonis* sumatur 1043.

Cogitationes pravae quomodo specie distinguantur 142, specie et numero 541 sq., 543; — quomodo vincendae 538.

Cognati qua obligatione iuvandi prae ceteris 381 sq.; — si mutua luxuria peccant, committitur malitia specie distincta 545 sq.

Columbae fraude attractae 589.

Commixtio rerum quid sit et quid iuris faciat 607.

Commodatum. Iura et onera 845 sqq.; — in eo a quo ferenda sint damna 846—848, 859; — ad usum certum si ad alium usum extenditur 845, 847.

Communicatio sacra cum heterodoxis 442, 443, 445, 1016; — cum excommunicatis 985 sq.

Communitas bonorum. **Communismus.** Quo sensu adsit inter homines 581, 583; — quo sensu in necessitate 583; — quomodo contra ius naturae 581 sq.; — quando non iniustus 582, 584; — quando illicitus, etsi non iniustus 584.

Commutatio voti 278 sq.; — includatne dispensationem 279; — auctoritativa et proprio Marte facta quid habeat discriminis 278, 282.

Compensatio debiti cum debito 52; — occulta in quibus conditionibus licita 637; — per famulum debitoris facta 638; — a subdito ob salarium iusto minus facta 639 sqq.

Complex. Eius absolutio severissime prohibetur 1025 sqq.; — quibus limitibus permittatur in articulo mortis 1027, similive necessitate 1026; — ficta 1027; — tacentis peccatum 1028; — cuius peccati 1025, etiam ante sacerdotium confessarii commissi 1025; — in dubio 1028 sq.; — quae debeat esse complicitas formalis 1029.

Concilium oecumenicum. Provocatio ad illud severe prohibetur 1019; — provinciale est supra singulos episcopos 88.

Concupiscentia quid sit 30; — antecedens et consequens quid valeat quoad effectum eiusque imputationem *ibid.*

Condictio suspensiva et resolutoria 823; — quid valeat in contractu 822 sqq.; — in testamentis et donationibus 824, 825 sqq.; — turpis 824; — impossibilis 824; — resolutoria turpis 827.

Conductio famulorum v. **Famulatus**; — aedum v. **Locatio**.

Confessarius possitne dispensare in lege ieiunii et abstinenciae 981; — accipiens restitutionem num liberum reddat debitorem 762; — male suadens restitutionem in pauperes 764, 766; — opem ferens duellantibus 1064.

Congregationes Romanae possintne religiosi vi voti praecipere 336, 341.

Coniuges quando peccent contra castitatem coniugalem 548. — De cetero cf. **Maritus. Uxor.**

Conscientia 50; — quomodo regula sit actuum hum. 54 sqq.; — dubia quando inducat peccatum mortale 51, 54; — quando erronea 54, 55; — scrupulosa quae sit 56 sqq.; eius signa 58, remedia 59 sqq., merita per accidens 57, 64.

Conscriptio militaris quomodo obliget 700; — fit iniusta in clericum *ibid.*; — si artibus eluditur 703.

Consecratio in Missa pars essentialis 358; — post eam finitam qui advenit, non tenetur reliquae parti Missae assistere 358; tenetur qui antea advenit *ibid.*

— personae per votum 223 sq.

Consensus plenus datus vel non datus in re peccaminosa quibus signis dignoscatur 31, 35, 63, 135; — superioris qualis requiratur in causa religiosae paupertatis 321, 326; — curatoris in actibus iuridicis minorum 793, 832.

Consilia evangelica 289, 299.

Consilium ut causa restitutionis 726; — primaria an secundaria causa *ibid.*; — quando ad restitutionem obliget erga damni executorem *ibid.*; — mali minoris prae maiore liceatne dari 728.

Conspiratio ad inferendum damnum 742 sqq.; — infert obligationem restitutionis in solidum *ibid.*

Consuetudo contra legem, hanc abrogans 112; — specialis nova lege non semper abrogatur 112, 114; — inducens legitimam licentiam in causa paupertatis religiosae 321; — peccandi excusetne ex defectu advertentiae a peccato ut gravi 137; quam secum ferat obligationem ad conatum exstirpandae consuetudinis *ibid.*

Contemptus quale peccatum 397; — parentum 452, 468 sq., cuius manifestatio facilius constituat peccatum grave 452; — formalis contra auctoritatem 330.

Contractus 784 sqq.; — invalidus vel rescindibilis 802, 812. — Condiciones in eo 822 sqq. — Error 801 sqq. — Forma legalis eiusve defectus 831. — Iuramentum additum 828. — Metus 812 sqq. — Modus impositus 818 sqq.; — eius obligatio 819 sq. — Obiecta 784 sqq., 787 sqq., 870 sqq.; — de re turpi quid valeat 784; — post rem praestitam *ibid.*, 786. — Pretium 789, 878 sqq.

Contumacia quoad contrahendas censuras eccles. 984, 990.

Contumelia in ira prolata quale peccatum 165; — in ebrietate 470; — in Deum facta est blasphemia 217; — in auctoritatem publicam 489, 507; — in parentes 470, 472.

Conventio ad inferendum damnum 742.

Convicium v. **Contumelia.**

Cooperatio ad peccatum alienum eiusque peccaminositas 419 sqq.; — formalis et materialis tantum 420; — materialis ex quo titulo evadat licita 421.

— in materia iustitiae speciatim 723 sqq., 732 sqq.; — quando habeat excusationem 732, 735; — negativa

quae dicatur 729 sqq., 735 sqq.; — quo ordine imponat obligationem restitutionis 735 sqq., 740; — negativa quando ante positivam obliget 738; — quem recursum permittat pro compensatione 740, 742.

Correctio fraterna 383 sqq.; — a scrupuloso vix facienda 63; — superiori facilius incumbit, raro aliis 383, 384; — ante peccata ad ea impedienda 386, 388 sq.

— filiorum a parentibus facienda 461.

Corrumper officiales quale peccatum 106; — custodes vectigalium 699. Qualis inde oriatur obligatio *ibid.*

Cruciatus inter et mortem eligere liceatne 369, 372.

Cruenta defensio 511 sqq. Cf. **Defensio**.

Crux. Crucis signum omittere sitne illicitum 42.

Cultus Dei 201 sqq.; — publicus et socialis 342 sqq.; — vitiosus 206 sqq., cf. **Superstitio**; — falsus 207 sq.; — superfluus 206, 207 sq., 211.

D.

Damnificatio ut causa restitutionis 660 sqq., 667; — in bello 530, 534; — rei propriae 165, 555; — rei, quae falso putabatur propria 668.

Debita. Cum periculo non solvendi contrahere 770, 772; — num exstinguantur in foro conscientiae per praescriptionem legalem 617, 619 sqq., 622.

Declinare offensorem num sit signum inimicitiae 395, 397.

Decreta ss. Congreg. 111 sqq.

Defectus rei in contractibus manifestandi 866 sqq.; idque, quando fit interrogatio 869, quando interrogatio non fit 866, 867; — qui dent facultatem resiliendi a contractu 868; — qui obligent ad diminuendum pretium 866, 869.

Defensio cruenta propriae vitae 374, 511; — quae licita 512, 515, 517; — loco duelli 519; — vitae alienae 511, 515, 516; — pudicitiae propriae et alienae 374, 511, 514; — bonorum fortunae 511, 514; — num licita sit contra iniustam iudicis sententiam 504 sq., 515.

Defuncti retinent ius ad famam 960.

Defectio animi distinguitur a desperatione 195, 196.

Denuntiatio criminis naturali lege praescripta 388 sq., 1034; — sollicitationis a confessario factae denuntiatio quae sub qua poena fieri debeat 1030 sqq.; — occultorum coryphaeorum francomuriorum 1054.

Depositum. Iura et onera 849 sq.; — restituito iuste denegata 777; — damna a quo ferenda 778, 780, 849, 856 sq.; — usus rei illicitus 851; — num impediatur, quominus lucrum captum acquiratur 852; — a depositario ex praesumpta voluntate domini venditum 857.

Deputati. Electio eorum sitne obligatio civium 483, quae et quam gravis 484, 485; — pravi si eliguntur 6, 52, 486.

Desideria prava quomodo distinguantur quoad malitiam et numerum 142, 542; — conditionata quando non peccaminosa 143, 145; — contra inimicum quale peccatum 390; — contra parentes vel filios 462 sq., 477.

Desperatio quando committatur 195, 196; — diverso modo fieri potest *ibid.*

Destructio rei propriae sitne licita 165, 555.

Detractio famae 952; apud unum alterumve 953; — quae gravis 952; — in re levi quando possit esse gravis 954, 956; — in rebus non culpabilibus 958; — quomodo reparanda 967 sqq.

Deus num ignorari possit 28; — num cogitari debeat antea, quo peccatum sit possibile 134, 136. Cf. **Caritas**. **Cultus**.

Diaria mala prohibita 1014; — num prohibita sub censura *ibid.*

Dilatio baptismi ex parte parentum peccatum 461.

— restitutionis 644 sqq.; — usque ad mortem 749; — in casu necessitatis 646 sq., 767 sq.

— voti implendi 259, voti ingrediendae religionis 293.

Dimissio ab ordine religioso liberetne a voto ingrediendae religionis 295; — in novitiatu 302, 306, 320; — post vota religiosa 304, 306, 311 sqq.; — in institutis votorum simplicium 312 sqq.; — per S. Sedem 306 sqq.; — quomodo sortiatur effectum 310; — num vota eo ipso solvantur 306, 312—314. — Causae et ex parte petentis et ex parte dimittentis diversimode iustae esse possunt 304, 306, 315 sq.; — petita et obtenta ex causa minus recta 308 sqq., 315; — quando det facultatem egrediendi e monasterio 318 sqq.

Dispensatio a lege 115 sqq.; — a quo fieri possit 115; — secum 122; — ex qua causa fieri possit 116 sqq., 126; — causa motiva et impulsiva 117; — quando irrita 116, 117, 119, 123 sq.; — quomodo concedatur et executioni detur 124; — quomodo interpretanda 120 sq.; — a lege ieiunii 978 sq., abstinentiae 979, 980, 981, 983.

Dispensatio a votis 273; — ex qua causa 273; — quomodo fiat in v. reservatis 280, 288.

Dissimulatio fidei sitne licita 42 sq.; — characteris sacerdotalis *ibid.*

Distantia localis quae excuset ab audienda Missa praecepta 358, 363; — non pro semper excusat 364, 365.

Dominicalis requies sitne legis divinae, an eccles. 342; — quaenam opera prohibeat 343 sqq.; — quando sub gravi 344; — quas admittat causas excusantes 347 sqq.

Missa v. Missa.

Dominium quid sit 553; — privatum in quo nitatur 581 sqq.; — perfectum et imperfectum 560, 570; — directum (radicale) et indirectum 322 sq.; — auctorum 579; — clericorum 575 sqq.; — filiorum-famil. 560 sqq.; — religiosorum 321, 322; — uxorum 570 sqq.

Donatio quando censeatur valida 839, 841; — quando sit revocabilis 840 sqq.; — contra votum paupertatis religiosorum valida aut invalida 324; — loco restitutionis faciendae 758.

Dotalia bona quae vocentur 570.

Dubium in officii divini recitatione 70, 71; — circa horologia et tempus 66; — circa absolutionem datam 72; — circa baptismum acatholicorum 73 sqq.

Duellum quid sit 518, 521, 1060; — quibus poenis subiaceat 518, 1060, 1062; — provocatio 1061; — acceptatio *ibid.*; eaque ficta 520, quale peccatum 521, 1063; — inducatne obligationem erga superstitem familiam occisi 708 sqq., in eo qui cogat ad duellum 710; — eo fine indictum, ut alter non acceptans subeat damnum 711; — comitantes et spectantes 1061, 1064.

Durities erga pauperes 159; — in exiendis iuribus 160.

E.

Ebrietas perfecta et imperfecta 173; — quando sit peccatum mortale 173, 176; — quae cum repugnantia committatur 6, 176; — causat alia peccata gravia 173; — ex qua causa eam inducere liceat 176; — aliena causata 174, 177.

Ecclesia exercet iurisdictionem universalem 101; — praesidet causis piis 931, 938.

Ecclesiastica bona, a clerico habita 575; — cum quo iure possideantur 576 sq.; — saecularizata 781 sqq.

Educatio filii a parentibus debita 461, 464, 465 sq.; — filio extra matrimonium procreato 465, 467, 714, 943 sq.

Effectus ex actione praevisi quomodo imputentur 13 sqq.

Electio deputatorum v. **Deputati**.

— status non subiacet oboedientiae filiali 473 sqq. Cf. **Vocatio**.

Eleemosyna. Eius obligatio 379 sq.; eius meritum 380; — spiritualis seu correctio fraterna 383 sqq.

Emptio v. **Venditio**.

Ephemerides pravae. Eas legere 425, 1014; publice exponere 422; scripture iuvare 425, 440 sq.

Episcopales casus quomodo absolvantur in casu necessitatis 1002; — num alias a regularibus 1001.

Episcopus. Eius facultas dispensandi 115, 975, 980, absolvendi a censuris papalibus 1001; — quando absolvat ab haeresi in utroque foro 1006.

Equus occupatus e grege alieno 591.

Erronea conscientia v. **Conscientia**.

Error in contractu 801 sqq.; — substantialis et accidentalis 801 sqq., 806 sq.; — inculpabilis et culpabilis 803; — fraude inductus 808 sqq., 810 sqq.; — faciens contractum rescindibilem vel nullum 802, 807, 808 sqq.; — imponens onus reparandi damni 803, 804. Cf. **Defectus**. — in damno causando 680 sq.

— in voto, qui faciat votum irritum, qui non 253.

Esculenta et poculenta a domesticis furtim sumpta evadantne materia peccati gravis 627, 632; — ab hospitibus relicta possintne a famulis occupari 631 sq.

Excommunicatio. Notio et effectus 985, 986. Cf. **Censura**.

Excusantes causae. **Excusatio** a lege 97 sqq., 126 sq.; — a lege leviter obligante 114; — a requie festiva 347 sqq.; — ab audienda Missa 360 sqq.; — a ieiunio eccles. 977; — ab abstinentiae lege 979, 981; — a censuris 989, 990.

Exhereditatio 941; — si timetur, sitne timor gravis, iniustus an non-iniustus 815.

Eximentes causae a lege 101 sqq.

Expensae faciendae excusentne a Missa praescripta 365, 366; — qua excusent a restitutione vel excusent eius dilationem 647; — quae deduci possint in restituenda re aliena 648, 653, 655.

Expropriatio 582.

Exsecratio. Exsecratoria blasphemia 217; — iuramentum 233, 236.

Exsecutio legis quando possit suspendi 80.

F.

Facultates delegati suspendantur in aliqua causa per repulsam a superiore

- datam 125, per recursum ad ipsum superiorem factum *ibid.*; — quam late interpretandae 120 sq.
- Fallere.** Fallendi intentio quomodo pertineat ad mendacium 450.
- Falsificatio** in libris rationum 743, 852; — litterarum Apostolicar. severissime puniatur 1022; — mercium v. **Adulteratio.**
- Fama** in quo consistat 948, 952; — propria obiectum iuris 554, 948; — possitne sine peccato pessumdari 556, 949 sqq.; — alienam laedere 952 sq., ad leniendam iniuriam acceptam 970, 973; — laesa reparanda 967 sqq.; — imponit obligationem reparandi damna conexa 959, 966, 967, 969.
- Familiaris conversatio** inter diversi sexus homines, cautela necessariae 540.
- Famulus. Famuli.** Officia 478; — quae habeant iura 481 sq.; — quodnam ius ad mercedem 479, 482, 909; — ante tempus recedentes vel dimissi 482, 907, 909; — indemnes faciendi a dominis 909 sq.; — ad praestandam indemnitate obligati 910; — adacti ad praetermittendas leges eccles. 348 sqq., 481, 908 sq.; — pravi num tolerari possint a domino 481; — fraude reperti parum fideles num possint dimitti 408.
- Fenus** pro pecunia mutuata contractu stipulari debet 861; — possitne annuatim percipi 862, 864; — legali fenore maius num percipi possit 862; — percipientes debeantne expresse fateri suam erga Ecclesiae iudicium subiectionem 865.
- Festiva requies** famulis concedenda 481, 908; — quae ab Ecclesia praescribatur v. **Dominicalis. Labores.**
- Festivitas.** Ratio, cur episcopi possint aliquando a lege abstinertiae dispensare 980; — civilis in templo acatholico possitne adiri a catholicis 443, 445.
- Fidelitas** famuli explorationi subiecta 407 sq.
- Fides** divina quid sit 190; — virtualis seu implicita 179; — quoad obiectum quomodo necessaria 178, 180; — quoad actum quoties necessaria 179; — profitenda ex lege divina 182, 183 sq., 189; — ex praecepto Eccles. profitenda secundum certam formulam 182; — negata 42 sq.; — occultari seu dissimulari num possit 42, 183 sqq., 189, num a moribundo 185 sq.
- bona in possessione rei alienae 648 sqq.; — in praescriptionibus 612; — positiva 612; — negativa *ibid.* 622, 623.
- mala 612, 652 sqq.; — superveniens *ibid.* 658; — testatoris quid imponat heredi 616, 617.
- Filius-familias** quoad officia erga parentes 468 sqq.; — quoad bona et iura 560 sqq.; — aetate minor in domo paterna laborans 563; — extra domum laborans 561 sq.; — lucrum eiusve partem retinens 562; — non potest generatim firmiter contrahere 793, 832; — contractus initos potest rescindere 793 sqq., 796; — restringitur in facultate testandi 929; — quam habeat obligationem reparandi damni ob rescissum contractum 795; — aetate maior 563 sqq.; — sibi clam surripienti ex bonis paternis 564; — cum bonis paternis proprio Marte negotians 565 sqq.; — ut heres parentum necessarius 933, 943; — quando exheredari possit 941, 942; — maior natu si praefertur in hereditate 933, 934; — non legitimus quae iura habeat 943; — ob suspectum statum religiosum num hereditate eiusve parte possit privari 945.
- Finis** seu intentio influit maxime in moralitatem actus 47 sq.; — bonus non reddit bonam actionem quae est ex se mala 49; — malus reddit malam actionem quae est ex se bona *ibid.*
- Formalitates** legales in contractu si desint 831; — in testamento 929 sqq.; eoque pro causa pia 931, 936 sqq.
- Fornicatio** 545; — ut causa restitutionis 714 sqq., 721 sq.; — quam obligationem inducat erga prolem conceptam 714, 715; — quando inducat obligationem matrimonii 716.
- Francomurarii** excommunicatione ab Ecclesia puniuntur 1054, cf. **Massonica** secta. Num ut tales capaces sint recipiendae restitutionis 751.
- Fraus** num semper secum trahat reparationem damni 408; — parva repetita saepius quomodo reparanda 744 sqq.; — in contractu 808 sq., 810 sq., 793 sqq., 797, 877, 884; — quae faciat contractum rescindibilem 808, 810; — quae obliget ad praestandam indemnitate 809, 811.
- bellica quae permittatur, quae non 532, 535.
- Fructus** rei alienae qui debeant restitui, qui non 650, 653 sqq.
- Fruges** colligere diebus festivis quando liceat 351.
- Fuga** rei delinquentis 504 sq.; — num occisione fugientis possit impediri 510; — num arripere debeat, ne me cruento modo defendam 513.
- Fur. Furta. Furtiva res.** Fur possitne occidi 514. — Furti materia gravis et levis 624; — absolute gravis 625, relative gravis 625, in furtulis repetitis 626; — exiit naturam furti in qua ne-

cessitate 634 sq.; — ob ius compensationis 637 sqq.; — in ecclesia quando sacrilegium 226; — alienum volitum aut voluntarium 8. — Furtula ex quibus capitibus peccatum grave 626, 627, 629 sqq., 644, 744 sqq.; — ex qua ratione obligent ad restitutionem 626, 628.

Furtiva res donata a quo et quando restituenda 651; — empta transeat in dominium emptoris 608; — empta cum fide dubia 657, 659, cum bona fide 658; — ab altero fure furto sublata 675, 676.

G.

Gaudium de peccato quot malitias specificas habeat 144, 146, 148 sqq.; — de re mala cum effectu bono 144, 146; — de malo alieno quando sit affectus imicitiae 390, 396, quando non 390.

Gloriatio v. Iactantia.

Gratitudo quid sit et ad quid obliget 459 sq. Cf. **Ingratitudo.**

Gula 170; — quibus modis committatur *ibid.*, 171; — possitne esse peccatum mortale 170, 172; — quomodo impugnanda 172.

H.

Haeresis coram Deo et coram Ecclesia 191, 1006; — quomodo exigat abiurationem 184; — committitur voluntario dubio circa fidei articulum 191 sqq.; — externa subiactet severae excommunicationi 991, 1006, non, si manifestatur consilii causa 1008; — quomodo fiat externa 992, 1008 sq.; — censeaturne committi a socialistis eorumve asseclis 1058, 1059; — quae lateat in spiritismo 215; — committi potest in blasphemia 217, 218. — **Haeretici** libri qui sub excommunicatione vetentur 1011 sqq.; — antiquorum haeticorum non censentur ita prohibiti 1012.

Hereditas quibus debeatur 933; — inaequalis inter filios 464, 933, 947; — sub condicione delata 824; — arte impedita 691; — defectu formalitatis invalida facta 931 sq., 934 sq.

Heres. **Heredes.** **Necessarii** 933; — eorum pars legitima 933, 947; — quomodo priora dona computare debeant 946 sq.

Herus. Eius obligationes erga famulos 480 sq.; — quando scandalo committat peccatum speciale 480; — quoad iritationem votorum famuli 270, 272.

Historiographus quid possit quoad manifestanda delicta aliena 960 sqq.

Homicida quoad restitutionem damnorum 704 sqq., erga cognatos defuncti 704, 706, erga creditores 705.

Hostiae consecrandae. Irreverentia in ea re 227; — num concedi possit heterodoxis ad suum ritum falsum 433.

Hostis in bello quomodo puniri possit 530, 533; — num possit occidi 530; — captus 533; — possitne fraudulenter circumveniri 532, 535. — Eorum bona possintne laedi 531, 533, 534.

Hypnotismus quando evadat illicitus 213. — Cautelae necessariae *ibid.*

I.

Iactantia quot peccata contineat 148 sqq. **Idololatria** expressa 207; — implicita subest multis superstitionibus 206, 210 sqq.

Ieiunium eccles. ad quid obliget 974 sqq.; — quas admittat causas excusantes 100, 977; — illud ex leviori causa omittere vel laedere 118, 979. — Dispensatio 978.

Ignorantia iuris et facti 20, 22, 24; — antecedens 20, 24; — consequens 25; — concomitans 20, 22, 23; — culpabilis 25; — inculpabilis 21 sq., 24; — crassa et supina 21, 990; — affectata 21, 26, 990; — quae excuset a censura ecclesiastica 990.

Dei num excuset a peccato 28 sq.

Immunitas clericis eiusve violatio 224, 994, 1021; — ecclesiae eiusve laesio *ibid.*

Impedimentum. **Impedire.** **Impedimentum** ponere legibus implendis 98, 100. — Impedire alienum lucrum imponatne restitutionem 684 sqq., 690; — donationem prodigam 688; — eleemosynam erga causam piam 686; — collationem beneficii ecclesiastici 685; — hereditatem conferendam 691; — iurisdictionem ecclesiast., gravissime punitur 1021.

Impeditae litterae quid iuris relinquunt in contractu oblato 799, 800.

Imprecationes in ira prolatae 165.

Impuberes non solent incurrere censuras eccles. 998; — incurrunt autem cens. ob violationem clausurae monialium 999; — num ob percussione clericis *ibid.*, 1043.

Inadvertentia quae minuit vel aufert peccatum 135, 137; — in voto quae irritet 254; — in causando damno 667 sq., 681.

Incarnatio, mysterium fidei, qua necessitate credendum 180.

Incendiaris. **Incendium** quod reparetur, quod excludatur ab assecurationis socie-

tate 662; — quam restitutionem imponat 663, ex qua culpa 662 sq.
Incestus 545, 546.
Incisio chirurgica v. Chirurgica operatio.
Includere filium diebus festivis, ita ut Missam non audiat 367.
Inconsideratio v. Inadvertentia.
Indeliberatus actus voluntatis 2. Cf. **Inadvertentia.**
Indignatio 164; — invidiae cognatique affectus 154, 155, 156.
Indignitas, ex qua revocari possit dispositio testamentaria defuncti 844; — ad hereditatem legalem 941; — legaliter probanda 941, 942.
Indirecte voluntarium 3, 11 sqq.; — effectus 11.
Indulgentiae lucrandae num praecipi possint 86.
Infidelitas 191, 1006 sqq.; — num excusare possit hominem a peccato mortali 28, 136.
Infirmas eiusve periculum, causa excusans a ieiunio eccles. 977, a lege abstinentiae 979, 981, a praecepto audiendae Missae 360; — num ratio sit dimittendi religiosi 306.
Informis contractus 831; — promissio 835; — donatio 839; — testamentaria dispositio 930 sqq., pro causis piis 931, 936 sqq.
Infortunium operario exortum quoad indemnitate 665 sq. Cf. etiam **Asscuratio.**
Ingratitudo quale peccatum 459 sq.; — ob quam donatio et testamentaria dispositio possit revocari 842, 941.
Inimicitia. **Inimicus** 395, 396; — quomodo diligi debeat 390 sqq.; — a quibus signis sit cavendum 391 sqq., 395, 397; — excludere ab oratione 393, a signis amoris non debitis 391, 393, ab alloquio 395.
Innocentem condemnare num iudici liceat 492, 493; — in bello laedere 18, 530.
Inobedientia filii erga parentes 468, 470, 471, 473 sq.; — religiosi erga praelatum 329 sq.; — formalis 330, 332; — quam constituat in religioso malitiam 337.
Intentio necessaria ad audiendam Missam praeciptam 354 sqq.; — damni num faciat actionem iniustam 670, 672, 674 sqq., 686, 688.
Interdictum locale et personale 988; — quae sacramenta prohibeat *ibid.*
Interna. Peccata quomodo distinguantur 541 sqq. — Interni actus num lege humana praecipi possint 85 sq.

Interpretatio legis comprehensiva et extensiva 111; — privilegiorum 120 sq.; — dispensatio *ibid.*
Invento, rei amissae 601 sqq.; — ad quid obliget 601; — detrahe ius rem ut propriam occupandi 602, 603; — an obliget ad dandam rem pauperibus 603; — si omituntur cautelae legales 602; — sortis lotteriae 605; — thesauri v. **Thesaurus.**
Invidia quid sit 152, 154—156; — distinguenda ab affectibus similibus 153—156; — quibus remediis curanda 157; — instigans ad damnum imponatne obligationem restitutionis 688.
Ira, Iracundia quomodo peccatum 164 sqq.; — quomodo sananda 166.
Irreverentia in res sacras ut distincta a proprio sacrilegio 227; — in parentes 468, 470, 472; — in superiores 487 sqq.
Irrisio parentum quale peccatum 469. — Ceteroquin cf. **Contumelia.**
Irritatio contractuum 793, 796 sq., 824, 831 sq., 918; — testamenti 930 sq., 939, 942; — iuramenti 249, 830; — voti 268 sqq.; — directa et indirecta 268; — valida vel invalida 270 sq.; — a quo fieri possit 269, 270.
Iubens tenetur indemnem facere et mandatarium et damnificatum 723 sqq. Cf. **Mandans.**
Iudaei num teneantur ad observandos dies festos 96.
Iudex. Eius officia 491 sqq.; — subdole interrogans 494; — innocentem condemnans 492 sq.; — munera accipiens 496; — in causa criminali vel civili 491, 495; — iuratus in officiis suis differt a iud. ordinario 492.
Iudicia exercere quomodo prohibitum diebus festis 342, 344.
 — iudicium temerarium quale peccatum 971.
Iuramentum quid sit 233; — execratorium 233, 236. — Formulae aptae 235 sq.; — fictum 233; — in ira emissum 242, 247; — cum defectu iudicii quale peccatum 234, 237; — cum defectu iustitiae *ibid.*, 238; — cum defectu veritatis *ibid.*, 238; — cum dubio de veritate 52, 53, 234, 237.
 — promissorium 239 sqq.; — quomodo obliget 239, 243—245; — quomodo interpretandum 239, 247, 251; — contractui additum 828 sqq.; — quid efficiat 829, 831; — quando rescindibile 239; — a minoribus factum 832; — quando corruat 244, 830; — a quo relaxari possit 249, 251, 830; — de re mala 240; — de re minus bona 246; — sine animo implendi 241, 242; — fideli-

tatis quomodo intellegatur 250; — servandi statuta 248, 250.

Iuridica culpa ut causa restitutionis 660 sqq., 682 sq.

Iurisdicctio eccles. si impeditur. gravissima incurritur poena 1021.

Ius quid sit 553; — exsistatne ad usum malum 554 sq.; — ad usum iniustum 671, 672; — ad quae obiecta extendatur 554; — in vitam et corpus proprium 554; — in alios homines 557 sqq.; — in famam 554, 948 sq.; — utendi et abutendi 554.

L.

Labores diebus festivis prohibiti 343; — serviles qui sint 343, 346; — diebus prohibitis aliis mandare quodnam peccatum 344; — leves liceatne facere 344, 350; — assumere ex quibus causis liceat 347 sqq.; — qui famulis imponi possint 481; — qui et quando excusent a ieiunio eccles. 977; — liceatne assumere eo fine, ne ieiunem 100.

Legere libros pravos ex iussu domini 425; — quos libros sub censura sit prohibitum 1011 sqq.; — diaria prava 1014; — turpia ex curiositate quaenam culpa 17, 33.

Lex 76; — quas requirat condiciones 78, 82; — quomodo distinguatur a praecepto 78; — quam requirat promulgationem 76; — invalida ex quo titulo 82 sq.; — quae obliget sub gravi aut sub levi 79, 113; — abrogari potest consuetudine 112; — leviter obligans quando desinat obligare 114; — quomodo implenda 107 sqq.; — multiplex et diversa possitne impleri eodem actu 108, 110, diversis actibus eodem tempore 110; — possitne impleri ab ignaro 109; — civilis ex se obligat in conscientia 103; — poenalis quomodo obliget 104 sq.; — quosnam obliget 92 sqq.; — quam admittat excusationem 97 sqq. Cf. **Dispensatio**.

Libertas in quibus rebus habeatur ab homine 1.

Libri qui sint prohibiti sub censura 1011; — eos defendere 1018; — subiciendi praeviae censurae qua obligatione 1017. — In pravis evulgandis iuvare 423, 424, 425; — eos legere alicuius iussu 425.

Licentia quae excuset religiosum a laedenda paupertate 321.

Licitatio 878 sqq.; — quoad pretium rerum venditarum 879 sq., 884; — quid liceat quoad subtractionem rerum 882.

— Subornatio fidei ementium 883. — Rogare alios emptores, ne plus offerant 887; cum iis ex pacto convenire 888.

Litterae Apostolicae v. Apostolicae.
Locatio. Iura et onera 911 sqq. — Eius rescissio ante tempus 911 sq. — Cuius expensis res locata pereat vel damnum sumat 911, 913; — quoad sublocationem 913.

Luxuria 536 sqq.; — quando sacrilegium personale 224, 225, locale 225; — num mere interna constituat sacrilegium 225.

M.

Mactatio pecoris num transferat dominium 609.

Magia 210. Cf. **Superstitio**.

Magister quando teneatur restituere ob damnum ab alumnis illatum 664.

Magnetismus licitus an illicitus 213 sqq. — Responsa Romana 216.

Maleficium 210.

Malitia. Malum 48; — complures in uno actu unde 140 sqq.; — optare 469, 477. Cf. **Inimicitia**.

Mandans. (Mandatum) 853; — quis vocetur 723; — quomodo teneatur erga damnificatum ex mandato 723, 724, erga mandatarium 723; — retractans mandatum 724, 725, 853; — laesionem immunitatis eccles. 1021; — persecutionem vel percussione clericis *ibid.*, 1041.

Mandatarius. Iura et onera 853 sqq.; — quale ius habeat ad mercedem 853; — limites transgrediens 724, 853; — agens ex praesumpta voluntate domini 855, 856; — sibi ipsi emens 875 sqq.

Manus inicere parentibus 469; — praelatis eccles. 1020 sq.; — clericis 1041 sqq.

Maritus quae vota uxoris possit irritare 269, 270, 281; — quoad administrationem bonorum uxoris 570; — quoad uxoris contractus 797.

Martyr cruento modo defensus 515, 516.

Massonica secta prohibetur excommunicatione 1054 sqq.; — num comprehendat socialistas 1058 sq. — Qualis adhaesio puniatur ab Ecclesia 1054, 1056 sqq. — Eius asseclae publici excluduntur a munere patrinorum 1054, ab eccles. sepultura *ibid.*; quomodo tractandi in confessione 1055, 1056.

Medicus. Quid ei liceat in periculosa operatione 368; — indebite eximens a conscriptione militari 701 sq.; — accipiens munera pro illa exemptione 702; — duellantibus suae artis auxilium

- praebens quando incurrat excommunicationem 1064.
- Mendacium** quid sit 450; — distinctio *ibid.*; — quale peccatum 451; — num ex se peccatum mortale 453; — distinguitur a restrictione mentali 455 sqq.; — advocati in favorem rei 500 sq.; — in bello 532, 535; — ad impediendum beneficium alienum 684 sqq., 687, 689 sqq. Cf. **Restrictio**.
- „Mensura“** studiosorum sitne duellum 520.
- Mercator** errans in venditione ex culpa emptoris 803, 804. De cetero v. **Venditio**.
- Mercatura** cum stipendiis Missarum prohibetur poenis eccles. 1052 sq.; — quae puniatur excommunicatione in laicis 1052; — quae etiam in sacerdote *ibid.*, 1053; — quae in sacerdote reliquoque clero suspensione 1052, 1053.
- Merces** famulorum 480 sqq.; — operariorum 895 sqq., 900; — nimis depressa 639, 892, 901; — quando obliget ad restitutionem faciendam 902; — altior extorta 896; — familiaris sitne debita 897—900; — quando deprimi possit sine iniustitia 901; — quando diminui nequeat propter damnum domini 905; — debeatne elevari propter domini lucrum 640.
- Metus** quomodo obstet voluntario 36 sqq.; — num auferat peccatum 37 sqq., 41 sqq.; — in voto qui irritet, qui non 254, 255; — in contractu 812; — iustus et iniustus 814—816; — qui faciat contractus irritos, qui rescindibiles 812 sqq., 817; — reverentialis impediatur liberum consensum 821; — qui excuset a censura eccles. 990, 1020, a lege positiva humana 41 sqq.
- Miles** temere occidens extra bellum 509; — cruento modo se defendens 513. De cetero cf. **Bellum**. **Conscriptio**.
- Minor** firmiter contrahere nequit 793, 832; — dissolvens contractum initum cum fraude 793 sqq.; — non solvens ex contractu mutui 795, 817.
- Miraculum** petere quando sit tentatio Dei 221.
- Misericordiae** opera v. **Eleemosyna**.
- Missa** quoad assistentiam. — Audienda diebus fest. 354 sqq.; — integra audienda qua obligatione 357 sqq.; — omissa quoad partem gravem aut levem 357 (quomodo subiectiva culpa diiudicanda 359); — ex quibus causis omitti possit 360 sqq.; — num omitti possit ob magnum lucrum 162; — num valide audietur extra ecclesias 356; — num audienda cum expensis pro itinere 130, 365; — num impediri filius possit in poenam 367; — audienda vi legis divinae 364, 365.
- Missa** quoad celebrationem possitne ab Ecclesia praecipi *applicanda* 86; — nolle celebrare nisi pro stipendio 231; — pro iis stipendia consueto maiora exigere 231; cum aliis commutare *ibid.*; cum lucro alio transmittere 1052; permutare cum libris aliisve mercibus *ibid.*, 1053.
- Mixtio** rerum nociva et innocua 805, 806. Cf. **Adulteratio**.
- Moderamen** inculpatae tutelae in cruenta defensione 512.
- Modus** contractui adiectus 818 sqq.; — num obliget 819 sqq.; — obligat, si est in favorem tertii 821; — impossibilis vel turpis generatim pro non adiecto habetur 818 (alia dispositio iuris *Germ. ibid.*).
- restituendi 758 sq., 760 sqq.
- Mollities** 544.
- Monialis** post rixam diu declinans adversariam 395; — quoad clausuram v. **Clausura**.
- Monopolium** quando iniustum 890, 891; — quando non contra iustitiam sed contra caritatem 892; — quando licitum *ibid.*
- Moralitas** actuum humanorum 44 sqq.; — unde desumatur 47, 48.
- Moribundus** absolvendus a confessario ignaro 27; — absolvendus a censuris 1001; — quoad restitutionem faciendam 749.
- Morosa** delectatio. Distinctio specifica 542, numerica 541, 543; — remedia 538.
- Mors**. Mortem sibi desiderare 371, 375; — optare filiis 462; — optare parentibus 477.
- Municipium**. Municipale consilium quibus teneatur ex iustitia, quibus non 729 sqq.
- Mutuum**. Eius natura 858; — distinguitur a commodato *ibid.* Num legali tempore elapso possit negari restitutum 622; — in quem transferat periculum 859; — exigatne hodie per se fenus annum 861; — quas habeat causas feneris percipiendi 862, quantum 863. Cf. **Fenus**.

N.

Necessitas extrema, gravis, ordinaria 633, 635; — exemplis declaratur 636, 645; — quae det ius auferendae rei alienae 634; — ex qua liceat differre restitutionem 645, 647, 767 sq.; — propria culpa producta quale ius relinquit 669;

- quae excuset vel minuat cooperationem cum peccato alieno 421; — excusans actorem spectaculorum 418; — excusans a praecepto requiei festivae 347.
- Necessitas** proxima quatenus imponat obligationem succurrendi 379, 381; — spiritualis sublevanda 381, 386 sq.
- quoad vitam aeternam: nec. medii et solius praecepti quoad res fidei 178.
- Negotiatio** clericis interdicta 807; — audax cum periculo damni alieni 769 sqq., 772.
- Negotiorum gestio** distinguitur a mandato 854; — legalis *ibid.*; — quando obliget ad reparandum damnum 854, 855; — quando obliget dominum ad ratihibitionem *ibid.*; — quomodo exigat mercedem 854; — num haberi possit restitutio per confessarium facienda 762.
- Netrix** diebus festis laborans quando excusetur 353.
- Neutrale** se habere in motibus pravis num liceat 35.
- Nosocomium.** Modus agendi cum acatholicis 426 sqq.
- O.**
- Obiectum** influit in moralitatem actus 47.
- Oboedientia** filialis 468; — quomodo laedatur leviter 469, graviter 470—472; — non extenditur ad electionem status 473 sqq.
- erga politicam auctoritatem 487.
- religiosa 329 sqq.; — quos habeat limites 81; — num semper sub gravi obliget 81; — quando sub gravi debita 329 sqq.; — quibus debeatur 333 sqq.; — vi voti et vi iurisdictionis quomodo distinguatur *ibid.*
- a scrupuloso exigenda 59, 61.
- Obreptio** in petitis facultatibus 123.
- Observantia** vana species superstitionis 208, 210, 211; — quando excusetur a gravi peccato 208, 211.
- Ocasio** et causa occasionalis 670 sqq., 677 sqq.
- Occisio** directa et indirecta 508 sqq.; — rei delinquentis quando licita, quando illicita 509, 510, 512, 514; — in bello 530, 533.
- Occupatio** privata quomodo sit iuris naturalis 581; — non potest excludere usum rerum in necessitate 583; — rei nullius aut alienae 591; — lege aliquando impeditur 586; — praedae in venatione 585 sqq.; — fraudulenta animalium 589 sqq.; — thesauri 592 sqq.; — rei amissae 600, 602.
- Oidium** abominationis et inimicitiae 396; — quibus signis dignoscatur *ibid.* sqq.; — parentum in filios habet specialem malitiam 461 sqq.; — filii in parentes 469; — religionis vel auctoritatis, ex quo quis ab altero conatur aliquid extorquere 38, 43.
- Oeconomus** parcius emens contra voluntatem domini 606; — donum impendens in alium finem quam quem donator constituit 820 sq.
- Offensus** quid debeat offensori 390 sq.
- Officia** publica gerentes. Qui in iis sint instituendi 490; eorum qualitates requisitae *ibid.*; — quid facere debeant in vindicandis criminibus 506 sq.
- Officium** divinum dubie persolutum 70, 71; — omittere circa mediam noctem, at cenam sumere 66, 67.
- Onanismus** 544.
- Opera** praescripta omittere propter scandalum aliorum possint an debeat fieri 361, 404, 406; — bona non debita omittere *ibid.* 405.
- Operarii.** Eorum merces v. **Merces.** — Infortunium passi quale ius habeant ad indemnitatem 665 sqq.; — defraudantes ex conventionem in fabrica 742 sqq.; — ex conventionem desistentes a laboribus per Operistitium 894 sqq.; — quando licitum 894, 896: quod quando iniustum in se 894, iniustum erga alios 898, multa secum trahens mala 898, 899.
- Operatio** chirurgica v. **Chirurgica.**
- Oratio** ad Deum necessaria cur 201, quoties 202; — sub gravi obligat 204; — qua polleat efficacia 203, 205; — quas requirat condiciones 203; — pro proximo quando praecepta 377, 393; — contra inimicos est valde suspecta 394; — alteri apprecans mala quam sit impia 477.
- Oratorum** privatum exstruere sitne aliquando obligatio 129 sqq.; — locus aptus ad implenda praecepta Eccl. 131.
- Ordo** caritatis v. **Caritas.** — restituendi seu solvendi debita 752 sqq.; — si laeditur in cessione bonorum 756, vel in statu labili ante cessionem 755; — inter cooperatores qui restitutioni sint obnoxii 723, 729, 735 sq.
- sacer. Post eos susceptos matrimonium attentare excommunicatione puniuntur 1035.
- religiosus 289 sqq.; — debeatne ex obligatione assumi 293 sq. Assumendi obstacula 299 sqq., 302; — ab eo alterum retrahere quale peccatum 301;

— recedere ab eo suscepto 302 sqq. (cf. etiam **Dimissio**); — in professo extinguit omnia vota antecedentia 290.

Oscula honesta aut inhonesta 539, 540.

P.

Papales casus per quos absolvi possint in necessitate 1003 sqq.; — quando sunt occulti 1001.

Parentes. Obligationes et iura erga filios 299 sqq., 461 sqq.; — quatenus vota filiorum possint irritare 269, quomodo id faciant 271, quando indirecta irratione 272; — quodnam ius habeant in bona filiorum 560; — in quae habeant usumfructum *ibid.*; — quae bona filiis debeant relinquere 933, 940, 943 sq.; — faventes uni filio prae aliis 940, 945—947; — possintne filium exheredare 941; — filium ante matrimonium procreatum ut illegitimum relinquentes 467, 944; — minis utentes quando causent filio metum gravem 814; — in necessitate positi a filiis adiuvandi 381, 468, 476. Eorum necessitas quomodo impediatur filium ab amplectendo statu religioso 299—301; ad quid obliget post ingressum 302 sqq.; quae sufficiat superiori, ut dimittat 304.

Parsimonia bona quae vocentur 575.

Participans in damno iniusto 732 sqq.; — quando obligetur in solidum 732, 733, quando ad solam partem 733, 734; — in destruenda re aliena 732, 734. Cf. **Cooperatio**.

Particularis lex quosnam obliget 101.

Pater quam invigilantiam debeat filio 660; — non impediens damnum a filio causatum 660 sq.; — approbens consilium filii damnificans 663. Cf. **Parentes**.

Paterna potestas ad quas poenas inferendas extendatur 367.

Paternitas quamnam inducat obligationem 714, 719; — quando censeatur certa 716; — dubia quam efficiat obligationem 715, 716, 718.

Patrimonialia bona quae vocentur 575.

Pauperes possintne invadere res alienas 634; — quando eligi possint in restitutione pro domino laeso 746, 750, 763; — si praepropere eligantur 764, 766; — eligine possint quilibet an in ipso loco tantum 746; — quid, si ipsi restitutioni sint obnoxii 748; — praeferrere possint in solvendis debitis prae aliis creditoribus 754; — num iis debeantur res inventae 765.

Paupertas religiosa quid sit 321; — voti sollemnis et simplicis 322; — quando laedatur graviter 325 sqq.; — quibus

actibus 323 sqq., actibus minoribus sed repetitis 325, donatione 323 sq., 326; — num laedatur sumptione ciborum apud amicum 326, emptione cum lucro monasterii 327, dispositione independenti quando parceretur sumptibus monasterii 327, 328; — laesa inducatne obligationem restitutionis 328.

Peccatum mortale et veniale 133 sqq.; — non excludit involuntarium secundum quid 5; — quando adsit in scrupuloso 60; — quomodo distinguatur quoad speciem 140 sqq.; — peccata interna quomodo distinguantur 142 sqq.; — philosophicum 136; — possintne esse non-theologicum 28.

Pecunia immoderate amata 158, 161; — mutuo data admittatne annum fenus v. **Fenus. Mutuum**.

Percussio clerici voluntaria an involuntaria 23; — est sacrilegium personale 224; — quam severe vindicetur ab Eccl. 1041 sqq.; — in rixa puerorum 1047. Cf. **Privilegium canonis**.

Peregrinatio iuramento promissa quomodo obliget 251.

Peregrini quibus legibus subiciantur 89 sqq.; — uti possunt privilegiis loci, ubi versantur 90, suis privilegiis et dispensationibus personalibus tantum *ibid.*; — num incurrant censuras eccles. 996.

Perfectio evangelica 289, 299; — eius status 289 sqq.

Periculum vitae subire quando liceat 374 sq.; — animae liceatne subire propter opitulationem aliorum 376.

Periurium 232, 238, 241.

Persecutio praelatorum Eccles. gravissima excommunicatione punitur 1020.

Personarum acceptatio in viris publicis 506 sq.; — a medico 701 sq.

Piae causae quando eligi possint pro domino laeso in restitutione 746, 750; — in ultimis voluntatibus prae aliis praeferruntur 937; — pertinent ad iurisdictionem eccles. 931, 939.

Picturae obscenae. Eas aspicere 538; — exponere 403.

Pietas parentum erga filios 461 sqq.; — filiorum erga parentes 468 sqq.; — quando leviter, quando graviter laedatur 469; — quae excuset a praecepto requiei dominicalis 347.

Pignus 914 sqq.; — cui sint fructus 914; — possintne a possessore vendi et quando 915 sq.; — si sit in periculo, ne fiat deterius 915.

Pistores possintne diebus festis laborare 343, 346.

- Poenā**, si imponatur propter legem invalidam violatam 82—84.
- Poenalis lex** 104 sq.
- Policista** fraudulenter excitans alios ad mala 409 sq.
- Pollutio** peccatum luxuriae contra naturam 544; — causata v. **Causae**.
- Pontifex Rom.** iurisdictionem habet supremam et universalem 111, 115, 995; — quam potestatem habeat in vota 269, 273, 275; — possitne religiosis vi voti oboedientiae praecipere 334, 335; — latiore iurisdictionis potestate utitur in religiosos quam potestate voti 338.
- Possessio.** **Possessor** rei alienae, obligatio restituendi 648 sqq.; — bonae fidei quando restituere debeat 648 sqq., 651; — malae fidei 652 sqq.; — dubiae fidei 656 sqq.
- Postale officium.** Restitutio per illud facta num exstinguat debitum 761.
- Praeceptum**, ut distinctum est a lege 78; — oboedientiae quomodo obliget religiosos 81, 329 sqq., 337; — nullum ex defectu obiecti iusti 81, 330. De cetero cf. **Lex**.
- Praeda** in venatione illegitima a quo acquiratur 586—588. — In praedam dare urbem in bello 19, 534.
- Praelati** religiosi potestatem habent iurisdictionis in suos 333; — potestatem dominativam 334; — potestatem in vota subditorum 269, 274; — censuras eccles. ferre possunt 995.
- Praescriptio** acquisitiva et liberativa 610 sqq.; — quas requirat condiciones 611 sqq.; — quam bonam fidem requirat 612, 615, 617, negativam an positivam 612, 622, 623; — qualem possessionem 614; — quale tempus ad acquirenda mobilia 614, immobilia *ibid.* 618, ad exstinguenda debita vel iura 616, 617, 619 sqq.; — qualem titulum 613.
- Praesentia** moralis quae requiratur in audienda Missa 356.
- Praesumptio** quae faciat probabilitatem 70sqq.; — in casu baptismi dubii 73 sqq.; — praesumptionis peccatum quomodo violet spem 195. Cf. **Tentatio Dei**.
- Prandium** sumere apud amicum sitne religioso laesio paupertatis 326; — qua hora sumi possit diebus ieiunii 976; — quamdiu sine peccato gravi protrahi *ibid.*
- Pretium** rei in venditione quotuplex distinguatur 878; — iustum et iniustum *ibid.* 876, 881, 883, 884, 891 sq.; — affectionis 791, 881; — auctum ex utilitate emptoris 788, 791 sq.; — in monopolio 891 sq.; — simoniacum 228.
- Privilegium.** Eius interpretatio 120; — num pro libitu ei renuntiari possit 128; — eius usus 129 sqq.; — obligare potest ex caritate 132.
- Privilegium canonis clericorum** 1041sq.; — quam late intellegatur 1042 sqq.; — afficiatne impuberes delinquentes 999 sq., 1043; — num extendatur ad cooperantes et ratihabentes 1042. Delicti absolutio quando episcopo competat 1044.
- Probabilitas.** Quis eius usus 65 sqq.; — num mutari possit in eadem causa *ibid.*
- Proclamatio** sponsorum num eos excuset a Missa Dominicali 361.
- Procurator** regius in prosequendis criminibus 506 sq.
- Profectitia** bona quae vocentur 560.
- Professio** religiosa votorum sollemnum et simplicium 317 sqq.; — quae exstinguat vota antecedentia 290; — possitne fieri sub obligatione levi 252; — ex quo errore irrita 253, 256.
- Promiscuitas** ciborum quae et quibus illicita tempore ieiunii 975, 981.
- Promissio** quo titulo obliget 833; — quando ex iustitia *ibid.* 835 sq.; — non impleta quale peccatum 834; — fortuito narrata promissario num obliget 834; — quid valeat mortuo promittente 837 sq., vel promissario *ibid.*; — possitne acceptari post mortem promittentis 838; — filiorum parentibus data quomodo obliget in successione bonorum 934.
- Promulgatio** necessaria ad legis valorem 76; — quae in lege divina 77; — in decretis Rom. Congreg. 111; — interpretationis comprehensivae *ibid.*
- Prostituendae** filiae periculum valeatne ut necessitas quasi-extrema 645.
- Provocatio** ad concilium universale excommunicatione puniatur 1019; — ad duellum v. **Duellum**.
- Proxenetā.** Obligationes et iura 875 sqq. Cf. **Mandatarius**.
- Publicum** crimen porro narrare 955, 957; — in uno loco, alibi narrare 955, 965; — olim nunc resuscitare *ibid.*
- Pudor** qui excuset ab audienda Missa 361, 366; — num possit excusare ab integritate confessionis 139.
- Puella** propter lasciviam iuvenis excusata a Missa 361. Cf. **Clausura**.
- Pueri** quibus legibus teneantur 92 sq. Eos provocare ad blasphemias intrinsecus malum 93, ad contumeliosa verba in homines *ibid.*; — si seducantur ab ancilla 389.

R.

Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendam executionem litterarum Apost. excommunicantur 1018.

Reficere vestes diebus festis quando liceat 349; — instrumenta operariorum 352.

Regulae ordinum religiosos quomodo obligent 305; — violatae possintne constituere peccatum mortale 305, 307; — sunt norma pro potestate praeciendi 330. — Praecipere contra, infra, supra regulam *ibid.*

Regulares v. Religio. Religiosus.

Reimprimere opus alienum liceatne 579 sq.

Religio. Virtus 201 sqq.
— status perfectionis 290; — comparatur cum sacerdotio *ibid.* 291; — electus invitit parentibus 475; — quas imponat obligationes 303, 305 sqq., 321 sqq.; — eximere debet a sequenda militia 700; — assumendi votum reservatur 274; censeaturne impletum post dimissionem a religione 295. — Post susceptum statum relig. attentare matrimonium qua poena puniatur 1035. Cf. **Ordo religiosus.**

Repulsa. Post eam possitne fieri supplicatio apud delegatum 125.

Requies festiva v. Dominicalis. — Eam publice turbare 344.

Resalutare inimicum quae obligatio 392, 397.

Rescissio contractus a filiis vel uxoribus initi 793 sqq., 796, 832; — propter errorem vel fraudem 802, 807, 808 sq., 810; — propter metum 812 sqq.; — propter condicionem non impletam 822. Cf. **Retractatio. Revocatio.**

Reservata bona quae sint 570 sqq.; — vota 274; excipiuntur etiam a facultate commutandi 279.

Resistentia positiva contra auctoritatem sitne licita 84, 505.

Restitutio quo titulo debita 624, 648 sqq., 652; — quanta 628, 649 sqq., 652 sq., 660 sqq.; — quando facienda 642; — quando differatur 642, 645 sq., 749, 768; — quando iuste denegetur 777 sqq.; — quo modo facienda 628, 745, 758 sqq.; — per intermedium facta num sufficiat 760 sqq.; — quo ordine 752 sqq.; — in pauperes vel pias causas loco domini 746, 750, 763; — possitne fieri in fines malos 751.

Restrictio mentalis 455 sqq.; — quando necessaria 457; — quando fieri possit 456, 458; — quando aequivaleat mendacio 455, 458.

Retractatio promissionis 833, 836; — consilii vel mandati qualis requiratur 724 sq., 727, 853; — efficax et inefficax *ibid.* 728; — casu vel culpa tertii inefficax 724; — causae damnificantis 692, 695; — quae excuset ab incurrenda censura 994.

Reus quoad confessionem criminis 502; — quoad fugam 504, 505; — quoad testimonium infringendum 503; — testi crimen falsum imponens *ibid.*

Reverentia auctoritati publicae debita 487 sqq.; — quomodo laedatur contemptu 488, contumelia 489; — debita parentibus 468; — quomodo laedatur 469, 470, 472; — debita heris 478.

Revocatio donationis 840 sqq.; — possitne fieri per heredes donatoris 843.

Ritus. Rituales leges num possint consuetudine abrogari 112; — S. Rit. Congr. exercet potestatem legisferam 111.

Rixa ansa aversionis vel inimicitiae 395.

Rudes quomodo iuvandi in fide necessaria 180.

S.

Sacerdotalis status comparatus cum statu religioso 291; — liceatne eum dissimulare 187 sqq.; — falso negare sitne peccatum mortale *ibid.*

Sacrilegium 223; — distinguitur a blasphemia *ibid.*; — locale, personale, reale 224: quo sensu species infimae *ibid.*; — possitne esse peccatum veniale 223, 226; in incuria in rebus sacris 227; — in peccato luxuriae 545, 547; — num committatur laesione voti privati 547.

Sacrista. Eius munus est officium ecclesiast. 230; — quam curam habere debeat in tractandis rebus sacris 227.

Salutare inimicum num sit obligatio 392, 397.

Sartoria ars num exerceri possit diebus festis 353.

Satisfactio postulata num obstat dilectioni inimico debita 390, 391.

Scandalum 389, 399; — evitandum 385; — quale peccatum 401; — activum et passivum 399; — directum et indirectum *ibid.*; — pusillorum 400, num et quando evitandum 402, 403, 405, 406; — pharisaicum 400, num vitandum 402, 406.

Schismatici quomodo teneantur ad festa eccles. 96; — nati num subiaceant censurae eccles. 1015; — possintne catholico ritu sepeliri 1016.

Scientiae defectus, sequelae imputabiles 27; — scienter facientes qui intelligentur in censuris eccles. 990.

Scribere. Scribendo ad mala conferre 425; — ad folia publica 440 sq.

Scriptura S. Eius veritatem in qua libet re negare quomodo sit haeresis 1009 sqq.

Scrupuli. **Scrupulosus** 56 sqq.; — contempti debent 60; — excusant ab accurato conscientiae examine 62; — in una re cum laxitate in aliis rebus 61.

Secessus annuus num praescribi possit clericis 87.

Secretum naturale, promissum, commissum 963; — num manifestari debeat superiori inquirenti *ibid.*; — commissum quando possit cum altero communicari 964; — in muneris exercitio commissum 964, 965.

Seductio puerorum omnino impedienda 389.

Servi. **Servitus**, quanam iuri naturali repugnet, quae non 557; — ex quibus causis oriatur *ibid.* sqq.; — quibus limitibus contineri debeat 559; — quomodo ab Ecclesia sit considerata et tractata 558. — ut ius certum reale quomodo praescriptione possit exstingui 623.

Serviles labores diebus festis prohibiti v. **Labores.**

Sigillum sacramentale. Eius laesio ex zelo imprudenti 454.

Simonia. Notio 228; — quomodo distinguatur 229; — mentalis, conventionalis, realis 229; — quando inferat nullitatem officii obtenti 230; — simonicum premium 228.

Socialistae subiaceantne poenis haereticorum 1058, 1059; poenis francomuriorum *ibid.*

Sodomia 544.

Solidum. In solidum restitutionem debere 742.

Sollicitatio ad peccatum v. **Scandalum** directum; — explorandi causa num licita 407, 409 sq.; — quando restitutioni faciat obnoxium 410.

— ad turpia cum abusu muneris confessarii denuntianda 1032; — quam late intellegatur 1030, 1031; — quos obliget ad denuntiationem 1032, quos sub censura *ibid.*; qui excusentur a denuntiatione facienda 1032; — dubia 1033 sqq.; — occasione confessionis quid sit 1030, 1033.

Sortilegium presse sumptum quid intellegatur 212.

Spectacula prava adire quale peccatum 6, 34, 415, 416; — ex parsimonia ab iis arcere 162; — ea ut actores promovere libere et sponte 417, ex necessitate 418.

Spes virtus theologica 194; — quibus fundetur *ibid.*; — quomodo laedatur *ibid.*, 195 sq.

Spiritismus saepe illusionem nititur et fraude 215; — alioquin superstitione et haeresi infectus est *ibid.*

Spiritualis res in simonia quae habeatur 228.

Sponsalia. **Sponsi.** Invitis parentibus ea facere 474, 475; — familiaritas periculosa 540.

Spurius. Eius ortum manifestare quando sit detractio gravis 959.

Status electio invitis parentibus 473 sqq. Cf. **Perfectio.** **Religio.**

Stolae iura num negligi debeant propter scandalum 405.

Studia abrumpere debere, sitne metus gravis 814.

Stuprum quid vocetur 545, 546.

Suasio v. **Consilium.**

Sublocatio quae quando licita 913.

Subreptio in petitione facultatum 123, 125.

Suffragium dans in re iniusta quomodo teneatur ad restitutionem 729; — non dans quomodo teneatur 729 sqq.

Superbia quodnam peccatum 147 sq.; — perfecta 150; — quibus mediis curanda 151.

Superior religiosus vi voti et vi iurisdictionis praecipiens 338—340; — possitne iubere vi solius iurisdictionis 339 (discrimen in obiectis praeceptis 338, 340). Cf. **Praelatus.**

Superstes familia occisi quale ius habeat 665, 704, 706, 708 sq.

Superstitio 206 sqq., 210 sqq.; — habeaturne in dubio interventus diabolici 210, 216.

Suspensio legis eccles. quae et quando fieri possit 80.

— ut censura eccles. totalis et partialis 987; — quos producat effectus *ibid.*

Suspicio temeraria possitne esse peccatum mortale 972. — Suspicionem criminis in alium conicere, causa restitutionis 707. — Qui suspicionem contra se conceptam non repellat, num peccet 951.

T.

Tactus obsceni. Peccaminositas 539, 540, 545; — inter coniuges 548, 552.

Temeritas in subeundo periculo et Dei tentatio 222; — iudicii 971; — in suspitione 972.

Templa acatholicorum exstruenda iuvare pecunia 435; — aedificare 436; — adire ad agendam festivitatem profanam 445.

Tempus verum aut publicum adhibere licet in implendis legibus eccles. 66, 67, 68; — ad praescriptionem necessarium v. **Praescriptio.**

Tentatio Dei 220 sqq.; — formalis et interpretativa 220.

Tepor v. Acedia — in religioso quam periculosus 307, 316.

Testamentum 928 sqq.; — validum et invalidum 928; — formalitatibus legalibus instructum 929; — informe quid valeat 930, 934; possitne accipi excussis oneribus 69; pro causis piis 931, 937 sqq.; fraudulentè suppletum 931 sq.; — holographum 929, minoribus non conceditur *ibid.*; — quando impugnatur 934, 938, 942; — quomodo executioni dandum in dividendis bonis et conferendis donis prioribus 946 sq.

Testis ex inconsideratione falsa testatus 692, 694; — vere et nihilominus iniuste testans 695.

Thesaurus quid sit 592, 597, 599; — cuius sit 593 sqq.; — dividendus inter detectionem et dominum fundi 593, 596. — Th^m detegere et occupare quid intersit 595, 596, 599. — Lis de detectione incepta et completa 594. — Eius detectio impedita 596. — Eius occupationem impedire 599.

Titulus in praescriptione 613; — coloratus *ibid.*; — praesumptus *ibid.*; — vitiosus *ibid.*, 616; — restitutionis debitae 648 sqq., 652 sqq., 660 sqq.; — feneris percipiendi 862.

Tolerati quoad censuras eccles. 985; — retinent iurisdictionem eiusque usum validum 986.

Traditio rei quando vincat promissionem eiusdem rei priorem 874.

Tributa quo titulo debeantur 106; — solvenda in conscientia 696, num ex iustitia stricta 698; — indirecta imponi censetur lege immediate poenali tantum 697; — excessiva debeantne solvi 698; — in dubio de iustitia 696. — Eorum defraudatio 106, 697, 699.

Trinitas SS. Mysterium sitne necessitate medii expressa fide credendum 180.

Tristitia de bono alieno quando sit invidia, quando non 152 sqq.; — de bonis divinis laboriose comparandis est acedia specialis 167, 168.

Turpia pati aut admittere quid intersit 3, 16, 40. Cf. **Luxuria**.

Typographicae artis exercitium num computandum inter labores diebus festis prohibitos 346.

Typographus in officina pravis scriptis edendis occupatus quid facere debeat 423.

U.

Usucapio 610 sqq. Cf. **Praescriptio acquisitiva**.

Usurae sintne addendae in casu restitutionis 628, 747. De cetero cf. **Fenus**.

Usus rei propriae lege interdictus 671 sq., 790; — ad creandum alteri incommodum *ibid.*, 791; — rei commodatae ultra usum concessum quid iuris faciat, si res damnum subeat 845, 847.

Utilitas emptoris possitne pretium rei augere 788, 791, 792; idque arbitrarie 792; — suadet donationem liberalem 788; — venditoris quomodo pretium in venditione augeat 791.

Uxor quoad bona et iura 570 sqq.; — quoad curam familiae 572; — sibi providens ex bonis mariti 568, 573 sq.; — quoad eleemosynas faciendas 569, 572, 573; — quoad sustentationem parentum 571, 573; — scripta a marito domina bonorum cum periculo creditorum 770—772, 776; — adhibita socia negotiationis 773; — defuncto marito superstes quae iura habeat 568, 574.

— quoad contractus possitne contractus rescindere 797; — si fraudem committat *ibid.* — Cum uxore contrahens quae iura habeat 796 sq.

— quoad officia coniugalia quando possit viro obsecundari 549, 552; — querula vel non obsecundans quomodo peccet 551.

— quoad vota, quae viro possit irritare 270.

V.

Vana gloria quid sit 147; — quale peccatum sit vel quorum peccatorum causa 149; — in sacramentis suscipiendis 149.

Vaticanum Concilium respuere haeresis est 192, 1007.

Vectigalia quomodo debeantur lege poenali 105, 106, 697; — artibus declinare 699; — defraudans quid debeat, quando comprehendatur 697; — a custodibus exigenda 106, 699; eos corrumpere *ibid.*

Velleitas distincta a voluntate efficaci 4, 6, 8 sq.

Venatio. Ius occupandi 585 sqq.; — prohibita ex lege poenali 586, 588; — quae excludat occupationem praedae 585, 586; — quando secum ferat obligationem restitutionis 585, 587.

Venditio quibus perficiatur 872; — quando transferat dominium in emptorem *ibid.*; — cui addicat rei periculum 856; — bis facta quid iuris efficiat 873 sq. Cf. **Defectus. Pretium. Licitatio**.

Venia inimico danda 391.

Veracitas quid sit et ad quid obliget 450 sqq.

Vestes. Vestē congruā carere excusetne a Missa 361; — laicales a clerico gestae 42; — sagras heterodoxis commodare 434; — sacrae neglegenter curatae et mundatae 227; — conficere diebus festis quando liceat 346, 353; eas reficere 349.

Vinum adulterare 805 sqq.; — pro Missa 806 sq., 870.

Virtutes infusae 446; — quod munus habeant 447; — quando infundantur 447; — quando exstinguantur *ibid.*; — quomodo augeantur 449.

— naturales. Earum numerus 447; — ortus et interitus 447, 448; — existere possunt in peccatoribus 448.

Vita propria quomodo curanda 369, 370; — extraordinario modo conservari non debet 370, 372; eius nimia cura vituperanda 373; — neglecta vel abbreviata 371, 375.

Vitalitius census uxoris 573.

Vitandi in censuris eccles. 442, 985, 1043; — privantur iurisdictione 986; — privantur ceteris severius suffragiis communibus *ibid.*

Vocatio ad statum religiosum 298 sqq.; — eam spernere quale peccatum 298.

Voluntarium quid sit 1 sqq.; — simpliciter et secundum quid 4; — directe et indirecte 3, 11 sqq.; — positive et negative 10; — quae habeat obstacula 20 sqq., 30 sqq., 36 sqq.

Votum quid sit 252; — discernendum a proposito et a promissione homini facta 257; — quae possit habere pro obiectis 252, 260, 261, 263; facta aliena quo sensu 265 sqq.; — quam inferat obligationem gravem vel levem 252; — in dubio 257 sq.; — quomodo sit interpretandum 283 sqq.; — quibus impediatur obstaculis 253 sqq.; — num impleatur actione cum ignorantia facta 286; — puerorum quomodo obliget 259 sqq., 269 sq.

— quoad distinctionem: conditionatum eiusque obligatio 262 sqq.; — absolutum et disiunctivum 283 sq.; — purum et poenale 283; — poenale prae-servativum difficilius solvitur 277; — reservatum 274; — cum iure tertii 275; — non peccandi num valeat 260; — ex affectu pravo emissum 264; — pro communitate factum 266 sq.; — religionis reservatum 291, 293; ad quid obliget 294, 295 sqq.; num impediri possit ab episcopo 291, 292; num impleatur per ingressum in religiosam congregationem 293; num experimento in ordine 295—297. — Vota religiosae professionis sollemnia et simplicia 317 sqq.; debent tum apud viros tum apud feminas per triennium esse simplicia 317 *c. not.*

— quoad relaxationem 268 sq. Cf. **Dispensatio. Commutatio. Irritatio.**

Sumptibus ac typis B. HERDER, typographi editoris pontificii, Friburgi
Brisgoviae, prodiit:

EDITIO ALTERA.

**PRAELECTIONES
DOGMATICAE**

QUAS

IN COLLEGIO DITTON-HALL HABEBAT

CHRISTIANUS PESCH S. J.

CUM APPROBATIONE REV. ARCHIEP. FRIBURG. ET SUPER. ORDINIS.

Novem tomi in 8°. Pretium: *M.* 48.20 = *Fr.* 60.25; a dorsis corio
religati *M.* 62.60 = *Fr.* 78.25.

— — —

Tomus I. De Christo legato divino. De ecclesia Christi. De locis
theologicis. Institutiones propaedeuticae ad sacram theologiam.
(XIV et 404 p.) Pretium: *M.* 5.40 = *Fr.* 6.75; a dorso corio
relig. *M.* 7 = *Fr.* 8.75.

Tomus II. De Deo uno secundum naturam. De Deo trino secundum
personas. (XIV et 386 p.) Pretium: *M.* 5.40 = *Fr.* 6.75; relig.
M. 7 = *Fr.* 8.75.

Tomus III. De Deo creante et elevante. De Deo fine ultimo. (XII et
378 p.) Pretium: *M.* 5 = *Fr.* 6.25; relig. *M.* 6.60 = *Fr.* 8.25.

Tomus IV. De Verbo incarnato. De Beata Virgine Maria. De cultu
Sanctorum. (XII et 352 p.) Pretium: *M.* 5 = *Fr.* 6.25; relig.
M. 6.60 = *Fr.* 8.25.

Tomus V. De gratia. De lege divina positiva. (XII et 324 p.)
Pretium: *M.* 5 = *Fr.* 6.25; relig. *M.* 6.60 = *Fr.* 8.25.

Tomus VI. De sacramentis in genere. De baptismo. De confirmatione.
De ss. eucharistia. (XVIII et 418 p.) Pretium: *M.* 6 = *Fr.* 7.50;
relig. *M.* 7.60 = *Fr.* 9.50.

Tomus VII. De sacramento paenitentiae. De extrema unctione. De
ordine. De matrimonio. (XIV et 438 p.) Pretium: *M.* 6 = *Fr.* 7.50;
relig. *M.* 7.60 = *Fr.* 9.50.

Tomus VIII. De virtutibus in genere. De virtutibus theologicis.
(X et 320 p.) Pretium: *M.* 4.80 = *Fr.* 6; relig. *M.* 6.40 = *Fr.* 8.

Tomus IX. De virtutibus moralibus. De peccato. De novissimis. (X et
366 p.) Pretium: *M.* 5.60 = *Fr.* 7; relig. *M.* 7.20 = *Fr.* 9.

Qui tomi etiam separatim veneunt.

Sumptibus ac typis eiusdem bibliopolae prodiit:

RAYMUNDI ANTONII EPISCOPI INSTRUCTIO PASTORALIS

IUSSU ET AUCTORITATE

REVERENDISSIMI DOMINI

FRANCISCI LEOPOLDI

EPISCOPI EYSTETTENSIS

ITERUM AUCTA ET EMENDATA.

EDITIO QUINTA.

gr. 8°. (XXIV et 620 p.)

Pretium:

M. 8 = *Fr.* 10; a dorso corio religatum *M.* 10 = *Fr.* 12.50.

Haec igitur nova editio et aucta omnia decreta vetera et nova, quae ad curam pastorem faciunt et diversimode promulgata et valde dispersa inveniuntur, ad instar codificationis complectitur. Largam simul citationum administrat suppellectilem, et, ut ipse lector acta et documenta revidere et probare possit, collectiones etiam typis impressae referuntur, ubi totus decretorum et documentorum tenor relegi poterit.

Merito speramus fore, ut Instructio pastoralis Eystettensis inter libros ad curam pastorem spectantes, si non unicus, certo utilissimus existat.

Unica et plena Theologia Pastoralis latina.

CASUS CONSCIENTIAE.

CASUS CONSCIENŦIAE

AD USUM CONFESSARIORUM COMPOSITI ET SOLUTI

AB

AUGUSTINO LEHMKUHL,
SOCIETATIS IESU SACERDOTE.

II.

CASUS DE SACRAMENTIS

QUI RESPONDENT FERE „THEOLOGIAE MORALIS“ EIUDEM AUCTORIS
VOLUMINI ALTERI.

CUM APPROBATIONE REVMI ARCHIEP. FRIBURG. ET SUPER. ORDINIS.

FRIBURGI BRISGOVIAE.
SUMPTIBUS HERDER,
TYPOGRAPHI EDITORIS PONTIFICII.
MCMII.

VINDBONAE, ARGENTORATI, MONACHII, S. LUDOVICI AMERICAЕ.

Cum opus, cui titulus est „**Casus conscientiae, De sacramentis**“, a P. *Augustino Lehmkuhl*, nostrae Societatis sacerdote, compositum aliqui eiusdem Societatis revisores, quibus id commissum fuit, recognoverint et in lucem edi posse probaverint, facultatem concedimus, ut typis mandetur, si ita iis, ad quos pertinet, videbitur.

In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas et sigillo muneris nostri munitas dedimus.

Exaeten, die 10 Martii 1901.

(L. S.)

P. C. Schaeffer S. J.

Imprimatur.

Friburgi Brisgoviae, die 1. Februarii 1902.

‡ **Thomas**, Archiep̃ps.

Omnia iura reservantur.

Lectori salutem.

Non semel ab iis quibus theologiae candidatorum institutio incumbit rogatus sum ut *casus conscientiae* conscriberem, quibus ea quae in „Theologia morali“ magis scientificè evolveram, etiam magis proponerem ad praxim accommodata et exemplis illustrata. Quod ut aggrederer tandem in animum induxi; sed quominus perficerem aliae curae laboresque impediabant.

Cum demum bonam partem operis praeparassem, accidit ut ab aliquibus ipsa consueta tractandae theologiae moralis ratio ut humilior et nimis casuistica acriter impugnaretur, altiore nobilioreque docendi methodo commendata, quasi nostra tempora et scientiarum progressus eam omnino postularent. Quae si vera essent, ab incepto studio debebant me revocare.

At semper mihi persuasum erat moralem theologiam numquam recte tradi, maxime non quando dirigitur ad efformandos confessarios, nisi, post principia ad eum modum quem exigit scientia diligenter exposita, descendatur — id quod casuistica facit — ad singularia et ad actiones humanas diversissimis circumstantiis distinctas. Quare non solum non putavi mutandum esse modum quem tenui in priore opere „Theologia moralis“ inscripto, theoreticam expositionem cum practica coniungens, sed etiam id quod in eo inest casuisticum alio opere *casuum conscientiae* duxi complendum. Nemo enim eorum qui in ipsa cura animarum versatus sit atque noverit et qua scientia et qua prudentia atque dexteritate confessarii excellere debeant, infitias ibit umquam magnae utilitatis esse quasi per exempla experimentum sumpsisse de scientiae principiis applicandis.

Itaque ea quae iam praeparaveram, securus prelo committenda curavi; sunt autem quae ad doctrinam moralem de sacramentis spectant. Quae reliquam theologiam moralem respiciunt, ita sunt disposita ut sperare liceat versus finem novi anni etiam alterum tomum esse proditum.

Ut pauca dicam de modo quem tenui in hac casuum collectione: curae mihi non fuit ut colligerem casus factos; quamquam multos

habebam ex disiunctissimis maximeque diversis locis ad me delatos, eosque non ex Europa tantum, sed etiam ex Africa, America, Australia. Nam ex iis summum ansam sumpsi ad alios casus componendos; qui, sicut eos proposui, fere omnes ficti sunt seu a me confecti, ita tamen ut ea quae re ipsa accidere soleant, lucem et solutionem facilem inde accipiant. Hoc modo primum paucioribus exemplis plura potui illustrare; dein lectorem in istis rebus minus versatum melius potui instituere, ne — id quod interdum obicitur — mechanice applicet casus lectos ad casus re vera orituros, sed ut discat res perpendere, et ea quae occurrerint secundum principia scientiae rite resolvere. Propterea etiam nunquam me continui in nuda danda solutione, sed eam semper ad rationes revocavi, atque principia quibus solutio nitatur nunquam non adiunxi, immo modo brevius modo fusius ea evolvi.

Quo successu re ipsa auxilio sim iis qui ad diiudicandos mores humanos se aptos atque in dies magis aptos reddere studeant, aliorum est iudicare. Sufficit mihi sincere in id laborasse ut non tantum theologiae studiosos in addiscenda theologia morali, sed etiam confratres sacerdotes in exercendo confessariorum munere iuvarem, de cetero vero Deum orare ut, quod viribus meis deest, immo in quo vires quaelibet deficiunt humanae, gratia sua dignetur supplere.

Scribebam *Valkenbergi* in collegio S. Ignatii, die festo S. Ioannis Evang. 27 Dec. 1901.

AUCTOR.

INDEX SYNOPTICUS

CASUUM CONSCIENTIAE VOL. (II) DE SACRAMENTIS.

	Pag.
De sacramentis generatim	1
De sacramento baptismi	38
De sacramento confirmationis	58
De ss. eucharistia	68
De ss. eucharistia, ut sacramentum est	68
De ss. eucharistia, ut est sacrificium	101
De sacramento paenitentiae	163
Sacramenti paenitentiae materia remota et proxima, forma	163
Sacramenti paenitentiae minister	239
Ministri potestas	239
Ministri officia et munera	284
Speciale officium servandi secreti sacramentalis	300
Ministri munus diversum erga diversa genera paenitentium	334
De indulgentiis et iubilaeo	359
De sacramento extremae unctionis	378
De sacra ordinatione	388
De conferendis ordinibus	388
De impedimentis ordinum suscipiendorum et exercendorum, seu de irregularitatibus	415
De oneribus sacris ordinibus annexis	435
De sacramento matrimonii	471
De rebus matrimonio praeviis: sponsalibus et bannis	471
De matrimonio contrahendo eiusque vinculo	500
De matrimonii impedimentis:	
a) impredientibus	522
b) dirimentibus	535
Addenda	570
Index alphabeticus	571

DE SACRAMENTIS GENERATIM.

DISTINCTIO SACRAMENTORUM. — REVIVISCENTIA.

Casus. (1)

Callistus in conferentia sacerdotum, cum de sacramentis dissereret, distinctionem inter sacramenta vivorum et mortuorum dixit esse inanem, siquidem pro quolibet sacramento dispositionem eam et requiri et sufficere, qua quis conaretur ex sua parte sese cum Deo reconciliare; reviviscentiam quam vocant sacramentorum esse putat otiosam theologorum inventionem, quae fundamento careat, cum valida quidem at sacrilega susceptio nihil operetur nisi characterem neque alius effectus subsequens possit probari.

QUAERITUR 1° quid iudicandum sit de Callisti opinione.

2° quid valeat *practice* distinctio inter sacramenta mortuorum et vivorum.

3° quae sit practica utilitas doctrinae de sacramentorum reviviscentia.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quod Callistus dicit vanam esse distinctionem inter sacramenta mortuorum et vivorum est error intolerabilis, quo Callistus se sapientiorem habet omnibus catechismis, qui hanc distinctionem ut rem magni momenti omnibus fidelibus inculcant.

R. 2. Cum sola sacramenta baptismi et paenitentiae sint proprie sacramenta mortuorum, Callistus contendit ab omni adulto baptizando et ab omni paenitente confessuro qui gravis peccati commissi sibi conscius sit requiri conatum eliciendi actus perfectae caritatis et contritionis: quae opinio haeresis quidem non est, ducit tamen legitime ad errores in fide.

R. 3. Similiter quod putat in reliquis sacramentis sufficere *conatum* contritionis, universim defendi plane nequit. Nam 1° requiritur in omnibus sacramentis vivorum status gratiae re ipsa existens; ideoque, ut ea sacramenta suscipere liceat, *subiectiva persuasio* de statu gratiae. Et licet haec persuasio niti possit in serio conatu actus perfectae contritionis, tamen ille conatus non sufficit *qua conatus*. 2° In suscipienda autem ss. eucharistia sufficere, excepto casu necessitatis, solam contritionem sollemniter condemnatum est a *Conc. Trid.* s. 13, can. 11; ac declaratum omnino necessarium esse ut ii quos conscientia peccati mortalis gravet sacramentalem confessionem praemittant.

Quapropter, si Callistus istam suam doctrinam relate ad ss. eucharistiam doceat vel publice disputando defendat vel pertinaciter asserat, subiacet excommunicationi *ibid.* a *Trid.* statutae.

R. 4. Quamquam doctrina de reviviscentia sacramentorum neque in eodem sensu neque cum consensu unanimi ab omnibus theologis docetur, tamen nullam cuiuspiam effectus sacramentalis reviviscentiam admittere vix non ducit in errores, sicut in R. 2 dictum est. Cf. Sasse, *De sacramentis* I, 250 sqq.; Pesch, *Prael. dogm.* VI, 314 sqq.; S. Thom., *Summa theol.* 3, q. 69, a. 10.

2 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quoad sacramenta vivorum verum quidem est sufficere ad ea suscipienda, si ss. eucharistia excipitur, perfectam contritionem. Sed praxis communis est praemittere confessionem sacramentalem et absolutionem. Eaque retinenda et fovenda est, tum quia sic pro ipsis sacramentis procuratur dispositio melior et securior, tum quia plerumque cum omnibus aliis sacramentis s. communio coniungitur.

R. 2. Quatenus dispositio *melior* respicitur, hanc utique optimum est pro posse procurare; proinde etiam ante sacramentalem confessionem paenitentes excitare ad dolorem peccatorum seu contritionem quam perfectissimam. Nam pro dispositione meliore melior et maior erit effectus sacramenti. Sed nihilominus etiam ei qui infra talem dispositionem haeret, seu in quo omnis conatus excitandi ad contritionem perfectam fallit, sacramentalis absolutio danda est, cum *sufficiens* dispositio sit ea qua peccata sincere et efficaciter odio habeantur, etiamsi hoc fiat per eam quae dicitur *attritio*.

R. 3. Sacramenta autem vivorum ei non licet suscipere qui post peccatum mortale commissum attritionis tantum sibi conscius est, nisi sacramentaliter fuerit absolutus; qui vero huius defectus in sua dispositione sibi conscius non est, quamquam re ipsa eo est affectus, is *per accidens* potest etiam per sacramenta vivorum fructum sacramentalem seu divinam gratiam recipere; idque, si extremam unctionem excipias, non certo quidem at probabiliter. Sasse l. c. thes. 15.

3 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Reviviscentia sacramentorum in eo consistit, ut, qui propter defectum dispositionis sacramentum valide quidem sed sine fructu gratiae susceperit, postea, cum defectum suppleverit, plenum sacramenti fructum recipiat. Quod locum non habet in ss. eucharistia; possitne contingere in sacramento paenitentiae valde dubium est. Neque in his sacramentis id multum refert; cum enim pro arbitrio suscipi saepius possint, damnum ex infructuosa susceptione ortum facile reparatur. In aliis autem sacramentis, quae aut nunquam possunt secunda vice recipi aut repeti in certis tantum possunt adiunctis, reviviscentia magni est momenti, ne videlicet is qui semel sine fructu sacramentum recepit privatus maneat sacramentali gratia.

R. 2. Praeprimis summi momenti esse potest reviviscentia in sacramento extremac unctionis, videlicet in iis circumstantiis in quibus aegrotus est in summa necessitate.

Sume aegrotum sensibus destitutum, qui post lapsum in peccatum grave ne attritionem quidem elicere potuit, sed generalem intentionem christiano more moriendi semper retinuit. Is a sacerdote vocato, qui dispositionem eiusque defectum scire nequit, condicionate absolvitur, sed re vera invalide; etiam ungitur, idque valide quidem sed sine fructu. Post longius tempus, quod expectare sacerdos non potuit, per breve intervallum aegrotus ad sui conscientiam redit, sed, antequam sacerdos denuo accedere possit, moritur. Homo ille intervallo hoc uti quidem *debet* ad eliciendos actus caritatis perfectae et contritionis; sed si *re ipsa* eo usus est ad eliciendam saltem attritionem de peccatis commissis, *valde probabiliter* extrema unctio quoad effectum gratiae reviviscit, atque aegrotus vi sacramenti in statum gratiae restituitur, alias mansurus in statu peccati, aeternae damnationi obnoxius.

DE SACRAMENTI COLLATIONE CUM INTENTIONE CONDICIONATA.

Casus. (2)

(Ex conferentiis Romae habitis annis 1893—1894.)

Titius parochus, dum in eo est ut infantulum baptizet, ab obstetrice admonetur eundem vix in lucem editum fuisse a se baptizatum. Illius pater Caius, qui adest, id infitiatur, cum quotquot sunt e familia huiusmodi factum prorsus ignorent. Verum subiungit mulier se puerum, cui iam mors imminere videbatur, in ipso puerperae dormientis cubiculo, ubi sola versabatur, baptizasse. Tunc pater: Numquam id credam, immo, licet baptizaveris, inducere in animum numquam potero te rite baptismum contulisse. Hinc parochus obstetricem interpellat de ratione collati sacramenti et animadvertit nullum adfuisse defectum. Nihilominus pater instantius urget se velle filium a parocho baptizari, quia obstetrix tanquam mulier rudis et dubiae famae vulgo habebatur. Probe noscens Titius Caium virum potentem in oppidulo esse, ne hunc sibi infensum habeat, puerulum sub condicionem baptizat, qua ratione tota lis statim composita fuit.

Paulo post vocatus Titius ad sacramenta cuidam aegroto conferenda de sua agendi ratione anxius exstat, timens ne forte irregularitatem contraxerit. Hinc ad viciniorem parochum accedens ex eo quaerit solutionem, scil.:

QUAERITUR 1° *utrum et quando sacramenta conferri possint vel debeant sub condicionem.*

2° *quid iudicandum de sua agendi ratione.*

3° *quid sibi modo faciendum.*

Solutio.

Casum tractaturis opus est eius substantiam denuo ante oculos habere. Nimirum Titius parochus sub condicionem rebaptizat infantem baptizatum ab obstetrice, in cuius baptismo defectum ipse quidem non apprehendit; pater infantis vero confidere non vult, cum sit mulier

rudis et dubiae famaе. Titius nunc timet de irregularitate contracta. Sit igitur solutio:

AD QUAESITUM 1^m R. Sacramenta aliquando posse et debere conferri sub condicione extra omne dubium est, cum in Rituali Romano in aliquibus casibus id iubeatur. Si quaeritur de regula, respondeo verbis fere *Th. m.* II, 29:

I. *Non absolute* sacramentum conferendum est, sed, si conferatur, condicione tantum, quando rationabile dubium adest num valide conferri possit sacramentum, v. g. si agatur de repetendo sacramento ex se non iterabili, quando dubium est utrum iam valide sit collatum annon.

II. *Debet* autem, quamquam condicione, sacramentum conferri, si eius denegatio hominem magno periculo spirituali exponat vel magno bono privet.

Hinc consequens est ut in sacramentis quae iterari possunt et frequenter suscipiuntur minor sit ratio conferendi condicione (siquidem fieri potest ut *absolute* repetantur), quam in sacramentis quae indelebilem characterem imprimunt atque iterari re ipsa nequeunt. Haec igitur, si de sacramentis maxime necessariis agitur, scil. de baptismo dato, de extrema unctione hominis moribundi sensibus destituti, de ordine presbyteratus vel episcopatus, *repeti possunt* condicione, si dubium de priore collatione horum sacramentorum non est aperte vanum vel plane nullum; atque tum fere etiam repeti sub condicione *debent*. Nihilominus etiam tum tam levis et inutilis esse potest ratio dubitandi de priore valore, ut repetitio sacramenti debita non sit, non adeo tamen aperte nulla, ut repetitio gravi crimini verti debeat. Cf. *Th. m.* II, 18. 19; Lugo, *Resp. mor.* lib. 1, dub. 33.

Si autem ratio de valore sacramenti iam collati dubitandi est nullatenus probabilis, ne leviter quidem, valebit canon professionis fidei Tridentinae: „baptismum, confirmationem et ordinem sine sacrilegio reiterari non posse.“ De condicionata absolutione eiusque causis non est hic locus disputandi. Cf. S. Alph. VI, 27 sq.; Reuter, *Th. m.* IV, 59; Marc, *Instit. Alphons.* n. 1407 sq.; Aertuijs, *Th. m.* 6, 15; Ballerini-Palm. tr. 10, s. 1, n. 29.

- 5 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex dictis patet Titium non potuisse in solam gratiam patris praepotentis, qui iterationem baptismi filioli urgebat, eam peragere, ne condicione quidem, si nulla probabilis ratio dubitandi aderat de valore baptismi ab obstetrice collati. Nam, si eiusmodi ratio nulla adest, condicio apposita non facit ut tentamen illud repetendi sacramenti non sit inane et ludicrum, aliis verbis sacrilegum.

Verum si leve dubiolum de valore prioris baptismi aderat, eiusmodi quidem quod parochus potuerit spernere, non ita tamen nullum ut spernere debuerit: potuit licite fieri ut parochus in gratiam patris ad condicionatam repetitionem procederet. Quare molestus scrupulus, non aperte omnino irrationabilis, qui sedari non possit, a gravissimis

auctoribus habetur pro causa, ex qua liceat sacramenta necessaria, alioqui non iterabilia, repetere sub condicionem. Cf. Lugo l. c.

R. 2. Ad casum igitur nostrum, si parochus in examine obstetricis vere et certo animadvertit nullum adfuisse defectum, sane non licuit propter patris preces importunas vel minas baptismum repetere. Attamen propter instantiam patris non videtur ratio abfuisse cur parochus susceperit aliquam suspensionem de suo examine. Si enim fuit mulier non solum rudis, sed etiam *dubiae famae*, facile licuit parochus sibi dicere non satis de baptismo rite collato constare, nisi accedat testis fide dignior, quam sit mulier illa sola.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Quod Titius parochus mox vocatus ad 6 alia sacramenta moribundo administranda timeat de *peccato commisso*, consulere debuit suam conscientiam, scilicet utrum bona an mala fide baptismi repetitionem peregerit. Quodsi mala fide egerit, debet sese saltem cum Deo reconciliare sive per confessionem sacramentalemque absolutionem sive per contritionem perfectam, antequam alia sacramenta conferre audeat, nisi forte urgente necessitate et exorta perplexitate impediatur.

R. 2. Quod autem timet de irregularitate, hac in re potest esse securus. Quamquam enim Bened. XIV, *De syn. dioec.* l. 7, c. 6, censet etiam condicionatam baptismi repetitionem, si temere seu sine causa fiat, inducere irregularitatem contra rebaptizantes statutum, tamen:

1) non sufficit subjective graviter esse peccatum, sed debuit certo etiam objective quaelibet causa repetendi baptismi abesse — id quod ex dictis in nostro casu certum non est.

2) Illa Benedicti XIV opinio ipsa non est certa. Nam S. Alphonsus VI, 356 tenet contrariam sententiam: „Rebaptizans vel rebaptizatus ex metu sine intentione, vel *sub condicionem etsi temere et culpabiliter fiat*, probabiliter non fiunt irregulares.“ Verum S. Alphonsi sententiam sequi licet et generatim in odiosis favorabiliora sunt accipienda.

3) Insuper probabile est ex illustrissimo d'Annibale, *Summula* I, n. 410, (ed. 3), irregularitatem ex iterato baptismo non contrahi „nisi ex notorio utroque, i. e. dato et iterato“: sed in nostro casu baptismus primum datus non fuit notorius.

Denique 4) addendum est, etiamsi irregularitatis poena ex hoc capite rebaptizationis esset contracta, ne tunc quidem, praeter peccatum commissum, parochus exortum esse aliquid obstaculum, quominus sacras functiones sacerdotales tuto prosequi posset. Nam haec irregularitas non est irregularitas pleno sensu sed solum quoad *ordines* ulteriores *suscipiendos*, non quoad susceptos exercendos. d'Annibale l. c. ita habet: „Haec irregularitas prohibet a sola ordinum susceptione, atque ideo verius a susceptorum exercitio non prohibet.“ Haec est etiam doctrina Busenbaum, cui tacite consentit S. Alphonsus l. c. Cf. *Th. m.* II, 1006.

CONDICIONATA REPETITIO.

Casus. (3)

Inter Dacianum et Decium parochos vicinos contentio orta est atque ex diversa eorum praxi populorum admiratio, videlicet circa baptismi ab haereticis collati repetitionem condicionatam, quando, qui sic baptizati sunt, postea redeant in gremium Ecclesiae.

Dacianus enim ex generali regula quod tot committantur ab heterodoxis defectus sive in applicanda materia sive in forma sive in intentione, indiscriminatum omnes rebaptizat, atque nuper etiam eum, quem ipse pater, minister acatholicus sed vir gravis et sincerae mentis simul cum filio nunc rediens ad Ecclesiam, baptizaverat, et quem a se essentialiter rite et valide baptizatum esse certo testabatur. Decius vero innixus alio principio, quod fides baptizantis nihil facit et quod ministri etiam Christi divinitatem negantes soleant se ritui publice praescripto conformare, putat baptismos moraliter certo esse validos neque plus quam moralem certitudinem requiri, ut sub reatu sacrilegii baptismi repetitio etiam condicionata debeat interdicti.

QUAERITUR 1° sintne omnes ab heterodoxis baptizati sub conditione iterum baptizandi.

2° qualis certitudo baptismi requiratur et sufficiat ut condicionata repetitio omitti possit vel debeat.

3° quis in proposito casu recte egerit, Dacianus an Decius.

Solutio.

7 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Eo quod acatholicus fuerit qui baptizaverit, nullatenus licet repetere baptismum, si modo ceteroquin omnia recte peregerit. Nam fide certum est omnem hominem ratione utentem per se posse valide baptizare, sive catholicus sive acatholicus, sive ipse baptizatus sive non sed infidelis. Hinc etiam decretum S. Officii d. d. 20. Nov. 1878:

„Utrum conferri debeat baptismus sub conditione haereticis qui ad catholicam fidem convertuntur, *de quocumque loco proveniant et ad quamcumque sectam pertineant.*“ R. „Negative; sed in conversione haereticorum, a quocumque loco et a quacumque secta venerint, inquirendum est de validitate baptismi in haeresi suscepti. Instituto igitur in singulis casibus examine, si compertum fuerit aut nullum aut nulliter collatum fuisse, baptizandi sunt absolute; si autem, pro temporum et locorum ratione investigatione peracta, nihil sive pro validitate sive pro invaliditate detegatur aut adhuc probabile dubium de baptismi validitate supersit, tum sub conditione secreto baptizentur. Demum si constiterit validum fuisse, recipiendi erunt tantummodo ad abiurationem seu professionem fidei.“

R. 2. Facilius tamen ex eo quod baptizans fuerit acatholicus, dubium concipi potest an aliquid essentiale omissum sit.

8 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Generalem regulam de sacramentis condicionate repetendis habes in casu priore. Baptismum autem qui est

sacramentum summe necessarium ex datis regulis repetere sub conditione licet:

a) in dubio *iuris*, quando opinio, quae habeat illum et illum baptizandi modum pro invalido vel dubio, non est aperte falsa; b) in dubio *facti*, si dubium, quo timetur ne aliquis essentialis in ritu defectus commissus sit, ratione aliqua nititur quae non est merus seu inanis scrupulus. *Th. m.* II, 16; alios auctores supra laudatos n. 4.

R. 2. Si baptismum repetere sub conditione *licet*, generatim etiam eum repetere potius debes quam pro libitu omittere.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Dacianus recte non egit quod indiscriminatim et sine inquisitione baptismos repetiverit. In singulis enim casibus inquirendum est. Solummodo si propter necessitatem baptizandi seu securius baptizandi in mortis periculo tempus inquirendi deest, vel si ex circumstantiis colligitur inquisitionem nullam posse certitudinem efficere, statim ad repetendum baptismum potest procedi. Nam S. Officium modo laudatum non praescribit investigationem aliam nisi „pro tempore et locorum ratione“.

R. 2. Omnino egit illicite Dacianus rebaptizans eum quem rite a se baptizatum pater ipse testatus sit. Nam pater neo-conversus et homo excultus in hoc casu erat testis omni exceptione maior, qui, cum gravissimum hoc negotium edoctus esset, certe noluit rem dubiam pro certa affirmare, eique credendum erat, cum affirmaret se plane certo recordari baptismi a se collati. — Hinc obiective sacrilegium grave commisit Dacianus, et si sollemniter fecit vel publice, timent quidem complures ne irregularis evaserit; sed illa irregularitas neque est completa neque certa, eo quod rebaptizans condicionem apposuit, ut supra in priore casu dictum est. *Th. m.* II, 1006.

R. 3. Minus etiam recte egit Decius. Nam ut cotidiana experientia docet, multi ministri acatholici neque materiam neque formam essentialiter servant, iique etiam qui in Christum credunt aliquando in debita materiae applicatione satis incurii reperiuntur. Neque adeo temeraria est dubitatio, num forte ii qui Christi divinitatem negant atque oderunt, etsi servaverint materiam et formam, in intentione debita defuerint. — Interrogetur igitur ipse convertendus quid de ministro et de suo baptismo sentiat, atque aliis modis inquiretur.

Hinc puto, 1) si scitur baptismi ministrum fuisse Christi *osorem*, ulteriore inquisitione etiam omissa, baptismum sub conditione esse iterandum;

2) etsi minister acatholicus fuerit homo, qui alioquin sincere procedat, cuius tamen personalis cognitio, quae dubitationem omnem auferat, non habeatur, baptismum sub conditione iterandum esse, nisi haberi possint *testes* iique fide digni (generatim nonnisi catholici), qui de hoc singulari baptismo eiusque ritu essentialiter recte peracto dicant testimonium.

Et re vera, quamquam Romanae congregationes damnant baptismi repetitionem *eo titulo* factam quod prior sit ab haeretico collatus,

practice tamen eas exigunt probationes baptismi rite collati, ut haec vix umquam in baptismo haeretico haberi possint.

Concilium prov. Westmonasteriense I, sicut Romae approbatum est, decernit (d. XVI, n. 7; *Coll. Lac.* III, col. 929) baptismum ab heterodoxis collatum repetendum esse, quando aliquis ad fidem catholicam convertatur, „nisi *certissime* constet in ipsorum baptismo omnia rite esse peracta quoad materiae et formae applicationem“.

S. Congr. de Prop. Fide in instructione ad vicarios ap. Indiarum Orientalium postulat testimonium *duorum* testium fiducia dignorum, qui rite testari possint de baptismo a catechistis collato: alioquin missionarium *teneri* baptismum repetere. Quod quidem duo testes requiruntur, ratio aliqua quaerenda est in ruditate et levitate istorum hominum: at concludere sane licebit in nostro casu requirendum esse saltem unius testis omni fide digni testimonium clarum et certum. *Th. m.* II, 19, not.

MUTATIO RITUS ESSENTIALIS ET ACCIDENTALIS.

Casus. (4)

Zacharias sacerdos, qui habet linguam nonnihil impeditam, in administrandis sacramentis saepius verba corrumpit. Hinc scrupuli de valore:

Baptizando non raro dicit: „Ego te *battizo* in nomine Patris etc.“; absolvendo: „Ego te *assolvo*“; ungendo: „... indulget tibi Dominus quidquid per *manum deliquisti*.“ In ss. eucharistiae confectione: „Hoc est *corpus* meum; *hic* es calis sanguinis mei etc.“, aliove modo syllabas corripit vel transilit.

Aliquoties in baptismo addidit: „Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti *et B. Virginis Mariae*“; in absoluteione sacramentali: Ego te absolvo a peccatis tuis *in nomine Christi et Apostolorum*.

QUAERITUR 1° quanam sit mutatio formae essentialis, quae accidentalis.

2° quid iudicandum de mutationibus Zachariae.

Solutio.

- 11 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Mutatio essentialis est quae verba ita mutat ut non amplius servant sensum a Christo intentum et praescriptum, ita scilicet ut in humano commercio apud audientes sensum illum non amplius faciant.

Accidentalis est mutatio, si sensus ille illaesus maneat.

R. 2. Facilius fit mutatio sive corruptio essentialis, si quando corruptio fit ex industria, quam si casu. Nam quando primum fit, *si* haec corruptio ut *ex industria facta* audientibus *apparet*, certe sensus rectus gigni non potest; sed etsi non appareat, *intentio* proferentis verba non est recta et integra, ideoque ex hac sola ratione defectus adest essentialis. De quibus omnibus cf. S. Thom. Aq., *Summa theol.* III, q. 60 a. 7 ad 3; Reuter l. c. n. 13.

- 12 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si modo recta est intentio, illa corruptio vocis „*battizo*“ pro „*baptizo*“ nullo modo est essentialis; neque alia

corruptio „in nome“ loco „in nomine“; homines enim audientes certissime percipiunt verum sensum.

R. 2. Idem dici debet quoad vocem „assolvo“ pro „absolvo“.

R. 3. Circa corruptionem „indulget tibi Dominus“ loco „idulgeat“ moveri quidem potest dubium ex eo quod extrema unctio exigit orationem seu deprecationem, vox autem „indulget“ non sit verbum deprecantis sed asserentis. Nihilominus, si modo recta adfuerit intentio, haec mutatio tanta non est ut apud audientes sensum deprecatorium excludere debeat, saltem si attenditur ad verba antecedentia: „per suam piissimam misericordiam“. Quod eo magis valet quia etiam praxis in antiquo ritu Ambrosiano usitata erat, ut adhiberent formam verbis per se assertoriam, precatoriam sensu et intentione. Quare censeo mutationem non fuisse essentialem.

Minus etiam essentialis est corruptio vel correptio vocis „deliquisti“ in „delquisti“. Nam corruptiones minimae, si sensum novum et falsum non faciunt, sine industria factae accidentales haberi debent. — Aliud, si loco „deliquisti“ pronuntietur „dereliquisti“; nam cum haec vox sensum quidem faciat, sed novum et falsum, eiusmodi mutatio etiam sine industria facta formam reddit *dubiam*, ex industria facta certo invalidam. *Th. m.* II, 14.

Quod autem dictum sit „per manum“ loco „per tactum“, corruptio quidem plane illicita est; verum non censeo eam esse essentialem. siquidem manus est principale instrumentum tactus. Nihilominus cum manus non identificetur cum „sensu tactus“, res aliquantulum dubia manet, ita ut *licitam* habeam repetitionem unctionis propter hunc defectum, immo *debitam* pro casu quo extrema unctio esset medium unicum salutis securum vel aliis sacramentis securius: nimirum si ageretur de moribundo sensibus destituto.

R. 4. Defectus in consecratione commissi caveri quidem debent, atque Zacharias diligentior debet esse in pronuntiatione; attamen nullum defectum ex recensitis habeo pro essentiali; nam in ordinaria inter homines conversatione nemo esset qui non conciperet sensum rectum et verum. Atque propterea etiam concludi debet propter eiusmodi corruptionem consecrationem repeti nullatenus posse. Cf. S. Alph. VI, 224.

R. 5. Circa *additiones* istas non ita simplex et absoluta dari¹³ potest responsio. Ante omnia attende doctrinam S. Thomae Aq. in *Summa theol.* III, q. 60, a. 8, ubi imprimis docet ex duplici capite mutationem fieri posse essentialem: 1) propter intentionem ministri, 2) propter debiti sensus ablationem; quod applicat mutationi quae fiat sive per diminutionem verborum sive per additionem. En eius verba:

„Circa omnes istas mutationes, quae possunt in formis sacramentorum contingere, duo videntur esse considerata: unum quidem ex parte eius qui profert verba, cuius intentio requiritur ad sacramentum. Et ideo si intendat per eiusmodi additionem vel diminutionem alium ritum inducere, qui non sit ab Ecclesia receptus, non videtur

perfici sacramentum, quia non videtur, quod intendat facere id quod facit Ecclesia [quod intellige non de ritu accidentali, sed de ipso illo ritu qui est sacramentum a Christo institutum et Ecclesiae concreditum]. Aliud tamen est considerandum ex parte significationis verborum. Cum enim verba operantur in sacramentis, quantum ad sensum quem faciunt, . . . oportet considerare utrum per talem mutationem tollatur debitus sensus verborum; quia, si sic, manifestum est, quod tollitur veritas sacramenti.

. . . Circa additionem etiam contingit aliquid apponi quod est corruptivum debiti sensus, puta si aliquis dicat: „Ego te baptizo in nomine Patris maioris et Filii minoris,“ sicut Ariani baptizabant; et ideo talis additio tollit veritatem sacramenti.

Si vero sit talis additio quae non auferat debitum sensum, non tollitur sacramenti veritas. Nec refert utrum talis additio fiat in principio an in medio an in fine, ut si aliquis dicat: „Ego te baptizo in nomine Dei Patris omnipotentis et Filii eius Unigeniti et Spiritus Sancti Paracliti,“ erit verum baptisma; et similiter si quis dicat: „Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti; et Beata Virgo te adiuvet,“ erit verum baptisma.

Forte autem, si diceret: „Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, et B. Virginis Mariae,“ non esset baptismus.

. . . Hoc verum est, si *sic* intellegatur in nomine B. Virginis baptizari sicut in nomine Trinitatis, quo baptismus consecratur; talis enim sensus esset contrarius verae fidei et per consequens tolleretur veritas sacramenti. Si vero sic intellegatur quod additur: „et in nomine B. Virginis,“ non quasi nomen B. Virginis aliquid operaretur in baptismo, sed ut eius intercessio prosit baptizato ad conservandam gratiam baptismalem, non tollitur perfectio sacramenti.“

Pro nostro igitur casu concludendum est: si Zacharias catholice senserit et intenderit, baptismus valet quidem: at importuna illa additio Zacharias peccavit.

Circa formam *absolutionis* imprimis notari debet ibi verba haec „In nomine Patris“ etc. non pertinere ad formae essentiam, sicut pertinent in baptismo; hinc omissio expressionis S. Trinitatis absolutionem non reddit invalidam: sed neque invalidam reddit additio a Zacharia facta, quae prava et haeretica mente vix facta esse potest. Verba addita non ingerunt sensum falsum, sed sumi possunt plane sensu vero. Nam nomine Christi rectissime absolvitur, immo absolvi plane debet, etiamsi verbis non exprimatur; omnis enim sacramentorum minister non nisi nomine Christi et in eius persona agit. Aliquo etiam sensu vero nomine apostolorum dici potest absolutio dari, eo quod sacerdotes horum sunt successores et locum tenentes. Nihilominus tali additione arbitraria peccatur idque per se graviter.

UNIO INTER FORMAM ET MATERIAM.

Casus. (5)

Agritius in extrema unctione conferenda praecipitanter agens modo ungit ad verba „per istam s. unctionem“, modo ad pronuntiationem sensus „quidquid per visum deliquisti; accidit etiam ut celeriter agens iam sit post unctos oculos in ungendis auribus, cum absolvat formulam „per visum deliquisti.“

In baptizando accidit ut inciperet formam „Ego te baptizo“, dum interim minister hauriret aquam, quam porrigeret, et, forma iam absoluta, dum addat „Amen“, incipit aquam infundere.

Alia vice pronuntiatis verbis „Ego te baptizo“ versus ad ministrum dicit „cito affer mihi aquam“, qua accepta pergit „in nomine Patris etc.“ Alia vice, cum dixisset „Ego te baptizo“, errans pergit „per Dominum nostrum...“ Quo audito adstans minister acclamat „in nomine Patris“, quod resumens Agritius dicit „utique in nomine Patris etc.“ atque ita complet baptismum.

QUAERITUR 1° quae requiratur unio tum inter ipsius formae singulas partes tum inter formam et materiam.

2° quid iudicandum de collato sacramento in casibus propositis.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Forma ipsa ita continue pronuntiari¹⁴ debet ut apud audientes possit certo facere suum sensum, scilicet ea cohaesio adesse debet quae sufficiat in humana conversatione ad sententiam indubie efformandam.

R. 2. Brevissima mora interiecta post aliqua verba sine pronuntiatione verborum extraneorum facilius relinquit sensum integrum, quam si fit per interiectionem alicuius extranei dicti; interruptio per verba extranea, si ut extranea per actionem loquentis se produnt, facilius intactum relinquunt sensum formae, quam si aequo tenore cum reliquis proferuntur; interiectio vel interruptio post finita aliqua verba non tam facile nocet sensui formae quam interruptio et interiectio inter unius eiusdemque verbi syllabas.

R. 3. Quoad unionem seu coniunctionem formae cum materia ea coniunctio omnino necessaria est qua materia per formam determinetur atque signum aliquod moraliter unum efficiat. Hinc non eadem coniunctio in omnibus sacramentis necessaria est; in paenitentia et matrimonio minor quam in reliquis. In his vero sacramentis quae fiunt ritu aliquo sacro circa hominem, optima est et practice debet esse ea cohaesio ut applicatio materiae fiat eo tempore quo verba formae pronuntiantur seu antequam finiantur. Alias facile aliquod dubium potest oriri. S. Alph. VI, 9 sq; Reuter l. c. n. 10; Baller.-Palm. l. c. n. 5 sq; Marc n. 1402; Aertnys 6, 6.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Sine dubio ad valorem plane sufficit,¹⁵ sive ad vocem „unctionem“ sive ad vocem „visum“ unctio fit: in

utroque enim casu habetur unio ea qua intimiorem Ecclesia non postulat. Etsi enim in sacramento unctionis Ritualia per signum † ad vocem *unctionem* significant *ibi*, i. e. ubi actio ministri exprimitur, esse sensum ungendum: tamen in sacramento baptismi expresse monetur non ad vocem „*baptizo*“, sed ad vocem „*Patris*“ etc. aquam esse fundendam; ergo applicatio materiae etiam post verbum quo actio ministri significatur omnino est sufficiens.

R. 2. Unctio illa in qua sub voce „per visum deliquisti“ minister iam transierit ad ungendas aures *non est valida pro sensu auditus, attamen minister validam fecit unctionem oculorum*; quamquam enim materiae applicationem iam absolverat ante formae finem, tamen tota forma iungebatur satis superque cum unctione oculorum, etsi in actione praepropere minister iam ultra progressus erat. Dubia etiam mansit unctio aurium, si Agritius sistendo in unctionibus *post unctas aures* addiderit formulam *huic* unctioni correspondentem. Si vero unam quidem aurem unxit ad vocem „*visus*“, sed, pergens in pronuntiatione formae pro unctione aurium, interea alteram aurem unxit, de sacramentali unctione rite peracta nequit dubitari.

R. 3. Si Agritius pronuntians formam baptismi continuando sine ulla mora subiunxit „*Amen*“ et ad hanc vocem aquam infudit, censeo baptismum valere. Quamquam enim in rigore „*Amen*“ non pertinet ad formam neque in Rituali invenitur, nihilominus formam quodammodo reassumit et cum materiae applicatione ita connectit ut haec duo elementa in signum unum coalescant.

Si vero morula aliqua fuerit interiecta, iam dubium aliquod circa valorem movetur; et quoniam baptismi sacramentum sit adeo necessarium, sacra actio potius sub condicione esset iteranda. *Th. m. II, 13.*

R. 4. In penultimo casu, si alia mora non est interiecta, sed statim accepta aqua Agritius formam complevit aquamque fudit, validus dici debet baptismus. Nam 1) *mora* inter partes formae erat minima; 2) verba interiecta eaque pauca plane apparebant ut extranea neque ipsius formae sensum corruerunt vel mutaverunt. *Th. m. II, 14.*

R. 5. In ultimo casu, si Agritius incepit tantum „per Dominum“ et statim sese corrigens rectam formam complevit, illa paucula verba etiam cum voce illa „utique“, quae ne tum quidem si per loquentem ad formam traherentur sensum essentialiter mutarent, mea sententia valori sacramenti non obstant: quare censeo baptismum non esse iterandum. — Fateor tamen convenientius futurum fuisse si Agritius, cum adverteret errorem, totam formam baptismi ab initio resumpsisset.

ATTENTIO MINISTRI ET INTENTIO.

Casus. (6)

Amalricus in administrandis sacramentis, ne erret, semper accurate legit ex Rituali; sed hoc ipso ab habenda attentione impeditur et post peractum sacrum ritum plane non recordatur utrum re vera formam sacra-

menti pronuntiaverit necne, indeque concipit dubium de valore actus, num humano modo, i. e. cum cognitione seu attentione et voluntate, actum posuerit.

Aliqua vice complures infantes afferuntur baptizandi; numeravit sex et accurate fecit Amalricus intentionem eos singulos baptizandi. Plures tamen caerimoniae in communi faciendae praescribuntur, aliae in singulos speciatim: quod Amalricus observat; sed cum velit peracto ritu singulos adnotare, afferuntur 7 infantes ut baptizati. Quod grave dubium Amalrico ingerit num re vera, deficiente intentione, septimum infantem baptizaverit.

QUAERITUR 1° qualis requiratur in sacramentis *attentio*.

2° qualis debeat esse ministri intentio.

3° quid ad casus respondendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Attentio ad licitam quidem administra-¹⁶ tionem necessaria est eatenus quatenus quaelibet voluntaria mentis distractio peccatum sit, verum ex se peccatum veniale, licet ex gravioribus: mortale fit si in missae celebratione distractio plene voluntaria diu protrahitur in canone, vel etiam in quolibet sacramento si periculum fit errandi in substantialibus.

R. 2. Ad validam administrationem non alia requiritur attentio ac quae sufficit ut ritus sacer cum debita intentione ponatur: quod cum plena distractione non est impossibile. *Th. m. II, 21.*

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Intentio, considerata *ut actio*, non sufficit¹⁷ habitualis (excepto aliquatenus matrimonio), neque requiritur actualis, sed sufficit virtualis, quae in aliis quoque negotiis actum facit sufficienter humanum.

R. 2. Quoad *obiectum* intentionis sufficit et requiritur ut minister ritum sacramentalem, aliquo modo saltem reductive ut in persona Christi vel ut ritum sacrum, ponere velit.

Aliis verbis: Non requiritur ut minister credat effectum sacramenti; neque ut ipse eum habeat pro sacro a Christo instituto; neque ut velit expresse se conformare Ecclesiae catholicae: sed sufficit ut eum cognoscat ut ritum quem alii pro sacro habent, et ut eum *ut talem* iis velit applicare: vel sufficit ut velit peragere et peragat *id quod v. g. baptizandus petit*.

R. 3. Haec intentio ritus *ut sacri* modo ita reductivo concepta sufficit, si tamen contraria intentio praevalens non adfuerit. Nam si quis ante omnia noluerit se ut Christi ministrum exhibere vel Ecclesiae catholicae se conformare vel ritum ut gratiae efficacem ponere: quidquid demum voluerit, sacramenti nihil operabitur.

Circa haec *Quaesita* cf. S. Thom. l. c. q. 64 a. 8; S. Alph. VI, 14—25; Baller.-Palm. l. c. n. 14—23.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In *primo* casu Amalricus rationabile¹⁸ dubium habere nequit. Nam recitans *ex* Rituali, si modo legere scivit, certe recte formam pronuntiavit idque humano plane modo, sciens et volens. Quod autem distractus et alienis cogitationibus abreptus non

amplius recordetur verborum quae protulit, nulla est ratio contra actus valorem.

R. 2. In secundo casu Amalricus in ipso actu baptizandi fortasse non habuit intentionem actualem et reflexam; habuit tamen intentionem saltem virtualem, immo vix non actualem directam. Eaque intentio sine ulla dubitatione etiam extendebatur ad septimum infantem, qui videtur antea non annuntiatus, sed subito ad ecclesiam delatus. Nam Amalricus, cum aquam infunderet formamque baptismi pronuntiaret, quid aliud voluit et intendit nisi baptismum? Ergo de valore septimi quoque baptismi plane securus esse debet.

Aliter tamen, si ab initio secum statuisset se intentione nunc a baptismo plane excludere eos qui non antea annuntiati et a se descripti fuerint. Quodsi ita secum statuisset, baptismus septimi infantis casu allati saltem esset dubius et necessario repetendus. Verum ita intentionem restringere plane absonum est, ita ut sic factum esse non possit sumi, nisi plane probetur.

DE INTENTIONE QUAE DICITUR „EXTERNA“.

Casus. (7)

1. Fabricius sacerdos, qui infelice societati secretae se adiunxit fidemque interne abiecit, pergit externe exercere munera sacerdotalia; verum in sacramentis, etsi externum ritum in materia et forma exacte et decore observat, intus in animo intendit nullatenus facere quod facit Ecclesia quodque Christus instituit.

2. Alius sacerdos vocatus ad moribundum, cum ss. eucharistiam pro viatico non habeat, accingit se ad celebrandum; sed quia deest aptus locus ad ss. eucharistiam asservendam, et moribundus fortasse iam decesserit antequam viatico potuerit muniri, felicem modum se invenisse putat quo se expediat, nimirum consecrat particulam sub condicione: „si tempus habuero ad moribundum satis tempestive accedendum.“

QUAERITUR quid dicendum sit de valore sacramentorum in casu.

Solutio.

- 19 AD QUAESITUM R. 1. In *primo* casu attende thesin 28 ab Alex. VIII damnatam: „Valet baptismus collatus a ministro qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: Non intendo quod facit Ecclesia.“ Quae quidem condemnatio non plane evincit rem, ut fateor; nam 1) non theses illae damnantur in globo neque omnes ut erroneae, sed ut „temerariae, scandalosae . . . erroneae haereticae respective“; 2) contendunt aliqui damnata hac thesi comprehendi imprimis casum illum quod quis iocose et irrisorie ritum sacrum peragat: ex eo autem quod ille nihil efficiat validum, non sequi idem esse cum eo qui ritum externum omnino serio peragat.

Nihilominus ista opinio, quae in nostro casu sacramentum valere putat, teste Bened. XIV ex illa damnatione „grave vulnus accepit“

atque hodieum habetur fere pro derelicta. Idque merito; nam certissimum est sacramentum nullum valide confici posse, nisi minister agat non suo nomine sed nomine Christi ut eius minister et deputatus. At quilibet homo in eo liber est utrum, quando alter ei aliquid committere vult, velit *huius* nomine agere an proprio; quodsi alieno nomine agere *nolit*, neque alieno nomine agit. Verum qui ritum sacramentalem suo proprio nomine peragit, sistendo in hoc, plane incapax est sacramentalem effectum producendi seu sacramentum valide ponendi, quoniam sacramenta ex eo vim suam haurire debent quod *sint actiones Christi* ut principaliter agentis. Cf. Pesch, *Praelectiones dogm.* VI, 279 sqq.; Sasse, *De sacr. thes.* 25.

Ergo dicendum est: In nostro casu sacramenta a Fabricio collata *sunt nulla*, ita ut *absolute* repetenda sint. Immo etiam ii auctores, qui contrariam opinionem sequuntur, *debent saltem* fateri opinionem suam non esse certam ac proin sacramenta, utpote saltem dubia, repetenda esse, etsi ipsi putaverint repetitionem faciendam esse condicionate.

R. 2. In *secundo* casu sacerdos arte illa non indigebat, cum Ecclesia satis providerit atque in difficultatibus valde magnis permittat ut sacerdos etiam postea s. speciem consumat. Sed de hac re hic non est locus accuratius dicendi.

Ars autem a sacerdote adhibita re ipsa erat pessima, cum intentio condicionata, si condicio est de futuro, sacramentum, si excipias matrimonium, reddat aut nullum aut pro re nata dubium. Nullum certe est si condicionata intentio effectum sacramentalem vult suspendere vel eum dependentem facere a condicione libere contingente; practice dubium etiam tum sacramentum est quando condicio est de re necessario futura vel ad eam reducitur. *Th. m.* II, 28; S. Alph. VI, 26. Ratio autem est quia ipse minister debet ritum quem ponit determinare ad ritum gratiae efficacem; non potest hanc determinationem alteri causae committere.

Hinc in nostro casu consecratio particulae pro moribundo reddita est omnino *dubia*. Ratio cur dubia, non certe nulla dicatur consecratio, haec est quod auctores non pauci iique graves non sine ratione putent sacramenta valida esse, si pro condicione apponatur scientia Dei de futuro contingente: hanc enim esse condicionem potius *de praesenti* quam *de futuro*; condicionem autem de praesenti, prout verificetur aut non verificetur, reddere sacramentum statim aut validum aut invalidum. Haec probabilia sunt. Atque condicio casus nostri *sic* fortasse concepta est.

DE PROBITATE MINISTRI.

Casus. (8)

(Ex conferentiis Romae habitis ut supra.)

Titius, qui viceparochi munere fungebatur, gravissimo patrato peccato non nisi post triduum ad confessionem accessit. Interrogatus a confessario num per id temporis sacra mysteria obiisset haec subiungit:

„A sacri quidem celebratione abstinui et solum diaconatus officio in missa sollemni perfunctus sum. Interdum postulantibus fidelibus eucharistiam ministravi. Vocatus ad baptismum conferendum infanti, qui e sinu demortuae matris extrahebatur, paratus equidem eram, quia non agebatur de sollemni baptismi administratione. Verum melius duxi illam chirurgus committere, quia, licet vir pravus, non erat tamen minister consecratus sed potius necessitatis. Nec infitior me una et altera vice baptismum contulisse et sacro oleo unxisse infirmum, sed hoc iubente paroko et quin tempus contritionis actum eliciendi suppeteret. Omnia haec peregi quidem in statu lethalis peccati; sed puto graviter me non deliquisse, cum in unoquoque casu adsit probabilis theologorum sententia gravem culpam excludens.“

His auditis confessarius has omnes sententias nimis laxas esse proclamat.

QUAERITUR 1° *num probitas ministri requiratur ad validam et licitam sacramentorum administrationem.*

2° *quid de singulis Titii functionibus iudicandum.*

3° *quid in posterum Titio faciendum.*

Solutio.

- 21 Functiones sacrae in casu enarratae reducuntur ad haec: Titius vice parochi fungens in statu peccati 1) diaconatus munere functus est in missa sollemni; 2) una alterave vice contulit baptismum et extremam unctionem, sed iussus a paroko et in casibus urgentibus, ut ait, ita ut tempus eliciendae contritionis non suppeteret; 3) in casu baptismi privati, ne in statu peccati hoc sacramentum administraret, id reliquit chirurgus ceteroquin impio, sed qui saltem non erat minister consecratus. Quibus notatis sit responsum ad quaestiones propositas:

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Probitas de qua hic sermo est intellegi debet status gratiae. Porro hunc ad valorem sacramentorum non requiri est de fide catholica definita. *Conc. Trid.* sess. 7, can. 12, *de sacramentis in genere* ita dicit: „Si quis dixerit ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent servaverit, non conficere aut conferre sacramentum: anathema sit.“ Et hoc quidem sequitur ex alia catholica doctrina sacramenta ex meritis et institutione Christi vim suam haurire, non ex meritis ministri, eaque non ex opere operantis sed ex opere operato gratiam conferre. *Pesch* l. c. n. 246 sqq.; *Sasse* l. c. thes. 23.

- 22 R. 2. Exploratum tamen est per se peccatum committi ab eo qui sacras functiones, maxime sacramenta, in statu peccati peragat, cum res sacras indigne tractet atque sacrilegium committat.

R. 3. Si vero iam quaeritur non num administratio sacramenti in statu peccati utcumque peccatum sit, sed num et quando sit *mortale* peccatum, dici debet: Ut constet de mortali peccato requiritur a) ut administratio fiat a ministro *consecrato*, b) ut fiat eo modo qui ministro *qua consecrato* competit, c) ut non adsint eae angustiae tem-

poris et necessitatis quae a praevia reconciliatione cum Deo excuset. Alias de mortali peccato non constat. Cf. *Th. m.* II, 32 sq.

R. 4. Sufficit quidem generatim ministro infeliciter lapsos ut per actum contritionis sese in statum gratiae restituat, etsi confessio est consulenda; pro celebratione autem ss. eucharistiae graviter praecipitur ut, modo non desit confessarius, confessio praecedat. Ita expresse *Conc. Trid.* sess. 13, c. 7. Ceterum de reliquis sacramentis loquens Rituale Romanum titulo *De ss. sacramentorum administratione* haec habet: „Etsi sacramenta ab impuris coinquinari non possint neque a pravis ministris eorum effectus impediri: impure tamen et indigne ea ministrantes in aeternae mortis reatum incurrunt. Sacerdos ergo, si fuerit peccati mortalis sibi conscius (quod absit), ad sacramentorum administrationem non audeat accedere nisi prius corde paeniteat; sed si habeat copiam confessarii et tempus locique ratio ferat, convenit confiteri.“

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Diaconatus munere fungi in missa sol-23 lemni non est alicuius sacramenti confectio. Nisi ergo in eo munere Titius ss. eucharistiam sumpserit et sacrilega communionem peccaverit, sola functione diaconi veniale quidem peccatum idque ex gravioribus commisit, non tamen mortale. Sufficit adduxisse testimonium S. Alphonsi VI, 37. 38: „Hinc infertur esse probabile quod non peccent graviter diaconi et subdiaconi, qui in mortali altari ministrant.“

Accidere autem potest in tali ministerio ut sacerdos, qui diaconi munere fungitur, distribuat s. communionem fidelibus. Quodsi fit in statu peccati mortalis, multi, inter quos S. Alphonsus, id habent pro novo peccato mortali, non toties quidem multiplicato quot personis ss. eucharistia detur, sed toties quoties distincta vice ss. eucharistia distribuatur sive uni sive pluribus. Verum alii, inter quos Lugo, Salmanticenses, Lacroix, id negant vel id satis constare negant, eo quod neque immediate concurratur ad effectum sacramenti, neque actio ponatur nomine Christi: quare in dubio Titius ius habuit sese benigniori sententiae conformandi neque, si ita s. communionem distribuit, se gravis peccati reum fecit.

R. 2. Baptismus sollemnem conferre vel extremam unctionem 24 in statu peccati sine dubio est pro ministro per se peccatum mortale. Videri tamen debet num rationes, quas Titius pro se affert, eum excusaverint. Quod egerit iussus a paroco ex se non excusat: alioquin etiam quaelibet petitio fidelium ratio esset cur minister in statu peccati sacramenta ministrare posset non quaerens antea reconciliationem cum Deo, atque vix umquam sacrilega administratio esset possibilis. Necessitas et angustia temporis excusare quidem potest; si enim periculum instat ne quis ante sacramentum susceptum moriatur, ante omnia curari debet ut quam citissime sacramentum conferatur, neque ministro crimini vertitur si non potuerit tam cito se antea cum Deo reconciliare (S. Alph. l. c. n. 33). At tamen minister obligatus erat, quantum circumstantiae permiserint, ad conatum contritionis: quam etiam in accessu ad moribundum eli-

cere non tanti est negotii neque homini sincere procedenti per Dei gratiam adeo difficile. Hinc timendum est ne Titius angustias temporis praetendens fucum faciat; idque etiam relate ad extremam unctionem. Multo magis relate ad baptismos collatos putaverim practice eum a gravi peccato excusari non posse.

- 25 R. 3. Baptismum privatum necessitatis committens viro laico, eique impio, evitavitne vere peccatum mortale, quod ministrando baptismum commisisset?

Fateor, si agebatur de baptizando infante inter ipsam matris sectionem, eo quod de vita illico periclitabatur, rationem habendam fuisse pudori, et ex hac causa tum potius chirurgo quam sacerdoti committendam esse baptismi collationem. Id expresse dicit Lacroix l. 6, p. 1, n. 277 de praeferenda femina: „Denique si infans necdum totaliter egressus ex utero sit baptizandus, mulier praeferenda est cuicumque viro, etiam proprio parochi, sic enim exigit honestas“; quam sententiam S. Alph. VI, 117 facit suam. Ex pari ratione, quod dicunt de femina, dixerim in nostra suppositione de chirurgo, si modo confidi possit, fore ut rite omnia praestet quae ad validum baptismum sint necessaria.

Verum hanc rationem pudoris Titius nullatenus tetigit. Unde concludendum videtur locum habuisse baptismum infantis plene nati, neque adfuisse periculum emoriendi ante nativitatem perfectam. Quare valere debuit regula Ritualis circa baptismum necessitatis: „Si adsit sacerdos, diacono praeferatur, diaconus subdiacono, clericus laico, et vir feminae, etc.“; de qua regula notat S. Alph. l. c., ex sententia omnino communi, eam praescripti ordinis perversionem qua laicus prae sacerdote baptizet esse *peccatum mortale*: „et ideo etiam sacerdos graviter peccaret, si laico administrationem cederet.“ Ergo praxis Titii non erat via evadendi sed incurrendi peccati mortalis reatum.

Ceterum in nostro casu non aderat tanta causa quaerendi hoc effugium, quo evitaretur peccatum grave. Minime enim constat administrari baptismum privatum necessitatis ab eo, qui in statu peccati est, esse ex se novum peccatum grave. Atque in hac re tum Titius tum chirurgus in aequali condicione probabiliter versabantur. Frustra igitur chirurgus praeferebatur Titio. Nimirum S. Alph. l. c. n. 32 praefert quidem opinionem, quae tenet obiective graviter peccari sive a laico sive a sacerdote, qui in statu peccati existens baptismum etiam privatum tantum conferat; verum probabilem dicit contrariam sententiam. Quam sententiam, quae est S. Thomae Aquinatis, sane propter solam auctoritatem Titius practice assumere potuit. Verba Doctoris Angelici sunt haec (*Summa theol.* 3, q. 64, a. 6, ad 3): „In articulo tamen necessitatis non peccaret [sacerdos] baptizando *in casu in quo etiam posset laicus baptizare*; sic enim patet, quod non se exhiberet ministrum Ecclesiae, sed subveniret necessitatem patienti.“

- 26 AD QUÆSITUM 3^m ex dictis patet responsum. Breviter:

R. 1. Caute vivat, ne umquam recidat in peccatum mortale.

R. 2. Si tamen tristis lapsus acciderit, *quam primum* studeat sive per confessionem sive per perfectam contritionem in statum gratiae redire neque per unam horam sinat se in statu peccati haerere. Secundum Rituale Rom. „meminisse debet se omni fere temporis momento ad tam sanctae administrationis officium paratum esse oportere“.

R. 3. Si post lapsum infelicem ante recuperatum statum gratiae ex inopinato ad sacramenta conferenda vocetur, quantum fert tempus et necessitas, conetur saltem in via actum contritionis elicere Deumque ad id gratiae auxilium ex corde rogare: quod si faciat, non est timendum ne se novo peccato coinquinat; nam secundum S. Alph. l. c. n. 34 satis est „elici contritionem probabiliter existimatam“, quod homini *sincere ad Deum redire volenti* impossibile non est, eo quod Deus homini petenti et facienti quod est in se gratia sua non desit.

Ex iis quae modo fusius dicta sunt facile solves *casum* sequentem.

MINISTER IN STATU PECCATI EXSISTENS.

Casus. (9)

Carus parochus infeliciter lapsus per tres annos haesit in peccato suo. Interim tamen omnia munera parochialia et sacerdotalia obivit celebrando, sacramenta ministrando, contionando, exercitia devotionis pomeridiana habendo etiam exposito ss. sacramento, matrimoniiis assistendo, benedictiones varias agendo.

Nunc demum, gratia tactus, sese cum Deo reconciliare cupit; sed *quaeritur* quomodo explicare et enumerare debeat sacrilegia sua, ut praecepto confessionis satisfaciat?

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Cum dicatur Carus mansisse in peccato suo,²⁷ inutiliter quaeritur num ante sacramentorum administrationem saltem per contritionem perfectam sese cum Deo reconciliaverit. Quod quidem in rigore sufficit, si excipitur ss. missae sacrificium eucharistiaeque sumptio. Sed cum Carus etiam celebrare sine confessione perrexerit, id satis ostendit neque contritionis conatum adfuisse neque veram et sinceram contritionem, utpote quae sit impossibilis sine vera voluntate cavendi in posterum a quovis peccato gravi: nam grave peccatum est per se celebrare post peccatum grave commissum ante receptam sacramentalem absolutionem.

R. 2. Ex antea dictis satis probabile est mortale sacrilegium ab eo qui in statu peccati existens sacras functiones peragat non committi, nisi agatur de confectione sacramentorum a ministro *qua* consecrato oriunda. Hinc a mortali sacrilegio probabiliter immunes sunt:

- a) liturgici actus variarum benedictionum;
- b) exercitia pietatis publica, etiam cum exposito ss. sacramento;
- c) immo ipsa sacrae communionis distributio;
- d) contiones sacraeve instructiones;

e) assistentia matrimoniis ineundis praestita;

f) demum ipse baptismus necessitatis sine caerimoniis peractus.

R. 3. Probabilius tot peccata committuntur a ministro peccatore quot sacramenta administrantur seu conficiuntur; idque in reliquis quidem certum est, in sacramentali absolutione non ita certum ut non sit etiam probabile peccatum numero unum committi ab eo qui in sacro tribunali pro iudicio sedet sive unum sive plures audiat et absolvat.

Practice igitur in nostro casu Carus indicare debet: 1) quoties in statu peccati celebraverit; 2) quoties sacramentum aliquod administrando confecerit. (Potest tamen dicere: toties sedi ad excipiendas confessiones sacramentales ac toties alia sacramenta administravi.)

DE OBLIGATIONE SACRAMENTI MINISTRANDI.

Casus. (10)

(Ipsi casus 10—12 sunt ex conferentiis Romae habitis ut supra.)

Titius, qui primo paroeciam assecutus magno zelo salutis animarum incumbebat, succedentibus annis a pristino fervore non parum declinavit. Cum enim satis assidue sollemnioribus festis in tribunali paenitentiae adsit, si aliis diebus ad confessiones audiendas vocetur, se morosum exhibet erga illos praesertim qui frequenter ad sacramenta accedere solent, inquiens excessum etiam in spiritualibus vitiosum esse. Relate vero ad infirmos graviter decumbentes ita se gerit ut quam citissime illorum confessiones excipiat, viaticum et extremam unctionem iisdem praebeat, data etiam benedictione in articulo mortis, quos deinde divinae misericordiae committit, neque amplius ad illos redit.

Grassante quodam morbo contagioso intra suae paroeciae fines, Titius sibi timens fugam arripuit, relicto tamen idoneo vicario. Sed iussus ab episcopo sub comminatione suspensionis ad paroeciam redire, obtemperat quidem, sed, dum sibi sanorum curam reservat, infirmorum assistentiam vicario relinquit.

QUAERITUR 1° *an et quanta sit obligatio ministri quoad sacramenta conferenda.*

2° *quandonam sacramenta etiam cum vitae periculo ministrare teneatur.*

3° *an in omnibus de quibus in casu Titius peccaverit.*

Solutio.

28 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quoad obligationem conferendi sacramenta distinguere debet inter ministrum qui ex officio curam animarum habet et eum qui non habet. Posterior non tenetur nisi ex caritate et secundum regulas caritatis. Quare *sub gravi* is tenetur, 1) etiam cum gravi immo cum vitae periculo, quando proximus in extrema vel quasi-extrema necessitate versatur, et ad ea sacramenta conferenda quibus *haec* necessitas sublevetur; 2) in necessitate proximi ordinarie gravi, si ipse sine incommodo gravi sacramenta conferre potest. Alias propria obligatione non tenetur vel saltem non gravi obligatione.

R. 2. Prior vero, sume parochum relate ad suos parochianos (nam relate ad extraneos parochus non magis tenetur quam ille qui non ex officio sed ex sola caritate tenetur), tenetur ex iustitia sacramenta administrare, quoties subditi rationabiliter petunt: quae obligatio ex se gravis est, admittit tamen parvitatem materiae, ita ut extra necessitatem una alterave vice sacramenta recusare ei qui frequenter ea suscipit non sit gravis materia, quippe quod sit damnum quod facile reparari possit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. De eo qui ex officio curam animarum²⁹ non habet iam supra dictum est. De parcho autem vel de eo qui ex officio habet curam animarum dicendum est simpliciter eum etiam cum vitae periculo debere subditis suis conferenda curare *sacramenta necessaria*, i. e. in periculo mortis sacramentalem absolutionem, vel ei qui baptizatus nondum esset baptismum, ei vero qui sensibus destitutus est praepimis etiam extremam unctionem. Reliqua sacramenta conferendi stricta obligatio non est: suadendum tamen omnino ut praebeatur viaticum saltem; immo etiam sub brevi forma omnibus s. unctio (quam brevem formulam, cum non sit omnino certe valida, adhibere apud eum qui sensibus destitutus sacramentalem absolutionem condicionate tantum recipere potest mea sententia non licebit).

R. 2. Consulto dixi esse gravem obligationem ut parochus sacramenta necessaria *conferenda curet*, non ut ipse conferat. Si enim vicarium habet qui conferat mortis periculum minus timens, non ipse personaliter sacramenta tenetur conferre, nisi forte ex gravi causa aliquis parochianus parochum personaliter postulaverit. Ita etiam Benedictus XIV in opere *De syn. dioec.* l. 13, c. 19, n. 2. Ratio cur hoc liceat non tam est parochi ignavia quaedam et timiditas, sed quia hac distributione laboris utrisque melius consulitur, et aegrotis et sanis, cum posteriores illi aliter timerent contagionem per parochum.

R. 3. Nihilominus parcho, etsi vicarium idoneum habeat, non licebit tempore contagionis ex parochia simpliciter recedere. Quod sequitur ex natura suscepti muneris. Cum enim ideo constitutus sit et ex iustitia id agere debeat, ut parochiani mediorum a Christo institutorum, ad quae per baptismum et fidei verae professionem ius acquisiverunt, re ipsa participes evadant, debet illis maxime tum praesto esse quando mediis salutis maxime indigent, i. e. in periculo mortis, praesertim si periculum illud per contagiosum morbum evaserit commune.

Quo vero omnis dubitatio tollatur, habemus decretum S. Congregationis Concilii d. d. 6. Dec. 1576, immo eodem tempore ipsius summi pontificis decretum quod videre licet apud S. Alph. VI, 233, his verbis: „Sanctitatem suam decrevisse parochos tempore pestis omnino teneri residere in suis ecclesiis, posse tamen per alium idoneum ministrare sacramenta baptismi et paenitentiae; et si non resederint, contra eos procedendum esse, servata forma Tridentini sess. 23, c. 1.“

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Timendum est ne Titius excessum³⁰ vitiosum adesse sumat, ubi non est. Sane, si qui sunt qui sine debita

praeparatione et dispositione frequenter velint ad sacramenta accedere: hos monendo et colibendo non peccat. Attamen generatim solum ob *frequentiam* sacramenti recipiendi quempiam repellere iniustum est ex parte parochi; et quando hoc saepius fit, etiam erga solos devotos, grave ipsi peccatum est, magis etiam si hac agendi ratione et morositate sua in causa est cur reliqui quoque fideles iique qui reconciliatione cum Deo indigent accedere non audeant.

R. 2. Quoad graviter infirmos etiam optime facit si quam citissime omnia sacramenta iis administrat, ne scilicet protrahendo in causa sit cur demum in extremis aegroto iam sensibus destituto sacramenta conferantur.

- 31 Quando vero periculum mortis adeo probabile est ut viaticum et extrema unctio conferri possint, nihil quoque obstat quin benedictio apostolica aegroto conferatur, praesertim cum haec interim suspendat effectum suum, qui demum in vero articulo mortis seu ultimo vitae momento producitur vi benedictionis antea datae. De qua re iam dubitari non potest. Habetur enim responsum S. Congr. Indulg. a summo pontifice Leone XIII approbatum die 19 Dec. 1885 (v. *Acta S. Sedis* XVIII, 414):

„Sequens dubium patribus cardinalibus dirimendum fuit propositum: „Utrum benedictio apostolica cum indulgentia plenaria in articulo mortis dari possit post collata extrema sacramenta, cum periculum quidem mortis adest, non tamen imminens? E^{mi} et R^{mi} patres in generali congregatione habita die 18 Dec. 1885 in aedibus Vaticanis responderunt: „Affirmative,“ quam responsionem ex rei natura pro omnibus aegrotis christifidelibus in mortis periculo constitutis valere dixerunt . . . Die insequenti . . . SS. D. N. Leo PP. XIII responsionem approbavit.“

- 32 R. 3. Verum quod Titius postea non amplius ad aegrotum redeat est omnino male actum. Atque si haec Titii consuetudo est, ita ut fideles vereantur parochum denuo ad aegrotum vocare, maxime si mortis articulus instat, censeo omnino Titium graviter peccare.

Nimirum *Rituale Rom.* monet: „Ingravescente morbo parochus infirmum frequentius visitabit et ad salutem diligenter iuvare non desinet; monebitque instante periculo se confestim vocari, ut in tempore praesto sit morienti.“ De quo S. Congr. interrogata sitne haec obligatio, eaque gravis a qua sola impossibilitas vel gravior aliorum necessitas excusaret, die 23 Martii 1878 respondit: „Standum praescriptionibus Ritualis Romani, in reliquis consulat probatos auctores.“ Vide *Acta S. Sedis* XI, 188 sqq.

Noluit igitur S. Congregatio de gravitate huius praecepti deque causis excusantibus decretum ferre; et merito, quia non una est aegrotis necessitas neque una parochis opportunitas: qui enim populo quinque milium animarum solus praest, sane singulis eam curam impendere nequit, quam ille qui pro parochia mille animarum subsidium coadiutoris habet. Nihilominus necessitas in articulo mortis, etiam post suscepta sacramenta, gravissima esse potest: quare si erga sanos

parochus se ita exhibere debet ut fideles sine molestia, immo facile et libenter ad sacramenta accodant, multo magis iteratam sacramenti receptionem atque sacerdotale auxilium aegrotis et moribundis *facilia* reddere debet. Saltem igitur vocatus libenter debet ad aegrotos accedere si potest, immo pro circumstantiis etiam non vocatus; et si periculum est quominus ipse omnibus praesto esse possit, pro posse instruere debet alios etiam laicos, qui aegroto-assistant, ut sciant cum aegroto actus necessarios, praesertim caritatem erga Deum et contritionem eamque perfectam elicere. Hoc est gravissimum parochi officium, cuius notabilis neglectus non potest non esse mortale peccatum. Quare hac in re Titius a gravi peccato non videtur esse immunis.

R. 4. Titius tempore contagiosi morbi fugiens graviter laesit officium suum; sed cum monitus rediit, in eo excusatur quod curam sanorum sibi reservat, si vicarius aegrotorum curam, quantum necessaria est, gerit.

DE OBLIGATIONE DENEGANDI SACRAMENTA INDIGNIS.

Casus. (11)

Infirmatur graviter Bertha apud Caium virum divitem et caelibem, qui eam cum magno viciniae scandalo non tam ut famulam, prout assererat, sed potius tamquam concubinam domi retinet. Vocatur Titius parochus, qui pluries eos ab invicem separare frustra curaverat, ut statim ad infirmam viaticum deferat. Stupens domum Berthae petit eamque primo interrogat num iam confessa sit. Exhibetur ab ipso viro, qui prope lectum ad latus infirmae adstabat, schedula confessionis peractae apud presbyterum qui non optima penes superiores gaudebat fama. Rogat Titius adstantes ut paulisper recedant. Renuit herus et simul respondet infirma se hoc unum quaerere ut viaticum statim recipiat. Tunc parochus gravi sermone ab iis sciscitatur num confessarius aliquid ad publici scandali reparationem praescripserit. Nil respondent herus et mulier subridentes. Postulat parochus ut Caius, durante saltem mortis periculo, domo discedat; sed frustra. Inde conversus ad Bertham eam apprecatur ut ad id consilii virum adducat. Sed illa: „Ex hoc iudicia vulgi confirmabuntur.“ Subiungit parochus indignabundus: „Et ego viaticum non deferam“; et his dictis discedit.

Post aliquot horas accurrit ad parochum famulus rogans ut celeriter ad Bertham, iamiam morientem, viaticum deferat. Dum Titius in eo est ut Berthae domum ingrediatur, admonetur eam iam mortuam esse. Quo audito ad ecclesiam cum ss. sacramento revertitur.

QUAERITUR 1° *quid de obligatione denegandi sacramenta indignis petentibus iudicandum sit.*

2° *num bene se gesserit parochus negando prius et postea viaticum deferendo.*

3° *quid ei nunc agendum.*

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. Quoad deneganda sacramenta generalis³³ regula est peccatori occulto quidem deneganda esse sacramenta si

occulte petat, non deneganda si publice petat; peccatori autem publico sacramenta deneganda esse, sive occulte sive publice petat, idque iam diu quamdiu non dederit publico aliquo modo signa emendationis.

Quare qui publicum scandalum dare pergit, a sacramentis generatim excludendus est donec publicum scandalum reparaverit. Pro articulo mortis autem, saltem relate ad absolutionem, manet regula absolutionem dandam esse, condionate saltem, *quamdiu non constat de indignitate*. — Cf. S. Alph. VI, 43 sqq.; Ballerini-Palm. tr. 10, s. 1, n. 52 sqq.; Lacroix l. 6, p. 1, n. 137—143.

- 34 AD QUÆSITUM 2^m. Supponitur nunc, in casu allato, Bertham et Caium noluisse vel non potuisse inire matrimonium. Ex hac suppositione dabo *hic* responsum.

R. igitur 1. Recte igitur egit Titius parochus negando viaticum. Agitur enim de publica peccatrice, quae scandalum reparare proximamque occasionem remove non vult. Neque satis est exhibere schedulam confessionis peractae. Per eam enim in nostro casu scandalum nullatenus reparatur. Attestatio confessionis peractae nondum est signum absolutionis receptae; neque de ea in confessionis testificatione sermo esse potest. Verum, etsi absolutio data esset, esset temere data, neque propterea parochus impediretur quominus postulare posset et deberet publici scandali remotionem, antequam de viatico ageretur.

Rituale Romanum loquens de communione infirmorum haec habet: „Viaticum sacratissimi Corporis D. N. I. C. summo studio ac diligentia aegrotantibus opportuno tempore procurandum est, ne forte contingat illos tanto bono parochi incuria privatos decedere. Cavendum autem imprimis est ne ad indignos cum aliorum scandalo deferatur; *quales sunt publici usurarii, concubinarij, notorie criminosi . . . nisi sese prius sacra confessione purgaverint et publicae offensionij, prout de iure, satisfecerint.*“

R. 2. Quare ne postea quidem, cum Titius ad Bertham iamiam morituram vocaretur, viaticum administrandum erat, nisi Bertha signa dedisset se ex sua parte velle abrumpere concubinatum seque eum nunc detestari. Nisi enim hoc aliquo modo probari potuerit, erat et manet scandalum viaticum ad Bertham deferre. Id unum potuit Titius facere ut Berthae, quae nullum signum mutatae voluntatis iam dare poterat, sed *fortasse* re ipsa se mutaverat, *sub conditione* absolutionem daret vel etiam si sensibus erat destituta s. unctionem, admonito populo effectum quidem esse valde dubium, nihilominus in casu tam desperato Ecclesiam, piam matrem, non prohibere quin extrema etiam tententur.

R. 3. Si autem voluntas Berthae mutata per unum alterumve testem probari poterat, Titio licuit s. viaticum ad aegrotam deferre eique etiam sensibus destitutae, praemissa ad cautelam condicionata absolutione, s. viaticum praebere. Quodsi enim Berthae resipiscentia publica nondum fuerit, poterat tamen per testes brevi publica fieri. Quod in articulo mortis sufficere debet, ut sacramenta administrentur.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Manente suppositione quaesiti secundi, 35
sola res quae agitur est num Bertha ecclesiasticae sepulturae ex-
sequiarumque particeps fieri possit. Si enim quaeris num *debeat*
ecclesiastica sepultura donari, respondeo non debere eam catholice
sepeliri. Nam fuit hucusque publica peccatrix, quae excludenda est
ab ecclesiastica sepultura, neque paulo ante mortem a parochio ad-
monita sese emendare voluit; quare merito privata censebitur iure
ecclesiasticae sepulturae, nisi post repulsam parochi indubia signa
melioris vitae eam dedisse constiterit: quod sane non obtinuit.

R. 2. Si autem quaeritur num summo iure ecclesiastica sepultura
donari *possit*, videtur dicendum ad hoc sufficere ut quaedam positiva
etsi dubia signa mutatae in melius voluntatis post repulsam parochi
adfuerint, eaque talia ut per testes probari atque publica fieri possint.
Quae num re vera data sint indagandum est. At si nihilominus
dubium manet quid summo iure liceat, quid prudentia suadeat, parochus
episcopum consulere debet neque eo inconsulto in hac re quidquam
decernere. — Cf. Marc n. 1387; Ballerini-Palm. tr. 11, n. 594
et 595; d'Annibale I, 114.

SUPPLETUR QUAESTIO SECUNDA.

Addo nunc ad Quaes. 2^m et 3^m quo tota res compleatur: Ex casu 36
enarrato non patet matrimonium inter Bertham et Caium esse im-
possibile. Si igitur possibile est, habetur medium auferendae occasionis
proximae peccati et abolendi scandali. Illud medium sane temptandum
est. Prior confessarius videtur ad id non attendisse; sed eo magis
parochus debet ad hoc attendere. Res summo pontifici adeo gravis visa
est ut relate ad eos, qui vel civili tantum matrimonio coniuncti sint
vel alias in concubinato vivant, Ordinariis amplissimam facultatem
tribuerit eamque aliis, parochis etiam habitualiter, communicabilem,
dispensandi ab impedimentis matrimonii ecclesiasticis aliter dispensatu
difficillimis, quo nimirum possibilitas abolendae proximae peccati
occasionis in gravi mortis periculo amplissime extenderetur. Quodsi
velint matrimonium inire, parochus statim curet ut coram testibus
negotium perficiatur: sed antea, audita denuo confessione, Bertham
rite disponat, absolvat, dein reliquis sacramentis muniat, defunctam
ecclesiastico ritu sepeliat.

DE SIMULATIONE SACRAMENTORUM.

Casus. (12)

Titius parochus excipiens confessionem duorum qui mox matrimonium
contracturi erant, accipit a viro eum pluries et praecedenti etiam nocte cum
sponsa letaliter peccasse; itemque gravem pecuniae summam esse furatum,
quam tamen se restitutum saltem promittere recusat. Eum utpote absolu-
tione indignum hortatur parochus ut a communione abstineat; sed frustra.
Itaque conveniunt de particula consecrata illius ori tantum admovenda et
in pyxidem statim reponenda; quod reapse peractum est. Facto crucis signo,
ut moris est, sponsum inabsolutum Titius dimittit.

Excepit deinde parochus confessionem sponsae quae de turpibus cum sponso commissis ne verbum quidem habet. Ex habito colloquio Titius novit eam apud alium non potuisse confiteri. Prudenter hortatur ut praeteritae vitae peccata in statu coniugali suscipiendo sincere manifestet: at nihil inde proficit. Quare, ne sacrilegium fiat, loco formae sacramentalis aliquas preces submisce recitat. Insuper in sacro faciendo particulam ab aliis seunctam minime consecrare intendit eamque praebet sponsae.

QUAERITUR 1° *quid sit sacramentum simulare.*

2° *num aliquando id liceat.*

3° *quid de parochi agendi ratione quoad singula, prout in casu, censendum sit.*

Solutio.

- 37 AD QAESITUM 1^m R. 1. Simulare seu fingere generatim dicitur is qui non sincere, sine animo aliquid agit, quod agere videtur. Sic etiam fictio seu simulatio sacramenti habetur quando ritus quidem sacramentalis externe adhibetur, ita tamen ut a sciente committatur occultus defectus, qui reddat sacramentum nullum. — Habes ergo imprimis fictionem sacramenti in eo qui cum sacramenti materia formam quidem coniungit, sed contraria seu vitiosa intentione: attamen etiam in aliis casibus quibus modo imperceptibili essentialis sacramenti defectus committitur, ita ut alii, quorum interest, in errorem et deceptionem inducantur. *Th. m.* II, 44.

R. 2. A fictione seu simulatione omnino distingui debet dissimulatio, in qua nulla fit fictio, sed solummodo denegatio sacramenti tegitur seu occultatur. Ita v. g. qui paenitentem monet se absolvere non posse, sed, ne adstantes quidquam animadvertant, super eum signum crucis efformat, dissimulat negatum sacramentum. *Th. m.* II, 45.

- 38 AD QAESITUM 2^m R. 1. Licet aliquando dissimulare in collatione sacramentorum, immo id aliquando fieri debet, ne aliter laedatur sigillum sacramentale vel aliena fama in periculum inducatur.

R. 2. Evenire potest ut in matrimonio liceat consensum fictum ponere, v. g. si quis ex gravi metu ad ineundum matrimonium cogeretur. In quantum igitur haec consensus fictio redundat in sacramentum, fictio *huius* sacramenti licita esse potest, quia matrimonii sacramentum sequitur in omnibus naturam contractus. Recte autem negatur in tali casu esse proprie *sacramenti* fictionem. Matrimonium enim, etsi inter christianos *re simul* sit contractus et sacramentum, *ratione prius* est contractus et, quatenus contractus, sacramentum. Fictio autem seu simulatio in eiusmodi casu matrimonium respicit sub ipsa ratione contractus, quem simulans inire non vult, et ex gravi causa non vult. Internum igitur vitium, cuius culpabilis causa simulans non est, cum rationem contractus essentialiter afficiat, fictio contractus quidem recte dicitur, non sacramenti. Cf. S. Alph. VI, 62.

Neque haec fictio in casu gravis metus necessario est mendacium: potest enim ita fieri ut servantur limites iustae restrictionis non pure mentalis.

R. 3. In aliis casibus quaelibet sacramenti fictio gravissimum³⁹ peccatum est, cum sit abusus sanctissimae rei divinitus institutae et mendacium reale per sanctissimas res commissum. Adiunguntur autem saepe aliae malitiae, v. g. damnosa aliorum deceptio, in ss. eucharistia simulata vel idololatrica adoratio.

Circa hoc est thesis ab Innocente XI damnata (29): „Urgens metus gravis est causa iusta sacramentorum administrationem simulandi.“ De qua proscriptione S. Alph. VI, 59 dicit: „Quamvis praefata propositio non loquatur de quocumque metu, tamen commune est apud doctores non licere administrationem sacramenti simulare etiam ob metum mortis.“

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. In *primo* casu simulatio non habetur,⁴⁰ neque in conficiendo neque in conferendo. Habetur enim particula vere consecrata, neque simulate Titius aliquid confert sponso impaenitenti; verba in porrigenda sacra particula usitata verum sensum retinent, etiamsi proferantur super eum qui sacram hostiam non sumit, sed solum adorat. *Dissimulat* autem Titius quod sponsum impaenitentem in distribuenda s. communione praetereat: quod in se illicitum non est neque in praxi vituperandum, si ex gravi causa ita convenitur; verum res non est adeo tuta, cum praeteritio ab aliis animadverti possit ac proin effugium difficulter et in magnis tantum angustiis consulendum. Licere sic agere habes etiam ex S. Alphonso, qui VI, 61 dicit: „In casu quo aliquis non poterit se disponere ad communionem posset aliquando convenire cum parocho, ad infamiam vel scandalum vitandum, ut hic dicat tantum super ipso verba *Corpus Domini nostri etc.*, et non praebeat hostiam.“

R. 2. Quod autem *secundo* dicitur, Titium, *facto crucis signo*, sponsum non absolutum dimisisse, omnino recte actum est; immo sic agi plane debuit. Non enim licuit impaenitentem absolvere neque aperta absolutionis denegatione eum infamare cum sigilli sacramentalis laesione; nihil ergo reliquum erat nisi ut declararetur paenitenti absolutionem dari non posse, et ut dein coram aliis haec denegatio tegeretur seu dissimularetur: quod fit efformando signum crucis, cum loco absolutionis aliae preces recitantur. Cf. S. Alph. VI, 59.

R. 3. *Tertio* similiter egit cum sponsa, quae peccata certo commissa tacet, ita tamen ut ipsam non moneat: monere enim minime potuit. Si Titius, ut hic supponitur, *plane certus* erat de sacrilega sponsae confessione, *potuit* ita agere, sed *obligatus non erat*, neque hoc modo ullum peccatum impedivit. Breviter dabo eorum quae hic dixi rationem:

1. Potuit sic dissimulando absolutionis formam omittere. Nam⁴¹ quoniam certus erat absolutionem fore nullam, non tenebatur inutile aliquid facere. Neque adest talis usus notitiae confessionis qui vel peccatum aliquod manifestet vel gravamen aliquod paenitentibus afferat.

2. Neque tamen hoc modo ullum peccatum impedivit. Sponsam enim de neganda absolutione monere nullatenus licuit, ne laedatur sigillum. Nam eius denegandae ratio non poterat sumi nisi ex notitia

quam Titius habuit ex priore confessione sponsi. Mulier igitur sacrilege petiit absolutionem et secundum suam persuasionem et voluntatem recepit. Quare ex eius parte omnia completa erant neque impediri poterant quae ad sacrilegam susceptionem sacramenti paenitentiae requiruntur. Hinc:

3. Titius obligatus non erat, absolutionis formam omittere. Sola ratio cur videri possit esse obligatus, ea est quod non videatur ei licere verba sacramentalia *scienter* frustra pronuntiare. Verum haec regula in nostro casu fallit. Illud *scienter* in nostro casu non omnino recte dicitur. Titius enim scientiam habet tantum sacramentalem; haec autem est ac si non adesset; rarissime erit obligatio extra ipsius paenitentis confessionem hac scientia utendi, sed pro *regula* est: „Confessarium ex rebus in confessione auditis non obligari sive intra sive extra confessionem aliquid facere vel omittere ad quod non obligaretur, si confessionem nullam umquam excepisset“ (cf. *Th. m.* II, 429 et Gobat, *Theol. experim.* tract. 7, n. 875). Quod sane intellegitur de actione intra confessionem alicuius tertii, non de confessione eiusdem hominis: nam fieri potest, ut possim et debeam ex priore confessione sequentes eiusdem paenitentis confessiones dirigere.

Quodsi Titius istam scientiam ex confessione sponsi haustam *pro nulla* habet, non potest non pronuntiare absolutionem in sponsam; ergo sic saltem agere *licet*. Quod autem hanc rationem attinet absolutionem effectum suo frustrari: id permittitur et pro multis casibus permitti debet, cum certe semper exsistere possint vel exsistant paenitentes, qui et se et confessarium fallant.

42 . Addo nunc: Quoniam confessario in similibus casibus licet verba absolutionis proferre, magis inclinare debet in id ut proferat et *condicionate* absolvat quam ut omittat. Omittere enim periculosum esse potest, si hanc praxim et consuetudinem confessarius sibi statuatur. Videri enim ei potest aliquando certum paenitentem sacrilege aliquid tacere, et nihilominus falli potest. Si autem fallitur, fallitur in magnum damnum paenitentis; aliter, si solet potius absolutionis formam proferre.

Demum *quarto* Titius gravissime fallitur atque ob solam incitiam, si adfuit, excusari in eo potest quod particulam non consecratam sponsae insciae pro communione praebet. Nam subiectivam malitiam sacrilegae communionis nullatenus in ea impedit, causat vero materiale idololatriam, cum feminam inducat ad adorandam particulam non consecratam. Verum neque potuisset cum femina sciente et consentiente sic agere: commisisset enim idololatriam simulatam. S. Alph. VI, 61.

SUBIECTUM SACRAMENTORUM. INTENTIO.

Casus. (13)

Hilarion missionarius tempore morbi contagiosi visitans domus pauperum, ex periculose decumbentibus et infantes, et eos adultos quos sensibus destitutos invenit, baptizat: ex quibus maxima pars brevi moriuntur, aliqui ad usum rationis et vitam revocati gaudent de actione missionarii, maxime ob recuperatam valetudinem, alii actionem ut religiosam respuunt.

Cum christianis vero sparsim inter paganos habitantibus similiter agit quoad extremam unctionem, si quos reperit qui aetatem rationis evolutae attigerunt: inter quos similiter post recuperatum usum rationis aliqui de praestito auxilio gratias agunt, alii aegre ferunt, cum stulte putent se sic morti devoveri.

Iam de valore collati sacramenti dubium excitatur seu:

QUAERITUR 1° quae intentio necessaria sit in suscipiente sacramentum.

2° quid iudicari debeat de agendi ratione Hilarionis, de valore eiusque certitudine atque maiore forte securitate procuranda.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Pro iis qui usum rationis numquam⁴³ attigerunt nulla necessaria est intentio, iique sacramenta, quorum capaces sunt, recipere possunt valide sola intentione ministri: quod salva fide divina et catholica negari non potest, cum semper Ecclesia infantes baptizaverit eosque hoc solo modo aeternam vitam consequi posse docuerit.

R. 2. Pro iis qui rationis usum umquam adepti sunt requiritur ea intentio qua sacramenti fiat *voluntaria susceptio*. Deus enim non vult dare sua dona nisi volenti. Sed talis intentio etiam *sufficit*. Unde patet, si excipias ea sacramenta in quibus subiectum sacramenti non sit mere suscipiens sed etiam agens, sufficere pro subiecto intentionem habitualement, i. e. habitam neque retractatam, non requiri actualement neque virtualement.

R. 3. Sed haec habitualis intentio etiam *aliquo saltem modo* requiritur; nihilominus pro diversis sacramentis sufficere potest gradu diverso. Nam aliquando voluntas recipiendi sacramenti satis certo continetur in alia aliqua voluntate: quod si obtinet, necesse non est ut voluntas habita sit expressa circa hoc et illud sacramentum, sed sufficit ut sacramentum illud *implicite* obiectum voluntatis exstiterit. Aliquando vero sacramentum suscipiendum non satis certo continetur in alio obiecto voluntatis eiusque actu: quare tum, saltem ut certus sit valor sacramenti, necesse est ut suscipiens habuerit aliquando voluntatem suscipiendi sacramenti expressam. In priore casu hanc implicitam intentionem quae sufficiat complures vocant *interpretativam*; dicerem melius *habitualement implicitam*, alteram habitualement explicitam.

R. 4. Illa sacramenta quorum susceptio in se continet novi⁴⁴ status vitae susceptionem novamque obligationem, ut certo sint valida, exigunt intentionem explicitam, ita baptismus, ordo, matrimonium (matrimonium etiam ex alia ratione explicitam voluntatem exigat, et fortasse etiam sacramentum ordinis): quamquam, ut dubie sacramentum sit validum, voluntas vel pro baptismo necessaria etiam ea esse potest quae in alio actu contineatur implicite.

Illia sacramenta quae solum vitae iam voluntarie susceptae complementum sunt, ut confirmatio, extrema unctio, ad valorem non requirunt nisi implicitam voluntatem seu intentionem quam supra dixi interpretativam.

Idem, maiore tamen restrictione, dici potest aliquando de ss. eucharistia et de absoluteione sacramentali: quod suis locis magis declarabitur.

45 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Videri potest alicui Hilarionem facilius baptizasse infantes paganorum, cum *imminens* mortis periculum seu articulum mortis non exspectaverit, ac proin complures baptizaverit qui superstites postea ethnicae superstitioni inhaesuri sint. — Verum de hac re postea, ubi mitior praxis a S. Officio approbata referetur. Id unum hic adnoto, infantes sic baptizatos pro posse notandos esse et observari debere, num, si convaluerint et adoleverint, de suscepto baptismo non possint moneri atque de catholica educatione iis provideri non possit.

R. 2. Relate ad adultos sensibus destitutos Hilarion levius egit. Nam ut liceat sacramenti collationem temptare, debet adesse aliqua ratio positiva iudicandi sacramentum hoc valide et cum fructu conferri. Quod iudicium quoad homines christianos et catholicos nititur in rationabili praesumptione quod velint in vitae periculo supernaturalibus bonis Ecclesiae, quantum possint, frui; quoad homines ab Ecclesia seiunctos niti non potest nisi in positivo signo quo ostenderint desiderium Ecclesiae sese iungendi. Hinc S. Officium d. d. 30 Martii 1898 approbante Leone XIII dicit: „De Mahumedanis moribundis et sensibus destitutis respondendum est ut in decr. S. Officii 18 Septembris 1850 ad episcopum Perthensem, id est: *Si antea dederint signa velle baptizari, vel in praesenti statu aut nutu aut alio modo eandem dispositionem ostenderint, baptizari posse sub condicione, quatenus tamen missionarius, cunctis rerum adiunctis inspectis, ita prudenter iudicaverit.*“ Ergo eos tantum condicionate baptizare Hilarion potuit de quorum voluntate pia vel dispositione bona positivum signum vel positivam aliquam prudentem coniecturam habuit. Reliquos divino iudicio divinaeque misericordiae debuit relinquere.

R. 3. Rem levius esse peractam eventus probavit. Nam qui ostendunt postea displicentiam de baptismo sibi administrato, satis probant se necessariam intentionem numquam habuisse vel non habuisse non-retractatam. Quare hi invalide baptizati sunt.

Quibus autem baptismi ritus placuit ob recuperatam valetudinem, ii non illico ostendunt se re vera intentionem sufficientem baptismi recipiendi habuisse; sed examinandi sunt accuratius. Nisi igitur *certo* constet eos et *expresse* habuisse voluntatem recipiendi baptismi neque hanc voluntatem retractasse, sub condicione rebaptizandi sunt.

46 R. 4. Quoad extremam unctionem christianis collatam longe facilius de valore satis constabit. Pro illa enim sine ullo dubio sufficit intentio implicita, quae insit in ea voluntate qua quis vult christiano more mori. Quare de valore s. unctionis eorum qui postea de ea gaudent et gratias agunt, non est dubitandum. Neque de nullitate constat quoad eos qui postea ex stulta apprehensione eius administrationem minus approbant: quamquam quoad eos res facillime dubia erit, atque si periculum mortis persistat hi dedocendi sunt stultam istam opinionem et ad cautelam denuo sub condicione ungi

possunt vel etiam debent. Quodsi convaluerint, de repetenda quidem unctione sermo esse nequit; dedoceri tamen debent et moneri ne forte postea, novo recurrente periculo, reprehensibili sua intentione extremae unctionis valorem dubium denuo reddant.

INTENTIO EIUSQUE DEFECTUS.

Casus. (14)

Conradus, cum sacrum subdiaconatus ordinem recepturus esset, accessit ad ecclesiam sine ulla elicitâ intentione recipiendi ordinis; immo postea subita perturbatione percussus se indignum putavit neque sibi licere accedere ratus est et ideo sibi secum constituisse videtur retractare intentionem „si fuerit indignus“. Postea rem pandens confessario ab hoc severe reprehenditur, sed securus redditur de sua vocatione et de ordinis valore, serio tamen adiuncto monito ne similiter se gereret in aliis ordinibus recipiendis; quod etiam promittit, secum statuens ne similis retractatio in perturbatione valeat. — Subsequentibus diebus privilegio apostolico alios ordines sacros recipit. Verum in ordinatione presbyteri, antequam incipiat manuum impositio, eadem recurrit perturbatio qua toto tempore impositionis manuum mente volvit sibi non licere in suam ordinationem consentire. Reliqua prosequitur quidem de more, sed gravissimum dubium habet num liceat sibi cum aliis proximo die primam missam celebrare.

- QUAERITUR 1° *qualiter* formetur vel vitietur intentio suscipiendi sacramenti.
 2° num defuerit intentio necessaria ex eo quod Conradus se conferens ad ecclesiam intentionem non eliceret.
 3° quid de perturbationibus et voluntatibus contrariis Conradi dicendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. Ad praesentem intentionem quae suf-47
 ficiat non plus requiritur, immo minus, quam quod requiritur ut aliqua actio hominis dici possit humana, i. e. cum cognitione et voluntate posita. Hinc necesse non est ut aliquis reflexe attendat et reflexe sibi dicat: Volo hoc facere; sed sufficit plane ut quis directe cognoscat quid agat vel secum agatur et volens faciat vel fieri sinat.

Cur autem dixi *immo minus* requiri, ex eo est quod in genere facilius dici possit me aliquid voluntarie recepissem, quam me voluntarie aliquid egissem: versamur autem hic in sacramentis *recipiendis*.

AD QUAESITUM 2^m R. Omnino stulte aliquis dubitaverit de 48
 intentione ex eo quod in via ad ecclesiam vel in ecclesia intentionem sibi videatur non elicuisse. Nam certissime elicit, fortasse non cum cognitione reflexa, sed cum cognitione directa. Qui enim a diuturno tempore se praeparavit vel exspectavit certum diem quo recipiat ordinem, non semel sed saepe elicit intentionem — id quod superabundanter sufficit ut adfuerit intentio. Dein quando ipso die candidatus se confert ad ecclesiam, vestibus sacris se induit, evocatus respondit — quo fine haec omnia facit nisi fine suscipiendi ordinis; ergo toties concepit vel renovavit intentionem reci-

piendi ordinis, ita ut plane impossibile sit sic non habere hanc intentionem, nisi haec omnia aliquis facere velit solius exercitii vel ludibrii causa. Ergo hactenus Conradus habuit et retinuit sufficientissimam intentionem. Nunc vero

- 49 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Tota quaestio in eo versatur num Conradus perturbationibus illis priorem intentionem recipiendi ordinis retractaverit. Primo examinandus est modus procedendi in subdiaconatu.

Ad quem noto: 1) ut re vera adsit retractatio efficax quae priorem destruat intentionem, non sufficit apprehensio et ex ea orta *velleitas*, sed requiritur cognitio et iudicium rationis de inconvenientia recipiendae ordinationis atque vera hoc nixa voluntas. Quae non videtur adfuisse. 2) Immo si adfuerit *voluntas*, haec imprimis ea erat apud Conradum, ne forte accedens indignus grave peccatum committeret. At longe gravius commisisset ficta ordinis susceptione. Ergo condicio illa „si fuerit indignus“ saltem sensu quo concepta est a Conrado non erat verificata.

Hinc concludo, recte confessarium reddidisse Conradum securum de suscepto subdiaconatu. Nam sufficiens dubitandi ratio non adest. Immo etsi sumam mansisse leviolem aliquam dubitationem, haec non sustulit eam moralem certitudinem quae sufficiat ad subdiaconatus ordinem non repetendum, cum sequentium ordinum valor ab eo non dependeat.

- 50 R. 2. Cum eadem dicatur fuisse perturbatio in recipiendo presbyteratu, etiam circa illius valorem ex ipsa illa perturbatione *in se spectata* rationabilis causa dubitandi oriri vix potest.

Quodsi re ipsa spectatis personalibus adiunctis levior dubitandi ratio quae non sit plane nulla remanserit, presbyteratus ordo, a quo tot sacramenta aliis ministranda atque ipsum ss. missae sacrificium pendet, potius sub condicione repetendus esset.

Attamen hic in favorem presbyteratus valide collati fortior ratio occurrit, scilicet ipsa illa praecedente die in subdiaconatu suborta perturbatio eiusque per confessarium et ipsum Conradum facta exclusio. Conradus ipse secum statuerat ne voluntas retractans intentionem recipiendae ordinationis quidquam valeret, si haec in perturbatione a se fieret. Qua re hoc ipsum decretum prius debebat revocare: aliter hoc obstabat quominus pugna illa cogitationum et velleitatum, quibus voluisse et noluisse videtur susceptionem ordinis, efficaciter revocaret intentionem recipiendi sacramenti ordinis prius habitam. Verum hoc decretum non revocavit, ut nunc sumo. Aliunde per voluntatem seu potius velleitatem, quae comitabantur illam apprehensionem qua sibi videbatur sibi non licere ordines suscipere, non posuit actum positivum quo *nollet* recipere ordinationem. Atque hinc aestimo *nullam* esse rationem dubitandi de valore ac proin locum non esse condicionatae repetitioni presbyteratus.

Ceterum abs re non est communicare responsum S. Officii a Leone XIII approbatum circa simile dubium seu circa perturbatam in ordinatione intentionem.

N. N. exposuerat in sua ad presbyteratum ordinatione se hoc modo se gessisse: Dubitans utrum ad presbyteratum idoneus sit annon dubius haesit, ex una parte volens excludere intentionem, ex altera parte ponere. Tandem apud se dixit: „Facio illam intentionem quam in decursu ordinationis pro certa determinaturus sim.“ Ita dubius recepit primam et secundam manuum impositionem [i. e. impositionem cum subsequenti manuum extensione]; tum demum cum ad consecrationem manuum res devenit, secum constituit sacerdotium re vera recipere. Nunc vero, anxius in conscientia, quaerit num valida sit ordinatio sic recepta.

S. Congr. Off. d. 26 Ianuarii 1898 responderi mandavit „*Acquiescat*“; quam resolutionem d. 28 eiusdem m. Leo XIII approbavit. Cf. *Anal. eccl.* VI, 56.

DISPOSITIO IN SUSCIPIENTE NECESSARIA.

Casus. (15)

Maglorius, missionarius apud Indos, incidit in infideles moribundos qui de fide quidem christiana audierunt, sed hucusque eam amplectendi voluntatem non ostenderunt. Interrogati num christiani fieri vellent frigide affirmant, verum missionarium in gravi dubio relinquunt, qui graviter suspicatur se pro mutata interrogandi ratione aequae facile negativum responsum recipere posse. Quare eos baptizat sub condicione: „si es dispositus“.

QUAERITUR 1° quae dispositionis certitudo requiratur ut quis ad sacramenta admitti possit.

2° rectene egerit Maglorius in casu proposito.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. In omnibus quidem sacramentis administrandis minister, ut fidelis sit in dispensandis bonis a Christo sibi creditis, *prudens iudicium* ferre debet de digna suscipientis dispositione, ne „margaritas proiciat ante porcos“; verum hoc iudicium diversum est pro sacramentorum diversitate.

Nam 1) a sacramentis vivorum, quae pro omnibus christianis instituta sunt seu ad quae christifideles ex statu suo ius quoddam habent, excludi nequeunt nisi qui ut indigni noti sunt, si ipsi sua sponte sacramentum postulant. Id valet praecipue de ss. eucharistia, sed eadem ratione pro modo suo de confirmatione et extrema unctione.

2) Ad sacramenta mortuorum, quibus homo peccator Deo reconciliatur, non sunt admittendi nisi qui positive ostendunt se dispositos ad reconciliationem recipiendam. Id maxime valet de absolutione sacramentali, idque ex hac etiam causa quod hoc sacramentum per modum iudicii institutum est. Valet tamen etiam de *baptismo*, tum ex prioris ratione data tum quod baptizandus novum vitae statum suscipit ad quem suscipiendum se debet antea probare idoneum.

3) Ad sacramenta igitur quibus novus vitae status suscipitur ea positiva probatio praecedere debet quae ostendat candidatum officii seu oneribus novi status ferendis parem esse. Hoc, praeterquam de baptismo, valet maxime de sacris ordinibus et de matrimonio. Cf. Marc n. 1424; S. Alph. VI, 43; Lacroix l. 6, p. 1, n. 137.

R. 2. Quando igitur minister sacramenti incidit in eum qui, sacramentum volens recipere, dispositionem sufficientem non habet, disponendus est antequam sacramentum ei administretur; quod si non succedit, *dimittendus* est sine sacramento. Quando eius qui sacramentum suscipere vult dispositio dubia apparet, ille iuvandus est, ut certius disponatur; alias regulariter *differendus* est. Ita quidem in ordinariis circumstantiis.

52 R. 3. Quando vero agitur de homine in articulo mortis constituto atque de sacramento omnino necessario, scilicet de baptismo in homine nondum baptizato, de absolutione hominis christiani adulti vel etiam de extrema unctione in casu moribundi sensibus destituti: ex una quidem parte, quantum possibile est, temptari omnino debet ut dispositio procuretur *quam certissima*; ex altera autem parte, si haec certitudo nequit procurari, sacramentum saltem condicione dari debet, quamdiu de eius qui vult vel voluit sacramentum recipere indispositione non constat. Nam sacramenta sunt propter homines. In hac extrema necessitate sacramentum denegatum vel dilatum causa esse potest cur aliquis pereat aliter salvandus in aeternum. Cf. Lacroix l. c. n. 143.

53 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Maglorius *primum* omnem lapidem movere debuit ut moribundos illos ad sinceram voluntatem perduceret, dein debuit nisi constiterit eos satis instructos esse, veritates maxime necessarias eos docere vel iis in memoriam revocare atque cum iis actum verae fidei supernaturalis elicere; tandem post actus aliarum virtutum theologicarum rite elicitos maxime debuit sincerum dolorem de peccatis cum proposito vitae christianae, si Deus dies vitae prolongaverit, in moribundis excitare atque sic demum baptizare.

R. 2. Si haec impossibilia fuerint vel post omnem conatum dispositio dubia manserit, baptismus nihilominus dandus erat, utique sub condicione.

R. 3. Condicio autem non debuit esse „si es dispositus“, sed „si es capax“. Nam qui baptizatur „si es dispositus“, neque re ipsa dolorem sufficientem habuerit ante baptismum, re baptizatus non erit neque fructus baptismi umquam evasurus est particeps.

Qui vero dolorem quidem sufficientem non habuit, habuit tamen voluntatem baptismi, si baptizatur cum condicione „si es capax“, valide baptizatur. Nunc quidem fructum baptismi, peccatorum dico remissionem, non recipit; attamen, si postea, quocumque vitae tempore, dolor de peccatis accesserit, fructus sacramenti particeps evadet. Quo fit ut is salvari possit *vi baptismi*, praesertim si conscientiam sacrilegae baptismi susceptionis non habuit; e contra ille qui invalide baptizatus sit salutem non assequatur.

R. 4. Si vero moribundus supervixerit, casus accuratius discutiendus est, atque remanente quocumque probabili dubio de baptismi valore baptismus post procuratam certam dispositionem sub conditione iterandus est.

Quoad R. 3^m exstat iudicium S. Congr. de Prop. Fide, quae 6 Iunii 1860 de hac re interrogata respondit: „In dubio, utrum ipse vere intendat baptismum suscipere, si praevio diligenti examine de hac intentione adhuc dubitetur, baptismus conferri debet sub conditione *dummodo sit capax baptismi*. . . . Nec bene se gessit missionarius, quando baptismum conferens sub conditione intendit se non baptizare sepositis bonis dispositionibus in suscipiente baptismum; nam in casu missionarius *debet tantum intendere* se baptizare *quatenus suscipiens sit capax baptismi*, i. e. illum sincere suscipere velit“ (ex „Collectan. S. Congr. de Prop. Fide“ n. 589).

SUSCEPTIO A MINISTRO INDIGNO.

Casus. (16)

Caesarius solitus quavis hebdomada ad sacramenta accedere, ex eo in angustias conicitur quod comperit sacerdotem, qui solus est in loco, commisisse grave peccatum atque occultam incurrisse excommunicationem. Quare ex una parte timet ne illi praebeat occasionem augendi peccata; ex altera parte sibi grave est non confiteri, quia ipse dubius est de suo statu gratiae.

Immo, cum postea incidisset in grave vitae periculum, praesto non erat nisi sacerdos neo-protestans: ad quem nihilominus misit ut sibi omnia morientium sacramenta ministrarentur.

QUAERITUR 1° liceatne petere sacramenta a ministro indigno.

2° quid de Caesario in utroque casu.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ab indigno ministro eatenus non licebit 54 petere sacramenta quatenus non licebit sine sufficienti causa alteri ansam dare ad novum peccatum committendum; siquidem sacramenti administratio ab indigno facta est ipsi peccatum.

R. 2. Verum indignitas est diversa. Aliquando consistit in solo statu peccati; aliquando in ecclesiastica censura vi cuius sacramenti administratio fiat ministro illicita.

Attamen ecclesiastica censura qua talis, si occulta est, obstaculum non creat ministro quin administret sacramenta *petenti*; prohibet, quominus sponte se in administranda sacramenta ingerat. Si vero publica est censura, maxime si minister sit vitandus, censura obstat quominus alii fideles in sacris cum illo vitando possint communicare, si excipias casum extremae necessitatis.

Status peccati ex se quidem obstat quominus in tali statu liceat ministro administrare sacramenta: verum quolibet tempore in eius potestate est per actum perfectae contritionis cum auxilio divinae gratiae sese e statu peccati eripere. Quare qui petit ab eo sacra-

menti administrationem, non petit aliquid quod minister sine peccato praestare non possit, utut aliquid quod verisimiliter sine peccato non sit facturus. — Hinc ita petere absolute illicitum non est; sed ex causa aliqua graviore est licitum. *Th. m. II, 53.*

55 AD QUAESITUM 2^m. Primo statuamus quid licuerit Caesario, quid non licuerit, in articulo mortis.

Quare R. 1. In eo articulo quemlibet sacerdotem, etiam utcumque excommunicatum et vitandum, constat posse valide absolvere. Unde fit ut per se etiam licite advocetur in casu necessitatis, i. e. si alius sacerdos deest et moribundus timet ne sit in statu peccati. Sed haec facultas adeundi ministri alioquin vitandi, cum sit propter solam necessitatem, etiam restringitur ad sacramenta *necessaria*. S. Alph. VI, 560; *Th. m. II, 53 et 54.*

R. 2. Publice haereticus vel schismaticus, etsi non sit sensu canonico „vitandus“, nisi fuerit ut excommunicatus denuntiatus, tamen relate ad sacramentorum receptionem eodem modo vitari debet; atque immo in ipso periculo mortis, si solus videatur esse qui possit ferre subsidium, generatim eius advocatio propter perversionis tentamen quod facturus sit maius periculum secum feret quam lucrum, et proin praestabit cum actu contritionis perfectae moribundum sese misericordiae divinae committere: nam minister ille acatholicus moribundum, nisi erroribus consenserit, valde probabiliter sacramentis non muniet.

R. 3. Peccatum vero quod sacerdos ille excommunicatus commissurus sit, si non adhibeat conatum per actum perfectae contritionis sese cum Deo reconciliare antequam sacramentum administret, a moribundo permitti potest ex sola ratione maioris securitatis suae: nam istud peccatum quod ab excommunicato facile evitari potest, si re non vitatur, ipsi excommunicato ministro soli imputandum est.

Dixi facile hoc peccatum evitari posse; nam in eiusmodi temporum angustiis certe necessaria non est persuasio sacerdotis quae moraliter certo iudicet se actum perfectae contritionis elicuisse; sed sufficit serius conatus, ut sine novo peccato sacramenta necessaria administret. Immo si necessitas instet nec tempus contritionis elicendae fuerit, nihilominus illico sacramentum administrari debet neque peccatur a ministro.

56 R. 4. Caesarius excusatur quidem quod voluerit recipere etiam, si necessarium fuerit, a neo-protestante absolutionem sacramentalem, *si modo rationem habuit non timendi perversionem*; quod periculum, ut dixi, communiter adesse solet ex tali ministro, immo etiam aliorum scandalum. Verum si haec demum abfuerunt atque etiam absolutio data est, post absolutionem receptam necessaria adeo non erant sacramenta extremae unctionis et viatici; neque praeceptum urget cum tanto incommodo ea recipiendi ab homine haeretico. Hinc ea sacramenta iam per se Caesario non licuit petere ab haeretico.

R. 5. Attamen si Caesarius sensibus fuisset destitutus, advocari sane potuit, immo per se debuit, sacerdote alio deficiente sacerdos

etiam haereticus, ut meliore quo fieri posset modo moribundo per extremam unctionem succurreretur, quae in tali casu securiorem habet effectum quam absolutio.

Viaticum autem peti potuit tantum in eo casu a ministro haeretico quando moribundus sensibus destitutus neque satis tuto poterat absolvi neque propter s. olei defectum donari unctione. Viaticum autem intellego rite consecratum.

Ratio cur solum in defectu absolutionis a sacerdote haeretico vel vitando sacramenta unctionis vel viatici peti possint est ea quam supra indicavi, scilicet solum in defectu securae absolutionis haec sacramenta evadere pro moribundo simpliciter necessaria.

R. 6. Cum Caesarius esset extra periculum mortis, licite omnino⁵⁷ adiit sacerdotem illum qui peccatum quidem commiserat, sed nulla censura ecclesiastica erat impeditus. Nam supponi debuit eum interim sibi consuluisse atque cum Deo reconciliationem quaesivisse. Ita saltem si sacerdos ille habuit ex officio curam animarum. Grave enim esset onus fidelibus impositum si tenerentur in eiusmodi casu a consueta etiam non necessaria receptione sacramentorum abstinere. Si agatur de sacerdote curae animarum ex munere non addicto, quem certo sciam in statu peccati esse, gravior ratio *accedere* debet cur eum adeam.

DE BAPTISMO.

DEFECTUS IN MATERIA ET FORMA BAPTISMI.

Casus. (17)

Eutropius ab haeresi ad fidem catholicam conversus inquitur de baptismo. Dicit se baptizatum esse a ministro acatholico qui volens mutare ritum catholicum, quem corruptum putabat, consueverit uti forma „te baptizo in nomen Patris etc.“ seu: „op ten naam“, „auf den Namen“; quoad aquae autem applicationem illum saepe intinxisse digitum in aquam et hoc digito madefacto tetigisse frontem vel maxillam vel verticem baptizandi, aliquando etiam manum; neque abesse exempla in quibus aquam rosaceam vel etiam vinum pro baptismo adhibuerit.

QUAERITUR 1° quae sint essentialia in materia remota et proxima baptismi.

2° quae sint essentialia in forma.

3° quid de modis baptizandi quos ille minister adhibere consueverit et de Eutropii baptismo sit iudicandum.

Solutio.

58 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Materia remota est aqua naturalis, sive consecrata vel benedicta sive non. Parva autem alterius materiae immixtio, quae secundum humanam aestimationem integram relinqueret denominationem aquae, valori non obstat. Quod si certum est, materia manet certo valida; si dubium est, evadit materia dubia.

R. 2. Applicatio aquae ita fieri debet ut aliquo modo fluat vel saltem diffundatur, quo significari possit *lotio*; quae non habetur si v. g. unica gutta immobilis in parte corporis maneat.

R. 3. Lotio illa, ut certus sit baptismus, fieri debet in membro principaliore, immo in capite, quo dici possit *homo lotus*, non in solo membro aliquo secundario. *Rituale Rom.*

In aliis casibus baptismus non certo quidem invalidus sed dubius est.

59 AD QUAESITUM 2^m R. Debet exprimi 1) actio baptizandi et persona baptizanda; 2) SS. Trinitas eiusque tres personae singulae quarum nomine baptismus conferatur. Quaelibet hac in re mutatio, nisi fiat in vocem omnino synonymam, vel omissio corrumpit formam eamque aut invalidam aut dubiam facit.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quoad intentionem quam minister habuit 60 in mutanda forma haec erat quidem intentio mutandi ritum Ecclesiae catholicae, et videri potest abfuisse „intentio faciendi quod facit Ecclesia“, adeoque sacramentum esse invalidum. — Verum non ita esse censeo. Minister habuit principaliter et expresse intentionem faciendi quod faciat *vera* Christi Ecclesia Christique institutioni sese plane conformandi: atque in hoc tantum erravit quod putaverit Ecclesiam romano-catholicam corrupisse formam. Quare de *intentione* sufficienti dubium moveri nequit.

R. 2. Neque quoad sensum discrimen est notabile vel essentielle: sed sensus *realis* idem est, sive dicis „in nomine“ sive „in nomen“, etsi grammaticalis sensus parvam quandam patitur modificationem. Utroque modo exprimitur baptismum fieri mandato et auctoritate Dei unius et trini, ut ei baptizandus specialiter devinciatur. Ministri formula translatio est de verbo ad verbum formulae quam s. scriptura graece exhibet *εἰς τὸ ὄνομα*, quae quidem expressio, cum a lingua Latina satis aliena sit, Latine in authentica versione constanter exhibetur per verba: „in nomine“.

R. 3. Magis dubia est aquae applicatio. Nam gutta aliqua 61 tantum tangere partem corporis dubia est lotio. Nisi igitur pluribus guttis in digitis haerentibus vel ex iis defluentibus baptizandum madefecerit seu in frontem aliquas aquae guttas diffuderit, baptismus ex hac parte est *dubius*. S. Alph. VI, 107, q. 6.

S. *Officium* interrogatum de baptismis collatis „per modum unctionis in fronte cum pollice in aqua baptismali madefacto“ d. 14 Dec. resp.: „Curandum ut iterum baptizentur privatim sub condicione . . . *et ad mentem*“. Mens est ut attentio ordinarii revocetur speciali modo in eos ex ita baptizatis, si qui fuerint postea promoti ad sacros ordines: videlicet ut imprimis horum baptismus et horum ordinatio per condicionatam repetitionem in tuto collocetur. Cf. *Analecta eccl.* VII, 61.

R. 4. Quod aquam applicaverit sive in fronte sive in maxilla sive in vertice (modo cutem, non crines tantum abluerit) quoad baptismi valorem idem est, neque ex hoc esset dubius, si sufficientem aquae copiam adhibuisset; nam sive hoc sive alio modo fiat, fit ablutio hominis in capite: qui modus certissime est validus.

R. 5. Si quando autem solam manum aqua tetigerit, etsi plenissime abluat, nihilominus dubius manet baptismus, quoniam manus non est membrum hominis adeo principale ut per eius abluionem *homo* dicatur ablutus. Verum in casu necessitatis talis baptizandi modus adhiberi sane debet sub condicione, postea tamen, si possibile est, sub condicione in capite repetendus baptismus. Quod Rituale Romanum notat faciendum esse, si baptismus necessitatis in partu difficili collatus fuerit in quocumque alio membro quam in capite. Cf. S. Alph. VI, 107; *Th. m.* II, 62.

R. 6. Aqua rosacea quae habetur per distillationem super rosas 62 factam non videtur per hoc evadere materia dubia, quamquam est illicita. Sed si notabilior fit mixtio cum aliena materia, valor facile

erit dubius, etsi longe maxima pars sit aqua naturalis. Nam in tali compositione seu mixtura non solum videri debet sitne aqua vera pars praeponderans, sed etiam num mixtura illa communi hominum aestimatione censeatur *aqua*. Hinc nullum est dubium mixtionem parvae quantitatis salis, ferri, luti non reddere materiam invalidam neque dubiam. Attamen si sumpseris iusculum, cerevisiam, coffeum, etsi tenuia, ita ut longe maxima pars certissime aqua constiterit, nihilominus communi aestimatione non habes aquam; hinc in omnibus illis casibus dubius censendus est baptismus tali materia collatus. Quo fit ut in defectu verae aquae in casu necessitatis illa dubia materia adhiberi quidem debeat, sed illico sit curandum ut sub conditione repetitio fiat in materia certa.

R. 7. Magis etiam valor baptismi corrumpitur, si vinum sumitur pro materia. Nemo enim aquam cum vino confundit, etsi chimica compositio ea sit ut maxima vini pars aqua constet. Hinc ne dubie quidem, sed certe invalidus est baptismus vino collatus. Cf. S. Alph. VI, 102 et 103; *Th. m.* II, 58 sqq.

63 R. 8. Concludi igitur debet baptismum Eutropii manere omnino dubium adeoque necessario sub conditione repetendum, nisi testis fide omnino dignus adducatur qui testetur in hoc ipso Eutropii baptismo se vidisse baptismum collatum esse aqua naturali eamque in sufficienti copia in caput Eutropii esse infusam sub verbis illis, quae minister ille acatholicus consueverit pronuntiare. Quodsi talis testis adsit fidissimus, qui haec omnia testetur, censeo de baptismo ita constare ut eum sub conditione repetere non liceat.

OBSTETRICIS BAPTIZANTIS INTENTIO.

Casus. (18)

Apollonia obstetrix a paracho monita est ne baptizet infantes nisi in periculo positos. Quod alta mente retinens, cum nuper assisteret partui difficili neque satis tutum videretur baptismum infantis differre, ita secum statuit: „Non intendo baptizare nisi verum existat periculum“, atque hac voluntate baptizat. Post aliquot horas infans apparet clare extra periculum esse. Gratulatur sibi Apollonia quod tam scrupulose obtemperaverit monitis parochi et infantem ut non baptizatum exhibere possit. Verum re comperta parochus aliter sentit neque vult rebaptizare, arguit autem obstetricem stultae agendi rationis.

Quare Apollonia alia vice aliter se gerit atque sic intendit: „Volo ut valeat baptismus si infans ex hoc periculo moriturus est; alias non valebit.“ Ex duobus sic baptizatis unus re vera mortuus est, alter servatus.

QUAERITUR 1° quid iudicandum sit de valore talium baptismatum.

2° quandonam et quomodo obstetrix condicionate baptizare debeat.

Solutio.

64 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Condicio in primo casu apposita est de praesenti. Quae natura sua non obstat sacramento rite conferendo;

sed illud reddit illico aut validum si condicio re ipsa verificatur, aut invalidum si condicio verificata non est.

Etsi igitur a conferente tum temporis dignosci nequeat sitne condicio apposita vera necne, ac proin valor sacramenti non possit dignosci; nihilominus, si postea compertum fuerit condicionem fuisse veram, constabit certo de valore; si compertum fuerit condicionem non fuisse verificatam, constabit de nullitate sacramenti.

R. 2. Proin si Apollonia *re vera ita* intentionem efformavit, baptismus verus aut nullus fuit, prout periculum vitae tempore baptismi exstiterit aut non exstiterit. Sed si de hoc ipso debeat dubitari, baptismi valor manet dubius.

Hinc videtur facilius parochus sumpsisse certitudinem veri periculi. Nam nisi de hoc plene omnino constiterit, debuit et debet adhuc sub condicione baptismum repetere.

R. 3. Immo examinari omnino obstetrix debet num fortasse paulo aliter intenderit ac verba per se sonent. Fortasse enim illud „verum periculum“ intellexit de futuro eventu. Quod si fecerit, etiam magis dubium redditum est baptisma; nam reducitur ad modum quem observavit in secundo casu.

R. 4. In secundo igitur casu imprudentius etiam egit obstetrix.⁶⁵ Apposuit condicionem de futuro. Quae si est de liberis contingentibus, certe invalidum reddit sacramentum, ut supra dictum est n. 7; sed etiam quando est de contingentibus ex causa naturali et necessaria, reddit sacramentum dubium.

Quare infans ille qui cum tali baptismo defunctus est non certo sed probabiliter tantum est baptizatus, sepeliendus tamen ut baptizatus. Qui vero supervixit infans, rebaptizandus quidem est, at condionate.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In eiusmodi periculis quae *putat* obstetrix⁶⁶ existere tenetur utique baptizare, idque absolute, non sub condicione „si verum fuerit periculum“ vel „si se postea ut mortiferum manifestaverit“. Ita enim dubius redditur baptismus et sine ratione inducitur tum periculum ne infans sine baptismo vero decedat, tum necessitas postea repetendi sacramenti.

R. 2. Unica ratio ob quam obstetrix condicionem adicere potest vel debet est obiectiva impossibilitas baptismi cum certitudine conferendi, scilicet a) si quando non constat utrum infans etiam nunc vivat an iam sit mortuus; b) si attingi nequit caput infantis iam eminens quod aqua abluatur: in utroque casu condicio esse debet „si es capax“ vel „si baptismus possibilis est“, in secundo vero casu, quam primum caput egrediatur, sub condicione repeti baptismus debet.

BAPTISMUS UBI CONFERENDUS.

Casus. (19)

Rupertus parochus reperit in sua parochia antiquam consuetudinem qua parentes nobiles et divites, si longius distant ab ecclesia, postulant ut

infans neo-natus domi baptizetur, maxime tempore hiemali quo infantes longiori itineri et frigori exponere non audent, at neque cupiunt per aliquot hebdomadas baptismum differri. Attamen Rupertus hunc abusum esse declarat et cum offensione multorum parochianorum negat se umquam baptizandi causa in domum privatam venturum esse.

QUAERITUR 1° qui sit locus ubi baptismus sit conferendus.

2° quid de consuetudine illa eiusque abrogatione cum offensione facta sit indicandum.

Solutio.

67 AD QUAESITUM 1^m R. 1 cum Rituali Romano: „Proprius baptismi administrandi locus est ecclesia in qua sit fons baptismalis, vel certe baptisterium prope ecclesiam.“ *De bapt. tit. II, n. 28.*

R. 2 cum eodem Rituali: „Necessitate excepta in privatis locis nemo baptizari debet, nisi forte sint regum aut magnorum principum filii, id ipsis ita deposcentibus, dummodo id fiat in eorum capellis seu oratoriis et in aqua baptismali de more benedicta.“ *Ibid. n. 29; cf. Th. m. II, 68.*

R. 3. In baptismo autem condicionato, scilicet in condicionata baptismi pro securitate repetitione convenit quidem per se idem servare; verum si causa est quae aliter suadeat, quilibet locus honestus potest eligi. *Th. m. II, 66.*

68 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si summum ius spectamus, usus ille in casu indicatus abusus quidem est. Attamen si re ipsa est vetusta consuetudo, lex non ita urget ut cum offensione et scandalo illico consuetudo illa penitus abrogari debeat. Sufficit ut caute et cum prudentia via complanetur qua usus ille in desuetudinem abeat; ad tempus enim aliquid hac in re tolerari potest. *Cf. Concilia recentiora Prag. et Vienn. in Collect. Lacensi V, 161. 596; Th. m. II, 68.*

R. 2. Si re vera propter frigus periculum creatur infantibus neonatis, praestat conferre domi baptismum privatum per parochum, omissis caerimoniis saltem baptismum praecedentibus, easque postea in ecclesia supplere. *Cf. Instr. pastor. Eystettensis c. 1, § 1.*

CONDICIONATUS BAPTISMUS ET CAERIMONIAE.

Casus. (20)

Rocho missionario complures offeruntur sub condicione rebaptizandi: 1) infantes ab obstetrice dubie baptizati; 2) etiam vir iam 30 annos natus quem ab ancilla valde dubie baptizatum esse nunc repertum est; 3) iuvenis cum caerimoniis a sacerdote baptizatus, cuius baptismus propter ministri impietatem dubius est; 4) conversi a secta protestantica ad fidem catholicam tum pueri tum adulti. Missionarius, cui tempus non abundat, vult omnes simul baptizare, sed difficultatem habet in eligendis caerimoniis quae pro omnibus aptae sint.

QUAERITUR 1° in baptismo condicionato sintne caerimoniae consuetae adhibendae.

2° quid in diversis hisce baptizandorum generibus fieri debeat.

Solutio.

AD QAESITUM 1^m R. 1. Si in primo baptismo dubio caerimoniae 69 adhibitae non sunt, in repetitione condicionata ex lege communi caerimoniae fieri debent. Si in primo baptismo factae sunt, *neccesse non est* repetantur caerimoniae; *licet* tamen repetere. S. Alph. VI, 144.

R. 2. Lege communi sumendae sunt caerimoniae pro baptismo adultorum, si adultus est qui condionate rebaptizatur quando prior baptismus non erat catholicus, seu quando rebaptizandus convertitur ab haeresi; sumendae sunt caerimoniae ex baptismo infantum, si rebaptizandi sunt 1) infra aetatem usus rationis, aut 2) si est adultus catholicus cuius baptismus detegitur invalidus vel dubius (S. R. C. 27 Aug. 1836; S. Off. 12 Febr. 1851; v. *Collectanea S. C. de Prop. Fide* ed. 1893, n. 620 et 625).

R. 3. Aliquando tamen indulgetur vi privilegii S. Sedis, ut etiam, quando ex lege communi sumendae sint caerimoniae ex baptismo adultorum, nihilominus sumi liceat caerimoniae ex baptismo infantum; — vel ut caerimoniae penitus omittantur: quod ex gravi causa in casu particulari videtur etiam episcopus indulgere posse. *Th. m.* II, 69.

AD QAESITUM 2^m R. 1. In *primo* casu adhibendae sunt caerimoniae eaeque ex baptismo infantum.

R. 2. In *secundo* casu similiter sumendae sunt caerimoniae ex baptismo infantum, cum agatur de viro qui semper catholicam fidem professus est.

R. 3. In *tertio* casu videri potest in arbitrio baptizandi vel ministri positum esse utrum velit repetere caerimoniae necne. Si enim in priore baptismo adhibitae sunt, quando baptismus ille dubius est, fieri quidem *potest* cum repetitione rei principalis etiam repetitio rerum accessoriarum, i. e. caerimoniarum; sed *obligatio* est tantum ea repetendi quae omissa vel dubie facta sunt. — Nihilominus, in *hoc* casu cum dubitetur de recta intentione ministri impii, si ille noluit agere nomine Christi et Ecclesiae in ipso baptismo conferendo, idem noluit quoque ita agere in perficiendis caerimoniis, ac proin satis probabiliter eas ut Ecclesiae caerimoniae non adhibuit adeoque vi et efficacia eas privavit. Quapropter censeo, nisi gravior causa obstet, in *hoc* casu caerimoniae non pro libitu sed omnino esse simul cum baptismo repetendas, utique caerimoniae ex baptismo infantum, siquidem supponitur iuvenis qui catholicam fidem semper est professus.

In *quarto* casu caerimoniae per se nunc adhibendae sunt, et eae quidem ex baptismo infantum pro iis qui annos discretionis nondum attigerunt, vel saltem sectam haeticam personaliter nondum sunt professi (quae professio fieri solet in ea quam vocant „confirmatione“); ex baptismo adultorum pro iis qui antea haeticam sectam erant

professi. Quòdsi hae caerimoniae offensionem creare possunt, curandum est ut obtineatur privilegium S. Sedis vel pro particulari casu dispensatio Ordinarii, qui praescribat, prout sibi visum fuerit, vel caerimoniarum *omissionem*, vel usum earum quae occurrant in baptismo infantum. *Th. m. II, 69.*

BAPTISMI SACRILEGA ITERATIO IMPEDIENDA.

Casus. (21)

Thecla iniit matrimonium mixtum cum cautelis ab Ecclesia praescriptis. Verum, nato primo infante puero, pater non vult promissis stare, sed instat vehementer ut minister protestans conferat baptismum, ita ut omnia timenda sint nisi uxor acquiescat. Quae cum angustias suas exponeret vicinae, haec non impigra statim sumit aquam et ipsa puerulum baptizat. Attonita Thecla etiam maiores patitur angustias; nam, si hoc viro suo manifestaverit, in furem vertetur; si siluerit, videtur sibi rea esse sacrilegae baptismi iterationis quam per ministrum acatholicum postea peracturus sit.

QUAERITUR 1° num recte actum sit cum acatholico baptismo per baptismum privatum sit praevenum.

2° num ipsa Thecla ita agere potuerit.

3° utrum debeat baptismum manifestare an silere possit.

Solutio.

71 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Sine ullo dubio ius erat infantem catholice baptizandi, idque, si vocari non poterat sacerdos neque infans in ecclesiam transferri, etiam baptismo privato.

R. 2. Ius autem erat apud parentes, in nostro casu apud matrem; quae si annuit et catholicam educationem pro posse procurare voluit, quilibet eius votum poterat implere. Hinc vicina illa paulo celerius quidem zelo abrepta rem exsecuta est; attamen bene egit, si de consensu matris iam certa solummodo ita rem acceleravit ne tempus perderet neve tricas patris fortasse intrantis pateretur.

72 AD QUAESITUM 2^m R. Lege ecclesiastica cautum est ne parentes, excepto casu summae necessitatis, propriam prolem baptizent atque ut hoc ipso inter se cognationem spiritualem contrahant, quae matrimonio eiusve usui sit impedimento. Nihilominus, quia non constat re ipsa etiamnunc creari impedimentum quo *post legitimum matrimonium* abstinendum sit ab eius usu, si alius satis tuto ad baptizandum vocari vel exspectari nequit, parenti sine ullo scrupulo suam prolem licebit baptizare. Quod in casu nostro facile poterat accidere, maxime si forte praestabat rem omnino secretam tenere neque Theclam quamquam habere qui rei esset conscius.

73 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Per se quidem manifestari debet baptismus rite collatus. Atque hoc imprimis urgebit si forte ab eo pendeat catholica infantis educatio futura; sed etiam ne ansa detur sacrilegae repetitionis baptismi.

R. 2. Attamen si educatio prolis nullatenus inde dependet neque decisio circa educationem iam instat: tenetur Thecla quidem baptismo protestantico resistere, idque tum quia ex se est illegitimus, tum quia in hoc casu esset sacrilega iteratio; verum si grave omnino damnum timet, ad positivam facti declarationem non tenetur, maxime si forte ne haec quidem declaratio impediret patrem quominus ministrum protestanticum adiret ut is nihilominus suo ritu baptizaret.

Nam silentium Theclae, si reprobat baptismum ministri protestantis, non est formalis cooperatio, immo ne ulla quidem cooperatio positiva, sed sola negativa seu est „non impedire peccatum alienum“. Verum peccatum re ipsa impedire Thecla vix poterit, immo fortasse augebit sua declaratio, ita ut sacrilegium baptismi iterati, quod alias esset marito et protestantico ministro materiale tantum, factura esset formale.

Lacroix l. 6, p. 1, n. 280 haec habet accurate ad nostrum casum: „Si mater sit catholica et pater acatholicus, qui velit infantem post aliquod tempus baptizari a suo praedicante, *Lessius* dicit matrem posse facere ut infans antea privatim baptizetur catholice, etiam a muliere si alius desit, quia mater ius habet ad talem baptismum prolis suae, maxime si diu esset exspectandus baptismus praedicantis cum periculo ne moreretur infans. Putat tamen *Verjuys* patrem postea esse admonendum de baptismo iam collato, ne secunda vice baptizari faciat. *Quodsi esset iusta ratio id reticendi, posset permitti secundus baptismus.* Quodsi etiam parentes catholici [ambo] non possent sine gravissimo incommodo talem baptismum manifestare [scilicet si quando iniquae leges cogerent ut omnes pueri a ministro haeretico baptizarentur], *Arsdekin* dicit posse silere, ostendendo tamen quod sibi non placeat secundus baptismus. Si autem certo praeviderent hoc futurum [scilicet secundum baptismum], Lugo De fide disp. 14, n. 164 dicit melius esse ut infans prius non baptizetur a catholico, quia videtur minus malum quod infans baptizetur ab haeretico, quam quod rebaptizetur.“

Quod vero ultimum notatur a Lugo dictum, in nostro casu negligi potest, quia 1) haec opinio non est certa sed probabilis tantum, quae obligationem non imponat; 2) haec opinio proficiscitur ex sumptione haeretici ministri certo baptizaturum esse valide: quod cum nostra aetate raro extra dubium fuerit, ratio nova adest cur statim ab initio per matrem provideatur baptismo catholico qui certo sit validus.

BAPTISMUS ADULTI.

Casus. (22)

Ioannes parochus Iuditham, puellam hebraeam viginti circiter annorum, exemplo Annae sororis baptismum petentem diligenter in rebus fidei instruit instructamque, sumpto frugali prandio, circa tertiam horam pomeridianam sollemniter baptizat, assumptis duobus patrinis: Andrea, qui iam prius sponsalia cum Iuditha contraxerat, et Iacobo eius fratre. Peractis caerimoniis intellegunt patrimi ex parochio impedimentum matrimonii cum baptizata con-

tractum. Itaque Andreas, amore a Iuditha neo-baptizata ad Annam converso, hanc ducit, assistente eodem Ioanne parcho.

QUAERITUR 1° num recte fecerit Ioannes baptizans vespere.

2° num peccaverit adhibendo duos patrilinos.

3° potuitne matrimonio coniungere Andream et Annam.

Solutio.

- 74 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Baptismum adultorum non convenit conferre vespere post prandium; sed mane ita ut a ieiuno suscipiatur. Atque sane pia est consuetudo ut adulti simul cum baptismo recipiant s. communionem, quae omnino exigit naturale ieiunium.

R. 2. Nihilominus peccatum proprie dictum commissum non est, cum praeceptum Ecclesiae severum non existat.

- 75 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Adhibendo duos patrilinos parochus peccavit; nam *Trident.* sess. 24 de ref. matr. cap. 2 expresse statuit (id quod *Rituale Romanum* quoque monet de bapt. tit. II, n. 23) „ut *unus tantum*, sive vir sive mulier, vel ad summum *unus et una*“ pro patrilinis sumantur; idque statutum est ne tot multiplicentur impedimenta matrimonii, quoniam inter patrilinos et baptizatum eiusque parentes cognatio spiritualis oritur quae matrimonii impedimentum est dirimens.

R. 2. Hinc censetur legem Ecclesiae *in re gravi* violasse: S. Alph. VI, 155; *Th. m.* II, 71. Aliter, si duas feminas pro matrilinis sumpsisset: videlicet si duo patrilini eiusdem sexus sunt cum baptizando, laesio illius legis censetur veniale, quia finis legis eodem modo, immo melius attingitur, ac si unus et una assumantur.

- 76 AD QUAESITUM 3^m R. Difficultas seu dubium moveri non potest ex cognatione spirituali: haec enim sistit relate ad patrilinos in ipsa persona baptizata eiusque parentibus, non extenditur ad fratres et sorores. Sed moveri potest dubium ex impedimento publicae honestatis ex sponsalibus oriundo, quod dirimit matrimonium inter sponsum et sponsae consanguineos in primo gradu, et vice versa. Verum requiruntur sponsalia vera et valida. At sponsalia inter Andream et Iuditham, sororem Annae, non erant valida, cum esset illa puella hebraea; neque evaserunt valida per illius baptismum; nam, praeterquam quod non ipso facto baptismi sponsalia renoventur, in nostro casu, si valida fuissent, baptismus in quo sponsus fuit patrilinus ea dissolveret, quia fecit matrimonium impossibile. Ergo nulla est ratio cur Andreas Annam in matrimonium ducere non possit; ac proin parochus potuit eos matrimonio iungere.

COGNATIO SPIRITUALIS EX BAPTISMO CONTRACTA.

Casus. (23)

Inter perturbationes bellicas in domum christianam quattuor ethnici obtinuerunt refugium: miles, mulier ceteroquin nullo vinculo militi coniuncta, duae huius mulieris filiae nobiles. Quarum una gravi morbo afflicta petit

baptismum; quem miles, iam catechumenus, propter necessitatem instantem confert, imposito nomine Mariae. Baptismo vix suscepto a morbo convalescit; quo miraculo commotae etiam soror et mater volunt baptizari. A parocho instructi omnes baptizantur sollemniter, primo miles, secundo soror Mariae cui filius hospitis est patrinus, tertio mater cui sicut etiam militi hospes ipse patrinus existit. Brevi post miles petit Mariam uxorem; coniunguntur a parocho; hospitis filius petit sororem, sed a parocho repellitur; petit matrem et admittitur.

QUAERITUR 1° rectene miles aegrotam baptizaverit. An potuisset, altero baptizante, esse patrinus.

2° potueritne postea hanc Mariam uxorem ducere, an prohibeatur per cognationem spiritualem.

3° rectene filius ille prohibitus sit a matrimonio cum Mariae sorore, admissus ad matrimonium cum eius matre ineundum.

Solutio.

AD QAESITUM 1^m R. 1. Si miles modo rite aquam naturalem 77 et consuetam baptismi formam adhibuit, de sacramenti valore nequit dubitari, siquidem *de fide* est quemlibet hominem ratione utentem valide baptizare posse.

R. 2. Ut autem liceret, debuit abesse quilibet *fidelis* qui rite posset baptizare. Si ergo praesens erat homo catholicus, sive vir sive femina, huic grave peccatum fuit permittere ut loco sui vir infidelis (quamquam catechumenus) baptizaret; *Th. m.* II, 67. Verum si quae perturbatio erat atque catholicus qui adfuerit haerebat vel tuto non poterat baptizare, facile catechumenus poterat praeferrī.

R. 3. Patrinus esse miles non poterat. Constans est doctrina Ecclesiae non-baptizatum non solum non licere assumi ad munus patrini, sed eum invalide assumi (c. 102, *dist. 4 de consecr.*; S. Alph. VI, 146).

AD QAESITUM 2^m R. Ecclesia quidem statuit cognationem spiri- 78 tualem quae sit impedimentum matrimonii dirimens inter baptizantem et baptizatum eiusque parentes. Verum haec non ligat eos qui non vel sunt ipsi baptizati vel actu ipso baptizantur. Cum igitur miles, etsi catechumenus, tamen nondum esset baptizatus, non contraxit eam cum Maria cognationem spiritualem quae matrimonium prohibeat vel dirimat. *Th. m.* II, 758; Sanchez, *De matrim.* l. 9, disp. 62, n. 6 et 7.

AD QAESITUM 3^m R. 1. Recte prohibebatur filius ille a ducenda 79 Mariae sorore, cuius ipse fuerat patrinus. Nam cum ipse christianus esset rite baptizatus, cum illa sorore ex munere patrini contraxit cognationis spiritualis impedimentum.

R. 2. Cognatio illa extenditur ad ipsam personam baptizatam et ad eius parentes. Attamen in nostro casu, cum soror Mariae baptizaretur, eius mater baptizata nondum erat; ergo ex supra dictis filius ille cum ea cognationem non contraxit. At videri potest brevi post, cum mater illa ipsa quoque baptizaretur, cognatio illa

exorta esse. Verum id recte non sustinetur, cum efficientia actus, quo quis patrinus fit, ipsa actione finiatur. Sanchez l. c.; Schmalzgrueber l. 4, tit. 11, n. 62—65; Gury-Ballerini II, n. 805.

PATRINI ACATHOLICI.

Casus. (24)

Caio parochus affertur baptizandus puer ex matrimonio mixto ortus cum patrino protestantico et catholica eius uxore ut matrina. Priorem cum impedire velit parochus ne inter baptismum infantem tangat, ipsa pueroli mater assistens protestatur contra hanc, ut ait, parochi intolerantiam; alibi similiter fieri; quodsi parochus nolit acquiescere, se sumpturam esse infantem et eum pastori protestantico baptizandum oblaturam esse. Quo audito parochus acquiescit.

QUAERITUR 1° quae sint leges Ecclesiae circa condiciones patrinorum.

2° quid de agendi ratione Caii censendum sit.

Solutio.

80 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Leges Ecclesiae continentur iis quae a Rituali R. notantur tit. II, n. 23—26: „Patrinus unus tantum, sive vir sive mulier, vel ad summum unus et una adhibeantur, ex decreto Concilii Trid., sed simul non admittantur duo viri aut duae mulieres, neque baptizandi pater aut mater.

Hos autem patrinos saltem in aetate pubertatis ac sacramento confirmationis consignatos esse convenit.

Sciant praeterea parochi ad hoc munus non esse admittendos infideles aut haereticos aut publice excommunicatos aut interdictos, non publice criminosos aut infames, nec praeterea qui sana mente non sunt, neque qui ignorant rudimenta fidei. Haec enim patrini spirituales filios suos quos de baptismi fonte susceperunt, ubi opus fuerit, opportune docere tenentur.

Praeterea ad hoc etiam admitti non debent monachi vel sanctimoniales neque alii cuiusvis ordinis regulares a saeculo segregati.“

R. 2. Nihilominus quoad notorie quidem censuris ecclesiasticis obstrictos sed non vitandos generatim non ita urgetur lex eos repellendi, ut non stet apud episcopum iudicare num ad maiora mala impedienda melius sit eos admittere quam reicere: ita *S. Paenit.* 10 Dec. 1860.

R. 3. Quam declarationem non esse extendendam ad haereticos, sed praestare in casibus difficilibus baptismum sine patrino administrare, quam cum patrino haeretico: *S. Offic.* resp. 3 Maii 1893, ut habetur *Act. S. Sedis* XXVI, 448.

81 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Recte conatus est parochus patrinum protestanticum impedire quominus tangeret infantem; quod si obtinisset, impedivisset quominus ille fieret et esset patrinus. Atque ita re ipsa facere expedit, et fieri sine magna difficultate posse solet maxime tum

quando loco illius advocari possit vel aliter praeter eum adsit patrinus catholicus. Sed ex dicto decreto etiam in aliis difficilioribusque casibus, ubi acatholicus solus est qui sit patrinus designatus vel qui designari possit, impediri debet quominus omnia ad constituendum patrinum essentialia agat, ita ut solummodo ut baptismi testis admittatur.

In hunc sensum iam locutus est Lacroix l. 6, p. 1, n. 173, postquam dixit non licere adhibere patrinum sectae haereticae: „Duae tamen praxes licitae sunt: prima est ut baptizans in tali necessitate omittat omnia quae patrinum concernunt, et infantem baptizatum reddat obstetrici. Altera est aliorum in quibusdam urbibus acatholicis usurpata, ut baptizans praeter haereticum designet alium catholicum ex voluntate parentum qui puerum tangat, assistente haeretico quasi ad honorem, et tunc inscribat libro baptismali verum patrinum catholicum, notet autem haereticum fuisse tantum testem.“

R. 2. Si ad nostrum casum decretum S. Officii modo laudatum ⁸² applicamus, parochus recte egisse non videtur cedendo minis. Malum quidem magnum erat puerum deferre ad ministrum acatholicum eumque periculo acatholicae educationis exponere; verum haec mala non possunt parochi imputari, atque — si demum haereticum pro patrino adhibere *in omni casu* malum est — valere debet principium: Non licet facere mala ut eveniant bona.

R. 3. Nihilominus non puto ex S. Officii decretis id effici, ut actio ⁸³ parochi *in omni casu* atque *in se necessario* debeat dici mala. Ratio enim cur S. Officium dixerit *non licere*, esse potest quia 1) communiter loquendo talis actio in se continet aliquid ex se mali vel eius periculum, et quia 2) propterea talem actionem voluit lex ecclesiastica simpliciter esse prohibitam. — Sed quod communiter loquendo et propter periculum committendi aliquod malum est illicitum, licitum evadere potest in singularibus circumstantiis (exemplum habes in matrimonio mixto), et quod *positiva* lege prohibetur, propter gravissima mala avertenda a prohibitione eximitur. Quod eo magis in nostro casu videtur posse attendi, cum decreta S. Officii in nostra re lata omnia fuerint particularia, universalia nulla.

NB. Quo clariora haec fiant quoad ea quae liceant, quae non liceant, communicabo *responsa* et *decreta* S. Officii, quae nostram rem spectant.

1. Facta interrogatione: „In aliqua paroecia Hungariae accidit ut ⁸⁴ mater a fide catholica apostatavisset, quia parochus in baptizanda eiusdem prole patrinum haereticum inhaerendo legibus Ecclesiae reiecerit. Cum vero ex declaratione S. Paenitentiarie die 10 Dec. 1860 ad 19 notorie censuratus ad munus patrini admitti possit, si ex eius reiectione gravia damna imminere videantur; ac inde quaeritur: Utrum haec declaratio etiam ad patrinos haereticos extendi possit. an vero praestet, sicut nonnulli volunt, in huiusmodi casibus difficultibus baptismum sine patrino administrare.“ S. R. et U. I. fer. IV

die 3 Maii 1893 respondit: „Negative, et praestare ut baptismum conferatur sine patrino, si aliter fieri non possit.“

Ex quo responso non clare quidem sequitur in nostro casu Caium male egisse, siquidem responsum illud agere videtur de iis adiunctis in quibus mala illa quae timentur removeri potuerint per baptismum sine ullo patrino conferendum — quod in casu Caii certo fieri non potuit.

Quod idem videtur observari posse de recentiore decreto *S. Officii* d. d. 27 Iunii 1900 a Leone XIII approbato die 28 eiusdem, cum ne in eo quidem specialia adiuncta narrentur. Quaerit enim archiepiscopus N. N. „num possit permittere ut vir protestanticus agat patrinum in baptismo catholice conferendo cuidam filiae coniugum mixti matrimonii, qui coram uno ministro haeretico contraxerunt“. Cui resp.: „*Permitti non posse.*“ Cf. *Acta S. Sedis* XXXIII, 372.

85 2. Verum difficilior est ita explicare responsum *S. Officii* iam diu antea datum, ex quo patet *S. Officium* in ipsa admissione patrini haeretici notare aliquid ex se intrinsecus mali, saltem communiter loquendo. Nam anno 1763 instructio data est ad praef. Min. Trip. (v. Collect. S. C. de Prop. Fide, n. 606), in qua haec occurrunt:

„Alter [haereticus] aderit ut testis, *non ut patrinus*. . . . Sed si haereticus nihilominus se ingesserit et expresse munus patrini velit exercere: debet [sacerdos] abstinere ab administrando sacramento, neque propterea angi quod potuerit fieri profanatio sacramenti baptismi quem forte sacerdos schismaticus vel vir protestans administraturus sit. Nam minister catholicus huic rei non cooperatur; sed per admissionem haeretici patrini ne evitatur quidem sacramenti profanatio et committitur cooperatio ad peccatum alienum quod committere non licet.“

Ergo *S. Officium* tenet in haeretici patrini admissione esse illicitam quandam communicationem in sacris atque sacramenti profanationem.

Quod enucleatius dicitur in alia instructione *S. Officii* d. d. 8 Iunii (l. c. n. 1843) in qua inter alia haec habentur: „Illicitum est in sacris functionibus haeticos in chorum invitare, alternis psallere, dare iis pacem, sacros cineres, candelas et palmas benedictas aliaque id genus externi cultus, quae interioris vinculi ac consensionis indicia iure meritoque existimantur, tam in sensu activo, nimirum similia iis dando, quam passivo ab iis in eorum sacris accipiendo.“

Unde patet a) pro re intrinsecus mala hic notari quodlibet signum quo significetur consensus hominis catholici cum acatholico in religionis professione vel cultu religioso, ac si inter utramque denominationem, catholicam et acatholicam, essenziale discrimen non adfuerit; insuper patet *S. Officium* b) admissionem haeretici patrini *per se* inter illa signa consensus collocare re ipsa.

86 Universim quaelibet eiusmodi signa exhibere esse intrinsecus malum omnino fatendum est. At dubitare licet num haeticum patrinum admittere in *quibuslibet adiunctis* et *quibuslibet temporibus* pro tali signo haberi debeat. Quodsi ita esse dixeris, id eruere debes vel ex natura rei vel ex aestimatione hominum. Ex natura rei non

quaelibet communicatio cum haeretico in ritu catholico est eiusmodi signum consensus: secus in *nullo* casu matrimonium mixtum licitum evadere potest. Eiusmodi communicatio saepe non indicat nisi haeretici persuasionem in *hoc* saltem ritu catholicos bene sentire atque recte agere. Ex aestimatione autem hominum ad munus patrini admitti nostris temporibus fere habetur pro honore mere civili, praesertim pro civili honore tantum si diversa est patrini et baptizandi religiosa professio. Quando igitur omne signum consensus pravi ab admissione haeretici patrini exsulat, decretum S. Officii in compluribus causis singularibus latum obstare non videtur quin ex gravi causa parochus haeticum admittat, si impossibile est eum impedire. Interrogationes vero et responsa in ritu baptismali a patrino danda curet parochus, ut vel ipse det vel ut ea det obstetrix aliave persona catholica: quod eo facilius obtinebit quia vir acatholicus in ritibus catholicis non est versatus.

CONDICIONATUS BAPTISMUS ET PATRINI.

Casus. (25)

Paulus natum sibi filium valde debilem in absentia parochi privatim fecit baptizari, abhibito patrino Ioanne. Parochus re examinata deprehendit adhibitam esse aquam rosaceam. Quapropter infantem sub conditione denuo baptizat, patrino eodem Ioanne: qui, defuncto Paulo, eius coniugem superstitem in matrimonium ducit.

QUAERITUR 1° num recte fecerit parochus, cum baptizaret sub conditione.

2° contraxerint Ioannes primo vel secundo baptismo cognationem spirituales quae dirimat matrimonium inter se et uxorem Pauli.

3° quid, si parochus absolute baptizasset denuo.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. De hac re cf. *supra* n. 62. Aqua rosacea, quam-87 quam est materia valde probabiliter valida, tamen, si succus ex rosis expressus admixtus est, pro maiore quantitate succi admixti evadere potest dubia; proin baptismus in ea collatus potius sub conditione repetendus est, nisi constet ex succo rosarum parum fuisse admixtum. Cf. S. Alph. VI, 104. — In sequentibus responsis supponitur, illum baptismum fuisse dubie collatum.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Duae sunt rationes ex quibus existentia 88 impedimenti dirimentis in quaestionem vocari possit: una quod baptismus fuerit privatus, altera quod fuerit dubie validus.

Quoad quaestionem posteriorem ex doctrina S. Alphonsi concludi debet ex dubio baptismo non oriri impedimentum cognationis spiritualis (cf. VI, 151), cum dicat „cum communi DD. bene posse contrahi matrimonium, quando post adhibitam diligentiam nullum impedimentum certo adesse probatur“.

R. 2. Quoad priorem quaestionem tempore S. Alphonsi valebat sententia „communior et probabilior“: in baptismo privato qui patrinum non postulet, si nihilominus adhibeatur, ab eo non contrahi impedimentum spiritualis cognationis (S. Alph. VI, 149). eo quod leges Ecclesiae, quando loquantur de spirituali cognatione, non obscure *sollemnem baptismum* indicent. Verum S. Congregatio Concilii decretis suis e parte eorum stat, qui severioris sententiae sunt (*Th. m. II, 758*).

R. 3. Si secundus baptismus a parochio *sub condicione* repetitus pro se solo sumitur, etiamsi fuerit sollemniter collatus, non inducit cognationem spirituaalem quae matrimonium inter Ioannem et viduam Pauli dirimat: ut videre est apud S. Alph. l. c., qui negat ex condicionato baptismo impedimentum cognationis spiritualis oriri, siquidem *constare debeat* de munere patrini in valido baptismo.

89 R. 4. Verum in nostro casu in utroque baptismo idem Ioannes munere patrini functus est. Quoniam autem alteruter baptismus sine dubio verus et validus est, certissimum est Ioannem evasisse verum patrinum ex baptismo valido, quamquam dubium sit ex utro baptismo, ex privato an ex sollemni. Quod eo magis ex eo patet quod baptismum alterum alterius complementum sumere debeamus, neque aliter secundo baptismum administrare licuerit, nisi ut ex duobus ritibus *unus oriatur baptismus certus*.

Si ergo — id quod, quando quaestio oritur ante ineundum matrimonium, agendi norma esse debeat — privatus baptismus sufficit ut cognatio spiritualis et impedimentum matrimonii dirimens inducatur. hoc impedimentum inter Ioannem et Pauli viduam exsistit: ac proin male fecit parochus sine dispensatione habita eos matrimonio iungens.

Quodsi privatus baptismus ad inducendum impedimentum illud non sufficiat, ut S. Alphonso visum est, etiam in nostro casu cognatio spiritualis atque impedimentum in ea fundatum maneat dubium seu practice nullum.

Practice igitur in ea sum sententia ut saltem pro cautela petatur dispensatio fiatque consensus matrimonialis renovatio (de qua cf. infra *De matrim.*). Interim tamen optimum quidem erit. si sese contineant; verum, cum quaestio hic agitur post initum matrimonium, ausus non sim obligationem imponere, eo quod nullitas matrimonii non sit adeo clara et certa.

90 AD QUAESITUM 3^m R. Illa casus mutatio per suppositionem: parochum infantem post baptismum in aqua rosacea receptum non condionate sed absolute baptizasse, putando priorem baptismum esse certo nullum, non mutat rem. Manet enim baptismus ille necessario condicionatus, etsi parochus condicionem non apposuit. Nam prior baptismus re ipsa non fuit certo nullus sed *dubius tantum*, immo valde probabiliter validus. Verum post baptismum probabiliter iam collatum impossibile est aliter ac condionate baptizare secundo. Hinc ille baptismus ex se solo non sufficit ut inducatur impedimentum dirimens cognationis spiritualis.

BAPTISMUS INFANTIUM INFIDELIUM.

Casus. (26)

Mechtildis, a missionario inter catechistas assumpta, magno zelo incumbit in baptizandos infantes. Quare specie alicuius negotii percurrit domos atque infantes infidelium quos reperit aegrotos, quasi medicinam daret, ut effugiat parentum attentionem, clam baptizat; fidentius etiam eos quos mater ethnica consentit insigniri caerimonia religiosa, etsi christiana; vel eos quorum mater fidem suscepit, sed quos pater persistens in infidelitate valde probabiliter in ethnica superstitione postea instituet. Quae pericula defectionis eo minus Mechtildis graviter aestimat quod maior pars infantium ante annos discretionis soleat mori. — Quapropter etiam tempore alicuius morbi contagiosi qui inter infantes grassabatur sine ullo discrimine, quotquot potest, baptizat, rata longe maximam partem brevi morituros — id quod ferventi prece etiam pro iis se exoraturam sperat qui alias essent sanitatem recuperaturi.

QUAERITUR 1° quando possint vel debeant infantes infidelium baptizari.

2° quid de praxi Mechtildis dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Possunt et debent filii infidelium usum⁹¹ rationis nondum habentes baptizari, si parentes vel alteruter eorum consentiunt atque etiam saltem alteruter consentiat in catholicam educationem pro eaque caveat.

R. 2. Etiam invitis parentibus baptizandi sunt, si ius parentum in filios fuerit extinctum vel usu impossibile evaserit atque catholicae educationi sit cautum.

R. 3. Possunt et per se *debent* demum baptizari, si imminet mortis periculum vel mors moraliter certo secutura est. (S. Officium de 28 Ian. 1637 addiderat: „si tamen id fiat sine *scandalo*“, quod intellego de gravioribus malis, quae causae religionis catholicae aliquando excitari possunt ex oppositione infidelium. Cf. Collect. S. C. de Prop. Fide n. 542.)

R. 4. Verum ut *liceat* baptizare, necesse non est ut mors adeo⁹² immineat; nam S. Officium interrogatum „an baptizari possint filii infidelium qui constituti sint *in periculo, non vero in articulo mortis*“, et „si valde prudenter dubitetur quod ex infirmitate qua actu afficiantur . . . moriantur ante aetatem discretionis“ [adeoque morte ipsa etiam longe distante], resp. d. 18 Iulii 1894 „Affirmative“: ex periodico fol. Bombay Pastoral Gazette v. 21, p. 65.

R. 5. Idem *licet*, si alteruter parentum infantem, ut baptizetur, offerat, etiamsi periculum aliquod seu generale, non tamen speciale vel grave, futurae perversionis exsistat. Nimirum habes resp. S. Officii ex anno 1867: „Remittendum prudenti arbitrio et conscientiae missionariorum, audito, si fieri possit, praefecto apostolico, qui in expositis circumstantiis baptizare possint pueros a parentibus non bapti-

zatis oblatos, dummodo in singulis casibus non praevideatur ullum adesse grave perversionis periculum, et dummodo non constet parentes ob superstitionem filios offerre baptizandos.“ — Immo longe gravius futurae defectionis periculum praesenti baptismi non obstare, si alteruter parentum ipse sit baptizatus, docemur per S. Officium d. 12 Oct. 1600, seu potius per responsum ipsius summi pontificis Clem. VIII; „Proposito dubio an filii mulierum christianarum et patris Turcae . . . sint baptizandi, instante patre vel matre, cum pater in progressu aetatis illos instruat in secta mahometana, et filii timeant se profiteri christianos: Sanctissimus auditis votis *decrevit ut baptizentur . . . si non adsit certitudo apostasiae, baptizentur*; si adsit, iterum proponatur.“ Cf. *Th. m.* II, 82. 83.

- 93 R. 6. Si vero agitur de filiis qui usum rationis sufficientem iam adepti sunt, hi *sui iuris* existunt quoad ea quae sunt ad salutem necessaria, atque etiam contra parentum voluntatem, si modo bene praeparati sunt, baptizari possunt et debent.

Nihilominus, si gravia timenda sunt incommoda, extra periculum mortis res nonnihil differri deque filii constantia diutius experimentum sumi potest, instructione facta de actu perfectae caritatis et contritionis. Lucem affert hac in re resp. S. Officii d. 21 Iulii 1880 ad vicarium ap. Bengal. (ex Bomb. Pastoral Gazette v. 21, p. 91): „An tuto admitti possit ad fidei catholicae professionem puella decem annorum in monasterio degens, eiusdem patre haeretico invito.“ *Resp.*: „Curet prius vicarius ap. totis viribus consensum patris puellae obtinere: si consensus non obtineatur, perpendat serio incommoda quae ex talis puellae admissione in Ecclesiam provenire praevideantur, tum quoad periculum proximum perversionis puellae, tum quoad grave damnum scholae ac missionis catholicae; et quatenus nulla aut spernenda incommoda praevideantur, eandem admittat sine mora. Quatenus vero gravia praevideantur incommoda futura, eiusdem admissionem ad formalem et publicam professionem fidei catholicae differat, nisi periculum mortis immineat; et interim curet eam hortari ut in bono proposito perseveret atque Deum precetur ut obstacula omnia auferre dignetur, simulque curet ut ipsa in monasterio manere pergat et tali modo suam educationem catholicam compleat et perficiat.“

In qua re id solum animadverto in filio infideli admittendo hanc rationem etiam potiore esse posse quae suadeat admissionem, quod hic ne baptizatus quidem sit. filii haeticorum probabiliter baptismum rite acceperint. Cf. *Th. m.* II, 80.

- 94 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Mechtildis in eo quod indiscriminatim, quotquot invenerit aegrotos infantes, baptizaverit, zelo nimio et imprudenti usa est. Debuit saltem, si parentes inviti erant, adesse grave periculum mortis seu dubium valde probabile de morte re ipsa secutura.

Si igitur tempore morbi contagiosi omnes qui contagione affecti erant baptizaverit, in hoc culpanda non erit; nam ex iis longe maxi-

mam partem mortem subituram esse valde probabiliter iudicavit. Sed etiamtum sanos baptizare ob solam probabilitatem quod etiam sani fortasse morbo corripentur atque morituri essent erat excessus.

R. 2. Quod aegrotos illos infantes in quorum baptismum mater ethnica consensit baptizaverit, etiamsi graviter non aegrotaverunt, non egit male; immo optime egit, si pro posse probabilem cautionem receperit futurae educationis catholicae pro casu quod filii superstites manserint.

R. 3. Si mater erat fidelis, bene egit filios baptizans, etsi futurae perversionis aderat periculum non leve. Nam certitudinem moralem apostasiae vix umquam habuit; neque spernenda tum erat ratio quod omnium infantum maior pars ante annos discretionis consueverit obire. De cetero *monenda* tamen erat mater ut pro futuro maternum officium catholicae instructionis et educationis ne neglegeret.

BAPTISMUS FOETUS ABORTIVI.

Casus. (27)

Amalia uxor repentino casu correpta, sacramentis celeriter munita mox decessit. Marito absente parochus urget medicum ut sectionem faciat, cum Amalia sit a sex fere mensibus gravida. Medicus haesitat, ne forte a marito accusetur homicidii in femina nondum certo mortua patrati. Instante parochio demum acquiescit, invenit foetum dubie vivum quem in secundina adhuc existentem baptizat: cum maritus, vir infidelis, subito adveniens ira incensus et medicum et parochum eiicit eosque violati sui iuris accusat.

QUAERITUR 1° foetus humani sintne et quomodo baptizandi.

2° quod sit parochi officium in procurandis foetuum baptismis.

3° rectene actum sit in casu proposito.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Foetus humanus, quam primum homo est, baptismi est capax, si modo aqua ablui potest.

R. 2. Valde probabiliter in ipso utero materno, si medio instrumento foetus aqua attingitur, valide baptizatur: quod in partu artificiali attendi debet. Nihilominus res non ita certa est; quare post partum est denuo sub condicione baptizandus etiam foetus ille qui, nondum egressus, videatur certo in ipso capite ablutus esse: ita S. C. C. in *Sutrina* 12 Iulii 1794 et in *Mediol.* 16 Mart. 1897. *Th. m.* II, 74; *Anal. eccl.* V, 105.

R. 3. Cum probabile sit foetum statim a conceptione anima rationali animari ideoque essentialiter esse hominem, foetus etiam minimus, de cuius extinctione vel *putrefactione* non indubie constat, baptizandus est sub condicione.

R. 4. Verum cum membranae illae quibus foetus circumvolvi-96 tur non sint propriae partes foetus, valde dubius est baptismus in ovo humano non aperto collatus. Hinc tantum si timetur ne forte

foetus interea emoriatur, primo temptandus est baptismus in membranas foetus; sed illico aperiendum est involucrium, ut quam primum repetatur baptismus sub conditione in ipsum foetum patefactum: qui si primis a conceptione temporibus propter parvitatem bene discerni non possit, ovum apertum lente immittatur in aquam tepidam lenteque educatur, dum interim pronuntiet agens verba baptismi conditionati: „si nondum baptizatus, at capax es, ego te baptizo etc.“ Cur autem *lente* peragenda sit immersio et emersio ea maxime est ratio ut interim effluat liquor amnii, qui foetum circumdat, atque ab ipsa aqua foetus attingatur: *Th. m.* II. 75 ex Capellmann, *Medicina pastoralis*.

- 97 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Parochus attentos reddere debet medicos qui solent partui adesse vel in morbis muliebribus consuluntur, ne ipsi omittant foetus humani baptismum, vel etiam ut ipsi matres instruant.

R. 2. Coram obstetricibus clare et aperte hanc rem tractare potest et debet, ut illae calleant modum rite baptizandi in periculo et modum baptizandi foetus in casu abortuum, qui non adeo raro accidere solent.

R. 3. Quamquam, si satis tuto fieri possit, expedit ut matres circa hanc rem edoceantur ab obstetrice vel a medico, nihilominus post matrimonium initum, si mater conceperit, nihil impedit quominus data occasione mater de tali casu infortunii et de auxilio foetui adhuc ferendo a paracho instruat.

R. 4. Hinc patet, si mater gravida mortua fuerit neque de prole seu foetu etiam iam emortuo certo constet, in se obligationem gravem esse faciendae sectionis, ut foetui, quantum possibile sit, per baptismum provideatur seu vita aeterna supernaturalis procuretur. Verum de foetus extinctione, etiamsi saepe multum timeri debet, admodum raro certo constat: neque facilius fidendum est medicis parum meticulosis, qui citius foetus mortem affirmant, cum nihil minus quam certa est mors iam secuta.

- 98 R. 5. Attamen paracho seu sacerdoti generatim sufficit serio monuisse eos ad quos spectat: tum legis positivae gravissima poena tum indecentia rei ipsius plerumque eos prohibere debet quominus ipsi sese in eam rem immediate ingerant cuius exitus erit valde dubius, certum grave odium. Nota prohibitionem *Pii VI* per *S. Officium* d. 15 Febr. 1780 missioni Sutchuensi datam, etsi haec non possit haberi pro norma et lege generali. Pro illa scilicet regione propter singulares causas prohibuit summus pontifex haec: „ne missionarii in casibus particularibus se ingerant in demandanda sectione, multoque minus in ea peragenda; sat fuerit illis notitiam edidisse curasque ut eius perficiendae rationem perdiscant, qui chirurgicis intendunt, laici homines, tum vero, cum casus tulerit, eiusdem praxim ipsorum oneri ac muneri reliquisse“. *Coll. S. C. de Prop. Fide* n. 573.

- 99 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Recte egit parochus serio monens medicum ne omittat sectionem, quam primum mors matris erat certa.

R. 2. Recte etiam egit medicus cedens monitis parochi; praesumere enim potuit et debuit consensum mariti quem hic iure naturali et divino dare tenebatur. Si vero secundum legem magistratus consensus requirebatur, consultum erat illuc mittere; sed si tempus utile eam dilationem non patiebatur, recte actum est consensum praesumendo vel sine consensu tentamen faciendo.

R. 3. Recte quidem egit medicus foetum condicionate baptizans, sed recte non egit baptizans seu aquam infundens in solam membranam: necessarium plane fuit post apertum ovum sub condicione baptismum repetere.

R. 4. Pessime egit maritus vituperans parochum vel medicum, quia uterque egerat quod agere debuit; neque de violato iure mariti sermo esse potest, ubi agitur de servando iure supremo vitae aeternae.

Attamen si maritus praesens sectionem impediat neque lex praebeat recursum ad magistratum contra impiam viri voluntatem, neque medicus neque parochus aliud agere potest nisi monita addere Deoque rem commendare.

DE CONFIRMATIONE.

OBLIGATIO CONFIRMANDI. — MATERIA.

Casus. (28)

Episcopus in civitate ubi a quindecim annis confirmationis sacramentum non erat collatum complura milia confirmaturus accedit, tum adultos et coniugatos tum iuvenes et pueros, immo etiam infantes simul cum eorum matribus quae brachiis eos tenent, parochus subministrante s. oleo, atque alio sacerdote locum inunctum in singulis abstergente. — Verum cum aliquot centenos episcopus iam unxerit, parochus animadvertit se loco chrismatis manibus tenere oleum catechumenorum; insuper notat alium sacerdotem adstantem tam cito quandoque abstersisse ut locus iam abstersus esset, antequam episcopus in forma sacramentali pervenisset ad verba „et confirmo te. . .“

QUAERITUR 1° quis sit subiectum confirmationis.

2° quoties urgeat obligatio confirmationis conferendae.

3° quae sit materia remota et proxima.

4° rectene in casu omnes diversi generis et aetatis admissi sint.

5° quid post animadversos illos defectus sit faciendum.

Solutio.

100 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Subiectum confirmationis, si de valida agitur susceptione, est quilibet homo christianus seu baptizatus, cui saltem interpretative voluntaria sit eius susceptio. Quare valide confirmantur infantes, atque etiam moribundi sensibus destituti catholici qui catholice vivere et mori voluerunt.

R. 2. Absoluta lex quae vetet confirmari infantes ante usum rationis non existit; immo alicubi hos confirmandi consuetudo est, quam retinere licet, immo ne singulis quidem abrogare vel violare fas erit. — Nihilominus secundum hodiernam praxim in Ecclesia latina generatim exspectatur aetas rationis, atque in plerisque locis, quando satis frequenter occasio recipiendae confirmationis praebetur, exspectari solet aetas sacrae communionis. *Th. m.* II, 101. 102.

101 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Episcopi dioecesani est providere ut intervallo aliquot annorum per dioecesim occasio recipiendae confirmationis praebetur. Quod si in singulis parochiis facere potest, bene facit; nihilominus, si hoc ipsi gravius fuerit, sufficit ea loca eligere et satis mature designare in quae ex vicinia sine graviore incommodo fideles possint confluere.

R. 2. Ut hac in re propter neglegentiam graviter peccetur, requiritur ut per spatium 8—10 annorum omittatur confirmatio, etsi occasio praebere potuerit et possit.

R. 3. Singulis autem qui confirmari nondum potuerint in periculo mortis confirmationem administrare obligatio non est: cum ex una parte sacramentum hoc non sit inter necessaria, ex alia parte episcopo, si omnibus annuere vellet, gravissimum onus imponeretur, si quibusdam tantum, hoc studio partium facile tribueretur.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Materia remota est chrisma ab episcopo 102 benedictum: atque ita quidem ut *certum sit* requiri 1) oleum olivarum, 2) episcopi benedictionem, nisi forte summus pontifex sacerdoti simplici id commiserit, id quod hodie dum saltem fieri non solet.

R. 2. Probabiliter etiam requiritur ad valorem 1) ut adsit comixtio balsami, 2) magis etiam ut benedictio fuerit illa quae est chrismati specialis, non benedictio oleorum infirmorum vel catechumenorum. Quare, si quid horum deest, confirmatio est *saltem dubia*.

R. 3. Ad valorem quidem non requiritur chrisma recens, i. e. ipso illo anno consecratum (consecratio fit fer. V in Cena Domini); verum ad liceitatem id sub gravi requiritur, nisi in regionibus missionum simplicibus sacerdotibus S. Sedes amplius aliquid indulserit.

R. 4. Materia proxima est unctio 1) in fronte, 2) per modum crucis, 3) non medio instrumento sed ipsa manu episcopi, quo verificetur quaedam manus impositio: ita ut defectus in qualibet ex his condicionibus enumeratis vel certe invalidam vel dubiam reddat confirmationem. *Th. m. II, 93.*

AD QUÆSITUM 4^m R. 1. Absolute reprehendi non potest in ulla 103 re admissio tot diversarum personarum. — Plane admitti debebant adulti, etiam coniugati qui confirmationem utcumque nondum acceperant; atque etiam male actum esset si quis eorum exclusus esset qui s. communionem iam acceperant.

R. 2. Si satis certum erat post aliquot annos denuo fore occasionem recipiendae confirmationis, generali praxi magis consentaneum erat infantes qui usum rationis nondum attigerant non admittere.

R. 3. Relate ad eos qui aetatem rationis quidem habebant atque etiam necessaria instructione praediti erant, sed ad primam communionem nondum admissi, rectius agebatur per admissionem quam per dilationem, ut ex litteris Leonis XIII ad ep. Massiliensem d. d. 27 Iun. 1897 elucet. Ubi habentur haec: „Abrogata quae toto fere saeculo inoleverat consuetudine, visum tibi est in mores dioecesis tuae inducere ut pueri, *antequam* divino eucharistiae epulo reficiantur, christianum confirmationis sacramentum almo inuncti chrismate suscipiant. . . . Propositum igitur tuum laudamus cum maxime. . . . *Quae a te sapienter sunt constituta, optamus ut fideliter perpetuoque serventur.*“ Cf. *Analecta eccl. VII, 378; Th. m. II, 102.*

AD QUÆSITUM 5^m R. 1. Quod numerus frequens confirmatus erat 104 oleo catechumenorum, defectus est qui reddebat sacramentum valde

dubium. Quare dubitari nequit quin omnes illi revocandi fuerint, ut denuo sub condicione confirmarentur. Quodsi ad aliquos haec monitio pervenire non potuerit, hi utique in bona pace relinquendi, cum non agatur de sacramento per se necessario. Immo, si revocatio utcumque fuerit valde difficilis, puto obligationem imponi non posse¹.

R. 2. Quod sacerdos assistens adeo properaverit in abstergendo chrismate, male quidem egit, atque monendus est ut episcopum sinat perficere formam, antequam ipse incipiat abstergere. Nihilominus valor sacramenti per hunc defectum non tangitur. Omnibus enim fatentibus sufficit materiam et formam sic iungi ut applicatio materiae incipiat vel fiat, postquam pronuntiatio formae incepta sit et antequam finiatur; neque necesse est toto tempore quo pronuntietur forma applicetur materia. Ergo si adhibitum fuerit s. chrisma, hic assistentis sacerdotis defectus certissime valori non obstat. Cf. *Th. m.* II, 13.

RITUS ESSENTIALES. — PRAEPARATIO DEBITA.

Casus. (29)

Cum diu in regione collatum non sit sacramentum confirmationis atque a locis vicinis per aliquot leucas in circuitu in civitatem convenire debeant ad recipiendam confirmationem:

1) aliqui parochi eos confirmandos qui ad primam communionem nondum accesserint hortantur ad dolorem de peccatis, qui sufficiat loco confessionis;

2) aliis suadent s. communionem, necessariam eam tamen non esse;

3) nemo tamen, nisi forte devotiores ex ipsa civitate, ieiunus confirmationem suscipit;

4) cum satis magna esset confirmandorum multitudo, quo commodius praeberetur spatium neque diutius in ecclesia consistere oporteret, aliis confirmatis alii succedunt et recedunt, neque initium neque finem sacrarum caerimoniarum exspectantes.

QUAERITUR 1° quae sit forma et caerimonia essentialis in confirmatione.

2° quae requiratur praeparatio animi et corporis.

3° quid de singulis casus nostri circumstantiis sit dicendum.

Solutio.

105 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Satis certum est in ritu Latino ad essentiam confirmationis nihil aliud requiri nisi caerimoniam illam unctionis, quae in Pontificali habetur, cum verbis comitantibus. Quod colligitur ex encyclica Benedicti XIV „*Ex quo primum*“, in qua negat quidem se controversias theologorum velle dirimere, nihilominus

¹ Atque ita re ipsa iudicavit S. Officium approbante Leone XIII, d. 21 Nov. 1899, ut tota res silentio premeretur, cum episcopo cuidam accidisset ut ex aliquot centenis hominum qui confirmandi erant magnam eorum partem oleo catechumenorum ungeret; qui error postea detectus et consilii capiendi causa Romam delatus erat. *Anal. eccles.* VIII. 4.

addit: „Quod igitur extra controversiam est, hoc dicatur, nimirum in Ecclesia Latina confirmationis sacramentum conferri adhibito sacro chrismate seu oleo olivarum balsamo immixto et ab episcopo benedicto ductoque signo crucis per sacramenti ministrum in fronte suscipientis, dum idem verba formae profert.“

R. 2. Si quae igitur manuum impositio essentialis est — ut negari vix potest — haec ea sola est quae fit cum ipse minister sacramenti frontem confirmandi manu sua tangat.

Atque certum esse debet priorem illam manuum extensionem, qua episcopus sacram actionem exordiens in omnes gratiam Spiritus Sancti implorat, non pertinere ad essentiam sacramenti, sed esse ritum accidentalem.

R. 3. Certum non est in forma sacramenti invocationem SS. Trinitatis non esse essentialem. Quare, cum Graeci in ipsa unctione hanc non exprimant, probabiliter asseritur in eorum ritu praevisam SS. Trinitatis invocationem ad essentiam sacramenti pertinere.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Sacramentum confirmationis, cum sit 106 sacramentum vivorum ut licite et cum fructu suscipiatur, praerequirat in subiecto statum gratiae. Quare qui in adulta aetate (i. e. post usum rationis) illud suscipit, si forte peccati mortalis reus fuerit, antea ab eius reatu se liberandum curare debet.

R. 2. Quae quidem peccati remissio ut per confessionem et absolutionem obtineatur consulendum est, immo pro iis plane necessarium erit qui de perfecta contritione rationabiliter dubitant. Ceteroquin non absolute praescribitur confessio, sed contentus esse homo potest actu contritionis perfectaeque caritatis quem se elicuisse prudenter putaverit. Pontificale Romanum ita habet: „Adulti *deberent* prius peccata confiteri et postea confirmari; vel saltem de mortalibus, si in ea inciderint, *conterantur*.“

R. 3. Si, ut pius usus fert et ab Ecclesia optatur, ss. eucharistiae susceptio confirmationem praecedit, necesse plane est ut ille qui peccati mortalis sibi conscius fuerit illud confessione et absolutione deleverit. Usus ille laudandus et promovendus est.

R. 4. Ieiunum accedere ex Pontificali Romano consilium decentiae est, non debitum propriae obligationis. Hinc nemo ad id obligari potest ut ieiunus maneat; atque si ratio itineris aliave ratio obstat, parochus positive monere potest ne quis putet se ieiunum *debere* accedere.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Quod parochus indirecte avertat iuniores 107 personas a confessione praemittenda laudabile non est. Potius debuit ita agere ut obligationem confitendi stricte dictam et pro omnibus indiscriminatim existentem negaret quidem, omnibus tamen suaderet ne quis sua conscientia nimis fesus indignus accederet.

Atque plane vituperandum est et male actum quod parochi sine meliore declaratione solum de dolore circa peccata mentionem fecerint,

cum necessario debuerint insistere in dolore *perfectae contritionis*, si qui peccati mortalis rei confessionem maluerint omittere.

R. 2. Quod iis qui s. communionis iam participes facti aliquando fuerint s. communionem suadeat atque negans strictam obligationem suadeat tantum parochus recte omnino egit.

R. 3. Neque vituperandus est parochus qui pro circumstantiis putaverit insistendum in eo ut declaret ieiunii naturalis obligationem nullam esse; etsi hac ratione efficiat ut multi, alias ieiuni mansuri, ientaculum sumant. Nam nihil nisi quod vero consonat dixit. Pro circumstantiis tamen poterat ieiunium, etsi non imponere, tamen commendare; maxime cum Pontificale a verbis obligantibus quidem absteineat, ieiunium tamen pro regula proponat dicens: „Confirmandi *deberent* esse ieiuni.“

108 R. 4. In eo quod alii aliis succedunt in ecclesia non per se quidem illicite, tamen non est actum laudabiliter. Immo si quando episcopus severe prohibeat quominus confirmandi ante finem totius sacrae actionis recedant, huic praecepto standum est: ad quod praeceptum edendum episcopum non teneri colliges ex Benedicti XIV *De syn. dioec.* l. 13, c. 29, n. 17, qui praxim illam qua alii aliis succedant atque in eorum locum ecclesiam intrent sine vituperatione ut late vigentem commemorat. Nihilominus Pontificale monet: „Nullus confirmatus discedat nisi benedictione accepta quam pontifex post omnium confirmationem dabit.“

CONFIRMATIO NON-SUBDITIS COLLATA. — PATRINUS.

Casus. (30)

Confirmante episcopo in certa civitate ex vicinis dioecesis in quibus antistites rarius praebent opportunitatem non raro homines accedunt: quorum aliquos parochus, cum pro peregrinis agnoverit, repellit, alii incogniti felici successu se confirmationem recepisse gloriantur.

Similiter praefectus apostolicus, qui simplex sacerdos ab Apostolica Sede pro suo districtu potestatem confirmandi accepit, confirmat undique advenientes atque in vicina praefectura praefectum aegrotum iuvat pro eo supplens; in itinere demum, cum in Europa suos visitaret, nepoti moribundo solatii causa praeter alia sacramenta etiam confirmationem administrat, omisso patrino, utpote qui in moribundo sit inutilis.

QUAERITUR 1° quis sit minister confirmationis tum quoad valorem tum quoad licitatem, sive ordinarius sive extraordinarius.

2° qua necessitate requirantur patrini.

3° quid de casibus propositis sit dicendum.

Solutio.

109 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Minister confirmationis *ordinarius* est solus episcopus: v. *Trid.* sess. 7, can. 3 de *confirm.*

R. 2. Quamquam qui episcopali characterе insignitus est quoslibet ubilibet valide confirmat, licite tamen confirmare potest solus episcopus

diocesanus in sua dioecesi vel alius *ex eius concessione vel mandato*. — In sua dioecesi vero ex consuetudine confirmare potest quosvis advenas et peregrinos, hisque accedere licebit, nisi episcopus proprius positive contraxerit.

R. 3. Minister extraordinarius ex commissione summi pontificis est quilibet sacerdos secundum limites suae commissionis.

R. 4. Simplex igitur sacerdos qui ex commissione facultatem confirmandi habet non solum illicite sed etiam invalide agit, si facultatis suae limites excedit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Per se quidem sub gravi patrinus, isque 110 unus tantum, est adhibendus. Attamen facilius quam in baptismo omitti potest. Hinc, si haberi nequit, scrupulus non est faciendus. *Th. m.* II, 100.

R. 2. De cetero in patrino confirmationis eadem requiruntur, quae in patrino baptismi; immo addi debet non posse esse patrinum confirmationis nisi confirmatum.

Instructio Ritualis Romani de confirmatione haec habet:

„Quamquam de necessitate huius sacramenti non sit ut in eo recipiendo patrinus vel matrina adhibeatur, id tamen laudabilis Ecclesiae consuetudo suadet sacrique canones praescribunt. — Ab hoc vero munere excluduntur tum minores annis quattuordecim, tum qui sacramentum confirmationis nondum receperunt. Verum quia contingere potest ut in locis missionum nullus adsit qui antea confirmatus fuerit, permittitur in hoc casu ut aliqui sine patrino confirmentur, qui postea patrini ceterorum esse poterunt.“

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Advenae et peregrini videntur tuto 111 potuisse admitti, cum prohibitionis sui episcopi, si exstiterit — cuius ceteroquin nulla fit mentio — conscii sibi certe non fuerint. Quare parochus severius egit eos repellens.

R. 2. Praefectus apostolicus inspicere plane debuit suas facultates. Generatim enim sacerdotes non recipiunt facultatem nisi pro suo territorio. Hinc timendum est ne invalide egerit, saltem cum in aliena praefectura — etsi cum consensu eius superioris — confirmationem dare praesumpsit. Num in *sua* praefectura alienos advenas confirmare potuerit ex instrumento pariter patere debet: in quo nisi facultas clare restricta sit, in hoc casu valide et consequenter licite egit¹.

¹ In *alieno* territorio sacramentum confirmationis dare possunt sane ii qui episcopali characterе insigniti sunt ex licentia episcopi ordinarii loci. Verum iis qui, episcopali characterе non insigniti, ex privilegio S^{ae} Sedis confirmandi potestatem acceperunt, ut extra suum districtum etiam ex consensu episcopi loci confirmare possint non solet concedi. Ita abbati *nullius*, qui usum pontificalium habebat atque confirmationis suis subditis conferendae potestate donatus erat, concessum quidem est ut etiam advenas in suo territorio existentes, ut consuetudo erat, confirmare posset (decr. *S. C. Epp. et Reg.* d. 30 Martii 1855): „Affirmative, de consensu saltem tacito ordinariorum, retento authentico regesto in archivio monasterii ac servatis alias de iure servandis“; sed *Pius IX* id approbans d. 20 Apr. 1855

R. 3. Invalide egit similiter praefectus, cum in itinere Europaeo cognatum confirmaverit; nam eo usque talis delegata potestas non solet extendi.

R. 4. Quod vero in isto casu patrinum omittendum putaverit male iudicavit. Si enim valide potuisset confirmare, debuisset etiam patrinum adhibere; nam sumi nequit defuisse qui eiusmodi munus susceperit. Quodsi autem periculum erat in mora, i. e. moribundus morti tam proximus ut tuto advocari non posset patrinus, recte egisset confirmans sine patrino: nam, etsi confirmatio sacramentum necessarium non est, tamen praestat hoc sacramentum conferre quam propter defectum patrini ab eo abstinere.

SACERDOS SCHISMATICUS MINISTER CONFIRMATIONIS.

Casus. (31)

Cleomenes schismaticus, qui diu munus gessit Monachii in legatione russiaca, ibidem a sacerdote suo schismatico confirmatus est. Postea conversus ad catholicam fidem ad sacerdotium adspirat: ancipites haerent sitne confirmatio eius valida an repetenda.

Similiter Cleomenis amicus, ex Graecis tamen unitis oriundus, putat se posse suo ritu, cum unitum sacerdotem non habeat, a schismatico confirmari; quod cum a Latino sacerdote graviter illicitum sibi fore audit, obstinatus respondet se malle carere confirmatione quam Latino ritu eam suscipere.

QUAERITUR 1° sitne confirmatio Cleomenis valida habenda.

2° potueritne amicus Cleomenis valide et licite a schismatico sacerdote confirmari.

3° peccaveritne et quomodo cum nollet confirmationem recipere.

Solutio.

112 AD QUAESITUM 1^m R. 1. In Graeca ecclesia est antiqua praxis, a Romanis pontificibus agnita et approbata, qua presbyteri loco episcopi confirmationem conferant. Quam praxim inter Graecos unitos etiam nunc persistere et valere extra dubium est.

R. 2. Sunt tamen regiones pro quibus Romani pontifices hanc confirmandi facultatem presbyteris Graecis expresse abstulerint, ut in

iussit addi: „excepto tamen quoad futurum usu administrandi confirmationem extra territorium abbatiae, etiamsi abbas ab ordinariis respectivis vocetur.“

Idem in simili causa abbati Cavensi responsum est a *S. Officio* d. d. 19 Apr. 1899, additione facta ex iussu *Leonis XIII* „ut, si forte orator certe sciat aliquem episcopum nolle ut proprii subditi ab aliis confirmentur, ab iis confirmandis se abstineat.“ Verum eidem abbati etiam constanter denegata est facultas confirmandi alienos subditos in aliena dioecesi ex episcoporum consensu. (Cf. *Anal. eccles.* VII, 283 sq.).

Unde patet in territorio seu districtu *proprio* advenas confirmare longe facilius concedi iis qui ex privilegio apostolico subditos confirmandi facultatem acceperunt quam extra proprium districtum.

Italia et insulis adiacentibus: quare hos valide confirmare suos amplius non posse etiam extra dubium est.

R. 3. Magis dubitari potuerit per se quid iuris sit relate ad¹¹³ presbyteros *schismaticos*. Nam etsi Romanus pontifex non expresse istam facultatem abstulit, ea videri poterit eo ipso cessare quod Romanus pontifex eam non positive contulerit; schismaticos enim extra mortis articulum omni iurisdictione carere in confesso esse debet, cum 1) publica ab Ecclesia defectione et ab ea per excommunicationem exclusione iurisdictione, si quae adfuerit, cesset; 2) nemo sit qui schismaticis iurisdictionem umquam valide dedit.

Verum potestas illa confirmandi, quae presbyteris conferri vel potius in iis compleri potest, datur quidem per supremam in Ecclesia iurisdictionem, at non est in presbytero iurdictio, sed *ordinis potestatis* complementum. Eam autem potestatem seu potestatis completionem, generaliter et universim per ipsum ritum Orientalem presbyteris Graecae ecclesiae collatam per schisma non auferri pro certo habemus ex declaratione S. Officii d. d. 15 Ian. 1766.

Decretum est hoc: „SS. Dominus N. Clemens PP. XIII, auditis votis ^{Emorum} PP. cardinalium, censuit non expedire quod confirmati a sacerdotibus schismaticis denuo liniantur post reditum ad unitatem; et ad mentem: Mens est quod in casibus particularibus inquirendum est quo in loco conversi ad fidem fuerint confirmati. Etenim, ubicumque haec facultas fuit expresse adempta, denuo confirmari debent absolute; *si vero confirmati fuerint . . . ubicumque haec facultas non fuit expresse revocata, valide confirmati fuerunt.*“ Cf. *Collect. concil. Lacensis* VI, 569 sqq.

R. 4. Concludo igitur confirmationem Cleomenis a presbytero schismatico datam esse validam. Nam etsi Monachii non sit territorium ecclesiae Graecae, tamen aedes legationis Russiacae quodammodo pro territorio Russiaco habentur, ita saltem ut omnes illi qui ad familiam legati imperialis pertinent et ritu ecclesiastico Graeco utuntur, *legibus* Graeci ritus regantur; neque schisma ratio est cur hisce ritualibus legibus destituantur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Cleomenis amicus recte monebatur sibi¹¹⁴ non licere confirmationis recipiendae causa schismaticum presbyterum adire — est enim communicatio in sacris graviter illicita: videtur tamen fuisse valida, quia generalis ista commissio, quae etiam in schismaticis presbyteris perdurat, non videtur restricta esse ad certum hominum numerum qui sub cura spirituali confirmantis sint constituti, quippe quos rite ille habeat *nullos*.

R. 2. Cum non agatur de sacramento per se necessario, licuit sane confirmationem differre atque etiam diutius exspectare, si spes erat postea habendi sacerdotem Graeco-unitum a quo recipi posset confirmatio. Nam Ecclesia ne in ipsis quidem fidelibus laicis optat ritus permisceri.

R. 3. Nihilominus, si per longum tempus spes illa non aderat, melius omnino erat amico illi recipere sacramentum ritu Latino quam

illo carere. Et quamquam hanc rituum permixtionem Ecclesia hucusque ad casus necessitatis restrinxerat, diuturna carentia necessitatem quandam constituit. Nunc vero, cum *Leo XIII* quoad confessionem et communionem eam etiam ad solos casus devotionis extenderit, quando cum difficultate tantum ecclesia proprii ritus possit adiri, id similiter de confirmatione sumere plane licebit. Cf. Const. „Orientalium dignitas“ d. d. 30 Nov. 1894, n. II in *Acta S. Sedis XXVII*, 58. 260.

- 115 AD QUAESITUM 3^m R. Casus ille comprehenditur ex paritate causae iis quae tractat Benedictus XIV in Const. *Etsi pastoralis* circa obstinationem aliquot Graeco-Italorum potius carendi confirmatione quam eam non accipiendi a *suis presbyteris*, quibus videlicet summus pontifex potestatem abstulerat. „Monendi sunt,“ ait, „ab ordinariis locorum eos gravis peccati reatu teneri, si, cum possunt ad confirmationem accedere, illam renuunt ac neglegunt.“ Quod Cleomenis amico applicandum est. Eiusmodi enim agendi ratio contemptum continet gravem ecclesiasticae auctoritatis et legis: quapropter in hoc casu peccatum mortale aestimari debere satis patet.

OBLIGATIO SUSCIPIENDAE CONFIRMATIONIS.

Casus. (32)

Leodegarius parochus, instante occasione confirmationis ab episcopo administrandae, inquit qui nondum sint confirmati. Inter quos complures vetulas matronas, viros adultos et spectatos, qui, cum monentur ut etiam se praeparent et accedant, pudore suffunduntur quod inter pueros debeant incedere atque etiam cum illis — id quod parochus postulat — instructionibus praevis assistere: quare renuunt ad confirmationem accedere, volunt tamen ss. eucharistiam sumere. Verum ob hanc causam parochus eos non absolutos dimittit.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio suscipiendae confirmationis.

2° rectene parochus egerit.

Solutio.

- 116 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Distingui potest obligatio per se et obligatio per accidens. Per accidens gravis potest esse obligatio, si neglectus suscipiendae confirmationis aut scandalum generat aut contemptum vel Ecclesiae vel tanti sacramenti sapiat, ut modo dictum est casu praecedenti in fine. Praeterea in theoria similiter gravis obligatio statuitur pro eo qui propter animi debilitatem atque externa fidei et virtutum pericula singulare auxilium gratiae per confirmationem accipiendum sibi necessarium esse iudicat. Verum, cum alia etiam media ac praesertim generale orationis medium adsit, id practice vix obtinebit.

R. 2. Obligatio quae *per se* dicitur sitne gravis convertitur, esse aliquam saltem levem obligationem omnes fatentur. Negant gravem obligationem S. Thomas 3, q. 72, a. 1. 8 alique multi,

cum ex sua institutione non sit sacramentum necessarium neque de *positiva* lege gravi constet. Affirmant S. Bonaventura alique, cum hoc sacramentum non sine causa a Christo sit institutum atque grave sit, se ipsum temere tanto bono spirituali privare: quam sententiam sequitur instructio S. Congr. de Prop. Fide in appendice Ritualis Romani apposita. — Dixerim igitur de *gravi* obligatione ex se oriunda non satis constare. *Th. m.* II, 103.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Parochus bene egit hortando et monendo omnes nondum confirmatos, ut occasione data sacramentum ne neglegerent.

R. 2. De *gravi* peccato mentionem facere censeo non fuisse satis prudenter actum. Nam etsi ipse putaverit rem esse sub gravi praeceptam, tamen 1) scire debuit id non esse extra omnem controversiam; 2) immo, etsi obiective certum esset, debebat perpendere sitne consultum eos, quos videat difficulter moveri posse, ex bona fide exturbare et in mala fide constituere, ceteroquin nihil lucraturus. Atque propterea censeo eum male egisse eos qui ex pudore nolebant ad confirmationem accedere ab absolutione repellendo. Etsi enim pudor ille rationabilis non sit, praestat nihilominus infirmos sustinere iisque indulgere quam calamum quassatum conterere.

R. 3. Vituperandus graviter est in hoc quod voluerit viros illos spectatos cogere ut cum pueris assistant instructionibus praevis. Nam humiliatio illa fere heroica viris illis non est imponenda sine absoluta necessitate. Verum necessaria non erat. Poterant enim vel ipsi lectione instrui vel a parochis instrui separatim et privatim, idque etiam cum praetextu fundato eos profundiore modo instruendi, quam ferat captus puerorum.

DE SS. EUCHARISTIA.

DE SS. EUCHARISTIA, UT SACRAMENTUM EST.

SACRAMENTI EUCHARISTIAE MATERIA.

Casus. (33)

Ascanius sacerdos accinxerat se die Dominica ad celebrandum coram conferta multitudine. Sine perturbatione rem divinam peregerat usque ad communionem, cum ex gustu animadvertit se habuisse panem corruptum dubitatuque plane de valida consecratione.

Sed eo maior evadit difficultas quod hanc solam hostiam secum sumpserat neque possit aliam habere. Haesitabundus demum mittit in domum vicinam ut frustum panis usualis sibi afferatur; qui cum sit ex secali mixto tritico, condicionate consecrat. At nova difficultas oritur in sumptione sanguinis, cum similem defectum vini animadvertat: pro remedio mittit aliquem qui ex caupona scyphum vini afferat.

QUAERITUR 1° quae sit materia apta ad consecrationem.

2° rectene egerit Ascanius, an aliud ei erat faciendum.

Solutio.

118 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Fide certum est materiam validam debere esse panem et vinum de vite: debere esse panem *triticeum* certum est neque potest sine temeritate negari. Cf. Matth. 26, 26. 29; *Instruct. pro Armenis* apud Denzinger n. 593.

R. 2. Quamdiu igitur habes materiam quae secundum usum humanum recte dicatur adhuc panis triticeus vel vinum naturale de vite, tamdiu habes materiam quae valide consecratur.

R. 3. Si panis fuerit coctus ex farina aliorum granorum quae alterius omnino speciei sunt, est materia certo inepta; quodsi dubium est num ad eandem speciem reducantur, materia dubia est: similiter inepta est farina non cocta, vel puls, vel subacta non aqua sed sat magna copia lactis vel ovorum; aut panis plene corruptus. Alias, si mutatio minima est, est materia valida; si maior, facile evadet dubia.

R. 4. Idem dicendum est de vino, scilicet: succum expressum ex uvis maturis etiam sine defaecatione materia est valida (item succus exprimi potest ex uvis passis affusa modica aqua turgentibus); vinum arte ex alia materia quoad magnam partem compositum materia est invalida, pro maiore minoreve mixtione dubia; vinum

acescens, si parum incepit acescere, materia valida; si multum, fieri potest dubia vel etiam certo invalida materia.

R. 5. Verum ut liceat consecrare, non tantum debet esse materia¹¹⁹ indubia sed etiam decenter pura, nisi necessitas hac in re aliquantum excuset. Hinc si vinum vel panis iam notabiliter coepit corrumpi, etsi non ita ut valor in dubium vocari debeat, „conficitur sacramentum, sed conficiens graviter peccat,“ ut dicit rubrica Missalis (De defectibus in celebr. missae occurrentibus IV, 2); quod tamen intellege, si fiat sine necessitate; si vero paululum coepit vinum acescere vel panis deterior fieri, ex minore necessitate celebrans excusari potest, quando non est penes ipsum materiam consecrationis procurare. S. Alph. VI, 207; *Th. m.* II, 118 sqq.

R. 6. Hostiae, sive maiores sive pro populo minores, quando assumuntur ad consecrationem, recentes esse debent; atque particulae consecratae frequenter sunt renovandae. In qua re ut vitetur omne irreverentiae peccatum rubricisque satisfiat, hostiae, cum consecrantur, numquam adhibendae sunt, si iam ultra mensem sunt confectae vel non bene conservatae; consecratae renovandae sunt infra 15 dies, nisi condicio temporis et loci frequentiore renovationem faciat necessariam. — Si renovatio ultra mensem differtur locusque corruptioni aptus est, facile peccatur graviter. *Th. m.* II, 120.

R. 7. Vinum sumi debet ab hominibus omnino fidis, immo multis locis praescribitur ut a solis iuratis venditoribus ematur, eo quod hodieum artes innumerae adhibentur in vinis adulterandis. — Pro meliore tamen conservatione ex decreto S. Off. d. 31 Iul. 1890 a Leone XIII approbato licet vino valde recenti admiscere aliquam quantitatem alcoholicam, si modo 1) spiritus alcoholicus extractus fuerit ex genimine vitis; 2) tota quantitas, i. e. ea quae iam in vino continetur et ea quae admiscetur simul sumptae, non excedat proportionem 12% vel, si naturaliter quantitas alcoholica maior est, non ultra 17—18%. Cf. *Th. m.* II, 120.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ante consecrationem quidem quaevis¹²⁰ ratio fundata dubitandi sufficit ut exsistat obligatio securiorem materiam procurandi; sed post consecrationem vel communionem, nisi *valde rationabiliter* etiam post experimentum sumptionis dubitetur, potius dubium spernendum est, maxime si non privatim celebratur sed publice coram populo isque in admirationem et fortasse in scandalum adducatur. Ergo nisi omnino gravis ratio dubitandi erat, Ascanius debuit progredi.

R. 2. Sed existente re ipsa gravi dubio, sane debuit assumi materia certa eaque *sub condicione* consecrari: S. Alph. VI, 206. Quare si deerat alia materia, potuit et debuit Ascanius assumere frustum panis usualis triticei. Nam etsi haec forma alias est ex lege Ecclesiae graviter illicita, in casu *perficiendi sacrificii* praevalet lex divina et deficiente alia materia sumi debet quaecumque sit valida. — Idem dicendum est, si haberi non poterat panis pure triticeus, si modo mixtio cum secali erat modica.

121 R. 3. Si vero mixtio cum secali vel altera specie erat notabilis, materia erat vel dubia vel certo invalida; hinc inepta ad sacrificium dubium complendum; quare in eo casu, etsi dubia tantum fuerit materia, Ascanio non licuit eam assumere, sed, meliore quo poterat modo, suam missam absolvere et sacrificium in eo statu eaque condicione relinquere debuit quo erat. Si igitur Ascanius *secundo* assumpsit materiam *dubiam* et ob hanc rationem *condicionate* consecravit, male egit, cum deberet omnem consecrationem omittere; sed *condicionate* consecrare debuit, non absolute, si habuit materiam certam, ex hac causa quod de nullitate prioris consecrationis non constabat, *secundo* autem consecrare non licuit, sed tantum in hypotesi quod prima vice consecratio fuerit invalida seu *nulla*, licuit nunc demum consecrationem peragere.

R. 4. Quoad defectum vini similiter dicendum est. In quo si defectus oriebatur ex vini corruptione seu acescentia, non ex eo quod loco vini alius plane liquor assumptus erat, valde dubito num dubium Ascanii ita fuerit fundatum ut de valore consecrationis *legitime* dubitaret; nam ut desinat esse vinum, non sufficit aliqua etiam notabilior acescentia, sed omnino magnus gradus requiritur. — Quod multo magis observare debuit, quia vinum ex caupona allatum vix erat securius.

R. 5. Immo in hodiernis condicionibus existimo, nisi caupo possit certo fidem dare vinum suum esse vere de vite substantialiter integrum, tantum exsistere dubium de valore eiusmodi vini, ut non liceat in eo consecrare, atque in casu dubii nostri Ascanii consultius fuisse, immo obligationem rem, ut erat, relinquere, non vero dubio dubium addere seu consecrationem duplici dubio involvere.

MATERIA IN NECESSITATE.

Casus. (34)

Sebastianus parochus cum sat magno numero parochianorum peregrinationem ad certum sanctuarium instituit, ubi omnes optant sacro interesse. Sed deest panis et vinum pro sacrificio. Solummodo inveniuntur orbiculi, quibus uti solent ad sigillandas litteras, et aliquot uvae maturae. Sebastianus statuit assumere unam ex illis orbiculis, et unius uvae succum exprimere in calicem, quo populi devotioni satisfaciat.

QUAERITUR 1° num recte Sebastianus egerit.

2° quid, si inter peregrinantes aliquis succubuerit et in periculo mortis viaticum cupiat recipere.

Solutio.

122 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quod pertinet ad orbiculos illos sigillandis litteris destinatos, si fuerint colore tincti, erant hoc ipso materia dubia ac proin graviter illicita. Idem dic, si, utcumque fuerint confecti, non erat extra dubium positum num fuerint confecti ex farina tritici an pomorum terrestrium.

R. 2. Solum si constabat eos, colore non tinctos, esse confectos ex triticea farina, licuit experimentum sumere, num constet de non-corruptione; nam si a longo tempore confecti erant, de corruptione rationaliter timeri debuit. Si igitur *constabat* de non-corruptione, puto in istis adiunctis licuisse eam formulam adhibere etiam solius devotionis causa.

R. 3. Quoad mustum ex uvis maturis nunc expressum dubitari nequit de valore; sed extra veram necessitatem est materia illicita, cum rubrica Missalis l. c. IV, 2 dicat: „Si fuerit . . . mustum de uvis nunc expressum . . . conficitur sacramentum, sed conficiens graviter peccat.“ Quare ad solam devotionem populi iuvandam, etsi grave ei fuerit omitti sacrum, non puto licuisse mustum illud adhibere.

R. 4. Si vero agebatur de sacro die ex praecepto festivo audiendo, ¹²³ putaverim licuisse mustum adhibere, non tamen ex obligatione debuisset ita agi.

Videlicet ratio cur videatur licere est quia lex prohibens mustum ut materiam non decentem probabili explicatione sumi potest prohibens in circumstantiis ordinariis, non in iis insolitis circumstantiis in quibus propter defectum alius materiae indecentia naturaliter minuatur vel auferatur. — Cur autem tantummodo liceat, non simul sic agendi obligatio sit, ratio haec est quia explicatio illa nonnisi probabilis est; probabili autem ratione nemo cogitur ad neglegendam unam legem, ut alteram impleat, si utraque est positiva lex humana.

AD QUAESITUM 2^m R. In periculo mortis, quando agitur de dando viatico alias datu impossibili, censeo plane Sebastianum debuisset celebrare, sive cum formula illa si quam panem triticeum esse satis constet, sive cum musto nunc recenter ex uvis expresso. Nam materiam illam ne quis adhibeat est lex Ecclesiae positiva, quae in casu necessitatis viatici motivo destituitur, et quae a lege divina viatici vinci debet. Nam si lex humana et divina inter se collidunt, lex divina generaliter debet praevalere.

MATERIAE DECENTIA.

Casus. (35)

Sebaldus sacerdos, hospes apud parochum alienae ecclesiae, cum celebrat, in offertorio ministro ex lagena vinum infundente in ampullam, animadvertit vinum turbidum et faeculentum esse et in statu quo incipiat acescere; hostias in sumptione ex gustu iudicat satis vetustas atque interrogans postea sacristanum comperit eas a sex mensibus et ultra esse confectas.

QUAERITUR 1° num recte egerit pergendo in sacrificio missae.

2° utrum sequenti die denuo liceat ipsi ita celebrare an aliter providere sibi debeat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quoad vinum parum acescens, ut in ¹²⁴ nostro casu erat, S. Alph. VI, 207, q. 1 dicit: „Vinum parum

acescens, deficiente alio vino, adhibere licet sine scrupulo“; quod ex paritate causae vel magis etiam ad vinum aliquantulum faeculentum applica. — Benedictus XIV *notific.* 77 expresse excusat hac in re eos qui in aliena ecclesia celebrant, aut quibus cura vini non incumbat, cum difficulter aliud vinum habere possint. Recte igitur Sebaldus eo usus est.

R. 2. De pane vetustiore cum solum in communione notitiam sumpserit, certe nihil facere potuit, sed debuit pergere, cum ex supposito valor in quaestionem non veniret.

125 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si de vini defectu quaeritur, censeo incommodo illo quod Sebaldus oriretur ex reprehensione parochi et ex offensa quam incurreret quaerendo aliam ecclesiam Sebaldum satis excusari, ut sine scrupulo etiam sequentibus diebus simili vino uti sibi liceat.

R. 2. Si vero quaeritur de pane orbiculari iam a sex mensibus confecto, existit decretum *S. R. C.* „An casu quo rector sive pastor ecclesiae praxim illam approbet [scil. adhibendi panes a tribus mensibus in hieme vel a sex mensibus in aestate confectos] nec velit eam relinquere, alii sacerdotes in eadem ecclesia inservientes possint tuto conscientia in hoc pastori obsecundare, utendo praefatis speciebus?“

R. „Negative. Atque ita servari mandavit“: v. *Decr. auth.* n. 2650, ad I, 2. Quare dicendum est Sebaldum vel monere debere pastorem vel, si hoc inutile fuerit, eius offensa non obstante, alibi celebrare aut sibi aliunde procurare hostiam, ne in re adeo gravi legem Ecclesiae infringat. *Th. m.* II, 120.

PARTICULA DUBIE CONSECRATA.

Casus. (36)

Solanus, cum in missae celebratione ad elevationem pervenerit, obstupefactus observat a sacra specie quam manibus tenet decidere in corporale parvam hostiam, alteramve parvam hostiam conspicit prope calicem iacentem; aderant re ipsa duo communicaturi qui volebant ss. sacramentum sumere, Solano id nesciente. Solanus eos remittit, particulas vero ut dubie consecratas ipse post sumptionem s. sanguinis consumit. Postea interrogatione facta comperit a ministro unam particulam appositam fuisse in patena, quae sine dubio Solano non advertente maiori hostiae leviter agglutinata adhaesit et postea soluta est; altera particula allata erat ad „Sanctus“ et, Solano pariter non animadvertente, in corporali posita.

QUAERITUR 1° fuerintne particulae illae consecratae.

2° licuerintne Solano advertenti eas consecrare.

Solutio.

126 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quoad alteram particulam in scio Solano in corporali positam dici debet eam consecratam non fuisse; quoniam nullo modo sacerdos habuit consecrandi intentionem; quod enim plane nescitur, consecrari non intenditur.

Solummodo si Solanus dubitans num forte, se non advertente, particulae allatae sint intentionem efformasset, consecrandi quidquid in corporali existeret, dicendum esset particulam et hanc et alteram fuisse consecratam. Verum ita intendere neque ultra attendere, utrum re ipsa aliquid in corporali existat annon, generatim neque decet neque licet.

R. 2. Quoad priorem illam particulam maior esse potest dubitatio. Pro parte affirmativa, scilicet particulam illam esse consecratam, afferri poterit analogia cum dispositione Missalis, quo clare edicitur, si sacerdos putans se tenere unam hostiam in manibus, teneat duas, dum verba consecrationis pronuntiet, *utramque* esse consecratam. In nostro igitur casu sacerdos cum maiore hostia simul tenuit minorem adhaerentem; ergo videtur eam simul cum illa consecrasse. Atque id re ipsa probabile esse existimo. Verum non existimo id esse plane certum, cum non plane eadem sit condicio, ac si sacerdos duas maiores hostias manu tenet, putans esse unam. In hoc ultimo casu omnem materiam videt et tenet immediate in se atque hanc ipsam materiam quam immediate tenet volens consecrat. In priore casu immediate tantum tenet maiorem hostiam, minorem solum concomitanter et per maiorem illam cui leviter adhaeret, idque nescius. Quare dubium concipi potest utrum voluerit solum id quod immediate in manibus habet consecrare an omne quod *cum illa* tenet: nisi forte *expressam* formarit voluntatem consecrandi quidquid quocumque modo sit coram se.

Existimo igitur generatim in eiusmodi casu hostiam esse dubie consecratam et ut talem reverenter esse tractandam.

R. 3. Recte autem Solanus utramque illam minorem hostiam ut dubie consecratam habuit et tractavit, cum ne ampliorem quidem inquisitionem in ipso sacro instituere potuerit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si priorem illam particulam quae ab 127 initio in patena adfuerat, etsi sacerdote in scio, sacerdos ante consecrationem animadvertisset, puto omnino eam licite potuisse consecrari, etsi dubie tantum (ex defectu intentionis) fuerit oblata. Nam cum in hoc casu probabiliter oblata et totius actionis liturgicae intentio ad eam etiam directa esset, non erat ratio certo prohibens quae eam tamquam serius allatam a consecratione excluderet.

R. 2. De posteriore particula quae ad „Sanctus“ afferebatur, aliter dicendum est. Erat immediate quidem *ante* canonem; hinc causa gravior, etsi non absolute gravis (quae incepto iam canone requiritur) necessaria erat. Sed communicio unius alteriusve iam ex eo causa gravis non erat, quia sacerdos poterat pro uno alterove communicaturo particulam ex *sua* hostia desumere. Et re vera in nostro casu ita agens melius fecisset quam communicaturos illos remittens.

Si vero particulae illae immediate post offertorium afferuntur, causa rationalis sufficit ad eas assumendas, oblatione mentaliter suppleta. Quare in tali casu potest quidem sacerdos reiectis particulis illis ex sua hostia pro communione detrahere, potest tamen allatas particulas assumere et consecrare. *Th. m.* II, 126.

CIBORIUM EXTRA CORPORALE RELICTUM.

Casus. (37)

Cum in missione magna pars populi communionem expectat, deficientibus hostiis consecratis Publius modo celebraturus monetur ut ciborium quod minister allaturus sit consecret: quod annuit.

Ad evangelium minister quidem affert ciborium, sed Publius distractus nihil videt neque cogitat de ciborio, dum post peractam consecrationem panis animadvertit ciborium prope corporale collocatum. — Missionarius autem, utraque consecratione vix finita, ciborium quod pro consecrato habet assumit, expectantem populum communicaturus.

QUAERITUR 1° sintne particulae in ciborio contentae consecratae.

2° quid, si minister ciborium in ipso corporali posuerit.

3° particulas consecratas liceatne statim post consecrationem populo distribuere.

Solutio.

128 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Res acriter controvertitur, cum omnia pendeant ab interpretatione intentionis sacerdotis celebrantis. Cum enim expressa et explicita intentio in consecratione non adfuerit, cogimur conicere quousque implicite et virtualiter voluntas consecrandi se extenderit.

Aliqui igitur dicunt: voluntas ante missam concepta absoluta erat eaque virtualiter perduravit in eo qui statim ad celebrandum se accinxit; laesio autem rubricarum accidentalium hanc voluntatem non immutavit, sed concomitans atque involuntaria fuit.

Alii dicunt voluntatem illam ante missam conceptam fuisse quidem propositum consecrandi seu adiungendi ad materiam missae essentialem aliam accidentalem; sed propositi executionem, quamquam ex oblivione, defuisse. Executionem propositi debuisse saltem esse inchoatam per voluntariam assumptionem illarum particularum tamquam materiae liturgicae actionis; quam assumptionem adesse quoad maiorem hostiam ex ipsa oblatione reliquisque actionibus, quoad materiam accidentalem debere aliquo demum actu intra ipsam actionem liturgicam assumptionem fieri.

R. 2. Quoniam igitur res certa non est, practice in casu, quo ciborium relictum est extra corporale neque a sacerdote animadversum *intra* ipsam missam, particulae pro dubie consecratis habendae sunt.

129 R. 3. Si autem *intra Missam* sacerdos advertens ciborium voluit consecrare, etsi dein extra corporale ex oblivione reliquit neque quidquam de eo in ipsa consecratione cogitavit, rationabile dubium de consecratione rite peracta non exsistit. — Similiter, si sacerdos ante missam, cum moneretur a sacristano, absolutam conceperit voluntatem consecrandi, ubicumque in altari ciborium fuerit positum atque relictum, etiam extra corporale. At hanc expressam voluntatem eum habuisse sumi nequit, sed debet probari.

AD QUAESITUM 2^m R. Si ciborium a ministro in corporali positum fuerit, communis sententia est particulas in ciborio esse consecratas. Nam ex una parte sacerdos ab initio habuit voluntatem consecrandi eamque intra ipsam liturgicam actionem non potuit non reassumere, cum in offertorio (explicans totaliter corporale) aliisve actionibus satis superque ciborium, si minus reflexe, tamen directè advertere debuerit. Practice igitur particulae ut consecratae erunt distribuendae.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In nostro casu omnino non licuit missio-130 nario particulas distribuere. Prohibendus erat a Publico, quippe qui eas dubie tantum consecrasset.

Neque licuit condionate statim repetere verba consecrationis, sicut licuisset, si panis consecratio simpliciter et universim, i. e. etiam consecratio hostiae maioris, fuisset dubia. Cum enim in nostro casu formula maior pro sacerdotis communione rite consecrata esset, nova consecratio novum sacrificium inchoasset — quod facere est illicitum.

R. 2. Sed neque, quando particulae pro communione populi rite consecratae sunt, licebit eas statim post consecrationem distribuere. Ex eodem sacrificio enim prior omnino sacerdos celebrans communicare debet, dein reliqui. Solummodo particulae *praeconsecratae* possunt intra missam ab alio sacerdote, si res urget, e tabernaculo extrahi et fidelibus pro communione distribui. At si de necessitate viatici ageretur, censeo licere, deficientibus particulis praeconsecratis, ex particulis nunc consecratis ante celebrantis communionem aliquam particulam ab alio sacerdote ad moribundum deferri, saltem si de moribundo agitur, cui aliter satis secure provideri non possit.

FORMA CONSECRATIONIS EIUSQUE DEFECTUS.

Casus. (38)

Severinus sacerdos, parum versatus in lingua Latina, in forma consecrationis calicis vocem „hic“ putabat habere sensum adverbialem, atque ita per annos celebrans pronuntiavit: dum in libro legit isto sensu verba consecrationis nullatenus esse sumenda vel pronuntianda, atque nunc dubitat de valore missarum sic celebratarum et de obligatione eas pro stipendio repetendi.

Accidit ei etiam aliqua vice ut in consecratione panis diceret „hic est“ loco „hoc“, „meu“ loco „meum“, vel „copus“ loco „corpus“; atque etiam aliquoties omisit verba „mysterium fidei“ vel „novi et aeterni testamenti“.

QUAERITUR 1° quae sit forma consecrationis et quomodo enuntianda.

2° quid de variis Severini defectibus iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Verba consecratoria sunt sola verba Sal-131 vatoris quibus ipse in ultima cena usus est, et quibus nunc sacerdos nomine Salvatoris utitur: ita ut neque verba antecedentia „qui pridie etc.“ neque subsequens vel antecedens invocatio Spiritus Sancti, quam *epiclesin* vocant, ullo modo virtute consecrandi praedita

sint vel ad consecrationis essentiam pertineant. Quod luculenter Ecclesiae doctrinam esse constat tum ex Eugenii IV *instructione* ad Armenos, tum ex proscriptione contrariae schismaticorum opinionis, quasi epiclesis illa ad consecrationem esset necessaria. *Th. m.* II, 127. 128.

R. 2. Neque illico constat omnia illa verba Christi, sicut in Missali habentur et ab Ecclesia praescribuntur, esse essentialia, ita ut quilibet in iis defectus commissus consecrationem reddat invalidam vel dubiam. Nam certo non est essentialis vox „enim“; neque eius omissio voluntaria peccatum veniale excedit.

Reliqua verba omnia et singula essentialia sunt in consecratione panis. In consecratione calicis certo essentialia sunt verba *hic est calix sanguinis mei* vel *hic est sanguis meus*. — De reliquis disputant sintne essentialia annon, maxime de ultimo inciso quo elementum sacrificii principale, *effusionem* dico sanguinis, enuntiatur. Tutiora igitur hic omnino eligenda sunt, ita tamen ut levior in illis verbis defectus non statim dubiam reddat consecrationem. Ex consulto autem aliquid omittere vel mutare grave peccatum est.

R. 3. Verba consecrationis re vera *assertorio*, non *mere historico* sensu enuntiari debent, seu ex intentione consecrandi, non mere narrandi.

132 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si re ipsa verba consecrationis calicis ita sint pronuntiata ut pronuntians *intenderit* vocem „hic“ dicere adverbialiter, consecratio nulla fuit, cum verba sic concepta significant praesentiam iam existentem, non conversionem qua praesentia sanguinis Christi constituatur.

Verum in casu nostro intentio primaria Severini erat verba pronuntiandi mente et sensu Ecclesiae: si quo igitur ex errore subiectivo circa sensum verborum Severinus videtur etiam habuisse erroneam voluntatem seu intentionem, haec voluntas erronea secundaria videtur fuisse et inefficax, manente omnino praedominante voluntate faciendi quod facit Ecclesia simul cum forma obiective recta.

Quare de iterandis missis pro stipendio puto eum sollicitum esse non debere, sed sufficere ut intentiones missarum quas ita dixit pro cautela Deo in aliis missis *commendet*. Levior enim est ratio de valore missarum dubitandi, quam esse oporteat ut illud onus imponatur.

R. 2. De subsequenti defectu, quod scilicet etiam in consecratione panis aliqua vice dixerit „hic est“, gravius dubium potest excitari.

Si Severinus demonstrative in sensu adiectivi vocem illam enuntiavit lapsu linguae et errore grammaticali, indubie valida manet consecratio. Verum si defectus ille accidit, antequam rectum sensum verborum edoctus Severinus erat, ac proin cum subiective sensum *adverbialem* in mente habuit, mea opinione consecratio dubia est. Cur non certo nullam dicam ratio est quod etiam hic dici possit praevalentem intentionem fuisse faciendi quod facit Ecclesia, atque defectum esse accidentalem. Cur autem nihilominus non dicam con-

secrationem certo validam ratio est quod in hoc casu re vera discrimen sit a priori. Si forma Ecclesiae manet integra, nullatenus corrupta, facile patet pronuntiantem etiam sumere *sensum* Ecclesiae; sed si forma ipsa non manet integra, sensus Ecclesiae, ut nihilominus subsit, *positiva et explicita* pronuntiantis voluntate et intentione verbis subici debet: verum id Severinus non fecit, cum positiva et explicita voluntate habuit sensum erroneum; implicita igitur intentio opposita non videtur in hoc casu rem evincere.

R. 3. Corruptiones illae „*neu*“ vel „*copus*“ ab omnibus considerantur accidentales, quae, sicut in communi conversatione sensum non destruunt, ita ne in formis sacramentorum quidem.

R. 4. Si sola illa verba „mysterium fidei“ ommissa sint, pro certa 138 habeo consecrationem, ita ut ne permiserim quidem verborum consecratoriorum repetitionem. Vix non idem de solis illis verbis „novi et aeterni testamenti“ dixerim. — Ratio est tum quia non omnia et singula illa verba in singulis liturgiis occurrunt, de quarum valore nemo dubitat, tum quia analogia cum consecratione panis suadet haec verba non esse essentialia.

R. 5. Propter ommissa verba alia „*qui . . . effundetur etc.*“ rationabilior concipi potest dubitatio. Quare non reprehendam ullo modo eum qui ex hac ratione repetat consecrationem calicis; sed neque eum qui non repetens procedat. *Th. m.* II, 129.

ASSERVATIO SS. EUCHARISTIAE.

Casus. (39)

Procopius amplam habet parochiam complures pagos complectentem per aliquot leucas in circuitu. Pro maiore commodo fidelium adsunt duae ecclesiae filiales ad quas parochus ante missam parochialem alternis dominicis celebraturus accedit. Quo maius habeant fideles solacium et quo facilius iis in casu morbi provideri possit, in utraque ecclesia filiali relinquit ss. eucharistiae sacramentum, clavem tabernaculi reponens in sacristia. ita ut solus aedituus rei notitiam habeat; tabernaculum vero est formae valde primitivae, sine ornatu intus et exterius, ciborium sine velo. Quae omnia Procopius ratione paupertatis excusat. Quoties autem in ecclesia filiali celebrat, simul exponit ss. sacramentum, quo compenset penuriam liturgicarum functionum quam hi fideles pati debent.

QUAERITUR 1° ubi ss. eucharistia asservari debeat vel possit.

2° quae sint praecipue leges rituales de ss. eucharistiae asservatione.

3° quid de agendi ratione Procopii dicendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ss. eucharistia iure asservanda est in 134 ecclesiis cathedralibus, parochialibus, in ecclesiis regularium et sub stricta clausura viventium monialium. *S. Alph.* VI, 424; *Marc* n. 1583.

R. 2. Num praeter ecclesiam parochialem ecclesiae filiales, si adest ibi proprius sacerdos, ius ss. eucharistiae habeant consuli debet consuetudo. Schuech, *Th. past.* § 281.

R. 3. Ut autem alibi, in oratoriis communitatum vel etiam in oratoriis privatis ss. sacramentum asservari liceat, indultum apostolicum requiritur. *Th. m.* II, 132.

135 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ante omnia praescribitur ut asservatio fiat in tabernaculo bene clauso et clave obserato. Quae clavis ex lege communi ab ipso *sacerdote* rectore vel sacrista ecclesiae asservari debet; privilegio tamen aliquando indulgetur ut in domibus religiosis vel piis institutis alia custodia tuta sufficiat.

R. 2. Tabernaculum decet esse extrinsecus prae ceteris altaris partibus exornatum; intus debet, nisi inauratum sit, serico panno albo esse ornatum.

R. 3. Pyxis seu ciborium quo ss. eucharistia continetur *debet* esse ex solida decentique materia; congruum est ut sit ex argento saltem inaurato; tegendum est serico velo albo et in corporali reponendum. De quibus omnibus vide *Rituale Rom.* tit. IV, c. 1, n. 8. 9, et *Th. m.* II. 132 cum *decretis S. Rit. C.* ibi laudatis.

136 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Bene quidem facit ut, quoties potest, populo etiam in pagis vicinis degenti in suis locis praebeat opportunitatem ss. missae sacrificii; debuit tamen saltem ab ordinario habere facultatem binandi. Haec enim non eo ipso quod diversis pagis sit praepositus sacerdoti data intellegitur, quando non plures sint parochiae sed una. De qua re cf. *infra de sacrificio missae*.

R. 2. Si hucusque consuetudo non erat asservandi ss. eucharistiam etiam in filialibus illis ecclesiis, certe Procopius non potuit proprio Marte id constituere. Immo, cum non adsit proprius sacerdos qui illis ecclesiis serviat, difficulter obtinebitur asservandae eucharistiae indultum, quod ceteroquin a S. Sede erit implorandum.

137 R. 3. Etiam supposita legitima facultate asservandae ss. eucharistiae clavis custodia quam servat non est quidem ad normam legum ecclesiasticarum, si verba severe sumas; clavis enim dicitur ab ipso ecclesiae rectore custodienda esse. Verum vix non ubique consuetudo est ut in sacristia clavis servetur in loco tuto et clauso, sed conscio aedituo *fido*, quae consuetudo ratione illa nititur ut facilius a quovis sacerdote in casu necessitatis viaticum ministrari possit. Quapropter, si rector ecclesiae tali modo clavem tabernaculi servat, non potest reprehendi. Cf. Gasparri, *De euch.* n. 998—1000.

R. 4. Curari debet ut tabernaculum saltem intus habeat ornatum praescriptum, scilicet panni albi serici tegumentum; atque etiam pro posse sericum velum ciborii procurandum est: in quibus rebus non bene praetextitur paupertas. — In reliquo ornatu propter paupertatem loci et incolarum facilius aliquid potest indulgeri. Cf. *Th. m.* II, 132, notas.

R. 5. Circa expositionem ss. sacramenti videtur Procopius liberior¹³⁸ esse, quam par est. Privata quidem expositio licite fit ad arbitrium rectoris ecclesiae ex privata etiam causa: sed in hac privata expositione ciborium velatum ne extrahitur quidem e tabernaculo, sed tabernaculo aperto ciborium protrahitur in vestibulum tabernaculi — qui modus in Germania est insolitus.

Publica autem expositio in ostensorio, quod in throno collocetur, requirit consensum episcopi et causam ab eo approbatam. Si Procopius igitur extra illas expositiones, quae sive per expressum episcopi mandatum sive per communem consuetudinem dioecesis episcopo tacente permittuntur, alias instituere optat, causam ordinario exponat eiusque responsum expectet. *Th. m.* II, 133.

LAICUS MORIBUNDO AFFERENS SS. EUCHARISTIAM.

Casus. (40)

Parocho absente cum Caius subito in periculo mortis constitueretur, mittitur pro viatico. Reccaredus diaconus, parochi cognatus, qui adest, non audet obsecundare irregularitatem usurpati ordinis sacri timens; qui timor cum expelli non posset, interea autem periculum Cai ingravesceret, aedituus ordines tantum minores habens, ne sine ullo sacramento Caius decederet, sumit sacram particulam eamque ad Caium moribundum defert.

In alio loco cum similiter in parochi absentia repente aliquis periculose inciperet decumbere, eius cognati accurrunt pro sacramentis morientium ad monasterium regularium; cuius rector non vult annuere, nisi in scriptis sibi exhibeatur testimonium medici de mortis periculo vere *instanti*; vult enim parochi, quem suorum iurium tenacem novit, querelas evitare usurpati iuris et excommunicationis contractae, quas nuper excitaverat cum alumno convictori aegrotanti sacramenta sine parocho essent administrata.

Propter eiusmodi dissidia inter parochum et regulares, ille cum aegrotaret, noluit pro sacramentis ad religiosos mittere, sed potius, deficiente alio sacerdote, ipse aegrotus se traxit ad ecclesiam ubique sibi s. viaticum sumpsit.

QUAERITUR 1° quis sit minister ss. eucharistiae distribuendae.

2° quid de casibus allatis dicendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Minister ordinarius vi ordinis est solus¹³⁹ sacerdos; extraordinarius ex delegatione in casu necessitatis diaconus. Cf. Trid. sess. 13, c. 8 et Pontificale *ritum ordin. diac.*

R. 2. Nihilominus non quilibet sacerdos ubilibet licite ss. eucharistiam administrat; sed 1) in ecclesiis ut fiat distributio, requiritur licentia rectoris, quae tamen intra missam vel ante vel post eam censetur simul cum facultate celebrandi dari, nisi forte parochus pro communione paschali exceptionem faciat; 2) ad aegrotos ut deferatur, parochi licentia est necessaria, excepto casu necessitatis.

R. 3. Regulares suis subditis atque in suis ecclesiis etiam quilibet fidelibus, excepto per se die paschatis, ss. eucharistiam distri-

buere possunt; sed ut ad aegrotos christifideles deferant, indigent venia parochi vel episcopi; immo si sine eiusmodi venia ss. eucharistiam pro viatico deferre praesumpserint neque necessitas adfuerit, excommunicationem romano pontifici reservatam incurrunt. Cf. *Const. Apostolicae Sedis* ser. 2, § 14; *Th. m.* II, 962.

- 140 R. 4. Diacono, ut liceat ss. eucharistiam distribuere, requiritur commissio ex parte sacerdotis facta, cuius instrumentum sit diaconus in hac actione; quare non sufficit commissio praesumpta quae non est vera commissio, sicut potest esse licentia, sed requiritur commissio saltem tacite *data*: alioquin habetur usurpatio ordinis sacri scil. presbyteralis cui soli competit facultas distribuendi principaliter. Ut autem sacerdoti liceat diacono distributionem ss. eucharistiae committere, requiritur aliqua necessitas, non tamen gravis. Nam in vera et urgente necessitate, ne quis decedat sine viatico, ne commissio quidem necessaria est.

R. 5. Diaconus, quando ei commissa est ss. eucharistiae distributio, stolam quidem more diaconorum gestare debet; de cetero autem ritum omnem atque benedictionem cum ss. sacramento perficere debet, ut ipse sacerdos, secundum Ritualis praescripta: excipi tamen videtur benedictio quam sacerdos manu dare solet, quando in ecclesia fidelibus ss. eucharistiam non infra missam distribuerit. Cf. *Resp. S. C. ad vic. ap. Tonkin. occident.*; *Th. m.* II, 140.

- 141 AD QUAESITUM 2^m. Ad *primum* casum R. 1. Reccaredus male intellexit suam potestatem et timuit, ubi non erat timor. Commissio sacerdotis utique requiritur in ordinaria necessitate vel in rationabili incommodo quo sacerdos ipse impediatur; sed in casu viatici, ubi lex divina sumendae eucharistiae urget, magis etiam quando impossibile erit moribundo alia sacramenta recipere, non solum potuit, sed debuit ss. eucharistiam ad moribundum deferre. Re igitur obiective considerata graviter defuit officio suo. *Th. m.* II, n. 135; Marc 1535.

R. 2. In casu proposito, quo Reccaredus moveri non poterat ut deponeret scrupulum, puto reprehendendum non esse aeditum quod ipse meliore quo posset modo moribundo succurreret, maxime si Caius sensibus destitutus ad actus proprios, caritatis et contritionis, excitari non posset. Alias quidem, si summam necessitatem excipis, omnino est contra hodiernam ecclesiae disciplinam, ut laicus vel qui sacrum diaconatus ordinem nondum habet, eucharistiam distribuat. *Th. m.* II, 136; Marc l. c.; Gasparri n. 1080.

- 142 Ad *secundum* casum R. 1. Quod rector monasterii testimonium medici postulavit scripto exhibendum in enarratis circumstantiis prudens quidem erat cautela, si modo periculum moribundo non sit creatum decedendi sine viatico. Nam si res ita erat, debuit ineptas querelas spernere; salus enim moribundi suprema lex est quae vincere debet inanem timorem iurium personalium violandorum.

R. 2. Parochus autem, quod iura sua laesa putavit administratione sacramentorum erga alumnum convictorem, excessit in adserendo iure suo. Superior enim regularium munus quasi-parochiale habet

non solum in suos religiosos, sed etiam in familiares omnes, quibus accensendos esse alumnos convictores tum ex se probabile est, tum ex variis privilegiis ad removenda efficacius dubia expresse est collatum. Quare haec sacramentorum administratio nullatenus tangit excommunicationem supra notatam. *Th. m.* II, 136. 396; Gasparri n. 1073.

Ad *tertium* casum R. 1. Dissidium illud quod excitatum erat ¹⁴³ inter parochum et regulares illius civitatis, tantum abest ut sit ratio cur censeatur sacerdos qui ministret ss. eucharistiam deesse, ut potius sit ratio tollendi dissidii et auferendi scandali quod fideles ex eiusmodi dissidio facile sumunt.

R. 2. Verum si re ipsa magna erat difficultas advocandi aliquem sacerdotem, lex, ne quis sibi ipse sumat communionem, non obstat quominus *sacerdos* etiam devotionis causa communicaturus sibi ss. eucharistiam sumere possit. *Th. m.* II, 136; S. Alph. VI, 238; Baller.-Palm. tr. X, sect. IV, n. 93; Marc n. 1534 etc.

ADMINISTRATIO SS. EUCHARISTIAE. — FREQUENS COMMUNIO.

Casus. (41)

Bonfrerius, importunae devotionis osor, devotulas severe tractat, si quando infra hebdomadam s. communionem petunt, per horam et amplius rem differt. dein mussitans se confert in ecclesiam, ut excipiat confessionem, quam cuilibet communioni ut praemittant postulat; tam frequentem communionem non esse loci consuetudinem saepe dicit, neque eam congruere laboribus rusticis quibus parochiani sui sint addicti; qui eximiam pietatem colant posse quovis mense accedere, alioquin quater in anno; se satis superque sibi gratulari, si ille mos in sua parochia retineatur atque promoveatur.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio administrandi ss. eucharistiam.

2° quid iudicandum sit de agendi ratione Bonfrerii.

3° quae dari possit brevis regula de frequentiore communione.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Qui ex officio suo curam animarum ¹⁴⁴ suscepit, suis subditis tenetur sacramenta atque imprimis ss. eucharistiam ministrare. quoties rationabiliter petunt, ita tamen ut *rara* negatio vel dilatio, quando necessitas eiusque suspicio nulla est, non gravis sed venialis officii laesio sit.

R. 2. Qui ex officio ad curam animarum non tenentur (idem dic de parochis relate ad fideles extraneos), obligationem habent ex sola caritate: hinc ut ii sub gravi sacramenta administrare teneantur. requiritur in petente vel subiecto gravis necessitas atque quoad ministrum deficientia alterius ministri qui ex officio teneatur suoque officio satisfaciat.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si quae re ipsa indiscretam devotionem ¹⁴⁵ prae se ferant, has corrigere bonum est, sed ne hae quidem cum

asperitate tractandae sunt. Indiscreta devotio autem est, si propter pietatis officia non praecepta obligationes re ipsa urgentes neglegantur, vel si externa pietatis officia sine debita dispositione exerçantur. Sed ita se rem habere in nostro casu ex iis quae narrantur non apparet.

R. 2. Infra hebdomadam s. communionem petere ex se nondum est devotio indiscreta. Immo, ut ex decreto Innoc. XI d. d. 12 Febr. 1679 patet, ne cotidiana quidem communio ex hoc solo prohiberi potest, quod qui petant matrimonio sint iuncti saecularibusque negotiis occupati; sed unice habitualis animae puritas atque actualis dispositio et praeparatio a confessario diiudicanda norma esse debet ad concedendam negandamve s. communionem.

Nisi igitur Bonfrerius una tantum alterave vice experimenti causa, ut probet cuius spiritus sint illae devotae, ita aspere agat sed saepius, graviter deest suo officio. Nam si personae illae dignae non sunt frequentiore communionem, male agit eas post horam admittendo; si dignae sunt, ius non habet eas propter hanc pietatem adeo vexandi. Una autem alterave vice etiam sine causa officium suum denegare Bonfrerio veniale peccatum erit.

R. 3. Item excedit Bonfrerius ius suum, si postulat ut quavis vice confessio communioni praemittatur. Qui enim conscientiam suam puram servavit non tenetur denuo confiteri, sed sine confessione ad s. eucharistiam accedere potest. Consulere tamen potest confessarius vel pro munere suo dirigendi conscientias iniungere, non tamen severo praecepto, ut octavo quoque die ad confessionem accedant qui aliquoties in hebdomada s. communionem sumere velint.

146 AD QUAESITUM 3^m R. Regula illa de communionem menstrua vel de communionem ter quaterve in anno suscipienda bona quidem est, si ordinariam vitam populi christiani spectas; et re vera contentus esse parochus potest, si in sua parochia nemo sit qui non ter quaterve in anno, quam plurimi qui quovis mense ad s. communionem accedant.

Sed hac regula minime concluditur *christiana perfectio*.

Nam 1° *menstrua* communio nemini neganda est qui singulis vicibus bene sit dispositus, i. e. a peccato mortali immunis vel per sinceram confessionem et absolutionem ab eo purgatus.

2° *Hebdomadaria* communio non est deneganda immo suadenda

a) iis qui, gravibus tentationibus obnoxii, his serio resistunt, etsi interdum labantur, ut scilicet frequenti sumptione ss. eucharistiae fortiores evadant;

b) iis qui habitualiter se immunes servant a gravi peccato et aliquem serium conatum contra venialia peccata adhibent.

3° *Frequentior* etiam communio iis concedi potest neque petentibus iure potest negari qui, cum se a gravi peccato immunes servant, tum maiorem etiam conatum contra venialia adhibent, ita ut deliberata peccata non soleant committere perfectionique insistant. Quo magis serius ille conatus fuerit, eo frequentior communio concedi potest.

4° Quodsi non peccata solum sed etiam pravi affectus strenue impugnantur atque fervens sit desiderium verusque conatus sequendi Christum pauperem, dolentem, abiectum: non est ratio cur *cotidiana* communio denegetur: *Th. m.* II, 156, ubi normam habes a S. Congr. approbatam.

S. *Alphonsus* circa communionem statuit 1° hebdomadariam communionem esse concedendam iis qui peccata mortalia vitare soleant; 2° frequentem iis qui peccata venialia plene deliberata vitare soleant atque mediis perfectionis assequendae utantur: „Cum anima nullo iam detinetur affectu ad rem sub veniali prohibitam, a venialibus plene voluntariis sese abstinere, et insuper orationi ac mortificationi passionum ac sensuum sese applicat, tunc ipsi confessarius potest concedere ut ter, quater, immo et quinquies in hebdomada communicet“; 3° cotidianam iis qui perfectioni assequendae multum insistant atque magno communionis desiderio teneantur. Cf. *Marc* n. 1579 sqq.; *Gasparri* n. 1139.

Patet igitur regulas supra datas easdem fere esse quas S. Doctor proposuit: Solum id effero: ut regulariter concedatur communio in hebdomada quinquies vel quater, plus perfectionis requiri, quam ut concedatur bis vel ter.

S. *Franciscus Salesius* paulo severius loquitur. At attendas velim illius temporibus frequentationem s. communionis iacuisse et paulatim tantum resuscitatam esse, ita ut menstrua tantum communio pro monialibus a patribus Tridentinis praescriberetur (sess. 25 de ref. reg. c. 10), hebdomadaria pro valde frequenti communione haberetur — quod nunc nemo amplius pro norma habeat. Hinc S. Doctor optat hebdomadariam laicorum communionem, si modo immunes sint et a peccatis mortalibus et *ab affectione ad venialia*. — Pro frequentiore igitur communione etiam maiorem exigit fervorem in positivo virtutum exercitio seu Christi imitatione. *Espr. de S. Fr. Sal., Abrégé* t. 1, chap. 9, art. 1.

AD FREQUENTEM COMMUNIONEM DISPOSITIO.

Casus. (42)

Gerardus neo-presbyter, cum legerit regulas de frequenti cotidianaque communione a sanctis exaratas, sese reperit alienum ab illa animi puritate, eo quod venialibus peccatis multis immersus sit, immo etiam de gravi lapsu aliquoties facto rationabiliter timet neque perfectionis studium ullum in se deprehendit. Quoniam vero sacerdotis celebrantis potius maior debet esse puritas quam laici communicantis, decernit praeter dies dominicos et festivos non amplius celebrare, ne nova peccata addat.

Onuphrius e contrario, cum sibi dicat quam plurimos esse sacerdotes cotidie celebrantes qui a venialibus peccatis nullatenus caveant sed contenti sint immunitate a peccato gravi, facile sibi conciliat coronam feminarum quas docet saepius in hebdomada ad s. communionem accedere, id unum cavendum esse ne cum peccato mortali accedant; quodsi acciderit eiusmodi peccatum, confessione antea delendum esse.

QUAERITUR uter recte iudicaverit.

Solutio.

148 R. 1. Gerardus rationibus illis quas perpendit recte quidem se ipse stimulaverit ad maiorem fervorem atque, si se adeo a puritate per se debita alienum viderit, recte sese humiliet divinumque auxilium ad vincendas pravas inclinationes imploret. Verum quod inde concludit sibi a celebranda missa abstinendum esse, in hoc recte non agit.

Peccatum enim quod committatur frequentiore accessu ad ss. eucharistiam sine debita animi puritate, ex irreverentia qua ss. eucharistia afficiatur est desumendum. Verum quoniam haec irreverentia non tam positiva quam negativa, i. e. absentia maioris reverentiae, sit: ille defectus aliunde compensari potest; et revera compensatur utilitate publica quae ex munere sacerdotali atque ss. missae sacrificio in totam influit Ecclesiam. Unde communis est theologorum opinio, sacerdotem sine novo peccato celebrare atque etiam cotidie celebrare posse, si modo se conservaverit in statu gratiae, etiamsi non ea animi puritate niteat quam cotidiana s. communio per se postulet.

R. 2. Si quando autem Gerardus infelici casu graviter lapsus sit, maxime si fuit peccato contra castitatem, eodem die celebrare, nisi necessitas quaedam urgeat, etiamsi per confessionem Deo reconciliatus sit, consulendum non est: immo id per se non videtur a veniali peccato irreverentiae immune esse (*Th. m.* II, 158). Attamen nostra aetate facile aderit causa excusans, videlicet quod abstinere a celebratione, nisi ratio *appareat*, facile excitat admirationem et suspicionem.

149 R. 3. Onuphrius contrario excessu peccat, si normam sacerdotis sacrificium offerentis transfert ad communionem laicalem. In hac enim, quae nullatenus est actio publicae utilitatis, sola privata utilitas et privata dispositio respicienda est. Male igitur agit, si feminas quae garrulitate aliisque defectibus, licet non gravibus, male alios aedificant ad adeo frequentem communionem admittat. Nam pro locorum circumstantiis eiusmodi levibus personis indiscriminatim ne hebdomadariam quidem communionem debet permittere, nisi seriam ostendant emendationem.

R. 4. In casu autem quo per non-accessum ad s. communionem alicui grave incommodum vel etiam gravis suspicionis periculum oriatur, facilius ei qui non est simpliciter indignus, accessus ad s. mensam permitti potest. Quod in communiatibus, quando omnes ex regula accedere solent, facilius in quaestionem venit.

OBLIGATIO SUMENDAE SS. EUCHARISTIAE.

Casus. (43)

In communi aliqua clade complures graviter afflicti in publicum nosocomium transferuntur de quorum salute mox desperatur: inter quos est Carolus puer novennis, Iulius vir qui a viginti annis sacramenta non recepit atque nunc imperfecte tantum statum suum et peccata manifestare potest.

Paulus qui ante quattuor dies, Petrus qui hoc ipso die sanus ss. eucharistiam sumpsit. Quibus omnibus parochus s. viaticum denegat, contentus, s. unctione eos donari.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio suscipiendae ss. eucharistiae.

2° quid ad singulos casus dicendum sit.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1° R. 1. Iure divino necessaria est ss. eucharistiae 150 susceptio, ne fideles inter tentationes et difficultates huius vitae vitam supernaturalem amittant. Quae obligatio urget aliquoties in vita, maxime circa vitae finem. Lex ecclesiastica declaravit necessitatem sumendae ss. eucharistiae quotannis tempore paschali.

R. 2. Haec necessitas restringitur ad eos qui, annos discretionis adepti, tentationibus et difficultatibus possunt esse obnoxii; ideoque ad infantes non extenditur.

R. 3. Immo aetas discretionis largius sumi potest pro aetate, qua pleniorē caelestis panis cognitionem habent, et pro variis regionibus atque consuetudinibus computatur a nono usque ad decimum quartum annum, ita ut intra hanc aetatem ordinaria obligatio determinari possit a parochō vel episcopo vel usu. Verum obligatio extraordinaria pro tempore mortis aderit quacumque aetate, quam primum non plena quidem, sufficiens tamen cognitio huius ss. sacramenti habetur.

R. 4. Extraordinaria obligatio saepius sumendae eucharistiae adesse potest ex gravi infirmitate spirituali, quam quis se superaturum non sperat nisi frequentiore ss. eucharistiae usu. Quae obligatio invito raro imponenda vel potius explicanda est, cum demum alia media spiritualia adsint quibus quis, si velit, gratias divinas necessarias sibi conciliare iisque fideliter uti possit. *Th. m.* II, 148.

AD QUÆSITUM 2° R. 1. Quoad Carolum, puerum novennem, male 151 fecit parochus denegando s. viaticum. Nam etiamsi Carolus ad primam s. communionem nondum sit admissus, iure divino ante finem vitae ss. eucharistiam sumere debet, si modo sciat vel instrui possit quid sit ss. eucharistia. Quare si sufficienter instructus nondum fuerit, parochi erat non denegare ss. eucharistiam, sed Carolum praeparare, ut cum fructu percipere posset. *Th. m.* II, 147; Marc n. 1573; S. Alph. VI, 301 *dub.* 2; Suarez disp. 70, s. 1, n. 5; Lugo, *De euch.* d. 13, n. 37.

R. 2. Quod Iulius a viginti annis officia christiana adeo neglexerit, non est ratio cur nunc in periculo mortis ea etiam neglegere debeat; sed maior ratio cur parochus omnem conatum adhibeat, ut nunc demum cum Deo atque Ecclesia reconcilietur. Quare si sincerum dolorem ostendit atque voluntatem ss. eucharistiae pro viatico accipiendae, imperfecta confessio non impedit a s. communionē. Sufficit in illis angustiis, ut Iulius faciat quod possit, idque humano modo sine nimia virium contentione, et ut velit, si postea melius possit,

supplere. Si autem aliquod scandalum removendum vel reparatio facienda sit, ut hoc fiat optimo quo possit modo, ante s. viaticum, parochus curare debet.

- 152 R. 3. Non satis recte egit parochus etiam Paulo denegando ss. eucharistiam pro viatico eo quod ante paucos dies ss. eucharistiam sumpserit. Nam si ex morbo, qui iam ante dies latuit et quasi praeparatus erat, Paulus nunc in grave vitae periculum coniectus esset, obligatio quidem denuo sumendae eucharistiae non existeret, quia re ipsa iam sumpta erat in probabili mortis periculo, quod periculum latuit quidem sed re ipsa aderat. Verum etiam tum Paulo ius est ss. eucharistiam iterum sumendi. Magis etiam, si ex inopinato casu mortis periculum oritur, Paulo ius est nunc communicandi, immo probabilius obligatio. Nam probabilius sane est ante dies ne impletam quidem esse *legem* viatici sumendi. Sed sufficit Paulo ius esse ut obligatio dandi viatici sit apud parochum.

R. 4. Immo ipsi Petro, qui eodem die mane pro devotione ss. eucharistiam sumpserat, licuit dari denuo ss. eucharistiam pro viatico. Videlicet duae sunt opiniones: una quae putat illicitum esse eodem die bis sumere eucharistiam etiam in his circumstantiis: alia manere legem viatici ob periculum mortis nunc exortum: quarum cum utraque sit probabilis, licebit sequi utramlibet. Verum si parochus priori opinioni adhaesit atque, Petro eam suadens, consuluit a secunda eucharistiae sumptione abstinere, non peccavit. Quodsi Petrus, theologiam edoctus, in alia sententia perstiterit, parochus ius non erat secundam ss. eucharistiae ministrationem negare. *Th. m. II. 146; Benedictus XIV, De syn. dioec. l. 7, c. 11, n. 2.*

DISPOSITIO ANIMAE AD S. COMMUNIONEM.

Casus. (44)

Procopius sacerdos lectioni levi et vino satis indulserat atque inde pravas cogitationes motusque passus est, quibus num usque ad consensum inhaeserit dubitat. Sed cum molestum ei sit confiteri neque libenter abstineat a celebrando, nihilominus missam dicit.

Simile quid accidit Mechtildi devotulae quam pudet apud juvenem sacerdotem sibi notum confiteri, neque a consueta communione abstinere vult. Verum cum iam in scamno communicantium genuflecteret, vix non certa sibi est de peccato gravi commissio; at nunc non amplius audet recedere.

QUAERITUR 1° quanam dispositio animi pro s. communione requiratur.

2° quid iudicandum sit de agendi ratione in casibus propositis.

Solutio.

- 153 AD QUAESITUM 1um R. 1. Cum ss. eucharistia sit sacramentum vivorum, requiritur in suscipiente status gratiae. Quare qui sumit ss. sacramentum, saltem prudenter existimare debet se in eo versari; alioquin grave committit sacrilegium.

R. 2. Verum, cum in aliis sacramentis vivorum non sit severa lex praemittendi confessionem, sed sufficiat status gratiae utcumque etiam per contritionem perfectam procuratus, in hoc ss. sacramento Ecclesia semper tenuit „eam probationem esse necessariam ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali confessione ad sacram eucharistiam accedere debeat“. *Conc. Trid.* sess. 13, c. 7 *de euch.*

R. 3. Nihilominus fieri potest ut *propter necessitatem* aliquis a 154 praemittenda confessione excusetur contentusque esse possit sola contritione. Quae necessitas fere reducitur ad hos casus:

1) si pro sacerdote est celebrandi obligatio, abest autem confessarius;
2) si neque accessus ad confessarium neque omissio sive celebrationis missae sive s. communionis fieri iam potest sine gravi periculo infamiae;

3) si ss. sacramentum sumptione eripiendum est manibus impiorum: quo in casu, si cui videatur impossibile ilico elicere contritionem, propterea non debet abstinere a sumptione s. eucharistiae; sed faciat conatum, prout tempus permittat, securus se iniuriam a ss. eucharistia avertendo non peccaturum.

R. 4. Pro sacerdote igitur celebraturo, quando praeter necessitatem celebrandi requiritur absentia confessarii, non sufficit ut absit confessarius consuetus, sed quilibet qui absolvendi facultate fruatur. Abesse confessarius censetur solius distantiae ratione, si distat ita ut spatio 1—1½ horae tantum possit attingi; verum ratione occupationis necessariae vel temporis pro sacro instantis distantia minor et longe minor sufficere aliquando potest.

R. 5. Pro sacerdote qui hac indulgentia usus post gravem lapsum cum sola contritione celebravit, *Concilium Trid.* legem tulit l. c. „Quodsi necessitate urgente sacerdos absque praevia confessione celebraverit, *quam primum confiteatur*“: quod intellegitur „infra triduum“, si modo adfuerit confessarii copia, sed etiam addi debet: si modo interim abstinence a nova celebratione, nisi de novo emergerit necessitas. *Th. m.* II, 151. 152.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Procopius alioquin timoratae conscientiae est et prudentem habet rationem iudicandi se assensum plenum non praeuisse, etsi rationem quoque contra se habeat, severa obligatio praemittendae confessionis non est, sed serio conatu perfectae contritionis contento esse ei licet atque sacrum celebrare etiam extra casum necessitatis pro arbitrio. Nihilominus suadenda omnino est confessio.

R. 2. Si vero Procopius conscientiae latae vel laxae est, vel si leves tantum et futes habet rationes, quibus nitatur ut se a pleno consensu immunem putet, debuit in casu proposito aut abstinere a sacro aut antea confiteri. Nam in iis circumstantiis moraliter certum erit eum graviter peccasse. *Th. m.* II, 150.

R. 3. In *secundo* casu in se quidem idem dicendum est quod in priore. Nam qui probabilitate vera prudens iudicat se grave

peccatum non commisisse, etsi dubitet, dici nequit esse peccati gravis sibi conscius; ac proin non privatur iure suo sumendae ss. eucharistiae. Verum si in prudenti dubio vel ipsi sacerdoti omnino consulendum est ut confiteatur, id etiam magis valet in homine laico et in femina, modo ne sit scrupulosa. Mechtildis igitur laudanda non est quod pudorem istum non vicerit; quamquam, si laxae conscientiae non est, quamdiu prudentem rationem pro se habuit, non condemnanda est sacrilegii commissi.

- 156 R. 4. Sed status quaestionis iam alius fit, cum in scamno communicantium genuflexa moraliter certa fit gravis peccati commissi. Ex casu narrato sumo Mechtildem timoratae esse conscientiae, et eo usque eam sincere et bona conscientia processisse. Si igitur nunc immediate ante ss. eucharistiam suscipiendam iudicium mutat, tamen ordinarie erit in morali impossibilitate recedendi seu abstinendi a s. communione absque gravi famae periculo vel pudore. Hinc agere ei licet, sicut iis licet qui sunt in necessitate communicandi neque in possibilitate confitendi, i. e. elicere debet, quantum potest in angustiis, actum perfectae caritatis et contritionis; neque tum sacrilege sed fructuose recipiet sacramentum.

DISPOSITIO ANIMAE AD S. COMMUNIONEM ET CELEBRATIONEM.

Casus. (45)

Serapion parochus in audiendis confessionibus ipse gravi reatu se contaminavit; postea celebraturus est die Dominico pro populo iam coacto. Capellanus iuvenem pro confessione adire non audet; sed incipit sacrum, dum ante concionem quam habiturus est sacerdos extraneus invitatus, ab hoc, breviter indicato gravi peccato, petit sacramentalem absolutionem.

Alia vice, cum infra hebdomadam lapsus esset, gaudet quod capellanus absit; paroecia quidem vicina media circiter leuca distat; verum non est amplius unius horae spatium usque ad consuetum missae tempus, quam non celebratum iri parochiani nonnihil aegre laturi sunt: quare Serapion consueti tempore celebraturus accedit.

QUAERITUR: rectene Serapion sese angustiis suis expediverit.

Solutio.

- 157 AD QUAESITUM R. 1. In *primo* casu aderat quidem necessitas celebrandi, cum ageretur de die praecepto quo parochus curare debebat ne pars populi missa privaretur: immo, si poterat, ipse pro populo missam debebat applicare. Sed non deerat copia confessarii. Ergo Serapion excusatus non erat a praemittenda confessione ante sacrum, etsi debuerit confiteri apud iuvenem capellanum. Sunt qui in singularibus circumstantiis, quando extraordinariae rationes militent contra determinatum confessarium praesentem, hanc habeant causam excusantem a lege confessionis: quod per modum exceptionis rarae esse *posse* non audeo negare.

Licite tamen potuit inter ipsas confessiones excipiendas contentus esse perfecta contritione, ut sine sacrilegii peccato pergere posset in confessionibus audiendis vel potius in danda absolutione.

R. 2. Si certo exspectabatur sacerdos extraneus atque Serapion sperare poterat fore ut apud eum confessionem institueret, censeo eum graviter non peccasse per hoc quod cum hoc proposito incipiebat missam usque ad evangelium, adeoque perficiebat partem non essentialem sed praeparatoriam tantum sine confessione praevia; nam si ab ipso canone est in statu gratiae per sacramentalem confessionem, severae legi videtur satisfecisse.

R. 3. At, ut responsum modo datum valeat, supponi debet confessionem integram omnium peccatorum gravium rite potuisse a Serapione perfici. Nam si solum in genere indicare potuit se absolutione indigere atque ita raptim petere debuit absolutionem: ita agere ex industria non licuit. Hinc, si talem agendi modum praevидit vel intendit, ab initio graviter peccavit. Nihilominus in ipsis angustiis, si iam aliter agi non potuit (eo quod praesto non erat capellanus aliussve sacerdos tempusque nunc urgebat), etiam sic agi debuit atque peti et dari sacramentalis absolutio post communem accusationem gravis peccati commissi, si species inferior propter circumstantias non potuit accusari.

R. 4. In *secundo* casu primum suppono Serapionem re ipsa¹⁵⁸ habere iustam causam necessitatis ob quam missam celebrare sibi liceat in defectu confessarii cum sola contritione. In hac hypothese quaeri potest peccaritne gaudio illo cui se dedit, quod scilicet propter absentiam capellani excusaretur ab obligatione *illi* confitendi. Existimo gaudium illud quod non erat de lege violanda, sed de incommodo gravi seu pudore non subeundo neque de aliqua re intrinsecus mala, non fuisse ex sese peccaminosum, saltem non graviter.

Certe si in animo habuisset non confiteri apud capellanium, etsi praesens adfuisset, et nihilominus sacrum facere, regulariter peccasset graviter, sed gaudium illud quod nunc concipit potius indicat Serapionem ausurum non fuisse transgredi istud mandatum sibi admodum molestum, si re vera ut impleretur necessarium fuisset.

R. 5. Verum hoc ipsum difficultatem parit, fueritne re ipsa pro Serapione causa necessitatis illo die feriali atque stata hora celebrare. Generatim enim hoc negandum est. Quando scilicet obligatio celebrandi sacerdoti non incumbit (neque incubuit Serapioni parochus pro isto die), quaeri facile potest et, si potest, quaeri debet praetextus sive afflictiae valetudinis, si vere ita sit, sive similis praetextus quo abstineatur a sacro; etiam magis praetextus *differendi* sacri et ante illud tractandi negotii urgentis: sub qua specie urgentis negotii Serapion fortasse potuit se conferre ad parochum vicinum ibique confessionem peragere.

Timendum igitur multum est ne Serapion in hoc secundo casu sibi ipse illuserit atque sine iusta necessitatis causa confessionem praeviam neglegens sacrilege celebraverit. Nihilominus considerandae

sunt circumstantiae; quae si tales sunt ut ex omisso sacro gravis suspicio oritura sit contra Serapionem, peccati accusari non potest quod celebraverit.

CELEBRANS POST PECCATUM NON CONFESSUS.

Casus. (46)

Sebaldus, laxioris vitae sacerdos, libros specialiter a S. Sede prohibitos sine licentia legit, cum ancilla peccavit eamque absolvit, insuper casum episcopalem contraxit lusu chartarum in caupona. Nunc vero instat dies festus quo coram populo debeat celebrare. Vicario quem secum habet confiteri gravius est: insuper cum ille non sit superior qui a reservatis istis peccatis absolvere possit, censet sibi deesse copiam confessarii atque sine confessione ad altare accedit.

QUAERITUR 1° quando censeatur deesse copia confessarii ita ut sine confessione praevia liceat celebrare.

2° sitne par condicio eius qui cum peccato reservato sine confessione celebraverit et eius qui confessus est apud simplicem confessarium.

3° quid in casu nostro Sebaldò licuerit, quid incubuerit.

Solutio.

159 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Confessarius, cuius defectus excusat in casu necessitatis a praemittenda sacro confessione, intellegitur utique competens seu is qui *possit* absolvere. Verum necessarium non est ut possit absolvere vi muneris ordinarii; sufficit si possit vi privilegii.

R. 2. Quare qui sola peccata reservata habet confitenda, si deest qui a reservatis absolvat neque ex decr. *S. Officii* d. d. 23 Iunii 1886 absolvere possit, potest cum sola contritione ad celebrandum s. missae sacrificium, quando necesse est celebrare, accedere.

R. 3. Qui vero cum reservatis peccatis alia peccata gravia habet, videtur saltem haec posteriora confiteri debere etiam apud eum qui in haec sola potestatem habet. *S. Alph. VI, 265*; nihilominus id certum non est.

R. 4. Qui autem satis securus non est de perfecta contritione, ex hoc capite ut restituatur utcumque in statum gratiae confiteri debet, idque, si peccata gravia post ultimam confessionem commisit non reservata, haec omnia et singula; si non commisit, saltem venialia vel gravia praeteritae vitae. *S. Alph. ibid.; Th. m. II, 153.*

160 AD QUAESITUM 2^m R. Nequaquam in omni casu similis est condicio. Nam qui confessus nullatenus est, non potest denuo celebrare, etsi perdurat defectus confessarii, nisi denuo adeoque singulis vicibus occurrat necessitas. — Qui vero confessus est et sacramentalem absolutionem recepit, quamquam circa peccata reservata *indirectam tantum*, videtur pro arbitrio etiam postea celebrare posse, si perdurat

defectus confessarii competentis per quem directe a peccatis reservatis possit absolvi: nisi forte praeter peccatum *censuram* contraxerat quae non potuerit auferri, nam, si ita est, ut celebrare liceat, singulis vicibus adesse debet casus necessitatis. *Th. m.* II, 414.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si Sebaldus solum casum episcopalem 161 habuisset, recte potuit iudicare, ut re ipsa iudicavit: nisi tamen ab episcopo statutum sit similiter, ut per decretum S. Officii d. d. 23 Iunii 1886 pro casibus papalibus, in casu necessitatis posse quemlibet confessarium absolvere, addito onere rem postea cum superiore componendi.

R. 2. Quod autem re ipsa habet alia peccata eaque Rom. pontifici specialiter reservata: id ante decretum S. Officii modo laudatum non mutaverat condicionem Sebaldi, sed nunc mutat.

Si enim pro momento abstrahimus a casu episcopali, peccata et censurae Rom. pontifici reservata absolvi possunt a quolibet confessario, quando alias periculum gravis mali, v. g. gravis infamiae, adest (vel etiam si paenitenti solummodo grave est diutius manere in statu peccati), sub lege tamen reincidendi in easdem censuras, nisi infra mensem recursus factus fuerit ad S. Sedem seu S. Paenitentiarium. Hinc qui peccata Rom. pontifici sive cum censura sive sine censura reservata habet, ei numquam propter defectum legitimi confessarii confessionem omittere licet, siquidem potest absolvi, idque directe etsi cum onere recurrendi ad S. Sedem: interea autem, quoniam directe absolutus est tum a peccato tum a censura, non est ratio cur postea non liceat in celebrandis missis pergere etiam extra casum necessitatis; nam casus necessitatis requirebatur tantum ut potuerit absolvi.

R. 3. Sed nunc apud Sebaldum difficultas moveri potest ex eo 162 quod habuerit simul peccata reservata episcopalia. Si igitur episcopus facultatem in necessitate absolvendi non dederit, videri potest Sebaldum nihilominus deesse legitimum confessarium a quo possit absolvi; ac proin se *posse* quidem confiteri, ut ab episcopalibus casibus indirecte absolvatur, sed se *posse etiam* utpote legitimo confessario destitutum qui directe absolvat sine omni confessione propter casum necessitatis cum sola contritione celebrare.

Quam ratiocinationem legitimam esse non negarem, si casus papales, quos Sebaldus contraxit, sine censura essent reservati. Nunc vero cum excommunicatio contracta sit neque liceat excommunicato celebrare, nisi id necessarium sit: quaerere debet Sebaldus absolutionem a censuris, si obtinere potest (aliter enim abest necessitas celebrandi cum censura); at obtinere potest, si confitetur peccata sua apud quemlibet confessarium. Debet igitur, si alium confessarium non habet, confiteri suo vicario. Episcopalem casum, si ab eo absolvendi facultas deest, confiteri convenit quidem, stricta obligatio non est, sed postea apud legitimum confessarium vel superiorem quaeri debet directa absolutio. *Th. m.* II, 414. 415.

IEIUNIUM AD S. COMMUNIONEM REQUISITUM.

Casus. (47)

Ericus qui mane s. communionem vult sumere noctu evigilans bibit aquam nesciens utrum sit ante an post mediam noctem; post factum accendens lumen vidit horologium indicare horam 11¹/₂; iterum somno se dat ac postea evigilans videt horologii indicem in eodem loco consistere. Cum somnus sibi videatur brevis intercessisse, valde dubitat num post mediam noctem biberit possitque tuta conscientia s. communionem sumere.

Alias tempestate pluviosa et nivosa iter faciens ad ecclesiam, evitare vix poterat quominus guttulam pluviae vel flocculum nivis per nares vel etiam per os hauriret; quapropter quaerit num impediatur a s. communionem.

Dein, cum paulo ante mediam noctem sumpsisset cenam, certus est se post mediam noctem reliquias ciborum in ore habuisse et deglutisse; similiter mane aliquot granula tabaci quod per nares sumpsit; atque etiam sanguinem e dentibus fluentem et guttulam defluentem ex vulnere quod novacula labio infixerat.

QUAERITUR 1° quae sit lex servandi ieiunii ante s. communionem.

2° quid requiratur ut illa lex ieiunii censeatur violata atque s. communionem impediens.

3° quid in casibus propositis sit dicendum.

Solutio.

163 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Communi lege Ecclesiae, non lege divina, praescribitur ut ss. eucharistia non sumatur nisi a ieiunis, i. e. qui a media nocte nihil, ne minimum quidem, gustaverint, neque etiam per modum medicinae. Excipiuntur periculose aegrotantes, qui commode nequeunt sumere ieiuni vel quibus ieiunis commode ministrari nequit.

R. 2. Haec lex parvitatem materiae non admittit, sed semper obligat graviter.

R. 3. Attamen cum sit lex humana, potest tum fortiore lege vinci tum dispensatione, sed sola Rom. pontificis dispensatione, solvi, quae fere non datur nisi iis aegrotis qui non periculose quidem decumbunt, sed ieiuni manere non possunt.

164 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ut ieiunium naturale censeatur laesum, requiritur ut aliquid sumptum sit seu in stomachum descenderit *ab extrinseco*. Ex hac condicione non verificata excluditur a laesione ieiunii a) traectio reliquiarum ciborum quae forte inter dentes vel in faucibus haerent: nam ante mediam noctem iam coeptae sunt sumi et digeri; b) traectio sanguinis vel saniei defluentis ex parte corporis interiore: aliter, si lambatur ex vulnere exteriori.

R. 2. Requiritur ut aliquid sumptum sit *per modum cibi vel potus*. Quae condicio non verificatur, si quid sumitur a) per modum salivae, scilicet id quod ex alio fine quam transmittendi rem in stomachum in os sumitur, at ibi parum quid cum saliva miscetur, ut

inseparabiliter ab ea et insensibiliter cum ea transglutiatur; b) si quid *per modum aspirationis* in stomachum descendit, scilicet quod per aerem volat et cum aere hauritur: sic etiam musca tali modo involuntarie transmissa non impedit s. communionem; verum si quis advertens muscam sic haustam *volens* ex ore in stomachum transmiserit, cum possit exspuere, laesit ieiunium naturale; c) si *per modum attractionis* per nares aliquid praeter intentionem transmittitur, non censetur ieiunium naturale violare.

R. 3. Requiritur ut quod sumptum sit aliquo modo habeat rationem cibi vel potus vel etiam medicinae, ita ut nutrire quidem non necessario debeat, debeat tamen aliquo modo a stomacho posse alterari. Ex qua causa capillos, lanam, metallum, vitrum deglutivisse non est laesio ieiunii; esset vero, si per modum medicinae aliquid pulveris metallici sumeretur. *Th. m.* II, 160.

AD QUAESITUM 3^m ad *primum* casum R. 1. Ericus non peccavit, 165 cum evigilans noctu biberit, quia potuit iuri sumendae ss. eucharistiae libere renuntiare, si forte iam media nox transierit; atque satis erat, si postea hac de re inquisiverit. Aliter dicendum est in eo tantum casu quo Ericus habuerit gravem obligationem sumendae ipso illo die s. communionis vel celebrandae missae: nam in hac hypothesi debebat sub gravi cavere laesionem ieiunii eiusve periculum, aliis verbis: debuit antea videre sitne praeterlapsa media nox; quodsi fuerit praeterlapsa, a bibendo debuit abstinere.

R. 2. Cum viderit horologium indicare horam 11^{1/2}, poterat tuto se somno denuo committere et voluntatem mane communicandi retinere, siquidem ei ne in mentem quidem venit, accidere potuisse, ut horologium moveri desierit.

R. 3. Cum postea horologium examinans videret illud stetisse, impossibile ei erat dubium solvere utrum tempore quo biberit media nox re vera elapsa iam fuerit necne. Verum ieiunium laesum esse debet probari; alioquin Ericus retinet ius ad s. communionem accedendi. Quare nisi moraliter certus sit somnum brevius fuisse quam ut incipere potuerit ante mediam noctem, dubium vel probabilitas ei s. communionem non interdicat. S. Alph. VI, 282 haec habet: „Cum hoc praeceptum sit negativum de non accedendo ad ss. eucharistiam post comestionem, non teneris ab illa abstinere, *quandiu non es certus*, et tanto magis si nullam habes rationem probabilem te comedisse; tunc enim adhuc manes in possessione tuae libertatis.“

R. 4. Immo etiam si Ericus primum, cum evigilasset et bibisset, horologium non inspexisset ullatenus, postea, eo quod de ieiunio violato non constaret, non esset prohibendus a s. communione.

Ad *secundum* casum R. Ex regula supra data illae guttulae 166 sumptae non sunt per modum potus ac proin communionem non impediunt. Si vero notabilis copia in os influxisset, sane debuisset Ericus exspuere; alias, si eam voluntarie transmisisset, ius communicandi non amplius haberet.

Ad *tertium* casum R. 1. Quoad reliquias ciborum in ore haerentes nullus faciendus est scrupulus. Si notabiliter sentiuntur, convenit quidem eas expuere; at etiamsi quis volens eas glutiat, a communione non impeditur. *Th. m.* II, 160.

R. 2. Idem fere dic de granulis tabaci, si quae non ex industria transmissa sunt in stomachum.

R. 3. Quoad sanguinem ex dentibus effluentem nulla est difficultas, siquidem ille non sumitur ab extrinseco.

R. 4. Quoad guttulam sanguinis defluentis ex labio exteriori per se quidem habemus sumptionem ab extrinseco; verum si praeter intentionem fuit minima quaedam guttula, haec censenda est descendisse in stomachum per modum salivae neque impedire s. communionem. Aliter, si fuerit vel maior quantitas vel ex industria transmissa.

EXCUSATIO A IEIUNIO NATURALI.

Casus. (48)

1. Aemilia pia femina, cum mane sumpsisset haustum coffeae, it in ecclesiam ibique pluribus missis assistit. Devotione abrepta, cum post communionem celebrantis complures ad s. communionem accedunt, ipsa quoque accedit, dum in scamno communicantium consistens recordatur se non iam esse ieiunam. Confusione plena recedit; postea autem quaerit a confessario num ita agere debuerit.

2. Matthias neo-presbyter, cum omnia parata essent in parochia et domo paterna ad agendam sollemnitatem primae missae, infeliciter post mediam noctem sumpsit haustum aquae.

3. Postea, cum exspectaret populus in magno festo sacrum sollemne, Matthiae qui iam incepit ientaculum nuntiatur parochum vicinum invitatum contracta infirmitate venire non posse: ipsum debere consueta binandi facultate uti.

4. Alias in statione aliqua fideles inter haereticos dispersos missae celebratione recreaverat: cum in sacristia vestibus vix exuto nuntiatur esse moribundum qui cuperet sacramenta recipere. Denuo igitur celebrat: sed cum simul cum ss. sacramento ingreditur domum infirmi, hic exspirat. S. speciem, quam ibi convenienter asservare non potest et quam irreverentiae vel profanationi haereticorum exponere non vult, ipse consumit.

QUAERITUR 1° quae sit causa cur liceat non-ieiuno ss. eucharistiam sumere.

2° quid in singulis casibus fieri licuerit vel debuerit.

Solutio.

167 AD QUÆSITUM 1um R. 1. Ut supra dictum est, praeter ordinariam causam viatici causae extraordinariae revocantur ad necessitatem quandam vel ad legem superiorem urgentem, quae prae lege illa positiva-humana impleri debeat. Sed quoniam lex illa positiva ab Ecclesia lata omnino severe lata sit, valde gravis ratio requiritur ut vincatur.

R. 2. Revocari hae causae possunt fere 1) ad gravem necessitatem cui occurri debeat, 2) ad legem negativam urgentem quae videlicet semper et pro semper urget, v. g. ne detur scandalum.

AD QUAESITUM 2^m R. ad *primum* casum. Si Aemilia aliis prae-168 sentibus nota erat ut persona pia, in quam suspicio cadere non posset ex recessu, debuit recedere neque licuit non ieiunae communicare. Ita esse poterat, si solus celebrans cum ministro puero, qui ne intellegebat quidem quid rei esset, vel cum paucis personis bene notis in ecclesia esset.

Sed si recedens a s. communione suspicionem gravem contra se movisset, vel ne id fieret timendum erat, licuit Aemiliae quae bona fide accesserat etiam non ieiunae s. communionem sumere. *Th. m. II*, 162.

R. ad *secundum* casum. Hae et similes causae diiudicandae sunt 169 ex circumstantiis. Si res quae accidit declarari potest neque aliud oritur nisi quaedam admiratio: haec ratio non est cur non ieiuno liceat celebrare. Verum si periculum est ne oriatur vel diffamatio vel scandalum, praevallet lex haec vitandi prae lege servandi ieiunii. Scandalum autem voco non admirationem sed ansam sumi ad dicteria contra sacerdotem vel Ecclesiam aut ad alia praecepta violanda. Re ipsa eiusmodi ratio in nostro casu non raro adesse potest. *Th. m. I. c.*

Lacroix l. 6, p. 1, n. 573 de tali casu habet haec, scilicet num possit primitias celebrare non ieiunus: „Per se loquendo non potest: possunt tamen esse circumstantiae ob quas licet, v. g. si Titius sit familiae perhonestae ad cuius primitias conveniunt cognati multi, pro quibus etiam sit lautum convivium praeparatum: item si publice notum sit vel proclamatum eum hodie lecturum esse primitias et e contrario error illius [in frangendo ieiunio] sit occultus, hoc casu licitum ei erit celebrare tum per epikeiam, nam nullus papa, si adesset vel interrogaretur, vellet hunc casum lege inclusum, tum propter publicum scandalum alias oriturum.“ Cf. Gobat III, 411.

R. ad *tertium* casum. Etiam hic ratio scandali attendi debet. Ne populus aliqua vice careat missa die praecepto, ratio non est cur Ecclesia permittat non ieiuno celebrare. At gravia dicteria quae multo facilius timeri possunt, si in magna sollemnitate missa carere debeant quam si consuetis diebus, rationem scandali habent; similiter fundatus timor ne qui sint qui data opportunitate audiendi sacrum alibi ex negligentia vel indignatione, sprete lege Ecclesiae, non utantur, scandali rationem habet. Ob has et similes causas, si existunt, praestat a non ieiuno celebrari quam scandalum permitti. *Th. m. I. c.* — Lacroix l. c. n. 572 referens contrarias sententias pergit: „Alii tenent cum Tanner . . ., si nesciat populus Titium non esse ieiunum, minus malum est hunc legere non ieiunum quam cum scandalo offendi totum populum et tali die privari missa. Quodsi populus sciret neutrum esse ieiunum, Tanner dicit melius esse admoneri de errore et dimitti sine missa: Gobat dicit melius fore si Titius celebret, quia scandalum cavetur si edoceatur populus, quod Ecclesia

id permittat in eiusmodi circumstantiis; si autem non fiat, gravius oriri scandalum, dicteria contra sacerdotes etc.“

- 170 R. ad *quartum* casum. In hoc casu duae occurrunt prohibitiones Ecclesiae de quibus quaeri potest, num occurrente necessitate suspendantur: et prohibitio ne sacerdos bis in die celebret, et prohibitio ne celebret laeso ieiunio. Verum necessitas viatici administrandi *utramque* legem probabiliter suspendit. Quare sacerdos recte egit denuo celebrans, etiam postquam per ablutionis sumptionem laesit naturale ieiunium. *Th. m. II, 161.*

Similiter recte egit post mortuum aegrotum consumens s. species a se pro moribundo consecratas, eo quod convenienter asservari non potuerint. Ita enim habes ex ipsis rubricis Missalis. *Th. m. II, 142.*

Quare necesse non est recurrere ad periculum profanationis ex parte haeticorum. Quae si re vera non solum adsit in genere, sed hic et nunc proxime instat, quilibet, etiam laicus, potest et debet etiam non ieiunus s. species consumere et ita e profanatione eripere. *Th. m. II, 162.*

IEIUNIUM NATURALE EIUSQUE LAESIO.

Casus. (49)

1. Ludgerus neo-sacerdos memor severae legis qua Ecclesia prohibet ne post laesum ieiunium naturale ss. eucharistia sumatur in angustias conicatur, cum nuper in celebratione sumpto calice advertat se pro vino aquam habuisse.

2. Dein sumpta iam ablutione recordatur ciborium minimis particulis esse evacuandum et purificandum.

3. In festo nativitatis Domini in prima missa in purificanda patena cum dubiis particulis etiam pulverem ex corporali collectum in calicem misit neque potuit non sumere guttulas in calice dispersas: hinc timet de laeso ieiunio quo prohibeatur a dicendis missis ulterioribus.

4. Cum vir adultus esset baptizandus simulque communicandus, in caerimonia gustandi salis monuit baptizandum ut expueret, ne propter laesum ieiunium a communione impediretur.

QUAERITUR rectene Ludgerus intellexerit legem Ecclesiae. et quid ad singulos casus occurrentes dicendum sit.

Solutio.

- 171 R. 1 ad casum *primum*. Ludgerus male intellexit non solum Ecclesiae legem sed communia principia de legibus variarumque legum collisione. Existit lex divina quae severe praecipit ne ss. missae sacrificium relinquatur essentialiter mancum, eaque sane nobilior et gravior est humana Ecclesiae lege ut a solo ieiuno celebretur. Mancum autem maneret sacrificium, immo essentia sacrificii missae deesset, nisi fieret utriusque speciei consecratio, i. e. et panis et vini. Quando igitur una materia consecrata altera invenitur invalida, necessario defectus supplendus est. idque ab eodem ministro celebrante si utcumque

fieri potest. Laesio ieiunii ab hac lege divina eximere nequit. Quare Ludgerus irrationabiliter haeret utrum debeat accersito vino consecrare consecratamque materiam sumere, an missam imperfectam relinquere. Prius indubitanter facere tenetur. Conferat *Rubricas Missalis, de defectibus* IV, 5.

R. 2 ad casum *secundum*. Recte quidem Ludgerus censet legem 172 servandi ieiunii naturalis obstare aliquo modo purificationi ciborii in qua sumi debent minimae particulae, quarum quaedam dubie, quaedam certo sint consecratae. Et re vera, si sine incommodo purificatio differri potest, differenda et alio die facienda est post ss. sanguinis sumpcionem, ante ablutionem saltem digitorum. Num enim ante ablutionem calicis qua reliquiae ss. sanguinis sumuntur facienda sit, non ita conveniunt, immo potius *cum ea* facienda est. Sed neque scrupulus faciendus est, si primo reliquiae ss. sanguinis cum vino sumantur et immediate post particulae ciborii, vino ingesto, siquidem hae sumptiones per modum unius tamquam moraliter una reputantur.

Quo fit ut etiam post sumptam ablutionem digitorum purificatio ciborii tamquam sumptio moraliter una quodammodo considerari possit; saltem Ecclesia haec non ita severe lege sua sanxit vel prohibuit, ut non liceat in casu alicuius incommodi rem largiore illo modo sumere. *Th. m.* II, 142.

R. 3 ad casum *tertium*. Ecclesia tulit legem de servando ieiunio 173 naturali ante sumptionem ss. eucharistiae *humano modo*. Hinc omnium iudicio non attendit ad ea quae per modum attractionis, respirationis, per modum salivae sumuntur, quaeque ne sumantur caveri non vel vix possunt. Similiter cum praecipiat et praecipere debeat purificationem patenae in *qualibet* missa, in ea autem purificanda humano modo impossibile sit ne aliquid pulveris in s. calicem incidat si hanc sumptionem pro laesione ieiunii haberet, numquam deberet permittere ut his celebretur. Sicut igitur ea quae palam ut merum pulverem vel sordem cognoveris dedecet in calicem sanctum inicere, ita e contrario etiam a scrupuloso timore cavendum est.

Similiter de guttulis in calice dispersis iudicari debet. Si pluries est celebrandum, non positive quidem excludi a consecratione debent guttulae dispersae; immo expedit eas tum positive includere. At si eo quod nihil de iis cogitaveris dubium manet, utrum sint consecratae necne, tamen, si simul cum ss. sanguine sumuntur, non certo laedunt ieiunium naturale neque impediunt subsequentem missam.

Ex Lacroix l. 6, p. 2, n. 530 habes haec: „Quamvis dixerim p. 1, n. 459, guttas vini interne adhaerentes et non vicinas fundo calicis melius excludi ab intentione consecrandi, tamen in his duabus primis missis melius in intentione includuntur, ne postea sumatur aliquid non consecratum et frangatur ieiunium. Idem forte suaderi posset de partibus panis quae iacent in eo loco corporalis unde postea colliguntur particulae et cum sacro sanguine sumuntur; nam, si non fuerint consecratae, etiam frangunt ieiunium: *sed quoad has Ecclesia non videtur tam scrupulose requirere ieiunium.*“

- 174 R. 4 *ad quartum* casum, Ludgerum debuisse leges Ecclesiae in Rituali latas observare, non corrigere. Eadem auctoritas quae praescripsit ieiunium naturale praescripsit in baptismo adulti sal gustandum et nihilominus postea percipiendam ss. eucharistiam. Omnia ergo in tuto posita erunt, si observaverit Ludgerus Rubricas.

Ceterum accipe circa hanc rem responsum S. Congr. de Prop. Fide d. d. 13 Febr. 1806: „Sale a catechumenis in collatione baptismi adutorum praegustato etsi ieiunium frangi videatur, adhuc tamen nullum dubium est quin ad s. communionem, suscepto baptismo, admitti possint, immo vero debeant: ita omnino Ecclesia, in cuius potestate est a generali lege ieiunii eucharistici ab ipsamet iis inducta qui extra mortis periculum s. communionem recipere cupiunt in peculiaribus casibus dispensare, in Rituali Romano praescribente, ubi ritum tradit quo baptismus adultis conferendus sit.“ *Th. m.* II, 162.

IEIUNIUM LAESUM A COMMUNICATURO.

Casus. (50)

Conradus rusticus peracta confessione confessario dicit se parum iusculi gustasse; nisi enim id fecerit, se deliquium passurum neque s. communionem percipere posse: quare se putasse id sibi ante communionem licere. Eum vere dixisse probavit eventus, cum, confessario suadente, experimentum fecerit sequenti die, quamquam sacerdos paratum sese exhibuerat ad s. communionem statim porrigendam.

Constantia iam per annum et ultra morbo laborat qui eam exire diuve ieiunam manere non permittit. Una alterave vice, cum videretur periculum exsistere, parochus ei non ieiunae dedit s. communionem. Verum cum nunc iudicio medici periculum non sit, licet morbus per annos et annos possit protrahi, parochus scrupulo sibi ducit non ieiunae dare ss. eucharistiam — quod magno maerori est Constantiae eo quod ne in Paschate quidem s. communionem possit sumere.

QUAERITUR 1° rectene sustineatur prohibitio sumendae ss. eucharistiae in casibus.

2° quid in iis sit consulendum.

Solutio.

- 175 AD QUAESITUM 1um R. 1. Conrado certe non licuit ante s. communionem aliquid gustare, quia, ceteroquin sanus et robustus, nullatenus comprehenditur numero eorum quos ius excipit, i. e. in periculo mortis positos. Neque confessarius neque parochus vel ordinarius potuit hanc facultatem qua liceret non ieiuno communicare Conrado concedere.

R. 2. Sine dubio, quando Constantia in probabili mortis periculo exsistebat, licuit ei non ieiunae s. communionem dare, idque saepius, si Constantia id petiit et ceteroquin erat disposita.

R. 3. Parochus tam diu potuit Constantiae non ieiunae s. communionem dare, dum *certo* periculum omne cessavit. Cessante omni periculo, morbus non periculosus ius non tribuit post laesum ieiunium

communicare; idque ex communiore sententia, ne in Paschate quidem. Verum sunt qui putent in Paschate id licere aegrotis etiam non periculose decumbentibus, qui ieiuni communicare nequeant, ne circa mediam noctem quidem, cum Rituale Romanum hac indulgentia eximat solos aegrotos non periculose decumbentes qui *ex devotione* s. communionem desiderant, communio autem paschalis sit *ex praecepto*. Vide d'Annibale III, 411. Quod probabile esse censeo. Cf. etiam Gasparri, *De euch.* n. 1129; Génicot II, 202; Noldin, *De sacram.* n. 159b.

Sed AD QUAESITUM 2^m R. 1. Non sequitur omnes istos esse a 176 s. communionem interdictos. Nam de paschali communionem iam modo allata est probabilis exceptio. — Immo etiam quando haec exceptio locum non habet, in paschate obligatio est quaerendi modi quo et lex ieiunii servari et lex communicandi impleri possit. Hinc aegrotis, qui aliter non possint, afferri debet ss. eucharistia tam mature atque, si necesse fuerit, etiam nocturno tempore, ut aegroti post mediam noctem eo usque sine cibo et potu potuerint manere.

Quamquam enim alias ss. sacramentum noctu deferri non debet nisi propter necessitatem viatici: tamen haec prohibitio Ecclesiae non est tanti momenti, quanti est lex servandi ieiunii vel lex communicandi tempore paschali. Quando igitur alicui impossibile est omnes illas leges servare, obligatio eius legis cessat quae minoris momenti est. *Th. m.* II, 161.

Hoc igitur modo Constantiae consultum est. Immo nihil censeo obstare quominus aliquoties in anno parochus adeo mature ss. eucharistiam ei afferat.

R. 2. Pro Conrado difficultas ex eo oriri potest quod ipse, cum 177 non sit aegrotus, admirationem excitaret magnam, si tamquam aegrotus domi communicaret et dein in agro labores consuetos exerceret. Si igitur in ipsa civitate habitat, convenire potest cum parcho, ut summo mane in ecclesia sibi detur ss. eucharistia. Si vero extra civitatem in pago habitat, ita ut pro visitanda ecclesia debeat etiam iter conficere et sic viribus destitui: curandum est ut una alterave vice in civitate divertat ibique noctem agat, ut mane tempore sibi opportuno s. communionem sumat.

R. 3. Restat demum pro utroque, tum pro Constantia tum pro Conrado, alia via, videlicet per parochum vel ordinarium petendi dispensationem a summo pontifice. Nam nostro tempore compluries factum est ut iis, qui re ipsa ieiunium naturale servare non possunt, ne cum maximo suo incommodo communionem privarentur, dispensatio a servando ieiunio naturali concederetur. *Th. m.* II, 161, nota.

CELEBRANS CUM PERICULO IRREVERENTIAE.

Casus. (51)

Tatianus, cum ad altare consisteret celebraturus sacrum sollemne coram populo die festo et ad *Gloria* usque pervenisset, sentit stomachum male dispositum, ita ut vomitum timeat. Nihilominus feliciter perficere potuit sacrum;

sed vix ad gratiarum actionem in sacristiam se contulerat, cum vomitus accidit. Inspiciendo nihil sacrarum specierum discernit praeter odorem vini, quod tamen se spernere posse putat, siquidem pro consecratione parum vini sumpserit et multo plus aquae pro ablutione: hinc omnia curat in latrinam mittenda.

Alia vice cum graviter aegroto ministrasset ss. eucharistiam semihora post factum experimentum cum particula non-consecrata, nihilominus post duas horas aegrotus coepit vomere atque duas particulas fere integras reiecit.

QUAERITUR 1° licueritne in utroque casu, periculo vomitus neglecto, ss. eucharistiam sumere.

2° quid post vomitum fuisset faciendum.

Solutio.

178 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Generatim ut liceat ss. eucharistiam sumere vel praebere, periculum vomitus debet morali quadam certitudine esse exclusum. — Reverentia enim erga ss. sacramentum postulat ne profanationis periculo exponatur. Sufficit autem moralis quaedam certitudo periculi absentis; nam in ea hypothese etsi non habeatur omnimoda certitudo, non est amplius verum periculum, sed leve tantum dubium et profanationis possibilitas: hanc autem si Christus cavendam esse voluisset, pro hominibus hoc sacramentum non instituisset; ceteroquin materialis tum erit profanatio, non formalis. — Immo cum eiusmodi periculum non sit in re aliqua indivisibili, censeo, ut grave irreverentiae peccatum committatur, periculum debere esse grave; si levius est periculum neque causa excusans, fieri potest ut peccatum aliquod irreverentiae leve committatur; si periculum est omnino remotum tantum, peccatum nullum.

179 R. 2. Sed, ut iam innui, quod generatim non licet, potest licitum evadere ex causa gravi extrinsecus advecta.

Ita sume hominem catholicum moribundum sensibus destitutum, qui nec ungi possit nec satis certo absolvi, certo licebit (post conditionatam absolutionem) ss. eucharistiam ei dare, etiamsi exsistat periculum profanationis non leve. Nam in hoc casu cum fortasse de medio salutis per accidens necessario et unice possibili agatur, succurri homini debet omni possibili modo, cum sacramenta sint propter homines. Accidere enim potest, ut hic homo sit in statu peccati cum dolore imperfecto de peccatis commissis. Per se ei quidem non licet in tali statu ss. eucharistiam sumere, quae sit sacramentum vivorum; at si inculpabiliter sumpserit, probabile — etsi ne hic quidem certum — est eum vi sacramenti iustificari. Neque danti ss. eucharistiam peccato erit ei hoc sacramentum ministrare, qui fortasse ex statu suo indignus est, sed qui propter inculpabilem sumptionem fortasse gratiam iustificationis et aeternam salutem — aliqui periturus — reportabit.

Alias privata devotio vel spiritualis quaedam utilitas non sufficit ut ss. sacramentum *gravi* profanationis periculo exponatur.

Quod autem propter privatam causam non licet, licere potest propter causam publicam. Hinc in casu priore Tatianus, si habuit rationem

prudentem putandi fore ut sibi neque inter sacrum neque prima post sacrum semihora vel quadrante vomitus accideret, etiamsi *dubius* manebat, potuit in istis circumstantiis procedere, ne cum admiratione et fortasse cum scandalo sacrum omitteretur. Verum si Tatiano moraliter fere certum erat se profanationem non posse cavere, procedere non licuit, sed populo monito debuit sacrum abrumpere.

R. 3. In casu altero, cum aegrotus per semihoram particulam non-consecratam retinisset, censi poterat morale periculum abesse, ita ut particulam etiam consecratam recipere pro viatico posset, nisi forte propter morbi condicionem cibum etiam parcissimum pluribus horis antea sumptum reiecisset; in quo casu maior cautio erat necessaria.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In *primo* casu Tatianus male egit, male observans Rubricam, quae in eiusmodi casu quando brevi omnino post sumptam ss. eucharistiam vomitus sequitur, etiamsi discerni nequeant sacrae species, tamen propter reverentiam ss. sacramento debitam vult res vomitu eiectas stупpa vel simili re exsiccandas, comburendas et cineres in sacrarium mittendos esse. Quodsi sacrae species adhuc appareant, maior etiam diligentia praescribitur, ut scilicet conserventur usque ad corruptionem et dein, ut modo dictum est, combustae in sacrarium coniciantur.

R. 2. In *secundo* igitur casu omnino reverenter excipiendae erant particulae, siquidem consecrata a non-consecrata distingui non poterat. Reliqua vomitu eiecta propter tactum ss. sacramenti ut supra exsiccanda et comburenda erant. — Particulae igitur usque ad corruptionem servandae erant, ingesta aqua calida ad corruptionem accelerandam, nisi forte sacerdos nimiam nauseam non timens particulas purgatas sequenti die in sacro post sumptum s. sanguinem velit consumere: quod obligatio non est, immo ne consilium quidem, si nausea sit magna, quia propter periculum novi vomitus irreverentia augetur.

SS. EUCHARISTIA — UT EST SACRIFICIUM.

FRUCTUS MISSAE.

Casus. (52)

Cerinthus mandatum episcopale quo in certum aliquem finem praescribebatur missa cantata coram populo cum publica comprecatione, cum assignata die aliam haberet missae intentionem, ita exsequitur ut pro vespertino pietatis exercitio comprecationem indicat, missam vera altera die privatam celebret.

Item pro certo defuncto die assignata susceperat missam cui cognati assisterent; sed cum pinguius stipendium acciperet pro alia missa, hanc illa die celebrat, translata in seculis cognatis defuncti illa missa in diem aliam.

QUAERITUR 1° quis et quotuplex sit fructus missae, et num augeri et diminui possit.

2° satisfeceritne Cerinthus obligationibus suis.

Solutio.

181 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Secundum *rem* ss. missae sacrificium omnium sacrificiorum fines excellentissime implet, ita ut latiore sensu fructus missae vocari possint: summa Dei adoratio, pro beneficiis gratiarum actio, pro peccatis peccatique poenis propitiatio, pro necessitatibus impetratio. Presse sumuntur fructus qui utilitatem hominibus praestant: propitiatio et impetratio; qua ratione ss. missae sacrificium diminuit poenas peccatis etiam remissis debitas, disponit hominem ad paenitentiam et reconciliationem cum Deo, exorat gratias spirituales atque etiam temporalia bona quibus indigemus.

182 R. 2. Effectus seu fructus missae ratione originis proximae seu fontis proximi unde deriventur, distinguuntur secundum diversitatem eorum qui missam offerunt vel coofferunt. Oriuntur igitur diversi fructus ex missa:

ratione Christi qui est offerens principalis;

ratione Ecclesiae, Christi corporis mystici, cui Christus hoc ss. sacrificium relinquit et quae per sacerdotes illud Deo offert;

ratione ipsius singularis sacerdotis, ministri Christi et Ecclesiae;

ratione eorum qui speciali modo ad missam concurrunt, sive ministrantes sive assistentes sive stipendium dantes sunt.

Principalis fructus ille est qui ratione Christi seipsum per manus sacerdotis offerentis producit nititurque infinitis eius meritis et satisfactionibus — estque presse ex opere operato. Fructus vero aliunde petiti non petuntur aliunde simpliciter, sed solum secundum quid et proxime: omnes enim nituntur demum in meritis Christi atque ad ea reducuntur; quia, quidquid ullus homo valuit et valet in ordine ad salutem aeternam, ex Christi meritis habet et valet.

Accedit igitur fructus qui ratione Ecclesiae oritur, cum haec, Deo semper grata, per ministerium sacerdotis sua vota precesque Deo offerat eumque pro dandis gratiis exoret — fructus ille latiore sensu etiam ex opere operato vocatur, cum independens sit ab actuali devotione singularis sacerdotis celebrantis.

Dein veniunt reliqui fructus, qui omnes nituntur personali dignitate et actione fervoreque eorum qui specialiter ad missam concurrunt: quorum primum locum occupat sacerdos celebrans, prout est et agit hanc personam privatam atque personale opus bonum exercet, aliis operibus bonis longe excellentius. — Adiunguntur: ministri et assistentes qui re vera etiam cum sacerdote coofferunt Deo sacrificium, siquidem sacerdos nomine totius Ecclesiae seu omnium fidelium, maxime praesentium, et illi per sacerdotem Deo sacrificium missae offerant; immo hi ipsi, cum assistunt, aliquem fructum ex opere operato presse sumpto videntur recipere praeter id quod ipsorum operi (operi operantis) respondet. — Specialem partem etiam habent ii qui moralis causa huius missae sunt, imprimis dantes stipendium; hi quoque non solum accipiunt fructum qui vocatur „ministerialis“, sed etiam ex ipso suo bono opere personali fructum ferunt.

R. 3. Ratione *applicationis* dicitur: a) fructus *ministerialis* seu *specialis* quem sacerdos, prout nomine Christi et Ecclesiae agit, pro suo arbitrio applicat, et quem, si pro stipendio celebrat, ad intentionem eius qui stipendium dedit debet applicare. 183

b) fructus *specialissimus* seu *personalis* qui cum ministerio celebrantis eo ipso coniunctus est atque pro celebrantis maiore vel minore dignitate et fervore ipsi celebranti applicatur.

c) fructus *generalis* qui — diverso tamen gradu — redundat in multitudinem; scilicet ceteris paribus eo maiore gradu quo propinquius ad missam concurrunt vel quo specialius pro illis oretur.

R. 4. Ratione meritorum et satisfactionum Christi, quae in sacri-184 ficio missae cum ipso Christo et in Christo praesente praesentes sistuntur, valor missae est *infinitus* neque augmenti vel diminutionis capax. Nihilominus secundum certam Dei legem finito tantum modo per missam Christi merita et satisfactiones applicantur.

Ratione Ecclesiae cuius nomine missa Deo offertur attenditur praecipue fructus impetrationis. Qui augmenti et diminutionis capax est, imprimis quatenus Ecclesia sumitur pro Ecclesia militante cui demum ss. missae sacrificium est concreditum et quae per sacerdotem illud Deo offert. Nam impetratio eo maior atque fructuosior est, quo maiore dignitate, i. e. sanctitate et fervore, actu floret Ecclesia seu omnes fideles simul sumpti: quae sanctitas non omnibus temporibus eadem est, sed modo maior, modo minor.

Fateor tamen aliquo modo in impetratione respici etiam *totam* Ecclesiam ideoque etiam triumphantem, immo et patientem, ita ut etiam ratione eorum quorum merita Deo in missa repraesentantur, multiplicatis intercessoribus, facilius gratias impetremus. Haec igitur Ecclesiae sanctitas non minuitur, sed usque ad ultimum iustum consummatum continuo augetur. Verum haec omnia accidentali tantum modo in applicationem fructuum missae influunt.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Cerinthus mandatum superioris sui male 185 exsecutus est. Principalis et essentialis quidem fructus idem est, sive celebratur missa privata sive publica, sollemnis vel cantata sive lecta. Verum accidentalis fructus qui ex praesentia populi et numero cofferentium oritur idem non est, quia maior cooperantium et cofferentium numerus etiam copiosorem meritorum Christi applicationem facillime impetrat. Atque etiam caerimoniae et ecclesiastici ritus pro missa sollemni instituti sunt oratio quaedam Ecclesiae, quae Deo accepta est eumque ad maiores gratias elargiendas ceteris paribus movet.

Neque puto plane idem fuisse comprecationem populi instituisse vespere atque in et cum missa. Nam ipsa populi precatio, quae in ss. missae sacrificio nititur atque ab eo sustentatur et elevatur, nobilior et ad impetrandum efficacior est, quam quae fit extra missam.

R. 2. Neque in *secundo* casu Cerinthus satisfecit, immo iustitiam laesit, propter rationes similes iis quas modo dixi. Et quamquam hic cognati suas preces etiam in et cum missa pro defuncto obtule-

runt tamen non erat ea celebrantis et assistantium unio qua suas preces mutuo sustentarent et iuvarent.

Si vero quaeris qua ratione defectus iustitiae suppleri debeat, necesse non est ut denuo missa pro defuncto applicetur, convocatis cognatis; essentialem enim fructum missae defuncto applicavit Cernithus, sed per aliquas preces vel indulgentias pro defuncto lucrandas aliquod supplementum praestare mea opinione tenetur.

APPLICATIO MISSAE EIUSQUE EFFICACIA.

Casus. (53)

Carolus, vir laicus, ad disputandum de rebus religiosis pronus, difficultatem movet circa ss. missae sacrificii efficaciam, maxime pro defunctis. Nam si applicatio missae tanti valeat, non aequa lance ait tractari pauperes et divites: quod Deo non posse imponi. Nam diviti hoc modo facillimum esse, relicto pingui legato, se a purgatorii poenis liberare, vel etiam, dum adhuc vivat, poenas temporales exstinguere, quas pauperes dicit debere longis cruciatibus exsolvere. Parochus haec reprimere conatur asserens, quod dives possit per eleemosynam pro applicandis missis datam, id pauperem posse per missarum assistantiam obtinere; ceteroquin consuevisse iussu Ecclesiae missas simul applicari pro omnibus defunctis, pro quibus specialis oratio addi debeat; quam applicationem propter infinitum missae valorem esse aequalis efficaciae.

QUAERITUR 1° quomodo ss. missae sacrificium prosit defunctis; an uni plus quam pluribus.

2° sitne utilius ad poenas temporales exstinguendas missam applicare alicui adhuc viventi an defuncto.

3° sitne efficacius assistere missae an missam applicandam curare.

4° quid ad Caroli difficultates respondendum sit.

Solutio.

186 AD QUAESITUM 1^m R. 1. De fide catholica definita est missam qua sacrificium propitiatorium defunctis prodesse. Nam 1) concilium Trid. sess. 22, cap. 2 docet de sacrificio missae: „sed et pro defunctis in Christo nondum plene purgatis rite iuxta apostolorum traditiones offertur“; 2) ibid. can. 3 anathema dicit asserenti „neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere“; 3) sess. 25 *prooem.* docet: „purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio iuvare“; 4) in professione fidei Trid. iubemur credere „in missa offerri Deo verum, proprium et propitiatorium sacrificium pro vivis et defunctis“.

R. 2. Quamquam de fide est in genere ss. missae sacrificium qua propitiatorium prodesse, tamen de fide non est *modus* quo iuvet, vel *mensura* qua iuvet. Imprimis certum non est defunctis iis pro quibus missa offertur eodem modo infallibiliter ex opere operato fructum applicari, sicut applicatur vivis. Nam existere possunt ocul-

tae rationes divinae iustitiae, quae impediunt quominus fructus isque totus certae animae applicetur.

R. 3. Nisi vero specialis ratio obstat, fructus missae applicatur sane ei pro quo offertur, idque secundum certam et definitam mensuram quam Deus scit et destinavit, quae diversa esse potest pro diversa animae dispositione et praeteritis eius meritis diversis.

R. 4. Fructus autem principalis ex communi doctrina reponendus pro defunctis est in directa abbreviatione vel mitigatione poenae, cum per medium missae ex meritis et satisfactionibus Christi ea solvantur vicaria solutione quae alias anima ipsa perpensioneolvere deberet. — Verum praeter hoc iuvamen immediatum etiam aliter, i. e. mediate, missa defuncti animae prodesse potest, nimirum: a) *placando* Deum, ut auferantur rationes occultae divinae iustitiae impediennes fortasse hucusque immediatam satisfactionum Christi applicationem uberiores; b) *impetrando* gratias efficaces quibus christifideles in terra viventes opera satisfactoria vicaria pro certa anima defuncta offerant; c) rationabiliter aliqui putant directe etiam per viam *impetrationis* obtineri posse aliquam applicationem satisfactionum Christi ad mitigandam poenam animarum in purgatorio detentorum. Cf. Suarez, *De Euchar.* disp. 79, sect. 6, n. 5.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Dubium esse nequit quin ceteris paribus certius habeatur plena applicatio fructuum missae pro certo homine fidei vivo quam pro defuncto, adeoque praestet applicari missam alicui ante mortem quam post mortem.

R. 2. Per accidens autem fieri potest ut applicatio pro vivo minus efficax sit, non quidem relate ad fructum impetratorium, sed relate ad satisfactionem pro poenis temporalibus sive his in terris sive in purgatorio exsolvendis. Nam post mortem sequitur statim primo momento status animae separatae perfecta peccatorum omnium etiam levissimorum retractatio; ante mortem non raro fieri potest ut haec retractatio desit, seu ut remaneat aliqua venialium peccatorum adhaesio, qua manente impossibile est exstingui poenam eis debitam. Quare nullatenus neglegendum, ut etiam *post mortem* fidelium sacrificium missae iis applicetur. Neque sufficit ei qui tenetur sacrum dicere pro Caio defuncto, ut dicat illud pro Caio adhuc vivo.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Pro vivis facile concedi potest utilius esse *ex quadam parte* missae devote assistere, quam sine alia cooperatione solam eleemosynam dare ad missam dicendam; at ne illud quidem probabile est hoc *ex omni parte* ita se habere. Quoad fructum satisfactorium mihi probabile non est; est probabile quoad fructum impetrationis.

R. 2. Pro defunctis pro quibus imprimis fructus satisfactorius ex opere operato attendi debet, dubium mihi non est quin sit ceteris paribus utilius missam applicari quam missam audire. Nam ille fructus oritur per se ex missa ut celebrata, idque nomine Christi. At

impossibile est negare missam celebrari opus longe excellentius esse quam missam audiri.

190 AD QUAESITUM 4^m R. 1. Rationes quidem a paracho allatae minus accuratae sunt. Quoad primam rationem iam satis dictum est modo. Quoad alteram non est absolute verum sacrificium missae tantum prodesse singulis ex multis quantum uni pro quo offertur. Nam, quamquam in se infiniti valoris est, efficaciam quoad applicationem non habet infinitam, sed certa lege determinatam eamque divisibilem.

Quod quidem maxime valet de fructu satisfactorio qui similiter ut indulgentia potest vel in plures distribui vel uni conferri. Nam de fructu impetratorio, etsi ceteris paribus videatur plus prodesse uni quam compluribus, tamen quandam infinitatem habet. vel potius est indefinitum quid, per liberalitatem Dei proxime determinandum: quare mirum non est posse aliquando singulis ex pluribus per missam plus impetrari quam alias uni impetretur.

R. 2. Attamen neque Deus accusari potest acceptionis personarum. Etsi uni faciliorem faciat viam obtinendi finis ultimi quam alteri, ipse est omnium donorum suorum dominus qui nemini quidquam debet, et qui nullius eget. Sive tamen difficiliora sive faciliora a quopiam exigit, reddet unicuique secundum opera sua.

R. 3. Neque tamen divitibus invidendum est, sed sunt potius commiseratione digni. Certo Deus dedit illis maiorem facultatem eleemosynae faciendae, idque ad diversos fines bonos, etiam ad curandam missarum celebrationem: pauperi dat opportunitatem maiorem ad alia opera bona exercenda. Cum divitiis reliquit Deus iuncta onera et pericula salutis quibus exemit pauperes, ita ut Christus Dominus non divites sed pauperes beatos appellaret. Si re ipsa dives aliquis per eleemosynas pro missis celebrandis datas facilius et citius se exemerit e purgatorii poenis, pauper facilius et securius sibi congregare potuit praemia aeterna, quae illud divitis commodum infinite superant.

R. 4. Verum applicatio erga defunctos, ut antea dictum est, multum pendet a misericordia et liberalitate divina: quapropter evenire potest ut illa missarum suffragia quae fiunt pro anima divitis magna ex parte alteri applicentur, qui bonis operibus in terrena vita peractis apud Deum magis meruit ut misericordiam inveniret post mortem.

APPLICATIO MISSAE PRO QUIBUS FIERI POSSIT.

Casus. (54)

Constantia, pia femina, colligenda curat stipendia missarum pro sacerdote sibi noto. Inter intentiones et stipendiorum donationes notatas occurrunt hae: 1) a Xaveria pro ipsius infante ante baptismum mortuo, 2) ab Amalia femina Lutherana et Iuditha Hebraea ad impetrandum felicem partum, 3) ex testamento Iulii, qui in duello infelici subitanea morte sublatu est, pro eius anima, 4) ab Eugenia pro defuncto patre acatholico, 5) a cognato

sacerdotis a fide apostatae nominatim excommunicati modo defuncti pro eius anima, si forte in gratia decesserit.

QUAERITUR 1° pro quibus iure divino et ecclesiastico celebrari possit vel non possit.

2° quid de singulis intentionibus enumeratis iudicandum seu quid sacerdoti sit faciendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iure divino plane incapaces sunt cuiuslibet fructus pro se recipiendi ii qui iam sunt in ultimo termino suo, scilicet 1) damnati seu omnes qui finaliter exclusi sunt a supernaturali consortio cum Deo; 2) beati qui Deum inseparabiliter possident, cum nullius rei egeant neque augendae felicitatis sint capaces. Si igitur pro his posterioribus ss. missae sacrificium offertur, id summum fieri potest ad eorum gloriam accidentalem cultumque in terris augendum, qui non tam ipsis prodest quam eorum cultoribus.

Similiter missa offerri potest ad eorum laudem gratiasque Deo agendas pro beneficiis beatis illis collatis.

R. 2. Capaces sunt, quantum solum ius divinum spectatur, non cuiuslibet quidem, sed alicuius fructus: 1) omnes homines in hac vita existentes, etiam infideles; 2) ex numero defunctorum solum ii qui in purgatorio existunt.

Verum ut plene quis capax sit omnium fructuum, debet praeterea et baptizatus esse et in statu gratiae atque in adulta aetate; alioquin enim incapax est illius fructus qui ex opere operato stricti sensus producit, maxime fructus *satisfactorii*. Nisi enim sit vivum membrum in corpore Christi mystico, quod influxu vitali a Christo huius corporis capite proficiente pleno iure frui possit, fructus quem percipiat restringitur ad aliquem *impetratorium* fructum eaque obiecta quae ad modum impetrationis obtineri possunt pro aliis: a quibus tamen non exsulat quivis fructus propitiatorius.

R. 3. Iure ecclesiastico praeterea exclusi sunt qui censura excommunicationis ligantur, ita ut 1) pro *vitandis* neque liceat missam celebrare neque possint iis valide illi fructus applicari qui respondent impetrationi Ecclesiae; 2) pro *toleratis* in favorem fidelium possit quidem limitato sensu missa celebrari, at requiratur etiam positiva intentio et applicatio ad id ut ex generali fructu alioquin omnibus patente quidquam recipiant. Severior etiam prohibitio est quoad eos qui haeresi vel schismate ab Ecclesia plene seiuncti sunt, ut statim fusius dicetur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. *Infantes sine baptismo defuncti* secundum fidem catholicam, cum originali peccato infecti sint et maneant, in perpetuum a supernaturali beatitudine sunt exclusi. Quamquam fides non vetat putare eos naturali quadam felicitate frui, tamen dicuntur incurrere damnationem neque amplius influxum ullum a Christo, capite hominum, in ordine supernaturali recipere possunt. — Cum

igitur impossibile sit pro iis cum effectu missam applicare, graviter peccaret sacerdos qui id tentaret. Proin in nostro casu debuit sacerdos illud stipendium a Xaveria datum remittere, significans sibi impossibile esse votis obsecundari.

- 194 R. 2. *Quoad eos qui sunt extra Ecclesiam* per se ex rei natura nihil impedit quin pro iis bona quaelibet, sive supernaturalia sive naturalia etiam interposita missae applicatione, a Deo flagitentur. Potest enim missa offerri ad impetranda omnia ea quae propter Christi merita a Deo concedi possunt: ex quorum numero naturalia bona, utpote fundamenta vel adiumenta boni supernaturalis, non excluduntur. Nihilominus *Ecclesia statuit* ut ab haereticis vel schismaticis eleemosynam missae pro iis dicendae non liceat accipere, nisi ad impetrandam conversionem. Idque statuit in poenam, cum pro nondum baptizatis permittat Ecclesia ampliorem facultatem.

Est decr. S. Officii d. 19 Apr. 1847 a Greg. XVI approbatum: „Utrum possit aut debeat celebrari missa ac percipi eleemosyna pro graeco-schismatico, qui enixe oret ac instet ut missa applicetur pro se sive in Ecclesia adstante sive extra Ecclesiam manente.“ Resp. „Iuxta exposita non licere, nisi constet expresse eleemosynam a schismatico praeberi ad impetrandam conversionem ad veram fidem.“

E contrario d. 12 Iulii 1865 relate ad non-baptizatos decretum est: „Utrum liceat sacerdotibus missam celebrare pro Turcarum aliorumque infidelium intentione et ab iis eleemosynam accipere?“ Resp. „Affirmative, dummodo non adsit scandalum et nihil in missa addatur, et quod intentionem *constet* nihil mali aut erroris aut superstitionis in infidelibus eleemosynam offerentibus subesse.“

Quare sacerdos eleemosynam feminae Hebraeae quidem admittere potest, feminae Lutheranae debet repudiare.

Verum existimo, si missae applicatio non fit ad instantiam petentis ideoque eo inscio, non prohiberi quominus sacerdos etiam pro aliquo ad sectam haereticam pertinente temporale beneficium per missae sacrificium petat, maxime si id est pro aliquo sibi cognato vel amico. Nam Ecclesia communicationem in sacris, a qua heterodoxos omnesque excommunicatos per se excludit, permittit cum toleratis *in favorem fidelium*. Quapropter censeo prohibitionem illam decreti S. Officii non esse extendendam ultra strictum eius sensum.

- 195 R. 3. Difficultas non est, si Iulius adhuc quaedam signa paenitentiae dederit post infelix duellum. Nam etsi ex stricto iure ecclesiastico etiam tum ecclesiastica sepultura atque exsequiali missa privandus est, id tamen transferri non debet ad quamlibet missam quae privatim sine publica notitia pro eius anima dicatur. Propter signa enim paenitentiae data, etsi ob defectum sacerdotis sacramentalem absolutionem non recepit, tamen ab excommunicatione etiam post mortem solvendus est, atque ita eius anima restituitur in communicatione suffragiorum ecclesiasticorum pro casu quod re ipsa coram Deo in gratiam redierit per actum contritionis perfectae: quod sperari licet et sumi in ordine ad suffragia pro eius anima offerenda.

Gravior difficultas est, si paenitentiae signa non dedit vel dare non potuit: in quo casu manet eius anima excommunicationis vinculo ligata. Quare videri possit non licere ad eius petitionem, quam expressit in testamento, missam celebrare, cum talis communicatio excommunicati cum Ecclesia permissa sit solum in favorem fidelium. Sed re vera vix non semper eiusmodi missae celebratio simul est in favorem fidelium, scilicet in favorem familiae superstitis et *eius qui testamentum exsequitur*. Sicut enim liceret ab heredibus ex ipsorum bonis eleemosynam missae accipere applicandae pro defuncto, ita licebit etiam ad eorum solacium ex defuncti testamento. — Tamen semper cavenda sunt scandala publicaue celebrationis notitia qua facile horror peccati duello commissi diminueretur. Et re vera effectus seu fructus manet valde dubius. Ut enim defunctus utcumque levamen accipere possit, necesse est ut ultimo momento contritione perfecta tactus Iulius vere doluerit de crimine commisso atque ita in gratiam Dei restitutus sit. Quod tenui spe quidem sperari potest; probabilitate magna nequit teneri.

In casu nostro sacerdos videtur, re occultata, stipendium accipere missamque celebrare posse, postquam declaraverit superstitibus cognatis se velle tentare num forte missa prodesse possit defuncto; vel etiam dicendo se velle celebrare pro defunctis familiae intendendo etiam speciatim succurrere animae istius defuncti, si id Deo placuerit: sic enim melius in suspenso tenetur num vere viro in tali crimine defuncto succurri *possit*.

R. 4. Certum est solo iure divino ex se nihil obstare quominus¹⁹⁶ occulte sacrificium missae offeratur pro anima alicuius in secta heterodoxa defuncti sub condicione „si in bona fide ex hac vita decesserit et per gratiam sanctificantem ad animam Ecclesiae pertinerit et pertineat“, quando haec condicio rationabiliter addi potest. Quae quidem *condicionata* applicatio etiam pro defunctis fidelibus suo modo semper subintellegitur, scil. „si in gratia Dei decesserint et in purgatorio detineantur“. Pro iis autem qui catholice vixerunt vel mortui sunt, haec condicio *praesumitur* re ipsa verificata neque expresse apponitur; immo id agere non raro esset defunctum iniuria afficere, cum *positive dubitetur* de eius pia vita vel morte. Qui vero positivum dubium reliquerunt de sua bona dispositione, iure merito beneficium missae sibi applicandae non recipiunt nisi cum expressa condicione. Hoc idem igitur fieri debet, si quando liceat pro heterodoxo defuncto celebrare.

Certum est pariter pro heterodoxis defunctis publice missam peragere iure ecclesiastico omnino prohiberi; idque, ne simpliciter fiat, debere prohiberi adeoque id iure naturali-divino illicitum esse ex eo patet, quia aliter agere esset quaedam indifferentismi professio et obliteratio illius fidei articuli: „extra Ecclesiam nulla salus“. Cf. *Th. m.* II, 176.

Immo idem dici debet propter haec adiuncta relate ad privatam etiam missae applicationem pro quolibet in secta acatholica defuncto, qui non praebuit positiva signa quibus arguitur eum materialiter

tantum in haeresi mansisse ignorantia inculpabili, formaliter eum tenuisse fidem catholicam.

Huc refertur decretum *S. Officii* d. d. 7 Apr. 1875: „Pro iis qui in manifesta haeresi moriuntur missam offerri non licere, etiam si applicatio nota sit sacerdoti tantum et illi qui dat eleemosynam.“

Inde tamen non fit, ut hoc etiam interdicatur relate ad eum a quo *probabilia* signa habeam ignorantiae inculpabilis et haeresis materialis tantum. Pro hoc igitur, etsi publica missae celebratio excludi debeat, non constat prohiberi privatam applicationem soli sacerdoti notam vel ei qui dat eleemosynam. Verum cum sola illa notitia, quae detur alteri eleemosynam offerenti, ansam det et periculum creet alicuius indifferentismi vel saltem speciem illam prae se facile ferat: consultius est ita agere, ut Marc, *Institutiones Alphons.* n. 1601 notat: „Quodsi stipendium pro aliquo [defuncto heterodoxo] in particulari offeratur, respondeat sacerdos se posse applicare missam pro omnibus fidelibus defunctis cum intentione subveniendi etiam animae illius defuncti, si hoc acceptum sit coram Deo.“ De cetero, si *condicionata* fit missae applicatio, eamque *sic* fieri ei qui stipendium dat manifestatur: editor libellorum period., quibus titulus „*Il Monitore ecclesiastico*“, missam sic applicare pro haeretico quem iure putem in bona fide defunctum, pro licito habet (vol. 13 seu anni 1901 pag. 172).

- 197 R. 5. In ultimo casu stipendium oblatum sacerdos debet reicere neque licebit pro illo defuncto celebrare, ne sub illa condizione quidem. Nam in poenam criminis Ecclesia excommunicatione hominis vitandi omnem communionem suffragiorum publicorum et ecclesiasticorum sustulit: quae poena etiam post mortem valet, nisi absolutio data sit, postquam *constiterit* de probabilibus paenitentiae signis. Quae si data non fuerint, etsi forte interna paenitentia eaque perfecta cum Deo reconcilians adfuerit, nihilominus in foro externo Ecclesia prohibitionem communionis sustinet, animam defuncti Dei iudicio Deique misericordiae relinquens. Neque tamen putandum est illi animae, si forte salva fuerit, omne suffragium esse sublatum. Nam ex *generali* precatione pro omnibus in Christo quiescentibus sicut etiam ex privata piorum suffragiis Deus moveri potest, ut etiam tali animae alioquin derelictae levamentum aliquod concedat. — Quod vero Ecclesia specialem actum pro tali homine qui ut vitandus defunctus sit prohibeat, poena est criminis commissi quae ostendit, quantopere pertimescenda sit excommunicatio, utpote usque in alteram vitam effectus suos producens.

INTENTIONIS APPLICANDI MISSAS DETERMINATIO.

Casus. (55)

Cassianus, sacerdos regularis, accipit 20 intentiones missarum pro stipendiis notatas, scilicet: 3 ad intentionem dantis, 4 pro defunctis, 2 pro defuncto etc. Ipse generalem quidem habet intentionem satisfaciendi oneribus, nihil aliud autem cogitans vel determinans vigesies missam celebrans

applicat ad satisfaciendum intentionibus sibi assignatis. Certa tamen vice, cum iam esset inter consecrationem, audito signo campanae quo indicabatur mors aegroti sodalis, subito intentionem facit applicandi pro hoc defuncto; sed dubius haeret num recte.

QUAERITUR 1° applicatio *quomodo* fieri seu determinari debeat.

2° *quando* fieri debeat vel possit, ut valeat.

3° quid de modo applicandi quem Cassianus tenuit iudicandum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Applicatio missae, ut valeat, utique de- 198
terminari debet; alioquin ratio non est cur potius uni quam alteri
prosit. Attamen cum applicatio illa habeat rationem quandam dona-
tionis, necessarium non est ut fiat in ipso actu sacrificii, sed sufficit
habitualis eaque implicita. Quapropter si sacerdos nullam specialem
intentionem fecisset neque nunc neque antea, censeo omnino fruc-
tum ministerialem applicatum iri ipsi celebranti, cum celebrans qui-
libet habitualiter velit tantum fructus spiritualis ex missa percipere
quantum possibile est.

R. 2. Sufficit autem ut celebrans ponat seu posuerit actum
qui determinationem *objective* contineat, etsi celebrans ipse determina-
tionem non noverit. Hinc si intendo celebrare secundum determina-
tionem Caroli, et Carolus determinationem fecerit, etiamsi ego eam
nullatenus novi, mea intentio satis determinata est.

R. 3. Determinatio debet tamen adesse nunc de praesenti, non
potest fieri applicatio secundum determinationem futuram. Nam appli-
catio non potest manere in suspenso, non magis quam sacramenti
confectio in suspenso manere potest. Et quamquam id non adeo
clarum est, si quis velit recurrere ad determinationem futuram sub
actuali Dei praesentia, tamen ne hoc quidem modo applicatio
satis certa est, cum Deus reliquerit sacramenta et sacrificia ho-
minibus dispensanda *humano modo* et secundum *humanam* determi-
nationem.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Applicatio, ut valeat, fieri debet saltem, 199
antequam sacrificii essentia perficiatur. Unde concluditur, cum essentia
sita sit in consecratione utriusque speciei, applicationem debere factam
esse saltem ante consecrationem calicis. Eo usque enim fructus sacri-
ficii non existit, ideoque sacrificium adhuc offerri seu applicari potest
pro arbitrio sacerdotis; post consecrationem, cum iam effectus suos
produxerit, arbitrio celebrantis subtractum est.

R. 2. Applicatio tamen fieri potest longe *antea*, si modo vo-
luntas applicandi in finem semel determinatum permaneat seu retrac-
tata non sit. Qui igitur initio mensis pro quolibet die intentionem
determinavit neque postea quidquam mutavit, quamquam non amplius
de facta determinatione cogitat, satis certo applicationi debitae satis-
fecit. Consultum autem non est in tempus nimis longum pro futuro
applicationem determinare; immo pia praxis suadenda est paullo ante

sacrum celebrandum intentionem specialem respicere, aliasque etiam intentiones, salva primaria, adiungere.

200 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Primo ad aspectu dubium oriri potest num Cassianus in *priore casu* recte applicaverit. Certum est enim, monente *Rubrica Missalis de defect.* VII, 1, nihil agi, si quis ex undecim hostiis intendat solum consecrare decem, non determinans quas decem intendat. Simile quid Cassianus videri potest fecisse, cum ex 20 intentionibus uni voluit satisfacere, non determinans quam sumere voluerit. — Attamen re ipsa non plane idem est. Nam si *singulas missas* secundum intentiones assignatas singillatim dicere voluit, naturaliter consequitur ut voluerit, implicite saltem, eas dicere secundum ordinem ipsius seriei notatum. Cum igitur in serie missarum quas persolvendas accepit obiective certus ordo inveniatur, secundum hunc censendus est Cassianus missas consequenter dixisse. Melius tamen facit, si *explicite* aliquem ordinem sibi constituit; nam potest re vera variis modis procedere atque inter alia etiam quaslibet ex viginti missis pro omnibus intentionibus simul sumptis celebrare, fructum missae divisibilem in singulas intentiones pro rata distribuendo.

Cassianum post factum securum esse posse, etiam quando pro stipendiis celebrare debuit, habetur ex responso *S. Paenitentiariae*. Videlicet die 27 Nov. 1892 interrogatio facta est de sequenti casu: „In sanctuario quo affluunt peregrinantes, quinque sunt capellani: quibus multa stipendia offeruntur missarum ad diversas intentiones, nempe pro defunctis aut pro vivis seu pro gratia speciali obtinenda aut denique in talis sancti aut sanctae honorem.

Ostiarius, vir bonus ac fide dignus, eleemosynas recipit, numerum stipendiorum fideliter notat, sed de intentionibus minime curat, sub praetextu quod Deus illas novit. In fine cuiusque mensis capellanos superiori remittuntur omnia stipendia. Capellani ex conventionem praehabita cotidie ad intentionem superioris celebrant; quattuor tamen per mensem diebus, quos ipsi pro libitu eligant, censentur ad intentionem propriam celebrare, quin certiorum faciant superiorem. Missas autem pro diebus determinatis petitas cum maxima fidelitate scribit ostiarius, iussitque superior eum tres aut quattuor missas pro quadam die fixa ad summum accipere. . . . -- Aliunde, ad satisfaciendum quibusdam foundationibus, quisque capellanus his celebrare debet singulis mensibus; sed hoc neminem perturbat: celebrant omnes ad intentionem superioris, id iis sufficit. Insuper ex usu quater in mense sacrosanctum sacrificium offertur pro benefactoribus: sed pro hac applicatione nullus capellanus designatur, nulla affigitur dies.

Quotiescumque permittit Rubrica, toties missam de *requie* legunt capellani; attamen missam de Spiritu Sancto vel de Beata aliquando recitant, semper ad intentionem superioris. Hinc pro certo tenendum est missam pro vivis postulata vel votivam in honorem aliquius sancti in nigris celebrari.

Modo sequenti sub fine mensis sic numerantur a superiore onera missarum quibus satisfactum censetur: Capellanus A celebravit 20

missas etc. . . totum: 100 missas . . . (detrahuntur 4 intentiones liberae, 2 pro fundat., 4 pro benef.). Hinc si per mensem 500 missas ostiarius acceperit celebrandas, restant 400 missae quas celebrandas committit superior variis sacerdotibus, quin de intentionibus iis manifestandis curet. . . .

Iamvero oratori non videtur eo modo intentio celebrantis sufficienter determinata, quod singulis diebus mensis nullus capellanus potest dicere *quam* missam applicet; nec ipse superior id dicere valet, cum nesciat qua hora quisque capellanus celebret, neque an pro benefactoribus aut ad intentionem sibi relictam hac die vel antea vel postea celebrare intendat. . . .“

S. Paenitentiararia die 7 Dec. 1892 respondit re mature perpensa: „Dummodo missis integre satisfiat intra tempus ab ecclesiastica praxi praefinitum, nec missae retardentur quae ad certam diem vel pro urgenti causa offeruntur, *orator acquiescat.*“ *Anal. eccl.* II, 33.

R. 2. Quoad *alterum casum* ex dictis patet solutio. Si Cassia-201 nus ante secundam consecrationem essentialiter perfectam intentionem applicandi mutavit, haec ultima intentio valida erat quoad applicationem fructus ministerialis. Ceterum si quando ex variis rationibus dubium manserit, utra ex duabus intentionibus valuerit, facile res ita expedietur ut sequenti die sacerdos applicet pro illa ex duabus intentionibus, pro qua Deus sciat se nondum satisfecisse. Cum enim pro alterutra certe iam satisfecerit, idque Deo notum sit, etsi ignotum sit celebranti, post celebratum alterum sacrum certo utrique intentioni atque utrique obligationi satisfactum erit.

CELEBRANDI OBLIGATIO.

Casus. (56)

Conradus professor publicus, ne tempus detrahat studiis et lectionibus, solis celebrat diebus dominicis, idque summo mane in sacello privato, ita ut apud populum excitet admirationem, eo quod numquam visus sit celebrare. Immo lapsu temporis scrupulis involvitur, quo fit ut celebrationem pro graviore onere habeat atque solo festo paschatis ad dicendam missam se accingat.

QUAERITUR 1° quae sit celebrandi obligatio ex sacerdotio assumpto.

2° quid de Conrado iudicandum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1°. R 1. Certum est sacerdotem sine iusta causa²⁰² diu non celebrantem ex hoc solo non recte agere quod talentis a Deo datis non utatur fideliter. Ad hoc enim constituitur sacerdos quilibet ut offerat sacrificium.

R. 2. Seclusa tamen alia obligatione sive ex stipendio accepto sive ex cura animarum assumpta, valde difficulter determinatur mensura obligationis: aliis putantibus non constare de gravi obligatione

ex se oriunda; aliis dicentibus saltem ter quaterve in anno celebrandum esse, ne peccetur graviter; id omnes fatentur per accidens ratione scandali per diuturnum celebrationis neglectum graviter peccari posse. Cf. *Th. m.* II, 191 sq.; *S. Alph.* VI, 313; *Ballerini-Palm. tract.* X, *sect.* IV, n. 243.

203 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Sane laudandus non est Conradus, cum nolit tantum temporis a studiis litterarumque occupationibus detrahere, ut frequentius seu per hebdomadam etiam celebret. Graviter sane per se non peccat solis Dominicis et festis diebus ad sacrificandum accedens; facile tamen levis peccati acediae reus erit.

R. 2. Si autem populus id in malam partem interpretetur quod numquam videat Conradum celebrantem, oriri potest obligatio edocendi populi: nam, si divulgetur Conradum privatim celebrare, iusta causa gravis admirationis vel scandali non amplius adest.

R. 3. Si re vera Conradus adeo scrupulis vexatur, existimo id solum eum a gravi peccato immunem reddere, etsi plane abstineat a celebratione. Quamquam non ab omni peccato veniali excusatur: nam eatenus saltem obligatio est contra scrupulos agendi. Immo etiam in hoc casu ut scandalum populi, si quod timendum est, auferatur, aliqua ratio probabilis populo danda est: quam tamen iam satis adesse iudicabunt, si v. g. Conradum saepius more laicorum s. communionem viderint percipientem.

OBLIGATIO PAROCHI PRO PAROCHIA APPLICANDI.

Casus. (57)

Camillus parochus per duos menses animi relaxandi causa solet a parochia abesse. Quo tempore propter itinera non raro diebus Dominicis et festis a sacro dicendo vacat. Composuerat rem ita cum parcho vicino, ut ille duarum parochiarum curam ageret et diebus de praecepto celebrandis utroque missam diceret; pro diebus autem festis abrogatis Camillus modo supplet applicando pro parochia sequenti aliquo die, modo plane omittit.

QUAERITUR 1° quae sit parochi obligatio applicandi pro populo.

2° Camillus rectene egerit an obligatione adhuc teneatur et qua.

Solutio.

204 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex praecepto divino tenetur parochus aliquoties pro populo sibi commissio sacrificium missae offerre. Quae obligatio sequitur ex munere parochiali, quo ex institutione Ecclesiae spiritualis cura certae partis Christifidelium parcho committitur; ad quam curam spirituales in N. Lege pertinet offerre sacrificium eucharisticum. „Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, *pro his sacrificium offerre.* . .“ *Trid.* sess. 23 *de ref.* cap. 1.

R. 2. Determinatio autem ad certos dies facta est ex lege ecclesiastica, quae hanc obligationem latius extendere vel arctioribus

limitibus circumscribere potest. Re ipsa imposita est obligatio haec omnibus diebus Dominicis et festis de praecepto, idque secundum catalogum Urbani VIII, ita ut etiam festa suppressa ab hac obligatione non eximantur, nisi forte specialis pro aliquo loco facta sit dispensatio Sedis Apostolicae. Si quando autem ipsum festum a die suo proprio *pro choro et foro translatum* est in diem Dominicum, sufficit ut die Dominico pro populo applicetur: sicut in archidioecesi Coloniensi cum dioecesebus suffrag. factum est quoad festum Assumptionis et Nativitatis B. Mariae V. Cf. Const. Bened. XIV „*Cum semper oblatas*“, Pii IX „*Anantissimi*“ d. d. 3 Maii 1858, Leonis XIII „*In suprema*“ d. d. 10 Iunii 1882. *Th. m.* II, 194 sq.

R. 3. Obligatio illa per se versatur 1) circa dies, ut dictum est, 2) circa locum, ita ut in ecclesia parochiali sit celebrandum, 3) circa personam, ita ut, parochus ipse debeat celebrare, 4) circa ipsam rem, ita ut si ceterae circumstantiae servatae non fuerint vel non possint observari, nihilominus obligatio sit ad missae sacrificium *toties* pro populo applicandum.

R. 4. Obligatio quidem ad ipsam rem *gravis* est; reliquae circumstantiae non ferunt secum gravem obligationem pro *singulis vicibus*, attamen gravis obligatio est, ne *saepius* neglegantur. Quando autem ex iusta causa parochus abest a parochia, potest vel ipse peregre existens pro suo populo celebrare, si modo in ecclesia parochiali praebeatur populo opportunitas missae audiendae, vel curare potest ut alius sacerdos in parochiali illa ecclesia celebrans pro populo applicet: ita *S. Congr. C.* d. 14 Dec. 1872 in *Act. S. Sed.* VII, 191.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Male egit Camillus non celebrando neque 205 celebrari faciendo diebus festis abrogatis: immo etiam nunc sub gravi tenetur subrogare missam, idque per se ipsum, quoties illam omisit.

R. 2. Etiam male egit non celebrando illis ipsis festis, sed postea supplendo. Id enim non potuit pro libitu facere, sed solummodo, quando re vera ipsis iis diebus impeditus erat. Verum si una alterave vice tantum diem mutavit, peccavit non graviter.

R. 3. Recte quidem Camillus egit, ut curaret missam in sua parochia coram populo dicendam, idque etiam per binationem, si modo legitima facultas binandi aderat. Verum *huius* missae *applicatione* non satisfacit oneri reali. Per missam enim binationis non potest exstingui onus, quod ex quadam iustitia adest (nisi forte specialiter ex gravi causa summus pontifex — id quod *raro* fit — indulgeat, vel unus ille sacerdos binare debeat ex eo quod in munere administratoris duarum parochiarum constitutus est). Vicinus igitur parochus potuit missam hanc secundam quam celebravit applicare cui voluerit (non tamen pro stipendio): sed etiamsi pro parochianis Camilli eam applicavit, Camillus ab obligatione aliam missam applicandi non liberatur. Aliud esset, si alius sacerdos unam tantum missam celebrans pro parochianis Camilli missam applicasset, sive libere sive pro stipendio a Camillo accepto: in hoc casu onus Camilli exstinctum esset.

OBLIGATIO APPLICANDI PRO POPULO QUAM LATE PATEAT.

Casus. (58)

Claudius, hucusque vicarius apostolicus, nunc constituta ordinaria hierarchia episcopus loci in externa missione, penuria magna premitur, atque optimo quo possit modo quaerere debet sustentationem pro se et pro multis pauperibus e suo grege. Hinc celebrat pro stipendiis; pro missione non applicat nisi semel in mense die arbitrario, cum etiam fideles ob penuriam sacerdotum non saepius, habita opportunitate, teneantur sacro assistere: insuper subditis suis missionariis iniungit ut eodem modo agant, lucrum inde haustum sibi pro pauperibus tradant atque similiter omnem stipendiorum excessum quem ultra pretium unius franci pro singulis receperint. Quod ut melius fiat, vult ut in posterum omnia stipendia cum intentionibus ad se remittant et distributionem a se factam exspectent. A vicario admonitus haec adversari legibus Ecclesiae, respondet se iam per decem annos in variis locis non saepius applicasse; quapropter non esse cur a longa consuetudine desistat.

QUAERITUR 1° qualis incumbat obligatio missionariis applicandi pro populo.

2° possitne ex stipendiis aliquid detrahi in favorem causae piae.

3° rectane fuerit atque sit Claudii agendi ratio.

Solutio.

206 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Obligatio applicandi pro populo incumbit iis qui *ordinariam* curam animarum vi muneris sui atque ex quadam iustitia subierunt: episcopis et parochis, et si qui eorum vices gerunt. Qui autem non vi ecclesiastici muneris, sed libere succurrentes in rebus quae animarum curam spectant occupati sunt atque sola delegata potestate alios iuvant, non tenentur propria obligatione.

R. 2. Obligatio autem non inde repetitur quod, si qui in ecclesiastico munere constituti sint, beneficii fructus percipiant, ac si obligatio cesset, quando fructus non possint percipi: nam *muneri* inhaeret obligatio, non fructibus beneficii.

R. 3. Missionarii in exteris regionibus, ubi hierarchia ecclesiastica instituta non est neque proprie dictae dioeceses vel parochiae exsistunt, non tenentur; at *ex caritate decet* interdum missam applicare. Si quando autem ibi hierarchia quidem constituta est, sed in sedem vacantem aliquis mittitur, etiam cum nomine vicarii vel praefecti apostolici, is tenetur applicare ut vices gerens eius qui obligatur. Cf. litt. encycl. d. d. 10 Iunii 1882 Leonis XIII „*In suprema*“; Gasparri n. 497 sqq.

207 AD QUAESITUM 2^m R. Detrahere partem ex stipendiis missarum, etsi fiat in favorem causae piae, per se stricte prohibitum est, nisi „ex consensu oblatores“, i. e. eorum qui stipendium offerunt.

Inter responsa S. Congreg. a Pio IX confirmata 13. Aug. 1874 haec est ad VII „An liceat episcopis sine speciali S. Sedis venia ex eleemosynis missarum quas fideles celebrioribus sanctuariis tradere

solent aliquid detrachere, ut eorum decori et ornamento consulatur, quando praesertim ea propriis redditibus careant?" Resp. „Negative, nisi de consensu oblato-^{rum}." Hi nimirum qui stipendium offerunt possunt rogatu eius cui offerunt pro stipendio missae minorem summam statuere, si reperiatur sacerdos qui minore hoc stipendio sit contentus, atque excessum quem alias stipendio addere solebant in alium finem conferre. — Similiter S. Sedes ex iusta causa idem permittere potest, ut in sequenti casu declarabitur.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quamdiu Claudius erat vicarius aposto-²⁰⁸licus antequam hierarchia ecclesiastica institueretur: abunde satisfacit quovis mense celebrans pro missione; nam stricto iure non proprie obligabatur. Sed ex quo tempore factus est episcopus dioecesanus, debet singulis diebus Dominicis et festis pro districtu suo missam applicare, nisi S. Sedes dispensaverit. Neque valent rationes allatae in contrarium: 1) non valet quod fideles non saepius obligentur ad missam audiendam; nam praeterquam quod id per accidens est propter impedimenta, neque Claudius similiter impeditur a missa dicenda, falsum est obligationem applicandi pro populo eosdem limites habere atque obligationem populi ad missam audiendam. In festis enim suppressis ablata est obligatio populi ad missam audiendam, sed non obligatio pastorum ad celebrandam. 2) Non valet consuetudo hucusque observata; nam, ut hoc unum dicatur, ex solis circumstantiis nunc demum exortis obligatio ordiri coepit, non exsistebat antea.

R. 2. Quod Claudius missionarios subditos monet ipsos non teneri ultra unam vicem in mense missam pro fidelibus applicare: certe non diminuit obligationem quae adfuerit, sed potius imposuit obligationem quae non erat; nam missionarii illi ne ad id quidem vero sensu *tenentur* ut quolibet mense missam ita applicent. Non enim sunt parochi neque locum parochorum tenent, cum parochiae non existant: solus episcopus pastor fidelium est, qui solus stricte obligatur ad missam pro populo celebrandam.

R. 3. Quod Claudius iubet suos missionarios stipendia quaedam missarum post celebratas missas tradere, videtur *sub hac forma* facultatem episcopi excedere. Nam missionarius opponere potest se nolle pro stipendio celebrare, sed libere sine stipendio missam dicere. Utrum vero aequivalentem pecuniae summam quasi pro contributione imponere possit, a variis circumstantiis et necessitatibus ecclesiae loci dependet.

R. 4. Etiam minus Claudius iubere potuit missionarios omne id quod unius franci taxam in stipendio excedat sibi tradere. In uno tantum casu id intellegitur recte fieri, si videlicet missionarii sint religiosi, Claudius eorum superior religiosus. Nam religiosi in omni administratione bonorum temporalium pendent propter votum paupertatis a voluntate superioris, nec quidquam habent proprium de quo disponant; ac proinde etiam stipendia missarum ad nutum superioris tradere et ad normam voluntatis illius ea administrare debent.

APPLICATIO MISSARUM PRO STIPENDIO.

TRANSLATIO IN ALTERUM.

Casus. (59)

Cerinthus sacerdos, in Anglia existens, cui vir nobilis committit 10 missas celebrandas tradens 50 marcas, taxam *diocesanam*, easdem alteri sacerdoti dicendas committit dans stipendium *usuale* 2 $\frac{1}{2}$ marcarum. Cum autem ab eodem viro eandem summam similiter in Germania acciperet, taxam ibi consuetam 1 $\frac{1}{2}$ marcarum alteri tradit.

Idem vir dives praefecto sanctuarii B. Virginis dat 500 marcas cum onere ut ibidem 20 missae celebrentur pro sua familia: quas praefectus ille celebrandas committit sacerdotibus illuc confluentibus tradens stipendium consuetum dioecesanum.

Apud idem sanctuarium existit fundatio missarum, quae fundatio collocata est in praedio, quod postea civile gubernium occupans mutavit in annum censum pecuniarium; quo factum est ut nunc pro numero missarum stipendium ternarum missarum ad binas marcas redactum sit. Praefectus propterea diminuit missas celebrandas computans pro singulis taxam consuetam.

QUAERITUR 1° quaenam universim valeant de celebratione missarum alteri committenda atque de stipendiorum transmissione.

2° si decursu temporum stipendium missarum fundatarum evaserit minus taxa consueta, liceatne numerum missarum reducere et a quo hoc fieri possit.

3° quid ad propositos casus sit dicendum.

Solutio.

209 AD QUAESTITUM 1^m R. 1. Nihil per se vetat quin alteri sacerdoti missa celebranda committatur, cum eius valor et ministerialis fructus essentialis non pendeat a celebrante. Attamen responsum valet, si modo circumstantiae ab eleemosynae collatore sive explicate sive tacite impositae serventur. Quare si apud certam ecclesiam missae fundantur, praesumptio est velle fundatorem missas dici in ipsa illa ecclesia, nisi ex temporis lapsu immemorabilis vel aliis ex causis aliud prudenter colligatur. In stipendiis manualibus e contrario censentur illae circumstantiae non imponi, nisi eas impositas esse constat.

R. 2. Tum ex sese speciem turpis lucri redolet missam alteri committere, retenta parte stipendii; tum positiva prohibitio Ecclesiae id omnino vetat; immo Benedictus XIV Constitutione *Quanta cura* d. d. 30 Iunii 1741 expresse declarat „non posse alteri stipendium minoris pretii erogari, etsi eidem sacerdoti celebranti et consentienti se maioris pretii eleemosynam accepisse indicasset“. Immo si fit *collectio* stipendiorum eaque diminuta aliis committuntur, ubi eiusmodi diminutum stipendium consuetam taxam aequat, illud turpe commercium cum stipendiis missarum secum trahit excommunicationem Romano pontifici reservatam, ipso facto incurrendam. *Th. m.* II, 203. 960.

R. 3. Nihilominus sunt causae quae illam stipendii diminutionem permittant, scilicet: 1) consensus eius qui dat stipendium, ut stipendii pars ad aliam causam piam applicetur, sicut in praecedenti casu dictum est. Nam ille consensus facit ut stipendium missae non iam sit tantum, quantum ab initio apparet, sed sola pars determinata eius pecuniae quam dedit retinet rationem stipendii missae, eaque tota dabitur celebranti. 2) Dispensatio S. Sedis ex iusta causa. Nam si modo missae postulatae celebrentur, largientis eleemosynam generatim nihil interest utrum sacerdos celebrans recipiat totam summam, an summa distribuatur in sustentationem sacerdotis et in alium finem pium; neque iniuria fit celebranti, cum ipse volens accipiat stipendium minus. Quare, si res ita est, tota prohibitio est legis ecclesiasticae, quam S. Sedes in causa particulari auferre potest. Si vero — ut interdum esse potest — in hac agendi ratione etiam inesset voluntatis donatorum et piaae causae quaedam commutatio, haec ex iusta causa competere debet Romano pontifici ut supremo piarum causarum administratori. 3) Sacerdotis celebrantis *non rogati* libera cessio alicuius stipendii partis: in quo casu habetur libera plane donatio ex parte celebrantis; eamque facere potest sive in favorem alicuius piaae causae sive in favorem sacerdotis prioris qui sibi commisit stipendium acceptum. Cessio autem *ad instantiam* eius qui alteri sacerdoti committit stipendium ex constitutione pontificia propterea non liberat a peccato, quia lex illa iuste lata est ob periculum turpis quaestus atque cessionis non omnino liberae. 4) Si cui datum est stipendium maius ratione personae, v. g. ob specialem amicitiam vel peculiarem necessitatem sublevandam; atque ita declaravit etiam S. C. C. d. 25 Iulii 1875, scilicet integrum stipendium celebranti dandum esse, „nisi morali certitudine constet excessum communis eleemosynae oblatum fuisse intuitu parochi“. Nam in hoc casu simile quid habemus quod supra in n. 1, nimirum pro *stipendio missae* datum censi taxam consuetam; quod supersit, datum esse pro dono personali, ex quibus unum alteri cedi posse sine altero.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si redditus primitus vi foundationis assignati manserunt integri, atque ratio cur singulis missis non amplius respondeat stipendium taxae ordinariae sita est in diminuto valore pecuniae: reductio missarum fieri nequit nisi ex potestate S. Sedis. Nam per se implendum est onus semel susceptum secundum condiciones quasi-contractus initi. Atque re vera s. pontifices hac in re potestatem ipsis episcopis sustulerunt. (Cf. Constit. „*Nuper*“ ab Innoc. XII d. d. 23 Dec. 1697; Bened. XIV *de syn. dioec.* l. 13, c. ult., n. 19.) Fieri autem potest illa reductio potestate S. Sedis, tum quia ad eam pertinet interpretatio ultimarum voluntatum pro causis piis atque piaae causae ex iusta ratione commutatio, tum quia summus pontifex defectum missarum suprema sua potestate ex thesauro Ecclesiae supplere potest.

R. 2. Si redditus ipsi ex parte perierunt sine culpa sacerdotis cui onus celebrandi incumbit, probabile satis est obligationem pro

rata reditus non amplius existentis cessare, adeoque posse sacerdotem numerum missarum minuere nisi forte reditus restantes tanti sint ut etiam nunc pro numero missarum praescriptarum stipendium ordinarium singulis missis respondeat.

Praestat quidem hac in re ex consilio episcopi ordinarii agere: immo consultum est recurrere ad ipsam S. Sedem, non ut obtineatur facultas reducendi numeri missarum, sed ut suppleatur ex thesauro Ecclesiae. Cf. *Th. m.* II, 202; Baller.-Palm. tr. X, sect. IV, n. 271; S. Alphons. VI, 331.

211 AD QUAESITUM 3^m R. 1. In *primo* casu, nisi aliud accedat quod in casu non narratur, Cerinthus partem stipendii sibi retinere non potuit. Vir enim ille nobilis voluit sequi non taxam usualementem sed lege dioecesis sacerdotibus permissam; qua re non habetur ratio probabilis, multo minus moraliter certa putandi excessum supra usualementem taxam datum esse intuitu personae Cerinthi. Videlicet in Anglia taxa, quam legibus dioecesis petere licet, est summa 5 shillingorum seu marcarum; ex usu tamen homines plerique offerunt 2½ shill., quibus acceptis sacerdotes solent missam promittere.

R. 2. Etiam cum *secunda* vice Cerinthus stipendium consueto maius acciperet, nondum apparet ratio ex qua concludendum sit virum illum nobilem non dedisse totam summam ut missarum stipendium. Nisi enim moraliter certo constet eum non quibuslibet aliis sacerdotibus eandem summam traditurum fuisse, si ab iis missas petisset, Cerinthus male egit retinendo pecuniae partem, eamque sacerdoti qui celebravit restituere debet.

R. 3. In *tertio* casu ex facto donatoris vix non apparet *primarie* intendi donum sanctuario conferendum, cui *accedat* onus certi numeri missarum. Quapropter cum nequaquam tota summa destinata sit pro stipendiis missarum, sine dubio sanctuarii praefectus potuit, collato celebrantibus stipendio ordinario, reliquam summam pro sanctuario retinere.

R. 4. Etiam in *ultimo* casu non potest praefectus peccati accusari. Nam haec mutatio a gubernio illegitime facta re vera est redituum partialis amissio. Quare sufficit nunc celebrare tot missas, quot respondeant taxae dioecesis: convenit autem recurrere ad S. Sedem, ut haec ex thesauro Ecclesiae pia fundatorum intentioni suppleat.

RETENTIO PARTIS STIPENDII MISSARUM.

Casus. (60)

Possidius reliquit ecclesiae suae parochiali eiusque rectori summam 3000 marcarum, ut ex redditibus missae quotannis celebrarentur pro se et sua familia, taxato stipendio 5 mc. pro missis singulis. Publius vero in testamento ita constituit, ut heres parochiali ecclesiae det 1000 mc. pro exsequiis et pro anniversaria missa per 10 annos celebrandis et ut quotannis 100 missas celebrandas curet, assignato 3 mc. stipendio. Missae in

utroque casu, tradita pecunia, committuntur parochi: qui distribuens eas aliis sacerdotibus pro ordinario stipendio $1\frac{1}{2}$ mc., reliquum pecuniae sibi ut partem salarii parochialis retinet.

QUAERITUR 1° quatenus missae ipso iure eximantur a lege, ut integrum stipendium cedi debeat alteri sacerdoti cui missae celebrandae ab altero committuntur.

2° quid in casu proposito iuris sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Lex illa statuens ut integrum stipendium tradatur celebrato per se respicit stipendia manualia, neque ad alia extendi debet, nisi manualibus aequiparantur. Quare in missis fundatis videri debet num forte ecclesiae eiusve rectori vel beneficiato beneficium praestare voluerit fundator. Quod si sumi debet, applicanda est regula supra in casu (59) data pro casu quo stipendium maius datur intuitu personae. Videlicet fundazione *ecclesiae* facta censetur aliquis *primo* aliquid conferre voluisse ecclesiae eiusque necessitatibus vel eius rectori, onus autem missarum censetur fecisse superadditum.

In hunc sensum exstant complura responsa et decreta: „An rector beneficii qui potest per alium celebrare teneatur sacerdoti celebranti dare stipendium ad rationem reddituum beneficii?“ Resp. „satis esse, ut rector beneficii qui potest missam per alium celebrare tribuat sacerdoti celebranti eleemosynam congruam secundum morem civitatis vel provinciae, nisi in fundatione beneficii aliud cautum fuerit“: Declar. 8^a in decr. Urb. VIII. Similiter S. C. C. d. 14 Apr. 1725 respondit: „Capellani [scilicet qui ex fundatione capellaniae cotidie missam celebrare et applicare debent] pro aliqua die cuiuslibet hebdomadae impediti, qui missarum celebrationi per alium sacerdotem satisfaciant, non tenentur huic sacerdoti persolvere stipendium pro capellanis statutum, sed solum eleemosynam manualementem.“

Item 3. Aug. 1638 ad Quaes. „Testator reliquit ecclesiae N. 500 scutata, ut ex redditibus quotannis tot missae celebrarentur quot celebrari possent, eleemosyna data 3 libellarum pro unaquaque. Quaeritur an praedicta ecclesia possit dare celebranti unam libellam [quae erat taxa tum temporis ibi consueta], aliis duabus sibi retentis.“ R. „Deberi sacerdoti celebranti solitam eleemosynam tantum; reliquum vero cedere ad commodum ecclesiae.“

R. 2. Idem teneri potest de functionibus ad *iura parochialia* pertinentibus quibus connectitur missae celebratio, ut exsequiae defuncti: quae si propter impedimentum actuale parochi ab eo alteri committuntur persolvendae, parochus retinet ius ad honorarium illis functionibus conexum, alteri sacerdoti tradere sufficit stipendium consuetum. Ita pro casu quo die Dominica occurrerit funus parochus debet potius pro populo applicare missam, atque alteri sacerdoti exsequias celebrandas committere; neque tamen tenetur omne id quod occasione funeris accepit sacerdoti celebranti tradere, sed sufficit ut

ei det stipendium consuetum manuale et aliquod augmentum pro labore seu incommodo maiore; reliquum excessum potest sibi „iure stolae“ retinere: ita Scavini ed. 10, tom. I, n. 692. Cf. *Th. m.* II, 204.

- 214 R. 3. Quando vero heredes sive sua sponte sive ex legato defuncti numerum missarum celebrandum curant, atque solae missae celebrandae intenduntur, distribuendae pro arbitrio heredis, totum stipendium quod ab herede datur vel a testatore definitum est ei debetur, qui missam celebrat; neque, si ab uno alteri committitur celebranda missa, pars stipendii retineri potest eo titulo quod stipendium sit consuetum maius. Hae enim missae omnino ut manuales considerantur, ac proinde prohibitiones ecclesiae super notatae his applicandae sunt.

Ita habes ex *Act. S. Sedis* IV, 39 sq. „Manualia autem censi ea missarum stipendia quae ipsimet legatarii teneantur tradere ad missas celebrandas.“

- 215 AD QUAESITUM 2^m R. Ex dictis facile eruitur:

1) Quae ex ultima voluntate Possidii parochus data sunt, parochus non tenebatur integre conferre iis quibus missas celebrandas commisit;

2) idem dicendum est de iis quae Publius in testamento reliquerat pro exsequiis et anniversariis;

3) quoad alias missas quas heres quotannis celebrandas curare debebat, parochus male egit retinendo partem stipendii, cum aliis missas illas committeret; nam haec stipendia pro manualibus haberi debent, ita ut parochus teneatur sacerdotibus qui celebraverunt remota restituere.

DILATIO MISSARUM.

Casus. (61)

Ausonius parochus, in cuius civitate multi saepe versantur peregrini, multa accipit missarum stipendia eaque consueta taxa maiora: quo fit ut in fine anni restent etiam stipendia quae prioribus anni mensibus acceperat, quibus non sit satisfactum missarum celebratione. Graviter reprehensus in visitatione ab ordinario facta

QUAERIT quae sint tenenda circa missarum dilationem.

Solutio.

- 216 AD QUOD QUAESITUM R. 1. Quaelibet dilatio quae fit ex voluntate seu consensu eius qui stipendium dedit vel missam fundavit a peccato immunis est.

R. 2. Si quae missae petuntur pro determinata necessitate, missae omnino dici debent intra tempus aptum; quare quaelibet dilatio qua finis intentus frustratur, etsi in se brevis, peccaminosa est atque ex se graviter peccaminosa, siquidem de re agatur, quae satis magni momenti ab eo qui stipendium offert, habetur.

R. 3. In ordinariis adiunctis, ubi neque ex natura rei neque ex declaratione donantis stipendium aliquid certi definitur, admittitur quidem brevis dilatio, diuturna autem est prohibita. Ita in Constit. „*Nuper*“ supra laudata d. 23 Dec. 1697 prohibetur quominus nova onera missarum suscipiantur, nisi *infra breve tempus* omnibus possit satisfieri. — Quae dilatio sit *graviter* prohibita, tum ex aestimatione virorum doctorum tum ex positiva lege Ecclesiae definiendum est.

Exstat quidem declaratio S. C. C. d. 17 Iulii 1655, quae vetabat nova onera assumi, nisi omnibus oneribus *infra mensem* satisfieri possit. Verum recentiora monumenta ecclesiastica spatium illud nonnihil latius extendunt, atque concil. prov. Viennense (*Coll. Lac. V*, 166) postulat solum ut satisfiat „*infra bimestre*“. Cf. *Th. m.* II, 199; *S. Alph.* VI, 317 Q. II; *Marc n.* 1615. — Pro *recenter defunctis* autem dilatio reputatur longe facilius gravis: pro his videlicet oneri suscepto satisfieri debet *infra mensem*, nisi tamen multae missae pro eodem defuncto uni sacerdoti committuntur. Cf. *Il. cc.*; *Gasparri n.* 592.

R. 4. S. Sedes nostris temporibus aliquando dat licentiam missas ²¹⁷ celebrandas diutius differendi, ita ut satisfieri sine peccato possit *infra 3—6 menses*. Id a S. Sede ex iusta causa concedi posse, detrimentum alias oriturum ex thesauro Ecclesiae supplendo, patet ex iis quae iam supra de reductione missarum dicta sunt. Causam iustam longioris dilationis concedendae adesse interdum ex indigentia sacerdotum et missionariorum, qui stipendiis e longinquo collectis sustentari debent, perspicuum est: impossibile enim est tam brevi spatio stipendia colligere, transmittere, per praefectum in singulos sacerdotes distribuere, celebrandis missis onus persolvere.

R. 5. Notabiliter pro *recenter defunctis* ultra mensem, alias ultra duos menses vel ultra terminum a S. Sede concessum missas differre grave peccatum esse communiter censent. Idque verissimum est, si de compluribus missis ita dilatis agitur.

Verum difficilior est quaestio num id verum sit de una missa ²¹⁸ ita dilata. In qua re quid dicendum sit, colligi debet ex altera quaestione num *omittere* unam missam ex accepto stipendio promissam sit peccatum mortale. Differre enim ultra tempus certe non gravior, sed levius est quam plane omittere.

De omissione missarum igitur haec tene:

1) Certum est missas ex stipendio celebrandas omittere ex genere suo esse peccatum mortale, adeoque saltem compluries aliquam omittere.

2) Communius tenent etiam unam tantum missam omittere esse peccatum mortale, eo quod ille qui stipendium dedit et *ius* acquisiverit re gravi privetur. *Marc l. c. n.* 1610; *S. Alphons.* VI, 317, Qu. 3.

Quod saltem tum omnino tenendum censeo, si agitur de gravi necessitate, pro qua missa sit dicenda: vel de stipendio accepto ab

homine pauperi cui grave fuit illam pecuniam colligere, gravius fructu missae sperato privari.

3) Utrum idem omnino teneri debeat etiam in aliis casibus, imprimis quando pro una eademque causa magnus numerus missarum celebrandarum stipendio dato petitur, sed una alterave re ipsa non celebratur, an in tali casu haec ommissio excusetur a culpa *mortali*, non ita constat. Benigniorem sententiam affirmare quidem non audeo; do tamen rationes quae aliquo modo eam suadere possint:

Obligatio oritur ex contractu bilaterali. Sed in tali contractu gravitas obligationis ad rem praestandam videtur pendere ex gravitate rei acceptae. Haec autem non solet esse res, quae constituat materiam gravem; nam stipendium consuetum multum haeret infra materiam gravem in iustitia commutativa. Licet enim stipendium nullatenus possit considerari ut pretium (id enim simonia est), tamen *sub gravi* sacerdotem obligare velle ex re levi reciproce data videtur non convenire; neque sacerdos videtur in hanc gravem obligationem consentire.

Video quidem posse opponi: sacerdotem qui nolit gravem subire obligationem debere id monere illum qui stipendium offert; alioquin illum subire grave damnum, eo quod privetur re magni momenti, scilicet fructibus missae quos sperat. Insuper opponi potest lex ecclesiastica, quae severissime cavet ut tot omnino missae celebrentur, quot stipendia fuerint accepta (cf. Const. Innoc. XII *Nuper*). Ecclesia sine dubio ad tollenda pericula graviter obligare potest ad quaslibet missas *singulas*; num autem id fecerit re vera, idque pro omni casu, hoc ex lege Ecclesiae alii non ita clare colligi dixerint. Cf. Baller.-Palmieri l. c. n. 250.

In re tam gravi certi aliquid dicere nolim, sed aliorum iudicio relinquo decernere, num post factum benigniore illa sententia uti posse probabile habeant.

PERMUTATIO MISSARUM STIPENDIORUM CUM MERCIBUS.

Casus. (62)

Ammianus sacerdos moderator libellorum periodicorum, cuius administrationem habet bibliopola eius frater, congruam libellorum diffusionem inter clericos non habebit, nisi iis procurare possit stipendia missarum quas persolvant, ita ut stipendia Ammiano eiusve fratri relinquantur, sacerdotes loco eorum accipiant libellos periodicos.

QUAERIT igitur Ammianus quid hac in re liceat.

Solutio.

AD QUAESITUM de permutatione stipendiorum cum libris vel aliis mercibus

219 R. 1. Imprimis leges illae attendendae sunt quae non tantum mercaturam proprie dictam cum missarum stipendiis prohibent, sed etiam ea quae speciem quandam mercaturae sapiunt. Quae colliguntur

decreto *Vigilanti* iussu Leonis XIII a S. C. C. dato d. 25 Maii 1893: quo renovantur et confirmantur decreta d. d. 13. Aug. 1874 iussu Pii IX. Decretum *Vigilanti* habet haec:

„... ad cohibendam pravam quorundam licentiam, qui ad ephemeres, libros aliasve merces facilius cum clero commutanda missarum ope utebantur, [haec S. C.] nonnulla constituit, eaque Pio IX fel. rec. approbante, edi et ordinariis nota fieri curavit, ut ab omnibus servarentur. Propositis namque inter alia sequentibus dubiis:

„I. An turpe mercimonium sapiat ideoque improbanda et poenis etiam ecclesiasticis, si opus fuerit, coercenda sit ab episcopis eorum bibliopolarum vel mercatorum agendi ratio, qui adhibitis publicis invitamentis et praemiis vel alio quocumque modo missarum eleemosynas colligunt, et sacerdotibus, quibus eas celebrandas committunt, non pecuniam sed libros aliasve merces rependunt. [R. Affirmative.]

II. An haec agendi ratio ideo cohonestari valeat, vel quia, nulla facta imminutione, tot missae a memoratis collectoribus celebrandae committuntur, quot collectis eleemosynis respondeant, vel quia per eam pauperibus sacerdotibus eleemosynis missarum carentibus subvenitur. [R. Negative.]

III. An huiusmodi eleemosynarum collectiones et erogationes tunc etiam improbandae et coercendae, ut supra, sint ab episcopis, quando lucrum, quod ex mercium cum eleemosynis permutatione hauritur, non in proprium colligentium commodum, sed in piarum institutionum et bonorum operum usum vel incrementum impenditur. [R. Affirmative.]

IV. An turpi mercimonio concurrant, ideoque improbandi atque etiam coercendi, ut supra, sint ii qui acceptas a fidelibus vel locis piis eleemosynas missarum tradant bibliopolis, mercatoribus aliisque earum collectoribus. sive recipiunt sive non recipiunt quidquam ab iisdem praemii nomine. [R. Affirmative.]

V. An turpi mercimonio concurrant ideoque improbandi et coercendi, ut supra, sint ii qui a dictis bibliopolis et mercatoribus recipiant pro missis celebrandis libros aliasve merces, harum pretio sive imminuto sive integro. [R. Affirmative.]

VI. An liceat episcopis sine speciali S. Sedis venia ex eleemosynis missarum, quas fideles celebrrioribus sanctuariis tradere solent, aliquid detrahere, ut eorum decori et ornameto consulatur, quando praesertim ea propriis redditibus careant. [R. Negative, nisi de consensu oblato- rum.]

[Videlicet] in peculiari conventu anni 1874 S. C. resolvit:

Ad I affirmative; ad II negative; ad III, IV, V affirmative; ad VI negative, nisi de consensu oblato- rum.“

Sed cum postremis hisce annis constiterit salutare huiusmodi dispositiones ignorantia aut malitia saepius neglectas fuisse et abusus hac in re valde lateque invaluisse, ^{Em} Patres S. C. Tridentini interpretes ac vindices. rebus omnibus in duplici generali conventu mature perpensis, officii sui esse duxerunt, quod pridem decretum

erat in mēmoriā plenamque observantiā denuo apud omnes revocare et opportuna insuper sanctione munire.

Praesenti igitur decreto statuunt ut in posterum, si quis ex sacerdotali ordine contra enuntiata decreta deliquerit, suspensioni a divinis S. Sedi reservatae et ipso facto incurrendae obnoxius sit; clericus autem sacerdotio nondum initiatus eidem suspensioni quoad susceptos ordines similiter subiaceat et inhabilis praeterea fiat ad superiores ordines recipiendos; laici demum excommunicatione latae sententiae episcopis reservata obstringantur.

Praeterea cum experientia docuerit mala quae deplorantur ex eo potissimum originem viresque ducere, quod in quorundam privatorum manus maior missarum numerus congeritur, quam iusta necessitas exigit, ideo iidem E^{mi} Patres . . . sub gravi oboedientiae praecepto decernunt ac mandant, ut in posterum omnes et singuli ubique locorum beneficiati et administratores piarum causarum aut utcumque ad missarum onera implenda obligati, sive ecclesiastici sive laici, in fine cuiuslibet anni missarum onera quae reliqua sunt et quibus nondum satisfecerint, propriis ordinariis tradant iuxta modum ab iis definiendum. Ordinarii autem acceptas missarum intentiones cum adnexo stipendio primum distribuent inter sacerdotes sibi subiectos quos eis indigere noverint; alias deinde aut S. Sedi aut aliis ordinariis committent, aut etiam, si velint, sacerdotibus aliarum dioeceseon, dummodo sibi noti sint omnique exceptione maiores et legitima documenta edant inter praefixum tempus congruum, quibus de exacta earundem satisfactione constet.“

220 R. 2. Alia mercatura proprie dicta cum stipendiis missarum prohibita est per constitutionem „*Apostolicae Sedis*“ sub excommunicationis poena R^o Pontifici reservata. Nimirum *ibid.* ser. 2, § 12 excommunicatio fertur in *colligentes stipendia maioris pretii atque ex iis lucrum capientes missas celebrari facientes pro stipendio minore in locis, ubi stipendia minora consueta sunt*: quod nunc ex decr. 13 Ian. 1892 ita intellegendum est ut poena incurratur non tantum, si missae celebrandae curantur *alibi*, sed etiam, si in eodem loco ubi stipendia collecta sunt, si ibi quoque consueta stipendia sunt minora. *Th. m.* II, 960.

221 R. 3. Verum prohibitum non est quin, qui onus in se suscepit pro aliis stipendia colligendi eaque transmittenda curat, moderatam retributionem recipiat pro expensis vel labore quem impenderit: adeoque *hoc titulo* aliquid ex stipendiis collectis detrahare non censetur illicitum, si modo numerus missarum celebrandarum non diminuitur. Quod tamen extendi nequit ad eum qui stipendia missarum sibi acceperat eaque deinde, ut ipse ab onere celebrandi relevetur, alteri committit. S. Alph. VI, 322, dub. 3; *Th. m.* II, 204.

222 Neque prohibita est *quaelibet* stipendiorum missarum cum libris aliisve mercibus commutatio, sed ea tantum quae in decreto „*Vigilanti*“ describitur.

In hunc sensum habes responsa S. C. C. 24 Apr. 1874:

1) „An illicite agant ii qui, cum non sint bibliopolae nec mercatores vel aliter missarum celebrandarum quaesitores, verum ecclesiastici viri, quibus sponte a fidelibus missarum celebrandarum elemosynae traduntur, quique ad bonos libros vel diaria religiosa evulganda eas celebrandas offerunt sacerdotibus, ut inde hi accipiant stipendii loco libros vel ephemerides?

2. An illicite agunt huiusmodi sacerdotes qui vel iis oblatas a supradictis ecclesiasticis missas acceptant, vel ipsi eas petunt celebrandas, ut inde queant . . . stipendii loco libros accipere. . . .

R. Negative in omnibus ad utrumque.“

Quod vero vetatur est ne in hos fines, scil. ad vendendos facilius libros aliasve res, *collectio stipendiorum missarum instituat*ur; quae si fieret, non tantum sacerdotibus sed etiam mercatoribus provideretur de bono lucro.

Ex praecedentibus satis colligitur quid dicendum sit ad casus sequentes:

TRANSMISSIO ET PERMUTATIO STIPENDIORUM MISSARUM.

Casus. (63)

I. Callopodius parochus, simul moderator folii periodici, anno iam ad finem vergente videt se adhuc magnum numerum missarum fundatarum habere, quae quotannis persolvendae sunt, se autem eas persolvere non posse, cum tot habeat missas ex manualibus stipendiis pinguioribus sibi oblatas, ut has non raro ad *sex* menses et ultra differre debeat. Quod cum nuper in conventu sacerdotum verbulo significaret, aliqui ex iis dixerunt: esse facile remedium; se providere velle, ut colligant numerum confratrum qui infra mensem foundationibus possint satisfacere hac condicione ut recipiant folium periodicum; at haec non pro uno anno, sed pro pluribus annis debere constitui. Callopodius eo libentius consentit, quia hac ratione, si forte missarum fundatarum stipendia non sufficiant ad solvendum pretium tot exemplarium folii periodici, etiam commodius possit satisfacere stipendiis manualibus, quae iam habet et quae sibi traditum iri praevidet.

II. Ansgarius in sua parochia multas habet missas fundatas quarum stipendia infra taxam dioecesanam manualis stipendii haerent. Quare reducit numerum missarum, pro missis quas ipse celebrat sumens taxam $2\frac{1}{2}$ marc., cum taxa dioecesana quidem sit $1\frac{1}{2}$ marc., ipse vero facile abundet stipendiis 3 marc.; copiam stipendiorum quae taxa 1 mc. computat transmittit ad bibliopolam, qui ea distribuit sacerdotibus libros ementibus, transmittenti autem pro centenis marcis transmissis libros gratis donat usque ad pretium 5 marcarum. — Alias transmittit stipendia ad missionarios, qui libenter $\frac{1}{5}$ partem stipendii Ansgario relinquunt pro ornanda sua ecclesia. Verum hac transmissione fit ut missae celebrari vix possint infra duos menses post factam transmissionem, possint autem, quae sunt pro stipendiis manualibus celebrandae, infra 4 menses post data stipendia.

Solutio.

Ad *primum igitur casum* R. 1. Callopodius sane, cum tot stipendia manualia acciperet, prius debebat cogitare quomodo intra

annum satisfaceret foundationibus missarum, si praeviderat, ut re vera praevidit, se non posse ipsum satisfacere. Et nisi nunc brevi tempore satisfacere potest per se vel per alios, ea quae restant ex decreto „*Vigilanti*“ Ordinario transmittere debet.

R. 2. Quoad missas ex stipendiis manualibus persolvendas, nisi consensum dantium eleemosynas obtinuerat, graviter peccavit differens celebrationem ad sex menses.

R. 3. Non est vetitum celebrationem missarum fundatarum iis sacerdotibus committere qui loco stipendii cupiunt libros vel folia periodica a Callopodio recipere; nam in eo casu nulla habetur stipendiorum *collectio*, sed solum earum missarum quas ex munere suo iam curare debet celebrandas *distributio*. Si igitur hoc modo celerem persolutionem missarum obtinere potest, tuta conscientia id agere licet.

R. 4. Similiter non videtur Callopodius impingere in decretum „*Vigilanti*“, si ex numero superfluo missarum ex stipendiis manualibus iis, qui cupiunt libros vel folia publica, missas assignat, stipendiis retentis pro pretio librorum, si modo *debito tempore* missae celebrentur. Spatium videlicet duorum mensium, intra quod missae celebrandae sunt, sumi debet non a tempore quo alii sacerdotes a Callopodio missas celebrandas acceperint, sed a tempore quo ipse a donatoribus stipendia accepit. Quodsi haec rite servantur, *neque* Callopodius *quidquam facit*, ut propter divulgandos libros periodicosve libellos plura stipendia sibi offerantur et a se *collecta habeantur*: nihil committitur illicitum.

224 Dein *ad secundum casum* R. 1. Ansgarius male egit reducens propria auctoritate numerum missarum: immo omissas supplere debet, nisi obtinuerit condonationem a S. Sede. Haec ex iis quae iam in prioribus casibus dicta sunt patent.

R. 2. Si fundatio non haeret infra pretium 1 marcae, pro singulis missarum stipendiis computatione facta, potuit stipendia 1 marcae alio transmittere, ubi haec est taxa ordinaria, ita saltem, quando ex fundatione neque ultra 1 marcam stipendium pro singulis missis ascendit: alias, si quid restaret ex fundatione adeoque Ansgarius transmittendo missas lucrum faceret, consultum esset rem cum ordinario et cum S. Sede componere. Regula enim communis est, ut pro missis fundatis sufficiat quidem stipendium *ordinarium* transmittere, at ordinaria taxa sit taxa loci unde stipendia mittantur.

R. 3. Verum quod Ansgarius stipendia mittat ad bibliopolam, qui iis utitur ad vendendos libros suos aliis sacerdotibus, id graviter prohibitum est, nisi forte speciale privilegium a S. Sede fuerit acceptum. Si ergo absque facultate S. Sedis ita actum est, Ansgarius incurrit suspensionem a divinis S. Sedi reservatam, bibliopola laicus excommunicationem episcopo reservatam. Cf. *Th. m.* II, 971.

R. 4. Donum illud gratuitum, si alioquin res de missis fuerit composita neque numerus missarum diminutus, ex se illicitum non est; sapit tamen aliquid indecens.

R. 5. Si missionarii *rogati* consentiant in stipendii diminutionem manualis, Ansgarius a laesa lege Ecclesiae immunis non est neque a gravi peccato, siquidem materia gravis evaserit. Neque peccati eliminandi ratio est, quod pars stipendii ab Ansgario retenta impendatur in causam piam, nisi vel consensus dantium vel facultas S. Sedis accesserit. Ita, re in se considerata. Sitne autem Ansgarius subiective excusandus, ex eius conscientia pendet.

Si vero missionarii *non rogati*, sed sponte sua hanc partis stipendiorum condonationem pro pia illa causa *obtulerunt*, Ansgarius id acceptare potuit sine privilegio a S. Sede vel consensu dantium stipendia impetrato.

R. 6. Quoad missas fundatas videri debet quodnam tempus in fundatione praescriptum sit. Si solummodo cavetur ut singulis annis tot missae dicantur, sufficit persolvi annuas missas ante finem anni. Quoad stipendia manualia vero, si praeviderit Ansgarius dilationem 4 mensium, monere debuit eos qui offerebant stipendia, neque licuit accipere, nisi hi consenserint in tantam dilationem, vel nisi acceperit a S. Sede licentiam tantae dilationis. Alias per 4 mensium dilationem, praesertim cum non de una vel altera missa sed de compluribus ageretur, Ansgarius graviter peccavit.

QUALITAS MISSAE PETITAE QUAM INDUCAT OBLIGATIONEM.

Casus. (64)

Christophorus, cum stipendia missarum sibi offeruntur, singulas quidem intentiones notat: modo pro defuncto modo pro necessitate, pro aegroto vel in gratiarum actionem, in honorem huius et illius sancti. Pro persolvendis vero missis habet semel pro semper voluntatem eas secundum ordinem notatum dicendi, neque amplius eas aspicit semper dicens missam secundum ordinem officii divini: neque specialiter curat missas pro defunctis celebrandas ad altare privilegiatum, quia altare maius suae ecclesiae in quo celebrare solet privilegium altaris habet.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio ad certas missae qualitates et unde.

2° satisfeceritne Christophorus, an quid restet supplendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quando certa missae qualitas a dante²²⁵ stipendium postulatur, haec circumstantia ex obligatione implenda est; attamen in solis diebus a rubricis permissis; alioquin accipiendum non est illud onus edocendusque donator celebrari non posse nisi missam diei cum applicatione tamen desiderata; neque ex hac re pio ipsius desiderio quidquam detrimenti oriturum.

R. 2. Si petitur ut missa dicatur in suffragium defunctorum neque insistitur in qualitate missae, obligatio proprie dicta non est dicendae missae de Req., sed dici etiam potest missa festiva vel votiva cum *applicatione* pro defunctis. Fructus enim essentialis non pendet

a missae qualitate, cum fundetur in *actione sacrificali nomine Christi* peracta; diversis missae formulis seu missae qualitati respondet fructus accidentalis ex precibus Ecclesiae oriundus. — Similiter licebit missam de Requ. celebrare, si dicenda est „ad intentionem dantis eleemosynam“, etsi forte illa intentio sit pro necessitate vivorum.

R. 3. Quando petitur missa in honorem alicuius sancti, per se sumenda est missa votiva huius sancti. Ita quidem saepius decretis S. R. C. declaratum est circa missas fundatas, ita ut potius transferendae sint eiusmodi missae ad dies liberos, quam ut in die suo fixo impedito celebranda sit alia missa officio concordans. Idque ex paritate causae per se transferendum est ad missas ex stipendio manuali, nisi forte moraliter constet dantes stipendia specialem missam votivam non postulare. Verum, ut patet ex rescripto S. Paenitentiariae d. d. 7 Dec. 1892, quod communicatum habes supra n. 200, nostra aetate haec lex non ita severe sustinetur relate ad missas ex stipendio manuali dicendas.

R. 4. Si igitur aliquando obligatio pro graviore vel etiam simpliciter gravi habenda est, id fit per accidens, v. g. quod petentes missam, quando volunt assistere, offendantur, si viderint celebrari missam non convenientem; vel si diebus quibus per rubricas licet missam de *Requie* sumere sacerdos obligatus ad lucrandum privilegium altaris pro defuncto sese facultate hoc privilegium lucrandi destitueret eo quod vel non celebraret ad altare privilegiatum, vel loco missae de *Requie* aliam sumeret atque ita defunctum privilegio altaris defraudaret.

226 AD QUÆSITUM 2^m responsum ex dictis patet. Videlicet Christophorus quoad reliquas missas substantialiter satisfacit atque saltem post factum acquiescere potest; sed relate ad missas quas pro defunctis ad altare privilegiatum dicere debuit, iis diebus quibus per rubricas licebat missam de Requie celebrare, non plene satisfecit eo quod *privilegio* altaris non est usus. Etsi enim condicionem *altaris* servaverit, non servavit condicionem *privilegii re aquirendi*. Hinc est quod debeat studere aequivalentes gratias pro defunctis lucrari, i. e. indulgentiam plenariam toties quoties deerat, v. g. per viam crucis aliave exercitia quibus annexae sunt plenariae indulgentiae; inter quae Christophoro maxime commendari potest oratio „En ego“ post missam dicenda cum consuetis precibus ad intentionem summi pontificis. — In posterum autem attendere debet, ut hanc circumstantiam privilegii altaris formaliter impleat.

STIPENDIUM IN CASU BINATIONIS.

Casus. (65)

Theobaldus, cum dolens expertus sit se in vico suo saepius debuisse missa carere, fundationem facit 10000 mc. pro ecclesia parochiali oppidi vicini cum obligatione ut redditus cedant ei sacerdoti qui feriis V et om-

nibus diebus dominicis et festis in suo vico missam celebret in eaque pro se sive vivo sive defuncto apud Deum oret.

Ex vicino oppido mittitur unus ex sacerdotibus cum facultate binandi, qui modo missam parochialem persolverat modo alias pro stipendio iam celebraverat, deinde pro Theobaldo in vico missam celebraturus.

QUAERITUR 1° liceatne pro utraque missa quam quis cum facultate legitima celebrat stipendium accipere.

2° quid de casu nostro? Et quid, si non sit qui celebret missam pro Theobaldo nisi parochus ad parochialem missam iam obligatus.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Lege communi Ecclesiae prohibitum est 227 ne pro secunda missa eleemosyna accipiatur. Cf. S. C. C. d. 25 Sept. 1858 et d. 21 Mart. 1863 „firma manente prohibitione accipiendi stipendium pro secunda missa“; atque id S. C. ita interpretata est ut neque stipendium proprie dictum accipi possit, neque quaelibet *obligatio iustitiae* hac secunda missa possit extinguī; liceat tamen per eam obligationem *impropriam*, v. g. decentiam caritatis vel liberalem promissionem, implere: S. C. C. d. 14 Sept. 1748. Cf. *Acta S. Sedis* I, 9 sqq., VI, 545 sq., XI, 284; *Th. m.* II, 216.

R. 2. Aliquando, etsi raro, S. Sedes ob egestatem missionariorum vel piaē alicuius causae paupertatem et necessitatem dat facultatem accipiendi stipendii etiam pro secunda missa: cuius rei exempla habes *Th. m.* l. c. Neque hoc repugnat, quia agitur de re non ex natura sua mala, sed propter periculum abusūs ex positiva Ecclesiae lege prohibita.

R. 3. Licet tamen semper, si cum secunda missa celebranda fatigatio, v. g. itineris, coniuncta est, ratione specialis difficultatis et incommodi aliquam recompensationem accipere secundum prudens *episcopi* arbitrium (S. C. C. 23 Maii 1861 et *Acta S. Sedis* l. c.), si modo id pro *missae* stipendio non detur.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Ratio difficultatis solvendae ex eo maxime 228 petenda, utrum Theobaldus redditus illius foundationis voluerit habere pro stipendio missae in suam utilitatem applicandae, an pro remuneratione laboris et fatigationis specialis quae cum missa secundo celebranda coniuncta sit in casu, an pro utraque re.

Eum non unice spectasse missam sibi applicandam videtur satis certo elucere ex modo quo egit et ex motivo quo ductus est. Immo cum de sola oratione pro se fundenda loquatur, non de missae applicatione, de hac non videtur fuisse sollicitus eamque liberam reliquisse celebranti.

Nihilominus cum ex una parte integri redditus pro solius accessorii laboris remuneratione videantur nimii, ex altera parte in foundatione missarum *praesumatur* intentio fundatoris, ut missae applicentur pro se vel ad suam intentionem, ab hac voluntatis interpretatione

eo minus totaliter videtur recedi posse, quod Theobaldus praeter dies dominicos et festos etiam ferias V^{as} statuit quibus missae celebrentur, neque his diebus ex binatione difficultas celebrandi pro stipendio oriatur.

Hinc censeo ex bono et aequo redditus distribui debere ab episcopo, ut partim sint pro stipendio missarum ad intentionem vel utilitatem Theobaldi celebrandarum, partim pro remuneratione specialis fatigationis et incommodi quod suscipiendum est, cum diebus praeceptis celebratur in vico. Neque videtur episcopi facultatem excedere ut solas missas feriis V^{is} in vico celebrandas applicari iubeat pro Theobaldo, reliquas statuatur liberae esse applicationis atque pro solo speciali labore ei qui missam hanc *binando* celebret remunerationem 2—3 mc. assignet vel tantum, quantum fuerit taxa, si redditus in *singulas* missas celebrandas aequaliter distribuantur; potest tamen paullo minus statuere pro speciali illo labore et eo amplius pro missis quae simul tamquam pro stipendio sint applicandae.

R. 2. Si episcopus, ut modo dixi, rem composuerit. in agendi ratione sive parochi sive aliorum sacerdotum nulla est inordinatio: supponitur enim in feriis V, quando festum de praecepto non occurrat. solam hanc missam pro Theobaldo celebrari.

229 R. 3. Si vero episcopo visum fuerit ut pro Theobaldo semper fieri debeat applicatio missae, vel saltem feriis V, etsi festum de praecepto inciderit, alia via ineundum est. Videlicet aut celebrare debet ille qui pro stipendio vel pro obligatione parochiali nondum celebravit neque eo die celebraturus est, aut missa pro Theobaldo celebranda, etsi non in eius vico, transferatur in alium diem. Nam, si aliter res satis bene expediri nequit, episcopus cui reducendi numeri missarum facultas denegatur, tamen satis probabiliter habet iure ordinario facultatem dispensandi ex iusta causa circa tempus et locum missarum fundatarum. Cf. Ballerini-Palm. n. 268; Marc. *Institutiones Alph.* n. 1617.

APPLICATIO MISSAE EX PRAESCRIPTO SUPERIORIS.

Casus. (66)

Mensibus Augusto et Septembri quibus publica sacerdotum exercitia sacra haberi solent episcopus praescripsit in dioecesi, ut sacerdotes singuli singulis hebdomadis missam celebrent pro bono successu horum exercitiorum: quo exemplo incitatus superior domus religiosae in qua exercitia illa pleraque peraguntur non solum ad suos extendit mandatum episcopi, sed insuper singulis diebus exercitiorum designat 5 patres qui similiter celebrent.

Verum tum ex sacerdotibus saecularibus tum ex regularibus sunt qui non ad illam intentionem missam offerant, sed solo memento rem absolvant, dicentes mandatum illud auctoritatem superiorum excedere.

QUAERITUR 1° possitne superior suis iniungere missae applicationem ad certum finem.

2° excesserintne in casu superiores suam potestatem an subditi officio gravive obligationi defuerint.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Ex constanti praxi Ecclesiae, quae in-230 iungit omnibus ordinariam curam animarum parochialem exercentibus pro certis diebus missae applicationem, constat omnino hanc suis sacerdotibus praecipere non excedere potestatem ecclesiasticam. Quando igitur aliqui putant missae applicationem, utpote actum mere internum, praecipi a superioribus ecclesiasticis non posse, aut errant in hoc principio admittendo aut errant in illo applicando, cum missam offerre ad certam intentionem seu certum finem sit complementum actionis externae celebrationis ac proin celebratio cum applicatione ad certum finem ut actus mixtus considerari debeat. Actus autem mixtos praecipi posse a nemine umquam in dubium est vocatum.

R. 2. Quamquam in genere potestas imperandae missarum applicationis negari nequit, ratio tamen haberi debet damni temporalis, quod sacerdotes defectu stipendii alias sibi obventuri per frequentiora eiusmodi praecepta incurrant. Quare ordinarius, maxime nostris temporibus, quando salaria vel honoraria annua non solent abundantiora esse, modice tantum illa potestate uti debet; alioqui sacerdotes rationem habent ad superiorem altiorem recurrendi pro remedio.

R. 3. Si semel constat missae applicationem cum celebratione in unum coniungi atque ut rem unam praecipi humana lege posse, magis quam lege ecclesiastica communi etiam praecepto superioris religiosi iniungi potest, cum multo facilius et latius imperium religiosae oboedientiae in actiones personales subditorum dominetur quam potestas iurisdictionis praelati ecclesiastici. Neque umquam pro causa, excusante afferri potest temporale damnum quod singulis causetur, cum religiosa paupertas iura et damna hac in re sustulerit.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. In rigore loquendo non puto missas in-231 iunctas excedere potestatem episcopi quoad sacerdotes ipsi subditos. Nolim tamen dicere esse consultum hanc seriem missarum iniungere. Ad quod me inter alia movet exemplum Pii IX, qui occasione concilii Vaticani praescripsit quidem qualibet hebdomada qualitatem missae de Spiritu Sancto, applicationem tamen liberam celebranti dimisit: ne scilicet onere premerentur, quod secum ferret damnum temporale.

R. 2. Si vero quaeritur sitne grave peccatum missas ita iniunctas omittere, id videri alicui potest ex analogia cum lege communi Ecclesiae, in qua praeceptum vel audiendae missae ab omnibus pro gravi habetur. Attamen nullatenus puto una alterave vice missam omittere pro gravi haberi posse. Finis enim praecepti communis de audienda missa diebus festis est longe altior et gravior quam finis illius praecepti occasione exercitiorum dati. Nam prior est cultus Dei publicus et socialis, alter privata quaedam opitulatio: quorum prior, cum sit res summi momenti, longe facilius eandem rem praeciptam gravi obligatione afficit.

232 R. 3.º Religiosi. si — ut plerique — erant exempti, praecepto episcopi non ligabantur. Quare locutio illa „superiorem extendisse mandatum episcopi ad suos“ accurata non est. Superior *sua* potestate uti poterat, ut suis idem iniungeret quod episcopus iniunxerat sacerdotibus dioecesanis; sed pro religiosis illa lex vim non habebat ex mandato episcopi, sed solummodo ex mandato superioris.

R. 4. Hinc sequitur ut longe facilius potuerit superior, si voluit et id satis expressit, *sub gravi* obligare. Superior enim ex voto oboedientiae obligare potest; in voti autem obligatione celebratio vel unius missae gravis est. Nihilominus in praxi vix non communi ordinum religiosorum sequitur etiam re ipsa mandatum illud longe rarius obligare sub gravi, quam obliget *lex ecclesiastica*. Nam in plerisque ordinibus ea lex est ut eiusmodi mandata ne sub ullius quidem peccati obligatione censeantur imposita, sed ex sola decentia religiosae regulae et eatenus ut lex poenalis, quatenus cuiuslibet regulae transgressionem superior reprehendere et punire possit. Ut sub obligatione peccati imposita sint. necesse est ut id clare indicetur. Quapropter dicendum est religiosum sacerdotem violasse quidem regulam, non proprie tamen peccasse, si quando missas, etsi omnes, omiserit.

FACULTAS BINANDI EIUSQUE INTERPRETATIO.

Casus. (67)

Theodoricus parochus propter numerosiorem populum et Theodorus missionarius propter ampliorem districtum, cuius curam gerit, acceperunt facultatem binandi, prior diebus in utroque foro festis, posterior diebus etiam aliis, quando in diversis locis numerum fidelium qui raro missam audire possunt in unum colligere possit. Uterque aegrotat, sed bona fortuna nanciscitur extraneum sacerdotem, qui vices ipsorum suppleat. Theodoricus non audet communicare facultatem binandi, cum rescriptum episcopi ad se personaliter sit directum; Theodorus sine scrupulo alteri sacerdoti idem quod sibi licere putat, cum eiusmodi facultas non in favorem missionarii seu sacerdotis, sed in favorem fidelium data sit.

QUAERITUR 1° quas ob causas liceat pluries in die celebrare.

2° quomodo facultas binandi sit explicanda.

3° quid de interpretatione et ratiocinatione Theodorici et Theodori iudicari debeat.

Solutio.

233 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Distingui debent causae canonicae quae iure communi dant licentiam binandi, et causae quae per privilegium specialiter datum hanc licentiam communicant.

Causae iuris communis sunt: 1) si ob defectum sacerdotum complurium parochiarum cura uni sacerdoti commissa est. Cum enim unaquaeque parochia ius ad missam habeat, tot missae celebrandae sunt, diebus tamen praeceptis tantum, quot sunt parochiae in quibus sacerdos curam exercet.

2) Si populus unius parochiae insimul nequeat in ecclesiam convenire, sive id est propter loci angustiam sive ob distantiam notabilis partis parochianorum ab ecclesia, cum tamen in filiali ecclesia vel publico oratorio facile possint convenire: quod etiam de iis diebus iisque solis valet in quibus praeceptum est missae audiendae, sive simul interdiciuntur opera servilia sive non.

In his causis specialis facultas S. Sedis non requiritur; requiritur ex hodierna praxi cognitio ordinarii, ita ut parochus non possit proprio arbitrio binas missas celebrare. Neque ad missam iterato celebrandam facultas aderit, si quando per accidens alter sacerdos adfuerit qui possit et velit celebrare.

His causis ordinariis addi potest causa per accidens, videlicet si. absoluta iam missa per sumptionem ss. sacramenti, accipitur nuntius de viatico moribundo ministrando, neque particula consecrata adest asservata. Vincere enim debet lex viatici divina positivam humanam legem semel tantum celebrandi. *Th. m.* II, 212.

R. 2. Praeter causas recensitas requiritur privilegium S. Sedis, quod ex causis similibus non raro conceditur: 1) si eadem causae existunt in locis ubi parochiae proprie dictae non adsunt; 2) si causae iuris communis *dubie sufficientes* existunt; 3) si in regionibus missionum fideles raro opportunitatem habent missae assistendi, etsi agatur de parvo fidelium numero.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Attendi quidem debet tenor privilegii,²³⁴ si ex eo facultas peti debet, ita tamen ut privilegium aliquid saltem concessisse videatur, etiamsi clausula forte rigorem magnum exprimat, v. g. „ex necessitate tantum“, vel „graviter onerata conscientia ordinarii“. Quare semper sufficiunt eae causae quae *causis iuris communis similes* sunt.

R. 2. Exempla declarant intentionem S. Sedis:

a) Sufficere declaratum est, ut magna pars parochiae aliter diebus praeceptis missa careat, *etsi vicina parochia non distet ultra mediam leucam*. Ita ad vicar. apost. Limb. anno 1851.

b) Pro sufficienti causa habita est, si alias 30—50 fideles periculo carendi missa exponantur: ad episc. S. Ludov. in America sept. 13 Mart. 1828.

c) Etsi communiter commodum 20 fidelium agnitum non sit pro legitima causa, nihilominus in regionibus infidelium necessitas 10 vel 12 servorum, qui aliter missa carerent, pro causa sufficienti est habita. Cf. *Acta S. Sedis* VI, 546 sqq.

R. 3. Etiam privilegium communiter restringendum est ad dies illos quibus fideles ad missam audiendam obligantur, atque ad casus in quibus per alium sacerdotem necessitati fidelium provideri non potest, eodem modo sicut lex communis, quando dat facultatem missam repetendi, ad eos dies restringitur.

R. 4. Neque ex eo quod bis celebrare liceat umquam sumi potest licentia ex simili causa addendae tertiae missae. Id enim

speciali privilegio debet esse concessum, sicuti aliquando datur. Exemplum habes ex concessione Leonis XIII pro regno Mexicano. Cf. Acta S. Sedis XXIX, 91 sq.

235 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Theodoricus in interpretatione facultatis fallitur; haec enim facultas non est privilegium sibi ab episcopo concessum, sed solum cognitio causae et declaratio re vera adesse causam canonicam cur liceat vi iuris communis binare. Quapropter quicumque huius districtus curam gerit, sive ex munere habituali sive transeunter supplens parochum impeditum, facultas binandi ei competit. Etsi forma resccripti episcopalis forte sit forma privilegii personalis, hoc minus accurate vel per errorem factum est neque quidquam mutat in ipsa re.

R. 2. Erravit errore contrario etiam Theodorus. Nam ipse cum ius commune invocare non possit, totam facultatem habet ex privilegio: quod in favorem quidem fidelium, sed ipsi personaliter est datum, neque datum est cum facultate subdelegandi, *nisi hoc sit expressum*. Quodsi facultas subdelegandi in privilegio exprimitur, certo omnis difficultas evanescit.

TRES MISSAE IN FESTO NATIVITATIS DOMINI.

Casus. (68)

Dagobertus neo-sacerdos diebus dominicis et festis cum facultate binandi in duabus ecclesiis filialibus a parochia satis longe distantibus celebrare debet. Festo nativitatis Domini consueto longe serius redux est in parochia. A paroco interrogatus quid acciderit ut tantas traxerit moras, miratus respondit bis trinas missas celebrari profecto citius fieri non potuisse.

Parochus ipse ob defectum visus accepit privilegium celebrandi cottidie de Beata: quo festo nativitatis Domini ter utitur, ne fideles defraudentur consueta missarum in illo festo frequentia.

Alia vice in illa sollemnitate accidit ut post consecrationem deficeret viribus. Vicarius advocatus, ne trium missarum celebrandarum facultate privaretur, sacras species reverenter reponit ac statim ipse incipit primam suam missam celebrare, postea sequentes, omnes pro stipendio.

QUAERITUR 1° quomodo intellegatur facultas vel obligatio in festo nativitatis ter celebrandi.

2° liceatne ter accipere stipendium.

3° in singulis casibus rectene actum sit, an secus.

Solutio.

236 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Prioribus saeculis christianis lex quae vetaret pluries eodem die celebrare non exsistebat: quare sanctissimi viri saepius missam solebant quibuslibet diebus repetere. Verum postea id severe prohibitum est (cf. c. 3 X 3, 41 et ibid. c. 12). Particularis consuetudo privilegiumve permittit ut in Hispania regionibusque ei olim subiectis die omnium defunctorum ter possit missa celebrari (cf. Bened. XIV, *De syn. dioec.* l. 13, c. ult.); *generalis* lex pro

Ecclesia occidentali id permittit in festo nativitatis Domini, ita ut possit, non ex praecepto debeat sacerdos tres missas in missali assignatas celebrare.

R. 2. Neque tamen aliter licebit tres illas missas celebrare quam secundum ordinem Missalis; neque unam licebit ter repetere; neque ille cui ex privilegio cottidie liceat missam dicere de *Beato*, id in festo nativitatis ter facere potest, sed ad unam missam se restringere debet. Quod ex naturali interpretatione personalis privilegii prorsus sequitur atque expresse declaratum est a S. R. C. d. 11 Aprilis 1840 in *Barcinon.* Decr. auth. n. 2802 ad 3.

AD QUAESITUM 2^m R. Quoniam pro unaquaque missa stipendium accipere non est contra legem naturalem vel divinam positivam, id solum non licet quod prohibet lex ecclesiastica. Lex autem ecclesiastica tantum prohibuit accipere eodem die plura stipendia quoad missas, quando ex privilegio permittitur eodem die plures missas dicere, vel quando ad instar privilegii lege communi in favorem parochianorum parochi eiusve vices agentis idem permittitur. Satis igitur communis est theologorum doctrina in festo nativitatis Domini licere stipendium accipere pro unaquaque missa, vel quamlibet iustitiae obligationem ad applicandam missam per eam exstinguere. *Th. m.* II, 212.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Dagobertus sane erravit sexies celebrando. Nam facultas binandi, cum sit ob solam necessitatem fidei-²³⁸lium, qui festo nativitatis non tenentur tribus sed soli uni missae assistere, hoc ipso die cessat vel absorbetur facultate ter celebrandi: verum tertia celebratione omnis ulterior sive obligatio sive licentia finita est.

R. 2. In secundo casu ex supra dictis parochus quoque erravit. Si igitur favore ter celebrandi frui voluit, debuit curare ut has saltem missas secundum formulam Missalis celebrare posset. A quo sane non impeditur privilegio suo. Nam etsi alias eo utitur, uti tamen non tenetur; sed semper missas diebus suis occurrentes, si potest, ei licet celebrare.

R. 3. Neque recte actum est in ultimo casu. Rubricae enim praescribunt ut, si, perfecta iam consecratione etsi solius panis, sacerdos deficiat, alter hoc ipsum sacrificium debeat perficere. Eaque lex est gravissima, non ecclesiastica, sed divina, ne maneat sacrificium incompletum: atque lex illa adeo urget ut, si desit sacerdos ieiunus, etiam non ieiunus debeat sacrificium perficere, etiamsi forte iam celebraverit vel bis aut ter celebraverit, immo sacerdos excommunicatus vel vitandus, altero deficiente, id praestare teneatur. *De def.* X, 3.

Verum peracta seu completa hac missa, non iam tres alias celebrare licuisset vicario, sed duas tantum. De quo videre licet decr. S. R. C. a Leone XII confirm. d. 16 Dec. 1823 in *Carpen.* Decr. auth. n. 2630.

Immo de hac ipsa facultate duas missas ultiores celebrandi difficultas quaedam est. Nam fac missam, in qua prior celebrans

defecerit, esse tertiam festi nativitatis. Quam cum vicarius deberet complere, videtur ille censi celebrasse *tertiam*; sed post celebratam tertiam non licebit transire ad primam et secundam; nam *suo ordine* ab eo qui tres missas celebrare vult debent celebrari.

Verum videtur lex complendae missae secundum formulam inchoatam non ita urgere ut non liceat ex rationabili causa — quae hic sane adest ex eo ut duae ultiores missae celebrari possint — complere missam ex formula *prima* eamque proin aestimare tamquam primam missam sacerdotis supplentis. Quod nisi esset probabilis legis ecclesiasticae interpretatio, id in laudato decreto esset adnotatum, cum votum tertii consultoris expresse addat pro tali casu „licuisse in natali Domini unam vel duas dumtaxat, non autem tres, celebrare missas“: v. illud ipsum decretum in collect. Gardell. ed. Rom. 3, n. 4601 not.

R. 4. Vicario licuit quidem omnes missas, i. e. duas quas integras celebravit, dicere pro stipendio; verum non potuit amplius missam quam complevit suo arbitrio applicare. Applicatio enim a priore celebrante facta per consecrationem effectum iam sortita erat. Immo in dubia consecratione, si condicionate repetenda est, supplens in applicatione sese conformare debet priori celebranti, saltem si dubia, non certo nulla, facta est calicis consecratio. Nam si a sacerdote deficiente calix *certo non* est consecratus, sacerdos supplens applicationem mutare seu suam propriam facere absolute potest. Cf. Lacroix VI, 2, n. 554.

MISSAE IN TRIDUO ANTE PASCHA.

Casus. (69)

Theophilus rector monialium singulari devotione erga ss. sacramentum affectus graviter fert, quod in triduo hebdomadae sanctae non possit celebrare. Quapropter instruit pueros ministros, qui necessaria praestent Fer. V et sabbato sancto, atque lectam missam secundum Rituale parvum Benedicti XIII in ecclesia monialium celebrat. Ut fer. VI in parasceve celebrare possit, utitur industria. Adest monialis graviter aegrotans, cui ut fer. VI pro viatico s. eucharistiam possit conferre, cum sacras particulas feria V consumpserit, die sequenti celebrat de passione Domini.

QUAERITUR 1° liceatne in triduo sacrae hebdomadae missas privatas celebrare vel pro libitu sollemnem.

2° quid de Theophilo dicendum sit.

Solutio.

240 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Feria VI in parasceve non permittitur nisi missa praesancificationum, eaque functio non privata, sed publica et sollemnis esse debet; saltem vero secundum Rituale parvum seu Memoriale Bened. XIII, si pro sollemniori modo deficit numerus clericorum; eaque fieri *debet*, ubicumque fit sollemnis vel publica functio feria V in Cena Domini. Cf. Decr. S. R. C. 9 Dec. 1899.

Sola viatici conficiendi necessitas permittit missae celebrationem: cf. Baller.-Palm. tr. 10, sect. 4, n. 300.

R. 2. Feria V in Cena Domini per se etiam interdicatur missa privata. Missa *publica* debet esse sollemnis vel saltem, ut supra, secundum Rituale parvum Ben. XIII; eaque agi potest in omnibus ecclesiis quae ius habent ad asservendam s. eucharistiam et in quibus omnes functiones tridui sacri sollemniter fieri possunt; debet agi in ecclesiis parochialibus et conventualibus.

Verum quoad missas privatas aliqua exceptio admittitur: 241

1) *Præter missam sollemnem* episcopus in favorem aegrotorum qui sacra communione refici cupiant sed nequeant exspectare missam sollemnem, concedere potest, ut mane una celebretur missa privata. Id quod etiam licet regularibus in oratorio privato vel, eo deficiente, in sua ecclesia ianuis clausis; immo iis hoc licet, etsi haec sola missa est quae celebrari possit. S. R. C. in *decr. auth.* n. 2799. Cf. Marc n. 1623, Baller.-Palm. l. c.

2) In ecclesiis parochialibus ubi ne ad modum quidem Ritualis parvi functiones sacrae fieri possunt episcopus ob populi commoditatem indulgere potest (quotannis venia petita et renovata) ut omissis functionibus feriae VI una missa lecta celebretur.

3) Episcopo ipsi, si non possit celebrare in cathedrali sua, licebit satis probabiliter celebrare in sacello suo domestico, etiam in itinere in domo ubi habitat. Baller.-Palm. l. c. n. 300.

4) Quando in feriam V in Cena Domini incidit festum Annuntiationis B. M. V. vel festum S. Ioseph *sub praecepto feriæ seu audiendae missae celebrandum*, ordinarius providere debet ut in ecclesiis tot missae celebrentur quae sufficiant ut populus praecepto audiendae missae satisfacere possit. S. R. C. in *decr. auth.* n. 2240.

R. 3. Sabbato sancto sola missa sollemnis permittitur in iis eccle- 242
siis ubi aliis diebus functiones sollemnes fieri possunt; minus sollemnis secundum Rituale parvum Ben. XIII in minoribus ecclesiis deficiente numero sufficienti clericorum: quae minus sollemnis in ecclesiis parochialibus ubi fons baptismalis habetur omitti nequit, in reliquis potest omitti, etiamsi fer. V et VI functiones secundum Rituale parvum peractae sunt. *Decr.* S. R. C. 9 Dec. 1899 in *Decr. auth.* n. 4049.

Missae *privatae* omnino prohibentur per legem generalem in quibuscumque ecclesiis et oratoriis privatis, non obstante quacumque consuetudine in contrarium: ita *decr. gener.* S. R. C. in *Decr. auth.* n. 1822.

Nihilominus aliquando S. Sedes privilegium omnino speciale ad celebrandas missas privatas concessit atque sustinet, quae in hoc casu non a *prophetiis*, sed post Confessionem a *Kyrie* incipiendae sunt.

Decretum supra laudatum d. d. 9 Dec. 1899 in *Decr. auth.* 243
n. 4049 est hoc: „Dub. I. An feria V in Cena D. in ecclesiis parochialibus aliisque non parochialibus celebrari possit missa lecta vel cum cantu, quin peragantur functiones feriae VI in parasceve et sabbati sancti?

II. An praedicta missa legi vel decantari possit in ecclesiis vel oratorii spectantibus ad regulares, ad seminaria, ad pias communitates?

R. ad I. In ecclesiis parochialibus ubi adest fons baptismalis servantur rubricae Missalis et decreta, adhibito Memoriali rituum Benedicti PP. XIII pro functionibus praescriptis, si exstet defectus sacrorum ministrorum et clericorum. In aliis vero ecclesiis omitti potest functio sabbati sancti, non tamen illa feriae VI in parasceve; et fiat sepulchrum; expetita facultate pro usu dicti Memorialis, si idem sacrorum ministrorum et clericorum defectus exsistat.

Ad II. Affirmative quoad *regulares proprie dictos* iuxta decr. n. 2799 diei 31 Aug. 1839: negative quoad seminaria et pias communitates, nisi habeant indultum apostolicum.

244 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Theophilus nullatenus potuit, ut fecit, fer. V et sabbato functiones peragere. Neque ipsi favebat modus a parvo Caerimoniali Benedicti XIII permissus. Ut vero fer. V missam lectam celebrare possit, videtur episcopus indulgere posse, si moniales erant stricte dictae; alias indigebat indulto apostolico. Nam in decr. n. 4049 licentia negatur solum quoad seminaria et *pias communitates*, quo nomine moniales stricte dictae non solent assignari. Sabbato autem sancto in ecclesia monialium, cum sollemniter functiones peragi non possent, ab omni missa abstinendum erat.

R. 2. Neque recte egit fer. VI in parasceve celebrando. Non enim licet ad libitum viatici causa celebrare, sed ob viatici *necessitatem*, i. e. requiritur ut 1) viaticum sit necessarium, adeoque agatur de viatico non repetendo sed in casu urgente nunc primo dando, ne moribundus sine eo decedat; *repetere* autem s. communionem per modum viatici ex devotione feria VI in parasceve nullatenus licet, sicut non licet reliquis fidelibus illo die s. communionem sumere; 2) requiritur ut sine graviore incommodo s. eucharistia non possit aliunde asportari; nam, si in eiusdem urbis ecclesia vicina s. eucharistia asservatur, nulla est necessitas cur nunc consecratur.

Ex casu autem elucet necessitatem hanc non adfuisse. Nam Theophilus ante feriam VI in parasceve iam eam rem disposuerat: scivit igitur iam antea esse aliquam sororem graviter aegrotantem: quam potuit et debuit antea s. viatico munire: quod si fecit, non licuit devotionis causa illud feria VI repetere. Licuit, si, aucto periculo, nunc demum mortis periculum instet quod antea erat remotum.

R. 3. Male insuper egit Theophilus non retinendo aliquas particulas consecratas pro casu inopinato viatici. Qui si acciderit, occurrendum erat sacram particulam afferendo ex vicina ecclesia.

R. 4. Si sabbato sancto casus necessitatis viatici occurrisset, idem erat dicendum ac de casu feriae VI; nihilominus ratio minus gravis sufficebat ut missa privata, eaque de die, celebrari posset.

TEMPUS CELEBRATIONIS.

Casus. (70)

Philibertus studiis et laboribus litterariis occupatus per totum annum si celebrat, celebrat paullo post horam quartam matutinam; cum in celebrationem ipsam vix tertiam horae partem impendit, pro praeparatione, celebratione, gratiarum actione coniunctim dimidium horam implet, vel, si quando plus, id recitando matutinum cum laudibus insumit.

QUAERITUR 1° qua hora liceat celebrare.

2° quantum temporis impendi debeat in celebrationem.

3° quid de Philiberto iudicandum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Tempus ordinarium est ab aurora ad²⁴⁵ meridiem, ita tamen ut satis sit in aurora finire vel ante meridiem incipi missam. S. Alph. VI, 341; *Th. m.* II, 217.

R. 2. Sine privilegio vel causa mediocriter gravi tempus legitimum multum antevertere vel postponere (integrae horae spatio) grave peccatum censetur. S. Alph. l. c. 346, *Th. m.* l. c.

R. 3. Causae autem cur circiter horae etiam spatio tempus anteverti vel postponi sine peccato possit sunt:

a) mos rationabilis, ut operarii possint etiam hiemali tempore sacro interesse;

b) ratio itineris die dominico vel de praecepto festivo instituendi quod postulat hanc temporis extensionem;

c) sacrum sollemne diebus praeceptis (vel contio) diu protracta post quae soleat etiam celebrari missa privata pro commoditate populi;

d) minor etiam causa, quando episcopus in casu particulari dispensaverit;

e) necessitas conficiendi viatici, ut patet, permittit non solum ut per horae spatium tempus legitimum anteverti possit; sed etiam ut saltem statim a media nocte liceat celebrare.

R. 4. Alioquin habitualis dispensatio, vel dispensatio ultra horam pertinet ad S. Sedem quae ex causa rationabili regularibus non ita difficulter permittit ut 1) liceat una hora vel etiam duabus horis ante auroram vel post meridiem celebrare; vel 2) quolibet anni tempore duabus horis post mediam noctem.

R. 5. Si privilegium datur certa hora (v. g. secunda post mediam noctem) celebrandi, licebit in determinanda media nocte uti tempore sive vero sive publico, etsi a vero multum discrepet.

R. 6. In summa aestate, quando in regionibus septentrionalibus aurora cessat seu vespertinum crepusculum in matutinum transit, *debet* non ante horam secundam celebrare, cum ante hoc tempus celebrandi raro facultas detur, etiam vi privilegii.

246 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ut devotioni celebrantis et aedificationi assistantium respondeatur, circiter media hora in celebrationem impendenda est; consultum etiam est in publica coram populo celebratione illud tempus vix transgredi, ne fideles vel taedio afficiantur vel, aliis occupationibus urgentibus, ab integro sacro diebus festis audiendo impediuntur.

R. 2. S. Alphonsus VI, 400 cum aliis tum demum propter nimiam celeritatem in faciendo sacro celebrantem *gravis peccati* reum esse statuit, cum infra quadrantem missam, at etiam breviorē, absolvat. Verum qui hoc temporis spatio se restringit, non illico ab omni irreverentia veniali plus minusve graviore immunis est: nisi in particulari casu ratio excusans accedat.

R. 3. Quamquam pro praeparatione et gratiarum actione certum tempus non est praescriptum, tamen lex naturalis postulat ut neutra plane neglegatur. Horae quadrantem saltem impendere convenit. *Th. m.* II, 200. Non constat de ullo praecepto proprie dicto eas ipsas preces persolvendi quae notantur in Missali; pro sua devotione sacerdos licite aliis utitur.

R. 4. Rubrica Missalis statuit quidem ut missa fiat, saltem absolutis matutino cum laudibus ex officio divino; eamque antiquioribus temporibus obligationem gravem fuisse non negaverim. Verum pro iis qui privatim recitant divinum officium *gravis* obligatio non amplius est; communius pro veniali quidem obligatione habetur a qua mediocris ratio excuset; benignius videntur sentire qui nullam culpam agnoscere velint, etiamsi sine causa ea rubrica non servetur. *Th. m.* II, 219; S. Alph. VI, 347.

247 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Sine privilegio S. Sedis Philibertus non potuit quolibet anni tempore tam matura hora celebrare. Nam pro regione qua vivit summa hieme tempus legitimum erat inter 6—5½. Quare a gravi peccato eius agendi ratio non est immunis.

R. 2. Quod vix tertiam horae partem impendit in celebrationem, grave peccatum per se non est; attamen, nisi agatur de missis valde brevibus, vix immunis esse potest a veniali irreverentia eaque saepe notabili; immo quando in regione communis mos est impleri semihoram, timeo ne grave peccatum scandali oriri possit ex celebratione longioris missae infra tertiam horae partem peractae.

R. 3. Peccat etiam sine dubio Philibertus consuetudine tam brevis praeparationis et gratiarum actionis. Nam cum etiam vestes sacerdotales induere et exuere non sine aliquot minutorum spatio possit, pro praeparatione vix 2—3 minuta habet; similiter dic de gratiarum actione. Quod venialem saltem irreverentiam redolet; mortalis non evadit, nisi in causa sit, cur sine attentione, cum gravi mentis distractione celebret, vel cum periculo status peccati, ex gravi socordia ad memoriam non redacti neque expiati.

R. 4. Constanter ante recitatam matutinam celebrare vix immune est a peccato veniali; verum si specialis ratio est melius stu-

dendi, si modo ante meridiem pars illa legitima breviarii absolvatur, peccatum hac in re non agnoverim.

TEMPUS CELEBRATIONIS IN NATIVITATE DOMINI.

Casus. (71)

Homobonus, vicarius ruralis apud publicum oratorium, cum in festo nativitatis Domini secum haberet hospitem sacerdotem, ruricolis suis vult festum ecclesiasticum insolitum praeparare. Ipse, cum in alio vico diebus praeceptivis unam missam celebrare debeat, in suo vico ex more celebrat hora *quinta* et *sexta*; sed sacerdoti hospiti persuadet ut media nocte celebret tres suas missas, quas cum sollemnes in oratorio celebrare nequeat, dicat lectas, comitante cantu populi. Insolita festivitate allecti non pauci in illis missis s. communionem percipiunt.

QUAERITUR 1° liceatne in nocte nativitatis dicere missas privatas easque continuo celebrare.

2° quid de s. communionem in nocte nativitatis distributa dicendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. S. R. C. saepius decrevit „post can- 248
tatam primam missam non licere alias duas immediate celebrare et fideles communicare“: ita nunc in *Decr. auth.* n. 752; idque „ligare omnes non habentes privilegium in contrarium“ n. 1761; ita ut „non liceat missas privatas celebrare ante auroram“ n. 2520.

R. 2. Loco missae cantatae tolerare tamen potest episcopus ut celebretur in publico oratorio coram populo una missa lecta, ut ex responso S. R. C. d. d. 7 Sept. 1850 colligere licet (quod quidem responsum in collectione *auth.* non continetur): v. *Marc* n. 1625.

Unde patet Homobonum recte non egisse, quia 1° *omnino non* licuit omnes tres missas a media nocte celebrare; 2° ut liceret unam missam lectam celebrare debebat antea ad episcopum recurrere.

R. 3. Immo quod Homobonus hora *quinta* soleat primam missam dicere, in eo facile iam habetur, pro regione in qua fit, aliqua illicita anticipatio, cum in regionibus latitudinis circiter 50 grad. tempus ordinarium incipiat circa horam *septam*. Pro nocte nativitatis tamen ausus non sim eum legis *graviter* violatae accusare, cum videatur sufficere ut *secunda* missa (quae ex rubricis dicitur in aurora), si continuo post primam missam dicatur, finiatur in aurora.

AD QUAESITUM 2^m R. Ex laudatis decretis res iam diiudicata est. Male est factum ut permitteretur fidelibus in nocte ad s. communionem accedere; sed exspectari debebat tempus missarum, quo liceat sive iure ordinario sive ex privilegio missas privatas celebrare. — Aliquando communitatibus vel collegiis datur *speciale* privilegium s. communionis sumendae in ipsa missa nocturna.

LOCUS CELEBRATIONIS.

Casus. (72)

Caesarius, excipiens confessiones in loco peregrinationis frequentato, audit in ecclesia ab aliquo ibi pernoctante habitum esse actum coniugalem, in sacristia alicui qui biduo ante inopinata morte obierat propinatum esse venenum: quare secum reputans ecclesiam esse pollutam, se tamen ex notitia confessionis loqui non posse, rem silentio quidem premit, ipse vero non sine admiratione et offensione rectoris ecclesiae negat se ibi celebraturum esse, sed petit oratorium monialium quae gaudio afficiuntur quod una die secundam vel tertiam missam habere possint.

QUAERITUR 1° qui sit locus celebrandae missae.

2° quid sit pollutio ecclesiae et quomodo tollatur.

3° Caesarius rectene egerit.

Solutio.

249 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Locus extra quem secluso privilegio celebrare non licet est locus *sacer* ad divinum cultum deputatus sive sollemni consecratione sive publica benedictione: ecclesiae vel oratoria publica.

R. 2. Monasteriis religiosorum seu monialium licet non tantum habere ecclesiam vel publicum oratorium; sed oratorium eorum potest etiam esse intra muros domesticos adeoque certo sensu privatum, quod benedici quidem potest, non tamen necesse est, quodque dicitur *oratorium semipublicum*.

Similiter fas est ordinariis erigere seu erigendi facultatem dare in quibuslibet institutis piis et publicis, hospitalibus, seminariis oratorium, quod eodem modo aut publicum est, si omnibus liber ingressus e via publica patet. aut semipublicum, si ingressus patet incolis instituti atque iis qui admittuntur intra parietes.

R. 3. Episcopi omnes, etiam titulares tantum, et cardinales possunt habere sacellum domesticum; immo etiam ubicumque, etiam in itinere, in qua domo degunt, possunt celebrare vel coram se celebrari facere in altari portatili: ibique omnes fideles satisfaciunt praecepto ecclesiastico. Ita S. R. C. d. 19 Maii et 8 Iunii 1896, cf. *Decr. auth.* n. 3906.

250 R. 4. Ut alias in *domo privata* liceat oratorium erigere in quo habitualiter missa celebretur, necessarium est indultum apostolicum. — Similiter seu magis etiam necessarium est indultum apostolicum, ut liceat extra oratoria vel privata divino cultui exclusive destinata celebrare in quolibet loco honesto in altari portatili, quod pro libitu auferri potest. Ampla ita celebrandi privilegia sustulerunt tum *Cone. Trid.* sess. 22 *de observandis in miss. celebr.*, tum magis etiam constitutiones Clem. XI d. d. 15 Dec. 1703, Innoc. XIII. „*Apostolici ministerii*“ d. d. 23 Maii 1723, Bened. XIV „*Magno cum animo*“ d. d. 2 Iunii 1751.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Locus *sacer* aut exsecrari aut pollui²⁵¹ potest; utroque modo sanctitatem amittit fitque ineptus in quo absque privilegio celebretur. Exsecratur, si parietes ex magna parte corruant, ita ut destinationi suae locus apte servire non amplius possit; non vero exsecratur, si solum tectum corrui, neque — ut antea putabatur — si interior parietum crusta ex maiore parte simul auferatur. Cf. S. R. C. d. d. 19 Maii 1896: *Decr. auth.* n. 3907 ad II.

R. 2. Polluitur locus *sacer* certis criminibus in eo commissis, scilicet: 1) vulneratione seu sanguinis effusione, 2) homicidio, 3) effusione humani seminis, 4) sepultura hominis infidelis, i. e. *non-baptizati* vel 5) excommunicati *vitandi*.

R. 3. Crimina illa, ut ecclesiam polluant, debent esse notoria et in ipsa ecclesia, non in locis accessoriis, ut sacristia, tecto, esse facta: nam loco quidem principali polluto polluuntur etiam accessoria, sed *non vicissim e converso*. *Th. m.* II, 222.

R. 4. Aufertur pollutio *reconciliatione* quae sufficit *simplex*, si locus *sacer* factus est sola benedictione; requiritur sollemnis per episcopum, si locus *sacer* erat consecratus, nihilominus etiamtum ad interim fieri potest reconciliatio *simplex* a presbytero delegato. *Th. m.* *ibid.*

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Caesarius ex pluribus capitibus non²⁵² recte egit. Nam *primo* polluta non erat ecclesia, quia crimina patrata non erant notoria. Expectare igitur potuit vel debuit dum forte aliqua via notoria fierent.

R. 2. Neque ex homicidio inducta est pollutio ecclesiae, etsi postea res nota fieret; nam crimen in sacristia peractum non redundat in polluendam ecclesiam. — Actus coniugalis autem aptus quidem est qui pollutionem inducat. Nam etsi non ratione luxuriae peccaminosa est seminis illa effusio, tamen est ratione sacrilegii, quia necessitas non erat in loco sacro istum actum exercendi; quodsi tentatio urgebat, alio in loco eoque profano coniuges sibi satisfacere debebant. Verum quia res notoria non est, pollutio nondum adest.

R. 3. Eo magis Caesarius male egit, quod notitia confessionis usus est ad hunc externum agendi modum. Ad quod sane non tenebatur, etsi actum esset de vitando materiali sacrilegio, quod hic ne in quaestionem quidem veniebat; inmo in hisce circumstantiis potius tenebatur ab omni confessionis notitia abstrahere, quia periculum erat ne suspicio contra confessionem aliqua oriretur.

ALTARE PORTATILE ET ORATORIUM PRIVATUM.

Casus. (73)

Cassius, ut missionarius pro Indiis, donatus est a S. Sede facultate celebrandi in altari portatili in loco honesto, etiam sub terra et sub dio, vel sine ministro, si haberi nequeat. Negotiorum causa in Europam proficiscens sua facultate utitur, ut celebret in navi in sua casa, in Europam advectus in privato oratorio nobilis viri, in quo modo capellanus domesticus

celebraverat, atque etiam in urbe apud amicos et cognatos in eorum domibus in cubiculo actu ad hoc praeparando, ibique membris familiae aliisque vicinis assistentibus s. communionem distribuit.

QUAERITUR 1° qui sit sensus facultatis altaris portatilis, oratorii privati, celebrationis in navi.

2° Cassius rectene an largius privilegium suum interpretatus sit.

Solutio.

253 AD QUAESITUM 1^m R. 1. In omni casu inspicendus est tenor privilegii dati, neque umquam ultra manifestum eius sensum accipi potest. In reliquo autem videndum est utrum sit privilegium personale seu intuitu personae particularis ad eius instantiam datum, an reale seu intuitu, i. e. in favorem communitatis, multitudinis etc. collatum. Posterius est, legitimo verborum sensu servato, interpretationis *latae*, *strictae* interpretationis alterum, si quidem derogat iuri communi.

R. 2. Oratorii privati facultas, cum privatis personis detur et re ipsa communi legi (*Trid.* sess. 22) deroget, est strictae omnino interpretationis, neque ultra missam nominatam ibi celebrare licet, neque aliis quam personis in documento expressis suffragatur.

R. 3. Privilegium celebrandi in mari, cum sit omnino speciale, specialiter etiam nominari debet neque in communi facultate celebrandi in altari portatili comprehenditur. Insuper clausulae in facultate appositae quibus secura reddatur reverentia ss. sacramento debita ad amussim observandae sunt, praecipue ut non celebretur nisi mari tranquillo, neque sine assistente, maxime si hoc praescribitur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Cassius celebrans in mari aperte transgressus est limites facultatis acceptae, cum illa in mari celebrandi facultas *expresse* nominanda sit.

R. 2. Facultatem celebrandi in altari portatili datam esse „pro locis missionum“ vix dubitari potest; sic enim solet dari, cum, ubi ecclesiae abundant, nulla sit altaris portatilis necessitas. Quod si ita est, Cassius etiam hac in re transgressus est limites suae facultatis. Cf. *Ephem. liturg.* X, 590 sq.

254 R. 3. Quod Cassius confluentibus fidelibus s. communionem distribuit, ex eo rite factum non est, quia facultas celebrandi in altari portatili non subsistebat. Nam si haec pro Cassio salva mansisset, potuisset s. communionem distribuere. Videlicet facultas illa celebrandi, in qua agendi ratio ad distribuendam s. communionem nititur, *si* subsistit, pro Cassio est *largae* interpretationis ac proin cum missa s. communionis distributio intellegitur concessa. E contrario in interpretatione *stricta* adeoque cum celebratione in oratorio privatae domus domino indulta communionis administratio secundum communioem sententiam ex se nondum est concessa: videtur autem episcopus sua potestate id posse adiungere: cf. Gasparri, *De euchar.* n. 1088; Wernz, *Ius decretalium* III, 459. Sunt tamen qui putent facultatem s. eucharis-

stiae distribuendae seu accipiendae comprehendendi in privilegio missae, ut Génicot, *Th. m.* II, 181; Gennari, *Consultazioni mor. can. liturg.* cons. 45; Noldin, *De sacram.* n. 131.

CELEBRATIO SUB DIO.

Casus. (74)

UbalduS, rector ecclesiae in loco peregrinationis, die festo assumptionis B. M. V. cum stupens videat ingentem fidelium multitudinem qui missae nondum astiterunt circa tempus ultimae missae confluentem, in angustiis versatur eo quod ecclesia horum partem exiguam tantum capiat. Consilio inito mox iubet sub dio sternere mensam cum altari portatili atque ita sacrum sollempne peragit.

QUAERITUR num recte.

Solutio.

R. 1. Quamquam iure communi prohibetur ne sine speciali privilegio celebretur extra locum sacrum, sententia theologorum satis communis admittit ut *necessitate urgente* nihilominus extra locum sacrum celebretur.

R. 2. Necessitas ita intellegitur ut adesse debeat dies de praeepto observandus et fidelium *multitudo* quae alias missa careret. Inter quas necessitates maxime hae recensentur: 1) si diruta sit ecclesia; 2) si magnus sit populi confluxus quem ecclesia non capit; 3) si magnus navigantium numerus ad litus appellere potest, deficiente in illo loco ecclesia, et similia: cf. *Eph. liturg.* X, 593 sq.

R. 3. In eiusmodi casibus convenit quidem, si tempus condicionesque id permittant, ordinarium consulere; neque tamen id stricte necessarium est, quando necessitas est manifesta. Si dubia est necessitas, ordinarius est adeundus, ut, si forte causa ex se non sufficiat, ille dispensatione defectum suppleat: nam is in eiusmodi casu *particulari* a lege iuris communis dispensare potest. Unde patet UbalduS recte egisse, saltem si ante fores ecclesiae multitudo illa missae in ecclesia celebrandae assistere commode non poterat.

ALTARE CONSECRATUM ET EXSECRATUM.

Casus. (75)

Aristarchus, nuper institutus vicarius, suspicionem habet de altaribus ecclesiae eorumque consecratione. Altare maius reperit quidem ex lapide constructum, sed nullum detegit reliquiarum sepulchrum; in altaribus lateralibus solos invenit lapides portatiles, sigillum episcopale in iis abrasum, sepulchrum in fronte partis transversalis, in alio loculum reliquiarum reperit omnino mobile, ita ut per modum cistulae auferri et reponi possit.

QUAERITUR 1° qua lege requiratur altare et quale.

2° quid de consecratione et exsecratione altarum notandum sit.

3° num licuerit in allatis casibus Aristarcho celebrare.

Solutio.

256 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Lege communi ecclesiastica ad sacrificandum requiritur in ecclesia occidentali altare lapideum consecratum, idque sub gravi. *Missale Rom. rubr. gener. tit. 20.*

R. 2. Dubium non amplius moveri potest quin requirantur ad altare rite consecratum reliquiae sanctorum martyrum in eo reconditae. Id enim multis S. R. C. decretis ut omnino necessarium statuitur.

R. 3. Aliquando tamen in privilegiis missionariorum S. Sedes dat facultatem celebrandi in altari etiam exsecrato vel sine reliquiis sanctorum, immo etiam consecrandi altaria sine reliquiis: v. *Collectanea S. C. de Prop. F.* n. 825. 829. 831.

R. 4. Distinguitur autem altare fixum et altare mobile seu portatile, idque tum sensu liturgico tum sensu canonico. — Lex ne celebretur sine speciali privilegio in altari portatili intellegitur de portatili in sensu canonico.

Sensu igitur *liturgico* fixum altare vocatur altare quod stabili modo constructum est et cuius tota mensa lapidea cum reliqua structura cohaerens est consecrata; portatile vocatur quod breviori forma consecratur et consistit in solo lapide, qui moveri possit atque mensae inseri vel superimponi, tantae magnitudinis ut hostiam et maiorem partem calicis capere possit.

Sensu *canonico* fixum altare dicitur, quodcumque structura altaris talis est ut non possit moveri de loco in locum vel saltem talem speciem prae se fert; attamen nihil refert utrum tota mensa altaris sit consecrata an mensae fixae lapis consecratus sit insertus. Portatile altare sensu canonico vocatur illud quod pro actibus trans-euntibus in loco profano erigitur et post usum solet removeri.

257 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si de consecratione et exsecratione altarium quaeritur, distinctio fixi et portatilis altaris sumi debet sensu liturgico. Altare igitur fixum totum cum basi consecratur. Eius quidem consecratio seiuncta ab ecclesiae consecratione fieri potest; ecclesiae autem consecratio legitime non fit sine unius saltem altaris consecratione. Reliquiae reconduntur sive in medio superioris partis mensae sive in fronte sive in inferiore mensae parte ubi haec cum stipite coniungitur.

R. 2. Altarium portatili consecratio fit modo breviori in pontificali notato, potestque fieri extra ecclesiam in honesto loco ad id praeparato; atque communiter consecrantur complura altaria portatilia simul, ut praesto sint pro necessitate ecclesiarum. Reliquiarum locus debet esse in medio tabulae in parte superiore, ibique lapillo et caemento claudendus est locus seu sepulchrum: qui lapillus aliquando etiam „*sigillum*“ vocatur.

R. 3. Exsecratio sive fixorum sive portatili altarium fit 1) fractione enormi, quod num de sola fractione unius crucis lateralis intellegatur non satis constat (verum si de portatili altari sermo est, amplitudo tanta manere debet, ut s. hostiam cum maiore parte ca-

licis capiat); 2) fractione sepulchri reliquiarum; 3) sola fractione vel revulsione lapilli quo sepulchrum clauditur: neque sufficit lapillum illum reponere suo loco, si modo reperiatur amovibilis; 4) magis etiam remotione vel amissione reliquiarum. Denique 5) altare fixum exsecratur, quando mensa a suo stipite vel basi sua frangitur; altare autem portatile seu lapis consecratus, quod, cum mensa eiusve stipite non sit coagmentatum, ab uno loco in alium transferri potest neque propterea exsecratur.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quod in altari maiore non detegatur 258 seu *appareat* sepulchrum reliquiarum, signum non est exsecrationis. Nam optime potest esse consecratus reliquiis reconditis in inferiore mensae parte. Immo altare vetus in quo semper celebratum est consecratum esse sumi debet, nisi de exsecratione constet. Sine scrupulo igitur Aristarchus in eo celebrare potest seu debet.

R. 2. Quod in lapidibus consecratis portatilibus sigillum episcopale abrasum sit, nondum est signum eius exsecrationis. S. R. C. quoad laesum „sigillum“ aliquando diversimode respondit: cuius rei ratio inter alias haec est quod „sigillum“ non solum dicitur de siglo episcopi cerae hispanicae impresso, sed technico termino ecclesiastico dicitur de *lapillo* quo clauditur locus reliquiarum. Quapropter si sigillum *hoc* laesum est, sine dubio altare est exsecratum; propter laesum sigillum episcopale cerae hispanicae impressum altare exsecratum tum solum dixit S. R. C., quando propter eiusmodi defectum de consecratione vel integritate lapidis non constat; ceteroquin tale sigillum *more Romano* nullatenus lapidi imprimitur, sed apponitur reliquiis in loculo clausis.

R. 3. Altaris reliquiarium seu sepulchrum male quidem constructum est in fronte, et occasione data res est emendanda: nihilominus interea tale altare est pro consecrato habendum in eoque celebrari licet. Cf. S. R. C. *in decr. auth.* n. 4032.

R. 4. Altare in quo reliquiae sanctorum iacent in loco aperto qui mobili operculo tegitur, sane haberi debet pro exsecrato, neque celebrare in eo licet, antequam rite fuerit consecratum. Nam *claudi sepulchrum* (quod fieri iubet Pontificale) intellegitur ita ut sine violentia sepulchrum non possit amplius aperiri, atque illa caerimonia semper habetur pro *essentiali*. Quod adeo verum est ut S. R. C. d. 14 martii 1861 iusserit etiam id altare pro exsecrato haberi et denuo consecrari, cuius lapillus sepulchralis inveniebatur, calce seu caemento casu resoluta, non firmiter amplius cum reliquo lapide coniunctus, etsi de cetero constructio integra erat. V. Decr. auth. 3106. Et quamquam alias S. R. C. in casu quo episcopus solvisset illum lapillum sepulchrumque aperuisset, ut videret num illaesae essent reliquiae, reponsum dederat altare manere consecratum, si episcopus, cum invenisset reliquias intactas, sepulchrum ipse clausisset atque ipse continuo in eo altari celebrasset (d. 14 martii 1693 in edit. *Gardell.* 3, 3305): in nova collectione authentica decretorum ne hoc quidem decretum refertur, sed expunctum est. Cf. *Th. m.* II, 225. 226.

Ceterum non est sacerdotis adiutoris explorare altaria, sed ordinarii in visitatione vel rectoris ecclesiae, si habet rationem dubitandi. Reliqui sacerdotes in altaribus, quorum usus publicus exsistit, sumere debent omnia rite esse facta vel rite composita.

PARAMENTA ET UTENSILIA PRO MISSA.

Casus. (76)

Claudius missionarius in itinere divertit in ecclesiam ruralem vicario iam diu orbatam, celebraturus. Aedituus aegre movetur ut res pro sacro praeparet. Affert denique vetustam casulam flavam lanea cum stola, manipulum subrubeum et albam; deest cingulum et humerale, etiam velum calicis et bursa; mappam altaris habet unam tantum; desunt quoque ampullae vini et aquae, ita ut integram lagenam aedituus e domo sua afferat. — Quod videns Claudius, ut devotioni celebrandi satisfaciat, sumit strophium album pro humerali, chordam pro cingulo et cum nudo calice ad celebrandum accedit; cum missale non reperiatur, dicit missam de Beata quam ex memoria recitare potest.

QUAERITUR 1° quae sint requisita ad missam pro ornatu altaris, ministerii, sacerdotis celebrantis.

2° quae sint causae defectum in his rebus excusantes.

3° rectene fecerit Claudius, ex devotione celebrans.

Solutio.

259 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Altare instructum esse debet tribus mappis lineis benedictis, missali cum cussino vel pulpito, cruce cum imagine crucifixi, duobus candelabris cum cereis accensis: ita ut defectus omnis mappae, vel missalis (cf. n. 262), vel omnis luminis (cerei) censeatur defectus sub mortali vitandus. *Th. m.* II, 227.

R. 2. Pro sacro ministerio requiruntur praeter recensita: corporale cum palla lineum et benedictum; calix et patena saltem argentea, intus deaurata et legitime consecrata: eaque omnia cum suis circumstantiis sub gravi; nisi forte excipias materiam calicis vel patenae, si modo re ipsa deaurata et consecrata sint, vel etiam cum deauratione ex magna parte detrita; insuper pro sola palla, si defuerit, sumere licet corporale plicatum vel etiam purificatorium vel bursam. *Th. m.* II, 228. 229.

260 R. 3. Pro ornatu sacerdotis requiruntur: amictus, alba, cingulum, manipulus, stola, casula, eaque omnia benedicta: ex quibus amictus et alba ex lino constare debent (S. R. C. *decr. gen.* d. 15 et 18 Maii 1819 in *Decr. auth.* n. 2600); cingulum ex lino, lana vel serico; reliqua paramenta principaliter saltem ex serico vel tramoserico seu subserico vel ex materia pretiosiore, v. g. filo deaurato (S. R. C. d. 28 Iulii 1881). Ita haec requiruntur, ut defectus albae, vel casulae vel complurium ex indumentis minoribus eorumve benedictionis censeatur defectus *gravis*.

Color quidem a rubrica assignatus etiam praeceptivus est, at sub veniali tantum. Severius quidam iudicant de paramentorum *materia*, ita ut, si quae ex reprobata materia confecta sint, ne valide quidem benedicantur (*Ephemer. liturg.* VII, 717 sqq.): quo fieri putant ut eorum usus sit *graviter* peccaminosus¹. Verum haec mihi non plane probantur, cum ex una parte nihil sit pro praecepto sub mortali habendum, nisi de eo constet, ex altera parte constet usque ad recentioris aetatis decreta omnes tenuisse materiam casulae similiumque paramentorum nullam esse ex vero praecepto determinatam. Cf. Suarez, *De Euchar.* disp. 82, sect. 2, n. 5.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Si qua res sub veniali tantum exigitur, impossibilitas vel gravior quaedam difficultas eam habendi a peccato excusat, ita ut necesse non sit propterea missam omittere ex sola etiam devotione celebrandam.

R. 2. Si qua res exigitur sub gravi quidem, ita tamen ut ex 261 eius defectu nihil appareat contra reverentiam ss. sacramento debitam, causa quae a culpa excuset debet esse gravis necessitatis, eaque tanto gravior quanto gravioris momenti sit ipse defectus, v. g. necessitas celebrandi, ne populus diebus festis careat missa, ne excitetur scandalum, ne moribundus decedat sine viatico.

R. 3. Si defectus rei graviter praeceptae simul gravem prodat irreverentiam vel scandalum excitet, non licet cum tali defectu celebrare, nisi forte in casu *gravissimae* necessitatis declaratio dari possit scandalumque removeatur.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Quod Claudius utatur flava casula, cum 262 albam non habeat, ei non erit peccatum; neque quod cum flava casula iungat manipulum subrubeum. Licet enim haec ex industria facere a venialis peccati reatu non videatur immune, tamen melius est cum tali defectu celebrare quam missam plane omittere.

R. 2. Idem existimo quoad defectum debitae materiae. Responsa quidem S. R. C. noluerunt, ne pauperi quidem ecclesiae, permittere ut abutatur paramentis iam exstantibus; verum legem suam tulit directe in episcopos seu ordinarios: quodsi hi in paupere ecclesia toleraverunt usum viliorum paramentorum, donec consumantur, neque eliminanda curaverunt, non putaverim celebrantem, cui ista paramenta offerantur, teneri sub gravi ea recusare vel a celebranda missa potius debere desistere quam iis vestibus uti.

¹ Sed ecce movetur difficultas: Benedictio secum fert precationem nomine Ecclesiae, qua Deus rogatur ut eos qui istis rebus utantur gratis suis prosequatur. Verum pro usu eius rei cuius usum Ecclesia prohibet eadem Ecclesia certe non rogat caelestem benedictionem et Dei gratiam. Ergo id nomine Ecclesiae precari seu rem benedicere plane impossibile est.

R. ita sane fore, si Ecclesia absolute et in omni hypothesi istius rei usum prohibeat. At non ita esse censeo relate ad illa paramenta ceteroquin reprobata. Ecclesia illa non ita reprobat ut ne in necessitate quidem iis uti liceat. Quodsi non ita reprobat, etiam Ecclesia seu benedicens nomine Ecclesiae implorare potest divinam protectionem pro iis qui in eiusmodi circumstantiis illa re usuri sint. Quod sufficit ut res rite possit benedici.

R. 3. Cingulum et humerale tanti non sunt momenti ut sub gravi exigantur. Potuit igitur Claudius iis carens nihilominus celebrare, si modo honeste se composuerit: quod re vera fecit.

R. 4. Velum calicis et bursa corporalis exiguntur per se sub veniali tantum; si igitur corporale aderat, Claudius non peccavit sine illis ornamentis secundariis celebrando.

R. 5. Idem dic de mappa. Si enim una saltem mappa adest, etsi forte non benedicta, licebit ex mediocri causa celebrare: quae est sola devotio eius cui grave est a celebrando abstinere.

R. 6. Etiam magis non tenebatur sollicitus esse de ampullis vini et aquae, si modo materiam ipsam, eamque indubiam, habuerit consecrandam.

R. 7. De defectu missalis gravior quidem est difficultas, cum ex sese missale sub gravi exigatur. Verum si quis moraliter omnino certus est se non erraturum notabiliter, una alterave vice sine missali celebrare, si modo ad vitandam admirationem alius liber apponatur, non habetur pro gravi defectu, neque pro tali ob quem non liceat devotionis causa celebrare. S. Alph. VI, 390; *Th. m.* II, 232.

CONSECRATIO ET BENEDICTIO SACRORUM UTENSILIIUM.

Casus. (77)

Camillus parochus in pervigilio nativitatis Domini a benefactoribus accipit pretiosam casulam et calicem pro dono natalitio; quibus eum die festo usurum esse expectant. Camillus id secum reputans, ratus benefactores secus offensum iri, ex praesumpta voluntate episcopi res illas donatas ipse benedicit iisque die festo publice utitur in sollemni missa. — Vicarius postero die sollemniter celebraturus eas recusat neque audet eas pro missa adhibere.

QUAERITUR 1° cui competat benedictio et consecratio sacrorum utensilium.

2° rectene egerit Camillus an eius vicarius.

Solutio.

263 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Consecratio sacrorum vasorum, i. e. calicis et patenae, quae chrismatis unctione perficitur, est ordinis episcopalis, neque episcopus hanc facultatem delegare potest: raro admodum pro circumstantiis in quibus deest episcopus missionarii a S. Sede accipiunt facultatem consecrandi oleo tamen et chrismate per episcopum consecratis. — Reliqua vasa sacra: pixis, lunula ostensorii tantummodo benedicuntur.

R. 2. Benedictio paramentorum atque utensilium sacrorum, in quibus consecratio non adhibetur, etiam ex rubricis Missalis et Ritualis episcopis reservatur. Attamen non difficulter obtinent a S. Sede facultatem hanc potestatem presbyteris delegandi; insuper superiores regularium facultatem habent has sacras res pro usu suarum eccle-

siarum benedicendi. Pro ampliore facultate scl. vel benedicendi pro aliis ecclesiis vel delegandae suae potestatis indigent speciali privilegio, quod dari non solet nisi ad tempus. Cf. S. Alph. VI, 378.

R. 3. Eiusmodi benedicendi facultas solet se extendere non solum ad paramenta et lintheamina altaris, sed etiam ad vasa illa sacra in quibus chrismatis usus non occurrat.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Praesumpta licentia eiusmodi potestatem 264 largiri nequit; non enim de sola actus liceitate sed de eius valore agitur, qui non potest *praesumi*. Si ergo Camillus potestate delegata praeditus non erat, invalide peregit benedictionem.

Magis etiam dici debet calicem nullatenus esse rite consecratum; nam non sufficit ut calix cum patena recipiat benedictionem, sed requiritur ut consecrationem recipiat.

R. 2. Offensionem benefactorum Camillus potuit et debuit ipsa hac declaratione avertere, quod eiusmodi res pro sacratissimo usu sacrificii missae indigerent episcopali consecratione: exspectandum igitur esse usque ad diem aliquem festum futurum.

R. 3. Postquam parochus illis utensilibus revera non sacratis usus sit, quid fieri possit sequenti die a sacerdote, patebit ex resp. S. R. C. in *Fuldensi* 22 Sept. 1703 (Gard. l. c. n. 3663 ad 2 et 3): „2. An vicario generali delegari potuerit et possit tam benedictio paramentorum et utensilium altaris quam consecratio campanarum aliarumque rerum in quibus unctio s. chrismatis occurrit. Et quatenus negative, 3. An consecrationes et benedictiones hactenus a vicario gen. ex delegatione factae sustineri sive tolerari valeant.“ R. „ad 2 Negative; ad 3 Reintegrandas, quatenus fieri possit sine scandalo, *praeterquam quoad vasa sacra iam adhibita*“. Quod quidem responsum ad 3 omisum est in collectione *Decr. auth.* n. 2119, verum probabilitatem practicam ex eo non amisit.

Ergo vicarius recte recusavit casulam, neque licuit eam secundo adhibere; *calicem* vero quo parochus iam usus erat in s. sacrificio vicarius pro consecrato sumere atque deinceps ad missae sacrificium adhibere licite potuit.

NECESSITAS MINISTRI PRO MISSA.

Casus. (78)

Cassius sacerdos in nosocomio monialium curae commisso divertens difficulter obtinet ministrum ad celebrandam missam: aliquando puerum qui nescit respondere, aliquando tam male pronuntiantem ut omnia susedeque vertat, vel etiam incepta praefatione abeuntem nec reversurum; si quando plane deest, monialis sacrista respondet assidens prope chorum sacelli.

QUAERITUR 1° quae sit necessitas habendi ministri in celebranda missa.

2° quid ad singulos casus dicendum.

Solutio.

265 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex se grave praeceptum est in missa adhibendi ministri: in qua re sola necessitas excusat, ut: necessitas viatici consecrandi; necessitas ne sacerdos ipse, cum assistere missae non amplius possit, diebus praeceptis careat missa; necessitas populi habendae missae diebus praeceptis (verum hoc in casu impossibile est non haberi posse ullum ministrum, etsi forte desit qui rite respondeat).

R. 2. Numquam licet missam celebrare, ministrante femina ad altare.

R. 3. Celebrare cum ministro qui nesciat respondere licebit ex aliqua necessitate minore.

R. 4. Quodsi femina adsit quae respondere possit e longinquo, licebit ex sola devotione celebrare 1) quando minister masculus sit ad altare qui res necessarias porrigat; 2) videtur etiam si sacerdos ipse sibi ministrare debeat, rebus ab initio sic compositis ut decenter possit. (Cf. *Th. m.* II, 244; *S. Alph.* VI, 392.) Et quamquam *S. R. C.* d. d. 4 Aug. 1893 in *Cadurcensi* id restrinxerat ad casus necessitatis viatici et missae ex praecepto audiendae, re denuo perpensa, decretum illud severius suspendit die 12. Ian. 1894 et demum d. 18 Martii 1899 (*Decr. auth.* n. 4015 ad VI) ad Quaest. „An in conservatoriis puellarum missae a capellano celebratae inservire possit, extra cancellos vel longius ab altari, aliqua ex puellis vel monialibus, cum non facile sit alium inservientem invenire“ Resp. „Affirmative, *in casu*; et ex necessitate.“

266 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex dictis iam patet Cassium potuisse in omnibus casibus missam licite celebrare; debuisse tamen, si puer non respondit, ipse supplere, male prolata corrigere, si *commode* fieri potuerit: melius fuisset in hisce casibus, si puer quidem ad altare ministrasset, femina monialis e longinquo respondisset; atque ea respondente, in ultimo casu potuit etiam omni ministro carere, tamen tum tantum quando non apparuit seu haberi non potuit.

R. 2. Si minister recedit, celebranti difficile est discernere num reversurus sit necne. Quando igitur statim ab initio recedit, expectandum est, et sola necessitate urgente sine ullo ministro missam peragere licebit. Quando autem celebrans iam notabiliter progressus est, v. g. iam ultra offertorium, licebit sacerdoti pergere; nam incommodum et indecentia abruptendae missae in eo casu aequivalet necessitati ex qua liceat sine ministro procedere. *Th. m.* II. 244; Craisson, *Manuale iur. can.* n. 3683.

OBLIGATIO RUBRICARUM IN MISSA.

Casus. (79)

Achatius aversans consuetudinem in rebus minutissimis exquirendi authentici Congregationum Rom. responsi his practicam auctoritatem non tribuit; sibi ait sufficere rubricas Missalis. Verum has ipsas parum observat, in-

clinationes neglegens, genuflexiones dimidians, elevationem symbolice tantum exercens, manuum extensionem et elevationem nihil distinguens.

Immo cum ex infirmitate ad altare stare non possit, nisi manibus ad altare sese sustineat, nihilominus a celebratione non desistit, ne fraudetur stipendio neve spirituali solatio.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio rubricarum sive a Missali sive a S. R. C. praescriptarum.

2° quid de Achatii dictis et gestis iudicandum sit.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Rubricae sunt ordinationes auctoritatis²⁶⁷ ecclesiasticae circa sacra ministeria. Cum igitur potestas obligandi in conscientia non desit, videri tantum debet quid re ipsa superiores voluerint et fecerint. Verum cum ii nihil antiquius habeant quam ut consuetudo rationabilis servetur, in interpretandis legibus etiam ratio haberi debet consuetudinis et communis opinionis doctorum hominum.

R. 2. Quoad rubricas Missalis quamquam vox praecipiendi *ibi* non occurrat, sed simpliciter exprimitur quid fiat in liturgicis actionibus, tamen ex generali praecepto Missali praefixo stricte observandae normae ac ritus Missalis, Pontificalis etc. sequitur *in genere obligationem* in conscientia adesse; neque tamen ex illa generica inunctione sequitur *omnia* per se iam inferre praeceptum rigorosum, cum notum sit non in omnibus rebus minoris momenti superiores velle statuta sua tota voluntatis auctoritate urgere, sed exprimere desiderium, maiorem complacentiam, consilium, vel summum conscientiae obligationem quando commode res servari possit. Exemplum habes in regulis et mandatis ordinum religiosorum. Quare iam multi distinguunt rubricas praeceptivas et directivas tantum. (Nota tamen vocem „directivam“ ab aliquibus sumi plane pro obligatione quidem in conscientia, sed ea cui nulla vis poenalis sit coniuncta.) Directivas igitur rubricas laedere alii dicunt vel nullum esse peccatum, vel saltem non quando adfuerit quaecumque rationabilis causa seu difficultas; posse venialiter peccari, si plane pro arbitrio et libitu violentur, videlicet propter motivum minus honestum; praeceptivas laedere esse ex se peccatum idque leve vel grave pro subiecta materia, nisi tamen ratio relative gravior excuset. *Th. m.* II, 238; *Ballerini-Palm.* I. c. n. 355.

R. 3. Decretis S. R. Congregationis eandem auctoritatem inesse²⁶⁸ alibi dictum est. Qua vi et qua extensione obligatio feratur, sumi debet tum ex verbis decreti tum ex re de qua fertur.

Decreta igitur generalia obligant omnes *vi formae*; decreta particularia eos ad quos fiunt, possunt tamen omnes obligare *vi rei contentae*, vel quia sunt merae declarationes *comprehensivae* legis iam existentis, vel quia auctoritate doctrinali contrariae opinionis probabilitatem deprimunt atque tollunt.

R. 4. Teste S. Alphonso pro *directivis tantum* haberi possunt rubricae statuente quaedam circa ea quae ipsam missam praecedunt vel subsequuntur; praeceptivas eas solas esse quae statuunt aliquid circa ipsam missam seu circa id quod in ea occurrit (VI, 399). Quamquam alii non pauci putant etiam circa ipsam sacram actionem aliqua minora statui, quae pro regulis directivis tantum sumi possint. Cf. Ballerini-Palm. l. c. n. 355.

269 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In hoc Achatius erravit quod parvi aestimaverit decreta congregationis: cum, summis pontificibus ita volentibus, eius decretis etiam summo pontifice non consulto eadem insit vis, ac si ab ipsa S. Sede essent lata.

Verum in hoc recte sensit quod putat evitandum esse nimium ad s. tribunal recursum. Quando enim probabilis legis latae interpretatio secundum regulas a doctis viris datas et communiter agnitas sufficit, supervacaneum est, immo nocivum semper novam legem vel authenticam declarationem urgere. Cf. *Anal. eccles.* IV, 239 sqq.

R. 2. Genuflexiones, elevationes, inclinationes etc. ex genere suo praeceptivas esse nemo est qui dubitet: quamquam singulae non nisi venialiter obligant; immo ut eorum violatione graviter peccetur, debet actio celebrantis esse graviter indecora vel scandalosa. Achatius, cum eo usque pervenisse, mortaliter quidem non peccavit, a peccatis venialibus iisque paulo gravioribus non est immunis, quando *ex negligentia* ita incuriosus est.

270 R. 3. Quando propter infirmitatem corporis eiusmodi caerimoniae omittere cogitur, habetur ratio excusans. Nam etsi defectus harum caerimoniarum eo usque perveniat ut, si ex negligentia fieret, esset *gravis*, tamen, cum res illae non sint inter gravissimas habendae, ratio mediocriter gravis excusat, qualis est ex una parte moralis impossibilitas propter infirmitatem, ex altera parte devotio et desiderium missae non omittendae. — Si vero habitualis evaserit impossibilitas rubricas observandi, idque quoad notabilem earum partem. Romam recurrendum est pro dispensatione.

R. 4. Ratio non amittendi stipendii quamquam, si praecipue moveat sacerdotem, dedecori ei sit, tamen non efficit ut propter impossibilitatem servandarum omnium rubricarum a celebratione debeat abstinere.

MATERIA GRAVIS ET LEVIS IN OMISSIONIBUS ET MUTATIONIBUS, SI IN MISSA OCCURRANT.

Casus. (80)

Celerinus vix incepit sacrum, cum cantu incondito offenditur. Quare studet, quo celerius honeste possit, missam absolvere: omittit omnes commemorationes quas missa diei habet, similiter *Credo*, unam ex orationibus ante communionem, in canone qui in Missali valde detritus est, omittit complura sanctorum nomina.

Idem cum die palmarum instaret iter faciendum, omisit historiam passionis praeter ultimam partem loco evangelii; fer. IV maioris hebdomadae, urgente negotio, sumit missam votivam de passione. — Aliquoties etiam ex quadam incuria et praecipitantia mutavit epistolam vel evangelium Confessoris cum iis quae notantur pro Virgine: quod cum aliquantum progressus animadvertit, tamen ea quae incepit absolvit neque dicta corrigit.

QUAERITUR 1° quale peccatum sit aliquid in missa omittere.

2° quid de Celerini agendi ratione iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Omittere quidquam ex iis quae ad 271 missae formulam die assignato dicendam pertinent per se peccatum est, idque grave ex genere suo non toto, seu tale quod admittat materiae parvitatem. Parvitas autem vel gravitas materiae non ex sola materiali magnitudine vel parvitate aestimatur, sed etiam secundum diversam partium dignitatem.

R. 2. Generalis quaedam regula est: 1) in canone omissio longe facilius gravis est quam extra canonem; 2) extra canonem omittere eas partes quae in unaquaque missa, licet diversa formula, occurrunt, multo facilius grave est quam omittere alias.

R. 3. Ad particularia descendendo dici potest: 1) in canone omissio cuiuslibet orationis particularis vel eius detruncatio tanta ut sensum suum plene amittat censetur gravis materia.

2) Extra canonem grave est omittere eam partem quae singularem sortitur functionem, v. g. totum evangelium, epistolam cum graduale, offertorium panis et vini, similia.

3) Partes quae non in omnibus missis occurrunt omittere, etsi sunt longe maiores, censetur veniale tantum, v. g. omittere *Gloria*, *Credo*, epistolas accessorias in diebus quattuor temporum etc.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ratio omittendi et abbreviandi sane 272 sumi non poterat ex illa quadam perturbatione, quam Celerinus cantu patiebatur; neque ab omni peccato excusari potest. Erat peccatum veniale 1) omittere commemorationes, etiamsi complures erant, quippe quae sint pars accessoria; aliter, si omisisset orationem cum sua secreta vel postcommunione ipsius missae principalem.

2) Veniale etiam erat omittere *Credo*; 3) ante s. communionem omittere primam orationem existimo etiam esse veniale peccatum tantum, utpote quae in quibusdam missis, defunctorum scilicet, omittatur.

Quod autem Celerinus haec omnia simul omittat, aggravat quidem eius culpam; non puto tamen in singulari casu materiam coalescere in gravem, cum omnia ea quae omisit non in quibuslibet missis occurrant.

R. 2. Similiter pauca nomina sanctorum in canone omittere res gravis non est: immo quando defectus ille Missalis non praevidetur, neque nomina illa quorum characteres detriti sunt memoria tenentur

a celebrante, ea omittere nulla est culpa. Nam impossibile est aliter facere, nisi celebrans velit desistere vel ministrum iubere aliud Missale accersere, verum ob solum hunc defectum desistere vel aliud Missale accersendum curare est defectum graviorem committere admirationemque populi excitare — quod praepriis vitari debet.

273. R. 3. Missam cum missa commutare adeoque diebus per rubricas vetitis missam votivam dicere non censetur res gravis, nisi forte cum scandalo populi fiat: S. Alph. VI, 420. Quapropter si est causa quaedam necessitatis, quae efficiat ut aut celebrare non possim aut missam alioquin per rubricas non permissam sumere debeam: sentio eam esse rationem ab omni peccato excusantem. Videtur autem Celerini negotium urgens hanc necessitatem non induxisse: quam si non induxit, Celerinus venialiter peccavit fer. IV maioris hebdomadae sumens missam votivam. *Th. m.* II, 241.

R. 4. Dominica palmarum si instabat iter quod diutius tempus pro missa diei insumere non patiebatur, Celerinus sine culpa potuit sumere missam votivam de passione: idque saltem prae modo agendi quem tenuit ei suadendum erat. Nam in ipsa missa diei partem tam magnam, ut est fere integra historia passionis, omittere videri potest ex sese materia gravis a qua neglegenda difficulter celebrans excusatur. Nihilominus cum materia sit extraordinaria, et Celerinus dixerit eam partem quae pro evangelio notatur, res non ita certa est ut talis omissio etiam voluntaria pro mortali peccato haberi *debeat*: quapropter Celerini casus excusationem videtur admittere. *Th. m. l. c.*; *Ballerini-Palm. l. c. n.* 359.

R. 5. Ultima causa, mutatio epistolae etc., in se res non est gravis. Sed si Celerinus erravit in epistola vel evangelio, ita mutans ut tamen missae aliquo modo conveniret, potuit progredi, nisi *statim ab initio* errorem advertit. Si vero epistola vel evangelium quod ex errore sumpsit missae omnino non conveniebat, debuit corrigere, cum in decursu lectionis errorem animadverteret, non vero re finita, quia id excitat nimiam admirationem et ipsius missae ordinem confundit.

CELEBRANTIS PUGNA CONTRA DISTRACTIONES IMPORTUNAS.

Casus. (81)

Meinradus missam sollemnem celebrans, ne se distrahat et ut tempus lucretur, quando epistola et evangelium cantatur a ministris atque alia a choro, sumit libellum horarum diurnarum e sacculo easque recitat, omitta lectione epistolae et evangelii.

Cum post sacrum contionari debeat, habenda contione per totum sacrum mens praeoccupata est. Dum igitur sese inclinat ad recitandum „*Supplices*“, pronuntiat „*Suscipe, S. Trinitas*“: quo incepto iam dubitat verene sit ante consecrationem an consecrationem peregerit; sed cum se reperiat recitantem iunctis digitis indicibus et pollicibus, putat consecrationem esse factam neque repetit.

Alias, quo melius se a distractione et dubiis liberet, inter genuflexiones aliasque actiones continuo miscet preces iaculatorias, quae tamen sensum canonis missae plane intercidunt; verba consecrationis cum vi et voce non submissa pronuntiat, ut ministri audire et rationem reddere possint.

QUAERITUR 1° liceatne in missa aliquid addere vel aliena recitando interponere.

2° quodnam sit praeceptum vocem diverso modo modulandi.

3° quid in dubiis intra missam occurrentibus fieri debeat.

4° utrum Meinradus recte egerit an secus.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Ex intentione inducendi novi ritus ali- 274 quid addere est graviter peccaminosum, cum de re agatur gravissima et sanctissima. S. Alph. VI, 411.

R. 2. Ex importuna devotione aliquid addere a cetero ritu non alienum tamquam ad ritum spectans, v. g. aliquam commemorationem, non excedit veniale. *Ibid.*

R. 3. Interponere aliquam oratiunculam iaculatoriam, quo tempus actionum ritualium expleatur, non est peccaminosum, cum nemo has ita nectat cum precibus liturgicis ut cum iis in unum eas velit coalescere. Verum melius est eas *mente* retinere quam voce proferre, maxime si fiat frequens prolatio.

R. 4. Inter longius spatium liberum, dum chorus cantat *Gloria, Credo*, similia, alias preces recitare vel inter ministerium altaris ministrum in missa sollemni ita facere a S. R. C. quidem reprobatur; attamen peccatum proprie dictum non putaverim adesse. — Lacroix VI, 2, n. 430 haec dicit: „Non peccaret qui sub longo cantu ad *Gloria* et *Credo* modeste oraret vocaliter aut etiam recitaret parvas horas quas tenet memoria.“

R. 5. Indecentius haec fiunt a celebrante, dum cantatur epistola vel evangelium, maxime assumpto libello; neque id censeo ab omni peccato veniali irreverentiae esse immune, nisi urgeat vera necessitas.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Aliqua in recitandis precibus pronun- 275 tiationis distinctio a rubricis praescribitur, cum quaedam alta, quaedam mediocri, quaedam demissa voce seu secreto proferri iubeantur: quae rubricae violatio generatim non excedit peccatum veniale.

R. 2. Si vero aliqua distinctio servatur, etiamsi vox per totam missam *deprimitur*, nulla est rubricarum violatio; immo quando plures in eodem loco celebrant, Missale expresse monet etiam in iis quae alta voce dicuntur, vocem ita esse moderandam ut alios celebrantes celebrans non perturbet. S. Alph. VI, 413 sqq., ubi afferuntur sententiae maxime sibi contrariae.

R. 3. E contrario vero ea quae secreto proferenda sunt omnino alta voce recitare, si fit per notabilem partem praesertim canonis, vel etiam in sola consecratione, id mortale peccatum censetur: S. Alph. VI, 416: qui tamen ad constituendum peccatum mortale requirit ut verba ad 40 passus audiantur, quod neminem nisi mente captum facturum esse ait.

276 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si rationabile dubium oriatur circa ea quae ad essentiam sacramenti seu sacrificii spectant, defectus saltem condicionaliter supplendus est; si vero dubium versatur de rebus non essentialibus, nihil supplendum vel repetendum est, nisi dubium sit vere grave atque sanatio vel repetitio fiat sine admiratione; nam alias melius est rem transmittere quam in re dubia neque necessaria populum perturbare.

R. 2. In ipsis rebus essentialibus autem etiam cavendum est ne mere scrupuloso dubio locus detur. Qua in re monet rubrica *de defectibus* V, 2: „Si celebrans non recordetur se dixisse ea quae in consecratione communiter dicuntur, non debet propterea turbari. Si tamen certo ei constet se omisisse aliquid eorum quae sunt de necessitate sacramenti, i. e. formam consecrationis seu partem, resumat ipsam formam et cetera prosequatur per ordinem. *Si vero valde probabiliter dubitet se aliquid essentielle omisisse, iteret formam saltem sub tacita condicione.* Si autem non sunt de necessitate sacramenti, non resumat sed procedat ulterius.“

277 AD QUAESITUM 4^m R. 1. Quod Meinradus omisit privatam recitationem epistolae et evangelii, quam Missale iubet submissa voce fieri in sacro sollemni a celebrante, in hoc venialiter peccavit (S. Alph. VI, 410, dub. 4), maxime cum ne attenderit quidem ad cantum harum partium. Reliquo tempore poterat ad vitandas distractiones vocaliter orare; minus tamen decebat librum precarium e sacculo trahere, sed longe melius erat e memoria preces arbitrarias recitare.

R. 2. Videtur Meinradus cogitationibus contionis naturaliter abreptus fuisse; nam ex industria eas fovere inter sanctissimam liturgicam actionem peccatum est, idque, si fiat per *notabile* spatium in canone missae, maxime si etiam sub consecratione, pro mortali peccato habendum. *Th. m.* II, 243; S. Alph. VI, 410, dub. 5.

R. 3. Recte potuit et debuit Meinradus concludere se consecrationem perfecisse, ex eo quod se deprehendit manus et digitos ita iunctos tenentem, sicut fit solummodo post consecrationem. Quod non recordetur positive verborum consecrationis, argumentum nimis debile est cur putet se re vera non pronuntiasse; immo si non pronuntiasset iam antea, eo quod fuisset res insolita, id mentem illico percussisset atque celebrantem attentum reddidisset.

R. 4. Meinradus, si preces iaculatorias parce tantum admiscuisset, non esset proprie arguendus; verum modum hac in re excessit et monendus est serio ut in posterum ab hoc immodico usu inter ipsum sacrum absteineat.

R. 5. Verba consecrationis tam alta voce pronuntians peccavit, non tamen mortaliter. Ratio quod ministri ita rationem de consecratione peracta reddere seu ipsum sacerdotem postea dubitantem certiores facere possint, non est causa excusans, cum celebranti curandum sit ut alio modo tale dubium, si quod occurrat, possit solvere.

ABRUPTIO ET INTERRUPTIO MISSAE.

Casus. (82)

Maglorius parochus vix absolvit consecrationem, cum ecce nuntium accipit moribundi repentina apoplexia tacti. Anceps haeret quid faciendum; sed mox raptim absolvit missam usque ad communionem inclusive sumens s. hostiam cum calice simul; dein relinquens patenam et calicem non purificata, depositis paramentis, properat cum consecrata particula et s. oleo ad moribundum.

QUAERITUR 1° liceatne missam interrumpere aut abrumpere.

2° quid de Maglorii agendi ratione dicendum.

Solutio.

AD QAESITUM 1^m R. 1. Explicandum est quid intercedat inter 278 missam abrumpere et eam interrumpere. *Abrumpitur*, si incepta derelinquitur cum intentione eam non perficiendi, vel cum praevisione impossibile fore ut postea perficiatur. *Interrumpitur* missa, si incepta nondum perfecta relinquitur, ita tamen ut postea perficiatur.

Ut autem sacrificium inceptum postea perfici possit, intermedium spatium debet non esse nimium; post unam vero alteramve horam moralis unio nondum evanuit. Attamen cum hac in re alii aliter sentiant, res ipsa autem a morali aestimatione dependeat, post *horam* non erit amplius *obligatio* sacrificii perficiendi; *facultas* autem etiam post *quattuor* vel *sex horas* aderit.

R. 2. Interrupta ante canonem missa, si interruptio paullo longior 279 fuit, melius ab initio resumitur quam continuatur: quapropter loco interruptionis quae intendebatur eo casu habetur vera abruptio. — Post consecrationem autem missa non ab initio resumenda sed continuanda est, et ita idem sacrificium debet absolvi quamdiu moralis unio durat; abruptio enim post consecrationem, quantum fieri potest, debet vitari.

R. 3. Ut ante canonem missa interrumpatur vel abrumpatur, sufficit causa gravis quidem sed mediocriter gravis; immo eo levior, quo minor est progressus quem in missa celebrans fecerit. Sed ut post consecrationem inceptam missa interrumpatur, requiritur causa valde gravis, i. e. grave omnino periculum proprium vel alienum, quod aliter averti nequeat; idque eo gravius, si forte missa sit prorsus *abrumpenda*. *Th. m.* II, 246. 247.

AD QAESITUM 2^m R. 1. Auxilium moribundo praestandum, qui 280 sacramento nullo munus est, sane gravissima est ratio cur parochus missam interrumpere vel etiam abrumpere possit et debeat, si periculum est in mora. Debent tamen in hoc casu sacrae species reverenter includi.

R. 2. Maglorius in hoc irreverentiam commisit quod reliquerit patenam et calicem non purificata, nisi forte reverenter et securo loco ea condidit, postea purificaturus.

R. 3. Utrum melius fuerit missam perficere quam sacras species cum periculo abrumpendae missae in tabernaculo includere pendet a circumstantiis. Si vix diutius duraret missam usque ad communionem et purificationem perficere quam in tabernaculo sacras species tuto recondere: melius esset missam ita absolvere. Aliter, si tempus notabile insumi debebat et moribundi periculum erat urgens: *in quo casu ante omnia salus moribundi in tuto collocari debuit.*

R. 4. Si igitur Maglorius, sacris speciebus in tabernaculo inclusis, missam imperfectam reliquisset, reversus post horam circiter *debuit* omnino sacrum perficere, resumendo ab ea actione qua desiit; *potuit* idem facere etiam reversus post plures horas, *at* in hoc casu *licuit* etiam sacrum relinquere et sequenti die in missa celebranda post sumptum s. sanguinem species consecratas praecedentis diei missae consumere.

Verum si periculum erat corruptionis sacrarum specierum — quod pro specie vini facile aderit —: debuit vel missam, quamdiu id probabiliter licuit, complere; vel sacras species saltem, quocumque demum temporis spatio interiecto, pro s. communionem sumere.

SACRAMENTUM PAENITENTIAE.

MATERIA. EIUS DEFECTUS (I).

SOLAE IMPERFECTIONES.

Casus. (83)

Amalia pauper femina a mense non confessa hoc modo se accusat: „Deum non dilexi ex toto corde, pro defunctis cognatis orare neglexi, preces matutinas, urgente negotio domestico, aliquoties omisi; saepius neglexi sacrum diebus ferialibus; in laboribus meis et in corporis refectione non feci bonam intentionem. De his et omnibus peccatis vitae meae doleo, peto paenitentiam salutarem et absolutionem.“ Confessario sciscitante num aliquando proximum offenderit, impatiens fuerit, irreverenter oraverit, respondit: neminem laedo, sortem meam patiens fero, si possum devote oro; peto, quaeso, ut mihi des absolutionem, ne diutina hac retentione adstantes suspicentur me gravibus peccatis onustam esse, circa quae requiratur ulterior indagatio.

QUAERITUR 1° quae sit materia sacramenti paenitentiae.

2° possitne Amalia cum tali confessione absolvi.

3° quomodo confessarius in eiusmodi casu agere debeat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Materia sacramenti distinguitur proxima 281 et remota; remota est alia libera, alia necessaria. Proxima materia sunt actus paenitentis: dolor, confessio, satisfactio; remota sunt peccata: de quibus hic quaeritur.

R. 2. Materia igitur sacramenti paenitentiae remota est quodlibet peccatum post baptismum commissum; *necessaria* materia quodlibet peccatum mortale post baptismum commissum necdum vi clavium directe remissum: aliter habebis materiam sufficientem quidem sed liberam.

R. 3. Excluduntur igitur e materia paenitentiae: 1) peccata baptismo anteriora, 2) defectus qui ad rationem veri peccati non pertinent. Practice vero excluduntur etiam a materia in casu determinato ea peccata leviora, de quibus sincerus dolor a confitente non concipitur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In nulla re quam Amalia narravit ex-282 pressit talem defectum qui ratione sui pertingat ad peccatum. Nam pro defunctis orare, diebus ferialibus sacro assistere, preces matutinas

cotidie recitare non sunt res quae vere praecipiantur, etsi summo opere consulenda sunt. Dein Deum ex toto corde diligere praeceptum quidem est eatenus, quatenus non liceat ei quidquam praeferre, de cetero nullus homo Deum fere ita diligit, ut non possit etiam magis diligere; similiter in singulis actionibus ex se indifferentibus expressam intentionem bonam facere auget quidem meritum, sed ad evitandum peccatum sufficit ut non subsit intentio positive mala: possunt igitur haec omnia defectus morales esse, peccata non sunt ac proin non praebent, prout narrantur, materiam absolutionis.

R. 2. Nihilominus non raro in eiusmodi defectibus subest aliquod veniale peccatum, scilicet inordinata aliqua affectio quae induxit ad negligenda perfectiona. Quapropter valde probabile est Amaliam habere quidem materiam ex se aptam ad sacramentum paenitentiae. Verum ut absolvatur, debet 1) constare de eiusmodi inordinata affectione sincerum esse conceptum dolorem, 2) quantum fieri potest, haec prava affectio declaranda est.

R. 3. Si tale quid ab Amalia obtineri nequit, quaestio num possit absolvi annon pendet a solutione quae in sequenti casu n. 286 danda est.

283 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Per se quidem confessarius male non egit, modeste interrogando de defectibus a quibus pii etiam homines difficulter omnino se cohibent. Quapropter ad rem non est querela Amaliae, quod adstantes possint suspicari de gravibus criminibus. Nam homines timorati non raro cum confessario agunt de rebus etiam levioribus et de iis quae non peccata sint, sed perfectionem christianam respiciant.

R. 2. Verum si confessarius viderit se interrogando oleum et operam perdere, statim proponat non interrogando sed affirmando seu positive hortando: „In hac sacra confessione inclusa esse volumus iterum omnia peccata prioris vitae, praecipue ea quibus proximus umquam offensus vel divinus cultus negligentius peractus est. Nonne?“ Quodsi paenitens annuerit, subministrentur vera motiva doloris et proposita circa peccata etiam venialia; ac ita demum paenitens, si notabili aliquo tempore non est absolutus, absolvatur saltem condicionaliter. Cf. *Th. m.* II, 267 et *hoc loco* infra n. 286.

MATERIA. EIUS DEFECTUS (II).

PAENITENS VIX CUIUSPIAM PECCATI MEMOR.

Casus. (84)

Gundolphus, vir senex, ab anno non confessus dicit: „Neminem laesi, non fui ebrius, sacrum non neglexi diebus Dominicis nisi infirmus; scio quidem nos omnes esse peccatores; sed debilis sum ingenii et memoriae. Doleo de peccatis meis et peto absolutionem.“ — Interrogatus de aliis peccatis respondet: „Non recorder“, de praeterita vita: „Omnia confessus sum; nihil amplius habeo“, de iuventute: „Puer aliquid turpe feci; hoc utique non sum

confessus; erubui enim, sed puto me illud non habuisse pro gravi peccato.“ Quibus auditis confessarius Gundolphum dimittit sola benedictione.

QUAERITUR 1° sintne peccata dubia et peccata praeteritarum confessionum materia sacramenti.

2° quid confessario faciendum sit, quando, ut in casu proposito, paenitens nullius peccati certi se accusat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Peccata dubia, ut patet, non ita sunt ²⁸⁴ materia sacramenti ut sacramentalis absolutio absolute dari possit, sed summum ut condicionate detur. Verum, ut ex postea dicendis patebit, non desunt auctores graves, qui stent pro obligatione confitendi peccati mortalis dubii. Quidquid igitur est de horum sententiae veritate, de eius probabilitate non potest dubitari, quod sufficit ut sequatur quemlibet ius habere recipiendae sacramentalis absolutionis, utut condicionatae, a peccato mortali dubio, si modo ostendat verum dolorem verumque propositum; confessarium autem posse vel etiam debere in solum etiam peccatum mortale dubium absolutionem proferre.

R. 2. Dubium non est peccata praeterita vi confessionis et absolutionis iam deleta posse denuo esse materiam sacramenti. Quod 1) ostendit praxis piorum hominum, quae in hac re magni momenti est; 2) declaratio summorum pontificum (Bened. XI in const. „*Inter cunctas*“ Extrav. comm. l. 5, tit. 7, c. 1) et S. C. Epp. et Reg. d. 1 Oct. 1839 id pro re explorata habent; 3) ratio ipsa confirmat: nam, si quid obstaret, esset hoc quod iam sint remissa neque ullum praeceptum confitendi exsistat; verum si haec ratio valeret, de venialibus vix umquam absolutio dari posset, saltem absolute seu sine conditione¹, cum, antequam absolvantur, vi solius doloris probabiliter fere iam deleta sint; consequentia autem est contra universam praxim Ecclesiae et contra doctrinam vel suppositionem *Conc. Trid.* sess. 14, c. 5 *de paenit.*

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Re ipsa in totius anni decursu nullum ²⁸⁵ peccatum accidisse quod possit esse materia sacramentalis absolutionis est plus quam improbabile. Nihilominus fieri utique potuit ut graviora peccata non occurrerent, leviora autem a viro conscientiae non adeo tenerae non perciperentur neque memoria tenerentur. At possibile etiam est ut non tam absint peccata quam eorum aestimatio, sive quod homo ille careat notitia veritatum maxime necessariarum, sive quod inveterata peccandi consuetudo et conscientiae callum obdlexerit et mentis hebetudinem summopere auxerit. Quare nonnihil inquiri debet quaenam sit causa cur particularia peccata nequeant

¹ Nimirum afferri peccata venialia quidem possent ad *securiorem* et pleniorrem remissionem, eo quod non constet, quae et quanta attritio sufficiat ut extra sacramentum seu sine eo remittantur. Verum cum aliqua vera attritio adesse debuerit, ut *possint* clavibus absolvenda subici, probabiliter saltem vi eius attritionis quae elicit est iam sunt remissa.

afferri. Si inscitia rerum maxime necessariarum, haec instructione auferenda est, antequam de sacramentali absolutione sermo sit. Si inveterata peccandi consuetudo, v. g. luxuria, in causa est, graviter exstimulari debet conscientia, ut demum horror peccati et firma mutandae in melius vitae voluntas capiatur, et facta conscientiae discussionem, pro paenitentis dispositione, absolutio vel danda vel non-nihil differenda est. — Si defectus graviores re vera commisi non sint, confessarius agat, ut in praecedenti casu dixi, statim proponens certam materiam prioris vitae, non de qua sciscitetur, sed de qua cum paenitente dolorem et propositum eliciat. Cf. *Th. m.* II, 267; Reuter, *Neo-confess.* n. 117.

286 R. 2. Ceteroquin reducitur quaestio nostra ad sufficientiam vel insufficientiam accusationis plene genericae. Quam communiter non sufficere, si adsit materia confessionis necessaria, sive quoad licitatem sive consequenter quoad valorem, in confesso est. Sed similiter certum est eam sufficere, si in articulo mortis nulla alia fieri possit accusatio, sive periculum mortis est ex morbo sive ex communi naufragio, bello etc.; probabiliter igitur sufficit etiam alias, si propter paenitentis ruditatem nullius peccati specialis accusatio haberi possit, paenitens autem iam a longiore tempore non est absolutus. (*Th. m.* II, 264; Reuter l. c.) Hinc in nostro casu, si nihil certius haberi possit, Gundolphus sub condicione poterit absolvi.

R. 3. Nunc vero accedit alia illa accusatio peccati pueritiae. Ex circumstantiis apparet Gundolphum, etiam cum rem perpetraret, habuisse aliquam peccati conscientiam; quare materia absolutionis adest. Immo quamquam dicit se non videri sibi rem pro gravi habuisse, id certum non est. Quare re vera dixerim adesse peccatum mortale dubium, quod clavibus numquam fuerit subiectum.

R. 4. Confessarius recte non egit dimittens Gundolphum sola benedictione. Nam 1) propter peccatum pueritiae quod dubie erat mortale dari debuit absolutio, eaque, cum moraliter certo ageretur de peccato *aliquo*, absolute erat danda, si modo dolor sufficiens adfuerit; 2) seposita etiam hac accusatione ex pueritia, Gundolphus, cum ab anno non esset absolutus, propter solam genericam accusationem condicione absolvendus erat. ne tam diu gratia sacramentali careret, hoc modo forte eam recepturus. Cf. etiam S. Alph. VI, 432.

MATERIA. EIUS DEFECTUS (III).

ACCUSATIO DUBIA.

Casus. (85)

Catharina pia femina in hebdomadaria confessione se accusat de variis imperfectionibus malisque cogitationibus „fortasse“ neglegenter excussis, concludens: de his et aliis peccatis totius vitae meae doleo ex toto corde, seriam promitto emendationem et peto humiliter paenitentiam et absolutionem.

QUAERITUR 1° sufficiatne talis accusatio ad recipiendam absolutionem.

2° quid Catharinae suadendum vel iniungendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Confessio *dubia* illa peccatorum in ult²⁸⁷ima hebdomada commissorum non erat sufficiens ex se, ut detur absolutio absolute; neque quavis hebdomada danda erit absolutio sub condicione. Quamquam semel in mense S. Alph. permittit absolutionem condicionatam, si in persona ceteroquin pia et optime disposita certa materia haberi nequit. S. Alph. VI, 432, 4 *Dico* 4 et *Hom. Ap. tr.* 16, n. 6.

R. 2. Verum facillime alio modo valori absolutionis provideri potest nimirum paenitentem inducendo ut ex praeterita vita addat certam aliquam accusationem, in qua nitatur absolutio absolute conferenda. Quare consulitur ut, nisi peccatum in individuo repetatur, saltem dicatur virtus vel praeceptum contra quae peccata commissa sint, quorum post renovatum dolorem et propositum absolutio denuo petatur.

R. 3. In nostro casu adest quidem praeteritae vitae eiusque peccatorum mentio, sed generalis quaedam. Haec sufficit certe, quando agitur de paenitente, cuius conscientia etiam circa vitam praeteritam confessario nota est, si modo constet de excitato dolore; probabiliter etiam alias. Sed quoniam res non est sine ulla contradictione admissa, et quoniam apud ipsum confessarium consuetum accusatio illa adeo generalis facile relinquere potest dubium de dolore attente et sincere concepto, non ore tantum prolato: practice insistendum est ut fiat accusatio illa ad cautelam addita cum aliqua determinatione, scilicet saltem virtutis vel praecepti olim violati. *Th. m.* II, 264. 265.

AD QUAESITUM 2^m patet responsio ex dictis ad 1^m.

PECCATA HOMINIS CONDICIONATE BAPTIZANDI.

Casus. (86)

Albertus et Augustus iuvenes studiosi, prior ex secta rationalista, ex protestantica alter oriundus, cupiunt amplecti religionem catholicam. Ambo instruuntur, baptizantur, unus adiecta condicione, alter cum condicione tacite subintellecta, cum probabilitas baptismi rite accepti non adsit; ambo iubentur confessionem instituere de toto vitae decursu, ita tamen, ut de aliquibus peccatis omissis scrupulum sibi facere prohibeantur.

QUAERITUR 1° sitne in condicionato baptismo necessario exigenda confessio eaque integra ad recipiendam absolutionem.

2° utrum haec necessitas concilietur cum probabilismo, an per decretum S. Officii, quod integram confessionem iniunxit, probabilismi liceitas reiciatur vel dubia reddatur.

3° quid de nostro casu iudicandum.

Solutio.

288 AD QUAESITUM 1^m R. Haec quaestio practice soluta est compluribus S. Officii responsis quae in commodum lectoris hic quoque adiciam.

1) S. Offic. d. 17 Iunii 1715 interrogatum: „An plena fides sit adhibenda Carolo Wippermann de Rostock, in ducatu Mecklenburg praedicanti et lectori theologiae Lutheranae quietisticae, superintendenti et doctori primario sectae Lutheranorum quietist., s. fidei catholicae reconciliato in S. O. Parmae, et circa nonnullos errores detectos in eius baptismo: an ipsi credendum sit circa ea quae enarrat? Et quatenus affirmative, tum ut ipsius saluti, tum etiam ut ceterorum illius sectae seu religionis, praesertim si fuerint ignorantes, saluti pariter consulatur, quaeritur: an dictus Wippermann sit rebaptizandus? et quatenus affirmative: an absolute vel sub condicione? et quatenus affirmative: an confessio praeponenda sit vel postponenda baptismo conferendo sub condicione?

Resp. „Carolus Ferdinandus esse rebaptizandum sub condicione, et collato baptismo eius praeteritae vitae peccata confiteatur et ab iis sub condicione absolvatur.“

2) S. Offic. d. 17 Dec. 1868 interrogatum: „Inter decreta I^{ae} syn. prov. Westmonasteriensis sub cap. XVI n. 8 ubi sermo est de abiuratione protestantium adulterum et de baptismo sub condicione eis conferendo, additur: ‚confessio etiam sacramentalis semper in tali casu est exigenda‘. Quaeritur: an *debeat* iuxta synodi prov. decretum a S. Sede probatum confessio sacramentalis a neo-conversis in Anglia exigi, et an *debeat* esse integra.“

Resp. „Affirmative; et dandum esse decretum latum sub Fer. V die 17 Iunii 1715.“

3) De quo decreto in causa Angliae lato cum archiep. Quebec. dubium moveret apud S. Sedem, utrum hoc decretum obliget in Anglia tantum an etiam in sua provincia et in aliis regionibus, card. praefecto S. Congr. de Prop. Fide res videtur adeo explorata fuisse, ut eam ne ad S. Sedem quidem referret, sed sponte responderet:

„Responsum S. O. d. d. 17 Dec. elapsi anni, licet episcopis Angliae tantummodo rogantibus datum, *universalem legem continere*, proinde non solum in Anglia, sed in aliis etiam regionibus obligare. Hinc patet, quod nullatenus permitti possit ut praedictae decisioni contraria sententia doceatur. Romae ex aed. S. C. P. F. d. 10 Iulii 1869.

Al. C. Barnabo, Praef.“

V. *Anal. eccl.* VII, 489.

289 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Decretum illud S. Officii cum probabilismo eiusve in favorem probabiliorismi vel aequiprobabilismi reiectione nihil habet commune.

Nam ut in hunc finem ex illo aliquid extundi possit, debebat S. Officium necessitatem confessionis eiusque integritate statuere pro casu quo baptismus acatholicus *probabilius* fuerit validus, pro con-

trario casu quo baptismus prior acatholicus probabilius invalidus fuerit, confessionis integrae obligationem negare. Verum ex maiore probabilitate baptismi prioris validi nullatenus S. Officium hanc obligationem petiit. Nam necessitatem indixit, cum generaliter interrogaretur circa conversos in Anglia, diversas Anglorum sectas nihil distinguens; sed notum est pro diversitate sectarum in Anglia maiorem probabilitatem modo esse pro valore, modo pro nullitate baptismi horum sectariorum.

Simili modo necessitatem observandae legis ecclesiasticae matrimonialis atque iudicandi matrimoniorum valoris secundum has leges constanter statuit. Ita d. 4 Febr. 1891 ad vic. ap. Iaponiae „Qui valide aut dubie baptizati fuerint, ii *subsunt impedimentis etiam iure ecclesiastico dirimentibus*“ (cf. etiam S. Off. 9 Sept. 1868 *Collect. S. C. de Prop. F.* n. 657). Si vero subsunt, subsunt *iure divino*; nam qui *subsint* Ecclesiae, non Ecclesiae iure positivo, sed divino iure definiri debet.

Dein quoad valorem matrimonii partis baptizatae cum dubie baptizata d. 17 Nov. 1830 et 20 Iulii 1840 S. Offic. decrevit: „Quoad haereticos, quorum ritualia praescribunt collationem baptismi absque necessario usu materiae et formae essentialis, debet examinari casus particularis . . . Quodsi dubium persistat, . . . censendum est validum baptisma in ordine ad validitatem matrimonii.“

En ubique qui *dubie* baptizati sunt, non qui *probabilius* baptizati sunt, subiacent legibus et regimini Ecclesiae.

R. 2. Hoc principium, cum sit *iuris divini*, infert obligationem 290 iure divino existentem, qua teneantur dubie baptizati ad confessionem peccatorum, etiamsi ad securam reddendam salutem et sacramentorum efficaciam sub condicione baptismus repeti debet.

Id vix necesse est argumentis ostendi. Nam clarum est Ecclesiam non posse sibi reddere subditos quos Christus non subiecit. Quando igitur Ecclesia (per S. Officium) dicit dubie baptizatos subiaccere Ecclesiae legibus, id non fit iure ecclesiastico, neque lege ecclesiastico ligantur lege confitendi, sed fit *declarando legem divinam*. Neque dubie seu probabiliter hac lege tenentur sed *certo*. Quod indiget aliqua explicatione.

Ecclesia videlicet ex Christi institutione est visibilis societas hominum, secundum humanam condicionem regenda. In externo igitur regimine sequitur omnino analogiam aliarum societatum. Quapropter verum quidem est adunationem ad internam Ecclesiae vitam vitalemque influxum pendere a momentis internis, inter alia etiam ab interno baptismi valore; verum adunatio ad externum corpus regiminisque subiectionem externo illo actu perficitur, qui institutus est, ut quis membrum huius societatis inscribatur, atque tam diu sustinetur et iure divino sustineri debet, dum humano modo *probetur* actus illius *nullitas*, non vero dum eius valor in dubium vocetur. Qui actus baptismus est. Hinc in quocumque homine externus ritus baptismi peractus est, etiamsi dubium est fuerintne omnia essentialia observata, ille certo subiacet Ecclesiae regimini. Ecclesia autem iure suo utitur

exigens iudicium de peccatis, atque ad Ecclesiae regimen spectat, ut indicet de peccatis suorum subditorum: quod ut rite fiat, requiritur iure divino confessio. Id tantum videtur concedi posse, si quando ex omnibus rerum circumstantiis baptismus ab acatholicis collatus cum tanta praesumptione haberi debeat invalidus, ut valoris *probabilitas* non adsit, eum qui *adeo dubie* sit baptizatus non severe teneri legibus baptizatorum.

Neque mirum videri debet certius aliquem obligare ad confessionem sacramentalem, quam habeat securitatem recipiendae cum fructu sacramentalis absolutionis, ad quam confessio ordinatur. Nam ea est communis lex omnium christianorum. Certitudo enim, qua obligamur omnes ad confessionem, est absoluta, immo censeo dici posse eam esse fide divina certam; certitudo autem recipiendae vere absolutionis sacramentalis non est nisi lato sensu moralis. Nam, ut de aliis taceam, a valore mei baptismi et a valore ordinis presbyteralis confessarii eius, qui me absolvit, pendet valor absolutionis a me receptae; verum valor mei baptismi et valor ordinationis mei confessarii non sunt absolute, minus etiam fide divina certi. sed certi sunt moraliter tantum atque ne id quidem sensu stricto. Cf. *Th. m.* II, 320 sqq. 752.

- 291 R. 3. Aliqui obligationem confitendi in casu dubii baptismi repetere volunt ex eo quod confessio sit medium salutis necessarium; hoc autem uti debere quemlibet in casu dubii: ex quo etiam statuunt generalem legem *confitendi peccata dubia*.

Sed complura sunt quae in hac explicatione non probantur.

Nam 1° ea ratione non probatur necessitas confessionis *integrae*; 2° aliunde practice certum est non existere obligationem confessionis peccatorum dubiorum, i. e. de quibus dubium est num fuerint commissae vel cum mortali culpa commissae. De qua re infra fusius; sufficit hic laudasse S. Alph. VI, 472 sqq. 3° etiamsi haec explicatio vera esset, esset *soli confessioni* propria; nostra vero explicatio mox data universalior est et ad omnimodam erga Ecclesiam subiectionem sese extendit, proinde ex hac sola ratione debet esse saltem principalis.

- 292 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Albertus, ex secta rationalista, non videtur ullo modo baptizatus esse. Nam si erat ex eorum coetu qui secundum ritum suum vel omittunt plane baptismum vel vitiant formam: nulla est ratio iudicandi eum esse baptizatum; quare non conditionate sed absolute baptizandus erat, neque obligandus ad ullam confessionem. Immo si levissima quidem ratio possibilitatis baptismi aderat, quae sufficeret ut apponeretur vel subintellegeretur in conferendo catholico baptismo condicio, sed non sufficeret ad evertendam moralem certitudinem nullitatis baptismi antea forte suscepti: existimo confitendi obligationem non adfuisse.

R. 2. Augustus sine dubio peccata sua confiteri debuit, ut ex dictis ad 1^m et 2^m patet. Quod autem instructor addidit eum non debere sollicitum esse de nullo peccato omittendo, hoc ita, ut hic exprimitur, recte non est dictum. Nam ex industria seu volens nullum

potuit tacere peccatum mortale, neque amplius audiendi sunt theologi veteres, qui decreta S. Officii non noverunt neve satis attenderunt. Verum eatenus monitio prudens esse poterat, ne Augustus nimis sese torqueret in discutienda conscientia. Diligentia enim mediocris, qualem in gravi negotio homines prudentes adhibere solent, sufficiebat; neque quod fortasse aliqua peccata effugerent memoriam, ratio erat cur nimia sollicitudo deberet adhiberi.

FORMA. CORRUPTIO ET MUTATIO.

Casus. (87)

Manlius parochus, cum lingua facile titubet et nuper propter paenitentium multitudinem in danda absolutione properaret, miris modis verba detruncavit. Modo dixit: „D. N. I. Ch. te absolvat et ego auctoritate ipsius absolvo te ab omni vinculo peccatorum, Amen. In nomine Patris etc.“; modo adiungit quidem: „deinde etc.“ sed dicit: „ego absolvo a peccatis in nomine Patris etc.“, vel: „absolvo a peccatis tuis, Amen.“ Reputans secum se multos fortasse non rite absolvisse sibi videtur facile remedium repperisse. Nam sequenti die in s. communione distribuenda verba illa: „Indulgentiam, absolutionem et remissionem peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens et misericors Dominus“ intendit sensu sacramentali proferre in eos qui forte absoluti non fuerint.

QUAERITUR 1° quae sint verba tum ex praecepto, tum ex essentia sacramenti in absolutione necessaria.

2° quid de verbis deprecatoriis sentiendum.

3° quid iudicandum de agendi ratione Manlii.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Integra forma absolutionis exhibetur 293 verbis Ritualis Romani hoc modo:

Misereatur tui omnipotens Deus et, dimissis peccatis tuis, perducatur te ad vitam aeternam. Amen. (Deinde dextera versus paenitentem elevata): Indulgentiam, absolutionem et remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens et misericors Dominus. Amen.

Dominus noster Iesus Christus te absolvat: et ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, (suspensionis) et interdicti, in quantum possum, et tu indiges. Deinde ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris † et Filii et Spiritus Sancti. Amen. (Si paenitens sit laicus, omittitur verbum *suspensionis*).

Passio Domini nostri Iesu Christi, merita beatæ Mariae Virginis et omnium sanctorum, quidquid boni feceris et mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiae et praemium vitae aeternae. Amen.“

R. 2. Monente ipso Rituali, priores illae preces *Misereatur etc.* et *Indulgentiam etc.* omitti possunt in confessionibus brevioribus; ac inde concludi licet ex aliqua alia rationabili causa eandem omissionem fieri posse. Idem monet Rituale de prece absolutionem sub-

sequenti *Passio Domini etc.*, quamquam nonnulli eam eo minus sine necessitate omittendam esse sentiunt, quod per eam opera bona paenitentis ad satisfactivam vim sacramentalem, ut putant, elevantur.

R. 3. Essentialia quidem sola verba sunt haec: „*absolvo te a peccatis tuis*“; attamen 1) illud „*in nomine Patris etc.*“ sub veniali addi debet; 2) praecedentia verba *Dominus noster etc.*, quae enuntiant absolutionem a censuris, si quae incurssae sint, a quibus confessarius possit absolvere, ex lege et consuetudine non omitti debent. Peccatum autem eorum omissio solum est, idque grave, si paenitentem re ipsa excommunicationem vel interdictum quae a sacramentis excludant incurrisse confessarius cognoscat vel positive suspicetur, et nihilominus ante absolutionem ab illis censuris eum *sacramentaliter velit absolvere*. De cetero absolvere potest per sola verba essentialia, si ita *intendit*, tum a censuris tum a peccatis; in necessitate id eatenus ab Ecclesia cautum est, quatenus praescribit, ut tum dicat sacerdos: „Ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis in nomine Patris etc.“ *Th. m.* II, 269. 270; *S. Alph.* VI, 430, dub. 3.

294 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Dogmatice certum est peccata in sacramento paenitentiae remitti *iudicialiter* atque confessarium in paenitentem *sententiam* absolutionis proferre. Ita *Conc. Trid.* sess. 14, c. 5 *de paenit.* et can. 9; *S. Thom. Aq.* III, q. 84, art. 3. Quare verba quae a sacerdote proferuntur hoc sensu hacque intentione iudicialiter absolvendi pronuntiari debent.

R. 2. Nihilominus teste historia diuturnus et longe lateque patens in Ecclesia usus erat verbis deprecatoriis absolutionem concedere. Cum enim potestas sacerdotis, utut iudicialis, tamen ministerialis sit Deoque et Christo subordinata, absolute non obstat quin actio absolvendi involvatur seu concipiatur verbis, quibus Deum minister deprecetur ad concedendam peccatorum remissionem. At sensus et intentio semper illa esse debent, ut sacerdos hic et nunc tamquam minister Christi velit pro *potestate sua* peccata iudicialiter remittere nomine Christi seu Dei.

R. 3. In Ecclesia Latina forma assertoria seu indicativa iam a multis saeculis sola est forma per auctoritatem Ecclesiae consecrata.

295 AD QUAESITUM 3^m R. 1. *Prima* forma a Manlio adhibita illicita quidem est, tamen sensum essentialem et integrum habet; quapropter, si re ipsa Manlius per haec verba absolvere intendit, certe absolvit, idque tum a censuris, tum a culpae reatu: ad haec omnia enim extenditur sensus verborum „*vincula peccatorum*“.

Secunda forma „Absolvo a peccatis“ ex se manca est: et quamquam ex eo quod praesens sit paenitens in eumque verba dirigantur, naturaliter suppletur illud „*te*“ vel etiam „a peccatis *tuis*“, nihilominus censetur omnino dubius eius valor, cum verba *ipsa* sensum debeant facere.

Tertia forma „Absolvo a peccatis tuis“ magis quidem probabiliter valida est quam praecedens. Nihilominus, quia subiectum, ad quod

absolutio dirigitur, non est expressum verbis, dubium de valore aliquod restat. *Th. m. II, 270; Aertnijs, Th. m. II, 215.*

R. 2. Quoniam Manlius negligentia sua complures dubie absolverit, recte iudicavit eos denuo condionate esse absolvendos; quod melius fecisset statim post absolutionem dubie datam, antequam paenitens e conspectu confessarii evanuerit. Quod nunc autem per verba deprecatoria „*Indulgentiam*“ etc. valide absolvere velit, dubium non plene aufert. Probabilis quidem est ea absolutio; sed utrum certa sit, pendet ab ea quaestione num possit Ecclesia verba formae ita praescribere, ut alia, ex se absolute sufficientia, reddat invalida, et num ea ita praescripserit. Ecclesiam id in sacramento paenitentiae, ex eo quod sit iudicium, re vera posse plane sentio; eam id fecisse non constat.

ABSOLUTIO CONDIONATA.

Casus. (88)

Marcus in conferentia sacerdotum vehementer aversatur absolutionem condionatam quam dicit nullius esse valoris; neque Ecclesiam eam nosse, cum nullibi loquatur de condicione apponenda in absolutione, sed loquatur de ea in baptismo et extrema unctione; immo eam repugnare notioni iudicii, ac proin aut esse absolvendum simpliciter aut absolutionem esse denegandam vel differendam, atque imprimis dubium de dispositione esse sive in affirmativam sive in negativam partem solvendum, non condionata absolutione. Alter confessarius e contrario in condionata absolutione invenit optimum medium in dubia dispositione paenitentis modumque salutarem nullum fere sine absolutione dimittendi, cum hac via consulatur et paenitentis tranquillitati et reverentiae sacramenti.

QUAERITUR 1° obstetne condionata absolutio valori et naturae iudicialis sententiae.

2° liceatne aliquando sub condicione absolvere.

3° uter recte senserit, Marcus an eius adversarius.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Iudicialis absolutio in sacramento paenitentiae ex natura sua semper aliquo modo condionata est: nititur enim semper ea condicione, quod paenitens re vera ea coram Deo praestiterit quae ab homine ad obtinendam remissionem requiruntur, et quae re ipsa adesse seu adfuisse confessarius non infallibiliter scire solet, sed generatim sola humana etsi prudenti coniectura.

R. 2. Natura iudicii si quando excludit formam condicionalem, hoc ideo est quia, si sententia manet suspensa, nesciunt qui exsequi debent quid faciant. Verum in *hoc* iudicio exsecutio fit a Deo omniscio; ergo non est cur *hoc* iudicium condicionem respuat *natura sua*. Immo ne in humano quidem iudicio semper omnis condicio excluditur: re vera enim sententia adjudicatoria rei ferri potest dependenter a verificata condicione, quam iudex statim iubeat inquiri et de qua

statim inquiri atque certitudo haberi possit. Ballerini-Palmieri tract. X, sect. 5, n. 26; *Th. m.* II, 272.

297 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si naturae huius sacramenti condicio apposita non repugnat, similiter ut in aliis sacramentis baptismi, unctionis, licebit aliquando condicionem apponere, nimirum quando et 1) dubium est num re vera absolutio locum habere seu effectum sortiri possit, et 2) gravis ratio est effectum illum saltem tentandi eo quod homini, si possibilis fuerit, etiam sit necessaria vel valde utilis.

R. 2. Causae autem practice occurrentes in quibus condicionatae absolutioni sit locus sunt fere hae:

1) quando dubium versatur de vita vel morte eius quem velim absolvere;

2) quando dubium est de sufficientia rationis in puero vel semi-fatuo ac simul rationabiliter dubitatur de materia gravi cuius reus esse possit;

3) quando dubium est de morali praesentia paenitentis;

4) quando dubium est num confessarius rite iam absolverit;

5) quando dubium versatur de potestate confessarii, paenitens vero indigeat reconciliatione neque alterum possit adire.

6) quando dubium est num actus paenitentis sufficiant ad absolutionem dandam, sed simul gravis ratio non plene negandae absolutionis existat.

R. 3. Ultima ratio ex diverso quidem capite adesse potest a) ex defectu materiae remotae: de quo iam dictum est supra *cas.* 83.

b) ex impossibilitate hic et nunc proferendi alicuius signi doloris seu accusationis: quod in moribundo accidere potest.

c) ex dubio materiae proximae, i. e. iusti doloris et propositi: in quo moribundum sub condicione absolvi posse et debere nemo negare potest, nisi rigorista sit extremus; in aliis circumstantiis idem accidere *posse* ex sententia S. Alph. VI, 432, *Quaer.* IV, 1 practice indubium est.

298 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ex iis quae dicta sunt apparet Marco palmam non esse adiudicandam; excedit enim omnino in reiicienda absolutione condicionata.

R. 2. Eius adversarius e contrario videtur facilius esse in danda condicionata absolutione in casu dubiae dispositionis. Si enim hoc passim fit, re vera laxismum sapit peccatoresque in peccato sordescere facit, quasi nimirum quemlibet etiam dubie dispositum confessarius possit securum reddere tamquam de reconciliatione cum Deo peracta, cum potius ille timere debet atque melius se disponere.

Generalis igitur regula esse debet, ut dubie dispositus adhibito conatu melius disponatur; quod si obtineri nequit, differatur; solum si ex una parte paenitens bona fide est, ex altera parte negatio vel dilatio absolutionis grave malum maius causet, confugiendum est ad absolutionem condicionatam. Cf. S. Alph. l. c.

ABSolutio in RECEDENTEM VEL ABSENTEM PROLATA.

Casus. (89)

Carolus confessarius, cum totus esset in exhortando paenitente etiam post paenitentiam impositam, subito suspiciens animadvertit paenitentem abiisse; quapropter celeriter profert verba: *Ego te absolvo etc.*

Alia vice cum se componeret ad proferendum *Misereatur*, paenitens surgit et abit; quod animadvertens Carolus sistit et illum revocandum curat ad recipiendam absolutionem: quod alia vice in iisdem circumstantiis, cum vir nobilis similiter abiret, ruboris causa omisit, pergens tamen in pronuntiandis et finiendis verbis quae inceperat.

Idem, cum in fodinis carbonariis infortunium accidisset, vocatus ut moribundis, si qui reperti fuerint, succurreret, bene recordatur ante proelium totam militum manum per modum unius absolvi posse; quapropter nunc similiter stans supra in introitu fodinae verba absolutionis profert in omnes, si forte in imis terrae in diversis partibus iaceant moribundi absolutionis capaces; ita gaudet quod in maxime necessariis opem suam iam ferre poterit, de reliquo exspectat, si forte contingat, ut aliqui ad lucem trahi possint.

Alia vice per telephonium accipit nuntium paenitentem sibi bene notum subito casu iacere moribundum in urbe quinque leucis distante, ubi nullus est catholicus sacerdos; valde desiderari a moribundo, ut ipse opem ferat. Quare statim monet ut moribundus ponatur ad telephonium atque ibi recipiat absolutionem: quod ita fit.

QUAERITUR 1° quae praesentia requiratur ut paenitens possit absolvi.

2° possitne plures absolvi simul in qua praesentia.

3° possitne fieri absolutio per telephonium.

4° quid ad singulos casus sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum sacramentum paenitentiae non 299 peragatur actione quae physice subiectum, i. e. paenitentem, attingere debeat, sed per modum sententiae prolatae, ea praesentia requiratur et sufficit quae sit inter iudicem et reum, ut coram eo sententia feratur. Dixi *coram reo*; nam *hoc* iudicium voluntarium est et maxime privatum; ideoque in absentia exerceri nequit; immo tanta debet esse praesentia in qua privata collocutio fieri possit. Ita saltem ut indubie constet de absolutione sacramentali rite data: quamquam minime requiratur ut paenitens verba sacramentalia audierit seu perceperit. Conferri potest hac in re decretum Clementis VIII d. d. 20 Iunii 1602, quo damnatur sententia, quasi liceat „per litteras seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri *et ab eodem absente absolutionem obtinere*“, praecipitque ne haec sententia umquam tamquam aliquo casu probabilis defendatur. . . aut ad praxim quovis modo deducatur“. Quam damnationem de confessione et absolutione *etiam sensu diviso* intellegi Paulus V d. 14 Iulii 1605 authentice declaravit.

Ex quo legitime deducitur non solum illicitam, sed etiam invalidam esse absolutionem absentis; alias enim non in omni casu esset illicita. S. Alph. VI, 428.

300 R. 2. Eiusmodi moralis praesentia, docente S. Alphonso, ea est in qua homines communi voce inter se colloqui possint; quod extendi possit usque ad circiter 20 passus, praesertim quando paenitens nondum egressus sit e conspectu confessarii. Ita tenendum est ut practice *certo constet de valore*.

Nihilominus ultima verba S. Alph. innuunt moralem praesentiam non e sola distantia sed etiam ex aliis adiunctis diiudicari; quod verissimum est, maxime cum agitur de absolvenda multitudine.

R. 3. Ut vero dubie quidem sed probabiliter existat moralis praesentia inter eum qui absolvit et eum qui absolvitur, sufficit ut percipi absolvendus *aliquo sensu* possit. Ergo in necessitate tentari debet condicionata absolutio, quamdiu sive auditu sive visu aliquis ratione distantiae *possit* attingi, etsi forte propter impedimentum accidentale re ipsa non videtur neque auditur. S. Alph. *ibid.*

AD QUAESITUM 2^m R. Absolutio plurimorum per modum unius valori nullatenus obest, si mutatur vox „te“ in „vos“ et profertur in praesentes. Nam sensus verificatur in omnes. Sed extra casum necessitatis id licitum non est.

301 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ratio solvendae huius quaestionis est, sitne inter eos qui medio telephonii colloquuntur moralis praesentia, an humano modo dicenda sit haec communicatio seu collocutio fieri *inter absentes*. Existimo posterius esse verum: unde concludo absolutionem per telephonium non esse validam. *Th. m.* II, 876; Marc n. 1663.

R. 2. Eam extra casum necessitatis saltem non licere nemo in dubio vocat. Sunt qui velint valorem defendere. S. Paenitentiaria interrogata d. 1 Iulii 1884 declinavit responsum, dicens „nihil esse respondendum“. Quare antequam ecclesiastica auctoritas rem definierit, eum qui in casu summae necessitatis ita absolverit non accuso, si modo ne agat, ac si certam dederit absolutionem. Cf. Ballerini-Palm. l. c. n. 32, Sabetti n. 728, Q. 7.

302 AD QUAESITUM 4^m R. 1. In *primo* casu recte quidem fecit Carolus pronuntiando celeriter verba absolutionis, omissis omnibus praecedentibus, cum supponi possit paenitentem non tantum distare ut moraliter praesens amplius non sit. Verum num re ipsa paenitens *certo valide* absolvatur, ab eo pendet num re ipsa non iam fuerit in distantia quae passus 20 circiter excedit.

R. 2. In *secundo* casu per se recte egit (cum sine difficultate id posset) eo quod paenitentem revocaverit, si modo ita egerit ut nulla species violati sigilli adfuerit. Verum non minus recte egisset — immo melius —, si statim pronuntiasset formam absolutionis et omisisset praecedentia verba non necessaria: nam tum certe mansit paenitens inter totam absolutionis formam moraliter praesens, neque opus erat ut cum rubore paenitens revocaretur. Quod in *tertio* casu attendere debuit.

R. 3. Reprehendus quidem non est Carolus quod in isto casu infortunii, quam primum ad locum infortunii venerit, in omnes, quatenus capaces sint, condicionate tamen, pronuntiaverit absolutionem, si supponi poterat adesse forte aliquos quorum clamorem, si edere possent, valuisset percipere. Sed in hoc reprehendus est quod putaverit se hoc modo in necessariis satis succurrisse miseris moribundis. Nam illa absolutio adeo exiguae probabilitatis erat ut, quantum ipsi possibile erat, deberet descendere et experiri num *coram* auxilium ferre possit alicui moribundo, quo certius sacramentum tum absolutionis tum extremae unctionis administraretur. Neque expectari debuit, dum alii illos miseros ad lucem proferrent, si quidem interea mori poterant qui alias vivi certius acceperant Ecclesiae sacramenta.

R. 4. Similitudo cum absolutione totius manus militaris in nostro casu minime urgeri potest. Nam hic fortasse sunt moribundi singuli disiecti, ita ut valor absolutionis metiri debeat ex distantia singulorum, non ex distantia multitudinis; ac insuper etiam longe maior erat distantia in nostro casu infortunii quam distantia manus militaris a capellano.

Quod vero attinet ad valorem absolutionis, si ante proelium totus exercitus absolvitur: verum quidem est integram multitudinem valide absolvi, si modo haec multitudo absolventi praesens sit, etsi postremi multo longius quam 20 passibus distent. Attamen si tanta est multitudo ut ab aliqua distantia communicatio et collocutio altiore etiam voce facta non amplius sit possibilis, etiam absolutio non amplius ad eos videtur pertingere. Quapropter etiam in tali casu exercitus esset in plures partes distribuendus et divisim absolvendus. Atque ita etiam fieri solet, cum singulae partes suos soleant habere sacerdotes.

R. 5. Ex supra dictis reprehendus Carolus ne in hoc quidem casu est in quo per telephonium absolvit; debuit tamen nihilominus, quam cito potuit, personaliter ad moribundum se conferre, quia absolutio illa prior vix non erat invalida.

CONTRITIO PERFECTA. — EIUS MOTIVUM.

Casus. (90)

In conventu sacerdotum exorta quaestione de contritione Petrus asserit contritionem ex se iustificantem debere procedere ex summa Dei perfectione absoluta super omnia dilecta, excluso omni respectu ad nos ipsos; Paulus vero dicit impossibile esse eam non niti in caritate Dei erga nos, cum contritio debeat oriri ex amore amicitiae quae necessario concipiatur ut amor mutuus; Andreas vero utrique dicit: Vos rem parum intellegitis; contritio iustificans non ex solo motivo caritatis oritur. sed sufficit plane ut oriatur ex detestatione ingratitude, ex motivo religionis, obedientiae et similibus; alioquin Iudaei veteris testamenti reconciliationem a S. Scriptura edocti non essent neque eam assecuti, cum S. Scriptura, quando excitat ad conversionem, vix non ubique sistat in excitanda gratitudine et ingratitude detestatione.

- QUAERITUR 1° contritio extra sacramenti susceptionem realem iustificans debetne procedere ex caritate, an sufficiat ut procedat ex alio motivo.
- 2° Motivum caritatis possintne esse attributa Dei relativa seu hominem respicientia.
- 3° quid respondendum sit ad singulas illas opiniones earumque rationes.

Solutio.

304 AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Conc. Trid.* sess. 14, c. 4 de paenit. claris verbis dicit „contritionem hanc aliquando *caritate perfectam* esse hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc [paenitentiae] sacramentum actu suscipiatur“ : quae doctrina manca omnino esset, si praeter caritatem alia essent motiva in quibus niti posset contritio perfecta seu iustificans.

R. 2. Quare pro antiquata habenda est sententia nonnullorum veterum theologorum qui perfectam posse esse contritionem putabant ex motivo religionis, gratitudinis, paucis, iis, quae circa Deum versentur. Cf. Lacroix VI, 2, n. 722. Rationem autem Lugo, *De paenit.* d. 5, n. 11 sq. optime evolvit, quod haec ex caritate oriunda peccati detestatio sola sit conversio *ex toto corde ad Deum*, quam S. Scriptura semper in V. T. requirat, cum conversuris veniam a Deo promittat.

305 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Nulla est ratio cur illa attributa Dei relativa non sufficiant, cum sufficiant ad actum verae caritatis; exhibent enim Deum re vera in se summe amabilem, hominemque magis percellere solent quam attributa absoluta. Cf. Baller.-Palm. l. c. n. 39.

R. 2. S. Scriptura haec attributa praeprimis nobis exhibet, ut I Io. 4, 19: „Diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos“; gratuita enim Dei dilectio erga hominem Deum maxime amabilem ostendit, si modo ut benignitas divina, i. e. summa et infinita, consideretur. Neque hac in re Dei beneficia et dona, sed ipsum Deum donatorem liberalissimum sumit homo pro motivo diligendi et pro motivo detestandi peccati caritati ex diametro oppositi.

306 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Sententia Petri apta est ad falsum conceptum caritatis efformandum. Sane motivum contritionis, sicut caritatis, debet esse aliquod divinum. Sed divina intimum respectum habent ad creaturam, et speciatim ad hominem. Non igitur elucet cur respectus ad nos excludi debeat, si modo nos nostraque bona non sint motivum in quo sistatur. Immo *ille* respectus quod bonum divinum sit etiam nostrum bonum rationale (rationale enim bonum nostrum est eo ipso quod sit bonum absolutum) excludi nequit ut condicio; nihil enim diligere possumus quod non nobis conveniat, seu quod non sit nobis aliquo modo bonum, etsi sub hac formali ratione illud bonum non sumitur pro motivo actus.

Etiam id verum est caritatem erga Deum esse amorem amicitiae, eamque ut talem non solum posse a nobis concipi, sed ita concipi debere, ut ratio amicitiae essentialiter servetur. Ratio vero amicitiae relationem mutuam ideoque etiam relationem ad nos includit; neque tamen ullatenus relatio ad bonum nostrum commodum seu *utile* pro *motivo* actus caritatis et amicitiae sumi potest.

Immo amor amicitiae concipi seu Deo exhiberi a nobis non potest, nisi noverimus Deum se nobis exhibere ut amicum, i. e. ut propriorum bonorum largitorem, qui in supernaturali relatione secum nos constituerit, *suam* beatitudinem nobiscum pro modulo nostro communicaturus. Cf. Wilmers, *De fide* n. 299.

R. 2. Paulus e contrario excessit asserens motivum caritatis semper esse debere attributum Dei relativum vel benignitatem, liberalitatem erga nos. Licet enim hoc attributum liberalitatis et benignitatis *divinae* reddat Deum re vera summe amabilem, tamen *totus* Deus in omnibus attributis pulcherrimus et amabilissimus est, et in singulis attributis ipsa divina seu summa bonitas resplendet. Bene dicit Ripalda, *De fide, spe et caritate* disp. 35, sect. 1: „Obiectum formale caritatis est bonitas divina, prout naturae Dei et attributis communis est et propria.“

R. 3. Assertio Andreae omnino falsa est, ut supra habes ex 307 R. ad QUAES. 1^m. Neque rationes ab eo allatae quidquam probant. Si Scriptura V. Testamenti imprimis tot ac tanta beneficia Israelitis a Deo collata commemorat, ut eos excitet ad conversionem et amicitiae cum Deo restorationem, idem facit quod S. Ioannes apostolus, quando adhortatur fideles, ut Deum diligant, quia ille prior nos dilexerit. Commemoratio tot beneficiorum non solum gratitudinem generat et ingratitudinis detestationem, sed etiam *natura sua* vehementer invitat ad *diligendum ipsum benefactorem amore vere benevolo* et ad detestationem ingratitudinis ex hoc benevolo amore seu ex caritate perfectam. Neque id Israelitis erat difficile, sed adiuvante gratia id satis facile erat.

CONTRITIO QUALIS REQUIRATUR.

Casus. (91)

Wunibaldus, postquam nonnihil de vita sua cogitavit atque dolorem de peccatis repertis elicit, porro cogitans invenit complura alia peccata: quae fideliter quidem exponit confessario, sed de quorum detestatione et dolore excitando non cogitavit. Postea timet ne non sit absolutus.

Odilia virgo consuevit cotidie vespere conscientiam excutere atque breviter excitare dolorem; quod et nunc fecit. Postero die mane in ecclesia concipit desiderium communicandi: quare statim intrat in confessionale, sua peccata narrat, nihil amplius de dolore cogitans.

QUAERITUR 1° qualis debeat esse dolor ad recipiendum sacramentum paenitentiae.

2° quae coniunctio inter dolorem et reliquas partes sacramenti requiratur.

3° quid de Wunibaldo et de Odilia dicendum sit.

Solutio.

208 AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Conc. Trid.* sess. 14, c. 4 *de paenit.* dicit: „Contritio, quae primum locum inter dictos paenitentis actus habet, animi dolor et detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.“ Contritio autem sumitur hic generice, sive de contritione perfecta quae proprie et presse *contritio* vocatur, sive de contritione imperfecta quae *attritio* dicitur. Contritio illa continet igitur triplex elementum: dolorem, detestationem, propositum; ex quibus dolor respicit in peccato malum ut praesens, detestatio ab hoc abstrahit atque respicit peccatum ut sic vel malum peccati ut praeteritum, propositum respicit peccatum quoad futurum tempus. Elementa illa in se quidem non sunt prorsus iidem actus: verum in hac vita nemo potest peccata *sua* detestari, nisi etiam doleat de iis, neque de iis dolere quisquam potest dolore qui retractet peccata, quin ea detestetur; atque etiam detestatio vel dolor, quando peccatum ut peccatum attingunt, implicite etiam continent propositum, siquidem peccatum sive praeteritum sive futurum in conceptu suo idem dicit malum morale eandemque habet odibilitatem. *Lacroix* VI, 2, n. 656.

309 R. 2. Qualitates autem contritionis communiter enumerantur hae: 1) ut sit contritio *vera*, non solummodo existimata. Nimirum fuerunt qui in sacramento putarent sufficere contritionem existimatam: defectum forte occurrentem suppleri per absolutionem sacramentalem ex opere operato. Hoc tamen non ita intellegebant, quasi omnis dolor posset abesse (impossibile enim est hominem existimare se dolere, si nullatenus dolet), sed de defectu condicionum et qualitatum per se necessariarum, ita ut censerent sufficere detestationem *inefficacem* seu *relleitatem*, si quando putaret paenitens se efficacem voluntatem contra peccatum habere: alii vero censebant requiri persuasionem *contritionis perfectae*, etsi forte *re* haereatur in *imperfecta* contritione: *Ballerini-Palm.* l. c. n. 51—76 cum nota. Sed hae opiniones omnino obsoletae sunt. Et revera existimatio nihil iuvat, si actus ille re ipsa cum necessariis suis qualitibus deest, quem *Conc. Trid.* l. c. dicit „quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum necessarium.“

2) Requiritur ut contritio sit formalis, ita ut minime certum sit sufficere virtualem dolorem in proposito contentum vel in actu caritatis Dei: ceterum qui peccati commissi recordatus actum caritatis elicit, non potest, moraliter loquendo, non elicere formaliter actum displicentiae et doloris de peccato. Ratio cur contritio *formalis* requiratur est quia contritio, docente Ecclesia, est *pars sacramenti*. *Reuter, Th. m.* IV, 247.

3) Requiritur ut contritio sit supernaturalis, i. e. ope gratiae ex motivo fidei proposito oriunda, ut videlicet sit apta dis-

positio ad statum gratiae sanctificantis, quae est essentialiter supernaturalis¹.

4) Requiritur ut contritio sit super omnia seu *absolute efficax*, quae omni modo et sub quacumque condicione vere possibili voluntatem a peccato removeat peccandique voluntatem excludat.

5) Requiritur ut sit contritio suo modo universalis, scilicet ut detestetur super omnia saltem omnia peccata mortalia commissa atque a quocumque mortali peccato committendo paenitentem avertat. Nam quodlibet peccatum mortale continet aversionem a Deo amicitiaeque divinae contrarie opponitur, neque unum sine altero potest remitti. — Aliter circa peccata venialia quae amicitiam Dei non destruunt, et quorum unum sine aliis odio haberi atque remitti potest.

6) Requiritur ut contritio aliquo modo sensibilis fiat seu externe se prodatur, v. g. confessione, eo quod pars sacramenti sit, et

7) ut aliquo modo cum reliquis sacramenti partibus, maxime cum absolutione, iungatur. Sed haec ultima condicio exponenda est modo.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Requiritur ea coniunctio vi cuius ex 310 diversis elementis unum componi possit sacramentum; et quoniam praecipua vis sacramenti in forma consistit quae effectum gratiae sanctificantis in anima producat, atque contritio et pars sacramenti et dispositio est ad sacramentum cum fructu recipiendum: contritio necessario absolutionem praecedere debet, vel saltem existere, antequam absolutio secundum sensum suum essentialem finiatur.

R. 2. Necesse tamen non est ut actus contritionis physice coexistat absolutioni. Nam satis diu potest praecedere, si modo aliquo modo virtualiter perseveret, v. g. quaerendo confessarium, cavendo a periculo incidendi in novum peccatum. Qui eiusmodi ratione dolorem conceptum sustentat, satis iungit contritionem cum reliquo sacramento, etsi post aliquot dies demum confitetur. In aliis adiunctis brevius esse debet intervallum.

R. 3. Voluntate ordinari seu dirigi debet contritio ad confessionem sacramentalem, quod fit, si vel ex voluntate confitendi elicitur contritio, vel ex contritione de peccatis concipitur voluntas peccata illa confessione delendi (*Th. m.* II, 280). Nam contritio, cum debeat esse materia seu quasi-materia proxima sacramenti, id non est eo quod contritio est; ergo hanc rationem accipere debet ab extrinseco, i. e. a voluntate eius qui contritionem elicit. Vel: confessio debet contritione quodammodo informari, et vicissim contritio per

¹ Quae hic exposui certiora sunt et securiora. Aliqui contendunt quidem a *motivi* supernaturalitate abstrahi posse, sufficere quodlibet motivum cum ordine ad Deum; actus autem supernaturalitatem, quae sit necessaria, esse ex solo influxu gratiae elevantis. Sed haec opinio est minime certa: et re vera dubium relinquitur num gratia supernaturalis influat in actum qui naturali omnino motivo concipitur: ceterum quis christianus, si *in ordine ad Deum* dolet de peccato, non cogitat Deum ut fide sibi notum, quis sistit in conceptu Dei pure naturali? Verum, si quis in ordine ad Deum ut fide sibi notum de peccatis dolet, dolet ex motivo supernaturali.

confessionem sensibilis seu externum signum fieri; quod non obtinet nisi voluntario actu paenitentis, quo contritio et sacramentalis confessio ita iunguntur.

- 311 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Wunibaldus videtur frustra angi, nisi forte ex *particulari* motivo de iis solis peccatis doluit quae primum invenerat. Nam si ex *universali* motivo dolorem concepit, ille eo ipso contra omnia peccata saltem mortalia, implicite versabatur, sive menti obversabantur sive non. Necesse enim non est singula peccata singillatim detestari, quod esset in multis casibus moraliter impossibile; sed sufficit ut commune illud malum, quod est in omni peccato vel in omni peccato mortali, offensam Dei, aversionem a Deo, peccator *absolute* fugiat et detestetur.

Lugo, *De paenit.* d. 5, n. 90: „neque requiri ad valorem contritionis recogitationem explicitam singulorum peccatorum in particulari.“ — S. Alph. VI, 438: „Omnino tenendum est cum sententia communi . . . non esse quidem opus adhibere ad singula peccata singulos actus doloris, quod Caietanus dicit fore ridiculum; nec requiri ut dolor referatur ad peccata distincte recogitata, sed sufficere de omnibus universaliter paenitere.“ Cf. S. Thom. Aq., *De verit.* q. 29, a. 5 ad 4: quo evertitur, quod idem S. Doctor videatur contrarium asseruisse in 4 dist. 16, q. 1, a. 2, qstc. 4 et q. 2, a. 4, qstc. 2.

Aliud igitur est, si quis quaedam particularia peccata ex particulari solo motivo detestatus esset, reliqua quae postea memoriae occurrerunt nullatenus: in quo casu censet Lugo (*De paenit.* d. 14, n. 74. 89) alique sacramentum validum quidem esse sed informe, i. e. sine effectu gratiae sanctificantis, quem homo consequi *videtur*, quando de posterioribus peccatis satis atteratur. *Certum* autem id non est, nisi vel perfecte conteratur, vel reliqua peccata cum attritione saltem confessus denuo absolvatur. *Th. m.* II, 299.

- 312 R. 2. Si revera Odilia ita egit, ut narratur, absolutio ex sententia practice tenenda pro valida haberi nequit, eo quod deficit omnis coniunctio praecedentis doloris cum accusatione et absolutione. Valuisset absolutio, si in examine vespertino doluisset in ordine ad futuram confessionem, etiamsi determinate non proposuisset, sequenti die mane confiteri; nam in hoc casu non solum moraliter perseverasset dolor, sed etiam sufficiens adfuisse unio inter illum dolorem et quamcunque confessionem, quam inter spatium non longum institutura esset. — Valuisset etiam absolutio, si Odilia brevi aliquo actu renovasset actus doloris et propositi praecedenti vespere conceptos. Quod brevissimo tempore fieri potuit; immo videtur etiam re factum esse, etsi Odilia nunc non reflexe eius rei recordatur.

R. 3. Sane semper utilissimum consilium est immediate ante accessum ad confessarium vel etiam post accusata peccata brevi intuitu renovare dolorem cum proposito: quae est etiam praxis piorum fidelium, quo omnis ratio timendi aufertur atque uberior sacramenti fructus colligitur.

ATTRITIO QUAE SUFFICIAT.

Casus. (92)

Severinus confessarius, cum incidit in paenitentes rudes peccatis onustos, maxime laborat et angitur de eorum dolore. Si enim loquitur de Deo divinaeque caritate, videt paenitentes insensibiles et frigidos manere, solo timore concutiuntur et emendationem promittunt. Quod eo magis eum angit quod edoctus est dolorem ex mera attritione et timore poenarum conceptum non sufficere, primo non ex timore poenarum huius vitae, dein neque certum esse sufficere timorem poenarum vitae futurae, sed probabiliter requiri actum caritatis in Deum.

QUAERITUR 1° sitne certum in sacramento paenitentiae ad obtinendam veniam sufficere attritionem, non requiri contritionem.

2° quid sentiendum sit de initio amoris, quod collocetur inter actus iustificationi praevious.

3° sufficiatne attritio ex metu poenarum temporalium.

Solutio.

AD QAESITUM 1^m R. Contritionem perfectam quae procedat ex 313 amore Dei efficaci super omnia non requiri, et hoc sensu sufficere attritionem, quatenus, quicumque dolor a perfecta contritione defecit, attritio vocetur, est sententia *omnino certa*. „Certum et commune est apud DD. non requiri contritionem perfectam, sed sufficere attritionem.“ S. Alph. VI, 440.

Quod sequitur ex doctrina *Conc. Trid.* sess. 14, cap. 4, quae contritionem perfectam ante sacramentum hominem iam cum Deo reconciliantem opponat attritioni, quae sine sacramento paenitentiae per se ad iustificationem perducere nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento paenitentiae impetrandam disponat.

AD QAESITUM 2^m R. 1. Si quaestio instituitur utrum sufficiat 314 attritio ex solo metu gehennae concepta, an necessario in ea debeat esse etiam aliqualis Dei dilectio: prohibitum quidem est quominus alterutrae sententiae sive neganti sive affirmanti censura theologica inuratur (Alex. VII d. 5 Maii 1667); sed „sententia fere communis affirmat“, scilicet sufficere attritionem sine amore inchoato caritatis ait S. Alph. VI, 440. Et re vera non video quomodo alia sententia cum doctrina Concilii Trid. cohaereat; nam ea quae supra in R. ad quaesitum 1 relata sunt Concilium dicit de attritione, quae „vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur“.

R. 2. Si de amore initiali non iam *ut motivo* doloris sed *ut de actu concomitanti* quaeritur: plures quidem sunt qui eiusmodi actum postulent quo debita absolvatur praeparatio ad iustificationem in sacramento accipiendam; sed simul monent illum actum non posse non adesse, si modo reliquae condiciones doloris necessariae adfuerint, nam sive in spe veniae sive in proposito non peccandi de cetero

sed observandi omnia Dei mandata, sive in ipso dolore peccati cum respectu ad Deum seu ut offensae Dei, illum initialem amorem, quantum satis sit, latere et implicite comprehendendi. *Th. m.* II, 289.

315 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Metum poenarum temporalium alterius vitae esse sufficiens motivum attritionis circa peccata venialia, vix est qui neget. Sed controversia instituitur de poenis temporalibus huius vitae deque earum sufficientia, quando agitur etiam de peccatis mortalibus. Quare:

R. 2. Consideratio poenarum temporalium huius vitae, quibus Deus peccata nonnumquam castigat, vel quae sunt eorum naturales sequelae, sine dubio hominem stimulare potest ad concipiendam contritionem et quaerendam reconciliationem cum Deo. Ostendunt enim *displacentiam Dei* erga peccatum, qui cum eo tanta mala etiam in hac terra coniunxerit; ostendunt, ut hac voce utar, peccati *odibilitatem*, siquidem turpissimum et omni odio dignum illud esse debet, quod ex natura sua tot tantaque mala gignit etiam ante tempus iustae retributionis; ostendunt gravissimam Dei iram quam haec mala temporalia quodammodo praeludunt atque initiantur. Quodsi igitur ita consideras poenas et mala huius vitae cum peccato coniuncta, sane mala illa efficaciter et absolute voluntatem peccandi possunt cohibere. Ita enim generatur „timor Dei potentis illas et alias poenas infligere“, ut ait Lugo, *De poenit.* disp. 5, n. 141, atque ex hoc timore concipitur dolor peccatorum atque absoluta voluntas non peccandi amplius; vel poenae illae temporales, ut verbis Suarezii utar *De poenit.* disp. 5, sect. 2, n. 15, „considerantur ut a Deo inflictæ et ut nobis indicant iram eius et quodammodo inchoant divinum supplicium, nisi emendemur“.

R. 3. Si vero in solis malis temporalibus, ut sunt in se, sistitur, impossibile est moveri per illa voluntatem ad fugiendum tantopere peccatum, ut velit ab eo abstinere, etiamsi maiora mala temporalia cum peccati fuga coniuncta fuerint. Verum detestatio et fuga peccati tanta esse debet, non formaliter quidem, sed radicaliter et quoad vim et virtutem motivi.

Quod igitur ad Severinum attinet, non adeo debet angī. Si nanciscitur poenitentes rudis ingenii, qui poenis tantum moveri videntur, utiliter incipi potest a poenis temporalibus, v. g. morbis, infamia, inopinato infortunio vel morte, quibus Deus non raro etiam hic peccata puniat; verum cum viderit poenitentem his concuti, non debet ibi sistere, sed eius aspectum attollere ad mala quae post hanc vitam peccatum maneat aeterna, nisi peccata sincere detestemur ab iisque cavere absolute velimus. Quodsi demum, propositis Dei beneficiis atque tormentis a Christo Deo-homine pro nobis nostrisque peccatis toleratis, poenitentem ad caritatem erga Deum eiusve saltem initium extollat, eo melius agat; immo impossibile videtur, ut eiusmodi brevis exhortatio ex animo facta cor etiam durissimum non aliquo modo emolliat.

DOLOR DE VENIALIBUS PECCATIS.

Casus. (93)

Adolphus confessarius atque eius paenitentes in difficultates coniciuntur propter dolorem de venialibus peccatis. Nam ex una parte edoctus est Adolphus necessitatem doloris qui sit super omnia, ex altera parte reperit paenitentes, qui dolent quidem et vitare volunt mendacia sine causa proferenda, sed nolunt promittere cavere a mendacio, si hoc necessarium fuerit ad notabile damnum avertendum: unde concludit mendacium eos ne super illud quidem damniolum temporale detestari, multo minus super omnia. Quod et ipsos paenitentes ceteroqui pios torquet in similibus rebus; neque amplius audent frequentius accedere ad confessionem, ne forte inutiliter vel sacrilege accedant.

QUAERITUR 1° dolor de venialibus debeatne etiam esse super omnia.

2° peccatum veniale unum quomodo detestari ab eoque absolvi possimus, quin dolor et absolutio extendatur ad alia.

3° quid difficultatibus Adolphi et paenitentium respondendum sit.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Dubium non est quin ad obtinendam³¹⁶ peccati venialis remissionem requiratur eius detestatio, similibus condicionibus vestita, quibus detestatio peccati mortalis debet esse vestita, ut huius remissionem consequamur: solam excipe universalitatem. Quare dolor etiam de venialibus debet post peccata mortalia esse *super omnia*. Secus enim implicate ita comparatus esset homo, ut, si maius aliquod malum cum fuga peccati venialis coniungeretur, hoc peccatum potius eligeret quam illud malum. At cum tali voluntatis dispositione venia peccati fieri nequit.

R. 2. De cetero haec detestatio super omnia non est adeo difficilis, si modo motiva consueta, quibus homo Christifidelis ea detestari consuevit, considerentur. Sunt enim motiva aeterna seu terrena excedentia, poenae scilicet alterius vitae in purgatorio exsolvendae, sanctissima Christi Domini passio et mors in cruce tolerata, summa Dei displicentia: quae sane, si rite concipiuntur, ut mala terrenis malis maiora considerantur et odio habentur. Neque necesse est, immo ne consulitur quidem ut inter terrena mala et motiva illa aeterna fiat formalis comparatio: sufficit plane ut motiva considerentur atque ad absolutam peccati fugam impellant.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Facile id fieri posse ostenditur, si³¹⁷ quaestio est de peccatis venialibus diversae gravitatis. Nam motiva illa communia: displicentia ex parte Dei, causatio passionis Dominicae, demeritum apud Deum etc., magis inveniuntur in gravioribus quam in levioribus peccatis. Quapropter ipsa illa motiva magis movent ad fugienda maiora seu graviora quam minus gravia peccata. Neque mirum est voluntatem moveri ab iis quae *magis* movent, neque ab iis quae minus movent moveri, aliis verbis, moveri voluntatem ad cavenda graviora, etsi nondum moveatur ad cavenda minora.

R. 2. Neque repugnat quin ex speciali motivo certa aliqua peccati species odio habeatur et fugiatur, ratione maioris vel minoris peccaminositatis nullatenus attentata. Atque ita revera solent homines de *certis quibusdam* peccatis dolere, ut haec sola considerent, de aliis diversis peccatis nihil plane statuentes, non consentiendo nec positive retractando. Fateor quidem, si expressa cogitatio peccati alterius speciei eiusque gravioris oriatur, facillime id eventurum esse, ut aut hoc quoque detestatione comprehendatur, aut dolor ille prior verus esse desinat. At in rigore id necessarium non est: specifica aliqua malitia, qua talis est, revera meretur odium absolutum; proin voluntas eam potest odisse; neque propterea necessitatur ut ea omnia odio prosequatur quae malitiam quidem non minorem sed plane aliam continent.

- 318 R. 3. Difficilior res est, si agatur de detestandis ex motivo universali et transcendentali peccatis minus gravibus, quin detestatio fiat peccatorum aliorum quae alterius quidem speciei sed gravioris sint. Quodsi aliorum peccatorum maior gravitas non solum certa sit, sed etiam certo cognoscatur et consideretur, puto fieri alterutrum necesse esse ut scilicet aut detestatio ex motivo universali concepta ad haec quoque extendatur aut detestatio corruat. Sed si maior gravitas dubia est vel non percipiatur sive menti non obversetur: fieri potest ut efficax detestatio certa quidem peccata attingat, non alia etsi graviora, seu ut alia illa peccata non positive quidem approbentur, sed negative non retractentur, retractentur solummodo *aliqua* eaque minus gravia.

R. 4. Cur autem in peccatis venialibus, aliter ac in mortalibus, aliqua, maxime graviora, detestari cum effectu veniae possimus, non retractatis aliis, ratio est quia peccata venialia Dei amicitiam non destrunt, destruit quodlibet peccatum mortale; verum quod Dei amicitiam destruit, quodcumque demum illud est, odio haberi debet ab eo qui cum Deo vult reconciliari.

- 319 AD QUAESITUM 3^m R. 1. In priore casu circa detestationem mendacii Adolphus recte non concludit *non potuisse* adesse sufficientem dolorem et dispositionem. Sequitur quidem motivum doloris non potuisse esse poenas temporales seu damnum temporale subeundum; sed motivum doloris potuit esse intrinseca turpitudine, quae sane maior est in peccato sine ulla causa commissio quam in peccato officioso. Etiam motiva universalis Dominicae passionis etc. aliter atque magis versantur circa prioris generis mendacium, quam circa mendacia posteriora: quare priora detestari efficaciter et absolute aliquis potest, relictis aliis.

R. 2. Christifideles in eiusmodi re instrui debent neque scrupulose evitare ss. eucharistiae frequentem sumptionem. Si defuerit serius conatus contra venialia peccata plene deliberata, frequentior quidem ad ss. eucharistiam accessus suadendus non est (cf. supra n. 146 sq.); attamen confessionis valori et utilitati consulatur per hanc praxim, secundum quam securitatis causa denuo accusentur in con-

fessione peccata praeteritae vitae graviora. Quod si rite fit, sacramenti reverentia servatur, neque a confessione et communione menstrua vel etiam frequentiore aliquis removendus erit. Cf. *Th. m.* II, 293 not.

R. 3. Immo ne facilius putetur deesse *sufficientem* peccatorum 320 venialium dolorem, quamvis satis magna adhaereat animi imperfectio, notari potest secundum complures scriptores sufficere dolere de *multitudine* peccatorum venialium atque serium sibi proponere conatum diminuendi numeri lapsuum. Quod S. Alph. non absolute quidem approbat, tamen cum explicatione quadam admittit, scilicet dolorem de multitudine seu de excessivo numero ita saltem elici debere, ut re vera etiam ipsa peccata saltem posteriora, quae inter breve intervallum post alia subsecuta fuerint, dolore et proposito tangantur (S. Alph. VI, 449; *Th. m.* II, 294). Unde patet auctores repugnantiam in eo non invenire, quod illa turpitudine specialis vel gravior illa malitia quae sit in sola *frequentia* peccandi super omnia odio haberi et fugi possit, sine seria detestatione omnis eiusdem generis seu speciei peccati particularis.

PROPOSITUM QUALE DEBEAT ESSE.

Casus. (94)

Constantius iuvenis, pravis moribus imbutus, miseriam suam ingenue apud confessarium fatetur atque adeo debilem prae se fert voluntatem ut se nunc quidem nolle peccatum dicat, verum id promittere se non posse se amplius non esse peccatum: immo sibi persuasum esse voluntatis firmitatem non ultra hebdomadam duraturam.

Constans vero in simili condicione positus similiter de non relapsu desperat, serio tamen promittit se paullatim velle sese a prava consuetudine emendare.

Circa Camillum, qui pravis consuetudinibus tum mollitiei tum blasphemandi et peierandi tum sese inebriandi laborat, confessarius hanc viam init ut primo eum instruat de necessitate evitandae ebrietatis, de aliis nunc silens, eumque se hoc vitium evitare velle promittentem absolvat. Hoc modo intendit Camillum pedetentim e vitiis eruere unum post aliud debellando.

QUAERITUR 1° quae condiciones requirantur in proposito, speciatim quaenam universalitas.

2° quaenam necessaria sit firmitas.

3° quid de singulis casibus sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. In proposito, quando de doloris conditionibus requisitis alioquin constat, maxime de supernaturalitate et efficacia, duae condiciones potissimum considerandae sunt: universalitas et firmitas. Cf. S. Alph. VI. 450 sqq.; Lacroix VI, 2, n. 892 sqq.; Reuter, *Th. m.* p. 4, n. 289 sqq.

R. 2. Universale debet esse propositum, quando agitur de peccatis mortalibus. Nam de peccatis venialibus sufficit sicut dolor ita etiam propositum circa aliquod peccatum, maxime si est gravius.

R. 3. Haec universalitas in proposito latius patere debet quam in dolore. Dolor enim non patet latius quam sunt peccata re commissa; sed propositum non sufficit evitandi peccata commissa, sed debet esse vitandi peccata mortalia simpliciter seu plane omnia, sive antea commissa sive non commissa. Re ipsa autem haec universalitas implicite quidem adest, quando de peccato mortali etiam singulari tantum incipitur dolor efficax ex motivo universali, siquidem hoc motivum in omnibus et quibuslibet peccatis mortalibus invenitur idem; in dolore ex motivo particulari non inest, sed necessario addi seu extendi debet.

R. 4. Sunt quidem qui putent etiam in proposito sufficere propositum concipi de peccatis commissis, si modo absit quaecumque voluntas positiva ullius peccati mortalis (cf. Reuter l. c. n. 290). Quae opinio, communi doctrinae contraria, ante factum norma esse nequit; verum post factum utilis esse potest ad sedandos scrupulos, si quis forte dubitet de proposito universali a se concepto, maxime cum potius *videatur* abfuisse illa propositi universalitas, quae re ipsa adfuerit. Nimirum, ut notat Baller.-Palm. l. c. n. 156, solent paenitentes ob oculos habere potissimum peccata, in quae labi solent; quippe de aliis nulla eos tangit formido. Voluntas vitandi alia peccata, quae directa est, non reflexa, vix advertitur.

322 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Firmitas quae requiritur est voluntas *absoluta* hic et nunc praesens non amplius peccandi, ita ut nullus casus nullaue condicio eximatur, pro qua paenitens peccandi voluntatem retineat; paucis: firmitas de *praesenti* paenitentis dispositione intellegitur, non de futura stabilitate.

R. 2. Mutatio voluntatis seu relapsus brevi secutus vel secuturus non est formaliter contra hanc condicionem propositi essentialem; potest tamen defectum indicare vel suspicionem movere, cum, qui *firmiter* proponat et *serio*, non soleat adeo cito resilire; at non *certo* eiusmodi defectum demonstrat.

R. 3. Immo ne praevisio quidem confessarii probabilis vel etiam moraliter certa, qua indicet paenitentem relapsurum esse, impedit quin voluntas paenitentis praesens sit et iudicetur sufficienter firma. De qua re notat Lacroix l. c. n. 1733: „Ut paenitens prudenter iudicetur habere sincerum dolorem et propositum, non est opus ut credatur non relapsurus, quia propositum non consistit in hoc quod paenitens non sit amplius peccaturus, sed in eo quod habet talem voluntatem non peccandi, ut cum ea, quamdiu permanebit, stare non possit voluntas peccandi.“ Item n. 1822: „Sicut etiam S. Petrus non ideo iudicatus est indispositus ad communionem, quod a Christo sciretur relapsurus, ita nec consuetudinarius censendus est indispositus ad absolutionem, quamvis moraliter sciatur eum esse relapsurum.“

R. 4. Neque timor vel ipsa quaedam moralis persuasio de futuro relapsu excludit necessario propositum actuale satis firmum: nam, ut idem Lacroix notat, propositum non est scientia relapsus non futuri, sed est *voluntas* relapsus non futuri seu voluntas actualis non labendi.

R. 5. Attamen moralis persuasio de relapsu futuro debet non transire in desperationem. Quare etiam nimius timor compescendus est et animus erigendus spe auxilii divini, quod solum nos confortare potest et quod Deus sincere petentibus non denegabit. Lacroix ib. n. 1822.

R. 6. Ad firmitatem reduci etiam potest quod aliter dicitur *efficax* propositum. Haec condicio propositi in eo est ut respiciat practicam executionem, seu ut voluntas non sit tantum theoretica quaedam fuga peccati, sed practica per propositum utendi mediis necessariis, fugiendi occasiones proximas, reparandi iniusta damna etc.

AD QUAESITUM 3^m. Quoad *Constantium* R. 1: censi nequit in-³²³ dispositus ex defectu propositi; nam etsi *putet* se ultra hebdomadam non permansurum esse in bona voluntate, tamen potest habere actu voluntatem non amplius peccandi et veram detestationem peccati tum praeteriti tum eius quod timet ne sit futurum. Attamen erigendus est et serio incumbere debet in orationem, maxime tempore tentationis, aliaque remedia a confessario indicanda debet adhibere.

Dixi cum non posse pro indisposito haberi ex defectu propositi. Num ex alia ratione absolutio differenda sit, ut v. g. urgeatur efficax usus remediorum, hoc loco non inquitur.

R. 2. Si Constantius non solum praesagiret se brevi post relapsurum esse et defecturum a bona voluntate quam nunc gerat, sed ipsam voluntatem gereret non abstinendi a peccato novo nisi per hebdomadam: sane propositum sufficiens non haberet neque posset absolvi, nisi hanc voluntatem mutasset in meliorem atque de ipsa ista prava voluntate dolens se accusasset.

Quoad *Constantem* R.: Certum est sufficiens propositum deesse,³²⁴ cum emendationis *voluntas* debeat esse absoluta, etsi fortasse, aliter quam voluntas nunc actu statuatur, *paullatim tantum* ad effectum perducatur. Dispositio Constantis ea est ut rarius quidem, at aliquoties adhuc *velit* peccare; quae sane non est ea quam Tridentinum Concil. requirit (sess. 14, c. 4): „voluntas non peccandi de cetero“.

Quoad *Camillum* R. 1. Confessarius potuit quidem principalem paenitentis conatum in unum vitium prae reliquis dirigere atque specialia remedia contra hoc solum iniungere: attamen generalem saltem voluntatem nunc a Camillo recipere debuit, non solum ebrietatem sed quodvis peccatum mortale vitandi.

R. 2. Si haec generalis *voluntas* adfuerit, absolvi potuit Camillus, etsi forte praevideatur eum re ipsa non in omnibus vitiis debellandis victorem fore nisi paullatim.

PROPOSITUM CIRCA PECCATA VENIALIA.

Casus. (95)

Amalia puella a mortali quidem peccato immunem se servavit, sed iisdem semper venialibus peccatis obnoxia est: arrogantia erga ancillas, immo erga matrem, dicteriis contra alios, mendacii officiosis, vanitate in vestitu et cultu corporis. Attamen cum inter pias puellas velit computari, singulis diebus Dominicis et festis cupit s. communionem sumere et quolibet sabbato solet confiteri. Confessarius qui per aliquot menses eam observavit eique desiderata indulgit, incipit dubitare et timere de sufficienti dolore ac de valore absolutionis.

QUAERITUR 1° num sufficiat in peccatis venialibus minor universalitas et firmitas propositi quam in mortalibus peccatis.

2° quid de Amalia sit iudicandum et quomodo illa tractanda.

Solutio.

325 AD QAESITUM 1° R. 1. Certum est propositum circa venialia non necessario debere esse universale. Haec igitur universalitatis condicio sine dubio non ea requiritur quae requiritur in peccatis mortalibus. Ita *omnes*. Cf. *supra cas. 93*.

R. 2. Circa aliquod vel aliqua ex peccatis, si sola venialia clavibus Ecclesiae subiciuntur, propositum existere debet, idque *firmum*. Quae firmitas, si accurate loqui volumus, re vera *circa suum obiectum* eadem esse debet quae in peccatis mortalibus.

R. 3. Verum obiectum propositi in venialibus peccatis, maxime in semideliberatis, potest esse maior diligentia in cavendis peccatis, vel etiam in deliberatis voluntas vitandi frequentiam peccatorum eaque singularia peccata, quae frequentiam in peccando constituent. Quapropter propositum *vitandi singula peccata venialia* non necessario debet habere eandem firmitatem ac propositum *vitandi singula mortalia*.

Quod igitur in priore casu dictum est esse propositum essentialiter mancum quoad mortalia peccata, hoc loco sufficit in venialibus, ut scilicet aliquis serio proponat *paullatim* emendare consuetudinem venialiter peccandi. Cf. S. Thom., *Summa theol.* 3, q. 87, a. 1; S. Alph. VI, 449; *Th. m.* II, 293. 294; Lacroix l. c. n. 910.

326 AD QAESITUM 2^m R. 1. Amalia sane peccata commisit quae ex se nondum constat fuisse venialia tantum: sunt enim quaedam quae facile mortalia possunt evadere, facilius dubium de gravitate commissi peccati ciet, v. g. arrogantia erga matrem, dicteria in proximum. Quare, etsi videantur in Amalia mansisse intra limites peccatorum venialium, in iis tamen emendandis socordia Amaliae plane excutienda est: neque admittenda ad frequentem communionem, nisi serio adlaboret in deponendis illis peccatis.

R. 2. Cum nullam ostendat emendationem, timendum multum est ne serius dolor seriusque propositum defuerit. Quapropter, nisi puella demum *meliozem* voluntatem ostendat, absolvenda non est; vel

accusare debet saltem aliquod gravius peccatum sive recens sive praeteritae vitae, circa quod serio omnino doleat et propositum renovet.

Alias neque Amalia tuta conscientia absolutionem petere et recipere neque confessarius eam dare potest.

R. 3. Si Amalia autem defectus illos diminuerit, etsi non adeo strenue in emendationem incubuit, stimulus quidem addendus est ut ferventius incumbat, tamen renovato dolore et serio proposito absolvi potest et ad s. communionem admitti.

PROPOSITUM IMPLICITUM VEL EXPLICITUM.

Casus. (96)

Sapricius, e longo tempore non confessus, in missione auditis contionibus, peccatorum dolore tactus adit confessionale ibique adiuvatur in excutienda conscientia, quod propter uniformem vitam quam duxerat nullum facit negotium, atque absolvitur. Postea audiens in instructione requiri ad confessionem rite instituendam non dolorem tantum sed etiam propositum, de confessione sua timet, siquidem de proposito ne cogitaverit quidem.

Similiter Agatha, devota mulier, intendens confiteri tota est in eliciendo dolore, nihil cogitans de proposito neque de peccatis anteaetae vitae, quorum tamen ex consuetudine unum alterumve nominat in confessione: sed postea angitur de essentiali defectu commisso.

QUAERITUR 1° quomodo concipi debeat propositum, explicitene an sufficiat implicite.

2° quid de Sapricio et de Agatha sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1um R. 1. Gravissima est ratio putandi sufficere³²⁷ propositum implicitum, si modo vere tamquam universale quoad mortalia peccata in dolore continetur, scilicet si modo dolor conceptus sit ex motivo universali. Nam qui ita dolet, aequè aversatur et fugit peccata futura atque praeterita. — Si vero ex motivo particulari peccati mortalis dolor seu attritio concepta fuerit, debet omnino universale propositum addi, utpote quod ne implicite quidem in dolore sit contentum. *Th. m.* II, 297.

R. 2. Nihilominus externa auctoritas ea est ut ante factum in proposito explicite capiendum insistendum sit, ne quod dubium de valore sacramenti oriatur. Maior etiam est ratio practica, ut firmiter voluntas contra relapsum muniatur; nam quo magis expresse, *immo reflexe*, actus aliquis exercetur, eo altius animo inhaeret eoque difficilius actu contrario eius vis infirmatur. Verum id in sacramento paenitentiae potissimum spectandum est ut peccata non solum praeterita deleantur, sed etiam pro futuro praecaveantur. Ceterum ex sincero dolore cogitanti de vita futura sponte atque ex psychologica quadam necessitate oritur actus propositi, ita ut, qui illum actum cohiberet,

veri doloris potius expertem se probaret. Quem actum confessorius ut promoveat, diutius et firmiter in paenitente teneat, sit sollicitus.

- 328 R. 3. De reliquo post factum tanta est moralis certitudo de proposito essentialiter sufficienti concepto, si modo *dolor* debito modo isque quoad mortalia peccata ex universali motivo conceptus erat, ut obligatio repetendae confessionis vel recipiendae iterum absolutionis (nisi forte in periculo mortis) asseri nequeat. *Th. m.* II, 298.

Nam 1) etiam scriptores illi qui pro necessitate expliciti propositi dimicant hanc non tam repetunt ex necessitate addendi novi actus ad actum doloris, quo adsit materia proxima sacramenti completa, quam potius ex necessitate ne dolor sit fictus.

2) Ut modo dictum est, dolorem, si est dolor verus et efficax, psychologica necessitate sequitur propositum, cum primum occurrat cogitatio vitae futurae. Quare supponendum est paenitentem, qui sincere doluit, habuisse etiam actum propositi, etsi non actum de eo reflexum; at quia non reflexum sed directum tantum actum habuit, non retinet eius memoriam.

3) Si quis autem totus occupatus in dolore eliciendo de futura vita plane non cogitat et propterea explicitum propositi actum non facit, eum valide confiteri et absolvi theologi etiam scholae rigidissimae fatentur, ut Concina et alii, iique qui alioquin necessitatem formalis seu expliciti propositi praeprimis defendunt, consentiunt Bellarmino, qui dicit: „Quodsi bona fide cum vero dolore confessus fueris, sine proposito formali, non teneris confessionem repetere.“ Cf. Baller.-Palm. I. c. n. 151. 152.

- 329 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Sapricium non habuisse, saltem actu directo, verum propositum plane incredibile est, etsi talis actus ipse non recordetur. Nam cum praeteritae vitae longaeque eius seriei odium concepit, non potuit non velle talem vitam mutare. Nam ipsum propositum sacramenti paenitentiae tam diu neglecti recipiendi atque ipse accessus ad confessorium denotant voluntatem firmam inchoandae novae vitae.

Ceterum si, vix non per impossibile, sumas propositum formale a Sapricio conceptum non esse, nihilominus doluit ex motivis universalibus, quae a missionario in contione proponi solent; hinc iubendus est scrupulum de nullitate absolutionis deponere.

R. 2. Apud Agatham quidem non agitur de vita peccaminosa deponenda et inchoanda vita nova; quare longe facilius fieri potuit, ut haereret in solo actu formalis doloris. Verum etiamtum post factum secunda reddi debet neque angere, si modo dolorem sincerum conceperit.

Quod autem dicitur Agatha ex consuetudine potius quam ex reflexa conscientia addidisse peccatum praeteritae vitae, in hoc monenda est ut de peccatis praeteritae vitae vel saltem aliquo graviore serio cogitet atque doceat. Attamen si dolor *in genere* de prioris vitae peccatis certo aderat, etsi sine reflexa memoria *singulorum*

peccatorum, omnia rite peracta sunt, etiamsi in solo actu confessionis Agatha specialis peccati memor fuit idque in confessione expressit.

PAENITENTIAE SACRAMENTUM VALIDUM SED INFORME.

Casus. (97)

Caius, peccatorum fornicationis et iniustitiae gravis reus, in examine conscientiae iniustitiae commissae omnino immemor est, alterum peccatum ob specialem foeditatem luxuriae detestatur; ita igitur confitetur, proponit non peccare de cetero et absolvitur.

QUAERITUR 1° sitne Caius re vera absolutus, an peccatum luxuriae cum alio denuo confiteri debeat.

2° quid sit sacramentum paenitentiae validum sed informe.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Si *absolutum esse* intellegitur de *efficaci* 330 absolutione recuperati status gratiae sanctificantis, dici debet: dispositio ad recuperandum statum gratiae necessaria est retractatio cuiuslibet peccati gravis, seu dolor qui omnia peccata mortalia commissa comprehendat. Si igitur actus Caii hanc retractationem ne implicite quidem continet, absolutionem cum effectu recuperatae gratiae sanctificantis non accepit.

R. 2. Si respicitur ad *actum formalem doloris* quem Caius dicitur elicuisse, ille non videtur versatus esse, ne implicite quidem, circa peccatum iniustitiae. Aliter, si ex motivo universali doluisset de luxuria. Talis enim dolor virtualiter versatur circa omnia peccata mortalia, etsi nullatenus menti obversantur, sed de uno tantum peccato expresse cogitatur.

Restat ut quaeramus num *propositum* Caii implicite continuerit dolorem universalem. Quod possibile quidem, non tamen ex sese certum est, neque certum est illum dolorem implicitum sufficere. Nam propositum cavendi in posterum a peccatis non ita necessario includit virtualiter dolorem, sicut dolor includit propositum, eo quod propositum non necessario oritur ex efficaci et absoluto odio peccati. Quodsi ex tali absoluto odio oriatur, fatendum est in eiusmodi proposito universali virtualiter universalem dolorem contineri. Verum etiamsi eum virtualiter continet, nondum continet neque necessario gignit *formalem* dolorem; doctrina autem vix non certa dolorem exigit formalem, ut habeatur materia sacramenti proxima.

R. 3. Attamen, etiamsi sumimus Caium absolutionem non accepisse cum effectu gratiae sanctificantis, nondum sequitur eum debere denuo accusare peccatum iam accusatum; sed probabile est sufficere ut confiteatur postea ea quae inculpabiliter omisit confiteri. Verum id ducit ad responsum *secundi Quaesiti*.

331 AD QUÆSITUM IGITUR 2^m R. 1. Sacramentum informe generatim dicit sacramenti materiam et formam rite positas, quae tamen propter defectum dispositionis in suscipiente effectum gratiae non prodixerunt. Qui dispositionis defectus si sciens adeoque mala fide a suscipiente committitur, in genere sacramentum valide quidem sed informiter et sacrilege susceptum est; si defectus dispositionis committitur inculpa-biliter seu bona fide, sacramenti susceptio informis est non sacrilega.

Verum sacramentum paenitentiae id speciale habet ut, si susceptio sit sacrilega, necessario sit etiam *invalida*, eo quod sincerus dolor qui pertinet ad *quasi-materiam* defuerit, deficiente autem recta materia, sacramenti ne valor quidem subsistat. Hinc ut sacramentum paenitentiae sit informe, id fieri nequit nisi ex defectu bona fide commisso. Quae sane est suppositio casus propositi.

R. 2. Possibilitas sacramenti paenitentiae informis reducitur ad illum casum, cum quis eum affert dolorem, qui sufficiat ad constituendam *materiam* sacramenti proximam, sed qui, sine formali paenitentis culpa, non sit sufficiens *dispositio* ad recipiendum effectum gratiae sanctificantis.

Si igitur possibilis fuerit dolor de peccatis, qui sit insufficiens dispositio ad gratiam sed sufficiens pro absolutione sacramentali, possibile est etiam sacramentum paenitentiae informe: si vero dolor qui sit insufficiens dispositio ad iustificationem, sit etiam insufficiens materia sacramenti, vel qui sit sufficiens materia sacramenti, sit etiam sufficiens ad iustificationem, impossibile est sacramentum paenitentiae validum et informe.

332 R. 3. Re ipsa de casu nostro proposito alii iudicant Caium *invalidè* suscipere sacramentum paenitentiae. Alii putant Caium non valide tantum sed etiam *cum effectu gratiae sanctificantis* sacramentum suscipere: quod deducunt ex eo quod vel dolor in proposito contentus sufficiat utpote virtualis dolor universalis, vel quod sumi debeat adfuisse talem dolorem universalem formaliter, etsi non reflexe, at directe. Id potissimum ex eo repetunt quod peccatum quodlibet, si odio habeatur *sub ratione peccati seu offensae Dei*, ex motivo universali videatur ab homine odio haberi; sub ratione autem „*offensae Dei*“ fideles debere peccata detestari, et re ipsa sic ea detestari quemlibet qui in confessione et absolutione sacramentali quaerat reconciliationem cum Deo.

Haec frequenter ita evenire facile dandum est; verum id semper et necessario ita esse, etiamsi aliquis in peccato consideret offensam Dei, satis incertum est. Quare alii cum Suarez, *De paenit.* disp. 20, sect. 5, n. 7; Lugo, *De paenit.* disp. 14, n. 88 et cum Thomistis tenent sacramentum paenitentiae seu absolutionem valide quidem conferri in tali casu, sed illud manere *informe*.

333 R. 4. Quodsi quaeritur quae sit huius distinctionis vis practica, respondeo in sacramento paenitentiae valido sed informi absolutionem iudicalem valide quidem ferri, at *cum effectu suspensio*, neque necessarium esse istius peccati accusati novam accusationem seu con-

fessionem fieri; suspensionem autem effectus e medio tolli ideoque absolutionem suum effectum sortiri *certo*, quando reliqua peccata paenitentis mortalia, oblivione omissa, clavibus rite subiecta absolvantur vel contritione perfecta aboleantur, *probabiliter*, quando de peccatis inculpabiliter omissis dolor attritionis pro sacramento sufficiens concipiatur, modo ne novum peccatum mortale interim commissum fuerit. Nam si ita fuerit commissum, ad recuperandum statum gratiae *certo* requiritur vel perfecta contritio, vel attritio cum reali sacramenti susceptione seu absolutione sacramentali. Cf. *Th. m.* II, 299.

Et quia revera probabile est in casu nostro vel casu simili esse sacramentum validum at informe, repetita accusatio peccati iam cum dolore particulari accusati imponi nequit.

DE CONFESSIONE. CONFESSIO INTEGRA.

Casus. (98)

Rusticus post annos e vitiorum caeno ad meliorem vitam réversurus ita confitetur: A *quinque annis* omnis generis luxuriam perpetravi; vixi in plena Dei et Ecclesiae oblivione; in pueritia commisi peccatum, quod semper tacui in prioribus confessionibus, sed nunc non amplius recorder, quid rei fuerit. Haec omnia sunt quae dicere possim.

QUAERITUR 1° quae et qualis distinguatur confessionis integritas.

2° quae integritas requiratur quoad peccatorum species.

3° quae sit necessaria quoad peccatorum numerum.

4° quid sit dicendum de integritate confessionis Rustici.

Solutio.

AD QAESITUM 1^m R. 1. Integritas dicitur materialis et formalis.³³⁴ *Materialis* integritas confessionis habetur, si omnia peccata mortalia post baptismum commissa necdum directe absoluta accusantur.

Quae integritas *per se* requiritur, ita ut sine ea confessio per se non sit formaliter sufficiens vel integra, qua quis remissionem peccatorum consequatur.

Per accidens tamen fieri potest ut haec plena confessio non requiratur ad remissionem obtinendam, sive ut adsint causae ab illa integritate excusantes. Quod si obtinet, *formalis* integritas a materiali distincta ea est quae comprehendat omnia peccata quorum confessio *hic et nunc* est praecepta.

R. 2. Cum in iis qui multis peccatis mortalibus obnoxii sunt facillime accidere possit, ut aliquorum obliviscantur eaque inculpabilis oblivio re vera sit praecipua causa excusans: integritas necessaria iam communiter dicitur „confessio omnium eorum peccatorum mortalium, quorum post diligens examen memoria habetur“. Ita expresse loquitur *Conc. Trid.* sess. 14, c. 5, atque docet ibidem: „Reliqua autem peccata, quae diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelleguntur.“ — Sunt tamen etiam aliae causae excusantes, de quibus infra dicetur.

335 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. *Conc. Trid.* l. c. docet ad peccata integre accusanda pertinere ut etiam eae circumstantiae explicentur quae speciem mutant. Hinc aliis verbis necesse est ut dicantur infimae species seu omnes malitiae specificae, quae in peccaminosis actibus occurrerunt, nimirum eae quae ex sufficienti cognitione malitiae subiective contractae sunt et quarum conscientia habetur.

R. 2. Si quis aliquam specificam malitiam obiectivam, cum peccaret, nullatenus cognoverit seu ne dubitando quidem apprehenderit, eam postea confiteri non debet, quia re ipsa eam coram Deo non contraxit. Quod in rudioribus paenitentibus attendat oportet confessarius, ne plus eos vexet eosve obliget quam necesse sit.

R. 3. Verum ex eo quod quis totam malitiam obiectivam non cognoverit vel infimae malitiae specificae etiam contractae non amplius recordetur, non habet causam quae eum excuset a confessione eius malitiae cuius conscius erat et etiam nunc est.

R. 4. Circumstantias non mutant speciem sed intra eandem speciem aggravantes confiteri consilium quidem esse potest, at non est obligatio. Quoniam vero paenitentes ipsi non ita clare distinguant circumstantias mere aggravantes et speciem mutant, communiter instruendi sunt, ut confiteantur circumstantias *notabiliter graves*.

Attende autem posse esse circumstantiam aggravantem, quae physicam quidem actus speciem non mutet, mutet vero moralem: hanc in confessione explicandam esse patet, cum specifica differentia *moralis* seu malitia accusanda sit. Quod obtinet in circumstantia quantitatis quae, prout levior vel gravior est, constituat peccatum veniale vel mortale: immo haec distinctio peccati venialis et mortalis plus quam specifica, nimirum essentialis est, cum dividat peccata secundum supremas suas species vel analogicas.

336 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Quando numerus certus indicari potest, dici debet, isque ut certus: aliter non accusantur omnia et singula peccata. Attende tamen sufficere numerum secundum distinctionem *moralem* actuum, non requiri secundum distinctionem physicam. Nam saepe actus physice plures pro actu moraliter uno computantur. De quo cf. *Th. m.* I, 241 sqq.

R. 2. Quando numerus certus haberi nequit, dicendus est approximativus, i. e. numerus cum aliqua latitudine determinatus seu cum aliquo dubio defectu et excessu. Quodsi accusatio ita bona fide facta est, postea vero numerus certus cognoscitur, necesse non est eum dein declarare, si numerus verus excessum non habet notabiliorem, quam qui in numero approximative manifestato comprehendebatur.

Quid vero censeatur comprehendendi, intellege secundum normam communem, qua *circiter* 5 aequivalet 4—5, *circiter* 10 = 8—12, *circiter* 50 = 45—55, *circiter* 100 = 90—110 et sic porro.

R. 3. In magno numero peccatorum, quae a consuetudinario in certa quadam specie commissae sint, expedit quacrerere, quoties

circiter paenitens peccaverit in mense, in hebdomada, in die, neque alius computus est instituendus. Talis enim numerus et melius exprimit veritatem et meliorem dat de statu paenitentis cognitionem, quam numerus totalis peccatorum in unum collectorum. Immo si ne ille quidem numerus dici potest cotidianorum peccatorum, sufficit dicere tempus per quod consueverit paenitens quavis occasione data peccare, et notare si quae forte occurrerint peccata extraordinaria. Cf. S. Alph. VI, 466; Sporer III, 451 sqq.; Noldin, *De sacram.* 264 c; Génicot II, 285.

AD QUAESITUM 4^m R. 1. Accusatio luxuriae commissae, etsi in 337 omni genere spurcitiae Rusticus haeserit, nimis indeterminata est quoad species et numerum. Nam certe non quaslibet species aequae frequenter commisit. Dicere ergo debet saltem species peccatorum opere perpetratorum cum *aliqua* indicatione numeri per mensem vel hebdomadam, de internis vero peccatis facilius sufficiet indicasse tempus quo consueverit quavis data occasione labi, speciatim fortasse notatis extraordinariis peccatis eorumque numero approximativo.

R. 2. Circa omissionem totalem officiorum religionis et praeceptorum Ecclesiae in casu nostro sufficit dicere tempus per quod consueverit Rusticus in tali oblivione vivere: aequivalenter enim eo ipso dicit omnia illa peccata secundum speciem et numerum.

R. 3. Recte facit Rusticus, immo obligatur ad id ut fateatur aliquod peccatum mortale, cuius speciem plane non recordetur. Nam qui scit se peccasse mortaliter, nesciens qua specie, debet saltem actum suum fateri secundum generalem malitiam mortalis peccati. Nihilominus si postea recordetur, speciem declarare debebit.

R. 4. Debit autem Rusticus etiam indicare in quotnam confessionibus illud peccatum celaverit: ac proin confessionem actualem extendere ad omnes illas confessiones praeteritas, seu ad totum vitae spatium, quod defluxit a prima confessione ante illud peccatum pueritiae rite instituta. Hinc patet confessario etiamnunc opus esse instituere multas interrogationes, vel etiam ad breve tempus Rusticum remittere, ut de prioribus vitae annis nonnihil apud mentem suam inquirat.

CONFESSIO PECCATI EIUSQUE EFFECTUS.

Casus. (99)

Lucullus in confessione se accusat de veneno dato ad occidendum inimicum et alia vice ad procurandum abortum; dein accusat se de aspectibus et tactibus graviter obscoenis, ex quibus solet quidem pollutionem habere sive vigil sive dormiens, sed hanc rem non commemorat, atque in vigilia etiam solet illi consentire.

QUAERITUR 1° obligatio confessionis integrae trahatne secum obligationem *effectus confitendi*.

2° Lucullus confessusne sit integre.

Solutio.

338 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si accurate loqui volumus, distingui debet actus externus peccati et peccati effectus. Actus externus, si est lege prohibitus, certo accusari debet, sicut etiam libera omissio actus praeepti; neque sufficit solam pravam voluntatem confiteri ex qua orta est sive illa actio sive omissio mala. Nam actus externus seu omissio actus externi complet re vera rationem peccati; sed peccatum, uti est commissum, accusari debet. *Th. m.* II, 307. 309; Reuter, *Th. m.* IV, 317; Lacroix l. 6, p. 2, n. 943 sqq.

R. 2. Effectus peccati, quando, cum fit, libere a voluntate sustentatur, habet rationem actus externi peccaminosi, adeoque accusari debet; si vero liberae voluntati non amplius substat, dum fit, *per se* obligatio non est eum confiteri, sed sufficit dicere causam talis effectus esse positam. Nihilominus aliquando necessarium est per accidens indicare effectum esse secutum vel non secutum, v. g. quando reservatio peccati vel censura ecclesiastica imponitur contra certum peccatum „effectu secuto“. *Th. m.* l. c.; Reuter l. c. n. 318.

339 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Per se sufficit ut Lucullus fateatur se venenum dedisse ad occidendum inimicum vel ad procurandum abortum, siquidem actus peccaminosus Luculli per hoc completus est, neque nova malitia accedit, sive mors sequitur sive non. Verum per accidens effectum debet fateri tum propter poenas ecclesiasticas, quibus obnoxius est effectum secuto et a quibus tum quaerenda est solutio, tum propter damni reparationem quae ei incumbit et ad quam urgendus est, si re vera effectus fuerit secutus.

R. 2. Per se non sufficit indicare aspectum, lectionem, tactum etc., ex qua tamquam ex causa secuta est pollutio: sed haec ipsa indicanda est. Id imprimis locum habet, si agitur de pollutione in vigilia, quae intendebatur vel cuius delectatio voluntarie capta est. Solum dici posset hanc per se intellegi. At id re ipsa non est semper verum, maxime non in lectione turpi, immo neque in aspectu et tactu: nam alii aliis vehementius commoventur. Si autem confessarius ex concretis circumstantiis intellegit eam obtinuisse, confessio, ex sese quidem non satis completa, fit sufficiens et completa *per accidens*.

Verum etiam quoad pollutionem in somno secutam indicari saltem debet utrum ille effectus intentus fuerit, vel utrum aspectus vel tactus talis fuerit, ut censeretur causa pollutionis secuturae efficax effectusque esset praevius. Quodsi ita accusatio instituitur, perinde est quoad malitiam utrum re ipsa effectus *semper* fuerit secutus, an aliquoties per accidens non sit secutus. Nihilominus fieri potest ut etiam tum effectus secutus vel potius non secutus declarari debeat, si nimirum peccatum completum forte reservatum sit, aliter peccatum non-completum.

R. 3. Alia demum ratio accusandi effectus esse potest, si evigilans sibi in effectus secuti delectatione libidiosa complaceat. Verum

in hoc casu novum omnino peccatum habetur, idque tale de quo cur interroget confessarius saepe rationem gravem habeat.

CONFESSIO CIRCUMSTANTIARUM.

Casus. (100)

Xenocrates, qui cum ancilla sibi cognata voto castitatis ligata peccavit, filiam cum famulo peccare passus est, parentibus maledixit, sic se accusat: de peccato luxuriae cum puella commisso, de alio peccato luxuriae non impedito, cum impedire potuerit, de odio contra proximum; pravas cogitationes confitetur non indicans, ipso die communionis et in ecclesia se iis inhaesisse; amicam nuper inebriavit, ut ex eo secretum aliquod extraheret, quod ita confitetur ut dicat se in apponendo aliis vino largiorem fuisse.

QUAERITUR 1° quanam sint circumstantiae principales speciem mutantem quas peccator in confessione exprimere debeat.

2° quid de Xenocrate eiusque confessione sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Circumstantiae quae generatim morali-340 tatem actus augent vel mutant sive in bonam sive in malam partem, in parte generali theologiae moralis enumerantur hoc versiculo:

„Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando“,

ita ut 1) persona agens, 2) id circa quod agitur, 3) locus, 4) media, 5) finis, 6) modus, 7) tempus aliquando specialem malitiam constituere possint. Quamquam fatendum est *circumstantias* non sumi solum sensu proprio et accurato pro iis quae *accedunt* ad actus moralitatem iam aliunde constitutam, sed pro quibuscumque condicionibus quae sive obiecto sive agenti nondum ex sese competunt, ac proin etiam pro iis condicionibus quae moralitatem seu malitiam actus *primo constituent*.

R. 2. *Modus*, qui hic considerandus est, maxime sumitur erronea conscientia atque scandalum, ex quibus peccatum alioqui veniale evadere potest mortale.

Finis, scilicet extrinsecus, qui in aliqua actione intenditur et actui in se spectato superadditur, si est graviter malus, certo in confessione exprimi debet, sive actio in se spectata mala est sive non.

Media adhibita, si quae propriam habent malitiam, a finis prosecutione distinctam, explicanda esse patet; alias sufficit indicare ipsius finis prosecutionem.

Tempus et *locus* aliquando specialem malitiam inferre possunt, si agitur de tempore vel loco sacro, cuius reverentiae certa actio repugnat.

Ante omnia autem circumstantiae *subiecti* et *obiecti* actionis specialem inferre possunt malitiam, id quod indicatur per „quis“ et „quid“. Illud „quid“ non solum dicit rem presse sumptam, sed etiam

comprehendit personam quacum vel circa quam peccaminosa actio exercetur. Igitur:

- 341 R. 3. Circumstantiae *personae agentis* specialem et novam malitiam inferunt vel etiam ipsam malitiam constituunt eius actus qui alias moraliter malus non est: 1) si speciali titulo personali alicui prohibita est certa actio, v. g. ratione voti, consecrationis, matrimonii; 2) si speciali titulo, non communi seu generali, actio aliqua, quam quis omittit, ei erat praecepta, v. g. si ratione superioritatis specialis alicuius cura praecipitur.

R. 4. Circumstantia *personae circa quam* vel *cum qua* peccaminosa actio exercetur specialem et novam inducit malitiam, si speciali titulo ei debetur actio quae peccaminose omittitur, vel si speciali titulo (v. g. ratione consecrationis) certa quaedam actio quae circa eam vel cum ea exercetur ei repugnat.

- 342 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Xenocrates in multis defecit quoad integritatem confessionis. Et primo quidem in peccato luxuriae, si forte ipse matrimonio iunctus est, hanc circumstantiam *personae peccantis* debuit indicare, quia haec in peccatis luxuriae inducit malitiam adulterii. Dein ratione *personae quacum peccavit circumstantia voti* castitatis inducit in peccatum luxuriae malitiam *contra religionem*, nimirum sacrilegii si minus stricte et proprie dicti, tamen in latiore vel analogo sensu.

Item circumstantia *cognationis* inducit malitiam incestus in genus luxuriae. Demum ratio quod peccatum sit cum ancilla (neque hoc luxuriae proprium est sed quibusvis inhaeret peccatis, ad quae ancilla seducatur vel seduci permittatur) continere *potest* specialem malitiam violatae quasi-pietatis. Utrum scilicet haec specialis et nova malitia in Xenocratis peccato insit necne, pendet a cura Xenocrati erga ancillam demandata. Si eam suscepit a parentibus commissam, ut ipsorum locum teneat ancillaeque educationem quodammodo compleat utpote puellae minorennis, seductione non solum commune scandalum commisit, sed specialem obligationem quasi paternae pietatis graviter laesit.

R. 2. Quod Xenocrates filiam cum famulo peccare passus sit, certo non est solum contra communem caritatis obligationem, quae iubeat alienum peccatum, si sine graviore incommodo fieri possit, impedire (quae communis obligatio propter diversas incertitudines eventus saepe vel non obligat vel non obligat sub gravi); sed violavit graviter pietatem seu curam spiritualem filiis debitam. Debuit igitur hanc circumstantiam confiteri.

Num insuper quasi-pietas laesa sit relate ad famulum atque haec famulatus circumstantia sit confitenda, resolve ex ratione mox in R. 1. circa ancillam prolata. Verum etiamsi haec specialis quasi paternae curae neglectae malitia contracta non sit, tamen eo ipso quod agitur de famulo, qui moneri et corripui ab hero potest, Xenocrates vix immunis est a peccato contra commune caritatis officium, scilicet *fraternae correctionis*. Nam etsi haec erga extraneos quidem

omnino raro obligat sub gravi, erga subditos sane obligat, nisi forte correctio ex una parte inefficax futura sit, ex altera parte non leve incommodum vel damnum hero inferat: quae excusatio in nostro casu locum non habet.

R. 3. Si *serio* parentibus maledixit, certe contraxit malitiam non contra communem caritatem proximis debitam, sed contra *pietatem*. Proin non satis erat dicere se proximum odio persecutum esse, sed debuit dicere 1) se hoc peccatum contra parentes commisisse; 2) se maledixisse seu mala iis *optasse* et apprecatum esse: nam odium sua notione dicit simplicem *complacentiam* in malis vel displicentiam de bonis inimici, maledictio dicit *desiderium*; attamen simplex complacentia non est eiusdem infimae speciei atque desiderium — id quod manifeste ab omnibus tenetur et supponitur, quando tractant de peccatis internis contra castitatem.

R. 4. In luxuriosis cogitationibus adfuit circumstantia loci et ³⁴³ temporis sacri: de qua quaeritur num specialem malitiam gravem addiderit. Circumstantia *loci sacri* inducit gravem sacrilegii malitiam, si agitur de actionibus externis, quae graviter dedecet loci sanctitatem, inter quas collocantur opera luxuriae externa; at internis peccatis, nisi actiones externas in loco sacro patrandas respiciunt, grave sacrilegium non censetur committi. *Th. m.* II, 384.

Circumstantia illa temporis, quod ipso die s. communionis peccatum commissum sit, ad quaelibet peccata mortalia fere aequali modo sese porrigit, neque censetur novam mortalem malitiam secum ferre. Fatendum tamen est luxuriae peccata specialem quandam indecentiam secum ferre, immo mortalem tum malitiam superaddere, si quando committantur immediate post s. communionem, sacris speciebus nondum corruptis. Neque tamen id luxuriae peccatis exclusive proprium est. Nam nemo est qui ambigat mortalem irreverentiam erga s. eucharistiam committi ab eo qui, manentibus adhuc sacris speciebus, ad ebrietatem vel ad vomitum usque vellet sese cibo et potu implere.

Quae extraordinariae circumstantiae cum apud Xenocratem non videantur exstitisse, integritas confessionis hanc sacri nec loci nec temporis mentionem postulavit. Attamen aliunde potest ea exponendi necessitas oriri, nimirum ex eo quod relapsus tam cito factus possit esse signum confessionis praecedentis non bonae. Quodsi fuerit, confessio male facta accusanda et repetenda est. Cf. *Th. m.* II, 312.

R. 5. Demum quod nuper amicum inebriavit secreti extrahendi ³⁴⁴ causa, sane verbis valde obscuris texit potius quam declaravit. Excepto scilicet casu, quo propter gravissimas rationes et propter secretum *iniuste* celatum causam habuerit ebrietatis alienae permittendae, debuit Xenocrates 1) clare dicere se ex industria alterum inebriasse, quia malitiam ebrietatis volendo contraxit; 2) si fraude, altero non advertente, id commisit, *iniuria* peccavit, utpote invitum privans usu rationis; 3) si secreti cognoscendi ius non habuit, iniustitiam seu in-

iuriam commisit invadens alienum secretum, huiusque secreti usus, altero manente graviter invito, quovis casu novum peccatum est iniustitiae.

CONFESSIO SINCERA ET FRAUDULENTA.

Casus. (101)

Medardus caupo accusat se quod liberiores choreas ducendas permiserit et spectaculis parum honestis interfuerit: re ipsa id acciderat tempore Quadragesimae, et spectacula instituta erant ipsa Feria VI in Parasceve. Commisit etiam adulterium; sed, ne apertius id confessario sibi noto indicaret, post alia peccata indicata dicit se velle ad animi sui securitatem etiam praecipua peccata in ultimo decennio commissa includere, ne, si quid forte ex-ciderit, maneat conscientia onerata: inter aliquot alia narrat etiam adulterium.

Meinradus, qui cum certa persona saepius peccavit, interrogatus num id in aliis confessionibus etiam acciderit, negat. Re ipsa a triennio lapsus non erat; sed antea, cum in iisdem circumstantiis esset, ut nunc, per plures annos fuerat consuetudinarius et recidivus.

Meinwardus, qui cum puella in eadem secum domo habitante saepius peccavit, post accusationem peractam de proxima occasione interrogatus eam negat, cum audisset puellam illam post trimestre domum relicturam esse, interim vero ipse proposuisset numquam amplius solus cum sola conversari.

QUAERITUR 1° defectus sinceritatis in confessione quale sit peccatum.

2° quid de singulis casibus iudicandum.

Solutio.

345 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Defectus sinceritatis committi potest mendacium proferendo et committi potest tacendo veritatem vel declinando responsum. In posteriore casu proprie tum tantum est sinceritatis defectus, quando supprimuntur ea quae vel paenitens de se, etiam non rogatus, declarare debet, vel ad quae interroganda et cognoscenda *confessarius ius habet*. Quodsi igitur in re gravi falsum scienter dicitur vel verum supprimitur, grave committitur sacrilegii peccatum.

R. 2. *Ex sese* paenitens sub gravi fateri debet omnia et singula peccata mortalia secundum speciem et numerum. Quare graviter peccat qui 1) grave peccatum falso sibi imponit. 2) qui commissum necdum directe remissum reticet, nisi forte excusantem causam habeat. 3) qui similiter reticet circumstantias speciem mutantes.

R. 3. *Interrogatus* sub gravi fateri debet: relapsum, consuetudinem, occasionem proximam, circumstantias aggravantes quae iudicium confessarii notabiliter mutant. Quare qui in his falso respondet, graviter peccat, si modo quoad consuetudinem, relapsum, occasionem sermo est de consuetudinario, recidivo, occasionario *sensu theologico*. Cf. *Th. m.* II, 308. 313. Huc refertur thesis ab Innoc. XI damnata (58) „Non tenemur confessario interroganti fateri peccati aliquius consuetudinem.“

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Publicis spectaculis Fer. VI in Para-346
sceve cooperari vel solum sponte assistere censetur circumstantia quæ
gravem malitiæ speciem addat: quapropter hæc circumstantia sup-
primi non poterat. Quoad choreas reliquo tempore Quadragesimæ
institutas, si magnus erat excessus, idem valet; ceterum hac in re
multum pendet a loci consuetudine vel e contrario a scandalo.

R. 2. Quoad adulterium Medardus arte qua utitur satis aperte
negat adulterium esse recenter commissum; immo inter peccata quæ
cum adulterio addit esse aliquod quod nondum est accusatum *pro*
dubio aperte proponit, cum dicat, „si quid *forte* exciderit“. Sed pec-
catum recenter commissum ut peccatum antiquum declarare necessario
impedit confessarium a recto iudicio eumque in re gravi decipit; si-
militer peccatum grave certo nondum accusatum declarare ut dubie
nondum accusatum deceptio gravis est. Ex quibus concludi debet
commissum esse grave peccatum defectu sinceritatis.

Aliud esset, si Medardus nihil distinguens inter peccata antiquitus
et recenter commissa a decem annis confessiones repetisset, neque
confessarius accuratius interrogasset. Confessarius enim de hac quidem
distinctione interrogandi ius habet; si interrogat, paenitens sincere
fateri debet; at obligationem interrogandi confessarius non semper
habet, immo saepe prudenter rem dissimulabit. Aliis verbis: con-
fessarius tali agendi modo non decipitur, sed ipse a maiore informa-
tione, cuius capiendæ ansa præbetur, ex suo iudicio abstinet.

R. 3. Quod ad *Meinradum* attinet, fieri potest ut ipse puta-347
verit confessarii interrogationem esse de confessionibus proximis. Id-
que re vera regulariter ita est. Et sane, si condicio Meinradi prorsus
immutata esset, recte iudicasset se de peccatis plane præteritis, a
quorum consuetudine diu emendatus sit, neque interrogari neque re-
spondere debere; ac proin se posse cum satis aperta restrictione ne-
gare. Verum re ipsa condicio Meinradi non ea erat, sed eadem erat,
in qua ante annos misere in peccatis hæserit. Quare dubium non
est quin contra fas confessario interroganti priores relapsus negaverit.
Quodsi ante annos *cum eadem persona* quacum nunc peccaverat et
ad relapsum devenerat, nullatenus, ne subiective quidem, a gravi
sacrilegio ratione mendacii in confessione excusandus est; immo etsi
fuerit cum alia persona sed in iisdem circumstantiis, obiective certe
graviter peccavit, atque etiam subiective eum graviter peccasse gra-
vissima praesumptio est, cum ab homine rationabiliter considerante,
nisi valde rudis vel stupidus fuerit, hæc condicionum aequalitas at-
que peccandi periculum de quo confessarius quaerat satis vivide statim
apprehendatur. Cf. *Th. m.* II, 313.

R. 4. *Meinwardi* dicendi modus, regulariter loquendo, a gravi348
peccato seu mendacio in confessione excusandus non est. Obiective
enim ipse erat et mansit etiam nunc per aliquot menses in occasione
peccandi, quæ hucusque erat proxima: de qua interrogare confessa-
rius ius habet. Proposuit quidem eam reddere formaliter remotam.
Sed si hoc propositum paenitentis sufficeret ut occasionem obiective

existentem liceret per restrictionem negare, ius confessarii in quolibet casu illusorium esset. Nam quicumque ad confessionem accedit, non plane fecte, is sibi persuadebit se redditurum esse occasionem abhinc formaliter remotam. Verum confessarii est iudicare utrum huic voluntati vel persuasioni fidi possit, an acerbiora remedia sint necessaria.

Dixi *regulariter loquendo*. Nam si Meinwardus in rebus moralibus instructus erat, possibile est ut prae oculis habuerit principium: occasionem proximam confessario manifestandam esse, si sit formaliter proxima et, ut dein male quidem at sine gravi malitia ratiocinatus sit, suam occasionem iam non esse amplius formaliter proximam. Sed sola stultitia et magna propriarum virium praesumptio in tali casu eiusmodi paenitentem excusaret a formali peccato gravi.

CONFESSIO IN DUBIIS DE PECCATO.

Casus. (102)

Claudius post liberiores iuventutem sacros ordines suscepit; sed paullo post pristina vitia reviviscunt, et cum lectione periculosa cogitationibusque lubricis ludens saepe graviter dubitat num plene consenserit; sed veritus tam saepe ad confessionem accedere, sine confessione celebrat. Dein recordatur peccati in iuventute commissi, quod sitne confessus annon plane dubitat; similiter dubitat de peccato ante annum fere commissio, quod scit se in proxima confessione omisisse, ne laederet sigillum. Silet de iis utpote dubiis.

QUAERITUR 1° sitne obligatio confitendi peccata dubia.

2° quid de Claudii agendi ratione censendum.

3° quid, si peccatum illud dubium haberet censuram reservatam annexam.

Solutio.

349 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Peccata dubia, de quorum confessionis necessitate disputatur, possunt esse 1) *dubie commissa*, ita ut de ipso facto dubitetur; 2) certo quidem commissa, sed *dubie gravia*, ita ut de sufficienti advertentia ad gravem malitiam vel de perfecto consensu dubitetur; 3) certo quidem commissa et certo gravia, sed *dubie* iam in confessione *accusata*. In quibus diversis dubiis imprimis hoc notari debet: in *primo* et *tertio* dubio agitur de facto; sed principium ab omnibus admissum est factum in dubio non praesumi sed probari debere. Quod principium in primo quidem casu valet in favorem libertatis, in tertio contra libertatem, non tamen eodem modo: nam ut confitendi obligatio imponatur, per se non sufficit probabilis probatio commissi peccati; verum ut pro extincta habeatur obligatio confitendi, factae confessionis probatio sufficit probabilis. Nihilominus in quibuscumque istis dubiis *practice* dubium fere semper *ex praesumptione* solvendum est tum in favorem libertatis, tum contra eam.

R. 2. Ut tamen dubium a dubio distinguatur, adverte: dubia illa enumerata posse esse utrimque negativa, utrimque positiva, ex

una parte negativa, positiva ex altera. *Positive* dubium dicitur, quando adest positiva ratio tanta, quae certitudinem quidem non pariat seu ad certum assensum non sufficiat, sufficiat tamen ad prudentem assensum etsi probabilem tantum. *Negative* dubium adest, quando ratio, quae afferri possit, *non sufficit ad prudentem assensum*; ergo res negativa dubia dicitur non solum quando nulla adest ratio positiva, sed etiam quando ratio quidem adest neque ea plane futilis seu levis, sed eiusmodi quae assensum quidem secum trahere non mereatur, at sufficiat ad movendam suspicionem. Reuter, *Th. m.* IV, 304.

R. 3. Si utrumque est positive dubium, seu utrumque probabile³⁵⁰ peccatum esse commissum, vel peccantem peccasse graviter, non est obligatio illud peccatum confitendi; sed si similiter est utrumque positive dubium seu probabile in confessione illud peccatum esse accusatum, obligatio confitendi pro extincta haberi potest. S. Alph. VI, 473. 477, qui in posteriore quidem casu obligationem confitendi urget, nisi gravis praesumptio sit pro facta confessione, sed affert gravissimos auctores pro sententia benigniore.

R. 4. Si utrumque negative dubium est, peccatum esse commissum, vel commissum esse ut mortale, obligatio confitendi non potest imponi: verum si similiter negative dubium est peccatum esse in confessione accusatum, non potest pro extincta haberi obligatio confitendi. S. Alph. l. c. n. 474. 477.

R. 5. Si dubium est ex una parte negativum, et ex altera parte³⁵¹ positivum, pars negativa non est attendenda; verum pars positiva in hoc casu non solum in favorem libertatis, sed etiam plerumque contra libertatem practice attendi debet, saltem si ratio positiva est relative gravis, neque contraria praesumptione diluitur, scilicet:

1° si constat de peccato commissio et gravis ratio est putandi illud in confessione nondum esse accusatum, confessio fieri debet.

2° si gravis ratio est ad asserendum actum peccati, nulla gravis ratio in contrarium, sustinenda est obligatio confitendi, quia in dubio facti eiusmodi graves rationes efficiunt moralem quandam certitudinem.

3° si de actu constat, et gravis ratio, etsi non plane convincens, adest actum commissum esse cum reatu gravi, urgenda est obligatio confitendi, si modo, ratione habita praesumptionis de statu paenitentis, illa ratio gravis manet. Videlicet si umquam alias, in hoc casu fere semper diiudicanda res est ex praesumptione secundum habitualement paenitentis conscientiam, quae ibi imprimis moralem efficit certitudinem. Qui enim laxae vel satis largae conscientiae est, in dubio debet confiteri, quia, nisi re vera graviter peccasset seu consensisset, vix dubitaret. E contrario qui strictae, ne dicam scrupulosae, conscientiae est, in dubio a confessione potius prohibendus est, quia, si peccasset, non dubitaret sed certus esset, confessio autem inanum dubiorum timorem et haesitationem auget. Qui timoratae conscientiae est, medius inter laxam et strictam, confiteri non tenetur, sed neque prohibendus est, quia ad teneritudinem conscientiae expedit in confessione

non ad sola rigoroſe neceſſaria ſeſe reſtringere. S. Alph. l. c., Reuter l. c. IV, 305 ſqq.

352 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex iis quae de Claudio narrantur, dicendum eſt eum debere eiſmodi cogitationes confiteri, ac proin timendum eſt valde, ne ſacrilege celebraverit. Nam ſi ſibi conſcius eſt ſe voluntarie luſiſſe cum pravis cogitationibus, iam ſeſe expoſuit periculo, et ſi forte dubium ſit, num ad hoc periculum plane animadverterit, tamen dubium ulterius, num uſque ad conſenſum pervenerit, creat tam gravem praesumptionem contra eum, ut pro immunitate a peccato gravi non habeat ſolidam rationem. Atque ita ſaltem in ſimilibus caſibus pro futuro urgeri omnino debet, ut non audeat ſine confessione praemiſſa ad ſacrum accedere. Quoad praeteritum reſ demum pendet ab eo, quomodo ſibi conſcientiae dictamen formaverit. Cum enim ſit homo inſtructus, potuit evenire, ut certo dictamine iudicaret ſe propter dubium ad confessionem non teneri. Quamquam aſſerenti ſe tale dictamen certum habuiſſe, non nimia fides adhibenda eſt, quia non raro accidit, ut quis hac in re ipſe ſibi illudat. Verum reſ divino iudicio demum eſt relinquenda.

R. 2. Si Claudius autem habitualiter horreret peccata mortalia, neque ex industria eiſmodi rebus lubricis mentem occuparet: in dubio de conſenſu ſuaderi quidem deberet confessio, antequam ſacrum faceret, niſi ſit nimis ſtrictae conſcientiae; tamen vere imponi obligatio nequit, maxime ſi accedit ratio gravis verecundiae.

R. 3. De peccato in iuventute commiſſo, ſi quando poſtea fecit confessionem generalem cum debita praeparatione, ex praesumptione iudicari poſteſt factam eſſe confessionem, adeoque illud nunc tacere poſteſt. Circa aliud peccatum habet de *facta* confessione dubium negativum tantum, ſeu rationem poſitivam nullam vel levem; quapropter illud nunc debet confiteri.

353 AD QUAESITUM 3^m R. Eſti peccatum illud ex ſe cenſuram reſervatam habeat annexam, in dubio cenſura quidem contracta vel non contracta eſt pro facti veritate, at reſervatio cenſurae non exiſtit. Quapropter quilibet confeſſarius Claudium a cenſura liberare poſteſt et liberat, ſaltem quando illud peccatum, eſti ut dubium, confitetur.

Lugo, *De paenit.* diſp. 20, n. 23 haec habet: „Abſolvens ab haereſi dubia valide abſolvit, et abſolutio valebit, licet poſtea conſtet de certitudine incurſae cenſurae. Non enim fuit data ſub conditione de futuro, ſcilicet ſi poſtea non conſtaret de veritate; quia non eſt in uſu Eccleſiae talis modus abſolvendi ab excommunicatione; ergo ſi in dubio tollitur reſervatio, et datur poſteſtas abſolvendi a cenſura, abſolutio valida eſt, quidquid poſtea conſequatur. Si autem ſemel valida fuit, non poſteſt poſtea excommunicatio redire ſine nova culpa. Non enim data fuit abſolutio ad reincidentiam, nec dari potuit, niſi in caſibus iure expreſſis, qualis non eſt iſte; ergo manet paenitens abſolutus ab excommunicatione.“

IN CONFESSIONE MENDACIUM.

Casus. (103)

Veronica confessario invito aliquando alios confessarios adit, verendundiae causa, ut incognita incognito graviora fateatur. Quas confessiones ordinario confessario studiose tegit, dicendo se a 15 diebus non venisse ad confitendum, etsi pridie ab alio confessario absoluta sit, atque confitendo nunc leviora praeteritis hebdomadis commissa. A confessario, qui rem suspicatur, interrogata num alio perrexerit vel ab alio confessario absolutionem acceperit, ambigue primum respondet, dein aperte negat, ne se reprehensionibus confessarii exponat. Ita in Gury, *Casus consc.* II, 443 sq.

QUAERITUR 1° sitne Veronica in illis circumstantiis mentita vel ob grave mendacium sacrilege confessa.

2° quid sentiendum de confessariis, qui aegre ferant quod paenitentes alios confessarios adeunt, idque iis interdican.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Supponi hic potest — id quod com-³⁵⁴
muniter admittitur — iudici, interroganti non legitime seu non iure suo, mere negare factum, non censi mendacium, sed licitam restrictionem non pure mentalem. Quare ad solvendam nostram quaestionem videri debet. num confessarius ordinarius legitime seu iure suo Veronicam interrogaverit.

R. 2. Dubium non est quin omnes istae interrogationes sinceraeque responsa conferant ad plenioram conscientiae cognitionem. Quare si agitur de persona, quae sese sub plena alicuius confessarii obedientia constituit, eiusmodi responsa declinare est defectus sinceritatis, isque pro variis circumstantiis diversimode gravis. Immo cuicumque profectus spiritualis serio cordi est, eiusmodi effugia cum Veronica non quaeret, vel, si confessario in his rebus non fidit, confessarium mutabit. Verum de maiore perfectione nunc quaestio non est. Neque negaverim posse singulares casus evenire, in quibus etiam homini perfectionem sectanti consultum sit certum aliquod factum ordinario confessario occultare. Restat igitur videre quid *summo iure* confessarius exigere possit.

R. 3. Ius confessarius non habet impediendi paenitentes ab aliis³⁵⁵
confessariis; neque ius habet exigendi iteratam confessionem eorum peccatorum, quae rite absoluta sunt. Nam iure divino sufficit semel rite confiteri peccata mortalia, idque legitimo superiori eiusve delegato. Ex quo autem omnes in dioecesi confessarii pro tota dioecesi soleant accipere approbationem et iurisdictionem, cuilibet integrum est, ex omnibus his ab episcopo delegatis quemlibet confessarium eligere, apud quem conscientiam suam deponat. — Si igitur ordinarius Veronicae confessarius eius parochus est, Veronicae quidem superior est, at eam cogere nequit, ut in confessione coram se appareat, quia altior superior quam plurimos delegatos constituit ad arbitrium paeni-

tentium eligendos. Si vero confessarius ille parochus Veronicæ non est, multo minus ullum ius in eam eiusque confessionem habet, quia iurisdictionis usu non potitur nisi in eos, qui sponte et proprio arbitrio accedunt. Interrogationes vero, quas confessarius facit, tendunt in hoc, ut libertas Veronicæ restringatur: ergo non solum non agit iure suo, sed iniuriam potius Veronicæ infert. Unde fit ut Veronicæ liceat responsum declinare, vel etiam cum restrictione in his circumstantiis satis obvia factum negare.

Ex *ipsa* igitur *re* non est, cur Veronica dicatur peccasse, vel immo grave sacrilegium commisisse: fieri tamen potuit, ut ex erronea conscientia, quae in eiusmodi rebus facilius existit, peccaret.

R. 4. Supponi etiam debet Veronicam non esse in occasione proxima peccandi, neque agi de relapsu, quo dubia evadat actualis eius dispositio: nam si ita est, debet statum suum fateri, quatenus nimirum ad *actualement* statum cognoscendum cognitio praeteritorum peccatorum sit necessaria.

R. 5. Id quoque in responsis datis supponitur, scil. Veronicam non praetendere adeoque simulare singularem animi puritatem, qua digna iudicetur, quam admittat confessarius ad communionem *frequentem* vel *cotidianam*. Quamquam etiam tum, saltem si *habitualiter* in ea puritate viveret, quae necessaria esset ad frequentem illam communionem, *casu* autem aliquando cecidisset statimque resurgeret, neque tamen auderet, ordinario confessario factum confiteri, gravis peccati ex defectu sinceritatis accusari non posset.

356 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Confessarii, qui suos paenitentes prohibent, ne alios confessarios adeant, gravissimam iis iniuriam inferunt: neque haesito, quin eos gravis peccati incusem. Summum certis paenitentibus suadere possunt vel etiam iniungere, ut *generatim* apud eundem confessarium confiteantur, neque tamen se ipsos possunt iis obtrudere.

R. 2. Immo etiam ii, qui accessum ad alium confessarium non expresse prohibent, sed graviter ferunt sibi displicere ostendunt, timere debent ne *graviter* peccent. Nam hoc modo paenitentes non audaces moraliter cogunt, ut apud se confiteantur: atque facillime causa sunt, cur ex pudore peccata gravia omittantur et sacrilegiis sacrilegia addantur, idque ex *iniusta sua* actione. Cf. Gury l. c.

CONFESSIO PECCATI EX OBLIVIONE OMISSA.

Casus. (104)

Evodia, novitia alicuius congregationis, per longius tempus misere lapsa et prae verecundia sacrilege confessa, demum inter sacra exercitia conscientiam suam pandit; at cum nunc vix omnium peccatorum recordetur, timet ne aliquot peccata oblivione omittat, quae si postea ordinario confessario fateri debeat, miseria illa praeterita huic ignota non manebit. Quod cum horreat, magister exercitiorum eam securam esse iubet; si quod nunc oblita fuerit, se posse sibi post aliquot menses, cum *redux* fuerit, illud aperire.

QUAERITUR 1° quomodo remittantur peccata oblivione aliove inculpabili titulo in confessione omissa.

2° sitne obligatio illa quam primum vel ante s. communionem vel in prima confessione confiteri.

3° quid iudicandum de Evodia et magistri exercitiorum consilio.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quamprimum confessio est formaliter 357 integra et absolutio valida, valet id, quod *Conc. Trid.* sess. 14, c. 5 de peccatis inculpabili oblivione omissis dicit: „Reliqua autem peccata, quae diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelleguntur“; seu homo e statu peccati in statum gratiae sanctificantis transfertur.

R. 2. Nihilominus haec peccata *indirecte tantum* absoluta sunt, non directe seu per sententiam, quae in ea, ut specificè talia, iudicialiter lata sit. Dicuntur indirecte absoluta, quia non ipsa formalis *absolutio*, sed eius effectus ista peccata cum reliquis abstulit; nimirum gratia sanctificans, quae est effectus absolutionis, quodlibet peccatum mortale quoad reatum culpae delet.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Certissimum est peccata illa omissa, 358 si postea memoriae occurrunt vel si ratio ea tacendi desiit, accusanda et directa absolutione remittenda esse. Nam anticipatus quidem est effectus sacramenti etiam quoad *haec* peccata, at similiter fere, ut anticipari potest effectus sacramenti quoad *omnia* peccata per contritionem perfectam: sed haec effectus anticipatio non fit sine relatione ad medium a Christo per se institutum ut ordinarium. Et sicut in eo, qui contritione perfecta iustificatus est, remanet obligatio confitendi et absolutionem recipiendi quoad omnia peccata, ita etiam in eo, qui aliqua peccata mortalia in confessione inculpabiliter omisit, remanet obligatio haec omissa peccata confitendi et recipiendi ab iis absolutionem. Cf. *thesin 11* ab Alex. VII *damnata*: „Peccata in confessione omissa, aut oblita, ob instans periculum vitae aut ob aliam causam non tenemur in sequenti confessione exprimere.“

R. 2. Haec confitendi obligatio non urget per se quam primum. Nam ne apud eum quidem, qui neutiquam peccati gravis commissi remissionem sibi procuravit, est *obligatio quam primum se cum Deo reconciliandi*, etsi propter vitae humanae incertitudinem periculosissimum sit hoc differre; minus etiam apud eum est obligatio confitendi quam primum, qui per contritionem perfectam reconciliationem cum Deo obtinuit; magis etiam neganda est haec obligatio in eo, qui non sola contritione — quae via minus secura est — reconciliationem quaesivit, sed per sacramentalem absolutionem obtinuit.

R. 3. Num urgeat obligatio confitendi, cessante ante s. communionem impedimento, non una est theologorum sententia. Veteres theologi longe communius affirmant necessitatem tum ex verbis *Conc. Trid.* sess. 13, c. 7, tum ex universali praxi Ecclesiae. Verum post

S. Alphònsum VI, 257 sententia negans strictam obligationem practice probabilis evasit. *Th. m.* II, 325.

359 R. 4. Plane indubium est debere illorum peccatorum accusationem fieri in *prima* confessione, quae, cessante impedimento, sive ex obligatione sive libere instituitur. Nam haec ipsa confessio, nisi dicantur peccata antea omissa, non erit secundum doctrinam *Conc. Trid.* sess. 14, c. 5 *integra* omnium peccatorum, quorum paenitens sibi conscius est. Illud enim „sibi conscius esse“ seu „peccatorum conscientiam habere“ nihil aliud significare potest quam „conscientiam habere peccati *nondum clavibus Ecclesiae submissi*“, non potest significare: „conscientiam habere peccati *nondum utcumque remissi*“; nam hanc conscientiam etiam ille non habet, qui contritione perfecta cum Deo se reconciliavit, minus etiam qui sine confessione extrema unctione munitus est: sed hos a peccatorum confessione excusari quilibet pro absurdo habet. Cf. *Th. m.* II, 326; Marc II, 1699; Viva in *theses damn. 11 ab Alex. VII*; Ballerini-Palm., *De paenit.* n. 348. In loco postremum laudato haec habes: „Oportet vero illud [peccatum omisum ex oblivione] in *proxima* confessione, quae fiat vel sponte vel ex obligatione, manifestare, quia lex praecipiens integritatem confessionis comprehendit, iuxta constantem in Ecclesia interpretationem legis, omnia peccata nondum per absolutionem *iudicialiter* remissa: nam ipsa confessio praecipitur, ut haec absolutio obtineatur.“

360 AD QUAESITUM 3^m R. Responsum Evodiae datum in se falsum est; nam si re vera Evodia recordatur peccati gravis nondum rite accusati, alterutrum eligere debet: aut nullam confessionem facere usque ad reditum illius directoris exercitiorum, aut, si id nequeat, sincere fateri peccatum omisum. Verum si director exercitiorum bene examinaverit Evodiam, cum eius confessionem generalem exciperet, moraliter certus esse potest se omnia essentialia interrogasse; ac proin licebit Evodiae dicere: Si postea *dubitaveris* de circumstantiis non satis declaratis, segura esto, non teneris ea dicere, potes tamen postea mihi redeunti ea manifestare.

CONFESSIO APUD CONFESSARIUM LINGUAE IGNARUM.

Casus. (105)

Plantus confessarius, cum confessiones audiat in lingua peregrina, aliquis paenitentis confessionem plane non intellegit; quem cum velit ad alium confessarium linguae regionis peritum dirigere, difficulter permovere potest, dicentem se bene ipsum confessarium intellegere. Quare ne tempus inutiliter terat, paenitentem interrogat, ita ut necesse non sit nisi ut aut affirmet aut neget; dein absolvit. Similiter cum reperiat paenitentem peregrinum, qui suae linguae confessarium non habeat nisi 6 leucis distantem, absolvit quater in anno, particulari peccato vix intellecto.

Carpitur propterea ab alio sacerdote, qui dicit se in tali casu usurum esse interprete.

QUAERITUR 1° possitne fieri confessio apud confessarium linguae paenitentis ignarum.

2° adhibendusne sit interpret.

3° quid ad casus propositos dicendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quando confessarius et paenitens diversa utuntur lingua seque invicem non intellegunt, fieri posse ut solo intellectu peccato in genere absolutio detur, apud omnes in confesso est. Quantum tamen fieri potest, curari debet, ut aliquod peccatum *in specie* intellegatur. Ceterum dubium de valore absolutionis, quod, nisi peccatum in specie intellegatur, nonnulli movent, merito spernitur, si attendis responsa *S. Officii* mox afferenda ad 2^m. Cf. *S. Alphons. l. c. n. 479; Baller.-Palm. l. c. n. 393.*

R. 2. Ut autem sic procedere liceat, debet et abesse confessarius linguae gnarus, apud quem confessio integra fieri possit, et adesse debet aliqua necessitas confitendi, v. g. lex ecclesiastica iubens communionem paschalem, necessitas reconciliationis paenitentis vel dubium de statu animae magnumve paenitentis solatium. Cf. *eosdem ibid.*

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si quis paenitens interpretem adhibere ³⁶² *vult*, nequit impediri, etsi ob solum animi solatium ita velit. *S. C. de Prop. F. coram SS^{mo} habita* d. 6. Sept. 1630 decrevit: „eos qui volunt sponte per interpretem confiteri, nec aliter possunt, non debere prohiberi: sufficiet praecavere abusus et scandala, ut interpretes moneantur de obligatione ad observantiam secreti.“ *Collect. S. C. de Prop. F. n. 951.*

R. 2. Verum *obligatio* adhibendi interpretis non est, etsi sine eo confessarius non intellegat nisi peccata in genere. Habetur responsum *S. Officii* d. d. 28 Febr. 1633: „Utrum in regionibus longinquis catholicis, multis annis inconfessus, signis duntaxat ob idiomatis defectum petens absolutionem, possit absolvi absque ope interpretis?“

R. „Non opus esse interprete in casu proposito, sicut etiam posse et debere absolutionem peccatorum impertiri exhibenti signa, quae potest... dummodo sufficiant ad exprimendum aliquod peccatum in specie. In casu vero quo quis conatur, quantum potest, exhibere signa peccatorum in specie, nequeant autem omnino intellegi, absolvi posse per solam manifestationem peccatorum in genere.“ *Baller.-Palm. l. c. ex Bucceroni, Enchirid. pag. 160.*

R. 3. Nihilominus *S. Off.*, cum adhibendi interpretis obligationem neget, consilium dat: „Missionarii cum paenitentibus, quorum idioma ignorant, agentes *hortentur* illos adhibere interpretem, per quem confiteantur omnia peccata: quod si hoc nollent, saltem confiteantur *aliqua per interpretem*, et reliqua per nutus et signa, quantum possunt: quodsi nulla velint per interpretem confiteri, confiteantur per signa omni meliore modo quo poterunt, sicut fit in mutis; sed missionarii cu-

rent addiscere de unaquaque lingua inibi usuali illa pauca verba, quae sunt necessaria ad explicanda praecipua peccata." *Ibid.*

363 AD QUAESITUM 3^m R. 1. In *primo* casu Plautus, si moraliter certus erat se, interrogationibus factis, posse omnia peccata mortalia essentialiter integre intellegere, recte egit; alias debuit paenitentem omni conatu a se dimittere, quia in hoc casu necessitas deficiendi ab integritate non aderat.

R. 2. In *secundo* casu potuit aliquoties in anno, si paenitens se sistebat et cupiebat absolvi, eum absolvere post conatum adhibitum intellegendi, quantum possibile erat, aliqua peccata in specie: ita saltem si agebatur de paenitente rudi et paupere in iis circumstantiis versante, quibus valde grave erat *sex* leucas conficere. Si vero agebatur de homine, cui grave incommodum non erat iter *sex* leucarum sive peditem sive curru conficere, paenitens potius relegandus erat ad confessarium illic degentem, nisi instantanea aliqua necessitas fuerit orta. — Verum si paenitens sponte praeferat per interpretem confiteri integre quam iter facere, Plautus potuit et debuit eum admittere.

R. 3. Quoad obligationem interpretis adhibendi patet responsum ex dictis.

ANGUSTIAE TEMPORUM CAUSA AB INTEGRITATE CONFES- SIONIS EXCUSANS.

Casus. (106)

Rufus praefectus sodalitatis, quae celebrat generalem communionem, cum insignibus sui muneris devotus flectit in choro ecclesiae, sed cum sacerdos missam celebrans ad *Pater noster* pervenisset, Rufus stimulis conscientiae agitatus subito surgit, intrat vicinam sacristiam, ibique sacerdoti quem reperit dicit: heri sacrilege confessus sum; quid miser nunc faciam, cum instet s. communio? Confessarius eum iubet ilico elicere contritionem et postea confiteri, interim eum absolvit et mittit ad s. communionem.

Similiter Serapion celebrans, cum inter contionem cum ministris sedet, contione tactus incipit timere de statu suo, cum ab anno iam haereat in caeno peccati. Contione finita, sacerdoti assistenti qui munere diaconi fungitur, breviter dicit: da, quaeso, mihi absolutionem a sacrilegiis aliisque meis peccatis, postea plura. Qui morem gerit. Postea Serapion, secum reputans se confessione et absolutione ad statum gratiae restitutum esse, differt confessionem, dum denuo peccatum grave commiserit.

QUAERITUR 1^a angustiae temporum et timor infamiae sintne causae ab integritate confessionis excusantes.

2° potuerintne Rufus et Serapion, ut in casu, absolvi.

3° complenda confessio potueritne differri, dum aliunde oriretur eius obligatio.

Solutio.

364 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ante omnia notandum est incommodum neque pudoris neque alterius generis ullum, quod *per se* conexum est

cum confessione integra, excusare ab integritate; adeoque nec solam prolixitatem confessionis. Quae, si forte praebeat alicui conspicienti ansam suspicandi de compluribus peccatis, tamen nimis vaga ratio est movendae gravis suspicionis seu diffamationis. S. Alph. VI, 485, Baller.-Palm. l. c. n. 427.

R. 2. Si vero damnum aliquod grave confessioni extrinsecum et extraordinarium sive in fama sive in aliis bonis ex hac confessione, si integra fieret, sit oriturum, lex integritatis suspenditur. Circa quod Baller.-Palm. ex Roncaglia haec approbans affert: „Adest pariter moralis impotentia, si ex integra confessione immineret paenitenti grave famae dispendium, vel quia e. g. sit in talibus circumstantiis, ut alii etiam audituri sint sua peccata; vel, si integre confiteretur, confessio futura esset valde prolixa cum gravi ipsius nota, quod accidere potest, si *urgeat necessitas communicandi* vel celebrandi atque adeo ex valde prolixa confessione necessario paenitens infamiae notam incurrat“.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In *primo* casu re ipsa urget necessitas ³⁶⁵ communicandi. Quare si Rufus nunc detineretur neque cum aliis s. communionem sumeret, sane gravis suspicio gravium peccatorum commissorum incurreret. Confessus igitur *aliquod* peccatum et sincere dolens recte potuit absolvi.

R. 2. Si Serapion in paratu sacerdotali cum ministris sedebat auditurus contionem, neque inter contionem sine admiratione recedere potuit, vel si tum demum, cum contio finita et sacrum prosequendum erat, gratia tactus dolere incepit: recte actum est. Potuit enim, indicato aliquo, maxime graviore, peccato, nunc statim absolvi. Si vero toto illo tempore versabatur in sacristia atque cum ministro sacerdote solo solus quasi negotium tractaturus diutius conversari potuit, debuit sane integram confessionem facere.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Certum est potuisse tum in priore ³⁶⁶ casu Rufo, tum in posteriore Serapioni confessarium imponere obligationem gravem, ut *statim* postea confessio compleretur. Id confessarius ut iudex facere seu imponere potuit sive titulo satisfactionis sacramentalis sive titulo complendi iudicii incepti, sive etiam titulo medicinae, ut remedia apta et necessaria possent praescribi.

R. 2. Immo in posteriore casu videtur haec intentio adfuisse, cum ipse Serapion verbis illis „postea plura“ promisisse videatur se mox completurum confessionem; qua acceptata promissione sacerdos assistens absolvit. Nihilominus cum de hoc non constet, nisi sacerdos absolvens in alterutro casu positive iniunxerit ut statim eodem die compleatur confessio, dilationem etiam longiorem non audeo peccati eiusque gravis condemnare, si modo in *prima* confessione secutura omnia sincere accusentur.

R. 3. At pro Serapione alia ratio urget. Cum sit sacerdos atque saepius vel cotidie soleat celebrare, oritur quaestio num eodem modo quo dictum est supra n. 358 probabiliter negari possit eius obli-

gatio, cessante impedimento, ideo hic statim, confitendi peccata omissa, antequam denuo, v. g. sequenti die, celebret. (Idem dic de Rufo, si voluerit iterato sumere sacram communionem.) Quod hic censeo admitti non posse. Sentio omnino debere fieri integram confessionem hoc titulo, quod numquam praemissa est confessio peccatorum *quorum habebatur conscientia*. Sed hanc praemissam esse, est sola ratio cur in casu peccati ex oblivione omissi completio confessionis non necessario ante sumptionem s. eucharistiae exigenda sit.

FAMA COMPLICIS EXCUSETNE AB INTEGRITATE CONFESSIONIS.

Casus. (107)

Caius parochus cum ancilla peccavit; ut igitur se cum Deo reconciliet, fatetur quidem peccatum luxuriae, sed interrogatus num cum persona domi existente, id negat, ne famam ancillae confessario notae laedat, ratus, ex probabili sententia, cum fama complicis servanda sit, se iure suo restrictione uti.

Titius vir nobilis cum nepte peccavit quae sibi res domesticas curat; cum peccata illa declarare nequeat quin nepti infamiam creet, in confessione annua tacet de illis, sicut etiam de gravi percussione sororis ex crimine gravidae, ex qua abortus fuerat secutus.

QUAERITUR 1° sitne ius vel obligatio tacendi in confessione complicem aliasque personas sine quarum notitia danda proprium peccatum explicari nequeat.

2° confessarius habeatne ius interrogandi de complice.

3° quid de modo agendi Caii et Titii sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Sunt qui putent debere paenitentem in confessione eam circumstantiam, etsi speciem peccati mutet, silentio premere, ex qua declarata tertia persona, sive complex sit paenitentis sive alia, apud confessarium famae detrimentum patiatur. — Aliqui id negantes circa complicem, id affirmant de aliis. — Alii id simpliciter negant, sustinentes in omni casu praeceptum *integrae* confessionis atque obligationem sincere respondendi, si quid necessarii interrogaverit confessarius circa occasionem peccati vel similia.

R. 2. Qui dicunt taceri debere circumstantias alios diffamantes, non docent neque docere possunt a paenitenti pro libitu eiusmodi confessionem mancam institui posse, sed coguntur postulare gravem causam, v. g. necessitatem confitendi *et* defectum alterius confessarii, cui tertia illa persona ignota sit et apud quem sine huius diffamatione possit integra confessio fieri, adeoque obligare coguntur paenitentem ad subeundum incommodum non leve, ut quaerat talem confessarium potius quam ut mancam instituat confessionem. Insuper coguntur dicere, si quando ante communionem paenitentis sese offerat

opportunitas manifestandi circumstantiam omissam, paenitentem *debere denuo* confiteri.

R. 3. Qui dicunt in confessione circumstantias per se ad integritatem spectantes omitti non posse propter famam tertii servandam, tamen fatentur tum illas omittendas esse, quando agatur de confessionis materia libera, tum, etsi agatur de materia necessaria, paenitentem, *si commode possit*, debere potius eligere confessarium, cui ignota sit persona alioquin famae iacturam passura. Attamen, cum necessitatem mutandi confessarii restringant ea condicione, „si commode fieri possit“, simul tenent: 1) hanc obligationem non adesse, si ratio quaedam notabilis adsit non mutandi, v. g. melior spiritualis directio vel rationabile solatium; 2) hanc ipsam obligationem ex se *non esse gravem*: cum enim apud unum tantum virum prudentem, etiam sine ulla ratione, famae iacturam veri criminis narratione causare non sit ex se grave peccatum, sed summum in eo casu quando fiat apud eum, apud quem famam servari diffamati prae aliis multum intersit; a fortiore vix unquam grave peccatum esse potest, apud solum confessarium strictissimo secreto obstrictum alteri famae iacturam causare. Immo alii dixerint non esse veri sensus diffamationem, si detur criminis notitia, cuius nullus est usus in vita sociali; talis autem est notitia confessario data; ergo peccatum diffamationis idque grave in eo inveniri non potest.

R. 4. Quae cum ita sint, doctrinae illorum qui circumstantias aliorum diffamantes volunt taceri non est necessario ratio habenda; minus etiam hac de re ordinarie paenitentes instruendi sunt, siquidem ansa praeberetur multarum confessionum mancarum idque in iis rebus, in quibus summopere expedit, ut confessarius accurate paenitentem eiusque condiciones cognoverit. Si quis vero paenitens instructus et in rebus theologicis versatus sponte sua opinionem illam sequatur, non est cur confessarius id impedire debeat vel possit, cum probabilitas saltem externa illi sententiae nequeat denegari. Cf. *Th. m.* II, 333 sqq. ibique habes defensores unius et alterius sententiae enumeratos.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Confessarius, qua confessarius, non habet ius interrogandi formaliter de complice, ut in eius notitiam veniat; habet autem ius interrogandi de variis circumstantiis ad statum paenitentis cognoscendum necessariis, etsi periculum sit, ne in notitiam compliceis veniat. Nam cum non teneatur assentire opinioni eamque sequi quae dicit in confessione ante omnia famam alienam servandam esse illaesam, utitur iure suo ille qui consuetas interrogationes faciat.

R. 2. Si quando autem paenitens instructus sponte sua velit sequi opinionem contrariam atque ex certo dictamine declinet responsum, confessarius ius non habet ulterius urgendi. Id sequitur ex eo quod, ut dixi, utrique sententiae probabilitas saltem externa competat.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In utroque casu, tum a Caio tum a Titio, quaerendus erat alius confessarius, etsi cum notabili incommodo

iter instituendum erat. Nam si illi paenitentes volebant opinionem sequi quae prohibeat manifestare factum tertii infamans, debebant etiam incommodum huius opinionis in se sumere. Summum poterant in instantanea aliqua necessitate circumstantiam tacere, de qua in casu sermo est. Alioquin enim periculum confessionum sacrilegarum multum augeretur, si passim liceret similibus paenitentibus occasionem proximam eamque continuam celare, quin confessarius iudicare posset de mediis necessariis ad praecavendum relapsum et ad dignoscendam actualement paenitentis sinceritatem. Quapropter timendum valde est, ne uterque, imprimis Titius, in casu proposito graviter peccaverit.

R. 2. Immo si propter instantaneam necessitatem impossibile erat extraneum confessarium adire, debebat uterque paenitens plura fateri quam confessus est, etiam ex opinione quam sequi voluerunt. Nam interna peccata, etiam ea quae in ipso peccato externo inclusa sunt et cum eo satis exprimuntur, in nostro casu paenitentes separatim *fateri debebant*, quia haec confitendo complicem non diffamabant; debebant igitur et circumstantias cognationis et occasionis proximae in peccato saltem interno indicare neque interroganti celare. Quapropter in omnium sententia tum Caius tum Titius *graviter* defecerunt ab obligatione formalis integrae confessionis. Cf. Busemb., *De paenit.* c. 1, dub. 3, art. 2 in fine.

INQUISITIO COMPLICIS EX PARTE CONFESSARII.

Casus. (108)

Robertus, praefectus morum in aliquo seminario, cum etiam alumnorum audiat confessiones, detegit ex alicuius confessione esse aliquem qui alios tentat corrumpere: quapropter obligat paenitentem, ut sibi indicet nomen illius corruptoris, nisi velit sine absolutione dimitti; accepto nomine, illum severe arguit et, reperta veritate, eum e seminario eiicit.

QUAERITUR 1° quae sit prohibitio inquirendi in nomen complicitis.

2° liceatne aliquando in complicem inquirere.

3° quid de Roberto sit dicendum.

Solutio.

370 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Prohibitum est poenis *ferendae sententiae* quominus confessarius qua confessarius sub poena negandae absolutionis exquirat a paenitente nomen seu personam complicitis, quo is corrigi vel corripi possit.

R. 2. Qui vero hanc praxim ut licitam *defendunt*, plectuntur excommunicatione R° pontifici reservata (Pius IX, *Apostolicae Sedis*; Bened. XIV, *Ad eradicandum*). *Th. m.* II, 339.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Distingui debet formalis et materialis inquisitio in complicem. Formalis est quae complicem nosse vult qua complicem; materialis, quae scire vult ea quae spectant ad rite cognoscendum peccatum paenitentis, etsi forte simul complex cogno-

scatur. Quae materialis inquisitio prohibita non est; immo non debet omitti, siquidem agitur de cognoscendo peccato statuque paenitentis atque de necessariis remediis praescribendis.

R. 2. Aliquando etiam formalis inquisitio complicitis fieri potest et debet, non a confessario qua tali, sed si forte confessarius simul in alio munere constitutus est, ex quo necessitas oritur habendae complicitis notitiae, et obligatio paenitentis ad hanc notitiam dandam. Quod ipsa constitutio Bened. XIV innuere videtur, cum conqueratur de iis qui hac in re *falsas et erroneas opiniones sequantur* et qui *veras et sanas male applicent*.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Robertus ius habuit, ut sibi corruptor 371 ille indicaretur, nisi forte ad altiore superiorem delatio fieret. Recte igitur negavit absolutionem ei qui *nullo modo* neque sibi neque alii superiori seductorem voluit indicare. Agitur enim de multorum seductore et de bono communi.

R. 2. Minus recte egit, si *absolute sibi* voluit istum manifestari: debuit igitur paenitentis arbitrio id relinquere. Immo si maluit paenitens Roberto rem manifestare, consultius erat delationem extra confessionem excipere. Nihilominus usque ad *factam* delationem absolutio potuit differri.

CONFESSIO GENERALIS.

Casus. (109)

Cunibertus neo-parochus, cum animadvertat non parvos abusos in parochia esse eliminandos, omnes parochianos suos urget ad instituendam confessionem generalem. Quo fortius urgeat, exponit in contione eius utilitatem et necessitatem non solum pro iis qui peccata reticuerint, sed etiam qui in peccata sua relapsi fuerint. Excipiens vero generales confessiones est satis severus in exigenda integritate, ita ut complures palam obloquantur, in missione ante aliquot annos missionarium et priorem parochum contentos fuisse summaria accusatione, si modo praecipua peccata declararentur.

QUAERITUR 1° quibus confessio generalis sit imponenda, quibus suadenda, quibus interdicenda.

2° quae methodus et quae integritas sit servanda.

3° rectene egerit Cunibertus.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Per se imponi debet confessio generalis 372 iis, iisque solis, qui invalide confessi sunt: hi enim omnes illas confessiones invalidas repetere debent; alii autem ad repetendas confessiones cogi nequeunt, quia rite confessus et absolutus non tenetur umquam denuo se illorum peccatorum accusare.

Hinc *obligandi* sunt 1) qui mala fide peccatum reticuerunt; 2) qui sine vero dolore et proposito confessi sunt, eo quod noluerint peccata gravia vitare vel gravem aliquam obligationem implere, v. g.

manentes in inimicitiiis, in proxima occasione libera. in possessione rerum alienarum vel cum debito resarciendi damna vel iniurias, quamquam resarcire potuerint.

- 373 R. 2. *Suadenda* est confessio generalis 1) iis quibus propter frequentem relapsum aliasve rationes non certo quidem constat de nullitate confessionum praeteritarum, at prudens dubium est. Quamquam enim *imponi* non debet repetitio confessionum, nisi de nullitate earum moraliter certo constet, suaderi tamen debet longe facilius; 2) iis qui diu tepide vixerunt, v. g. religiosi et sacerdotes qui tepide religionis officia impleverunt atque dubii sunt utrum tentationes vicerint an iis succubuerint; 3) iis de quorum confessionum valore quidem nullum prudens dubium existit, sed qui ad novum fervorem spiritus vel ipsi sponte se disponunt vel propter novum vitae statum notabilemve mutationem a directore spirituali ad novum fervorem utiliter adducuntur.

Immo a longiore tempore confessiones intermedias resumere est utile religionis exercitium, quo homo christianus contra peccata roboretur, idque frequentius fieri potest; integram totius vitae confessionem saepius facere non expedit, quam 1—3 in vita, initio novi vitae status.

- 374 R. 3. *Dissuadenda vel etiam prohibenda* est confessio generalis iis qui ex ea non utilitatem, sed damnum traherent. Illi sunt 1) scrupulosi, quibus iterata discussio conscientiae fit discruciatio et augmentum anxietatis et perplexitatis; 2) qui longiore examine in periculum lapsus coniciantur. Quapropter si huiusmodi hominibus propter priores confessiones certo invalidas earum repetitio necessaria esset, aliqua quidem repetitio fieri debet, verum cum leviori omnino disquisitione, etsi materialis integritas non obtineatur; reliqua confessarius, quantum commode fieri possit, suppleat; alioquin obligatio melius et accuratius confitendi cessat vel suspenditur. *Th. m.* II, 345; *Pruner, Pastoralth.* I, 278 sqq.

- 375 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Generatim expedit paenitentem prius audiri, quid dicendum et accusandum invenerit: dein confessarium supplere interrogationibus, idque secundum ea quae a paenitente accusata sunt: nisi forte paenitens *praeferat* ut confessarius interrogando incipiat.

R. 2. Quodsi confessarius interrogationibus accusationem dirigat (non raro hoc modo totum negotium expeditius absolvitur): vel sequi convenit simpliciter ordinem decalogi et praeceptorum Ecclesiae, vel prius interrogare quorum paenitentem maxime pudebat et quae ansa fuerunt sacrilegarum confessionum, at dein prosequi secundum ordinem decalogi. Semper autem finitis interrogationibus confessarius concedere debet paenitenti tempus addendi, quod addendum putaverit, immo expresse id confessarius paenitentem debet monere.

- 376 R. 3. Discrimen magnum est, prout confessio generalis est necessaria aut non necessaria. In priore nullum peccatum grave retineri licet, in posteriore licebit. Quapropter circa hoc paenitens debet

moneri. Quamquam si demum paenitens *vult* generalem confessionem facere, nimia reticentia est fructus generalis confessionis frustratio; verum expedit ut paenitens sciat se *non teneri* ex obligatione omnia integre dicere.

R. 4. In ipsa etiam generali confessione necessaria magnum discrimen est, prout confessio instituatur apud confessarium apud quem paenitens priores confessiones instituit, aut apud alium. Si posterius obtinet, confessiones priores integre repeti debent; si prius, solum peccata prius non declarata in rigore accusanda sunt, si modo confessarius confusam notitiam status paenitentis retinet vel recuperavit. — Attamen qui utilitatis causa, non ex necessitate vel ex sola necessitate, generalem confessionem instituit, illud discrimen vix observabit, sed totam suam vitam integre et distincte confessario, quicumque ille est, patefaciendam curabit.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Cunibertus male egit omnes cogendo ad 377 generalem confessionem. Neque relapsis indiscriminatim eam potuit imponere. Quodsi non *constat* de necessitate generalis confessionis, saltem morali quadam certitudine, nemo invitus ad eam instituendam est urgendus, quia apud invitum fructus suos raro producit.

R. 2. Severius etiam egit Cunibertus, quando in excipiendis confessionibus generalibus non necessariis adeo premebat integritatem; debebat enim id arbitrio paenitentium relinquere, solos volentes interrogatione iuvare ad pleniorum integritatem eosque simul docere non esse peccatum aliqua peccata ex priore vita non manifestare. Aliter utique, si perspecta erat generalis confessionis necessitas.

R. 3. Methodus missionariorum, si generatim ea fuit quam in casu paenitentes narrant, e contrario commendanda sane non est. Plane reiicienda esset, si ageretur de confessione generali necessaria. Sed etiamsi ab eius necessitate abstrahitur: qui in missione publica generalem confessionem faciunt, malunt eam ita instituere, ac si esset necessaria. Quare confessarius quidem, si videt nullam ne suspicandi quidem causam esse cur priores confessiones habeantur pro invalidis, moderari potest suas interrogationes; verum accusationem quam ex se faciunt paenitentes integram audire, immo eos ipsos interrogando ita iuvare etiam debet, ut animi tranquillitatem omnino concipiant. Nam si confessarius eorum narrationem abruptit, omnia quam celerime finire studet, paenitentes securi non redduntur, sed inquietam conscientiam secum per diuturnos annos portabunt.

EXAMEN CONSCIENTIAE CONFESSIONI PRAEMITTENDUM.

Casus. (110)

Conradus a quattuor mensibus non confessus vix ante medium quadrantem ecclesiam intraverat, cum videt sacerdotem intrare confessionale. Ne ab aliis paenitentibus qui incipiunt confluere praeveniat et diutius expectare debeat, statim se colligens confitendi causa accedit. Nihil habet nisi: aliquando se rixatum esse nonnihil cum uxore, aliquoties se maledixisse sed non ex

animo, et hīs ex inadvertentia abstinētiā laesisse. Sed finita confessione cum ad locum suum rediisset, recordatur se ter itineris causa die festo missam neglexisse atque in conversatione se semel graviter alteri detraxisse et aliquoties in obscaenis colloquiis partem habuisse.

In seminario multi adulescentes solent quinto decimo quoque die confiteri; ex quibus Titus post quinque minuta praeparationis consuevit ad confessionem accedere, Titius per semihoram conscientiam excutere. Accidit tamen utrique ut aliquando obliviscantur verborum contra caritatem proximi et debitam submissionem erga superiores prolatorum.

Cuno a viginti annis religionis exercitia plane omisit, in omnibus orbis partibus versatus diversa atque difficilia munera etiam publica gessit neque sane scrupulose, atque etiam privatam vitam egit liberiores. Nunc casu in aliquo portu assistit contioni; unde concipit desiderium exonerandae suae conscientiae. Cum semihora fere vitam suam recogitasset, adit confessarium, qui eum utpote defectu conscientiae discussae laborantem remittit ad unum alterumve diem: verum quo magis recogitat, eo minus nunc sibi videtur numerum et speciem peccatorum suorum colligere posse.

QUAERITUR 1° quāenam diligentia requiratur in conscientiae examine.

2° quando censeatur gravis committi neglegentia atque confessio ob defectum examinis et integrae accusationis nulla vel sacrilega.

3° quid de propositis casibus sit dicendum.

Solutio.

378 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Requiritur examen quidem diligens ea diligentia quam homines in gravi negotio impendere solent, tamen humanam seu eam quae confessionem non reddat odiosam vel conscientiae carnificinam. *Trid.* sess. 14, c. 5; Lugo, *De paenit.* disp. 16, n. 490—494.

R. 2. Diligentia illa diversa requiritur et sufficit pro diverso statu paenitentis, scilicet: 1) Qui sibi conscius est se graviter non peccasse, minus tenetur quam qui conscientiam contrariam habet, immo in rigore ille non tenetur ad examen, sed ad subiciendam certam materiam. 2) Qui a longo tempore non est confessus, absolute ad maiorem diligentiam vel potius ad *diuturnius* examen tenetur, relative autem ad minorem quam qui a brevi tantum tempore confessus non est. Sic qui quattuor annis v. g. non fuerit confessus, certe plus temporis impendere debet quam ille qui a quattuor hebdomadis non est confessus; nemo tamen dixerit priorem 50^{ies} plus temporis impendere debere. 3) Qui instructus est et culti ingenii, accuratius examen instituere debet quam homo rudis et incultus; alioquin posteriori onus intolerabile imponeretur. 4) Qui aegrotat et viribus fractus est, leviori diligentia contentus esse potest, quam qui bene valet; aegroto enim strenua animi collectio et contentio moraliter impossibilis est.

R. 3. Diligentia morali adhibita paenitens securus ad confessionem accedere potest, etsi — quando longam vitam examinare debebat et diversis negotiis implicatam — sibi iure dicat se, si maiorem

adhiberet diligentiam, etiam accuratius numerum et species peccatorum reperturum esse. Tenetur tamen postea, si certus est de omisso aliquo peccato, supplere.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ad constituendum grave peccatum sacri- 379
legamque confessionem non solum defectus obiective gravis debet esse commissus, sed debet adfuisse huius defectus plena advertentia: quod raro obtinet. Attamen in homine salutis suae incurioso accidere id demum potest.

R. 2. Gravem defectum huiusque advertentiam plenam adfuisse patet, si paenitens, qui non est nimis strictae conscientiae, post sui discussionem gravem stimulum conscientiae vel conscientiae *validum clamorem* percepit se nondum satisfecisse.

Eiusmodi gravem defectum adfuisse praesumi debet (nisi forte paenitens sincere testetur se plane nullum remorsum habuisse, sed sibi persuasisse de obligatione rite impleta), si quis plura peccata gravia omisisse deprehenditur, quam re ipsa confessus est; vel si peccata externa palpabilia a brevi tempore commissa sub dubio numero exprimit (in posteriore casu est confessarii rem indagare et, ea inspecta, paenitentem de gravi negligentia monere eumque ad novum dolorem et propositum disponere). *Th. m. II, 341.*

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In *prior*e casu Conradus certe nimis 380
obiter sese examinavit gravemque defectum commisit. Num autem subiective graviter peccaverit sacrilegeque sit confessus non ilico patet. Accidere enim utique potuit ut ad obligationem strictam ulterioris examinis nullo modo vel leviter tantum animadverterit. Quodsi dicat sibi in mentem non venisse suspicionem peccati ob defectum examinis, praesumendum est eum non peccasse saltem graviter. Si fatetur se cogitasse quidem de examine levius a se peracto et de obligatione melius sese examinandi, se tamen dicere non posse num hoc habuerit pro gravi peccato: praesumendum est peccatum grave vel saltem divino iudicio id relinquendum est, ita tamen ut praecedens confessio practice habeatur pro nulla.

Confessarius autem, si forte observasset antea Conradum intran-
tem ecclesiam et adeo brevi post confessionale petentem, cum audiret hominem a quattuor mensibus non confessum, debebat paterne monere ut paulo diligentius vitam recogitaret, nisi forte *domi* iam conscientiae examen instituisset.

R. 2. In *secundo* casu Titius solet diutius quam par est conscien- 381
tiam discutere. Qui quinto decimo quoque die confitetur, ne per horae quidem quadrantem ut conscientiam discutiatur suadendum est; sufficit ut per decem minuta in defectus suos inquirat vel etiam brevius, saltem si cotidie soleat vespere conscientiam discutere; sed addat iustum temporis spatium ad concipiendum dolorem de defectibus noviter commissis et de gravioribus praeteritae vitae. Pro tota praeparatione insumere $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ horae spatium plenissime sufficit.

Titus sane brevius rem absolvit; non quod, si moraliter certus est se grave peccatum non commisisse, in *necessario* examine defecerit,

sed quod nimis obiter dolorem et propositum conceperit. Nam qui quinto decimo quoque die confitetur, si *graviter* lapsus fuerit, certe serio sese exercere debet in dolore et proposito; si graviter non est lapsus, confessionem dirigere debet non ad sola essentialia, sed ad maiorem fructum spiritualis profectus concipiendum: qui non concipitur, nisi quis *serio* et maiore cum consideratione in dolorem et propositum incumbat. — Quod autem oblivione omisit laesionem caritatis et submissionis, suppono non agi de mortali laesione: alioquin non Titius, sed Titus suspicionem faceret de gravi neglectu in examine atque serio corripiendus esset. Ceterum etiamtum certitudo de commisso gravi sacrilegii peccato nondum habetur. Inquirat igitur confessarius nonnihil: „Numquid conscientiam habuisti in genere subesse etiam alia peccata, quorum nondum recordaberis? esne suspicatus ea posse esse gravia? Num mentem subiit seria cogitatio te debere melius recogitare?“ Si ad *singula* haec *affirmative* respondere debet, concludendum est Titum defectu examinis graviter peccasse. — Titius vero, cum ultra debitum tempus in examen impendisset, negligentiae reus non esset, sed fortasse imprudentis scrupulositatis, qua sine culpa gravi impeditus erat a verorum defectuum cognitione, inhaerens perplexitatibus suis.

382 R. 3. Confessarius in *tertio* casu sine causa remisit paenitentem ad unum alterumque diem. Per se quidem male non egit postulando ut Cuno *ultra semihoram* vitam suam recogitaret. Nam si fuisset vita uniformis, longa series annorum potuisset fortasse, sed vix, illo spatio temporis percurri; verum vita multis diversisque negotiis implicata ut in mentem revocetur longius tempus requirit. Nihilominus spectandum erat ingenium Cunonis. Eventus ostendit eum sibi relictum ne multis quidem diebus posse examen finire: ad tantam animi carnificinam non tenetur. Quapropter postquam Cuno per horam praeterita recogitasset, melius fecisset confessarius, si interrogationibus eum iuvisset integritatemque formalem procurasset, imposito praecepto ut, si quae peccata omissa postea menti occurrerent, in sequenti confessione accusarentur.

Immo, si periculum erat ne Cuno, etiam ad solam horam dimissus, perterritus non rediret, etiam post examen semihorae confessarius tuto eius confessionem potuit admittere, suppleturus tamen per interrogationes, ut antea dixi. Nam sufficit si confessarius examen supplere potest et supplet secundum eam obligationem quam condicio paenitentis imponit. Verum Cunonis condicio, ex supposito, ea erat ut ipse non teneretur ad discussionem sui per totam v. g. diem instituendam, neque tamen post tam longam discussionem ex se posset tam accuratam peccatorum enarrationem facere, quam si nunc a confessario iuvaretur. Cum ergo confessarius ita iudicare posset, non erat cur non ipse statim suppleret. Cf. *Th. m. II*, 343; Reuter l. c. n. 311; Sporer, *Theol. sacram. de paenit.* n. 365.

PECCATORUM ENARRATIO AMICA PRO SACRAMENTALI CONFESSIONE.

Casus. (111)

Callistus a multis annis non confessus graviter aegrotans nihilominus confessionem peragere renuit. Cum admittat amicam sacerdotis extranei visitationem, hic post aliquot visitationes iteratas incipit narrare propriam vitam satis agitatam; quo aegrotus inducitur ut vicissim suae vitae cursum amice narret. Quod cum factum sit, sacerdos, quamquam totam seriem actorum non amplius memoria tenet, stola se induit et aegroto declarat nihil amplius restare, nisi ut doleat et absolutionem recipiat; confessionem alioquin esse peractam. Quod aegrotus obstupefactus admittit.

QUAERITUR 1° valeatne amica narratio pro confessione sacramentali.

2° rectene a sacerdote actum sit.

3° quid, si Callistus sanus in itinere casu vitam suam sacerdoti nihil de confessione cogitanti narrasset.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Certum est narrationem amico factam 583
ut talem non valere ad sacramentum, quia haec narratio ut talis non est sacramentalis confessio.

R. 2. Certum est valere recognitionem seu approbationem talis narrationis nunc in ordine ad absolutionem recipiendam etiam uno verbo factam, si sacerdos omnium peccatorum retinet memoriam: quia talis approbatio seu recognitio aequivalet actuali confessioni integrae, eaque re ipsa sacramentalis est.

R. 3. Si vero sacerdos non distinctam, sed confusam tantum memoriam retinet, certum etiam est sacerdotem posse exigere distinctiorem narrationem repetitam, vel etiam debere eam exigere, si ipse indicat id sibi necessarium esse ut pro circumstantiis de paenitente eiusque peccatis rectum iudicium ferat. At controvertitur utrum *possit* confusa illa memoria esse contentus, si ipse putet tractandi modum erga paenitentem ex notitia vel memoria magis distincta non mutatum iri.

R. 4. Cum utrimque auctores adsint non spernendi, confessarius tuto procedere potest, si notitia distincta antea percepta cum memoria confusa actuali eum satis dirigat in tractando paenitentem neque timendi ratio sit ne in re aliqua necessaria defectus committatur, idque maxime, quando ab initio, cum exciperet narrationem amice datam, iam suspicionem conciperet se posse inde ansam sumere permovendi paenitentem ad sacramentum paenitentiae suscipiendum. *Th. m. II, 348; Baller.-Palm. l. c. n. 467 sqq.*

AD QUAESITUM 2^m R. Ex dictis dubitari nequit quin modus ille 384
excipiendae confessionis fuerit plane sufficiens. Exceptio confessionis facta est a iudice idque etiam iudicialiter, cum sacerdos iam statim

habuerit intentionem perducendi Callistum ad recipienda sacramenta. Ex parte Callisti quidem notitia non est *data* iudicialiter; sed ille defectum supplet postea consentiens in sacramentalem absolutionem. Quod sufficit. Nam sacramentalis confessio eatenus requiritur, quatenus ex una parte detur confessario iudici possibilitas sententiae iudicialis remittendi et retinendi rite circa peccata paenitentis exercendae, et quatenus ex altera parte sententia sacramentalis absolutionis *voluntarie* a paenitente recipiatur. Quorum prius obtinet, si confessarius notitiam iudicalem *habet*, etsi paenitens eam non *dederit* iudicialiter; posterius, si post confessarii declarationem paenitens in absolutionem sacramentalem consentit.

385 AD QUAESITUM 3^m R. In alia facta hypothese res difficultate non caret, siquidem distinctam iudicalem notitiam omnium peccatorum sacerdos numquam habuit: sumitur enim, sacerdotem, cum distincte singula peccata audiret, ne suspicatum quidem esse de sequente absolutione neque sese ut iudicem considerasse; cum vero personam iudicis assumeret, eum non amplius distinctam notitiam habere. — Et re ipsa S. Alphonsus VI, 502 in hoc casu obligat ad repetitam narrationem distinctam. Attamen sententia contraria, de qua exercenda Lugo disp. 16, n. 638 dicit „usus habet“, gravem pro se habet rationem. Necessitas seu obligatio paenitentis omnia peccata integre declarandi non ex eo praecise sumitur, quod confessarius distinctam notitiam, cum iudicet, habere *debeat*, sed ut ipse *discernere possit* sintne singula peccata et in quantum punienda, remittenda, retinenda, corrigenda. Si igitur notitia antea distincta ita adhuc menti confessarii inhaeret, etsi aliquo modo confusa, ut in rite tractando paenitente ipse ea dirigi possit, non tenetur de novo distinctam omnium peccatorum accusationem imponere.

Quodsi sacerdos ne confusam quidem notitiam retineat, utique nova peccatorum enarratio in posteriore casu a Callisto exigi debet.

SATISFACTIO SACRAMENTALIS IMPONENDA.

Casus. (112)

Iansenius parochus, qui solus est confessarius in parochia, quo maiorem suis inculcat peccati horrorem, quam primum audit in confessione peccatum grave, non denegat quidem absolutionem invito, si dispositus credatur, sed vehementer suadet ut post peractam paenitentiam, v. g. hebdomada qualibet per mensem semel ieiunando, revertantur ad recipiendam absolutionem. Quo fit ut plerique non statim ad s. eucharistiam accedant, sed una alterave vice vel pluries differantur, et ut pro operariis dies dominici evaserint dies ieiunii. Alias iis qui dicant se ieiunare non posse, imponit per longius tempus ut feria II a carne, fer. III ab ovis, fer. IV a butyro, fer. V a vino usto, fer. VI a quolibet potu inebriante et sabbato a vino abstineant; vel si complura peccata mortalia commissa fuerint, imponit 30^{ies} litanias sanctorum, 365us rosarium B. Mariae V. Verum non raro parochiani Iansenii se conferunt ad parochias vicinas ibique confitentur se numquam in animo habuisse omnes illas paenitentias implere, seque petere commutationem.

- QUAERITUR 1° sitne commendanda et spiritui Ecclesiae conformis praxis solutionem paenitentiae absolutioni praemittendi.
- 2° quae sit regula servanda in mensura et qualitate sacramentalis paenitentiae.
- 3° quid de Iansenii praxi sentiendum sit.
- 4° quae sit obligatio accipiendae et praestandae paenitentiae.
- 5° possitne et a quo imposita paenitentia commutari.
- 6° quid iudicandum sit de paenitentibus iis qui in vicinia petunt commutationem.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Circa hanc rem falso asseritur fuisse 386 primaevam Ecclesiae praxim pro quolibet peccato mortali iniungere temporaneam seiunctionem a ss. eucharistia percipienda et paenitentiae praevisam solutionem. Id enim in solis publicis peccatis neque in omnibus, sed in quibusdam tantum, fieri solebat. Neque probari potest postulatam umquam esse *persolutam* paenitentiam, antequam daretur absolutio sacramentalis.

R. 2. Hodiernum Ecclesiae spiritum actualemque disciplinam exhibet *Instructio S^{ae} C. de Prop. Fide* d. d. 3 Oct. 1736 ad *Visitat. Ap. Tunk. occid. in Collect.* n. 971, ex qua pauca referam:

„Duo sunt perniciose inconvenientia in administratione sacramenti paenitentiae . . . *Primum* atque praecipuum, quod passim reis graviorum criminum, fornicationis, ebrietatis, superstitionis differatur ad menses integros et amplius absolutio . . . interim impositis ieiuniis, orationibus . . . Missos faciant praeposteros Ecclesiae reformatores et adhaereant potius *Conc. Trid.* sess. 6, c. 14 *de lapsis et eorum reparatione*, ubi habemus absolutionem praevisam satisfactioni . . .

Praxis ergo ista, prudens et benigna, tot testimoniis munita, absolvendi statim peccatores vel attritos vel contritos viget in tota Ecclesia catholica. . . . Ne vos decipiant novatores, qui sub zeli umbra crudelitatem exitialemque socordiam in corde nutriunt . . .

Modus igitur plenus sapientia et caritate est, animas peccatrices citissime ex peccati statu, iuxta praxim universalis Ecclesiae in Christi evangelio fundatam, eripere, ut cito accipiant stolam primam, nec protrahere, sed quantum fieri potest accelerare spiritum paenitentiae . . . ut ante reconciliationem *proponant*, ut post illam tutius ac salubrius, in statum gratiae repositi, *satisfacere satagant*.

Alterum est in excessu satisfactionum quas imponunt, plurium 387 rosariorum, videlicet usque ad numerum tercentenarium, totidem litaniarum cum ieiuniis, ciliciis aliisque afflictivis operibus, statutis diebus per hebdomadas aut menses aut annos integros. . . . Attendant igitur ad S. Thomae Aquinatis doctrinam *Quodl.* 3, q. 13, a. 1: „Videtur satis conveniens quod sacerdos non oneret paenitentem gravi pondere satisfactionis, quia, sicut parvus ignis a multis lignis superpositis facile exstinguitur, ita potest contingere quod parvus af-

fectus contritionis in paenitente nuper excitatus propter grave onus satisfactionis exstingueretur . . . ; in 4 dist. 2, q. 1, a. 2, quaestel. 2 ad 3: „Sacerdos minorem condigno paenitentiam iniungens non semper peccat, . . . quia quandoque, etiam ex industria minorem paenitentiam imponens, plus prodest paenitenti quam noceat . . . ‘

Attendant et perpendant monita S. Caroli Borr. in *instructionibus paenitentiae*: „In paenitentia imponenda adhibebit prudentiam, pietatem et iustitiam. Habebit rationem status, condicionis, sexus, aetatis etc. Quamobrem talem imponat, qualem ab eo praestari posse iudicet; proinde aliquando . . . illum interroget an possit anve dubitet paenitentiam sibi iniunctam peragere; alioquin eam mutabit aut minuet. Considerabit item animum mentemque paenitentis. . . . Pauperibus eleemosynas non imponat, nec iis qui ex proprio labore victum quaerunt ieiunium indicatur; quod et in aliis paenitentis observandum.’

Attendant tandem ad consilium S. Francisci Salesii in *monitis pro confessoriorum instructione* scriptis cap. 8: „Satisfactiones intricatas et in variis operum generibus aut diversarum orationum magno numero compositas imponere non expedit, eo quod illa diversarum orationum congeries aut piorum operum varietas oblivionem paenitentiae impositae inducat, indeque anxietatem et scrupulos pariet in animis paenitentium. . . . ‘

Si haec et reliqua S. Caroli Borromaei monita et consilia sedulo attendant, mitigabunt profecto nimium quem hucusque exerceverunt rigorem et animarum saluti et propriae obligationi consulent. “

383 AD QUAESTITUM 2^m R. 1. Quamquam pro peccatis venialibus sub levi tantum imponi debet paenitentia eaque levis vel leviter obligans; pro peccatis gravibus sub gravi imponi debet paenitentia eaque generatim gravis atque graviter obligans.

R. 2. Generatim paenitentia non tantum gravis esse debet, i. e. opus quod secundum praecepta ecclesiastica censeatur materia gravis, sed etiam aliquo modo proportionata criminum qualitati et multitudini non ad solum remedium contra relapsum, sed etiam ad vindictam praeteritorum peccatorum. Nihilominus si magnus est peccatorum numerus, necessarium non est, immo vix et ne vix quidem possibile, ut proportio etsi valde larga cum numero retineatur.

389 R. 3. Paenitentiae seu satisfactiones diversae esse debent non tantum pro qualitate criminum, sed etiam pro paenitentium facultate. Hinc causae excusantes existere possunt, quae eximant ab obligatione servandae proportionis inter peccata et satisfactionem imponendam, idque ita ut aliquando pro peccatis gravibus ne opus quidem simpliciter grave imponi necesse sit, scilicet:

1) in gravi infirmitate corporali;

2) in gravi infirmitate spirituali, ne quis desperet; licebit tamen communiter saltem imponere opus aliunde debitum sub nova obligatione;

3) in casu magnae contritionis, quae iam magnam partem poenae temporalis ex se, magis etiam in coniunctione cum sacramento, delet:

quamquam qui valde contritus est, facillime admittit etiam maiores satisfactiones;

4) in occasione plenariae indulgentiae, siquidem solutio pro poenis temporalibus exhibetur ex thesauro Ecclesiae: nihilominus, cum praescriptum sit ut etiam tempore iubilaei confessarius sacramentalem satisfactionem iniungat, indulgentiarum occasio sola non debet esse ratio cur consuetas paenitentias valde notabiliter confessarius minuatur.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Iansenius pervertit ordinem in Ecclesia 390 consuetum recipiendae absolutionis et post absolutionem receptam implendae satisfactionis sacramentalis. Et quamquam iniuria non afficit invitum, tamen videntur parochiani non pauci re ipsa esse inviti atque iniuriam pati, quoniam importunae suasioni Iansenii cedunt, potius quam ex libero arbitrio agunt.

R. 2. Imprudentibus et exaggeratis paenitentibus operarios onerat. Est contra praxim Ecclesiae, dies dominicos reddere dies ieiunii. Et quamvis nostra quidem aetate prohibitum non sit etiam die dominica ieiunium pro paenitentia impositum implere: tamen eos qui hoc solo die ieiunare possunt, ad ieiunium obligare sapit spiritum alienum.

R. 3. Similiter summae imprudentiae est plures et diversas circumstantias in sacramentali satisfactione servandas imponere, quae paenitentium memoriam onerant conscientiasque timore committendi defectus conturbant. — Etiam tam longam seriem litaniarum et rosariorum imponere signum est intolerabilis rigorismi et imprudentiae. Nam si in singulis confessionibus confessarius idem facere vellet, cum brevi tempore satisfactio imposita impleri nequeat, alterutrum sequeretur: aut retrahitur paenitens quominus saepius accedat ad sacramentum quam semel vel summum bis in anno, aut multiplicabuntur opera satisfactionis imposita, ut demum impossibile evadat omnia implere.

AD QUAESITUM 4^m R. 1. Rationabilis paenitentia a paenitente 391 accipi debet: ac proin, nisi gravis ratio suadeat contrarium, paenitentia, in qua imponenda confessarius, auditis forte rationibus paenitentis, demum insistit, si est gravis et pro gravibus peccatis imposita, per se *sub gravi* accipienda est cum voluntate, eam implendi nisi forte facta fuerit legitima commutatio. Qui hanc voluntatem non habet, debita dispositione recipiendae absolutionis caret atque invalide absolvitur.

R. 2. Paenitentia quae est ex obiecto suo levis, non potest obligare sub gravi; paenitentia ex obiecto gravis gravis obligationis capax est et generatim sub gravi re vera obligat, si imposita est pro peccato gravi; aliter, si pro peccato levi, nam haec *gravis* obligationis capax non est; immo etiam paenitentia ex obiecto gravis et pro gravi peccato imposita, potest a confessario, si vult, sub levi imponi, quamquam id non expedit neque sine causa graviore licitum est.

R. 3. Paenitentia igitur gravis obiecti gravisque obligationis si voluntarie omittitur, peccatur graviter: quod maxime attende, si tempus implendae paenitentiae assignatum est. Aliter *diuturna di-*

latio, quā periculum oblivionis vel totalis omissionis inducatur, habetur etiam pro gravi peccato.

R. 4. Si tempus implendae paenitentiae assignatum non est, inducendi sunt paenitentes ut quam primum eam persolvant, tum ne oblivioni detur, tum ne periculum subeatur eam in statu peccati implendi: quo efficacitati eius ponitur obex atque venialiter peccatur.

392 AD QUAESITUM 5^m R. 1. Ex rationabili causa paenitentia imposita mutari potest a legitima Ecclesiae auctoritate. Idque imprimis ab ipso confessario in ipsa confessione fieri posse nemo est qui ambigat. Nam est quaedam retractatio causae et iudicii correctio, quae sine dubio fieri potest, quando causa moraliter nondum est finita, i. e. quamdiu paenitens e confessionali nondum discessit.

R. 2. Sed etiam post latam sententiam, sicut in aliis iudiciis petentibus partibus causa resumī et retractari potest, ita etiam in sacramentali iudicio. Cum autem in hoc sacramentali iudicio quilibet confessarius approbatus iudex sit competens, quilibet confessarius, si confessio apud eum iteratur, denuo iudicare paenitentiamque commutare potest, nisi forte pro reservatis peccatis a superiore *specialis* paenitentia imposita fuerit.

393 R. 3. Verum ut alienus confessarius paenitentiam commutet, necessaria non est integra confessionis repetitio, sed sufficit confusa status paenitentis notitia data vel pro commutatione paenitentiae in opus fere aequale ipsius paenitentiae indicatio. Ab eodem autem confessario ut commutatio fiat, a fortiore haec confusa notitia sufficit.

R. 4. Alienus confessarius, ut rite commutare possit, necessario id facere debet in tribunali sacramentali; alioquin impossibile est facere paenitentiam *sacramentalem*, i. e. coniunctam cum effectu sacramentali, qui vi absolutionis producit. Ergo commutare debet vel in actuali confessione, in qua absolvit, vel, si facit extra eam, paenitentia commutata vim suam non obtinet nisi per absolutionem postea dandam.

R. 5. Confessarius impositam a se paenitentiam ex probabili opinione commutare potest, etiam una alterave die post confessionem et absolutionem elapsa, quia censetur adhuc sufficiens unio moralis inter hanc actionem et praecedentem iudicialem sententiam. Et quoniam de secundario effectu sacramenti agitur, alicui sequi licebit hanc sententiam; certa tamen non est, neque proin certus est effectus sacramentalis talis paenitentiae mutatae, ac propterea suadendum nemini est ut *tali* mutatione sit contentus.

394 ☒ AD QUAESITUM 6^m R. 1. Paenitentes illi, si absolute in animo habebant non implere paenitentias impositas, non debebant recipere absolutionem. Ita re vera poterant paenitentias irrationabiles recusare, neque peccaverant. „Obligatur paenitens confessus, qui absolutionem vult, paenitentiam iniunctam acceptare, nisi haec sit irrationabilis.“ Baller.-Palm. l. c. n. 501. Quodsi persistebat Iansenius in postulandis suis irrationabilibus paenitentiis, ipse peccabat.

R. 2. Poterant etiam recipere absolutionem, quando acceptabant paenitentiam cum obligatione hypothetica et hypothetica voluntate implendi, scilicet sub hypothese, „nisi acciperent commutationem.“ Sed in hoc casu sincere debebant in se sumere obligationem tam diu duraturam, quamdiu non obtinuerint commutationem: quae quidem in certa spe erat, sed non in ipsorum potestate.

R. 3. Determinatam et absolutam gerere voluntatem non implendae paenitentiae impositae ac simul recipere absolutionem sunt res inter se pugnantes, cum peccatum sit ita paenitentiam impositam eludere.

R. 4. Sive autem paenitentes ab initio nolebant paenitentiam a Iansenio impositam implere neque eius obligationem in se sumere, sive postea demum eam difficiliorem habebant: poterant semper ad alium confessarium accedere rogaturi ut paenitentiam mutaret et diminueret. Idque in posteriore hypothese poterant facere, peracta ea confessione quae daret confusam prioris confessionis notitiam; in priorae hypothese, in qua confessio prior erat invalida, post repetitam confessionem integram.

PAENITENTIA IMPROPORTIONATA.

Casus. (113)

Severinus confessarius regularis sodali suo confitenti curiosam lectionem minus honestam pro paenitentia imponit ut se flagellet spatio quo recitet psalmum *Miserere* et semel ieiunet; militi fatenti se quinquies fornicatum esse et compluries blasphemasse imponit ut per hebdomadam cotidie dicat *Gloria Patri etc.* Uterque omittit paenitentiam, utrique ab alio confessario propter neglectam paenitentiam priorem imponitur ut dicat 5^{ies} *Pater* et *Ave*.

QUAERITUR rectene egerit Severinus alterque confessarius in paenitentiis imponendis; et quomodo paenitentes omissione peccaverint.

Solutio.

R. 1. Paenitentia, quae pro peccatis venialibus imponitur, ut 395 iam in casu praecedente dictum est, sive est levis sive gravis quoad obiectum, non importat secum obligationem nisi levem. Paenitentia autem, quae pro gravibus peccatis imposita est, secum portat obligationem gravem, si gravis est quoad obiectum, neque confessarius expressit se velle sub levi tantum obligare; si levis est quoad obiectum, obligare non potest nisi sub levi.

R. 2. Severinus paenitentiam adeo gravem non potuit imponere paenitenti suo sodali *nisi volenti*; militi autem adeo levem imponere non licuit, nisi extraordinariae circumstantiae occurrebant, ut v. g. in S. Xaverii exemplo occurrebant, qui, imposita satisfactione levissima, cum ipse eam saeva et cruenta flagellatione suppleret, paenitentem ad voluntarias paenitentias adeo permovit ut longe excederent eas quas imponere potuerat audere.

R. 3.^a Omissio paenitentiae in utroque erat peccatum leve. Ratio in priore est quod opus in se quidem grave pro veniali peccato adeoque sub veniali tantum iniungi potuit: ratio in posteriore paenitente est quod opus impositum, utpote leve, gravis obligationis non erat capax.

R. 4. Commutatio quam secundus confessarius fecerat in utroque casu erat rationabilis: in priore quia peccatum veniale secundum praxim hodiernam non solet maiore satisfactionis opere castigari: in posteriore quia secundi confessarii non erat supplere defectum in *mensura* paenitentiae impositae seu eam ad iustam cum peccatis accusatis proportionem augere, sed solummodo usque ad aequalitatem mutare; quod re vera fecit.

PRO PAENITENTIA OPUS ALIUNDE DEBITUM.

Casus. (114)

Tiburtius in angustiis positus est quid imponat pro paenitentia viris operariis qui ingenti peccatorum onere sunt onusti, sed qui ad multum orandum se non habere tempus dicunt, ad ieiunandum non adesse vires, ad elemosynas faciendas deesse facultates: demum imponit usque ad sequentem confessionem missam dominicalem.

Alias feliciore industria se uti posse recordatur: nimirum imponit paenitenti ut recitet die s. communionis oratiunculam *En ego* cum trina oratione Dominica et Angelica salutatione ad intentionem s. pontificis: quibus orationibus cum annexae sint plenariae indulgentiae, nihil reliquum esse, quod sacramentali paenitentia indigeat.

- QUAERITUR 1° possintne aliunde debita esse pro satisfactione sacramentali.
 2° possintne paenitens per opera aliunde praescripta satisfactionem sacramentalem eiusve partem pro extincta habere.
 3° rectene propter plenariam indulgentiam satisfactio sacramentalis alia omittatur.
 4° quid igitur de Tiburtii industriis sentiendum.

Solutio.

396 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Posse confessarium opera aliunde praescripta elevare ad satisfactionem sacramentalem est communis theologorum sententia contra paucos: S. Alphons. VI, 513. Et — quod inde sequitur — opera aliunde praescripta pro satisfactione sacramentali *iniungi* posse a plerisque docetur. Quod si fit, idem opus duabus obligationibus debetur, similiter ac si ad communem obligationem obligatio voti accedat; atque voluntaria eius operis omissione duo peccata specie distincta committuntur.

R. 2. Nihilominus ille agendi modus a confessario non est adhibendus nisi ut remedium infirmitatis paenitentis, saltem si opera aliunde iam debita statuatur pro potissima satisfactione sacramentali iniuncta: immo etiam tum expedit omnino, ut adiungat aliquod opus

simpliciter grave nondum debitum. Verum *pro supplemento* addere iniunctionem operum iam aliunde debitorum saepe potest expedire.

R. 3. Etiam si non *praescribat* nova obligatione opera aliunde iam praestanda, nihilominus ea probabiliter elevare potest ad satisfactionem sacramentalem, dicendo v. g.: „Si haec et illa feceris, sint tibi in supplementum sacramentalis paenitentiae“; quo vis satisfactoria eorum operum augetur. Sicut enim opera satisfactoria constitui possunt sub obligatione vel gravi vel levi, ita etiam sine obligatione proprie dicta, sed ad arbitrium ipsius paenitentis. Nam etiam ad antiquam paenitentiam canonicam, quae sine dubio satisfactio sacramentalis erat, non omnes adigebantur, sed non raro volentes admittebantur.

Verum hic est modus imperfectus exercendae in peccata potestatis iudicialis a Christo in Ecclesia relictæ, neque licet hoc modo confessario esse contento, idque etiam minus, quam si vellet sola opera aliunde debita nova obligatione iniungere. — Possunt igitur illi modi pro supplemento esse, quando alia satisfactio plene proportionata imponi nequit, non autem simpliciter pro consueto et usitato modo imponendae paenitentiae.

R. 4. Probabile est secundum S. Thomam Aq., *Quodlib.* 3, 397 a. 28 (cf. S. Alphons. l. c. n. 507 aliosque), per verba sacerdotis „*Quidquid boni feceris etc.*“ re ipsa bona opera confitentis elevari ad vim satisfactoriam sacramentalem, adeoque maiorem, quam alias ex se habent. Neque hoc mirum videri debet. Nam opera nostra bona quamquam valorem suum internum supernaturalem habent ex principio supernaturali gratiae, tamen hunc habent ex meritis Christi; immo probabile est propter coniunctionem iustorum cum Christo capite in unum corpus mysticum bona eorum opera coram Deo ad maius praemium maioremque expiationem accipi, quam id fieret, hac unione non existente: proin quo maior est illa cum Christo unio, eo magis bonorum operum virtus augetur. Verum per illa verba sacerdotis opera fidelium arctius et intimius Christo addicuntur atque cum divinis Christi intentionibus coniunguntur. Cf. Baller. — Palm. l. c. n. 485.

AD QUAESITUM 2^m. Responsum patet ex dictis: Si confessarius 398 illa opera aliunde debita in satisfactionem sacramentalem iniunxit, certo *sacramentaliter* exstinguunt partem poenarum temporalium: si verba illa „*Quidquid boni feceris etc.*“ hac intentione pronuntiavit, relinquendo tamen omnia arbitrio paenitentis, probabiliter idem locum habet, quamquam minore gradu, quam si essent *iniuncta*. — Si vero confessarius nullo modo illa opera pro sacramentali satisfactione assumpsit, paenitens ex se illis hanc virtutem dare nequit, sed exstinguunt poenas temporales secundum virtutem ex se iis insitam.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quidquid olim probabiliter dicebatur, 399 nunc ex Constit. Bened. XIV „*Celebrationem*“ § 65 certum est, non obstante indulgentia iubilaei confessarium debere paenitentiam sacramentalem iniungere, paenitentes implere. Quod si necesse est in iubilaeo, non ilico quidem sequitur idem observandum esse in indulgentiis

extra iubilaeum, saltem si iniungitur pro paenitentia illud opus cui indulgentia annectitur; verum si opus illud est levius, alia sacramentalis satisfactio non est plene omittenda, etsi diminui potest.

Ratio cur ex legibus pro iubilaeo latis non possit certo idem concludi pro aliis indulgentiis, ea est quod in iubilaeo inter opera praescripta, quibus iubilaeum annectatur, sit confessio, ad confessionem autem per se pertineat acceptatio sacramentalis paenitentiae, in aliis autem indulgentiis confessio, si requiritur, non requiritur ut opus praescriptum in qua fundetur indulgentia, sed ut condicio tantum praesupposita.

R. 2. Nihilominus etiam pro iis indulgentiis certum antea non erat *eodem opere* posse aliquem indulgentias annexas lucrari et *sacramentaliter* satisfacere, cum S. Congr. Indulg. ad lucrandas indulgentias postularet opera *non iam obligatoria*. Cf. *Decr. auth.* n. 291 ad 2^m. Ubi in *Briocen.* d. d. 29 Maii 1841 ita habetur:

„An possit per preces iam obligatorias, v. g. per horas canonicas, satisfieri precibus a S. Pontifice praescriptis ad lucrandam indulgentiam plenariam.“ R. „*Negative*“.

Communis quidem sensus videbatur abhorrere a cogitatione paenitentem, si iniunctum acciperet pro paenitentia sacramentali, v. g. exercitium viae crucis, privari indulgentiis huic exercitio annexis.

Dubium demum sustulit Leo XIII suprema sua voluntate. Vide licet *S. C. Indulg.*, interrogata „*Utrum paenitens prece[m] aut pium opus indulgentiis ditatum explens possit simul et paenitentiae (sacramentali) satisfacere et indulgentias lucrari*“, d. d. 11. Iunii 1901 *respondit*: „*Affirmative, facto verbo cum SS^{mo}*“; re ipsa *Sanctitas Sua* d. 14 Iunii id *approbavit*. *Anal. eccl.* IX, 300.

400 AD QUAESITUM 4^m R. 1. Tiburtius recte quidem fecit, miseris operariis iniungens pro paenitentia sacramentali missas iam aliunde obligatorias; debebat tamen aliquod opus ulterius adiungere, quod facillime potuit, v. g. semel recitare rosarium vel exercitium viae crucis facere vel simile quid.

R. 2. Altera industria reprobari quidem nequit ex eo quod hanc orationem indulgentiis ditatam pro paenitentia sacramentali imposuerit, neque tamen probandum est quod nihil imposuerit amplius. Nam res certa non est paenitentem per preces illas recitandas indulgentiam plenariam, quam summus pontifex, quantum est ex se, recitantibus conferre conatur, re vera ex integro lucraturum esse, maxime si consuetam paenitentiam sacramentalem non praestiterit. Ex una enim parte quoad indulgentias acceptionis divinae mensura ob varias causas manet incerta; ex altera parte summi pontificis intentio non est indulgentias sic conferre ut ordo sacramenti paenitentiae atque praeceptum Tridentinum mutentur, quae postulant paenitentiam sacramentalem peccatis proportionatam. Licet igitur Tiburtius propter preces indulgentiis ditatas sacramentalem paenitentiam possit *diminuere*, iniungat tamen praeterea aliquod opus simpliciter grave.

PAENITENTIA SACRAMENTALIS QUOMODO PRAESTANDA.

Casus. (115)

Pancratius, qui pro satisfactione sacramentali debeat 10^{ies} missam audire, 10^{ies} rosarium recitare, 10^{ies} ieiunare, 10 marcas pro eleemosyna dare, quo citius rem absolvat, assistit festo nativitatis Domini cum sequentibus duobus festis cotidie tribus missis, quae fere simul dicuntur, eodemque tempore recitat rosaria, ieiunium semel peragendum curat secum a novem aliis ex familia, eleemosynam procurat dandam amicum rogans, ut ad suam intentionem 10 marcas det pauperibus.

QUAERITUR 1° possitne uno eodemque tempore satisfieri compluribus paenitentis impositis.

2° fierine possit satisfactio sacramentalis per alterum.

3° quid de variis industriis Pancratii censendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum paenitentia sacramentalis obligatoria 401 et sacramentalis fiat ex voluntate confessarii, etiam modus, quo impleri possit, pendet ab eius voluntate.

R. 2. Quando certum modum peragendi confessarius indicavit, ille teneri debet, si eum praescripsit; si permisit, potest teneri. Quando nihil indicavit, ille modus in peragendo opere tenendus est, qui communiter tenetur in rebus lege ecclesiastica praescriptis. Quare quae secundum ecclesiasticam legem eodem tempore simul fieri possunt, etiam simul agi possunt, si pro sacramentali paenitentia sunt imposita; alias non possunt.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Vicaria quidem satisfactio pro poena tem- 402 porali fieri potest; at sacramentalis satisfactio non est nisi actio, quae fit ab eo, qui sacramentum seu absolutionem sacramentalem recepit vel recepturus est.

R. 2. Nihilominus confessarius ex communi sententia permittere potest satisfactionem partim fieri per alterum. Dico partim, quia neque expedit neque licebit omnem satisfactionem in alterum devolvere, cum hoc non sit paenitentias pro paenitentium facultate convenientes iniungere. Casu vero quo fit, sacramentalis non est actio aliena, sed acceptatio ipsius paenitentis vel pro circumstantiis petitio sive mandatum ad alterum directum.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Pancratium, cum missas audiat, simul 403 recitare rosarium, non videtur repugnare impositae paenitentiae, nisi confessarius aliter statuerit. Cf. *Th. m.* II, 364.

R. 2. Pancratius reputare missam die festo obligatoriam pro parte sacramentalis paenitentiae non potuit, nisi confessarius id expresse indulserit; nam alias censetur confessarius opera non aliunde debita imposuisse. — Minus etiam potuit tres missas, quae simul celebrabantur, ita computare, ac si ter missae interfuerit: est enim similis

computatio contra omnem praxim et consuetudinem, cum confessarius censeatur opera illa omnino singillatim imposuisse. *Th. m. ibid.*

R. 3. Quod Pancratius ieiunia peragenda curat per alios, in hoc paenitentiam sacramentalem non implevit. Nam ipse nequit talem modum eligere, nisi confessarius permiserit; eum autem id permisisse, ullo signo ne probabile quidem redditur.

R. 4. Relate ad eleemosynam per amicum datam non ita constat satisfactum non esse. Nam, paenitentia imposita, Pancratius non impediatur, quin ab amico donum peteret, illudque donum in eleemosynam pro paenitentia erogaret. Quod, nisi formaliter, aequivalenter factum est. Laudanda autem Pancratii agendi ratio non est, cum confessarius potius intenderet, ut ille privationem aliquam sentiens satisfactionem praestaret, quam ut ab aliis quasi mendicando eleemosynam impositam sibi non-onerosam redderet.

PAENITENS PAENITENTIAE IMPOSITAE OBLITUS.

Casus. (116)

Brutus cum totus esset in enarrandis et detestandis peccatis, obiter quidem percepit paenitentiam sibi impositam, sed peccatorum suorum cogitatione praeoccupatus, cum in scamno precatorio sedet et reflectit, paenitentiae non amplius recordatur; quare statuit sibi ipse pro paenitentia ter rosarii recitationem et bis abstinentiam a carne, vino et tabaco: quod in subsequenti confessione confessarius confirmat. Alias dubitans recitavit rosarium; postea vero clare recordatur sibi iniunctam esse recitationem litaniarum omnium sanctorum: cui reputat se satisfacisse per praestationem ampliorem.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio paenitentis, qui paenitentiae plane oblitus est.
2° Brutus perfecernitne re vera sacramentalem paenitentiam.
3° iudicaveritne recte in posteriore casu.

Solutio.

404 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Finito iudicio sacramentali per absolutionem, paenitens tenetur ad paenitentiam *impositam*, ad eamque solam. Quam ut adimpleat, moralem debet adhibere diligentiam.

R. 2. Quare si oblitus est paenitentiae impositae, considerandae sunt circumstantiae, num morali diligentia, i. e. sine onere nimis gravi, notitiam sibi recuperare possit. Eam a solo confessario accipi posse evidens est. Videri igitur debet, num adire denuo confessarium sit paenitenti nimis difficile; si non, num prudenter putari possit confessarium recordari etiam nunc paenitentiae impositae. In quo casu tenetur paenitens redire ad confessarium atque de imposita paenitentia interrogare, nisi forte malit in sequenti confessione priorem confessionem repetere et pro his quoque peccatis petere denuo sacramentalem satisfactionem. Cf. S. Alphons. VI, 520.

R. 3. Verum ad repetendam confessionem ex sententia longe communiore per se non tenetur (S. Alphons. *ibid.*), quia agitur de

complemento sacramenti non essentiali, ad quod procurandum necesse non est ipsum sacramentum repetere. Quapropter si vel difficilius est confessarium denuo adire, vel sumi nequit eum paenitentiae a se impositae recordari: paenitens in rigore ad nihil tenetur. Nam impletio impossibilis evasit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Laudabiliter quidem egit Brutus, alia⁴⁰⁵ opera satisfactoria substituendo, quando secundum dicta confessarium denuo adire non potuit; verum haec sacramentalem effectum non habuerunt, nisi forte secundum eum modum et mensuram, secundum quam *omnia* eius bona opera acceperint satisfactoriam vim per verba: „*Quidquid boni feceris etc.*“ Nam non est in potestate paenitentis, suis operibus vim sacramentalem conferre.

R. 2. Sequens confessarius potuit quidem rationem habere operum eorum, quae Brutus libere pro satisfactione assumpserat, ut minueret nunc paenitentiam; sed debebat nihilominus aliquid adhuc praestandum iniungere, cum praeteritis operibus etiam confessarius non potuerit amplius sacramentalem efficaciam conferre.

AD QUAESITUM 3^m R. In ultimo casu Brutus recte non iudicavit. Etsi enim opus praestitum natura sua impositum opus superavit, tamen non habuit eam virtutem satisfactoriam sacramentalem seu ex opere operato, quae operi per confessarium imposito annexa erat. Debit igitur — immo in rigore etiam nunc debet — litanias recitare, nisi commutationem in opus leve obtinuerit. Quam commutationem, ob rationem praestiti operis maioris, facile confessarius ei potest concedere.

NOVA CONFESSIO SINE NOVA PAENITENTIA VEL ABSOLUTIONE.

Casus. (117)

Tersilla, mulier meticulosa, vix finita confessione, ad confessionale redit ac dicit se oblitam esse cogitationem blasphemam, cui probabiliter inhaeserit. Quam Titus, confessarius, statim repetens absolutionem, dimittit, nihil dicens nisi: *Vade in pace.*

Ad eundem revertitur post peractam confessionem Claudius iuvenis dicens se errasse confitendo mollitiem sexies commissam, factam eam esse decies: cui respondit: Sufficit, adde bis rosarium pro paenitentia, iam absolutus es.

Alia vice ad eum venit Guido, qui post plures annos sine confessione peractos mox apud alium sacerdotem confessus erat, nunc valde dubitat, num declaraverit insidias, quas alicui puellae struere volebat, casu tamen omisit. Titus respondit: sint tibi pro paenitentia opera a priori confessario imposita; dein absolvit.

QUAERITUR 1° liceatne novam absolutionem dare sine paenitentia imposita, vel priorem paenitentiam nondum peractam denuo imponere.

2° debeatne in peccata statim post confessionem declarata denuo dari absolutio.

3° rectene an perperam egerit Titus.

Solutio.

406 AD QUAESITUM 1^m R. 1. In nova absolutione nova habetur sacramenti paenitentiae administratio; quare, si possibile est, omnia denuo fieri debent, quae ad essentiam et integritatem sacramenti spectant. Verum ad integritatem spectat paenitentia imponenda et acceptanda. Ergo de novo paenitentia imponi debet. Attamen quando peccatum nunc accusatum iudicium de statu paenitentis moraliter loquendo vix mutat, in hoc casu sufficiat, pro peccato etiam gravi levem imponere paenitentiam. „Cum sit novum iudicium, saltem aliquid leve addendum“: Lacroix l. 6, p. 2, n. 1239.

R. 2. Aliqui videntur affirmare paenitentiam modo impositam sed nondum peractam posse eadem ratione pro secunda absolutione imponi, sicut alia opera aliunde iam debita. Sed hoc merito a S. Alphonso l. c. n. 513 et Gury, Casus II, n. 511 reprobat, cum idem opus possit affici multiplici obligatione *diversi* quidem tituli, non tamen *eiusdem tituli*, quando opus repeti est possibile.

Verum qui docent sufficere eandem paenitentiam pro utraque absolutione (ut Lacroix, qui l. c. addit „vel eandem paenitentiam, quae antea data erat, nunc iniungendam pro utraque absolutione“), non videntur rem ita concepisse, ut existimarent idem opus imponi *duplici obligatione*; sed potius ita, ut confessarius *mutare* possit paenitentiam impositam, quasi partem aliquam resecando pro absolutione iam data, eamque nunc imponendo et computando pro nova absolutione. Quod sane fieri potest et valide, et in casu, ubi iudicium de statu paenitentis moraliter non mutatur, etiam licite. Cf. Baller-Palm. l. c. n. 494.

407 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex dogmatica doctrina de paenitentiae sacramento et confessione sequitur *certo* debere quodlibet peccatum grave *directe absolvi*; indirectam absolutionem sufficere tantum per accidens, donec directa fiat possibilis. Quapropter dubium non est, quin aliquando dari debeat haec in peccatum noviter declaratum absolutio.

R. 2. Statim autem dari eam absolutionem, communiter loquendo non solum suadet, sed fieri debet: alioquin cogitur paenitens, ut aut confessionem postea primo sequentem apud eundem confessarium faciat, aut idem peccatum bis confiteatur. Ad quod cogere paenitentem confessarius non potest. *Th. m.* II, 325.

408 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Dubium moveri potest quoad *primum* casum, num Tersilla debuerit moneri de iteranda contritione, antequam de novo absolveretur. Quod necessarium non esse, si dolor antea excitatus fuerit ex motivo universali, ut communiter fieri solet, discite ex *Th. m.* II, 282.

R. 2. Quod abstinere potuerit Titus ab imponenda nova paenitentia satis communis est theologorum sententia. Lugo, *De paenit.* d. 25 n. 50 pro ea agendi ratione *usum* seu consuetudinem invocat, atque infert confessarium aliquando excusari simpliciter ab imponenda

paenitentia. Sed cui haec opinio non probatur — et re vera eam probare nequeo — nihilominus pro nostro casu habet aliam explicationem ex modo dictis, quae difficultatem, quasi non liceat ita agere, plane removet. Conveniens erat, ut paenitenti verbulo declararetur: Opera iam imposita sint tibi pro paenitentia sacramentali quoad omnia peccata.

R. 3. Verum, si condicionem paenitentis recte consideravit Titus, videtur eum potuisse remittere sine ulla absolutione et ulteriore obligatione: nam vix probabile est Tersillam revera tali cogitationi voluntarie inhaesisse. Quod ex nota eius conscientia Titus diiudicare debuit, potius quam ex timore meticulosae feminae. Si igitur commissum peccatum probabile nullo modo erat, absolutionem non debuit iterare. Immo quamdiu rationabile *dubium* de commissio peccato mansit, perperam egit Titus absolute absolvens; nam debuit, si voluit absolutionem dare, vel condionate absolvere, vel Tersillam iubere, ut denuo includat peccata alia certa mox accusata.

R. 4. In *secundo* casu Titus recte quidem egit, imponendo novam paenitentiam; sed perperam omnino, non absolvendo denuo. Nam quoniam certa erant peccata nondum accusata, potuit et debuit nova dari absolutio sacramentalis, idque sine condicione.

R. 5. In *tertio* casu in omnibus recte egisset Titus, si Guido antea apud ipsum esset confessus. Sed cum apud alium confessus sit, Titus paenitentiae impositae ignarus non potuit ita agere: nam incognita causa, iudex perperam agit actum iudiciale. Debuit igitur interrogare Guidonem, quamnam acceperit paenitentiam; dein, si paenitentia imposita non erat nimis levis, atque ipse expedire putaverit, potuit agere, sicut egit.

MODI INCONSUETI IMPONENDI ET IMPLENDI PAENITENTIAS.

Casus. (118)

Cassianus confessarius, ut devotulas a se removeat, illis imponit pro paenitentia, ut per hebdomadam a communione abstineant et per quadran-tem de sua indignitate cogitent.

Cunibertus theologiae studiosus miratur, cum legat in theologia, modum implendae sacramentalis paenitentiae eum esse, qui in rebus lege ecclesiastica praescriptis, ac proin preces vocaliter recitari debere. Quod numquam fecit, nisi forte in recitatione rosarii; nam, si litanias aliasve preces fundere vel viam crucis peragere iussus fuerit, se ex libello precum preces oculis lustrasse et mente percurrisse.

QUAERITUR 1° possintne imponi pro paenitentia omissiones operum bonorum, et actus mere interni.

2° sufficiatne preces impositas sola mente percurrere, an voce proferri debeant.

3° quid de propositis casibus dicendum sit, et ad quid Cunibertus obligandus.

Solutio.

410 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Paenitentia imposita cum sit pro satisfactione poenarum temporalium, re vera opera satisfactoria esse debent, quorum vis satisfactoria absolutione confessarii non creatur, sed elevatur seu *augetur*. Hinc debent esse opera *bona*, aliquo modo *poenalia*: verum cum in hoc ordine quaelibet bona opera naturae hominis corruptae sint gravia, haec condicio posterior practice attendenda non est. Inde patet omissionem boni operis *qua talem* non posse esse pro paenitentia, cum nihil boni dicat; potest tamen humiliatio et obedientia, si qua in omitendo opere bono continetur, quatenus est *subiectio* sub voluntatem alienam, maxime superioris, actus bonus atque poenalis esse. Quapropter quaestio haec, num omissio boni operis absolute *esse possit* paenitentia sacramentalis, pendet fere ab altera quaestione, num actus internus virtutis possit pro sacramentali paenitentia imponi.

R. 2. Actus etiam mere internos imponi posse a confessario, communiter docetur; neque obstat ratio sacramenti, quod scilicet partes sacramenti, utpote signi externi, debeant esse sensibiles: nam recte dicit S. Alph. l. c. n. 514 cum aliis illud opus internum satis sensibile fieri per impositionem ex parte confessarii et acceptionem ex parte paenitentis, perinde ac contritionem, sacramenti partem nobiliorem.

411 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex iis quae modo dicta sunt, consequitur potestatem confessarii id non excedere, si preces fundendas ita iniungat, ut sufficiat eas mente percurrere vel oculis lustrare.

R. 2. Nihilominus verum est, praesumendam communiter esse confessarii intentionem iniungendi preces fundendas secundum eum modum, quo similes a lege ecclesiastica iniunguntur. Quare cum rosarium, litaniae similesque preces, si ab Ecclesia imperantur, recitari seu voce enuntiari debeant. — etsi sufficiat voce omnino submissa, quae ne audiat quidem — praesumi debet confessarium eodem modo eas preces iniungere vel iniunxisse pro sacramentali paenitentia, nisi contrarium declaraverit.

412 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Abstinere ab aliquo opere bono, raro admodum aptum est, quod pro sacramentali paenitentia imponatur; immo censeo non raro eiusmodi iniunctionem invalide fieri pro sacramentali paenitentia: nam ita abstinere quibus neque bonum neque poenale ullatenus fuerit, pro iis nihil habet satisfactorii seu nullam vim satisfactivam, adeoque recipere nequit virtutis satisfactivae augmentum: quod essenziale est in paenitentia sacramentali.

Attamen in casu proposito non repugno, quin illa abstinencia brevis a s. eucharistia imponi potuerit, saltem si frequentior communio in devotulis illis paenitentibus effectum proportionatum non produxit atque *melius* iis erat abstinere quam minus praeparatis seu dispositis accedere: de quo cf. Lugo, *De paenit.* d. 25, n. 65.

R. 2. Cogitare seu meditari per tempus praescriptum de propria indignitate, certe in se optimum est exercitium atque pro sacramentali satisfactione sane potest imponi. Sed videre nihilominus Cassianus debuit, quibus id iniungat. Nisi enim fuerint personae, quae assuetae sint ad meditandum, eas sibimet suis cogitationibus relinquere, imprudentiae est; quia nihil cogitabunt neque reflectere possunt. Debebat iis potius iniungere certam lectionem piam, quae hanc hominis indignitatem apte exponat.

R. 3. Quoad casum Cuniberti per se quidem et obiective lo-
quendo vix dubium est, quin defecerit in persolvenda satisfactione sacramentali. Nam litanias aliasque preces determinatas a confessario iniunctas debuit vocaliter recitare. Attamen, ubi paenitentes preces ita persolvere *solent*, sumi debet confessarium eorum agendi rationem nosse neque voluisse precandi modum alium imponere, nisi id expresse dixerit. — Exercitium viae crucis autem iam ex se Cunibertus satis valide peregit. Cum enim ex praescripto Ecclesiae ad lucrandas viae crucis indulgentias requiratur et sufficiat, ut ad singulas stationes corporali motu aliquis sese transferat et ibidem passionem dominicam mente volvat seu meditetur, sine ullis precibus vocalibus, sufficiet etiam, pios affectus et preces, quae ad meditandum aptae sunt, ex libro oculis lustrare et mente volvere; atque hoc idem debet sufficere ad peragendam hanc paenitentiam sacramentalem.

R. 4. Sed etiam si sumitur Cunibertum litanias aliasve preces seu paenitentias sibi impositas male persolvisse, nimis longum esset atque ex parte impossibile paenitentias praeteritas repetere; proin satis erit, si in subsequenti confessione petat, ut sibi a confessario per modum commutationis aliquid imponatur: quod sane, ratione habita eorum quae praestitit, etsi imperfecto praestitit, non adeo grave esse debet.

APPROBATIO, EAQUE FRAUDULENTER OBTEANTA.

Casus. (119)

Achatius in examine pro approbatione, quod partim e scripto fiebat, fraude usus est, alioquin approbationem non obtinuisset.

Superiori regularium, qui pro suis subditis rogaverat approbationem ad audiendas confessiones, episcopus scribit, ut sibi mittat catalogum eorum, qui alibi habuerint approbationem, his se quoque daturum. In quorum numero scribitur ex errore Antonius qui nullibi approbationem habet vel habuit. Episcopus pro singulis expediendum curat instrumentum iurisdictionis.

QUAERITUR 1° quid sit proprie approbatio.

2° Achatius et Antonius habeantne valide facultatem excipiendi confessiones.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Approbatio ex se est testimonium auc-
toritativum de idoneitate ad excipiendas confessiones. Idoneitas su-

mitur tum ex doctrina et prudentia tum a morum honestate. Attamen approbatio non est formaliter iudicium mentis, sed declaratio voluntatis. Immo communiter approbatio accipitur tum pro illa declaratione tum simul pro plenae facultatis seu iurisdictionis collatione. Ex se tamen approbatio a iurisdictionis collatione distinguitur.

R. 2. Unde etiam fit, si quando quaeritur de validitate vel nullitate approbationis, ut ultimatim videri debeat, quae sit approbantis *voluntas*, non vero, fueritne eius iudicium rectum. Constare quidem approbanti debet aptitudo, at non infallibiliter; neque eo quod erraverit, approbatio erit nulla seu ipso facto retractata, sed erit *retrahenda*.

415 AD QAESITUM 2^m R. 1. Quaestio solvenda est ex eo, utrum error commissus talis sit, qui obiectum voluntatis approbantis substantialiter mutaverit, ita ut ille actus voluntatis sit ex natura sua nullus et invalidus, an talis qui approbanti ratio sit voluntatem suam revocandi. Non enim sumi potest ordinarium approbantem *expresse condicionem apposuisse*: „si in examine omnia rite peracta sint“, vel similem.

R. 2. Hinc dicendum est errorem in *primo* casu circa Achatium commissum talem quidem esse, qui, si cognitus fuisset, approbationem impedivisset, attamen non talem, qui faciat actum ordinarii ipso facto *nullum*, sed *annullandum*. Proin, etsi Achatius licite quidem nequeat uti facultate accepta, nisi forte in gravi aliqua necessitate, tamen, si utitur, utitur valide.

R. 3. Quodsi cui haec non videantur satis certa circa valorem absolutionis, nihilominus practice plane certa erat absolutio ab Achatio data, quia, qui addubitaverit valorem approbationis ac proin facultatis absolvendi, id tamen saltem fateri debet adesse minimum cum errore communi titulum coloratum: in quo casu Ecclesiam supplere iurisdictionem, si non adfuerit, omnino certum est. De quo quidem postea n. 430.

416 R. 4. In *secundo casu* aliter iudicandum est. Cum enim ordinarius *expresse* postulaverit, ut, quibus ipse daturus sit approbationem, in alia dioecesi sint approbati, haec circumstantia essentialis condicio est, ut novi ordinarii approbatio valeat. Sive igitur culpabiliter sive inculpabiliter Antonius catalogo inscriptus est, instrumentum approbationis ei datum vitio essentiali laborat; neque Antonius vi illius instrumenti valide absolvere potest. Nihilominus, si faceret, Ecclesia suppleret ex ratione supra data.

IURISDICTIO ET APPROBATIO.

Casus. (120)

Camerinus parochus e parochia processionem ducit extra dioecesim ad sanctuarium B. Mariae V., transit per complures diversas dioeceses; nihilominus ubique excipit confessiones peregrinantium; quod idem facit eius capellanus qui comitatur.

In ipso loco sanctuarii, cum inexpectatus sit undique confluxus, rector ecclesiae, qui parochialem oppidi curam agit, sacerdotes illos duos advenas invitat, ut secum excipiant confessiones: quod faciunt.

QUAERITUR 1° quid sit iurisdictio, quae praeter potestatem ordinis ad ministrandum sacramentum paenitentiae requiritur.

2° unde habeatur iurisdictio necessaria et approbatio.

3° rectene actum sit in casibus propositis, an invalide.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iurisdictio est potestas moralis, qua quis in alios ut sibi subditos ius dicere adeoque *etiam contra eos* pronuntiare possit. Cum autem sacramentum paenitentiae per modum veri iudicii institutum sit, eius minister natura prius concipitur ut iudex, quo sacramenti huius minister esse possit. Qua sacerdos igitur habet potestatem, per quam, si in munere iudicis constitutus peccata remittat, id faciat *sacramentaliter*.

R. 2. Haec iurisdictio non communicatur ordinatione, sed *commissione*, neque indelebilis est ut potestas ordinis, sed a superiore potest dari et auferri.

In orientali quidem Ecclesia *simul cum* ordinatione confertur iurisdictio, eo quod quilibet pro certa ecclesia particulari presbyter ordinetur atque in huius ecclesiae fideles iurisdictionis potestatem accipiat. Non ita in Ecclesia occidentali, in qua post collatos ordines per ordinarium fit ordinatorum in certum munus institutio vel potestatis collatio.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Distinguitur iurisdictio *ordinaria* et *delegata*. Prior vocatur ea, quae cum munere est coniuncta, adeoque superiori *qua tali* inhaeret; altera, quae a superiore cum aliis communicatur, ut in gerendo munere habeat a quibus iuvetur.

Distinguitur etiam iurisdictio *propria* et *vicaria*: prior ea est, quam quis suo nomine exercet; altera, quam nomine *alieno*. Unde iurisdictio propria semper est ordinaria, delegata semper vicaria; sed non e converso omnis iurisdictio ordinaria ilico dici potest propria, cum sit aliquando ordinaria iurisdictio at vicaria. Ita iurisdictio ad remittenda peccata semper *vicaria* est. Nullus enim homo *propria* potestate peccata potest remittere, sed potestate a Deo et Christo accepta; distinguitur tamen etiam ea iurisdictio aut ordinaria aut delegata. In multis aliis rebus iurisdictio ecclesiastica existit etiam *propria*.

R. 2. Ordinariam iurisdictionem in universam Ecclesiam singulosque fideles (etiam *in foro interno*, de quo nunc sermo est, quando agitur de sacramento paenitentiae) habet Romanus Pontifex, camque, electione legitime facta atque acceptata, accipit ilico immediate a Deo.

Similiter ordinariam iurisdictionem habent episcopi in suas respective dioeceses et dioecesanos, sed acceptam, divino quidem iure, per Romanum pontificem. Iure ecclesiastico per ipsum episcopum

datam iurisdictionem ordinariam habent vicarii generales pro tota dioecesi: similiter pro orbe per summum pontificem datam tribunalia Romana, imprimis S. Paenitentiarum.

Parochi iure ecclesiastico ordinariam habent iurisdictionem in suam parochiam suosque parochianos, alique, qui quasi-parochiale officium habent, secundum muneris sui ambitum. Praelati regulares in suos subditos.

419 R. 3. Delegatam iurisdictionem accipere possunt ceteri sacerdotes ab iis, qui *ordinaria* potestate potiuntur. Verum delegatio *ex parte parochi* fere evadit inutilis, eo quod nihil valeat iis, qui approbatione episcopi indigeant, hac vero data plus recipere consueverint quam quod parochus possit communicare.

R. 4. Nimirum ad iurisdictionem delegatam valide exercendam concil. Tridentinum haec constituit:

„Quamvis presbyteri in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen sancta synodus nullum, etiam regularem, posse confessiones saecularium, etiam sacerdotum, audire nec ad id idoneum reputari, nisi *aut parochiale beneficium, aut ab episcopis* (per examen, si illis videbitur necessarium, aut alias idoneus iudicetur et) *approbationem*, quae gratis detur, *obtineat*; privilegiis et consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus“. Sess. 23, c. 15 de ref.

Haec episcopalis approbatio necessaria est ad confessiones *saecularium* excipiendas, non ad confessiones regularium, eorumque familiarium, ut expresse Clem. X „*Superna*“ 21 Iunii resp. 2 Aug. 1670 declaravit atque constituit; pro iis igitur sufficit delegatio ab eo, qui ordinariam iurisdictionem in confitentes habet, nisi *speciali* ordinis lege plus requiratur. Verum ad excipiendas confessiones monialium approbatio episcopalis requiritur eaque *specialis*: de quo infra.

Cuius episcopi approbatio necessaria esset, ex verbis Tridentini non ita clarum erat. Sed postea ss. pontifices (Clem. X l. c., Innoc. XII „*Cum sicut*“ 19 Apr. 1700, Innoc. XIII „*Apostolici ministerii*“ 23 Sept. 1723, Bened. XIV „*Apostolica indulta*“ 5 Aug. 1744) omne dubium sustulerunt et expresse declararunt requiri approbationem *episcopi dioecessani loci, in quo confessio instituitur*. *Th. m. II*, 379.

420 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Camerinus parochus non indigebat approbatione episcopi dioecessani loci, ubi confessiones suorum parochianorum excipiebat, ideoque recte et valide eos in itinere ubilibet absolvit, si modo attendat, num paenitens vere sit suus parochianus.

R. 2. Idem dici nequit de capellano. Nam ex constitutione Trid. eius munus non sufficit, ut vi huius confessiones fidelium excipiat. Et quamquam in sua dioecesi, ut sumitur, approbatus est, si extra eam voluit confessiones excipere, indigebat approbatione episcopi eius loci.

R. 3. Camerini iurisdictio vi muneris parochialis non extenditur ultra parochianos suos; hos igitur, non vero alios potest peregre ex-

sistens absolvere. Immo in rigore ne in tota quidem sua dioecesi confessiones universim excipere potest; sed „solum pro civitate seu oppido, ubi sita est ecclesia parochialis“, censetur approbatus ex responso S. C. C.; verum hodie generatim ea est dioecesium consuetudo, ut parochi pro tota dioecesi censeantur approbati. *Th. m.* II, 376.

Certum igitur est Camerinum ex se non habere *iurisditionem* in loco sanctuarii in alienos, i. e. non-parochianos. Attamen non ita certum est eum non posse accipere iurisditionem delegatam a paroco loci, nisi approbatio episcopi loci accesserit. Cum enim conc. Trid. *approbationem* illam non requirat nisi pro iis, qui parochiale beneficium non obtinuerint, videtur sufficere delegata iurisdictio, quam parochus loci communicet. Contrarium autem responsum S. C. C. d. d. 3. Dec. 1707 (v. S. Alphons. VI, 544; Baller.-Palm. I. c. n. 538) *legem non facit*. Cf. *Th. m.* II, 377 *not.*

R. 4. Ex iis, quae dicta sunt in R. 2, patet capellanum, qui⁴²¹ ne fideles quidem suae parochiae valide absolvere potuit, non potuisse peregrinos alios in loco sanctuarii absolvere.

Haec quidem per se. Per accidens tamen *probabiliter* valida erat absolutio, cum error esset communis, atque in solo errore communi Ecclesia probabiliter suppleat iurisditionis defectum. Quomodo id fiat et quomodo haec res intellegatur, vide infra n. 429—432.

Quod magis de absolutionibus valet, quas Camerinus dedit, eo quod ad errorem communem (*si* erratum sit in eo, quod putetur eum habuisse re vera iurisditionem a paroco loci valide delegatam) accesserit titulus *probabilitatis iuris*, quo omne morale periculum nullitatis absolutionum aufertur. Cf. infra n. 431.

APPROBATIO ET IURISDICTIO PERDURANS VEL PRAESUMPTA.

Casus. (121)

Lucius ante *octo* annos accepit approbationem ab episcopo dioecesis A, in qua habitabat, „usque ad revocationem“. Interim domicilium et dioecesim mutavit, sed transiens dioecesim A interrogatur a loci paroco, propter confluxum populi, num velit excipere confessiones; se scripsisse ordinario pro facultate communicandi quibuslibet idoneis sacerdotibus potestatem excipiendi confessiones, seque certum esse concessionem esse factam at nondum sibi esse notificatam. Quo audito, Lucius annuit.

QUAERITUR 1° quomodo approbatio et iurisdictio expiret.

2° valeatne iurisdictio et approbatio praesumpta vel concessa quidem sed nondum notificata.

3° in casu nostro potueritne re vera Lucius confessiones excipere.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iurisdictio ad excipiendas confessiones.⁴²² quae habetur vi muneris et officii, *cum officio* expirat; sed morte concedentis neque ordinaria neque delegata iurisdictio expirat, nisi forte data sit „ad arbitrium nostrum“.

Immo licet in hoc ultimo casu id a multis doceatur, ne id quidem probatur S^{ae} C. Epp. et Reg. Nam in responso dato d. 19 Iunii 1869 (quod habes Baller.-Palm. l. c. n. 577) S. C. dicit iis, quibus data sit facultas „*ad beneplacitum nostrum*“, posse, si sacerdotes saeculares sint, post mortem episcopi a vicario capitulari facultatem *aufferri*. Unde evidens est eam non censi per ipsam mortem episcopi exspirasse.

R. 2. Iurisdictio delegata, expresse concessa *usque ad revocationem*, exspirat sola revocatione sive eius successoris.

Si data est, nulla addita clausula, etiam communiter, ut cesset, debet revocari. Attamen videri debet, quo titulo et qua causa collata sit; *ea enim cessante*, etiam iurisdictio dici debet cessare, etiamsi facta non est expressa revocatio. Ita v. g. iurisdictio, quae certo sacerdoti illimitate data est ut membro cleri dioecesani, cessat eo ipso quod ille desinat pertinere ad dioecesanum clerum. *Th. m. II, 381 cum notis.*

R. 3. Quod de iurisdictione dictum est, similiter valet de mera approbatione.

423 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Licentia seu facultas praesumpta sufficere quidem potest, ut actio alioquin prohibita fiat permissa, non peccaminosa; attamen valorem secus deficientem contribuere nequit. Potestas enim debet praesto esse, neque praesto est, etiamsi superior daturus esset, quamdiu re ipsa non dedit.

R. 2. Neque sufficit facultas rogata, immo expedita, sed nondum petenti notificata. Concilium enim Trid. requirit, ut approbatio fuerit *obtentata*; obtenta autem non est, quamdiu nondum est *notificata* (et *acceptata*, nisi concedens sit superior, qui non ad instantiam petentis iurisdictionem concedit, sed mandans eam subdito imponit).

Ad hanc causam illustrandam servit decr., quod S. Officium, approbante summo pontifice, d. 14 Aug. 1892 in re non dissimili tulit „dispensandi ab impedimento matrimonii facultatem *valide exerceri non posse*, antequam documentum datae facultatis sit *receptum*, neque sufficere nuntium telegraphicum de data facultate, *nisi notitia telegraphica transmissa fuerit ex officio auctoritate S. Sedis*. *Th. m. II, 380 not.*

424 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si in approbatione et iurisdictione ante octo annos data exprimebatur „*usque ad revocationem*“, eaque re ipsa facta non est, nulla est ratio, cur Lucius approbatione privatus esse existimetur; etsi nunc non sit proprie subditus episcopi loci.

Aliter, si sine illa expressione tantummodo approbatio non positive fuerat limitata. Nam tum videri debet, num ratio dandae iurisdictionis fuerit status subiectionis Lucii erga episcopum. Quod si fuerit, mutato domicilio approbatio exspiravit neque revixit solo illo transitu per dioecesim antiquam.

R. 2. Si res ad id devolvitur, ut Lucius facultatem non habuerit vi prioris approbationis, sed vi petitionis actualis parochi eam recipere debebat: Lucius facultate destitutus mansit. Nam utut con-

cessio fuerit facta, quamdiu notitia data non est, haec concessio nihil operatur; essetque re ipsa etiam res periculo plena, si ita procedi posset, ut sufficeret coniectura moraliter certa de concessione ex parte superioris data.

Nihilominus etiamtum *probabiliter* absolutio valeret ob ecclesiam in errore communi probabiliter supplementem.

APPROBATIO REGULARIUM.

Casus. (122)

Exorta controversia inter episcopum et regulares, ille qui antea regularibus omnibus sibi a superiore praesentatis sine examine dederat approbationem, nunc praetensionibus, quas putat, eorum indignatus in illa domo, quam opinatur esse sedem querelarum contra se, omnibus sacerdotibus approbationem aufert; reliquis mandat ut infra triduum examini se subiciant, alioquin ipso facto cessaturam esse approbationem; aliqui sese examinandos offerunt atque ad annum approbantur, excepta confessione peregrinorum.

QUAERITUR 1° quibus condicionibus et limitibus approbatio circumscribi possit.

2° quomodo episcopus regularium approbationem possit revocare.

3° num episcopus excesserit suam potestatem.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Episcopus, si sine examine approbat⁴²⁵ aliquem sacerdotem, pro arbitrio suo potest approbationem limitare ad tempus, ad certum locum, ad certas personas.

R. 2. Si, examine facto, aliquem approbat, limitare potest approbationem ex iusta et rationabili causa, imprimis si scientia non est ita completa, ut mereatur approbationem absolutam, vel si prudentia et mores non fuerint plene probata; sed etiam ex ea ratione, ne studium theologiae moralis neglegatur.

R. 3. Nihilominus relate ad sacerdotes regulares non videtur in arbitrio episcopi esse, post examen approbationem restringere, si et mores sint integri et scientia absolute sufficiens fuerit reperta. Nam Clemens X in const. „*Superna*“ expresse monet: „illos religiosos, qui ad confessiones audiendas *idonei generaliter* reperti fuerint, ab episcopo generaliter quoque et indistincte absque aliqua limitatione temporis certorumque locorum aut generis personarum in propria dioecesi admittendos.“

Ceterum practice religiosus stare debet episcopi iudicio, cum ipse nesciat, num generaliter idoneus sit repertus.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Qui sine examine „ad arbitrium“ approbatus est, sine nova causa ad examen vocari potest, alioquin privari approbatione. Idem dic de eo qui examinatus fuerit a praedecessore episcopi.

R. 2. Qui ab ipso episcopo examinatus et simpliciter approbatus est, neque ad examen revocari neque approbatione privari li-

cite potest, nisi nova superveniente causa ipsas confessiones spectante: quam tamen non tenetur episcopus religioso manifestare, sed Sedi Apostolicae, si quam rationem reddendam exegerit. Ib. in bulla „Superna“. Th. m. II, 382.

R. 3. Expresse etiam cavetur in laudata bulla: „confessiones audiendi facultatem omnibus simul unius conventus regularibus confessariis adimi ab episcopo, inconsulta Sede Apostolica, nullatenus posse.“ Quae revocatio, si fieret, cum esset contra ius ab altiore superiore statutum, invalida esset, neque re ipsa potestatem absolventi auferret.

R. 4. Neque mirum est episcopum in negotio approbationis minus posse suum arbitrium sequi quoad sacerdotes regulares exemptos, quam quoad saeculares sacerdotes sibi subditos. Nam iurisdictionem proprie dictam regularibus episcopus potest quidem communicare, sed necesse non est, ut communicet; habent enim iurisdictionem, mediantibus suis superioribus, ab ipso summo pontifice. Et quamquam ad validum huius iurisdictionis exercitium approbatio requiritur, tamen fas non est, ad merum arbitrium obicem ponere, quominus iurisdictio a supremo superiore data vim suam exserere possit.

427 AD QUAESITUM 3^m R. 1. In hoc episcopus excessit suam potestatem, quod unius domus confessariis *omnibus* facultatem voluerit adimere; ad examen vocare poterat; sed quia id non fecit, revocatio autem approbationis invalida est, omnes illius domus confessarii iure suo in excipiendis confessionibus possunt pergere. Verum cavendum est a scandalo et perturbatione; quare eatenus prudentia et caritas non raro exegerit, ut acquiescant.

R. 2. Ad examen vocari omnes possunt: quare eos quibus id indictum est, nisi comparuerint et album calculum tulerint, episcopus iure privat approbatione.

R. 3. Quod ad annum tantum dat episcopus approbationem, practice acquiescere debent religiosi; sed nisi re vera omnes parum idonei reperti fuerint neque ullus simpliciter aptus, episcopus illicite hunc limitem posuit. Neque controversia de mutuis iuribus ratio esse potest restringendae approbationis.

428 R. 4. Quod excipere velit episcopus facultatem relate ad peregrinos, inaudita est restrictio; immo quoad regulares dicenda videtur restrictio hac forma esse *invalida*. Nam si regulares illi reperti sunt idonei non simpliciter, negari quidem potest approbatio, vel restringi ad tempus, ad certas hominum classes pro quibus non requiritur tanta eruditio; verum cur peregrini omnes iudicari possint difficiliore esse, ita ut maior eruditio postularetur in confessionibus eorum, non potest cogitari ratio apta. Si vero regulares reperti sunt simpliciter idonei, nullo modo est in arbitrio episcopi approbationem restringere.

Accedit, quod Clemens X constitutione „Superna“ a regularibus postulat tantum, ut sint in dioecesi, ubi excipiuntur confessiones,

approbati, quo possint peregrinos undique confluentes absolvere. Quod eo magis considerandum est, quia peregrini episcopo loci, ubi excipiuntur confessiones, non proprie subiacent, sed R^o pontifici et suo ordinario.

Nihilominus, si episcopus approbasset illos confessarios *pro sola ecclesia conventus seu religiosae domus*, ea ratione ductus, quod ad eam peregrini non confluerent, sed devotulae tantum ex civitate, vel alio motivo: restrictio *valeret*, siquidem episcopus confessariis ipsis rationem reddere non tenetur: quodsi illi iniuriam sibi factam esse putent, via patet habendi recursus ad S. Sedem.

„ECCLESIA SUPPLET“.

Casus. (123)

Gaudentius, sacerdos vagus, confictis litteris commendatitiis id obtinet, ut diutius recipiatur a clero celebris sanctuarii, ubi cum aliis confessiones multas excipit. Verum postea suspectus redditus et profectus, publice denuntiatur in ephemeridibus; nihilominus in itinere potuit aliquoties clam confessiones excipere, cum rogaretur ab ignotis et ignaris paenitentibus. Demum in Americam profectus potuit adulatione et corruptione familiarium episcopi sibi viam planam reddere ad obtinendam parochiam: in qua per annos munere fungitur. Sed nunc eius conscientiam premunt tot confessiones exceptae et absolutiones invalidae.

QUAERITUR 1° quid sit: Ecclesiam supplere iurisdictionem.

2° quandonam Ecclesia suppleat.

3° Gaudentius validene absolverit et aliquando licite.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Iam compluries sermo erat de eo quod ⁴²⁹ Ecclesia suppleat iurisdictionem seu facultatem valide agendi. Si dicitur *Ecclesiam* supplere, id intellegitur de Ecclesiae superioribus vel summo pastore, qui facultatem conferre potest. *Suppleri* iurisdictionem seu facultatem dicitur de eo, qui illam habitualiter non possidet, sed, quoties causam agat, in qua requiratur iuridica potestas, in singulis casibus *in ipso actu* eam suppeditatam accipit neque ulterius retinet, sed transacta causa ea iterum destitutus est. Lessius, *De iust. et iure* l. 2, c. 29, n. 65 et 68; *Th. m.* II, 387.

R. 2. Ex qua explicatione elucet illud „Ecclesiam supplere“ in omnibus illis et de solis illis actibus fieri posse, quorum valor pendet a *commissione* seu *deputatione* Ecclesiae vel a voluntate ecclesiasticorum superiorum; non vero in iis, quorum valor pendet a consecratione, iure divino necessaria. Aliis verbis: defectum iurisdictionis moralisque facultatis Ecclesia supplere potest, non potest supplere defectum characteris sacramentalis.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Cum illud „Ecclesiam supplere“ ex dictis ⁴³⁰ fiat per voluntatem ecclesiastici superioris, signanter per voluntatem supremi capitis, Romani pontificis, necesse est videre, num et quando

haec voluntas adsit. Et quoniam in humana societate operetur voluntas superioris non intus latens, sed exterius manifestata, videndum est, num et pro quibus casibus voluntas illa summi pontificis exstet satis manifestata.

R. 2. *Expresse manifestatam* voluntatem habemus in casu, quo quis in officium publice inductus est et communiter habetur ut minister munere suo legitime fungens, attamen ex occulto vitio institutus est invalide. Dicitur in hoc casu cum *errore communi* coniungi *titulum coloratum*, videlicet factum aliquod, quod specietenus sufficit ad munus seu potestatem vere conferendam.

Pro casu igitur, quo haec acciderint, ad bonum commune illaesum servandum declaratum est, iam praeunte iure civili Romano, actus eiusmodi ministri invalide instituti nihilominus sustinendos et pro validis habendos esse. Ita ex iure civili Rom. c. *Barbarius* Dig. 1, 14, et ex iure eccles. c. *Infamis* caus. 3, q. 7, quod ab omnibus pro norma legitima et universalis habetur.

431 R. 3. *Tacitam* voluntatis manifestationem, qua supremus Ecclesiae pastor *condicionate* defectum iurisdictionis suppleat, scilicet *si necesse fuerit*, habemus in tolerando usu iurisdictionis, quae probabilitate iuris probabilis sit. Nimirum pro casu, quo doctrina, quae tenet adesse iurisdictionem, veritati non consonet, potest certissime Ecclesiae supremus rector potestatem omnino certam suppeditare. Solum superest videre, num velit et faciat. Verum eum etiam velle et facere merito *concluditur* ex eo, quod *sinat* confessarios in tali probabilitate agere et absolvere neque contradicat. *Tacite* igitur consentit. Nam nisi practice certam redderet absolvendi potestatem et absolutionem, deberet contradicere. Cf. *Th. m.* II, 389—391.

432 R. 4. *Coniecturam* probabilem similis voluntatis supplendi defectus habemus in solo errore communi, etsi titulus coloratus non accedit. Verum in hoc casu non habemus certitudinem. — Videlicet quia fere idem periculum boni communis adest, quod in errore communi cum titulo colorato superiorem induxit ad supplendum, sane ratio non spernenda est putandi superiorem facturum esse in uno casu, quod facit in altero. Certum autem id non est, quia ex una parte casus non ita frequenter accidit, ex altera parte non sufficit, ut ita fieri conveniat, sed requiritur, ut re ipsa fiat seu potius facta sit illa superioris manifestatio. Quam voluntatis manifestationem certo non habemus *formalem et expressam*; num *tacitam*, sicut in suppositione Rⁱ 3ⁱⁱ, dubium est. Nam de *usu* potestatis passim exercito sermo esse nequit, siquidem nemini *licet* cum defectu iurisdictionis eam sibi usurpare, etiam si certum fuerit Ecclesiam supplere. Quapropter superior non tenetur loqui seu contradicere opinioni, qua complures putant illam suppletionem fieri. Immo, quod gravius est, S. C. C. in responso d. d. 11 Dec. 1683 secuta est sententiam negativam, in errore communi sine titulo colorato „*illicite et invalide confessiones excepisse; sed non esse inquietandos qui bona fide confessi sunt.*“ Quamquam haec quaestionem non dirimunt, maxime cum

S. Alph. contrariam opinionem etiam probabilem esse doceat: VI, 572. Cf. Baller.-Palm. l. c. n. 638.

R. 5. Satis autem certum est Ecclesiam non supplere, quando certo deest iurisdictio, idque communiter quidem scitur, ignoratur a paucis, qui ex eo patiuntur nullitatem sui actus vel actus erga se exhibiti. Cf. *Th. m.* II, 389.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Gaudentius, cum in sanctuario confessiones exciperet, carebat omni titulo. Litterae enim confictae non sunt titulus ullus. Ut enim adsit titulus, etsi intrinsicus vitiatus, tamen coloratus, actus debet existere ab ecclesiastico superiore positus, qui ex sua natura tendat in conferendam potestatem. Attamen adest error communis; omnes enim putant, cum videant Gaudentium in confessionali, eum esse legitimum confessorium. Hinc probabile quidem est eum non obstante defectu potestatis valide absolvisse paenitentes; certum tamen non est.

Verum iis, qui ita probabiliter tantum absoluti sunt, non expedit imponere onus repetendae confessionis, siquidem ex una parte probabiliter satisfactum est, ex altera parte scandalum excitaretur vel perturbatio, si id urgeretur. Vide etiam, quod notaverat S. C. C. mox laudata.

R. 2. Postquam publice denuntiatus est Gaudentius, error communis evanuit; quare si nihilominus pauci ignari ad eum accesserunt, hi invalide apud eum confessionem instituerunt neque re vera absoluti sunt. Hi igitur per se etiam moneri debent, ut peractam confessionem repetant. Num aliquando autem possit esse ratio id tacendi, pendet a concretis circumstantiis.

R. 3. Gaudentius, in Americam profectus, ut ex narratione patet, simoniace factus est parochus. Quod sufficit, ut dici debeat *invalide* institutus. Nihilominus hic possidet titulum coloratum. Quare dubium non est, quin *valide* absolvat, cum Ecclesia in tali casu certo suppleat defectum verae iurisdictionis.

R. 4. Verum manens in suo officio eiusque munere fungens graviter peccat. Solum si serium propositum conceperit, rem componendi serioque doluerit et contritionem elicuerit, fieri potest, ut in casu necessitatis excusetur, ne videlicet negando suum ministerium ipse grave periculum incurrat. Magis etiam fieri potest, ut instante necessitate alicuius parochiani in periculo mortis, cui alius sacerdos praesto non sit, debeat, praemissa interna cum Deo reconciliatione, confessionem excipere absolutionemque impendere.

IURISDICTIO, SUPERIORE REPUGNANTE, EXERCITA VEL ATTENTATA.

Casus. (124)

Claudius parochus, cum more dioecesano post quinquennium denuo ad examen vocaretur, ire neglexit, et quamquam in edicto episcopali cautum erat, ut omnes comparerent, ne secus facultates exspirarent, nihilominus, ut antea, munere fungi et confessiones excipere pergit.

Castor sacerdos regularis, cui vetuerat superior excipere confessiones, nihilominus invitatus in itinere ab episcopo confessarii munere fungitur.

QUAERITUR 1° possintne parochi revocari ad examen pro audiendis confessionibus, alioquin iurisdictione privari.

2° sacerdos regularis audiatne valide confessiones et absolvat, invito suo superiore, cum solius episcopi venia.

Solutio.

434 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex se parochi, quamdiu sunt parochi, habent iurisdictionem expeditam in suos saltem parochianos, nisi forte per censuram iis fuerit subtracta; adeoque per se non essent amplius examinandi.

R. 2. Nihilominus propter vehementem suspicionem inscitiae episcopus potest etiam parochum a se examinatum ad examen revocare. Cf. S. C. Conc. d. d. 15 Ian. 1667 et Bened. XIV, *Institut. can.* 9, n. 16; *de sgn. dies.* l. 13, c. 9, n. 21.

R. 3. Quos ipse episcopus non examinavit, sed sive vicarius sive antecessor, hos episcopus ex sola ratione securioris conscientiae ad examen vocare potest: *ibid.*, *Th. m.* II, 377.

R. 4. Si quando in examine repererit aliquem debita scientia destitutum, certe subtrahere potest iurisdictionem seu *a iurisdictione suspendere*, donec parochus maiorem scientiam probaverit.

R. 5. Ex dictis consequitur morem illum dioecesanum non congruere cum communi iure canonico; neque episcopum eos quos ipse iam examinaverit (quod intellege de examinatione, quam sive per se sive per examinatores a se electos instituerit) indiscriminatim post quinquennium denuo posse examinare; neque *generali* illo edicto eos qui non paruerint, iurisdictione *in suos parochianos* destitui. Si quando autem in certum quendam parochum illud edictum ferretur, practice pro valido habendum esset neque parochus posset amplius tuto iurisdictionem exercere. Nam quoniam episcopo ius est ex gravi causa ad examen vocare, neque causam ipsi parochi manifestare tenetur, eius iudicio practice standum est; qui autem putaverit sibi iniuriam fieri, ius habet appellandi.

435 AD QUAESITUM 2^m R. Episcopus etsi non teneatur nisi solam approbationem regularibus dare, utpote qui iurisdictionem recipere possint per suos superiores a Rom. pontifice, potest tamen etiam ipsis simul cum approbatione iurisdictionem conferre.

Quod si fecerit, dubium esse nequit regularem etiam invito suo superiore, valide, utut illicite, confessiones excipere: nam iurisdictione validoque eius usu privatur in tali casu sola censura in nominatum lata et denunciata.

Exstat circa hanc rem declaratio *S. Congr. Epp. et Reg.* d. d. 2 Martii 1866, de qua v. *Acta S. Sedis* I, 683.

Propositis dubiis: I. An religiosus, non approbatus iuxta leges proprii ordinis a suo superiore vel ipso invito, cum sola facultate ordinarii, valide excipiat confessiones saecularium?

II. An superiores regulares iurisdictionem habentes possint suos subditos suspendere ab audiendis confessionibus saecularium etiam ex informata conscientia?

Et quatenus affirmative III. An valeat suspensio oretenus et absque scripto enuntiata?

IV. An absolutio impertita ab eo, qui tali suspensione est innodatus, sit valida?

Et quatenus negative V. An qui huiusmodi absolutionem intentat, irregularitatem incurrat?

Resp. ad I. Affirmative.

Resp. ad II. Affirmative, ita tamen, ut religiosus suspensus illicitè, non vero invalide confessiones excipiat.

Resp. ad III. Affirmative, cum feratur per modum praecepti particularis.

Resp. ad IV. Affirmative.

Resp. ad V. Provisum in praecedentibus. Responsio ad V. sensum habet negandi irregularitatem, cum suspensio illa non feratur ut censura. Quapropter in nostro casu Castor valide quidem confessiones excepit et absolutionem dedit; attamen egit illicitè, nisi prudenter iudicavit praesentem casum superiorem noluisse comprehendere.

IURISDICTIO A PAROCHO EXERCITA VEL DELEGATA.

Casus. (125)

Roma in Germaniam veniunt, absolutis studiis, ordinati sacerdotes Petrus, Ioannes, Iacobus. Petro ab abbate quodam confertur cura parochiae monasterio coniunctae, quam curam eo usque abbas per aliquem ex suis religiosis exercuerat. Ioanni a principe laico confertur parochia, cui resignaverat parochus ante paucos dies viribus fractus, qui tamen pro aliquorum consolatione audit illorum atque ipsius principis confessiones, a novo parochio iurisdictione sibi delegata. Iacobo a capitulo cathedrali datur simplex canonicatus et ab episcopo modo electo approbatio pro audiendis confessionibus. Ita omnes impigri tum extra, tum intra confessionale laborant. Rectene in omnibus actum est? (Ita L. Michon, *Selecti casus*).

QUAERITUR scilicet 1° potueritne Petrus confessiones excipere.

2° sitne Ioannes facultate excipiendarum confessionum rite donatus.

3° quid de parochio qui resignaverat.

4° Iacobus sitne rite approbatus.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. Cum hic agatur de parochia regulari,⁴³⁶ non videtur Petrus revera obtinuisse parochiale beneficium seu veri nominis parochus institutus esse, sed esse summum *delegatus* ad exercendam curam animarum. Verum ab iis sacerdotibus conc. Trid. requirit, ut habeant *approbationem*, idque, ut Innoc. XII const. „Cum

sicut" d. d. 19 April. 1700 expresse declaravit, et Innoc. XIII const. "*Apostolici muneris*" d. d. 23 Sept. 1723 et Bened. XIV const. "*Apostolica indulta*" d. d. 5 Aug. 1744 confirmaverunt, *approbationem episcopi dioecessani illius loci, ubi confessiones excipiantur.*

Quare in nostro casu Petrus legitima facultate destitutus erat. Si autem vere obtinuit parochiam, iurisdictione potitur potestque valide confessiones excipere, nisi ab episcopo loci iurisdictione privetur.

- 437 AD QUAESITUM 2^m R. Nostris temporibus est insolitum, ut princeps laicus conferre possit parochiale beneficium parochumque instituere, utut habere potest et in compluribus locis habet *ius nominandi*. Nam nominatione nondum instituitur parochus, sed per eum actum, quo superior ecclesiasticus consentiens in personam nominatam spiritualem potestatem communicat seu personam nominatam in munus suum instituat. Utrum vero iurdictio incipiat ab ipso illo momento, quo superior ecclesiasticus actum suum conficit sacerdotique communicavit, an requiratur corporalis possessio incepta, pendet tum a consuetudine locorum, tum a voluntate superioris. Iuris communis est, ut iurdictio non exerceatur nisi post acceptam possessionem.

Ex quibus sequitur neque Ioannem iam idoneum reputari posse ad excipiendas confessiones, sed debuisse expectare consensum superioris, i. e. episcopi dioecessani.

- 438 AD QUAESITUM 3^m R. I. Suppono resignationem veteris parochi esse rite factam et acceptatam. Quod si factum est, desinit esse parochus. Verum si ita est, titulo parochialis beneficii obtenti non amplius potest confessiones excipere, siquidem ille titulus exstinctus est. Ergo indiget altero titulo a Tridentino concilio assignato, approbatione videl. episcopi. Neque potuit sola delegata iurisdictione novi parochi contentus esse, etiamsi hic fuerit iam legitime parochus institutus: quod cum antea dictum sit non obtinuisse, nova oritur ratio cur parochus ille resignatus confessiones excipere non potuerit; nam Ioannes ille non poterat delegare potestatem, quam ne ipse quidem habebat.

R. 2. Attamen videri debet, num forte vetus ille parochus praeter suam institutionem in parochiale munus, vel ante eam, habuerit pro universa dioecesi approbationem indeterminatam. Quam si habuit — ut revera in multis locis usus est — haec approbatio cum delegata iurisdictione non desiit parochiae resignatione: ac proin in ea suppositione confessiones excipere valide potuit, etiam sine respectu ad delegationem a novo paracho tentatam.

- 439 AD QUAESITUM 4^m R. Iacobus non habuit facultatem excipiendarum confessionum vi beneficii, utpote quod non sit parochiale, sed simplex: indigebat igitur approbatione, quam sede vacante vicarius capitularis, alias episcopus dare potuit. Sed electus episcopus ante confirmationem nondum est episcopus neque actum iurisdictionis episcopalis, qualis est approbatio ad confessiones excipiendas, exercere

potest. Ergo rite approbatus non est Iacobus, sed indiget approbatione vicarii capitularis ad quem tota dioecesis administratio adhuc pertinet.

IURISDICTIONIS VITIA.

Casus. (126)

(Ex eodem L. Michon): Petrus sacerdos peregrinus ab episcopo loci, propter neglectam papalis mandati executionem suspenso ab ordine, inscius illius suspensionis petit approbationem et impetrat; Paulus, qui suspensionem sciat, adit vicarium generalem ab eoque approbationem accipit. Ambo revertentes in patriam suam devertunt ad quandam parochum ipsis optime notum; qui apud Petrum confessionem menstruam instituit; Paulus interea inscio paracho audit aliquos vagabundos et postea apud Petrum ob aliquod peccatum mortale ipse confitetur ab eoque absolvitur.

QUAERITUR 1° rectene acceperint Petrus et Paulus approbationem.

2° potuerintne extra priorem dioecesim confessionem parochi aliorumque et mutuam confessionem excipere.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Petrus rite approbationem acceperat⁴⁴⁰ ab episcopo. Nam 1) suspensus ab ordine, non est propterea suspensus a iurisdictione; verum approbare alios ad audiendas confessiones nihil aliud est, quam iurisdictionis exercitium, exercitium ordinis est nullatenus. 2) Etsi suspensus fuisset a iurisdictione, nisi id fuerit publicatum, exercitium iurisdictionis illicitum quidem erat, sed non invalidum; sed in nostro casu illicita non fuisset petitio, eo quod petens nihil scivit de poena ab episcopo contracta.

R. 2. Etiam Paulus rite approbatus est. Nam vicarius generalis censetur una persona esse cum episcopo, ideoque in ordinariis facultatibus eadem potestate utitur qua episcopus; soletque in plerisque casibus vicarius generalis, non ipse episcopus immediate approbationes concedere.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quando priorem dioecesim transgressi⁴⁴¹ erant, approbatio sane non aderat, cum ea debeat esse ab episcopo dioecesano loci. Hinc destituti erant legitima facultate; idque quoad confessiones vagabundorum et ipsius Pauli funditus, si quidem ne a paracho quidem iurisdictionem delegatam habebant, eo quod illo inscio confessiones illae exceptae sunt.

R. 2. Verum, etiamsi parochus scivisset et annuisset, nihil egisset, quia approbatio, Petro et Paulo necessaria, deerat, ac proin, si quam iurisdictionem delegasset, ea nihilominus non fuisset expedita neque potuisset ad absolvendum sufficere.

R. 3. Re ipsa delegatam iurisdictionem vel saltem eius tamen habemus in confessione, quam ipse parochus instituit; nam sine dubio voluit suo confessario eam, quam ipse potuit, facultatem communicare. Re vera non decrant scriptores, qui contenderent par-

ochis licere apud quemlibet, qui idoneus et *alicubi* approbatus sit, confiteri, idque ex tacita episcoporum concessione repetebant. Verum hodieum non puto hanc exsistere consuetudinem neque tacitam hanc concessionem. Nisi igitur alicubi localis et particularis eiusmodi consuetudo legitima probetur, censeo plane standum esse verbis Tridentini, quae pro confessione etiam sacerdotum, adeoque etiam parochorum, non minus approbationem necessariam statuunt quam pro confessione reliquorum saecularium. Ergo parochi confessio erat ex defectu potestatis invalida.

EPISCOPI PEREGRINI IURISDICTIO.

Casus. (127)

Hugo episcopus peregrinus devertit in nosocomium urbis A; ubi cum visitaret infirmos, multorum audit confessiones, venia episcopi loci nullatenus petita, sed ex consensu solius rectoris nosocomii.

Cum redit in Americam, utitur navi suae nationis, quae antea solverat e portu suae dioecesis et post stationem aliquot hebdomadarum in Europa nunc repetit patriam: quibuslibet sacerdotibus undique navem ascendentibus communicat facultatem absolvendi navigantes.

QUAERITUR 1° indigeatne Hugo ad rite absolvendum venia episcopi loci.

2° navigantes a quo legitime absolvantur.

3° rectene actum sit ab Hugone.

Solutio.

442 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Communis quidem doctrina et regula est eum, qui non ordinaria sed delegata potestate absolvit, indigere approbatione episcopi dioecesani loci, in quo confessiones excipiuntur: secundum quam regulam etiam episcopus peregrinus hac lege tenetur. Atque haec est regula securior. De parochis alienis S. C. C. in hunc sensum etiam respondit: indigere eos scilicet licentia episcopi loci non quoad suos subditos sed quoad reliquos: die 3 Dec. 1707, cf. Baller.-Palm. tr. 10. sect. 5, n. 558. Neque tamen hoc est universale decretum.

R. 2. Rationes autem non spernendae adsunt, quae hanc approbationem necessariam non esse suadent, si modo adsit iurisdictio delegata ab *aliquo*, qui in paenitentes ordinariam iurisdictionem habet, etsi fuerit solus parochus. Nam 1° id de alienis parochis etiamnunc videtur satis probabile (cf. Baller.-Palm. l. c. n. 557, *Th. m.* II, 377 *not.* et *hic* supra n. 420), siquidem conc. Trid. exigit in eo cui munus absolvendi committi possit, tantum alterutrum: aut parochialis beneficii possessionem, aut episcopi approbationem; ergo qui parochiale beneficium ubilibet obtinuit, non indiget ulteriore approbatione, sed solum *communicata iurisdictione*. Quod a fortiore de quolibet episcopo, saltem dioecesano, valere debet. 2° conc. Trid. decreto, quo hanc approbationis necessitatem imposuit, loquitur de „presbyteris“; verum in odiosis episcopi, iique sive dioecesani sive titulares, non comprehen-

duntur nomine „presbyteri“. Ergo pro illis videtur antiqua lex mansisse intacta, videlicet posse quemlibet, qui ordinaria iurisdictione utitur, eam alteri communicare.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Circa facultatem audiendi confessiones ⁴⁴³ navigantium nunc exstat decretum S. Officii d. d. 4 Aprilis, secundum quod sufficit facultas excipiendi confessiones a proprio ordinario habita. ut sacerdos possit in nave toto durante itinere confessiones fidelium secum navigantium excipere. En verba decreti: „In congregatione generali S. R. et U. I. habita fer. IV die 4 Aprilis 1900, cum disceptatum fuisset super facultate sacerdotum iter transmarinum facientium excipiendi fidelium eiusdem itineris comitum sacramentales confessiones, E^m ac R^{ms} DD. cardinales in universa christiana republica inquisitores generales, ad omnem in posterum hac super re dubitandi rationem atque anxietatibus occasionem removendam, decreverunt ac declararunt: *Sacerdotes quoscumque transmarinum iter arripientes, dummodo a proprio ordinario confessiones excipiendi facultatem habeant, posse in navi toto itinere durante fidelium secum navigantium confessiones excipere, quamvis forte inter ipsum iter transeundum vel etiam aliquamdiu consistendum sit diversis in locis diversorum ordinariorum iurisdictioni subiectis.*

Hanc autem E^m PP resolutionem SS^{ms} D. N. Leo div. prov. PP. XIII. per facultates E^m D. cardinali S. Officii secretario imperpetuas, benigne approbare et confirmare dignatus est.“ (Anal. eccl. VIII, 287).

R. 2. Hoc decreto edicitur quidem, quid fieri possit: sed non ⁴⁴⁴ dicitur nulla alia via facultatem excipiendae confessionis haberi posse. Neque deerant qui de confessariis regularibus ita concludebant: Iurisdic-
dictio regularibus confertur a s. pontifice in omnes undique fideles; et quamquam requiritur ad validum usum approbatio episcopi loci, ubi confessiones excipiuntur, id intellegi debet, quando existit episcopus seu ordinarius loci. Verum in mari non habetur episcopus loci, cum mare non pertineat ad ullam dioecesim. Hinc confessarii saltem religiosi in mari sine ulla approbatione confessiones excipere possunt, si modo per suos superiores acceperunt *iurisdictionem*. Immo id videri poterit decreto mox laudato conforme, cum proprius ordinarius, a quo facultas confessionum excipiendarum data esse debeat, videatur esse superior regularis. Verum neque generalis facultatis regularium neque huius decreti interpretatio in illo sensu sumpta satis certa et tuta videtur. Nam in excipiendis confessionibus fidelium saecularium facultas, ut *expedita sit*, etsi sit collata a superiore regularium, approbatione indiget seu consensu episcopi dioecessani loci. Quoniam autem etiam in confessionibus navigantium excipiendis existat, qui sit episcopus loci vel ei aequivaleat, censeo etiam pro sacerdotibus regularibus illam approbationem episcopi loci, in quo versabantur, debere accedere.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. In *priore* casu, si rector nosocomii ha- ⁴⁴⁵
buit pro nosocomio curam ordinariam seu quasi-parochialem potesta-

tem, sufficiebat, ut Hugo cum eius venia confessiones exciperet. Haec quidem sententia *probabilis* est, ita ut adsit probabilis iurisdictio, qua quis cum morali securitate uti possit.

R. 2. In posteriore casu, si qui sunt subditi Hugonis, illos ex iure communi et ordinaria potestate ipse absolvere potest.

Ex decreto vero mox allato ipse episcopus eminenter inter eos est, qui a proprio ordinario in loco sui domicilii habebant et habent iurisdictionem: quare sine ullo dubio Hugo ipse quoslibet secum navigantes in nave absolvere potest. Idem dixerim de sacerdotibus, si forte adsint subditi Hugonis ipseque eos ad audiendas confessiones sive antea approbaverat sive nunc pro sua dioecesi approbat: nam eo ipso verificatur, id quod in decreto S. Officii postulatur, ut habeant facultatem *a proprio ordinario*.

446 Difficilius solvitur quaestio, num Hugo possit sacerdotes alienos in nave ad audiendas confessiones deputare, sive vi iuris communis antea existentis, sive vi novi decreti. Ad quodcumque ius recurreris, id fieri nequit, nisi Hugo considerari possit in ista nave ut ordinarius loci. Nam si id ita est, verificantur tum ea quae requirit concilium Tridentinum, tum consuetudo ut requiratur et sufficiat facultas ab episcopo loci accepta; verificatur aliquo sensu lato etiam id, de quo novum decretum loquitur, sufficere scilicet facultatem a proprio ordinario datam; nam episcopus *loci* lato aliquo sensu proprius ordinarius dici potest eorum, qui in loco versantur.

Potestne igitur dici Hugonem episcopum uti iurisdictione *locali* in nave suae nationis?

Quodsi rationem considerandi civilem spectamus, dubium non est, quin iurisdictio talis admittatur. Navis enim Anglicana censetur esse sub iurisdictione Anglicana, Gallica sub Gallica, Germanica sub Germanica, Americana sub Americana. Qui concipiendi modus cum revera rationi congruat, non video, cur non possit saltem probabiliter etiam valere in diiudicanda iurisdictione ecclesiastica. Et quoniam iurisdictio *particularis* ibi non secundum regna, sed secundum dioeceses dividitur: *si navis eiusque manus sedem suam fixam seu quasi-domicilium habeat in dioecesi Hugonis*, Hugo in navem illa *locali* iurisdictione utitur, atque est quasi ordinarius seu episcopus *loci*. Quodsi obtinet, quoslibet sacerdotes ibi exsistentes, quantum sibi visum fuerit, potest approbare et ad confessiones in nave deputare. Cf. etiam *Th. m.* II, 386.

IURISDICTIO DUBIA ET PROBABILIS.

Casus. (128)

Durandus, cum multitudine paenitentium circumdatus confessionibus audiendis incumberet, dubitavit utrum approbatio adhuc duraret an exspirasset; litteras vero approbationis non amplius habet.

Alias recepit approbationem his terminis: „ut confessiones excipere possis, facultatem tibi facimus cum venia tamen tui superioris“: verum superioris veniam rogare sibi impossibile est, neque antea de ea roganda sollicitus erat, cum de opportunitate audiendae confessionis nemo cogitaret: putat

solummodo certo superiorem, si rogaretur, daturum esse veniam. Quare tum in hoc tum in priore casu audacter pergit in munere confessarii exercendo.

QUAERITUR 1° quid sit dubia, quid probabilis iurisdictio.

2° liceatne cum ea confessiones audire et absolutionem dare.

3° quid in casibus Durandi.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. *Probabilis* iurisdictio, ut rite distinguatur 447 a dubia, intellegitur ea, pro cuius existentia habetur probabilitas iuris. Quae si adest, manet quidem *habitualis* facultas actum antecedens in sua probabilitate, i. e. manet incerta et hoc sensu dubia; verum usus et valor huius facultatis incertae *consequenter ad causam susceptam seu actum iurisdictionis inchoatum* evadit moraliter certus, eo quod Ecclesia moraliter certo supplet pro hypothesi, si re vera antecederet facultas fuerit nulla. V. supra n. 431. S. Alph. VI, 573 et 600.

R. 2. Haec probabilitas iurisdictionis exsistere potest de iurisdictione universim sumpta, num scilicet certus homo utcumque iurisdictione potiat; potest etiam, idque frequentius, exsistere de ambitu iurisdictionis quoad causas diiudicandas, potissimum de eo, num adsit potestas absolventi a reservatis etc. Quo ultimo casu etiam graviore rationes afferri possunt, cur ex eius usu paenitens morali periculo non exponatur.

R. 3. *Dubia* iurisdictio presse sumpta ea vocatur, quae in dubio facti nititur, et cuius etiam usus, seu valor consequenter ad usum, manet dubius et incertus.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Probabili iurisdictione uti ut liceat, alii 448 quidem graviorem aliquam causam requirunt (S. Alph. requirit causam „graviter rationabilem“, cf. Marc n. 1755); attamen alii, quia de sola liceitate quaestio est, specialem rationem non exigunt, idque regulis probabilismi conforme est.

R. 2. *Dubia* iurisdictione uti, cuius usus maneat dubius, licebit secundum eas regulas ex quibus liceat sacramenta dubie valida conferre. Nimirum ex una parte debet abesse modus quo certa fiat iurdictio et absolutio, ex altera parte debet adesse gravis ratio cur melius sit aliquem hic et nunc dubie absolvere quam certo non absolvere. Per se autem ille qui ita dubie absolvitur monendus est, ne certo fidat absolutioni receptae: ita quidem nisi timor maioris mali obstet.

R. 3. In specie enumerantur sequentes causae ex quibus communiter docent licere sacerdoti *dubia* iurisdictione uti in defectu confessarii certa iurisdictione praediti (S. Alph. VI, 571): 1) si urget praeceptum annuae confessionis; 2) si paenitens debet celebrare vel communicare, nisi velit infamiae notam incurrere; 3) si sacerdos ex obligatione debet celebrare: cf. Marc n. 1756.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. In *primo* casu dubium de iurisdictione 449 nititur in dubio facti. Quapropter Durandus, cum dubium solvere non posset, debebat a confessionibus audiendis desistere, si tamen

seriam habuit causam dubitandi neque erat timor quidam inanis. Cum vero confessiones excipere pergeret, absolutionem non dedit certo validam; neque certo valida facta est absolutio ex supplente Ecclesia, eo quod, si approbatio re ipsa desierat, error quidem communis existebat, at videtur existisse sine titulo colorato.

- 450 R. 2. Utrum in *posteriore* casu absolutio a Durando data valida fuerit necne, idque non solum propter errorem communem Ecclesia supplente, pendet ex eo, num probabilis sit interpretatio concessionis factae haec, ut „venia superioris“ de qua in concessione sermo est extendatur ad ipsam veniam praesumptam. Quod si obtinet, adest iurisdictio antecessenter saltem probabilis probabilitate iuris, eamque Ecclesia ad cautelam satis certo supplet, ut dictum est supra ad Quaesitum 1^m. Et re vera eam esse interpretationem rationabilem atque probabilem formulae concessionis omnino puto. Nam 1) quod clausula illa „cum venia tamen tui superioris post facultatem expressam additur“ videtur innuere „superioris veniam“ ad liceitatem potius quam ad valorem requiri. 2) Venia *sensu lato* sub se comprehendit veniam praesumptam praesumptione de praesenti, scilicet si iusta est persuasio superiorem *hic et nunc* ita dispositum esse ut rogatus veniam daturus sit: at ex communi regula singularis quidem dispensatio vel personale contra legem datum privilegium strictae interpretationis est; sed *facultas* agendi, immo etiam dispensandi, multo magis sacramentaliter absolvendi, *latam* habet interpretationem. Cf. S. Alph., De privil. n. 6—8; D'Annibale, *Summula* I, 228.

IURISDICTIO IN MORIBUNDOS.

Casus. (129)

Constantinus sacerdos peregrinus solummodo missae celebrandae causa die aliquo festo accersitus est neque facultate iurisdictionis est praeditus. Audit tamen esse aliquos aegrotos periculose decumbentes, non ita tamen ut viatico iam sint muniti, siquidem periculum nondum est adeo certum vel instans. Cum sciat accidere posse ut hi vereantur proprium parochum, eos, in seio parochi, invisit, ad confessionem disponit et absolvit, monens ut nunc plane sint securi; sacramentorum morientium causa recipiendorum se non obligari ad repetendam confessionem, posse tamen aliqua peccata quae mauerint confiteri, reticita confessione apud se facta.

QUAERITUR 1° quid statutum sit circa iurisdictionem in moribundos.

2° possitne sacerdos non-approbatus absolvere etiam praesente approbato.

3° quid de agendi ratione Constantini.

Solutio.

- 451 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Circa articulum mortis celebris est dispositio *conc. Trid.* sess. 14, c. 7 *de paenit.*: „Verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei

custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideo omnes sacerdotes quoslibet paenitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt.“ Quibus verbis Patres, quamquam imprimis reservationem omnem in tali tempore cessare intendunt asserere, tamen occasione huius sententiae aliquid amplius videntur concedere, nimirum quemlibet sacerdotem, etiam non approbatum, habere iurisdictionem. Quae interpretatio sane probabilis est. *Th. m.* II, 392; *S. Alph.* VI, 562.

R. 2. *Rituale Romanum* quidem (*de sacram. paenit. ab initio*) magis limitate loquitur: „Minister est sacerdos habens potestatem absolvendi vel ordinariam vel delegatam. *Sed si periculum mortis immincat approbatusque desit confessarius, quilibet sacerdos potest a quibuscunque censuris et peccatis absolvere.*“

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Stante probabili interpretatione, de qua 452 modo dictum est, cum quadam morali certitudine valebit absolutio utcumque a sacerdote etiam non approbato data, sive absente sive praesente confessario approbato. Nihilominus quoniam in periculo mortis maior certitudo, quantum fieri possit, desideratur, aliquale illud dubium quod restat removendum est, v. g. absoluteione super *aliquod* peccatum ab approbato confessario danda, sive alio modo.

R. 2. Verum dubium illud nunc summum restringitur ad eum casum quo cum sacerdote non-approbato etiam approbatus *actu praesens* est. Nam si *actu* praesens non est, potest tamen facile advocari: omne dubium num absolutio forte nulla seu invalida sit, sublatum est responso *S. Officii* d. d. 29 Iulii 1891: „non sunt inquietandi qui tenent validam esse absoluteionem in articulo mortis a sacerdote non approbato, *etiam quando facile advocari seu adesse potuisset sacerdos approbatus.*“ Sed nisi re ipsa valida esset absolutio, omnino essent inquietandi qui eam pro valida haberent. Unde fit re ipsa sacerdotem non-approbatum in articulo mortis habere facultatem absolvendi, eamque vel iam antea ab Ecclesia collatam fuisse, vel saltem nunc vi illius decreti conferri: secus enim supremum Ecclesiae tribunal in errorem perniciosissimum induceret, idque in re in qua pro arbitrio remedium potest afferre; quod vel cogitare impium est.}]

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Si condicio aegrotorum illa erat ut 453 sensu ecclesiastico adesset articulus mortis, ex responso *S. Officii* mox relati evidens est aegrotos illos valide absolvi potuisse a Constantino: ac proin Constantinum recte egisse, si utcumque suspicari poterat adesse aliquos qui apud parochum non libenter confiterentur; immo eximium caritatis opus exercuit.

R. 2. Quoniam videtur adfuisse ratio, cur omnia in scio parochi peracta sint et etiam nunc parochi celentur: prudens erat consilium, immo vix non necessarium instruere infirmos, ut postea, advocato parochi, ex peccatis praeteritis nunc rite deletis confiterentur aliqua pro suo arbitrio. Ita enim providebatur, ut parochus sine admiratione alia sacramenta ministraret.

R. 3. Fuisse autem condicionem aegrotorum eam qua dici poterant existere in articulo mortis, practice dubium non est, quam primum agebatur de *morbo periculoso*. Teste S. Alph. VI, 561 in hac materia „verius et communius“ „pro eodem accipitur articulus et periculum“. Et re vera in corpore iuris, ubi sermo est de recipienda absolutione ab eo qui alias absolvere nequeat, c. *Eos qui* (22) 5, 11 in 6° indiscriminatim adhibetur vox „propter imminentiis mortis articulum“ et nihilominus ille ipse articulus dicitur in eadem sententia „periculum“ idque postea forte cessaturum; dein cum isto loco dicatur paenitens absolvi posse ab inferiore iudice in articulo mortis, id alio loco c. 29, caus. 17, q. 4 „*Si quis suadente*“ dicitur de „periculo mortis urgente“. Neque hac in re scrupulose agi debet; nam si in qua causa umquam Ecclesia censeatur liberaliter agere velle, certe id vult in mortis periculo, ubi nihil non tentatum relinquit, ut animas salvas Christo transmittat. Cf. Salmant. tr. VI, c. 11, n. 23 sq.; Baller.-Palm. l. c. n. 590.

IURISDICTIO IN MORIBUNDOS EIUSQUE EXERCITIUM.

Casus. (130)

Rufinus parochus, solus in loco ubi lues grassatur, auxilium non habet nisi sacerdotis schismatici, qui se offert ad sacramenta moribundis conferenda: cuius operam in tanta necessitate gratus accipit, non tamen sine admiratione populi, qui hanc agendi rationem componere nescit cum doctrina catholica de Ecclesia ut unico salutis medio.

QUAERITUR 1° num possit et debeat sacerdos excommunicatus, etiam schismaticus vel haereticus, aliquando sacramenta ministrare.

2° Rufinus rectene egerit, vel: quomodo agere debuerit.

Solutio.

454 AD QUAESITUM 1^m R. 1. In articulo mortis sacerdotem quemlibet, etiam haereticum vel excommunicatum vitandum, habere potestatem absolvendi dubitari amplius nequit. Nam 1) nimis generalia sunt verba concilii Tridentini „quoslibet sacerdotes a quibuscumque peccatis in articulo mortis absolvere posse“; 2) cum dubium de haereticis vel vitandis moveretur, Innocentius XI, ut legere est apud S. Alph. VI, 560, iussit non amplius dubitandum esse de sententia affirmante istam facultatem.

R. 2. Nihilominus tota eius potestas quoad licitum usum restringitur ad casum *necessitatis*. Quapropter, si alius sacerdos vocari possit, illicite sacerdos haereticus — idem dic de schismatico — absolvit, moribundus illicite ab eo petit: proin in eo casu non propter defectum potestatis in sacerdote schismatico, sed propter indispositionem moribundi absolutio evaderet nulla.

R. 3. Facultas licite administrandi sacramenta restringi debet ad ipsum paenitentiae sacramentum, nisi forte agatur de homine

moribundo sensibus destituto, qui petere absolutionem non potuerit, et cui securius per extremam unctionem vel in eius defectu per viaticum subveniatur. Quare, excepto illo necessitatis casu, a sacerdote schismatico neque extrema unctio neque eucharistia ministrari licite potest, neque eorum administratio ab eo peti.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex dictis patet Rufinum ultra id quod⁴⁵⁵ licuit progressum esse. Summum potuit in singulis casibus, quando ipse impeditus erat, monere ut possint qui velint ab illo sacerdote schismatico absolvi.

R. 2. Sed etiam hac in re, ut id tuto posset monere, debuit certus esse de moribus sacerdotis schismatici, scilicet eum non ausurum esse moribundum ad schisma vel ad perversum aliquod permovere vel tentare.

R. 3. Atque apud ipsos fideles, ut in necessitate potuerint ab eiusmodi sacerdote absolutionem petere, debuit periculum perversionis exulare. De quo consule quae dicta sunt supra n. 55. 56. Alias debebant potius contenti esse actu contritionis perfectae, divinae misericordiae sese committentes. Idque re vera imprimis erat officium Rufini, ut complures homines fidos et cordatos in his actibus perfectae contritionis aliarumque virtutum necessariis cum moribundo eliciendis bene instrueret, qui, se deficiente vel apud alios occupato, in necessitatibus occurrentibus hoc saltem modo moribundos iuvarent. — Per se etiam licuit pio laico committere, ut s. viaticum moribundis afferret, potius quam ad id vocare sacerdotem schismaticum.

REGULARES A QUO ABSOLVANTUR.

Casus. (131)

Achatius regularis, monasterii confessarius, cum Benitio sacerdote sodali iter faciens per aliquod tempus devertit in domum alienae provinciae sui ordinis; ubi Benitii confessionem audit suamque apud Benitium facit. Illo aegrotante, solus iter prosequitur in eoque assistit primum sacerdotis amici, apud quem, quamquam nulla donatum approbatione, ut ei det statim occasionem administrandi sacramentum paenitentiae, confitetur.

QUAERITUR 1° confessarius regularis possitne suorum sodalium confessiones ubique excipere.

2° apud quem possit vel debeat itinerans confiteri.

3° rectene actum sit in casu proposito.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quoad confessiones regularium lex Tri-⁴⁵⁶ dentina, qua *approbatio* episcopi dioecesani loci in eo requiritur qui non ordinaria sed delegata utitur iurisdictione, non valet; adeoque solum videndum est num confessarius re vera habeat in paenitentes iurisdictionem, etsi delegatam tantum.

R. 2. Videri igitur debet 1) retineatne delegans, in nostro casu superior eius monasterii unde religiosi profecti sunt, in religiosos alibi existentes suam iurisdictionem; 2) sitne haec iurdictio sine restrictione loci religioso sacerdoti delegato communicata. Quod, communiter loquendo, utrumque quoad itinerantes affirmari debet, saltem quamdiu non commorentur in alio sui ordinis monasterio. Nam si ibi morantur, videndum est quid ferat uniuscuiusque ordinis consuetudo et disciplina. Ceteroquin, si confessarius delegatus non ab immediato suo superiore sed ab altiore, cui etiam superior secundi monasterii subiacet, iurisdictionem accepit, per se haec perdurat etiam in illa secunda domo, nisi expresse contrarium sit constitutum.

457 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Immo in itinere est regularium lex communis, ut confiteri possint et debeant apud socium itineris *idoneum*. Quo in casu non possunt confiteri socio eiusdem ordinis fortuito occurrenti (nisi ille aliunde ex R. ad 1^m iurisdictionem habeat). Idoneus autem censetur *quilibet presbyter* socius, nisi forte superior contrarium statuerit.

R. 2. Deficiente socio itineris, si legem et concessionem Innocentii VII (v. S. Alph. VI, 575) respicimus, videtur itinerans confiteri debere apud sacerdotem sui ordinis, si quem repererit, et potest apud quemlibet.

R. 3. Si sacerdotem sui ordinis habere nequit, confiteri potest apud quemlibet sacerdotem, sive regularem sive saecularem, etiam alias non approbatum (nisi forte peculiares ordinis constitutiones praescribant, ut fiat apud approbatos confessarios tantum).

Immo num usus ferat ut, quam primum deest idoneus *itineris socius*, sit licentia confitendi apud quemlibet idoneum sacerdotem, ita ut ratio habenda non sit socii ordinis in itinere occurrentis, quilibet sui ordinis praxim consulat. Lacroix VI, 1524; Gobat, *theol. experim.* tr. 7, n. 649 dubie loquuntur de tanta facultatis amplitudine.

Concessio Innocentii VII in const. *Provenit* d. 17 Oct. 1405 ordini Pr. data haec est (ex Bullar. Roderici p. 74, *edit. Veneta* anni 1611): „Nos igitur supplicationibus inclinati fratribus huiusmodi quos itinerari per eorum superiores mitti contigerit ut, si aliquem presbyterorum idoneum ex professoribus dicti ordinis habere non possint, quemcumque alium presbyterum idoneum et discretum religiosum vel saecularem eligere valeant, qui confessiones eorum audire et eorum confessionibus diligenter auditis pro commissis eis debitam absolutionem impendere et paenitentiam salutarem iniungere licite possit.“ Cf. Salmant. *De privil.* c. 4, n. 125, Baller.-Palm. l. c. n. 640; Marc n. 1763.

458 R. 4. Quodsi affertur edictum contrarium, quasi pro excipiendis confessionibus regularium, si desit socius proprii ordinis, requiratur approbatio episcopi loci, id spectat solum ordinem Capuccinorum (vel si pro aliquo alio habetur eadem lex specialis). Cum illorum enim constitutiones (v. Gobat l. c.) numquam permetterent apud sacerdotem extraneum sive regularem sive saecularem confiteri, ne itine-

ranti quidem: Benedictus XIV, incommoda illius legis perpendens, constitutione „*Quod communi*“ 30 Martii 1742 concessit ut, quando desit socius ordinis, confessio fieri possit apud „quemlibet presbyterum ab ordinariis loci vel regularem a suo superiore regulari ad sacramentales confessiones audiendas approbatum“. Quod indultum Pius IX d. 28 Sept. 1852 extendit etiam ad casum in quo adsit unus tantum sacerdos Capuccinus ad confessiones approbatus. Cf. Baller.-Palm. l. c. n. 640.

R. 5. Nihilominus decet ne eligatur a quoquam nisi approbatus, quo minor excitari possit dubitatio num sit idoneus. Id re ipsa spectasse videtur S. C. Epp. et Reg. responso 3 Iunii 1861 (v. *Acta S. Sedis* I, 679 sqq.): posse superiores locales, nisi constitutiones obstant, facultatem facere suis subditis, ut presbytero saeculari confiteantur, *dummodo tamen hic fuerit ex approbatis ab ordinario loci*: secus invalidam esse confessionem. — Verum S. C. 1) non loquitur de itinerantibus quibus desit copia confessarii ex proprio ordine, sed universim, quid superiores *amplius* possint; 2) si itinerantes illos voluit comprehendere, dici debet S. C. responsum non habere vim legis *universalis*, sed casum particularem respicere: aliis igitur norma esse potest doctrina S. Alphonsi supra data.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si communibus legibus insistimus, dici 459 debet Achatium et Benitium plene subiectos mansisse *suae* provinciae superioribus, ac proin licuisse alteri alterum sacramentaliter absolvere: etsi etiam potuerint confessarios domus in qua deverterunt sibi eligere. — Si in quo ordine aliter statutum sit, id erit exceptio a regula communi.

R. 2. Similiter lex *communis* absolute non obstat quin Achatius confessionem institueret apud neo-presbyterum amicum. Si quid obstat, non est nisi *specialis* lex *certi* ordinis religiosi. Verum melius erat istam singularitatem vitare.

IURISDICTIO REGULARIUM IN ALUMNOS.

Casus. (132)

Almachius, qui alumnorum confessiones in convictu regularium excipere solet, aliquibus ex eis comes est in feriis ad iter faciendum: transeunt per diversas dioeceses in quibus Almachius approbatus non est, nihilominus alumnorum confessiones excipit. Et quamquam superior domus sui ordinis, in quam deverterat, id ei prohibuit, postea iter prosequens nihilominus pergit, ratus superioris prohibitione se non amplius ligari.

QUAERITUR 1° confessarius regularium possitne absolvere alumnos sine approbatione episcopi loci.

2° possitne hoc fieri in feriis, quando alumni dimissi sunt.

3° quid in casu de Almachio dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Lex generalis, qua definitur quid possint 460 in sacramentali absolutione regulares sine approbatione episcopi, con-

tinetur in constitutione Clementis X *Superna* data d. 21 Iunii et 2 Aug. 1670: „in monasteriis, ac etiam collegiis, ubi iuxta regularia instituta vivitur, posse tam praelatos regulares quam confessarios regularium eorundem monasteriorum seu collegiorum audire confessiones illorum saecularium qui inibi sunt vere de familia et continui commensales.“ Ad horum familiarium confessiones audiendas religiosi non indigent approbatione, sed sola iurisdictione sibi per superiores suos regulares communicata eodem modo, quo haec iurdictio sufficit ad audiendas confessiones regularium ipsorum.

R. 2. Nihilominus familiares illi, cum non sint regulares sed saeculares, possunt etiam absolvi vi iurisdictionis et approbationis ab episcopo dioecesano loci acceptae, adeoque a confessariis saecularibus.

- 461 R. 3. Controversia est num, quando regulares in sua domo religiosa habent convictum scholarium qui apud eos educantur, hi alumni absolvi possint, seu num „familiaribus“ de quibus Clem. X loquitur accenseantur. Interna ratio quae id suadere possit est quod sine dubio etiam alumni sunt perpetuo commensales atque arctius superiori regularium regulariumque regimini subsunt quam famuli. Mazotta, *Th. m. de paenit.* disp. 2, q. 1, c. 3, § 2 habet ita: „Itaque familiares domus religiosae non sunt hospites, ricolae aliive ei inservientes sed extra commorantes. Sunt vero: Tertiarii, Oblati, educandi, famuli etiam mercenarii ceterique saeculares, modo hi omnes intra septa religiosorum degentes communi eorum tecto et victu continenter utantur; item *alumni* et convictores in seminariis religiosorum, ut addit Bordonus, modo *locus ille sit religiosorum*, secus vero, si immediate et per se sit erectus in seminarium, cui *religiosi ministrent*.“ Cf. *Th. m.* II, 396.

Accedit externa ratio quod existant religiosi religiosaeque congregationes, quibus expresso indulto concessum est ut alumnos familiarium numero accenseri liceat.

Quod indultum, si necessarium fuerit, dubitationem aufert omnibus iis religiosis qui favores inter se communicant, atque ex opinione probabili reddit sententiam certam. Cf. Gury-Ballerini II, n. 564, ubi recensentur *Benedictini, Theatini, Congregatio de Somascha, Clerici inf. ministrantes*; inter congregationes saeculares quibus idem concessum sit: *Congr. S. Sulpicii, Congr. S. Spiritus*.

- 462 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quod Clemens X dicit „in monasteriis et collegiis“, sumi non debet pro facultate restricta et alligata ad locum; alioquin videntur absurda sequi posse. Sed sumi verba illa debent *de personis* quae in monasteriis et collegiis habitant atque ad religiosas illas domos earumque regimen *ut subditi* pertinent. *Habitualis* igitur commoratio in religiosa illa domo requiritur, accidentalis egressus non impedit iurisdictionem eorum qui in eos ut familiares iurisdictionem ordinariam vel delegatam habeant. Quis enim dixerit die vacationis, si quando convictores faciant exitum, confessarium ordinarium, si eos comitetur, non posse in via aliquem absolvere?

Mazotta l. c.: „Confessarius regularium potest etiam extra conventum, immo in quacumque dioecesi peregrinantur, absolvere regulares eiusdem conventus pariter itinerantes, et similiter etiam novitios *et familiares eiusdem conventus*.“

R. 2. Quousque igitur haec facultas qua confessarius liberetur a 463 necessitate habendae approbationis ab episcopo loci in ordine ad confessiones alumnorum rite extendatur, non videtur aliunde posse desumi nisi a plena subiectione erga regulares, in qua maneat aut non maneat alumnus. Si sibi vel parentum curae sive curae aliorum redditus fuerit, alumnus non amplius reputari potest ut familiaris regularium, sed considerari debet ut saecularis ad quem absolvendum in sacramento paenitentiae necessaria sit approbatio episcopi loci; si vero manet sub omnimoda gubernatione regularium, absolvi potest, ut regulares possunt eorumve familiares. Adeoque in itinere feriarum observari debet num perduret actualis alumnorum subiectio. Quae sane perdurat, quando religiosus alumnos ad paternos lares reducit, donec eos domum adduxerit. Alias autem in itinere in diversas regiones haec subiectio potest quidem perdurare, sed non perdurat necessario; neque sufficit elapso anno iuvenem convictorem fuisse et proximo futurum esse, ut propterea etiam nunc ratio familiaritatis in iis satis servetur.

AD QUAESITUM 3^m R. 1 patet ex dictis ad 2^m, seu Almachius 464 potuit ita agere, si alumni illo tempore feriarum manserunt sub tutela et gubernatione regularium.

R. 2. Quodsi ita erat, prohibitio superioris illius non fecit ut confessio seu absolutio esset invalida, nisi ille potuerit subtrahere atque subtraxerit iurisdictionem. Alioqui enim Almachius habuit et retinuit iurisdictionem a suo propriae domus superiore. Et quoniam ille alius domus praepositus superior Almachii proprie dictus non erat, hic non illegitime conclusit eius prohibitionem non valere pro itineris prosecutione nisi forte ex decencia.

IURISDICTIO IN NOVITIOS.

Casus. (133)

Guido novitius utitur occasione exitus, quem cum aliis novitiis facit ad sanctuarium B. Mariae V., ut clam confiteatur apud unum ex confessariis saecularibus ibi expositis, cum difficulter conscientiam suam detegat magistro novitiorum, apud quem solum se confiteri posse domi dictum erat.

QUAERITUR 1° novitii religiosi a quo possint absolvi.

2° possintne a superiore suo prohiberi quominus valide confiteantur apud alium designatum confessarium religiosum.

3° quid de Guidonis confessione sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Dubium non est quin absolvi *possint* 465 a superiore suo regulari vel ab eo quem ille delegavit. Id sequitur

non solum ex constitutione *Superna* Clem. X, qui hoc ipsis familiaribus concedit; sed etiam ex conceptu „regularium“ quibus in favorabilibus saltem novitii adnumerantur. Neque hac de re controversia est ulla.

R. 2. Controversia est utrum possit *etiam* a confessario saeculari absolvi qui habeat iurisdictionem et approbationem ab episcopo loci. Id enim fieri posse aliqui scriptores innuunt. Cf. Lacroix l. 4, n. 64; Marc n. 1763, scilicet posse eos confiteri alteri „*non aliter ac saeculares*“. Quod quo sensu sustineri possit disce ex Resp. ad 2um.

466 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Superior regularis non potest absolute novitios prohibere quin confiteantur apud sacerdotem extraneum ab episcopo approbatum, quia in potestate novitii est desinere esse novitium et ordini religioso valedicere.

R. 2. Quamdiu autem novitius vere et valide vult novitiatum agere, subest omnino iurisdictioni regulari, a qua corrigi et puniri et probari possit: ad quem finem necessarium est ut aliorum gubernationi et iurisdictioni vel subtractus sit vel subtrahi possit. Neque enim exemptio a iurisdictione ordinarii, in qua participant novitii, tam eorum favor personalis est, quam *ordinis* favor qui *pro ordine* late est interpretandus, etiam quando id fit singulis odiosum. Quapropter sine dubio superior regularis prohibere potest quominus novitius, dum manet novitius, valide absolvatur ab alio, quam qui a se sit delegatus. Prior illa igitur sententia summum teneri potest, quando novitiis dictum non sit se apud solum confessarium designatum posse confiteri, atque ita tacitus regularis superioris consensus permittat accessum ad sacerdotem extraneum.

R. 3. Quod confirmatur constitutione Leonis XII *Plura inter* d. d. 11 Iulii 1826, qua inter alia pro Societate Iesu constituit: „ut societatis alumni confiteri nequeant animae noxas nisi iis qui a praeposito facultatem habuerint sacras eorum confessiones audiendi“: quibus verbis comprehendendi novitios ex sana interpretatione sequitur et clarius fit subsequenti eiusdem brevis pontificii lege, qua s. pontifex potestatem superioris regularis in confessiones novitiorum ampliorem facit quam in confessiones reliquorum.

467 AD QUAESITUM 3^m R. Quoniam superior regularis satis declaraverat suam voluntatem apud solum magistrum novitiorum, ut usus fert, novitios confiteri posse, Guido valide non poterat confiteri apud extraneum sacerdotem, etiam quando erat tantillum extradomum.

Potuit tamen novitiatum deserere atque ita iurisdictioni saecularium restitui. Quodsi in animo habebat, statim poterat ad confessarium saecularem accedere ab eoque absolvi; sed eo ipso desinebat agere novitiatum, neque in eius potestate amplius erat, mutata voluntate, eum valide continuare.

IURISDICTIO IN MONIALES.

Casus. (134)

Amalia, novitia congregationis religiosae, cum duabus aliis sororibus provectoribus mittitur per duas hebdomadas extra domum ad colligenda dona pro pauperibus. Cum confitendi causa accedant ad parochum loci, hic eas remittit, negans se eas audire posse, sed dirigit ad alium sacerdotem fortuito non ultra leucam in vicinia commorantem, qui approbatus sit pro monialibus.

QUAERITUR 1° quae requiratur approbatio ad excipiendas confessiones monialium.

2° quid de confessione monialium extra monasterium versantium iudicandum sit.

3° rectene iudicaverit parochus de Amalia cum sociabus.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex compluribus R. R. PP. constitu- 468
tionibus requiritur ad excipiendas confessiones monialium *specialis* episcopi approbatio, idque etiam quando iurisdictio in eas, utpote exemptas, habenda sit a praelato regularium cui moniales subiciuntur. Cf. const. „*Inscrutabili*“ Greg. XV d. d. 5 Febr. 1622; „*Superna*“ Clementis X d. 21 Iunii, publicatam 2 Aug. 1670; „*Pastoralis curae*“ Bened. XIV d. d. 5 Aug. 1748.

R. 2. Quamquam lege illa communi afficiuntur solae moniales stricte dictae, i. e. quae per se clausura papali tenentur, episcopi eadem lege adstringere possunt confessiones feminarum cuiusvis congregationis religiosae, atque praxis usitata est, Roma probante et suadente, ut pro omnibus illis feminis *specialis* approbatio requiratur.

R. 3. Sed quando moniales non claustrales in parvis oppidis adire solent parochialem ecclesiam ad recipienda sacramenta missamque audiendam, possunt confiteri sicut saeculares apud quemlibet confessarium ab ordinario approbatum. *S. C. Epp. et Reg.* 22 Apr. 1872, v. *Collect. S. C. de P. F.* ed. 1893, n. 433 ad 3. Id igitur valet etiam, quando alioqui pro harum monialium confessionibus constituerit episcopus necessariam esse approbationem specialem.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si moniales stricte dictae seu claustrales 469 clausura papali extra domum versantur, id fieri nequit nisi ex gravi causa impetrata licentia ordinarii. Quo in casu censetur licentia adesse, ut a quolibet confessario pro saecularibus approbato absolvi possint: nisi forte pro circumstantiis episcopus alio certo modo expresse providerit.

R. 2. Idem dici debet de monialibus non claustralibus, quando pro longiore tempore vel aliquot etiam diebus extra conventum seu in itinere versari debent; non vero quando per accidens extra domum sunt, ilico reversurae. Videlicet id iam antiquitus solebant auctores

observare, eo quod alias non sit provisum necessitati monialis: cf. *Lacroix* VI, 2, n. 1526 et 1527, ubi habet haec: „Si moniales absint a suis monasteriis, etiam scient quid sibi liceat per statuta vel consuetudinem. Quodsi nesciatur de statuto vel consuetudine, putat Platelius permitti ut cuivis confiteantur. Melius tamen est interrogare an facultatem habeant, et si affirmant, credi potest.“ -- „Quamvis *Greg. XV* . . . dicat confessores . . . ad confessiones monialium . . . audiendas nullatenus deputari valere, nisi prius ab episcopo dioecesauro idonei iudicentur et approbationem . . . obtineant: tamen videtur intellegere . . . de monialibus in monasteriis degentibus. . . Et etiam id solum videtur velle *Clemens X* . . . : etiam ipse intellegit tantum confessarios ordinarios vel extraordinarios deputandos pro audiendis intra claustra monialibus, quales non sunt, qui audient peregrinas. Ergo de iis non loquuntur pontifices et consequenter, cum a iure antiquo recedendum non sit, nisi quatenus novo fuerit expressum, eiusmodi sacerdotes possunt ut antea absolvere moniales per accidens ad se venientes, etiamsi non sint ad eas specialiter approbati.“

Nunc vero exstat expressa declaratio *S. C. Epp. et Reg.* d. d. 27 Aug. 1852: „Aliquando moniales aut ratione sanitatis aut alia causa obtinent veniam egrediendi ad breve tempus ex earum monasterio, retento habitu: quaeritur num in tali casu possint exomologesim suam facere apud confessarios approbatos pro utroque sexu, quamvis non approbatos pro monialibus.“ *S. C. resp.*: Affirmative, durante mora extra monasterium“ (*Baller.-Palm.* l. c. n. 643, 8°). Et quamquam post decretum „*Quemadmodum*“ 15 Dec. 1870 saepe nunc adesse possunt confessarii pro monialibus approbati, res tamen ex se semper incerta est. Quare cum eiusmodi rebus incertis non soleat niti lex universalis, etiam nunc declaratio illa *S. C. Epp. et Reg.* retinenda est.

- 470 AD QUÆSITUM 3^m R. Ut ex dictis patet, parochus perperam putavit se monialium illarum confessiones excipere non posse. Idque maxime in causa *Amaliae*. Novitiae quidem eadem lege tenentur qua ceteri, dum in monasterio morantur: nam ratio cur *S. Congr.* insistat apud quaslibet moniales in constituendo confessario *speciali*, exclusis aliis a facultate confessarii muneris exercendi, sumitur ex eo quod in communitate vivant neque ipsae ad confessarium, sed confessarius ad ipsas debeat accedere (cf. *Resp. S. C. Epp. et Reg.* 20 Iulii 1875 *ex Collect. S. C. de P. F.* n. 436). Attamen quando novitiae extra conventum commorantur, non solum responsum supra datum etiam iis applicandum est, sed etiam ex generali principio, quod in odiosis non comprehendantur nomine monialium, sequitur eas confiteri posse apud quemlibet qui saecularium confessiones excipere potest.

Neque par est ratio cum novitiis *regularium* ordinis, quos apud confessarium saecularem confiteri generatim non posse supra dixi. Quod enim hi nequeant, eduxi ex exemptione ordinis regularium con-

cessa in favorem ordinis eiusque superiorum; atque ultro dedi ex consensu superiorum novitios posse valide et licite confiteri apud confessarios saeculares. Quoad novitias vero monialium superiorissam non repugnare quin confessio fiat in circumstantiis allatis apud quemlibet confessarium, non est quod addubitem.

IURISDICTIO IN MONIALES — CONFESSARII EXTRA- ORDINarii (I).

Casus. (135)

Episcopus curam advocandi bis vel ter in anno confessarium extraordinarium reliquit superiorissis, designatis duobus sacerdotibus, ex quibus quem vellent vocarent. Ideltrudis, superiorissa sororum caritatis, quae alias quater in anno extraordinarium confessarium accersiverat, post decretum *Quemadmodum*, quo singulis facta sit facultas postulandi, id per biennium non amplius curavit: de qua re aliquae sorores tamquam de novitate conqueruntur.

QUAERITUR 1° quibus et quoties debeat offerri confessarius extraordinarius.

2° cessaveritne haec praescriptio per decretum *Quemadmodum*.

3° quid ad casum dicendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. In constitutionibus summorum pontificum 471 supra laudatis . . . (n. 468) et *conc. Trid.* sess. 25, c. 10 *de ref. reg.* praescribitur, ut bis vel ter in anno monialibus exhibeatur confessarius extraordinarius cui omnes quidem praesentare se debent, confiteri non tenentur (*Th. m.* II, 399). Qui quidem confessarius pro monialibus, quae regularibus sui ordinis sunt subiectae, non potest semper esse ex ipso illo ordine, sed semel saltem in anno debet esse vel regularis alterius ordinis vel saecularis. *Th. m.* II, 401.

R. 2. Quamvis constitutiones supra dictae intellegant moniales strictae dictas, nihilominus moniales non claustrales, si confiteri ex episcopi statutis nequeunt nisi confessariis *specialiter* approbatis adeoque habent suum *certum confessarium ordinarium*, iure suo idem possunt postulare, cum responsa S. Sedis iis idem ius faciant, eadem existente ratione.

Communiter autem re ipsa ita iis providetur ut episcopi *quater* in anno extraordinarium confessarium in singulos conventus monialium mittendum curent.

R. 3. Quamdiu extraordinarius confessarius suo munere fungitur, confessario ordinario interdictum est quominus ad monasterium accedat. *S. C. Epp. et Reg.* Ian. 1749 v. Baller.-Palm. l. c. n. 643, 5°.

AD QUAESITUM 2^m R. *Decretum Quemadmodum* non solum non 472 abolevit praescripta *conc. Trid.* et Bened. XIV, sed expresse monet ea vim suam retinere: „Firmo remanente quoad confessarios ordinarios et extraordinarios communitatum quod a sacrosancto concilio Trid.

praescribitur in sess. 25, c. 10 *de reg.* et a s. m. Benedicto XIV statuitur in constitutione quae incipit ‚Pastoralis curae‘, sanctitas sua praesules superioresque admonet ne extraordinarium denegent subditis confessarium quoties etc.“

473 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ipse ordinarius recte non egisset, nisi bis vel ter ex parte sua confessarium extraordinarium obtulisset; nam etsi sorores caritatis moniales claustrales non sint, quando tamen suum certum confessarium habent, apud quem ordinarie confiteri coguntur, iure suo petunt aliquoties in anno extraordinarium confessarium, et, neglegente episcopo, sine dubio S. Sedes vel S. Congr. Epp. et Reg. illum recurrentibus concedet.

Multo magis perperam egit superiorissa non curans ut voluntatem episcopi exsequeretur. Verum sorores, quae conqueruntur, non debebant tam diu rem illam celare, sed *mature* monere episcopum; saltem habebant opportunitatem tempore visitationis episcopalis iustas suas querelas proponendi.

R. 2. Neque ratio antiquae legis post decretum „*Quemadmodum*“ plene cessavit. Nam decretum illud monialibus providit, quando speciatim et expresse extraordinarium confessarium petunt. Sed haec non est tanta libertas utendi consilio extraordinarii confessarii, ac si ultro aliquis offertur. Leges autem illae SS. PP. maiori libertati monialium providere volebant.

IURISDICTIO IN MONIALES. — CONFESSARII EXTRA- ORDINARII (II).

Casus. (136)

In conventu monialium sunt aliquot sorores quibus confessarius ordinarius non placet; quapropter nixae decreto „*Quemadmodum*“ quavis hebdomada postulant, quaeque suum, confessarium extraordinarium, eumque rogant ut quavis hebdomada sua sponte veniat. Quare Demetria superiorissa, cum hoc per duos menses tacita tulisset, severe reprehendit sorores de ista singularitate, minaturque se eas quae nondum emisierint vota perpetua ad illa non admissuram esse; neque velle se sub praetextu necessitatis periculum sensualis amicitiae induci. Immo cum de una sorore tale quid suspicetur, eius confessario, quando pro more vult accedere, denegat ingressum in domum et sacellum.

QUAERITUR 1° quid iuris habeant singulae moniales ad confessarium extraordinarium.

2° possitne superiorissa impedimentum ponere.

3° quid in casu de monialibus illis et de superiorissa iudicandum.

Solutio.

474 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Decreto 17 Dec. 1890 dato admonentur superiores, ut praeter illas vices, quibus toti communitati ex lege Trid. et Benedicti XIV extraordinarius confessarius offertur, eum ne

denegent subditis, „quoties, ut propriae conscientiae consulant, subditi ad id adigantur“.

R. 2. Nihilominus ista concessio facta non est pro mero lubitu alicuius monialis: sed 1 Febr. 1892 expresse declaratum est per S. C. Epp. et Reg.: „Moneat ordinarius moniales et sorores dispositionem... decreti *Quemadmodum* exceptionem tantum legi communi constituere pro casibus duntaxat verae et absolutae necessitatis, quoties ad id adigantur.“

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Superiorissae per se non est inquirere⁴⁷⁵ in causas ob quas soror aliqua extraordinarium confessarium petat. Dicitur enim in decreto laudato: „quin iidem superiores ullo modo petitionis rationem inquirant aut aegre id ferre demonstrent.“

R. 2. Neque suspicio quaedam sufficit ut ex sese possit superiorissa impedire extraordinarii confessarii accessum. Verum si rationabilis causa suspicionis malae est, superiorissa potest et debet hac de re episcopum monere, immo, si gravis suspicio est, moneat superiorissa episcopum, antequam confessarius petitus advocetur, etsi aliqua necessaria fiat dilatio; sed eius demum iudicio acquiescat.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Sorores illae perperam egerunt, cum⁴⁷⁶ ius non habeant *habitualiter* postulandi confessarium extraordinarium, sed singulis tantum vicibus, exoriente necessitate.

R. 2. Superiorissa debuit igitur una alterave vice sororibus penitentibus designatum confessarium concedere; sed si quis eorum non vocatus ex conventionem cum moniali antea facta veniebat, potuit accessum denegare, donec monialis illa etiam pro hac vice illum confessarium peteret. Neque transgressa est superiorissa limites facultatis suae, cum severe reprehenderet sorores, quae re ipsa magnopere abusae sunt potestate a S. C. data.

R. 3. In ultimo casu superiorissa videtur sese non satis continuisse inter limites sui muneris. Non enim proprio Marte debuit eo progredi ut absolute confessarium prohiberet ab adeundo monasterio. Potuit autem, et pro suspicionis qualitate debuit, primo sororem interpellare, atque dein dicere se, antequam nunc vocandum curaret confessarium, rem debere episcopo communicare, quod ille decreturus sit se facturam esse. Interim vero, si re ipsa fundata erat suspicio pravi finis, plane potuit vel debuit superiorissa confessario, qui, *non hac vice* vocatus, voluit pro consuetudine accedere, utique declarare ipsum utpote nunc non vocatum a se admitti non posse; se curaturam ut postea, si quae soror necessitate adigatur, advocetur.

RESERVATIO CASUUM.

Casus. (137)

In dioecesi A reservantur casus incendii et stupri violenti. Rufinus ignes supposuit horreo inimici; quod cum vidisset illius socius, mox ignem, Rufino irato, exstinxit, ita ut damnum maius impeditum sit, exortum autem

usque ad valorem 3 marcarum circiter. Insuper Rufinus vim intulit fratriae. Quibus auditis confessarius eum remittit, dum sibi necessarias ad absolvendum facultates procurasset.

QUAERITUR 1° quid sit casus reservare, et quis possit.

2° quid requiratur re ipsa ut casus reservati exsistant.

3° quid de Rufini criminibus eorumque reservatione iudicandum sit.

Solutio.

477 AD QAESITUM 1^m R. 1. Casus reservare nihil aliud est, nisi superiorem certos casus vel causas ad suum tribunal vocare, omnibus inferioribus sublata potestate talis causae tractandae nisi ex illius superioris voluntate seu delegatione. — Quando igitur dicitur reservare casus esse restringere iurisdictionem inferiorum, explicatur non quod per se primum reservatione fit, sed id quod proxime ex ea sequitur. Primum enim est causam ad se avocare, dein, quod immediate sequitur, est restringi aliorum (confessariorum) potestatem.

R. 2. Per se quilibet superior qui habet iurisdictionem ordinariam, quam alteri potest delegare, sibi certos casus reservare potest, non tamen contra suum superiorem. Nam sicuti est in eius potestate iurisdictionem suam simpliciter communicare, ita etiam eam ex parte tantum communicare potest, certa aliqua re sibi reservata. Attamen parochi, cum practice vix umquam habeant iurisdictionem in sacramentali foro *delegandam*, ex eo quod requiratur episcopi approbatio, etiam fere inutiliter reservationem exercere tentabunt.

478 R. 3. Sed non solum in deleganda iurisdictione reservatio certarum causarum locum habet, verum etiam altiores superiores relate ad superiores dependentes graviore causas suo tribunali reservare adeoque aliorum iudicio subtrahere possunt. Ita summus pontifex pro tota Ecclesia certas causas sibi reservare potest, ita ut nemo, neque episcopus, sine s. pontificis delegatione in iis quidquam valide agere possit. — Similiter episcopus sibi reservare potest certas causas pro sua dioecesi (vel etiam concilium provinciale pro provincia) quoad personas sibi subditas, praelati regulares quoad causas suorum. Cf. *conc. Trid.* sess. 14, c. 7.

R. 4. Attamen ne ordinaria potestas eorum qui munus pastorale ex officio gerunt nimis impediatur, sola graviora crimina quoad absolutionem reservari debent, neque ea quae frequentius soleant committi. S. C. Epp. et Reg. semper monuit ordinarios, ut paucos tantum casus quos ad disciplinam christianam retinendam necessarios duxerint sibi reservarent; et cum in certa dioecesi numerosiores essent, iussit ceteris deletis ad summum 10 aut 12 graviora crimina reservari. *Th. m.* II, 409.

R. 5. Hinc patet, quamquam ex se quaelibet peccata mortalia distributive sumpta reservationis sunt capacia, practice tamen sola magis insolita reservari posse; neque ea, quae in magna morum innocentia fas fuerit reservare, etiam moribus magis corruptis ut reservata constitui posse.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Ut aliquis casus seu aliquod peccatum sit reservatum, requiritur ante omnia ut, qui reservat, sit superior peccantis seu eius qui a peccato suo vult absolvi. Id quod in summo pontifice numquam difficultatem movere potest, utpote qui sit a Christo constitutus supremus omnium fidelium pastor et caput visibile; in aliis autem superioribus id attendere aliquando non est abs re.

R. 2. Ex parte peccati requiritur 1) ut sit peccatum mortale; nam veniale quod confiteri non tenemur inutiliter reservatur. Et quamquam theoretice non est plane impossibile veniale peccatum reservari, quia hoc modo non omnis quidem remissionis modus, sed remissio per sacramentalem absolutionem restringitur, tamen talis reservatio practice est contra omnem Ecclesiae usum.

2) requiritur ut peccatum sit externum idque externe grave: ita non ex natura quidem rei, sed ex convenienti Ecclesiae praxi. Cum enim sola graviora crimina reservanda sint eaque quorum reservatio ad ecclesiasticam disciplinam servandam conducatur, id in solis *externis* peccatis verificatur: nam ad ecclesiasticam disciplinam ea sola pertinere possunt quae se externe produunt.

3) requiritur ut peccatum pleno consummatoque modo illud sit quod in reservatione exprimitur. Reservatio enim est aliquid odiosum; odiosa autem ex principio generali restringenda sunt, seu: in odiosis minimum quid tenendum est. De his v. S. Alph. VI, 582; Th. m. II, 402 sq.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Rufinus coram Deo gravis quidem incendii criminis reus est; at incendium grave externum re ipsa non est creatum, cum valor 3 marcarum gravis materia communiter non censeatur, nisi damnificatus sit pauperior. Casus reservatus, cum sit *incendium*, non incendii attentatio, non existit, nisi incendium factum sit in materia gravi. Quapropter confessarius ad huius peccati absolutionem non indigebat nova facultate.

R. 2. In secundo crimine vox illa „stuprum violentum“ strictae interpretationis est. Verum „stuprum“ non ubique eodem modo sumitur: aliquando pro oppressione violenta cuiusvis feminae, aliquando pro violatione virginis. At quod additur „violentum“, satis indicat verbum illud *stuprum* in sensu quo hic sumitur, nondum comprehendere omnem violentam oppressionem: quod si non comprehendit, debet significare *virginis violationem*. Sed si virginis violatio intellegitur, Rufinus, qui feminam coniugatam sibi quidem affinem violavit, gravius quidem peccatum commisit, non commisit reservatum. Quare etiam ab hoc crimine confessarius absolvere potuit sine resursu ad superiorem.

ABSOLUTIO A RESERVATIS. — PEREGRINI.

Casus. (138)

Terillus infeliciter in casum reservatum incidit. Declinare studet confessionem apud parochum, quia novit e casu simili eius severitatem in tali causa; quapropter se confert in locum peregrinationis in aliam dioecesim, ubi faciliorem inveniet absolutionem.

Similiter agit Iulianus, qui peregre existens acatholico ritu inierat matrimonium: de qua re parochus in contione dixerat eiusmodi causam esse gravissimam, eam componi non posse nisi recursu per parochum habito ad ordinarium cui haec causa esset reservata. Audivit vero Iulianus in ista dioecesi eandem rem secreto componi per quemlibet confessarium: quapropter id ibi tentat, atque feliciter; nam neque confessarius interrogavit neque Iulianus dicere cogitavit se esse peregrinum.

QUAERITUR 1° qui *absolvere* possint a casibus reservatis.

2° peregrini possintne *absolvi* a casibus reservatis.

3° quid sit „in fraudem legis“ alio tendere, quo impediatur absolutio.

4° quid de Terilli et Iuliani agendi ratione censendum sit.

Solutio.

481 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Absolvere a reservatis possunt a) superior qui reservavit eiusve successor, b) superior altior, c) ii qui ab alterutro facultatem delegatam habent. Superior ordinariis altior intellegitur summus pontifex et tribunalia Romana, imprimis S. Paenitentiaria, non archiepiscopus.

R. 2. Quibusnam haec facultas data fuerit, ii quibus data est nosse debent: quodsi habitualiter non est data, nihil relinquitur nisi ut recurratur pro singulari casu ad superiorem reservantem a confessario, ut accipiat potestatem absolvendi, vel a paenitente, ut absolvatur. Si qui casus autem reservatus est summo pontifici, recurritur ad S. Paenitentiarium, vel in plerisque causis recurri potest ad ordinarios quibus per privilegia quinquennalia, triennalia etc. ampla solet concedi potestas absolvendi per se vel alios delegandos a casibus papalibus.

Adverte autem etiam in iis circumstantiis, in quibus confessarius recurrat ad accipiendam facultatem, onus principale incumbere nihilominus paenitenti, quippe qui paratus esse debeat ad paenitentiam quam superior fortasse impositurus sit.

R. 3. Confessarii regulares, quamquam a summo pontifice delegatam iurisdictionem accipiunt ac propterea potuerint videri non uti potestate per reservationem ordinariorum restricta, nihilominus expressa summorum pontificum lege reservationes ordinariorum observare debent, atque ita ad meliorem servandum ordinem et disciplinam ipse summus pontifex regularium facultatem quoad hos casus restrinxit.

482 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Hodiedum est consuetudo universalis fideles generatim absolvi posse non a solis confessariis dioecesis sui domicilii, sed, ubicumque existunt, a confessariis ibi approbatis. -- Sufficit attulisse ex litteris S. C. de Prop. F. ad Deleg. Ap. Aegypti d. d. 30 Apr. 1862 haec: „Quoad sacramentum paenitentiae S. Sedes constanter voluit ut Christifidelibus plena libertas relinqueretur in re adeo delicata, sicut est sacramentalis confessio, adeoque ut liceat iis peccata sua confiteri ex numero ministrorum approbatorum illi quem

maluerint. Neque umquam S. Sedes prohibuit confessarios approbatos, ne audiant confessiones quorumlibet catholicorum, qui coram ipsis se in sacro tribunali sisterent. *Similiter prohibitum non est christianis, confitendi casu ex una dioecesi transire in aliam.*"

R. 2. Verum ex eo nondum patet quisnam sit qui iurisdictionem in eos exerceat vel delegaverit, episcopus proprius an episcopus dioecesanus loci in quo peregre existunt. Quae quaestio minoris momenti est in confessariis regularibus: illi enim absolvent quoslibet vi delegationis papalis, adeoque ratione *iurisdictionis* illis nemo est peregrinus, quia nemo peregrinus est summo pontifici.

R. 3. Ex illa autem quaestione non parum pendet quomodo con- 483
cipi debeat absolutio peregrinorum a casibus reservatis. Si enim vi iurisdictionis *sui* episcopi absolvuntur, patet rationem habendam non esse reservationis quae viget in loco peregrino ubi confessio instituitur, sed summum eius reservationis quae viget in loco domicilii confitentis. Atque ita re ipsa esse, quando v. g. parochus absolvit suos parochianos quibuscum versatur in aliena dioecesi, nemo est qui ambigat. De aliis confessariis alii aliter sentiunt.

R. 4. Practice tuta est regula quam Clemens X const. „*Superna*“ pro confessariis regularibus statuit, et quam consuetudo pro quibusvis confessariis etiam saecularibus legitimam fecit, scilicet: absolvi posse peregrinos a reservatis (intellege in tota hac quaestione peccata sine censura reservata), nisi 1) in fraudem legis ex sua discesserint dioecesi, in quo casu illius reservatione ligantur; 2) nisi utrobique tum in sua dioecesi tum in dioecesi confessionis casus reservatus sit. *Th. m.* II, 404.

Hinc a) a casu reservato qui in sola dioecesi confessionis reservatus est peregrinus *semper* potest absolvi a quolibet confessario.

b) a casu qui utrobique reservatus est tum in dioecesi confessionis, tum in dioecesi confitentis, ille peregrinus absolvi non potest nisi a confessario privilegiato (practice: qui vel ab ordinario paenitentis vel ab ordinario loci confessionis accepit facultatem in reservata). Theoretice quidem puto unice veram esse sententiam quae requirat facultatem ab ordinario paenitentis concessam; at propter probabilitatem externam alterius sententiae practice sufficit utrumlibet.

c) qui in fraudem legis exiit e sua dioecesi absolvi nequit, nisi ab eo qui ab ordinario ipsius confitentis facultatem habet. Si vero casus deductus iam sit ad forum contentiosum, ne ille quidem potest amplius absolvere.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Illud „in fraudem legis abire“ non 484
omnes eodem modo explicant. Tenere licet explicationem quam adoptat S. Alph. VI, 589: „paenitentem tunc migrasse in fraudem, quando quis alienam petit dioecesim ob principalem finem obtinendi absolutionem *vitandique iudicium proprii pastoris.*“

Videlicet pastor proprius, i. e. episcopus, ius habet iudicandi crimina suorum subditorum atque gravioribus criminibus certas et graves paenitentias imponendi. Quando igitur scitur hanc esse voluntatem

episcopi, et nihilominus aliquis studet id declinare voluntatemque sui superioris eludere: hic agit in fraudem legis. Cui summus pontifex noluit ut communis consuetudo patrocinetur, qua peregrini facilius absolutione donantur.

R. 2. In fraudem legis non agit ille qui peregrino confessario facilius crimina sua pandit, maiorem et meliorem sperat directionem se habiturum, vel qui ex similibus causis agit.

485 AD QUAESITUM 4^m R. 1. Terillus studiose declinavit iudicium sui parochi. Sed parochus non est ille „pastor“ qui legem tulit, in cuius fraudem agatur. Ille est episcopus: nisi igitur studiose declinet iudicium episcopi, v. g. si quando ille prohibuerit quominus sui dioecessani alio tenderent ad habendam absolutionem a tali vel tali crimine, non est quod Terillus sit inquietandus.

R. 2. Aliter iudicandum est de Iuliano. Ut ex casu narrato videtur patere, episcopus loci, cui subiacet Iulianus, causam matrimonii mixti acatholico ritu initi ita evocavit lege generali ad suum iudicium, ut de singulis casibus velit instrui atque absolvendi modum praescribere vel facultatem dare. Sed id ipsum est quod Iulianus vult effugere et declinare. Quapropter vere agit in fraudem legis.

Nihilominus, si Iulianus nescivit sibi ita agere non licere adeoque bona fide omisit indicare se esse peregrinum ex dioecesi A, atque confessarius nihil suspicans neque interrogans absolvit: absolutio valet. Idque certum est, quatenus etiam illud peccatum reservatum indirecte sit sublatum. Immo puto etiam huius peccati reatum esse directe absolutum, ita ut etiam censura soluta sit, si modo confessarius in sua dioecesi hanc a censura absolvendi facultatem habuerit. Id non tantum ex eo infero quod censura illa sit papalis, adeoque non ex se reservata proprio episcopo: sed etiam ex eo quod Clemens X dicit de „fraude legis“. Nam eos tantum prohibet, quominus absolvi possint, quos confessarius „*noverit* in fraudem reservationis ad alienam dioecesim pro absolutione obtinenda migrasse“; at confessarius id *non novit* in casu Iuliani.

Verum in foro externo illa absolutio Iulianum nihil iuvabit. Quare si ad forum publicum causa unquam devenerit, agere et tractari debet, ac si censura adhuc esset ligatus.

DUBIA RESERVATIO.

Casus. (139)

Festus, qui cum puella peccaverat, timens ne conceperit, dedit ei pharmacum, quo foetus, si sit conceptus, necaretur et eiceretur. Alia vice idem fecit cum puella iam quinto mense gravida; sed quoniam illa statim profecta sit, nescit utrum effectus sit secutus neene. In utroque casu absolvitur a confessario non privilegiato; sed postea comperit in ultimo casu effectum certo secutum esse.

QUAERITUR 1° in dubio num incurratur reservatio.

2° potueritne Festus absolvi, an indigeat, cognita rei veritate, nova absolutione.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Dubium exsistere potest diversis modis: 486
 1) dubium de actu peccati; 2) dubium de subiectiva gravitate; 3) dubium iuris seu legis, num lex illum casum comprehendat. — Quibus notatis, plane dicendum est: In dubio de subiectiva vel obiectiva peccati gravitate peccatum non est reservatum, cum ne de confitendi quidem necessitate constet.

R. 2. Si de peccati quidem gravitate constat, non constat autem de sensu legis, etiam dici debet peccatum non esse reservatum, quippe quod ut odiosum *stricto sensu* sumi debeat.

R. 3. Si de actu peccati dubitatur, idque non solum de actione peccaminosa universim, num re ipsa actio locum habuerit, sed etiam de qualitate, de complemento actus, num fuerit re vera talis, qualem lex reservationis eum sumit, dubio manente insolubili, reservatio non adest.

R. 4. Si dubitatur de confessione peccati reservati iam peracta, confessarius etiam non privilegiatus absolvere quidem potest, quando ratio positiva adest putandi confessionem iam esse factam; verum absolutio huius peccati directa, adeoque *solutio censuræ forte coniunctæ* non datur; ideoque, si re ipsa peccatum reservatum apud superiorem eiusve delegatum accusatum nondum fuerit, censura manet.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Casus qui enarrantur supponunt casum 487
papalem cum excommunicatione reservatum, i. e. eum quem summus pontifex ordinariis reservavit: „procurantes abortum, effectu secuto“.

Ex quo concludi debet quoad *primum* casum non constare de specie facti reservati, ac proin non adesse reservationem.

Scilicet de concepto foetu non constabat, neque postea, ut suppono, certum factum est adfuisse conceptionem, eamque foetu eiecto esse interruptam. Quodsi hoc postea evasisset certum, sane adesset casus reservatus. Sed si hoc manet incognitum, reservatio non adest.

R. 2. In *secundo* casu sine dubio debuit antea fieri inquisitio in rei veritatem, antequam confessarius non privilegiatus posset absolvere. Nam cum actio graviter peccaminosa certa sit, eaque ex natura sua tetenderit in effectum reservata censura prohibitum, praesumi nequit effectum non esse secutum.

Inmo si remedium tale erat ut ex communiter contingentibus sequeretur abortus, etiam nunc effectum secutum esse praesumi debet, casusque tractari ut reservatus.

Si vero ratio positiva adest dubitandi neque quid re ipsa acciderit compertum fieri amplius potest: censeo casum tractari posse ut non reservatum, adeoque absolvi a confessario etiam non privilegiato.

R. 3. Si in eiusmodi causa tractanda seu absolutione danda 488
 nihil actum sit temere sed ex prudenti iudicio, causa debet haberi pro finita, absolutioque tum a peccato tum a censura valida, neque denuo tractanda est seu absolutio iteranda, quando forte postea cer-

tum fuerit re ipsa speciem illam peccati quae reservatione afficitur adfuisse.

Hac de re accipe quid Lugo dicat *de paenit.* disp. 20, n. 20 sq.: „Petes, si propter dubium inferior absolvit ab haeresi vel alio peccato reservato, et postea paenitens, re melius examinata, deponat dubium et recordetur certo peccati commissi quod erat reservatum, an censeatur iam legitime absolutus; an vero debeat recurrere ad superiorem pro absolutione. Videtur dicendum ablatam esse reservationem. . . . Aliunde tamen ob stare posset quod, licet id in peccatis non habentibus censuram posset dici, non videtur tamen locum habere in iis quae reservantur ratione censurae reservatae. . . . Adhuc tamen existimo absolute satis probabile, non esse recurrendum ad superiorem postea pro absolutione peccati aut excommunicationis. Ad quod optima est doctrina Sanchii, ubi proponit casum similem de illo qui dubius de voto castitatis emisso petiit dispensationem ab episcopo vel ab alio potente dispensare in votis non reservatis; qui ratione dubii dispensavit eo quod votum castitatis dubium non sit reservatum etiam eo casu quo propter praesumptionem obliget votum: postea vero, comperta veritate et certitudine voti, quaerit Sanchez an debeat recurrere ad papam pro eius dispensatione, et respondet negative; quia recta gubernatio Ecclesiae hoc exigit, et quia, cum ratione dubii votum tunc non esset reservatum, potuit tunc in illo inferior dispensare qui legitime usus est potestate, quam habebat dispensandi in votis dubiis. Quod quidem mihi verissimum videtur, quia alioquin dispensatio fuisset *vana*: non enim dispensatur sub condicione ‚si non fuit votum‘, sed potius sub condicione ‚si fuit vere votum‘; nam si non fuit votum, non est dispensabile: ergo si episcopus potest tunc dispensare, potest tollere obligationem *casu quo fuerit*. — Ex hoc exemplo arguere possumus ad casum nostrum: quia, sicut votum in dubio non est reservatum, sic nec peccatum vel excommunicatio illa . . . : ergo, sicut in dubio voti episcopus dispensat et dispensatio manet valida, licet postea constet de voti certitudine, sic absolvens ab haeresi dubia valide absolvit, et absolutio valebit, licet postea constet de certitudine incurssae censurae; non enim fuit data sub condicione de futuro, scil. si postea non constaret de veritate.“

A RESERVATIONE EXCUSATIO.

Casus. (140)

Callistus, instantibus nuptiis, confitetur apud Linum inter alia peccata casum reservatum; quare Linus vult eum dirigere ad confessarium regularem in vicinia confessiones excipientem, quem scit facultate in casu reservatos praeditum esse. „Sed“, opponit Callistus, „a te vellem absolvi; alioqui debeo totam confessionem repetere“. Hinc Linus iubet eum redire post triduum, ut interea sibi quaerere possit absolvendi facultatem. „Sed“, respondet Callistus, „putaverim facultatem absolvendi a sacerdote haberi, non esse quaerendam; alioquin quid sedet in confessionali? Pro crastino

die mane indictae sunt nuptiae, impossibile est eas ad triduum differre“. Quibus auditis, Linus sine mora absolvit.

Publius sacerdos libros prohibitos sine facultate legit, cum ancilla inhoneste conversatus est eamque in confessione absolvit. Nunc versatur in angustiis: rationem ad tempus peregre proficiscendi non habet, immo id ne potest quidem, cum sit solus in parochia, neque licentiam potest petere, nisi manifestat causam cum sui diffamatione. Quare ab ordinario suo confessorio petit absolutionem, atque ita pergit in cotidiana missae celebratione.

QUAERITUR 1° ignorantia excusetne a reservatione casus.

2° teneaturne paenitens ad confessarium privilegiatum accedere, ut liberetur a reservatis.

3° liceatne inferiori aliquando absolvere a casibus superiori reservatis.

4° quid ad casus sit dicendum.

Solutio.

AD QAESITUM 1^m R. 1. Distinguuntur communiter casus *cum* 489 censura et casus sine censura reservati; priores distinguuntur in casus *propter* censuram reservati et *antecedenter* ad censuram reservati. *Propter* censuram reservati sunt casus papales qui censura afficiuntur; *antecedenter* ad censuram reservati reperiuntur aliquando casus episcopales seu dioecesani, quibus consequenter censura addita est.

R. 2. Casus *propter* censuram reservati reservati non sunt, quando censura a peccante ignorabatur, quippe quae ab ignorante non incurratur: ita saltem communiter, si excipias ignorantiam *affectatam* vel etiam *crassam*. Verum si censura cognita erat, *eius* autem reservatio ignorabatur, propterea neque censura neque eius reservatio cessat.

R. 3. Casus vero vel sine censura vel antecedenter ad censuram 490 reservati, utrum in ignorantia reservationis reservati sint necne, aliter ab aliis decernitur. Si reservatio est mere poenalis praeservativa, probabile omnino atque practice securum est reservationem in ignorantia non exsistere. Id obtinere in casu summo pontifici sine censura specialiter reservato, falsa accusatione sollicitationis, legenti bullam Bened. XIV „*Sacramentum Paenitentiae*“ perspicuum est.

R. 4. Aequè certum est superiores *posse* casus ita reservare ut etiam ignorantes afficiantur: siquidem possunt reservare ex ea ratione, quod certa crimina graviora nolint iudicari nisi ab iis, quorum iudicio et maturitati superior magis fidit, seu nisi a iudicibus gravioribus et selectis. — Hunc autem esse communem modum reservandi atque re vera reservationem ita sumendam esse, communis praxis hodierna suadet, nisi in certa regione adsit positiva ratio, quae probabilem reddat alium reservationis modum.

AD QAESITUM 2^m R. 1. *Per se* nemo tenetur absolutionis ha- 491 bendae causa ad eum accedere cui *per privilegium* seu favorem datum est, ut posset absolvere. Attamen loco ipsius superioris, si adiri nequit, ille certe adeundus est qui constituitur in publico munere

ut loco superioris absolvat, atque ita vicariam potestatem pro superiore exercet. Eiusmodi vicariam potestatem habes in S. Paenitentiarum Romana et in dioecesibus in paenitentiario cathedralis.

Alios autem delegatos pro absolutione adire posse favor est paenitentium: favore autem uti nemo tenetur.

R. 2. Per accidens eiusmodi recursus potest evadere debitus, quando scilicet aliquis indiget statim absolutione, neque adest qui absolvere possit, nisi certus aliquis delegatus.

R. 3. Alias autem, si propter impedimentum impossibile est adire superiorem, paenitens adire potest quemlibet confessarium ab eoque tractari secundum regulas de *impeditis*.

492 AD QUAESITUM 3^m. Hae igitur sunt regulae quae valent in danda absolutione iis qui impediti sunt quominus adeant superiorem:

R. 1. In casibus papalibus ex decreto *S. Officii* d. d. 30 Iunii 1886 praescribitur ut per litteras Romam, i. e. ad S. Paenitentiarum, recurratur.

In casibus vero urgentioribus, in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiae, super quo confessarium conscientia oneratur, dari potest absolutio, iniunctis de iure iniungendis, a censuris etiam speciali modo summo pontifici reservatis, sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per epistolam et per medium confessarii absolutus recurrat ad S. Sedem. — Quod d. 16 Iun. 1897 extensum est ad absolutionem eius cui durum sit per tempus ad recurrendum necessarium manere sine absolutione a censura. Demum pro casu quo impossibile fuerit et confessario et paenitenti per epistolam ad S. Paenitentiarum recurrere, d. 9 Nov. 1898 concessum est ut fiat absolutio sine ulteriore onere (*Anal. eccles.* VII, 6); neque tamen id valere quoad casum attentatae absolutionis complicitis: *Anal. eccl.* VII, 339.

493 R. 2. In casibus episcopalibus episcopus potest quidem eandem agendi rationem praescribere; verum nisi hac in re id constituerit, valet regula antiqua iuris communis:

1) In casu impedimenti perpetui vel longissimi temporis (quod scilicet 5 annos excessurum esse praevideatur) — id quod raro admodum erit in adeundo episcopo, inferior confessarius absolvere potest simpliciter sine ulteriore onere.

2) In casu impedimenti simpliciter diuturni, 6 mensium et ultra, non ultra 5 annos, inferior confessarius absolvere quidem potest, cum onere tamen ut cessante impedimento paenitens se sistat superiori.

3) In casu brevioris impedimenti (infra 6 menses) inferior in reservata nihil potest; verum urgente necessitate absolutionis (quae faciente S. Alph. adest etiam ex sola hac ratione, quod paenitens graviter ferat per triduum vel biduum manere in statu peccati) inferior confessarius ab aliis peccatis non reservatis potest absolvere, atque ita indirecte a reservatis, *manente tamen censura, si quae adiuncta est*.

Et quamquam multi auctores has regulas non admittunt pro peccatis sine censura vel non propter censuram reservatis, censentes

in iis numquam esse dandam absolutionem nisi indirectam tantum, alii tamen idem sentiunt de peccatis sine censura et de peccatis cum censura vel propter censuram reservatis: quod probabile est. *Th. m.* II, 410 et 414.

Mazzotta tr. 6 (*de paenit.*) disp. 2, q. 3, c. 3, § 2 habet haec: „Dubium est an possint aliquando extra articulum vel periculum mortis confessarii sive regulares sive saeculares absolvere a casibus expositis in tabella [scil. dioecesanis reservatis]. Respondeo posse aliquando . . . Secundo probabiliter in casu legitimi impedimenti perpetui aut diuturni, quo paenitens adire nequeat episcopum eiusve delegatum; et quidem sine onere quoad casus reservationem; cum onere tamen quoad censuras adnexas, nisi vero impedimentum sit perpetuum . . . Tertio in casu necessitatis [scil. impedimenti non diuturni], ratione scilicet scandali, infamiae, absolvere tantum possunt indirecte a casibus reservatis episcopo, adeoque cum onere iterum confitendi illos habenti facultatem: at nullatenus absolvere possunt a censuris adnexis.“ Cf. Suarez, *De paen.* d. 30, sect. 3, n. 11; Lugo, *De paenit.* d. 20, n. 223; Baller.-Palm. n. 679.

R. 3. Episcopis *iure communi* competit facultas absolvendi a casi-⁴⁹⁴ bus occultis summo pontifici ordinario modo, non speciali modo, reservatis: quapropter qui S. Sedem adire nequit, potest episcopum; in his casibus ad episcopum *debet* recurrere, ut absolutionem recipiat. Trid. sess. 24, c. 6 de ref. et const. „Apostolicae Sedis“.

R. 4. In articulo mortis omnis cessat reservatio (cf. Trid. sess. 14, c. 7). Hinc in articulo vel gravi periculo mortis (S. Alph. VI, 560) quilibet sacerdos vel saltem confessarius approbatus a peccatis sine censura reservatis absolute absolvere potest; a censuris reservatis etiam absolvit, verum in censuris speciali modo Romano pontifici reservatis imponi debet paenitenti ut, si convalescit, paratus sit stare mandatis Ecclesiae. i. e. recurrendi ad S. Sedem vel ad aliquem privilegiatum et implendi onera et mandata, quae forte imponantur. S. Off. d. d. 17 Iunii 1891.

AD QUAESITUM 4^m R. 1. Callistus non tenebatur adire alterum⁴⁹⁵ confessarium, quia reservatio ex se onus imponit adeundi episcopum eiusve paenitentiarium publice constitutum. Absolvi a privilegiato est privilegium quo quis uti non tenetur; atque Callistus in circumstantiis, in quibus versabatur, videtur rationem graviolem habuisse cur non adiret alterum confessarium apud quem deberet longam confessionem repetere. Attamen si privilegiatum confessarium adire noluit, mansit obligatio, sive personaliter sive per litteras tecto nomine adeundi postea episcopum, ut res cum eo componeretur. Nam *absolutum* impedimentum in Callisto non apparet.

R. 2. Verum autem est, instantibus nuptiis tempus non adfuisse ante nuptias comparendi coram episcopo vel causam cum eo tractandi, nisi forte Callistus fuerit in civitate episcopali eiusve viciniā. Si igitur eo ipso die possibile erat comparere coram episcopo vel paenitentiarario ecclesiae cathedralis, Callistus, qui confessarium privi-

legiatum noluit adire, tenebatur episcopo vel paenitentiario se sistere, iisque vel integram confessionem facere vel saltem reservatum peccatum declarare, ut, data potestate, dein ad Linum rediret ab eoque absolveretur. Sed si competentem superiorem adire impossibile erat. Linus potuit Callistum absolvere, sed a reservato peccato indirecte tantum.

Baller.-Palm. quidem l. c. n. 685 videtur contrarium sentire, cum dicat: „Notandum tamen, non deesse *superiorem*, quando absolutio obtineri possit ab eo qui habet potestatem ab episcopo delegatam absolventi a reservatis: quod et de casibus papalibus intellegendum est, a quibus v. g. Mendicantes possunt absolvere.“ Attamen haec rem non videntur evincere. Omitto post const. „*Apostolicae Sedis*“ illam facultatem Mendicantium non amplius subsistere, nisi quatenus postea singulis ordinibus data sit, neque eam dari solere nisi ad tempus. Sed ad privilegiatum loco superioris confugi *debere* videtur pugnare cum iis quae S. Alph. VII, 89 habet: „privilegia nullam inducunt obligationem iis utendi“.

R. 3. In casu igitur quo Linus indirecte tantum a reservato peccato absolverit, debuit promissionem a Callisto exigere se mox, cum commode possit, coram episcopo vel paenitentiario, vel saltem coram confessario privilegiato sibi bene viso compariturum esse. Male igitur egit, cum hoc eum non moneret.

496 Ad *secundum* casum quod attinet, R. 1. Publius in hisce adiunctis non potuit, relicta parochia, Romam se conferre, neque sine gravi suspicionis periculo a celebranda missa abstinere: quare, si modo debite erat dispositus, absolutionem recipere ab ordinario confessario potuit, cum onere ut sive per se sive per confessarium rem cum S. Paenitentia infra mensem componeret.

R. 2. Cum esset directe absolutus neque censura interim ligatus, nihil obstabat quin celebraret missam non solum quando incidebat dies obligationis, sed etiam aliis diebus ex libera devotione. Attamen nisi infra mensem recursus fieret, Publius recideret in censuras Romano pontifici reservatas: insuper paratus esse debet ad standum mandatis Ecclesiae, quae post recursum S. Paenitentia impositura sit.

ABSolutio Reservatorum.

Casus. (141)

Aegidius in confessione generali multa affert peccata, etiam reservata. Confessarius, cum facultatem in reservata non habeat, quaerit num haec saltem peccata aliquando dixerit in confessione. Respondit Aegidius: „Uti-que, occasione iubilaei; feceram alia opera praescripta, nihilominus confessus sum male, reticens aliud peccatum ex pudore; idem acciderat in missione.“ Hinc confessarius censens reservationem esse sublatam absolvit.

Aiax studiosus duellum commiserat; a quo confessarius, imposita paenitentia nudis pedibus leucae viam perficiendi, absolvit. Aiax nihil dixit, sed statim concepit voluntatem id nequaquam exsequendi.

QUAERITUR 1° quae confessio requiratur ut cesset reservatio.

2° sintne Aegidius et Aiax rite absoluti.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Dubium nullum est quin cesset reser-
vatio per confessionem rite et valide factam apud superiorem eiusve
delegatum, vel apud quemlibet confessarium quoad reservata privi-
legiatum. Nam in omnibus illis casibus peccatum illud directe ab-
solutum est neque amplius erit obligatio illud utcumque iudicio sacra-
mentaliter subicere. Quapropter si quis denuo pro libertate et devotione
se illius peccati accusat, a quolibet confessario absolutionem, utpote
de materia libera, recipere potest: nisi excipias peccatum complices
in materia turpi, quod in confessione apud sacerdotem complicem ne
materia libera quidem esse potest.

R. 2. Ex auctoritate theologorum probabile est qualibet sincera
et valida confessione apud superiorem vel confessarium privilegiatum,
etiamsi peccati illius reservati paenitens inculpabiliter oblitus sit, *re-
servationem* illius peccati auferri. Atque ita accusari quidem postea
peccatum illud debet, sufficit autem ut accusetur et absolvatur a
quolibet confessario. Hoc ita nihilominus restringi debet, ut censeatur
reservatio non sublata, si positiva ratio subest iudicandi superiorem,
si audivisset illud peccatum, dilaturum fuisse absolutionem. Alias
autem censeatur superior vel confessarius privilegiatus absolvisse „in
quantum possum et tu indiges“: potuit autem saltem reservationem
auferre. S. Alph. VI, 597.

R. 3. Immo reservatio probabiliter cessat, quando peccatum re-
servatum accusatum est apud superiorem vel confessarium facultate
donatum, etiamsi fuerit confessio invalida, vel, non tamen ratione pec-
cati reservati, sacrilega. S. Alph. I. c. n. 598.

In quo casu similiter peccatum ut antea denuo accusari debet,
immo omnia peccata, possunt autem apud confessarium quemlibet.
Ratio autem est, quod superior de *hoc* peccato recte iudicavit
illudque paenitentia imposita punivit. — Dicitur autem „nisi sacri-
lega fuit confessio ratione ipsius peccati reservati“, eo quod scil.
paenitens ipsum illud *noluit* in posterum vitare, vel impositam paeni-
tentiam *noluit implere*. Nam si ita est, superior non potest censi vo-
luisse ullum peccati vinculum solvere, proin ne reservationem quidem.

R. 4. Quod dictum est R. 2 et 3, aliter intellegi debet, si con-
fessio facta est occasione et vi alicuius iubilaei, in quo data erat
omnibus confessariis facultas absolvendi a reservatis.

Tum enim ex una parte *certum* est eum qui valide confessus est
et opera ad lucrandum iubilaeum praescripta praestitit, etiamsi peccati
reservati fuerit oblitus, posse absolvi postea a quolibet. Per iubilaeum
enim ius acquisivit semel accipiendae absolutionis a peccatis reservatis.

Verum ex altera parte etiam constat eum hoc favore uti valide
non potuisse nisi ratione iubilaei seu indulgentiae iubilaei lucrandae.
Nisi igitur sinceram voluntatem habuit per opera praescripta illam
indulgentiam lucrandi, a reservatis per quemlibet confessarium liberari
non potuit. At inter opera praescripta refertur confessio eaque sine
dubio valida. Quare qui sciens invalide seu sacrilege confitetur, con-

vincitur non habere seriam voluntatem lucrandae indulgentiae iubilai, ac proin privatus est iure recipiendae solutionis a reservatione per quemlibet confessarium alias facultate illa non instructum.

499 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex eo quod Aegidius tempore iubilai peccata reservata confessus sit in confessione aliunde sacrilega, peti non potest reservationem cessasse. Nam quia sacrilege est confessus, seriam voluntatem faciendi opera pro indulgentia iubilai praescripta non habuit, ac proin non potuit frui annexis favoribus inter quos est facultas illa habendae solutionis a reservatis per quemlibet confessarium.

R. 2. In *missione* supponitur in casu habuisse confessarios facultatem in reservata. Quod si obtinuerit, Aegidius, qui reservata tum confessus est et paenitentiam pro iis accepit, a reservatione censetur solutus, utut propter confessionem aliunde sacrilegam illa peccata denuo debeat confiteri, quod nunc praestat. Hac igitur ratione confessarius nunc potuit acquiescere, postquam se informaverit vel aliunde cognoverit in *missione* revera factam esse confessionem apud eum qui tum temporis habuit facultatem in reservata.

R. 3. Ajax supponitur instituisse nunc confessionem apud confessarium privilegiatum qui, etsi aliunde fuisset confessio invalida, a censura reservata in duellantes peccatique reservatione paenitentem liberasset. Verum Aiace confessio invalida erat propter indispositionem circa peccatum reservatum: quapropter neque peccati reservatio neque excommunicatio soluta est; ac proin Ajax tenetur peccatum suum cum omnibus reliquis denuo confiteri apud confessarium privilegiatum.

CONFESSARII MUNUS INTERROGANDI.

Casus. (142)

Apud Philogenem confitetur puella *octodecim* annorum: Contra herum commisi furtum, ut donum darem meo amasio; cum hoc ter peccavi; saepe habui pravas cogitationes; iurgata sum cum coancilla eique, cum mihi obiceret nimiam familiaritatem cum iuvene, aliquoties maledixi atque in faciem obieci simile ipsius crimen quasi per rumorem acceptum, quamquam nihil audiveram. Confessarius, auditis his peccatis, dat brevem admonitionem et absolvit. (Cf. Elbel, *Conferent.* III, n. 176 sqq.)

QUAERITUR 1° quae sit obligatio interrogandi confessario incumbens.

2° rectene egerit Philogenes nihil interrogando.

Solutio.

500 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Existere obligationem interrogationibus supplere defectum paenitentis qui deprehenditur integre non confiteri, tum natura muneris confessarii, tum positiva docent documenta.

Confessarius enim in muneris sui exercitio cum administret sacramentum et curam agat iuris divini, providere debet morali diligentia

ut sacramentum paenitentiae secundum institutionem iuris divini administretur: ad quod pertinet accusatio integra omnium peccatorum secundum paenitentis capacitatem.

Dein partes paenitentis qui sacramentum recipit agere debet, ideoque attendere, ne ille quidquam committat quo debito sacramenti fructu privetur. Inprimis igitur, quando paenitens sciens vel etiam ex gravi neglegentia aliquid pro sua capacitate necessarium exprimere omittat, confessarius supplere debet, atque etiam monere de gravi neglegentia commissa et propterea novum dolorem excitandum curare. Verum etsi non sit gravis neglegentia, sed vel inscitia vel inadvertentia, moderata interrogatione iuvandus est paenitens, ne legem divinam vel materialiter laedat.

De hoc interrogandi officio dicit concil. Later. IV cap. *Omnis utriusque*: „Sacerdos autem sit discretus et cautus . . . diligenter inquirens et peccatoris circumstantias et peccati, quibus prudenter intellegat quale debeat ei praebere consilium et cuiusmodi remedium adhibere.“

Rituale Rom. tit. III, c. 1, n. 15: „Si paenitens numerum et species et circumstantias peccatorum explicatu necessarias non expresserit, eum sacerdos prudenter interroget.“

Consonat theologorum doctrina communis contra paucos. Lacroix VI, p. 2, n. 1745 hanc esse confessarii obligationem, dicit *certum*. Similiter S. Thomas 4, dist. 16, q. 3; Suarez, *De paenit.* disp. 32, sect. 3, praecipue n. 3 et 8.

R. 2. Obligatio interrogandi est *secundaria* obligatio, cum pri- 501
maria paenitenti incumbat obligatio conscientiae examinandae et manifestandae. Quare 1) non obligat, nisi defectus in paenitente appareat vel ex circumstantiis praesumendus sit; 2) non obligat nisi secundum modum et mensuram obligationis quam habet paenitens; 3) in obligatione hac violanda facilius admittitur parvitas materiae quam in paenitente qui ex neglegentia non integre confiteatur.

Baller.-Palm. l. c. n. 814: „Confessarius ideo solum tenetur ut suppleat defectum paenitentis ac propterea *minus tenetur ad id*, quam teneatur paenitens.“

Lacroix VI, p. 2, n. 1747: „Non teneris interrogare, si scias paenitentem scire quid requiratur ad validam confessionem: Burghaber *cent.* 2, cas. 17 et alii. Consequenter religiosi, clerici alique praecipue in theologia versati non sunt facile interrogandi, nisi manifestum sit omitti vel non satis discerni aliquid necessarii. Et si forte vir eiusmodi doctus, qui in aliis peccatis addit circumstantias et numerum, in uno aliquo ea omittat, communiter praesumi potest, quod vel committens ad talem circumstantiam non adverterit, vel non sciat numerum, vel saltem non apprehenderit ut mortale. Aliud est, si omnia promiscue sine circumstantia et numero diceret, vel si aliunde esset vehemens praesumptio, quod ex inadvertentia vel ignorantia omitteret aliquid necessarii: tunc enim esset interrogandus. Et quamvis non iudicetur esse absolute opus, tamen saepe utile est

interrogare: imprimis eos, qui necdum sciunt integre confiteri, ut discant, si forte alia vice talem malitiam contrahant; deinde illos qui suo tempore confessiones audituri sunt, ut discant alios confessuros apte interrogare.“

Suarez l. c. n. 3: „Si considerata condicione paenitentis, moribus, scientia et longitudine aut brevitate temporis et aliis circumstantiis, probabiliter ac prudenter iudicet confessor paenitentem integre esse confessum, non tenetur ad interrogandum aliquid, cum in his rebus non sit maior evidentia requirenda. . . . Quin potius in huiusmodi eventu iudicari posset quaelibet interrogatio otiosa et curiosa et onerosa paenitenti, quae omnia vitanda sunt.“ Dein n. 5: „Advertendum etiam in hoc est non oportere de omnibus rebus interrogare, sed de iis quae, considerata condicione paenitentis et notitia quam ipse de se ipso praebet, probabiliter possunt in eum convenire seu in probabile dubium venire.“

502 R. 3. Interrogatio facienda est primo quidem, ut integritas confessionis procuretur; sed etiam de iis rebus quae iudicantur cognitu necessariae esse, ut recte discernatur dispositio atque remedia possint praescribi, ac proin praecipue de occasione peccandi et relapsu, quando ex paenitentis accusatione vel condicione de iis suspicio iure concipitur.

Id enim sequitur ex eo quod confessarius ius habet de iis rebus interrogandi, ut ex prop. 58 ab Innoc. XI d. 2 Martii 1679 damnata constat: „Non tenemur confessario interroganti fateri alicuius peccati *consuetudinem*.“ Sed ius non habet nisi ad notitiam quae sibi *necessaria* esse possit; porro necessariam notitiam non tantum potest sibi procurare, sed *debet*.

503 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Debuit Philogenes interrogare circa furtum. Nam furtum pro materia potest esse grave vel leve. Nisi ergo voluerit interrogare accurate, quanti valoris fuerit res sublata — id quod expedit —, *saltem* debuit scire et interrogare, fueritne in quantitate *gravi*. Neque omittere debuit monere restitutionis obligationem, eamque urgere.

R. 2. Etiam accusatio puellae se ter peccasse cum amasio est nimis vaga; debuit igitur Philogeni brevi interrogatione constare, num intellegat peccatum consummatum fornicationis, an peiora, an imperfecta tantum et quae.

R. 3. Similiter accusatio de pravis cogitationibus non fuit integra vel accurata, nisi forte plenum consensum non dederit — id quod in puella, quae aliquoties opere peccavit, verisimile non est. Si vero plenum consensum dedit, interroganda erat tum accuratius *de specie*, videlicet fuerintne mere cogitationes et complacentia de luxuria cum altero sexu, an etiam desideria et quae; tum de numero singulorum peccatorum specie distinctorum, saltem quoties in hebdomada, die occurrerint circiter.

R. 4. Circa maledictionem ratio erat interrogandi, num *ex animo* grave malum optaverit; quod si fecit, numerus addi debet.

Circa contumeliam, si solum dubitanter crimen expressit, id facilius in puella garrula manet intra limites peccati venialis. Sed si quis certam persuasionem exprimat vel gravem coancillae contemptum, id per se a peccato gravi non excusatur, maxime si homo gravis est, qui narrat; ideoque etiam in hac re numerus peccatorum tum exprimendus est.

PECCATORUM ACCUSATORUM RECOGNITIO.

Casus. (143)

Cato confessionem excipit 1) pii novitii religiosi ante hebdomadam confessi qui confitetur: Bis pravas cogitationes habui, risi semel ad inhonesta, cum repugnantia aliquoties feci quae mihi mandata erant. 2) hominis rustici a quattuor mensibus non confessi qui dicit: Saepius habui pravas cogitationes (accuratius interrogatus, dicit: bis vel ter in hebdomada), semel non interfui sacro die festo, compluries rixatus sum et abusus sanctis nominibus cotidie una alterave vice.

Priorem Cato examinat, num plene deliberate, quae accusaverat, fecerit; posteriorem post interrogatum numerum non amplius interrogat, sed datis gravibus monitis absolvit, iudicans in eo res indicatas sumendas esse in peiorem partem; alioquin eum omisurum fuisse accusationem.

QUAERITUR 1° quale iudicium sibi confessarius formare debeat de peccatis eorumque malitia.

2° sitne et quando ex praesumptione iudicandum.

3° Catone recte *praesumptione* usus sit.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Confessarius iudicare debet, quantum 504 moraliter possibile est, utrum fuerint peccata mortalia necne, eaque specie distincta.

R. 2. Cum hoc iudicium pendeat ab *objectiva* rei malitia et a *subjectiva* apprehensione et advertentia: de priore iudicabit secundum scientiam theologicam; de posteriore vel coniectura vel interrogatione constabit.

Scilicet, nisi ex circumstantiis iam constet, interrogandum est de actus perfectione vel imperfectione, num fuerit cum plena advertentia et consensu — quod circa interna quidem peccata saepe interrogandum est, de externis raro. Quodsi de actu *perfecto* constat, subjectiva malitiae apprehensio censenda est facta esse secundum obiectivam rei malitiam, nisi in contrarium gravis ratio adsit, siquidem *praesumuntur* homines recta conscientia uti; idque eo magis pro regula habetur, quod rudes homines interrogati qua conscientia et malitiae apprehensione egerint, saepe nihil possunt respondere, vel pro diverso interrogandi modo de eadem re contraria prorsus dant responsa. De cetero non raro confessarius rationem habebit dubitandi idque modo non solubili, ita ut certum iudicium Dei scientiae sit relinquendum, confessarius ultra coniecturam assurgere nequeat.

505 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex praesumptione imprimis confessario iudicium sibi formare licebit, omissa ulteriore interrogatione, quando, spectatis personae adiunctis, sibi persuadere debet interrogationes ad certam cognitionem non esse servituras. In quo casu inutiliter se et paenitentem torquet.

R. 2. Si brevi interrogatione sperari potest dubium de gravitate peccati accusati solvi posse, haec est adhibenda. Nihilominus, etsi accusatio in se sumpta dubium non aufert, si tamen confessarius moraliter certus est dubium esse inane, licebit omittere interrogationem et ex praesumptione iudicare: ita aliquando in favorem paenitentis, aliquando etiam contra paenitentem.

Elbel P. IX, n. 435 docet subinde ex praesumptione procedi posse, ne sacramentum exactione interrogatione tum paenitenti tum confessario fiat nimis odiosum. „Studiosus academicus confessus fornicationem prudenter praesumitur non esse ligatus matrimonio aut voto castitatis, nisi occurrat peculiaris causa de hoc dubitandi et consequenter interrogandi. Similiter quando paenitens abhorrens a mortalibus confitetur se turpi cogitationi habenti annexum turpem motum neglegenter restitisse bis aut ter, prudenter praesumitur hanc neglegentiam non fuisse mortalem: quemadmodum e contrario, quando paenitens certo cognoscitur esse valde lubricus et de tali neglegentia se accusat, prudenter praesumitur eam neglegentiam fuisse mortaliter peccaminosam sine ulteriore scrupuloso examine, an illa neglegentia habuerit adiunctam complacentiam in ea voluptate:“ haec scilicet in eo homine praesumitur. Quae sumpta sunt ex Gobat, *Theol. exper.* tr. 7, n. 338, ubi plura invenies.

506 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quamquam culpandus non est Cato, quod in illa novitii confessione se certiores reddiderit, fueritne peccatum grave an leve: tamen interrogatio formalis, num plena advertentia inhaeserit cogitationibus, hic non erat conveniens; sed potius debebat ita interrogare, ut exprimeret se supponere contrarium. Quod tamen in aliis confessionibus non ita accipe. Nam qui pudore fatendi peccata sua tenentur, longe facilius respondent, si licebit diminuerе ea, quae interrogans interrogatione sua commissa esse insinuaverit. Quare generatim confessarius proponat potius graviora et frequentiora, ita ut paenitens respondendo possit in suum favorem interrogata corrigere.

In ultima re quam novitius accusavit, repugnantiam in obediendo, nulla erat ratio amplius indagandi, cum evidenter non pertingeret ad peccatum grave.

R. 2. Si novitius ex prioribus confessionibus Catoni plene notus erat ut timoratae conscientiae et plane abhorrens a peccato deliberato: potuit omnino abstinere ab omni interrogatione atque praesumere nihil adfuisse deliberatum vel grave. (Cf. *Th. m.* II, n. 421; Gobat l. c.)

507 R. 3. Immo longe facilius potuit Cato in favorem novitii ex sola praesumptione iudicare, quam in altera confessione contra rusticum. Nam etsi a quatuor mensibus confessus non erat, qui a

peccatis externis contra castitatem plane abstinuit, nequaquam prae-sumendus est semper consensum dedisse, quoties se accusat de pravis cogitationibus. Homines rudes imprimis, cum se accusant, saepe non distinguunt voluntaria et involuntaria, sed confessarius interrogatione hanc distinctionem elicere debet.

Atque etiam non sine ratione rusticus noster interrogandus est circa omissionem missae, utrum sciens et volens omiserit, an invitus et coactus. De rixa, si fuit in familia, in eiusmodi paenitente qui plura non habeat peccata, facillime suppones eam non fuisse gravem. De abusu sacrorum nominum, antequam Cato iudicaret tamquam de gravi peccato, omnino scire debuit, utrum fuerit blasphemia eaque cum advertentia prolata, an potius inutilis nominum sanctorum enuntiatio, quae ne ex se quidem gravis sit. Immo dedocendus est paenitens, si forte leviora habuerit pro peccatis gravibus.

CAUTELA IN INTERROGANDO ET DOCENDO.

Casus. (144)

Puer novem annorum apud *Camillum* confitetur: Parentibus non obedi; rixatus sum cum aliis pueris; in schola non attendi aliosque perturbavi; bis inhonesta feci; ter graviter mentitus sum. *Camillus* hortatus puerum ut sedulo vitet omne peccatum, imponit paenitentiam quinque decades rosarii atque absolvit.

Isocrates vero in tali confessione interrogat in qua re parentibus non obedi, num graviter rixatus, in schola magistrum graviter offenderit. Atque cum audit a puero ipsum non ivisse, cum parentes mitterent in ecclesiam, in rixa puerum adversarium pugno in faciem percussus copiosum sanguinem fudisse, magistrum valde iratum tribus vicibus privasse puerum prandio: in hisce peccatis studiose inquirat de numero graviterque reprehendit puerum, ut serio incumbat in emendationem, si rite velit absolvi.

QUAERITUR 1° rectene egerit *Camillus*, an *Isocrates*.

2° quomodo eiusmodi puer interrogandus sit de rebus inhonestis.

3° fueritne in aliis docendus vel dedocendus.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ipsa accusatio pueri necessitatem indicat 508 interrogandi saltem de rebus inhonestis et de mendaciis, ut deprehendatur, si quid fuerit grave peccatum, et ut dedoceatur puer, ne peccatum grave habeat, quod grave non est.

R. 2. *Camillus* igitur nihil interrogans recte non egit; poterat enim esse ut graviter peccaverit puer etiam obiective, sed poterat etiam fieri ut falsa conscientia uteretur.

R. 3. *Isocrates* autem excessit omnino in interrogationibus. Inobedientia facile sumi poterat pro levi, tum quia puero novenni non soleant res graves iniungi, tum quia puer novennis in eiusmodi rebus eam considerationem non soleat adhibere, quam postulat culpa mortalis. Si tamen verbulo voluerit *Isocrates* interrogare, recte inter-

rogavit directe de rebus, circa quas puer inoboediens fuerit, ut *ipse*, non puer, de gravitate indicaret; neque tamen in violato paterno mandato adeundae ecclesiae Isocrates culpam mortalem debebat agnoscere, nisi forte agebatur de ipsa missa dominicali.

Rixam, in qua puer adversarius in faciem percussus copiosum sanguinem effuderit, — vix non certo e naribus — pro mortali peccato habere erat gravis Isocratis error. — Simile quid dixeris de alotriis in schola factis. Severa poena a ludimagistro inflictā nequaquam arguit fuisse peccatum mortale coram Deo; nam castigantur iure etiam ante omnem aetatem discretionis; pueri enim, quo minus ratione ducuntur, eo magis sensu duci debent, ut secundum rationem vivere discant.

R. 4. Quapropter Isocrates etiam male egit adeo severe indagando numerum. Etsi enim in peccatis venialibus gravioribus et deliberatis paenitentes prohibendi minime sint, quin numerum dicant, si malunt; tamen studiose numerum ab eo inquirere, qui non indicat sponte, periculum creare potest falsae conscientiae, nisi *expressē* addatur rationem peccati gravis non inveniri.

R. 5. Similiter non recte minatus est puero absolutionis denegationem. Quamquam enim illi etiam deneganda est absolutio qui peccata quidem venialia tantum confitetur, sed non sincere dolet: tamen eiusmodi puer potius iuvandus est in concipiendo vero dolore et proposito, quam terrendus absolutione deneganda. Ex hac enim concipit vix non necessario conscientiam erroneam de gravitate omnium suorum peccatorum.

509 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ante omnia cavendum est ne puer talis aetatis apertius interrogetur, ne curiositate stimulatus discat quae hucusque non noverat. Atque longe satius est deficere in integritate, quam in perniciem paenitentis interrogationibus abundare. Nisi igitur post unam alteramve cautam interrogationem res clarescat, potius abstineat confessarius ab ulteriore indagine, contentus generali illa admonitione qua Camillus in nostro casu usus est.

R. 2. Imprimis interrogari debet puer: Egistine inhonesta cum aliis pueris, an cum solus esses? Tactu? Habuistine *magnum* gaudium seu voluptatem in ea re? Ipsius responsis facile patebit, num res fuerint contra castitatem, an solum contra decentiam et civiles mores. Quodsi fuerint vere turpia et puer sit *grandior*, ita ut suspicio locum habeat factae pollutionis, interrogatio fieri potest vel: tibine satisfacisti, vel cum emphasi: *magnumne* habuisti gaudium; quodsi nescit respondere, ostendit se esse in sancta ignorantia, neque hisce interrogationibus quidquam malum discere potest. Si constat quidem peccatum esse commissum, sed dubium manet, num plene rem malam puer noverit, hortetur confessarius eum in genere, ut serio cogitet Deum ubique praesentem et omnia videntem, ne audeat eum peccatis offendere.

510 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si puer deprehensus fuerit vere turpia ignorare, sed habere incivilia pro inhonestis et illicitis, caute dedoceri

debet, ne falsa conscientia peccet, instruendo haec et illa esse quidem indecentia, non autem vere peccaminosa.

R. 2. Noster puer, cum se distincte accuset de tribus mendaciis iisque gravibus, suspicionem ingerit falsae conscientiae circa mendacii malitiam. Nam re vera *grave* mendacium seu obiective mortale ab eo commissum esse vix est credibile. Examinandus igitur omnino est, in qua re sit mentitus. Quodsi dein constet non fuisse mortale, error ille plane debet corrigi, ne falsa conscientia graviter peccet, ubi peccatum grave nullatenus ex re ipsa existit. Inanibus enim minis non raro parentes vel magistri puerum terrent dicentes mendaces in infernum detrusum iri. Dici igitur debet mendacium esse peccatum quidem Deoque summopere displicere neque ullo modo esse committendum; verum mortale peccatum tum solum committi, quando grave aliquod damnum ex eo causetur; alioquin purgatorio, non inferno luendum esse.

CONFESSARIUS DE AUDITIS NON BENE IUDICANS.

Casus. (145)

Licinius, excepta confessione sacerdotis qui se inhonesta egisse dixit cum nepte sua, absolvit, nihil cogitans de sacrilegio et incestu, quibus illa peccata affecta erant. Quapropter anxius de absolutione rite data quaerit apud amicum. Qui respondit valuisse quidem absolutionem, utpote directe datam circa peccata luxuriae, circa sacrilegia et incestus indirecte; si quando igitur idem paenitens redierit ad confessionem, eum debere hasce circumstantias denuo accusare saltem unico verbulo ab iisque directe absolvi. (Cf. Elbel, *Confer.* P. IX, n. 401.)

QUAERITUR 1° quomodo accusari a paenitente, a confessario iudicari debeat specifica peccatorum malitia.

2° quid de Licinio eiusque amico sit sentiendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Peccata mortalia accusari debent secundum numerum et speciem, i. e. ita ut numerus et species infima peccati declaretur. Declaratio illa ut fiat, necesse non est expressis verbis eam specificam malitiam formaliter exprimere. Sufficit enim ut uno vel altero modo fiat. Sic ille, qui se sacerdotem vel religiosum declarat, quando confitetur peccatum contra castitatem, non oportet mentionem expressam faciat sacrilegii: nam hoc per ipsum statum suum declaravit. Qui vero, cum sit sacerdos vel religiosus, statum suum celat, debet, quando violatae castitatis peccatum accusandum habet, insuper expresse sacrilegii malitiam manifestare.

R. 2. Minus etiam confessarius expresso et formali conceptu de specificis omnibus malitiis peccatorum, quae audit, iudicium mentis sibi formare debet. Sufficit ut sciat habitualiter quae sint peccata mortalia, quae venialia, quae sit specifica peccatorum distinctio, et ut haec sciens audiat peccata, sicut facta sunt. Eo ipso virtualiter

intellegit, quantum satis est, eorum malitiam. Immo sufficit hac in re mediocris scientia.

Doctrina Suarezii, Bonac., Lugo (disp. 22, n. 70), Sporer, *De paenit.* n. 783, Tambur., *De paenit.* c. 6, § 1, Mazzotta l. c. q. 2, c. 2, § 2, S. Alph. n. 627 haec est: „Debet confessarius formare iudicium de auditis in confessione, antequam absolvat; non tamen tenetur iudicare de singulis peccatis distincte in particulari.

Multoties enim ferri nequit iudicium determinatum, fueritne peccatum paenitentis mortale an veniale, sive quia discerni nequit plena vel imperfecta advertentia, sive quia ipse confessarius non novit omnes rationes et circumstantias peccati. Ad quod sciendum tenetur quidem, sed sufficit ut sciat discernere quae sint mortalia, quae venialia in iis *quae communiter occurrunt*: reliqua audiat et absolvat.“

- 512 AD QAESITUM 2^m R. 1. Recte quidem Licinii amicus respondit absolutionem datam *validam* esse. Ita enim auctores modo laudati ex omnium sententia docent.

S. Alph. l. c.: „Licet in aliquo casu confessarius non discernat, quae sint gravia aut levia: si paenitens bona fide dicit peccatum suum, confessio valet; et quamvis postea advertatur fuisse mortale, non est cur repetatur in alia confessione.“

Similiter dic de alia distinctione specifica peccatorum, si modo obiective declarata sint a paenitente. Quod expresse monet Elbel l. c. Cf. *Th. m.* II, 422. Alii id ipsum satis innuunt, cum sufficere dicant in confessario scientiam mediocrem circa peccatorum malitiam et specificam distinctionem variasque paenitentis obligationes etc., ut *licite* confessiones excipiantur. Quod verum non esset, si propter quemlibet defectum vel errorem confessarii in iudicandis peccatis valor sive absolutionis sive confessionis in dubium vocaretur.

- 513 R. 2. Ex dictis igitur insuper dici debet non solum absolutionem a Licinio datam valere, sed etiam paenitentis *confessionem*, ita ut repetendi obligatio non sit. Nam verum non est absolutam esse indirecte tantum malitiam sacrilegii vel incestus; nam peccatum cum omni quae inerat malitia clavibus subiecit paenitens, confessarius directe absolvit.

Quod eo magis verum est, quia Licinius sine dubio habitualiter scivit sacerdotis peccatum luxuriae esse sacrilegium, similiter peccatum cum cognata esse incestum: adeoque etsi ad illas circumstantias reflexa cogitatione non adverterit, voluit tamen ab iis etiam absolvere et re ipsa absolvit.

Ad rem facit quod dicunt Gobat l. c. n. 280 et Lessius, *Auctuar. verb. confessio*, ex quo a maiore ad minus concludere licet: „An tenearis repetere, si confessarius apprehendat ut scrupulum, quae vere sunt mortalia, aut ut non-facta a paenitente, quae tamen revera fecit. R. esse bonam confessionem, modo tamen paenitens se ex sua parte satis explicavit, et confessarius *absolutionem conferat* in omnem eventum se posse decipi, et ideo ratione tum illorum tum aliorum, quae constat esse peccata, dandam censet absolutionem. Nam con-

tessarius factum ipsum satis intellexit, quamvis errore privato putaverit non esse factum quod erat: intenditque *absolvere ab omnibus peccatis confessis*."

DISPOSITIO PROCURANDA.

Casus. (146)

Iustinus, commissarius negotiatoris, in annua confessione se accusat quod bis cum femina peccavit; id locum habuit in itinere in civitate, ubi bis in anno negotia tractanda in domo illa habet; nunc iam a sexto anno ita accidit.

Tarsilla uxor, inter malleum et incudem constituta: si patri seni diligentem curam impendit, gravem indignationem mariti ob neglectas res familiares incurrit; si non impendit exquisitam, obiurgationem et graves exprobrationes patris patitur. Quo factum est ut et sibi et patri saepius mortem optaverit atque durius et acerbe patrem allocuta sit, ut pater amare fleret. Saepius monita, semper in eadem peccata relabitur. (Cf. Elbel, *De paen.* n. 97 sqq.)

QUAERITUR 1° sitne hisce paenitentibus absolutio differenda.

2° quomodo ante absolutionem disponendi sint.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Necessario differenda est absolutio ex⁵¹⁴ alterutra ratione, vel quia nondum adest sufficiens paenitentis dispositio, vel quia dilatio absolutionis censetur remedium ad urgendam emendationem.

Dispositio deest, si deest necessaria detestatio peccati praeteriti sincerave voluntas in posterum non peccandi vel occasionis peccati vitandae sive qualiscumque gravis obligationis implendae. Dilatio erit remedium necessarium, si sine illa praesens voluntas bona brevi iudicetur mutatum iri.

R. 2. In utroque casu proposito habetur frequens relapsus, isque ex occasione oriundus. Frequens autem relapsus vel argumentum est magnae mutabilitatis et infirmæ voluntatis, vel coniecturam plus minusve gravem praebebat dispositionis insufficientis in praeteritis confessionibus ac proin maioris cautionis postulandae, ne in hac quoque confessione facilius in favorem dispositionis iudicium feratur.

R. 3. Dilatio, ut prosit, non debet esse diuturna; quapropter,⁵¹⁵ ubi ex sola diuturna dilatione probatio certior dispositionis sumi poterit, alia potius media quaerenda sunt, ex quibus de necessaria dispositione actuali constet. Hinc optime quidem differri potest vel etiam debet absolutio, ut antea obligatio quaedam gravis et molesta impleatur, si statim vel brevi post potest impleri, v. g. restitutio, reconciliatio, eiectio occasionis peccati continuae; sed si obligatio illa post diuturnum tantum tempus paenitenti incumbit, moraliter impossibile est per dilatam absolutionem illam urgere. Quod applica ad casum Iustini, si tempus consueti itineris in quo peccare solebat post plures menses demum aderit. Scilicet eius obligatio est locum illum vel domum evitare, aut ita se gerere ut non sit solus cum

sola. At si huius rei experimentum facere iubetur ante absolutionem, nimis diu negotium reconciliationis cum Deo differtur.

R. 4. Alia ratio subest in Tarsilla. Haec scilicet in continua occasione est. At illa occasio est plane necessaria, quam vitare nequit; neque est occasio alliciens et blandimentis seducens, quasi a certa quadam conversatione et commercio quodam abstineri deberet. Sed tota res pro Tarsilla est prudens moderamen in modo agendi, in domandis affectibus. In qua re facillime concipitur seria voluntas, etiamsi frequens adfuerit relapsus. Neque quidquam proficiet confessarius in hac re differens absolutionem, sed potius adhortans ad frequentem sacramentorum usum. Quare ne hic quidem locum esse existimo absolutionis differendae.

516 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Iustino minus fidi potest quoad dispositionem quam Tarsillae. Nam quod tam raro et solummodo quasi coactus ad confessionem accedit, quod tam saepe, non obstantibus confessionibus, relapsus sit: suspicionem excitat contra sinceram et virilem voluntatem. Debet igitur confessarius adniti 1) ut ille meliora praebeat signa bonae voluntatis quam solis verbis; 2) ut apta remedia contra relapsum acceptet iisque se uti velle serio promittat. Inter quae primum locum tenet, ut Iustinus, si possit, illud cum domo ista tractandum negotium alteri committat: ad quod, si possibile est, adigi *debet*. Sed si id fuerit impossibile, armandus est mediis efficacibus. v. g. ut, quo die debet in hac domo negotium tractare, receptione sacramentorum se confortet, instanter ad Deum oret, pericula praevideat atque remota faciat.

Quodsi confessarius hanc seriam promissionem obtinuerit, incumbere debet in subministranda motiva efficacia doloris seu contritionis; nam etiam in hoc paenitens ille iuvare debet. Si ita ope confessarii redditus fuerit dispositus, existimo absolutionem esse dandam: quam nisi dederis, res peiores fient, non meliores.

517 R. 2. Tarsilla, quae iam dura perpeti debet, non est dure tractanda, sed potius armanda exemplo patientiae servatoris et spe erigenda. Utilissimum tamen, immo necessarium ei erit, cotidie vel saepius in die propositum serium renovare numquam committendae impatientiae, immo impatientiae signi vel levissimi vitandi; instruatur, ut faciat hac de re examen particulare ac cotidie pro defectibus etiam levioribus impatientiae sibi ipsa statuatur certam quandam paenitentiam: sic efficaciter servabit se immunem saltem a gravi patientiae laesione. Quodsi haec remedia lubens accipiat, securus potest confessarius post subministrata motiva doloris absolutionem dare, non obstante frequentiore relapsu.

DISPOSITIONIS CERTITUDO.

Casus. (147)

Laetus homo ebriosus, qui qualibet hebdomada ter vel quater ebrius iacet in loco publico, adit parochum: „Domine, ait, velim etiam ego facere confessionem meam paschalem.“ Cui parochus respondet: „Christus iubet,

ne margaritae proiciantur ante porcos; quorum unus es tu; istis nihil iuvat nisi diabolus, qui olim porcorum gregem suffocavit in aquis.“ Adeo inhumane repulsus, fere desperabundus abit. Quod cum videat parochus, eum revocat. „Tentabo“, ait, „etiam nunc; veni, te absolvam.“ Atque ita omnibus mirantibus, Laetus sequenti die accedit ad s. communionem; non pauci garriunt: Videamus num vespere iaceat in foro.

QUAERITUR 1° licueritne parochus Laetum ita repellere.

2° quid de absolutione nihilominus data et s. communionem permissa sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Parochus erga parochianos ex iustitia 518 tenetur, quoties rationabiliter petunt, sacramenta ministrare. Verum ut rationabiliter petatur, imprimis necessaria dispositio adesse debet. Quare repellere eos, eosque solos, potest et debet, quorum dispositionem deprehenderit insufficientem.

R. 2. Publicus peccator, ut suo iure sacramenta petat, adeoque parochum ad administranda obligare possit, debet mutatae voluntatis argumenta dare. Verum in peccatore publico etiam inveteratissimo haec voluntatis mutatio demum possibilis est; immo in brevi momento divina gratia eum movere potest, ut sincere quaerat in tribunali paenitentiae reconciliationem cum Deo. Quapropter *absolute repellere* a confessione parochus potest neminem.

R. 3. Nihilominus, quando aliquis peccator publicus extra confessionale parochum adit rogaturus, ut suam confessionem excipiat, parochus eum statim monere potest necessarium esse ante absolutionem scandalum datum reparare aliasve obligationes graves implere. Haec in nostro casu a Laeto omnino postulare poterat; non vero *absolute* poterat parochus Laetum repellere.

R. 4. At ne aliud quidem videtur parochus in mente habuisse; etsi forma repulsae nonnihil rudior fuerit, videtur solummodo incussis minis Laetum voluisse percellere et efficacius movere. Quousque vero in acrimonia increpationis progredi possit, id multum pendet a condicione Laeti, utrum fuerit homo infimae condicionis annon.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Communis quidem regula esse debet, 519 ut hominibus adeo ebriosis per aliquod tempus absolutio differatur, donec aliquatenus saltem a potu inebriante abstinerint: nisi aliud suadeat necessitas vel extraordinaria conversio.

R. 2. Quapropter, si extraordinarium gratiae impulsus seriamque voluntatem parochus in Laeto adverterit, non repugno quin potuerit statim absolvere.

R. 3. Verum statim admittere Laetum ad s. communionem censeo non esse recte actum. Solo accessu ad confessionem scandalum publicum non erat reparatum, neque periculum aberat gravioris scandali, quod ex relapsu forte mox secuturo oriri posse quivis facile debuit videre. Qui enim adeo saepe confessarium fefellit, suspicionem

non abstulit qua etiam nunc timeretur relapsus. Magno autem scandalo fuisset, si forte Laetus eodem die, quo s. communionem sumpserat, ebrius conspectui omnium sese obiecisset. Quare saltem ad unam alteramve hebdomadam differri debuit s. communio. Sed si per illud tempus se plane continuit ab ebrietate, officia divina interim frequentavit: secure admitti poterat ad ss. eucharistiam atque moneri, ut frequenti sacramentorum usu bonam voluntatem aleret atque roboraret.

MONENDI MUNUS CONFESSARII.

Casus. (148)

Eligius confessarius nactus est paenitentem quem scit domi publice tenere et legere ephemerides pravas, neque tamen de eo se accusat. Eligius secum perpendens ex una parte malos fructus pro paenitente eiusque familia ex ista lectione oriundos, ex altera timorem ne inutiliter suadeat ei qui speciosis praetextibus non caret, cumve ex bona in malam fidem coniciat, silet atque paenitentem absolvit. Similiter facit cum francomurario et cum viro quem deprehendit onanismo deditum.

QUAERITUR 1° monitio quando sit danda, quando omittenda.

2° rectene Eligius monitiones omittat.

Solutio.

520 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Monitio distinguitur quidem ab instructione, cum ea tamen cohaeret eamque communiter includit. Nam monitio dicitur de iis quae paenitens agere debet, instructio de iis quae debet scire. Sed quae agi debent, antea debent sciri; atque in paenitente necessitas admonendi plerumque ex eo oritur quod ille nesciat vel non attendat ad ea quae agere sit obligatus. Monitio tamen semper spectat proxime proximum; instructio non ita. Simplex igitur instructio, quae non refertur ad practicam aliquid agendi obligationem, difficultatem confessario non creat, neque deliberare debet, sitne facienda an omittenda. Nam si tempus suppetat, instructio eorum quae sciri debent semper facienda est. Quod de monitione non semper obtinet. Cf. S. Alph. VI, 608.

521 R. 2. Monitio etiam facienda semper est, si certo praevideatur fructus; at non ilico omittenda, si fructus non praevideatur. Etiam tum facienda est omnino monitio, si ex ea omissa maiora mala sequuntur quam ex ea facta; omittenda vero, si e contrario ex ea facta maiora sequuntur mala quam ex ea omissa. Verum ut haec rite intellegantur, descendendum est ad magis particularia, ut statim notabo.

R. 3. Saepe dubium est vel non certum utrum prosit monitio an noceat. Pro quo casu tene: 1) non esse dubitandum sine iusta vel gravi causa; 2) quamquam generatim confessarius in confessione imprimis spirituale bonum paenitentis respicere debet: tamen etiam observari debet damnum vel bonum commune gravioris momenti esse quam damnum bonumve particulare; 3) neque solum bonum vel

malum quod *nunc actu* oriturum sit spectari debet, sed etiam quae *in futuro* speranda vel timenda sunt.

R. 4. Ergo etsi fructus ilico non speratur vel saltem certus non est, monitio nihilominus fieri debet, 1) si ignorantia seu error est vincibilis seu culpabilis vel saltem mox culpabilis evadet; 2) si ignorantia seu error inducit periculum proximum peccati vel eius perseverantiam; 3) si ignorantia versatur circa primaria principia moralia vel proximas conclusiones; 4) si error vel ignorantia versatur circa ea quae medii necessitate certo vel probabiliter scitu et creditu necessaria sunt; 5) si error perniciosus est paenitenti, eo quod falso habeat aliquid pro peccato vel pro gravi peccato, idque cum periculo ex falsa conscientia gravius peccandi. Cf. S. Alph. VI, 609—616; Lugo, *De paenit.* d. 22, n. 24—36; Ballerini-Palm. tr. 10, s. 5, n. 816 sqq.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quoad *primum* casum nunc difficile 522 sane est invenire hominem in bona fide existentem circa lectionem pravarum ephemeridum; intellego eas, non quae hinc inde aliquid pravi contra fidem catholicam et bonos mores continent, sed quae ex industria Ecclesiae atque fidei vel bonis moribus adversantur. Has legere, nisi forte eiusmodi diarium habetur propter communicationes commerciales similesque res, non solum periculum legenti creare, sed etiam contra leges ecclesiasticas esse vix erit ignotum. Et si quae excusatio fortasse adesse praesumatur in legente, iam patet etiam leviter cogitanti nullatenus licere omnia quae talia diaria effutunt legere, neque licere aliis familiae membris haec diaria praebere cum eorum fidei et morum gravi periculo.

Quapropter male iudicat Eligius paenitentem relinqui posse non monitum; poterat tamen monitionem ita temperare ut, si putaverit id magis expedire, sileret de lege ecclesiastica ipsum paenitentem forte ligante, et solum diceret quod lex naturalis omnibus praescribit: etiamsi aliquando propter graves rationes eiusmodi diaria haberi liceat, tamen nequaquam legenda esse ea ipsa, quae fidei moribusque adversentur, atque universim ea diaria caute servanda esse, ne deveniant in manus filiorum aliorumque, qui damnum inde capiant.

R. 2. Quoad *francomurarios* similiter vix umquam sileri potest, 528 cum bona fides perquam difficilis sit nec communiter diu duratura atque mala ex consortio cum iis oriunda gravissima. — Nihilominus aliquando evenire potest ut, si agatur de murario gregario infimi gradus, qui ipse nihil mali suspicatur, qui grave damnum alias timet, non moneatur de formali nominis sui e catalogo sectariorum expunctione, sed de omissione omnis actionis malae religioni catholicae contrariae, et ut fortiter suadeatur egressus, quam primum fuerit possibile. Caveat autem omnino confessarius, ne quidquam faciat vel dicat, quod positivam sectae approbationem contineat. Cf. S. Off. d. d. 7 Martii 1883 in *Collect. S. C. de Prop. F.* n. 1856. 1864.

R. 3. Quod ad *tertium* paenitentium ordinem attinet, Eligius 524 etiam male agit, si pro ordinaria regula statuatur silere de onanismo.

Nam est res, quae legi naturali clare repugnat, cuius malitia raro invincibiliter ignoratur. Si enim eius malitia non clare et aperte ab omnibus coniugibus cognoscitur, facillime tamen de ea serium dubium concipiunt; quod sufficit ut bona fides non amplius subsistat.

In hunc sensum etiam *S. Paenitentiarum* respondit; v. *Th. m.* II, 859. Ceterum per exceptionem fieri potest ut confessario liceat silere, si re ipsa moraliter certo indicet paenitentem in bona fide versari atque gravis omnino ratio sit putandi monitionem nedum profuturam, plane nocivam esse, cum spes non affulgeat mali emendandi.

PRUDENTIA IN MONENDO.

Casus. (149)

Udo acatholicus cum Ioanna catholica contraxerat matrimonium in Hispania coram ministro acatholico nuper invecito. Proles hucusque adscripta est sectae acatholicae. Verum ab aliquo tempore Ioanna concepit spem fore ut maritus catholicam educationem concedat; proin, conscientia pressa, nunc adit confessarium, sincere dolet de admissio peccato et reconciliationem cum Deo enixe rogat, promittens se facturam omnia, quae possit et quae ad reconciliationem requirantur. Confessarius, intellegens matrimonium esse invalidum, aperte iubet eam abstinere ab omni vita coniugali; neque spem fore ut remedium afferre possit, nisi cautio re ipsa data sit de educanda prole universa in fide catholica. Quod audiens maritus, ira incensus quod sacerdos adeo audeat pacem familiae perturbare, a religione catholica, cui inceperat favere, plane alienatur iuratque se numquam permissurum, ut quisquam ex filiis suis catholicus fiat, gravissimisque minis cogit Ioannam ad vitam coniugalem producendam.

Uxor misera confugit ad alterum confessarium, qui, re secum considerata, cum hoc in loco actuali lex Tridentina clandestinitatis quoad mixta matrimonia non valeat, consulit Ioannae, ut renovet cum Udone consensum matrimonialem atque dein illi obtemperet exspectans meliora tempora, ut catholice educare possit filios. Udo vero, nihil volens audire, solummodo dicit: Es et manebis mea uxor; hoc sufficit.

QUAERITUR 1° rectene monuerit prior confessarius Ioannam, ut a vita coniugali prorsus abstineret.

2° verene spes sublata fuerit legitime revalidandi matrimonium.

3° quid de posterioris confessarii consilio sit iudicandum.

4° convalueritne matrimonium Udonis cum Ioanna.

Solutio.

525 AD QUAESITUM 1um R. 1. Ex agendi ratione Ioannae rerumque circumstantiis patet matrimonium quidem invalidum esse, id tamen a coniugibus ignorari. Si igitur permanent in hoc statu, continuo peccata materialia committuntur. — Si vero Ioanna monita nullitatem matrimonii docetur, alterutrum locum habebit: aut Ioanna nihilominus pergit cum Udone coniugaliter vivere, continuo peccans formaliter, aut denegans Udoni consortium coniugale, iram Udonis excitabit, minas vel violentias sibi timere debet perpetuumque peccandi peri-

culum atque spem prolis catholice educandae excisam: nisi forte cum prole Ioanna aufugere possit — id quod verisimile non est.

R. 2. Evidens igitur est ex monitione secutura esse mala longe maiora quam ex monitione omissa. Quapropter, quamdiu neque Ioanna in mala fide deprehenditur circa matrimonii valorem, neque matrimonium ilico sanari potest: non solum potest sed debet confessarius eam circa valorem matrimonii in bona fide relinquere, atque matrimonii invalidi usum potius permittere quam prohibere.

Tristis eventus satis ostendit, quam imprudenter confessarius egerit, cum Ioannam doceret obligationem a vita coniugali abstinendi.

AD QAESITUM 2^m R. 1. Si res integra esset, scilicet si ageretur 526 de matrimonio nunc primum contrahendo inter sponso, recte dixisset confessarius spem nullam esse obtinendae facultatis mixti matrimonii, nisi cautione data de universa prole in fide catholica educanda. Quam educationem Ecclesia numquam non debet postulare, a cautione huius educationis danda abstinere vix umquam nisi forte ex gravissima causa publica permittit. Verum si res integra non amplius est, Ecclesia prudenter considerat, quid sit maius malum vel quid magis mala impediatur: sanari matrimonium sine cautione, an matrimonium relinqui invalidum.

R. 2. Re ipsa recenti tempore exstat exemplum datae dispensationis seu sanationis matrimonii mixti, cautione de prolis educatione non data, sed iniuncta tantum mulieri obligatione ut, quantum facere posset, catholicam educationem procuraret. Si enim moraliter impossibile est ut putativi coniuges separentur, et ex altera parte spes est aliqua cum lapsu temporis virum emolliendi vel prolem privatim saltem in fide catholica instituendi: Ecclesia potest ad maiora mala impedienda mitius procedere. Cf. de hac re infra *de matrimonio*.

AD QAESITUM 3^m R. 1. Quaestio reducitur ad hoc, sitne ali- 527 quando, idque in nostro casu, licitum neglegere legem ecclesiasticam clandestinitatem matrimonii prohibentem.

Aliquando hanc legem, etiam ubi est matrimonii alioquin dirimens, cessare, si scilicet communis est impossibilitas adeundi parochi, certa doctrina est. At id in nostro casu non obtinet. Regula tamen generalis, leges positivas communiter non obligare cum gravissimo incommodo, suadet accidere posse ut, ubi matrimonia clandestina sunt invalida, etiam in particulari casu clandestine contrahere liceat. Si generalem illam regulam ad praesentem casum applicare volumus, difficultatem auget ea circumstantia, quod agatur hic simul de matrimonio mixto ineundo idque sine cautelis alias necessariis. Verum etiam hoc intrinsecus malum non est: quod clare monstrat dispensatio data. Insuper aliter huius rei remedium afferre res est desperata: siquidem matrimonium specietenus et civiliter contractum a viro etiam per vim sustinebitur.

Censeo propterea omnino, postquam mulieri nullitas matrimonii innotuit, licere clandestine et privatim matrimonium sanare, i. e. nunc de novo cum viro contrahere. Nam hoc est medium moraliter lo-

quando unicum, quo evitet mulier gravissima mala a viro timenda perpetuamque occasionem proximam peccandi, quam effugere non est possibile.

528 R. 2. Quamdiu mulier in bona fide circa matrimonium versatur, censeo hanc privatam matrimonii revalidationem non esse docendam, saltem non, si sperari potest fore ut obtineatur legitima Ecclesiae dispensatio ad matrimonium sanandum, atque re ipsa ad eam obtinendam, inscia muliere, fit recursus. Nam ita legi ecclesiasticae maior servatur reverentia, revalidatio securior matrimonio, quippe quod per Ecclesiam sine renovato viri consensu sanari possit. Si vero ex una parte spes habendae dispensationis non videatur adesse, ex altera parte nullus exsistat timor ne vir, de condicione rei certior factus, recuset consensus renovationem: existimo statim mulierem doceri quidem *posse*, quid rei sit, atque instrui ut, cum aliter fieri non possit, privato consensu nunc matrimonium verum et legitimum faciat. At practice prudenti considerationi relinquitur, quod consilium capiatur melius. Si putetur bonam fidem mulieris facile posse transire in dubitationem, melius est provideri privatae revalidationi; si ille timor est inanis, melius res relinquitur intacta, cum nesciatur, num postea forte magis expediat mulieri esse coram Deo et conscientia liberam.

529 AD QUAESITUM 4^m R. Res non caret difficultate. Nam si revera Udo ad dicta Ioannae nullatenus attendit, ne tamquam ad dubium et scrupulum quidem, sed absolute sistit in consensu praeterito, sicut est praeteritus, antea datus, matrimonium non fit validum. Ille enim consensus ab Ecclesiae lege invalidus factus est neque umquam acceptatus ut legitimus, adeoque nihil est antea operatus, neque nunc. ut habitualiter perseverans, operari potest, siquidem ab Ecclesia accipi ut legitimus debet, ut naturalem vim suam exercere possit.

Si vero verba illa Udonis significabant *absolutam* voluntatem praesentem habendi Ioannem in uxorem, matrimonium validum factum est. Absoluta enim illa voluntas *implicite* continet in se prioris consensus correctionem, si ea fuerit necessaria. Atque ita re ipsa esse praesumendum est. Saltem Ioanna, cum impossibile ei sit securiorem et magis expressam declarationem obtinere, potest acquiescere et coniugalem vitam segura producere, nixa principio: Standum est pro valore actus.

SIGILLUM SACRAMENTALE. -- SIGILLI OBLIGATIO ET VIOLATIO.

Casus. (150)

Cornelius neo-presbyter, cum prima vice excepiisset confessiones, postea cum aliis sacerdotibus ad mensam assidens, „Statin“, inquit, „potui miseriam humanam experiri; in ipsa prima confessione quam audivi exemplum habui, quam profunde haereant homines in caeno luxuriae.“ Paulo post cum hospites intrant, qui ad mensam erant invitati, unus ex illis, vir spectatissimus, salutans accedit ad Cornelium et „Gratulor“, ait, „Reverentiae vestrae

et simul gratias ago pro honore, quem mihi habere licuit quod primus fuerim ex filiis spiritualibus, cui Reverentia vestra gratiam Spiritus Sancti communicaverit.“ Quae omnes audiunt attoniti, neque minus attonitus ipse Cornelius.

Constantius missionarius, post habitam missionem domum redux, narrat coram aliis: „Finita missione deputatio virorum venit, gratias actura; ex quibus senex *octoginta* annorum, cana barba venerabilis, manus mecum iunxit et publice gratias egit vix non lacrimabundus, quod mea ope demum bonam confessionem generalem facere potuerit. Et re vera rationem habuit; nam magnam consecutus est misericordiam.“

QUAERITUR 1° quae sit lex sigilli sacramentalis et unde.

2° quae sit directa et indirecta violatio.

3° quid de Cornelio et Constantio sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Lex sigilli sacramentalis est obligatio 530 secretissimum tenendi id, quod ex confessione, ad eam aliquo modo spectans, noscatur.

R. 2. Haec lex est tum ecclesiastica tum divino-naturalis, ex ipsa institutione confessionis oriunda atque adeo severa, ut plane nullam patiatur exceptionem. Ecclesiasticam legem commemorat concil. Lateran. IV, c. *Omnis utriusque sexus*: „Caveat autem omnino, ne verbo aut signo aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem: sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque ulla expressione personae caute requirat, quoniam qui peccatum in paenitentiali iudicio sibi detectum praesumpserit revelare, non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendum perpetuam paenitentiam in artum monasterium detrudendum.“

R. 3. Lex illa obligat compluribus titulis: 1) ex religione, 2) ex fide data, 3) ex iustitia erga famam paenitentis.

R. 4. Sigillum sacramentale oritur ex omni et sola confessione sacramentali saltem putativa vel inchoata et late sumpta.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Directa violatio est manifestatio rei 531 sub sigillo clausae simul cum persona; haec semper mortalis est, saltem quatenus est contra religionem, neque parvitatem materiae admittit. Nam si umquam liceret aliquid revelare, etiam minimum, timor confitentes occuparet ne limites transirentur, essetque revera actum de fidelium securitate, qua tuti possent cordis secreta confessorio committere.

R. 2. Indirecta violatio est talis locutio vel talis usus notitiae ex confessione haustae, qui periculum cognoscendi peccatum et personam paenitentis secum fert vel utcumque aptus est ad creandum gravamen paenitenti sive ad odiosam fidelibus reddendam confessionem. In quo ne id quidem spectari debet, num re ipsa certus ille paenitens gravamen subeat; sed sufficit ut usus ille, si licitus esset, paenitentibus gravamen crearet eosque a confessione posset retrahere.

R. 3. Quamquam in directa laesione parvitas materiae non admittitur, in indirecta laesione videtur ex parvitate periculi sive suspensionis excitandae in aliquem sive reddendae generatim odiosae confessionis fieri posse, ut neque grave sit peccatum neque omnis culpa exsulcet, sed veniale peccatum committatur: *Th. m.* II, 457 et 467. Ita etiam Baller.-Palm. l. c. n. 903 et 905; *Lugo, De paenit.* d. 23, n. 71.

532 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Cornelii loquendi modus erat imprudentia plenus. Obiter enim cogitanti statim apparet periculum esse, ne quis viderit vel postea cognoverit, quis fuerit primus qui apud Cornelium confessus sit: quo cognito, completa erat sigilli violatio; nam satis aperte Cornelius indicavit primum confitentem confessum esse gravia peccata contra castitatem. Et re vera tristis eventus haec ostendit.

R. 2. Cornelius excusari nequit nisi propter subiectivam suam inadvertentiam; sed in posterum discere debet frenum ori suo imponere.

R. 3. Cum tota res et alloquium illius hospitis esset Cornelio plane inopinatum, difficile erat, ilico paratum habere responsum, quo apte declinaret illius hospitis diffamationem vel emolliret suam sigilli laesionem. Per se tamen potuit respondere: „Sine dubio erras, mi domine; primus ubi sit, tibi indicare mihi impossibile est.“ Si hoc modo *possibile* fuerit, iudicium eorum qui audierant avertere, ita agere Cornelius per se *debebat*. Neque hac in re commisisset mendacium, sed restrictionem et ambiguitatem quandam, quae hic ex gravissima causa erat necessaria, ut impediretur quominus sacramentalis sigilli laesio evaderet perfecta. *Errare* enim est vox ambigua, quae significat non solum errorem contra veritatem, sed etiam contra id quod non expedit.

533 R. 4. Neque Constantius excusari potest ab omni indirecta laesione sigilli sacramentalis. Nam 1) innuit satis clare paenitentem, de quo loquatur, gravia habuisse peccata, siquidem *magnam misericordiam consecutum esse* per opportunitatem faciendae confessionis generalis, indicat adfuisse materiam, circa quam magna Dei misericordia necessaria erat: gravia autem adfuisse peccata etiam in genere tantum dicere, si dicitur de persona certa et in individuo designata vel ita ut possit cognosci, vel etiam haec ex notitia confessionis *solummodo confirmare*, est contra sigillum. Dixi: etiam solummodo confirmare; nam dicere quis potuerit hominem illum ipsum palam id manifestasse se gravia peccata habuisse, cum coram omnibus sibi gratularetur de bona confessione generali demum peracta: verum etsi id tamquam probabile demus, id tamen dubio modo expressum erat, atque — id quod gravissimum est — apertius a Constantio est confirmatum. 2) Constantius etiam satis aperte indicavit personam, ita ut fuerit facile *cognoscibilis*, saltem cum verisimilitudine: quod sufficit ut sit laesio sigilli indirecta. In illa enim deputatione virorum certo non fuerunt plurimi senes octogenarii, cana barba venerabiles, sed vel unus tantum vel paucissimi. Verum hoc

ultimum satis esset, ut in singulos caderet suspicio singulisque crearetur gravamen.

Neque ex eo Constantius excusatur, quod audientes vix umquam illud oppidum adituri, minus etiam re ipsa virum illum agniture sint. Nam praeterquam quod id dubium est, et homines ex locis non adeo dissitis facile ex improvise possint agnosci: sufficit designatio personae in se facta, ut sigilli laesio vel eius periculum adsit.

Fateor tamen, si circumstantiae eiusmodi sunt ut omne periculum, moraliter loquendo, absit umquam veniendi in notitiam personae designatae, eo quod nulla sit communicatio inter audientes et loci istius incolas, neque ullum periculum, quominus id umquam accadat vel narratio inter alios spargatur, laesionem sigilli non adesse; siquidem designatio individualis personae ex se nondum est complete facta. Aliud esset, si individualis designatio omnino esset completa, v. g. „primus magistratus huius vel illius urbis“: quae designatio plane continet sigilli laesionem, etsi audiens certo numquam virum designatum cogniturus sit.

SIGILLI OBIECTUM (I).

Casus. (151)

Ianuarius excipit confessionem Adelheidis, quae narrat sollicitationem quam passa sit aliquoties a Bertramo, se timere ne interne una alterave vice consenserit, seque id adscribere neglegentiae suae in persolvendo rosario, quod cotidie recitare sibi proposuerit ad protectionem virginitatis suae Deo promissae efficaciter impetrandam. Ianuarius postea ad Bertramum dat litteras anonymas quibus ei exprobrat impudentiam atque ad meliorem frugem eum reducere conatur; Adelheidem in colloquio laudat a spectata pietate atque voto castitatis emisso, esse eam tamen nimis timidam dicit et aliquantum scrupulosam.

QUAERITUR 1° peccata aliena pertineantne ad sigillum confessionis.

2° num paenitentis scrupuli eiusve opera bona atque res indifferentes, quae ipsum spectant, sint obiectum sigilli.

3° quid iudicandum sit de Ianuario.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Proprium quidem sacramentalis sigilli obiectum peccata sunt paenitentis, sed peccata in concreto sumpta cum omnibus circumstantiis individuantiis, quae paenitens narraverit, sive ad declarandum peccatum commissum fuerit hoc necessarium sive non.

R. 2. Ante omnia igitur peccatum complicitis, quod cum peccato paenitentis quodammodo in unum coalescit eiusque complementum est, materia est sacramentalis sigilli.

Similiter si paenitens a peccato alieno ansam sumpsit peccandi, vel si paenitentis peccatum, quod confitetur, versabatur circa peccata

aliena: non solum peccatum paenitentis sed etiam illa aliena peccata materia sigilli esse possunt; sunt re vera, si agitur de re occulta vel de qualibet re, cuius communicatio periculum revelationis sive gravamen aliquod paenitentis secum ferat.

R. 3. Sed quando, de obiecto vel ansa peccati paenitentis sive etiam de alienis peccatis agitur publice notis, confessario per accidens ignotis, neque ex ulteriore harum rerum narratione vel loquendi modo confessarii ullum revelationis periculum vel gravamen paenitentis sequitur; haec non cadunt sub sigillo, immo ex ipsa confessione iam potest apparere haec non sub sigillo dici, sed commemorari ut rem cuius notitia *supponatur*. Baller.-Palm. l. c. n. 947.

535 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Scrupuli sine ulla dubitatione materia sigilli sunt, si paenitens de iis se accusat sive ut de peccatis proprie dictis sive ut de imperfectionibus. Maior quidem difficultas est, sintne materia secreti *sacramentalis*, si scrupulositas se prodat ex modo loquendi vel agendi in ipsa confessione. Ad quod respondendum est: a) id practice raro facere difficultatem. Nam qui in confessione *sua agendi ratione* scrupulositatem prae se fert, idem faciet in aliis negotiis, ita ut ex notitia extra confessionem habita vitium illud futurum sit manifestum. b) Quodsi respicitur notitia solum occasione confessionis hausta, hanc stricto omnino secreto commisso teneri debere nemo est qui neget; sunt tamen qui negent rationem secreti sacramentalis. c) Nihilominus alii etiam sacramentalis secreti rationem adesse censent. Nam si confessio sacramentalis strictissimum secretum postulat, vi institutionis divinae, ne fideles ab instituenda confessione retineantur, id valet non solum de *obiecto* confessionis, sed de tota confessionis *actione*. Hanc homo peragere non potest, nisi prodat certas personales condiciones; quas si alioquin tegere et abscondere valet easque tectas manere paenitentis interest, sane ille a confessione peragenda non minus retraheretur, si liceret eiusmodi defectus personales ex modo confitendi a confessario perceptos revelare, quam si liceret revelare ipsa peccata. Quod relate ad scrupulos practice eo magis tenendum est, quia, si in sola confessione, non alias, scrupulositas apparet, hoc esse nequit, nisi quod complures defectus existimati afferantur: id vero materiam sigilli esse dubium est nullum. Tamburini, *De meth. confess. append. de sigillo* c. 3, n. 12 et 18.

536 R. 2. Neque virtutes neque res indifferentes, i. e. quae ab omnibus cognosci paenitentis nihil interest, ex sese sunt materia sigilli. Fiunt tamen, quando paenitentis interest ea occultari, secundum ea quae modo dicta sunt et quae dicta sunt supra ad Quaesitum 1^m R. 2, materia sigilli indirecta vi ipsius confessionis, eo quod ipsa peccata paenitentis circa illas res vel virtutes versabantur. V. g. si paenitens se accusat ingratitude auctae ex singulari aliquo Dei beneficio atque ex virtutum per Dei gratiam communicatione, haec ingratitude est sigilli materia *directa*, certa illa Dei beneficia, virtutumque confirmatio est *indirecta* materia, si vere contra haec Dei dona peccatum

sit. Ceterum, si solum ex eo quod paenitens magnis Dei donis a Deo praeventus sit, ille se peccando vilius egisse dicit, seque eo magis coram confessario confundit, non existimo illa dona divina iam esse obiectum sigilli. Nam quis est vere sanctus, — qui non putet se eo gravius peccare, quo maiora beneficia a Deo acceperit! Neque tamen propterea confessarii, secundum communem sensum Ecclesiae, censentur impediti quominus post mortem paenitentis de eius virtutum heroicitate deque divinis donis acceptis testimonium dicant.

Similiter igitur aliae res ex se indifferentes omnesque circumstantiae materia sigilli indirecta sunt, si quae necessario proferantur a paenitente ad explicanda peccata, vel si necessaria sive etiam utilia solummodo *putantur*, licet falso, ad peccatorum explicationem.

R. 3. Nihilominus circa res indifferentes *aliquin publice notas*, etsi pertineant ad peccatorum maiorem explicationem et intellegentiam, ut sunt v. g. status paenitentis, num sit matrimonio iunctus neque, vel officia publica quae gerit, et similia, circa ea, dico, saepe iudicari debet, eorum notitiam confessario dari quasi *praeiviam* neque sigillo sacramentali clausam. Id quod dici nequit in iis casibus, quando istas res a pluribus sciri paenitenti molestum est. Lugo, *De paenit.* d. 23, n. 27; Tamburini l. c.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Supponitur quidem Ianuarius non in-
quisitione prohibita notitiam Bertrami eiusque sollicitationis peccati ac-
cepisse; secus deliquisset contra pontificias leges, de quibus altero tomo,
de excommunicatione. Sed etiamsi Adelheidis sponte Bertramum nomina-
vit, huius peccatum ad materiam sigilli confessionis ab Adelheide factae
omnino pertinet. Nam est vel peccatum complicitis vel ansa peccati con-
fitentis atque obiectum, circa quod confitentis peccatum versabatur
et quod explicatu vix non erat necessarium, ut confitens suum pec-
catum plane explicaret. Dubium igitur non est, quin Iulianus sigillum
sacramentale laeserit, cum daret litteras istas anonymas. Sicut enim
fas non est ex confessionis notitia loqui extra confessionem cum
paenitente, ita etiam fas non est, vel minus etiam fas est loqui
cum complice vel cum eo qui peccati ansa fuit, *nisi forte de licentia*
confitentis omnino libere data: quam hic datam esse, cum non narretur,
sumi nequit.

R. 2. Votum virginitatis non est *ex se* materia sigilli. In nostro
autem casu eius notitia data non est nisi in coniunctione cum peccato
accusato, idque ad eius pleniorē cognitionem, si votum virginitatis
Adelheidis intellexerat votum perfectae castitatis. Nam in hoc casu
circumstantia voti mutaverat speciem peccati dubii illius consensus
cuius Adelheidis se accusavit, eratque materia sigilli indirecta. Atque
re ipsa virginitatis votum communiter sic intellegunt. Quodsi virgini-
tatem presse sumptam vovens intellexerat, votum illud ad sigillum
sacramentale eatenus tantum spectabat, quatenus volebat accusare
virginitatem ipsam in aliquod periculum inductam ob Dei auxilium
neglegentius imploratum. Neque *alias* de voto loqui Ianuario licuit,
quando poterat conicere id Adelheidi gratum non esse. Nam omnia

quae ad statum internum paenitentis dicuntur, exigunt saltem secretum naturale commissum.

R. 3. Quoad scrupulositatem quod Ianuarius addit, videndum est, *unde* eam noverit. Si aliunde quam ex confessione eam percepit, eam narrando utique non laesit sigillum, neque in hisce circumstantiis grave famae detrimentum Adelheidi intulit; nam in tali femina vel nullatenus vel leviter tantum et in re secundaria defectus ille famam laedit. Verum Ianuarius coram aliis *speciem* laesi sigilli facile poterat committere et ita grave dare scandalum. — Immo, si ex confessione tantum defectus ille ei cognitus erat, eo quod Adelheidis facilius quam par erat putaverit se peccasse vel graviter peccasse, Ianuarius sane, loquens de illa scrupulositate, laesit ipsa re sigillum sacramentale. *Th. m.* II, 460.

SIGILLI OBIECTUM (II).

Casus. (152)

Erwinus, qui spirituale auxilium contulerat duobus reis capitis damnatis propter caedem factam, postea dixit: Latronibus illis poena capitis facta est praedestinatio ad gloriam. Paulo ante executionem adhuc semel ambo mihi magna contritione homicidium suum confessi sunt: unum absolvi, alterum baptizavi, neminem umquam cum tanto solatio.

QUAERITUR 1° liceatne de peccatis publicis in confessione auditis loqui et quid ad loquendi modum Erwini censendum sit.

2° quid, si narratio est potius in laudem paenitentis.

Solutio.

599 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Regula generalis est: materiam sigilli esse peccata mortalia tum in genere tum quodlibet eorum in specie; item peccata venialia quaelibet in specie, etiamsi agatur de minimis; venialia autem omnino *in genere* sine ulla determinatione utcunque aggravante non esse materiam sigilli. Nam eo ipso quod quis confitetur, palam ostendit se *aliquod* ex venialibus peccatis —, saltem veniale negligentiae, commisisse; quae ceteroquin vitari non posse penitus, *sine speciali privilegio*, fide divina credere debemus. Nullus igitur paenitens hanc generalem manifestationem, se in genere peccasse, sub sigillo claudit, neque claudere potest. Et re vera illud in genere aliquem peccasse, neque dicit eum mortaliter peccasse, neque distincte exhibet notitiam cuiuslibet peccati particularis. Quare tantummodo peccatum *mortale* etiam in genere et *quaelibet* peccata particularia clauduntur sub sigillo.

In hac regula peccata publice nota ab occultis non distinguuntur, idque merito. Nam illa confirmari per confessionis notitiam per se pondus certitudini addit. Immo si hoc modo memoriam conservari, refricari liceret, magnum fieret paenitentibus gravamen; neque res secura esset ex hac ratione, quod facillime errari possit circa publicitatem. — Quodsi aliquando paenitenti nullatenus grave est, id est

per accidens; neque generalis lex potest ea respicere quae per accidens sunt.

R. 2. Quamquam latrones de homicidio convicti erant, illud⁵⁴⁰ crimen confessum esse latronem Erwinus dicere non potuit sine laesione sigilli, saltem quoad illum quem absolvit.

Alter vero latro videtur nullatenus iam baptismum accepisse, ne dubie quidem, quia Erwinus eum baptizavit neque sub condicione absolvit. Ille sacramentalem confessionem facere non potuit; quare homicidii confessio ex eius parte solum exigebat secretum commissum, quod, utpote de re manifesta, erat inutile. Hinc dici nequit Erwinum peccasse ex eo quod de *huius* latronis homicidio sermonem fecerit, etsi ex hoc, si duo latrones unius homicidii complices erant, alterius crimen confirmabatur. Nam haec confirmatio non habebatur ex sacramentali confessione neque ullum gravamen attulit.

AD QUAESITUM 2^m R. Narratio, quando fit de peccatis ut sincero dolore et confessione deletis, sub hoc respectu quidem laudes continet; sed quatenus fit de *peccatis*, semper continet aliquid vituperio dignum, et si versatur de iis ut ex confessione notis, laesi sigilli condicionem exuere nequit.

LAUS PAENITENTIS LAESIONE SIGILLI AFFECTA.

Casus. (153)

Eulogius inter paenitentes suos laudat Eugeniam et Paulam. „Per totum annum“, ait, nihil attulerunt nisi leviora cotidiana; immo Paula vix ullum levissimum peccatum vere deliberatum habuit, sed sola verbula improvisa.

QUAERITUR 1° laudatio comparativa sitne laesio sigilli.

2° servaveritne Eulogius sigillum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Laudatio unius prae aliis, si vere est⁵⁴¹ comparativa seu si aequivalenter alios accusat, est laesio sigilli; si vero hanc accusationem non continet, i. e. si de solo uno aliquid dicitur idque laudabile, de aliis nihil neque directe neque indirecte insinuat, non est laesio sigilli.

R. 2. Si igitur, quando sermo est de paucis, unus laudatur, reliqui praetereuntur, facillime id continet eorum indirectam accusationem adeoque laesionem sigilli. Si vero complures quidem novi ex confessione, neque tamen illi utcumque in sermonem inducuntur, sed ego de uno aliquo cum laude loquor, laesio sigilli non est: quia ex eo quod de uno loquar, non sequitur me de aliis ita loqui non posse. Tambur., *Meth. conf.*, de sigillo c. 3, n. 1 dicit de tali laude: „Id tamen persaepe periculo expositum esse fateor, ut si in concursu, v. g. duorum, dum siles de uno, si praedices de altero . . ., videris de eodem aliquid gravis momenti cognovisse. *In concursu*, inquam; nam *seorsim*, non facile apparet tale periculum.“

542 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quod Eulogius *utcumque laudat* Eugeniam et Paulam, nondum continet accusationem vel sigilli laesionem relate ad ceteros; verum non expedit laudem illam ut formaliter ex confessione haustam enuntiare, quia tum facile in alios quaedam suspicio oriri potest, qua periculum laesi sigilli quoad ceteros excitetur.

R. 2. Quod autem expressa fit comparatio inter Eugeniam et Paulam, atque haec prae illa extollitur, implicate continet manifestationem, Eugeniam paulo graviora peccata, saltem non sola levissima, attulisse: at haec peccatorum venialium determinatio aggravans, licet maneant generica, contra sigillum sacramentale est.

R. 3. Quod de Paula non solum in genere Eulogius dicat venialia tantum peccata adfuisse, sed etiam in specie notet adfuisse verbula improvisa, videtur non satis cohaerere cum sigillo sacramentali. Nolo tamen id pro certo affirmare. Nam cum quilibet christianus sese accuset: „quia peccavi nimis cogitatione, verbo et opere“, illa locutio: adfuisse sola verbula improvisa, non videtur aliquid addere ad genericam illam locutionem, adfuisse peccata tantum venialia non deliberata: quod sine sigilli laesione, immo summa cum laude dicitur.

SIGILLI VIOLATIO PER LOCUTIONEM GENERICAM.

Casus. (154)

Bonfrerius, qui in lata aliqua regione plerisque in locis confessiones exceperat, coepit in colloquio certum huius regionis locum laudare tamquam oasim in vasta palude luxuriae, quam et iuvenes et coniugati circa circum longe lateque exerceant.

QUAERITUR 1° liceatne ex confessione loqui in genere de vitio alicubi regnante.

2° quid censendum sit de Bonfrerii sermonibus.

Solutio.

543 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Cavendum est quoad ea quae in confessione percepta sunt, ab omni locutione quae paenitenti gravamen, odium confessioni creare potest. Quando igitur certus aliquis locus seu regio quaedam vel certa communitas per ea quae ex confessione narrantur, famae detrimentum aliquod patiatur, idque tale quod homines aestimare solent, narratio est contra sigillum sacramentale.

R. 2. Etsi eiusmodi narrationem non directae, sed indirectae sigilli laesioni adnumeraverim adeoque materiae parvitatem non excludam: nihilominus materiae gravitas non est restringenda ad eam diffamationem, quae gravis censeatur contra *octavum* decalogi praeceptum, sed omnino iam pro gravi habenda est, si ea homines soleant aliquo modo tangi et a confessione possint retrahi. — Si vero adeo parvum est famae detrimentum, ut homines eiusmodi generale dictum parvi pendere soleant, ob parvitatem materiae censeo esse peccatum tantum veniale; si nulla nova diffamatio censeatur oriri, peccatum laesi sigilli nullum.

R. 3. Practice teneri potest S. Alphonsi regula (VI, 654):⁵⁴⁴ „Sententia communissima et longe probabilior . . . docet, quod, si oppidum sit parvum (puta si non constet tribus millibus hominum circiter), tunc violatur sigillum. Secus vero, si oppidum sit amplum et crimina sint publica.“ Videlicet etiamsi confessario ex sola confessione haec nota sunt, nihilominus de iis loqui non est illi prohibitum, quia 1) directa sigilli violatio non est, cum neminem singulariter nominet neque quemquam in particulari cognoscendi periculum excitet; 2) violatio alia seu indirecta tum solum concipi poterit, quando locutio dedecus vel incommodum communitati atque ita confitentibus creat — quod hic propter rei publicitatem iam existentem locum non habet.

Attamen computatio illa numerica incolarum non praebet solam normam. Videlicet prudenti aestimationi id relinquitur, quandonam exsulet omne periculum omneque probri vel diffamationis incommodum. Quod non a solo numero incolarum, sed etiam a genere vitiorum eorumque publicitate pendet. Quo magis enim notum est vitium et quo minus infamans, eo facilius loqui licebit de eo, etiamsi civitas non sit ita magna: quo minus autem vitium sit publicum et quo magis diffamans et grave, eo difficilius loqui licebit etiam de civitate ampliore.

Aliam difficultatem facit quod S. Alphonsus dicat „si oppidum sit amplum *et* crimina sint publica, num scilicet illa secunda condicio publicitatis criminum semper simul cum priore requiratur. Puto id re ipsa *non semper* requiri, sed id pendere a circumstantiis; nam si dicis alicubi *grassari, late patere* aliquod vitium, praesertim si sit per se diffamans, id sane, nisi sit publicum, sine nota diffamationis de loco etiam amplo dici nequit, ac proin id ex confessione manifestare laesio sigilli est. In aliis circumstantiis non est, dicere simpliciter in tali loco satis amplo *committi* vel solere etiam committi hoc vel illud peccatum. Cf. Tambur., *Meth. conf., de sigillo* c. 3.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Non id quod Bonfrerius certum aliquem⁵⁴⁵ locum quoad mores laudavit, contra sigillum est; sed quod haec laus indirecte vituperatio aliorum locorum est, quaestionem suscitare potest de laeso sigillo. — Sed indirectam vituperationem mox etiam mutavit in directam, cum diceret circum circa late exerceri luxuriam a iuvenibus et coniugatis: de hoc igitur quaeritur num sit laesio sigilli.

R. 2. Si crimina illa aliis etiam aliunde nota erant, Bonfrerius, si simpliciter dixisset hoc vitium exerceri in illa regione, ita tamen ut non positive negaret esse locos qui sint immunes, sed de hoc nihil affirmaret neque negaret: ex supradictis sigilli laesio non censetur adesse.

Verum cum unum solum locum eximat, omnia alia oppida vel pagos, in quibus confessiones exceperat, dicit indirecte vitio illo infecta. Quod cum non de solis magnis civitatibus dicatur, et cum tanta emphasi dicatur, ut videatur *magna* omnium incolarum pars accusari: non potest non esse in probum et gravamen eorum, atque

confessionem reddit certo odiosam. Quare eiusmodi dictum a laesione sigilli immune non est.

Concludo etiam parochos cautos esse debere, si eos quos adiutores adhibeant, volunt instruere de moribus parochiae. Nam id neutiquam facere possunt ex iis quae habent ex confessione, sed ex iis tantum quorum notitiam aliunde hauserunt.

SIGILLI LAESIO INDIRECTA. — INTERROGATIO CURIOSA.

Casus. (155)

Lactantius excepit confessionem Philippi studiosi, se accusantis de quibusdam insolentis iuvenilibus cum aliis perpetratis; postero die audit aliquot iuvenes deprehensos esse et poenam luere propter istas insolentias. Curiosus igitur interrogat num inter reos etiam Philippus sit.

QUAERITUR licueritne, salvo sigillo, Lactantio ita interrogare,

1° quando notum fuerit Philippum apud Lactantium fecisse confessionem.

2° quando id non fuerit animadversum.

Solutio.

546 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Usus ille, ut iam saepius dictum est, est contra sigillum sacramentale, ex quo, si sciretur non prohibitus, oriretur paenitentibus molestia aliqua (v. supra n. 531; Gobat, *Theol. experiment.* tr. 7, n. 882; Lugo l. c. n. 93); aut ille usus notitiae ex confessione haustae, qui aliquo modo paenitentem eiusque peccatum manifestat. Quare censeo, si Philippus Lactantio hucusque non fuit notus, nunc vero coram aliis confitendi causa eum adit, et Lactantius postea coram iisdem de Philippo interrogat: fieri posse ut illa interrogatio certi alicuius peccati iustam suspicionem de peccato a Philippo accusato ingerat. Quod si fit, habetur usus *illicitus* eorum quae ex confessione noscuntur.

547 R. 2. Si vero Philippus Lactantio iam est diu notus, illa interrogatio nullo modo indicat, neque ullam suspicionem probabilem ingerit de peccato a Philippo accusato; potuit enim ex multis causis hanc curiosam interrogationem facere. — Nisi autem interrogatio aliquam manifestationem seu suspicionis excitationem contineat, alia molestia non videtur Philippo creari. Nam etsi sciretur ex confessione sumi ansam huiusmodi curiosae interrogationis circa factum publicum neque diffamans, nemo nisi forte morosissimus id ullo modo aegre ferret, sed potius rideret. Quare re in se spectata consentio dictis Gobat l. c. n. 855 referentis similem casum, in tali interrogatione aut nullam aut adeo improbabilem molestiam paenitentis fundari ut non sufficiat ad constituendum peccatum mortale. Nam in illo usu notitiae confessionis, qui *manifestationem* eiusve periculum non contineat, sed propter solam molestiam paenitentibus inde forte oriundam sit contra legem sigilli, molestia aliquo modo notabilis qui-

dem constituit peccatum *mortale* contra sigillum, idque etiam in dubio talis molestiae tenendum est; at parvitas materiae non excluditur omnino, etsi haec materiae parvitas inter limites valde artas sit concludenda. — Verum si res agitur coram laicis, iique suspicari possunt interrogationem fieri propter audita in confessione, facile id grave erit propter periculum scandalii.

AD QUAESITUM 2^m. Responsum patet ex dictis: in hac secunda suppositione de peccato mortali sermo esse nequit.

USUS NOTITIAE CONFESSIONIS LICITUS ET ILLICITUS.

Casus. (156)

Camillus superior provincialis ordinis religiosi secum statuerat Antonium facere rectorem collegii in loco A, cum Antonius confitendi causa ad Camillum accedit seque accusat quod, cum in loco A munus gereret, familiares visitationes alicuius feminae admiserit atque aliquoties liberius cum illa egerit. Quibus Camillus movetur, ut consilium suum mutet, Antonio in suo loco relicto, quem ceteroquin illi non minus gratum esse censet.

Sapricius parochus constituerat apud se certam puellam pro ancilla sumere, cum haec apud ipsum confitetur se ex infelici lapsu esse gravidam. Quo audito, quoniam ei nondum quidquam dixerat, mutat consilium.

QUAERITUR 1° usus notitiae ex confessione habitae sine ulla manifestatione sitne contra sigillum.

2° quid de Camillo et Sapricio dicendum.

3° quid, si, re per Sapricium puellae communicata, haec spei noluerit renuntiare.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Clemens VIII decr. 25 Maii 1593 om-548 nibus superioribus regularium iniunxit, ne umquam ad externam gubernationem uterentur notitia ex confessione hausta: „Tam superiores pro tempore existentes, quam confessarii qui postea ad superioritatis gradum fuerint promoti, caveant diligentissime, ne ea notitia quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem utantur.“

R. 2. Quamquam hoc decretum formaliter solos superiores regulares spectat, nihilominus lucem affert magnam in generali quaestione de usu notitiae ex confessione haustae. Nam summus pontifex noluit ecclesiasticam legem condere, sed explicare quid sit iuris divini circa notitiam sacramentalem. Sed ius divinum nihil peculiare statuit pro regularibus. Si igitur eorum superioribus vetitum est uti notitia confessionis ad externam gubernationem, scilicet cum gravamine paenitentis, cui molestum est, si superior ipsum possit excludere a certo officio, aliis postponere propter defectus et peccata occulta, ex propria confessione tantum ei cognita, similiter vetitus esse debet omnibus aliis qui confessionis notitiam habent, externus huius notitiae

usus ad quamlibet dispositionem, quae paenitenti inferat gravamen aliquod, seu quam si sciret paenitens impune a confessario peragi posse, confessio fieret molestior et odiosa.

R. 3. Unde patet opinionem ante decretum Clementis VIII a theologis multis optimae notae traditam, quasi eiusmodi usum externum facere liceat, nisi ille fiat cum periculo *manifestationis*, ita ut alii contra paenitentem aliquid suspicari possint, non esse amplius tutam in praxi. Aliis verbis, non sola manifestatio notitiae sacramentalis, sed quilibet usus externus paenitentibus in genere molestus a lege sigilli sacramentalis prohibetur.

549 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Camilli agendi ratio ex una parte videtur manifeste esse formaliter contra decretum Clementis VIII; ex altera parte videri alicui potest haec ratio agendi in nostro casu non esse contra legem, cum non sit contra legis finem, eo quod nihil paenitenti ingratum, sed potius aliquod gratum fiat. Est autem communis doctrina non esse contra sigillum: confessarium se ex notitia confessionis reddere paenitenti magis gratum et beneficium.

R. 2. Nihilominus, si re vera in nostro casu dispositio superioris nova, ex notitia confessionis facta, Antonio non sit minus grata, immo ex se fortasse gratior: ingratum et molestum semper est propter confessionem *minus aptum* haberi ad aliud munus iam destinatum. Quapropter censeo Camillum propter sacramentale sigillum non ita agere potuisse, sicut re ipsa egit.

R. 3. Verum nihil impediēbat, quin in confessione Camillus Antonio diceret se in animo quidem gerere ipsum huic certo muneri applicare; sed nunc se iudicare melius esse rem mutare, si ipsi hoc non displicuerit. Quodsi dein Antonius libere respondit sibi hanc mutationem minime esse ingratam, Camillus, ex venia ab Antonio data, notitia confessionis ad faciendam illam mutationem uti poterat. — Immo pro gravitate rei et periculo potuit esse, ut Camillus *deberet Antonium obligare ad dandum consensum, si vellet absolvi*; si nimirum ex dispositione priore quam Camillus mente conceperat, sequeretur occasio proxima pro Antonio aliudve grave malum.

R. 4. Similiter dici debet parochum non potuisse propter notitiam confessionis puellam excludere a munere, ad quod eam assumere statuerat, ne ob gravissimum quidem damnum, quod sibi erat oriturum. Lex enim sigilli sacramentalis servari debet etiam cum malo extremo.

Poterat autem et debebat Sapricius puellam, cum confiteretur, inducere, ut consentiret in consilii mutationem.

550 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Si puella noluit acquiescere, absolutione indigna erat. Nam etiam oblatum munus ancillae apud parochum tenebatur declinare, quia officio assumpto parochum iniuste coniciebat in gravissimum diffamationis periculum cum publico scandalo coniunctum.

R. 2. Si puella utpote obstinata sine absolutione dimittenda erat: parochus, etsi consilium suum *ex notitia confessionis* non poterat

mutare, poterat tamen uti illa notitia *apud Deum*, illum rogando ut rem ad id adduceret, ut sibi aliunde notitia criminis puellae fieret: qua habita, certo poterat, immo debebat puellam a munere ancillae apud se gerendo excludere. Atque id puellae debebat statim declarare, ne illa forte postea putaret confessarium confessione abuti.

CONFESSARIUS FAMILIAM RELIGIOSAM DIFFAMANS.

Casus. (157)

Cerinthus narrat se audivisse confessionem religiosi ex ordine N.; ex ea se expertum esse veritatem sententiae „corruptio optimi pessima“; se non amplius mirari apostasias ab ordinibus religiosis cum publico scandalo orituras.

QUAERITUR 1° sitne sigilli sacramentalis violatio narrare crimen religiosi.

2° quid de casu iudicandum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Res pendet a circumstantiis, scilicet 551
1° num forte ex circumstantiis suspicio cadat in certam personam;
2° num communitas, pauca monasteria, vel etiam totus ordo notabile aliquod gravamen famaeve detrimentum patiatur.

Quare 1) laesio sigilli esset, si quis ex confessione diceret in tali ordine religioso *solere* committi haec vel illa gravia peccata, etiamsi ageretur de ordine numeroso, nisi forte publice de criminibus constaret.

2) Laesio sigilli est *divulgare* in tali vel tali *monasterio* commissum esse hoc vel illud peccatum grave; non semper erit, si discreto viro id communicatur: siquidem in hoc casu famae detrimentum vix erit, in priore vero casu est detrimentum notabile. Idem quod de monasterio determinato dictum est, dic, si solus ordo nominatur, quando ille paucissimis conventibus vel membris constat; vel etiam, si constat quidem magno numero, sed circumstantiae revelantis dictum illud restringunt ad paucos conventus illius ordinis.

3) Insuper eo facilius committitur diffamatio adeoque peccatum contra sigillum, quo integrior est ordinis vel monasterii fama, etsi non certa peccatorum species, sed solum peccata gravia in genere committi vel commissa esse dicatur.

R. 2. Laesio sigilli non est, si quis confessarius, qui in diver- 552
sissimis regionibus et terrae partibus confessiones, etiam religiosorum, excepit, dicat se aliquando audivisse religiosum his vel illis etiam omnino gravibus peccatis onustum; neque id divulgare per se laesio sigilli est: nam nullus est neque persona singularis neque ordo, qui ex hoc rationabiliter famae detrimentum patiatur.

Neque dixerim facile committi peccatum contra sigillum, si ordo ipse, modo *numerosus* sit, nominetur. Attamen, si insinuetur eiusmodi res non esse meras exceptiones, sed saepius accidere, ordo

integrae famae sane pateretur detrimentum, ideoque sigilli laesio committeretur. Ad rem nostram dicit Suarez, *De paenit.* disp. 33, sect. 3, n. 8: „Maxime cavendum est, ne offendatur communitas, ad quam talis persona pertinet, ut si dicat *religiosum* hoc fecisse, et praesertim nominando *religionem in particulari*; quia revera hoc iam redundat in gravamen notabile paenitentis, praeter iniuriam quae fit communitati. . . . Sed certe non quodcumque peccatum est, sed contra sacramentum; ergo et contra sigillum.“

Gobat l. c. n. 810. 811: „Idem crimen (laesi sigilli) consciscis, quando, ex sola confessione notum habens aliquos parvae domus religiosas, parvi pagi incolas esse valde flagitiosos, dicis: In hoc pago, in hoc monasterio sunt aliqui valde scelerati; nam hoc modo infamatur totum monasterium, totus pagus, et consequenter illi, qui sua tibi ulcera aperuerunt, infamantur et pudore afficiuntur coram aliis . . . Si tamen diceres quidpiam tale de aliqua magna urbe, monasterio 500 aut 1000 monachorum, ut olim numerabantur sub S. Pachomio et etiam Isidoro, posses facilius non a sola detractioe sed etiam a sacrilegio excusari“. Nota autem auctorem dicere *facilius* excusari posse a sacrilegio, *non absolute et semper*; insinuat igitur, num revera talis locutio tum a laeso sigillo excuset, pendere a concretis circumstantiis. Alii similiter. Cf. etiam *Th. m.* II, 469.

Marc n. 1868 ait: „Violat sigillum, qui dicit se in tali monasterio audivisse peccatum grave, etsi non nominat personam; vel si dicit monasterii praelatum non advigilare sufficienter suis subditis, quia talia verba inquinant famam totius communitatis. A fortiori violaret sigillum, qui diceret gravia in illo conventu committi peccata. — Item, si hoc diceret de ordine strictioris observantiae, aut de religione parum dispansa, quae nempe recenseret minus quam ter mille alumnos. Secus, si ita loqueretur de aliquo religioso in genere, vel de ordine multum dispanso et notorie relaxato, secluso tamen omni periculo suspicionis de aliquo monasterio in particulari.“

AD QUÆSITUM 2^m R. Ex dictis distingui debet. Dictum Cerinthi, si ex circumstantiis referri debet ad pauca monasteria vel ad ordinem parum numerosum, maxime si religiosae disciplinae vigentis famam possidet, est notitiae sacramentalis gravis abusus sigillique laesio. Si vero agitur de ordine valde numeroso, neque de certi loci vel regionis conventibus suspicio excitari potest, non erat laesio sigilli, etsi forte loquacitas reprehensibilis.

CONFESSARII EIUSDEM PAENITENTIS INTER SE COLLOQUENTES.

Casus. (158)

Titius a Caio consultus de certo aliquo casu confessionis, statim animadvertit esse casum Luciaei cuius ipse etiam confessionem acceperat. Quapropter attentum reddit Caium ad aliquam singularem circumstantiam, quam

Caius non videtur percepissee, ex qua solutio casus omnino penderet, atque ita iuvat ut certa et recta detur casus solutio.

- QUAERITUR 1° possintne duo eiusdem paenitentis confessarii de huius paenitentis peccato utrique noto inter se colloqui.
 2° potuerint Titius Caium porro audire, an eius narrationem debuerit praescindere.
 3° rectene suppleverit notitiam essentialis illius circumstantiae.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. De obiecto sacramentalis confessionis ne cum paenitente quidem sine eius licentia confessarius loqui potest nisi in confessione; alioqui id magno rubori esse potest paenitenti. A fortiore lex sigilli vetat, ne cum altero confessario, etsi ille eandem sacramentalem notitiam habeat, sermo de tali re instituatur. La-croix l. c. n. 1953.

Addo insuper periculum esse, ne alter alteri circumstantiam ipsi ignoratam communicet, atque ita etiam gravius sigillum laedatur. Nam accidere potest, ut paenitens de eodem quidem peccato cum utroque confessario locutus sit, sed non omnes neque easdem circumstantias utrique manifestaverit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Titius non solum potuit, sed debuit praescindere Caii narrationem, si eius modus loquendi erat in genere ita imprudens ut cuilibet audienti periculum suspicandi de certa persona vel eam agnoscendi oriretur; nam in hoc casu narratio Caii ex natura sua erat indirecte contra sigillum. Neque tamen debuit dicere: „Rogo te ut sileas, quia rem totam iam novi“; sed in genere monere debuit: „Abstine, quaeso, a determinatis eiusmodi circumstantiis, quae periculum cognoscendae personae secum ferunt“.

R. 2. Neque debuit neque potuit Caius Titium quicquam monere, si modus loquendi non erat imprudens, sed si obiectiva laesio sigilli ex sola notitia, quam Titius *casu* habuit, at quam eum habere Caius ne suspicabatur quidem, oriebatur. Nam si in hoc casu monuisset, eo ipso indicasset se totam rem et ipsam personam novisse: quod sine laesione sigilli *ipse* dicere non poterat. Debuit igitur potius permittere alterius laesionem sigilli materiale, quam ipse committere laesionem sigilli formalem.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Male egit Titius, si post communicationem a Caio factam indicavit ullo modo se rem iam scivisse, vel si circumstantiam quam addidit *re ipsa factam esse* insinuavit. Nam ita circa ipsam hanc circumstantiam laesisset directe sigillum.

R. 2. Si vero eam circumstantiam ut solum possibilem et in sequenti paenitentis confessione indagandam Caio proposuit, et simul illa circumstantia talis erat ut in similibus casibus *facile* potuerit accidere: existimo nullam adfuisse sigilli laesionem nullamque culpam; immo pro re nata prudenter et optime egisse Titium.

Idque verum puto, etsi Titius re ipsa propter notitiam quam ex confessione illius ipsius paenitentis habuit, ad id commotus fuerit.

Nam in hac agendi ratione neque ulla manifestatio eiusve periculum, neque usus confessionis habetur qui confessionem ullo modo possit reddere odiosam. Neque solum ita esse censeo, si declaratio Titii paenitentem ab aliqua obligatione liberavit; sed etiam, si erat ad obligationem imponendam. Potuit enim Titius, etsi notitiam illam non habuisset, eodem modo agere, sicut egit; immo, si valde prudenter rem totam expendisset, etiam sine praevia notitia confessionis ita egisset: quod autem de facto ex notitia confessionis ad id permotus est, est omnino per accidens. Usus re ipsa ille erat, qui tenderet in rectam et iustam administrationem sacramenti paenitentiae. Quod autem ad eius rectam administrationem pertinet, id neminem, qui demum confiteri et medio a Christo instituto uti vult, ab eius usu potest detertere.

LICENTIA PAENITENTIS SIGILLUM AUFERENS (I).

Casus. (159)

Sulpicius Maternum consulit ex licentia paenitentis circa certum quendam casum. Ex quo cum Maternus videat oriturum esse magnum damnum spirituale in aliquo collegio, eius rectorem monet de re, nomine suppresso, ut augeat vigilantiam et inquisitionem. Quo fit ut paenitens ille cum aliisprehendatur et severe castigetur.

Lucius paenitentem reluctantem demum inducit, ut sibi det licentiam casum restitutionis proponendi aliis; alioqui se debere ipsum sine absolutione dimittere ad alium confessarium. Obtenta igitur licentia, casum proponit publice in conventu sacerdotum, quo plurimum accipiat sententiam maioremque claritatem. Cum paenitens interim sit defunctus, Lucius heredes monet de certa summa pecuniae, quam ex voluntate defuncti sibi debeant committere.

QUAERITUR 1° qualis requiratur licentia paenitentis, ut notitia confessionis uti alicui liceat.

2° quibus limitibus eiusmodi licentia circumscribatur.

3° quid ad casus sit dicendum.

Solutio.

556 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Lex sigilli, cum sit in favorem paenitentis lata, ab ipso, si vult, confessariis relaxari potest. De quo S. Thom. 4, dist. 21, q. 3 (S. th. suppl. q. 3, a. 4 c.): „Duo sunt, propter quae tenetur sacerdos peccatum occultare: primo et principaliter, quia ipsa occultatio est de essentia sacramenti, in quantum scit illud *ut Deus*, cuius vicem gerit in confessione; alio modo propter scandalum vitandum. Potest autem confitens facere, ut sacerdos illud, quod sciebat ut Deus, sciat etiam ut homo, quod facit, dum licentiat eum ad dicendum; et ideo, si dicat, non frangit sigillum confessionis. Tamen debet cavere scandalum dicendo, ne fractor sigilli praedicti reputetur.“

R. 2. Haec licentia, ut a laesione sigilli excuset, debet esse *libere data, expresse data, non revocata*, ita ut non sufficiat licentia

coacte vel metu etiam reverentiali data, neque praesumpta sive interpretativa. Gobat l. c. n. 830. 833; Marc n. 1866. Attamen necesse non est, ut *formaliter verbis* detur, sufficit licentia, quae ex ipso facto paenitentis certo apparet, v. g. si ipse paenitens extra confessionem cum confessario de re confessionis coepit loqui: (in quo casu nihilominus confessario non licet aliud obiectum, nisi quod a paenitente tangitur, attingere).

Etiam severius dictum esse censeo, quod habes apud Lacroix l. 6, p. 2, n. 1928 ex Dicastillo et Tambur., licentiam *ad petitionem confessarii datam* communiter censi debere datam ex metu reverentiali, *adeoque invalide*. Quod S. Alphonsus corrigens intellegit de licentia *post iteratas preces* demum concessa, vel de ea quae appareat ex solo metu reverentiali data. Alioqui vix umquam fieri potest, ut liceat cum licentia paenitentis uti confessionis notitia.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Licentia restringitur omnino ad illud ob-557
iectum et ad eum usum et ad eum modum, pro quo licentia a paenitente data est.

Scilicet eo quod de una re loqui paenitens confessario permisit, non potest de aliis rebus in confessione a paenitente perceptis loqui.

Eo quod ad consulendum B paenitens licentiam dedit, confessarius non potest loqui cum A.

Dein communicatio, quam confessarius ex licentia paenitentis cum aliquo facit, potest pro voluntate paenitentis manere sub eodem sigillo sacramentali, vel sub sigillo secreti naturalis, vel sine ullo secreto. *Per se* autem manet sigillum etiam pro eo, qui ex licentia paenitentis consulitur, nisi paenitens secretum relaxaverit. Prout igitur paenitens licentiam dedit rem communicandi, ille, cui res communicata est, tenetur vel sacramentali sigillo, vel naturali secreto commisso, vel nullo secreto. Quodsi ultimum, etiam confessarius circa eam rem secreti non amplius tenetur.

R. 2. Adverto tamen circa casum, quo paenitens communicationem, per confessarium tertio cuidam faciendam, vult sub sigillo sacramentali manere clausam, id convenire quidem, quando agatur de consilio a doctiore theologo vel a superiore capiundo; sed si agatur de negotio cum extraneis tractando, sume v. g. negotium restitutionis, saepe non expedire negotium illud cum arta illa licentia tractandum suscipere. Quare tum liberum est confessario, declarare paenitenti se cum tanta restrictione illud negotium in se sumere non posse; quando igitur paenitens aliter nolit, ipsius esse, alium eligere, cui hoc negotium demandet.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Male egit Maternus vix non ex omnium 558
sententia, laesitque ex sententia longe communiore et in praxi unice tenenda sigillum sacramentale, quia ille consiliarius cum confessario unam quodammodo facit personam, ad quam paenitens confugit ad negotium suum in tribunali sacramentalis confessionis rite componendum. Neque praesumi potest paenitentem aliter relaxasse secretum, quam ut tractaretur res, dum iudicium sacramentale rite fuerit finitum, id-

que cum solo consiliario vel consiliariis sive a se designatis sive confessario bene visis, non vero ulterius. S. Alph. VI, 648 cum Busenb. ibid.; Marc n. 1862; Baller.-Palm. l. c. n. 968. Sicut enim Sulpicio non licuit superiorem monere et paenitentem ipsum periculo manifestationis exponere, ita etiam non licuit Materno.

559 R. 2. Quoad Lucium imprimis dubitari potest, num revera licentiam cum aliis loquendi validam habuerit. Nam *sponte* data non est, sed urgente metu non accipiendae absolutionis. Si igitur metus ille omnino iuste incussus fuerit a Lucio, i. e. si re ipsa graviter obligatus fuerit paenitens ad dandam licentiam, licentia valet, cum libere elegerit paenitens potius licentiam dare, quam carere absolutione. Si vero metus ille non fuit ex omni parte iuste incussus, licentia non valet ad impune utendum confessionis notitia. At existimo metum non fuisse plane iuste incussum. Nam sufficebat, ut paenitens ipse paratus esset ad consulendum alterum confessarium vel virum doctum et ut secundum eius monitum se acturum esse promitteret: qua promissione facta, potuit et debuit absolvi a Lucio, qui se incapacem putabat, ut casum solus solveret.

R. 3. Sed dato, Lucium rite et valide accepisse licentiam *alios* consulendi: cum vidisset paenitentis repugnantiam, non debebat plures consulere, quam omnino necessarium erat. Si igitur unus clare solvit casum, non debebat alterum consulere; si prior non satis solvit, alterum consulere potuit.

Aliter dixerim, si quis paenitens sponte et liberrime dederit confessario licentiam pro arbitrio suo alios consulendi. Tum enim poterat etiam pluribus coadunatis rem proponere, si hoc *utile* esse iudicavit, salva tamen lege sigilli etiam pro omnibus illis consiliariis.

R. 4. Quod Lucius heredes monuit, male egit. Nam id agere vix poterat sine periculo laedendi sigilli, siquidem suspicionem facile movit esse restitutionis causa adeoque ex debito aliquam summam expendendam. Hanc autem movere propter legem sigilli plane non licuit. Potius permittendum erat materiale damnum creditoris, quam committendum aliquid contra secretum sacramentale. Atque supponi debebat paenitentem, si haberet conscientiam debiti vel restitutionis faciendae, ante mortem monitum fuisse aliquem ex heredibus, ut restitutionem perficeret.

LICENTIA PAENITENTIS SIGILLUM AUFERENS (II).

Casus. (160)

In parva aliqua communitate commissum est crimen, quod confessarius ex licentia paenitentis, tecto nomine, cum aliis communicat tum consilii causa, tum ex loquacitate, cum paenitens dixisset suum nihil interesse, etsi res proclamaretur in plateis oppidi.

QUAERITUR 1° potueritne paenitens hanc licentiam dare.

2° confessarius liberne fuerit ad quemlibet usum notitiae criminis, an etiamtum lege sigilli ligatus.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. Quatenus ipse paenitens eiusque fama vel 560 incommodum respicitur, is iuri suo sponte cedere potuit. Verum quatenus eius fama conecitur cum fama aliorum, i. e. totius communitalis, sane non licuit pro libitu communitati hoc malum inferre seu simul iuri aliorum cedere. Quare licentiam illimitatam dare paenitens non potuit, potuit, quantum necessarium erat ad consilium capiendum, manente tamen obligatione secreti in iis quibus res erat communicata.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Lex sigilli unice spectat ius confitentis; nam finis est, ut cuilibet confitenti prospiciatur de securitate, qua nullum esse periculum sibi possit persuadere, quominus, quae ipse confessus sit vel fuerit, in ullum suum incommodum, sive directe sive indirecte, usui esse possint. Quando igitur ipse paenitens plenissime suo iuri renuntiat, de sigilli laesione queri amplius nequit; idque verum est, etsi gravissima aliorum iura laedantur. Nam quaecumque in confessione de tertio quodam dicuntur, si ad obiectum sigilli pertinent, pertinent solummodo dependenter a facto vel delicto paenitentis et dependenter ab eius iure. Quando igitur huius ius libera renuntiatione extinctum est, illa obiecta aliena sacramentali sigillo sunt subtracta.

R. 2. Inde autem non sequitur, ut non subiaceant sigillo secreti 561 naturalis, atque sine iniuria revelari possint. Huic naturali iuri paenitens renuntiare non potest, quia de alieno iure nequit disponere. Neque singula communitalis membra cedere possunt iuri, quod communitalis qua talis ad famam habet. Quare in nostro casu, etsi paenitens dixit suum nihil interesse, tamen intererat communitalis crimen non divulgari: adeoque confessarius iniuste egit, cum dispendio famae communitalis rem narrando.

R. 3. Potuit vero rem communicare, quantum necessarium erat ad petendum consilium. Et si quaeris, quam graviter ulteriore narratione peccatum sit a confessario, id decerni debet maxime secundum qualitatem et prudentiam eorum, quibus res narrata sit, num periculum sit ulterioris divulgationis, num apud audientes communitalis notabile famae detrimentum sit passa. Hinc saepe eiusmodi loquacitas veniale peccatum non excedet.

ANGUSTIAE PROPTER SIGILLUM (I).

Casus. (161)

Maxentius, cum simul cum uxore ad confessionem accederet, casu audit ex suae uxoris confessione illicitum commercium cum ipsius nepote tum ante matrimonium habitum tum postea productum atque machinationem ad sibi struendas insidias esse ab adulteris conceptam. Post uxoris confessionem igitur confessionale ingressus in querelas prorumpit: Me infelicem, habeo uxorem adulteram, immo, ut percepi mox ex eius accusatione, non uxorem

sed meram pellicem atque coniugicidam. Sed mihi cavebo, insidiae recident in caput adulterorum.

QUAERITUR 1° quid in querelis illis confessarius facere debuerit.

2° possitne vel debeat Maxentius cum illa sua uxore coniugalem vitam producere.

3° possitne sibi cavere atque insidiantes cum eorum pernicie praevenire.

Solutio.

562 Respondeo *primum*, antequam ad singulares quaestiones trans-eatur, scribi debere, teneaturne Maxentius ad sigillum sacramentale. Circa quod noto: 1. Indubitatum est Maxentium ad sigillum sacramentale teneri, si per confessarium, sive ex eius culpa sive sine culpa, Maxentius rem accepit seu audivit, v. g. quod confessarius altius loquens repetierit peccatum paenitentis vel de eo interrogaverit; nam eiusmodi notitia, quam confessarius sigillo clausam habet, si per eum ad alios pervenit, non potest pervenire nisi sigillo sacramentali clausa.

2. Similiter indubitatum est eum, qui furtive audit ipsum confitentem, teneri ad sacramentale sigillum; nam confitens obligatur ad solam secretam confessionem, et ut secrete fiat cum solo confessarius ius habet; ostendit autem actione sua se hoc iure suo uti velle, cum secreto cum confessario loquatur idque sub sacramentali sigillo: quare qui se in hanc confessionem insinuat, iam eo ipso sacramentale secretum invadit neque potest notitiam sacrilege usurpatam aliter habere nisi sub sigillo sacramentali.

3. Idem dicendum, si quis casu sine subiectiva culpa aliquem confitentem audiret; nam etiam ille obiective seu materialiter invasit secretum sacramentale, quod, quoniam paenitens ius habet ut cum solo confessario communicet, aliis non licet per importunum accessum impedire quominus locutio solius cum solo maneat; quodsi impediverint, tenentur eodem secreto quo confessarius. Immo etsi paulo altius paenitens loqueretur, putans se non audiri ab aliis, ii qui nihilominus audirent, deberent potius longius recedere et, si quid perciperent, sub sacramentali sigillo id perciperent.

563 4. Si quando autem paenitens sciens et volens adeo alte loquatur ut a circumstantibus audiatur, idque advertens nihilominus pergit: ii qui audiunt pro re nata naturali secreto possunt adstringi, non tenentur sigillo sacramentali. Nam sigillo sacramentali clauditur sola locutio ad confessarium; sed in hac suppositione habetur simul locutio voluntaria confitentis ad circumstantes, quae, cum ad sacramentalem notitiam non pertineat neque dirigatur, sigillo sacramentali claudi non potest. Sola enim illa locutio seu accusatio, quam Christus per sacramentum paenitentiae instituit ut sacramentalem, illo strictissimo sigillo clauditur; verum accusationem publicam libere exercitam Christus non instituit neque exigit.

Quoniam autem casus narrat Maxentium casu audivisse, atque propter ipsam rem sumi nequit mulierem scienter voluisse alta voce, ab aliis intellegibili, crimina sua pandere: dubium non est Maxentium in nostro casu notitiam totam habere sub sigillo sacramentali clausam.

Quare iam:

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Maxentius inhibendus est quominus 564 ulla querelas de rebus ex confessione perceptis coram confessario effundat: cum haec apud confessarium repetere sit laesio sigilli, non aliter ac dictum est de duobus confessariis. Verum ne confessarius quidem dicere potest haec, quae Maxentius proferat, esse ex confessione uxoris, quia id affirmando ipse laederet sigillum; sed in genere tantum Maxentium monere debet: ipsum, si putaverit se aliquid percepisse, alto silentio retinere debere; neque ullam de re locutionem neque ullum usum uxori molestum ipsi licere, sive vere audiverit, sive falso se audivisse putet.

R. 2. Reprehendendus est Maxentius, si forte audire perrexerit, quam primum aliquid percepisse putaverit ex aliena confessione; id enim, si voluntarie fiat, est grave sacrilegium. Simul tentare debet confessarius dubium ei inicere et suspicionem, ne forte male audiverit et falso perceperit; immo licebit ei addere: „Equidem tale quid non audiavi ab uxore tua“ — quod verissime dicere potest et in hisce adiunctis fortasse prudenter dixerit, siquidem, quod in confessione ut Deus seu Dei vicarius audivit, docente S. Thoma 2, 2, q. 70, a. 1 ad 2^m, „non scit ut homo“.

R. 3. Si quid vero Maxentius iam protulit, unde perplexus 565 evaserit, quid sibi liceat facere, a confessario quidem instrui potest vel etiam debet, ita tamen ut confessarius hypothetice tantum loquatur, quasi sit hypothesis non vera sed falsa. Immo, si videt Maxentium in perplexitates esse coniectum, nec iam apertius interrogare posse, ne loquens de auditis ex confessione sacrilege peccet, non puto prohiberi confessarium, quin paenitentem doceat, ita prudenter tamen ut nullatenus ex confessione loqui videatur. Sane id facere potest, etsi re vera ex auditis sumat ansam loquendi et docendi. Nam fingere potest casum similem, immo potius graviolem et ita fere docere paenitentem: „Ecce tu putas aliquid ex confessione te audivisse. Quodsi verum esset te audivisse — id quod verum non est — talia et talia . . . in tuum maximum incommodum . . . tamen deberes sic et sic agere“: ita nimirum fingat casum ut illustret casum verum atque Maxentium ex suis perplexitatibus vere eripiat vel quid facere possit doceat. Quid autem hoc ipsum sit, iam dicendum est.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Lacroix VI, 2, n. 1978 habet haec, 566 quae plene approbare non possum: „Quando ex non-usu scientiae confessionis deberet confessarius facere aliquid intrinsece malum, usus illius scientiae est licitus et necessarius, ut si maritus invita uxore suscepisset sacerdotium, et in proximo periculo mortis uxoris audiens eius confessionem intellegeret peccatum, ex quo cognosceret matri-

monium suum ab initio fuisse invalidum: si putatitia uxor convalesceret, non posset maritus ei petenti reddere debitum, quamvis ipsa adverteret eum negare propter scientiam confessionis; nam talis redditio debiti esset certo fornicatio intrinsece mala; Deus autem per obligationem sigilli non potest velle id quod est intrinsece malum: Illsung n. 253. Addit, si sciam ex confessione aliquem non esse sacerdotem, me posse desinere ipsi confiteri, quia sic simulare susceptionem sacramenti est intrinsece malum. Consentit Sanchez, si hoc non sit isti homini displiciturum, ideoque per hoc confessio non fiat illi odiosa. E contra Lugo etc. probabilius dicunt posse et debere pergere ita confiteri; nam dicere peccata sua non-sacerdoti sine intentione absolutionis non est intrinsece malum, et ex causa ista videtur talis simulatio ac cooperatio ad peccatum illius hominis esse materialis tantum."

- 567 R. 2. Quod ad usum scientiae ex confessione haustae paenitentibus nullatenus gravem et molestum pertinet, nulla est difficultas. Verum quoad usum confitenti utcumque molestum et odiosum, regula absoluta esse debet: „Talis usus illicitus est, nisi consentiente ipso confitente.“ Id sane in casibus a Lacroix commemoratis obtinet, usum illum esse licitum, dummodo tandem licentia a confitente detur, etsi ab eo non detur, nisi postquam graviter correptus sit et monitus de gravissima dandae licentiae obligatione: talis enim correptio talisque metus incussus iustissime adhibetur neque reddit licentiam quodammodo extortam. At si demum post monitionem in confessione ipsa factam — nam extra confessionem eam fieri non licet — paenitens nolit acquiescere, sine absolutione quidem dimittendus est; sed notitiae usus quilibet ei molestus prorsus excluditur.

Neque valet excusatio agi de re intrinsecus mala, quam ille, qui ex confessione scientiam habeat, facere nequeat. Nam respondeo satis esse facere rem materialiter malam, quam sacramentale sigillum laedere; neque in tali casu, quod alias malum est, manere intrinsecus malum. Exempla saltem allata rem nullatenus evincunt. Quid enim Deus non potest ius coniugale concedere in eam, quae alias uxor non sit? Immo quando agitur de impedimentis ex lege ecclesiastica dirimentibus, num Deus lege ecclesiastica humana inferior est?

R. 3. In nostro igitur casu Maxentius uxorem suam pro vera uxore habere et ut veram uxorem tractare debet, coniugale debitum reddens et exigens ut antea: aliter agere esset res maxime odiosa, nisi ipsa sponte remissionem debiti offerret.

- 568 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quaestio num liceat Maxentio cavere ab insidiis, quas sibi instructum iri ex confessione uxoris percepit, difficultate non caret. Nam id *confessario* cui insidiae struantur sine licentia paenitentis non licere, si inde conicere alii possint paenitentis peccatum eique molestia creetur, communius docent theologi, etsi forte paenitens illicite licentiam neget et propterea absolutionis fiat incapax. S. Alph. VI, 659; Baller.-Palm. l. c. n. 1014; Gury,

Cas. consc. II, n. 780; Lugo, *De paenit.* d. 23, n. 110 etc. Quae sententia propter securitatem sigilli teneri debet.

Quodsi de confessario id dicitur, id dici debet de quolibet alio, qui utcumque acceperit notitiam sigillo sacramentali clausam.

R. 2. Verum practice vix umquam id accidit, ut non inveniatur via et usus, ex quo nihil conici possit et quo intactum relinquatur sacramentale secretum, quo nihilominus ille qui iniuste impetitur e periculo eripiatur. Sic in nostro casu Maxentio sane licebit vigilantiam adhibere, quam aliter adhibere potuit sine speciali suspicione; immo licebit propter notitiam confessionis Deum precari, ut sinat a se detegi insidias et sibi det aliam ansam iustae suspicionis, quam sit confessio audita: qua habita, pleno iure suo utitur ad insidias destruendas.

Lacroix l. c. n. 1976 haec habet: „Malderus docet usum scientiae confessionis non esse illicitum, si fundari possit etiam in aliis cognitionibus non dependentibus a confessione, et nemo inde venire possit in suspicionem factae confessionis aut secreti eius. V. g. confessarius ex confessione novit sibi porrigendum in potu venenum: potest, inquit, declinare potum, *praetensa alia causa*, immo teneri, dicit Conineck, ne vitam prodigat.“

ANGUSTIAE PROPTER SIGILLUM (II).

Casus. (162)

Cassander parochus ex confessione famuli comperit furta contra se committi, et noctu per fenestram non bene clausam fieri ut extranei intrent domique suae commercia inhonesta habeantur. — Quare neglegentiae suae paenitens et timens ne incuria sua peccatorum alienorum reus fiat, et arcas pecuniarias clave bene obseratas nunc tenet et quovis vespere omnes ianuas et fenestras lustrat, num omnia sint clausa atque extraneis impervia.

QUAERITUR: num ita agere ei licuerit.

Solutio.

AD QUAESITUM. R. 1. Dubium non est, quin ita agere licuerit cum venia paenitentis: qui saltem ad praecavenda illa inhonesta commercia veniam dare debuit, si aliter parochus sigillo sacramentali fuerit impletus.

R. 2. Sine laesione sigilli adeoque etiam sine venia famuli paenitentis vel etiam contra eius voluntatem potuit parochus ea facere, quae aperte eius erant officii etiam pro casu quod nihil cognoverit de illicitis rebus domi suae gerendis; sed vigilantiam et diligentiam extraordinariam, si quam antea non adhibuit, adhibere ei non licet sine venia famuli re ipsa data, si illa vigilantia famulo molesta est vel eum aliquo modo ut peccati illius reum vel complicem manifestet. — Semper tamen, etiam quando sine illius venia agere licet, convenit omnino vel etiam ad evitandum scandalum ne-

cessarium est cum in confessione ipsa de hac re monere, ne forte postea putet parochum agere contra legem secreti sacramentalis.

R. 3. Si famulus nullo modo complex est, atque ista ut aliena solum peccata occasione confessionis manifestavit, neque ea confessionis obiectum, ne indirectum quidem, exstiterunt: parochus sigillo non tenetur, adeoque potest, immo quoad illicita commercia impedienda debet curam efficacem adhibere, monito interim famulo de hoc suo iure suaque obligatione.

570 R. 4. Relate ad furta, quando ipse famulus eorum reus erat: non adeo urgeri potest ius parochi habendae licentiae ad obserandas in posterum melius arcas, neque obligatio famuli ad eam dandam. Ut absolutionis quidem capax sit, promittere debet in posterum abstinere, saltem cum evaserint furta mortalia, et vitare proximam occasionem: verum etsi absolutione dignum se voluerit praebere, sigilli lex manet; neque obseratio arcarum medium necessarium erat quo solo adhibito a furtis in posterum posset sese continere. Quare, si haec obseratio erat contra omnem parochi consuetudinem, debuit. si famulus noluit consentire libere, interim abstinere et aliam occasionem exspectare, quae novam et apertam causam mutandae consuetudinis daret. Secus egisset in gravamen paenitentis eique peccatum furti tacite exprobraret.

ANGUSTIAE PROPTER SIGILLUM (III).

Casus. (163)

Diocles, qui in nosocomio aegrotorum confessiones exceperat neque absolutionem dare potuerat, interrogatur a monialibus curam aegrotorum agentibus, num consueta hora mane res instruant pro sacra communione. Diocles, qui alias semper solebat certam horam indicare, timens ne prodat sigillum negando, affirmat. Sed postea secum reputans se non posse sacrilegae communioni cooperari, nuntiat se crastino die plane impeditum fore, atque venire omittit.

QUAERITUR 1° quid de responso Dioclis tenendum.

2° quid de posteriore agendi ratione.

Solutio.

571 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Mos ille commendandus non est, ut confessarius ex sese moneat, ut res praeparentur pro s. communione. Nam, licet id fieri possit, quando absolutio confessis data est ipsique volunt s. communionem recipere; tamen confessarius sibi difficultatem creat, si quando absolutio non potuerit dari.

Quapropter summum agere debet ut nuntius aegroti; quem seu quorum singulos interrogare potest, num cupiant s. communionem recipere et num velint ut ipse sororibus dicat tali hora res esse praeparandas: si quando autem absolvere non potuerit, inducat in ipsa confessione aegrotum, ut declaret se nolle nunc s. communionem

vel ut permittat confessario dicere sororibus aegrotum non cupere nunc s. communionem.

R. 2. Quodsi confessarius ita monere sorores soleat, et in certo aliquo casu aegrotus non absolutus insistat ut sibi nihilominus detur s. communio, si hoc extra confessionem dicit, neque agatur de peccatore publico, qui scandalum reparare antea debeat neque reparaverit, confessarius monere debet sorores ut alias. Si aegrotus hanc sacrilegam voluntatem aperit, dum adhuc versatur in confessione, neque repetit postea, confessarius dicat clare se nuntium daturum non esse, nam se nolle sacrilegio cooperari; verum interrogatus a sororibus dicere debet, non, ne praeparent, sed: accidisse ut non interrogaverit aegrotum, interrogetur ab ipsis sororibus: atque exspectet quid responsum referant. — Et re ipsa verum dicit; nam non interrogavit extra confessionem; interrogationem in confessione autem licet habere pro non existente.

R. 3. Quare melius est illum tenere morem, ut in quovis casu, sive aegrotus absolutus sit sive non, non ipse nuntiet sororibus vel domesticis quicquam de s. communionem, sed sinat semper eas interrogare aegrotum eiusque ad illas responsum exspectare.

R. 4. Hinc in casu nostro Diocles recte respondisset: Accidit ex inopinato ut non interrogaverim: interrogate, quaeso, aegrotum. Quodsi aegrotus coram sororibus petierit communionem mane afferendam, neque publica fuerit indignitas aegroti, Diocles debuit s. communionem afferre; cooperatio enim ad sacrilegium ei erat tum materialis tantum; denegare s. communionem esset exprobrare aegroto indignitatem aliisque dare causam suspicandi: quod absolute lege sigilli prohibetur.

Si vero re ipsa impedimentum acciderit, debebat vel alteri negotium committere, vel se paratum ostendere ad s. eucharistiam sequenti die afferendam: alias legem sigilli non satis servaret.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Si probabilis erat ratio, vel si erant eius-
573 modi adiuncta, ex quibus probabilem rationem adesse aliis videri poterat Dioclem re vera illo mane non posse venire: haec dilatio dandae s. communionis non erat contra sigillum. Verum hac dilatione non poterat rem pro confecta habere; alias et aegroto incommodum et exprobrationem, aliis causam suspicandi praeberet.

R. 2. Ut igitur rem rite componeret, post factam excusationem debuit denuo adire aegrotum; neque mentione facta confessionis praeteritae vel negatae absolutionis simpliciter inquirere, num forte crastino die ss. eucharistiam velit recipere; se hodie fuisse impeditum. Interrogare tamen potest aegrotum, num forte habeat, quod conscientiam gravet. Id enim nihil indicat praeteritae confessionis, sed solam possibilitatem alicuius rei ab ultima confessione commissae et conscientiam agentis. Quodsi annuerit, ac denuo ad confessionem faciendam aegrotus paratus sit, omni ope conari debet Diocles, ut ille ad meliorem frugem se recipiat, neve sacrilega communione peccata peccatis addat.

ANGUSTIAE PROPTER SIGILLUM (IV).

Casus. (164)

Agatho post confessionem matronae exceptam ab illa interrogatur: Reverende pater, duo priores paenitentes erant mei filii; suntne, quaeso, absoluti? Meum interest id scire, ut cum iis crastino die communiter sumam s. communionem, atque etiam ut maritum monere possim, non esse ipsi difficilius res suas apud Reverentiam tuam componere quam filiis, pro quibus revera magis timebam.

Maro, confessione aegroti excepta, eum monet de facienda restitutione gravis damni illati recipitque ab eo nulle marcas, designato domino, cui clam fiat restitutio. Post aegroti mortem heredes circa condicionem fortunae defuncti non ignari, cum desiderent illas marcas, suspicione capta Maronem vocant in iudicium: ubi ille iureiurando affirmat se neque pro se neque pro aliis quicquam a defuncto accepisse. Quod cum postea falsum esse evincitur, Maro periurii accusatus dicit sibi totam rem concreditam fuisse sub sigillo confessionis.

QUAERITUR 1° quomodo respondendum sit interrogationibus, quae fiant de rebus secreti sacramentalis.

2° quid ad propositos casus dicendum; speciatim in secundo casu fueritne recta Maronis agendi ratio.

Solutio.

574 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Eiusmodi interrogationes, si fieri potest, a limine reiiciendae sunt responso indirecto. Itaque fieri expedit, etsi agitur de responso paenitenti favorabili, quod re severe sumpta dari liceat: nam eo difficilius est respondere, salvo sigillo, in opposito casu, quando responsum directum dari nequit sine aperta sigilli laesione.

R. 2. Si vero propter circumstantias impossibile sit responsum declinare interrogationesque reicere, vel si ex circumstantiis haec ipsa declinatio suspicionem probabilem ingereret: res in confessione audita sigillum spectans negari debet. Neque haec restrictio est in hisce adiunctis mere mentalis, sed prudenter intellegibilis, eo quod quilibet intellegere debeat ea, quae negentur, negari tamquam humanitus scita, de iis vero, quae divinitus tantum scita sint, sicut sunt quae ex confessione cognoscuntur, nihil dici neque affirmando neque negando.

Lacroix l. c. n. 1984 sq. dicit: „Si per responsionem (confessarii, se functum esse suo officio) causetur suspicio de peccato paenitentis, aut si rogetur simpliciter, annon sciat peccatum etiam occultum paenitentis; dicat se nihil scire; si opus sit, hoc ipsum iuret, quamvis antea iurasset se sine restrictione vel acquivocatione responsum, quia intentio interrogantis non potest esse nisi an sciat humano modo, i. e. communicabili et spectante ad commercium humanum: ergo . . . non mentitur sic respondendo ad intentionem interrogantis. . . . Hinc S. Thomas, *Suppl.* q. 11, a. 1 ad 3 ait: „Homo non ad-

ducitur in testimonium nisi ut homo, et ideo sine laesione conscientiae potest iurare se nescire, quod scit tantum ut Deus.⁴

„Si confessarius urgeatur, an non sciat modo sacramentali, incommunicabili, ut Deus, aut quocumque alio tandem, adhuc negare debet, et, si opus, addere iuramentum . . . quia circumstantiae con- significant cum his vocibus confessarii negantis, et faciunt hunc sensum, ut mihi liceat dicere⁵. . . . Nec refert, si interrogans urgeat, annon ita sciat, ut non liceat dicere; nam adhuc potest dicere ac iurare, quod nesciat; iterum enim consignificabitur, ut mihi liceat dicere⁶, et frustra vult interrogans, ut excludatur hoc additamentum; circumstantiae enim hoc ipsum necessario semper addunt.

„Alium modum suggerunt Tanner et Stoz, ut confessarius, si aliter non posset salvare sigillum, utatur vocibus [se nihil scire⁷ vel alia] pure materialiter tamquam sonis non significativis, volendo per illas nihil significare . . . voces in his circumstantiis non sunt significativae. Quod autem interrogans excipiat illas ut significativas et fallatur, sibi imputet; iniuste enim interrogat.“

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Agatho responsum ad interrogationem 575 debuit non dare, sed aperte dicere eiusmodi interrogationem nullatenus esse faciendam; notitiam enim confessionis esse strictissimo secreto clausam. Quodsi ipsius intersit scire, interrogandos esse ipsos filios. Nam licet non sit contra sigillum dicere „dedi absolutionem“, tamen, si solet responsum eiusmodi dari interroganti, confessarius paenitentem prodet, quando respondere nequeat absolutionem se dedisse.

R. 2. Maro, in ius vocatus, secundum dicta recte respondit et iuravit se a defuncto nihil accepisse; nam totum negotium sigillo clausum mansit.

R. 3. Sed quod postea dixit rem sibi concreditam esse sub sigillo confessionis, est aperta sigilli laesio — nisi forte sub hypothesi talis eventus, scil. suae accusationis et evictionis, a paenitente loquendi licentiam acceperit; quodsi vere acceperit, id ipsum statim simul cum illa confessione declarare debet, ne speciem laesi sigilli prae se ferens generet scandalum. Nam eo ipso indirecte fatetur causam esse crimen paenitentis commissum. Ergo potius ipse speciem furti et periurii a se perpetrati in se sumere debuit atque hoc gravissimum scandalum permittere poenamque gravissimam subire, quam imprudenti illa voce sigillum sacramentale violare.

SCHEDA CONFSSIONIS DENEGATA.

Casus. (165)

In collegio iuvenum praefectus invigilat, ut statis diebus omnes afferant schedam peractae confessionis. Accedunt igitur ad confessarium 1) Paulus dicens quidem quaedam peccata, sed declarat se nolle absolutionem neque sese disposuisse ad eam, at quoniam necesse sit afferre schedam confessionis, se hanc petere: 2) Petrus, quem confessarius, cum inveniat recidivum iam sexta

vice sine ulla emendatione, iudicat absolutione donari non posse: neutri vult schedulam peractae confessionis concedere.

Similiter rusticus quidam tempore paschali morem gerit consuetudini loci rogandi parochum, ut sibi liceat alibi confiteri; quod parochus concedit, si modo sibi afferatur testimonium confessionis: verum confessarius qui reperit rusticum nostrum in occasione peccandi dubiusque manet de iusta dispositione, eum non absolvit neque factae confessionis dat testimonium dicens se id facere non solere, sine dubio facturum, si rite eum potuisset absolvere.

QUAERITUR 1° schedam confessionis denegare sitne contra sigillum.

2° in casibus propositis confessarius debueritne dare schedam an denegare.

Solutio.

576 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quando solet communiter omnibus scheda dari, alicui quem sciunt alii confessum esse, eam denegare, iis ipsis qui confessionis factum sciunt et in notitiam denegatae schedulae venire debent, indirecte significatur illum non esse absolutum, quia haec sola potest esse ratio schedae denegatae: verum hoc significare est contra sacramentale sigillum; ergo in iis adiunctis lex sigilli iubet schedam dari sacramentaliter confesso, etiamsi non potuerit absolvi.

R. 2. Si eiusmodi adiuncta desunt, in ipso tribunali poenitentiae schedam denegare ei qui absolutus non sit, non est laesio sigilli: quia aliis qui nesciunt, hominem esse confessum vel omnibus communiter dari schedam, nihil significatur; ergo neque negata significatur absolutio. Quodsi confessus ipse narret sibi denegatam schedam, ipse est qui innuit vel excitat suspicionem confessionis male peractae et negatae sibi absolutionis, non confessarius.

R. 3. Peracta confessione, si extra eam schedula confessionis factae a poenitente petitur iis in circumstantiis ut confessarius non possit non agnoscere poenitentem, eam denegare etiam quoad poenitentem est sigilli laesio, quando alia causa denegandi quam indispositio non adest, eo quod tacita sit malae confessionis exprobratio. Cf. Marc n. 1867.

R. 4. Si vero abfuit sacramentalis confessio vel inchoata, i. e. cum intentione absolutionis recipiendae vel sese ad eam praeparandi: denegatio schedulae sigilli laesionem non continet, quia sacramentale sigillum nullum est ortum, sed summum secretum naturale. Cf. Baller.-Palm. l. c. n. 922.

577 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Paulus, ut ipse fatetur, sacramentalem confessionem facere non vult: quapropter confessarius ei schedam denegare omnino potest, immo potius debet, tum ne falsum dicat, tum ne eius fictioni malisque moribus continuatis cooperetur.

Verum, si ratio est sperandi fore, ut brevi sese rite disponat, cum nunc aliqua peccata dixit, confessarius fortasse eum ita permoveere potest ut hanc ipsam narrationem, mutata nonnihil in melius voluntate, pro inchoata confessione postea supplenda sumere liceat. Quod si ita est, confessarius videat, num melius sit rem eo perducere et schedam tradere.

R. 2. Petrus re ipsa sacramentaliter videtur confessus esse, quia fecte non egit. Quapropter cum in hisce circumstantiis scheda communiter detur, non puto eam esse denegandam, monito tamen Petro ne ad s. communionem accedat. — Verum si, quibus exhibenda est scheda, notum non est Petrum ad confessionem accessisse, obligatio propter legem sigilli non adest. Quare aliunde sumi debet quid expediat facere. Si enim timendum est, ne concessione schedae in producenda prava vita Petrus confirmetur, potius negari debet, cum intra confessionem petatur.

R. 3. In altero casu rusticus ille sine dubio sacramentaliter confessus est, cum accesserit ex intentione recipiendi sacramenti sacramentalisque absolutionis; ideoque confessarius vere dicit, si testatur factam esse sacramentalem confessionem. Attamen si confessarius non solet suis paenitentibus schedam confessionis dare, lege sigilli in nostro casu non tenetur eam dare; idque rustico intra confessionem schedam petenti dicere debet, se scil. non solere eiusmodi attestationem ulli dare neque se videre huius rei necessitatem. Nam cum parochus ius non habeat exigendi ut parochiani sibi confiteantur, sed liberum iis sit confiteri apud quemlibet sacerdotem approbatum, frustra postulat testimonium confessionis peractae. Cf. resp. S. C. de Prop. F. supra laudatum n. 481: ex quo patet „morem loci“ esse corruptelam.

Quodsi etiam indispositio rustici confessario ratio est cur nolit mutare morem suum consuetum, alioquin mutaturus et schedulam extraordinarie daturus, id nondum efficit ut sigillum laedatur.

Nam ut sit sigilli laesio, aliis apparere debet vel alii probabiliter debent posse suspicari rustici indispositionem esse hanc denegatae schedulae rationem. Sed id non apparet, neque rationabiliter suspicantur, quando *communiter* nemini scheda datur. — Si autem quod incommodum rustico creatur, id confessarius non causat, sed causat parochi imprudentia vel iniustitia: confessarius solummodo hoc incommodum non aufert. Usus igitur *notitiae confessionis* externum seu *extra confessionem* confessarius *non facit*; atque ille usus externus, quem *facturus esset* summum is est, ut paratus sit ex confessione *rite peracta* aliquid paenitenti gratum facere. Quod autem ad idem ex confessione male peracta paratus non sit, non est contra sigillum.

CONFESSIO SCRIPTA UT OBIECTUM SIGILLI.

Casus. (166)

Cum occasione spiritualium exercitiorum instituerent alumni generalem confessionem, atque complures scripto peccata sua notassent, accidit ut Leo inveniret scriptum consodalis qui illud non satis caute custoditum amiserat. Cognoscens scripturam Antonii curiosus legit, admirans candorem quo leviora quaeque conscripta sunt, legere pergit in laudem et aestimationem Antonii; dum postea graviora reperit, conscientia stimulatus legere desistit scriptumque relinquit ubi invenerat.

QUAERITUR 1° scriptam confessionem legere sitne contra sigillum.

2° quid de casu Leonis dicendum sit.

Solutio.

579 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Communis est doctrina violari sigillum, si quis confessionem scriptam, quam quis confessario fecerit seu tradiderit, ex eius manibus eripiat legatve, vel etiam eam paenitenti nondum restitutam invadat: quod maxime valet de muto ita confidente, attamen etiam de aliis. Baller.-Palm. l. c. n. 971: ubi invenies alios auctores. Lugo, *De paenit.* d. 23, n. 47—49; Laymann, *Th. m., de paenit.* c. 14, n. 19; S. Alph. VI, 649.

R. 2. Alias chartam legere, in qua quis libere scripsit peccata sua in ordine ad confessionem faciendam vel quam a confessario redditam libere servat, violatio quidem secreti naturalis est, sed non secreti sacramentalis, cum hanc scriptionem Christus Dominus nullibi iusserit vel instituerit pro parte sacramenti neque ex huius natura sit sacramenti complementum.

R. 3. Si quis autem fit recursus ad superiorem per litteras ad habendam absolutionem a graviore peccato (reservato), sive ipse paenitens sive confessarius pro eo recursum habet: illa manifestatio scripta omnino secretum sacramentale postulat, eiusque laesio est laesio sigilli. Nam talis ad superiorem recursus ex ipsa institutione iudicii sacramentalis fit aliquando necessarius estque necessarium *complementum* confessionis sacramentalis, prout a Christo instituta est. Quapropter talis recursus, etiam litteralis, eodem modo protegi et claudi debuit strictissimi secreti sigillo, sicut ipsa oralis confessio, ne sacramentum paenitentiae fiat fidelibus odiosum. (cf. Ball.-Palm. l. c. n. 972.

580 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex dictis patet Leonem non sigillum sacramentale violasse, violasse vero secretum strictissimum naturale, quod ex genere suo omnino sub gravi obligat.

R. 2. Sed eo quod naturale tantum secretum est, parvitatem materiae admittat. Quare si Leo postea res minimi momenti narraret aliis, neque eas quae Antonio graviter displicerent, non committeret peccatum grave, utcumque ipse primum legens peccaverit.

Et revera postquam, qui chartam invenerit, advertat esse peccata confessionis causa scripta, communiter grave peccatum est porro legere, quia se saltem periculo exponit legendi quae graviter sunt contra ius secreti. Si autem legens *moraliter certus* sit ob notam scribentis conscientiam nihil grave continere, aliquid legere erit curiositas *venialis*.

R. 3. Nisi statim ab initio, antequam porro legeret, Leoni nota erat magna Antonii puritas, incipiens legere Leo graviter peccavit, nisi inconsiderantia excusatur. — Cum vero singularem animi puritatem se admirari posse putaret, pergens legere videtur non peccasse nisi venialiter: maxime quia, praeter expectationem gravioribus animadversis, a legendo ilico desistebat.

R. 4. Demum Leo male fecit relinquendo chartam inventam in loco aliis pervio. Caritas enim postulabat ut Antonio eam redderet, maxime postquam advertit non sola leviora conscripta esse.

PAENITENTIAE IMPOSITAE REVELATIO.

Casus. (167)

Pancratius, postquam per multas horas cum aliis sacerdotibus confessiones exceperisset, ad cenam narrat: Hodie animabus in purgatorio detentis complurium centenorum rosariorum suffragia procuravi. Multis duodena rosaria, nemini infra unum pro paenitentia imposui.

QUAERITUR 1° revelare paenitentiam impositam sitne contra sigillum.

2° quid de Pancratii dictis iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Paenitentiam gravem, i. e. eam quae 581 pro gravi peccato ex hodierna disciplina imponi solet, manifestare, ita ut sciatur, cuinam haec fuerit imposita, indirecte est manifestare eum graviter peccasse adeoque contra sigillum. S. Alph. VI, 641; Marc n. 1864; d'Annib. III, 360, n. 27; Baller.-Palm. l. c. n. 946.

R. 2. Immo etsi paenitentia iniuncta indicet tantum peccatum veniale gravius vel venialia numerosiora, ex simili causa contra sigillum est. Unde patet salvo sigillo solas illas paenitentias manifestari posse, quae pro levissimis culpis soleant imponi, v. g. unum alterumve Pater et Ave et similia. Videlicet salvo sigillo dici potest de quolibet confesso eum confesum esse veniale seu venialia peccata, eo modo ut nullatenus suspicio concipi possit haec fuisse graviora; quapropter etiam paenitentia quae nihil nisi illud indicet manifestari potest sine sigilli laesione. (Auct. laud.)

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Pancratius non nominavit quidem di- 582 recte aliquem paenitentem; sed quia saltem aliqui ex iis, quorum confessiones exceperit, aliis noti erant vel facillime noti fieri poterant, idem fecit, ac si de certis personis dixisset: Huic imposui pro paenitentia rosarium. Verum rosarium est materia simpliciter gravis, quam pro aliquo gravi peccato imponere sufficit, et quae pro peccato gravi imponi solet. Quamquam igitur imponi potest etiam iis, qui peccato gravi infecti non sunt, tamen eius impositio suspicionem saltem vel dubium peccati mortalis commissi probabiliter excitat. Ergo Pancratius per se egit contra sigillum.

R. 2. Nihilominus fieri potuit ut Pancratius *addens explicationem* a laesione sigilli excusaretur. Nam si dixisset v. g. Ego sequor in excipiendis confessionibus hanc regulam: Qui multis peccatis onusti sunt, leniter tracto paenitentiam quantum possum diminuens; sed si quos nactus sum pios paenitentes, ii non gravantur maiore aliqua paenitentia: semper reperi illos libenter rosarium accepisse. Quare omnibus hoc impono, immo valde piis plura, monens eos ut pro aliis satisfacere velint. — Si haec vel similia adiecisset, quibus probabile facere poterat etiam piissimis paenitentibus imponi potuisse vel impositam esse eiusmodi paenitentiam ex se gravem, sigilli laesio non

fuisset, quia Pancratius expresse dixisset hanc gravis paenitentiae impositionem argumentum esse animi pii et ferventis. — Mentiri tamen non licuit *falso* haec proferens.

ERRORES CONFESSARII CORRIGENDI.

Casus. (168)

Claudius excipit confessionem Caii graviter aegrotantis, a defectibus gravioribus immunis. Qua excepta statim loquitur de ultima voluntate facienda, absolutionis dandae probabiliter oblitus. Erroris commissi recordatur, cum domum aegroti egressus ad viginti fere passus processisset: conversus ad domum aegroti paulisper sistit atque absolutionis formam pronuntiat. Post aliquot dies, aegroti adhuc superstite, dubium concepit de valore absolutionis et de obligatione quam etiam nunc habeat, postquam aegrotus aliis extremis sacramentis munitus fuerit. (Cf. Gobat, *Theol. experim.* tr. 7, n. 283 sqq.)

QUAERITUR 1° quid in dubio de data absolutione confessario faciendum sit.

2° quomodo errores in confessione commissi corrigendi sint.

3° quid ad casum Claudii dicendum.

Solutio.

583 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Facta confessione, ille qui rite dispositum se exhibet, ius acquisivit ad absolutionem, siquidem membra Ecclesiae ius habent ad Ecclesiae sacramenta, eo quod ex sua parte se ad illa recipienda disponunt. Ad quod quis autem ius habet, id ei certo tribui debet, non dubie. Quare quando confessarius de data absolutione rationabiliter dubitat, absolutio sub condicione nunc danda est.

R. 2. Responsum datum eo gravius urget, quo gravius incommodum ex una parte confesso oriturum sit ex absolutione non accepta, et ex altera parte quo minus incommodum sit confessario vel quo maiore culpa error fuerit commissus. Quando igitur confessarius gravem culpam non commisit, neque confesso oritur grave incommodum vel periculum, ille non tenetur grave incommodum subire, ut errorem corrigat.

584 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Aliud est quaerere quo iure seu qua obligatione confessarius teneatur errores corrigere; aliud, qua ratione corrigere possit vel debeat.

Ad priorem quaestionem spectat scire utrum ex iustitia an ex caritate tantum teneatur. Ex iustitia tenetur, si vel sacramentum reliquit mancum seu invalidum, vel positiva actione in damnum sive paenitentis sive tertii alicuius egit. E contra ex sola caritate tenetur, si, supposito sacramenti valore, in aliquo damno sive paenitentis sive tertii negative seu permissive tantum se gessit. Obligatio autem iustitiae rigorosius obligat, atque etiam, si cum gravi culpa error commissus est, cum relative gravi incommodo obligat ad correctionem vel damni reparationem. Confer in *Th. m.* I, 600 sqq., 761 sqq. regulas de obligatione iustitiae et caritatis.

R. 2. Modus corrigendi defectus diversus est, prout diversi sunt defectus. Si quando reparari possunt paenitente inscio, reparatio facilis est, dummodo paenitens noscatur atque aditus ad eum pateat. Quando vero ad corrigendum errorem necesse est loqui cum paenitente de rebus sigilli, lex sigilli prohibet quominus confessarius id faciat sine praevia licentia paenitentis. Quare dicendum erit paenitenti: esse aliquid loquendum de iis quae spectent confessionem, ipsi sine dubio non ingratum (siquidem ita res fuerit); sed id fieri non posse, nisi ipse lubens consentiat. Quod si fecerit, res tractari potest; si noluerit, res Deo est committenda, donec idem paenitens ad eundem confessarium confitendi causa revertatur.

R. 3. Quoniam confessario permolestum est, ita cum paenitente loqui incipere, atque etiam fidelibus, extra confessionem confessionis factae commemorationem facere: si res moram patitur atque paenitens rediturus ad confessarium eundem praevideatur, melius est rem differre usque ad proximam confessionem; in qua sine nova licentia res priorum confessionum, si ratio suppetit, possunt tractari.

R. 4. Quicumque error commissus est, si nescitur paenitens aliussve cui damnum fuerit factum: res tota Deo commendanda est et pro ratione culpa a confessario commissae paenitentia agenda coram Deo. Ceterum cum extra confessionem raro occurrant corrigendi defectus, confessarius qui studet rite munere suo fungi, si quando humana fragilitate erraverit, ne conturbetur. Optimum consilium pro neoconfessariis imprimis est post auditas confessiones nonnihil sese examinare, quo discant non solum errores proprie dictos vitare, sed etiam perfectius et melius officio confessarii fungi.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Recte egit Claudius, cum vellet postea absolutionem supplere. Neque tantum tempus intercessit, ut coniunctio inter accusationem et absolutionem destructa esset. Attamen recte non egit extra domum e longinquo formam absolutionis pronuntians. Nam etsi distantia viginti passuum videri possit non absolute nimia, quando paenitens et absolvens in eodem loco, v. g. in ecclesia, existunt; certe non amplius adest praesentia necessaria, quando paenitens et absolvens loco sunt separati, ut in nostro casu. Quare absolutio tum data dici debet nulla.

R. 2. Post aliquot dies elapsos potuit adhuc dari absolutio, etiam paenitente non monito, quia unio moralis etiam tum per se perseverabat. Attamen melius est in hoc casu monere paenitentem esse errore omissam absolutionem — id quod sine licentia paenitentis fieri potest, cum obiectum sigilli non subsit — ut videlicet novo actu doloris se disponat, et si forte interim aliquod peccatum eius animam gravet, id possit confiteri. Videlicet id ex pluribus rationibus consultum est, ne absolutio fructu suo frustretur. Nam 1° si forte mortale peccatum fuerit commissum, certe accedere debet dolorosa retractatio atque per se etiam huius peccati confessio neque prior voluntas recipiendae absolutionis in antecedenti confessione habita amplius moraliter perseverat. 2° Si in priore confessione accusatio erat de solis

peccatis venialibus, facilius etiam moralis interruptio accidere poterat, ita ut illa confessio non amplius sit apta materia ad absolutionem nunc recipiendam. Fac enim interim commissum esse aliquod peccatum non mortale quidem sed veniale aequae grave vel gravius iis quae antea accusata erant: hoc novum peccatum facile est prioris doloris aequivalens retractatio, ac propterea antecedens confessio, utpote non amplius dolorosa, non amplius est absolutionis materia apta.

- 587 R. 3. Si vero quaeritur de obligatione Claudii ad corrigendum errorem: haec quidem gravissima est erga moribundum, qui alia sacramenta nondum receperit et peccatum aliquod mortale fuerit confessus, vel etiam de quo dubitetur, an peccato aliquo mortali constrictus sit. Nam in illo periculum non excluditur, ne forte, antequam aliter reconcilietur cum Deo, moriatur. In nostro autem casu hoc periculum non subest. Ut enim taceam de pia paenitentis vita et materia nullatenus necessaria ipsius confessionis factae (quamquam haec aliquando propter peccatum occultum e memoria elapsum fallere possunt): in nostro casu paenitens recepit alia sacramenta moribundorum, etiam extremam unctionem, quae hominem in bona fide existentem cum sola attritione moraliter certo iustificat. Quapropter, re ad illum statum deducta, de gravi obligatione Claudii cum suo rubore corrigendi defectus dubitaverim; attamen aliqua obligatio nihilominus adest, maxime cum corrigi error vix non semper sine incommodo adeo gravi possit, tum quia aliqui (cf. S. Alph. VI. 731), etsi sine solida ratione, de iustificatione per extremam unctionem primum accipienda dubitent, tum quia paenitens sacramenti paenitentiae fructu alias privabitur, ad quem, postquam ex sua parte omnia praestiterit, ius habet.

CONFESSARIUS PUERORUM.

Casus. (169)

I. Theophilus confessarius compluribus pueris et puellis, quorum discretio sibi suspecta videbatur, non dedit absolutionem sed solam benedictionem, eosque sic dimisit ad ss. eucharistiam recipiendam. (Elbel IX n. 467.)

II. Theodorus parochus, pueros puellasque septem et octo annorum praeparaturus ad confessionem, dicit ut, qui singulare aliquid habeant, ad se domum veniant. Quod cum vix unus alterve fecisset, sequenti die iis simul collectis peccata pueris communiora, quae ad mortalem malitiam non soleant pertinere, proponit et eos qui nihil horum peccaverint extendere digitum iubet; nullo id faciente, cum omnibus elicit actum doloris et propositi; dein incipit singulos admittere in confessionale, ubi, finita generali confessionis formula, eos absolvit impositis pro paenitentia 5 *Pater* et *Ave*; sed cum vocetur mox ad aegrotum, reliquos absolvit per modum unius, publice imponens omnibus eandem paenitentiam.

QUAERITUR 1° pueri quandonam absolvendi sint.

2° quomodo generatim sint tractandi.

3° quid de agendi ratione Theophili et Theodori.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Absolvendi sunt pueri certo, quando ostendant usum rationis plenum atque afferunt cum materia absolutionis certa et sufficienti etiam iustam dispositionem. In quo casu non tantum, quando peccatum aliquod grave commiserint, sed etiam, quando sola venialia habent de quibus sincere dolent, ius habent ad absolutionem.

R. 2. Immo absolvi debent saltem condicionate, quotiescumque dubium est num forte adfuerit peccatum grave: sive dubium oritur ex materia peccati, sive ex suspitione falsae conscientiae, qua facile accidit ut, quod in se grave non sit, pueri pro gravi habeant; sive dubium oritur ex dubio pleni usus rationis. Verum in hisce casibus praemittere debet confessarius conatum serium, quo securiorem faciat actum doloris.

R. 3. Quamquam in articulo mortis ad dandam absolutionem levis ratio sufficit, ex qua putetur usum rationis fortasse adesse; alias tamen, ubi nullum est periculum neque rationabile dubium de commisso peccato gravi, absolutio danda non est, quando ex pueri agendi ratione praesumptio magna est pro defectu sufficientis usus rationis; nam sine causa sacramentum nullitatis periculo exponeretur. *Th. m.* II, 477 sqq.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Tractandi sunt pueri et puellae cum magna benignitate, quamquam, maxime quoad puellas, confessarius semper maturitatis et sanctae gravitatis memor esse debet. Benigne tractandi sunt, ne iam in tenera aetate a confessione deterreantur, sed ut potius in ea frequentanda delectentur; tractandi sunt cum sancta gravitate, ne vel ipsi molles fiant vel confessarius sensualitatis labem contrahat.

R. 2. Instruendi sunt et in ipsa confessione manuducendi, ut assuescant ordinate et integre secundum numerum et speciem confiteri. Nisi enim a teneris annis morem rite confitendi induerint, postea eum difficulter discent.

R. 3. Ante omnia attendi debet, ut cum vero dolore et proposito emendationis confessio instituat. Puerilis aetas ex una quidem parte propter mentis instabilitatem levitatemque animi periculum secum fert, ne satis serio dolor et propositum concipiatur, quare adiutorium confessarii non raro exigitur; ex altera autem parte tenerum animum veritates aeternae atque Dei Christique caritas facillime graviter percellunt, ita ut facili negotio ad instructionem et monitionem confessarii, qui motiva proponat, vivum dolorem seriamque emendandi voluntatem concipiant.

R. 4. Confessarius ne omittat prospicere num pueri recta utantur conscientia. Nam non raro accidit ut sive falsa educatione sive iudicii infirmitate habeant pro re gravi quae in se omnino levis est. Qui error plane extirpari debet, etsi forte levitatem edocti facilius et saepius relabantur, siquidem minus malum est sexcenta peccata

venialia committere, quam vel unum peccatum mortale, idque ex subiectivo errore. Quapropter imprimis parva furta, mendacia etc. ne unquam ut res gehenna dignae describantur, sed sicut vere sunt, ut res detestabiles quidem et fugiendae, at ut peccata in se venialia.

R. 5. Si quandoprehendantur aliqui iam in prima aetate peccato turpi infecti, caute quidem agendum est ne ulteriora discant, sed etiam fortiter ut ab initio illud vitium excindatur, quod, si inoleverit, curatu adeo difficile est. -- Quodsi seductio in causa est, omni vi conandum est et efficaciter procurandum ut occasio auferatur.

591 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Quoad casum *priorem* Elbel quidem l. c. Theophilum non graviter reprehendit, maxime si propter concursum paenitentium et temporis angustias diutius examinare istos pueros puellasque non potuerit. Verum in condicionibus nostrae aetatis puto omnino eum severius esse diiudicandum; non quod propter dubiam maturitatem sola benedictione contentus erat, sed quod pueros dubie maturos ad ss. eucharistiam permiserit accedere. Nam ss. eucharistia permitti quidem potest (in dubio de materia confessionis sufficiente) cum sola benedictione, postquam confitens annos *discretionis* attigerit: at in dubio de aetate discretionis permitti ss. eucharistiae sumptio nequit, nisi forte *in articulo mortis*. Immo extra articulum mortis pro sumenda ss. eucharistia iam communiter maior maturitas et discretio exigitur, quam quae sufficiat ut possit et debeat dari absolutio sacramentalis.

R. 2. Si autem maturitas suspecta fuerit non ex defectu aetatis sed ex mentis stupiditate et partiali quadam fatuitate, ita ut maior discretio sperari postea non liceat: sane fieri potest ut eiusmodi semifatui, postquam plenam aetatem attigerint, sive post condicionatam absolutionem sive aliquando post solam benedictionem, interdum ad s. communionem admittantur.

592 R. 3. Quoad *secundum* casum Theodorus sane graviter laesit ordinem et normam sacramenti paenitentiae. Nam 1) non licuit ei pueris imponere onus ut extra confessionem sibi gravia peccata panderent, neque imponere potuit ut ad se domi manentem accederent: minus etiam ex eo quod non accesserint concludere potuit abesse omnem materiam confessionis gravem.

2) Non licuit ei publicam istam accusationem exigere. Et quoniam illa accusatio erat vaga quidem sed non plane indeterminata, parochus pueros ad eam quodammodo cogens egit *contra secretum sacramentale* atque obiective omnino graviter peccavit.

3) Male egit, cum in praevia illa accusatione vaga et subsequenti generali fundaret absolutionem, non postulans immo vel impediens accusationem particularem. Nam praeterquam quod accidere poterat, ut aliqui commissa habuerint peccata gravia, quae quoad speciem et numerum accusanda erant, generalis illa etiam solorum venialium peccatorum est contra usum totius Ecclesiae, atque pueris imprimis pervertit notionem rectae confitendi normae, ita ut etiam in posterum

mancam instituturi sint confessionem. Nihilominus pueri, utpote in bona fide versantes, si dolorem recte conceperant, *valide* sunt absoluti.

R. 4. Demum male egit in omnes simul absolutionis formam pronuntiando; valide tamen absolvit, ut mox ad 3) dictum est. Si enim visitatio infirmi moram non patiebatur, relinquendi quidem erant pueri et puellae nondum confessi, sed differendi erant ad aliud tempus quo singuli ad confessionem accedere possent et absolvi.

CONFESSARIUS RUDIIUM.

Casus. (170)

Philostratus nanciscitur 1) *paenitentem rudem*, qui ab anno non confessus nihil affert nisi aliquoties se pecori et equo maledixisse; 2) *vetulam* confessam ante quattuor menses, quae, ut ait, nihil commisit, proximum non offendit, multum oravit, non est mentita, de priore vita interrogata nihil ex ea extundi potest, nisi se omnia semper esse confessam, se peccatum non habere, petit nunc paenitentiam et absolutionem.

QUAERITUR 1° quid generatim in confessionibus rudium observandum.

2° quid speciatim de paenitentibus, ut in casu, sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Rudes, male instructi, cum facile deficiant tum in accusatione tum in dolore, in utroque iuvandi sunt a confessario, sed secundum eorum captum. In examine igitur vitandae sunt subtilitates theologiae, sed proponenda ea tantum quae verisimiliter poterant accidere, ex ordine percurrendo decalogum. In excitando dolore et proposito motiva sumenda sunt imprimis ex iis quae sensus tangunt, v. g. poenae sensuum in gehenna vel purgatorio, at etiam mors et cruciatus Christi Domini pro peccatis nostris passi.

R. 2. Si bonam ostendant voluntatem, non facile dimittendi sunt ad faciendum examen exactius, etiamsi diligentiam sufficientem non adhibuerint. Nam confessarius ipse brevi tempore plus proficiet interrogando quam ipsi sese examinando; moneantur nihilominus, ut in posterum diligentius conscientiam pro posse excutiant, et ut nunc etiam de neglegentia, hac in re commissa, doleant.

R. 3. Si quando adeo rudis aliquis reperiatur, ut necessarias veritates non teneat, ante absolutionem omnino instrui debet de iis quae sunt, etiam probabiliter tantum, necessitate medii creditu necessaria. — Quodsi eas memoria tenere accurate non possit, saltem hic et nunc ea, quantum satis sit, capere et, praeunte confessario, iis fidei assensum praestare debet. Quod postquam factum fuerit, homo ille, si diu non est confessus, potest absolvi, elicitum tamen dolore de ignorantia religionis hucusque non depulsa, et data ab eo promissione se velle pleniorum rerum christianarum instructionem sibi comparare.

Et haec quidem, si inscitia et mentis hebetudo oritur ex naturali hominis complexione vel senio. Quodsi oriatur ex inveterata pec-

candi consuetudine, luxuriae vel ebrietatis, laborandum prius est ut vitium emendetur, quo mentis acumen redeat et *praeparetur* absolutio. Quapropter etiam videri debet num instantaneae absolutioni etiam obstet consuetudo et peccandi relapsus. Cf. Reuter, *Neo-confessarius* n. 114. 117.

594 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Prior ille Philostrati paenitens suspensionem quidem ingerit conscientiae neglegentius excussae. Quapropter omnino ad rem est confessarium aliquas facere interrogationes secundum ordinem praeceptorum decalogi. Sed si nihil amplius ex paenitente potest extundere, non est ratio dubitandi de eius sinceritate, quando in necessariis fidei rebus satis instructus appareat, maxime quando agitur de viro, qui matrimonio iunctus est. Nam vita illa uniformis, quam eiusmodi homines ducunt eamque laboriosam, cum otium non relinquat, vix peccandi tempus et occasionem praebet. Restat igitur ut ad sincerum dolorem excitetur atque iuvetur, ad cautelam etiam reassumpta accusatione alicuius gravioris peccati praecedentis vitae.

R. 2. Vetula illa, cum nullius peccati sese accuset, re sic stante, absolvi nequit. Verum alia industria confessarius uti debet. Ne *interroget* de speciali peccato; sed statim ipse *proponat* unum alterumve certum et definitum peccatum, quod moraliter certo ab omnibus commissum fuerit, de iisque cum paenitente dolorem eliciat, v. g.: „Nunc igitur doleamus de omni peccato umquam in vita nostra commissio, de omni impatientia et affectu verboque contra proximi caritatem, de omni neglegentia in resistentia contra pravas cogitationes; de his et omnibus totius vitae peccatis doleamus ex intimo corde, quod causa fuerint acerbissimae mortis Domini, et quod tantum Dominum Deumque infinitum et summe bonum iis offendimus. Proponamus de novo Deo sincere servire et ab omni re abstinere quae Deum offendat.“ Quodsi paenitens annuerit, etsi a pluribus mensibus non fuerit confessus, absolvatur saltem sub condicione, post impositam aliqualem paenitentiam. Cf. *supra* n. 283 et 286; Génicot n. 262; Aertnijs lib. 6, n. 187.

OCCASIO PECCANDI (I).

Casus. (171)

Amalia ancilla, compluries ab hero sollicitata, iubetur a confessario relinquere servitium. Quo audito, herus eam obsecrat ne id exsequatur, se necessario hoc modo diffamari apud uxorem et pacem coniugalem perpetuo extinctum iri. Immo cum illa haereat, ipse adit eundem confessarium eumque rogat ut permittat ancillae deinceps manere, promittitque se in posterum nihil amplius commissurum vel ausurum erga Amaliam.

QUAERITUR 1° quae sit occasio peccandi et quomodo evitanda.

2° rectene iusserit confessarius Amaliam recedere.

3° potueritne ad instantiam viri mutare sententiam et quomodo.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Occasio peccandi in genere est circum-595
stantia aliqua externa quae hominem ad peccandum sollicitat natura-
lemve inclinationem ad illud excitat vel auget, ac proin in peccatum
inducit. Est autem occasio *remota*, si sollicitatio levis est, vel gravis
sollicitatio possibilis quidem at non verisimilis, atque periculum re
ipsa peccandi non grave. E contrario *proxima* dicitur occasio, si
periculum labendi est grave seu sollicitatio ad peccatum solet esse
vehemens.

R. 2. Distingui quidem potest occasio absolute proxima et rela-
tive proxima: prior quae omnibus hominibus communiter grave pec-
candi periculum creat; altera, quae propter infirmitatem peculiaremve
dispositionem certo homini gravi periculo est. Ceterum confessarius,
qui cum singulis agere debeat, semper videre debet, num occasio sit
relate ad paenitentem proxima.

R. 3. Distinguitur occasio *continua* et *non-continua*, seu occasio
in esse et occasio *non in esse*. Prior est, quae habitualiter certum
hominem circumstat, v. g. persona in eadem domo habitans, imago
retenta; posterior ea est, quae, ut evadat proxima occasio, singulis
vicibus ab homine, de quo agitur, debet adiri.

R. 4. Demum distinguitur occasio *libera* et *necessaria*. Haec,
quae evitari nullatenus vel non sine magno incommodo possit, aut
ad quam subeundam gravis ratio impellat; illa, quam evitare in ex-
pedita facultate hominis est.

Quoad obligationem *vitandae occasionis* R. 5. Occasio peccandi 596
graviter proxima et libera vitari debet sub gravi, idque abscissione
et separatione si est continua, proposito et promissione si est non
continua. Ratio est, quia grave peccandi periculum subire seu in
gravem tentationem se conicere est indirecte velle peccatum, utpote
quod ex eo sequatur tamquam effectus. Nam theologia docet hominem
moraliter non posse suis viribus gravem tentationem vincere, sed in-
digere ad id auxilio divinae gratiae, quam in eiusmodi circumstantiis
sperare temerarium est.

R. 6. Occasio graviter peccandi proxima et necessaria debet
adhibitis remediis opportunis et implorato Dei auxilio reddi remota.
Hoc sequitur ex obligatione qua tenemur vitare ipsum lapsum nosque
contra illum praemunire.

R. 7. Quoniam autem occasionem necessariam etiam eam dixerim-
us quae absolute quidem vitari possit, sed non possit sine magno
incommodo, vel ad quam subeundam gravis ratio sive proprii sive
alieni boni impellat: si experientia constiterit remedia manere ineffi-
cacia, aut efficaciora adhiberi debent, aut, non obstante magno in-
commodo, occasio demum relinquenda et eliminanda est.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Si Amalia sollicitationibus heri cessit, 597
apertum est eam versari in occasione proxima; et quoniam libera est,

ut brevi tempore servitio renuntiet, recte iussit confessarius eam recedere e servitio illius heri.

R. 2. Etsi Amalia sollicitationibus restitit, quando de sollicitatione ad turpia agitur, timendum est ne occasio brevi evadat proxima; ac proin etiam tum recte iussit confessarius servitium mutari: idque eo magis, quo graviolem Amalia experta est tentationem. Sane quando Amalia ex inopinato sollicitationem passa est, versabatur in occasione necessaria, ac proin potuit et debuit resistendo et orando tentationis vim frangere. Neque fortasse statim potuit e servitio recedere. Debuit tamen iam alia media adhibere, scilicet praevidere ut, quantum posset, viro aditum ad se praecluderet, eique minaretur se rem cum uxore communicaturam. Quodsi haec neglecta vel usu difficiliora fuerint vel inefficacia remanserint — id quod factum esse ex repetitis sollicitationibus constat — iam evincitur solam separationem fore remedium securum.

R. 3. Si quando ancilla fuerit omnino probatae virtutis, huic, quo levior erat subiectiva tentatio et quo gravior ratio servitii non relinquendi, eo facilius dilatio et experimentum novum concedi potest, semper tamen adhibitis mediis illis et minis de quibus iam dictum est, earumque minarum demum etiam executione. Verum haec dilatio potius exceptio est, non regula.

598 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Imprimis notandum est vix potuisse confessarium statim, ac vir ille ad ipsum accederet, rem componere. Non enim poterat, salvo sigillo, de rebus ex confessione Amaliae sibi notis loqui, nisi illa dedisset licentiam: quam per virum illum ut nuntium accipere non expediebat. Potuit igitur confessarius viro illi solum condionate respondere: *si* ita res se habeat, et *si* a se Amaliae haec imperata sint, se paratum esse ad rem mitius tractandam. Verum, ut ex ipsa Amalia etiam circumstantias omnes exploraret, expediens omnino erat eam revocare ad confessionale; ideoque viro dicere: „Si ita est, revoca, quaeso, Amalam ad me, et videbo quid ei mitius dicam.“

R. 2. Sine dubio vir ille timore recessus Amaliae graviter permotus est, neque est improbable esse eas circumstantias quae, recedente famula, uxori ingerant gravissimam suspicionem contra maritum. Incommodum et damnum viri rei et noxii ex se quidem non est ratio, ex qua occasio illa peccandi considerari debeat tamquam necessaria; sed haec ratio sumitur ex incommodo et damno Amaliae paenitentis. Attamen si periculum peccandi non erat ex parte Amaliae, sed tantum ex sollicitatione viri, in dictis circumstantiis credi potest sollicitationem finem habere adeoque occasionem peccandi cessare esse proximam. Quodsi ita est, non est amplius ratio urgendi mutationem servitii.

R. 3. Haec dicta sint, quando Amalia lapsa non fuerit seu sollicitationibus non cessit. Si cessit, res est difficilior. Nam periculum in hoc casu extinctum dici nequit, etsi diminutum. Quare in hac hypothesi confessarius cautus esse debet, ut non absolute retrahat

iussionem suam, sed executionis dilationem tantum concedat iubeatque paenitentes post aliquod (breve) tempus ad confessionem redire: quo videat, quid porro possit indulgeri. Interim vero omnino praescribere debet omnes cautelas quae alias necessariae sunt ad reddendam occasionem remotam vel nullam.

OCCASIO PECCANDI (II).

Casus. (172)

Getulius amores fovit erga Annam eamque ducere vult, verum obsistunt parentes; nihilominus sperans cum tempore cessaturam esse hanc oppositionem familiaritatem cum Anna habere pergit, saepe eam visitat, ut eam servet sibi fidelem, neque tamen palam, ne parentes offendantur. Fatetur se aliquoties liberiora attentasse, quae puella constanter reiecit, neque se id fecisse sine consilio parentes ad consensum cogendi, si viderint matrimonium evasisse necessarium.

QUAERITUR 1° liceatne sponsis prae aliis subire pericula seu occasionem peccandi.

2° quid de Getulio et Anna eorumque peccandi occasione.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum plerique homines secundum pro-599 videntiam divinam in matrimonio vivere debeant, sane licebit iis partem quaerere eamque antea cognoscere. Quapropter mutua quaedam conversatio inter iuvenes et puellas ex seria intentione matrimonii quaesita vel suscepta prohiberi nequit.

R. 2. Nihilominus conversatio solitaria et clam facta non solum iis periculosa est, sicuti ceteris omnibus, sed eo periculosior, quo magis mutuus amor coeperit exardescere. Quare ab hac prohibendi sunt etiam nupturientes et sponsi; atque insistendum est, ut visitatio, si qua necessaria est, fiat sub oculis aliorum, maxime cognatorum seu parentum vel aliorum proborum hominum, qui loco parentum sint, vel saltem ut fiat eo loco aperto qui numquam securus sit ab accessu aliorum hominum.

R. 3. Quando autem possibilitas matrimonii nondum adest vel abest eius intentio, mutua conversatio iuvenum et puellarum amoris causa interdici debet, cum vel sit vel mox evasura sit peccandi occasio proxima; adeoque etiam eos, quibus forte nondum fuit peccatum grave, prudens confessarius omnino retrahet. Sponsos autem urget, ne matrimonium contrahendum diu differant, neque frequentes inutilesque visitationes continuare sinet.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Getulius quidem, nisi parentes *iustam* 600 causam contradicendi habent, potuit et potest Annae matrimonium promittere; si parentes autem habent gravem causam contradicendi, haec cum Anna sponsalia non valent, sed debet aliam puellam sibi deligere. Quodsi rationabiliter sperat fore ut parentes, ex le-

viore causa nunc sese opposcentes, sensum brevi mutant, mutuam fidem Getulius et Anna sibi servare possunt.

R. 2. Verum hae visitationes frequentes et solitariae omnino interdicendae sunt, utpote occasio proxima — id quod non solum ipsa rei natura, sed tristis etiam experientia, saltem pro Getulio, satis superque ostendit. Etsi Anna hucusque restitit, tamen Getulio non licebit se in occasionem proximam peccandi conicere, neque Annae hanc occasionem Getulio praebere. Immo ne pro Anna quidem, nisi sit probatissimae constantiae, periculum abesse censeo, eo quod desiderium habendi parentum consensus stimulum peccati in nostro casu vehementer augeat.

R. 3. Si tamen aliquando — quod rarum esse debet — quaedam necessitas fuerit Getulio, nonnulla cum Anna communicandi, id saltem fiat secundum ea, quae supra dixi, scilicet ut quaerant locum, quo alii facile accedere possunt et solent, et ut conversatio, quantum fieri possit, fiat sub oculis aliorum, v. g. cognatorum Annae. Ita periculum liberius agendi magis erit exclusum. Insuper Getulius omnino monendus est, ut renovato non-peccandi proposito et precibus ad Deum sincere fundendis se praemuniat, quoties necesse fuerit sponsam adire vel alloqui.

OCCASIO PECCANDI (III).

Casus. (173)

Gertrudis puella se praeparat ad munus ludi magistrae; quo suppleat defectum artis, institui debet privatim in musica a communi institutore, qui id ob amicitiam parentum gratis praestat. Verum paulatim nimia contrahitur inter ipsos mutua familiaritas, maxime cum non raro accidat ut soli sint inter se. Gertrudis nihil audet dicere, ne se vel virum illum infamet.

QUAERITUR 1° qualis haec censenda sit occasio peccandi.

2° quid confessarius debeat praecipere.

Solutio.

601 AD QAESITUM 1^m R. 1. Nemo non videt Gertrudem in occasione peccandi eaque, prout nunc est, proxima versari, non tamen omnino libera. Nam cum munus ludi magistrae, in se plane honestum, pro statu vitae elegerit, in quadam necessitate est, ut sese instruendam curet in arte musica; et quoniam sui iuris nondum plene sit, sed sub auctoritate parentum, ut ex casu videtur desumi debere, ei simpliciter liberum non est, sibi quem maluerit eligere institutorem.

R. 2. Occasio illa non est tamen simpliciter necessaria neque necessario proxima; cum ex una parte non sit *impossibile* mutare institutorem, neque ex altera parte impossibile occasionem reddere remotam. Ad *alteram* igitur quaestionem transiens

602 AD QAESITUM 2^m R. 1. Alterutrum fieri debet, ut aut institutor in arte musica mutetur, aut occasio reddatur remota. Qui posterior

modus facilius erit, si etiam vir ille ad meliorem frugem vel ad serium propositum cavendi a peccato induci possit. Neque tamen in hac sola voluntate fidendum est, sed externa etiam praesidia sunt adhibenda. Quare sub aliquo praetextu sive parentes Gertrudis sive alii invitandi sunt, ut exercitiis musicae simul assistant, vel saltem ita ea exercitia instituantur, ut locus sit apertus et pervius in quem quolibet tempore alii possint intrare atque identidem etiam ex inopinato intraturi sint.

Quodsi aliter obtineri nequeat, Gertrudis potest et debet matri dicere confessarium ipsam iussisse matrem monere de re parum honesta, *numquam non periculosa*, si puella sola adeo intime conversetur cum viro; quare ad praecavendum periculum immo suspicionem malam se debere petere, ut habeat tempore exercitii comitem. Haec dicere potest sine sui virive diffamatione. Ille igitur modus, etsi non omne periculum removeat, tamen removet ita, ut liceat huiusmodi saltem tentamen facere.

R. 2. Si autem vir fuerit seductor, neque admonitus etiam nunc desistat, sed eludere quaerat remedium modo dictum: Gertrudi nihil relinquitur nisi ut, neglecta fama viri, parentibus causam dicat, cur hunc virum institutorem privatum habere sibi amplius non liceat, et cur etiam cum dispendio pecuniarum, quae alteri solvendae fuerint, alterum quaerere teneatur; sed ut apud eum statim ab initio cautelae adhibeantur.

OCCASIO PECCANDI (IV).

Casus. (174)

Lambertus, frequenter adiens tabernam, paulatim eo devenit ut saepe ibi sese inebriet, et ut lusibus indulgens tum rebus familiaribus damnum creet, tum in blasphemias prorumpere soleat. Confessario postulanti, ut omittat omnino intrare illam tabernam, respondet se id non posse, se ibi negotia tractanda habere, unde victus pro se et familia pendeat.

QUAERITUR quid permitti Lamberto possit, quid debeat iniungi.

Solutio.

AD QUAESITUM R. 1. Si vere ita est, ut Lambertus dicit, tabernam adire est ei aliquo modo necessarium. Perscrutari debet confessarius, num revera ita sit. Nam saepe fit, ut amantes occasionem necessitatem fingant, quae non sit, sibi que ipsi illudant. Serio igitur inquiratur, num possit alibi convenire cum iis quibuscum negotia habet tractanda. Quod si potest, etiamsi cum aliquo incommodo vel damno non notabili, insistat confessarius, ut Lambertus tabernam evitet. At si damnum temporale notabile adfuerit, quaerendum est, ut aliis modis periculo obvietur atque occasio ex proxima reddatur remota.

R. 2. Quapropter si ingressus in tabernam non potest plene interdicti, interdicatur imprimis lusus ille, qui occasio est blasphemiae.

rum et rei familiaris neglectae; dein iniungatur Lamberto serio, ut finitis negotiis statim recedat e taberna, neve amplius potui indulgeat. Quod si serio promittit, experimentum fieri licebit, num promissis stet. Quibus si non steterit, severius tractandus neque absolvendus est, donec vel emendationem ostenderit, vel rem ita composuerit, ut sine aditu ad tabernam negotia possit tractare.

OCCASIO PECCANDI (V).

Casus. (175)

Lucius iuvenis non raro cum parentibus frequentat publica spectacula, choreas, privatam domum vicinam, quo complures familiae conveniant. Sed in omnibus illis occasionibus saepe lapsus est in prava desideria, cum audiat et videat res et vestitus parum honesta; parentes, periculum non agnoscentes, volunt ut filius huius saeculi cognitionem capiat, quo liberius postea vitae statum eligat.

QUAERITUR quid Lucio iniungere debeat confessarius.

Solutio.

604 R. 1. Sine dubio Lucius non tenetur in hisce rebus parentibus oboedire. Nam abstractione facta a subiectiva Lucii dispositione, qua facilius videatur commoveri et difficilius sibi posse imperare: spectacula illa aliaque, quae parentes frequentari volunt, sunt res vanae et inutiles, atque numquam non periculosae, etsi non semper graviter periculosae. Verum ut inutiliter sese exponat eiusmodi periculis, adigi nemo potest.

R. 2. Nihilominus grave omnino esse potest filio, parentibus obsistere, ac propterea eiusmodi spectaculorum, chorearum etc. frequentatio, quae Lucio est peccandi occasio, occasio aliquo sensu necessaria est. Quare videre est, num possit haec occasio, adhibitis praesidiis, reddi remota, atque ita Lucio *permitti*. Doceatur igitur, ut in eiusmodi occasionibus Deum praesentem cogitet, ad eum gratiae auxilium petens mentem elevet; si qua inhonestiora spectanda offerantur, vel ipse commotionem senserit, ut oculos avertat, demittat atque ab applausu absteineat; similiter in frequentanda domo vicina colloquia liberiora nedum ipse omittat, sed ab aliis incepta perturbet, quaerat cum iis conversari qui honestiores sint. Quodsi satis sperat se hoc modo sese continere posse, neque ea quae audiantur et videantur sint in se graviter obscoena, permitti potest, ut parentibus urgentibus obsecundet.

Sed si etiam his remediis adhibitis iterum iterumque cadat, deum aperte parentibus declarare debet se nolle amplius his rebus commisceri; si vult, addere potest ea sibi esse nimis periculosa, se Dei voluntatem atque propriae animae salutem lubricis gaudiis et terrenis vanitatibus absolute praeferre.

RELAPSUS IN PECCATA (I).

Casus. (176)

Conradus iuvenis, ter quaterve in anno confiteri solitus, una alterave hebdomada ante et post confessionem consuevit immunem se servare a peccatis; reliquo vero tempore iam per annos mollitie peccat atque compluries in hebdomada agens cum sodalibus turpes ducit sermones.

QUAERITUR 1° quid sit recidivus sensu theologorum.

2° quae sint regulae confessarii in tractandis recidivis.

3° quid de Conrado dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Recidivus, etsi sensu grammatico est quicumque post peccatum, praecipue grave, confessione deletum in idem denuo labatur, vel etiam qui post deleta peccata gravia denuo peccatum utcumque mortale committat: tamen hoc sensu sumi nequit, si quaeris de certo aliquo paenitentium genere, in quibus tractandis vel absolvendis singularis reperiatur difficultas. Nam si ita esset, confessionalia claudi deberent, neque Christus debuit instituere sacramentum paenitentiae ad delenda peccata, idque imprimis ad delenda peccata mortalia.

R. 2. Recidivus specialiter ita dictus sumitur a theologis ille, qui compluries, non obstantibus confessionibus, in eadem specie peccata semper relabatur eodem fere modo ac antea, nullam ostendens seriam emendationem neque serium emendationis conatum.

R. 3. Qui igitur serium conatum contra peccatum adhibuit, mediisque a confessario praescriptis diligenter usus est, etsi dein relabatur; a fortiori, qui notabilem emendationem lapsuumque diminutionem ostendit, quamquam nondum immunem se servavit a peccatis gravibus, immo ne ab illo quidem peccato consueto: nihilominus expungi debet ex numero eorum, qui proprie vocantur recidivi.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ut rectae regulae de tractandis recidivis statuatur, imprimis necessarium est videre, quid relapsus arguat contra paenitentem.

Relapsus non ostendit absolute neque directe defectum dispositionis in ea confessione, quam *nunc* recidivus instituit; sed signum est infirmæ voluntatis pro praeterito, immo suspicionem et praeiudicium, non certitudinem, facile creat contra iustam dispositionem in praecedentibus confessionibus habitam: atque ita indirecte et consequenter etiam praeiudicium infert contra actualem dispositionem, si hanc eandem, i. e. non meliorem, paenitens nunc ostendit.

R. 2. Confessarius igitur videre debet utrum relapsus sui paenitentis re ipsa hoc praeiudicium contra eum inferat, an existant signa quaedam quae hoc praeiudicium, sive contra praeteritas confessiones sive etiam contra solam actualem dispositionem, removeant.

Quoniam enim confessarius de actuali dispositione sibi iudicium morale efformare debet, si quando praeiudicium *grave* contra dispositionem existit, hoc grave dubium debet remove posse, antequam absolvat: nisi forte per exceptionem aliquando condionate possit absolvere dubie dispositum.

607 R. 3. Signa autem quae, relapsu non obstante, praeiudicium contra praeteritam dispositionem auferant vel diminuunt, sunt maxime: usus mediorum a confessario praescriptorum saltem per notabile tempus; emendatio per aliquod tempus secutum; sincera pugna contra vitium, etsi dein post gravem pugnam relapsus secutus fuerit. Quodsi de *praeterita* dispositione praeiudicium non amplius grave est, neque contra praesentem dispositionem *e relapsu* qua tali praeiudicium seu dubium fundatum oritur.

Si vero contra dispositionem quoad confessiones praeteritas praeiudicium manet, nihilominus fieri potest, ut de praesenti dispositione rationabile dubium non existat. Quod efficitur *signis* non solum communibus sed *specialioribus veri doloris*. Quae et quanta esse oporteat, in singulis casibus prudenti iudicio confessarius discernere debet. Vide tamen quaedam adnotata in *Th. m.* II, 427.

608 R. 4. Praeiudicio contra poenitentem remoto, recidivus sane etiam hac vice absolvi potest, quamquam *ex alio capite* dilatio absolutionis *aliquando* potest esse vel necessaria vel utilis, maxime si agitur de gravi aliqua et molesta obligatione uno actu implenda.

Praeiudicio autem seu dubio contra poenitentem manente, absolutio per se differenda est, dum dispositio melior (per emendationem secutam vel diligentem mediorum usum) appareat: nisi forte gravis timor sit, ne ex dilata absolutione poenitens, qui hic et nunc ipse putet satis se dispositum esse et *fortasse etiam est*, in peius ruat.

Cf. S. Alphons. VI, 432; *Th. m.* II, 492 sqq.; Pruner, *Pastoraltheologie* I, 254 sqq.; Aertnys in *Nouv. revue théolog.* t. 32 et 33 „*De l'absolution sacramentelle*“.

R. 5. Relapsus ex mera interna fragilitate multo rarius ratio esse debet negandae vel differendae absolutionis, quam relapsus ex occasione externa ortus, etsi haec occasio non sit omnino libera. Nam si occasio fuerit libera, maxime si etiam continua seu „in esse“, vix ille qui prima vice eam confitetur, absolvendus est ante occasionem efficaciter abiectam, minus etiam, qui fidem datam fregit atque relapsus est. *Th. m.* ibid. Cf. supra *cas.* 171 et infra *cas.* 177.

609 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Videri poterit Conradus diligentiam aliquam sese emendandi adhibuisse, cum per hebdomadas se immunem servaverit a peccato consueto. Verum si ita, ut in casu, *constanter* egit, post unam alteramve hebdomadam semper relabens atque ita pergens usque ad tempus sequenti confessioni propinquum: confessarius omnino videre debet, ne fallatur. Nam haec agendi ratio suspicionem ingerit de defectu sinceræ voluntatis seu propositi *absoluti* emendationis. Accidit enim aliquando, ut eiusmodi consuetudinarii et recidivi ex timore denegandae sibi absolutionis aliquo tempore ante con-

fessionem et post eam se contineant, ut confessario possint exhibere aliquod emendationis signum, sed continuo et semper sese continere in animo non fuerit. Quodsi ita re ipsa est, patet defuisse dispositionem necessariam, neque nunc de ea constare: neque censeo huiusmodi homines absolvendos esse, nisi nunc serius proponant et melioribus remediis uti parati sint. *Th. m. ibid.* 492.

R. 2. Ex ipsa Conradi experientia confessarius ansam sumere⁶¹⁰ potest tum exstimulandi eius animi tum proponendi remedii efficacioris. Eventus ostendit possibilitatem cum divina gratia per hebdomadas abstinendi a peccato; quod per hebdomadas possibile erat, erit possibile etiam postea, si modo fervor orandi in tentationibus ne tepescat et voluntatis vigor de novo excitetur. Proponat igitur confessarius praeter cotidianas orationes maxime fervidam B. Mariae Virginis immaculatae invocationem, quando tentatio institerit, frequentioremq; accessum ad sacramenta, quo vires spirituales restaurentur et augeantur. Quodsi paratus sit paenitens circiter alternis hebdomadis (vel melius etiam quavis hebdomada) ad sacramenta (saltem ad confessionem) accedere, absolvatur. Si vero externae circumstantiae frequentiore accessum ad sacramenta fieri non sinant, saltem quavis Dominica sumat Conradus certum tempus, v. g. horae quadrantem, quo coram crucifixo serio renovet propositum nunc in confessione conceptum vel vota baptismalia, per Christi passionem meritaque Beatae Virginis immaculatae imploraturus uberes gratias.

Doceatur etiam, ut, si contra praesens propositum infeliciter lapsus denuo fuerit, ut statim doleat contritione quantum possit perfecta, et ut quam primum post primum relapsum redeat ad confessionem.

Qui hoc vel simili modo seriam voluntatem ostendit, absolvendus potius quam differendus est.

RELAPSUS IN PECCATA (II).

Casus. (177)

Candidus compluries cum ancilla peccavit. Monitus ut ancillam dimittat, dicit statim se non posse, tum ne ipse se exponat diffamationi, tum ne ancilla in plateam eiiciatur; promittit se intra 2—3 menses id facturum. Qua promissione data, absolvitur. Verum postea timens difficultates domesticas et ancillae precibus exoratus eam retinet iterumque labitur. Quod nunc iam tertia vice ita egit. Nunc extra patriam in peregrinatione confitetur.

QUAERITUR 1° rectene egerit prior confessarius.

2° quid nunc cum Candido agendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Candidus ex praesentia ancillae ver-⁶¹¹satur in occasione proxima graviter peccandi, eaque occasio est ex parte libera, ex parte fortasse necessaria. Necessaria, moraliter loquendo, *pro aliquo tempore*, si re vera condiciones eae sunt, quas

Candidus dicit. Sed post breve tempus dici debet occasio libera, siquidem Candidi est, utpote heri, dimittere ancillam et quaerere causam quam praetendere possit, ne apud uxorem, si habeat, aliosve suspicionem incurrat. Immo si matrimonio iunctus non est, suspicionem apud alios fundatam non excitabit ancillae dimissio, nisi forte brevissimo tempore post recepta publice sacramenta haec fecerit, nulla alia causa existente. Quapropter rectissime institit confessarius, ut ancilla post aliquod tempus dimitteretur.

R. 2. Si quando iam existat rumor conversationis non honestae inter Candidum et ancillam, ancilla sane dimitti debet idque continuo, antequam Candidus absolvatur et ad ss. eucharistiam admittatur. Si autem suspicio tantum existat externe non fundata, potius pro aliquo tempore occasio necessaria est, neque obligari potest Candidus absolute ut *statim* ancillam dimittat, sed solum ut paulo post et interea sese mediis aptis praemuniat contra relapsum.

R. 3. Tempus 2—3 mensium per se satis diuturnum est, neque facile tantum spatium est concedendum. Quod si necessarium fuerit, eo magis confessarius prospicere debuit remediis aptis praescribendis, id quod numquam debet omittere. Adeoque praecipere debuit, ne umquam solus cum sola versaretur, ut orando auxilium divinum imploraret, et — quod non parvi momenti est — ut saltem tempore illo medio saepius rediret ad confessionem, v. g. alternis hebdomadis vel quolibet mense vel saepius, prout gravior vel levior est difficultas sese servandi a lapsu immunem. Quod si fecisset confessarius, Candidus rationem dare debuisset de incepta promissionis executione, de soluto contractu conductionis cum ancilla, neque res potuisset tamdiu protrahi.

612 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Cum Candidus compluries fidem fregerit, eius solis promissis fidi nequit; ipsius igitur culpa est confessarium debere severius agere. Verum quidem est eum etiam nunc ex una parte esse in morali impossibilitate *ilico* ancillam dimittendi, maxime cum nunc peregre existat; et ex altera parte ei grave onus imponi per dilatam absolutionem, scilicet onus confessionis nunc factae integre repetendae, nisi facile redire possit ad eundem confessarium, qui in loco peregrinationis nunc munere fungitur. Quare si prima vice promissis non stetisset: existimo Candidum absolvi potuisse sub hisce condicionibus, 1) ut nunc seria omnino appareat voluntas dimittendae ancillae et interim adhibendorum remediorum quae supra notata sunt; 2) ut absolvatur quidem, sed non accedat ad s. communionem nisi domi, postquam contractum cum ancilla re ipsa solvisset et tempus quo brevius potuerit pro reali dimissione fixisset. Quodsi in suo loco confiteretur, existimo ei ne absolutionem quidem secunda vice dandam esse, nisi post contractum cum ancilla rescissum.

R. 2. Sed quoniam non semel, sed compluries Candidus promissis non stetit, ne in alieno quidem loco absolvendus est, sed incommodum repetendae confessionis potius sentire debet. Debuit enim Candidus seire sibi gravem hanc incumbere obligationem ancillae di-

mittendae. Quod si ne ante susceptam quidem peregrinationem hanc dimissionem resolutio contractu conductionis praeparavit atque incepit, parum bonae voluntatis etiam nunc ostendit. Differenda igitur est absolutio, dum obligationem suam sit exsecutus: nisi forte *extraordinarium* dolorem nunc conceperit et ostenderit, qui firmae voluntatis et constantis sufficiens sit indicium.

RELAPSUS IN PECCATA (III).

Casus. (178)

Cletus, iuvenis operarius in fabrica, sese accusat de multis pravis cogitationibus et desideriis atque sermonibus inhonestis. Iam per aliquot annos idem est animi status. Corruptus a confessario dicit: Aliquot quidem dies post confessionem me immunem servavi; sed cum cotidie eiusmodi res audire debeam a sodalibus in fabrica, postea semper mea eadem fuit causa.

QUAERITUR possitne Cletus iterum iterumque absolvi, vel quomodo sit tractandus.

Solutio.

R. 1. Cletus, ut apparet, versatur in occasione, eaque hucus-613 que proxima. Si eius condicio ea est, ut sui sit dominus atque pro suo arbitrio alio loco labores suos possit locare, ubi meliores habuerit sodales, insistendum est, ut hoc faciat. Nam experientia docuit eum difficulter usurum esse iis remediis, quibus in medio pravorum sodalium sese servet a peccatis immunem. — Verum si sui iuris non est neque efficere potest, ut parentes ipsum in alio loco collocandum curent; vel si sperari non potest fore ut alibi condicio sodalium sit melior: adest occasio necessaria, neque aliud quid relinquitur, nisi ut ea reddatur remota.

R. 2. Remota autem reddi potest occasio variis modis. Imprimis videri debet, num possit moneri dominus fabricae vel inspector seu ille qui invigilandi munus habet. Quodsi horum aliquis re vera vir honestus est, qui in mores suorum operariorum intendat, Cletus adigendus est, ut rem denuntiet uni ex illis, quo efficaciter praecaveantur excessus pravorum operariorum.

Sed si a domino et officialibus haec cura neglegitur, Cletus ipse se munire debet, ut non succumbat sollicitationibus aliorum. Ergo imprimis quoties ad fabricam accedat, sese ferventi prece Deo auxilioque B. Mariae immaculatae commendat; abstineat ipse ab omni verbo inhonesto, aliosque — si tantae auctoritatis vel audaciae est — perverse loqui incipientes increpet, quando nihilominus turpes res audire cogatur, mentem ab his avocet et ad Deum attollat. Si haec constanter agat, potest certe tentatione superior manere.

R. 3. Si quaeritur utrum etiamnunc denuo absolvi possit, an 614 differri debeat, id pendet multum a remediis Cleto iam antea praescriptis eorumque usu vel neglectu. Nam si, monitus de obligatione pravos socios denuntiandi, hoc non fecerit, ne toties quidem absolvi

debit, quoties re ipsa absolutus est, atque nunc demum absolutio differenda, dum re vera denuntiaverit.

Si vero denuntiandi obligatio, utpote inutilis, urgeri nequit, videri debet quomodo remediis aliis usus fuerit. Si, ut videtur, in iis utendis negligens fuerit, per se ad aliquod tempus, v. g. hebdomadam vel summum 15 dies absolutio differenda est, ut constantiorem se ostendat in usu mediorum: nisi forte timendum sit ne plane abalienetur a sacramentis; in quo casu de novo animetur ad constantem pugnam, et si serio promittat, potius statim absolvatur, monitus ut *saepius* redeat ad sacramentum paenitentiae.

Si vero longiore tempore fideliter usus remediis indicatis stuerit se purum conservare, quamquam postea relapsus: animetur denuo ad maiorem fervorem et frequentiore recursum ad sacramenta; sed potius statim absolutio danda quam differenda est. Nam etsi externa adsit occasio, tamen *haec* Cleti condicio magnam similitudinem habet cum relapsu ex fragilitate interna: in qua, quoties sincerus actu est dolor firmumque propositum, absolutionem dare satius est.

CONFESSARIUS MONIALIUM (I).

Casus. (179)

Tancredus, confessarius monialium, reperit novitiam quae tentationibus contra castitatem et contra fidem vexata numquam audet sine confessione ad s. communionem accedere, et quoniam semel tantum in hebdomada confitendi occasio offertur, non quater in hebdomada, ut reliquae, sed semel tantum communicat; timet enim ne consensu conscientiam graviter maculaverit.

QUAERITUR rectene agat illa novitia, an corrigenda sit a Tancredo.

Solutio.

615 R. 1. Inspicere debet confessarius habitualement statum illius novitiae; si est bonae et constantis voluntatis — cuius dispositionis praesumptio magna est in novitia, quae sincere agens novitiatum suscepit —, eam securam reddere debet, ne timeat consensum et peccatum, nisi certa plane sit de consensu dato. Nam peccatum non in sensu consistit sed in consensu, neque consensus adest sine conscientia, cum non possit esse nisi a *sciente* et *volente*.

R. 2. Convenit igitur vel immo necessarium est ut Tancredus iubeat novitiam secure et audacter accedere ad s. communionem atque dubium seu timorem vincere, nisi plane certa sit vel iurare possit se consensisse. Quodsi hac in re inoboediens fuerit, de hac inoboedientia severe reprehendatur, immo puniatur; alioquin periculum est ne pessimum scrupulositatis habitum contrahat. Neque, si Tancredus praesto fuerit, novitiae aures praebeat, quoties dies s. communionis instet; debet enim discere ex sese vanos timores relegare.

R. 3. Quodsi novitia illa petierit alium confessarium a superiorissa, haec quidem hac vice morem gerere debet; confessarii tamen

etiam extraordinarii est eam potius reprehendere vel etiam pro circumstantiis accessum denegare, si quando moraliter certus est non esse peccata, sed meros scrupulos, qui novitiam exagitant. Atque etiam superiorissa, quando novit novitiae scrupulositatem, etsi non possit eius petitioni illudere, tamen attentum reddere potest confessarium, qui eam nondum noverit, de nimia eius anxietate.

CONFESSARIUS MONIALIUM (II).

Casus. (180)

Aliam reperit monialem Tancredus, quae dicit se internis locutionibus frui, se multum in ipso confidere tamquam in duce, quem sciat sibi singulari Dei providentia datum esse; cupit cotidie s. communionem sumere, et praeter confessionem res suas internas una alterave vice in hebdomada familiari alloquio Tancredo exponere. Quae omnia ille libenter permittit.

QUAERITUR 1° rectene egerit Tancredus.

2° quid, si superiorissa de illa moniali ut garrula et superba quaeratur.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Stulte egit Tancredus sine ulteriore examine haec omnia concedens. Debuit enim serio inquirere utrum inciderit in feminam fraudulentam seu deceptricem an deceptam et imaginariam an in solide spiritualem et extraordinariis gratiis a Deo ornatam.

R. 2. Laus illa sibi ipsi delata debuit a Tancredo potius pro suspecta haberi. Nam si ipse sibi hac in re placet et laudi muliebri inhiat, pro iusta poena Deus facile permittere potest, ut ipse decipiat et postea cum ignominia cogatur recedere. Neque ille pruritus saepius cum confessario loquendi, idque extra confessionem, monialem illam commendat. Nam qui re vera extraordinarias gratias a Deo communicatas habent, eas quidem, ut per oboedientiam dirigantur, cum confessario vel direttore spirituali communicant, verum id communiter ferunt graviter atque cum repugnantia faciunt, neque familiaritatem quaerunt, sed — nisi forte ipse confessarius maioris commodi causa aliter proposuerit — cum confessario in confessionali tractare sategunt. Cf. *Th. m.* II, 504. 505.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Etiam in tali accusatione confessarius rem sobrie et prudenter diiudicare debet. Aliquando personae vere et extraordinarie piae severius ab aliis iudicantur, ita ut, quod in aliis haberetur pro virtutis exercitio, in iis habeatur pro vitio, neque severi illi censores satis aestimant etiam in sanctissimis personis defectus aliquos indeliberatos reperiri posse.

R. 2. Nihilominus si defectus graviores sunt et cum maiore advertentia commissi, extraordinaria sanctitas atque dona quasi extraordinaria a Deo accepta suspecta fiunt. Imprimis oboedientia et hu-

militas probatio est, ex qua vera a falsa sanctitate distinguatur. Quare si praetensa dona Dei monialem illam reddant superbam, satis certo dici debet adesse illusionem sive a propria phantasia sive a daemone excitatam.

POST DIUTURNAM VITAM SANCTAM MISERE LAPSUS.

Casus. (181)

Agatha pia mulier, singularibus Dei donis et gratiis dotata, paulatim sibi nimis fidens misere lapsa carnaliter peccat, atque famae detrimentum timens per menses sacrilegia sacrilegiis auget: dum tandem publicis exercitiis excitata statum suum deplorans confessario aperit. Qui lapsus profunditatem ex priorum Dei donorum magnitudine aestimans confessam paenitentis opprimit atque in magnam coniecit animi deiectionem.

QUAERITUR 1° quomodo generatim tractandus sit, qui post vitam diu integram peractam misere labatur.

2° quid in specie de Agatha eiusque confessario iudicandum sit.

Solutio.

618 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Contendere quidem debet confessarius, ut is, qui post fervorem spiritus et vitam sanctam misere lapsus fuerit, non solum simpliciter ad statum gratiae redeat, sed ut etiam ad pristinum fervorem revocetur. Quod longe difficilior est apud eum, qui paulatim tepescens demum ad gravem lapsum pervenerit, quam apud eum qui subita et vehementi tentatione fuerit superatus.

R. 2. Imprimis autem eiusmodi homo animandus est ne animo deiecto virtutis exercitia fastidiat. Si autem sibi quidem multum diffidens, at magnam in Dei misericordiam fiducia erectus fuerit — ad quod sane iuvat perpendisse, quam liberaliter Deus ad conversionem utcumque seriam omnem sanctificantis gratiae habitum plene restauret —: stimulari utique potest, ut novo fervore atque maioribus paenitentiae operibus damnum resarciat atque ex lapsu ansamumat maioris sanctitatis. Quo igitur eiusmodi homo minus proclivis est ad pusillanimitatem, eo acrius urgeri potest ad vivum dolorem concipiendum et protrahendum; quo magis autem natura pusillanimus est, eo magis ad magnam spem et fiduciam debet erigi.

619 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Cum Agatha pudore et timore victa iam multa sacrilegia cumulasset, ad rem non erat eam magis etiam deprimere; sed ante omnia animanda erat, ut non obstantibus gravissimis peccatis magnam fiduciam in Deum et Christi merita conciperet, quae infinites crimina etiam longe plura et maiora excedunt. Quare melius egisset confessarius, si moderatam paenitentiam imposuisset, addens reliqua se ipsius libero arbitrio atque erga Deum liberalitati relinquere velle.

R. 2. Attamen ex altera parte etiam cavere debebat confessarius, ne Agatha lapsum parvipenderet, sed omnino inducenda ne sineret

e memoria elabi gravissimam suam culpam non eo fine, ut animo desponderet, sed ut suam propriam abiectionem et infirmitatem sentiret, extolleret divinam misericordiam et bonitatem. Cf. *Th. m.* II, 502. Cf. egregia monita apud Reuter, *Neo-conf.* n. 246.

CONFESSARIUS MORIBUNDORUM (I).

Casus. (182)

Sigibertus octogenarius, cum sanus decubisset, noctu evigilans repente sentit se male habere atque iubet parochum vocari. Qui cum veniret, Sigibertus sensibus destitutus est. Quare parochus, qui ante 15 dies eius confessionem exceperat, sola extrema unctione eum munit. Qua vix finita, Sigibertus decedit.

Ad Sergium vocatus, qui a duobus annis confessus non erat neque nunc desiderium reconciliationis dare potuit, eo quod sensibus destitutus repertus sit a cognatis, parochus solam condicionatam absolutionem concedit: de quo ab amico reprehenditur.

Similiter nuntium accipit de Saulo moribundo, qui vetuerat, ne sacerdos apud se admitteretur. Nunc vero ad sensibus destitutum filia parochum vocat: qui hunc condicionate absolvit et ungit; quod etiam facit ad preces filiae cum viro acatholico.

QUAERITUR 1° quae sint regulae circa absolutionem moribundorum.

2° quid de singulis casibus iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Cum extra mortis periculum moraliter constare debeat confessario de actibus paenitentis ad paenitentiae sacramentum necessariis, i. e. de debita confessione seu accusatione, et de dolore eiusque sinceritate: in periculo seu articulo mortis sufficit, ut cum aliqua etiam valde tenui probabilitate iudicari seu sumi possit actus necessarios et disponentes adesse seu adfuisse, quo liceat vel debeat dari absolutio saltem condicionata. Denegari autem etiam debet absolutio, quando constat de indispositione et quando nulla ratione suadet adfuisse actus necessarios.

Ratio prioris asserti est, quia sacramenta sunt propter homines et, ubi salus aeterna periclitatur, extrema tentanda sunt; neque profanatio sacramenti est, quo tentato, homo fortasse pro tota aeternitate salvatur.

Ratio asserti posterioris est, quod, ubi nulla probabilitas est sperandi effectum sacramenti, frustra fieret tentamen: quae collatio sacramenti non esset, sed profanatio. Neque in sola imaginaria possibilitate fructus collocari potest facultas sacramenti conferendi, sed humano modo humana sunt tractanda.

R. 2. Hinc facile patet absolvendum esse eum non solum qui coram sacerdote signa aliqua doloris prodit, quae in hisce circumstantiis simul sunt sufficiens accusatio seu absolutionis petitio, sed etiam ille qui coram aliis haec signa dedit atque advocandi sacerdotis voluntatem manifestavit.

Ita expresse monet Rituale Rom., *Ordo ministrandi sacr. paenit. § penult.*: „vel etiam si confitendi desiderium sive per se sive per alios ostenderit, absolvendus est.“

621 R. 3. Difficilior res est, quando quis morbo ita praeoccupatus fuerit atque sensibus destitutus, ut nullum signum sui desiderii dare potuerit neque possit. Nam secundum doctrinam communiter receptam ad valorem et fructum sacramenti paenitentiae pertinet non solum internus de peccatis dolor, sed etiam eius aliqualis manifestatio talis quae pro quadam generica accusatione seu confessione haberi possit. Unde fit, ut, ubi praecedens absolutionis desiderium certo manifestari non potuerit neque nunc possit, absolutionem, si proferre liceat, non liceat nisi *condicionate*.

R. 4. Attamen, maxime ex tempore S. Alphonsi et ex eius auctoritate, practice facillime licebit ita condicionate absolvere, quia habetur aliqua explicatio, etiamsi non multum probabilis, actuum sufficientium. Nam: 1) internus dolor merito praesumitur, nisi probetur contrarium: isque etiam elici potest, etsi forte *videatur* moribundus ratione destitutus: siquidem signa rationis deficientis sunt fallacia. 2) Desiderii habendae absolutionis manifestatio *fortasse sufficiens* (etsi non multum probabiliter) sumitur a) ab aliis ex suspiriis, oculorum nutibus, quae moribundus fortasse ediderit vel edat etiam nunc in hunc finem, etsi adstantes ea non valeant discernere: b) ab aliis ex serie actuum praecedentis vitae, ex quibus satis colligere possit moribundum voluisse saltem mori in pace Ecclesiae adeoque pro mortis tempore desiderasse absolutionem: quod si ex praecedenti vita *colligi* possit, manifeste haberi illius desiderii externam significationem seu expressionem.

622 R. 5. Unde ex S. Alph. VI, 482 sic condicionate absolvendus est 1) qui christiane vixerit;

2) etiam ille qui parum christiane vixerit, quem tamen constat *voluisse mori in pace Ecclesiae catholicae*;

3) immo ille catholicus qui in ipso actu peccati sensibus destituitur: siquidem secundum S. Alph. l. c. n. 483 praesumi potest etiam hunc, si forte lucidum intervallum habuerit, in proximo periculo aeternae damnationis constitutum, desideraturum esse omni modo suae aeternae salutis consulere, neque constare eum eiusmodi lucidum intervallum non habuisse;

4) ex quo concludi potest — quamquam S. Alph. ibid. severius loquitur — idem fieri posse cum homine baptizato acatholico sensibus destituto, si positiva adfuerint indicia eum in bona fide circa suam sectam versari atque auxilium catholici sacerdotis libenter admissurum. Attamen id restringendum videtur ad casum, quo contigerit ut ante rationis destitutionem ille homo coram sacerdote sese *declaraverit* peccatorem vel se de peccatis commissis dolere: alias enim in homine acatholico, qui sacramentum paenitentiae abhorret, ne implicate quidem habebis ullam confessionem et absolutionis desiderium manifestatum. *Th. m. II, 515.*

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quoad *Sigibertum* male egit parochus 623 eum non absolvendo; nam quod ante 15 dies fuerit absolutus, nulla erat causa cur non nunc denuo absolveretur, cum adfuerint signa quae satis exprimerent eius accusationem et absolutionis recipiendae desiderium.

Nihilominus aeternae eius saluti — etsi forte post ultimam confessionem in peccatum lapsus fuerit — provisum est per extremam unctionem, quae, si modo adfuerit internus de peccatis dolor, etiam pro absolutionis valore necessarius vel si ille postea accesserit, moraliter certo peccata delet. Verum, si *Sigibertum* reperit adhuc viventem, parochus absolutionem etiam conferre debet.

R. 2. Quoad *Sergium* parochus recte egit *condicionate* absolvendo; 624 nam ex una parte nullatenus certum erat, immo erat parum probabile omnia ad valorem absolutionis praestita a Sergio esse; quare non absolute sed summum *condicionate* absolvendus erat: ex altera tamen parte, quia non constabat certo de defectu, hanc *condicionatam* absolutionem etiam tentare potuit et debuit.

Sed merito reprehenditur ab amico quod non etiam unctionem dederit. Nam si sumere potuit *Sergium* in ultimo momento ad meliorem frugem esse conversum, extrema unctione non erat indignus; quoad efficaciam vero in nostro casu haec erat absolutione longe securior. Nam sufficit pro eius efficacia dolor internus qui praecesserit, vel immo qui sequatur; externum signum ex parte moribundi certo requiritur nullum. Si autem propter diuturnam *Sergii* abalienationem ab officiis christianis parochus scandalum timebat, poterat et debebat explicationem dare atque extremam unctionem etiam clam administrare.

R. 3. Si *Saulus* usque ad ultimum rationis usum positive re- 625 iecit omne sacerdotis auxilium, non puto sacramenta ei administranda esse, ne *condicionate* quidem; orandam tamen esse enixe pro eius anima Dei misericordiam quae, si eum ad sui conscientiam reduxerit et ad dolorem internum moverit, etiam usque ad contritionem perfectam potest permovere. Haec soli divino iudicio relinquenda sunt; pro humano iudicio ad participationem bonorum, quae constanter repulit, non videtur admittendus.

Si vero cum aliqua probabilitate nunc ad se redierit et videatur aliquod doloris signum edere, etsi dubium, tamen tentanda sunt omnia. Sed etiam in hoc casu parochus 1) *condicionate* tantum sacramenta administrare potest, 2) unctionem etiam clam tantum, ne aliis sit scandalo. — Quod idem dici potest, si iussio arcendi sacerdotes diutius antecessit extremum statum moribundi, ita ut dubium sit, num in hac pessima voluntate *Saulus* permanserit.

R. 4. Quoad virum acatholicum, de quo in ultimo casu sermo 626 est, aliqua ratio tentandi sacramenta fortasse sumi potest ex catholica filia. Ab ea enim quaeri potest, num pater de rebus catholicis instructus fuerit, utrum aversionem continuo ostenderit, an potius spem probabilem fecerit ante mortem amplectendae fidei catholicae:

num forte filia cum patre brevi ante dolorem de peccatis elicuerit, paterque cum ea id fecerit. Quodsi haec affirmans respondere filia potest, puto absolutionem condicionatam dari posse; extremam unctionem tum tantum, quando de ea specialiter audierit moribundus eamque probabiliter lubens admissurus fuerit.

CONFESSARIUS MORIBUNDORUM (II).

Casus. (183)

Cunibertus graviter aegrotans diuturnae vitae peccata, quae eousque conscientiam oneraverant, confessione diluit. Administratis rite omnibus sacramentis, parochus aegroto valedicit neque festinat aegrotum per hebdomadas adhuc vitam protrahentem visitare, neque aegrotus audet eum saepius accersere, ne videatur compluries eo opus habere, quamquam conscientiae tranquillitate non fruitur.

QUAERITUR 1° moribundi, sacramentis muniti, sintne ulterius iuvandi et quomodo.

2° quid de casu nostro dicendum.

Solutio.

627 AD QAESITUM 1^m R. 1. Rituale Romanum *bis* monet frequentem aegrotorum visitationem. Statim ab initio, ubi agit de cura infirmorum, dicit: „ultro ad illum accedat, idque non semel tantum sed saepius, quatenus opus fuerit.“ Dein cum describit modum iuvandi morientes, iterum monet gravius: „Ingravescente morbo, parochus infirmum frequentius visitabit . . . monebitque instante periculo se confestim vocari, *ut in tempore praesto sit morienti.*“

R. 2. Haec parochi obligatio qua gravitate obliget, pendet a diversis tum parochi tum aegroti circumstantiis. Id tamen attendere debet parochus tempore mortis graviora esse pericula tum ex infestatione diaboli, tum ex infirmitate aegroti, tum ex irreparabilitate damni quod incurritur.

R. 3. Pius parochus vel confessarius sane non id solum attendit, ut aegrotus restituatur in statum gratiae apud Deum, sed conatur etiam, ut brevis illius quod restat temporis bono usu aegrotus divinis meritis crescat atque actibus virtutum repetitis et perfectis aeternae vitae praemia quam plurimum augeat. De quo cf. *Th. m.* II, 520 sqq.

628 AD QAESITUM 2^m R. 1. Qui longae vitae peccata demum, cum graviter aegrotat, confitetur, raro omnium recordatur: quapropter plerumque postea memoriae occurrent alia atque alia, quae oblitus erat et quae nunc cupit confessario manifestare. Immo re ipsa haec confitendi in periculo mortis gravis obligatio est, quia, nisi nunc ea accuset, in periculo est, ne numquam ea confiteri possit. Cunibertus, cum in hisce circumstantiis esset, ex hac ratione a parocho denuo visitari iam plane debuit.

R. 2. Qui longam vitam in peccatis duxit, contractis pravis habitibus, in maiore periculo est post reconciliationem cum Deo denuo labendi. Et quamquam sacramenta morientium peculiare auxilium moribundo conferunt, tamen pericula lapsus non plane evanescent. Ex quo nova oritur ratio, cur parochus Cunibertum frequentius visitare debeat. — Ipse vero Cunibertus, respectu humano postposito, debuit parochum aliumve sacerdotem accersere, neque timere ne suspcionem contra se excitaret. Nam spirituale auxilium sacerdotis in periculo mortis identidem desiderare nullatenus signum est conscientiae oneratae sed conscientiae tenerae et providae propriae salutis curae.

R. 3. Parochus studere quidem debet ut, quantum fieri per circumstantias possit, praesto sit in ipsa morte, et saltem, si novum signum doloris moribundus dederit absolutionemque desideraverit, hanc identidem illi concedere. Immo S. Alphons. in ipsa sensuum destitutione, quando periculum mortis actu *instat*, si moribundus diutius sensibus destitutus videatur iacere, ter quaterve in die absolutionem condicionate repeti posse dicit: l. c. n. 482 et *Hom. apost.* tr. 16, n. 37, suggestis antea actibus virtutum theologicarum et contritionis, si forte re ipsa sui compos sit loquentemque percipiat.

R. 4. Quoniam vero parochus aliquando neque ipse praesens esse neque alterum sacerdotem mittere potest, et quoniam numquam abest periculum ne, dum advocetur sacerdos, moribundus exspiret: parochi officium est instruere aliquam personam piam ex cognatis aegroti vel quae aegroto serviat, ut saepius, imprimis morte instante, praeiundo cum illo eliciat breviter actus fidei, spei et maxime caritatis contritionisque perfectae. Sic enim vel meritum aegroti augebit vel eum, si forte aliqua tentatione victus lapsus fuerit, in statum gratiae et meriti restituet atque pro aeterna vita salvabit. *Th. m.* II, 647.

CONFESSARIUS MORIBUNDORUM (III).

Casus. (184)

Getulius, qui a quinquaginta annis religionem non amplius exercuit, catholice tantum baptizatus, graviter nunc aegrotat. Puer, orbatus parentibus, inciderat in seductorem ac brevi ipsemet omnibus vitiis plenus pessimam vitam duxit, bona tamen fortuna usus est ex matrimonio cum ditissima puella contracto; cui tamen non diu fidem servavit atque etiam nunc praeter uxorem pellicem domi retinet. Sacerdos eum visitans primo superbe repellitur; iterata visitatione, suscipitur placatus, sed quando de confessione sermonem instituit, audit ab aegroto hanc esse nunc impossibilem, ceterum de religione christiana aegroto vix quidquam notum amplius esse comperit. Cum vero mox res eo deveniret, ut medicus iudicaret non ultra diem Getulio vitae superesse neque id tuto aegroto dici posse, sacerdos modum quaerit quoquam suavissime rem ad bonum exitum perducatur.

QUAERITUR 1° quo modo confessio satis integra a moribundo obtineri possit.

2° quid imponi debeat moribundo circa reparandum scandalum et occasionem peccati removendam.

3° quomodo confessarius in circumstantiis Getulii agere debeat.

Solutio.

620 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quae *materialis* integritas in moribundo procuranda et quomodo in ea insistendum sit, multum pendet a viribus moribundi. Nam non ea integritas requiritur quae vires poenitentis secundum statum, in quo nunc est, moraliter superet, sed sufficit ea quam moraliter praestare potest. Quando igitur valde debilis est, non debet fatigari, sed sufficit confessario graviora intellexisse, imposita obligatione ut pro casu reconvalescentiae defectum suppleat, vel quae postea sponte memoriae recurrerint, data occasione proferat.

R. 2. Quando agitur de moribundo, qui habetur pro homine pie catholico a tempore brevi confesso, sed quem nunc confessarius reperit multis sacrilegis confessionibus implicatum: si confessio diu protracta suspicionem excitaret, licebit similiter abbreviata confessione uti, supplemento reiecto in tempus posterum. S. Alph. VI, 260.

R. 3. Qui horret confessionem et a religionis exercitio diu alienatus est, a confessario prudenti aliquando iuvare potest alio modo, ut scilicet aegrotus dextre inducatur ad narrandam seriem vitae suae amice: paucis adiectis interrogationibus facile supplebit confessarius narrationem eo usque ut pro statu actuali moribundi sit confessio sufficiens. Quodsi declarare poterit aegroti confessionem iam esse factam, superesse tantum ut doleat Deumque deprecetur: aegrotus non raro mirabitur, sed fortasse non ita difficulter adducetur, ut de peccatis doleat atque instantem aeternitatem sibi reddat securam.

631 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si scandalum consistit in sola a religione abalienatione, neque certae sunt restitutiones et reparationes honoris laesi etc. faciendae: sola publica sacramentorum ad infirmum delatio in illo momento habetur pro scandali reparatione.

R. 2. Si adest occasio peccandi proxima publice nota, v. g. concubina retenta domi, per se etiam a moribundo exigi debet, ut hanc dimittat et eiciat, antequam absolvatur; quod si ob aliquam causam impossibile fuerit, coram testibus declarare debet se, quam citius fieri possit, eam dimittere velle, neque nunc sinat eam sibi ministrare vel secum conversari.

R. 3. Si occasio peccandi adest occulta, atque instantanea dimissione diffamatio oriatur — id quod tum facile fieri potest: haec quidem dimissio non est exigenda, sed eo diligentius cavendum ne occasio moribundo maneat occasio formalis. Quapropter interdendum est quodlibet cum eiusmodi persona commercium, eique prohibendus accessus ad aegrotum, nisi forte contrahendo matrimonium occasio possit auferri. Ipse confessarius autem a violando sigillo cavere debet atque propterea generatim impediatur quominus proprio Marte quidquam faciat. Cf. Reuter, *Neo-conf.* n. 211, 6.

632 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quoad occasionem peccandi auferendam res diiudicanda est secundum modo dicta.

R. 2. Quoad confessionem sacerdos, si se in fiduciam Getulii insinuaverit, eum fortasse inducere potest ut seriem eorum quae gessit,

amice narret: quod si fieri potest, optime res componitur. Si id vero fieri nequit, sacerdos, fervida oratione ad Deum effusa, obtestetur aegrotum se quasdam tantum interrogationes facturum esse atque leviter omnino sine fatigatione se confessionem procuraturum.

R. 3. Si igitur utcumque confessio facta fuerit, restat ut in reliquis actibus iuvetur. Videri debet num necessarias saltem veritates revelatas Getulius teneat; alioquin dextre circa eas instruendus est: quod fieri potest per modum adhortationis. Quando ad actus doloris et caritatis elicitos res perducta fuerit, confessarius absolvat et prae-
paret aegrotum, si opus sit, ad reliqua sacramenta recipienda.

R. 4. Quodsi aegrotus ne tum quidem necessarias obligationes implere vult, etiam in mortis articulo sine absolutione dimittendus et divinae misericordiae commendandus est. Si vero postea signum aliquod, utut leve, mutatae voluntatis appareat et loquela iam deficit, absolvatur sub condicione.

DE INDULGENTIIS.

Casus. (185)

Disceptatio et diversa praxis est inter Achatium et Aeneam circa indulgentias earumque valorem. Prior nihil antiquius habet, quam ut paenitentes suos excitet ad quam plurimas indulgentias lucrandas et die Portiunculae ad ingrediendam et egrediendam quam frequenter ecclesiam, ut quilibet aliquot saltem decades animarum e purgatorio liberet. Aeneas e contrario has praxes parum aestimat, esse rem dubio plenam, num valor re vera usque ad poenas alterius vitae *exstinguendas* pertingat; alioquin vix ullum catholicum purgatorio esse addicendum, cum vix ullus sit, cui non applicetur plenaria indulgentia in articulo mortis; immo ex dictis sanctissimarum personarum dubium illud confirmari, cum S. Theresia quondam divinitus compererit praeter se unum hominem tantum plenariam iubilai indulgentiam lucratum esse; hos duos vero certo vix ullum poenae temporalis reatum habuisse.

QUAERITUR 1° quid sit indulgentia.

2° quae sit eius efficaciae certitudo.

3° quid de praxi et opinione Achatii et Aeneae sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Indulgentia secundum genuinum et ve- 633
rum conceptum est remissio poenae temporalis post remissam culpam coram Deo residuae, quam Ecclesia extra sacramenta vi potestatis clavium exstinguit.

R. 2. Quae indulgentia distinguitur plenaria et partialis. Plenaria, qua omnis poena temporalis condonatur; partialis, qua certa poenae temporalis mensura remittitur. Fieri igitur potest, ut indulgentia, quae partialis dicitur, re ipsa fiat in certo homine eam lucrante plenaria, scilicet quando ille maiorem poenae reatum non habet.

Partialis autem indulgentia aestimatur secundum dies, annos, ita ut concedi soleat indulgentia 100, 300 etc. *dierum*; vel 7, 10, 40, 100 etc. *annorum*, quibus non raro addantur *totidem quadragenae*. — Quibus exprimitur ex poena temporali adhuc luenda tantum remitti, quantum per antiquas paenitentias canonicas tot dierum et annorum coram Deo censeatur solutum seu exstinctum. Quadragenae, quae adduntur, significant severiorem paenitentiam 40 dierum quae ultra communem paenitendi modum solebat imponi. Cf. Beringer, *Die Ablässe* ed. 12, pag. 57. 805.

R. 3. Remissio illa temporalis poenae fit per solutionem ex thesauro Ecclesiae, qui constat ex infinitis meritis et satisfactionibus Christi, quibus accedant secundarie merita et satisfactiones B^{ae} Virginis Mariae et Sanctorum. Quam solutionem praestant pastores Ecclesiae, imprimis Romanus Pontifex, summus pastor et claviger thesauri Ecclesiae; cardinales et episcopi secundum hodiernam disciplinam solummodo intra limites valde artas.

- 634 R. 4. Remissio illa seu indulgentia conceditur sub certis condicionibus iis qui has condiciones impleverint; quando vero hoc specialiter conceditur a largiente indulgentiam, indulgentiam etiam aliquis pro defuncto lucrari potest.

Applicatio autem pro vivis fit aliter, aliter pro defunctis. Vivi enim, si sibi volunt lucrari indulgentiam, *absolvuntur* per Summum Pontificem a tanto reatu poenae, ita ut ipse Pontifex simul ex thesauro Ecclesiae *solvat*; defuncti non absolvuntur per potestatem iudicalem Pontificis, sed pro iis eorumque poena temporali residua *tantum solvitur* ex thesauro Ecclesiae Deoque offertur, quantum per certam illam indulgentiam enuntiatur. Hinc in indulgentiis pro defunctis habetur sola solutio Deo *oblata*; in indulgentiis pro vivis habetur primo et immediate absolutio, quae tamen efficax fit per solutionem ex thesauro Ecclesiae Deo factam.

- 635 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In genere certum est Ecclesiam habere potestatem dandae indulgentiae, adeoque de eius efficacia coram Deo in genere dubitari nequit. Huc spectant damnati errores: Petri Oxom. *prop. 6 a Sixto IV damn.*; Lutheri *art. 17—22 a Leone X proscripti*; *prop. 40—43 Conciliab. Pistor. a Pio VI damnatae*. Atque inde consequens est indulgentiam etiam ei prodesse cui conceditur, maxime si agitur de indulgentia pro vivis. Quas veritates *fidei proximas* esse, vide Mocchegiani a Molsano *Collect. indulgentiarum* n. 12.

R. 2. Possunt autem rationes occurrere, quae effectum indulgentiae impediunt, idque vel ex parte concedentis vel ex parte lucraturi. *Ex parte concedentis* seu exercentis potestatem potest error esse in causa, quo fiat ut indulgentia vel non valeat vel *non tanti* valeat. Nam potestas illa remittendae poenae temporalis non potest fieri arbitrarie, cum ipse Summus Pontifex non sit dominus, sed dispensator ecclesiastici thesauri, neque condonare potest illam poenam *nisi ex iusta causa*. Causa saepe sumitur ex ipso exercitio boni operis,

quod tamquam condicio a fidelibus postulatur. Et quamquam videtur ad valorem indulgentiae non plus requiri, nisi ut qui concedit, *prudenter iudicet* iustam causam et proportionatam subesse, tamen ne id quidem certum est, si re ipsa causa coram Deo non fuerit sufficiens, neque Summi Pontificis iudicium hac in re est infallibile. Cf. *Th. m. II*, 535. Verum, si indulgentia concessa in hoc casu non valeat ad *tantam* remissionem, valebit tamen ad *aliquam*.

Ex parte lucraturi indulgentias defectus varii possunt occurrere: 636

1) ut non impleverit ipsas condiciones seu opera praescripta;

2) ut ipse culpa reatus nondum sit remissus: quod si ita est, impossibile est obtinere efficaciter indulgentiam. Hoc igitur imprimis valet de eo qui non sit in statu gratiae; sed etiam in eum qui in statu quidem gratiae est, at peccatis venialibus quoad culpam non deletis obnoxius, plenum suum effectum indulgentia exercere nequit. Attamen ille qui indulgentiam plenariam propter peccati venialis obstaculum non lucratur plene, eam nihilominus lucrari potest minus plene, scilicet relate ad remissionem poenarum, quae peccatis quoad culpam iam deletis ex se debentur.

3) Relate ad defunctos res est etiam magis incerta: possunt enim occultae rationes iustitiae divinae obstare, quominus solutio oblata pro certa aliqua anima acceptetur, vel quominus ad effectum totalem acceptetur. Sed si opus praescriptum impletum est a vivis neque ex parte causae clavis totaliter erraverit, *aliquod* suffragium defunctis semper fertur, si minus illis animabus quas qui opera ponit forte intendat iuvare, saltem aliis pro divinae voluntatis beneplacito.

Ecclesiam nullatenus velle auxilium undequaque certum promittere, habes ex *Resp. S. C. Indulg.* d. d. 28 Iulii 1840 (*Decr. auth. n. 283*): „Per indulgentiam altari privilegiato annexam, si spectetur mens concedentis et usus potestatis clavium, intellegendam esse indulgentiam plenariam, quae animam statim liberet ab omnibus purgatorii poenis; *si vero spectetur applicationis effectus, intellegendam esse indulgentiam, cuius mensura divinae misericordiae beneplacito et applicationi respondet.*“ *Th. m. II*, 532.

Idem colligitur ex Constit. Bened. XIV *Pia mater* d. d. 5 Apr. 1747, in qua amplam quidem dat facultatem impertiendae indulgentiae in articulo mortis; sed sedulo monet etiam, ut Christifideles moneantur et frequenter instruantur, „*quam incertum sit, . . . etiam an indulgentiam, licet externo ritu sibi applicatam, cum effectu sint percepturi.*“

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quoad praxim lucrandarum indulgentiarum ex utraque parte extrema vitanda sunt, ne scilicet earum usus parvipendatur, neve tota sanctitas in colligendis indulgentiis collocetur.

Extinguere poenas temporales peccatis debitas nobilis quidem finis est, immo proficisci potest ab eximia in Deum caritate; atque si studium fertur in iuvandos defunctos per indulgentias, eo ipso habes caritatis exercitium nobilissimum. Hinc non una solum sed complures et variae virtutes christianae in studio lucrandarum indulgentiarum

possunt exerceri. Attamen sunt fines formaliter altiores et nobiliores, quam ille finis exstinguendae poenae temporalis. Quae exstinctio ad sanctitatem *secundarie* spectat. Quae autem principaliter et directe tendunt in augmentum caritatis et gratiae sanctificantis, sane excellentiora sunt; et quae disponunt homines ad tollenda obstacula frequentis et heroicae caritatis exercendae, adeoque internam ipsam sanctitatem promovent, praeferrī merentur. Quodsi cum his exercitiis simul acquiri possunt indulgentiae, id sane eo melius est.

638 R. 2. Cum die Portiunculae re vera *toties quoties* offeratur indulgentia plenaria defunctis etiam applicabilis, certe christianae pietati ac caritati omnino consentaneum est, ut qui facile possit neque certa quaedam officia propterea neglexerit, saepius studeat hoc modo defunctis in purgatorio existentibus iuvamen afferre. Ipsa *S. C. Indulg.* laudat pietatem hominum simplicium, qui post brevem orationem in ecclesia eo die privilegiata fusam egrediantur, ut statim revertantur et denuo preces fundant. Attamen Achatius abstinere debet a calculando numero eorum quos unus aliquis ex suis paenitentibus e purgatorio in caelum mittere possit. Nam ex iis quae supra dicta sunt, haec res est valde incerta, et quamquam ab Ecclesia Deo tantum offertur ex satisfactionibus Christi, quantum sufficiat ad unam animam e purgatorio liberandam, idque toties, quoties quis repetat preces cum visitatione ecclesiae, tamen nescitur ad quem effectum haec omnia a Deo acceptentur.

639 R. 3. Aeneas vero omnino errat contra indulgentias atque sentit modo piarum aurium offensivo, immo in haeresim ducente: quasi indulgentia non valeat ad exstinguendas poenas alioqui Deo in purgatorio solvendas. Etsi dubium moveri potest de extensione et amplitudine valoris in certo casu, tamen in genere indulgentiae efficacia est certissima.

R. 4. Quod autem dicit Aeneas purgatorium cotidie exauriri, si indulgentiae valcant: in eo id latet veri, incertum esse, atque vix probabile, *omnes* indulgentias *secundum totum valorem* qui offertur, defunctis applicari; immo etiam improbabile esse vivos sibi lucrari omnes indulgentias secundum totum valorem enuntiatum. Quod posterius habeo pro verissimo ex hac sola ratione, quod raro invenitur homo, qui ab omni *veniali culpa* sit immunis. Veniales autem culpaе etiam solae, quibus obnoxius aliquis decesserit, causa sufficientissima esse possunt, cur longissimum et acerbissimum purgatorium sit tolerandum.

Ecclesia autem seu Summus Pontifex largissima manu thesaurum spiritualem quasi profundit, Deo plenissime et multoties offerens solutionem pro poenis temporalibus iustorum, ut, quod una oblatione non obtineatur, fortasse iterata et saepius iterata oblatione demum obtineri possit.

R. 5. Dictum S. Theresiae optime explicatur ex iis quae monui circa peccata venialia. Sed inde non sequitur non fuisse quam plurimos, qui iubilaеum minus plene lucrati sint et lucentur.

INDULGENTIARUM CONDICIONES ET OPERA PRAEScripta.

Casus. (186)

Anatolia, pia mulier, quam plurimas studet lucrari indulgentias pro animabus purgatorii. Cum igitur die 2 Aug. sit festum Portiunculae et simul Dominica, qua incipit extraordinarium iubilaeum: quo devotius rem peragat die 1 Aug. mane, ubi confluxus tantus non est, confitetur et s. communionem sumit; et sequenti die frequenter visitat ecclesiam ibique quinquies *Pater* et *Ave* recitat pro lucrandis indulgentiis tum Portiunculae, tum iubilaei, tum alias ad quas titulo confraternitatum atque piarum precum per mensem futurum titulum habet.

QUAERITUR 1° sufficiatne confessio et s. communio pridie facta, ut die sequenti Anatolia indulgentias lucrari possit.

2° eadem confessio et communio sufficiatne pro indulgentiis utriusque diei annexis.

3° quae et quanta oratio requiratur ad intentionem Summi Pontificis fundenda. Satisne sit mentaliter orare.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. In indulgentiis *iubilaei* quodlibet ex 640 operibus praescriptis fieri debet intra tempus pro iubilaeo assignatum: quod incipit a primis vespers primi diei indicti, i. e. in nostro casu tempore vespertino sabbati ante 2 Aug.

R. 2. Pro aliis indulgentiis confessio atque etiam communio die antecedenti iam fieri potest, si modo reliqua praescripta opera ipso die assignato peragantur: dies autem assignatus aliquando currit a I vesp. (i. e. pridie a vespers) usque ad crepusculum vespertinum ipsius diei, aliquando a media nocte ad mediam noctem. Ex *Raccolta* etc. ed. anni 1898, *Praenotanda* n. V, 3. 4. *S. Congr. Ind.* d. d. 6 Oct. 1870 decrevit sive solam confessionem sive confessionem et communionem fieri posse die immediate praecedenti eam, cui quaecumque indulgentia concessa sit. Pro indulgentia *Portiunculae* sufficit confessio a die 30 Iulii facta. *Ibid.* pag. 557.

R. 3. Pro iis qui quavis hebdomada confiteri solent, sufficit hebdomadaria confessio pro omnibus indulgentiis occurrentibus, in quibus confessio exigitur, si modo conscientia immunis servata sit a peccato mortali. *Racc. Praen.* n. V, 1 ex decr. 9 Dec. 1763: nulla tamen res mutatur quoad iubilaeum.

R. 4. Quando penuria est confessariorum, *Ordinariis locorum petentibus* conceditur: 1) ut indulgentia festo annexa acquiri possit etiam ab iis qui non solent qualibet hebdomada confiteri, per confessionem infra spatium hebdomadale ante festum; 2) ut confessio quae soleat alternis quibusvis hebdomadis fieri („decurrende quolibet 14 dierum spatio“) sufficiat ad lucrandas omnes indulgentias, sicut alias sufficit confessio hebdomadaria. *Racc. ibid.*

641 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Dubium non est quin eadem s. communio sufficiat ad plures indulgentias etiam plenarias lucrandas, quae eodem die *ex diversis titulis* occurrant. Racc. ibid. V, 2 ex decr. 29 Maii 1841; idque valet de ipsa s. communione paschali ex praecepto facienda (Racc. ibid. ex decr. 10 Maii 1844), si modo iubilaei indulgentia excipitur.

R. 2. Quoniam autem nunc s. communio die antecedenti facta sufficit ut indulgentia plenaria acquiri possit: consequens videtur ut illa una communio sufficiat ad lucrandas omnes illas indulgentias, quae tum pro die communionis tum pro die postero occurrant, si modo reliqua opera *suo* die praestantur. Quod de confessione etiam magis valet.

642 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Preces illae certae, quibus indulgentia annexa est, oraliter persolvi seu *recitari* debent. Si quae sunt preces, quae ex praxi Ecclesiae alternatim recitantur, hae possunt quidem a quolibet privatim recitari integrae: sufficit autem *in his* ut alternatim recitentur, attente audiente altero quod alter recitat. Id valet v. g. in recitandis rosario, litanis etc.

R. 2. Quando inter opera praescripta praecipitur „aliquantum orare ad intentionem Summi Pontificis“ — quod plerumque fit in plenariis indulgentiis: neque certa orationis forma neque mensura seu extensio praescribitur. Attamen licet optimum sit mentaliter ad hos fines orare, securum tamen non est ad solam mentalem orationem se restringere, nisi addatur oralis oratio. Communi autem aestimatione theologorum sufficit 5—7 Pater et Ave aut aequivalentes preces recitare: Mocchegiani a Molsano n. 187.

Neque necesse est distincte sibi proponere fines a Summo Pontifice intentos, qui sunt: exaltatio Ecclesiae, extirpatio errorum seu conversio eorum qui ab Ecclesia separati seu alieni sunt, pax inter christianos principes et populos. Sufficit haec implicite seu reductive intendere. *Th. m.* II, 542; Mocchegiani a Molsano n. 199; Racc. ibid. V, 5.

Ex dictis patet Anatoliam in plerisque recte egisse seu non errasse; sed quoad indulgentiam iubilaei neque confessionem neque communionem sabbato ante initium iubilaei factam posse sufficere.

INDULGENTIAE PRO DEFUNCTIS.

Casus. (187)

Ignatius, sermonem habens ad populum die omnium defunctorum, ut omnes excitet ad auxilia iis ferenda, etiam peccatores eosque maxime adhortatur: Vos, inquit, qui in statu peccati iacetis necdum animum habetis surgendi, opera vestra bona et orationes offerte saltem pro defunctis; vobis ad expiationem nihil prodesse possunt, possunt defunctis; imprimis studete lucrari indulgentias, nam ad eas *robis* lucrandas status vester obstat, non

obstat quin *defunctis* eas acquiratis. Rependent illae animae vobis certissime misericordiam, qua summopere indigetis.

QUAERITUR 1° possintne indulgentiae pro defunctis acquiri ab iis qui sunt in statu peccati.

2° rectene exposuerit Ignatius doctrinam catholicam de bonis operibus peccatorum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Probabile est posse eos qui nondum 643 sint in statu gratiae, indulgentias pro defunctis lucrari. — Nimirum *ex natura rei* nihil obstat. Nam non in valore operum, quae a fidelibus praestantur, indulgentiarum largitio nititur, sed in thesauro Ecclesiae. Atque ex opere operato effectus producitur, non minus quam in satisfactione sacramentali. Cum in illa igitur, si paenitens satisfactionem peragens in peccatum relapsus fuerit, efficacia suspenditur quidem sed non perimitur, ita etiam in operibus indulgentiarum necesse non est, ut propter statum peccati eius qui illa peragit efficacia perimatur: et quamquam indulgentia ipsi operanti *numquam* prodesse poterit, potest tamen statim transferri in commodum defunctorum. — Non ita certum est, num nihil obstet *ex ordinatione divina*, i. e. num potestas a Christo Ecclesiae collata eousque se extendat, ut etiam per media opera eorum, qui in statu inimicitiae Dei sunt, thesaurum Ecclesiae in favorem animarum in purgatorio aperire ex eoque dispensare possit. Sed quoniam non constat de *restricta* potestate, potius sumendum est Ecclesiam posse.

Ultima difficultas est, num *re ipsa Ecclesia* ita thesaurum Ecclesiae dispensare voluerit et *velit*, scilicet utrum in omnibus indulgentiis propositis condicionem status gratiae ut necessariam ponat, an in iis solis in quibus hanc condicionem expresserit. In qua quaestione dicendum omnino puto non posse sumi esse *hanc* voluntatem, qua velit in omnibus indulgentiis eam condicionem ex sua parte ponere, etiamsi Christus eam non posuerit. Nam *S. C. Indulg.* d. d. 22 Febr. 1847 interrogata resp.: „Consulat probatos auctores.“ Quod potius signum est Ecclesiam nihil hac in re determinare, sed aliud non postulare, nisi quod ex ordinatione Christi necessarium fuerit.

Unde concludo certum quidem non esse, sed probabile omnino eas indulgentias, pro quibus ad opera praescripta perficienda Ecclesia non expresserit necessitatem status gratiae, si declaratae sint „applicabiles defunctis“, posse pro defunctis acquiri etiam ab iis qui in statu gratiae non versantur.

R. 2. Practice in longe plurimis indulgentiarum concessionibus 644 pro condicione status gratiae *exprimitur*. Quare ab iis solis, qui in statu gratiae sunt, hae indulgentiae videntur acquiri posse, etiam pro defunctis. Nam Ecclesia vel requirit — id quod in *plenariis* indulgentiis fere solet fieri — confessionem et s. communionem, vel in recitandis certis precibus requirit, ut „contrito corde“ recitentur: quod nihil aliud vult dicere nisi *in statu gratiae sanctificantis*, in quo quis

sive antecēdenter iam sit constitutus, sive nunc priusquam preces illas fundat per actum perfectae contritionis se constituere debeat. Quare qui in statu gratiae versatur, necesse non habet actum contritionis praemittere.

Re ipsa illud „contrito corde“ generatim pro condicione operis praescripti rite faciendi enuntiatur; paucissimae igitur sunt indulgentiae in quibus probabili illi opinioni, de qua in R. 1 dictum est, multum fidi possit¹.

Si quando autem ad lucrandas indulgentias plura opera praescribuntur, requiritur et sufficit ut ultimum opus in statu gratiae fiat. Cf. *Raccolta Praenot.* n. IV.

645 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quidquid est de speculativa illa opinione circa indulgentias pro defunctis lucrandas, practice Ignatius excessit. Nam quod theoretice est probabile, id simpliciter sine dubitatione affirmavit practice.

R. 2. Quod autem hanc opinionem, quae circa indulgentias est probabilis, etiam transtulit ad personalia opera et orationes fidelium, qui sint extra statum gratiae, in hoc intolerabilem commisit errorem. Nam quod *satisfactionis* inesse potest quibuslibet operibus bonis sive orationibus sive aliis, id inest solis operibus *iustorum*. Quia igitur iniusti nihil facere possunt, quod valorem satisfactionis coram Deo habet, propterea non solum non pro se, sed neque pro defunctis satisfacere quicquam possunt.

R. 3. Restant sola oratio qua *impetratoria* et reliqua opera bona, quatenus cum intentione aliquid impetrandi Deo offeruntur. Num hoc modo defuncti *directe* et *immediate* iuvare possint, idque ab ipsis iustis, res non est prorsus certa. Longe incertius hoc est in oratione iniusti.

646 R. 4. Ex altera parte moderari nonnihil debuit Ignatius, quae dixit circa efficaciam operum et orationum hominis iniusti pro se ipso. Nam quamquam certum est eum pro poenis peccato debitis

¹ Attamen ne in illis quidem indulgentiis, in quarum concessione dicitur „qui contrito corde recitaverint“, intentio Ecclesiae *certa* est circa facultatem lucrandi eas indulgentias etiam pro defunctis statuere, ut haec facultas desit sine statu gratiae. Fortasse voluit tantum monere, fideles ut *sibi* acquirant indulgentiam, in statu gratiae debere existere. En decretum d. 22 Febr. 1847 (*Deer. auth.* n. 341): Dubia: 1° Utrum Christifidelis peccato mortali inquinatus lucrari possit non quidem in suum subsidium, sed in levamen animarum in purgatorio degentium indulgentias, pro quibus lucrandis non praescribitur communicatio. — 2° Utrum sacerdos missam celebrans peccato mortali inquinatus, sive ad altare privilegiatum in suffragium fidelium defunctorum sive cum applicatione indulti altaris privilegiati personalis, revera animam pro qua s. sacrificium offert, gaudere faciat etiam gratia altaris privilegiati.“ S. C. censuit respondere ad 1^m et ad 2^m: „Consulat probatos auctores.“ Quoad altare privilegiatum, maxime locale, non dubito quin sit mens Ecclesiae ex thesauro Ecclesiae tantum exhibere Deo quantum alias; quoad efficaciam sane omnia relinquenda sunt misericordiae divinae, quae utique non solum sanctitatem celebrantis, sed etiam alias condiciones nobis ignotas attendere potest. Cf. etiam Baller.-Palm. tr. 10, sect. 5, app. de suffrag. n. 108; Mocchegiani a Molisano l. c. n. 1100.

satisfacere nihil posse, tamen ad expiandam animam suam per modum *impetrationis* et *meriti congrui* aliquid facere potest, quatenus per orationem et opera bona sibi conciliare potest abundantiores gratias divinas, quibus reconciliationem cum Deo incohet et ad felicem finem perducatur.

R. 5. Bonum igitur erat ex parte Ignatii auditores ad misericordiam movere erga animas defunctorum et pro praemio misericordiam Dei, quam eo fidentius sperare liceat, proponere: verum docere debuit, ut primo misericordiam erga se ipsos exercerent, atque vera contritione et conversione se aptos redderent ad misericordiam aliis exhibendam sibipeculiarem Dei protectionem pro futuro tempore conciliandam.

PRECES IN ACQUIRENDIS INDULGENTIIS PRAESCRIPTAE.

Casus. (188)

Gennadius, genuflectendo non assuetus, in ecclesia solet plerumque sedere vel stare. Ita etiam facere pergit, quando persolvit visitationem ecclesiae et orationes pro lucrands indulgentiis, immo in spatioso ambulacro ante fores ecclesiae, ubi alii inter se colloquuntur, Gennadius sese paululum colligans aliquot preces ad Deum dirigit. Quando ad sonitum campanae mane, meridie, vespere recitat angelicam salutationem, id facit, cum per urbem incedit, tecto capite et porro eundo, timens ne alias admirationem excitet.

QUAERITUR 1° quinam situs servandus sit in orationibus pro lucranda indulgentia.

2° quid de Gennadii praxi censendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. S. C. *Indulg.* d. 18 Sept. 1862 expresse 647 declaravit necessarium non esse recitare preces pro lucrands indulgentiis praescriptas genibus flexis, excepto casu quo aliter praescriptum sit in ipso documento concessionis. Racc. l. c. n. IV (ed. anni 1898 pag. x).

R. 2. Quapropter communiter licebit quolibet situ seu habitu corporis honesto orare, v. g. stando, sedendo, ambulando: si modo ille sit habitus, quocum devota oratio seu recitatio coniungi possit.

R. 3. Sunt autem certae preces, cum quarum recitatione indulgentia coniuncta est sub condicione certi corporis habitus. Inter quas peculiariter notari meretur ipsa salutatio angelica ad sonum campanae recitanda. Nimirum illae preces recitandae sunt *genicibus flexis*, sed a vespere sabbati et in tempore quadragesimali a meridie sabbati atque per totam diem Dominicam *stando*; quod idem servatur, scilicet ut stando recitentur, per totum tempus paschale, ita tamen ut loco „Angelus Domini etc.“ recitanda sit antiphona „*Regina caeli*“ cum versiculo et oratione, atque ii tantum qui memoria eam non teneant, possint pergere in recitando „*Angelus Domini*.“

Verum die 8 Apr. 1884 Leo XIII concessit iis qui *ex rationabili causa impediti fuerint*, quominus vel genibus flexis preces illas recitent, vel ad sonitum campanae id faciant, ut, si modo digne, attente ac devote recitent, easdem indulgentias lucentur, addentes ad „*Angelus Domini*“ versiculum „*Ora pro nobis*“ cum oratione „*Gratiam tuam*“; et qui tempore paschali neque ex memoria neque legendo possint recitare „*Regina caeli etc.*“, ut eorum loco recitent *quinq̄ies* „*Ave Maria*“. Cf. Racc. p. 210—211.

648 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex dictis patet, quid responderi debeat Gennadio ad id, quod non recitet genibus flexis. Si re vera in plateis genuflectere contra usum regionis est, a genuflectendo Gennadius rationabili causa impeditur.

R. 2. Quod Gennadius ante ecclesiam ab ea distans consistit ibique preces fundit, pro visitatione ecclesiae haberi potest, quando ecclesia referta est, ita ut commode intrari non possit, vel quando, ecclesia clausa, aliquis ante valvas orat. *Th. m.* II, 541. Attamen extra hos casus, pro libitu manere extra ecclesiam, minime consultum est, cum non satis constet hoc modo praescriptae visitationi ecclesiae satisfieri.

IUBILAEI NOTIO ET OPERA PRAESCRIPTA.

Casus. (189)

Commodus cum audiat annuntiari iubilaeum sub condicione: confessionis, s. communionis, visitationis aliquot ecclesiarum compluries repetendae, ieiunii trium dierum et eleemosynae faciendae, statuit illud neglegere, secum reputans se posse iisdem operibus, immo levioribus saepius plenariam indulgentiam lucrari; melius igitur esse plus lucrari quam unam hanc indulgentiam. — Flavia e contrario, cum iubilaea pro indulgentiis longe efficacissimis habeat, dolet quod propter ieiunia feriis IV, VI, sabbato indicta non pluries adsit facultas lucrandi pro defunctis, petit propterea, ut ieiunia sibi commutentur in rosaria vel missas, et statuit quavis hebdomada saltem bis iubilaeum lucrari.

QUAERITUR 1° quae sint opera, quae ad lucrandum iubilaeum praescribi solent.

2° in quo praestet iubilaeum supra alias indulgentias plenarias.

3° quid de Commodi ratiocinatione et de Flaviae praxi censendum sit.

Solutio.

649 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Distinguendum est iubilaeum anni sancti, regulariter quovis anno 25° recurrens seu iubilaeum *ordinarium* vel maius a iubilaeo minore seu *extraordinario* (seu indulgentia *ad instar iubilaei* concessa), quod diversis occasionibus celebrari solet, maxime initio pontificatus novi Romani Pontificis, vel in gravibus necessitatibus pro arbitrio S. Sedis.

R. 2. In utroque iubilaeo solet confessio et s. communio praescribi eodem modo ut reliqua opera bona. In iubilaeo maiore prae-

scribi solet praeterea sola visitatio aliquot basilicarum eaque per 30 vel 15 dies vel 10 continuos repetenda. In iubilaeo minore visitationum quidem minor numerus solet praescribi, sed addi solet tum eleemosyna, tum ieiunium unius vel aliquot dierum. Verum numquam non necessarium est accurate perpendere Bullam indictionis. Nam opera praescripta illa accurate praestanda sunt, quae indicuntur; neque ex iis quae Pontifex antecessor praescripsit, ad ea quae successor praescribat, rite concludi potest, cum omnia ex arbitrio Pontificis concedentis pendeant.

R. 3. Nihilominus, nisi aliter in Bulla indictionis fuerit provisum, pro norma in quibuslibet iubilaeis habendae sunt regulae, quas Benedict. XIV statuit in Const. *Inter praeteritos et Convocatis*. Cf. S. C. *Indulg.* 16 Febr. 1852 (*Decr. auth.* n. 353).

R. 4. Ieiunia, quae ante Leonem XIII indici solebant, erant trium dierum, scil. feria IV, VI, sabbato, idque nisi aliter indultum fuerit — id quod Pius IX aliquoties indulsit — unius eiusdemque hebdomadae. Quae ieiunia excludunt per se esum carnum atque adipis animalium, immo, si indicitur ieiunium *iuris stricti*, excluditur etiam esus ovorum et lacticiniorum.

R. 5. Eleemosyna communiter praescribitur ad arbitrium singulorum tum quoad modum tum quoad proximum finem seu causam: potest tamen certa causa assignari.

R. 6. Vix non semper datur confessariis facultas commutandi praescripta opera ex rationabili causa, excepta confessione, atque etiam excepta communione nisi quoad pueros ad eam nondum admissos.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Discrimen iubilaei a reliquis indulgentiis 650 plenariis primum in eo est quod praeter indulgentiam detur facultas obtinendi a quolibet confessario amplissimam a censuris peccatisque alias reservatis absolutionem, atque commutationem votorum: ad quam commutationem secundum probabilem S. Alph. opinionem (VI, 537 q. 4) sufficit sola causa iubilaei.

R. 2. Praeterea censeo in iubilaeo subesse communiter consideratis tum fine tum operibus iniunctis, longe graviores causas remittendae poenae temporalis per indulgentias, quam in multis aliis indulgentiis; adeoque longe minus dubitari posse, num forte propter defectum sufficientis causae clavis erret atque indulgentia coram Deo effectu suo destituatur. Immo sollemne et commune paenitentiae exercitium ab universa quasi Ecclesia Deo exhibitum, atque a tot sanctissimis etiam Ecclesiae membris, quae numquam deerunt, cum animi fervore et dolore in commune collatum in sese est tanta peccatorum expiatio, ut ex abundantia sanctorum minus sanctis immo peccato obnoxiiis large possit communicari.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Ex modo dictis patet Commodum errare; 651 immo gravis ratio est putandi in reliquis indulgentiis, etsi aliter causa iusta et sufficiens subsit, Deum nunc pro Commodo non invenire iustam et proportionatam causam, cur illi re ipsa sive pro se, sive

propter ipsum pro defunctis, totalem poenae remissionem concedat. Nam illa Commodi desidia causam alioquin iustam inficere potest.

R. 2. Immo in *anno sancto* consueverunt pleraeque indulgentiae praeter iubilai indulgentiam ab ipsis Romanis Pontificibus suspendi pro vivis: quamquam etiam concedi solet facultas illas lucrandi pro defunctis, idque etiam illas, quae alias defunctis applicabiles non sunt. Ex quo denuo patet Commodum, si in anno sancto versetur, vehementer in suum detrimentum errare.

652 R. 3. Flaviae voluntas sine dubio magis pia est laudanda. Verum videri debet an non eius zelus vires superet. Nam sciri debet ex ipsa Bulla concessionis num possit indulgentia iubilai etiam applicari defunctis. Quod nisi expresse concedatur, fieri communiter non potest, sed a solis iis quibus datum est privilegium *omnes* indulgentias quae acquiri possint, defunctis applicandi, sicuti datum est pro „actu heroico erga defunctos“.

Dein videri debet num indulgentiam iubilai *pluries* lucrandi facultas concedatur. Aliquando hoc fit in iubilaes longi temporis; excludi solet in iubilaes quae pro aliquot tantum hebdomadis conceduntur. *Th. m.* II, 545.

R. 4. Quodsi igitur iubilai indulgentia *pluries* acquiri possit, atque etiam possit defunctis applicari, restat videre num pro Flavia iusta causa sit opera illa commutandi. — Iusta causa esse non potest sola facilitas maior indulgentias easque saepius lucrandi: alioquin ipse Summus Pontifex leviora opera, eaque quae frequentius iterari possint, praescripsisset. Iusta causa in personali conditione eius qui lucrari vult quaerenda est, i. e. in morali quadam impossibilitate seu nimia difficultate, non quae in operibus ex sese invenitur, sed quae in persona opera illa praestare volente reperitur. Si igitur Flavia debilior est quam ut ferat ieiunia: vel si sui iuris non sit neque esuriales cibos pro arbitrio sibi possit procurare: causa est cur confessarius Flaviae illa opera commutet; existimo tamen non esse causam frequentius commutandi, quam opera per se praescripta exerceri possint, immo convenientissimum est pro ipsis iisdem diebus quibus ieiunium praescribitur aliud opus iniungere.

R. 5. Utrum illa commutatio fieri possit semel pro semper; an in singulis confessionibus, quas pro singulis vicibus quibus iubilai indulgentiam lucrari vult Flavia facere debet, petere et accipere debeat commutationem: stabili lege nondum statutum est. Communi regula haec operum commutatio fieri debet, sicut aliae, v. g. votorum commutationes, in sacramentali confessione. In iubilaes tamen anno 1865 a Pio IX concessa largior facultas data est etiam extra confessionem opera iniuncta commutandi.

Pro iubilaes anni sancti 1900, quod post primam acquisitionem, ut deinde *pluries* acquiri possit pro defunctis, concessum est, circa commutationem operum per S. Paenitentiarium d. 10 Maii 1900 res ita definita est, ut ille, qui commutationem acceperit, non possit quidem secundo vel tertio novam commutationem accipere, possit autem,

si opera vi acceptae commutationis praescripta repetat, pluries iubilaei indulgentiam (pro defunctis) lucrari. *Acta S. Sedis* XXXIII, 64.

Flavia autem pio suo zelo satisfaciat per alias indulgentias lucrandas, quae, quominus in levamen defunctorum acquiri possint, in nullo iubilaeo impeditur.

IUBILAEI OPERA PRAESCRIPTA.

Casus. (190)

1. Sabellius regularis, cum Superior tempore iubilaei extraordinarii publicaret se pro omnibus daturum eleemosynam, non aderat neque de ea re cogitavit quicquam. Post omnia alia opera peracta audit demum Superiorem iam diu pro omnibus dedisse eleemosynam; sed dubitat utrum hoc sibi profuerit, an ad lucrandum iubilaeum aliud quid facere debeat.

2. Quinctilius dixerat oeconomus ut certam summam pauperibus largiretur. Ille autem oblitus est et demum tempore iubilaei elapso recordatur. Lucratusne est Quinctilius iubilaeum?

QUAERITUR 1° quomodo praeceptum eleemosynae sit implendum.

2° quid ad utrumque casum sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Eleemosyna, si dicitur „ad arbitrium“ vel 653 „pro cuiusvis devotione“ danda, sufficit quaelibet; si dicitur „pro cuiusvis facultate“, homo dives non satisfacit eleemosyna pro suo statu omnino disproportionata.

R. 2. Eleemosynae praecepto satisfacit qui alterum rogat ut suo nomine eleemosynam det, si alter ille id exsequitur. Verum illa eleemosyna non potest simul haberi pro eleemosyna tamquam ab illo altero pro se ipso facta. — Religiosi, cum nihil habeant proprium, satisfaciunt, si ipsis scientibus et consentientibus Superior eorum nomine eleemosynam det.

R. 3. Pauper satisfacit minima eleemosyna alteri pauperi collata. Sed facile potest — quod etiam regularis potest impetrare — commutationem in aliud opus obtinere a confessario.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Sabellius nondum quidem lucratus esse videtur iubilaeum, cum ipsius nomine data non sit eleemosyna: nisi tamen dicere vis eum hanc voluntatem *habitualement* habuisse; quod mihi probabile est. — Sed si hoc nolis pro certo habere, videtur plane consequi indulgentiam acquiri sola ratihabitione eleemosynae a Superiore datae: nam eo ipso ille actus fiet moraliter ipsius, atque ratihabitio moraliter idem valet ac consensus antecedens.

Quodsi Sabellius etiam tunc scrupulo laborat, potest petere a confessario commutationem.

R. 2. Quinctilius iubilaeum revera non est lucratus, siquidem eleemosyna data non est. — Aliter dicendum, si oeconomus dedisset certam summam, quae sit *irrevocabiliter* pro pauperibus et cuius do-

minio Quinctilius se eo ipso abdicet. Nam tum ex sua parte eleemosynam perficit, atque oeconomus ut negotiorum gestor pro pauperibus considerandus est. *Th. m. II*, 548.

FACULTATES IUBILAEI ANNEXAE.

Casus. (191)

Amalia et Lucia sorores duobus fratribus acatholicis matrimonio acatholico iunctae sunt unaque habitant. Anno iubilaei Amalia facti paenitens post peracta opera alia pro lucrando iubilaeo praescripta confessarium adit, qui eam a censuris peccatisque absolvit. Quo permota Lucia quoque animos sibi sumit eaque etiam absolvitur, cum promittat se opera iubilaei praestituram. Sed mox cum velint viris suis persuadere ut permittant catholicam filiorum educationem, illi, ira incensi, prohibent ipsas ab omni religionis suae exercitio, ita ut Lucia ne opera quidem iubilaei peragere possit, atque vexationibus eo rem perducunt, ut ambae secum accedant ad protestanticam communionem. Verum non diu post, conscientiae stimulis agitatae, iterum ad confessarium confugiunt, qui Luciam quidem absolvit, Amalam autem se absolvere non posse dicit, commutat tamen eius votum instituendae peregrinationis quod in nuperis angustiis fecerat, dummodo velit opera iubilaei iterare.

QUAERITUR 1° rectene confessarius vi iubilaei absolverit a casu matrimonii acatholico ritu initi.

2° rectene egerit secunda vice, unam absolvens, remittens alteram, at votum commutans.

Solutio.

654 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Perpendenda imprimis est facultas absolvendi a censuris vi iubilaei concessa eiusque limes. Datur nimirum facultas solum pro foro interno seu conscientiae: v. Baller.-Palm. tr. 10, sect. 5 app. de suffrag. n. 69; excluditur non solum absolutio nominatim censurati, sed etiam excluduntur generatim casus „*sacram. paenit.*“, i. e. falsa accusatio sollicitationis et attentata complicitas absolutio: quae ultima vi iubilaei pro orbe extensi anno 1901 absolvi poterat, si semel vel bis tantum facta fuerat. Haeresis causa antea quidem etiam excludebatur, nunc vero pluries iam eius etiam absolutio concessa est, excludebatur tamen in Constit. Leonis XIII „*Aeterni Pastoris*“, qua anno sancto 1900 impeditis concedebatur iubilaeum extra Urbem, „*haeresis formalis et externa*“.

R. 2. Matrimonium acatholico ritu contraxisse crimen est ad causam haeresis spectans neque tamen haeresis formalis. Hinc nostra aetate crimen illud a facultate absolvendi vi iubilaei non eximitur, si modo in foro conscientiae solo res componi potest. Nam si Ordinarius loci hanc causam utpote publicam ad se traxit, etiam in iubilaeo eius iudicium est expectandum.

R. 3. Si igitur casus propositus talis erat ut in solo foro conscientiae res posset componi: confessarius bene egit tum Amalam, tum Luciam absolvens, si modo condiciones impleverint, resp. implere

serio promiserint, quae tum ex natura rei in omni casu necessariae sunt, tum ad reparandum scandalum requiruntur vel ab Ordinario praescriptae sunt.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Favor absolutionis a censuris, commu- 655
tationis votorum etc. „prima vice tantum“ vel „una vice tantum“ conceditur, etiam quando iubilaei indulgentiam pluries lucrari fidelibus licet.

1) Bened. XIV *Convocatis* § 84 dicit: „illum, si semel illarum (gratiarum) particeps est prima vice, qua iubilaeum consecutus fuit, iterum earum participem fieri non posse, si post primam iubilaei acquisitionem iterum in censuras incidit.“

2) Anno 1869 S. Paenitentiarum auctoritate Pii IX declaravit: „An tempore iubilaei ille qui vi iubilaei eiusdem fuerit a censuris et casibus reservatis absolutus, si iterum incidat in casus et censuras reservatas, possit secunda vice absolvi peragens iterum opera iniuncta.“ R. „Negative.“

3) Immo in iubilaeo anni 1875, quod semel tantum acquiri poterat, S. Paenitentiarum rogata „An confessarii absolvere possint paenitentem, qui iam a reservatis et a censuris absolutus in ea denuo inciderit, antequam opera impleverit ad acquirendum iubilaeum praecepta“. R. „Virtute iubilaei posse una vice tantum absolvi a reservatis et a censuris, seu *negative*.“

R. 2. Ex modo allatis ad 1) et 2) patet Amaliam secunda vice non potuisse absolvi vi iubilaei, etsi velit opera iubilaei iterare. Nam verissime *post primam iubilaei acquisitionem* iterum incidit in censuram. Lucrata enim est iubilaei indulgentiam post primam confessionem et sequentem s. communionem. — De cetero ne opera quidem praescripta iterare potuit, nisi haberet confessarium qui aliunde quam vi iubilaei potestate ad absolvendum in causa haeresis instructus est. Nam ad opera illa pertinet etiam confessio, eaque si peccata mortalia adsunt, per absolutionem completa.

R. 3. Circa Luciam, si responsum sub 3) relatum sumimus, idem 656
est dicendum. Nam Lucia non complevit quidem opera ad lucranda iubilaei indulgentiam prima vice, sed absoluta prima vice est, et relapsa est denuo.

Attamen haec S. Paenitentiarum privata responsio legem non fecit. Quare licebit stare regulae a Bened. XIV sub 1) communicatae. Quae regula certo non excludit ab absolutione eum qui prima vice qua lucratus est iubilaeum censurae vel reservationi obnoxius non erat, postea vero in eiusmodi reservationem inciderit atque nunc denuo vult iubilaeum lucrari. (Ita enim habes ex resp. 1 Ian. 1873 ad Ep. Novocom. dato. Cf. *Th. m.* II, 554 not.) Quapropter simili iure censi potest non exclusus a facultate absolvendi, qui iubilaeum numquam, ne semel quidem, lucratus est, etsi confessus et a censuris sit absolutus, sed, utpote relapsus, ad lucranda iubilaei indulgentiam denuo confiteri absolvique debet. Saltem neque verba Bened. XIV neque verba decreti Pii IX anno 1869 hanc interpretationem exclu-

dunt: quodsi non certo excludunt, favor ille, utpote latae interpretationis, practice ita intellegi in quolibet iubila eo tuto potest, pro quo alia non fiat authentica restrictio. *Th. m.* II, 555; d'Annibale tom. I, n. 348 (ed. 3); ita etiam Baller.-Palm. l. c. n. 72; et auth. declaratio pro iubila eo anni 1901 *Anal. eccl.* IX, 35.

Hinc recte Lucia absolvi denuo poterat a censura contracta propter professionem haereticae sectae, ut nunc demum prima vice iubila eum posset lucrari: si autem agebatur de iubila eo anno 1900 vi Bullae *Aeterni Pastoris* lucrando, necessarium erat ut illa adhaesio ad protestantismum non esset ex animo. Dein adde: ita quidem absolvi Luciam potuisse, si solum peccatum ut in foro conscientiae luendum consideras. Verum communiter talis ad acatholicos ritus accessio est factum publicum, quo publica fit falsae sectae professio. Quae retractari sufficienter nequit, nisi etiam publice fiat de novo professio catholica et publica cum Ecclesia reconciliatio. Solummodo si res in magna urbe mansisset aliis incognita adeoque occulta, non nego fieri posse ut totum negotium in solo foro conscientiae componeretur. Si igitur eiusmodi circumstantiae erant in causa Luciae, confessarius recte egit; alias debebat rem publice tractare atque secundum Ordinarii sui praescripta.

- 657 R. 4. Quoad commutationem voti nulla esset difficultas, si ageretur de voto, quod Amalia ante tempus iubila ei vel saltem ante primam illam vicem, qua iubila eum lucrata est, emisisset. Ad eiusmodi commutationem obtinendam ius quodammodo acquisivit eo quod opera ad lucrandum iubila eum praescripta praestiterit. Quare, etsi in illa confessione eius commutationis petendae memor non fuerit vel curam non habuerit, tamen postea eam potest a quolibet confessario obtinere, etiam non iteratis aliis operibus praescriptis ad iterum acquirendam iubila ei indulgentiam, sed sola *confessione* sacramentali, in qua commutatio illa fiat. Neque tamen ab hoc beneficio excluderetur, si forte ob aliquam causam *absolvi* non posset. Immo, etiam iubila ei tempore elapso, hanc commutationem adhuc petere et obtinere potest. Haec tamen dicta esse intellege, nisi vel post tempus iubila ei, vel post obtentam iubila ei indulgentiam votum fuerit renovatum. In priore suppositione certum est Amalam ratione praeteriti iubila ei non amplius posse commutationem voti obtinere; in posteriore suppositione valebit probabilis interpretatio quam daturus sum in R. 5, si quando iubila ei indulgentia saepius acquiri possit et repetitis operibus praescriptis denuo acquiratur. Cf. *Th. m.* II, 552. S. Alphons. VI, n. 537, q. IV.

- 658 R. 5. Cum igitur Amalia votum illud, postquam lucrata est iubila eum, emisit: gravior oritur difficultas. Sine dubio posset durante iubila eo, voti etiam post semel acquisitam iubila ei indulgentiam emissi commutationem obtinere, quando iterato acquiri illa indulgentia potest atque eam Amalia per iterata opera praescripta lucrari parata est, si *prima vice nullo favore annexo est usa*. Sed quia uno favore, i. e. absolutione a reservatis, iam usa est, videri potest facultas exhausta, cum saepius declaratum sit, semel tantum aliquem favoribus annexis

uti posse. Verum puto probabilem esse interpretationem, posse aliquem semel obtinere absolutionem a reservatis, insuper semel commutationem votorum, vel etiam semel dispensationem ab irregularitate occulta ob censuram violatam. Quod sic intellego ut ille qui semel usus sit omnibus his diversis favoribus, nihil amplius vi iubilaei possit; qui vero uno genere favorum tantum sit usus, possit, quando iubilaeum iterato acquiri potest, per voluntatem iterato per opera praescripta lucranda indulgentiae sibi ius vindicare a confessario petendi applicationem alterius favorum generis. — Alioqui non semper verificatur, quod S. Paenitentiaria 1 Ian. 1873 ad Ep. Novocom. fieri posse declaravit.

Interrogata „An possit absolvi a confessario suo Titus, eo quod numquam in anteactis confessionibus aliquo reservato irretitus ac propterea numquam hoc iubilaei privilegio usus sit“, resp. „*Affirmative*“. Fac igitur Titum re vera prima vice, qua iubilaeum lucratus est, obtinuisse commutationem voti, sed non absolutionem a reservatis: interrogationem et responsionem laudatam applica, et habebis eum posse, si velit denuo lucrari iubilaeum, nunc a reservatis absolvi. Ergo a pari, qui *primo* absolutionem a reservatis obtinuit, non voti commutationem, postea, si commutatione voti indiget, iterata iubilaei acquisitione eam commutationem obtinere nunc potest.

BENEDICTIO APOSTOLICA IN ARTICULO MORTIS.

Casus. (192)

Amadeus sensibus destitutus, cum christiane vixisset, a sacerdote adveniente absolvitur et ungitur atque statim donatur *benedictione apostolica*. Postea dubitatur utrum re vera haec benedictio valeat ad effectum plenariae indulgentiae, an repetenda sit, si forte aegrotus ad se redierit.

QUAERITUR 1° quid sit benedictio apostolica et quo sensu eius indulgentia intellegatur.

2° quae sint condiciones necessariae.

3° quid de casu nostro et de repetitione huius benedictionis censendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Sunt variae apostolicae benedictiones, quae 659 non a solo Summo Pontifice, sed etiam ab aliis ex Summi Pontificis delegatione dari solent; sed imprimis distinguitur benedictio apostolica, quae vivis certis quibusdam occasionibus datur, et benedictio apostolica in articulo mortis. Quoniam de hac sola hic sermo est, quid haec sibi velit, est videndum.

R. 2. Benedictio apostolica in articulo mortis intellegitur certa illa precandi formula, quae, prout hodie valet, a Benedicto XIV praescripta est Constit. *Pia mater* d. d. 5 Apr. 1747, quacum ex intentione concedentis plenaria indulgentia pro ipso mortis articulo coniungitur.

R. 3. Quae indulgentia ita intellegitur ut non in ipsa benedictione acquiratur, sed ut applicetur in ipso vero mortis articulo seu in extremo vitae momento, quo praeterito anima iam non est in statu viatoris: ita ut ille qui hanc indulgentiam pleno effectum acquirat, nihil in altera vita habeat luendum, sed statim ad caelestem gloriam admittatur. Quapropter effectus indulgentiae nititur quidem in benedictione antecedenti, sed suspenditur; neque ille qui reconvaluerit, quicquam indulgentiae acquisivit, quia nondum ad ultimum vitae momentum pervenerat.

Haec ex compluribus decretis *S. C. Indulg.* certissima sunt.

Effectus autem *non potest* haberi *totalis*, nisi quis a reatu culpa etiam levissimae immunis evaserit. — Quem effectum igitur in singulis fidelibus benedictio illa habeat, divino iudicio est relinquendum.

660 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Condiciones necessariae ex parte sacerdotis applicantis benedictionem sunt: a) ut revera instructus sit facultate, nisi forte moribundus ex certo aliquo titulo ius acquisiverit a quolibet sacerdote vel confessario eam recipiendi: b) ut ad amussim servet formulam a Bened. XIV praescriptam: ubi etiam provisum est pro casu quo periculum sit in mora, in quo *solo* casu sufficit formula abbreviata;

R. 2. Ex parte moribundi requiritur a) susceptio sacramentorum, si fieri potuit, alioqui saltem status gratiae per contritionem perfectam; immo sacerdoti mandatur, ut in omni casu moribundum excitet ad actum caritatis et contritionis quam ferventissimae — sufficit autem conatus;

b) requiritur ut moribundus *ore*, si possit, alias saltem corde, *nomen Iesu pie invocet*; cf. *Decr. auth.* n. 237 ad 7^m;

c) requiritur ut ipsam mortem libenti animo de manu Dei suscipiat: de quo Bened. XIV in Const. laud. dicit: „Hoc enim praecipue opus in huiusmodi articulo constitutis imponimus et iniungimus.“

Ceterum valet haec benedictio, et, quantum ex ipsa est, habebit in vero mortis articulo suum effectum, etiam si, cum daretur benedictio, periculum mortis nondum erat imminens, aderat tamen eiusmodi in quo detur extrema unctio. Ita expresse *S. C. Indulg.* d. d. 19 Dec. 1885.

661 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Sine dubio ex parte sacerdotis, si facultate instructus erat, benedictio apostolica dari potuit. Rituale enim Rom. monet expresse „eam dandam esse etiam iis qui verisimiliter petissent, vel dederint signa contritionis, etsi postea sint sensu destituti“.

R. 2. Num re vera Amadeus indulgentiam cum effectum habiturus sit, pendet ab eo utrum condiciones necessarias, modo dictas ad 2^m R. 2, impleverit, vel etiam postea ad sui conscientiam reversus impleturus fuerit ante suam mortem, necne. Nisi igitur in statu gratiae exsistat vel se constituturus sit, nisi nomen Iesu saltem corde invocaverit vel invocaturus sit, nisi praeterea actum posuerit vel positurus sit, quo libenti animo mortem ipsam de manu Dei acceptet: indul-

gentiam re vera non acquirat. — Sufficit autem ut, si condiciones illas nondum posuerit, eas positurus sit postea: nam satis est et esse debet impletas esse condiciones necessarias eo tempore quo secundum mentem Ecclesiae moribundo ipsa indulgentia ex thesauro Ecclesiae applicatur: qui est ipse ultimus vitae terminus.

R. 3. Repetendae igitur benedictionis apostolicae nulla est in⁶⁶² casu Amadei ratio. Repetenda est: a) si rationabile dubium existit de valore benedictionis antea datae; b) si, postquam cessaverat mortis periculum seu aegrotus convaluerat, idem de novo in mortis periculum incidat.

In eodem vero periculo mortis eam pluries dari prohibitum est, sive agitur de diversis sacerdotibus, quorum quisque facultate donatus est, sive de diversis titulis quibus moribundus ius ad accipiendam benedictionem habet. Ratio autem cur id prohibeatur, est quod repetitio inutilis est et frustra fit: nam impossibile est plus quam semel aliquem lucrari plenariam indulgentiam in vero suo mortis articulo seu in momento quo anima a corpore separetur. Vide *Decr. auth.* n. 300. 362. *Th. m.* II, 564.

SACRAMENTUM EXTREMAE UNCTIONIS.

EXTREMAE UNCTIONIS EFFECTUS.

Casus. (193)

Varro, cum ad ebrietatem usque bibisset, apoplexia tactus, sensibus destituitur atque in vitae periculo versatur. Parochus advocatus, cum sciat ebrietatem non esse Varronis consuetudinem, secum reputans id fortasse sine gravi Varronis culpa accidisse, eum sub condicione absolvit, atque dein etiam sub condicione „si es dispositus“ (scil. cogitando *statum gratiae* eo quod extrema unctio sit sacramentum vivorum) extrema unctione munit. Puerum vero octo annorum, quem ad confessionem nondum admiserat, idem parochus ungit sub condicione „si capax es“.

QUAERITUR 1° sitne extrema unctio sacramentum vivorum an mortuorum, quatenam dispositio ad illud recipiendum sit necessaria.

2° rectene actum sit in casibus propositis.

Solutio.

663 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Extremam unctionem per se non esse sacramentum mortuorum, sed vivorum, sequitur ex doctrina fide certa de necessitate sacramenti paenitentiae, quod est medium necessarium ad remittenda peccata mortalia post baptismum commissa: *Trid.* sess. 14, cap. 2 in fine. Nam si extrema unctio sacramentum mortuorum esset, per hoc aliquis peccatorum remissionem posset quaerere atque falsum evaderet, omnibus post baptismum lapsis paenitentiae sacramentum esse necessarium.

Continua etiam praxis Ecclesiae est, ut extrema unctio post confessionem et sacramentalem absolutionem detur, immo hodie post s. viaticum.

R. 2. Nihilominus *per accidens* extrema unctio sacramentum mortuorum est. Id quod innunt verba s. Iacobi: „Et si in peccatis sit, remittentur ei.“ Scilicet probabile quidem est etiam de reliquis sacramentis vivorum, eum, qui bona fide ad ea accedit, si forte in statu peccati sit, et attritionem saltem habeat, eorum susceptione iustificatum iri. Attamen quoad extremam unctionem ille effectus moraliter certus est. Cf. *Th. m.* II, 565; S. Thom. Aq. suppl. q. 30, a. 1; S. Alphons. VI, 731; Suarez, *De extr. unct.* disp. 41, sect. 1, n. 19 etc.

664 R. 3. Unde sequitur dispositionem per se requisitam, sine qua *scienti* nemini liceat s. unctionem suscipere, esse *statum gratiae*, atque

practice *praeriam confessionem et absolutionem*. Nam etsi praecise ad suscipiendum hoc sacramentum sufficere possit status gratiae per contritionem perfectam procuratus (quoad solam enim ss. eucharistiae susceptionem definitum est praemitti debere confessionem): tamen confessio propterea saltem necessaria est, quia suscipiens extremam unctionem in gravi vitae periculo versatur, in quo quemlibet, qui sibi conscius est mortalis peccati, confessionem peragere ex iure divino *debere*, apud omnes in confesso est.

Verum ad effectum sacramenti extremae unctionis obtinendum sufficit ut qui peccatum mortale commiserit, praemittat unctioni supernaturalem saltem attritionis dolorem. Illa dispositio practice sufficit a) ei qui bona fide putat se peccato gravi obnoxium non esse, b) ei qui nequeat confiteri vel qui, cum putet se absolutum, absolutus valide non fuit. Quod eo magis advertendum est, quia, extrema unctione bona fide suscepta, eius effectus, etsi propter dispositionis defectum statim non producat, per reviviscentiam postea potest obtineri, accedente videlicet dispositione debita. *Th. m.* II, 568.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Recte quidem parochus Varroni dedit 665 s. unctionem, idque post condicionatam absolutionem. Nam hominibus catholicis qui sunt sensibus destituti, quando periculum est in mora, dari debet, quamdiu non constat eos esse sacramenti fructu incapaces; alioquin enim supponi debet eos interpretative voluisse et velle extremam unctionem. Atqui in iis qui sensibus destituti sunt, etsi parum christiane vixerint, vel immo in actu peccati ratione destituantur, vix unquam constabit eos fructu sacramenti esse incapaces. Aliter, si quis aegrotus ratione utitur et sacerdotis auxilium spirituale renuit. Quodsi igitur Varroni, licet culpabiliter se inebriavisset, extrema unctio non erat deneganda, a fortiori dari debuit, cum non constiterit culpabiliter an inculpabiliter ebrietatem incurrerit.

R. 2. Male autem parochus adiecit condicionem: „si dispositus es per statum gratiae“. Nam hac condicione elusit sacramenti effectum pro eo casu, quo maxime fuerit necessarius, immo quo extrema unctio unicum fortasse sit medium, quo Varro salvari possit. Fac igitur Varronem esse in statu peccati, neque absolutionem validam fuisse sed informem: parochus invalide dedit unctionem. Sed si absolute unctionem dedisset (vel si vis sub condicione: „si capax es“), unctio valide collata, etsi forte nunc sine fructu, eo quod Varro ne attritionem quidem post ultimum peccatum mortale elicere potuerit vel elicuerit, postea produceret probabiliter effectum. Videlicet produceret effectum, si quando postea Varro, lucidi intervalli momento utens, attritionem solummodo intra se eliceret; at probabile est id ante mortem re vera fieri.

R. 3. Puer octennis supponitur aetatem discretionis habere; et 666 proin parochus eum ad confessionem admittere et actibus necessariis cum eo excitis absolvere debuit, antequam unxit. Quo facto, nulla ratio erat in unctione addendi condicionem „si capax es“; nam capax certo erat. Sed si re ipsa parochus confessionem non exceperit, nihilo-

minus actus virtutum, imprimis doloris de peccatis, cum puero moribundo elicere debuit; idque etiam in dubio de sufficienti pueri discretione. Quodsi fecit, atque puer re vera rationis capax erat, is extremam unctionem et valide et fructuose suscepit. Verum si puer ex una parte actum doloris aliosque actus qui ad supernaturalem dolorem necessarii sunt non elicuit, ex altera autem parte peccato mortali re ipsa obnoxius erat, valide quidem, sed infructuose extremam unctionem suscepit.

Unde fit ut parochus, si ante unctionem id neglexit, neque puerum ad supernaturales actus eliciendos instruxit et adiuvit, etiam nunc graviter obligatus sit ad hoc faciendum, ne forte maneat in periculo pueri salus aeterna. Praeterea etiam post unctionem curandum est, ut puer admittatur ad confessionem et absolutionem.

R. 4. Neque tamen, si puer peccatum mortale nondum commiserat, si modo rationis capax ideoque etiam peccandi capax et certe venialis saltem alicuius peccati reus fuerit, extrema unctio inutilis seu sine fructu est. Nam reliquias peccatorum, etiam venialium, absterget, fiduciam auget atque contra diabolicas tentationes novum confert robur.

EXTREMAE UNCTIONIS MATERIA ET FORMA.

Casus. (194)

Gisbertus, ad moribundum vocatus, permutavit oleum infirmorum cum oleo catechumenorum, neque animadvertit errorem nisi cum iam unxisset oculos; si redit ad ecclesiam leuca distantem, periculum est ne aegrotus interim moriatur: quapropter pergit in unguendis sensibus.

Alia vice omisit praeter unctionem renum etiam pedum unctiones, vel unctiones manuum, in ungendo ore omisit verbum „locutionem“, incepitque unctionem, cum finita iam formula diceret „Amen“ ita ut secunda gemini sensus unctio fieret sub silentio: quod cum videt alter sacerdos assistens, ilico intingens pollicem in vas s. olei, has unctiones cum suis formulis repetit.

QUAERITUR 1° quae sit materia et forma extremae unctionis.

2° quid de casibus Gisberti iudicandum sit.

Solutio.

667 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Materia remota est oleum olivarum, speciali benedictione olei infirmorum benedictum: quodsi habeas oleum benedictione olei catechumenorum vel chrismatis consecratione benedictum, materia dubia est.

Quoad oleum infirmorum certum quidem est, ex delegatione Summi Pontificis sacerdotem in ordine tantum presbyterali constitutum illud rite benedicere posse — atque re vera, Ecclesia consentiente, in orientali ritu haec benedictio fieri solet a presbytero in ipso actu sacramenti administrandi —; verum sine illa speciali delegatione benedictio solius presbyteri ne dubie quidem validam efficit materiam, sed relinquit eam *certo invalidam*. Nam 13 Ian. 1611 et 14 Sept.

1842 S. Officium declaravit, approbantibus SS. PP. Paulo V et Greg. XVI, propositionem „quod sacramentum extremae unctionis oleo episcopali benedictione non consecrato ministrari valide possit“ esse temerariam et errori proximam; idque declarabatur ad quaestionem, „an *in casu necessitatis* parochus uti possit oleo *a se benedicto*“. Cf. Denzinger, *Enchir.* ⁷ n. 1494 et 1495: ubi tamen *false* habes 13 Ian. 1655.

R. 2. Materia proxima est *unctio quinque sensuum*, ut sacramentum sit practice *indubium*; ut probabilis sit valor, unctio alicuius sensus sufficit. Cf. *Th. m.* II, 571. Ad *valorem* non pertinet, ut fiat unctio gemina, vel ut fiat unctio per modum crucis.

R. 3. Forma est illa deprecatio ad singulas unctiones adhibenda, vel saltem ita, ut singuli sensus exprimantur: „Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum . . . deliquisti“: in qua vix non omnia verba, nisi substitutur vox aequivalens, sunt essentialia. *Th. m.* II, 573.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Permutatio oleorum reddidit unctionem ⁶⁶⁸ *dubiam*. Quare si sola unctio erat medium, quo satis secure potuerit aegroto subveniri, potuit et debuit Gisbertus quidem inceptam unctionem perficere condionate, sed debuit simul administrare condionatam absolutionem, atque etiam, si poterat, dare ss. eucharistiam, et insuper properare, ut, accersito oleo indubio, sub condicione unctionem iteraret.

Quodsi necessitati moribundi per alia sacramenta *certo* recepta satis provisum erat (eo scilicet, quod moribundus ratione utens rite sit absolutus), existimo Gisbertum potius debuisse sistere in unctione, cum adverteret defectum in oleo, et quam cito potuit, accersere oleum infirmorum, etsi periculum fuerit ne infirmus interim decederet: nam potuit solummodo *dubium dubio* augere. Attamen ne in hoc quidem casu eum damnaverim peccati, qui ad augendam probabilitatem effectus sacramenti prius unctionem condionate absolvisset oleo dubio.

R. 2. Quod omisa fuerit unctio renum, id valori certo non ob- ⁶⁶⁹ stat, cum ipsum Rituale iubeat eam unctionem omitti apud mulieres, et etiam apud viros, qui difficulter e loco moventur. — Neque eius omissio umquam grave peccatum constituit, atque sine ullo peccato in quibusdam locis ex consuetudine omittitur. Verum *S. R. Congr.* optat plane, ut eiusmodi consuetudines paulatim mutentur, atque omnia plene ad normam Ritualis fiant.

R. 3. Quoad unctionem pedum idem dicendum est circa valorem quod de unctione renum. Nihilominus rarius aderit *consuetudo plene legitima* eam omittendi, neque convenit eam omittere, nisi in peculiari casu *gravior ratio* obstat.

R. 4. Unctio manuum, cum pertineat ad exprimendum unum ex quinque sensibus, tactum videlicet, omitti non potest, quin practice aliquod *dubium* de valore sacramenti excitetur. Similiter dicendum puto, si in formula ungendi oris omittitur vox „locutionis“.

R. 5. Si unctio incohatur ad finem formulae, *dubium* de valore ⁶⁷⁰ rationabile excitari nequit. Idem dic, si ad verbum „Amen“ unctio

incipitur. Quamquam enim proprie loquendo forma finita est, tamen ita immediate formam subsequitur unctio, ut nulla sit interruptio, sed unio moralis *sufficiens* (vide supra de sacram. in genere n. 14 sq.). Neque obstat secundum gemini sensus unctionem fieri sub silentio. Nam praeterquam quod haec sit actionis inceptae continuatio, gemina unctio *ad valorem* non pertinet. — Nihilominus Gisbertus in posterum melius attendere debet, ut non solum essentialia servet, sed etiam more consueto et devoto procedat, cum pronuntiatione verborum formae coniungens unctiones respondentes.

R. 6. Ex dictis efficitur sacerdotem assistentem recte non egisse, quando in posteriore casu, cum Gisbertus ad vocem „Amen“ unctionem inceperat, eam unctionem iteravit.

Verum in aliis casibus, cum Gisbertus defecisset in pronuntiatione vocis „locutionis“, et cum plane omisisset unctionem manuum: melius erat sacerdotem assistentem supplere, quam illas unctiones plane omitti vel relinqui dubias. Nihilominus, cum in latina Ecclesia mos non sit, ut unctio a pluribus sacerdotibus fiat, debuit potius assistens presbyter Gisbertum monere, ut unctiones perperam factas vel omissas corrigeret, etiam ad finem totius unctionis. Solum quando minister primarius vel moneri non potuit, vel defectus corrigere noluit, assistens sibi munus assumere potuit supplendi.

Nam valide re vera ita suppletum est. Valori enim nullatenus obstat unctiones diversas a diversis fieri ministris, si modo sit omnium *moralis unio*: quod ostendit praxis Ecclesiae orientalis. Immo ne intervallum *infra* $\frac{1}{4}$ horae spatium tantum est, ut propterea censeretur inter singulas unctiones moralem unionem non amplius existere. Si diutius una unctio ab alia separatur, unio dubia est; si quid igitur supplendum fuerit, unctio ab integro sub condicione est resumenda. *Th. m.* II, 571; *S. Alphons.* VI, 724.

R. 7. Ceterum quando post discessum ab aegroto defectus animadvertitur, qui dubiam reddiderit unctionem, at satis probabiliter validam, parochus non tenetur cum *gravi* incommodo vel rubore defectum supplere, nisi aegroti saluti per alia sacramenta tam certo non poterit provideri. Elbel P. VIII n. 204 ex Laymann et Babenstuber.

EXTREMAE UNCTIONIS SUBIECTUM — FORMA ABBREVIATA.

Casus. (195)

Fridericus, tempore contagionis in nosocomio curae animarum addictus, extremam unctionem unica confert unctione in fronte, dicens: „Per istam sanctam unctionem . . . quicquid per sensus deliquisti“; timet enim, ne, si totum ritum perficiat secundum Rituale, non possit omnes ungere.

Eos qui operationem periculosam subeunt, quam primum chloroformio sensibus destituti sunt, extrema unctione ungit, cum aliquoties accidisset, ut eiusmodi homines e narcosi non evigilarent. Idem facit erga capite damnatos ante executionem, quorum unus senex sit atque ipsa senectus dicatur

morbus, alter ita pavore percussus, ut sibi videatur in ipsa via ex pavore decedere.

QUAERITUR 1° liceatne forma abbreviata uti.

2° qui sint extremae unctionis subiectum.

3° quid ad casus Friderici dicendum, rectene egerit, an et in quibus casibus ad unctionem iterandam teneatur.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Sunt qui dubitent de valore unctionis 671 utcumque abbreviatae, nisi sub suis formis singuli sensus singillatim ungantur. Quare non licebit uti abbreviato modo, nisi ratio adeo gravis existat, quae compenset hanc sacramenti incertitudinem.

R. 2. Quoniam pro variis abbreviationibus diversus est gradus seu diversa ratio dubitandi de valore, ea prae aliis eligenda est abbreviatio, quae coteris securior est. Est autem haec, quando sacerdos dicendo: „Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti per sensus: visum, auditum, odoratum, gustum et locutionem, tactum“, ad vocem „sensus“ ungit frontem, ad vocem „visum“ unum oculum, ad vocem „auditum“ aurem et sic porro. — Hic enim modus vix ullam probabilem rationem dubitandi relinquit, ita ut sola fere auctoritas sit, quae prohibeat, quominus tutissimus et certissimus vocetur. Aliter, si unus tantum sensus ungatur, vel sola frons, etiamsi singuli sensus exprimantur in forma.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Subiectum extremae unctionis est homo 672 baptizatus capax peccandi, periculose aegrotans, si modo aliqua ratione *velit* sacramentum recipere neque in statu peccati decedere.

R. 2. Capaces igitur non sunt: infantes et perpetuo amentes; ii qui non sunt in periculo mortis vel qui in eo sunt non ex afflicta valetudine.

Capaces vero sunt: pueri post annos discretionis; ii qui ante amentiam usum rationis habuerunt; recenter baptizati in adulta aetate, etsi post baptismum actuale peccatum non commiserint (*S. C. de Prop. F.* 26 Sept. 1821; Baller.-Palm. tr. 10, sect. 6, n. 28).

R. 3. In eodem morbo periculoso semel tantum s. unctio dari potest, potest repeti in morbo repetito; vel etiam in eodem morbo diurno potest repeti, si periculum mortis desierat per notabilem convalescentiam, sed dein redit.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In priore casu Fridericus debuit potius 673 adhibere formulam explicitiorem, qua singuli sensus ungantur et nominentur, etsi una sententia. *Hanc* adhibendi ratio urgens videtur adfuisse, quando rationabiliter timere debuit, ne per longiorem formam impediretur quominus succurreret aliis etiam in periculo mortis constitutis; alias ratio ne ad hanc quidem abbreviationem adfuit. Immo si aliis iam provisum erat per certam absolutionem, uni autem non erat provisum neque certo provideri poterat, utpote sensibus destituto, ante-

quam potuerit certa signa doloris dare, huic uni debuit potius sacram unctionem securiore modo administrare, i. e. consueto modo ungens singulos sensus (etsi non gemina unctione) sub separata sua et integra forma, etiam cum periculo ne alios ungere non posset.

Si vero ipse ungendus adeo est morti proximus ut periculum sit ne inter unctionem decedat, formula abbreviata mox indicata sacerdos celeriter utatur; sub condicione repetere potest singulas unctiones sub separata forma, idque faciendum maxime quando sola unctio sacramentum est, quod securius aegrotum iuvet. *Th. m.* II, 572.

674 R. 2. Narcosis chloroformica inducta, nisi alia afflicta valetudo accedat, morale periculum mortis non censetur constituere. Quare nisi medicus iudicaverit subesse periculum in casu singulari, Fridericus debuit non iam dare unctionem, utpote quae invalida vel dubie valida esset ac proin postea, cum de periculo constaret, iteranda. Quam primum vero per ipsam operationem periculum inductum est, sane tempus est ministrandae unctionis, ne forte in operatione homo decedat sacramento non munitus: de qua re ante narcosin aegrotus monendus est.

Attamen si valetudo afflicta est periculose, ita ut per operationem etiam periculosam medicus tentet periculum auferre: sane s. unctio antea dari potest.

R. 3. Capitis damnati qua tales valide ungi non possunt, cum mors non immineat ex morbo. Quapropter male egit Fridericus posteriozem illum ungens, qui, ne ex pavore in itinere moreretur, timebatur: nam pavor ille non est morbus. Senex autem, si revera in eo statu senectutis erat quo, etiamsi capitis non damnatus, ungi potuisset, etiamnunc poterat ungi; alias non potuit.

EXTREMAE UNCTIONIS OBLIGATIO.

Casus. (196)

Dorotheus, iuvenis rusticus, graviter decumbens, cum de suscipienda extrema unctione moneretur, confessione quidem et s. communione muniri vult, non vero s. unctione, quod timeat, ne de se actum sit, cum suscepit extremam unctionem, neque sibi non amplius liceat, si convalesceret, saltare vel nudis pedibus insistere. Cum vero sensibus videatur destitutus, parochus a parentibus rogatus eum incipit ungere: sed subito Dorotheus, loquendi quidem impos, motu manuum et corporis agitatione renuit, ita ut opus esset eum ab altero teneri, dum parochus unctionem posset perficere.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio suscipiendae extremae unctionis.

2° quae obligatio cognatorum et parochi curandi ut aegrotus extrema unctione muniatur.

3° quid de casu nostro deque valore unctionis Dorothei.

Solutio.

675 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Obligatio suscipiendae extremae unctionis ex parte aegroti *per se* gravis non est. Nam quamdiu de aegroti

voluntate suscipiendae vel non suscipiendae unctionis sermo esse potest, ille est in eo statu eaque condicione ut unctio non sit *medium* salutis necessarium; neque de necessitate *praecepti gravis* constat, cum extrema unctio ad maiorem utilitatem tantum ordinetur, adeoque recta ordinatio ad ultimum finem sine ea subsistere possit. Cf. Elbel l. c. n. 220; S. Alphons. VI, 733 et sent. longe communior cum S. Thom. 4, dist. 23, q. 1, a. 1, qstc. 3 ad 1.

R. 2. Neglectus huius sacramenti grave peccatum fieri potest ex contemptu vel ex scandalo causato. Elbel, S. Alphons. etc. *ib.* — Immo venialem deordinationem semper denotat huius sacramenti neglectus, quando commode recipi potest, siquidem irrationabiliter homo se privat tanto remedio, quod Christus specialiter pro extremo morientium subsidio in ultima pugna et tentatione instituit.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Gravis est obligatio cognatorum, immo 676 gravissima, procurandae extremae unctionis illi aegroto cui forte aliter, i. e. per alia sacramenta, ita tuto provideri non possit. Idem censeo esse in casu quo aegrotus ipse instanter petit neque adeo difficile sit desiderium implere.

R. 2. Alias sane non est maior obligatio aliis administrationis procurandae quam aegroto sacramenti suscipiendi. Est tamen maior obligatio *monendi aegroti de periculo* in quo solet extrema unctio suscipi. Hoc enim periculum aegrotus raro agnoscit, sibi illudens, cognoscunt longe facilius adstantes et cognati.

R. 3. Longe graviores obligationes *parochus* habet curandi ne 677 ex sua culpa seu incuria parochiani hoc sacramento priventur. Quare gravis eius est obligatio extremae unctionis administrandae aegroto petenti vel interpretative petitulo, quantum potest; gravissima obligatio eam illi administrandi cui forte unicum fuerit medium necessarium salutis, i. e. sensibus destituto qui alio sacramento aequè tuto muniri non potuit nec potest.

Quare etiam tenetur parochus moralem diligentiam adhibere, ut parochianus graviter aegrotans de periculo moncatur et *inducatur ad admittendam* extremam unctionem, si forte primum ostendat reluctantiam. Nam haec reluctantia saepe oritur ex errore neque est absoluta voluntas neglegendi huius sacramenti, sed potius differendi cum spe fore ut in extremis nihilominus sibi hoc sacramentum administretur.

Debet etiam parochus dedocere stultas illas apprehensiones, quas aliqui habent, quasi de eius qui extremam unctionem suscepit vita sit actum, cum potius conferat ad recuperandam sanitatem. Idque eo magis parochus facere debet, quando aegrotus sua obstinatione aliis scandalum praebens vel errorem in fide sustinens graviter peccat vel in periculo graviter peccandi versatur.

Ceterum reluctanti, qui in bona fide est neque facile potest convinci, severius non est loquendum de obligatione suscipiendae unctionis, de qua non constat; quare tum sufficit eum aliis sacramentis munire.

678 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Parochus Dorotheum debebat leniter dedocere et instruere timores illos esse vanos et erroneos. Quodsi videatur non vincere posse repugnantiam, relinquatur, ne forte aegrotus gravius peccet.

R. 2. Si Dorotheus semper mansit in repugnantia erga unctionem, ungi non potuit; invito enim sacramentum valide non potest conferri. Quia vero Dorotheus re ipsa videtur invitus mansisse, unctio vel certo invalida vel saltem valde dubia est: dubia, si *aliqua* ratio est putandi praevalentem Dorothei voluntatem fuisse nihilominus suscipere unctionem, si quando verum exstiterit periculum, eumque in hoc solo errasse quod nondum crediderit periculum adesse.

R. 3. Poterat autem parochus ita cum aegroto convenire ut ille consensum suum exprimeret pro tempore futuro, i. e. extremo vel gravi periculo. Quod si factum fuisset, periculo adveniente, parochus poterat sacramentum administrare, etiamsi Dorotheus prae se ferret aliquam reluctantiam. Nam in eo casu adfuisset voluntas praevalens sacramenti suscipiendi atque eo minus reluctantia aegroti attendenda fuisset, si forte ille usu rationis videbatur destitutus.

EXTREMAE UNCTIONIS REPETITIO.

Casus. (197)

Almachius rogatur a Ioanna in nosocomio aegrotante, quae ante annum extrema unctione munita erat, eodem morbo manente, ut denuo ipsam ungat. Quod num fieri possit Almachius dubitat. Demum statuit obsecundari. Sed ne id in exemplum trahatur, unctionem clam administrat, solus, sine superpelliceo et lumine, ne alii quidquam animadvertant, soloque essentiali ritu contentus.

QUAERITUR 1° quandonam repetenda sit unctio in eodem morbo.

2° qui sint ritus servandi in unctione et qua obligatione.

Solutio.

679 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Manente eodem morbo eodemque periculo gravi et propinquo, sacra unctio repeti nec licite nec valide potest. Hoc saltem colligitur ex expressa Concilii Trid. doctrina sess. 14, cap. 3 *de extr. unct.*: „Quod si infirmi post susceptam hanc unctionem convaluerint, iterum huius sacramenti subsidio iuvare poterunt, cum in aliud simile vitae discrimen inciderint.“

R. 2. Ex antiqua Ecclesiae praxi et theologorum doctrina non requiritur perfecta reconvalescentia, sed sufficit ut grave seu propinquum mortis periculum, resumptis ab infirmo viribus, desierit, postea iterum incipiat.

Benedictus XIV, *De syn. dioec.* l. 8, c. 8, n. 4 dicit: „Unde adverte quod in morbo diuturno, si infirmus post unctionem certe mansit in eodem mortis periculo, non poterit rursus ungi. Secus vero, si dubitetur.“

Elbel l. c. n. 219: „Necessum minime est ut infirmus plene recuperet sanitatem et denuo incidat in simile periculum; sed satis est iam de novo instare periculum; quinimmo tametsi antiquum periculum, non tamen ita urgens, cum antiqua aegritudine perseveret (ut frequenter accidit in asthmaticis, hydropicis, phthisicis, in quibus, *perseverante radice aegritudinis*, saepe notabiliter variatur status morbi, ut modo extra periculum videantur, modo iterum in periculo mortis), accedente novo periculo possunt denuo ungi absque scrupulo.“

R. 3. Unde concludi debet Ioannam, si nunc in urgens mortis periculum denuo inciderat, potuisse sane denuo ungi: immo id magis convenire, quam unctionem non repetere; at strictam obligationem non adesse.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Excluso casu necessitatis, in qua peri- 680 culum sit in mora, servari debet dispositio Ritualis, ut unctio administretur a parochō a) superpelliceo et stola induto, b) adiuvante ministro, c) cereo accenso, d) praemissis orationibus in Rituali notatis. Attamen etiam extra necessitatem non omnia praecipiuntur obligatione *gravi*.

R. 2. Grave est extra necessitatem: a) omnem vestem sacram omittere; b) preces illas quae in Rituali ante unctionem et post eam *praescribuntur* omittere, nisi excuset materiæ parvitas, v. g. ommissio unius orationis tantum (verum aliae preces, v. g. psalmi paenitentiales etc., non sunt de praecepto, sed de consilio tantum); c) non *geminam* unctionem facere in sensibus, ubi praescribitur; d) ordinem unctionum notabiliter vel ex contemptu pervertere. Cf. *Th. m.* II, 574.

R. 3. Grave peccatum non est, sed veniale nisi ratio excusans accedat: a) omittere solum superpelliceum vel solam stolam (gravius tamen censeo esse omittere stolam quam solum superpelliceum; b) omittere cereum accensum; c) sacramentum administrare sine ministro, si minister commodè habetur: alioquin sacerdos ipse sibi respondeat.

Deferri autem sacrum oleum ad aegrotum a sacerdote superpelliceo et stola non induto peccatum non est. Immo, si solum sacrum oleum deferatur, illud sine ulla veste sacra ita deferendi ratio esse potest, ne obviam venientes fallantur, putantes sacrum viaticum deferri; prohibitum verum est quominus sacrum oleum deferatur sollemniter *cum lumine*.

Ex quibus efficitur quoad casum propositum Almachium non in omnibus recte egisse; immo eum obiective graviter laesisse ritum praescriptum, cum ommissis omnibus precibus statim inciperet unctiones cum sua forma sacramentali: venialiter autem, vel si re vera administratio timenda erat ne venialiter quidem, utens sola stola, omittens cereum et ministrum.

DE ORDINATIONE.

TONSURAM ET MINORES ORDINES SUSCIPIENS IN STATU PECCATI.

Casus. (198)

Leopoldus, in seminarium clericale admissus, a confessario admonetur ut statum clericalem ne assumat, propter inveteratum habitum pravum ipsum vocationem non habere; immo in pervigilio diei quo ordines minores conferebantur, sine absolutione dimittitur. Nihilominus, ne admirationem excitaret, ad suscipiendos minores ordines cum reliquis accedit, suscipiendae vero ss. eucharistiae se studuit subducere. Angitur autem de commisso sacrilegio propter ordines susceptos et quod in iis suscipiendis voluntatem altius ascendendi absolutam non habuerit.

QUAERITUR 1° sintne tonsura et minores ordines sacramentum eosque in statu peccati suscipere sacrilegium.

2° quid dicendum de eo qui minores ordines suscipit sine animo ascendendi ad maiores, ut in casu Leopoldus.

Solutio.

681 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Certum omnino est tonsuram non esse sacramentum, sed solam caerimoniam ecclesiasticam seu sacramentale quoddam. S. Thom. *suppl.* q. 40, a. 2; S. Alphons. VI, 734; Gasparri, *De sacra ordinatione* n. 42.

Ex se igitur habet effectus ecclesiasticos seu iuridicos, non vero confert ex opere operato gratiam sanctificantem, licet ex impetratione Ecclesiae conciliet actualia gratiae auxilia ad clericalia officia digne gerenda.

Tonsura est initiatio quaedam ecclesiastica ad statum clericalem, quo quis transfertur ex iurisdictione saeculari seu laicali in iurisdictionem Ecclesiae; fitque capax canonice cui ecclesiastica officia committantur, et particeps privilegii „canonis“: de quo cf. quae dicuntur vol. I de censuris.

682 R. 2. Ordines minores non videntur habere rationem sacramenti: cf. *Th. m.* II, 581; S. Alphonso id est *probabilius* n. 737; cl. Gasparri „*longe probabilius, ne dicamus certum, et apud recentiores passim receptum*“: nam, quamquam hi ordines saltem iam a tertio saeculo in latina Ecclesia occurrunt, tamen tempore apostolorum non erant in usu, neque postea omnes eodem modo et munere recensebantur. Ex

quibus merito concluditur eos *ecclesiasticae* institutionis esse nec divinae, adeoque non esse sacramentum. — Sola ratio, quae etiam nunc pro probabilitate contrariae opinionis ab aliquibus affertur, ea est quod primitus in diaconatu vel formaliter vel eminenter reliqui ordines inferiores collati fuerint, ita tamen ut a Christo data fuerit Ecclesiae potestas eos distinguendi et separatim seu singillatim conferendi. Quod possibile esse non nego, sed re ipsa obtinuisse probabile non videtur, eo quod de eiusmodi diaconatus capitis diminutione non constet.

R. 3. Cum quaestione de natura sacramentali ordinum minorum 683 cohaeret quaestio, non quidem num sacrilegium sit, sed num *sacrilegium mortale* sit eiusmodi ordines in statu peccati suscipere. Communiter autem, si quaeritur de sacrilegio, solum id quod mortale peccatum est, intellegitur.

Si enim sacramenta sunt, sunt sacramenta non mortuorum, sed vivorum, quae praeexigunt in suscipiente statum gratiae: eaque aliter suscipere mortale sacrilegium est. *Th. m.* II, 50. Si vero sacramenta non sunt, non ilico fit ut nullum sit peccatum, eos extra statum gratiae recipere; immo cum sint re vera introductio in statum per Ecclesiae institutionem sacrum, videtur aliqua irreverentia committi ab eo qui ante eorum receptionem non studuerit in statu gratiae esse; verum peccatum veniale haec irreverentia non excedit, atque ex graviore aliqua causa evadit talis receptio inculpabilis.

Licebat igitur Leopoldo practice huic opinioni, quae ordinibus minoribus rationem sacramenti inesse negat, eiusque consequentiae sese conformare. Bened. XIV, *De syn. dioec.* l. 8, c. 9, n. 12; Gasparri l. c. n. 44.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex eo quod aliquis recipiat tonsuram 684 vel minores ordines, nondum adstringitur ad suscipiendos ordines maiores, quibuscum longe gravior coniungitur obligatio. Quapropter quilibet saltem potest in suscipiendis ordinibus minoribus animum retinere suspensum atque secum deinceps deliberare et de vocatione ad altiora sedulo inquirere.

R. 2. „*Animus clericandi*“, quem complures ex Trid. sess. 23, cap. 4 ut necessarium in suscipiente minores ordines requirunt, docente S. Alphonso l. c. n. 785, aliud non dicit nisi „intentionem praestandi Deo fidelem cultum“: quo non impeditur ordinandus quominus nolit ascendere ad superiora.

Immo de eo qui postea uxorem ducit S. Alphons. l. c. habet haec: „clericum qui initiatus in minoribus uxorem ducit, per se loquendo certum est non peccare graviter, immo nec etiam leviter, si ob iustam causam hoc facit, puta ad sedandas inimicitias aut tentationes carnis.“ Excipit S. Doctor casum, quo quis certus de sua vocatione ad sacerdotium eam non sequatur.

R. 3. In nostro igitur casu Leopoldum peccati gravis accusare non possumus, nisi forte ex falsa conscientia: 1) non propterea quia non-vocatus ad sacerdotium ordines minores suscepit; 2) neque quod ss. eucharistiam non sumpsit: id enim sub gravi quidem facere debent

qui presbyteri ordinantur, reliqui non sub gravi; ad minores ordines initiandi ne sub levi quidem, ut habet S. Alph. l. c. n. 801; Lacroix VI, p. 2, n. 2225; 3) neque quod non fuerit absolutus: nam praeterquam quod satis erat, si noluit communicare, per contritionem perfectam Deo reconciliari, probabilissimum est grave peccatum non esse in statu peccati minores ordines suscipere.

At deinceps peccati gravis reus fieri potest, si, certus quod non sit vocatus vel nolens ad superiora ascendere, nihilominus inutiliter expensis gravat seminarium vel alios.

MATERIA ET FORMA MINORUM ORDINUM. — DUBIE ORDINATUS.

Casus. (199)

Syagrius dubia complura habet de susceptis ordinibus. Cum enim ordinaretur, sacristanus pro ostiariatu mutaverat claves dederatque claves privatae domus loco ecclesiae clavium; pro lectoratu minister porrexerat librum Ritualis, qui idem serviebat pro conferendo exorcistatu; in acolythatu solum tetigit candelabrum, non candelam, nec urceolum sed scutellum tantum quo ille continebatur. Et cum ipse unus clauderet seriem ordinandorum qui bini accesserant, episcopus nihilominus etiam in Syagrio ordinando pronuntiavit formam in plurali „Accipite etc.“; sed cum postea in sequentibus ordinibus vellet ut Syagrius tertius accederet cum ultimis duobus, ille non poterat tangere, nisi postquam episcopus iam protulisset verba: „accipite urceolum“.

QUAERITUR 1° quae sint materia et forma ordinum minorum.

2° quid de dubiis Syagrii sit iudicandum.

3° quid, si ordines minores probabiliter tantum valide vel invalide collati sunt.

Solutio.

685 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quamquam non constat minores ordines habere rationem sacramenti, tamen saltem ad analogiam sacramentorum suam habent materiam et formam quibus Ecclesia validam ordinis collationem conexuit.

R. 2. Pro *ostiariatu* materia est traditio clavium, quas ordinandi tangere debent, dicente episcopo: „Sic agite etc.“

Circa quod habes haec decreta S. R. C. in *Civitate*. 11 Maii 1820: „Quamvis una clavis esse possit materia sufficiens pro ordinatione ostiarii, servandam tamen esse rubricam, quae praecipit claves esse tradendas, quae, sive argenteae sint sive ferreae sive lignae, constituunt materiam remotam huius ordinis.“ Collectan. S. Congr. d. P. F. n. 1189.

S. C. de Pr. F. pro *Sin.* interrogata „an in ordinatione ostiariorum possit omitti traditio clavium, aut oporteat uti clavi qualicumque“, R. d. 27 Sept. 1843 „Negative ad 1^{nam} partem; affirmative ad 2^{dam} (ibid. n. 1197).“

Pro *lectoratu* materia est traditio codicis lectionum, tangendi ab ordinandis, dicente episcopo: „Accipite etc.“ Decreta habes haec: Quaesitum est de ordinatione lectoris, quid per codicem intellegatur, R. S. C. R. 27 Sept. 1873: „In casu codicem esse Missale, Breviarium vel volumen S. Scripturae.“ (Decr. auth. S. R. C. n. 3315 ad V.)

Pro *exorcistatu* similiter traditur et tangitur liber exorcismorum cuius loco tradi potest, *monente rubrica*, Pontificale vel Missale.

Pro *acolythatu* traditur et tangitur sub verbis in Pontificali notatis *primo* candelabrum cum candela exstincta, *dein* urceolum vacuum: quae traditio vel ita fieri potest ut primo singulis seu binis detur candelabrum cum candela, et postquam omnibus datum sit, eodem modo per ordinem urceolus; vel ita ut, postquam bini acceperint candelabrum, iidem statim accipiant urceolum, et sic porro.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Primum dubium Syagrius tuto deponere potest, cum ex laudato decr. qualiscunque clavis sufficiat, et potius attendatur symbolica significatio, quam quod clavis debeat revera res ecclesiasticas reclusas tenere.

R. 2. Neque censeo in dubio circa lectoratum rationem solidam subesse dubitandi, dubiumque practice spernendum esse. Etsi enim S. R. C. in responso supra laudato nihil dixit de Rituali, tamen Rituale Romanum etiam lectiones continet, saltem lectiones Officii defunctorum: quare est codex omnino aptus ad significandum.

R. 3. Idem iudico de exorcistatu; immo pro hoc ordine videtur liber exorcismorum primarie intellegi *Rituale*, in quo exorcismi continentur; et secundarie tantum loco Ritualis Missale vel Pontificale.

R. 4. Quamquam ante factum curare debet ordinandus ut ritum secundum communem consuetudinem peragat atque et candelabrum et candelam tangat atque etiam immediate urceolum ipsum nec solum scutellum tangat: nihilominus est omnino probabilis sententia sufficere ut res tradenda mediate tangatur vel moraliter; at ita certe tetigit Syagrius candelam per candelabrum et urceolum per scutellum ei suppositum. Hinc practice in *his* ordinibus nulla est ratio dubitandi de valore ordinationis.

R. 5. Non probabile tantum sed certum est non in solis sacramentalibus sed in ipsis sacramentis conferendis sufficere, si incipiat applicatio materiae, antequam finita sit forma, vel vice versa; valde probabile est sufficere, etsi plane breve intercedat intervallum. Quare in nostro casu *nulla* est dubitandi ratio.

AD QUAESITUM 3^m R. Cum minores ordines (sive quoad totum esse, sive quoad ritum saltem quo conferuntur) institutionis ecclesiasticae sint, ad valorem sufficit ut collati sint secundum probabilem opinionem. Et quamquam ante factum procedi debet secundum praescripta rubricarum: tamen post factum nihil repetendum est, si ordinatio peracta est secundum sententiam probabilem: quae si forte falsa fuerit, *Ecclesia supplevit*. *Th. m.* II, 586.

DUBIA IN COLLATIONE PRESBYTERATUS.

Casus. (200)

Quintinus episcopus in ordinatione presbyterorum post impositas manus super ordinandos manus coepit extendere, sed cum longum esset, dum assistentes presbyteri perficerent manuum impositionem, ipse manus demisit neque amplius coepit extendere ad orationem „*Oremus, dilectissimi*“, solis presbyteris eas extendentibus. Aliqui ex ordinatis, qui hoc animadverterunt, postea dubio tanguitur de sua ordinatione.

Alia vice praetermisit Quintinus in uno alterove ex ordinandis primam manuum impositionem sub silentio peragendam, in alio manus super caput tenens elevatas caput non tetigit; assistentes vero presbyteri apud complures omiserunt hanc caerimoniam.

QUAERITUR 1° qui sint ritus essentialia pro ordinatione presbyteri.

2° quid faciendum, quando defectus aliquis commissus fuerit in manuum impositione vel extensione.

3° quid ad casus propositos sit dicendum.

Solutio.

688 AD QAESITUM 1^m R. 1. Sine dubio ad essentialiam pertinet prima illa manuum impositio seu extensio cum orationibus cum illa conexas.

Dixi: prima manuum impositio seu extensio, quia extensio impositionem sub silentio factam continuo subsequens non tam est nova seu secunda impositio quam prioris eiusdem continuatio, ut scite notat Bened. XIV, *De syn. dioec.* l. 8, c. 10, n. 4. — *Uterque* tamen ritus: et impositio manuum et manus extensio, omnino faciendus est.

Dein dixi: cum orationibus cum illa conexas. Videlicet post inceptam manus dexteræ *extensionem, ea perdurante*, dicit pontifex: „*Oremus, dilectissimi etc.*“, et demissa manu dicit ipsam orationem „*Exaudi etc.*“, cui subiungit per modum praefationis sollemnem precationem „*Domine sancte etc.*“ *Hae orationes* quoad substantiam omnino essentialia sunt: continent enim ritum et preces ab antiquo in quibuslibet ritibus tum occidentalis tum orientalis Ecclesiae servari solitis, eumque qui antiquitus saltem solus essentialis esse poterat, utpote qui solus presbyterii munus conferendum exprimeret.

689 R. 2. Practice haberi debet etiam ille ritus ut essentialis, quo traditur calix cum vino et patena cum hostia, ita ut ordinandus tangere debeat calicem et patenam, dicente episcopo: „Accipe potestatem etc.“ — Similiter impositio manuum sub fine missae cum verbis: „Accipe Spiritum Sanctum: quorum remiseras peccata etc.“

Quamquam enim illa instrumentorum traditio posterioribus tandem saeculis ab Ecclesia latina introducta est: sunt tamen qui putent Christum Dominum non determinasse in ultima specie ritum essentialem in sacramento ordinis, sed illam determinationem Ecclesiae reliquisse; Ecclesiam autem a longo iam tempore hunc ritum habere pro essentiali, sive ex parte materiae sive ex parte formae.

Et revera cum, occurrentibus defectibus, romana tribunalia ob hunc ritum *graviter laesum* condicionatam ordinationis repetitionem exigere soleant, *practice* hic ritus omnino observari debet, ne sacramentum periculo nullitatis exponatur. — Non autem requiritur ille ritus *ultra eum modum* quem Ecclesia tenuit ac tenet et pro praescripto habet.

R. 3. Reliqui ritus: unctio manuum, traditio vestium sacerdotalium, communis cum episcopo consecratio et missae celebratio, *certo* ad essentialia non pertinent; attamen unctio saltem manuum, si omissa fuerit, sub gravi est supplenda. *Th. m.* II, 590. 591.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Videndum est num defectus qui occur- 690 rerit, ad essentialia ordinationis sive certo sive probabiliter pertineat. In quo casu ordinatio sive integra sive partialis repeti debet.

Scilicet si defectus fuerit in priore impositione manuum sive extensione, tota ordinatio integra repetenda est. Quod tamen intellege, si defectus deprehenditur, toto ritu ordinationis peracto.

Nam si intra ordinationem defectus deprehenditur, idque ante traditionem instrumentorum, sufficit ut repetatur impositio manuum cum extensione et precatione essentiali, vel si impositio facta est, sola extensio manus cum precibus. Si vero defectus post traditionem instrumentorum deprehenditur, praeter impositionem manuum et extensionem etiam illa traditio repetenda est cum sua forma.

Si defectus commissus est in ultima manuum impositione tantum sub fine missae, haec sola est supplenda.

R. 2. Circa impositionem extensionemque manuum constat ritum 691 presbyterorum adstantium non esse de essentia, sed solum de praeecepto. De cetero exstant quaedam responsa:

1) extensionem illam manus dexteræ, quæ subsequitur manuum impositionem, faciendam quidem esse ad verba: „Oremus dilectissimi etc.“, sed non amplius ad orationem sequentem, etsi illa oratio longe probabilius forma sacramenti est quam ista exhortatio „Oremus dilectissimi“: ita S. R. C. 18 Febr. 1843 in *Anic. Collectanea* n. 1196.

2) Si episcopus manum quidem extenderit, sed non ad ipsa verba illa, verum immediate ante vel post, ordinatio *valet*.

3) Si vero illa manus extensio ab episcopo *prorsus omissa* fuerit, etsi *impositio* praecedens peracta, repetenda est ordinatio sub conditione: ita resp. S. Penitentiariae d. 31 Martii 1888 (Baller.-Palm. tr. 10, sect. 7, n. 21); et postea resp. S. Officii d. d. 17 Martii 1897 et 30 Nov. 1898¹.

¹ „Si post tactum physicum capitis ordinandorum episcopus manum extensam habuerit super ordinandos, saltem immediate ante recitationem *Oremus etc.*, ordinationem esse certo validam, ut in decreto S. Off. fer. IV 12 Sept. 1877. Si autem ne quidem immediate ante recitationem *Oremus etc.* manus extensio facta fuerit, ordinationem esse iterandam secreto et sub conditione, quocumque die.“ S. Offic. fer. IV d. 30 Nov. 1898. SS^{mus} adprobavit.“ *Anal. eccl.* VII, 60.

Ne tamen illud „immediate ante“ ita accipias ut non sufficiat, si immediate post recitatas orationes extensio manus fiat, habes aliud responsum. Nam ad Quaes.:

4) Si forte omissa fuerit illa impositio manuum sub silentio facienda, responsum *S. Officii* satis clarum habetur, ex quo concludi debet, ordinationem esse *condicionate repetendam*¹.

5) Quando ultima manuum impositio omissa vel non *tactu physico* facta est (videlicet si episcopus caput ordinandi non tetigit, sed manus suas super caput ordinandi elevatas tenuit), haec debet suppleri cum verbis comitantibus. *S. Off.* 19 Aug. 1851, Collect. n. 1199.

AD QUAESITUM 3^m R. Quoad *priorem* casum Quintini patet ex responsis Roma datis ordinationem esse valide peractam neque ullius dubii esse locum.

Quoad *posteriorem* casum vero rem non esse extra dubium positam, ideoque, sicut Roma interrogata aliquoties iussit, ordinationem esse repetendam eamque sub condicione quidem, sed integram: id autem fieri debere in solis illis candidatis, in quorum ordinatione ipse episcopus omiserit manus capiti imponere illudve tangere; quoad reliquos, apud quos soli presbyteri assistentes defectum illum commiserunt, nullam esse rationem dubitandi de ordinationis valore.

DUBIA IN COLLATIONE PRESBYTERATUS (II).

Casus. (201)

Celerinus in sua ordinatione meminit quidem se tetigisse pro momento calicis cuppam; sed cum simul non posset bene attingere patenam et hostiam, mox relicto tactu calicis premebat hostiam, sed dubitat valde, immo moraliter certus est se patenam non tetigisse. Quapropter induci vix potest ut celebret primam missam, utpote dubie ordinatus. Quod cum Maturus audiat, eum compellit hoc modo: Omnis illa instrumentorum traditio mera caerimonia est, ad valorem certo non spectans, cum desit in ordinatione Orientalium; ergo etsi nihil tetigisses et recepisses, tuto posses celebrare neque ad quidquam obligaris amplius.

„Episcopus non habuit manum extensam super ordinandos, dum recitabat verba *Oremus etc.*, sed de hoc monitus illam elevavit et extensam habuit per aliquod tempus, sed, dum id ageret, iam recitata fuerat dicta oratio, nec constat utrum, dum manum extensam tenuit, submissa voce verba supradicta iterum recitaverit“. Resp. d. 14 Dec. 1898 „Acquiescat“: quod d. 16 Dec. SS^{mus} adprobavit. *Anal. eccl.* VII, 98.

¹ Aliquo modo id iam consequi videtur ex decreto fer. IV die 3 Maii 1899 (*Anal. eccl.* VII, 338). Scilicet ex inadvertentia praetermisit episcopus utramque manum super caput ordinandi imponere et manum dexteram extensam tenere, dum legeret exhortationem *Oremus, fratres charissimi*; quae omnia postea supplevit, sed nescitur accurate quando. Cui dubio responsum est: „Dummodo in casu proposito repetitio formae et manuum *duplex* impositio facta fuerit ante instrumentorum traditionem, acquiescat.“ Ergo concludere pronum est, si *alterutra* impositio seu extensio omissa fuerit, esse locum repetitionis.

Clarius autem id habetur ex decr. 4 Iul. 1900, die 6 eiusd. a Leone XIII approbato (*Anal. eccl.* VIII, 339). Ordinatio aliqua facta erat cum prima quidem manuum impositione, sed ita ut neque episcopus neque presbyteri assistentes physice tangerent caput ordinandi. Quo facto perpenso, E^{mi} PP. mandarunt: „*Ordinationem esse iterandam ex integro sub condicione et secreto, quocumque die.*“ Quod igitur eo magis valere debet, si prima illa manuum impositio plane omissa erat.

Desiderius episcopus seminaristis contulit ordines sacros. Cum sequenti die incipiant primitiae neosacerdotum, sacrista directori in sacristia narrat: „Heri curiosi aliquid accidit; in ordinatione hesternae reperi postea aquam pro vino in calice positum fuisse.“ Director respondet: „Ne quid dicas hac de re“, atque prosequi sinit primitias missarum.

QUAERITUR 1° quae securitatis causa requirantur quoad porrectionem et tactum instrumentorum.

2° quomodo defectus commissus sit supplendus.

3° quid de casibus allatis sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Certum est non requiri tactum hostiae: 692 quare quidquid antiqui aliqui scriptores dubitaverint de hac re et scrupulum moverint (cf. S. Alph. VI, 752), haec opinio, quae eum tactum ad valorem requiri putavit, falsa et antiquata haberi debet. Nam evidenter constat ex Pontificali *praescribi* solum tactum cuppae calicis et patenae, quam ordinandi iubentur accipere „inter indices et medios digitos“: ad quem modum hostiam accipere plane impossibile est, nisi Deus patret miraculum in qualibet ordinatione auferens a patena materiae impenetrabilitatem. Verum nihil posse in traditione et tactu instrumentorum ad valorem ordinationis valere, nisi quod Ecclesia *praescripserit*, luce clarius est, cum ille ritus non ex Christi mandato, sed ex consuetudine et subsequenti mandato Ecclesiae ortum sumpserit.

R. 2. Certum est ad *valorem* sufficere, si, dum porrigeretur calix cum vino et hostia cum patena, alterutrum ex his instrumentis, scilicet vel calix vel patena, tactu physico acceptatum fuerit. Quod ex recentibus decretis certissime sequitur: quae habes infra in nota¹. Videlicet certissimum est porrectionem instrumentorum esse inductam ab Ecclesia; si qua ergo necessaria est ad valorem, non alia potest esse necessaria quam ea quae ab Ecclesia ad valorem sive certo sive dubie praescribuntur et ut necessaria sustinetur. Sed postquam Ecclesia per supremum pastorem declaravit valori non ob stare, etsi non utrumque vas sed vel solus calix vel sola patena tacta fuerit, evidentissime pro futuris ordinationibus ad *valorem* non plus vult esse necessarium quam tactum alterutrius instrumenti, dum ambo offerantur.

R. 3. Verum si in porrigendis instrumentis, dum ritus ille sacer perficitur, vel panis vel vinum *defuerit*: ordinatio pro non satis

¹ a) „Sempronius... prius tetigit cuppam calicis; sed postea, cum episcopus formulam pronuntiavit, tetigit tantummodo patenam cum superposita hostia super calicem.“ R. S. Officium, approbante summo pontifice: „Acquiescat“ d. 17 Martii 1897.

b) Caius... tetigit tantum patenam et hostiam super calice positam, non autem ipsum calicem, etsi ad istum cum digitis tangendum nisus sit.“ — Resp., approbante summo pontifice, „acquiescat“ iterum S. Offic. 17 Martii 1897.

c) „Sacerdos N. N. dubitat utrum tetigerit calicem insimul cum patena: ipsi videtur se hanc ultimam non tetigisse.“ Resp., approbante summo pontifice, „acquiescat“ S. Offic. d. 7 Sept. 1897. (Cf. *Analecta eccl.* V, 202. 447.)

certa habetur; sed etiamnunc ordinationem Ecclesia iubet sub conditione repeti¹.

693 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si defectusprehenditur inter ipsum ritum ordinationis, v. g. ante canonem missae: sufficit sane ut solus ille ritus omissus sive male peractus suppleatur, neque necesse est repetere manuum impositionem.

R. 2. Siprehenditur defectus expleto ordinationis ritu: *totus* ordinationis ritus integer repetendus est condicionate, incipiendo ab ipsa prima manuum impositione; neque sufficit solam instrumentorum traditionem repetere.

Nam non constat plane indubie de *necessaria unione* materiae et formae rituumque essentialium qui in una eademque ordinatione peragi debeant. Est enim opinio, quam non constat esse falsam, ipsam manuum impositionem extensionemque tamquam materiam reassumi quodammodo per traditionem instrumentorum atque coniungi cum verbis: „Accipe potestatem etc.“ tamquam cum forma: hinc, si erratum fuerit in traditione instrumentorum, non esse sufficientem materiae et formae coniunctionem ac propterea et antecedentes et subsequentes ritus esse repetendos quidem, sed repetendos condicionate.

694 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quod ad casum *Celerini* pertinet, complura sunt considerata:

1) Quod non simul sed successive calicis cuppam et hostiam cum patena tetigerit, nihil facit ad valorem; neque quidquam valori obesset, si, cum tetigerit calicem, episcopus nondum sed statim postea inceperit formam: nam ex responso modo allato circa manus extensionem patet sufficere moralem unionem inter materiam et formam.

2) quod non patenam sed hostiam tetigerit, similiter nullatenus valori obstat. Nam praeterquam quod ex decretis sufficiat solum calicem tetigisse, vix possibile est non leviter saltem tangere etiam patenam; insuper per ipsam hostiam patena satis tangitur, atque hostia potior est res, cuius traditione significatur potestas transsubstantiandi panem in corpus Christi. Quare incredibile est Ecclesiam voluisse ita praescribere tactum patenae, ut ne sufficeret quidem tactus per hostiam patenae superpositam. Sed, ut dixi, ad hanc rationem rem reducere necesse non est.

3) Quod Maturus ad compescendos scrupulos dixit theoretice quidem probabilissimum est atque fere moraliter certum. Verum

¹ „Dum episcopus ordinans traderet calicem et patenam cum hostia, haec in terram evolavit, priusquam ab ordinando tangeretur et priusquam pronunciaretur formula *Accipe potestatem* . . .“ Resp., approbante summo pontifice, a S. Offic. d. 6 Iulii 1898: „Attenta asserta evolutione hostiae in terram in porrectione instrumentorum et ante tactum instrumentorum eorumdem, ordinationem esse iterandam ex integro sub conditione et secreto etc. (*Anal. eccl.* VI, 338). — Similiter in alia ordinatione accidit, ut „traditus sit una cum patena et hostia *calix absque vino*“; propter quod S. Offic., approbante summo pontifice, mandavit d. 11 Ian. 1899: „ordinationem esse iterandam ex integro etc.“ (*Anal. eccl.* VII, 145).

quominus, si gravior defectus in traditione instrumentorum occurrerit, plane a supplendo seu corrigendo defectu abstinere liceat, prohibet praxis Ecclesiae hucusque observata. — At in ordinatione Celerini eiusmodi defectus gravis non occurrit, atque secundum praxim recentem S. Officii ei plane iniungendum est, ut acquiescat.

R. 2. Ratiocinatio Maturi, si practice sustineri posset, applicationem haberet in casu *ordinationis a Desiderio peractae*. Nam revera ibi non obtinuit ullatenus debitus instrumentorum tactus. Factentibus siquidem omnibus tangenda sunt non calix et patena vacua, sed materiam consecrationis continentia; verum illa materia in isto casu re ipsa deerat, cum pro vino aqua sit porrecta.

Quare, cum ratiocinatio Maturi practice nequeat admitti, dubium non est quin sub condicione ordinatio sit repetenda, eaque integra: casus omnino similis est ei quem habes supra pag. 396 in nota.

Neque tamen improbo agendi rationem directoris, qui iussit sacristam silere atque neo-ordinatos ad primitias celebrandas accedere fecit, si modo postea curam habeat ut pro cautela ordinatio repetatur.

Rationem reddo huius responsi. Nam alia desideranda est certitudo, quando agitur de tota vita sacerdotali longaue sacrarum functionum serie, ex quibus multorum aeterna salus facillime pendet; alia certitudo sufficit, si agitur de singulari aliqua sacra functione, quae magis spectat ipsum sacerdotem quam alienam salutem aeternam. In posteriore casu contentus aliquis esse potest certitudine late morali vel magna probabilitate, quae sufficiat, si agitur de homine sacramentum volente suscipere. Existimo autem sententiam, quae etiam in latina Ecclesia totam ordinationem impositione et extensione manuum cum precibus adiunctis essentialiter perfici tenet, tantae esse probabilitatis seu moralis certitudinis ut, si de solo bono privato ordinandi ageretur, liceret ei contento esse ordinatione cum tanta probabilitate peracta. Nam sustulisse Ecclesiam vim sacramentalem illi ritui, quem a primis saeculis semper ut essentialem exerceuit, debebat luce clarius demonstrari: alioquin longe rectius putabis ritum additum esse vel mere accidentalem vel, si forte sacramenti effectivum, id secundarie tantum, scilicet pro casu quo forte in priore ritu erratum fuerit. Auxisse Ecclesiam ex sese periculum nullitatis ordinum, quis crediderit? Longe probabilius est eam illud diminuisse. Recte igitur potuit director illos neo-ordinatos in ignorantia relinquere atque ad celebrandam missam inducere.

Sed quoniam postea valor tot sacramentorum eorumque summe necessarium in quaestione venit: theoretica illa certitudo moralis propter contrariam sententiam multorum theologorum deicitur a *certitudine practica*, ita ut non liceat pro postero tempore ordinationem in illa practica incertitudine relinquere.

VOCATIO DIVINA, EIUSVE DEFECTUS.

Casus. (202)

Dositheus a teneris annis inclinationem sentiebat ad statum clericalem et sacerdotalem; quo ad maiorem etiam pietatem excolendam excitabatur. Verum in decursu studiorum seductus pravum peccandi habitum contraxit et per aliquot annos fovit. Revixit tamen voluntas suscipiendi sacerdotii. Quapropter seminarium intrat; sed eo etiam tempore prave mores contractos parum emendavit; numquam ultra mensem se continuit. Ante subdiaconatum confessarius inductus vocatione a prima aetate manifestata et emendatione per mensem fere protracta permisit ascensum ad sacrum ordinem. Nunc vero, cum maior emendatio secuta non sit, ante presbyteratum in gravioribus versatur difficultatibus.

QUAERITUR 1° quae sit vocatio divina, quae eius signa.

2° quae regula in tractandis habituatis in peccato turpi ante suscipiendos ordines.

3° quid Dositheo consulendum vel praescribendum.

Solutio.

696 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Esse specialem vocationem ad statum sacerdotalem colligitur tum ex communis providentiae divinae legibus, tum ex S. Scriptura clare patet. „Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron.“ Hebr. 5, 4.

R. 2. Nisi impulsus fortior divinitus datus adsit, isque secundum normam de discretionem spirituum probatus, vocatio ordinaria consistit in constanti inclinatione rationali, coniuncta cum aptitudine tum interna tum externa.

Inclinatio rationalis proficiscitur quidem ab attractu gratiae, sed non excludit repugnantiam ex parte appetitus inferioris; nam cum magna eius repugnantia stare *potest* iudicium intellectus, quo quis iudicat, perpensis rationibus et attrahentibus et retrahentibus, sibi convenire statum clericalem assumere. Attamen, si magna et constans repugnantia adest, eo maior fiat oportet in veram vocationem investigatio.

Aptitudo dicitur tum interna tum externa. Interna respicit ipsum hominem de cuius vocatione quaeritur; externa respicit absentiam obstaculorum.

Interna aptitudo exigit 1) eas vires corporis quae sufficiant ad onus sacerdotale implendum, et quae immunitatem ab irregularitatibus ex defectu corporis denotant; 2) vires intellectuales quae sufficiant ad acquirendam necessariam scientiam et ad practicum iudicium prudens; vires morales quibus ostendat immunitatem a vitiis seu pravis habitibus, et quibus sibi persuadeat tanta voluntatis firmitate se uti et tantas sibi a Deo promitti gratias ut vitam boni clerici et sacerdotis gesturus sit.

Externa aptitudo comprehendit non solum absentiam irregularitatum, sed etiam officiorum vel obligationum, quae impediunt quo-

minus ad sacerdotalem statum ascendere liceat, utpote quocum obligationes aliae iam existentes componi non possint.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Regula *absolvendi* habituos qui aspirant ad sacros ordines, formaliter eadem est atque regula absolvendi ceteros habituos, materialiter est nonnihil diversa.

Explico. Formaliter eadem regula in omnibus ea est, ut absolute possim vel debeam qui sincerum ostendat dolorem de peccatis commissis et propositum non peccandi de cetero. Materialiter diversa est regula pro clericis sacrorum ordinum candidatis, quia propositum ad alias atque plures res se extendere debet. Nam voluntatis propositum non solum dirigi debet in usum mediorum efficacium, sed debet etiam spes fundata adesse fore ut media sint re ipsa efficacia; quae si non adest, differri debet ordinatio vel ei renuntiari, ne sacrilegia augeantur neve publicum scandalum praebeatur.

R. 2. Regula eos *tractandi*, antequam ordinatio instet, ea est ut a longo animus praeparetur. Quare quoad eos qui habituati sunt in peccato turpi, fortiter incumbi debet ut iam in seminario minore vitium deponant: quod nisi factum sit, sed vitium iam per annos protractum neque notabilis saltem emendatio fuerit secuta, *ordinarie* ab ingressu maioris seminarii *arceudi* sunt.

R. 3. Longe etiam severius insistendum est in emendationem, si quis in seminarium maius iam receptus inveniatur vitiosus. Vix umquam ad sacros ordines admitti potest, nisi qui per tempus omnino notabile, v. g. sex menses, ab omni labe turpi se custodierit. Idque valet imprimis ante suscipiendum subdiaconatum, sed etiam omnino ante presbyteratum. Nam etsi in presbyteratu nova obligatio non assumitur, tamen periculum multiplicandi sacrilegia omnino multum augetur. Severum in hac parte esse est misericordem se gerere et providum erga candidatum et erga Ecclesiam. Nam propter extraordinariam conversionem habituum statim vel cito admittere posse est tanta exceptio, ut in regula id notari vix mereatur.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Videtur sane Dositheus habuisse a teenis annis vocationem ad clericatum: nam de aptitudine ad scientiam necessariam ex casu dubitari nequit; atque etiam nunc vocatio aliquo modo videtur adesse, cum stimulis conscientiae exagitatus ad studia priora Dositheus se denuo conferre conetur.

R. 2. Sed haec vocatio nunc non est amplius *proxima*: proxime enim dispositus nondum est; abest necessaria animi puritas. Manet igitur vocatio remota, dum Dositheus plenam ostenderit emendationem. Nam ultra mensem numquam se continuisse, idque cum circumdatus sit mediis et cautionibus vitae reclusae, est signum vel vitii nimis inveterati vel voluntatis adeo infirmae ut spes castae vitae sacerdotalis non exsistat.

R. 3. Debat Dositheo potius differri ingressus in seminarium, si agitur de seminario maiore, nisi antea notabilem omnino emendationem ostenderit: quam si post unum alterumve annum non fuerit

assecutus, potius relegandus a studio theologiae et ad alia dirigendus erat.

Nunc autem ante subdiaconatum ut dicam quid sentiam, censeo cum absolutione indignum fuisse, nisi paratus esset ad differendum subdiaconatum, quaesito aliquo praetextu; quodsi post sex menses se immunem non servasset, sine ulla spe iterandae receptionis iubendus esset ad alia studia se convertere.

Idem censeo, cum sit nunc ante presbyteratum. Differre debet ordinationem suam; alioquin dignus non est qui absolvatur; immo differendus iterum atque iterum, nisi per medium annum se tandem purum servaverit firmamque spem ostenderit absolutae emendationis. In hoc tantummodo discrimen agnosci debet, quod confessarius non iam ad alia studia eum dirigere debeat, sed — solum fere quod fieri possit — consistat in urgenda emendatione. Quodsi haec ostendatur desperata esse, restat tentamen, num forte ab onere subdiaconatui annexo per summum pontificem liberetur, ut alium vitae statum sibi possit eligere.

INTENTIO IN SUSCIPIENDIS ORDINIBUS.

Casus. (203)

Evaristus, pridie quam subdiaconatum erat suscepturus, gravi pugna interna torquetur, quoniam importunis tantum precibus parentum inductus est ad statum clericalem assumendum; animum servandae continentiae non potest concipere; sed si nunc recedat, gravissima excitabit iurgia cum parentibus eorumque odia in se sumere non audet: quare demum accedit cum aliis ad suscipiendum subdiaconatum, et consequenter etiam postea ad diaconatum et presbyteratum. Post aliquot annos infelicem suum statum confessario manifestat habitumque pravam quo laborat atque sacrilegia continuo commissa.

QUAERITUR 1° quae intentio et voluntas requiratur ad suscipiendos ordines.

2° quid de valore ordinationis Evaristi.

3° quae sit obligatio Evaristi ad caelibatum.

Solutio.

700 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex natura rei suscipiendae requiritur et sufficit in adulto voluntas explicite habita neque retractata. Cf. *Th. m.* II, 599; S. Alphons. VI, 81.

R. 2. Ex natura ritus traditionis instrumentorum et acceptance, quatenus haec necessaria est, requiritur re ipsa intentio virtualis, quam in tangendis instrumentis abesse impossibile est, nisi quis simulate tangere velit.

R. 3. Hinc sequitur ex parte intentionis ordinandorum ea sola valori obstare quae faciunt actum simpliciter involuntarium vel non-voluntarium; non obstare ea quae faciunt actum involuntarium secundum quid. Aliis verbis: metus etiam gravis non facit ordina-

tionem invalidam, nisi induxerit ordinandum ad simulationem. Cf. *Th. m.* I, 25; Gasparri n. 634.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Nulla est ratio putandi Evaristum simulasse, sed ex tota agendi ratione constat eum plene deliberasse, et expensis ab utraque parte incommodis, sub influxu quidem metus, sed libere elegisse statum clericalem. Quare de valore ordinationis nulla potest moveri dubitatio.

R. 2. Simul autem patet Evaristum graviter peccasse, cum metu et respectu humano ductus sine persuasione vel probabili de sua vocatione securitate ac sine animo servandae continentiae ausus sit sacros ordines suscipere. Parentes vero importunas preces adhibentes minimum imprudentissime egerunt et, si cognoverunt vel suspicati sunt vocationis defectum in filio, etiam ipsi a gravissimo peccato nequeunt excusari.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Cum Evaristus demum sciens et volens sacros ordines susceperit, sane ab Ecclesia non coactus, quam scivit cum sacris ordinibus imposuisse continentiae obligationem: ad eam servandam etiam *motivo religionis* et voto aequivalenti probabiliter tenetur; at probabile etiam est eum non vi *susceptae* ordinationis teneri atque in eadem condicione esse ac illum qui vel ante usum rationis vel ante annos pubertatis fuerit ordinatus. S. Alphons. VI, 811. Ratio est quia illa obligatio voti vel voto aequivalens perfectionem libertatem requirere censetur, saltem eam quae necessaria sit in contractu oneroso indissolubili. Cf. Gasparri n. 634; Benedict. XIV, *De syn. dioec.* l. 12, c. 4, n. 2. Requiritur autem in foro externo plena metus probatio; v. Wernz l. c. n. 201.

R. 2. Nihilominus qui cessante metu (vel adeptus aetatem) ordines susceptos *ratificat* vel *ordines exercet*, sciens se hoc exercitio sese ligare, abhinc obligatus est atque impedimentum matrimonii dirimens contraxit, ita ut non amplius metum seu defectum voluntatis praetendere possit. Quod in Evaristo, qui per annos munus presbyteri exercuit, debet sumi. — Immo in omni casu consultum atque ad vitanda scandala persaepe necessarium erit dispensationis gratia adire S. Sedem: cum enim metus gravis in foro externo difficulter probetur, expedit ut haec causa iuvetur vel suppleatur *per dispensationem*, quam solus R. Pontifex concedere potest. Gasparri l. c.

R. 3. Etiamsi igitur causa metus similisve causa non potest probari, vel si haec causa non exstiterit vel exspiraverit: *potest* summus pontifex dispensare, neque desunt exempla talis dispensationis, accedente gravissima causa, saltem pro subdiaconis.

Quae ita concedi solet ut, data licentia ineundi matrimonii dispensatus ad statum laicalem redigatur, interdicto quolibet sacri ordinis exercitio. — Verum etiam aliter aliquando res componitur, ut videlicet detur facultas post initum matrimonium transeundi ad ritum orientalium et more sacerdotum orientalium vivendi. Quapropter si Evaristem alioquin gravissimam patiatur difficultatem: ut hanc viam

tentet suaderi potest. Sed nihilominus difficile sane erit hanc dispensationem obtinere, ne via aperiatur ad relaxandam caelibatus legem.

AETAS PRO ORDINIBUS REQUISITA ET EDUCATIO.

Casus. (204)

Theophilus, optimae indolis iuvenis, 16 annorum, aspirat ad sacerdotium; praefert autem privatam vitam agere neque cupit clero dioecesano ad curam animarum parato adscribi. Episcopus difficultates movet neque vult tonsuram vel ipsos minores ordines conferre, nisi Theophilus per sex menses in seminario commoratus sit, neque antequam theologiae cursum confecerit atque ex eo subierit examen. Quoad ordines sacros sibi reservat iudicium in tempus futurum.

QUAERITUR 1° quanam aetas et quae scientia requiratur pro singulis ordinibus.

2° sitne pro saecularibus educatio in seminario necessaria.

3° quid de casu Theophili iudicandum.

Solutio.

703 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Circa aetatem valet dispositio Concilii Tridentini et Pontificalis.

Circa *tonsuram* et *ordines minores Concil. Trid.* certam aetatem non constituit, sed eam tamen exegit scientiam quae in infantili aetate haberi nequit. — *Pontificale Rom. „de ordin. conferendis“* dicit: „Prima tonsura et minores ordines ante septimum annum completum dari non debent.“ Unde non sequitur episcopum non posse maiorem aetatem exigere.

Pro *subdiaconatu* praecipitur annus 22us inceptus (*Trid.* sess. 23, cap. 12 *de ref.*); pro *diaconatu* exigitur annus 23us inceptus: a quo raro R. P. dispensat; pro *presbyteratu* annus 25us inceptus: a quo datur facilius dispensatio, ex privilegio episcopis interdum dato ad spatium infra annum, a summo pontifice ad 18 menses vel ultra.

Pro *episcopatu* iure communi requiritur annus 30us completus: *Trid.* sess. 7, cap. 1 *de ref.* et Alex. III c. 7, X. 1, 6: a qua lege sane summus pontifex potest dispensare.

704 R. 2. Quoad *scientiam* a tonsurandis *Trid.* sess. 23, cap. 4 *de ref.* requirit ut rudimenta fidei sint edocti, legere et scribere sciant.

Quoad suscipiendos *minores ordines Trid.* ib. cap. 11 statuit: „Minores ordines iis qui saltem latinam linguam intellegant . . . conferantur.“

Promovendi ad *subdiaconatum* et *diaconatum* debent ex *Trid.* ib. cap. 13 in minoribus ordinibus iam probati ac litteris et iis quae ad ordinem exercendum pertinent instructi esse.

Promovendi ad *presbyteratum* non sunt nisi etiam ad populum docendum ea quae scire omnibus necessarium est ad salutem, ac administranda sacramenta, diligenti examine praecedente idonei com-

probenentur. *Trid.* ib. cap. 14. Unde patet in primis pro presbyteratu scientiam necessariam multum pendere a diversis locis et temporibus, maxime quando ad curam animarum agendam presbyteri aspirant vel destinantur. — Quoad regulares certum tempus studiorum emensum praescribitur *decr. Auctis*: de quo infra n. 713.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. *Concil. Trid.* l. c. cap. 18 loquens de 705 puerorum seminariis universalem legem non tulit, ne quisquam admitteretur ad clericatum qui non sit versatus in seminario, immo quoad tonsuram optat ut iis qui cum animo clericandi in seminarium admittantur, statim conferatur: episcoporum tamen est speciales leges hac in re ferre.

R. 2. Benedictus XIV, *De syn. dioec.* l. 11, c. 2, n. 12 hortatur episcopos ut saltem sequantur normam sub Bened. XIII pro clero Romano statutam, ut „omnes ad sacros ordines promovendi per 6 saltem menses continuos ante ordinationem in seminariis respectivis commorari debeant“.

R. 3. Exigere autem potest episcopus ut ante ipsos minores ordines vel ante ipsam tonsuram certum aliquod tempus degant in seminario. Cf. Gasparri n. 659 sq. Quod si fieri nequeat, episcopus alia praescribere potest, quo certior fiat in formandis candidatis sacrorum ordinum ad pietatem atque mores optimos. Cf. etiam Wernz, *Ius decretalium* II, n. 34 sqq.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Si Theophilus vere ostendat vocationem 706 divinam, non in arbitrio quidem episcopi est admittere vel repellere candidatum, qui se alioquin idoneum probaverit; verum dispensationem a dioecesanis legibus dare nisi ex rationibus certo probatis non tenetur: adeoque in tali casu candidato nihil relinquitur nisi ut, si velit, recurat ad altiore superiore.

R. 2. Quoniam Theophilus non vult reliquo dioecesano clero adungi atque, ut videtur, postea titulo patrimonii vel simili sacros ordines suscipere: episcopus non *tenetur* eum admittere, sed solum ex rationabili causa utilitatis eum admittere *potest*. Quapropter graviores condiciones ei apponere licebit, sive in scientia comprobanda sive in aliis qualitatibus, quam quas lex communis (per *Trid.*) imposuit.

Nihilominus, si perspecta est causa utilitatis, non convenit ut episcopus nimis rigore procedat. *Aliquam* tamen formationem in seminario exigere potest.

TITULUS SUSTENTATIONIS ET ORDINATIONIS.

Casus. (205)

Maturinus seminarista, candidatus ordinis religiosi iam admissus, cum non multum absit tempus ordinum sacrorum conferendorum, cupit, priusquam religiosus fiat, ordines recipere. Dioecesanus episcopus recusat eius

ordinationem, cum non habeat titulum, vi cuius sibi liceat conferre ordines et Maturino de sustentatione caveatur.

QUAERITUR 1° qui sint tituli sustentationis.

2° quis sit episcopus a quo ordines recipi possint.

3° quid de casu nostro dicendum.

Solutio.

707 AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Concil. Trid.* sess. 22, cap. 2 de ref. statuit ut episcopo non liceat saecularem ullum ad sacros ordines promovere, nisi pro honesta sustentatione habeat titulum a) *beneficii ecclesiastici*, vel pro necessitate vel commoditate ecclesiae: b) *patrimonii*, c) *pensionis* scilicet census *realis* vel qui reali aequivaleat.

Beneficium debet esse in pacifica possessione; si fuerit insufficiens, suppleri potest, concedente episcopo, per patrimonium vel pensionem. Gasparri n. 598. — Beneficium resignari, patrimonium alienari, pensioni renuntiari nequit, nisi alius probatus fuerit titulus sustentationis: Gasparri l. c. et n. 608; Wernz l. c. n. 92. Quodsi titulus perierit, promotionem ad altiorum ordinem fieri non licet, antequam alter titulus sit subrogatus.

708 R. 2. Quoniam nostra aetate beneficia ecclesiastica, quae sufficiant, saepe desunt, S. Sedes *episcopis petentibus* non raro dat privilegium conferendi ordines sacros titulo supplementario, videlicet: aut

a) titulo *missionis* pro missionariis, qui iuramentum emittere debent se velle in certa dioecesi vel missione, sive pro arbitrio S. Sedis vel *S. Congr. de P. F.* perpetuo labores et operam suam pro salute animarum impendere;

aut b) titulo *massae communis*, si qua ecclesia ea communia bona habeat, ex quibus certus clericorum numerus alatur; at addicti manere debent ecclesiae servitio;

aut c) titulo *servitii ecclesiae*: quo ex privilegio S. Sedis episcopus ordinare potest, qui promittunt se addictos mansuros esse ecclesiae, ex cuius servitio, collectis etiam fidelium eleemosynis, sustentationem congruam sint percepturi;

aut d) titulo *mensae communis*, quo ex indulto S. Sedis ordinari possunt, qui clerici saeculares religiosorum more in communi vivunt atque in communi possident; vel clerici congregationum religiosarum cum votis simplicibus, si indultum hoc obtinuerunt.

Denique e) titulo *mensae* simpliciter dicto dicuntur in Germania saepe ordinari quibus cautio datur sustentationis competentis tum praestandae, quando ad obeunda munera sacra inhabiles facti fuerint (sive datur a communitate sive a fisco sive a privatis): cf. Aichner, *Comp. iur. eccl.* § 68; Laurentius, *Institutiones iur. eccl.* § 28.

R. 3. Religiosi proprie dicti, i. e. *sollemniter* professi, vel etiam religiosi Societatis Iesu qui sola vota religiosa simplicia emisissent, ad ordines sacros promoventur titulo *religiosae paupertatis*.

Verum, quod Societati Iesu concessum est, cuius alumni longe diutius manent sub votis simplicibus, id non censetur communicatum aliis ordinibus religiosis, quorum sodales post novitiatum per triennium saltem in votis simplicibus probati esse debent, antequam ad sollemnem professionem admittantur. Hi votorum *simplicium* professi promoveri nequeunt ad sacros ordines titulo religiosae paupertatis. Quodsi necessitatis ratio oriatur, a S. Sede dispensatio vel privilegium peti debet.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Semper cautum est ne liceat episcopo 709 extra limites suae iurisdictionis alicui manus imponere; aliis verbis, nemo licite ordinari potest nisi ab episcopo proprio, vel ab alio post acceptas litteras dimissorias et testimoniales. — Titulus sustentationis a solis candidatis ordinis *sacri* seu maioris per se exigitur; titulus quo ordinans sit episcopus ordinandi proprius pro quolibet ordine, etiam minore, immo pro sola tonsura requiritur.

R. 2. Verum quoad ordines conferendos diversis titulis aliquis esse potest proprius, videlicet: originis, domicilii, beneficii, familiaritatis. Ratione *originis* ille episcopus est proprius, in cuius dioecesi ordinandus natus est, vel potius, in qua tempore nativitatis pater domicilium habebat (scilicet non fortuita nativitas, sed iuridica origo attenditur). Const. Innoc. XII d. d. 4 Nov. 1694 „*Speculatores*“. Cf. Ballerini-Palm. tr. 10, sect. 7, n. 40.

Ratione *domicilii*, si a loco nativitatis differt, ille est episcopus proprius, in cuius dioecesi ordinandus vel per decennium iam habitavit, vel, si minus, tamen per considerabile tempus et simul maiorem bonorum suorum partem eo transtulit, atque in utraque suppositione iureiurando affirmet se ibi perpetuo manendi voluntatem habere. Innoc. XII l. c.

Ratione *beneficii* ecclesiastici ille est episcopus *proprius*, in cuius dioecesi ordinandus *pacifice possidet* beneficium, idque ad sustentationem sufficiens: quod si patrimonio aliave ratione compleri debet, solus episcopus originis vel domicilii proprius erit. Innoc. XII ib.

Ratione *familiaritatis* episcopus familiarem suum ordinare potest, quem per triennium completum pro servitio habuit, si modo infra mensem beneficium sufficiens ei conferat. *Trid.* sess. 23, cap. 9 *de ref.*; Innoc. XII l. c.

R. 3. Qui diversis titulis habet episcopum proprium, a *quolibet* eorum ordines potest suscipere: si modo habeat titulum sustentationis: Aichner l. c., Wernz l. c. n. 28.

R. 4. Regulares nequaquam vi horum titulorum ordinari possunt; 710 sed de iis vide casum seq.

Attamen novitius, qui religiosus proprio sensu nondum est, sine dubio indiget titulo sustentationis; neque dubium est eum *posse* ordinari, si beneficium ecclesiasticum possidet ab episcopo quem titulo beneficii proprium habet, vel ab episcopo originis. Num *possit* ordinari ab episcopo loci, ubi est monasterium, pendet practice a privilegiis peculiaribus sui ordinis religiosi. Nam theoretice quidem fieri

poterit aliquando, ut etiam possit locus noviciatus pro domicilio considerari, si videlicet novitius iurando possit asserere sibi in animo esse perpetuo ordini sese adiungere; verum practice hoc titulo vix unquam novitius ordinabitur. De cetero cf. Bened. XIV const. d. d. 27 Febr. 1747 „*Impositi*“; Gasparri n. 587; Decretum „*Auctis*“ d. d. 4 Nov. 1892.

711 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Maturinus *postulare* sane non potest a suo episcopo ordinationem. Regularis nondum est, ita ut possit, praesentatus a superiore regulari, iure suo postulare ut titulo paupertatis sibi ordines conferantur. Qua saecularis indiget titulo sustentationis, ut episcopum, qui suus sit quocumque titulo, rogare possit; postulare vero a nullo potest, nisi possideat sufficiens ecclesiasticum beneficium.

R. 2. Si quis vero est episcopus Maturini utcumque proprius et Maturinus patrimonium vel pensionem sufficientem habet, ordinari *potest*, si episcopo placet; nam augere numerum religiosorum semper est Ecclesiae utilitas, quae ex *Trid.* l. c. episcopo *ius facit* titulo patrimonii vel pensionis aliquem ordinandi.

Similiter si quis episcopus velit Maturino beneficium ecclesiasticum conferre, donec sollemnem professionem emiseric, hoc beneficio collato, sacros ordines ei etiam conferre potest.

Ergo arbitrio et benevolentiae episcopi id relinquitur, ut Maturino ordines sacri conferantur vel non conferantur.

R. 3. Si quis tamen paratus est servitio ecclesiae dioecesanæ sese addicere, servans interim sibi libertatem qua possit, si se vocatum senserit, religionem ingredi, haec non est ratio eum a sacris ordinibus repellendi, sed communiter tractandus est sicut ceteri, qui absolute et perpetuo sese servitio Ecclesiae volunt addicere. Nam communis iuris regula est ut sacerdos saecularis possit, post monitionem episcopi, etiam eius venia non habita, religionem ingredi: ut possit propter Ecclesiae necessitatem retineri vel revocari exceptio est. Cf. Const. Bened. XIV „*Ex quo dilectus*“ d. d. 14 Ian. 1747.

ORDINATIO RELIGIOSORUM.

Casus. (206)

Antonius, novitius religiosus, 20 annos natus, in periculo est ne ad militiam evocetur, nisi litteras testimoniales exhibeat de suscepto subdiaconatu. Cum dioecesanus episcopus loci in quo situm est monasterium non habeat ordinationes, superior regularis Antonium exhibet episcopo extraneo amico, qui putans se infra annum dispensare posse in aetate ordinandorum, ilico eum ordinat, cum de vocationis stabilitate non sit timendum et post mensem novitius qui privata vota iam emisit ad publica vota religiosa admittatur atque ita titulum paupertatis religiosae pro sustentatione habere videatur.

QUAERITUR 1° qui sit episcopus a quo religiosi accipere debeant vel possint ordines.

2° valeatne pro novitio titulus paupertatis religiosae.

3° novitii a quo sint ordinandi.

4° quid de dispensatione in aetate tenendum.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m. Distinguendum hac in re sunt ius commune et 712 privilegia peculiariora, quae singulis institutis non raro data sunt. Quibus praenotatis:

R. 1. Secundum ius commune sodales religiosarum congregationum, quae defectu votorum sollemnium non sunt religiosi ordines stricte dicti, ordinandi sunt secundum regulas pro ordinatione saecularium (Const. „*Speculatores*“ d. ab Innoc. XII). Ideoque indigent litteris dimissoriis ab episcopo originis vel aliter proprio, ut cum praesentatione sui superioris ab episcopo loci aliove ordinari possint. Gasparri n. 931¹.

R. 2. Religiosis stricte dictis vi decreti Clem. VIII d. 15 Martii 1596 et Const. „*Impositi*“ d. d. 27 Febr. a Bened. XIV superiores dare debent litteras seu praesentationes ad episcopum dioecesanum loci, ubi situm est monasterium.

Solum quando episcopus loci abest vel ordinationes generales non est habiturus, vel sedes vacat, licebit superiori regularium litteras dimissorias dare ad quemlibet alium episcopum, adiuncta tamen authentica declaratione vicarii gen. vel cancellarii vel secretarii episcopi loci, ex qua de illa absentia etc. constet. Reliquas clausulas vide in Constit. laud. Bened. XIV et Gasparri n. 923.

R. 3. Non raro certis ordinibus religiosis datur privilegium accipiendi ordines etiam sacros a quocumque antistite catholico: immo compluribus congregationibus regularibus idem collatum est: in quo casu nulla iis creatur difficultas ex decreto Clem. VIII vel Const. Bened. XIV.

Quo etiam patet S^{am} Sedem ipsis congregationibus votorum simplicium non adeo raro concedere facultatem, qua eximantur more regularium stricte dictorum habendi dimissorias ab episcopo originis vel domicilii.

R. 4. Nisi vero speciale privilegium contrarium post 4 Nov. 713 1892 datum, quod vix locum habebit, existat, etiam observanda sunt quae circa ordinationes inter alia sancita sunt per decretum „*Auctis*“, scilicet: Superior instituti votorum simplicium non potest litteras dimissorias concedere pro *sacris* ordinibus vel quomodocumque ad *sacros* ordines alumnos promovere titulo mensae communis vel missionis, nisi illis alumni tantum qui vel a) vota *perpetua* emisierint et instituto *stabiliter* aggregati fuerint, vel b) quoad ea instituta quae ultra triennium perpetuam professionem differunt, saltem per triennium in votis temporaneis permanserint.

¹ S. C. C. interrogata: 1° An et quomodo episcopus Tarvisinus admittere possit ad ordinationem sodales instituti charitatis cum attestazione superioris domus, declarantis eos domui addictos esse; vel potius necessariae sint dimissoriae vel testimoniales ad normam const. Innoc. incip. *Speculatores*;

2° An et quomodo idem dicendum sit de sodalibus iam promotis ad tonsuram vel minores ordines ab alio episcopo? respondit d. 6 Maii 1864: „Ad 1um negative ad primam partem; affirmative ad secundam. Ad 2um affirmative in omnibus.“

Sodales ordinum stricte dictorum, de quibus Pius IX 19 Martii 1857 et 12 Iunii 1858, ad *sacros* ordines titulo paupertatis promoveri nequeunt ante sollemnem professionem: quare in casu necessitatis potius dispensatio roganda est, ut liceat ante expletum triennium votorum simplicium professionem sollemnem facere, quam ut sine ea liceat sacros ordines suscipere.

- 714 AD QUAESITUM 2^m. Responsum patet. Cum ne pro iis quidem qui simplex paupertatis votum emiserunt, indiscriminatim valeat titulus paupertatis, multo minus pro novitiis valere potest, qui re ipsa paupertate obstricti nondum sunt. Neque valet pro novitiis titulus mensae communis, cum stabiliter non sint congregationi religiosae aggregati.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Cum ipsi etiam alumni instituti votorum simplicium iure communi illum habeant episcopum proprium, a quo vel cum cuius licentia ordinandi sint, quem habent saeculares: id a fortiore valet de eorum novitiis, si quando titulum sustentationis patrimonii etc. habeant.

R. 2. Sed quaeri potest utrum illi ordines religiosi et congregationes, quae habent privilegium dimittendi suos ad *quemlibet* antistitem pro sacra ordinatione, hoc privilegio, alique ordines religiosi votorum sollemnium dispositione iuris communis *uti possint quoad novitium* qui titulo sustentationis aliisque requisitis instructus est, an novitius indigeat dimissoriis litteris *sui* ordinarii originis vel prioris domicilii vel beneficii, si quod teneat. Prius pro probabili habeo, idque etiam ex doctrina S. Alphonsi VI, 765.

Et quamquam ex responso supra allato (in nota pag. 407) id colligi possit, non verificari de monasterio rationem domicilii secundum sensum const. Innoc. XII: tamen sciendum est ordines stricte religiosos quoad ordinationem suorum non regi hac constitutione, sed const. Bened. XIV, atque in favorabilibus novitios religiosis posse equiparari. Cf. etiam Ballerini-Palm. l. c. n. 47.

- 715 AD QUAESITUM 4^m R. 1. Privilegium dispensandi a legitima aetate quod episcopus dicitur habuisse, circa religiosum exercere non potuit, nisi forte pro eius, utpote novitii, episcopo proprio poterat considerari eumque ut suum subditum ordinavit. Cf. *S. Off.* d. 9 Apr. 1727 (*Collect. S. Congr. de Prop. Fide* n. 1172).

R. 2. Privilegium illud dispensandi in aetate legitima censetur tantum valere quoad presbyteratum: *S. Off.* 21 Ian. 1734 (*Collect. S. Congr. de Prop. Fide* n. 1173) ad archiep. Colon. Nimirum ipse summus pontifex quoad aetatem subdiaconatus non solet umquam dispensare; pro diaconatu perraro. Privilegium illud episcopis datum solet esse, ut possint ab aetatis defectu „infra annum“ dispensare: summus pontifex dispensat aliquando usque ad 18 menses (Gasparri n. 493) *et ultra*, non tamen ad *duos* annos integros.

LITTERAE TESTIMONIALES (I).

Casus. (207)

Isidorus iuvenis ad animi culturam augendam per plures annos extra patriam in variis Europae et Asiae regionibus versatus est atque in pluribus universitatibus studiorum causa moram traxit. Nunc cupit sacros ordines in aliqua dioecesi suscipere. Sed nullus episcopus de vita et moribus testari potest.

Leander, a teneris annis educatus in variis scholis alicuius religiosae congregationis, postea eiusdem sodalis factus post absoluta studia sacros ordines suscepturus est. Episcopi, qui adeantur a superiore pro litteris testimonialibus, respondent illas longe melius ipsum superiorem aliosve viros ipsius religiosae congregationis posse scribere, quam se posse.

QUAERITUR 1° quae a quibus testimoniales litterae pro ordinandis exigantur.

2° quid in casu nostro faciendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. In omni casu requiritur testimonium 716 baptismi, natalium seu ortus legitimi, confirmationis. Si vero authenticum de baptismo et confirmatione testimonium haberi non potest: praesumptione vel iurata assertione potest suppleri.

R. 2. Requiritur testimonium de vita et honestate morum atque impedimentorum absentia: Gasparri n. 690 sqq., Wernz l. c. n. 29, Laurentius l. c. § 30.

1) De quibus, maxime ante *sacros* ordines, ipse episcopus proprius inquisitionem faciendam curare debet, praecipue per parochum candidati, qui, publicatione trina vel saltem una facta, parochianos admonebit ut, si quae impedimenta a candidato contracta nota sint, revelentur. — Quae informationes secundum locorum diversitatem vel ante quemlibet ordinem sacrum vel ante subdiaconatum solum vel ante subdiaconatum et presbyteratum fiunt.

2) Verum si quis ordinandus diutius in aliena dioecesi sive alienis dioecesibus versatus est, ut potuerit contrahere canonicum impedimentum (scilicet post septennium aetatis vel saltem annos pubertatis ad 6 menses et ultra; si militiam secutus est, sufficit commoratio per saltem 3 menses): requiritur testimonium de vita et moribus ab omnibus horum locorum ordinariis: Gasparri n. 730. 731. — Idem dic, si episcopus ratione beneficii ei qui iam clericus est vult proprie dictos ordines conferre; scilicet ille indiget litteris testimonialibus episcopi originis et domicilii atque diuturnioris habitationis.

3) Si alienus episcopus, habitis litteris dimissoriis, ordines confert, addi debent testimoniales litterae episcopi *proprii* et eorum ordinariorum, de quibus modo ad 2: Gasparri n. 739 sqq.

R. 3. Hae testimoniales litterae requiruntur eo modo ut forma-717 liter pro suscipiendis ordinibus datae esse debeant, neque sufficiant testimonia, quae fortasse ad alium finem fuerint lata: Gasparri

n. 717. Cf. S. C. C. 8 Aug. 1733 in *Pientina seu Ilcinensi*. Cf. infra casum sequentem 208.

R. 4. Pro ordinatione regularium atque sodalium religiosarum congregationum haec testimonia de vita et morum honestate non sunt necessaria; sed sufficit praesentatio superioris testificantis de dignitate et idoneitate: quamquam, nisi adsit speciale privilegium, examen de doctrina et reliqua idoneitate episcopus instituere potest per se ipsum.

Notari autem debet testimoniales litteras de vita et morum honestate requiri in admittendis novitiis secundum decret. Pii IX „*Romani Pontificis*“ d. d. 25 Ian. 1848 et declar. d. d. 1 Martii 1851.

718 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Exiguntur pro Isidoro saltem litterae dimissoriae episcopi proprii eiusque attestatio de vita et moribus pro tempore, quo Isidorus versatus est in dioecesi propria. — Praeterea, facta informatione, alii ordinarii testari debent saltem sibi nullum notum esse impedimentum quo Isidorus a suscipiendis ordinibus impediatur.

R. 2. Pro Leandro, qui litteris testimonialibus admissus fuit ad religiosam congregationem, sufficit nunc ut superior testetur de eius idoneitate et probitate.

R. 3. Si vero, antequam esset religiosae congregationis sodalis, voluisset ordines suscipere, debebat omnino episcopus scripto testificationem superioris suam facere, fisus eius testimonio et conscientia. Quodsi re ipsa eius qui candidatum bene novit auctoritati confidens illius testimonium episcopus subscribendo approbat, tale testimonium pro episcopali testimonio haberi potest. Attamen etiam necessaria est talis approbatio *scripta*.

LITTERAE TESTIMONIALES (II).

Casus. (208)

Casus causae Pientinae seu Ilcinensis decisae a S. C. C. 8 Aug. 1733: Laurentius Medicheschi, subditus episcopo Pientino ratione originis et domicilii, ab eodem promotus erat ad tonsuram et minores ordines. Deinde Laurentio e dioecesi discedenti episcopus Pientinus has litteras dedit: „Testamur clericum Laurentium M. nostrae dioecesis, in minoribus ordinibus constitutum, nullo excommunicationis, irregularitatis aut cuiusvis alterius canonici impedimenti vinculo, saltem quoad sciamus, innodatum exsistere, neque ullo crimine postulatum; sed esse bonis et honestis moribus praeditum ac talem, qualem in sortem Domini vocatos decet.“ Post haec Laurentius beneficium ab episcopo Ilcinensi obtinuit, qui eundem sine aliis litteris dimissoriis vel testimonialibus ad sacros ordines promovit. Conquestus est postea episcopus Pientinus, atque re ad S. Congregationem Conc. delata

QUAEREBATUR num recte facta esset ordinatio.

Solutio.

719 R. 1. Si beneficium erat sustentationi sufficiens, litterae *dimissoriae* necessariae non erant, eo quod episcopus Ilcinensis titulo bene-

ficii evasit episcopus proprius. Atque haec obtinuisse in casu, sententia sua agnovit et declaravit S. C. C. d. 18 Iulii 1733 ad I et II.

R. 2. Aliter de litteris *testimonialibus*. His indigebat ordinandus ab episcopo originis et domicilii. Quare quaestio reducitur ad hoc num litterae supra allatae sint litterae testimoniales pro ordinibus sacris sufficientes. Quod S. C. C. d. 18 Iulii 1733 ad III putaverat etiam affirmandum esse; at, re melius perpensa, d. 8 Aug. eiusdem anni *negavit*, his nixa rationibus:

1) In primis deest in his litteris testimonium *de natalibus* (Bonif. VIII in cap. 1, X. 1, 11 *de filiis presbyter*. in 6°). Neque sufficiens quoad hoc censeri potest testificatio de collatis eidem Laurentio minoribus ordinibus. Nam ad minores ordines dispensare potest episcopus ab impedimento illegitimitatis, non ita quoad ordines sacros. Quare debebat episcopus Ilcinensis secundum normam const. Innocent. XII „*Speculatores*“ informari de legitimo ortu Laurentii vel de dispensatione *apostolica* in eius defectu obtenta.

2) Secundo desideratur in iisdem litteris testimonium *de aetate*. Quamquam vero aliis documentis haec probatio aetatis et legitimi ortus haberi potest: const. Innoc. XII non videtur satis fidsse aliis probationibus et ideo requisivisse testimonium episcopi tam originis quam domicilii, ut horum testimonium certius dubia excluderet.

3) Testificatio de vita et moribus „non fuit edita speciatim ad effectum promotionis ad *omnes ordines sacros*. Multum vero interest“, ut S. C. C. animadvertit, „inter eam vivendi rationem quae satisfaciat statui minorum ordinum, et aliam quam exposcit superior gradus sive subdiaconi sive diaconi sive presbyteri. Itaque *sacrum Concil. Trid.* discriminatim, habituque peculiari respectu tam ad ordines minores quam ad singulos maiores, exigit peculiare testimonium de morum condicione, de vitae instituto iis gradibus consentaneo, ut videre est in cap. 5. 7. 8. 12. 13. 14, sess. 23 *de ref.*“

„Tametsi igitur“ — pergit S. C. C. — „constitutio Innocentii expresse non praecipiat ut testimonium ab episcopo originis et domicilii obtinendum de vita et moribus clerici, qui ad maiores ordines promoveri ab alio episcopo cupiat, sit conceptum relate ad effectum suscipiendi eosdem ordines, hanc tamen vere fuisse mentem legislatoris conicitur ex natura ipsa rei de qua agebatur: nam cum haec regula ibi statuatur servanda praecise ad effectum ordinationis, et ut episcopus sacerdotio initiaturus novum recentemque subditum ratione beneficii et antea sibi minime notum certus reddi possit, quod mores eiusdem ordinandi respondeant sanctitati gradus suscipiendi, plane sequitur eo animo fuisse Innocentium pontificem ut litterae testimoniales vitam moresque clerici commendent non absolute et simpliciter, sed relate ad omnes sacros ordines, ad quos optet quis promoveri et quibus, ut initietur, idoneum dignumque eum esse per tales litteras debet comprobari: ideoque iubet etiam pontifex de iisdem litteris testimonialibus expressam mentionem fieri in collatorum ordinum testimonio.“ Gasparri n. 724; *Resolut. S. C. C.* VI, 208 sqq.

„Hinc litteras testimoniales illo generali modo conceptas, ut supra, quae solummodo commendant clericum peregre profecturum, S. C. C. non habuit idoneas, quibus nixus episcopus ultiores ordines conferre posset. Proposita igitur quaestione: An quoad III (et IV) dubium sit standum vel recedendum a decisis die 18 Iulii proxime praeteriti in casu?

R. quoad III^m „*recedendum a decisis*“; quoad IV [An . . . incidere in poenas statutas a S. C. Trid. et Bulla *Speculatores*] „consultant conscientiae suae“.

TEMPUS ORDINATIONIS. — ORDINATIO EXTRA TEMPORA.

Casus. (209)

Peregrinus episcopus „missionis“ pro utilitate suae ecclesiae habet privilegium conferendi ordines etiam sacros extra tempora diebus dominicis et festis. In itinere devertit apud familiam religiosam, ubi superior occasione hac uti vult, ut alumnos suos offerat ad ordines sacros. Peregrinus, qui in genere accepit ab episcopo loci facultatem exercendi pontificalia, annuit atque tribus diebus continuis ritus duplicis alumnis decem confert primo die subdiaconatum, secundo diaconatum, tertio presbyteratum. Admittit simul duos clericos ex vicina dioecesi cum litteris dimissoriis ad se missos.

QUAERITUR 1° quae sint tempora iure communi ordinibus conferendis propria.

2° quomodo intellegatur facultas ordinandi „extra tempora“.

3° quid de agendi ratione Peregrini, et quid, si familia illa religiosa habuit privilegium *recipiendi* ordines sacros extra tempora.

Solutio.

720 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Prima tonsura quidem dari potest ex rubr. Pontificalis extra missam, quocumque die, hora et loco. — In generali autem ordinatione datur intra missam post *Kyrie*.

R. 2. Etiam minores ordines dari *possunt* extra missam, sed mane tantum, idque diebus dominicis vel festis de praecepto. — Quoad minores ordines facilius tamen toleratur consuetudo eos conferendi Fer. VI quattuor temporum, idque etiam post meridiem, si circa hoc immemorabilis consuetudo exstiterit: Gasparri n. 53. Convenienter tamen dantur intra missam, idque post *Kyrie* (et *Gloria*); in generali ordinatione sabb^o quattuor temporum loco suo in Pontificali notato, scilicet singuli ordines post singulas *lectiones*.

R. 3. Tempus ordinationis generalis, ad quod ex iure communi collatio *sacrorum* ordinum adstringitur, sunt: sabbata quattuor temporum, sabbatum ante dominicam passionis et sabbatum sanctum, idque intra missam tantum. Cf. Wernz l. c. n. 66—75.

721 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Privilegia, sive conferendi ordines sacros sive suscipiendi eos extra tempora, per se non plus dicunt, nisi ut liceat ordinationem fieri dominicis diebus vel festis, sive re ipsa vigentibus sive olim praeceptis nunc suppressis, secundum catalogum Ur-

bani VIII. Attamen aliquando facultas datur latior. Raro tamen confertur privilegium conferendi ordines diebus etiam ferialibus: cf. ep. S. Congr. de Prop. Fide 4 Martii 1876 apud Gasparri n. 78.

R. 2. Neque ex eiusmodi privilegio, etiamsi additur „interstitiis non servatis“, sequitur licere tribus diebus festivis immediate sese excipientibus seu contiguis ordines sacros subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus conferri. Nam cum *specialis* lex sit quae vetet hanc ordinum conferendorum continuitatem, ab hac lege speciatim dispensari debet, ut tribus diebus immediate sibi succedentibus liceat tres sacros ordines alicui conferre.

R. 3. Religiosi stricte dicti universim privilegium habent suscipiendi ordines extra tempora in R. 1 declarata, neque huic antiquo privilegio derogatum esse, neque per *Conc. Trid.* neque subsequentibus const., sub Bened. XIII d. 16 Maii 1725 authentice declaratum est (cf. Gasparri n. 74). — Similiter in regionibus dissitis episcopi non raro accipiunt illud privilegium extra tempora ordines etiam sacros conferendi.

R. 4. Quamquam privilegium illud ex se iure non possit intellegi nisi de diebus festis in foro celebrando (incl. festis antea vigentibus nunc suppressis): impossibile tamen non est localem consuetudinem illud interpretatam esse largius de quolibet die in quo officium festivum ritus dupl. celebretur: de quo cf. S. Alphons. VI, 797, dub. 4; *Th. m.* II, 605.

R. 5. Speciale privilegium non omnibus quidem, tamen certis ordinibus religiosis, immo etiam solis religiosis congregationibus collatum, illis concedit ut possint ordines etiam sacros, interstitiis nequaquam servatis, diebus festis *etiam continuis* recipere. De quo singuli privilegiati videre debent quid sibi liceat.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In facultate exercendi pontificalia num 722 revera contenta fuerit facultas conferendi ordines, ex circumstantiis desumendum est; nam ex se non ilico tam amplo sensu hanc facultatem sumere licebit. Sed dato, fuisse eam tam amplo sensu concessam.

R. 2. Eo quod Peregrinus habet privilegium *conferendi* ordines sacros extra tempora, non potest hoc suo privilegio uti erga extraneos seu non-subditos, etiamsi illi dimissorias litteras habent; nisi specialiter etiam hoc concessum sit. Ita S. C. C. in *Viennensi* 31 Maii 1708 apud Gasparri n. 80. — Quoad regulares igitur, si religiosi stricte dicti erant, *eorum* privilegio mox laudato uti poterat; sed perperam egit quoad alios duos clericos saeculares.

R. 3. Quod vero diebus tribus continuis tres ordines sacros consequenter contulit, id recte actum non erat, nisi privilegium regularium, quibus ordines contulit, id expresse concessit.

R. 4. Quod demum non elegit dies de praecepto festivos, sed solummodo festivi officii ritus dupl., etiam recte non egit nisi diurna consuetudine poterat defendi.

R. 5. Demum, si agebatur de familia religiosa non stricte dicta, videre debuit quid *illi* licuerit. Sed etiam *eam* licentiam ad duos clericos saeculares transferri non potuisse patet.

PRECES ORDINATIS INIUNCTAE.

Casus. (210)

Lentulus, ut subtraheretur periculo militiae suscipiendae, eodem die promotus est ad tonsuram, quattuor minores ordines, subdiaconatum. Ex quo se sentit obrutum precibus recitandis. Cum enim episcopus secundum Pontificale dixerit: Omnes ad tonsuram vel minores ordines promotos recitare debere psalmos paenitentiales cum litanis et orationibus, haec sub gravi quinquies se recitare debere censet, atque insuper pro suscepto subdiaconatu nocturnum longissimum sabbati, quem ex penso diurno, a suscepto subdiaconatu incipiendi, secundo recitare debeat cum omnibus horis parvis. Quae omnia eodem die se absoluturum esse desperat.

QUAERITUR 1° debeatne fieri haec psalmodum paenitentialium recitatio semel pro singulis promotionibus.

2° sitne harum quae ordinatis imponuntur precum obligatio gravis.

3° quid officii diei Lentulus recitare debeat ex lege Ecclesiae omnibus in sacro ordine constitutis imposita.

Solutio.

723 AD QUAESITUM 1^m R. Nemo hanc impositionem ita intellegere solet ut, qui plures ordines minores simul acceperint, pluries debeant preces illas repetere: sed sufficit semel eas recitare. Si vero diversis diebus diversos ordines suscipit, impositae preces repetendae sunt.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Harum precum impositio, quam nomine „paenitentiae“ impositae vocant, ab aliis aliter diiudicatur. Alii hanc obligationem habent pro *gravi*, alii ne pro ulla quidem veri nominis obligatione, sed pro decentia tantum. Quapropter practice nequit sermo esse de peccato mortali, quando ordinatus eas omittat (S. Alph. VI, 829), nisi forte ob falsam conscientiam.

R. 2. Simile quid dicendum est de missis quae neo-presbyteris „post primam vestram missam“ imponuntur. Atque sola missarum *forma*, non *applicatio* praescribitur, et ita quidem ut pro missis illis votivis dies libera exspectanda sit, qua rubricae eiusmodi missam votivam privatam permittant. S. R. C. 11 Apr. 1840 *Decr. auth.* n. 2802. Certum autem est, si occurrat festum B. Mariae V., per eius missam festivam satisfieri plene iniunctae missae de Beata, atque etiam per missam festivam pentecostes satisfit missae iniunctae de Spiritu Sancto.

R. 3. Quod vero ad „nocturnum“ officii divini attinet, qui recitandus imponitur promotis ad subdiaconatum vel diaconatum, liberum est episcopo certi diei feriale nocturnum determinare; quod nisi fecerit, dicendo, prout sunt, verba Pontificalis „nocturnum talis diei“, intellegendus est „nocturnus *ferialis* [i. e. *eius* feriae in qua facta

est ordinatio] vel *primus festi aut dominicae* in psalterio, prout ordinatio in feria, festo aut dominica habenda sit“. Ita ex decreto S. R. C. d. d. 27 Iulii 1899 (*Decr. auth.* n. 4042 ad I).

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Patet Lentulum longe rigidius sumpsisse 724 obligationem qua teneretur, idque multis in causis. Nam cum circa recitandos psalmos paenitentiales et litanias — idque semel tantum — ne rigorosa quidem obligatio ostendi possit, longe facilius eorum recitationem poterat pro suo arbitrio *differre*. Idem plane dicendum de nocturno sabbati, qui pro suscepto subdiaconatu iniunctus erat.

R. 2. Quod autem ad recitandum officium divinum attinet, ad quod nunc nomine Ecclesiae ut minister publicus tenetur: haec obligatio sane non incepit a nocturno sabbati, cuius tempus legitimum est tempus nocturnum ante matutinum, quo Lentulus nondum erat subdiaconus, sed summum obligatus est ad eam horam canonicam quae respondet tempori ordinationis. Quare si post horam nonam matutinam ordinatus est, non tenetur ad tertiam, sed summum ad sextam et sequentes horas. — Immo quando in choro omnes horae usque ad nonam inclusive iam recitatae erant, probabiliter Lentulus non tenetur nisi ad sequentes horas a vespere et deinceps: *La-croix* l. IV, n. 1187.

R. 3. Quod vero Lentulus eodem die cum minoribus ordinibus simul subdiaconatum suscepit, ex se contra canones est: v. lib. 5. X 30, 2. Attamen, teste S. Alphonso VI, 797, ubi consuetudo legem illam non observat, id *potest tolerari*. Quod ipse Fagnanus, qui alias rigidus auctor esse solet, concedit. Gasparri n. 510.

Consuetudine vero non adiuvante, ne omnes quidem quattuor minores ordines fas est eodem die cum tonsura accipere sive saecularibus sive regularibus; nisi posteriores habeant privilegium, quod refert Gasparri n. 502 die 7 Sept. 1732 P. P. Soc. Iesu restitutum „recipiendi eodem die primam tonsuram ac quattuor minores ordines“.

IMPEDIMENTA ORDINUM SUSCIPIENDORUM ET EXERCENDORUM SEU IRREGULARITATES.

IRREGULARITAS EX ABUSU BAPTISMI.

Casus. (211)

Severinus sacerdos rebaptizavit nuper sub conditione puerum sola hac ratione, quod baptizatus esset a ministro haeretico; idem fecit quoad virum adultum theologiae candidatum, qui nihil potuit suo baptismo opponere, sed mire turbabatur a longiore tempore dubiis circa baptismum suum, etsi alias non fuerit scrupuloso vel turbato animo: hunc igitur ad sedandos timores denuo sub conditione baptizavit. Sed ipse nunc timet de irregularitate, quae tum a se tum ab illo theologiae candidato sit contracta.

QUAERITUR 1° quid sit irregularitas et ex quo capite contrahatur.

2° quid sit de irregularitatibus nostri casus.

Solutio.

725 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Irregularitas in genere est impedimentum canonicum quo quis *prohibetur* quominus ad statum clericalem vel eius altiore gradum *ascendat* vel gradus suscepti officium *exerceat*. Cf. *Th. m. II*, 1002; Wernz., *Ius decretal.* II, n. 96; Suarez, *De censuris eccles.* disp. 40, sect. 1; D'Annibale, *Summula* I, n. 399; Laurentius l. c. § 24 sqq.

R. 2. Distinguuntur irregularitates *ex defectu* et irregularitates *ex delicto*. Posteriores in poenam delicti propter certa crimina aliquem arcent a statu clericali eiusve exercitio. Proxime quidem et immediate impedimentum sunt seu indecentia et indignitas recipiendorum ordinum, attamen retinent condicionem poenae. Est autem haec poena *vindictiva*, non medicinalis; quare etiam cessante crimine, poena illa, non ex iustitia, sed si remittitur, ex gratia remittenda est. Priores irregularitates nullam supponunt culpam, sed propter servandam decentiam certos homines a clericatu vel ab officiis clericilibus arcent.

In irregularitatibus *ex delicto*, si sunt ex *solo* delicto, non ex defectu famae, qui illis inhaeret vel qui timendus esse sumitur, requiritur ut adfuerit a) re ipsa crimen, i. e. mortale peccatum; b) ut fuerit crimen contra leges Ecclesiae, adeoque cognitio legis *Ecclesiae* prohibentis; c) probabiliter etiam cognitio saltem aliqualis ipsius poenae, cum haec irregularitatis poena sit gravissima: cf. S. Alph. VII, 351; *Th. m. II*, 1003.

726 R. 3. Irregularitas est impedimentum *prohibens*, non *irritans*, ut bene notat D'Annibale l. c. n. 399, not. 4. Quare non solum non irritat ordines sprete irregularitate susceptos (ordines scilicet qui rationem sacramenti habent, Ecclesia irritare non potest), sed ne ecclesiasticam quidem institutionem in officia et beneficia irritat seu annullat, etsi faciat eam annullandam. Cf. *Th. m. II*, 1005; D'Annibale l. c. et 401, not. 15—17.

Hinc *irregularitas* non est omnino confundenda cum *inhabilitate*: haec enim *nullitatem* actus erga inhabilem exerciti inducit, non quoad effectus sacramentales, nisi sit inhabilitas iuris divini, sed *quoad effectus ecclesiasticos*, v. g. quoad collationem beneficii vel institutionem in certum officium. — Si quae tamen statuatur *inhabilitas ad ordines suscipiendos*, haec veram dicit *irregularitatem*.

727 R. 4. Irregularitates solummodo eae exsistunt, quae sunt *a iure*, non sunt ullae *ab homine*. Ex iure autem et vigente Ecclesiae disciplina enumerantur

a) *ex delicto*: 1) ex certo quodam abusu baptismi, 2) ex usurpatione ordinum, 3) ex certa violatione censurarum, 4) ex certis quibusdam criminibus diffamantibus, 5) ex homicidio vel mutilatione („*Fonte reus, sacris, censura, crimine, leto*“);

b) *ex defectu*: ex defectu 1) legitimi ortus, 2) rationis vel scientiae, 3) libertatis, 4) integritatis corporis, 5) [aetatis], 6) significationis

sacramentalis, 7) lenitatis, 8) integrae famae („*Natales, animus, libertas, corpus et aetas — non bigamus, lenis, nec mala fama notet*“). De singulis in singulis casibus.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Hinc in quaestionem venit irregularitas 728 ex delicto *prima*, videlicet ex abusu baptismi. Duo autem sunt crimina quae hac poena inveniuntur notata:

a) libera susceptio baptismi a ministro haeretico. Quod ex *antiquis* canonibus, usu Ecclesiae semper retentis, eruitur, imprimis ex Decr. Grat. cc. 3. 4, C. 1, q. IV, ubi *infantes* ab haereticis baptizati ex ea sola ratione non excluduntur a clericatu, ne parentum peccatum, cuius ipsi participes esse non potuerint, iis noceat: unde clare efficitur ut ii, qui *propria voluntate* ita baptizati fuerint, debeant excludi.

b) rebaptizatio in iniuriam prioris baptismi. Quae irregularitas comprehendit et rebaptizatum et rebaptizantem, atque ex officio assistantem seu ministrantem; rebaptizantem et ex officio assistantem ex clara *iuris can.* dispositione; rebaptizatum ex unanimi doctrina auctorum et Ecclesiae praxi (S. Alph. VII, 356); sed qua extensione, id ex fontibus iuris valde obscurum est.

Ut constet practice de irregularitate, requiritur 1) non solum ut ex parte actus in secundo baptismo omnia facta sint, quae ad essentiam veri baptismi pertineant; sed etiam ut *non condionate tantum* facta sit baptismi iteratio, nisi forte condicio apposita fuerit non ex animo. Nam etsi levius forte et temere baptismus repetitus est, tamen qui sic repetiit sub condicione serio addita, *noluit* priori baptismo inferre iniuriam, sed hanc iniuriam expresse exclusit. Cf. Wernz l. c. n. 135; D'Annibale n. 410, not. 17. 2) Requiritur ut baptismus *publice* sit collatus vel sollemniter: quod expresse statuitur de ministrante seu assistente ex officio c. 2, X 5, 9; ad alios haec restrictio ex probabili complurium auctorum doctrina transfertur (S. Alph. VII, 356), aliis contradicentibus. 3) Irregularitas haec in *assistente* clerico non est totalis, sed eum prohibet a sola altiorum ordinum susceptione, non ab exercitio ordinis suscepti: c. 2, X, 5, 9: in aliis est totalis ex sententia practice tenenda, v. Wernz l. c. n. 135.

R. 2. Ex dictis patet neque Severinum neque illum theologiae candidatum teneri hac irregularitate. Nam quamquam fortasse levius actum est in repetendis baptismis neque inquisitio de priore baptismo, ut par erat, est praemissa: tamen facta non est scienter rebaptizatio, cum adiecta condicio hanc intentionem excluserit.

IRREGULARITAS EX USURPATIONE ORDINIS SACRI.

Casus. (212)

Iuniperus, cum in studiis theologicis versaretur et per tonsuram clericus factus esset, domi tempore vacationis in sollemni sacro subdiaconum egit. — Postea cum esset diaconus, experimentum sumere voluit audientiarum confessionum. Quare peregre existens, cum comperisset esse diem

confessionis pro solis devotulis, quibus absolutio invalida vel nulla detrimentum grave non inferret, finxit se sacerdotem atque complurium excepit confessiones. Loco absolutionis volebat proferre solam benedictionem; sed cum aliquis vir spectabilis accederet, qui latina lingua confessus absolutionem expectabat, quam se nondum accepisse Iuniperum monuit, hic, ne se proderet, verba absolutionis pronuntiavit. — Alias domi, cum casu abesset parochus et interim accederet femina quae cuperet s. communionem, atque infans afferretur baptizandus, Iuniperus communionem dedit et infantem sollemniter baptizavit: quae parochus post horam redux omnino improbavit.

QUAERITUR 1° quae sit irregularitas illa quam incurrat „*sacris reus*”.

2° quasnam incurrerit Iuniperus irregularitates.

Solutio.

729 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Agitur de *usurpatione ordinis* qui nondum est susceptus. Ex quo capite contrahit irregularitatem *clericus* qui usurpat ordinem quem non habet, cum serio et sollemniter vel tamquam ex officio exercet; idque practice restringitur ad exercitium ordinis *sacri*, cum nostris temporibus ministeria ordinum minorum a laicis tuto exerceantur (S. Alphons. VII, 359 et VI, 116, dub. 3; D’Annibale l. c. n. 411, not. 23).

R. 2. Hac irregularitate non affici *laicum* qui nondum sit tonsura initiatus, tum ex titulo Decretal. 5, 38 „*de clerico non ordinato ministrante*“, tum ex textu c. 1, ut perpendit Laymann, *De irreg.* cap. 3, n. 3, tum communiore opinione auctorum (S. Alphons. VI, 116; Laurentius l. c. n. 77) practice satis tuta est sententia.

R. 3. Irregularitas haec partialis est, quatenus excludat solum ab *ascensu ad ordines nondum susceptos*; relinquit igitur exercitium ordinis iam recepti licitum: Wernz l. c. n. 137; quamquam doctus auctor ibi defendit irregularitatem tangere etiam laicos, atque in eos esse totalem.

R. 4. Actio illicita ex qua sequitur illa irregularitas debet quidem esse exercitium ordinis, non iurisdictionis: attamen non requiritur ut actio illa sit ex iure divino ordini annexa; sufficit ut ita annexa sit sive iure divino sive iure ecclesiastico.

730 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Iuniperus, si tonsuram nondum habuisset, illicite quidem egisset sollemniter agens subdiaconum; at satis probabiliter non incurrisset irregularitatem. Sed cum iam esset *clericus*, revera incurrit irregularitatem, si modo vere sollemniter ut subdiaconus cum omnibus subdiaconi insignibus, maxime manipulo, in missa munus subdiaconi egit, epistolam cantando etc. Nam etsi dici nequeat iure divino illam actionem cum subdiaconatu coniungi, tamen iure ecclesiastico huic *ordini* qua ordini annexa est.

R. 2. Quodsi Iuniperus scivit hanc suam irregularitatem et nihilominus ad ordines accessit, id fieri non potuit, nisi rem occultando suis superioribus, atque ita agens contra mandatum episcopi, quod ante ordinationem legi solet, huius mandati excommunicationi se

reddidit obnoxium, ex qua nova sequi potest irregularitas ex dicendis in casu subsequenti. Quod hoc loco seponimus v. infra n. 733 sq.

R. 3. Quod autem nondum sacerdos sacerdotem se finxit, per confessionum exceptionem, cum absolutionem non proferret, irregularitatem videri potest non incurrisse, quod verum ordinis actum non exercuerit; at vereor ne propter simulationem absolutionis irregularitatem non effugiat. Cf. Wernz II, 137, not. 385, qui universim docet irregularitatem contrahi etiam ex *ficto* ordinis sacri nondum recepti exercitio. Immo videtur *sola* exceptio confessionum, quae ex parte confitentium *sacramentalis* est, esse ordinis presbyteralis exercitium, idque satis publicum et sollemne. Sed etiamsi hac de re aliquis possit dubitare: magis etiam *sine ullo dubio* Iuniperus irregularitatem incurrit propter absolutionem semel saltem re ipsa prolatam.

R. 4. De subsequentibus actionibus, videlicet ss. eucharistiae 731 distributione et sollemni baptismo, sine sacerdotis iussione peractis, magis dubitatur.

Mea quidem opinione his actionibus etiam incurrit irregularitatem, eo quod actio illa sollemnis erat actio, quae non ad ordinem diaconalem, sed ad solum presbyteralem pertinet.

Sunt utique qui dicant in potestate quidem *ordinis* ad sollemniter baptizandum et ss. eucharistiam distribuendam, quam accipiat diaconus, nihil deesse; deesse tamen *commissionem* sine qua *non liceat* ea (extra urgentem necessitatem viatici) exercere: propterea peccari a Iunipero, at non incurri irregularitatem.

Verum omnino puto id non recte dici. Nam *ordinis potestas*, quam diaconus accipit, est, ut ipsum nomen indicat, ut *ministerialiter tantum* seu ut sacerdotis minister eucharistiam dispenset atque in conferendo baptismo iuvet. Hinc ad diaconi *potestatem ordinis* pertinet ut non possit agere nisi ex commissione; potestas magis independens solius presbyteri est. Quando igitur diaconus sine commissione haec officia sacerdotalia agit, usurpat re vera exercitium ordinis quem non habet: S. Alphons. VI, 116 cum Laymann aliisque bene multis.

Cum autem contraria opinio habeat etiam non paucos patronos (D'Annibale l. c. n. 411, not. 23; Gasparri, *De ordin.* n. 339. 341; Wernz l. c. n. 137, not. 386; Laurentius l. c. n. 77 etc.), haec externe satis probabilis dicenda est, atque ita irregularitas in hoc casu practice non urgenda.

IRREGULARITAS EX VIOLATA CENSURA (I).

Casus. (213)

Servulus, cum in examine ante sacerdotium esset reiectus seu dilatus, nihilominus accessit ad sacrum ordinem eumque in multitudine ordinandorum, cum episcopus peregrinus hospes ordines conferret, sine difficultate accepit. Suscepti ordinis testimonium ut acciperet, simulavit se non intellexisse pro-

hibitionem sibi factam. atque ordinis nunc vere suscepti habuit testes multos. At postea totam rem narrat in confessione.

QUAERITUR 1° adsitne irregularitas, ex quo capite.

2° quid fuerit dicendum, si Servulus cum aliis primam missam iam celebraverit.

Solutio.

732 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Servulus est inter eos qui dicuntur *furtive* ordinem suscepisse. Quos irregularitate adstringi satis communis sententia est: S. Alphons. VII, 361.

Verum haec irregularitas, si existat in nostro casu, vix alicuius momenti est, cum sine dubio sit partialis tantum, seu prohibeat solum ascensum ad ordines altiores: v. c. 1, X 5, 30.

At de hac etiam irregularitate partiali controversia est, num re ipsa subsistat. Infligitur enim diacono, si *spreta excommunicatione* episcopali diaconatum furtive suscepit, poena. ne ad sacerdotium provehatur, *nisi antea dignam in monasterio aliquo fecerit paenitentiam*. Quam poenam *non oportet* sumi pro irregularitate, *ex se perpetua*. Cf. D'Annibale l. c. n. 412; Wernz: Laurentius l. c. n. 78 alique hanc non enumerant inter irregularitates, vel expresse negant eam debere irregularitatem haberi potius quam *suspensionem*.

R. 2. Magis etiam alii modi furtivae ordinationis, scilicet eius qui eodem die suscepit duos ordines sacros, vel plures quorum unus sacer sit (cf. *Th. m.* II, 1007), non certo subiacent poenae irregularitatis. Poenae enim pronuntiatae c. 2. 3, X 5, 30 commode intelliguntur de suspensione dispensabili: quae, cum in novo iure constit. „*Apostolicae Sedis*“ non enumeretur, hodieum non amplius subsistit.

733 R. 3. Ne ipso facto quidem Servulus incurrit excommunicationem in mandato episcopi, quod ante ordines conferendos publicari solet, contento. Nam haec excommunicatio ex probabili interpretatione iuris secundum hodiernum Pontificalis Romani tenorem est *ferendae sententiae*, seu incurritur, postquam episcopus de delicto iudicialiter cognoverit atque in delinquentem, si reus fuerit repertus, poenam excommunicationis pronuntiaverit. Laurentius l. c.

R. 4. In potestate tamen episcopi est excommunicationem istam statuere vel publicare ut ipso facto incurrendam. Quod si ante ordines conferendos episcopus fecerit, certe Servulus ex ipsa susceptione sacerdotii contraxit censuram excommunicationis.

734 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex modo dictis igitur Servulus ex suscepto sacerdotio per se non incidit in censuram excommunicationis. Sed si episcopus poenam ipso facto incurrendam expresse statuit, hanc incurrit. *In quo casu* excommunicationis laesio per exercitium ordinis sacri facta, ut mox dicetur, inducit irregularitatem. Eiusmodi ordinis sacri exercitium sine dubio est primae missae celebratio: post illam igitur Servulus in illa suppositione facta non solum excommunicatus est, sed etiam evasisset irregularis.

R. 2. Quod mendaci excusatione ab episcopo suo acceperit testimonium sacerdotii rite suscepti atque in pace dimissus sit, non sequitur episcopum solvisse excommunicationem. Si ita esset, etiam hoc modo, non obstantibus primitiis suis, Servulus irregularitatem effugisset. Verum ut hanc censurae solutionem acciperet, debebat sincere culpam fateri; quodsi id fecisset, episcopus fortasse ei indulsisset.

R. 3. Videri nunc debet, quid possit confessarius, tum quoad excommunicationem eamque solam, si Servulus eam incurrerit et confiteatur ante primam missam, tum quoad irregularitatem quoque, si eam incurrerit et postea demum confiteatur.

Ex eo quod Servulus, fraudulenter quidem, sed re vera aliis persuaserit se inculpabiliter egisse, culpa et excommunicatio, si lata fuerit, evasit occulta. Quare ratio non est cur ordinarius necessario adiri debeat, nisi in statuenda poena eius absolutionem *sibi* reservavit. Quod si fecerit, videri debet num propter necessitatem instantem atque impossibilitatem statim adeundi episcopum confessarius possit absolvere cum onere Servulo imposito, ut postea superiori se sistat.

Consequenter etiam irregularitas ex celebratione missae contracta occulta evasit: a qua dispensare possunt tum episcopus iure ordinario ex cap. *Liceat* Trid. sess. 24, cap. 6 *de ref.*, tum regulares confessarii ex privilegiis: cf. S. Alphons., *De priv.* n. 104.

IRREGULARITAS EX VIOLATA CENSURA (II).

Casus. (214)

Abundio parochus nuper ex parte Ordinarii iniungitur ex informata conscientia per tres menses suspensio ab officio. Qui, cum vicarium frustra exspectasset, post aliquot dies quibus non celebravit, ne die festo populus missa careret vel iter semileucae ad viciniorem ecclesiam facere cogeretur, iterum missam celebrat atque bonum numerum confitentium absolvit.

QUAERITUR 1° quomodo intellegatur irregularitas quam contrahit „*censura reus*“.

2° egeritne Abundius recte an irregularis evaserit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Irregularitas incurritur a clerico qui *735* censuram quam incurrit *violat scienter et temere per exercitium ordinis sacri*. Quae poena innuitur cc. 9 et 10, X 5, 27; clarius exprimitur et ut lex ecclesiastica iam vigens enuntiatur c. 1, X 2, 14 in 6° et cc. 1. 18. 20, X 5, 11 in 6°.

Textus iuris loquitur de „divinis“, „divinis officiis“, quibus si clericus contra suam censuram se ingerat, seu quae se ingerendo si exerceat, evadat irregularis. Quae iure sumuntur de exercitio *sacri ordinis*, eiusque exercitio tali, quod soli clerico sacri ordinis competat. Ita S. Alphons. VII, 358: Laurentius l. c. n. 77 cum aliis plurimis. Idque practice etiam concedunt qui putant sufficere

exercitium etiam ordinis minoris, per censuram incursum vetiti, si sollemniter exerceatur (cf. Wernz l. c. n. 136, not. 370): ratio eorum est quod hodie ordo minor non amplius soleat sollemniter exerceri, atque ab ipsis laicis exerceri possit.

Neque sufficit ad incurrendam irregularitatem ut quis violet censuram per exercitium iurisdictionis.

R. 2. Ut irregularitas contrahatur, requiritur exercitium ordinis quem clericus iam habet; non sufficit ut quis censura ligatus *ordinem suscipiat*: D'Annibale l. c. n. 411, not. 32. Neque sufficit illud exercitium ordinis quod fit in ipsa eius susceptione. Cf. *Th. m.* II, 1009; Laurentius l. c.

R. 3. Censura vero cuius violatio irregularitatem inducit, est sive excommunicatio sive suspensio (si modo ab aliquo *ordinis* exercitio suspendat) sive interdictum. Cf. textus iuris supra laudatos.

736 R. 4. Controversia est quousque extendatur illa irregularitas per violationem *eius suspensionis*, quae non necessario censura est sed etiam ut poena vindicativa potest infligi.

Wernz l. c. n. 137, not. 367 omnino contendit irregularitatem contrahi per violationem cuiuslibet suspensionis poenalis, etsi sit pure vindicativa: quod D'Annibale expresse negat l. c. not. 24, et S. Alph. etiam „*absolute probabilius*“ negat, si suspensio lata sit ab homine per sententiam ob meram punitionem criminis omnino praeteriti; nam si lata sit ob crimen adhuc habens tractum successivum, vel si lata sit per modum praecepti vel statuti, contra crimen futurum, S. Doctor docet — id quod omnino debet teneri — per eiusmodi suspensionis violationem irregularitatem incurri.

R. 5. Et revera in dubio utrum suspensio quaedam sit censura an poena vindicativa, *prius* tenendum est, atque ideo eius violatio irregularitatem inducit: cf. *Th. m.* II, 902. Ac proin, ut etiam S. Congr. de Prop. Fide 20 Oct. 1884 monet, suspensio ab informata conscientia, si violatur, communiter irregularitatem secum trahit.

R. 6. Violatio censurae, ut inducat irregularitatem, debet esse scienter et temere facta. Quapropter qui occulte censura ligatus est, si timore diffamationis vel ex necessitate sacrum ordinem exercet, cum fortasse ne peccet quidem, minus etiam temere agat, irregularitatem non incurrit.

737 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si suspensionis causa Abundio indicabatur vel aliunde nota erat, suspensio omnino apta erat, ex cuius violatione contraheretur irregularitas. Aliter, si *nullo modo* causa ei erat nota vel ob crimen omnino praeteritum suspensio illa infligebatur: in eo casu probabile est irregularitatem non contrahi; neque Abundius debuit sese gerere ut irregularem, nisi forte cogeretur a iudice ecclesiastico.

R. 2. Si res erat etiam in parochia nota — id quod obtinuisse inde probabiliter quis concludat quod Abundius iam per plures dies a sacro abstinuit: nam haec circumstantia parochianis ansam dedit

susplicandi et indagandi —, Abundio ratio non erat violandae censurae, quod parochiani forte carerent sacro. Si vero rationes speciosas habuerat omittendi sacrum per aliquot dies, censura vero quam ordinarius inflixerat, eiusque causa omnino occulta erat: etiamtum curare quidem debebat Abundius ut vicarium sibi procuraret, ipse vero ad tempus recederet; sed si hoc impossibile erat atque ex omissione sacrarum functionum periculum scandali vel infamiae impendebat, suspensio non reddidit harum functionum exercitium illicitum neque irregularitatem in Abundium induxit.

IRREGULARITAS EX „CRIMINE“.

Casus. (215)

Apollonius, cum studiis medicis incumberet, incredulus evasit; et quamquam nominatenus mansit catholicus, aliquoties tamen inter amicos religionem irrisit atque per annos Ecclesiae praecepta plane neglexit. Eodem tempore, cum puellam seduxisset, ei gravidae factae praeparavit potum ex quo abortus est secutus. Verum postea, cum, finitis studiis, cum filia bene catholica matrimonium iniret, Ecclesiae reconciliatus est. Sed, uxore post aliquot menses defuncta, saeculi vanitatem meditatus Apollonius vult sacerdos fieri.

QUAERITUR 1° quae sit irregularitas ex haeresi.

2° quae sit irregularitas ex abortu.

3° quid de Apollonio eiusque irregularitate iudicandum sit.

4° a quo, si irregularitas adsit, petenda sit dispensatio.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Sunt quaedam crimina, quae praeter hucusque explicata irregularitatem secum trahunt, ita ut irregularis dicatur „*crimine* reus“. Sed quoniam haec cum irregularitate ex defectu famae cohaerent, hic extra famae defectum solummodo notari solent *haeresis* et *homicidium*, quae singillatim tractanda sunt.

R. 2. Valde quidem probabile est haeresim inducere irregularitatem non solum propter infamiam huic crimini inhaerentem, sed etiam illa irregularitate haereticum affici propter fidei inconstantiam, atque contrahi etiam ex haeresi occulta (Wernz l. c. n. 139 et alii ibid. laud.): attamen *probabile etiam* est ad irregularitatem requiri *haeresis publicitatem* seu *notorietatem* vel iuris vel facti, ita ut nulla tergiversatione celari possit (S. Alph. VII, 363 et 364, D'Annib. l. c. n. 431, not. 10 cum multis aliis ibi laud.), ideoque hanc irregularitatem ex *occulta* haeresi practice posse neglegi. Cf. etiam Laurentius l. c. n. 75.

R. 3. Qui vero publice notus est ut haereticus, irregularitatem diffundit etiam *in descendentes* (i. e. pater in filios et nepotes, mater in solos filios). Irregulares igitur sunt qui habeant patrem vel avum haereticum vel haereticam matrem, nisi tamen ipsi nati sunt ante haeresim eorum e quibus descendunt, vel hi in pace Ecclesiae mortui sunt. — D'Annib. hanc irregularitatem restringit ad descendentes

eorum haeticorum qui *alicui sectae* nomen dederunt. Cf. *ibid.* n. 433; S. Alph. l. c.

R. 4. Etiam *credentes*, receptatores, defensores et *fautores*, si, postquam excommunicatione fuerint notati, satisfacere contempserint infra annum, *ipso iure* evadunt *infames* et propterea *irregulares*, atque eodem modo in descendentes extendunt irregularitatem, ut ipsi haeretici. De qua irregularitate vide quae postea dicuntur de irregularitate ex *infamia*; nimirum requiritur sine dubio notorietas vel iuris vel facti. Cf. D'Annibale l. c. n. 431; Wernz l. c. n. 139, not. 402; c. 13, § 5, X 5, 7 et cc. 2, § 2. 15, X 5, 2 in 6°.

Quod ex supra dictis restringi potest ad *fautores* . . . haeticorum *sectoriarum*, et eorum contra quos lata est sententia criminis declaratoria. Cf. Laurentius l. c.

739 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Abortus foetus animati certo pro homicidio habetur atque sicut homicidium (vel voluntarium vel casuale) irregularitatem inducit. Cf. *decr. Greg.* l. 5, tit. 12 ibique c. 20. Quae tamen animatio secundum antiqui iuris computationem censetur adesse post dies 40 pro masculis foetibus, pro femineis post dies 80. Hinc irregularitas incurritur propter quamlibet efficacem cooperationem. Irregularitas certo est *totalis*, ut textus iuris clare enuntiant, atque etiam ex crimine occulto contrahitur.

R. 2. Praeter irregularitatem (et excommunicationem, quae tamen non adeo late patet, ex ser. 3^{ia} § 2 Bullae „*Apostolicae Sedis*“) ob abortum directe voluntarium incurritur a) privatio omnis clericalis privilegii, dignitatis, beneficii ecclesiastici obtenti post sententiam criminis declaratoriam; b) inhabilitas ad beneficia ecclesiastica *obtinentenda*, eaque ante omnem sententiam.

740 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Apollonius ad sectam haeticorum vel infidelium non transit: attamen coram sodalibus compluries haeresim manifestavit et haeticus vel apostata evasit. Verum haec non videntur adeo esse publica ut non sincera emendatione omnino oblitterata existant. Quare ex hoc capite, cum propter haeresim vel apostasiam Apollonius in ius vocatus non sit, non necessario debet reputari irregularis. Cf. D'Annibale l. c. not. 13.

R. 2. Supposita cognitione poenae ecclesiasticae (aut facti notorietate eiusve periculo) ex abortu causato Apollonius sine dubio irregularis est, si abortus factus est 80 dies post conceptionem, neque absolutio a peccato accepta hanc irregularitatem abstulit. Immo etiam inhabilitas ad beneficia obtinentenda auferri per dispensationem debet.

AD QUAESITUM 4^m R. 1. Illa inhabilitas ad obtinentenda beneficia ab episcopo auferri potest: cf. *Th. m.* II, 1012.

R. 2. Dispensatio ab irregularitate ex abortu voluntario contracta episcopis ordinario iure non competit, immo generatim ne in privilegio quidem quamvis amplo dispensandi *haec* solet esse inclusa: Wernz l. c. n. 149. Quare Romam recurrendum est.

IRREGULARITAS EX HOMICIDIO SIVE MUTILATIONE.

Casus. (216)

Saulus puer in rixa alterius pueri parvum digitum fregit qui debuit amputari. Adulescens commisit duellum exitu non fatali. Alia vice sodalem lacessivit et ad duellum provocavit; qui, cum nollet duellum inire, sed ilico Sauli insolentiam protractam vi repellere conaretur, ab hoc, qui ad sui defensionem erat paratissimus, stricto ense sic feritur ut brachium amitteret. Saulus postea, mutatis moribus, vult clero adscribi.

QUAERITUR 1° num duellum inducat irregularitatem.

2° quae sit irregularitas ex homicidio et mutilatione.

3° quomodo cum Saulo dispensari debeat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex *Trid. concil.* sess. 25, cap. 19 *de ref.* 741 de duello statuit: „qui pugnam commiserint, et qui eorum patrini vocantur, . . . perpetuae infamiae poenam incurrant“. Hinc si factum est publicum, aut si criminis iudicialis confessio vel punitio existit, ex duello commisso tum pugnantes tum patrini evadunt *irregulares*, irregularitate Rom. pontifici per se reservata.

R. 2. Idem valere de duellis etiam non fatalibus, si modo veri duelli nomen merentur, constat ex S. C. C. d. 9 Aug. 1890 in causa *Wratislariensi*, quae expresse declaravit etiam duella illa quae a studiosis exercentur inferre irregularitatem: *Th. m.* II, 1010.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Homicidium directe voluntarium, etiam 742 occultum, infert irregularitatem totalem in exsequentem, efficaciter mandantem, positive cooperantem. — Immo si constat de homicidio, dubium est de causante, etiam homicida (exsequens) dubius irregularis est partialiter, i. e. quoad exercitium ordinis sacri in missa celebranda: cf. S. Alphons. VII, 347 et 454; D'Annibale l. c. n. 428, not. 12.

R. 2. Homicidium etiam casuale, in quo videlicet mors non directe intendebatur, attamen agenti cum gravi culpa imputabilis est propter susceptam illicite actionem periculosam, irregularitatem pariter inducit in ipsum saltem auctorem directum, non tamen in auctorem dubium.

R. 3. Mutilatio aliena in omnibus aequiparatur quoad irregularitatem homicidio, sive voluntario sive casuali: excepto dubio auctore qui, si de mutilatione agitur, irregularitatem non incurrit. Cf. c. 3, X 5, 4 in 6°.

R. 4. Homicidium (et mutilatio) casuale eatenus mitiorem irregularitatem inducit, quatenus in casu occulto episcopus ab ea iure ordinario possit dispensare; non ita in voluntario. Cf. *Trid.* cap. *Liceat* (sess. 24, cap. 6 *de ref.*).

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Mutilatio aliena, quae irregularitatem 743 inducit, intellegitur de *membro* quod suam propriam in humano cor-

pore functionem habet, non de parte membri quae ablata usum membri relinquit substantialiter intactum. Digiti igitur truncatio, cum sit membri tantum pars, irregularitatem non inducit.

Alioquin etiam ecclesiasticae poenae ignorantia ab irregularitate Saulum excusaret: quae tamen, cum in foro externo non attendatur, si res publica fieret, non impediret quin delinquens se pro irregulari gerere deberet, si modo crimen ipsum irregularitate punitum existat.

Si quis autem se ipsum directe voluntarie mutilat, sive ex odio sive ex indiscreto zelo sive alio peccaminoso modo, evadit irregularis ex delicto, etsi partem tantum membri sibi absciderit (c. 6, dist. 55).

R. 2. Quod Saulus duellum commisit, etsi exitu non fatali, tamen irregularitatem ex infamia iuris in eum induxit, si modo factum aliquo modo notum sit vel facile notum fieri possit. In quo casu, etsi forte poena fuerit ignorata, practice petenda est dispensatio, eaque a Rom. pontifice eiusve delegato.

R. 3. Subsequens ad aliud duellum *provocatio* irregularitatem non induxit: nam haec non est, ut est excommunicatio, lata in solummodo provocantes vel acceptantes.

Restat ut inquiramus num adsit irregularitas ex adversarii mutilatione. Videri possit haec mutilatio orta esse ex propria *defensione* contra aggressorem: quae defensio, si servatum sit moderamen inculpaetae tutelae, irregularitatem non causat (c. unic. Clem. 5, 4). Verum aggressio in nostro casu non fuit iniusta, sed exorta ex ipsius Sauli iniusta provocatione; quapropter Saulus, etsi isto momento neque occisionem neque mutilationem *intenderit*, sed solummodo aggressionis propulsationem, nihilominus habemus mutilationem casualem graviter culpabilem, ac proin irregularitatem. . . . Neque ex eo adfuerit excusatio ab irregularitate, quod Saulus forte non ipse brachium adversarii amputaverit, sed solummodo illud inutile reddiderit, ita ut medici iudicarent id esse amputandum. Nam etiamtum Saulus moraliter loquendo mutilavit, cum causam proximam mutilationis posuerit.

IRREGULARITAS EX ORTU ILLEGITIMO.

Casus. (217)

Alfredus, filius matris viduae, et Ansgarus, qui infans expositus ab Alfredi parentibus susceptus et quasi adoptatus est, ambo ad sacerdotium aspirant. Cum subdiaconatus ordo instaret, mater Alfredo clam pandit ipsum non habere patrem eum quem putet; verum ipsius patrem adhuc esse superstitem atque in America vivere, eundem esse etiam ipsius Ansgari patrem.

QUAERITUR 1° quae sit irregularitas ex defectu natalium.

2° adsitne irregularitas in Alfredo et Ansgaro, vel quid in casu sit faciendum.

Solutio.

744 AD QUAESITUM 1um R. 1. Haec irregularitas, quae a saeculo decimo et undecimo vigere coepit, totalis est et comprehendit

omnes illegitime natos, non solum adulterinos et incestuosos, sed etiam naturales c. 1. 2, X 1, 11 in 6°.

R. 2. *Constare* tamen debet de ortu illegitimo: quare in rigore *expositi* non sunt irregulares, immo neque ii qui in matrimonio nati sunt, etsi publice atque ab ipsis parentibus habeantur pro adulterinis, si modo *in iure* non constiterit de ortu illegitimo (D'Annibale l. c. n. 412ter not. 5, ubi laudat dec. S. C. C. 27 Iunii 1857); nihilo minus non raro petitur et datur pro expositis dispensatio ad cautelam ante ordines suscipiendos (Wernz l. c. n. 132, not. 304).

R. 3. Illegitimus ortus non censetur existere pro iis qui orti sunt ex matrimonio putativo, si modo unus ex parentibus in bona fide erat atque matrimonium post debitas proclamationes initum est: *Conc. Trid.* sess. 24, c. 5 *de ref. matr.*

R. 4. *Dispensare* ab hac irregularitate potest: 1) in ordine ad ordines minores et ad beneficium *simplex* episcopus; 2) quoad alia per se sola summus pontifex.

R. 5. *Aufertur* haec irregularitas, 1) si agitur de filiis naturali-⁷⁴⁵ bus, i. e. eorum qui saltem ante prolem *natam* ineundi inter se matrimonii capaces erant, per *subsequens matrimonium*: quae irregularitatis cessatio est integra, si excipis promotionem ad cardinalatum.

2) *Aufertur* irregularitas *quoad ordines etiam sacros* per *religiosam professionem*; attamen per se non aufertur *quoad praelaturas*, ne proprii quidem ordinis, quamquam etiam in hoc dispensandi facultas generatim per privilegium regularibus datur.

3) Demum aufertur illa irregularitas *legitimatione*, vel etiam sine legitimatione dispensatione a Rom. pontifice data: quae qua amplitudine detur, videri debet in casibus singulis. Cf. Laurentius l. c. n. 69.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex dictis iam patet Ansgarum non esse⁷⁴⁶ proprie irregularem neque propterea *posse* excludi a sacris ordinibus; solummodo expedire, ut detur dispensatio ad cautelam.

R. 2. Quoad Alfredum vero, si natus est stante matrimonio matris nunc viduae, adeo exsulat ab irregularitate ut tribunalia Romana ne concedant quidem dispensationem, sed respondere soleant *dispensatione eum non indigere*, ut in laud. decr. 27 Iun. 1857. Neque sufficit confessio matris, ut Alfredus habendus sit pro spurio vel irregulari.

Si vero *probata fuerit impossibilitas legitimi ortus*, quam primum *id iure* constat, irregularis evadit Alfredus.

IRREGULARITAS EX DEFECTU LENITATIS.

Casus. (218)

Bartolus, qui nunc clericus fieri desiderat, antea secutus est militiam. Re vera interfuit proelio, in quo ex adversariis triginta occubuerunt; num interfecerit quemquam propria manu nescit; semel tantum aliquem, qui iam in eo esset ut ipsum occideret, sclopeto prostravit, num letaliter, ignorat. —

Verum postea in civitate sua debuit interesse alicui causae criminali; erat inter iuratos qui rei crimen affirmaverunt; atque ita a iudicibus ille capitis damnatus est.

QUAERITUR 1° quae sit irregularitas ex defectu lenitatis.

2° adsitne haec in casu Bartoli, et quodnam sit remedium.

Solutio.

747 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Aliqui hanc irregularitatem ex lenitatis defectu tractant simul cum irregularitate ex homicidio et mutilatione eamque cum illa confundunt. At non recte. Posterior enim *crimen* postulat atque contrahitur ex crimine etiam occulto. Prior illa irregularitas crimen nullatenus supponit, sed cum actione etiam plane debita coniungitur, verum ex natura sua postulat actionem ex se publicam.

Attamen irregularitas ex defectu lenitatis, cum poena non sit, non potest requirere poenae cognitionem; sed etiam ab ignorante contrahitur; similiter autem etiam homicidium vel mutilatio aliquo modo publica inducit etiam in ignorantem irregularitatem ex famae defectu.

R. 2. Defectus lenitatis ex notione sua in eo consistit quod quis, etiam inculpabiliter, sanguinem humanum fuderit vel fundendum curaverit extra casum necessariae defensionis.

Irregularitas contrahitur ab eo qui post baptismum 1) in causa criminali iusta ad poenam mortis vel mutilationis infligendam proxime et efficaciter concurrerit: scil. a iudicibus (dubitatur de *iuratis*), accusatoribus, procuratoribus seu advocatis qui postulant poenam, testibus spontaneis. Cf. Laurentius l. c. n. 67; Gasparri n. 453 sq.

2) qui in bello iusto *offensivo* sponte militarunt et propria manu aliquem occiderunt vel mutilaverunt.

3) clerici vero, qui *sponte* militiam sequuntur, etiam in bello defensivo hanc irregularitatem contrahunt. Laurentius l. c. n. 66.

Quod autem de irregularitate dicitur, quam clerici contrahant per exercitium artis medicae cum incisione vel adustione, si quis etiam sine eorum culpa inde moriatur vel amputari debeat: non est certo in lege canonica comprehensum, et probabiliter ad irregularitatem ex delicto (homicidio casuali) reducitur. Cf. Wernz l. c. n. 123, not. 234, quamquam ipse in eam irregularitatem ex defectu lenitatis tenendam inclinatur, utpote quae innitatur in doctrina forte magis recepta in S. C. C.

748 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si bellum fuit *iustum*, irregularitas non adest, sive bellum defensivum sive etiam offensivum fuit, quia de sanguine propria manu fuso non constat nisi in uno casu defensionis: verum propter solam defensionem necessariam contra iniustum aggressorem irregularitas non contrahitur. Quapropter necessarium non erit inquirere utrum sponte an coactus Bartolus militiam fuerit secutus.

R. 2. Si bellum fuerit *iniustum*, irregularitas repetitur ex delicto: quare, cum revera aliqui *occisi* sunt, non tantum mutilati, atque Bartolus actiones posuerit quibus *potuerit* hostem ferire: dubium illud num revera per ipsius Bartoli actionem aliquis occisus sit, irregularitatem ex delicto homicidii dubii non aufert. Neque in hoc casu quoad irregularitatem interest utrum sponte an coactus Bartolus militiam susceperit. Nam etsi coactus fuerit, cum esset in iniusto bello, aërem tantum ferire debebat, non ita contra hostes agere ut graviter feriri possent.

Immo propter ipsam actionem illam, qua ad sui defensionem hostem prostraverit, videtur etiam irregularitatem contraxisse. Nam cum ipse fuerit in causa iniusta, ille aggressor non fuit aggressor iniustus: nisi forte Bartolus sese ad deditionem paratum ostenderit, adversarius autem id inique denegaverit.

Ceterum militis gregarii, qui *debet* militiam sequi, *generatim* non est iudicare de iustitia belli ac proin irregularitatem incurrit ut ex bello iusto.

R. 3. Quod postea ut iudex iuratus in causa sanguinis accusatum criminis reum pronuntiavit, atque ille revera capitis poenam subivit: Bartolus probabiliter tantum, non certo ex defectu lenitatis irregularis est: a qua irregularitate ad cautelam summus pontifex vel etiam episcopus dispensat.

IRREGULARITAS EX BIGAMIA SEU EX DEFECTU SACRAMENTI.

Casus. (219)

Ferrarius sacerdos descivit a sacerdotio atque in Americam profectus uxorem duxit viduam, matrem duarum filiarum, ex qua ei proles nata est. Negotii causa in Europam redux gravi morbo correptus sese cum Deo studuit reconciliare. Sanitati redditus valde cupit ut in pristinam dignitatem restituatur.

QUAERITUR 1° quae et quotuplex sit irregularitas ex bigamia.

2° quis possit in illa irregularitate dispensare.

3° quid in casu nostro sit faciendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Quaedam in hac quaestione sunt certa ⁷⁴⁹ et in iuris fontibus expressa: quaedam communi quidem interpretatione recepta, non tamen omnino certa vel extra controversiam. *Certa* repetuntur ex decr. Greg. I. 1, tit. 21; decr. Bonif. VIII (in 6°) I. 1, tit. 12; et ex variis cc. decreti Grat., vid. cc. 9—13, dist. 34.

R. 2. Distinguitur quoad irregularitatem bigamia *vera*, *similitudinaria*, *interpretativa*. Laurentius l. c. n. 70.

Bigamia vera oritur ex duobus (vel pluribus) matrimoniis *veris*; ex eaque irregularis est qui uxore defuncta alteram duxit, ita tamen ut cum utraque matrimonium consummaverit.

R. 3. *Bigamia similitudinaria* oritur ex duabus coniunctionibus ex quibus utraque vel saltem una *non vere* coniugalis est, sed eius similitudinem refert. Videlicet ex illa irregularis est: certo 1) qui post verum matrimonium consummatum sacros ordines suscepit, et postea loco defunctae uxoris aliam uxorem sibi iungere attentat cum eaque matrimonium, licet invalidum et sacrilegum, consummat.

2) qui post susceptos ordines sacros viduam a defuncto marito cognitam in uxorem ducere attentat atque matrimonium consummat (quod alii dicunt *cum maritali affectu* feminam cognovit). Adiungitur, sed *non omnino certo*

3) qui post sacros ordines vel sollemnem professionem religiosam, quamquam antea numquam matrimonio iunctus erat, maritali affectu etiam virginem duxit atque cognovit. Quae irregularitas postrema in iure non est expressa, sed propter *rationes* in iure expressas sententia valde communis irregularitatem ad eum casum extendit. — Attamen sunt etiam qui irregularitatem negent: atque ita praeter aliquos veteres auctores etiam Wernz l. c. n. 121, not. 193 et D'Annibale l. c. n. 419, not. 18 rationes pro exsistentia huius irregularitatis habent pro *non peremptoriis*.

4) adiungunt similiter, si quis (etiam laicus) duo matrimonia, quorum utrumque nullum sit ex quacumque causa sive cognita sive ignota, contraxit atque consummavit. D'Annib. n. 418, not. 12. 13.

NB. Has irregularitates sub 3) et 4), cum earum exsistentiae praxis faveat, censent dispensatione ad cautelam indigere, sed eas auferri posse *ab Ordinario* (D'Annib. ll. cc.), nisi in n. 3) adsit infamia facti.

750 R. 4. *Bigamia interpretativa* oritur ex *unico* matrimonio, quod tamen aliquam carnis divisionem continet, neque perfecte repraesentat unionem Christi cum unica sua Ecclesia. Videlicet irregularitas ex hac bigamia contrahitur: 1) si quis contrahit et consummat matrimonium, invalidum propter impedimentum ligaminis, cum uxore legitima alterius, qui eam cognoverat sed repudiaverat; c 1, X 1, 21: „mariti repudiatarum ad sacerdotium non ascendant.“

2) si quis matrimonium verum contrahit et consummat cum vi-dua vel utcumque cum femina ab altero corrupta.

3) si *maritus* ad propriam uxorem accedat, postquam illa ab altero viro utcumque, sive per vim sive non, cognita sit, idque sive maritus huius rei conscius sive inscius postea accedat, sive sponte sive requisitus ab uxore (ex laud. cc. decreti Grat. et constanti praxi Ecclesiae).

751 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Irregularitas ex quacumque bigamia est totalis; neque bigamia ante baptismum contracta per baptismum destituitur effectu irregularitatis.

R. 2. Irregularitas ex bigamia vera et ex bigamia interpretativa, cum sit *ex defectu*, per se a solo summo pontifice dispensatione aufer-tur: in bigamia similitudinaria sola (supra indicata sub R. 3, 1), 2), si sit occulta, probabiliter iure ordinario episcopi dispensare possunt,

eo quod probabiliter sit ex delicto. Verum adiungi potest irregularitas ex bigamia interpretativa, quae sane *etiam* dispensatione indiget.

R. 3. Attamen aliquando *ex privilegio* datur (excepta bigamia vera) amplior facultas sive episcopis sive praelatis regularium. Posterioribus re vera ampla data est facultas quoad suos subditos: cf. S. Alph. VII, 453.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. In casu nostro Ferrarius evidenter con-752 traxit irregularitatem ex bigamia similitudinaria; irregularitas ex bigamia interpretativa non certo adiungitur, eo quod haec supponat aliquod matrimonium validum.

R. 2. Difficultas sola est utrum dispensationem dare possit episcopus, an requiratur recursus ad summum pontificem. Sunt quidem qui dicant episcopos posse cum suis subditis dispensare in bigamia similitudinaria, etiam publica, postquam irregularis condignam praestiterit paenitentiam. Cf. Wernz l. c. n. 121, not. 199; S. Alph. VII, 452. Nihilominus id videtur ex eo oriri quod aliqui hanc *similitudinariam* bigamiam ad casus *dubios* supra nominatos extendant, in quibus episcopum dispensare posse, etiamsi casus sit publicus, practice tutum est. Quoad nostrum autem casum S. Alph. l. c., cum dixisset „episcopos dispensare posse in bigamia similitudinaria, etiam ad ordines sacros suscipiendos et ministrandos, . . . idque, etiamsi crimen fuerit publicum“ nihilominus statim addit: „Recte vero *excipit* Cont. Tourn. cum communi [sententia], si talis clericus duxerit viduam vel corruptam, aut si ante ordinationem fuerit cum aliqua muliere coniugatus.“ Ergo S. Doctor ipsos illos casus a dispensatione *episcopali* excludit, in quibus ex supra dictis *certa* irregularitas ex bigamia similitudinaria contrahitur, et eos solos episcoporum dispensationi assignat qui in iure can. non omnino clare sed aliquatenus dubie comprehenduntur. Quapropter dicendum est Ferrarium debere Romam recurrere pro dispensatione, nisi ordinarius *ex privilegio Apostolico* hac facultate potiatur.

IRREGULARITAS EX DEFECTU FAMAE.

Casus. (220)

Lucullus parochus diffamatus exstitit de crimine turpi atque re ipsa a iudice civili in prima et altera instantia condemnatur. Verum sententiae illae multum nitebantur indiciis. Quare Lucullus, quamquam re vera reus erat atque poenam carceris solvendam iam inchoaverat, cum detegeret defectum formalem, appellavit denuo, ut sententiae illae annullarentur et tota causa retractaretur. Quod factum est; et in causa denuo tractanda ex defectu probationum concludentium Lucullus tulit sententiam crimen non esse probatum. Suspicio nihilominus contra L. perseverat.

QUAERITUR 1° quae sit irregularitas ex defectu famae.

2° utrum haec etiamnunc in Lucullo perseveret an in officium parochiale possit tuto restitui.

Solutio.

753 AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Plena* irregularitas ex defectu famae non adest nisi post iudicalem contra reum sententiam (ita D'Annib. l. c. n. 430). Quapropter in hoc casu semper requiritur, etiam post emendationem longissimam, dispensatio R. pontificis, nisi forte sententia declarata sit vel evidenter appareat *iniusta*.

R. 2. Sufficit autem ad irregularitatem *minus plenam* quaelibet criminis gravioris notorietas vel notoria eius suspicio seu rumor, etiamsi rumor falsus sit. Verum in hoc casu, ut irregularitas cesset, sufficit vel veri manifestatio vel rei emendatio manifesta (per triennium).

R. 3. Nihilominus pro qualitate criminum requiritur vel sufficit iudicialis sententia diversa, ut de pleni sensus irregularitate constet. Sunt enim crimina quaedam, quae in *iure* infamia notantur. Quae si dicuntur *ipso facto* reos reddere infames, ut infamia pleni iuris inducatur, sufficit et requiritur sententia iudicialis *criminis declaratoria*. — In aliis enim criminibus requiritur sententia *condemnatoria*.

R. 4. Crimina quibus *de iure* infamia annexa est sunt praeter haeresim et homicidium: periurium in iudicio, simonia, sodomia, crimen laesae maiestatis, adulterium, proditio, rapina, lenocinium, exercitium usurarum, invasio cardinalium vel episcoporum, raptus mulierum vel cooperatio, duelli perpetratio et patrinorum muneris gestio, paratio armorum contra parentes, brevi etiam ea crimina quae *in iure civili* infamia notantur. Quare etiam leges loci consulendae sunt. Cf. S. Alphons. VII, 363; Laurentius l. c. n. 72.

Plenius haec vide *Th. m.* II, 1028 sqq.

754 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Lucullus dici nequit ligatus irregularitate pleni iuris. Nam haec, ut dictum est, non existit nisi post iudicis sententiam (quae hic deberet esse *condemnatoria*); sed sententia iudicis retractata ideoque *pro non lata* habenda est.

R. 2. Restat ut inquiremus num propter suspicionem et rumorem contra Lucillum existentem adsit infamia *facti*, ita ut saltem triennalis emendatio manifesta requiri debeat, antequam restitui possit in officio parochiali. Verum suspicio et rumor, quibus probari nequeat crimen commissum, non sufficiunt ad irregularitatem efficiendam. S. Alphons. VII, 363 dicit: „Requiritur tamen, prout dicunt Viva cum Castro, Hurtado, Laymann, Garc., Pignat. apud Croix l. 7, n. 513, ut factum non solum sit publicum, sed etiam notorium seu ita evidens maiori parti vicinia seu collegii, ut nulla possit tergiversatione celari.“ Quod sane non fit per meram suspicionem atque vagum rumorem.

R. 3. Nihilominus sola suspicio vel rumor causa esse potest, ut episcopus videat num forte per parochi translationem bono communi magis sit consultum.

IRREGULARITAS EX DEFECTU ANIMI ET CORPORIS.

Casus. (221)

Brocatius iuvenis, qui aspirat ad sacerdotium, hucusque morbo epileptico laboravit, qui videtur ab anno cessasse, cum eo tempore nulli casus violenti acciderint; sed auditus debilis factus est, ita ut aliquatenus surdaster exsistat, simulque sinistro oculo fere caecus est.

QUAERITUR 1° quinam sint defectus animi ob quos aliquis ab ordinibus suscipiendis vel exercendis arceri debeat.

2° quinam sint eiusmodi corporis defectus.

3° quid de Brocatio nostro dicendum sit.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ad defectum *animi* adnumerari solet 755 qui dicitur defectus *fidei confirmatae*, vi cuius irregulares sunt ex vigente praxi quoad ordines ipsamque tonsuram (Wernz l. c. n. 119): a) *neophyti* (1 Tim. 3, 6), dum prudenti iudicio episcopi authentice declarando iudicentur sufficienter in fide firmati; neque tamen constat requiri dispensationem summi pontificis (Wernz ib.); b) *clinici*, i. e. ii qui in adulta aetate *culpa sua* baptismum usque ad aegritudinem periculosam procrastinaverint atque in periculo mortis positi demum susceperint: quae irregularitas, quamquam *culpam* supponit, proxime *ex defectu* fidei non satis probatae sed suspicioni subiectae oritur (ideoque etiam ab eo incurritur qui hanc poenam ignoraverit); verum episcopus dispensans talem admittere potest, maxime ob penuriam sacerdotum, cum se in fide firmum probaverit: cf. c. *Si quis* D. 57 *ex concil. Neocaesar.*

R. 2. Dicuntur irregulares *ex defectu scientiae* qui non sunt 756 satis instructi ut ordinibus suscipiendis fungi possint: quae est irregularitas late sumpta, cum lege divino-naturali nemo se ingerere possit ineptus in cuiuslibet muneris functiones; ac propterea lege etiam ecclesiastica cautum est, ne *liceat* ordines conferre vel suscipere nisi post certam scientiam examine probatam. De quo vide *Th. m.* II, 601.

R. 3. Magis etiam irregulares sunt *ex defectu sanae rationis* non solum pueri ante usum rationis, sed imprimis a) amentes et dementes, etiam ii qui habent lucida intervalla, atque ii *qui fixis ideis* laborant: cf. Wernz n. 116 praecipue not. 143.

b) Energumeni seu a diabolo obsessi.

Qui, etsi diu videantur fuisse immunes vel a diaboli infestationibus vel sanae rationis perturbatione: sine Sedis Apostolicae dispensatione ordines *suscipere* non possunt (quae *diuturnam omnino* probationem requirere solet); ordines vero *antea susceptos exercere* possunt, quando per longius tempus immunes fuerint et ex prudenti episcopi vel superioris regularis iudicio apti denuo inveniantur. Cf. Wernz ib.

Addunt multi *epilepticos*: sed hos commodius iis accensemus qui *defectu corporis* laborant.

757 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Generalis regula est, ut ii tamquam irregulares excludendi sint a sacris ordinibus qui sacras functiones decenter exercere non possint, quin vel actionem ipsam imperfecte seu defectuose faciant vel adstantium admirationem cieant.

R. 2. Qui ad *unam* ex sacris functionibus presbyteralibus *absolute inhabilis* est, censetur simpliciter irregularis ad quoslibet ordines ipsamque primam tonsuram; sed qui *post susceptos ordines* eiusmodi defectum incurrit, quoad exercendos ordines irregularis non est in omnibus iis functionibus quas decenter exercere potest, etsi forte cum levioribus defectibus.

R. 3. Irregulares igitur sunt: 1) *notabiliter deformes*, qui aliis horrorem vel risum incuterent.

2) caeci, surdi, muti; non vero qui unius oculi acie privatus est (nisi forte propter *erutum* oculum nimia esset deformitas: quae tamen nunc arte satis tegi potest), neque surdastri, vel qui lingua paululum tantum titubant.

3) truncati pede vel manu, vel qui necessariis digitis ad celebrandam missam carent vel eos impeditos habent etc. Cf. S. Alph. VII, 403—414.

R. 4. Qui post susceptos ordines caecus evasit vel truncatus manu vel digitis, certo dispensatione non indiget ut pergat confessiones excipere; sed dispensatione indiget summi pontificis, ut sibi liceat porro celebrare: quae concedi solet, si defectu non obstante vel arte quadantenus sublato sine indecentia (si caecus est, *cum assistente*) possit celebrare. — Similiter in aliis gravioribus defectibus: si defectus sunt leviores, episcopi vel superioris est de obstaculo iudicare.

R. 5. Irregulares sunt abstemii similive morbo laborantes, ob quem celebrare non possint; si vero sine periculo paululum vini possunt sumere, dispensatione Rom. pontificis indigent, ut ipsis liceat abstinere ab usu vini in purificatione calicis et ablutione digitorum.

758 R. 6. *Irregulares* sunt *epileptici* seu caduco morbo laborantes. De quo ex D'Annibale l. c. n. 415 et S. Alphons. VII, 399 cum aliis notari potest: 1) qui ante pubertatem ab hoc morbo liberatus fuerit, non est irregularis; 2) qui in morbum post pubertatem inciderint vel in eo perduraverint, censentur *irregulares* neque morbo cessante ordinari possunt; 3) nihilominus S. Alphons. l. c. laudat Lacroix asserentem in suis locis consuetudinem esse cessante morbo tales admittere ad ordines ex declaratione episcopi, qui *per totum biennium* a morbo fuerint liberi, et simpliciter sine episcopi declaratione, si *per septennium* morbus cessaverit; 4) qui post susceptos ordines morbo illo afficitur, ei celebrare licet privatim, si morbo arripitur raro (S. Alphons. dicit l. c. semel tantum in mense), atque celebranti adiungatur sacerdos ieiunus, qui, accedente casu morbi, missam possit perficere.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ex dictis patet Brocatium *nondum posse* 759 ordines suscipere, eumque saltem alterum annum integrum et dein iudicium episcopi exspectare debere.

R. 2. Quoad reliquos defectus irregularitas non adest. Verum si periculum est ne brevi defectus illi augeantur, ita ut evasurus sit vel omnino surdus vel caecus, sane haec ratio est cur ab episcopo non admittatur.

Ceterum in defectibus dubiis episcopus vel superior declarationem vel dispensationem concedere potest. Si defectus et irregularitas certa sunt, accedere debet summi pontificis dispensatio vel privilegium apostolicum in irregularitatibus ex defectu dispensandi.

ONERA SACRIS ORDINIBUS ANNEXA. — HABITUS CLERICALIS — EIUS MUTATIO AD INTRANDAS TABERNAS ET VIDENDA SPECTACULA.

Casus. (222)

Alexius sacerdos tum recreationis tum scientiae et artis causa saepe est in itinere, in quo vestitum gerit modestum quidem et nigri coloris, sed eius formae qua a laicis non possit distingui; coronam non defert eo quod initium calvitiae in summo capite videatur notari; barbam gerit longam et cultam. — Hoc modo Alexius etiam liberius atque sine scandalo tabernas frequentat atque ob animi culturam spectaculis scenicis interest: quibus in patria interesse non audet, cum id propter res lubricas repraesentatas scandalo sit atque etiam suspensionis poena prohibeatur.

QUAERITUR 1° quae sint leges canonicae de veste clericali.

2° quid de tonsura vel de barba gestanda iuris sit.

3° quae sit prohibitio tabernarum et spectaculorum pro clericis.

4° quomodo de Alexio sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Conc. Trid.* sess. 14, c. 6 *de ref.* iubet 760 deferre „honestum habitum clericalem, illorum ordini ac dignitati congruentem et iuxta ipsius episcopi ordinationem et mandatum.“

R. 2. Quamquam Sixtus V constit. „*Cum Sacramentum*“ d. d. 9 Ian. 1589 praecepit vestem *talarem*: tamen non ubique haec per se severa lege exigitur; licebit tamen episcopo illam eamque nigri coloris severe praecipere, quotiescunque in publicum prodeatur. Cf. Ben. XIV, *De syn. dioec.* XI, 8; *Th. m.* II, 609.

R. 3. Ubi igitur neque illa lex dioecesana existit, neque consuetudo *talarem* vestem praescriptam fecit, sed potius aliam permittit: clerici non peccant, si modo oblongam vestem subnigri coloris gestent vel servant consuetudinem localem piorum sacerdotum.

R. 4. In itinere vero generatim brevior vestis eaque non nigri coloris permittitur; attamen talis esse debet, quae clericum a laicis

distinguat, nisi alia causa necessitatis maiorisve commodi ad laborandum pro bono animarum talem distinctionem moneat occultare: *Th. m. ibid.*; Baller.-Palm. tract. 9, c. 2, n. 284; Craisson, *Man. iuris can.* n. 2112.

R. 5. Lex proprie dicta ad clericalem vestem distinctivam est pro solis clericis in sacris constitutis et pro beneficiatis. Attamen alii, quando clericalem habitum non gerunt, non gaudent pleno iure privilegiis clericalibus. Baller.-Palm. l. c. n. 282.

R. 6. Apud eos etiam qui lege severa tenentur, admittitur parvitas materiae: qualis est infra spatium hebdomadae habitum non deferre, nisi circumstantiae aggravantes culpam augeant: *Th. m.* II, 610; Marc n. 2222; Aertnijs, *Th. m.* lib. 5, tract. 2, n. 37.

761 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. *Tonsura* duplici sensu sumitur: 1) quatenus lex canonica iubet ne clerici *comam* *studiose nutriant*, sed eam habeant brevem et præcisam; 2) quatenus gerere debeant in summitate capitis coronam in modum circuli tonsam vel rasam, pro diversis ordinibus diversam et ampliorem.

R. 2. Utrumque quidem præcipitur, ut supra dictum est de veste clericali (cf. *conc. Trid.* sess. 23, c. 6; *de ref.* cc. 4. 5. 7. 15 X 3, 1: „coronam et tonsuram habeant congruentem“); verum propter brevitatem temporis in *neglegenda corona* longe facilius admittitur parvitas materiae et causa excusans, ita ut, qui sine ratione cogente per 8 hebdomadas et ultra coronam neglegat, graviter non peccet; immo eum, qui per annum neglegat, graviter peccare non constet. *Th. m.* II, 610; Baller.-Palm. l. c. n. 283. — Qui comam tondere neglegat, ut peccet graviter, debet excessum committere in *relaxanda coma* vel *studiose nutrienda*.

762 R. 3. Circa *barbam* idem præcipitur compluribus legibus, quod circa comam, videlicet c. 5 X 3, 1: „Clericus neque comam nutriat neque barbam.“ Quod, ut monet Baller.-Palm. l. c. n. 280, non perinde est ac „barbam radere.“ Spectata igitur universali lege scripta, sufficit barbam præcisam gerere: verum hac in re diversis temporibus diversa consuetudo in Eccl. latina vim legis obtinuit. Gregor. VII (*ep. ad Iacob. Calar.*) iubet omnes clericos barbam radere ex maiorum consuetudine; lapsu temporis consuetudo introducebatur, barbam tantum præscindere, atque etiam saec. 16° complura concilia provincialia idem monent et iubent præcipue a superiore labro barbam rescindere vel radere, ne pili in missae celebratione sumptionem corporis et sanguinis Domini impediunt. Posteriore tempore praxis invaluit, quae etiam nunc vim legis habet, ut barba radatur vel ad infimam usque præcidatur: nisi localis consuetudo vel permissio summi pontificis aliter disposuerit.

763 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Circa tabernas exstat decretum „Clerici“ (c. 15 X 3, 1) ex conc. Later. IV „Et tabernas prorsus evitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti“. Quod decretum violare certe etiam seclusa lege dioecesana grave est, si clericus in sacris

constitutus frequentius cum laicis permixtus liberius in tabernis bibit et conversatur; lex dioecesana id severius urgere potest, cui tum omnino standum est. Alias localis consuetudo id potest emollire, si quando in loco separato inter se colloqui et recreationis causa conveniant.

R. 2. Spectaculis scenicis publicis interesse clericum sacri ordinis generatim gravi scandalo est. *Positiva* lex habetur decr. mox citato: „*Clerici*“, quod ait: „Mimis, ioculatoribus et histrionibus non intendant“: atque multis in locis lex dioecesana scenica spectacula clericis severe gravique sub poena solet prohibere. *Th. m.* II, 616.

AD QUÆSITUM 4^m R. 1. Supponi debet Alexium sacerdotem non 764 adstringi ullo officio curae animarum; alioquin indiget ad eiusmodi itinera, maxime si diuturniora sunt longumque tempus insumunt, et graviore causa et licentia ordinarii. Verum hac quaestione seposita — quoad vestitum dici debet: Nisi gravis ratio legitimave dispensatio vel localis consuetudo in itinere istam relaxationem permiserit, Alexius, etsi breviori veste licite uti poterat, non poterat eo usque conditionem sacerdotalem celare, ut plane laicus esse videretur; quod in nostro casu a gravi peccato excusari nequit, cum ex narratis constet id frequenter et diutius accidisse. Atque id magis etiam dici debet in casu Alexii, eo quod ex laicali vestitu ansam sumpsit ad liberiores vitam.

R. 2. Si Alexius in summitate capitis ita iam capillis caret ut id fere loco consuetae coronae esse possit, certe vix peccavit, non efformandam curans distinctiorem coronam; alias etiam hac in re non ab omni quidem peccato, tamen a gravi immunis est. Ratio negandi peccati gravis est, quod vel tempus ad grave peccatum constituendum abfuit, vel *aliquid* saltem coronae vestigium videtur apparuisse.

R. 3. Quod non solum ferat diu barbam, sed eam nutriat et *colat*, obiective a gravi peccato excusari nequit, nisi sit in regione missionum, ubi talis est consuetudo; nam alioqui barbam colere et nutrire ab antiquo prohibitum est. Si solummodo barbam ferret brevem, aliquatenus tonsam, non ausus sim peccati mortalis eum damnare, nisi monitus non deposuerit: quod ordinarius sane sub gravi exigere potest.

R. 4. Quoad tabernas frequentandas, si liberius seu male se 765 gessit, etiam hac in re contra legem Ecclesiae graviter peccavit, etiam quando pro sacerdote agnitus non est; nam haec circumstantia legem ecclesiasticam non elevavit. Si vero Alexius modeste egit, etsi frequentius quam necesse erat tabernam adiit, censeo eum graviter non peccasse; nam cum in itinere fuerit, excessus ille ultra necessitatem non videtur sufficiens ad constituendum peccatum *grave*.

R. 5. Quod ad spectacula attinet, Alexius extra patriam poenam quidem territorialem non incurrit; at graviter peccavit contra legem Ecclesiae universalem; neque excusationem habet ex eo quod eam animi culturam quaesierit quae vana sit et statum sacerdotalem

plane dedecet, neque ex eo quod statum suum celaverit. Hoc quidem modo scandalum tam grave non dedit quod alioqui dedisset; at legem saltem positivam violavit: num naturalem etiam violaverit, pendet ex eo num res sibi periculosas vel graviter obscoenas spectaverit.

NEGOTIATIO CLERICIS PROHIBITA.

Casus. (223)

Gelasii parochi beneficium consistit praecipue in vineis. Quo melius igitur vinum vendat, illud primum, operariis conductis, diligenter praeparat, dein cum aliis vinitoribus sese coniungit ad formandam societatem vinariam, quae tum ex uvis in propriis vineis collectis tum ex uvis coemptis vinum conficit atque vendit. Quo fit ut parochiani alique ex vicinia vini cultores duplo maius lucrum faciant, quam quod antea facere poterant: maxime cum negotia commercialia sub directione parochi, qui hac in re expertus est, exerceantur.

QUAERITUR 1° quae sit negotiatio clericis prohibita.

2° qua ex causa, a quo negotiatio possit permitti.

3° quid de agendi ratione Gelasii dicendum.

Solutio.

766 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Negotiatio, quam clericos sive in sacris constitutos sive beneficiatos exercere prohibetur, est negotiatio stricte dicta, quae in eo consistit ut res ematur eo fine, ut non mutata (vel per operarios conductos mutata) cum lucro vendatur.

R. 2. Quam negotiationem clericis supra dictis exercere non licet neque per se neque per alios, neque pro se neque pro aliis. Bened. XIV const. „*Apostolicae*“ 25 Febr. 1741 et Clem. XIII const. „*Cum primum*“ 27 Sept. 1759. Cf. Wernz, *Ius decretal.* II, 219.

R. 3. Grave peccatum non est, si 1) exerceatur negotiatio aliquoties in re parvi momenti (v. g. in vendendis crucibus, rosariis etc., secluso scandalo); vel 2) semel in re etiam magni momenti: quod Baller.-Palm. l. c. n. 303 recte explicat, ut *non ex eodem proposito* plus quam semel fiat, etsi forte postea alia prorsus occasione occurrente denuo semel fiat, siquidem „*exercere* negotiationem“ denotet pluralitatem actuum qui moraliter i. e. proposito uniantur.

Verum excipe casum negotiationis ex parte missionariorum, de quo *Th. m.* II, 979: iis *sub gravi* interdicitur vel semel negotiari.

R. 4. Negotiari non est, omnibus fatentibus, eo sensu quo Ecclesia id clericis prohibuit, res emptas proprio labore vel arte mutare et ita mutatas vendere: in qua re nihilominus videri debet, quae sit ars quae exerceatur, num forte eius exercitium clericum dedecet. Minus etiam prohibitum clerico est, fructus sui agri vendere; neque prohibitum est pecora emere, eaque ex fructibus agri saginata vendere, etsi accessoria alimenta alia emi debeant. — Aliter tamen, si quis alienos agros vellet conducere atque animalia ibi saginata vendere.

R. 5. Negotiatio prohibita non est emere non cum intentione lucri, sed ad propriam propriaeque familiae sustentationem, et postea, cum occasio faveat, cum lucro vendere superflua (vel ea quae etiamsi non vere sint superflua, nunc clericus constituat cum aliis commutare): cf. *Th. m.* II, 612; *Baller.-Palm.* l. c. n. 299.

AD QUAESITUM 2^m R. Dispensatio concedi potest extra Italiam per 767 episcopum, in Italia per S. Sedem: 1) si aliter clericus se suosque decenter sustentare nequeat; 2) facilius etiam pro negotiatione *ad tempus* atque *per intermediam personam* exercenda, videlicet ex ea ratione quod negotia a laicis incepta ad clericum hereditate similive titulo deferantur. *Th. m.* II, 611; *Ballerini-Palm.* l. c. n. 301. 302.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quod Gelasius per famulos vel operarios conductos vinum, quod habuit ex propriis agris, diligentius et melius paraverit, haberi potest pro actione accessoria; principaliter hac re id egit, ut fructus suorum agrorum venderet: quod ei licet, immo necessarium est, ut ex beneficii fructibus possit vivere.

R. 2. Quapropter existimo, si sese cum aliis vinitoribus coniungens nihil aliud faceret, quam ut illi societati traderet vina sua atque pro rata suorum vinorum in lucro societatis partem haberet: eum non agere illicite. Quod enim alii non sua tantum vina vendant, sed aliena coemant, ut carius vendant, Gelasius, si tantummodo sua vina vendenda traderet, neque in hac negotiatione neque in illo lucro partes haberet.

R. 3. Sed si Gelasius re ipsa huius societatis, quatenus ex parte negotiationem stricte dictam exercet, membrum *activum* se constituit, immo eam directionem suscepit qua ipse fiat agens principalis: dicendus est exercere illicitam negotiationem, eamque graviter illicitam. Quod summum facere potest, est hoc ut *consilio suo* vinitores parochianos adiuvet neque tamen in ipsam negotiationem sese immisceat.

LUDI CLERICIS PROHIBITI.

Casus. (224)

Amalaris parochus cum aliis sacerdotibus vespere convenire solet; atque ita per horas ludo chartarum indulgent, exposita exigua pecunia, victore lucrum donaturo pauperibus. Nihilominus cum frequenter sic agant atque parochus infelici sorte ludere soleat, annuatim circiter 100 marcarum damnum patitur: quod cum perpenderit, abhinc, si lucretur, vult lucrum retinere, donec damnum reparaverit. — Confessarius ludum illum utpote aleatorium gravis peccati damnat, lucri autem retentionem gravem esse causae piae pauperumque defraudationem.

QUAERITUR 1° quae sit ludorum canonica prohibitio

2° quomodo sacerdotes illi peccent.

3° quid de lucri illius defraudatione.

Solutio.

768 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Antiquitus severe prohibitum est, ut clerici „aleae deserviant“; cf. c. 1, dist. 35: quod *conc. Trid.* sess. 22, c. 1 *de ref.* innovavit: „quae de luxu, commensationibus, choreis, aleis, luxibus, ac quibuscumque criminibus, necnon saecularibus negotiis fugiendis copiose ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem poenis, vel maioribus arbitrio ordinarii imponendis observentur“.

R. 2. Consuetudo haec restrinxit ad clericos in sacris constitutos aut beneficiatos.

R. 3. *Absoluta* prohibitio non est nisi de ludo mere aleatorio: quare si agitur de ludis qui *arte* reguntur, vel etiam de ludis *mixtis*: prohibitio non tam ipsum ludum quam eius excessum spectat. Superior tamen prohibitio censetur esse quoad religiosos strictioris observantiae.

769 Hodierna disciplina ex compluribus conciliis provincialibus elucet. *Conc. Albiense* anno 1850 tit. 2, decr. 5, n. 6: „E ludis nimio ardore peractis plurima et lugenda oriri solent mala, scil. mentis avocatio, devotionis imminutio notabilis vel etiam amissio, temporis atque pecuniae pauperibus erogandae iactura, rixarum occasio, populorum scandalum, gravis officiorum quorumlibet indiligentia. Cum autem mala illa a foliis lusoriis (jeu de cartes) praecipue proveniant, monitis sanctae synodi Tridentinae obsequentes, Albiensis concilii patres hunc ludum, *quoad tempus aut pecuniam in eo impensam immoderatum* (prout in singulis dioecesanis synodis determinabitur) stricte prohibent. Insuper eundem omnino fieri vetant diebus, quibus occasione collationum et feralium conveniunt sacerdotes.“

Conc. Bitur. anno 1850, tit. 6 decr. *de vita et honestate clericorum*: „Clerici nullatenus publice ludant; immo nec privatim alea mera et pecuniam committentes. Lusibus autem non prohibitis, unde et graviora aliquando emergunt damna, utantur ad animi tantum relaxationem, nec ardore ludendi nec lucri cupiditate abrepti longius absument tempus cum detrimento sui et proximi scandalo.“

Conc. Ausic. anno 1851 n. CXLVI: „In domibus aut locis publicis quibuscumque non ludant omnino nec ludentium fautores vel testes existant. Privatum autem, nonnisi per breve tempus, raro cum laicis, non alea et lucri causa, non in diebus collationum (conférences). — Quoad ludum vulgo dictum (*jeu de cartes*) enixe hortamur in Domino sacerdotes omnes et clericos, ut ab ipso omnino abstineant.“

Syn. plen. Hiber. apud Thurles anno 1850, XVI, n. 9: „Cum in chartis lusoriis haud modicum aliquando tempus teratur et desidia turpiter foveatur, caute admodum adversus eiusmodi lulum se munire debet sacerdos, praesertim ubi de pecunia agitur, ne aleatoris illi nota inuratur.“

Conc. Ultraj. anno 1865, tit. 8, c. 4: „Ab aleis clericis abstinentum est. Si honestae relaxationis ergo pictis chartis ludere ament,

vel aliis honestis lusibus recreari, id ea solum lege ipsis licet, ut neque lucri cupiditati indulgeant, neque ulla ratione moderationis limites transcendant.“

Conc. plen. Balt. II anno 1866, n. 154: „Nonnulli sunt ludi qui, licet privatim et domi fiant, clericum tamen dedecent. Alii sunt in quibus aleae et *chartae* quas vocant pictae adhibentur; verum, quatenus animum honeste recreare et oblectare possint, a sacris canonibus non vetantur. Ludos igitur clericus fugiat illicitos; licitis sic utatur ut ne per excessum aut scandalum illiciti fiant.“

Quoad *choreas* autem vel *publicos ludos scenicos* vix non omnia concilia gravem omnino prohibitionem inculcant.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Sumi licet agi hic de ludo *mixto*; nam 770 ille ludus chartarum cui cultiores homines indulgere aliquando solent, non est merae sortis, sed tum sorte tum industria regitur. Quare non de re in se spectata sed de abusu quaerendum est.

R. 2. Fere cotidie per horas ludo occupari sacerdotes sane summo-pere dedecet. Verum *mortale* peccatum num adsit, repetendum videtur ex neglectis officiis sacerdotalibus, vel etiam ex scandalo, si quod forte peculiaribus circumstantiis grave scandalum laicorum timendum sit. Si igitur neque scandalum occurrerit neque officia sacerdotalia neglecta fuerint: mortalis peccati Amalarium eiusve sodales accusare non ausus sim. Nam quod decursu anni pecunia non exigua exponatur atque amitti possit: id ex eo gravem deordinationem difficulter secum feret, quod haec pecuniae distractio evadat elargitio in pauperes.

R. 3. Quod igitur confessarius sine discrimine et ulteriore inquisitione ludum illum grave peccatum esse pronuntiaverit, in hoc severius iudicavit. Debit videre num re vera ludus sit mere aleatorius; dein circumstantiae supra allatae considerari debebant, num hae forte rem aggravaverint. Alioquin retrahere quidem debuit confessarius ab his ludis qui saltem multa peccata ex venialibus graviora vel constituent vel causent; sed a pronuntiando peccato mortali debebat abstinere.

AD QUAESITUM 3^m R. Difficile est hac in re aliquid certum statuere, antequam exactius exploretur mens et conventio ludentium.

Nam si vera fuit reciproca promissio seu conventio de conditione ludorum, censeo utique cum confessario Amalarium per lucri retentionem iustitiam laedere occupando bona pauperum. Quamquam enim victi cogi non possint ex iustitia ut solvant, tamen solutionem factam non possunt clam repetere; adeoque Amalarium ius non habet adhibendae nunc compensationis propter solutiones antea factas. Quod nisi habeat, lucrum nunc factum seu receptum, cum ab aliis lusoribus victis datum sit „pro pauperibus“, sibi retinendi non habet ius. Non ita certum est, si ludentium quisque pro se id sibi tantum proposuerit ut lucrum forte habitum daret pauperibus. Etiam si enim tale propositum, mutuo notum, moverit alios ut libentius vel largius pecuniam

exponerent, et ex parte lucrantis valde indecens sit propositum mutare: nihilominus nemo ex iustitia id postulavit neque promisit. — Quare in hac suppositione videri debet utrum alios ludentes de modo agendi Amalarii probabiliter contentos esse praesumi possit, an hi, si scirent, quasi de fraude et dolo contra se commisso conquesturi essent.

ARTIS MEDICAE EXERCITIUM CLERICIS PROHIBITUM.

Casus. (225)

Ervinus parochus ruralis artem medicam, cui antea studuerat, in lata vicinia exercet: quo fit ut ruricolae in quavis aegritudine Ervinum adeant neque medicos quidquam consulant. Hi igitur commoventur contra Ervinum, cui episcopus nuntiat se plane cupere ne quidquam amplius in re medica faciat. Sed nihilominus ipse solus vocatur ad aegrotos, quibus cum ope spirituali simul corporalem ferat; quapropter Ervinus, quando reperit egentiores in periculo positos, iis medicamina praescribere pergit, atque nuper etiam cum incisione a periculoso ulcere hominem in summo discrimine constitutum liberavit.

QUAERITUR 1° quid lege canonica clericis in exercenda arte medica sit prohibitum.

2° rectene episcopus Ervino omne exercitium medicum prohibuerit.

3° quomodo Ervinus peccaverit.

Solutio.

772 AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Conc. Later. IV* prohibuit chirurgiae exercitium: de quo valent quae supra habes n. 742 de irregularitatibus, saltem si quando ex tali actione *temere* exercita sequatur aegroti mors vel mutilatio. Prohibitio est haec c. 9 X 3, 50: „Nec ullam chirurgiae artem subdiaconus, diaconus vel sacerdos exerceat, quae adustionem vel incisionem inducit.“

R. 2. *ibid.* c. 3 et 10 prohibetur religiosis, ac dein id extenditur ad „archidiaconos, decanos, plebanos, praepositos, cantores et alios clericos personatus habentes necnon presbyteros“, ne adeant scholas „ad audiendum leges *vel physicam*“: qua *medicinam* intellegi tum ex locutione tunc temporis consueta, tum ex contextu et fine indicato evidens est. Cuius legis limitationem v. c. 1 X 3, 24 in 6°.

R. 3. Quamquam igitur in publicis scholis artem medicam sive profiteri sive discere clericis sacrorum ordinum aut beneficiatis interdicitur, exerceri artem iam cognitam nulla universali lege clericis prohibetur, nisi agatur de chirurgia ut supra.

773 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Episcopis sine dubio ius competit, si pro locis suis iudicaverint expedire, ultra universalem prohibitionem *suam* prohibitionem extendere; ita ut 1) quibuslibet clericis id vetent, quod alias solis clericis beneficiatis aut in sacris constitutis prohibi-

tum est; 2) ut prohibeant non chirurgiam tantum sed quamlibet artem medicam. Cf. Wernz l. c. n. 222.

R. 2. Neque desunt nostra aetate rationes latioris prohibitionis eo quod, qui medici *approbati* non sint, sed nihilominus artem medicam exerceant, facile subiaceant poenis civilibus.

Recentiora concilia provincialia complura hac in re leges severiores tulerunt.

Conc. Auscit. anno 1851 n. CXLVI dicit: „[Clerici] medicinae aut chirurgiae artem ne exerceant“.

Conc. Bituric. anno 1850, tit. 6: „Nos iterum prohibemus ne clericus artem medendi faciat; si autem necessitas aut charitas suaserit, innoxia quaedam indicare remedia, id rarius, prudenter et cum salutari fiat moderamine.“

Conc. Aquen. anno 1850, tit. 5, cap. 9, n. 2 „[clerici] medicae arti aut chirurgiae operam non impendant“.

Conc. Rothomag. anno 1850, decr. 11, n. 16: Medicorum chirurgorumve artem, tantis periculis obnoxiam, clerici numquam exercere praesumant, etiam sub praetextu charitatis.“

Conc. Ultraject. anno 1865, tit. 8, cap. 4: „Ars medendi corporibus omnibus omnino clericis interdicitur, utpote minus decens eos qui animabus curandis incumbunt.“

Conc. Cincinnat. I anno 1855, decr. XIII: „Ne sacerdotes, neglectis sacris muneribus, sese implicent saecularibus negotiis atque tentationibus se exponant, ipsos moneant episcopi, ut nullatenus artem medicinae stipendii causa exerceant; sin autem nonnumquam, deficiente medico et urgente erga proximum caritate, consilium vel medicinam aegrotis porrigant, id praestent gratis omnino sine omni solutione quocumque titulo.“

Conc. Cincinnat. II anno 1858 monet (III): Praeter ea quae caventur decr. XIII [scil. conc. Cinc. I], sacra congregatio patribus concilii significavit admonendos esse clericos nulli ecclesiastico viro licere medicinam, multo minus chirurgiam exercere, nisi cui nominatim facta sit a S. Sede eius rei potestas. Ea vero ut fiat, certa quaedam requiruntur quae proprius episcopus, ad quem res deferenda est, attestari debet. Clericus autem cui facta est haec potestas, nullam pro medicinali opera pecuniam a pauperibus accipere potest, neque a divitibus exigere, nisi quatenus id ad propriam vel ad pauperum propinquorum sustentationem necessarium sit. Quod sicubi, vel in hac dioecesi vel in alia, contrarius mos invaluerit, gratissimum nobis fuerit cognoscere pecuniam sic acquisitam vel restitutam esse vel in pios usus impensam.“

Conc. plen. Balt. II anno 1866, n. 153: „[Clerici] medicinam et chirurgiam, nec lucri gratia nec caritatis specie, exerceant. Qua in re districte servanda praecipimus ea quae a Ben. XIV statuta sunt.“

Cf. *Coll. conc. Lacens.* t. III, cl. 198. 443. 1228, t. IV, cl. 525. 955. 1130. 1199, t. V, cl. 907.

774 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Imprimis notandum est strictum praeceptum vel prohibitionem episcopum non tulisse, cum solum quid cupiat, quid non cupiat, Ervino nuntiaverit. Quapropter ex hac re peccatum nullum erui potest.

R. 2. Quod vero Ervinus egentioribus indicaverit medicamenta, id in se erat opus caritatis atque, si agebatur de iis aegrotis apud quos medici approbati auxilium deerat vel tam cito ferri non poterat, opus caritatis obligatorium. — In aliis autem casibus prudentiae erat perpendere num forte nimius zelus caritatis Ervinum incautum conicere potuerit in pugnam cum medicis atque accusationem apud tribunal publicum civile.

R. 3. Quod autem Ervinus sectionem chirurgicam fecerit, hoc per se ei erat illicitum; excusari tantum potuit ex necessitate, si nimirum ex una parte Ervinus peritiam vel dexteritatem habuit, ex altera parte apud aegrotum periculum erat in mora. In quo necessitatis casu, ut patet, lex positiva ecclesiastica cessat, ita ut neque ulla contrahatur irregularitas, neque ullatenus lex re vera violetur.

VENATIO CLERICIS PROHIBITA.

Casus. (226)

Fabius parochus, venationis amans, plures nutrit canes venaticos atque suo tempore omnem recreationem haurit ex venatione; neque est exigua captura neque exiguum lucrum, quod ex occisis animalibus facit. Praeterea et suae culinae et egentioribus parochianis ex iis abunde providet, atque quotannis semel post venationem generalem quam instituit, evocatis omnibus parochiae suae iuvenibus, sollemne prandium parat.

QUAERITUR 1° quid de venatione clericorum leges Ecclesiae statuunt.

2° quid de Fabio indicandum.

Solutio.

775 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Leges canonicas hac in re latas habes cc. 1. 2 X 5, 24; c. 1 Clem. 3, 10; *conc. Trid.* sess. 24, c. 12 *de ref.*

Priore loco dicitur: „Episcopum, presbyterum aut diaconum canes aut accipitres aut huiusmodi ad venandum habere non licet. Quodsi quis talium personarum in hac voluptate saepius detentus fuerit, si episcopus est, tribus mensibus a communione; si presbyter, duobus; si diaconus, ab omni officio suspendatur“, et cap. 2 „Omnibus servis Dei venaticas et silvaticas vagationes cum canibus et accipitres aut falcones habere interdiciamus.“

Altero loco „de statu monachorum et canonicorum regularium haec habentur: § 3. „Porro a venationibus et aucupationibus omnes semper abstineant, nec iis interesse, aut canes vel aves venaticos per se vel alios tenere praesumant . . . § 4. „ . . . Si qui vero eorum venationi aut aucupationi clamorae vel alias cum canibus aut avibus ex proposito interfuerint, iuxta praemissam personarum distinctionem,

dictarum suspensionis et inhabilitatis poenas per biennium ipso facto incurrant": (scil. Abbas a beneficiorum collatione, prior sub abbate ab administratione suspensionem; qui administrationem non habet, inhabilitatem ad administrationem et ad beneficium ecclesiasticum).

Trid. l. c. loquens de promotis ad dignitates et canonicatus cathedralium ecclesiarum, in memoriam revocatis diversis eorum officiis, inter alia dicit: „ab illicitis venationibus, aucupiis, choreis, tabernis lusibusque abstineant.“

R. 2. Prohibitiones illae restringuntur ad venationem *clamosam* quae cum strepitu seu „multo cane“ exercetur; non ad venationem quietam, neque si unus alterve canis adhibetur vel sclopetum.

R. 3. Immo ipsam venationem clamorosam, nisi frequentius habeatur vel cum scandalo coniuncta sit, S. Alph. III, 606 censet clerico non esse peccatum mortale; neque ipsis religiosis, etsi strictius venatio prohibeatur, eam facile esse mortale peccatum.

R. 4. Nihilominus leges dioecesanae hac in re, si exstant, servari debent, cum episcopus communes leges urgere, immo eas extendere et augere possit. *Th. m.* II, 615.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Suppono leges dioecesanas particulares 776 hac in re non existere; alioquin Fabius eiusque agendi ratio diiudicari debent ex legibus dioecesanis.

R. 2. Aliter autem, si *multos* canes alit, satis manifestat suam intentionem *frequentius* cum *multis canibus* instituendi venationem: quae res cum graviter prohibita sit, graviter prohibita est etiam eius intentio et praeparatio. Si vero aliquot tantum canes venaticos habet, qui soli non sufficiant ad instituendam clamorosam venationem graviter prohibitam: eos canes alere minus etiam mortali peccato obnoxium esse ostenditur.

R. 3. Quod Fabius frequenter recreationem quaerat ex venatione multasque feras capiat vel occidat, videtur aliquem excessum quidem continere neque ab omni culpa liberum esse; secluso autem scandalo, grave ex se non erit, si unum alterumve canem tantum singulis vicibus secum ferat; secus, si socios et multos canes secum ducere soleat.

R. 4. Demum quod Fabius quotannis semel generalem venationem adeoque multum clamorosam instituit, non notat clamorosae venationis *frequentiam*: quare ne id quidem ex se peccatum mortale est sacerdoti saeculari.

Patet autem eum, qui perfectionis amans sit neque sola mortalia peccata vitare proponat, debere illa etiam venialia peccata emendare; immo, si quando animadvertat ex sua actione sumi scandalum, sub gravi tenebitur hanc recreationem minus decentem imutare.

COHABITATIO CUM MULIERIBUS CLERICIS INTERDICTA.

Casus. (227)

Gondulfus neo-sacerdos ad rem familiarem gerendam secum habet matrem viduam cum duabus sororibus, quibus, ne quibuslibet laboribus sint ad dictae, adiungitur una alterave puella ancilla. Sed hae feminae nolunt sane monasticam vitam ducere; quapropter domus sacerdotalis non raro est conviticulum amicarum, aliquando etiam comitantibus fratribus vel maritis; atque ad mensam saepe congregatur considerabilis numerus hospitum, clericorum et laicorum, puellis more satis mundano ornatis servientibus.

QUAERITUR 1° quae cohabitatio atque frequentatio mulierum clericis prohibeatur.

2° quid de Gondulfo eiusque domo dicendum sit.

Solutio.

777 AD QAESITUM 1^m R. 1. Cohabitatio cum mulieribus certo quodam modo interdicta est iis clericis qui lege caelibatus et continentiae tenentur, .i. e. iis qui in *sacris* ordinibus sunt constituti.

R. 2. Quae prohibitio his legibus communibus exprimitur: 1) can. 3. Nic. relato a *Gratiano* c. 16, dist. 32. „Interdixit per omnia s. synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono vel alicui omnino qui in clero est, licere subintroducendam habere mulierem, nisi forte aut matrem aut sororem aut amitam vel eas tantum personas, quae fugerint omnem suspicionem.“

2) ex *decretal.* c. 1 X 3, 2: „Inhibendum est ut nullus sacerdos feminas de quibus suspicio potest esse retineat. Sed neque illas quas canones concedunt, matrem, amitam, sororem [scil. *si suspectae fuerint*]: quia instigante diabolo et in illis scelus perpetratum reperitur, aut etiam in pedissequis earundem.“

3) ibid. c. 9: „Cum clericis quoque non permittas mulierculas habitare, nisi forte de illis personis existant in quibus naturale foedus nihil permittit saevi criminis suspicari.“

R. 3. Unde colligi potest: 1) eas feminas permitti posse in quas moraliter nequeat suspicio cadere;

2) has communiter censeri *consanguineas primi* vel summum *secundi gradus*, quibus a multis adduntur *affines primi gradus* vel etiam *secundi in linea ascendente*; praeterea feminas extraneas propectae aetatis, nimirum 40—50 annorum.

3) Facilius etiam admittuntur ut non suspectae extraneae illae quae sunt pedissequae et ancillae earum cognatarum quae a canone permittuntur, vel si quae sunt uxores filiaeque famulorum. Baller.-Palm. l. c. n. 294.

R. 4. Non raro accuratius legem tulerunt statuta dioecesana: quibus in ea re standum est.

R. 5. In reliqua conversatione cum feminis sacerdos lege naturali tenetur cautionem adhibere, tum ne sibi periculum creet, tum ne

aliis sit scandalo: quapropter etiam omnem mali *suspicionem* diligenter debet cavere; et, quantum fieri potest, studeat cavere ne unquam sine teste cum mulieribus conversetur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Per se mater et sorores poterant ad 778 cohabitationem cum Gondulfo admitti; neque per se erat prohibitum quominus una alterave ancilla cum illis habitaret. Verum delectus haberi debebat in assumendis ancillis, ut videlicet modesta tantum et bene morigerata admitteretur.

R. 2. In casu proposito videtur sane locum habere quod notatur 3 X 2, 1: „Sed neque illas quas canones concedunt, quia instigante diabolo et in illis scelus perpetratum reperitur, aut etiam *in pedissequis earum*.“ Quare monendus est Gondulfus ut liberiores illos conventus omnino prohibeat; alioquin feminas etiam cognatas a se removeat.

R. 3. Periculosius autem est quod frequenter convivia instituit coram multis sacerdotibus et laicis, atque ministrare sinat puellas in ornatu, ut videtur, liberiore et parum casto: in quo, si forte minus sibi, hospitibus certe periculum creat et scandalum.

In qua re quando incipiat scandalum *grave*, discerni quidem aliquantum debet ex temporibus et loci consuetudinibus. At, utut aetas nostra luxui deserviat, a sacerdote longe facilius hac in re scandalum datur, quam fortasse saeculis anterioribus etiam iis quibus mores honestiores erant. Ideo nisi Gondulfus, postquam attentus factus fuerit, haec studeat amandare, valde timeo ne graviter peccet.

OBLIGATIO CASTITATIS ET CAELIBATUS.

Casus. (228)

Briccius, magis precibus et suasionibus suorum quam propria electione determinatus ad statum clericalem, cum subdiaconatum reciperet, noluit castitatem vovere, ne, dum postea forte caelebs peccaret, peccatum augeret. Et revera cum postea, sacerdos factus, aliquoties caderet, incognitus accessit ad confessarium, peccata contra castitatem quidem fassus, tacens de voto vel statu clericali.

QUAERITUR 1° quo titulo obligetur clericus sacrorum ordinum ad caelibatum et castitatem.

2° quid de Briccio eiusque confessionibus.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Non est dubium quin clerici sacrorum 779 ordinum, incipiendo secundum hodiernam disciplinam a subdiaconatu, in Ecclesia Latina ad caelibatum perfectamque castitatem obligentur *lege ecclesiastica*. Quod, praeterquam ex innumeris canonibus Corporis iuris, ex illa admonitione patet quam ordinator ante subdiaconatum conferendum ad ordinandos habet.

R. 2. Neque tamen nuda lege ecclesiastica haec obligatio circumscribitur: quasi transgressio solam castitatis virtutem laederet, vel quasi *positiva* lex solos externos actus probabiliter respiceret.

Compluribus locis sacri canones expresse hanc obligationem vocant obligationem *voti sollemnis*. Ita Bonifac. VIII c. *un.* X 3, 15 in 6°: „Illud solum votum debere dici sollemne, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quod sollemnizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem apostolicam approbatis.“ Unde patet susceptionem ordinis sacri quoad hoc aequiparari tacitae professioni (nunc quidem abolitae) in ordine religioso; et sicut in hac, ita etiam in illa *voti obligationem* contrahi posse atque contrahi sine formali et verbali voti emissionem.

Similiter Ioan. XXII c. *un. Extrav.* t. 6 dicit „votum sollemnizatum per susceptionem ordinis.“ Cf. supra (n. 702) et *Th. m.* II, 619.

R. 3. Porro certissimum est obligationis titulum non solum castitatis virtutem esse sed etiam *religionis*, violationem esse veri nominis sacrilegium, atque hanc malitiam non in solis externis peccatis reperiri sed etiam in mere internis. *Th. m.* *ibid.*

780 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Brictius gravissime peccavit, cum noluerit in se sumere obligationem castitatis perfectae ab Ecclesia impositam; nam mendax decepit ordinatorem et Ecclesiam, cum haec nolit sacros ordines conferre nisi iis qui promittant castitatem. Atamen cum sacramentum non sit condicionate collatum, Brictius valide quidem sed sacrilege ordines sacros suscepit.

R. 2. Neque tamen propter factam fraudem et deceptionem obligatio ad castitatem minor est. Votum quidem verum non emisit neque formaliter neque tacite, cum *expresse nollet*, sed *fictè* vovit. Sed hac fictione obligabitur ultimatin eodem plane modo, ac si sincere processisset. Utut enim non adest vero sensu *fidelitatis* erga Deum obligatio in sincera promissione innixa: tamen in voto per susceptionem sacri ordinis sollemnizato haec *fidelitatis* obligatio per *consecrationem* transit in obligationem firmiorem et altiore, cum promissio transeat in quasi-donationem et personae promittentis ad divinum servitium mancipationem; haec vero consecratio et ad divinum servitium mancipatio in sincera voluntate suscipiendi sacri ordinis atque valida ordinatione inmittitur neque ab ea separari potest.

Cum igitur fidelitas voti strictior fiat et quasi absorbeatur per subsequentem consecrationem ordinis sacri, atque haec ipsa in Brictio valida fuerit: etiam violatio obligationis eandem contra *religionem* malitiam habet in Brictio, sicuti haberet in ceteris, scilicet non laesae merae fidelitatis sed stricti nominis *sacrilegii*. — Neque obiici potest gravis metus (ut supra n. 702) quo Brictius liberetur ab obligatione caelibatus; nam hic in nostro casu nullatenus probatur; preces enim et suasiones, nisi timor gravis mali accedat, pro gravi metu incusso haberi nequeunt.

R. 3. Quare indubium est Brictium integre non esse confessum; sed debuit omnino in confessione peccatorum quae contra castitatem commisit, sive externa sive mere interna, condicionem status sui (sacerdotalis vel saltem in genere clericalis in *sacro* ordine) declarare.

HORAE CANONICAE. — QUI AD QUID OBLIGENTUR.

Casus. (229)

Ethelbertus, professus votorum simplicium, clericus ordinum minorum, studiorum causa choro se saepe subducit neque curam habet ut partem divini officii quae in choro recitata est privatim suppleat.

QUAERITUR 1° qui teneantur ad officium divinum recitandum.

2° ad quid quae et quanta sit obligatio.

3° quid de Ethelberti agendi ratione.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ad recitationem sive publicam sive privatam tenentur 1° omnes clerici beneficiati; 2° omnes clerici in ordinibus sacris constituti a subdiaconatu et supra; 3° omnes religiosi utriusque sexus sollemniter professi et ad chorum destinati.

Primos teneri ex SS. PP. constitutionibus (cf. „*Ex proximo*“ Pii V d. d. 5. Sept. 1571), quae non-recitantes grave peccatum committere expresse monent.

Secundos teneri a const. PP. pro indubitato supponitur, ac proinde res explorata est.

Tertios adstringi diuturna consuetudine ita confirmatum est ut vix certius constet de obligatione universali ieiunii quadragesimalis quam de hac religiosorum obligatione. Cf. *Th. m.* II, 624.

R. 2. Obligatio beneficiatorum ratione beneficii incipit ab adepta plena beneficii possessione seu *iure in re*; clericorum in sacris constitutorum a suscepto subdiaconatu et tempore ordinationi respondente; religiosorum ab ipsa sollemni professione.

R. 3. Obligatio publice seu in choro recitandi seu canendi officii divini est pro ecclesiis cathedralibus et collegiatis et pro ecclesiis regularium vel monialium qui ad chorum destinantur. Cf. c. 1 Clem. 3, 14. Quae obligatio afficit ex se singulos canonicos; non afficit singulos religiosos professos, nisi vel oboedientia iubeat vel ipsi necessarii sint ne chorus tollatur: alii igitur suae obligationi satisfaciunt recitatione privata, sive stricte privatim sive cum socio facta.

R. 4. Religiosos *novitios* non stricte obligari, nisi alio titulo sive beneficii sive ordinis sacri teneantur, patet; religiosos professos votorum *simplicium* ad chorum teneri, sicut ceteros, *ad privatam recitationem non teneri* Pius IX d. 16 Aug. 1858 expresse declaravit. *Th. m.* II, 624.

782 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. In obiecto obligationis considerari debet forma seu qualitas et res ipsa seu quantitas. Ad utramque enim obligatio est, gravis aut levis pro subiecta materia.

R. 2. Quoad formam imprimis attendendus est *ritus*. Qui pro Latina Ecclesia post Pium V, const. „*Quod a vobis*“ d. d. 7 Iulii 1568, universim est ritus Romani Breviarii a S. Pio V, dein a Clemente VIII, Urb. VIII, Leone XIII correcti, nisi particulares ecclesiae tum temporis (Pii V) in bis centenaria possessione alterius Breviarii erant. Qui ritus universim sumptus obligat *sub gravi*.

Ubi legitimum Breviarium a Romano diversum existit, necessarius est consensus episcopi et totius capituli, ut liceat hoc in Romanum mutare. Mutatione semel facta, ad pristinum redire non licet: cuius usus legitimus etiam exstinguitur, si qua mutatio illegitime fuerit attentata.

Qui ad chorum non tenentur, pro privata recitatione ex proprio arbitrio ad Breviarium Romanum possunt transire: particularia autem dioecesis vel loci officia legitime introducta pro diversis locis diversa recitari debent, sed secundum *ritum* ad quem alioquin quilibet tenetur. Cf. Const. Pii V cit.

R. 3. Pro quolibet die certum officium ex calendario assumendum recitandum est ut *onus diei affixum*. Verum si alioquin legitima Breviarii forma servatur, officiorum permutatio inter officia fere aequalia non censetur violatio gravis, saltem non, si raro fit seu non frequenter; accedente causa mediocri, culpa vacat. Aliter, si mutatio fiat in officium notabiliter brevius. *Th. m.* II, 626; *S. Alph.* IV, 161; *Baller.-Palm.* tr. 9, c. 2, n. 219—222.

783 R. 4. Officium singulorum dierum dividitur in officium nocturnum et diurnum. Officium nocturnum complectitur unum vel tres Nocturnos et Laudes; diurnum: Primam, Tertiam, Sextam, Nonam (quae presse dicuntur *Horae parvae*), Vesperas, Completorium.

Ex quibus culpabilis omissio *unius parvae Horae* vel partis aequivalentis censetur *materia gravis*, quae sufficiat ad constituendum peccatum mortale. Ita *communissima* theologorum sententia (cf. *S. Alph.* n. 147), paucis exceptis qui in maiorem rigorem inclinant, paucissimis qui laxiorem tenent opinionem; quam *S. Alph.* dicit *improbabilem*, neque existimo tuta conscientia eam posse deduci in praxim. — Si cui durum videtur, pro re quae admodum brevi tempore atque levi labore praestetur, statui obligationem sub peccato mortali, attendere debet hanc recitationem pertinere ad actiones *liturgicas*, in quibus defectus atque omissiones longe facilius gravem culpam constituunt quam in actione privata vel etiam profana; atque etiam privatam recitationem, quae in locum recitationis publicae substituitur, obligari ad eum modum quo obliget recitatio publica et choralis, cum etiam illa vere ad Dei cultum pertineat publicum. Quodsi autem forma officii divini servatur, et solum de permutatione in officium *brevius* agitur, materia, ut *gravis* sit, paulo latior sumi potest: *Th. m.* II, 621. 627. Quodsi fuerit inculpabilis permutatio, valet regula:

Officium pro officio, neque obligatio erit supplendi, nisi officium *recitatum* sit notabiliter brevius quam illud quod per se erat recitandum.

R. 5. Quoad privatam recitationem a culpa mortali immunis est qui cotidianum pensum recitaverit quocumque tempore a media nocte ad mediam noctem (addita facultate nocturni officii anticipandi).

Nisi autem causa rationabilis excusat, veniale peccatum est non accuratius servare tempora: quae ea sunt ut officium nocturnum sit saltem ante meridiem recitatum; ut Prima et Tertia *debeant*, Sexta et Nona *possint* ante meridiem recitari, ut Sexta et Nona possint (in Quadragesima etiam Vesperae), Vesperae et Completorium debeant recitari post meridiem; totum officium nocturnum *possit* pridie anticipari circa tempus vespertinum.

Recitatio publica in choro multo magis propriis temporibus adaptanda est, eo modo quem hodierna praxis permittit. Attamen nisi temporum vel ordinis perversio cum scandalo iungatur, non constat de peccato *gravi*. *Th. m.* II, 628.

R. 6. Inveniuntur quidem in Breviario aliae etiam partes extra-784 ordinariae, officium B. Mariae V., officium defunctorum, Psalmi paenitentiales vel graduales: quarum recitatio certis diebus facienda inscribitur. Nihilominus pro iis qui *Romano* Breviario utuntur harum partium obligationem Pius V sustulit, nisi forte pro choro exstiterit consuetudo obligans *quoad officium B. Mariae V.*; ea enim mansit intacta.

Pro sola die *commemorationis OO. defunctorum* etiam nunc existit obligatio gravis ad officium defunctorum praeter festivum recitandum; similiter longe communius pro *gravi* obligatione habetur recitatio, etiam privata, litaniarum festo S. Marci et tribus diebus rogationum ante diem Ascensionis Domini. *Th. m.* II, 622; S. Alph. l. c. n. 161; Baller.-Palm. l. c. n. 217.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ex iis quae dicta sunt ad 1^m R. 4785 patet Ethelbertum, utcumque choro se subduxit vel subducendo peccavit, ad privatam recitationem officii divini non teneri vi professionis religiosae; neque tenetur ullo modo vi ordinationis sacrae, utpote quam nondum acceperit; neque verisimile est eum titulo beneficii ecclesiastici teneri. Ideoque in hac re, quod privatim nihil recitaverit, a peccato omni immunis est.

R. 2. Ex casu videtur etiam patere chorum, non obstante absentia Ethelberti, nihilominus habitum esse; quare Ethelbertus neque peccati gravis ex eo accusari potest, quod sua absentia chorum sustulerit. Commiseritne veri nominis peccatum et quale, pendet igitur a sola religiosa oboedientia cui subiacebat. Si haec *sub gravi* urgebat, graviter peccavit; leviter, si sub levi; nullatenus peccavit ratione rei — sed summum ratione *motivi* — si oboedientia vel regula non urgebat sub ullo peccato.

RECITATIO HOR. CAN. RATIONE BENEFICII.

Casus. (230)

Willibrordus, quem coepit clericalis vitae taedere, primo saepius omittebat officium matutinum, dein etiam compluries totum officium diurnale, nunc per medium annum nullum amplius divinum officium recitavit. Reditus beneficii vix putat esse honorarium pro aliis curis et laboribus parochialibus, cum alii officiales saeculares ex suo officio cum minore labore amplius sumant salarium, atque ipse ex beneficio parco etiam largas eleemosynas facere cogatur.

QUAERITUR 1° in beneficiatos quae poena statuatur pro officio divino non recitato.

2° quid requiratur ad hanc poenam incurrendam.

3° quid de Willibrordo dicendum sit.

Solutio.

786 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Statuta ab Ecclesia sunt haec:

Leo X in conc. Later. V constit. „*Supernae dispositionis*“ d. 5 Maii 1514 § 38: „*Statuimus et ordinamus ut quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus suos non faciat pro rata omissionis recitationis officii et temporis, sed eos tamquam iniuste perceptos in fabricam beneficiorum vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Si vero ultra dictum tempus in simili neglegentia contumaciter permanserit, legitima monitione praecedente, beneficio ipso privetur: cum propter officium detur beneficium. Intellegatur autem officium omittere, quoad hoc ut beneficio privari possit, qui per quindecim dies illud bis saltem non dixerit. Deo tamen, ultra praemissa de dicta omissione redditurus rationem. Quae poena in habentibus plura beneficia reiterabilis toties sit, quoties contrafacere convincantur.*“

S. Pius V const. „*Ex proximo*“: „*Statuimus ut, qui horas omnes canonicas uno vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficii seu beneficiorum suorum fructus, qui illi vel illis diebus responderent, si cotidie dividerentur: qui vero matutinum tantum, dimidiam, qui ceteras horas, aliam dimidiam; qui harum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat*“: quod ultimum membrum aliqui ita explicant, ut pro singulis horis parvis sexta pars *dimidii* fructuum unius diei computetur; atque id probabile esse censeo. *Th. m. II, 641.*

R. 2. Cum *canonici* teneantur ad psallendum seu cantandum in choro: ipsi, nisi legitime sint impediti, non satisfaciunt privata recitatione; sed si canere neglegunt, neque distributiones cotidianas lucrantur neque beneficii fructus suos faciunt, saltem non omnes: nisi forte quoad beneficii fructus hoc tempus submissae recitationis inter tempus illud computent, pro quo licentia absentiae conceditur. *Th. m. II, 648.*

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ad poenam illam incurrendam requiri-787
tur omissio graviter culpabilis; nam haec fructuum amissio pro poena
statuitur ac propterea requirit culpam, culpa autem simpliciter dicta
non est nisi gravis et plene voluntaria. Hinc est etiam ut, qui
partem, quae materia parva manet, omiserit, etsi hoc diebus quam
plurimis repetierit, ad restitutionem non teneatur: alias, si uno eodem-
que die id egerit, ita ut partes omissae coaluerint in materiam gravem.
S. Alph. III, 665 et 668 cum aliis multis.

R. 2. Primis sex mensibus post beneficii ecclesiastici adeptionem
si recitationem officii divini omittit, peccat quidem, sed ad fructuum
restitutionem non tenetur. Ita ex benignitate Ecclesiae secundum
constitutiones ad I laudatas.

R. 3. Qui habet beneficium curatum seu praeter breviarii reci-
tationem alia onera officio suo annexa, non tenetur restitutionem
facere secundum totalitatem fructuum, sed secundum partem oneri
recitationis respondentem. Quare qui in munere parochiali multa
alia onera habet, pro recitando breviario non tenetur plus quam $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$
omnium fructuum computare, atque eo minorem partem quotam, quo
magis tenue est beneficium.

R. 4. Quamquam sermo tantum est de fructibus beneficii, nihilo-
minus eodem modo restitutionem debet facere etiam ille, qui loco
beneficii ecclesiastici recipit salarium annuum a gubernio solvendum:
cum haec salaria locum tenent bonorum ecclesiasticorum quae a gu-
berniiis variis occupata sunt: de quo cf. responsa S. Paenit. *Th. m.*
I, 903. Aliter, si salaria hunc locum non tenent.

R. 5. Restitutio haec fieri debet ante omnem iudicis senten-788
tiam, ut expresse statutum est per thesim 20 ab Alex. VII pro-
scriptam. Et quamquam id contrarium videri potest communi re-
gulae iuris, secundum quam ad incurrendam poenam privativam iuris
acquisiti necessaria sit sententia iudicis saltem criminis declaratoria:
tamen non ita possumus rem considerare. Nam ius percipiendi seu
colligendi fructus beneficii est *condicionatum*; quoad ipsos fructus per-
ceptos ius numquam adfuit, sed clericus, in quantum fructus respon-
dent parti officii divini omitti, percepit res *alienas*, eo quod hos
fructus „numquam fecerat suos“, res vero alienae perceptae vel re-
tentae restitui debent ante omnem iudicis sententiam.

Computari autem possunt pro restitutione eleemosynae post cul-
pabilem omissionem factae, cum pauperibus vel fabricae beneficii pro-
priaeve ecclesiae debeat fieri. — Posse etiam impendi summam re-
stitutionis in consueta stipendia missarum aliorumque suffragiorum
pro defunctis consentit S. Alph. III, 672. Cf. *Th. m.* II, 641.

AD QUAESITUM 3^m. Responsum patet ex dictis. Videlicet 789

R. 1. Postquam primum adeptus est beneficium ecclesiasticum,
Willibrordus peccavit quidem graviter (immo graviter peccavit post
susceptum subdiaconatum nullo etiam possesso beneficio), quoties
partem notabilem officii divini omiserit; si autem complures horas

uno eodemque die omisit, eadem prava voluntate permanente, eo die semel, non toties graviter peccavit, quot omisit horas. Sed pro primis sex mensibus, cum coeperit esse beneficiatus, ad restitutionem fructuum beneficii non tenetur.

R. 2. Postea vero pro qualibet omissione graviter culpabili ratam partem fructuum beneficii perceptorum restituere debet; neque valet ratio quod viri saeculares minore labore plus salarii accipiant. Nam condicionem ab Ecclesia impositam ad percipiendos iure fructus suos non implevit atque partem saltem oneris, pro quo salarium habet, non tulit.

R. 3. Si autem re vera beneficium tenue habet atque multas parochiales curas, sufficit ut pro recitatione breviarii $\frac{1}{4}$ partem fructuum annuorum vel etiam minorem reputet atque secundum hanc partem computationem restitutionis debitae faciat. *Th. m. II*, 641.

R. 4. Ex dictis etiam patet parum probabile esse: debitam restitutionem eleemosynis iam factis esse *extinctam*. Nam praeterquam quod credibile vix est eleemosynas factas ad tantam summam ultimo semestri ascendisse: minus etiam credibile est eleemosynas pari passu cum omisso breviario factas esse. Nihilominus eleemosynae factae pro omissione breviarii eleemosynas praecedente computari possunt.

Hinc etiam colligitur eum qui raro omiserit materiam gravem, immo totum diei officium, nostris temporibus facile consuetis eleemosynis restitutionis debitum extinguere: immo saepe peccatum quidem neglecti officii divini esse grave, sed restituendi obligationem *non esse gravem*, eo quod materia quoad iustitiae laesionem gravis abfuerit.

MODUS RECITANDI HORAS CANONICAS.

Casus. (231)

Ludmilla, monialis chorista, dum officium divinum sollemniter recitatur, solet organum pulsare; quod fieri consuevit alternatim cum cantu sine organo. Ipsa autem non recitat quidquam, sed partem audit, partem organo comitatur, atque hunc pulsandi laborem recitatione maiorem pro suae partis recitatione reputat.

Alia monialis, surdastra, alteram partem non intellegit, sed inconditum tantum percipit sonum, immo, quando organum pulsatur, solam musicam; quare angitur, quoties non etiam submissa voce recitaverit partem non perceptam; at quoniam id in choro saepe difficilius ipsi est, postea supplet, secundum quemque versum psalmorum recitando.

QUAERITUR 1° *quomodo* officium divinum recitari debeat.

2° rectene egerint illae moniales.

Solutio.

790 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Debet esse 1) recitatio horarum divini officii seu pronuntiatio, eaque 2) oratio ad Deum. Hinc requiritur

1) certa quaedam attentio et intentio; 2) recitatio a) vocalis, b) integra, c) continuata.

R. 2. Ab ultima condicione incipiendo, qua debet recitatio esse *continuata*, haec ita intellegitur ut sine interruptione moraliter loquendo integra hora canonica absolvatur. Attamen haec condicio neglecta non constituit peccatum grave; neque, accedente rationabili causa, veniale. Singulas horas licet interiecto temporis spatio ad libitum separare; et quamquam totum officium nocturnum communiter quasi una hora canonica continue recitatur: tamen semper etiam sine causa licebit Laudes, etiam interiecta tota nocte, a reliquo officio separare; atque etiam singulos Nocturnos ab invicem, etsi non tota nocte, tamen per aliquot horas. Verum licebit plures horas continue recitare, neque aliud quid requiritur, nisi ut ceteroquin tempus iustum observetur.

R. 3. Condicio qua dicitur recitationem debere esse *integram*, violatur pronuntiatione accelerando correpta, qua syllabae contrahantur vel supprimantur. Potest tamen fieri recitatio, ut in choro, cum socio alternatim: quo in casu sufficit ut suam quisque partem pronuntiet, *alteram audiat*; verum pronuntiatio debet esse successiva, ac proin peccatur contra pronuntiationem *integram*, si, altero adhuc recitante, alter incipiat. Defectu igitur integritatis tum in recitatione cum socio tum in recitatione a solo facta isto modo peccatur; idque graviter, si est defectus omnino notabilis, alias venialiter.

R. 4. Ut recitatio sit vocalis, requiritur *vocis* efformatio eaque secundum singulas verborum syllabas, non sufficit murmur indistinctum. Si autem vox efformatur, pronuntiatio eo ipso non potest non esse aliquo modo audibilis: quod sane in privata recitatione sufficit. Neque requiritur ut vox re ipsa audiatur, ne ab ipso quidem pronuntiante, minus etiam ab aliis assistantibus; immo quando plures privatim recitant, convenit ut quilibet vocem ita moderetur, ne ab aliis audiatur aliosve perturbet.

R. 5. Quid requiratur ut recitatio sit *oratio ad Deum*, mox infra dicetur.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. In choro sufficit quidem alternatim recitare et audire; sed alternatim audire et organum pulsare non est ulla recitatio; quapropter hic modus non sufficit ut obligationi recitandi officii divini satisfiat. Si autem quaeritur de gravitate (obiectiva) omissi pensi: cum Ludmilla *partem* praestiterit, scilicet audiendo eam partem quam audire ipsi satis erat, sane materia omissa non potest aestimari nisi secundum mediam partem vesperarum; haec vero non plane attingit materiam gravem. Censeo igitur omissionem gravem non esse, si reliquae partes cotidiani officii a Ludmilla rite persolvantur.

R. 2. Quodsi moniales morem observarent, solum alternos versiculos recitandi et alios versus solo organi pulsu supplere: pro omnibus idem dici deberet, scilicet: esse abusum quidem omnino corri-

gendum; sed pro singulis non esse nisi defectum venialem, si *solae Vesperae* ita dimidiatim canantur.

792 R. 3. Si monialis illa surdastra *aliquo modo* percipit recitationem chori oppositi, maxime si oculis lustrando sese iuvet in percipiendis illis versiculis, sufficit, neque ad aliud quid tenetur, si modo suam partem recitaverit. Si vero *nihil* audit sive propter surditatem sive propter vehementem organi sonitum, sane eadem condicio videtur esse ac in R. 2, ita ut submissa voce etiam illos versus cum choro opposito recitare debeat. Nihilominus complures etiam de surdo in choro recitante mitius sentiunt: ita D'Annibale III, 151. 38 cum Suarez, Bonac., Salm.

R. 4. Quodsi monialis surdastra hanc privatam recitationem cum altero choro opposito omisit, et postea vult supplere, sane ineptior est ille modus quo supplere conatur: nam versus illi alterni nullum faciunt sensum cohaerentem. Debebat potius sumere *partem* officii, sed *cohaerentem*, quo suppleret defectum recitatione aequivalente.

ATTENTIO IN HORIS CANON. RECITANDIS.

Casus. (232)

Damocles magno fervore occupatur ludis chartarum cum amicis, cum recordatur se magnam partem brevii nondum recitasse. Incipit igitur recitare, manens prope amicos ludentes, atque cum zelo prosequitur ludum, modo dans consilium et directionem, modo pergens in recitando officio, mente magis ludo quam oratione occupatus.

Dositheus, longe sollicitior, cum sumpsit breviarium et incepit recitationem, nihil cogitavit de oratione; quapropter angitur num revera satisfecerit, deficiente necessaria intentione. Recitantem vero, dum sedet vel lente ambulat, innumerae cogitationes alienae obruunt, ita ut, finitis horis, nesciverit quid et quantum recitaverit: hinc concludit se denuo recitare debere.

QUAERITUR 1° qualis distinguatur attentio in recitando officio divino.

2° quae attentio sub gravi requiratur.

3° quae debeat esse intentio.

4° quid de Damocle et de Dositheo dicendum.

Solutio.

793 AD QUAESITUM 1um R. 1. Attentio distinguitur *interna* et alia quam vocant *externam*. Prior sola proprie meretur nomen attentionis verae, cum sit mentis applicatio ad ipsam rem quae agatur seu exterius exerceatur. Posterior potius involvit huius mentis applicationis defectum et mentis ad res alienas applicationem; at directe dicit eam ab alienis actionibus externis abstinentiam, qua possibilis maneat mentis cum ipsa re quae agitur occupatio, seu est abstinentia ab omni actione externa tali, quae ex natura sua internam attentionem ad rem de qua agitur impediatur.

R. 2. Attentioni externa igitur, quando de oratione sermo est, opponitur actio quaelibet externa, quae ex natura sua mentem im-

pediat quominus simul oret. Attentioni internae adversatur quaelibet *distractio mentis*, plene ei opponitur mentis distractio totalis, sive haec voluntarie sive involuntarie accadat.

R. 3. Quando de attentione interna in recitandis precibus agitur, in hac ipsa complures distinguuntur gradus:

Infimus gradus est ea cum recitatione mentis occupatio, ut attendatur ad rectam pronuntiationem.

Altior gradus est, ut attendatur ad sensum, atque mente concipiatur et ad Deum dirigatur ille sensus qui vocibus exprimitur.

Tertius gradus est, atque etiam altior, ut, retenta aliquatenus saltem secunda illa attentione, mens simul assurgat ad contemplandam et perpendendam Dei excellentiam variaeque divina mysteria. Nam si secundi gradus attentio omnino negligitur atque mens totaliter de aliis divinis rebus cogitat, haec bona quidem esse potest *oratio* in genere sumpta, sed non tam bona huius determinatae orationis recitatio.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Certum est requiri sub gravi ad implendam legem recitandi divini officii attentionem illam *externam*. — Similiter certum est involuntariam distractionem non impedire quin legi satisfactum sit ab eo qui cum tali distractione etiam totali officium divinum recitaverit.

R. 2. Certum etiam est sufficere saltem attentionem internam infimi gradus, magis etiam ea quae inter recitandum ad sensum verborum non attendens aliter cum Deo divinisque rebus pio affectu sese occupet.

R. 3. Certum insuper est quamlibet voluntariam distractionem in divini officii recitatione esse peccatum saltem veniale, eo gravius vel minus grave, quo magis vel minus voluntaria sit distractio.

R. 4. Res controversa est utrum substantialiter satisfaciat, an sub gravi teneatur denuo recitare, qui externam quidem attentionem servavit, sed cum plena advertentia voluntarie non solum non cogitavit quae recitavit, sed plane aliena et profana vel scientifica. Utrumque probabilis est doctorum auctoritas, atque ratio non spernenda. Cf. *Th. m.* II, 633 sqq.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Intentio illa requiritur qua pronuntiatio fiat *oratio ad Deum*, vel pro diversis partibus pia lectio. Hoc autem fit et tum tantum fit, quando actio recitandi aliquo modo *ad Deum dirigitur*.

R. 2. Talis autem ad Deum directio non requiritur reflexa vel explicita neque continuo renovata. Sufficit eam implicite habitam esse, quando incipit recitatio, neque eam revocari vel mutari in aliam intentionem seu finem volitum; eo ipso enim per totam recitationem virtualiter saltem perseverat, etiamsi occurrat plena distractio; exercite vero renovatur toties quoties cum vera attentione et affectu aliquis versiculus seu membrum eius *oratur*.

R. 3. Qui igitur habitualiter scit et vult recitare officium divinum ut exercitium pium, eo ipso quod incipiat vel sumat breviarium, intentionem sufficientem habet, nisi ex fine extraneo, v. g. ad studendum, ad sese oblectandum de arte vel curiosa lectione breviarium sumat et legat.

796 AD QUÆSITUM 4^m R. 1. Damoclem indecenter omnino se gessisse neminem latere potest; atque si coram laicis ita egit, qui sciebant agi ibi de praescriptis precibus a Damocle fundendis nomine Ecclesiae, valde timendum est ne *ratione scandali* graviter peccaverit.

R. 2. Num substantialiter satisfecerit, pendet ab eo utrum dicendus sit externam quidem attentionem servasse an etiam eam neglexisse. Sane lustrari chartas ludentium, eos dirigere in ludo, sunt actiones quae animum orandi et attentionem ad Deum vel ad ipsas preces per se excludunt. Si igitur saepius inter ipsam recitationem, in qua pergebat, oculos attulerit ad ludum atque notabilem partem officii divini ita indecenter pronuntiavit, quoad hanc partem non satisfecit; ac proin hac ratione graviter peccavit, si hoc modo absolute voluit obligationem suam esse impletam. vel si, postea advertens, non repetierit recitationem. Similiter dicendum est, si socii inter ludum vocem extollere solebant, atque Damocles prope assidens, dum ore recitabat, attente audivit quid ludentes loquerentur. Nam haec est externa cum illis communicatio, quae orationem veri nominis impedire debet natura sua, nisi forte aliquis magno conatu a colloctione aliorum auditum et mentem avertat. — Si vero breviter intermittens recitationem aliquoties ad ludum aspexit, consilia dedit ac dein, desistens a ludo, iterum se recitationi applicavit, censendus est substantialiter satisfecisse, quando amici inter ludum silebant vel raro omnino verbum proferebant.

797 R. 3. Quoad Dositheum patet ex dictis *intentionem* satis superque adfuisse.

Quod ad eius attentionem attinet: 1° saltem aderat attentio externa; nam quod sederit vel leviter ambulaverit, haec non est actio aliena, quae natura sua orationem impediatur. Quod de sessione manifestum est, cum in publica recitatione divini officii ex magna parte sedeatur. Sed etiam de ambulatione Dosithei id dici debet. Nam etsi accelerato gressu iter facere vel incitato cursu properare actio sit, quae alios multum, alios parum impediatur, atque propterea apud eos qui sciunt se multum impediri, inter actiones reputari debeat quae sint inter divini officii recitationem evitandae: tamen levis ambulatio *natura sua* mentis ad orandum applicationem nullatenus impedit: ac propterea ab ea nemo tenetur abstinere; sed si quis ita ambulando distrahatur, id instabilitati mentis vel accidentalibus causis adscribi debet, quas impedire vel non possumus vel sub gravi non tenemur.

R. 4. Ergo, etsi Dositheus plene voluntarie distractus fuisset, haec non esset ratio cur *deberet* repetere quae recitavit; multo minus, quando involuntarias distractiones passus est. Et quando ad finem

horae canonicae venerit, supponi debet se integram horam recitasse, saltem si legerit ex breviario; immo idem etiam, si ex memoria recitavit, nisi forte *consuverit* tum complura omittere et transilire. Cf. Busemb. apud S. Alph. IV, 175.

RECITATIO ANTICIPATA.

Casus. (233)

Macarius mane hora sexta ordinatus est subdiaconus. Quo magis liber esset postea, ante missam ordinationis dixit officium divinum a *Tertia* usque ad *Completorium* inclusive. Quod cum sodali dicat, hic respondet id esse male factum; Macarium, quippe qui a facta ordinatione demum obligatus exstiterit, debere repetere quae recitaverit, eumque debere etiam addere non *Primam* tantum, sed etiam *Matutinum cum Laudibus* diei seu festi occurrentis, eo quod aptum tempus haec recitandi nondum finiverit; ad haec eum similiter obligari, sicut ille qui Colonia, ubi festum Assumptionis transfertur, venerit Moguntiam, ubi festum non transfertur, die 15 Augusti circa horam 10^{am}, qua incipiat sollemne sacrum, sacro debeat interesse.

Idem sentit de Milone, qui mane sollemnem professionem religiosam fecerat.

QUAERITUR 1° cuiusnam partis officii divini recitandae obligatio incumbat Macario et Miloni pro die ordinationis vel professionis.

2° valeatne recitatio anticipata.

3° quid de rationibus sodalis illius sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Tum Macarius, tum Milo tenentur ab eo tempore quo ordinati vel professi sunt, ad horas canonicas recitandas; quapropter tenentur etiam incipere ab ea hora canonica quae respondet tempori ordinationis.

R. 2. Haec hora respondens sextae horae matutinae est *Prima*; post quam reliquae horae recitandae sunt. Neque consuetudo est in choro, ut ante illud tempus *Prima* recitetur.

Si quis vero circa horam undecimam ordinatur atque chorus, ut solet, ante missam illam ordinationis absolverit parvas horas usque ad Nonam inclusive, ordinatus satis probabiliter non tenetur nisi ut a *Vesperis* incipiat. Quamquam, si tempus rigorose sumitur, tempus *Sextae* nondum est elapsum. Nam chori recitationi sese conformare potest. Cf. Lacroix IV, n. 1187; S. Alph. quidem n. 140 tenet eum debere a *Sexta* recitare.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Sunt quidem qui negent anticipata recitatione satisfieri, etsi tempus alioquin aptum servetur, fere eodem modo atque negandum esse satisfieri obligationi assistendi missae, antequam obligatio seu dies festus vel dominicus inceperit, maxime cum quis ante ordines susceptos non possit orare ut minister Ecclesiae et nomine Ecclesiae.

R. 2^a Verum haec ultima personae condicio non videtur essentialiter spectare praeceptum, sed principaliter intendi cultus Dei, sive exerceatur privatim sive a persona publica, atque proin negata paritate exempli allati, in quo tempus pertinet ad obiectum obligationis, alii censent satisfieri posse ab ordinando vel professuro, ita ut, quod ex penso diurno ordinandus vel professurus iam recitaverit, ordinatus vel professus iterum recitare non debeat. Ita Lugo, Tamburini apud Lacroix l. c. S. Alph., etsi praeferat sententiam alteram, hanc dicit se *adhuc probabilem* putare (IV, 140). Et sane, maxime pro religioso professuro, contraria opinio potest ad consecraria fere absurda ducere. Fac propter diei festi singularem circumstantiam superiorem iussisse chorum ante tempus consuetum fieri, atque Milonem professurum simul cum choro iam recitasse omnes horas parvas: quis dixerit eum post professionem parvas horas iterum recitare debuisset, etsi nunc demum titulus existat vi cuius stricta lege ad horas teneatur, cum hucusque solum exstiterit titulus vi cuius ex decentia regulae tenebatur vel vi cuius obligari strictius per superiorem poterat.

800 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Negatur etiam paritas exempli in casu relati. Nam certum est obligationem audiendae missae esse ad sanctificandos certos dies inductam. Eam impossibile est implere, antequam ille dies vel ut talis dies vel ut dies publice sacer inceperit. Ita etiam satisfieri nondum potest penso officii divini diurno, antequam dies ille inceperit sive secundum civilem sive secundum ecclesiasticum conceptum. Sed in nostro casu agitur de certa quadam condicione personae, in qua obligatio ad certam rem fundatur, quae alioquin res obligatoria non erat. Paritas esset, si exemplum in casu allato paululum compleretur. Sume igitur eum qui Colonia Moguntiam proficiscitur, iam summo mane hora quarta sacrum Coloniae audivisse, ubi nulla erat obligatio, et eum postea circa horam 10^m Moguntiam venire, ubi obligatio audiendi sacri est: numquid eum obligabis secundo sacro interesse? Certe nemo id fecerit. Ex simili casu eum, qui ipso illo die pensum officii divini dixerit, cum obligatus nondum esset ex sua personali condicione, non obligabis ut secundo idem officium recitet, postquam eius condicio ita mutata fuerit, ut nunc ex obligatione facere debeat quod iam praestitit.

R. 2. Sed neque tenetur ad priorem partem officii divini, quae respondet tempori, quo nondum erat obligatus. Nam officii pensum diurnum, etsi tractu continuo recitari simul *possit*, saltem si rationabilis causa est, tamen ita recitare nemo per se tenetur, neque convenienter ita recitatur; sed illud diurnum pensum est res divisibilis et dividenda, in certa tempora distribuenda; e contrario sacrum audire est res indivisibilis, quae in partes dispesci et ad plura tempora diversa distribui non potest, vel quam ita distribui saltem non decet.

EXCUSATIO AB HORIS CAN. RECITANDIS (I). — DUBITATIO. — DEFATIGATIO.

Casus. (234)

Marinus, cum post longum iter pedestre fessus vespere decubisset, dubitat num recitaverit Vesperas et Completorium. Quantumvis conetur sibi omnia quae per diem occurrerint, in memoriam revocare, plane nihil recordatur, sed hoc solum sibi dicit: si non recitassem, ut alias domi soleo facere, id antea mihi in mentem venire debebat. Quare putat se non amplius obligari, maxime cum, si surgeret, etiam alii quibuscum in communi dormitorio recumbit, turbarentur. Alia vice in simili casu vix non certus est se non dixisse Matutinum cum Laudibus, at hanc officii partem omittit resumere, quia solet anticipare: praecedente vero die toto tempore pomeridiano per 8 circiter horas audiendis confessionibus occupatus erat: quod sufficere putat ad excusationem a recitando breviario; idque eo magis, quia parochus, quem adiuvabat, accepit dispensationem, quando per sex horas confessiones deberet excipere: cui se conformari posse Marinus putat.

QUAERITUR 1° quid in dubio de officio divino persoluto faciendum sit.

2° quae sint causae ab officio divino recitando excusantes.

3° quid de resolutionibus Marini dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. In dubio negativo, i. e. quando non habetur ratio *positiva* probabilis quae suadeat recitationem esse factam, sane urget obligatio recitandi. Nam in qualibet re praecepta impletio legis non supponitur, sed probari debet, sicut etiam non creditoris est probare solutionem nondum esse factam, sed debitoris est probare se solutionem fecisse.

R. 2. Verum in humanis sufficit probabilis probatio, saltem quando non de iustitia commutativa agitur. Durius enim esset in omni re evidentiam vel perfectam certitudinem postulare, neque suavi dispositioni legislatoris convenit strictius imponere vel urgere obligationem. Ita etiam S. Alphonsus circa recitationem horarum declarat IV, 150: „Si vero dubium est positivum, ita ut probabiliter iudices dixisse, non teneris repetere, prout docent communissime.“ Quod maxime valet de parte *horae* quam quis recordatur se incepisse; immo quoad hoc S. D. approbat dictum eorum qui dicunt male facere eum qui, habens coniecturam se partem horae dixisse, eam partem repetat, eo quod viam aperiatur scrupulis. Cf. etiam ibid. n. 175.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ab officio divino recitando excusat sicut ab aliis legibus humanis non solum physica impossibilitas, sed etiam impossibilitas moralis late sumpta seu gravis difficultas, etiam respectiva. Attamen cum haec divini officii persolutio semper recensita sit inter obligationes clericorum principales atque divinum cultum intime spectantes, causa omnino gravior esse debet, ut ex sese adsit excusatio. Generatim, nisi physicum impedimentum accedat,

gravis defatigatio et difficultas ortum sumere debet ex aliqua causa, quae magis ad Dei cultum conferat quam ipsa recitatio. Ita si curandus est moribundus, neque suppetit tempus absolvendi officii divini — hoc certissime posthabendum est. Item si multitudo confitentium, *quos differre non possum*, tanta fuerit, ut tempus desit officii recitandi, ab illo excusabor; vel si urget tempus contionis prae-parandae: attamen si haec praevisa fuerint, debebam praevenire. — Excusandus etiam erit qui per complures dies audiendis confessionibus aliisve operibus necessariis in cura animarum occupatus est adeo ut, si officio divino satisfaceret, spatio pro reficiendis viribus et somno convenienter necessario careret. Aliter, si semel paululum a consueto somno deberet subtrahere. S. Alph. IV, 156. Verum in omnibus hisce casibus attende, eum qui possit singulas horas recitare, etsi non omnes, teneri ad singulas. *Th. m. II, 639.*

- 803 R. 2. Si autem periculum incurrendi nocuenti accedit: certe in sola probabilitate talis periculi obligatio recitandi breviiari cessat. Quare qui aegrotans vel a graviore morbo reconvalescens prudenter timet, ne illa animi contentione quam devota recitatio secum fert, notabile gravamen sibi afferat: excusatus est. Neque in hoc casu anxie perpendere debet num et quas singulas horas possit recitare: „Si quis ob suam infirmitatem certus est non posse totum officium recitare, et dubitat an possit partem, probabiliter ad nihil tenetur.“ S. Alph. IV, 154.

Quod etiam S. Alphonsus ita intellegit ut etiam ex eo quod quis iam ausus sit iterum celebrare, nondum inferri possit eum teneri ad recitandum breviarium. Videlicet, etiamsi celebratio missae non minorem secum ferat defatigationem quam recitatio officii divini divisim facta, tamen reconvalescens potest habere vires ad alterutrum, nondum ad utrumque: quo in casu praeferre potest celebrandam missam, utpote opus non impositum quidem, at longe maioris valoris. *Th. m. II, 638; S. Alph. l. c. not. II.*

R. 3. Si existit causa quae ex se quidem insufficiens est ad excusationem, tamen aliquantam habet cum ea similitudinem: superior ecclesiasticus potest in casu particulari concedere dispensationem vel commutationem in orationes breviores; quod eo magis valet, scilicet ex causa minus gravi, si dispensandi privilegium a S. Sede obtentum sit.

- 804 AD QUAESITUM 3^m R. 1. In mero negativo dubio de facta recitatione, ut ad 1^m dictum est, urget obligatio recitandi. In casu nostro autem Marinus nullam videtur habere positivam rationem, ex qua iudicet se recitasse, nisi forte ex *consuetudine* recitandi eam desumere possit. Quod non prius habuerit memoriam dubii, per se est negativa tantum ratio. Quare si in nullo facto aliquo sistere potest, ex quo probabiliter inferat se recitationem perfecisse, obligatio non potest haberi pro exstincta.

Quod vero dicit reliquos in communi dormitorio recumbentes turbatum iri, si ipse surgat: haec non est ratio quae excuset, sed quae

Marinum inducat ut quam minimum strepitum excitet atque seorsum in aliud cubiculum se conferat.

R. 2. In *secundo* casu: 1) cum moraliter certus esset se non⁸⁰⁵ dixisse Matutinum cum Laudibus, patet ex dubia vel probabili recitatione facta hic non posse peti excusationem.

2) Restat ut videamus num confessiones toto tempore pomeridiano per octo horas exceptae sint ratio, quae excuset clericum illo die a recitando breviario. Quod saltem quoad officium antemeridianum persolvendum dici nequit: siquidem totum illud tempus liberum est. Quoad officium pomeridianum quidem ipsius illius diei res reducitur fere ad physicam impossibilitatem illud *suo tempore* recitandi. Quare si quis illud ex hac ratione omittat, ausus non sim eum peccati arguere, quamquam magis pium fuerit totum officium usque ad Completorium inclusive tempore antemeridiano persolvere; ad Nonam usque incumbit obligatio, eo quod pro omnibus illis horis tempus ante meridiem est pro recitatione etiam publica tempus aptum.

3) Magis autem absonum est legitimam existimare omissionem officii diei sequentis, quod pridie recitari quidem potest, sed non debet; ac proinde ab eo qui pridie quidem impeditus erat, non autem ipso officii die impeditus est, certissime debet recitari. Neque parochus privilegium suum extendere poterat ad officium *anticipandum*, sed solummodo ad eum diem eiusque diei officium applicare poterat, quo per spatium in privilegio indicatum occupatus erat.

4) Verum neque illa dispensatio Marinum iuvasset. Nam Marinus non acceperat dispensationem, neque causa ex qua possit dispensari et a superiore dispensatum sit, putari ilico potest causa, quae per se excuset. Marinus igitur erravit in omnibus.

EXCUSATIO AB HORIS CAN. RECITANDIS (II). — ITER. — BREVIARII DEFECTUS.

Casus. (235)

Mamertinus, cum in eo sit ut ascendat currum viae ferreae, recordatur se non habere breviarium; si redit, non amplius habet ius ad usum charitulae suae, et iter toto die retardatur; si statim proficiscitur et iter prosequi vult, per tres dies non potest dicere officium divinum.

Alius, religiosus, incepto itinere maritimo, reperit se non habere breviarium. Perplexus est quid facere debeat: utrum emere in statione intermedia novum breviarium 50 fr., an ratione paupertatis religiosae ab hoc abstinere, omittens officii divini recitationem per aliquot hebdomadas, debeat vel possit.

QUAERITUR: Habeantne hi itinerantes rationem ab officio divino recitando excusantem.

Solutio.

AD CASUM 1^m R. 1. Difficile est sine ulteriore indagine pro⁸⁰⁶ Mamertino vel contra eum aliquid decernere. Scilicet ex una parte

perpendendum est damnum quod incurrat differendo iter, ex altera parte obligatio officii divini cui per plures dies non possit satisfieri.

Si damnum ferre debet *certum* notabilis summae pecuniae, v. g. quia tempus aptum chartulae extinctum fuerit, damnum circiter 20 mc., si solum specto, existimo pro causa quae sufficiat ad excusandum a recitatione officii etiam per tres dies. Id magis etiam valet, si alia accedant incommoda, quae ex dilato itinere oriantur.

R. 2. Etsi igitur de damno illo chartulae non agatur, si ex dilato itinere aliud damnum sequeretur, quod indicato damno aequivaleret, similiter puto hanc esse rationem excusationis.

R. 3. Si vero non agitur de vero aliquo damno incurrando, sed de solo maiore minoreve commodo, de solo genio fraudando: sane non est ratio cur liceat Mamertino statim prosequi iter cum periculo vel praevisione non recitandi officii. Neque quod pecunia expensa sit solummodo pro itinere nullo modo necessario, pro sufficiente ratione habeo omittendae recitationis divini officii.

Immo quodcumque est iter, si in eo cum aliquo quidem incommodo, sed sine vero damno, occasio se obtulerit interrumpendi itineris et habendi breviarii, debebat Mamertinus hac opportunitate uti, neque licebat ulterius pergere in officio divino omittendo.

R. 4. Num sola ratio expensarum pro novo breviario ratio sit excusationis, pendet a condicione Mamertini. Si alioqui mox empturus sit novum breviarium, certe non excusatur ab aliquali acceleratione emptionis. Similiter, si novi breviarii emptio ipsi non sit inutilis, vel pro condicione fortunae non res magni momenti, difficulter excusatur. Verum si novum breviarium ei est inutile, alteri vero post brevem usum rursus vendere fuerit difficile, ipse autem pauper est: solae illae expensae ratio sunt, cur non teneatur emere novum breviarium. Quodsi igitur aliter nequeat recitare sine notabili incommodo vel damno, interea a recitatione excusabitur.

807 AD CASUM 2^m R. 1. Sine dubio vir religiosus ratione paupertatis facilius excusabitur, ne teneatur expensas facere quibus auferat impedimentum recitandi divini officii, quam ille qui sui iuris est. Quare ex hac parte censeo, si revera expensae pro novo breviario emendo fuerint viro illi religioso eiusque religiosae familiae inutiles: hanc esse rationem quae excuset eum a breviario recitando etiam per aliquot hebdomadas. At ex altera parte difficilior emptio novi breviarii religioso in communitate vivente est re ipsa inutilis, cum facile adsint socii ordinis qui indigeant.

R. 2. Si vero ille religiosus ad emendum novum breviarium non tenebatur, facile oritur quaestio, num ei etiam *licuerit* emere. Quod pendet ab interpretativa superioris licentia vel etiam a facultate data libere pro arbitrio in tali itinere de certa pecuniae summa disponendi. Unde fit ut in brevi quidem aliquo itinere facile possit evenire, ut itineranti etiam illicitum sit novum breviarium emere; in longo

itinere maritimo id facilius liceat, ita tamen ut postea paratus sit novum breviarium cedere cui superior voluerit, atque pro suo usu deteriore uti.

EXCUSATIO AB HORIS CAN. RECITANDIS (III). — SOCIUS. — SCRUPULI.

Casus. (236)

Mauritius, oculis laborans et capite, ut se sublevet in recitando breviario, cum socio recitat, iuvene studioso, qui ipse ad breviarium non tenetur, ac propterea recitat sine attentione, magna celeritate vocumque corruptione, atque, Mauritio vix versiculum suum incipiente, etiam ipse suum incipit pronuntiare, ita ut, quod Mauritius solus dimidia hora recitare soleat, nunc triente absolverit.

Maurus seminarista habet linguam nonnihil impeditam et, quoniam naturae timidae est, mox incipit in recitando breviario haerere, tamquam de non facta vel non rite facta pronuntiatione dubius; atque ita haerens et repetens cum pro officio diei persolvendo duas horas integras impendisset necdum finivisset, praeses seminarii iubet eum sistere atque in posterum quod horae spatio non absolverit omittere.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio adhibendi socii et quid requiratur in recitatione breviarii cum socio.

2° quatenam corruptio pronuntiationis impediat quominus officio satisfiat vel satisfactum sit.

3° quae regulae sint pro scrupuloso, qui timet ne partem omiserit vel male pronuntiaverit.

4° quid ad utrumque casum sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Qui non potest solus recitare, cum socio 808 potest, tenetur adhibere socium, si facile repererit. Conducere autem socium ne beneficiatus quidem tenetur: quamquam id facere convenit, si beneficium est omnino pingue. Cf. S. Alph. IV, 158. — De cetero parum interest utrum socius ex se obligatus sit ad recitandum annon.

R. 2. In recitatione cum socio requiritur ut saltem psalmorum et versiculorum recitatio alternatim fiat, lectiones omnes recitari possunt a socio; quae non recitantur, audiri debent, dum a socio recitantur. Sufficit autem auditio etiam non plane distincta; nam cum ne in recitatione quidem requiratur ut pronuntiata intellegantur, id neque in auditione necessarium est, atque ita aliqualis perceptio ex intentione honorandi Dei quoad substantiam sufficit. Paucis, eadem participatio cum socio requiritur et sufficit quae necessaria est in choro.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Corruptio notabilis diu producta seu in 809 magna parte divini officii facta utique impedit quominus oneri satis-

factum sit tum in recitante, qui obligatus sit ad dicendum breviarium, tum in audiente. Quapropter in hoc casu aliquid aequivalens suppleri debet: S. Alph. IV, 165.

R. 2. Difficilius est statuere quae sit illa *notabilis* corruptio. Notabilis non est quae non excedit eum modum in quo homines inter se, etsi neglegenter, loqui adhuc solent et invicem se intellegunt.

R. 3. Ut eiusmodi notabilis corruptio mortalem defectum in recitando vel audiendo officio cum socio constituat, certe in privata recitatione plus requiritur quam una hora, quae ita male pronuntiata sit: nam non tota omittitur, sed ex magna parte rite recitatur. Dixi: in privata recitatione; nam in publica chori recitatione non solus defectus materiae considerari debet, sed etiam scandali ratio est habenda, quae in tanta recitationis acceleratione non potest abesse.

810 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Scrupulosi dubia generatim non sunt censenda seria, neque propter dubium quidquam repetere tenentur; immo a repetendo omnino prohibendus est. Si umquam alias, pro scrupuloso semper praesumptio stat pro debita recitatione facta.

R. 2. Quapropter ut scrupuloso imponatur obligatio repetendi vel permittatur repetere, necesse est ut omnino certus sit non solum se male pronuntiasse, sed se in debita pronuntiatione *graviter* seu notabiliter defecisse. Si de recitatione alicuius partis vel horae dubitat, quam primum adfuerit probabilis coniectura de facta recitatione, nisi superveniat ratio falsitatem huius coniecturae evincens, eam partem de qua dubitat ne repetere permittatur. Cf. S. Alph. IV, 150.

R. 3. Qui prae scrupulis non potest progredi in recitando officio, aliquando periculo gravis damni obicitur propter defatigationem et capitis laesionem: quod si timetur, sine dubio miser ille homo excusatur ab officio recitando, donec ad saniores mentem pervenerit. Facilius vero eius superior qui dispensandi facultate utitur, ut episcopos, dispensando ei recitationem interdicere potest.

811 AD QUAESITUM 4^m R. 1. (Ad *primum* casum.) Mauritius bene quidem fecit procurans sibi socium in recitando breviario, neque necesse erat ut ille esset aliunde ad recitandum breviarium obligatus; neque Mauritium spectabat defectus attentionis, quo socius ille, venialiter quidem, peccavit.

R. 2. Quod vero tanta celeritate vocumque corruptione atque fere simul cum Mauritio suam partem pronuntiavit, in hoc non potuit non committere defectum ipse Mauritius. Impossibile enim ei erat post recitatam suam partem aliam alternis vicibus audire. Quapropter debebat primo corrigere et monere socium ut melius recitaret; quod si neglexerit, Mauritius pro parte male audita aliquid compensationis causa debet recitare.

812 R. 3. (Ad *secundum* casum.) Maurus sibi proponere quidem debet, ut propter vitium linguae caveat ab omni praecipitatione; sed

cum sit timidae conscientiae, plane animus ei addendus est, ne putet propter aliqualem corruptionem verborum se non satisfecisse. Vere enim satisfecit quoad substantiam (cf. S. Alph. l. c.), neque ei permitti debet ut repetat.

R. 4. Si superior ille, qui dispensandi facultatem habet, ita cum Mauro rem composuit ut iuberet eum omittere quae infra horam non recitasset: potuit ille sic agere; alias tempus nimis contrahitur, nisi Maurus sit in eo statu scrupulositatis qui eum a recitatione breviarii excuset. Nam horae spatium integrum officium mediae longitudinis devote recitari vix potest ab eo qui utitur lingua maxime volubili; debet enim ex industria multum properare; minus etiam potest absolvi a scrupuloso qui insuper utitur lingua impedita. — Quapropter ne in superiore quidem dispensandi facultate praedito mihi id probatur, quod ad horae spatium recitationem restringat; ita enim ansam praebet praxi neglegentiae et oscitantiae in recitando breviario. Consultius erit, determinare tempus $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ horae. Cuius rei exemplum refertur de S. Ignatio Loyola, qui subdito scrupulizanti iniunxit, ut, expleto tempore a sociis impenso, quod residuum esset, omitteret. Quo factum est ut ille scrupulum scrupulo expelleret, veritus ex una parte ne laederet oboedientiam, et ex altera parte ne partem officii sua culpa omittere cogeretur. Cf. Gobat, *Theol. experim.* tr. 5, n. 619.

MISSAE CELEBRATIO PRO HORARUM CAN. PERSOLUTIONE.

Casus. (237)

(*Ex Tambur. in decal. l. 2, c. 5, § 8, n. 19.*) Remisit bona fide Sergius, gravibus distentus per diem negotiis, recitationem horarum parvarum simul cum Vesperis et Completorio in ultimam horam ante mediam noctem; (erat autem dies Iovis) quando, reversus domum incenatus, voluit hac intentione cibo se reficere ut, absoluta per mediam horam cena, officium recitaret alia media hora, quae ante initium diei sequentis iam superflua erat. Vix sedit ad mensam, cum vocatur ad audiendam confessionem cuiusdam fortuito graviter in subita rixa vulnerati. Advolat, audit rite confessionem domumque redit sub eam temporis angustiam ut semihorula, quae supererat ante noctem intempestam, non sufficeret ad utrumque, quod ipsi erat praestandum nempe ad cenandum — et certe cum carnibus, impendente enim die Veneris exspirabat dies Iovis — et ad officium persolvendum. Quid ergo Sergius faciet, praesertim volens die sequenti sacrificium rite ieiunus celebrare?

Solutio.

R. 1. Gobat in *Theol. exper.* tr. 5, n. 722 sqq. dicit 1°: Si Sergius *ex obligatione* debebat sacrum celebrare sequenti die: consilium quidem esse ut incenatus maneat horasque persolvat; at non esse obligationem, adeoque eum posse cenam sumere atque horas canonicas, quas recitare non amplius legitimum sit, omittere. Nam homini defatigato sine cena in serum diem sequentem ieiunum manere

esse incommodum valde grave, quod ab ordinaria lege ecclesiastica (in nostro casu recitandi obligatio aliquot horas canonicas) excuset.

R. 2. Idem auctor dicit 2°. Neque interesse quidquam utrum negotiis ex officio peragendis impeditus officium divinum tam diu distulerit, an sine rationabili causa seu propria culpa. Nam existente nunc illo gravi impedimento, quod recitaturus breviarium debeat utut defatigatus ieiunus manere per longas horas, obligationem recitandi illas horas suspendi.

R. 3. Dein pergit idem 3°. Aliter esse, si Sergius ex sola devotione sit celebraturus die Veneris. Cum enim haec non obligationis sed liberae electionis et consilii res sit, breviarii recitatio ex obligatione incumbat, sequendam esse ordinariam regulam: rem praeceptam praeferendam esse rei consilii. Hinc Sergium debere primo recitare horas et dein, elapsa media nocte, nisi possit et velit incenatus manere, cenam sumere e cibis esurialibus atque missam omittere.

R. 4. Tamburini quidem et Gobat loquuntur de parcho. Liceat autem mihi primum sumere Sergium esse virum religiosum. Si fuerit superior, plane indubius sum eum sine ullo scrupulo posse, si velit *etiam* ex mera devotione sacrum facere, statim cenari et, si defuerit tempus legitimum pro recitandis horis, eas omittere. Nam nisi habeas ex sese impedimentum legitimum quod excuset a recitandis horis, habes tamen, ob excellentiam actionis liturgicae, s. missae sacrificii, quod aliter omittendum fuerit, rationem quae sufficiat *ad dispensationem* in lege ecclesiastica horarum canonicarum; superior autem regularis secum ipse dispensare potest, ut potest episcopus.

R. 5. Idem plane dicendum est, si Sergius subditus est, cui superior dispensationem hanc concessit. Quod certe valet etiam de parcho, qui occasionem habuerit recipiendae dispensationis ab episcopo.

814 R. 6. Restat videre num re vera negare debeamus missam ex sola devotione celebrandam esse rationem excusantem cur Sergius potius cenetur, quam recitet horas canonicas. Id negandi satis gravem esse rationem ex sola illa Gobatii auctoritate fateor qui, cum alias auctor sit satis benignus, hic non audeat in benigniorem partem cedere. Tamburini rem non solutam relinquit: sed interrogationes tantum movet, quibus solutioni viam sternat: „Si de consilio ageretur, facile illi consilium dares, ut ieiunus et incenatus horas alias solito Deo gratiores persolveret; sed de obligatione agimus, non de consilio. Obstringamne hunc ieiunare nolentem? Ius cenandi, quo homo fame et negotiis oppressus gaudet, dixerimne necessitatem levem, an potius gravem? Deinde, quid melius: recitatio haec officii an sacrificium diei sequentis, quod omittere absque dubio deberet parochus, si propter recitationem comedere non ante mediam noctem posset?“

Rem *meliozem*, immo incomparabiliter meliorem esse sacrificium missae quam recitationem horarum canonicarum media hora continuatam quilibet sine ullo dubio fatebitur. Sed quaeritur num liceat propria voluntate propter rem meliorem non praeceptam rem praeceptam omittere. Censeo probabile esse posse Sergium obligationem rei minus

bonae in casu, quo moraliter impossibile fuerit utrumque praestare, in *obligationem rei longe melioris* sponte commutare. *Voveat* igitur sequenti die celebrare missam, et mea opinione eam pro recitatione horarum in nostro casu substituere potest: quando deest occasio habendae dispensationis. Ita ille qui *inculpabiliter* horas distulit.

R. 7. Nihilominus practice vix opus erit ad hoc confugere. Nonne poterit habere cibos quos potando brevissimo tempore sumere possit, ita ut nihilominus tempus suppetat persolvendarum horarum?

PAROCHI OFFICIA.

Casus. (238)

Sabellius parochus initio sui muneris strenue inculcavit parochianis ut, si quis serio aegrotaverit, statim se vocandum curet; sed cum multi sibi nolint fateri se serio aegrotare, non raro serius admonetur Sabellius, neque pauci sine sacramentis vitam finiunt. Ad contiones, cum iam longam habeat consuetudinem, non solet ultra quadrantem se praeparare; in missa autem binationis quam dicere debet, cum in ecclesiam totus populus simul convenire nequeat, omittit saepe verba facere, quamquam ab ordinario sermo ad 10 fere minuta praescriptus sit sub poena amittendi ipso facto privilegii binandi; binare pergit, ita secum reputans: si minus ex privilegio, iam ex lege binationem faciam. Instructionem puerorum et puellarum committit sororibus scholarum, sibi reservans examen ante 8 dies primae communioni praevious, ubi generatim pueros bene instructos reperit.

QUAERITUR 1° quaenam sint praecipua officia parochi.

2° quid de Sabellio sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. Parochi ut spiritualis patris familiae⁸¹⁵ sibi creditae est imprimis: 1. vitam spiritualem communicare iis qui familiae accrescant;

2. vitam spiritualem suorum conservare, restituere, augere;

3. vitam spiritualem in exitu in tuto collocare.

Ad 1um igitur debet curare ut infantibus mature baptismus conferatur, atque obstetrices et matres sciant in periculo baptismum necessitatis, eumque etiam foetibus abortivis, conferre.

Ad 2um. Debet parochus a) pro populo orare et missam offerre suis diebus; b) debet pericula et scandala auferenda curare, quantum potest; c) debet impigrum se ostendere ad conferenda sacramenta, maxime paenitentiae et eucharistiae, et monere ut matrimonia christiane ineantur; d) debet populum instruere contionibus, puerosque doctrinam christianam docere vel docendos curare, sive in ecclesiam convenientes sive domi reclusos.

Ad 3um. Debet aegrotorum curam habere praecipuam atque non solum sacramentis moribundorum eos munire, sed etiam studere ut in ipsa agonia et morte vel ipse assistat vel alia persona pia, quae bene calleat, quomodo moribundus iuvetur variis virtutum actibus,

praesertim, si forte opus fuerit actibus caritatis et contritionis. Cf. *Th. m.* II, 644 sqq.

816 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Recte quidem monuit Sabellius parochianos ut, si quis aegrotaverit, mature curet se advocandum ad administranda sacramenta, vel quemlibet sacerdotem ad excipiendam confessionem; recte autem non egit hac monitione fisis aliam curam neglegens. Nam debuit ipse prospicere et inquirere, praesertim postquam comperit parochianos hac in re neglegentiores esse.

R. 2. Quod praeparatione unius quadrantis contentus esse soleat in habendis contionibus, certe laudabile non est, etiamsi propter longam consuetudinem semper habeat in promptu quod dicere cum fructu possit. Si enim accuratius se praepararet, sine dubio cum maiore fructu et magis ad praesentes necessitates verba ad populum faceret: Deo autem rationem reddere debet etiam de *neglecto* fructu. Aliter dicendum, si quando necessitas urget.

R. 3. Omittens parvam exhortationem in missa binationis sine dubio laesit praeceptum sui superioris, quod, ut patet, iuste latum est: nisi tamen vires ita superet ut Sabellio moraliter evadat impossibile. Verum ex sese una alterave omissio res gravis non est, cum communis theologorum sit sententia, ut propter violatam legem saltem diebus dominicis et festis contionandi, a Trid. synodo latam, peccatum grave committatur, requiri ut omissio fiat notabiliter vel ultra mensem continuum, vel ultra tres menses discontinuos. Neque rigorosius praeceptum dioecesanum peculiare debemus interpretari. Neque poena addita arguit rem pro singulis vicibus esse gravem.

817 R. 4. Difficilior videri potest agendi modus Sabellii, quod, etiam extincto hac ratione privilegio, nihilominus binare pergat. Re vera, haec condicio, quod totus populus in ecclesiam simul convenire non possit, a Bened. XIV habetur pro *causa canonica*, quae sufficiat ut fiat binatio; neque episcopus, ut hanc causam recognoscat et pro legitima declaret, indiget speciali S^{ae} Sedis privilegio quo possit facultatem binandi suis sacerdotibus concedere. Quapropter Sabellius non ita male ratiocinatur se *privilegio* non indigere. Indiget enim, si severe rem sumimus, *sola recognitione causae* ab episcopo facta: hanc autem recognitionem causae adesse neque cessare extincto privilegio, iure dicit. Hinc eum *hac* in re peccati non arguam. Immo suspicor dioecesanam illam dispositionem sic ab ordinario intellegi ut nolit eo ipso binationem cessare, sed ut velit in tali casu novum recursum ad se fieri.

R. 5. Quoad instructionem puerorum partem quidem sui oneris committere potest sororibus; verum non debet nec potest iis plenam curam mandare. Nam de integritate et exactitudine non potest esse ita certus; atque ipsa puerorum instructio una est ex praecipuis officiis parochi iisque per se personalibus. Sed ut graviter peccet, debet periculum esse defectus in ipsa doctrina et instructione.

SACRAMENTUM MATRIMONII.

SPONSALIA.

SPONSALIUM CONDICIONES NECESSARIAE (I).

Casus. (239)

Drusius petit Ludmillam a parentibus in matrimonium. Quod illi, praesente sed tacente Ludmilla, annuunt atque de dote cum ipso conveniunt. Ludmilla ausa non est contradicere, sed cogitabat monialis fieri, idque exiens e cubiculo, dum de dote tractatur, ancillis continuo narrat. Drusius, cum postea id audit, indignatur seque liberum ratus aliam puellam quaerit atque cum ea ditiores sponsalia formaliter init. Interim Ludmilla a proposito religiosae vitae declinans, queritur de fide sponsalitia fracta et ipsa matrimonium cum Drusio urget.

QUAERITUR 1° quid requiratur ad sponsalia constituenda.

2° quomodo sponsalia valida dissolvantur.

3° utra conventio in casu praevalere debeat.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Quae requirantur ad sponsalia constituenda generatim ex sola natura rei determinantur seu ex sponsalium definitione. Raro enim lex vel consuetudo localis ultra id certas condiciones vel formas praescribit. Definiuntur autem sponsalia ut „futurae matrimonii mutua promissio“. Nihilominus est specialis lex pro Hispania, ut *sponsalia non valeant*, nisi contracta sint publica scriptura. Cf. *Th. m.* II, 660 not. Quae lex nunc extensa est ad Americam Latinam: v. *Acta et decreta conc. plen. Americae Lat.* anni 1899 § 592 not.

R. 2. Unde sequitur: Promissio debet esse 1) vera, non ficta; 2) libera, non metu extorta; 3) mutuo significata et acceptata; 4) circa matrimonium et physice et moraliter possibile.

R. 3. Promissio, quae externe se non prodit ut ficta, praesumitur esse vera: quapropter in foro externo ex hac parte tam diu habetur pro vera et valida, dum fictio probetur. In foro autem interno seu conscientiae praesumptio cedere debet veritati; fictio autem iniuste adhibita ad damnum alteri causatum reparandum obligat. Cf. Rosset, *De sacramento matrimonii* II, 826.

R. 4. Promissio parentum pro filiis minoribus praesumitur pro veris sponsalibus, nisi filius seu filia, cum primum factum parentum cognoverint, ex sua parte contradixerint. Rosset ib. n. 829.

R. 5. Promissio debet esse indubiis verbis vel signis facta, ita ut in dubio standum sit pro libertate seu pro non contracta obligatione sponsalium. In interpretandis signis videnda est loci consuetudo.

819 R. 6. Cum bonis moribus repugnet quaelibet in assumendo vitae statu coactio, promissio certi status vitae utcumque non libere facta fundamento obligandi caret. Quapropter in foro externo quidem metus omnino levis non censetur sponsalium valori obstare; at in foro conscientiae saltem iudicandum est, posse sponsalia rescindere eum qui metum passus sit, si re vera ille metus fuerit sponsalium causa.

R. 7. Cum sponsalia dicant obligationem ad futurum matrimonium, valida esse non possunt, si utcumque matrimonium sit vel impossibile vel illicitum: nam neque ad impossibilia neque ad illicita potest oriri vel exsistere obligatio. Si quando igitur certum aliquod matrimonium fuerit res sive graviter sive leviter illicita: huius matrimonii promissio sponsalitia est *nulla*.

Similiter si quod matrimonium ab Ecclesia est prohibitum, sponsalia non sunt valida. Immo si existit impedimentum facile dispensabile, sponsalia ex mutua promissione non oriuntur, nisi petita et obtenta dispensatione eaque libere ab utroque promittente acceptata. Ad quam acceptandam non est obligatio ex se vi antecedentis promissionis, potest esse ex aliis circumstantiis et vi promissionis propter certas circumstantias factae. *Th. m.* II, 660.

820 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ut sermo possit esse de sponsalibus dissolvendis, supponuntur sponsalia vere exsistere: immo minor causa vel ratio sufficit ut sponsalia possint solvi, quam ut eorum valor a principio impediatur. Sunt autem duo genera causarum, quibus sponsalia dissolvantur; unum earum quae ipso facto sponsalia extinguunt; alterum earum quae ius dant alterutri sponsorum ex sua parte ab iis recedendi.

R. 2. Ipso facto extinguuntur sponsalia: 1) ex utriusque sponsorum consensu; 2) impleta condicione resolutoria vel temporis lapsu, si quod ad finiendam obligationem fixum fuerit; 3) electione status perfectioris, adeoque assumpto statu clericali ordinis *sacri* vel emissis votis perpetuis in religiosa communitate (privatum votum perpetuae castitatis in foro quidem externo non sufficit, ut pronuntiari possint sponsalia soluta; sufficit in foro conscientiae, nisi votum emittatur fraudulenter, scilicet cum intentione quaerendae dispensationis quod liceat ad alia sponsalia aliasque nuptias transire); 4) probabiliter inito matrimonio extraneo: videlicet certum est matrimonio, etiam iniuste inito, esse standum; atque alteri sponsorum statim incesse ius etiam ex sua parte alius ineundi matrimonii. Solum quaeritur si matrimonium iniuste initum alterius compartis morte solutum fuerit, antequam alter priorum sponsorum iure suo usus sit vel postquam

eius etiam matrimonium morte compartis sit solutum, utrum, inquam, in tali casu priora sponsalia reviviscant, si prior sponsorum iniuste derelictus ita velit, an maneant etiam contra eius voluntatem extincta. Quod posterius non certum quidem sed probabile esse, rationibus hinc inde discussis, habes apud Ballerini-Palm. tr. 10, sect. 8, n. 264—274. Rationes praecipuae alias in iure admissae sunt: 1) quod obligatio strictior (matrimonialis) exstinguat minus strictam (sponsalitiā); 2) quod ea quae initio constiterunt postea exstinguantur, si in eum casum inciderint, a quo incipere non potuerunt. Status scilicet matrimonialis est *de se perpetuus*, ac propterea censetur *exstinguere*, non solum suspendere, illa iura et debita quae huic statui repugnant. Quodsi forte status matrimonialis dissolvatur praemature compartis obitu, id per accidens est neque rei naturam mutat.

Quae cum ita sint, et probabilitatem tum internam, tum externam auctoritatis gravissimorum theologorum, isti sententiae conciliaverint: ille cuius interest post matrimonium iniuste initum et per accidens solutum priora sponsalia non reviviscere, cogi nequit ut nihilominus illis sponsalibus stet per secundum matrimonium.

Aliter plane, si matrimonium illud iniuste attentatum fuerit invalidum. Nam in hoc casu ille qui ita agit non solvitur ab obligatione priorum sponsalium, ipse autem horum sponsalium non retinet ius.

R. 3. Ius *rescindendi* sponsalia *invito etiam altero sponsorum*, oritur in genere ex rebus ita mutatis, vel antea ignotis nunc detectis, ut, si antea exstitissent vel cognitae fuissent, a sponsalibus omnino absterruissent. Haec in supra dictis iam aliquatenus tacta sunt; referuntur autem in primis ad defectus *morum*, *sanitatis* vel notabilis defectus corporalis, ad status nobilitatem vel etiam *magnam* divitiarum mutationem.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Si semel constiterit de sponsalibus vere ⁸²¹ contractis, propositum ingrediendae religionis non sufficit ut sponsalia solvantur; sed debet intercedere religiosa professio, etiamsi non sit in ordine stricte dicto. Neque in foro externo aliter *constiterit* de solutis sponsalibus nisi per ipsa illa vota. In foro tamen conscientiae ea pro solutis haberi posse censeo per ipsum votum ingrediendae religionis, etiam late sumptae, *ibique* profitendi atque perseverandi. Nam si votum castitatis privatum in foro conscientiae eam vim habet, non est cur eiusmodi religionis votum illum effectum non habeat.

R. 2. Sed hoc est illud ipsum de quo quaeritur, utrum scilicet in nostro casu inter Drusium et Ludmillam veri nominis sponsalia exorta sint necne. Promissionem parentum *pro* filiis valere est iuris praesumptio, sed praesumptio tantum, ita ut, si de contrario constet, praesumptio nihil valeat. De dissensu Ludmillae plene constaret, si coram parentibus contradixisset. Verum, si statim coram ancillis contradixit, earum testimonium, si plures sunt, idem probare et evincere potest. Quare tum in foro conscientiae sponsalia erant nulla, tum in externo foro ea nulla fuisse potest ostendi.

R. 3. Quodsi igitur sponsalia non solum rescindibilia ex parte Ludmillae, sed simpliciter nulla erant, ne Drusius quidem ulla obligatione tenetur. Quare Ludmilla postea, mutato consilio, frustra reclamatur; neque licebit Drusio alteram puellam, quacum vera sponsalia deinde contraxit, repudiare, ut Ludmillam in matrimonium ducat.

R. 4. Si autem res ita agebatur ut Ludmilla apud parentes nihil repugnaret, apud ancillas vero contra matrimonium quidem loqueretur, ita tamen ut ipsius dissensus non posset probari: in foro externo conventio illa haberetur pro sponsalibus inter Drusium et Ludmillam; adeoque postea, poscente Ludmilla, Drusius adigeretur ad matrimonium cum ea. Quod sane Drusio culpa non verteretur, verti deberet Ludmillae; siquidem haec committeret iniustitiam contra alteram puellam, si ipsa re vera certo dissenserat quidem, idque etiam *externe*, atque tantummodo ob defectum testium complurium res non potuisset demonstrari. Aliter, si non ostendit dissensum, sed solum rem suspensam reliquit. Nam in hoc casu mutatio consilii ne ipsi quidem Ludmillae culpa atque iniustitiae verti potest.

SPONSALIU CONDICIONES NECESSARIAE (II).

Casus. (240)

QUAERITUR: Num et quomodo res praecedentis casus mutetur, si Ludmilla vix *undennis* facta a parentibus Drusio despondeatur. Ludmilla nihil opponit, sed videtur potius gaudere. Post aliquot menses autem, iniecta cogitatione de vita religiosa, detestatur palam coram pluribus sponsalia. Quo audito Drusius rei pertaesus cum Bertha sponsalia facit; sed anno elapso et Bertha matrimonium urget, et Ludmilla, quae animum denuo mutavit, se opponit. Quid iuris in hoc casu?

Solutio.

822 R. 1. Ex iis quae exponuntur concludi debet sponsalia Ludmillae cum Drusio valere: saltem valent in foro externo; atque idem tenendum est in foro interno, nisi *certum* sit Ludmillam, non obstante externa consensus specie, dissensisse interne.

R. 2. Quodsi sponsalia valida ab initio fuerint, Ludmillae, ut impuberi, fas non erat tempore impubertatis recedere; c. 8 et 11, X 4, 2. Cf. *Th. m.* II, 662. Quapropter quod post aliquot menses coepit Ludmilla sponsalia detestari, ratio non est cur sponsalia nulla vel fuerint vel evaserint.

R. 3. Hinc sequitur neque Drusium potuisse per voluntatem etiam ex sua parte recedendi dissensum mutuum complere, ita ut sponsalia quasi *ex communi consensu dissoluta* haberentur. Hoc, quamdiu Ludmilla impubes erat, fieri non potuit. Potuit igitur Drusius solum ex tali causa recedere, quae sibi dederit ius, *invita comparte*, recedendi. Sed dissensus ille *inanis* per aliquod tempus a Ludmilla manifestatus talis causa non erat.

R. 4. Pubertatis annos adepta Ludmilla habuit facultatem infra triduum (a cognita hac facultate) pro libitu recedendi: quo facto, sponsalia fuissent soluta. Sed tum temporis certe noluit. Sive igitur Ludmilla post pubertatem sponsalia positivo consensu rata habuit et confirmavit, sive non positive dissensit, cum sciret se posse dissentire, sponsalia evaserunt firma, ita ut exinde neque ab una neque ab altera parte *nisi communi consensu* dissolvi potuerint. Relinquitur tamen etiamnunc ante matrimonium facultas illa intacta, quae oritur ex electione status perfectionis vel ex mutata sponsorum condicione.

R. 5. Ex omnibus patet secunda Drusii sponsalia, utpote contra ius Ludmillae, fuisse invalida, ac proin debere Drusium, si Ludmilla insistat, *cum ea* inire matrimonium, Bertha relicta.

SPONSALIIUM EFFECTUS.

Casus. (241)

Carolus, Titiae amore captus, ut haec liberiores secum agendi modum permittat, dicit: „Non aliam ducam nisi te“: quod illa subridens data dextera confirmat. Carolus vero, mox oblitus eorum quae dixerat, etiam Titiae sororem ad liberiora sollicitat: quae omnem libertatem agendi repellit, nisi formaliter sibi promissum fuerit matrimonium. Quod Carolus facit.

QUAERITUR 1° qui sint sponsalium effectus.

2° quid de Caroli promissionibus censendum sit, et quibus debeat stare.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Contractis sponsalibus oritur obligatio 823 ut fidem sibi servant: quae obligatio peccatis contra castitatem cum extraneis certo laeditur, et laeditur certo graviter si puella fit gravida; num in aliis casibus, quando huius rei periculum non attenditur, praeter castitatem graviter laedatur iustitia, non constat certo. *Th. m.* II, 664.

R. 2. Altera obligatio est ut mox, videlicet ad rationabilem alterutrius petitionem, matrimonium incatur, seu ne longiores morae trahantur nisi ex gravi causa vel mutuo consensu. Immo etiam propter morum honestatem urgendum est ut matrimonium diu ne differatur.

R. 3. Factis sponsalibus oritur publica honestas inter alterutrum sponsum et alterius consanguineos primi gradus, quae constituat impedimentum matrimonii dirimens, ita ut sponsus valide ducere non possit sponsae suae matrem, filiam, sororem, nec sponsa nubere possit sponsi sui patri, filio, fratri. Atque id valet, quam primum sponsalia valida facta sint, etiamsi forte postea sint resoluta. *Th. m.* II, 663.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Verba Caroli erga Titiam prolata non 824 continent absolutam matrimonii voluntatem expressam; non enim Titiae *absolute* promittit matrimonium, sed solum condionate, si velit ut-

cumque matrimonium inire. Ergo ex parte Caroli non habetur sufficiens promissio. Quidquid igitur Titia intendit, quidquid putavit: sponsalia vera non adsunt. Cf. Gasparri, De matrimonio² I, 28.

R. 2. Titia quidem, si Caroli promissio sufficiens adfuisset, sua agendi ratione tacite satis accepit et repromisit; verum haec unilateralis promissio non sufficit ad sponsalia. Atque ex admissa liberiore agendi actione ostenditur quidem Titiam esse deceptam, sed non ostenditur sponsalium valor.

825 R. 3. Promissio inter Carolum et Titiae sororem, quatenus promissio est, sine dubio omnia in se continet quae ad valida sponsalia requiruntur. Quaeri tantum potest num obstiterit impedimentum quominus obligationem sponsalitiam cum sorore Titiae inire possit. Obstare posset publica honestas, si vera fuissent cum Titia sponsalia; sed cum vera non fuerint, non obstat. Obstare posset peccatum cum Titia peractum, maxime cum communis sententia sit ex promissione matrimonii etiam ficta, si hac ratione puella violata sit, oriri obligationem eam ducendi.

Attamen, si interim supponamus non adfuisse copulam perfectam cum Titia, quod ad promissionem attinet, eam ne fictam quidem habemus, sed vitium in promissione apertum. Quapropter ex hac parte non adest obligatio matrimonii. Et quoniam cum Titiae sorore, ut supponitur, facta est promissio matrimonii vera et formalis, dubium esse nequit quin soror Titiae ius habeat ut secum Carolus ineat matrimonium.

R. 4. Verum si cum Titia habita esset perfecta copula, contra matrimonium cum Titiae sorore obstaret affinitas, neque sponsalia essent valida. — Quodsi Titia concepisset a Carolo, iam ex hac sola causa Titia potius quam soror ducenda esset, neque suadenda esset dispensatio ab affinitate cum sorore Titiae contracta. Immo etsi Carolus, antequam cum Titia peccaret, cum sorore sponsalia iniisset, eaque valida, potius suadendum esset ut peteretur dispensatio ab impedimento publicae honestatis quod contra matrimonium cum Titia exstaret, quam dispensatio ab affinitate cum Titiae sorore, atque haec ipsa inducenda esset ut iuri suo, si quod supersit, potius cederet. Cf. Rosset l. c. n. 1030.

SPONSALIUM VALOR EIUSQUE VITIUM (I).

Casus. (242)

1. Pancratia, puella catholica, iam 25 annos nata est, neque umquam a catholico iuvene ei oblatae sunt nuptiae. Nuper ei Camillus protestans nuptias obtulit. Quod puella acceptat atque repromittit Camillo, si modo condiciones ab Ecclesia catholica impositas velit implere. Cum Camillus se iis acquiescere respondisset, Pancratia impetravit dispensationem canonicam ad ineundum matrimonium mixtum. Praeparatione ad nuptias fere finita, inopinato infortunio Camillus interiit. Sed Rembertus, eius frater, qui optimos mores Pancratiae perspexerat, se loco fratris ad nuptias offert.

2. Quirinus, nobilis iuvenis, amore Rosaliae famulae captus, cum ea iniit sponsalia. Quod cum parentes cognoverint, vehementer resistunt: quapropter, ne parentes offendat, Rosaliae nuntium mittit et Clarae diviti matrimonium promittit.

QUAERITUR 1° quid de sponsalibus in casibus notatis.

2° possitne Pancratia Remberto, Clarae Quirinus matrimonium promittere.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si promissionem inter Pancratiam et Camillum consideramus, Pancratiae promissio obligationem nubendi Camillo non induxit, vel saltem *nondum* induxit, antequam dispensatio ad hoc mixtum matrimonium data fuerit. Nam licet condicio illa aetatis superadultae et morum honestas, qua Camillus ceteroquin praeditus videtur esse, ratio esse possit tum petendae tum concedendae dispensationis a lege, quae mixta conubia prohibet; quamdiu lex illa sublata nondum erat, nuptias cum Camillo inire Pancratiae non licebat, ac proin obligationem ad eas ineundas contrahere impossibile erat. Verum in hac obligatione vinculum sponsalium consistit. Ergo sponsalia vera et valida facere Pancratiae erat impossibile. Cf. Gasparri l. c. n. 11.

R. 2. Sed, etiamsi nondum pleni iuris facta fuerint sponsalia inter Pancratiam et Camillum, quaeri potest num fuerint sponsalia condicionata, ita ut facta dispensatione seu condicione impleta, evaserint eo ipso vera et valida. Quod, mea sententia, debet negari, praesertim in hoc casu *mixti matrimonii* promissi. Nam cum Ecclesia haec matrimonia per se abhorreat atque aegre admodum permittat; cum natura sua seu lege naturali raro plene licita, vix non semper ut minus bona dissuadenda sint: dispensationem Ecclesiae ita intellegere debemus ut integrum semper maneat dispensato, indulgentia renuntiare atque meliora consilia sequi. Fac enim Pancratiae interim offerri convenientes nuptias a iuvene catholico: quis dixerit Ecclesiam, quam primum dispensatio ista data fuerit, velle potius ut matrimonium cum acatholico iuvene ineatur quam cum catholico! Immo merito dubitari potest an, matrimonio mixto nondum inito, propter mutatas istas condiciones dispensatio Pancratiae data eo ipso corruat. Quae signa sunt non per ipsam dispensationem datam sponsalia Pancratiam inter et Camillum firma evadere. Saltem ea firma evadere non est certum; probabile omnino est contrarium. Cf. *Th. m.* II, 660 et 668.

R. 3. Immo, si post acceptam dispensationem Pancratia cum Camillo promissionem matrimonii renovavit, raro etiam tum puto veri nominis sponsalia oriri, nisi aliunde exsistat obligatio per matrimonium reparandi iniuriam aliter non reparabilem. Quae obligatio facilius adesse potuerit in iuvene catholico erga acatholicam puellam quam vice versa. Alioqui enim obligatio mutua ad matrimonium fere semper claudicat, cum vi solius promissionis catholica pars *firmitatem* matrimonii cum acatholica ineundi obligationem contrahere non possit. Nam

semper pro arbitrio potest id eligere quod per se moribus christianis melius convenit et removet periculum spirituale. *Th. m.* II, 668.

R. 4. Sponsalia Quirinum inter et Rosaliam quod attinet, si ea sit conditionis disparitas ut iustum dissensum gravem parentum Quirinus praevidere debuerit: non potuit licite Rosaliae matrimonium promittere. Quod autem non licet promittere, ad id implendum non contrahitur obligatio. Ergo sponsalia, cum sine obligatione ad matrimonium non exsistant, invalida debent censi. *Th. m.* II, 671; Gasparri l. c.

829 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quod Pancratiam spectat, non minus indiget dispensatione, ut cum Remberto acatholico inire ipsi liceat matrimonium, quam indigebat circa matrimonium cum Camillo nunc defuncto. Nam dispensatio data non erat ad matrimonium mixtum quodlibet ineundum, sed ad matrimonium hoc determinatum cum Camillo.

R. 2. Verum quidem est, si ratio sufficiens dispensandi aderat quoad matrimonium cum Camillo, etiam sufficiens erit ad matrimonium cum Remberto. Solum quaeri potest num in petenda dispensatione addi debeat iam antea intercessisse matrimonii promissionem et dispensationem cum Camillo defuncto, Remberti fratre. Quod practice fieri debere censeo. Primo aspectu videtur impedimentum publicae honestatis exsistere; ex qua causa fieri debeat haec prioris promissionis commemoratio in supplicibus libellis, ut etiam ab hoc impedimento concedatur dispensatio. Verum ex supra dictis in hoc non est adeo insistendum. Attamen, licet dubitari debeat de valore *sponsalium* inter Pancratiam et Camillum, et, quod consequens est, de publicae honestatis impedimento, num inter Pancratiam et Rembertum vere exsistat; nihilominus alia est ratio, cur haec prior promissio manifestanda sit. Est natura sua res longe gravior, *secundo* seu iterum dare licentiam ad matrimonium mixtum, quam semel seu prima vice, idque ad illud matrimonium, contra quod, si minus vera publica honestas sensu canonico, tamen huius publicae honestatis externa species exsistat. Quae rationes necessariam faciunt manifestationem prioris dispensationis cum omnibus circumstantiis. Quamquam ex altera parte hac ipsae circumstantiae videntur motivam causam continere, cur dispensatio *in hoc singulari casu* facilius concedatur. Quod confert quidem ad id, ne re ipsa taceantur; sed non elevatur manifestandi necessitas ex eo quod non teneamur manifestare quae dispensationem reddant faciliorem. Haec ratio scil. afferri nequit, ut in petitione dispensationis circumstantia dispensationis similis iam habitae supprimatur; nam lex non respicit id quod est in singulari casu per accidens, sed quod rei inest communiter et ex ipsa eius natura.

Breviter inde concluditur: Pancratia Remberto firmiter promittere matrimonium non potuit.

830 R. 3. Quaestio de Quirino ex dictis ad Quaesitum 1^m R. 4 facile solvitur. Si enim ea erat disparitas inter Quirinum et Rosaliam,

ut promissio matrimonii huic facta non obligaret, nihil obstat quin nunc fiat, idque valide, matrimonii promissio erga Claram. Immo etiamsi sola adfuerit Quirino facultas dissolvendi promissionem Rosaliae datam, ipsa etiam invita, similiter potest Clarae matrimonium valide promittere; haec enim nova promissio implicite et exercite est prioris dissolutio.

SPONSALIMUM VALOR EIUSQUE VITIUM (II).

Casus. (243)

Hilarinus, propter insignes fraudes coniectus in carcerem, custodi carceris, qui curiosus de eius vita studet indagare, fictas ostendit litteras quibus se probet e familia praenobili ortum, se infelici casu fortuito ad penuriam subitanam redactum nunc poenas luere suae imprudentiae; sed auxilio cognatorum se brevi ad magnam fortunam reditum esse; demum se offert ad ducendam filiam custodis, si hic sinat ipsum elabi. Cui pater et filia gaudentes consentiunt, atque mutua fit promissio. Hilarinus cum filia custodis aufugit: quae sequenti die nullum amplius Hilarini vestigium reperire potest.

QUAERITUR num Hilarinus ad matrimonium promissum teneatur, veraque existant sponsalia.

Solutio.

R. 1. Ex parte filiae custodis certo non existit obligatio. Haec⁸³¹ enim insigniter decepta est; et quamvis ille error condicionis non videatur impedimentum esse dirimens matrimonii, sponsalia tamen sine dubio facit dissolubilia ex parte eius quae fraudem passa est.

R. 2. Sed si filia custodis etiam post detectam fraudem suam promissionem sustinet atque ratam habet, quaeri potest num Hilarinus ex sua parte teneatur, cum fraus commissa non videatur eum a contracta obligatione liberare. Et re vera ex hac ratione, quod puella decepta sit, nullitatem sponsalium repetere nequit.

R. 3. Verum ex facto narrato valde probabilis enascitur coniectura Hilarinum serio non promisisse; quod si ita est, sane vera non sunt sponsalia, neque deceptio puellae tanta est ut ex obligatione reparandae iniuriae oriatur necessitas standi promissioni illi fictae.

R. 4. Demum sumere possumus Hilarinum re ipsa serio se⁸³² puellam ductum esse promisisse, sed eum postea tandem, nactum maioris lucri occasionem, promissi paenituisse. Quod si sumimus, quaeri potest num *propter metum* promissio matrimonii fuerit invalida.

Metus certe talis non erat qui matrimonii impedimentum dirimens constitueret. Quapropter si fuisset promissio *de praesenti*, idque in loco a clandestinitatis lege libero, matrimonium valeret. Nam metus, licet fuerit gravis, non erat incussus in ordine ad matrimonium in-eundum, neque erat iniuste incussus; matrimonium libere electum fuisset ad excutiendum metum *iuste incussum*.

Hinc *concludo*, quamquam sponsalia ex metu longe facilius corruunt quam matrimonium, in nostro casu ne sponsalia quidem propter metum evasisse invalida; ex mutatione autem circumstantiarum facile fieri potuisse vel posse ut eiusmodi promissio evadat *rescindibilis*, etiam ex parte Hilarini.

SPONSALIUM VALOR EIUSQUE VITIUM (III).

Casus. (244)

Polydorus post emissum votum suscipiendi sacros ordines et ingrediendi religionem puellam per promissionem matrimonii ad peccatum induxit redditque gravidam. Confessarius haeret anceps utrum Polydorus teneatur adhuc votis suis an promissione matrimonii. Quapropter:

QUAERITUR 1° debeatne Polydorus puellam illam ducere.

2° indigeatne ad hoc dispensatione a votis suis.

3° quid esset dicendum, si puella non concepisset.

Solutio.

833 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Practice nihil relinquitur nisi ut causa ista per matrimonium inter puellam et Polydorum componatur, sive putaveris vota illa desiisse, sive censeas per dispensationem votorum obligationem esse extinguendam.

R. 2. Ratio autem responsi prioris non petitur ex ipsa promissione in se spectata; haec enim est eo momento, quo fit, invalida, utpote contra fidem Deo datam atque in rem illicitam directam; neque tractu temporis potest convalescere, quod ab initio erat nullum. Sed ratio cur Polydorus urgendus sit ad matrimonium cum puella seducta in eundem peti debet ex obligatione reparandae iniuriae illatae et natae prolis educandae. Cf. Rosset l. c. n. 1011 sqq.

834 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Dispensatione opus non est, si factis illis suppositis vota desierint vel suspensa fuerint. Facta illa hunc effectum habere, suaderi potest ex sola hac ratione, quod videatur exsistere *obligatio* ad matrimonium eaque voti obligatione sit fortior seu urgentior. Videndum igitur est num ista obligatio re vera existat. Id autem ita esse saltem probabile. Iam 1) ex communi theologorum doctrina ille, qui promissione matrimonii etiam ficta a puella stuprum extorsit, ad eam ducendam tenetur: cf. *Th. m.* I, 997; *S. Alph.* VI, 647. 2) Haec obligatio est *ex iustitia*, quia puella fictione ista in summum dedecus coniecta existet, nisi nupserit seductori; ergo per solum matrimonium re vera initum reparari deceptio potest. Porro iustitiae obligatio urgentior est quam obligatio fidelitatis, cuiusmodi fuerit obligatio voti. Cum igitur obligatio ad matrimonium in nostro casu obligationem votorum vincat, vota non obstant quin matrimonium ineatur, adeoque in rigore dispensatione a votis opus non est.

R. 2. Neque in rigore opus est dispensatione, ut liceat matrimonium consummare, vel ut liceat reddendo et petendo debitum coniugaliter vivere.

Dispensatione quidem opus esset, etsi non ad ineundum matrimonium neque ad reddendum debitum coniugale, tamen ad petendum illud, si votum perpetuae castitatis esset emissum. Verum hoc emissum non est.

Solummodo difficultatem creat dispositio iuris quo liceat, quoad ⁸³⁵ ingrediendam religionem, etiam post contractum sed nondum consummatum matrimonium, religiosae vitae propositum exsequi. Ex quo videtur sequi, nisi huius voti facta fuerit dispensatio, per ipsum matrimonium votum nondum desiisse, sed debere Polydorum, postquam fictam suam promissionem *ineundi* matrimonii impleverit, nihilominus voto suo religionis ineundae stare. Attamen re ipsa hac ratione satisfaceret quidem fictae illi *promissioni*, sed non repararetur damnum puellae illatum, cum probum puellae corruptae et fornicariae ei inustum maneret, atque non magis sed minus etiam alterum inveniret, quocum post solutum matrimonium ratum novum matrimonium iniret, quam si Polydorus eam numquam duxisset.

R. 3. Attamen votum ingrediendae religionis et suscipiendorum sacrorum ordinum *per se* suspensum tantum manet. Nam si forte coniux obierit vel utcumque ius matrimoniale perpetuo amiserit: votorum obligatio in Polydoro *per se* reviviscet: nisi per accidens propter diuturnum statum coniugalem atque officia inde contracta, v. g. educandorum filiorum ad statum clericalem et religiosum, parum aptus evaserit. Quare ut in eiusmodi eventibus votum certius non reviviscat, opus erit *dispensatione*, si quae causae sunt, quae absolutam a votis dispensationem suadeant. Alioquin enim ne summus pontifex quidem hanc absolutam dispensationem dare solet vel potest. Expectari tamen potest dum eiusmodi res evenerint, quae votum resuscitent; nam, circumstantiis illis exortis, facilius patebit num dispensandi ratio exstiterit.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ex modo dictis tertia quaestio iam fere ⁸³⁶ soluta est. Obligatio enim ducendae puellae non tam ex concepta prole quam ex iniuria puellae illata deducitur. Quae quidem gravior est, si proles fuerit concepta, attamen sola corruptio virginitatis satis magna reputatur, ita ut ob eam solam regulariter matrimonii obligatio sit urgenda.

Ergo Polydorus eodem modo teneretur ad matrimonium.

R. 2. Solummodo in extraordinario eventu res nonnihil mutatur. Nam si forte brevi post initum matrimonium uxor moretetur neque proles esset nata vel non superstes, longe facilius votorum obligatio resuscitaretur, atque longe facilius, quam in aliis adiunctis, Polydorus tum ad implenda vota induci deberet; minor enim apparet ratio cur in eiusmodi circumstantiis dispensatio a votis sit concedenda.

SPONSALIIUM VALOR EIUSQUE VITIUM (IV).

Casus. (245)

Iovita puella perhonestā cum Claudio iuvene suae conditionis sponsalia iniit. Cum multa iam sint parata pro matrimonio mox celebrando, compერიunt Iovitae parentes Claudium esse hominem irreligiosum ac morum pravorum. Quare insistunt ut Iovita Claudio renuntiet. Qua reluctantē, ipsi sumunt arrham donaque sponsalitia quae Iovita non pauca acceperat, eaque omnia colligata Claudio remittunt. Ille vero, id ferens indigne, postulat damni reparationem temporalis, cum et multas fecerit expensas nunc inutiles et, probro affectus a sponsa eiusque parentibus, longe difficilior similem sponsam reperiat.

QUAERITUR 1° sitne iusta causa a sponsalibus recedendi.

2° rectene egerint Iovitae parentes.

3° quid de Claudii querelis iudicandum sit.

4° quid, si ante sponsalia Iovita vel eius parentes Claudii condiciones cognoverint.

Solutio.

837 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si defectus corporales, immo solius fortunae, evadere possunt causae sufficientes cur a sponsalibus, invito comparte, recedere liceat, multo magis defectus graves morales causae esse debent legitimae sponsalium dissolvendorum.

R. 2. Immo nisi adsit spes certa omnino comprimendi influxum pravam quem vir ille in futuram prolem, ne dicam coniugem, exercere possit, eiusmodi matrimonium vix unquam licitum erit. Est enim de tali matrimonio, etiamsi sponsus nomen catholicum servaverit, fere eodem modo iudicandum atque de matrimonio mixto, quod Ecclesia per se semper detestata est.

R. 3. Unde patet et Iovitae inesse ius vel etiam obligationem Claudio valedicendi, nisi ostenderit seriam conversionem, et Iovitae parentibus incumbere non solum ius sed etiam obligationem consensus sui retrahendi.

838 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ex dictis sequitur parentes iure suo paterno usos esse, cum dona sponsalitia filiae collata sponso remitterent eique hoc modo abrenuntiarent, si filia annos maiorennitatis nondum attigerat: plene enim paternae suberat potestati.

R. 2. Quodsi filia iam erat maior, legaliter quidem parentes impedimentum matrimonio cum Claudio ineundo opponere non poterant, poterant in conscientia. Proin coram Deo male non egerunt, immo bene, quando renitentem vel cunctantem filiam morali coactione adiuvant ut, quod in conscientia facere debebat, re exsequeretur. In modo tamen agendi potestatem suam in filiam, quae erat sui iuris, excesserunt. Sufficere debebat ut graviter filiae matrimonium interdicerent atque sponso, immo demum ipsi filiae, interdicerent domo sua.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Querelae Claudii in foro conscientiae nullius sunt momenti. Ipsius culpa est, quod pravis moribus imbutus animos parentum Iovitae a se alienaverit. Mutet mores, et fortasse mutabitur illorum consilium. Quamquam vix umquam in tali casu agnoverim obligationem reassumendi sponsalitiā fidem.

R. 2. Si quando querelae ad tribunal ecclesiasticum deferrentur: nullus esset iudex ecclesiasticus qui non plenissime Iovitā absolveret. Quodsi forum saeculare rationes illas non agnoverit pro legitimis, ob quas impune recedere liceat a sponsalibus, atque fortasse ad damnum aliquod reparandum parentes Iovitae vel Iovitā damnaverit: haec sententia in se erit iniusta neque in conscientia ligabit, immo pro restitutione facta occultae compensationis ius secum trahet.

AD QUAESITUM 4^m R. 1. In ultima suppositione nihilominus tum parentes tum Iovita male egissent, sponsalia sive ineundo sive approbando. Quodsi sola Iovita condicionem noverit, parentes postea deum cognoscant atque re cognita contradicant, hic solus parentum dissensus Iovitae causa est a sponsalibus recedendi. Atque etiam si omnes rem antea cognoverint, matrimonium nihilominus — nisi accedat gravissima causa excusans — malum manet, neque promissio sponsalitia obligat.

R. 2. Verum illud discrimen statuendum est: si sponsalia cum cognitione moralis condicionis sponsi inita sunt, ius recedendi non erit, si forte Claudius mores mutaverit atque serium propositum vitae catholicae ducendae ostenderit. Etsi enim supra dixerim hanc mutationem non inferre obligationem standi sponsalibus, eo quod vita praeterita detecta sufficiens ratio recedendi sit et maneat, in nostro casu talis morum mutatio obligationem hanc infert, quia ex praeteritis nihil iuris colligi licebit, sed solummodo ex malis futuris, quibus tunc cautum erit.

R. 3. Immo si in hypothesi *Quaesiti quarti* Claudius solummodo cautionem daret catholicae futurae prolis educationis atque religionis exercitii in uxore nullatenus impediendi: vix recedi poterit a matrimonio sine damni propter expensas exorti reparatione. Attamen absolutam matrimonii obligationem ne tum quidem ausus sim imponere; potius suaderem ut nihilominus matrimonium omitteretur, maxime cum eiusmodi promissa periculum impediendi religionis exercitii prolisve male educandae non penitus auferant.

SPONSALIUM SOLUTIO.

Casus. (246)

Tetradius sponsalia inierat cum Lucia, cum Petrus medicus patri Luciae illud matrimonium dissuadeat, tum quod Luciae, viribus debiliori, conveniret per aliquot annos ampliores vires sumere, tum quod Tetradius — cui curam medicam adhibere debuisset — morbo pessimo laboraret qui periculum inficiendae uxoris secum traheret. Quae omnia Petrus profert non sine se-

creto consilio Luciam, puellam honestam et divitem, post aliquot annos suo filio matrimonio iungendi. Atque ita evenit.

QUAERITUR 1° causae a Petro allatae sintne singulae iustae ad dissolvenda sponsalia.

2° licueritne Petro haec cum Lucia eiusve patre communicare, ut ipsius filius Luciam sponsam acciperet.

3° quid, si, causis non omnino veris, priora sponsalia dissoluta atque cum filio Petri nova sponsalia vel ipsum matrimonium inita essent.

Solutio.

841 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si Lucia revera propter vires debiles ex usu matrimonii grave damnum obitura erat, haec erat ratio non dissolvendi sponsalia, sed executionem differendi; quodsi sponsus differre noluerit, ex parte Luciae ratio erat dissolvendi, sed tantum ob *grave* damnum re ipsa timendum. Ex mutuo vero consensu leviora etiam incommoda causa esse possunt matrimonii differendi, si modo interea praecaventur peccandi pericula.

R. 2. Posterior ratio morbi, quo infici poterat uxor, ex se sola causa erat iustissima sponsalia dissolvendi, sive ex culpa Tetradii sive sine eius culpa morbus contractus sit.

In nostro casu id tantum difficultatem generare potest, quod notitia morbi hausta sit ex iniusta revelatione secreti quod in muneris sui exercitio medicus cognovit. Sed etiamsi sumamus medicum laessisse iustitiam: cum Lucia eiusque pater ex sua parte iniustitiam non commiserint neque Tetradii secretum invaserint, sed oblatum acceperint, durum fuerit propterea eos excludere ab usu talis notitiae quo se a gravissimo damno defenderent. — Immo ipsi potius dissolvendo sponsalia ab iniustitia se defendunt, quam Tetradius illaturus erat, cum defectu pernicioso non manifestato matrimonium petiturus.

842 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ratio illa, quod Luciam filio suo reservare voluit, Petro ius non dedit quidquam faciendi quod non aliunde *iure* posset facere. Ergo omnino videri debet num aliunde iustam causam habuerit ita agendi, sicut re ipsa egit. Quodsi habuit, etiamsi non tenebatur ita agere, poterat spe illa determinari ad id re faciendum quod aliunde sibi licuit.

R. 2. Obiicere debiles Luciae vires potuit secundum rei veritatem, sed nullatenus ultra veritatem. Ideoque nisi Luciae re vera *grave* detrimentum timendum erat, hanc rationem Petro non licuit *urgere*. Poterat tamen semper, si re ipsa conveniebat sanitati Luciae ut differretur matrimonium, id consulere.

R. 3. Difficultas est quoad revelationem morbi Tetradii quem Petrus non novit nisi ex secreto *commisso*, quod aliis secretis strictius obligat. Hic, ut fatear, Petrus debuit aliter procedere. Antequam rem patri Luciae communicaret, debebat ipsum Tetradium mo-

nere ne matrimonio proposito Luciam iniuria afficeret, sed ut ab illo matrimonio desisteret; alioquin se amicitia erga patrem Luciaei cogi ut valetudinis condicionem illi declararet. Hoc modo Petrus secreti legi qua tenebatur melius consulisset. Quodsi dein Tetradius a matrimonio nollisset desistere, Petrus poterat utique rem totam Luciaei revelare: nam cum periculo inficiendae compartis matrimonium inire, hac condicione silentio pressa, nihil aliud est nisi iniustum damnum inferre, ad quod ab amico propulsandum secretum etiam commissum revelare licet, immo revelandi *potest* esse obligatio. Verum etiam leges positivae et damnum medico oriturum, qui secreti non sit terax, debent considerari.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quod dicitur de ultima suppositione, ⁸⁴³ sponsalium dissolutionem inductam esse causis non omnino veris, inquit eas supponi nihilominus *ex parte* fuisse veras. Quare omnino distinguere debet utrum, quatenus fuerint verae, adhuc iustam causam a sponsalibus recedendi praebuissent, eamque talem ut propter illam Lucia re ipsa dissolveret sponsalia, annon. Si primum, nulla amplius est pro quopiam obligatio, nisi in quantum iniusta accesserit famae denigratio.

R. 2. Si ne in tantum quidem causae verae erant, veritas manifestanda, et si nova solum sponsalia contracta sunt, haec *utpote nulla* relinquenda atque priora sustinenda et per matrimonium mox in eundem implenda sunt.

R. 3. Quodsi vero matrimonium iam est initum aliud, Petrus, ⁸⁴⁴ qui culpabili mendacio causa est impediti matrimonii, damna temporalia, si cui exorta sunt, debet reparare. Damnum pro Lucia eiusve patre vix aderit vel, si adfuerit, non aestimabitur, si matrimonium cum Petri filio felix evasit; potest adesse pro Tetradio, si videlicet deiectus a possibilitate ducendae Luciaei matrimonium aequè sibi favens postea non possit inire. Magis etiam damnum illud re vera patitur, quod oritur ex expensis factis — si quas fecit — pro praeparatione matrimonii brevi celebrandi.

R. 4. Demum si aliud quidem matrimonium initum non esset, sed Lucia, falsis Petri denuntiationibus permota, condicionem suam ita mutasset ut hac sui mutatione induceretur ad nunc nolendum matrimonium cum Tetradio, etiam, postquam denuntiationis falsitatem cognovisset, cum alias prorsus promissis suis fidelis mansura fuisset: Petrus vix non eodem modo, ut in R. 3, Tetradio damnum, si quod patitur, teneretur reparare.

DEFECTUS SPONSORUM DETECTI.

Casus. (247)

Respicius cum Eleutheria sponsalia contraxerat, cum et ipse labatur in fornicationem cum meretrice, et Eleutheria ab altero iuvene corrumpatur. Cuius rei cum confessarius ex utroque paenitente notitiam habeat, secum

reputat quid consilii capiendum sit, si sponsis ipsis suspicio factorum oriatur.

QUAERITUR propterea 1° debeantne sponsi eiusmodi defectum sibi revelare.
 2° sitne ille defectus ratio alterutri sponsalia dissolvendi.
 3° peccata illa post sponsalia commissa habeantne malitiam gravem luxuriae superadditam.

Solutio.

845 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Si sponsa fornicatione gravida facta est certo ab alio viro, vix non semper debet aut desistere a matrimonio aut defectum revelare, cum alias et iniustitia committatur prolem adulterinam inferendo in familiam, et causa gravissimi dissidii crectur. Quodsi ante matrimonium puella occulte pareret, prolique bene consuleret, ita tamen ut ipsius maternitas maneret omnino tecta, de graviditate non aliter iudicandum est ac de fornicatione sine sequelis.

R. 2. Existimo vix non idem dicendum esse de viro qui ex fornicatione pater exstiterit, nisi hoc futurae uxori ita possit occultare ut in rei notitiam postea non veniat, atque nihilominus debitam curam illegitimae proli omnino impendere valeat et impendat.

846 R. 3. Si agitur de fornicatione sequelis carente: distinguere solet fornicatio sponsi a sponsae fornicatione. Quae a sponso patrata fuerit, non est necessario manifestanda, quia defectus ille in sponso non ita aestimatur, ut habeatur pro gravi deceptione. Sponsa vero ex fornicatione re vera censetur longe deterior facta; atque difficulter viro cui nubat rem potest celare. Nihilominus circumstantiae perpendendae sunt. Nam si ex adiunctis et ex cognita sponsi indole prudenter indicatur sponsum, maritum factum, rem aliquantum quidem indigne laturum, ita tamen ut brevi res componatur neque gravis discordia oriatur: sponsa non est sub gravi urgenda ut hac revelatione sibi praecedat spem matrimonii aliter valde sibi convenientis. Idem dic, si sponsa possit artificio aliquo impedire ne deprehendatur a viro ille defectus (cf. S. Alph. VI, 865).

R. 4. Quae de fornicatione sive cum sequelis coniuncta sive ab iis immuni dicta sunt, valent etiam de puellae oppressione violenta et sine puellae culpa facta: quia non solum *moralis* defectus est, qui aestimatur, sed in sponsa maxime aestimatur integritas corporalis.

847 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Facilius datur *ius* recedendi a sponsalibus propter defectum, sive nunc exortum sive nunc demum detectum, quam datur *obligatio gravis* sive ante sponsalia sive post sponsalia defectus revelandi. Videntur quidem haec esse reciproca atque niti in libertate quoad matrimonium integra servanda, ita ut excludi debeat quaelibet deceptio defectusque occultatio, qua libertas illa laedatur atque circumveniatur: nihilominus haec ipsa ratio servandae libertatis ducit ad distinguendum ius et iuris usum.

Sunt scilicet complures defectus qui dant *ius* repudiandi certa sponsalia; sed non omnes qui ius habent, in quolibet ex his defectibus

iure suo uti solent. Quapropter quando satis certo praevidetur in aliquo casu eum ex sponsis, de cuius iure agitur, iure suo non esse usurum, vel de utendo suo iure ne cogitare quidem posse, ille graviter non laeditur in iure suo, si occultatione talis defectus ei subtrahitur facultas eligendi inter usum et non-usum sui iuris. Hinc est ut in tali casu seu defectu ius quidem adfuerit, si defectus cognitus sit, obligatio gravis cum proprio damno revelandi huius defectus non adsit.

R. 2. Qua distinctione facta, dicendum est omnino fornicationem⁸⁴⁸ sponsalia subsequentem parti innocenti, sive sponsus est sive sponsa, dare iustam causam a sponsalibus recedendi.

R. 3. Practice idem dici debet de fornicatione antecedente, quae nunc demum detegitur. Communiter quidem auctores statuunt longe maius ius oriri sponso ex fornicatione sponsae nunc cognita, quam vice versa sit ius sponsae. Sed quando demum sponsa illum sponsi defectum *tam graviter* fert ut *velit propterea* recedere, dici debet esse rem subiective ita gravem ut recedere etiam liceat. Cf. *Th. m.* II, 670. S. Alphonsus quidem VI, 861 ita dicit: „Si fornicatio fuerit ante sponsalia, certum est apud omnes posse virum, cognita fornicatione sponsae, eam relinquere. E converso non potest mulier rescindere sponsalia ob fornicationem sponsi cum alia ante habitam . . ., nisi . . . vir insuper prolem ex alia habuerit, vel etiam nisi ipse noscatur fuisse *deditus huic vitio*, cum pluribus feminis se commiscendo.“ Attamen Ballerini-Palm. tr. 10, sect. 8, n. 299, postquam idem retulerit, pergit, idque merito: „Addunt alii idipsum dicendum, si sponsaliorum tempore consensum non fuisset sponsa praebitura, si fornicarium esse scivisset; tunc enim esset error dans causam contractui atque adeo deesset consensus [i. e. saltem ille consensus plene liber, qui in sponsalibus, ut *firma* sint, requiritur]. Et ob hanc causam sunt qui censent *universim posse ob hanc causam resilire etiam sponsam quae virgo honesta sit*; quia talis procul dubio non aequae intendit nubere viro impudico quam pudico: Schmalzgr. n. 176. Idcirco mulierem renuentem in hoc casu confessarius obligare ad nuptias non debet.“ Cf. etiam Gasparri l. c. n. 81.

R. 4. Si ex utraque parte fornicatio cum aliena persona facta⁸⁴⁹ fuerit, ex communi sententia sponsae ius non inerat invito sponso recedendi, quia maiorem iniuriam intulit, quam passa est; sponso autem nihilominus ius recedendi vindicatur, utpote qui *gravius* laesus sit. Sunt tamen qui dicant, si de fornicatione *subsequenti* agatur, *neutrum* posse cogi ad matrimonium, eo quod obligatio sit *incerta*: cui opinioni subscribo saltem pro illo casu quo sponsus prior crimen commiserit, siquidem eo ipso *obligatio* sponsae standi sponsalibus exstinguitur, neque ratio certa est cur haec exstincta obligatio sequenti sponsae crimine reviviscat. Cf. Ballerini-Palm. l. c. n. 304.

R. 5. Quod de fornicatione dicitur, etiam transfertur ad solos tactus impudicos *qui post sponsalia admittantur*, ita ut propter illos libere habitos sponsus certo possit sponsam relinquere, atque etiam

sponsa omnino honesta sponsum, qui hoc modo gravem suspicionem fidelitatis non servandae praebet. Baller.-Palm. l. c. n. 302 et 303.

Nam si de his peccatis ante sponsalia commissis agitur, ut causa sint resiliendi, debent accedere circumstantiae aggravantes, quae gravem arguant levitatem morumque corruptionem neque locum relinquant fundatae spei servandae in futurum fidelitatis.

850 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Hac in re secundum S. Alphonsum VI, 847 *triplex est sententia probabilis: prima*, quae docet *ab utroque* committi malitiam gravem iniustitiae, luxuriae superadditam; *secunda*, quae id docet *de sola sponsa*; *tertia* quae id docet *de neutro*: pro qua tertiae sententiae probabilitate etiam Lugonis iudicium (*De paenit.* disp. 16, n. 178) est: „Omnes illae tres sententiae sunt probabiles, nec facile est aliquam ex iis efficaci argumento impugnare.“

R. 2. Ballerini quidem l. c. n. 149 sqq. hanc ultimam sententiam eiusque probabilitatem acriter impugnat, atque externam probabilitatem huic opinioni vindicatam niti in multis falsis allegationibus, talique falsa allegatione et Lugonem et S. Alphonsum deceptos esse. Ratio autem quae putatam illam probabilitatem evertat, ea est quod sponsalia dent non ius quidem in re, sed ius ad rem, atque sine omni dubio saltem sponsam corruptam longe deteriorem et viliozem factam esse pro sponso quam sponsam intactam; efficere autem rem *ad quam* alter habeat ius longe deteriorem, esse gravem iniustitiam; adeoque saltem a sponsa [et ab eo qui cum ea peccet] gravem committi non solum luxuriae sed etiam iniustitiae peccatum.

851 R. 3. Haec quidem ratio gravissima est, atque certo evincit eum qui sponsam alienam vi corrumpat non solum contra puellam, sed etiam contra eius sponsum gravem committere iniuriam, cum non solum sponsus ius habeat ad sponsam intactam, sed etiam sponsa ius habeat ex amore et fidelitate erga sponsum omnem violationem a se repellendi. — Idem dic ex supra dictis n. 823, si attenditur ad periculum concipiendae prolis. In quo casu a peccantibus iustitiam contra sponsum graviter laedi censeo.

Verum si extra hunc casum de sponsa libere peccante agitur, primum durum fuerit vel suspicari tantos theologos, ut S. Alphonsum et Lugonem, ex sola externa auctoritate falso assumpta inductos esse ad asserendam contrariae opinionis probabilitatem, vel immo ad approbandas rationes in se futes et falsas. Videntur igitur vidisse rationem, non quae *omnem* iniustitiam ab illo peccato auferat, sed quae reddat *dubiam* iniustitiae *gravitatem mortalem*, atque proin auferat obligationem, hanc speciem malitiae superadditam in confessione exprimendi.

Haec autem ratio quaerenda est in verbis S. Alphonsi l. c.: „Si enim haec [sponsa] committeret iniustitiam [mortalem] fornicando, non posset deinde matrimonium contrahere, nisi manifestaret vitium occultum sui corporis...; sed ad hoc non tenetur (vide dicenda n. 865).“

Quae doctrina completur l. c. n. 865: „Quaeritur an pars laborans defectu occulto sufficienti ad solvenda sponsalia teneatur illum manifestare ante sponsalia, vel iis contractis ante matrimonium? . . . Si defectus non redderet nuptias noxias, sed tantum minus appetibiles, nempe si sponsa esset pauper, quae reputatur dives . . ., corrupta, quae virgo: tunc, esto ipsa non possit decipere virum fingendo se immunem a tali defectu, tamen non tenetur defectum manifestare. . . . Unde dicunt praefati auctores, quod sponsa ab alio corrupta, etiamsi interrogaretur a sponso an fuerit ab alio cognita, poterit dissimulare et negare per restrictionem non pure mentalem, . . . additque *Diana* posse illam sine peccato, aut saltem sine mortali, uti aliquo artificio, quo impediat ne vir deprehendat esse corruptam. Excipiunt tamen etc.“

Unde patet, *communiter loquendo*, auctores non habere illam iniuriam seu iniustitiam gravem, si sponsus accipiat puellam corruptam quam putabat virginem et quam vel vix cogniturus sit esse corruptam vel quam, si corruptam cognoverit, non gravi odio prosecuturus sit neque in gravi discordia cum ea victurus. Sed si haec vera sunt vel saltem probabilia, probabile est sponsam, etiam fornicatione post sponsalia admissa non contrahere malitiam *gravis* iniustitiae contra sponsum.

DISSENSUS PARENTUM CONTRA SPONSALIA (I).

Casus. (248)

Godolius et Crispina sibi mutuo matrimonium promiserunt: quo audito, mater Godolii, quae Crispinae indolem ferre non poterat, omnino contradixit seque ait non amplius illum habituram pro filio, si hoc ineat matrimonium. Quare Crispinae mittit repudium. Sed Crispina, quae corporis sui usum Godolio concesserat, se ab ipso concepisse contendit neque sponsalium rescissionem vult admittere. Godolius igitur, inter malleum et incudem positus, quaerit a confessario quid sibi sit faciendum.

QUAERITUR 1° quinam dissensus parentum iure obstet sponsalibus.

2° num possit vel debeat Godolius contra voluntatem parentum matrimonium inire.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Parentum dissensus potest esse iustus⁸⁵² aut iniustus. Ille dissensus iustus, qui in tam gravi nititur causa, ut propter matrimonii disconvenientiam parentes repugnare *debeant*, ita obstat sponsalibus ut valida non evadant. Nam in eo casu matrimonium illud filio est illicitum, ac proin eius promissio invalida.

R. 2. Potest exsistere dissensus iustus quidem, non tamen ita ut parentes sese opponere teneantur, sed ita ut iure possint. Qui dissensus, saltem si ante sponsalia notus non est, sponsalia non facit ex se irrita, facit autem ut sint rescindibilia vel ut debeat filius seu filia ea rescindere.

Dixi: saltem si dissensus ante sponsalia notus non erat; nam si antea notus erat neque spes eum mutandi. sponsalia potius dici debent ab initio irrita, quia sunt promissio rei illicitae.

Quando vero dissensus sit iustus, quando non, a prudenti causarum aestimatione pendet: facilius erit iustus contra filios minores, quam contra maiores.

R. 3. Dissensus parentum iniustus ex se ne rescindibilia quidem facit sponsalia: verum, dissensu existente et permanente, facile accedunt rationes ex eo oriundae, quae pro filio sive filia gravissimae sunt atque facultatem a sponsalibus recedendi contribuant. Hae sunt: iustus timor gravis et diuturnae discordiae, exhereditatio, grave scandalum. Cf. Gasparri l. c. n. 85; Rosset II, 1064.

853 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si solummodo adest ingeniorum discrepantia inter matrem Godolii et Crispinam, haec non est iusta ratio interdicendi matrimonii, utut sit interdicendi communis contubernii cum matre Godolii.

R. 2. Nihilominus, etsi ex parte matris causa dissensus iusta non sit, si mater illas minas non solum terrendi causa profert sed serio, atque consueta sit minas suas exsequi, haec pro Godolio ratio est cur liceat a sponsalibus recedere, si sola vis et obligatio sponsalium in quaestione est. Id magis etiam valet, quando pater eodem modo obstat.

854 R. 3. Difficultas autem nunc est, quia non agitur de solis sponsalibus, sed de reparando damno quod Crispinae per copulam illatum est.

Quodsi promissione matrimonii, non solum vera, immo etiam ficta, Crispina inducta fuerit ad admittendam copulam, theologi vix non uno ore obligant virum ad ducendam puellam, cum aliter iniuria illata reparari nequeat. Atque in tali casu censeo generatim posthabendum esse parentum dissensum.

Si vero post copulam libere admissam demum secuta est promissio matrimonii, res non modice mutatur. Nam in hoc casu Godolius ex damno illato Crispinae non tenetur, cum huius damni periculo Crispina libens et volens sese exposuerit; tenetur tamen cum Crispina ad alendam et educandam prolem futuram. Cui si satis provideri possit, suadendum quidem Godolio est, ut Crispinam ducat, sed gravissimo suo damno non est obligandus.

R. 4. Etiam in ipso casu, quo promissione matrimonii Crispina ad peccandum inducta fuerit, esse potest ut Godolius nimium damnum ex dissensu parentum pati debeat. Quodsi ita est, etiam tum reparare quidem alio modo omnino debet damnum Crispinae illatum; sed, si id facere possit et fecerit, a matrimonio potest excusari: S. Alph. III, 642 sqq. Nimirum, pro condicione Crispinae, obligatio primo adesse potest curandi ut Crispina peregre existens clam pariat et delictum suum possit celare: dein praeter debitam curam proli impendendam obligatio exsistere potest procurandi ut Crispina aequè bene nubere possit, collata etiam, si opus sit, ampla dote. Cf. *Th. m.* I, 997.

DISSENSUS PARENTUM CONTRA SPONSALIA (II).

Casus. (249)

Sedulia, puella 20 annorum, mediocris fortunae, cum data occasione cognovisset iuvenem similis fere condicionis et ab eo peteretur ad matrimonium, promissionem mutuam cum eo facit. Sed parentes Seduliae, qui eam iuveni longe ditiori destinaverant, omnino contradicunt. Quare confessorium adiens perplexa quaerit quid sibi faciendum sit.

QUAERITUR habeatne Sedulia causam sufficientem ut a suis sponsalibus recedat iungaturque iuveni a parentibus electo.

Solutio.

R. 1. Disputatur num supervenientes divitiae excusent a spon-855 salibus cum comparte pauperiori contractis ex ratione disparitatis status mutui. Qua in re discessus a sponsalibus alias convenientibus sane dissuadendus est omnino. Nihilominus si excessus divitiarum valde magnus evaserit, obligatio standi prioribus sponsalibus non potest urgeri. S. Alph. VI, 876.

R. 2. Minus etiam convenit, condicione propria non mutata, sponsalia relinquere, ut ditiori adhaereatur. Verum nec hoc quidem, si offeratur matrimonium cum comparte *longe* ditiori, peccati proprie dicti accusari potest: S. Alph. *ibid.*, si modo aliae condiciones in utroque casu fere eadem sunt.

R. 3. Dissensus parentum ex sese habet aliquid causae cur a sponsalibus recedatur: ergo ille dissensus, etsi non sit omnino iustus, seu etsi divitiae alterius compartis non sint *cum excessu* maiores, tamen aliquid ponderis addit: adeoque facilius in hoc casu permissum erit Seduliae priora sponsalia relinquere.

R. 4. Unde patet confessorium in casu non posse obligatione Seduliam urgere ut maneat in sponsalibus suis, si ipsa mavult recedere; verum si ipsa mavult prioribus suis sponsalibus stare: dissensus parentum, nisi graves exoriturae sint inimicitiae, non est tanta causa ut a sponsalibus alioquin iustis et convenientibus Sedulia teneatur recedere. Quodsi aetas minorennitatis obstat, quominus statim executioni dari possint priora sponsalia, nihil relinquitur nisi ut, adhibitis cautelis contra peccati pericula, matrimonium nonnihil differatur. *Th. m.* II, 671.

BANNA.

BANNORUM OBLIGATIO.

Casus. (250)

Parochus iustum numerum eorum qui ad matrimonium proclamandi sunt, conscripsit in libello, quem tradit ante concionem sacerdoti extraneo concionaturo. Qui, cum characterem parum intellegibilem legere vix posset,

saepe in proclamandis sponsis haeret, aliqua nomina plane non potest pronuntiare, proinde dicit: „et reliquos quos hic scriptos non possum legere“.

QUAERITUR 1° quae sit obligatio bannorum.

2° valeatne ista proclamatio in casu.

3° quid faciendum? praesertim cum aliqui sint, qui iam eodem die dominico matrimonium celebrandum indixerant.

Solutio.

856 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Missis legibus civilibus hac in re latis, lege ecclesiastica praecipitur ut 1) ter fiant proclamationes, 2) eaeque diebus dominicis et de praecepto festivis, 3) in ecclesia parochiali vel ecclesiis parochialibus sponsorum, 4) inter missarum sollemnia. Cf. *Conc. Trid.* sess. 24, cap. 1 de ref. matr.

R. 2. Proclamatio fieri debet in ecclesia parochiali omnium earum parochiarum, in quibus uterlibet sponsorum domicilium vel quasi-domicilium sive *facti* sive *iuris* habet.

Quae distinctio domicilii *iuris* a domicilio *facti* attenditur praecipue in iis qui aetate *minores* sunt: hi enim pro domicilio *iuris* habent domicilium parentum. — Milites, nisi sint *minores*, proclamari debent et in domicilio *iuris*, in eo loco, ubi (quasi-)domicilium habebant ante susceptam militiam, etiamsi illud reliquerunt. — Vagis pro domicilio *iuris* reputatur locus vel originis vel ille ubi diutius commorati sunt; sed ante eorum matrimonium episcopi attestatio debet adesse.

R. 3. Obligatio illa omnino gravis est; laesio autem admittit parvitatem materiae tum 1) si una tantum ex tribus proclamationibus omittatur (S. Alph. VI, 990; *Th. m.* II, 673), tum 2) si circumstantiae illae praescriptae non formaliter quidem sed aequivalenter impleantur. Quae autem materia parva est, haec accedente graviore causa sine ulla culpa potest praetermitti.

857 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Proclamatio relate ad eos quorum nomina nullatenus ab auditore intellecta sunt, per se valida non est, ut patet, minus etiam eorum quorum nomina nullatenus sunt pronuntiata.

R. 2. Quando tamen supponis parvam parochiam, ubi omnes sciunt et retinent omnes sponsores semel proclamatos: si acciderit haec nominum suppressio in iis quorum secunda vel tertia proclamatio agebatur, censeo generale illud dictum: „et reliquos quos hic scriptos non possum legere“, continere satis iteratam proclamationem.

858 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Parochus quidem, si praesens erat, statim debuit defectum supplere; si aberat, accersi debuit ut suppleret. Verum si supponis haec fieri non potuisse vel propter stuporem facta non esse: in hoc casu iam

R. 2. Statim eodem die quo ultima facta est proclamatio, matrimonium inire non convenit quidem; immo impediri debet saltem

quando sponsi sunt ex diversis et dissitis regionibus, ita ut testimonium proclamationum alibi factarum nondum possit adesse; atque etiam si in uno solo loco proclamationes fuerint necessariae, per unum saltem diem maxime convenit expectari. Quodsi ratio omnino extraordinaria cogeret ut eodem die matrimonium celebraretur, saltem expectari per aliquot horas deberet: sic datur opportunitas recipiendi depositionem eorum, si qui sint qui habeant quod matrimonio opponant. Ad quam rem habet Gasparri l. c. n. 190: „Parochus debet aliquid temporis post ultimam publicationem expectare, ut fideles queant ab ultima publicatione impedimenta revelare. In statutis nonnullarum dioecesium praescribitur diem esse expectandum, in aliis biduum, in aliis triduum. Parochus sequatur statutum vel usum suae dioecesis, sed ad minimum unum diem expectet.“ Similiter monet Ballerini-Palm. l. c. n. 902 et Lacroix VI, 3, n. 480. — Alioquin si iam omnia parata sunt ad nuptias, neque tempus est opportunum extra missam supplere, est ratio satis gravis cur praetermittatur haec ultima proclamatio et nihilominus ad nuptias liceat procedere.

R. 3. Si agebatur de nominibus eorum quorum matrimonium futurum *prima vice* proclamandum erat: sane postea, ac si nihil actum fuerit, ter proclamatio habenda est, neque ob casum nostrum una ex iis omitti debet.

R. 4. Ceteroquin, si in vespers aliave devotione pomeridiana satis magnus numerus fidelium confluerit, ibi fieri potest proclamatio in missa sollemni omissa: S. Alph. l. c. n. 991; *Th. m.* l. c.

UBI BANNA FIERI DEBEANT.

Casus. (251)

Marina Aquisgranensis, 19 annorum, a tribus mensibus Coloniae in famulatu degit, postquam per tres annos Dusseldorpii famulam egerat; intendit matrimonium contrahere cum Ioanne Moguntino, qui post matrimonium Dusseldorpii habitare intendit, domo ibi iam conducta.

QUAERITUR 1° ubinam proclamationes fieri debeant, attentis circumstantiis, prout Marina parentibus sit orbata aut non orbata.

2° quid, si Marina iam per annum Coloniae famuletur.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Certum est in actualibus habitationis 859 locis utriusque sponsi proclamationes fieri debere, adeoque tum Moguntiae tum Coloniae in propriis parochiis, si sponsorum alteruter ibi contraxit quasi-domicilium; sed si Marina tantum precario modo Coloniae moratur, *lege communi* necesse non est ut ibi fiant proclamationes, nisi lex dioecesana id pro tali casu etiam praescribat.

R. 2. Certum insuper est ratione Marinae sponsae, utpote in aetate minori, proclamationes fieri debere in loco domicilii parentum. Quare, si illi in vivis sunt et Aquisgrani habitant, ibi in parochia

parentum etiam proclamationes faciendae sunt; alioqui si Marina quidem nata est Aquisgrani, parentes vero alibi habitant, ibi, non Aquisgrani, proclamationes fiant oportet. Cf. Rosset l. c. n. 1105.

R. 3. Si vero parentes defuncti sunt, certe sunt alii in quos paterna potestas transiit: quapropter in eorum loco domicilii est Marinae domicilium iuris, ubi proclamationes fieri debeant.

R. 4. Magis dubitari potest num etiam in priore domicilio, i. e. in parochia Dusseldorpii, ubi Marina antea habitabat, proclamationes fieri debeant. Nam generalis regula statuitur, eos qui *a brevi tempore* domicilium mutaverunt, proclamari debere non in solo actuali domicilio, sed etiam in priore (*Th. m.* II, 674); breve autem tempus certe est quod non attingit spatium 6 mensium; immo pro variis locis et consuetudinibus tempus valde diversum statuitur quod reputetur pro adeo longo ut proclamatio in priore domicilio possit omitti, videlicet tempus *sex mensium* usque ad *quinque annos*. Dubium autem excitari potest utrum Marina quae, utpote in minore aetate, alibi etiam domicilium iuris retinuerit, vere dici possit habuisse Dusseldorpii domicilium. Sed affirmari debet adfuisse non domicilium quidem stricti nominis, sed quasi-domicilium. Sumamus etiam Marinam semper Dusseldorpii vixisse precario modo, ius sibi retinens quovis mense famulatu renuntiandi: si ita fuerit, in rigore quidem neque omnia adfuissent quae requirantur ad quasi-domicilium, in quo debet adesse animus alicubi manendi per maiorem vel saltem magnam anni partem; sed in casu matrimonii propter solam commorationem 6 mensium et ultra testimonium status liberi ex eo loco requiritur ac proin propter solam diuturniorem commorationem *expedit* fieri proclamationes, omissa inquisitione de animo tandiu manendi, idque lege particulari potest *praescribi*¹.

860 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Marina ultra sex menses degerit in novo famulatu Coloniensi, non indiget proclamatione Dusseldorpii facienda, nisi ibi domicilium retinuerit, etsi inde attestatio parochi de statu libero offerri debet. Nam ex compluribus Conciliis provinc. Romae approbatis (cf. *Th. m.* l. c.) haec statuitur norma: „Pro iis qui transitorii officii vel studiorum, famulatus causa in uno loco *ultra sex menses* degunt, *domicilium retinentes in altero*, in utroque loco proclamantur“: ergo, qui domicilium non retinuerunt in altero priore loco, non debent in utroque loco proclamari, sed sufficit ut proclamantur in loco habitationis actualis.

R. 2. Fieri vero potest ut Marina domicilium Dusseldorpii retinuerit, si ibi iam cum Ioanne sponsalia inierat. Fac enim, ut ibi cum Ioanne famulante contraxerit familiaritatem, sed quo honestius

¹ S. Off. ad Orientales d. 29 Aug. 1890: „Publicationes faciendae sunt in loco domicilii vel quasi-domicilii. Expedit etiam ut fiant in loco originis, si contrahentes ibidem morati fuerint post adeptam aetatem ad matrimonium contrahendum idoneam: atque insuper in locis, ubi saltem per 10 menses commorati fuerint, nisi iam a pluribus annis domicilium fixerint in loco ubi matrimonium contrahendum est.“ Gasparri n. 163.

matrimonium iniret atque periculum peccandi declinaret, Dusseldorpio recesserit ad tempus Coloniam, quam primum Dusseldorpium matrimonii ineundi domiciliique figendi causa reditura. Si haec in animo habuit, numquam vere reliquit domicilium seu quasi-domicilium Dusseldorpiense, cum retinuerit animum mox redeundi, praesertim si in domo illa iam locata partem bonorum suorum reliquerit. Quodsi ita res fuerit, necessarium omnino erit, Dusseldorpii quoque proclamationes facere tum ratione Marinae tum ratione Ioannis.

FINIS BANNORUM. — IMPEDIMENTORUM REVELATIO.

Casus. (252)

Themistor parochus, rogatus a sponsis, promittit se post primam bannorum publicationem sequenti dominica publicationem pro *secunda et tertia* vice facere velle: cum pridie illius dominicae vespere Paula quaedam ad eum accedat, protestans sibi a sponso fidem matrimonii datam esse. Cui Themistor respondet se procedere debere in hac causa, nisi sibi allatum fuerit prohibitorium ex parte episcopi. Impossibile sane est Paulae, rem adeo celeriter apud episcopum componere. FERIA enim II post factas publicationes matrimonium publicatum contrahetur.

Servatius, cum audiat Annam et Paulum publicari ut sponso, qui intendat mox matrimonium contrahere, recordatur Paulum antea alteri puellae matrimonium promisisse atque etiam Annam fuisse sponsam alterius; scitque ex certis relationibus patrem Annae cum matre Pauli circa tempus conceptionis Pauli adulterino consortio usum esse, atque a non longo tempore matrem Annae cum Paulo turpiter egisse.

QUAERITUR 1° quis sit bannorum finis et quae obligatio indicandi obstacula matrimonio contrahendo contraria.

2° in *primo casu* Themistor rectene an minus recte egerit.

3° ad quid in *secundo casu* teneatur Servatius.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Finis bannorum est, ut patefiant, si quae 861 sint contra matrimonium obstacula, videlicet impedimenta quae hoc matrimonium prohibeant, vel quae illud redditura sint nullum.

R. 2. Ex fine intento sequitur adesse obligationem per se gravem, qua teneantur omnes qui sciant aliquod impedimentum inter sponso exsistere, illud manifestare, nisi sciant ab aliis manifestationem certo fieri vel factam esse. Gasparri l. c. n. 174 sq.

R. 3. Excusantur autem ii qui timere debent ex revelatione grave periculum vel damnum sive pro se, sive pro suis, sive pro societate seu ratione scandali — adeoque etiam ii qui notitiam habent ex secreto sibi in officio vel consilii causa commissio; similiter excusantur ii quorum revelatio esset inutilis. Verum si quando revelatio fieri nequeat, adhibenda est privata — si fieri possit — monitio eorum quorum interest. Gasparri n. 177 sq.

R. 4. Haec revelatio, quamquam absolute efficax etiam esse potest si fiat post ultimam publicationem bannorum, nihilominus quam primum facienda est, ne ulteriore dilatione difficultas augeatur vel efficacia per improvisam matrimonii accelerationem eludatur.

R. 5. Si agitur de impedimento aliorum sponsalium adeoque de iure tertii, sufficit illi tertiae personae de proclamato matrimonio notitiam dare: nam si haec ipsa, notitia accepta, nihil opponat matrimonio isti, ius suum abdicasse censetur eo saltem sensu ut nolit amplius matrimonium alienum impedire. — Attamen qui mavult, vel cui facilius est rem parochi referre, id facere potest, ut per parochum res componatur.

862 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Themistor promittens se secundam et tertiam proclamationem eodem die facturum, unam proclamationem praescriptam aequivalenter omisit: quod nisi gravis causa ius ad epikiam dederit, peccatum erat, *ex se* tamen non grave.

R. 2. Verum per accidens potest esse grave, v. g. si quando instat periculum ne forte matrimonio intento et accelerato irreparabiliter laedatur ius tertiae personae. Quod re vera in nostro casu obtinet, si querelae Paulae sunt fundatae. Quapropter Themistor, postquam audierit Paulae protestationem, promissione sua neglecta seu retractata, non potuit illa die omnes proclamationes finire, vel saltem non procedere ad matrimonii assistantiam.

R. 3. In genere enim parochus, si quod impedimentum sive dirimens sive impediens inceptis proclamationibus manifestatur, causam sistere debet, rem examinare atque quam primum ad Ordinarium deferre. Quod in nostro casu parochus facere debebat.

R. 4. Solum si 1) Paula obiecerit quidem sponsalia *secum* inita, sed matrimonium *secum* contrahendum non vel non amplius intendat; aut 2) si ex parte sponsi sufficientes causas haec cum Paula facta sponsalia dissolvendi adesse *pateat*, Themistor male non egit, siquidem obstacula obiecta erant iniusta. Si autem res dubia manet: omnino causa discutienda vel componenda est sive amica transactione sive iuridica Ordinarii sententia, antequam ulterius procedatur. Cf. *Th. m.* II, 672.

863 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quod Servatius scit de prioribus sponsalibus, quae sive Anna sive Paulus inierant, sufficit ut ii quorum interest hoc noverint. Quare si id iam obtinet, Servatius circa hoc nullam habet obligationem; alias aut illos ipsos aut parochum moneat.

R. 2. Quod autem Servatius scit de turpi consortio, gravissimi momenti est, propter quod coniunctio inter Annam et Paulum omnino impediri debeat, si possit; est autem simul adeo diffamans ut potius permitti debeat matrimonium materialiter nullum, quam ut haec crimina spargantur in vulgus.

Scilicet ex priori illo consortio adulterino aliquo modo probabile est Paulum et Annam esse fratrem et sororem ex eodem patre, quamvis in iure sit contraria praesumptio. Et quoniam, si ista vera sunt,

exsistat impedimentum indispensabile, impossibile est ut dispensatione difficultas removeatur; sed superest ut matrimonium non attentetur. Servatius igitur, nisi ipse monere possit matrem Pauli vel patrem Annae, ut sua interposita auctoritate coniunctionem istam interdican- quaesito aliquo praetextu, moneat parochum, ut ille idem conetur. At si Paulus et Anna a parentibus se permovere non sinant, durius videtur eorum patrem vel matrem obligari, ut se coram iis diffament atque ita matrimonium attentatum impedian. maxime cum propriam turpitudinem asserenti credi non debeat.

Ex alio vero consortio turpi Pauli cum matre Annae Paulum inter et Annam orta est affinitas primi gradus, quae ex sese impedimentum matrimonii dirimens constituit. Quod impedimentum pro se sumptum dispensabile quidem est; attamen in nostro casu, si ad parochum pervenerit huius impedimenti notitia simul cum notitia prioris impedimenti, ratio est urgens cur propter solum affinitatis impedimentum Paulum repellat ab ineundo matrimonio, etiam silens de illo impedimento consanguinitatis, atque Paulo persuadeat dispensationem a suo affinitatis impedimento non esse sperandam. Re vera enim in libello supplici, quem Romam mitteret, exprimere parochus deberet, subesse simul cum affinitate probabiliter impedimentum consanguinitatis primi gradus, quod iuris quidem praesumptione ignoretur, re tamen non sit exclusum: quibus expositis numquam dispensabitur ne ab affinitate quidem, ne ansa detur matrimonio nihilominus invalido.

DISPENSATIO A BANNIS (I).

Casus. (253)

Baldus Blandinae a se violatae matrimonium promiserat: quod in dies differt, immo parat iter diuturnum promissionem nondum impleta. Quare Blandina adit parochum supplicans ut statim omissis proclamationibus matrimonio assistat; aliter se timere ne Baldus promissis non maneat fidelis neve ipsa in ignominiam cadat. Parochus annuit; verum ab ordinariatu propter omissas proclamationes graviter reprehenditur.

QUAERITUR 1° quis ob quas causas a proclamationibus dispenset.

2° quid de agendi ratione parochi iudicandum sit.

3° quid, si Blandina, ad ordinariatum re delata, ab eo repulsam iam tulerat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ordinariorum est in proclamationibus⁸⁶⁴ dispensare, idque non solum propter generalem regulam, secundum quam eorum est in rebus legum ecclesiasticarum quae frequenter occurrunt dispensare, sed etiam ex expressa dispositione iuris Tridentini „nisi *Ordinarius* ipse expedire iudicaverit, ut praedictae denuntiationes remittantur, quod illius prudentiae et iudicio S. Synodus relinquit“.

R. 2. Quando ex iure in pluribus locis proclamationes fieri debent atque in diversis dioecesibus, sufficit dispensatio unius Ordinarii, eius videlicet, in cuius territorio matrimonium initur. *Th. m.* II, 675; Gasparri l. c. n. 183. Hoc contra non paucos auctores satis probabile est. Nam quia Ordinarius non dispensat in propria lege, sed in lege universali, adeoque potestate a S. Sede *delegata*, non est ratio cur haec dispensandi potestas ad proprios dioecesanos restringi *debeat*, maxime cum agatur de actu qui in propria dioecesi publice exercetur.

R. 3. Cum dicatur dispensationem relinqui prudentiae et iudicio Ordinarii, patet requiri quidem causam, at non gravem, ut Ordinarius legem bannorum remittere possit: si modo finis legis, i. e. certitudo de impedimento non existente, satis in tuto collocetur.

865 R. 4. Sed distinguuntur causae gratiosae et causae necessariae. Gratosae dicuntur si Ordinarius condescendit cum personis iisque ex gratia, sine causa graviter urgente, legem remittit. Necessariae causae hae sunt, in quibus propter grave damnum vel incommodum, quod legis observantia in particulari casu secum habeat, Ordinarius tenetur legem eiusve rigorem remittere. Causam remittendi sive plene sive ex parte praedictas proclamationes Synodus Trid. l. c. affert: „si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiose impediri posse, si tot praecesserint denuntiationes“. Similes causae communiter habentur: 1) si periculum est ne vir derelinquat puellam a se violatam; 2) si delato tantisper matrimonio, infamia et dedecus sequatur; 3) si propter iter instans matrimonium nequeat differri; 4) si propter condiciones omnino dissimiles sponsi publica proclamatione ludibrio exponantur; 5) si, civili matrimonio iam contracto, vir nolit in proclamationes ecclesiasticas consentire, vult tamen ritum ecclesiasticum concedere.

866 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ab omni publicatione longe difficilius dispensatur quam ab una alterave. Nihilominus rationes valde urgentes etiam ad omittendas omnes publicationes sufficiunt. Si vero ab una alterave tantum publicatione dispensatur, ultima publicatio fit sub forma: „secundo et tertio publicantur“, vel „unica pro trina denuntiatione publicantur“: quo certius urgeantur ut, qui forte habeant quod matrimonio obiciant, quam primum id indicent.

R. 2. Si re vera res urgebat, in casu narrato gravissima erat ratio cur in gratiam sponsae a proclamationibus dispensaretur. Quare, si tam cito Ordinarius adiri non potuit, licuit parochi epikia uti atque, certus de impedimento non existente, sponso statim ad matrimonium admittere. Neque subsequens obiurgatio facit, ut re vera reus fuerit.

R. 3. Si absolute possibile quidem fuerit, antea adire Ordinarium, parochus vero noverit eum difficiliorem esse in danda dispensatione, in casu *evidentis* necessitatis in foro conscientiae tuto agere potuit per epikiam. At quoniam in foro externo omiserat recursum per se necessarium, pati debuit reprehensionem secuturam, immo etiam poenam forte infligendam.

AD QUÆSITUM 3^m R. Difficilius etiam esset parochum excusare, si recursu iam habito ad ordinariatum dispensatio esset denegata. Nam inferioris non est reformare iudicium superioris. Id solum concedi potest, si quando parochus detegeret novam aliquam circumstantiam, quae graviolem faceret rationem dispensandi et quae ab ordinariatu perpendi non poterat, in eiusmodi suppositione causam redire ad idem plane quod dictum est ad Q. 2^m R. 3.

DISPENSATIO A BANNIS (II).

Casus. (254)

Drusillus homo nobilis provectoris iam aetatis a puella 16 annorum condicionis inferioris peccatum extorserat promissione matrimonii. Puella concepit urgetque matrimonium ineundum. Post multas tergiversationes demum consentit Drusillus sub condicione 1) omittendarum proclamationum, 2) ineundi matrimonii occulte et ad laevam manum, ut aiunt; alias enim se ludibrio exponi.

QUAERITUR sitne ratio haec admittendi.

Solutio.

R. 1. Ex parte puellae sine dubio est iustissima causa petendae dispensationis et facultatis matrimonii; alioqui manebit in dedecore et forte sine auxilio per totum vitae decursum.

Quare si Drusillus seriam ostendit voluntatem ineundi cum puella ista matrimonii neque graviora mala ex eo oritura esse praevidentur: nihil est, quod opponatur et cur non facile et statim concedatur ab episcopo facultas sine proclamationibus negotium absolvendi.

R. 2. Num vero Drusillus invitus urgeri vel cogi possit, non est ita clarum. Nam adiuncta videntur esse ea ut promissio illa matrimonii non potuerit rationabiliter haberi pro vera et seria. Quod si ita est, obligandus quidem est Drusillus ut alio modo, quantum fieri possit, damnum et deceptionem quam puella ex simplicitate passa fuerit reparet: ad matrimonium autem cogi non potest. Immo si ex una parte nimia est proportio inter Drusillum et puellam, ex altera parte huic pro sua condicione fere possit fieri reparatio: ex aliis adiunctis iudicari debet, sitne matrimonium istud suadendum an dissuadendum. Si dissuadendum, superioris non est illud per dispensationem a proclamationibus efficaciter promovendi.

Si suadendum est matrimonium, superioris utique est momentaneam Drusilli voluntatem per dispensationem ab omnibus rebus praevisis facere efficacem, antequam ipse eam mutaverit.

R. 3. Quod matrimonium ineatur morganaticum et occultum, ex se quidem illicitum non est; attamen provideri debet ne oriatur scandalum, quasi coniuges illi vivant in concubinato. Quod si talis rumor taleque scandalum timendum est, legitima matrimonii coniunctio debet reddi publica.

MATRIMONII CONTRACTUS.

CONSENSUS MATRIMONII CONDICIONATUS.

Casus. (255)

Maura cum Faustino in Transsylvania init matrimonium, hac facta stipulatione ut pro usu matrimonii Faustinus non eligat nisi dies ad concipiendum minus aptos, et ut, quando nihilominus secuta fuerit conceptio, sibi liceat prolem abicere et in orphanotrophio collocare. — Faustinus vero, Calvinianus, persuasum sibi habet licere matrimonium, si forte evadat nimis grave, dissolvere atque aliud inire; neque si contrarium scivisset, matrimonium contrahere ausus esset.

QUAERITUR 1° qui requiratur consensus ad matrimonium verum efficiendum.

2° quid operetur consensus condicionalis.

3° sitne matrimonium, de quo in casu, validum.

Solutio.

868 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Requiritur ante omnia consensus *verus*: quae igitur voluntario repugnant, etiam repugnant consensui quo verum matrimonium efficiatur. Voluntario autem praeter errorem et metum, de quibus inter impedimenta dirimentia sermo recurret, praepremis obstat *fictio*. Quare qui *ficte* consentit, etsi fictio illa non appareat, efficit ut matrimonium sit *nullum*; quodsi fictio illa possit probari et re ipsa probetur, etiam in foro externo matrimonium pro nullo habetur; alias in externo foro habetur pro vero atque fingenti erit generatim obligatio revalidandi matrimonii.

R. 2. Requiritur consensus, i. e. *mutuus*; id enim in omni contractu suo modo necessarium est; atque magis etiam in hoc bilaterali contractu, qui in mutua iurium traditione et acceptione consistit. Hinc si alterutrius consensus vitiatus est, neuter effectum suum est sortitus, quamquam ius et obligatio ex iniuria vel damno illatis oriuntur.

R. 3. Requiritur consensus *externus*: id enim et ratio contractus et ratio sacramenti postulat. Nam contractus mutuus fieri nequit, nisi alter alterius voluntatem intellexerit, alter alteri, quid offerat et acceptet, manifestaverit. Neque sacramentum efficitur, nisi sit signum externum, est autem consensus seu contractus ipse sacramentum; ergo consensus ille debet esse externus.

R. 4. Requiritur consensus *de praesenti*, i. e. *de re praesenti* seu de praesenti iuris traditione et acceptione: alioquin habentur sponsalia. Idque adeo verum est ut etiam in consensu condicionado condicione futura nihilominus voluntas actu praesenti declarata effectum suum producat, impleta condicione, matrimoniumque constituat sine alia nova declaratione. *Th. m. II, 685.*

869 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Hac in re distinguenda est condicio de futuro a condicione sive de praesenti sive de praeterito. Nam in

ultimis condicionibus condicio quoad rem statim verificatur aut falsificatur, atque proin consensus in se eo ipso evasit aut verus et efficax, aut inefficax et nullus: etsi forte contrahentes rei veritatem nondum sciant sed postea demum cognituri sint.

R. 2. Condicio de futuro generatim, si condicio stricto sensu sumitur, ita ut ab eius verificatione pendeat ipsa consensus veritas et efficacia, est aut suspensiva aut resolutoria. Resolutoria in matrimonio admitti nequit, siquidem est contractus ex sese indissolubilis. Quare quaevis resolutoria condicio, si re vera ita intenditur, ab alterutro facta id efficit ut matrimonium sit *nullum*, utpote essentialiter vitiatum. Verum si talis condicio manifestata non est neque potest probari, status idem est atque in consensu ficto qui probari nequeat.

Quaelibet condicio *resolutoria* matrimonio apposita pertinet ad aliquam ex turpibus condicionibus sensu latiore, substantiae matrimonii contrariis.

Condicio autem mere *suspensiva* tamdiu suspendit effectum consensus dati, donec fuerit impleta. Eo ipso autem quod fuerit impleta, sive actu necessario sive libero, sive honesto sive inhonesto, dummodo consensus neuter retractatus sit, effectus, i. e. vinculum matrimoniale, producitur, etiam insciis contrahentibus.

R. 3. Condicio saepe latiore sensu sumitur pro quolibet *modo* 870 contractui addito, ad quem contrahentium alter alterum velit adstringere. Quomodo illa in matrimonium influere possint, de hoc tene sequentia:

1) Condiciones seu modi honesta in pactum deducta observanda quidem sunt, nisi remittantur; sed in ipsum matrimonium eiusve valorem effectum non exercent, nisi sint suspensiva.

2) Condiciones seu modi turpes superadditi *in pactum deducti*, si substantiae matrimonii obstant, faciunt matrimonium invalidum; si eius substantiae non obstant, *habentur pro non-adiectis*, idque in foro externo, quod etiam in foro interno valebit, nisi constet condicionem ab alterutro habitam esse pro condicione stricta resolutoria: in dubio quidem ad cautelam, quantum fieri possit, consensus sincerus renovandus erit.

3) Si eiusmodi modus superadditus, etiam substantiae matrimonii obstans, mente quidem est conceptus ab alterutro contrahentium, sed non in pactum deductus, in foro externo habetur *pro non-adiecto* matrimoniumque censetur validum. Pro foro interno idem dic quod modo sub 2). — Quod idem observandum est, si alteruter pravam stipulationem se inducere velle manifestavit, alter vero contradixit, atque ita matrimonium est initum: nam forum externum in favorem matrimonii sentit, praesumens priorem contrahentium pravae stipulationi renuntiasset.

R. 4. Pacta autem turpia, substantiae matrimonii contraria, sunt: 871 ea quae repugnant *fidei*, *sacramento*, *proli*, seu quae excludunt matrimonii *unitatem*, *indissolubilitatem*, *finem* seu prolis procreationem et conservationem. Qui scilicet eiusmodi matrimonii condiciones essen-

tiales excludit, vel contraria paciscitur, *non vult* tradere ius matrimoniale; non enim vult tradere ius vel exclusivum (sed distribuere in plures mulieres), vel perpetuum (sed solum ad tempus, postea alteri pro arbitrio traditurus), vel ne ipsum quidem essentialia ius eiusque complementum. Proin contractum matrimoniale exurgere impossibile est.

Frequentior igitur illa condicio turpis in pactum deducta, quae efficiat matrimonium nullum, est, si sponsi in pactum deducant: matrimonii abusus, quo impediatur conceptio; vel prolis conceptae extinctionem, natae abiectionem: his enim finis essentialis in usu iuris matrimonialis *contrarie* excluditur, qui est procreare et educare prolem. Aliter omnino est, si in pactum deduceretur ex amore castitatis perfecta continentia seu non-usus iuris matrimonialis: quod esset matrimonium verum quidem, sed virgineum.

872 AD QUAESITUM 3^m. Ex regulis ad Q. 2^m datis matrimonium in casu propositum, seu potius singulae condiciones diiudicandae sunt.

R. 1. Si in prima condicione sola sistimus, ex ea matrimonium non evasisse nullum censeo. Nam eligere tempus minus idoneum, coniugibus in matrimonio, saltem ex graviore causa et sine peccato gravi, *licet*; quare non est pro contracturis condicio *turpis*. Neque finis matrimonii, educatio prolis, simpliciter excluditur, cum difficilior quidem reddatur sed omnino possibilis, immo non ita raro efficax, maneat prolis conceptio.

R. 2. Secunda condicio, si simpliciter erat „prolem *abiicere*“, seu neglecta omni eius cura, eam probabili interitui devovere, habetur pro condicione turpi substantiae matrimonii contraria, cum per matrimonium non momentanea tantum procreatio prolis, sed conservatio generis humani intendatur, quae requirit necessariam curam atque aliqualem saltem prolis educationem. — At quoniam in nostro casu illud „prolem *abiicere*“ declaretur subsequenti additione „in orphanotrophio eam collocandi“, puto eam conditionem esse pro parentibus quidem, communiter loquendo, turpem, tamen non excludi matrimonii finem essentialem, eo quod ipsa hac in orphanotrophio collocatione cura summe necessaria iam habeatur. Censeo igitur ex hac pactione non constare de matrimonii nullitate; pactionem autem illam non obligare.

873 R. 3. Tertia illa condicio, quod Faustinus sit in persuasionem suae sectae sibi licere ex quibusdam causis a matrimonio contracto recedere, si esset in pactum deducta, vel etiam a solo Faustino ita mente concepta, ut expresse statueret sic inire coniunctionem cum Maura, ut sibi pro libitu liceret recedere: sane fecisset coniunctionem *nullam* seu invalidum matrimonium.

Verum ita res se non habuit: sed mansit sola Faustini *opinio*. Hanc per se non sufficere ut reddat matrimonium nullum, ex eo debemus concludere, quod non solum apud acatholicos christianos, qui in compluribus casibus matrimonialis vinculi solutionem fieri posse praetendunt, sed etiam apud infideles, qui neque unitatem neque

indissolubilitatem matrimonii norunt, veri nominis matrimonium cum prima saltem femina fieri posse et reapse communiter fieri, Ecclesia tenet.

Atque pro Transsilvania exstat resp. S. Off. d. d. 2 Oct. 1680 (cf. Denzinger, Enchiridion, ed. 6, n. 1485) ad dubium „An sit validum matrimonium contractum inter catholicam et schismaticum cum intentione foedandi vel solvendi matrimonium“ R. „Si ista sint deducta in pactum, seu cum ista condicione sint contracta matrimonii, sunt nulla: sin aliter, sunt valida.“ Ergo neque voluntas contra matrimonium agendi, neque opinio huius rei quasi licitae; sed voluntas ineundi matrimonii non aliter quam cum iure sic agendi retento matrimonium destruit seu facit invalidum.

Neque hanc voluntatem in nostro casu Faustinus, ut videtur, habuit, sed fortasse *habuisset*, si cogitatio incidisset. Plus enim non eruitur ex ea observatione eum matrimonium contracturum non fuisse, si illud insolubile esse scivisset. Fateor tamen, si eiusmodi erant circumstantiae et illa revera dispositio animi, matrimonium evadere practice *dubium*: sed ideo matrimonium non solvitur sed obligatio exsurgit illud meliore consensu reddendi certius. Quodsi constat cum errore illo de matrimonii solubilitate adfuisse voluntatem *praevalentem* veri matrimonii, de huius valore nullum potest dubium excitari.

CONDICIO TURPIS IN MATRIMONIO.

Casus. (256)

Rufus, Rufinus, Rufinianus acatholici potius libidinis causa matrimonium inire cupiunt. Cum sponsis suis de condicionibus matrimonii antea conveniunt: 1) Rufus, ut proles nascitura educetur in Calvinismo; 2) Rufinus, ut proles suscepta abortu abigatur; 3) Rufinianus, ut conceptio evitetur: postea matrimonium consueto modo rite ineunt.

QUAERITUR 1° quid discriminis sit, prout in contrahendo matrimonio res turpes in pactum deducantur aut non deducantur.

2° quid in casu proposito de matrimoniis illis iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Ex dictis in casu priore, ut de matri-874 monii nullitate propter appositas circumstantias turpes in foro externo constet, res turpes debent 1) esse contra substantiam matrimonii, videlicet sive contra eius *unitatem*, sive contra eius *indissolubilitatem*, sive contra prolis *susceptionem vel conservationem*; 2) debent esse deductae in pactum.

R. 2. Quodsi igitur hae res illicitae in pactum non deducantur, sed *iura* matrimonialia sibi mutuo dare sponsi voluerint, etiamsi conceperint nihilominus voluntatem contra haec iura matrimonialia agendi: peccatur quidem, sed non est invalidum matrimonium. Quare contracto matrimonio nihil superest, nisi ut ista peccaminosa voluntas relinquatur.

R. 3. Sumitur tamen neutrum ex sponsis abusum matrimonii pro *condicione sine qua non* in mente habuisse. Quod si alteruter habuisset, obiectum contractus matrimonialis *intentione* contrahentis esset vitiatum; atque, deficiente vero consensu interno, matrimonium non posset enasci. Sed in foro externo illa mens non sumitur adfuisse, nisi condicio turpis *deducta fuerit in pactum*.

R. 4. Aliae condiciones turpes seu peccaminosae quae sunt matrimonii essentiae extrinsecae, etsi in pactum deducantur, v. g. mutua promissio furti vel fraudis vel cuiuscumque criminis, in foro externo habentur pro aliquo adiecto seu pro *modo* addito, quo contractus matrimonialis non vitietur: qui modi additi pro *non adiectis* habentur et, ut patet, executioni dari nequeunt.

R. 5. Id in foro quoque interno iudicandum est, nisi alteruter contrahentium illam promissionem rei illicitae seu obligationem ad eius executionem habuerit pro condicione sine qua non. Nam si ita, obiecto contractus admixtum fuisset aliquid impossibile: quod impedit quominus contractus utcumque validus fieri possit. Quodsi hac in re serium dubium exsistat, in foro interno renovatio consensus matrimonialis, eiusque veri et puri, privatim facienda est.

875 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Condicio Rufi substantiam matrimonii non attingit: propagatur enim et conservatur genus humanum etiam apud haereticos vel infideles. Quare matrimonium illud, quantum ad hoc caput attinet, validum est censendum: impia tamen condicio relinquenda seu emendanda est.

Quodsi seriam promissionem sponsae circa impiam hanc educationem Rufus pro condicione sine qua non habuisset, matrimonium erit validum in casu quo sponsa hanc voluntatem habuit re vera; non erit validum in casu quo voluntatem habuit fictam. — Si autem Rufus stultam habuit voluntatem qua voluerit valorem matrimonii dependere a futura impletionem illius impii promissi vel a vera et firma *obligatione* implendae promissionis: matrimonium est utique invalidum. Sed intentio adeo stulta non solet concipi, neque unquam in foro externo praesumitur; sed debet plane probari.

R. 2. Condicio Rufini non immediate inficit obiectum iuris matrimonialis, cum supponatur exerceri semper recte actus generationi aptos; attamen impedit quominus ius illud ad actus matrimoniales oriri possit. Finis enim matrimonii est non prolem procreare quae statim exstinguatur, sed prolem permansuram in hominem rationalem sese evoluturam. Qui ergo statuunt inter se prolem forte nascituram interimere, contra finem essentialem matrimonii delinquant neque *iura* matrimonialia exercenda sibi vindicare possunt, utpote quae, fine essentiali excluso, non exsistant. Matrimonium igitur Rufini invalidum est.

R. 3. Etiam magis Rufiniani matrimonium est censendum invalidum. Nam *iura matrimonialia* sponsae dare ne in mente quidem habuit. Quae iura consistunt in legitima exigenda copula: quam Ru-

finianus exclusit. Ergo *nullum* ius nullumque vinculum matrimoniale est exortum.

R. 4. Aliud, ut iam antea in casu superiore dicebatur, omnino 876 est, si qui amore castitatis omni usu matrimonii renuntiant vel etiam mutua conventionem renuntiant. Id enim fieri posse, salva substantia matrimonii, exemplum B. Mariae V. et S. Iosephi ostendit. Neque ex parte rei quidquam repugnat. Ius enim matrimonii legitimum datur et accipitur atque *radicaliter* retinetur, quamquam mutua conventionem usu huius iuris sese abdicant. Quare qui postea suam coniugem ad copulam cogeret, fidem datam vel etiam iustitiam promissionis laederet, immo si promissio voto confirmata esset, laederet *religionem*; attamen fornicationem vel adulterium non committeret.

MATRIMONIUM CUM IGNORANTIA INITUM.

Casus. (257)

Ludovica, puella pie et innocenter educata, nupsit Camillo, viro nobili. Qui, cum post celebratum matrimonium coniugale debitum peteret, gravem tulit repulsam, Ludovica querente se numquam de tali re cogitasse neque umquam se in eam esse consensuram. Apud confessarium interrogans de remedio audit sibi viam patere ad eligendam vitam religiosam: quam actuali suae conditioni praeferat... Relicto igitur viro, novitiatum adit monialium scholarium, quae, expleto novitiatu biennio temporanea vota, post aliud quinquennium perpetua vota emitte solent. — Verum Camillus, qui caelibem vitam ducere non vult, agit apud iudicem ecclesiasticum, ut vel uxor sibi reddatur vel facultas fiat alius ineundi matrimonii.

QUAERITUR 1° sitne coniunctio Ludovicam inter et Camillum pro matrimonio valido habenda.

2° liceatne Ludovicae vitam religiosam amplecti.

3° quanam sit in tali casu viri condicio.

4° quid ad ipsum casum propositum dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Difficultas, quae moveri potest contra 877 matrimonii valorem, repeti potest solum ex errore substantiali, qui — ut dicitur in tractatu de contractibus in genere, ex natura rei contractum reddat nullum. — Verum in nostro casu contractus matrimonialis oriebatur non tam *ex errore* quam *cum ignorantia*; nam plus quam probabile est adfuisse voluntatem generalem ineundi matrimonii, *sicut ineunt ceteri*, etsi illa voluntas generalis non *adfuisset*, si substantia matrimonii cognita fuisset. Neque tamen videri debet in diiudicando valore matrimonii initi, quid contrahentes facturi fuissent in certa hypothesis, quae re ipsa non obtinuit, sed quod *fecerint*, etsi hoc cum ignorantia fecerint.

R. 2. Hinc est cur S. Rom. Congr. constanter tenuerit et teneat eiusmodi matrimonia pro validis habenda esse. Quodsi forte hoc in singulari casu a vero ex parte rei discrepet, tamen non sequitur grave

quoad matrimonii valorem incommodum, quippe quod facile validum videatur fieri saltem per subsequentem putativorum coniugum, vel solius uxoris, tacitum consensum qui in quolibet actu coniugali implicite contineatur. De cetero cf. *Th. m.* II, 823 sq.

- 878 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Per ignorantiam rei matrimonialis Ludovica, rigorose loquendo, ius nullum acquirit, nisi forte dicas ius coniugendi ad S. Sedem eamque remedium rogandi. Quod aliquando in tali casu datur per solutionem matrimonii rati, nondum consummati.

R. 2. Verum Ludovica a *communi iure* non excluditur, secundum quod licet per bimestre conjugalem vitam differre, ut de capessenda vita perfectione in religioso ordine deliberetur. Ideoque, antequam matrimonium copula carnali fuerit consummatum, Ludovica ius habet assumendae vitae religiosae eiusque experimentum facere in novitiatu ordinis religiosi a S. Sede approbati.

R. 3. Sed quoniam ingressus in solam religiosam congregationem non eodem modo quo ingressus in ordinem religiosum stricte dictum vinculum matrimoniale solvit seu compartem ad ineundum aliud matrimonium liberum reddit: consultius est adire S. Sedem ilico, ut, si Ludovica re ipsa mavult religiosam vitam amplecti, S. Sedes statim solvat matrimonium ratum, nondum consummatum, quod alias sola sollemni votorum professione solvitur.

- 879 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Vir ante solutum matrimonii vinculum per professionem *sollemnem* nequit novum matrimonium inire, eique necessitas expectandi imponitur num re ipsa Ludovica per professionem statum religiosum assumat. Quod nisi fiat neque summus pontifex sua auctoritate matrimonium quod ratum tantum est solvat, Ludovica cogenda est ut redeat et vitam ducat conjugalem.

R. 2. Attamen, nisi a S. Sede res citius componatur, vir postulare potest ut, exacto unius anni novitiatu, Ludovica aut in stricti nominis ordine sollemniter profiteatur atque ita matrimonium solvat, aut expleto anno ad se redeat. Interim autem mulier cogi nequit.

- 880 AD QUAESITUM 4^m R. 1. Rationes tum ex parte mulieris tum ex parte viri, ne diutius teneatur vitam caelibem ducere, suadent ut S. Sedes adeatur pro solutione vinculi matrimonii rati, nondum consummati.

R. 2. Iudex ecclesiasticus igitur, si S. Sedes non aditur, cogere nequit Ludovicam ut ad virum redeat; attamen cogere potest ut experimentum sumat ordinis stricte dicti, quo fieri possit ut post annum per sollemnem professionem matrimonium solvatur.

R. 3. Quodsi S. Sedes, non expectata Ludovicae religiosa professione vel in religione perseverantia, matrimonium solvat, solet in simili casu addere prohibitionem ne mulier possit in posterum matrimonium novum inire sine Sacrae Congr. Rom. interventu.

RITUS SACRI IN QUIBUS MATRIMONIIS ADHIBENDI.

Casus. (258)

Iunipero parcho se sistunt matrimonii ineundi causa sequentes: 1) Cantia cum sponso acatholico, qui post datam fidem de catholica prolis educatione cum benedictione sacerdotali contrahere cupiunt, postea in ecclesia acatholica matrimonium celebraturi, quod sponsus officii causa et ad conservandam pacem cum sua familia agere debet; 2) Cantiana cum sponso francomurario catholice baptizato, qui confiteri renuit, sed, ad augendam celebritatem, cupit accipere cum sponsa sollemnem benedictionem in missa, in qua, si opus sit, non renuit sumere ss. eucharistiam; 3) Cantianilla cum sponso atheo e secta Calviniana oriundo, cui parentes puellam desponderant: de cuius baptismo graves omnino sunt rationes dubitandi, sed qui, cum Iuniperus moneret de baptismo saltem valide suscipiendo, hunc religiosum ritum deridet, at placendi sponsae gratia paratus est eum admittere.

QUAERITUR 1° qui in quibus matrimoniis religiosi ritus adhibendi sint.

2° quid ad casus propositos, seu quomodo parochus cum singulis agere debeat.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Sponsis, si sunt ambo catholici in unione⁸⁸¹ et pace Ecclesiae viventes, adhibendi sunt ii ritus sacri qui in Rituali et Missali adnotantur: sollemnis illa benedictio in Missali notata tum tantum, quando tempus et personarum condicio id permittit. Contrahere matrimonium sine parochi seu sacerdotis interventu, nisi impossibilitas sit et necessitas urgeat, semper et ubique erat et est grave peccatum catholicis. *Th. m. II, 693.*

R. 2. Sollemnis igitur illa Missalis benedictio non datur in secundis nuptiis feminarum, si quando in primis suis nuptiis eam receperint; neque datur in matrimoniis, si quae tempore clauso contrahuntur; neque extra missam, nisi forte singulare plane privilegium Roma datum fuerit eam dandi extra missam.

Quando haec sollemnis benedictio *matrimonio* convenit neque recepta est: hortandi quidem sunt coniuges, non tamen obligandi, ut postea eam recipiant. *Th. m. II, 694.*

R. 3. Matrimonium mixtum vel eorum quorum alteruter spon-⁸⁸²sorum non est in pace et unione cum Ecclesia, si coram parcho celebrandum est. *per se* celebrandum est assistentia *passiva*, extra ecclesiam, sine ullo ritu et veste sacro.

R. 4. Nihilominus, si ad evitanda maiora mala ita expedire ordinariis videtur, licebit aliquem ritum sacrum adhibere (in favorem videlicet partis catholicae in pace cum Ecclesia viventis), eumque in ecclesia et, *si necessarium fuerit*, omnem qui in Rituali notatur, excepto semper ss. missae sacrificio sollemnique benedictione *per se* infra missam danda. Ita ex *Instruct. iussu Pii IX. data a. 1858; v. Collectanea S. Congr. de Prop. Fide* n. 1430.

Ex quo patet Ecclesiam *nolle* ut omnis ritus sacer exsulet; quodsi ad maiora mala impedienda aestinetur necessarium aliquam sacram caerimoniam adhiberi, ut ille restringatur, quantum liceat; summum autem, quod permitti possit, esse illam ritualement benedictionem quae extra missam fiat.

Nihilominus non singulorum parochorum est decernere quid fiat, sed ordinariorum est definire quid ut agatur expedire iudicaverint. Et quamquam hac in re eorum conscientia oneratur, tamen perpendere possunt et debent ritus sacri adhibendi datam esse *facultatem*, quo mala graviora, scandala, perturbationes impediuntur. Quodsi eiusmodi rationem adesse putaverint, tuto uti possunt indulgentia concessa; sed curare debent opportunis instructionibus et monitis ut fideles subditi hanc alta mente repositam teneant persuasionem matrimonia mixta ab Ecclesia per se abhorreri eaque esse pericula magnorumque malorum uberem fontem, ac proin, ut in singularibus casibus licita evadant, non sufficere ut cautiones praescriptae dentur, sed requiri ut praeterea causae graves existant ob quas tot pericula et mala possint permitti. Cf. *Collect. S. Congr. de Prop. Fide* n. 1433. 1434. 1436.

883 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quoad *Cantiae* matrimonium, si abstrahitur ab illo ritu acatholico subsecuturo, seu si ille ritus exsularet: morem dioecesanum in contrahendis matrimoniis mixtis seu in illis ritu sacro cohonestandis Iuniperus parochus sequi potuit.

R. 2. Nunc autem respici debet illa voluntas adeundi etiam ministrum acatholicum. Supponitur in ecclesia acatholica ministrum peracturum esse ritum sacrum, atque illam matrimonialis consensus renovationem ritibus quasi-sacris circumdatam esse acatholici seu haeretici ritus communicationem vel professionem. Nam si minister acatholicus tantummodo ut minister civilis et politicus ageret, qui ad civiles matrimonii effectus reddendos securiores adiretur — etsi forte *in* templo haeretico, ut in loco civili lege pro matrimoniis contrahendis constituto, consensum politicum recipiat —: res non erat illicita, ut compluries *S. Officium* declaravit. E contrario autem idem *S. Off.* toties etiam declaravit illicitum esse adire ministrum haeticum, quando ille *ut* minister *sacris addictus* agit, vel quando illa consensus declaratio seu renovatio tanquam acatholici ritus professio habetur vel talis professio inde colligitur: cf. *Collect. S. Congr. de Prop. Fide* n. 1431. 1444. Quando igitur tale quid a nupturis actum vel propositum fuerit, parochus catholicus eos generatim monere debet de gravi peccato atque censura contracta vel contrahenda, neque ipse ullum ritum sacrum adhibeat; immo eorum qui haeticum ritum *notorie* iam perfecrerint vel se perfecisse parochus aperte declaraverint, consensus renovationi ne passive quidem interesse per se et generatim licebit, nisi pars catholica facti paenitens resipuerit et a censuris fuerit absoluta. Cf. *S. Off.* l. c.

884 R. 3. Nihilominus, si nupturi expresse nihil dicunt, neque res nota parochove plane certa sit, parochus autem rem suspicatur: ipsius

est perpendere num forte pars catholica in bona fide existat, monitio autem nihil videatur profectura esse. Quodsi ita iudicaverit — et re ipsa difficillimum erit in casu enarrato, si res iam apud sponso fuerit conclusa, eam retractare vel impedire — neque scandalum sit secuturum; potius totam rem dissimulet atque assistat matrimonialem consensum daturis etiam cum omni ritu sacro, ut supra dictum est.

Ita enim habetur tum in *Instr. S. Off.* d. 17 Febr. 1864, tum in *Instr. S. Off.* d. 12 Oct. 1888 (*ad epp. rit. orient.*) datis: „Sciant insuper animarum pastores, si *interrogantur* a contrahentibus, vel si *certe noverint* eos adituros fore ministrum haereticum sacris addictum ad nuptialem consensum praestandum, silere se non posse, sed monere eosdem debere sponso de gravissimo peccato quod patrant. Verumtamen ad gravia praecavenda mala, si in aliquo peculiari casu sacerdos seu parochus non fuerit interpellatus a sponso, an liceat necne adire ministrum haereticum vel schismaticum, et nulla fiat ab iisdem sponsis explicita declaratio de eodem adeundo, praevideat tamen eos forsitan adituros ad praestandum vel renovandum consensum, atque insuper ex adiunctis in casu concurrentibus praevideat monitionem certo haud esse profuturam, immo nocituram, indeque peccatum materiale in formalem culpam vertendum: *tunc sileat*, remoto tamen scandalo, et dummodo aliae ab Ecclesia requisitae condiciones ac cautiones rite positae sint, praesertim de libero religionis exercitio parti catholicae concedendo, necnon de universa prole in religione catholica educanda. — Quodsi sponsi ad parochum seu sacerdotem catholicum pro benedicendis nuptiis accedant, *postquam* eas coram ministro haeretico vel schismatico celebraverint, idque *publice notum* sit vel *ab ipsis sponsis notificetur*, catholicus sacerdos huic matrimonio *non intererit*, nisi, servatis, ut supponitur, ceteroquin servandis, pars catholica facti paenitens praeviis salutaribus paenitentiis absolutionem a patrata culpa (a contractis censuris) rite prius obtinuerit.“

R. 4. Quoad matrimonium *Cantianae* parochus, si qua spes ad-885 huc est, omnino adlaborare debet ut eam ab isto matrimonio retrahat; alioquin, si tempus est — ut esse sane debet, quia banna debebant praecedere —, ad ordinarium recurrat eiusque iudicium sequatur.

R. 5. Si autem fingamus recursum esse impossibilem, vel si quaeritur quid demum ordinarius statuere summo iure possit, dicendum est:

1) Quantum fieri potest, cooperatio parochi catholici restringenda est ad *passivam* assistentiam; cf. *Instr. S. Off. ad Epp. Brasiliae* d. 5 Iulii 1878 in *Collect. S. Congr. de Prop. Fide* n. 1863; *Th. m.* II, 696 n. 1.

2) *Generalis* autem regula hucusque a S. Sede non est praescripta, sed d. 21 Febr. 1883 *S. Off.* dixit pastoribus id esse in casibus particularibus statuendum, quod magis expedire in Domino iudicaverint; cf. *Th. m.* II, 714 nota.

3) Quapropter non solum, si id ad praecavenda maiora mala putetur necessarium, peragere potest parochus ritus sacros ut in matrimoniis mixtis; sed, adiunctis ita urgentibus, si quando franco-murarius mansit externe catholicus, potest ipsum s. missae sacrificium celebrare; *regulariter* tamen a missa abstinere debet. „Pastores caute et prudenter se gerant; et debent potius in casibus particularibus ea statuere, quae magis in Domino expedire iudicaverint, quam generali regula aliquid decernere; *omnino vero excludatur celebratio sacrificii missae, nisi quando adiuncta aliter exigant*“; l. c.

Unde pro casu matrimonii Cantianae sequitur repellendum quidem esse sponsum franco-murarium a s. communione; neque facile concedendam esse missae celebrationem cum sollemni Cantianae benedictione. Sed si haec ultima prohiberi nequeant, nisi quis gravia mala velit suscitare: tandem ea agere licebit, maxime cum necessarium non sit sponso in missa nuptiali, quae cum sollemni sponsae benedictione celebratur, s. communionem sumere: cf. S. R. C. 21 Mart. 1874 (*Coll. Gard.* n. 5482) et decr. 30 Iunii 1896 (*Decr. auth.* n. 3922, VI): „Missa pro sponsis, et in ea benedictio nuptialis, fieri potest etiam in casu quo sponsi infra hanc missam s. communionem non percipiant.“ Optat quidem Ecclesia ut ss. eucharistia infra eam missam sumatur. Verum in nostro casu, cum sponso s. communio dari nequeat, sufficiens ratio est pro sponsa, si alioquin disposita est, s. communionem praemittendi, ne in ipsa communi nuptiarum sollemnitate sola appareat ad s. mensam accedere.

886 R. 6. Quoad matrimonium *Cantianillae* primo dici debet sponsalia nullatenus esse valida. Dein, antequam utcumque admitti possit puella ad hoc matrimonium ineundum, inquiri debet num certi quid possit comperiri de sponsi baptismo. Quodsi certo probetur baptismum nullum esse sive invalidum, matrimonium iniri nequit, nisi propter graves causas obtenta fuerit a S. Sede dispensatio non a matrimonio quod dicitur *mixtum*, sed ab impedimento dirimenti disparitatis cultus. — Si vero dubium de baptismo *rite collato* solvi non potest, censetur non ob stare impedimentum dirimens, sed impediens tantum, atque licebit, stantibus causis proportionatis et datis cautionibus consuetis, matrimonium contrahere post obtentam dispensationem ad contrahendum matrimonium *mixtum*. Cf. *Th. m.* II, 752 et *resp. Rom.* ibi allata. — Ceterum cum vir ille sit atheus atque plane irreligiosus, evidens est gravissimas causas requiri ut Cantianillae tali viro nubere liceat, maxime cum cautiones et condiciones, quas Ecclesia requirit, plene praestari vix possint neque absit unquam periculum pro uxore et prole.

Ceterum quod sponso iste incredulus, sacris irridens, nihilominus baptismum recipere velit, ut sponsae placeat, nullatenus attendendum, neque ipse ad baptismum admittendus est, qui certissimae profanationi, immo etiam nullitatis periculo exponeretur.

RITUS SACRI IN MATRIMONIIS CONTRAHENDIS.

Casus. (259)

Zephyrinus parochus magnae civitatis, cum in celebrandis matrimoniis non possit omnium desideriis satisfacere pro compluribus sponsis unicam tantum dicit missam „pro sponso et sponsa“; eamque etiam, omitta tamen sollemni benedictione, dicit, si quando tempore clauso eveniat ut matrimonium contrahatur, quam benedictionem sollemnem hoc in casu postea dare solet, clauso tempore elapso, post laudes vespertinas.

QUAERITUR 1° quae sint leges de missa pro sponso et sponsa et de sollemni matrimonii benedictione.

2° Zephyrinus rectene egerit, an in quibus male.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. De sollemni illa benedictione iam dictum 887 est in casu praecedenti eam neque extra missam (nisi singulare exstet privilegium) neque tempore clauso esse dandam; S. R. C. d. 23 Iunii 1853 et 14 Aug. 1858 v. *Collect. Gard.*, ed. 3, n. 5191 et 5275, et d. 31 Aug. 1839 ibid. n. 4868; nov. ed. *Decr. auth.* n. 2797 et 3079.

R. 2. Missa pro sponso et sponsa, quamquam sequitur normam missae votivae privatae, etiam quando canitur, nihilominus non excluditur diebus communibus *ritus duplicis*, sed solis diebus dominicis et omnibus festis I vel II cl. atque etiam iis diebus *ritus dupl. vel inferioris*, quibus festum I vel II cl. excluditur: cf. *decr. gen.* 3 Mart. 1818 et d. 12 Apr. 1822 (*Gard.* l. c. n. 4544. 4587) et nuper *decr. gen.* de missis votivis n. VI (inter nov. ed. *Decr. auth.* n. 3922).

R. 3. Sed missa illa omnino prohibetur diebus omnibus temporis clausi, neque umquam dici potest, etiam tempore alias legitimo, nisi infra illam missam re ipsa detur sollemnis illa benedictio. S. R. C. l. c. in R. 1: eo quod illa benedictio habeatur *pro parte illius missae*.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Nihil impedit quominus dici possit missa 888 illa pro pluribus matrimoniis celebrandis. At, si parochus stipendium missae accipit, monere debet se huic stipendio sic non posse satisfacere, et si volunt singuli singulas missas sibi applicari, declarare debet se postea demum missas singulas posse celebrare ad ipsorum intentionem, non missam nuptialem; vel, si vult, tot missas quot accepit stipendia, omnes et singulas applicando ad omnium intentionem.

R. 2. Zephyrinus recte egit, tempore clauso omittens sollemnem benedictionem, sed recte non egit, eo tempore nihilominus celebrans missam pro sponso et sponsa; immo ne in missa quidem dici specialem ex missa nuptiali commemorationem ei sumere licuit, quod tantum potest, si tempore non clauso sollemnis quidem benedictio datur, sed propter ritum diei missa votiva pro sponso et sponsa prohibetur.

R. 3. Item recte egit Zephyrinus inducens novos coniuges ut, quam primum fieri liceret, sollemnem benedictionem etiam post matri-

monium minus sollemniter contractum recipere (de quo vide dicta supra n. 881); sed perperam egit, eam post laudes vespertinas impertiendo, cum infra missam nuptialem danda sit.

PRIVILEGIUM PAULINUM.

Casus. (260)

Getulia mulier infidelis, cum Petrus vir eius in numerum catechumenorum admitti petit, omnino resistit ac, quoties a catechesi domum reducem videt virum, protestatur se cum christiano simul vivere nolle; immo ipso die quo demum baptizatur, non expectato eius reditu, recedit. Petrus autem mox deficit ad sectam acatholicam ibique Annam ducit, quae ad eandem sectam transierat et propterea a Flavio viro ethnico erat dimissa. Post annum, catholico missionario fidem praedicante, non solum Petrus cupit reconciliationem cum Ecclesia, sed etiam Anna et Flavius parati sunt ad fidem catholicam profitendam. Iam quaeritur quibus matrimoniis nunc standum sit; aliis verbis:

QUAERITUR 1° quid sit privilegium Paulinum et quis eius sensus.

2° potuerintne Petrus atque Anna hoc privilegio uti.

3° quid practice ad casum dicendum sit.

Solutio.

889 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Privilegium *Paulinum* (1 Cor. 7, 12 sqq.) illa est facultas qua coniux baptizatus propter discessum coniugis infidelis, seu propterea quod coniux infidelis nolit cum baptizato pacifice cohabitare, habeat potestatem novum inire matrimonium atque per novum matrimonium solvere matrimonium prius. Haec est libertas in favorem *fidei* seu *baptismi* concessa.

R. 2. Discessus ille nondum solvit matrimonium, sed solo matrimonio alio a parte baptizati legitime inito solvitur matrimonium prius. Discessus autem intellegitur vel realis *discessus* quo discedens ostendat se nolle cum parte fidei amplius convivere, sive hoc fit ex odio fidei sive ex alia causa, cuius ansam iustam pars fidei non dederit (cf. *S. Off.* 1 Aug. 1759 in *Th. m.* II, 706); vel *cohabitatio ea quae sit in contumeliam creatoris* seu qua pars infidelis tentet partem baptizatam ad defectionem aliove modo scandalum praebeat gravis peccati.

890 R. 3. Quando autem, ut saepe fit, non constat *de mente infidelis* vel de causa discessus eo quod fortasse infidelis non persistat neque persistere velit in separatione a parte fidei, facienda est a fidei seu ab auctoritate ecclesiastica interpellatio partis infidelis, velitne pacifice cohabitare. Immo pro circumstantiis Ecclesia postulare potest ut interrogetur velitne intra certum spatium ipse ad fidem converti, et ut huius rei negatio habeatur pro denegata cohabitatione pacifica.

R. 4. Quodsi propter difficultatem sciendi ubi infidelis versetur, atque faciendae interrogationis, interpellatio locum habere vix potest:

Ecclesia permittere solet nihilominus novum matrimonium, quo in casu solet dici *dari dispensationem ab interpellatione*.

R. 5. Etsi pars infidelis cum baptizata diu pacifice habitaverit, sed postea animum mutet: baptizatus etiam tum privilegio Paulino uti potest.

R. 6. Privilegium illud, vi cuius per novum matrimonium ineundum solvi potest prius initum, ad solum matrimonium in infidelitate contractum spectat, non ad illud quod fortasse, Ecclesia dispensante, initum fuerit baptizatum inter et non baptizatum. Quod quoad vinculum solvi amplius non potest, postquam consummatum fuerit. *Th. m. II, 706.*

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Quamquam privilegium illud *fidei* privilegi⁸⁹¹ legium dicitur, et suo modo recte dicitur: tamen *baptismo* inhaeret. Quare catechumenus nondum baptizatus eo uti nequit.

R. 2. Immo, ut ex sententia S. Sedis anno 1876 lata practice deducitur, hoc privilegium baptismo ita inhaeret ut *baptizatus* contra infidelem seu non baptizatum pacifice cohabitare nolentem illo privilegio uti valide possit, etiamsi ipse in haeresi vel haeretica secta sit implicatus. Cf. Konings, *Theol. mor.*, 5. ed. (1882), II, pag. 394 (δ); *lib. period. Mogunt. „Der Katholik“* anni 1883, I, 280.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Getulia aperte ostendit se cum Petro⁸⁹² baptizato amplius cohabitare non velle. Quare Petro facultas est ineundi aliud matrimonium cum persona habili. Neque hoc ius quoad valorem actus amittit per hoc quod se acatholicae sectae adiungit.

R. 2. Si constat sectam, cui Anna se adiunxit, rite solere baptizare, per baptismum susceptum Anna acquisivit ius valide ineundi novum matrimonium cum viro baptizato, postquam prior eius vir infidelis seu non baptizatus eam repudiaverit.

R. 3. Quare Petrus et Anna prioribus suis matrimoniis non impediabantur quin inter se mutuo sese matrimonio coniungerent, eorumque matrimonium sic initum validum est, si aliud non intercesserit ecclesiasticum impedimentum, imprimis clandestinitas: nam de aliis impedimentis dirimentibus vix suspicari possumus. Si ergo in illa regione lex clandestinitatis non urget, aut saltem pro christianis acatholicis non viget: matrimonium inter Petrum et Annam validum censendum est. Neque subsequens Getuliae vel Flavii ad fidem conversio vinculum matrimoniale semel contractum potest solvere: sed ipsi, non solum post suum baptismum, sed post ipsum matrimonium Petri et Annae, liberi sunt ad nova matrimonia cum comparte habili ineunda.

R. 4. Aliter plane dicendum erit, si ex aliqua causa matrimonium inter Petrum et Annam fuerit invalidum. Nam in hoc casu priora matrimonia in infidelitate contracta, scilicet inter Petrum et Getuliam atque inter Annam et Flavium, adhuc subsistunt: neque post fidem ab omnibus susceptam amplius solvi possunt, nisi forte ex gravi causa per potestatem Rom. pontificis tamquam matrimonia

rata tantum. Fide enim et baptismo matrimonia tum subsistentia non solvuntur sed confirmantur.

PRIVILEGIUM PAULINUM ET POTESTAS ROM. PONTIFICIS.

Casus. (261)

Ricca, mulier Iudaea. ad fidem conversa, a viro qui nolebat converti separata. vitam caelibem et piam eligit, nolens tamen professionem religiosam facere; Abraham autem vir Blancam sibi delegit coniugem alteram, quacum post annos vult etiam ad fidem catholicam se convertere et in matrimonio manere.

QUAERITUR 1° an matrimonium inter Riccam et Abraham in Iudaismo contractum etiam nunc existat.

2° quodsi existat, teneaturne Abraham, post suam et Blancae conversionem ad fidem, ad Riccam reverti Blancamque relinquere.

3° quodsi id affirmatur, sitne Ricca cogenda ut ad Abrahamum catholicum factum revertatur.

4° num summus pontifex hoc inter Abrahamum et Riccam existens matrimonium sive ante sive post Abrahae conversionem solvere possit, ita ut Abraham et Blanca, postquam baptizati fuerint, rite inter se possint matrimonio copulari.

Solutio.

893 Est haec celeberrima causa *Florentina*, quae, Lambertinio (qui postea creatus est s. pontifex Bened. XIV) fungente munere secretarii S. Congr. Conc., ab illa S. C. die 29 Martii 1727 discussa est, ut late refertur in op. Bened. XIV, *Quaest. canon.* q. 546.

AD QUAESITUM 1^m R. Dubium non est quin matrimonium inter Abraham et Riccam olim initum adhuc subsistat. Solutio enim facta esse deberet vel ab Abrahamo, vel a Ricca. At a neutro solutio re ipsa facta est.

Non ab Abrahamo viro: qui nullatenus potuit vinculum solvere. Utut enim olim in Vetere Lege Iudaeis permittebatur libellus repudii atque matrimonii initi solutio ob certas causas: haec indulgentia diu sublata est, cum per evangelii promulgationem Christus Dominus *omnia* matrimonia revocaverit ad primaevam puritatem unitatis et indissolubilitatis.

Non a Ricca: nam licet illa, nolente viro cum conversa pacifice cohabitare, ex privilegio Paulino libera sit ad ineundum aliud matrimonium, aliud tamen matrimonium inire non tenetur, neque matrimonium primum antea solvit quam ineat novum. Quod egregie S. Thomas evolvit 4 *dist.* 39, q. 1, art. 5, dicens crimen nolentis pacifice cohabitare solvere quidem compartem *a servitute* quae impediat ab alio matrimonio, sed nondum solvere matrimonium prius; hoc enim solvi per matrimonium sequens.

894 AD QUAESITUM 2^m R. Ex prius dictis sequitur, eo quod Abrahae matrimonium cum Ricca subsistat, matrimonium cum Blanca non sub-

sistere; et quamquam, dum in Iudaismo ambo versabantur, putare poterant cum aliqua specie veri sibi vetere more iudaico licere divortium a vinculo, atque matrimonium cum Blanca esse legitimum, nihilominus post fidem susceptam haec in se erronea esse ignorare nequeunt. Dubium igitur nullum est quin Abraham, quantum ad ipsum attinet, si revocatur, teneatur ad Riccam redire. Atque ita in alia causa *Florentina* a S. C. C. 1 Iulii 1679 et 13 Aprilis 1680 omnino decisum est: cf. Bened. XIV l. c. discussio *secretarii* n. 10.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ex responso ad 2^m sequitur, rebus⁸⁹⁵ sic manentibus, Abraham, cum a Blanca debeat separari, debere aut caelibem vitam ducere, aut posse Riccam revocare ad vitam coniugalem. Quod posterius revera obtinebit, nisi pro Ricca exsistat causa perpetuae separationis a toro et cohabitatione. Quae num exsistat, examinandum iam est.

R. 2. In matrimonio christiano propter duas causas hoc divortii perpetui ius alterutri conceditur, scilicet propter alterutrius adulterium et propter iuridice declaratam defectionem a fide. — Quas duas causas analogice transferre possumus ad matrimonium nostri casus, seu ad ius Riccae contra Abraham.

Adulterium quidem re ipsa exsistit. Coniunctio enim Abrahae cum Blanca obiective est et erat adulterina. Nihilominus haec causa in nostro casu Riccae ius perpetui divortii a toro non conciliat. Nam iuridice non censetur adulterium ita formale ut ius coniugale plene exstinguat. Legem habemus c. 8 (*Gaudemus*) X, 4, 19: „Quod si conversum ad fidem et illa conversa sequatur, antequam propter causas praedictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compelletur. Quamvis quoque secundum evangelicam veritatem, qui duxerit dimissam, moechatur: *non tamen dimissor poterit obicere fornicationem dimissae pro eo quod nupsit alii post repudium*, nisi alias fuerit fornicata.“ Quamquam canon ille de viro primum converso ad fidem loquatur, qui postea debeat recipere uxorem: tamen par est causa viri et uxoris: ac proin in nostro casu Ricca Abrahae nequit obicere adulterium propterea, quod dimissus duxerit Blancam.

R. 3. Verum inde nondum fit non subesse praeter adulterium⁸⁹⁶ aliam causam divortii. Timorem iurgii et inimicitiarum rationem esse posse cur etiam in casu nostro simili Ecclesia decernere possit separationis prorogationem, Ben. XIV l. c. aperte fatetur ex communi sententia. Immo Ben. XIV ib. affert neque improbat sententiam theologorum Salmanticensium, secundum quam fieri liceat perpetuam separationem propter voluntariam persistentiam in infidelitate post factam interpellationem, etsi postea, mutata voluntate atque infidelitate deposita, etiam haec altera pars christianam fidem suscepit. Cf. Salm. tr. 9, c. 4, p. 2, § 2, n. 51.

R. 4. Attamen ita fieri non posse censeo, si sola *privata* coniugis primum conversae interrogatio atque repulsa alterius facta fuerit. Nam alioquin cap. *Gaudemus* modo laudatum vix intellegitur. Si vero interpellatio facta fuerit *iuridica* atque coniux tum in infidelitate re-

manens eam reiecerit, iudicis ecclesiastici est declarare num repulsa haec tanti sit pensanda ut coniugi fidei tribuat ius perpetui divortii, etiam pro casu quod infidelis postea se converterit necdum altera pars statum vitae cum coniugali consortio repugnantem assumpserit.

897 AD QUAESITUM 4^m R. 1. Solutio quaestionis quae hic proponitur pendet multum ab altera quaestione, videlicet utrum privilegium *Paulinum* de quo supra n. 889 sqq. (quo matrimonium infidelium, cum unus coniugum ad fidem sese converterit, alter nolit cum conversa parte pacifice cohabitare — vel immo, cum interpellata nolit convertere — a coniuge converso *solvi potest*) sit iuris divini immediate, an mediate tantum, immediate vero iuris apostolici et ecclesiastici. Nimirum si prius obtinet, non ilico quidem concludi potest summum pontificem non posse hanc in favorem fidei datam concessionem extendere atque ad similes casus applicare; at ex illo textu S. Scripturae 1 Cor. 7, 12—15 et ex data illa dissolvendi matrimonii facultate in hac explicatione *erueri* non possumus *certam* pontificis potestatem. Sed si textus ille refert privilegium mediate divinum tantum, legitime ex eo solo sequitur favorem illum fidei divinitus concessum a R. pontifice *denuo determinandum* atque ad certos casus *pro suo arbitrio applicandum* esse, ita ut non solum coniugi converso facultatem dare possit per novum matrimonium prius matrimonium dissolvendi, sed ut ipse etiam pro potestatis suae plenitudine vinculum prioris matrimonii solvere ex gravi causa possit, sive pars conversa novum velit inire matrimonium sive non, atque ut haec matrimonii solutio ex apostolicae potestatis plenitudine facta non subiaceat illis condicionibus quibus subiacet solutio privatim per novum matrimonium partis conversae facta.

898 R. 2. Haec textus 1 Cor. 7 interpretatio certe probabilis est. Sed ne in sola probabilitate haereamus, aliunde *certo* probari potest Romani pontificis potestas qua ultra limites Paulini privilegii in favorem fidei matrimonium infidelium post conversam partem alterutram vel utramque solvere possit, idque probatur ex ipso exercitio et doctrina summorum pontificum.

S. Pius V constit. *Romani pontificis* d. d. 2 Aug. 1571 Indis fecit facultatem, „ut baptizati et in futurum baptizandi cum uxore, quae cum ipsis baptizata fuerit et baptizetur, remanere habeant, tamquam cum legitima uxore, aliis dimissis“. Neque tamen certum erat hanc fuisse uxorem legitimam ante baptismum; nam, ut idem summus pontifex ait, „saepenumero contingit illam non esse primam“: neque constabat primam nolle converti vel nondum esse conversam, nam: „difficillimum foret primam coniugem reperire“. Ergo privilegium Paulinum *suis* limitibus circumscriptum applicationem non habet; ac proin nihil restat, nisi ut summus pontifex sua apostolica auctoritate ad solvendum matrimonium cum priore coniuge verisimiliter adhuc consistens utatur.

Similiter Greg. XIII 25 Ian. 1585 de ipsis illis matrimoniis infidelium dicit: „Nos attendentes huiusmodi conubia inter infideles contracta vera quidem, non tamen adeo rata censi ut necessitate sua-

dente dissolvi non possint“, concedit conversis ut *novum ineant matrimonium*, hac quidem cautione ne *temere* laedatur ius prioris coniugis: „dummodo constet, etiam summarie et extraiudicialiter, coniugem absentem moneri legitime non posse, aut monitum intra tempus in eadem monitione praefixum suam voluntatem non significasse.“ Matrimonia vero ea apostolica dispensatione contracta firma esse declarat summus pontifex contra quamlibet reclamationem prioris coniugis legitimae: quod esse non posset, nisi summus pontifex illud prioris matrimonii vinculum solvere posset et solvisset. „Quae quidem matrimonia“, ait summus pontifex, „etiamsi postea innotuerit coniuges priores infideles *suam voluntatem iuste impeditos declarare non potuisse, et ad fidem etiam tempore transacti secundi matrimonii conversos fuisse*, nihilominus rescindi numquam debere, sed valida et firma esse.“ Idem fecit et declaravit Urb. VIII. Cf. *Th. m.* II, 707.

Unde patet clarissime Romanos pontifices sibi vindicasse potestatem sua auctoritate solvendi ex gravi causa fidei favente matrimonium in infidelitate contractum, tum quando alteruter coniugum ad fidem conversus fuerit, tum quando conversus sit coniux uterque, matrimonium autem post utriusque conversionem nondum consummatum.

Verba Gregorii XIII tanta necessitate hunc sensum postulant ut adversarii cogantur sensum miro modo contorquere. Ita Pontius (v. Ben. XIV l. c. n. 38) censet Gregorium XIII solummodo dicere velle post matrimonium, apostolica dispensatione contractum, fidem non amplius adhiberi coniugi priori apparenti atque dicenti se iam fuisse conversum neque potuisse voluntatem suam tempore in monitione praefixo declarare: atque ita ex iuris praesumptione, quae sit iuris et de iure, hanc non-declarationem voluntatis haberi pro denegatione pacificae cohabitationis. — Verum quis credat Ecclesiam facere hanc *praesumptionem iuris*, quam in multis casibus evidenter probari possit a vero re ipsa recedere; atque Ecclesiam ex praesumptione adeo futili iudicare consuevisse contra ligamen matrimonii iure divino et naturali consistens!

R. 3. Ex disputatis patet quaestionis quartae nostri casus solutionem eandem esse debere, sive sola Ricca sive etiam Abraham ad fidem conversus fuerit; neque dubitari posse de R. pontificis potestate in genere num possit eiusmodi matrimonium solvere, sed totum negotium reduci ad hoc utrum ex adiunctis colligatur causa adeo gravis ut possit summus pontifex in hoc casu sua generali potestate uti.

Et revera, ut acta in archivis Romanis testantur, non obstante iudicio et consilio Lambertinii secretarii, aliorum iudicium praevaluit, atque summus pontifex, soluto matrimonio Riccam inter et Abraham, huic permisit cum Blanca post omnium conversionem christianum matrimonium inire. Cf. Ballerini-Palm. l. c. n. 709.

DIVORTIUM A TORO ET COHABITATIONE.

Casus. (262)

1. Inter Camillum et Constantiam coniuges, primo amore post annum extincto, graves exoriuntur dissidiae, ita ut Camillus opprobria et convicia in uxorem congerat gravioresque minas contra eam proferre consueverit. Quibus rebus Constantia pertaesa ad id adducitur ut domum paternam repetat neque permoveri possit ut redeat ad virum.

2. Anatolius, cum Zita legitimo matrimonio iunctus, in adulterium incidit cum ancilla. Qua re cognita, Zita se separat a viro neque de reconciliatione quidquam vult audire. Sed cum ipsa quoque postea labatur, Anatolius, se ex sua parte etiam causam separationis habere censens, sacros ordines suscipere cogitat. Quod possitne fieri et qua ratione quaerit.

3. Remigius vir catholicus et Lambertus lutheranus post Vaticanum concilium transierunt ad partes fallibilistarum. Quod cum uxores, datis etiam minacibus litteris, impedire non potuerint, sese a maritis separant. Utraque, cum prolem quaeque suam in tuto collocasset, sese religiosae congregationi, emissis votis, adiunxit. . . . Verum elapsis aliquot annis viri uxores suas e latebris revocare conantur et ius suum paternum in filios vindicare.

QUAERITUR 1° quae sint causae separationis coniugum a toro et habitatione.

2° quid iuris sit in casu separationis sive quoad innocentem sive quoad reum.

3° cui inhaereat ius et obligatio educandae prolis.

4° quid de singulis casibus iudicandum sit.

Solutio.

900 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Separatio a toro vel etiam a cohabitatione alia est, quae fit mutuo utriusque coniugis consensu: alia, quae fit ex iure unius contra alteram partem. Ex mutuo consensu fieri potest ex quacumque rationabili causa, si modo abest ab utroque coniuge periculum incontinentiae, maxime ex amore vitae perfectioris.

Causae autem ex quibus alterutri contra alterum ius separationis oriatur, quaedam sunt quae dant ius *perpetuae* separationis, quaedam quae solum *temporaneae* separationis ius creant, videlicet ita ut cessante causa ius separationis cesset.

R. 2. Causae *perpetuae* separationis sunt 1) adulterium moraliter certo et formaliter commissum, non condonatum neque per mutuum infidelitatem iniuria suo modo destitutum; 2) haeresis vel apostasia superveniens iuridice declarata.

In haeresi et apostasia iudicis sententia saltem criminis declaratoria requiritur ut coniugi innocenti liceat *perpetuo* recedere atque etiam post resipiscentiam forte secuturam cohabitationem plenamque reconciliationem denegare. Nam ut, quamdiu *persistat alter in haeresi*, innocens recedere possit vel pro adiunctis debeat, sententia iudicis non requiritur. Iudicis sententiam intellegi sententiam ecclesiasticam

in tota hac matrimoniorum causa, per se planum est neque speciali mentione indiget.

In adulterio (cui aequiparatur quaelibet innaturalis etiam carnis divisio) sufficit privata notitia, etiam per indicia tantum vehementia, ut *tori* communio perpetuo denegetur; ut autem *habitationis* separatio fiat. quaedam saltem requiritur criminis publicitas, cum alias scandalum ex separatione facile oriatur. — Haec quidem summo iure fieri possunt. Nihilominus tum propria infirmitas seu incontinentiae periculum, tum caritas erga reum iubere possunt coniugalis vitae restaurationem.

Ad quam restaurandam seu ad repetendam partem ream parti innocenti semper erit ius. Pars igitur rea reiecta, si repetatur ab innocenti, *tenetur* redire: nisi forte, existente periculo, expectare possit cautionem, ne reversa crudeliter tractetur.

Immo si pars innocens, quae iure suo utens alteram compartem eiecit, ipsa in crimen lapsa etiam rea effecta fuerit, repeti ab altera potest atque vocata redire tenetur, saltem si separatio facta fuerit privata: quodsi separatio facta est iuridica, iuridica repetitionis forma potest expectari. Quae in casu lapsus utriusque coniugis sane ad rem est, ne grave incontinentiae periculum atque scandalum protrahatur vel crescat. *Th. m. II, 712.*

R. 3. Causae *temporaneae* separationis praeter dicta revocantur⁹⁰¹ ad periculum animae et ad periculum vel omnino grave incommodum corporale. Hinc, si coniux sollicitatur ad grave peccatum, vel si pro conditione sua notabiliter male tractatur sive grave malum timere debet, recedendi facultate potitur.

Quodsi periculum in mora est, pars innocens privato iudicio fidens statim recedere potest: alioqui *per se* expectanda est sententia iudicis. Verum si causa aperta est et nota, separationem sine iudicis interventu facere non potest omnino illicitum dici. Laymann l. 5, tr. 10, p. 3, c. 7, n. 18; *Th. m. II, 713.* — Nihilominus confessarii et parochi est, quam primum fieri possit, suadere atque urgere reconciliationem mutuam.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quid iuris sit praeter ea quae iam ad⁹⁰² Quaesitum 1^m explicata habes, respicit fere solum casum perpetuae separationis. Nam qui ius habet separationis perpetuae non revocabile, si summum ius spectas, transire potest ad *statum* quo reditus ad coniugalem vitam sibi fiat impossibilis. Aliis verbis, potest sacros ordines suscipere vel in religioso ordine profiteri. Neque tamen in hoc casu coniux reiecta religiosum ordinem ingredi vel castitatem vovere tenetur; tenetur tamen caste vivere vitam caelibem.

R. 2. Quodsi pars innocens ordinem sacrum vel professionem religiosam suscepit, ac proin ipsa sibi reditum ad vitam coniugalem impossibilem reddiderit: nihil obstat quin etiam pars adultera ad meliorem frugem conversa religiosam vitam possit suscipere.

Immo ad sacros ordines vel ad vitam religiosam transire *pars rea* potest etiam: 1) si pars innocens interpellata absolute denega-

verit reconciliationem; 2) si interpellata consentit in electionem status perfectionis, quam pars rea intendit; 3) si, habita notitia illius intentionis quam gerat pars rea reiecta, pars innocens, cum facile possit, nihil contradicat; 4) si ultra biennium partem adulteram non repetiverit.

Aliter, si pars adultera contra ius innocentis statum cum coniugali vita impossibilem elegerit. Nam in eo casu, quando ab innocenti repetitur, statu suo novo non obstante redire ad vitam coniugalem debet.

903 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Ius divino-naturale et ecclesiasticum postulant ut, si quis coniugum non fuerit vel non manserit in fide catholica, educatio prolis spectet in omni casu ad catholicam partem, sive illa innocens est sive criminis rea. Gravissime enim laederetur religio et ius infantium, si quis eorum acatholicae religioni addictus extra viam salutis poneretur. *Th. m.* II, 713; *S. Alph.* VI, 976.

R. 2. Si uterque coniux catholicus est et in fide catholica permansit, ius educandae prolis apud innocentem manet, sive vir est sive mulier; ab expensis autem saltem ex parte ferendis reus sane non eximitur. Quando vero bonum prolis in certo casu huius ordinis mutationem postulaverit, iudicis ecclesiastici erit rem pro bono prolis decernere.

R. 3. Non raro iura civilia seu civilis auctoritas id sibi sumunt ut de educanda prole decernant atque, apud quem coniugum separatorum filii permaneant, definiant. Quo in conscientia ius non creatur. Verum haec rerum publicarum condicio causa esse potest cur coniugi catholicae non liceat tuta conscientia ius suum prosequi, quod alioquin habuerit ad postulandam separationem tori et cohabitationis. Si enim, ea agente, periculum est ne iudex civilis post separationem filios educandos patri acatholico addicat, abstinere debet a postulanda separatione, nisi forte contra iudicis sententiam filios patri efficaciter subtrahere possit seu subtraxerit.

904 AD QUAESITUM 4^m R. 1. Quod *Constantiam* attinet, imprimis eius condicio atque etiam Camilli, eius viri, indoles spectanda sunt. Si Constantia est femina nobilior vel, etsi non sit nobilior, si vere timere debet ne Camillus minas exsequatur: sane vitio ei verti nequit quod a viro fugiens domum paternam repetiverit. — Si autem ex una parte Camillus non consueverit eiusmodi minas quas profert exsequi, ex altera parte femina inferioris condicionis est, ita ut quaedam contumeliosa verba non adeo graviter ferri soleant: ratio sufficiens ad separationem non aderit.

Practice vero in *omni* casu parochus vel confessarius 1) cavere debet ne facilius contra *Constantiam* pronuntiet eamque *gravis* peccati arguat: nam vel ex dictis causa iusta existit, vel a *Constantia* causam iustam esse putatur, neque prudentiae erit id corrigere. 2) Nihilominus in *omni* casu adlaborandum est ut fiat reconciliatio, facta cautione a viro, ne coniugem reducem male tractet: nam in

eiusmodi separatione raro aberit periculum incontinentiae: et revera, cessante causa separationis seu cessante periculo malae tractationis, redeundi gravis obligatio est. Etsi igitur ab initio a declaranda gravi obligatione parochus prudens abstinuerit, si femina postea flecti nolit, gravis mutuae reconciliationis obligatio generatim dissimulanda non est.

R. 2. Si de Anatolii adulterio constiterit, *Zita* summo suo iure⁹⁰⁵ utitur, quando in perpetuum denegat coniugale consortium; neque, si in deneganda reconciliatione — exclusis inimicitiiis et odio — persistat, a parcho vel confessario absolute urgeri potest. Nihilominus pro circumstantiis reconciliatio multum suadenda est, ne Anatolius in peius ruat; maxime vero, si *Zita* ipsa in periculo labendi versatur, non solum suadenda est reconciliatio, sed etiam vel ea est iubenda vel alia remedia contra lapsus periculum omnino sunt adhibenda.

Postquam autem *Zita* revera lapsa fuerit, Anatolius ius habebit *Zitam* repetendi, *Zita* redire tenetur, nisi forte separatio facta fuerit iudicialis, atque iudex ecclesiasticus putet se non debere reditum urgere.

Verum, ut in casu narratur, Anatolius videtur ad meliorem frugem se recepissee; neque ipse de restauranda vita coniugali cogitat. sed de amplectendo statu perfectiore. Quod sine dubio exsequi potuerat, cum *Zita* interpellata de reconciliatione eam absolute negasset. At ex ea denegatione ius uxoris repetendi virum, quamdiu ille statum perfectiorem non assumpserit, non est extinctum. Num iure suo uti velit, apud ipsam est, etiam post proprium lapsum. Qui lapsus proprius fortasse animum mutavit reconciliationisque desiderium induxit. Quapropter puto omnino Anatolium, si etiamnunc perfectiorem statum sive sacrorum ordinum sive religionis suscipere intendit, huius propositi notitiam *Zitae* dare debere. Quodsi, re cognita, non contradicit, licentia illa quae ex priore *Zitae* agendi ratione Anatolio orta erat perdurare dicenda est. Ecclesiasticorum autem superiorum erit dispicere num potius propter *Zitae* periculum uterque, Anatolius et *Zita*, adigendus sit ad restaurandam vitam coniugalem: quae post susceptos sacros ordines vel religiosam professionem iure impossibilis evasura est.

R. 3. Uxor *Remigii* iure suo usa est, cum sese a viro post⁹⁰⁶ eius a fide defectionem separaverit, neque nunc, cum de viri reditu ad fidem catholicam sermo non sit, tenetur ad eum redire, neque licebit viro haeretico filios educandos tradere.

Attamen quod proprio Marte vitam religiosam elegerit, non omnino recte egit. Ut enim assumere posset statum religiosum, qui excludat pro quovis tempore atque quibusvis eventibus reconciliationem cum viro, indigebat iudicis ecclesiastici sententia. Quam quidem etiamnunc potest supplere. Alioquin, si vir sincere ad fidem catholicam redierit, ius habebit uxoris suae repetendae; neque uxor per vota emissa a vita coniugali restauranda excusaretur, nisi forte propter circumstantias supremus iudex ecclesiasticus rem cum *Remigio* aliter composuerit.

907 R. 4. Quod ad uxorem *Lamberti* attinet, eius condicio sane est deterior. Nam uxor sciens matrimonium mixtum inivit; proin viri haeresis causa separationis esse nequit; quod autem ab una haeresi in alteram transeat, statum non mutat. Bene quidem fecit uxor, filios susceptos educandi causa in tuto collocare; neque mariti postulatis obsecundari debet, quando filios reclamationat, volens eos sectae acatholicae tradere, vel saltem eorum religionem et educationem in periculum inducens. Attamen ius denegandi consortii coniugalis uxor non habuit neque nunc habet, nisi accesserit viri adulterium. Nisi igitur adulterium viri probare possit, ad virum qui uxorem suam repetit redire tenetur, non obstantibus votis religiosis, quae impediunt quidem quominus coniugale debitum ei liceat petere, non autem quominus debeat reddere. Optimum tamen erit, recursu Romam facto, votorum solutionem plenam petere: quae cum in religiosa congregatione, non in ordine stricte sumpto, emissa sint, manserunt simplicia, faciliusque per summum pontificem propter causam gravem solvuntur. Immo existimo in isto casu facile evenire ut propter errorem in admittente professio religiosa atque proin omnia vota sint in se *nulla*: summum igitur consulenda est dispensatio *ad cautelam*; eaque dispensatio videtur, maxime propter emissum votum castitatis, esse secundum praesentem Ecclesiae disciplinam usuaem.

MATRIMONII IMPEDIMENTA IMPEDIENTIA.

RELIGIO INTER BAPTIZATOS DIVERSA (MATRIMONIA MIXTA).

SPONSALIA CUM ALTERO.

Casus. (263)

Edeltrudis virgo multum nobilis cum iuvene nobili sponsalia inierat, cum in matrimonium petitur a principe acatholico, facta spe ut cum prole catholice educanda etiam magna pars populi catholicae fidei uniatur. Sponsus in dissolvenda sponsalia non consentit. Quapropter pater Edeltrudis litteris ad S. Sedem datis petit dispensationem ab impedimento mixti matrimonii et ab impedimento sponsalium.

QUAERITUR 1° matrimonium mixtum qua lege sit illicitum.

2° quae sit ratio et qui modus dispensandi ab impedimento matrimonii mixti.

3° possitne summus pontifex dispensare ab impedimento sponsalium.

4° quid in matrimoniis mixtis contrahendis observandum sit.

Solutio.

908 AD QUAESITUM 1um R. 1. Matrimonium mixtum etiam inter eos quorum uterque baptizatus est, seu matrimonium inter partem catholicam et acatholicam christianam lege positiva Ecclesiae reprobari indubium est. Testis inter alios est Bened. XIV *Declar. de matrim.*

Hollandiae d. 4 Nov. 1741, ubi § 3 loquitur de „istis detestabilibus conubiis quae S. Mater Ecclesia semper damnavit atque interdixit“: similiter Pius VIII in *Brevi ad episcopos Rhenanos* d. 25 Martii 1830: „Ignotum vobis non est Ecclesiam ipsam a conubiis huiusmodi quae non parum deformitatis et spiritualis periculi prae se ferunt, abhorrere“, et „ut canonicae leges matrimonia eadem prohibentes religiose custodirentur.“ Greg. XVI in *litteris ad archiep. Frib.* d. 23 Maii 1846 loquitur „de deploranda in istis regionibus catholicos inter et acatholicos matrimoniorum frequentia.“ Cf. Leo XIII, const. *Arcanum*. Antiores Ecclesiae prohibitiones v. apud Feije, De matr. mixtis p. I; Bangen IV, 6 sqq. ex Gasp. n. 443.

R. 2. Matrimonia mixta communiter prohibita sunt lege naturali⁹⁰⁹ et divina, eo quod periculum secum ferant generatim non leve pro parte catholica deficiendi a fide vel in ea frigescendi, atque periculum acatholicae filiorum educationis.

R. 3. Quae pericula cum pro adiunctis cessare vel multum diminui possint, vel aliquando propter summi boni communis spem, adhibitis cautelis, licite possint subiri: legis divino-naturalis prohibitio potest in certis casibus cessare; atque in his casibus ab ecclesiastica lege per S. Sedem dispensatio, si petitur ex graviore causa, dari solet.

R. 4. Quominus vero cum aliquibus theologis veteribus consentire possimus, quasi in regionibus mixtis ubi diversis confessionibus liberum religionis exercitium conceditur ecclesiastica lex contra mixta matrimonia cessaret atque divino-naturalis communiter non subsisteret: prohibent tum recentiores aetatis documenta pontificia. tum tristis experientia, quae in ipsis mixtis regionibus ex matrimoniis mixtis catholicae religioni regulariter magnum damnum oriri docet. Cf. Ballerini-Palm. l. c. n. 1089 sqq.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Ecclesia igitur *ex sua parte* non raro⁹¹⁰ rationem habere potest et habet relaxandae legis *suae*, etiam quando lex divino-naturalis vel non, vel non plene cessaverit, permittens quaedam mala, ut maiora praecaveantur. Quae rationes sunt v. g. periculum ne alias pars catholica omnino a fide desciscat, matrimonium civiliter iam contractum. Quare non semper ex dispensatione per Ecclesiam data arguere licebit ad matrimonii mixti liceitatem: ad quam dumtaxat licet concludere, si pars catholica, expositis sincere rationibus et adiunctis, sese submissam omnino exhibeat, sive S. Sedes concesserit sive denegaverit licentiam.

R. 2. Et re vera Ecclesia in quibusdam circumstantiis permittere vel optare potest eiusmodi matrimonium, si quod magnum bonum commune Ecclesiaeque dilatatio ex eo speretur: in quo casu periculum non leve a parte catholica subiri Ecclesia permittere potest, firma tamen manente voluntate partis catholicae et propriae servandae fidei et prolis in ea pro viribus educandae.

Ceteroquin consuevit Ecclesia, ut liceat dispensatione uti, has condiciones postulare, videlicet ut *cautio detur* etiam a parte acatholica 1) de libero religionis exercitio catholicae comparti concedendo,

2) de prole universa in catholica religione educanda; ut pars catholica addat 3) se pro viribus curaturam esse alterius partis conversionem: quae cautio qua forma sit danda, ordinariorum est praescribere, dummodo moraliter certa et secunda reddatur eius executio. Num aliquando ob gravissimas causas haec cautio possit omitti, S^{ae} Sedis est iudicare. Gasparri l. c. n. 452. 453.

911 R. 3. Causae igitur ob quas dispensetur a lege ecclesiastica matrimonia mixta prohibente, possunt esse publicae vel privatae. Causam publicam seu spem magni boni communis esse causam omnino gravem et sufficientem patet: quae publica causa olim sola admittebatur. Nunc autem ex causis etiam privatis dispensatio conceditur. Causae vero privatae requiruntur sane graves: quae, ut supra dictum est, possunt existere ex parte concedentis, etsi non existant ex parte petentis seu ex parte sponsorum.

R. 4. Quare per se quidem peccant sponsi, qui sine causa gravi dispensationem ad ineundum matrimonium mixtum petunt, etiamsi cautiones ab Ecclesia postulatae in tuto positae sint, et qui timore maioris mali superiores movent ad dispensationem nihilominus concedendam. Verum prudentis confessarii et parochi est videre quousque apud sponsores, qui mixti matrimonii propositum conceperunt, id urgere possit vel debeat, ne forte ex peccato materiali formale efficiat. Ceterum quando ipse supplices litteras pro habenda dispensatione ad superiores eccl. dirigit, si minor est causa ex parte sponsorum, ipsius est addere hunc timorem, si exstiterit, ne denegata dispensatione res peior fiat. De cetero causae sive ex se sive cum aliis coniunctim iustae sunt: impossibilitas habendi alium sponsum; ratio educandi filios ex matrimonio mixto morte compartis soluto, qui alias catholice vix educabuntur; violatio puellae facta; similia.

R. 5. Dispensatio illa ineundi matrimonii mixti reservatur S^{ae} Sedi, ita ut ordinarii iure proprio facultatem dispensandi non habeant, sed indigeant privilegio a S. Sede accepto: quod in regionibus mixtis inter quinquennales facultates solent recipere. Gasparri l. c. n. 451.

912 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Impedimentum sponsalium nititur in iure naturali, quod sponsi mutuo acquisiverunt ad implendam promissionem, et quod matrimonium cum tertio reddat illicitum. Quapropter communiter non est superioris ecclesiastici, hac in re concedere licentiam, quia ius acquisitum aliorum sartum tectum servari debet.

R. 2. Nihilominus accidere potest ut superior Ecclesiae, imprimis supremus Ecclesiae pastor, ius privatum possit extinguere, id suadente vel postulante causa religionis publicaeque utilitate. Quodsi circumstantiae sint eiusmodi, supremo iudicio illius priora sponsalia extinguere atque alius matrimonii contrahendi facultas dari possunt.

R. 3. Magis etiam id obtinet in dubio utrum exstiterit pro alterutro sponsorum causa a sponsalibus initis recedendi, etiamsi altera pars recedere nolit. Quod ecclesiastico iudicio atque suprema sententia definiri potest. Quae iudicandi facultas pro diversis condicionibus vel ab ordinario exerceri potest vel summo pontifici reservanda

est. — Confessarius vel parochus solummodo ut consiliarius declarare potest pro foro conscientiae in causa clara et certa, quid alterutri sponsorum liceat, ita tamen ut alter possit recursum ad superiorem iudicem interponere: quo interposito, parochus rem suspendere debet neque interim matrimonium contrahendum potest permittere.

R. 4. Ex iis quae dicta sunt patet in nostro casu potuisse R. pontificem, sed non ordinarios locorum, iudicare num ratio sit cur etiam invito priore sponso sponsalia Edeltrudis solvantur, atque illi facultas concedatur ineundi mixti matrimonii.

AD QUAESITUM 4^m R. 1. Quando ad confessarium vel parochum⁹¹³ defertur voluntas partis catholicae ineundi matrimonii mixti, nisi sunt rationes *cogentes* quae faciant illud matrimonium debitum vel quasi-debitum: quo recentior adhuc est illa voluntas, eo fortius insistat ad dissuadendum et pro viribus impediendum istud matrimonium, expositis periculis atque Ecclesiae legibus. Prudentia tamen suadebit ita verbis moderari ut, si forte conatus frustretur, relinquatur via evadendi. Videlicet parochus et confessarius ita agant ut non constituatur pars catholica in persuasione se a mortali peccato immunem esse non posse, etiamsi, datis necessariis cautelis, dispensatio ecclesiastica fuerit obtenta.

R. 2. Quando igitur conatus fuerit incassus, parochi plerumque erit, si de cautione necessaria danda dubium morale non relinquatur, exquirere causas et dirigere litteras supplices sive ad ordinarium sive ad S. Sedem pro imploranda dispensatione.

R. 3. Dispensatione data, catholicae parti eam communicabit, facta mentione, prout res se tulerit, dispensatione non obstante manere rem in libero arbitrio positam neque obligationem matrimonii illius ineundi adesse. Quodsi matrimonii illius ineundi voluntas permanserit, quae praxis servanda sit in proclamationibus et in ipso matrimonio ineundo, consuli debet lex vel consuetudo dioecesana.

R. 4. Nimirum quoad ritum celebrandi matrimonii consule quae supra dicta sunt in casu 258 n. 881 sqq.

R. 5. Quoad proclamationes etiam praefertur sane mos omittendi⁹¹⁴ omnino proclamationes; verum si hoc fieri non possit, licebit, religionis sponsorum mentione non facta, proclamationes solitas facere. Qua in re exstat responsum *S. Officii* d. d. 4 Iulii 1874 de matrimoniis mixtis inter catholicos et infideles: „Posse fieri proclamationes in matrimoniis de quibus agitur, quatenus Apostolica dispensatione contrahantur, suppressa tamen mentione religionis contrahentium“. Nihilominus simul significabatur ex mente *S. Officii* esse haec: si alia via certitudo status liberi contrahentium acquiri possit, *magis expedire*, in quibusdam saltem casibus, ut detur dispensatio a bannis, quo evitetur periculum admirationis et scandali; quare id prudenti arbitrio episcoporum relinqui (*Collect. S. Congr. de Prop. Fid.* ed. a. 1893. n. 1223). Quodsi in matrimoniis mixtis inter christianos et non-

christianòs demum liceat proclamationes facere, a fortiore pro circumstantiis occurrentibus id licebit in matrimoniis mixtis inter catholicos et acatholicos baptizatos.

TEMPORA CLAUSA.

Casus. (264)

Adolfus, cum, antequam proficiscatur, cum Carolina matrimonium contrahere cupiat, fer. II Paschatis illud celebrare volens, in Quadragesima ut proclamationes fiant a parcho petit. Qui id sine episcopi dispensatione facere non audet. Re tandem composita, Adolfus statuto die, utpote festivissimo, cum summa pompa, sollemni convivio, choreis vespertinis matrimonium celebrat.

QUAERITUR 1° quae sint tempora clausa.

2° quid illis temporibus iure interdicitur.

3° num Adolfus peccaverit.

Solutio.

915 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Tempus clausum sunt tempora quaedam sollemniora ad recolenda potissima religionis christianae mysteria instituta atque frequentiori orationi vel paenitentiae dedicata, quibus certae res profanae ecclesiastica lege prohibentur. Sunt igitur illi dies Deo divinoque cultui specialiter reservati atque pro eo clausi, cum certa negotia profana excludantur.

R. 2. Eiusmodi tempora nunc, i. e. a Tridentino concilio, existunt haec: 1) ab Adventu usque ad festum Epiphaniae (6 Ian.) incl., 2) a die Cinerum usque ad Dominicam in Albis incl.: *Trid.* sess. 24, c. 10 *de ref. matr.*

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Iure communi seu universali interdicitur non ipsum matrimonium coram parcho consueto ritu contrahendum, sed 1) sollemnis illa benedictio quae intra missam dari solet, 3) externa pompa atque profana festivitas occasione nuptiarum agenda.

R. 2. Iure particulari in compluribus regionibus illis temporibus clausis etiam ipsa matrimonii celebratio interdicitur: a qua lege ob iustas causas ordinarius potest dispensare.

916 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Quominus in Quadragesima proclamationes matrimonii fiant, nulla lege prohibetur. Idque non solum verum est de lege Ecclesiae universali, utpote quae ne matrimonium quidem simpliciter contrahendum prohibeat, sed etiam de iis locis, ubi viget particularis lex quae quamlibet matrimonii celebrationem temporibus clausis interdicit. Nam cum quis ibi primo die post elapsum tempus clausum matrimonium velito celebrare, vix non debet proclamationes circa finem quadragesimalis temporis incipere.

R. 2. At feria II Paschatis pro matrimonio sollemniter celebrando vel in diversis locis pro matrimonio utcumque celebrando

tempus clausum nondum est finitum. Quapropter, si in loco Adolphi lex illa simpliciter matrimonium prohibens viget, ordinarii dispensatio necessaria est, ut in casu Adolphi matrimonium celebrari liceat. A lege autem sollemnitate profanamque festivitatem prohibente non solet dispensari, neque facile excogitari potest causa, qua deficiente episcopus in hac lege universalis certo non potest dispensare. Cf. Bened. XIV, *Instit.* 80, n. 15; Rosset, *De matrim.* t. II, n. 1221, ubi affertur *decret.* d. d. 26 Martii 1859, episcopum non posse dispensare, ut tempore clauso detur benedictio matrimonii sollemnis.

R. 3. Ex quibus patet Adolfum recte non egisse, cum tantam⁹¹⁷ profanam instituerit lacticitiae significationem. Verum gravis culpa non videtur arguendus esse, nisi ratio scandali pro ratione loci accesserit. Videlicet: 1) Gravis quidem prohibitio est sollemnis matrimonialis benedictionis; sed hanc factam esse non narratur, atque hac in re, si commissae esset, potius parochus quam Adolfus esset arguendus. 2) Convivia lautiora, si intra limites modestiae manent, nullatenus prohibentur: quae, si ne tempore quidem Quadragesimae, nisi quatenus obstat ieiunium, stricte prohibentur, multo minus ipso festo Paschatis sunt prohibita. 3) Reliqua pompa, si pro adiunctis nimis immoderata et excessiva est, sub gravi quidem prohibita est tempore clauso; verum festum Paschatis hac in re sane plus permittit quam tempus quadragesimale, maxime ubi reliquae profanae festivitates atque laetitiae significationes prohibitaee censeantur solis temporibus paenitentiae, i. e. in Adventu et in Quadragesima. — Si vero infra hebdomadam paschalem profanae festivitates, imprimis choreae publicae, a consuetudine loci omnino non admittantur, has si Adolfus instituerit, etiamsi alioquin honestas, meo iudicio a gravi peccato alienus non est; mitius dixerim de choreis, quae agantur intra parietes domesticos. Cf. S. Alph. VI, 938; Marc, *Inst. Alphons.* n. 1991; Rosset l. c. n. 1214.

VOTA PERFECTIORIS VITAE.

Casus. (265)

Romulus iuvenis emisit votum servandae castitatis et loco ineundarum nuptiarum potius suscipiendi sacros ordines vel in saeculo vel in ordine religioso: cum in inopinata occasione chorearum infeliciter cum puella peccat. Quae cum se ab ipso gravidam factam esse, falso quidem, dicat, eum inducit, ut quam primum ineatur matrimonium. Confessarius consultus, qui facultates papales non habet, censet in hoc casu opus non esse dispensatione suadetque matrimonium. Quo inito, Romulus comperit se esse deceptum: quaerit nunc num votis adhuc teneatur atque religiosum ordinem debeat ingredi.

QUAERITUR 1° quae sint vota, quae constituent matrimonii impedimentum impediens et quousque impediunt.

2° quae sit obligatio eius qui nihilominus matrimonium contraxit.

3° quid ad casum et ad dubia Romuli sit respondendum.

Solutio.

918 AD QUAESITUM 1°. R. 1. Omnia illa vota impediunt seu illicitum reddunt matrimonium, quae sive directe sive indirecte obligant ad continentiam, seu quibus promittitur Deo vitae status matrimonio perfectior. Sunt autem vota haec: 1) votum non nubendi. 2) votum virginittis. 3) votum castittis. 4) votum suscipiendorum ordinum sacrorum, 5) votum ingrediendae religionis.

R. 2. Vota illa, etiamsi omnia matrimonio ineundo obstant, non obstant tamen eodem modo. Nam *votum virginittis*: 1) si semel laesum fuerit, non amplius matrimonio ineundo obstat; 2) per se theoretice loquendo numquam obstat matrimonio virgineo, si uterque contrahentium hoc intendat: practice autem id rarissimo admittitur propter pericula quae tale matrimonium plerisque afferat. — Dein *votum castittis* non impedit matrimonium simpliciter, nisi sit perpetuae castittis; nam si votum respicit castitatem ad tempus tantum, tempore elapso matrimonium non amplius impeditur. Cf. *Th. m.* II. 719 sqq.

919 AD QUAESITUM 2°. R. Obligatio eius, qui votum violans matrimonium inivit, pro diversis votis diversa est:

1) Qui contra votum non nubendi matrimonium inivit, votum graviter violavit, at illud in posterum observatu impossibile reddidit: ac proin statim potest matrimonio uti.

2) Qui contra votum virginittis servandae matrimonium inivit cum altero illud votum ignorante, vel saltem non ex sua parte virginittatem promittente, graviter quidem peccavit, si habuit vel habere debet animam matrimonii consummandi, attamen videtur statim *posse* conjugalem vitam ducere sive reddendo sive petendo debitum conjugale: post terminum spatii bimestris a iudice ecclesiastico fortasse praestitum ad deliberandum de capessenda vita religiosa elapsum, sed frustra elapsum, conjugalem vitam ducere *debet*. *Th. m.* II. 720.

920 3) Qui, emisso voto castittis *perpetuae*, nihilominus matrimonium inivit, ut in priore casu graviter peccavit. Sed aliter se habet quoad matrimonii usum. Nam ex se numquam potest *petere* debitum conjugale, neque illud reddere quotiescumque compars ius amiserit vel quamdiu illud nondum acquisiverit plene. Ergo ab usu matrimonii, non solum a consummato usu, totaliter abstinere debet a) per primum bimestre, quo tempore compars exigendi conjugalis debiti ius non habet, sed utriusque coniugi ius competit de capessendo statu religioso deliberandi: b) si forte compars per adulterium vel incestum iure suo privatus fuerit. Verum practice expedit, immo vix non necessarium est ad evitanda peccandi pericula, ut rogetur ab ecclesiastica auctoritate dispensatio a voto castittis: quae in hoc casu ab episcopo iure ordinario concedi potest, sed cum restrictione „in ordine ad usum matrimonii“, scilicet ita ut licite non solum reddi sed etiam peti possit debitum conjugale, verum: a) ea quae conjugalem castitatem laedant, etiam sub voto maneant prohibita: b) ut, matrimonio per compartis mortem soluto, votum plene reviviscat. — Modus, quo etiam nunc post initum

sed nondum consummatum matrimonium observari integre votum possit, erit ingressus in religionem. At quoniam hanc rem longe maiorem non voverit, ad id non tenetur, sicut neque ille tenetur qui vovit virginitatem.

4) Qui, stante voto suscipiendorum ordinum sacrorum, matrimo- 921
nium init, similiter fere, ut antea, graviter peccavit, cum, moraliter loquendo, voti implendi impedimentum volens sibi creaverit. Religionem ut ingrediatur non tenetur, cum haec res promissam rem longe excedat; quamquam eligendo religionem votum implet. Initio matrimonio statim illud potest consummare, cum castitatem in se non voverit, et ea voti impletio, quae in quibusdam circumstantiis possibilis manet, per matrimonii consummationem non redditur impossibilis. — Tenetur autem adhuc, atque in posterum stante matrimonio, votum suum implere: a) si quando uxor dederit potestatem atque ipsa condiciones ab Ecclesia requisitas implere parata est; b) si quando uxor crimine suo ius coniugale perpetuo amiserit: — nisi tamen propter onera quae sibi tamquam patrifamilias incumbant vel aliter ad suscipiendos ordines ineptus evaserit.

5) Qui voto ingrediendae religionis ligatus matrimonium init, 922
generatim peccat, eo quod grave periculum subeat voti laedendi aut compartis decipiendae. — Ex specialibus circumstantiis tantum atque gravibus causis haec pericula abesse vel permitti possunt. — Toto igitur bimestris tempore, quod ius eccles. concedit, tenetur a consummando matrimonio abstinere atque consummando peccat, non tamen peccat exercendo actus imperfectos coniugibus licitos, si nullum consummati actus periculum secum ferunt: nam perfectam castitatem nondum vovit. Immo matrimonio nondum consummato ei continenter incumbit obligatio implendi voti seu ingrediendae religionis, etiam comparte non consentiente. Post consummatum autem matrimonium non amplius peccat sive reddendo sive petendo debitum coniugale, sed voti implendi obligatio tum demum pergit urgere, cum compars consenserit atque ex sua parte cautiones ab Ecclesia postulas implere velit, aut ex crimine commissio ius coniugale perpetuo amiserit: nisi forte, ut sub 4) iam dixi, propter alias obligationes contractas vitae religiosae amplectendae incapax ipse evaserit.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Non recte dixit confessarius, ratus dispensatione opus non esse. Esto, in suppositione puellae per Romulum gravidae factae, si fuerit *iniuria* illata, posse exsistere obligationem, ut *per matrimonium* iniuria reparetur: nihilominus etiam tum necessaria est dispensatio, ut Romulus in matrimonii usu non sit impeditus. Quae quidem dispensatio, si matrimonii ineundi *obligatio* exstiterit, sufficit episcopalis, i. e. quam episcopus iure ordinario dare potest; si obligatio non exstiterit, papalis dispensatio requiritur, vel dispensandi facultas per privilegium papale episcopis aliisve data. Haec quoad votum servandae castitatis. Iam ad aliud votum considerationem vertamus.

R. 2. Cum copula antematrimonialis non faciat matrimonium consummatum, ante consummatum autem matrimonium coniugibus per

se insit ius amplectendi status religiosi: non est dubium quin Romulo ius competat etiam nunc religionem ingrediendi. Nam huic iuri solummodo ob stare posset obligatio educandae prolis; verum quoniam, ut casus dicit, proles re ipsa non exsistat vel non a Romulo exsistat: ius ad perfectionis statum amplectendum integrum manet.

924 R. 3. Matrimonium vero ex illa deceptione non redditur nullum: quapropter quaeri potest num, matrimonio non obstante, Romulo etiam ius competat suscipiendi sacros ordines extra statum religiosum. Si enim ius illud ei competit, etiam obligatio manet. Quod, stante matrimonio, non licebit nisi aut consentiente uxore cautioneque ab ea data, aut extincto iure uxoris matrimoniali. Sitne ius illud extinctum, non est nisi aliis verbis quaerere, possitne Romulus postulare perpetuam a toro separationem. Censeo id fieri posse omnino, si puella prolem ab altero susceperat; alias, i. e. si nullo modo prolem susceperat, non posse.

R. 4. Quando igitur postulare potest perpetuam a toro separationem, hac apud iudicem ecclesiasticum petita et impetrata, voto suo satisfacit accipiendo ordines sacros in saeculo.

R. 5. Potest autem sine dubio voto suo etiam satisfacere, separatione iuridica non petita, si nimirum amplecti vult statum religiosum; verum ad id non tenetur absolute, cum alterutrum tantum vovit, sacros ordines aut in religione aut extra religionem.

925 R. 6. Restat demum ut quaeratur utrum, si Romulus ius perpetuae separationis a toro ex deceptione non habeat, atque ita sola via, qua votum suum suscipiendorum ordinum impleri possit, sit ingressus in religionem, utrum, dico, ad hunc *teneatur*. Quod solvi debet ex obligatione quae oritur ex voto disiunctivo. Haec autem obligatio per se semper relinquit facultatem eligendi ex rebus sub disiunctione promissis; ita ut, postquam ex alterutra re promissa una casu facta fuerit impossibilis, omnis obligatio cesset, si electio nondum facta fuerit. Attamen si id acciderit *culpa* ipsius voventis, eo ipso iure suo eligendi se abdicavit atque ad alteram rem praestandam voti obligationem contraxit. Quare dicendum est in nostro casu Romulum. nisi obtinuerit dispensationem a voto suo, teneri vi voti nunc determinate ad statum religiosum amplectendum. Cf. S. Alph. III, 224; Marc n. 632; *Th. m.* I, 453.

NB. Quae Romulus, si uxorem relinquere velit, observare debeat secundum leges civiles, ne difficultates et molestias patiatur, in sua regione videre debet; neque haec tangunt conscientiam per se, sed per accidens tantum.

OBSERVATIO LEGUM MATRIMONIALIUM CIVILIUM.

Casus. (266)

1. In conferentia sacerdotum discutitur quaestio de civilibus legibus matrimonii. De qua Caius haec exponit:

Catholici tenentur oboedire civili auctoritati, nisi quando praecepta sunt contra altiore legem divinam. Contra quam neque est se sistere civili

magistratui, neque abstinere a certis matrimoniis; quare graviter peccant qui impedimenta civilia non servant vel consensum suum magistratui non annuntiant: debent igitur et ecclesiasticae et civili legi sese subicere. Quod eo magis tenendum esse Caius putat, quia in civitatibus hodiernis quam plurimi sunt acatholici vel certo non vel dubie baptizati, pro quorum matrimoniis sola auctoritas civilis sit competens potestas; neque tamen in civili tractatione catholici a reliquis civibus discrepare debent.

2. Paphnutius parochus, disserens quotannis secundum monitum Ecclesiae publica contione de sacramentis, etiam de matrimonio populum instruit atque maxime de impedimentis dirimentibus, tum de iis quae statuit Ecclesia, tum de iis quae civilis auctoritas constituit; utraque, monet, observanda sancte esse, et civilia impedimenta eo magis, quod pia mater Ecclesia post violatas suas leges facile soleat indulgere, auctoritas civilis longe difficilior; insuper mali exempli esse, si sint catholici qui infringant leges quas ipsi acatholici atque Iudaei religiose servant.

QUAERITUR 1° rectumne sit axioma Caii.

2° qualis quo fonte oritura sit obligatio civilibus matrimonii legibus sese conformandi.

3° in acatholicorum matrimonia iurene auctoritas civilis potestatem exercent.

4° rectene Paphnutius populum instruat pro praxi.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. Axioma verum est, quatenus excludit obligationem, si quando civilis auctoritas aliquid praecipiat lege divina prohibitum; sed verum non est, quatenus in *solis* illis rebus obligationem oboediendi negat. Sunt enim causae in quibus neque teneantur neque licite possint oboedire; at sunt etiam causae in quibus possint quidem oboedire sed non teneantur, nimirum illae quae versantur circa rem quidem non malam sed civili auctoritati non subiectam vel eius limites excedentem. Quodsi eiusmodi res alii auctoritati subiacet, haec eandem illam rem in se non malam extrinsecus malam potest reddere, ita ut in ea civili auctoritati ne liceat quidem amplius oboedire.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Dogma catholicum est causas matrimoniales spectare ad iudices ecclesiasticos ex *conc. Trid.*, sess. 24, c. 12, nimirum causas in matrimoniis christianorum occurrentes easque quae ipsum matrimonium spectant. Quod cum salva fide negari nequeat, consequens est, ut in iis, quae ipsum matrimonium christianum spectant, civilis auctoritas nihil iure possit. Sensum enim definitionis esse illas causas matrimoniales ad *solos* iudices ecclesiasticos spectare, exclusa potestate civili et mere humana quacumque, non tantum aperta ratio suadet, sed etiam authentice constat per complures summorum pontificum declarationes: cf. Pesch, Praelectiones dogm. t. VII, n. 881; Sasse, De sacramentis t. II, de matr. thes. 13.

R. 2. Attamen in iis quae verum legitimumque matrimonium consequuntur, seu in ordinandis rebus temporalibus, civilis potestas auctoritatem legiferam habet: quoad ipsa vera et legitima matrimonia

civilis potestas iudicium Ecclesiae agnoscendi ius habet et obligationem. *Th. m.* II, 656.

R. 3. Quapropter si quando civilis auctoritas Ecclesiae iudicium de veris legitimisque matrimoniis non agnoscit, vel proprio iure quaedam decernit atque praescribit, limites sui iuris transgreditur atque aliquid committit quod subditorum conscientias ex se nullatenus ligat. Immo in ea re oboedire per se ne licet quidem, quatenus eiusmodi lex illiusque observatio tendat in ecclesiastici iuris despicientiam; vel si liceat, non licet nisi cum formali vel tacita protestatione contra alieni iuris arrogantiam.

R. 4. Quodsi igitur lex civilis non praecipit rem in se malam atque protestatio contra violatum ius Ecclesiae evidens est: periculum gravis mali, quod ex neglecta lege civili immineat, ratio est cur catholicis civibus sese legibus istis conformare liceat, et cur, cum liceat, cura suorum rerumque suarum ad id obliget. Ergo non ipsa lex civilis in eo casu obligat; sed lex naturalis, quae dictat habendam esse a quolibet curam sui ipsius atque suae familiae, est quae obligat.

928 R. 5. Inde sequitur, in iis rebus, quas lex et divina et ecclesiastica permittat, legibus matrimonialibus civilibus se conformare. saepe esse *obligationem gravem*, quando scilicet ob defectum agnitae legitimitatis fama vel spes hereditatis graviter laeditur.

Generatim igitur tenentur catholici: 1) magistratui civili se sistere, non ut coram eo matrimonium contrahant, sed ut contractum notificent: vel, si inique cogantur *antea* se sistere, ut notificent matrimonium *contrahendum*, quod nomine „civilis matrimonii“ cum omnibus veri et legitimi matrimonii sequelis absurde vocatur; 2) abstinere ab iis matrimoniis pro quibus civilis agnitio sperari nequit, nisi forte eae sint circumstantiae in quibus temporale damnum non sit aestimandum, neque famae defectus incurratur. *Th. m.* II, 724 sq.

Quibus concordat *Resp. S. Off. ad Vic. Ap. Iamaicae* d. d. 12 Ian. 1881: „Curandum a missionariis, ut matrimonium contracturi observent praescriptiones etiam civiles, quae ad ordinem moralem, quoad effectus civiles matrimonii, conservandum conducant. Quodsi contingat ut missionariorum monita nihil proficiant, vel specialis occurrat difficultas, res est ad Vicarium Ap. deferenda, cuius erit iudicare, utrum huiusmodi sit casus ut matrimonium permitti debeat, non obstantibus civilibus praescriptionibus.“ (*Collect. de Prop. F.* n. 1450). Similiter in *concilio plen. Americae Latin.* anni 1899, append. n. CXXIX.

929 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Sine omni dubio matrimonium non solum certo baptizatorum, sed etiam eorum qui *dubie baptizati sunt*, legi et iudicio Ecclesiae subicitur. Quod non plane idem dicit, ac illa matrimonia omnibus impedimentis canonicis affici; sed dicit ea iis legibus canonicis affici, quibus ut afficerentur Ecclesia voluit.

Ratio autem *asserti* est: 1) Ius universalius et altius praecedere iuri inferiori et minus universali debet illudque vincere. At ius Ecclesiae est maxime universale, cum spectet saltem inchoative totum orbem totumque genus humanum, et altius est quolibet iure mere

humano et naturali, cum supernaturalem finem spectet atque in hunc finem immediate divinitus sit institutum.

2) Quando societas quaedam solet suis membris baptismum conferre vel quando actus baptizandi circa aliquem positus est; valere debet sententia illa: „standum est pro valore actus“, in quantum scilicet actus illius valore humana societas mutuaeque relationes et obligationes reguntur. Alioquin actum esset de certitudine rerum humanarum. Si quis igitur re ipsa defectus occurrerit, *iuris* defectus, qui ex eo sequeretur, naturaliter suppletur superiore potestate, i. e. a Deo ut auctore naturae, si agitur de causis mere naturalibus, a Deo ut positivo auctore Ecclesiae, si causa est ecclesiastica¹.

R. 2. Si vero agitur de matrimoniis infidelium, qui baptismum 930 nullatenus susceperunt, sententia satis communis ea est, quae auctoritatis supremæ civilis iurisdictionem in matrimonialibus causis agnoscat. Inter alios est sententia *S. Thomæ* 4, dist. 39, q. 1, a. 1 ad 4: „In quantum (matrimonium) est officium naturae, statuitur lege naturae; in quantum est sacramentum, statuitur iure divino; in quantum est officium communitatis, statuitur iure civili; et ideo ex quolibet dictarum legum potest persona effici ad matrimonium illegitima.“ Nixa hac sententia, *S. C. de Prop. Fide* (v. *Collectan.* n. 1447) declaravit matrimonium inter infideles, quod carebat sollemnitate lege regionis necessaria, *invalidum* novumque matrimonium viro ad fidem converso permisit. Immo instructio a consultore confecta, quam approbatam esse *non constat*, longe lateque exponit „Principes saeculares, sive fideles sive infideles, plenissimam potestatem retinere in *matrimonium subditorum infidelium*, ut scilicet, apposis impedimentis, quae iuri naturali ac divino diversa non sint, eadem non solum quoad effectus civiles, sed etiam quoad coniugale vinculum penitus rescindant.“

R. 3. Nihilominus in ipsa hac sententia opus videtur esse distinctione. — Nam negari nequit omnes theologos catholicos atque ipsam *S.* Sedem repetere exclusionem auctoritatis civilis a causis substantiam matrimonii spectantibus a sacro matrimonii characterē. Matrimonium eo ipso, quod a Christo evectum est ad rationem sacramenti, solius Ecclesiae utpote potestatis religiosae iurisdictioni subicitur. Verum matrimonio ab initio non sacramenti quidem ratio inerat, at inerat ratio rei sacrae. Quod a Leone XIII in litt. encycl. „*Arcanum*“ d. d. 10. Febr. 1880 effertur, et ex hac ipsa ratione patet, quod semper fuerit „futuræ Incarnationis mysterii adumbratio“. Quidquid igitur putaveris circa ordinem mere naturalem, qui re ipsa non existit neque exstitit umquam: si spectatur ordo rerum, qui de facto existit et qui saltem destinatione supernaturalis est pro omnibus, matrimonium ut res sacra seu religiosa haberi et tractari debet, adeoque etiam infidelium matrimonium debet subiacere auctoritati *religiosae*. Si igitur a civili potestate regitur, id iure fit, non quatenus civilis potestas politica est, sed quatenus de facto simul religiosa est. Quodsi in statu

¹ Inde minime sequitur baptismum dubium valere sicut baptismum certum quoad effectus supernaturales, quos ut in anima suscipientis producat institutus est.

naturali in societate humana auctoritas politica et religiosa non uni atque eidem subiecto collata, sed a diversis subiectis exercenda esset, matrimonii causae a subiecto religiosae potestatis, non politicae, regerentur.

931 AD QUAESITUM 4^m R. 1. Recte agit Paphnutius, cum populo identidem explicat leges Ecclesiae de matrimonio, immo non de solis dirimentibus, sed etiam de impedimentibus impedimentis convenit populum instruere: inter quae primum locum tenere debet impedimentum mixtae confessionis religiosae.

R. 2. Recte etiam egit Paphnutius, cum attentos auditores redderet ad leges civiles; nisi enim eae servantur, non solum ipse parochus, qui contra leges contracturos admittit ad ritus religiosos matrimoniales, sed ipsi coniuges gravissima subeunt incommoda et mala pro se suaeque prole, quae ut legitima non agnoscitur atque a hereditate legali repellitur.

932 R. 3. Ex dictis supra ad Q. 2^m iam colligitur Paphnutium minus recte egisse, immo egisse *male*, adeo extollendo civiles leges, quasi illae *per se* suaeque propria auctoritate parochianos adstringerent. Nam illae leges quoad christianorum matrimonia sunt iuris alieni seu ecclesiastici usurpatio, quando aliquid de matrimonii valore constituunt. Quod *suo iure* possunt, illud est ut cives etiam christiani teneantur auctoritatem publicam de matrimonio *rite contracto* certam reddere modo a lege assignato, quo fruantur coram lege civili omnibus legitimi matrimonii iuribus.

Si quid ergo amplius leges civiles requirunt, ad id christiani non tenentur vi legis et vi oboedientiae legibus debitae, sed vi caritatis erga se et prolem suam, ne sine causa iniustis vexationibus sese exponant. Quod sane secundum rei veritatem parochus suos docere debet, ne paullatim discant male sentire de mutuis iuribus inter Ecclesiam et civilem auctoritatem. *Prudenter* quidem haec debet explicare, ne videatur civilem auctoritatem in se carpere atque subditorum animos contra eam commovere; nihilominus hanc non potest cum detrimento iurium ecclesiasticorum extollere.

R. 4. Imprudenter igitur saltem egit, monendo populum Ecclesiam post violatas suas leges longe facilius indulgere quam civilem auctoritatem; sic enim indirecte animantur infirmiores ad leges sanctissimas parvipendendas et negligendas. Potius debebat ad eas custodiendas *a fortiore* excitare, rationem sumens a lege civili; quam si propter sola evitanda mala temporalia omnes tam sollicitè servarent et servare in conscientia non raro deberent, multo magis propter legem *per se* coram Deo obligantem statuta Ecclesiae esse servanda.

R. 5. Quod autem Paphnutius exemplum sumat a Iudaeis et acatholicis, qui praeceant in sollicita custodia legum civilium matrimonialium, etiam incaute et *male* facit. Quo enim haec comparatio tendit, nisi supponatur utrosque, videlicet fideles baptizatos et non-baptizatos, *eodem modo* his legibus teneri? Quod falsissimum est. Nam baptizati certissime non tenentur illis legibus *per se*, sed summum

per accidens; alii autem tenentur, etsi non certe, tamen probabiliter *per se*, ut dictum est supra ad Q. 3^m, ac proinde auctoritas publica *suo iure* utitur, si pro non baptizatis certas leges ipsum matrimonium eiusque valorem spectantes ferat, modo ne repugnent legi divinae.

IMPEDIMENTA MATRIMONII DIRIMENTIA.

ERROR IN MATRIMONIO.

Casus. (267)

Pancratius amore sui captaverat puellam nobilem, quae tamen asserit se nolle sine consensu parentum matrimonium inire: quam ut inducat, Pancratius se iactat apud puellam eiusque parentes filium certi comitis ditissimi, cuius familia patri puellae nota erat. Pater igitur cupiens cum hac familia intimius iungi, ab ipso illo comite litteris petit consensum in illud matrimonium inter ipsius filium suamque filiam: quibus litteris fraude interceptis, Pancratius dextre fingit responsum omnium votis secundum, ita ut brevi post matrimonium cum magna sollemnitate celebretur. Paucis hebdomadis elapsis fraus et error detegitur. Sed oritur quaestio:

1° qui sit error impedimentum matrimonii dirimens.

2° in casu subsistatne matrimonium inter Pancratium atque illam puellam nobilem, vel quid iuris illa eiusque pater habeat.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Error, qui ex sese sit impedimentum 933 dirimens, est error de persona praesenti, quacum specietenus matrimonium initur, vel etiam error in personam redundans. Cum enim inter certas et determinatas personas matrimonium ita ineatur, ut persona illa determinata sit ipsum obiectum essenziale circa quod versetur contractus: error supra dictus est circa contractus essentiam, adeoque consensum natura sua efficit nullum.

R. 2. Error de condicione servili, seu potius eius ignorantia in altero contrahente *libero*, quando est condicio servilis vero et stricto sensu, *iure ecclesiastico* reddit matrimonium nullum. Quando igitur vir liber duxit mulierem, quae, cum putaretur a viro libera, erat re ipsa serva sensu stricto, matrimonium non valet; vel si mulier libera nupserit viro re ipsa servo, qui putabatur a muliere esse liber (cf. c. 2 X 4, 9; *Th. m.* II, 752). Quod impedimentum nostra aetate rarissimam habet applicationem.

R. 3. Error in condicione personae generatim non facit matri- 934 monium invalidum, etiamsi error condicionis talis fuerit, ut, si fuisset condicio nota, matrimonium locum non habuisset. Nam consensus demum datus est; nec quaeritur quid factum fuisset, sed quid factum re ipsa sit. Exceptio est: 1) si certa quaedam condicio habebatur ut condicio sine qua non, ita ut consensus non absolute sed condicione datus sit neque condicio illa sit verificata; 2) si condicio, circa quam sit erratum, redundat in personam, ita ut ex illa con-

dicione non impleta exurgat error ipsius personae seu appareat non esse eam individuum personam, quacum contrahere alter intenderat: quod evenit, si alter contrahens ex certa quadam condicione vel qualitate principaliter *intenta* veniat in notitiam et determinationem personae individuae quacum contrahat; non evenit, quando condicio seu qualitas intenta superveniat notitiae et determinationi personae, nisi statuatur illa qualitas *pro condicione sine qua non*.

935 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si tractatum inter puellam et Pancratium consideramus, abstractione facta interventus parentum puellae, non videtur ille error adesse qui redundet in personam. Puella amore Pancratii rapiebatur, antequam quidquam de eius stirpe noverit; videtur igitur haec suppositio nobilis prosapiae puellae non fuisse res substantialis neque condicio sine qua non, sed ratio impellens et magis incitans. Sed error in tali re non facit matrimonium nullum.

R. 2. Gravior quaestio est, si respicimus consensum et intentionem patris puellae. Quodsi ille consensus patris propter errorem et fraudem fuerit nullus, illa nullitas inficere videtur ipsius puellae consensum, utpote quae declaraverit se nolle matrimonium inire sine consensu patris. Pater autem principaliter videtur intendisse coniunctionem cum nobili familia sibi nota, ideoque *eius* consensus omnino restrictus fuisse ad filium illius familiae; ac proinde consensus quoad matrimonium cum Pancratio deceptore videtur fuisse *nullus* seu *invalidus*.

R. 3. Ita revera pro nullitate matrimonii standum esset, si consensus patris esset consensus *matrimonialis pro filia*. Verum ita non est. Inspici igitur debet consensus puellae, quem dederit in ipso contrahendo matrimonio cum Pancratio, num forte dederit *tunc* consensum non absolutum sed dependentem a consensu patris. Quod est plane improbabile. Praevius ille consensus quo *promittebat* matrimonium non erat absolutus; sed consensus praesens quo contraxit matrimonium *fuisse* quidem non absolutus sed dependens a voluntate patris, si suspicata esset deceptionem; sed nunc, cum de vero patris consensu non dubitaret, *absolute* consensum dedit de praesenti circa matrimonium cum Pancratio. Matrimonium igitur valet neque declarari potest nullum.

R. 4. Quod superest remedii, id solum est, ut puella valedicere possit cohabitationi cum Pancratio. Deceptio enim illa gravis ratio est postulandi perpetuam separationem a toro et cohabitatione, ita tamen ut, altero vivente, neutri liceat ad secundas nuptias transire. Verum si forte matrimonium nondum esset consummatum, recurri potest ad summum pontificem pro matrimonii rati tantum solutione.

MATRIMONIUM EX METU INITUM (I).

Casus. (268)

Edelberga puella a matre gravissimis minis adigitur nubere Paulo, quem detestatur; conqueritur apud famulam, sed demum coacta in Ecclesia consentit. Sed a coniugali vita cum Paulo abhorrens, prioribus mensibus semper

denegat debitum, demum comminatione mortis ad copulam cogitur et, cum oppositionem inutilem esse videat, abhinc viro obsecundat: post annos, cum iam tres filios Paulo peperisset, cognito impedimento metus, instituit actionem de matrimonii nullitate.

Odilia pariter ad matrimonium coacta, cum sciat metus impedimentum, sine multis ambagibus consensum simulat; postea vero vir, cum reluctantem aliter non possit ad conjugalem vitam inducere, necem minatur: quo perculsa Odilia internum dat consensum atque viro obtemperat. Postea nihilominus de nullitate matrimonii agit.

QUAERITUR 1° qui sit metus irritans matrimonium.

2° possitne et quomodo tale matrimonium postea confirmari seu sanari.

3° quid ad casus sit dicendum.

Solutio.

AD QAESITUM 1^m R. 1. Iniustus metus gravis ad ineundum 936 matrimonium incussus vel protractus vel quae vera fuit matrimonii causa, nullum facit matrimonium, saltem ex iure ecclesiastico, probabiliter ex ipso iure naturae. Ius naturae enim exigit, ut consensus ex tali iniusto metu datus ius firmum non pariat, sed obligatio inde exorta ad libitum eius qui metum passus sit possit excuti. Quod si ita est, matrimonii obligatio ab initio debet esse *nulla*, cum, quam primum constiterit, solvi amplius non possit. *Th. m. II, 735.*

R. 2. Metus debet esse *gravis*, saltem relative: quo fit ut parentum preces importunae facilius quoad puellam gravem metum indicent quam apud virum. Ceterum qui metus censeatur gravis, vide in *Th. m. I, 24.*

R. 3. Debet esse metus *iniuste incussus*. Quare qui aliunde ad certum matrimonium tenetur, cogi sane potest, si recedere velit, intentatis etiam poenis et malis, quibus ad implendam obligationem inducatur. Neque tamen ille, cui iuste detur optio inter matrimonium vel alium illatae iniuriae reparandae modum, cogi potest determinate ad matrimonium: quod si fieret, metus esset iniustus, matrimonii irritans.

AD QAESITUM 2^m R. 1. Perdurante metu, sicut iniri valide 937 nequit matrimonium, ita neque sanari potest matrimonium invalide contractum.

R. 2. Cessante metu, consensu libere dato matrimonium ex nunc reddi potest validum. Id autem ita intellegendum est ut 1) novus consensus independens a priore consensu ideoque *cum cognitione nullitatis prioris consensus* saltem ab eo poni debeat, qui metum passus est, altero huius rei vel nullitatis matrimonii ignaro; 2) ut novus consensus fieri debeat ab utroque et publice seu in forma Tridentina, si de metu iniuste incusso publice constet, vel ita constet ut in publicam notitiam venire possit. *Th. m. II, 737.*

938 AD QUAESITUM 3^m R. 1. Matrimonium Edelbergae certe invalidum est. etsi ipsa puella metu adacta verum consensum ex sua parte dederit atque de matrimonii sui nullitate nihil sciverit.

R. 2. Mulier, cum *putaret* matrimonium validum esse, nihilominus prioribus mensibus ius habuit denegandi matrimonii consummationem, non tamen indefinite. At potuit etiam statim viro obsecundare: ac proin nulla est ratio eam peccati incusandi, quod ob metum necis demum in vitam coniugalem consenserit.

R. 3. Certum pariter est matrimonium re vera mansisse invalidum et nullum. Nam, si abstrahimus a quaestione num *potuerit* Edelberga in adiunctis datis vero consensu matrimonium validum facere, re ipsa illud non revalidavit, quoniam ad illud revalidandum debebat praecedere notitia vel serium dubium de valore consensus primitus dati. Attamen de ea re in plena fuit ignorantia. Quapropter *iure suo* agit Edelberga etiam post annos sollicitans declarationem matrimonii nullitatis; nihilominus officia erga prolem imponere possunt obligationem caritatis et pietatis, ut potius cessante metu libere in matrimonium consentiat.

939 Quoad *secundum* matrimonium R. 4. Odilia etiam invalide contraxit, neque prohibebatur quin cum restrictione consensum exprimeret seu simularet, vel potius *dissimularet dissensum*.

R. 5. In subsequentibus Odiliam difficulter excusare possumus. Cum de declaranda matrimonii nullitate agat, sumi debet ipsi persuasum esse, matrimonium suum esse et mansisse nullum. Verum, si hanc persuasionem habuit, quando secundo comminatione mortis adacta consensum internum dabat, se nihilominus non poterat habere pro vera uxore, ac proin ne ex metu quidem mortis carnalem copulam *admittere* ei licuit, sed summum passive se habere. Si vero opinionem habet matrimonii sui revalidati, non amplius licet movere litem de nullitate.

Solummodo superest ut Odilia, si primo quidem putaverit se cum in mortem trudi videretur valide contrahere posse, postea autem, auditis rationibus contrariis, aliter putet. In tali casu causam suam resumere atque nullitatis declarationem sollicitare poterit. Sed quam primum hanc mentem conceperit seu matrimonium suum nullum mansisse putaverit, ab omni coniugali commercio cum viro debuit abstinere.

940 R. 6. Num autem re ipsa, qui hucusque invalide contraxit matrimonium, ad declinandam ipsam mortem corporis et animae (quam animae mortem incurreret, qui non legitime iunctus in carnalem copulam consentiret) possit manente metu valide contrahere, in utramque partem disputatur. Certum est revalidationem fieri non posse, si praeter metum aliud impedimentum publici iuris obstet, sume imprimis clandestinitatem.

Quodsi *solus metus* in quaestionem venit, *probabile* est impedimentum metus cessare, si matrimonii revalidatio solum medium est evadendae durissimae necessitatis aut moriendi aut graviter peccandi: sive pro impedimento solius iuris ecclesiastici metum habeas sive

pro impedimento iuris naturalis. Quod enim ad salvanda et protegenda iura personalia libertatis statutum est, neque a positiva lege neque a lege naturali eousque sustineri debet ut vergat in summum eorumdem personalium iurum detrimentum.

Porro si probabile est metum ut impedimentum dirimens desinere atque matrimonium, non obstante metu, in eiusmodi circumstantiis valide contrahi posse, licebit homini in iis angustiis posito contento esse hac probabilitate atque matrimonio uti. Cf. *Th. m.* II, 738. 739. Contrarium sentit Rosset¹, *De matrim.* n. 1331. At nostrae sententiae patronos habes Schmalzgrueber, Mazzotta, Thom. Tamburini, alios.

MATRIMONIUM EX METU INITUM (II).

Casus. (269)

1. Proba graviter aegrota Camillum medicum ad se vocandum curat: qui manifestato periculo ampliorem curam non vult impendere, nisi hic et nunc secum ineat matrimonium; quod in casu periculi superati promittit se et civiliter confirmaturum esse et coram Ecclesia benedicendum curaturum esse. Quibus Proba, ne deseratur a medico, consentit.

2. Rosa, filia Rufi viri nobilis, videt rem familiarem patris propter intricatam litem in magno periculo, neque adest advocatus peritus, qui rem feliciter tractare possit nisi unus qui offensus auxilium suum denegat. Rosa, alioquin virum istum abhorrens, amore patris et timore ducta, illum adit et, cum auxilium recusare pergat, spem facit matrimonii secum ineundi. Quare commotus ille mutat consilium, si nunc statim fiat promissio et quam primum eius impletio. Rebus sic compositis, celebratur matrimonium, lis in favorem Rufi deciditur: quo facto, Rosa actionem instituit contra matrimonii valorem quasi ex metu initum.

QUAERITUR sintne praedicta matrimonia valida an ex impedimento metus nulla.

Solutio.

R. 1. Haec quaestio indubie solvitur, si metus iniustus adfuerit⁹⁴¹ inflictus vel protractus in eum finem ut matrimonium de quo agitur

¹ Clarissimus ille auctor dictam probabilitatem conatur evertere, dicendo falsum esse *meum* suppositum, „quippe non ad servandam libertatem, sed ad evitandum peccatum mortale consummationem [matrimonii] inhibet ius naturae“. At non iste est status quaestionis. Priusquam quaeratur num inhibeat ius naturae *consummationem*, quaeri debet et solvi quaestio num ius naturae inhibeat sub poena nullitatis *ipsum matrimonium contrahendum*: nam, nisi matrimonium maneat nullum, frustra quaeris de evitando peccato mortali consummationis. Neque puto falsum quicquam a me supponi, quando dico rationem, cur ius naturae metum pro impedimento dirimenti statuat, si statuit, esse protectionem efficaciorum libertatis, non autem rationem esse peccatum mortale consummationis evitandum. Sed quoniam in casu supposito ius libertatis eius de quo agitur salvari non potest, nisi ipse ille vitam amittat, ratio quam attuli pro lege cessante videtur salva consistere, videlicet: Num vere ius naturae postulat, ut libertatem meam vitae servandae necessario praeferre debeam, libertatem meam quae ilico cum vita debeat violenta morte finiri? Ad quod si non obligor, ille qui metum patitur a lege naturae non prohibetur quin valide matrimonium ineat atque illud valide initum statim consummet.

iniretur. Si ita fuerit, matrimonium certo invalidum est, quicumque consensus fuerit datus. Si ita non erat, multi lique gravissimi auctores censent sufficere ad nullitatem matrimonii, ut metus *iniustus*, etsi non in finem matrimonii extorquendi incussus, tamen *matrimonii sit causa*, eo quod matrimonium quis eligat, ut ab illo metu iniusto se liberet. Ita Baller.-Palmieri tr. 10, sect. 8, n. 1129; Lessius, *de iust. et iure* l. 2, c. 17, dub. 6; Lugo, *de iust. et iure* d. 22, n. 175; Schmalzgrueber, *ius eccl.* l. 4, tit. 1, n. 399; alii.

Facile etiam in simili casu fit, ut matrimonium sit invalidum, non ex titulo metus qua talis, sed ex defectu veri consensus.

- 942 R. 2. Quod igitur matrimonium Probæ attinet, nisi res gesta sit in loco ubi caput *Tridentini concilii* „*Tametsi*“ vi sua destitutum sit, matrimonium nullum est titulo clandestinitatis.

Verum si illa valori non obstat, condicio Probæ et Camilli penitus indaganda est. Si adfuerint alii medici qui commode vocari poterant, agendi modus Camilli, utut iniquus et fortasse iniustus, non potest dici constituere gravem metum contra Probam.

Sed si Camillus solus erat qui posset advocari (vel — quod in timida puella potest accidere — si solus erat cui puella confidebat), curam denegare in periculoso morbo, quem diligenti cura medici superatum iri speratur, *gravem metum* sane constituit. Metus ille etiam *pro fine habet, ut matrimonium extorqueatur*, quia cura medica denegatur, nisi consensus in matrimonium praestetur. Difficultas sola est, num metus ille inferatur *contra iustitiam*. In qua quaestione certum est agi contra iustitiam, si medicus iam antecederet ex contractu se obligaverat ad curam sive huius aegrotæ sive aegrotorum in genere qui ad ipsum recursuri essent. Itaque in hoc casu matrimonium ratione metus irritantis erit certo nullum. Satis probabiliter autem nullitas etiam ad alios casus extenditur; quia, licet curam medicam impendere medicus teneatur ex caritate tantum, tamen iniustam facit pactionem, cum matrimonium ineundum non minus sit *pretium iniustum* pro cura medica, quam si pro equo ab emente postulares palatium. Recte Baller.-Palmieri l. c. n. 1127 dicit: „Si 1° persona quæ metum incutit, non habet ius inferendi mala; vel 2° si non habet ius inferendi hoc vel illud malum; vel 3° non habet ius exigendi matrimonium per eam mali comminationem: *metus dicitur iniuste incussus ac proinde irritum matrimonium.*“

Hinc Proba in tali casu omnino potest actionem de nullitate matrimonii instruere, etiamsi postea rei ignara diu cum Camillo vixerit. Nihilominus sententiae demum iudicis ecclesiastici stare debet. Cf. Rosset op. c. n. 1303.

- 943 R. 3. Difficilius causa de matrimonio Rosæ componitur, quantum ad impedimentum metus attinet. Discutienda sunt hæc momenta: 1) num fuerit metus *gravis*; 2) num *finis* huius metus fuerit matrimonium, vel saltem matrimonium sit *ex metu causatum*; 3) num fuerit metus *iniuste* incussus.

1) Par quidem est causa sive medici sive advocati, quando de magno damno avertendo agitur; neque quicquam interest utrum agatur de damno proprio an de damno proxime cognatis impendenti: ceterum damnum patris in filiam redundat. Ergo de metu *gravi* non est dubitandum, si quando timebatur — ut re vera fiebat — ne ille qui solus iuvare posset causam tanti momenti relinqueret.

2) Advocatus denegat suum auxilium, quod in hisce circumstantiis est gravem metum incutere. Sed cum eum incutit, nullam habet intentionem matrimonii cum Rosa extorquendi, quam intentionem ipsa Rosa sponte suggerit. Verum advocatus hanc intentionem suam facit, atque ea demum movetur ut a metu gravi incutiendo desistat, non destitutus, nisi sibi matrimonium illud offerretur. Quapropter verum videtur omnino illum metum protractum esse ex intentione huius certi matrimonii. Certius etiam est matrimonium esse *ex metu* causatum; nam Rosae sola ratio tractandi de matrimonio fuit haec ut ab impendenti malo se liberaret.

3) De metus illius, etiam ut solummodo *protractus* est, *iniustitia* idem iudicium ferre licet atque in priore casu medici qui curam suam denegabat, nisi matrimonium contraheretur. — Omnibus igitur consideratis, matrimonium Rosae cum avvocato illo est, saltem probabiliter, ex ipso titulo metus irritantis nullum. Consentire videtur Rosset op. laud. n. 1304 dicens: „Qui experitur metum, iniit matrimonium, ut declinet a malo quod reformidat, vel ut excutiat malum quod iam suffert. Hoc dupliciter contingere potest: vel enim (1) is qui metum incussit quin de matrimonio cogitaverit, postea de illo cogitans illud offert *aut oblatum a patiente metum acceptat matrimonium*; vel (2) a tertio offertur matrimonium. . . . *In primo casu matrimonium videtur irritum.*“

R. 4. Ex narratis videtur erui posse Rosam impediti metus⁹⁴⁴ probe fuisse consciam, siquidem statim post matrimonium initum et litem compositam agit de eius nullitate. Quod si ita est, facile dubitari potest num Rosa verum consensum matrimoniale dederit. Quare si examine facto de defectu veri consensus constiterit, ex hoc capite etiam certius constabit de matrimonii nullitate.

R. 5. Si autem sumas litem, de qua agebatur, in favorem Rufi iam antea finitam fuisse; vel litem saltem ita esse productam ut de futura victoria iam constaret atque opera advocati ulterior evasisset iam non necessaria, antequam matrimonium re ipsa iniretur: dici debet metum gravem cessasse, ac proin de metu ut impedimento matrimonii dirimenti sermonem amplius esse non posse. Debebat enim in tali casu Rosa aperte declarare se nolle matrimonium inire, promissionem priorem se ex metu fecisse. Quod facere plane licuit. Quare, si nihilominus, rebus ita stantibus, coram Ecclesia contraxit, vix admittetur postea eius excusatio se ex metu consensisse vel se internum consensum non dedisse. Nihilominus, si etiam tum *internus* consensus abfuit, matrimonium corrui: sed vix aliud tum restabit, nisi ut, consensu vero dato, validum reddatur.

IMPEDIMENTUM LIGAMINIS.

Casus. (270)

Hilaria occulte nupsit Henrico, qui post tres annos felicitis matrimonii duosque filiolos susceptos militiam sequi debet. — Qua finita, commercium quod per litteras cum Hilaria sustinuit paulatim exstinguitur; ipse, longe ditioze comparte reperta, in dissita regione novum matrimonium publice iniiit. Decem annis elapsis, cum Henrici vestigium nullum amplius detegat, Hilaria, filiis defunctis, novum etiam in novo domicilio iniiit matrimonium, de priore, quod morte mariti solutum sumit, nihil dicens. Aliis quinque annis elapsis fortuito comperit Henricum, alio assumpto nomine, adhuc esse inter vivos atque alio matrimonio iunctum: de qua re tenet altum silentium, dum biennio post, audita morte Henrici, conscientiae causa rem secundo marito pandit.

QUAERITUR 1° quid de secundis nuptiis Hilariae et Henrici sit dicendum, et quomodo constare debeat de morte coniugis ut alteri liceat novum matrimonium inire.

2° quid de vita coniugali in secundis illis nuptiis.

3° quomodo secundum Hilariae matrimonium possit reddi validum.

Solutio.

945 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Divina lege, positiva et naturali, prohibetur polygamia atque irrita est; similiter divortium quoad vinculum. Quare, vivente coniuge, impossibile est alteri novum matrimonium inire, ita ut, quantumcumque *putetur* alteruter coniunx mortuus, si revera mortuus non sit, alterius matrimonium secundum sit irritum. *Th. m. II, 740.*

R. 2. Ut *liceat* secundum matrimonium inire illudve conari, requiritur moralis certitudo de morte compartis; ut liceat *admittere* ad secundum matrimonium aliquem, publicis argumentis constare debet de prioris coniugis morte, quantum fieri potest, per testes immediatos vel documenta publica authentica; alias prudenti aestimationi iudicis ecclesiastici id committitur. Accuratioze v. *Th. m. II, 741.*

R. 3. Secunda matrimonia Hilariae et Henrici, ut patet, invalide sunt contracta, atque etiam graviter illicite. Quod maxime valet de matrimonio ab Henrico attentato, qui non solum non erat moraliter certus de obitu prioris uxoris, sed moraliter certus erat de eius vita perdurante. De subiectivo peccato Hilariae magis dubitari potest. Nam impossibile non est eam sibi persuasisse post decem annos alti silentii ex parte eius qui antea diligenter ipsi scripserat atque fidum maritum se probaverat, nihil relinqui, nisi ut sumatur Henricum esse mortuum. Obiective quidem tale silentium certum argumentum non praebet, neque in foro externo sumptum esset pro probatione, sed necessaria fuisset diligentior et publica inquisitio. Quapropter etiam subiective male egit Hilaria haec omnia tegendo et silentio praetermittendo, cum ageret de novo matrimonio ineundo. Neque a *gravi* peccato hac in re excusari potest, nisi in magna fuerit incitiae et simplicitate.

Nihilominus fieri potuit ut malae fidei quidem esset in eo quod, sciens huiusmodi pandenda esse, *hanc* legem Ecclesiae violaret, neque tamen esset malae fidei in eo quod cum dubio ligaminis impedimento novum matrimonium attentaret, siquidem *in persuasione certa* esse poterat virum esse defunctum.

AD QAESITUM 2^m R. 1. Ut a matrimoniali vita *Hilariae* exordium 946 sumamus, multum interest advertere, quod mox dixi de mala vel non mala fide in ineundo matrimonio secundo. Interroganda igitur est mulier cur vitam suam priorem atque matrimonium cum Henrico silentio tlexerit. Si compertum fuerit propterea eam ita egisse, ne forte constiterit per meliorem inquisitionem de viro nondum defuncto, censi debet malae fidei quoad statum suum liberum; si vero responderit se de mariti morte non dubitasse, se timuisse tamen ne, notitia de priore vita data, rumores excitarentur atque ipsa famae detrimentum pateretur, sumendum est *Hilariam circa suum statum liberum* in bona fide exstitisse.

R. 2. Si igitur *Hilaria* de morte *Henrici* dubia nihilominus secundum matrimonium attentavit, quamdiu dubia manet de *Henrici* morte, graviter peccat vitam coniugalem sponte exercendo seu debitum coniugale petendo; verum alteri innocenti marito debitum reddere debet, quamdiu, facta pro possibilitate inquisitione, dubium perseverat.

R. 3. Si vero in bona fide *Hilaria* erat de suo statu libero, tenetur quidem etiam postea inquirere num revera *Henricus* mortuus sit, sed, dubio manente, libere ducere potest, reddendo et petendo, vitam coniugalem.

R. 4. At quam primum constiterit de *Henrico* adhuc superstiti, plane peccat mortaliter, si quasi uxor vivit cum secundo viro; neque ex ignorantia viri excusatur. Nihil igitur restat nisi ut aut se subtrahat aut viro totam rem pandat.

R. 5. Quod *Henrici* secundum matrimonium attinet, patet eum omnino in mala fide fuisse atque scienter criminis bigamiae reum exsistere. Quare quoties coniugale debitum poscit, graviter peccat, neque reddere ei licet, quia ab initio consensum dedit necessario et certo invalidum, neque eum nunc validum facere potest, quamdiu *non constiterit* de *Hilariae* obitu. Cf. de his omnibus *Th. m.* II, 842—844.

AD QAESITUM 3^m R. 1. Quando constiterit certo de morte *Hen-* 947 *rici*, *Hilariae* matrimonium secundum reddi potest validum; non eo ipso convalescit. Videlicet consensus antea datus nihil operatus est, neque umquam operari quicquam potest: quod certo valet de consensu *Hilariae*, quae aliquando scivit matrimonii nullitatem, probabiliter de ipso compartis consensu, qui ferebatur in obiectum naturaliter matrimonialis vinculi incapax. Practice saltem novus consensus *mutuus* dari debet; idque certissimum fit, postquam *Hilaria* comparti statum nullitatis matrimonii quod hucusque veri speciem habuit manifestavit.

R. 2. Causare aliquis possit impedimentum criminis adulterii: sed hoc in nostro casu frustra quaeritur, quia, quidquid sit de eius impedimenti amplitudine, saltem requiritur adulterium *utriusque* formale seu et subiectivum et obiectivum: quod in nostro casu non ob-
tinet. De cetero impedimento criminis confer quae infra dicentur.

IMPEDIMENTUM VOTI ET ORDINIS.

Casus. (271)

Conradus in magna urbe celeberrimoque portu confessiones excipiens tempore missionis, inter recens advectos paenitentes audit sequentes trans-
fugas religiosos: Albertum qui post quinque annos in Congr. SS. Redemp-
toris peractos aufugit, Bernardum qui per 7 annos in ordine S. Francisci
degerat et subdiaconus factus erat, Cunibertum qui similiter 10 annos in
Societate Iesu vixit et diaconus factus immediate ante sacerdotium clam reli-
giosam domum deseruit. Omnes isti in Americam meridionalem se contule-
rant, uxores duxerunt, divitiis et honoribus affluunt, statu eorum priore plane
ignoto; nunc in Europam reduces res quasdam familiares componere volunt,
dein in Americam ad uxores reverti. In itinere tempestate agitati et ma-
ligna febris correpti a sacerdote amplissimis facultatibus praedito ab omni
vinculo quo poterat absoluti sunt; sed integram confessionem cum peragere
non possent, nunc eam volunt supplere.

QUAERITUR 1° quod sit impedimentum voti et ordinis.

2° quae sit facultas absolvendi seu dispensandi in articulo mortis.

3° quid de matrimoniis istorum virorum deque eorum revalida-
tione dici debeat.

Solutio.

948 AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Impedimentum dirimens voti et ordinis,
sive diversum sive unum idemque impedimentum esse dixeris, utrum-
que nititur in *sollemni consecratione*, qua homo in Dei servitium tra-
ditur atque ad divina peragenda ministeria specialiter deputatur,
statu sacro perpetuo assumpto. Quapropter a multis utrumque im-
pedimentum sic sumitur ut dicatur votum sollemne castitatis, quod
vel in sollemni professione status religiosi vel in susceptione alicuius
ex ordinibus sacris sive formaliter sive implicite emittatur. Fac tamen
attendas sufficere solum consecrationem per susceptionem ordinis
sacri peractam, etiam sine veri voti emissionem, ut dirimens impedi-
mentum subsistat. Cf. Baller.-Palmieri l. c. n. 1143 notam.

R. 2. Quod impedimentum habes sollemniter commemoratum a
conc. Trid. sess. 24, can. 9: „Si quis dixerit clericos in sacris or-
dinibus constitutos vel regulares castitatem sollemniter professos posse
matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante
lege ecclesiastica vel voto . . . anathema sit.“ Quod dixit „lege ec-
clesiastica vel voto“, satis indicat eum qui suscipiens sacros ordines
non vovisset vel vovere nolisset, nihilominus *lege ecclesiastica* ad
castitatem atque eius votum teneri. Quod autem castitas ita ser-

vari debeat ut matrimonium non tantum illicitum sed etiam invalidum sit, id non ex voto qua voto neque ex consecratione qua tali oritur sed ex ecclesiastica lege irritante. *Th. m.* II, 750.

R. 3. Votum religionis non sollemne sed simplex tantum non 949 est impedimentum matrimonii dirimens sed prohibens tantum. Excipe votum simplex, quod in Societate Iesu post biennium novitiatus emittitur. Quod non solvit quidem matrimonium antea contractum et ratum tantum non consummatum; verum Gregor. XIII const. „Ascendente Domino“ d. d. 25 Maii 1584 illud impedimentum *dirimens* matrimonii constituit: quem constitutionis valorem post Societatem Iesu restitutam praxis Romana semper sustinuit, nunc Leo XIII const. „Dolentes“ d. d. 13 Iulii 1886 indubitanter confirmavit. — Verum haec non transferuntur ad professionem votorum simplicium aliorum ordinum religiosorum, minus etiam ad vota simplicia religiosarum congregationum.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Facultas, de qua quaeritur, sumenda 950 est ex decreto *S. Offic.* d. d. 20 Febr. 1888, quo summus pontifex constituit, ut „locorum ordinarii dispensare valeant sive per se sive per ecclesiasticam personam sibi bene visam aegrotos in gravissimo mortis articulo constitutos, quando non suppetit tempus recurrendi ad S. Sedem, super impedimentis quantumvis publicis matrimonium iure ecclesiastico dirimentibus, excepto sacro presbyteratus ordine et affinitate lineae rectae ex copula licita proveniente. *Th. m.* II, 791 nota.

R. 2. Sed haec facultas ab ordinariis *habitualiter* subdelegari potest *solis parochis*, idque in casibus, ubi recursus ad ordinarium fieri nequeat atque periculum sit in mora. *Th. m.* II l. c. Reliqui sacerdotes debent in singulis casibus ad ordinarium recurrere, nisi praeferatur negotium parochi relinquere. — Si quis igitur alius quam parochus habitualiter putet hac facultate se indigere, necesse est ut eam a S. Sede specialiter obtinuerit.

AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Matrimonium Alberti, nisi sacrum or- 951 dinem susceperit, est validum. Nam congregatio Ss. Redemptoris habet vota simplicia, eaque ex se non perpetua sed temporanea, etsi post certum tempus iuramentum stabilitatis seu perennitatis emittatur. Quare Albertus aut lapsu temporis iam ab omni voto liber est, aut voto vel iuramento tenetur. In posteriore casu illicite etsi egerit et forte agat coniugalem vitam ducens, valide tamen in omni casu contraxit matrimonium.

R. 2. Matrimonium Bernardi duplici titulo irritum est, videlicet titulo professionis sollemnis religiosae et titulo ordinis sacri: quod impedimentum, etsi unum dixeris specie, tamen hic *numero duplex* occurrit.

R. 3. Idem dici debet de matrimonio Cuniberti, etsi vota emiserit simplicia tantum, nondum sollemnia, ut ex dictis ad Quaesitum 1^m R. 3 patet.

R. 4. Nemo ex his tribus viris sacerdos est — nam de Alberto, 952 cum de ea re sileatur, id etiam supponere licet. Attamen de Alberti

matrimonio iam supra dictum est. Reliqua duo ista matrimonia non sunt ex numero eorum quae per ordinarium vel parochum nequeant absolute revalidari. Quaestio sola est num re ipsa in navi, cum viri illi de vita periclitarentur, dispensatio iis potuerit dari atque ipsa matrimonia Bernardi et Cuniberti revalidata sint. Quod sane per facultatem S. Offic. anni 1888 fieri *non potuit*.

Nam 1) in illis circumstantiis periculosi morbi per ordinarium vel sacerdotem non revalidatur matrimonium, sed dispensatur ab impedimentis, ut matrimonium valide contrahi nunc possit. Contrahere debent ipsi putativi coniuges. Quod non fit neque fieri potest, quando unus ex contracturis in mari Atlantico existit, alter longe distans in America versatur, rei omnino ignarus.

Sane illa facultas praecipue data est pro casibus publicis matrimoniorum coram Ecclesia nullorum, quae valida effici nequeant nisi consensu novo ab utroque nunc ponendo. Sed etsi damus, ut revera est dicendum, non excludi impedimenta occulta, posseque casum occurrere in quo compars de nullitate matrimonii aperte moneri non possit: tamen etiam in hoc casu tota res peragi nequit ab uno tantum, sed cum huius consensu de novo dato saltem coniungi debet consensus alterius, qui se ut perseverans hic et nunc externe prodat. Quod in nostro casu in matrimonio neque Bernardi neque Cuniberti possibile est. Quare, nisi confessarius in navi existens habuerit facultatem longe ampliorem sanandi eiusmodi matrimonia in radice, in nostris casibus nihil potuit facere, nisi post acceptam promissionem rem postea rite componendi atque etiam, si opus fuerit, a matrimonio illo nullo recedendi, viros istos a peccatis et censuris absolvere.

2) Accedit quod finis legis in nostro casu non attingitur. Finis legis est ne quis in extremis positus pereat. Sed in nostro casu dilatio huius negotii componendi non coniecit Bernardum vel Cunibertum in periculum salutis. Urgeret res, si cum putativis uxoribus simul essent in navi. Sed quando simul futuri sint cum istis mulieribus, periculum mortis seu morbi periculosi diu erit praeterlapsum, adeoque tunc illa dispensandi facultas, deficientibus condicionibus necessariis pro quibus data est, applicari amplius nequit.

953 R. 5. Pro Conrado igitur non sufficit vaga illorum virorum indicatio, quod absolutionem et dispensationem a confessario amplissimis facultatibus instructo acceperint. Nam non potest ex hac vaga indicatione prudenter indicare Bernardi et Cuniberti matrimonia iam valida esse facta, virosque ipsos ab omni voto omnique obligatione erga ordines quos reliquerant esse solutos. Sed quoad haec debet *suas* facultates inspicere, atque insuper attendere ad scandalum sive praecavendum sive reparandum: quod ipsum decretum S. Officii supra laudatum monet, si quando usus fit extraordinariae facultatis ab impedimento sacri ordinis vel sollemnis voti dispensandi.

R. 6. Regulariter itaque res componenda erit per recursum Romanam faciendum. Et quoniam Bernardus vel Cunibertus actu non sint in proxima peccandi occasione, utpote a mulieribus, quas sibi copula-

verant, interea separati, si paratos se declarant ad ea praestanda quae sacra Rom. tribunalia iniunxerint, nunc per absolutionem cum Deo possunt reconciliari. Verum attendendum est, num et per quem absolvi possint a censuris propter *apostasiam ab ordine* suo incursis: quae communiter Romano pontifici vel ordinum superioribus reservantur, sicut excommunicatio propter matrimonium post sollemne votum attentatum contracta est inter censuras papales ordinariis reservatas.

Ex casu narrato concludi quidem potest omnes illos viros utpote antea in periculo mortis constitutos in navi absolutos esse ab omni censura, neque videntur in eas reincidisse. At ex natura rei manet obligatio cum legitimis superioribus rem componendi: quod nisi fiat, in superiorum potestate est novo censurarum vinculo illos adstringere.

IMPEDIMENTUM AETATIS.

Casus. (272)

Sylvius, puer catholicus annorum tredecim, et Catula, puella protestantica duodecim annorum, in australi regione nati, ambo cum parentibus suis in civitatem quandam Rhenanam transmigrarunt. Hi igitur in vitiis enutriti, relationem sexuum satis edocti, sibi invicem fidem dant de matrimonio atque consensum de praesenti; immo Catula mox a Sylvio gravida apparet. Quod cum parentes et parochus obstupefacti comperiant, discunt ab illis quid gestum sit. Parentes plane nolunt eos ut matrimonio iunctos agnoscere, atque per civilem auctoritatem tentant eos separare et correctionis instituto tradere: quod parochus totis viribus studet impedire, cum matrimonium illud rite initum esse declaret.

QUAERITUR 1° qui defectus aetatis sit impedimentum matrimonii dirimens.

2° quo cessante, liceatne matrimonium inire.

3° quid de casu proposito sit iudicandum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Defectus aetatis iure naturae non existit, nisi adfuerit defectus plenae rationis vel ignorantia omnimoda matrimonii. Nam quam primum aliquis ratione plene utitur atque scit de qua re agatur, ius coniugale dare et accipere mutuo potest, etsi exercitium iuris propter vim generativam nondum evolutam differatur necesse sit.

R. 2. Nihilominus parum convenit contractum matrimoniale inire, antequam aptitudo exercendi iuris coniugalis adsit. Quare sapienter Ecclesia lege sua positiva certam aetatem fixit, ante quam matrimonium, si qui inire conarentur, esset irritum. Quam aetatem universim fixit 12 annorum pro feminis, 14 annorum pro masculis. Cf. cap. 6. 10. 14 X 4, 2.

R. 3. Qui igitur ante eos aetatis annos contraxerunt *de praesenti*, matrimonio *nullo* iunguntur, nisi „malitia“ seu „prudencia“ suppleat aetatem, i. e. nisi re ipsa iam physice et psychice apti fuerint ad copulam coniugalem. Alias eorum coniunctio habetur pro

validis sponsalibus, a quibus tamen, completa pubertatis aetate, alteruter intra triduum resilire potest. Cf. *Th. m.* II, 662. 748; cp. 14 X 4, 2.

- 955 R. 4. Ab illo impedimento aetatis, quando malitia seu prudentia aetatem nondum supplet, solus summus pontifex dispensare potest et dispensat aliquando *ob bonum pacis* inter principes. Si malitia *videatur* supplere aetatem, episcopi est iudicare et permittere, ut matrimonium — quod tum validum erit — contrahatur. Cf. Rosset op. l. n. 1510 sq.; *Th. m.* II, 748.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Vix completa aetate ab Ecclesia statuta, nondum fit ut *licite* iniri possit matrimonium. Nam sane ea aetate non ubique iam adest facultas generandi expedita; verum, antequam nupturientes in ea condicione sint, contrahere et cohabitare generatim non licet.

R. 2. Neque consultum est aetate debiliore contrahere, etiam si absolute fieri potest; quamquam neque expedit aetatem nimis provecam exspectare, quod sane bonis moribus conservandis non favet.

- 956 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Factum deplorandum ostendit puerum et puellam fuisse vere nubiles: quapropter de possibilitate validi matrimonii inter eos oriundi dubitari non potest. Parentes igitur omnino prohibendi sunt ne praepropere vel omni conatu illud matrimonium civiliter dissolvendum tentent, cum forte coram Ecclesia sit validum. Quod tentamen a gravi crimine immune non fuerit.

R. 2. Re ipsa Sylvius et Catula inter se privatim atque clandestino consensu matrimonium contraxerunt, si et ipsi verum et mutuum consensum dederunt, et Ecclesia cum lege sua validum habuit. Quapropter videri debet, non solum 1) num verum consensum mutuum sibi dederint de praesenti, sed etiam 2) utrum consensus clandestine datus sufficiat, an lex Tridentina de clandestinitate valori obstet. Priorem quaestionem enarratio casus affirmat; et nisi diligens examen contrarium *ericerit*, huic externae apparentiae standum est. Posterior quaestio facile solvitur ex eo quod agitur de matrimonio mixto. Utut enim in loco, de quo agitur, lex Tridentina de clandestinitate publicata est. pro mixtis matrimoniis pro tota archidioecesi Coloniensi cum suffraganeis huius provinciae ecclesiasticae dioecesibus dispensatio ab hac lege per Pium VIII facta est. — Hinc, nisi defectus intentionis invicte ostendatur, omnino recte dixit parochus matrimonium illud, utpote illicite quidem sed valide contractum, solvi amplius non posse.

AETAS SENILIS.

Casus. (273)

Odilo, fere septuagenarius, uxore ex qua iam a 15 annis prolem non genuerat defuncta, de novo cogitat matrimonio cum vidua juvenili 30 annorum. Parochus dissuadet propter ludibrium cui res exponatur, neque sibi

in animo esse ullam proclamationem omittere; cum Odilo instet, dicit se procedere non posse nisi consulto ordinario.

QUAERITUR 1° num Odilo a matrimonio ineundo repellendus sit.

2° quid de parochi modo agendi sit dicendum.

Solutio.

AD QUÆSITUM 1^m R. 1. Propter senilem aetatem impedimentum 957 matrimonii dirimens habetur, quando, etiam remedio, si opus fuerit, adhibito non obstante, copula seminisque effusio haberi nequeat; alias, etsi proles soleat non amplius generari, non adest impedimentum dirimens.

R. 2. Quodsi de impedimento non constet, sed senex ipse spem rationabiliter retinet, non potest ei matrimonium interdici. Neque solent senes ab Ecclesia a contrahendo matrimonio impediri. — Neque etiam hac in re compars decipitur, nisi nullitas matrimonii certa fuerit. Alias enim scire debet ad filios generandos non amplius solere senes esse aptos, et coeundi facultatem esse labilem. *Th. m.* II, 748. Gasparri, n. 262 et 512.

AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Dissuadere matrimonium parochus potuit 958 non solum Odiloni sed etiam viduae iuveni, cum haec periculo se exponat, ne vita coniugali defraudetur, immo mox iterum vidua existat. Insuper proponere potuit matrimonium intentum admirationem et dicteria facile excitatum esse.

R. 2. Quod addit se proclamationem nullam omissurum esse: si haec declaravit, dispensatione ab ordinario non existente, fecit quod facere obligabatur. Nam cum neque necessaria neque urgens ratio adesset proclamationes minuendi, nihil omittere potuit nisi ex dispensatione ordinarii. Quam dispensationem petere non tenebatur, sed ipsis nupturientibus id relinquere potuit.

Quodsi ipsi nupturientes demum ordinarium adierint atque facultatem obtinuerint, ut proclamatio unica *pro tribus* fieret, parochi non erat amplius resistere, sed, quod episcopus decreverat, debebat exsequi.

R. 3. Alioquin autem, quod nullo modo voluerit proclamationes incipere neque ad matrimonium procedere nisi post recursum ad ordinarium, nimis obstitit nupturientibus, qui persistebant in voluntate matrimonii ineundi. Nam absente ecclesiastico impedimento, parochi non licet matrimonium impedire vel cum molestia sponsorum differre. Cf. Gasparri l. c.

DISPARITAS CULTUS.

Casus. (274)

Felicitas puella catholica, amore Galli viri protestantici capta, matrimonio ineundo consentit; datis cautionibus et facultate obtenta, contrahunt civiliter, religiosam caerimoniam suppleturi. Post civilem actum Gallus Felicitati pandit se esse ex Iudaeo protestantem factum, ex humanis ra-

tionibus et suo rogatu ministrum abstinuisse a formali baptismo; atque se etiam insistere debere ut primus ex filiis futuris in religione avita patrum suorum educaretur. Obstupefacta mulier declarat religiosum igitur contractum matrimonii esse differendum, donec difficultates nunc exortas composuerit.

QUAERITUR 1° impedimentum mixtae religionis quod sit dirimens, quod impediens tantum.

2° possitne matrimonium istud iniri, quibus condicionibus.

3° quae consulenda sint puellae.

Solutio.

959 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Inter baptizatum et non-baptizatum vel vice versa existit matrimonii dirimens impedimentum, idque dirimens ex solo iure ecclesiastico. *Th. m.* II, 751.

R. 2. Inter baptizatos autem diversae professionis religiosae seu christianae non dirimens existit impedimentum, sed prohibens tantum. Ita quidem, si baptismus certus est.

R. 3. In dubio baptismi, quantum ad matrimonium attinet, *baptismi valor praesumitur*, longe aliter ac si quaeritur de personali salute per *certum* baptismum reddenda securiore; — idque sive dubium in se insolubile fuerit, sive propter adiuncta per accidens existentia nunc saltem non potuerit solvi. Verum in posteriore casu, si postea baptismus forte detegatur certo nullus, recurrendum est ad S. Sedem, quae praescribet quid faciendum sit; in priore autem casu videtur matrimonium non solum *praesumi*, sed ex praesumptione iuris *re ipsa ita subsistere*, ac si baptismus fuerit certus. *Th. m.* II, 752: cf. etiam quae supra dicta sunt n. 289.

960 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Matrimonium quidem civile nihil est nisi forte in locis, ut lex Trid. de clandestinitate non viget, ab utroque nupturiente verum coram Deo matrimonium intendatur. Aliter autem civile matrimonium mera caerimonia est nihil efficiens nisi effectus civiles, cum propter clandestinitatem canonicam matrimonium efficere nequeat. Neque tamen generatim licet intentionem illam veri matrimonii habere, quando verum matrimonium possibile est, cum sit quaedam sacrae rei profanatio.

R. 2. Sed in nostro casu aliud impedimentum obstat, a quo, ut apparet, dispensatio non sit obtenta neque petita. Dispensatio habita est ad ineundum licite matrimonium *mixtum* inter duos baptizatos; hic vero habemus baptizatam feminam, virum non baptizatum. Quapropter recte dixit puella religiosum matrimonii contractum vel rectius ipsum matrimonium coram Deo et conscientia validum nondum posse contrahi.

961 R. 3. Requiritur igitur dispensatio ab impedimento mixtae religionis seu *disparitatis cultus*, nisi vir sincere velit converti. Quae dispensandi facultas est apud S. Sedem, eaque in regionibus tantum dissitis, maxime infidelium. Ordinariis ad tempus concedi solet. — Verum haec dispensatio ut detur, necessaria est magis etiam causa

gravis, quam si dispensatur in matrimonio baptizatorum *mixtae confessionis*; atque eadem etiam cautio, ne ius catholicae educationis prolis quicquam laedatur. Quae in nostro casu, cum contra priora promissa vir eam iam statim convellere tentet, vix seria obtinebitur.

R. 4. Non nego in gravissimis circumstantiis fieri aliquando posse, ut dispensatio ad ineundum matrimonium concedatur, cautione a viro acatholico non data, sed facta seria tantum promissione partis catholicae, fore ut omnibus quibus potuerit viribus adlaboret, ut filii omnes et catholice baptizentur et catholice educentur. Nimirum stipulationi acatholicae filiorum educationis *consentire* impium est; pro causae gravitate licitum esse potest, *periculo* talis tristis eventus sese exponere, imprimis propter causam publicam vel etiam gravissimam privatam (cf. supra n. 908). Verum in casu causae graves publicae et communes nullatenus videntur adesse, neque privata causa gravissima. Eiusmodi causa gravissima privata in aliis quidem circumstantiis excogitari potest. Haec adesset v. g., si Felicitas rem comperisset demum post annos, cum iam plures liberos a Gallo suscepisset, sine sua cura in certius etiam periculum perversionis coniciendos. Sed, ut causa nunc existit, nisi vir mutaverit consilium, dispensatio non est speranda.

AD QUAESITUM 3^m R. 1. Non solum consulendum, sed plane in-962 iungendum est Felicitati, ne se gerat pro uxore neve ullatenus Galli libidini satisfaciatur, utpote quae illius uxor non sit.

R. 2. Inde sequitur Felicitatem debere, si possit, se ilico a Gallo separare, atque paternam domum repetere; etiam ilico, si spes est vincendi, iudicalem matrimonii civilis solutionem postulare; quae spes non videtur exclusa, cum actrix insigniter decepta sit ab homine Iudaeo qui se christianum finxit. (Cf. *Cod. civ. Germ.* §§ 1334 et 1568.)

R. 3. Quodsi ex una parte civilis solutio denegetur, atque lex ad cohabitandum cogat, ex altera parte Gallus prioribus suis promissis stare nolit: consilium capiendum est, ut Felicitas fugiat atque investigationibus Galli subducatur.

CONSANGUINITAS.

Casus. (275)

Samuel iuvenis vult Susannam ducere puellam sibi cognatam; nam pater Samuelis et pater Susannae fratres sunt, mater autem Susannae consobrina est matris Samuelis. Petita et obtenta est dispensatio in gradu 2° et 3° mixto consanguinitatis. — Rectene?

QUAERITUR 1° quae sit consanguinitas matrimonii dirimens.

2° quid ad casum dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Consanguinitas est vinculum, quod est 963 inter eos qui ex eodem sanguine procreati sunt, seu ex eadem stirpe,

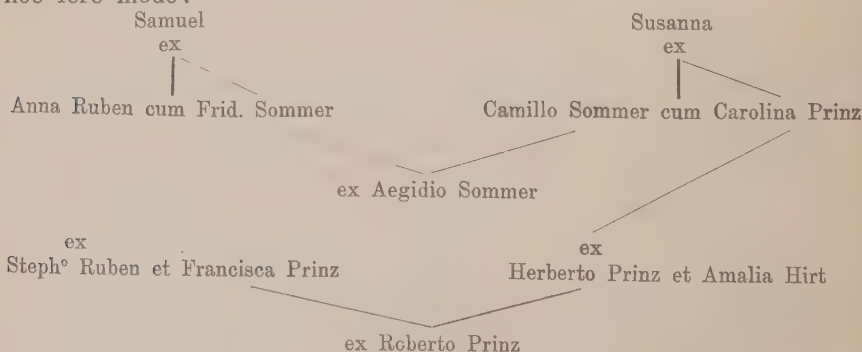
i. e. iisdem progenitoribus descendunt. Verum non computatur in indefinitum, nisi sumas descensum directum inter progenitores et progenitos — quae dicitur *linea recta*; in linea collateralis, i. e. quoad eos quorum unus ab altero non descendit, qui ipsi tamen ab iisdem progenitoribus ortum ducant, consanguinitas computatur ad eos gradus usque in quibus ecclesiasticum impedimentum dirimens existit.

R. 2. Impedimentum ecclesiasticum matrimonii dirimens existit: 1) in linea recta in indefinitum; 2) in linea collateralis usque ad gradum *quartum* secundum computationem ecclesiasticam, i. e. usque ad generationem quartam *inclusive*; idque sive ortus reducat ad eundem patrem *et* matrem communem, sive ad eundem patrem *vel* matrem communem, scilicet sive duae personae de quarum cognatione agitur, habuerint eundem patrem (vel avum vel proavum vel abavum) *et* eandem matrem (vel aviam vel proaviam vel abaviam), sive solummodo eundem patrem vel etc. *aut* eandem matrem vel aviam etc. Similiter idem est, utrum ortus fuerit legitimus an illegitimus. Cf. cap. 8 X 2, 14; *Th. m.* II, 754. 755.

964 R. 3. Non tamen totum consanguinitatis impedimentum est ecclesiastici iuris tantum. Nam in linea recta certissime iuris naturalis impedimentum dirimens est inter parentes et filios, immo videtur esse in linea recta in indefinitum; probabiliter etiam inter fratres et sorores seu in primo gradu lineae lateralis de iure naturali est, nisi, ut erat in initiis generis humani, ad procreationem seu conservationem generis talis coniunctio sit necessaria. In eo vero discrimen observandum est impedimentorum iuris naturalis et iuris ecclesiastici tantum, ut in his Ecclesia (saltem summus pontifex) dispensare possit, in illis non possit.

965 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Petitio minime recte facta est; nam non habetur ex una tantum causa consanguinitas, quae sit in tertio gradu attingente secundum, sed consanguinitas duplex, cum ex parte patrum Samuel et Susanna sint consobrini seu cognati in secundo gradu, ex parte matrum autem, quae invicem consobrinae sunt, adest consanguinitas in gradu tertio.

Quapropter dici debuit existere inter sponsos *duplicis* consanguinitatis impedimentum: gradus simplicis secundi et gradus simplicis tertii; immo accurate edoceri debet consanguinitas eiusque origo, hoc fere modo:

vel inverso ordine, si ponis sponso*s infra*

ex Roberto Prinz

ex Stephano Ruben et Francisca Prinz

ex Herberto Prinz et Amalia Hirt

ex Aegidio Sommer

ex
Anna Ruben et Frid. Sommer

ex
Camillo Sommer et Carolina Prinz

Samuel

Susanna

R. 2. Quapropter cum impedimenta rite indicata non sint, tota dispensatio est irrita, atque denuo peti debet. Neque sufficit ut nunc circa solam consanguinitatem secundi gradus dispensationem petas, quasi iam obtenta sit in consanguinitate tertii gradus. Nam nisi omnia impedimenta *simul* indicantur, dispensatio nihil valet.

CONSANGUINITAS ET AFFINITAS DUBIA.

Casus. (276)

Claudius matrimonio iunctus per annos pravum commercium habuit cum Sara etiam matrimonio iuncta. Post mortem uxoris intendit ducere filiam natu maiorem Sarae, unamque ex suis filiabus filio Sarae nuptui dare.

QUAERITUR 1° possintne matrimonia illa iniri, an obstant impedimenta.

2° quid sit faciendum, si revera matrimonia illa fuerint inita.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^a R. 1. Ex eo quod Claudius cum Sara carnale 966 commercium habuerit, primo et ante omnia solvenda oritur quaestio, num fuerit copula perfecta. Nisi enim fuerit, abest fundamentum omnis cognationis vel affinitatis.

R. 2. Si adfuit copula perfecta, Claudius affinis saltem factus est consanguineis Sarae idque usque ad secundum gradum inclusive; adeoque affinis est imprimis omnibus quas Sara genuit filias.

R. 3. Sed ulterius indagari debet tempus illiciti illius cum Sara commercii. Si enim circa tempus quo Sarae filiae conciperentur, commercium adfuit, harum filiarum pater redditus est incertus. Discerni enim nequit utrum a Sarae marito an ab ipso Claudio generati sint; aliis verbis: esse potest ut filiae Sarae, quam Claudius ducere intendit, sit ipsa eius filia ex adulterio procreata.

In foro quidem externo praesumitur filia illa esse legitima, cum, quod in matrimonio nascitur, censeatur nasci ex matrimonio, nisi contrarium certo ostendatur. Attamen praesumptio illa nequaquam aufert dubium ex parte rei; et quoniam plane sit contra naturam atque naturali iure irritum, patrem ducere suam filiam: necesse est omnino ut Claudius ab illo matrimonio intento absteat, nisi certe probet

cam suam non esse filiam. Quod si probaverit, indiget dispensatione ab affinitate primi gradus, a qua, cum sit ex copula illicita nec nota, dispensatio non adeo difficulter conceditur.

967 R. 4. Si similiter de eo filio Sarae, cui Claudii filia nubere vult, certo constat eum non posse esse filium a Claudio generatum, huic matrimonio nihil obstat, neque adest impedimentum. Si vero dubium non solvitur, num forte ille sit etiam Claudii filius: etiam huius matrimonii spes omnis abicienda est. Nam in hoc casu inire vellent matrimonium qui essent inter se fortasse frater et soror. Verum etiam haec consanguinitas primi gradus in linea collateralis censetur impedimentum indispensabile, cum sit, quamquam non certo, tamen probabiliter iuris naturalis, neque a iuris naturalis impedimentis ipse summus pontifex possit dispensare.

968 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Quoad matrimonium ipsius Claudii, si attentatum esset, solutio est facilis. Nam pro diversis adiunctis de quibus, num adsint, inquiri debet:

1° si non antecessit umquam copula perfecta, cum impedimentum dirimens non exstiterit, matrimonium est validum.

2° si vero perfecta copula antecessit, neque ulla facta est dispensationis petitio, matrimonium est invalidum.

3° si vero in sumptione 2da petita est dispensatio eaque data, res tota pendet ab eo utrum consortium turpe locum habuerit re vera tempore pro conceptione eius Sarae filiae quam Claudius duxit apto, an post huius filiae nativitatem. Nam ordinaria dispensatio eum casum respicit, quando orator cum matre suae sponsae *post huius nativitatem* copulam habuit: quare si ita data est dispensatio, copula vero illam nativitatem antecessit, ex sola non verificata condicione essentiali dispensatio *nulla est*. Quare etsi clare probare possit Claudius possibilitatem suae paternitatis relate ad sponsam excludi, nihilominus videtur novo recurso novaque concessione indigere, ut dispensatio ac proin matrimonium cum Sarae filia consistat. Attamen Ballerini docet, clausulam illam quidem apponi, „ut caveatur periculum, ne quis propriam filiam ducat uxorem. At satis impleta condicio censi potest, si copula cum matre eo temporis spatio, puta biennio, praecesserit, ut illud periculum prorsus absit.“ V. l. c. n. 1339.

R. 2. Quoad matrimonium filii Sarae et Claudii filiae, si adest impedimentum, illud est indispensabile; neque dispensationis petitio locum habet neque concessio. Certe de illo vix constabit; sed aut constabit non adesse impedimentum, aut res dubia manebit. Si circa tempus pro conceptione illius filii aptum Claudius cum Sara peccavit, dubium quidem sed probabile est illos duos qui contraxerunt esse fratrem et sororem; si peccatum alio tantum tempore factum est, nulla est consanguinitas inter nuptos.

969 R. 3. Quodsi revera, dubio illo existente, matrimonium attentatum est: ipsi contrahentes hanc rem videntur ignorasse et ignorare, neque Claudius vel Sara eos de ea re poterant convenienter instruere,

cum gravissimam infamiam suam revelassent; attamen omni possibili modo illud matrimonium impedire debebant, idque etiam, si aliter non possent eos disiungere, indicantes generali aliqua ratione impedimentum dirimens exsistere.

Verum ita ante factum; post factum res gravissima difficultate involvitur, cum ex una parte, si matrimonium nullum est, continuo peccata materialia committantur a coniugibus putativis, ex altera parte, quia matrimonium non certo nullum est, separari atque novo matrimonio iungi cum aliis non possint.

In quo casu melius est peccata materialia permittere quam putativos coniuges perturbare vel eos cum scandalo seiungere. Quare alto silentio tota res tegi *debet*. Immo si ipsis nuptis postea res nota fieret: nihilominus post matrimonium contractum et consummatum, cum dubium de eius valore solvi non possit, ex praesumptione iuris (immo ex praesumptione *iuris et de iure*) censendum est matrimonium validum eiusque usus legitimus. Cf. *Th. m.* II, 729 et 843.

Videlicet *quoad factum* probabile quidem sed non certum est, nuptos esse fratrem et sororem; *quoad ius* etiam probabile sed non certum est, consanguinitatem primi gradus lateralem esse impedimentum dirimens ex iure naturali atque ita indispensabile. Atque haec sola dubia in considerationem veniunt: nam impedimenti lex, *quatenus iuris ecclesiastici est*, in dubio insolubili censetur cessare.

AFFINITAS ET PUBLICA HONESTAS.

Casus. (277)

Heraldus et Wimmerus fratres ducere volunt prior Idam, posterior Linam sorores. Sponsalibus initis, Heraldus id efficit ut sponsae mutentur eo quod ita singulorum aetati magis conveniat, re vera autem, quia ipse cum Lina peccaverat. Heraldus igitur Linam ducit, sed, matrimonio nondum consummato, eligit vitam religiosam. Quo facto, Lina, ne per complures annos caelebs manere debeat, a summo pontifice petit et obtinet dispensationem a vinculo matrimonii rati, atque, restaurato amore Wimmeri, huic nubit. Heraldus, novitiatu fere elapso, religionem deserit atque nunc loco Idae ducere tertiae sororis filiam proponit.

QUAERITUR 1° quid sit impedimentum affinitatis et inter quos exsistat.

2° quid impedimentum publicae honestatis et quos afficiat.

3° quid ad casum sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Affinitas vinculum propinquitatis est inter 970 eum qui carnalem copulam habuit et consanguineos eius quacum habuit, et vice versa inter quemlibet et eos qui cum illius consanguineis carnale commercium habuerunt.

R. 2. Quae affinitas eousque censetur adesse, quousque impedimentum matrimonii dirimens extenditur; ulterius non amplius vocatur affinitas. Latius autem patet haec affinitas quae ex legitimi

matrimonii commercio ortum ducit, quam quae orta est ex commercio illegitimo seu extramatrimoniali. Nam in posteriore casu complectitur 1^m et 2^m gradum tantum, in priore usque ad 4^m gradum inclusive extenditur.

R. 3. Affinitas ex commercio illegitimo extramatrimoniali orta ex solo iure ecclesiastico matrimonium dirimit, atque etiam affinitas ex legitimo matrimonio orta, si forte excipias 1^m gradum lineae rectae: controvertitur enim utrum haec relatio inter novercam et privignum, vitricum et privignam, vel inter nurum et socerum, socrum et generum ea sit quae iam ipso iure naturae matrimonium faciat nullum, an secus. Certum est in istis affinitatis casibus numquam dispensari; in aliis autem gradibus omnibus dispensationis exempla occurrunt. Cf. *Th. m.* II, 763.

971 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Publica honestas est relatio affinitati similis, seu ex similitudine affinitatis inducta. Videlicet si statuis loco carnalis commercii *sponsalia* vel *matrimonium tantum ratum*, habes pro affinitate publicam honestatem atque matrimonii impedimentum dirimens publicae honestatis.

R. 2. Haec autem publica honestas ex sponsalibus ad 1^m gradum restringitur ex *Trid. concil.* sess. 24, c. 3 *de ref. matr.*; ex matrimonio rato nondum consummato ad 4^m gradum inclusive extenditur, sicut affinitas ex matrimonio consummato. Cap. *unic.* X, 4, 1 in 6to: const. S. Pii V *Ad Romanum* d. d. 1. Iulii 1568.

Insuper nota publicam honestatem ad sponsalia *valida* restringi, atque sublata est, quodcumque et quomodocumque sponsalia fuerint *invalida*; verum publica honestas ex matrimonio nondum consummato etiam ad matrimonium *invalidum* extenditur, quod in facie Ecclesiae celebratum est vel veri matrimonii speciem prae se fert: non oritur ex matrimonio propter defectum consensus nullum, neque ex matrimonio mere civili; neque umquam contra ius prioris sponsae. *Th. m.* II, 766.

972 R. 3. Ut sponsalia inducant impedimentum publicae honestatis, sufficient sponsalia *utrumque* valide contracta, sive publice sive privatim, sive manifeste sive occulte inita.

Sunt quidem qui putent ex occultis sponsalibus privatim factis impedimentum non oriri, cum finis legis, videlicet *publicae honestatis* custodia desit. Attamen neque totaliter finis legis deest, neque fine legis in casu particulari cessante, eo ipso cessat lex; insuper praxis curiae Romanae omnino contraria est, atque *S. Offic.* in resp. ad archiep. Quebec. d. d. 11. Aug. 1852 declaravit etiam ex clandestina matrimonii promissione hoc impedimentum oriri. V. Gasparri, *De matrim.* n. 705—715.

973 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Quoad primi facti speciem nihil obstat quin duo fratres duas sorores ducere possint; ac proin valori illorum sponsalium per se nihil erat adversum.

R. 2. Quoad mutationem sponsarum sane obstabat publica honestas ex utraque parte, quam primum priora sponsalia fuerint valida.

R. 3. Sed nunc obicitur copula Heraldī cum Lina. Quae si antecessit priora sponsalia, Heraldus affinis factus erat cum Ida, et Lina affinis facta erat cum Wimmero: ita ut priora sponsalia inter illos non fuerint valida neque induxerint publicae honestatis impedimentum; proin mutationi sponsarum non solum nihil obstat, sed haec sola via est duas illas sorores matrimonio iungendi cum his duobus fratribus.

R. 4. Si vero copula Heraldī cum Lina secuta est priora sponsalia, neuter cum neutra matrimonium inire potest, quamquam priora sponsalia inita fuerint valide. Nam quominus Heraldus retineat seu ducat Idam sponsam suam, impedit impedimentum superveniens affinitatis. atque similiter quominus Lina nubat Wimmero. Quominus autem sponsae mutantur, impedit impedimentum publicae honestatis. Ideoque, ut proposita matrimonia contrahi possint, semper recurrendum est pro dispensatione.

R. 5. Cum nihilominus Heraldus cum Lina matrimonium inire saltem tentaverit, idque, ut ex casu sumere licet, in facie Ecclesiae, sumi debet impedimenta mansisse occulta neque a sponsis fuisse ut impedimenta cognita vel manifestata, aut dispensationem esse factam. In utroque casu autem ex hoc matrimonio non consummato oritur impedimentum publicae honestatis usque ad 4^m gradum inclusive secundum ea quae ad 2^m Quaesitum dicta sunt. Quapropter postea, etsi matrimonium ipso facto nullum fuerit, vel eius solutio potestate apostolica sit facta, Lina non potest fratri Heraldī seu Wimmero nubere sine dispensatione ab impedimento publicae honestatis obtenta; insuper adest impedimentum affinitatis primi gradus lineae transversalis ex copula illegitima cum Heraldō, fratre Wimmeri, a quo petenda est dispensatio a Paenitentiaria, idque ita ut simul mentio fiat alterius impedimenti publici vel dispensationis ab eo obtentae. Sed neque Heraldus potest sine dispensatione accepta ducere neptem Linae, siquidem etiam huic matrimonio obstat 1) publica honestas quae ex matrimonio rato non restringitur ad primum gradum, sed usque ad quartum extenditur: obstat 2) affinitas ex copula extramatrimoniali cum Lina secundum superius dicta, quae ad secundum quidem gradum tantum se porrigit, neptem tamen comprehendit.

PUBLICA HONESTAS ET AFFINITAS.

Casus. (278)

Titius paganus duxit Maeviam paganam; sed matrimonio non consummato, Maevia moritur. Post cuius mortem Titius ad fidem christianam conversus vult Maeviae sororem ducere, quae etiam christianam fidem suscepserat.

QUAERITUR 1° exsistatne inter illos duos impedimentum publicae honestatis.

2° quid iuris esset, si Titius matrimonium cum Maevia consummasset, vel si extra matrimonium consortium cum ea habuisset.

Solutio.

975 AD QUAESITUM 1^m R. 1. De tali casu interrogata *S. Congr. S. Officii* d. 26 Sept. 1837 respondit „impedimentum non subsistere”: cf. Rosset, *De matr.* n. 1989.

R. 2. Si ratio quaeritur, ea esse debet, quia non solum hoc impedimentum qua matrimonii dirimens totam suam vim habet a solo iure ecclesiastico; sed etiam ipsa haec „publica honestas” seu coniunctio quaedam et relatio moralis inter illos quos publica honestas afficit, ex lege positiva Ecclesiae, non ex ipsa natura subsistit. Hinc in non-baptizatis ne illa quidem quasi-affinitas quae radix et fundamentum est istius impedimenti dirimentis adest: quapropter, cum Maevia defuncta sit pagana et postea demum Titius et soror Maeviae christianam fidem susceperint, inter eos nullum exstat impedimentum, quod matrimonium prohibeat vel irritum reddat.

976 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Si Titius matrimonium cum Maevia consummasset, affinis factus esset affinitate naturali et civili cum consanguineis Maeviae, speciatim cum eius sorore. Haec affinitas deleri nequit, ac proin pergit existere post baptismum. Etsi igitur, cum esset paganus, cum sorore Maeviae defunctae etiam tum pagana matrimonium validum inire potuisset neque ab eo matrimoniali vinculo per baptismum solveretur: tamen nunc, cum baptizatus sit necdum illud matrimonium inierit, legibus Ecclesiae ligatur, quae irritant matrimonium cum affine.

977 R. 2. Si vero Titius non in legitimo matrimonio, sed extra illud illicito modo consortium carnale cum Maevia habuisset ante baptismum, civilis affinitas non oriretur; oriaturne in eo casu naturalis, an ecclesiastica tantum, disputatur. *S. Officium* resp. d. d. 26 Aug. 1891, priorem sententiam secutum, consequenter declaravit, si qui ante baptismum ex crimine affinitatem contraxerint, eos post baptismum susceptum non posse inter se matrimonium inire nisi habita dispensatione, eo quod teneantur affinitatis impedimento dirimenti. Quare practice eorum sententia sequenda non est, qui cum Lugo (*Responsa mor.* l. 1, dub. 4, n. 29) putant non esse nisi ecclesiasticam affinitatem, eam oriri non posse ex crimine a non-baptizatis commisso, etiamsi hi postea ad fidem conversi baptizati fuerint.

Responsum *S. Officii* est hoc: „Affinitatem, quae in infidelitate naturaliter contrahitur ex copula tum licita tum illicita, non esse impedimentum pro matrimoniis quae in infidelitate ineuntur: evadere tamen impedimentum pro matrimoniis quae ineuntur post baptismum, quo suscepto, infideles fiunt subditi Ecclesiae, eiusque proinde legibus subiecti.” Ita *ad vic. ap. Nankien.*; vide *Acta S. Sedis* XXV, 704.

Attamen cum generale decretum non existat, res non ita clara est ut contraria Lugonis sententia evaserit plane improbabilis. Quare in circumstantiis difficilioribus, maxime post factum, etiam haec Lugonis sententia usui esse potest. *Th. m.* II, 763.

IMPEDIMENTUM CRIMINIS.

Casus. (279)

1. Cunibertus, cum uxore sua non in bona pace vivens, cum aliis feminis Thecla et Syra familiariter agit, utrique condicionate promisit matrimonium, si quando solutus fuerit, atque compluries cum illis peccavit; immo cum Syra civile matrimonium iniiit, priore matrimonio civiliter soluto, post Syrae mortem brevi secutam Theclam ducere intendit.

2. Getulia, occiso viro in bello, ab hostibus capitur ethnicis. Quorum dux, eius amore captus, eam ducere vult. Quod se facere non posse vivente eius uxore cum declarasset, dux ille uxorem suam e medio tollendam curat; postea baptizari vult et Getuliam ducere.

QUAERITUR 1° quid sit impedimentum criminis.

2° contrahaturne ab ignaris.

3° quid ad casus propositos debeat dici.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Impedimentum *criminis* tribus modis⁹⁷⁸ inducitur per adulterium et coniugicidium seu machinationem mortis: primus modus seu primum impedimentum dicitur „*neutro machinante seu patrante*“, si solum adest adulterium cum promissione matrimonii futuri; secundus modus seu secundum impedimentum dicitur „*uno patrante*“, si cum adulterio coniungitur coniugicidium ab uno adulterorum patratum, etsi promissio matrimonii afuerit; tertius modus dicitur „*utroque patrante*“, si videlicet etiam sine adulterio sed intuitu matrimonii inter se ineundi duo conspiraverunt in coniugicidium.

Quodsi adulterium accesserit et promissio matrimonii cum coniugicidio, habes duo impedimenta.

R. 2. Ut *primum* impedimentum „*neutro patrante*“ adsit, requiritur 1) ut fuerit adulterium ex utraque parte formale seu cum scientia alterutrum esse coniugatum, 2) ut fuerit adulterium completum, 3) ut promissio fuerit vera seu sincera cum acceptatione ac repromissione, 4) ut fuerit stante eodem matrimonio promissio cum adulterio coniuncta nec suspensa atque ita ut, si forte promissio adulterium antecesserit, promissio non sit revocata.

R. 3. In *altero* crimine coniugicidium, i. e. interfectio alterutrius coniugis debet esse 1) re secuta, 2) ab alterutro eorum quorum matrimonium nunc in quaestione est sive physice sive moraliter causata (mandato, iussione), 3) ex intuitu seu intentione ineundi matrimonii cum coniuge viduata, atque ita ut de hac intentione aliquo modo externe constet.

R. 4. In *tertio* crimine debuit esse 1) interfectio re secuta et causata ut antea, 2) conspiratio utriusque in hanc necem, 3) intentio matrimonii ab alterutro saltem habita ut antea. Cf. *Th. m.* II, 767 sqq.

AD QUAESITUM 2^m R. 1. Certum est non requiri utriusque, quando⁹⁷⁹ peccant, legis ecclesiasticae impedimentum creantis cognitionem; saltem

sufficere debet, ut unus eorum seu is in cuius crimine vel criminis complemento impedimentum nititur, legis matrimonium irritantis conscius sit. Id certum fit ex c. 1 (*Laudabilem*) X 3, 33, quo impedimentum sustinendum esse dicitur in casu cum infideles cum christianis mulieribus in necem maritorum earum conspirati essent, atque postea ipsi ad christianam fidem perducti. Sufficit igitur, ut *unus* impedimento teneatur, cum infideles teneri non potuerint.

R. 2. Quando vero neuter reorum legem ecclesiasticam irritantem sciverit, probabile videtur impedimentum hoc, quod habeat rationem poenae, non exsistere.

R. 3. Quam sententiam post factum saltem confessarius sequi potest, ne illos qui cum isto impedimento ignorantes contraxerunt quasi de nullitate matrimonii moneat, sed vel totam rem silentio premat, vel post impetratam cautelae causa dispensationem demum iterandum consensum suadeat. Ante factum, nisi res difficilior fuerit, consulendum est ut secundum alteram sententiam causa agatur, ita ut ad matrimonium contrahendum non procedant nisi post dispensationem pro cautela obtentam. Cf. *Th. m.* II, 770.

980 AD QUAESITUM 3^m R. ad *primum casum*. 1. Condicio ceteroquin honesta efficit quidem ut promissio nondum evadat vera promissio, antequam condicio sit impleta; sed condicio „si quando solutum fuerit primum matrimonium“ est condicio, quae *semper* in promissione adulterorum intellegitur; quare haec, etiamsi *formaliter adiecta* sit, non impedit quominus impedimentum oriatur.

2. Sed cum dicatur Cunibertus utrique feminae matrimonium promississe, suspicio oritur de promissione *non seria*. Quod certum quidem non est, siquidem promissionem primae feminae factam potuit Cunibertus per secundam promissionem annullare velle, ita ut et prior et altera promissio, cum fieret, esset vera et sincera. Nihil igitur restat nisi ut de intentione habita Cunibertus recte examinetur. Si autem post promissionem Syrae serio et ex animo factam cum Thecla, cui prius promiserat, demum peccavit neque huic promissionem renovavit, censendum est hanc priorem cum Thecla factam promissionem non amplius substituisse neque cum adulterio satis fuisse coniunctam.

981 3. Cum Syra ex multiplici ratione Cunibertus invalide contraxit. Nam primum aderat impedimentum ligaminis cum priore uxore, quod civili divortio non poterat solvi; dein impedimentum clandestinitatis obici potest, etiamsi prior uxor iam defuncta esset, cum forma civilis non sufficiat ad legitimam formam coram Deo, nisi forte Cunibertus a lege Tridentinae formae immunis fuerit et cum Syra per actum civilem verum matrimonium intenderit; tandem etiam post mortem prioris coniugis obstat huic matrimonio impedimentum criminis „neutro patrans“, cum de adulterio et promissione satis videatur constare. In promissione quidem defectus sinceritatis obici potest; verum hic non est supponendus sed probandus. Immo Cunibertus, si vivente priore uxore Syram duxerit, post prioris uxoris mortem matrimonium

cum Syra proprio Marte sanare non potest, etiamsi antecedens promissio defectu sinceritatis affecta esset, siquidem „attentatum matrimonium“ loco promissionis crimen adulterii complet ad constituendum impedimentum dirimens.

4. Aliter dicendum est, si, defunctis et prima uxore et Syra, Cunibertus Theclam vult ducere. In quo casu distingui debet: Si adulterium cum Thecla primum accidit, cum promissionem matrimonii iam fecisset Syrae, anterior promissio Theclae facta, etiamsi seria fuit, censetur nunc esse retractata atque ita non amplius complet adulterium cum ea habitum ad constituendum impedimentum; inducit impedimentum, si post promissionem serio factam cum ea peccavit, antequam Syrae matrimonium promitteret.

R. *ad alterum casum.* Nisi dux ille militaris cum Getulia con-982 spiravit in inferendam uxori suae necem, seu nisi etiam Getulia istius coniugicidii rea sit, impedimentum dirimens non subsistit. Aliter ne habemus quidem crimen „uno patrante“; insuper ille „patrans“, cum crimen committeret, non erat christianus factus; quapropter lege ecclesiastica non tenebatur neque poenam ecclesiasticam poterat incurrere; neque per subsequens baptismum poenae fit obnoxius. Ut autem ex casu narrato elucere videtur, Getulia criminis ignara est; sola enim declaratio duci data se ipsi nubere non posse vivente ipsius uxore, non continet suasionem et exhortationem ad coniugicidium. Si vero Getulia reipsa alia addidisset quibus incitaret ducem ad coniugicidium, quo ipsi nubere posset, aut eius consilium, quod ille ex se concepit, intentione matrimonii adiuvasset: impedimentum criminis subsisteret, eo quod Getulia christiana per legem ecclesiasticam inhabilis facta esset ad virum illum matrimonio sibi iungendum.

In hac casuum solutione ab ignorantia vel cognitione legis ecclesiasticae abstraximus. Quapropter si casus eiusmodi practice occurreret atque simul ignorantia ecclesiasticae legis exsisteret, etiam magis, saltem urgente necessitate, censi posset impedimentum non subsistere.

IMPEDIMENTUM RAPtus.

Casus. (280)

Fridericus fingens se filium nobilis principis Albinam 20 annorum dementat spe matrimonii atque cum illa clam sponsalia init. Sed cum parentes, qui homini non plane fidunt, matrimonio obstant, ambo inito consilio aufugiunt. Fridericus, cum ita puellam teneat in sua potestate, condicionem suam veram exponit eamque, quae nunc contradicere non audet, civiliter ductam adducit ad sui loci parochum cum amicis peregre ad mensam assidentem: ubi ambo suum consensum matrimoniale declarant.

QUAERITUR 1° qui raptus sit impedimentum matrimonii dirimens.

2° num matrimonium in casu nullum sit ratione raptus.

3° quid de assistentia parochi quae locum habuit.

Solutio.

983 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Inter raptorem, i. e. eum qui sive physice sive moraliter, iussione vel mandato, sibi feminam rapit, et raptam mulierem valide matrimonium iniri nequit, quamdiu mulier manet in potestate raptoris, seu quamdiu ab eo non fuerit separata atque in loco tuto et libero constituta.

R. 2. Abductio feminae debet esse 1) *de loco in locum*, non tantum ab uno cubiculo in aliud parum distans; 2) *matrimonii causa*, non ex alio fine qui dein det ansam seu occasionem cogitandi de matrimonio; 3) *muliere invita*, cum alias esset potius fuga mulieris: attende tamen eam quae fraude circumventa consentiat esse re vera invitam — id quod in puella, maxime nondum sui iuris, nisi contractus de nuptiis praecesserint, obtinere praesumitur; 4) *iniusta*: si enim conventio de matrimonio praecesserit, ex qua viro *ius* ad ducendam feminam oritur, non censetur raptus exsistere. Cf. Gasparri n. 537—563.

984 AD QUAESITUM 2^m R. 1. In casu matrimonium nullum dicendum est ratione raptus. Nam neque sponsalia praecesserunt valida, neque Albina censenda est libere consensisse in abductionem seu fugam. Conditio enim iuvenis fecte proposita talis est, quae merito censeatur determinasse consensum sponsalitium, et quae saltem parentibus *iustam causam* det contradicendi: — quorum alterutrum sufficit, ut sponsalia dicantur invalida. Insuper, cum sponsalia sint invalida, consensus puellae in fugam censetur fraudulenter obtentus neque plane libere datus: immo etsi puella postea veram condicionem iuvenis edocta nihilominus persistat in voluntate ei nubendi, id sanare quidem potest defectum prioris consensus, sed nondum efficit, ut ille prior consensus fuerit verus atque libere datus: dedisset forte puella etiam antea consensum plane liberum in matrimonium iuveni ignobili promittendum, sed re ipsa dedit circa matrimonium cum nobili iuvene ineundum.

R. 2. Aliter dicendum est, si sponsalia vera et valida adfuissent. In quo casu neque ab invita puella facta esset fuga, neque abductio fuisset in puellam iniusta, etsi forte parentibus tum a filia tum a iuvene iniuria quaedam fuerit illata. Cf. *Th. m.* II, 771. 772.

985 AD QUAESITUM 3^m R. Assistentia parochi ea erat ut valori matrimonii non obsesset. Erat enim parochus proprius cum compluribus qui testium munere fungebantur: iique utriusque consensum satis intellexerunt. Nam parochus proprius est ille, qui est parochus illius loci, in quo alteruter sponsorum habet domicilium; isque *ubique* valide assistit.

Modus autem assistendi ad valorem is tantum requiritur ut percipiat certum quid agatur; non requiritur ut parochus vel testes specialiter vocentur ad assistantiam. Sed et parochus et amici ad mensam assidentes, fortasse obstupefacti, tamen non poterant non percipere mutuum consensum a Friderico et Albina datum.

IMPEDIMENTUM CLANDESTINITATIS. — ASSISTENTIA MATRIMONII PER DELEGATIONEM.

Casus. (281)

Hortulanus et Silvana, cum in suo loco matrimonium inire convenienter non possent, acceperunt a suo parochus facultatem contrahendi coram sacerdote sibi bene viso; eandem facultatem Romana et Hercules ab episcopo habuerunt. Cum una alterave vice frustra tentassent peregre ecclesiastico ritu coram parochus matrimonium inire, ex inopinato apparent in confinibus dioecesis, quo ex compluribus dioecesibus ad conferentiam sacerdotalem convenierant, in sacerdotum conventu ibique declarant suum consensum mutuum, repugnantibus sacerdotibus omnibus qui aderant. Tumultu facto, sacerdotes reliqui recedunt, solusque parochus remanet cum singulis paribus: qui inspecta facultate nupturientium ipse haeret anceps circa valorem et nullitatem matrimoniorum.

QUAERITUR 1° qui sit parochus proprius cuius assistentia in contrahendo matrimonio ex Concilio Trid. requiritur.

2° quae delegatio requiratur et sufficiat.

3° quid ad casum sit dicendum.

Solutio.

AD QUAESITUM 1^m R. 1. Parochus proprius, cuius assistentia vel 986
delegatio ad assistendum requiritur, est parochus proprius sive sponsi sive sponsae. Quodsi ex loci consuetudine solus sponsae vel solus sponsi parochus aditur, id ex decentia fit, non tangit matrimonii valorem.

R. 2. *Proprius* dicitur parochus ex domicilio vel quasi-domicilio sponsorum, ita ut qui habet plura domicilia vel quasi-domicilia coram quolibet suorum parochorum contrahere possit.

Immo quasi-domicilium quoad matrimonium non raro *latius* sumitur quam in aliis negotiis. Sensu proprio quasi-domicilium acquiritur per actualem habitationem cum animo ibidem permanendi per maiorem anni partem, i. e. saltem per sex menses, idque statim acquiritur, generatim tamen ex habitatione per mensem peracta argumentum sumitur ad probandam atque confirmandam voluntatem quam quis dicit se habere diutius, i. e. per requisitum tempus, ibi permanendi. Habitatio per mensem facit *praesumptionem* nupturientes verum dicere, si contendunt sibi in animo esse per maiorem anni partem ibi commorari.

Lex localis est pro statibus foederatis Americae septentrionalis, ut sufficiat *simplex commoratio per mensem* sine ulteriore intentione vel inquisitione, ut post eam coram parochus loci eiusque delegato matrimonium contrahi possit.

Alibi videtur praeeparari communi lege norma quae in particulari casu iam statuta est, ut, *post commorationem sex mensium* quomodo-

libet peracta in certa parochia, ibidem coram paracho matrimonium valide contrahi possit.

Decretum S. Officii in singulari causa civitatis N. d. d. 9 Nov. 1898, approb. et confirm. d. 11 eiusd. m. a Leone XIII, est hoc: „Orator acquiescat, et addatur: Se conferentes in civitatem N. ex alio loco vel paroecia, dummodo ibi commorati fuerint in aliqua paroecia per sex menses, censendos ibidem habere quasi-domicilium in ordine ad matrimonium, quin inquisitio facienda sit de animo ibi permanendi per maiorem anni partem.“ Ita *Acta S. Sedis XXXI*, 746.

- 987 AD QUÆSITUM 2^m R. 1. Delegatio debet esse vere *data*, non sufficit præsumpta, eaque, nisi a superiore delegati detur, a delegato *acceptata*: quæ tamen acceptatio fieri potest vago modo et universaliter; sicut etiam delegatio fieri potest vel particularis vel generalis.

Dixi: „nisi a superiore detur“: nam in eo casu acceptatio proprie dicta non requiritur, sed sufficit generalis voluntas se subdendi superiori; immo summus pontifex potest reluctantem habilem testem constituere in tali re quæ non requirat personalem actum ex parte testis.

R. 2. Relate ad contracturos delegatio debet esse determinata, idque in individuo si de particulari delegatione agitur; alias fieri potest delegatio universalis.

R. 3. Delegari non potest nisi sacerdos; delegare potest tum parochus tum ordinarius dioecesanus (ergo etiam vicarius generalis et sede vacante capitulum seu vicarius capitularis), tum summus pontifex.

- 988 AD QUÆSITUM 3^m R. 1. Delegatio ex parte delegantis in utroque casu satis data erat; nam possunt sponsi dirigi ad quoslibet sacerdotes, in quo casu delegatio compleri debet electione per sponso facta et sacerdoti electo per eos notificata.

R. 2. In *primo* casu delegatio a paracho data nullum sacerdotem constituit legitimum testem, nisi qui delegationem positivo actu acceperit. Quod re vera locum non habuit. Nam nullus ex sacerdotibus congregatis voluntarie astitit declarationi sponso, neque antea iis data erat delegationis generalis notitia. Ergo illud matrimonium inter Hortulanum et Silvanam censendum est nullum.

- 989 R. 3. In *secundo* casu idem dici debet ex parte eorum sacerdotum qui ex alienis dioecesibus erant: nam cum hi episcopo deleganti non essent subditi, per solam voluntariam acceptionem legitimi testes constitui poterant. Aliter videtur dicendum ex parte parochi qui remanserat. Nam hic est episcopi delegantis subditus atque in habituali dispositione sequendi voluntatem sui ordinarii, quod sufficere videtur, ut legitimus testis matrimonii a Romana et Hercule contrahendi, etiam se inscio, fuerit constitutus. Neque difficultatem creare censeo hanc circumstantiam, quod etiam ipse ille parochus positive

repugnauerit seu contradixerit. Nam vix possibile est id accidisse, antequam consensum matrimonialem datum perceperit; sed postea demum contra id quod factum est ipse cum reliquis sacerdotibus est protestatus. Verum, si ante factum seu per solam delegationem ex parte episcopi et suam ipsius habitualement erga episcopum subiectionem legitimus testis iam erat, subsequens protestatio id irritare non potuit.

Neque videtur ob stare quod sponsi coram omnibus sacerdotibus congregatis simul consensum suum dederint, neminem specialiter designantes coram quo tamquam teste auctorizzato voluerint contrahere. Nam certe voluerunt contrahere coram eo coram quo valide possent; atque si plures essent, coram eo vel iis qui rite consensum perciperent: quapropter designatio ex parte sponsorum sufficiens erat, atque etiam sufficiens testium numerus. Sufficit enim ut tres testes consensum matrimonialem perceperint, inter quos saltem unus qui fuerit testis auctoritativus; percepisse autem omnes consensum quem sponsi exprimerent, eorum repugnantia et contradictio satis ostendit.

R. 4. Inter Hortulanum igitur et Silvanam coram legitimo parocho vel delegato matrimonium renovandum seu revalidandum est. Pro circumstantiis et inquisitionibus factis de intentione et declaratione aliorum sponsorum, Herculis et Romanae, consultum quidem esse potest, ut ad cautelam similis renovatio fiat; attamen de nullitate nullatenus constat, immo tanta est pro valore matrimonii eorum praesumptio ut etiam practice ut coniuges agere possint.

IMPEDIMENTUM CLANDESTINITATIS.—PEREGRINI VEL VAGI.

Casus. (282)

1. Remus, in Americam emigraturus, in itinere familiaritatem cum Herta iniiit, eamque, cum parata sit secum proficisci, initis sponsalibus secum ducit atque in ipsa nave, hortante sacerdote, qui ab episcopo portus unde solverat navis, facultatem accepit ministrandi sacramenta in quibuslibet casibus recurrentibus, ritu ecclesiastico eam ducit uxorem.

2. Titius et Anna, Colonienses, cum domi ex parte cognatorum impediantur quominus matrimonium inter se ineant, conveniunt, ut tentent num forte in itinere contrahere possint. Titius igitur, qui nomen interim dederit sectae fallibilistarum, Londini civiliter cum Anna contrahit; quo facto, Parisios se conferunt ibique, domo commorandi causa conducta, post mensem contrahunt ritu ecclesiastico, silente Titio de sua apostasia, cum religionem universim parum curet. Immo, matrimonio contracto, statim cum uxore sua Germaniam repetit ibique, suadente uxore, pudet eum fallibilistarum sectae, neque, si quam adit ecclesiam, aliam adit nisi catholicam.

QUAERITUR 1° qui sint habendi pro peregrinis vel vagis in contrahendo matrimonio.

2° quid de eorum matrimoniis notandum.

3° quid de matrimoniis de quibus in casu primo et secundo.

Solutio.

990 AD QUAESITUM 1^m R. 1. *Peregrini* sunt ii qui alicubi retinent domicilium vel saltem quasi-domicilium, sed qui extra illud actu versantur. *Vagi* autem ii dicuntur, qui nullum domicilium neque quasi-domicilium retinent, sed iis relictis novum nondum acquisiverunt, sive illud quaerunt atque petunt, sive vagantes vivere intendunt. Amittit autem domicilium acquisitum qui re *discedit* cum animo amplius non revertendi. D'Annibale I, 83.

R. 2. Attende tamen quoad matrimonium contrahendum pro domicilio acquisito iam haberi commorationem etiam precariam per sex menses vel unum mensem, ubi hoc concessum sit secundum dicta n. 987.

991 AD QUAESITUM 2^m R. 1. Aliter dicendum est de matrimonio peregrinorum, non-vagorum, aliud de matrimonio vagorum.

Peregrini igitur indigent licentia sui parochi seu eius delegatione (i. e. alterutrius sponsorum), ut coram paracho loci aliove sacerdote contrahere possint, idque semper quoad liceitatem; atque etiam ad valorem matrimonii id requiritur, saltem si in loco ubi contrahunt lex Tridentina viget.

R. 2. Etsi in loco ubi matrimonium contrahitur lex Tridentina non viget, si viget autem in utriusque sponsorum domiciliis: etiam tum matrimonium a peregrinis sine proprii parochi delegatione valide contrahi nequit, si sponsi in fraudem legis se eo contulerint. — Utrum idem dicendum sit, si *casu* aliqui peregre existant, vel ex alio omnino quam matrimonii fine se extra patriam contulerint, disputatur. Communius affirmatur, sunt tamen graves auctores, qui contradicant. Cf. G. Arendt, De coniugio clandestine inito (Romae 1900), imprimis p. 16 et 26. — Declarationes sub Urbano VIII datas habes *Th. m.* II, 780.

R. 3. *Vagi* debent contrahi coram paracho loci eiusve delegato, ubi existunt. Id ad valorem requiritur, si in eo loco lex Tridentina viget; non requiritur ad valorem, si Tridentina lex ibi non viget et alteruter sponsorum vagus est.

992 AD QUAESITUM 3^m R. *ad primum casum*. Ex supra dictis Remus effectus est vagus; ergo ubicumque contrahere matrimonium valide potest coram paracho loci eiusve delegato. In mari autem aut nulla habetur parochia, aut, si navem in mari existentem ad aliquam parochiam revocare licet, certo iura parochialia habet et delegare potest episcopus loci ex quo navis solvit. Si prius sumimus — quod recte fit —, ad valorem matrimonii in nave ineundum non requiritur parochi eiusve delegati assistentia; si posterius, matrimonium initum *est* coram legitime delegato; nam generalis illa facultas, cum late sit intellegenda, non solum administrationem sacramentorum proprie dictam comprehendit, sed omnem sacerdotalem circa sacramenta actionem, ideoque etiam assistentiam matrimonio praestandam. Attamen sacerdos ille licite tum tantum testem egit et benedictionem

impertiit, si modo ex nullis aliis causis matrimonium illud fuerit illicitum. Sed generatim talis celebratio pro illicita habenda est, siquidem proclamationes ab Ecclesia praescriptae praecedere non possunt; neque ab iis per epikiam abstrahi potest, nisi forte in casu necessitatis v. g. matrimonium statim celebrandum medium esset auferendae occasionis peccati, quae aliter esset permansura.

R. *ad secundum casum*. 1. Cum intentio in id ferri videatur ut 993 matrimonii ineundi causa sponsi iter suscipiant, casus noster comprehenditur responso ad 2^m ex resp. sub Urb. VIII datis. Quapropter matrimonium Londini initum, ex hoc solo capite, invalidum censi debet, si interim abstrahimus ab apostasia Titii.

2. Renovatio, Parisiis facta, siquidem delegatio parochi Coloniensis non adfuerit, eodem vitio laborat, eo quod animus in domo Parisiensi per sex menses saltem habitandi aberat: qui animus si adfuisset, matrimonium valeret, quippe coram legitimo paracho quasi-domicilii contractum. Sine illo animo parochus *proprius* dici nequit ex simplici habitatione per mensem continuata ab iis sponsis qui alibi domicilium retinent, nisi id fuerit speciali lege concessum: quam Parisiis non exsistere patet ex declarata per S. C. C. nullitate matrimonii, de quo *Anal. eccles.* VIII, 62 sqq. et 194 sqq.

3. Sed si nunc attendimus defectionem Titii ad sectam acatholicam, 994 cum matrimonium contraheretur, erat matrimonium mixtum: ratione matrimonii mixti sponsi in suo domicilio legi Tridentinae subtracti erant quoad matrimonii valorem; sed neque Londini, utpote ubi promulgatio facta non sit, lege Tridentina *irritante* erant adstricti. Ergo Titius acatholicus factus cum Anna catholica Londini valide poterat matrimonium inire. Si igitur *civiliter* contrahentes verum matrimonium coram Deo intenderunt, valide contraxerunt. — Verum id non videntur voluisse, siquidem postea ritu ecclesiastico matrimonium celebrare conati sunt.

Demum causa devolvitur ad illam celebrationem Parisiis peractam. Ubi cum lex Tridentina valeat, neque acatholici baptizati ab ea eximantur, matrimonium validum non erit, nisi contractum sit coram paracho *proprio* eiusve delegato. Parochus autem *proprius* vocari Parisiensis non potuit.

IMPEDIMENTUM CLANDESTINITATIS. — EIUS EXTENSIO.

Casus. (283)

Hyginus, Lutheranus, Parisiis ducit mulierem suae sectae. Postea in Germania fidem catholicam edoctus atque amplexus, ab uxore ob hanc causam derelinquitur: quae, habita sententia divortii civilis, alteri nupsit. Hyginus, caelibem vitam difficiliter servans, etiam de novo matrimonio cogitat.

QUAERITUR 1° possitne Hyginus privilegio Paulino uti.

2° quid sentiendum sit de matrimoniis Protestantium atque de priore Hygini matrimonio.

3° quid, si primum illud matrimonium in Germania vel Dania contractum esset, aut a Germanis vel Danis.

Solutio.

995 AD QUAESITUM 1^m R. 1. Hyginus si sumitur validum contraxisse matrimonium, non potest uti privilegio Paulino, nisi constet suum suaeque uxoris baptismum acatholicum fuisse invalidum. Nam matrimonium infidelium seu non baptizatorum, non vero matrimonium christianum, etsi haeticorum, in favorem fidei solvi potest. Videlicet qui non-baptizati ad christianam fidem transeunt atque baptismum suscipiunt, si propter hanc rem vel ab altero coniuge derelinquuntur vel recedere coguntur ob negatam *amicam* cohabitationem, iique soli in favorem fidei fruuntur facultate ineundi novi matrimonii, ita ut hoc ineuntes novum matrimonium matrimonium prius irritum faciant seu solvant.

R. 2. Haec autem facultas quae vocatur privilegium Paulinum, utpote ab ipso 1 Cor. 7, 12—15 propositum, ita fidei christianae annexum est ut ipsis iis faveat qui ab infidelitate ad sectam christianam haeticam transierint atque ibi rite fuerint *baptizati*, quia per hoc nondum quidem integre voluntaria actione, attamen pleno *iure* verae fidei atque verae fidei praeconi, Ecclesiae Christi, subiecti sunt. Cf. quae dicta sunt supra cas. 260 n. 891.

996 AD QUAESITUM 2^m R. 1. *Sumpsimus* Hygini matrimonium esse validum. Sed, *num sit re vera*, id ipsum quaerendum est. Ratio dubitandi esse potest ex parte baptismi dubii. In ordine ad matrimonium ineundum praesumitur quidem baptismum Protestantium validum esse, donec certo probetur contrarium. Si igitur constat alterutrius coniugis baptismum fuisse invalidum, alterius vel certo validum vel non certo invalidum: matrimonium Hygini invalidum est ex disparitate cultus.

R. 2. Alia ratio est ex parte clandestinitatis. Cum Parisiis lex Tridentina vigeat neque abolita sit pro acatholicis baptizatis: Hygini matrimonium, quod certe contractum est sine praesentia parochi catholici, pro invalido habendum est, ita ut eius novo matrimonio nihil obstat. *Th. m.* II, 782.

997 AD QUAESITUM 3^m R. Aliter de causa iudicandum est, si agitur de matrimonio in Germania vel in Dania contractum.

Quodsi in Dania contrahitur, defectus formae Tridentinae seu clandestinitas nullatenus obstat valori, siquidem lex Tridentina ibi non est publicata, prout a concil. Trid. praescribitur, ut lex illa irritans valeat.

In Germania tempore publicationis Tridentini concilii multis in locis Protestantes habuerunt suum religionis exercitium atque separatam societatem religiosam: quare, etiamsi ibi lex Tridentina publicata est, id pro catholicis factum est, non pro acatholicis: quapropter etiam ibi matrimonia haeticorum vel mixta sine praesentia parochi catholici sunt valida.

In locis vero ubi acatholici tum temporis separatam societatem religiosam cultumque publicum non habebant, ex se quidem eorum

matrimonia sine praesentia parochi catholici sunt invalida. Attamen aliquibus in locis per dispensationem valida evaserunt matrimonia saltem mixta.

Paucis igitur, valida sunt matrimonia haereticorum sine forma Tridentina:

- 1) in locis ubi numquam lex Tridentina rite publicata est;
- 2) in locis, ubi forte post huius legis publicationem religio catholica penitus exstirpata fuit atque diu iacuit;
- 3) in locis ubi tempore publicationis legis Tridentinae acatholici exercitium cultus publici separati iam possederunt;
- 4) in locis pro quibus data est S^{ae} Sedis dispensatio.

Ex his resolves facile num matrimonium primum Hygini atque compartis fuerit validum, necne. Quodsi validum, sequitur Hyginum nullo modo posse matrimonium aliud inire, dum mulier olim ducta in vivis fuerit.

ADDENDA.

Ad n. 58 nota *decr. S. Officii* d. 21 Aug. 1901 modo publicatum, v. *Anal. eccl.* X, 9:

Plures medici in nosocomiis, aut alibi casu necessitatis, infantes, praecipue in utero matris, baptizare solent aqua cum hydrargyro bichlorato corrosivo (gallice: *chloride de mercure*) permixta. Componitur fere haec aqua solutione unius partis huius chlorati hydrargyrici in mille partibus aquae ($\frac{1}{1000}$)... Ratio autem cur hac mixtura utantur est, ne matris uterus morbo afficiatur.

1. Estne baptisma cum huiusmodi aqua administratum certo an dubie validum?
2. Estne licitum, ad omne morbi periculum vitandum, huiusmodi aqua sacramentum baptismi administrare?
3. Licetne etiam tum hac aqua uti; quando sine ullo morbi periculo aqua pura adhiberi potest?

RESP.: „*Ad 1. providebitur in 2.*

Ad 2. Licere, ubi verum adest morbi periculum.

Ad 3. Negative.“

Index alphabeticus.

(Indicantur numeri marginales)

A.

Abiectio prolis stipulata facit matrimonium invalidum 872.
Ablutio quae requiratur in baptismo 58 sq.
Abortivus foetus. Eius baptismus 95 sq.; de quo instruendae obstetrices et matres 815.
Abortus crimen inducit irregularitatem aliasque poenas 739; — stipulatus in conventionem matrimonii hoc invalidum facit 875.
Abrumpere missam 278; eius rei causa 279 sq.; agendi modus 238.
Absens num absolvi possit 299, 301 sqq.
Absolute et condionate conferre sacramenta 4.
Absolutio sacramentalis in forma iudiciali danda 293 sqq.; — condicionata num fieri possit 296 sq.; vel debeat 300; ob quas causas 297; — valida cum effectu gratiae suspensio 331 sqq.; — indirecta 357, 493; — quantum distare possit a confessione 586 (cf. **Unio**); — in distantia 300—303; — danda, differenda, neganda 514 sq. (Cf. **Occasio**. **Relapsus**.)
 — in indulgentiis 634. (Cf. **Reservatio**...)
Acatolicus. Acatolici baptismus 73, 91 sqq.; num repetendus 7, 10; — ut patrinus 80 sqq.; — num et quando absolvendus 626. Cf. **Haereticus**.
Acolythatus 685.
Actualis intentio 43.
Actus externus sitne in confessione accusandus 338.
Additio in forma sacramentorum 13; — in missa 274.
Adulterium ut causa divortii 895, 900, 905; — dat facultatem transeundi ad vitam perfectionis evang. 902; aliquando

etiam reo *ibid.*; — ut impedimentum matr. dirimens 978 sq.
Adultus. Adulti baptismus 69, 70; — baptizandus simul sumit s. communionem 174.
Adustio in exercenda arte medica clericis interdicta 772; — quando inducat irregularitatem 747.
Aetas pro ordinibus 703, quis dispensare possit 715; — pro ancillis clericorum 777; — pro ineundis sponsalibus 954; — pro matrimonio 954, 956; ex dispensatione 955; — senilis quoad matrim. 957.
Affinitas impedimentum matr. dirimens 966, 970 sq., 976 sqq.; — in infidelitate contracta 976 sq.; — ex commercio illicito quando dispensabile, quando non 863.
Alcool quantum vino pro missa admisceri possit 119.
Aleatorius ludus clericis prohibitus 768 sq.
Alta voce indebite uti in missa 275.
Altare ad celebrandam missam necessarium 256; — fixum et portatile diversimode sumitur sensu liturgico et canonico *ibid.*; altaris portatilis privilegium 253 sqq.; — consecratio et exsecratio 256 sqq.; — privilegiatum et in eo celebrandi obligatio 225, 226.
Alumni v. **Convictores**.
Amentia. Eius periculum inducit irregularitatem 756.
Amicitia cum Deo includitur in caritate 306.
Angustiae v. **Perplexitas**.
Anticipatio in horis canonicis 783; — ab ordinando 799 sq.
Applicatio missae pro quibus liceat 191 sqq.; — quando facienda 198, 199, 201; — quomodo determinanda 200 sq.; — ex obediencia 230 sqq.; — pro populo 204 sqq.; — pro stipendio v. **Stipendium**.

Apostasia inducit irregularitatem 738, 740; cf. **Haeresis**, — ut causa divortii 900; — ab ordine quomodo absolvatur 953.

Apostolica benedictio in articulo mortis quid sit 659; — quando dari possit 31, 660, 662; eius condiciones necessariae 660; — non repetenda manente eodem periculo 662.

Approbatio confessarii. Notio 414; — errore vel fraude data vel accepta 415 sq.; — a superiore suspensio data 440; — a quo danda 419, 441; — specialis pro monialibus 419.

Aqua quae apta materia baptismi 58; — rosacea 62.

Articulus mortis quam late sumatur 453. Cf. **Periculum**.

Assistens in baptismo temere repetito quo sensu sit irregularis 728.

Assistentia parochi in matrimonio 988; — cuius parochi necessaria 986, 991; — delegati 988; — qualis requiratur 985, 988.

Attentatio matrimonii ut impedimentum dirimens criminis 981.

Attentio, quae requiratur in conficiendis sacramentis 16; — interna et externa 793; — in horis canon. quae necessaria 794; — externa quibus impediatur 796, quibus non 797.

Attributa Dei, quae constituent moti-
vum caritatis et contritionis perfectae 305 sq.

Attritio in sacramento poenitentiae sufficiens 313 sqq. Cf. **Contritio**. **Dolor**.

B.

Banna ante matrimonium 856 sqq.; — quomodo fieri debeant 856 sq.; — ubi 859 sq.; — ad quem finem 861; — omissa quale peccatum 862; — omissa ex dispensatione per episcopum 864 sqq.; causae disp. gratiosae et necessariae 865, 867; — omissa per epikiam 866; — fieri possunt tempore clauso 916; — omitti solent in matrimoniis mixtis 914.

Baptismus 58 sqq. Eius materia remota 58, 62; — mat. proxima seu ablutio qualis 61; — forma 59; — intentio in suscipiente 44, 45; — in domo privata collatio 67, 68; — adultorum 69, 70, 74 sqq.; — filiorum acatholicorum 91 sqq.; — filiorum ex matrimonio mixto 71, 81 sqq. Baptismi minister 25; — ab acatholico ministro collatio num certa 7, 10; num permittenda 73. — Baptismi collati occultatio 73; — conferendi instructio a paracho danda 815.

— dubius 63 (cf. **Condictio**); — num imponat obligationem confessionis integrae 288 sqq.; — censetur validus in ordine ad matrimonia ineunda 289, 886; — subicit iurisdictioni Ecclesiae 290.

— temere repetitus inducit irregularitatem 6, 728; idem ab haeretico susceptus 728. Cf. **Caerimoniae**. **Cognatio spiritualis**. **Patrinus**.

Barbam nutrire quomodo clericis interdictum 762, 764.

Bellum. Ex quonam oriatur irregularitas 747 sq. Absolutio sacramentalis in eo 303.

Benedictio Apostolica v. Apostolica.

— utensilium pro missa 259, 260 not., 263 sq.; — matrimonii 881 sqq.; sollemnis 881, 887; cum missa coniungenda 887, 888; post tempus clausum sup-
plenda 888.

Beneficium eccles. ut titulus sustentationis in ordinibus conferendis 707; — ut titulus conferendorum ord. 709. Beneficii fructuum restitutio propter neglecta sacra officia 736 sqq.

Bibliopola mercaturam agens cum stipendiis missarum 219 sqq.

Bigamia vera, interpret., similitudinaria 749; — inducit irregularitatem *ibid.* sqq.

Binatio. Causae 233 sqq., 817; — sine privilegio 817; — quoad remunerationem 227 sq.

Bona fides (v. **Monere**); — alterutrius putativae coniugis impedit illegitimitatem prolis 744; — possitne existere in eo qui non satis certus de morte prioris coniugis alterum init matrimonium 946.

Breviarium quale adhibendum 782. Breviario carens ad quid obligetur 806 sqq. Cf. **Horae canonicae**.

Bursa corporalis 259, 262.

C.

Caecus quomodo irregularis 757.

Caelibatus annexus ordinibussacris 779 sqq.; — etiam a nolente servandus 780; — eius qui ex metu ordines suscepit 702. Eius custodia 777 sq.; eius votum impedit matrimonium 918, ad quid obliget eum qui nihilominus contraxit matrimonium 919.

Caerimoniae baptismi in b. condicionato 69, 70; — in b. adulti *ibid.*; — missarum, obligatio 267 sqq.; — in administrandis sacramentis 69 sq., 680, 685 sqq., in matrimonio 881 sqq.

Calix ad celebrandam missam necessarius 259 — consecratus 263, 264.

- Capellanus** extra dioecesim non absolvit valide 421.
- Castitas** perpetua. Votum prohibet matrimonium 918; — ad quid obliget seductorem 923 sq.; eum qui v. laesit per matrimonium contr. 919.
- Casula** ad celebr. missam necessaria 259. Eius materia 260; — color 260, 262.
- Celebratio** missae obligatoria 202 sqq.; — sub dio 255. Cf. **Missae**.
- Cena Domini**. Fer. V in ea quoad missas 240 sqq.
- Censura** impedit ministrum ab administrandis sacramentis 54; — auferenda anteabsolutionem sacram. 293; — violata per exercitium ordinis sacri inducit irregularitatem 732 sqq.
- Cerei** qui requirantur pro missa 259.
- Chirurgica** operatio sitne ratio dandae extr. unctionis 674; — clericis interdicta 772; — quae inducat in clericum irregularitatem 747.
- Chorus**. Quoad officium divin. pro quibus religiosi obligatio 781, 785.
- Chrisma** quale sit materia confirmationis 102.
- Ciborium** consecrandum oblivioni datum 128; — purificari possitne post ablu-tionem sumptum 172.
- Cingulum** pro missa requisitum 259.
- Circumstantiae** peccatorum in confessione explicandae 335, 340 sqq.
- Civiles** leges de matrimonio num et quomodo obligent 926 sqq., 932; — de matrimonio non-baptizatorum 930.
- Clandestinitas** matrimonii impedimentum dirimens 986 sqq.; — num lex praeteriri possit 527.
- Clericus** creatur per tonsuram 681. Cf. **Irregularitas**. **Ordines**.
- Clinici** irregulares 755.
- Cognatio** spiritualis ex baptismo 72, 88 sq.; — quale impedimentum matrimonii dirimens ex baptismo et confirmatione 76, 78 sq. (cf. 110).
- Cognatae mulieres quatenus a clericis ad cohabitandum possint admitti 777.
- Cohabitatio** cum mulieribus quae a clericis cavenda 777 sq., — pacifica denegata ab infideli coniuge 889, 893; — soluta per divortium 900 sqq.
- Communio, S.** Eius obligatio 150 sqq.; — dispositio 153 sqq., eaque corporalis 163 sqq.; — paschalis licetne non-ieiuno 175 sqq.; — frequens 145 sqq., 148 sqq., regulae 146; — laicalis a sacerdote 203; — in oratorio privato 254; — ad lucrandas indulgentias necessaria 640 sqq. Cf. **Eucharistia**.
- Communitas** possitne laedi laesione sigilli sacramentalis 551, 560 sq.
- Commutatio** satisfactionis sacram. 392 sq., 395; — votorum in iubilaes 655, 657.
- Complex**. Eius peccatum sitne accusandum in confessione 366 sqq.; est obiectum sigilli sacram. 537. Complicis nomen inquirere confessario prohibitum 370, 537; licet per accidens 371.
- Concubinaris** publicus repellendus a sacramentis 34.
- Condemnatoria** sententia 753 sq.
- Condictio**. Condicionata sacramenti collatio 4; *qua* condicione 53; — de futuro 20; — in baptismo 64 sqq., 69; in eo patrinus 88 sqq.; cf. **Baptismus**. — in absolutione v. **Absolutio**; — in matrimonio 869 sqq.; — resolutoria facit matrimonium nullum 869; — turpis quae faciat matr. nullum, quae habeatur pro non adiecta 870 sq., 874 sq. — Condicionis error num et quando invalidum reddat matrimonium 934 sq.
- Confessarius**. Confessarii munus 500 sqq., 514 sqq., 520 sqq., 530 sqq., 583 sqq. Confessarii copia quando censeatur desesse 154 (obligatio inde oritura *ibid.*). Confessarius prohibens confessionem apud alium 356; — cum alio loquens de rebus paenitentis 554 sq.
- Confessio** sacramentalis 281 sqq., 334 sqq.; — integra materialiter et formaliter 334 sqq.; — sincera 345 sqq.; — sufficiatne amica enarratio peccatorum 383 sqq.; — num necessaria in baptismo condionate repetendo 288 sqq.; — generalis necessaria 372; suadenda 373; dissuadenda 374; — eius methodus 375 sq.; — manca in rudibus 593 sq.; — moribundorum 620; — num necessaria ante confirmationem 106, 107; — quoad indulgentias lucrandas 640 sq.; — ante celebrationem 153; — num ante alia sacramenta ministranda vel suscipienda *ibid.* 2.
- Confirmatio** 100 sqq.; — peregrinorum 111; — qua obligatione conferenda 101, qua suscipienda 116.
- Coniugicidium** ut impedimentum matr. dirimens 978 sqq., 982.
- Consanguinitas** quae impedimentum matr. dirimens 963 sqq.; — dirimens iure naturae 863, 964; — dubia 863.
- Consecratio** ss. eucharistiae 131 sqq.; — in missa, num intra eam possit mutari applicatio 201; — secreto at non nimis secreto dicenda 275, 277; — repetitio 276.
- altarium 256 sqq.; — calicis et utensilium missae 263.

Consiliarius quis teneatur ad sigillum sacramentale 558.
Consuetudinarius cf. **Recidivus**; — ante ordines suscipiendos 684, 697.
Contagio. Contagionis tempore obligatio administrandi sacramenta 29 sqq., 55.
Contio a parrocho praeparanda 802, 816.
Contritio sensu lato et stricto 308; — qualis requiratur in sacramento paenit. 309; — debeatne renovari, si post absolutionem accusatur peccatum oblitum 408; — perfecta quo motivo niti debeat 304 sqq.; — sufficit peccatori ad sacramenta administranda 22, 26, 27; ad sumenda non semper 2; sufficiatne conatus 26, 27.
Conversi ad fidem catholicam debeantne integre confiteri 288 sqq.
Convictores regularium a quo possint absolvi 460 sqq.
Copia confessarii quando deesse censetur 154.
Corporale ad missam necessarium 259.
Correctio fraterna pro superiore obligatoria 342; — complicitas paenitentis num confessario liceat 537; — proprii erroris 569; — errorum in confessione excipienda commissorum 583 sqq.
Corruptio materiae sacramentalis 10, 60 sq.; — formae sacramentalis 12; — in baptismo 60; — verborum in recitando breviario 809, 811.
Crucifixus pro missa 259.
Cultus disparitas impedimentum matr. dirimens 959 sqq.; — dispensatio cum qua cautela 961.

D.

Damnati capitis num extrema unctione donandi 674.
Deceptio puellae quae obliget ad matrimonium 833 sqq.; — quae suspendat votum vitae perfectioris *ibid.*; — in sponsalibus quid efficiat 831 sq.; — in matrimonio v. **Error**.
Declaratoria sententia criminis 753 sq., 788.
Defectus. Irregularitates ex defectu 725, 747 sqq.; — post sponsalia detecti qui dissolvant 837 sqq., 841; — supervenientes 845 sqq.; — quos sponsi sibi invicem debeant manifestare 845 sq., 851.
Defensio cruenta num inducat irregularitatem 743, 748.
Deformes qui sint irregulares 757.
Defuncti. Eorum solamen per missam 186 sqq.; — haeretici, num missa pro iis applicari possit 194—197; — infantes non-baptizati a missae fructibus excluduntur 193. Defunctorum officium recitari debet die commemorationis OO DD (2 Nov.) 784.
Delegata iurisdictio 418—420; — tamquam expedita cognita at nondum notificata 423; — facultas assistendi matrimonio qualis 987 sq.
Denegare sacramenta 33 sqq., 518; — irrationabiliter 28, 30.
Denuntiatio seductoris obligatoria 371.
Diaconus in statu peccati sollemniter ministrans in missa 23; — ut minister baptismi 731; — ut minister distribuendae ss. eucharistiae 140, 731.
Dilatio missarum 216 sqq.; — absolutionis sacramentalis 514 sq.
Dimissoriales litterae pro ordinatione 709, 712 sq., 718, 719.
Discussus coniugis infidelis qui liberum faciat fidelem 889, 890.
Dispensatio ab horis canonicis 803, 805; — a bannis 864 sq.; — ab impedimentis dirimentibus matr. in periculo mortis 950, 952.
Dispositio ad sacramenta suscipienda 1, 2; — dubia 52; — quomodo ministro constare debeat 51 sqq.; — ad ss. eucharistiam 153 sqq.; — in confessione 518; — quomodo constare debeat in articulo mortis 52, 620 sqq.
Dissimulatio in sacramentis 37 sqq.; — in absoluteione 40, 41; — in interrogationibus 346.
Distantia in qua absolvi possit 300—303.
Distractio in sacramentis 16; — in missa 16, 277; — in horis canonicis 797. Cf. **Attentio**.
Distribuere ss. eucharistiam in statu peccati 23.
Divitiae sintne causa recedendi a sponsalibus 855.
Divortium a vinculo in favorem fidei 889 sq., 892; — a toro et cohabitatione 900 sqq.; — perpetuum et temporaneum *ibid.* 901. Educatio prolis in casu div. 903; — propter deceptionem in matrimonio 935.
Dolor in sacramento paenit. 308 sqq.; — particularis quid efficiat 330 sqq. Cf. **Attritio**. **Contritio**.
Domicilium, titulus ordinationis 709; — quoad proclamationes 859; — quoad matrimonium ineundum 986; — quomodo amittatur 990.
Domus privata num locus dandi baptismi 67, 68.
Dubium diversi generis (in repetendis sacramentis) 8; — in baptismo 63 sqq.; num secum habeat obligationem confitendi 288 sqq.; ligat nihilominus le-

gibus Ecclesiae 929. Dubie consecrata particula 126. Dubium peccatum num excludat a s. communione 155 sq.; — quomodo possit vel debeat esse materia sacramenti 284 sqq., 349 sqq.; — absolvi potest, etsi alias reservatum sit, a quolibet confessario 353. Dubia absolutio propter sacramentum informe 332 sq.; propter dubiam iurisdictionem 447 sqq.; — in casibus reservatis 486 sqq.; — quoad censuras 353, 488; — homicidium quando inducat irregularitatem 742; — in recitandis horis canon. 801, 803, 804 sq.

Duellum inducit irregularitatem in duellantem et patrino 741.

E.

Ebrietas, materialis. Conicere in — 344; — ebriosus absolutus et ad ss. eucharistiam admissus 518 sq.

Educatio prolis in casu divortii 903; — in haeresi inficiatne ipsum matrimonium 875; — catholica in matr. mixto 910; — num semper in tuto posita esse debeat 961.

Effectus peccati in confessione explicandus 338 sq.

Efficax dolor quo sensu requiratur in confessione 309.

Eleemosyna in iubilaeo quomodo largienda 649, 653.

Emendatio. Quomodo de ea constare debeat in confessione 518. Cf. **Relapsus**.

Energumeni irregulares 756.

Ephemerides pravae legine possint 522.

Epileptici irregulares quamdiu 758.

Episcopales casus. Absolutio eorum 493, 495.

Episcopus minister confirmationis 101, 109; — qui debeat approbare ad excipiendas confessiones 419, 441 (cf. **Approbatio**); — quos possit approbare 446; — ipsemet peregrinus indigeatne approbatione 442; — iure communi absolvit a casibus papalibus occultis 494; — proprius pro ordinatione 709; — pro religiosis 712 sqq.; — a quibus dispenset irregularitatibus et poenis 494, 742, 759; — licentiam dat clerico ad quam negotiationem 767; — dispensat a banis ante matrimonium 864 sq.

Error communis quando secum trahat iurisdictionem certo 430, 433, quando probabiliter 432; — paucorum non sufficit ad supplendam potestatem 432, 433; — in sponsalibus 819, 820, 845 sqq.; — in matrimonio, qui dirimat 933, 934;

— qui det ius separationis a toro et cohabitatione 935.

Ss. Eucharistia 118 sqq. Eius consecratio 131; — materia 118 sq.; — asservatio 134 sqq.; — expositio 138; — distributio 144 sqq., erga moribundos 139 sqq.; — sumptio requirit confessionem post lapsum 153; excusatio ab hac lege 154, 157, 159 sq.; — possitne administrari ab haeretico 56, 454 sq. Cf. **Communio**.

Examen conscientiae confessioni praemittendum 378 sqq.; eius defectus gravis 379, 381; — supplendum a confessario 594; — immoderatum 382.

— pro approbatione confessarii 426. Ad examen revocatio 427, 434.

Excommunicatus. Excommunicati vitandi sepultura polluit locum sacrum 251.

Excusatio a confessionis integritate 364 sq.; — a confessione praemittenda ss. eucharistiae sumptioni 154 sqq.; — ab horis canonicis 802 sqq.

Exorcistatus 685.

Expositio ss. eucharistiae 138; — publica et privata *ibid*.

Exsecratio loci sacri 251; — altaris 257 sq.

Externus actus sitne in confessione explicandus 338.

Extraordinarius confessarius v. **Moniales**.

— extraordinaria dona qui praetendit quomodo tractandus 616.

F.

Fama. Eius periculum excusetne ab integritate confessionis 364 sqq.; — aliena vel complicitas num excuset 366 sqq.; qua cautela 369; — non integra inducit irregularitatem 753 sq.

Familiares regularium a quo absolvantur 460; — episcopi hoc titulo quando ordinari possint 709.

Familiaritas cum altero sexu periculosa 599, 602.

Famulatus sitne circumstantia speciem peccati mutans 342.

Famuli ubi proclamentur ante matrimonium 859, 860.

Fautores haeticorum irregulares 738. Cf. **Haeretici**.

Femina ministrans vel respondens ad missam 265.

Feria V et VI hebdomadae maioris 240 sqq.

Festa in quibus est obligatio applicandi pro populo 204.

Fictio sacramentorum 37 sqq.; — quale peccatum 39; — in matrimonio num aliquando liceat 38, 939.

Fidei actus eliciendus ante baptismum 53; — privilegium in matrimonio v. **Paulinum** priv.

Filii infidelium v. **Infideles**.

Finis pravus in confessione accusandus 340.

Foetus abortivus quoad baptismum 95 sqq.; in eo baptizando instruendae obstetrices et matres a parocho 815.

Folia publica prava possintne legi 522.

Forma sacramentorum. Mutationes 11 sq. Formae unio cum materia 14 sq. (De cetero cf. singula sacramenta sub suis nominibus).

Fornicator sponsorum cum extraneis qualem habeat malitiam 850 sq.; — quae sit causa rescindendi sponsalia 847 sqq.; — habita inter sponsores quam imponat matrimonii obligationem 854.

Francomurarius num in bona fide relinquendus 523; — se sistens matrimonio ecclesiastico more celebrando 885.

Fraus commissa in approbatione ad confessiones 415 sq.; — in quaerenda absolutione a casibus reservatis 484 sqq.; — in matrimonio clandestino 991.

Functiones sacras peragere in statu peccati 23, 27; — parochiales quoad stipendii remunerationem 213.

Furtiva ordinatio quas secum ferat poenas 732 sqq.

G.

Gratiae status sitne necessarius ad lucrandas indulgentias pro defunctis 644 sq.; — ante administranda vel suscipienda sacramenta 2, 22, 153.

Gratitudo sitne motivum contritionis perfectae 304, 307.

Gravida femina post mortem sectioni subicienda 97–99; — sponsa ad quid teneatur 845.

Gubernatio externa nequit fieri ex notitia confessionis 548 sq.

H.

Habitatio actualis quam diuturna excuset a bannis in priore domicilio 860; — quae sufficiat ad matrimonium coram parocho loci lege sive communi sive particulari 986.

Habitualis intentio 43; — quando sufficiat in sacramentis suscipiendis *ibid.*; — sufficit in applicatione missae 199.

Habitus clericalis 760; obligatio et excusatio *ibid.*, 764.

Haeretici irregulares 738, 740; — irregularitatem extendunt ad fautores, ad filios, nepotes *ibid.*; — reconciliandi

cum ecclesia per confessionem integram 288 sq. Haeticorum baptismus 69, 70. Pro haeticis quando missam applicare liceat 194, 196. Ab haeticis baptizati quomodo irregulares 728; — cum catholico matrimonio ineuntes 882 sqq., 886; — subiaceantne legibus matrimonialibus Eccles. 997; — censentur valide baptizati in ordine ad matrimonium 886; — participes sunt privilegii Paulini quoad matrimonium 891, 995 sq. — haeresis ut causa divortii 900, 906, 907.

Herus seductor quam malitiam contrahat 342.

Homicidium polluit locum sacrum 251; — voluntarium et casuale 742; — inducit irregularitatem 741 sqq.; — dubium quale inducat irregularitatem 742.

Honestas publica ex sponsalibus 825, 971 sq., 974; — ex matrimonio non consummato 971 sq., 974; — ut impedimentum matrimonii dirimens *ibid.*, — num ab infidelibus contrahatur 975.

Horae canonicae 781 sqq. Qui obligentur ad eas 781; — neglectae quale peccatum 783; — inducunt obligationem restituendi fructus beneficii 786 sqq.; — recitandi tempus 783; modus 790 sqq.; excusatio 801 sqq., 813 sqq.; dispensatio 803, 805, 812; cum missa commutatio 813 sq.

Hostiae pro missa 122, 125. Cf. **Particulae**.

I.

Ieiunium naturale num requiratur ante confirmationem 107; — ante s. communionem eiusque interpretatio 163 sqq., 173, 174. A ieiunio excusati ante communionem 167 sqq.; — 171 sq., num aegroti non periculose decumbentes 175 sq.; — dispensatio a R. Pontifice 177. — ecclesiasticum non solet fieri die dominica 390; — pro iubilaeo praescriptum 649.

Ignorantia per confessarium auferenda an toleranda 520 sqq.; — confessarii faciatne confessionem invalidam 512 sqq.; — in casibus reservatis quae excuset 489 sqq.; — quae excuset ab irregularitate 725 (restrictio 738, 743, 753 sqq.); — in impedimento criminis 979; — rei matrimonialis faciatne matrimonium nullum 877, est causa solvendi per S. Pontificem 878.

Illegitimi qui censeantur 744; — sunt irregulares *ibid.*; — quomodo recipiantur ut legitimi 745.

Impedimenta matrimonii impediencia 908 sqq.; — dirimentia 933 sqq.; — civilia quo sensu obligent 926 sqq.; — revelanda qua obligatione 861.

Impediti quomodo absolvantur a reservationis et a censuris 492 sqq.

Impetratorius fructus missae 184, 185, 187, 188.

Implicita intentio 43 sq.

Impositio manuum v. **Manus** impositio.

Impuberes quoad sponsalia 821, 822.

Incisio in arte medica clericis interdicitur 772; — quae inducat irregularitatem 747.

Indignitas ministri sacramentorum 21 sqq.; — in aliis functionibus sacris 23; — quomodo reparanda 22; — in urgente necessitate 24. Cf. **Gratiae status**.

Indirecte absolvere 357.

Indulgentiae. Notio 633; — pro defunctis 634, 643 sqq.; — efficacia 635, incerta 636, in iubilaeo certior 650; — continent exercitium multarum virtutum 637 sqq. Opera praescripta 640 sqq. Preces quibus annectantur, quomodo recitandae 647 sq.

Infamia facti et iuris 753; — irregularitatem inducit 753 sq.

Infantes quoad baptismum 25, 43; — quoad confirmationem 100; — sine baptismo defuncti fructuum missae incapaces 193.

Infideles quoad missae applicationem 194; — sepulti polluant locum sacrum 251.

Infidelium filii quando baptizandi 45, 91 sqq.; — quando sui iuris quoad baptismum 93. Infidelium matrimonia num subiaceant auctoritati civili 930 sq.; solubilia in favorem fidei 889 sqq., 892, 995 sq.

Informata conscientia. Suspendio ex ea 736 sq.

Informe sacramentum 3; — sacr. poenitentiae 331, 333.

Inhabilitas 726; — ad beneficia eccl. ex abortu inducta 739.

Instruere poenitentem 520 sqq.; — novellum confessarium sine laesione sigilli 555; — officium parochi 815.

Integra confessio v. **Confessio**; — causae excusantes 361 sqq.

Intentio actualis, virtualis, habitualis, interpretativa 43, 46; — influit in formam sacramentorum 11–13. 60; — ministri quae necessaria 17, 18, 64; — externa 19; — in suscipiente 43 sqq.; in baptismo 44, in ordine 47 sqq.; — retractata 49; — dubia 53; — in oratione horisque canonicis necessaria 795.

Interpellatio coniugis infidelis quoad discessum 890.

Interpres debeatne adhiberi in confessione 362.

Interpretatio facultatum 450; — reservationis 479 sq., 486.

Interpretativa intentio 43, 46.

Interrogatio in confessione ius confessarii 345, 347, 502, limites *ibid.* 355, 368; — supplet confessionem 363, 382; — in confessione generali 875; — obligatio confessarii 500 sqq.; — caute facienda 508 sqq.

Interruptio in sacramentali ritu 14, 15; — per verba extranea *ibid.*; — missae quomodo differat ab abruptione 278; causae 279 sq., quid postea agendum *ibid.*

Interstitia in ordinibus suscipiendis 721.

Irregularitas 725 sqq.; — ex delicto et ex defectu 727; — excusatio 725, 743, dispensatio 734, 740, 744, 753, 759.

Iteratio sacramentorum condicionata 4, 5; — baptismi temere facta inducit irregularitatem 6, 728.

Itinerans religiosus cui confiteri possit vel debeat 457 sq.

Iubilaeum maius et minus 649. Iubilaei opera praescripta 649 sqq., 653 sqq., eorum commutatio 652; — favores annexi 654 sqq., eorum usus iteratus 655; quid requiratur ut auferant reservatos casus et censuras 498.

Iudicialis notitia pro absolutione sacramentali necessaria 384, 385; — de peccatis auditis qualis 504 sqq., 511 sqq.

Iurisdictio. Notio 417; — ordinaria et delegata, vicaria et propria 418; — R. Pontificis, episcopi, parochi *ibid.*, 420; — probabilis iure 431, 447, eius interpretatio 450, usus 448; — dubia 447; — quam diu duret 422, 424; — in moribundos 451 sqq.

L.

Laicus num graviter peccet baptizans in statu peccati 25.

Laudare poenitentem indirecte potest laedere sigillum 541 sq., 545.

Laxae conscientiae qui est, quomodo confiteri debeat peccata dubia 351, 352.

Lectio prava. Num bona fides in ea toleranda 522.

Lectoratus 685.

Lenitas. Lenitatis defectus qui inducat irregularitatem 747 sq.

Licentia poenitentis quae auferat sigilli secretum 556, quae non 559; — limitata 557; — debita at negata 568.

Ligamen quam diu dirimat subsequens matrim. 945 sqq.; — dubium quoad iura matrimonialia *ibid.*

Lingua. Linguae ignarus quoad absolutionem sacramentalem 361 sqq.

Litaniae. Obligatio recitandi pro clericis sacrorum ordinum 784.

Locus celebrandae missae 249 sqq.; — ut circumstantia in confessione accusanda 340, 343.

Ludus qui clericis prohibitus 768 sqq.

Lumen pro missa requisitum 259.

M.

Malitia peccati quomodo in confessione explicanda 385 sqq., 388 sqq.

Manipulus ad missam requisitus 259.

Manus impositio in confirmatione 105; — in ordinatione essentialis 688, 690 sq., eaque cum tactu physico *ibid.*; — impositio et extensio 691 et *notas*; — adstantium presbyterorum non essentialis 691.

Mappa altaris quae requiratur ad missam 259.

Mare. Celebratio in eo 253, absolutio 443 sq., matrimonii contractus 992.

Massa communis, titulus sustentationis pro ordinandis 708.

Materia et forma sacramentorum. Eorum unio 14, 15. De cetero quaere singula sacramentorum nomina.

Matrimonium. Quo consensu 868 sqq.; — condicionatum 869 sqq.; — occultum num liceat 867; — virgineum 876; — ratum tantum dissolvitur professione religiosa sollemni 878 sqq., dispensatione R. Pontificis *ib.*, 892, 897 sqq., 935. Eius ritus 881 sqq., 887 sq.; impedimenta impediencia 908 sqq.; imp. dirimentia 933 sqq.; revalidatio 937 sq., 947.

Media adhibita sintne in peccatis distincte accusanda 340, 344; — adhibenda ab occasionario vel recidivo 596, 607.

Medica ars quae clericis prohibita 772 sqq.

Medicus quoad caesaream operationem 98, 99; — quoad secretum officii 841 sqq.

Mendacium. In puero 510 (qui dedocendus); — in confessione 345 sqq., 354 sqq.

Mensae titulus in ordinandis 708. Cf. Titulus sustentationis.

Mercatura cum stipendiis missarum prohibita 219 sq.

Metus in ordinatione num eximat ab oneribus 702; — in sponsalibus qui faciat ea nulla vel rescindibilia 819; — qui faciat matrimonium invalidum 936 sqq., 941 sqq.; — quando desierit, quomodo inficiat matrimonium 944; — mortis detne potestatem matrimonii re-

validandi 940 *c. nota*, facultatem dispensandi 950.

Milites absolvendi quando in cumulo in qua distantia 308.

Minister sacramentorum. Eius probitas 21 sq.; — consecratus et necessitatis 22, 25; — indignus num adiri possit 54 sqq.; — officium habet ministrandi 28 sqq., 144, denegandi 33 sqq. (cf. *Attentio, Intentio*).

— serviens ad missam quam necessarius 265.

Missae. Missae fructus generalis, specialis 183, num infinitus 184, 190, divisibilis 190, quibus applicabilis 191 sqq. Missae qualitas 225 sq. (cf. *Votiva*); — dilatio 218; — missarum reductio 210.

Missale qua necessitate requiratur 259, 262.

Missio. Missionis titulus pro sustentatione in ordinandis 708.

Missionarius quoad applicationem missae pro populo 206 sqq.

Mixtum matrimonium. Sponsalia eius num valeant 826 sq.; — quomodo ineatur 882; — cautelae 910; — revalidandum 883 sq.; — generatim illicitum 908 sq.; — causae excusantes 910; — dispensatio reservatur per se R. Pontifici 911.

Monere paenitentem quando necessarium 520 sqq.

Moniales. Earum confessarius specialiter approbandus 419, 468 sqq.; Monialium extra claustra degentium 469; — confessarius extraord. 471 sq.; — quale ius habeant exigendi confessarium extraord. 474 sq.; — quomodo in confessione tractandae 615 sqq.

Mora interiecta inter formam sacramenti materiaeque applicationem 14, 15.

Moribundi curandi quoad sacramenta 30 ad 32; — visitandi a parocho 627 sqq., 815. — dubie dispositi 53, 620, 631 sq.; — quomodo absolvendi 622, saepius 629; — quoad confessionem 630; — sensibus destituti 621 sqq.; — absolvi possunt a sacerdote alias iurisdictione carente 451 sqq., ab haeretico 55, 454 sqq.; — quando *petere* possint sacramenta ab indigno 55; — benedictione apostolica donandi 31, 659 sqq.; — quando matrimonio iungendi 36, 950.

Mors. Mortis periculum 453; — in quo liceat infantes infidelium baptizare 91 sqq., absolvere a peccatis et censuris 451, dispensare a quibus impediencia matrim. 950; — coniugis quomodo probari debeat ante novum matrimonium 945 sqq.;

— dubia coniugis quid iuris faciat iis qui novum matrimonium inierint *ibid.*
Mortuorum sacramenta quae vocentur 1.
Mulier ministrans ad missam 265. Cum ea cohabitatio a clericis cavenda 777 sq.
Mutatio in essentiali ritu sacramentorum 11 sq.; — voluntatis v. **Emendatio, Propositum.**
Mutilatio quae inducat irregularitatem 743; — proprii corporis facilius irregularem facit *ibid.*

N.

Nativitas Domini, festum, admittit tres missas 236 sqq.; num media nocte 248.
Navigantes a quo absolvantur 443 sq.
Necessariae veritates quomodo cognosci et memoria teneri debeant 593. — Necessaria materia confessionis 281.
Necessitas celebrandi post gravem lapsum 159 sqq.; — quae sufficiat ad dandam absolutionem a reservatis 492; — sacramenti paenitentiae 1, 281, 290 sq., 663.
Negotiatio quae clericis sit interdicta 766 sq.; dispensatio 767.
Neo-conversus quis debeat integre confiteri 288 sqq.
Neophyti quam diu irregulares 755.
Nocturni horarum canonicarum quando recitandi 783; — possintne separari 790.
Novitius possitne confiteri apud exterum sacerdotem 465 sqq.; — a quo possit ordinari 710, 714; — num teneatur ad horas canonicas 781.
Numerus peccatorum in confessione dicendus 336 sq.

O.

Oblivio in accusandis peccatis 357 sqq. (cf. **Omissio**); — num impediatur reservationem auferendam 497 sq.; — satisfactionis sacramentalis 404 sq.
Obstetrix quoad baptismum 64 sqq.; — instruenda a parocho 815.
Occasio peccandi quid sit 595; — debeatne in confessione indicari 345, 347 sq.; — vitanda 596; — remota facienda 613; — apud moribundos 631 sq.
 — Occasionarii peccatores quomodo tractandi 595 sqq.
Officium divinum v. **Horae** canonicae.
Omissio in missa quae gravis 271 sqq., 277; — in confessione 357 sqq. Omissa peccata quomodo deleantur 357, quando accusanda 358 sqq., num impediatur accessum ad s. communionem 358.
Onania stipulata in conventionem matrimonii quando hoc reddat nullum 875.

Operatio caesaria v. Sectio.

— chirurgica v. **Chirurgia.**

Oratorium publicum et privatum 249 sqq.; — quoad s. communionem 254.

Ordinatio. Ordo. Quis sit sacramentum 682, 685. Ordinum minorum ritus 685 sqq., probabilis collatio sufficit 687; — maiorum dubia collatio quae imponat obligationem repetendi 687, 690; — dubia num et quando impediatur celebrationem primitiarum 695; — quam intentionem in suscipiente requirat 44, 47 sqq., 700; — ex metu suscepta 701 sqq., num obliget ad caelibatum et reliqua onera 702. Ordinum onera annexa 760 sqq.; — aetas 703 sqq.; — titulus 707 sqq.; — tempus ordinarium 720, extraordinarium 721. Ordinis usurpatio quae inducat irregularitatem 729 sqq.; — illicitum exercitium quod irregularitatem causet 732 sqq. Ordinum suscipiendorum votum impedit matrimonium 918, ad quid obliget eum qui nihilominus matrimonium iniiit 921; — ut impedimentum matrimonii dirimens 948.

— Ordo religiosus diffamatus ex rebus confessione sacramentali notis 551 sq. — Apostasia ab ordine v. **Apostasia.**

Origo ut titulus ordinationis 709.

Ostiarius 685.

P.

Pacificae cohabitationis denegatio quale ius det coniugi 889, 893.

Pacta matrimonialia turpia quomodo inficiant matrimonium 871 sqq., 874 sq.

Paenitens. Cum eo loqui de rebus confessionis sine eius licentia est contra sigillum sacramentale 553.

Paenitentiae sacramentum num reviviscat 3, 333; — materia 281 sqq.; — necessaria forma 293, defectuosa 293—295, deprecatoria num valeat 294 (cf. **Abolutio**).

— Paenitentia sacramentalis v. **Satisfactio.**

Palla requiritur in missa 259.

Palmarum dominica. Eius missae abbreviatio 273.

Panis qualis sit materia ss. eucharistiae 118 sqq.

Papales casus. Qui absolvantur ab episcopis 494; — quomodo absolvantur in necessitate occurrente 492.

Paramenta missae 260 sqq.

Parasceve. FERIA VI in —, functiones sacrae 240 sqq.; — quoad s. communionem 244.

- Parentes** propriam prolem baptizantes 72; — filium baptizandum offerentes 92; — num contrahant impedimentum cognationis spiritualis 72. **Parentum** condicio circumstantia mutans speciem peccati 342. — sponsalia facientes pro filiis 821, 822; — repugnantes sponsalibus filiorum 837 sqq., 852 sqq., 855.
- Parochus.** Eius officia 815; — obligatio conferendi sacramenta 28 sqq., celebrandi pro populo 204 sqq., instruendi et corrigendi 815, erga aegrotos 627 sqq. **Parochi iura** 213; eius iurisdictio in suos 420, 434, 438 (possitne ea privari 434). — possitne apud quemlibet sacerdotem confiteri 441; — possitne in bannis dispensare 866; — assistens matrimoniis ineundis v. **Assistentia**.
- Particulae** pro consecratione 125; — quando afferendae 127; — dubie consecratae 126 sqq.
- Particulare** motivum in dolore sufficiatne pro sacramento paenitentiae 311.
- Passio Domini.** Eam omittere in missa 273.
- Patrinus** in baptismo 75 sqq.; — in baptismo condicionato 88 sqq.; — acatholicus possitne admitti 80 sqq.; — in confirmatione 110.
- Paulinum** privilegium in matrimonio 889 sqq.; 995 sq.
- Peccati status** v. **Indignitas**.
- Peccator occultus et publicus** quoad sacramenta 33, 34.
— in articulo mortis 34, 622.
- Peccatum** ut materia sacramenti paenitentiae 281; — dubium 284, 286, 287; — in genere 286, 287, 361 sqq., 594; — veniale (quid practice servandum) 284 *not.*; — iam antea accusatum 284; — post absolutionem ilico accusatum debeatne denuo absolvi 407; — quale obiectum sigilli sacramentalis 533, 539, 542; — alienum sitne obiectum sigilli 534; — publicum 539 sq.
- Pensio** titulus sustentationis pro ordinando 707.
- Peregrinus** qui sit 990; — quoad reservata peccata 483 sqq. **Peregrini** sacerdotis approbatio et iurisdictio 441; — religiosus a quo absolvatur 456; — matrimonium contrahens 991, idque in fraudem legis *ibid.* 993.
- Perfectionis status.** Eius electio quomodo dissolvat sponsalia 820 sqq., 918 sqq.; — eligibilis post divortium 902.
- Periculum** mortis facultatem dat et obligationem baptizandi infantes 91 sqq.; — cuilibet sacerdoti suppletur iurisdictionem 451 sqq.
- Periculum apostasiae** 92, causa dispensandi ab impedimentis matrimonii 910.
- Perplexitas** propter sigillum sacramentale 549 sqq., 569 sqq., 571 sqq.
- Persona**, circumstantia in confessione quando accusanda 341 sqq.
- Personalis** obligatio applicandi pro populo 204.
- Perturbatio** in ordinando 48 sqq.
- Pii** paenitentes si declinant confessarium eiusve interrogationes 355; — si prae se ferant extraordinaria Dei dona 616 sqq.; — si graviter labantur 618 sqq.
- Planeta** v. **Casula**.
- Poenae** temporales quae praebeant sufficiens motivum attritionis 315.
- Pollutio** loci sacri 251, 252. — Pollutionem passus quando eam accusare debeat in confessione 339.
- Portiunculae** indulgentiae 638. — Confessio pro ea valet a die 30 Iulii facta 640.
- Praesentia** qualis requiratur pro absolutione sacramentali 299 sqq.
- Praesumptio.** Ex praesumptione possitne confessarius iudicare de peccatorum gravitate 505 sqq.
- Preces** indulgentiis ditatae quomodo recitandae 647 sqq., pro satisfactione sacramentali imponi possunt 399.
- Presbyteratus** 688 sqq.; — facilius repetendus in dubio 50, 690 sqq.; — non repetendus ob inanem scrupulum 50 sqq., 692, 694.
- Primitiae** celebratae a non-ieiuno 169; — post probabilem ordinationis valorem 695.
- Privatio** iuris acquisiti 739, 788.
- Privatum** oratorium 250, 253 sqq.; — quoad s. communionem 254.
- Privilegiatum** altare 636. **Obligatio** in eo celebrandi 225, 226. — **Privilegiatus** confessarius num adiri debeat pro absolutione 491, 495.
- Probabilis** iurisdictio v. **Iurisdictio**.
- Probitas** in conficiendis sacramentis 21 sqq.; — ministri consecrati et solius necessitatis 22. Cf. **Gratiae status**.
- Proclamationes** matrimonii v. **Banna**.
- Promissio** etiam ficta quando obliget ad matrimonium 825, 833 sqq.
- Propitiatorius** fructus missae 186—189.
- Propositum** in sacramento paenit. sufficiatne implicitum 327 sqq.; — quas habere debeat condiciones 321 sqq.; — circa peccata venialia 325, 326; — num constet cum timore relapsus 322—324; — cum lapsu re secuto 514 sqq.
- Publicus** peccator quoad sacramenta 33 sqq., 622, 625; — quoad sepulturam 35; — publicum oratorium 249.

Pueri quando confirmandi 100, 103; — quando ad primam s. communionem ducendi 150, 151; — ad confessionem 588 sq.; — extrema unctione donandi 666.

Purificatio ciborii post sumptam ablutio-
nem 172.

Purificatorium pro missa 259.

R.

Raptus quando et quam diu sit impedi-
mentum matrimonii dirimens 983 sq.

Realis obligatio applicandae missae pro
populo 204.

Recens peccatum ut antiquum accusare 346.

Recidivus 605; — quomodo tractandus in
confessione 606 sqq. (cf. **Relapsus**); —
fallere potest in emendatione 609, —
absolvendus an differendus 608, 610,
612, 614.

Recitatio in missa qualis esse debeat
275; — in horis canonicis 790 sqq.

Reductio missarum 210, 224.

Regionis mores narrare quid inferat
quoad sigillum sacramentale 543.

Regularis quoad ss. eucharistiam distri-
buendam 142; — quoad approbationem
excipiendae confessionis 425 sqq.; —
quoad revocationem iurisdictionis 426,
427; — valide absolvit approbante epi-
scopo sine venia superioris 435; —
peregre existens a quo absolvendus
456 sq. (Cf. **Religiosus**.)

Relapsus debeatne confessario declarari
a paenitente 345, 347, 355; — quomodo
fundet praeiudicium contra paenitentem
606 sq.

Religiosus a quo possit ordinari 712 sqq.;
— quo titulo sustentationis 708, 713; —
lato sensu 712; — qui teneatur ad horas
canonicas 781 (cf. **Regularis**).

Reservatio. Reservata. Notio 477 sqq.;
— strictae est interpretationis 479 sqq.;
— in dubio 486 sqq.; — in ignorantia
489 sqq.; — excusetne a confessione
ante celebrationem missae 160 sqq.; —
a quo absolutio danda 481, in iubileo 498,
654—656, in casu necessitatis et im-
pedimenti 492 sqq., num in confessione
invalida 497 sq., in casu oblivionis *ibid.*

Resignatio exstinguit iurisdictionem 438.

Restitutio ob neglectas horas canonicas
786 sqq.; modus huius rest. 788, 789.

Restrictio (mentalis) in confessione
345 sqq., 354 sq.

Retractatio intentionis in sacramentis
suscipiendis 49.

Revalidatio matrimonii, quae consensus
renovatio necessaria 529; — quomodo

facienda 937 sq., 947; — matrimonii ex
metu invalidi 937 sqq.

Reviviscentia sacramentorum 1, 2; —
extremae unctionis 665.

Revocare coniugem post divortium quando
894, 900, 905.

Ritus cf. **Rubricae**.

— Rituum S. Congregatio, auc-
toritas 268. — Ritus matrimonii 881 sqq.,
887 sqq.; — in matr. mixtis 882 sqq.;
— acatholici si adhibentur 883, 884.

Rubricae missae quomodo obligent
267 sqq.

Rudes quomodo tractandi in confessione
593 sqq.

S.

Sabbatum. S. maioris hebdomadae, missa et
functiones 240 sqq.

Sacerdos ut minister sacramentorum con-
secratus 22 sqq. — ut minister confir-
mationis 109, 111. Cf. **Presbyteratus**.

Sacramenta v. singula sub suis nominibus.

Sacrilegia sacerdotis in statu peccati
existentis 26, 27; numerus 27.

Sanguinis effusio polluit locum sacrum
251.

Satisfactio sacramentalis 386 sqq.;
— proportionata 388 (causae excusantes
389); — immoderata 387, 390; — qua
gravitate imponi debeat 388, 406; —
qua gravitate obliget 391, 395; — ac-
ceptanda et implenda qua obligatione
391, 394; — commutabilis 392 sq.; —
possitne imponi opus aliunde debitum
396, indulgentiis ditatum 399, omissio
boni operis 412, opus ab alio praestan-
dum 402.

— Satisfactorius fructus mis-
sae 186—190.

Scandalum quod excuset a lege ieiunii
ante missam vel communionem 168, 169.

Schedulae confessionis denegatio quando
sit laesio sigilli 576 sqq.

Schismaticus quoad missae applicationem
194; — sacerdos num valide confirmet
113 sqq.

Scientia ab ordinandis requisita 704, 756.

Scripta confessio sitne obiectum sigilli
579.

Scrupuli quomodo tractandi a confessario
615; — sintne obiectum sigilli 535,
588; — excusentne a celebranda missa
203; — in ordinatione 47 sqq.; — in
recitandis horis can. 810, 812.

Sectio caesarea matris defunctae 97—99.
Cf. **Chirurgica** operatio.

Semen. Seminis humani effusio polluit
locum sacrum 251.

Seminarista fecte agens ad quid teneatur 684; — in vitiis habitus 699.

— **Seminarium.** Educatio in eo praescribi potest clericis 705.

Senectus quando sufficiat ad dandam extr. unctionem 674.

Sententia condemnatoria et criminis declaratoria 753 sq.; — non requiritur, ut restitutio fieri debeat ob neglecta officia eccles. 788.

Sepulchrum altaris quid vocetur 257 sqq.

Sepultura eccles. danda vel deneganda 35; — non-baptizati et excommunicati vitandi polluit locum sacrum 251.

Servitium ecclesiae titulus sustentationis pro ordinandis 708.

Sigillum altaris in consecratione 257, 258.

— sacramentale confessionis 530 sqq.; obligat semper 562 sqq.; — vincit quaelibet praecepta divina et humana contraria *ibid.*; — postulat responsi dissimulationem vel negationem 574 sq., idque cum restrictione mentali *ibid.*; — violatur directe vel indirecte 531 sqq., indirecte 541, 543 sq., 546, 598; — eius obiectum 534 sqq.; — etiam adstringit post mortem confitentis 559; — quosnam adstringat 557, 562, 579 sq.; — laeditur aliquando etiam non manifestato nomine paenitentis 560 sq.; — laedi nequit ut alterius laesio impediatur 555; — non obligat, si ipse paenitens dederit licentiam 556 sq. (Cf. **Licentia**.)

Simulatio sacramentorum 37 sqq.; — quale peccatum 39; — in danda s. eucharistia 40, 42; — in contrahendo matrimonio 38.

Sinceritas confessionis eiusque defectus 345 sqq., 355.

Socius sitne adhibendus in horis can. 808.

Sollemnis missae mutatio in privatam 185; — matrimonii celebratio 887 sq.; prohibita tempore clauso 917.

Sollicitatio ad peccatum quando constituit occasionem proximam 597 sq.

Solutio quae fit in indulgentiis 633 sqq., 636.

— **vinculi matrimonialis** quando 878, 889 sqq., 892, 897 sqq., 935.

Species peccatorum confitendae 335.

Spectacula scenica ut occasio peccandi 604; — clericis prohibita 763, 765.

Sponsalia 818 sq., 824; — defectus 826 sqq.; — invalida et rescindibilia 819, 820; — quando per S. Pontificem 912; — rescindi possunt per electionem vitae perfectionis 820 sqq., 918 sq.; — condicionata quae conditione impleta fiant valida 827; — inducunt impedimentum

dirimens publicae honestatis 823, 971 sq.; — impediunt matrimonium cum altero 912; — cum acatholica persona num valeant 826; — contra parentum voluntatem 600, 838, 852 sqq.; — aliena si obiciuntur, quid parochi faciendum 862.

Sponsi. Conversatio mutua 599 sqq.; — eorum fornicatio cum persona extranea quam habeat malitiam 850 sq.

Status peccati cf. **Indignitas**.

Stipendia missarum manualia et fundata 212 sqq.; — transferre 209; — retenta parte non licet 207, 209, 211 sqq.; — in casu binationis 227 sqq.; — mercaturam agere 219 sqq. — Stipendium dare aut missae assistere quid praefarendum 189.

Stola in administratione sacramentorum 680; — pro missa requiritur 259, 260.

Submissa voce uti in missa 275 sq.

Superior num possit invalidam facere absolutionem suorum subditorum 466 sq.; — quam cautus esse debeat in sigillo sacramentali 548 sq. — **Superior** issa possitne impedire accessum confessarii extraordinarii 473, 475 sq.

Supernaturalis dolor quo sensu requiratur in confessione 309.

Supplet Ecclesia. Quid sit 429; — quando 430 sqq.

Surdus. Surdaster. — Quomodo sit irregularis 757, 759; — quoad horas canonicas 792.

Suscipientes sacramenta. Intentio necessaria 43 sqq. De cetero v. singula sacramenta sub suis nominibus.

Suspensio ab informata conscientia, quando laesa inducat irregularitatem 736 sq.

Sustentatio. Sustentationis titulus pro ordinandis 707 sq., 710 sq.

T.

Taberna ut occasio proxima peccandi 603. — **Tabernas** adire clericis quomodo interdictum 763, 765.

Tabernaculum ss. eucharistiae 135, 137.

Tacentes peccatum num absolvantur 40—42.

Tactus physicus in manuum impositione quoad ordinandos 691 *not.*; — instrumentorum in ord. 689, 692 sqq.; — sufficit aut calicis aut patenae ad valorem 692; — deficiente pane vel vino non sufficit *ibid.*, 694; — hostiae immediatus non requiritur 692.

Telegraphus. Iurisdictio per eum 423.

Telephonium. Absolutio possitne dari per teleph. 301, 303.

Tempus pro missa 245; — ut circumstantia peccati 340, 343, 346; — angustum excusetne ab integritate confessionis 364 sqq.; — pro ordinatione 720 sqq.; — pro horarum canon. recitatione 783, 798 sq.; — clausum ratione matrimonii 915 sqq.; — non admittit sollemnem matr. benedictionem neque missam specialem 887 sq.

Territorium alienum. In eo confirmationem episcopus confert valide sed illicite, sacerdos delegatus etiam invalide 109, 111.

Testimoniales litterae pro ordinandis 716 sq.; — speciales esse debent in ordine ad omnes sacros ordines 719.

Testis baptismi collati aliquando necessarius 9, 10.

Timoratus circa confessiones peccatorum dubius 351, 352.

Titulus sustentationis in ordinatione 707 sq., 710, 711; — ordinationis 709, 712 sq.

Tonsura quid sit 681; aetas requisita 703. — Tonsuram gerere quae clericis obligatio 761, 764.

SS. Trinitas. Trinitatis invocatio pertinet ad essentiam formae baptismi 59; — an in confirmatione 105.

Truncatus pede, manu etc. quomodo irregularis 757.

Turpia apud pueros caute indaganda 509, 590; — pacta in matrimonio, condiciones, modi 870 sqq., 874 sq.

U.

Unctio extrema. Eius reviviscentia 3, 665; — est sacramentum per se vivorum, per accidens mortuorum 663 sq.; — suscipienda qua intentione 46, 665; — ab haeretico 454; — condionate conferenda quomodo 665; — quibus danda 665, 666, 672, 674. Eius materia 667 ad 669; — forma 667, 670, abbreviata 671, 673; — qua obligatione conferenda 676, 677, quibus ritibus 680; — repetenda 679; — qua obligatione suscipienda 675. — in confirmatione 102, 105. — manuum in ordinatione presbyteri 689.

Unio formae et materiae sacramentorum 14, sq.; inter dolorem et absolutionem 310, 312.

Universalitas doloris 309, 330, 332.

Usurarius publicus repellendus a sacramentis 34.

Usurpatio ordinis sacri quae inducat irregularitatem 729 sqq.

Utensilia pro missa 259 sqq.

V.

Vagi qui sint 990; — quomodo contrahant matrimonium 991 sq.

Venatio quae clericis interdicta 775 sq.

Veniale peccatum. Quonam dolore retractandum in sacramento poenit. 316 sqq., 319; unum sine altero 317; — num sufficiat dolor de multitudine 320; — quomodo *proposito* vitandum 325 sqq.; — quando obiectum sigilli sacramentalis 542; — quomodo obstat effectui indulgentiarum 636, 639.

Vestes sacrae 260 sqq.; — a quo benedicendae 263.

Viaticum 150—152; — repetendum 152; — dari potest non ieiunis 163, 167. Viatici necessitas excusetne celebrantem non ieiunum 170.

Vicaria satisfactio possitne esse sacramentalis 402.

— iurisdictio quid sit 418.

Vicarius apostolicus quoad applicationem missae pro populo 208.

Vinum de vite materia essentialis sacrificii missae 118 sq.; — aescens 121, 124.

Virgineum matrimonium 876.

Virginitas. Virginitatis votum quomodo impediatur matrimonio 918, 919.

Virtutes sintne obiectum sigilli sacramentalis 536.

Visitatio ecclesiarum in iubilaeo 649.

Vitandus v. **Excommunicatio**.

Vivorum sacramenta quae sint 1.

Vocatio divina ad sacerdotium 696 sqq.; — detne ius ad sacros ordines accipiendos 706.

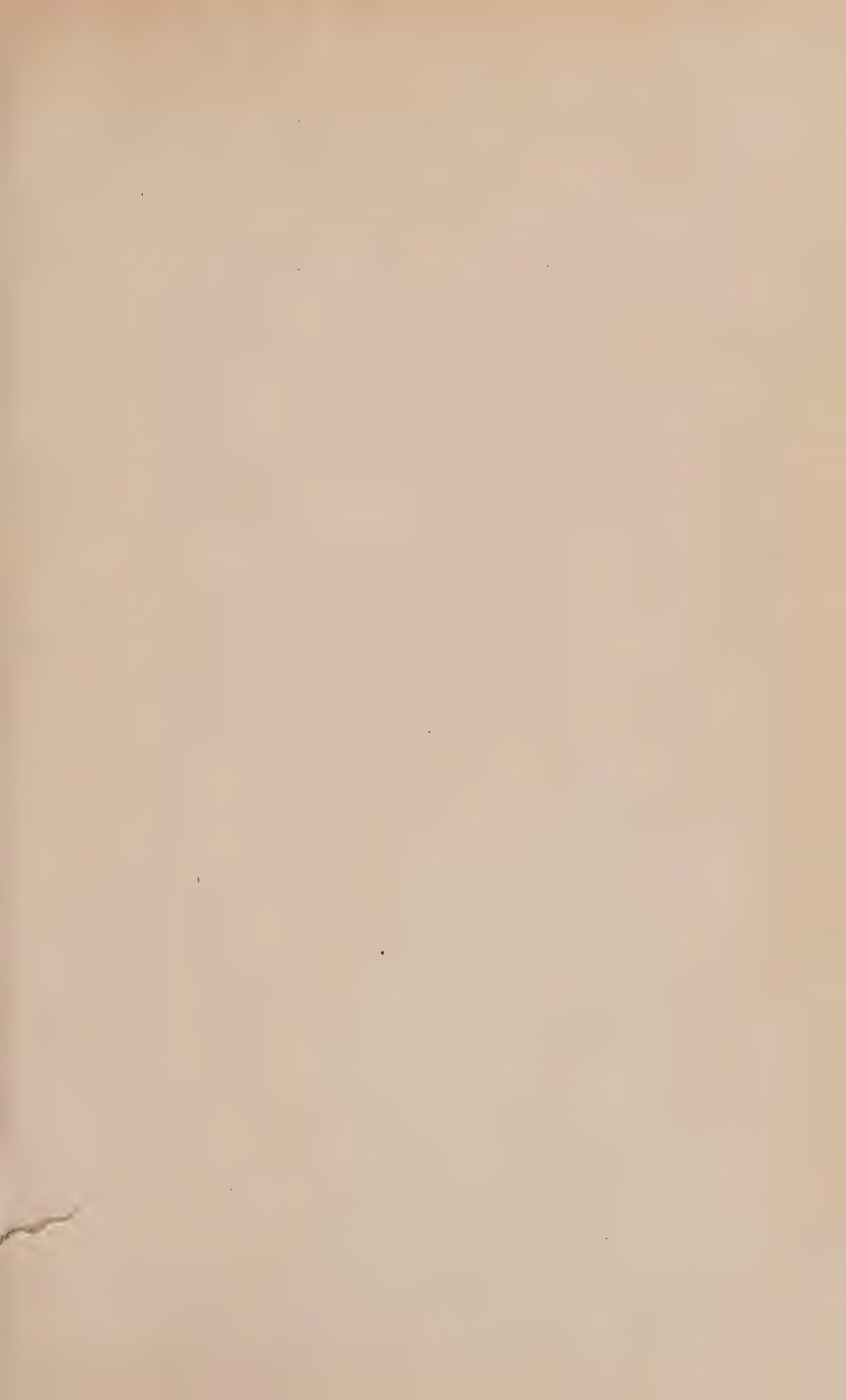
Vomit timendus quomodo prohibeat s. communionem vel missae celebrationem 178, 179; — si acciderit, quid de sacris speciebus faciendum 180.

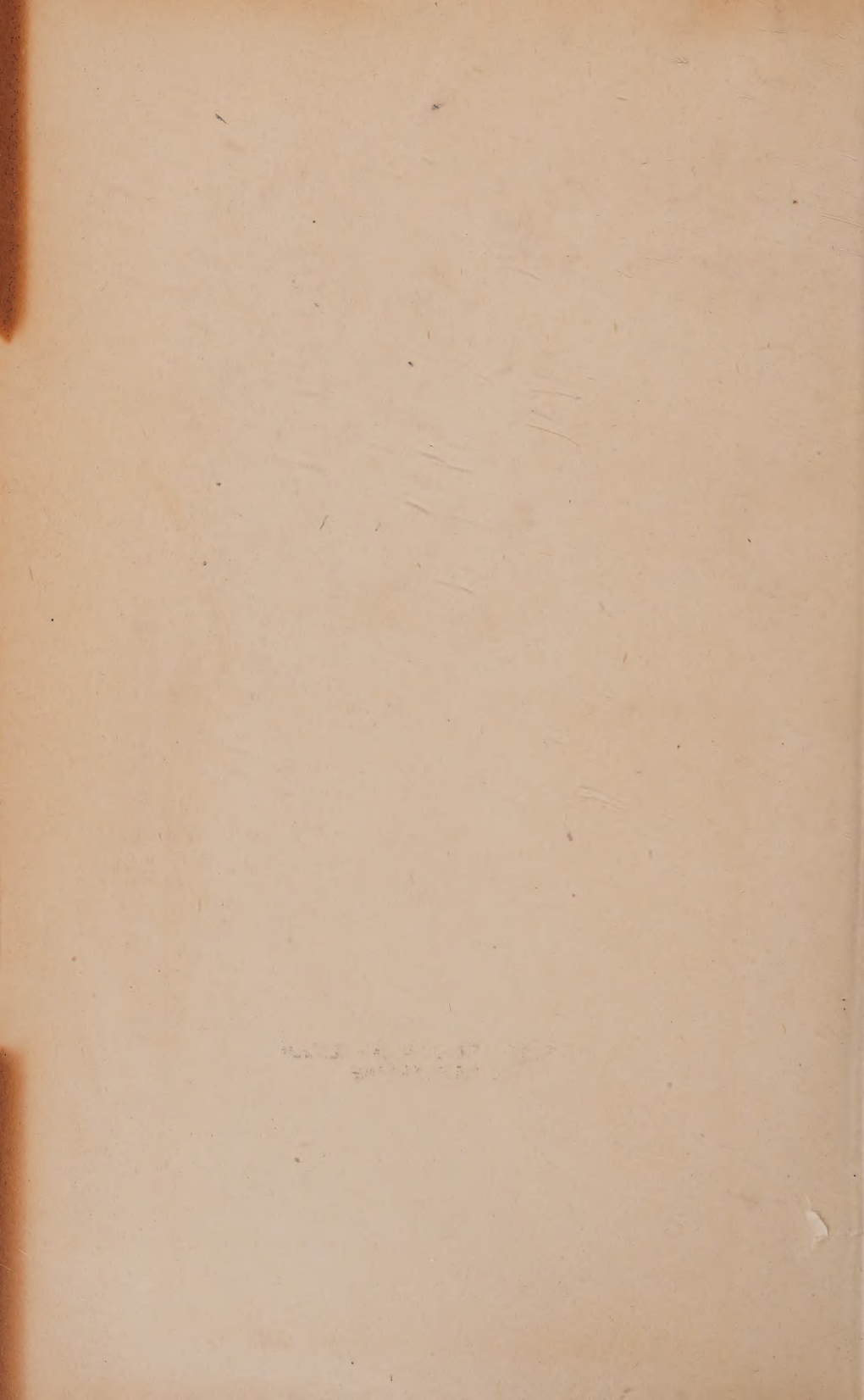
Vota sintne obiectum sigilli 538; — quae commutari possint in iubilaeo 650, 657; — quae sint impedimenta matrimonii prohibentia 918 sqq.; — quomodo suspendantur propter puellae deceptionem 834; — quae sint impedimenta matrimonii dirimentia 948, 949.

Votiva missa. Qua obligatione dicenda 225 sq.; — diebus vetitis (Dom. Palmarum) num celebrari possit 273; — pro sponsis 887, 888.

W.

Westmonasteriense concilium de baptismo acatholicorum 10.

3425	Lehmkuhl	241.01
		L23
Lehmkuhl, Augustinus S.J.		
AUTHOR		
Casus Conscientiae		
TITLE		

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
 BERKELEY CA 94709

